SPLENDIDISSIMI IVRISCONSVLTI D. HIERONYMI CAGNOLI EQVITIS, ILLVSTRISSIMI SABAVDIAE DVCIS SENATORIS,

In Conſtitutiones & leges Primi, Secundi, Quinti, & Duodecimi Pandectarum (quarum capita affixa poſt Indicem Pagina indicat) aurearum enarrationum Liber Primus.

Summarijs, Numeris, & Repertorio copioſiſſimo quæque notatu digna oſtendentibus, adiectis.

Quæ hac editione ſunt ex diuerſorum typographorum collatione, quàm diligenter fieri potuit, purgatæ atque expolitæ.

Tomus Primus.

CARMELITANI SCALZI DI S. MARIA DELLA SCALA

S. Mariæ de Scala Vrbis

VENETIIS,
Apud Hæredem Hieronymi Scoti.
MDLXXXVI.

13 10 E 15

LECTORI.

Docta tibi vt placeant, ſintq́; iſta volumina clari
Cagnoli ſtudijs dextera et apta tuis:
Emendata magis verbis; magis integra ſenſis,
Edimus, externos contulimusq́; typos.
His fruere: haud feret ipſa moram, nodosve legenti
Lectio, nanq́; tibi iam Scotus illa cauit.

E P E R T O R I V M
HIERONYMI CAGNOLI,

Contenta principaliter in hiſce libris quam breuiſſimè indicans.

Foliorum autem & chartarum numerum in deſignatione Capitum interpretationum hic abſolutarum infra proximè inuenies.

BBATE conſentiẽte monachi futurũ Abbatẽ eligere nõ poſſunt nec Cardi. futurũ Pontificem de conſenſu Papæ viuentis, in l fin. C. de pact. nu. 84, f. 34
Abbreuiationes incotæ prohibitæ ſunt in iure in procem. um, num. 166 64
are ſe magiſtratu & abdicare à ſe maratu dicimus in l. ij. de orig. iur. 345, n ſeq. 105
are quid ſit, ibid nu. 357 106
iui abſoluti an & qñ reſoluantẽ in cõdinẽ in l vnt. qñ non peten par. n. 18, 213
to titulo regis an ſit abolitus vigor ſuæ is in d. l. ij nu. 43, fol. 36, & 195, fol. 93
is condẽnatus vide infra in verbo inia.
ate eo cui ſub pœna retronendi io ad m fieri debet non committitur pœna l. ij. C. de pact. inter emp. & vẽ n 47. 140
aria & tps pr ęparationis ad abſentiã an ari procedat in l. diẽ functo. n. 200, 156
lutio à iuſo an côcedi debeat ſubſiſtẽti ormi vel enormiſſima læſione & an abutus à iuſo ſit abſolutus à cõtractu iuto io l. ij. C. de reſc. vend. nu. 97, vſq; ad . 117, f. 103. Vide ẽt in reper. l. ſi qs ma-, in ſummario ibi poſito & nu. 154. f. 72
lutionem à iuramento periturus conſe ii nõ debet. Papa tamen abſoluit etiam periurio in d l. ſi quis maior, nu. 154, ſo. , & in procę ffforum. num. 264 63
lutio ab excõicatione iofra excõicatio.
luto perfectoque contractu ius pactib. verbis in cõtractu appoſitis acquiritur on ante in l. lecta. no. 129, & 157, fol. 283
inendi beneficium, in verſi. beneficium. eſcendi ius latè de hoc in rubr. & l. voi. C. quando non pet. par. 197
rere ni futurũ quilibet præſomiſ iuxta l. defunctus plenè i l. fi. C. de pa. n. 219, 48
uiſitionum alia commutabilis alia incõmutabilis in l. ſingularia, nu. 67 144
o qñq; comperit ad ſui ipſius reſolutioẽ in d l. ſi. C. de reſc. ven. nu. 25, & 31, 87
o an ſit inuentum iuris ciuilis in l. ij. ff. e orig. iur. n 94, cum ſeq & à collegio põ ficum cõcedebatur olim. ibid. 85
iõnem ad rem habens ecm ipſam fictẽ abere videtur in l. ſingularia, nu. 28, 240
iones an computentur inter mobilia vel mmobilia in l. fi. C. de pact. nu. 256 53
iuiam data difficilius tollitur quam limi e ur in l. lecta, num. 127 283
io præſcriptis verbis ex pacto & antiqua x véditõ informata cõpetunt in caſu, l. ij. le pac. inter emp & vẽ. n. 26, haberq; actio a illa ex pacto naturam bonæfidei ibidẽ,
nu. 27, & oriuntur dictę actiones ea diuerſo fonte ibidem, nu 32, cum ſeq. 137
Actio ad rem mobilem competẽs iudicatur pui de ipſa re immobili ibid. nu. 194, 165
Actio præſcriptis verbis ex pacto iuxta contractum bonæfidei appoſito an ſeruet naturam ſuam in l. lecta, nu. 130 183
Actio locati an detur præſidi & officialibus pro conſequutione ſalarij, l. diem functo, nu. 152, & 174 150
Actione carens non agit & an debeat per iudicem ex off. reſcili in l. lecta, nu. 165, 289
Actionis appellatione an de perſonali tantũ intelligatur in l. ſi quis maior, nu. 183, 75
Actionem competere potius quam officium iudicis plurimum intereſt in l. ij. de reſcinden. vend. nu. 38, vſque ad nu. 45 90
Actio regulariter non competit ad ſui ipſius reſolutionem, ibid. nu. 47 92
Actor non tenetur in libello mentionem facere de beneficio vel exceptione rei in l. ij. de reſcind. vend. nu. 117 106
Actus humani potentia & voluntate concurrentibus perficiuntur attribuunturq; concedenti & ordinanti non exequenti in l. fin. C. de pact. num. 30, & 249 27, & 52
Actum nugatorium & inutilem quandoq; partes ſcienter faciunt, ibid. nu. 275 56
Actus agẽtiũ nõ opant vltra contra vel ꝓter cotũ voluntatẽ in l. ſingularia, nu. 23 239
Actu exiſtenti an æquiparetur exiſtẽs in via ad actum in l. diem functo, nu. 204 157
Actus ſequens declarat qualis fuerit intentio præcedens in l. exigere, nu. 15 220
Ad diem promittens retrouendere an id facere ipſa die teneatur in l. ij. C. de pact. inter empto. nu. 281 188
Adhærẽtes & poſiti ſub protectione alterius remanent liberi in procę. ffforũ, nu. 56 46
Adire hæreditatẽ non põt ignorans vel dubitans de iure ſuo in l. ij. C. de pact. n. 60 17
Adoleſcentes tria ſolent ab aliorum ſcriptis tenere in lege ſi emancipati, nu. 59 229
Aduerbium quam non iungitur comparatiuo, ſed ſuperlatiuo ideo complures non quamplures ſed quam plurimi dicendum eſt in l. ij. de orig. iur. nu. 532, & ſeq. 121
Aduerſat ua cum copula & ſine copula quo modo aduerſetur in j. §. l. vnicæ. ff. ſi quis iuſd. non obtemp. nu. 15 196
Adulterium puniendo an admittatur coniugato accedente ad ſolutam agiq; per vxorem poſſit ad ſeparationẽ thori & repet. dotis in l. ſi qua illuſtris, nu. 36, & ſeq. 273
Aduocati iniqui damnantur, boni extolluntur laudibus in l. ij de ori. iur. nu. 214 94
Aduocatum alicui auferre an ſit defenſioẽ tollere, & an ſic faciens cauſam perdat, ibid. nu. 214, & ſeq. fol. eo.
Aduocatus nõ tenetur ſuſcipere cauſam deſperatam in procę. ffforum, nu. 50 46
Aduocati Cæſarienſes de quibus in l. fin. C. de pac qui eſſent & qui ad eos de quæſtione illius l ibid. nu. 16, & ſeq. 25
Aduocatus fiſci tranſmittit ſalariũ anni quo moritur ad ſuos hæredes in l. diẽ functo, n. 170, & in alijs infra ſtatim ſignatis. 153
Aduocatus tranſmittit ad ſuos hæredes ius petendi & retinendi ſalarium prȩterquã in duobus caſibus & quantum poſſit pro cã accipere, ibid. nu. 90, 145, & 219, cũ ſe. & tenetur ex malo conſilio ibid. num. 19
Affectare vitium ſonat in l. ij. de orig. iur. numero 556 122
Affectata & procurata patrocinari non debent in l. ſi quis maior, nu. 97 67
Affirmatiua limitata ad tempus poſt illud tempus negationem inducit in l. ij. de pactis inter empto. & vendit. nu. 64 144
Affrãcbimẽta de ijs latè in verb franchandi.
Africani leges difficiles fuere non ſic Vlpiani in l. ſingularia, nu. 192, cum ſeq. 259
Agens ante diem vel conditionem an obtineat, & quando interpellatur in l. lecta, nu. 160, & 175 288
Agere inuitus quandoque quis cogitur in l. diffamari, nu. 25 278
Agnatio conſeruatur per maſcu. deſtruitur per fœminas in l. j. C. de pact. nu. 50 14
Agnitio & repudia. non procedunt à pari & an agnoſcens de iure prætorio efficiatur etiam hæres de iure ciuili in l. vnic. quando non pet. par. nu. 17. & 44, f. 201, & 205
Alani populi qui eſſent in rub procę. n. 6 46
Alemanicus & germanicus quomodo differant late ibid. nu 60, cum ſeq. 39
Alleuiatus in vno licet in alio grauari poſſit onere tamen duplici grauari non debet in l. ſi emancipati, nu. 97, ſo. 232, & in l. diem functo. num. 150, & 172, cum ſeq. 150
Alexandri ſeueri vita laudabilis & quibus iuriſconſultis & conſiliarijs vſus fuerit in l. ij. C. de pact inter empt. nu. 3 134
Alexãdria Aegypti quo tempore & per que fuerit condita in procę. ff, nu. 258 63
Alienatio fit qñq; ꝑ non dñm ibid. n. 33, 45
Alienatio rerũ minoris quæ fit per creditorẽ habẽtem bona immobilia minoris ſibi obligata ſiue quæ fit ex cã iudicati an cũ decreto & alijs ſolennitatib. neceſſarijs in alienatione rerũ minorũ fieri debet in l. ij. C. de pac. inter em. & vẽ. n. 151, & de alienatione rerũ minorum eccleſiæ & ciuitatis, vide plene in libello exercitationum. 159
Alimenta alicui relicta vt teſtator præſtabat vel præſtare ſolitus erat qualiter debeantur in l. diem functo, nu. 96, cum ſeq. 144
Alimenta debentur parentibus ab emancipatis filijs & econtrario in l vnica, quando non pet. par. pet. accreſc. nu. 25 202
Alluuione quæſitum an veniat in retrouenditione factã ꝑ eodẽ pretio in l. ij. præ-

alle. C.de pac.inter em & ven.n.189,165
Alphenus iuriſconſultus de eo in l.ij. de ori. iur.nu.529 120
Alteri per alterū obligatio ex mutuo quæritur & quare in l.ſingularia,n.63,cum ſe. 244
Alternatiua in alteruarius pœnarū electio ſpectat ad iudicem in princ.l.vnicæ,ſi quis iuſd non obtemp. nu.92 191
Ambulare & incedere quomodo differāt in procœ.ff.nu 108 50
Amicorum iniuſtis petitionib aſſentiendum non eſt in l.ij.de orig.iur.nu.496 118
Amor inhoneſtus cogit ad omne nephas,ibidem,nu.368 107
Amplius vel eo amplius de natura huius verbi,in l.lecta,nu.82 279
Andabatorum more fertur quandoque Accurſius in ſuis Interpretationibus in l.ij. de orig.iur. nu 310 102
Animas prius deinde linguas eruditas beri oportet in procœ. ff.nu.278 64
Anima non ligatur ſine proprio conſenſu,& lex eam ligans debet eſſe fundata in veritate non in fictione in l.ſi quis maior, nu. 203,& ſeq. 77
Annona quid ſit in l.ij.de ori.iu.n.418, 111
Antiquo vti ſermone an & quando liceat & quid dicatur de antiquo qui dicantur homines antiquarij in d.l.ij. num.360,551. & 555 107,& 125
Antiſtius labeo ambitione caruit ibid.num. 558 122
Aphricus cur dictus Iuſtinianus in procœ. ff. num.67 40
Appel. tempus ſui natura currit & ſi quis per procurat.ſit defenſus quando currat in §. ſi proc.infra alleg.nu.11.cum ſeq. 201
Appellari ab iniquitate legis vel ſtatuti an liceat in procœ.præalleg.nu.36 125
Appellari poteſt & debet ab omni ſententia iudicis nociua alias rem iudicatā in l diffamari,nu.22 128
Appellari an poſſit à pœna mulcta vel à comminatione mulctæ in prin.l.vnicæ. ff ſi quis iuſ non obtem.n.10,ſo.184;,appellari poteſt ijs quæ arbitrio iudicis committunt.22.f. & 184,& à præceptis probibitiuis quæ poſſunt nocere ſemper eſt app.ibid n.95,192
Appellari licet non poſſis in poſſeſſorio ab interlocutoria tamen incidenter lata & ab inordinato proceſſu poterit appellari, in d.l.vnica,in § ſi. nu.25 208
Appellatione deſerta lapſu fatalium an ſit deſerta via nullitatum vide plene in l.ij. de pact inter empt.nu.279 186
Appius Claudius religioſus vir maximæ auctoritatis in ſcribendis legibus decē tabularum in l.ij de orig.iur.nu 460. cum pluribus ſeq.vbi etiam de Appio centimano centimato & cæ;o. 115
Aquilius gallus fuit maximæ auctoritatis, ibid.nu.507 119
Arbiter an poſſit mulctare & quid de arbitratore in prin.l.vnicæ, ſi quis iuſd.n.54, & 60.cum ſeq. 188
Arbiter electus ex neceſſitate ſtat. an æquiparetē ordinario vel deleg. ibid n.62, 189
Arbitramentum an æquiparetur tranſactioni in l.ij.de reſcin.ven.nu.83 101
Arbitraria pœna quantum extendi poſſit in proœ.n.58,f.47,& in prin.d.l.vni.n.8.182
Arbitrator pecuniam pro re dari iubere poteſt in l.ſingularia,num.127,fol.252, non tamen poteſt mulctare in prin. l.vnicæ, ſi quis iuſd.nu.54 188
Arbores magnæ an pede tenus cædi poſſint per vſufructuarium & emptorem qui fecit pactum de retrouendēdo in l.ij.C.de pac. inter empt.& vend.nu.216 181
Argenti frequentior eſt mentio quam auri apud iuriſconſul.in l lecta, nu 52, fo.145
Argumentum de confeſſione ad renunciationem & econtra an valeat in l j. C. de pact.nu 72 19
Argumentum ab etymologia nominis negatiue an procedat ſemper in rub. procœ.ffo rum.nu.17,& 78 16,& 41
Argumentum a ſupraſcri. l.eſt validum in l. ij de reſcind.vend.nu.2 84
Argumentum de mandato iuriſdictionis ad mandatum procuratoris an procedat in d.l.vni.§.j. nu.30 199
Argumentum de alimentis ad legitimā non valet.in l.ſi.de pact.nu.292 58
Argumentum de fructibus ad vſuras validum in l.lecta,nu.126 282
Argumentum de feudo ad emphiteuſim an & quādo valeat in l.ij.de pact. inter emp. & vend.nu.110 153
Argumentum de pact.ad ſtatutum & econtratio quomodo procedat in l. fin. C. de pact nu. 179,cum ſeq.& nu.193,45, & 46
Argumentum à communiter accidentib. valet in l diem functo,nu.57,f.141, & in l.ſi emancipati, nu 81,cum ſeq. 230
Argumentū a veriſimili tenet in l. diem functo,nu.166 152
Argumentum de abſurdo euitando valet in l ſi quis maior,nu.29 62
Argumentum de indubitabili non ſemper ſubſiſtit in d.l.ſi emancipati, n.57 229
Argumentum de tempore ad locum & econtra, item de re ad tempus & de perſonis ad res an & quando valeat, in l. vinum, num.47,cum ſeq.& 66,ſo.267, & in l.fin. de iur.omn.iud.nu.44 174
Ariſt. apud Platonem diſcendi cauſa annis vigiuti fuit in procœ ff.nu.227 61
Artifex propter ſuam induſtriam ad aliquid faciendum electus ſi moriatur opere imperfecto non tranſmittit ſalarium reſidui temporis ad eius hæredes in l. diem functo.nu 86 183
Artis appellatione an veniat ſcientia legalis & an artificium dicatur & quid ſit ars in præalle.procœ.n.137,cum ſeq.ſo.52.& artem cognoſcens melius præſumitur ſcire cauſam quam alij,ibid.nu.78 48
Artificialia germinare eſt contra naturam in l.curabit,nu.12 191
At aſſis pro nummo vide in l.lect.n 26, 274
Aſſeſſor quis ſit qualis eſſe debeat quibus nominibus nuncupetur & an laicus coniugatus poſſit eſſe aſſeſſor epiſcopi in d.l.diem functo plenè in ſummario ipſius legis de materia aſſeſſorum. 133
Aſſeſſor poteſt quis eſſe licet non ſit doctor niſi aliter ſtatuto vel conſuetudine diſponat & in qua æquitate poſſit quis aſſidere à quibus eligi & an ad id cogi poſſit ibi f.133
Aſſeſſori quis ſalarium ſoluere teneatur & à quibus ſalarium habere dicatur ibi.133
Aſſeſſorem partium expenſis poteſt capere delegatus etiam peritus ibidem, vtiliusq; illum dari a ſuperiore quam à partibus aſſumi ibidem. 133
Aſſeſſores agentes contra præſidem remotum an poſſint obtinere licet non probēt cum fuiſſe culpa ſua remotum ab officio,ibid.nu.51,cum ſeq. 140
Aſſeſſorum & aliorum comitū æquiparatio à d.materia quō procedat ibi.n.85,& ſe.143
Aſſeſſores & comites legati an ſtatim mortuo legato reſidui temporis ſalarium habere debeant, an vero in fine anni ibid. Aſſeſſoribus vtrum ſalarium ſolui in principio vel in fine anni ibidem, nu.123,cum decem ſeq. 147
Aſſeſſores & comites cuius expenſis conducendi ſunt & reducendi ibid.nu.102. cum ſeq.fo. 145, & plura in materia aſſeſſoru, vide ibidem in ſummario.d l.
Atticus cur dictus Iuſtinianus in rub.procœ. ff.nu.66 40
Attilius ſapiens & prudēs in iure ciuili habitus in l.ij.de ori iu.nu. 471,cum ſeq.f.116
Auctoris intentio in opere iuris ciuilis quæ fuerit in rubr procœ.nu 10 34
Auctoritas in iuris interpretatione maxime eſt neceſſaria in d l.ij nu.86 54
Auctoritate propria quando ſit licitum ſibi ius dicere ibid.nu.106. cum ſeq. 94
Audientia an & quando ob contumaciā poſſit parti denegari in princ.l.vnic ff.ſi quis iuſd.non obtempe.nu.72,cum ſeq. 190
Auditorium pro loco ſcholarum & pro loco iudiciorum capitur in l.lecta.nu.3 271
Aufidius Sura offenſo pede in comitio cum ſenatum ingrederetur interijt in præalle. l.ij.de ori.iur.nu.535,cum ſeq.vbi etiam de aufidio ruca.& Namuſa. 121
Augmentum an ſit eiuſdem naturæ cuius principale in l.j.de iud.nu.9 211
Augmentum monetæ in legatis debetur a tēpore conditi teſtamenti in l.ſi. C.de pact. num.236 58
Augmenti & bonitatis monetæ an & quomodo habenda ſit ratio tempore retrouēditionis late in l.ij. C.de pact.inter empt. nu.210,cum ſeq. 167
Augmentum monetæ an conſiderari debeat in ſcutis vel ducatis auri ibid.nu.217,170
Augmentum dotis factum à patre nurui, & vxori vnius ex filijs an & quomodo ſit cōferendum mortuo patre conſtante matrimonio inter filium & vxorem in diuiſione patrimonij facienda inter fratres in l. ſi emancipati,nu.204 244
Auguſtus vnde dictus & quid nomine auguſti ſignificatur in procœ.nu 58,& n.77.nu. 81,& 83 39,41
Aulus caſcellius Mutij & Volcatij auditor de eo in l.ij.de ori.iur.nu.540,cum ſeq. 121
Aulus offilius Cæſaris familiariſſimus ibid. num.530 120
Aurei centum de quibus in ff. ſit mētio duo aurei pondo æquant in l. diem functo, num.220 159

De litera B

BAlbus lucilius præceptor Ser.Sulpitij in l.ij. de iu.nu.509 119
Baldus puer adhuc cōtra Bar. in ſcholis argum.ita teſtibile detorſit vt eum attonitum reddiderit adeo quod pro tunc reſpondere noluit in procœ.ff.n. 173,f.54, cito igitur venit ad ius ciuile & cito ſe abſoluit in l.ij.de orig.iur.in nu.522 120
Bal.Ang.& Pet.tres doct.excellentiſ.fuerunt fratres ibid. nu.483 217
Bannitus a territorio alicuius an cenſeatur etiam bannitus a mari illi a[illegible]entinee ex ea & vltra territo.ſe extendit [illegible] is bāni ideo extra dictum territo. non pōt bannitus impunè offendi in l. extra territorium nu.318,& 30 fo. 168,173
Banniti ſint ne vbique infames in d l.ij. nu. 73,cum ſeq. 83
Bannitorū petitiones ſi ex forma ſtatuti audiri non debent & tpe banni quis fuerit deceptus vltra dimidiam iuſti pretij [illegible] poſtea a banno fuit abſolutus pōt intentare remedium l.ij.de reſciu.ven. nec eius petitio erit repellenda cum non dicatur tunc petitio banni.in l.ſi quis maior,nu.28,62

...anniendi facultas an veniat ſub poteſtate mulctandi alicui conceſſa in princ.l.vnicę ff.ſi quis iuſd.non obtempe. nu.109 193
...re.laudes vide in l.ſi emancip.n.133 235
...re. an ſcripſerit commentum quod extet ...l.diem functo,nu.3 135
...r.vbi ſubmiſit ſe iudicio eccleſiæ fere ſam per lapſus ſuis in l ſi.C.de pact.n.192 46
...e.in domo Angeli cogitabundus depictus erat in procœ.ff.n.220,fo.61,& poſt docto ratum ſucceſſit ad reuoluendum libros per ſe ibidem, & an ſcripſerit ſuper dicto procœ.nu.23,& ſeq. 34
...aſtardi an dicentur de domo & poſſint ſer re inſignia domus in l.lecta,nu.71,fo.377 & an connumerentur inter turpes infamesque perſonas in l. ſi qua illuſtris. fol. 268,& in l.j de inoffi.teſt.nu.14 245
...ello milicare periculoſum, nam ſi obedien tia Duci belli non praſtetur rē prohibitā ab ipſo duca feriēs licet res bene ſuccedat capite punit,in l. ſ.de orig.iu.nu.104 86
...eneficio miſerationis gratia indulto an renunciari poſſit,item an tollatur per generalem clauſulam reuocatoriam in procœ. ff.nu.286,cum ſeq. 65
Beneficiū clerici vagabundi an alteri cōferri poſſit i l.ū.C.de pa.n.39,f.28,& i l.ie ti.17
Beneficium clerici viuentis impetrans non ſemper punitur ibid.nu.71 53
Beneficium certi hoiſ an cōferri per expectatiuē poſſit in ver.expectatiua ibid.n.33
Beneficiū l.diffamari,nō cōpetit niſi conſtito de diffamatione in d.l.diffamari,n.6 276
Bñficiū abſtinēdi an ſit de iure ptorio annale vel ppetuū i l.vnī qñ nō pe. par.n.48,290
Beritus nunc barrutus dicitur, vide de eo in procœ.ff.nu.277 62
Bertrādus de monte fauentino magnus fuit doctor in l.diem functo,nu.147 149
Blanditijs quēpiā allicere ad ſeipsū inſtituēdū quō phibitū ſit in l hoc colore,n.1 218
Bonus vir & ſortis coſſicientiæ an idem ſint & an liceat bono viro ſecum contrahentem decipere in l.ij.de reſcin.vend.nu.12, cum pluribus ſeq. 85
Boni viri vbique præclari in l.ij. de origine iuris,nu.75 83
Bonitas intrinſeca & extrinſeca monetarum quō conſideretur & debeatur in l.ij.C.de pact.inter empt.& vend nu.110 167
Bononia & de eius origine & ipſius ciuitatis maximo ſubuerſionis periculo ob diſcordiam ſcholarium in procœ. ff.nu.241, & 284 fol.61,& 65
Bo.po.edic. & decre. de ijs plene in rubr. & l.vnica,quando non pet.par. 19
Brachij ſecularis inuocatio de ea in principio l.vnicæ,ſi quis iuſd.nu.79 190
Breui gallorum Ducis acutum dictum in rubr.de orig.iur.nu.5 70
Breui manu quid fiari aut longa manu quid ſignificet in l.ſingularia,n.46,& 49 242
Breuitas quatenus ſit inſeruiendum in procœ. nu.146,& infra in verbo compendium 52
Brutus nepos Tarquinij ſuperbij author eijciendi reges fuit & acer libertatis cuſtos plura de familia Brutorum in d.l.ij. ff.de orig iur.267.cum ſeq. 99
Budei temeritas magna fuit in oēs iuriſconſultos vltra crepidas cēſuerit poteſt in d.l.ij.nu.30,78,218,fol.& l.lecta, num.32 274
Bulgarus apud Rōchaliam ab Imperatore de quæſtione iuris interrogatus dixit æquum, ſed Martinus gloſſator qui in reſponſione complacuit Imperatori habuit equum in procœ.nu.28 45

De litera C.

Cadere a cauſa ex vno etteto valde periculoſum erat & durum in l.ij.de ori. iur.nu.94 85
Caducitatem an videatur dominus remittere recipiēdo ſcienter canonem ab emphyteuta in procœ.priuileg. nu.71 64
Caducitatis ius per emptorem rei emphyteuticæ acquiſitū tpe retrouenditionis faciendæ pendente an veniat in ipſa retrouenditione facienda in l.ij.C.de pac inter empt.& vend.nu.247 179
Caius iuriſconſul.excellen.in l.1. de origine iuris,nu.5 74
Calendarium quid ſit in l.ij.de ori.iu. n.113 fo 86,& in l.lecta,in prin. 271
Calumnijs obuiā.eſt infra in verbo malitijs.
Cano.iuri ſtādum circa actus ſpirituales in l.cum quædam puella,nu.32 163
Cancellarius principis quæſtor candidetus erat & quis primum id vocabulum latinitate donauerit in d.l.ij no.108 86
Capitaneus guardiæ principis cui ex antiquis magiſtratib.cōpatet ibid. n.161. 98
Capitanei armorum noſtri temporis dignitatem habent in l.diem functo;no.157,cum ſeq & nu.169 147,153
Capitum domorum congregatio ;de ea vide in locis alle. in verbo gloſſa.
Capiti cui quis renunciat poſtea inniti non det in l.vnū C.qñ nō pet.par. nu.20 214
Captari calumniatiq; non debet iur ciuile in d.l.ij.nu.218 94
Caput reliqua membra ſequuntur ibidem, num.288 100
Carcereq habent quidā qui nō habent imperium ibid.n.490,cum ſe. fo 100, & eximēs vel liberans carceratum vel captum de membus familiæ ptāis quō puniat & an credatur nuncio dicenti iniuriā ſibi factā ane vim à tali illatā in § is videtur, n 26 198
Careat an ipſo iure vel per ſent. intelligatur in l.ſi quis maior,nu.146 71
Carnes cōmadere vide infra in verbo forēſis.
Cartularij iudicis qui dicuntur infra in verbo notarij.
Caſſatio legū & ſtet. generalis an valeat in d.l.ij.de orig.iu.nu.46 81
Caſſius longinus iuriſc.vide de illo. ibidem, num.598 126
Caſtellani de iure non mulctant etſi conſuetudine aliter ſeruetur in princip. l. vnic. num.43 186
Caſtitas vitæ eſt præferenda in d.l.ij. n.371, 307,maior requiritur in fœmina quam in maſculo in l.ſi qua illuſtris, n.31 272
Caſtrenſis ordo,& qui & qualia in d.l.ij.numero 375 108
Caſtri cuſtodia pendente tempore reccati cui ſpectat in verſ.cuſtodes.
Catelani comedunt licite carnes in ſabbato vide in l.cum quædā puella,no.18 162
Caſualiter factum non remuneratur in d.l. ij.num.103 86
Cetus in l.nō eſt aliter figurandus q̄ vt litera iacet qō ponunt principia artis i procœ. ff nu.6,fo.44,& in §.is videtur, n.8 f.193
Cato verſatili ſuo ingenio ad ſumma prouectus in l.ij. de orig.iu.nu.472 116
Catonis poetæ auctoritas allegabilis in procœ. ff.n.258,f.61, & de familie catonum in d. l.ij. nu.490, cum ſeq. vbi inuenies an ille famigeratus.§.cato,tuli creatura catonis vel cenſis,vel cenſorij. 117
Cauſa impulſiua à finali quomodo cognoſcatur in l.j.C.de pact.nu.35 12
Cauſe proxima obligationis deficiente locus eſt repetitioni ibid. nu.37 12
1.Th.Hieron.Cagn.

Cauſe prima ſuperior eſt omni narratione, in rub.procœ.nu.3 33
Cauſa proxima magis,quam remota attenditur ibid nu.5 33
Cauſa materialis .formalis, efficiens , & finalis in hoc opere quæ ſint ibidem , numero 4 33
Cauſa iniuſta vel colorata an excuſet a dolo contumacia vel pœna in l vnica. §.hn. ff. ſi quis iuſd.non obtē.nu.81.cum ſeq.207, & in l ſi C de pact nu.49 29
Cauſe proxima & immediata magis attēditur quā remota & mediata ibi. nu 50,52
Cauſa effectū ſibi ſimilem in qualitate ſolet producere,in l ij.de orig.iur.nu 604 126
Cauſa prima eſt potentior ſecunda maxime quando eſt infinitæ potentiæ in l. curabit. num.5 191
Cautela pro aſſeſſoribus videntibus aliquid iniuſte fieri à magiſtratibus & alia cautela pro aſſeſſoribus & comitibus locantibus eorum operas alteri præſidi mortuo ante finem officij in d. l. diem functo in ſumma. 152
Cautela fraudulenta vitanda in l ſi emancipati,nu 52,f.258,& ibid.n.93, diſcutitur cautela Angeli allegādi quē uliusf.in calculo ferendæ ſententię ad irritationem & annullationem iudicij quando bona ſit.
Cautionis de non offendendo marcetiam vide in l extra territorium, on.36 173
Cautionis nomine quid veniat & intelligatur in l.lecta, num.68 277
Cautio mutiana,de ea plene in l.j C.de pac. num.90 11
Cecina facundus hercle vir ſi habuiſſet aliquando in loquentia & niſi Ciceronis eū præcelliſſet vmbra in l.ij. ff. de orig.iur. num.539 121
Cedere & relinquere rem vt cuiterur collecta vel onus quando liceat in verb. talea.
Cedi an poſſit ius redimendi ex pacto de retrouendendo competens in l ij.C.de pac. inter empt.& vend.num.36,fol.137,& ibi multis iuribus perſonalibus quæ cedi poſſunt ibid.nu.40,& 42.quid de iuribus futuris item & an illud ius redimendi cedi poſſit quando actum & conuentum fuit vt venditor poſſit de ſua pecunia tantum redimere.
Celeres cor dicti & qui fuerint in d.l.ij. de orig.iur.257,cum ſeq. 98
Celeritas cum tarditate temperata eſt laudata Ser.Sulp.ibid.nu.515 120
Cœlius antipater hiſtorias cōſcripſit & plus eloquentiæ quam iuris ſcientiæ operam dedit ibid.nu.498 118
Celſus iubētius iuriſ.de eo ibi.n.506, f.126
Cenſum agere quid eſſet & iura de cenſu & cenſoribus ibid.nu.295, cum ſeq.fo.100, & in emptione annui cenſus & redditus in ver. reddere.
Centumuiralis iudicie in d.l. ſecunda , numero 159,cum ſeq. 90
Cœptum an & quando habeatur pro completo in l.j.de orig.iur.nu.41. fol.77 & in d.l.diem functo, num.204, fol.157,in l ſi quis maior,nu.30 62
Cerēnie regio i d.l.ij.de ori.iur.n.526,f.120
Ceres Dea cur dicta & quomodo pingeretur,ibid.nu.406 111
Ceruotus ſtuleus gloſſator & hodie multi ſunt ceruoti in l.ſingula , nu.61 244
Cæſar in bello ciuili Catonem & Ciceronē lices inimiciſſimos ſemper ſeruari iubebat & poſtmodum Cicerone orante contra ſuum propoſitum ligatium abſoluit, in d.l.ij.num.551 122

Cæſaris etymologia & detiuatio quæ ſit lo rub. proœ.nu.57. fol.39
Cæſaris auguſti nominũ aſſumptio a Chriſtianis Imperatoribus facta an ſit damnāda ibidem,nu.82. 41. & quomodo inter ſe differant dicto tit.ibi.nu.58. 39
Cæſari quando non ſit parendum in proœ. ffорum.nu.279. 64
Ceſſibile & trāſmiſſibile an ęquiparẽtur,in l. 2.C.de pact.inter empt.& vendit. nu 38. 138.& quādoque liberatur quis iuri ſuo cedendo ibid.nu 222. f.162
Ceſſionarius qui primo emptori non denũciauit ne rẽ retrouendendam alienaret, ſi alienauerit an poſſit agere contra emptorem vt retrouendat ibid nu.203. 166
Cingędus pro cincto & deſtinatum pro ad impleto quādo habeantur in l.diem functo,nu.204 fol.157
Circuitus inutilis euitādus i d.l.2.n.201.166
Circũuentio dolum & calliditatem præſupponit in l.2.de reſcind.vend nu.63. 95
Citari an poſſit minor legitimeq; comparere in §.ſi procurator l.vnicæ, nu.31.cum ſeq.infra in verbo minor. f.203
Citatus contumax quō & qualiter mulctari & puniri debeat ſeu poſſit in d.l. vnica in prin.in § j. & 2. 181
Citatio fieri poteſt per nuntium generalem vigore generalis commiſſionis à iudice ſibi datæ in l.ſi quis maior,nu.88. 66
Citatio an dicatur minimũ in iuriſd.& cura.& qũ requiratur peremptoria quæ eſt magni effectus in d.l. vnica in §. is videtur. nu.11.14.21.& ſeq. f.195 & 196
Citare ſubditum extra territorium exiſtentẽ quomodo & qualiter poſſit iudex in l. ſi.de iu.om.iud.num.37. 137
Citatio gñalis de hac vide i l.diffamari. 275
Ciues Romani non poterant in caput plecti iniuſſu populi niſi certis caſibus in d. l.2.de ori.iur.num.284. fol.100.& donari quempiam ciuitate Romana magni erat emolumenti ibid.nu.23.& 128. vbi inuenies qui eſſent ciues Romani.
Ciuibus magis quam alienigenis deferendum eſt ibid.nu.285 100
Ciuitas quid ſit & ex quibus coaleſcat ibid. num.24 f.79
Ciuitas ſine cauſa an poſſit mihi rei meæ dominium auferre in proœ. ff.nu.35. 45
Ciuitas non poteſt ſtare ſine iuriſperito ſed bene ſine medico in præal.l.2.nu.308.cũ ſeq 94. & nu.388. vbi inuenies eam ſine rectore non eſſe relinquendam. 109
Ciuitas volens locum publicũ vendere quid facere debeat ibid.nu.346. 105
Clariota præferenda in l. diem functo. numero 80 143
Clariſſimus eſt titulus generalis & adaptabilis ad oẽs magiſtratuũ grad⁹ & dignitatũ in d.l.2.de ori.iur.nu.434.cum ſeq. 113
Claudicatio contractus prohibita in l.ſingularia,nu.159.cum ſeq. 255
Claudiorum familia Romæ ſemper ampla fuit & generoſa in d.l.2.num.319.& 462. vbi de Clodio ex progenie dictæ familiæ qui plebeio homini ſe adoptandum dedit vt nactus tribunatum Ciceronem vrbe expelleret. 103.& 115
Clauſula ſub pœna indignitatis noſtrę in reſcriptis principũ quid importet in prin. l.vnicæ,ſi quis iud non obtemp.n.5.182
Clauſula de plenitudine poteſtatis cuius ſit virtutis in proœ.ff.n.44. f.46.nec apponẽdæ ſunt hę clauſulæ prægnantes in reſcriptis principum niſi magna cum deliberatione in d.l.2.de orig.iur.nu.343 105
Clauſula q & qđ plus valet donauit &c. de ea vide in l.2.de reſ ven.n.223.cũ ſe.223
Clauſula non obſtante quando requiratur & quando non in reſcript.principum, in l.cum quædam puella.nu.27. 162
Clauſula ſaluo iure coloni quid operet in d.l 2.de pact.inter emp.& vẽ.n.220. f.162 & clauſula ſaluo iure tertij intelligitur in reſcr.principis in l.diem functo,n.63.141
Clauſula ex nũc prout ex tũc & econtra de ipſius virtute in l.lecta.nu.80.cũ ſeq. 278
Clerici de proximo morituri cõſanguineus colligens fructus innatüros ne illos habeat ſucceſſor tenet ad intereſſe ipſi ſucceſſori in d.l.2. nu.15 136
Clericus tenetur cauſam coram laico ęxpiā dum laicus eſſet ibidem cõtinuare vt ſupra,nu.249.cum ſeq. 179
Clericus pro delicto commiſſo ante electionem an per ſecularem puniri poſſit, & ſi cum iuramento atteſtetur receſſe votũ religionis ante cõmiſſum del.an ſibi credatur in l.cum quædam puella,nu.34. 165
Clerici an veniant appel. diſtrictualium in l.extra territorium,nu.5.& 6 168
Clerici an & quomodo poſſint prorogare iuriſdictionem alterius iudicis in l.j.de iud. num.30 183
Clericus veniẽs ad defenden. emptorem in lite cõtra eum mota id facere tenetur coram iudice ipſius emptoris in l. venditor per totam. 215
Clericus hæres laici an & quando virtute dicti pacti laico ſuo auctori facti feudum redimere poſſit in d.l.2.nu.262 183
Clericus cui mulcta indicta fuit an poſt allegationem clericatus remitti debeat ſine ſolutione alicuius mulctæ in prin.l.vnicæ. ff.ſi quis iud.nu.106 193
Clericus qui depoſuit habitum an pro delicto cõmiſſo tpe quo erat clericus puniri poſſit à iudice ſeculari,ibid.nu.107. f.eo.
Coactẽ feciſſe dicitur qui ſponte fecit, ad id tamen ſe poſſe compelli ſciens in l.ſi quis maior.nu.67 64
Cocus principis dicitur habere dignitatem in l.diem functo,nu 17 137
Codex quem nunc habemus poſt inſt.eſt cõpoſitus nec legebatur publice in ſcholis in proœ.ff.nu.8.& 225 44.& 61
Codicillaris clauſula an operetur vt frater querelato teſtõ teneat reſtituere hæreditatẽ inſtituto i l.1. de inof.teſt.n.13.f.225 item operetur vt filij teneantur ſtatim hęre reſtituere detracta vna quarta tantum in §.meminiſſe,nu.20.cum ſeq. 234
Coercitionis nomine quid intelligatur in d. l 2.de orig.iur.nu.290 110
Cognitionem cauſæ non exigẽtia extra territorium poſſunt expediri in l. extra territorium,nu.33 172
Coitus punibilis, & damnatus quis ſit in l.ſi quis illu. 268
Collatio multipliciter diffinitur, & ſumitur in l.ſi emãcipati,nu.15.cum ſeq.226.& iura fuerãt in ipſa materia multum diuerſa & cõtraria & plene diſtinguit ibi.n.14.& pp qđ fuerit inducta, n.42 & an ſit odioſa vel fauorabilis aut exorbitãs materia.nu. 43.ſitq; multis modis & ceſſat inter emãcipatos,n.45.& 63. & ceſſare dẽt ceſſante iniuria,nu.107.& an ſit faciẽda ei ad quẽ ius edẽdi trãſijt ibidẽ,& an ſit facienda qñ cũ extraneo eſt inſtitutus filius, n.109. cũ ſeq.& cur fuerit ipſa collatio inducta inter deſcẽdẽtes ibid.n.103.& de rõnibus inductiuis collationis,nu.134.cũ ſe.collationis in hodie eſt in ſola æquitate ſeruanda fundata,n.136.& ſit inter fratres, licet ſit permixta perſona extranea,nu.117.inter trãſuerſales locũ nõ hẽt,n.118.an locũ habeat inter aſcẽdẽtes ſuccedẽtes deſcẽdentibus,n.119.cũ ſe. & locũ non habeat collatio niſi lege ſit cautũ, n.120.cũ ſe. inoleatq; requiruntur vt fiat,nu.127. eam difficilius inducit lex quã ſucceſſionẽ, n.128 & eſt hodie mirum in modum reſtricta, nu. 139.& quid ſeruãdum inter ſuccedentes iure directo, nu.138 cum pluribus ſeq.& Cur locum non habeat facto teſtamento, nu.152.& verum hodie locum habeat facto teſtõ per eum quem conſtat non fuiſſe oblitũ datorum, nec mortis cogitatione turbatum num.153.cum ſeq.& an locũ habeat filijs inæqualiter inſtitutis.n.200.
Collectarum onus occurrens pendente termino retrouẽditionis ad quem ſpectat ſe quanta inde retrouenditione in l. 2. C. de pact.inter empt.n.225.f.174. & n.281.cũ ſeq.188.& ibi,1.loco habens de immunitate à principe conceſſa an & quando valeat & obſeruanda ſit.Collectarum materiam aliqualiter tetigi in verbo taxa.
Collectas ſoluere tenetur aliq fratrum habentiũ cõe patrimonium indiuiſum licet vnus ipſorum fratrum immunis ſit a ſol. collectarum in l.ſi emãcipati,nu.105.235
Collegio deſtructo an iura ſint extincta in l. 2.de orig.iur.nu.155 90
Collegium doctorum vt vniuerſitas ſcholarium an incidant in pœnas in l.ſi quis maior.num.84 61
Colono vtrum emptor ſtare teneatur & quid de alio ſucceſſore in verbo emptor.
Colonus non ſoluens penſiones an priuetur melioramentis & iure cõductionis in d.l ſi quis maior,nu.53 63
Color quid ſit & quid fieri dicatur quæſito colore in l.hoc colore, de inoffic.teſta.nu. 31.& 51. 227.& 228
Commentarios & commentaria latine dici poſſe in l.j.de orig.iur,nu.9 84
Commentariorum moles damnoſa in l.2. de orig.iur.nu.218. cum ſeq. 94
Comminationes requiruntur & plures antequam alicui imponatur perpetuum ſilentium vel iure ſuo priuetur in prin. l.vnicæ,ſi quis iudicenti,nu.73 190
Comitia curiata & cẽturiata legesq; ſimiles quæ eſſent in rub.de ori.iur.nu. 10.f.70.& in d.l.2.nu.25.& 313 102
Comitatus & territorium idem ſunt in l.extra territorium,nu.11 168
Comitum appellatione qui veniant in l. diem functu, nu.8 135
Commixtio & confuſio quomodo differant in l ſingularia,nu.183 252
Comparatiuum quãdoque pro poſitiuo ponitur in l. vnica, de ſcotent. quæ pro eo, num.91 261
Compendium obſcuritatem & diſpendium ſæpe afferre in d.l ſi emãcipati,num.10. 226.& ſupra in verbo breuitati.
Compilatores quæda legibus antiquis addiderũt & de illis detraxerunt non nulla in d.l.diem functo,nu.36.60.138.& in princ. d.l.vnicæ,nu.13 183
Complures non quam plures dicendum in d.l.2.de orig.iur.nu.544 122
Compoſitio iuris quomodo proceſſerit in proœmio fforum, nu.6 44
Compoſitionum quartus denarius de hoc in d.l.1.de orig.iur.nu.30 76
Compromiſſum factum in Regem aut Ducem an tranſeat in ſucceſſorem in d.l.j.de iu.nu.13 241

Compro-

npromitti de cauſa in ordinarium an & quomodo poſſit ibid.in 33.cum ſeq. 113
npromiſſionum commoda an tranſmittantur ad hæredes in d.l.diem functo,numero 191 155
icurſu dato quædam non operâtur quæ remoto concurſu operantur in l.ſingularia,nu.123.vbi plenè. 151
ncubinatus an & quãdo licitus,& de ſucceſſione natorum ex eo in l. ſi qua illuſtris,& in l.cum quædam puella,in princ. num.31 163
cubina an mutet forum ſicuti vxor à patrique procedat cum vxore & an concubina clerici efficiatur de foro eccleſiæ in d. l.cum quædam,nu.29.& ſeq. 163
ndstio nihil ponit in eſſe & quæ ſunt in conditione nõ ſunt in diſpoſitione, in l.ſi. C.de pact.nu.85.f.34.& l.j. C.eo.de pact. nu.42.cum ſe. & ibi laſe qñ poſita in condicione cenſeantur eſſe in diſpoſitione.13
ditio pro impleta habetur qñ per debitorẽ factũ fuit quominus effectũ ſortiri poſſet in l.1.de pac.inter empt.nu.179 163
ndirio nea potenſatiuæ ius implendi an & quando ad hæredes tranſeant ibi.num.5. cum ſeq. 174
nditio aliquãdo reſpicit debitum vel ſubſtantiam obligationis quandoque ſol. & executionem quæ longe differant in l. lecta, nu.172. com ſeq. 190
Conditio differt à conditionato & vno ſublato an ſit ſublatam aliud in d.l.1. nu.3. cum ſeq. 8
Conditio quando extat retrotrahitur & tūc pactum nudum vĩ retrouenditum eſſe & actio veſtita in d.l.lecta.nu.186 291
Conditio caſualis cur potius retrotrahatur quam poteſtatiua ibid.nu.187 291
Conditionale quid eſſe vel purum & reſoluendum in euentum conditionis differũt ibid. nu.172 289
Confœderati de his vide in l.extra territoriũ nu.19.& 40 170.& 173
Conferre obligatus precisè non tenetur ſed liberatur ſoluens intereſſe in l. ſi emancipati,nu.38 218
Conferre quis compellitur etiam facta ditione ſi fuit omiſſa ibid.nu.47.cum ſeq. f.218. qualiter quis conferre compellitur & an nolens conferre teneatur ad intereſſe oee cogitur conferre qui ſuccedere nõ vuls cõferriq; non debet id cuius actio ad hæredes non tranſmittitur.nu. 189. 242
Confinia comprehẽdunt quicquid eſt intra confines in l.2.de reſcind.vend.num.180. cum ſeq. 117
Confiſcatio bonorum p.p contumaciam an fieri poſſit in princip. l.vnicæ, ſi quis iuld. non obtemp.nu.74.& 90.f.190.& 191. & propter pactum factum ſuper vna re hæreditatu viuentis confiſcatur tota hæreditas in l.ſi.C.de pact.nu.43.& 103.fol.28. & 37. ſubiecta fideicom. quomodo confiſcentur in §.meminiſſe,nu.6 233
Coniecturæ multæ ſunt arguentes contractum illicitum in l.2. de pact.inter empt. nu.60.cum ſeq. 143
Coniunctio legalis vide de ea in l. quando non pet.nu.65 224
Conſcientiæ forus & bonus vir an idem ſit, differatq; in multis à foro contentioſo, & quando deceptionem admittat in l.2. de reſcia.ven.nu.57.cum ſeq. 86
Conſenſus alicuius requiſitus ſuperueniens an & quando actum conualidat in l.ſi. C. de pact.nu.66 32
Conſenſus duplex tacitus & expreſſus item permiſſiuus & depoſitiuus & an conſentire poſſit contrahenti qui non poteſt contrahere in rubr.C.de pact.num.12. & 35. cum ſeq. 4.& 6
Conſenſus eius de cuius hæreditate agitur adhibendus pactioni de qua in d.l.ſi.an requirat præſentiã quinq; teſtiũ & quo ſortiat naturã vltimę ibi.nu.68.cum ſe. f 32 & quouſq; reuocabilis,nu 87.& 135.f.34 & 41. & ſi alter paciſcentium inuito altero a pacto inito velit recedere non poteſt, ibidem & quid ſi prædictus conſenſus pręſtitus ſuit pacto concernenti partem hæreditatis tantum ibid.nu.91 35
Conſenſus domini directi pręſtitus in alienatione rei cum pacto de retrouendendo an ſit neceſſarius in retrouenditione in l.2. de pact.inter empt.nu.243 179
Conſequentia,vt tollatur an ſufficiat dare inſtantiam in l.ſi emancipati,nu.19 217
Conſilia doctorum quo ordine edenda in l. ſi.C.de pact.nu.75 33
Concilium loci repreſentat vicem populi infra in verſi.gl.
Conſilium cameræ principis diuerſum à ſenatu in l.2.de ori.iu.nu 169 91
Conſilium ſapientis à ſtatuto requiſitum nõ tamen neceſſarium in re clara & liquida in l.ſi quis maior,nu.77.vbi limitatur. 65
Conſiliarij principis dicuntur habere dignitatem in l.diẽ functo, nu.12.cũ ſeq. f.136
Conſolidationis ius de eo vide in rubr.quãdo non peten par.nu.46 105
Conſtantinopolis cur dicta fuerit noua Roma & an habeat priuilegia veteris Romæ in proœ. ſſorum.nu.235.cum ſeq. 63
Conſtitutio cur dicta ibid.nu.77 48
Conſtituto verè transfertur poſſeſſio licet modus acquirendi ſit à l. ſictus, in l.2. de pact.inter emp.nu.126.fol.155. & in l.ſingularia,nu.7 137
Conſueta nunquam cenſentur excluſa in pr in.l.vnicæ ſi quis iuſdic.nu.43 186
Conſuetudo promouendi doctos & indoctus ad apicem doctoratus an excuſet doctores in proœ. ſſorum,nu.87 48
Conſuetudo noua nõ antiqua inſpicitur in l.2.de ori.iur. nu.156. f.90. & eſt difficilis probationis in d.l.2.de pact.inter emptio. nu.94.fo.149.& regolar omnes diſpoſitiones de mundo in l.ſi quis maior,num.72. cum ſeq.f.65.de quibus vide etiã in ſummarijs ſuper l.diem functo. fol. 132. & in rub.ſi quis iuſd.nu.24 180
Conſul merũ habet imperium & iuriſdictionem contẽtioſam, & duo immediate poſt exactionẽ regũ conſtituti fuere. erant magiſtratus primi gradus quorũ ad noſtri tẽporis officiales non eſt dare æquiparationẽ & illorum auctoritas ac ptãs ſub cæſaribus diminuta fuit in d.l.2. de ori.iu.nu. 232.cum ſeq.& nu.272.cum ſeq.65.& 99
Conſultus non iurat in proœ.ſſorum,nu.83 fol 48
Conſumatio.i.perfectio ibid.nu.99 49
Contemptus quomodo cognoſcatur in rub. ſi.ſi quis iuſd.nu.7.cum ſeq. 177
Contemptor legis ſeu mandatorum principis quomodo & qualiter puniatur ibid. nu.9.& in prin. d.l.vnicæ, nu.4. cum ſeq. vbi denegante imperium depẽdere ab eccleſia & peccata remitti poſſe per Papam quomodo puniri poſſit. 180
Continens pro contento ſæpe ponitur in iure in l.1.de ori.iu.nu.7.fol.74. & in princ. proœ.ſſorum,nu.50 52
Contractus fieri poſſunt in teſtamento in l. vinum nu.35 266
Contractus omnes quantum ad effectũ ſunt bonæ fidei in l.2.de reſcind.vend num.65 fol.96.& quando propter dolum contrahentiũ reddatur nullus ibid.nu.38 89
Contractus non præſumitur fictus in l.2.de pact.inter emps.nu 51 141
Contractus opponitur diſtractui & iudicatur iuſtus vel iniuſtus inſpecto princip. in rub.C.de pact.nu 29.fol.5.& l.1.eo.tit.nu. 23.cum ſequenti fol.11. & diſpoſitum in contractu locum habet in conſenſu præiudiciali ibid.in rub.nu.35 6
Contractus excepto mutuo in ſpeciebus & iuribus fieri poſſunt in l.ſingularia,numero 192. 288
Contractus quãdo dicatur habitus pro perfecto & abſoluto in l.lecta nu.153 287
Contractus eodem tempore facti quando dicantur fieri incontinenti & vnus contemplatione alterius in d.l lecta,n. 110.f 282
Cõtractum fuiſſe illicitum & propterea fructus in ſortem imputari debere an coram laico probari poſſit in d.l.2.nu.62 94
Contrahentium mens an potius quam verba ſit conſideranda in verbo mens.
Contrahẽtibus quomodo & qualiter ſe inuicem decipere ſit licitũ in verbo decep.
Contraria quæ in iure habemus magnæ ſũt vtilitatis & quibus modis ſoluantur in proœ.ſſ.nu.112.cum ſeq. 50
Contraria & diuerſa qualiter differãt in verbo. diuerſum.
Contrariorum quando non ſit eadem diſciplina in l ſi C.de pact.nu.169 46
Et in l.2.de reſc.ven.nu.54.f.113.& 173.vbi de correlatiuis & oppoſitis inuenies. 166
Contumax de facto non autem contumax de iure ex edicto prætoris mulctari poteſt in rub.ſſ.ſi quis iuſdicen.nu.6 177
Contumax & inobediens quis dicatur in §. 1.l.vnic.tit.præallegato, nu.3. f.194.& in § ſi procurator plura de materia. 199
Contumax verus nomine domini an poſſit appellare in l.ſi procurator. d.l.vnicę.nu. 11-13.& ſeq. 201
Contumax aliquãdo propterea cauſam perdit in l.diffamari.nu.26 279
Contumacia vera quæ dicatur in §.j.d.l.vni. num.9 195
Et plura de contumacia per totam ipſam l. in ſummario.
Contumacia an dicatur delictum vel maleficium in §.ſi.d.l.vnicæ,nu.28 208
Contumacia actoris maior eſt quam contumacia rei in d.§.ſi procurator,nu.43 204
Contumacia euidens procuratoris non facit vt dominus condemnari in expenſis poſſit ibid.nu.15 201
Contumacia in qualibet parte iudicij commiſſa punibilis eſt in §.1. dictæ l. vnic.nu. 3.cum ſeq. 194
Contumacia in re vili maior eſt quam in re graui commiſſa,ideo eſt ſemper punibilis ibidem,nu.12.cum ſeq. 195
Contumacia in non comparendo maior eſt quam in non dando vel faciendo,ibidem.
Contumacia inexcuſabilis quæ dicatur,ibidem,nu.13 196
Contumacia citati tribus citationibus diſtinctis eſt grauior quam contu.peremptorie citati ibid.num.21 198
Contum.procuratoris facit vt ad primum, decretum contra res domini, & ad diffinitiuam ſententiam peruenıri poſſit,ſed nõ ad ſecundum decretum in d.§. ſi procurator,nu.8.cum ſeq.& 7 199
Cont. procuratoris non eſt ſufficiens ad faciẽdum dominum mulctari in d.§. ſi procura-

curator, nu.1 fo.eo.
Cont. procuratoris non reſpõdentis poſitionibus quãdo faciat dominum haberi pro confeſſo ibid. nu.9 200
Cont. procuratoris qñ certitudinarie non cadit in delictũ præiudicat dño ibi. n.10, 201
Cõt. pcuratoris vera non tollit dño beneficiũ appellationis & an decẽdũ introducẽdi appellationẽ currat à die ſcientiæ vel die prolationis ſententiæ ibid nu.11, cũ ſe. 201
Cont. procuratoris facit vt audiẽtia dño denegetur niſi reficiat expenſas quas à dño poterit recuperare ibid. nu.18. cum ſeq. & in princ. d.l. num 72, cum ſeq. 190
Cont. procuratoris non nocet domino niſi de mandato domini appareat ibidem, nu. 18, in d. §. ſi procura. 201
Conuenit verbum in ſcriptura relatum cur potius importet per nudũ pactũ quã verbũ promiſſo in l. lect. nu.8, cum ſeq. 279
Cõuentio de bonis fideicõmiſſo ſubiectis an & quõ valeat in l. ſi C. de pact. nu.40 28
Conuerſio vnius debiti in aliud quando licita, & an exigatur præſentia in l. ſingularia nu.145, & 217 154, & 261
Corrigere ſcripturã inconcinenti quis non cenſetur ibid, n.96, & 106, fol. 248, & 249
Corinthum deſtruxerunt Romani vide in l. ij. de ori. iur. nu. 32 80
Cornicũ oculos cõfigere qd ſit ibi. n.110, 66
Coronationis dies ortus eſt imperij, & geſta ante coronationem an valeant pluraque de coronis imperialibus in rub. proœ. nu. 33, cum ſeq. 36
Correctores, & compilatores de quibus in ff. ſæpe fit mentio qui fuerunt in l. die functo, nu.36 138
Correlatiua an & qõ iudicentur ad imparia in l. ij. de teſt. vẽ. n.54, & 173, fo.93, & 116
Corrigere & interpretari an poſſit cui datum eſt legem condere in l. ij. de orig. iur. nu.68, cum ſeq. 83
Coruncanus ſcientiam legalem primus publice profeſſus eſt plene de eo ibid. nu.4, cum ſeq. 114
Cotidiana plene ſunt attingenda, in l. ij. C. de pact. inter empt. nu.1. f.134, & in l. exigere, nu.1 118
Creditor in diem petens conuentum condẽnari ad ſoluendum adueniente die an bene agat in l. lecta, nu.166 289
Culpa vnius alteri nocere non debet in l. die functo in ſummariis legis. 132
Culpa an ſufficiat ad faciendum quem pœnam incurrere quando de dolo mentionẽ non facit in l. ſi quis maior, nu.187 75
Curator bonis abſentis datus an poſſit agere ad rem ſibi retrouendendam, & intentare remedium canonis reintegran. in l.2 de pact. inter empt. nu.278 158
Curia vnde dicta, & de curialibus in l.2. de orig. iur. nu.20 79
Cuſtodia caſtri quis ponere debeat pendente tempore retrouen. in d.l. 2. de pact. inter empt. nu.223, f.173. Et delicta cõmiſſa noctis tempore aſcribuntur deputatis ad cuſtodiam nocturnam ſæpe in §. ſi procu. no.2, cum ſeq. 200

De litera D

DAcii populi qui ſint in ru. pro. n.70 40
Damnum datum in rebus cõductis ab inimicis coloni an imputetur colono in l. diem functo, nu.65, cum ſeq 142
Damni appellatione an veniat furtum in §. ſi. l. vnicæ, nu.12 206
Danti poetæ periculum condemnationis de hæreſi fuit in principio d.l. vnicæ, numero 4 182
Dare an ſit facere in rub. de ſenten. quæ pro eo, nu.9 247
Datio inſolutum eſt minus ſuſpecta de vſuraria prauitate ob pactum de retrouend. quam vendit. & quomodo & qualiter differant in l.2. de pact. inter empto. num. 54 fo.141, & plene in l.2. de reſcin. vend. nu. 163, cum ſeq. 114
De præpoſitio multipliciter ſumitur in Ru. ff de orig. iur. nu.19 71
Debitor ſoluendo pecuniam creditoris non liberatur, & cenſetur illã pecuniam numerare principaliter, vt ab obligatio. liberetur in l. ſingularia, nu.24, cum ſeq. 219
Debitor iuſſus ſoluere ſi promittat an rem faciat deſinere integram ſ. ſic, & irreuocabilem ibid. no.156 255
Debitor fugitiuus capi nequit in domo nec in eccleſia in l. vinum, nu.49, cum ſe. 168
Debitum mihi ab vno an & quando conuerti poſſit in debitum ab alio debendum, & ſimiliter ex vno contractu debitum an cõuerti poſſit in aliud debitũ ab eodẽ debẽ. ex alio contractu in l ſingularia, nu.147, cum ſeq. & nu.214, cum ſeq. f.254, & 261
Decem viri litium iudicandarum qui haſtæ præerant quam curam gererent in l.2. de orig. nu.396 110
Decennouenatus caſtellum nouum ſcelerum ideo finis malus: & quæ fuerit cauſa erectionis, & deſtructionis in d.l.2. nu.145, & 372, cum ſeq. 105, & 107
Deceptio inter contrahentes quatenus, quando & quo iure permiſſa prohibitaue ſit in l.2. de reſcind. vend. num.25 vſque ad numerum 38 84
Decretoimus noui iuris eſt ſignificatiuum in proœ. ff. nu. 1-8 57
Deciſiones, 50, Iuſtinia. quæ ſint, vide in l.ij. C. de pact. nu.5 24
Decius inuigilauit nimis in taxãdo, & reprobando Iaſonem quem nec dormire patiebatur ſtudio tamen contradicendi ſæpe perdidit intellectum & melius aliquando feciſſet ſecum ſtantare quam contradicere in l. ſi emtor. n.67, 72, & 224, fo.230, cũ ſe, & in l. vinum, num.39, fol.267, & in l. vnic. quando non pet. num.32 203
Decretalis bonorum poſſeſ. & ſi non ſit hodie neceſſaria non eſt tamen ſublata in rub. quando non pet par. nu.4 198
Decretales bonæ ex viſceribus legum ſumptæ ſunt in l.2. de reſcind. vend. nu.6 85
Decretum principis prohibens quicquam capi præter eſculenta, & poculenta quomodo intelligatur in l. diem functo, nu. 24, cum ſeq. 137, cum ſeq.
Decretum iudicis habere præſumptionem iuris pro ſe quomodo intelligatur, & an recipiat probationem in oppoſitum in l. 2. proxime alleg. no.157, cum ſeq. 213
Decretum iudicis eſt ſtricti iuris, & interpoſitum ſuper parte an trahatur ad totum in l. vni. qñ non pet. par. n.13, cum ſeq. 218
Decr bon. poſſ. plene de ea in d.l. vni. 208
Defendere de iure & de facto obligatus ad quid teneatur in proœ. ff. nu.47 46
Defuncti voluntatem proſequitur ſtatutum vt venator leporẽ in rub. qñ nõ pet. par. n.17, 201
Delegatio fieri poteſt per exiſtentem extra territ. ſuum in l. extra territ. no 30 171
Delegatus non habet iuriſdictionẽ propriã, & an poſſit mulctare in rubr. ſi quis iuſd. nu. 12, f.178, & in prin. l. nu.36, fo.188, de materia delegationis cãrum, & iuriſdictionis in libello exercitationũ plene tractat.
Delegationis & nouationis materiam, vide in l. ſingularia in ſummariis. 235
Delinquẽtes punire officium eſt pietatis potius q̃ crudelitatis in l. extra ter. n.56, 175
Deuterati corinthum mentio habetur in l.2. de orig. iur. nu.20 83
Dena viginti important in proœ. ff. forum, numero 261 67
Denarius, nũmus, moneta, & pecunia quomodo differant in l. lecta ſummariis. 269
Dominatio ſit non cuppiob ſtionem, & vtitur diuinos rei in d.l. 2. nu.14, & 216 94
Denunciationis iuris contra ſe motæ materiam, vide in l. venditor. 275
Depoſitio cõſignatio, & proteſtatio non ſemper neceſſaria quãdo ille cui fieri debet ſol. eſt abſens in l. ſi quis maior, n 84, cum ſeq. 66
Depoſitum fictum, & confeſſatum non habet priuilegiũ depoſiti in l. ſingularia. n.34. 240
Depoſitum de pretio rei retrouen. factum ſi penſetur cuius periculo pereat nec releuat niſi ſit integrum & factũ præcedente legitima obligatione & ſi fuerit ad inſtantiã tertii ſequeſtratum labatur interea tẽpus redimendi ad cuius damnum & incommodum habetur in l. 2. C. de pact. inter empto. nu.2. cum ſeq. 234
Deſcriptio quomodo à diffinitione differt infra in verſiculo definitio. [illegible]
Deſerendum eſt quod cum laude aſſequi non poſſumus, & aliud conſectandum in d.l.2. de orig. iur. nu.350 [illegible]
Deſtinatum an pro impleto habeat, & cingẽdus pro cincto in l. die functo, n.104, 137
Deterioratio rei an ſit reſarcienda per retrouendentem in d l.2. de pact. inter empto. & vend. nu.236 177
Deuium dicitur à recta via ſeorſum & remotum in proœ. ff. nu.127 51
Deum ſequentibus omnia proſpere ſuccedere ibid, nu.279 64
Deus non facit differentiam inter ſimplicẽ loquelam & iuramentum, vt facit mundus in l. ſi quis maior, nu. 101 67
Deus aliquando reuelat minoribus quæ abſcondit maioribus in l. vnica, quando non pet. par. nu.37 219
Dictare quid ſit in d.l. 2. de ori. iu. n.182. 92
Dictator ſummus magiſtratus cui omnes indifferenter parebant, nullus ex magiſtratibus noſtri temporis æquiparari poteſt, propterea Cæſar, & Sylla tirãnidis nomẽ euitare cupientes ſe perpetuos dictatores dici voluerũt, & inde cum iam vim regiæ poteſtatis obſederat, dictatura ſenatuſcõ. in perpetuũ ſublata fuit, dicique noctiũ ſolebat ibid. n.301, cum pluribus ſeq. 101
Dictio vna pro alia ſæpe ponitur in ante prout expedit in proœ. ff. nu.10 34
Diem interpellare pro homine quomodo intelligatur in l.2. de pac. inter emptorem & ven n.186, fo.153, & l. vinũ. nu 40 207
Diffamationis materiam vide in l. diffamari, in ſummariis. 275
Diffinitio quid oſtẽdat an ꝑmittenda & quid differat à deſcriptio in l. ſi quis maior, nu. 49, f 62, & in l. ſi emancip. n.18, & 28 227
Digeſtorum appellatio cur ſignificetur per z litteram. ff. in proœ. nu.73 47
Digeſtorum conſtitutio quæ præceſſit. 2. codicis editionẽ diuina appellat & nõ eſt deſtus ſed pter, ff. ibidem, nu.100, & 107 49
Digreſſio ad alium caſum in dubio non debet fieri in §. ſi l. vnicæ, num.10 206
Dignitas an remaneat depoſito officio, vel immutata officii poteſtate an cognoſcat ex iuriſdictione & admiſ. maiori. & an probetur ex denominatione talis dignitatis à principe facta in d.l.2. de ori. iu. num.275 fol.99, & nu.436, & 446, cum ſeq. fol.113

Dilatio

latio ſecſida ad probandum etiam per teſtes citatos non daẽ niſi conſtet de diligentia puta inſtet quod cogeretur cōparere, & deponere indicta mulcta, & captis pignorib. in l. ij. de pac. inter em. n. 141, 157

latione à principe impetrata nō poteſt impetrans gaudere niſi debitum confiteatur idoneeq; caueat de ſoluendo adueniente termino, ibid. nu. 146 158

ilatio ſoluendi data pro re redimenda quādo currere incipiat, ibid. num. 152, cū ſeq. & ibi, nu. 142, verſi ſed pone ſi detur. l. ij. dilatio. i. pendente quando currere incipiat ſecunda. 158

ilatio ad probandum quando calumnioſe petitur ſuſpitiove eſt ne petatur cautela eſt vt iudex apponat pœnam ſi eam petēs in probatione defecerit in rubri. ff. ſi quis iuſd. non obtemp. nu. 4 176

ilatione data, an currat intereſſe, vel vſuræ in l. curabit, nu. 51, cum ſeq. 195

ilatiuum pactum ſolutionis duas parit except. in l. lecta, nu. 177 290

iœceſis ſtricte, & large capitur in d. l. ſi. C. de pac n. 169, f. 44, & i l. ſi. de iuriſdi. oium iudicū. vbi latius de vocabulo iſto. f. 167

iocletianus & Maxi. Imperatores fuerunt maximi perſecutores Chriſtianorum in l. ſi emancipati, nu. 4 225

iſcipulus ſupra magiſtrum nō eſt in proœ. ff. nu. 148 82

iſpendium quid ſit in proœ. ff n. 171, f. 54

iſpendium ſæpe incurritur ex magno compendio ibid. nu. 267 64

iſpoſitio quælibet intelligitur ſecundum communem vſum loquendi ibidem, numero 69 47

iſpō in duabus perſonis an locum habeat in vna. l. ſingularia, nu. 34. cum ſeq. 240

iſpoſitio hominis an ſit fortior quam diſpoſitio legis in l. vinum, nu. 16, & 20, 263, & 264, & in l. ſi. C. de pact. nu. 29 26

iſpoſitio hominis an intelligi debeat conformis cū diſpōne legis in l. vnica de ſent. quæ pro eo quod intereſt, nu. 112, f. 263

iſpoſitio habili tempore facta & collata in tempus inhabile non ſubſiſtit in d. l. ſi. C. de pact. nu. 3. cum ſeq. 24

iſpoſitio teſtamentaria fauorabilior eſt diſpoſitione inter viuos ibid. nu. 171, f. 44

iſpō legis obligatione generali an pcedat in obligante oia bona ſua ibid. n. 253, 52

iſponere prohibitus de re alicuius poteſt, eo volente ibid. nu. 86 34

iſpoſitio de faciendo an trahatur ad iam factum in l. ſingularia, nu. 193 258

iſpoſitio non adaptatur ad caſū cui verba nō cōueniāt i l. ſi quis ma. n. 19, & 22, 60

iſputatio magnam affert vtilitatem in d. l. ij. de orig. iur. nu. 85 84

iſſentire homines facile eſt ibid. num. 142 cum ſeq. 88

iſſolui res pōt alio mō quam quo eſt colligata in l. ij. de pac. inter empto. n. 15, f. 136

iſtribuere pauperibus rogatus an vni dare poſſit in l. ſingularia, nu. 35, cum ſeq. 240

iſtrictus vide infra territorium & in l. extra territ. nu. 2 167

itionis etymologiam vide in l. ij. de orig. iur. nu. 387 109

Diuerſum & contrarium quomodo differāt in l. diem functo, nu. 11, fol. 136, & l. lecta, num. 150 286

Diuerticulum relinquendum & in viam redeundum in l. diem functo, nu. 92 144

Diuinum ius vincit humanum in l. curabit, num. 5 191

Diuiſio populi à Romulo facta aucta vrbe qūo proceſſit in d. l ij. n. 17 cum ſeq f. 79

Diuiſio debet eſſe bimembris ſeu reducibilis ad bimembrem & multa bona operaẽ in proœ. ffo:um. nu. 3. cum ſeq. fo. 43, & in l. ſiquis maior, nu. 59, & quid ſit diuiſio, & ſubdiuiſio in l. ſi emancip. nu. 54, f. 228

Diuiſionem recipiunt iam labor quam pecunia in d. l. diem functo, n. 148, cum ſe. 149

Diuiſio i qua interuenit læſio quomodo poſſit reſcindi in l ij. de reſcind. vend. n 59, 94

Diuitas dat Iuſtinia. & gale. in proœ. ffo:ū, nu. 166, cum ſeq. 54

Doctor legens an eo reſpectu poſſit eſſe illuſtris in rub. proœ. nu. 66, cum ſeq. f. 42. & quibus titulis honoretur doctor, ibid. nu. 90, & in proœ. n 156, f. 53. An debeat præcedere milites in d. rub. proœ. n. 107, f. 43 an excludatur à beneficio reſtitutionis in integrum & poſſit iuris errorem prætendere ibid. nu 79 48

Et de præeminentijs doct. legentium in d. l. diem functo, nu. 184, cum ſeq. 154

Doctores collegij qui per breuia dant voces in deſignandis ad gradum doctorem non iurant in proœ. nu. 85 48

Doctoratus in loco qui communi opinione credebatur habere ſtudij priuilegium, ſi ita non ſit, & ille ſciat an gaudeat priuilegijs doctorum ibid. nu. 88 48

Doctoratus gradum paucisſimi recte attingunt, ibid. nu 84 48

Doctoratus in famoſa vniuerſitate maiorem habet ſcientiæ præſumptionem, quā doctoratus in infima ibid. nu. 88 fo. eo.

Doctor ſemel approbatus reprobari poteſt, & an illi qui approbarunt teneantur reſtituere ſalarium ibi. nu. 90. cum ſeq. & ibid. nu. 93. an poſſit poſtea doctorari. f. 49

Doctor & ſi ſufficiens præbens ſe ſcolaribus inutilem remouendus eſt, ibi. nu. 92, f. e. & debet ſcire pluſquam ſcolares quibus omnia quę ſcit tradere debet ibid. n. 157, f. 53

Doctorari quis non poteſt in aliquo loco niſi adſit ibi priuilegium vel antiqua cōſuetudo & quis talem cōcedat auctoritatem & cur eccleſia de ijs ſe intromittat & quot doctores requirantur ad doctorādum aliquem in proœ. nu. 247. cum ſeq 62

Doctores an à muneribus realibus excuſentur ibid, nu. 255, cum ſeq. 63

Doctorum imperitorum doctrina dicitur adulterina, ibid. nu. 259 63

Doctoribus legentibus an ſit conceſſa iuriſdictio in ſcholares: & in criminalibus, & an ſit delegabilis in proœ nu. 280, cum ſe. fol. 64, & in l. ij. de ori. iur. nu. 90 85

Doctor nobilitatur per ſcholares quos habere doctos honor eſt in proœ. fforum. num. 292, & ſeq. 65

Doctoris domus oraculum eſt ciuitatis, ideo non debet in remotis habitare, & de domo doctori legenti aſſignāda in d. l. ij. nu. 474, cum ſeq. 116

Doctorem de re aliqua alium conſulere iuriſcon. turpe non eſt & an tunc excuſetur credens male conſulenti, ibid. nu. 313, 120

Doctorum creandorum origo vnde emerſerit, & quomodo hodie doctores, & collegia creent doctores ibidem, numero 573, cum ſeq. 124

Doctor & magiſter an ſit loco panis ſcholaribus ibid. nu. 592 125

Doctoribus eſt augendum ſalarium aucta ſcientia in l. diem functo, nume. 92. cum ſequen. 144

Doct. in præſentatione ſchol. ſubeuntis rigoroſum examen dicitur præſtare teſtimonium ſufficientiæ ibid. num. 192, f. 115

Doctor legens an poſſit ſimul exercitium habens annexam iuriſdictionem, & ſi per ſtatutum ſit prohibitus aduocare vel poſtulare an poſſit ſcribere in camera, & conſulere & ſi contrafaciat ſtatuto an ſit priuandus matricula, & ſtipendio in l lecta, nu. 5, cum ſeq. 272

Doctores conducti in partibus longinquis, debent eſſe cauti in pciſcendo de expenſis conductæ, & reconductæ, & ſi nolunt tunc domum redire an poſſint petere expenſas quas feciſſent, in regreſſu in l. diem functo, nu. 102, cum ſeq. 145

Doctor peritus conſulens ſine reuolutione chartarum licite capit ſalarium, ibid. nu. 168 153

Doctor legens ſi ante finem anni moriatur tranſmittit ad ſuos hęredes totius anni ſalarium, & quid ſi peſte vel alio caſu fuerit impeditus legere an integrū tunc ſibi debeaẽ ſalarium, & quid de ſalario compromotionis an eodem modo tranſmittat illud ad hæredes, & quanto tempore legiſſe debeat, vt dictum ſalarium poſſit tranſmittere ibidem, in ſummarijs legis. 133

Doctor qui non vult legere vſque ad finem anni repellitur a petione totius ſalarij, ibidem, nu. 186, cum ſeq. 154

Doctori quantumuis excel. atteſtāti conſuetudinem non creditur in l. ſi quis maior, nu. 73. fo. 65, & in prin. l. vnicæ, ſiquis iuſdic. num. 29 184

Doctoris appellatio ad illum adaptatur qui mediāte rigoroſo examine creatus eſt, & an doctoratus à principe præcedat doctoratū a collegio, & quid de doctore bullato quem Papa vel Imperator vno verbo faciunt in d. l. ſi quis, nu. 167, cum ſeq. fo. 73

Doctor ad legendum conductus an poſſit, legere, per ſubſtitutum æque idoneum in tractatu exercita. cap. j. 127

Dolus dans cauſam contractui, & dolus incidens quis dicatur, & qūo contractum viciet in l. ij. de reſc. vend. nu. 17, fo. 86, & an dolus ex propoſito. & dolus re ipſa æquiparentur ibid. nu. 62, cum ſeq. fol. 94

Doli actio non ſemper competit vbi datur exceptio doli ibid. nu. 10, & quando exceptio doli odioſa dicatur, num. 68, cum ſequen. 92, & 97

Dolum allegans an illum probare debeat in l. diem functo, nu. 53, cum ſeq. & ibid. quo modo probetur. 140

Dolus dicitur eſſe in obſeruante cōtractum in l. ſi quis maior nu. 190 76

Dolum committere dicitur qui contractum non obſeruat in l. ſi. C. de pac. nu. 153. f. 42

Domicilium vide de hoc plura in ſummarijs l. cum quædam puella, f. 160. & in l. exigere dotem. 118

Dominatio aſpera rebellionem cauſat, & an eo caſu ſit licitum eorum ſubditis dnm expellere in l. ij. de orig. iur. n. 366. fo. 107

Dominari cupientes fouere magna eſt reip. peſtis ibid. nu. 349, cum ſeq. 105

Dominia ſunt de iure gentium, ideo per imperatorem tolli nequeunt in proœ. ff. nu. 21, f. 46, & ſemel quæſita iuſte non ſunt reſtituenda licet ſuperueniat ſciētia rei alienæ, & an quando facta fuerit diuiſio dominiorum, & cur in l. ij. de reſcin. ven. nu. 27. cum ſeq. 88

Dominus non exiſtens quandoque alienat, nu. 32. in proœ. 45

Dnij in alterum tranſlatio an per pactū poſſit impediri vel per hipothecam generalem non ſolum ſpecialem quando eſt facta prohibitio vel pactum de no alienando l. ij. C.

l.ij. C.de pact.inter empto. nu. 136. cum ſeq. fol.1 7, & quando eſt conſolidatum directo penes quem debeat remanere fa cta retrouenditione,ibid.nu.247 179
Cõmunium fructuum acquiſitionem cauſat,ibid.nu.211 167
Domini alicuius loci ſi delinquunt vnus ſire rum punire non poteſt in §.j. l vni.l.ſi qs iuſd.nu.30 199
Domini appellatione de quo intelligitur in rub.in d.l.vnicæ,nu.15 1,6
Domus appellatione illorum de domo qui veniant,& vtrum priuilegium conceſſum illis de domo cõpetat familiaribus,& miniſtris in l.lecta,n.69,cũ pluribus ſe.f.277
Donatio de hæredita.viuentis, & pariter eius de cuius vita vel morte dubitatur prohibita eſt in l.ſi emancipati,nu.38,fo.231
Donatio ſimplex facta filio in poteſtate an, & quando ſit conferenda ibid.nu.177, cũ ſeq. & nu.190, cum ſeq. 140
Donationis appellatione an veniat donatio inter viuos tantum,ibid.nu.183 241
Donatio facta ab Imperatore vel rege filio proprio an ſit conferenda,ibid.n.194,243
Donatio ſimplex facta à patre filio ſi emancipato eſt conferenda, & an tunc filius in poteſtate teneatur emancipato conferre ſuam ſimplicem donationem in d.l. ſi emancipati, nu.197
Donatio facta per Conſtantinum Silueſtro Papæ an valuerit in rub.proœ.n.79, f.41
Donatio omnium bonorum ſimpliciter facta poſt mortem valet,& cuius qualitatis ſit in l.fin.C.de pact.nu.215 48
Donatio cã mortis de omnibus bonis præſẽtibus,& futuris valida,num.217, fol.eod.
Donatio omnium bonorum eſt valida, quia de præſentibus intelligitur, nu.218. ibid.
Donatio facta in pœnam mutationis vel reuocationis teſtamenti eſt nulla, etiam de re particulari,ibid.nu.221,cum ſeq. 49
Donatio facta à teſtatore non tollitur per diſpoſitio.teſtamentariam ad oppoſitum, ibid.nu.225 f.eo.
Donatio omnium bonorum præſentium, & futurorum inter viuos an, & quando valeat ibid.nu.237. cum pluribus ſeq. f.51
Donatio omnium bonorum facta ab exiſtẽte in extremis an valeat ibid n.226,fo.49
Donator omnium bonorum ſuorũ præſentium, & futurorum an rem poſſit diminuere ex cã dotis iuxta auc.res quæ ibi.n. 272,f.55,cũ ſe.vbi pulchra quędã de materia illius auc.& ibid.in verſ.ad vnũ ẽt late de donat. facta abſenti notario ſtipulã. an & qñ ſubſiſtat,& an exigat ratihabi.in præiudicium tertij cui ius quæſitum fuit in l.ij.de pact.inter empto.nu.127.fo.255
Donator læſus,& deceptus quomodo infringat donationem in l.ij de reſc.n.135. 111
Donatio viciſſitudinaria ſeu reciproca an & quando ſubſiſtat in d.l fin.num.574,cum ſequent. 56
Donatio hæreditatis.vel partis hæreditatis an ſubſiſtat ibid. nu.178 56
Donatione cã mortis hæreditas dari poteſt, ibidem,& an accedat ad naturã cõtractus vel vltimæ volũtatis ibidem,nu.187. f.57
Donatio cã mortis an & quando hodie perficiatur pacto nudo in rub.de pac.n.16.5
Donatio, propter ſuperuenientiam liberorum an & quando reuocetur in l.j. C. de de pact.nu.38,cum ſeq.fol 12,& ibi an reuocetur per ſuperuenientiam liberorum legitimorum.
Dos in quo loco ſolu.mat. exigi debeat in l. exigere dotem,nu.5 118
Dotis collatio quo iure fuit introducta in l. ſi emancipati,nu.146,cum ſeq. 137
Dotis lucrum quod facit maritus ex forma ſtatuti prædecedente vxore an ſit conferendum,ibid.nu.168 239
Dotes filiorum ſociorum omnium bonorũ an ſint de cõi conſtituendæ ibi.nu.202,f.271
Dotis primæ conſtitutio an cenſeatur repetita in ij.mat.in l.dieni functo,n 93 144
Dotis lucrum an regulet ãſta.viri vel vxoris in l.eum quædam puel.nu 21 f.161,& in l exigere dotem. 118
Dotis cõſtitutio tripliciter exceſſiua dici põt & qño ac qñ data læſiõe reſcindi reformariq; poſſit in l.ij. de reſc.vẽ.n.67, cũ ſe.94
Dubitatio de vno præſupponit,cætera habilia in l.vinum , nu.3 262
Duplici iure coniunctus præfertur coniuncto vno iure tantum in l. vnica quando non pet.nu.36 203
Duum viri an magiſtratus ſint municipales in d.l.ij.de orig.iur.nu 427,f.112, & late de illis in princ.l.vnicæ. ſ.u quis iuſd.nu. 27, cum ſeq. 184

De litera E.

Eccleſia & monaſt.an dicantur de territ. vel diſtrictu ibiq; geſta vel commiſſa domini facta in territorio vel extra in lege extra territ.nu.6,& 13 f.168.169
Eccleſia cultrix Iuſtitiæ eſſe debet in l.ij.nu. 10, C.de reſcin.vend. 85
Eccleſia Romana aliarum mater eſt non domina in proœ nu.26 45
Eccleſia non tenetur defendere eum armis, quinimmo armorum auxilium ad malos coercendos poſtulat ibidem, nu.52, cum ſequent. 46
Eccleſiæ immunitate quomodo, & qualiter gaudeat cõfugiens ad eam , vel ad corpus Chriſti,vel ad ſtatuam principis in l.vinũ num.49,cum ſeq. 268
Edictum perpetuum quod ſit in l.ij.præalle. nu.606,f.126,& in l.ſi emancipati,nu.62, fol. 229, & in lege vnic. quando non per. par.nu.4 209
Edilium multæ ſunt ſpecies in d.l.ij.nu.232 fol.103,& 378,406, fol. 108 111
Effectus rei dicitur quãdoque capi iudice in ciuitate iuſd.ibid.nu.200 93
Effectum magis quam modum curamur in l.ſi emancipati,nu.17 225
Filij iuriſcõſulti integerrimi fuere,& pauperes in d l.ij.n.484,cũ ſe.& n.497,f.117,118
Elementa quaſi eleuamenta dicta ſunt in proœ.nu.62 47
Elimare quid ſit in proœ.nu.168 54
Eloquentia an ſit præferenda iuris ſcientiæ, in d l.ij.nu.499, cum ſeq. 118
Emancipatio vnde deriuetur in l.ſi emancipati.nu.00 229
Emancipatio ad liberos manumiſſio ad ſeruos ppriè loquẽdo pertinet quis plerũq; in iure confundantur,ibid.nu.62 229
Emancipatio eſt facti , ideo probanda eſt ab allegante eam, nu.77.ibid. 230
Emancipati inuicẽ non conferunt ſm tempora iſtius legis ſed ſuus bene confert. emancipatio profectitia,nu.55.ibid. f.228
Emancipati hodie conferũnt inuicem,profectitia,nu.153,cum ſeq. 238
Emancipati hodie aduentitiã non conferunt etſi via diſpu. contrarium defendi poſſit, ibid.num. 169.cum ſeq. 238
Emancipationis,& patriæ poteſtatis differẽtia quomodo, & qualiter ſit hodie ſublata,ibid,nu.207,cum ſeq. 235
Emendans ſubtiliter factum laudabilior eſt eo qui primus inuenit in d.l.ij. de orig.iu. nu.55,f.80,& in proœ.nu 197 58
Emolumentum dr etiam illud ꝙ prouenit ex cã onerosa ex quo plus à inferuntur l.a l.ſi quis maior,nu.138,cum ſeq. 70
Emphyteuſis alteri concedi non poteſt niſi conſtet de morte emphyteutæ in d l j. de pact. nu 64 17
Emphyteuta qui iurauit ſoluere canonem in aliquo termino, ſi non ſoluat priuatur iure emphyteutico & melioramentorum non expectato bienn o, aut triennio in d. l.ſi quis maior,nu.53 62
Emphyteuta p̃p iurãm ſi ceſſat in ſolutione canonis cadit ſtatim à iure ſuo,licet ſtatutũ vel decretũ principis diſponat ꝙ nullo t pe ceſſãſoluere canonẽ à iure ſuo cadat niſi ſtatuti vel decreti cõfirmatio ſũmi põtificis certa ſcia acceſſerit ib.n.55,cũ ſe 63
Emphyteuta qõ ſoluit magnã penſionẽ quæ corrñdet fructib.dr potius cõductor q̃ emphyteuta i l.ij.de reſc.vẽ.n.202, cũ ſe. 120
Emphyteuſis auitæ portio deficiens in pſona vnius qño & quo iure ad alios ſpectet in l.vnica quando non pet.par.n.70, 215
Emphyteutæ ſucceſſor an teneatur inueſtiturã capere à dño in l.ij.C.de pac.inter emp. n.108,cũ ſeq vbi ẽt quid de vaſallo. f.153
Emphyteuta deficiens in ſolutione vnius numi penſionis egregię quãtitatis à iure ſuo non cadit ibidem,numero 165, fol.161
Emphyteuta ſine conſenſu domini rem alienans cum pacto de retrouendendo & in tempore redimens caducitatis pœnam euitat ibidem,num.174, & ſiluam extirpare non poteſt ibidem,nu. 183, fo.162,& 164
Emphyteuta ſecundus vbi emit à primo de conſenſu domini non tenetur facere notario.aliam ibidem,numero 244,fol.179
Emphyteuta nuliter rem alienans an cadat iure ſuo in l.fin.C. de pact.num.51 30
Emptio & vend. nulla de nouo naſcitur in d. l ij. C.de pact.inter empt. ſed ſimpliciter agit ad reſtitutionem rei ibid.n.13, f 135
Emptor agens ad fructus rei venditę tenetur ad vſuras retenti pretij & quid ſi non fuit in mora ſoluẽdi pretium, aut res fuerit ſterilis nullos fructus producens in l. curabit,num.22,& 31, cum ſeq. fol.193
Emptor debet eſſe aſtutus, vt in conſcientia non teneatur ad fructuum reſtitutionem quando emit cum pacto de retrouend.ne in mente gerat emere non pignori capere in d.l.ij.de reſc. ven.nu.59. in j.limitat.89
Emptor qui rem promiſit retrouendere intra annum ſi licentiam à tali domino volens alienare obtinuit ſub pœna , & ante habitam licentiam pendente termino alteri non vendidit in pœnam promiſſam incidit ibidem, numero 178 folio 116
Emptor an teneaĩ ſtare colono, & de clauſula ſaluo iure coloni, ibid.n.220, cũ ſe.123
Emptor & venditor ſunt correlatiua & quãdo diſpoſitum in vno cenſeatur diſpoſitum,& in alio in l.ij.de reſcinden.vendit. numero 54,& 173 fol.93,216
Emptio multipliciter illicita cenſetur in l.ij. de reſcinden.vend.num.13,cum ſeq. f.86
Emulor multipliciter ſignificat proœ. digeſtorum,numero 209 fol.59
Ennium poetam Cato cum Sardiniam tenuiſſet Romam duxit in d.l ij. de orig. iur. numero 489,vbi de eo plura. fol.117
Epaminundas thebanorum dux vxorem noluit accipere ne ſui diſſimilem filium ſuſciperet in d.l ij.numero 485 fol.eo.
Epheſij corrupti vicijs leges iniquiſſimas condidere ibidem,num.73, cum ſeq.f.85
Epigrãma pulcherrimũ ꝙ eſt in fronte pandectarum

declarãt Florẽtiæ, legas ĩ rub.pro.n.28, 36
Epilogare debemus exemplo iuriſc. inſ. in d. l.c.nu.194,& 583 91,& 115
Epiſcopus olim beatiſſimus dicebãt hodie reuerendiſ.in proœ.nu 190 65
Epiſcopus an poſſit laicis pœnam imponere eosq; carcerare in prin. l. vnicæ ſi quis iuſdicenti,nu.25,& 26 184
Epiſcopus extra diœceſim ſuã an poſſit confirmare elec. conferre beneficia, & ordinare in l extra territ nu.29 171
Epiſtola miſſiua an datam cõtinere debeat in proœ.nu.166 66
Equitum magiſter quis ſit, & cui ex noſtris magiſtratibus æquiparari poſſit in d.l.2. de ori.iur.nu.257,cum ſeq. 98
Aequiparati duo caſus quando ſunt a l anti qua diſpoſitum per legem nouam in vno locum habet & in altero in l.a. de pac.inter empt.nu 22 136
Aequiparatorum idem eſt iudicium in l ſi emancipati.nu.182 241
Aerariũ æris erat repoſitoriũ in l.2 de or.iu. nu.326,cũ ſe.vbi de ærario plura dñr.103
Erogare quid ſit in pro.nu.163, cũ ſeq. 54
Error paruus in prin. ſit maximus in fi in l.j. de orig.iur.nu 26 65
Eſt verbum etiam ad præteritum adaptari poteſt in l.diem functo,nu.9 135
Aeſtimatio quãti plurimi an veniat ex diſpoſitione hois vel legis in l.vinum,n.19, 264
Aeſtimatio quanti plurimi momentanea cõtra moroſum conſiderari ibid.nu 36 cum ſe.f.266.& in l ij.de reſcin.ven.n.251,128
Aeſtimatio rei mobilis ſit de facili, re corã iudice præſentata in l j. de ſent. quæ pro eo quod intereſt nu.146, & ibi in ſummario plura de æſtimatione. 267
Aeſtimatio æſtimatores æſtimũ plura de iis i d.l.2.de reſc.vẽ vide ibi i ſummarijs.131
Aeſtimationem petens rem videtur petere l.ſi emancipati.nu.39 228
Aeſtimatio fundi alienati cũ pacto de retrouendẽdo an fieri poſſit per æſtimatores ẽt pro re præterito, in l.2 de pact.inter empt.n.246,& 260,f 179,& 182, etiam in d. l.2 de reſcind.vend in ſummarijs. 131
Aetas quinquaginta annorũ dr grãdis & ſterilis in muliere, non in viro qui generare poteſt vſq; ad octuageſimum annum, & vltra in l.2.de orig.iuris,nu.584 225
Aetatis legitimæ appellatione quæ veniat,& quæ intelligatur ibid.nu.79,ſu.84,& in l. 2.de pact.inter empt nn.158 160
Aetas tam maior quam minor probanda eſt per allegantem eam in l.ſi emãcipati, nu. 91,f.231,etiam cuius naturæ ſit in prin.l. vnicæ ſi quis iur,nu.40 185
Ethica cui legali ſciẽtiæ ſupponatur quid ſit in rub. proœ.nu.11 34
Etymologia nominis vel cognominis quando validum præſtet argumentum proœ. ff nu 181 57
Etymologiam ſui nominis reſpicientia mala faciens verum nomen perdat in rubr. proœ. ff.horum.nu.54 37
Euictionis materiam vide in l.vend. 215
Euphonia mala vitanda in proœ.nu.2. & in l.diem functo.nu.5 135
Exactiones publicæ ſæpe variantur ſecundũ varietatem temporum in l.2. de orig.iur. nu.532.cum ſeq. 128
Exceptio non numeratæ pecuniæ non erat cognita de iure ff.in l.lecta, nu.61 276
Exceptio tua non intereſt peremptoria dicitur in l. t.de inoffi.teſt. nu.19 226
Exceptionis ope vel ipſo iure quid fieri pluri mũ intereſt in l.j.C.de pac.n.12.cũ ſeq. 9
Exceptio quædam eſt intentionis, & facti de qua in d.l.ij nu.21.& 29.de exceptio.anor mala habetur.co 21
Exceptione legitima tutus non dicitur in mora in d.l.lecta nu.123 282
Exceptionem habens poteſt implorare officium iudicis vt declaret extimationem ſibi competere in l.diffamari, nu.5 275
Exceptio collationis non factæ an impediat litis conteſtationẽ & an per tertiũ opponi poſſit in d.l.ſi emancipati,n.50,cũ ſe.228
Exceſſus immoderatus malã habet in ſe præſumptionem ibi.nu.59.in 4 limitatione.
Exceſſus cui potius vitiet in iudicijs quã in contractibus in l.extra territ.n.51 175
Excommunicatio potuit eſſe nota iuriſcon. in rub.proœ.nu.20 35
Excommunicatus non intentat beneficium l.diffamari in l.ipſa nu.13 27
Excommunicandi poteſtas penes laicum aliquando reſidet in lib.exercit.c.ij 128
Excommunicatus an poſſit abſolui ſine cauſæ cognitione ſine citatione & extra territorium in l.ſi de in.om.iu.nu.33 172
Excuſſio principalis debitoris non requirit, vbi adeſt conſtitutũ in proœ ff.n.211 59
Executio ſententiæ dicitur illius commodũ, & vtilitas in l.ij.de ori.iu.nu.201,cum ſe. f 91,& capiẽda ſunt bona antequam perſona condemnati in princip. l vnic.ſi quis iuſdicenti,no.71, cum ſeq.fol 179 vbi etiam plene de remedijs executiuis quomodo & quando cumulari poſſunt.
Executio ſententiæ prolatæ per vnum iudicem quomodo & qualiter fieri debeat per alium iudicem in bonis ſitis in ſuo territorio in l.cum quædam puella,n.33 263
Executores teſt. habentes diſtribuere bona inter pauperes Chriſti. an poſſint vni dare & quemadmodum alij, emere de prædictis bonis in l.big.nu.35, & 56 240
Exẽplis qñ vtendũ in l.j.de ori.iu.nu.42 77
Exemptum eſſe locum & extra terri. eſſe an ſint paria in l.extra terri.nu.5, & 13 168
Exercitationum pulcherrimum libellum,vide in. 117
Exhæredatio filiorum non valet niſi cauſa legitima fuerit expreſſa & inde per hæredẽ probata in rub. & l.hoc colore de inoffic. teſt.nu.3,& 6 223
Eximens aliquem à manibus familiæ iudicis vel à carceribus illum liberãs quomodo puniatur in §.is videtur,num.26.cum ſeq.fol.198,& infra in verbo carcer.
Exiſtimare & æſtimare differunt in d.l j. de orig.iur. nu.8 74
Exoleuerunt leges ideſt ab vſu remotæ ſunt in d.l.ij.de orig.iur nu.41 81
Exordium, præfatio, præludiumq; differunt in d.rub.proœ.nu.94 42
Expectatiuam ad præbẽdam certi hominis, non vacantem an per ſummum pontificẽ dari poſſit in l ſi C.de pact.nu.56, f.30,& nu.128.cum ſeq.fo.40, & data ad vacaturam an & comprehendat vacantem, nu. 131.f.eo.& quid de officijs ſecularibus ibidem,nu 66 32
Expenſæ appellatione an veniat verum rei pretium in §.ſi.l.1.ff.ſi quis,nu.12, f.106
Expenſa leuati inſtrumẽti an debeat reſtitui in retrouenditione faciẽda in l.ij de pact. inter empt.nu 237 178
Expenſarum damno plectitur temere agens ibid.nu.265,f.183,& in § meminiſſe, n.3. fol.232. nec manibus expenſis quis debet ſe vera in l.2.nu.15.de inoffi.teſt. 226
Expenſis ſuis facere debet qui aliquid facere tenetur in l.diem functo,nu.102 145
Expenſæ factæ per vnum ex ſocijs omnium bonorũ in ſtudio vel doctorato an imputentur ſocietati vel in partem ſtudentis tantum in l.ſi emancipati.nu.201 144
Expenſæ factæ in re empta an ſint reſtituendæ reſciſſa venditione in l.2.de reſcin.ven. num.152,cum ſeq. 113
Experientia eſt rerum magiſtra. in d.l.diem functo. 135
Expreſſim conſtare de mente teſtatoris nolentis collationem fieri quomodo dicatur in d.l.ſi emancipati,nu.39 228
Expulſi de aliquo loco an banniti aut deportati dicantur in proœm.ff. vbi de his plura,nu.262,cum ſeq. 63
Ex quæſtor exconſul ex magiſter de ijs ibid. num.191 58
Extenſio nõ ſit ad aliud quam nominatum in l. quando idem verbum pluries repetit in l.ſi quis maior,nu.46,fo.61,& in pœnalibus quando ſit licita nu.48.fo.eo.& in l.2,C.de pact.inter empt.nu.82,& fo.147, in l ſingula, nu.69 144.
Extimatio rei infra in ver. valor & plene in l.ij.de reſcin.venditio.in ſummarijs, f.80. & in l. vnica de ſenten. quæ, numero 74, & 133 159,& 166
Extincta non reuiuiſcunt in d.l.diem functo nu.134,cum ſeq. 148
Extraordinaria pœna poteſt eſſe vſq; ad mortem excluſiue in prin.l.vnicæ,ſi quis iuſd. num.8 182
Extremis probatis reſultat probatio medij in §.1.ſi quis iuſd. 193
Extremum vario modo intelligatur, quis dicatur in extremis laborare. an poſſit eſſe extremum ſine medio & quouſq; ſe protendat extremitas in §.1.d l.vnicæ nu.3.17 & 20.cum ſeq. fo.eo.& ſeq.

De Litera F.

FAcere quis debet quod ſibi non nocet,& alteri prodeſt in l.diem functo, numero 111 116
Facere actum nequiens an facienti conſentire poſſit in l.ſi.C.de pac.n.136,& 140,41
Factio quid ſit & quantum malum in ciuitate in l.ij.de ori.iur.nu.354 106
Factum nulliter quando à lege puniatur in d.l.ſi.C.de pact.nu.122 39
Falcidia eſt generale nomẽ ad omnem quartam,in § quarta, nu.7 229
Falſum eſt crimen publicum in d.l.2. nume. 404. 111
Falſum omnino non eſt quod primordio veritatis iuuatur in proœ. nu.102 49
Familia præſumitur talis qualis eſt dominus in rub.proœ. nu.22 35
Familiaris inimicus magis idoneus eſt ad nocendum quam alius quætus peſtis in d.l. 2.nu.106 86
Famulus qui cœpit ſeruire tribus ſcholaribus quorum duo receſſerunt ante finẽ anni an tantum habere debeat quantum ſi omnes remanſiſſent: & ſi alij aſſociati tribus augendũ ſit ſalarium in d.l. diem functo,nu.159,cum ſeq.& 215 151,158
Famulus infirmitatis tempore non debet ſalarium cõſequi & quid ſi vult ſeruire per tantundem tempori ibi nu.125.f.eo.158
Faſcium appellatione quid veniat,& intelligatur in d l.2.de ori iu.nu.303 102
Faſti,& nephaſti dies qui ſint ibid.n.112.f.86
Fauore publico receditur à regulis iuris.communis ibid.num.108 eo.
Fauore miſerationis cã introducta an renunciari poſſit in proœ.n.286. cum ſeq. 65
Felicitas magna ſi à parente claro filius non degenerat in l.2.nu.284 100

Felix

Felia quis dictus, & in quo cōſiſtat felicitas, in rub. in proœ. nu. 71. cum ſeq. 40
Fœminæ a ſucceſſione exclusæ aliquando admittontur beneficio maſculorum in l. 1. de pact. nu. 51 15
Fœnerari ſolitus quomodo probetur in l. ij. de pact. inter empto, nu. 56 142
Feriæ multiplices fuere in d. l. ij. ff. de ori. iu. nu. 412, cum ſeq. 111
Farra ad populum & referre ad ſenatū quid ſit ibid. nu. 347, cum ſeq. 105
Ferro viam aperit qui per contraria tranſit in l. diem functo, nu. 4 135
Fœtus & partus pecorū inueniorum mancipiorū an cedāt lucro debētus retrouedere in d. l. de pac. inter emp & ven. n. 140, 179
Feudalia non tranſeunt ad naturales ea fœmina illuſtri etiam quod ſint maris in l. ſi qua illuſtris, nu. 38 173
Feudum Titij viuentis vel mortui cōceſſum non cōſiſtit iuribus etiam inde Titio mortuo in l. ſi C. de pact. nu. 72 33
Feudum vaſſalli viuentis an per dominum poſſit alteri concedi ſaltem ſub conditione ſi contingat domino aperiri illud ibid. num. 131 40
Feudum an poſſit dari & concedi filię in pręiudicium agnatorum domino conſentiente ibid. nu. 159, cum ſeq. 43
Feudum an poſſit vni filiorū per patrē dari vel teſtō relinqui ibid. nu. 161, cum ſe. 43
Feudum & emphyteuſim capere non prohibetur qui fecit quietationem de oi eo qđ petere pōt de hēditate paterna, n. 167 44
Feudum an in eius ſuſceptione agnati, paimi dicaſ ſpē probabilē hēre ibi. n. 183 57
Feudum qđ conceditur mediante pecunia, vel pro annuo cenſu, vel ſeruitijs realibus nō eſt proprie feudū, ſed emphyteuſis vel locatio in l. ij. de reſcin. ven. n. 207 111
Fictio ſuper impoſſibili non cadere qūo dicatur in l. diem functo, n. 77, & 136, fo. 143, 148, & in l. ſingularia, n. 198. cum ſe 159
Fictio nō debet plus operari quam veritas, diuerſimoda inducitur in l. ſingularia, nu. 31, & 152 f. 247, 255
Fidei præſtatio & iuramentum an æquiparētur in l. ſi quis maior, nu. 100 cum ſe. 67
Fideicommiſſum etiam ex coniecturis inducitur in l. j. C. de pact. nu 47 14
Fideicommiſſum conditionale non tranſmittitur ad heredem niſi in certis caſibus ibidem, nu. 36 15
Fideicōmiſſarius pendente cōditione fideicōmiſſi ac viuente grauato virum dicaſ habere ſpem probabilē in hære. per fideicō. reſtituenda, ita vt poſſit cautionē de reſtituendo adueniente conditione petere, cōfectionem inuentarij exigere, illud remittere, cedere, vendere, donare, aut de eo, vt de alijs ſuis bonis quæ ad eum pertinent disponere in d. l. j. n. 10, 16, 27, 41, 47, cum ſeq. & 88, fol. 9, & ſeq. & in l. ſi. de pact. nu. 182, fo. 45, & in d. l. ij. de pact. inter empt. n. 38, cum ſeq. f. 158, & per diuiſionē. verū recedatur a fideic. in d. l. j. de pact. n. 55 16
Fideicommiſ. grauatus an poſſit alienare bona fideic. ſubiecta in præiudicium futurorum liberorum quibus reſtituere grauatus eſt, & an fideicom. dicatur iniquum, & inducere votum captandæ mortis in d. l. j. nu. 10, 42, cum ſeq. fol. 9, cum ſeq.
Fideicom. an debeantur bona ab hærede recuperata virtute pacti de retrouend. in pręal. l. ij. de pact. inter empt. & nu. 254 181
Fideiuſſor non obligatur nudo pacto, & an cenſeatur liberatus facta prorogatione termini reo principali in l. ſecta, num. 99, & 122 fo. 181, 182
Fideicom emēs rem fideicom. ſubiectam an poſſit melioramenta facta in ea re petere in l. j. de ſententi. quæ pro eo, nume. 72, cum ſeq. 259
Fides ſeruanda eſt in quolibet contractu in l. ij. C. de pact. 25 137
Fides mala authoris quando noceat ſingulari ſucceſſori in præſcriptione ibidem, numero 92 180
Filij illegitimi quomodo ſuccedant matri, & etiam inter ſe in l. ſi qua illuſtris. 278
Filij poſiti in conditione quando cenſeantur eſſe in diſpoſitione ſupra in verbo cōditio.
Filij appell. an nepotes comprehendantur & an filij reges viuo pře reges appellari poſſint & ſtodēt plerunq; filij excellere in eo laudis genere in quo ſui pdeceſſores clarnerūt in l. ij. de ori. iu n. 31, 32, & 503, 80
Filius an præſumatur eſſe in poteſtate patris in d. l. ſi emācipat., n. 78, vſq; ad n. 94, 230
Filia in poteſtate patris manens cur dotem aduentitiam emancipata ſibi omnia conferenti non conferat ſecundum ius l. filiæ dotem ibid. nu. 96 232
Filiafamiꝗ de iure ſtorum multipliciter poterat habere proprium ibid. nu. 186 242
Filia nupta remanet de agnatione patris, & tenet prorogatiuas veteres in l. cum quædam, nu 13 161
Filiusfamil. ſi emit rem & poſt duos dies facit pactum de retrouend. an ſine conſenſu patris poſſit retrouendere in l. ij. C. de pactis inter empt. 208, f. 167, & an ex re patris vel ex cauſa aduentitia præſumatur quæſiuiſſe ibid. nu. 253 181
Filius ex quocunq; capite veniat ad bo. pol. aut hæreditatē an veniat ſemper vt ſuus in l. vnica, quando non pet. par. n. 21 214
Filiusfamil. viuente patre an poſſit licite debitores patris ſuos liberare & an liberando pœnam incurrat in l. ſi. C. de pact. nu. 44, & 116 28, & 38
Filius ingratus qui purgauit ingratitudinē, an inde poſſit a patre exhæredari ibidem, nu. 107, cum ſeq. 42
Filius reſpectu legitimæ quando ſpem probabilem habeat in bonis paternis patre viuente, ita quod eam petere poſſit ibid. nu. 285, fol. 57, & quando teſtari poſſit in l. j. de inoffi. teſt. nu. 21 226
Filia ſi renunciauit bonis paternis & maternis in manibus fratrū & patris cum iuramento, an inde poſſit ſuccedere ſolo patre id diſponente iuramentūq; filiæ remittente in d. l. ſi. nu 99. cum ſeq. f. 36, vbi late de materia dictæ renunciationis & ſi fuerit præterita vel exhæredata tunc non annullat nec impugnat teſtamentum in l. ij. de inoffi teſtam. nu. 4 214
Filiafam. an poſſit teſtari de dote item poſſit, per viam contractus de ea diſponere, ibid. nu. 12, fo. 27, no. c. ſi. 25
Filia excluſa ab hæreditate patris per renunciationem mediante dote an ſint pariter excluſi filij ſui in l. vnic. quando non pet. par. nu. 41 219
Filia dotata excluſa a ſtatuto poteſt inuita dotari ad effectum excluſionis in l. ſin. de pact. nu. 163 43
Filia excluſa a bonis patris non cenſetur excluſa a ſucceſſione illorum bonorū quando ex fraterna ſucceſſione vult venire ibi. nu. 166 43
Filia quæ renunciauit bonis pat. mat. & frat. an poſſit contrauenire rōne enormis, vel enormiſſimæ læſionis iuramento non obſtante ibid. nu. 203, cum ſeq. 47
Filia quæ renūciauit bonis paternis cum iuramento ſalua legali exchyta quando poſſit ad dicta bona venire ibid. nu. 110 48
Finis ſit ne potentior principio in l. 1. de ori. iur. nu. 18, f. 75, & in § videtur, nu. 1 cum ſeq. fol. 193, & quis ſit finis iuris ciuilis, & iuris canonici in rub. de ori. iu nu. 16 71
Finitæ potentiæ actus non producunt effectum infinitum in theatris territ. n. 17 170
Firmium quomodo exponatur in l. 2. de ori. iur. nu. 546 129
Fiſcus & eccleſia in priuileg is an a pari procedant in l. 2. de pact. inter empt. nu. 151, 180, & in l. venditor, nu. 16, cum ſeq. vbi quid de clerico. 217
Fiſco an & qñ ſit magis fauendū quā priuato in l. diē functo, n. 173, f. 153, & plura ad fiſcum pertinentia vide in verbo confiſcatio, & in verbo indignus.
Flauus & rubeus differunt in rubr. proœ. numero 59 39
Flaua pecunia dicatur & quæ ſint flauiſſa & de flatoribus & cuſſoribus monetæ in l. 2. de orig. iur. nu. 387 109
Foris caſtenſia ad nos non pertinere quomodo intel. in l. ſi. de iu. om. iud. n. 54 174
Forenſis Mediolani exiſtens in prio quadrageſimæ an poſſit licite carnes edere vt faciunt ipſi Mediolani & quid etiam de exiſten. in partibus Cataloniæ in ſabbato in l. cum quædam puella, nu. 28 162
Forma iuramenti a lege data eſt ſeruanda, & quādo poſſit impleri per æquipollēs in l. ſi quis maior, nu. 104, & 212, fo. 68, & 80
Formulæ ſunt hodie ſublatæ quia periculoſum erat ex vno ertato a tota cauſæ cadere in l. 2. de ori. iur. nu. 94, f. 85, & quō capiatur formula in proœ. nu 203 59
Forte de natura eius vide in l. ſi. C. de pact. nu. 26 26
Fortuna quo altius euehit magis timeri cōuenit in l. 2. de orig. iu. nu. 559 123
Forum ſortiri & act. ligari an a pari procedant in l. ſi. de iur. om. iu. nu. 15 169
Forus contentioſus & conſcientiæ differunt etiam ſecundum cano. in l. 2 de reſc. vend. nume. 25. 67
Forus contractus domicilij & originis plura de his in ſummarijs. l. cum quædam puell. 159, & in l. exigera dotem. 118
Francia & Gallia ſubditæ fuerunt Iuſtiniano & Roma. Imperatoribus in rub. proœ. nu. 64 40
Franchorum Rex hodie coronam gloriæ ſuper reges obtinet ibid. nu. 65 fol. eo.
Franchanis ius an comprehendatur in legato facto de creditoribus ſuis in l. 2. C. de pact. inter empt. n. 166, f. 161, & an cadēs a iure locationis ob non ſolutionem penſionis ſit pariter priuatus iure Franchanci ibid nu. 167, & 162, de affrancamentis.
Fratrum appellatione qui veniant, quæ ſit eorum legitima ex quibus cauſis priuari poſſit ſucceſſione fraterna in l. 1. de inoff. teſt. nu. 6, & 17, 224, doleamque magis fratrem præteriti in hære. paterna quam extraneum in l. ſi emancipati, nu. 114 233
Fraudem fraude repellere licitum eſt in §. quarta, nu 16 231
Frequentia commendat materiam & lex multum illi fauet in d. l. 1. nu. 1 224
Fructus quandoque petuntur vt intereſſe quandoque vt fructus & veniunt diuerſimode in l. curauit, nu. 69 296
Fructibus fundi venditis vltra dimidium læſio & deceptio addit quō ſurcurias t l. 2. de reſc. n. 170 115
Fructuū reſtitutio nō venit in reſciſſorio iudicio intentatu virtute d. l. 2. niſi poſt moram

tam etiam quod fuerint maximi ibidem, num.40 90
Fructus an ſint reſtituẽdi vbi reſcinditur cõtractus ex pacto,vel aliter & quid ſi titulus ſit reuocabilis in l.2,de pact. inter empt.nu.8,cum ſeq. 135
Fructus rei an & quãdo debeant & oſtendũt æſtimationem ipſius rei ibidem, nu.235, cum ſeq. 177
Fructus ſunt reſtituendi poſt oblatam pecuniarum quantitatem promiſſori de retrouẽ.ſecus in oblatione facta hæredi niſi facta ſit de pacto de retrouen.& quid de percipiendis & quando habeatur ratio fructuum a tempore moræ in contractibus ſtricti iuris,& quando quis vult redimere in medio vel ante anni quid erit de fructibus.& quomodo fiet diuiſio ibid. nu.37, cum ſeq.& 25,& 100 137
Fructus præcoces colligens ex fundo retrouend.tenetur redimenti ad intereſſe ibid. num.164 164
Fructus cum expenſis melioramentorũ an compenſandi ſint ibid.nu.242 168
Fructus rei pignoratæ an ſint computandi in ſortem non obſtante pacto de ipſis fructibus in ſortem non computandis & donatione de eis facta ibid.nu.221 162
Fugientem inſequi in alterius terris, vel eccleſiam & capere non licet in l. extra territ.nu.20 170
Fugiens ad eccleſiam,ſtatuam principis vel corpus Chriſti quomodo gaudeat immunitate eccleſiæ & fugitiuus debitor an capi poſſit in eccleſia vel domo ſupra in verbo debitor & eccleſia.
Fumos vendere quid ſit in l.2.de orig.iuris, num.316 102
Fundus retrouendendus an oblato pretio, poſſit a quocunque poſſeſſore vẽdicari,in l.2,de pact.inter empt.& ven.n.113,f.156
Funeris impẽſa valde priuilegiata in §.quæſi,num.13 230
Furtiue rem debitoris capere aliquando licet in l.2,de ori.iur.nu.207, f.94,& quando remuneratur furtum ibid.n.88,cũ ſe.f.8
Futura bona an veniant in obligatione ſimpliciter facta de omnibus bonis præſentibus,& futuris quomodo intelligatur in l.ſi,C.de pact.num.105,cum ſeq.f.38,& in alia diſpoſitione an & quando veniant & comprehenduntur futura,num.129,cum ſequen.& 235 50

De litera G.

GAbella ſeu data litis an ſolui debeat de ſumma petita vel de debita in l.quũ quædam in § quoties,nu.5 166
Geminatus conſenſus non excludit remediũ l.2,de reſcin.ven.in d.l.2, num.8.i.an ampliatione & 7c 85
Generales theſaurarij noſtri temporis magniſici ſunt & quibus æquiparentur,in l.2.de orig.iur.nu.331,cum ſeq. 104
Generatim ius conſtituere quid ſit ibidem, num.505 119
Genitiui natura eſt importare dominium in proœ.ff nu.17,fo.44, item vide in rubr.ſi quis iuſſ.nu.21 179
Genitum ius primæuum & ſecundarium an bene ſic diſtinguatur in rub.de orig.nu.3, cum ſeq. 69
Genus an tantum operetur quo ad genus quantum ſpeciei quoad ſpeciem, in l.ſin. C.de pact.nu.57, cum ſeq. 31
Gebellini poſſunt habere ſua ſtatuta,& Guelphi ſua in l.2,C.de orig.iur. nu.134 88
Glo.famigerata,l.2.quæ ſit longa conſue.C. in ver.item & ad hoc quod cõſilium loci repreſentet vicem totius populi exornatur,in l.2,de orig iur. nu.145, fo.88,& in proœ ff.num.39,cum ſeq.in quibus locis traditur etiam quando ſit neceſſaria congregatio capitum domorum. 45
Glo.no.l.apud.ff.de manumiſ.vindi.ornatur in d.l.2.nu.445 123
Gloſ.l.filium quem habentem contra allegantes ita ſpecialem ampliatur in l. ſingularia,nu.18, & 29 258
Gloſ.l.2,de diem adie.ornatur in l.lecta,nu.172,cum ſeq. 190
Gloſ.famigerata in l.vnica, in ver.excedere quando imped inter paul. C. ornatur in proœ.nu.186,cum ſeq. 65
Gloſſ.in l.ſi merces in §.culpæ. ff. locati quo intelligatur in l.diem functo,nu.65,f.142
Gloſſ.l.Lucius,in ti.de hære.inſtituen. ornatur,in l.1.C.de pact.nu.41 13
Glo.in l.ſi.ff de rerum diuiſio.ibi voluit tranſcendere.i.voluntarie tranſcendit, ornatur,in l.ſi quis maior,nu.83 65
Gneus flauius ſcriba vir calidus & facũdus in l.1.de orig.iur.nu.216 86
Gotia quæ regio ſit & cur Iuſt. dictus fuerit gotticus in ſuo proœ.nu.62 42
Gottorum ingens ſtrages per Claudium imperatorem edita fuit ibid.nu.63 40
Gradus eiuſdem dignitatis ſuperioritatem, & inferioritatem recipit,in l.2.de ori.iur. nu.245, cum ſeq. 96
Grece in iure ſcripta obſeruãda ſunt in proœm.nu.104 49
Grues & apes regem habent in l.2, numero 198 93
Gubernator.ciuitatum noſtri temporis quibus æquiparent & an præcedere debeant collaterales ibid.nu.462 155

De litera H.

HAbilitas præſupponit omni alio reſpectu cõcurrente quã de aliquo in l. dubitabitur,in l ſi emancipari,n.102,f.232
Habitatio & habitare differunt & habitatio eſt inducta a l.diẽ fun.n.162,& 163,152
Haſta centumuiralis plura de ea in l.2,de orig.iur.nu.397,cum ſeq. 100
Hæliogabalus imperij colluuies filios ſe nolle dicebat ne quis ei frugi contingeret ibidem,nu.478,fo.117. Epaminundas vero dux Thæbanorum vxorem nolebat dubitans filios prauos ſuſcipere in verbo Epaminundas.
Hæredi ſuo quis prouidere cenſetur in l.lecta,nu.77 278
Hæreditas aſcendentium eſt magis debita deſcendentibus quam econtra in l.ſi.emãcipati,nu.125 234
Hæreditas viuentis non patitur pactionem alterius ſuper ſe fieri.l.ſi.de pact.n.27, 26.
Hæreditas dari poteſt donatione cauſa mortis ibid.nu.278 56
Hæreditas proximi conſanguinei mei an dicatur ſpe mihi debita,ibid.nu.231,fo.60.
Hæres tenetur ſtare donationi factæ per teſtatorem ibid.nu.321,cum quinq; ſeq. 49
Hæredi cenſetur promiſſum per pactum de retrouendẽdo licet hæredis mentio facta nõ fuerit,in l.2,de pac.inter emp.n.3, 134
Hæredem & defunctum vnam eandemque perſonam cenſeri quomodo intelligatur, ibid.num.45, cum ſeq. & num.250, cum ſeq. f.139,& 180
Hæres contra legatarium ante acceptationem legati præſcribit abſque mala fide ibid.nu.80 68
Hæres obligatus retrouendere an poſt obligationem pretij teneatur ad reſtitutionẽ fructuum ibid.nu.94 249
Hæredum vnus poſſidens rem retrouenditioni ſuppoſitam an inſolidum conueniri poſſit ibid nu.104 152
Hæredum appellatione in iſta materia & ad hæredes extraneos de quibus intelligatur,& quid ſi de hæred. ſua maſculini ſit facta mentio,ibid.nu.216,cum ſeq. f.154
Hæredis appellatione an veniat ſuc.poſt in materia retrouen faciendæ ibid.n.181, 144
Hæres iuſſus vendere per venditionem ſine traditione non eſt liberatus ab actione ex teſtamento ibidem,nu.155 f.159
Hæredi volenti redimere lapſis.50. annis an cõcedi debeat a integrũ reſtitutio ex clauſula generali ſi qua mihi &c ꝓpter allegatam ignorantiam ibidem,nu.218 f.161
Hæres an cogi poſſit per cohæredem ad redimendum ibidem,nu.222 f.162
Hæres tenetur ſeruare contractũ iuratum a defuncto cõtractum: ſi nõ incurrit a piurũ,& an egeat abſolutione a iurãto volens reſcindere contractum iuratũ a defuncto, in l.ſi quis maior,nu.106,& 112 fo.68
Hæres iurantis non poteſt rõne iuramenti cõueniri coram iudice eccleſiaſtico, ſicut poterat defunctus ibidem,nu.208 cũ ſeq. vbi limit.inuenies fol.67
Hæreſis non incurritur niſi pluribus concurrentibus in proœ.nu.22 fo.45
Hermodorus eph.ſi9 cur exul apud Romanos fuerit in l.2.de orig.iur.n.72.cũ ſe.83
Hinc,de natura & ſignificatione aduerbij in l.2.de pac.inter emp.& ven.n.161 160
Hypotheca vide q́ dicaĩ ſupra in verbo dñij.
Hypothecaria in verbo pignoratitia.
Hyrons mihi vocabulũ e in pro.n.219.210.61
Hommes de eo late in proœ nu.294 f.65
Homicidium quãdo dicatur voluntarie factum in l.2.de pac.inter emp,nu.199 fo.166
Hominem mori poſſe cõſiderare non eſt inconueniens in l.ſi.C.de pac.n.32 f.27
Homines facile diſſentiunt in l. 2. de ori.iu. nu.142.cum ſeq. fo.88
Homo ſemel malignitate captus nõ reſpicit inde quid agat,ibid.num.370 107
Honeſtatis tus ab ot ſuperioritate debet eſſe exemptum propterea domini non põt cogere ſubditos ire ad tripudiandum in caſtro eorum,ibid nu.373.& ſeq. f.10.
Honor debet virtuoſis qui nõ ſunt relinquẽdi, vt incogniti,ibid.nu.449.& ſeq. f.114
Honores oblatos ſpreuere pleriq; magni viri,quamuis hodiernis temporibus (proh dolor) pretio nummario emuntur ibidẽ, num.558.cum ſeq. f.122
Hortẽſius orator Ciceronis emulus delicatior quam virum deceret,ibi.n.139 f.88
Hoſpes reſtituens manticã ſeu valiſiam apertam an poſſit a viatore conueniri & ad qd in l.vni.de ſen.q̃ ꝓ eo.nu.130. cũ ſe.f.206

De litera I.

IAbolenus Iuriſc.Anto.pij cõſiliari9 & pauli iuriſc.ꝓceptor in d.l.2.ff ori.iu.601.116
Ia dictio hęc nota eſt improprietatis in pro. n.64.fo.47.vbi ad teſtes infertur deponentes quẽ poſſediſſe iã annis decẽ an ꝓbent poſſeſſionẽ cõtinuatã tpis annoru decem.
Idẽ nõ dr mutato n.i d.l.2.ff or.iu n.70. 83
IESV nomen hoc ab angelo fuit impoſitũ in ru.in proœ.nu.13 f.35
Igitur eſt dictio illatiua in l.ſingu.n.11. 238
Illegitimorũ plures ſunt ſpecies & de illorũ ſucceſſione in l.ſi quis filiu.nu.1 f.268
Illotis manibus ad menſam non eſt accedendum in l.1.de ori.iu.nu.35. f.76
Illotis manibus aliquid tractare quid ſit in l.1.de ori.iu.nu.10.cum ſe.de illo prouerbio illotis pedibus ne ingrediaris f.74

Illuſtris mulier quæ dicatur in l. ſi qua illuſtr. C. ad orfic. nu. 15 — 270
Illuſtris quandoque exponitur. i. illuſtratus ſcientia in rub. proœ. nu. 87 — 61
Illuſtriſſimus non importat gradum ſuper illuſtrium poſitū ꝙ illuſtres gradum faciāt ſeparatum in d. l. ij. de ori. iur. n. 344, f. 97
Imperator quia diceretur & cur dictus in d. rub proœ. n. 29, cum ſeq. f. 36, & plura ad materiam facientia vide in ver. rex.
Imperator an dicatur ante coronationem, & an geſta ante coronationem ſubſiſtant & plura de coronis imperialibus ibid. nu. 38, cum ſeq. & per quem ac quando lata fuerit lex de imperatore eligēdo & creando ibid. nu. 47 — 36
Imperatoris nomen cur non mutetur ſicut fit in Papa ibid. nu. 56, f. 36, & an bene faciunt Mod. Imperatores poſt imperialem tit. regium ſubſcribentes ibid. n. 108, f. 43
Imperatorem negare dominum mundi eſt hæreticum, & quomodo vulgarum illud dominium quòd dominus mundi ſic intelligatur in proœ. ff nu. 18, & 21 — 45
Imperator non eſt dominus rerum particularium ibid. nu. 82 — fol. eo.
Imperator ſine cauſa non poteſt dominium rei meæ mihi auferre per viam legis aut reſcripti ibidem, num. 31, & 34, cum ſequenti. — fol. eo.
Imperator eccleſiam tenetur armis defendere ibid. nu. 48 — 46
Imperator an poſſit legitimare in terris eccleſiæ in l. extra territorium, nu. 24, f. 170
Imperatore caſſato an caſſæ ſint ſuæ leges & an abolito titulo regis ſit abolitus vigor ſuę legis & quomodo intelligatur illud dictum nouus rex, noua lex in d. l. ij. de ori. iur. nu. 42, cum ſeq. — 81
Imperatorem creandi cauſa fuit multitudo confuſionē generans 180, & 181, quod imperiū eſt vnicū quodq; reges nō ſūt Imperat. licet in eorū regnis habeāt iura ip 92
Imperium an ab eccleſia dependeat in rub. proœ. num. 33, f. 36, & ibid. nu. 45, f. eo. de illius origine & an dicatur hodie imperator habere iuriſdictionem ab eccleſia in d. l. 2, n. 189, f. 91, & in l. 2. de reſc ven. n. 2, f. 84, & an negans id poſſit puniri de hęreſi in prin. l. vnicæ ſi quis iuſd. nu. 4, fol. 182
Imperium Romanorum in quem principē fuerit primo tranſlatum in rub. proœ. nu. 48, f. 37, & in d. l. 2, num. 153 — 89
Imperium vtrum dependeat ab eccleſia & an hodie poſſint eſſe ſimul & eodem tempore duo Imperatores vltra præalle. vide plene in l. 2. de reſcin. ven. n. 2, cū ſeq. f. 84
Imperium pōt abdicatiue præſcribi, & ab hac ratione reges Frāciæ, Hiſpaniæ, & Angliç, & Venetorum dominium eximūtur ab iperiali culmine in proœ. n. 13, cū ſe. 42
Imperium cur de Græcis in Germanos fuerit tranſlatum ibid. nu. 49 — 46
Imperia non debent eſſe diuturna alias male gubernatur ciuitas in d. l. 2. n. 302, 101
Imperium quomodo per iudices poſſit renunciari ib. d. nu. 345 — 105
Implendus eſt contractus per volentem ſe ea eo iuuare in l. diem functo, nu. 186, fo. 154, & probandum contractum ſui parte perfecta adimpletum per fundantem ſe in eo, in l. ſi quis maior, nu. 193, f. 76, in l. diem functo, nu. 212 — 158
Implicatiua etiam cuius naturæ ſit in prin. d. l. vnicæ, ſi quis iuſd. nu. 40, & ſeq. etiam lata de implicatiuis non ſolum non tantum & ſimilium. — 185
Impoſſibilia non poſſunt ſtare in l. vnica, de ſent. quæ pro eo, nu. 9, cum ſeq. — 252
Impoſſibile in ſpecie non includitur in generali diſpoſitione in l. extra terri. n. 40, f. 173.
Incidenter cognoſcit quis de cauſa de qua principaliter cognoſcere non poteſt in §. ſi l. vnicæ, ſi quis iuſd. nu. 24 — 203
In & intra intrinſicitatem ſignificās in rubr. de ſent. quæ pro eo. nu. 20 — 249
Incertitudo perſonæ aliqñ vitiat aliquando ſuſtinet actū in l. ſi. C. de pac. n. 53, cū ſeq.
Incſicus vnde veniat in rub. proœ. n. 74, — 41
Incontinenti facta an & qñ dicantur inეſſe & qñ dicatur quid incontinenti fieri in l. lecta, no. 108, 112, & 151, cum ſeq. — 281
Inconueniens allegata non eſt ſoluere in l. ſingularia, nu. 104 — 249
Inculcatio verborum ponitur aliqñ in l. in proœ. ff. nu. 116, f. 50, in contractibus vero maxime toleratur in d. l. lec. 1 ſūmariis. 229
Indictione omiſſa corruit inſtrumentum, & notarius tenetur damnificato ad intereſſe in rubr. proœ. nu. 105 — 43
Indignationē principis incurrēs qñ puniat in prin. d l. vnicæ, ſi quis iuſd. n. 5, — 182
Indignitatis materiā & qñ hæred. ab aliquo vt ab indign. ablata fiſco vel aliis perſonis applicetur, in l. ſi. de pac. nu 118, cum ſeq. f. 59, & in § meminiſſe, nu. 1. & ſeq. f. 232
Induſtria ſua nemini debet eſſe nociua in l. diem functo, nu. 138 — 148
Infamibus clauſæ ſunt portæ dignitatum in l. ſi quis maior, nu. 181 — 75
Infamia an & qñ euitanda in l. ij. C. de pact. inter emp. nu. 73, & 76, f. 145, & in l vnica de ſent. quæ pro eo, nu. 21, cum ſeq — 253
Informatio aliquando fit de act. aliquando à cōtractu, & virtute informatiua, & reformatiua, & transformat. in l. lecta, nu. 141, cum plu. ſeq. — 284
Ingenia præclara ſicut maximas virtutes ita maxima vitia producunt in l. ij. de orig. iur. num. 370 — 107
Ingenium ſupplet tempus in bene ſtudentibus in proœ. ff orum, nu. 199 — 93
Ingenium integrum breui inter bonas artes dicebat Saluſtius adoleſcere in l. 2. de ori. iur. nu. 164, el ſecundo. — 123
Ingratitudo an poſſit remitti & qño remiſſa. cēſeatur tam donatario quam filio ingrato, in l. ſi. C. de pact. nu. 144, cum ſeq. f. 42
Ingrediēs monaſteriū dr̄ laicus ibi. n. 178, 46
Ingreſſurum præſidi prouinciam mortuo in via an debeatur ſibi ſuisq; hæredibus ſalarium totius anni in l. diem functo, nu. 192. cum ſeq. — 155
Iniuria facta vni non debet alteri obeſſe ibi. nu. 51, f. 140, nec eſt conſentiendum inferens alicui iniuriam, neq; delictum vnius aliis debet nocere in l. hoc colora, num. 8. fol. 228, & in § meminiſſe, nu. 7 — 233
Initia rei ſunt repetenda per volentem rem arduam tractare in l. j. de orig. iur. num. 13. cum ſeq. — 74
Innominata ſine abſque certo & determinato nomine plura relinquuntur in l. 2, de orig. iu. nu. 89, cum ſeq. — 85
Inobediens an ſemper dicatur contumax in rub. ſi quis iuſd. nu. 8, vbi etiam habes inobedientiam ad bonum finem commiſſam quandoque morte puniri. — 177
Inobedientia vnius cap. cedēt totam cōuentionem inobſeruandam in l. ſi quis maior. nu. 196 — 76
Inſinuationis defectus iuramento purgatur in l. ij. de reſcind. vend. nu. 135 — 111
Inſolita non habentur in conſideratione in l. vnica, de ſent. quæ pro eo. nu. 107 — 263
& in rubr. ſi quis iuſd. nu. 18 — 179
Inſtantia incohata cum laico an tranſeat in hæredem & coram quo iudice lis ad finem producenda ſit in l. ij. de pact. inter emp. n. 149, f. 179, & ibidem an contineatur ſtatus cauſæ & ad tollendam conſequentiam ſufficiat dare inſtantiam in l. ſi emancipari, nu. 19, cum ſeq. — 227
Inſtitutiones & inſtituta quomodo differant in proœ. nu. 71 — 47
Inſtitutus in re certa omnia bona capit in rub quando non pet. part. nu. 30, f. 203, & in vno nummo inſtitutus agit ſolum ad ſupplementum legitimæ, & quandoque inſtitutio pro exhære. habetur in §. quarta, num 3, & 11 — 219
Inſtrumento ſtandum eſt niſi contra probetur, in l. 2. C de pact. inter empt. n. 52, 148
Inſtrumentum capit perfectionem à concluſione & abſolutione, & ideo non conſideratur in inſtrumento prius, aut poſterius in l. lecta, nu. 125, & 157 — fol. 283, & 288
Inſtrumenti leuati à notario ad penſam in retrouēditione reſtitui debet, in l. 2. de pact. inter empt. nu. 137 — 178
Inſtrumentum dicitur probatio probata, & veritas apparens, & quid ſit inſtrumētum guarēntigiatum in l. ſi quis maior, n. 78, 65
Inſtrumenti caſſatio, & cancellatio qñ peti poſſit in l. 2. de reſcin. vend. n. 48, & 52, 91
Inſtrumenta non probant niſi inter contrahentes & niſi id de quo tabellio rogatus eſt in d. l. 2, nu. 233 — 124
Inſtrumentis duobus de eadem re an quis poſſit vti in l. ſingularia, nu. 118 — 251
Intereſſe pretij nō ſolū cōtingere pōt ēt qñ venditor accepit pecuniā ſub vſuris vel incidit in pęnā vel ſimile intereſſe paſſus eſt defectu ſolutionis pcij & eſt tūc de iure pmiſſum in l. curabit, n. 30, & per totū, 193
Intereſſe dāni emergētis, vel lucri ceſſātis in caſibus in quib pcij pōt à principe taxari certitudinarie nō pōt, ſed dēt poſtea liquidari plene & an pcedat libellus in quo p intereſſe petitur certa quātitas & ſit dare cautelā vt vēditor à probatione intereſſe releuet à caſu l. curabit, & de intereſſe alterius intereſſe. itē an & qñ attēdit in ſolito negociari i d. l. curabit, & latiur poſtea de pdictis de vi vocabuli, de ſpeciebus intereſſe & gñaliter de materia in en. & l. vnica, de ſent. q pro eo vbi vid. eſt, f. 245, & 251, in d. l. cura. n. 30, & 53, vſq; ad fi. legis, 193
Interlocutoria poteſt ſub conditione ferri, & habet aliquando vim diffinitiuæ, in l. diffa. nu. 19, & 22 — 278
Interminatio quid ſit in proœ. ff. n. 260, f. 63
Interpellatio extraiudicialis & dici de ipſa late in l. vinum, nu. 22 — 264
Interpellatio p q̄ reducimur ad ius antiquū eſt capiēda q a q̄libet res de facili reuertit ad naturā ſuā in l. ſi emā. n. 155, cū ſe. 238
Interpretatio fieri dēt vt actus potius valeat q̄ pereat, niſi interpreta. fieret cōtra volūtatē diſponētis in l. ſi C. de pac o. 247, f. 52
Interpretationis vocabuli quid comprehendat in l. j. de orig. iur. nu. 4, cū ſeq. fo. 74, & eſt naturaliter neceſſaria in l. 2. n. 84, f. 84
Interuſurium quando ſit licitum & cedi poſſit in l. curabit, nu. 19 — 192
Inteſtatū quē dicēs tenet pbare an ſit verū & qualiter pbabit in l. ſi eman c. n. 75, fo. 230, & an ſit dña inter inteſtatū & inteſtabilē & q d ſi diſpō loquat p aduerbiū ab inteſtato & qr inteſtatus ibid. n. 61, cū ſe.
Intra vide de hac particula in l. 2. C. de pac. inter emptorē. n. 69. f. 145, & ſupra ver. 3.
Inuētarij formam modumq; ei. in l. ſi quis maior. num. 210 — 78

Inno-

Inuocatio diuini auxilij ſemper fieri debet in omnibus agendis, & plures operatur effectus in l.ſi quis maior, n.108, f.65, & in rub.proœ.nu.15, f.35, & in hoc opere adſcribitur Iuſtiniano ibidem, nu.16, & 24
Ipſo iure quid fieri vel ope exceptionis dixerunt ſupra in verbo exceptionis, ipſe ipſa ipſum de iſto pronomine, & pronomine hoc vide in d.l.ij.in 3.quæſtione. 139
Iterato venditio putet, facta de re alienata cũ pacto redimẽdi, an operetur receſſum à pacto de retrouendendo in pal.l.2.n.19, 195
Iterari poteſt legitimatio, appellatio, doctoratus, excommunicatio, & ſimilia in l.ſingularia, nu.44, cum ſeq. 241
Iudæus iurans per IESVM CHRISTVM an compellatur ad obſeruantiam iuramenti in rubr.proœ.num.26, & ibi.in ſeq.nu.à quibus repellunt Iudæi. 35
Iudæi quomodo de licentia principũ hodie dent pecunias ad vſurã eſt in verbo vſuræ.
Iudex facit ex officio æſtimationem rei valore non probato in l.ij. de reſcind. vend. num.169 115
Iudex an eſſe poſſit minor. 18, annis in proœm.nu.281 64
Iudex caueat ne de facto procedat quia poterit eidẽ de facto reſiſti. ſi tamẽ iniuſtitia ſit notoria, aliter non in § is vẽ, nu.28, fo. 198, & in l.extra territorium, nu.43 173
Iudex requiſitus vt in bonis exiſten. in ſuo territorio exequatur ſententiam iudicis alterius territo. an & qñ id facere debeat & qũo in l.eum quædam puella, n.3 163
Iudex dẽt ſummariè cognoſcere ſuper fundamento iuriſdict. ſuæ cum quis negat ſe ibi contraxiſſe vel deliquiſſe, in d. l. cum quædam in §.quoties, nu.1, cum ſeq. 165
Iudex non cogitur adhibere conſilium peritorum, ſi tamẽ adhibeat cuius expenſis, id faciet & an poſſit petere ſe inſtrui & cauſam committere conſilio ſapientis in l.diem functo, nu.30, cum ſeq. 138
Iudex debet laborare pro veritate eruenda in l.vnica, de ſentent.quæ nu.145 267
Iudex pronuncians ſe competentem quam de notorie non eſt nulliter agit in l extra territorium, nu.43 273
Iudex non oppoſita exceptio. quando ſuppleat in l.lecta, nu.158, cum ſeq. 288
Iudex in ſententia reſeruare debet parti ius ex alia cauſa vel aliunde competens ibid. nu.178, cum ſeq. 290
Iudex duorum territoriorum vnitorum an debeat habere ſalarium ſolitum dari duobus iudicibus, & quid ſi vnum territoriũ diuiſum ſit in quo an ſit diminuẽdum ſalarium ibid.nu.161, cum ſeq. 288
Iudex extra territorium exiſtens aut agens eſt vt priuatus, d.l. extra territo.num.1, & 41. 167
Iudex an poſſit partem compellere ad compromittendum vel tranſigendum in l.ſi quis maior, nu.66 64
Iudex ex cauſa poteſt infamiam reſeruare, & an dubio cauſa præſumatur ibid.num. 114, cum ſeq. 68
Iudex licet ex cauſa poſſit conſuetam pœnã alterare, non tamen tenetur, & quæ ſint iuſtæ cauſæ recedendi à pœna ſolita ibid. nu.116, cum ſeq. fol.eod.
Iudex laicus eſt cõpetens in materia.l.curabit.C.de act.emp.ex quo vſuræ petuntur vt intereſſe licet quando eſt quæſtio vſuraria fiat remiſſio ad eccleſiaſt.ibid n 4 62
Iudex qñ ſuſpicatur dilationem ad probandum calumnioſè peti poteſt pœnam adijcere ſi in probatione petens defecerit in rub.ff.ſi quis iuſd.nu.4 176
Iudex an poſſit alienam iuriſdictionem defendere mulctando excommunic. & alijs remedijs in princ.l.vnica, nu.87 191
Iudex vnus an pro inobedientia coram alio iudice commiſſa poſſit ſine nouo proceſſu punire ibid.nu.102 192
Iudex cui nihil conſtat nihil põt mandare ibidem & plura alia de iudice ibi in ſummarijs Iudices qũo & qñ poſſint principẽ conſulere in l.ſi.de pact.nu.21, cũ ſeq. 26
Iudicis intereſt habere ſubditos pacificos, & bonos in l.extra territorium, n.55 175
Iudicem alicui auferens ius & iuſtitiam dicitur illi auferre in l.2, de orig.iur, nu.301, cum ſeq. 93
Iudicis arbitrio determinantur non deciſa àl.in § ſi.l.vnicæ, nu.22 184
Iudicia non ſunt præcipitanda ſed maturè procedẽdũ in d.l.ij.n.178, & 542, 92, 121
Iudicia publica vbi viri non habent ſubuertitur ciuitas, nu.ibid.403 121
Iudicium multos habet ſignificatus in præalleg.§ ſi.l.vnicæ, nu.3 205
Iudicia quãdo inſtituta & plura de iudicijs, in rub.de iud.
Iura & actiones non circunſcribuntur loco in l.ſingularia, nu.147, fol.288, & cenſentur propterea eſſe vbique in l. ſi. de iuriſ. omn.iud.nu.35 209
Iuramentũ habet vim ſpecialis renunciationis & conſenſus ſpecifici in l.ij.de reſcind. & ven.n.92, f.102, & an excludat tam maiorẽ, 25, annis quã minorẽ 25, à beneficio d.l.ij.ibid.nu.91, & nu.103, & eſt iuramẽtum loco certiorationis ibid.n.109, f.104
Iuramentum tutoris vel curatoris non tollit minori beneficium reſtitut. integrum, nu.108 fol.eod.
Iuramentum ſuppletiuum an ſit deferendum ei qui ſemiplene probauit æſtimat. rei ibid.nu.270 136
Iuratoriæ religionis non ſunt capaces prodigus furioſus freneticus & minor etiam doli capax ibid.nu.101, cum ſeq. 103
Iuramentum an ſit relaxandũ data enormi vel enormiſſima læſione & an abſolutus à iuramento ſit abſolutus à contractu ibid. nu.97, vſque ad nu.113, fol.103, cum ſeq.
Iuramentum eſt maximum funiculum quo ligatur iurans nedũ proximo ſed & Deo, ideo periurus multas patitur pœnas in l. ſi quis maior, nu.6, & 8 59
Iurõ licitum eſt contrauenire obtenta prius abſolutione à iuramẽto quando læſio eſt multum enormis, ibid.n.37, cum ſeq.f.61
Iuramentum regulari ſecundum naturam actus ſuper quo interponitur quomodo intelligatur ibid.nu.52 63
Iurm non debet notarius in inſtrũ apponere niſi expreſſe fuerit præſtitũ, ibi.n.73, 65
Iuramentum præciſè obligat ibi.n.98, f.68 & habet vim clauſulæ rato manẽte pacto & vt actus valeat omni meliori modo quo poteſt ibid.nu.143, cum ſeq. 71
Iuramentum eſt tantæ efficaciæ quòd reſcriptum ſimplex non extenditur ad actũ iuratum, nec alia clauſula quantumcunque vniuerſalis ibid.nu.175, cum ſeq. 74
Iuramentum non eſt tantæ efficaciæ vt impediat veritatis occultæ depoſitionem ab aliquo vt a teſte requiſitam ibid.nu.176, cum ſeq. fol.eod.
Iuramentum quando dicatur habere vim litis conteſtatæ ibid.nu.172 fol.eod.
Iuramentum legis ſi quando vnde in C. aut ſit veritatis aut affectionis in l. vnica de ſentent.quæ pro eo.nu.129 266
Iuramẽtum damni paſſi cui ſtatur ex diſpoſitione ſtatuti requirit taxationem præcedere vbi ſupra proximè.
Iuramentum quando per principem remiſſum intelligatur ibid.nu.177, cum ſeq.fo. 74, & quando dicatur reale ex parte dantis & recipientis ibid. nu.200, cum ſeq.& quando vti, ſequela contractus ad hæredem tranſeat, ibid.nu.202, cum ſeq.& requirit verborum formalitatem & expreſſionem ſpecificam eius quod legari debet ibid.nu.205, fol.77, & in l.lecta num 101, cum ſeq.fol.281, & ibi an cenſeatur repetitum in prorogatione termini.
Iuramentum de quo in l. manifeſtæ turpitudinis, an adminiatur in agente ad pœnas illius l.ſi quis maior, nu.194 76
Iuramentum ſupplet defectum inſinuationis in l.j.C.de pact. 7
Iuramentum minoris data conſiderabili læſione an impediat in integrum reſtitui, & quid in dõn.iurata per illum ibid.nu.31, cum ſeq.fol 11, & in lege ſecunda, de reſcinden.vendit.in pluribus locis vide ibidem in ſummarijs l. 84
Iuramentum ſpecies eſt probationis, & an poſt publicatas atteſtationes etiam qđ nihil probatum fuerit admittatur & quid ſi facta fuerit aſſignatio ad probandum per omne genus probationis in l.2, C.de pact. inter empt.& vend.n 194, cum ſeq. 187
Iuramentum ſuppletiuum non defertur iuper tertia coniectura de ſolito fœnerari, ibid.nu.55, fol.142, nec in perficienda probatione intereſſe petiti ſecũdum aliquos, ſed author contra in l.vnica, de ſent.quæ pro eo nu.147 267
Iuramentum quando præſcriptionem impediat & quando ſecundum naturam & cõditionem diſponentis ſuper qua interponitur intelligatur, ibid. numero 80, cum ſequenti, fol.146, & in l.ſi quis maior, numero 52 63
Iuramentum præciſe aſtringit in l. 2, num. 131, fol.156, & in d.l.ſi quis, maior, num. 98 67
Item an producat actionem de iure ciuili, in d.l.2, num.132 156
Iurans ſoluere 70, ducatos, in 7, terminis ſi in vno deficiat an ad ſolutionem totius ſummæ compelli poteſt, in d.l.ſi quis maior, num.59, folio 63, & iurans ſimpliciter, intelligitur per Deum iurare ibidem, num.106 68
Iurare tenetur habens rei notitiam ſi ſibi offertur iuramentum alias pro conuicto haberi poteſt nec auditur volens referre iuramentum aduerſario veriſimiliter ignorantiam negotij prætendenti in princip.l. vnicæ, ſi quis iuſd.nu.91 191
Iuriſconſult. an fuerint poſt Chriſtum & an Pagani in rub.proœ.nu 18, cum ſeq. f.35, & l.ij.de orig.iur.nu.69, cum ſeq. 83
Iuriſcõſultorũ plerique, vt philoſophi ſi multi ſcripta non reliquere ibid.nu.483, 117
Iuriſconſul. quia ante fuere ſcientiæ inuulgandæ non ſtuderunt ſed potius conſultationibus ſe præbebant ibid.nu.457, f.114
Iuriſc.nec legem condere, nec vetera abrogare iuſve corrigere poterant, ſed tñ interpretari in rub.de ori iur.nu.8 70
Iuriſc.filij a talibus viris diſcendiſſe gloriari poſſunt in l.ij.num.593, de orig.iur.f.126
Iuriſc. vno exẽplo ſoliti ſunt eſſe contenti & præceſſerunt magis tradẽdo doctrinas, quã ad interrogata rñ.iuxta ordinẽ Imperatorum in l.ſingul.n.15, f.238, & in l.vni.de ſent.quæ pro eo nu.8, & 26, f.252, & 253

Iuriſcon. Pomp. videlicet præalle. l. ij. de ori. iur. auctor noluit veritatem ibi exprimere ne principem ſub quo vixit offenderet. ibid. nu. 184 92.
Iuris accreſcendi materiam vide in rub. & l. vnica, quando non pet. par. 198
Iuris communis appellatione an veniat ſtatutum vel conſuetudo loci in l. ij. de pact. inter empt. nu. 258, cum ſeq. 182
Iuris ignorantia in doct. an adſcribatur dolo, nu. 518, cum ſeq d. l. ij. de ori. iur. 110
Iuriſdictionem emens cum pacto de retrouendendo ad pœnam commiſſorum delictorum ante retrouenditionem petere poſſit poſt factam retruuēditionem in d. l. ij. de pact. inter empt. nu. 242. 179
Iuriſdictio magiſtratus multis modis offenditur & defendi poteſt populari etiam iudicio in rub. ſi quis iuſd. nu. 2, & ſeq & in princip. l. ij. 176
Iuriſdictionis appellatione an veniat tam ordinaria quam delegata in rub. præalle. num. 13, cum ſeq. 178
Iuriſdictio ordinaria eſt fauorabilis, delegata odioſa quæ etiam extraordinaria nuncupatur, ibid. nu. 18, & 20 179
Iuriſdictio doctorum legentium an ſit ordinaria vel delegata ac delegabilis in l. ij. de orig. iur. nu. 90 85
Iuriſdictionis diff. & de ea quæ regum eſt, & alia quæ magiſtratuum & de iure gentiū, & de iure ciuili ibid. nu. 197, cum ſeq. 93
Iuriſdictio data intelligitur accumulatiue non priuatiue ibid. nu. 291 100
Iuriſd. an iudice eſt ſemper cum neceſſitate in prin. l. vnicæ, ſi quis iuſd. nu. 69 189
Iuriſd. & ſi magis cohæreat perſonę quā territorio terminatur tamen & finitur in territorio exceptis quibuſdam caſibus in l. extra territ. nu. 25, & 33 170, & 172
Iuriſdictio voluntaria exerceri poteſt etiam extra territorium, ibid. nu. 2 170
Iuriſd. prorogatio non dicitur in actibus voluntarijs, ſed potius ſubmiſſio nuncupatur, ibid. 15 171
Iuriſd. an ſit legitimatio vel facultatis, ibid. 34, cum ſeq. 180
Iuriſd. an poſſit expediri per iudicem in alia prouincia, nu. 24, cum ſeq. 190
Iuriſdi. limitata poteſt prorogari de infimo gradu iuriſdictionis ad ſummum ſed non vna ſpecie iuriſdictionis ad aliam ſpeciē, ibid. nu. 46 174
Iuriſperitus quis dicatur & quæ ſcien in eo requirat. in præal. l. ij. de ori. iur. n. 120, f. 94.
Ius in ciuitate eſſe parum eſt niſi ſint qui illud reddant ibid. nu. 201 95
Ius cœpit a Ruina angelorum in rub. de ori. iur. nu. 18 71
Ius poſitum applicat ſibi totam moralem philoſophiam in rub. proœ. nu 8 34
Iuſdicens & iudex an idem ſint in rub. ſi quis iuſd. nu. 11, & 14 87
Iuris gentium primæuum & ſecundarium, quo conſideretur in rub. præall. de ori. iu. f. 69, & in l. ſi, C. de pact. n. 79, cum ſeq. 34
Ius quæſitum & quærendū, valde differūt ſi cut & dicimus de iure in re & iure in ſpe ibi. n. 189, f. 46, & in l. j. C. de pac. n. 18 10
Ius de futuro, cur magis pacto quam renunciatione tollatur & quid ſi verba renunciatoriæ in futurum porrigantur in d. l. j. nu. 18, & 77. cum ſeq. 17, 19
Ius competiturum ex noua cauſa non dicitur competere ſpe, nec includitur in generali ſeptione ibid. nu. 79, cum ſeq. f. 40, vbi inſeritur ad not. quæſtiones.
Ius prothomiſeos vel congrui an impediatur per pactum de retrouendendo præall. l. ij. de pact. inter emptorē, n. 263, fol. 183
Iuſtitiæ curſum impediens opem puta auxilium præſtando delinquentibus ve euadāt grauiter punit. in §. is vi, n. 36, cū ſe. f. 198
Iuſtin. vide plura dicta de eo in rub. proœ. nu. 55, fol. 37, & in proœ. nu. 297. fo. 69, & in l. ſi quæ illuſtris, nu. 29, fo. 272, vbi dicitur fuiſſe caſtitatis amatorē.

De litera L.

LAbeo conſilius omnium bonarum artiū notitiā habuit in l. ij. de ori. iur. n. 529, 112
Laboratores pluuia aut alio caſu impediti laborare non conſequuntur ſalarium niſi pro rata temporis quo laborarunt in l. diem functo, nu. 166 152
Laborem prætermittentium ratio in doctoribus habenda eſt ibid. nu. 168 152
Lamech fecit conuenire vxores ſuas coram Adam quia nolebant reddere ſibi debitū in l. ij. de reſcind. vend nu. 31 86
Lancea peculiaris eſt germanorum in l. ij. de ori. iur. nu. 399 110
Lanio quis & vn de dicatur ibid. nu. 360, f. 107
Latum eſt ad populum. quid ſignificet ibid. num. 356 105
Laudemij ſolutio ad quam ſpeciem quid quā cunque ſit pro quibus rebus & per quos debeatur, & an in retrouendendi facienda debeat reſtitui pro laudemio ſolutum, & plures in materia Laudemij quæſtiones in l. ij. C. de pact. inter empt. nu. 235, cum ſeq. & 246. fol. 177, & 179
Laudum & ſi inter contrahentes læſionem quādo reduci poſſit ad arbitrium boni viri in l. ſi quis maior, nu. 39, f. 61, & cui incumbat onus probandi iniquitatem laudi de modoq; libellandi in ea materia in l. ij. de reſcind. vend. nu. 87, cum ſeq. fo. 100
Laus in ore proprio quandoque licita in rub. proœ. nu. 99 42
Lectores qui multos inſtruunt ad iuſticiam, fulgebunt ſicut ſtellæ in regno Cœli in l. ij. de ori. iur. n. 458, fol. 115, & in l. diē functo. n. 148, & cum ſeq. f. 151, ibi ut ſumma rijs legis plura de præminētia lectoris ad alios doct. & ſi recedat ante finē anni verū perdat ſt. tū ſalariū, & q̄d de tēpe infirmitatis ſi non potuit legere ibi. n. 212. & 214, & ibidem plura alia de doctis ſalarijs. 158
Legum ſcientia dī architectonica de omnibus alijs diſponēs & cui omnes aliæ ancillantur & ſequuntur in proœ. ſ. nu. 152, f. 53 & in §. ij. l. vnica ſi quis iuſd. nu. 19, 196
Legalis ſcientia principium habet & finem quod in alijs diſciplinis non contingit in proœ. ſſorum. n. 238, & ſe. fo. 61, & de eius vtilitate honore, & ſubiecto, ibidem, & in rub. de ori. iur. fo. 69, & in l. ij. de orig. iur. nu. 451, f. 114, in rub. proœ. ſſorū n. 8, 34
Legatio longinquo præmio digna in d. l. ij. nu. 536, fo. 82, vbi habes qui fuerint in Græcium legati pro accipiendis ll. 12. tabu.
Legati cuiuſdam Rom. ad Carthag. magna prudentia, ibid. nu. 480, cum ſeq. fol. 116
Legatus in legatione mortuus erectæ ſtatuæ, ibi. num. 527 120
Legatos in itinere ſpoliatos quis conſeruet indemnes in l. diem functo, nu. 171, f. 153
Legatum de debitis & creditis quid importet, & requiritur acceptatio, vt acquiratur, lege an l. ij. de pact. inter empt. & vendit. nu. 81, 105, & 168 fol. 146, & ſeq.
Legatum de omnibus nominibus debitorū an comprehendat futura & poſt mortem, acquiſita in l. fin., C. de pact. nu. 229, cum ſequen. fol. 49
Legatum rei ſibi ab alio adhuc viuente relictæ an euaneſcat ſi ab illo alia renoſcitur legatū aut præmoriat primum legatarius qui rem alteri legauit ibid. nu. 184, fol. 97
Legatum conditionale deficit conditione deficiēte, quamuis fortuito, in d. l. diem functo, nu. 158 151
Legatum indiuiduum non poteſt pro parte acceptari ibid. nu. 210 157
Legatum pure ſi adiciatur ſub cōditione efficitur conditionale in l. lect. nu. 174, 190
Legendi modus antiquus a moderno differt in proœ. ſſorum, nu. 24 62
Legere adaptatur etiam ſtudentibus, & an legentium appell. veniant ſtudentes ibid. num 149 152
Lege liberari non debet qui committit in legem ibid. nu. 263 63
Leges Græcæ an Latinæ, primum compoſitæ fuerint, nu. 102, cum ſeq. 49
Leges diuinitus per ora principum promulgatæ a prin. paucę fuere, inde in max. multitudinē creuere, & in quibus locis legi debeant ibid. nu. 107, & 139, fo. 50, & 52, & in l. ij. de orig. iur. nu. 81, fo 84, & in proœ. ſſ. nu. 398, cum ſeq. fo. 62, & in l. ij. de reſcin. vend. num. 14 86
Leges ordinari debēt ad communem hominum ſalutem in rub. de ori. iur. nu. 6 70
Leges & iura quomodo differant, & de ll. curiatis & regijs ibid. n. 12, 26, 28, f. 70, & 71
Leges non eſſe neceſſariæ ſi homines ratione regerentur in rub. proœ. ſſorum, nu. 7, f. 34, & in præalleg. rub. nu. 17, vbi an ſemper homo legi ſubijciatur. 71
Leges 12. tab. de eis late in rubr. de orig. iur. 69, & in d. l. ij. de ori. iu. n. 5, 58, 70, 80, fo. 82, cum ſeq. & ibid. nu. 55, videbis reprobari quod de ſtulto diſputante dixit Acc.
Leges ſunt fundamenta ciuitatum meliusq; eſt optima lege quam optimo rege gubernari, ibid. nu. 62 83
Leges ſe referentes ad vnum gratia frequentioris vſus non excludunt caſum minus frequentem, in l. ſingularia, nu. 54, fo. 245
Leges condere volens ad quid reſpicere debeat in rub. de orig. iur. num. 9, fol. 70, & in d. l. ij. num. 62, vbi eſt de more ferendi legem. 83
Legis condendæ poteſtate conceſſa an etiam corrigendi vel interpretandi cenſeatur data facultas in d. l. ij nu 68, cum ſeq. 83
Leges vetiſſimæ quæ fuerint ibid. n. 534, 121
Legiſlator cur omnia declarare non poſſit, in l. j. de orig. iur. nu. 18 75
Legis hortenſiæ latio qñ in d. l. ij. n. 137, f. 88
Leges non ferebantur Ioue tonante, ibidem num. 271 99
Leges & cano. an ſemper debeant ſeruari in foro conſcientiæ in præall. rubr. num. 27, cum ſeq. fo. 71, & in l. ſi quis maior, n. 163 fol. 72, & in l. ij de reſcind. vend. 84
Leges an pendeāt à conſtitutione naturæ, & an quem referatur origo, ac de effectu earum, & fine in d. rub. nu. 23, cum ſeq. f. 71
Legem non ſanciuit Alex. ſeuerus ſine, 20. iuris peritis, ibid. nu. 14 71
Legis clypeo decipi quēpiā non oportet nec cōuenit i l. ij. de pa. iter em. & vē. n. 53, 142
Leges in præſumptione fundatæ non attenduntur vbi certum eſt præſumptionem illam non eſſe veram in lege fin. de pact. num. 73 33
Leges quando præterita comprehendunt, ibid. nu. 78 fol. eod.
Legum ſtudia ignari bonarum literarum ingredi non debent in d. l. ij. de origin. iur. num. 210, 514, 568, fol. 94, 120, & 123, & 141

Legem

Legē debere eſſe de re dubitabili quomodo intelligatur in l.vnica, quando non petr. par.nu.6 199
Leges C fere omnes ad interrogationem ſa ctæ ſunt ibid nu.26 203
Legē habere plures rationes non eſt nouum & dicenti vnicam incumbit onus probã di in rubr.qñ non pet par.nu.16, fol.101
Lege deficiente poſſumus allegare rationā naturalem in d.l vnica,nu.62 223
Leges tunc ſapiunt,& vtilitatem ferunt quū ponūt practicā in l.ſi emancipati,n.2,215
Legis vna pars per aliam declaratur in l.vinum,nu.17 273
Legis diſpoſitio nō adaptatur ad caſum cui verba non conueniunt, & licet ſpecialiter loquatur debet tamen generaliter intelligi ſi ratio generalis ſit in l. ſi quis maior, nu.19,22,44 fol 60,cum ſeq.
Legem continere aliquid vltra id quod eſt de natura tit.nō eſt abſonum,& debet,eſſe fundata in veritate non in fictione quā do ligat animam ibidem,num.47,& 103, eſt ſecundo. 62,& 77
Leges ciuiles quamuis non reprobentur ab eccleſia nec contineant peccatum, ſi tamen mouent lucrum proximo odioſum vel rigorem quendam non ſunt ſeruandæ in foro canonico contentioſo,ibid.nu. 157 263
Legiſtæ non dialecticant in verbis, ſed extus rerum ponderant in §. is victur, nu. 29 196
Legi an debeant quæ in iudicio producūtur & in ſcholis publicantur, & niſi prædicta legabilia,& intelligibilia tunc nihil operantur nec releuant in l lecta, nu.62, fol.227
Legitimare creare militem doct. notarium, & ſimilia an expediri poſſint extra territorium ſiefac entis eiusve à quo talis ptãs depēdet i l ſi de iu.om.iu.n.24, cū ſe.170
Legitimatus an ſuccedat in bonis vbicunqꝫ exiſtentibus,ibid.25 171
Legitimatio an ſit iuriſdictionis anc legitimæ facultatis,26,ibid. 171
Legitimati qualitatis,& cū conſtantiæ an, & quomodo exprimi debeant in l.ſi qua illuſtris,nu.25,cum ſeq. vbi plura de hac materia. 271
Legitimatio per ſubſequens matrimonium non fit niſi interuenientibus inſtrumentis dotalibus ,& quod concubina non eſſet vilis conditionibus ibid.nu 5 268
Legitima quibus ſit debita an ſuccedat loco alimentorum,& an viuente parente peti, poſſit,in d.l.vnica,quando non pet.par.n. 25,f.200,& in l.ſi.de pact.n.286,cū ſe. 57
Legitima ſucceſſio quæ dicatur in d.l.vnica, nu.2.cum ſeq. 208
Legitimæ,& trebellianicæ materiam vide in rub.& legibus ſeq.& §.quarta & §.meminiſſe,da inoffic.teſtam. & ibidem in ſummarijs. fol.223,cum ſeq.
Læſio re ipſa contingens, & doloſa deceptio quando æquiparentur in l.ij. de reſcind. vend.nu.11 85
Lex politiua concordans cum naturali æquitate, an & quando in foro conſcientiæ ſit ſeruanda in l.ij de reſcind.vend.n.20, 87
Lex generaliter in principio tota generaliter intelligitur in l.vinum, nu.9, fol.263
Lex an & quomodo fingat ſuper impoſſibili in l.ſingularia,nu.198, vſque ad nu.208, fol.239,& ſeq.& in l.diem functo, nu.78, cum ſeq. 143
Lex fundans ſe ſuper duabus rationibus ſimul inuentis altera ceſſante non habet locum in l.ſi emancipati, nu.154 238
Lex incorrecta an dicatur correcta eius ratione ibid.nu.172 219
Lex hortatur parentes ad ſeruandam æqualitatem inter filios ibid.nu.188 242
Lex interpretans intelligitur ſecundum terminos l interpretatæ in §.ſi. l.vnicæ quis, iuld.nu.11 208
Lex non poteſt de ſuperfluitate notari quādo repetitur, vt addatur in l.ſingularia, num.22 239
Lex non poteſt argui de mendacio in l.j. de muſſi.teſt.nu.20 216
Lex antiqua licet poſſit exemplificari ſecundum legem nouam,non tamen poteſt referre diſtinctionem legis noue, in principio l.vnicæ ſi quis iuſdiccoti,numero 12, cum ſeq. 183
Libellus in quo inuenitur offi. iudicis quomodo concipi debeat in l.ij.de reſc vend. nu.44,cum ſeq.fo 91,& eſt clauis & fundamentum iudicij ibid.n.213 122
Libellus alternatiuus quando procedat,ibidem,nu.118 107
Libellus ſi non conueniat cum ſupplicatione in materia,& forma nullus eſt nec tribuitur,iuld.de legato cui facta eſt commiſſio vt poſſit ſuper eo, valde procedere in l.ſi quis maior, nu 92 66
Libellus ſuſtineri dēt groſſo modo,& vī melior via poſſibilis ibi.& i l.vinū,n.12, 263
Libelli contrarij circa idem an admittātur, in l.diffamari, nu.12 277
Libellus in quo petitur certum quid pro intereſſe an procedat in l.curabit,n 55, 195
Libellus petentis æſtimationem vbi res peti debeat an procedat in l. ſi emancipati, num.35 228
Libellus an requiratur vbi offic. iudicis imploratur principio.l.vnicæ,ſi quis iuld nu. 67,cum ſeq. 189
Libellus eſt ſyllogiſmus legiſtarum in §.j. d.l.vnicæ,nu.18,f.201, & in l.ij.de reſcin. ven.nu.213 122
Libelli vis in concluſione conſiſtit & an ſufficiat libellum præſumptiue concludere, ibid.nu.227,cum ſeq. 123
Libellum exercitationum vide. 127
Liber vnde dictus, & quomodo à volumina differat in proœ.ffor.n.68,com ſeq. 47
Liberatorius actus fauorabilis eſt in d.l.ij. num.104 104
Liberationem contingere ipſo iure, & ope exceptio valde differunt in l. ſingularia, num.29 240
Libertus fundū diſtribuere iuſſus an poſſit vni dare ibid.nu.39 240
Liberatū relicta olim minuebāt legitimā hodie non in §.quarta,n.14,& 17, cū ſe.230
Liberi primi gradus in detractione quartæ cū fauorabiliores ſūt alijs i §.memin.232
Liberum non dicitur quod pūt conſtringi etiā iuſte in l.ſi quis maior nu.65, f.64,& liberum arbitrium multifariam in iure ſumitur ibidem,vbi etiā de verbo libere.
Librariorum temeritas in corrumpendis libris magna in l.ij.de orig.iur. nu.461,fol. 115,& in § j.d.l.vnic.ſi quis iuſd. num.20 ad ſin. 197
Libri legales ſcribi nō debent per ſigna in proœ.ffor.,nu.265,272 63
Libri multis prærogatiuis condonantur fauore leię in l.ſi emancip.n.37,& 203,228
Liceat ſi cui pluſquam par ſit eum plus velle quam liceat in l.ij.de orig.iur. nu.369, cum ſeq. 107
Licentia peccandi vbi eſt magna ſeipſum cōtinere arduum eſt atque difficile, ibidem.
Limitatio debet eſſe de terminis regulæ in d.l.ſi quis maior,nu 68 64
Liquidationi factæ per iudicē ſuper æſtimatione vel intereſſe an & quando ſtandum ſit in l.vnica,de ſen quæ p eo,n.145, 267
Litigans pro eadem cauſa coram diuerſis iudicibus quam pœnam incurrat in l diffamari, nu.17 179
Litiſcont. quia fundamentum eſt iudicij ſine ea ad ſententiam diffinitiuam peruenire non poteſt in §. is videtur quomodo capiatur.in l.hu... pact.nu.168 44
Literas ſuperioris exequi non permittēs punitur in priu.l.vni.ſi quis iuſd.n.107, 193
Libelli contractus an differat ab emph.in l. ij.de reſcind vend.nu.206 121
Locati actio competit ad intereſſe & non datur aduoc.& ſimil.in l.diem functō, num. 152,& 174 150
Locatur intra in verbo penſio & in ſummarijs in l.diem functo. 133
Locatori operarum quando integrum debeatur ſalarium ſi nō poteſt ſeruire caſu aliquo in eius perſona eueniente in l. diem functo,nu.86,cum ſeq. 144
Locatorem delerere an impune liceat oppellem ibid.n.107,cum ſeq.& ibi an requiratur conſignatio clauium domus.fo.145
Locatio an reſcindi poſſit beneficio. l. ij. C. de reſc.ven.nu 58 94
Loco ſacro maior debetur reuerentia, quā tempori ſacro in l.vinum,nu.52 268
Locus ſolutioni deſtinatus attendit ad faciēdā æſtimationē quāti pluris ibi.n.57,268
Longobarda an ſit allegabilis,in l.ij.de orig. iur.nu.43.cum ſeq 81
Loquendum eſt cum temperamento ſuper iure diffiniendo,ibid.nu.543 121
Lucri & damni caſus contingibilis licitum facit quod alias non eſſet in l.j. de pact.n. 24,cum ſeq. 11
Lucri ceſſātis rō hodie īdiſtincte habēda eſt i ſolito negotiari, vide in rub.de ſent.q̄ p eo,n.23,249,& i l.vn di.n.n.41,& 42,225
Lucrum vel commodum ex delicto quis non debet conſequi in l. diem fun. num. 59,& 142 fol.141,& 149
Lucrum applicatur illi cuius contēplatione ab alio aufertur in l.j.C.de pact.n.51 15
Ludens mecū cū aliena pecunia an p amiſſionem transferatur, in me dñi in l.ſingularia,nu.141,fo.153, & qño quæſita in ludo retineantur tute in conſcientia ibid.
Ludi liciti q dicātur in proœ.ffor.ū, n.276,64
Ludou. de Sabaud.ſenator Romę cuius aſſeſſor fuit Cy.in d.l.ij.de ori.iur.n.157,fo.90
L.Brut.& l.Craſſ.de his ibi.n.493,501, 118

De litera M.

Magiſtratus an fuerint ante iuriſdictionem vel poſt ibid.n.96,cum ſe.f.85
Magiſtratus dabantur à Po Rom.& tantum ciuib.Rom.ibi.n.164,& 253,fol.92.& 97
De gradibus magiſtratuū,& an Papa& Imperatoe, inter eos connumerari poſſint, num.230,fo 95, & quo tempore ſolerent Roma.magiſtratus inire.279,fo.99, & an Romæ eſſent minores magiſtratus,numero 425,fol.112,& cui ſit dandus & potius nobilibus quam plebeis,numero 378.folio 108,& 561,fo.123.Qui veniant appellatione magiſtratuum,& quando ſe abdicare phas ſit,pluraque in mate.220,94.& 346,& alibi ſæpe, & magiſtratuum merces plerunque eſt exilium,ideo magiſtratuum cauere præcipitia fortunati eſt propoſit.nu.559,f.123,ſed qui veniant appellat. magiſtratuum in principio, lege vnicæ,ſi quis iuld.nu.3.fol.181.& an poſſent. ll.condere ibidem,num 80 190

Magiſtratus infimi an mulctent, infra in verbo mulctare.
Magiſtratus & officiales ex quibus cauſis remoueri poſſint ab officijs, in l. diem functo, nu. 72 142
Magnificus in minori ſe habet quo ad dignitatem quam illuſtris in l. ij. numero. 177, de ori. iur. 92
Maiorem ſe aſſerens cum iuramento an poſſit probare ſe minorem in l. ſi quis maior, nu. 42, cum ſeq. 62
Maleficium cõſideratur reſpectu reipu. quæ offenditur quod ſi reipub. vtile fuerit meretur beneficium in l. ij. de orig. iur. num. 76, 98 f. 83, & 85
Maleficiorum iudices an quæſtoribus parricidij æquiparentur ibid nu. 317 104
Malitiæ occurrendum eſt non ſuccurrẽdum in proœ. ff. orum, nu. 271, fo. 64, & ideo aliquid malitioſe faciẽs ſpe futuræ immunitatis non iuuat in l. ſingularia, n. 190, 228
Malitijs & calumnijs reſiſtunt iura in rub. ſi quis iuſſ. 3 276
Mandatum præcedere, & ratihabitionem ſequi par eſt. Ideo ſufficit aliquid ſemel cõmiſſum ſapientibus à pop. licet iterum non reducatur ad conſilium in præall. l. ij. nu. 81, f. 59, & mandatum ſemper præcedere debet non ſequi in d. l. ſingularia, nu. 191, fol. 258. Nec eſt ſemper reuocabile, ibid. nu. 153, cum ſeq.
Mandatum iuriſdictionis, & procuratoris vtrum æquiparentur in §. j. l. vnic. ſi quis, iuſſ. nu. 30, f. 199, & ibidem in princ. l. nu. 7. habes de contemnente mand. principis qua pœna puniatur. 182
Manilius ſenator maxim. nobilis doctrinis nullo doctore in l. ij. de orig. iur. num. 494 cum ſeq. 118
Manus multipliciter ſumitur, & de manu regia plura ibid. num. 2. cum ſeq & in l. ij. de pact. inter emp. n. 229, fo. 176, & de manu lunga. & breui, vide ſupra in verbo breui.
Marchionatus Montis Ferrati qua l. conceſſus fuerit in feudum ducibus Mantuæ in l. ſi. de pact. nu. 134 40
Mareſchalli Sabaud. cui magiſtratui ea antiquis æquiparentur in d. l. ij. de orig. iu. nu. 160, cum ſeq. 90
Maritus accedens ad domum vxoris an, & quã efficiatur de vxoris domicilio, & cuius loci ſtat. circa lucrũ dotis attendi debeant in l. cum quædã puella, nu. 4. cũ ſeq. 160
Maritus, & vxor vide plura in ſummarijs præalleg. l. cum quædam.
Maritus inſtituitur, ab vxore ſine liberis decedente an lucretur dotem non obſtante ſtatuto, & promiſſione de reſtituendo dotem ſecundum formam ſtatuti volentis dimidiam partem reſtitui debere agnatis in d. l. ſi. de pact. nu. 99. cum ſeq. 36
Maritus qui vigore ſtatuti lucratur dimidiã partem dotis datæ ſimiliter lucrari debet dimidiam partem dotis quam recepiſſe confeſſus fuit recepta inde oblatione pro dotis conſequutione quæ cauſam habet oneroſam etiam in lucro in d. l. ij. de pac. inter empt. nu. 19, & 21 136
Maritus quomodo & quando poſſit vſuras dotis non ſolutæ petere in l. curabit, nu. 17, cum ſeq. & nu. 41 192
Maſurius Sabi. an primus in iure ſcripſerit in l. ij. de orig. iur. nu. 570 123
Maſculinum fœmininum non comprendit vbi ratio non eſt indifferens in l. ſi quis maior, num. 12 56
Maſculina qualitas in ſub. filiorum expreſſa quid operetur in l. j. C. de pact. n. 48, 41
Mater pupilli tutrix quomodo, & quando poſſit [illegible] luere, & ſatiſ. cere pro ſuis dotibus in l. ſingularia, nu 79 146
Materia dicit fauorabilis vbi agit de obſeruantia iuramenti niſi tractaretur de pœna inferenda in d. l. ſi quis maior, n. 53, 61
Materiæ connexæ non ſunt ſeparatim tradendæ, in proœ. ff. orum, nu. 105 59
Matrimonium ſpecies eſt quædam ſeruitutis in l. ij. de reſcin. vend. nu. 65 95
Matrimonium an præſumatur legitimũ in l. ſi emancipati, nu. 81 230
Medici multiplicandi non ſunt in ciuitate, & vbiq; poſſunt medicinã legere in proœ. ff. orum, nu. 246, fo. 61, & in d. l. ij. de orig. iur. num. 82 84
Medicus agere poteſt contra infirmum, & hæredem ad obſeruantiam ſibi factæ promiſſionis in l. ij. de reſcin. ven. n. 192, 119
Medij qui dicũtur in d. l. ij. de ori. iu. 237, 96
Meliorãmentorum ratio quando habeatur in retrouend. & an compenſetur cum expenſis in l. ij. de pact. inter empt. nu. 175, & 212 163, & 168
Melioramẽta facta i re empta an reſtitui debeant reſciſſa venditione ex remedio l. ij. C. de reſcin. ven. nu. 153, fo. 113, & in l. vinum, n. 30, vbi late quãdo poſſit quis retinere melioramẽta in re empta facta. 265
Membri mutilatio prohibita quã eſt prohibita animaduerſio in caput nec erat permiſſa de iure florũ in l. ij. de ori. iu. n. 287. 100
Memoria hominis ex renouatione nominis ſeruatur in proœ. ff. orum, num. 108 59
Meus verbis præfertur ſupra in verbo contrahentium in l. ſi emancipati, n. 13. f. 226 & in l. vinũ, n. 60. f. 269, & in l. ſec. n. 141, 284
Menſura dicta in re vendita ſi minus ſit vel plus quam dictum fuerit an detur repetitio pretij vel actio ex empto augeriq; debeat pretium pro modo ſuper abundãtis menſuræ aut quod intereſt remaneat venditoris, & vſq; ad quod tẽps poſſit & debeat menſura fieri in d. l. ij. de reſcin. ven. 84
Merces & ſtipendium labori cõmenſurant, in l. diem functo, num. 159, cum ſeq. 151
Mercatur cognoſcitur ex opinione vulgi in proœ. ff. orum, nu. 53, fol. 37, & an obligetur pacto nudo propter ſummam fidem quæ in mercatoribus exigitur in l. ſingularia, n. 117, & 181, fo. 251, & ſi promiſerit cum haberet commiſſionem de ſoluendo an ego liberetur, nume. 157, item vide quod de mercatore dicitur ibidem, num. 19
Mercatus cũ aliena pecunia an lucri partẽ poſſit petere in l. ſi emancip. nu. 166, 239
Meretrix ob id non priuatur iure ſuo in l. cum quædam, num. 6 160
Miles rem prohibitam in bello faciens cum hoſtibus manus conferendo prohibente duce belli licet res bene ſucceſſerit capite punitur in d. l. ij. de ori. iur. nu. 104, fo 80, & debet manum continere ne pullos vel oua rapiat ſua cõtentus annona ibidem, num. 372, el ſecundo. 108
Miles decedens an tranſmittat ſalarium reſidui temporis ad hæredes, & pro tẽpore temporis ad hæredes, & pro tẽpore captiuitatis an debeatur ſibi ſalarium in l. diem functo, n. 149, cum ſeq. & 170, 149, & 153
Militia an ſit dignitas ibidem, numero 127, & 169 fo. 147, & 153
Minima an, & quando ſint curæ in §. j. l. vnicæ, ſi quis iuſſ. nu. 11, & ſeq. f. 185, & in l. ſi quis maior, nu. 191, fo. 76, & in l. ij. de reſcind. vend. nu. 98, cum ſeq. 103
Miniſtri, & ſeruientes an gaudeant priuilegio domini in proœ. ff. orum, n. 216, 61, & ſupra in verbo domus.
Minor an poſſit citari, & excommunicari, & teneatur legitime comparere in §. ſi procurator. l. vnicæ, præall. g. nu. 31, 32, 34. & 36, fol. 103, & ibi plene de contu. & facto tut. & cura. quomodo & qualiter noceant & præiudicent minoribus.
Minor debet rem cũ ſuis qualitatibus acceptare, & an teneatur ad obſeruantia pacti de retrouendendo in l. ij. de pac. inter empto. nu. 148, fo. 158, & an hæredi minoris currat tempus redimendi ſine ſpe reſtitutionis in integrum ibid. num. 223, fol. 173
Minor annis quatuordecim pubertati proximus, & doli capax an ligetur iuramento, in l. ij. de reſcin. ven. nu. 101, cum ſeq. 103
Minor enormiter læſus an petere poſſit abſolutionem a iuramento petiturus in integrum reſtitutionem, & an iuramentum tutoris aut curatoris illi obſit ibid. n. 109. fol 104, & ſupra in verbo iuramentum & ibi quid in don. iurata.
Minor vigintiquinq; annis paciſcens de hæreditate viuentis an incurrat pœnam priuationis hæreditatis in l. ſi. de pa. n. 74, 33
Minor repræſentatus maior per iuramentũ an incurrat pœnas l. ſi quis maior, in d. l. ſi quis maior, num. 31 61
Minor iurans non contrauenire ratione minoris ætatis vel alia quauis cauſa excluditur a beneficio reſtitutionis in integrum ibidem, num. 35, cum ſeq. fol 61, & a beneficio l. ij. C. de reſcind. vend. vt in ipſa, l. ij. num. 303, cum ſeq. 104
Minoribus facilius quam mulieribus maioribus lex ſuccurrit in d. l. ſi quis maior, num. 16 60
Minorum res alienatæ cum auctoritate tutoris, & decreto iudicis data læſione retractantur per reſtitutionem in integrum in d. l. ij. de reſcind. vend. nu. 108 104
Miſſio in poſſeſſionẽ cur fiat per ſimplicem nuncium non per delegatum in lib. exercitationum, cap. 9 132
Miſſio poſſeſ. ex primo decreto reuocari poteſt refectis expenſis in §. ſi procurator, num. 18, cum ſeq. fo. 201
Miſſio in poſſeſ. ex primo, & ex ſecundo decreto an, quando fieri poſſit propter contumaciam procu. in d. § ſi procurator.
Mixtum in odioſis non comprehẽditur ſub diſpoſitione facta de ſimplicibus in l. ſi emancipati, num. 144 237
Modicitas pretij quæ faciat præſumi contractum illicitum cum pacto de retrouendẽdo in l. ij. de pact. inter empt. nu. 50 140
Modo adempto non cenſetur ademptum legatum in l. j. C. de pact. num. 9 9
Molendinum venditum cum pacto de retrouendendo ſi retrouendatur an habenda ſit ratio deteriorationis, in d. l. ij. num. 239 178
Monaſterium an veniat appel. filiorum naturalium, & legitimorũ, ibid. nu. 220, 155
Monacho vel monaſterio ea perſona monachi an deferatur hæreditas, & quando illius renunciatio nocet monaſterio in l. ſi. de pact num. 205, cum ſeq. 47
Monachus an probat nobilitatẽ per ingreſſum religionis in l. cũ quædã puel. n. 17, 161
Monetæ augmentum ſupra in verbo augmentum.
Monitio bina an, & quando requiritur, ut in caſu quo quis priuetur in princip. l. vnicæ ſi quis iuſſ. n. 73, fol. 190, & in l. diffamari, num. 7 276
Monimenta differunt à monumentis in proœm. ff. nu. 133 51

Moræ

Moræ purgatio an admittatur ex parte acto ris,& quid ſi adſit iuramentum in l.ij de pact.inter empt.nu.66,cũ ſeq.145,& in l. ſi quis maior,nu.150,& 156,f.71.vbi etiã an admittatur vbi lex .pio iure facit executionem : poſt iuramentum verò legalem non admittitur in l.diffamari, n.17,f.278
Mora per debitorem non incurritur ſi credi tor non declarat locum ſolutionis fiendæ in l.ij de reſcind.venditio nu.119, 107
Mora duplex eſt, regularis, & irregularis, q̃ contrahitur, per impedimentum rei iuxta l.curabit de act.empt.quid operetur, & an teneri faciat de interitu rei & valore quãti plurimi in d.l.curabit,nu.27,& per totã,l.vſq; ad fi.f.193, & ibid n.71, quód duæ moræ poſſunt ſimul concurrere.196
Mors trahitur ad diem vulneris in l.j.de ori. iur.num.20,f.75, & mortis appel.intelligitur de naturali in l ſi quis ſufficienti,num.16 178
Mortuo nequit legari vel relinqui in l.diem functo. 135
Mox multifariam ponitur in l.ſi quis maior num.148 71
Mulcta in quo differat a pœna: & quæ dicatur leuis mulcta·& an ſit de ſimplici iuriſdictione· & qui poſſint mulctare nunquid arbiter,arbitrator, & infimi magiſtratus in princ l.vnicæ ſi quis iuſſ.num.46, cum pluribus ſeq. 187
Mulcta quando excedit modus legitimus an ſit penitus nulla ibid.nu.14 183
Mulctæ vocabulum non eſt latinum, ſed ſabinum ex l.12.t.bul. introductum etiam in voces petulantiores ex l.12, tab.introductum ibid nu.27 184
Mulcta imponenda eſt ſecundum taxam iuris non arbitrio iudicis ſed non ſeruat de conſuet.quis tamen tenetur ſeruare modum conſuetum alias poteſt iuſte appell. & an poſſet imponi ſine nouo proceſſu, & cit.ibid.nu·10,11,16,96, cum ſeq.& plura alia in materia mulctæ vide in ſummarijs ſuper tota l.prædicta, f.180,cum ſeq.
Mulcta pluribus modis imponitur & an iudex compellatur mulctare ibid in prin.& nu.65,cum ſeq. 189
Mulcta maior valore rei non imponitur, & an poſſit imponi ſine nouo proceſſu,& citatione ibid.nu 93,& 96,cum ſeq.& ibid. in §.6. an poſſit quis mulctari in amiſſione totius cauſæ. 205
Mulcta ob paupertatem diminui poteſt,pœna verò non ibidem,n.103, &104, f 193
Mulcta ſi fuerit comminuta an poſſit appellari ibid nu.105,vbi de appel.quę permittitur ab impoſitione mulctæ, non autem pœnæ. fo.eo.
Mulcta indicta clerico ante allegationẽ clericatus exigi nequit nec bannum exequi, ibid num.106 193
Mulcta,& pœna an poſſint ſimul imponi:& an mulcta dicatur fructus illius temporis quo maleficium fuit commiſſum ibidem, num 105,& 108 fo eo.
Mulcta eſt in pecunia id concessa pr̃ter mulcta nũ venit facultas bãniẽdi,ibi.n.109. f e.
Mulctari an poſſit qui non patitur legi literas alicuius iudicis ibid nu 107 f.eo.
Mulctandi poteſtas bannienduo an veniat in generali conceſ.nu.109 fo.eo.
Mulctatus vno remedio an etiam alio poſſit mulctari in d.l.vnica in § j.n.4,cũ ſe. 194
Mulcta imponi nequit ubi pluribus concurrentibus iudici tamen põt etiam circumſcripto intereſſe partis ubi de cõtemptu iudicis appareat ibi.nu.7,& 13,cum ſeq.195
Mulcta non imponitur niſi liqueat de contumacia ibid.
Mulcta an æquiparetur condemnationi expenſarum ibid.nu.23 198
Mulctari non poteſt dominus qui miſit procuratorem qui non comparuit nec pro cõtumacia procuratoris mulctari poteſt dominus licet in d.l.vnica, in §.ſi procurator,num.1. cum ſeq. 199
Mulier nupta viro alterius territ.perdit forum proprium & efficitur de foro mariti in l.cum quædam puel.n.3, cum ſeq 160
Mulier luxurioſa magis offendit honorem defuncti viri,& filios,primi viri quã tranſeundo ad ſecundas nuptias.ibi n.8 f.161
Mulier ignobilis nupta nobili efficitur nobilis,& an nobilis nupta ignobili, & plebeio nobilitatem perdat ibid,n.12,& 15 f.eod.
Mulier cui factum eſt legatum ſi Titio nupſerit mortuo Titio antequam nubat nõ conſequitur legatum. licet ſit parata nubere in l.diem functo,nu.158 151
Mulier contrauenient contractui iurato vtrum incurrat pœnas. l. ſi quis maior, & an excuſetur a dolo præſumpto, in d. l. ſi quis maior,num.10,& ſeq. 59
Mulier iurans licet magis deliberate præſumatur ad actum accedere non tamen efficitur ſagacior ibid. nu.14,cum ſeq. 59
Mulier an poſſit, & præſumatur dare viro omnia bona in dotem & quæ comprehẽdantur:& ſi læſa fuerit in cõſtitutione dotis quo illi ſuccurratur,& qualiter executio iudicati contra vxorem fieret viuente marito in l.fi.de pact.nu.251,cum ſeq fo. 52,& in l.ij.de reſcin vend. nu.62 94
Multitudo confuſionis mã cã fuit, vt crearet Imperator,in l.ij.de orig.iur.nu.180 f 92
Multiplicatio titulorum etiam in beneficialibus permittitur in l.ſingularia, nu.119, cum ſeq 251
Mutare perſonam ſibi obligatam quis non cogitur in l.diem functo, numero 116, & 119 145
Magiſtratus municipales quomodo differãt a defenſoribus ciuitatum & à duum viris an ſint ſine imperio, & an & quomodo mulctentur in d.l.2.de orig iur.num.427 & 432,cũ ſeq.f.112,& in princ.l.vnic 181
Mutus nõ delegatur in l ſingula,n.180 257
Mutuum,petens quod mutuauit non male agit,in l.vinum,num.11 265

De litera N.

NAti ex furtiuo coitu an ſint alendi, & quid de natis ex matrimonio, ad talach ideſt bene placitum contracto vt fit in partibus orientalibus an ſint legitimi, in l.ſi qua illuſtris,nu.9 269
Naturales baſtardi, & ſpurij de his plene loco proxime alleg.
Naturæ congruum quid dicatur in l. vnica de ſent.quæ pro eo.nu.11 252
Naturalibus conſentientes opin.recipiendæ ſunt in l.ſingula.num.128 252
Naturalis cauſa an attendatur vel accidentalis in rubr.de orig.iur. fo.83, in vltimis col.& in l.ij.illius tit num.80 84
Neceſſitas duplex, legiq; non ſubijcitur in rub proximè alleg.& in procem. ſtorum, num.98 49
Neceſſarium pro vtile quandoque exponitur in l j.de orig.iur. num.38 76
Neceſſitato actum facere ſuccurritur in l. ij.de pact.inter empt.num.236 177
Neceſſitas retronendendi an tranſeat in hæredem ibid.nu.232 156
Negationes duæ cur magis affirment quam negent in proœ.ſtorum,num.76 48
Negatiua quando probanda in l. ſi emancipati,nu.68,&.69 230
Negociari ſolitus an quo,& quã petere poſſit intereſſe tam lucri ceſſantis,quam damni emergentis in l.vnica de ſent.quæ pro eo. nu.45,cum ſeq.255,& in l.curabit. 191
Nemus emens vel ſyluam cũ pacto de retro vendẽdo an cędere poſſit nemus vel ſyluã extirpare in l.ij.de pa.inter em.n.182,164
Neruę filius publicè de iure reſpondit in 17 anno ætatis in l.ij.de ori.iur.n.596. f.126
Niſi cumulat virtutis,in l.ij de pact.inter em pt.nu.181 164
Nobilis quo poſſit petere intereſſe ſuę pecuniæ,in l.vnica de ſen.quæ p eo n.44,f.255
Nobilitas trahitur a pr̃e non a matre vide in ſummarijs l.cum quædam puella,159
Nobilitas Roma. male cum plebe ab initio conuenit in d.l.ij.de orig iur.nu 377,108
Nocere quæ ſeparatim nequeunt, an ſimul iuncta noceant,vel impediant in l.ſi emãcipati,num.145 237
Noctu non ſunt agitanda iudicia in d.l.ij.de orig iur.nu 432 110
Nomen ſuum an recte quis præmittat in epiſcopis in rub.proœ. nu.95 42
Nomen propria virtute quæſitum laudabilius eſt originali.& abſq; propria virtute habito ibi.n.100,f 43,& i d.l.2,n.594,126
Nomen hominis in libello exprimere quãdo ſatis ſit in proœ.ff.nu.184 57
Nomina verbalia in delictum ſonantia an verificentur in vno actu in d.Rub. proœ. ff.num.5n,cum ſeq. 37
Nomina pulchra imponenda ſunt hominibus in prælleg proœ.180 52
Nomina rebus conſona eſſe debent ibidem num.193 58
Nomina debitorum conſtituunt vnam tertiã ſpeciem a mobilibus & immobilibus, in l.ſi.de pact.num.257 53
Nomen debitoris pro quantitate ſolui poteſt in l.ſingu nu.169 256
Notarij non ſunt iudices chartularij niſi ab habẽte poteſtatẽ creati fuerint & in principio debeant ponere locum recepti inſtrumenti non locum ſcripti in l.j.de iud.nu. 44,fol.a14,& in l.exigere, num.32 212
Notarius videtur de ſolitis rogatus, & ſi omiſerit indictionem aut errauerit an inſtrumentum vitietur, & corrigere poſſit, in rubr.d.proœ.num.105 43
Not.an ponere debeat nomen nouum,& vetus cum cognomine in inſtrumento, in d. proœ.nu.183,cum ſeq. 57
Not conficiens inſtrumentum inter iudæos an poſſit debeatve Chriſti nomen inuocare in rub.d. proœ. nu.25 35
Not ſtipulando non acquirit ius abſenti ſine ratificatione in l.2.de pactis,inter empt.num.48,cum ſeq. 140
Notario aſſerenti ſe certioraſſe quempiam de beneficio ſibi competenti, an credatur in l.ij.de reſcind.vend.num.107 104
Notorium an æquiparetur ſententiæ & in notorijs requiratur declaratio in prin.d. l.vnicæ,ſi quis iuſſ.nu.99. cum ſeq. 192
Noua ſunt pulchritudine decorata in dicto proœ nu.169 58
Nouationis & delegat. materiam vide in l. ſingul.in ſummarijs. 235
Nouercalia, & meretricia delinimenta aliis nociua in l.hoc colore,nu.7. & 8. 228
Noui ſemper aliquid tanquam ex Africa aduenienta auctor affert in principio d.l. ſingularia, num.1 237
Nouiſſime de hoc aduerbio l.ij. de orig iur. num.130 fol.8

Nouiſſima

Nouiſſima attendenda in d.l.ſingularia, numero 121 — 251
Nullitas quando deducta incidenter cenſeatur qn̄ principaliter quā inſtantiam hēat, & an capiret per lapſum fatalium cāæ appel. r d.l.ij.de pa.inter em.&vē.n.279, 186
Numeratio & traditio quando facta cenſeatur cauſa implendæ ſtipulationis in d.l. ſingular. nu.121 — 251
Numerus non verificatur in vno, quo mutato identitas mutari videtur quando à nu. ff. denoiatio i l.ij.de ori.iu.n.49, & 71, 81, 82
Numerus plu. quando pro ſingulari ponat, & qn̄ reſoluatur in ſingulare in d.l. ſing. nu.40, fo.241, & io l.j.de pact.nu.56, f.16
Nuncio & executori nuo creditur de iniuria ſibi illata, ſupra in ver. carceres.
Nupta retinet priuileg. conceſſum alicui deſcen. maſc. & fœminis in l. cum quædā puella, nu.15, fo.163, & plura in materia nuptæ, bliæ vide ibidem in ſumioarijs.

De litera O

OBediētia quædam hominis ad Deum, quædam hominis ad hoiem, & obediens maioribus in illicitis an & aliqn̄ excuſet in rub. ſi quis iuſdicēti, nu.7, cū ſeq. f.177. vbi plura de obedientia & ibid. in §. is vē in principio vbi de obediētia præſtita in extremo à quo quę nō purgat inobedientiā cōmiſſam in extremo ad qđ. 193
Obiter quid ſignificet in l.2, de orig.iur.nu. 457, cum ſeq. — 114
Oblatio pretij, abſq; depoſito ſufficit vt ex cōtractu agi poſſit ad retrouen. & an requiratur realis in d.l.2, de pac.inter emp. nu.23, cum ſeq. f.137. Et mortuo promiſſore relicta vxore vſufructuaria omnium bonorum & alio hærede vniuerſali, cui offerri debeat pretium pro obtinenda retrouend. an vxori vſufructuariæ an hæredi vniuerſali ibidem, num.241 — 179
Obligatus ad factum ſi nolit præſtare aut nequeat condemnari poteſt ad ipſum factū præſtandum dato quod poſt ſententiam liberari poſſet ſoluendo intereſſe ibidem. num.130 — 153
Obligatio generalis an comprehēdat bona poſtmodum quæſita & quid de obuenientibus ea hæreditate viuentis quando obligatio contrahitur vbi ſupra proxime.
Obligatio operarum pro pluribus annis an dicatur vna vel plures in l. diem functo, num.177, cum ſeq. — 154
Obſcure ex induſtria quandoque prudētes loquuntur in d.rub.proœ.nu.6 — 34
Obſeruans contractum poteſt aduerſus nō obſeruantem impune contrauenire & pœnam ab illo petere in l.ſi quis maior, nu. 197, f.76, & vtrum nolens ex inde obſeruare teneatur accepta reſtituere io l.ij.de pact.inter empt.num.162, cum ſeq. 160
Occultanda non ſunt publicę vtilitati conducentia io l.ij.de orig.iur.num.118, f.87
Occultari vnam actionem celeritate coniūgendarum actionum, quomodo intelligatur io l ſingul.nom.45, cum ſeq. fol.241
Odioſa in diſpoſitione proficua non cenſenē incluſa in rub.ſi quis iuſd. nu.19, fol.179
Odofredi temeritas in reprehēdēdo iuriſcōſultum damnatur io l.lecta, on.11 — 272
Officia magiſt. non tranſeunt ad hæredem in l diem functo, nu.85, & 113 — fol.143
Officij iudicis imploratio an requirat libellum ro prin.d.l.vni.ſi quis iuſd.n.67, 189
Officiali vno non ſufficiente alius creari debet in d.f.ij.nu.300 — 101
Officialis ab officio cui præeſt honorem capit ibidem, num.245 — 97
Officialis exiſtens tempore delicti perpetrati, non autem exiſtens tempore indulgentiæ & compoſitionis habere debet quartum denarium compoſitionis factæ cum principe l.j.de orig.iur. num.30 — 76
Officium publ. cogitur idoneus accipere io l.diem functo, num.23 — 137
Officium poſſint plures capere & an tranſeant magiſtratus & officia ad hæredes in l.diem functo, num.83, 113 — fo.144, 146
Officij dignitas & ius acquiratur tempore acceptati officij & quando dicatur plene acquiri ibid.nu.199 — 156
Officium ſuū nemini dēt eſſe dānoſum ibid.
Officialis epiſcopi an dicatur habere dignitatem ibid.nu.14, cum ſeq — 135
Officialis an poſſit accipere quaſi poſ.officij per alium & an tranſmittatur ſalariū ad hæred. ſi deceſſerit ante ingreſſum officij poſt facta præparamēta pro ingreſſu in d. l.diem functo, n.193, cū pluribus ſe.f.155
Offi.ſua culpa remotus quomodo amittat ſalarium, ibid.108 — 157
Officialis locans alteri operas ſuas ante finē officij nō poteſt ab hæredibus legati mortui ſalarium petere ratione deficientis intereſſe & quid ſi plus vel minus conſequatur a ſecundo quam à primo conſecuturus erat ibid.num.134, cum ſeq. — 148
Officialis quibus ex cauſis poſſit remoueri, & an amittat ſalarium, & pro quo tempore ibidem, nu.72, & 218, cum ſeq. 142
Officialis infirmus an pro tempore infirmitatis conſequi debeat ſalarium & quid ſi ſeruire velit per tantundē temporis, ibid. num.186, & 214, cum ſeq. — fo.54, & 158
Officialis an prohibeatur in prouincia contrahere matrimonium vel filio contrahēti conſentire in l.fin.de pact nu.139. f.41
Officio iudicis quanto tempore præſcribatur in l.ij.de reſcind.vend.num.30, fo.88
Omne & totum differunt in proœ. ff. nu.9. cum ſeq. — fol.44
Onere duplici an quis grauari debeat io l. diem functo, num.150, fol.150, & in l.ſi emancipati, num.98 — 231
Operas locatas non valens præſtare an repellatur à conſecutione ſalarij ſupra, in verbo caſus & verbo locatio.
Opinio communis quomodo cognoſcatur & quando tenenda in l.ij.de orig.iu.num. 241, cum ſeq. fol.66, & in §.fin.l.vnicæ ſi quis iuſdicen.num.16, fo.107, & aliquando communes opi. ſicut repugnantes circa idem & neceſſe eſt vnam eſſe falſam in principiu d.l.vnicæ, num.93 — 192
Oppidū quid ſit in proœ.ff.orum, n.174, f.64
Oppoſita iuxta ſe poſita clarius eluceſcunt, ibid. num.136 — 51
Oratio ſatis pulcherrima latine dicitur in d.l.ij.num.547 — 111
Ordinarius an poſſit cognoſcere vt arbiter vel arbitrator in l.j.de iudic.nu.33.f.213
Ordinem docendi præſcribere ac tenere vtile eſt rub.proœ.num.1, fol.33, & in l.2.de reſciod.vend.num.37 — 90
Ordines Romę quot fuerint in d.l.2.de ori. iur, nu.586 — 125
Ordo laudabilis eſt in d.l.ij.nu.35, cum ſeq. & an & quando attendendus ſit magis ordo intellectus quam literæ, & ſcripturę io proœ.ff.orum, nu.120, fo.50, & io l.ſingul. nu.124, f 231, & in l.lecta, nu.67, fo.277, & in §.quarta, num.18, cum ſeq. fol.231
Orficiani vtilitas io l.ſi qua illuſt.n.14, 270
Origo iuris an fuerit ante iuſtitiam in rubr. de orig.iur.ou.29 — 71
Origo cuiuſque rei attendi debet & de origine ac fine diuerſarum legum ibid. nu. 30. vſque ad fin. — fo.eo.
Ortus actionis facilius impeditur quā quod eſt in eſſe productum tollatur, in l.lecta, nu.16, f.273, & in l.j.C.de pact.nu.15, 19

De litera P.

PActa ſunt priuatæ leges inter partes l.ij. de pact.inter empt.& ven.nu.9, ff.135
Pacta vtilia quæ dicantur in l.venditor, numero 6 — 216
Pactum quot modis conſideretur & de diffinitione pacti plene in rubr. C.de pact. f.3
Pactum nudum cur de iure ciuili non producat actionem ſed exceptionem tantū, ſecus autem de iure cano & exempla pacti, nudi, item cur non cuſtodiatur p p naturalem obligationem, & de eius virtute infor matiua, reformatiua, & transformatiua quæ apponiē circa naturalia ſubſtantialia & accidentalia cōtractus in l.lecta, nu.42, cū ſe.f.275, in rub. C.de pact.ſol.3
Pacta quę incontinenti appoſita ſunt ſtipulationi ineſſe credunē, an vere vel ficte illud ſit in d.l lecta, n.105, cum ſe.nu.142, 284
Pactum nudum in continenti appoſitum iuxta contractum veſtitur cohærentia ipſius ſtipulationis ibidem, nu.120, fo.283
Pactum nudum incōtinenti appoſitum iuxta contractum bonæfidei vel ſtricti iuris nouam parit actionem quæ dicitur præſcript.verbis ibidem, nu.130, & 133, f.283
Pactum nudum continens idem quod ſtipulatio non veſtitur cohærentia ipſius ſtip. ibidem, num.132 — fol.eod.
Pactum incontinenti appoſitum iuxta contractum bonæfidei vel ſtricti iuris veterē actionē informat, & ſicut ſaccus informatur à frumento, & veſtis implet ab hoīe ita actio informaē, a pacto ibid.n.134, f.e.
Pactum reformatiuum cōtractus veſtiri poteſt ab ipſo contractu, nu.146 — 285
Pactum quando dicatur factum incontinenti, num.151. cum ſeq. — f.286
Pactum fuiſſe appoſitum incontinenti vel ex interuallo populorum refert. ibid. nu. 158, 168, 175, cum ſeq. — 288
Pactum nudum purum appoſitum poſt ſtipul. vel contractum conditionalem non informat tamen promiſſum debetur pure tanquam à conditione ilico fuerit receſſum, nu.181, cum ſeq. — 290
Pactum nudum appoſitum poſt cōtractum conditionalem ſuper alio non informat veterem actionem, nec veſtitur cohærentia primi contractus ibidem, n.185, f.291
Rei in interuentu veſtiri pōt, nu.188, ibid.
Pactum incontinenti appoſitum parit actionem præſcript. verbis etiam quod habita relatione pacti ad contractum non reſultet cōtractus innominatus, ibi.n.159, 292
Pactum nudum ex interuallo appoſitū poſt contractum conditionalē non parit actionem ibid.nu.194 — 292
Pactum nudum incontinēti appoſitum iuxta contractum bonæ fidei vel ſtricti iuris, informat actionem quæ oritur ex ipſo principali contractu, vt competat ad deducta in pacto, & nouam actionem præſcript.verbis parit, ibidem, num.195, f.eo.
Pactum incontinēti appoſitum ex parte rei ineſſe obligationi quid importet, hocque quod ſit dicere ibidem, nu.156 — 287
Pacti exceptio an, & quando opponi debeat ibid.nu.158 — 288
Pactum nudum in foro mercatorum, an & quando obliget & producat actionem, in l.ſingularia, nu.117 — 252
Pactum dupliciter conſideratur prout ineſt, & prout

& prout eſt q̄d ſeparatū da ſe in d.l.lecta, n.39, cū ſe.f.275, melius in rub.C.de pa. 3
Pactum nudū an ſit hodie ſeruandū officio iudicis implorato in l.ij.de ori.iu.n.9, f.78
Pacta ſeruanda ſuot legesq; rumpunt, vt di cūt vulg. & ſuor priuatæ. ll. ioter partes.l. ij.de pac.inter emp. & ven.n.9, & 29, 135
Pactum da fructibus in ſortem computandis an faciat cenſeri contractum pignoraticium ibid.nu.10 fol.eo.
Pactum de retrouendendo an afficiat rem. ita quod impediat dominij alienationem in proœ.ff.nu.122 60
Pactum de retrouendendo, eſt approbatum à iure d.l.2, num.7, 12, 16, f. 135, ibi tamen probatur, l. illam de eo non loqui, ſed in alijs termin.
Pactum de retrouendendo facere ad tēpus vel in perpetuum differunt ibi.n.14, f.135
Pactum da retrouendendo cum modicitate pretij an faciat cenſeri contractum ſimulatum, & in fraudem vſurarum factum, ibid.nu.52, cum ſeq. f.140, & quæ dicatur modicitas pretij, & an prædicta procedāt in datione in ſolutum, nu.58 143
Pactum de retrouendendo rem tanto minus valere facit, quanto tempore illi præſcribatur an pro eodem pretio intelligat factum & an ad id præciſe obliget ibid.n. 69, 70, 93, 129, cum ſeq. fol. 142, & ſeq.
Pactum de retrouendo eſt minus vtile quā pactum quod pretio reſtituto res ſit inempta ibid.nu.135 156
Pactum de retrouendendo nō poteſt à principe reuinci ibid.nu.247 158
Pactum de retrouendendo, & venditio differunt ibid.nu.156 160
Pactum de retrouendendo quomodo probetur, ibid.nu.180. 163
Pactum de retrouendendo in tract. ſeu præſtationibus factum, an in cōtractu ſubſequenti repetitum cenſeatur ibid.n.196, f.165
Pacto nudo an & quando obligetur quis retrouendere ibid.nu.187, & 228, & ſupra in princip. fol.164, & 196
Pactum de retrouēd. facere promittens an immediate ad retrouend. cogi poſſit ibid. nu.200. f.166, & nunquid in retrouenditione facienda veniant partus, & fœtus pecorum ibid.nu.240 179
Pactum de retrouend. factum à religioſo ſuper re per eum eccleſiæ quæſita an teneat ſeruariq; per eccleſiam debeat ibid. num. 207, cum ſeq. 267
Pacto da retrouend. quum petiero vel cum voluero nunquid inducat ſuſpenſiu actus quaſi ſit conditionalis, & quid ſi dictū fuerit arbitrium meo vel Titij, ibi.n.209, 267
Pactum prædictum ex interuallo factum cōtractum minus ſuſpectum reddit ibid.nu. 230 276
Pactum prædictum an remiſſum cenſeatur per iteratam vēditionem post factam ſupra in verbo iterata vend.
Pactum de retrouend. an ius, vel facultatem continere dicatur, ibid.nu.284, fo.290, & plura alia in materia hac vide ibidem in epilo. & in quæſtionibus.
Pactum dicitur contractus largo modo non requirit expreſſionem verborum, & eſt tacitum, & legale ac expreſſium in rub.C. de pact. fo.3
Pactum ſeu conuentio ſuper hæreditate viuentis obuentura certo modo diuidenda non valet etiam cum iuramento in l.ſi.de pact.nu.29, & 34, cum ſeq. 26
Pactum ſeu conuentio ſuper bonis fideicom. ſubiectis quando valeat, ibi.n.40, eo.f.28
Pactum liberatorium ſuper hæred. viuentis an valeat ibid.nu.44 29
Pactum ſuper hæreditate viuentis valet ad damnum paciſcentium ibid.nu.48, fo.29
Pacti eſſentialia, & formalia quæ ſint ibidē, num.50 29
Pactum & conuentio ſuper hæredit. incerti hominis, an & quando valeat ibid.nu.52, cum ſeq. 30
Pactum de hære. viuentis plura de eo in d.l. ſi. vt pura an valeat eo conſentiente tunc vel poſtea, & an operet conſenſus, vt qui ab inteſta. non ſuccederet propter proximiores virtuta. dicti cōſenſus habeat ſuccedere ibid.nu.64, & 83, cum ſeq. f.31, & 34, & quouſque conſenſus talis poſſit reuocari ibid.nu.87, & 195, fol.34, & an alter paciſcentium altero inuito poſſit recedere, & quid ſi partem hæreditaria tantum concernat ibid num.98 35
Pactum à facto diſtinguitur ibi.nu.108, 38
Pactum ne vaſ. feudo priuetur ob feloniā commiſſam, & de non expellendo emphyteutam ob canonem non ſolutum an ſubſiſtat ibid.nu.157 43
Pacto an poſſit quis ius ſuccedendi ſibi conſeruare quando priuandus venit propter aliquem iuris rigorem ibid. nu.158, f.eo.
Pacto poteſt dari hæreditas filiō reuocabiliter tamen ibid.nu 183 45
Pactum conſeruatiuum ſucceſſionis quando valeat ibid.nu.175 45
Pacto an fieri poſſit quod per ſta.ſit. & econtrario ibidem, numero 176, 193, cum ſeq. fol.eod. & 46
Pactum de non ſuccedendo an valeat ibid. num.165 43
Pactum factum cum vxore ſecunda quod filij ex ea ſuſcipiendi non ſuccedant in feudis valeat remittique poteſt, & quid de pacto quod primogenitus ſuccedat ibid num 1, cum ſeq. 48
Pactum de ſuccedendo an valeat ibidem.
Pactum factum de inuicem ſuccedendo, vel quod ſuperuiuens habeat talia bona eſt periculoſum & magna vis eſt in cōceptione verborum, ideo fieri debet cum conſilio peritorum, ibid.nu.259 fol.eod.
Paganus in multis caſibus poteſt decedere pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus in rub.quando non pet.par.nu.13, f.200
Pādectarū libri de his vide proœ.ff.n.74, f.47
Papa contra non recognoſcentes ſuperiorem de iure vel de facto poteſt tanquam ſuperior à Deo conſtitutus adiri in defectum iuſtitiæ in princ. l. vnicæ ſiquis iuſdicenti, nu.23, cum ſeq. 184
Papa non poteſt ſibi eligere futurum ſucceſſorem nec eius conſenſu Card. id poſſunt facere in l.ſi. da pact.nu.84, & ſeq. 34
Papa eſt ſupra verticem imperatoris vicem dei in terris gerens in rub.ff.nu.33, fo.36, & in l.ij.de reſc.vend.nu.34, f.85, an ſit dominus in beneficialibus in proœ.ff.orum n.25, f.45, & doctor vtriuſque iuris eo. Papa in l.ſi.de pact.nu.20, fo.29, & an poſſit ardua explicare ſine conſenſu Cardinalium ibidem, nu.23, f.26, & de poteſtate eius diſpenſandi ſuper iuramento in l.ſi quis maior, nu.57 63
Papin. nunquam ſatis laudatus proœ.ff.nu. 238, fol.51, & in l.diem functo in princip. & alibi ſæpe. 235
Papirij pueri ingenioſum inuentum & de familia Papiriorum in l.ij.de orat.ur.nu.33, & 510 60, & 119
Parentes hortantur.ſt. ad ſeruan. æqualitatē inter deſcendentes ſupra in verbo lex.
Parentibus ab emancip. filijs & econtra debentur alimenta in l. vnica quando non pet.par.nu.25 215
Parricidium omne comprehendit homicidium & de pœnis parricidij propriæ ſumpti in d.l.ij.no.335 104
Partium natura eſt vt vnus in aliū nihil poſſit in § is videtur, nu. 20 199
Patres Rom. Ciuium fuere vt in hoc partialitates in Italia in d.l.ij.nu.183 92
Particio multa operatur bona in l.ſi emancipati, nu.8 116
Partio quomodo in oratione poni debeat, in d.l.ij nu. 365 107
Paſſim quomodo exponatur in proœ. ff.nu. 128 51
Patria poteſtas maior, & potētior erat olim quam hodie in rub.da inoſ.te.n.2, fo.223
Patricij qui & de his in d.l.ij.nu.171, fol.91
Patrimonialis res an dicatur, quæ alienata fuit inde recoperata in l.ij. de pact. inter emptorem nu. 196 165
Patris amor a nullo vincitur in l.ſi. de pact. num.111 38
Paulus quid ſonet & de paulo iuriſconſul. in proœ.ff.nu.132, 147, f.51, & 52, & in l.lecta, nu. 271
Paupertatis laudes in proœ. ff. loco proxime alleg. & in l.ij de orig.iur.nu. 583, fol. 125
Peccatum quid ſit in l.ij de reſcind. ven nu. 18, f.86, & humanum eſt peccare ſed diabolicū pſeuerare in §.meminiſſe, 4, 232
Pecunia an ſit de rebus quæ ſeruando ſeruari non poſſunt & an poſſit, reſtitui pro vino mutuato faciliorq; conſumitur quam aliæ res & materia motui pecuniæ nomine veniunt omnes res mutuabiles in l.ſingulari. nu.53, 77, 123, 134, f.243, cum ſeq.
Pecunia omnia æſtimantur in l.ſi emācipati nu.35, f.128, & ſupra in verbo nummus.
Pecuniam parere aliam pecu. impoſſibile, & abſonum vt artificialia germinent in l.curabit, nu.42 192
Pediſequa dominæ adulterans feudum nō perdit, licet ſecus ſit in adulterāte filiam, vel vxorem dñi in proœ. fo.nu.217, f.61
Pœna ſine mora non debetur in l.ſi quis maior, nu.66 fo.64
Pœna priuationis locum non habet niſi in caſibus a iure expreſſis ibi.n.6, & in priu. l.vnicæ ſi quis iuſd.nu.61, f.182, & in l.ſi. de pact.nu.114 38
Pœna ipſo iure impoſita exigi non poteſt niſi ſecuta ſentētia declaratoria à qua licet appel. magni tamen reſultant effectus q̄d ipſo iure imponatur pœna in l.ſi quis maior, n 124, 145, fol.69, & 71, & in princip.l. vnicæ ſi quis iuſd.nu.99, cum ſeq. 192
Pœnæ legales conuentionales & teſtamentariæ cur applicētur in l.ſi quis, n.158, cum ſeq. 72
Pœna impoſita accuſati an ſententiam ſequi poſtulet ibid.nu.174 74
Pœna & vſura differunt & quomodo in l.lecta, num 84 279
Pœna differt a mulcta in prin. d.l.vnicæ, nu. 34, f.188, & licet ipſo iure imponatur requiritur declaratio & mitigatio ibid.n 99 cum ſeq. 192, & de pœna indignationis principis ibid.nu.6 182
Pœna propter paupertatem non minuitur, ſecus in mulcta ibid.nu.103, & ſeq. f.192
Pœnarum alternatiuæ a iudice impoſitarū electio ſpectat ad iudicem in princip. d.l. vnicæ, num.92 191
Pœnarum & mulctarum commoda non facta exactione cui ſpectant venditori, vel emptori retrouend. inde locuta in l.ij. de

pactis

pactis inter empto num.242.f.179. item vide in princi.d.l.vni. ſi quis iudicem, &c. nu.108. f.19:

Pœna extraordinaria quæ dicatur in princ. d.l.vnicæ,nu.8. fo 182

Prudentia magis ſtans ad prohibitum quam vt ad permiſſum ex futuro euentu actum pendere non eſt inconueniens d. l. finali, nu.36. 251. fo.28. & in l.ſi emancipa.nu. 86.fo.231. & in l.j C.de pac.nu.91.fo.17

Penſio quid dicatur & de penſionibus in lege lecta,nu.53. f.1.276

Penſio iuſta intelligitur habito reſpectu ad valorem fundi & fructus illius in lege ſecunda de pac.inter empto.nu.171 162

Penſio percepta ab emptore vtrum ſibi ſpectet in ſolidum vel pro parte venditore rē ante finem anni redimente,ibid.nu.101 151

Penſio an exigi poſsit à colono expulſo vel qui receſſit quādo dominus rem alteri locauit in l.diē functo,nu.60.fo.141.& quo tempore ſit ſoluenda,ibi nu.128 fo.147

Penſio an debeatur tempore peſtis per conductorē domus qui receſſit non conſignatis clauibus domino domus,ibid.nu.107. cum ſequenti. fo.145

Penuriæ verbum de eo in prohe.ff.orū, numero 159 f.53

Peregrinationes hominibus vtiles & quomodo differant peregrinus & hoſpes in l.i d.l.ij.de orig.iur.num.381 f.109

Perfectum quid & quando dicatur in lege.j. de orig.iur.nu.17.& 40. fo.75

Permutatio Glauci & Diomedis qualis in proœ. ff.nu.294 f.65

Periculum interitus rei ſub conditione vēditæ ad quem ſpectet eueniente vel deficiēte conditione in l.lecta,nu.186 f.291

Perito in arte quando creden. pluresve ſint adhibendi in proœ. ff.orum, nume.80.95 cum ſeq. fo.48

Periurio tanquam maximo peccato contriſtatur deus & de pœnis periurij in l.ſi quis maior, nu.129.fo.69. an de illo poſſit cognoſcere ſecularis & an poſt incurſum periurium poſſit,obtineri & abſolutio à iuramēto, ibidē,ibi.nu.122.& 159.f.69.& 72.

Periurus an ſit infamis,an repellatur ab agēdo & puniri poſſit à fiſco quando iuramētum eſt præſtitum deferente parte, ibidē. nume.119 166 f.169

Permutatio an ſit cōtractus innominatus & ſi læſio interuenit in permutatione beneficiorū quomodo reſcindatur in l.ij. de reſcin.ven.num.56 fo.93

Perpetuum edictum, vide ſuprà in verbo edictum.

Perpetuum nihil ſub ſole, in proœ. ff.orum, num.153 f.53

Perſona an capi poſſit in executiōe ante executionem bonorum,in principio.l vnicæ. nume.71.cum ſequenti.ſi quis iuſdicenti. fol 189

Petere & petitionis vocabulum an & quando verificetur in extraiudiciali petitione, vel requiratur litis cōteſtatio i l.ſi qs maior nu.171,l.73.& in l vinum n.18.f.264

Petere debet pars quando lex de remedio ſibi prouidet alias nō opitulatur remediū, in d.l.ſi quis maior,num.3 f.68

Petitionis locus non attenditur in facienda æſtimatione vbi de loco non eſt conuentū in l.vinum,nu.58 cum ſeq. f.269

Petitionis forma inſpici debet ad fundādam iuriſdictionem iudicis: nō autem eſt examināda veritas niſi erit victoria reportāda in l.cum quædam in §.quoties. f.165

Petere partem debiti de toto an quis poſſit, vel cogatur integrare petitionem & quid ſi iuriſdictio iudicis ſit limitata vt nō poſſit ſuper toto procedere ibidem, n.4 f.166

Petrus Bayardi qui ſe iactabat ex quacunq; l.extracturum ſanum intellect.quandoq; dixit neſcio in l,diem functo,n.34,fo.123

Philoſophi adeo temperate loquebantur vt veritatem dubitatiue aſſererent in proœ. ff.nu.189,cum ſeq. 57

Pietas maior eſt pluribus quam vni ſuccurrere in l.ſingularia,nu.36 240

Pignoratæ rei fructus an & quando ſint in ſortem cōputandi ſupra in verbo fructus.

Pignoratitia & hypothecaria in quibus conueniant,& in quibus non in proœ. ff nu. 210,cum ſeq. 59

Pius qui primo dictus & pietatis plura exēpla in rub.proœ.ff.num.71, cum ſeq.f.40

Pignoris ius an reſoluatur à poſſeſſ. auocata per remedium,l.ij. C.de reſcind.vendi. num.120 107

Pyrrhum in vrbem Romam recipi oratione prohibuit app.cæcus qui optauit etiā ſurdus eſſe ne id flagitij audiret in l.ij.de ori. iur.nu.465 115

Plebiſcita de his late ibidem,num.135,cum ſeq. 88

Plurale pro ſingulari ſæpe ponitur ibid.nu. 48,f.81, & ſupra in verbo numerus.

Plures quot requirat in l.ſi. de pac.n.24, 25

Plus & minus non faciunt differre ſpeciem, in l.vnica de ſent.quæ pro eo, n 85, f.261

Pollicitatio quid ſit & quomodo differt a pacto in rub.de pact.vbi plene 3

Pomponius iuriſconſul. de eo plura in d.l.ij. num.1,de orig iur. 77

Pontem debens manutenere an teneatur, quando latior ſit aqua fluminis ex torroſitate riparum in l.2,de pact. inter empt. num.248 179

Pontifex maximus cur dictus & quantæ eſſet apud Roman. dignitatis; & plura de collegio Pontificum, in d.l.2, de orig.iur. nu.97,cum ſeq. 85

Pop.Rom. a principio nō habuit legem ſed regem ibid.nu.7 78

Pop. de nouo creatus an habeat legem, vel conſuetudinem & an poſſit ſibi regem eligere, ibid.nu.11 78

Pop.an regem tyrannizantem poſſit expellere ibid.nu 46,367, f.81,& 99

Populi maximi congregatio difficilis eſt ibi. nu.141,& an repræſentetur per conſultū loci ibid. 88

Pop.an poſſit hodie reuocare conceſſionem imperij ibid.nu.47,& 183,cum ſe. 81,92

Pop.olim cornu in concionem vocabatur, ibid.nu.141 88

Popularis actio datur pro defendenda iuriſdictione iudicis in princ.l.vnicæ, ff.ſi quis iuſd.nu.66,cum ſeq. 189

Poſitionibus pro confeſſis pronūciatis pars tamen poteſt contrarium probare in §.ſi procurator d.l.vnicæ,nu.27 202

Poſſeſſio non eſt reſciſſa reſciſſo contractu, ſed reſcindenda venit in l,ij,de reſcinden. vend.nu 53 93

Poſſeſſio præſumitur habita, & tradita ex præcedenti titulo in l.2,de pact.inter empt nu.173 162

Poſſeſſio ciuilis,& naturalis an differant ſpē in l.2,de orig.iu., nu.214, cum ſeq. 86

Poſſeſſio rerum cur potius detur per ſimplicem nuncium quam per delegat, in l.vbe. exercit.c.9 132

Poſſibile non attenditur ſed veriſimile in l. ſi. C.de pact.nu.227, fol.49, omne tamen poſſibile eſt admittēdū in l.ſi qua illuſtris, num.38 273

Poſt ſignificationem vide in proœ. ff.orum, nu.268,cum ſeq. 64

Poſtea longum denotat interuallum, in l.2, de orig.iur.nu.22,& 28 79

Poteſt quandoque quis per ſe quod non poteſt per alium & econtrario in l.fin. C.de pact. nu.141 41

Poteſtates noſtri temporis eligere ſibi officiales poſſunt quamuis vtilius ſit quod dentur à principe vel repub.in d.l.2,de or.iu. nu.306,cum ſeq. 101

Poteſtas caſtrorum & villarum iudicant de conſilio iuriſperitorum expenſis partium in l.diem functo,nu.305,cum ſeq. f.188,& tales dicuntur quodammodo ad vecturā eorum operas locare ideo reſpectus dignitatis qui habetur in alijs poteſtatibus ciuitatum in eis ceſſat ibid.nu.180,f.154,& quāto tempore debeant poteſtates officiū exercuiſſe vt poſſint ad eorum hæredes ſalarium tranſmittere,ibid.nu.193 155

Poteſtatem & iuſdicentem deputare ad ſuperiorem ſpectat ſtante diſcordia & contumacia dominorum debentium eligere & deputare in § j. legis vnicæ ſi quis iuſdic. num.31 199

Practica eſt vera legum intellectrix,in ſcholis enim leges deglutiuntur in palatijs verò digeruntur,in d.l.2,de reſc.vend.nu.1, f.84,& de pulchra practica Ducatus Sabaudiæ celſitudinis ſenatus liquidandi pretium feudalium rerum alienatarum ſtante ſuper hoc diſcordia inter agnatos l.2, de pact.inter empt.nu.69 149

Præbendæ non vacantis conceſſio an & quādo teneat & ad eam dari poſſit expectatiua in l.ſi.C.de pact.nu.128,cum ſeq. f.40

Præcedentia magis influunt in ſequentia quam econtrario ibid.nu.65, fo.& in §.ſi. præalleg.l.vnicæ nu.10,& ſeq. 206

Præceptorum memoria per diſcipulos conſeruatur & quantum ſit illorum opinioni ſtandum & reuerentiæ ac honori deferendum in d.l.ij,de orig iur. num.522, & 591 f.119,& 125

Præceptum iudicis ſub certa pœna, non aſtringit iudicem ad imponendum præciſe illam pœnā in prin.d.l.vnicæ,nu.81, f.190

Præcepta diuerſa per iudicem fieri poſſunt in executione officij ibid.nu.87,91, f.191 & plura alia de præceptis iudicum ibi in ſummarijs tota lege & quodlibet præceptum iudicis dicitur ſententia interlocutoria in d.l.vnica in §,ſi.nu.8 205

Pretium retrouēditionis an hæredi vel vſufructuario omnium bonorum ſit offerendum,in l.2,de pact.inter empt.n.141,157

Pretij ſoluti implementum: eſt ſumit ſolum in mora irregulari in l.curabit,n.47, 194

Pretium rei verum,& iuſtum,quod qualeq; ſit & an pretium rei ſit in obligatione,vel in facultate ſoluēdi & an ſufficiat vſq; ad integram dimidiam ſupplere vel integraliter id fieri debeat & vſque ad quod tempus ſuppleri poſſit & aliquando formatā à menſura aliquando à totalitate rei in contractu empt.& ven.quæ inter ſe multū differunt & quando pretia dicantur & præſumantur variari ex tempore & quando non infinitaque alia in materia, vide in l. 2.de reſcin.ven.in ſummario ipſius l. 80

Prædicatores non debent quempiam nominatim taxare & reprehendere in l. fin. de pact.nu.95 30

Præfecti prætorio magna fuit poteſtas in d. l.2.de orig.iur.num.163.294 98

Præfecti prætorio priuilegium locum non

habet

habet in ſententijs factis per vnum ex ſe natoribus, ibid. nu. 162 — 90
Præfectus annonæ & vigilũ qui eſſent & de eorũ officio & cura ibid. nu. 417, cũ ſe. 111
Præfecti vrbis prærogatiua eſt vt imperator de cõſuetudine in coronatione quæ fit Romę creditoribus eius ſatisfaciat i rub. pę. ff nu. 44, f 36, & in l. ſingularia, nu. 190, fo. 258, de præfecto late in d. l. 2, num. 393, & 406, cum ſeq. fo. 109, vbi etiam de præfecto latinarum & de eliogabalo qui omnes lenones vrbis præfectos facere deſtinauerat præmittenda ſunt aliqua euidentialia ad intelligentiã, in l. ſi emanc. in prin. 215
Præmium ex delicto quis non debet conſequi in d l. 1, nu. 99, cum ſeq. f. 85, & nu. 120 f. 87, & in d. l. diem functo, num. 139, cum ſequen. — 148
Præpoſtere & ordine turbato nihil eſt faciẽ. in proœ. ff. nu. 144 — 51
Præſcribi quanto tempore poſſit pacto de retrouendendo, in l. 2. de pa t. inter empt. n. 71, cum ſeq. — 145
Præſcriptio triginta annorum odioſa eſt, ibidem, nu. 74 — fol. eo.
Præſcriptio cur introducta & an pacto poſſit impediri vel ſtatuto tolli ibid. nu. 77, 48, cum multis ſeq. — 146
Præſcriptionis exceptio ad proceſſum oppoſita litis conteſtatio impedit, ibidem, nu. 83 — 147
Præſcriptio quadraginta annorũ poſſit tolli per reſtitutionem in integrum ex capite ignorantiæ, ibid. nu. 85, & 118 — fol. eo.
Præſcriptio centum annorum nũquam cenſetur excluſa ibid. nu. 89 — 148
Præſcriptio quandoque dormit quãdoque datur aduerſus eam reſtitutio in integr. quandoque de medio ſubducuntur tempora, ibid nu. 91 — fo. eod.
Præſcriptio contra remedium, l. 1. C. de reſc. vend. quomodo & quando currat in repe. ipſius, l. 1. nu. 24, 37, 119, 194 — 87
Præſentia rei operatur fictam traditionem, & veram acquiſitionem poſſeſſionis & dominij in l. ſingularia, nu, 18 — 138
Præſes & duarum prouinciarum aliusve ſuperior an poſſit negocia vnius prouinciæ in alia expedire, in l. fi. de iuriſd. omn. iud. nu 32, & 41 — 172
Præſes ab officio remotus an culpa aſſeſſorũ remotus præſumatur in l. diem functo. n. 52, cum ſeq. fo. 140, & ſi à principe fuerit remotus inuitè an comitibus teneatur, ad ſolutionem ſalarij reſidui temporis, ibid. nu. 65, cum ſeq. — 142
Præſes ab officio remotus qui non vult ſoluere ſalarium reſidui temporis comitibus, aſſerens ſe eorum culpa remotum tenetur id probare ibid. nu. 51, cum ſeq. & nu. 216, cum ſeq. — 140
Præſes in Italia hodie dici poteſt ibid.
Præſide mortuo ante finem officij an debeatur ſalarium reſidui temporis comitibus ibid. n. 88, 111, cum ſeq 143, & an ſint comites tunc liberati ab obligatione in concernentibus officium ibid.
Præſide mortuo ante finem officij an tranſmittatur ad hæredes integrum ſalarium, ibid nu. 144, cum ſeq. f. 149, & quid ſi moriatur in itinere eundo ad exercendum officium ibid nu. 205 — 157
Præſidis nomen generale eſt & cuius vocabuli virtute & de multis præſidum ſpeciebus eorumq; titulis, vide in l. j. de orig. iur. nu. 434, cum ſeq. — 113
Præſtare quid ſit, ibidem, num. 580, cum ſequenti. — 124
Præſtitum quomodo capocatur in l diem functo, nu. 9 — 136
Præſumptio à lege non inducitur in his quę ſunt facti nec affirmatiue nec negatiue in l. ſi emancipati, nu. 79 — 130
Præteritum fuerat eſt abnegatiuum præſentis ibidem, nu. 77 — f. eo.
Prætteritus in teſtamento quis dicatur & de prætеritione lineæ maternæ, in rubr. de inoffic. teſtam. nu. 7, & in l. j. dicti tit. nu 5, & 13 — 124
Prætor an dicatur magiſtratus per antonomaſiam pluraq; de prætoribus & eorum beneficijs ac prouiſionibus in rubr. & l. vni quando non pet. par. f. 197, in ſummarijs & in l. 1. de orig. iur. num. 125, cum ſe. & 395 — 87
Prætor vnde dictus de vrbanoq; & peregrino multa ibid. num. 180, & 389, cum ſequenti. — 109
Prætor an haberet merum imperium ibid. num. 392 — fo. eo.
Prætor ſæpe ponitur pro omni iudice ibid. num. 281 — fo. eo.
Prætorij viri qui dicantur ibid. nu. 582
Primicerius. i. primus ſcriba principis, ibid. num. 108 — 86
Primipilus qui eſſet in d. l. diem functo, nu. 187, cum ſeq. & 169 — 147
Primogenitus an patrum excludat & plura de primogenitura in proœ. ff orum, nu. 177 — 55
Primus dicitur quem nemo præcedit & dato præmio ingredienti primo caſtrum. ſi duo ſimul ingrediantur quis eorum obtinebit, ibid. nu. 175 — 54
Principes an poſſit alienare caſtrum vel partem principatus inuitis ſubditis, in rubr. proœ. nu. 80 — 41
Princeps Iuſtiniani exemplo viros integros doctosq; ad ſe euocare & officijs pręponere deberent in rubr. proœ. ff. nu. 85, — 42
Principem nemo iudicat & volens principibus placere & gratus eſſe Placentiam nõ Veronam verſus eat in proœ. ff orum. nu. 29, & 41 — 45
Princeps non poteſt tollere rem meam, & alij dare in d. proœ. nu. 32, cum ſeq. — 45
Principum pluralitas mala in l. 2 de orig. iu. num. 181 — 92
Principis ſupremi prærogatiuæ & priuilegia an locum habeant in alijs inferioribus, vt in Ducibus & Marchionibus in d. proœ. num. 43 — 46
Principis eſt extinguere & tollere rixas & diſcordias ſubditorum in l. vnica, de ſenten. quæ pro eo, nu. 10 — 251
Princeps præſumitur facere ſuas operationes iuſte & ex cauſa legitima & ſine præiudicio tertij in l. diem functo, num. 62, & ſeq. f. 141, & ſi iniuriam alicui faciat illi ſoli debet nocere cui infertur non alteri, ibid. nu. 51 — 140
Princeps tãquam Deus eſt in terris magnaque illi debetur reuerentia, in l. ſi quis maior, nu. 164 — 73
Princeps in dubijs quæſtionibus eſt conſulẽdus, & quomodo intelligatur & procedat illud vulgatum quod cenſeatur habere omnia iura in ſcrinio pectoris, & an poſſit ardua ſine conſilio ſuorum procerum explicare, & an poſſit vaſallos inuitos alienare, ſtatuere, vel reſcribere, contra diſpoſitionem, l. ſi. de pact. & conuentiones contra bonos mores approbare, in l. ſi. nu. 18, 23, 60, 79, 82, cum ſeq. — 25
Princeps an poſſit tempus redimendi prorogare & quid ſi promiſſio fuerit iurata, & vtrum vſuræ vel intereſſe tunc currant pro tempore dilationis conceſſæ, in l. 1. C. de pact. inter empt. nu. 142, cum ſeq. 157
Principis mandatis non ſemper illico parendum eſt rub. ſi quis iuld. nu 9, cũ ſeq. 177
Princeps an concedere poſſit immunitatem a collectis ſupra in verbo collectarum.
Principij & eorum quæ ſequuntur ex illo an ſit idem iudicium in §. j d. l. ſi quis indic. num. 5, 19 — 195
Principium dicitur pars vel potentiſſima in l. j. de orig. iur. nu. 23. fo. 75. & ſcire volens principiata prius debet ſcire principia, in rub de orig iur. nu. 30 — 71
Principijs & terminis intelligendis debent præ omnibus iuuenes operam dare, in d. l. 1. nu. 26 & 44 — 75
Principium bonum ſequitur bonus finis, ibid. nu. 17, eo. — 75
Principium an ſit attendendum vel mediũ, vel finis ibid. nu. 30, cum ſeq. — 76
Principio nulla eſt origo, & quod dicit principium & vniuerſorum principium eſt ſumma trinitas vnus Deus ibidem, nu. 32 cum ſeq. — fol. eod.
Priuationis pœna ſupra in verbo pœna.
Priuilegium & antiqua conſuetudo an æquiparentur in proœ. ff. nu. 247, cum ſe. f. 62
Priuilegia doctorum & ſcholarium multa ſunt ibid. nu. 254 — 63
Priuilegio domini an gaudeant miniſtri, & ſerdientes ſupra in verbo miniſtri.
Prius & poſterius non datur in pluribus pactis in eodem inſtrumento in l ſi. de pact. nu. 266, fo. 55, & etiam ſupra in verbo inſtrumentum.
Pró magiſtratu, & pro roſtris quid ſignificẽt in l. 1. de orig. iur. nu. 54, 77, 386, 402 f. 81
Probationem concludere à communiter accidentibus ſatis eſt in l. vni. C. de ſent. quæ pro eo, nu. 43 — 255
Probare volens ſi contra ſe habeat aliquam præſumpt. cogi poteſt ſe obligare ad pœnam ſi non probat. defecerit in rubr. ſi quis indic nu. 4 — 176
Proceſſus Romanorum in acquirendo imperio in l. 1. de orig. iur. nu. 4. cum ſeq. 78, vbi etiam de proceſſu iudiciali nonnulla.
Proclama generale quando fieri poſſit & artetur in l. diffamari, numero 3, & 14. cum ſequenti. — 275
Proculus Iuriſconſultus vir optimus in l. 1. de orig. iur. nu. 595 — 116
Procuratori dominus illicitum mandare nõ cenſetur in §. is procurator dictæ l. vnicæ, ſi quis indic. nu. 16 — 201
Procuratoris cõtumacia delictum & dolus an & quando noceat domino ibidem per totum & ſupra in verbo in contumacia.
Procuratoris 2 conſtitutio an & quando tollat primam vel cum prima concurrat in l. ſingularia, nu. 42 cum ſeq. — 241
Procuratoris factum debet dominus acceptare cum ſuis qualitatibus ibidem, nu. 43. cum ſeq. — fol. eod.
Procuratoris geſta ad pœnam vel ad illicitum dominum non obligant in d. l. ſi procurator, nu. 3. & per totum. — 199
Procuratoris factum quando noceat domino ibidem in ſummarijs.
Procuratoris voluntaria confeſſio domino non præiudicat ibidem, nu. 24, & ſeq. fol. 201. ſecus in ea quæ emanarit ex neceſſitate ſeu per modum iuriſdictionis neceſſariæ ibidem.
Procuratore miſſo per dominum. non faciente actum ſibi iniunctum quãdo excuſetur dominus qui illum mãdauit in d. §. ſi procu-

ſi procurator,nu.2,cum ſeq. 290
Procuratoris factum ad negocia,quare magis præiudicet domino quàm factum procuratoris ad iudicium ibidem,24, cum ſequenti. 202
Procuratoris contumacia non nocet domino in impoſitione mulctæ nec interpoſitione ſecundi decr. nec in beneficio appellationis quæ eſt vera contumacia nec in expreſſis litis quàdo contumacia eſt euidés nec vbi confeſſio eſt volútaria vel inſtitu't litem calumnioſam,item qñ non conſtat, de mandato domini in d.§. ſi procurator, n 18,12,15,19,24,28,cum ſe f.101, cú ſe. ſed bene nocet quo ad miſ. in poſ.ex primo decreto.item vt poſſit ad ſententiá diſ finit. perueniri & poſſit pro confeſſis vel interrogatoria ad electionem pronunciari & quando eſt certum illam non cadere in delictoni item vt denegetur audientia domino donec paruerit in d.§ ſi procura. nu.8,cum ſeq.17,28,& cum ſeq. ibid.
Procurator generalis calumnioſam litem inſtituens non facit vt dominus in expenſis condemnetur.imo ipſe procurator cōdemnari debet,ibid.nu.25,f.203,& ibidé an poſſit prorogare iuriſdictionem.
Procuratorem debere eſſe certum quomodo intelligatur in l.ſi de pact.nu.54 30
Productio inſtrumentorum in cófuſo in ſacculo facta non releuat,in l.2.de pact.inter empt.nu.123 154
Profeſſor ciuilis ſcientiæ nudus rei ſatiræ periculo magno ſe exponit,in l.2, de orig.iu. num.210,315,514,568 94
Profeſſores qui dicantur in procem ffo rum, num.106 49
Procemium ff.factum aſt poſt. ff. licet ponatur ante in rub.proœ.ff.nu. 91,f.49,& ſingularis conſtitutio quæ diuerſis nominibus nuncupatur ibid.nu.93 f.50.
Procemium debet præmitti narrationi facti ardui,in l.3 de orig.iur nu.34 76
Procemia ſunt bona & vtilia & cauſam finalem oſtendunt ibid.late,n.37,cū ſe.fo.50.
Prohibitum ſimpliciter cenſetur prohibitũ alternatiue in l.2,de reſc. ven.n.96, f.103
Promiſſio de ſtando iuramento vel ſimplici verbo alicuius quomodo intelligatur, & obligat in l.vnica,de ſentent.quæ pro eo, num.114 263
Promiſſio & ſolutio an à pari procedant in l.ſingularia.nu.30 240
Promiſſio pro operis futuris conditionem capit. ſi operæ præſtentur,in l.diem functo.num.313 158
Promittens mihi fundum à me venditum nulli venderet niſi mihi an per ius ad retrouen.cogi poſſit in l.2.de pact.inter empto.num.181 164
Promittens in veritate dicitur iurare in l.ſi quis maior,nu.107 63
Promittens ſe non offendere ſub pœna ſi inuicem ſe offendant ceſſat pœnæ exactio ſi ſeus tamen eos punii a poteſt,ibid.nu.93, cum ſeq. 66
Promitto verbum in ſcriptura relatum importat per ſtipulationem ibidem , numero 130,fol.70, & in l.ſingularia, num 89, fol.247,vbi late etiam de verbo conuenit cur non importet per ſtipulationem ſed per pactum nudum.
Promulgare & componere differunt in procem ff.nu.119 50
Pronomen ipſe & pronomen hoc quid importent ſupra in verbo ipſe.
Propoſita publice vt ligent debent clare proponi vt intelligantur in l.2, de origin.iur. num 66 85
Proprietatem verborum non licet reſtringere etiam in materia pœnali & odioſa in l. ſi quis.maior,nu.86 66
Proprietatis appellatio an comprehendat vtile dominium ibid.nu.183,cum ſeq. 70
Prorogatio an & quo cenſeatur cū ſuis qualitatibus facta in l.ſingularia,nu.38,f.242
Prorogatio compromiſſi ex poteſtate arbitro data an & quo poſſit fieri in l.vni. de ſent.quæ pro eo,nu.22,f.253,& eſt voluntariæ iuriſd.in l.ſi.de iur.omn.iu.n 29. 273
Prorogatio iur. an illam ſiemet reſpectu exacu.potentiorisq; ſit quam ordinaria & cenſeatur facta cum qualitatibus ſuis in l.cū quædam puella,nu.26 162
Prorogationis iuriſdictionis materiam, vide in ſummarijs l.3.de iud. 209
Prota.i,prima,in proœ.ff.nu.129 51
Protectione ſub aliqua receptus quid conſequatur,ibid.num.46, nec eximitur à iure rei quod alteri prius competebat,ibidem num. 55, fol.46,& de verbo protegere, ibid.num.62 47
Proteſtatio ſubmittentis ſe determinationi ſanctæ matris Eccleſiæ excuſat ab hæreſi & à peccato dummodo quis ſit paratus errorem ſuum corrigere,in l.ſi. de pact.nu. 191,f.46,vbi oſtenditur Bart. fere ſemper lapſum , vbi tali proteſtatione vſus legit.
Proteſtatio facta per agentem quod non intendit conuentum deſerere alio ſuperuenienti in caſu eſt vtilis in l exigere.n.12, 310
Protonotarij papæ de his in proœ. ffo rum, num.190. 54
Prouecti,i.ſtudijs eruditi viri benèq; audi, l.2,de orig.iur.nu.610,el 2 144
Prouincia non eſt ſine rectore relinquenda in l.diem functo,fol.135,& in l.2,de orig. iur.nu.303,388 ſue 93,109
Prouocationis remedium de magiſtratibus ad populum introducendi quis autor fuerit,ibid.nu.182,cum ſeq. 100
Prudentia eſt filia vſus & memoriæ,in proœ. ffo rum,nu.116 51
Publicatio informationum ſumptarum vigore literarum ducalium an impediat teſtes de nouo produci ſuper eadem materia & capitulis in cauſa productis , in l.2. de pact.inter empto.nu.181 148
Publice propoſita ſic proponi debent, vt intelligantur,in l.2,de orig.iur.num 66, f.83
Publicatio legis vel ſtatuti an ſit de ſubſtantia & quo hat ibid.n.65,& 78,l.eod.& 84
Publius Mutius dictus Muſianus fuit cóſultus clariſſimus quinque rerum bonarum maxima habuiſſet tradit ibid.n.591, 118
Puellæ, iudicijs non interſint niſi cum aux. cura.in l.cum quædam puella,nu.3,f.160.
Punitus vno modo an & quando alio puniri poſſit in §.3.l.vnic.ff.ſi quis ius dic.nu.4, cum ſeq. 194
Pupillus an lite conteſtata poſſit petere ſe ad principem remitti in proœmio ffo rum, num.287 65
Pupillaris ſubſtitutionis ius an poſſit vendi viuente pupillo & quid de vulgari in l.ſi. C.de pact.nu 143 41
Pupillaris ſubſtitut. cenſetur diſpoſitio pupilli ibid.nu.33 47
Purgate & purum putum argentum quid ſit in proœ.ff.nu.65 47

De litera Q.

QVantitas adiuncta verbo ſecundú tempus verbi intelligitur,l.2.C.de pac. inter emp.num.119,f.154,& in l.ſi quis maior,nu.15,& 27,f.60,& vbi eſt requiſita ad victoriam probari debet ibid.
Quantitas re de ſignificatione iſtorū verborum in §.ſi.d.l.vnica,nu.19 207
Quantitas certa pro intereſſe a principio taxari non poteſt in l vnica. C.de ſent quæ pro eo,num.116 264
Quæſtionum plura ſunt genera in §. quarta,num 1 219
Quaſi regulariter nota eſt improprietatis in d.l.hoc colo,2,nu.4 227
Querelæ inoffi teſtamenti materiam vide in rub.& omnibus legibus & §.ſequentib. de inof.teſt.ab late vide ibi in ſummarijs 325
Quæſtorū plures ſunt ſpecies, vide plene in pr.ff.n.87,48,& i.l.2.de or.iu.n.323,403
Qui quæ quod relatiuum quandoq; eſt relatiuum ſubſtantiæ aliquando generis, in l.vni de ſent.quæ pro eo,nu.10 252
Quieſcendum eſt interdum in proœ. ff.nu. 218 61
Quintus Mutius pub.filius legũ vates acerrimus dictus eſt in l,de or.iu.n.504, f.119

De litera R.

RAptarum virginum numerus Romuli tempore quantus fuerit & quo tempora ibid.num.118,cum ſeq. 79
Ratificari an poſſit, renūciatio per tertium accepta,in l.3.C.de pact.n.46,cū ſeq.18
Ratificatio quæ fieri debet per aliquē quum erit legitimæ ætatis ſub pœna exigit interpellationem vt incurratur pœna in l. 2.de pact.inter empto.nu.159 160
Rationes dubitandi & decidendi legem non intelligens non poteſt intelligere intentionem,lex.in l.ſi.C.de pact.nu.75 33
Ratio ſeu cauſa quando præſumatur finalis in l.ſi emancipati, nu.175 240
Rationem naturalé allegare licitum eſt pro ut legem qñ non habemus legem ibid.
Ratio debet a dicto differre,in rub.C.quando non peten.par.nu.5 198
Realia aura non veniunt in generali renūtiatione,in l.ſi quis maior, num.184 75
Reatus & culpa omnem dignitaté & honoré excludunt in l.dié functo,n.339,cū ſe.148
Recitatio verborum legis cum a legentibus ſit,in l.ſi emancip.nu.12 226
Recognoſcere feudum vel emph.requiſitus ſub pœna amiſſionis rerum vtrum non recognoſcendo incurrat pœnam,in princ. l.vnic.ſi quis iuſd.nu.37,fol.191, & plura de recognoſcente rem propriam ab alio, in l.3 C.de pact.nu.63,cum ſeq. 18
Reconductio an cēſeatur facta cum eiſdem pignoribus clauſulis & prærogatiuis in l. lecta,n.103,f.281,& in verbo relocatio & in d.l.diem fun nu.91, fol.144, cum ſeq. vbi de re conductione alleclorum & lectorum agitur.
Recognitio doctorum & aliorum an intelligatur facta per eundem talis in l.die functo,nu 92,cum ſeq. 144
Rectorum & præſidum prouinciarum munus quomodo differunt ibid.nu.104, 145
Recte & iuſte quomodo differūt in l.hoc colore,nu.3,f.227,& in d.l.lecta,nu.76 278
Recuperata vigore pacti de retrouendendo an in fideicommiſſarium transferatur, & recuperata cenſeatur eiſ apud recuperātem alio iure quam prius erant,in l.2,de pact.inter empt.nu.177,& 254 163
Reddere fundum promittens an præciſe teneatur & de verbo reddendi,ibid.nu.118 fol.155, & de emptione annui redditus, an ſit licita,ib.d.nu.50, cum ſeq. 140
Redhibitoria etiam in libris locum habet in proœ.ff.num.170,f.46, de redhibitoria & quanti minoris, in l.2. de reſcind. vendit. numero 146 112

Redi-

Redimẽdi facultas ad hǣdẽ tranſit & quid ſi actũ fuerit vt venditor, tñ poſſit redimere, in l.2, de pac.inter emp.n.43, cũ ſe.159
Redimi an poſſit fundus retrouendit.obnoxius à quocunq; poſſeſſore ibi.n.233, 177
Redimendi ius vtrum remiſſum cenſeatur, per alienationem de retrouendendo pure factam ibid. nu.195 165
Redimendi ius nũc legatum ceſſum: an intelligatur in legatum vel ceſſione omnium creditorum ſuorum ibid nu.105 153
Redimere nequiens elapſo termino non eſt excluſus à beneficio, l.2.C.de reſc.vẽ.in eadem, l.2.de reſcind vend. nu.110, fol.122
Redimere an cogi qs poſſit ex pacto præcedẽti, in l.ij, de pac.inter emp. n.277, f.185
Reductio arbitr. ſitæ ad arbitriũ boni viri corã quo iudice peti debeat, ib.n.180, 187
Reformationis materia, & de virtute reformatiua, vide in l.lecta, nu.143, f.284, & de reformatione ſententiæ, in l.2, de reſcind. vend.nu.148, cum ſeq. 122
Regreſſus non datur remittentibus actiones ſuas in l.diem funct.n.122 147
Regiſtrare & pro regiſtratis bonis onera cognoſcere quando quis teneatur, in l.2, de pact.inter empt.nu.283 188
Reguli Romani fides maxima ob religionẽ iuriſ hoſtibus pſtita, in l.ſiquis mai.n.7, 59
Reipublicæ appellatione quid veniat in proœm.ff.orum, nu.16 44
Relatio, fieri debet ad magis proxima, in l. diem funct. f.155, & quando fit ad genus non ad ſpeciem, in l.ſi emancipati, num. 187, fol.242, & ſupra in verbo qui.
Religio ſupremi numinis cur ę iuſti imperatoris temp fuit, in l.ſi quis mai.nu.99, fo.76
Relocatio tacito conſenſu facta an intelligatur facta cum qualitatibus primæ locationis, in l.2, de pact.inter empt.nu.188, fol. 164, & ſupra in verbo reconductio.
Remediũ, l.2.C.de reſc.ven. pulchre & plene declaratum & enucleatum in repet. ipſius legis, fol.80, & ibi tam in ſummarijs quam in quæſtionibus diffuſe videre poteris & etiam ſupra in verbo pretium.
Remedia quando non ſunt contraria nõ tollunt electionem, in l.vinum, nu.33, f.266
Remedia plura executiua an cumulari poſſint, in prin.l.vnic.ff.ſi quis iuſdicen.nu. 7.cum ſeq. 182
Remedium vbi lex de eo alicui prouides intelligit ſi a parte petatur, in l.cu.n.22, 192
Remedia prætoris annalia cur ẽt nunc ſint, & quare ſi ſunt pęnalia non dant contra hæredem, in §.d.l.vnicæ, nu.5, cũ ſe. f.105
Remittentib.actiones ſuas nõ datur regreſſus, ſupra in verbo regreſſus.
Renunciatio magiſtratus fieri debet in manibus ſuperioris, in l.2, de orig.iur. num. 364 107
Renunciare & contrahere differunt & ſtatutum loquens de vno an comprehendat aliud in rub.C.de pact.nu.27 5
Renunciationes ſunt ſtricti iuris & ſtricte intelligendæ, in l.ſi.C.de pact.n.165, f.43, & de renunciatione facta per filiam, vide ſupra in verbo filia.
Renunciatione an tollatur ius de futuro & an poſſit acceptari per tertium & ratificari item nunquid per præſentiam cenſeatur acceptata quando eſt vtilis, & an valeat arg. de ea ad confeſſionem, in l.1.C. de pact.num.69, cum ſeq. 18
Renunciatio generalis an excludat à remedio, l.2, C.de reſc.ven.n.f.85, & quid ſi appoſitum fuerit iuramentum, & quæ ſint renunciationes excludẽtes à dicto remedio ibid.n.91, & 99, cum ſeq. 102
Repetere de vi & ſignificatione iſtius verbi, in l.1, de orig.iur.num.8 74
Repe.an permittat in cõtract. innominatis, vno ñ implẽte a caſu tor l.diẽ fun.n.153, 150
Repetitio ſępe ẽ vtilis, i l.ij.de or.iu.n.251, 120
Repræſaliarũ vſus vñ emerſerit ibi.n.29, 76
Repruba prærogatiuam aut præmium non tribuunt, in l.diẽ fun.nu.139, cũ ſeq. 148
Res tanti valet quanti vendi poteſt quo intelligatur, & an ſit vendenda ſm eius qualitatem & redditunm quantitatem, in l. 2, de reſc.vend.nu.233, cum ſeq. 247, 124
Res recuperata an remaneat eiuſdẽ iuris & cõdict.cuius erat ſuper in verbo recuper.
Res quæ ex aliquo in futurum faciendo debet alteri applicari non poteſt ſine eius conſenſu in ſuum præiudicium ad alium tranſire, in l.ſi emanc.nu.202 244
Res extimata an poſſit mutuo dari loco pecuniæ mutuo petitæ, in l.fin.n.126, f.252
Reſcript.princ.ſecul.an ad actũ inrarũ extẽdat, in l.2.C.de pa.int.em. n.143, 158, 175
Reſcriptum principis & lex a pari potentia procedunt, in l.ſi.C.de pact.nu.80 34
Reſoluto iure datoris reſoluitur ius acceptoris, in l.2.C.de reſc.ven. n.120, cũ ſeq. f.107, & in l.2.de pa.inter emp. n.197, 166
Reſpicientes ad pauca de facili enunciant, in §.ſi procuratur, nu.33 203
Reſponſio congruere debet interrogationi, in l.vinum, nu.21 265
Reſtitutio in integrũ ex capite ignorãtiæ an detur contra pſcr.al.annos.in l.2. de pact. inter emp.nu.85, f.147, & reponit omnia in priſtinũ ſtat.in l.2.de reſc.vẽ n.218, 123
Reſtitutio ad ſolutionem & ſimplicem dationem adaptatur, in l.ſiquis maior, nu. 133, fol.70, & in l.curabit, num.70 197
Reſtituere proprie quid ſit, in l.ij, de pac.inter empt.num.17 136
Retentio fauorabilior eſt quam petitio, in l. diem functo, n.154, cum ſeq. 150
Retrouendere poſt tempus conuentũ quis non tenetur, in d.l.2, num.63 144
Retrouendere obligatus ad id tenetur vſq; ad annos 30, ibid.nu 72 145
Retrouenditio ad venditionẽ non ſe hẽt, vt cõtractus oppoſitus, ſed vt ſubordinatus, & an vno pbato inferatur ad probationem alterius ibi.n.8, ver.& quemadmodũ.135
Retrouenditionem fieri petens in fine anni vtrum omnes fructus cõſequi debeat, ibi.
Retrouendere an quis teneatur pro parte rem à duobus venditam altero volẽte partem eius redimere, & pretium pro parte ſoluere, ibid.nu.102.f.151, & quid ſi velit integrum pretium reſtituere & rem in ſolidum habere ibid.nu.103 152
Retrouendere obligatus an præciſe ad id teneatur, ibid.n.129 155
Retrou.promittens an ſit liberatus facta retrouend.abſq; traditione ibi.nu.154, 159
Retrouen.obligatus hinc ad annum pro cẽtum ſi intra annũ partem pretij recipiat cogitur poſtea elapſo anno reſiduum recipere, & retrouẽdere ibid.num.162, 160
Retrouen. pmittens & accepto pretio fundũ tradens ante factam retrouenditionẽ an dominium transferat ibid.n.172, 162
Retrouend. promittens fundum à me venditum nulli vendere niſi mihi an ad retrouen.per me cogi poſſit, ibid.nu.181, f.164
Retrouend.facta vtrum extinguatur in conſlit.in ea re ante retrouẽd.ibi n.197, 166
Retrouendens ex neceſſitate ſtatuti an de euictione cauere debeat aut ſufficiat ceſſio iurium, ibidem num.201 166
Retrouendere promittens mihi & ei quem nominauero nulla facta nominatione an res libera remaneat, ibid.num.205 167
Retrouẽd.promittens vſq; ad diẽ Nat.Chri an teneat retr.ipſa die nat.ibi. n.161, 160
Retrouendere promittens in annos. x. vel in annis. x. aut intra annos .x. quo tempore res redimi poſſit ibid.nu.106 153
Retrouend promiſſio extra iſtrũ ad pte facta an ſit efficax ad agẽdũ, n.187, 228, 164
Reliqua vide ſupra in verbo coactum.
Reus & actor non ſunt ad imparia iudicandi in §.ſi procu.num 43 204
Rex de regũ exactione Romæ qñ & ob quã eam cõtigerit in l.2.de ori.io.n.37, cũ ſeq. f 81.& hoſt.potius, quã Regib. portas patefacere pop.Ro maluerat, ibid.n.30, f.81
Rex legem condit in regno ſuo, an ſit de numero magiſtratuum an eius ſententia poſſit per appellationem reſcindi an regibus Romanorum ſit aliquis ex noſtris magiſtratibus æquiparabilis, cur fuerit inuenta regia poteſtas & quot ciuitatũ debeat quis eſſe dominus ut rex efficiatur, ibid. num 25, 249, & 253, cum ſeq. 80
Rex Franciæ & Dux Sabaudiæ de cauſis ſubditorum ſuorum diuerſarum prouinciarum vltramont.& citramontanarum puta in quibus locis cognoſcere debeant in l.extra territor.num. 43 173
Rex in ſuo regno dicitur Imperator & diſpoſitio loquens de Imperatore locum habeat in rege, imò in Ducibus & Marchionibus in l.ſi quis maior, num.165, fol 73 & ſupra in ver.princeps.
Rhodi magiſter an poſſit dare literas ad pręceptoriam vacaturam, in l.fin. C.de pact. numero 130 40
Rigor l. ſi alieni de ſoln. iuſtiſſima æquitate temperatur in l.ſingularia, nu.140 253
Rogatum & rogatio de his, in l.ij, de pact. inter empt.nu.170, cum ſeq. 162
Roma vnde dicta & quo tempore condita late, in d.l.2, de orig.iu.n.2, & 14, cũ ſe. 78
Romæ, in ſenatu facta dicebãtur in publico orbis terrarũ cõſilio facta ibi.n.132, f.88 hodie ceſſarũt veteres progatiuæ vrbis ib. n.154, c.90, & quot annis ab vrbe cõdita ad liberatã regnatũ fuerit Ro.ibi.n.37, 81
Romanos excellere & corruere quæ fecerint in rub proœ.ff.nu 49, f.37, & in epiſtola ad principem Pedemontium. fol.4
Romani cum alijs quidem populis vniuſcuiuſque reipubl.cum pęnis autem de toto terrarum imperio certarunt, in d.l.2, numero 480 116
Romulus condita vrbe tres populo ꝓpoſuit formas optionem dandi, ibid nu.16, f.79
Rubei coloris hoies quales i ꝓę.ff.n.59, 39
Rubr.communiter imperfectæ ſuppletione iuuantur, in rubr.ſi quis iuſd.num.1 176
Ruſticus contrauenlendo contractui iurato an incurrat pœnas in l.ſiquis maior, nu. 21, cum ſeq. 60
Rutilij adoleſcentiam cõmendauit domus pup.Murij. ab ipſo Rutilio frequentata, in l.ij, de orig.iur.nu.595, cum ſeq. f.126

De litera S.

SAbinus iuriſconſultus vir ſummus in 2, de orig.iur.num.584 125
Salarium debetur hæredibus legati mortui, & nõ ipſi remoto ante ſi.officij, in l.diem functo, nu 144, cum ſeq.fol.149, & quantum ſit ſalarij dandum vbi non eſt de eo facta conuentio, ibid.num.81, cum ſeq.& an doctoribus legentibus ſeu alijs officialibus ſit dandum in principio officij, vel quando ibid.nu.123, cum in, ſeq. 147

Sala-

Salarium plura in materia ſalarij & ſtipẽdij. vide in ſummarijs, in l.diem functo. 132
Saluagoardia principis cuius ſit effectus quo modo poſſit probari, & an detentus pro illius infractione relaxandus ſit mediante cautione, in proœ.ff nu.7, cum ſeq.44
Saluius Iul anno Chri 134, ſub Adriano ꝑpetuũ edictũ cõpoſuit, in l.ij.de or.iu.n.606, f.126,& in l.vni.qñ nõ pet par. nu.4,109
Salutationis effectũ vide i ru.ꝑę.ff. n.93,42
Sãctionis nomẽ qd cõtineat i ꝑę.ff n.63, 47
Sanguinis & coniunctionis rõne receditur à regulis iuris cõir, i l.ſi.C.de pa.n.131,50
Sapientum filij cur communiter indocti, in l.2,de orig.iur.num.64, cum ſeq. 83
Satis de hoc aduerbio, vide ibi.n.547, f.122
Satisfactio quomodo à ſolutione differat, in l.lecta,num.79 278
Scæuolæ cognomen vnde Mutij acceperint, in l.2,de orig.iuris, num.506 119
Scientia affert, honorem ſed laborem deſiderat in proœm.ff nu.186,cum ſeq. 57
Scia docẽtis augetur & docere,teſte Bernardo,nõ eſt minus quã vitæ alimenta ſubministrare ibi.& in l.2 de ori.iu.nu.458,115
Scientia eſt qualitas extrinſeca quæ nõ præſumitur niſi ꝓbetur nec habetur ſine magno labore, ideo prærogatiuam meretur, in l.diem functo,nu.165,cum ſeq.fo.152
Scientia iuris ciuilis quã excelſa ſit,& honoranda,in l.2,de orig.iur.nu.499,cum ſeq. f.118, & ſupra in verbo legalis quantum vero ſit profunda,ibid. nu.514, f.120,vbi habes quod tantæ, ſcientiæ ſublimitatem niſi doctiſſimis præditus præceptoribus niſi multa ætate niſi iugi ſtudio nullus vere aſſequit, & prælucet nobilitati magno interuallo ibid.num.594,f.116,& dicitur architectonica ſupra in verbo legalis.
Scientia valoris rei quomodo probetur, & quando excludat a beneficio,l.2,C.de reſcin.ven.in eadem,l.2,n.124, cum ſe.109
Scipio cur dictus, & de Scipione naſica viro optimo cui tamen nõ licuit in patria mori,in l.2,de orig iur.num.473,& 479,116
Scholaribus omnia iura fauent, in l diem functo,num.104,107,& 112 fol.145
Scholaris iurans non ſumere gradum alibi,quam in loco facti examinis poteſt ex nouo examine alibi facto id agere, in l.1. C.de pact.num.81 fol 82
Scholaris ſi morit in principio anni an precium duodenæ integrũ patrono debeat, & quid ſi ſponte ante finem anni recedat & quid ſi timore belli vel peſtis,in l.diem functo,nu.104,107,112, fo.145,vt etiam an teneatur tunc ad penſionem domus.
Scholaris iurans obedire Rectori non obediẽdo licet incurrat periuriũ an incurrat infamiã,in l.ſi quis ma.nu.120,cũ ſeq.vbi habes qđ non periurat qui non iurat. 68
Scholaris,primi anni debet ſtudere, & tacere in proę.ffo,n.172,f.54, quid primũ diſcere debeãt.ibi.n.134,f.51,in ſecundo anno quid eis ſit legendũ,ibid.n.194,f.199, in 2.quid agere ibid.nu.206,f.59,in 4.debent eſſe inſtructi,in ſcia legali, ibi.n.222 fol.61, debent a ludo præcauere maxime nociuo,ibi.n.276, f.64,& quantum tpis eis detur ad perficiendũ ſtudium ibid.nu. 226,f.61,venireq; debent,in principijs lectionũ aliàs male materias intelligent, & ſuſtentare doctorem ſuum pauperem, n. 591,cũ ſe.115,& i l.3.de ori.iu.& n 44,77
Scholares legum nudi bonarum literarum, magno periculo ſe exponunt ſupra in verbo poſſeſſor.
Scribam quæ commendent,in l.2,de ori.iu. num.106,cum ſeq. 86
Scripta non reliquere plures Iuriſconſulti, & Philoſophi,ibid.num.483 117
Scriptura priuata an requirat diem vel ſigillum ad ſui validitatem in proœ. ffor um, num.102,cum ſeq. 43
Scriptura publica an requirat tempus,& ſigillum ſcribentis ibidem.
Scripturæ poſitæ ſimpliciter in loco publico an vt publicæ cenſeantur approbatæ,in l. 2,de orig.iur.num.314 103
Scriptura inciſa in ligno & ære,vel lapide,& poſita in loco publico auctoritate ſuperioris, dicitur, publica ad probandum in ea contenta,ibid.nu.64 83
Seceſſio plebis ſæpius contigit, & de cauſis, & principijs ſeditionum ibid.num.152,& 308,cum ſeq. 87
Sectæ diuerſæ etiam inter doctores, & Philoſophos ibid.nu.564 123
Secularis quando non curet de inhibitorijs eccleſiaſticis, in l.exigere,nu.14 220
Secures quis populo Romano ademerit, & deinde reſtituerit,in d.l.2,nu.184,fo.100
Senatus Romanus quãdo cœperit Reipub. curam habere,& an Imperio in Cęſarem tranſlato amiſerit poteſtatem, & an in vno Senatore qui eſt Romæ reſideat auctoritas ſenatus ibid.num.147, cum ſeq.vbi plura de Senatu,& Senatoribus. 89
Senatui Romano in prouincijs regundis nihil vel induſtriæ vel temporis defuiſſet ſi principes viri in officio remanſiſſent,ibid. num.183,cum ſeq. 92
Senatuſconſultum fieri ſine l. quomodo intelligatur,ibid.nu.133 88
Sententiæ reformatio per iudicem appellat. an & quando fieri poſſit, in l.2, de reſcin. vend.num.148,cum ſeq. 112
Sententia,& iudicium qualiter indiuidua dicantur, & an poſſint, pro parte valere, & pro parte non in l. extra territor. nu.47, cum ſeq. 174
Sñia lata contra emptorem, an & qñ poſſit executioni mandari contra venditorem, & in bonis illius,in l.venditor,n.25,f.118
Sententia lata contra abſentem præſumitur,potius contra eum lata propter contumaciam,quã quod foueret malam cauſam,in §.meminiſſe, num.5 233
Sñiam debere eſſe conformem libello quõ intelligatur,in l.vinum, num.31, fol.105
Sententiæ tempus attenditur in facienda cõdemnatione in pet.hæred & in actione de peculio,in l.lecta,nu.163 288
Sermones noſtri rebus ſenſu, & intellectu, fruentibus ſunt adaptandi,in l.diem fun. n 68,f.161,& in l.h.C.de pact.nu.261,54
Seruire duobus dominis non poſſumus,in l. diem functo,nu.135 148
Seruius Sulpitius optimus orator, & iuriſc. in l.2,de orig.iu.n.512,251,cum ſeq. 119
Seruorum ſtatus an de iure gentium vel de iure ciuili annihilatus ſit in rub ſde ori.iu. n.4,70,& ibi.hodie an factus Chriſtianus efficiat liber vel remaneat adhuc ſeruus.
Seruitus fundo per emptorem quæſita an reſoluatur retrouendito fundo, in l.2. C. de pact.inter empt.num.258 178
Sextertius,& ſextertium de his in l.lecta,n. 23,cum ſeq. 273
Sextus Cecilius quo tempore floruit, in l. 2,de orig. iur.num.539 121
Si conditio hæc in l. poſita formam, & eſſentiam finalem importat, in l.2, de reſcind. vend.num.78,verſic.diſput. 99
Signa & ziffræ, an & quomodo prohibeantur in libris legalibus, in proœm.fforum. num.264,cum ſeq. 63
Syllaba addi detrahi ve nomini non poteſt abſque vitio ibid.nu.191, f.58,& ſine miniſterio operandi nulla in iure eſſe debet, in l.ſi emancipati,nu.106 233
Silẽtij perpetui impoſitio quid ſit,& de materia plene in l.diffamari, nu.1 275
Syllogiſmus late de eo vide in §.1.l.vnic.ff.ſi quis iuſd.nu.18,cum ſeq.f.223, & in l.2, de reſcind.vend.nu.213 196
Similia nunquam cenſentur excluſa etiam in pœnalibus in prin.d.l vni.nu.32,f.184
Similes leges quamuis quandoque reperiri appareat nulla tamen ſuperfluitas ſed bona ratione id factũ fuit in proœ. ffurum, num.113, & 114 50
Similitudo nominis inducit affectionem, & odium quandoque ibid num.208 59
Sindi cõfeſſio an præiudicet cõuentri,in §.ſi proc.l.vni.ſi quis iuſd.n.25, cum ſeq.222
Singulares libri in iure qui dicantur in proœm.fforum,nu.195,& 199 58
Singularitas teſtium & quotuplex, & quomodo noceat ibid.num.202 58
Singularis vtilitatis & intereſſe an habeatur ratio,& conſideratio,in l.vnica,de ſententijs,quæ pro eo,nu.135,139 266
Si quis cõprehendit maſc.& fęm. & vniuerſitatem,in ru.ff.ſiquis iuſdi.n.10,f.177,vbi pulchre de ſignificatione d.clauſulę ſi q̃s.
Sitientes a loco abundanti potus recedere non debemus in proœ.fforum,n.146, 52
Socij alicuius exercitij ſi plures ſint, & vnus exerceat ꝑſonã,an debeat habere ſalariũ, vel maiorẽ partẽ lucri l emãc. n.164,239
Sol dat lucem & non perdit lucem ſic erogans intellectu aliter nihil perdit in proœ. ffurum, num.164 54
Solemnitas libellorum an ſeruanda ſit per agentem ad pœnas,l.ſiquis ma.n.191,76
Solennitatem requiſitam in alienatione rei eccleſiæ ſufficit ſemel interuenire, in l.ſingularia, num.75, 245
Solitum & conſuetum quomodo differant, l.diem functo,nu.100, cum ſeq.fo.144,& in l.2,de pact.inter emptorem,nu.57,fol. 141, item vide ſupra in verbo inſulita.
Soluens partem pretij an lucretur fructus pro parte,in l curabit. 291
Solita præſumuntur etiam ſi ſint facti,in l.ſi emancipati,nu.75,fol.230,& ſupra in verbo inſolita & in verbo conſueta.
Soluere promittens centum intra menſem alias dans nunc, prout ex tũc in ſolutum talem domum creditori præſenti, & acceptanti non poteſt cogere elapſo termino creditorem ad accipiendum in ſolutum domum prædictum, ſed erit in electione creditoris,domum capere vel cẽtum conſequi in prin.l.vnic.ſiquis iuſd.nu.77,190
Solutio qñ adiecti, ſunt plures termini fieri debet in fine,in l.lecta,nu.39, f.280,& ibi habes de ſolutione annua & de ſolutione quæ fieri debet annua,bima,trima die.
Sophos quis a populo Romano appellatus fuerit in l.2,de orig.iur.num.470 116
Sorte quid dirimere an & quando licitum ſit in l.2,de reſcind.vend.num.60 94
Species ex modica leuique cauſa apud nos conſtituitur,in l.2,de orig.iur.nu.140,fol. 88,& in rub.de ſent.quę pro eo n.16,248
Species omnes ſub genere comprehenduntur in rubrica ſiquis iuſdicenti, numero 14 folio 178
Speciale eſſe dicere refugium eſt numero in l.ſi emanc.nu.99,fol.232,& in l.ſingularia in ſummarijs legis,f.235,vbi late de ſpecialibus mutui tam in pecunia numerata

rata quã in alijs rebus, & quando ſit prohibitus concurſus ſpecialis.
Speciale remediũ potius quam generale intentatum cenſetur ibid.nu.59,cũ ſeq.f.40
Spes proprie & improprie quæ dicatur & an ſemper in contractũ poſſit deduci Qualiter in hæreditate tertij viuentis cõſiderabilis ſit in l ſi de pactis,nu.25,& 181.cum ſeq.f.26,& 57,& in l 2,de reſc.vend.num. 174,f.116,vbi de æſtimatione eius agunt, item de prædictis vide in l 1.C.de pa n.27 cũ ſeq. f. 10, vbi pulchre de ſpe probabili.
Sportulæ an licite ea conſuetudine capiantur,in l.diem functo, nu.25, cum ſeq.vbi de eſculentis & poculentis. 137
Sportulæ ſolutæ pro aduerſario qui nolebat ſoluere repetuntur in caſu victoriæ, ibid.nu.33 138
Spurij de his & materia illegitimorum plene in l.ſi qua illuſtris,per totã legẽ.fo.168
Stagnum quid ſit in proœ ſtorũ,n.168,f.54
Statuas poſuit pop.Rom in legatione mortuis in l.2,de ori.iu.nu.527,cum ſeq. 120
Statuto diſponente quod poteſtas condemnet homicidam in centum ſaluo quod habeat arbitrium in homicidiis ſuo tempore perpetratis & tempore L. poteſtas Titius fuerit mortiſere vulneratus & tẽpore B. ſucceſſoris obiit cuius arbitrio poſſit puniri vulneratus,in l 3.de ori iu. nu.29, f.75
Statutum interpretatur ſecundum communem vſum loquendi ibid.nu. fo.eo.
Statuto requirente præſentiam vel conſenſum priorum terræ in ſententijs ferendis facit vt non ſubſiſtant niſi eis prolatæ,in l.2,de orig.iur.nu.189 100
Statuta loci officij diſponentia circa ſalariũ præſidis defuncti an obtinẽ aſſeſſoribus,in lege diem functo. 135
Statutum cogens ad compromittendum an valeat & plura de huiuſmodi ſtatuto,in l. ſiquis maior,nu 66,77,& 81,cum ſeq. 64
Statutorum forma ſemper ſeruata & conſiderata cenſetur a partibus ibid.n 69, f e.
Statutum licet non valeat de iure ſi tamen ſeruetur de facto perinde eſt,ac ſi valeret, ibid nu.216 79
Statuẽtes an poſſint apponere pœnã in ſtatutis in prin. l.vni.ſi quis iuſ.n.46,57,187
Statutum Vercellarum ꝙ præmoriente vxore ſine liberis vir lucretur partem dimidiã dotis, alteram dimidiam habeãt proximiores agnati ipſius mulieris, intelligitur vxore decedente ab inteſtato non ſi virum hæredem fecerit,& quid ſi promiſeris cum iuramento dotis reſtitutionem ad formam ſtatuti,vtrum inſtitutus ab vxore poſſit,totam retinere, in l.tin. C.de pact.nu.99,cum ſeq. 36
Statuto exigente conſenſum duorum proximorum in contractibus minorum & mulierum , duos minores propinquos vel duas mulieres conſentire non ſufficit,ibi. nu.137,cum ſeq. 41
Statutum excludens fœminas propter agnatos an factum dicatur fauore agnatorum ſeu maſculorũ,& an ſit eis aliquod ius qſitum,ibi.n.170,cum ſe.f.44,& tale ſtatutũ cenſetur habere duplex caput vnũ excluſiuũ aliud incluſiuũ,in l.1.C. de pa.n.49, 14
Statutum excludens quæ ab hæreditate tã ex teſtamento quam ab inteſtato an valeat,& an taliter excluſus capere poſſit ex donatione inter viuos,& ſi ſimpliciter excludat an comprehendat cauſam teſtati, in l.hu.C.de pact.num.181.cum ſeq. 45
Statutum prohibens bona in forenſes alienari valet ibid.nu.179 fol.eod.
Statutum prohibens notarios non collegiatos recipere aliqua inſtra an locũ habeat qn receperunt ea in eccleſijs aut monaſterijs in l.extra territoriũ,n.6,13,& ſeq.168
Statuta an & qñ porrigant effectũ extra territ. & cõprehendant ſubditum facientem actũ extra territ.id ẽt exprimendo,ibid.6, 14,16,18,21,39,vbi de ſtatuto permittẽte bannitum impune occidi ꝙ intelligitur in territ.ſtatuentium non extra f.eo. & ſeq.
Statutum excludens filiam nuptam extra territorium ex teſtamento & ab inteſtato,non porrigit ,effectum ſuum ad bona ſita extra territorium ſtatuẽtium,& quid de nominibus debitorum,in d.l.ſi.n.183, fo.41,& in l.ſi.de iuriſd.omn.iud.n.21,170
Statuto cauente quod ingrediens monaſterium non ſuccedat an valeat, fierię poſſit pactum conſeruationis ſucceſſionis, in d l.ſi nu.186,cum ſeq. 45
Statuta laicorum cõtra clericos vel eccleſiaſticam libertatem an valeant,& reſpectu quærendorum ibid.nu.186, cum ſeq.f.e.
Statutum quamuis diſponat debere credi damnum paſſo requiritur tamen quod præcedat taxatio iudicis, in l.vnica. C.de ſententijs quæ pro eo, nu.129 266
Statutum loquens de promiſſione dotis an promiſſæ adaptetur, in l.3. C.de pact.inter emptorem,nu.18 136
Statutum loquens de dote data an locum habeat in dote promiſſa ſeu confeſſata, ibid.nu.20 fol.eod.
Statuto diſponente rem patrimonialem ab agnato ſine requiſitione proximorũ agnatorum alienatam intra tale tps recuperari poſſe vtrum res patrimonialis alienata cum pacto de retrouẽ. & inde recuperata adhuc dicatur patrimonialis & diſpoſitioni dicti ſtatuti ſubijciatur,ibid.nu.176, 163
Statutum ciuitatis Vercellarum de augmento monetę quomodo intelligatur,ibidem num.215,cum ſeq. 170
Statutum quod extantibus maſculis filiæ fœminæ non ſuccedant locum habet et ſtante vno ſolo maſculo,in l ſingul.n.41, 141
Statutum prohibens mulierem contrahere, abſque præſentia duorum propinquorũ an prohibere intelligatur liberationem, & plura de illo tali ſtatuto in rub.de pact. nu.27,cum ſeq. 5
Stylus obſeruandus in rub.proœm.ſtorum, num 96 43
Stipulatio communiter apponi ſolet in inſtrumentis,in l.ſiquis maior,nu.131 70
Stipulatio an & quando aſſumat naturam contractus ſuper quo interponitur , in l. 2,de reſcind.vend.num.71, fol.97,& in l. ſingularia,nu 89,cum ſeq. 247
Stipulatio an & quando impediat oriri act. ex numeratione vel per eam nouetur præcedens aut ſequens contractus in l.ſingularia,nu.87,cum ſeq. eod.
Stipulatio qñ incontinenti ſequitur contractum certitudinarium non nouat niſi expreſſe agatur ibid.nu.95,cum ſeq. 248
Stipulatio interpoſita pro creditore non dẽt operari cõtrarium effectũ apponiq; ſolet vt magis cautũ ſit creditori ibi,n.97, 248
Stipulatio qñ dicatur incontinenti interpoſita ſuper aliquo cõtractu ibi.n.101, 249
Stipulatio qñ præcedit continens obligationem de contrahendo & ſequitur contractus de eodem, contractus ſequens an, & quõ obligationem tollat ibid.n.109, 250
Stipulatione de contrahendo præcedẽte nõ eſt vis an incontinenti vel ex interuallo ſequatur,contractus ibid. nu.113, fol.eo.
Stipulatio præcedens non tollitur per ſequẽtem contractum certum niſi expreſſe agatur,ibid.nu.114 fol.eod.
Stipulatio in delegatione requiſita inter mercatores vel in curia eorum non requiritur,ibid.nu.178,cum ſeq. 257
Stipulatio quæ eſt ſtricti iuris trahitur ad augmẽtũ primæ obligationis factũ virtute vnionis licet ſtipulatio nõ fuerit repetita, in l.ſe.n.139, f.264, & inf. in verbo vnionis
Stipulationes plures ſunt qñ promitto tibi equum,bouem & aſinũ,ibid. n.142, f.eo.
Stipulatio pura quando nouet conditionalem in l.1,C.de pact.nu.19,cum ſeq. 10
Studia generalia , & approbata quæ ſint in proœ ſtorum, nu.240 62
Subditus delinquens extra territorium , an per iudicem domicilij vel originis poſſit puniri,in l.ſi. de iuriſdictione.omnium iudicum num.53 175
Subhaſtatio in alienatione rei adhibita cuius virtutis ſit in l.2.de reſc.vẽ.n.161,114
Submittens ſe gratiæ, & miſericordiæ alicuius quid inde poſſit facere in l.vni.de ſen. quæ pro eo,nu.115 263
Subſcribere ſe plurimũ refert,in l.2, de ori. iur.nu.532 421
Subſtitutus maiores habet vtilitates, & cõmoda quam ab inteſtato venientes.in l.3. C.de pact.nu.46 14
Subſtitutionis ius an potius ſit iure accreſcẽdi,vel conſolidationis, vide in rub.& in l. vnic.C.non pet.par. 207
Subſtitutio pupil. diſpoſitio pupilli cenſetur & an ius illius vendi poſſit in l.ſin. C.de pact.n.33,143,f.17,& in l.e.tit.n.86, f.19
Subſtit de filijs vel liberis an comprehendat etiam naſcituros , & eos qui non erant in rerum natura tempore conditi teſtamenti in d l.ſi.nom.235 50
Subſtitutus occidens grauatũ qñ prohibeatur ab illius hæreditate ibid. nu.125 40
Subſtituere vel ſubſtitutionem ſeruare quãdo quis poſſit in l.diẽ functu, n.195, 155
Subtilitas laudabilis in l.vnica,de ſent. quæ pro eo,nu.33 254
Succedere prohibitus ab inteſtato poteſt ex teſtõ venire in l.ſi.C.de pact.num.164,43
Succeſſores an aſſimilẽtur prædeceſſoribus cognationis ſapientibus in l.2, de ori.iur. num.469 116
Succeſſorem accipere quis dicatur in l.diem functo,nu 49 140
Succeſſoriũ edictum quid ſit,& an locũ beat in ſuis in l.vni.qñ non pet.par nu.38,219
Sufficere quid ſit, & qui dicantur ſuffecti, in l.2,de orig.iur.nu.352,cum ſeq. 106
Suffragia quõ dabant & de his ib.n.323,105
Suitas an tollatur per dationem vulgaris ſubſtitutionis vel cohæredis extranei in rub.quando non pet.par.nu.48 205
Superfluere nihil dẽt iure ſupra in verbo ſyllaba,& in pro.ſto.n.115,tum ſe.f.59,vbi inuenies argm de ſuperfluitate ab aliquibus debile & puerile dicit ſuperfluum, tñ aliqn dictiones in iure,ſed tex. ornãt,ideo nõ poſsũt dici ſuperfluæ inf. in ver.veluti.
Superfluitas non eſt qñ cædere leges poſitæ ſunt in diuerſis tit.in l.ſi cuiũ.n.58, f 229
Super illuſtris an ſit dictio latina , in l.2, de orig.iur.nu.140 96
Superlatiuo adiũgere duo aduerbia vehementiã ſignãtia vitioſum eſt ibi.nu.547, 122
Supplicatio offertur principi,& deo,& an liceat ſupplicare vbi non eſt licitum appellare in l.ſi quis maior,n.90,cum ſeq. f.66
Suprałcriptione literarum nihil eſt mendotius,in l.2,de orig.iur.nu.447 124

Suum dicitur etiam ratione ordinationis,& culturæ, ideo teſtis ea ratione reſpondens quid ſuum eſſe non male dicit ibid. num. 30, cum ſeq. 81
Suitas tollitur per dationem vulgo ſubſtituti,& non cōſideratur in matre, in §.quarta, num.20, cum ſeq. 231

De litera T.

TAciturnitas in non reſpondendo poſitionibus eſt delictum in §.ſi procura tor l.vnicæ ſiquis iuſd.num.9.& ſeq. 260
Tallearum & collectarum onus cui incūbat emptori an venditori ſupra in verbo collecta.& an imponatur foreſi, ac marito & vxori vſufructuariæ omnium bonorum,& ſiquis fundum vendiderit vti collectis non obnoxium quid eris, in l.2, de pact.inter emp.nu.225, f.174, & an poſſit quis renūciare vt euitet onus ſoluendi collectas ibid.nu.222,& in materia collectarum plura ibid.nu.282, cum ſeq. 188
Tanquam de natura harum dictionum in proœ.ff.nu.67 47
Tarquinius ſuperbus de eo in l.2.de orig.iu. num.30 80
Taxationarum, & excluſionarum naturam, & materiam,& an excludant perſonā hæredis in prin.l.vni.ſiquis iuſd.n.29,cū ſe.184 & in l.2,de pact.inter empt.nu.46, f.140
Tempeſtiuum id eſt in tempus debitum, in proœ.ff.orum.nu.152 51
Tps diuiditur,& bene diſpenſatur à prudentibus, in l.2,de ori.iur.n.562, cū ſeq.f.123
Tempus qūo probetur per teſtē ibi.n.34. 80
Tempora egemus, vt aliquid maturius agamus in proœ.ff.orum,nu.198 58
Tempus,& pecunia diuiſionem recipiunt, in l.diem functo,nu.148,cum ſeq. 149
Tempus abſentiæ,& præparationis ad abſentiam qñ æquiparentur ibid.nu.100,f.156
Tps rē retractādi an poſſit à principe ꝓrogari ſupra in verb.pactu,de pact. de retrou.
Tempus præfixum operatur prohibitionem poſtea in l.2,de pact.inter emp.n.64, 144
Tempus non currit non valenti agere vel actum facere,ibid.nu.274, cum ſeq. 185
Tempus contractus attenditur circa æſtimationem rei habendam, in l.2,C.de reſcin. vend.num.169,213,cum ſeq. 115
Tertium conſul.& tertio conſul. an differāt, in proœ.ff.orum,num.298,cum ſeq. 69
Territorium plura de hoc vide in ſummarijs l.extra territorium. 166
Teſſeræ ſignum, in l.2,de ori.iu.nu.481, 117
Teſtamenti virtus porrigit effectum etiam extra locum conditi teſtamenti, in l.extra territorium,nu.28 171
Teſtamentaria diſpoſitio an requirat repetitionē ſolennium in l.lecta, nu.115, f.187.
Teſtator an in teſtō poſſit inducere ꝙ donec hæres ſummā legatā ſoluerit præſtet ſingulis annis tm̄ in l.curabit, n.8, cū ſe.191
Teſtor in teſtō diſponere pōt de re hæredis vti de propria in l.ſi emanc.nu.193,f.243
Teſtatus deceſſiſſe quis dicitur, licet ex poſt facto corruat teſtm̄,ibid.nu.147, fol.237
Teſtatus inteſtatus inteſtabilis, & an inteſtato differunt, ſupra in verbo inteſtatus.
Teſtis deponens falſum in vno deuotat totā eius depoſitionē quæ ꝑp iuris veritatis indiuidua di in l.diem functo,n.209, 155
Teſtes omni modō populi ſaluandi ſunt, in d.l.2,de orig.iur.num.36,124, & 321,fo. 81,& 180,limit.tamen,vt in princ.l.vnicæ,ſi quis iuſdic.num.35 185
Teſtium multitudo, refrenanda in proœm. ff.orum,num.160 58
Teſtimonium eſt ſine iur.ibid.num.158, 53
Teſtimonium de credulitate quando ſubſiſtat in l.2, C.de reſcin.ven.nu.191 119
Teſtes examinari poſſunt ad æternā rei memoriam ad probationem pacti de retrouend.non tamen ſufficies fuiſſe examinatos a notario niſi cōſtet de cōmiſſione in l.2,C.de pact.inter emptorem,n.139,157
Teſtis deponens Titium poſſediſſe annis 2. tantum quomodo & qualiter probet, in princ.l.vnicæ,ſiquis iuſd.nu.34, cum ſeq. & an addere debeat continuis, vt probet totum tempus ibid. 185
Teſtis deponens ſuper negatiuu an & quomodo probet puniri ve poſſit de falſo, vel aliter ibid.nu.34,cum quatuor ſeq.fo.eo.
teſtiū publicatio nō ſp impedit ꝓduci teſtes ſuper capit.factis in eadem materia ſupra in ver. publicatio, & in ver. æſtimatores.
teſtes inducti ad probandum valorem, & æſtimationem rei quomodo deponere debent ad hoc,vt probent, in l.2, de reſcin. vend.num.231,cum ſeq.in quæſt.48, 124
teſtis deponens extra articulum, an & quando probet. ibid.
teſtis inductus ad probandum valorem, & æſtimationem fructuum qualiter deponere debeat. ibid.
teſtes dicentes rem tm̄ valuiſſe, & valere, & plus,& vltra aliter non declarato illo generali ſermone de pluri an probent, ibid.
teſtes deponentes de valore rei ſi rōnem depoſitionis aſſignantes dicant quia ipſi tantum dediſſent,& darent an probent,ibid.
teſtis quando cām dicti ſui aſſignare debeat etiā nō interrogatus, ibidem etiam infra.
teſtis dictum quando ſufficiat præſumptiue concludere. ibid.
teſtes deponētes de æſtimatione rei ſi vario mō deponāt qūo,& qualiter probent. ibi.
teſtibus deponentibus ſuper affirmatiua, an & quando magis credatur quam deponentibus ſuper negatiua. ibid.
teſtis tenetur magis recordari de loco, quā de tempore, in l vinum,num.48 267
teſtis deponens ſuper intereſſe vel æſtimatione rei an & quando teneatur cauſam, & rationem dicti aſſignare in l. vnica, de ſentent.quæ pro eo,nu 122,cum ſeq. 164
teſtes examinandi,exiſtentes in alio territorio quomodo examinandi, & recipiendi ſint, in d.l.j.de iu.num.10 212
teſtes xx.deponentes rem tm̄ valere, quia ipſi tantum darent non probant rei æſtimationem, in d.l.2,num.204,cum ſeq. f.126
teſtes examinati ſuper ſingulari æſtimatione vel intereſſe tenētur cauſam ſcientiæ aſſignare non interrogati ibidem,n.236,125
teſtes vbi veriſimiliter plures haberi poſſūt producendi ſunt & examinandi alias præſumptio eſt cōtra producentē vnū ita, ut iu.ſupplet diſſerendum ibid.n.270, l.130
teſtium ſingularitas quotuplex ſit, & quando obſit in l.2,de reſc.ven. num.45,248,f. 127, pluraque in materia teſtium maximē in probando valorem, & æſtimationē rerum, vide ibidem in lon.marijs legis.
tex.l.deprecatio, ad legem rodiam de iactu. declaratur in proœ.ff.orum,nu.19 45
tex.§ cōſtat.l.vēditor,cōia ꝓdiū ibi.n.59, 46
text.l. non dubito, de captiuis exornatur, ibid. num.65 47
tex.l.ſemel, in fine.C.de re militari declaratur ibid.num.81 48
tex §.ſi.l.3.de ver.obl. incognitus his quibus tacet pulula ſuper libro ibid.num.96, 49
tex.l.3.C.de ven.rerum fiſca.lib. x.declaratur in proœ.ff.orum,nu.111 50
tex.§.quibus, in prima conſtitut. C.ornatur ibidem,num.115 fol.eo.
tex.l.Lucius Ticius teſtō. de fideicommiſſaria libertate declaratur ibid nu 282,f.57
tex.§.ſi.l.ſi in rem, de rei vendic.declaratur, ibidem, num 184 fol.eod.
text.l.j.& ij.C.ſi aduer.credi an ſint correcti. ibid.num.213 fol.eod.
tex.§.preſcribere l.ſed & ſi pup.de iuſtit. ornatur in l.ij de orig.iur.nu.96,cum ſe. 85
tex.l.non eſt ignotum. C.de adminiſtr.tuto. ornatur ibid num.35,fol.80,& l.vnica, in §.ſi procurator,num.31,& ſeq. 203
text.l.meminerint.C.vnde vi, declarat, ibid.
tex.l.quotiens. C.de iud. ornatus in §.ſi.d.l. vnic.num 24, cum ſeq. 208
tex.§.ſed & ſi dum decreto.l.ſed & ſi per prætorem.ff.ex quibus cauſis maiores, ornatur, in princ. d.l.vnic.nu.72,cum ſeq.190
tex l.ſingularia, plene in repetitione ipſius legis declaratur. 237
tex.§.ſi nummos.l.certi conditio, declaratur ibid.nu.20, cum ſeq. 238
tex.§.ſi.l.3,de donationa inter virum & vxorem,nouiter declaratur, & ornatur,ibid. num.45,cum ſeq. 241
tex.§ j l.filiolas. ff.de contrahenda emptione,declaratur ibid.num.70,cum ſeq,245
text § non tantum l.quoties.ff.de adminiſt. tut.exornatur ibid.
text.§.fuit quæſitum,l.j.ff.ad Treb.declaratur,ibid nu.78 246
text.§ j. l.tatio de act.empt.& l.ij. ſi ſtipulatus de vſur.declaratur ibid.num.91, 247
tex.l.duo ſocietatem plene declaratur,ibid. num.98 248
tex.l.ſi C.de nouat.ornatur ibid.n.102,167, 169,& 176,fol.249, cum ſeq
tex.l.in numerationibus de ſol. & l.ſi hæres de act.empt declarant ibi.n.109,cū ſe.250
tex.l.frumēti C de vſu.declarat,ib.n.52,252
tex l.ſi alieni de ſolut. pleno ibi declaratur, num.134,140 fol.eod.
tex.§ ſed & ſi is l ſalſus, de furt.declaratur, ibid,nu.146,cum ſeq. 254
tex. l.ſi ego de neg.geſt ibi.nu.155, fol.255
text.l.ſi Ticius. ff. de noua, declaratur,ibid. num 174,cum ſeq. 257
text.§.ſi poſt.l.ſi vero.ff.man,declaratur.ibi. num.191 218
tex l.qui negotia.mand declaratur eleganter,ibid nu.194,cum ſeq. 259
tex.l.ſi precio.C.ſi certum petatur,declaratur,ibidem,num.211 260
tex.l.ſi pecunia,de ſol.declarat,ib.n.212,f.e.
tex.l.vinum declarat in repe ipſius l. fo.261
tex.l.in re, de cond.furt. l. ſi ſeruum meum occidiſti ad l. Aquil.& l pretia rerum ad l. Falc.declarat in d.l.vinū,n.36,cū ſeq.266
tex.§ ſi l rō de ac em.declarat,ibi.n.5,f.269
tex.l lecta, ſpper eo declaratur ibid.fol.eo.
tex.l.ſi pactum.ff.de probat.ornatur, in l.lecta,num.77 278
tex.l.etiam, C.de iure dot.ornatur & declaratur,ibid nu.139 284
tex.l.ſcire debemus, de verbor.oblig. declaratur.ibidem.num 242 284
tex l quod ſi in diem, de pet hære. declaratur,& ornatur ibid.nu.161,180 283
tex.l.cedere diem de verbo.ſign. declaratur, ibid.nu.175,eo. 290
tex.verſi.cum adijcit, l.j de verb.obl.declaratur ibid.num.184.cum ſeq. 251
tex l.ſi in ven.de peric. & cōm.rei ven ornatur & declaratur,ibid.nu.188,cū ſeq.f.eo.
tex.§.curare mil.de act.& l.4.de ſeruit. quæ ſine cer. quant.proſ. declaratur & ornatur in rubr.de ſentent quæ pro eo,nu.6,246.
tex.l.proinde ad l.Falc.ibid num.12.fo.249

Tex.§.

Tex. § cum per venditorem,l.ſi ſterilis decla ratur ibi.n.33,& in l vni eiuſ u n.36,254
Tex.l.vni.de ſent.quæ ꝓ eo declaraſ. ibi.f.e.
Tex.l.tit.§.ſi.cum l.ſeq. de act.empt.declaratur,ibid.nu.17,& 75. 253
Tex.§.frumenta,l.fiſtulas,de contrah.emp. declaratur ibid.nu.107 263
Tex.l.ſi quando.C.vnde vi,daclaratus,& ornatus,ibid.nu.117,cum ſeq. 265
Tex.l.ſi qood ex Pamphil de leg.2, declaratur,ibid.num.141,cum ſeq. 267
Tex.l.ſi irruptione ſi. tegum declaratur.ibidem,num.144 fol.eo.
Tex.l ſi qua illu.declaraſ in rep.eiuſdē,l.268
Tex.l.qui iure militari de teſt.mil. declaratur,ibid.nu.26 271
Tex.l.hac parte & l.ſi Spurius , vnde cogna. ibid.nu.46,cum ſeq. 274
Tex.l.diffamari,declaratur,ibid. 275
Tex.l.j.in ſi.C.de aſſe tol.cerla.ibi.n.27,272
Tex.§.ſi ex fundo l.j ff.de hær.inſt. declaratur in rub.qñ non pet.par.nu.12,29, 200
Tex.§.Iul.ſi Titio. de leg.2,ingenioſe declaratur,ibid.ou.21 201
Tex.l.ſi duob.ff.de teſtam.milit. declaratur, ibid.num.23 202
Text. §.qui habebat l.Lucius, ad Trebellianum,ibid.nu 58 207
Tex.l.ſi ſolus de acq.hær.declaratur in l.vni. de di.rituli,num 11 211
Tex. §.ſi prætor l.ſi pupillorum declaratur, ibid.nu.15 212
Tex §.quibus, l.j. de ſucceſ.edic. & §.cū igi inſt.de bonorū poſſ.declaraſ ibi.n.30,216
Tex § quæſitum ſi impubes de carbo.edict. declaratur,ibid.nu.31 fo.eo.
Tex.l.poer de exc doli,declaraſ ibi.n.50,221
Tex. l.ſed cum patrono contratab. late declaratur,ibid.nu 59 222
Vex.tit.de coniun.cum emane.lib. declaratur,ibid.num.64 224
Tex.l.vſufr.ff.de ſtip.ſer quod vſus fr.perſonæ cohęreat declaratur in rub.quam do. non pet.par.nu.41 204
Tex.l.3,§.in bello de cape.declaratur,& ornatur,in l,2,de orig.iur.nu.104 86
Tex.§ cāſa prudē ſi declaraſ,ibid.n.586,124
Tex.clem.ſi ſummus Pontifex, in ſi.de ſent. excom.declaratus ibid.nu.446 114
Tex.l.vni.C.de ſuff.declaratur,ibid.nu,313, infra etiam. 102
Tex §.vxor.l.pen. ff ſolu.matr.ornatur,in l. diem functo,nu.93 144
Tex.§.curare,inſt.de act.declaratur, & ornatur in prio.l.vnic.ſi quis iuldicen. nu.89, f.191,& in rub.de ſen.quæ ꝓ eo. n.6,246
Tex.l.ob.æs, C.de præd.minorū ornatur,in prin.d.l.vnicæ, nu.29 184
Tex.l.1, cum gl. C.communia vtriuſq; ind. declaratur ibid nu.61 188
Tex. § Culpæ cū gl. ſi merces, loca declaraſ ꝓ in l diē fun.n.65,& ſe.& 217.f.141,&.158
Tex.§.vxo.l q cōcubinā, de leg.3,ib.207,157
Tex.§.ſed & ſi alimenta,l.item mella,de alimen.leg.ibid.declaratus,nu.96,cū ſe.144
Tex.l.ſi.ff.de vſu,& hab.ornaſ,ibi.o.110,147
Tex.l.j.C.de primipil. lib.12,ornatur ibid. num.127,& 169,cum ſeq. 147
Text §.diuus, l.2.ff de vari.& extraord.cog. ornatur ibid. num.145, cum ſeq. & 218, cum ſeq. 149
Tex.l.Seyo. de ann.legat. ornatur ibid.nu. 148,163,cum ſeq. 149
Tex.l.ſi communem,ff.quemadmodum ſer. amit.ornatur. ibid.
Tex.l.j.de mili,lib.12,ornatus ibid, nu.168, cum ſeq. 153
Tex.l.ſi.ff.de excuſa.tut.ornatur, ibid.num. 194, fol.155, & in § ſi procurator,l.vni.ſi quis iuſd.nu.35 203
Tex.legis ſin.C.ſi aduer.deli. ornatur, in l.ſi quis maior,nu.13 59
tex.l ſin.C.de non nu.pec.ibid.nu.51,fol.63
tex.l.quod maior pars,ad municip.ornatos ibid nu.23 60
tex.l.pen.C.loca.ornatur,ibid.nu.54, fol.63
tex.l.nouiſſime,quod fal.tuto auct. ibid.nu. 67,& 70 64
text l.quamuis, de in ius voc.ornatur, ibid. nu.87, cum ſeq. 66
tex.l j.ff.de conſt.pec.in omni contractu fidē ineſſe dicens ornatur ibid.num.103, f.67
text.§ dato,l.non erit,ff.de iureiurando declaratur, ibid.nu.128 69
tex.l.poſt diem,ff.de l.cōmiſ.ornatur, ibi n. 258,f.72, & l.j.de pact.inter em.n.65,144
tex.c.ſuam de pœn ornatus, in l.ſi quis maior,num.198 76
tex.§.ſi.l.3,de annu.leg declaratur,& ornatur,in l.curabit nu.9 191
tex.c.ſalubriter de vſur. declaratur,ibidem, num.17 192
text.§.pe.l.j,ff.de coniungen.cum emanc.li. ornaſ,& declaraſ in l.ſi emanc.n.101.232
tex.l.Pomp.Philadel.ibid.nu.149 237
tex.§.illud quoq; in au.de trien.& ſemiſ.ornatur,ibid.nu.179,cum ſeq. 240
tex.l.ſi donatione,C.de collat.ornatus, ibid. num.184 241
tex l.ſi pactum,ff.de prob.& ornatur, in l.2, C.de pact.inter empt.nu.37,f.138,& in l. lecta,nu.77 278
tex.§.ſi quid ita l quod ſi nulit,ff.de adi.edi. ornatur,in l.2,de pac.inter emp.n.7,134
tex.cum gl in l tale pactum, in §.ſi. de pact. ornatur,ibid.nu.115 154
tex.§.ſed & hæc præſenti in act. de ſant.epiſcopis declaratur,in l.ſi.da pac.n.194,46, & in l.2,de pac.inter em.n.120,cū ſe.155
tex.l.ſi cum venderet, de pign.act. ornatur, ibid.in d.l.2,nu.134 156
tex.l.quotiens, de preci. impera. offer. ibid. num.142,145 157
tex.l.1.C.quando dec.opus non eſt ornatur, ibid nu.150 159
tex. §. inter locatorem lega quatro ornatur, ibid.nu.168 162
tex.l.j,& ij,quando liceat ab empt.diſce. ornatur,ibid.nu.162,cum ſeq. 160
tex.l.quædam mulier cum gl ſi.de rei vend. ornatur,ibid. nu.173 162
tex l.ſi a me.ff.ad l.Fale.decla.ibi.n.177,163
tex.l.contra maiores,C.de inoff.teſta. ibid. num.136 164
tex.§.qui impleto, l.item quæritur locati ornatur ibid nu.204 167
text.l.Titius,da præſcript.ver.ornatur,ibid. nu.213.cum ſeq. 168
tex.l.1.de contrah.empt elegauter declaratur,ibid.nu.214 fol.eo.
tex. l.2.in ſi.ibi ſi qua iuſta cauſa, ex quibus cauſis mai.ornatur,ibid. nu.224 173
tex.l.ſi quis iuſiur. C.de rebus cre.ornatur, ibi.n.271, f.184, maxime in ver.per text.
tex.l.proponebatur de iud. ornatur,ibid.numero 257 181
tex.§.ſil.quidam,de don.ornatur, in l.ſi.C. de pact.nu.6,& 120 24,39
tex.l.in tempus, ff.de hær.inſt.ornatur,ibid. num.13 25
tex.§.de illo,l.3,pro loc.ornatur,ibid,nu.52 cum ſeq. 30
tex.l.nec oos,C.de cap.ibid.n.35,cū ſe.& 71 fo.27,& in l.1,C.de pact.nu.62,cū ſeq.17
tex.l.ſi quis ſeruum de act.emp.in d.l.C.de pact.nu.63 31
tex.l.minoribus, ff.de his quibus vt indign. ibid num 74 33
tex.§.ſin.l.diuus,ff.de fal.declaratur,ibidem num.77 fol.eo.
tex.l.rem aliquam, ff de contrah.emp.declaratur ibid.nu.104 37
ta.l.ſi C.de remiſ.pigno.ornatur.n.107, 38
te.l.is conſequenter,in §.j,cum glo.ff.famil. erciſ.ornatus,ibid.nu.123,cum ſeq. 40
te.§ ſenatus,l.ſenatus da iu.fiſc.ornatur,ibidem,num.126 40
te.l qui prouincia de ritu nupt & de interdic.mat.hodie corriguntur, ibid.nu.134,40
te.l.ſi.ad finem, C.de reuocan.don.ornatus, ibidem,nu 144 42
te.l.1,in ſi. C.de lib.& eorum li.ornatur ibidem,nu.144,cum ſeq. 42
tex.l.hæreditas,C.de pact.conuen. ornatur, ibid nu.172,cum ſeq. 44
te.§ ſi parens,l.1,ff.ſi quis à paren. ornatur, ibid.nu 197 46
te.6,C.quamuis de pact.in vi.ornatus, ibid. nu.202,cum ſeq. 47
te.l.ſi defunctus arb.tut.ibid.nu.219 48
te.l.ſi ita de auro & argen.leg. ornatus ibid. nu.233,cum ſeq. 50
te.l.ſi cognatis de rebus dub.ornatus, ibid. num.230, cum ſeq. fo.eo.
te.l.obligatione generali da pign. & hypo.ornatus ibidem, nu 235, cum ſeq. 52
te.§.qui in perpetuum,l.1,ff ſi agar vect.ornatur in rub.ſi quis iuſd.nu.14,cū ſe. 178
te.fundus qui locatus la picola,de fundo inſti ornatur ibidem,nu.23 179
te.l.defenſores nihil, C.de defen. ciui.ornatur,in prin.l.vni.ſi quis iuſd.num.51,187
te.l.1, ff.de arbit.quòd arbitria redacta ſunt ad inſtar.iudiciorum ornatur ibidem,numero 61 188
te l.quotiens,C.de exact.tribu.lib.10, declaratur,in §.1,d.l.vnic.nu.27 198
te.l.argentum,ff.commo.ornatur,in §.ſi procurator,d.l.vnic.nu.2 199
te.l.inter locuti, & l.programma, C.comin. vel epiſc.quomodo intelligantur, in prin. dictæ l.vnic. nu.62 191
te.in l.eos, C de modo mulctādi declaratur, & ornatur ibid.nu 101,cū ſeq.& n.29,183
te.§.ſi quis ad pedaneum l.3, ff ne quis eum qui declaratus ibidem, nu.52 187
textum, l.j, ff.de pact. nouitar declaratus,in rub.C.de pact. nu.10,11,12,& 13 4
te.§.voluntatem,l.2, ff.ſol.matr.declaratus, ibidem,nu.20,cum ſeq. 5
te.§.ſi vero,l.ſi quis argentum,C.de don.declaratus,ibid.num.prædicto.
te.auc.ſacra.puberum,an procedat etiam in pacto,& diſtractu,ibid.nu.26 fo.eod.
tex in l.ſi pater,in ſi.ff.de manu.vin.declaratur ibid.num 35 6
te.l.cum aunt,& l.cum acutiſſimi declarantur,in l.1,C.de pact.nu.7 9
te.§.ſi parens l.j ff.ſi quis à par.ſue. mand.declaratur, ibid.nu.22 10
te.l.ſi vnquam C.de reuocand.donat. ornatur ibid.nu.38.cum ſeq. 12
te.l.Lucius Titius cum gl.ſi. ff.de hære.inſti declaratur ibid.nu.42. cum ſeq. 13
te.§.ſi ſit agnatus l.2. ff.ad tert.ornatur, ibidem,num.52 15
te.§.quod ait prætor,l.1. ff.quorum lega.declaratur,ibid nu.64.cum ſeq. 17
te.l.legatum, C.de cond.inſer.declaratur,in l.diem functo,nu.81 143
te.l.ſi quis domum loca ibid.83 fo.eo.
te.l.ſi mandato meo, in §.1. ff.man.declaratur,ibid. nu.119 147
te.l.ſi.de vſu.& habi.ibidem.num.120.fo.eo.

Tex.l.1.C.de ſuffragijs,ibid.124,& 119, f.e.
Tex.l.Seyo in prin ff de annu.leg. ibid.num. 148,& 163,cum ſeq. 149
Tex.§.item quum quidam, l.ſi vno loc. ibidem,166 152
Tex.l.ſi pecuniam, ff.de cond.ob cauſam ibidem,175,& 200 153
Tex.l.fin.de excu.tut.ibi.194,f.155,& in §.ſi procurator,nu.35,38,& ſequentibus 203
Tex §.j.l.cum vero de fideic.lib.de eo qui nō petijt qd̄ ſibi debetur amore timore vel alio reſpectu in d.l diem fun. nu.205 157
Tex.l.ſi minor de bo. au.iud. poſ.declaratur in d §.ſi procurator,nu.34 203
Tex.integer d.l.vnicæ ſi quis iuſd.vbi primo ponitur in rub.edictum prætoris inde interpretatio per totam legem declaratur in d.rubr.& in tota ipſa l. fol.187, & ſeq.
Text.l.ſatis de in ius voc. declaratur in d l. vnic.in §.ſi.nu.24 208
Tex.l.terminato,& l.non ignorat, C.de fru. & lit.exp.declaratur,in d §.ſi. nu.26,cum ſequenti. fo.eo.
Tex.d.l.Seyo in §.medico ornatur,in d rub. ſi quid iuſd.nu.18 179
Tex.l.epiſcopale de epiſcopali audien. declaratur,in l.j de iu nu.10 211
Tex.§.neceſſitate.l.ſi C.de bo.quæ libe.ornatur,& declaratur.in l.j.de iud.nu.22.cum ſeq. 212
Text.l. bene & à Zenone,de quadrien.præſ. declaratur in l.venditor,nu.18 217
Text. §. ſi ignorantes in l. ſi procuratorem man.declaratur,& ornatur,ibi.n.25, 218
Tex.l.ſi fundus de euict. declaratur in l.exigere dotem,nu.6 119
Tex.l ſi vaur de iud.declaratur, ibid.nu.28, & 34 212
Tex.l.contraxiſſe de actio. & oblig. declaratur,ibid.nu.33 fol.eo.
Tex.l.j.ff.vbi pup.educ.deb.declaratur,& ornatur,in l.hoc colore,nu.10 225
Tex.l.ſi.C.ſiquis aliquem teſta.prohib. ibid. num.12 225
Tex.l.,offi.cum l.præced.ornatur,& declaratur,in l.2.de reſcind.ven.nu.40 90
Tex.l.ſi.C.de tempo.in integ.reſtit.pet. ibid. num.44 91
Tex.§.ſi quis virginem,l.ex empto de actio. empt.ibid.nu.47 92
Tex.l.ſi ſuperſtite.C.de dolo ibidem,numero 51 fol.eod.
Tex.l.cum hæredis.ff.de acquir.poſ.ibidem, num.53 93
Tex.l.ſi res in §.j.& l.iure ſuccurſum.ff de iure dot.declarantur & ornātur ibi.n.63,95
Tex.l.Lucius in §.ſi.ff.ad Treb.ibid.num.74, cum ſeq. 98
Tex.C.cum dilecti de empt.& vend.ibid.nu. 81,& 116 100
Tex.l.ſi libertus de operis liber .ibidem, numero 87 101
Tex.auct.ſacramenta puberum ibid.nu.104 cum ſeq. 104
Tex.l.lex vectigali fundo.ff.de pign.ibid.nu. 220,cum ſeq. 123
Tex.l.ſi incip.Titianus.ff.quod cum eo ibid. nu.148,cum ſeq 112
Tex.§.fin.l.intra vtile, de minor.ibidem,nu. 163 114
Tex.§.ſi pignora. l.a diuo ibid. nu.163, cum ſequenti. fol.eo.
Tex.l.1. ff.de actio.empt.io. ibidem,numero 173 116
Tex.§.ſi Titius cum man.l.Iul.ff.de act emipt.plene declaratur & ornatur ibid.num. 177,cum ſeq. fol.eo.
Tex.tituli.C.ſi vend.pign.aga.ibidem.num. 211 122
Tex.l.ſi irruptione fin.regun.ibid. num.255 cum ſeq. 129
Tex l.1.ff.de inoffic.eius noniter declaratus enucleatus in libello exercitationum.capitu 6 128
Tex.legum tit.de offi.eius declarati, & enucleati in prædicto libello exercitationum fol.127,cum ſeq.
Tex.tit.de rebus eorum,& C.quando decre. opus non eſt ornati in libello exercitationum,cap.7 131
Text.l.1.& titu. de ſuſpect.tutor.declaratur, & ornatur in liber. exercitationum,capitulum 8 fol.eo.
Tex.l.ſi minor,de bo.au.iud.poſ.declaratur in § ſi procurator,nu 34 203
Tex.l.fœminæ de ſenat l præſ. C.de epiſcopali audien.& l.libere de titu nuptiarum declarantur in lege,cum quædam puella, num.12,16,26,& 31 161,& ſeq.
Tex.l.ſi ſt de offi præſi.l.in hoc iudicio fam. erciſc.& l.eum pia de iure pat. declarant in l.ſi.de iud.om ind.num.30,48,50, fo.171
Theologi indicant vt Deus iudicaturus eſſet in l.2.de reſcin.ven. nu.13 86
Theorica dicitur ſpeculatio & intellectus, ibid.num.218 122
Theſaurus in re empta per emptorem inuentus an ſuus efficiatur ibid. num.131, cum ſequenti, & ibi qui dicatur proprie theſaurus. 110
Theſaurarij bellorum an quæſtoribus ſolitis prouincias ſortiri æquiparentur,in l.2,de orig.iur.nu.341 105
Timor futuræ litis æquiparatur liti præſenti in l.ſiquis maior,nu 76 65
Tyrannos occidere glorioſum eſt in l.2, de orig.iur.nu.868 99
Tit.de orig iur.valde vtilis in rub. ipſius tit. num 2 69
Titulo,comminationes vel epiſtolas declaratur,& ornatur in prin.l.vnicę ſi quis iuſd. num 82 191
Titulus reuocabilis vel reſcindibilis, quando acquiſitionem fructuum cauſet in l.ij, de pact.inter empt. num.8, fol.135 & ſupra in verbo fructuum.
Toleratus bannitus vel excommunicatus an pro tali habetur,in l.diem functo, numero 213 198
Trahens aliquem coram diuerſis iudicibus, pro eadem cauſa an illam perdat in l.diffamati,nu.2 279
Tranſactionis materiam vide in l. ſiquis maior & eſt multum priuilegiata,& an requirat dubium ex lite, in l.2. de reſcind.ven. nu.37,cum ſeq. 92
Trebatius iure conſultus Ciceronis familiariſſimus in l.2 de orig.iur.nu.541 121
Trebellianicæ materiam plene & pulchre excuſſit in rub. & lege ſequen. de inoffic. teſtam. fol.223, & ſequen. item vide ſupra in verbo legitima.
Trebellianica an prohibita cenſeatur quando rogatus quis eſt hæreditatem totam vel omnem ſeu omnia bona hæreditaria reſtituere in proœ.ff.nu.13 44
Tribules qui eſſent in l. 2. de orig. iur. numero 587 125
Tribonianus qui vir eſſet in proœ. ff.orum, numero 169, fol.54, & in l. diem functo, num.36 138
Tribunal quid ſit,& qui dicantur habere tribunal in l.3.de iud.nu.25 212
Tribus vnde dicatur in l.2,de orig iur.num. 18,& 321 78,& 103
Tribunorum auctoritas quanta ibidem,numero 318, cum ſeq. 102
Tribunorum plura fuerunt genera ibid. nu. 257,269,& 174 98
Trinundinum & trinundino die legem publicari quid eſſet in rub.de origin iur. nu. 12,cum ſeq. 70
Triumphator differt à triumphali in rubr proœ ff.nu.76 40
triumuiri capitales de eis qui eſſent in l.2, de orig.iur.nu.336 104
tuberonum familia nobilis,& ſcientia decorata ibid.nu 488,497,557 117
tunc,& nunc, & coniunctim ea nunc prout ea tunc,& econtra vide in l.lecta, nu.80, cum ſeq. 278
turpe eſt nobili, & patricio ignorare ius in quo verſatur in l 2. de origin.iur. numero 317 120
tutor an & quando eſſe poſſit pup. creditor ac quomodo & quando poſſit ſibi ipſi ſoluere ac ſatisfacere tam in pecun numerata, quam in alijs rebus, aut poſſeſſionē rei ſibi debitæ tradere in l.ſingularia, nu. 70,cum ſeq 245
tutor rem ſemel cum debita ſolēnitate venditam non ſoluente emptore pretium poteſt pro eodem pretio venditor retinere pro ſe abſque alia ſolennitate, ibidem,numero 74 249
tutor qn̄ dicatur palam & bona fide cū pupillo contrahere,ibid.nu.81,& 85,fo.246
tutor qui in ſua ſcriptura priuata confeſſus eſt ſe pecuniam mutuam à pupillo habuiſſe,an gaudere poſſit except. non numeratæ pecuniæ ibid.nu.85 246
tutor & curator an poſſint remittere ius redimendi fundum, item prorogare terminum,rechati ſeu ſolutionis in l.2,de pact. inter empt.num.191,272 265
tutoris contumacia & factum quando, & quomodo noceat pupillo in §.ſi procurator,l.vnicæ ſi quis iuſd.in ſummarijs.199
tutoris, & curatoris iuramentum an obſit, minori in petenda reſtitutione in integrum ſupra in verbo iuramentum & de remotione tutoris à tutela plenè in libello exercitationum cap.8 131
tutor datus pup. in vno loco poteſt adminiſtrare bona pupilli vbique etiam extra territorium iudicis dantis exiſtentia in l. extra territorium,nu.27 171

De litera V.

VAcuum fundum, an faciat eſſe definere poma vel vuæ pœn.l.2.de pactis, inter empt.nu.261 183
Vallæ temeritas magna fuit in l.2.de origin. iur.nu.87,& 515 85
Validis inualida non derogant in l.ſi.de pac. num.53 30
Valor,& æſtimatio rei de his plene in l.2.de reſcind.vend.f.83, & in l.vnic. de ſentent. quæ pro eo. 290
Vandali deuicti per Iuſtin. qui eſſent in rub. proœ.ff.orum,nu.68 40
Vaſ.& dominus non debent ad imparia iudicari in l.ij.de reſcind.vend.nu.109 122
Vaſalli an poſſint inuiti per dominum alienari in l.ſi.de pact.nu.60 32
Vaſ.inuitū poteſt dominus imminent. periculo ponere cuſtodia in caſtro ipſius vaſ. l.ij.de pact.inter empt num.834 177
Veluti ornatus cauſa aliquando ponitur, in l.ij de orig iur.nu.248, f.97, ſimile de aduerbio deinde ibid nu.252 100
Venditio omnium bonorum præſentium, & futurorum an valeat, in l.fin.C.de pactis, num.280 57
Vendere obligatus non præcedēte alio contractu

tractu non tenetur vendere vltra duos menſes, ſed obligatus retrouendere tenetur vſque triginta annos, in l.2, de pact. inter empt. num.71 145
Venditæ rei plura accedunt, in l.ſingularia, num.110 250
Venditio de eadem re ſub eadem forma, & pro eodem pretio facta an ſubſiſtat ibidē, nu.122, cum ſeq. 251
Venditio quando cenſeatur facta ad menſuram, & an quod reperitur vltra mēſuram in vend. debeat pro eodem pretio dari in l.2, de pact. inter empt. num.177, cum ſequenti. 163
Venditorem nec commodorum ſpem augere nec incommodorum cognitionem obſcurare oportet, in l.1, de origin. iuris, numero 468 118
Venditori qui non tradidit poſſeſſionem rei venditæ datur cautela vt poſſit petere vſuras pretij retenti, in l.curat. num. 30, cum ſequenti. 194
Venditor qui recepto pretio vel parte pretij rem non tradidit ad quid teneatur reſpectu fructuum perceptorum pretio ex inde integraliter ſoluto. ibid.
Venditor debet dicere vicium animalis in ſpecie, & non ſub inuolucro verborum, in l.2, de reſcind. vend. nu.173 116
Venditor tenetur quanto minoris emptor fuiſſet empturū vbi emergit onus rei ibi.
Vindicare differt à vendicare in proœ. ſſorum, nu.123 51
Verba ad perſonam relata interpretantur ſecundum quali ateni dictę perſonæ ibid. num.54, & 154, fol.46, 53, & ſupra in verbo qualitas.
Verba licet vniuerſalia reſtringuntur ad habilia ibid. nu.151 53
Verbalia nomina ſignificant ſecundum nomen verbi in rub. proœ. ſſorum, nu.35, 36
Verbum idem ad diuerſa relatū diuerſimode capitur in l.ſiquis maior, nu.133, f.70, & in l.curabit, nu 21 192
Verba ad iudicem relata non ſemper important, vt oriatur officium iudicis, in d.l.curabit, nu.20 fol.eo.
Verbis vetuſtis non eſt vtendum neque loquendum, in l.2, de orig. iu. nu.456, f.114
Verba illa hoc acto, & conuento quæ ſæpe in inſtrumentis ponuntur ſignificant conuen. ſine ſtipulatione, in l.ſingularia, numero 88 247
Verba ſunt intelligenda in potentiori ſignificatu per prius & non per poſterius ſimpliciter, & non ſecundum quid in rubr. ſi quis iuſdic. nu.14, cum ſeq. 178
Verba ſimpliciter prolata debent intelligi, de actu ordinario non de extraordinario de ſolito & non de inſolito ibid. n.18, 179
Verba debent intelligi ſecundum ſubiectam materiam & vt aliquid operentur ibid. num.20, & 22 fol eo.
Verba potius debent ſuperfluere quam q̄d quis indebite damnum patiatur, in l.j. C. de pact. num.85 20
Verboſitas damnata in l.1. de orig. iur. numero 16 75
Vercell. fuit olim vniuerſitas famoſa in dicto proœ. num.244 62
Veriſimile non poſſibile ſpectand. ſupra in verbo poſſibile.
Veritas amanda ſupra omnia, in §.ſi d.l.vnicæ, nu.18 207
Veſtigia, quid ſignificet hoc vocabulum, in proœ. ff. num.124 51
Via de via appia, & viatum magiſtratibus in l.ij. de orig. n.130, 400, & 463, f.87, & ſe,
Vicarius epiſcopi non poteſt eſſe laicus aſſeſſor ſic, in l.diem functo, n.12, cum ſe. 136
Vicinos, & conſortes abhorrere nō debemus in proœ ff. num.204 59
Vicinorum bella periculoſa magis, in l.2, de orig. iur. nu.393 100
Vicinos malos habere damnum eſt, ibidem.
Viciſſitudo quid ſit in proœ. ſſorū, n.130, 51
Vidua an, & quando cenſeatur eſſe, & perſeuerare in eodem matr. retineat forum mariti, & gaudeat prærogatiuis quibus gaudebat viuente marito, l.cum quidam puella, nu.5, vſque ad num.9 161
Vigilare ſemper impoſſibile, & dormiens facit rem naturalem, in §.ſi procurator, l. vnic. num.4 200
Villa quæ ex diſpoſitione ſtatuti tenetur emēdare robbariam in territorio paſſam, qualiter de æſtimatione rerum conuincatur, & cōdemnetur, in l.vnica, de ſen. quæ pro eo. num.127 265
Vendicare, & vindicare ſupra in verbo uendicare.
Virginij, & virginiæ filiæ hiſtoria, in l.2. de orig. iur. 355 106
Viri ſplendidi eo pleruncq; infortunio premuntur, vt ſui ſimiles non relinquant filios, ibid. nu.485, cum ſeq. 117
Virum bonum perſeuerare difficile ibidem. num. 370 107
Virtuti peregrinæ aditus claudi non debent ibid. nu.222 95
Vita hominis longiſſima quanta, & an præſumatur, in l.ſi emancipati, num.89, cum ſequenti. 231
Vita boni principis qualis in epiſtola ad Principem pedemontium. fol.3
Viuaria retrouendere debens an feras occidere poſſit, in l. 2. de pact. inter emptor. num.255 181
Viuens moritur in l.ſi. de pact. nu.187, fo 46
Vlpia. laudes inenarrabiles in prin. l.vnicæ, ſi quis iuſd. nu.1 181
Vltima potius quam prima ſpectanda, in l. ſingularia, num.43 241
Vnius duobus territorijs an rectori remanenti augen. ſit ſtipendium, in l.diem functo, num.161 152
Vnionis ratione conſequitur quis aliquando quod ex ſua perſona conſequi non poſſet, in l.ſi emancipati, num.103, fol.232, & in l.lecta, nu.129 284
Vniuerſalis diſpoſitio in plus ſe habet quā generalis proœ. ff. nu.15 44
Vniuerſos conſentire non poſſe, quomodo intelligatur, in l.2, de origine iuris, num. 144 83
Vniuerſitati præſidentes poſſunt iurare de calumnia, ibid. nu.146 89
Vniuerſitas in qua omnes ſunt doli & culpæ capaces excommunicari poteſt, in l.ſi quis maior, nu.10 60
Vniuerſitati quando denegetur in integrum reſtitutio ibid. nu.21 fol.eo.
Vno melius eſt quam pluribus regi, in l. 2, de orig. iur. num.180 92
Vnus non numerus ſed principium, numeri, ibid. nu.258, el ſecundo. 99
Voluntas pro ratione de his quæ ſunt iuris, poſitiui in rub. proœ. ff. num.91 42
Voluntarie factum quod dicatur, in l.2, de pact. inter empt. num.199 166
Vrbs ſacra eſt Hieruſalem & quid veniat appellatione vrbis & an differat à ciuitate, in l 1. de orig. iur. num.6, cum ſeq. 1, f.74
Vſque an ponatur inclusiue aut excluſiue, in l.2, de pact. inter empt. nu.282 188
Vſumfruct. fundi habens & emēs proprietatem cum pacto de retrouendēdo an cum proprietate tenebitur vſumfructum retrouend. ibid. num.192 165
Vſurarum quædam lucratiuæ, Quædam reſtauratiuæ damni, Aliæ commodi percepti recompenſatiuæ, primæ ſunt prohibitæ etiam Iudæis, nec peti poſſunt, in aliquo foro per Chriſtianum in l. curabit, nu.2, cum ſeq. 191
Nec teſtator poteſt eas in teſtō inducere dānando hæredem certum quid ſingulis annis legatario dare donec ſummam legatam perſolueret ibid. nu 8, cum ſeq. 191
Vſuræ vero damni reſtauratiuæ omni iure permiſſæ ſunt, quia petuntur, vt ſors, & idem de recompenſatiuis quando petuntur vt intereſſe ibid. num. 2, cum pluribus ſeq. fol.eo.
Vſuræ pretij retenti de quibus in l curabit præſtātur ex æquitate propter fructuum perceptionem & petūtur vt intereſſe damni emergentis ibid, nu.7, cum ſeq. vbi plura de iſtis vſuris & intereſſe & nu.23, f.eo.
Vſuras quomodo poſſint hodie Iudæi facere de licentia Papæ & Principum ſecularium. ibidem.
Vſurarum ſtipulatio & promiſſio facta an valeat in l.2, de reſcind. vend nu.196, 119
Vſuræ quæſtio non eſt ſemper remittenda iudici eccleſiaſtico, in d.l curabit, n.45, 194
Vſuræ non currunt nec intereſſe data dilatione ad ſoluendum niſi in certis caſibus, ibid. num.51, cum multis ſeq. 195
Vſuræ vſurarum prohibitæ ſunt, Et an peti poſſint citra vinculum ſtipulationis in rebus nunciabilibus excepta pecunia numerata in l.lecta, nu.60, 124, & 131, cum ſeq. fol.276, vbi etiam quod multipliciter deberi poſſunt. Et in rubr. & l. vni. C. de ſent. quæ pro eo. vbi habes de intereſſe alterius & de intereſſe, an debeatur. 245
Vtilitas pub. aliquando præfertur alteri publicæ, in l diem functo, nu.173 153
Vtile per inutile non vitiari quomodo intelligatur, in l.extra territ. num.49 175
Vuas præcoces & immaturas colligens ex fundo retrouend. an teneatur rechatari, aliquo in l.2, de pact. inter empto. numero 184 164
Vulgares & plebei facile diſſentiunt, in d.l. 2, de orig. iur. num.142 88
Vulgari ſermone legalem ſcientiam non eſſe exponendum ibid. nu.219 94
Vxor Io.Andr. virum doctiſſimum quando docuit in proœ. ff nu.180 57
Vxor ſol. matr. an & quando poſſit aliquid licite capere pro intereſſe vel alimentis donec ei ſoluat̄ dos in l curabit, nu.17, 192
Vxor efficitur proprie ciuis ciuitatis viri, & tñ remanet etiam ciuis ciuitatis patris, & ſolum perdit domicilium originis in his in quibus deſtraheretur ab obſequijs viri alias nō, propterea ſoluit onera realia in loco propriæ originis & vbi poſſidet bona in l.cum quædam puella, n.11, & 20, 161
Vxor vide in verbo mulier, in verbo filia, & in verbo nupta.

De litera X.

Xp̄us ſub Auguſto natus, ſub Tyberio paſſus, in rub. proœ. ff. 33, cuius cōſecrationem recuſauit Senatus Romanus in l.2, de orig. iur. nu.61 83

F I N I S.

CAPITA PRINCIPALITER CONTENTORVM

In hoc opere Cum numero chartarum, vt abſque longi laboris inquiſitione cuncta inueniri poſsint.

IN PRIMO TOMO.

AD Illuſtriſſimū & Magnificum ſubalpinæ ditionis Principem Epiſtola, vbi de vita & regimine boni Principis plene tractatur. fo. 3. cum ſeq.

Auctoris oratio ſtudendi modum oſtendens. 31

In rub. proœmij ſſorum interpretatio. 33

In proœmium ipſum interpretatio 45

In rub. de orig. iur. interpretatio 69

In legem primam dicti tituli. 73

In legem ij. eiuſdem tit. longa interpretatio. 77

In titulum de officio eius cui mandata eſt iuriſdictio exercitationum libellus. 127

In legem diem functo, de offi. aſſeſ. repet. 136

In legem cum quædam puella, de iuriſdictione omnium iudicium repet. 160

In §. quoties ipſius legis 165

In legem extra territorium, quæ fin. eſt eiuſdem tit. repet. 167

In rub. ſi quis iuſd. non obtempe. repet. 176

In principio dictæ legis vnicæ. 181

In §. is videtur. 193

In § ſi procurator 199

In §. fin eiuſdem legis vnicæ. 105

In rubrica de iudi. 209

In legem primam eiuſdem tit repet. 210

In legem venditor, de iud. repet. 215

In legem exigere dotem, de iud. repet. 218

In rub. de inoffi. teſta. 223

In legem primam cum quatuor ſequen. eiuſdem tituli. 224

In §. quarta legis Papiæ. 229

In §. meminiſſe, eod. tit. 231

In l. lecta, ſi cert. pet. 231

In legem ſingularia repet. 237

In legem vinum, repet. 262

IN SECVNDO TOMO.

IN rub. C. de pact. fol. 3.

In legem primam ipſius tit. de pact. 7

In legem finalem de pact. repet. 22

In l. ſi quis maior, de tranſact. repet. 58

In lege ſecunda de reſcind. Vend. repet. 80

In lege ſecunda, de pactis inter emptorem & venditorem. 131

In legem curabit, de act. empt. repet. 190

In rub. quando non pet. par. pet. accreſ. 197

In l. vnicam, eiuſdem tit. repet. 207

In l. ſi emancipati, de collat. repet. 225

In rubrica de ſententijs, quæ pro eo, quòd intereſt proferuntur. 245

In l. vnicam eiuſdem tit. repet. 258

In l. ſi qua illuſtris, ad orficia. repet. 208

In legem diffamari ad ingen. manu. repet. 275

FINIS.

LECTORI.

Ita curamus Studioſorum commodum, vt quum multo emaculatiorem hanc noſtram effecerimus editionem, quàm quæ hactenus exter vlla, voluerimus in his chartis, etiam poſtremò hoc admonere, quod per feſtinantiam impreſſionis reparare non licuit. Nam in primo Tomo chart. 253. col. 1. num. 138. vt ſenſus, qui in alijs exemplaribus, vt multa alia, corruptiſſimus eſt, tibi facilius pateat, ſic lege grammaticis ſuis diſcretum diſtinctionibus. Tribus tantum concurrentibus ſeparationi impoſſibili, Titulo ſeu cauſa habili transferendi dominium: ſi nummi tradentis eſſent: ac bona fide recipientis. Et char. 8. initio, quod Catoni tribuitur, eſt Cic. in 3. offic.

ILLVSTRISSIMO AC MAGNANIMO EMANVELI PHILIBERTO

Subalpinæ Ditionis Principi & Aſtæ Comiti Excell. Diuiq́ Caroli ſecundi Sabaudiæ Ducis filio, Hierony. Cagnolus Iuriſc. Vercellenſis S.

Capita in Epiſtola contentorum.

De vita & regimine boni Principis hic tractatur, nu. 1.

De ingenti ſpe atq; expectatione ipſius principis. 2.

De paruis muneribus benignè à principibus accipiendis, & bona hominis voluntate conſideranda. 3.

De dignitate librorum, nu. 4.

Principis adoleſcentiã maximis periculis eſſe expoſitam. 5.

Principes vbi opus eſt admonitore carere. 6.

Pertinentia ad corporis proſperitatem, & ſanitatem, phyſicis congruentius eſſe relinquenda nu. 7.

De phyſicis nonnulla num. 8. Et de religione ac cura diuina rei, nu. 9.

Principes magis obligari erga Deum quàm priuatos, & de oratione Principis ad Deum. 10. & 11.

Cur Deus Imperium orbis conceſſerit Romanis. 12.

De amore patriæ, & zelo Iuſtitiæ, Romanorum. 13. & 14.

De ciuili Romanorum beneuolentia & pietate. 15.

De imperij dominiq; iniuſti diuina permiſſione propter hominum ſcelera. 16.

Tyranni ira Dei ſunt in terris, prout Attila & Tamberlanus ſæuiſſimi fuere. 17.

Sub Octauiano propter reuerentiam Saluatoris, tunc ſecundum carnem, nati, pax in vniuerſo orbe fuit. 18.

De quibuſdã principibus probis ab initio regiminis, ſed poſtmodum malis effectis. 19.

De punitione iniquorum principum, ac Tyrannorum, quæ à Deo datur, poſtquam per illos peccatores puniuit. 20.

Curandum ſummopere vt princeps ſub bonis præceptoribus imbuatur, & inſtruatur à teneris 21.

De amore, cura & veneratione virtutis. 22.

De vtilitate literarum, ac librꝭ per principem legendis. 23.

Pediam Cyri elegantiſſimã, fideliter ſcriptam non fuiſſe. 24.

De vtilitate lectionis hiſtoriarum contra oſores literarum, nu. 25 & 26.

Principis proprium eſt plus ſcire quàm alij intelligant. 27.

Boni principes literis fuere ornati. 28.

De cibo, potu, & ſomno 29.

Modum ſeruandum in admittendo venientes, & abeuntes dimittendo, ſalutandoq; maiores, & colligendo amicos & beneuolos. 30.

Correctio quantum proſit principi teneri ſoli. 31.

De iuſtitia & clementia principis. 32.

De execrabili Cæſaris prouerbio ſi ius violandum eſt. nu. 33.

De antiquitate ditionis Imperijque, domus Sabaudiæ. 34.

De pietate principis. 35.

Indulgentias & gratias delinquentibus, an & quando principes concedere & facere debeant 36.

Princeps in regno eſt vti pluuia in terra. 37.

De liberalitate, benignitate, humanitate & abſtinentia principis, & de ingratitudine euitanda 38. cum ſeq.

De parſimonia frugalitateque principis & menſura ſumptuum, 41.

Omnia à principe ſic agenda ſunt, vt poſſit omnibus, aut ſaltem Deo adminiſtrationis rationem reddere. 42.

De ira & affectibus à principibus euitandis. 43.

Iuſſa principum diligenti conſideratione præhabita fieri debere. 44.

Ad bene recteq; regen. ſalubris Claudiani inſtructio. 45.

Vtrum melius ſit & vtilius per vnum quam per plures regi, nume. 46.

Quemadmodum vnius dominium optimum eſt quando eſt iuſtum, ita eius oppoſitum eſt peſſimum. 47.

Quomodo variatum eſt dominium apud Romanos quorum Reſpub. ex dominio plurium interdum magis aucta eſt. Et cur Imperatores à principio ſe reges appellare noluerint nu 48.

In principatu plurium ſæpius contingit dominium Tyrannicum, quàm ex vnius Imperio, ideò regimen vnius melius eſt. 49.

Qualiter multitudo habere ſe debeat circa regem & principem, auferenda eſt enim ei occaſio ne in tyrannidem incidat, & tolerandus etiam ratione maioris ſcandali euitandi num. 50.

Ex malo principe Dei auxilio poſſe bonum fieri, cum cor Regis in manu Dei ſit, tollenda eſt tamen prius per homines culpa num. 51.

Quid præcipuè mouere debeat principem ad regen. honor vel gloria num. 52.

In cæleſti beatitudine, boni principes maiorem gradum obtinebunt nu. 53.

De principatu virum oſtendente. 54.

Princeps bono regimini ſtudere debet propter ſui ipſius bonum & vtile quod inde prouenit. 55.

Iuſti principes magis ditantur quàm Tyranni, hique penes quos nullus eſt iuſtitiæ locus nu. 56.

De hypocritis propter iniquitates & ſcelera populi regnantibus, & qui ſit hypocrita. 57.

Infælix eſt princeps qui populo in Dei furore conceditur. 58.

Princeps debet eſſe in principatu & regno ſicut anima in corpore, & ſicut Deus in modo nu. 59.

De ordine boni regiminis nu. 60.

Principum proprium eſt inſtituere ciuitates & oppida ad gloriam conſequendam, eligendo loca temperata. 61.

De ſalubritate aeris in ciuitate requiſita. 62.

De ſalubritate aquæ in ciuitate neceſſaria nu. 63.

De copia rerum in ciuitate expedienti. Et qui modus copiæ magis conducat nu. 64.

De amenitate ciuitatis, vel loci nu. 65.

Non eſt abſonum in ſpecie ponere quæ in genere dicta fuerunt num. 66.

Expedire principem diuitijs abundare nu. 67.

De educatione num. 68.

De equitatu principis num. 69.

De theſauro Principi neceſſario nu. 70.

De miniſtris principis num. 71.

De crebra mutatione Iudicum & regiminè ignotorum euitando, nu 2. & 82.
De periculoſa pauperis ad magiſtratum aſſumptione. 73.
De moneta principis & cura circa illam habenda. 74.
De correctione & reformatione abuſuum. 75.
De ponderibus & menſuris in bono regimine neceſſarijs, num. 76.
De eleemoſyna & eleemoſynarum præfectis quos eleemoſynarios nuncupant, nu. 77.
Succurrendum eſſe populo in ſuis neceſſitatibus. 78.
Maiorum veſtigia quando ſequi expediat, nu. 79.
Emanuel interpretatur, id eſt, nobiſcum Deus, nu. 80.
Philibertus, id eſt, amor abundans. 81.
Vtrum expediat magiſtratus & rectores eſſe perpetuos. 82.
De loco Curiæ Senatoriæ. 83.
De aditu ad principem abſq; difficultate præſtando, nu. 84.
De partibus regijs, nu. 85.
De audientia per principem neceſſariò præſtanda. 86.
De horis ſtatutis quas princeps habere debet ad præſtan. audientiam, nu. 87.
De vigilantia principis & Rempub. gubernantis nu. 88.
Laudabilius eſt principem occurrere ne delicta committantur quàm perpetrata punire, nu. 89.
A ſermone principis non conuenit quempiam triſtem diſcedere, nu. 90.
De pœna infidelitatis Principum. 91. & 93.
De obſeruantia contractuum principis 92.
De benefactis dictisq́; à malis, turpibusque authoribus quomodo ſint recipienda nu. 94.
De adulatoribus, nu. 96.
Principes rarò verum audiunt, nu. 97.
Quare Euangeliorum liber in ſacrificio offeratur principi oſculandus, nu. 98.
Quantum mali afferant reprobi mores principis, nu. 99.
Bonus princeps Dei ſimulachrū eſt, malus verò diaboli. 100.
De auaritia quæ in principe eſt peſſima, nu. 101.
Boni principis non eſt populos deglubere, nu. 102.
De contemptu artium quæ pro vtilitate contra iuſtitiam inſtitutæ ſunt, nu. 103.
Etſi ſua ætas principi adulетur non aſſentabitur poſteritas, num. 104.
Bono principi nihil deeſt. 105.
Ad quod exemplum formare ſe debet princeps. 106.
Cauendum eſt principi à malo & peſtilenti exemplo. 107.
De delatoribus, nu. 108.
De ſtipendijs ſubtrahendis indignè accipientibus. 109.
De metu & amore ſubditorum verſus principem. 110.
De cura ſtudij & vniuerſitatis, nu. 111.
De prodigijs expiandis, nu. 112.
Ad principem ſpectat neminem repellere, ſed vnoquoque vti prout reipu. vtilitas exegerit. præmijsque bonos & pœnis malos afficere, quū præmio & pœna reſp. contineatur. 113.
Ex re maximè eſt, principem, quum poteſt, his quæ in conſilijs eius aguntur intereſſe, nu. 114.
Officia apud bonos collocanda ſunt, pretio autem nequaquam concedenda, nu. 115.
De ſalubri Platonis præcepto ad principes & reſpu. gubernantes nu. 116.
In dubijs princeps id conſilium ſequi debet, quod honeſtum eſt, præcipueq; vniuerſitatis rationem habere. 117.
Decipitur vendìturque bonus princeps niſi bene caueat. 118.
Mali principis conſultores, magis reipub. nocent, quàm princeps malus, modo illi ſint boni nu. 119.
Alexandri optimi conſultores & familiares. 120.
Principes ſapientes redduntur ex conuerſatione ſapientum num. 121.
Multæ ſunt aures, & multi oculi ac longæ manus boni principis nu. 122.
Qualis eſt familia, talis præſumitur dominus, princepsue. num. 123.
Exemplum notabile ad cognoſc. omnes Cyri amicos & familiares bonos iuſtosque fuiſſe nu. 124.
Ex erratis aliorum, in melius vitam noſtram inſtituere pulchrum eſt, & vtile ſapientiſque eſſe, reuocare malum propoſitum, Et quæ ſint fundamenta adoleſcentis ad ſapientiam aſſequendam. 125. cum duobus ſeq.
A principe malè informato, ad eundem melius informandum licitum eſt appellare nu. 128.
De commendatione eruditorum virorum nu. 129.
Principem à tergo & à fronte oculatum eſſe debere. 130.
De legibus & decretis condendis emendandiſue. 131.
De mercatoribus ab iniuria defendendis. 132.
De viarum ſecuritate & pulchritudine. 133.
Etymologia Sabaudiæ nu. 134.
De communicatione ciuitatis facilè concedenda. 135.
De iniurijs illatis in domo, vel præſentia principis ſeuerius puniendis nu. 136.
De coitu delitijsque muliebribus euitandis, & de ludis permiſſis nu. 137.
Animo corporiq; interdum dandam eſſe requiem nu. 138.
De muſica & de peruertentibus officia noctis & diei. 139.
Auctoritas principis à Deo eſt. Et tranſlatio regnorum de gente in gentem ob non ſeruatam Iuſtitiam pariter à Deo eſt, nec ſemper ipſius Dei arbitrio, populo conſtituitur princeps nu. 140.
De venatione principis nu. 141.
De veſtitu & ornatu principis nu. 142.
An princeps frequenter ſuis oſtendere ſe debeat. 143.
Artis eſt à curia quandoq; ſecedere nu. 144.
De cognitione perſonarum & locorum ſuorum principi neceſſaria nu. 145.
A ſacris & diuino cultui dicatis rebus, abſtinere manus princeps debet nu. 146.
Neglectam religionem vlciſcitur Deus. 147.
De ſpiritu ob neglectam religionem Deique cultum, in hunc mundum ira ipſius Dei peſtem ferente nu. 148.
De legatis & qualiter cum illis agendum. 149. & 160.
In rebus aſperis fortiſſima conſilia capere expedit num. 150.
Quæ facere per aliū potius quam per ſe princeps debeat. 151.
Quum dubitat princeps aliquod iuſtum opus impediri, viſis literis ſibi fortè præſentatis, vtatur ſtratagemate hic relato nu. 152.
De ſecretariorum conſtitutione & ordinatione nu. 153.
An expediat principi, ipſum eſſe neutralem, vrbesq; & loca ſua munire, ab omniq; vt ſecura facere nu. 154.
In ſecundis rebus qualiter ſe habere debeat princeps. 155.
De virtute temperantiæ Principis nu. 156
Admonitores voluptatum à principibus eſſe expellendos numero. 157.
Circa quæ verſetur conſultatio boni principis nu. 158.
Iniquis conſultoribus non eſſe præbendas aures, nec facilè credendum nu. 159.
In iure reddendo non eſſe habendam diſtinctionem perſonarum nu. 160.
De geſtu principis numero. 161.
Conſilia & geſta principum non eſſe enuncianda nu. 162.
Otij & negotij magna differentia, & de conſideratione habenda in ſuſcipiendo bello nu. 163.
De celeritate & mora. 164.
De proſpera atque etiam aduerſa fortuna atque conſtantia diui Caroli ſecundi Sabaudiæ Ducis Principis noſtri Excellentiſſimi nu. 165.

Vitam

Vitam hominis ſæpius illuſtrari per aduerſos caſus, quàm ex rebus proſperis. 16.
Propter Dei amorem, & odium peccatorum noſtrorum varus pœnis affligimur nu. 16.
Bellorum immiſſio & infortunium à Deo eſt, propter ſcelera noſtra nu. 168.
An melior ſit Iuſtitia animata quàm Inanimata nu. 169.
Epiſtola præſens conguentius fortè libri nomẽ accipiet. 170.
De detractoribus & vituperationibus nu 171.
De veneratione vetuſtatis contemptuque & inuidia præſentis virtutis nu. 172.
Optata principi cui ſcribit. 1-3.

DEcreueram iam pluribus annis præteritis (vt Excel. tua non ignorat) Princeps inclyte nõnullas lucubrationes di vulgare coniunctis quibuſdam iam dudum editis, ſed iiſdem reuiſis auctisq́; , & eas ſub clypeo vmbraq; nominis tui emittere. Cui.n. alij quàm tibi conſecrandæ fuerant? Idcirco Epiſtolam conſcripſeram, in qua vt aliqua ætati tuæ eo tpe vtilia, conuenientiaq́; ac meo officio conſentanea, tractarem, & afferrem quæ ad officium boni principis pertinerent, ſm ſcripturæ auctoritatem, & laudatorum Regum exempla, pro viribus citra nauſeam proponere ac oſtendere Principem tunc adhuc Iuuenem alloquens ſategi, diligenterq́; curaui. † Ideo de vita & regimine boni Princi-
1 De regimine boni principis.
pis verba fecimus, qđ quũ materia alia ſit & diffuſa, breui Epiſtola abſoluere non potuimus. poſtmodum per vniuerſam ditionem tuam ſæuiente marte, quum opera mea illic parum vtilis videretur (ſilent.n. leges inter arma) ne animus torpeſceret, temporiſque iacturam facerem, poſt multos annos contra nos irati martis, à Sereniſs. Prin. Illuſtriſs. que Senatu Veneto vocatus ad celeberrimum eorum Patauii. Gymnaſium ciuili Iura interpretaturus me cõtuli, vbi magnis laboribus & vigilijs plura alia mundo fortaſsis vtilia & grata excuſsimus, quorum partem cum prædictis ad cõem vtilitatem edere decreuimus. Sed immenſa p̃ter cæteras tunc ſubijt cura, an quę tibi dicabant condigna eſſent, quia ſi magnos viros magnis rebus, maximos maximis, demumq́; pro dignitate quemq́; proſequi debemus, quem maiora decerent, nõ videbam. Nunc aũt cum relictis (vt aiunt) nucibus, euacuaueris quæ erãt paruuli, & cum Inuictiſsimo Cæſare ſuperioribus annis continuè degens, bellis Germanicis non ſolum interfueris, verùm p̃fueris, & victoriæ Cæſareæ pars magna iudicio cũctorum mortalium fueris † adeóq; magnus factus
2 De ingenti expectatione ipſius principis.
ſis, vt inter viuẽtes Principes nullus ſit, qui nationi cuiuis quæ ſub cœlo ſit, te gratior degat, nec in quo maior ſit ſpes, & expectatio, hæc minima & puerilia videantur, Attamen ne tanti laboris opus periret, & per Excel. tuã alij Principes iuuenes ante tp̃s fortè ſapere poſſent, ac mens, & affectio mea erga Excel. tuam innoteſcerent, de animi mei ſententia minimè decedens, Epiſtolam ipſam (prout tunc conſcripta fuerat) edidimus, faxit Deus, vt aliqñ ſub compẽdio, ſaltem res à te fortiter & magnificè geſtas, ac gerendas poſteritati cõmendare poſsim, id tam libenter facturus, q̃ qui maximè deſiderat. † Quæ igitur vna eſt hu-
3 Munera parua benignè accipienda à principibus & vel ipſos commendandam.
manitas (magnanime & generoſe Princeps) has vigilias eo animo ſuſcipe, quo tibi gratiſsima quæque ſoles. nõ.n. regia minus res eſt parua benignè ac comiter accipere, q̃ magna largiri, Nec vlli vitio vnq̃ fuit, Deos colere quoquomodo poſſet: Nã vt ad Veſpaſianum Plin. ait, Et dijs lacte ruſtici, multæq; gentes ſupplicant & mola tm̃ ſalſa
4 De dignitate librorum.
litant qui non habent thura: † eaq; eſt dignitas librorum, vt eos tibi inſcribi maximi reges honeſtum & glorioſum ſint arbitrati. Telam igitur iandudum contextam, Princeps inclyte, proſequens dicebam; quamuis ab ipſa natura & animi & corporis dotibus ita conſtitutus videaris, vt oĩa magna de te ſperare liceat, quum tñ prope biuium phythagoricum conſiſtas, & ſciam nuſquam prudentiæ minus, nuſquam periculi magis eſſe, qm̃ teſte M. Cicerone multa nobis blandimenta natura ipſa genuit, & interdum multas vias adoleſcẽtię lubricas oſtendit, quibus illa inſiſtere aut ingredi ſine vllo caſu, aut p̃lapſione vix poſſet, & multarũ rerum iucundiſsimarum varietatẽ dedit, qua non modo hæc ætas, ſed & roborata caperetur. ferantq; Herculem quum adoleſcens eſſet, & duas cerneret vias, vnam virtutis & alteram voluptatis, diu multumq́; ſecum cogitaſſe vtram caperet, reiecta tñ voluptate tãdem virtutẽ complexum, vñ per multos graueſq; labores opinione hoĩum iter ſibi in cœlum extruxit. † His verò qui
5 Adoleſcentiam principis maximè periculoſam eſſe expoſita.
ſublimiore ſunt fortuna iter illud ambiguũ maximè offertur, quippe inter rerum affluentiam ad oẽs voluptates ſuppetentiu, & aſſequendi quæcunq; cupierint facultatẽ, adulatorumq; ingentẽ copiam vix rõni & recto iudicio vacat vſpiam locus: quapropter diuinus ille Plato difficile eſſe dicebat, laudeq́; dignum in magna peccandi licentia iuſtè vixiſſe. quẽadmodum.n. teſtantur Hiſt. † Carent ad-
6 Vbi oſtenditur principes admonitore carent.
monitore principes in his rebus quas ſcire ex re maximè eſt, hæc ad te ſcribere adortus ſum, non quidẽ conſulendo quibus rõnibus poſsis in ſingulis negotijs rectè adminiſtrãdis officio fungi, quo & bona cõſerues, & mala euites, eorum.n. eſt munus qui tecum perpetuã habent conſuetudinẽ, ſed in genere, & q̃ vitæ ſtudia ſpectare conueniat, & in qbus exerceri, ſincerè explicando, & hæc legẽs, te ipſum & ea quæ cum laude agis, recognoſcas, & in dies magis te ad gloriã excites, his veluti calcaribus ad benefa. antè oculos tuæ Excel. poſitis. Cunctis igit viribus nitendum eſt, vt eum te p̃ſtes, qui his tã generoſis adoleſcẽtiæ tuę primordijs dignè rñdeas, ne aut tu naturę muneribus male vſus, aut illa ĩ te tã diuina ĩdoles mẽtita videat. planè ſi admonitionib⁹ nr̃is aures accõmodare nõ dedigneris, & ea q̃ ſcribim⁹ ſuſcipere, ac adimplere nõ neglexeris hęc legiſſe relegiſſeq́; nunq̃ te pęnitebit. Eritq; ĩter Ageſilaos. Theodoſios & alios bonos prĩcipes aliqđ loci glorię tuæ.
Quæ ad regimen vitæ † ac p̃ſperitatem corporis conferunt, quia phyſicos ſp optimos inclyta domus tua hr̃e
7 Ad ſalutẽ ac proſperitatem corporis pertinentia phyſicis eſſe relinquenda.
ſolet congruentius relinquemus. obiter tñ cum Ariſt. ad Alex. magnum, te admonebo ne in vno confidas, qui potens inquit eſt ad nocendũ, nephaſq; p̃ſumptum ad effectum p̃ducere, oñdito; † q̃tum ſalubre ſit expertos phyſi.
8 De medicis principis ſalubribus.
ſecum hr̃e, illorumq; conſilijs in his q̃ ad artem ſuam ptinent vti: memineris inquit Indorum Reginæ factum q̃ amicitiæ cã tot tibi dona miſit, inter q̃ fuit venuſtiſsima illa puella q̃ ab infantia imbuta & ſerpentum nutrita veneno fuerat, adeò vt illius natura verſa fuerit in naturam ſerpentũ, & niſi illa hora ego ſagaciter inſpexiſſem eã, & arte magica iudicaſſem, eo q̃ ita audacter inuerecundeq; ſuũ in facies hoĩum figebat viſum, p̃tendens, q̃ ſolo morſu hoĩem interficeret, vt experimento inde p̃baſti, mors in ardore coitus cõſecuta fuiſſet. Plin. tñ in li. Natu. Hiſt. hos famã nouitate aliqua aucupãtes, aĩas ſtatim noſtras negotiari ſcripſit, & pop. Ro. vltra. DC. annum in accipiẽdis artibus minime lenti, medicinæ vero ẽt auidu donec expertã dãnauit degiſſe, In hac artiũ inquit ſola euenit, vt cuicũq; medicũ ſe p̃fitenti ſtatim credat, quũ ſit periculũ in nullo mẽdacio maius, nulla lex eſt ait q̃ puniat inſcitiã capitalẽ, nullũ exemplu vindictæ, diſcunt periculis noſtris, & p experimẽta mortes agunt, medicoq; tm̃ hoĩem occidiſſe ſumma impunitas eſt, quinimo tranſit in cõuitiũ & intemperantia culpa, vltroq; qui periere arguunt. ſed de arrogantibus temerarijsq; ea ſcripſiſſe credendum eſt.
Primum oĩum † quia vt in canone ſcribitur, vbi Chri-
9 De religione & cura rei diuinæ.
ſtus non eſt fundamẽtum, nullum boni operis ædificium ſuperimponitur, oportet aĩam, inde linguam fieri eruditam. Decet bene inſtitutum adoleſcentem rei diuinæ curam non negligere, eaq; opinion. imbui ab ineunte ætate, quid.n. erit illi inter homines ſanctiũ, cui diuinitas de-

ſpecta ſit? hinc Plato in Thimeo in minimis quoq; re-
bos diuinum inquit pſidium implorari debere. ideò Cy-
rus, vt in eius inſtitutione Xenophon ſcripſit, ét in paruis
leuibusq; rebus ſp à dijs immortalibus initiũ faciebat: &.
Ro. oĩa poſt religionem ponere ſp duxerunt, ét in quibus
ſummæ Maieſtatis conſpici decus voluerunt; Quapro-
pter non dubitarunt imperia ſeruire ſacris, ita ſe bonum
humanarum rerum futura regimen exiſtimantia, ſi diui-
næ potẽtię bene atq; conſtanter fuiſſent famulata religio-
ni, cui ait Vale. Max. ſummum Imperium ſp ceſsit. Hinc
apud Liuium Camillus ad populum ait intuemini quiri-
tes, horum deinceps aonorum vel ſecundas res vel aduer-
ſas inuenietis, oĩa proſpere eueniſſe ſequentibus Deos,
aduerſa ſpernentibus. ſic Ezechiæ Regi obſidionis mala
ferenti, pp ſpem in Deo poſitam non defuit Angelus Do
mini, qui Senacherib potentiſsimi Regis trucidaret exer-
citum, & Machabæi q̃uis pauci & inermes, ſæpe ingentes
Antiochi copias diuino auxilio freti, deleuerunt. Ad diui-
num igitur cultum omni cura & ſolicitudine animũ in-
tende, Deum time, mandata eius obſerua, in eum mẽtem
tuam eleua, cogitatumq; iacta. Et ipſe nutriet te, ac in viá
ſalutis diriget: ab eo. n. vera ſapientia, fortiſsima auxilia,
cunctaq; bona, & oĩa regna mundi procedunt. Nec verò
vſq; ad aniles decet ſuperſtitiones prouehi, q in ætate te-
nera damnari plurimum ſolet, ſed ad certum modum,
quãquam quis modus adhiberi in ea re poteſt, in qua oẽ
quod poſſumus infra modum eſt? & q̃uis finis iſte cultus
& reuerentiæ Dei per obſeruantiam mandatorum ſuo-
rum, omnibus ſit neceſſarius, principi tñ pręcipue compe
10 Princeps ob ligatio ver ſus Deum ſtrictior eſt qui aliarũ perſo. orũ. tit, † huiuſceq; rei magis debitor eſt, quia non ſolum hõ,
verumetiam princeps. eſt vt ait Thomas, inquãtum hõ,
quia ad imaginem & ſimilitudinem Dei creatus, ad diui-
nam reuerentiam, qđ primæ tabulæ primum eſt præce-
ptum, maximè tenetur: inquantum princeps, quia vices
Dei gerit in terris; nec eſt poteſtas, vt ait Apoſt. niſi à Deo
à quo dominij dependet virtus, & vbi eſt dependentia do
minij, neceſſaria eſt ſuperioris reuerentia, quia p ſe nihil
eſt, queadmodum in miniſtris ipſorum principũ patet.
Sed an laudandi ſint principes qui gaudent frequentes
11 De oratione Principũ ad deũ. eſſe in templis, ſacriſque adeſſe: † Chriſtus non multis eſſe
orandum docuiſſe vř dum dixit, orantes nolite multum
loqui, vt Ethnici faciunt, putantes in multiloquijs exau-
diri. Hinc breuis, ſed efficax laudari ſolet oratio, quũ mul
titudine verborum vt dř non flectatur Deus, veruntamẽ
Apoſtoli (vt Lucas ait) ſemper erant in templo laudãtes
& benedicentes Deum: & in oratione pnoctans, in ago-
niaq; factus prolixius (eodem Luca teſte) orauit Saluator
noſter, improbauitq; Chriſtus Phariſeos optimis rebus
abutentes in ſolo verborum ſtrepitu & pcum multitudi-
ne ſe iuſtificari putantes, quũ mente & ſpiritu à Deo pror
ſus alieni eſſent, ſolaq; ſpecie religionem ptenderent, quũ
ſceleſti hypocritę eſſent: Declarauitq; paucis potius oran
dum eſſe attenta mente, q̃ vaga & diſtracta multis. Nec
homines opinari debere ſuis ſe petitionibus Deo declara
re quibus rebus egeant, & quid optent, quaſi hæc illi inco
gnita ſint, aut fidere in oratione ſua compoſita qđ illum
verbis deflectant. Sed eſſe in ſola ipſius bonitate ſperan-
dum, q̃uis velit à ſe ſuppliciter peti qđ volumus, vt agno-
ſcamus ab ipſo nobis tribui quæ poſcimus, & ſine eo nũ-
quam conſequi qđ cupimus. His rõnibus breuis laudatur
oratio, plixam verò & aſsiduam dummodo ex corde &
pie magis, quã ad oſtentationẽ fiat, minimè damnamus.
Dicebat tñ ad Nichoclem regem Iſocrates, exiſtimes
nullum ſacrificium pulchrius eſſe, nullum eſſe Deorum
cultum maiorem, q̃ ſi te ipſum virum optimum iuſtiſsi-
mumq; pręſtiteris, propterea quum animum, corq; reſpi
ciat Deus non improbabunt hoĩes in principe orationis
breuitatem modo Chriſti ſacroſanctæq; eccleſiæ pcepta
non negligat, ſi pietatis officijs iuſtitiæq; occupet, hocq;
modo continue orabit, ſi vera eſt ſcriptura dicens, nõ ceſ-
ſare eũ orare qui non ceſſat benefacere. Clericis aut & ſa
cerdotibus vſum pſalmorũ, hymnorũq; & plixiores lau-
des diuinis pcibus admiſtas, ac cetera id genus relinquas.
Et † quia inter oẽs reges & mundi principes circa pdi- 12
cta Romani magis fuere ſoliciti, Imperium meruerunt, Cur Romanis imperiũ cõceſſit Deus.
vt Aug. & Thomas pluribus rationibus probãt. Primam
ſumpſerunt ex amore patriæ, aliam ex zelo Iuſtitiæ, tertiã
ex zelo ciuilis beneuolentiæ. Satis erat Imperio digna vir-
tus prima, qua diuinam quandam naturã participabant,
ex eo qui ad vniuerſalitatem fertur effectus, verſatur. n.
ad populi vniuerſales actiones, quemadmodum Deus vni-
uerſalis eſt cã rerum, & quia regale regimen, & q̃cunq; oẽ
potentia vniuerſalitatem refert, diligitq; vniuerſi Impe-
rium merere dicunt, vt ſic ipſum concomitetur pmium
ſm meriti qualitatem, hocq; diuinæ Iuſtitiæ requirit con
ditio vnicuique mercedem tribuere iuxta virtutis opus.
Præterea amor patriæ † in radice charitatis fundatur, 13
quæ cõia proprijs, non propria communibus anteponit, De amore patriæ.
virtus autem charitatis in merito oẽm virtutem antece-
dit, nam cuiuſcunq; virtutis meritum ex virtute charita-
tis dependet. Amor igitur patriæ ſuper cæteras virtutes
gradum meretur honoris, hoc autem Imperium domi-
niumue eſt, vnde ex amore patriæ principatũ quis digne
conſequetur; quantus autem fuerit amor patriæ in priſcis
Romanis, ex ſententia Cato. teſtimonio Saluſtij oſtendi-
tur, dum quaſdam illorum virtutes connumerat, in qui-
bus amor prædictus includitur, Noli inquit exiſtimare
maiores noſtros armis rempu. ex parua magnam feciſſe,
quippe amplior nobis quam ipſis armorum eſt copia.
Sed quia illis fuit domi induſtria, foris iuſtum Impe-
rium, in cõſulendo animus liber, neq; delicto, neq; libidi
ni obnoxius. Pro his nos habemus luxuriã atq; auaritiã,
publicè egeſtatem, priuatim opulentiam laudamus, diui
tias ſequimur ac inertiam, inter bonos & malos nullum
diſcrimen, oĩa virtutis præmia, ambitio poſsidet. Rurſus
amor patriæ primum, & maximum diuinæ legis manda-
tum continere vř, cõem nanq; rem amando, diuinam na
turam ſibi aſsimilat, dum vice Dei circa multitudinem di
ligenter curam adhibet, ac proximi dilectionem ample-
ctitur, dum totius populi ſibi cõmiſsi ex affectu paterno
ſolicitudinẽ gerit, ſicq; mandatum, diligendo pximum.
Eſt & alia ratio † pp quam Romani accepti fuerunt or 14
bis Imperium, Iuſtitiæ videlicet zelus, quo quidẽ modo De zelo Iuſtitiæ Romanorum.
principatum acquiſiuerunt, iure quodam naturæ, à quo
iuſtum dñm exordium habet. Primũ quidem libero con
ſilio patriæ conſulebant, auaritiam relegantes, ſiue turpis
lucri gratiam, neq; delicto, neq; libidini obnoxij pro qui
bus iam ſtans diſsipatur Imperium, trahebantur. n. hoĩes
ad ipſorum amorem, vt pp eorum iuſtiſsimas leges, ſe
eiſdẽ ſponte ſubijcerent, pp quod Aug. ait placuiſſe Deo
orbem terrarum per Romanos debellari, vt in vnam ſo-
cietatem Reipu. legumq; perductum, longe lateq; paca-
ret. Iuris & naturæ eſt gerentem alterius curam mercedẽ
conſequi, quo præſuppoſito conſonum naturæ vř, vt pro
pace Iuſtitiaq; conſeruanda, diſcordijsque ſedandis, con-
ceſſum fuerit imperium. Inquantum igitur homines vir-
tute & probitate pollentes, pro gubernanda populi mul-
titudine quæ rege indiget, & rectorem non habet, curam
aſſumunt, & ſub legibus populum dirigunt, vicem Dei ge
runt in terris, conſeruant. n. hominum multitudines in
Ciuili ſocietate, qua neceſſario indiget homo, quum te-
ſte philoſopho, animal ſit naturaliter ſociale, vnde Ro-
manorum Imperium etiam ex hoc fuiſſe legitimum vř.
Tertia virtus, † pietas & ciuilis beneuolẽtia fuit, huma
nitatis. n. dulcedo barbarorum ingenia penetrat, multi- 15 De ciuili beneuolentia Romanorum & pietate.
plicatq; amicos, & mitigat inimicos, ſermo verò durus
ſuſcitat furorem pp generoſitatem animi (vt ait Sene-
ca) qui magis ducitur quàm trahitur, vnde beneuolen-
tia teſte philoſopho principium eſt amicitiæ. Quantum
autem Romani hac virtute excelluerint, vt exteras natio-
nes ad eorum traherent amorem, ſeque eiſdem ſpon-
te ſubijcerent, infinitis exemplis patet. Erat etiam in eis
alîud

aliud prouocatiuum ſubiectionis, quia ex cupiditate regnandi nō dominos ſe ſed ſocios & amicos nuncupabāt.

Hinc Cicero in orationibus, quis inquit eſt tam vecors qui quum Deos eſſe intellexerit, nō intelligat pariter eorum numine, hoc tātū imperium eſſe natum, & auctum & retentum, quam volumus, P. C. licet ipſi nos amemus, tū nec numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec calliditate pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipſo huius gentis, & terræ domeſtico natiuoq; ſenſu Italos ipſos ac Latinos, ſed pietate ac religione atque hac vna ſapientia qđ Deorum immortalium numine omnia regi & gubernari perſpeximus, omnes gētes nationesq; ſuperauimus.

Fuit (vt præfati aiunt) & alia cauſa cur à Deo orbis imperium alijs conceſſum fuerit, ſumiturque à ſcriptura, nec Philoſophorum ſapientiumque huius ſeculi opinionibus contraria eſt, ꝑꝑ hominum demerita, nam Deus propterea multum regnare facit, & ſeruitutem introduxit, Id qđ clare apparet, quia primi Principes & dominantes (vt hiſtorici ſcribunt) iniqui fuerunt, ſicut Caym, Nēbroth, Belus, & Ninus, qui in prima & ſecūda ætate mundi imperium tenuerunt. Cuius quidem rei cauſa ex parte ſubditorum vel dominantium ſummi poteſt, nam Tyranni item ſunt diuinæ iuſtitiæ ad puniendum delicta hominum, vt Attila Gothorum Rex flagellum Dei ſuper Italiam, & Aſſyriorum Rex ſuper Iſraeliticum populum, dixit .n. altiſsimus per Iſaiam prophe. Aſſur, virga furoris mei vnde & baculus ipſe eſt in manu eius, indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei, mandabo illi, vt auferat ſpolia, diuidat prædam, & ponat illum in conculcationem quaſi lutum platearum. Ex quibus apparet altiſsimum in furore & ita ꝑ ſcelera noſtra, tyrannos, & malos Principes dare ac tolerare. Hinc Tamberlanus ſęuiſsimus Scytharum Rex vt referunt qui de rebus Ottomanorum ſcribūt, ab amico qui Cituli fidem tenebat interrogatus, cur in ſęuitia indulgeret inexorabilem ſe præbens, toruo aſpectu reſpondiſſe, putaſne me hominem eſſe? Ira Dei in terris ſum ad perniciem hominum. poſt quod ipſum amicus ille ad eius aſpectum accedere auſus nunquā fuit. Malum igitur rectorem patiens non accuſet Deum, quia (vt ait Gregorius) ſui fuit meriti peruerſi rectoris ſubiacere ditioni, culpam igitur magis accuſet operis, quā iniuſtitiam gubernantis. Ex quibus luce clarius patet, per tyrannicum dominium peccatores puniri, ipſoſq; tyrannos inſtrumentum Dei eſſe ſicut dæmones, quorum poteſtas iuſta à ſacris doctoribus aſſeritur, voluntas ſemper iniqua, hinc bellis agitatur, ſemperque vexabitur orbis. Diuino autem conſilio ſub Auguſto Cæſare propter reuerentiam Saluatoris, qui tunc ſecundum carnem natus eſt, ea pax in orbe fuit, quæ nec ante, nec poſtea viſa eſt.

Contingit etiam interdum aſſumentem principatum iuſtum eſſe virum, ſed tpis ſucceſſu, fauore humano, rerumque proſperitate in ſuperbiam elatum, diuinę gratię beneficijſque ingratum & odioſum effici, & tanquam tyrannum dominari: exemplum eſt nobis Saul quo melior non erat in tribu Beniamin, ſed poſt ſui regiminis annos duos inobediens factus eſt Deo, qua ꝑpter cum filijs occiſus fuit, & ab imperio progenies eius reiecta, Exaltatus pariter ſuper omnes Reges Salomon, cuius ſapiētiam vniuerſa terra audire deſiderabat, verum ſecundis nimiū rebus elatus, in luxuriam lapſus, in Idolatriam ruit, factuſque eſt populo abominabilis, adeo vt contra eum ſerui eius ceruicem erexerit, ſpolia diripientes, & omnem terram illius nullo reſiſtēte depopulantes, quum ad nutum prius parerent omnes, ad excelſa igitur ab initio ſui regiminis ꝑꝑ [illegible] euectus, poſtremo ꝑpter peccata Deiq; contemptum in vilia decidit, & ad infima præcipitatus fuit. Quid de Alexandro, Annibale, Cęſare & infinitis alijs dicemus? qui ꝑꝑ potentiæ Imperijq; abuſum necati ſunt, & triſtem ſortiti exitum, veriſsimam oſtendentes ſcripturam dicētem, interdum hominem homini in malum proprium dominari, & vocem Iſaiæ quæ in omnibus tyrānis cadit, quum .n. oſtendiſſet ipſos diuinæ Iuſtitiæ executores cōtra peccatores eſſe, quemadmodū Carnifices imperantium, demonſtrat, quō per eorum ſuperbiam & iniquitates grauiſsime per dūm puniuntur, vnde inquit, nunquid gloriabitur ſecuris contra eum qui ſecat in ea? An exaltabitur ſerra contra eum qui ſecit illam? quō ? eleuetur virga contra eleuantem eam, vt exaltetur baculus qui vtique lignum eſt. conſideranda eſt ſimilitudo valde congrua; ſic .n. ſe habet virtus dominantis ad Deum ſicut virtus baculi ad percutientem, & ſerræ ad artificem; cōſtat virtutem ſerræ vel ſecuris in artificio nullam eſſe, niſi per artificem moueatur & dirigatur, ita in virtute dominantis contingit, quæ nulla eſt ſine Deo mouente gubernanteq;. Stultum eſt igitur in virtute ſua gloriari: & colligi manifeſte concludique poteſt omne Imperium ſiue legitimum ſiue Tyrannicum ſecundum varias incomprehenſibilis prudentiæ vias ac rationes, à Deo eſſe, neque poteſtatem vllam dari niſi ab ipſo Deo.

Aduertendum etiam eſt diligenter, quod non modo maiora præcepta quæ prouectioribus traduntur, ſed & prima quoque artium elementa ab optimis præceptoribus accipere conuenit, & optimis libris immorari, qua ratione Philippus Macedonū Rex primas literas ab Ariſt. diſcere Alexandrum voluit, & veteres Romani ſuos liberos ſcholæ mancipantes, in Vergilio primum erudiri curabant. Et Dionyſium Syracuſarum Principe Athenis accerſiuiſſe Platonem ad inſtruendum Dionyſium eius filium legimus, optima quidem ratione, nam qđ teneris mentibus inſitum eſt, altè radices mittit, nec poſtea facilè vlla vi euelli poteſt. Recte igitur Flaccus ait, Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem Teſta diu. ſin verò errores illos imbiberint, his duplici tpe opus erit, primum vt errores excutiant, deinde vt vera præcepta cōdiſcant, quamobrem Timotheus muſicus ſui tpis illuſtris, à diſcipulis qui nihil apud alios profeciſſent, certam paciſcebatur mercedem, ab his vero qui ab alijs quidpiam didicerant duplam exigebat. iacēda ſunt igitur in hac ætate fundamenta bene viuendi, & formandus ad virtutem animus dum tener eſt & facilis quamlibet impreſsionem admittere, quæ vt tunc erit, ita & in reliqua vita ſeruabitur: & ſi ſub melioribus in initio aſſueuerit, illos habebit præcipuos, & veluti ducibus ſemper vtetur: non igitur quibuſlibet committendus erit Imperio natus, ſed his tm quorum non ſiā exemplo peccent, ſed authoritate deterreantur, quorū (vt plutar. ait) vita nullis ſit obnoxia criminibus, irreprehenſibiles mores, & optimum exemplum à quibus, dij bene iuuantibus, mores primum, mox eloquentiam diſcant, quæ malè ſine moribus diſcit. qui verò Principis inſtituendi prouinciam ſuſcipit, rem grauiſsimā agere cogitabit, Deoq; accepriſsimam, ſi vacuum adhuc & molle Principis pectus ſalutaribus pceptis informandum curauerit, bonumq; & ſalutarē Principē reddiderit.

A teneris igitur (vt aiunt) Princeps inclyte ſtudijs laboribuſque aſſueſcere oportet, & virtutis curam hr̄e. Ad Lepidum M. Cicero ſcribens monebat vt in ore ſemper haberet Heſiodi illa carmina quæ vniuerſi decantant. Aſpera inquit primo & penè inuia, & ſudoris cōtinui ac laborum plena via, quæ ad virtutem ducit, quamobrē nec cuiuſuis eſt illam capeſcere, nec capeſcenti facile ad culmen euadere, ſed vbi id ſuperaueris ex eius faſtigio videre licet, vt via illa leuis ſit, pulchra, expedita, & facilis, longeq; iucundior quàm altera quę ad vitia ducit, quam vniuerſam ſimul atque poſſe idem poeta teſtatur: propter aliud nihil, quam vt nos ad virtutem probitatemq; adhortaretur, ita duxiſſe, ne laboribus victi ante finē deſiſteremus. Et quid aliud eſt Homeri poeſis, quàm laus virtutis? verum in eo loco maximè patet, quum Ithacorum ducem naufragio eiectum, tantum abfuiſſe ait, vt illi quibus & ſolus & nudus apparuit verecundia aliqua auerterēt, quādoquidem pro veſtibus virtute illum dixit orna-

16 De iniuſti Imperij dominijq; propter hominū ſcelera permiſſione diuina.

17 Tyranni ſunt ira dei in terris, quemadmodum Attila Tamberlanus, & alij ſimiles.

18 De pace q̄ fuit ſub Auguſto, propter reuerentiā Saluatoris tūc ſecūdū carnem nati.

19 De quibuſdam principibus à principio iuſte regnantibus qui inde ſe improbis eſſe oſtēderunt.

20 De punitione iniquorum principum a Deo veniente, poſtquā per alios vexauit peccatores.

21 Curandum quoque eſt ut tenera ſub optimis præceptoribus, & libris inſtituatur princeps.

22 De amore cura & veneratione virtutis.

tum,& primum eum Regina reuerita ſit,reliqua deinde pheacum multitudo tanti putauit, vt relictis epulis quibus cõmeſſabantur vnum illum cuncti intuerentur, nullumque eorum qui eo tempore magis & quicquã à Dijs optaret,quam Vlyſſem fieri,quáquam,& nudum & naufragum. Hoc loco acutiſsimus quidam vir poetarum interpres ait.Homerum clara voce exclamare, O homines ſit vobis cura virtutis, quæ & cum naufragio ſimul enatat,& littore nudum eiectumq; fortunatis pheacibus venerabiliorem oſtendit,& ita profecto res eſt. Cętera omnia non magis poſsidentium ſunt quam cuiuſque., vt in talari ludo huc & illuc tranſeuntia, ſola virtus & viuenti & mortuo ſtabilis eſt,& firma poſſeſsio. qua ratione motus fuit Solon, quum inquit ad diuites. At vos non permutabitis cum virtute diuitias, quoniã virtus firma eſt, diuitias verò alius aliàs poſsidet.

23 De libris per Principem legendis dignitateque & vtilitate literarum.N

Sed † quomodo virtutem parare & conſequi poteris, in virumq; Imperio dignum euadere,ſi literis operã non dederis? multa quidem ſuggerunt amici, ſed nulli plura q̃ boni codices. hinc Demetrius phalereus Ptolæmaum Aegypti Regem admonebat, vt de regno Imperioque libros legeret, in quibus inueniret ſcripta quæ amici reges monere non auderent. Et Alphonſus Arragonum Rex ſapientiſsimus,quibuſdam pcunctantibus, vtri rei plus deberet armis an libris,ex libris ſe didiſſe & arma didici,qua voce omnia ſe debere libris profeſſus eſt: Catoq; dum Senatus cogeretur in curia libros lectitare ſolebat, vnde & in rem preſentem,& in omne tempus ſaluberrima patriæ conſilia dictabat, Mirum eſt quantum valeat ad vitæ inſtitutionem optimam, aſsidua & diligens lectio. Si enim Aphricanus ille Sipio(vt Saluſtius ſcribit) maiorum imagines intuens ad virtutem excitabatur,quanto magis illorum dicta factaq; imitatione digna ſæpius animo repetita, & ante oculos poſita commouebunt? quæ igitur põt eſſe vita iucundior, aut certè commodior q̃ legere ſemper, aut ſcribere, & antiquitatis res cognoſcere præſentesq; cum poſteris loqui? atq; ita omne tempus quod & præteritum eſt & futurum noſtrum facere.O præclaram ſuppellectilem librorum.Et o iucundam familiam, vt recte Cicero appellat, vtiq; & frugi & bene morigeratam non.n.obſtrepit, non inclamat, non eſt rapax, nõ vorax, non contumax.Iuſsi loquuntur, & item tacent,ſemperq; ad omne Imperium præſto ſunt, à quibus vnquam nihil niſi quod velis,& quantum velis audias: eos igitur habendos legendóſque & hortor & rogo.

24 De pedia Cyri elegãtiſsima quę ſ ſcribter ſcripta nõ ſuit.

Inter cætera verò Principi perquam vtile eſſe arbitramur,poſt primas literas, & ſacra Chriſti Euangelia,diuinaque dogmata † Cyri pediam à Xenophonte eleganter ſanctiusque magis quã fideliter ſcriptam legere, Maximè duos primos libros,vltimo non neglecto,quę ſunt partes regiæ, quæ ſint munera principum,tam pacis quàm belli temporibus, & qualis eſſe debeat boni principis vita, ab incunabilis & crepundijs ipſis.(vt aiunt) vſque ad extremum vitæ terminũ ex ipſa Cyri inſtitutione cognoſces, quo inſigni pietate viro nec pace nec bello melior, iuſtiorue inueniri poſſet,exemplum boni Principis,ad imitandum,qui inde ſumpſerit nõ errauerit. Cuius quidem Pediæ excellentia, vel ex eo maximè patet, qđ Aphricanus ille Scipio & M. Cicero quum Imperator eſſet, præ manibus ſemper habebant totamque legendo contriuere. Dumque publicis. occupationibus nondum per ætatem diſtineris, vtile erit † ſingulis diebus otium lectioni T.Liuij & aliorum hiſtoricorum impẽdere, nam cognoſcere res geſtas,memoriæ veteris ordinem tenere,antiquitatis,exemplorumque notitia abundare, & decorum, & regale eſt. At nihil earum rerum ſcire quæ antequam naſcereris factæ ſunt, hoc eſt Cicerone iudice, ſemper eſſe puerum.Eſt præterea (vt Liuius ait) operæ pretium in voluminibus hiſtoricorum omnis exempli documenta velut in illuſtri monumento poſita intueri: vnde quæ imitanda ſunt depromere,ac nobis proponere ad imitandũ,

25 De vtilitate lectionis hiſtoriæ.

quæ fugienda fugere poſsimus. optimus eſt Princeps,qui per ſeſe recta cognoſcit, & operatur, qualem te eſſe confidimus. Hoc & in lectione prædicta vtile & ſalubre fuerit ſcire,quibus actibus,qua diſciplina, quibus moribus, maxima imperia orta ſint, maximi Imperatoris nomen ſibi immortale pepererint: è contrario qua vitiorũ labe infecta ampliſsima regna corruerint, Indeq; documenta capere p quæ vel publicis vel priuatis rõnibus conſulitur, plusq; ſapientiæ(vt aiunt)ex reuolutione p̃dictorũ librorum tibi vno anno parabis q̃ Vlyſſes annis viginti tot calamitatibus & periculis vix credẽdis agitatus Pulchrè itaq; Cicero in orõnibus ait. Cæteras res neq; temporum neq; ætatũ oĩum,neq; locorum eſſe,ſed literarum ſtudia adoleſcentiã tangunt,ſenectutem oblectant,ſecundas res ornant,aduerſis perfugium & ſolatium præbent, delectant domi non impediunt foris, pnoctant nobiscum, peregrinantur & ruſticant,nihil agitur literis p̃ſtantius, nihil excellẽtius,nihil vtilius, vllo vnquam tpe excogitatum eſt; literis conſtat immortalitas hoĩum,& memoriæ fulciunt æternitas, literæ res multis antea ſeculis à pluribus nationibus geſtas nobis oſtentant, literis oĩum diſciplinarum cognitio percepta eſt, cõmertium literarum tolle ex hominibus,ſolẽ ex mundo ipſo ſuſtuleris,vñ non perperam Plato oẽs idiotas, & doctrinarum expertes pueros quodammodo appellandos dicebat. Dies me deficeret Princeps pulcherrime, ſi præter mirabiles voluptates quas in animis hoĩum doctrinarũ ſtudia pariunt, vberrimos fructus qui ex ſtudijs literarũ habentur exprimere conarer.

26 Cõtemptores literarum.

Audiendi igitur non ſunt † aulici quidam qui literas accuſant & deteſtantur in principibus maximè, ſi.n. propterea condemnandas ducunt,quod diſcendæ non ſint, tanq̃ non neceſſariæ, neſcio quid ſit qđ ipſi diſcendum putent, niſi ſi quid honeſtum, quid turpe, quid bonum, quid malum,quid expetendũ,quid fugiendum, quid noxium ſcire ipſi nõ putent neceſſariũ vt verò lautius conuiuium paret, vt Venereis ſatisfieri poſsit voluptatib᷑, ſcire ſolummodo putent neceſſarium eſſe, hi falluntur oĩno & quod dici ſolet, tota errant via. Vegetius de re militari † nullus eſt inquit quẽ oporteat vel plura vel meliora ſcire q̃ principem, cuius doctrina omnibus ſubditis pdeſſe debet, vt.n. In nauigatione nauclerum,cui clauus commiſſus eſt, oportet cæteris antecellere peritia gubernandi, vigilia,fide,ſic eum qui principatum gerit,reliquos anteire oportet Imperatorijs dotibus,ſapiẽtia,iuſtitia,animi moderatione,& ardentiſsimo publici commodi ſtudio.præcipuè.n.qui excelſiori loco ſunt, quorumq; nihil neq; dictum,neq; factum latere poteſt,congruum eſt ita principalibus artibus inſtructos eſſe, vt & fortuna & gradu dignitatis quam obtinent digni habeantur, æquum eſt.n. qui ſibi ſumma omnia deberi volunt, debere & eos ſumma omnia de ſe pſtare,nec eſt vlla certior,aut ſtabilior regnandi ratio,quàm ſi hi qui regna obtinent ab omnibus digniſsimi omnium regno iudicentur: Hinc Alphonſus Arragonum Rex prudentiſsimus quum audiſſet ex aulicis ſuis quendam dixiſſe, non decere principem ſcire literas,neq; illi eſſe neceſſarias,exclamaſſe fertur,eam vocem bouis eſſe non hominis,quum à rationis iudicio non fuerit profecta,ſed à bellua emiſſa,ac ab his qui verentur, ne vbi Princeps bonarum diſciplinarũ ſtudijs clarior, ſplendidior, melior q; euaſerit, ipſorumq; oculos pſtrinxerit, inferiorem gr̃æ vel auctoritatis gradum ſint occupaturi. Quid.n.per Deum immortalem dignius q̃ inter cæteros doctrina ſapientiaq; excellere? maximè ſi Princeps ſit, à cuius regimine totius Imperij, ditioniſq; fortuna dependeat, quicquid.n.delirant reges plectuntur achiui (vt ille ait) nam ſi ab honeſto abhorrent, aut ſi quid ambitione,ira, ſtultitia ue peccent; id protinus totius ingenti orbis malo faciunt. Iul. Cæſar. Auguſt. Adrianus. M.Anto. alijq; priſci Romanorum Imperatores, immo Philippus & Alexander Macedonum Reges ſine hac literarum ſuppellectibile, vix ſe Principes hominesue cenſebant.

27 Principis proprium eſt plus ſcire quam alij intelligãt.

† Ex

28 *Boni principes literarum fuere.* † Ex hiſque maximè principibus quos vulgus idiotas appellat, quiq; literas neſciunt, plurimos (vt ſcribunt hiſtorici) teterrimorum vitiorum maculis reſperſos inquinatoſq; videmus. Quamobrem generoſe Princeps ad bonarum literarum ſtudia, cæteraſque ingenuas diſciplinas iterum te hortor, & applicare animum te rogo, atque ea corporis exercitia ſuſcipias, quæ bonam valetudinem ſaluent, & robuſtiora membra reddãt, eumq; te à puero inſtituas, vt probatiſſ. ac virtute præditos, ſequi & complecti aſſueſcas. Eſt autẽ virtutis ea natura vt in quo ſit, diu latere non poſsit, ſic optimã ſpem de te populis tuis polliceberis, quum te delectari præſtantiſsimorum hominũ conſuetudine intellexerint, qđ cernentes, ſperabunt te eum, in quo ſint repoſita virtutis præmia. Homines in ſpeculis ſuis obſeruant, quemadmodum te gerere incipias, magna ibi eſt, ſi diſsimulare non vis, neceſsitas probitatis impoſita, ne à maiorum virtute degeneres. artibus verò bonis (vt aiunt) niſi quis ab adoleſcentia fuerit inſtitutus, aut ſi peruerſis infectus extiterit, non facile de ſe ſperet in ætate prouectiori poſſe, aut has abijcere, aut alias continuò ſibi parare. In his quæ circa vitam ſunt, continentia adhibenda eſt, quia maximè teneriorum principum, quibus inter affluentiam rerum ad oẽs voluptates ſuppetentium, & aſſequendi quæcunq; cupierint vix rationi & recto iudicio vacat vſpiam locus, idq; ne immoderatiores fiant, quia (vt ait Gellius) † compertum eſt,

29 *De bene potu & ſomno.* impuberes ſi plurimo cibo, potuque vtentur, hebetiores, tardioreſque fieri. Præterea ſuperfluus cibus, & potus & abundantiores ſomni ex conſuetudine magis ſunt, non quod varijs habitudinibus corporum, plus minuſue deberi ex rebus negem, ſed qđ in omnibus hominibus, natura paucis adiumentis cõtenta ſit, ſi neceſsitatem ſpectemus, ſi voluptatem nihil videri poſsit ſatis. Brachmani, vt ad Alexandrum in quadam Epiſtola Didymus ſcribit, puram ſimplicemque viuunt vitam, nullius rerum capiuntur illecebris, nihilque plus appetunt, quàm naturæ ratio flagitat, nulla propterea apud eos morborum genera, nullus medicinæ vſus, quia parſimonia eſt in medicina.

Quia tamen non eſt durabile, quod ſine requie eſt, neque libris ſemper immorandum eſt, neque in opere, exercitioq; corporis ſemper verſandum, ſed danda eſt remiſſio animis corporibusque vt meliores, acrioreſque, (vt ait Seneca) requieti reſurgant.

30 *In ſalutando & ſalutandoque ſeruandus eſſe modus.* Inſtituendi præterea ſunt Principes † quo pacto debeãt venientes admittere, abeuntes dimittere, vt oporteat verecundè ſalutare maiores, minores humaniter colligere, amicos beneuoloſque familiariter conuenire, quę quum in omnibus aptè ſedeant, tum vero in principibus, & eorum liberis ſpecioſa videntur, & notantur, in his maximè in quorum moribus atque omni vita facilitas quidẽ amari ſolet, grauitas verò laudari. vt obiq; tamen verendum eſt ne vel hæc in agreſtem ſeueritatem, aut illa in ſcurrilem leuitatem exeat hęc autem conſequi poterunt, † ſi ſe

31 *Tenetur principis correctio pluribus ſe dedit.* facile quiſque argui moneriq; patiatur, quæ ratio in omni ætate & cauſa atque conditione ſalutaris. nam vt obiecto ſpeculo, faciei noſtræ mendas cognoſcimus, ita & caſtigantibus amicis errores perpendimus animi, qui proximus eſt & ad emendationem locus: hi autem facillimè deceptioni patent, qui nihil audire volunt. quod contriſtet, imbecillus eſt enim ſtomachi, ferre non poſſe niſi delicata. decet itaque & male dicentes pati, & obiurgantes audire, maximè eos qui in ſublimiore ſunt fortuna, & in quorum manibus vrbium populorumque ius eſt, decet, non modo facile ſed & libenter bene monentes audire, quando & ipſi per multam licentiam promiores ſunt ad peccãdum, & eorum peccata obeſſe pluribus ſolent. Difficile eſt inquit Plato & plurimum laude dignum in magna peccandi licentia iuſte vixiſſe, nec humanum ſed angelicum eſt in carne præter carnem viuere.

32 *De iuſtitia & clementia principum.* Verum quia † in rebus ſummum bonum eſt Iuſtitiam colere, quæ ſecũdum Platonẽ, omni auro precioſior eſt & à principibus præſertim diligenda, iuxta illud, diligite Iuſtitiam qui iudicatis terram, cuſtodite iudiciũ & facite iuſtitiam, inquit etiam Iſaias, qđ non ſolum pro ſuo tẽpe, dixit, ſed futurum quoque perſpexit, & huic noſtræ cõſuluit ætati, quę plena flagitij ſine iudicio retineri non poteſt, Iuſtitiã ipſam omnium virtutum (vt ait Cicero.) dominam & reginam cole, & ſemper obſerua, illa vnicuique ſuum tribuit, alienum non inuadit, propria vtilitate neglecta, publica fouet atq; tutatur, ſine qua non ſolum Reſpubli. ſed ne domus quidem conſtabit, abſque ipſa etenim nullum eſt bonorum atque malorum diſcrimen. vnde Ageſilaus Rex interrogatus vtra virtus melior eſſet fortitudo, aut iuſtitia, nullam fortitudinis vtilitatem eſſe, reſpondit vigente Iuſtitia, nam ſi omnes, inquit, iuſti eſſent, nihil fortitudine opus foret, nihilque ad profligandas iniurias, vlla potentia, quum vbi iuſtitia ſit, ibi nulla diſsidia, nullæ ſimultates, nulla iurgia, nulla denique prœlia, ſed pax, concordia & charitas, hinc à Cicero. & alijs iuſtis viris damnata eſt Cæſaris ſententia, quam ſemper in ore habuiſſe dicitur, † Si ius violandum eſt, regnandi 33 *De damnato prouerbio Cæſaris ſi ius violandum eſt regnandi cauſa violan. eſt.*
cauſa violandum eſt, quum honorum virorum non ſit recta, & honeſta negligere, vt potentiam conſequantur, nullum enim cõmodum tam eſſe expetendum ait, vt boni viri & ſplendorem, & nomen amittas, nihil autem eſſe, quod afferre tantum queat, quantum auferre poſsit illa quæ dicitur vtilitas, ſi boni viri nomen eripuerit, fidem iuſtitiamque detraxerit, quid enim intereſt vtrum ex homine ſe conuertat quis in belluam, an in hominis figura immanitatem gerat belluæ, quod facit qui poſthabita Iuſtitia ſola libidine impulſus omnia gerit, vnde ex eo Cæſaris exitiali prouerbio, vexati fuere prouinciales, direpti ſocij, oppreſsi ciues, iuſiurandi contempta religio, patriæ vis illata, denique Dei ſpretus metus:

Tu ergo qui † iuſtis principibus ſuccedis, cui ex Germaniæ Saxoniæque inclyta domo orto, iam vltra ſeptingentos annos, tam latum, ampliumque imperium altiſsimus conceſsit, nil tale dicas cogiteſue. Quid præterea abſurdius q Principem chriſtianum Alexandrum aut Cæſarem ſibi proponere, in quibus ipſis quaſdã virtutes negãt aſſequi, ea potiſsimum imitaoit, quæ ſola erant fugienda, 34 *De antiquitate imperij dominus ſibi audiat.*
non protinus trahatur in exemplum ſi quid fecit Cæſar, aut ſi qđ fecit à iuſtitia & Chriſti doctrina nõ abhorret, aut ſi eſt eiuſmodi vt quanquã imitandum nõ eſt, ad virtutis ſtudium tamẽ accedere. Quid. n. prodeſt homini ut Euangelica teſtatur lectio, ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò detrimentum patiat, Iuſtitiam igit princeps inclyte, cole & obſerua, & clementiã amplectere, quæ licet prima fronte contrariæ videãtur, recto in iudicio coniunctæ ſunt, immò (vt ait Ambroſius) vnum ſunt. Nec vllum magis decet clementia q Principem, quicquid ſentiat ille poeta dicens. Exeat aula qui vult eſſe pius. vt enim eleganter docet Flauius Vopiſcus, dos prima eſt Imperatorum, homines enim ad Deos nulla re propius accedere quàm ſalutem hominibus dando (Cicerone teſte) qui Cæſaris clemẽtiam innumeris laudibus attollit, hinc etiã ad Honorium Auguſtum † Claudianus ſcribit.

Sis pius in primis, nam quum vincamur in omni. 35 *De pietate principis.*
Munere ſola Deos æquat clementia nobis.

Ideo miſericordiæ virtus Deo attribuitur. Cuius proprium eſt miſereri. Et vere vt in orationibus ait Cicero, pietas eſt fundamentum oium virtutum. miſcenda eſt ergo leuitas cũ ſeueritate, faciendum quoddã ex vtroq; temperamentum, vt neq; multa aſperitate exulcerentur ſubditi, neq; nimia benignitate ſoluãtur. hinc Dauid virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt; Virga. n. percutimur, & baculo ſuſtentamur. ſit ergo diſtrictio iuſtitiæ quæ faciat, ſit & cõſolatio baculi quæ ſuſtentet, ſit itaq; amor, ſed nõ emolliens, ſit rigor ſed nõ exaſperans, ſit zelus, ſed non immoderate ſæuiens, ſit pietas ſed non pluſq expediat parcens. Intueri licet in Moyſi pectore miſericordiam ſimul cum ſeueritate ſociatam non. igitur i

36 paſſim, ita faciliter † delinquentes veniam à celſitudine
tua conſequantur, ſed iuſta legitimaq; cá tantummodò
ſubſiſtente, ac matura conſilij tui ſuper hoc deliberatio-
ne p̄cedente. Crudelis eſt principum clementia parcere
impijs, parricidis, & ſacrilegis, nepharijs, nó parcere ciui-
bus ſuis & populo qui ab his opprimitur, rari quippe bo-
ni ſunt, & prona in malum eſt natura hominis, quæ ſi ali-
quã impunitatem aſſequitur, tanq̃ prouocata magis & ma-
gis prolabitur: nec tam venia communi vtilitati cóſuluit
q̃ vindicta, Ceſſant.n. peccare homines vbi ſeueritas deli-
cta compeſcit, facilitas.n. veniæ incentiuum tribuit delin
quendi. Nec promiſcuam igitur ac vulgarem hãc clemen
tiam oportet, nec abſciſſam, quum tã omnibus ignoſcere
37 crudelitas ſit q̃ nulli: Rex eſt in regno † ſicuti pluuia in
terra, quæ Dei gratia eſt, cœli benedictio, terræ vita, viuē-
tium nutrimentum. attamen in pluuia fiunt tonitrua, ſul
mina cadunt, intumeſcunt torrẽtes, fremunt Maria, mul
taque mala contingunt, quibus pereunt viuentia plu-
raque: verùm accidentia mala non impediunt (vt ait
Philo.) quin laudent Deum homines glorioſum in maie
ſtate ſua, ſigna eius gratiæ & dona miſericordiæ conſide-
rantes: Sic accidit in principe à quo multa cómoda pro-
uenire ſolent, quę ſuis ſubditis diſplicent & moleſta ſunt,
in eis tñ ineſt maxima vtilitas. Ab eo aũt qui ex compoſi-
to reus eſt ſanguinis (vt ſacroſancta ſcriptura admonet)
non recipies p̃tium, ſed iuxta menſuram culpæ ſit plaga-
rum modus. potius.n. in corpore q̃ in ære puniendi ſunt
delinquentes, nam ad coercendam audaciam, multũ va-
let propoſitum punitionis exemplum, quum ipſa miſeri
p̄ſens forma viuentis ad recordationem admonet conſo-
cios & ad cóſiderationem (vt ait Oroſius) cogit ignaros.
38 Qui imperare cupit † liberalis præcipuè eſſe debet. qui
enim liberalitatem exercuerit, ex hoſtibus amicos, ex alie
nis ſuis, ex infidis fidos faciet, peregrinos & in extremis
terris degentes ad ſeſe amandum alliciet. Præclara igitur vir
tus, ac maximum principis ornamentum eſt liberalitas,
nec curandum ſi multa p̄dantur, modò aliquid bene do-
tur, vnum.n. rectè politum multorũ amiſſorum damna
ſolatur. Deumque ſic agendo imitatur, qui quum ſit om-
nibus beneficus, ipſe nec vllius beneficio eget, nec requi-
rit beneficium. hocque animo eſſe debet bonus princeps,
vt eum diem ſibi periſſe putet, quo aliquẽ ſuo beneficio
non iuuerit, ſemperq; id cito faciat, quia vt ait Auſonius

Gratia quum tarda eſt, ingrata eſt, gratia nanque
Quum fieri properat, gratia grata magis.

Exercendaq; eſt maximè liberalitas quum quis ex di-
uitijs ſine vitio ſuo caſu aliquo, vel iniuria in paupertatẽ
cecidit, ſemperq; modus adhibendus eſt. vrbem cuidam
donabat Alexander, qui animo nihil niſi magnum con-
ceperat, dum ille cui donabatur ſeipſum intuitus, tanti
muneris inuidiam refugiſſet, non conuenire fortunæ di-
cens, non quæro inquit quid te accipere deceat, ſed quid
me dare. Hãc vocem dicebat ſtultiſſimam Seneca, quum
ſit vbique virtutibus modus, æque peccat, quod excedit,
quàm quod deficit. ſuperabundæ ſiquidem ſunt (teſte phi
loſopho) qualitates à medio valde diſcrepãtes, ſcimus in-
quit Ariſ. obſeruantiam liberalitatis difficillimam eſſe, &
eius tranſgreſſionem facillimam. In promptuque auari-
tiam aut prodigalitatem exercere, difficile vero tenere li
beralitatem. Si vis igitur virtutem liberalitatis acquirere;
vires, inquit tuas conſidera, tempora, neceſſitates, & ho-
minum merita. Vnde iuxta facultatem cum menſura in-
digentibus hominibus dona dabis, qui.n. aliter dat, pec-
cat & regulariter tranſgreditur liberalitatem, nec vllã ac-
quirit laudem, qui non indigentibus donat, perditurque
quicquid indignis datur, ad Alexãdrum inquit Ariſt. vnũ
dicam quod nunq̃ ceſſaui dicere, auaritiæ fugam & libe-
ralitatis gratiam regum eſſe gloriam, & regnorum firma-
mentum, hocq; potiſſimum fit, quum rerum ſe abſtinet,
manumque retrahit a ſubditorum bonis. Inuenis ſiquidẽ,
ſubijcit, in præceptis magni doctoris Hermogenis ſcri-
ptum, ſummam & veram bonitatem, claritatem intelle-
ctus, ac ſignum perfectionis in rege eſſe abſtinẽtiam à re-
bus ſubditorum, quod ſi ſecus egerit, cito regnum illius
corruet. Huiuſce vero continentiæ & abſtinentiæ, laudis,
multa & probabilis exempla nobis reliquere Romani,
verùm proprio argumento (vt dicunt Hiſtorici) tam iſta
nititur, quoniam ex eodem naturæ vtero, & continen-
tia nata eſt, ait Cato. non eſt igitur liberalitas qũ vni extor
quet quod alteri largitur, ſed vbi de proprio donat. Illud
itaque beneficij genus principi maximè ſectandum eſt:
quod nullius incommodo, aut iniuria coniunctum eſt:
nam alios ſpoliare vt dites alios, hos peſſundare vt illos
euehas, maleficium potius quàm beneficium eſt. Roma-
næ autem liberalitatis cœleſtem ſpiritum, nullæ literæ ſa-
tis dignis laudibus proſequuntur gloriam: vt omnes hi-
ſtorici ſcribunt, in hoc actu conſtituebant.

39 Nihil etiam ſit † quod malis, quàm & gratus eſſe & vi-
deri: quid in principe tam inhumanum, tam ferum, tam
immane quàm committere vt beneficio non dicam in-
dignus, ſed victus eſſe videatur? Hæc eſt vna virtus non
ſolum maxima, ſed & mater omnium virtutum reliqua-
rum; vt in cõmendationẽ Cęſaris ait Cicero. Ideò Alexan-
der à nullo vnquam ſe beneficijs victum (vt ait Seneca)
gloriari ſolebat.

40 Liberalitati † comes erit humanitas & benignitas, cu-
ius excellentia tanta eſt, vt Iul. Capitolinus in hiſtoria Bal
bini Imperatoris, eum laudare volens dixerit, in terra be-
nignius nihil fuiſſe. oportet etenim in Reipub. ſtatu, quã-
tum fieri poteſt, oẽs ciues beneuoles reddere, qđ ſi id fie-
ri nequeat, ſaltem ita ne hoſtes exiſtiment eos qui guber
nant, & quum Alphõſus Arragonum Rex à ſuis monitus
vt caueret ne nimia lenitas contemptum pareret, & per-
niciem, magis tñdit cauendum eſt ne ſeueritas conciliet
inuidiam, vnde maius exitij periculum, hac virtute præci
puè ornatum legimus Senatum Romanum, qui quum Car
thaginenſium legati in vrbem ad captiuos redimẽdos ve
niſſent, protinus his nulla pecunia accepta iuuenes reddi-
dit duum millium ſeptingentorũ quadraginta trium nu-
merum explentes, ut hoſtium exercitum dimiſſum, tan-
tam pecuniam contemptã, tot punicis iniurijs veniã da-
tã; ipſos legatos obſtupuiſſe creditũ eſt, ſecumq; dixiſſe,
o benignitatem, o munificentiã gentis Romanæ, deorũ
benignitati æquandam, o ẽt noſtrã ſupra vota feliciẽ le-
gationem, nam beneficium quod nunq̃ dediſſemus, acci-
pimus. hinc ẽt Apoſto. de Saluatore noſtro loquens ait;
apparuit benignitas & humanitas Redẽptoris noſtri, qui
alibi dicebat, diſcite à me quia mitis ſum & humilis cor-
de, Ideò Moyſes quia mitiſſimus ſuper oẽs homines qui
in terra morabãtur erat, ob hanc virtutẽ creditur, vt Dio-
nyſius inquit, tantam cum Deo familiaritatem habuiſſe.

Laudatur ab hiſtoricis Antonini pij opulentia victus
41 ſine reprehenſione, & parſimonia ſine ſordibus, † quodq;
rationes omnium prouinciarum & vectigalium optimè
ſciuerit. extollitur à Xenophonte Ageſilaus Rex, qui ſic
ſumptus æquabat cẽſibus, vt nihil in multum pecuniarum
gratia facere cogeretur. propterea neminem vnquam de
Ageſilao conqueſtum eſſe, quod quicquam ſibi abſtuliſ-
ſet, ſcribit. Deridẽt Hiſtorici Neronem qui diuitiarum
& pecuniæ fructum, non alium putabat quàm profuſio-
nem, ſordidos & parcos eſſe quibus ratio impenſarum
conſtaret, prælautos vereque magnificos qui auferrent &
perderẽt; quod quum ipſe feciſſet, pecunijs deſtitutus, &
exhauſtus, calumnijs atq; rapinis intẽdit animum: ſecus
qui Ageſilai & Antonini & Alexandri Seueri veſtigijs in-
ſtiterint, hi rerum copia nunquam deſtituentur, optimè
enim augetur principis cenſus contractis impenſis. Cui
igitur Reipub. cura commiſſa eſt, ſummopere prouiden-
dum eſt, vt ab inutilibus ac ſuperfluis expenſis abſtineat,
vanis ærarium neceſſarijs non ſufficiat, ſed rapaces manus
ad aliena extẽdere neceſſe inde ſit, & ſi.n. frugalitatis ver-
bo principes laudari non ſoleant, verũ furtis, iuſtus, ſeue-
rus,

Gratias indulgentia q; delinquentibus concedere an & quomodo princeps debeat.

Rex in regno instar eſt pluuiæ in terra.

De liberalitate, benignitate, humanitate, ac abſtinentia principis.

De ingratitudine uitanda.

De benignitate & humanitate principis de qua cuã [illegible].

De parſimonia frugalitate q; principis & uectigalium [illegible].

rus, grauis, magnanimus, largus, beneficus, liberalis, hę ſunt regiæ laudes. Tu tamen cum M. Cicerone frugalitatem, id eſt, modeſtiam, & temperantiam, & virtutem in Principe maximam iudica. Sumptuum igitur ac cēſuum præcipuam curam habeto, ne ſupra patrimonij ærarijq; vires effundas, ſicq; omnia bonus princeps agere debet, vt cum Auguſto & Veſpaſiano rationem adminiſtrationis & factorum poſsit reddere. quiſquis.n.† bonam, honeſtamque vitam agere inſtituit, quocunq; in ſtatu ſit, ita ſe gerit, ita cuncta circunſpicit, vt quamuis nulli teneatur, poſsit tamen omnibus aut ſaltem Deo rationem reddere, cauſamque probabilem, hæc eſt enim vera teſte Cicerone deſcriptio officij. quod qui negligit vt virtutem ipſam negligat oportet. Iure igitur ac merito, vt peſsimum fuit olim ab Athenienſibus Alcibiadis conſilium habitum. Puer enim adhuc meditanti & anxio Periclı quo pacto Reipu. de rebus adminiſtratis rationem redderet, conandum eſſe ne ratio redderetur reſpondit, qđ dictum accipiens ille, maximis calamitatibus patriā ſuā inuoluit.

42 Omnis princeps ſic agēda ſua vt poſsit omnibus, aut ſaltem Deo adminiſtrationis rationem reddere.

In rebus agendis † cōſueſcas iudicio, potius quam animi impetu duci, qui.n. alijs præeſt, vacuus eſſe debet affectibus, ſibiq; ipſi prius præſidere, deſideria temperare, & in omni actione aduertere diligenterq; curare vt appetitus obtemperet rōni. Ira nanq; rectum quid ſit cernere, minimè patitur, odium ad iniqua impellit, trahit ad vim inferendam libido, ſtimulat ad vindictam dolor, Inuidia præcipitem agit, vtque inquit Claudianus Dijs proximus ille eſt, quem ratio nō ira mouet, Hinc Saluſt. omnes homines ait, qui de rebus dubijs conſultant, ab omni odio, auaritia, ira, atque miſericordia vacuos eſſe decet, haud facile animus verum prouidet vbi illa officiunt. Ideo Plato deprehenſo in facinore ſeruo, excandeſcens, Xenocrati ad eum venienti dixiſſe fertur, plagis hunc afflige, nā ego ne faciam impedimento eſt ira. Recte igitur Cicero, in orationibus ſapientis eſſe ait, non quid velit ipſe, ſed quid lex & religio cogat cogitare, neq; ſibi quodcunq; concupierit licere, ſed habere in conſilio legem, religionem, fidem, æquitatem, libidinem autem, odium, inuidiam, metum, cupiditates quę omnes amouere. Nam Seuerino iudice, nubila mens eſt vinctaq; frenis hæc vbi regnant, Dictiq; ſunt principes vt ait Gregorius, q̄ principētur cogitationibus, omnes prauorum affectuum impetus conſtringant. Ideo princeps non putet ſibi licere, quicquid libuerit, quod principibus ſolent adulatores occinere. Verum ſemetipſum ita inſtituat, vt non ſolum libeat niſi quod licet, immo nec hoc ſibi licere credat, quod licet priuatis, quod.n. in alijs error eſt, In principe flagitium rē putatur, quod ſi iuſta ira commotus princeps ad vindictā procedere decreuit, ſciat nequaquam hominibus iraſcēdum eſſe, ſed corrigenda vitia, medicorum exemplo, qui non indignantur ægrotis: ſed morbo medentur.

43 De iis & affectibus à principe cauendis.

Verùm quum non ſolum iuſſus, ſed etiam nutus principis attendi ſoleat, † videndum eſt ei magna diligentia quid iubeat, ne ſub eius prætextu (quod Cornel. tacitus præmonet) noxelli conatus prohibeantur. Et quicquid iuri vtilitatiue publicæ contrarium eſt, ēt ſi à Cęſare mandatū fuerit ſperni reijciq; debere, ſanxerunt leges, extatq; Diui Traiani notanda ſententia. dum.n. præfectum prætorio enſe cingeret hoc inquit, ſi rectè imperauero, pro me, ſi aut male, cōtra me vtaris. Eſt idcirco ad bene recteque regendū & gubernandum ſalubris aureisq; literis ſignanda, Claudiani ad Honorium admonitio dum ait.

44 Iuſſa principum diligentiè conſideranda (?) ſunt ... habita eſſe debere.

Tu licet extremos † late dominere per Indos
Te Medusq; & mollis Arabs, te Seres adorent,
Si metuis, ſi praua cupis, ſi duceris ira,
Seruitij patiere iugum, tolerabis iniquas
Interius leges, tunc omnia iure tenebis,
Tunc poteris rex eſſe tui. Et paulo poſt
Nec tibi quid liceat, ſed quid feciſſe decebit,
Occurrat, mentemq; domet reſpectus honeſti,

45 Salubris admonitio quæ regentium Claudiani (?) ...

Hoc te præterea crebro ſermone monebo.
Vt te totius medio telluris in orbe
Viuere cognoſcens, cunctis tua gentibus eſſe
Facta palam, nec poſſe dari regalibus vſquam
Secretum vitijs. Nam lux altiſſima fati
Occultum nil eſſe ſinit, latebraſq; per omnes
Intrat & obtruſos explorat fama receſſus,
Tu ciuem patremq; geras, tu conſule cunctis
Nec tibi, nec tua te moueant, ſed publica vota
In commune iubes, ſiquid cenſes eſſe tenendum
Primus iuſſa ſubi. Tunc obſeruantior æqui
Fit populus, nec ferre vetat, quum viderit ipſum
Auctorem parere ſibi. Componitur orbis
Regis ad exemplum. Nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent, quàm vita regentis.
Mobile mutatur ſemper cum principe vulgus.

Qui nulli ceſſerit affectui, qui ab honeſto nulla rerum ſpecie deflexerit, qui præſcriptæ doctrinę tenax obſeruator & fidelis fuerit cuſtos, qui præcepti Platonis memor fuerit, ſubditorum vtilitatem ſic tuēdo vt quicquid agit, ad eam referat, commodorum ſuorum oblitus, bonum ſalutaremq; agēt Principem, viuam Dei cuncta moderātis referēns imaginem, hic odium & inuidiam ſubditorū vitabit, fauorem, amorem, & beneuolentiam aucupabit, & ſibi cōciliabit, hæ ſunt veræ artes, hęc ſunt optima documenta quibus Imperia conſeruantur, diuturnaq; & ſtabilia permanent, & his contrarijs corruunt. ſic Romani floruere, ſic totius orbis rectores, moderatoreſq; perſeuerauere. Poſtq̄ verò ambitio, ſimultas, præcipueque luxus, & pecuniæ cupido, vt Val. tradit (quę generis humanī ſunt certiſsimæ peſtes, quò penetrauerūt iniuria dominatur, inuidia flagrat) ingruerunt, ſtatim prępotens illud Imperium, pręclaraq; dignitas atq; omnibus gētibus ſtupenda pop. Roma. maieſtas, ad nihilum redacta corruit, cūctis mundi rectoribus exēplum minimè ſpernēdum.

Scire etiam oportet quemadmodum Thomas tradit; quid prouinciæ vel ciuitati magis expediat † Pluribus vel vno regi quod ex fine regiminis æſtimari conſiderarique poſſe Thomas ait, ad hoc enim cuiuſlibet regentis ferri debet intentio, vt eius quod regendum ſuſcepit, ſalutem procuret, gubernatoris.n. eſt nauem contra maris pericula ſaluando illęſam ad portum ſalutis perducere, ſalus autem & commodum multitudinis eſt, vt eius vnitas, q̄ pax dicitur, conſeruetur, qua remota, ſocialis vitæ perit vtilitas. Hoc igitur eſt ad quod rector multitudinis maximè intendere debet, vt pacis vnitatem procuret, nec rectè cōſilium capit, an pacē faciat in multitudine ſibi ſubiecta, ſicut nec medicus an ſanet infirmum ſibi cōmiſſum, nemo.n. conſilium quærere debet, de fine quem intendere debet, ſed de his q̄ ſunt ad finem. Quanto igitur regimen efficacius fuerit ad vnitatem pacis conſeruandam, tanto erit vtilius. hoc.n. vtilius dicimus quod magis pducit ad finem, ſed vnitatem magis efficere poteſt quod eſt per ſe vnū quàm plures, ſicut efficaciſsima cā eſt calefactionis quod eſt per ſe calidum. vtilius eſt igitur regimen vnius quàm plurium. Manifeſtum ēt eſt plures multitudinem nullo modo conſeruare ſi omnino diſſentirēt, requiritur.n. in pluribus quædam vnio ad hoc q̄ regere quoquo modo poſsint, quia nec multi nauem in vnam partem traherent, niſi aliquo modo coniuncti. vnum aut dicuntur plura per appropinquationem ad vnum. melius igitur regit vnus quàm plures, ex eo quod apropinquant ad vnū. Prętерea optime ſe habent quæ ſecundum naturam ſunt. in ſingulis.n. operatur natura quod optimum eſt, oē autem naturale regimen ab vno eſt, in membrorum enim multitudine, vnum eſt quod omnia mouet, ſcilicet cor, & in partibus animæ vna vis principaliter præſidet, ſ. ratio. In apibus igitur vnus eſt Rex, & Grues vnam ſequuntur ordine literato, & in vniuerſo vnus Deus factor omnium

46 An melius ſit per vnū quam per plures regi.

& re-

& rector. Si ea igitur quæ ſunt ſecundum artem, imitantur ea quæ ſunt ſecundũ naturam, tantoq; magis opus artis melius eſt; quanto magis aſſequitur ſimilitudinem eius quod eſt in natura, neceſſe eſt in humana multitudine, optimumq; vt per vnum regatur, non ab re itaq; euenit vt neceſſe fuerit Reip. Romanorum per vnum cõſuli, hoc & experimẽtis apparet, nam prouinciæ vel ciuitates quæ non reguntur ab vno diſſenſionibus laborãt, & abſq; pace fluctuant, vt videatur adimpleri quod Dñs per Prophetam conqueritur dicẽs, Paſtores multi demoliti ſunt vineam meam, è contrariò verò prouinciæ & ciuitates q̃ ſub vno reguntur & gubernantur pace gaudent, iuſtitia florent, & affluentia rerũ lætantur, vnde populo ſuo propitius dominus ſibi caput vnum per Prophetas ponere promittit, quodque in medio eorum eſſet princeps vnus.

Sicut autem regimen boni principis optimum eſt, ita regimen tyranni eſt peſsimum. † opponitur autem politię quidem Democratia, vtrunq;.n. regimen eſt quod per plures exercetur, Ariſtocratiæ verò Oligarchia, vtrunque enim exercetur per paucos. Regnum aũt tyrãnidi vtrunque enim p vnum exercetur, quod aũt regis & principis optimum ſit regimen, oſtenſum eſt ſupra, ſi optimo opponitur peſsimum neceſſe eſt q̃ tyrannis ſit peſsimum.

47 Quando dominium vnius optimum quando eſt iuſtum, ita eius oppoſitum eſt peſsimum

Adhuc virtus vnita magis eſt efficax, ad effectũ inducendum, quàm diſperſa, vel diuiſa. multi.n. ſimul congregati trahunt, quod diuiſum p partes ſingulariter ac per ſingulos trahi non poſſet, ſicut igitur vtilius eſt virtutẽ operantem ad bonum eſſe magis vnam, vt ſit fortior ad operandum bonum, ita magis eſt nociuum ſi virtus operãs malum, ſit vna quàm diuiſa, virtus autem iniuſtè præſidentis operatur ad malum multitudinis dum commune bonum in ſe tantum detorquet, ſicut igitur in regimine iuſto quanto regens eſt magis vnum, tanto eſt vtilius regimen, & regnum melius eſt quàm Ariſtocratia, Ariſtocratia verò q̃ Politia, ita è contrariò erit, Et in iniuſto regimine, vt videlicet quanto regens eſt magis vnum, tanto magis ſit nociuum. Inde magis eſt nociua, tyrãnis quàm Oligarchia, Oligarchia quàm Democratia, Prætereà regnum ex hoc ſit iniuſtum, quod ſpreto communi bono multitudinis, priuatum regentis quæritur, quanto igitur magis à communi receditur bono, tãto magis iniuſtum eſt regimen, à communi verò bono magis receditur in Oligarchia in qua paucorũ bonum quęritur, quàm Democratia in qua quæritur bonum multorum, Et adhuc magis receditur à communi bono in tyrannide in qua quæritur bonum vnius tantum, omni.n. vniuerſati propinquius eſt multum quàm paucum, & paucum quàm vnum ſolum regimen, igitur tyrannis vt diuus Thomas concludit, iniuſtiſsimum eſt. Id etiã manifeſtum eſt conſiderantibus diuinæ prouidentiæ ordinem, quæ optimè vniuerſa diſponit. nam bonum prouenit in rebus ex vna cã perfecta quaſi omnibus coniunctis quę ad bonum iuuare poſſunt, malum autẽ ſigillatim ex ſingularibus defectibus, non.n. eſt pulchritudo in corpore, niſi oĩa mẽbra fuerint decenter diſpoſita; turpitudo autem contingit, quando quodcunq; mẽbrum indecenter ſe habeat, ſicq; turpitudo ex pluribus cauſis diuerſimode prouenit, pulchritudo autem ex cã perfecta, ſicq; eſt in omnibus bonis & malis tanquam hoc Deo prouidente, vt bonum ex vna cã ſit fortius, malum autem ex pluribus cauſis ſit debilius, expedit igitur vt iuſtum regimen ſit vnius tantum ad hoc vt ſit fortius. Quod ſi à Iuſtitia declinet regimen, magis expetit, vt ſit multorum quo debilius ſit & ſe inuicem impediãt. inter iniuſta igitur regimina tolerabilius eſt Democratia, Peſsimum verò tyrannis, Idem maximè apparet, ſiquis conſideret mala quæ ex tyrannis proueniunt, quia quum tyrannus contempto cõi bono priuatum quærat, conſequens eſt vt ſubditos diuerſimode grauet ſecundum q̃ diuerſis paſsionibus ſubiacet ad aliquid affectãdum. qui.n. paſsionis cupiditate detinetur, bona ſubditorum rapit, prætereà inter ipſos diſcordias ſeminat, exortas nutrit, & ea quę ad confœderationem hominum pertinent, vt connubia & cõuiuia prohibet, & eiuſcemodi alia per quæ familiaritas & fiducia generari ſolent.

Sub tyrannis quoq; pauci virtute inſignes inueniũtur, vt.n. voluit Philoſophus, apud illos inueniuntur fortes viri penes quos fortiſsimi honorantur, Et vt Cicero ait, iacent ſemper & parum vigent, quę apud quoſque improbantur. naturale enim eſt vt homines ſub timore nutriti degenerẽt animum, & ad omne virile, ſtrenuumq; opus timidi & puſillanimes fiant, quod in prouincijs quæ diu ſub tyrannis fuerunt experimento patet.

Quia igitur † optimum & peſsimum cõſiſtunt in monarchia, id eſt principatu vnius, multum quidẽ per tirannorum malitiam redditur regia dignitas odioſa, quidam verò dum regimen regis deſiderant, in ſęuitias tyrannorum incidunt, rectoreſq; quàm plures tyrannidem exercent, ſub dignitatis regiæ prætextu, quorum exemplũ in Repu. Romanorum patet, regibus.n. à pop. Rom. expulſis, dum regium, ſeu tyrannicum potius faſtum ferre nõ poſſent, Conſules & alios magiſtratus per quos regi cœperunt, dirigi inſtituerunt, regnum in Ariſtocratiam commutari volẽtes. Et ſicut refert Saluſtius memoratu incredibile eſt, quantum adepta libertate Roma breui creuerit, plerunq; enim contingit vt homines ſub rege viuentes, ſegnius ad commune nitantur bonum, exiſtimantes id quod in eam rem impendunt, non ſibi ipſis conferre ſed alteri, ſub cuius poteſtate communia bona conſiſtere vident, quum enim bonum cõe in poteſtate vnius videnta eſſe, ad illud attenti nõ ſunt, quaſi ad id quod eſt alterius, ſed quilibet attentus eſt ad illud, quaſi ſuum, vnde ciuitas per annuos rectores adminiſtrata, interdum plus potuit quàm dux plures ſub ſe ciuitates habens, exiguaq; ſeruitia à regibus exacta grauius ferunt Ciues, quam magna onera à cõmunitate impoſita, quod in proceſſu Romanæ Reip. videri poteſt, plebs enim ad militiam ſcribebatur, quæ pro militibus ſtipendia exoluebat. Et quum ſtipendijs exoluendis commune non ſufficeret ærarium, in vſus publicos opes venere priuatæ. Sed quũ diſſenſionibus continuis vexaretur, quæ vſq; ad bella ciuilia excreuerunt quibus eis libertas cui plurimum ſtuduerant erepta eſt, & ſub poteſtate Imperatorum eſſe cœperũt, qui ſe reges à principio appellari noluerunt, quia nomen regium Romanis odioſum fuit, horum aliqui more regio commune bonum fideliter procurarunt, quorum ſtudio Rom. Reſpubli. & aucta & conſeruata eſt, plurimi verò eorum in ſubditos quidẽ tyranni, ad hoſtes vero effecti deſides, & imbecilles Rom. Rempub. ad nihilum redegerunt. Similis proceſſus (ut inquit Thomas) in populo hebręorũ fuit, primo quidem dum ſub iudicibus regebantur, vndique ab hoſtibus diripiebantur, nam vnuſquiſq; quod bonum erat in oculis ſuis hoc faciebat. Regibus vero eis diuinitus datis, ad eorum preces, propter regum malitiam, ab vnius Dei cultu receſſerunt, & in captiuitatem tãdem ducti ſunt. vtroq. igitur pericula imminent, ſiue dum timetur tyrannus, regis optimum dominium euitetur, vel dum hoc conſideratur in tyrannicam malitiam conuertatur regia poteſtas.

48 Quo varia tum fit de regimine apud Rom. quando Reſpu. ex dominio per ſe unius ... [illegible]

Quum autem inter duo † ex quorum vtroq; periculũ imminet, eligere oportet, illud potiſsimum eligendũ eſt ex quo minus malum ſequitur, ex monarchia autẽ ſi in tyrannidem conuertatur, minus malum ſequitur, quã ex regimine plurium optimatum quando corrumpit, Diſſenſio.n. quæ plurimũ ſequitur ex regimine plurium pacis repugnat bono, quod eſt in ſociali multitudine pręcipuum, quod quidem bonum per tyrannidem non tollitur, ſed particularium hominum aliqua impedĩtur, niſi fuerit exceſſus tyrannidis, in totam vniuerſitatem deſęuiens, magis igitur pręoptandum eſt vnius regimen, quam multorũ quamuis ex vtroq; ſequatur periculum. adhuc magis illud fugiendum videtur ex quo pluries ſequi poſſunt magna pericula. frequẽtius aũt ſequuntur maxima pericula

49 In principatu plurium ... colligit dominium tyrannicum. Quod vnius imperium, regimine multorum melius eſt.

multitu-

multitudinis ex multorum regimine, quàm ex regimine vnius. plerunq; .n. cõtingit vt ex pluribus aliquis ab intentione communis boni deficiat, quam quod vnus tm̃, qui cunque autem ex pluribus præſidentibus ab intentione communis boni diuertat, diſſenſionis periculum in ſubditorum multitudine imminet, quia diſſentiẽtibus principibus, conſequens eſt vt in multitudine ſequatur diſſenſio. Si verò vnus præſit, plerunq; ad commune reſpicit bonum, aut ſi ab eo mentem auertat, nõ ſtatim ſequitur, vt ad ſubditorum depreſſionem intendat, quod eſt exceſſus tyrannidis, & in malitia regiminis, maximum gradum tenens: magis igitur fugienda ſunt pericula quæ ex regimine plurium proueniunt, quam ea quæ ex gubernatione vnius. Præterea ſubiungit Thomas, non minus contingit in tyrannidem verti regimẽ multorum, quam vnius, ſed fortè frequentius, exorta nanq; diſſenſione per regimen plurium, ſæpè contingit, vnum ſuperare alios, & ſibi ſoli dominium multitudinis vſurpare, quod quidẽ ex his quę pro tempore fuerunt maniſeſtè inſpici poteſt, nam ferè omnium multorum regimen, in tyrannidem eſt terminatum vt in Rom. Repub. apparet, dum per plures magiſtratus diu adminiſtrata fuiſſet, exortis ſimultatibus & ciuilibus bellis, in crudeliſſimos tyrãnos incidit. Et ſi quis præterita facta cum ſequentibus diligenter cõſideret, inueniet plures exercuiſſe tyrannidẽ in terris q̃ per multos reguntur, q̃ in illis quæ reguntur per vnum, ſi igitur regimen qđ eſt optimum ꝑ tyrannidẽ maximè vitãdum videatur, tyrannis aũt magis in regimine plurium, q̃ vnius cõtingere ſoleat, cõſequens eſt ſimpliciter magis eſſe expediẽs ſub vno rege viuere, quam ſub regimine plurium.

Quia ergo vnius regimen præeligendum eſt, quod eſt optimum: & contingit ipſum in tyrannidem verti quod eſt peſſimum. † diligenti ſtudio laborandũ eſt, vt ſic multitudini de rege prouideatur ne incidat in tyrannum. Primum aũt neceſſariũ eſt vt talis conditionis homo ab illis quibus huiuſcemodi ſpectat officium in regem promoueatur, qui non ſit veriſimile in tyrãnidem declinare. Deinde ſic diſponẽda eſt regni gubernatio vt regi & principi iam inſtituto tyrannidis ſubtrahatur occaſio, ſimul etiam ſic eius temperetur poteſtas, vt facilè in tyrannidẽ declinare non valeat. Demum curandum eſt ſi princeps in tyrannidem diuerterit, qualiter occurri poſſit. Et quidem ſi non fuerit exceſſus tyrannidis, vtilius eſt remiſſam tyrannidem ad tempus tolerare, quam contra tyrãnum agendo, multis implicari periculis, quæ grauiora ſunt tyrannide ipſa, cõtingere .n. poteſt vt qui contra tyrannum agunt, præualere non poſſint, ſicq; prouocatus tyrannus magis deſæuiat. Quod ſi præualere aduerſus tyrannum quis poſſit, neceſſe eſt multoties grauiſſimas diſſenſiones in populo ex hoc prouenire, ſiue dum in tyrãnum inſurgitur, ſiue poſt eiectionem tyranni circa ordinationem regiminis, multitudo ſeparatur in partes. Interdum etiã contingit vt tyrannum expellens tyrannidem arripiat, & grauior q̃ pręcedens fiat. vnde Syracuſis quondã Dionyſij mortem cunctis deſiderantibus, anus quædam vt incolumis & ſibi ſuperſtes eſſet continuè orabat, quod vt cognouit tyrãnus cãm quæſiuit cui mulier reſpondit, puella exiſtens, quum grauem tyrãnum haberemus mortem eius cupiebam, quo interfecto aliquantulum durior ſucceſſit, eius quoq; dominationem finiri deſiderabam, tertium te habere cępimus importuniorem rectorẽ, ſi itaq; tu ab ſumptus fueris, deterior in locum tuum ſuccedet. Et ſi intolerabilis ſit exceſſus tyrãnidis, ad fortium virorum virtutem quibuſdam viſum fuit pertinere, tyrãnum interimere, ſeq; pro liberatione multitudinis exponere periculis, Sed hoc Chriſti doctrinæ non cõuenit, quę etiam diſcolis reuerenter ſubeſſe iubet, ſed magis vſ contra tyrannorum ſæuitiam, non priuata aliquorum præſumptione, ſed authoritate publica procedẽdum. Primò quidem ſm̃ diuum Thomam ſi ad ius alicuius multitudinis pertineat, de rege vel principe ſibi prouidere, non iniuſte

50 Qualiter multitudo habere ſe debeat circa regem, & principẽ cui auferenda eſt occaſio ne in tyrannidẽ incidat & toleran dus ẽt eſt tũne maioꝛa pericula euitãdi.

ab eadem inſtitutus princeps deſtitui poteſt, vel eius poteſtas refrenari, ſi ptãte regia tyrannice abutatur, nec infideliter agit, ẽt ſi eidem in perpetuum ſe ante ſubiecerit, quia hoc ipſe meruit in multitudinis regimine ſe minus fideliter gerens, vt principis exigit officium. Sic Romani Tarquinium ſuperbum quem in regem ſuſceperant, ꝑ ſuam filiorumq; tyrannidem à regno eiecerunt, ſubſtituta minori conſulum poteſtate, ſic Domitianus qui modeſtiſſimis Imperatoribus Veſpaſiano, & Tito fratri ſucceſſerat, dum tyrãnidem exerceret, à Senatu interemptus eſt, omnibus quę peruerſe fecerat, per ſenatuſconſultum in irritũ reuocatis. Si verò ad ius alicuius ſuperioris multitudini de principe prouidere pertineat, expectãdum eſt ab eo remedium contra Tyranni nequitiam, aduerſus q̃ omni humano deficiente auxilio, ad regem oium̃ recurrendum eſt Deum, videlicet, qui adiutor in tribulatione eſt. Eius .n. potentię ſubeſt, vt crudele tyranni cor in manſuetudinem conuertatur, quia vt inquit Salamon † cor regis in manu Dei eſt, quocũq; voluerit inclinabit illud. Ipſe .n. Regis Aſſueri crudelitatem qui Iudęis mortem parabat, in manſuetudinem vertit, ipſe eſt qui Nabuchodonoſor crudelem regem ita conuertit, vt factus fuerit diuinæ potẽtiæ prædicator, hinc etiã Virgilius ait: Ponuntq; ferocia pœni Corda volente Deo. quos verò tyrãnos ſentit, auferre de medio põt, vel ad infimum ſtatum reducere, quum ſcriptura dicat, ſedem ducum ſuperborum deſtruxit Deus, & ſedere fecit mites pro eis, ipſe eſt .n. qui videns afflictionem populi ſui in ægypto, & audiens eorũ clamorem, Pharaonem tyrannum cum exercitu ſuo in mare deiecerit, nec eſt abbreuiata eius manus, vt populũ ſuum à tyrannis liberare non poſſit, nam per Iſaiam populo ſuo promittit, ſe daturum requiem à labore & concuſſione, ac ſeruitute dura, q̃ ante ſeruierat. ſed vt tale beneficiũ populus à Deo conſequi mereatᷣ, à peccatis abſtinere debet in quorum vltione impij diuina permiſſione principatũ accipiunt, dicente Dño dabo tibi regẽ in furore meo. tollenda eſt igit culpa vt ceſſet tyrãnorum plaga.

51 Ex malo princ. non poſſe bonũ fieri Dei auxilio, .n. eius manus correxit. tollẽda tamẽ eſt prius per homines culpa.

Quoniam igitur liquet † ad principem ſpectare bonũ multitudinis quęrere, oneroſum graueq; eius officium videtur, niſi proprium aliquod bonum ex eo proueniret. Conſiderare itaq; oportet quale ſit, boni regis & principis conueniens præmium, quibuſdã viſum fuit pręter honorem & gloriam aliud nihil eſſe: princeps .n. cui prædicta nõ ſufficiunt tyrannus efficitur, ineſt quippe animis hominum vt proprium quærant bonum, voluptates, & diuitias, ſicq; ad rapinas & ſubditorum iniurias conuertũtur. ſed ſi hanc ſniam recepimus plura ſuccedẽt inconuenientia. in plurimis hoc regibus diſpendioſum eſſet, ſi tot labores ſolicitudineſq; paterentur, pro tã fragili mercede, & multitudini nociuum, ſi principibus tale pręmiũ ſtatuatur: nam ad boni viri officium pertinet, vt cõtemnat gloriam ſicut cetera temporalia bona, virtutis .n. eſt, & fortis animi gloriam pro iuſtitia contemnere, ſicut & vitam, vñ mirabile quoddam ſequitur, ut quia uirtutũ actus ſequitur gloria, ipſa gloria dignè contemnatur, & ex cõtemptu gloriæ homo glorioſus reddatur. iuxta illud Fabij, gloriam qui ſpreuit ueram habebit. ſi igitur hoc ſolum bonum ſtatuatur principibus pręmium conſequens erit bonos uiros non aſſumere principatum, aut ſi aſſumpſerint ſine præmio eſſe. quoniam ergo mũdanus honor & hominum gloria regiæ ſolicitudinis non eſt ſufficiens præmium, quærendum eſt quale ſit eidem ſufficiens.

52 Quid præcipue mouere debeat principem ad regẽdum honor vel gloria.

Eſt autem conueniens ut Rex à Deo pręmiũ expectet, miniſter .n. pro officio, à Domino pręmiũ expectat. princeps autem populum gubernando miniſter Dei eſt, quũ omnis poteſtas (vt Apoſtolus ſcribit) à Deo ſit. Reges igitur, & princeps pro ſuo regimine præmium à Deo expectare debent. Remunerat aũt Deus pro ſuo miniſterio reges & principes interdum temporalibus bonis, quæ præmia malis & bonis cõmunia ſunt. Bonis autem regibus, & principibus quia pia intentione populum Dei regunt

non

non quidem terrenam, ſed æternam mercedem eis promittit nec in alio quam in ſeipſo: hoc igitur præmiū virtutis conuenienter exponitur, quod hominem beatum facit: Si autem bene operari virtutis opus eſt, regis, verò & principis, opus eſt, bene regere ſubditos, hoc etiā erit præmium regis, quod eum faciat eſſe beatum, beatitudinem aūt dicimus vltimum deſideriorum finem, neq;.n. deſiderij motus in infinitum procedit: Eſſet.n. inane naturale deſiderium quum infinita pertrāſiri non poſsint, quum autem deſiderium intellectualis naturę ſit vniuerſalis boni, hoc ſolum bonū poterit verè beatum facere, quo adepto nullum bonum reſtat, quod amplius deſiderari poſsit, vnde & beatitudo dr eſſe perfectum bonum quaſi omnia deſiderabilia in ſe comprehendens. ſed tale nō eſt aliquod terrenum bonum, nā qui diuitias habent amplius habere deſiderant, & ſi ampliora non quærunt, deſiderant tamen vt ea permaneant, vel alia in locum eorum ſuccedant, nihil.n. permanēs inuenitur in rebus terrenis: nihil igitur quietum eſt, quod mortaliū poſsit deſiderium quietum reddere: ergo, nec terrenum aliquod bonum faciet, vt poſsit eſſe regis & principis conueniēs pręmium. Pręterea cuiuſlibet rei finalis intentio & completum bonum ab aliquo ſuperiore dependet, Si.n. argento miſceatur aurum, argentum fit melius, quod ex plumbi admixtione impurum efficitur, conſtat aūt terrena oīa eſſe infra mētem humanam, beatitudo verò eſt hominis perfectio finalis & completum bonum, ad quod oēs peruenire deſiderant, nihil igitur terrenum eſt, quod hoiem poſsit beatum facere, nec igitur terrenum aliquid eſt p̄mium principi ſufficiens, & quod regi & principi pro p̄mio decerni poſsit, cuiuſlibet.n. rei deſiderium in ſuum tendit principium, humanæ verò mentis cā non eſt aliud quàm Deus, qui eam ad ſuam imaginē fecit, ſolus igitur Deus qui hominis deſiderium facit quieſcere, hominēq; beatum, regi ac principi conueniens præmium eſt.

53 Conſiderandum vlterius eſt † quod, eminentē cœleſtis beatitudinis gradum obtinebunt, qui principis officium laudabiliter exequuntur, ſi.n. beatitudo virtutis eſt præmium, conſequens eſt vt maiori virtuti maior beatitudinis gradus, ſm Thomam debeatur. Eſt autem præcipua virtus qua homo aliquis non ſolum ſeipſum, ſed ēt alios dirigere pōt, & tanto magis, quanto plurium eſt rectrix, ſi maior namq; virtus requiritur ad regēdum domeſticam familiam quam ad regendum ſeipſum, multoq; maior ad regimen ciuitatis & regni, excellētis virtutis eſt officium regium bene exercere: in beatitudine ergo excellēs ei debetur præmium. Præterea in oībus artificijs & potentijs laudabiliores ſunt, qui alios bene regunt, q̄ qui ſm alienā directionem ſe bene habent: In ſpeculatiuis.n. maius eſt, virtutem alijs docendo tradere, q̄ quod ab alijs docetur capere poſſe. In artificijs ēt. magis æſtimatur & maiori p̄tio conducitur architector qui artificium diſponit, q̄ artifex qui ſm eius diſpoſitionem manualiter operatur: & in rebus bellicis maiorem gloriam ex victoria conſequitur prudentia ducis quam militis fortitudo. Sic aūt ſe habet rector multitudinis in his quę à ſingulis ſm virtutem agenda ſunt, ſicut doctor in diſciplinis, & architector in ædificijs, Duxq; in bello, vnde ſequitur Regem, & principem maiori præmio dignum ſi bene ſubiectos gubernauerit, q̄ ſi aliquis ſubditorum ſub rege bene ſe habuerit, & hoc lucidius apparebit, ſi quis magis ſpecialiter conſideret, laudatur.n. ab hominibus quis priuata perſona, à Deoq; pręmio condonatur, ſi egenti ſubueniat, ſi diſcordes reconciliet, ſi oppreſſum à potentiore eripiat, denique ſi alicui opem conſiliumue qualitercunq; ad ſalutē conferat: quanto magis ab hoībus laudandus eſt, & à Deo præmio condonandus qui totam prouinciam facit pace gaudere, violentias cohibet, Iuſtitiam ſeruat, & quid ab omnibus agendum ſit legibus & pręceptis diſponit? Hinc ēt regię virtutis magnitudo apparet, qui Dei ſimilitudinem gerit, dum agit in regno quod Deus in mundo, tāto aūt eſt Deo acceptius aliquid, quāto magis ad eius imitationem accedit, ideò cōſequens eſt bonos principes Deo acceptiſsimos eſſe, maximoq; pręmio ab eodem condonan- 54
dos. † Principatus verò (vt aiunt) virum oſtēdit. multi.n. ad principatum Imperiumq; peruenientes à virtute diſcedunt, qui dum in ſtatu eſſent infimo videbantur virtute prædicti, vnde difficultas quæ principes vrget ad bene regendum, maiori præmio eos facit dignos, quod ēt diuina auctoritate firmatur, dr.n. Zacharię c.12. quod in illa beatitudinis die qua erit dominus protector habitātibus in Hieruſalem, i. in viſione pacis æternæ, aliorum domus erunt ſicut domus Dauid, quia ſcilicet omnes reges erūt, & regnabunt cum Chriſto vti membra cum capite: Sed domus Dauid quemadmodum domus Dei, quia ſicuti regēdo fideliter Dei officium geſsit in populo, ita in pręmio Deo propinquior erit, adhærebitq; ſcilicet.n. angelorum & hominum infinitus numerus eſſentiā Dei videat, inęqualiter tā vident. Ideò Ioannis c.14. dicitur, in domo patris mei, multæ ſunt manſiones, id eſt diuerſa præmia meritorum ſecundum expoſitores. cauſabitur aūt ea inæqualitas, eo quod intellectus alicuius maiorem facultatem Deum videndi adipiſcetur quā alius, & qui plus charitatis habuerit, perfectius ac maiori beatitudine Deum videbit, vt volunt Theologi. ſicuti ē contrario præſcitis in infernoq; damnatis diuerſa tormēta pro qualitate q̄titateque demeritorum parata ſunt. cumq; manſionum diuerſitatem in cœlo eſſe Chriſtus declarauit, ne de æterna beatitudine minus perfecti deſperarent, nam ſi in domo cœleſtis patris vnica tantum eſſet manſio, hoc eſt vnicus tantum eſſet beatitudinis gradus, oporteret in hac vita omnium beatitudinem ſperantium merita eſſe æqualia, alioqui ad illam vnicam manſionem peruenire non poſſent, per hoc q; imperfecti qui ad æqualitatem perfectorum non aſcendunt, in illa beatitudine locum nō haberent, quibus vtpote non deberetur vnica illa māſio, & ille beatitudinis gradus: ſubiunxit, ideò loco proximè allegato, Chriſtus, ſi aliter eſſet, dixiſſem vobis vt per hoc videlicet ſtuderetis fieri omnes æquales in meritis.

Quum regibus & principibus in cœleſti beatitudine tā grande proponatur præmiū ſi in regendo ſe bene habuerint, ſumma diligenti cura ſe ipſos obſeruare debent, ne in tyrannos conuertantur: nihil.n. eis acceptius eſſe debet, q̄ quod ex honore regio, quo ſublimantur in terris, in cœleſtis regni gloriam tranſferantur. Addendū eſt ēt q temporalia hæc commoda, quorum cā tyranni iuſtitiam deſerunt, ad lucrum (vt inquit Thomas) regibus & principibus magis proueniunt, dum iuſtitiam colunt, ſeruantq;, experientia enim docet Reges & principes diuitias magis per iuſtitiam adipiſci, quàm per rapinā tyrāni. Ex quo.n. tyrannorum dominium ſubiectæ multitudini diſplicet, multos egent ſubſidijs, vt contra ſubditos tuti reddantur, in quibus neceſſe plerunq; eſt plura expendere, q̄ à ſubditis rapiant, & extorqueant. Regum aūt dominium quod ſubditis placet, ad cuſtodiam illos paratos habet, in quibus expenſa neceſſaria nō eſt, immò in neceſsitatibus regibus plura ſponte donant, quā tyranni diripere poſsint; Similiter iuſto Dei iudicio cōtingit, vt qui diuitias iniuſtè congregant, inutiliter eas diſpergant, aut iniuſtè auferantur ab eis. Præterea quis dubitat bonos reges non ſolū in vita, ſed poſt mortem magis quodammodo laudibus hominum viuere, & in deſiderio haberi, malorum verò nomē aut ſtatim deficere, aut ſi excellentes in malitia fuerint, cum deteſtatione eorum memoriam fieri? ſi quis ēt antiquorum geſta & neotericorum euentus conſideret, vix inueniet alicuius tyranni dominium diuturnū fuiſſe: vnde & Ariſt. in ſua Politia multis tyrannis commemoratis oīum dominium breui tempore extinctum fuiſſe demonſtrat, qui verò diutius præfuerunt in tyrannidē non multum excedebāt, ſed in pluribus regalem modeſtiam imitabantur. Adhuc autem hoc magis fit manifeſtū (vt Thomas ait) ex conſideratione diuini iudicij, Deus.n. hominem

minem

In cœleſti beatitudine maiorē gradū principes boni obtinebunt.

Principatus virum oſtendit.

minem hypocritam propter peccata populi † regnare facit. nullus autem verius hypocrita dici poteſt, quàm qui regis aſſumit officium, & exhibet ſe tyrãnum. hypocrita enim dicitur, qui alterius repreſentat perſonam, ſicut in ſpectaculis fieri conſueuit, ſic igitur Deus immittit tyrãnos ad puniendum ſubditorum peccata, quæ calamitas ira Dei nuncupatur, iuxta illud, dabo vobis regem in furore meo. † infelix eſt aũt Rex, qui populo in Dei furore conceditur, non.n. põt illius dominiũ ſtabile eſſe, quia nõ obliuiſcit̃ miſereri Deus, nec cõtinebit in iras eius miſericordias ſuas, ſed poſt tẽpeſtatẽ p eos populo inductam, p eorundem deiectionẽ tranquillitatem inducet, quorũ peccata ex dignitate ſuſcepti officij grauiori etiam pœna afficiet: vt enim rex ei⁹ miniſtros grauius punit ſi infidos inuenerit, Ita Deus ſeuerius plectet eos, quos ſui regiminis executores & miniſtros facit, ſi perperam agant, Dei iudicium in amaritudinem conuertentes. Priuatur itaq; tyrannus excellẽtiſsima beatitudine quę regibus & principibus in præmium debetur, maximisque tormentis ſubijcitur. omnibus igitur neruis viribusq; contendas, vt ad iuſti principis regimen ſemper accedas, & exaltabitur mirum in modum gloria tua.

58 Infelix eſt princeps qui populo in Dei furore conceditur.

Conſequens † eſt autem conſiderare quod ſit regis, & principis officium, & qualem oporteat eſſe principem; his quæ in ſuperioribus ſcripſimus quibuſdã additis, & quia ea quæ ſunt ſecundum artem imitantur ea quæ ſunt ſm naturam, ex quibus accipimus, vt ſecundum rõnem operari poſsimus, optimum vr̃ Regis & Principis officium à forma naturalis regiminis aſſumere. Inuenitur autem, ait Thomas, in rerum natura regimen vniuerſale & particulare, vniuerſale quidem ſm quod omnia ſub Dei regimine cõtinentur, qui ſua prouidentia cuncta gubernat. Particulare aũt regimẽ diuino quidem regimini maximè ſimile. ſ. qđ inuenitur in hoĩe qui ob hoc minor mundus appellatur, quia in eo vniuerſalis regiminis forma inuenitur, nam ſicut vniuerſa creatura, corpora & omnes ſpirituales virtutes ſub diuino regimine cõtinent̃, ſic & corporis membra, & ceteræ virtutes animæ à rõne reguntur, & ſic quodãmodo ſe habet ratio in homine vt Deus mũdo.

59 Princeps in regno ſicut anima in corpore & Deus in mundo eſſe debet.

Hoc igitur officium principem ſe ſuſcepiſſe cognoſcat, vt ſit in regno ſicut anima in corpore, & ſicut Deus in mundo. quæ ſi diligenter conſideret, ex altero Iuſtitię zelus in eo accenditur, dum conſiderat, ad hoc ſe poſitum vt loco Dei iudicium in regimine ſibi credito exerceat, ex altero verò manſuetudinis & clementię lenitatẽ acquirit, dum ſuo regimini ſubditos, vt ꝓpria mẽbra reputat.

Et ſi inſtitutioni ciuitatis opera detur, ꝓuidere oportet quis locus ſit ſacris, quis iuri reddẽdo, quis ſingulis artificibus deputandus, vlterius autem oportet hoĩes qui locis congruis, ſecundum officia ſua, deputãdi ſunt; Demũ prouidendum vt ſingulis neceſſaria ſuppetant, ſm cuiuſque conſtitutionem, & ſtatum, aliter ciuitas conſiſtere non poſſet. Deinde per legem diuinam edoctus princeps † prouidere debet, qualiter multitudo ſibi commiſſa bene viuat: quod quidem ſtudium in tria diuiditur, vt in ſubiecta multitudine bonam vitam inſtituat, Inde vt inſtitutam conſeruet, demum vt cõſeruatam ad meliora promoueat. Circa quæ principi triplex imminet cura, prima quidẽ de ſucceſsione & ſubſtitutione illorum qui diuerſis officijs præſunt, vt quemadmodum per diuinum regimen in rebus corruptibilibus quę ſemper eædem durare non poſſunt, prouiſum eſt vt per generationem alia in locum aliorum ſuccedant, vt vel ſic conſeruetur integritas vniuerſi, Ita per regis ſtudium cõſeruetur ſubiectæ multitudini bonũ dũ ſollicitẽ & prudẽter curat qualiter alij in deficientium locum ſuccedant, Deinde vt legibus & præceptis præmijs & pœnis hoĩes ſibi ſubditos ab iniquitate coerceat, & ad opera virtutum ſapiẽtia inducat, exẽplum à Deo accipiens qui hominibus legem dedit, obſeruantibus quidem mercedẽ, tranſgredientibus pœnam retribuẽs. Tertio principi cura imminet, vt multitudo ſibi ſubiecta contra hoſtes tuta reddatur. nihil.n. prodeſt interiora vitare pericula, ſi ab exterioribus defendi nõ poſſet. Pacis igitur tpe prudens & ſapiens princeps morum iniquitati bonis legibus occurrat, malas tollat, & deprauatas corrigat, rões exquirat, quibus populũ quàm minimum grauet, quibus ditionẽm ſuam latrocinijs maleficijsq; liberet, & malis hominibus purget, quibus ſeq; eam meliorem efficiat, nõn faſtum & ſuperbiam oſtẽdat, ſed quæ ad reipublicę commoditatem pertineant procuret, quæ parum tuta ſunt cõmuniat, publicis ædificijs ornet, pontibus, templis, ripis, aquæ ductibus, loca peſtilentiæ obnoxia purget, vel ædificiorum mutatione, aũt deſiccatis paludibus, fluuios incommode fluentes, aliò deriuet, flumina ad publicam vtilitatem vel arceat, vel admittat, & nauigabilia bonorum principum exẽplo faciat, ſubditos magis virtute & moribus, æſtimet q̃ cenſu. Auguſtus vrbẽ pro maieſtate Imperij excoluit, adeo vt iure ſit gloriatus (vt Suetonius ait) marmoream ſe relinquere, q̃ latericiam accepiſſet. † Et quẽadmodum Vegetius ait, maiorem gloriam aſſequi principes non potuere, quã nouas Ciuitates fundando, aut ab alijs conditas ampliando in ſuum nomen transferre. Si igitur facultas id faciendi cõcederetur in electione regionis maxima eſſet adhibenda cura, vt oĩ nociuo libera & cõmoditatibus refertiſsima quoad fieri poſſet haberetur, in primis cœlum ne habitãtes graue & infeſtum haberent oĩ diligentia penitus pcauebant, prudenti id quidem & maximè neceſſario conſilio, nam terram atq; aq̃ ſi quid habeant in ſe vitij, arte & ingenio corrigi poſſe non negant. Cœlum verò nulla ingenij ope nullaq; hominum manu ſatis poſſe emendari aſſeuerant, & oĩno ſpiritus anhelitus quo vno maximè vitam ali, ſeruariq; ſentimus, mirifice ad ſalutem confert, ſi erit puriſsimus, tum & q̃tum habeat cœlum in gignẽdis, producendis, alendis, ſeruandisq; rebus vim, quis eſt quẽ id fugiat? qñ & præſtare ingenio eos intelligas hoĩes, qui cœlo fruantur puriores, q̃ eos qui craſſo & madenti, quæ vna res potiſsimum effeciſſe creditur, vt Athenienſes acumine ingenij multo præſtiterint Thebanis. Ex temperie regionis habitatores multa cõmoda conſequuntur, In primis incolumitatem corporis, & longitudinem vitæ, quũ enim ſanitas in quadam tẽperie humorum conſiſtat, in loco temperato conſeruabitur ſanitas, ſimile.n. ſuo ſimili conſeruatur, ſi aũt fuerit exceſſus caloris, vel frigoris, neceſſe eſt ſm qualitatem aeris, quod qualitas corporis immutetur, vnde naturali quadam induſtria animalia quædam tpe frigido ad calida loca ſe transferunt, rurſus tempore calido frigida repetendo, vt ex cõtraria diſpoſitione loci temporis conſequantur temperiem.

60 De ordine boni principis.

61 Princ. propriũ eſt ſtatuere ciuitates & oppida, ad gloriam conſequendam, eligẽdo loca tẽperata.

Poſt electionem autẽ regionis oportet † Ciuitati conſtituendæ locum idoneum eligere, in quo vt diximus in primis aeris ſalubritas requirenda vr̃, conſeruationi.n. ciuili præiacet naturalis vita, quæ per ſalubritatem aeris ſeruatur illæſa, locus aũt ſaluberrim⁹ erit, vt Vegetius inq̃t, excelſus, non nebuloſus, non pruinoſus, regionesq; cœli ſpectans, neq; æſtuoſas, neq; frigidas, neque paludibus vicinas, eminentia quidem loci ſolet ad ſalubritatem aeris conferre, quia locus eminens vẽtorum perflationibus patet, quibus redditur aer pur⁹, vapores ẽ: qui virtute radij ſolaris reſoluuntur à terra, & ab aquis multiplicãtur magis in vallibus & in locis demiſsis q̃ in altis in quibus aer ſubtilior inuenitur. Huius autem aeris ſubtilitas quę plurimum ad liberam & ſinceram reſpirationem valet, per nebulas impeditur, & pruinas quæ ſolẽt in locis humidis abundare, vnde huiuſcemodi loca ſalubritati contraria inuenirentur, & quia loca paludoſa humiditate abundãt, oportet locum conſtituendæ vrbi electum à paludibus eſſe remotum. Quum.n. auræ matutinæ ſole oriente peruenient, & à paludibus ortæ nebulæ eis adiungentur flatus animalium paluſtrium venenatorũ cum nebulis mixtos ſpargent, & locum facient peſtilentem. oportet etiam locum vrbi deſtinatum ad calorẽ & frigus temperatẽ diſponi,

ſponi,ſecundum aſpectus ad cœli diuerſas plagas,ſi enim mœnia maximè prope mare conſtituta ad meridiem ſpectabunt ſalubria non erunt, huiuſcemodi.n.loca mane quidem frigida erunt,quia non reſpiciuntur à ſole, Meridie verò feruentia propter ſolis aſpectum,quæ aũt ad occaſum ſpectant orto ſole tepeſcunt,vel ẽt frigeſcunt,Meridie calent,veſpere feruent propter caloris continuationem ad ſolis aſpectum, ſi verò ad orientem ſpectabunt, mane quidem propter ſolis directam oppoſitionem temperatè caleſcẽt, nec multum in Meridie calor augebitur ſole locum directè minimè ſpectante,veſpere verò totaliter radijs ſolis auerſis frigeſcent: eademq; vel ſimilis temperies erit ſi ad Aquilonem locus reſpiciat, vrbis oppoſitum eſt,qui Meridie reſpiciente dictum eſt,Poſſumus autem experimento cognoſcere (vt inquit Thomas) quod in maiorem calorem minus ſalubriter aliquis transmittatur,quę.n.à frigidis locis corpora traduntur in calida,durare non poſſunt,ſed diſſoluuntur quia calor ſugendo vaporem naturales virtutes diſſoluit, vnde ẽt in ſalubribus locis corpora æſtate infirma reddũtur.Quia verò ad corporum ſanitatem conuenientium ciborum vſus requiritur, in hoc conferre oportet de loci ſalubritate qui cõſtituendæ vrbi eligitur,vt ex conditione ciborum diſcernatur,qui naſcantur in terra: quod quidẽ explorare ſolebãt antiqui, ex animalibus ibi nutritis, quum.n.hominibus alijsq; animalibus cõe ſit,vti ad nutrimẽtum his quæ naſcuntur in terra, conſequẽs eſt vt ſi occiſorum animaliũ viſcera bene valentia inueniuntur, homines etiam in eodem loco ſalubrius nutriri poſſe,at ſi animalium occiſorum membra morbida ſunt rationabilius accipi põt iuxta Demetrij & Platonis vetus inſtitutũ, nec hominibus illius loci habitationem ſalubrem fore.

63 De ſalubritate aquæ in ciuitate neceſſaria

Sicut autem aer temperatus, † ita ſalubris aqua eſt requirenda. ex his.n.maximè dependet ſanitas corporum, quę ſæpius in vſum hominum aſſumũtur,& de aere quidem manifeſtum eſt, quod quotidie ipſum aſpirãdo intro attrahimus ad vitalia vſq;, vnde principaliter eius ſalubritas ad incolumitatem corporum cõfert. Ac interea quæ per modum nutrimenti aſſumuntur, aqua eſt,qua ſæpiſsimè vtimur, tam in potu quam in cibo, ideo nihil eſt præter aeris puritatem magis pertinens ad loci ſanitatem q̃ aquarum, ſalubritas: aquam aũt eſſe optimam refert ut limpida,perlucida,& tenuis ſit, quæ in candidum linteum infuſa non commaculatit,quæ ferueſacta fecem non dimiſerit, quæ Muſcoſum Alueum quo perfluat & præſertim ſaxa coinquinata non reddiderit. Addunt aq̃ percommodam eſſe in qua legumina decocta bene miteſcant, aeris verò loci & aquarũ ſalubritas cõſiderari põt, ſi cõmorantium facies bene coloratę appareant,robuſta corpora,& diſpoſita membra,ſi pueri multi & viuaces, ſi ſenes multi reperiantur ibidem: ecõtrario ſi facies hominũ deformes appareant,debilia corpora, exinanita membra,vel morbida,ſi claudi & tortuoſi multi naſcantur, ſi pauci & morbidi pueri,& adhuc pauciores ſenes,dubitari nõ põt, id cœli aeriſq; vi ac vitio,aut occultiore aliqua deprauatæ naturæ cauſa fieri, & locum eſſe mortiferum.

64 De copia rerum ad ciuitatem neceſſaria & quis modus copiæ magis conducat.

Oportet † autem vt locus conſtituendæ vrbi electus non ſolum talis ſit, qui ſalubritate habitatores cõſeruet, ſed vbertate ad victum ſufficiat:impoſsibile.n.eſt hoĩum multitudinẽ habitare,vbi victus copia non ſuppetit. Duo tñ ſunt modi quibus ciuitati põt rerum affluentia ſuppetere, vnus propter fertilitatem regionis omnia abundè producentis quæ humanæ vitæ requirit neceſsitas, alius aũt per negotiationis & mercaturæ vſum,quo mediante neceſſaria vitæ diuerſis ex partibus adducantur. Primus aũt modus conuenientior eſſe manifeſtè cõuincitur. tanto.n.aliquid dignius eſt,quanto per ſe ſufficientius inuenitur,quia qđ alio indiget,deficiens eſſe liquet, ſufficientiam autem plenius poſsidet. Ciuitas cui circumiacẽs regio ſufficiens eſt ad neceſſaria vitæ,quàm illa quę indiget ab alijs ꝑ negotiationem accipere: dignior eſt.n.ciuitas, ſi rerum abundantia ex proprio territorio fruatur,quam ſi per mercatores abundet, quum hoc ſit etiam ſecurius propter bellorum euentus,& diuerſa bellorum diſcrimina, quibus cõmeatus deportatio faciliter impediri põt, cuius defectu opprimeretur ciuitas. Eſt etiã hoc ad conuerſationem ciuilem vtilius, nam ciuitas quæ ad ſui ſubſtãtiam mercatorum multitudine indiget, extraneorum conuictum ſuſtineat oportet,extraneorum autem cõuerſatio ciuium mores,vt inquit Philoſophus, plurimũ corrumpit,neceſſe etenim eſt vt extranei alijs legibus, & conſuetudinibus enutriti, in multis à ciuium moribus diſcrepent,ſicq; dum ad ſimilia agenda prouocãtur ciues, perturbatur ciuilis cõuerſatio. Hinc Cicero in orationibus ait Carthaginenſes fraudulentes & mendaces, nõ genere ſed natura loci fuiſſe,qui ꝑpter portus ſuos multis & varijs mercatorum & aduenarum ſermonibus ad ſtudium fallendi ſtudio quæſtus vocabantur.

Prętereà ſi ciues ipſi mercaturę dediti fuerint,pluribus vitijs pãditur aditus: quum.n.negotiatorum ſtudium ad lucrum maxime tendat,per negotiationis vſum in cordibus ciuium accenditur,ex quo conuenit in ciuitate omnia fieri venalia, & fide ſubtracta locus fraudibus aperiĩ, & contempto bono publico, quiſq; proprio commodo deſeruiet,virtutiſq; deficiet ſtudium, dum honor virtutis præmium omnibus defertur, vnde in tali ciuitate neceſſe erit,conuerſationem ciuilem corrumpi, eſt.n.negotiationis vſus militari plurimum cõtrarius, negotiatores enim dum vmbram colunt,laboribus parcunt,& dũ fruuntur delitijs molleſcunt animo, redduntur; corpora debiliora & ad labores militares inepta,ex quo militibus per ius ciuile negotiatio interdicta eſt. Deniq; ciuitas illa pacifica magis eſſe ſolet etiam, cuius populus rarius congregatur,& minus intra vrbis mœnia reſidet, ex frequenti enim hominum concurſu litibus datur occaſio, & ſeditionibus miniſtratur materia,vnde ſm Philoſophum vtilius eſt extra ciuitatem populum exerceri,quàm intra ciuitatis mœnia iugiter commorari. Si autem ciuitas ſit negotiationibus dedita,oportet intra vrbem ciues reſidere, ibiq; mercaturam exercere. Eſt igitur vtilius ciuitati, eorum quę ad proprium victum ſpectant,ex proprijs agris copiam ſuppetere, quàm quod ciuitas negotiationi penitus ſit expoſita, negotiatores tamen à ciuitate excludi omnino non oportet,quia haud facile locus inueniri poteſt,qui ſic vitæ oĩbus neceſſarijs abundet,vt quibuſdam aliunde allatis non indigeat. Et eorum quæ eodem in loco ſuperabũdant,redderetur pariter multis damnoſa copia ſi à mercatoribus ad alia loca transferri non poſſent. oportet igiĩ perfectã ciuitatẽ mercatorib' moderatè vti.

65 De amœnitate ciuitatis & locorum.

Eſt etiam,† conſtruendis vrbibus eligendus locus qui amœnitate habitationis delectet, non.n.facile deſeritur locus amœnus,nec ad locum illum cõiter confluit habitantium multitudo,cui deeſt amœnitas,eo q hominis vita abſq; amœnitate diu durare non poſsit,ad hanc autem amœnitatem pertinet, q ſit locus camporum planicie diſtentus,arborum,ferarum,montium propinquitate conſpicuus,nemoribus gratus,& aquis irriguus:verum, quia amœnitas nimia homines ad delitias allicit, quod ciuitati plurimum nocet, ea moderatè vti oportet, homines.n. delitijs vacantes, ſenſu primum hebetantur:earum enim ſuauitas ſenſibus animum immergit,ita vt in rebus delectabilibus liberum iudicium habere nõ poſsint, Deinde ſuperfluæ delectationes ab honeſtate,virtuteq; diſcedere ſæpe cogunt: nihil.n.magis perducit ad immoderatum augmentum per quod medium virtutis corrumpitur, q̃ delectatio,tũ quia natura delectationis auida eſt, & delectatione ſemel ſumpta in turpium delectationum illecebras præcipitatur, ſicut ligna ſicca paruo accenduntur igne,tum etiam quia delectatio nõ ſatiat appetitum,ſed guſtata ſitim ſui magis inducit: vnde ad virtutis officiũ pertinet homines à delectationibus ſuperfluis abſtinere, eo.n.pacto facilius ad medium virtutis peruenitur. molleſcunt

leſcunt etiam animo delitijs dediti, & ad ardua attentanda, tolerandoſq́; labores, & contemnenda pericula timidi redduntur: Demum delicijs immerſi pigreſcunt, & negotijs ſtudijſq́; neceſſarijs intermiſsis, curam delitijs ſolum adhibent, ad paupertatemq́; reducti dum conſuetis voluptatibus indulgere nequeunt, furtis rapiniſque ſe exponunt, quò voluptates ſuas explere valeant.

Eſt igitur ciuitati damnoſum, vel ex loci diſpoſitione, vel ex quibuſque alijs rebus deliciarũ ſuperfluitate abundare: opportunũ eſt ergo in cõuerſatione humana quaſi condimenti loco, parum delectationis habere, vt animus hominum recreetur. Præterea ſi id quod ad finem eſt, quæritur vt finis, naturæ ordo tollitur & deſtruitur, vt ſi faber malleum propter ſeipſum quærit, aut carpentarius ſerram, vel medicinam medicus, quę ad debitos ipſorum ordinantur fines. In ciuitate autem ſibi regiminis commiſsi finis quem Rex vel princeps intendere debet, eſt ſecundum virtutem viuere. Cæteris verò quilibet vti debet ſicut his quæ ſunt ad finem attingendum, ſed hoc ideò contingit in his qui delectationibus ſuperfluè innituntur, quum huiuſcemodi voluptates ad iam dictum finem minimè ordinentur immò vt finis quæri videntur.

Agendum nunc eſt de quibuſdam quæ ad principẽ in relatione ad ſubditos pertinẽt, vnde regimen placidè gu-
66 bernetur, & licet in ſuperioribus † aliqualiter in genere
Non eſt abſonum in ſpecie tangere quæ in genere dicta ſunt. tactum ſit, in ſpecie tractandum eſt, ad maiorem declarationem eorum, quæ per principem agenda ſunt, † Primum quidem vt ſingulis regiminis partibus naturalibus abundet diuitijs, quas ſic Ariſt. vocat, vel quia naturalia
67 ſunt, ſeu quia hõ ipſis naturaliter indiget, vt ſunt campi,
Expedit principem diuitijs abundare. vineæ, oliueta, paſcua, ſyluæ ceduæ, nemora, viuaria diuerſorum animalium & auium, armentaq́; & greges, Hinc Salomon oſtendens ſui regiminis magnificentiam, ędificaui inquit mihi domos, plantaui vineas, feci hortos & pomaria quæ conſeui cuncti generis arboribus & ad irrigandum hortos ſyluam lignorum germinantium piſcinas extruxi. Cuius quidẽ generis rõ multipliciter aſsignari põt, vna ſumitur ex parte vſus ipſius rei, qui delectabilior quidem in re propria, q̃ in aliena videtur eſſe, ſecũda ſumitur ex parte miniſtrorum principis. ſi. n. ad ſubditos & vicinos pro neceſſarijs vitæ principis recurrere ipſos oporteat, oppreſsionibus præſtatur cã, & in ſubditis ſcandala generantur, vel ex eorum commertio, in quo, aut lędit auaritia quæ ementem, vendentemùe comitatur, vel fraus conturbat. Tertia rõ ex parte rerũ venalium accipitur, quæ vt in pluribus nõ carent ſophiſmate, vñ tantæ nõ ſunt ad nutriendum efficaciæ, quemadmodum propria, ideò in prouerbijs ait Salomõ. aquam ciſternæ tuæ bibe, Sunt etiam propria ad victum pertinentia maioris ad ſumendũ ſecuritatis, Et hoc exigit principis magnificẽtia, vt tranſeuntibus largius promptiuſq́; præbeantur, quod fit ſi prædictis abundent principes. Rurſus quia Natura ex opere ſuo delectatur, dum conſiderat nouũ continuè procedendi modum in actibus ſuis, ſiue in viuendo, ſiue in generando, ſiue in parturiendo, ex quibus in dominis admiratio cõſurgit, & inde delectatio. Quod autem edu-
68 catio delectationis ſit cauſa † probat Pharaonis filia quæ
De educatione. Moyſem nutriri fecit, quem poſtea in filium adoptauit.

69 Debẽt præterea † equitatu ornati eſſe principes ad de-
De equitatu principis. corem, & pro defenſione contra hoſtes, aptiores enim expeditioreſq; redduntur ſi equitia eorumq́; armenta habeant, quemadmodum de Salomone rege ſcribitur.

70 Neceſſaria pariter ſunt principi † aurum, argẽtum, & c.
Theſaurũ principi neceſſarium eſſe. metalla, ſine quibus opportunè regere & bene imperare non poſſunt. Eſt. n. (vt Philoſophus ait) nummus futuræ neceſsitatis quaſi fideiuſſor, principẽ igitur pecunijs abũdare oportet, quò poſsit, in neceſsitatibus ſibi prouidere, & ſubditis ſuccurrere, ad populum. n. ſic ſe habere Princeps debet, vt ad oues paſtor, & ad filios pater. Quamobrem ex ærario publico frumentum in terra Aegypti emit Pharao, quod ingruenti fame, ſecundum Ioſephi prudẽtiam ne periret populus diſtribuiſſe legitur, ærarium. n. principis ſtomacho comparatur, vt ſicut in ſtomacho recipitur & ad membra diffunditur cibus, ita principis ærarium pecunijs repletum iuxta neceſsitatem in ſubditos diffundi debet. Turpè eſt ẽt, & dignitati principis minimè cõſentaneum, à ſubditis mutuum pro neceſsitatibus ſumere. Ad hæc quum pecunia ſit neruus belli, oportet ærarium principis plenum eſſe pro ſtipendijs militũ, pro conſtituendiſq́; vel firmandis contra hoſtes pręſidijs. Sũt igitur q̃ præſcripſimus neceſſaria principi, non ad oſtentationem, fauſtumùe, ſed ad ſui ſuorumq; ſuſtentationẽ.

Neceſsitate quoq; vrgetur Princeps † vt neceſſarios mi- 71
niſtros habeat, qui ad regiminis ſunt complementum; *De miniſtris principis.*
ſine quibus dominium ſubſiſtere nequit, & per quos pro perſonarum gradu exercentur officia, diſtribuuntur opera, & neceſſaria adminiſtrantur, quod ſi benigni & fideles contigerint acceptiſsimi principi eſſe debent, dicente 72
Salomone ſicut anima tua tibi ſit fidelis ſeruus. Hinc eſt *De crebra iudicum mutatione & ignotorum ad iudicia ne eundo.*
Claudiani illud.

Vt fortes in marte viros † animiſque paratos,
Sic iuſtos in pace legis, Longumque tueris
Electos, crebris, nec ſuccedentibus vrges
Iudicibus, Notis regimur, fruimurque quietis. 73

Eſt etiam Reipu. periculoſum † ad magiſtratum paupe- *De periculoſa pauperis ad magiſtratum aſſumptione.*
rem aſſumi, impoſsibile. n. eſt teſte Ariſt. egentem bene, legitimeq́; publicis poſſe vacare negotijs, nam propter neceſsitatem inhiat lucris, & à veritate diſcedit, nec ſibi ipſi vacare poteſt, neq́;, iuxta Saluſtij ſententiam, in conſulendo animum liberum habere. Sed hoc cõceſſo, materia datur, vt homines amatores ſint pecuniarũ quoquo modo, ſecundum philoſophum, quum natura humana honoris ſemper ſit appetitiua, ad quod ipſe Philo. plura adducit; comparãs oligarchiam ad ariſtocratiam, nam ſecundũ Philoſo. eligitur diues, prout aſſumit ſemper virtutẽ prediitus & inſignis, ſiue ergo pauper, ſiue diues, modo virtute ornatus ſit, in vera politia aſſumendus eſt. Hinc apud Romanos virtus ipſa peruicit, ne in vllo genere hominum inhonorata eſſet, diuitis tamen ad magiſtratum, (vt ait Thomas) aſſumptio; minus periculoſa eſt, quia humanæ vitæ ſibi adſunt inſtrumenta, quibus officium ſuum ſalua iuſtitia ſubditorum boneſte exequi poteſt.

De numiſmate agendum nunc eſt, † in cuius vſu re- 74
gulatur hominis vita, & in regimine boni principis duabus *De moneta & cura circa illam per principem habẽda.*
de cauſis pręcipuè neceſſarium eſt, vnam ex parte principis accipimus, ex parte populi ſubditi alteram, numiſma enim ornamentum eſt regis, regni, cuiuſlibet regiminis per repreſentationem imaginis principis videlicet, nec alia in re tanta poteſt eſſe eius memoriæ claritas, quum p manus hominum, nihil quod ad principem pertineat tantum tranſeat, frequenterq́; verſetur, quãtum pecũnia. Deinde moneta rerum venalium regula eſt, & menſura, eiuſq́; excellentia adeo relucet, vt imago principis in nũmo, ſit hominum regula in commertijs, vnde moneta dicitur mentẽ monens, ne inter homines cõmittatur fraus, quum debita ſit menſura. Iccirco modeſtus eſſe debet Princeps in cudendo, mutandoq; quum in detrimẽtum populi id cadat, ex quo menſura rerum eſt, vnde tantum eſt monetam mutare, quãtum ſtateram aliudue pondus, hoc aũt quãtum Deo diſpliceat in libro Prouerbiorũ clarè demonſtratur. Ex parte autem populi neceſſarium eſt numiſma, tum quia in commutationibus magis eſt expedita menſura, & inter populares certior, multi. n. ſunt, qui alias ignorant monetas ſicq; facile principes decipi poſſent, quod eſt cõtra formam regalis regiminis. quamobrem temporibus Cæſaris in toto terrarum orbe numiſma vnum erat, hinc contra phariſeos prolato numiſmate Cæſaris imaginem profitente, reſpondit Chriſtus, reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. & quum multis modis populos in hac re crudeliter implicari quotidie videamus, operæprętium erit ſi curam diligentiamq; huiuſcemodi in negotio adhibueris, non tñ

circa

circa pecunias ſub tuo nomine cudẽdas, iuxta inclitę domus tuæ inſtitutum, verum etiã circa forenſes & exteras quæ in ditionẽ tuam expendendę importantur, ne Reſp. aliquid detrimẽti accipiat prouidẽdo. Huiuſce rei populi Rom. ꝑcipua cura fuit, iõ quis belli punici tpe argenti æriſq; rõ nũmaria, opibus Romanorũ acciſis imminuta fuiſſet, bello finito ſtatũ i priſtinũ, vt Feſt' auctor ẽ, redijt.

75 De correctione, & reformatione abuſuũ.

Quęcunq; igitur in pernitiem publicam, † aut ex mala conſuetudine, licentiaue bellorum, aut ẽt pacis indulgentia introducta reperies, corrige & reforma, ẽt diui Adriani exẽplo, qui edictum ſuum qđ ſub occaſione viceſimæ fiſco præſtandæ bellorum temporibus introductum fuerat, pace ſuccedente ſuſtulit, necnon Octauij Cęſaris, quẽ præcipuò ſtudio diligentiq; cura circa correctionem & reformationem abuſuum inıẽtum ſollicitumq; fuiſſe hiſtorici referunt. Vnde ẽt Senatorum affluentem numerũ deformi & incondita turba, erant.n.ſupra mille (vt Suetonius teſtatur) & quidam indigniſsimi, & poſt mortem Cæſaris per gratiam & præmium allecti, ad modum priſtinum & ſplendorem redegit. Imitandi.n.ſunt prudẽtes medici, qui leues morbos, leuiter curant, in periculoſis egritudinibus amaras & aſperas adhibent medicinas, abſcindendum eſt oẽ, quod Chriſti nocet Eccleſiæ, quodq; publicæ vtilitati, ac honeſtati aduerſatur, oẽs abuſus reſecandi ſunt, meſſem magnam inueniens, dum.n.principes inter ſe belligerãt (vt Plautinẽ luquar) mores interim mali quaſi herba irrigua vberrime ſuccreuerunt. Quod igiẽ per opportunitatẽ & occaſionem malorum tẽporum ꝑ peram, per gratiam, aut vrgente neceſsitate introductum fuerit, id melioribus tẽporibus ſuccedentibus, aut ſublata exigendi neceſsitate tollas, & populis ſuperiorum temporũ dãna, quoad fieri poſsit reſarcire cures, quę ſi opere cõpleueris, placatus cęleſtis rex, qui nõ deſerit niſi deſeratur, inclytã domum tuã iuuare, conſeruareq; nõ deſinet.

76 De ponderibus, & menſuris ad bonum regimen neceſſaria.

Tractemus nunc † de ponderibus & menſuris quæ ad cuiuſlibet dominij regimẽ conſeruandũ neceſſaria ſunt, quemadmodum & nummiſma, eis.n.tributa ſoluuntur, lites diminuuntur, in emptionibusq; ac vẽditionibus fidelitas ſeruatur, quinimò magis imitantur actionem naturalẽ m q̃ nummiſma, vt.n.ſcriptura ait. Deus omnia diſponit in numero, pondere, & menſura, ſi igitur creaturę omnes, tribus his limitibus terminantur, pondus, & menſura à natura magis origįnem videntur trahere q̃ nummiſmata, ideòque neceſſaria magis ſunt.

77 De eleemolyna & eleemolynarum' præfectis quos eleemoſynarios nuncupant.

Eſt & aliud † quod ad bonum cuiuſlibet principis regimen pertinet, vt ex communi ærario deputetur ꝑ principem qui neceſsitatibus pauperum, pupillorumq; & viduarum prelit, quiq; aduenis & peregrinis aſsiſtat, ſi.n.natura vt ait Philoſophus, in neceſſarijs non deeſt, minus & ars quæ naturam imitatur. Inter omnes aũt artes viuendi & regendi ars ſuperior eſt & amplior, vt in Tuſc. quæſtionibus ſcribit Cice. reges ergo & principes indigentibus deeſſe non debent. Præterea Dei vices in terris gerũt, quum per eos mundum gubernet Deus, ſicut per cauſas ſecundas, ſed curam pauperum præcipue Deus habet, ſic circa indigentem agens, vt pater erga impotentes filios quorum diligentior ſolicitudo propter maiorem neceſſitatem habenda eſt, ſunt igitur principes ſicut vices Dei in terris gerentes, ad ſupplendum defectum pauperum debitores. Hinc ad Alex. inquit Ariſt. debilium, miſerabiliumq; perſonarum neceſsitatem inquire, Indigentibus ſubueni, & neceſſaria ad victum ſubditorum tuorum indigentiæ tẽporibus theſauriza, vt cum ſterilitatis famiſque venerit annus, tuis ſubuenire valeas, & tunc ſciẽt oẽs oculos tuos procul videre, propter quod clementiã mirabuntur tuam, & ab offenſione eiuſdem maieſtatis cauebunt, vnde ab hiſtoricis merito laudatur Iul. Cæſaris induſtria, qui bellis germanicis intentus ne populus fame laboraret, Romã leucr.us ad conquirendum frumentum neceſsitatibus populi ſuccurſurum, nauigia per frugiferas inſulas ſedula intentione diſperſerit, nec minus

78 Succurrendum eſt populo in neceſsitatibus.

Auguſti Cæſaris qui frumentum in annonæ difficultatibus leuiſsimo prætio, interdum nullo, viritim populo diſtribuit, horum exẽpla, & inclitæ domus tuæ inſtitutum amplectere, nam (vt Pli. ait.) honeſtiſsimum eſt † maiorum veſtigia ſequi, ſi modo recto itinere præceſſerunt, 79
pauperum igitur & populi neceſsitatibus ſuccurre, & adiuuando præueni, ſic iuxta tui nominis etymologiam, †
eris nobis Emanuel in terris, i. nobiſcum Deus, ſic & eris 80
vere nobis Philibertus. i. † erga ſubditos tuos abundans amor. Et quibus inſigniris es nominibus, conſequentia rebus erunt. Socra. & Pla. veri Philoſophi † magiſtratus, 81
& officiales in ſua politia conſtitutos perpetuos eſſe voluerunt imitantes naturam, quæ immutabilis ferè eſt. Itẽ quia experientia facit artẽ, & inexperientia caſum, ſcien- 82
tia rei militaris audaciam nutrit. Nemo.n.facere metuit, quæ ſe bene didiciſſe confidit. Ex quibus liquet, ꝙ ſi fiat mutatio magiſtratuum interdũ inexpertus aſſumitur, ex quo multi contingunt in politia errores, metuendum ẽt eſt, ne noui magiſtratus plus damni pauperibus illaturi ſint q̃ qui iam longo tpe regentes pleni ſint, vacui autem & cupidi de nouo eligendi, hos habendi neceſsitas premit. vnde Tiberi. Cæſar magiſtratus diu perſeuerare patiebatur. Quapropter vt Ioſephus de bello iudaico ait, ꝑ duos præſides Gratum videlicet & Pilatum recta gubernataq; ſub illo Iudęa fuit. Hinc eſt illud Claudiani in laudẽ Honorij. Crebris nec ſuccedentibus vrges Iudicibus. Sed Romani poſt regum expulſionẽ, conſules ſtatuerũt, vt nec inſolens diu maneret magiſtratus, & moderator cito ſuccurreret, mutare.n. aliqn dignitatem, & magiſtratus perſonis idoneis, diſtribuere in ciuitate & quacunq; politia maioris pacis cã eſt. Interdumq; contingit perſonam ad dignitatem aſſumptam in gradu ſuo virum eſſe virtute inſignem, ſed poſt reprobis accedere, & vni magiſtratum dare, cã ſeditionis in multitudine quãdoq; eſt, alij.n. videntes ſe omnino ſtatu carere, ſi viriles & animoſi ſint ad diſcordias ciuium mittuntur, laudabilis eſt igitur politia in qua ſecundum merita ciuibus viciſsim tribuuntur honores, quod ẽt Philo. magis laudat modo tamẽ eligatur expertus, probus, & integer, qui velit, & poſsit bene regere & gubernare, quibus concurrentibus ceſſant quæ Socratẽ & Platonem ad faciendũ contrarium mouebãt.

83 De curia Senatum.

Senatum vero † templis, veteres Romani cogere aſſueuere, poſtcà increbuit mos vt extra vrbẽ haberet. Demũ qđ ad maieſtatem reſq; agendas præſtabat, propria huic muneri tecta haberi voluere, quibus ſeſsi ætate patres, neque viæ prolixitate deterretẽtur, neq; loci incommoditate prohiberentur, quo minus vt conuenirent frequẽtes, & vna diutius adeſſent, Iccirco Curiã Senatoriam in vrbe locauere, vt patres ipſi, vti ferme oẽs erant natu maiores, admodũ religioni dediti, ſalutatis dijs nõ intermiſſa opa à templo ad negotium ſe poſſent opportunè transferre. Et ſi qn aut legates, aut principes exterarũ gentium dari copiã Senat' peterẽt ẽ Rep. reuerẽtiaq; erat locũ habere, vbi tũ dignitate, & hoſpitis & vrbis, ꝑtolanẽ exciperẽt.

Laudãt Cic. & Suet. & Xenophon. Pompe. Auguſtum & Ageſilaum quod ad eos faciles ſeſſent aditus, obſeruã- 84
dum eſt.n.pręcipuẽ principi, vt in adeundo quidem ſe facilem prębeat, contemni in ſe non patiatur. Sic etiã Plin. in laudem Traiani. Nulla in audiẽdo difficultas, nulla in reſpondendo mora, adeunt ſtatim, dimittuntur ſtatim, tãdem principis fores excluſa legatorũ turba nõ obſidet, nihil.n.tam alienum eſt à principe, nec qđ aliorum in ſe odium tantopere concitet, quam aſperitas, & ea quę moroſitas dr. Contra vero in oĩ vita maxime laudatur Comitas grauitate temperata, patri præclariſsimiſq; maiorib' tuis ac vna re potiſsimum beneuolentiã hominum conciliatam perſpicient, circumſpice, Auguſtum ne imitari velis an Traianum, an vero maiores tuos, † Hæ ſunt quidẽ 85
partes regiæ, ſubditorum audire quærelas, omniumq; te adeuntium negotia decidere, lites cõponere, ac deſiderijs mortalium ſatisfacere ex duabus auribus, Alexan. magni exemplo,

79 Exemplum maiorum capere religiose.

80 Emanuel id eſt nobiſcum Deus.

81 Philibert' hoc ẽ amor abundans.

82 Virum expedit, rectores & magiſtrat. perpetuos eſſe.

84 De aditu ad principem facili prę ſtãdo.

85 De partibus regijs.

exem plo, vnam accuſatori, reo alteram præbere. Philip-
pum Macedonum regem ex longi ſubſellij (vt Pompon.
Ciceroniſq; verbis vtar) iudicatione & mora tędio affe-
ctum, dum abiret ab anu paupercula, vt cām ſuam expe-
diret interpellatum, reſpondiſſetq; Rex ocium ſibi non
86 eſſe † & clamaſſet anus noli ergo imperare, admiratū Phi-
lippum, & cum dicto (vt Apuleiano vtar verbo) reſediſſe
legimus, & non modo illam ſed alias quoque cās cogno-
uiſſe. Et Veſpaſianus quum graui morbo vexaretur, & tñ
lecto decumbens, legationes audiret, amicis admonenti-
bus vt ſibi parceret, rñdit, oportet Imperatorem ſtantem
mori, hoc eſt in audiendis cauſis, & negotijs componen-
dis, rebuſq; vigilantem, ſtrenuum, & erectum ad extremū
vſq; vitæ eſſe oportere. verum ad quid tibi Cęſarum & re-
gum exempla citamus? Audi Hieronymum ſuper Hie-
remiam dicentem, regum officium eſt proprium iudiciū
facere, atq; Iuſtitiam, & liberare de manu calumniātium
vt oppreſſos & peregrinos, populiſq; & viduis, qui facili⁹
opprimuntur à potentibus, præbe e auxilium. peccatq;
princeps ſecundum ſacræ paginæ doctores, ſi querelanti-
bus audientiam non præſtet, honor regis (vt inquit Da-
uid) iudicium diligit, ideo de ſeipſo ſcriptum eſt, quod
iudiciū atq; Iuſtitiam faciebat omni populo. Propterea
etiam Salomon ad diſcernendum iudicium, ſapientiam
poſtulauit à domino. Quum igitur per ætatem licuerit
87 princeps inclyte, horas habebis ſtatutas, † quas audiēdis
controuerſijs, querelis, & deſiderijs te adeuntium impen
das, ne te quęrentes totos dies conterant, dum colloquiū
aucupantur tuum, quod & Theodoſium Imperatorem
ſolitum facere perhibent, vt die quidem aut exerceretur
in armis, aut de ſubditorum negotijs certis horis iuri di-
88 cendo decerneret, nocte verò libris incumberet.

De neceſſaria audientia principis.

De horis ſtatutis, quas Princeps habere debet ad præſtandam audientiam.

Lucubratio principem decet & Remp. gubernantes,
hinc Traiani, Cato. vticenſis, Bruti, & aliorum laudata vi
gilātia, vnde eius qui Reip. præſidet triplicem eſſe curam
oportet, ne ſubditos labi permittat, vt lapſos in viam re-
ducat, tertiam vt malo affectos & incorrigibiles ita coer-
ceat, victicatur, exterminet, vt eorū pœna reliquos à pec-
cato deterreat, ſic legum latoribus placuit latinis, Gręcis,
Hebręis. Et quemadmodum ſcribit Homer. turpe eſſe eū
cuius tutelæ populi commiſſi ſunt, totam noctem dor-
mire. Nullum mare tempeſtates tam graues & aſſiduas
habet, quam regnum Principum, itaq; ſemper vigilandū
eſt, ſibiq; prouidendum ſubditos fore pacificos, pudicos
& modeſtos, vt. n. melior eſt medicus, qui morbum exclu
dit, & arcet, quàm qui pharmacis expellit acceptum, ita
laudabilius eſt obuiam ire ſceleribus, ac operam dare, ne
89 facinora patrentur, quam perpetrata punire. † hinc ſolēt
iuriſcōſulti dicere, melius eſſe intacta iura ſeruare, quam
poſt vulnus illatum remedium adhibere: ſapientis eſt in-
quit etiam in Philippicis Cice. quicquid homini accide-
re poſſit, id præmeditari, ferendum modice ſi aduenerit.
Sed maioris eſſe omnino conſilij, prouidere nequid tale acci
dat. Multa tibi debet populus, & tu pariter populo plura
debes, Tibi populus cenſum dēt, debet obſequiū, debet
honorem, Sed tu viciſsim populo debes bonū, & vigilan-
tem principē & ab oppreſsionibus ſtrenuum defenſorē.

De vigilantia principis & Rēpublic. gubernantis.

Laudabilius eſt principem occurrere delictis perpetrādis quā commiſſa punire.

90 Neminem à te triſte diſcedere permittas † ſic Titum
Veſpaſianum ſemper fuiſſe ſolitum facere ſcribunt Hiſto-
rici, ſummopereque curaſſe ne quem ſine ſpe dimitteret,
quin etiam admonitionibus domeſticis quaſi plura pol-
liceretur, q̄ pręſtare poſſet, nō oportere rñdit quenquam
à ſermone principis triſtem diſcedere. Ego tñ Princeps
optime te hortabor vnum, vt aliud ſtans aliud ſedēs ſen-
tias, nihil eſt. n. quod lumine clariore pfulgeat in princi-
pe, q̄ recta fides. Ideo inter præcepta Ariſt. ad Alex. pręci-
91 puum illud eſt, fidem eſſe ſeruādam. † quoniam omnem
infidelitatem malus conſequitur finis. Quod ſi in fide &
fœderibus infringendis boni aliquid eueniat, ipſa tamē ſpe-
cies mali, exemplum reprobū eſt & de genere malorum
ſias, itaque inquit Ariſtot. per fidem hominum congre-

Non cōmittas a ſermone principis quēpiā triſtem diſcedere.

De pena in fidelitatis principum ... infideli ſtatu.

gationem fieri, & ciuitatum habitationem, virorum cō-
munionem, & regum, Imperium per fidem, ac caſtra te-
neri, ciuitates ſeruari, reges dominari. Siquidem tollas fi-
dem cuncti homines ad ſtatum priſtinum reuertent, bru
torum videlicet inſtar. Caue ergo ſubiūgit Philoſophus,
fidem fallere. Regni Syriorum deſtructionis cauſa fuit,
q̄ Reges iuramentis ad fraudem vtebantur, ad hoſtiumq;
& proximarum ciuitatum deceptionem, fœdera, quę pro
ſalute humani generis percuſſa fuerant frangentes, abute
bant iniqui illi iuramentis in pniciem proximorum, ideo
iuſtiſsimi iudicis ęquitas eos amplius ſuſtinere nō potuit.

Nec vnquā vt ad Traianum dicebat Plinius, deceptus
eſt princeps, niſi qui prius ipſe decepit, nihil hercle turpi⁹
nihil magis in Principe deteſtandum, quam violatæ fidei
querela. Tanta eſt quidē fidei vis, vt ēt hoſti data ſeruan-
da ſit, hinc Ageſilaum Regem laudat Xenophon, quod
fœderum & conuentionum magnus eſſet obſeruator, ēt
infidis ac mentientibus, quo efficit, vt græci barbarique
audacter ſecum conuenirent. In principe quidem tanq
in fonte Iuſtitię cōſtans voluntas debet eſſe, cui il ud con
uenit quod ſemel locutus eſt Deus, qđ ſcripſi ſcripſi. Ideò
principes habere debēt vnum calamum, & vnam linguā.
Scriptum eſt. n. irrita non faciam quæ de labijs meis pro-
ceſſerunt. † quæ igitur promittas & cui promittas videto,
92 diligenterq; conſideres, cum quo contrahas, ſed poſtmo
dum tenaciter contractum obſerua. Iuſtitiæ. n. conſenta-
neum & conueniens eſt, ēt principem obſtringi, tenerīq;
ad obſeruantiam contractus ipſius, licet cum ſubdito ce-
lebrati. † Quod ſi feceris nihil tibi deerit, ab exteris quæ
93 quæſieris inuenies, ſubditorum verò facultates ad manus
habebis. At ſi de facto contraueniens, fidem non ſeruaue-
ris, hoc lucraberis q̄ non inuenies qui tecum contrahere
velit, ſicq; eris omnium exul, qui debes eſſe omnium pręſ-
ſul: quandoq; tamen melius eſt fidem non ſeruare, quam
pollicitis ſtare quum res honeſtati puta repugnat, aut pu-
blicæ vtilitati reluctatur, vt ſi facinoroſo homini, qui a-
liter illaqueari non poterat, fides data non ſeruaretur: hu-
iuſcemodi tamen factū aliquo colore palliant principes,
Lyſandrum imitantes, qui cenſebat vulpis pellem aſſuen-
dam quò leonis non aſſequeretur, nam pueros talis, viros
autem iureiurando decipiendos eſſe dicebat.

De obſeruātia contractuū principis.

De pena infidelitatis principum.

† Et quia à malis quædam aliquando bene aguntur, p
94 principem tenendus eſt modus vt appareat auctorē non
diſplicuiſſe factum, quemadmodum ad Traianum plini.
ſcribit. hinc Eſchines acerrimus oratorum qui apud con
ciones Athenienſium floru runt, in oratione illa ſeria, &
criminoſa, qua Timarchum de impudicitia grauiter ac-
cuſauit, nobile & illuſtre cōſilium Lacedęmonijs (vt ait
Gellius) dediſſe dicitur. Populus inquit Lacedęmonius de
ſumma Reip. ſua, quidnam vtile & honeſtum eſſet delibe
rabat. Tum exurgit ſententię dicendę gratia, homo qui-
dam turpitudinis priſtinę vitę defamatiſsimus, ſed lingua
tunc atq; facundia nimium quanto præſtabilis, conſiliū
quod dederat, quodq; oportere fieri ſuadebat, acceptum
ab vniuerſis, & complacitum eſt, futurumq; erat eius ſnia
populi decretum. Ibi vnus ex illo principum ordine, quos
Lacedęmonij ætatis maieſtatiſq; dignitate, tanq̄ arbitros
& magiſtros diſciplinæ publicæ verebātur, commoto ira-
toque animo exiliit, & quænam inquit Lacedęmonij rō,
aut quæ tandem ſpes erit vrbem hanc & Remp. ſaluam,
inexpugnabilemq, diutius eſſe poſſe, ſi huiuſcemodi an-
actæ vitæ hominibus conſiliarijs vtemur? Quod ſi proba
ta hæc & honeſta ſnia eſt, quæſo vos nō ſinamus eandem
dehoneſtari turpiſsimi Auctoris contagione. Et vbi hoc
dixit, elegit virum fortitudine atq; iuſtitia præter alios p-
ſtantem, ſed inopi lingua & infacundum, iuſsitq; eū con
ſenſu omnium illam eandem ſententiam cuiuſmodi poſſet
verbis dicere, vt nulla prioris mentione habita, ſcitū atq;
decretum populi ex eius vnius nomine fieret, qđ ipſum
denuo dixit, atq; ita vt ſuaſerat potentiſsimus ſenex, fa-
ctum eſt, ſic bona ſnia manſit, turpis auctor mutatus eſt.

Quomodo recipienda ſint bene facta, dicta que a malis & turpibus auctoribus.

De munuſculis benignè à principe ſuſcipiendis.
95 Parua munera † tibi quãdoq; oblata placide, ac beni-
gne veluti magna, bonorum principum exemplo, ſuſci-
pias, animum dantis potius quam rem datam reſpiciens,
etiã Phebo vt Tibullus ait, Gratiſsima doua Ceres tulit,
exigua tñ erant, hinc in Epiſtolis Hieronymus ait, pau-
perculam viduam, quæ in gazophilarium duos denarios
miſit, cunctos ſuperaſſe locupletes in oblatione munerũ
Dei, q́ non pondere ſui, ſed offerẽtium voluntate pẽſatur.

De adulatoribus.
96 Adulatores omnium animalium domeſticorum ſecũ-
dum Taletem Mileſiũ peſsimi ſunt † hi tamen hiſce tem
poribus vel maximè qualibet in Curia regnant, vidẽtes.n.
homines, melius adulatoribus, quàm recta monentibus
ſuccedere, ad nugas ſe conuertunt, & quę placent loquun
tur, creſcentibus nempe flagitijs hominum, creuit & veri
odium, regnum blãditijs ac mendacio datum eſt, adulan
tur ſacrifici, aſſentantur medici, cõſiliarij haud ſatis ami-
cè conſulunt, neq; libere monent, Magiſtratus, proceres
certatim Principis fauorem ambiunt, & ad gratiam fere
ſemper loquunt, qui à ſacroſanctis confeſsionibus Prin-
cipibus ſunt, liberè & audacter vix officio fungũtur ſuo.
Quod ſi facerent hercle meliores forent principes. Ita fit,
vt dum quiſque ſuis commodis ſtudet, publica negligat
vtilitas, hi ſunt qui, vt Terentius ait, ex ſtultis ſolent inſa-
nos facere. A tuo conſpectu Excellentiſsime Princeps, abi
ge & expelle huiuſmodi hominum genus, nã vt Polypus
ad ſpeciem ſubiecti Solis colorem permutat, ita aſſenta-
tores ad voluptatem audientium variãt ſniam, laudas Iu-
ſtitiam, & ipſi etiam laudabunt, ſi id placere audientibus
intelligant, vituperabunt, ſi his apud quos loquuntur in-
iurias eẽ gratas cognouerint, nec ab Aegyptio illo ſophi-
ſta differunt, q & arbor fiebat & aqua & fera, & quicquid
liberet. Traianum alioſq; bonos Princeps cõſpice ad au-
tes tuas. Traiano ſcribens dicebat Plin. cum cęteris oĩbus
tũ vel maxime adulationibus obſtructus eſt aditus, ſilent
ergo & quieſcunt, ac poſtquam nõ eſt cui ſuadeatur, qui
ſuadent non ſunt. fugienda eſt penitus adulatio q̃ doctiſ-
ſimi viri vrbium regnorumq; peſtem eſſe dixerunt. Her-
cle ſi in pœnis mali dati rationem conuenit expendere,
plus lędit Rempu. peſtilens principis adulator, quã alius
quiuis criminoſus: vbiq; cuſtodiẽda eſt veritas, quæ licet
ad præſens inſuauis ſit tamen cum fructus eius atq; vtili-
tas apparuerit, non odium pariet, vt ait Poeta, ſed gratiã.
Antigonus vnus ex ſucceſſoribus Alex. q regnauit in Aſia
inter venãdũ mutata veſte, relictis comitibus, apud agre-
ſtes homines errabundus, in vili tugurio pernoctauit, in-
cognitus, Et quum de ſeipſo tanquam de altero percun
ctatus aſtantes, omnia quæ fecerat mala ab eis audiuiſſet
mane quæſitus atq; inuentus, quum veſtem allatã atque

Principes raro verũ audiunt.
97 regium ornatum vidiſſet † Date inquit purpuram, quã vt
primum indui, verum de me niſi in hac nocte nunquam
audiui. Mortuo propterea Vario Auguſtus plurimum ſe
dolere profitebatur, quia non eſſet à quo verum audiret.
quamuis qui verum audire vult facilè inuenit à quo au-
diat. Principi igit nihil gratius, nihil charius veritate eſſe
debet, quia ſola eſt veritas principi princeps, cui reſiſtens
Deo reſiſtit, quũ Deus ipſe veritas ſit. vñ à maioribus no-
ſtris ſapientiſsimè, vt Pontanus ait, inſtitutũ eſt, vt Euan-

Quare codex Euangeliorum à principibus oſculandus offeratur.
98 geliorum lib. quo diuina cõtinetur veritas, ſingulis die-
bus principi oſculandus offeratur, quum in re diuina ad-
eſt, vt ex eo colendæ veritatis admonitus, meminerit ſtu-
dioſiſsimum ſe eius eſſe debere, qua ſola inſpecta iudicat
bonus princeps, nec.n. proceſsibus eſt obnoxius qui pro-
ceſſuum nodos ſtringere poteſt & ſoluere, nec vllus eſt (vt
Lactãtius ait) ſuauior animo cibus quam cognitio veri-
tatis. Cuius tanta vis eſt, vt contra omnium ingenia calli-
ditatem, ſolertiam, contraq; fictas hominum inſidias fa-
cile ſemper ſeipſum teſte Cicerone defendat.

Quantum mali afferunt reprobi principis mores.
99 Mali mores principis non tantum ſibi, ſed omnibus
dãno ſunt, populi enim omnes † & actus & habitus illius
imitari ſtudent. Ita veriſsimum eſt nullos magis Reip. no
cere quam qui exemplo nocent, vnde Cicero in tertio de
legibus, non tantum inquit, mali peccare Principes, quan-
quam eſt malum p ſeipſum malum, q̃tum illud, quod p
multi imitatores principum exiſtunt, ſpargitur in vulgus
quicquid ab ore principis exit, & ſicuti quum benefacit,
plurimorum vitæ, & ſaluti conſulitur, ita principis error
ad multorum perniciem pertinet, vtq; in corporibus, ſic
in Imperio grauiſsimus eſt morbus qui à capite diffundi-
tur: nutabit, vt ſacri teſtantur Canones, totius familiæ ſta
tus, quum qđ in membris quæritur in capite nõ inuenit.
Proinde ſummam curam eum habere oportet, vt ea quæ
facit, & loquitur, virtutem ſapiant, & honeſtatem præ ſe
ferant, ſeq; cogitet velut in ampliſsimo theatro cõſiſtere
totius orbis oculis in ſe vnũ coniectis. nihil ab ipſo plebe
ium aut vulgare expectari, in exemplum rapi, quicquid
dixerit, aut fecerit. Etſi id ẽt Hiſtriones hẽt ſollicitos, qũo
ſuſceptæ fabulæ, qũo theatro ſatiſfaciant, quãto magis curæ
principibus eſſe debet, vt dignitati ſuæ, & orbis expecta-
tioni ſatiſfaciant: non.n. quęritur regnum propter ſe, ſed pp
bonam famam: ſi itaq; in aſpectu tantum religioſum ſe
oſtendat, & in operibus ſit malefactor, quum difficile ſit
iniqua principis opera celari, à populoq; ignorari, repro-
babitur à Deo, contemnetur ab oĩbus, actus ſui infamia
notabuntur, diminuetur Imperium, & gloriæ carebit ho-
nore. quid plura? nõ eſt theſaurus, vt ait Philoſophus, qui
bonam famam redimere ſibi poſsit, bonus Princeps, vt
Plutarcho placuit, † viuũ quoddam eſt Dei ſimulacrum, 100

Bonus princeps Dei ſimulacrum eſt, malus vero diaboli.
qui ſimul, & optimus eſt, & potentiſsimus, Cui bonitas
hoc præſtat, vt oĩbus velit, potentia, & quibus velit, poſsit
quoq; malus autem Princeps, vt quidam dicit, mali dæ-
monis imaginem repræſentat, Cui multum adeſt poten-
tiæ cum ſumma malitia coniunctum, quum ad calami-
tatem humani generis omnia cogitet faciatque.

De auaritia quæ in principe eſt peſſima.
Protrahatur in medium auaritia † latentium indagatrix 101
lucrorum, manifeſtę prędę auidiſsima vorago, nec haben
di fructus felix, & cupiditate quęrendi miſerrima. Hicq;
vt plautine loquar, per purgatis des mihi operam auribus
Princeps inclyte. Auaritia priuatorum mala eſt. Principũ
verò lõge peſsima, & vitium acerbiſsimum, Catonis apud
Liuium ſignandum verbum eſt, auaritiam & luxuria om
nia magna imperia ſubuertiſſe. Recte igitur Claudianus
in laudem Honorij ait, Nec tua priuatis creſcunt æra ſa
dãnis. Et Tyberius Cæſar, vt Sueto. refert, præſidibus one-
randas tributo prouincias ſuadentibus reſcripſit, † boni 102

Boni principis eſt pecus tondere non deglubere.
paſtoris eſſe, pecus tondere non deglubere. Hinc etiã pul-
chre Saluſt. ait, auaritia pecuniæ ſtudium habet, quam ne
mo ſapiens concupiuit, ea quaſi venenis malis imbuta, cor
pus animumque virilem effeminat, ſemperque infinita &
inſatiabilis eſt, neque copia neque inopia minuitur.

De contemnendis artibus quæ pro vtilitate contra iuſtitiam inſtitutæ ſunt.
Contemnendæ ſunt quæcunq. artes † quę contra Iuſti 103
tiam pro vtilitate inſtitutæ videntur, quum à ſapiẽtibus
viris diffinitum ſit, nihil vtile eſſe poſſe, qđ non idem iu-
ſtum honeſtumq; ſit, quippe habere quæſtui Rempubli-
cam, non ſolũ turpe, ſed ſceleratum etiam ac nefarium.
Itaq; quod Apollinem cecinisse oraculo legimus, Spartam
nulla alia re, niſi auaritia perituram, non ſolum Lacedę-
monijs, ſed oĩbus populis, principibuſq; prædixiſſe vt a-
liquis priſcorum excutiat annales, & veterum monumẽ-
ta reuoluat, pleraſq; ſeditiones immodicis exactionibus
ortas fuiſſe reperiet, indeq; multorum populorum à ſuis
principib' abalienatos animos, hinc Syracuſanus Hierõ
quum pecuniam à ciuibus ſuis exigeret, & tum ſeditiones
eos videret, mutuo ſe petere, & reſtituturum dixit, volen-
tes itaq; dederunt, & ille perfecto bello reſtituit. & Mar-
Anto. Philoſo. quum ad bellum ærarium exhauſiſſet, ne
extra ordinem prouinciales grauaret, in foro Traiani au-
ctionem Imperialiũ ornamentorum fecit, vendiditq; au-
rea pocula, & chryſtallina vaſa, ac regia, & veſtẽ vxoriã,
& cætera quæ habebat, tantumque aurum redegit, vt reli-
quias belli Macedonici ex ſentẽtia proſecutus poſtea po-
teſtatẽ fecerit emptoribus, empta reddendi pretio reſtitu
to nec moleſtus vlli fuit, qui vel nõ reddiderint empta, vel

reddiderit. Princeps qui Reipub. malis alitur, qui gaudet inter Ciues factiones & diſsidia ſerere, ſimultateſq; caſu forte obortas alit, & prouehit, qui nihil aliud agit, nec cogitat, q̃ vt plurimum pecuniarum à ſubditis emungat, & extorqueat, nec modum nec finem habet, ſed indies magis nouas exigendi vias excogitat, & quicquid ſemel per occaſionem temporis perperam introduxit, mordicus retinet, nihilq; ſe indignum exiſtimat, vnde colligatur emolumentum, & quod eſt odioſius, per inſolentes miniſtros exercet, potius prædo q̃ princeps dicendus eſt. Quum.n. Reſpubli. corpus quoddam ſit ex varijs membris compactum, in quorum numero ſunt principes ipſi, licet excelſi, ea moderatione vti debent, vt oĩbus conſulant, aliter neq; pars ſunt Reip. neq; princeps, ſed prędones, & ſi adu-
104 Bono principi adulatur nõ aſſentabitur poſteritas.
letur illi ſua ætas, † non aſſentabitur poſteritas, quin qualis fuerit demõſtret, quemadmodum in Nerone, Caligula, Heliogabalo, & his ſimilibus vides, quos viuos nemo offendere, nemo tangere audebat, inde tãto odio poſteri inſecuti ſunt, tanta libertate deteſtari illorum malefacta, vt nomina quoq; populis ſint exoſa: libero.n. iudicio de rebus vitaq; hominum poſteritas vtitur, quæ nec vituperare improbos metuit, nec laudes inuidet benemeritis. Qua quidẽ in re, magna eſt vt videmus, prærogatiua principibus, immò vere neceſsitas impoſita bene gerẽdarum rerum, ſi iudicium hoſum & famę apud poſteros æternitatem ſperare velint: nam in cæteris quidem humilioribus, magna vi ac virtute opus eſt vt in lucem emergant, & eorum peccata ſuæ ſortis obſcuritate teguntur. In principibus vero & magnis viris probitas, ſiue q᷑ rara ſit in multa fortuna, ac ꝓpterea magis admirationi habetur, ſiue q᷑ ex fortunæ ſplendore magis illuſtretur, ea vel ſi modica, præclara atq; inſignis habetur; malefacta aũt nec latere, quia ſecreta, poſſunt, nec cognita diu tacere, illi.n. ipſi; qui aut miniſtri ſunt voluptatũ, aut ſocij criminum, cõſcijq; factorum eſſerunt, & primi damnant. In ſummo aũt rerum diſcrimine ad defenſionem patrię, ac iniurias à ſubditis propulſandas, nec prophanis, nec ſacris rebus, vt interius dicam, parcitur. Sed ſi iuſta principi neceſsitas immineat, quis illi ferre ſuppetias negabit? quum viderint hoĩes principem verẽ neceſsitate vrgeri, non aũt ſolitis techinis & ſimulationibus agi, quæ populis odioſæ ſunt, & à bono principe tanq̃ infames reijciendæ? ſimplicitas.n. naturę amica eſt: bono principi nihil deeſſe põt, † id q᷑
105 Bono principi nihil deeſſe.
apud Xenophontem Cyrus Crœſo oſtdit, quum ab eo admonebatur fore, vt in multa largitione pauperaret, quũ liceret ei vni viro auri quãplurimos theſauros domi ponere. Si à principio regni mei, ad Crœſum, ait Cyrus, aurũ vt vis collegiſſem, quot iam mihi pecunias futuras arbitraris? Et magnum quidem numerum indiſſet, age inquit Crœſe, mitte virũ cum hoc nuntio. Cui amicos ſuos adire iuſsit, nunciareq; Cyrum auro egere, ſibiq; præberent pecunias, quas ſinguli poſsẽt, inueniſſeq; plures pecunias pro ſe paratas, q̃ Crœſus dixerat, tũ Cyrus videſne, Crœſe ait, mihi quoq; Theſauros eſſe, quos ſi penes me, vt cõſulis haberem, & inuidiæ & odio eſſem, ac fidem mercenarijs cuſtodibus quos his præficerem habere cogerer, at ego dum amicos diuites reddo, hos mihi theſauros eſſe puto, & cuſtodes ſimul cum mei ipſius, tum meorum bonorum longe fideliores, quam ſi ſtipẽdiatos præfeciſſem. Sic.n. ſuos charitate deuinctos habebat, vt non mõ pecuniam pro ſe, verum etiam vitam impendere, quum foret opus, neceſſe eſſe non vererẽtur: verè itaq; in fiſco ſuo eſſe dicebat, quicquid eius ſubditi poſsiderent, nec male arbitrabatur, omnia enim, quæ poſsident incolentes ciuitates id proprium eſt bene fungẽtium principatu, feliciſsimoſq; Cyrus opinabatur, non qui plurimas pecunias haberẽt, ſed qui & comparare plurimas iuſte poſſent, hiſq; honeſte vti. Multi enim opibus abundãt, qui diuitias nõ poſsident, ſed à diuitijs ſunt poſſeſsi, vt de Ptolemæo Cypriorum, Valer. Max. ſcribit, quem propterea titulo inſulæ regem, animo autem miſerabile mãcipium eſſe dixit.

† hoc igitur exemplum ait Seneca principi cõſtituam ad quod formetur, vt ſe talem eſſe ciuibus & ſubditis ſuis, 106 Ad q᷑ exẽplũ formare ſe debeat princeps.
quales ſibi eſſe deos velit. hinc Anto. Pius optimus ꝓcul dubio Princeps tanta ſanè diligentia ſubditos ſibi populos rexit, vt omnia & omnes quaſi ſua eſſent curaret, ideo vniuerſæ ſub illo floruerunt prouinciæ.

EST ẽt boni principis prouidere & curare vt quę iniuria tẽporum, & bellorum ſorte calamitate introducta fuere, ſublata exigendi neceſsitate, tollere, quinimmo cauebit verus princeps, † exemplum peſtilens quod ſemel 107 Cauẽdum eſt principi a malo & peſtilẽti exẽplo.
introductum aboleri haud facile queat, introducere.

Domitianus fiſcales calumnias † magna calumniãtiũ pœna repreſsit, ferebaturq; vox eius, principem qui delatores nõ caſtigat, irritare: dignum verbum quod ſemper in ore regnantium hæreat, nũquam enim (vt Plinius ait) 108 De delatoribus.
principibus defuerunt, neq; deſunt, qui fronte graui, & triſti ſupercilio vtilitatibus fiſci contumaciter ſuperbeq; adeſſent niſi à bono reprimantur principe.

Antonius Pius ſtipendia multis ſubtraxit † quos ocio- 109 De ſtipendijs his qui acciperent, ſubtrahendis.
ſos videbat accipere, nihil ſordidius eſſe dicẽs, immo crudelius quam ſi hi Rempubli. arroderent, qui nihil in eam ſuo labore conferrent. Et Alexander Seuerus ne annonis Rempub. grauaret, malum exiſtimans eſſe Imperatorem, qui ex viſceribus prouincialium, hoĩes non neceſſarios, nec Reip. vtiles paſceret, palatium ſuum, commeatumq; omnem abiectis ex aulico miniſterio cunctis inutilibus, neminem niſi neceſſarium hominem in ſeruitio ſuo eſſe paſſus eſt. ſequere Princeps inclytè horum veſtigia, hos imiteris, ſi gloriam laudemque quæris, hæc immortalia ſunt, hæc fama celebrantur, monumentis annalium mandantur, poſteritati propagãtur: ſtudeaſq; plus amari quã timeri † omnium, inquit Cicero, nec aptius quicquam eſt 110 De metu & amore ſubditorũ verſus principem.
ad opes tuendas ac tenendas quam diligi, nec alienius q̃ timeri. errat longè, mea quidem ſententia, ait Comicus, qui Imperiũ credit grauius eſſe, aut ſtabilius, vi quod fit, quàm illud quod amicitia adiungitur, malus certe cuſtos eſt diuturnitatis metus, quem metuunt oderunt inquit Ennius. Charitate & beneuolentia ſubditorum magis q̃ armis pro Ciceronis ſententia ſeptum eſſe Principẽ oportet: optimè igitur ſcripſit Hiſtoricus, regni præſidia non aurum, non arma, verum amicos eſſe. Hinc etiã Claudianus, qui terret plus ipſe timet, Sors iſta Tyrannis conuenit, & alibi, non ſic excubiæ, nec circunſtantia pila, quam tutatur amor. neſcio, inquit alius Poeta, an vlli maiores copiæ ſint, quam ei qui plurimum amatur, Philoſophus tamen in politicis iuxta Periandri conſilium, aliam minus honeſtam viam oſtendit imminente periculo tumultus in ciuitate, ſupereminentes ciues auferendi, qui itaq; ſuperexcellere videtur, vel propter diuitias, vel propter amicos, vel propter aliam aliquam ciuilem potentiam, extra ciuitatem ad tempus relegatur.

Inter ſolicitudines tuis humeris incumbentes, illa ſit ꝓcipua † vt ſtudium, vniuerſitatemq; tuam inſtaures, ho- 111 De cura ſtudij, & vniuerſitatis.
neſtiſq; fauoribus proſequaris, & foueas, non ſolum magno tibi erit honori, verũ ẽt cõmodo inæſtimabili. Quot excellentes Phyſicos, quot legum vertices, quot Theologos, quot viros in oĩ ſcientiarum genere eminentes, qui mundum ſua doctrina illuminarunt, Taurina tua academia produxerit? ne equus quidem Troianus, tot inuictos in Marte viros tulit. Memineris Auguſti qui ſui ſeculi ingenia modis omnibus fouit, iuuitq;. Memineris Caroli Magni Imperatoris, quem Hiſtorici, hac præcipua laude commendant, extolluntque, quòd nemo bonarum artiũ ſtudia indulgentius fouerit, quodque propterea Pariſienſe Gymnaſium, & Papienſe, viris vndique doctiſsimis accerſitis inſtituerit. Quis (vt ait Ariſtot.) ſublimauit regnum Græcorum? quis eorum geſta per totum orbem vulgauit? diligentia certè ſtudioſorum, & ſapientũ probitas, qui ſupra modum ſcientias dilexerunt. niſi Princeps optime horũ memor, & obſeruator fueris, doctis viris Reipublicęque tuæ neceſſarijs, carere oportebit, & q᷑

intus tenere potuiſſes foris quærendum erit.

112 D[e] p[ro]digijs expiandis.

Ac ne illud quidem ſilentio inuoluendum eſt † quod Romani, quos velut alterã lucem, Dij (vt ait Plinius) nobis dedere, diligẽtes ſollicitiq; in expiandis prodigijs fuere, qm̃ nõ fortuito motu, ſed diuina prouidentia id fieri credebant, aut igiť libros ſybillinos adibant, vel Delphos ad oraculum mittebant ſciſcitatum quibus precibus ſupplicationibusq; Deos ſupplicare poſſent, & eius rei cauſa modo in triduum, aliqñ in longius tempus ferias indicebant, imperabantq;, per quas omnia delubra pacẽ Deum poſcentium virorum mulierumq; turba, vt eſt apud Liuium, implebantur. Similibus itaque contingentibus res contemnenda non eſt, nec expectandum, quod in comœdijs ſæpe fieri videmus, vt Deus aliquis elapſus è Cęlo, cætus hominum adeat, verſetur in terris, cum hominibus loquatur, proceſsiones obſecrationesq; ſtatim conſtituẽdę eſſent, ſummaq; diligentia, & cura prodigia ipſa expiãda, in humilitateque ac bonis in operibus pietatis, & iuſtitiæ non adumbratæ Dei plancanda ira, quo virgam furoris ſui cõtineret. ò quot ſigna, quot prodigia audiuimus, & vidimus, ante hanc bellorum procellam. Equidem, vt cum Cicerone loquar, multo ante tãquam ex aliqua ſpecula, futuram tempeſtatem proſpicere potuiſſemus, ſi Dei ira placata fuiſſet, tantis calamitatibus inuoluti ſortè non fuiſſemus, ſed inuictæ neceſsitudinis leges, prodigia iuſta ęſtimatione perpendere paſſæ non ſunt.

113 Ad princi pẽ ſpectat, neminẽ [re]pellere ſed vnoquoq; vti, prout Repub. vtilitas exigit bonoiq[ue] p[re]mijs, malos vero penis afficere quum pręmio & pęna Repu[blica] cõtineatur.

Ad principem ẽt præcipue ſpectar, neminem reijcere, ſed ad vtilitatem publicam oĩum operam accommodare, hinc Philippus Macedonũ Rex omnes, qui in Reipub. auctoritate pollerent, cum bonos, tũ malos ſibi conciliabat amicos, ac bonis quidẽ vtebatur, malis verò abutebatur. non quod per malos ipſe mali quidpiam faceret, ſed ꝙ per malos configeret malos, maiora ſæpe mala vitando, boniſq; plerunq, eo modo conſulendo. Nonne ẽt Deus iuſtos ſuſtinet, & iniuſtos ? maloſq; exercet, ad gloriam & perfectionem bonorum, ſummopere tamen curare debes, vt benemerentes condignis præmijs, fauoręq; proſequaris, legum verò contemptores, contumaces, & rebelles qui corrigi, emendariq; nolunt, congruis pœnis ſupplicijſq; afficias, quemadmodum enim etiam in ſuperioribus tetigi, præmio & pœna Reſpubli. continetur.

114 Ex re maxime eſt ſemper principem qu[o]m pot his quę in ſuis agũtur cõſilijs intereſſe.

Adriani, M. Anto. Philoſophi, & aliorum bonorũ Imperatorum laudabile inſtitutum, tibi referendum eſſe exiſtimaui. † ſemper enim quum potuerunt his, quę in Senatu agebantur interfuerunt, rectius. n. geritur negotiũ, vbi pręſens ac teſtis eſt is, cuius res agitur, hic omnia iuſto ordine procedere faciet, oculus. n. domini vt in veteri eſt prouerbio, ſaginat equum, nec tantum res bellicas, verũ etiam ciuiles ſuorum conſilio tractant, ordinant, & peragunt boni principes. nonne prædictorum Cęſarum pręcipua ſemper hæc fuit ſententia, æquius eſt nos tot, & talium amicorum cõſilium ſequi, quam vt tot, & tales amici vnius voluntatem ſequantur: hinc te ęſtima, ad honeſti regulam temetipſum exige, hos imitaberis Princeps optime, & ferrato (vt aiunt) non ibis itinere.

115 Officia apud dignos collocad[a], non autem pretio cõcedẽda ſunt.

Alexander Seuerus honorem Iuris, & gladij nunquam vendi paſſus eſt, quod neceſſe diceret eſſe, emẽtem vendere, quomodocunq; damnum ſuũ ſarcire, cauponari quæ adminiſtrando, quemadmodum negociatione conſecutus eſt. Ser. vero Galba inuitis duntaxat & recuſantibus, ſenatoria, & equeſtria officia dare propoſuerat, hinc de electione Epiſcopi Leo Imperator agens, dicebat, quęratur cogendus, rogatus recedat, inuitatus effugiat, ſola illi ſuffragetur neceſsitas excuſandi, profecto indignus eſt, inquit, Sacerdotio, niſi fuerit ordinatus inuitus, hinc etiam Plato, nullum Imperio gerendo cẽſuit idoneum, niſi qui coactus, & inuitus ſuſciperet Imperiũ. Quum igitur magiſtratus, & officia conferre volueris, quãtum quiſq; mereatur, non quantũ dare ſufficiat æſtimetur, eos aſciſcas, non qui plurimo emant, non qui improbiſsimè ambiãt, non qui cognatione vel gloria aliqua à te impetrent, ſed q morib' ſint integerrimis, & ad functionẽ mãdati muneris aptiſsimi, ſuccurrat illud Claudiani in laudẽ Honorij.

Cumque ſuo demens expellitur ambitus auro.
Non dominantur opes, non corrumpentia ſenſus
Dona valent. Emitur ſola virtute poteſtas.

Hinc ad Nicoclem Regem haud cõtemnenda Iſocratis vox exijt. ad obeunda miniſteria malo viro non vtaris, quæ. n. ille deliquerit, eorum in te transferretur culpa. Et rurſus, negotijs quæ p te non geruntur viros eiuſmodi pfice, tanq̃ oĩum quæ illi commiſerint, imputanda ſit tibi culpa. Princeps. n. nõ modo in ſeipſo ſanctimoniã exhibebit, verum in officialibus ſuis, eandem quoque requiret, haud quaq; ignoraturus, non tantum ab oĩ vitiorũ contagione ſibi abſtinendum, ſed etiam alienam culpã præſtãdam eſſe, quę tamen propria dici poteſt, quũ in eligendo, aut conſtituendo magiſtratum à principio peccauerit. E ſubditis igitur tuis quorum tibi aut ingenium, aut fides, vel multa rerum experientia cognita fuerit, alium præficies magiſtratui, alium belli rebus, alium pacis deſignabis: bonis conſilio, & iuſtitiæ cultoribus vrbium aut prouinciarum curam demandabis, probatæ fidei, & ingenij minimè varij pręficies arcibus, adminiſtrandis pecunijs theſauriſque conſeruandis quos frugi, diligentes, induſtrios, abſtinentes ſciueris. in hos ſeuerum, in illos facilem, pro cauſis, ingenijs, temporibus, lociſq; te exhibebis: ſciens ſummum ius ſummã interdum iniuriam eſſe, ſępe ẽt magis ex æquo & bono, q̃ iure agendum, quædam etiã magis ignoſcenda eſſe, quàm punienda, nonnulla ẽt pręterennda, tanq̃ ignores, aut in aliud tempus differenda. Callidus, & Princeps prudẽs diſsimulat porrò ad tempus iniuriam aut facinus, nec ſuam ſtatim oſtendit iram, expedit. n. regnare volentibus, vt multa plerunq; diſsimulẽt.

Totum Reip. tuæ corpus, † Iuxta Plato. preceptum, ſic curabis, ne dum vnam partem tueris, aliam deſeras: vniuerſos ſubditos ex ęquo tuos eſſe ducito, nam qui in ciuitate partem ciuium conſulunt, partem negligunt, rẽ perniciosam in ciuitatem inducunt, ſeditionem, atq; diſcordiam: verum ſiquis omnino delectus ſit, eum tibi proximum & coniunctiſsimũ habeto, qui vir ſit optimus. Laurentius Medices in Italia vir ſuis temporibus magnus, & prudens, ſe ad eum vitæ terminum conſtitutum cognoſcens, quem trãſgredi minimè poſſe opinabatur, Petrum medicum filium ſuum cui Florẽtinam Remp. relicturus erat, euocaſſe legimus, multaq; monuiſſe, multa pcepiſſe, plurima edocuiſſe, inter cætera, ciues inquit mi Petre ſuc ceſſorem te meum haud dubie agnoſcẽt, nec aũt vereor, vt non eadem auctoritate futurus in hac Rep. ſis, qua nos ipſi ad hanc diem fuimus, ſed qm̃ ciuitas oĩs corpus eſt (quod aiunt) multorum capitum, neq; mos geri ſingulis põt, † memento in eiuſmodi varietatibus id cõſilium ſp ſequi, quod eſſe q̃ honeſtiſsimum intelliges, magiſq; vniuerſitatis, q ſeorſum cuiuſq; rõnem habeto, ſem p. n. graues, & ſapientes iudices in rebus iudicandis (vt in orationibus Cicero ait) quid vtilitas ciuitatis, quid cõis ſalus, quid Reip. tpa poſcerent cogitauerunt. Hinc eſt ẽt quod Iſocrates ad Nicoclem Regem dicebat, ſuper oĩa curę tibi ſit multitudo & ita imperes vt gratus & char' ſis tuis, haud ignorans inter Reſpub. eas pręcipuè duraturas eſſe, in quibus ratio multitudinis maximè haberetur, ita tamen vt nemini fiat iniuria, & optimis tribuantur honores, & præmia, quibus adſtipulatur illud Plautinum.

116 De ſalubri Pla[tonis] præcepto ad principes & Reſpub. gubernantes. *(margin, beside "Totum Reip. tuæ corpus")*

117 In dubijs Princeps id conſiliũ ſeq debet, quod honeſtum eſt, & vniuerſitatis præcipue rõnem habere. *(margin, beside "põt, † memento")*

Nimio hoc pluris paucorum gratiam faciunt pars
Hominum, quam id quod proſit pluribus. Ita vincunt
Illud conducibile gratiæ quæ in rebus multis obſtant,
Odioſæq; ſunt, remoramq; faciũt rei priuatę & publicæ.

Silentione inuoluam Princeps ampliſsime quod in hiſtoria Gordiani Imperatoris, Iulius Capitolinus ſcribit? Miſerum eſſe Imperatorem apud quem vera reticentur, Qui quum publicè ambulare non poſsit, neceſſe eſt vt audiat, & audita vel à pluribus roborata confirmet, colligunt ſe quatuor, vel quinque atque vnum conſilium

ad de-

ad decipiendum Imperatorē capiunt, dicunt, quid probandum ſit, Imperator qui domi clauſus eſt, vera nō nouit, cogitur hoc tantum ſcire q̄ ipſi loquuntur, facit Iudices quos fieri non oportet, amouet etiam Reip. quos obtinere debet, † quid multa? vt Diocletianus ipſe dicebat, bonus, cautus, optimus vendit Imperator. vera & memorabilis eſt illa Marij maximi ſententia, cuius Aelius Lampridius meminit, in hiſtoria Alex. principis. Meliorē eſſe Rempub. & prope tutiorem † in qua princeps malus eſt, ea, in qua ſunt amici principis mali, ſiquidem vnus mal⁹ à pluribus bonis corrigi pōt, multi aūt mali non poſſunt ab vno q̄uis bono vlla ratione ſuperari. Ideò bonus & ſapiens Princeps fuit Idem Alex. qui præter inſitam animo virtutem, amicos ſanctos, & venerabiles habuit, non malitioſos, non furaces, non callidos, non ad malum cōſentientes, non bonorū inimicos, non libidinoſos, non crudeles, † ſed ſanctos & religioſos, quòd nihil venderent, nihil mentirentur, nihil fingerent, nunquā deciperent æſtimationem Principis ſui. Ea propter Remp. Romā. vt idē Lampridius ait, illorum conſilio feliciſsimè rexit, maximè, Vlpiani, Pauli, Pomponij, Africani, Celſi, Modeſtini Iuris peritiſsimorum, hi ſunt inquit, qui bonum Principem fecerunt, tot. n. & talibus viris quid mali excogitari vel fieri potuit, quum oēs ad bonum conſentirent? Reges ſapientes redduntur, † Sapientum hominum cōſuetudine. Hinc Cyrus (vt Xenophon ſcribit) theſauros ſibi cuſtodes, fideliſsimos parabat amicos, hi Regis oculi, Regis aures dicebātur, qui cuncta quæ videbant, quæ futura eſſent Cyro conducibilia referebant, † Multæ ſunt aures, multi ſunt oculi, longæ ſunt manus boni principis. Ideò Alex. ſuadebat Ariſt. vt ex eius familia fidos proboſq; aliquos haberet, qui ea quę per regnum fierent, & dicerent, ſibi referrēt. Tu quoq; digniſsime princeps, bonos & probatos tecum habeas, quiſque conſilijs & domeſticis colloquijs ſemper adhibeas, & in explorandis his quos in familiaritatem allicis tuam diligentiſsimus eſto, memor futurum, quemadmodum ad Nicoclem Regem dicebat Iſocrates, vt oēs qui tecum non habent conſuetudinem, te ſimilem arbitrentur his, † quorum vteris familiaritate. Multi principes in odium publicum eo ſolum venerunt quod nimium licere his paterentur, de quibus vniuerſa multitudo malè ſentiebat, ex illorum moribus, naturam principis, æſtimante populo, quemadmodum mores & ſtudia dominarū, vt in Epiſtolis ſcribit Hieronymus, ex ancillarum & comitū moribus iudicantur. Cyrus bonus prudensq; Princeps, ēt bonis & probatæ fidei viris ſemp vſus eſt, ideò cum equum oculis cariorem † apud bonum virum ſe locaturum & per gratiam poſiturum Sacha dixiſſet, rñdit Cyrus oñdere tibi volo, hic etiā ſi clauſis oculis iacias, fore vt non aberres à bono viro. Rogo inquit Sacha oñde vt hac ſublata gleba, illum feriam, demonſtraſſetque ei Cyrus vbi ſuorum amicorum erant plurimi, hic clauſis oculis immiſit glebam, & equo tranſeuntē Feraulam aſſequit. Cui equum dedit, haud quaq̄ errans quum non ſolum virum bonum, verum ēt optimum inuenerit. Aliorum igit bonis exēplis temet rege, reprimeq;, † pulchrū eſt ornatiſsime Princeps (vt verè Diodorus inquit) ex aliorum erratis in melius vitam noſtram inſtituere. Et quid appetendū fugiendum ùe ſit ex aliorū exemplis poſſe cognoſcere. Beatus eſt ille (vt Cicero Platoq; p̄dicant) cui ēt in ſenectute cōtingit, vt ſapientiam aſſequi poſsit. Sed vt ad eum finem peruenire valeamus, iacienda ſunt fundamenta ab adoleſcentia, quibus bene iactis, tanq̄ in domo firmiter ædificata, vt corruamus verendū non eſt.

Optima aūt fundamenta ſunt † adoleſcentis ad ſapientiam aſſequendā, Si quum ſapiens ea ætate eſſe p̄p imbecillitatem non poſsit, qđ certè pōt, eorum qui ſapientes ſunt conſuetudine delectetur, quo de gñe eſt illud eiuſdē Ciceronis quum ait, ita ſe à patre deductū ad Sceuolam ſumpta virili toga, vt quoad poſſet, & liceret à ſenis latere nunq diſcederet. Aſſueſcat igitur primū ſapientes colere, inde illorum dictis aures libēter adhibere, tertiò vt eorum q̄ maximè ſimilem ſe eſſe ſtudeat, quorum non mō facta, ſed ēt dicta imitari contendat, Ex quibus principijs vſus deinde progreſsionibus ad q̄ contendit ſapientiam, victor conſequat, velut hi qui tingunt, quum primō quibuſdam modis id qđ colorem recepturum ſit p̄parant, tandem poſteà florem ſuper inducunt, ſiue purpureum, ſiue quemuis alium. Eodem nos itidem mōvt indibilis ſit apud nos probitatis ſcientia, quum his moribus & diſciplinis imbuti fuerimus, altioribus & occultis opam dabimus, & quaſi Solē in aqua prius videre aſſuefacti, ad ipſum lucem dirigemus intuitum. Delegit ſapientiſsimus genitor tuus princeps inclyte viros ſū primarios, tum in oī genere laudis probatiſsimos hoīes, quorum cōſilijs & admonitionibus formere, & his tanquā adminiculis quibuſdā innitaris, vt ſolent nouellę arbores, hi tibi de rebus grauibus diſſerentes audiendi ſunt, oīno. n. liberalis ingenij primum argm eſt ſtudio laudis excitari, incendique amore gloriæ, Inde oritur generoſa quędā inuidia & ſine odio, de laude probitateque contentio, proximum vero parere maioribus, nec eſſe bene monentibus contumacē, nā vt equi meliores ad pugnam habentur, qui faciles ſunt manu regi, & ad tubarum clangorē arrectis auribus exultāt, ita qui lenium bene audiunt monitiones, & laudati excitantur ad bonum, vberis ſpem fructus p̄ ſe ferre videntur. Hinc Heſiodus optimum illum eſſe ait, q̄ p ſe ipſum quę agenda ſunt, cōſpicatur, ſequenti aūt gradu qui aliorum cōſilia ſequitur, in ſcđo ergo ordine laudatorum illum ponit, q ſaltem bene monentibus paret, qui verò ad neutrū p̄dictorū aptus eſt eū penitus eſſe inutilē voluit.

Et quia hoīs eſt errare † magnę autem ſapientię, teſte Aug. reuocare qđ quis male locutus eſt, poſteriores. n. cogitationes inqt Cicero, ſapiētiores eſſe ſolent, ſi quid forte incautus vel minus ſoletter te feciſſe cōtigerit, illud mutare laudabile memineris eſſe. Redi in via rectā, optimus eſt portus pœnitenti mutatio conſilij, Incauta diffinitio laudabiliter ſoluenda eſt, & ſub colore aliquo tēperanda res. Philippus Macedoniæ Rex, Machetę cuiuſdā cām iudicans, quum eſſet ſomnolentus minus accurate qđ iuris foret, attendebat, proinde aduerſus eum ſniam tulit † illo aūt ſe prouocare dicente, iratus Philippus, ad quem? inquit: Machetas, ad te ipſum, Rex, ſubdit ſi vigilās qdē attendensq; audieris. Surrexit tunc Philipp⁹, vbi verò magis ad ſe rediſſet, noſſetq; iniuria Machetā affectū iudicium quidem non reſcidit, at æſtimationē litis ipſe p̄ſoluit. Deniq; incōmutabilis Deus vt ſcriptura teſtatur ſententiam mutat, quum homo ſcilicet voluntatem mutat.

Non obliuiſcar eminentiſsime princeps eruditos, & literis exornatos viros cōmendare, quid. n. melius agere boni principes poſſunt, q̄ ſubleuare doctos, ſouere eruditos, quorum ſcriptis immortales efficiantur? olim Auguſtus fouit Virgilium, charus Archias Mario atq; Lucullis, Horatium Mecęnas enutriuit, Tibullum Meſalla dilexit, & alij alios, vt Plinius ſcribit. Alexander ille magnus quum in Aſiam proficiſceretur, Ariſtotelem & Caliſtenem rerum ſuarum ſcriptores ſecum adduxit, & Romani Imperatores alij Ennium Poetam, alij Archiam, alij alios qui ſuas victorias illuſtrarent in prouincias traxerunt. Quis noſſet Cæſares niſi Suetonius extitiſſet? Quis Scipiones? Quis Gneum Pompeium tot triumphis fulgentem hac tempeſtate cognoſceret, niſi Cicero Liuiusq; eorum commendatores, laudatoreſque fuiſſent? Deniq; Romanos, Græcos, exteros omnes nonne tenebrę occupaſſent, & ſitus obduxiſſet, niſi illos luculenti ſcriptores in literas retuliſſent? Recte igitur facies nobiliſsime Princeps, ſi literatos amaueris, ſi eruditis ſuffrageris, qui de te ſcribentes præclara facinora, quæ vt ſperamus edes, celebrent, & priſcis tuæ inclytæ domus annalibus adiungant. Ardeo cupiditate incredibili, neque, vt ego arbitror reprehendenda, nomen vt noſtrum ſcriptis illuſtretur tuis ad Luceium in epiſtolis inquit Cicero. nec. n. minus eſt, Spartia

Side notes:

118 Decipitur vēditurque bonus Imperator niſi ſibi caueat.

119 Mali principis cōſultores magis Reipub. nocent quam Princeps malus mō illi boni ſint.

120 Alex. ſeueri Imperatoris optimi fuere cōſultores, & familiares.

121 Principes ſapientes redduntur ex conuerſatione prudentum

122 Multę ſunt aures & multi oculi ac longæ manus boni principis.

123 Qualis familia talis præſumitur dominus.

124 Exemplū oñdendi amicos bonos Cyri amicos & familiares bonos iuſtoſque fuiſſe.

125 Ex erratis aliorum vitam noſtrā in melius inſtituere pulchrum eſt, & vtile.

126 Fundamenta adoleſcētis ad ſapiētiam aſſequendam.

127 Sapiētis eſt reuocare malū propoſitum.

128 A principe male informato ad eūdem meli⁹ informandum appellare licet.

129 De cōmendatione eruditorum virorum.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

& rector. Si ea igitur quæ ſunt ſecundum artem, imitantur ea quæ ſunt ſecundum naturam, tantoq; magis opus artis melius eſt; quanto magis aſſequitur ſimilitudinem eius quod eſt in natura, neceſſe eſt in humana multitudine, optimumq; vt per vnum regatur, non ab re itaq; euenit vt neceſſe fuerit Reip. Romanorum per vnum cõſuli, hoc ẽt experimẽtis apparet, nam prouinciæ vel ciuitates quæ non reguntur ab vno diſſenſionibus laborãt, & abſq; pace fluctuant, vt videatur adimpleri quod Dñs per Prophetam conqueritur dicẽs, Paſtores multi demoliti ſunt vineam meam, è contrariò verò prouinciæ & ciuitates q̃ ſub vno reguntur & gubernantur pace gaudent, iuſtitia florent, & affluentia rerũ lætantur, vnde populo ſuo propitius dominus ſibi caput vnum per Prophetas ponere promittit, quodque in medio eorum eſſet princeps vnus.

Sicut autem regimen boni principis optimum eſt, ita regimen tyranni eſt peſsimum. † opponitur autem politię quidem Democratia, vtrunq; .n. regimen eſt quod per plures exercetur, Ariſtocratiæ verò Oligarchia, vtrunque enim exercetur per paucos. Regnum aũt tyrãnidi vtrunque enim p vnum exercetur, quod aũt regis & principis optimum ſit regimen, oſtenſum eſt ſupra, ſi optimo opponitur peſsimum neceſſe eſt q tyrannis ſit peſsimum. Adhuc virtus vnita magis eſt efficax, ad effectũ inducendum quàm diſperſa, vel diuiſa. multi .n. ſimul congregati trahunt, quod diuiſum p partes ſingulariter ac per ſingulos trahi non poſſet, ſicut igitur vtilius eſt virtutẽ operantem ad bonum eſſe magis vnam, vt ſit fortior ad operandum bonum, Ita magis eſt nociuum ſi virtus operãs malum, ſit vna quàm diuiſa, virtus autem iniuſtè præſidentis operatur ad malum multitudinis dum commune bonum in ſe tantum detorquet, ſicut igitur in regimine iuſto quanto regens eſt magis vnum, tanto eſt vtilius regimen, & regnum melius eſt quàm Ariſtocratia, Ariſtocratia verò q̃ Politia, ita è contrariò erit, Et in iniuſto regimine, vt videlicet quanto regens eſt magis vnum, tanto magis ſit nociuum. Inde magis eſt nociua, tyrãnis quàm Oligarchia, Oligarchia quàm Democratia, Præterea regnum ex hoc ſit iniuſtum, quod ſpreto communi bono multitudinis, priuatum regentis quæritur, quanto igitur magis à communi receditur bono, tãto magis iniuſtum eſt regimen, à communi verò bono magis receditur in Oligarchia in qua paucorũ bonum quæritur, quàm Democratia in qua quæritur bonum multorum, Et adhuc magis receditur à communi bono in tyrannide in qua quæritur bonum vnius tantum, omni .n. vniuerſati propinquius eſt multum quàm paucum, & paucum quàm vnum ſolum regimen, igitur tyrannis vt diuus Thomas concludit, iniuſtiſsimum eſt. Id etiã manifeſtum eſt conſiderantibus diuinæ prouidentiæ ordinem, quæ optimè vniuerſa diſponit. nam bonum prouenit in rebus ex vna cã perfecta quaſi omnibus coniunctis quę ad bonum iuuare poſſunt, malum autẽ ſigillatim ex ſingularibus defectibus, non .n. eſt pulchritudo in corpore, niſi oĩa mẽbra fuerint decenter diſpoſita; turpitudo autem contingit, quando quodcunq; mẽbrum indecenter ſe habeat, ſicq; turpitudo ex pluribus cauſis diuerſimode prouenit, pulchritudo autem ex cã perfecta, ſicq; eſt in omnibus bonis & malis tanquam hoc Deo prouidente, vt bonum ex vna cã ſit fortius, malum autem ex pluribus cauſis ſit debilius, expedit igitur vt iuſtum regimen ſit vnius tantum ad hoc vt ſit fortius. Quod ſi à Iuſtitia declinet regimen, magis expetit, vt ſit multorum quo debilius ſit & ſe inuicem impediãt. inter iniuſta igitur regimina tolerabilius eſt Democratia, Peſsimum vero tyrannis, Idem maximè apparet, ſiquis conſideret mala quæ ex tyrannis proueniunt, quia quum tyrannus contempto cõi bono priuatum quærat, conſequens eſt vt ſubditos diuerſimode grauet ſm q diuerſis paſsionibus ſubiacet ad aliquid affectãdum. qui .n. paſsionis cupiditate detinetur, bona ſubditorum rapit, præterea inter ipſos diſcordias ſeminat, exortas nutrit, & ea quę ad confœderationem hominum pertinent, vt connubia & cõuiuia prohibet, & eiuſce modi alia per quæ familiaritas & fiducia generari ſolent.

47 Quomodo vnius dominium optimum quando eſt iuſtum, ita eius oppoſitum eſt peſsimum.

Sub tyrannis quoq; pauci virtute inſignes inueniũtur, vt .n. voluit Philoſophus, apud illos inueniuntur fortes viri penes quos fortiſsimi honorantur, Et vt Cicero ait, iacent ſemper & parum vigent, quę apud quoſque improbantur. naturale enim eſt vt homines ſub timore nutriti degenerẽt animum, & ad omne virile, ſtrenuumq; opus timidi & puſillanimes fiant, quod in prouincijs quæ diu ſub tyrannis fuerunt experimento patet.

Quia igitur † optimum & peſsimum cõſiſtunt in monarchia, id eſt principatu vnius, multum quidẽ per tirannorum malitiam redditur regia dignitas odioſa, quidam verò dum regimen regis deſiderant, in ſęuitias tyrannorum incidunt, rectoreſq; quàm plures tyrannidem exercent, ſub dignitatis regiæ prætextu, quorum exemplũ in Repu. Romanorum patet, regibus .n. à pop. Rom. expulſis, dum regium, ſeu tyrannicum potius factum ferre nõ poſſent, Conſules & alios magiſtratus per quos regi cœperunt, dirigi inſtituerunt, regnum in Ariſtocratiam commutari volẽtes. Et ſicut refert Saluſtius memoratu incredibile eſt, quantum adepta libertate Roma breui creuerit, plerunq; enim contingit vt homines ſub rege viuentes, ſegnius ad commune nitantur bonum, exiſtimantes id quod in eam rem impendunt, non ſibi ipſis conferre ſed alteri, ſub cuius poteſtate communia bona conſiſtere vident, quum enim bonum cõe in poteſtate vnius viderint eſſe, ad illud attenti nõ ſunt, quaſi ad id quod eſt alienum, ſed quilibet attentus eſt ad illud, quaſi ſuum, vnde ciuitas per annuos rectores adminiſtrata, interdum plus potuit quàm dux plures ſub ſe ciuitates habens, exiguaq; ſeruitia à regibus exacta grauius ferunt Ciues, quam magna onera à cõmunitate impoſita, quod in proceſſu Romanæ Reip. videri poteſt, plebs enim ad militiam ſcribebatur, quæ pro militibus ſtipendia exoluebat. Et quum ſtipendijs exoluendis commune non ſufficeret ærarium, in vſus publicos opes venere priuatæ. Sed quũ diſſenſionibus continuis vexaretur, quæ vſq; ad bella ciuilia excreuerunt quibus eis libertas cui plurimum ſtuduerant erepta eſt, & ſub poteſtate Imperatorum eſſe cœperũt, qui ſe reges à principio appellari noluerunt, quia nomen regium Romanis odioſum fuit, horum aliqui more regio commune bonum fideliter procurarunt, quorum ſtudio Rom. Reipubli. & aucta & conſeruata eſt, plurimi vero eorum in ſubditos quidẽ tyranni, ad hoſtes vero effecti deſides, & imbecilles Rom. Rempub. ad nihilum redegerunt. Similis proceſſus (vt inquit Thomas) in populo hebręorũ fuit, primo quidem dum ſub iudicibus regebantur, vndique ab hoſtibus diripiebantur, nam vnuſquiſq; quod bonum erat in oculis ſuis hoc faciebat. Regibus vero eis diuinitus datis, ad eorum preces, propter regum malitiam, ab vnius Dei cultu receſſerunt, & in captiuitatem tãdem ducti ſunt. vtrinq; igitur pericula imminent, ſiue dum timetur tyrannus, regis optimum dominium euitetur, vel dum hoc conſideratur in tyrannicam malitiam conuertatur regia poteſtas.

48 Quo varia tamen fit dominium apud Rom. quorum Re. ipſi ex dominio publico ... audacia fit, et cur à principio tribuni ... reges appellari.

Quum autem inter duo † ex quorum vtroq; periculũ imminet, eligere oportet, illud potiſsimum eligendũ eſt ex quo minus malum ſequitur, ex monarchia autẽ ſi in tyrannidem conuertatur, minus malum ſequitur, quã ex regimine plurium optimatum quando corrumpit, Diſſenſio .n. quæ plurimũ ſequitur ex regimine plurium pacis repugnat bono, quod eſt in ſociali multitudine præcipuum, quod quidem bonum per tyrannidem non tollit ſed particularium hominum aliqua impediũtur, niſi fuerit exceſſus tyrannidis, in totam vniuerſitatem deſęuiens, magis igitur pręoptan. eſt vnius regimen, quam multorũ quamuis ex vtroq; ſequatur periculum. adhuc magis illud fugiendum videtur ex quo pluries ſequi poſſunt magna pericula. frequẽtius aũt ſequuntur maxima pericula multitu-

49 In periculis vitand. pluribus in plurium collegio quam malum tyrannorum. Quare vnius imperio, regimen plurimorum melius eſt.

multitudinis ex multorum regimine, quàm ex regimine
vnius.plerunq;.n.côtingit vt ex pluribus aliquis ab inten
tione communis boni deficiat, quam quod vnus tm̃, qui
cunque autem ex pluribus præſidentibus ab intentione
communis boni diuertat, diſſenſionis periculum in ſub-
ditorum multitudine imminet, quia diſſentiẽtibus prin-
cipibus, conſequens eſt vt in multitudine ſequatur diſſen
ſio.Si verò vnus præſit, plerunq; ad commune reſpicit bo
num, aut ſi ab eo mentem auertat, nõ ſtatim ſequitur, vt
ad ſubditorum depreſsionem intendat, quod eſt exceſſus
tyrannidis, & in malitia regiminis, maximum gradum te
nens: magis igitur fugienda ſunt pericula quæ ex regimi
ne plurium proueniunt, quam ea quæ ex gubernatione
vnius.Præterea ſubiungit Thomas, non minus contingit
in tyrannidem verti regimẽ multorum, quam vnius, ſed
fortè frequentius, exorta nanq; diſſenſione per regimen
plurium, ſæpè contingit, vnum ſuperare alios, & ſibi ſoli
dominium multitudinis vſurpare, quod quidẽ ex his quę
pro tempore fuerunt manifeſtè inſpici poteſt, nam ferè
omnium multorum regimen, in tyrannidem eſt termi-
natum vt in Rom.Repub.apparet, dum per plures magi-
ſtratus diu adminiſtrata fuiſſet, exortis ſimultatibus & ci
uilibus bellis, in crudeliſsimos tyrãnos incidit. Et ſi quis
præterita facta cum ſequentibus diligenter cõſideret, in-
ueniet plures exercuiſſe tyrannidẽ in terris q̃ per multos
reguntur, q̃ in illis quæ reguntur per vnum, ſi igitur regi-
men qđ eſt optimum pp tyrannidẽ maximè vitãdum vi-
deatur, tyrannis aũt magis in regimine plurium, q̃ vnius
cõtingere ſoleat, cõſequens eſt ſimpliciter magis eſſe ex-
pediẽs ſub vno rege viuere, quam ſub regimine plurium.

50 Qualiter multitudo habere ſe debeat circa regem, & principẽ cui auferenda eſt occaſio ne in tyrannidẽ incidat & toleranda ẽt eſt ſtõne maiora pericula contrãdi.

Quia ergo vnius regimen præeligendum eſt, quod eſt
optimum: & contingit ipſum in tyrannidem verti quod
eſt peſsimum. † diligenti ſtudio laborandũ eſt, vt ſic mul
titudini de rege prouideatur ne incidat in tyrannum.Pri
mum aũt neceſſariũ eſt vt talis conditionis homo ab illis
quibus huiuſcemodi ſpectat officium in regem promo-
moueatur, qui non ſit veriſimile in tyrãnidem declinare.
Deinde ſic diſponẽda eſt regni gubernatio vt regi & prin
cipi iam inſtituto tyrannidis ſubtrahatur occaſio; ſimul
etiam ſic eius temperetur poteſtas, vt facilè in tyrannidẽ
declinare non valeat. Demum curandum eſt ſi princeps
in tyrannidem diuerterit, qualiter occurri poſsit. Et qui-
dem ſi non fuerit exceſſus tyrannidis, vtilius eſt remiſſam
tyrannidem ad tempus tolerare, quam contra tyrãnum
agendo, multis implicari periculis, quæ grauiora ſunt ty-
rannide ipſa, cõtingere.n.poteſt vt qui contra tyrannum
agunt, præualere non poſsint, ſicq; prouocatus tyrannus
magis deſæuiat. Quod ſi præualere aduerſus tyrannum
quis poſsit, neceſſe eſt multoties grauiſsimas diſſenſiones
in populo ex hoc prouenire; ſiue dum in tyrãnum inſur-
gitur, ſiue poſt eiectionem tyranni circa ordinationem
regiminis, multitudo ſeparatur in partes. Interdum etiã
contingit vt tyrannum expellens tyrannidem arripiat, &
grauior q̃ pręcedens fiat. vnde Syracuſis quondã Diony-
ſij mortem cunctis deſiderantibus, anus quædam vt inco
lumis & ſibi ſuperſtes eſſet continuè orabat, quod vt co-
gnouit tyrãnus cãm quæſiuit cui mulier reſpondit, puel-
la exiſtens, quum grauem tyrãnum haberemus mortem
eius cupiebam, quo interfecto aliquantulum durior ſuc-
ceſsit, eius quoq; dominationem finiri deſiderabam, ter-
tium te habere cępimus importuniorem rectorẽ, ſi itaq;
tu ab ſumptus fueris, deterior in locum tuum ſuccedet.
Et ſi intolerabilis ſit exceſſus tyrãnidis, ad fortium viro-
rum virtutem quibuſdam viſum fuit pertinere, tyrãnum
interimere, ſeq; pro liberatione multitudinis exponere pe
riculis, Sed hoc Chriſti doctrinæ non cõuenit, quę etiam
diſcolis reuerenter ſubeſſe iubet, ſed magis vt contra ty-
rannorum ſæuitiam, non priuata aliquorum præſum-
ptione, ſed authoritate publica procedẽdum. Primò qui-
dem ſm diuum Thomam ſi ad ius alicuius multitudinis
pertineat, de rege vel principe ſibi prouidere, non iniuſtè
ab eadem inſtitutus princeps deſtitui poteſt, vel eius pote
ſtas refrenari, ſi ptãte regia tyrannicè abutatur, nec infi-
deliter agit, & ſi eidem in perpetuum ſe ante ſubiecerit,
quia hoc ipſe meruit in multitudinis regimine ſe minus
fideliter gerens, vt principis exigit officium. Sic Romani
Tarquinium ſuperbum quem in regem ſuſceperant, pp
ſuam filiorumq; tyrannidem à regno eiecerunt, ſubſtitu-
ta minori conſulum poteſtate, ſic Domitianus qui mode
ſtiſsimis Imperatoribus Veſpaſiano, & Tito fratri ſuc-
ceſſerat, dum tyrãnidem exerceret, à Senatu interemptus
eſt, omnibus quę peruerſe fecerat, per ſenatuſconſultum
in irritũ reuocatis. Si verò ad ius alicuius ſuperioris mul-
titudini de principe prouidere pertineat, expectãdum eſt
ab eo remedium contra Tyranni nequitiam, aduerſus q̃
omni humano deficiente auxilio, ad regem oĩum recur-
rendum eſt Deum, videlicet, qui adiutor in tribulatione
eſt. Eius.n.potentię ſubeſt, vt crudele tyranni cor in man
ſuetudinem conuertatur, quia vt inquit Salamon † cor
regis in manu Dei eſt, quocũq; voluerit inclinabit illud. 51
Ipſe.n.Regis Aſſueri crudelitatem qui Iudęis mortem pa
rabat, in manſuetudinem vertit, ipſe eſt qui Nabuchodo-
noſor crudelem regem ita conuertit, vt factus fuerit diui
næ potẽtiæ prædicator, hinc etiã Virgilius ait: Ponuntq;
ferocia pœni Corda volente Deo. quos verò tyrãnos ſen-
tit, auferre de medio põt, vel ad infimum ſtatum reduce-
re, quum ſcriptura dicat, ſedem ducum ſuperborum de-
ſtruxit Deus, & ſedere fecit mites pro eis, ipſe eſt.n.qui vi
dens afflictionem populi ſui in ægypto, & audiens eorũ
clamorem, Pharaonem tyrannum cum exercitu ſuo in
mare deiecerit, nec eſt abbreuiata eius manus, vt populũ
ſuum à tyrannis liberare non poſsit, nam per Iſaiam po-
pulo ſuo promittit, ſe daturum requiem à labore & con-
cuſsione, ac ſeruitute dura, q̃ ante ſeruierat. ſed vt tale be
neficiũ populus à Deo conſequi mereat, à peccatis abſti-
nere debet in quorum vltione impij diuina permiſsione
principatũ accipiunt, dicente Dño dabo tibi regẽ in furo
re meo. tollenda eſt igĩ culpa vt ceſſet tyrãnorum plaga.

Ex malo principe poſſe bonũ fieri Dei auxilio, .n. eius manus correctio tollẽda nãmẽ eſt prius per homines culpa.

Quoniam igitur liquet † ad principem ſpectare bonũ 52
multitudinis quęrere, onerosum graueq; eius officium vi
detur; niſi proprium aliquod bonum ex eo proueniret.
Conſiderare itaq; oportet quale ſit, boni regis & princi-
pis conueniens præmium, quibuſdã viſum fuit pręter ho
norem & gloriam aliud nihil eſſe: princeps.n.cui prædi-
cta nõ ſufficiunt tyrannus efficitur, ineſt quippe animis
hominum vt proprium quærant bonum, voluptates, &
diuitias, ſicq; ad rapinas & ſubditorum iniurias conuer-
tũtur. ſed ſi hanc ſñiam recepimus plura ſuccedẽt incon-
uenientia. in plurimis hoc regibus diſpendioſum eſſet, ſi
tot labores ſolicitudineſq; paterentur, pro tã fragili mer-
cede, & multitudini nociuum, ſi principibus tale pręmiũ
ſtatuatur: nam ad boni viri officium pertinet, vt cõtem-
nat gloriam ſicut cetera temporalia bona, virtutis.n.eſt,
& fortis animi gloriam pro iuſtitia contemnere, ſicut
& vitam, vñ mirabile quoddam ſequitur, ut quia uirtutũ
actus ſequitur gloria, ipſa gloria dignè contemnatur, &
ex cõtemptũ gloriæ homo glorioſus reddatur. iuxta illud
Fabij, gloriam qui ſpreuit ueram habebit. ſi igitur hoc ſo
lum bonum ſtatuatur principibus pręmium conſequens
erit bonos uiros non aſſumere principatum, aut ſi aſſum-
pſerint ſine præmio eſſe. quoniam ergo mũdanus honor
& hominum gloria regiæ ſolicitudinis non eſt ſufficiens
præmium, quærendum eſt quale ſit eidem ſufficiens.

Quid principe mouere debeat principem ad regẽdum honor vel gloria.

Eſt autem conueniens ut Rex à Deo pręmiũ expectet,
miniſter.n.pro officio, à Domino pręmiũ expectat. prin-
ceps autem populum gubernando miniſter Dei eſt, quũ
omnis poteſtas (vt Apoſtolus ſcribit) à Deo ſit. Reges igi-
tur, & principes pro ſuo regimine præmium à Deo expe-
ctare debent. Remunerat aũt Deus pro ſuo miniſterio re
ges & principes interdum temporalibus bonis, quæ præ-
mia malis & bonis cõmunia ſunt. Bonis autem regibus,
& principibus quia pia intentione populum Dei regunt

non

non quidem terrenam, ſed æternam mercedem eis prómittit nec in alio quam in ſeipſo: hoc igitur præmiū virtutis conuenienter expectatur, quod hominem beatum facit: Si autem bene operari virtutis opus eſt, regis, verò & principis, opus eſt, bene regere ſubditos, hoc etiā erit præmium regis, quod eum faciat eſſe beatum, beatitudinem aūt dicimus vltimum deſideriorum finem, neq;.n. deſiderij motus in infinitum procedit: Eſſet.n. inane naturale deſiderium quum infinita pertrāſiri non poſsint, quum autem deſiderium intellectualis naturę ſit vniuerſalis boni, hoc ſolum bonū poterit verè beatum facere, quo adepto nullum bonum reſtat, quod amplius deſiderari poſsit, vnde & beatitudo dr̄ eſſe perfectum bonum quaſi omnia deſiderabilia in ſe comprehendens. ſed tale nó eſt aliquod terrenum bonum, nā qui diuitias habent amplius habere deſiderant, & ſi ampliora non quærunt, deſiderant tamen vt ea permaneant, vel alia in locum eorum ſuccedant, nihil.n. permanēs inuenitur in rebus terrenis: nihil igitur quietum eſt, quod mortaliū poſsit deſiderium quietum reddere: ergo nec terrenum aliquod bonum faciet, vt poſsit eſſe regis & principis conueniēs premium. Pręterea cuiuſlibet rei, finalis intentio & completum bonum ab aliquo ſuperiore dependet, Si.n. argento miſceatur aurum, argentum fit melius, quod ex plumbi admixtione impurum efficitur: conſtat aūt terrena oīa eſſe infra mētem humanam, beatitudo verò eſt hominis perfectio finalis & completum bonum, ad quod oēs peruenire deſiderant, nihil igitur terrenum eſt, quod hoīem poſsit beatum facere, nec igitur terrenum aliquid eſt p̄mium principi ſufficiens, & quod regi & principi pro p̄mio decerni poſsit, cuiuſlibet.n. rei deſiderium in ſuum tendit principium, humanæ vero mentis cā non eſt aliud quàm Deus, qui eam ad ſuam imaginē fecit, ſolus igitur Deus qui hominis deſiderium fecit quieſcere, hominēq;
53 beatum, regi ac principi conueniens præmium eſt.

In cœleſti beatitudine maiorē gradu principes boni obtinebunt.

Conſiderandum vlterius eſt † quod eminentē cœleſtis beatitudinis gradum obtinebunt, qui principis officium laudabiliter exequuntur, ſi.n. beatitudo virtutis eſt præmium, conſequens eſt vt maiori virtuti maior beatitudinis gradus, ſ̄m ſ. Thomam debeatur. Eſt autem præcipua virtus qua homo aliquis non ſolum ſeipſum, ſed etiā alios dirigere pōt, & tanto magis, quanto plurium eſt rectrix, ſi maior itaq; virtus requiritur ad regēdum domeſticam familiam quam ad regēdum ſeipſum, multoq; maior ad regimen ciuitatis & regni, excellētis virtutis eſt officium regium bene exercere: in beatitudine ergo excellēs ei debetur præmium. Præterea in oībus artificijs & potentijs laudabiliores ſunt, qui alios bene regunt, q̄ qui ſ̄m alienā directionem ſe bene habent: In ſpeculatiuis.n. maius eſt, virtutem alijs docendo tradere, q̄ quod ab alijs docetur capere poſſe. In artificijs ēt. magis æſtimatur & maiori p̄tio conducitur architector qui artificium diſponit, q̄ artifex qui ſ̄m eius diſpoſitionem manualiter operatur: & in rebus bellicis maiorem gloriam ex victoria conſequitur prudentia ducis quam militis fortitudo. Sic aūt ſe habet rector multitudinis in his quę à ſingulis ſ̄m virtutem agenda ſunt, ſicut doctor in diſciplinis, & architector in ædificijs, Duxq; in bello, vnde ſequitur Regem, & principem maiori præmio dignum ſi bene ſubiectos gubernauerit, q̄ ſi aliquis ſubditorum ſub rege bene ſe habuerit, & hoc lucidius apparebit, ſi quis magis ſpecialiter conſideret. laudatur.n. ab hominibus q̄uis priuata perſona, à Deoq; premio condonatur, ſi egenti ſubueniat, ſi diſcordes reconciliet, ſi oppreſſum à potentiore eripiat, deniq; ſi alicui opem conſiliumue qualitercunq; ad ſalutē conferat: quanto magis ab hoīibus laudandus eſt, & à Deo præmio condonandus qui totam prouinciam facit pace gaudere, violentias cohibet, iuſtitiam ſeruat, & quid ab omnibus agendum ſit legibus & pręceptis diſponit? Hinc ēt regiæ virtutis magnitudo apparet, qui Dei ſimilitudinem gerit, dum agit in regno quod Deus in mundo, tāto ęūs eſt Deo acceptius aliquid, quāto magis ad eius imitationem accedit, ideò cōſequens eſt bonos principes Deo acceptiſsimos eſſe, maximoq; pręmio ab eodem condonandos. † Principatus verò (vt aiunt) virum oſtēdit. multi.n. ad principatum Imperiumq; peruenientes à virtute diſcedunt, qui dum in ſtatu eſſent infimo videbantur virtute prædicti, vnde difficultas quæ principes vrget ad bene regendum, maiori præmio eos facit dignos, quod ēt diuina auctoritate firmatur, dr̄.n. Zachariæ c. 12. quod in illa beatitudinis die qua erit dominus protector habitātibus in Hieruſalem, i. in viſione pacis æternæ, aliorum domus erunt ſicut domus Dauid, quia ſcilicet omnes reges erūt, & regnabunt cum Chriſto vti membra cum capite: Sed domus Dauid quemadmodum domus Dei, quia ſicuti regēdo fideliter Dei officium geſsit in populo, ita in pręmio Deo propinquus erit, adhærebitque. licet.n. angelorum & hominum infinitus numerus eſſentiā Dei videat, inęqualiter tn̄ vident. Ideò Ioannis c. 14. dicitur, in domo patris mei, multæ ſunt manſiones, id eſt diuerſa præmiq meritorum ſecundum ea potiores. cauſabitur aūt ea inæqualitas, eo quod intellectus alicuius maiorem facultatem Deum videndi adipiſcetur quā alius, & qui plus charitatis habuerit, perfectius ac maiori beatitudine Deum videbit, vt volunt Theologi. ſiculi è contrario præſcitis, in Infernoq; damnatis diuerſa tormēta pro qualitate q̄titateque demeritorum parata ſunt, ceterūq; manſionum diuerſitatem in cœlo eſſe Chriſtus declarauit, ne de æterna beatitudine minus perfecti deſperarent, nam ſi in domo cœleſtis patris vnica tantum eſſet manſio, hoc eſt vnicus tantum eſſet beatitudinis gradus, oporteret in hac vita omnium beatitudinem ſperantium merita eſſe æqualia, alioqui ad illam vnicam manſionem peruenire non poſſent, nā hi qui imperfecti qui ad æqualitatem perfectorum non aſcendunt, in illa beatitudine locum nō haberent, quibus vtpote non deberetur vnica illa mātio, & ille beatitudinis gradus: ſubiunxit, ideo loco proximè allegato, Chriſtus, ſi aliter eſſet, dixiſſem vobis vt per hoc videlicet ſtuderetis fieri omnes, æquales in meritis.

Quum regibus & principibus in cęleſti beatitudine tā grande proponatur præmiū ſi in regendo ſe bene habuerint, diligenti cura ſe ipſos obſeruare debent, ne in tyrannos conuertantur: nihil.n. eis acceptius eſſe debet, q̄ quòd ex honore regio, quo ſublimantur in terris, in cœleſtis regni gloriam transferantur. Addendū eſt & q̄ temporalia hæc commoda, quorum cā tyranni iuſtitiam deſerunt, ad lucrum, vt inquit ſ. Thomas, regibus & principibus magis proueniunt, dum iuſtitiam colunt, ſeruantq; experientia enim docet Reges & principes diuitias magis per iuſtitiam adipiſci, quàm per rapinā tyrāni. Ex quo.n. tyrannorum dominium ſubiectæ multitudini diſplicet, multis egent ſubſidijs, vt contra ſubditos tuti reddantur, in quibus neceſſe plerunq; eſt plura expendere, q̄ à ſubditis rapiant, & extorqueant. Regum aūt dominium quod ſubditis placet, ad cuſtodiam illos paratos habet, in quibus expenſa neceſſaria nō eſt, immò in neceſsitatibus regibus plura ſponte donant, quā tyranni diripere poſsint, Similiter iuſto Dei iudicio cōtingit, vt qui diuitias iniuſtè congregant, inutiliter eas diſpergant, aut iniuſtè auferantur ab eis. Pręterea quis dubitat bonos reges non ſolū in vita, ſed poſt mortem magis quodammodo laudibus hominum viuere, & in deſiderio haberi, malorum verò nomē aut ſtatim deficere, aut ſi excellentes in malitia fuerint, cum deteſtatione eorum memoriam fieri? ſi quis ēt antiquiorum geſta & neotericorum euentus conſideret, vix inueniet alicuius tyranni dominium diuturnū fuiſſe: vnde & Ariſt. in ſua Politia multis tyrannis commemoratis oīum dominium breui tempore extinctum fuiſſe demonſtrat, qui verò diutius præfuerunt in tyrannidē non multum excedebāt, ſed in pluribus regalem modeſtiam imitabantur. Adhuc autem hoc magis fit manifeſtū (vt Thomas ait) ex conſideratione diuini iudicij, Deus.n. ho- 54

Principatus virum oſtendit.

minem hypocritam propter peccata populi † regnare facit. nullus autem verius hypocrita dici poteſt, quàm qui regis aſſumit officium,& exhibet ſe tyrãnum. hypocrita enim dicitur,qui alterius repreſentat perſonam, ſicut in ſpectaculis fieri conſueuit,ſic igitur Deus immittit tyrãnos ad puniendum ſubditorum peccata, quæ calamitas ira Dei nuncupatur, iuxta illud, dabo vobis regem in furore meo.

58 Infelix eſt princeps qui populo in Dei furore conceditur.

† infelix eſt aũt Rex, qui populo in Dei furore conceditur,non.n.pôt illius dominiũ ſtabile eſſe,quia nõ obliuiſcit miſereri Deus,nec cõtinebit in iras eius miſericordias ſuas, ſed poſt tẽpeſtatẽ ꝑ eos populo inductam, ꝑ eorundem deiectionẽ tranquillitatem inducet, quorũ peccata ex dignitate ſuſcepti officij grauiori etiam pœna afficiet: vt enim rex ei⁹ miniſtros grauius punit ſi infidos inuenerit,Ita Deus ſeuerius plectet eos, quos ſui regiminis executores & miniſtros facit, ſi perperam agant, Dei iudicium in amaritudinem conuertentes. Priuatur itaq; tyrannus excellẽtiſsima beatitudine quę regibus & principibus in præmium debetur, maximisque tormentis ſubijcitur: omnibus igitur neruis viribusq; contendas,vt ad iuſti principis regimen ſemper accedas,& exaltabitur mirum in modum gloria tua.

59 Princeps in regno ſicut anima in corpore & Deus in mundo eſſe debet.

Conſequens † eſt autem conſiderare quod ſit regis, & principis officium,& qualem oporteat eſſe principem, his quæ in ſuperioribus ſcripſimus quibuſdã additis, & quia ea quæ ſunt ſecundum artem imitantur ea quæ ſunt ſ͡m naturam, ex quibus accipimus,vt ſecundum rõnem operari poſsimus, optimum vr̃ Regis & Principis officium à forma naturalis regiminis aſſumere.Inuenitur autem, ait Thomas, in rerum natura regimen vniuerſale & particulare, vniuerſale quidem ſ͡m quod omnia ſub Dei regimine cõtinentur,qui ſua prouidentia cuncta gubernat. Particulare aũt regimẽ diuino quidem regimini maximè ſimile eſt,qđ inuenitur in hoĩe qui ob hoc minor mundus appellatur,quia in eo vniuerſalis regiminis forma inuenitur,nam ſicut vniuerſa creatura, corpora & omnes ſpirituales virtutes ſub diuino regimine cõtinenẽ,ſic & corporis membra,& cæteræ virtutes animæ à rõne reguntur,& ſic quodãmodo ſe habet ratio in homine vt Deus mũdo.

Hoc igitur officium princeps ſe ſuſcepiſſe cognoſcat, vt ſit in regno ſicut anima in corpore, & ſicut Deus in mundo.quæ ſi diligenter conſideret,ex altero Iuſtitię zelus in eo accenditur, dum conſiderat,ad hoc ſe poſitum vt loco Dei iudicium in regimine ſibi credito exerceat, ex altero verò manſuetudinis & clementię lenitatẽ acquirit,dum ſuo regimini ſubditos, vt ꝓpria mẽbra reputat.

Et ſi inſtitutioni ciuitatis opera detur, ꝓuidere oportet quis locus ſit ſacris,quis iuri reddẽdo,quis ſingulis artificibus deputandus, vlterius autem oportet hoĩes qui locis congruis,ſecundum officia ſua,deputãdi ſunt, Demũ prouidendum vt ſingulis neceſſaria ſuppetant, ſ͡m cuiuſque conſtitutionem , & ſtatum , aliter ciuitas conſiſtere non poſſet.Deinde per legem diuinam edoctus princeps

60 De ordine boni principis.

† prouidere debet,qualiter multitudo ſibi commiſſa bene viuat:quod quidem ſtudium in tria diuiditur,vt in ſubiecta multitudine bonam vitam inſtituat, Inde vt inſtitutam conſeruet,demum vt cõſeruatam ad meliora promoueat. Circa quæ principi triplex imminet cura,prima quidẽ de ſucceſsione & ſubſtitutione illorum qui diuerſis officijs præſunt,vt quemadmodum per diuinum regimen in rebus corruptibilibus quę ſemper eædem durare non poſſunt,prouiſum eſt vt per generationem alia in locum aliorum ſuccedant, vt vel ſic conſeruetur integritas vniuerſi, Ita per regis ſtudium cõſeruetur ſubiectæ multitudini bonũ dũ ſolicitè & prudẽter curat qualiter alij in deficientium locum ſuccedant, Deinde vt legibus & præceptis præmijs & pœnis hoĩes ſibi ſubditos ab iniquitate coerceat,& ad opera virtutum ſapiẽtia inducat, exẽplum à Deo accipiens qui hominibus legem dedit,obſeruantibus quidem mercedẽ,tranſgredientibus pœnam retribuẽs. Tertio principi cura imminet,vt multitudo ſibi ſubiecta contra hoſtes tuta reddatur.nihil.n.prodeſt interiora vitare pericula, ſi ab exterioribus defendi nõ poſſet. Pacis igitur tp̃e prudens & ſapiens princeps morum iniquitati bonis legibus occurrat,malas tollat, & deprauatas corrigat,rõnes exquirat, quibus populũ quàm minimum grauet, quibus ditionem ſuam latrocinijs maleficijsq; liberet,& malis hominibus purget,quibusq; eam meliorem efficiat,non faſtum & ſuperbiam oſtẽdat, ſed quæ ad reipublicæ commoditatem attineant procuret, quæ parum tuta ſunt cõmuniat, publicis ædificijs ornet, pontibus, templis,ripis,aquæ ductibus, loca peſtilentiæ obnoxia purget,vel ędificiorum mutatione, aut deſiccatis paludibus,fluuios incommode fluentes, aliò deriuet, flumina ad publicam vtilitatem vel arceat, vel admittat, & nauigabilia bonorum principum exẽplo faciat,ſubditos magis virtute & moribus,æſtimet q̃ cenſu. Auguſtus vrbẽ pro maieſtate Imperij excoluit, adeo vt iure ſit gloriatus (vt Suetonius ait) marmoream ſe relinquere, q̃ latericiam accepiſſet.

61 Principum proprium eſt inſtituere ciuitates & oppida, ad gloriam conſequendam, eligẽdo loca tẽperata.

† Et quẽadmodum Vegetius ait, maiorem gloriam aſſequi principes non potuere,quã nouas Ciuitates fundando, aut ab alijs conditas ampliando in ſuum nomen transferre.Si igitur facultas id faciendi concederetur in electione regionis maxima eſſet adhibenda cura , vt oĩ nociuo libera & cõmoditatibus refertiſsima quoad fieri poſſet haberetur,in primis cœlum ne habitãtes graue & infeſtum haberent oĩ diligentia penitus pcauebant,prudenti id quidem & maximè neceſſario conſilio,nam terram atq; aq̃ ſi quid habeant in ſeuitij, arte & ingenio corrigi poſſe non negant. Cœlum verò nulla ingenij ope nullaq; hominum manu ſatis poſſe emendari aſſeuerant,& oĩno ſpiritus anhelitus quo vno maximè vitam ali,ſeruariq; ſentimus,mirificè ad ſalutem confert,ſi erit puriſsimus, tum & q̃tam habeat cœlum in gignẽdis, producendis,alendis,ſeruandiſq; rebus vim,quis eſt quĩ id ſugiat? qñ & præſtare ingenio eos intelligas hoĩes,qui cœlo fruantur puriores, q̃ eos qui craſſo & madenti,quæ vna res potiſsimum effeciſſe creditur, vt Athenienſes acumine ingenij multo præſtiterint Thebanis. Ex temperie regionis habitatores multa cõmoda conſequuntur, In primis incolumitatem corporis,& longitudinem vitæ, quũ enim ſanitas in quadam tẽperie humorum conſiſtat, in loco temperato conſeruabitur ſanitas, ſimile.n.ſuo ſimili conſeruatur, ſi aũt fuerit exceſſus caloris, vel frigoris, neceſſe eſt ſ͡m qualitatem aeris, quod qualitas corporis immutetur, vnde naturali quadam induſtria animalia quædam tp̃e frigido ad calida loca ſe transferunt, rurſus tempore calido frigida repetendo, vt ex cõtraria diſpoſitione loci temporis conſequantur temperiem.

Poſt electionem autẽ regionis oportet † Ciuitati conſtituendæ locum idoneum eligere, in quo vt diximus in primis aeris ſalubritas requirenda vr̃,conſeruationi.n.ciuili præiacet naturalis vita,quæ per ſalubritatem aeris ſeruatur illæſa,locus aũt ſaluberrim⁹ erit , vt Vegetius ingt, excelſus,non nebuloſus,non pruinoſus, regionesq; cœli ſpectans,neq; æſtuoſas,neq; frigidas,neque paludibus vicinas,eminentia quidem loci ſolet ad ſalubritatem aeris conferre,quia locus eminens vẽtorum perflationibus patet , quibus redditur aer pur⁹,vapores e qui virtute radij ſolaris reſoluuntur à terra, & ab aquis multiplicitur magis in vallibus & in locis demiſsis q̃ in altis in quibus aer ſubtilior inuenitur.Huius autem aeris ſubtilitas quę plurimum ad liberam & ſinceram reſpirationem valet , per nebulas impeditur, & pruinas quæ ſolẽt in locis humidis abundare , vnde huiuſcemodi loca ſalubritati contraria inuenirentur,& quia loca paludoſa humiditate abundãt, oportet locum conſtituendæ vrbi electum à paludibus eſſe remotum. Quum.n.auræ matutinæ ſole oriente peruenient, & à paludibus ortæ nebulæ eis adiungentur flatus animalium paluſtrium venenatorũ cum nebulis mixtos ſpargent,& locum facient peſtilentem.oportet etiam locum vrbi deſtinatum ad calorẽ & frigus temperatẽ diſponi,

leſcunt etiam animo delitijs dediti, & ad ardua attentanda, tolerandosq; labores, & contemnenda pericula timidi redduntur: Demum delicijs immerſi pigreſcunt, & negotijs ſtudijsq; neceſſarijs intermiſsis, curam delitijs ſolum adhibent, ad paupertatemq; reducti dum conſuetis voluptatibus indulgere nequeunt, furtis rapinisque ſe exponunt, quò voluptates ſuas explere valeant.

Eſt igitur ciuitati damnoſum, vel ex loci diſpoſitione, vel ex quibusque alijs rebus deliciarũ ſuperfluitate abundare: opportunũ eſt ergo in cõuerſatione humana quaſi condimenti loco, parum delectationis habere, vt animus hominum recreetur. Prætereà ſi id quod ad finem eſt, quæritur vt finis, naturæ ordo tollitur & deſtruitur, vt ſi faber malleum propter ſeipſum quærit, aut carpentarius ſerram, vel medicinam medicus, quę ad debitos ipſorum ordinantur fines. In ciuitate autem ſibi regiminis commiſsi finis quem Rex vel princeps intendere debet, eſt ſecundum virtutem viuere. Cæteris verò quilibet vti debet ſicut his quæ ſunt ad finem attingendum, ſed hoc ideò contingit in his qui delectationibus ſuperfluè innituntur, quum huiuſcemodi voluptates ad iam dictum finem minimè ordinentur immò vt finis quæri videntur.

Agendum nunc eſt de quibuſdam quæ ad principẽ in relatione ad ſubditos pertinẽt, vnde regimen placidè gu-
66 bernetur, & licet in ſuperioribus † aliqualiter in genere
Non eſt abſonum in ſpecie ran gere quæ in genere dicta ſunt
tactum ſit, in ſpecie tractandum eſt, ad maiorem declarationem eorum, quæ per principem agenda ſunt, † Primum quidem vt ſingulis regiminis partibus naturalibus abundet diuitijs, quas ſic Ariſt. vocat, vel quia naturalia
67 ſunt, ſeu quia hõ ipſis naturaliter indiget, vt ſunt campi,
Ex pedit principem diuitijs abundare.
vineæ, olìueta, paſcua, ſyluæ ceduæ, nemora, viuaria diuerſorum animalium & auium, armentaq; & greges, Hinc Salomon oſtendens ſui regiminis magnificentiam, ędificaui inquit mihi domos, plantaui vineas, feci hortos & pòmaria quæ conſeui cuncti generis arboribus & ad irrigandum hortos ſyluam lignorum germinantium piſcinas extruxi. Cuius quidẽ generis rõ multipliciter aſsignari põt, vna ſumitur ex parte vſus ipſius rei, qui delectabilior quidem in re propria, ꝙ in aliena videtur eſſe, ſecũda ſumitur ex parte miniſtrorum principis. ſi. n. ad ſubditos & vicinos pro neceſſarijs vitæ principis recurrere ipſos oporteat, oppreſsionibus præſtatur cã, & in ſubditis ſcandala generantur, vel ex eorum commertio, in quo, aut lędit auaritia quæ ementem, vendentemùe comitatur, vel fraus conturbat. Tertia rõ ex parte rerũ venalium accipitur, quæ vt in pluribus nõ carent ſophiſmate, vñ tantæ nõ ſunt ad nutriendum efficaciæ, quemadmodum propria, ideò in prouerbijs ait Salomõ. aquam ciſternæ tuæ bibe, Sunt etiam propria ad victum pertinentia maioris ad ſumendũ ſecuritatis, Et hoc exigit principis magnificẽtia, vt tranſeuntibus largius promptiusq; præbeantur, quod fit ſi prædictis abundent principes. Rurſus quia Natura ex opere ſuo delectatur, dum conſiderat nouũ continuè procedendi modum in actibus ſuis, ſiue in viuendo, ſiue in generando, ſiue in parturiendo, ex quibus in dominis admiratio cõſurgit, & inde delectatio. Quod autem edu-
68 catio delectationis ſit cauſa † probat Pharaonis filia quæ
De educatione.
Moyſem nutriri fecit, quem poſtea in filium adoptauit.

69 Debẽt præterea † equitatu ornati eſſe principes ad de-
De equitatu principio.
corem, & pro defenſione contra hoſtes, aptiores enim expeditioreſq; redduntur ſi equitia eorumq; armenta habeant, quemadmodum de Salomone rege ſcribitur.

70 Neceſſaria pariter ſunt principi † aurum, argẽtum, & c.
Theſaurũ principi neceſſarium eſſe.
metalla, ſine quibus opportunè regere & bene imperare non poſſunt. Eſt. n. (vt Philoſophus ait) nummus futuræ neceſsitatis quaſi fideiuſſor, principẽ igitur pecunijs abũdare oportet, quò poſsit, in neceſsitatibus ſibi prouidere, & ſubditis ſuccurrere, ad populum. n. ſic ſe habere Princeps debet, vt ad oues paſtor, & ad filios pater. Quamobrem ex ærario publico frumentum in terra Aegypti emit Pharao, quod ingruenti fame, ſecundum Ioſeph prudẽtiam ne periret populus diſtribuiſſe legitur, ærarium. n. principis ſtomacho comparatur, vt ſicut in ſtomacho recipitur & ad membra diffunditur cibus, ita principis ęrarium pecunijs repletum iuxta neceſsitatem in ſubditos diffundi debet. Turpè eſt ẽt, & dignitati principis minimè cõſentaneum, à ſubditis mutuum pro neceſsitatibus ſumere. Ad hæc quum pecunia ſit neruus belli, oportet ærarium principis plenum eſſe pro ſtipendijs militũ, pro conſtituendisq; vel firmandis contra hoſtes pręſidijs. Sũt igitur ꝗ præſcripſimus neceſſaria principi, non ad oſtentationem, fauſtumùe, ſed ad ſui ſuorumq; ſuſtentationẽ.

Neceſsitate quoq; vrgetur Princeps † vt neceſſarios mi 71
De miniſtris principis.
niſtros habeat, qui ad regiminis ſunt complementum; ſine quibus dominium ſubſiſtere nequit, & per quos pro perſonarum gradu exercentur officia, diſtribuuntur opera, & neceſſaria adminiſtrantur, quod ſi benigni & fide-
les contigerint acceptiſsimi principi eſſe debent, dicente 72
De crebra iudicum mutatione & ignotorum [illegible] neceſsitate.
Salomone ſicut anima tua tibi ſit fidelis ſeruus. Hinc eſt Claudiani illud.

Vt fortes in marte viros † animiſque paratos,
Sic iuſtos in pace legis, Longumque tueris
Electos, crebris, nec ſuccedentibus vrges
Iudicibus, Notis regimur, fruimurque quietis. 73
De periculoſa pauperis ad magiſtratum aſſumptione.

Eſt etiam Reipu. periculoſum † ad magiſtratum pauperem aſſumi, impoſsibile. n. eſt teſte Ariſt. egentem bene, legitimeq; publicis poſſe vacare negotijs, nam propter neceſsitatem inhiat lucris, & à veritate diſcedit, nec ſibi ipſi vacare poteſt, neq; iùxta Saluſtij ſententiam, in conſulendo animum liberum habere. Sed hoc cõceſſo, materia datur, vt homines amatores ſint pecuniarũ quoquo modo, ſecundum philoſophum, quum natura humana honoris ſemper ſit appetitiua, ad quod ipſe Philo. plura adducit, comparãs oligarchiam ad ariſtocratiam, nam ſecundũ Philoſo. eligitur diues, prout aſſumitur ſemper virtutẽ preditus & inſignis, ſiue ergo pauper, ſiue diues, modo virtute ornatus ſit, in vera politia aſſumendus eſt. Hinc apud Romanos virtus ipſa peruicit, ne in vllo genere hominum inhonorata eſſet, diuitis tamen ad magiſtratum, (vt ait Thomas) aſſumptio; minus periculoſa eſt, quia humanæ vitæ ſibi adſunt inſtrumenta, quibus officium ſuum ſalua iuſtitia ſubditorum honeſte exequi poteſt.

De numiſmate agendum nunc eſt, † in cuius vſu re- 74
De moneta & cura circa illam per principem habẽda.
gulatur hominis vita, & in regimine boni principis duabus de cauſis pręcipuè neceſſarium eſt, vnam ex parte principis accipimus, ex parte populi ſubditi alteram, numiſma enim ornamentum eſt regis, regni, cuiuſlibet regiminis per repreſentationem imaginis principis videlicet, nec alia in re tanta poteſt eſſe eius memoriæ claritas, quum ꝑ manus hominum, nihil quod ad principem pertineat tantum tranſeat, frequenterq; verſetur, quãtum pecũnia. Deinde moneta rerum venalium regula eſt, & menſura, eiusq; excellentia adeo relucet, vt imago principis in nũmo, ſit hominum regula in commertijs, vnde moneta dicitur mentẽ monens, ne inter homines cõmittatur fraus, quum debita ſit menſura. Iccirco modeſtus eſſe debet Princeps in cudendo, mutandoq; quum in detrimẽtum populi id cadat, ex quo menſura rerum eſt, vnde tantum eſt monetam mutare, quãtum ſtateram aliudue pondus, hoc aũt quãtum Deo diſpliceat in libro Prouerbiorũ clarè demonſtratur. Ex parte autem populi neceſſarium eſt numiſma, tum quia in commutationibus magis eſt expedita menſura, & inter populares certior, multi. n. ſunt, qui alias ignorant monetas ſicq; facile principes decipi poſſent, quod eſt cõtra formam regalis regiminis. quamobrem temporibus Cæſaris in toto terrarum orbe numiſma vnum erat, hinc contra phariſeos prolato numiſmate Cæſaris imaginem profitente, reſpondit Chriſtus, reddire quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. & quum multis modis populos in hac re crudeliter implicari quotidie videamus, operæprętium erit ſi curam diligentiamq; huiuſcemodi in negotio adhibueris, non tñ

circa

circa pecunias ſub tuo nomine cudēdas,iuxta inclitę domus tuæ inſtitutum, verum etiā circa forenſes & exteras quæ in ditionē tuam expendendę importantur,ne Reſp. aliquid detrimēti accipiat prouidēdo.Huiuſce rei populi Rom.pcipua cura fuit, iō quis belli punici tpe argenti ærisq; rō nūmaria, opibus Romanorū acciſis imminuta fuiſſet,bello finito ſtatī ī priſtinū,vt Feſt⁹ auctor ē,redijt.

75 De correctione. & reformatio ne abuſuū.

Quęcunq; igitur in pernitiem publicam,† aut ex mala conſuetudine,licentiaue bellorum,aut ēt pacis indulgentia introducta reperies,corrige & reforma,ēt diui Adriani exēplo, qui edictum ſuum qđ ſub occaſione viceſimæ fiſco præſtandæ bellorum temporibus introductum fuerat,pace ſuccedente ſuſtulit,necnon Octauij Cęſaris,quē præcipuō ſtudio diligentiáq; cura circa correctionem & reformationem abuſuum intētum ſollicitumq; fuiſſe hiſtorici referunt. Vnde ēt Senatorum affluentem numerū deformi & incondita turba, erant.n.ſupra mille (vt Suetonius teſtatur) & quidam indigniſsimi,& poſt mortem Cæſaris per gratiam & præmium allecti,ad modum priſtinum & ſplendorem redegit. Imitandi.n.ſunt prudētes medici, qui leues morbos, leuiter curant, in periculoſis egritudinibus amaras & aſperas adhibent medicinas,abſcindendum eſt oē,quod Chriſti nocet Eccleſiæ,quodq; publicæ vtilitati,ac honeſtati aduerſatur, oēs abuſus reſecandi ſunt,meſſem magnam inueniens,dum.n.principes inter ſe belligerāt (vt Plautinè loquar) mores interim mali quaſi herba irrigua vberrimè ſuccreuerunt. Quod igiť per opportunitatē & occaſionem malorum tēporum pperam,per gratiam,aut vrgente neceſsitate introductum fuerit,id melioribus tēporibus ſuccedentibus, aut ſublata exigendi neceſsitatę tollas,& populis ſuperiorum temporū dāna,quoad fieri poſsit reſarcire cures, quę ſi opere cōpleueris,placatus cęleſtis rex,qui nō deſerit niſi deſeratur,inclytā domum tuā iuuare, conſeruareq; nō deſinet.

76 De ponderibus, & menſuris ad bonum regimen neceſſariis.

Tractemus nunc † de ponderibus & menſuris quæ ad cuiuſlibet dominij regimē conſeruandū neceſſaria ſunt, quemadmodum & nummiſma,eis.n.tributa ſoluuntur, lites diminuuntur, in emptionibusq; ac vēditionibus fidelitas ſeruatur,quinimò magis imitantur actionem naturalem q̄ nummiſma,vt.n.ſcriptura ait. Deus omnia diſponit in numero,pondere,& menſura,ſi igitur creaturę omnes,tribus his limitibus terminantur,pondus,& menſura à natura magis originem videntur trahere q̄ nummiſmata, ideòque neceſſaria magis ſunt.

77 De eleemoſyna & eleemoſynarum' præfectis quos eleemoſynarios nuncupant.

Eſt & aliud † quod ab bonum cuiuſlibet principis regimen pertinet,vt ex communi ærario deputetur p principem qui neceſsitatibus pauperum, pupillorumq; & viduarum prẹſit,quiq; aduenis & peregrinis aſsiſtat,ſi.n.natura vt ait Philoſophus,in neceſſarijs non deeſt,minus & ars quæ naturam imitatur.Inter omnes aūt artes viuendi & regendi ars ſuperior eſt & amplior, vt in Tuſc. quæſtionibus ſcribit Cice. reges ergo & principes indigentibus deeſſe non debent.Præterea Dei vices in terris gerūt, quum per eos mundum gubernet Deus, ſicut per cauſas ſecundas,ſed curam pauperum præcipuè Deus habet, ſic circa indigentem agens, vt pater erga impotentes filios quorum diligentior ſolicitudo propter maiorem neceſſitatem habenda eſt, ſunt igitur principes ſicut vices Dei in terris gerentes, ad ſupplendum defectum pauperum debitores.Hinc ad Alex.inquit Ariſt.debilium,miſerabiliumq; perſonarum neceſsitatem inquire, Indigentibus ſubueni, & neceſſaria ad victum ſubditorum tuorum indigentiæ tēporibus theſauriza, vt cum ſterilitatis famelique venerit annus,tuis ſubuenire valeas, & tunc ſciēt oēs oculos tuos procul videre,propter quod clementiā mirabuntur tuam, & ab offenſione eiuſdem maieſtatis cauebunt,vnde ab hiſtoricis merito laudatur Iul. Cæſaris in-

78 Succurrendum eſt populo in neceſsitatibus.

duſtria, qui bellis germanicis intentus ne populus fame laboraret, Romā reuerſus ad conquirendum frumentum neceſsitatibus populi ſuccurſurum,nauigia per frugiferas inſulas ſedula intentione diſperſerit, nec minus Auguſti Cæſaris qui frumentum in annonæ difficultatibus leuiſsimo prętio,interdum nullo,viritim populo diſtribuit,horum exēpla, & inclitæ domus tuæ inſtitutum amplectere,nam (vt Pli.ait.) honeſtiſsimum eſt † maio- 79
rum veſtigia ſequi; ſi modo recto itinere præceſſerunt,

Cuius maiorum expedit vestigia ſeq.

pauperum igitur & populi neceſsitatibus ſuccurre,& adiuuando prærogni, ſic iuxta tui nominis etymologiam,† 80
eris nobis Emanuel in terris,i.nobiſcum Deus,ſic & eris

Emanuel id eſt nobiſcum Deus.

verè nobis Philibertus.i.† erga ſubditos tuos abundans amor. Et quibus inſignitus es nominibus, conſequentia rebus erunt. Socra.& Pla.veri Philoſophi † magiſtratus, 81
& officiales in ſua politia conſtitutos perpetuos eſſe voluerunt imitantes naturam,quæ immutabilis fere eſt.Itē

Philibert⁹ hoc ē amor abundans.

quia experientia facit artē,& inexperientia caſum, ſcientia rei militaris audaciam nutrit, Nemo.n.facere metuit, 82
quæ ſe bene didiciſſe confidit.Ex quibus liquet, q̄ ſi fiat mutatio magiſtratuum interdū inexpertus aſſumitur,ex quo multi contingunt in politia errores, metuendum ēt eſt, ne noui magiſtratus plus damni pauperibus illaturi ſint q̄ qui iam longo tpe regentes pleni ſint,vacui autem & cupidi de nouo eligendi, hos habendi neceſsitas prẹmit.vnde Thiber. Cæſar magiſtratus diu perſeuerare patiebatur. Quapropter vt Ioſephus de bello iudaico ait,p duos præſides Gratum videlicet & Pilatum recta gubernataq; ſub illo Iudęa fuit.Hinc eſt illud Claudiani in laudē Honorij. Crebris nec ſuccedentibus vrges Iudicibus. Sed Romani poſt regum expulſionē, conſules ſtatuerūt, vt nec inſolens diu maneret magiſtratus, & moderator cito ſuccurreret,mutare.n.aliqn̄ dignitatem,& magiſtratus perſonis idoneis diſtribuere in ciuitate & quacunq; politia maioris pacis cā eſt.Interdumq; contingit perſonam ad dignitatem aſſumptam in gradu ſuo virum eſſe virtute inſignem, ſed poſt reprobis accedere,& vni magiſtratum dare, cā ſeditionis in multitudine quādoq; eſt, alij.n.vidētes ſe omnino ſtatu carere,ſi viriles & animoſi ſint ad diſcordias ciuium mittuntur,laudabilis eſt igitur politia in qua ſecundum merita ciuibus viciſsim tribuuntur honores,quod ēt Philo.magis laudat modo tamē eligatur expertus,probus,& integer,qui velit,& poſsit bene regere & gubernare, quibus concurrentibus ceſſant quæ Socratę & Platonem ad faciendū contrarium mouebāt.

Verum expedit rectores & magiſtrat. perpetuos eſſe.

Senatum vero † templis,veteres Romani cogere aſſuę- 83
uerę, poſteà increbuit mos vt extra vrbē haberet Demū qđ ad maieſtatem resq; agendas præſtabat,propria huic muneri tecta haberi voluere,quibus ſeſsi ætate patres,neque vię prolixitate deterrerētur,neq; loci incommoditate prohiberentur, quo minus vt conuenirēnt frequētes, & vna diutius adeſſent,Iccirco Curiā Senatoriam in vrbę locauere,vt patres ipſi,vti ferme oēs erant natu maiores, admodū religioni dediti,ſalutatis dijs nō intermiſſa opa à templo ad negotium ſe poſſent opportunè transferre. Et ſi qn aut legatos, aut principes exterarū gentium dari copiā Senat⁹ peterēt ē Rep. reuerētiaq; erat locū habere, vbi tū dignitate,& hoſpitis & vrbis, pitolantē exciperēt.

De curia ſenatoria.

Laudāt Cic.& Suet,& Xenophon. Pompe.Auguſtum & Ageſilaum quod ad eos faciles † eſſent aditus, obſeruā- 84
dum eſt.n.prẹcipuè principi,vt in adeundo quidem ſe facilem prẹbeat,contemni tn ſe non patiatur.Sic etiā Plin. in laudem Traiani.Nulla in audiēdo difficultas, nulla in reſpondendo mora,adeunt ſtatim, dimittuntur ſtatim, tādem principis fores excluſa legatorū turba nō obſider, nihil.n.tam alienum eſt à principe, nec qđ aliorum in ſe odium tantopere concitet,quam aſperitas,& ea quę moroſitas dr.Contra vero in oī vita maxime laudatur Comitas grauitate temperata,patri præclariſsimiſq; maiorib⁹ tuis ac vna re potiſsimum beneuolentiā hominum conciliatam perhibent,circunſpice, Auguſtum ne imitari velis an Traianum, an verò maiores tuos,† Hæ ſunt quidē 85
partes regiæ,ſubditorum audire quærelas, omniumq; te adeūtium negotia decidere, lites cōponere,ac deſiderijs mortalium ſatisfacere ex duabus auribus,Alexan. magni

De aditu ad principem facile præſtādo.

De partibus regijs.

exemplo,

exem plo, vnam accuſatori, reo alteram præbere. Philippum Macedonum regem ex longi ſubſellij (vt Pompon. Ciceroniſq; verbis vtar) iudicatione & mora tędio affectum, dum abiret ab anu paupercula, vt cām ſuam expediret interpellatum, reſpondiſſetq; Rex ocium ſibi non

86 De neceſſaria audientia principis.

eſſe † & clamaſſet anus noli ergo imperare, admiratū Philippum, & cum dicto (vt Apuleiano vtar verbo) reſediſſe legimus, & non modo illam ſed alias quoque cās cognouiſſe. Et Veſpaſianus quum graui morbo vexaretur, & in lecto decumbens, legationes audiret, amicis admonentibus vt ſibi parceret, rńdit, oportet Imperatorem ſtantem mori, hoc eſt in audiendis cauſis, & negotijs componendis, rebuſq; vigilantem, ſtrenuum, & erectum ad extremū vſq; vitæ eſſe oportere. verum ad quid tibi Cęſarum & regum exempla citamus? Audi Hieronymum ſuper Hieremiam dicentem, regum officium eſt proprium iudiciū facere, atq; Iuſtitiam, & liberare de manu calumniātium vt oppreſſos & peregrinos, populiſq; & viduis, qui facilius opprimuntur à potentibus, præbere auxilium. peccatq; princeps ſecundum ſacræ paginæ doctores, ſi querelantibus audientiam non præſtet, honor regis (vt inquit Dauid) iudicium diligit, ideo de ſeipſo ſcriptum eſt, quod iudiciū atq; Iuſtitiam faciebat omni populo. Propterea etiam Salomon ad diſcernendum iudicium, ſapientiam poſtulauit à domino. Quum igitur per ætatem licuerit

87 De horis ſtatutis, quas Princeps habere debet ad præſtandam audientiam

princeps inclyte, horas habebis ſtatutas, † quas audiēdis controuerſijs, querelis, & deſiderijs te adeuntium impendas, ne te quęrentes totos dies conterant, dum colloquiū aucupantur tuum, quod & Theodoſium Imperatorem ſolitum facere perhibent, vt die quidem aut exerceretur in armis, aut de ſubditorum negotijs certis horis iuri dicendo decerneret, nocte verò libris incumberet.

88 De vigilantia principis & Reipublic. gubernantis.

Lucubratio principem decet † & Remp. gubernantes, hinc Traiani, Cato. vticenſis, Bruti, & aliorum laudata vigilātia, vnde eius qui Reip. præſidet triplicem eſſe curam oportet, ne ſubditos labi permittat, vt lapſos in viam reducat, tertiam vt malo aſſuetos & incorrigibiles ita coerceat, vlciſcatur, exterminet, vt eorū pœna reliquos à peccato deterreat, ſic legum latoribus placuit latinis, Gręcis, Hebręis. Et quemadmodum ſcribit Homer. turpe eſſe eū cuius tutelæ populi commiſsi ſunt, totam noctem dormire. Nullum mare tempeſtates tam graues & aſsiduas habet, quam regnum Principum, itaq; ſemper vigilandū eſt, ſibiq; prouidendum ſubditos fore pacificos, pudicos & modeſtos, vt. n. melior eſt medicus, qui morbum excludit, & arcet, quàm qui pharmacis expellit acceptum, ita laudabilius eſt obuiam ire ſceleribus, ac operam dare, ne

89 Laudabilius eſt principem occurrere delictis perpetrandis quā cōmiſſis punire.

facinora patrentur, quam perpetrata punire. † hinc ſolēt iuriſcōſulti dicere, melius eſſe intacta iura ſeruare, quam poſt vulnus illatum remedium adhibere: ſapientis eſt inquit etiam in Philippicis Cice. quicquid homini accidere poſsit, id præmeditari, ferendum modicè ſi aduenerit. Sed maioris eſſe ōino conſilij, prouidere nequid tale accidat. Multa tibi debet populus, & tu pariter populo plura debes, Tibi populus cenſum dēt, debet obſequiū, debet honorem, Sed tu viciſsim populo debes bonū, & vigilantem principē & ab oppreſsionibus ſtrenuum defenſorē.

90 Non cōuenit a ſermone principis quēpiā triſtem diſcedere.

Neminem à te triſtē diſcedere permittas †. ſic Titum Veſpaſianum ſemper tuiſſe ſolitum facere ſcribunt Hiſtorici, ſummopereque curaſſe ne quem ſine ſpe dimitteret, quin etiam admonitionibus domeſticis quaſi plura polliceretur, q̃ preſtare poſſet, nō oportere inđt quenquam à ſermone principis triſtem diſcedere. Ego te Princeps optime te hortabor vnum, vt aliud ſtans aliud ſedēs ſentias, nihil eſt. n. quod lumine clariore fulgeat in principe, q̃ recta fides. Ideo inter præcepta Ariſt. ad Alex. pręcipuum illud eſt, fidem eſſe ſeruādam. † quoniam omnem

91 De pœna infidelitate principum & quis eiā infra dicel.

infidelitatem malus conſequitur finis. Quod ſi in fide & fęderibus infringendis boni aliquid eueniat, ipſa tamē ſpecies mali, exemplum reprobū eſt & de genere maiorum ſ[illegible], itaque inquit Ariſtot. per fidem hominum congregationem fieri, & ciuitatum habitationem, virorum cōmunionem, & regum, Imperium per fidem, ac caſtra teneri, ciuitates ſeruari, reges dominari. Siquidem tollas fidem cuncti homines ad ſtatum priſtinum reuerteret, brutorum videlicet inſtar. Caue ergo ſubiūgit Philoſophus, fidem fallere. Regni Syriorum deſtructionis cauſa fuit, q̃ Reges iuramentis ad fraudem vtebantur, ad hoīumq; & proximarum ciuitatum deceptionem, fœdera, quę pro ſalute humani generis percuſſa fuerant frangentes, abutebant iniqui illi iuramentis in pniciem proximorum, ideo iuſtiſsimi iudicis ęquitas eos amplius ſuſtinere nō potuit.

Nec vnquā vt ad Traianum dicebat Plinius, deceptus eſt princeps, niſi qui prius ipſe decepit, nihil hercle turpius nihil magis in Principe deteſtandum, quam violatæ fidei querela. Tanta eſt quidē fidei vis, vt ēt hoſti data ſeruanda ſit, hinc Ageſilaum Regem laudat Xenophon, quod fœderum & conuentionum magnus eſſet obſeruator, ēt infidis ac mentientibus, quo effecit, vt græci barbariq; audacter ſecum conuenirent. In principe quidem tanq̃ in fonte Iuſtitię cōſtans voluntas debet eſſe, cui ſi id conuenit quod ſemel locutus eſt Deus, qđ ſcripſi ſcripſi. Ideò principes habere debēt vnum calamum, & vnam linguā. Scriptum eſt. n. irrita non faciam quæ de labijs meis proceſſerunt. † quæ igitur promittas & cui promittas videto,

92 De obſeruātia contractuū principis.

diligenterq; conſideres, cum quo contrahas, ſed poſtmodum tenaciter contractum obſerua. Iuſtitiæ. n. conſentaneum & conueniens eſt, ēt principem obſtringi, tenerīq; ad obſeruantiam contractus ipſius, licet cum ſubdito celebrati. † Quod ſi feceris nihil tibi deerit, ab exteris quæ

93 De pœna infidelitatis principum

quæſieris inuenies, ſubditorum verò facultates ad manus habebis. At ſi de facto contrauenians, fidem non ſeruaueris, hoc lucraberis q̃ non inuenies qui tecum contrahere velit, ſicq; eris omnium exul, qui debes eſſe omnium pręſul: quandoq; tamen melius eſt fidem non ſeruare, quam pollicitis ſtare quum res honeſtati puta repugnat, aut publicæ vtilitati reluctatur, vt ſi facinoroſo homini, qui aliter illaqueari non poterat, fides data non ſeruaretur. huiuſcemodi tamen factū aliquo colore palliant principes, Lyſandrum imitantes, qui cenſebat vulpis pellem aſſuendam quo leonis non aſſequeretur, nam pueros talis, viros autem iureiurando decipiendos eſſe dicebat.

94 Quomodo recipienda ſint bene facta, dicta, que a malis & turpibus auctoribus.

† Et quia à malis quædam aliquando bene aguntur, p principem tenendus eſt modus vt appareat auctorē non diſplicuiſſe factum, quemadmodum ad Traianum plini. ſcribit. hinc Æſchines acerrimus oratorum qui apud conciones Athenienſium floruerunt, in oratione illa ſerta, & criminoſa, qua Timarchum de impudicitia grauiter accuſauit, nobile & illuſtre cōſilium Lacedęmonijs (vt ait Gellius) dediſſe dicitur. Populus inquit Lacedęmonius de ſumma Reip. ſnia, quidnam vtile & honeſtum eſſet delibrabat. Tum exurgit ſententię dicendę gratia, homo quidam turpitudinis priſtinę vitę defamatiſsimus, ſed lingua tunc atq; facundia nimium quanto præſtabilis, conſiliū quod dederat, quodq; oportere fieri ſuadebat, acceptum ab vniuerſis, & complacitum eſt, futurumq; erat eius ſnia populi decretum. Ibi vnus ex illo principū ordine, quos Lacedęmonij ætatis maieſtatiſq; dignitate, tanq̃ arbitros & magiſtros diſciplinæ publicæ verebātur, commoto tratoque animo exilit, & quænam inquit Lacedęmonij rō, aut quæ tandem ſpes erit vrbem hanc & Remp. ſaluam, inexpugnabilemq; diutius eſſe poſſe, ſi huiuſcemodi anactæ vitæ hominibus conſiliarijs vtemur? Quod ſi proba iſthæc & honeſta ſnia eſt, quæſo vos nō ſinamus tandem dehoneſtari turpiſsimi Auctoris contagione. Et vbi hoc dixit, elegit virum fortitudine atq; iuſtitia præter alios pſtantem, ſed inopi lingua & infacundum, iuſsitq; eū conſenſu oīum illam eandem ſententiam, quibus modis poſſet verbis dicere, vt nulla prioris mentione habita, ſcitū atq; decretum populi ex eius vnius nomine fieret, qđ ipſum denuo dixit, atq; ita vt ſuaſerat potentiſsimus fieret, factum eſt, ſic bona ſnia manſit, turpis auctor mutatus eſt.

95 De munuſculis benigne à principe accipiendis.

Parua munera † tibi quãdoq; oblata placide, ac benigne veluti magna, bonorum principum exemplo, ſuſcipias, animum dantis potius quam rem datam reſpiciens, etiã Phebo vt Tibullus ait, Gratiſsima dona Ceres tulit, exigua tñ erant, hinc in Epiſtolis Hieronymus ait, pauperculam viduam, quæ in gazophilatiom duos denarios miſit, cunctos ſuperaſſe locupletes in oblatione munerũ Dei, q non pondere ſui, ſed offerẽtium voluntate pẽſatur.

96 De adulatoribus.

Adulatores omnium animalium domeſticorum ſecũdum Taletem Mileſiũ peſsimi ſunt † hi tamen hiſce temporibus vel maximè qualibet in Curia regnant, vidẽtes.n. homines, melius adulatoribus, quàm recta monentibus ſuccedere, ad nugas ſe conuertunt, & quę placent loquuntur, creſcentibus nempe flagitijs hominum, creuit & veri odium, regnum blãditijs ac mendacio datum eſt, adulantur ſacrifici, aſſentantur medici, cõſiliarij haud ſatis amicè conſulunt, neq; libere monent, Magiſtratus, proceres certatim Principis fauorem ambiunt, & ad gratiam fere ſemper loquunt, qui à ſacroſanctis confeſsionibus Principibus ſunt, liberè & audacter vix officio fungũtur ſuo. Quod ſi facerent hercle meliores forent principes. Ita fit, vt dum quiſque ſuis commodis ſtudet, publica negligat vtilitas, hi ſunt qui, vt Terentius ait, ex ſtultis ſolent inſanos facere. A tuo conſpectu Excellentiſsime Princeps, abige & expelle huiuſmodi hominum genus, nã vt Polypus ad ſpeciem ſubiecti Solis colorem permutat, ita aſſentatores ad voluptatem audientium variãt ſñiam, laudas Iuſtitiam, & ipſi etiam laudabunt, ſi id placere audientibus intelligant, vituperabunt, ſi his apud quos loquuntur iniurias eẽ gratas cognouerint, nec ab Aegyptio illo ſophiſta differunt, q & arbor fiebat & aqua & fera, & quicquid liberet. Traianum alioſq; bonos Princeps cõſpice ad aures tuas. Traiano ſcribens dicebat Plin. cum ceteris oĩbus tũ vel maxime adulationibus obſtructus eſt aditus, ſilent ergo & quieſcunt, ac poſtquam nõ eſt cui ſuadeatur, qui ſuadeant non ſunt. fugienda eſt penitus adulatio q doctiſſimi viri vrbium regnorumq; peſtem eſſe dixerunt. Hercle ſi in pœnis mali dati rationem conuenit expendere, plus lędit Rempu. peſtilens principis adulator, quã alius quiuis criminoſus: vbiq; cuſtodiẽda eſt veritas, quæ licet ad præſens inſuauis ſit tamen cum fructus eius atq; vtilitas apparuerit, non odium pariet, vt ait Poeta, ſed gratiã. Antigonus vnus ex ſucceſſoribus Alex. q regnauit in Aſia antet venãdũ mutata veſte, relictis comitibus, apud agreſtes homines errabundus, in vili tugurio pernoctauit, incognitus, Et quum de ſeipſo tanquam de altero percunctatus aſtantes, omnia quæ fecerat mala ab eis audiuiſſet, manequæſitus atq; inuentus, quum veſtem allatã atque

97 Principes raro verũ audiunt.

regium ornatum vidiſſet † Date inquit purpuram, quã vt primum indui, verum de me niſi in hac nocte nunquam audiui. Mortuo propterea Vario Auguſtus plurimum ſe dolere profitebatur, quia non eſſet à quo verum audiret. quamuis qui verum audire vult facilè inuenit à quo audiat. Principi igit nihil gratius, nihil charius veritate eſſe debet, quia ſola eſt veritas principi princeps, cui reſiſtens Deo reſiſtit, quũ Deus ipſe veritas ſit. vñ à maioribus noſtris ſapientiſsimè, vt Pontanus ait, inſtitutũ eſt, vt Euan-

98 Quare euangeliorum liber principibus oſculandus offeratur.

geliorum lib. quo diuina cõtinetur veritas, ſingulis diebus principi oſculandus offeratur, quum in re diuina adeſt, vt ex eo colendæ veritatis admonitus, meminerit ſtudioſiſſimum ſe eius eſſe debere, qua ſola inſpecta iudicat bonus princeps, nec.n. proceſsibus eſt obnoxius qui proceſſuum nodos ſtringere poteſt & ſoluere, nec vllus eſt (vt Lactãtius ait) ſuauior animo cibus quam cognitio veritatis. Cuius tanta vis eſt, vt contra omnium ingenia calliditatem, ſolertiam, contraq; fictas hominum inſidias facile ſemper ſeipſum teſte Cicerone defendat.

99 Quantum mali afferant reprobi principis mores.

Mali mores principis non tantum ſibi, ſed omnibus dãno ſunt, populi enim omnes & actus & habitus illius imitari ſtudent. Ita veriſsimum eſt nullos magis Reip. nocere quam qui exemplo nocent, vnde Cicero in tertio de legibus, non tantum inquit, mali peccare Principes, quanquam eſt malum p ſeipſum malum, qtum illud, quod p multi imitatores principum exiſtunt, ſpargitur in vulgus quicquid ab ore principis exit, & ſicuti quum benefacit, plurimorum vitæ, & ſaluti conſulitur, ſta principis error ad multorum perniciem pertinet, vtq; in corporibus, ſic in Imperio grauiſsimus eſt morbus qui à capite diffunditur: nutabit, vt ſacri teſtantur Canones, totius familiæ ſtatus, quum qđ in membris quæritur in capite nõ inueniẽ. Proinde ſummam curam eum habere oportet, vt ea quæ facit, & loquitur, virtutem ſapiant, & honeſtatem præ ſe ferant, ſeq; cogitet velut in ampliſsimo theatro cõſiſtere totius orbis oculis in ſe vnũ coniectis. nihil ab ipſo plebeium aut vulgare expectari, in exemplum rapi, quicquid dixerit, aut fecerit. Etſi id ẽt Hiſtriones hẽt ſollicitos, qũo ſuſcepiæ fabulæ, qũo theatro ſtudeant, quãto magis curæ principibus eſſe debet, vt dignitati ſuæ, & orbis expectationi ſtudeant non.n. quęritur regnum propter ſe, ſed pp bonam famam: ſi itaq; in aſpectu tantum religioſum ſe oſtendat, & in operibus ſit malefactor, quum difficile ſit iniqua principis opera celari, à populoq; ignorari, reprobabitur à Deo, contemnetur ab oĩbus, actus ſui infamia notabuntur, diminuetur Imperium, & gloriæ carebit honore. quid plura? nõ eſt theſaurus, vt ait Philoſophus, qui bonam famam redimere ſibi poſsit. bonus Princeps, vt Plutarcho placuit, † viuũ quoddam eſt Dei ſimulacrum, 100

100 Bonus princeps Dei ſimulacrum eſt, malus vero diaboli.

qui ſimul, & optimus eſt, & potentiſsimus, Cui bonitas hoc præſtat, vt oĩbus velit, potentia, & quibus velit, poſsit quoq; malus autem Princeps, vt quidam dicũt, mali demonis imaginem repræſentat, Cui multum adeſt potentiæ cum ſumma malitia coniunctum, quum ad calamitatem humani generis omnia cogitet faciatque.

101 De auaritia quæ in principe eſt peſſima.

Protrahatur in medium auaritia † latentiu indagatrix lucrorum, manifeſtę prędę auidiſsima vorago, nec habenda fructus felix, & cupiditate quęrenda miſerrima. Hicq; vt plautine loquar, per purgatis des mihi operam auribus Princeps inclyte. Auaritia priuatorum mala eſt. Principũ vero lõge peſsima, & vitium acerbiſsimum. Catonis apud Liuium ſignandum verbum eſt, auaritiam & luxuria omnia magna Imperia ſubuertiſſe. Rectè igitur Claudianus in laudem Honorij ait. Nec tua priuatis creſcunt æraria dãnis. Et Tyberius Cæſar, vt Sueto. refert, prẹſidibus onerandas tributo prouincias ſuadentibus reſcripſit, † boni

102 Boni principis eſt populum non deglubere.

paſtoris eſſe, pecus tondere non deglubere. Hinc etiã pulchre Saluſt. ait. auaritia pecuniæ ſtudium habet, quam nemo ſapiens cõcupiuit, ea quaſi venenis malis imbuta, corpus animumque virilem effeminat, ſemperque infinita & inſatiabilis eſt, neque copia neque inopia minuitur.

103 De contemnendis artibus quæ ad vtilitatem contra iuſtitiam inſtitutæ ſunt.

Contemnendæ ſunt quæcunq; artes quę contra Iuſtitiam pro vtilitate inſtitutæ videntur, quum à ſapiẽtibus viris diffinitum ſit, nihil vtile eſſe poſſe, qđ non idem iuſtum honeſtumq; ſit, quippe habere quæſtui Rempublicam, non modo turpe, ſed ſceleratum etiam ac nefarium. Itaq; quod Apollinem dixiſſe oraculo legimus, Spartam nulla alia re, niſi auaritia perituram, non ſolum Lacedęmonijs, ſed oĩbus populis, principibuſq; prædixiſſe vr. Et ſi quis priſcorum excutiat annales, & veterum monumẽta reuoluat, pleraſq; ſeditiones immodicis exactionibus ortas ſuiſſe reperiet, indeq; multorum populorum à ſuis principib' abalienatos animos, hinc Syracuſanus Hierõ quum pecuniam à ciuibus ſuis exigeret, & tumultuantes eos videret, mutuo ſe petere, & reſtituturum dixit, volentes itaq; dederunt, & ille perfecto bello reſtituit. & Mar. Anto. Philoſo. quum ad bellum ærarium exhauſiſſet, ne extra ordinem prouinciales grauaret, in foro Traiani auctionem Imperialiũ ornamentorum fecit, vendiditq; aurea pocula, & chryſtallina vaſa, ac regia, & veſtẽ vxoriã, & cætera quæ habebat, tantumque auri redegit, vt reliquias belli Macedonici ex ſentẽtia proſecutus poſtea poteſtatẽ fecerit emptoribus, empta reddendi precio reſtituto nec moleſtus vlli fuit, qui vel nõ. reddiderint empta, vel

reddide-

reddiderit.Princeps qui Reipub.malis alitur, qui gaudet inter Ciues factiones & diſsidia ſerere, ſimultateſq; calu forte obortas alit,& prouehit,qui nihil aliud agit,nec cogitat,q̃ vt plurimum pecuniarum à ſubditis emungat, & extorqueat,nec modum nec finem habet, ſed indies magis nouas exigendi vias excogitat, & quicquid ſemel per occaſionem temporis perperam introduxit,mordicus retinet,nihilq; ſe indignum exiſtimat,vnde colligatur emolumentum,& quod eſt odioſius,per inſolentes miniſtros exercet,potius prædo q̃ princeps dicendus eſt. Quum.n. Reſpubli.corpus quoddam fit ex varijs membris compactum,in quorum numero ſunt principes ipſi, licet excelſi, ea moderatione vti debent, vt oĩbus conſulant, aliter neq; pars ſunt Reip.neq; princeps,ſed prędones,& ſi adu letur illi ſua ætas, † non aſſentabitur poſteritas, quin qua

104 Etſi ſua ætas principi adul... aſſentabitur poſteritas ... lis fuerit demõſtret,quemadmodum in Nerone,Caligula, Heliogabalo,& his ſimilibus vides, quos viuos nemo offendere,nemo tangere audebat,inde tãto odio poſteri inſecuti ſunt,tanta libertate deteſtati illorum malefacta, vt nomina quoq; populis ſint exoſa: libero.n. iudicio de rebus vitaq; hominum poſteritas vtitur, quæ nec vituperare improbos metuit, nec laudes inuidet benemeritis. Qua quidẽ in re,magna eſt vt videmus,prærogatiua principibus,immò verè neceſsitas impoſita bene gerẽdarum rerum,ſi iudicium hoĩum & famę apud poſteros æternitatem ſperare velint: nam in cæteris quidem humilioribus,magna vi ac virtute opus eſt vt in lucem emergant,& eorum peccata ſuæ ſortis obſcuritate teguntur.In principibus vero & magnis viris probitas,ſiue qđ rara ſit in multa fortuna,ac ꝓpterea magis admirationi habetur, ſiue qđ ex fortunæ ſplendore magis illuſtretur,ea vel ſi modica, præclara atq; inſignis habetur, malefacta aũt nec latere, quis ſecreta,poſſunt,nec cognita diu tacere,illi.n.ipſi,qui aut miniſtri ſunt voluptatũ,aut ſocij criminum, cõſcijq; factorum efferunt,& primi damnant. In ſummo aũt rerum diſcrimine ad defentionem patrię,ac iniurias à ſubditis propulſandas,nec prophanis,nec ſacris rebus, vt inferius dicam, parcitur.Sed ſi iuſta principi neceſsitas immineat, quis illi ferre ſuppetias negabit? quum viderint hoĩes principem verẽ neceſsitate vrgeri,non aut ſolitis techinis & ſimulationibus agi, quæ populis odioſæ ſunt, & à bono principe tanq̃ infames reijciendæ? ſimplicitas.n. naturę amica eſt: bono principi nihil deeſſe põt, † id qđ

105 Bono principi nihil deeſſe.

apud Xenophontem Cyrus Cręſo oñdit,quum ab eo admonebatur fore,vt in multa largitione pauperieret, quũ liceret ei vni viro auri quãplurimos theſauros domi ponere.Si à principio regni mei,ad Cręſum,ait Cyrus,aurũ vt vis collegiſſem,quot iam mihi pecunias futuras arbitraris? Et magnum quidem numerum induſſet, age inquit Crœſe, mitte virũ cum hoc nuntio.Cui amicos ſuos adire iuſsit,nunciareq; Cyrum auro egere,ſibiq; præberent pecunias,quas ſinguli poſsẽt,inueniſſeq; plures pecunias pro ſe paratas,q̃ Crœſus dixerat, tũ Cyrus videſne,Crœſe ait,mihi quoq; Theſauros eſſe,quos ſi penes me,vt cõſulis haberem,& inuidiæ & odio eſſem, ac fidem mercenarijs cuſtodibus quos his præficerem habere cogerer,at ego dum amicos diuites reddo, hos mihi theſauros eſſe puto,& cuſtodes ſimul cum mei ipſius,tum meorum bonorum longe fideliores,quam ſi ſtipẽdiatos præfeciſſem. Sic.n.ſuos charitate deuinctos habebat, vt non mõ pecuniam pro ſe,verum etiam vitam impendere,quum foret opus,neceſſe ſibi non vererẽtur: verè itaq; in fiſco ſuo eſſe dicebat,quicquid eius ſubditi poſsiderent,nec malè arbitrabatur,omnia enim, quæ poſsident incolentes ciuitates id proprium eſt bene fungẽtium principatu, feliciſsimoſq; Cyrus opinabatur,non qui plurimas pecunias haberẽt,ſed qui & comparare plurimas iuſtè poſſent, hiſq; honeſte vti.Multi enim opibus abundãt, qui diuitias nõ poſsident,ſed à diuitijs ſunt poſſeſsi,vt de Ptolemæo Cypriorum, Valer.Max.ſcribit,quem propterea titulo inſulæ regem, animo autem miſerabile mãcipium eſſe dixit.

† hoc igitur exemplum ait Seneca principi cõſtituam ad quod formetur, vt ſe talem eſſe ciuibus & ſubditis ſuis, quales ſibi eſſe deos velit.hinc Anto. Pius optimus ꝓculdubio Princeps tanta ſanè diligentia ſubditos ſibi populos rexit,vt omnia & omnes quaſi ſua eſſent curaret,ideo vniuerſæ ſub illo floruerunt prouinciæ. 106

Ad qđ accõplũ formare ſe debeat princeps.

E S T & boni principis prouidere & curare vt quę iniuria tẽporum, & bellorum forte calamitate introducta fuere,ſublata exigendi neceſsitate,tollere,quinimmo cauebit verus princeps, † exemplum peſtilens quod ſemel introductum aboleri haud facile queat, introducere. 107

Domitianus fiſcales calumnias † magna calumniãtiũ pœna repreſsit,ſerebaturq; vox eius, principem qui delatores nõ caſtigat,irritare: dignum verbum quod ſemper in ore regnantium hæreat,nũquam enim (vt Plinius ait) principibus defuerunt, neq; deſunt,qui fronte graui, & 108 triſti ſupercilio vtilitatibus fiſci contumaciter ſuperbeq; adeſſent niſi à bono reprimantur principe.

Antonius Pius ſtipendia multis ſubtraxit † quos ocioſos videbat accipere,nihil ſordidius eſſe dicẽs,immo crudelius quam ſi hi Rempublicam arroderent,qui nihil in eam ſuo labore conferrent. Et Alexander Seuerus ne annonis Rempub.grauaret,malum exiſtimans eſſe Imperatorem, qui ex viſceribus prouincialium, hoĩes non neceſſarios, nec Reip.vtiles paſceret,palatium ſuum, commeatumq; omnem abiectis ex aulico miniſterio cunctis inutilibus, neminem niſi neceſſarium hominem in ſeruitio ſuo eſſe paſſus eſt. ſequere Princeps inclytè horum veſtigia, hos imitens,ſi gloriam laudemq́ue quæris, hæc immortalia ſunt,hæc fama celebrantur,monumentis annalium mandantur,poſteritati propagãtur: ſtudeaſq; plus amari quã timeri † omnium,inquit Cicero,nec aptius quicquam eſt ad opes tuendas ac tenendas quam diligi, nec alienius q̃ timeri.errat longè,mea quidem ſententia, ait Comicus, qui imperiũ credit grauius eſſe, aut ſtabilius, vi quod fit, quàm illud quod amicitia adiungitur,malus certe cuſtos eſt diuturnitatis metus; quem metuunt oderunt inquit Ennius. Charitate & beneuolentia ſubditorum magis q̃ armis pro Ciceronis ſententia ſeptum eſſe Principẽ oportet:optimè igitur ſcripſit Hiſtoricus, regni præſidia non aurum,non arma,verum amicos eſſe. Hinc etiã Claudianus,qui terret plus ipſe timet, Sors iſta Tyrannis conuenit,& alibi,non ſic excubiæ,nec circunſtantia pila,quam tutaĩ amor.neſcio,inquit alius Poeta, an vlli maiores copiæ ſint,quam ei qui plurimum amatur, Philoſophus tamen in politicis iuxta Periandri conſilium, aliam minus honeſtam viam oſtendit imminente periculo tumultus in ciuitate, ſupereminentes ciues auferendi, qui itaq; ſupereexcellere videtur,vel propter diuitias,vel propter amicos,vel propter aliam aliquam ciuilem potentiam, extra ciuitatem ad tempus relegatur.

109 De ſtipendijs ... ociosis ...

110 De metu & amore ſubditorum ... principem.

Inter ſolicitudines tuis humeris incumbentes, illa ſit ꝑcipua † vt ſtudium,vniuerſitatemq; tuam inſtaures,honeſtiſq; fauoribus proſequaris,& foueas,non ſolum magno tibi erit honori,verũ & cõmodo inæſtimabili.Quot excellentes Phyſicos,quot legum vertices,quot Theologos, quot viros in oĩ ſcientiarum genere eminentes, qui mundum ſua doctrina illuminarunt, Taurina tua academia produxit? ne equus quidem Troianus, tot inuictos in Marte viros tulit.Memineris Auguſti qui ſui ſeculi ingenia modis omnibus fouit, iuuitq;.Memineris Caroli Magni Imperatoris,quem Hiſtorici, hac præcipua laude commendant,extolluntque,quòd nemo bonarum artiũ ſtudia indulgentius fouerit,quòdque propterea Pariſienſe Gymnaſium, & Papienſe, viris vndique doctiſsimis accerſitis inſtituerit. Quis (vt ait Ariſtot.) ſublimauit regnum Græcorum? quis eorum geſta per totum orbem vulgauit? diligentia certẽ ſtudioſorum, & ſapientũ probitas, qui ſupra modum ſcientias dilexerunt. niſi Princeps optime horũ memor,& obſeruator fueris,doctis viris Reipublicęque tuæ neceſſarijs,carere oportebit,& qđ 111

De cura ſtudiorum & vniuerſitatis.

intus tenere potuiſſes foris quætendum erit.

112 *Deo p: gijs expiandis.* Ac ne illud quidem ſilentio inuoluendum eſt † quod Romani, quos velut alterá lucem, Dij (vt ait Plinius) nobis dedere, diligētes ſollicitiq; in expiandis prodigijs fuere, qm̄ nō ſortuito motu, ſed diuina prouidentia id fieri credebant, aut igiť libros ſybillinos adibant, vel Delphos ad oraculum mittebant ſciſcitatum quibus precibus ſupplicationibusq; Deos ſupplicare poſſent, & eius rei cauſa modo in triduum, aliqñ in longius tempus ferias indicebant, imperabantq;, per quas omnia delubra pacē Deum poſcentium virorum mulierumq; turba, vt eſt apud Liuium, implebantur. Similibus itaque contingentibus res contemnenda non eſt, nec expectandum, quod in comœdijs ſæpe fieri videmus, vt Deus aliquis elapſus è Cęlo, cætus hominum adeat, verſetur in terris, cum hominibus loquatur, proceſsiones obſecrationesq; ſtatim conſtituēdę eſſent, ſummaq; diligentia, & cura prodigia ipſa expiāda, in humilitateque ac bonis in operibus pietatis, & iuſtitiæ non adumbratæ Dei placanda ira, quo virgam furoris ſui cōtineret. ô quot ſigna, quot prodigia audiuimus, & vidimus, ante hanc bellorum procellam. Equidem, vt cum Cicerone loquar, multo ante tāquam ex aliqua ſpecula, futuram tempeſtatem proſpicere potuiſſemus, ſi Dei ira placata fuiſſet, tantis calamitatibus inuoluti ſortè non fuiſſemus, ſed inuiſtæ neceſsitudinis leges, prodigia iuſta ęſtimatione perpendere paſſæ non ſunt.

113 *Ad principē ſpectat, neminē repellere ſed vnocuiq; vti, prout Re pub vtilitas exigit bonisq; pmijs, malos vero penis afficere qm premio & pœna Re ſpu cótinentur.* Ad principem ēt præcipue ſpectat, neminem reijcere, ſed ad vtilitatem publicam oīum operam accommodare, hinc Philippus Macedonū Rex omnes, qui in Reipub. auctoritate pollerent, cum bonos; tū malos ſibi conciliabat amicos, ac bonis quidē vtebatur, malis verò abutebatur. non quod per malos ipſe mali quidpiam faceret, ſed q̄ per malos configeret malos, maiora ſæpe mala vetando, bonisq; plerunq, eo modo conſulendo. Nonne ēt Deus iuſtos ſuſtinet, & iniuſtos ꝫ malosq; exercet, ad gloriam & perfectionem bonorum, ſummopere tamen curare debes, vt benemerentes condignis præmijs, fauoreq; proſequaris, legum verò contemptores, contumaces, & rebelles qui corrigi, emendariq; nolunt, congruis pœnis ſupplicijsq; afficias, quemadmodum enim etiam in ſuperioribus tetigi, præmio & pœna Reſpubli. continetur.

Adriani, M. Anto. Philoſophi, & aliorum bonorū Imperatorum laudabile inſtitutum, tibi referendum eſſe exi-

114 *Ea re maxime eſt ſemper principem qui in pōt his quę in iuis egutus cōſilijs interesse.* ſtimaui. † ſemper enim quum potuerunt his, quę in Senatu agebantur interfuerunt, rectius. n. geritur negotiū, vbi preſens ac teſtis eſt is, cuius res agitur, hic omnia iuſto ordine procedere faciet, oculus. n. domini vt in veteri eſt prouerbio, ſaginat equum, nec tantum res bellicas, verūetiam ciuiles ſuorum conſilio tractant, ordinant, & peragunt boni principes. nonne prædictorum Cęſarum pręcipua ſemper hæc fuit ſententia, æquius eſt nos tot, & talium amicorum cōſilium ſequi, quam vt tot, & tales amici vnius voluntatem ſequantur: hunc te ęſtima, ad honeſti regulam temetipſum exige, hos imitaberis Princeps optime, & ferrato (vt aiunt) non ibis itinere.

115 *Officia apud dignos collocādo, non autem pretio cōcedēda ſunt.* Alexander Seuerus honorem Iuris, & gladij nunquam vendi paſſus eſt, quod neceſſe diceret eſſe, emētem vendere, quomodocunq; damnum ſuū ſarcire, cauponari quæ adminiſtrando, quemadmodum negociatione conſecutus eſt. Ser. vero Galba inuitis duntaxat & recuſantibus, ſenatoria, & equeſtria officia dare propoſuerat, hinc de electione Epiſcopi Leo Imperator agens, dicebat, quæratur cogendus, rogatus recedat, inuitatus effugiat, ſoli illi ſufragetur neceſsitas excuſandi, profecto indignus eſt, inquit, Sacerdotio, niſi fuerit ordinatus inuitus, hinc etiam Plato, nullum Imperio gerendo cēſuit idoneum, niſi qui coactus, & inuitus ſuſciperet Imperiū. Quum igitur magiſtratus, & officia conferre volueris, quātum quiſq; mereatur, non quantū dare ſufficiat æſtimetur, eos aſciſcas, non qui plurimo emant, non qui improbiſsime ambiat, non qui cognatione vel gloria aliqua à te impetręt, ſed q morib' ſint integerrimis, & ad functionē mādati muneris aptiſsimi, ſuccurrat illud Claudiani in laudē Honorij.

Cumque ſuo demens expellitur ambitus auro.
Non dominantur opes, non corrumpentia ſenſus
Dona valent. Emitur ſola virtute poteſtas.

Hinc ad Nicoclem Regem haud cōtemnenda Iſocratis vox extitit, ad obeunda miniſteria malo viro non vtaris, quæ ille deliquerit, eorum in te transferretur culpa. Et rurſus, negotijs quæ p te non geruntur viros eiuſmodi pfice, tanq̄ oīum quæ illi commiſerint, imputanda ſit tibi culpa. Princeps. n. nō modo in ſeipſo ſanctimoniā exhibebit, verum in officialibus ſuis, eandem quoque requiret, haud quaq; ignoraturus, non tantum ab oī vitiorū contagione ſibi abſtinendum, ſed etiam alienam culpā præſtādam eſſe, quę tamen propria dici poteſt, quū in eligendo, aut conſtituendo magiſtratum à principio peccauerit. E ſubditis igitur tuis quorum tibi aut ingenium, aut fides, vel multa rerum experientia cognita fuerit, alium præficies magiſtratui, alium belli rebus, alium pacis deſignabis: bonis conſilio, & iuſtitiæ cultoribus vrbium aut prouinciarum curam demandabis, probatæ ſidei, & ingenij minimè varij, præficies arcibus, adminiſtrandis pecunijs theſaurisque conſeruandis quos frugi, diligentes, induſtrios, abſtinentes ſciueris. in hos ſeuerum, in illos facilem, pro cauſis, ingenijs, temporibus, locisq; te exhibebis: ſciens ſummum ius ſummā interdum iniuriam eſſe, ſæpe ēt magis ex æquo & bono, q̄ iure agendum, quædam etiā magis ignoſcenda eſſe, quàm punienda, nonnulla ēt pręterunda, tanq̄ ignores, aut in aliud tempus differenda. Callidus, & Princeps pridēs diſsimulat porro ad tempus iniuriam aut facinus, nec ſuam ſtatim oſtendit iram, expedit. n. regnare volentibus, vt multa plerunq; diſsimulēt.

Totum Reip. tuæ corpus, iuxta Plato. preceptum, ſic curabis, ne dum vnam partem tueris, aliam deſeras: vni- 116 *De ſalubri Pla precepto ad pricipes & Reſpub. gubernantes.*
uerſos ſubditos ex ęquo ſuos eſſe ducito, nam qui in ciuitate partem ciuium cōſulunt, partem negligunt, rē perniciosam in ciuitatem inducunt, ſeditionem, atq; diſcordiam verum ſiquis omnino delectus ſit, eum tibi proximum & coniunctiſsimū habeto, qui vir ſit optimus. Laurentius Medices in Italia vir ſuis temporibus magnus, & prudens, ſe ad eum vitæ terminum conſtitutum cognoſcens, quem trāſgredi minimè poſſe opinabatur, Petrum medicum filium ſuum cui Florētinam Remp. relicturus erat, euocaſſe legimus, multaq; monuiſſe, multa pcepiſſe, plurima edocuiſſe, inter cætera, ciues inquit mi Petre ſucceſſorem te meum haud dubie agnoſcēt., nec aūt vereor, vt non eadem auctoritate futurus in hac Rep. ſis, qua nos ipſi ad hanc diem fuimus, ſed qm̄ ciuitas oīs corpus eſt (quod aiunt) multorum capitum, neq; mos geri ſingulis pōt, † memento in eiuſmodi varietatibus id cōſilium ſp 117 *In dubijs Princeps id conſiliū ſeq debet, quod honeſtum eſt & vniuerſitatis principue rōnem habere.*
ſequi, quod eſſe q̄ honeſtiſsimum intelliges, magisq; vniuerſitatis, q ſeorſum cuiuſq; rōnem habeto, ſemp. n. graues, & ſapientes Iudices in rebus iudicandis (vt in orationibus Cicero ait) quid vtilitas ciuitatis, quid cōis ſalus, quid Reip. ſtatus poſcerent cogitauerunt. Hinc eſt ēt quod Iſocrates ad Nicoclem Regem dicebat, ſuper oīa curę tibi ſit multitudo & ita imperes vt gratus & char' ſis tuis, haud ignorans inter Reſpub, eas precipuè duraturas eſſe, in quibus ratio multitudinis maxime haberetur, ita tamen vt nemini fiat iniuria, & optimis tribuantur honores, & præmia, quibus adſtipulatur illud Plautinum.

Nimio hoc pluris paucorum gratiam faciunt pars
Hominum, quam id quod proſit pluribus. Ita vincunt
Illud conducibile gratiæ quæ in rebus multis obſtant,
Odioſæq; ſunt, remoramq; faciūt rei priuatę & publicæ,

Silentio ne inuoluam Princeps ampliſsime quod in hiſtoria Gordiani Imperatoris, Iulius Capitolinus ſcribit ꝫ Miſerum eſſe Imperatorem apud quem vera reticentur, Qui quum publicè ambulare non poſsit, neceſſe eſt vt audiat, & audita vel à pluribus roborata confirmet, colligunt ſe quatuor, vel quinque atque vnum conſilium

ad de-

ad decipiendum Imperatorē capiunt, dicunt, quid pro-
bandum ſit, Imperator qui domi clauſus eſt, vera nō no-
uit, cogitur hoc tantum ſcire ꝙ ipſi loquuntur, facit iudi
ces quos fieri non oportet, amouet etiam Reip. quos ob-
118 tinere debet, † quid multa? vt Diocletianus ipſe dicebat,
Decipitur vēditurque bonus imperator niſi ſibi bene caueat. bonus, cautus, optimus vendit Imperator. vera & memo
rabilis eſt illa Marij maximi ſententia, cuius Aelius Lam
pridius meminit, in hiſtoria Alex. principis. Meliorē eſſe
Rempub. & prope tutiorem † in qua princeps malus eſt,
119 ea, in qua ſunt amici principis mali, ſiquidem vnus malꝰ
Mali principis cōſultores magis Reipub. nocent quam Princeps malus nō ſi illi boni ſint. à pluribus bonis corrigi pōt, multi aūt mali non poſſunt
ab vno ꝗuis bono vlla ratione ſuperari. Ideò bonus & ſa-
piens Princeps fuit Idem Alex. quī præter inſitam animo
virtutem, amicos ſanctos, & venerabiles habuit, non ma-
litioſos, non furaces, non callidos, non ad malum cōſen-
tientes, non bonorū inimicos, non libidinoſos, non cru-
deles, † ſed ſanctos & religioſos, quòd nihil venderent, ni
120 hil mentirentur, nihil fingerent, nunquā deciperent æſti-
Alex. Seueri Imperatoris optimi fuere cōſultores, & familiares. mationem Principis ſui. Ea propter Remp. Romā. vt idē
Lampridius ait, illorum conſilio feliciſsimè rexit, maxi-
mè, Vlpiani, Pauli, Pomponij, Africani, Celſi, Modeſtini
Iuris peritiſsimorum, hi ſunt inquit, qui bonum Princi-
121 pem fecerunt, tot.n. & talibus viris quid mali excogitari
Principes ſapientes redduntur ex conuerſatione prudentum. vel fieri potuit, quum oēs ad bonum conſentirent? Re-
ges ſapientes redduntur, † Sapientum hominum cōſue-
tudine. Hinc Cyrus (vt Xenophon ſcribit) theſauros ſibi
cuſtodes, fideliſsimos parabat amicos, hi Regis oculi, Re
122 gis aures dicebātur, qui cuncta quæ videbant, quæ futura
Multæ ſunt aures & multiq; oculi ac longæ manus boni principis. eſſent Cyro conducibilia referebant, † Multæ ſunt aures,
multi ſunt oculi, longæ ſunt manus boni principis. Ideò
Alex. ſuadebat Ariſt. vt ex eius familia fidos proboſq; ali-
quos haberet, qui ea quę per regnum fierent, & dicerent,
ſibi referrēt. Tu quoq; digniſsime princeps, bonos & pro
123 batos tecum habeas, quisque conſilijs & domeſticis collo
Qualis familia talis præſumitur dominus. quijs ſemper adhibeas, & in explorandis his quos in fami
liaritatem allicis tuam diligentiſsimus eſto, memor futu
rum, quemadmodum ad Nicoclem Regem dicebat Iſo-
crates, vt oēs qui tecum non habent conſuetudinē, te
ſimilem arbitrentur his, † quorum vteris familiaritate.
Multi principes in odium publicum eo ſolum venerunt
quod nimium licere his paterentur, de quibus vniuerſa
multitudo malè ſentiebat, ex illorum moribus, naturam
principis, æſtimante populo, quemadmodum mores &
ſtudia dominarū, vt in Epiſtolis ſcribit Hieronymus, ex
ancillarum & comitū moribus iudicantur. Cyrus bonus
prudenſq; Princeps, & bonis & probatæ fidei viris ſemp
124 vſus eſt, ideò cum equum oculis cariorem † apud bonum
Exemplū ad cognoſcendū omnes Cyri amicos & familiares bonos iuſtoſque fuiſſe. virum ſe locaturum & per gratiam poſiturum Sacha di-
xiſſet, ridit Cyrus oñdere tibi volo, hic etiā ſi clauſis ocu-
lis iacias, fore vt non aberres à bono viro. Rogo inquit Sa
cha oñde vt hac ſublata gleba, illum feriam, demonſtraſ-
ſetque ei Cyrus vbi ſuorum amicorum erant plurimi, hic
clauſis oculis immiſit glebam, & equo tranſeuntē Ferau-
125 lam aſſequit̄. Cui equum dedit, haud quaꝗ errans quum
Ex erratis aliorum vitam noſtrā in melius inſtituere pulchrum eſt, & vtile. non ſolum virum bonum, verum & optimum inuenerit.
Aliorum igit̄ bonis exēplis temet rege, reprimeq;, † pul-
chrū eſt ornatiſsime Princeps (vt verè Diodorus inquit)
ex aliorum erratis in melius vitam noſtram inſtituere. Et
quid appetendū fugiendumùe ſit ex aliorū exemplis poſ-
ſe cognoſcere. Beatus eſt ille (vt Cicero Platoq; ꝑdicant)
cui & in ſenectute cōtingit, vt ſapientiam aſſequi poſsit.
Sed vt ad eum finem peruenire valeamus, iacienda ſunt
fundamenta ab adoleſcentia, quibus bene iactis, tanꝗ in
domo firmiter ædificata, vt corruamus verendū non eſt.
126 Optima aūt fundamenta ſunt † adoleſcentis ad ſapien
Fundamenta adoleſcētis ad ſapiētiam aſſequendam. tiam aſſequendā, Si quum ſapiens ea ætate eſſe ꝑꝑ imbe-
cillitatem non poſsit, qđ certè pōt, eorum qui ſapientes
ſunt conſuetudine delectetur, quo de gñe eſt illud ualdē
Ciceronis quum ait, ita ſe à patre deductū ad Sceuolam
ſumpta virili toga, vt quoad poſſet, & liceret à ſenis late-
re nunꝗ diſcederet. Aſſueſcat igitur primū ſapientes cole-
re, inde illorum dictis aures libēter adhibere, tertio vt eo-
rum ꝗ maximè ſimilem ſe eſſe ſtudeat, quorum non mō
facta, ſed & dicta imitari contendat, Ex quibus principijs
vſus deinde progreſsionibus ad ꝗ contendit ſapientiam,
victor conſequat̄, velut hi qui tingunt, quum primò qui-
buſdam modis id qđ colorem recepturum ſit ꝑparant,
tandem poſteà florem ſuper inducunt, ſiue purpureum,
ſiue quemuis alium. Eodem nos itidem mō vt indibilis
ſit apud nos probitatis ſcientia, quum his moribus & di-
ſciplinis imbuti fuerimus, altioribus & occultis opam da
bimus, & quaſi Solē in aqua prius videre aſſuefacti, ad ip-
ſum lucem dirigemus intuitum. Delegit ſapientiſsimus
genitor tuus princeps inclyte viros ſū primarios, tum in
oī genere laudis probatiſsimos hoīes, quorum cōſilijs &
admonitionibus formere, & his tanquā adminiculis qui-
buſdā inniraris, vt ſolent nouellę arbores, hi tibi de rebus
grauibus diſſerentes audiendi ſunt, oīno.n. liberalis inge
nij primum argm̄ eſt ſtudio laudis excitari, incendique
amore gloriæ, Inde oritur generoſa quędā inuidia & ſine
odio, de laude probitateque contentio, proximum vero
parere maioribus, nec eſſe bene monentibus contumacē,
nā vt equi meliores ad pugnam habentur, qui faciles ſunt
manu regi, & ad tubarum clangorē arrectis auribus exul-
tāt, ita qui ſenum bene audiunt monitiones, & laudati ex
citantur ad bonum, vberis ſpem fructus ꝑ ſe ferre viden-
tur. Hinc Heſiodus optimum illum eſſe ait, ꝗ ꝓ ſe ipſum
quę agenda ſunt, cōſpicatur, ſequenti aūt gradu qui alio-
rum cōſilia ſequitur, in ſcđo ergo ordine laudatorum il-
lum ponit, ꝗ ſaltem bene monentibus paret, qui verò ad
neutrū ꝓdictorū aptus eſt eū penitus eſſe inutilē voluit.
Et quia hoīs eſt errare † magnę autem ſapientię, teſte 127
Aug. reuocare qđ quis male locutus eſt, poſteriores.n. co Sapiētia eſt reuocare malū propoſitum.
gitationes inqt Cicero, ſapiētiores eſſe ſolent, ſi quid for-
te incautus vel minus ſolerter te feciſſe cōtigerit, illud mu
tare laudabile memineris eſſe. Redi in via rectā, optimus
eſt portus pœnitenti mutatio conſilij, Incauta diffinitio
laudabiliter ſoluenda eſt, & ſub colore aliquo tēperanda
res. Philippus Macedoniæ Rex, Machetę cuiuſdā cām iu
dicans, quum eſſet ſomnolentus minus accurate qđ iuris
foret, attendebat, proinde aduerſus eum ſnīam tulit † il- 128
lo aūt ſe prouocare dicente, iratus Philippus, ad quem? A principe male informato ad eūdem melius informandum appellare licet.
inquit? Machetas, ad te ipſum, Rex, ſubdit ſi vigilās qdē
attendenſq; audieris. Surrexit tunc Philippꝰ, vbi verò ma-
gis ad ſe rediſſet, noſſetq; iniuria Machetā affectū iudi-
cium quidem non reſcidit, at æſtimationē litis ipſe ꝓſol-
uit. Deniq; incōmutabilis Deus vt ſcriptura teſtatur ſen-
tentiam mutat, quum homo ſcilicet voluntatem mutat.
Non obliuiſcar eminentiſsime princeps eruditos, & li 129
teris exornatos viros cōmendare, quid.n. melius agere bo De cōmendatione eruditorum virorum.
ni principes poſſunt, ꝗ ſubleuare doctos, fouere eruditos,
quorum ſcriptis immortales efficiantur? olim Auguſtus
fouit Virgilium, charus Archias Mario atq; Lucullis, Ho
ratium Mecęnas enutriuit, Tibullum Meſalla dilexit, &
alij alios, vt Plinius ſcribit. Alexander ille magnus quum
in Aſiam proficiſceretur, Ariſtotelem & Caliſtenem re-
rum ſuarum ſcriptores ſecum adduxit, & Romani Impe
ratores alij Ennium Poetam, alij Archiam, alij alios qui
ſuas victorias illuſtrarent in prouincias traxerunt. Quis
noſſet Cæſares niſi Suetonius extitiſſet? Quis Scipiones?
Quis Gneum Pompeium tot triumphis fulgentem hac
tempeſtate cognoſceret, niſi Cicero Liuiuſq; eorum co-
mendatores, laudatoreſque fuiſſent? Deniq; Romanos,
Græcos, exteros omnes nonne tenebrę occupaſſent, & ſi-
tus obduxiſſet, niſi illus luculenti ſcriptores in literas re-
tuliſſent? Recte igitur facies nobiliſsime Princeps, ſi lite-
ratos amaueris, ſi eruditis ſuffrageris, qui de te ſcribentes
præclara facinora, quæ vt ſperamus edes, celebrent, & pri
ſcis tuæ inclytæ domus annalibus adiungant. Ardeo cu-
piditate incredibili, neque, vt ego arbitror reprehen-
denda, nomen vt noſtrum ſcriptis illuſtretur tuis ad Lu-
ceium in epiſtolis inquit Cicero. nec.n. minus eſt, Spartia

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tes Ageſilaus ille perhibendus, qui neq; pictam neq; fictã imaginẽ ſuam paſſus eſt eſſe, q̃ qui in eo genere laborauerunt, vnus.n. Xenophontis libellus in eo rege laudãdo facilè omnes imagines hominum ſtatuasq; ſuperauit. ſi Cicero ille arpinas & quẽadmodum ipſe fatetur nouus homo tali ardebat cupiditate, quid facere debes tu princeps inclyte? Cura igit̃ vt facias laudanda quo ſcriptores poſſint verè tuum illuſtrare & celebrare nomẽ, ac propriam

130 Principẽ, à fronte & à tergo oculatum eſſe oportet.

principis laudem in te oſtẽdere quod videlicet † à tergo & à fronte oculatus ſis, plurimum ſapiens, prçterita reſpiciens, & iuxta Homeri ſententiam futura proſpiciens.

131 De legibus & decretis condendis emendandisue.

Circa leges ſtatutarias decretaq; condenda, in quibus beatitas quieſq; conſiſtit ſtatus, pͤcipua cura principis eſſe debet.† verum quia Illuſtriſsimi patris & maiorum tuorum prouidẽtia ſatis nobis ſuper hoc cautum vr̃, tantum ſupereſt vt decreta ipſa cuſtodiantur & obſeruentur. Et quum natura nouas ſemper properet edere formas, adde detraheq; ꝓut neceſſarium expediensuè apparuerit eſſe.

132 De mercatoribus ab iniuria defendendis.

Mercatores † eorumq; bona, ab oĩ iniuria defendi debent, hæc eſt.n. cauſa vt ad Alex. ſcribit Ariſt. cur populoſa ſit india, nã illuc libenter vndiq; concurrunt Mercatores, vbi bene recipiuntur, lucranturq; diuites, pauperesq; Ciues & forẽſes, multiplicanť ciuitates, reddit9 & tributa Principũ augenť, honorq; & gloria principibus accreſcit.

133 De viarum ſecuritate, & pulchritudine.

Et per ditionem tuam † vias ſecuras & ad tranſeundũ aptas ſiue pro aduenis & peregrinis, ſiue pro indigenis & ſubditis tuis teneri facias. hoc eſt.n. ad bonum regimen principis neceſſarium. Sunt nanq; viæ omnibus cões, iure quodam naturæ & gentium, ꝑ quod occupari præſcribiq; prohibenť, & à iure principibus vectigalia permiſſa. Eſt ẽt viarum ſecuritas, vt diximus in regimine principũ eis fructuoſa, quia illuc magis cõfluunt mercatores, vnde prouincia diuitijs magis abundat, & diuitijs augetur cultus. Qua ratione Reſpublica Romanorum aucta fuit ꝑ pulchritudinem & ſecuritatẽ viarum. †

134 Etymologia Sabaudiæ.

Ex his Sabaudia ſui vocabuli Etymologiam retinebit, q̃ inter ſubditos & exteros operis plenitudine ſaluam viam eſſe dicunt, & ſi quidam deprauato vocabulo à Sabatijs Montibus Sabaudienſes pro Sabatenſes dixerint. Venientes autem ad habitandum in territorio tuæ Excellentiæ, benigne gratioſeque recipias, tractariq; facias, illud ſine vlla dubitatione maximè noſtrum fundauit Imperium & populi Romani nomen auxit, in epiſtolis ſuis ſcribit Cicero, qđ Princeps ille creator huius vrbis Romulus, fœdere Sabino docuit etiam hoſtibus recipiendis augeri ciuitatem hanc oportere.†

135 De communicatione ciuitatis facilius danda & concedanda.

Cuius exemplo & auctoritate, nũquã eſt intermiſſa à maioribus noſtis largitio, & communicatio ciuitatis, itaque ex lat o multi ait!, & Tuſculani & ex cæteris generibus gentes vniuerſæ in ciuitatem receptæ ſunt.

136 Iniurias in pſentia vel domo principis ſeue eius eſſe puniendas.

Sciẽdum inſuper eſt, Principem in eius Curia domoq; maiorem hominibus honorem q̃ alibi impendere debere. † Intereſt.n. ſua teſtè Ariſt. iniuriam forte illatam aut factam ſm qualitatem ſuæ perſonæ punire vt terreantur alij, & diſcant ab iniurijs in præſentia principis abſtinere, facta.n. præterita, de futuris certa dant documenta.

137 De coitu & delitijs muliebribus euitandis ac ludis permiſsis.

Prætermittam ne generoſe princeps, tibi commemorare ſalubre Ariſt. ad Alexandrum conſilium, 1 dum mulierum coitum deteſtatur? Eſt.n. inquit coitus irrationalium animalium & brutorum proprium vitium, cui ſi te applices, quę gloria tibi erit? Coitus inquit ipſe Philoſophus mihi crede, deſtructio eſt corporis, & abbreuiatio vitæ, Corruptio virtutum, Legis tranſgreſsio, fœmineos mores generans. De futuris, & acciđẽtibus caſibus etiam ait cogita, neſcis enim qđ futura dies paritura ſit, Abhorruitq; poſtmodum ſemper Alex. à muliebribus delitijs, ac voluptatibus, vnde quũ Darij filias captiuas haberet, mirum in modum vt ab omnibus prædicabatur formoſas, ne videre quidem voluit, turpe eſſe ratus, eos, qui viros viciſſent à mulieribus ſuperari.

Et Annibal ſecundi belli punici tpe in hyberna Capuam, quæ prona ſemper in luxuriam ciuitas fuit, cõceſſit, ibi partẽ maiorem hiemis exercitum in tectis habuit, aduerſus oĩa humana mala ſępè ac diu induratum bonis inexpertum atq; inſuetum, itaq; quos nulla mali vicerat vis, perdidere nimia bona & voluptates immodicæ. Somnus.n. & vinum, & epulæ, & ſcorta, & otium, militum & ducum ita eneruauerũt corpora animosq;, vt magis deinde præteritæ victoriæ eos, q̃ præſentes tutarentur vires, & quemadmodum Liuius ait, maius id peccatum ducis apud peritos artium militarium fuit habitum, q̃ quod non ex Cannẽſi acie protinus ad vrbem Romã acceſsiſſet. Illa.n. cunctatio diſtuliſſe mõ victoriam videri potuit, hic error vires ademiſſe ad vincendum. Memineris igit̃ te virilem & glorioſum brutorum vitia vitare, ac inter incẽtiua inſtrumentaq; luxuriantis fortunę caſtũ & frugi principẽ agas. Et quo te plurib9 titulis ac bonis ornauit natura impenſius euitendum eſt, vt forti lucrũ rĩdeat. quartũ n. ſupra viceſimũ annum agens, quũ in Hiſpania Carthagene oppreſſa, maioris Carthaginis capiẽdę auſpicia ſum pſiſſet Scipio, multosq; obſides, quos in ea vrbe Pœni clauſos habuerant, in ſuã ptãtem redegiſſet, eximię inter eos formę virginẽ ętatis adultę, & iuuenis & celebs, & victor, poſtq̃ cõperit Illuſtri loco inter Celtiberos natã, Nobiliſsimoq; gẽtis eius Indibili deſponſatã, acceſitis parẽtibus ſponſo inuiolatã tradidit, & aurum quoq;, qđ pro redemtione puellæ allatum erat, quapp Indibilis & Celtiberorum aios, mirum in modũ Romanis applicando deuicit.

Verum quia in opere nõ ſp verſandum eſt † ſed oportet interdum animum ſerijs rebus fatigatũ honeſtè relaxare, & prorſus nihil agere, oĩnoq; ope vacare, vt ſufficere demum opi laboriq; poſsimus, nam qui ſp intentiſsimus eſt neruus, niſi remittatur aliqñ rumpi ſolet, tã etſi nullũ eſt tp̃s laborioſius ſapienti q̃ quo nihil agit, ſi mõ pōt ſapiens nihil agere, iocis honeſtiſq; ludis qui multi ſunt vti licebit, potiſsimũ tñ prçceptũ in hac re eſt, ne quis turpis ludus aut noxius ſuſcipiat, ſed q̃tum aut acuat induſtriã, aut corporis exerceat vires, aut animi curas honeſtè leuet, Aleæ verò luſus quo ſtudio delectari ſolent qui ſunt in hoc vnum diligentes, vt omnem ſubſtantiam negligant, aut certe vt vniuerſum vitæ tempus amittant, aut cupiditatem habet minimè liberalem, aut indecõtem viro mollicem, niſi recreãdarum virium cauſa interdum ineatur. 138 Animo & corpori dãdã eſſe quietem.

Licebit ẽt quum ſerijs rebus ſatisfeceris † muſica delectari: cuius dulcedine cuncta viuentia capiuntur, ſenſus requieſcunt, ſolicitudo & curioſitas euaneſcunt, totum corpus vigoratur. Et fuit quidẽ priſcis Heroibus hoc celebre, vt Archillem Homerus inducit à pugna redeuntẽ in hac re ſolitum acquieſcere, non quidem amatorias cantilenas, ſed fortium virorum laudes modulantem. 139 De muſica & permiſſis b9 officia noctis & diei quod recti quod reprobatũ eſt

Officia lucis noctiſq; ne peruertas lucifugarum more cauẽdum eſt, vidimus.n. quoſdam magna ornatos dignitate, non añ diducere oculos heſterna graues crapula, q̃ apparere nox ceperit, qualis illorũ conditio dr̃, quos natura, vt ait Virgi. ſedibus noſtris ſubditos, ẽ cõtrario poſuit, hoc turpe & inhoneſtũ eſt maximè in principe, quẽ vigilantẽ eſſe decet, facileſq; aditus vt in ſuperioribus oſtẽdimus ad ſe cunctis pſtare, oĩa vitia cõtra naturã pugnant, luxurięq; propoſitũ eſt gaudere peruerſis & à recto diſcedere curſu: tenenda igitur eſt via q̃ nobis natura pſcripſit, nec ab illa declinandum, contra quam nitentibus non alia vt inquit Seneca via eſt quam contra aquam remigãtibus.

Principis auctoritas à Deo eſt inſtituta, gubernatio populi ſiit tradiť, quẽ deus elegit † hoĩ, ſ. q ſicut ſcriptum eſt, Dei ſpũm in ſemetipſo hẽt & pͤcepta eius in cõſpectu ſuo, q̃ ſi cõceſſa abutať ptãte, auſertur ab eo gubernatio, & datgenti faciẽti iuſtitiã, quemadmodũ.n. in ſuperioribus oſtẽdimus principes dei miniſtri ſunt in terris, & tanq̃ agricolę ad cuſtodiendũ vineã dñi conſtituti, qui ſi male eã colant cõceſſa ptãte abutanť, principatu merito priuari poſſunt, ſimiles.n. ſunt illis agricolis, qui Dñum extra vineam ſibi locatam eiecerunt, propter quod ſicut ſcribitur Matthei 21. cap. iuſtè ab eis auſertur principatus 140 Auctoritas principis à deo eſt tranſlatio regnorum de gente propter iuſtitiã defectum pacter à Deo eſt, nec tem per Dei arbitrio cõuitur populo principe.

tus à Domino & datur genti facienti fructus eius. Nonne Balthaſar Babiloniæ Rex, quia Deo ingratus, vaſis templi domini quodam conuiuio abuſus eſt, vt ex ſententia Danielis apparet occiſus fuit, regnumq; illius destructū abolitumq;, quia propter peccata ſua dignus erat morte, & priuatione regalis Dominij.

Eſt igitur iuſtiſsimū quod in ſacris ſcribitur literis regnum de gente in gentem transferri ꝑꝑ iuſtitiæ inobſeruantiam ac diuerſos dolos. peccauit Hely ſacerdos, & ſacerdotio priuata eſt illius poſteritas, cui tñ Domin⁹ æternum ſacerdotium promiſerat, ſic etiam Deus Abrahę & ſemini ſuo terram Sanctā in æternum poſsidendam promiſerat, ſed frequenter propter peccata ſua illā perdiderunt, dictæ.n. promiſsiones conditionem recipiunt niſi propter peccata & iniquitates priuationis pœna intligat.

Non ſemper tamen princeps populi arbitrio Dei conſtituitur, ſed prout merita noſtra depoſcunt, ſi mali ſunt actus noſtri & maligna in conſpectu Dei operamur, dantur nobis principes ſm cor noſtrum. Et hoc ex ſacroſanctis ſcripturis Hieronymus probat. Audi inquit quid Dominus dicat, fecerunt ſibi regem, & nō per me Principē, & non per conſilium meum, quod de Saulo illo dictum videtur, quem vtiq; ipſe Dominus elegerat, & regem ſibi fieri iuſſerat, ſed quoniam non ſm Dei voluntatem, ſed ſecundūm peccatoris populi meritum electus fuerat, negat eum ſua voluntate, aut conſilio conſtitutū, hinc Dñs iratus percitus dabo inquit tibi regem in furore meo. Et iterum hypocritam regnare faciam ꝑpter peccata populi.

141 De venatione principis. Viſum eſt etiam ab inſtituto alienum non eſſe principum Illuſtriſsimè de venatione, q̄ artem iniquiſsimam nonnulli appellarunt, aliquid tibi ſcribere. Cyrus ſupra ſæpè relatus venationi operam dabat, ob hāc rē maximè, quod veriſsima videtur rerum bellicarū meditatio. aſuefacit.n. diluculò aſſurgere, frigoraq; & calores tolerare, itineribus ac curſibus exerceri, feras inſequi iaculiſq; ferire, quare haud facile in venatione eorum quicquam abeſſe reperiri dicebat quæ inter belladum accidunt, hanc etiā valde extollit in libello de venatione Xenophon.

Eſt autem venatio ſm aliquos vſus naturalia Dominij homini ſuper animalia pręſtiti, dicēte altiſsimo ſit terror veſter atq; tremor ſuper animalia terræ, & ſuper omnes volucres cœli, cum vniuerſis quæ ſuper terram mouētur, ſm verò Ariſt. in polyticis iuſtum quoddam bellum eſt, quo homo rōnalis beſtias ſibi rebelles deuincit, ad vſumque ſuum conuertit. Diciq; poteſt venatio quaſi veneris actio, quāquidem tali ſtudio deditis magnam vt dixi voluptatem capiant, venatio itaq; ſm ſe non redolet nec ſapit peccatum, & ſi per accidens, iuxta Theologorū dogmata, multipliciter peccatū eſſe poſsit, & inter iniquiſsimas tunc connumerari. Nō damnabo igitur in Principe moderatas venationis exercitationes, ſpontaneoſq; labores, vt inde inuitos ſufferre poſsit, rebusq; grauioribus ac neceſſarijs vacare, nā ſi princeps dignitatis officijq; ſui immemor, belluis ſe totum tradat, aſsiduis venationibus ſe accōmodet, atq; in ſyluis inter Canes & feras vitā degat, abiecta pauperum cura, neglectis Reip. negotijs, grauiter peccat, officio ſuo minimè fungēs, e Principe venator & nemorum cultor factus, & ab Eſau tunc eū non ſeiungā, qui vt ſacra teſtatur ſcriptura, venator erat, quia peccator erat, Temperate igitur laxādo animum curis publicis fatigatū, vt eiſdē ꝓuidere poſsis venationi te accōmodabis

142 De veſtitu & ornatu Principis. Illud verò de corporis cultu non poſtremum attingamus, † vt ſit decens, neque nimium exquiſitus, neq; prorſus neglectus, ſed cum rei loco temporiq;, tum maximè perſonæ conueniat, neq; enim ſedere in literatoria ſchola dechoratum, aut ſubducta veſte cōuenit, aut in certamine armorū, fluxa toga, maleatumue prodere, nec principia hlium æque cum plebeio vili ſordidaq; vti tunica, aut trita chlamyde ſe prębere ſpectandum, vel ſericatum auratum & gemmatum in publicum procedere. Quis.n. magnum putauerit Principem auro vel gemmis ornatū, Cui tantū eſſe quantum vult, omnes ſciunt, animo enim magis quam corpore ornato ac bene compoſito Principem eſſe decet. Ideo Cyrus cuius in ſuperioribus ſæpiſsimè mētio habita eſt, tunc ſe ornatum arbitrabatur, quū ſuos bene ornatos videret, Equidem nimia cultus venuſtatiſq; cura, muliebrem animum deſignat, & multæ vanitatis argumentum eſt. Modus igitur vt in cęteris rebus adhibendus eſt. hinc in officijs inquit Cicero. Eadem ratio eſt habenda veſtitus in quo ſicut in pleriſque rebus mediocritas optima eſt.

Ex principibus quidam ſunt qui Perſicę ſuperbię moribus adhærētes, quam rariſsime videri curent, † hinc ad Alex. Ariſ. decet ait regem abſtinere à frequenti ſubditorum conſortio, maximèq; vilium perſonarum, propter quod pulchram arbitratur conſuetudinem Indorum in diſpoſitione regni & ordinatione regis, qui ſtatuerunt quod Rex ſemel tantum in anno coram omnibus appareret, regali apparatu & armato exercitu, ſuper equo inſigni ſedens, armorum pulchritudine decoratus. Sed ageſilaus Rex laudatiſsimus, à ſuis ſpectari gaudebat, & lætabat, degentu turpiter tenebras conuenire exiſtimans. Sed honeſtæ vitę plus ornamenti lucē afferre, nunc apud hos, modo apud illos Principem agere debere, Alcibiades, Cyrus, Alex. & alij boni Principes actionibus ſuis docuere, nihil.n. æque multitudinis animum alienat à Principe, q̄ ſi foris agere ſtudeat, qđ negligi videatur ab eo cui præcipuæ curæ eſſe vellet. Frequēs igitur ſuarum vrbium & regionum luſtratio Principem decet, Sed hoc animo fieri debet vt omnia reddat meliora, non vt quæſtum faciat. Crebra locorum mutatio vtilis erit, maximè ſi & tēporis & loci habeatur rō. Cyrus hyemali tempore Babiloniæ ſeptem degebat menſes, quia regio clemens eſt. Per veris aūt tp̄s tres menſes Suſis, in æſtatis aūt vehementia mēſes duos Ecbatanis agebat, Cui vnicuiq; eſſet adeò alliciebantur hoīes vt omnis gens, quemadmodū in eius pedia ſcribit Xenophon, deterius exiſtimaret niſi ad Cyrū miſiſſet, qđ pulchrum eis in regione vel oriretur, vel nutriret, vel arte excogitaretur, Et Tyberius Cæſar (vt Suetonius refert) ab vrbe Roma quoq; ſecedere ſtatuit † ſeq; è medio q̄ longiſsimè amouere, vt vitato aſsiduitatis faſtidio, auctoritatē abſentia tueretur, atq; ēt augeret ſi qñ indiguiſſet ſui Reſpub. plures ſunt igitur rōnes & cauſę quę locorum mutationem in principe vtilem eſſe comprobant. 143 An princeps frequenter ... debeat. 144 Artes ... ſecedere à Cæſare.

Satagas ſitum, inſtituta, & cōſuetudines locorum tuorum cognoſcere, & noīa ſubditorum ten re † ſi.n. qui in ſordidis artibus verſatur, ſinguli artia ſuæ, inſtrumentorumq; nomina tenēt, abſonum vt eorum nomina principem ignorare, quorum curā habere debet, quibuſque ei opus eſt pro inſtrumentis vti, & dum pręuenire, dum cauere, dum audientiam inijcere, dum terrere, dum honorare aliquem interdum velit, cupiatue, decorum eſt quēque ſuo nomine appellare, eos ēt qui à principe cognoſci viderētur, opinabatur Cyrus apud Xenophon. magis deſiderare vt honeſtè quicq̄ aſpicerētur facere, ac magis itē expetere vt à turpi abſtinere actione viderentur, hinc Cęſar, vt de bello Gallico ſcribens, ipſe tradit, ſingulis legionibus legatos, & q̄ſtorem ꝓfecit, vt eos teſtes ſuę quiſq; virtutis hret, Et rurſus aduētu Cæſaris ſpe allata militibus ac redintegrato aīo quum ꝑ ſe quiſq; in conſpectu Imperatoris ēt in extremis ſuis reb⁹ opam nauare cupei, ſane igitur Martialis ſcripſit, principia ē virt⁹ maxima noſce ſuos. 145 Principi neceſſaria eſt perſonarum locorumque notitia.

A ſacris † & diuino cultus dicatis pcipue manum abſtineas, Fanum erat apud Locrenſes Proſerpinæ, tēporibus Pirri, qui quum ex Sicilia rediens locros claſſe prætereheretur, inter alia feda q̄ edidit, Theſauros quoq; Proſerpinæ intactos ad eam diem ſpoliauit, atq; ita pecunia in naues impoſita ipſe terra eſt ꝓfectus, Quid euenit. † Claſſis poſtero die ingenti tempeſtate lacerata, omneſq; naues quæ ſacram pecuniam habebāt, in littora eiectę ſunt, qua tanta clade edoctus ſuperbiſsimus Rex, Deos eſſe tādem agnouit, pecuniamq; omnem cōquiſitam, in The- 146 A ſacris & diuino cultui dicatis abſtinendum eſt. 147

ſauros Proſerpinę referri iuſsit, nec tamen illi vnquã proſpere quicquam euenit, pulſusque Italia ignobili atq; inhoneſta morte temerè (vt Liuius inquit) ingreſſus Argos occubuit, creditum eſt etiam Varronem Cõſulem apud Cannas cum Carthaginenſibus ob iram Iunonis infeliciter pugnaſſe, quod quum ludos Circẽſes ædilis faceret in Iouis templo, Hiſtrionem ac vilem perſonã ad excubias tenendas poſuiſſet. Nomen quoque Potitium Romæ in duodecim familias diuiſum, ob neglectam Herculis religionem prope interiſſe ferunt. Quintus aũt Fuluius Flaccus non impunè tulit, qđ in cenſura tegulas marmoreas ex Iunonis Laciniæ templo, in edem Fortunæ militaris, quam Romæ faciebat, tranſtulit, ſanæ mentis inde fuiſſe negatur, quin etiam per ſummam animi ægritudinẽ expirauit quum ex duobus filijs in Illyrico militantibus, alterum deceſsiſſe, alterũ audiſſet morbo affectum, Cuius caſu motus Senatus, tegulas locros reportandas curauit, decretiq; circũſpectiſsima ſanctitare impium opus Cenſoris retexit, ac deſtruxit. Acer etiam ſui nominis vindex Apollo, qui Carthagine à Romanis oppreſſa, veſte aurea nudatus, id egit, vt ſacrilegę manus fragmẽta eius abſciſsę & in veſte inuolutæ inuenirentur, quinetiam mirabile dictu in Hiſtoria Elij veri Imperatoris ſcribit Iulius Capitolinus in Babilonia temporibus ſuis de templo Appollinis, & Arcula aurea, quam miles prædæ cupidus forte in-

148 ciderat, † ſpiritum peſtilentem illico exijſſe, Parthosque, & totum deinde orbem infeciſſe.

De ſpiritu ob cõtemptã religionẽ Dei, ita hũc mũdum peſtẽ ferente.

Et Balthaſar Babiloniæ Rex quia Deo ingratus, vaſis templi in quodã conuiuio abuſus eſt, vt ex ſententia Danielis apparet, occiſus fuit, & regnum eius deſtructum, nam ꝓpter iniquitates & ſcelera priuatione Imperij, ac morte dignus erat, ſic Deus iratus egit, tarditatemq; ſupplicij vt ille ait grauitate plerunq; cõpenſat, & ſup quem ceciderit lapis ille conteret eum. Ideo Cæſar de bello Gallico ſcribens, Legatis Heluetiorum ſemel reſpondiſſe ait, Quod ſua victoria tam inſolenter gloriarentur quodque ſe tandiu impunè tuliſſe iniurias admirarentur, eo pertinere, cõſueuiſſe enim Deos immortales quo grauius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro ſcelere eorum vlciſci velint, his ſecundiores interdum res & diuturniorem impunitatem concedere. Infinita ſunt huiuſce rei exempla ſed ſilentio inuoluenda. In ſummis tñ rerum periculis, pro defenſione patriæ aduertendisq; & propulſandis à ſubditis iniurijs, Ezechiæ regis exemplo, etiam ad theſauros eccleſiæ manum apponere ſecũdum Theologos licebit. Aurum enim habet Eccleſia non vt ſeruet, ſed vt erroget in extremo rerũ diſcrimine. Et vbi

149 res aliter ſeruari non poteſt.

De legatis & [illegible]

Magna cura † præcipuoque ſtudio tibi ſerendum eſſe exiſtimaui, atq; in hoc loco dixiſſe aptiſsimum fuerit, Illuſtriſsime Princeps, quãtopere curauerint priſci illi Romani, quos velut alteram lucẽ Plinio teſte, Dij nobis dediſſe videntur, alijq; ſapientes principes, miſſos ad ſe legatos qui ſancti inuiolabilesq; non ſolum ſecundum ius ciuile, verum etiam gentium habẽtur, ſumma cum humanitate ſuſcipere, ingenti liberalitate proſequi, mira fide dimittere, eisq; cautè & prudenter reſpõdere, Quantaq; cura & diligentia in electione ac expeditione legatorum vſi fuerint, quęſtorum cura erat reges legatosq; Romam venientes pro dignitate populi Romani excipere, obuiã proficiſci, & præcipue legatos in æde Saturni inſcriptos, donis proſequi, ægrotos curare, & ſi quando vita fungerẽtur ſumptu publico ſepelire, quemadmodum Valerius Plutarchusque ſcribunt, hinc in ſingulos Maſiniſſæ regis legatos dona collata fuere nec in legatos tantum verumetiam in comites.

Et quum Pruſiam Bithyniæ Regem Perſa deuicto ad gratulandum ſibi venire Senatus audiſſet, obuiam illi P. Cornelium Scipionem quæſtorum Capuam miſit, Cenſuitque vt ei domus Romæ quam optima conduceretur. Et neceſſaria ad victum non ſolum ſibi, ſed ẽt comitibus eius, publice præberentur. In eoque excipiendo tota vrbs vnius humani amici vultũ habuit. Nec ęgyptus quidẽ Romanæ expers fuit benignitatis. Rex. n. Ptolemæus à minori fratre regno ſpoliatus, petendi auxilij gratia cũ paucis admodum ſeruis ſqualore obſitus Romam venerat, ac ſe in hoſpitium Alexandrini pictoris contulerat, Idq; poſtq̃ Senatui Romano relatum eſt, accerſito iuuene acurata oratione vſus eſt, ꝙ nec quæſtorem illi more maiorum obuiam miſiſſet, nec publico hoſpitiò eum excepiſſet, eaq; non ſua negligentia, ſed ipſius ſubito ac repentino aduentu facta dixit. Et illũ è curia ſubito ad publicos penates deduxit, hortatusq; eſt, vt depoſitis ſordibus adeundi ipſius diem peteret, quinetiam curæ habuit vti munera ei per quæſtorem quotidie darentur, bis gradibus officiorum iacentem ad regium faſtigium euexit, fecitq; vt plꝰ ſpei in auxilio populi Romani q̃ metus in ſua fortuna reponeret. Pirrus quoq; Epyrotarum Rex, Romanorum legatis ad redimendos captiuos caſtra ſua petentibus, quo honoratius exciperentur, ipſe cum ornatu equitum extra portam occurrit. Id qđ etiam genitorem tuum ſæpe feciſſe Princeps inclitè vidimus, Summi Pontificis legatis de latere (vt aiunt) aduenientibus, ac Cęſareis locum tenentibus, quibus exemplis, quæ ad vitã noſtram inſtruendam regula ſunt, optimũ factu credere cogor ire obuiam aduenientibus legatis, aut alios mittere, pro qualitate, conditioneq; perſonarum, & mittẽtium, ac pro facultate hoſpitiũ & alia parare. Audiui ẽt, & memini magnam quandam Rempublicam quum temporũ culpa & calamitate modum non haberet, æſque alienum conflandum fuiſſet, ſi munera legato dari debuiſſent, ꝙ iniquum & ſtultum fuiſſet, illi per ſapientes perſuaſum, parãdum duntaxat hoſpicium publice, adeundumq; magiſtratu legatum, ac vbi aduenîſſet comitatus proceribus vrbis illiq, nũciata pace & ſalute, inopię Reipublicæ difficultatem aperiendã, promptos quidem Reip. animos ad ei munera danda, verum ægeſtate preſſos tunc votũ exequi nõ valere, idq; omnibus ſummo dolori accedere, ſed alias Deo fauente emendare licere, veniamq; ab illius humanitate exorari, offerriq; patriam, pro viribus ad vota paratam, id quod ab omnibus laudatum factumq; fuit.

Specioſa quoq; eſt illa Romanorum fides, ingenti pęnorum claſſe circa Siciliam deducta, cum Duces eius fractis animis conſilia petendę pacis agitabant, quorũ Dux Amilcar ire ſe ad conſules negabat audere, ne eodem mõ cathenæ ſibi inijcerentur, quo ab ipſis Cornelio Aſſyrię conſuli fuerant iniectę. Hanno autem certior Romani animi ęſtimator, nihil tale timendum ratus, maxima cũ fiducia ad colloquium eorum tetẽdit, apud quos quum de belli fine ageret, & Tribunus Militum ei dixiſſet, poſſe illi merito euenire quod Cornelio accidiſſet, vterq; Conſul Tribuno tacere iuſſo, Iſto te inquit metu Hãno fides ciuitatis noſtrę liberat. Aduerſus eoſdem hoſtes parem fidẽ in iure legationis tuendo P.C. exhibuere. M. n. Aemilio Lepido. L. Flaminio Conſulibus. L. Minutium, L. Manilium Carthaginenſium legatis quia manus in eos intulerant, ꝑſeciales reddendos curauerunt. Et tunc Senatus, ſe non eos quibus hoc pręſtabat, vt inquit Valerius Max. aſpexit, hiſce exemplis ſuperior Africanus, quũ honuſtã multis & illuſtribus Carthaginẽſium viris nauem in ſuã poteſtatem redegiſſet, inuiolatam dimiſit, qa ſe legatos ad eum miſſos dicebant, tam & ſi manifeſtum erat illos vitandi pręſentis periculi gratia falſum legationis nomẽ amplecti, & Romani Imperatoris potius decepta fides, q̃ fruſtra implorata indicaretur. Vrbium igitur & principũ aliorumque locorum legatis Excellen. tuam adeuntibus, manſuetum te, benignum, & facilem prębeas, Mandata referentes eo vultu audias, vt fiduciam eis ad dicendum des, quum verò dimittẽtur, ita eos dimittes vt qui honeſta & iuſta petierint facilè abs te impetrari poſſe intelligant, nec his contentus, honoribus quoque & donis quę grata illis eſſe cognoueris, honeſtabis, atque afficies.

Quę

Quæ verò aut minus honeſta, aut non ſatis æqua petie-
rint, ea non ſemper nec palam, nec triſtiore vultu, aut gra
vioribus verbis deneganda ſunt, ſed potius oſtendẽdum
eſt, non ideo te non cõcedere ꝙ nolis, ſed ꝙ illis inutilia
iudices, quodq; ea rõne ipſorum rebus melius conſula-
tur. nulla ſit in audiendo illos difficultas, nulla in rñden-
do mora, adeant ſtatim, dimittãtur ſtatim, exemplo Tra
iani Imperatoris, quod tñ non eſt ſemper obſeruandum.
Nam vt Iul. Cæſar. in cõmentarijs ſuis ſcribit, Quum Hel-
uetij legatos ad eũ miſiſſent, qui dicerent, ſibi eſſe in ani-
mo ſine vllo maleficio iter per prouinciam facere, pro-
ptereà qđ iter haberent, nullum aliud rogare, vt eius vo-
luntate id facere liceret, qui cum memoria teneret Luciũ
Caſsium conſulem occiſum, exercitumq; eius ab Helue-
tijs pulſum, & ſub iugum miſſum, concedendum non pu
tabat, neq; homines inimico animo data facultate ꝑ pro
uinciã itineris faciendi temperaturos ab iniuria & male-
ficio exiſtimabat, tñ vt ſpacium intercedere poſſet, dum
milites qbus imperauerat cõuenirent, legatis rñdit diem
ſe ad deliberandum ſumpturum, ſi quid vellent ad diem
præfixam reuerterentur. Interea milites conuocat, ꝑſidia
diſponit, Caſtella cõmunit, cæteraq; oportuna præparat,
quo facilius ſi ſe inuito tranſire conarenť prohibere poſ-
ſet. vbi ea dies, q̃ conſtituerat cum legatis venit, & legati
ad eum rediſſent, negauit ſe more & exẽplo populi Ro-
mani poſſe iter per prouinciam vlli dare, & ſi vim facere
conarentur ꝓhibiturum ſe oſtendit, & quum Athenien-
ſes aucti & præmijs bellorum, & gloria vrbem ex integro
condere molirentur, maioraq; menia complexi fuiſſent;
ſuſpecti eſſe Lacedemonijs cœpere, rectè reputãtibus rui-
nam vrbis tm̃ incremẽti dediſſe, q̃tum ſit datura munita
ciuitas. Mittunt ergo legatos qui monerent, ne munimẽ-
ta hoſtibus & receptacula futuri rurſus belli extruant.
Themiſtocles ſpei vrbis vt vidit inuideri, non exiſtimans
abruptè agendum rñdit legatis, ituros Lacedemona qui
de ea re pariter cũ illis conſulant, Sic dimiſsis Sparthanis
hortatur ſuos vt opus maturent. Deinde ipſe interiecto
tpe in legationem proficiſcitur, & tunc in itinere ſimula-
ta infirmitate, nũc tarditatem collegarum accuſans, ſine
quibus agi nihil iure poſsit, diem de die proferendo, ſpa-
cium conſumando operi q̃rebat, quum interim nunciať
Sparthanis opus Athenienſum maturari, pp qđ denuo
legatos mittunt, ad inſpiciẽdam rem, tum Themiſtocles
per ſeruum magiſtratibus ſcribit, Athenienſium legatos
vinciant, pignusq; teneãt ne in ſe grauius conſulatur. De-
inde adit concionem Lacedemoniorum, indicat permu-
nitas Athenas eſſe, & poſſe illatum bellum non armis tm̃,
ſed ẽt muris ſuſtinere, & ſi quid ob eam rem de ſe crude-
lius ſtatuerent, legatos eorum Athenis in hoc pignus re-
tentos grauiter deinde caſtigat, eoſq; nõ virtute, ſed im-
becillitate ſociorum potentiam q̃rere, ſic dimiſſus, vt Iu-
ſtinus ſcribit, veluti triumphatis Sparthanis à Ciuibus ex-
cipitur. Pari calliditate Philippũ macedoniæ olim vſum
penes eundem hiſtoricum legimus, quum Phocenſium
legati adhibitis Lacedemonijs & Athenienſibus bellum
deprecarentur, cæteris græciæ ciuitatibus auxilium con-
tra Phocenſes petentibus, ſecreto auditis vtriſq; legatio-
nibus, his veniam pollicetur belli, Iureiurãdo adactis rñ-
ſum nemini ꝓdituros, illis contrauenturũ ſe, auxiliumq;
laturum, vtroſq; vetat, parare bellum, aut metuere, ſic va-
riato rñſo ſecuris omnibus Thermophilarum anguſtias
occupat, Phocenſeſq; per fraudem ſubigit, incendit, diri-
pitq;. Antiohcus verò Rex Epyrotarũ legationi mirum
in modum ꝑplexe, quum non eſſet ſatis in promptu quid
rñderet, legatos ſe miſſurum ad eos dixit, qui de his quæ
illos ſeq; cõiter pertinerent, (vt inquit Liuius) loquerenť.
Legatus nunciuſue vt ad Alex. ſcribit Ariſt. mittentis ſa-
pientiam oſtendit, quum ſit eius oculus in his quæ videt,
& eius auris in his q̃ audit, & lingua in abſentia ſua, pro-
pterea legationis officium fidis, circunſpectis prudenti-
buſq; ſemper iniungẽdum eſt. Philippus Macedonũ Rex
miſſos cum Xenocrate Calcedonio ad ſe legatos, donis,
vt Diogenes Laertius ſcribit, corrupit, Ipſum verò Xeno-
cratem nulla rõne ad ſuum cõſenſum inclinare potuiſſe,
poſtmodumq; dixiſſe, Xenocratẽ ſolum ex oĩbus qui ad
ſe venerant legatis, munera ſpreuiſſe, rõne itaq; non care-
bat, Corinthiorũ lex vetans legatione fungentes munera
accipere, ab his ad quos mittebanť, quorum quidem Co-
rinthiorum Legatis quum à Dionyſio ad quẽ miſsi fue-
rant, dona prout moris eſt oblata ob ꝓhibitionem legis
eorum accipere recuſaſſent, rẽ ait Dionyſius abſurdã fa-
citis (vt Plutarchus refert,) qui qđ vnum bonũ habet ty-
rannis hoc tollitis, dum docetis ẽt beneficium à tyrannis
accipere periculoſum eſſe. Nec ꝓtereundum in hac re vř
qđ Sigiſmundi Imperatoris, & Ioãnis vigeſimi Pontificis
temporibus accidiſſe legimus. Ad Sigiſmũdum quum in
finibus Italiæ eſſet, Ioãnes Pontifex legatos miſit duos ex
Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, iãmpridem tm̃ agitata
inter eos re literis & nuncijs, vnum quippe remedium &
Pontifici & Imperatori videbať, generale cõcilium aduo-
cari, ſed erant circa hoc ipſum conſtituenda multa, ceu
locus, tp̃s, modus, miſsi ſunt igitur his de cauſis ad Sigiſ-
mundum legati: cõicauerat cum quibuſdã ex intimis fa-
miliaribus ſuis Pontifex archanè mentẽ & cogitationem
ſuã, in loco inquiens cõcilij totum eſt, nec vbi Imperator
plus poſsit, ego eſſe volo. Legatis igitur iſtis qui à me mit-
tuntur mandata ampliſsima poteſtatemq; maximã da-
bo, ad honeſtatis ſpeciem, q̃ palam oſtentare poſsint atq;
proferre, ſecreto aũt mandatum reſtringã ad oca certa
quæ ſubinde enumerauit. Quum in hoc ꝓpoſito multos
dies fuiſſent, tp̃s venit quo proficiſci legatos oportebat,
tum remotis cæteris ꝓter illos quibus mentẽ aperuerat,
legatos allocutus eſt, multiſque verbis cohortatus eſt ad
munus legationis, diligentiſsimè oſtendens q̃ti ponderis
illa res eſſet, cuius gratia mitterenť. Deinde conuerſus põ
tifex ad beneuolentiã, quum eorum prudentiã fidemque
laudaret, ac melius illos cognoſcere quid factu opus eſſet,
q̃ ſe ipſum, diceret, dum iſtic cõmemorat atq; inculcat,
affectus ipſe beneuolentia ꝓpoſitum diu cogitatum mo
mento tp̃is immutauit, Decreueram inquit loca q̃dam
noĩare à quibus nullo modo decederetis, ſed in hoc tp̃is
puncto ſniam muto, ac veſtræ prudentiæ cuncta ꝑmit-
to, vos quid mihi tutum & quid formidãdum cogitetis.
Chartulam in qua ea loca ſcripta erant, in eorum conſpe
ctu lacerauit, abſq; vlla alicuius loci noĩatione. Legati igi
tur ad Sigiſmodum ꝓfecti Conſtantiã pro loco concilij
elegerunt, vrbem & tranſalpinã & Imperatori ſubiectã,
qđ ſimul atq; Ioannes reſciuit indoluit, ſeipſum ac fortu
nam ſuam deteſtatus, ꝙ tam leuiter à ꝓpoſito reſtringen
dorum locorum deſciuiſſet, ſed voluntatẽ Dei nemo vita
re poteſt. Horum legatorum factum, ruinæ & depoſitio-
ni Pontificis initium & cãm præſtitit. Aſdrubal cogno-
mento Heduus, qui ſenex miſſus à Carthagine ad miſeri-
cordiam excitandã poſcendamq; à Romanis pacem, ani
mos ſolo flexit aſpectu, & tres maximi Philoſophi Car-
neades ex academia, Diogenes ſtoicus, & Critolaus peri-
pateticus ab Athenienſibus Romã ad Senatum populũq;
Romanum legati miſsi impetratum vti mulctã remitte-
rent, q̃ fecerant pp Oropi vaſtationem, quicquid petie-
runt obtinuerunt, ac reportarunt, & Caius Popilius vt in
Philippicis ait Cicero, quum ad Antiochum legatus miſ-
ſus eſſet, & verbis Senatus nunciaſſet vt ab Alexandria di-
ſcederet, q̃ obſidebat, quum tp̃s ille differret, virgula ſtan-
tem circunſcripſit, dixitq; ſe non anteà renunciaturũ ſe-
natui, niſi prius ille rñdiſſet, qđ facturus eſſet q̃ ex illa cir-
cunſcriptione excederet, rñſumq; dare coegit, ꝑclaram. n.
vt inquit Cicero, ſenatus faciẽ ſecum attulerat. Poſt mor-
tem Iulij Cæſaris nutante republica in maximis ſuis peri-
culis, nõne ad Marcum Antonium Mutinam, & Decium
Brutum conſulem deſignatum, obſidentem, cum L. Phi-
lippo, & L. Piſone ſeruius Sulpitius Iuriſconſultus excel-
lentiſsimus, qui ætate & ſapientia illos omnes anteibat,

legatus

legatus fuit, qui ſubito è vita ereptus totam legationem orbam & debilitatã reliquit, cui in legatione mortuo vt in Philippicis Cicero ſcribit, ex ipſius ſnĩa, popul. Roma. pro roſtris ſtatuam poſuit, vt multos per annos progeniẽ eius honaſtaret, & pro breui vita Reipub. cã amiſſa diuturnam memoriã relinqueret. Quum igitur legationem mittere opus fuerit, mitte fidos, circũſpectos & prudentes. Mitte ẽt gratos iuxta vetus adagium, ſi vis mittere, mitte gratum. Non præteribo Illuſ. Princeps, laudabilem priſcorum conſuetudinem, mittendi legatos cum donis, muneribuſq; ad reges principeſque ac amicos varijs de cauſis gratulatum. Hinc à latinis & hernicis legati gratulatum de concordia patrum & plebis Romã venerunt, Donumq; ob eã, Ioui optimo maximo Coronã auream in Capitolio tulere, parui ponderis, prout res haud opulentæ erant, vt ait Liuius. colebantur.n. religiones piæ magis q̃ magnificæ. Carthaginenſes quoq; ꝓ victoriam de Samnitibus habitam, legatos gratulatum Romã miſere cum dono aureæ coronæ, quæ in Capitolio Iouis ſcella poneretur, & fuit vigintiquinq; pondo. Pariter Philippus Rex de victoria Romanorum contra Antiochum, legatos ad ſenatum gratulantes miſit cum corona aurea pondo cẽtum in æde Iouis ponenda. Etiã à rege Siphace Romam legati venere, q̃ is prælia proſpera cum Carthaginẽſibus feciſſet, memorantes, Regẽ nec amiciorem vlli populo q̃ Carthaginenſi, nec inimiciorem q̃ Romano, affirmabant ẽt, quibus Senatus non modo benignè rñdit, ſed ipſe legatos cum donis varijs, vt Liuius ſcribit, ad regem miſit. & ꝓtinus alios Alexandriã ad Ptolemæum & Cleopatram reges ad cõmemorandam & renouandam amicitiam, qui dona tulere regi togam, tunicam purpuream cum ſella eburnea, Reginæ pallam pictam cum amiculo purpureo. Silentio ẽt non inuoluam à Campanis olim legatos Romam miſſos poſtulantes vt alter conſul Campanus fieret, ſi rem Romanam adiuuari vellẽt, indignatione orta ſummoueri à curia iuſſos fuiſſe, miſſumq; lictorem qui ex vrbe educeret eos, atque eo die manere extra fines Romanos iuberet, Etolorumq; legatis in Senatũ Roma. quondam introductis, bello inter Antiochum & Romanos vigente, cũ inſolentia ſermonis aures Senatorum offendiſſent, & vbi miſericordia opus erat, iram & odium irritaſſent, Senatuſconſultum factum fuit, vt Etoli eo die iuberent ab vrbe proficiſci & intra quindecim dies Italia excedere. A. Teren. Varro ad cuſtodiendum eorum iter miſſus, Denunciatumq; ſi qua deinde legatio ex Etolis, niſi permiſſu Imperatoris qui eam prouinciã obtineret, & cum legato Romano veniſſet Romam, pro hoſtibus oẽs futuros, & Tiſſaphernes Perſarum Dux cũ Ageſilao fœdus non ex animi ſnĩa ſed metu (vt inquit Plutarchus) ꝑcuſſerat, ea lege vt græcas Ciuitates libere, ſuiſq; legibus viuere ſineret, mox ingentibus copijs à rege ſuo accerſitis in Aſia decederet, bellum illi denunciauit, hoc fœdus violatum libẽter accepit, Ageſilaus legatis hilari vultu rñdens, ſe magnam hr̃e gratiam Tiſſapherni, ꝙ piurio ſuo & Deos & homines ſibi infenſos reddidiſſet, aduerſæ verò parti propitios. Simile ferè eſt qđ ſcribit Liuius, qñ legati Carthaginenſes miſſi ad petendam pacem à Senatu Populoq; Romano, fuiſſent. Quũ flecti inquit miſericordia patres appareret, Senatorum vnum infeſtæ perfidiæ Carthaginenſium ſucclamaſſe ferunt, per quos Deos fœdus acturi eſſent, quum eos per quos ante ictum eſſet fefelliſſent, per eoſdem inquit. Aſdrubal Hædus ex legatis vnus, qui tam infeſti ſunt fœdera violantibus. Hæc de legatis memoranda ex his quæ legimus occurrerunt.

150 In rebus aſperis fortiſſima conſi[l]ia capienda ſunt.

In rebus † aſperis fortiſsima quæque conſilia tutiſsima ſunt, quia ſi occaſiones quorum momento præteruolat oportunitas, conctatus paulum fueris, ne quicquam mox omiſſam (vt Liuius ait) quæraris. Audaciaque pro muro habetur, quum audẽtes fortuna iuuare ſoleat, verùm vbi & quando celeritate opus ſit, inferius latè explicabitur.

Quæ paritura ſunt odium † per alios, expedire facereq; memineris, quę verò amorem & gratiã per te ipſum, hoc pacto magna pars inuidiæ in eos deſluet, per quos res geritur eruntq; quos magis oderit populus quã principem. 151 Quę per alios potius quam per ſe facere debeat princeps.

Non tacebo ẽt † ꝙ Fuluius Romanorum conſul capta per Romanos Capua egiſſe ſcribitur, quum.n. producti Campani ad palum deligarentur, eques Citus ab Roma venie, literaſq; à populo Romano Fuluio cõſuli tradidit, murmur à tribunali totam concionem peruaſit, deferri rem integram ad patres de Campanis, Id ita eſſe ratus, acceptas literas neq; reſolutas cũ in gremio repoſuiſſet, præconi imperauit vt lictorẽ lege agere iuberet, Ita ſumpto de his ſupplicium tum literæ lectæ Senatuſq; conſultum ſerum ad impediendam rem actam, quæ (vt Liuius ait) ſumma ope approperata erat, ne impediri poſſet, ex quo ſi res quoque forſan ſe ita offeret exemplum minimè ſpernendum ſumi poterit, & tali ſtratagemmate, callidoque conſilio laudabile propoſitum poterit princeps exequi. 152 Quã dubitat princeps aliqđ ſuũ opus impediri, & literis ſibi ſore preſẽtata ſtratagémate hic notato vtatur.

Studere autem principẽ oportet in his deligendis quibus corporis & rerum familiarium curam pmiſerit, † ſed potiſsimum in his quos à ſecretis conſtituerit. vt.n. Aemilius probus teſtis eſt. nemo ad id officium admittebatur, niſi honeſto loco & fide & induſtria cognita, quum neceſſe ſit omnium conſiliorum cum eſſe participẽ. Sapienter igitur egit inclitus genitor tuus, qui præ alijs huic prouinciæ Magnificum Ioannem Vulliet caſtri Sancti Petri vallis auguſtæ regulum præfecit, virum fidum, ac circumſpectiſsimum, qui ætatis prolixæ beneficio vt Apuleiano vtar verbo, multis experimentis inſtructus non in vultu tantũ, ſed vt plautina anus ait in occipitio oculos habet. 153 De electione & cõſultatione familiarũ & ſecretariorum.

Duo prçterea ſunt ampliſsime Princeps quę imperare volentibus ſcire conuenit, an liceat, † expediatq; mediæ viæ inniti, an neutrã contẽdentium partium ſequi, Suæq; ditionis vrbes, oppidaque munire, ac ab omni externa vi loca ipſa ſecura facere, inexpugnabiliaq; quoad fieri poſſit reddere, q̃ ſcropuloſo difficiliq; loco verſer intelligo, quæ rõ vitæ in his ſit ineunda, magnæ eſt deliberationis; qm̃ igitur magna eſt quæſtio, non eſt præcipitanda, indiſcuſſa temeritate ſnĩa. Abſoluendo itaq; primum quęſtionis caput, tp̃s, locus, contendentium qualitas, & cõditio, aliaq; multa conſideranda ſunt. Ab hiſtoricis huiuſcemodi via media q̃ neutralitatem appellant, reprobari vr̃, pluriſq; fieri princeps qui manifeſte amicos & hoſtes eos habiturus eſt, quos amicus ſuus habet, in bello qđ aduerſus Philippum Macedoniæ regem Rom. gerebãt Acheorum ſocietatem, amicitiamq; petebant, Philippus vt ſecum ſtaret modo poſtulabat, modo ne intereſſent armis contentum ſe eſſe dicebat, Ad quę Acheorum prętor, vt eſt apud Liuium, ſatis ait exemplorum nobis alienæ clades ꝓbent, ne q̃ramus quemadmodum cæteris exemplo ſimus, nolite, quia vltro Romani petunt amicitiam, id qđ optandum vobis ac ſumma ope petendũ erat, faſtidire. nam qđ Cleomadon legatus Philippi modo tanq̃ vobis mediam & tutiſsimam viam conſilij vt quieſceretis, abſtineretiſq; armis oſtendebat, ea non media ſed nulla via eſt. Etenim præterquam ꝙ aut accipienda, aut aſpernenda vobis Romana ſocietas eſt, quid aliud q̃ nuſquam gratia ſtabili velut, qui euentum expectauerimus, vt fortunæ applicaremus noſtra cõſilia, præda victoris erimus? & iterum alio loco. Quod optimum eſſe dicant, nõ interponi vos bello nihil oĩno tam alienum rebus veſtris quippe eſt ſine gratia, ſine dignitate, ꝓmium victoris eritis. Solon qui Athenienſibus leges dedit vt noctibus atticis eleganter A. Gellius ſcribit, neutralitatẽ rem ciuitati pniciosam cenſuit, exilioq; neutrales mulctauit. ſtãte cõcilio Baſilienſi quũ Germani neutralitatem quandã recepiſſent, & ab Eugenio & ab ipſo Concilio reprobati fuere, & ſunt qui Angelos quoſdam è cœlo pręcipitatos aiunt, quia Michaele archangelo cum Dracone pugnante ſtante bello dubij fuerunt, nec agno adhærentes nec lucifero. Bononienſes eos qui diuiſa Ciuitate partem nullam recipiunt, malè tranſuerſos appellãt. Temporibus pariter Ciuilium bellorum 154 An expediat principe eſſe neutralẽ vrbes oppida & arces munire ac ab oſ loca ipſa ſecura facere.

inter

inter Cæſarem & Pompeiũ, conſultante Gneo Pompeio de medijs ac neutrã partem ſequentibus, hoſtiũ numero habendos (vt ait Suetonius) cenſuit, ipſe verò Cæſar moderationem ac clementiã iam tũ admirabilem exhibens, medios ac neutrius partis ſuorũ ſibi numero futuros pronunciauit. Ideò in orõnibus inquit Cic. Cæſaris actiones extollens, Te dicere audiebamus nos oẽs aduerſarios putare niſi qui nobiſcũ eſſent, te oẽs qui contra te nõ eſſent tuos. Equidẽ in his q̃ ex gratia fiũt, arbitrioq́; depẽdent, neutri auxilia ſubminiſtrare licitũ eſſe creditũ eſt. An expediat q̃ in ſuperioribus diximus conſiderãda ſunt, & quẽ res tãgit ſcire magis oportet, Iubẽte illo tñ cui ex iuramẽto fidelitatis aſtringit, iuſſus vt pro ſe cõtra hoſtes eius arma aſſumat, neutralitatẽ minime licebit tenere. Circa ſecundã partem qõnis propoſitæ, inter prudentes varię fuerunt opiniones, & contra principũ exempla nõnulli loca munitiſsima cõſtruere totis viribus curarunt, alij ſic munita cõſtructaq́; euertere: principẽ qui populũ ſuum magis q̃ exteros timet, huiuſmodi munitionibus operã dare ſtudereq́; debere quibuſdã placuit. Deſiſtere verò ſi exteros magis q̃ populum ſuum vereaẽ, & timeat, vt tñ experimento patuit, populis & principibus, ac Excellentiſs. Genitori tuo, ne longẽ exẽpla petamus, aſperis hiſce turbulentiſsimiſq́; tpibus magis profuit conſilium tenentium primã partem ſequi, & in poſterum fortaſsis ꝓderit, modo talis ſit princeps qui ſine populorũ odio, loca ipſa tenere conſeruareq́; poſsit. Damnanẽ.n. principes, qui locis ipſis confiſi, fretiq́; odium populorũ paruifaciunt, nulli.n. maiores copiæ, tutioraq́; loca eſſe poſſunt, q̃ ei qui plurimum amaẽ, hoc vnũ inexpugnabile regnorũ munimentum ſapientes p̃dicant, nõ ſunt.n. adamãtina Imperij vincula illa, q̃ Dionyſius Tyrannus dicebat, Metus, violẽtia, claſsis, p̃ſidium decẽ millium armatorũ, ſed beneuolẽtia, gratia, bonitas, innocentia. Hinc Antigonus Macedonũ Rex amicis ſuadentibus ſi Athenas caperet, vt validis præſidijs cõmuniret, ne qñ deficerẽt, ſummaq́; cura vt totius Græciæ baſim cuſtodiret, ſe ſp in hac ſnĩa fuiſſe rñdit, vt crederet nullum eſſe regni p̃ſidium firmius q̃ Ciuium beneuolentiã. Et Ageſilaus percunctanti cur Sparta mœnibus non cingeretur, oſtendit Ciues armatos, hi ſunt inquiẽs Spartę ciuitatis mœnia, ſignificans (vt ait Plutar.) Remp. nullo monumento tutiorem eſſe, q̃ virtute & beneuolentia ſubditorum, q̃ ex modeſtis principum actionibus proueniunt. Dumq́; his retro exactis diebus magni quidã viri Lucam profecti, vrbem ipſam ingredientes ſitũ & fortitudinem loci mirum immodũ mirarenẽ, viderẽtq́; munitã tormẽtis bellicis, rñdit ex Senatoribus p̃dictę Reipu. vnus, eſt adhuc nobis maior fortitudo q̃ videlicet in brachio Cæſaris conſiſtit, Inq́; noſtrorũ Ciuium vnione. Tñ principatus & Imperij neceſſariæ ſunt arces & caſtra ad q̃ ſe conferat princeps cum familia ſua. Cuius rei documentum à Dauid rege accipitur, qui poſt captã Hieruſalem montem Sion apprehendit pro munimine, arce ibi conſtructa, vbi vitam cum ſuis degeret. Et huiuſce rei multæ ſunt cauſæ, vna ſumiẽ ex parte principum, quibus expedit in loco tuto eſſe, quo regentes, corrigentes, & gubernãtes magis ſecuri ſint, & in executione Iuſtitię audaciores, eorumq́; honeſtas magis conſeruet, ne ex conuerſatione nimia, vel ex incauto aſpectu, eorum maieſtas vileſcat, vtq́; illorum diuitiæ quibus vt dictũ eſt abundare debent, tutius conſeruari poſsint. Alia rõ ſumitur ex parte populi qui magis ſenſibus mouetur, q̃ ratione ducatur, quum.n. ſumptus magnificos in munitionibus eorum vident ex admiratione ad parendum ſuis mandatis ac ad obedientiam inclinantur, propterea rebellãdi vel ſe hoſtibus dandi cauſam ita facilem non habent, ſed de his ſatis.

155 In ſecũdis reb⁹ qualiter ſe habere debeat princeps.

Secundæ res Illuſtriſs. Princeps ſunt tanquã ſpeculum quoddã noſtri, q̃, vt de magiſtratu dr̃, † qualis quiſq́; ſit oſtendunt. quamobrem maxime ſeruanda erit continentia quum quicquid libuerit, licuerit, cohibendus erit animus ne efferatur, ne inſoleſcat, ne obliuiſcatur ſui ipſius, atq; ita inſtituendus, vt ſe à libertate in ſeruitutem, è diuitijs in paupertatem, & ex alto atq; illuſtri loco in infima obſcuraq́; deijci aliqñ poſſe cogitet, eſt.n. p̃ſens vita proceloſo mari ſimillima, illius finis in littore, huius in morte, vterq́; portus rectè dr̃. Inter viſcum & laqueos, ſecura auis volitat, piſcis ĩter hamos ludit, inter plagas fera, ſæpè vbi periculi plus eſt, eſt pauoris min⁹. Ars fortunę eſt vt licentius feriat, metũ demit, quò potẽtiæ magis, eo magis in illa imperiũ fortunæ tepidẽ ſe exercet, ingens ꝓſperitas aduerſitati magnę viam facit. Caueat oĩ modo Princeps ne cuiq̃ patrandi contra ſe facinioris cauſam p̃beat.

Qui temperantem te ſenſerit † turpia nunquam petere audebit, ò te fortunatũ Marce. Caio (inquit Cicero) à quo rem improbam petere nemo audeat. 156 De virtute temperãtiæ principis.

Admonitores voluptatũ † vt peſtem pernicioſiſsimam fugito, ſunt.n. animi quis bene inſtituti, coinquinatores, 157 Voluptatũ admonitores a principibus eſſe expellẽdos. quibus qui delectẽ, impoſsibile illũ ſeruare aliquem vitæ modum. quum.n. iuuenes ætatis feruore ipſi p ſe ad venerea rapiunẽ, nulla erit ſpes reliqua, ſi malignus quoq́; conſilio comes acceſſerit. Fabrici⁹ à Senatu Rom. ad Pyrrhũ legatus dum morã apud regẽ traheret, à Cynea qui verſa vice à rege aduenerat, audiuit, eſſe Athenis quendã qui ſapiens habereẽ, diſputare ſolitum, ac diffinire oĩa quæ in vita agimus, ad voluptatẽ referri, illam finem ac p̃mium eſſe actionum laborumq́; oĩum, quo audito temperatiſſimus vir obſtupuit, qđ quum domi narraret, Titum Coruncanum & M. Curium optaſſe ferunt, vt talem ſapientiam hoſtibus pop. Ro. dij darent, ꝓfecto.n. qui voluptati rerũ ſuarum terminum cõſtituit, nihil glorioſi aut magnifici operis, illa ſp animum torquente, ſuſcipiet. habebat, vt hiſtorici tradunt, Claudius Nero plurimos voluptatum conquiſitores, quem tñ vitæ exitum ipſe habuit? quem & alij multi ac fere omnes ab eo non diſsimiles.

Quumque omnis tum conſultatio † tum actio ſit de conſilijs capiendis, aut de rebus publicis, aut priuatis, vt 158 Circa q̃ verſetur cõſultatio principis. Pontanus ſcribit, in capiendis conſilijs oportet multa audire, plurima circunſpicere, cauſas ſingulorũ quæ dicuntur exquirere, non ſtatim aſſentiri, nec etiam ſemper palam improbare, ſententias aliorum ita examinare, vt mentes dicentium videare velle introſpicere, qđ ipſe ſentias, aut non ſtatim, aut ſolum paucis aperire. In dicendo cautum & breuem eſſe pro rerum tamen qualitate, parce reprehendere, raro, & non niſi magna ex cauſa obiurgare. Iracundiam cohibere tanquam maieſtatis inimicam, in nullo ita efferri vt (quod aiunt) lineam tranſeas.

In ſumma iniquis conſultoribus † qui neq; famã neq; 159 ſalutem tuã diligũt, aures p̃bere noli, nec leuiter credere. Aures iniquis conſultoribus nõ eſſe pręndas, & de credulitate cauẽda. Et ſi.n. minimè decet quoſcunq; more frondium qbuſuis flatibus flexibiles eſſe, his potiſsimũ indecorũ, immo pernicioſiſsimũ eſt, penes quos tanta poteſtas eſt, vt qđ facere velint exequanẽ: licet.n. obſtinata non credenti durities qñq; leſerit, ſæpius tñ leuiter credidiſſe exitio fuit. quid nanq; ſtultius obſecro, q̃ cunctis fabellis aures cordis hr̃e patulas, & tanq̃ certiſsimis fidem adhibere, quum hoĩum inter ſe ſint tam varia certaminis ſtudia, nihil profecto tam credula exiſtimatione ſtolidius? Quũ Sennacherib potẽtiſsimus aſſyriorum Rex, Hieruſalẽ obſideret ingẽti exercitu, regẽ ad colloquiũ vocauit, & noluit exire, proditionẽ (vt in libris Regũ ſcribiẽ) & credulitatis periculũ timens. vt.n. vegetius rei militaris peritiſsimus ait, frequẽtius cõuentiones paciſq́; ſimulationes credulis magis nocuere, q̃ arma. circunſpecti quidem viri ac conſtantis eſt, negligere neminem, verùm pro meritis vnumquemq; pendere, & ne de incognitis præcipiti ſnĩa falli poſsit, ſeipſum colligere & quaſi è ſpecula mentis librato iudicio intueri, quis verba faciat, ob qđ meritum, in quem facta, in quo loco, quo in tpe, iratus an quietus animo, hoſtis, an amicus, infamis an honeſtus hõ ſit. Quum igitur repẽtina credulitas mater ſit erroris, nouerca conſilij, ſimulatum cõ, pręcipitium obſequentis, & pœnitentiæ ſp proxima, credulitatis feſtinantiam ſemper abhorrere æquum

& ſalu-

& ſaluberrimũ erit dignißime Princeps, ita vt nil temere
credas,ex abruptoue agas, verùm oĩa diligenti & matura
conſilij examinatione ꝓcedente,& te non pœnitebit.Pu-
blicæ verò res vt q̃ ad quietem populorũ & ditionis mo-
derationem pertinent, arte alia tractandæ ſunt,populos
tuos oportet tum literis, tum nũcijs, pro rebus tempori-
busq́;, quũ abſens fueris ſæpius vt horteris, moneas,exci-
tes,nec ſp expectabis dũ rogant, ſed vltro & nõ rogatus,
quum potes beneficium cõferes, & multitudinis rõnem
ſp habendam eſſe memineris, totumq́; Reip.tuæ corpus
ex equo curandum prout in ſuperioribus diximus, ſcias.

160 Tus reddendũ eſſe nõ habita perſonarum ratione.

Cum legatis, qualiter te hr̃e debeas, ſatis oſtendimus
†vbi verò de iure agiť à ꝓceptis Iuſtitiæ de quibus ſuo lo-
co diximus minimè diſcedas, à te nullum pſonarum di-
ſcrimen habeať,ſed ipſarum legum pſonam induas, quæ
eędem ſp ſunt oĩbus, q̃uis græculus ille Anacharſis leges
aranearum telis cõpararet, nã vt illas infirmiora anima-
lia retinere,valentia tranſmittere,ita his humiles, & pau-
peres conſtringi, Diuites & ꝓpotentes non alligari dice-
bat,argutè magis q̃ verè. De priuatis rebus lex erit, vt pe-
regrinos humanè excipias,attentus audias, liberaliter tra
ctes, In oĩbus facilem te eis ac benignum ꝓbeas, ſtudeas
autem anteq̃ te adeant, quoad poteris noſſe qđ ſit ſuum
ipſorum ingeniũ,quibuſcum vixerint, quas artes ſuerũt
ſecuti,quas ẽt ſequãtur opiniones, factionesue, triſtes ne
ſint, hilares, ſuaues, & dicaces in ſermone, an duriores,
Quæ afferant mandata, qd impetrare cupiant,publicè ve
niant an priuatim, moresquoq; nationũ & ſtudia ſunt
diligenter noſcẽda, his.n.cognitis facile intelliges qd age
re te ipſum oporteat, eos familiariter alloquere, illorum
ſermone te delectari Prĩceps indyte oñdens,multa ẽt ab
illis de moribus nationũ, de ſitu locorum, de his q̃ inter
peregrinandum memoratu digna viderint, vel audierint
doceri ſtudeas.Inuitandi ſunt ẽt de rebus tũ iocoſis,tum
grauibus vt aliqd dicant,qđ tum admirationẽ, tum volu
ptatẽ pariat. Quũ verò in eum ſermonẽ tecum venerint
vt impetrare aliquid abs te cõtendant,tũ oportet vt libe-
ralitatẽ munificentiamq́; præ te feras, & vbi aut dignitas
tua,aut ea q̃ ab illis petent, exigent religionẽ, Iuſtitiam,
conſtantiã, manſuetudinem. Quum aũt dimittendi ſunt
blandis verbis & comi ſermone alloquere,nec contentus
his quibus eos condonaueris multa inſuper polliceberis.

161 De geſtu principis.

Et quũ in geſtu nũ parum hoïes ponant ſit inceſſus tuus
non mollis,nõ concitatus,nõ diſſolutus mediũ inter hæc
tenendũ,abſit ab oĩ corporis motu ruſticitas,petulentia,
& riſus immoderatus, qui teſte Philoſopho reuerentiam
tollit, Quintũ Hortenſium plurimũ in corporis decorę
motu repoſitũ arbitrãtem,plus plenè ſtudij in eodẽ labo
rãdo, q̃ in ipſa eloquentia affectãda impendiſſe legimus.

Deinde quia ſilentiũ maximè cõmendatur, nõ ſolum
in arduis,verũ ẽt in leuioribus rebus, † hinc Pittacus my-

162 Conſilia & geſta principum non eſſe enunciãda.

tileneus,qđ facere inquit inſtituis noli ꝑdicare, ſi.n.face-
re nequiueris rideberis, & Lycurgus Lacedęmoniorum
Rex,vocatis ad ſe conuiuis fores obſtrui mandabat,p eas
nullum egredi debere ſermonẽ ꝑmonens. Intereſſe.n.ad
conſeruandum auctoritatem ne totum, in cõſilijs dicta,
ſpargantť in vulgus,& magis expedit ne ſerio dicta,& quę
concludunť,tractanturue in rebus grauibus, & ſerijs, per
alios cognoſcanť, aut intelligãtur. hinc Plautus in milite
glorioſo,Sinite inquit me prius pſpectare ne vſpiã inſidię
ſint, cõſiliumq́; hr̃e volumus nã opus eſt tunc tuto loco,
Inimicus ne quis capiat cõſilia nr̃a, nã bene cõſultum in-
conſultum ſi ſit inimicis vtile eſſe põt. Et bene conſultũ
ſurripiť ſæpiſſimè, quippè ſi reſciuere inimici conſilium
tuũ tibi tuopte conſilio occludunt linguã,& cõſtringun-
tur manus, atq; eadem q̃ illis voluiſti facere facient tibi.

Iccirco Romani taciturnitatẽ optimum ac tutißimũ
adminiſtrandarũ rerum vinculũ nunq̃ labefactari vole-
bant. Quũ ergo quintus Metellus bellũ in Hiſpania gere-
ret,& mo has, modo illas cum exercitu regiones peteret,
quum interim tam ſuis oĩbus q̃ hoſtibus ignota eſſet in-
opinata ac ſubita fluctuationis eã, interrogatus ab ami-
cißimo,vt qd ita ſparſum & incertũ militum gen' ſeque
reť,Abſiſte inquit illud q̃rere, nã ſi huius cõſilij mei inte-
riorẽ tunicã conſciam eſſe ſenſero, continuò eã cremari
iubebo.quẽ igiť ſinẽ habuit dißimulatio illa & taciturni-
tas. poſtq̃ exercitum ſuum ignorantia, & totã celtiberiã
errore implicauit,quum aliò curſum direxiſſet ſubitò ad
Trebiã reflexit, inopinatã & attonitã oppreßit, ad cuius
męnia niſi ea via ꝓceßiſſet,ad vltimã ſenectutem ipſi ar-
mato ſedendum fuiſſet. Rurſus quũ Eumenes Aſiæ Rex
amãtißimus Romano. bellũ à Perſe aduerſus pop.Rom.
cõparari ſenatui nunciaſſet,non añ ſciri potuit,qd aut il-
le locutus eſſet,aut patres rñdiſſent, q̃ captum Perſen co-
gnitum eſt.fidũ erat & altum vt ait Val. Max.R.P.pectus
cura, ſilẽtijq́; ſalubritate munitũ, cuius ſinẽ intrãtes ab-
iecta priuata charitate,publicã induebãt, Itaq; nõ vnum
inquit ſed neminẽ audiſſe crederes,qđ tum multorũ auri
bus fuerat cõmiſſum.hinc ẽt Põpeij ꝓbabilis conſtantia,
q dum legationis officio ſungereť,à Gentyo Illyricorum
regę interceptus,quum Senatus cõſilia ꝓdere iuberetur,
ardenti lucernæ admotum digitum cremãdum ꝓbuit, &
ea patientia, regi deſperationem tormentis qcq̃ ex ſe de
ipſis ſecretis cognoſcendi excußit. Curandum eſt igitur,
vt tua cõſilia præcipue archana nemo enunciet, quinim-
mo Harpocratem quiſque intimorum tuorum agat.

Ocium pulcherrimè Princeps†vitãdum & fugiendum 163 Quanta ſit ocij & negocij differẽtia & de conſideratione ī bello ſuſcipẽdo
eſt, vti famę vitæq́; contrarium & corporis ſaluti damno
ſum magis q̃ negotium, quemadmodum voluit M.Cato.
qui vitã humanam ferro comparabat, Teſte Gellio in no
ctibus atticis.vita inquiens humana eſt ſicuti ferrum,fer-
rum ſi exerceas conteriť,ſi non exerceas rubigo tñ inficit,
pluſq́; detrimenti ꝑ ſe,quã primum facit. Appium Clau-
dium ppeà ſolitum dicere accepimus negocium popu.
Ro.melius q̃ ocium cõmitti, non qđ ignoraret q̃ iucun-
dus tranquillitatis ſtatus eſſet, ſed qui aĩaduerteret ꝓpo
tentia Imperia agitatione rerum ad virtutem capeſſendã
excitari, nimia quiete in deſidiã diſſolui, hinc Flacci ver-
bum eſt,ocium reges prius & beatas pdidit vrbes.Quinti
quoque Metelli tum grauis etiam illa in Senatu Roma.
ſententia, qui deuicta Carthagine neſcire ſe illa victoria
boni plus an mali Reipub.attuliſſet,aſſeuerauit, qm̃ vt pa
cem reſtituendo profuiſſet ita Annibalem ſubmouendo
nonnihil nocuiſſet, eius.n.tranſitu in Italiam dormien-
tem pop.Rom.virtutem excitatã, metuiq́; debere ne acri
æmulo liberata in eundem ſomnum reuolueretur.

Nuſquam tñ oportet Principem eſſe cunctatiorem, &
circunſpectiorẽ,unceumq; magis,q̃ in ſuſcipendo bello,
qđ etiã ſi iuſtißimum ſit, oĩum bonarum rerum naufra-
gium, & oĩum malarum pelagus nuncupať,qđ niſi ſum-
ma obſeruatione p Romanos indicebať,nec vllum bellũ
iuſtum eſſe credebať (vt inquit Cicero) niſi qđ aut rebus
repetitis gerebať,aut denunciatum añ aut indictum fuiſ-
ſet.facile ſumiť & inchoať bellum,ſed ęgerrime (vt Salu.
ait) deſiniť,quum in eiuſdẽ prãte non ſit initium & finis.
Dies me deficeret ſi q̃ dici in eam ſñiam põt, exprimere
aut attingere vellem,nec de bello libellum compono,aut
hic te inſtruere in militari q̃ro diſciplina,in qua tñ maxi-
me principibus cõuenit eſſe inſtructos, poſſeq; exercitus
ducere,& corpore ſuo quum opus fuerit pugnare,obiter
tñ dicam qđ Iulius Cæſar ꝓ quo æther militare videba-
tur,q̃uis bellandi ſp cupidus fuiſſet, vſque adeò vt non ex
deſtinato tñ,ſed ex occaſione,& ſæpè horridis tempeſta
tibus quibus nedum caſtra moturus, ſed nec iter ingreſſu
rus quiſquã videretur, pugnam capeſcere conſueſſet. In
extremo tpe ætatis ad dimicãdum cunctãtior factus eſt,
quo ſæpius viciſſet, hoc minus experiendos caſus opinãs
(vt Sueton. ſcribit) nihilq; ſe tñ acquiſiturum victoria,
q̃tum aſſerre calamitas poſſet, & apud Liuium, Annibal
ſe magis cunctantem & quieſcentem Fabium q̃ Marcel-
lum pugnantem formidare dicebat. Octauius Cæſar prę-
lium quidem aut bellum ſuſcipiẽdum omnino negabať

niſi quum emolumenti ſpes maior q̃ damni metus oſtenderetur, nam minima cõmoda non minimo ſectantes diſcrimine ſimiles aiebat eſſe aureo hamo piſcãtibus, cuius abrupti dãnum nulla captura penſari poſſet. Africanus ne gabat aliter cũ hoſte cõfligendum, q̃ aut ſi ob caſum obueniſſet, aut neceſsitas incidiſiet, æque prudẽter, nã & pro ſperam gerendæ rei facultatẽ omittere maxima dementia eſt, & in anguſtias vtiq; pugnã di cõpulſum abſtinere ſe plio, peſtiferæ ignauiæ affert exitum: eorum q iſta committunt, alter beneficio fortunæ vti, alter iniuriæ neſcit reſiſtere. dicebat pterea, idem Scipio Afric. turpe eſſe duci, in re militari dicere, non putarã, qa videlicet explorato & excuſſo conſilio q̃ ferro agunt adminiſtrari oportere arbitrabat, ſumma rõne, inemendabilis. n. error eſt qui violentia Martis cõmittitur. Optimè igit ſenſit Ariſt. qui bellum gratia pacis tm̃ ſuſcipiendum ſcripſit. Vt cætera ꝑteream, ſilentio tñ non inuoluam Vegetij militarem diſciplinam, quæ ſm ſnĩam Lacedæmoniorum, ſiue Athenienſium, numerum exercitus reſtringit, ad decẽ millia peditum, & duo millia equitũ, aut viginti millia peditum & quatuor millia equitum, multitudinem dãnoſam eſſe oñdens, tum quia difficilius regit, tum qa laborioſius circa cõmeatum prouidetur. Impetum tñ multitudinis, niſi cum multitudine ſuſtinere nõ poſſumus. Sic. n. Iudas Machabeus q cõtra multitudinẽ Bacchidis principis Demetrij regis paucis pugnauit, receſſere ab eo gentis ſuæ multitudine defecit, hinc Saul cõtra multitudinem hoſtium multitudine vſus eſt. Vñ quũ Naas Amonites rex eiuſdẽ regionis cũ multitudine obſideret Iabes Gallaad ad trecenta mill. filiorũ Iſrael cõgregauit, totidẽq; de tribu Iuda ad expugnãdum Amonitas, vt in libris Regum ſcribit. Hinc formidabilis eſt Turcharum Princeps pp infinitã hoĩum, equorumq; multitudinẽ, q̃ ad bellũ ſecum trahit.

Et quum nulla res tã inimica cõſilijs ſit, q̃ celeritas, nõ

164 De celeritate & mora.

ſunt ꝑcipitanda cõſilia, † neq; ſtatim ad primos animi impetus quippiã agendum, qđ in magnas ſæpè ruinas, & ingentia pericula trahere ſecum ſoleat, fugiendumq; iuxta Ciceronis ꝑceptum, ne ſine vrgenti cã, quo nihil ſtultius, nos periculis offeramus, maximeq; piculoſa eſt audacia, vbi vires ſpiritui nõ ſuppetunt. Quintus Fabius ne Roma opprimi poſſet, cunctatione ſua egit, at Publius Scipio celeritate ſua Carthaginem oppreſsit, nonnunq̃ igit celeritate opus eſt, ſed nõ anteq̃ neceſsitas poſtulauerit, Idem Fabius extrema neceſsitate poſcente, ſatis velox, & audax fuit quum. n. vidiſſet Collegã ſuũ hoĩem expeditum, & temerariũ ab Annibale ſuperatũ, & Rẽp. ſummo in diſcrimine verſari, nunc ſigna, inquit, extra vallũ ꝓferte, victoriã hoſti extorqueamus, ſumma celeritate rẽ reſtituit, exposcente itaq; neceſsitate vtendũ eſt celeritate, aliter pro ſnĩa Augusti Cæſaris feſtinandũ eſt tardè. ſatis. n. celeriter fieri dicebat, quicquid fieret ſatis bene, q̃nq; igitur celeritate, ſæpius cunctatione, ſm ſubiectam materiam actiones tuas conficies, Princeps optime. Memineris tñ id apprime in vita vtile eſſe iuxtã Terentianum Soſiam, vt commode fiant omnia, ac ne quid nimis, hinc etiam Flaccus.

Eſt modus in rebus, ſunt certi deniq; fines.

Quos vltra citraq; nequit conſiſtere rectum.

Quibus adſtipulatur, illud Ariſt. ad Alexan. Magnum, quum viderit, inquit, rex bonum aliquod aut vtile faciendum, diſcretè faciat, nec tardus, nec velox nimis, ne remiſſus vel impetuoſus videaẽ, neq; in diſceptationem adducas, an fieri debeant, quæ tu ipſe facienda noueris, hoc eſt principem eſſe, & bonum principem. Et quẽ boni amẽt, mali timeant, vt. n. Plinius ait, qui per alios reguntur, nec per ſe intelligunt quæ ſint agenda contemptui ſunt.

165 De proſperitate & aduerſitate fortunæ ... Caroli Secundi Sabaudiæ Ducis.

Quãtum ampliſsime Princeps, † à ſcriptoribus extollãtur, q fortitudine ꝑditi, & generoſo ſpiritu abundãtes, vt in rebus ꝓſperis ſuperbiæ, & inſolentiæ victi nõ fuere, ita in rebus aduerſis palmæ arboris inſtar, cõtrariæ fortunæ, nõ ceſſerunt, neq; ſuccubuerunt, pluribus exemplis, q̃ nobis offert antiquitas, facilè cognoſcere poſſumus. ſed præ oculis eſt Clariſsimi genitoris tui exẽplum, primum. n. Dei fauore, deindeſua ſingulari tum pietate tum prudentia, tot annos hãc eius ditionẽ ſic adminiſtrauit, gubernauit, rexit, vt felicitas ĩ eo regnare videreẽ, & vicini oẽs hoc quoq; fruerentur bono, q̃ modo tam diutinis bellis, & latrocinijs vexatã, tantis ærumnis, calamitatibusq; inuolutã videmus, vt verum eſſe experiamur illud Cæſaris dictũ, fortunã plerunq; eos quos plurimis beneficijs ornauit, ad duriorẽ caſum reſeruare; hæc fortunæ fides eſt, res humanas vertit pariter & euertit, oĩaq; ad libitum rotat. Quis maioribus fortunæ calamitatibus expoſitus? qs grauioribus tẽpeſtatibus immerſus? Quis principum iuſtè dominantium tot ærũnis, tot caſibus aduerſis inuolutus, iactatusq; vt ipſe fuit? Vliſſes qdem ille Homericus ꝓ eo Polycrates quiſpiã (vt aiunt) videri poſſet, neq; tñ fortunæ ceſſit, neq; afflictus, & plorabundus iacuit, ita vt in aduerſis nullus vnq̃ eum ſuccubuiſſe cognouerit. Homerus Tydeum paruo fuiſſe corpuſculo decoratũ ſcribit, in quo tñ aĩa eſſet maxima, vireſq; ingentes, & Xantippus Lacedæmonius qui breui ſtatura erat, à Sylio ita laudaẽ, Exiguus vigor, admirabile mẽbris, Viriſ illus, & magnos nixu, q vicerat artus. Supra Tydeum, & Xantippum, Illuſtr. Genitorem tuum, Princeps inclyte, conſtituã, qui in exãtlandis ærumnis, in laboribus tolerãdis, magnum ſe ꝑbuit, & oĩbus admirandum ſe oñdit, vt in exiguo corpore herculeũ aĩum regnare poſſe cõprobauerit, & iã ſuo magis, q̃ vllo veterũ exemplo nos poſſumus cõfirmare, † ſed vitã ſuam, 166

166 Vitã hominis ſæpius aduerſos caſus quam ex fortuna ꝓſpera illuſtrari.

nõ mediocriter honeſtabit tãta fortunæ ſequentis iniquitas, vt. n. in Mario Maximo plurimũ addidit laudis fortunæ viciſsitudo, ita quidem Alexãdri hoc detrahunt noĩe, q ꝑpetuo pene rerum ſucceſſu vſus fuerit. egregium nauclerum aduerſa tempeſtas arguit. Vlyſſem magis illuſtrarunt, tot duri labores, q̃ feliciter exciſa Troia. Quinti Metelli ꝑclarum Imperium in re militari, fuit egregia cenſura, oĩs vita plena grauitatis, huius tñ viri laudem ad ſempiternam gloriã, ſiue memor ã ꝓpis calamitas, ꝓpagauit: q̃ vnq̃ ſecunda fortuna, tm̃ honoris, & gloriæ, vitæ Ciceronis attulit, q̃tum exilij ſui calamitas? ſi. n. trãquilla, & placata ei fuiſſent oĩa, incredibili, vt ipſe ſcribit, lætitiæ voluptate, & glorioſi in patriã reditus, caruiſſet. nã & etſi optabilius eſt curſum vitæ ſine dolore, ſineq; iniuria conficere; attñ ad gloriæ immortalitatem, plus affert hiſce anguſtijs inuolutum fuiſſe, q̃ nunq̃ odio violatum, ac pſecutiones paſſũ; ꝑterea quemadmodum dij ad bona hoĩbus largiẽda propenſi ſunt, ita hoĩum quoq; virtutes ſolerter expetunt, & quos in tolerãdis calamitatib' fortes oſtenderint, illos vtpote magnanimos, maiorib' bñficijs ꝓſequuntur.

Eſt & ſapienter dictum † quos Deus diligit corrigit & caſtigat, hoc modo temeritati hoĩum maximè cõſulens, 167

167 Propter Dei amorẽ & noſtrorum peccatorũ odiũ vexati ſumus, ſi agimus malũ.

multos. n. quos quottidie & videmus, ſcđa fortuna ꝑcipites egit, eum qbus q̃to melius actum eſſet ſi nõ plenis velis, ſed aduerſo interim vẽto delati eſſent, pp peccata noſtra euenere quoq; nobis mala, ſcelera nr̃a nos odioſos fecere, & iniquitates noſtræ perſundederunt nos, quos inter & Deum diuiſionẽ fecerunt, abſcondentes faciem illius à nobis, aggrauata eſt manus dñi ſuper populum peccatorem, & tradita eſt flagellis ſuperbia nr̃a. Iã nemo eſt qui ſatis officium ſuum faciat, nã principes ſuperiores, magiſtratus recto tramite nõ incedunt, neq; ſm vias dñi ambulant, nec virgã Iuſtitiæ rectam tenent, ſed cumulandis opibus ſolummodo inhiare vĩr, inferiores obediẽtiæ collã non ſubmittunt, vanitate & ſuperbia repleti ſumus, cultus diuinus vbique diminutus eſt, oĩa confuſa & turbata ſunt, blaſphemaẽ paſsim diuina pietas, & in mandatis ſuis contemnit Deus, nullus timor, nulla reuerentia legum, hinc nobis iratum cœleſte numẽ, hiſce calamitatibus nos inuolui permittit, neq; acceptat opera q̃ facimus ex quo in maximo peccato nos eſſe conſtat, ſupraq; nos ſtare iram Dei, qui poſtq̃ emendationem nullã in nobis videt, virgã furoris ſui cõmouens, principes & magiſtratus plectit, populiq; ſuperbiam corrigit & caſtigat & quemadmodum in prin-

168 *Bellorum ſtimulo & infortuniũ à Deo eſt propter ſce lera noſtra*
in principio hiſtoriæ ſuæ Oroſius inquit, † proculdubio
bella inquãtum ſunt, aut manifeſta peccata ſunt, aut oc-
cultæ punitiones peccatorum: quum Deus nõ puniat vni
uerſaliter, niſi ꝓ pp vniuerſale peccatum: qbus qdem pec-
catis olim offenſus & Deus Aegyptijs īmiſit ranas, locu-
ſtas, Cyniphes, aliasq; peſtes. in cõfinio item Arabię & Pa
leſtinæ, vt ipſe Oroſius refert, Quinq; magnæ & amplæ
ciuitates fuiſſe referunt, quibus & ſoli fęcũditas ſuberat,
& Iordanis fluuius ꝑ plana diffuſus, ac ꝑ opportuna diui
ſus augmentis vbertatis impendebatur. Huic vniuerſæ re-
gioni bonis malè vtenti abundantia rerum cã malorum
fuit, ex abundantia.n. luxuria, ex luxuria fœdæ libidines
adoleuere: Deus itaq; iratus ſuꝑ hanc terrã ignem & ſul-
phur pluit, totãq; regionem cũ populis atq; vrbibus exu-
ſtam, teſtem iudicij futurã ęterna pœna damnauit. Porrò
quũ res ipſa loquat̃, hanc tempeſtatẽ nobis diuinitus im-
miſſam à Deo nr̃is ſceleribus offenſo, nemo tñ agnoſcens
ſua cõmiſſa Dñi miſericordiã inclamat, ſed ſibi qſq; blã-
dit̃, & alius in aliũ culpã reijcit, & occalluimus aduerſus
flagella Dei, obdurauimus aduerſus illius medicamenta.

Reuertamur igit̃ ad clementiã eius, opera emendantes
noſtra, & dolentes ſuꝑ iniquitatibus, pęnitentiã agamus,
mutabit & ipſe Deus iniam ſuã, furoremq; à nobis auer-
tet, fæuiſq; exãtlatis caſibus (vt Apuleiane loquar) paſſ-
ſam pacẽq; tribuet, noſq; reſpirare ꝑmittet, non eſt.n. ab
breuiata manus Dñi, vt ſaluare nequeat, neq; aggrauata
eius auris vt non exaudiat. Metellus Numidicus grauis &
diſertus vir orõne q̃ in cenſura ad populum de ducendis
vxoribus dixit, ſic pulcherrimè ait. Dij immortales pluri-
mum pñt, ſed non plus velle debent nobis, q̃ parentes, at
parentes ſi ꝑguñt liberi errare, bonis exhæredant. Quid
ergo nos à dijs immortalib⁹ diutius expectemus, niſi ma-
lis rationibus finem faciamus, iiſdem Deos ꝓpitios eſſe
æquũ eſt, q ſibi aduerſarij non ſunt. Illuſtres viri & à lucu
len.is celebrati ſcriptoribus ornatiſsime Princeps oculos
aperiunt, aureſq; referunt & ne ſomnus letifer obrepat,
vigilantes aſpiciunt, qbus quantiſq; fortunæ telis pectus
geramus aduerſum, cuius viribus vix obſtant humana cõ
ſilia, & ex aliorum caſibus q lubrico in loco politi ſimus,
aduertunt: auaritiæ, luxui, furori, iactantiæq; parcentes,
lætitiæ modu ponunt, memores cũ elatas mentes lętitia,
aut aliquo irritatas caſu aliquid enorme ſubintrat ea lege
aſcendiſſe qua cæteri ruituros. ſ. in puncto tpis, ſi fortunæ
libuerit pęnasq; daturos, q̃toq; magis ad aſtra tràſferri ſe
vidẽt, tãto accuratius deſideriũ humili in loco deſigunt,
Deum ſumma veneratione colentes & totis viribus dili-
gentes, ſapientiã virtuteſq; ſequentes, honorãtes dignos,
amicos ſumma cum fide ſeruãtes, prudentum cõſilia ſu-
mentes, benignos inferioribus ſe exhibẽtes, humanitate,
miſericordia, atq; iuſtitia abũdãtes, honores, laudes, glo-
riã, famãq; ꝑquirẽtes, adeptaq; ſublimitate ſe dignos de-
mõſtrantes: quos ſi cõtingat, qñq; deijci nõ eorũ crimine
aut culpa factũ apparet, ſed ꝓteruia fortunę cũcta vertẽ-
tis. hiſce prudẽtiſs. viris, te licet adiũgas, humaniſsime prin
ceps, illorũ veſtigia ſequi pulchrũ & glorioſum exiſtima.

169 *An melius ſit regi bona lege quã bono rege.*
Eſt & operæpretium ſcire † an melior ſit iuſtitia aĩata
q̃ inanimata, q̃ in principe iudicibusque eſſe dr, animata
æquitatem intuet̃, rigori illam ꝓferens, varietatem tempo
rum, rerumq; & ꝑſonarum cõſiderat, ſeq; eis accommo-
dat, iccirco hanc pleriq; ꝓferendam ꝑdicant, vidimusque
excelſos viros melius regi, manuq; regia gubernari, q̃ me
diante tot tantarumq; legũ ſylua, dicebant, ſeq; ita factu
ros, ſi ad eos caſu aliquo rerũ ſumma aduenieſſet, profite-
bant̃. Sed quum factæ fuerint leges, vt humana coerceret̃
audacia, & inter improbos tuta eſſet innocentia, conſtas
editionem neceſſariã fuiſſe, maximè creſcente hominum
malitia, neq; ſolum pp malos à ſcelere retrahendos, ſed
etiam pp bonos defendendos editas fuiſſe leges. habẽt.n.
inſtituta maiorum ſuos modos, cauſas, rõnes, & vtilita-
tes, hæc quum tinent̃, Diuo Hierony. teſte, & mali coer-
centur, & boni inter malos quietã vitam agunt, ꝙ ſi iudi-

cum arbitrio cuncta dirimerentur, effrenatã illorum cu-
piditas oĩa deuoraret, & qđ hic ſtatueret, alius deſtrue-
ret, & eadem qõ, reſque nunq̃ pariformiter decideretur,
aut ꝑperam contemptis legibus determinaret̃, vt ea ſæpè
experimento cognouimus. & quis iudices qñq; mali ſint,
contentioneſq; & dđias foueant, liteſque immortales vel
reddant, vel eſſe patiant̃, vitium eſt hoĩum non legum, q̃
ſp bonæ ſunt, & ad minuendum lites tendunt. melius eſt
igitur ab optima lege q̃ ab optimo viro gubernari, vnde
ſm Philoſophum, qui legem ꝑeſſe iubent, Deum ꝑeſſe &
leges iubere vñr, qui autem hoĩem ꝑeſſe iubet, adiungit &
ſęuam beſtiã. Sed quo rapior princeps inclyte? Epiſtolã
ſcribere oblitus, librum ſcribere videor, † q̃ ſi librum ap- 570 *Hæc epiſt. lib. cógnõ ti⁹ forte no men, acci. perac.*
pellare malueris, nõ repugnabo auctoritati tuę. Cerno.n.
vt cum Hiero. in quadã epiſtola ad Paulinum loquar, me
ſcripturarum amore raptum, epiſtolæ modum exceſsiſſe,
pluraq; dixiſſe, q̃ ſtatuerã, ſed dum cauſæ grauitas, rei ma
gnitudo religioniſq; & iuſtitiæ zelus, orationem meam lon
gius prouexit, creuit epiſtola in volumen: & facta eſt ve-
lut ſylua q̃dam, neq; culta neq; ſatis digeſta, verùm non
epiſtola q̃ ſcribit, ſed res quæ deſcribitur, (vt Plinij verbo
vtar) magna eſt. Ridebo igitur ſiquis Momus Horatia-
num illud mihi occinat, Amphora cœpit, inſtitui, curren-
te rota Cur vrceus exit, nec breuitati ſp inſeruiendum
eſt. Frequens dicebat Plin. mihi diſputatio eſt cum docto
& perito quodã patrono, cui nihil æque in cauſis agendis
vt breuitas placet, q̃ ego cuſtodiendam eſſe confiteor, ſi
cã permittat, alioqui ꝑuaricatio eſt, tranſire dicenda. Pre-
uaricatio eſt inquit curſim & breuiter attingere, quę ſunt
inculcanda, infigenda, repetenda, nã pleriſq; longiore tra
ctu, vis q̃dam & pondus accedit, vtq; corpori ferrum, ſic
oratio aĩo non ictu magis q mora imprimitur. Quum
igitur ꝓpoſitum iter iam abſoluerimus, ex altoq; opta-
tum ꝑſpicit̃ littus, Cymbaq; noſtra varijs agitata vndis
fatiſcat, res poſcit, inſtat tp̃s, iam riuos claudere, compli-
canda igit̃ mihi ſunt vela, ac inhibendi remi, receptuique
canendum & placido curſu vt portum ſubeamus, conten
dendum, gratias altiſsimo agentes, q nos ad optatum fi-
nem ꝑducere dignatus eſt. Scio nõ defuturos vitilitigato
res, vix.n. ſuperſtite qbus vix cuiuſq; ſcripta vel geſta pla-
cuerunt, † ita eſt ingeniũ mortaliũ. virtutẽ ꝓſentem ſi nõ
odimus, certe negligimus, ſublatã ex oculis quærimus, inui- 575 *De obtrectatoribus.*
di † fuit hoc, eritq; ꝑpetuum, vt veneratio vetuſtatẽ, ꝓſen
tiã comitet̃ inuidia, hinc ait ille poeta. laudes hoĩum mors 572 *De veneratione vetuſtatis & cõtemptu præſentis virtutis.*
inchoat, & Hierony. iudicijs oblatrantiũ nõ mouebat̃ ꝙ
in vtrãq; partẽ aut amore labant̃, aut odio. & tñ nõ dubi-
to me habiturum defenſores, qbus grati erunt tot labo
res, quos pro cõi vtilitate ꝑpeſsi ſumus. Supereſt ſolũ in-
clyte Princeps, vt dicã vale, Iulij Cæſaris tibi optans felici-
tatem, † audaciã & memoriã, nihil.n. M. Cicerone teſte, 573 *Optat ſuo principi.*
ꝓter inimicitias obliuiſci ſolebat, Traiani iuſtitiã, & ad fa
ciendum iudicium in populis tuis, beneq; regendũ Salo-
monis ſapientiã, Alexandri Seueri integritate & fortitu-
dinẽ, Numæ Pōpilij religionem & fidẽ, ac Theodoſij pie-
tatem, & quicquid in priſcorum Imperatoribus & regibus
inſigne fuiſſe legit, ꝙ ſi licentiore epiſtola vſus ſim, & in
aliquo benignitas tua lęſa fuerit, æqui boniq; conſulas, &
ſi culpa noſtra (vt cũ Plinio ad Veſpaſianum loquar) tibi
ignoſcas, iamque vale, & viue ad Neſtorios annos, & ad
optata tandem, felicibus incrementis, te Chriſtus opti-
mus prouehat. ex vrbe tua Vercellarum. M. D X L.

Ad diuum Pedemontium Principem, Philibertum à Sa-
baudia Ter Maximum, Philibertus à Pingon Sa-
baudus [illegible] Ter Minimus.

E docet Heroa Cagnolus origine cretos,
Hiſtoriam monitis comprobat vnde tuam.
Mox tibi ſe validis reſpublica legibus offert.
Pace, vel armata reſtituenda manu.
Nunc Chiron, & Homerus eant: Es maior Achille.
Attis eat: Maior dat ſacra iura Solon.

AVCTO-

AVCTORIS QVVM POST MAGNAS

Ferias, lectiones ordinariè Auſpicaretur Taurini habita Oratio.

MVLTORVM annorum conſuetudo fecit, patres ampliſsimi, ingenuiq; adoleſcentes, vt hæc dicendi ratio, qua poſt feriatum laxamenta literarij laboris initia auſpicando, ſolemnis auditorum cœtum ad literariam ineuntis anni exercitationem, veluti claſsico quodã reuocare, non amplius noſtri muneris, voluntarijq; officij eſſe videatur, ſed veteris cuiuſdam inſtituti legiſq; ſanctioris, q̃ nephas ſit mutare. requirebam nuper animo quid potiſsimum ſequerer, de quo hodiernus eſſet mihi inſtituẽdus ſermo, qđ non inſuaue eſſet relatu, nec auditu ingratum: occurrit vobis præponendus diuinus ille Zeno ſtoicorum princeps, quem ex phœnicia nauigantẽ, quũ naufragium feciſſet, quonam modo poſſet beatã vitam ducere, oraculum conſuluiſſe ferunt, miſumque ſi mortuos viuens coleret, qđ quærebat conſecuturum. quo reſponſo ab oraculo accepto, oẽm diligentiam, operã, & ſtudium omne, ad legendum antiquorũ libros contulit. Cratemq; thebanum illum famoſiſsimum multos annos audiuit, quumq; aliquid ſe profeciſſe arbitraretur, ſecundioribus ventis nunquã nauigaſſe, q̃ quum naufragium feciſſet, dixiſſe fertur. Zenonis itaq; exemplo excitati Iuuenes eruditiſsimi, ſi omni tpe beatam vitam agere vultis, totis viribus incumbite ſtudio, & ea conſequimini quę vos diuinos, aut qđ æque magnum eſt, diuinitati proximos efficiunt: forma, robur, diuitiæ fluxa ſunt, & ſubiecta fortunæ, maximaq; interdum pericula ſolent poſsidentibus importare, at virtus animi q̃ eſt ſcientia, æterna eſt, cõis nobis cum dijs immortalibus, & nec eripi nec ſurripi poteſt, ſemper auxilio nobis eſt, atq; p̃ſidio, vitam noſtram per tela, per flammas, per ſaxa, per vndas, per oĩa denique rerum diſcrimina, atq; pericula comitatur, prope eſt ſemper, maximũ aſſertus vel in aduerſis refugium, vel in proſperis ornamentum, in tempeſtate ſua quieta eſt, & lucet in tenebris, ſplendetq; per ſe ſemperq;, neq; in alienis vnq̃ ſordibus obſoleſcit, in medio poſita eſt, neminem dedignatur, qui modo ſe dignum illa iudicat, oĩbus patet, omnibus lucet, omnes admittit, nec reijcit quenq̃, nec eligit, ad hoc oẽs nobiles ſumus. Patricius Socra. non fuit, Cleantes aquam traxit, & rigando orto locauit manus, Plat. nõ accepit nobilem philoſophia ſed fecit, ſtudia clarum nobilem & immortalem efficiunt, Epicurus quum Idomeneo ſcriberet, & illum à vita ſpinoſa, ad fidelẽ ſtabilemq; gloriã reuocaret, rigidæ tunc potentiæ miniſtrum, & magnam tractantem, ſi gloria inquit tangeris, notiorem te facient Epiſtolæ meæ, q̃ omnia iſta quæ colis, & pp quæ coleris. nunquid mentitus eſt? quis Idomenea noſceret, niſi Epicurus illum ſuis literis indidiſſet? omnes illos magiſtratus & regem ipſum, ex quo Idomenei titulus petebatur, obliuio alta ſuppreſsiſſet. Nomen Attici perire Ciceronis epiſtolæ non ſinunt, nihil illi profuiſſet gener Agrippa & Tyberius progener, & Druſus Cæſar pronepos, inter tã magna nomina taceretur, ſi Cicero illi defuiſſet. Proinde colligite vos, iam ſatis temporis otio datum eſt, hic dies aliam vitam petit, alios mores poſtulat, ſurgite, agite, & ſtudijs pulcherrimis rerum maximarum totis viribus incumbite, parate vos ad maximos honores, ad ampliſsimas dignitates, voſmetipſos ſic eruditos oſtendite, vt ſpes vos pulcherrima foueat, poſſe reſp. veſtras à vobis rectè gubernari, veſtra ſunt officia, veſtri magiſtratus, veſtra ſunt gentium gubernacula, ſi modo ita vos inſtitueritis vt digni futuri ſitis, quibus honores conferanẽ & dignitates: Date operã vt ita redeatis, quo parentibus voluptati, amicis atq; affinibus honori, & vtilitati, ciuitatibus veſtris maximo futuri ſitis ornamento. Qđ ſi feceritis dolebunt inuidi, & laudibus veſtris rumpentur, atq; ita vobis perſuadete, ſi indocti atq; imperiti reuertimini, omnibus deriſui, & ludibrio, contemptuiq; futuros: Sin eruditi doctiq; euaſeritis, fore per oĩa vitæ tempora glorioſiſsimos, nunq̃ in paupertate, neque in anxietate, ſemper in diuitijs, ſp in honoribus, ſemper in ampliſsimis dignitatum gradibus collocandos. nihil erit difficile volentibus, ſemina in corporibus humanis diuina ſparſa ſunt, quæ ſi bonus cultor excipit, ſimilia origini prodeunt, & paria his ex quibus orta ſunt ſurgunt, ſi malus, non aliter q̃ humus ſterilis ac paluſtris necat, ac deinde creat, purgamenta pro frugibus. Nec vos terreat legalis ſcientiæ prolixitas, ſeu difficultas, aut noſtræ vitæ breuitas, nihil enim adeò difficile eſt qđ animus inuictus & laboris patientiſſimus non ſuperet. hæc ſcientia, ſi Imperatori credimus, finem habet mirabilem, nec exiguum tpis habemus, ſed multum pdimus, ſatis longa vita eſt & in maximarum rerum conſumationem large data, ſi tota bene collocaret, ſed quum tps breuiſsimum ſit, ſemperq; in curſu fluat, & pcipitetur, nec magis moram patiatur q̃ mundus aut ſydera, quorum irrequieta ſemp agitatio, nunq̃ in eodem veſtigio manet, quoddam tñ adhuc ſurripitur, quoddam ſubducitur, quoddã effluit, turpiſsimaq; eſt iactura, quæ per negligentiam ſit: Et ſi volueritis attendere maxima pars vitæ elabitur, nihil vtile agentibus. Heu q̃tum errare quoſdam video, qui ex hoc velociſsimo tpe in ſuperuacua maiorem partem erogant: tps ergo qđ auferebatur aut ſurripiebatur aut excidebat, colligite, ſeruate, & in bonos vſus conſumire, incipiatis vaſa colligere, in freto vixiſtis, moriamini in portu. Id primum agere debetis, vt irritamenta vitiorum q̃ longiſsimè proijciatis, cum virtutibus. n. vitia non coeunt, nihilq; tam mortiferum ingenijs q̃ luxuria. Indurandus eſt animus, & à blandimentis voluptatum procul abſtrahendus: vina Annibalem hyberna ſoluerunt, & indomitum illum niuibus & alpibus virum eneruauerunt fomenta Campaniæ. armis vicit, vitijs victus eſt. Claudite itaq; voluptatibus aures, quibus cerã parum eſt obdere, firmiore ſpiſſamento opus eſt, q̃ in focijs vſum Vlyſſem ferunt: vox illa quę timebatur blanda erat, & ex vno ſcopulo circumſonabat: hæ autem voluptates ex omni terrarum parte circumſonant, & decipiunt. Hæc pcepta ſi obliuio non ſuppreſſerit, reſponſis delphicis veriora, quæ diximus, comperietis. neq; eſt de natura conquerendum quũ illa ſe benignè geſſerit, & vitã ſatis longã ſcientibus vti ad ingenij cultum capeſcẽdum, animumq; erudiendum conceſſerit. Plato, quo nihil doctius erat in terris, vnum & octogeſimum implens annum natali deceſſit ſuo: Xenocrates Chalcedonius octogeſimum ſm, Ariſt. ille vltramundanus tertium & ſexageſimum, quem numerum æquaſſe nec exceſsiſſe Ciceronem, à quo omnis Roman[illegible] fluit eloquentia, non ignoramus, Demoſthenes vix [illegible]ginta impleuit. Iul. Cæſar, non minus literis q̃ armis clarus, anno ætatis ſuæ ſexto ſupra quinquageſimum perijt. Et vt ad noſtros Iuriſconſultos veniã, nonne noſter Saxoferratus, cuius veſtigia ſequimur & adoramus, maxima cum iactura noſtræ philoſophiæ, quartum & quadrageſimum ingreſſus annum ad ſuperos migrauit? & Papinia. acutiſsimi ingenij vir, omnium Iuriſconſultorum qui vnq̃ fuerunt, aut in poſterum futuri ſunt, facile princeps, nõne anno ætatis ſuæ. xxxviij. cum morte vitam commutauit? hi omnes & alij multi, quorum infinita ſunt exempla, nõ conſummatiſsimi fuere? & tñ illis non adeo vita longa fuit, quin veſtrum quiſq; etiam ſi ad debilitatem iã nr̃ naturam reſpiciatis, ſperare poſſit

& ze-

& agere longiorem. Et ne dura nimis me præcipere credatis, nolo vobis omnia negare, neque vos iubeo ſemper immine: e libro, quieſcendũ eſt interdum, & cum rerum natura deliberandum quæ diem fecit, & noctem, neq; in eadem intentione æqualiter retinenda mens eſt, ſed ad iocos reuocanda: Cum pueris ludere, Socrates non erubeſcebat, & Cato vernæ laxabat animum curis publicis fatigatum, & Scipio illud triumphale & militare corpus mouebat ad numeros, non molliter ſe infringens, vt quorundam mos eſt, ſed vt illi antiqui viri ſolebant inter luxum & feſta tempora, virilẽ in modum tripudiare. Danda eſt remiſsio animis, meliores acrioresq; requieti reſurgunt, vt fertilibus agris nõ eſt ſemper imperandum, cito.n.exhauriet illos non intermiſſa fœcunditas, ita animorum impetus aſsiduus labor frangit. vires recipient paululum reſoluti & remiſsi, naſcit̃ ex aſsiduitate laborum hebetatio q̃dam animorum, & languor, legũ conditores feſtos inſtituerunt dies, vt ad hilaritatem hoĩes publicè cogerẽtur, tanq̃ neceſſarium laboribus interponentes temperamentum. Et magni q̃dam viri ferias certis horis ſibi dabant, quia non vllum diẽ inter ocium & curas diuidebãt. qualem Pollionem Aſinium oratorem magnũ referunt, quem nulla hora vltra decimam retinuit, nec Epiſtolas poſt eam horã legebat, nequid nouæ curæ naſceret̃. Sed totius diei laſsitudinem duabus illis horis ponebat. Dandum eſt interuallum animo, vt oĩs triſtitia q̃ continuatione ꝑtinacis ſtudij adducitur, hilaritate iocoq; diſcutiat̃, ita tñ vt non reſoluatur animus, ſed vt remittatur, temperamentumq; ſemper adhibeatur, ne viſtigia Portij latronis viri aliàs clariſsimi & eloquentiſsimi ſequamini, in vtraq; re ei modus deerat, nec intermittere ſtudium ſciebat, nec repetere, quum ſe ad ſcribendum concitauerat, iungebatur noctibus dies, & ſine interuallo grauius ſibi inſtabat, nec deſinebat niſi defecerat. rurſus quum ſe dimiſerat, in oẽs iocos & luſus reſoluebat, & in tantam viuendi ꝑueniebat cupiditatem, vt vix poſſet ad priorẽ conſuetudinẽ retrahi, Sint ioci & luſus honeſti, exercitationes & faciles & breues, quæ corpus & ſine noxa laxent, & tempori parcant, cuius p̃cipuè habenda eſt rõ. Galenus paruæ pilæ exercitationem reliquis anteponebat, vel in ambulationibus apertis vagãdum, vt cœlo libero & multo ſpiritu augeat, attollatque ſe animus: quodlibet ex his eligatis, cito redite, à corpore ad animũ. Sed vt circa ſtudendi, proficiendiq; modum aliquid tangã, ſilentio inuoluens q̃ à Martino Senenſi, & Seuerino in eorũ tractatibus dicta fuere, quum ad manum & in prõptu habeantur, alijs quibuſdam vos admonebo. Oportet in primis animas, deinde linguas fieri eruditas, ſicque rectè & in timore altiſsimi viuere, in maliuolam.n.aĩam & peccatis ſubditam non introibit ſapientia. Cupiditas diſcẽdi inde refrenanda eſt, ne ipſa impediat, nec paſsim carpẽda ſunt oĩa, nec auide inuadenda vniuerſa, per partes peruenitur ad totum, aptari onus viribus debet, nec plus occupari q̃ cui ſufficere poteſtis, non q̃tum vultis ſed quantum capitis hauriendum eſt, bonum habeatis animum capietis q̃tum volueritis: quędam ingenia facilia & expedita ſunt, q̃dam manu (vt aiunt) facienda. Xenocrates Calcedonius Platonis auditor hebes erat ingenio & tardus, adeò vt cũ illi Plato Ariſt. conferret, alterum freno, calcaribus alterum egere diceret, & tñ eminentiſsimus factus eſt Philoſophus: craſsiſsima.n.ingenia ꝑ ſtudij aſsiduitatem & vehementiam, ſæpè efficaciſsima viſa ſunt fieri, vtq; ait ille poeta ſtillicidij caſus lapidẽ cauat. Deinde illud videatis, ne multorum auctorum lectio, & oĩs generis voluminum vos detineat, vt.n.Senecæ placet, certis ingenijs immorari, & innutriri oportet, ſi vultis aliq̃d trahere, q̃d in animo fideliter ſedeat: nuſquam eſt qui vbiq; eſt, in peregrinatione viam agentibus hoc euenit, vt multa hoſpitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat neceſſe eſt his qui nullius ſe ingenio familiariter applicant, ſed oĩa curſim & properanter tranſmittunt, qui modo deſtinauit peruenire quo vult, vnam ſequatur viam, nõ per multas vagatur, nõ ire iſtud ſed errare eſt, diſtrahit animum librorũ multitudo, probatos itaq; & bonos habete, eoſq; ſemper legite, & ſi q̃n ad alios diuertere libuerit, ad priores redite. Sunt etiam loca q̃dam & habitacula, quæ vir ad ſapientiã tendens declinet, tanq̃ aliena bonis moribus, de ſeceſſu enim cogitans nunq̃ (vt aiunt) canopum eliget, quis neminem canopus eſſe frugi vetet, ne baias quidem vitiorũ diuerſorium, illic ſibi plurimum luxuria permittit, illic tanq̃ aliena licentia debeatur, locoq; magis ſoluitur animus. vitanda eſt ẽt ſociorum multitudo, & turbæ conſortium, inimica.n.eſt ſtudio (vt inquit Seneca) multorum conuerſatio. nemo non aliquod nobis vitium vel cõmodat, vel imprimit, aut neſcientibus allinit, nihilque eſt q̃d æque animos ꝓgymnaſiorum à ſtudio diſtrhat atq; alienet. Maximè etiam ad rem ꝑtinet, hr̃e bonos præceptores, nam rudis teſta diu, & ſaporem, quo primum imbuta eſt retinet, & odorẽ. Græca narrat Hiſtoria Alexan. orbis dominatorem & moribus & inceſſu Leonidis pedagogi ſui non potuiſſe carere vitijs, quibus ad hoc paruulus fuit infectus. Procliuis eſt.n.malorum emulatio, vt quorum virtutes aſſequi non poſsis, cito imiteris vitia. Quærite itaq; bonos, & nõ tñ paratos diſcentibus, ſed ẽt obuios, & familiares, quos audiatis, quibuscum poſsitis oĩa loqui, oĩa conferre: habet.n.primum viua vox (vt ait Hieronymus) neſcio quid latentis energiæ & agilitatis, nam homines magis oculis, q̃ auribus credunt: vnde nulla res magis animos ad honeſta inducit, dubiosque, & in prauum inclinabiles reuocat, ad rectum, q̃ bonorũ virorum conuerſatio, paulatim.n.deſcendit in pectura, & vim præceptorum obtinet frequenter audiri, aſpici frequenter, nec facile dixerim quemadmodum proſit, ſicut id intelligam profuiſſe. minuta quædam (vt Phedron ait) animalia, quũ mordent non ſentiuntur, adeò tenuis illis & fallens in periculum vis eſt, tumor indicat morſum, & in ipſo tumore multum vulnus apparet, idem vobis in cõuerſatione pręceptorum eueniet, non deprehendetis quemadmodum, & q̃n proſit, profuiſſe deprehendetis. Zenonem Cleantes non expreſsiſſet ſi eum tantummodo audiſſet, vitæ eius interfuit, ſecreta proſpexit, obſeruauit illum, an ex formula ſua viueret. Plato, & Ariſto. & oĩs in diuerſum itura ſapientum turba, plus ex moribus, quã ex verbis Socratis traxit. Metreodorum, & Hermacum & Pollienum, magnos viros non ſchola Epicuri, ſed contubernium fecit. Poſtremo vt Attalus clariſsimus Philoſophus dicebat, illud eſt maximè neceſſarium, vt docenti & diſcenti idẽ ſit ꝓpoſitũ, vt ille docere velit, hic ꝓficere. Nolite cõmittere vt codices habeatis eruditos, ipſi ſitis ineruditi, nec ſciſcitari ſi dubitatis, nec caſtigari ſi errabitis ſit pudor, conflictatio quoq; tanq̃ palęſtra ingeniorum, neruos animi tum oñdit, tum excitat, tum adauget, quum librum aliquem legitis, conabimini poſteà memorię vegetãdæ gratia indipiſci animo, ac recenſere, q̃ in eo lib. ſcripta ſunt, in vtraſque æſtimationes laudis aut culpæ annotamentis digna, eritq; hoc ſanè q̃ vtile exercitium ad conciliandas vobis, vbi venerit caſus, rerum, ſnĩarumq; recordationes, inopinabileſq; materias adordiri aliq̃n, & tractare quæratis. quemadmodum olim Phauorinus Philoſophus oppido q̃ libens, Gellio teſte, in eas materias dicebat, vel ingenio expergiſicando ratus idoneas, vel exercẽdis argutijs, vel edomandis vſu difficultatibus, ſicuti cum Therſitis laudes q̃ſiuit, quum febrim quartis diebus recurrentem laudauit. Intempeſtiua ſtudia fugite, nã & ingenium extinguunt, & valetudinem vehementer offendunt. Aurora ſtudijs apta eſt & amica. Hinc Plinius ſecũdus in Epiſtolis, q̃ris quemadmodum in Tuſcis dies æſtate diſponam, euigilo quũ collibuit plerunq; circa horam primã, ſæpè ante, tardius rarò. Clauſæ feneſtræ manent, mirè.n.cum ſilẽtio & tenebris animus alitur. Et ab his auocatus abductus & liber, & mihi relictus nõ oculos aĩo, ſed animum oculis ſequor, qui eadem quæ mens vident, quotiens non

vident

vident alia. Accedant ꝑdictis cõplures ſalubres, ſanctęq; admonitiones, quas Baſilius & Paulus Iuſtinopolitanꝰ in eorũ opuſculis de ingenuis moribus, & liberalibꝰ ſtudijs cõgeſſerũt. Diſponite itaq; animos ad ſtudia, parate vos ad profectum veſtrum, excutite ab oculis veſtris negligẽtię ſomnum, iam ſatis dormiſtis, expergiſcimini, vt errores depellatis, & ſcientiã in animis veſtris inducatis. Me nõ tantum paratum diſcentibus, ſed obuium inuenietis. Docebo implicita ſoluere, ambigua diſtinguere, obſcura proſpicere, nec quæ ſcio maligne diſpẽſabo, quo diutius ſim neceſſarius, nulla me res delectabit, licet eximia ſit, quã mihi vni ſciturus ſum, cupio ſi poſſem in vos omnia transfundere, & in hoc gaudeo diſcere vt doceam. Efficiam herclè ꝙ cognoſcetis operam & oleum (vt aiunt) ſuo magiſtro non pęnitendo minimè perdidiſſe: Deum omnipotentem pręcor & obſecro vt veſtris ſtudijs proſperos ſucceſſus concedat & donet. Dixi.

EX RVBR. PROOEMII DIGESTORVM.

De cauſa materiali, formali, efficienti, & finali. numero. 4. cum ſequen.
Obſcurè quandoque de induſtria prudentes loquuntur. 6.
De inuocatione diuini nominis. 15. cum ſeq.
Iuriſconſulti noſtrarum legum auctores, an fuerint ante Chriſtum vel poſt Chriſtum. 18. cum ſeq.
De iuramento Iudæi. 26. cum ſeq.
Papa eſt ſupra Imperatorem, & ab Eccleſia dependet Imperium. 33.
Imperator an dici poſſit ante Coronationem & de illius geſtis ante Coronationem prædictam an valeant, De coronisque & origine Imperij. 38 cum ſeq.
Romanorum dominandi poteſtas, vnde cauſata fuerit. 49.
Nomina verbalia in delictum, ac etiam in non delictum ſonantia, an verificentur in vno actu. 50. cum ſeq.
Mercator quis dicatur. 53.
Iuſtiniani Etymologia & de illo plura. 55.
Imperatoris nomen cur non mutetur in Coronatione, ſicuti fit in ſummo Pontifice 56.
De Etymologia Cæſaris. Et in quo differat ab Augu. 57.
De differentia & diſtinctione Alemaniæ & Germaniæ numero. 60. & 61.
De Gothico & Franco. 62. cum ſeq.
Vandalia regio quæ ſit. 68. cum ſeq.
Fælicitas ex quibus conſiſtat, & vnde dictus Auguſtus numero. 73. & 77. cum ſeq.
Donatio facta per Conſtantinum Imperatorem Syluestro an valuerit. num. 79.
Imperator an poſſit de Imperio diminuere, & quid de alijs Principibus. 80.
Doctores an & quando Illuſtres poſſint appellari. 86.
De effectibus ex ſalutatione reſultantibus. 93.
Laudes ſuas quandoque decantare eſt licitum. 99.
Laudabiliora et magis cara ſunt, virtute propria acquiſita, quàm acquiſita ex virtute maiorum ſuorum. 100.
An dies & ſigillum requirantur in priuata & in publica ſcriptura. 101. cum ſeq.
Indictionis omiſſio an vitiet inſtrumentum. 105.
De ſigno notarij plura. 106.
De inſcriptione titulorum quæ vtuntur Imperatores moderni an rectè fiat. 108.

Repet. in Rubricam.

1 QVemadmodum, † Phyſicorum primo
vltramundanꝰ ſcribit Ariſtoteles, tũc
vnumquodq; cognoſcere arbitramur
quum cauſas cognoſcimus primas, &
principia prima vſq; ad elementa, ex
quo maniſeſtè oñdit in ſcientijs eſſe
proceſſum ordinatum, prout procedit
à primis cauſis & proximis, vſq; ad proximas cãs, q̃ ſunt
elementa cõſtituentia eſſentiam rei. & hoc rõnabile eſt,
nã proceſſus ſcientiarũ opus eſt rõnis, cuius propriũ eſt
ordinare, vñ in oĩ opere rõnis ordo aliquis inuenit, ſcd̃m
quem ab vno in aliud proceditur. auctor eſt ſanctꝰ Thomas
in proœ. ſuper de Cœlo & Mundo. Bene eſt ergo, bñ
conuenit priuſquam ad ſcientiam perueniatur, modum
2 docendi, & ordinẽ ꝑſcribere, † quo ꝑ ordinẽ intellectæ
res, magis delectent animos, ſenſum illuminẽt, & memo
riam reddant clariorem, ideò vt ait hic Bal. per modum
epiſtolaris paginæ, Iuſtinianus quibuſdã legẽ profeſſoribus
ꝑſcribit, modũ, & ordinẽ docendi, tradẽdiq; iura ſtatuendo.
Verum quia oĩum entium vnum eſt ſummum
& principium à quo cuncta dependẽt, qđ eſt cauſans &
non cauſatum, vt Deus qui eſt æternus à nullo depẽdens
3 c. 1. de ſum. tri. † cauſa enim prima, vt in libro de Cauſis
Philoſophus ait, eſt omni narratione ſuperior, nõ ceſſat
illuminare creatum ſuum, & ipſa non illuminat lumine
aliquo, qm̃ ipſa eſt lumen purum, ſupra quod non eſt lu
men aliud. Cætera verò cauſata dñr & cauſæ. Quum verò
cauſatorum volumus hr̃e plenam notitiam ꝗuirimꝰ
cauſam, quum (vt dictum eſt) ſcire, ſit rem per cãm cognoſcere.
facit. c. intelligentia de verb. ſign. Solent ꝓpeà
Doctor. in principijs operum quęrere de cauſa materia-
4 li, formali, efficienti, & finali, † prout etiam docet Ariſto.
Phyſicorum primo, de quib. quatuor cauſis etiam in 2.
phy. tractat comm. 28. & pariformiter hr̃. 32. q. 2. ꝙ not.
de conſec. diſt. 2. quia corpus & c. panis. & diſt. 4. in ſyno
do. & de celeb. miſ. in c. in quadam. & 23. q. 5. de occiden
dis & c. non fruſtra. & de ſum. trin. c. 1. §. vna. vbique oẽs
doct. concordant, quatuor de quibus ſupra, huius libri
cauſas eſſe. Circa cauſam materialẽ de qua primo facta
eſt mentio, tam apud nos, q̃ apud naturales Philo. mul-
tipliciter cõſideratur materia, vt per Burleum in 3 trac.
3. Phyſi. Moder. Aſten. in trac. formæ & ſolẽni. ſol. 10. Itẽ
materia ſeu cauſa materialis alia proxima, quędã remota
ſeu alia mediata, altera immediata, vt declarat Bar. in l. j.
col. 2. ff. de actio. & obl. Bal. in l. ex placito. q. 1. C. de rerũ
pm. materia actionis ꝑſonalis eſt obligatio. obligationis
eſt cõtractus ſecundũ Bar. ex quo ſequit̃ materiã proxi-
mã actionis eſſe obligationẽ, materiã verò remotã ipſius
actionis eſſe contractum, ſimile in grano, qđ eſt materia
farinæ proxima, & farina eſt materia proxima panis, ex
quo ſequit̃ ꝙ granũ ſit materia remota panis. vt ꝑ Bal. in
rub. inſt. de inſt. & iu. Et cã immediata ſeu ꝓxima magis
imprimit ac influit quam mediata & remota. & attendit̃
5 apud nos, & apud naturales. l. ſociũ qui in eo. ff. ꝓ ſocio.
tradit Bal. in præall. q. 1. Exẽplificat naturaliter in planta
prunæ. in qua ſi inſerat̃ ramus piri, deferet ramꝰ ille pira,
tanq̃ producta à cã proxima & immediata quãuis ab ar-
bore prunæ capiat nutrimentũ de materia tñ latius vide
ꝑ Bart. in l. vxori. ff. de au. & ar. leg. Dec. in c. 2. col. 12. de
prob. pulchrè in auc. præterea in 2. limi. 7. no. C. vnde vir
& vxor. Nunc aduertendum eſt, quia aut quæritur q̃ ſit
materia libri & cõpilationis, aut quæ ſit materia ſcientiæ
& conſequẽter quod ſit ſubiectũ huius ſcientiæ; differũt
enim hæc vt declarant Io. Fab. in proœ. inſtitu. colu. 3. &

Abb.in proœ.Grego.col.9.Cauſa materialis proxima ip
ſius compilationis ſunt leges,conſtitutiones, & deciſio-
nes ex quib.hi libri conſtant. Cã materialis ſciẽtiæ aliud
eſt,vt declarat Azo, ĩ prin.ſummæ,qui ſcd̃m Alb. & Bal.
in rub.ſequen.tit.poſuit ĩ hac materia verba ſatis obſcu-
6 ra.eo quia de more prudentum eſt , † obſcurè & acriter
qñque loqui,vt exerceatur ingenium : oportet enim in-
telligentem phantaſmata ſpeculari,ſecundũ Philo.3. de
Anima.Et ob id redemptor noſter in parabolis locutus
eſt.vt declarat S.Tho.in 1.q.1.partis.aliqñ etiam ſtudio-
ſe obſcurius locuti ſunt gloſſematum auctores,vt poſte-
ros muſſare facerẽt, & ne difficultates legales cões cum
idiotis redderentur,vt Pau.Caſtr. ſe audiuiſſe Bal.ita ex-
clamantem teſtaſ in l.iuriſgen.§.quinimò.vbi ẽt Iaſ.col.
8.inſ.de pact.Dixit ergo Azo,ius nr̃m conſtare ex tripli-
ci materia,generali,cõi,& propria, declarando vt per eũ
quem multi probant,aliqui ſaluant, vt hic latè ꝑ Alber.
Bal.in rub.ſecunda ſub ſeq.titu.Cald.in repe.proœ.decr.
Imol.& alios in rub.ff.de ver.obl.& Fabrum in proœ.in-
ſtit.In effectu mẽs Azo. rectè intellecta iudice Bal. ſupra
relato fuit ꝙ bonum,& malum, & voluntates hoĩum, i.
quoddam neutrum , ſunt materia gñalis huius ſcientiæ,
quia ſi non eſſent actus hoĩum,ſcientia nõ eſſet, hinc eſt
7 ꝙ Abb.& Fel.in proœ. rex pacificus. ponunt, † ꝙ ſi hoĩes
rõne regerentur,neceſſariæ nõ eſſent leges,ibi ẽt tractãt,
an ita bene quis viuere poſsit,ꝙ non ſubijciatur legi.Ma
teria cõis eſt rudis æquitas, & ius approbatum quod eſt
materia artis noſtræ & cauſa eſſendi.Materia propria hu
ius ſcientiæ eſt ius enucleatum,ſeu limatum, quod hac ĩ
compilatione continetur. Eſt enim hæc materia purga-
ta & digeſta , vnde ſicut cibus digeſtus eſt immediata cã
materialis nutritionis , ſic iura purgata ſunt immediata
materia ex qua hæc ſcientia dr̃ : Sed quia contra Azo. li-
cet Bal eum nitatur defendere , multa alia adducunt ar-
gumenta,ꝑ Alb.Card.& Io Fab.præal.forte melius bre-
uiusq́; eſt dicere ex ſnĩa Io.Fab.loco prædicto, ꝙ vnũ eſt
ſubiectum,id eſt,materia ex qua aliquid fit, vt vas fictile
de terra,vel inquã, vt albedo in pariete , ideò ſubiectum
huius ſcientiæ dicit eſſe iuſtitiam,bonum aũt & æquum
nõ ſunt niſi qualitates iuſtitiæ,quæ ſp bona eſt & æqua.
l.1.infra.tit.proxi.faciunt quæ ibi in 7. not. pulchrè ſcri-
bit Fon.garg. Ex quibus colligitur ꝙ nõ ſumitur ſubie-
ctum & materia pro eo in quo eſt ſcientia , quia quum
oẽs ſcientię ſint in intellectu,ſequeretur ꝙ oĩum ſciẽtia-
rum vnum eſſet ſubiectum,quod eſt falſum,quum ſcien
tiæ per ſubiecta diſtinguantur,dr̃ ergo ſubiectũ vel mate
ria id de quo tractat , vel circa quod principaliter verſaſ
ipſa ſcientia ſecundum Card.in loco præall.col.2. Abbas
verò poſt Io.de Lignano in proœ.Grego.circa fi.primæ
8 lect.dicit, ſubiectũ in legali ſcientia † eſt homo politicus
dirigibilis conſtitutionibus legalibus in bonum ſimpli-
citer humanũ.Cã formalis ſecũdum Bal.in vlt.colu.rub.
ſeq.tit.eſt ipſa legũ & operis forma, quum & lex appella
tur forma,à qua nõ licet recedere. l. conſtitutionibus.ff.
ad munic.l.certa forma.C.de.iur. fiſ.lib.x. Et ipſa forma
operis eſt modus tractandi qui in quaiibet ſcientia repe-
ritur,& eſt triplex.diffinitiuus,ſcilicet diuiſiuus,& exem
plorũ poſitiuus.ſequitur ſimpliciter Moder.aſtẽ. in trac.
prçall.fo.10.ad fi.De qua forma tractãdi latius per Card.
loco prææalle.col.3. Alb.hic ad fin.6.colu.Seue.in trac.de
modo ſtuden.col. vlt. Abb.in proœ. Grego.col.9. & 10.
vbi etiã ait,quòd quærere de modo agẽdi in principijs li
brorũ,vt plerũque faciũt , nihil aliud eſt niſi quærere de
cauſa formali , vt prædicta oſtẽdũt.Cauſa efficiẽs poteſt
dupliciter cõſiderari, immediatè & mediatè:loquẽdo tñ
de cauſis ſecũdarijs & ſpecificis,nõ de cauſis primarijs &
vniuerſalibus,quæ cõcurrũt cũ alijs.nã ſecũdũ illas dice-
mus quòd Deus fuit cauſa efficiẽs cuius ſpiraculo omnes
leges , &c.quæ ad reip. rectã gubernationẽ pertinẽt ſunt
promulgatæ.§. quia igitur.ĩ auctẽ.de inſtu.cau.& fide ple
nè tradũt ſcribentes quos allegabimus apoſtillando prin
cipium nigri ſuper verbo præſentem diuinam orationẽ.
Attentis ergo inferioribus cauſis adhuc poteſt cõſiderari
duplex cauſa efficiens immediata, vt diximus, & media-
ta:cauſa immediata efficiens fuerũt ſapientes iurecõſulti
in inuentione & legũ compoſitione,huic cauſæ accedũt
compilatores quos Alb.hic cauſam proximam fuiſſe ſcri
bit,quod verũ credas reſpectu compilationis.Cauſa me-
diata poteſt dici Iuſtinianus, qui hoc eis mandauit,com
miſit,& confirmauit , ratione cuius confirmationis põt
dici cã efficiens,oĩa.n.noſtra facimus quibus auctorita-
tẽ impartimus.l.1.§.oĩa.C.de vet.iu. enucl. l. more cum
materia.inſ.de iur.om.iu. de hac cauſa efficienti tractãt
hic Alb.col.6.in præall.rub. col.'fi. Seue.in tract.ꝑdicto.
col.15.vſq; ad fi.Abb.in proœ.Greg.col.9.Mod.Aſtenſ.ĩ
tract.de forma ſol.3.referendo Philo.ſentẽtias.Cauſa fi-
nalis ſecundum Alb.hic col.7.duplex eſt,vna proxima,ſ.
bonum regimen hoĩum.l.leges ſacratiſsimæ.C. de legib.
c.factæ ſunt leges.3.diſt. altera remota, ſ. beatitudo , ad
quam omnes ſcientiæ,finaliter ordinantur.vt inf.§.diſci
puli.ibi in omni ęuo fęlices.& latius diſtinguit Abb.in d.
proœ.col.9.aliter & pulchrè proſequitur Azo. col.3.loci
prædicti.Bal.verò loco ẽt præcitato eleganter,dicit cãm
finalem eſſe triplicem in homine, vt ſit bon⁹, & hoc per-
tinet ad ethicam,ad hominẽ, vt quis bene regat familiã,
& hoc ad economicam pertinet,ad rem.vt reſpu. guber-
netur,& ſalubriter regatur, & hoc pertinet ad politicã .
Regimẽ verò Abbatis ad Monachos eſt economicum,
regimẽ epiſcopi ad ſubditos politicum,licet quo ad ſuos
canonicos economicè ſupponatur . Et horũ diuerſa eſt
& rõ & diſciplina:ſicq́; ius nr̃m applicat ſibi totã mora
9 lem philoſophiã,† quod cõfirmat ꝑ ea quę pulchrè ſcri-
bit Pau.de Caſ.in l. 1.ſequentis tituli in prin.Viſo de cau
10 ſis libri ſequitur videre, † quæ auctoris fuerit intentio,
& quæ vtilitas,quæ cũ cauſa finali idẽ eſſe videtur ſecũdũ
opi. Abb.loco præall.Circa q̃ duo videnda ſunt pulchrã,
elegantiaq́; Azo.verba loco ꝑdicto, vbi optimè quæ fue-
rit intentio, & quæ ſit vtilitas declarat . Nomen libri eſt
pandectarum ſeu florum: de quorum etymologia dicet
in nigro . De nominè auctoris dicẽdum eſt vt circa cãm
11 efficientem diximus.Supponitur autem,† ethicæ,id eſt,
morali philoſophię. ἦθος,enim grece prima correpta mo
rem ſignificat, ἦθος ſcientiam,& moralẽ ſcientiam, facit
quod circa cãm finalem dictum fuit.& de hoc vltimo la
tè poſuit Card.diuidendo & ſubdiuidendo philoſophiã
12 in d.procem.decre.col.4.Diuidunt hanc rubr. † Bart.&
Bald.diuerſimodè,& aliter Signorolus qui eã repetijt, vt
inter eius conſilia reperitur.nu. 129. Ego ꝑfectius diui-
do in quatuor partes : in prima diuini numinis ꝑmittiſ
inuocatio.In ſecunda nomen mittẽtis epiſtolã ſubijciſ,
cum nominibus Imperiali culmini , & agnominibus ei⁹
gloriæ conuenientib.& hoc eſt melius dicere q̃ cognomi
nibus,vt facit Bar.iuxta notata ꝑ gl.approbatã in §. ſi qs
in noĩe inſt.de leg.In tertia parte ponuntur eorum noĩa
quibus Imperator ſcribit, cum nominib. dignitatum ſe-
cundũ Bal.& eſt melius q̃ dicere vt facit Bar.cum cogno
minibus, nã illa verba illuſtribus & anteceſſoribus : non
ſunt cognomina,ſed dignitatum gradus. In vltima poni
tur ſalutatio.ſcd̃a eſt ibi,Imperator.tertia ibi, Theophi-
lo.quarta ibi,ſalutẽ.De ſignificatione tñ noĩs proprij ali-
ter quam cõiter intelligamus,declarat Alc.lib.4.diſp.c.j.
Multi doct. primam partem de inuocatione diuina nõ
habuere,vt Bal.Alb.& Signo.vt ex eorum ſcriptis cogno
ſcitur, & ita eſt in pandectis Floren. teſte Bolognino in
principio ſuarũ interpretationum.Bar.verò & poſterio-
13 res habuerunt, quamuis ſit qõ,† an Bart.ſcripſerit ſuper
hoc lib.1.& cõis eſt ſnĩa ſcribentiũ ꝙ non. excepta rep.l.
oẽs populi.vt per Alex.in rub.ff.de acqui.hære.& Iaſ.in l.
quidam cũ filium.ff.de verb.obl.col.pen.& fin.ſed quic-
quid præfati dicãt ſp allegamus Bar. in proœ. florum.&
14 ꝙ verè † ſit commentum Bar.probat mihi ipſemet Bar.
in l. legatis ſeruis. in princ. ff. de legat.3. Ex prima parte

rub.

15 rub.colligit Bar.† no.de inuocādo diuino nomine alle-
gando cōcor.alias ponūt Alex.Iaſ.& alij in rub.ff.de ope.
nou.nunc.& Bald.in.rub. C.de reb. cred. ad quod præci
pue not.eſt ille tex.in c.nō liceat.26.q. 5.oīa & quæcun-
que facitis in nomine Domini Ieſu Chriſti facite.Sed oō
16 tangit Bar.† an talis inuocatio ſit de ſubſtantia ſcriptu-
ræ & inſtrumenti,cōcludunt communiter docto.ꝙ nō,
in dicta rub.de nou.ope.nunc. & Fel.in c.2.col.2.de fide
inſtru. vbi ampliationes inuenies & limitationes.
Effectū ex ipſa inuocatione reſultātē ſubdit Bar.alios
ponit Bal.pulchrè in rub.C.de reb.cred.Alber.in rub.ſe-
quen.tituli.Iaſ.& Aquen.in rub.de nou.ope.nunc.
Sunt iſta conſulentibus documēto,vt ab inuocatione
diuini auxilij auſpicētur, & eorū incipiant cōſilia,prout
excellentes fecere iuriſcōſulti Soz.ſenior ſemper eſt vſus
illo diſtico.Conſilijs noſtris trinus Deus optimus adſit,
Vt phas perpetuò ſanctaque iura loquar. Tāgit poſtmo-
dū Bar.quæſtionē antiquæ gl. quā dicit communiter nō
haberi, dicas eſſe eā in rub. titu.ſeq.per errorē poſitam,
hic enim eſſe debuit. Quomodo eſt poſsibile inuocatio-
nem Ieſu Chriſti hic factam fuiſſe, quū omnes iſtæ leges
per paganos ſint cōpoſitæ? reſpondet poſt glo.Bart. inuo
17 cationē fuiſſe factā à Iuſtiniano in compilatione,† non
per iuriſcōſultos paganos, quibus id facere nō licuiſſet,
quia nō credebāt in Chriſtū, & non credētes nō poſſunt
inuocationē prædictam facere, tanquam in contemptū
faciant,& iſta approbanē p Alex. & alios in rub. de nou.
ope.nun.col.1.Aduertas primò, quia non probant gl. &
Bar.ꝙ iureconſulti eſſent pagani,Bar.in rub.pall.id pro-
bat eo quia fuerunt añ Chrm.Parp.hic dicit Pau. & Vlp.
18 fuiſſe poſt Chrm, Nos dicimus † ferè oēs iureconſultos
quorum monumenta apud nos extant, & quorū legib⁹
vtimur, poſt Chrm fuiſſe. Lampridius ī Alex. ſeuero 21.
ab Aug. Rom.Impera.ad calcem libri ſic h'ēt. Et vt ſcias
qui viri in eius conſilio fuerint Fabius Sabinus Sabini in
ſignis viri filius.Cato tpis ſui.Domitius Vlp. iuris peritiſ
ſimus.Aelius Gordianus,Gordiani Imperatoris pr. & ip
ſe re vera vir īſignis.Iulius Pau.Iuriſperiti ſſimus.Claudi⁹
venatus orator ampliſsimus. Pompo. leg. ūm peritiſsim⁹,
Alphenus Aphricanus Florētinus. Mar tianus, Caliſtra-
tus,Hermogenes Venuleius, Triphoni us,Meuan⁹, Cel-
ſus,Proculus,Modeſtinus.hi omnes iuris profeſſores di-
ſcipuli fuere ſplendidiſsimi Papinian⁹ & Alex.Imperato
ris,familiares & ſocij,iſti ſunt qui bo num Principē fece
runt,floruit hic Alex.vt ex Oroſio, Euſebio Cæſarieſi &
alijs hiſtoricis facilè cognoſcitur,c irciter annū chriſtia-
næ ſalutis 123. propitius chriſtian is, ita vt tēplum Chro
ædificare,eumq; īter Deos recipe re voluerit.teſtis Lāpr.
loco præall.Item Sabinus Senior, Caſsius Longinus. Ner
ua filius.Celius Sabinus.Pegaſus, Priſcus Iabulenus, Cel-
ſus pr, Celſus filius.Neratius Priſcus.Abunius valēs. Tu-
ſcianus & Saluius Iulianus. nōne floruerunt oēs ſub Ty
berio & Veſpa.vt ex l.2.in vlt.col.diſces.inſ.de ori.iur.&
19 ſic poſt Chriſtum,qui nat⁹ eſt ſub Auguſto, † paſſus ſub
Tyberio,vt tam ex lectione ſacri Euangelij q̄ ex Oroſio
lib.7.& alijs hiſtoricis patet, & ſic oēs ferè iuriſconſulti
noſtri poſt Chriſtū fuere, quicquid Bar. & præfati dixe-
rint, ideò & Lazari reſurrectio & excommunicatio Iu-
20 riſcon.† nota eſſe potuerunt.quicquid dicant Bal.in l.iu
ra.inſ.de legi. & Fel. in c. prudentiā in §.ſexta de offi.de-
21 le.† non tamen credo illos fuiſſe chriſtianos, quum Dñi
& Imperatores ſub quibus floruerunt eius profeſsionis
non eſſent, nam Imperium Chriſtianū excepto Philippo
à Conſtantino.34. Ro. Imperatore cœpit, vt per Oroſiū
lib.7.cap.13.& 18. & Lactan. firmi. in principio ſui ope-
ris.& qualis eſt dominus talis præſumitur familia.ſecun-
22 dum Bald.in l.1.C. ſi rector † prouin. vbi propter caput
ſuſpectum dicit totū collegium poſſe recuſari. mutat em̄
totius familiæ ſtatus ſi quod in membris quærit, in capi
te non inuenitur.c.miramur.61.diſt.facit tex.in l.ꝙ ſi no
lit in §.qui mancipia. cum ibi not.inſ. de edil. edict.& q̄
de capite pulchrè ſcribit Soz.in conſ.7.col.1.vol.j.& Fel.
in c.cum non liceat. de præſcrip. Secundo aduerte circa
rōnem Bar. dicētis poſito ꝙ iuriſcōſulti pagani fuiſſent,
non potuiſſe inuocare diuinum numen,quia in contem-
ptum.contra d.l.Iudæos.C.de Iudæis.nō ſtringit hęc rō
iudice Parp. tum quia nundum facta erat lex illa, tum
quia chriſtiana religio nūdum fundata erat. c. futuram.
12.q.1.ergo ſi inuocaſſent nō militaſſet rō Bar.quem ta-
men ipſe approbat, poſito ꝙ omnes fuerint ante Chri-
23 ſtum, quia † nomen Ieſu ab Angelo īpoſitū fuit Matth.
c.1.& Luc.2.ideò iureconſulti huius diuini nominis co-
gnitionem non habuerunt, ita vt inuocare potuerint,e-
rat enim ineffabile,nec à quoquam poterat noīari, vt p
Iacobum de Valentia ſuper Pſalmo: Dñe dñs noſter q̄
admirabile eſt nomen tuum. de quo pulchre Lactā.lib.
4.de vera ſapientia.c.7.& 12. vbi pariter declarat etymo
logiam verbi Ieſu & Chriſti,idem facere Alb. inuenies ī
verbo Chriſtus,& in verbo Ieſus ī fine dictionarij. Et vo
cabis,inquit Angelus Mariæ,nomen eius Ieſum,non di-
cit impones ſecundum Nico. de Lira, quia hoc nomen
non fuit Impoſitū à Maria nec ab Angelo, ſed à Deo,vt
hr̄ apud Iſaiam Prophetam.c.62. vocabitur tibi nomen
nouum,quod os Domini nominauit, & per Angelū vul
gatum fuit,& ſecundum proprietatem futuram impoſi
tum.Ieſus enim ſecundum Hiero.ſalus quæ per Chriſtū
futura erat nūcupatur.Sed quia ſaluatio Parp. nullaten⁹
ſubſiſtit, quum probauerim oēs iurecunſultos quorum
monumenta extant fuiſſe poſt Chrm,ideò ſine ſcrupulo
24 dicas inuocationem iſtam Iuſtiniano aſcribi † ſecūdum
Bart. quē alij ſequunē in præalle.rub.de ope. nou.nunci.
Comprobatur quia ponitur ſuper hac cōſtitutione quæ
eſt Iuſtiniani, & ſcdm Bal.in princi.nigri non dr̄ eſſe de.
ff.ſed præter digeſta.& ibi in fin.nota.dicetur. Ex prędi-
25 ctis infert Bar.ad quæſtionem † de tabellione ſeu nota-
rio conficiente inſtrm inter Iudæos, vt Ieſu Chriſti no-
men poſsit inuocare,exēplo Iuſtiniani hic, immò ē hoc
neceſsitatis vt p ſcrib.in rub.de nou.ope.nun.Iaſ.& alios
in rub.ti ſequentis & Fel.in c.2.col.2.de fi.inſtr. Subiun-
git Bar.qōnem de iurō iudæi,concludens primo ꝙ licet
26 iudæus Chri nomē aſſumere nō poſsit,† nec per Chriſtū
iurare, ſi tamen id fecerit, cogitur ad obſeruantiā iura-
menti,ſequitur Parp.per ea quæ dñr in l. à patre furioſo,
infra de his qui ſunt ſui vel alie.iur. multa facta tenent q̄
fieri prohibentur.cum Bar. aſſerit tranſire Fel.in c.fi.col.
fi.de iudæ.eſt verum Fel. ibi tenere hanc cōclu. ſed dicit
Bart. hic ſentire contrariū, & ſi in hoc errore ſit lapſus.
Ioan.de Anna.ibidē col.vlt.ſequitur Bar. & pulchrè ma-
gis Ang.Aret.in proœ.inſti.col.3. Sed oppoſitum dicēdū
videtur per ea quæ ſcribit Rom.in cōſ.155.ad fi.& Iaſ.in
l.3.in §.iurari col.3.inſ.de iureiu.conſuluit Rom.ꝙ licet
iurauerit iudæus ſcdm legem Moſaicam, non tn̄ cogen-
dus ſit ad obſeruantiam iuramenti, ea enim ſit propter
animæ periculū,iudæi ſunt perditi, ergo de his quę foris
ſunt nihil ad nos,iuribus per eum allegatis.Defendendo
Bar.dici poteſt, ꝙ etiam iudæi ad obſeruantiā iuramēti
coguntur per ius ciuile,quod eos ligat.l.iudęi.C.de iudę.
dummodo ergo iuramentum non ſit contra ius ciuile,
cogendi erūt ad obſeruantiam, ad quod pulchrè videas
Soz.conſ.66.col.pe.vol.j. facit quod in propoſito ſcribit
Pau.Caſtren.conſ.100.incip.viſa quadā ſcriptura col.2.ī
27 antiquis.Multa aūt ad quæ iudæi non admittuntur † po
nunt Iaſ.& Aquen. in rubr. ſequentis titu.& Angelica in
verbo iudæus.Scdō includit Bar. ꝙ contrahens vel reci-
piens tale iurm à iudæo, peccatum non committat. &
approbatur per Ang.Anna.& Fel.pręall.Limitatur tamē
vt per Bart.& Alex.in d.§. iurari. vt procedat in iurō de-
pendente à voluntate iurantis, & ſic in contractu, ſecus
in iuramento dependente ab vtroque, vel à iudice vt de-
ciſiuo,vel ſuppletiuo,vt per eos, Poſtmodum Bart. quæ-
dam notabilia colligit formando quæſtiones aliquas
quæ melius cadunt in fin. rubr. prout Cynus Alber. &

Bal.poſuerût; ibi dicemus. Expediéda ſunt in primis ver
ba rub.cû ſuis gl.& dictis doct.melius quã ſcrib.fecerint.
Et ante ingreſſum ad expeditionẽ ipſorum verborû rub.
habes ſcire, ꝙ in pãdectis floré.de quib.dicemus in prin-
cipio nigri, ante iſta verba quæ ſunt apud nos in fron-
te, legitur elegans & pulcherrimû epigramma græcû qđ
ex archetypo floren. primus in lucem edidit Politianus
lib.12.epiſtolarû ad Bolog. ſcribens. mox ſecutus Alcia-
28 tus libro.2. prætermiſſorû in princi.latini ſic faciens †
Iuſtinianus opus princeps hoc edidit omnis. Quod Tri-
bonianus rectori condidit orbis. Tanquã aliquis variû
componens aſpida magn.. Alcide, nanq; hic fulgent mi
ra omnia legum, Aſt Europæ, Aſiæq; homines libiciq;
ſubacti. Cuncta gubernãtis domini præcepta ſequûtur.
29 In tex.rub.ibi Imperator † apud Romanos Imperator
appellabatur qui exercitui belloque præfectus erat. Cice
ro in prima oratione, vbi quæ in ſummo Imperatore re
quirûtur enumerat, nec quiſquã à ſenatu Imperator ap-
pellabatur, niſi ſaltẽ mille externorû hoſtiû occidiſſet, vt
in philippicis Cicero indicat, poſtmodû occiſio decem
milliû exigebatur, vt per Appianû Alex.li.2.de bellis ciui
libus, fuit inde hic magiſtratus, & nomẽ Imperatoris in
eû trãſlatû qui Rom Imperij gubernacula tenet & regit,
ſicq; in ſupremã dignitatẽ prout hic capitur. Et ſecûdû
30 Accurſiû dicitur Imperator † quia ſubditis imperat, i.
imperare poteſt, ſecûdû Cynû & Signo.conſi.129.colu.
1.& ſic imperandi poteſtatẽ habet, non autẽ ab actu qui
31 nec in homine ſemper eſſe poteſt † l. ſeruientes.inf.de
ſerui. ritu.gene.faciunt quæ hic pulchrè ſcribit Bal.col.
5.de dignitate quæ ſæpe inuenitur in habitu, nõ in exer-
citio, de tutore qui etiam quòd nõ adminiſtret, dicitur
tutor & de eccleſia quondã curata, quæ nõ perdit nomẽ
eccleſiæ curatæ, licet omnis eius populus alio ſe trãſtule
rit, vel deceſſerit, eſt enim cû ſpe & aptitudine reparatio
nis. Sed aduertas, quia attenta ratione prædictæ expoſi-
tionis pater, dominus, Abbas, nomine Imperatorio poſ-
ſunt appellari, pater enim filijs, dominus ſeruis, Abbas
monachis imperant, iudice Cyno. Imperator poteſt du
pliciter accipi, vno modo anthonomaſticè & infinitè,
alio modo determinate, primo modo capitur ſolus Ro-
ma.princeps, quia oĩbus Imperat. l. de præcario.inf.ad l.
Ro.de iac. Secûdo mõ quilibet dici põt Imperator, hãc
ſol.in effectum tenẽt hic Alb.& Ang.& Sign. ꝑalleg. Sed
32 canoniſtæ dicit Bal.col.2.† ponunt Papã ſupra eius ver-
ticẽ, qui ptãtẽ confirmandi infirmãdiq; electionem Im
peratoris hẽt, & ex cã legitima priuandi, quæ ſuperiorita
tis argumenta inquit eſſe canoniſtarû, q̃ eſt cõis conclu-
33 ſio † ab eccleſia dependere Imperiû, vt ꝑ doc.in c.nouit.
in gl.2.de iud.& dicit Præpoſitus.in c. cauſam quæ el.2.
ad fin.pen. col. qui fil. ſint legi. ꝙ licet demonſtratiuæ
rõnes fieri nõ poſſent, tñ ſufficit ita eſſe obſeruatû. l. mi-
nimè.inf.de legibus plenius quæſtionẽ hanc tangit Car.
Alex.in c.cum ad verum.96.diſt.ꝑ 14.col.vbi ridet argu
mentis Florentini Poetæ, qui ab Eccleſia non depẽdere
Imperium aſſeruit.multaq; alia quæ in cõtrarium addu-
ci poſſent confutare conatur. facile herclè eſſet in pûcto
iuris opinionem cõtra eccleſiam tueri, ac defendere, ſed
durum eſt contra ſtimulum calcitrare, tranſeamus ergo
cum alijs, & ſi Petrarcha in lib.ſuo epiſtolarû ſine tit.epi
ſtola.4.q̃ incipit apud te. cum epiſtola ſequẽti apud po-
pu.Rom.conquerat̃, qui cuidam ciui ſuo qui affirmaue
rat Imperium Rom.ẽt nunc Romæ & penes pop.Rom.
tñ eſſe iuſtę defenſionis facultatem tolli perireq; patere
tur. ipſe verò ibi defenſionem illius aſſumpſit & probare
nititur ſed non eſt à ꝑdictis recedendum. Propterea dû
in ſolu. prædicta dr̃, ꝙ Imperator omnibus Imperat. &
nemo ſibi, intellige Papa excepto, qui in terris vicem dei
34 gerit. & nec Deus eſt, nec homo, † vt per gl.in proœ. cle.
in verbo Papa. Bart.verò hic aliter ſoluit oppoſitionem,
elegantem ponens theoricam, cuius ſecundum mem-
brum ad ſolutionem oppoſitionis nõ ſpectat. ſed Bar.po

ſuit vt materiam perficeret. Ex doctrina Barto. colligas
35 primo concluſionem † quòd nomina verbalia ſecun-
dum nomen verbi ſignificãt. intellige à quo formant̃ &
deſcendunt. l. tugurij. cum gl.ff.de verb.ſig. in qua mate-
ria an & quô arguere liceat, ſcribit latè Fely.in proœ.de-
cre.fol.3. Secundo ex dictis Bar. colligo ꝙ noĩa verbalia
ſignificãtia dignitatem vel exercitiû, vbi ſolus act⁹ exer-
centis nõ ſufficit, ſed ex alio dependentiã habẽt, exerci-
tium illius actus verbalis non hẽt inducere effectû illius
nominis, exẽplum in doctore, nõ ſequit̃, docet quis ergo
doctor eſt, oportet.n. ꝙ fuerit doctorat⁹ inſignia aſſecu-
tus, ideo ceſſante illo pręambulo nõ dr̃ doctor, ſequunt̃
36 cõiter ſcrib.ĩ c.1.in vlt.col.de iud. Ex quib. † infert Bar.
in propoſito principali, ꝙ Imperator dignitatem habet
quæ nõ dependet ex ſolo noĩe, ſed etiã ex quibuſdã prę
ambulis, vt ex electione & coronatione.c.per venerabilẽ
de ele. licet ergo quis imperet vt pater, dominus, Abbas,
Imperator nõ dicitur, habito reſpectu ad dignitatẽ ſine
illis ꝑambulis, quæ in predictis minimè adſunt, & cõiter
approbatur, vt.n.inquit Dec.in d.c.1.in 2.lec.col.pe.iſtis
caſib.in plus ſe habet etymologia q̃ vocabulû, ideò nõ
37 valet huiuſcemodi argumentatio. Fel.in † proœ. Grego.
col.8. verſi. tertius modus. Et incidenter pondera, velle
38 Bar. ꝙ ante coronationem non ſit Imperator, † q̃ clari⁹
exprimit, ad finem iſtius rubr. vbi voluit, ꝙ dicatur tãtû
Rex Romanorum, poſt coronationem Imperator ſiue
princeps, immo ſecûdum Bal.hic col.2.dicitur princeps
optimus, maximus, & Rex regum, ſicq; videtur priuile-
gium ab eo ante coronationẽ cõceſſum non valere, nec
39 ſimiliter eius geſta tenere, † ad quod eſt gloſſema Accu.
in l.fin.ad fi. ſuper verbo inſulas. C. de quad. præſcr. per
tex.illum ſequitur Fely.in c.eam te. col 2. de reſcri. dies
40 enim coronationis, † ortus eſt Imperij. l.oẽs cum glo.in
verbo ortus. C.de fer. Scribentium tamen cõis concluſio
eſt in contrarium, ꝙ valeant geſta omnia per eum poſt
electionem, coronatione nondum facta. vt per Aret. in
proę.inſti.ſuper verbo Imperator col.3. Sign. conſ. 129.
Prępoſitum mediolaneñ.in c.per venerabilẽ col.89.verſ.
q̃ro quarto cû ſeq.qui filij ſint legi. Soz.cõſ.63.col.1.vol.
3. Fran.Cur.poſt tract.ſeu.in cõſi.5.col.13. Dec.cõſi.194.
vbi refert. Corn.in pleriſq; conſilijs idẽ tenuiſſe. hãc opi.
dicit eſſe conſuetudine approbatã ipſe Dec.in c. eam te.
col.2.de reſcri. Et pulchrè Cor.conſ.177.vbi Romanorû
Imperatorû citat exempla, qui non coronabantur, & tñ
erant Imperatores, ꝙ etiam proſequitur in ſua Monar-
chia, Petrus de Monte. Et ſic aliqua Põtificis cõfirmatio
non exigitur, vt poſt Innoc.vult Sign.cõſi.129.col.5.nec
ob. quòd contingere poſſet abſurdum eligi quempiam
hęreticû minuſuè idoneû, nã huic motiuo reſpon. Præ-
poſitus vbi ſupra.col.93.verſi.non obſtat.quarta opinio.
Hoſtienſis hanc qõnem examinat pulchrè, Sal. in l.bene
à Zenone de quad.pręſcr.Card.Alex. in c.in nomine dñi
23.diſt.vbi pariter tangit verû ſummus Põtifex ante co-
ronationem & intronizationẽ poſſit adminiſtrare. Ad
q̃ omnia vide Iaſ.cõſi.145.col.4.in 7.fundamento vol.2.
Deci.in conſ.588.Pariſi.in conſ.1.lib.2. Probat ẽt ibi Si-
gno. ꝙ rectè ante coronationem Imperator nuncupet̃
41 † quãuis moris non ſit, facit qđ ad hoc referendo dixi-
mus, appellari antiquitus Imperatores ẽt ſi non corona-
42 rent. Ex † quib. ĩferri poſſe vr̃ parum operari coronatio
nẽ. Sed imò multum ꝑꝑ ſacrã vnctionẽ & cõſecrationẽ,
de quibus in cle.vnic.vbi Barb.§.fi.col.2.de iureiu. Et de
43 trib.coronis † quas Imperator capit, q̃ quales ſint, quid
deſignent, & vbi capiant̃, late tradunt Sign.& Pe. de Mõ-
te prællegati, & ſcribit elegãter Bal.cõſ.359.vol.1. ꝙ an-
tiquitus Florẽte Romano Imperio, ĩuiſibilis corona Im-
perialis à Deo imponi dicebatur, materialis verò, & viſi-
bilis ipſa infula Imperialis erat, de qua in l.bñ à Zenone ĩ
fi.C.de quadr.ꝑſc. Hẽt aût vrbis ꝑfectus ex conſuetudine
44 priuilegium ĩ coronatione, q̃ fit Romæ, † vt Imperator
oĩbus ſuis ſatisfaciat creditorib⁹, dû procurata non ſint
debita,

debita,dolus enim nõ patrocinaretur.ita Bar.ĩ prin.l.j.ff.
ſi quis teſt.liber eſſe iuſſus fuerit.Barb.cõſ.56.ſol.j.vol.1.
45 & Fely.ĩ c.fi.col.fi.de teſti.De origine Imperij † pulchrè
tetigit Florentinus poeta in 6.&.7.capite vltimæ partis,
Card.Alex.in c.cum ad verum.96.diſt.Petrus de monte
loco præall.Bal.in d.auct.habita.in 6.no.C.ne filius pro
46 patre.De electoribus Imperij † inuenies in d.c.venerabi-
lem.& in c.ad apoſtolicæ in gl.ſuper verbo: illi aũt,de re
iud.lib.6.extatq; tractatulus quidam impreſſus de mõ e-
ligẽdi & creandi Imperatorem.Inuenimus quoq; Geor
gium Merulam antiquitatis viceco.lib.1.ſic ſcribere.Re
47 ſtitutus † in ſacerdotium Gregorius.v.legem ex pontifi-
cia auctoritate de Imperatore eligendo atq; creãdo ſan-
xit,q̃ ad nr̃a vſq; tp̃a ꝑ quadringintos & amplius annos
ſeruata eſt,ne in Imperium prout hereditarium filij à pa
rentibus excipiantur,aut qui opibus & armis plus poſsit
illud vſurpet,ſed paucorum procerum ſuffragijs deſigna
tus,mox auctore Pontifice,iuſtum & legitimũ is Impe-
riũ poſſideat.Cui vt notat Abb.per illũ tex.in d.c.venera-
bilem in vlt.no.duces & alij Principes præſtare tenentur
iurãm de fidelitate & obedientia, quo iuramento nõ liga
ri iurantem aſſerit, eo depoſito ab illa degnitate. Et dẽt
Romam proficiſci ad eam coronam ſuſcipiendam, nec
pro eo poteſt procuratorem mittere, Bal.& alij ꝑ illum
tex.in tit.de pace iur.fir.in fi.in vſib.feudo.Romanorum
48 aũt primus Imperator † in quem populus Romanus trã
ſtulit Imperium Octauius fuit Auguſtus, ſecundũ Paul.
Caſt.in l.nõ ambigitur infra de legi. quod ꝑ hiſtorias ſa
tis probari põt: hinc Oroſius.c.18.libri ſexti,hoc inquit
die primũ Auguſtus ſalutatus eſt, qđ nomẽ antea cũctis
inuiolatum,& hucuſq; cæteris inauſum dominis,atq; ex
eo die ſumma rerũ ac poteſtatum penes vnũ cœpit eſſe,
& manſit,qđ Greci Monarchiam vocant,qđ notabis ad
declarationẽ.l.1.inf.de conſt.prin.& vltra vide Suetoniũ
in Auguſto ſub titu.de honore ei collato, ibi, Senatus te
cõſentiens cum pop.Rom.ſalutat patriæ patrẽ, & ſi ob-
ſtare videatur qđ in Tyb.idem ſcribit tit.de acceptatio-
ne Principatus ibi,quaſi coactus q̃rens miſerã & onero-
ſam iniungi ſeruitutẽ recipit Imperiũ, non eſt tamẽ rece
dendum ab opi.prædicta vt probabo.in ſ.de orig.iur.in l.
2.in verſi.fi.primæ partis,ꝓbaboq; ꝑat.Tranquilli dictũ
per concluſionẽ quã ibi firmabo, q̃ poſt Imperij in prin
cipem trãſlationem, Imperiũ adhuc dependebat à pop.
Rom.qui illud prout volebat transferebat, & ſic fiet po-
tius qõ reuocabilis.Quę Imperij trãſlatio an valuerit,tan
git Alex.in apoſti.ad Bar.in l.fi.ſuper verbo fuere.C.de le
49 gibus.Romanos verò excellere, † & cũctis dominari na
tionibus.effecit reipu.cura & protectio,quouſq; eñ pu-
blicam magis rem q̃ priuatam dilexere, creuere in priua
ta & in publica, poſtquam aũt animũ conuerterunt vtrã
que perdiderunt,vnde ſcribit Pau.Caſt.in tit.de Iuſti.C.
confir.in prin.tria Romanorum deſtruxiſſe rempu. pri-
uati commodi amorem,occultũ odium, & inciuile cõſi
lium.Sed vt è diuerticulo reuertamur ĩ viam,Ex doctri-
50 na Bar.colligas tertio† q̃ noĩa verbalia delictũ ſonãtia,
vt calumniator præuaricator,& ſimilia,ex vno actu veri-
ficãtur,vt per eum quem communiter ſequuntur ſcrib.
vt late ꝑ Deci.poſt Abb.in c.1.col.fin.in 2.lec.de iud.vbi
Mod.repe.hoc procedere dicũt,qñ talia nomina ab actu
denominantur,ſecus ſi ab effectu vt in mercatore, & fuit
cõſideratio Bal.in rub.C.de cõſt.pecu.circa fi. Parp.vult
dictum Bar.ẽt in noĩbus verbalibus quæ delictum non
ſonant,procedere,& mentem Bar.eſſe ait generalem po
nere regulam, etiam in non ſonantibus delictum, patet
dum fallentiam in mercatore ſubdit,quæ ſub regula deli
cti cadere non põt, ergo præſupponit aliã regulã de non
delicto,quia exceptio debet eſſe de regula.l.j.ff.de reg.iu.
cum ibi notatis.Erunt itaq; regulę duæ. Prima q̃ verba
delictum ſonantia in vno actu verificantᷣ,fallit in trib.ca
ſibus per Bar.poſitis.Secunda regula pariter non ſonãtia
delictum,in vno verificantur actu, excepto vno caſu Bar.
de mercatore & artifice.Iſta ampliatio vera non vr̃,vt ex
Bar.in l.mariti in §.qui quæſtum.ff.de adul.cognoſcitur
dum ponit q̃ ille qui ſemel eſt hoſpitatus non dicitur
hoſpitator,& hercle exceptionem Bart.hic de mercato-
re ineptam arbitramur,ſed fuit mens eius dicere, q̃ mer
cator licet verbale ſit nomen, non tñ in vno verificatur
actu,vt de ſonãtibus delictum dixerat. Pro articuli veri-
tate habenda ex mẽte Bal.in rub.C.de conſti.pecu.col.
fi.& Bar.in d.§.qui quæſtum.& in l.legatis ſeruis de lega.
3.dum quæritur an verbalia non ſonantia delictũ in vno
51 verificẽtur actu,ſic diſtinguẽdum arbitror,† aut ſunt no
mina dicta à profeſsione & acquiruntur profitendo.Bal.
loco ꝑal.ſequiᷣ Io.de Ann.in c.1.col.1.de cler.percuſ.aut
ſunt nomina à conſuetudine dicta, ſeu ab actuũ genera-
litate, & vſu exercitioq; non vno acquiruntur actu,vt le-
ctor,hoſpitator,& ſimilia.Aut ſunt nomina quæ non de
nominãtur reſpectu actuum in genere,ſed reſpectu vni⁹
actus,& ex vno verificantur actu, vt ſicut habẽt in ſe for
male eſſe,ita & noĩs habeãt eſſe,vt procurator, licitator,
emptor,venditor,& ſimilia.Diſtinxit etiam in prędictis
locis Bar.an ſint noĩa aſſumpti à ſeipſo officij deſignati-
ua,vt mercator,hoſpitator, & in vno nõ verificantᷣ actu,
aut ſunt deſignatiua alicuius officij ab alio aſſumpti, &
tũc ſecus,ſequiᷣ Io.de Anna.prella. loco. Subdit à regula
ſua Bar.tres limi.ſequitur ſimpliciter Abb.in c.j.col.fi.de
iud.ſed Dec.ibidem in 2.lect.col.vlt. melius ait eſſe dice
re cõcluſionem prædictam locum ſibi nõ vendicare in
nominibus quæ ex conſuetudine & frequentatis actibus
acquirũtur,vt per Bal.in rub. pręall.Aduertas etiã q̃ ter-
tia Bar.limi.de plagiario,quã Abb.& Dec.ſequũtur,vera
nõ eſt.Bar.in l.abducta in fi.C.de fur. dicẽs lege nulla ca
ueri, ſeu requiri vt habeat quis conſuetudinẽ ſic faciẽdi,
ſequiᷣ ibi Pau.de Caſ.& alij.Pro qua opi.cõtra Bar.hic q̃
plagiũ ex vnico cõmittatur actu.multa ĩuenies iura.ff.&
C.de pla.in ff.l.j.& 4.in C.l.pen.& l.abducti ibi,liberę.n.
perſonæ ſolicitatione crimen cõmittitur. quæ verò ſit i-
ter palagium,& furtũ dr̃ia tradit Paul.in d.l.ſi abducta.
52 Mercantia autem vna † mercatorem,dicit Bar.non fa-
cit,de quo per ſcrib.in d.c.1.in vlt.col.de iud.& Fely.in
53 proce.Greg.col.fi.Et quis dicaᷣ mercator,† ſubdit Bart.
ſtari opinioni vulgi,ſicut de artifice dr̃, q̃ ille propriè ap
pellatur artifex,quem vulgus artificem appellat. l. ſcien-
dũ ĩ §.illud.ff.đ edil.edi.ꝓ quo plura adducit Fel.ĩ proce.
decre.col.3.ſed pungitur hic Bar.per Parpa.dicentem.§.
illud.ſuper quo ſe fundat Bar.nihil facere,quia ad ſignifi
candum quem peritum artificem, bene ad vulgi recurri
mus opinionem,ſed ad ſignificandum quem artificẽ ſim
pliciter,tex.non remittit ad opinionẽ vulgi.Mihi autem
tex.ille totum oppoſitum dicit, q̃ ſi quis promiſerit artifi
cem,ꝑfectum præſtare non tenetur,ſed talem qñ vulg⁹
appellat artificem. Vtrum aũt ſtante habitu nominis ſi-
ne exercitio & actu perdatur nomen ipſum,conceſſaque
ob illud nomen,puta ſcholaris qui non ſtudet perdat no
men ſcholaris,& ſcholariũ priuilegia, & pari modo do-
ctor qui non docet,& mercator qui nõ mercatur, plenè
tãgit Fel.in proce.Greg.col.9.Dec.in c.1.col.fi.in 2.lect.
de iud.& Barb.in cõſ.17.col.pen.& fi. vol.1.Et male fa-
ciens ſpectantia ad ſui noĩs etymologiam, vtrum nomẽ
54 amittat,† vt iudex male iudicans deſinat eſſe iudex, chri
ſtianus male faciens opera chriſtiani,vſurpator ſit nomi
nis chriſtiani, & ſacerdos cõtraria ordini operans ſacer-
dotis nomen perdat,tractat Fely.in c.ius genera.col.4.
55 in prima diſt.decre.In eo tex.ibi.Iuſtinianus,†eſt qõ cur
Iuſtinianus ſit dictus, Accur.hic primò dicit quia filius
Iuſtini,pro qua expoſitione adduci poſſe vĩr aperta iu-
ra in §.eſt & aliud.verſi.ſed primus quidem inſtit.de do
na.& in §.cecus inſti.quib.non eſt permiſſum fa.teſt.vbi
Iuſtinianus Iuſtinum patrem ſuum appellat,ſed quia ad
oppoſitum vr̃ tex.in cap.librum habeo,16.diſt.vbi dici-
tur quòd Cõſtantini filius fuit,vacillãt doctores antiqui
tatis & hiſtoriarum ignari.Bar.Bald.& Alb.hic,& ligno.

conſi.129. colu.3. dicunt hunc Iuſtinianum verè Iuſtini filiũ fuiſſe,per dicta iu.& de alio Iuſtiniano loqui.cap.librũ habeo, quod nó negamus. fuit.n. ſecundi Conſtantini filius Conſtantinopolitanus. xxvij. Imperator, qui poſt patrẽ ſuũ Conſtantinum ſecundũ imperauit prima vice annis.x.homo bonus,prudens,& catholicus,deinde in ferã beſtiã cóuerſus Imperio priuatus fuit, naribusq; mutilatus,& in exiliũ miſſus,poſteà reſtitutus recuperauit Imperiũ, vt moderniores ſcribũt hiſtorici. & in ſupplemento Cronicarum lib. x. traditur. Iuſtinianus autẽ noſter.xvii j. fuit Cóſtantinopolitanus Imperator & Romanorũ xlix.Pau.diaconus lib.17.cap.3.ſicque præceſsit Iuſtinianus noſter Iuſtinianum Cóſtantini filiũ, medijs decem Imperatoribus. Errant tamẽ doct.Iuſtinianũ noſtrum vere Iuſtini filiũ fuiſſe aſſerentes, fuit enim nepos ex ſorore Iuſtini, de patre naturali apud hiſtoricos nulla eſt mẽtio,vt ex Pau.diacono & hiſtoricis pall.colliges. Verũ vt plenior huiuſce hiſtoriæ habeatur notitia, plures Iuſtini Imperarũt, vt docẽt hiſtorici.Iuſtinus de quo hic eſt ſermo primus fuit & ſenior, eratq; Trax, de quo Põpo.lib.2.de vitis Imperat.ſic ait, Iuſtinus Trax ſine imaginibus, ſine tribu, vtroq; parẽte ignobilis, à teneris annis ſuũ cuſtos,deinde bouũ, poſt ſigna Marij cuiuſdã magiſter.natus annos.16.militare cepit manu promptus & doctus hoſtem ferire,ſortẽ mutauit, princeps ordinis fuit,hinc promotus comes factus eſt, & mortuo Anaſtaſio creatus Imperator in oriente, ipſe Iuſtinus, ſororis ſuæ filiũ Iuſtinianũ cóſulem fecit cũ Valerio collega,anno eius imperij.9. calend. Aprilis Iuſtinianũ adoptauit, cóſortẽ imperij fecit, quarto poſt mẽſe deceſsit, quũ imperaſſet annis.ix.mẽſibus.2. fuit itaque Iuſtinianus filius adoptiuus Iuſtini, & nepos ex ſorore, Ex quibus infero nó procedare primã expoſitionẽ à doctoribus approbatã Iuſtinianũ fuiſſe nuncupatum propter adoptionem à Iuſtino factã, nã erat Iuſtinianus antequam adoptaretur à Iuſtino:ergo ineptè loquuntur aſſerẽtes eũ dictum Iuſtinianũ quia filius fuerit Iuſtini, fateor filiũ Iuſtini adoptiuũ, ſed ante talẽ adoptionẽ dicebatur Iuſtinianus. Secundo interpretatur hic Accur. dictũ Iuſtinianũ à iuſtitia quã ſemper coluit,& alijs colendam mandauit,ſed nó ſapit,quũ tale nomẽ habuerit antequã hęc faceret,& prius quã imperaret, quo tempore, qualis futurus eſſet incertum erat,iuxta gl.inſti.de iuſti.& iure, ſuper verbo aduertit.Melius eſt ergo dicere cum Signo.in conſ.129. col.3.vocatum fuiſſe Iuſtinianum quia ſic placuit parẽtib.& his qui ſacro baptiſmate eum exornari fecerũt. Dicit etiam hic Cyn. & Alb. ꝙ hæc diſputatio quum ſit de noĩe proprio, quod imponitur ad libitum, ꝑtinacib.eſt relinquenda,iuxta.l.2.cum gl.C.de conſtitu. pecu. & qđ à nomine proprio non liceat ſumere arg. vltra Signo.ibi & Bal.hic col.4.latè ponunt ſcribentes in rub.ff. ſol.macrim.& Fely.in proœ.Grego.col.7.Valla autem in elegãtijs.ca.455. hunc noſtrum Iuſtinianum non nouiſſe iura,nec forſan latinas litteras ſcribit,quod nemo,ſubiungit,miretur, tum quia ſemper in gręcia vixit, tum quia ſe dñm Iuſtinianu vt ex numiſmate eius apparet dici voluit,quod à more Romano alieniſsimũ eſt, cui ſubſcribit Alciat.lib.4.diſpũ.c.7.& Budeus in l. fi. infra de edil. edic. Suidam Græcum Hiſtoricum ſic teſtantẽ referũt. Sed pace iſtorũ ſalua,fuit Iuſti. nr̃ vir maximi diuinique ingenij,ac ſplẽdidæ doctrinæ, nec veriſimile eſt qđ tam immenſum,admirabileq; opus,vt eſt iuris corpus,tanta perfici curaſſet diligẽtia,niſi & literatiſsimus fuiſſet,quũ ignorantes & annalphabeti literarum curã minime habeant,vt rerũ magiſtra docet experientia, vetus eſt adagiũ.nihil cũ fidibus graculo,nihil cum amaracino ſui, vt ad caloẽ atticarũ noctium ponit Gellius. Ad illius Gręci Hiſtorici teſtimonium,rñdeat Iuuenalis dum ait, Creditor olim vellificatus athos. quicquid Græcia mẽdax audet in Hiſtoria;hinc ſcribit Plinius in Proœmio quarti libri.Sicut literarũ claritas ita omnis fabuloſitas ex græcia effulſit,& Cicero in oratione pro. L. Flacco de gñe Græcorum loquens. Tribuo inquit illis literas,do multarum artium diſciplinã,non adimo ſermonis leporẽ, ingeniorum acumen,& dicẽdi copiam, teſtimoniũ, religionẽ, & fidem, nunquã illa natio coluit.vnde ortum eſt adagium teſtimonium Græcum, quanta ergò ſit adhibẽda fides gręculo illi hiſtorico ex prædictis cognoſce,& quæ prefati dicunt, forte poſſent procedere in aliquo ex alijs Iuſtinianis. Erat hic princeps fide catholicus,in operib. rectus,in iudicijs iuſtus, ideoq; omnia ei cócurrebant in bonum,teſtis Paul.diaconus lib.18.vbi refert eum extruxiſſe intra Conſtantinopolim vrbẽ Deo templũ,qđ ſanctã ſapientiã nominauit,cuius opus adeò cũcta ædificia excellit,vt in toto orbe huic ſimile nó poſsit inueniri, regnare cepit anno ſalutiferi partus.529.vt lib.17.Paul.diaconus ſcribit. ab vrbe códitа vſq; ad ſui imperij tpa mille penẽ & quadringinti decurrerunt anni,vt dr̃ in l.2. circa prin.C.de vete.iure enuc. regnauit annis.39. Põp. loco præalle. De ipſius laudibus & geſtis magnificis,ſcribit ẽt Dantes in vlt.parte. c. 6. & ſeq. Infortunij tñ expers non fuit,quum teſte Euſebio Cęſarenſi,& alijs quibuſdã Moderníoribus hiſtoricis, amens & ſtultus iampridẽ factus in ægrotationẽ tandem incidens interierit anno ſalutis chriſtianæ.565. teſtis ẽt Pomp. prẹallegatus. Quod nos minime recipimus,ſed prefatos æquiuocare arbitramur, nam Paul.diaconus lib.vlt.c.2.ſic habet.inter hæc Iuſtiniano Principe vita decedẽte, Iuſtinianus minor Rẽp.apud Conſtantinopolim regendam ſuſcepit, vir peſsim⁹, & omni auaritię deditus, hic quũ in hęreſim delapſus à diuinis aurem cordis auerteret,iuſto Dei iudicio,ammiſſo rationis intellectu, amens effectus eſt, & ibidẽ ſequẽti ſcribit capite,ꝙ quum annis.11.regnaſſet, amentiã quã incurrerat tandẽ cum vita finiuit,ſicq; alius à nr̃o fuit Iuſtinianus,qui amens vitam finiuit, quũ vt pręſcripſimus non tantum.xj. ſed annis vno de quadraginta Imperauerit,qui amentiã igitur incurrit Iuſtinianũ iuniorẽ fuiſſe credimus,quẽ aliqui Iuſtinũ iuniorẽ appellãt. Cóprobo prędicta.vt.n.hic Cynus refert.Io. Fab. in proœ. inſti.ac Scue. in tract.de modo ſtuden.col.xv.relatus eſt hic noſter Iuſtinianus in cathalogũ ſanctorũ,ꝙ veriſimile non eſt fuiſſe factũ,ſi amens,& ſtultus iampridẽ factus interiiſſet,habui hęc de Iuſtiniano nr̃o, quia paucis cognita ſcribere,Ijs ẽt adde quòd Iuſti.hic non appellat ſe dominũ prout ĩ rub.inſ.de iu.om.iud. ibi. domini Iuſtiniani. Et melius exẽplo, Cęſaris Auguſti, qui dñi appellationẽ vt maledictum & opprobrium ſp exhorruit, edictoque prohibuit,vt Tranquillus in eius vita ſcribit.Et Fran.Petrar.lib.14.epiſtolarum epiſtola prima ſub pen.Et Laur. Valla.in eleg.c.455.vbi Iuſtinianum reprehendit, qui vt ex eius numiſmate apparet,ſępe dñm Iuſtinianum ſe voluit appellari,ineptum.n.id eſſe ſcribit & gothicum magis redolere ꝙ̃ latinum,vt ẽt ſuperius retuli.Melius ergo hic,quãuis excuſari poſsit Iuſt. in alijs locis ꝙ nó à ſeipſo ſed à ſuis miniſtris dñi titulus fuerit poſitus, ad quod facit tex.in proœ.inſtit.in §.igitur poſt libros. Sed iuxta

56 prędicta quęro † cur Imperatoris nomen in Coronatione non mutetur,vt papę,reſpon.in Pontifice mutationem fieri,vt oſtendatur, ad mutationẽ nominis factam eſſe mutationẽ hoĩs,quia qui primo purus homo erat,factus eſt Dei Vicarius in terris.22.diſtinct.c. 1. ſed obſtat quia etiam Imperator in terris eſt Dei miniſter, & Vicarius,in temporalibus.l.1.in prin.C.de vet.iur.enucl. ꝗuis poſſet ad illum tex.rñderi,vt per Dec.in c.nouit col.4.de iud.& Barb.conſi.1.col.26.volum. 3.vel dicere poſſes in Papa fieri mutationem nominis ad Chriſti imitationẽ, cuius actio,noſtra fuit inſtructio. c. ſignificaſti.de elect. nam Chriſtus in promotione Petri, nomen ei mutauit, quum primo Simon vocaretur Matth.cap.26.& c.in nouo.21.diſt.ideò alij Pontifices, Chriſti ſequentes veſtigia,idem fecerunt, & maximè quia turpe nomẽ & tantę dignitati inconueniẽs habere poſſent, Imperatores autẽ antiquo-

antiquorum moribus ſe conſormant, qui mutationẽ no
57 minis non fecerunt. In eod. tex. ibi Cæſar † ab Auguſto
cæſare ſi credimus Accurſio quilibet Imperator dictus
eſt Cęſar, ſequitur Alb. & Signor. conſ. 129. col. 3. Cyn. &
Bal. diſſentiunt, quia ab Auguſto bene dicti ſunt alij Au-
guſti, ſed Cæſares dicti ſunt à Iulio Cæſare eius auuncu-
lo, primo Romanorũ monarcha, & qđ fuit nomen indi
uiduum, factum eſt nomen generis & dignitatis, glorio-
ſum. n. reputarunt ſucceſſores tale nomen aſſumere, iux-
ta ea q̃ dicim⁹ infra in §. nos verò, in verſi. diſcipuli, Mul
ti tamẽ ante Iuliũ dicti ſunt Cæſares, & ipſe Iuli⁹ ab auo
ſuo Cęſaris aſſumpſit nomen, vt in 14. cõmentariorũ. li.
58 Volateranus ſcribit. Et inter † Cæſarem & Auguſtũ id
intereſſe ſcias, ꝙ Auguſti dicebantur qui regnabant, &
auctore Senatu Imperatoris nomine decorabantur, Cę
ſares verò qui ab ipſo Auguſto ad regendam prouinciã
aliquam eligebantur, cum titulo Cæſaris ſucceſſuri poſt
illius mortẽ in imperio, vt ex Ammiano Marcellino co-
gnoſces. Item Ant. Sabellicus lib. 8. ſeptimę Aeneadis ſol.
126. ſic habet. fuit Cæſarum declaratio non imperij di-
gnitas, ſed quæ gradum ad Imperium faceret, & velut ꝑ
manus ab eo qui Auguſtus & Imperator fuiſſet Cæſares
Imperij regimen acciperẽt, hinc etiam Spar. in Aelio. Ve
ro. Auguſti ergo noĩe Imperator ſignificabatur, at quiſ-
quis Cæſar creabatur, tanquam Principis filius & deſi-
gnatus Auguſtæ maieſtatis hæres creabatur, per quæ in-
telliges illud Oroſij dictum libr. 1. cap. 16. dum ait, hoc
periculo itaque Diocletianus permotus Maximianum
herculeium ex Cæſare fecit Auguſtum. Subiungit poſt-
modum gl. hic ſuper verbo Cæſar, vel ſic dictum fuiſſe
quia de vẽtre matris cæſus fuit, põt hic ſermo dupliciter
intelligi, vel ꝙ de Iuſtiniano ſeu de aug. ſenſerit, & tunc
minus bene, neq; probat cæſos fuiſſe, ſecundus ſenſus, ꝙ
de Iulio Cæſare intellexerit, prout Alber. & Bal. intellige
re vidẽtur, & iudice Bal. ſecto matris vtero ſe vidit, ne ſu-
periorem videret, quemnã ad hoc genuit vt oĩa Cæſar eſ
ſet, ſed & iſtud falſum eſt, vt ex Tranquil. & Plut. in vita
Cæſaris facilè cognoſcit̃, dum tradunt ꝙ exiſtente, qõne
de ſacerdotio, oſculatus eſt Cæſar matrẽ ſuam iurans, ſe
non rediturũ domũ niſi pontifex maximus efficeret̃, &
ſic de vterõ matris mortuæ cęſus non fuit, & in cõmenta
rijs ſuis nõ ſemel eius matris meminit. Sed q̃uis in Iulio
Cęſare non procedat deriuatio prædicta, tenendum eſt
tamen dictũ fuiſſe Cæſarem à cęſo matris vtero. Plin. c.
9. lib. 7. auſpicatius ait enecta parente gignunt̃, ſicut Sci-
pio aphricanus prior natus, primusq; Cæſar à cæſo ma-
tris vtero dictus, qua de cã & cæſiones appellati. Simili
mõ natus eſt Manilius qui Carthaginem itrauit. Minus
bonus eſt etiam ſenſus Accurſij, dũ ſubijcit vel dictũ Cæ
ſarẽ, quia cedi appeririq; ventrẽ matris fecit, vt locũ con
ceptionis ipſius videret. nam vt ex Trãquillo & alijs hi-
ſtoricis notum eſt, id Neroni aſcribit̃. Tenẽda eſt prima
expoſitio, & videmus ẽt hodie ſeruari, quia Imperatoria
maieſtas, Cæſarea maieſtas nuncupat̃, & ipſi Imperato-
res ſe Cæſares dicunt, & quaſdã alias expoſitiones ſuper
hoc nomine iuenies ꝑ Spar. in ælio Vero. In eod. tex. ibi
59 flauius. † Exponas dicit Accur. ſi habeas flauus. i. rube⁹,
ſi flauius, i. quia deuicit flauos. Bal. primam tenens dicit
ꝙ pulcher corpore præſumitur habere bonam animã,
ſic air Federicus, dicebat̃ rubeus à barba rubea. gaudeãt
itaq; rubri dicit Signo. conſi. 129. col. 2. participant. n. in
colore cum Imperatore hanc ẽt ſequitur Faber poſt gl.
in procœ. inſti. dicens ꝙ Dauid rex ſimilis erat coloris, vt
ſcribitur Regum primo, cap. 17. & ipſe etiam ſimilis, iõ
gaudet, ſed iudice Signo. præalle. non habent tales multũ
gaudere, quia rubro detrahitur in fide, allegat, ſed ad ba
liſtam. l. 2. cũ no. itra de teſti. poſſet adduci illud vulgare
raro rubeum fidelem, refertur in l. 1. ꝑ Doct. infra de iu-
riſd. omn. iud. Ariſto. tñ in libro de phiſionomia dicit,
ꝙ flaui boni ſunt, & multum prodeſt phiſonomia, Bald.
in. l. 2. col. 2. C. quorũ appel. non recip. & eſt Flauus color
ex viridi, ruffo, & albo concretus, rubeus autem eſt ruffu
nigrore multo mixtus, Gel. c. 26. lib. 2. ſequor tamen ſe-
cundam expoſitionẽ, quia tex. noſter & antiqui codices
flauius habent, tum quia ex ſequentibus per quę declarã
tur præcedentia. l. ſi ſeruus pluriũ. §. fi. ff. de leg. 1. id ſua-
detur, ſunt enim ſequentes tituli ac nomina à prouincijs
per Iuſtinianum deuictis, ergo idem dicendũ eſt, de hoc
immediatè præcedenti, attamen Paul. diaconus, & Põp.
letus, alijq; hiſtorici tractantes geſta Iuſtiniani, de flauij
vocabulo verbum nullum fecere, vnde melius eſt forte
dicere ꝙ ſicuti Iuſti. a prædictis Cæſare & Aug. denoĩa-
tionẽ ſumpſit, Ita Flauium quaſi de gente Flauia originẽ
traxerit, prout etiam Veſpaſianus, de qua gente Flauia
61 plura ſcibit Sueton. In eodem tex. ibi Alamanicus † lego
Alemanicus, vt ex ſtatim allegandis patebit, qđ exponit̃
i. quia deuicit Alemanos, qui & Germani dñr ſecundum
aliquos, nos à veritate alienum credimus, ſi. n. idẽ eſſent
germani, quod alemani, cur Imperator titulũ germanici
ſtatim ſubiunxiſſet? ſuperflua equidẽ eſſet repetitio ope-
62 ræpretium igitur arbitramur eſſe † inueſtigare quid ĩter
alemanicum & germanicum interſit, & quę ſint, qũoq;
differant hæ prouinciæ, qua in re diſcere mallem quàm
docere. Alemanię fines nullum comperio ſcripſiſſe, qui-
nimmò alemanorum nomen à geographis penè oĩbus
antiquiorib. Strabone, Pom. Mella, Dionyſio Ptolomęo,
& Plinio ſupprimit̃, & noſtri tpis extant ſcriptores qui-
dam, qui & ipſi nullam alemonorũ mentionem faciunt,
addubitantes tale nomen ſcriptis ſuis inſerere. alemanos
populos, lego apud Seruium grammaticum ſup eo Vir-
giliano carmine Georgicorũ. 4. & curua legunt ꝓpe flu
mina melle. Seruij verba ſunt hæc, populi habitantes iux-
ta lemanum fluuium alemani dñr. vnde Lucanus, Deſer
uere cauo tentoria fixa lemano. ſi igit̃ Seruio credimus,
appellatione lemanorũ intelligentur populi adiacẽtes le
mano lacui qui modo Luſanenſis, modo Gebenẽſis, nũ
cupatur, nec refert Seruium lacum nomine fluuij dixiſ-
ſe, ſic etiam alij plures, & qm̃ Cæſar in Commentarijs, al
teram lemani lacus ripam ad eluetios pertinere ſcribit,
intelligi videntur eluetij patria vandi, chablaſij, ſoſigna-
chi, quin & ager gebenẽſis & ſebuſini, qui hodie Lauſa-
nenſes dñr propriè alemani vocari, nam hi omnes lacui
adiacent, ſed hæc ſtricta nimis deſcriptio, nam ſi hi ſoli
populi, alemani nominandi eſſent, non feciſſent negotia
grauia tot fortiſsimis Imperatoribus Galieno in primis,
inde Conſtantio, qui eorum magnam ſtragẽ feciſſe legi
tur, & Conſtantino magno. Aſinius Italicus qui res ger-
manorũ diligenter præſcripſit, Alemanos in Germania
genus aduẽtitiũ ex varia gentiũ colluuione eſſe dixit, de
quo ẽt Volater. libr. 7. ſed per hoc rei quam inquirimus
notitia minime habetur. Eſt igitur, vt omnes gẽtes qui ci
tra Rhenum & Danubiũ ſiue Iſtrum flumina, regiones
incolunt, germanica lingua vtentes, quæ ad Italiam ver-
gunt, Alemanorum nomine dictas credam, in quib. ętas
poſterior Eluetios comprehẽdit & Suitẽſes ac Suiceros,
qui, cõtra vulgi opinionem, diuerſi ſunt à Sueuis, qui in
media Germania ſunt. Cum Alemanis ergo connumera
buntur & Sedunenſes, Curienſes, ac Tridentini, cum No
ricis Rhetijs, nec non Lepontijs, qui penè omnes Italię à
Septentrione adiacent, vt hoc credam ſuadent Claudia-
ni verba, apud quẽ pluribus in locis Alemanorũ eſt men
tio, vel panegyrij in laudes ſtilliconis. nã vbi Iſtri qui Da
nubius eſt meminit & Rheni fluuiorum, vltra quos Ger
mani ſunt, necnon Sicãbrorum & Belgarum poſt quo-
que Albini fluuium & herciniam ſyluam addit. quotiẽs
ſatiare catheruas Orauit, iungiq; tuis Alemania ſignis.
& panegyrij alia in laudes eiuſdem ſtilliconis poſt illud
carnem Rheni calcator & Iſtri, ſubiunxit. Hæc alema-
norum ſpolijs auſtralibus illa. Ditior exuuijs flauente ſi-
cambri Cęſarię. Germanię autem fines maiores noſtri
dubios reliquere, hos tamẽ auctor Tacitus diffinit. Om
nis germania à gallijs, rhetijſque, & pannonijs Rheno

& Danubio fluminib. à Sarmatis Datijſq; mutuo metu
aut montibus ſeparatur, cætera Oceanus ambit, latos ſi-
nus & inſularum immẽſa ſpacia cõplectẽs. De prædictis
ſitu, morib. populiſq; Germãię late Cor. ipſe Tacit' poſt
librum eius. 21. Diuiduntur hi Germani in plura genera
vt per Pliniũ lib. 4. c. 14. Oroſium lib. 1. c. 2. dum ait inde
Germania eſt, vbi plurimam partem Sueui tenẽt, quorũ
omnium gentes ſunt quinquaginta quatuor, de quibus
ẽt per Volater. lib. 7. Germanorũ laudes in re bellica pul
chrè poſuit Sene. lib. j. de ira, ſol. 2. & Cæſar in commen-
tarijs. pollet in ipſis germanis fons nobilitatis ſecundum
Bart. hic. Aba. verò in c. venerabilem ad fin. 3. col. de elec.
Theutonici ait, dicuntur germani. i. veri nobiles: vel ſecũ
dum Ioan. And. à gignendo dicti ſunt propter fęcũdita-
tem generandi, eſt. n. patria multum generatiua, ſeu vt a-
lij volunt, germani à romanis nuncupati, qm̃ quum pri-
mum Rhenum deuictis gallis trãſgreſsi fuiſſent, vidẽtes
eos & feritate animorũ, & colore flauo, forma præterea
& moribus, & viuendi ritu gallis ſimillimos, germanos
eos hoc eſt gallorum fratres exiſtimarunt eſſe, indegine
hoc eſt nõ aliunde, ſed ibi nati exiſtimantur, qm̃ nõ eſt
veriſimile, aliquos Aſia, aut Aphrica, vel Italia relicta ger
62 maniã petijſſe, informẽ † terris aſperam cęlo triſtem cul-
tu aſpectuq; niſi patria ſit. In tex. ibi gothicus ſic dictus
quia deuicit gothos: Paul. diaconus lib. vlt. c. 1. & Põp. lę-
tus lib. 2. de vitis imperatorũ dum loquuntur de Iuſtinia
no ſcribunt. rurſuſq; belliſarij viribus gothorũ in Italia
gentem capto Guitige eorũ rege, ſuperauit, ideò gothi-
cus dici meruit. Sed Georgius Merula Alexandrinus lib.
j. antiquitatis Vicecomitũ, latè tractans de iſtis gothis &
eorũ regno, dicit, nec potuit Belliſarius cũ nouo exerci-
tu reuerſus & claſſe inſtructiſsima, aut Romam obſidio-
ne eximere, aut hoſtem ferocius ſeuientem reprimere,
quare Cõſtãtinopolim is repetit, relicta Italia barbaris,
verũ poſteà ſcribit, per Narſetem miſſum à Iuſtiniano
id peractum fuiſſe, ſub quo cecidit Totilas, tũc debellati
in totum fuere gothi, tunc finis eorũ regni, tunc vniuer-
ſum gothorum nomen extinctum in Italia, quam cen
tum & quinquaginta annos poſſederant, in quo tempo-
re multa nõ libidinoſè ſolũ, & crudeliter egere, ſed ho-
mines lingua & moribus plurimũ diſtãtes atq; in ipſa vi
ctoria efferari, vrbes multas direptis bonis eiectiſq; ciui
bus, aut euertere, aut barbaris habendas cõceſſere, fędiſ-
ſima quæq; & indigniſsima patientes, populi nil aliud q̃
vaſtationẽ populationemq; agrorum & deſolatas vrbes
deplorabant. Magnam ſtragem iſtorum gothorũ, alias
etiã edidit Roma. pop. vt ſcribit Oroſius lib. 7. c. 26. ſed
maiorẽ adhuc Claudius Imperator, vt Trebellius pollio
63 in hæc verba ſcribit, † Claudius Borrocho illiricũ tuenti.
S. deleuimus trecẽta viginti milia gothorũ. duo milia na
uiũ emerſimus, tecta ſunt flumina ſcutis, ſpatis & lãceo-
lis, omnia littora operiunt, cãpi oſsibus latẽt, tecti, nullũ
iter eſt purum, ingens carthago deſerta eſt, tantũ mulie-
rũ cepimus, vt binas & ternas mulieres victor ſibi miles
poſsit adiũgere, impletę barbaris ſeruis, ſenibuſq. cultori
bus Romanæ prouinciæ, factus miles barbarus colonus
ex gotho. nec vlla fuit regio quæ gothũ triumphali quo-
dam ſeruitio nõ haberet, victi ſunt prorſus gothi, eſt aũt
gothia regio Europæ cõtermina Datiæ. In eo. tex ibi frã
64 chus † deuicit. n. franchos, ſed Faber in proœ. inſti. ſuper
eo verbo non glorientur inquit imperiales ex hoc argue
re, regnũ Franciæ fuiſſe ſubiectum imperio, quia loqui-
tur, dicit ipſe, de quadã francia quę eſt in Alemania, de
qua in. c. j. de ſpõ. vbi hoc nõ probatur, dicam ergo loqui
de Francia, quæ eſt in Gallia, quã ſubditam fuiſſe Rom.
imperio certiſsimũ eſt, vt ex Cæſare, Suetonio, & alijs
hiſtoricis clariſsimè liquet, Defecit primo Gallia a Ro-
manis ſub Nerone, vt Suet. in Nerone ſcribit, quãuis po-
ſteà iterũ reſtituta fuerit: qualiter verò meruit Franch'
Iuſtinianus appellari, tradit elegãs Alciatus lib. 2. diſpũ.
c. 22. cui tamen non ſubſcribo, quia non veriſimilem, ſed
ridiculam rem narrat. & diſpoſuiſſe Iuſtinianũ de parti-
bus Galliæ & Franciæ, ſub duce & præfecto eas cõſtituẽ-
do inuenies in l. 2. col. 1. C. de off. præfect. ꝑtor. aphr. facit
inſcriptio. l. in criminali. C. de iur. om. iud. ſcribit. n. lex il
65 la præfecto Galliarũ ab Imperatore. Fateor ꝙ hodie † vt
ait Bal. in conſi. 217. vol. 3. & cõſ. ſequẽti, Rex Francho-
rum ſuper omnes reges gloriæ & libertatis obtinet coro-
nam, & nemo cõtra illius vexilla præſumit honorẽ, ideò
in regno ſuo æquiparatur imperatori, & ea põt facere
quæ alibi poteſt imperator, vt per Dec. conſi. 269. col. 3.
In eo tex. ibi Germanic', vide quæ ſuper verbo alemani-
66 cus ſcripſi. In tex. ibi Atricus †. i. quia atticos ſiue atheniẽ
ſes deuicit. De quo apud hiſtor. nihil, Pau. Diaco. & Hy-
cop. hoc prætermiſerunt & ꝓpea facit tm̃ verba, de Atti
cis qui ſunt Germaniæ popu. Hiſtri accolæ cũ quib. Iu-
67 ſtinia. rem habuit. In tex. ibi Aphricus † Aphricã enim
ſubegit, vt præter hiſtorias traditur I l. 1. C. de off. pręfec.
prætor. aphr. vbi ſe aphricanũ dicit. Primus autẽ qui co-
gnominatus eſt aphrican' fuit. P. Cor. Scipio qui hoc no
mine victæ à ſe gentis eſt nobilitatus, vt Liuius in x. de
bello punico ſcd'o ad fi. ſcribit. Aphricæ aũt deſcriptio-
68 nem inuenies per Plin. lib. v. In tex. ibi Vãdalicus, † id eſt,
quia deuicit Vandalos, vt præallegata. l. 1. & 2. hinc Pau.
Diaconus lib. vltimo. c. 1. perq; ipſum Belliſariũ vãdalo-
rum gentem capto eorum rege Geliſmero vſq; ad inter
netionẽ deleuit, quos auaros, perfidos, & doloſos ſcribit
fuiſſe Oroſius lib. 7. c. 27. Eſt aũt Vandalia regio Pollo-
niæ ſeptẽtrionalis, & de iſtis plura ſcribit Volater. lib. 7.
ſub. c. de reb. Vandalorũ. Declarata ſunt Iuſtiniani agno
mina ex fęliciter geſtis acquiſita. In aliquib. antiqs codi-
69 cib. alia quædã continentur, prout Alanicus † à deuictis
Alanis qui Europæ ſunt populi, ab Alino fluuio dicti, q̃
vltra Danubiũ in Europa fertur, de quib. plura Volate.
70 præalle. Habent & aliqui Datiũ à deuictis datijs † qui vt
Iuſtinus ſcribit ſoboles ſunt gotharũ, & populi ferociſsi
mi Traciæ. Plin. li. 4. c. 11. & ſeq. Ouidius. Nulla Getis to-
to gens eſt truculentior orbe, hinc ſcribit Spar. in caraca
lo quũ germanici, partici arabici, & Alemanici, quas gẽ-
tes deuicerat, nomẽ aſſcriberet, Aelius ꝑtinax filius perti
nacis dicitur ioco dixiſſe, adde ſi placet ẽt Geticus maxi
mus, qđ Getã occiderat fratrẽ, refert tamen idem. Spar.
in Geta hoc dictũ altius in pectus caracali deſcẽdiſſe, vt
poſtea nece Pertinacis eſt approbatũ. Proſequendo ver-
ba rub. ibi pius † ab Anto. pio ſunt pij cognominati ſuc-
71 ceſſores. §. facimus aũt. in auct. vt liberti de cętero. colla.
6. ſecundum Accurſium, Cynus & Alberic. à pietate ani-
mi pium dictum arbitrantur. l. imperialis. C. de nup. ſed
non eſt dãnandus Acurſ. ꝑ textum, d. §. facimus, allega-
tũ ab eo, vbi eius probatur opinio. §. Primus aũt, qui di-
ctus eſt pius, fuit Quintus Metellus Numidici filius, ſic
nuncupatus eò quòd patrem lachrimis & precibus ab e-
xilio reuocauit, teſtis eſt Plin. đ viris Illuſtri. c. 63. fuit ẽt
pij cognomentum Tyberio Cæſari à Senatu delatũ, au-
ctor Sueton. pietatis verò exempla infinita toto orbe ex-
72 titere † ſed Romæ vnũ, cui cõparari cuncta nõ poſſunt,
humilis in plebe, & ideo ignobilis puerpera, ſupplitij cã
carcere incluſam matrẽ, quũ impetraſſet aditũ, à ianito-
re ſꝑ excuſſa nequid deferret cibi, deprehẽſa eſt vberi-
bus ſuis alens eam. quo matri ſalus filiæ pietate donata
73 eſt, ambæq; ꝑpetuis alimẽtis. In eo. tex. ibi fęlix † ob ani
mi virtutẽ hoc intelligit Accur. nec eſt multũ huic diſsi-
milis, alia ſequẽs expõ Accur. dũ ait, vel quia erat rerum
mũdi cognitor, quod procedit ſecundũ opin. ſtoicorũ,
qui dicebant ſapientẽ in rota & tormentis cõſtitutũ bea-
tũ eſſe, quorũ dogma deludit Auguſt. 19. de ciuitate dei,
quũ ſit in illis quidã ſuperbiæ ſtupor. Meli' eſt dicere iu
dicib. Bal. & Parp. ꝙ fœlicitas nõ cõſiſtit in habitu virtu-
tis, ſed in operatione, & non in vna operatione, ſed opor
tet aſsiduè operari, quia vna operatio nõ facit virtuoſũ,
ſicuti nec vna hirundo ver, nec vna pulchra dies æſtatẽ,
ſecũdum phil. ethic. primo conſtituentem fœlicitatẽ in
opera-

operatione virtutis, indigebit tamẽ corporis proſperita
te.Et vere ex triplici bonorũ genere coſtat. ex bonis ani
mi,ex bonis corporis,& ex bonis fortunæ,hæc bona cu-
mulata faciunt abſolutã ſęlicitatẽ.Lu.Sylla,vt ſcribit Pli.
lib.vij primus cognomen ſœlicis ſibi aſſumpſit. Secundæ
expoſitioni gl.quod ſęlix fuerit prõter diuitias,aſtipula-
tur Horatiana illa ſẽtẽtia. Omnia diuitijs parẽt,quas qui
cõſtruxerit,ille,clarus erit, fortis,iuſtus,ſapiens etiã rex,
& qnicqnid volet.faciunt,qne cõgerit Lau.val.in ſuis ele
gã.c.295.ſed quia diuitiæ nõ faciũt quenq̃ ſęlicem, ideo
Alb.hic reprehẽdit hanc expoſitionẽ, quod latè explicat
Beroaldus in quodã opuſculo de ſęlicitate, deſcẽdendo
tandẽ in ſententiã glo.primo loco relatã.In eo.tex.ibi in
74 clitus † ideſt valde glorioſus.Io.And.cap.1.de reliqui.&
venera.ſancto.lib.vj. vel valde clarus ꝓpter eius ſęliciter
75 geſta de quibus ſupra.In eo.tex.ibi victor † in expellẽdo
hoſtes exponit Accur. melius dixiſſet in vincẽdo , & im
76 perio eos ſubigendo.In tex.ibi triũphator † proprie triũ
phator eſt qui triumphat,ſed aliqñ prout hic qui trium
phauit dr̃ trinmphalis ſecundnm Lau. Val. in elegan-
77 tijs.c.265.In eod.tex.ibi ſemper Auguſtns † eius enim de
bet eſſe propoſiti vt augeat,licet ſemper nõ faciat, ſecun-
dum Accur. duo ſimilia adducentẽ, & ſequuntur Doct.
nec refragatur verbũ,ſemper,in text.poſirum,quod con
tinuationem & perpetuitatem , exigere videtur,nam,ve
rificatur dato etiã aliquali interuallo, & principali inten
tione ſic faciẽdi, ad quod propoſitũ multa cõgerit Fely.
in procem.rex pacificus.col.2.nec etiam repugnat,quod
78 arg.ab etymologia vocabuli ſẽper teneat negatiue † iux
ta nota.in l.ij.§.appellata.infra ſi certum petatur,non fit
de meo,tuum; ergo non eſt mutuum, nec ſufficeret pro
poſitum ſed requiritur quod hat,'& vbi nõ fit nõ eſt mu
tuũ , pari modo Auguſtus ab augẽdo , ergo oportet ita
fieri nec ſufficit propoſitũ,reſponde huic pulchro argu-
mento vt per Abb.in c.j.col.pen. de iudi. & Aret. inſtit.
de teſtã. in prĩcipio col.ij.Capta hinc occcaſtone quærit
79 Bar. † nunquid donatio olim facta per Conſtantinum
Sylueſtro papæ valeat, expoſitis vtrinque argumẽtis pro
eccleſia cõcludit,& ſequunẽ cõmuniter Canoniſtæ,ſcho
la legiſtarũ oppoſitũ firmat , ſed hodie faruũ eſſe dicunt
diſputare,quum eccleſia præſcriptione ſit munita,iurẽt-
que imperatores ,omnes donationẽ illã non reuocare,
ſed potius confirmant , clemen. vnica de iureiuran.& c.
ego Ludouicus.63. diſtin.& c.Cõſtantinus.96.diſtin.vbi
eſt tex.de iſta donatiõe, cuius verba formalia refert Albe
ricus in l.prima in §.in initio.ff.de off.præfect. vrbis.Exa
minat hãc qõnem latius hic Bal. & Alb. qui in fine dicit
ſe audiuiſſe à fide dignis, haberi in ſcriptis auctenticis,
quod tempore donationis audita' de cœlo vox fuit , ho-
die venenum aſpĩdum ſeminatum eſt in eccleſia Dei.
De hac qõne videas etiam Are. proœ. inſtitu. col. 3.
Alex.in l.filio quem pater.col.fin. ff. de lib.& poſth.& in
conſi.24.col.fi.vol.v.Card.Alex.in d.c. Conſtantinus.vbi
reſpondit argumẽtis & rationibus Lauren. Val.qui impe
rij defendẽdo partes tenuit donationem illam non vale-
re,de quo ẽt per Barb.in c.licet cauſam.col.6. de probat.
vbi refert ſe latiſsimè hnnc articulnm examinaſſe , in
rub.ff.de verb-oblig.& viuis demoſtraſſe rationibus do-
nationẽ non tenniſſe,immo poetam quẽdam dixiſſe re-
fert à vero alienum eſſe,quod facta fuerit donatio illa p
Conſtantinum Sylueſtro Pontifici , eo quod ſtilus ver-
borum aſſertę donationis in d.c.Conſtantinus,relatę,ab
elega ntia tunc vigentis ſtili deuiet , & quendam magnũ
ſacerdotem ſibi dixiſſe teſtatnr , vos laici decepti ſuiſtis,
ſed ex quo deus tolerat,tolerate ẽt vos.Hãc rẽ proſequiẽ
ẽt Geor.merula,Alex antiquitatis vicecomitũ libr.j. vbi
ait Iter cætera.Algiſius quũ de patre Deſiderio,& regno
actum videret,ad Conſtantinum imperatorẽ in græciã
abijt.Carolus rebus compoſitis Romam petijt,põtificẽ
adoraturus,à quo amplexus ad aras deducit,peractaque
re diuina,non ſolum quæ longobardorũ Reges & dein-
de Pipinus pater Grego.tertio conceſſerat,ea affirmau t
ſed illũ ampliori imperij iure donauit,ex eo põtiſex mul
tarũ vrbium dominus, & quia ante à religionis maieſta-
te res tenebat , mox ĩperio & potentia metuendus fuit,
& ſi quidam hiſtoriarũ ignari & temporum neſcij,igno
rato rerum geſtarũ ordine,à Conſtantino Sylueſtro Põ-
tifici datum referãt . Sed maiorem vtilitatẽ poſſe ex hac
80 gl.colligi,teſtis eſt Parpa. vtrũ poſsit hodie † Imperator
Papa,vel alius princeps locum aliquẽ donare,aut vende-
re,prout caſtrum,ciuitatem,vel principatus partẽ, & an
de re tali inſeudare, vtrum ùe diſponere non reſeruando
proprietatẽ,& an hoc facere poſsit inuitis illius loci ho-
minib.de quib.omnibus late tractari inuenies per Paul.
de Caſt.in conſi.74.col.6.& ſequenti in antiquis.Romã.
conſi.26.ad finẽ.Barb.conſi.11.ſol.1. volu.2.Sozi. conſi.
4.volum.3.Alexan.in l.filio quem pater.col.fin.ff.de libe.
& poſthu.& conſi.24.volu.5.Abb.& alios in c.intellecto
de iureiuran.Fel.in c.ad audientiam de præſcrip.in cap.
quæ in eccleſiarum, charta prima de conſtitu. in c.dile-
cti col. 1.de maiorita.& obedien.Iaſo. in repeti. §. diui.l.
filius famil.in j.lect.in 4.col.ff.de leg.1.late Aquẽ.in ſpe-
cu.feud.ſub rub.qui ſeu.dare poſ.& Moder.Bono.in l.j.
in §.cum quidã in 2. col. ff. de qõnibus,quæ omnia ſunt
ſignanda ad ornamentum illius celebris glo.l. inuitus.ff.
81 de fideicom.liber. Secunda declaratio gl. quod † dictus
ſit Auguſt⁹ ab Octauio Auguſto nepote Cæſaris,appro-
barur à ſcribentibus,aliquid etiam ſupra tactum fuit,de
quo Auguſto latè tradũt Suet.in eo,Oroſius libro ſexto,
& Florus ad finem operis vbi inter cætera ait.ad hæc, tot
facta ingentia Octauius dictator perpetuus & pater,pa-
trię appellatus eſt,tractarum etiam iu ſenatu,an quia cõ
didiſſet imperiũ Romulus vocaretur , ſed ſanctius & re-
uerentius viſum eſt Auguſti nomen,vt ſ. iam tum dũ co
lit terras ipſo nomine titulo conſecraretur . Multas ta-
mẽ & ipſe paſſus eſt anguſtias,vt auctor eſt Plin.libro ſe-
ptimo,cap.45.Silentio tamen inuolendum non arbitra-
82 mur † quod apud Lau.Val. li. ſupra ducẽteſimo elegan-
tiarum capite ſcriptum comperimus,non erubeſcunt in
quit Chriſtiani appellare Imperatorem Cæſarem Augu
ſtum à damnatis tyrannorum nominibus,qui nõ modo
oppreſſerunt rempub.ſed ſub eorum gladio rex verus cœ
li,& terræ, occiſus eſt.Sed vltra quod à Chriſto & ab ec-
cleſia approbatum eſt Imperium & nomina prędicta, vt
traditur in ca.nouit.de iudi.nõ eſt prohibitũ paganorũ
nomina aſſumere . ideò nil mirũ ſi Chriſtiani Imperato
res prædeceſſorum ſuorum in imperio,tã glorioſa nomi
na & tanti dignitati congrua ſibi vendicarũt.facit quod
ſcribit Signor.conſi.129.col.ij.præterea nec ſnb Iulio Cę
ſare , nec ſub Auguſto, ſed ſub Tyberio paſſus eſt Chri-
ſtus , vt nõ tã ex Oroſio & paganorum hiſtorijs , quã ex
ſacri euãgelij lectione cognoſcirur . Interpretatur etiã
83 Auguſtus † ideſt ſacer ab auiũ geſtu,id eſt qui ab anibus
deſignatus eſt, vel ab aniũ auguſtu à quo aues paſtę id
ratũ fecerunt,vt per Tranquil.in auguſto,& Enniũ in il
lo carmine.Auguſto augurio poſtq̃ inclyta condita Ro
ma eſt.Sunt alij multi titu. Imperiali cõuenientes culmi
ni,vt p Paulum Caſt.in rubri.primę cõſti.C.Iaſ.in l.pen.
ad fin.infra de his quib. vt indignis, & Paul. de citadinis
in epiſtola ad Maxim.Imperatorem, ante faciẽ ſui tracta
tus de iurepat.impreſſa . Sequuntur nunc noĩa doctorũ
quib.hæc epiſtola mittitur in codice meo . Theophilo,
& Dorotheo, in antiquis codicib. alij etiam nominãtur
vt ẽt Sign.habuiſſe videtur,vt patet ex ſuo conſi.129.col.
84 2. componitur Theophilus † ex θεὸς quòd eſt Deus &
φίλος amor,erat igitur in illo amor dei & ſapientiæ, quũ
deus ſit vera ſapiẽtia,legebat hic noſter Theophilus lau
dabiliter iura in Cõſtantinopolitana ciuitate.l.2. col. 5.
in verſ. quæ omnia.cum gl.in verbo extẽdẽtem.C.de ve.
iur.enu.effectus fuit ſacri imperialis conſiſtorij comes,
vt dicitur in j.conſtit.C.in princ. 3. col. Dorotheus autẽ
vir facũdiſsimus fuit , & leges diſcipulis in Berythenſium
exponebat

exponebat ciuitate, quē Iuſtinianus propter illius opin.
optimā euocauit, ad ſeque deduxit, vt dicit tex.in.d.l.ij.
loco prælle.quod principibus ſit documēto vt Iuſtinia-
85 ni exēplo † quærant & ad ſe euocent integræ opinionis
viros, non autem ponere aſinos in cathedram, & tunc be
86 ne regitur mūdus, In eo.tex.ibi viris illuſtribus † colligūt
pleriq; doctores appellari illuſtres. Bar.negat niſi annos
viginti legerint in ſtudio approbato. reſp.ad hunc tex.
quòd iſti erāt aliunde ea illuſtrati dignitate, & quòd le-
gentes annis. 20. illuſtres efficiantur tenet Parp.ex quo
ſequitur, & infertur quòd poterūt legere per ſubſtitutū,
& legitimare ſpurios, & alia facere quæ per illuſtres per-
ſonas fieri poſſunt, de quibus effectibus tradūt ſcribentes
in l.j. infra de offic.eius, vbi Iaſo.atteſtatur hanc eſſe cō
munem opin.quamuis ipſe poſt Alex. oppoſitū teneat,
quorum fundamēto ibi reſp. Dec.& melius Mod.Pap. in
l.imperiū. ff. de iuriſdic. omn. iud. quorū dicta tranſcri
bunt ibi Mod. Portugal.col.27.cū ſeq.Pro qua opin.fa-
cit hic tex. Theophilū & Dorotheū illuſtres appellans,
erant.n.lectores nec apparet ꝙ aliunde, vt dicit Bart.illu
ſtres eſſent. Theophilus enim cōſiſtorialis erat comes vt
retuli, & ſic ſpectabilis tantū.l.i.& ij.C.de comi.cōſiſtor.
lib.xij. ergo titulus illuſtris ſibi attribuitur reſpectu præ
dicto, quum aliunde ex dignitate comitatus illuſtris nō
eſſet, item Dorotheus erat quæſtor vt dicit tex.de emen.
87 Iuſtin.C. col.ij.& omnes quæſtores non ſunt illuſtres †
vt per gl.l.j. infra de off.quæſt. ideò ille text.apellat eum
magnificum, quòd quantum ad dignitatem minus eſt
quam eſſe illuſtrem.vt in d.l.j.de offi.eius traditur, videt
ergo ꝙ illuſtres appellent̄ reſpectu prædicto, doctorat⁹
videlicet, & lecturę.Nihilominus dici pōt non ꝓbari qđ
legerint annis viginti vt requirit̄, & ſic neceſſario nō ꝓ-
batur cōis opi.in hoc tex.cui ēt reſp.pōt ex mente Albe.
ꝙ verbum illuſtribus exponi debet, ideſt illuſtratis ſcien
tia, aliqui in d.l.j.per aliam rationem demonſtrare conā
tur, quia ēt medium Decij non ſubſiſtit, quorum funda
mentum male ſonat in auribus meis, quod habentes vi-
cariam dignitatem illuſtres dicantur, repugnat tex.l.vni
cæ.C.de comit.& archi.lib.12.iūcto text.l.ſi quando.C.
de appell.habens dignitatem vicariam duci æquiparat̄,ī
d.l.vnica qui ſpectabilis tm̄ eſt d. l. ſi qñ & probatur ar-
guendo ab ordine titulorum in rub. C.de off. vicar.quæ
ponitur poſt rubr. tractantes de ſpectabilib. ſi eſſet illu-
ſtris præponeretur. Non ob.l.j.C.de offi.vicar.vbi vicarij
præferuntur in cōcernentibus actus nō militares comi-
tibus militū, quia reſpō.quod loquitur de comitibus rei
militaris qui mittuntur ad defendendam prouinciā qui
ſpectabiles duntaxat dicūtur.l.j.& 2.C. de comit.rei mi-
lit.lib.12.non de militum comitibus, i.magiſtris militū,
qui illuſtres ſunt, & de quib.loquitur lex ꝓuincialiū al-
leg.ibi per Decium vt ibi nota.Io.de Plat.quod compro
bo quia vult ille tex.d.l.j. ꝙ quādo præfati coniūgunt̄ in
iudicādo, præferatur vicarius, ex quo ſignificatur alterū
non eſſe illuſtrē ſed ſpectabilem, quem vult præferri vi-
cario in negotijs militaribus tātum. Ex quibus cōcludo
88 † cōmunem opinionem, ꝙ legentes annis 20. ſint illu-
ſtres iure non probari, quāuis omni honore digni ſint,
qui tanto tpe legendo inſudarunt multosq; ad iuſtitiā
inſtruxerunt. Non nego tamen quin ſint comites, vt dici
tur in rubri.de profeſſor.&c.lib.xj.& ducib.æquiparātur
& poſsint propterea, vt poſt Pau. Caſt.dicit Deci. legiti-
mare ſpurios, creare notarios, & ſimilia facere, quę tñ cō
ſuetudine ſeruari non video, & in hac patria conſtitutio
ducalis omnibus comitibus palatinis id prohibet. In tex.
89 ibi anteceſſoribus.† quum imperator alios omnes digni
tate antecedat, vt hic per Bar.& Albe.dum citant. l. & iō
infra de off.procon. & lega. latè traditur in l. 1. infra de
offi.eius nonne malè anteceſſorib. ſcribitur, huius timo
re cōtrarij, exponit Accur.i.doctoribus qui antecedebāt
reſpectu ſcientiæ, placet Bar.& latius hic Albe.Alc.tamē
lib.3.diſpun.c.12.hunc locum reſtituit, vt aſſeſſoribus di
cat, quod nos non recipimus, quū in ſequenti nigro & ī
rub.inſti.in l.2.C.de vet.iur.enuc.anteceſſorib.legamus,
nec eſt inepta nuncupādi ratio ſi Bar.& Alb.expoſitionē
90 cōſideremus. Plura alia honorifica nomina † quibus do
ctores decorantur ponit hic Alb. ſed plenius Anna.in c.
fi.col.fi.de magiſt.pleniſsime Bologninus in rep.auc.ha-
bita.col.7.cum ſeq.C.ne filius pro patre. Sup hoc verbo
formāt poſtea gl.nō leuem oppoſitionē, ſi dubitaſſet gl.
prout prima facie feciſſe videtur, quando cōſtitutio iſta
Iuſtiniani dici poſsit, fatua fuiſſet propter ſupraſcriptio-
nē datam, & principiū nigri, ſed dubitauit gl.de ineptitu
dine inſertionis, quū iuriſcōſultorum ſit totus hic liber,
cur hic ſuam conſtit.inſeruerit, an ſolu.gl.procedat, dice
91 mus poſt Cyn.& Bald.in principio nigri. Et cur † ma-
gis hic quam in prin.inſti.conſti.præſentem poſuerit, iu
ris eſt poſitiui, ideo ſufficit pro rōne voluntas iuxta vulga
tā gl.in l.j.in §.pueritiā in verbo ratus.ff.de poſtul.exor-
natam à Barb.inter conſilia Alex.vol.4.conſi.64.& Fel.ī
92 c.ſi quando.col.j.de reſcrip.Ex glo.etiam colligitur † qđ
imperator non attendit hic ordinem cōpoſitionis, quū
hanc cōſtitutionem factā poſt.ff.ponat ante ſeu.in prin.
vt per gl.in principio nigri ſuper verbo ſlorū, ex quo pa-
93 tet Solu.ad arg.Bar.hic.In fi.rub.ibi ſaluē † de effectib⁹
ex ſaluatione reſultantib. ſcribit Alex.in l. filio quem pr
col.2.īfra de lib.& poſth.& Fel.in proœ. Grego. col.7.&
ſecundū gl.ſuper hoc verbo.conſtitutionem hanc quidā
principium, alij, epiſtolam vocant, alij prooemiū appel-
lant.& oēs bene ſecundum Albe.infra in principio nigri
& latius Signorolum conſi.129.col.1. at ipſe Iuſtinian⁹
diuinam orationem in principio nigri nominat, dum
ait ideò præſentem diuinam orationem.& in §.tertij.in
verſi.ſed quia ſolitum, ibi verbis orationis noſtræ, Et quę
94 ſit dr̄ia inter exordium præfationem, & pręludium, † de-
clarat Ariſt.3.Retho.exordium inquit eſt orationis ini-
tium, ſicuti in poeſi præfatio, & in lirę pulſatione prælu-
diū. Excutienda nunc ſunt q̄dā no. ab antiquis collecta,
primū fuit, qđ ī hac ſalutatione ſe præmittit Imperator,
& nomen ſuum, his quibus ſcribit præponitur, qđ pro-
pter eius maieſtatē & ſuperioritatem recte feciſſe videt̄
c.1.& c.ſtatuimus de ma.& obe.ex quo. n. ſubditis ſcri-
bit reprehenſibile hoc videri nō debet ſecundū Sign. lo-
95 co pręal.& ſecundū Cyn. fuit † Antiquorū mos in epi-
ſtolis nomen ſuum præponere, l.lucius.ff.de don.l.nepos
proculo.ff.de verb.ſign.l.domitius.ff.de teſt.quāuis papa
ex humilitate contrarium aliquando fecerit, epiſtola in-
ter claras.C.de ſum.tri.hodie non faceret, dicit glo. ego
video antiquos & mod.doctiſsimos ita ſeruaſſe ac ſerua-
re, licet alij aliter, nam Cic.cuius actio noſtra eſt inſtru-
ctio, quum ſit ille à quo teſte Sene.oīs rom. exuliuit elo-
quentia, in ſuis omnibus epiſtolis id egit, Politianus &
Hermolaus Barbarus id ſecuti, vt ex eorū epiſtolis licet
96 cognoſcere. Scđo no.debere † epiſtolā mittentis nomē
cōtinere, alias fidē non facit, etiam quod mittentis adſit
ſigillum, ſecundum Cyn.Bar. & Alb.per l. ad teſtiū.in §.
ſiquis ex teſtib.infra.de teſt.ideo referunt fuiſſe alias ī fa
cto reprobatū procuratorium quoddā in quo cōſtituen
tis deerat nomē, quāuis eſſet eius ſigillum, niſi vt dicunt
Cyn.& Bal.per errorē facta fuiſſet omiſsio, de quo cōſta
97 ret arg.librarius.ff.de re.iur.† Tertio no.qđ epiſtola, vel
obligatio, non tñ noīa propria ſed etiam ſuarum digni-
tatum ad validitatē cōtinere debet, & ita illuſtres, & ma
gnos viros conſueuiſſe facere, auctor eſt Cyn.Bal. ad fin.
iſtius rub.dicit, ꝙ ſi factum eſt arduū & mutatio infrin-
git ſolitum ſcribentis ſtilum, non cenſetur aucten.l.ſacri
aflatus.C.de diuer.reſcrip. melius hic ſentit Alb. colum.
vlt.dicens qđ ſi ex proprio nomine conſtet de corpore
ſufficit, alias circunſtantiæ dignitatis & prænoīs expri-
mi debeant, ſicq; ad concordiam reducantur.l.hac con-
ſultiſsima.C.qui teſt.fa.poſ.l.certū.ff.ſi cer.pe. & l. labeo
ff.de ſup.leg.& idem ſentit hic Bar.in 3.col. vel etiam ſe-
cūdum Alb. cōſideranda eſt qualitas perſonarum, quia

ſi eſſet

ſi eſſet epiſcopus,vel alicuius ciuitatis rector, requireret
dignitatis expreſsio,ſi aũt eſt priuatus & ex nudo nomi-
ne haberi poſsit certitudo ſatis eſt,quid.n.ſi Papa vel Im
perator ſub no.mine proprio papatus aut Imperij omiſ-
ſa inſcriptione alteri ſcriberent, credo dicit ipſe qđ tales
lĩæ fidem non facerẽt,cõproba.per proxime relata poſt
Bal.ſolent.n.de ſtilo id facere qui attendi debet, & obſer
98 uari † late Fely.in c.2.col.7.de reſcrip.de qua materia la
tius dicam.infra in §.nos vero.in verſi. diſcipuli. Quarto
99 not.†quod licet alicui ſoleat laudem in ore proprio ſorde
ſcere,tñ ſuas laudes cantare vbi notoriæ ſunt, vituperabi
le non eſt.vt hic Iuſtinia.fecit,ita Ioan.de Pla. in l.vnica.
in fi. C.de profeſ.qui in vrbe cõſt.lib.12. Quinto not.ſe-
cundum Cy.Imperatorem titulis acquiſitis per ſuam ꝓ
100 bitatem vti.† ex quo colligit laudabilius eſſe nomen ex
propria quæſitum virtute,quam originale & ſine ꝓprio
ſudore habitum, ideo maior eſt honor filio Baronis vel
Comitis qđ vocetur doctor quã dñs.faciunt quæ ſcribit
Iaſ.in l.more.in 2.no.ĩfra de iur.om.iud. & Bal. hic ad fi.
et q̃ dicemus.infra de or.iur.in l.2.in ver.fi.in 7.no.Hinc
Tibullus Meſſallam celebrans ait, Quanquã antiquæ gẽ
101 tis ſuperant tibi laudes, Nõ tua iã maior † cõtenta eſt
gloria fama,Nec quæris quicquid iudex ſub imagine di-
cat, Sed generis priſcos contendis itinere honores, Quã
tibi maiores maius decus ipſe futurus. Sexto not.ex hac
rubrica ſecundum Bart.hic col.2. ꝙ in ſcriptura priuata
dies non requiritur,ſecus in publica,vt p eum,quẽ pũgit
Parp.quum epiſtola hæc publica ſit & auct.ac vbiq; rece
pta,ergo non priuata ſcriptura,ſaluãdo Bar.dici põt ho-
die equidem iſtud militare, ſed antequam hæc conſtitu
tio per ſtudia vulgata eſſet, & recepta iſtud non erat. &
tñ valebat ſine die. hunc ſaluandi modũ colligo ex Bart.
in extrauag.qui ſint rebelles,in fine ſuper verbo data,ꝓ-
batur ẽt opi.Bar.in l.quũ tabernan.in §.idem quęſijt. ff.
de pig.& hip.alle.per Bar.quicquid dicat Parp.quod cõ-
tinet ſpeciale in pignore ſecundum gl.§.idẽ labeo.alle.p
Bar.quia licet loquatur in pignore, nõ tñ ponit ſpeciale
in pignore,nec rõ aliqua ſpecialitatis aſsignatur.Iõ Bart.
ibi.& ſcribentes.infra.allegan.dicunt eſſe ibi tex.ꝙ ĩ pri-
102 uata ſcriptura tp̃s nõ exigiẽ.timò Barb.in conſ.58.co.
12.vol.4.ſingularẽ,reputat ad hoc illũ text.ſed hẽt cõſi-
milẽ in l.publia.in §.fi.ĩſra depo. p quem idẽ tenuit Alb.
infra.§.fi.de quo articulo tractatur ẽt p Ang.in §. ſi quis
igiẽ in aut.de tabel.Ale.conſ.182.vol.2.& conſ. 106.vol.
3.& conſ.133.vol.4.Mattheſ. in no.45.incip.not.qđ tp̃s,
vbi idem dicit de loco Ale.in l.p̃tor,inſr. de eden.vbi tres
lim.ponit,de quib.ẽt meminit in d.cõſ.& Barb. pulchrè
in d.conſi.58.colu. 12. In publica ſcriptura cõis eſt cum
103 Bar.†quod tempus ſit de ſubſtantia præterquam in li-
bris publicis,& auctenticis, per iſtam epiſtolã quæ caret
tempore de quo late dicemus infra in §. fi. & ponit Fel.ĩ
104 c.1.de fide inſtr.Subiungit † Bar. qđ in ſcriptura publi-
ca ſcribentis requiritur ſignum ad validitatem , vt ſignũ
tabellionis,in ſcriptura verò priuata non, in fine tñ con-
cludit id de cõſuetudine & non de iure eſſe, vt in publica
requiratur ſignũ,& cum Bar.alij tranſeunt, vt per Alex.
hic in apoſtil.Felyn.in d.c.1.col.5. & Lanfr.in rep.c.qm
contra.22.char.de prob.Forte tñ dici põt ſecundũ Parp.
ſtante conſuetudine apponendi quod non viciabit omiſ
ſio,ſed cogetur notarius ad iterato ponendũ,quia de ſo-
litis ſemper rogatus videtur.l.fi.vbi Bal.C.de fideiuſ. ple-
ne.Fel.in c.cum M.in not.de conſti. quod procedere nõ
105 videtur, † nam indictio eſt de ſolitis & tñ ea omiſſa cor
ruit iuſtrumentum ſecundũ communiter docen. vt per
Fely.in c.inter dilectos.co.8.de fide inſtr.quamuis cõtra
notarium qui indictionem omiſit agi de intereſſe poſsit
Bar.in l.admon.col.7.verſi.quæro quid ſi in inſtrumẽto.
de iureiu.Fel.in c.ex literis col.3.de fide inſtr.erroneè ta-
men appoſitam indictionem poterit corrigere,vt p De-
ci.in l.ſi librari⁹.col.7.de re iu.vide late de materia eũdẽ
Dec.in c.1.de fide inſtr.Cor.in con.93.cũ ſeq.lib.4. Ang.
conſ.306.incip.repetitur.Pau.de Caſ.in l.vnũ ex familia
in §.ſi omiſſa.ff.de leg.2.Bal.in l.pen.col. 2. C. de accuſa.
Alex.in l.prætor ait.in §.ſi initium.ff.de eden.
106 Et † pulchra quędam de ſigno notarij vltra Fel.in d.c.
1.inuenies per Alex.in l.eos.ff.de fal.Aquen. in l.poſt do
tẽ col.fi.ff.ſol.ma.Cano.in c.poſt ceſsionẽ de prob. Item
probatur quod dictum eſt de ſigno nõ requiſito in ſcri-
ptura priuata per §.fi.l.publia.& §.idem quæſijt pręal.&
quia in publica vt diximus de cõſuetudine requiriẽ, nõ
de iure,at in priuata non vẽdicat ſibi locum cõſuetudo,
ergo limita tñ in caſu. l. ad teſtium in §. ſi quis ex teſti-
bus.infr.de teſta.vbi in priuata requiruntur ſigilla.Quę-
107 rit hic tãdem in fi.Bal.† quis præcedere debeat, & ma-
gis honorari, doctor an miles, cõcludit pro doctore qui
propria virtute pollet,arg.l.ſi quid bello.ff. de capti. do-
ctorellos tñ poſtponendos dicit,quia parum meruere.la
tiſsimè quęſtionẽ hanc diſputauit Sign. dũ legeret Ver-
cellis.vt hr̃ ſuo conſi.23.Iaſo.aliquid tangit in l.pen. col.
2.C.de pact. Et an de ineptitudine argui poſsit intitula-
108 tio † q̃ Mod. Imperatores faciunt per appoſitionem
Regij tituli poſt Imperialem,vt ſi diceret Carolus Impe
rator Cæſar Auguſtus Hiſpaniæ Rex, &c. pulchrè vide
per Signo.conſili. 129.column.penult.

Ex principio proœmij.

Diuiſio debet eſſe bimembris ſeu ad bimembrem reducibi-lis.num. 3.
Totum & omne differunt.nu.9.cum ſeq.
Diſpoſitio vniuerſalis in plus ſe hẽt quam generalis.15.
Imperatorem mundi dominum eſſe quomodo intelligatur. 16.& ſeq.
Dominium rei meæ an per ciuitatem vel principem poſſit mihi tolli.nu.39.cum ſeq.
Princeps contractum ſuum reuocare non poteſt.45.
Recipiens aliquem ſub protectione ad quid teneatur. 49. cum ſeq.
Adhærentia quid tribuat.55.
Pœna arbitraria quæ poſſit eſſe.nu.58.cum ſeq.
Pœna infractionis ſaluæguardiæ principis quæ ſit.58
Inſtitutiones & inſtituta differunt.71.
De pandectis & litera Piſana vide nu.74.
Peritis in arte credendum eſt. 78.cum ſeq.
Compromotores an habeant voces in creatione doctorum. 83.& ſequen.
Doctoratu priuatus an iterum doctorari poſſit. 93.& ſeq.
Neceſſitas duplex.98.
Leges à principio an græcè vel latinè compoſitæ fuerint. num.101.cum ſeq.
Leges dicuntur diuinitus per ora principum promulgatæ 107.
Omne verbum etiam minimum in iure debet intelligi fuiſſe poſitum cum miniſterio operandi,& ſuperfluitas excuſatur multis modis.115.cum ſeq.
Ordo literæ an & quando attendatur.120.

Sequitur interpretatio in proœ. Pandectarum.

HAnc conſtitutionem ſingularem dicit
1 Albe.† diuinam Iuſtinianus dum ait,
ideo præſentem diuinam orationem
faciendã exiſtimauimus , quæ & alijs
multis modis nuncupari poteſt, vt in
vlt.gl.rubr. pręcedentis ſcripſimus, &
quum ſoleat diuiſio multa bona ope-
2 rari † iuxta.l.primam.ff.de excep.doli.& gl.verbi eaſdem
in proœ.inſtit.diuerſimodè hic do.diuidunt,aliter Sign.
3 conſ.129.† nos Iac.de Are.& Cynũ ſequimur, qui hanc
epiſtolam in 7.diuidunt partes.In prima parte cõmenda
tionem

tionem operis & intentionem ſuã Imperator ponit & a-
perit, in ſecunda nouũ docendi modũ ſummatim tan-
git, vtilitatem oſtendens, & antiquũ docendi modum,
vt nihil antiquitatis ignoretur refert, ĩ tertia hodiernum
& pleniorem docendi ac diſcendi modũ tradit, in quar-
ta quibus in locis docenda ſint iura, alibi prohibens ple-
ctẽdos q; contrafacientes, ĩn v. circa modũ ſcribendi lega
les libros diſponit, pœnam inobedentibus imponens. In
ſexta ludos prohibet noxios, ſtudij impedimenta remo-
uet, & iudices conſtituit. In ſeptima, & vltima hortatur,
obſeruantiam mandat, & datam epiſtolæ ponit, Secũda
pars principalis ẽ ibi, itaque dubio. tertia ibi, nos vero.
quarta ibi, hæc autem. quinta ibi, illud autem. ſexta ibi, il
lud verò. vltima ibi, incipite igitur, quamlibet partem in
locis ſuis ſubdiuidemus. Et ſi dixeris bonam diuiſionẽ
debere eſſe bimembrem. l. 1. ff. de rer. diuina. & le. impe-
rium. de iur. omn. iu. no. Pauinus in trac. de off. & po. ca.
4 ſede vacan. in fi. prologi † ridet per regulã philoſoficam
quæ vult ſatis eſſe ad bimembrẽ poſſe reduci, vt per Iaſ.
in rub. de vult col. j. & pulchre Senem. in tract. ſubſti. col.
6. talis eſt ergo hæc diuiſio, nam ĩ prima parte principa
li commendationem operis cum antiquo & nouo legẽ-
di modo ponit, In ſecunda quibus locis iura docẽda ſint
& quibus non, oſtendit; legales ſcribendi libros, modũ
ſtatuendo, ſtudijq; impedimenta remouendo, cõtrafa-
cientib. pęna ſtatuta, magiſtros ad aperiendum ſcientiã
hortando, mandata obſeruantia epiſtolaris paginæ. ſcđa
itaq; pars principalis ibi conſtitui poteſt, hæc autẽ tria.
5 Summari põt hæc conſtitutio † vt hic ꝑ Albe. & Sign.
conſi. præal. col. 2. primam partem principalem ſubdiui-
do in tres particulas, narrat Imperator ĩ prima operã q̃
circa purgationem & compoſitionẽ legalis ſcientiæ im-
pendit. In ſecunda neceſſarium fuiſſe dicit ad acquiren-
dam ſcientiam quid & quo tẽpore ſit ſtudioſis legendũ
ſcire. In tertia hanc conſti. ideo feciſſe atteſtatur. Secũda
particula primæ patris prin. eſt ibi, ſed quum vos. Tertia
ibi, ideo præſentẽ. Pro figuratione caſus quæ male fieri
põt, quum ſit accidentia facti, dicit Barto. ꝙ Iuſtinianus
narrans eius operationem, modum diſcendi tradit, & fa
ctum per ſuos miniſtros approbat. hinc pulchrè dicebat
6 † Cyn. quem in Lampium col. 2. Scue. refert. inſ. de iuriſ.
om. iud. quod qñ tex. ponit principia artis, non eſt aliter
figurandus caſus, niſi prout litera iacet. Alb. ĩn literaliter
7 vno modo caſum figurat. Cyn. vero illius loco† quomo-
do in compoſitione iuris proceſſum fuerit præmittit: nã
ante Iuſtinianum totum ius in maxima cõfuſione erat,
tres n. legebantur codices, Gregorianus, Hermogenian'
& Theodoſianus, ad quam confuſionem tollendam ſe
conuertens Iuſtinianus, alijs abolitis nouum edidit codi
cẽ quem Iuſtinianũ dixit vt C. de iuſti. C. cõpo. & cõfir.
Videns ſecundo antiquorum prudentum iura cõfuſa &
infinita, reſecatis ſuperfluis, hanc digeſtorũ cõpilationẽ
nauauit, quæ magiſtraliter in libros tres diuiſa fuit. dige
ſtũ vetus, ſ. nouum, & inſortiatũ. Tertio videns Impera-
tor rudes ſcholariũ animos ab initio tantam molẽ ſuſti
nere non poſſe, inſtitutiones compoſuit, ꝑ quas veluti ꝑ
pontem venirent iuuenes ad ffoꝛum, & C. doctrinã, vt in
proœ. inſti. dr̃, nouis inde emergẽtibus negotijs quinqua
ginta conſtitutiones fecit, quæ ab extra vagabantur, vn-
de primum codicem ſolui mãdauit, & ſub illius cõgruis
tit. ipſas collocari conſtõnes, vt patet. C. de Inſti. C. emen
dan. & per l. 1. & 2. C. de vet. iur. enucl. & tradit pulchrè
Scue. in trac. de mõ ſtu. col. 16. cum ſeq. Codex ergo quẽ
8 nunc habemus, poſt inſtitutiones compoſitus fuit, † & id
probat tex. clarus in l. meminimus in prin. C. de legi. hær.
9 Apoſtillando verba literæ ibi omnem, † exponi debet au
ctore Bar. in prima opp. ideſt totam, quũ dictio omnis
vniuerſalis ſit ex pluribus verificanda, tota integralis, quę
ad vnam refertur rem. at de tota ciuili ſapiẽtia purgata,
& vnita hic loquiẽ Imperator, ideò vniuerſalis oẽm ma
lè cõuenit, propterea exponitur ideſt totam. Pro qua dif
ferentia inter omne & totum. Bart. duas alleg. glo. Parp.
addit tex. cum gl. in l. j. in §. ſi pecunia. in verbo omnes. ff.
de poſi. & in l. res hypotecæ cũ glo. prima de pig. & hypo.
10 facit † quia vna ſyllaba ſæpe in iure pro alia poniẽ, ꝓut
eſt neceſſe, gl. no. ĩ l. eas cauſas. ff. de cõd. & dem. pulchrè
Ancha. in conſ. 219. incipien. mirum paulo ante. fi. Soz.
conſi. 146. in 2. q. col. 2. vol. 1. & Are. in l. Gallus in §. nũc
de lege. ff. de libe. & poſth. potuitq; hic inſta cã Imperato
rem mouere ad ponendũ vniuerſalem oẽm, non integra
lem totam, vt turpem orationis ſonum euitaret, quum
11 verbum omnem ſequatur verbum totius, † malè namq;
ſonaſſet totam totius dicere, hinc dixit Aqu. in l. 1. col. j.
inſ. de iu. om. iud. potius ibi dixiſſe Iureſconſultũ iuriſdi-
centis quam iudicis ꝑꝑ euphoniam, accedat etiam ꝙ
idem Aquen. ſcribit in l. Imperium col. 3. tit. prædicti, ꝙ
12 quando dictio omnis † additur termino particulari, im-
propriè ſtat, & pro tota, allegat & ſequiẽ Bar. hic & alia q̃
dam, Alb. hic non diſcedit ab iſta expoſitione, & hẽt hęc
integralis tota totalitatem circa eãdem rem denotare,
Bar. ĩ l. ſi vnus. in §. pactus ne peteret. col. 2. inſ. de pac. Per
differentiam exiſtentem inter omne & totum cõcludit
Aret. in l. centurio. col. 16. ff. de vulg. & in conſi. 12. col. fi.
qđ teſtator mandans reſtitui totam hæreditatem cenſeẽ
13 Trebellianicam prohibere, † ſecus ſi dicat hæreditatẽ
vniuerſam, ſeu oĩa bona, quia quarta detracta pro alijs
tribus partib. vniuerſa dicetur reſtitui hęreditas. ſequitur
Aquen. in d. l. centurio. col. 8. quamuis Mod. de Ripa ibi
nu. 132. teneant oppoſitum. Et eſt dictio omnis tam inte
gralis quam vniuerſalis, vt per Aret. præalleg. conſ. 95. &
14 quamuis † in plurali ſit vniuerſalis, collectiua, in ſingula
ri tamẽ eſt diſtribuitiua. pulchrè Bar. ĩ l. moſchis in prin.
ff. de iu. fiſ. & ĩ extrauag. qui ſint rebel. ĩ ver. oẽs, & dñam
inter omne & totum tãgit ẽt Philo. 2. Meth. & 1. de Cę.
& mun. de qua materia, vide Fel. in c. quod ſedes, co. fi. de
offic. ordi. Cur. in l. j. col. 9. ſuper gl. iuriſdict. inſ. de offi.
eius, & in conſi. 183. vbi plura de omni & toto. Eſt etiam
totum vniuerſale & totum numerale, vt per Bar. in l. 1. in
§. fi. vbi etiam Aquen. ff. de verb. obl. Nec omittẽdum eſt
15 † quod diſpoſitio vniuerſalis in plus ſe habet quã genera
lis. vnde diſpoſitio. l. obligatiõe gñali. inſ. de pig. & hyp.
non procederet in obligatione vniuerſali, vt per Dec. in
c. ſedes. col. 6. de reſcrip. in l. oĩa. ff. ſi cer. & in conſ. 30. Fel.
in c. poſtulaſti col. 6. ver. & ſi diceretur, de reſcrip. hic di-
cunt Bar. & alij. in l. ſerui electione ad fi. ff. de leg. 1. quod
habens rem communem, ſimpliciter legãdo, partem ſuã
duntaxat legare vr̃, ſecus ſi omnem rem leget. Subiungit
poſtmodum Bart. vniuerſalem oẽm poſſe propriẽ ſtare
declarando vt hic per eum, quem damnat Parp. eo, qđ ſe
cunda hæc rñ. literæ contradicat, quæ nullo modo vult
nominare alias ſanctiones antiquas extra corpus iuris e-
xiſtentes, ſed aduertendũ, quia pręſens litera de ſanctio-
ne loquens, nõ ad exiſtentes in corpore iuris ſe refert, ſed
vniuerſaliter ad omnem ſanctionem quæ antiquit' erat,
q̃uis annectat oẽm ſanctionem ad rempub. pertinentẽ
eſſe purgatam & compoſitã, aperte ex Inſtitu. ff. & C. cõ-
ſtare, ſicq; ex libris quos habemus omnẽ antiquam ſan-
ctionem eſſe bene purgatam & compoſitam probat. cõ-
ſequens igitur eſt per illa verba omnem ſanctionẽ, anti-
quas noĩari ſanctiones in corpore iuris nõ clauſas, quas
ex diſpo. Inſti. fforum. & codicis bene purgatas dicit, me
lior eſt itaq; ſecunda declaratio, & ſi primam ſequantur
doct. facit vulgata regula. l. non aliter. ff. de leg. 3. & quę di
cemus ſuper verbo ſanctionem. Scđo aduerte circa tex.
16 ibi totius reip. noſtræ † quia ẽm Acc. Bart. Bald. Alb. &
alios totius Imperij exponitur, ad idem gl. in auct. de he
red. & fal. in verbo reip. quæ de vi ipſius vocabuli ponit
latius hic Bal. col. 2. Scrib. in §. rurſus. inſt. de actione. &
Fort. Garg. in l. 1. in §. 1. char. 1. in l. de iuſt. & iu. & põderã
17 do naturam genitiui, nr̃æ, importantus dñium † l. 2. §. in
locũ. inſ. de relig. & ſump. ſun. ſcđm cõem ſcrib. ſentẽtiã
in rubr. inſ. de no. oper. nun. ĩſertur Imperatorem totius
imperij

18 Imperij & mundi dominũ eſſe † l. bene à Zenone. C. de
19 quad.pſcri.l.deprecatio.inſ.ad l.Ro.de Iac. † ad cuius.l.
declarationẽ quãdã magis elegãter quam vere quamq;
ſecundũ approbatas concluſiones ſcribit Alc.l.2.diſpun.
20 c.2.Intelligit m̃ Bar.col.2.dictum ĩ illatione. † reſpectu
protectionis & defenſionis, quia tenetur vniuerſos de-
fendere, non autem reſpectu dominij, idem vult Bart.in
l.1.co.fi.inſ.de iu.om.iu.Fel.in c.quæ in eccleſiarũ col. 9.
verſ.prima declaratio de conſti,& Dec.conſ. 307. col.2.
Contrarium & melius quod Imperator dñs ſit mũdi re-
ſpectu dominij vniuerſaliter conſiderati, licet particula-
riter ſubditi rerum ſuarum domini dicãtur, tenuit Bar.
in l.1.in §.p hanc.inſ.de rei.ven.& in extraua. qui ſint re-
bel.in verbo totius.Alb.hic col.5.Iaſ.in l. cunctos popu-
los.in 2.col.1.lec.C.de ſum.trin.p tex.d.l.1.in §.fi. refert
dictum.Bar.in l.hoſtes.ff.de ca.dicentis hęreticũ eſſe ne-
21 gare Imperatorem mundi dominum, † qđ large intelli-
22 gas, quum propriè loquendo ad † incurrendã hæreſim
plura requirant, vt Ang.in verbo hæreticus.& id pcedit
ẽt quod effectualiter non dominetur, quia dñs eſt. Bald.
in auc.habita.col.5.C.ne fil.pro patre.& in conſi.218.pe
23 tita venia.vol.3.vbi dicit non eſſe qui ſe abſcondat † à ca
lore eius, quod tamen non procedit in Regno Franciæ,
Hiſpaniæ,& Angliæ, cum Venetorum Dominio, qui ho
die ab Imperiali culmine exẽpti ſunt. vt per Iaſ.loco pal
& poſt ſcrib.dixi, in l. Imperium.inſ.de iuriſ.om.iud. de-
fendendo illam conclu.qđ Imperium põt abdicatiue p-
24 ſcribi. † vt per prædictos factũ extitit. Papa vero in reb⁹
eccleſiaſticis cura & ſolicitudine dñs dr̃, ſecundum Alb.
25 hic.col.5.poſt Archi.in cap.1.22.diſt. † de quo per Fely.
in c.quæ in eccleſiarum col. 15 ver.& quãuis reſpectu be-
neficiorum cũ præcedenti de cõſt. & in ca. conſtitutus
ver. dñium iurium de reſcr. ſcribit tamen ad Eugenium
26 Bernardus ad fi.4.libri. † Eccleſiã Rom. aliarum matrẽ
non dominã eſſe. Iuxta prædicta nõ impertinenter põt.
gl.1.quærit ar.Bar. ſicuti Imperator ĩ vniuerſos dñs dici-
27 tur, † ita rerum particularium dominus dici poſſit, & ſe-
cutus Acc.concludit quod non, quia rerũ dominia ſunt
ſingulorum, ergo non Imperatoris quum eiuſdẽ rei duo
domini eſſe nequeant, tñ quia vendicatio quæ hoĩbus
ſingularibus datur, dominis ipſarum rerum datur, ergo
nõ Princeps, ſed ipſi dñi ſunt, iuribus hic per eum alleg.
tertio cõprobatur opi.iſta per l.item.ſi verberatum, ver.
itẽ ſi forte.inſ.de rei vẽ.vbi pro re ſubditi Imperator pre-
tium dat licet modicũ, quod arguit eum non eſſe dñm
reſpectu pprietatis, ſi enim dñs eſſet, rem ſuam nõ eme-
ret.l.ſuæ rei.ff.de contrah.emp.& ſequuntur prædictam
conclu.Alb.Bal.Ang.& cõiter doct.hic.& in d.c. quæ in
eccleſiarum.Abb.Fel.& Pariſ.in c.ſi diligenti col.1. & 2.
de pręſcrip.vbi Pariſ.poſt alios tradit principem in vni-
uerſo habere vnũ dominium directum, licet illud nõ ha
beat in ſingulis rebus particularibus,& Iac.de S. Geor. ĩ.
tract. feu. in verbo dictiq; vaſalli promiſerunt recogno-
ſcere.col.3.& ſeq.Barto.no.in extrauag.ad repr.in verbo
totius orbis,& Fel.in c.cum non liceat col.fi.in 9. lim.de
præſcri.Cur.in l.j ad fi.inſ.de iu.om.iud. & iura Impera-
torẽ mundi dñm appellantia, reſpectu iuriſdictionis, &
protectionis aut dominij vniuerſaliter conſiderati pce
dunt, non aũt reſpectu rerum particularium per præ-
28 dicta, propterea † apud Roncaliam melius quam Mar-
tin⁹ Imperatori ridit Bulgarus, ꝙ rerum particularium
dominus non erat, vt per gl.l.bñ à Zeno. in verbo omnia
C.de quadr.præſc.ſed vt poſt Iac. de Are.hic ĩ 5.col. Alb.
refert Bulga.dixit æquum Martinus habuit æquũ: Opor
29 tet Hercle qui principibus vult gratus eſſe † non Veronã
ſed Placentiam proficiſcatur. Nec prædictis refragatur
tex.in c.quo iure.8.diſt.vbi amotis legib⁹ Imperatorum
30 nõ eſt qui poſſit dicere hęc res mea eſt, † quum de iure
humano ſint introducta dominia, Imperator legib⁹ eſt
ſolutus illaſq; ad libitum mutat, l. digna vox.C.de legib⁹
ergo ſequitur Imperatorẽ eſſe dñm rerum ſingularium
vt hic per Alber.col.5. referentem Ricar. malum præce-
ptorem ſuum per illum text. iſtam ſententiam tenuiſſe,
reſp.enim. quod licet per Imperatores id fuerit diſpoſi-
tum tñ inter omnes gentes etiam antea ſeruabatur. Car.
Alex.in d.c.quo iure.col.1. omnes docto.in l.ex hoc iure
inſ.de iuſt.& iur.per illum tex.vbi dñia de iure gentium ĩ
31 troducta dñr † quod Imperator tollere non põt. Fel. in
d.c.quę in eccleſiarum col.8.in 3.cõcl. Subannectit Bar.
vtilem & tritam aliam quæſtionem, an rem meã poſſit
32 mihi Princeps auferre † & alteri dare, quam materiã la-
te explicat Fel.in d.c.quæ in eccleſiarum, col.8. cum plu-
ribus ſeq.ego duntaxat calcãdo veſtigia Bar. de veritate
dictorum per eum tangã. Dum igitur primo concludit
quam tractamus quæſtionem à præcedẽti differre, ceſſa
ret quæſtio, ſi teneremus Imperatorẽ particularium re-
rum dñm ſecundum Alber. hic col. 6. ſed retenta cõi de
qua ſupra, procedit qõ, quia etiam non dominus quan-
33 doque alienat † vt inſti.quibus alie. licet, in princ. cum
no.in c.nemo põt plus iuris, de re.in.in 6. Secundo inue-
ſtigãdum eſt cur à diſtin.Iac.de Are.recedat Bar. ſecun-
dum Parpa.ſui caſus ſunt extra propoſitum, & vnicuiq;
iudici conueniunt, ſententiando, exequendo & de ſimi
libus.ſed minimè nobis placet, concludebat enim Iac.de.
Are.non poſſe Principem ſine cauſa rem tertij auferre,
niſi legem condendo.l.1.C.de ven.re.fiſ & l. 1. cum ſeq.
C.de quad.pręſcrip.qui caſus vnicuiq; iudici non conue
niunt. Recedit ergo Bar.à prędicta diſtinctione, quia nõ
eſt perfecta, vt in princ.qõnis ipſe Bar.aperit, dicebat.n.
Iac.de Are. hoc Principem facere poſſe legem condẽdo.
Bar.in ſua diſtin.id concedit cum cauſa, alias ſecus. Itẽ
addit.Bar.caſum alium, an reſcripto id fieri poſſit, quẽ
Iac.de Aret. omittebat. ſed in veritate illum tangebat, ſi
Alber.hic in 7.col.credis, ẽt ſi Bar.non referat. Ex primo
34 caſu Bar. † habetur concluſio cum qua ſimpliciter tran-
ſeunt Docto. quod Imperator ſine cauſa non poteſt rei
meæ dñium mihi auferre, addo rõnem palpabilem, lex
debet eſſe ſancta & honeſta.cap.erit autem lex. 4. diſtin.
Deiq; donum dr̃ l.2 inſ. de leg. ſi nulla cauſa ſubſiſtente
rem mihi auferret inhoneſta eſſet & diabolica, ideò non
35 ſeruanda. Scđo concludit Bar. † fortius procedere pmiſ-
ſam concluſionem in ciuitate per §.fi.l.totiẽs.inſ.de pol-
lic.gl.magna.m.l.2.C.quæ ſit longa conſuet.in verſ. item
& ad hoc.& l.ſi priuatus.ff.qui & à quib.l.vẽditor. in §.ſi
conſtat.ff.cõia prædio.quę iura ſingularia appellat, id ta
men poſſe facere cum cauſa nõ diſſentit. Circa primum
dictum gl.alleg.p Bar.facere ad oppoſitum aſſerit Parp.
quia vult quod maior pars non poſſit legem condendo
rem mihi auferre, ergo præſupponit cum toto populo
talem legem condi poſſe, etiam ſine cauſa, allegat Fely.
ita tenentem in c.cum omnes.col.1.de cõſti. ſed tale ar-
gumen.à contrario ſenſu ex gloſ. illa ſumi non dẽt, quia
reſultaret abſurdũ. Et quod illud non procedat aperta
demõſtratur ratione, ex concluſione primi caſus.Bar.cõ
muniter approbata, quia ſi id facere ſine cauſa non põt
36 Imperator, multo minus inferiores † ad quã glo. addas
Alex.in l.ciuitas.col.fi.vbi Iaſ.& Are.cum Soz. in l. vltim.
ff.ſi cer.pet.Sed inſtat difficultas auctore Parp. mota, nã
lex.ſi priuatus.& l.totiẽs.de ſingulari pſona loquuntur,
& contra ſingularẽ lex nequit fieri.l.1.inſ.de legibus.im-
37 mo apellari poſſet.l. 1. ad finem de excep.do. † quõ põt
procedere doctri.Bar.Præterea ipſe Bar. ſibi dicit cõtra-
rium hic & in l.Antiochenſium.ff.de priuil.credi.vbi te-
nuit cum cauſa poſſe legem fieri contra ſingularẽ perſo-
nam ſic intelligendo.l.ſi priuatus, & l.totiẽs, quas hic in-
tellexit, quãdo ſine cauſa fieret. Tu aduerte quia Bar. ibi
gñaliter locutus eſt, aſſerendo contra ſingu. perſonã nõ
poſſe legem fieri prout etiam hic tenet, & in d.l. totiens
nõ diſtinguendo cũ cauſa, vel ſine cã, ſicq; cõtrarius nõ
38 eſt, † cõcedendum eſt tñ poſſe cum cã particularem cõ-
ſtitui legẽ, Are.& So.in d.l.ciuitas col.fi. late Fel. & Dec.
in c. cum omnes, in prima col. de conſtit. ex quib. vides
ceſſare

ceſſare pręmotam difficultatem, & limitari dicta Bar.in
locis præal. quando cum cauſa particularis conderetur
39 lex,& quamuis Bar.ſingulariſsimũ dicat.§.ſi cõſtat,† ad
hoc qđ ciuitas p ſtatutum rei meæ dñium auferre non
põt,adde tu cõſimilẽ in d.l.totiẽs in §. fi.ff.de poli. poſſi
ſemper cõplures deciſiones.§.ſi.cõſtat exornare,de qui-
bus per Rom.conſi.37.in 2.dubio.Pau.Caſt.conſi.5. in-
cipien.cauſa quæ vertitur col.pen.& fi.& conſ.95. viſis al
legationibus & conſi. 178. fundamentum cum duobus
conſilijs ſequ.in anti.Fel.in d.c. cum oẽs.col. 2.& Mod.
Pap.in tract.de conſue.poſito ſuper c.fi.col.70.cum ſeq.ĩ
verſi.4.ſit concluſio.Et intelligit ibi Pau.de Caſ. illum §.
qui vult valere conſuetudinem id inducẽtem,procedere
etiam non ſubſiſtente aliqua iuſta cauſa,qđ non eſt pro
limitatione Bar.hic & cum grano ſalis, intellige dũmo-
dò pretium ſoluat,aliàs non valeret conſuetudo,tanq̃ iu-
ri naturali,& gentium repugnãs, vt tibi declarat Alber.
pap.loco pręal.& Are.conſi.23. col. fi. vbi decennio talẽ
conſuetudinem induci aſſerit. & extendit per gl. l. 2.ſup.
verbo detrahi.ff.de his qui ſunt ſui vel alie. iu. ẽt ad par-
ticularem conſuetudinem. In ſequenti caſu de reſcrip.
cõcludit Bar.in effectu quod nec l.condendo, nec reſcri
bendo ẽt cũ clauſula derogatoria & de plenitudine po-
teſtatis rei meæ põt dñium tollere, quamuis in principio
iſtius ſecundi caſus videatur Bart.velle referẽdo Butrig.
quod legem condendo cũ clauſula derogatoria id poſſit
40 facere † & ꝙ non ſit conſtituenda dr̃ia inter modum le-
gis condendæ & reſcripti condendi,quum à pari proce-
dant potentia,ponit Alex.conſ.2.col.pen.vol.1. Alb. hic
tenet oppo.col.6.cum ſeq.de ordinaria,ſ.& limitata po-
teſtate ac honeſtate, ſecus de plenitudine poteſtatis, qui
eſt ſupra omnem legẽ, nec erit qui ſupra eum iudicare
41 poſsit,† arg.c.facta.9.q.vlt.facit optimè text.in §.ad hoc
autem in auct.de app.& intra quę temp.ſubijcit Alb.pec
care Principem id facientem, quia eſt miniſter Dei, &
contra charitatem proximi agit,vt hic ẽt per Bar.& hæc
42 opi.contraria Bar.verior eſt, & cõis † vt per Dec. in c.q̃
in eccleſiarum.col.9.verſ.reſol.de conſti. tenetur tamen
princeps,etiam iſto caſu prætium rei ſoluere, vt per Alb.
Dec.& Pap.locis præal.Et dicta in ſupremo principe lo
cũ habẽt etiam in Duce,& Marchione,qui in territorijs
43 ſuis iura Imperialia obtinent,† Bal. conſ.131.vol.3.Soz.
conſi.6.col.fin.vol.2.Bolog.conſi. 1.colu. antepen.Fel.in
d.c.quæ in eccleſiarum col.11.cum ſeq.& Dec.in c.paſt.
44 col.2.de appellat. Et vti plenitudine poteſtatis † nihil a-
liud eſt,quã derogare iuri cõi ſeu ordinario. auctor Alc.
conſ.30.col.2.vol.5. de quo pulchre Fel.in c. nõnulli. in
prin.31.col.ver.fallit quinto đ reſcr.Barb. cõſ.55.col.10.
cũ ſeq.vol.4.& Soz.conſ.27.col.2.vol.3.Cum cã tñ bñ po
45 teſt princeps rei meæ dominium auferre,† Albe.hic col.
7.latè Fel.& Dec.in d.c.quæ in eccleſiarum,quod etiam
in ciuitate locum ſibi vendicat,vt hic p Bar.& Dec.loco
præal.col. 9. negantem bona rõne motũ Marchiones,&
Comites,id facere nõ poſſe,cui repugnare vr̃ q̃ de Mar-
chionibus proximè diximus, ſed reſp. quod non loqui-
tur Deci.in habentibus iura Imperialia, quemadmodũ
quę prædiximus intelliguntur, vide etiam in materia ſu
pra tacta Iaſ. in conſi.1.& 56.lib.1.& conſi.227.& 233.
li.3.& 70.lib.3.& inter conſilia Bruni in conſi.8.col.pen.
Deci.conſi.410.col. pe. & 520.& 558.&.in ca.1.col.1.de
proba.in quibus locis ponit de iure quæſito ex contra-
ctu,quod per principem etiam cum clauſula de plenitu-
dine poteſtatus tolli non poteſt. Alex.conſi.146. colu. fi.
lib.1.Iaſ.in l.fin.C.ſi contra ius. Fulg.in conſi.20.& 143.
Matth.de afflic.in deciſione regni. 361. & quicquid di-
cant ex præalle. aliqui ſecundum veriorem ſententiam,
princeps non poteſt reuocare contractum per eum fa-
ctum,ſeu tollere ius ex ſuo contractu quæſitum etiam
ſubdito, cum quibuſcũque clauſulis, & etiam ex cauſa
neceſsitatis, quum in contractibus à pari paſſu ambulet
cum priuato c.1.de proba.cum ibi not. qui quidem pri-
uatus poſtquam contraxit nullo modo põt contraueni-
re ſuo contractui,ſicut.C.de ac.& ob.vide etiã Paridẽ in
tract. de ſindi.fol.3.col. 1. & col. 9. ipſius trac. dũ ponit
quod non põt ſine cã ius alterius tollere,quodq́; morta-
liter peccat vtendo poteſtate abſoluta ſine cauſa, immo
vt ait Bal.pop.Rom. nunq̃ vſus eſt tali poteſtate,& dicta
clauſula.ut per Cur.Sen.in conſi. 50.nu.230. vide pariter
Iaſ.in l.Barb.col.7.de off.præt.Feli.in c.oẽs leges.col.pen.
& fi.in 1.diſt.decre.in c.1.de treu.& pa.in c.quę in eccle-
ſiarum col.9.de conſt.Rochum de Curte in rep.c.fi. col.
72.ver.limita.tamen de conſue. Dec.in c.1.col. 27. verſi.
111.tamen de prob.& Rip.li.2.de reſcr.& princ.gr.c.20.
& 38.& vbicũq; ex aliqua cauſa citra delictum Princeps
tollit ius tertij,pretium ei ſoluendum eſt,dicunt doct.in
locis præal.Itẽ vide oĩno Zaſium germanũ in l.Princeps.
ff.de ll.& Ruinum.Et quia in gl.dicitur omnia principis
46 eſſe quãtum ad protectionem,quærit vtiliter Bar. † quid
importent illa verba accipio te in protectorem & defen
ſorem meum,concludens ſic recipiẽtem ad defendendũ
cum armis obſtringi,niſi eſſemus in materia cõtractuũ,
de quorum natura eſt iudicialis defenſio, & ſolet in dies
hæc doc.alle.corruptè tamen citat l.primam,& fi. C.de
profeſ.& medi.quæ nihil faciunt,dicat l. fi.& 2.C.de do-
meſt.& protec.lib.12.Hanc conclu.Bar.ſequuntur com-
muniter ſcrib.vt per Ale.& Iaſ.l.ſtipu. iſta habere licere
in prin.in vlt.col.ff.de ver.obli.Ann.& Fel.in c.olim col.
fi.de acc.Are.in maleſ.in verbo,& dictus titius. col. pen.
Barb.cõſ.1.col.pe.vol.4.& cõſi.21.col.12.cum ſeq.vol.2.
Gui.Papæ.q.583.Dec.in c.ad audientiã co.1.de app.Bal.
47 Sal.& Pa.de Caſ.in l.fi.C.de act.empt.† vbi ad qđ teneat
ꝓmittens emptorẽ de iure & facto defendere, ponunt.
48 Propterea Imperator † qui ex iure proprio protector
eſt & defenſor eccleſiæ,cle.vnica in §.ego.li.de iureiu.cũ
armis eccleſiam defendere tenetur p doctr.Bar.hic facit
qđ in conſi.77.inci.omiſſo.Anch.ſcribit & in Imperato-
re res dubium non fiẽt,per tex.c.tibi dño 60. diſ. immo
Imperio priuari poſſet, quando requiſitus id nõ faceret
49 † Abb.in c.venerabilem.col.1. & vide Collect. vbi talem
ob cauſam Græcos imperio priuatos fuiſſe refert quod
in Germanos tunc tranſlatũ fuit. Limita primo conclu-
ſionem Bar.qñ quis iuſtè offenderetur, tunc taliter reci-
50 piens defendere non tenetur. † Abb.in ca.recipimus, de
priui.Barb.conſi.11.col.12.cum ſeq.vol.2.facit gl.l. 1. in
§.diu°.ff.de va.& extraor.cogni.quę vult aduocatum nõ
teneri iniuſtam defendere cauſam,de quo etiam per Fel.
51 in c.paſtor.col.fi.de iudi. † Secundo lim. in eccleſia quę
non tenetur armis quempiam defendere ſecũdum Can.
52 vt hic refert Bar.† qđ improbare videtur Barb.præal.cõ
ſi.11. colu.14. hanc contrarietatem concordando dicit
aut iuſta eſt offenſio, & procedit opin. canoniſtarum,
aut iniuſta,& tunc procedit opin.Bar.hic, quæ cõcordia
minimè placet,loquuntur.n.cano.indiſtinctè quod ec-
cleſia armis defendere nõ tenetur,pro quib.facit text.in
c.conſuetu.16.q.5. vbi dr̃ eccleſia non armis ſed iure bo-
na ſua defendat, ergo multominus aliena defendat,qui-
53 nimmo † armorum auxilium ad malos coercendos po-
ſtulat eccleſia,23.q.4.c. ſicut excellentiam. Melius ergo
dicendum vr̃ quod eccleſia taliter recipiens, ſuſceptum
armis ſuis ſpiritualib. defendere teneatur, quũ verba in-
telligenda ſint ſecundũ qualitatem perſonæ ad quam re-
54 feruntur,† l.plenum in §.equitij.inſ.de vſu,& habita.ple
nè Fel.in c.cãm quæ.col.12.verſ.quibus adde de reſcrip.
Sublimitabis tñ vt per Fel.in c.ego.col.fi.de iureiu.Et no
55 tandum eſt,qđ receptus ſub alicuius protectione † à iure
aliquo quod alteri prius competeret non eximitur Abb.
in d.c.recepimus.Dec.in c.ad audientiam col.1.de app.
Barb.conſi.11.col.12.cum ſeq.vol.2.vbi de adhærentib.
tractat,quod p adhærentiam alteri factam non detrahi
tur iuri alterius,& in conſ.1.col.antep.cum ſeq.vol.4. la-
56 tiſsimè Iaſ.in conſi.77.li.3.Et quod adhærentes † & po-
ſiti ſub alterius protectione liberi remaneant, eſt tex.au
reis

reis ſcribenids literis in l. non dubito.ff.de ca.ponit Iac.ī
ſeu.ſuper verbo adhærentibus & cōfederatis. limitans:
niſi tenor adhærētiæ aliud dictaret, de qua materia An-
ch.conſ.437.iſta ſnia Rom.cōſ.444. Bal.in c.q̄relā col.2.
de elec.Alex.conſi.43.in fi.vol.1.Soz.conſi.7. & 74.vol.1.
57 Ex prædictis infero, † φ nihil operantur literæ, quas in
dies à principe vides impetrari, quib⁹ declarat mētis ſuæ
non eſſe,velle præiudicare iurib.impetrantis,p lr̄as ſalue-
guardiæ parti cōceſſas, dummodo in fauorem partis nō
præceſſerit manutētio.poteſt.n. abſque illis pars impunè
ius ſuum defendere & exercere, p prędicta.& tradit Bar.
præal.conſi.11.& ſi credimus Abb.in d. c. recepimus. &
Dec.in d.c.ad audientiā,receptio ſub protectione & ſal-
uaguardia in ſubdito parū operať per gl.d.c.recepimus.
Ego multū operari dico p p pęnas q̄ talib.literis inferunť
immo eam infringens extraordinariè puniť iudicis arbi
trio, ſecūdum qualitatē perſonarū & delicti atrocitatē,
Gui.Papæ.q.418. Ad quid aūt arbitraria pœna imponi
58 poſsit, † tradit Alexā. conſi.114. col.fi. vol.1. Rom.in
rub.de Arb.col.9.Fely.in c.inquiſitionis. col.fi. de accuſ.
& in c.ex literis.col.10.cum ſeq.vbi Dec.pe.& fi.de cōſti.
idem Dec.conſ.100.col. fi. vbi ſequiť gl. iſtam vulgatā in
§.in ſumma in verſi.extraordinaria,inſti.de iniu.volentē
tunc pœnā vſq; ad mortem incluſiuè poſſe imponi,limi
tando multis modis. Ex quibus decidi pōt qō de qua a-
59 lias vidimus in Ducali Senatu dubitatū,† an detentus p
infractione ſaluęguardiæ mediante cautione, ſeu datis fi
deiuſſoribus relaxandus ſit.dicendū eſt.n.φ non, quum
poſsit corporalis imponi pœna.vt no.Bar.in l.1.ff.de cuſ.
reorū.& Dec.in conſ.163.col.1. Probatio aut ſaluęguar
60 diæ † ſcriptura tm̄ fit,ſcd̄m pleroſq; per l.fin. C.de erro.
mil.anno.lib. 12. nec concedi pōt pro bonis exiſtentib.ī
61 alieno territorio,† Gui.Papæ.q.418.eſt aūt ptegere,† vt
62 vim verbi protectionis intelligas, tectū proijcere, teſtis
63 Cicero in top. Tertiò Principaliter aduerte † ad tex. ibi
ſanctionem.quam trib.modis appellari volunt.Gl.Bart.
& Bal.hic.& Dec.in rub.de conſtit.in 2.lec.ad fi.Alb.hic
col.3.alias tres ſignificationes addit. hic ſtare dicunt p
cōpoſitione totius iuris, qđ non quadrat pp ſequentia
verba,iam eſſe purgatā & cōpoſitam,quę.n.eſſet abſurdi
tas dicere oēm iuris cōpoſitionem eſſe cōpoſitā, intelli-
go itaq; ſanctionē largè.i.oēm antiquā diſpoſitionē, ad
rempu.ptinentem,ſcd̄m expoſitionē Bar.ſupra in verbo
64 oēm.In tex.ibi iam, † nota eſt pfectionis ſcd̄m Bald.ar-
guentem ad qônem, ſi teſtis dicat quem poſſediſſe iam
annis. 10. φ probat per continuitatē conſummatiq; tpis
anno.10.poſſeſsionem, ſecus ſi diceret iam erunt, vt hic
p eū col.1,& in l.fi.oppo.15.C.de edic.diui.Adr. vbi dicit
φ eſt dictio cōpletiua: q̄ teſte Bar.in l.1.in §.hoc aūt edi
ctum col.1.ff.de ope.no.nun.tria tpa ſignificat,p̄ſens,p̄-
teritū, & futurum, regulaturq; ſcd̄m naturam verbi cui
adijcitur.de qua ēt pulchrè ſcribit Laur.Val.in ſuis eleg.
c.85.vbi vſurpari aliqñ eleganter pro nunc ait, & ita hic
65 ponitur.In eod.tex. ibi purgatam † eſt aūt purgare ad li
bramentum proprium redigere, ſublato quod ſupereſt,
vt dicit tex.elegans in l.1.§. 1. ff. de via pu. & qūo ſit iſta
compilatio bene purgata contrarijs ſimilibus & inutili-
bus,dicetur in gl. in libris antiquorū ffrorum. mentio ēt
66 erat argenti puri † qđ nominabatur in fœdere inito in-
ter Rom.& Carthaginenſes de quo Gel.lib.6.c.5. In eo.
tex.ibi tā in quatuor lib.inſtit.q̄ in 50.lib.ffrorum,natura
67 iſti⁹ dictionis tam,† eſt cauſam magis dubitabilē expri-
mere,& q̄ minus dubitabilem,ita Lanc.Dec.per illū tex.
in l.2.C.de eden.qui tamen tex. ſecundum bonum intel-
lectum potius oppoſitum probat,quia facilius concediť
editio in ciuilibus,q̄ in criminalibus: vt ibi probat Dec.
Iunior.col.4.nec ob.ille text. in modo loquendi quia rñ.
φ dictio tam,iungitur qñque diſpoſitioni minus dubita
bili,tex.eſt in l.in exercendis.C. de fide inſtru. de vi m̄ &
ſignificatu prædictarum dictionum, tam & q̄, pulcbrē
tractat Laur.Val.in ſuis eleg.c. 18. Verum quia de libris
68 facit hic Imperator mētionem.quid ſint libri, † & quid
volumina,declarat Valla in eleg.c.463.vbi audet temerè
iureconſultum reprehendere, qui in l.librorum. §.ſi cui
centū libri infra de leg.3.volumina & libros in ſinony-
ma capiebat.& totū Homerū pro volumine vno.& vult
Valla volumen eſſe, partē libri, & libello ſimilius eſſe,q̄ li
bro,negatq́; volumen dici proprie codicem ſeu librū,ne
gat quoq; opera Homeri ſeu Virgilij poſſe latinè librū
Homeri,ſeu Virgilij dici,quamuis fateatur φ habēs vir-
gilij libros in manu dici poſsit librum in manib. tenere,
adducit quaſdam auctoritates vt ibi p eū, pariter ſcd̄m
eius opinionem dici poſſet malè loqui Imperatorē in l. ī
§.hæc aūt tria volumina. ſed reſpon. φ loquuntur ſcd̄m
cōem vſum loquendi, qui etiam propriæ ſignificationi
69 præfertur, & legalis diſpoſitio vt alia quæuis † ſecūdum
cōem loquendi vſum interpretatur.c.2.vbi Abb. de verb.
ſign.latè Fel. in procœ.decre.char.1.cōis.n. loquendi vſus
promiſcuè iſta capit, quamuis in iure liber plerunq; pro
partiali capiatur libro,vt hic & infra in multis locis,ac in
fine omnium librorū partialium ffrorum, dum dř expli-
cit liber talis,&c.ponit ēt Barb.in rub.de iu.col.2.eſt aūt
70 dictus liber, † in quo ſcribimus quia ante vſum chartæ,
de libris, i. corticibus arborum compaginabantur volu-
mina: vnde codex ab arborū trūco appellatus eſt.In eo.
71 tex.ibi inſtitutionum ſeu elementorum † inſtōnes ſunt
præceptiones quibus inſtituuntur & docentur hoīes, vt
libri quatuor hic relati,ac libri à Quintil.& Lact.editi.ī-
ſtituta verò boni mores ſunt conſilio & rōne ſumpti.
Valla in eleg.c.192. inſtōnes ergo quaſi inſtructiones.fa
cit.l.modicos in fine cum gl.C.de profeſ.& med.libr.10.
not.Io.Fa.ad fi.procœ.inſtit. recteq; hic elementa appellā
72 tur,i.principia,† & quaſi eleuamenta,loquunť ergo bar-
barè & ineptè allegantes tex.inſtitutionum, dicendo īſti
tuta de nuptijs,exempli gratia,ſed vt pauciorib. agāt nō
verentur incongruè loqui.In eo.text.ibi ffrorum poſſunt
73 digeſta dici,i.diligēter ſeu diſertè geſta,† Gemi.ī procœ.
6.col.vlt.latè Imo.in rubr.ff.de verb.obl.Cyn.hic, dige-
ſtū quaſi diuinum geſtū appellat. quia lex donū Dei eſt.
l.2.infra de legi.pondera hic aliud φ ffrorum non p zifrā
vt nunc facimus ſed ad longū ſcribi. & bñ meo iudicio:
quia zifra illa qua vtimur bona rōne, talem ſignificatū
importare non probatur,quicquid in quodā paruo iuris
dictionario ſeu p Alcia.lib.3.c.16.diſpun.dicať,ppea hic
& vbiq; in iure digeſtum extenſis literis ſcribitur,& non
p zifrā illam: melius rectiusq́; facerent ſi ponerent ſolū
lr̄am.d.poſſet.n.digeſta ſignificare,vt patet in ſimili dum
allegamus codicē, legem,vel ca. primam literam ipſarū
dictionum tm̄ ponentes,arbitrorq́; priſcis tpibus ea lr̄a.
d.vſos fuiſſe maiores nr̄os ffrorum mentionem facientes,
ſed ſucceſſu tpis id fuiſſe corruptum per volentes depin-
gere ipſum.d.ſic alterantes talem notam.In eod. text.ibi
74 pandect.† Accur. ſuper hoc verbo eius ſignificatum de-
clarat & pulcrhè,Gel.c.9.lib.13. vbi interpretať eas pro-
miſcua & oīmoda continentes.& eſt tex.in l.2.in princ.
in 2.col.C.de vet. iur. enuc. Verum poſtquā pandectarū
incidit mentio,& de eis plerunq; & litera Piſana memi-
nere,Accur. & Doct. non impertinenter nec iniucundè
arbitramur q̄ Politianus in quadā epiſtola ſcribit de eis
referre.Principio inquit, te ſcire opinor Imperatorē Iu-
ſtinianum, poſteaquā ius ciuile ppurgauit, & in ordinē
redegit,cauiſſe illud in primis, vt in oībus ciuitatib⁹ quæ
dignitate aliqua p̄cellerent, exemplaria legū q̄ emenda-
tiſsima publicè ſeruarentur,quaſcunq; ipſe vel nouas cō
didiſſet,vel antiquitas enucleaſſet. Sed nullū ex his clari⁹
m̄ aut celebratius, q̄ quod vſq; ad vrbis eius captiuitatē
Piſis magna religione ſit cuſtoditum, nam vt maximus
iuris interpres Accur. & alij pleriq; doctiſſimi quotiens
de ſinceritate literæ ambigitur Piſanam literam, ſic.n.ip
ſi vocant, quaſi fideliſsimum quoddam teſtimonium ci
tant,mendumq́; omnino putāt, quicquic vſquam aliter
quā in quo diximus volumine reperiatur. Captis autem
deinde

deir de Piſs,liber Florentiam cũ prꝗda reliqua in vrbem,
videlicet victricẽ tranſlatus eſt. Ibi verò in ipſa curia lo-
co celeberrimo monachorum quorũdã, ſumm iq; magi
ſtratus diligẽtia & religione ſeruatur,tũ quotiens profer
tur,quod ipſũ non ſine graui cauſa fieri ſolet,accenſis fu
nalibus,ita.n. mos eſt,monachi illi quos dixi, ſummusq;
magiſtratus capite operto venerabundi circũſiſtũt.nul-
læ in eo libro interpũctiones, nulla ſcribẽdi cõpẽdia grã
des vbiq; literæ & compares,græcũ in fronte epigrãma,
græcæ præfationes, auctorũ librorũque index, prorſusq;
vbiq; argumẽta plurima quæ breuitati inſeruiẽs omitto
quibus eſſe eum librum Iuſtiniani ætatẽ deſcriptũ nõ du
bitemus, in primisq; voluminis ipſius venerãda facies,&
quæ ſanctam illã vetuſtatẽ procul oſtentet,hoc ergo mi-
hi inſpicere per ociũ licuit,rimariq; omnia & olfacere,&
cũ vulgatis exemplaribus cõparare, tribuit,enim hoc mi
hi ſapientiſsimus ille Laur. medices, forte arbitratus vt
opera noſtra vtilitas inde magna eliceret. Deprehẽdi igi
tur multa in nouis codicibus vitia,multa in interpretib⁹,
qui videlicet inerudito nati ſeculo, cũ latinitatis ipſius
imperiti fuerũt tum græcã linguã pœnitus ignorauerũt,
multę vero ſunt ibi leges gręcis editę verbis,quas aut omi
ſerunt iuniores,aut in latinũ ſermonẽ peſsimè conuerte-
rũt.Intelligẽt tũc iuuenes quid ſit litera Piſana, ꝙ anteà
75 forſitan ignorabãt.† A politiano tamẽ inuenient diſcre-
pare Alc.diſp.lib.3.c.12.& in §.Cato.in apoſtilla literæ ſu
76 per ver.Paul.reſpondet.In eod.tex. ibi nec nõ † Alb.affir
matiue legendũ putat,quia duæ negationes affirmant.l.
duobus negatiuis. ff. de verb. ſigni. & qđ de tribus ponit
Valla in eleg.c.128.quare autẽ magis duę negationes af-
firment,quàm duę affirmationes negẽt, ponit Signo.cõ
ſil.34.Limita prędictũ not.vt per Fel.in proœ.decr.char
ta.1.ad fin.2.col.cũ ſeq.& Corſ.in repe. cap.grãdi.col.2.
77 de ſup.negli.pręl.lib.6.In eo.tex.ibi,cõſtitutionũ, † cur
dicatur cõſtitutio, declarat Fely.in rub.de conſt.ibi etiã
per alios ſcrib.In eo.tex.ibi,quia amplius quã vos cogno-
78 ſcit,† colligit Bal.ꝙ ſapiens in arte melius pſumitur cau
ſam ſcire quã alij,per eundem tex. not.Bald.in 3.colũ.ꝙ
doct.nõ poteſt prętendere iuris errorẽ.ſicq; à beneficio
79 reſti.in inte.excluditur,† alleg. glo.l.profeſsio.C.mu.pa
tri lib. 10.Albe.citat vulgatum illum.§.ſeruius aũt ſulpi-
tius.l.2.infra de ori.iur.ſequitur Alex.in l.ciuitas. col. pe.
infra ſi cer.pet.Barb.conſ.27.col.7.vol.1.& Parpa.hic li-
mitans,qñ per facti errorem deciperetur, quia facta etiã
prudentiſſimos fallunt.l.2.in ſ.de iuris & fact.igno.relin-
quit tñ cogitãdũ,ſed hoc aperte ſatis vult Alex. locũ ſpal.
in illis verbis reſtõnem denegari circa ea q̃ pertinent ad
profeſsionẽ ſuam,& ita Bal.expreſſe in rubr.de ſum.tri.
Fel.tñ in rubr.de magiſt.col.1.intelligit in eo qui eſt acu-
ti ingenij. Ego aũt indiſtinctè arbitror doctori minori
non eſſe denegandam in integ.reſtit. quia licet turpe ſit
doctori ignorare ius in quo verſatur, tamẽ propter hoc
indebitè damnum pati non debet, ita tenet Paul.de Caſ.
in l.1.ĩ fi.C.qui & aduer.quos,ſequit̃ Dec.in l.iuris igno-
rantia in fin.C.qui admit.qđ non crederem procedere ĩ
aduocato defenſionem alicuius cauſę ſuſcipiente,cui nõ
concederetur in integ.reſtitu.aduerſus lęſionẽ cauſatam
ꝑtextu ignorantię,aut iuris erroris, quum enim ratione
officij peritiam profiteatur,culpa illi aſcribit̃, merito nõ
reſtituitur.arg.l.Imperitia.ff.de reg.iur. & l.fi.ff. de va. &
extraord.cog.faciunt q̃ ſcribit Dec.l.conſilij.col.1. ff.de
reg.iu.Ex iſtomet tex.colligunt Bart. Alb. Bal.& alij cre-
80 dendum eſſe perito in arte ſua,† ob quod plures not.de-
ciduntur q̃ões, de qua materia vide ẽt Bologninum in
conſ.5.col.6.Fel.& Deci.in c.propoſuiſti, de proba.Sign.
81 conſ.156.col.pen.vbi eleganter declaratur text.† l.ſemel.
in fi.C.de re mil.lib.12.dũm vult nõ credi iudicio medi-
corum & ſic peritorum,niſi ex actis appareat,ꝙ præceſ-
ſerit diligẽs iudicis inquiſitio, vt hic per Alex.in apoſtil-
lis reputantẽ not.dicta.Signo. ꝙ inquiſitio talis debet eẽ
ſuper perſonis & atteſtationibus ipſorum,nõ autem ſup

vulnere,quia in hoc dẽt peritis credere, mihi aũt probat
contrarium ille tex.& ideò talis inquiſitio fieri debet ſu
per his in quib.fit depoſitio,& ĩquiri debet de cauſa eo-
82 rum q̃ teſtis deponit.Tangit poſtmodũ hic Bart.† num-
quid peritis in arte credatur ſine iuramẽto, quã materiã
latè explicant Cano.in d.c.propoſuiſti,verum quia Bar.
hic obſcurè & intricatè procedit, ideò eius dicta dun-
taxat declarabimus.Cõcludit primò ꝙ debẽt deponẽtes
de peritia artis ſuæ iurare ſolũ de credulitate, nõ de veri-
tate, quia falli poſſent, & ſic periurium incurrere,qđ à
l.reprobat̃ & trãſeũt doc.in d.c. ꝓpoſuiſti vbi Fel.col.3.
verſ.3.conclusio.& Dec.in prin.vlt.col.& hic Bald.col.3.
Limitant præfati niſi deponerẽt de eo in quo vera cadit
& haberi poteſt notitia,quia etiam veritatis iuramẽtum
tunc exigitur vt per eos.Dicũt etiam Bal. & Fel. præal.ꝙ
83 † aſſumptus ad conſulendũ modo aliquo non iurat. Se-
84 cundò concludit Bal.ꝙ promotores † deponẽtes de pe-
ritia & ſufficientia ſcholaris doctorandi, quem gradum
pauciſsimos rectè attingere teſte Cyno dicit, de creduli
tate tñ iurant.& ſequuntur cõiter doct.& poſt Abb. pul
chrè ponit Barb.in d.c. propoſuiſti col.14.cum ſeq.Iaſ.
repe.l.admonendi.in 2.charta.col.4.verſi.ex iſtis inferẽ
ff.de iurein.& ita ſeruatur hic Tau.& Papiæ.in quibuſdã
85 alijs ſtudijs nõ.vt per Dec.in d.c.propoſuiſti.col.fi.† Do-
ctores autem collegij nri promouentes, qui vt iudices à
viceecancellario in examine rigoroſo aſſumunt̃,nõ iurãt,
ſed tantum dant voces ſuas per breuia, vt nos nuper faci
mus in collegio nro. Et vocem ſuã in approbatione dãt
86 et compromotores in almo collegio nro,† quãuis Dec.
in d.c.propoſuiſti col.5.poſt Abb.dicat in practica con-
trarium ſeruari,& iuris id eſſe probet, ea præcipuè rõne,
quia doctorandi debent pręſentari & à ſeptem doct. ap-
probari, ideò non vr̃ ꝙ vnus in tali actu duplici officio
fungi poſsit,vt ibi per eum.& eundem in c. ex literis col.
pen.vel l.ſed conſiderandum eo.tit.Sed rñ.poſſe iſtos eſ-
ſe actus diuerſos & compatibiles, nam in præſentatio-
ne non dant voces ſed iurant de ſufficentiã, poſtea dant
voces vt cæteri collegiati in examine rigoroſo, & ſic ceſ-
ſat rõ Dec & Abb. In hoc tñ venerando collegio Tauri-
nen.compromotores non dant per omnia voces vt cæte
ri collegij doctores, quorum quiſq; tam in iure cano.q̃
ciuili vocem dat, & breuia duo, ſed cõpromotores bre-
ue vnũ duntaxat,compromotores iuris ciui.in iure ciui.
& cõpromotores iuris canonici in iure cano. idq; faciũt
virtute ſtatutorum collegij.Dicunt ẽt Mod.pap.in trac.
de conſue.ſup c.fi.ad fi.10. col. ꝙ cõſuetudo doctorum
promouentiũ,qui pro doctis & indoctis indifferẽter iu-
87 rant,eos excuſat † pęna periurij quo ad mundũ, nõ à pę
na gehẽnali,vt per Rom.in ſing.ſuis ſing.19.incip.an cõ-
ſuetudo.Et doctoratus in famoſa vniuerſitate,maiorem
hẽt ſcientiæ præſumptionem, q̃ ſi in vili vniuerſitate ſit
88 doctoratus,† ita Ann.in rub.de torneamentis.Et docto-
ratus in loco qui cõi opinione ſtudij credebat̃ hr̃e priui-
89 legium,ſi non habet & ille ſciat † error non prodeſt.Fel.
90 in c.ad ꝓbandũ col.fi.de re iud.ſemelq; approbat⁹ † po
ſteà reprobari põt ſi ĩdoctus reperiat̃, & inſufficiens l. vt
gradatim in §.reprobari.ff.de mun.& hon. notant Abb.
& Fel.in c.1.ad fi.de magiſt.Latius Fel. in c. ex literis col.
91 3.de conſti.An aũt tũc † qui approbauerũt teneant̃ reſti
tuere ſalarium habitum,vr̃ ꝙ non per dictũ Card. in cle.
2.in 6.q.de magiſtr.vbi vult tale ſalarium deberi docto-
ribus pro labore veniendi, ſicque illud hr̃e debent, ſiue
ſcholaris approbetur, ſiue reprobetur. & ſequitur Firm.
ĩ ſum.reper.in verbo doctor,numero mihi.19.Sed ad op-
poſitum eſt dictum Car.Alex.in c.quibuſdã circa princ.
37.diſt.vbi vult oꝑtius ꝙ ſi ſemel approbatus reprobet̃,
ſit ei reſtituendũ ſalarium per illos qui ipſum receperũt
& approbauerunt,ſicq; rationabilius dicendum vr̃, ꝙ ſa
lariũ pro licentia debeatur.Crederem tamẽ aliquid poſ-
ſe retineri pro labore examinis priuati,& veniẽdi ad pu-
blicũ,arg.dictorũ p Bald.in c.quum P.de fide inſtru.per

Magn.

Magn Purpurat.ſplendidiſs. Iuriſconſultũ vniuerſitatis,
veſtræ.in l.1.col. penul. C.de eden. Aliud etiam notabis,
92 † quod doctor ſufficiens,ſi inutilem ſe ꝓbet ſcholarib⁹,
reprobari dẽt,& remoueri.l.2.C.de profe.& med.quam
ſin.ad hoc facit Barb.in procœ.clem.in 1.lect.col.5.Et ſe-
93 mel doctoratu † priuatus,ampli⁹ doctorari nequit.Pau.
de Caſt.in l.2.col.1.C.de lib.& eorũ lib.Iaſ.in l.Barbari⁹.
col.penul.infra de offi.prætor.Barb.in c.fi.col.3 de poſt.
præt.vbi limitat in reſtituto à principe. Tu limita prędi-
94 cta procedere quãdo propter delictũ fuit priuatio,† ſed
ſi ignorantia fuit in cauſa poſſet poſtmodum doctior fa
ctus ad doctoratum recipi.Fel.in d.c.ex literis col.3.dec.
in c.vt nr̃m de appellationib.& in c.cum venerabilis.col.
fin.de exceptioni.alia quædam in materia doctoratus di
cam infra in §.hæc autem tria.Concludit tertiò Bart.ꝙ
95 quando in loco plures periti non reperiuntur,† dicto v-
nius ſtari per textum.§. quod autem in verſ. & vt neq; in
auct.de non alienan.addo alium not.tex.in l.1.§. fi. ff.de
96 verb.obl.† quem incognitum eſſe his quib. iacet puluis
ſuper libro,aſſerit Bal. in l.directas. C. de teſta. manu. &
Fely.in c.veniens col.fi.de teſti.faciunt no.per Deci.in c.
propoſuiſti.col.3.de proba.Vltimo concludit Bar. dan-
97 do cautelam,† quòd ſi adhibeatur vnus tm̃ in calculo ſe
rendæ ſnĩæ,poteſt aduerſarius opponere ꝙ plures adhi-
bendi erãt,nec quicquam probare tenetur, imò ille qui
vnum tantum adhibuit debebit probare, quòd vnus tan
tum erat in loco,ſequitur hic Alexã.& in conſi.35.colu.
fin.vol.1.Parp.dubitat per tex.c.cum Ioan. de fi. inſtr.&
Bartol. in l.ſi in rem. in princ. ff. de rei ven. quia plurali-
tas,non præſumitur. poſteà cõcordando opi. diſtinguit
aut ſumus in loco inſigni,& tunc dicendũ plures adhibẽ
dos fuiſſe,probandi non incumbit onus, quòd plures in
loco eſſent, quum id præſumatur, ſufficit ſola oppoſi-
tio,ita procedat qđ Bar.& Alex. hic dicunt.aut ſumus in
loco paruo,& tunc nõ ſufficit oppoſitio,ſed vltra requi-
ritur probatio, ꝙ plures in loco eſſent, rõ eſt in prõptu,
quia ille qui vnum adhibuit habet Præſumptionem pro
ſe,ꝙ plures ibi non eſſent,hanc diſt.in ſimili ponit Bar.ĩ
l.bonorum.ff.de bon.poſ.Saly.& Rimi.l.iuris, ignorãtia.
C.qui admit.In eo.tex.ibi,oportuerat mandare. contra,
quia actus principis ſunt voluntarij,non neceſſarij.§. ad
hæc in aucten.de appell.& intra q̃ tẽp. Alb. timore dicti
contrarij exponit.oportuerat,i.vtile erat. vt hr̃ in ſimili.
98 in l.1.infra de proc. vel aliter dic, † ꝙ duplex eſt neceſſi-
tas,vt per glo.not.in l.& in totum. ff. de impen. in rebus
dotal.fac.& in l.gallus.in princ.vbi per omnes ſcrib. ff.de
libe.& poſthu.vna præciſa quæ non cadit in principe,al-
tera cauſatiua,vt ſequatur aliquod bonum,quæ bñ cadit
in principe,vt hic.In eod.tex.ibi,& poſt omnium conſu-
99 mationem,† Alber. exponit, id eſt perfectionem. latius
de huiuſcemodi vocabuli ſignificatione, diſſerit in ſuo
dictionario,in verbo cõſumatio. Legitur hæc lr̃a tribus
modis.primo per gl.ꝙ hæc conſtitutio, facta fuerit poſt
100 primam,& ſecundam cõpilationem.C.& auct. † Cyn.
Alber.& alij reprobant,quia tpe iſtius cõſtitutionis,erat
Iuſtinianus in 3.conſolatu,vt in calce iſtius epiſtolę ꝓba
tur,at tpe ſecundæ compilationis erat quartum conſul.
vt C.de Iuſti.C.cõpo.§.is igitur. ex quo neceſſario infert
hanc conſtitutionem pręceſsiſſe,ſecundam Codicis edi-
tionem.Secundò legitur, vt intelligatur, ꝙ fuerit facta
poſt compilationẽ primi codicis, & ante ſecundã editio-
nem,& tunc iudice Cyno exponendum eſt, & omnia q̃
oportuerat nos mandare, & poſt omniũ cõſumationẽ,
id eſt poſt primi codicis cõpilationem, & poſt compila-
tionẽ ffrorum, & inſtitutionum ſunt explicita,&c. Tertia
lectura,vt intelligamus ꝙ Iuſt. primò opus confici man-
dauit,ſecundò mandatũ approbauit.vt C. de iuſti. C.cõ-
po.vel confir.& de vet.iur.enuc.l.1.& 2.ita Cyn. Iaco.de
Aret.& Bal.hic col.1.ſicq; eſt ſenſus, ꝙ de mandato Im-
peratoris præcedente,& poſt omnium conſumationem
cõfirmatione ſubſequẽte, per orationes ſuas omnia expli
cita ſunt.& totum corpus, iuris purgatũ eſt.In eod.tex.
101 ibi tam græca lingua quàm romanorum,† Accur.id re
fert, ad ſcientiæ originem. quia omnis ars originaliter à
græcis habetur, nã compilatio primò latinè facta fuit,vt
euidenter probatur in l.2. col.penul.in §.hoc autẽ. C.de
vet.iur enuc.ad idem eſt gl.in l.2.ſuper verbo, conſtitui.
in fin.ĵ.de ori.iur.ſequitur Cyn.allegans.l.1. ff. de excuſ.
tuto.corroborat hic Alber.per regulam. l. cum fili⁹ in §.
102 heres.ff.de leg. 2. † vbi dr̃, non eſt omnino falſum, qđ
primordio veritatis iuuatur, facit quod ſcribit Felyn. in
rub.de conſtit.col.fi. ex cuius dictis collige rationẽ qua-
103 re compoſitio facta fuerit in lingua Latina, † quia eſt
cõior, & conſtitutio indifferenter oẽs cõcernens natio-
nes ĩ communiori lingua fieri debet, vt ibi per eum,cõ-
tra quem eſt gl.not.in §.nos igitur in verbo voce, in auc.
de non alie.colla.2.probans linguã græcã eſſe magis cõ-
munem, vt ibi expreſsè tex. dicit. ſm verò Alberi. hic li-
cet habito reſpectu ad vniuerſalem compoſitionẽ leges
fuerint latinè compoſitæ, aliqua tñ græca verba inſerta
fuere in compilatione,ffrorum, facit quod referendo Po
litianum ſuper verbo pandectarum dixi.Ex quib.infero
poſſe hunc tex.planè legi, ꝙ prædicta fuerint explicata
tam græcè q̃ latinè, quum non tm̃ latinè, ſed & græcè
multa fuerint diſpoſita, quibus ẽt conſequens eſt obſer-
uari debere,quæ plerunq; in iure ſcripta græcè inueniũ-
104 tur,† teſtis Alberi.hic.col.4. Ad declarationẽ verò pall.
§.hoc aũt aliqua ſcribit.Alc.lib.2.diſpunctio.c.24. Iuris
ergo ciuilis origo,ex græcis fluxit, vt dicit text.in §.pen.
in inſtitu. de iure naturali. & leges per legatos Rom. ex
græcia allatæ, græcæ fuerunt, & græca lingua cõpoſitę.
Liuius in 3.ab vrbe condita, iam inquit redierant legati
cum legib.atticis,&c.poſteà decẽ viri conſtituti à Rom.
fuere,qui rem ad Rom.conſuetudines accõmodantes in
latinum ſermonem trãſlatas, ac cõpoſitas publicauerũt,
& propoſuerunt, ſm Iſido.relatum in c.2.diſt.7.decreti,
Liuium loco præall.Feneſtellã de Rom.magiſtr.& Dio-
do.lib.10.idq̃; patet ex l.2.in §.pen.C.de vet.iur.enuc.ex
l.2.in §.poſteà ne diutius,ĵ.de orig.iur.& §.pe.inſti.de iu
re naturali.quamuis in fronte pandectarum fuerit appo
ſitum græcum epigramma, & multæ leges græcæ editæ
fuerint,& perperam ſæpè in latinum ſermonem tranſla
tæ, vt per Ange. Politianum in ſuis epiſtolis, & retuli in
principio iſtius procœmij,atteſtanturq́; ſæpè alij ſcriben.
Auctenticorum verò plures conſtõnes, græca voce tanq̃
cõiori cõſcriptæ fuerunt, vt dicit tex.in auct.de non alie
nan.colla.2.in §.nos igitur ibi non paterna voce hanc.l.
conſcripſimus,ſed hac cõi,& græca.Aduertendum eſt ẽt
pro declaratione text.quod illa verba, per orationes no
ſtras,non deſignant vniuerſas leges,prout Accur. & doc.
intellexiſſe videntur,ſed exponenda ſunt,i. per leges no-
ſtras mandantes, & confirmantes prædicta poſt omniũ
conſumationem, vt in tertio intellectu præſentis apo-
ſtillæ dictum fuit: & eſt mentis Alb.hic col.3.dum ait ſe
intelligere ꝑ illa verba,de l.1.& 2.C. de vet.iur. enucl. In
eo.tex.ibi,quas & æternas fieri optamus,expone,i.ſempi
ternas,vt per gl.l.cum debere.ĵ. de ſeruit.vrb.prædio. Ex
quo collegit hic Albe.col.8. legem non tolli per deſuetu-
dinem,aliàs nõ eſſent leges æternæ,vt hic dicitur de quo
105 Alex.conſi.116. col. pen. vol. 2. vbi ponit, † ꝙ licèt lex
non tollatur per non vſum, tamen bene tollitur per con
trarium vſum,vt ibi pulchrè per eum,& per Modernio-
rem Papienſem,in tract.de conſue.in rubr. in 9. colu. &
latius videbimus in ſequẽti.§.poſt Bar.in 5.nota. In eod.
text.ibi profeſſores, id eſt doctores, eo quod ſciẽtiam ſe
106 ſcire,& poſſe publicè tradere profitentur,† de quo Bal.
in aucten.habita.col.2. C. ne filius, pro patre. adaptatur
tamen id vocabulum etiam ad ſcholares.text.eſt in rub.
& in l.prima.C.qui ætate.vel profeſ.ſe excuſent, libro de-
cimo.In eod.tex. ibi, neceſſarium an pro vtili exponi poſ
ſit. vt facit Bartol. dicam in principio. leg. ſecunde, in-
fra titulo ſecundo. In text. ibi, diuinam orationem,

107 † nota hanc cõſtitutionem diuinã appellari, & pariter
omnes leges dicũtur diuinitus per ora principũ promul-
gatæ,& ligant in foro conſcientiæ.c. fin.16.q. 3. notatur
in fin. C. de præſcrip.long.tẽpo.Iaſo.in repetitio.l.nemo
poteſt, in ſcda lect.colum.18.verſiculo quarto moueor.
ff.de lega.primo.Fely. in cap. primo. colum.14.verſic.li-
mitatur quinto.vbi Deci. colum. ſeptima verſiculo ſuc-
ceſsiuè Abbas,quærit de conſtit.Barba.conſi.1. col. 3. &
penul. volum. 1. Deci.in rubr.de conſtitu.col.1. in 1.le-
ctione.Fel.in c.in omni.ad fin.primæ colum.de teſti.vbi
de iuſtis intelligit. In text. ibi quam cæteri anteceſſores
probat,ſecundum Bald.illud vulgare quod vni dico om-
nibus dico.Ad fi.iſtius principij ibi, inclytam viam eru-
diti' legitimè poſsint ambulare,in ſequ.§.iungit prępoſi
108 tionem per,dum ait,per quos ambulandum eſt,† diffe
runt aũt ambulare,& incedere, nam incedere eſt molli-
ter,& grauiter ire,ambulare eſt, ire gradu non ita com-
poſito nec tardo, Valla in eleg.c.388.Poſtremò opponit
ꝙ malè ſit hæc conſtitutio Iuſtiniani in ff.poſita, quum
totus hic liber iureconſultorum ſit.Accur.ſupra in rubr.
in verbo anteceſſoribus ſoluit, quòd facta ſuit hęc cõſti-
tutio poſt compilationem digeſtorum ad deſignãdum
ordinem legendi libros,de quibus hic loquitur,vnde ſm
109 Bal.hic col. 3.† conſtitutio noſtra nõ eſt de. ff. ſed ꝑter
ff.vel ſm Cynum auctoritate Iuſtiniani facta fuit fforũ
compilatio.ſicq; ſua meritò dici poteſt, quia oĩa noſtra
facimus,quib' auctoritatem impartimur.l.2.§. quæ oĩa.
C.de vete.iur. enucl. Capio gl. primam ſuper verbo om-
nem ſanctionem, quam diuido in tres partes. In prima
110 declarat quot modis, dicatur ſanctio, † In ſecunda de-
clarat tex.ĩ verſiculo noſtræ reipu. Et ſumpta occaſione
diſputat nunquid oĩa ſint principis, rõne iuriſdictionis,
an vero etiam rõne proprietatis. In tertia de ſignificatu
verbi reipu. ſe remitit.ſecunda eſt ibi,& quòd hic dicit.
tertia ibi,item nota articulos.Glo.ſatis declarauimus, a-
poſtillando literam.Circa ſecundam partem gl.ibi,fauo
re militiæ,melius declara,vt ꝑ Bar.ſupra ĩ 2.col. quia gl.
in aliquibus decipitur, & dum allegat librum regum
lib.1.c.8 Ad l.1.C.de ven.reium fiſ.dicit hic col.6. Albe.
111 † concurrere vltra communionem, fauorẽ fiſci, aliàs
glo.malè diceret, vt per eum, de quo recurre ad Fely. in
c.quæ in eccleſiarum de conſtitu.col.13. verſi.1.enim li-
mitat.& col.18.verſic.6.declaratio.Glo. ſuper verbo, pur
gatam, ad contrarietates refert, ſed quo iſtud procedit,
quum tot ſint in iure contraria, reſponde videri ſic pri-
ma facie,ſed re vera non ſunt, omnibus bene intellectis.
112 & iudice Bal.hic, ſunt iſta cõtraria multũ vtilia,† quia
ex reſolutione contrariorum plena reſultat materiæ co-
gnitio, & hinc ſumpta occaſione, tractat belliſsimè Bal.
col.4.de modo ſoluendi contraria,& argumẽta,quæ tri-
bus modis ſului dicit per aliter,& aliter, ꝑ aliud & aliud
per ſimpliciter,& ſm quid,vt per eum,cui' dicta magni-
facit,& extollit Seuer.in tracta.de modo ſtuden. col.14.
verſi.10.conſulo.faciunt quæ pulchrè ponit Albe. ſupra
in præfa.col.1.Subaudit ſecundò glo. purgatam eſſe ſan-
ctionem ſimilibus, nec obſt. quòd reperiantur plerunq;
113 ſimilia,& leges penitus ſimiles,† vt in l.veteribus, infra
de pact.& l.Labeo.ĵ.de contrah.empt.melius in l.legem.
C.de pact.quæ formaliter ponitur in l.1.C.de pact. con-
uen.& in l.ex conuentione.C.de pact. quæ ẽt ponitur.in
l.1.C.ſine cen.vel reliqu.& in l. ſi quis, in conſcribendo.
C.de pact.& de epiſcopis,& clericis & in c.ſignificantib.
de lib.obla.& de appellationi.Bal.& Albe.hic ſoluunt tol
lerari iſtud diuerſis reſpectibus propter diuerſitatem ti-
tulorum,faciunt enim ipſæ leges de materia ipſorum ti-
tulo. idem dicit Fely. in proœ. rex pacificus circa finem
in verſi.5.fallit.Ad quod ego homuncio allego in termi
nis tex.ſingularem de hoc in l.2.in 8.col.verſic. quia om
nium.C.de vete.iur.enucl.in eodem autem titulo, dicũt
præfati doctores ſimilia non inueniri quia ſuperfluitatis
114 eſſet vitium,quod intelligo † niſi ſaltem ponerent, di-
uerſitatem in facto,ita põdero velle Abb.& Ioan.de An-
na.in c.fin.de homicid. Quæ autem dicantur ſimilia la-
tè traditur in capitulo tranſlato.de cõſtitutio.& Subau-
dit tertio glo.ſanctionem eſſe purgatam inutilibus, & ſu
perfluis.§. quibus in prima conſtitu. C. quod adeò verũ
115 eſt,vt ẽt ſyllaba vna ſuperfluere in iure nõ debeat, † gl.
l.1.in princ.infra quod metus cauſa.Bar.in l. tranſigere,
in prima oppoſitione.C.de tranſactioni. Et omne verbũ
quamuis minimum in omni diſpoſitione debet ſtare cũ
miniſterio operandi, ſi fieri põt, vt plene per Barbat. in
conſi.44.col.4.vol.2.& conſi.20.col.4.volum.4.Iaſ.in l.ſi
conuenerit.col.fi.ĵ.de iurid.omn.iud.Fel.in c.1.de reſcr.
in c.ſolitæ.col.3.de maio. & obed.in c.1.col.4. de conſti.
in capitulo quam ſit ad finem de iudæ. Quandoq; tamẽ
116 in l.vel diſpoſitione verborũ ponitur inculcatio, † iux-
ta gl.in l.certi conditio.in princ.ĵ.ſi cer. peta. aliquando
verba ponuntur. & exagerantur ad abundantem caute-
lam,vt per Alex.in l.Gallus.in §.quidam.in prin.ff. de li-
ber.& poſthu. Argumẽtumq; hoc de ſuperfluitate adeò
117 debile eſt, † vt quaſi puerile pleriſque videatur, quum
multis modis,excuſetur ſuperfluitas, vt per Peruſinum I
c.vnico de ſumma trini.libr.6. Fel.in proœ. rex pacificus
col.fi.& c.eã te.col.12.in fine.de reſcrip.in c. ſolitæ. col.
3.de maior.& obed.pulchrè Deci. in conſi.232. col.fi.&
in l.2.§.fin.col.fi.ff. ſi certum petatur, Abba. & Ioan. de
Anna.in c.fi.de homic.Abba.in cap. aduerſus. in primo.
nota.de hæret. Riminal. in rub. infra de iurid.omn.iud.
col. 2. Moderniores Bononien. in repetitio. rubr. C.de
118 probat.col. 6. † ex quorum dictis multum poſſet exor-
nari tex.præalle.§.quibus. Glo. in verbo cõpoſitam. po-
119 nit differentiam † inter componere, & promulgare de
quo pulchrè Aret.in proœ.inſtitutio.in §. quorum. ſuꝑ.
glo.promulgatis. Gl.in verbo. fforum diuiditur in duas
partes.in prima vim vocabuli declarat,in ſecũda quæ eſt
ibi,& not. ponit vnum nota. & quia prima eſt expedita
120 ex his,quę in tex.diximus.colligo ex ſecunda,† non at-
tendi ordinem literę quãdo conſtat de certa diſpoſitio-
ne,licet ergo hic in ordine literæ,primo inſtitutiones ꝓ-
mittantur.ſecundo liber digeſtorum.tertio lib. C. tamẽ
ex quo patet ex proœ.inſti.& l.2.C.de veter.iur.enucleã-
do,non ſic proceſſum fuiſſe,nõ attenditur hic ordo, ſm
glo.& Alb.ponentem in 3.col.de ordine attendendo, &
pulchrè etiam Bal.col. 3. dicens ad propoſitum hic non
prępoſterari ordinem,quia diuerſo reſpectu loquitur,ſ.
reſpectu docendi non reſpectu compilationis, de qua
materia ẽt vide per ſcribẽtes in l.2. in §. prius.de vulgari.
& Fely.in c.inter monaſterium.col.4.de re iudicata. De
ordine compilationis horum librorum vidẽda ſunt quæ
circa figurationem caſus ſcripſimus.Gl. finalis quia aliæ
ſunt expeditæ, exponit anteceſſores, id eſt ſucceſſores,
& approbatur per Alber. ſupra in verbo anteceſſoribus
col.3. vbi latè de vi vocabuli ſcripſi. Finis principij.

Ex ſ. itaque.

De Papiniano vide quæ dicuntur num.131.
Scholares primo anno ſtudij quidnam diſcere deberent.135.
Legalis ſcientia an ſit ars.137.
De concordia dictorum teſtium. 140.
Leges quõ,& qualiter per deſuetudinem,tollantur. 142.
Nihil faciendum præpoſtere.144.
Non eſſe diſcipulum ſupra magiſtrum.148.
Legalis ſcientia architectonica nuncupatur.152.
Verba ad perſonam relata ſecundum qualitatem illius intelligi debent.154.
Quibus titulis honorificè nuncupentur doctores.156.
Doctores debent ſcholares docere omnia quæ ſciunt.157.
Teſtimonium poſſe ſine iuramento eſſe.158.

Sequitur

Sequitur §. Itaque.

Nouum docendi modũ Iuſtinianus hic ſummatim tã
git, vtilitatẽ oſtendens,& antiquam docendi formam re
121 fert. Vt nihil antiquitatis ignoretur. Diuido † hunc.§.
duas occupantem col.vſq; ad verſi.nos verò tñ penuriã,
in nouẽ partes gratia clarioris intelligentiæ,in prima po
nit,quid hodie ſcholaribus debeant magiſtri legere.In ſe
cunda dicit velle ordinẽ legendi manifeſtare, verum an-
tea ſe commemoraturũ antiquũ tradendi modũ , vt no-
uæ compoſitionis vtilitas appareat , & antiquitatis nihil
relinquatur incognitũ.In tertia ponit quid olim à voce
magiſtra acciperẽt diſcipuli. In quarta à generalibus ad
particularia deſcendens, tradit quid in primo anno acci
perent.In quinta quid in ſecũdo. In ſexta quid in tertio.
In ſeptima quid in quarto. In octaua inferẽdo ſcribit,ꝙ
ex immenſa legũ multitudine pars minima recitabaẽ. In
nona,& vlti ma concludit fuiſſe prædicta antiquæ erudi-
tionis monumenta. ſecunda pars eſt ibi, ſed ordines.ter-
tia ibi , antea quidẽ.quarta ibi , & in primo quidẽ anno.
quinta ibi, in ſecundo aũt anno.ſexta ibi.in tertio.ſepti-
ma ibi, his igitur.octaua ibi , & ſi quis.vltima ibi,& hęc.
Caſus ex mente Cyni ſic ordinari poteſt.dixerat Impera
tor rectã docendi viã ſe traditurũ, voti igitur reus,ſe libe
rare volens, Expediens proculdubio eſſe dicit,primò in
ſtitutiones legere, quæ totius ſciẽtiæ iuris prima cõtinẽt
veſtigia,inde ſufficere ex libris quinquaginta fforũ,ſex &
viginti legi. hinc ſubijcit tempeſtiuũ eſſe, ordinẽ legẽdi
manifeſtare.ſed antea ſe commemoraturũ antiquã docẽ
di normã,vt appareat nouellæ cõpoſitionis vti litas,& ni
hil antiquitatis ignoretur.Dicit igitur ꝙ ex tanta legum
multitudine quæ in duo millia librorũ, & tricies cẽtena
millia verſuum extendebatur,ſex tãtum libri & confusè
legebantur, in quibus erant libri duo inſtitu.& libri qua
tuor ſingulares , primus de rei vxorię actione,ſcďs de tu
telis,tertius de teſta.quartus de legatis quos nõ legebant
per conſequentiã , ſed per partes multis omiſsis,erat hic
antiquus inutilis& pernitioſus legendi modus . quo re-
moto Iuſtinianus alium in §. ſequenti tradit. In tex.ibi
122 itaq; † continuatiuè & illatiuè ſecundum Alb. legi po-
teſt,quia dixerat,ꝙ modũ legendi traderet hic incipiens
ait,legẽdas primũ iſtitutiones, &c. de ſignificatu dictio-
nis itaque latè ſcripſit Alber.in dictonario.in verſic.ita-
123 † que.In tex.ibi, vendicare locum,vendico idem eſt,vt
ſic dicã ꝙ approprio , ac meum eſſe dico, vindico,vlci-
ſcor,& aliqñ ab iniuria iacturaq; defendo, Valla in eleg.
124 In tex ibi,prima veſtigia,† i.principia ſm Bal.vel expo
nas,i.primas impreſſiones,veſtigium.n. eſt pedis impreſ
ſio,i.ſignũ à pede relictum. Virgil. Et gradiens ima ver-
tit veſtigia cauda. & in proœ.inſti.variato loquendi mõ
125 prima legum cunabula dixit.In tex.ibi tempeſtiuũ,† i.
tp̃s debitum,ſicuti ĩtempeſtiuum.i.ante tps.l. ille à quo.
§.intempeſtiuũ.ff.ad Trebell.& l. ſi hoĩem in princ.j.de
poſi.veteres enim tẽpeſtiua opportuna, matura, ſuo tpe
acta dixere,opportunum igit,& cõgruenti loco eſt,dicit
Iuſti. manifeſtare, &c.nam Auguſtus in ſermonibus , &
epiſtolis ſuis admonere ſolitus traditur,vt ad rem agen-
dã ſimul adhiberetur,& induſtriæ celeritas , & diligẽtiæ
tarditas,ex quibus duobus contrarijs fit maturitas,& op
portunitas,auctor eſt Gel.c.11.lib.10. In text. ibi vr̃a ſit
126 prudentia.† Affrani' poeta antiqu' eã opinatus eſt vs',
& memorię filiam, hinc ſcriptũ reliquit.vſus me genuit,
mater peperit, memoria , ſophyam vocant me graij vos
ſapientiã,vt latè per Gel.c.8.lib.13.In tex.ibi, oib. deuijs
127 † à recta via deorſum,& remotũ, deuiũ dicit.ideo Ho
ratius ſcortũ deuium dixit, & Proper. Lætor ꝙ ſine me
deuia rura colis.In tex.ibi,paſsim, & quaſi per ſatyrã col
128 lectum,† Accur.paſſim,i. indiſtinctè intelligit. Albe.p
paſſus,& ſaltus exponit,hoc eſt quod ſequit,& quaſi per
ſatyram, quaſi dicat, libros ipſos continuando materias
non legebãt,& melius quadrat.Valla elegantiarũ.c.439.
reprehendit ponentes paſſim,indiſtinctè, & vbique pro
eodẽ,ſed paſſim quaſi paſſu diſtante,& ſparſim, qď ex ſe
quentib.declaratur dum in tex.ſubijcitur , & quaſi p ſa-
tyram. i. per ſaltũ , ſicuti faciunt ſatyrici qui modo hũc
modo illum tangentes,de vitio in vitiũ arguentes labun
129 tur.In eod.tex.ibi & iſta,i.pars nũcupationẽ, πρῶτον † i.
primã meruit. πρῶτον em̃ primum ſignificare latinè,ne
mo eſt qui neſciat,& clarè exponit tex.j. in verſi. in reli-
qua verò,& viciſsitudo de qua facit mox Imperator mẽ-
130 tionẽ † alternatio eſt,Cicero nihil eſt aptius ad delecta
tionem lectoris,q̃ temporum varietas fortunęq; viciſſi-
131 tudines,&c.In tex.ibi ad ſubtiliſſimum Papinianũ, † ĩ
ſequen.§.pulcherrimus,& maximus appellatur in l.cum
virum. C. de fideic. prudentiſsimus. in l.cum acutiſsimi
eo.tit.acutiſsimus in l.cum Papin. C. de ſenten. interlo.
om.iud.ſummi ingenij vir in l.1.in §.ſed neq;.C. de vet.
iur.enuc.ſplendidiſſimus,itaq; fuit ſp,& vbiq; à Iuſtinia
no,& iurecõſultus honorificentiſſimè citatus, & nuncu
patus.Seuero Imperatori amiciſsim' fuit , & vt alij volũt
affinis p ſecundam vxorẽ , ad hoc ꝑcipuè vtrunq; eius fi-
lium à Seuero cõmendatum,ipſumq; cũ Seuero ſub Sce
uola profeſſum aiunt,auctor Spart.in Antonio,vbi iuris
aſyllum,& doctrinæ legalis theſaurum cum ꝑdicant,vi-
tã cum morte cõmutauit ætatis ſuæ Anno.38. vt ex eius
conſtat Epitaphio,p Soz.in relato in repet. l. cum auus.
col.j.ff.de cõd.& dem. De nece tanti viri,alij alia referũt,
qñquidẽ Ab Antonino qui Anteà Baſtian' dicebaẽ, qui-
dam occiſum dicunt,eo ꝙ parricidium excuſare noluiſ
ſet,vt in Seuero Spartian' tradit, alij Baſtianũ occiſo fra-
tre Geta,Papiniano mãdaſſe,vt & in ſenatu p ſe, & apud
populum facinus dilueret, illum aũt rñdiſſe non tã faci-
le parricidium excuſari poſſe, q̃ fieri, ideoq; in cõſpectu
Baſtiani eius iuſſu à militib' fuiſſe Papinianum occiſum
& tractum cadauer per plateã , ſine aliqua humanitatis
reuerentia, Indeq; filium Papin.qui ante triduum q̃ſtor
opulentum munus ediderat intereẽptum, vtcunq; ſit cõ-
ſtat Papin.quaſi fautorẽ Getæ occiſum.teſtis Spartia. in
Antonino.hocq; cõtingit circiter annos ſalutiferi part'.
214.quo tpe dictus Baſtianus imperij colluuies Caraca-
lus cognaminatus regnauit,vt ex Euſebio Cæſarienſi, &
alijs hiſtoricis colligit. auditores habuit Iureconſultos
ſplendiſſ.vt Lamp.in Alex. refert & ſupra in rubr. retuli-
mus. hæc ſunt quæ puto tradi poſſe de nr̃o Papini. viro
132 nunq̃ ſatis laudato.In tex.ibi, pauliana mſã,† hic Pau-
lus Patauinus Iuriſcon.peritiſſ.fuit,cuius conſ.Alex.Seue
rus remp.feliciſsimè rexit, diſcipulusq; fuit prædicti Pa
pini.& eius non ſemel eſt mentio apud Lãp.loco ꝑal.In
133 tex.ibi,monumenta,i.documenta,† differunt aũt mo-
numenta,& munimenta,vt per Vallam elegantiarum.c.
134 256.Nota nunc primò ex prin.iſtius.§.† oportere ſcho
lares in primo anno ſtudij inſtitutiones diſcere.Bar. ne-
ceſſe pro vtili accepit,& eſt equidẽ vtile non omnino ne
ceſſe,habui ego peritiſſimum ſociũ,qui illotis vt ita dixe
rim pedib.ad ordinarias prorupit lectiones,omiſsis Iſti-
135 tu.& præſtat idem tex. † argu.ſm Bal.quod ſicut natu
ra incipit ab elementis,ita ars grãmatica à literis,nec co
gnoſcunẽ principiata niſi cognitis principijs.l.j.ff. ſi cer.
peta.nos à primis legum cunabulis , quæ ſunt principia
artis.facit.§.minorẽ inſt.de adop.principia .n.in vnoquo
que gñe,teſte Philoſopho poſte.primo,ſunt illa,q̃ quum
ſint vera, non cõtingit demonſtrare in illa ſciẽtia in qua
ſunt principia,ſed ea neceſſe eſt accipere , alia verò quæ
ſunt ex principijs demonſtrare.Secundò no.Bald.ex hoc
136 tex.† ꝙ Imperator imitaẽ artem oratoriã,recitat.n.ve-
tera vt noua appareãt pulchriora,& ſic oppoſita iuxta ſe
poſita clarius eluceſcunt.eſt regula Phil. in fi. primi libri
Elenc.dum ait appoſitis iuxta ſe contrarijs,& maiora,&
magna vĩr. & peiora & meliora.in ſcďo verò de cęlo ait,
quod oppoſita ſenſibiliora ſunt iuxta ſe poſita. & vt au-
ctor eſt hic Cyn. hoc bene ſciunt iſtæ dñæ , quæ ancillas
deformes capiunt,vt ipſę pulchriores videantur. Tertio

137 not.ibi,artis,ꝙ legalis ſcientia dicitur ars,† de arte plu
ra hic & in ſuo dictionario in verbo ars, ſcribit Alber.&
vult in ſtatutis appellatione artis nõ venire hanc ſciẽtiã,
pp communem vſum loquendi repugnantem, ſm quẽ
debent intelligi & interpretari ſtatuta,vt latiſsimè ꝑ Fel.
in proœ.decreta.in prima charta.Aquen.ẽt in l.1. ĩprin.
in gl.ars.ĵ.tit.1.damnata glo.ibi dicit ꝙ non dicitur arti
ficium,neq; legum profeſſores artifices dñr,per tex.not.
in c.relatum el 2.ibi,artificio aut doctrina de teſtamen.
Ego inuenio gl.illam, pulchrè approbari per Barb.in d.
c.relatum ad fin.4.col.reſpondendo ad tex.illum,ꝓ qua
gl.allegò tex.in l.ſocietatẽ pro ſocio,vbi propriè text.ap-
pellat artificium ſcientiam intellectualem.fateor tamen
ꝙ propter, cõem vſum loquẽdi aliud eſſet, vt proximè
138 retuli Alb.dicere. Dicit̃ aũt ars,† quodlibet exercitiũ
exigens doctrinã, auctor S.Tho.2.q.96.arti.1.vbi dicit,
ꝙ ars eſt virtus intellectualis,& ita dici põt ars ab arctan
do,eo ꝙ arctis regulis, & præceptis nos arctet,vt dicunt
Philoſ. Quid aũt proprie veniat appell. artis in ſtatutis.
ponit Cor.conſ.318.col.2.vol.1. Et vide gl.in l.1.ĵ.de iu-
ſti.& iu.Quartò not.ꝙ olim maxima erat legum multi-
139 tudo, † quę extendebat̃ in duo millia librorũ, & tricies
centena millia verſuũ.Sed aduer.quia tex.in l.2. ſed quũ
oĩa.C.de vet.iu.enuc.allegatus hic ab Accur.in duob' re
pugnare vr̃. primo enim dicit, ꝙ illa extenſio erat pene
in duo millia librorum,i.quaſi, quũ ſit diminutionis no
ta.ſecundò dicit pluſquam tricies centena millia verſuũ,
reſpon.ſecundum Alb.per regulam.l.cum furti.ĵ.de ĩ lit.
iur.quia qđ pluris eſt,vtiq; tanti eſt. & illud pene eſt phi
loſophicum temperamentũ,vt ẽt.ĵ.in §.diſcipuli.cũ glo.
ſicq; nulla eſt contradictio.Inducit prædicta Alb.ad qõ-
140 nem teſtium, † quorũ vnus deponit Titium poſſediſſe
annis decem,alius decem & plus,vel quaſi decẽ qđ erunt
concordes, vt mox prędictos cõcordauimus tex.ſunt.n.
concordandi ſi cõmodè fieri põt,vt per eum. de qua ma
teria traditur per Alex.in l.& ſi poſt tres.ĵ. ſi quis cau. in
l.ex facto in §.item q̃ro.ff. de vulg. & pupil. in conſ.143.
vol.2.& conſi.20.& 43.vol.4.conſi.93.col.2.99. col.pen.
149.col.2.ſemper in 5.vol.plenè Rom.conſ.490. Soz.cõſ.
92.vol.4.amplè Fely.in ca.cum tu, de teſtib. omnes in l.
2.§.fi.ĵ.ſi cer.pet.quo autem ſtent illa verba,tricies cen-
141 tena millia verſuum,† Parp.hic ſequitur Accur. ĩ §.ſed
cum omnia.prealle.exponentem verſuum, i. legum ſeu
paragraphorũ. ſed leuis eſt declaratio, recurras ad Seue
rinum in trac.de modo ſtuden.col. 16. cum ſeq. & colu.
vlti.vbi eleganter hunc tex.declarat numerando leges,&
lineas librorum huius nouellæ compoſitionis.Conuenit
cum prædictis ꝙ in ſecundo de oratore ſcribit Cicer.he
ri ait nobis,Craſſus hoc pollicitus eſt,ſe ius ciuile, quod
nunc diffuſum, & diſsipatũ eſt, ĩ certa genera coacturũ,
& ad artẽ redacturum, qđ haud quaquã ei difficile erit,
qui & quod diſci potuit de iure didicit, & qđ his qui eũ
docuerunt defuit,ipſe affert,vt quę ſunt in iure vel acutè
deſcribere,vel ornatè illuſtrare poſsit.ſi vis ſcire quid di-
ſponeret lex portia,Cinthia,Oppia,Gabinia,Scatinia,&
plures aliæ de quib.Cicero, & Liuius ſæpè mentionẽ fa-
ciunt vide Philelphum ĩ epiſtola ad Federicũ Corneliũ.
Quintò no. ꝙ olim ex maxima multitudine librorũ an-
tiquitus ſtantium, paucos admodum magiſtri legebãt.
142 alij in vſu non erãt,ex quo ſequitur,† tolli legẽ ꝑ deſue
tudinẽ, q̃ contrarium vſum implicitũ habet. nec mirũ,
qm̃ ſi leges, conſenſu vtentium approbantur, mirari nõ
debet, ſi contrario conſenſu non vtẽtium reprobentur,
vt in l.de quibus infra de legib.aliàs ſecus.vt latè ꝑ Iaſon.
in d.l.de quib.in 6.not.Fel.in c.1.col.3. cum ſeq.de treu-
ga.& pace.vbi in 5.col.declarat verba Bart. hic dum ait
deuiando ſeu diuertẽdo à recto intellectu, de quo etiã
per Moder.Papi.in tract.cõſuet.ſuper rub. in 9.col. adde
tex.inſtitu.de iniu.in §. ſed pœna quidẽ ibi, in deſuetudi
nẽ abijt.& dũ ſubijcit,quod frequentata eſt alia diuerſa
pœna in iudicijs, ſic bene probatur, ꝙ ad tollendam
legẽ vltra deſuetudinem contrarius, ſeu diuerſus requiri
tur vſus.Faciũt quę ſcripſimus, ſupra in principio ſuper
illis verbis æternas fieri optamus.Sextò no.in verſi.& pri
143 mo quidem anno,† quid olim diſcipulis primi anni le
geretur,quia legebantur ſibi tunc exiſtentes libri ꝑ ſaltũ
& fortè vt diſcipuli plurium cognitionem haberent, id
faciebant,& olim & hodie leges in ſcholis legi debere ĩ-
ſtitutũ fuit,quia vt ait Petrarcha ĩ prima epiſtola lib.14.
ſeniliũ epiſtolarũ. ſeneſcunt prope iã Romanæ leges, &
niſi ĩ ſcholis aſsiduè legerent̃, proculdubio iã ſenuiſſent.
Septimò ſubſequenter not. proceſſum qui antiquitus an
no ſecundo fiebat,arguitq; Imperator hic antiquitatem
de præpoſteratione,quia tradebat anno ſcđo primã par
tẽ legũ,quod in primo anno facere debebat.Ex quo no-
144 tant Bal.& Alb.† præpoſterè nihil faciẽdũ,i.ordine tur
bato,tangitq; Alber. an ordinis prępoſteratio viciet, de
quo per omnes in l.præpoſteri.C.de teſta.facit tex.nota-
bilis in c.ſi quis prępoſtera,quinquageſima diſt.Octauò
not.in verſi.in tertio,proceſſum tertij anni, reprehendit
pariter Iuſtinianus antiquitatem,eo ꝙ ex multis, & am-
pliſſimis pauca, & breuiſsima diſcipulis traderet, ita ꝙ
ſciẽtes,& nõ plenè inſtructi ab eis recederent, ex quo pa
145 tet nõ eſſe ita ĩſeruiendũ breuitati.† vt qđ vtile, & ſanũ
eſt omittat̃,hinc Speculator ait in tit.de aduo. in §.cõſe-
quenter col.1.& breuitas debet eſſe talis,vt cõtingentib',
& neceſſarijs nihil omittatur, ne ex nimio cõpendio, ad
magnum deueniatur diſpẽdium.allegat hunc tex. faciũt
ſcripta in gl.purgatum.& ĵ.in 2.nota.§.illud aũt. & Fely.
in proœ.decreta.col.1.Dec.in l.1.in prin.de reg.iur. om
nes Mod.in l.1.per illum tex.ĵ.ſi cer.pe. cum alijs q̃ ſcri-
bit Paris Puteus in tract.ſindicatus fol.6.col.4. ſub tit.de
ex.aduo.& dixi ſupra ĩ epiſtola dedicatiua operis.c. 162.
146 Nonò nota ibi ſitientes, † recedendũ non eſſe cum ſiti
à loco vbi potus maximè abundat.Decimò in verſiculo,
147 his igitur,† quòd in quarto anno diſcipuli diſcebant ꝑ
ſe pauliana quædã rñſa,quæ in ſcholis per ſe recitabant,
eratque hic ſtudij,& antiquæ prudentiæ finis.hunc quar
ti anni proceſſum Iuſti.reprehendit, quia hæc rñſa acci-
piebant imperfectè, & ſine bona cõſequẽtia. Paulus aũt
latinè medicus græcè quietus interpretatur. Vndecimò
148 not.ibi amplius diſcipulorum peritia,† nõ eſſe bonum
doctorem qui pluſquã diſcipulus neſcit.ex quo. no.Bal.
non eſſe diſcipulum ſupra magiſtrum,facit tex.in c. rela
tum.37.diſt. & in cle. 1.de magiſt.ibi Car.no.& Fel.in c.
paſto.col. fi. de iud. multi tamen diſcipuli magiſtris ſuis
doctiores effecti ſunt, nanq; ꝙ Maro,& Cicero,lõge do
ctiores doctorib.ſuis fuerint, nemo vnquã addubitauit,
q̃ illorũ doctrina,& nomina in vulgus ignota ſint, aut ꝑ
diſcipulos cognita.& fuit ſanè hoc neceſſarium, vt diſci
puli,meliores magiſtris exiſterent, alioquin ingenuæ di-
ſciplinæ oẽs iã decoxiſſẽt.& eſt veteri in adagio multi di-
ſcipuli, meliores præceptorib.& eleganter ponit Cice.in
lib.de cla.ora.de Seruio Sulpitio qui Gallũ Aquiliũ,& Lu
cillum Balbum ꝓceptores ſuos longo poſt ſe reliquit in-
149 teruallo. Vltimò no.ibi,perlegere feſtinabatis,† ꝙ lege-
re adaptatur ẽt ſtudentib.veniũtq; in diſpoſitione faciẽ-
te mentionem de ſtudente ſecundũ Parp.hic tamẽ præ-
ſens text.oppoſitum potius probat, refertur enim verbũ
perlegere,ad magiſtros, & doctores, qui valebãt aliquid
vltra perlegere, vt ſcirent pluſquã diſcipuli, iſte eſt verus
ſenſus tex.noſtri. De veritate articuli an ſtudentes com-
prehendantur,in diſpoſitione faciente de legentib. men
tionem,ſcribit,Fely.in cap.1.colu.2.de magiſtr. latius in
proœ.decre.col.2.& 6.Pro declaratione gloſæ primæ ibi
breues,& vtiles,vide quæ diximus,in principio conſtitu-
tionis in gloſa purgatam,& ſupra in octauo not.Pro de-
claratione autem ſecundæ gloſ.exponentis ſtudijs,i.ſtu-
150 dentibus,& ſic continens pro contento, † addas gl.1.l.
ſolet,infra de offi.procon.& lega.& glo.l.diuus, infra de
fer.menti tamen Imperatoris expoſitio hæc non conue-
nit,ideò gl.2.&melius pro loco ſtudij capit, faciunt quæ
ſcribit

ſcribit Fely.in proœ.decre.col.2.reſtringit inde glo. tex.
ad loca idonea, faciunt latè aggregata per Iaſ.in l.quod
cunque.ff.de verbo.oblig.per omnes. l.penul. C. qui ad-
151 mitti, † ꝙ verba quãtũcunq; vniuerſalia, reſtringũtur
ad habilia. Glo.ſuper verbo, cuiuſcunq;, eſt facta timore
huiuſce cõtrarij, dicitur in tex.ꝙ in inſtitutionibus, tra-
dũtur veſtigia cuiuſcũq; ſciẽtiæ, falsũ videtur, quia iuris
ſciẽtiá tãtũ ibi cõtinetur, glo. propterea exponit.i.totius,
ſcientiæ iuris, ſicq; vniuerſalis pro integrali ſtat. Nõ eſt
tamẽ omittendũ ad propoſitũ iſtorũ verborum, cuiuſq;
152 ſcientię tradentes veſtigia, ꝙ legalis ſcientia, † dicitur
architectonica, i. de omnibus alijs diſponens, & cui om
nes aliæ ancillantur. ſecũdũ Bar.in prima figura tyberia-
dis, allegantẽ Ariſt. Ethicorum primo, vbi in 2.c.ait, vide
mus honoratiſſimas facultates ciuili ſciẽnę ſubeſſe, v t rẽ
militarẽ, echonomicá, rethoricá cũq; ſcientijs reliquis
in 16.ca.expreſsè ait, ciuilem ſcientiam honorabiliorẽ, &
præſtãtiorẽ eſſe quá medicinã, & de arte architecton ca,
plura ſcribit Budeus.in l.vlt.ĩtra ſi menſior fal.mo.dix. Et
Alex.in cõſi. 177.col.3.lib.6.cũ alijs, qui adducentur in l.
vnica.in §.1.infra ſi quis ius dicen.nõ obt. Glo. ſuper ver
153 bo, perpetui, exponens, i.gñalis, † id facit ſentiens nihil
eſſe perpetuũ ſub ſole.'.eum debere.j.de ſer.vrb.præd.ad
de Alexandrũ in princ.l.2.ff.ſol.matr. Bart. in rub. C.de
nouo codice ſa.col fi.Cor.conſi.59.vol.2. Dec.alleg.mul
ta conſilia de ſignificatione huius verbi perpetui, in l.edi
ta.col.fi.C.de eden. Gl.in verbo paſsim male exponit, vt
diximus apoſtillando literá in verbo, paſſim. Gl. ſup ver-
bo, in ſcdo, intelligit ꝙ prima pars hic relata, q̃ deſcen-
dentib. ſcdo tradebatur anno, illa eſſet q̃ hodie eſt, pri-
ma pars legum, ſed quis dixit Accur. primá partem quá
nunc habemus fuiſſe etiam tũc primam, intelligo igitur
de prima parte ẜm tpa illa, verba enim ad aliquem rela-
ta terminum, ẜm illius qualitatem, & conditionem intel
154 liguntur. † l.plenum in §.equitij.ff.de vſu, & hab. cum
accumulatis per Fely.in ca.cauſamq; col. 10. de reſ. hinc
dixi. Aug.in con.284.col.fi.incipit exorta, ꝙ verba quã-
tumcunq; gñalia in omni diſpoſitione reſtringuntur, &
regulantur ad cãm, & ẜm cauſam de qua cogitant, ꝙ a-
gunt diſponẽtes, per tex.§ Luci'.l.emptor.j.de pactis, &
per doct.diffusè in l. 2.C.de ſacro.eccl. ſed iſta verba, pri-
ma pars, ad illum antiquum legẽdi modũ referunt, ergo
de prima parte tũc exiſtente, debent intelligi, vt qualitas
adiecta verbo, ſecundũ tp̃s verbi, intelligatur. Gl. in ver-
bo, vacuæ, intelligit quod hic dicatur vacua notio, ſcien-
tia quam à magiſtris accipiebant diſcipuli, eo ꝙ tunc va
155 cabant in ſcholis, † ridicula eſt expoſitio, quãuis.n.vaca
re ſit ſtudio operam dare, cautum m̃ non eſt, ꝙ ſcientia
dicat vacua, imo, vacuũ inane dicitur, ideò aliter declaro
vacuæ notionis, i. magnæ ſcientiæ, vacuum enim q̃ſque
magnũ dicitur. Vir.ſaltib', in vacuis errant.i. magnis. Itẽ
ibi vacua atria ditis, i.magna. Eſtq; huius literæ ſenſus, ꝙ
ſi computaret quis ea quæ olim p magiſtros, ex tãta legũ
multitudine recitabãtur, vix ĩueniet ſexaginta millia ver-
ſuum, eos, vacuæ notionis, perlegere, ideſt magnæ ſcien
tiæ, propter tantá legũ multitudinẽ, ni fallor, huius ſub-
obſcuri tex. hæc vera eſt interpretatio. Gl. ſequẽs ex text.
156 colligit doctores magiſtros appellari, † Alb.hic & latı'
ſup gl.rub.ĩ verbo antecesſorib. alios addit titulos, ꝙ vo-
cant, antecesſores, pręceptores, domini, magiſtri, profeſ-
ſores, ſacerdotes, & patres, de quibus etiã per Fely.in c. 1.
col.fi.de magiſt. ponentem, cur legiſtæ dni, & artiſtę ma
giſtri cõiter nuncupentur, & latius per Bologninum in
repet.auct.habita.C.ne fi.pro patre. Glo. ſuper verbo, pe
ritia, colligens doctorem aliqua hr̃e debere, vltra ea quæ
ſcholaribus tradit, ſi intellexit doctorẽ ſcire debere, pluſ
quam ſcholaris, bene ſenſit per ea q̃ dixi ſupra in vndeci-
157 mo not. † ſin autem ĩtellexit, ꝙ doctor non dẽt dicere
omnia quæ ſcit ſcholaribus, prout verba ſonare videtur
malè dicit, quia uĩa illicò transfundere, ſi poſſet deberet.
& in hoc gaudere diſcere, vt doceat, teſtis Seneca ad Lu-
cil.in ſexta epiſtola. facit gl.§.ſequẽtis, in verbo, erogatis,
& q̃ ibi dicentur, iõ tex.in c ſi rector.43.diſt. vult docto-
rẽ debere eſſe diſcretũ ne aut tacenda proferat, aut profe
renda taceat. Gl.in verbo, teſtimonio, exponẽs, i. aſſertio
158 nes, ſentit teſtimoniũ propriè eſſe cum iuro, † qđ hic
non conuenit, poteſt tamen etiam teſtimoniũ dici licet
non ſit præſtitum iurm.l.ſolum.C.de teſti. cum gl. & in
illo euangelio, & qui vidit teſtimonium perhibuit.

Ex §. nos verò.

Penuria quomodo differat ab inopia nu. 159.
Scientia legalis theſaurus dicitur, nec permittit quempiam in paupertate viuere, moriq́ue nu 161. & 167.
Erogare quid importet. 165.
De verſibus illis, dat Galenus opes. nu. 165.

Ordinem, & hodiernũ docendi modũ tradit Iuſtinia
nus, vt hic p Bar. & eſt longior hic.§.quam ille.§. calima
chus. Subdiuidi aũt põt, in ſeptem particulas, ſeu verſicu
los, quos ſecutus Albe. ad clariorem declarationẽ, diſtin
ctè legam. Aperit in prima parte Imperator eius inten-
tionem, cauſam ĩductiuam pręmittens. In quinq; ſequẽ
tibus, ponit nouos legendi modos in ſingulis annis. In 7.
fructum, & vtilitatẽ inde reſultantes. ſcda eſt ibi, diſcipu
li vero. tertia ibi, in ſcdo. quarta ibi, tertij. quinta ibi, ſed
quia. ſexta ibi, quibus ſi bene vltima ibi, diſcipuli. In tex.
159 ibi, penuriam legum, † oẽm inopiam ſignificat, dicta
eo qđ pene vrat, & dicit gl. notabilis in c.vnico in verbo,
penuria de ſtatu regularium in ſexto. ꝙ penuria hẽt in ſe
egeſtatem, indigẽtiam, & defectũ neceſſariorum, iõ vnus
cum centũ florenis, commodè viuere non poſſet, viueret
tñ abſque penuria, quod eſt vtile ad cõnem ibi tactam,
quam glo. vt ſingularem ſequuntur Abbas, & Imo.in c.1.
de inſtit. ſed eam reprobat bonis fundamentis Dec. in c.
peruenit el 2.col.1.de appel. & in c.cum Martinus Ferra-
rienſis col. 1.de conſtit. vbi de verbo, penuria, q̃dã alia al-
legat, de quo etiam per Albe.in ſuo dictionario in verbo,
penuria. Et pro Decio eſt etiã glo. 1. in c.quoniam, vt ait
de vita, & honeſt.cler.inducẽdo, vt facit Dec. dicta Abb.
in d.c.cum Martinus. Aduertas modo ad declarationem
tex. prima expoſitio gl. licet p Alb. & alios approbet, nõ
quadrat, quia copia bene facit faſtidium, ſed nõ inopia,
vt gl. dicit, imò quòd copia, & ĩopia ſunt oppoſita. Secun
da expoſitio gl. quòd illa legum multitudo, paucam cõti
neret vtilitatem, non procedit, vt ex libris florum patet, ĩ
quib. ſunt leges, quæ tunc erant antiquis in libris, ſequar
ergo declarationem Iac.de Arrena: & Albe. ꝙ ideò dicit
160 penuriam, quia licet multi eſſent libri antiquitus, † p
pauca tñ legebantur, & in vſu erant, vt ſuperiora demo-
ſtrant, ideò rectẽ penuriam legum ſe ĩueniſſe dicit, ar-
gumẽta hęc ſunt ad multitudinem teſtium refrenandã,
de quo latè Fel.in c.cum cauſa de teſti. In tex.ibi theſau-
161 ros. † nota legalẽ ſcientiã, theſaurũ appellari, iõ non in-
ueniunt eã niſi ſcrutantes, teſte Bal. hinc decantat Heſio
di carmen. Virtutẽ poſuere dei ſudore parandã. Arduus
eſt ad eam longusq; per ardua collis, Aſper & eſt primũ,
ſed vbi alta cacumina tanges, Fit facilis q̃ dura prius fuit
inclyta virtus. Facit etiã tex. 1. proximè ibi, ditiſsimi effi-
ciãtur iunctis no. per gl. & Albe. Et quos theſauros Græ-
co vocabulo dicimus, priſci latini flaniſſas dixere. Gell.
bene vim verbi enucleat lib.2. c. 10. An aũt verus ſenſus
iſtius literæ ſit, ꝙ hæc ſcientia ditet adipiſcentẽ, dicet in
gl. Diuiditur gl.j.in duas partes, in prima exponit dupli-
citer tex.in verbo penuriã, in ſcda colligit ex tex. notabi-
le, & eſt ibi, & ſic, quæ probat reprobari paupertatem, &
162 nocere, † de quo per Alex.cõſi.52.col.fi.in vol. 4. Barb.
in c.quæ in eccleſiarũ.col.4.de conſt. aliqn m̃ prodeſt di-
cit gl.per l.illicita.§.fin.j. de offi. præſi. de quo text. vide
Fely.in cap.qualiter, & quando el 2.col.20. verſic. & fal-
lit de accuſationibus. & Aquen. in l. ſi quis id quod, in

quarto nota.de iur.o.m.iud.lati᷒de ſanorib.& priuilegijs
paupertaris ſcribit Fel.in c.ex rõne col.1.de appel.in c.ſi
qui.col.ſi.de teſti.& Dec.in c.1.col.27.de prob. ſed à ta-
li prodeſſe liberet nos deus.Ad gl. in verbo theſauros ibi
ſub terra.probatur iudice Alberi.per text.in l. nunquam
in §.1.ff.de acqui.re.do.'& pro eo quod gl. in fi. dicit,eſt
alia elegantior gl.in rub.ſequ.titu.ſuper verbo enucleati,
mẽs tñ tex.quicquid gl.dicat,eſt appellare theſauros, qa
verè ſcientia theſaurus eſt,& res inextimabilis.Gl. in ver
bo,erogatis:in tres particulas diuidiť prout tripliciter ſie
ri erogationem declarat.Ex prima declaratione colligiť,
163 ꝙ ſcientia docentis nõ minuitur,ſed augeť, † & eſt di-
gniſsima erogatio ſm Odoſredum, Albericus citat illos
verſus, Condita decreſcit vulgata ſciẽtia creſcit. Creſcit,
& augetur minuitur ſi retineť,facit gl.l. primæ. C. de ex-
cuſa.Artifi.lib.10.dum ait. Diſcere ſi quæras doceas, ſic
ipſe doceris, Nam ſtudio tali tibi proficis atq; ſodali .&
dicebat Seneca ad Lucil.epiſtola.6.in hoc gaudeo diſce-
re,vt doceam: ꝑpcà Bart.legendo, & docendo optimus
factus eſt,Bal.in l.1.col.16.C.qui accuſa.hinc ẽt pulchrè
ait hic Bal.ꝙ erogans intellectuali nil ꝑdit, ſicut ſol dat
164 lucem,& non perdit lucẽ,† & ꝙ ſpiritualia non ꝑduņť
per cõicationem alijs ſacta . Circa ſecundam expoſitio-
nem gl.dicit Bald.ꝙ corporalem poſſeſsionem non poſ
ſum alteri dare quin perdam eam,quum plures in ſolidũ
poſſidere non poſſint.l.ſi vt certo.in §.ſi duob. vehiculũ
ĵ.commo.tertia expoſitio damnatur hic ab Alberi. qui
reſpon.ad tex.gl. Poſtremò ſm Parp. deſtrui poteſt hæc
gl.quia Imperator hic non intellexit erogatis,i.diſtribu
tis,ſed repoſitis per textum cũ glo. in l.1.§.1.ff.de leg.3.
quia iſti theſauri,qui latebant in multitudine,fuere cõ-
diti in corpore iuris ꝑ compilatores,illũ tex.allegat etiã
Albe.in dictionario in verbo erogo . Sed repugnat huic
intellectui tex.nř ibi,quodammodo erogatis,pondera-
ta natura verbi improprietatem ſignificantis,non verita
tẽ,l.1.cum gl.ĵ.de rerum diui. ex quo patet literã nřam
non pati talem expoſitionem, quia verè ſuerũt repoſiti.
165 Tenenda eſt,igitur expoſitio gl.erogare † enim eſt ma
nu diſtribuere,& dare Hieron.ad Iulianũ, quum multis
erogaueris cenſum tuum, & quidam tua gaudeant libe-
ralitate,tñ multo plures ſunt,quib.nihil dediſti,ſed quia
ſcientia eſt ĩuiſibilis,nec manu tradiť, iõ Imperator vſus
eſt illa improprietatis nota,quib. quodãmodo erogatis.
Gl.ſuper verbo,ditiſſimi,probat ꝙ in tex.dř per vulgare
illud dictum. Dat Galenus opes,dat ſanctio Iuſtiniana.
166 † Parpa.damnat expoſitionẽ gloſſæ,quia nõ habuit Im
perator intẽtionẽ ad diuitias,ſed ad ſelicitatẽ,allegat tñ
poſtmodum pro glo. §. fin.in auctẽn.de hæred.& ſalcid.
vbi lex nõ permittit aliquẽ in paupertate viuere, neq; in
anxietate mori, quẽ etiã pro glo.allegauit Albe.in ꝓced.
§.facit quod atteſtatur Bal.quẽ Iaſ. & alij referũt in rub.
ff.de vulg.& pup.ſubſtitu.iactat ſe Bal.in illa materia ſub
ſtitutionũ, vltra quindecim millia ducatorũ ſe lucratũ,
procedut hæc in excellẽti, & ſamigerato iurecõſulto, alij
167 vix poſſunt victũ quærere. † Vnde Practicus Papienſis
in forma libellorum contra plures reos debendi ad finẽ,
attende inquit tu iuriſta,qui de ſola arte ſcientiæ vis viue
re,quid moneat moralis ille Philoſo. exẽplo antiquorũ
romanorũ,quũ doctus erat inquit prudẽtiſsimus quiſq;
maxime negotioſus erat, & nemo ingeniũ ſine corpore
exercebat. Itaq; mihi,ait crede ne attendas ad nudã ſciẽ-
tiã ſi laicus es, quia viues in miſeria, & paupertate, ſed ve
lis negotiari, & mercari tam per te quã per alios,& cõfir
mare vitã tuã cũ geſtis prudẽtum antiquorũ, quod tamẽ
facere nõ debent, patrimonio ditiores. l. nobiliores.C.
de commer.& mercato. Non omitto tamen aliũ eſſe ſen
ſum præallegati.§. fi.in auct.de hære.& falc.quã in com-
muni allegetur, & intelligatur ſi glo.ibi ponderentur.Et
ſapiens quiſpiã interpretatus eſt,mẽtẽ Imperatoris ibi,vt
ſignificare velit,ꝙ his legibus docemur corrigere immẽ
ſam libidinem,vitareq;, & immoderatum diuitiarũ fer-
uorem arcere, tpaliumq; rerum vſum ſolum neceſſitate
moderari,& ſic ditiſſimi erimus. Poſtremò aduerte, nã
verus ſenſus noſtræ literæ eſt, ꝙ erogatis iſtis theſauris
ſcientiæ,nunc aperte efficientur diſcipuli legum orato-
res ditiſſimi,id eſt ampliſſimi, & optimi iureconſulti,ac
iuſtitiæ cultores,& Iuſtinianus ad finem totius.§. decla-
rat,& ad finem procemij inſtitutionum.

Ex verſic. Diſcipuli verò.

De Triboniano. Dipundij expoſitione . Et primo argumento Bald.pueri contra Bar.nu.1 8.171.& 173.

De primogenito,primogenita,& pulcbris nominibus imponendis.174.176.180.

Notarius in inſtrumentis apponere debet nomina & cognomina contrabentium.182.

Scientia quæ hoĩem fulgere facit vigilantib ſcribitur.188.

De natura verbi forte.Et de quæſtore.190.cum ſeq.

Sequitur verſic.Diſcipuli verò.

In tex.ibi,elimatas,i.extractas,& politas. Item ibi ſta-
168 gnum à ſtando dř aqua ſtans, † Virg. tamen in eo car-
mine.Emiſſamq; hyemem ſenſit neptun᷒,& imis,Stagna
refuſa vadis.pro parte maris profundiſſima poſuit, ꝙ ea
minimè moueatur,ſed ſꝑ ſtet.Eſt ẽt ſtagnum metallum
vt per Pli.lib.30. Item ibi,corriuatas, i. deductas, loquiť
metaphoricè vt in gl.dicemus.Item ibi, per Tribonianũ
169 virum magnificum, † quamuis à Iuſtiniano vbiq; lau-
detur,& extollatur,Suidas tñ græcus hiſtoricus, grauiter
eum taxat. Tribonianus ait natione Græcus cum oĩs re-
ligionis cõtemptor erat, tum verò in primis à chriſtiana
fide abhorrens,aſſentator,& fraudulẽtus, vt qui Iuſtinia-
no Principi perſuaſerit,mortem eum non oppetiturũ eſ
ſe,atq; eum in cęlum cum carne aſſumptũ iri, q̃ſtor Iu-
ſtiniani fuit,tanta vi ingenij præditus,vt doctrina ꝑſtan-
tiſſimus euaſerit,ac nulli æuo ſuo ſecundus.Cæterũ aua-
ritiæ eo vſq; indulgens,vt lucro ius venale ſꝑ habendum
duxerit: nam & leges quotidie fermè ſordida mundi na
tione antiqua re ferreque identidem inſtituerat,vt cuiq;
commodum eſſet,hic quum diu poſt honorem adeptũ
ſuperuixiſſet,morbo tandem interijt,nihil prorſus mole
ſtiæ à quoquam vnquam paſſus,erat.n. ſermone blãdus,
& aliàs ſuauis,auaritiæ quoq; morbũ doctrinæ ꝑſtantia
facile obũbrare poterat, de quo ẽt ꝑ Budeũ in l. vltima.
ĵ.de edil.edic.& Alciatũ lib.4.diſpu.c.7.In tex.ibi,prota,
170 † de vi, & ſignificatione vocabuli dictũ fuit in pręcedẽ.
§.de prothocolo,prothomartire, & prothoplaſmo tra-
ctat gl.in auct.de tabellio.in §. pen. in verbo ꝓthocolũ.
de prothonotarijs Papæ Are.in l.laudabile.C. de adu.di-
171 uer.iudi.In tex.ibi.dupondios,appellariť dupõdios re-
fert Pli.lib.33.c.12.dupondijs detractis.Eſt autem dupõ
diũ,vt Varro ait, duarũ librarũ pondus, ridiculoſo ergo
cognomine dupondij,in primo anno,vt dicit tex. appel-
labanť.i.duopondo pẽdentes,& leues. No.primo ꝙ ſcho
lares in primo anno ſtudij inſtitutiones audire debẽt,di-
172 xi aliquid in §.ꝓcedenti,† & cõſiliũ datũ diſcipulis,pri
mi anni à Seue.in tract.de modo ſtudendi.col.12. eſt,ꝙ
taceant,& diſcant potius ſcire quàm apparere, ſed natu
ra vim ſuã exercente qui ſciunt tacere non pñt,vñ referũt
aliqui ĩ l.manifeſtè.ff.de iureiu. Fulg.in primo anno ſuo
ſtudij.l.illam priuatè repeti iſſe.Et Bald.cum adhuc puer
173 eſſet,† neq; adhuc capitiũ impoſuiſſet capiti, argumẽ-
tatus eſt cõtra Bar.de caſu vni᷒ legis,Bar.verò ſtupefact᷒
ĩgeniũ pueri laudauit,& in craſtinũ ſe mſurũ dixit,vt re
fert Pau.de Caſt.in l.ſi ĩſtituta in §.fi.ĵ.de inoffi. teſt.qui
tex.allegabatur ꝑ Bal. Scđo notat ibi Bal.quia quod pri-
174 mum eſt, † ꝙ añ ſe primũ ſit nihil aliud hẽt,primus eſt
enim quem nemo ſequiť.c.Ioſeph. cum gl. de verb.ſign.
175 Et inducitur hic tex.per Bal. ad aliquas not.qõnes,† ſi
ĩgrediẽti primo caſtrum datur pręmium, vel ad brauiũ.

Primo

Primo perueniẽti,ſeu datur ſucceſsio primogenito, & duo ſimul ingrediant̃,vel ad brauium ꝑueniant,ſeu duo gemelli naſcantur,quis prædictorum,vt primus obtinebit,de quib.vltra Alb.hic latè inuenies ꝑ Fel. in c.capitulum ſanctæ crucis.col.17.cum ſeq; in verſi. de duob' extra de reſcrip.pulchrè Soz.in l.ſi fuerit.ff.de reb' dub.De
176 primogenitura,† Alb.hic plura ponit,& Anch.cõſ. 80. dicta facti narratio.Paul.de Caſt.conſ.561. in cauſa præſenti in antiquis.Alex.conſ.44.vol.5.Præpoſ.mediolanẽ. in c.vnico de feu.Mar.Iaſ.in l.is põt,col.5. cum ſeq. ff.de acq.hæred.Moder.Portugal. in l.Imperium in vlt. charta repeti.infr.de iur.om.iud.& Mod.Papien.in trac. conſue.ſuper.c.fin.in 9.qõne.vbi latè tangunt, vulgatam illã
177 qõnem. † An filius primogeniti excludat patruũ, vltra ea quæ de primogenitura & ipſius materia ſcripſit hic & in l.fi.C.de pact.in 3.in prin.qõne Bart. & quæ dñr ibidẽ per alios Mod.vide Oldra.in conſi.94.& 224.Bal.in auc. hoc amplius col.5.C.de fidei.in l.ſi viua in 3.no.C.de bo. mat.& in l.ex hoc iure in 6.not.inf.de iuſt.& iu.Alex.cõſ. 4.lib.4.& 87.libr.6. Præpoſ. Mediol.in c.1.in §.præterea ad fi.quibus mo.feu.amit. Soz. conſi.47.vol.2. Iaſ.in l.2. col.44.cum ſeq.nu.145.C.de iure emphy. & in cõſ. 192. & 255.lib.2.& conſi.107.lib.4.vbi latè tractat, An Imperator facere poſsit ꝙ ſolus primogenit' in caſtris ab antiquo conceſsis ſuccedat.Item vide Cur. Iuniorẽ in cõſi. 25.col.fi.vbi ponit qualiter primogenitus alijs de alimẽtis prouidere teneatur. Deci. in l.pactũ quod dotali col. 6. C. de colla. diſputantem an & qñ iuri primogenituræ renunciari poſsit,In qua materia conſului aliàs in cauſa Comitis maximi.Comitatus ex forma primæ inueſtituræ ad primogenitos primogenitorum defertur, & ſemꝑ tranſire dẽt. Præſupponebatur in rerum natura fuiſſe Mag.D.Iacobum de Valpergia Sabaudię Cancellarium qui de Comitatu Maximi ꝑ Principẽ inueſtitus fuerat, ea l.ꝙ primogenitus fili' ipſius D.Iacobi ſuccederet. Et ipſius primogeniti primogenitus & ſic ſucceſsiuè vſq; in infinitum, ita qđ comitatus ſꝑ trãſeat in primogenitos primogenitorum maſculos legitimos & naturales ab ipſo dño Iacobo deſcendentes. Deficiẽte aũt prole maſculina ex ipſo recipiente,proueniat comitat' ad antiquiorẽ fratrem ipſius dñi Iacobi, & ad eius maſculos primogenitos,Dñs Iacobus genuit Ludouicũ,& Amedeũ. Ludouicus alterum Iacobum qui procreauit Thomam & Ioan. Fran. vltimũ comitẽ ex linea Ludouici. Præfatus Amedeus Ioan.Ludo.& Carolũ reliquit.Ex Ioan.Ludo. procreatus eſt Amedeus Iunior, inter dictos Carolũ & Amedeũ Iuniorem, qõ vertitur quiſnam eorũ ad comitatũ admitti debeat. Pro dño Carolo plura pñt adduci. Comiti nouiſsimè defuncto proximior eſt vno gradu Amedeum eius nepotẽ ꝓcedens,ergo eſt ꝓferendus,quia vbi de ſucceſsione feudi eſt controuerſia, ꝓfert ille qui proximior eſt vltimo admiſſo, licet deferatur ex ꝓuiſione primi,cui cõceſſio facta fuit.c.j.de nã.ſucceſ. feu. tradit Anch.in cõſ.82.dicta facti narratio,ad fi.& Soz. cõſi. 86.col.fi.lib.3.& in l.ſi cognatis col.fi. ff.de rebus dubijs.

Secundò quia eſt primogenitus,quũ Amedeo ſit antiquior,ergo ꝓferendus eſt,vt per Bart.in auct.poſt fratres C.de ſuis & legi.Bal.in l.quum antiquiorib' col.4. C. de iur.delib.pulchrè Anch.in conſ.ꝑall.82.col.fi. & Alex.in l.is põt.col.2.vbi Iaſ.8.ff.de acq.hæred.Et ibi diſputant illam qõnem Regis Roberti, An filius primogeniti patruum à regno excludat, ſtante conſuetudine quòd primogenitus ſuccedat in regno, & relatis opinionibus diſtinguunt concludentes, ꝙ qñ patruus natus eſt ante filiũ primogeniti,tunc illũ excludat, Carolus natus eſt añ Amedeum eius nepotem,ergo,&c. qualitas.n. primogenituræ attenditur & conſideratur tpe delatæ ſucceſsionis,vt per Soz.in d.l.ſi cognatis, colu. 2.& conſequenter nunc, quo tempore ſine dubio Carolus eſt antiquior.

Tertio quia filius patris perſonã repręſentat ſuccedẽdo in duobus caſibus tñ,quando videlicet agitur de ſucceſſione aui,& patrui carnalis.§.reliquum in auct. de here q ab inteſta. Dec.in cõſi.1.& 70.& 257. Brunus aſten. in conſ.70.Hic nõ tractat de ſucceſsione aui, vel patrui, ſed tranſuerſalis,vbi repreſentatio minimè vendicat ſibi locum.Ergo Amede' tanq̃ remotior ꝑ Carolũ excludet.

Quartò Amedeus non eſt filius primogeniti recipientis feudum,quum ad excluſionem aliorum ille dicatur primogenitus,qui fuit filius Comitis, & à Comite ꝓcreat'. l.Senatoris filium cum ibi no.ff.de Senat.tradit Bal. in l. Imperialis in.§. his illud. C.de nup. latius Mod. Ripa in cõmento.c.inter cæteras de reſcrip.Et quidã doct.Pariſ. in tract.de primogenitura qõne. 25. fol. 44. verſi. Sextò hanc partem lib. 1. vbi dicit ꝙ ad hoc vt tranſeat de patre in filium,ſeu de filio in nepotẽ, oportet ſpem illã firmam eſſe, & irreuocabilem cum potentia ad actũ reducibili,aliàs ſecus.Sed primogenitura Ioan. Ludouici ſpẽ talẽ non habebat,quum alij cõplures, ex Iacobo primogenito eũ ꝓcederent,& conſequenter quũ ſibi nunq̃ fuerit aperta via ad comitatum,ex quo nec pr̃,nec au', eiuſdẽ Amedei in comitatu ſucceſſerunt, ipſe nullo mõ ad illum venire,vr̃ poſſe,virtute prædictæ inueſtituræ.

Poſtremò quia Amedeo dici poteſt inueſtitura nõ loquit̃ de te; quia es de deſcendentib. ſecundogeniti illius primi recipientis feudum,& tenor inueſtituræ loquitur, de primogenitis,primogenitorum deſcendentium à primogenito illius primi recipientis, ergo non potes eo tenore inueſtituræ te vocatum dicere, defertur itaq; mihi ſucceſsio,quia proximior ſum & antiquior.

Præmiſsis non obſtantibus contraria pars verior vr̃ vt comitatus Amedeo debeatur,feudum.n.potius defertur ex pacto q̃ ex ſucceſsione.Bal.in conſi.127.lib.2.& tenor conceſſionis attendendus eſt,ac inſpiciendus.c.1.in fi.de duo.fra.à cap.inueſt.cum multis adductis per Dec. in cõſi.208.col.1.& Abb.conſi.86.facit text.c.porro de priuil. & l.placet vbi repetẽtes not.C.de ſac.ſan.eccle. Ex verbis inueſtituræ manifeſtè liquet, nepotem hunc vocatũ fuiſſe patruoq; probatum,ergo, &c. nam ad ipſum comitatum vocãtur primogeniti primogenitorum, in infinitũ. Et ſic nõ tãtum primogeniti,vt fuit Io. Ludouicus Amedei pater,ſed etiam filij eius,prout eſt Amedeus, quo caſu nepos ex primogẽito patruũ excludit,vt cõſuluit Pau. de Caſtr.in conſi. incip. in præſentia. Abba. in conſ.89. Alex.conſi.4.col.fi.lib.4 Soz. in l.ſi cognatis,col.2.de rebus,dub.& Dec.in conſi.397.col.fi.quia tunc filius ſubintrat,locum patris. Et ſicuti pr̃ ſuus excludebat ſecundogenitum, ita nepos ipſe locum patris ſui tenẽs, illum excludit. Et hoc caſu quãdo ſunt vocati etiam filij primogenitorum ſecundũ præfatos docto. ceſſat dubium illud quod ſcriben.torquet vtrum filius primogeniti excludat patruum, à regno vel comitatu.Et ſi verior magisq; cõis videatur eſſe concluſio doctorum pro nepote contra patruum qñ defertur primogenito, vt patet ex præallegatis & adductis per Iaſ.in d. l.is poteſt col. 6. cũ ſeq. Abb. in præal.conſi.85.Barb.conſi.10.vol.2.Soz.conſ.252.vol. 2.& conſi.47.col.pen.vol. 3. vbi dicit conſulendo ſecutũ ſemper fuiſſe iſtam opinionem. Deci. tñ nuper in conſi. 443.ſequitur contrariam opi. pro patruo, tanquàm veriorem,ſed vt dixi ſumus extra illam dubitationem, ideò Amedeus Carolum patruum excludet. Non ob. in opp. adducta ad primum motiuum cum ſecundo reſpon.ꝙ licet Carolus ſit proximior,& natu grandior,non tñ hẽt qualitates per inueſtituram requiſitas, quũ nõ ſit primogenitus primogeniti, cõtingitq; id ob pactũ & prouiſionẽ primi recipientis, pro primogenitis primogenitorum,vbi ſemper habitus fuit reſpectus ad primogenituram primogeniturę, nõ ad proximiorem coniunctionẽ nec ad ætatem,vt conceſsionis,& inueſtiturę oſtendit tenor,vt clarè infra probabitur. Ad tertium motiuum ꝙ filius non aſſumit locum patris ſuccedendo, niſi in duob' caſib' ſupra poſitis, Rñ. ꝓcedere in ſucceſsione ab inteſt.ſed Amedeus, venit ad comitatũ ex diſpoſitione in-

ter viuos legeq́; conuentionis, de qua in inueſtitura quæ in fauorem primogenitorum ex primogenitis cãtat. Et ſic mirum non eſt, ſi ſucceſsio iſta non regulatur ſecũ naturã ſucceſsionis ab inteſt. vt p Pau. de Caſt. in d. conſi. ibi. col. 1 t. ad fi. cũ ſeq. & Abb. conſi. 85. col. 2. Ad quartũ reſpon. ꝙ imò Amedeus eſt primogenitus primogeniti, ſ. Io. Ludouici qui erat primogenit' Amedei ſenioris, & ex deſcendentibus ab ipſo D. Ia. Cancellario, & ſtatim ꝙ fuit Io. Lud. natus ſibi, & liberis ſuis ius primogenituræ vendicauit, vt per Pau. de Caſt. & Abb. in conſi. præall. Nec refragatur ꝙ Io. Ludouicus non eſſet conceptus patre exiſtente Comite, quum pr̃ ipſius, Amedeus, ſ. excluderetur, à comitatu per fratrẽ & fratis filios, qui eum præcedebant. Et ſic dici non poſsit Amedeus Iunior primogenitus primogeniti comitis maximi, nec ad comitatũ venire, quum nunq̃ fuerit aperta ſibi via, fateor nanque eũ primogenitũ primogeniti Comitis maximè dici nõ poſſe, ſed talem qualitatem ab inueſtitura minimè exigi dicimus, ſed ſimpliciter vocari primogenitos primogenitorum deſcendentiũ à primo recipiente: quo caſu nõ refertur ꝙ hi'ius non ſit natus, aut cõceptus ex patre Comite, Bal. in l. Imperialis in §. his illud. C. de nup. & Præpoſ. in titu. de feu. Mar. col. 2. vñ ſatis eſt in pſentiarũ quũ tractatur de ſucceſsione dicti Comitatus, ꝙ Amede' reperiatur primogenitus primogeniti ex deſcendentib' à præfato Cancellario, vt ex forma inueſtituræ ad comitatũ vocetur: ſibi. n. cõueniunt verba & mens cõceſsionis, ergo & diſpoſitio. l. quod conſti. ff. de milit. teſtã. l. 4. §. toties cum ibi not. p Bar. & Doc. ff. de dam. infec. Nec reperitur alius primogenitus primogeniti, præter eum qui ad Comitatum ipſum poſſit venire, nam Io. Lud. qui fuit primogenitus Amedei Senioris, excluſum fecit Carolũ Iuniorem, qui ẽt nunc remanet excluſus, ex quo Io. Ludouicus reliquit hunc Amedeum primogenitum ad excluſionem ſecundi geniti, ſed ẽt filios primogeniti, vt eſt hic Amede', cui eſt aperta via ad Comitatũ ex diſpoſitione Principis & prouidentia prædeceſſorum comitatũ recipentium pro primogenitis primogenitorum in infinitum: quãuis patẽ in comitatu nõ ſucceſſerit vtpote mortuus anteq̃ ſucceſſio Comitatus deferretur, vt per Pau. de Caſt. Abb. & alios in conſi. præalle. ad illud propoſitũ ꝙ nepos excludit patruũ cũ vocati ſunt primogeniti primogenitorũ, venitq́; ex perſona propria, non ex perſona patris à quo non capit feudũ, ſed à principe poſtquàm eſt nominatus in inueſtitura, vt per Decan conſi. 389. col. 2.

Ad vltimũ motiuum dicas, ꝙ imò ex tenore inueſtituræ vocantur primogeniti primogenitorũ ex deſcẽdentibus ab ipſo D. Iacobo primo recipiente, etiã ex ſecundo genito ipſius D. Iacobi, vt eſt Amedeus, per illa verba ita ꝙ comitatus tranſeat ſp in primogenitos primogenitorum ab ipſo domino Iacobo deſcendentes, q̃ verba ampliatiua adiecta fuere, vt ex dictis verbis, Ita ꝙ, tradit in ſimile Soz. conſi. 141. col. fin. lib. 1. & generalia ſunt ad oẽs deſcendẽtes ex ipſo domino Iacobo, & ſic apta comprehendere deſcendẽtes ex linea primogeniti, & ex linea ſecundo geniti, quia omnes dicuntur à D. Iacobo deſcẽdere, & non referuntur duntaxat, vt pars vult, ad lineam primogeniti. Cui ſatis prouiſum erat in primo capite vſque in diem tremẽdi iudicij, ſi tñ duraſſet linea primogeniti, ſed ad lineam ſecundogeniti referunt, illamq́; includunt. Cui prouidere voluit in illis verbis quæ aliès ſuperfluerent, contra iura vulgaria. Corroborabis põderãdo illa verba deſcend. ab ipſo D. Iac. nõ. n. dicit primogenito ſed ab ipſo D. Iac. vt oẽs eius deſcẽdetes tã primæ quam ſecundæ lineæ comprehendat. Et ꝙ hoc ſit verũ probant ẽt apertiſſimè verba ſequentia, ibi, deficiente autem prole maſculina ex ipſo domino Iacobo dict' comitatus perueniat ad antiquiorẽ fratrem ipſius D. Iacobi & ei' maſculos primogenitos, à cõtrario ſenſu, qđ arg. eſt fortiſsimum exiſtente prole maſculina ex domino Iacobo minimè vult trãſuerſales ad Comitatũ venire, ſed prolem maſculinam ab eo deſcendentem, ſecundũ ordinem primogenituræ vt ex præcedentibus & ſequentibus declaratur, vel ſaltem ex illis verbis, deficiente autẽ prole maſculina, datur intelligi vocatam, & incluſam fuiſſe lineã ſecundogeniti, in illis verbis, ita ꝙ comitatus ſp trãſeat in primogenitos primogenitorũ ab ipſo D. Iac. deſcendentes, apparet. n. recipientem expreſsè vocaſſe omnes, ex ſe deſcenden. inde tranſuerſales: quibus prouidere voluit extincta ſua tota deſcendentia, & nõ aliter ætatis proximitatiſuè nulla rõne habita, ſed habita ſolũ conſideratione ad primogeniturã primogenituræ. Patet quia filio ſecundogenito prætulit omnes deſcendentes ex primogenito, & proprio fratri filios fratris antiquioris, ſicq́ue in primis oĩbus ſuis deſcendentib. prouidere voluit poſtmodum tranſuerſalibus, ſemper ſecundum ordinẽ primogenituræ. In caſu noſtro, ſupereſt proles maſculina ex ipſo dño Iacobo deſcendens, Amedeus. ſ. primogenit' primogeniti ex deſcendentibus primi recipientis, ergo venit ex inueſtitura vocatus. Quia tamen agebatur de patruo ad nepotem, Et poſſeſsio quæ in omni cauſa non paruũ tribuit cõmodum, penes patruum erat, poſt longas diſputationes rem amicabiliter cõpoſuerunt. Et comitatus remanſit apud patruum, cui tamen nepos breui poſtmodum interuallo ſucceſſit. Rurſus plurimum alias inſudaui in conceptione formulæ vnius primogenituræ de nouo creandæ, viſum fuit non eſſe infructuoſũ ſi hoc in loco illam adſcribi iuberem, ideò eius tenor talis erat. Carolus Sabaudiæ Dux, vniuerſis tenore preſentium manifeſtum facimus, ꝙ quum à patre Mag. & dilectæ Benedictæ Spinolæ Sauonen. nobis fuerit expoſitum ſupplicantem ipſam vti tutricem. & tutorio nomine Alphonſi eius & Franc. Spinolæ olim ſui mariti filij anno preſenti, emptionis tit. acquiſiuiſſe pro dicto Alphonſo eiusq́; hæredibus & ſucceſſoribus ſaluo ſemper iure primogenituræ caſtrum, locum & territorium Farigliani, cum mero mixtoq́; Imperio, & omnimoda iuriſdictione, quod de feudo & directo dominio noſtro mouetur, ſecundũ formam antiquarum inueſtiturarũ, per nos noſtroſq́; predeceſſores antecesſoribus infra nominati venditoris factarũ, vna cum oĩbus bonis feudalibus in dictis loco & territorio Farigliani, videlicet ab illuſtri Ioan. Maria de Salutijs D. Cardeti ſeu à procuratore eius ad ita faciendũ ſpecialiter conſtituto, & propterea nobis humiliter ſupplicari fecerũt Alphõſus & Benedicta tutrix, & tutorio nomine ipſius Alphonſi, ac pro conſeruatione huiuſcemodi feudi, & dignitatis dom', ius primogenituræ ipſi Alphunſo & ſuis quib. ſupra infraq́; cõcedere; in eoq́; ac omnibus alijs in poſterum fortè per eoſdem acquirẽdis, ac ex iure primogenituræ ordinẽ ſuccedendi dare, & conſtituere vellemus. Nos itaq́; præmiſsis attentis ſupplicationib. & precibus, ipſis nõ denegantes aſſenſum, pro conſeruatione dignitatis, ac nobilitatis dom', & familiæ ipſius Alphonſi, alijsque legitimis cauſis, & certis bonis motu reſpectibus, ex noſtraque certa ſcientia, & animo deliberato, noſtraq́; & Imperiali qua fungimur auctoritate ordinamus, ſancimus, & ſtatuimus vt in pdicto feudo loci, & territorij Farigliani, & vniuerſis ptinẽtijs ſuis, ac alijs quibuſcunq́; iuxta ſupra narrata deinceps acquirendis, ſuccedat poſt mortem ipſius Alphonſi eiuſdẽ primogenitus maſculus, qui de iure ad feudorũ ſucceſsionem habilis reputabitur, Et inde eiuſdẽ primogeniti primogenitus maſculus legitimè natus, Et eo deficiente ſine liberis maſculis, illius ſecũdogenitus, & ſic ſucceſsiuè in infinitum, Et deficiente tota linea primogenituræ ſuccedat ſuccedereq́; debeat, ſecundogenitus maſculus legitimus, ac de legitimo matrimonio natus; & eiuſdẽ ſecũdo geniti primogenitus maſculus, & ſic de ſingulis deinceps & in infinitum, in oĩbus obſeruetur. Ita quod ſucceſſio ſemper deuoluatur in primogenitum & liberos maſculos ipſi' primogeniti primogenitos. Et extincta tota linea primogenituræ tranſeat, & tranſitum faciat in libe

ros

ros maſculos legitimos ac de legitimo matrimonio pro-
creatos,& liberorũ liberos ſcdę geniturę. Et ipſa tota de-
ficiẽte in liberos maſculos tertię geniturę. Et ſic ſucceſsi-
uè in infinitũ. Ita ꝙ ſemper habeať rõ primogenituræ vt
ſupra cõſideratę, nõ inſpecta, neq; attenta tpis pręroga
tiua & antiquitate, ſed dicti gradus primogeniturę præ
rogatiua. In quorum oĩum defectũ ex ſpeciali gratia,&
certa ſcentia noſtra, Ducalique & Imperiali qua fungi
mur auctoritate decernimus, largimur, & cõcedimus, vt
ipſius Alphonſi & deſcedentium ſuorum filia primo-
genita, & eiuſdẽ primogenitus maſculus legitime natus
ſicque deinceps ordine pręnarrato ſuccedat. Quibus om
nibus deficientibus ſuccedat, ſuccedereque debeat, ſo
ror ipſius Alphonſi,& eiuſdem primogenitus maſculus.
Et ſic deinceps ordine ſucceſsiuo. In feudis verò etiã ad
fœminas tranſitorijs ſuccedat, ſuccedereque debeat in
defectum maſculorum filia primogenita eiuſdemque
primogenitę primogenitus, & ipſis deficientibus ſoror
primogenita ipſius Alphonſi et ſemel & pluries excluſa,
& pariter eiuſdẽ ſororis primogenitæ primogenitus, ſic-
que deinceps ordine ſucceſsiuo vſq; in infinitũ, lege pri-
mogeniturę ſp ſalua. Et ita vt maſculi fœminis præferã-
tur vtque illi primogeniti tam maſculi quã fœminæ in
huiuſcemodi feudis ſemper ſuccedant, & illis non extan
tibus ſeu inhabilibus ſucceſsio in proximiores poſt eos,
ordine prænarrato transferatur, ea tamen lege & con-
ditione, vt idem Alphonſus & eius primogenitus in di-
cto feudo & alijs in futurum acquirendis, alijs ſuis fi-
lijs & fratribus in reliquis eorum bonis allodialibus con
decenter prouideant, vel ex fructibus, & bonis eorundẽ
feudorum in defectum allodialium alimenta, victum,
& veſtitum in domo ipſorum miniſtrent. Similiter fi-
liabus & ſororibus, ſi quas ipſos habere cõtigerit eaſque
nuptui tradere, vel matrimonio coniungere teneantur,
ſub condecente dote, prout earum gradus cõditioq; re-
quirit. Quibus ita præſtitis decernimus ipſos oẽs, & ſin-
gulos prædictos & ab eis venientes tacitos & contentos
eſſe. Eiſdem ſuper cæteris, quæ hæreditatem huiuſmodi
feudorum concernunt, perpetuum ſilentium imponen-
tes, quæ quidẽ omnia & ſingula ſupraſcripta facimus, or
dinamus, ſtatuimus, & in perpetuum valitura decerni-
mus, quibuſcunq; in contrarium facientib. non obſtan-
tibus: volentes inſuper ac declarantes ex cauſa dicta no-
ſtra certa ſcientia, & de plenitudine poteſtatis ſuperius
relatæ oẽs inueſtituras eidem Alphõſo, & ſucceſſoribus
ſuis per nos & ſucceſſores noſtros faciendas cũ iure pri-
mogeniturę pręnarrato, intelligi debere tenoribus diſpo
ſitionibuſq; illarum ſemper ſaluis, ſupplentes omnes de-
fectus tam iuris, quam facti, ſi qui in præmiſsis interuo-
niſſent. Nemini igitur liceat hanc noſtram decreti, or-
dinationis, voluntatis, declarationis, priuilegij, gratiæ pa
ginam infringere, aut quouis temerario auſu ei obuiam
ire, ſiquis aũt id attentare præſumpſerit, indignitatẽ no-
ſtram & centum. marcharum argenti pœnã toties quo-
ties contrafactum fuerit ſe nouerit irremiſsibiliter incur
riſſe: quarum dimidiam fiſco nr̃o, reliquam partem paſ
ſi vſibus & cõmodo decernimus applican. quæ tam libe-
raliter,& de gratia ſpeciali egimus, quam contemplatio-
ne Reueren. Cardinalis Peruſini Sanctæ Eccleſię Roma.
Camerarij & ipſius Alphõſi patrui. Tertio no. ibi decer-
178 nimus,† quod eſt noui iuris deſignatiuum l. fi. C. qui
admitti. notant. Dec.& alij in c. decernimus in fi. de iud.
& in c. paſtoralis. in 1. nota. de excep. Mod. bonon. in rep.
l. ſi conſtante col. 18. ff. de ſol. matr. & clarius probať hic
de nouo enim ordo iſte per Iuſtinianum introducitur.
Quarto not. ibi, Iuſtinianos nouos nuncupari iũcto fin.
179 verſiculi. ibi cognomine mutato fulgere,† qđ nuncu-
patione pulchra fulgemus, vnde in ſuo nomine gloriatur
Accurſi. in l. facta. in §. ſi in dãda. ff. ad Treb. Ab vxoreq;
180 ſua † ildiciſſe teſtatur. Ioan. An. vt refert. Abb. in c. cũ
ſecũdum col. 2. de præb. pulchra nomina imponenda eſ

ſe filijs, etiam ſi magno pretio eſſent emenda, ponit etiã
Fely. in proœ. Grego. col. 7. Ex turpi enim & malo noĩe
ſeu cognomine, ſiniſtra oritur ſuſpitio, ita quod quãdo
duo torquendi ſunt, incipi debet ab illo qui turpe no-
men aut cognomen hẽt, vt per Brunũ in tract. de indi.&
tor. col. 38. Mod. Bono. in l. 1. in princ. pen. col. ff. de quæ-
ſtionibus.& Dec. in ca. 1. in 2. lect. col. pen. de iud. Ex eo.
181 tex. cum glo. colligitur argui poſſe, † ab etymologia in
nominibus & cognominibus, vt hic per Albe. oẽs in l. 2.
in §. appellata infra ſi cer. peta. latè Fely. in proœ. Grego.
col. 7. cum ſeq.& Dec. in c. 1. in 2. lect. fol. vlt. de iud. Indu
182 cit etiam hunc tex. Bar. ad quæſtionem,† quod notari⁹
in inſtrumento debet, non ſolum nomen contrahentiũ
vetus & nouum ponere, imò & cognomen, per l. Lucius
Titius teſtamento. ff. de fideic. lib. ſed ſecundum Parpa.
facit hæc litera, cõtra Bar. vult enim antiquum nomen
taceri,& lex Lucius. nõ facit in materia ſcđm eum, quia
loquitur de nomine nouo addito antiquo, hic tex. loqui
tur de antiquo mutato, & quod ibi non erat cognomen
vt dicit Bar. ſed erant nomina propria. Vult ergo ipſe ꝙ
in nomine addito vtrunque ſit exprimendũ. d. l. Lucius.
ſed in mutato ſufficit vnum exprimere, vt hic, intelligen
do tamen qđ notarius non teneatur in qualibet parte in
ſtrumenti vtrunq; repetere, ſed ſufficiat id in principio
fieri, licet poſteà tm̃ cognomen exprimat, vt per Bart. in
183 conſi. 179. inci. Martinus. Tu autẽ † dicas l. Lucius. mi-
nime id probare, quum ponat facti contingẽtiam, quod
ille teſtator vſus eſt modo illo dicendi, vt clarè ibi patet,
quo caſu ex verbis narratiuis facti in l. poſitis arguere nõ
licet. gl. vulgata vbi omnes ponunt in l. vnica. C. quando
non peten. par. Sed contra prædicta vř tex. cum Bar. in l.
184 ſi in rem. in §. ſi. ff. de rei vend. † vbi exprimens nomen
hominis in libello, ſatis dicitur exprimire hominem cer
tum, pro ſolu.& totius materiæ intelligẽtia vide pulchre
Are. Ale.& Iaſ. in l. 1. ff. de liber.& poſthu. Dec. conſi. 13.
col. fi. Alex. in l. hac conſultiſsima col. 1. vbi Iaſ. fi. C. qui
teſtamen. facc. poſ. Albe. ad fi. rub. ſupra codẽ. Commu-
185 nis ſcribentium ſententia in dictis locis eſt, † qđ requi
ratur expreſsio nominis proprij cum duabus demõſtra
tionibus. vt Petrus Martini de Peruſio per l. forma. ff. de
cenſibus & in d. l. hac conſultiſsima. niſi aliquod ſingula
re nomen eſſet vt Gallopreſſus, nã tunc ſola nominis ex-
preſsio ſufficeret, gl. d. l. hac conſultiſſima reſtringe ſeu
ſublimita, niſi expreſsio nominis & cognominis à ſtatu-
to requireretur, vt per prædictos in allegata. l. prima. vi-
detur tamen quod etiam ſola tũc nominis expreſsio ſuf
ficeret, dummodo de corpore conſtet ſcđm Alber. ad fi-
nẽ rub. ſ. eod. facit qđ proximè de Galloppreſſo diximus.
An autem licita ſit mutatio nominis, de quo hic quærit
Bart. plenè ponit Fely. in proœ. Grego. col. 8.& Soz. conſ.
62. col. 3. vol. 1. Quinto not. ibi, ſcientiæ capeſcendæ aſpi
186 rent,† ſcientiam aſpiranti & laboranti ſcribi, hinc Iu-
ſti. in rub. proœ. inſtitu. cupidæ legum iuuentuti ſcribit,
faciunt quæ in prin. illius. §. ad verbum theſauros ſcripſi.
187 Sextò no. Bal. ex fi. præſentis verſi.† ꝙ acquirens ſcien-
tiam acquirit & nomen. Eccleſiaſtici. 11. ſapientia humi
litatis exaltabit caput illius.& c. 37. ſapiens in populo he
reditabit honorem, & nomen illius viuet in æternũ. VI-
188 timò no. ibi, fulgere,† quod ſcientia facit hominem ful
gere, comprobatur per dicta ſupra ꝓximè & per Aquẽ.
in l. 1. in prin. infra de iuſti.& iur.& text. in aucten. habi-
ta. C. ne filius ꝓ patre. Gl. in verbo, penè, tripliciter expo
189 nit, † de quo vocabulo latè tradit Albe. in ſuo diction.
ſecundum primam expoſitionem, philoſophicum eſt tẽ
peramentum, qđ ſecundum aliquos declara. quia philo-
ſophi adeò temperati erant in loquela, vt ẽt veritatẽ du-
bitatiuè aſſererent, per verbum fortè aut penè.& ſimilia.
Idem qñq; faciunt Imperator & iureconſul. l. 1. §. 1. infra
tit. 1. facit illud vulgare. Per verbum forte rńdent ſæpe pe
190 riti.† glo. in l. ſi duo. infra de arbi. ſecũdũ alias duas ex-
poſitiones diminutionem ſed modicã importat, vt per
Albe.

Alb.præalle.Parpa.ſequitur primam expoſitionem pro-
pter.§.pen.inverbo quaſi I proœ. inſtit.vbi deficit dictio
penè & ſimiles, vt igitur hæc iura concordentur, tenet
verbum ſorte temperate ſtare,veritatem exprimẽdo nõ
diminutionem. Ego vltimam ſequor, dicit enim penè,
quia aliqua à compoſitoribus addita fuere,vt licet inſpi-
cere.in §.ſed noſtra.& alibi ſæpè inſtitu. de ſucceſſ.liber.
& ita poſt Iac.de Are.tenet Albe.ad finẽ iſtius verſic.nec
obſt.§.pen.p̃alle.quia ſatis dici poſſunt extractæ de cor-
pore veteri, quamuis noui aliquid ibi contineaſ, habito
reſpectu ad maiorem partẽ, ad idq; quod principale eſt
per nota.in l.ſi quis nec cauſam.infra ſi cert.peta. Glo.in
verbo ſtagnum ad continentiã refert,ſed Parpa.vult Im-
peratorem habuiſſe reſpectũ ad claritatem, ꝙ inſtõnes
ſunt redditæ claræ:ſicut aquæ in liquido ſtagno, ſatiſq;
hic probaſ in verbo liquidũ & in verbo turbidis.Ad glo.
191 in verbo exquæſtorẽ, † declarantẽ qui ſit exquæſtor. &
qui exconſul.adde Ioan.de Pla.in l.2.col.a,C.vt digni.or
do ſer.lib. 12. vbi exmagiſtrum extra magiſteriũ poſitũ
quantum ad adminiſtrationem exponit, de quib. ẽt per
Alciatum lib.4.diſpu.c.3.ex cuius dictis patet teneri poſ-
ſe ſecundam & tertiam expoſitionem gl.facit alia glo.in
rub.ff.de dote p̃al.tex.no.in l.qui habebat.ff. de manu te
ſta.per quẽ dicit Alex.in l.ſi quis in fundi vocabulo.ff.de
192 leg.3.† ꝙ abſque vitio põt nomini addi vel detrahi vna
ſyllaba,eſt ẽt alius tex.no. in c. ex parte vbi amplè Fel. &
Abba.de fide inſtr.pulchrè Fel.in c.ad audientiã de reſcr.
& Car.in c.memoria col.3.vbi limitat diſt. 19.In glo.Iu-
193 ſtinianos ibi,vt nomina ſint conſequẽtia reb⁹ † de hoc
per doc.in loco per glo.allega. & amplè Felyn.in proœ.
greg.col.pen.& fin.& in c.ius.prima diſtin.decre.

Ex verſiculo in ſecundo.

Modus legendi anno ſecundo ſtudij.nu.194.
Breui tempore multa diſci nequeunt. 198.cum ſeq.
Libri ſingulares de quibus fit mentio in iure noſtro qui di-
cantur eſſe. Et p'ura.
De ſingularitate teſtium.200.cum ſeq.

194 Mòdus legendi in ſecundo anno hic ponitur,† hodie
tñ non ſeruatur,pro intelligentia tex.expedit videre diui
ſionem librorum & partium ſactam ab Imperatore in l.
2.col.2.& ſequenti.C.de vete.iu.enuc.Mandat hic Impe
rator legi ſcholaribus ſecũdi anni,ſecundã partẽ de iudi.
continentem libros ſeptẽ,vel tertiam de reb.credi. conti
nentem libros octo,vſq; ad tit. de acti.emp. vel ſecundũ
vicíſsitudinem temporum,i.ſcd̃m ꝙ magis doctoribus,
& ſcholarib.placuerit,ꝙ vtilius viſum fuerit, & hoc ſine
intermiſſione aliqua,ſed per conſequentiam,quum oĩa
ibi ſint vtilia, & cum illa parte quam ſcd̃o anno legi cõ-
tinget,mandat ẽt legi quatuor libros ſingulares quos le-
gendos excerpiſſe dicit ex oĩ compoſitione quatuorde-
cim librorum.ſ.quartæ & quintæ partis ſcd̃m diuiſionẽ
factam ab ipſo Iuſtinia.in d. l. 2. Et quamuis ſint in illis
duabus partib. ſeptem & decem libri, tñ de quatuorde-
cim ſolum facit mentionem,quia tres præcedentes in ſe
cundo legebãtur anno cũ ſecũda parte de indi. vel tertia
de reb.cred.Declarat poſt modũ qui ſint dicti libri ſingu
195 lares,† ſunt.n.quatuor qui in primordijs & principijs
infra ſcriptarũ cõpoſitionum ſiti ſunt. Ex tract. de doti.
tripartiti voluminis. i. voluminis p nos in tres partes di-
uiſi,liber vnus qui eſt vigeſimus tertius huius voluminis
de ſpon.videlicet.Eſt.n.liber primus tripartiti tractatus
de dotib.qui eſt in libros tres diuiſus,incipiunt à titu.de
ſponſa.extendunt ſe vſq; ad tit. vbi incipit ffor ũ libr. 26.
ad qđ eſt text.in d.l.2.col.3.verſi. poſt hos.C.de vete.iur.
enuc.Item ex duobus libris de titu.& cura liber vnus, &
ſic vigeſimus ſextus erit vbi incipit titu.de tute.& protẽ-
diſ vſq, ad titu.de excuſa.& tempo.earũ,ad quod eſt etiã
tex.in d.l.2.col.3.verſi. de tutelis & curationibus. Ex ge-
mino volumine de teſt.i.de teſt.& de teſt.mili. liber vn⁹
qui erit. 28.vbi incip.tit.de teſt. Ex ſeptẽ libris de legatis
cum ſeq.liber vnus qui erit.36. incipit ibi tit.de leg.1.ad
qđ eſt tex.in d.l.2.colu.3.verſic. quintus aũt exoritur.alij
10.libri reſeruantur legendi tpe cõgruo.i. in quarto an-
no vt infra in verſi.ſed quia.ſolitum tp̃s.n. ſufficiebat ad
legendum oẽs iſtos libros in ſecundo anno, hæc declara
tio & ſi modicæ ſit nunc vtilitatis planam tñ intelligen-
tiam huic difficili tex.accommodat. Not. primo ꝙ exi-
ſtentia in ſecunda, & tertia parte iſtorum librorũ noua
196 ſunt pulchritudine decorata † declarando vt hic p gl. ĩ
verbo noua in ſecunda expoſitione, q̃ pluſquã prima pla
cet,facit tex.l.1.col.3. ibi qui non inſubtiliter factũ emẽ
197 dat laudabilior eſt eo qui primus ĩuenit. † C.de vet.iur.
enu.& pulchrè ſcribit Valla in prologo ſexti lib. elegan-
198 tiarum.Scd̃o no.Bal.ex fi.iſtius verſ.† non ſufficere par
uum tp̃s ad res magnas & arduas expediẽdas, ex quo po
ſteà Bal.ĩ 3.col.aliqua decidit de quib. plenè Fel. ĩ proœ.
decre.& Dec.in prin.ſermo.poſt ſuum conſi.151.elegan
ter gl.in c.cum ex literis ſup verbo inſtructus de in inte.
reſt.dum ait,ꝙ modico tpe multa quis diſcere non põt,
199 quia nemo repente fit ſummus, † quãuis ingenium vt
vult illa gl.ſuppleat tp̃s in bene ſtudentibus.Glo. in verb.
ſingulares declarat qui dicantur libri ſingulares, & qua-
re,Odof.approbat.Alb.improbat,quia rõne gl. attẽta li-
bri contenti ſub illis duab.partib.ſingulares dici poſſent
quia non continenſ ſub alijs partibus.ſ. quarta cũ tribus
ſequentibus,ſecundum alios dñr ſingulares,quia non le-
guntur continuatè ſicut alij, nec eſt vitioſus hic ſaltus,
200 quũ non ſit inutilis,† vt olim,ſed vtilis ſecundũ gl.hic ĩ
fine,iure tñ non probaſ hæc expoſitio, imò eo reſpectu
conſiderato debuiſſet tex. dicere ſingulos hoc eſt vnum-
quemq; de per ſe & ab alijs ſeparatum ſcd̃m grammati-
corum dogmata. Melior eſt igitur expoſitio Ia. de Are.
ab Alb.vltimo loco relata,ꝙ ideò dñr libri ſingulares illĩ
qui non continenſ ſub ſecunda,& tertia parte,quia con
tenti ſub ſecunda parte de iudi. de eadem materia ſunt,
gñalis eſt.n.iudiciorũ materia, & ita ẽt libri tertiæ partis
de rebus quia rei nomen generale eſt.l.1.infra ſi cer.pet.
non ſic de libris aliarũ partiũ,nam liber de edil.edic. ni-
hil cõe hẽt cum libro de pigno. ſub cuius parte eſt. imò
diſtincta & pęnitus ſeparata eſt materia,& ſic de alijs,iō
dñr libri ſingulares,id eſt,non tractantes eandem mate-
201 riam, † quemadmodum ẽt teſtes ſingulares dñr, qñ nõ
vniuntur eorum teſtimonia, nec ſunt conteſtes. c. licet
202 cauſam de proba.De qua ſingularitate teſtiũ † quotu-
plex ſit,& qñ noceat,tradunt Aret.conſ.222.col.fi.Barb.
conſi.57.col.7.vol.1.Alex.conſ.100.col.pe.& fi.vol. 2. &
vol.4.cõſ.2.& conſi.43.col.fin.& vol.5. conſi. 146.col.4.
156.col.3.Corn.conſi.2.col.fi.vol.1.Iaſ.in repet. lege ad-
monendi col.87.cum ſeq.de iureiurando, & Fely.latiſſi-
mè in cap.licet ex quadam in tribus vlt.col. de teſtibus.

De verſic. tertij.

Vicinos non eſſe abborrendos.nume 204
Materias non eſſe ſparſim tradendas.205.
Memoria hominis ex renouatione nominis cõſeruatur, & ſi-
militudo nominis inducit affectionem.207.
Emulari verbi natura. 209.
De pignoratitia & bypo.late.210. cum ſeq.
De tex.l.1.& ii.C.ſi aduer.credit.215.
Famuli & miniſtri gaudent priuil. dominorum.217.
Catonis auctoritas citatur etiã à sũmo Pontifice vide.218.

Sequitur verſic.tertij.

Hic ponit Iuſtinianus modũ & proceſſum tertij anni
& quõ vocentur ſcholares tertij anni.In text.ibi ſingula-
rum diſpo.ſingularium reponas,loquitur.n. de libris ſin
gularib.de quibus in pręcedenti verſi.diximus.Item ibi.
formulam.

203 formulam † diminutiuũ eſt formæ. hic pro legibus &
conſtitutionibus capitur. Cice. lib. 3. offic. nũdum Aqui-
lius protulerat de dolo malo formulas, aliter accipit ĩ ti-
tu. C. de form. ad quẽ accumulãt aliqua Mod. Aſtẽ. ĩ tra.
formæ ſub rubr. qualis debeat eſſe forma. Item ibi eorũ.
ſ. librorum. Item ibi, quæ ĩ vlt. parte prioris edicti, dictio
q́ exponenda venit nec põt hic ſtare ſm rectam ratio-
nem latini ſermonis. Item ibi, maneat iuri, dicat viri ſub
tiliſſimi, &c. Notat primo Bal. ibi nõ abhorreat eorum
204 vicinitatem † ꝙ non debemus abhorrere vicinũ & cõ-
ſortem, imò vt ait Florianus in l. Imperatores ꝑ illũ text.
ĵ. de ſerui. vrb. præd. vicini debent eſſe vt fratres ſibi inui-
cem gratificantes, ſed vt ait Luc. omniſq; poteſtas impa-
tiens conſortis erit. facit. l. fi. infra de re. diui. cũ pulchrè
ſcriptis per Cice. circa illius. l. materiam in 3. officiorum.
205 Scdò no. ibi eas In anteriorẽ locũ tranſtulimus, † ꝙ ma
teriæ connexæ non ſunt ſparſim tradendæ, ſed ſucceſſi-
uè & cõiũctim. facit. l. a. ĵ. de ſta. hom. & tex. no. in l. a. col.
3. ibi diſtantia cõgregare & in cõfinio ponere. C. de vet.
iur. enucl. Tertiò no. tanto honore decoratũ fuiſſe Papi-
nianũ, vt in tertio anno diſcipuli Papinianiſtæ vocẽtur,
206 dixim², plura de hoc in §. itaq;. & ĩ hnc tertio anno, † vt
auctor eſt Seue. in tract. de mõ ſtudendi. col. 13. debent
ſcholares incipere arguere, & diſputare, quia multæ vtili
tatis eſt diſputatio, vt ibi per eum & Iaſ. in l. cum quidã ĩ
6. not. ff. de lib. & poſt. facit. l. munerum in §. miſta. ff. de
207 mun. & ho. Vltimò nota. ibi, vt eiuſdẽ reminiſcẽtis. † ex
renouatione noĩs alicuius cõſeruari eius memoriã, ideò
imponunt filijs cõiter parentes progenitorũ nomina ad
renouationem. ſ. & cõſeruationẽ memoriæ antiquorũ,
208 probat ẽt hic tex. ꝙ ſimilitudo nominis † inducit affe-
ctionem, eſt clarior tex. in l. cum filius ĩ §. pr̃. ff. de leg. 2.
aliqñ eſt cauſa odij. hinc legimus apud Trãquil. in Nero
ne. C. caſsium Longinum iuriſconſultum eo ꝙ C. caſsij
percuſſoris Cæſaris nomen & ſtẽma haberet iuſſum à Ne
rone mori, & Colatinus Tarquinius Conſul, noĩs Tar-
quinij odio abdicare ſe magiſtratu atq; exulare iuſs² eſt,
vt ꝑ Liuium lib. 1. & 4. vrbis condi. Glo. ſup verbo æmu-
209 la, † ſequitur primã expoſitionem quã Bar. dicit verio-
rem, ſed melior eſt ſcda per hunc text. dicẽtem ꝙ ex quo
eſt æmula. i. imitatrix non abhorret vicinitatem, faciunt
ſequẽtia illa verba, ambabus pene idem ſtudium, eſt ſi ꝓ
inuidia & contraria caperẽ non eſſet idem ſtudiũ, reſti-
tue tñ Bar. dicentem inimicor, dicat immittor. Malè ẽt
pro ſecunda expoſitione inducit gl. illud apoſtoli ad Co-
rint. Epiſtola ſecũda æmulor. n. vos dei æmulatione, in-
telligitur. n. de dilectione, nã multos habet ſignificat², vt
in carmine illo Emulor inflat, amat inuidet, & imitatur.
ponitur per gl. c. ſimus. 43. diſt. Aemulor ab amo deſcen
dit ſecũdũ Apul. amare inuidere ſignificat per antiphra-
ſim, quando verò pro imitari ſtat, propriè ſumitur, quia
qui aliquem imitatur & ſequitur amore id facit. Cice. ꝓ
Marcello Aemulo & imitator ſtudiorum meorũ, diffe-
runt tamen æmulatio, & imitatio, ſimplex eſt imitatio
& liuorem non admittit, habet autem æmulatio imitan
di ſtudium, ſed cum malitiæ operatione, licet & ſine vi-
tio poſſit eſſe. Nec æmulatio eſt cũ inæquali, hinc apud
Liuiũ Fabius ait, quę mihi æmulatio cum eo eſſe poteſt,
qui ne filio quidẽ meo æqualis ſit? De ęmulatione q́ erat
inter Xenophontẽ & Platonẽ inuenies apud Gell. lib. 14.
c. 3. Dicimuſq; æmulor illi & illũ vt à probatis ſcriptũ le
ges. Glo. in verbo eaſdem, diuiditur in duas partes, ponit
in prima in quibus conueniat hypothecaria & pignora
210 titia, † in ſecunda quæ eſt ibi, dr̃ia tñ in quib. differant,
ad hanc gl. cum dictis Bar. ſemper recurritur ſm Pau. de
Caſt. & alios in rub. ĵ. de pig. act. Bar. arbitratur non repe
riri meliorem in corpore iuris Iaſ. & alij in §. actionum.
inſtit. de act. ſolennem eam dicunt, & quãuis Bart. de cõ-
uenientijs & differentijs quærat, rñdendo dr̃ias tantum
ponit, de conuenientijs nihil declarat, itaq; primò gloſ-
ſa dicit illas ambabus actionibus idem penè ſtudiũ eſſe,
quia ambæ tractant circa res obligatas, diuerſimodè tñ,
quia hypothecaria cõpetit creditori, & directa pignora-
titia debitori ad æmulationem & inuidiã. & ſic gl. ſuum
ſequitur intellectum, ego ſupra alium ſecutus ſum, alia
dr̃ia ſecundum gl. eſt, quia ſicut hypo. daẽ vt ſit ſaluum
creditori debitum, ita pignoratitia cõtraria daẽ vt ſit ſal-
uum creditori, quod in re obligata impendit, iuribus in
gl. adductis, cõpetit ẽt pignoratitia ad plura alia. l. tutor.
§. contrariam. & l. cum debitore cum gl. ff. de pign. act.
conueniunt, & in alio, quia vtrunq; remedium eſt petito
rium non poſſeſſorium. Alex. conſi. 78. vol. 3. & Cor. cõſ.
190. vol. 2. col. 1. Formas aũt libellorum tam in pignora
titia directa q́ contraria pulchrè & latè ponit Ioan. An.
in ſpec. de pign. ſup rub. & in §. 1. & Ang. inſt. de act. in §.
actionum. col 29. 31. vbi & per Io. de Platea. Circa ſecun
dam partem gl. Bar. latius reaſſumendo materiam dicit,
ꝙ hyp. & pignoratitia directa tripliciter differũt natiui-
tate, vtilitate, & vita. In primò ex dictis Bar. collige naſci
hypothecariam ex ſolo, & nudo conſenſu ſine traditio-
ne, vt ꝑ eum, quod ẽt procedit in pignoratitia cõtraria,
Bar. hic in fi. per l. 1. ff. de pign. act. idẽ tradit Bar. in l. ſi ti-
bi decem, in §. de pignore, ĵ. de pac. ſequiẽ ſimpliciter hic
Alex. in apoſt. ad Bar. intelligiẽ m̃ concluſio Bar. ſecundũ
Parpa. ꝙ naſcaẽ cum auxilio prætoris, & ſic veſtiẽ à lege,
ita Bar. hic ſenſiſſe refert, imò iſtud expreſſè colligit Bar.
ex præal. §. de pign. & dicit Brunus conſi. 1. col. 2. & ibidẽ
Campez. conſi. ſequenti col. 1. ad fin. ꝙ hypo. tribuit ius
ſeu facultatem poſſeſſionis apprehendendæ, retinendæ,
& petendæ. potes etiam contra hanc primam concluſio
nẽ opponere, & ſoluere, vt pulchrè per Portium in §. fi.
in ll i. qui. mo. re. contrahi. obl.

Notandũ eſt pariter ꝙ in hypo. licet tradõ vt ait Bar.
non requiratur, ea tñ verè, vel fictè ꝑ conſtitutum inter-
211 ueniente, mirabilis † reſultat effectus, vt poſſit intẽtari
per creditorem cõtra quencũq; principali debitore nõ
excuſſo, alias ſp per prius requiritur excuſſio principalis
& agi contra eum actione perſonali ex contractu, puta
mutui antequam agatur hypo. auctẽ. hoc ſi debitor. C.
de pign. tradunt Cor. conſ. 228. vol. 2. & conſi. 267. vol. 3.
Ale. & Aquen. ĩ l. exit². ff. de acq. poſſ. Guido Papæ. q. 432.
Pract. Pap. in forma libelli excep. in actione hypo. in gl.
exceptionẽ. vbi accumulat caſus non requirentes excuſ-
ſionem qñ hypothecaria actione agitur. Collige ſecũdo
ex dictis Bar. naſci pignoratitiam actionẽ rei interuẽtu,
rõne hic ſignata, per eum quem reſtituas ibi, abſolutio
competit, vt dicat abſolutè competit, i. ſiue interueniat
traditio ſiue non, diuerſificat itaq; traditio pignoratitiã
directã ab hypotheca, & pariter pignus ab hypotheca. l.
ſi rem in §. propriè. ff. de pign. actio. q̃uis iſta aliqñ cõfũ
datur, vt per Alb. in dictionario in verbo pignus, & in ver
bo pignoratitia. Hanc concluſionem limitat hic in apo-
ſtil. Alex. in caſu. l. inquilino. vbi Bar. & Pau. Caſt. notant.
ff. de dam. infec. quod intelligitur qñ ſine vitio poſteà res
ad manus peruiniſſet creditoris, vt ibi ꝑ Pau. faciunt dicta
Bar. in l. rogaſti. §. depoſui. ĵ. ſi cer. peta. vel debitore ra-
tũ habente ꝑ tex. l. ſi tibi abſenti. C. ſi cer. pet. de quo ẽt ꝑ
Bal. in rubr. C. de pign. actio. Limitatur ſcdo iſta conclu-
ſio ſcd̃m Parp. non procedere in pignoratitia contraria,
allegat Bar. hac in fi. ſed eſt inepta limita. quum ſit cõclu
ſio de pignoratitia directa, ergo limi. inepta in pignora-
titia cõtraria, dẽt. n. exceptio eẽ de regula. l. ĩ his vbi Pau.
Caſt. not. ff. de legib. plenè Dec. in l. 1. ĵ. de iureiur. Subdit
Parp. concluſionem Bar. cum limi. falſam eſſe, quãuis ab
hominibus approbetur, quum verum nõ ſit ꝙ tradõne
vt dicit Bar. naſcatur pignoratitia, nec naſcitur à prin. qñ
traditur, ſed ſolum qñ debitor pecuniã ſoluit, vel offert.
l. ſi rem in §. oĩs vbi Bar. not. ĵ. de pignor. act. de quo text.
facit ſeſtum Cõmen. in conſ. 19. naſcitur ergo ſolutione
vel obligatione, non aũt traditione, & cõſequenter corr-
ruit rõ Bar. dicentis pignoratitiam ideò requirere tradi-
tionem, quia datur ad repetendũ, nec repeti quid poteſt
niſi

niſi prius tradatur.l. cú,In verb. recipere. j. de pign.acti.
quia præſupponit Bart.ꝙ traditio ſit illa q̃ cauſat repeti-
tionem,quod ſalſum eſt,quia eſt ſolutio i Saluat tñ Bar.
vt ibi naſci pignoratitiam rei interuentu,dicit ex rei in-
teruentu mediante tñ ſolutione,dicat ꝑ gl.§.fi.inſti.qui.
mod.re contrahi.obli.& debuit Bar. ponere dñam inter
pignoratitiam & hypo.aliter vel aliam,,quia hypotheca
ria naſcitur ab initio, pignoratitia ex poſt , & ſm Barb.
hæc erit bona dña in natiuitate. Sed iudicio meo nõ me
retur reprehẽdi Bart.quia noluit dicere ꝙ ſolo rei inter-
uentu pignoratitia naſcatur,ſed ꝙ requirit̃ traditio,alias
non naſceretur,quia non poſſet repeti, ita in ſequentib.
ſed declarat Bar.& ſic differentiando pignoratitiã ab hy
pothecaria dicit,ꝙ licet hypo.ſolo conſenſu naſcat̃,non
tñ pignoratitia,ſed rei interuentu non abſq; eo,vt hypo.
Nunquid aũt ſolo rei interuentu naſcat̃ vel ne,Bart. non
tangit,ideò in hoc an naſcatur tpe interuẽtus rei,vel ſo-
lutionis,diſtinguit eleganter Bar.in d.§. omnis, conclu-
dendo per illum tex.ꝙ naſcitur tpe ſolutionis ſed ex rei
interuentu,per §.fi.inſtit.qui.mod.re.contrahitur ob.&
approbatur cõiter vt per Portium & alios in d.§. fi. Cir-
ca ſecundam principalem dñam Bart. ponit tres vtilita-
tes in quib.differunt pignoratitia & hypo.licet videatur
duas tm ponere,ſed eſt corruptus vbi in vita dicit,repo-
ne in vtilitate. Prima dña ſeu vtilitas quam no.hic in a-
poſt.Alex.dicit,ꝙ cõiter approbatur per doc.in §.actio-
num.inſti.de acti.in ſecunda vtilitate concludit Bar.pi-
gnoratitiam competere vtriq; debitori, directam credi
tori,vtilem pro expenſis licet dicat contrariũ per ſuum-
met tex.& alia multa illius titu.de pign.actio.Eſt tñ repe
rire etiam vtilem pignoratitiam in caſu. l. rem alienam.
ff.de pign.act.vbi tex.apertus.& ſi gl.exponat pignorati-
tiam.i.hypothec.quæ expoſitio neceſſaria ibi vr̃, quia pi
gnoratitia proprie competit debitori debito ſoluto, nõ
creditori,ſed contraria vt prædiximus.hypo.aũt bn̄,imò
ſolum competit creditori,vt hic per Bar.& loquitur ille
tex.de competente creditori ad rem obligatam,ergo de
hypo.Eſt ergo actio.hypothec.quæ tm creditori compe
tit,vt hic per Bar. & ad aduocãdũ pignus hypothe. dat̃
de qua tractatur ſtorum.lib.10.aliqn̄ non competit dire
cta ſed vtilis tm,vt notanter hr̃ in caſu præal.l. rem alie-
nam.Item gl.ſupra in verbo æmula.in fi. contrariam hy-
po.eam appellat,quæ pignoratitia contraria dr̃. Eſt aũt
actio pignoratitia directa & contraria de quib. hic per
Bar. & alia etiam vtilis de qua loquitur text. ſm Abb.ibi
in 2.col.in c.cum contra de pigno. vbi ẽt per Bart. Circa
tertiam dñam ſeu vtilitatem concludit Bar. ꝙ hypo.eſt
in rem,& contra quemcunq; poſſidentẽ dari,ſed pigno-
ratitiam tanquam perſonalem ſolum dari contra debi-
torem,vel hæredem,vt hic per eum, qui cõiter approbat̃
vt latè per Ange.in §.actionum col.28. cum ſeq.in verſi.
quæro modo actio hypo.inſti.de actio. An aũt excuſſio
requiratur,vt ipſa hypo.contra tertium poſſeſſorem in-
tentari valeat, in ſuperioribus dictum fuit. declarabis ta-
men hoc ꝙ hypo.realis ſit,vt per Bar.in l.pignoris. C.de
pig.Pau.Ca.in l.ſi tibi. 10. in §. de pignore infra de pact.
Ang.in §.item Seruiana col.pe.& ibi Iaſ.in gl.ſup verbo
maximè, inſtitu.de actio. Limitabis tñ conclu.Bart.non
procedere de ęquitate canonica,quia eſt in rem ſcripta,
ita ꝙ ſorte ſoluta, cõpetet pignoratitia contra emptorẽ
pignoru,& quẽlibet poſſeſſorem,vt hic ꝑ Alex. in apoſt.
& Barb.in c. cum contra ad finem de pign. vbi poſt Bal.
intelligit qn̄ contractus eſſet in fraudem vſurarũ factus,
& ſic illicitus, alias ſecus, faciunt dicta Alex.in conſi.10.
212 vol.1.†quem defenſant à morſu aliorũ in l.a.C.de pac.
inter emp.& ven.Item dicit Abb.in d.c.cùm cõtra col.1.
& 2.ꝙ pignorans contra quemcunq; poſſeſſorẽ rei ven.
agere põt, eius aũt hæres non, ſi rei poſſeſſionem nunq̃
habuit,vt ibi per Barb.col.fi.poſt.Butr. Dixit ibi pariter
Ab.ꝙ ſicut re interueniente duplex orit̃ actio perſona-
lis & hypo.realis ipſi creditori,ita ex parte debitoris orit̃
pignoratitia ꝑſonalis & in rem ſcripta,ſaltem,quę datur
contra quẽcunq; poſſeſſorem per illum text.ex cuius di-
cto in terminis noſtris de ſendi põt lim.ſupra ad Bar.da
cta,ꝙ iſta pignoratitia ſit in rem, & ſaltem vtilis cõpetit
contra poſſeſſorem per illum tex.Aliã dñam ponit Bart.
in l.ſi rem.§.proprie.j.de pig.act.ꝙ ſtatutum loquendo
de pignore non habet locum in hypo.ſequitur ſimplici-
ter hic in apoſt.Ale.& Iaſ.in §.actionũ.inſt. de act. Abb.
in c.cum aliquib.de re iudi.Fel. tamen ibi col.1. contra-
rium ponit referens ſic conſuluiſſe de quo ẽt ꝑ Are. cõſ.
124.in 2.dub.& Aquen.in l. qui pignoris. ff.de acq.poſſ.
Tertiò ponit Bar.aliã dñam in vita, vult in effectu actio
nem pignoratitiam perſonalem tolli ſpacio.30.ann.vt a-
liæ perſonales actiones tolluntur.l.ſicut.C.de ꝑſcrip. 30.
ann.hyp.verò tolli ſpacio.40.ann.in caſu.l.notiſſimi. C.
eo.tit.in caſu.d.l.ſicut.30.ann. 10. vel 20. in caſu.l.1.& 2.
C.ſi aduer.cre.in 7.limita.C.& ita latius hic dixit glo.&
Are.in §.item Seruiana col.fi.inſt. de acti. ſed primi tres
caſus hodie non procedũt,quia nullo tpe tolleret̃ pigno
ratitia,vel hypo.in prędictis caſibus ꝑ c.fin.de ꝑſcrip.qd̃
ẽt ſeruabitur in ſoro Cæſaris vt cõſuluit Alex. conſ. 185.
vol.2.& 63.vol.4.ita ẽt Moder. Tau.in tract. ꝑſcrip.in 4.
parte quintæ partis principalis in 3. q. principa. col. 1.in
4.caſu.vnum nouũ ſe dicere ait Parp.ꝙ etiam non curre
ret hodie pręſcriptio.10.vel 20.anno.ſicq; corrigerẽt.l.1.
213 & 2.C.ſi aduerſ.cred.† alle. Alex. bona rõne ſic conſu-
luiſſe,vol.5.in conſ.58.quod alias in qõne facti ſe allegaſ
ſe teſtatur,addere poteris Ioan. Crotũ in repet.l. ſi is qui
pro emptore in 3.col.pe.char.ff.de vſucap.vbi dicit,ꝙ o-
pi.Alex. ſeruaretur in practica, quũ non habeat contra-
dictorem.Nos arbitramur male conſuluiſſe Alex.male-
que ei aſſenſum fuiſſe,& multos hr̃e contradictores opti
mis eum damnantes fundamẽtis,vt latè per Mod. Taur.
loco præal.col.2.& 3.Deci.in c.cum inter col. 8. in prin.
de excep.& Crotum vbi ſupra, faciunt ẽt q̃ ſcrib. Pau.de
Caſt.in conſi.117.ad fi.& cõſ.292.in antiquis, alias quaſ
dam concluſiones in hoc arti.ꝑſcriptionis hypo. inuenies
in præalle.tract.ꝑſcriptionum.Poſtmodum Bart.in l. fi.
limitando per eum dicta in primo caſu ſubdit,ꝙ pigno-
ratitia contraria bene naſcit nudo conſenſu, de quo ibi
dictũ fuit,intelligitq; Barb.Bar.in caſu.l. quã allegat,ſed
in caſu legis tutor in §.contraria & in l.ſi neceſſarias dici
non poteſt,ꝙ naſcatur nudo conſenſu, quia nõ naſcitur
ab initio ſed tpe quo fiunt expenſæ per creditorem, &
tũc deficit conſenſus debitoris.l. ſi ſeruos. ff.de pign.act.
quo ergo nudo conſenſu naſcitur, opus eſt dicere ꝙ dat̃
ex prouiſione ſpeciali,& ſic rei interuẽtu,ſicut in pigno
ratitia directa,pondera quoq; non dici in iurib. ꝑallega-
tis pignoratitiam naſci, ſed cõpetere, vel qd̃ habeo, &c.
Vult ẽt Parp.qd̃ eo caſu quo contraria naſcit̃, nudo con
ſenſu,nõ fomẽtetur, vel veſtiatur auxilio pretoris,ſicuti
fomentatur hypothecaria quę naſcitur nudo conſenſu,
eo quia nõ militat eadem rõ q̃ militat hypothecaria,nã
Bar.in l.ſi tibi decem in §.de pignore,hanc rõnem aſſi-
gnat in hypoth.pignus à pugno dr̃, & quia res non tra-
ditur in hypo.prætor prębet auxilium,ſed hæc ratio ceſ-
ſat in pignoratitia cõtraria,q̃ ſolo conſenſu naſcit̃, quia
fomentari non debet ex quo ꝑꝑ fraudem commiſſam
datur,& non ob rem non traditã,ſed hypo. fomentatur,
quia re non tradita pignoratitia cõtraria dat̃, quia fraus
commiſſa,ergo non militat eadem rõ,& ita limitatur.§.
de pignore.vt nõ ꝓcedat in pignoratitia contraria. Sed
vt modici momenti, quia in §. de pignore. niſi prætoris
auxilio veſtiretur,cõuentio remaneret nuda,nec produ-
ceret actionẽ,vt ibi per Paul. de Caſtr.ideò vtilitas eſt ꝙ
ꝑtor auxilium ꝑbeat.ſed in caſu.l. 1.j.de pig.act. ꝑꝑ frau
dem commiſſam datur pignoratitia, ad quid ergo neceſ
ſarium eſt prætoris auxilium?nſi e dicatur quòd in dicta
l.1.interuenerit traditio,quia illa contraria pignoratitia
214 dat̃ reſpectu eius qd̃ non eſt traditum. † Formam autẽ
libelli,articulorũ,& ſentẽtiæ in hypothe.& ſaluiano vti-
liori

liori remedio ponunt Areti.Iaſ.& alij in §.item ſeruiana
inſtitut.de actionibus. Et quid probare debeat agēs hy-
215 potheca.† ponūt Bar.& Pau.de Caſt.in lege rē alienā.ff.
de pign.ac.Pau.Caſt.conſi.276.in anti.Rap. Cōmē.conſi.
150.& 152.& Sozi.conſi.134.vol.1.& 112.vol.4.An verò
contra quemuis poſſeſſorem inſolidum intentari poſſit.
Cor.conſi.237.vol.3.plures alias qōnes in materia ponit
Guido Pap.q 432.Pro expoſitione gl.miniſtrę.i.pediſſe-
216 quę † eſt tex.in l.quæ adulteriū.C.de adul.gl.ita expo-
ſuit ſm Parpa.propter verba quæ habētur Lucæ.22.vbi
miniſter dicitur,maior quam cui miniſtrat.ideo gl.im-
propriauit miniſtrę.i.pediſſequę.ſed non eſt impropria-
tio verbi ſed declaratio,q̈uis.n.in illo Euangelico ita ca
piaſ à miniſtrando.i.diſtribuendo pp ſubiectā materiā,
propriè tñ miniſtri ſunt,qui ſeruiūt,à quo fit miniſteriū
hinc Iuuenalis ait.Dū venit excelſi manib.ſublata mini-
ſtri.Gel.lib.2.quoniā filij ſua pocula regi in cōuiuio mi-
217 niſtrabāt.& colligit hic Bal.† prope dominū ſuum ſta-
re debere miniſtros,& gaudere eodē priuilegio quo do-
mini,facit tex.in c.1.§.1.qui.mod.feu.ami.vbi vaſallus à
domino ſuo recedēs in prælio morante, feudū amittit.
de quo p Cur.in trac.feu.in 4.parte. Quādo aūt gaudeat
familia priuilegijs domini, tradit Fel.in cap.2.de foro cō
pe.& Cur.præall. vbi tñ ponit ꝙ quamuis vaſallus filiam
vel vxorē domini adulterans feudum perdat.ſecus tñ in
218 vaſallo pediſequas adulterante.In gl.peragant,† allegā-
te Catonis dictum Interpone tuis,&c.mirū tibi non ſit,
qium non erubeſcat illum allegare ſummus Pōtifex in
c.cum omnes de conſti.& quædam pulchra ad propoſi-
tum.ſcribit Sene.ad Luci.Epiſtola.6.ad fin.& dixi in ora
tione in prin.operis impreſſa.

Ex verſic.ſed quia.

Hyrcos quid.num.219.cum ſeq.
Bartoli imago quomodo eſſet depicta.220.
Reſtituitur tex.proprio candori.221.
Scholares in 4. anno perfecti & inſtructi in legibus debent eſſe.num.222.

Sequitur tex.verſic. ſed quia.

Tractatꝭ hic Iuſti.de modo legēdi in quarto anno ſtu
dij Alber.caſum ponit,literā declarando q̄ ſatis eſt clara
reſtitue tex.dicentem in fin. ſex & ſeptem dies annorum
vt dicat ſexta & ſeptima ſſorum.& quia tex. de ſolito &
conſueto mentionem facit,qūo differant ponit Deci. in
219 rub.de cōſue.col.fi.In tex.ibi hyrcos † ſcholares quarti
anni hyrcos appellabant.i. videntes ſubtiliter vt Hircus
ſm Accur.Alber. & omnes.Seue. latè in tract.de modo
ſtuden.col.13. vbi ait ꝙ hircus dicitur quaſi ſubtiliter vi
dens, & oculos habet quaſi fixos & ſpeculationi diu in-
tentos,eundēq; in locum directos. hoc.n. facere ſolent
220 cogitabundi, † hoc mō refert vidiſſe depictā imaginē
Bar.cogitabundi in domo Ang. Peruſini. de hircis plura
Volater.lib.25.& pulchrā deciſioē ponit Nata, in repe.c.
q̈uis col.9.de pac.lib.9.Sed Accurſij cęcitas alios ī foueā
221 traxit † dicit Politianꝰ in miſcella. ꝙ iſtud verbum hir-
cos, & coloritas in ſequenti verſic.poſitū,vocabula nihil
ſunt,& in pādectis Floren.loco hircos, eſſe lytas, & loco
coloritas, eē prolytas. quarti igitur anni ſcholares gręco
vocabulo lytas appellabant,& itē quinti prolytas. Inue-
nio ꝙ elegans Alciatus lib.2.prætermiſſorum in prin.nō
acquieſcit Politiano,eo ꝙ rationem horum nominum
non explicat, ideò ipſe aliter reponit. quæ tamen repoſi-
tio parum ſapit, & credēdum eſt Politiano qui rimatus
eſt pandectas ſcripta in eis eſſe verba à Politano relata,
quorū rationem ipſe explicauit, ſi videatur, volens lytas
ſtudioſos quarti anni ſignificare, & prolytas quinti. Itē
in eodem tex. ibi perfecti & inſtructi, innuit in quarto
222 anno † debere eſſe ſcholares bene in legali ſcientia in-
ſtructos, hactenus tamen nullum vidimus.

Glo.poſuimus,malè intellexit tex.qui ad principium
223 conſtitutionis ſe refert,ſenſuſq; eſt,Iuuenes,† ex recita
tione.36.librorum quos percipiebāt in iſtis quatuor an-
nis,debere fieri perfectos, & in legibus inſtructos, & in-
uenient quod in principio orationis poſitum eſt, vbi dr̄
ꝙ ex ſcientia & modo nunc adinuentis, efficientur ſtu-
dioſi optimi & eruditiſſimi.Glo. fi. modum hic expreſ-
224 ſum hodie non ſeruari teſtatur † Albe. alium legēdi &
ſtudendi ponit modum, latiſſime Seue. in ſuo tractatu,
& Io.de anna.& Fely.in rub.de magiſt. nos plura ſcripſi-
mus in oratione ſupra in princi.poſita.

Ex verſic.quibus ſi bene.

Bar.& Ariſt.ſtudium ſub præceptoribus.nu.227.
Sola legalis ſcientia principium habet & finem.228.
Qualitas inhærens ſubiecto facit ipſum eſſe tale.230.

Sequitur verſi.quibus ſi bene.

Hic ponit Iuſtin.non dico vt Alber.quid legi debeat ī
quinto anno,ſed quid legere debent p ſe ſcholares, fru-
ctumq; & vtilitatē boni ſtudij demōſtrat. & quid ī quin
to anno facere debent ſcholares tradit Seue.in pall.trac.
col.23.Debebant itaq; ſcholares ī quinq; annis totū cor
pus iuris vidiſſe,qđ principium habet & finem, quod in
225 alijs ſcientijs non eſt.Codex ergo † vt hic patet ī ſcho-
lis olim non legebaſ,vt etiam per Sig.conſ.129.col.4.No
226 tabis primò,† ꝙ licet ſtudium legale olim quadriēnio
pficeretur,Iuſtiniani tñ tpibus quinquennium dabaſ,tā
tundem temporis ſtudentibus in theologia impartitur,
ſeptennium vero in iure canonico.c.cum eo.de elec. lib.
6.tpibus noſtris maior tpis dilatio propter librorum
multitudinē indulgeſ, & bene ſtudētes in vtroq; iure in
anno.8.ſtudium perficere debent.Bart. in nonum traxit
vt ipſe teſtis eſt in l.quidam cum filium.col.3.ff.de verb.
227 obl.† Ariſt.verò annis viginti apud Plato.ſtetiſſe,Laer-
tius in illius vita ſcriptum reliquit. Secundo not. ꝙ hęc
228 ſola ſcientia † principium habet & finem, aliæ aūt nō,
229 q̈uis viliſſimæ. p hunc tex.dicit Signo.conſi.119.† red-
di ab Imperatore auditores beneuolos hoc eſt bonæ vo-
luntatis, dicendo hanc ſcientiam hr̄e finem mirabilem,
& ſic perfectam eſſe per finem.l.ſi is qui in §.quædam.ff.
ad l. fal. ſicque perfecti erunt ipſam amplectentes. l. ſti-
230 pulationum in §. conuentionalis.ff.de verb.obl. † nam
qualitas inhærēs ſubiecto,facit ipſum eſſe tale, cui rn̄det
ipſa qualitas,vt in l. quid ſi aliud.ff.de verb.ſign.& l.qui
fundum.ꝭ. quemadmodū ſer.ami. Nec eſt intelligendū
vt plerīq; malè faciunt, ꝙ velit Iuſtin. ſcientias alias vili-
pēdere,ſed dicere vult,ꝙ aliæ ſunt viliſſimæ,reſpectu hu
231 ius ciuilis.ſecundum Alb.mirumq; id tibi nō ſit,† quū
iſta dicatur architectonica,cui aliæ omnes ancillātur, vt
in primo Ethicorum dixit Ariſt.& ſupra in §.itaq; retu-
li.Erunt vt in verſ.diſcipuli igitur,Imperator ait, diſcipu-
232 li bene ſtudentes,† maximi legū oratores.optimi Iuſti
tiæ ſatellites,& in oī æuo fęlices.facit tex ad fi. procemij
inſti.cū not.p Ang.& quæ Fely.ſcribit in rub.de magiſt.

Ex §.hæc autem tria.

Iura in quibus locis legenda ſint.num.233.
De conſtantinopoli & noua Roma.235.
De ſtudio Bonon.239.cum ſequenti.
De ſtudio Vercellenſi & ibi legen.244.
Medicina poteſt vbique legi.245.
Priuilegium antiquæ conſuetudini vtrū æquiparetur.247.
Papa & Imperator qūo conferant doctorū gradum.249.
Cur eccleſia in creatione doctorum ſe intromittat.250.
Doctores an ſint immunes à realibus muneribus & quomodo.255.cum ſequen.
Doctrina Imperitorum adulterina.259.
Banniti an æquiparentur deportatis & an l.iniuetur qui cōmittit in legem.261.cum ſequen.

Sequitur

Sequitur interpretatio in §.hæc autem tria.

Tradit in hac quarta parte no. & vtili Iuſti.quibus in
locis iura docenda ſint, ꝓhibens alibi legi,& pœnam cō
traſacientibus ſtatuens,Bar.bis legit,& magis vtiliter ſe-
cundo quā primo. Subdiuiditur in quatuor particulas,
in prima prohibitio, in ſecunda prohibitionis cauſa,in
tertia vna pœna,in quarta alia.ſecunda ibi,quia audiui-
mus. tertia ibi,quas.quarta ibi,& reijciant.Nota primò
233 † ꝙ iura legi nō poſſunt niſi in regijs vrbib',& ī Beryto
ciuitate pulcherrima, cui Imperator tale cōceſſit priui-
legium.prout & alia multa.l.vnica.C.de metro.Beryto &
in l.1.ff.de cenſi. vbi iuriſcōſultus eā coloniā appellat Au
guſti beneficijs gratioſā, ideò felicē Iuliā appellatā tradit
234 † Pli.c.20.lib.5.eſt vrbs Seniciæ.d.l.1. à Ptolemæo dici-
tur Barutus, ſita eſt in loco robuſto & inexpugnabili,vt
per Volater.li.11.intelligit autē hic Accur.ſub regijs vrbi
235 bus veterē Romā & nouā.† i.Cōſtantinopolim de qua
in l.1.§.pen. C. de veter. iur.enucle.& in c.Conſtantino-
politanæ.22.diſt.vbi glo. declarat cur ſit dicta noua Ro-
ma.Dicta eſt autē conſtantinopolis.i Cōſtantini ciuitas.
polis.n.græcè,latinè, ciuitas dicitur.ſecundū Bal.in rub.
236 C.qui accuſa.noua Roma ita cōis eſt patria, † ſicut ve-
tus,eadem tñ priuilegia per oīa nō hēt,vt p gl.in auct.vt
ēt Eccle.Ro.ſequitur hic Bart.appellans has vrbes regias
ſingulares ex quibus iura nata ſunt.l.oēs.C. de ſer.origi-
nem tñ apud latinos anterior Roma ſortita eſt,teſtis Iu-
237 ſti.in præal.auct.cū glo.in prin.ſequitur Cyn.dicens,†.
vrbes illas regias p anthonomoſiā nūcupari.Ex quo in-
238 fertur ꝙ in alijs vrbibus quamuis regijs iura doceri nō
poſſūt,† niſi ſpeciali ſint inſignitæ priuilegio, vt Berytus
fuit,& patet in ciuitate Alexandriȩ Aegypti, quæ īperia-
lis eſt ciuitas,& tñ vt infra dicitur iura nequeūt in ea do-
ceri.propterea cōcludit Bart. pari modo non poſſe iura
239 Bononiæ doceri, † licet ab Imperatore Theodoſio iu-
ſſu Ambroſij cōdita fuerit.vt Accur.hic refert,id ꝙ Cyn.
Bart.& Ang.ſequūtur, Accur.quē Alber.ſequitur cōtra-
riū tenet, Bal.ait nō eſſe diſputandū de Bononia ꝙ verū
eſt.attētis hodiernis priuilegijs, ſed iure cōi inſpecto ſe-
cus, vt loquitur Bart. Parp. ſequitur gl.p tex.noſtrū non
obſtat ꝙ Berytus regia ciuitas id ſolum habeat ex priui-
legio,quia nō probat Bar.ꝙ cōdita fuerit ab Imperatore
vt Bononia. Item nō ob. ꝙ ab Alexandro condita fuerit
Alexandria, & tñ ibi iura legi non poterant,quia inter-
uenerat ſpecialis Imperatoris prohibitio, & non negat
glo.quin ſtante ſpeciali prohibitione etiam Bononiȩ iu-
ra legi non poſſent, ſunt tamen hæc modici momenti.

De Bononiēſi ſtudio ꝙ approbatū ſit & ſtudij gene-
ralis priuilegium habeat, eſt textus,cū glo.in clemē.pri-
ma de magiſtra.quȩ quidē gl.ait ꝙ dicitur Bononia qua-
ſi ſuper omnia bona,vel bonorū notitia nimis amabilis,
eāq; hic valde extollit Bald. grauiter verò in Bononiēſes
inuehit Albe.in ſuo dictio.ſuper verbo Bononia.De ſtu-
240 dijs generalibus & approbatis.† ponit Card.clemen.
dudū.in verſi.ab olim.q.15.de ſepul.& clemen.j.in prin.
241 col.vlt.de mag. vbi de initijs & origine ſtudiorū ponit,
† Sed dubito ne Bar.hic malè dicat,ꝙ Theodoſius Bono
niā fecerit,quū ei' origo ſit adeò antiqua, vt nō reperiat
quo tēpore cōdita fuerit, teſtis Plinius libro.3.& tradūt
alij hiſtorici,niſi ſaluando dicas Theodoſiū ciuitatē ipſā
ſere ad internitionē redigiſſe,poſtea iuſſu Ambroſij reæ-
dificaſſe vt hiſtorici ſcribunt, & vnū incidēter à Bart.di-
242 ctū notabis,† ꝙ poſtquā fuit doctoratus in religioſū &
amenū ſeceſſit locū,vbi longo tēpore vacauit ſtudio. cu-
ius actio cȩterorū deberet eſſe inſtructio, qui auiditate
repēdi ad officia & cōſultationes miſeri & ieiuni illico
ſe transferunt & cōuertunt, de qua ſeceſſione ad ſtudēdū
elegans extat Pli.epiſtola.3. in 7.libro. Tāgit poſtmodū
243 Bar.no.aliū art.† an hodie poſſint vbiq; iura doceri,cō
cludit ꝙ non, præterquā in locis id habentibus ex priui
legio,vel cōſuetudine antiquiſſima,ad hūc tex.ſe fundā-
tem in prohibitione ob adulterinam doctrinā quæ olim
in alijs tradebatur vrbibus, quod hodie ceſſare videtur,
quū ſint multi periti verā docētes ſcientiam, reſp.Bar.&
clarius Alber.fuiſſe hanc nō finalem ſed impulſiuam cau
ſam,ideò ea ceſſante,nō ceſſat hui' tex. prohitio,vt patet
ex deductis hic per Bar.hanc cōcl.tenet gl.1.in c.tuæ fra
ternitatis de cle.nō reſid.Bal. vult poſſe in oībus locis ſo-
lennibus iura doceri, licet ibi quis doctorari nō poſſit,ni
ſi adſit priuilegiū, vel conſuetudo antiquiſſima, nec ibi
ſtudentes priuilegijs ſcholarium muniātur. Abb.in d.c.
tuæ. tenet ēt in Caſtellis poſſe hodie iura doceri, per illū
tex.quamuis fateatur vt hic Bald. ceſſare ibi priuilegia
ſcholarium, ſunt ēt hæc de mēte Car.in d.clem.dudum.
col.6.Et videtur pro iſtis alius eſſe text. in l.ſed & repro-
bari in §.fi.ff. de excu.tut.Sed nō reſp.prælati doc.ad tex.
244 noſtrum expreſſe oppoſitū volentē, † Conſuetudo tñ
pro eis eſt,ideo Vercellis ſæpè iura legunť.& dicebat Ri
card' Maſúbra id poſſe ibi de iure fieri,olim fuit in ciui-
tate illa inclyta,vnde mihi origo eſt,generale ſtudiū,lege
bat ibi Obertus de Bobio qui tunc conſuluit Blancham
Franchorū Reginā à tutela filij impuberis repelli nō de-
bere, licet pro tāto regno idoneos nō poſſet fideiuſſores
dare, ſed ſufficere tales qui reperiri poterāt præſtare,vt
refert Ia.de S.Geor.in trac.feu.in prin.legebat ibi pariter
Signor de homodeis, vt ipſe in ſuo conſi.23.teſtatur,&
antiquior Saly.cuius ſcripta in l.filio præterito.ff.de iniu
ſto rup.pȩnes me ſunt,Extātq; adhuc ī volumine ſtatuto
rū ciuitatis cōplura ſtatuta in fauorē ſcholarium facta,
ſed factiones ciuium ferè omnia ad internitionē redege-
runt,deſtructū tunc fuit ſtudium,nec inde reſtitutū.Retē
245 ta cōcluſione Bar.† ſtabis eā i valde diſciplinatis.ita Io.
de pla.in rub.C.de profeſ. & med.lib.10. Idē in medicis
246 qui vbiq; medicinā legere poſſunt.† ita Nico. de nea.in
l.ſed & reprobari in §. amplius col. 2.ff.de excu.tut.infe-
rens in hoc deterioris eſſe cōditionis legiſtas quam arti
ſtas. Approbatur tñ Bart.inquantū æquiparat priuilegiū
247 & antiquā conſuetudinem, † quorum altero in loco vi
gente licitū eſt ibi iura legi, vt hic per Bal.Alber.& alios
Alexan. conſi.6.cū ſequenti volum.1.Barb.conſi.9.col.1.
& conſi.36.volu.1.Dec.conſi.85.col.1. & Cur. poſt trac.
feu.in conſi.20.col.2. Ob talē attamē conſuetudinē non
248 poſſet eo in loco quis doctorari, † niſi & id introduxiſ
ſet conſuetudo vel priuilegiū adeſſet ſecūdum Bald. hic
& in conſi.26.alias.36.vol.1. de vrbe Mediolani loquētē
ibi enim ex antiquiſſima conſuetudine leguntur iura
doctoratus nō datur.Et vult Bald.tale priuilegiū,ab Im
peratore vel Papa dari debere, eo quia nemo poteſt,prī-
cipe excepto, interpretādi & exponēdi leges licentiā da-
249 re.l.fi.C.de leg.Ab.ī d.c.tuæ col.2.Imperator tñ,† in iu-
re ciuili tantum auctoritatem deſignādi doctorem dare
poteſt. Fely.in c.per tuas col.2.de maio.& obedien.Mo-
der.Bono.in repe.auct. habita colū.6.C.ne fil.pro patre.
Papa vero in iure cano.& ſacra pagina, nō in ciuili iure.
ſecundum Firm. in ſuo repertorio in verbo doctor.nu.
mihi.61.licet quandoq; ſeruari contrariū referat,nō enī
vnus de actu ad aliū ſpectāte ſe immiſcere debet.l.cōſul-
ta.C.de teſta.In Papa ſorte contrariū eſt verius,quū ha-
beat ſuperioritatē ad Imperatorē.c.ſolitæ de mai.& obe.
traditur in c.nouit.de iudic.nec huic ſcientiæ ſubſit,ſi-
cut Imperator ſcientiæ canonum.c.eccleſia S.Mariȩ de
250 cōſti.Ex quo,† ſolui poteſt qſtio mota p Ioa. Fab.in §.
reſponſa inſtit.de iure naturali,quā ſimpliciter ibi refert
Ang.Are.cur.n. dicit eccleſia in doctoribus ſe intromit-
tiť & quomodo doctores auctoritate apoſtolica creanť
nā ſēper dicit in licētia, auctoritate Reuer. Cācellarij re
in vtroque iure licētiatū pronūcio. & tñ ſcientia ciuilis
ad eccleſiā nō ptinet.cap.ſuper ſpecula.ne cler.vel mo-
na.dicūt prælati ꝙ cle.1.cū ſequen.de magiſt. hoc decla-
rare debuiſſet.Solue ꝙ ſine auctoritate apoſtolica,vt dixi
quis doctorari nō poteſt ideò interuēit & præſtat ēt au-
ctoritatē in iure ciuili,quia ſedes Apoſtolica Imperatori
etiam

ět pręeſt, vel aliter ꝙ ſcientia & leges ſunt donum Dei.
c.reuertimini. 16.q.1.&.l.2.ʝ.de legibus, ideò auctorizat
eccleſia, & ob id cōiter epiſcopi ſunt Cancellarij ſtudio-
251 rũ.arbitror tamen ꝙ † abſq; dioceſano in ſtudio habẽ
te priuilegiũ doctorandi ab Imperatore, poſſet quis in iu
re ciuili tñ doctorari, quum Princeps concedens priui-
legium id ſolo verbo facere poſsit.l.apud eum in §.Impe
rator.ff.de manu.notat Are.d.§. miſſa, an ſtudijs tñ gene-
ralibus etiam gradum iuris ciuilis tñ quis capiat vocaƭ
Cancellarius, & ita in hoc almo collegio noſtro ſeruari
252 vidimus.Quot verò doctores requirantur,† ad largien
dum alicui gradum, ponũt Abb.& Dec.in c. propoſuiſti
de prob.& an ſemel approbatus reprobari poſſit, vel re-
probatus approbari.Et an compromotores vocem dare
poſsint, dictum fuit ſupra in prin.conſtõnis. Infertur ex
253 prædictis ſm Bart.& Alber.† ꝙ verba illa quib. vtimur
in modo doctorandis licentiam legendi vbiq; locorum,
de idoneis, & approbatis intelliguntur, ſed ſm opi. Bal.
& Abb.ſupra relatam, intelligẽtur ſine diſtinctione quo
ad actum legendi, verum eſt priuilegia legentib.& ſtudẽ
tibus conceſſa, non cõpetere, niſi legentib.in ſtudijs ge-
neralibus & approbatis per prędicta. & glo.hic in verbo
254 cõmittũt, priuilegia doctorum & ſcholariũ,† inuenies
enumerari ꝑ Bologninũ in d.auc.habita.Barb. in proœ.
cle.aliquid Parp.in repet.l.placet. C.de ſac.ſan.eccle.Sed
quia Accur.hic dixit ꝙ docentes leges in locis approba-
tis excuſationem ab omnibus munerib. habẽt, per l.me-
dicos.C.de profeſ.& med.lib. 10.ſm Parp.eſt magna du-
255 bitatio, quia gl.non aperit † vtrum à taleis, & ſic à reali-
bus, dubitauit gl.in d.l.ſed & reprobari in fi.ſed cõiter te
netur ꝙ ſic.vt ꝑ doc. in d. l. medicos de quo ꝑ eundem
Parp.in rep.d.l. placet, col. 19. cum ſeq. vbi quid iuris in
ſcholarib.tangit.& ibi ět ponit ꝙ à realib. tñ actu legen
256 tes eximũtur,† quãuis Bar.dubitauerit in d.l.medicos,
& Aquem.in l. centurio col.2.ff.de vulg. indeciſum reli-
querit, quia pẽdebat de facto in ciuitate Taurini. & ibi-
dem col.8.pulchrè ponit inſignis doctor Lanc.Galiaula
in rep.ſua, & Mod.de.ripa lib.2.de reſcr.& ꝑalle.& prin-
cipium grat.c.20. in quibus locis circa doc. non legẽtes
contrarias inuenies ſcribentiũ ſniãs. Sed vtiliorẽ moueo
257 dubitationem,† nunquid legentes extra propriã patriã
à realibus excuſentur, non ſolum vbi legunt, ſed etiam ĩ
patria propria, Barba.in proœ.cl.in 2. lec. in octauo pri-
uilegio doctorũ, tenet ꝙ non, ꝑ d.l.ſed & reprobari.ff.de
excu.tut.præterquam in doctore eminentis ſciæ, qui ꝓ-
pter excellentiam excuſatur à munerbus patriæ, nã vbi-
cunq; legat patriam ſuam honorat, & dr̃ illius decus, al-
legat tex.quẽ ſig.dicit ĩ d.l.ſed & reprobari in verbo val
de diſciplinatos vbi Bald.ſequitur dicens.ibi eos debere
hr̃e utilitatem .vbi faciunt vtilitatem, in hanc ſententiã
inclinabat alias venerandum doctorum collegium nr̃æ
ciuitatis Vercellarum contra quendam præſtantiſsimũ
doctorem hic legentem, ꝙ ſoluere teneretur collectas ꝓ
bonis in ipſa ciuitate ſitis, quum ibi non legeret. Ego cõ
trariæ fui opinionis quòd immo doctor legens in loco
approbato ĩmunitatẽ conſequaƭ à realib. ět in patria ſua
pro bonis ibi iacentib.adducebam tex.in l. eos in princ.
ff.de vac.& excu.mun.ita tenet Ioan.de Pla. in rub.C.de
profeſ.& med.lib.10.ita per illum tex.& q̃dam alia con-
ſuluerunt inſignes iuriſconſulti Ia.But. & Hier. Tortus,
quorum conſilia penes me ſunt, & lex, ſed & reprobari,
non loquiƭ de legente in ſtudio gn̄ali & approbato.Scd̃o
no.ꝙ in ſplendidiſsima ciuitate Alexãdrię & in alijs hic
nominatis, iura doceri non poſſunt immo ibi docentes
dñr in leges committere, condita fuit Alexãdria Egypti
258 † ab Alexand.Magno.Iuſtinus lib.12.& Liuius lib.8.vr
bis cond.vbi de tp̃e conditionis inuenias, de quo etiam
per Plin.cap.10 lib.5. de Cæſareis ciuitatibus tradit etiã
Plin.c.13.lib.5.Volater.Sabel.& alij hiſtorici.Tertiò no.
259 ibi adulterinam, † quòd doctrina Imperitorum doct.
dr̃ adulterina, ſicut, & falſa moneta dicitur adulterina
vt C. de fal.mo.per tot. & ad ſimilitudinem natorum ex
adulterio qui veri filij non dicuntur ſecundum Alberi-
cum. interminatio aũt de qua facit ſtatim mentionem
260 tex.† eſt prohibitio cum pęna, vt hic ꝑ Alber. & in di-
ctionario ſuo ſup hoc vocabulo.Quartò no. ibi denariũ
261 † iuncta gl. ět in materia pœnali dena importat vigin-
ti & eſt cõis doct. concluſio, vt per Alex. in l.ſtipulatio
iſta.in §.in ſtipulationibus, vbi Iaſ.in §.eu qui.ff.de verb.
obli.& ſic docentes alibi quàm ĩ locis approbatis puniũ-
tur graui pœna pecuniaria, quæ aſcendebat ad aureorũ
duo milia, octoginta demptis.Vltimo no.in fi.§.ꝙ docẽ-
tes adulterinam ſcientiam vltra prędictam pœnam de ci
uitatibus expelli debent, dñr tales expulſi potius banniti
262 q̃ deportati ſm Bar.& Alb. † De expulſis aliqua inue-
nies per Bar.in l.fi.col.2.ʝ.de in integ. reſtit.& in l.certa
forma.C.de iur.fil.lib.10.& Dec.in c.ex literis de conſti.
An autem quomodo & quando banniti æquiparentur
deportatis.ponit Anc.conſi.275.Sign.conſ.119. Ale.cõſ.
26.vol.1.& conſi.116.vol.2.In glo. committunt. ad not.
263 glo.† quod non debet lege iuuari qui committit in le-
gem.multa adducit glo.in l. auxilium in fin. ʝ.de min.&
in c.quia fruſtra de vſur.propterea, poſteàquã ĩcidit quis
in periurium, non põt obtinere abſolutionem à iuramẽ
264 to, † ět ſi alias concedenda fuiſſet, quia peccauit in le-
gem, petẽda igitur eſt ante cõtrauentionem aliquã Alex.
conſi.222.col.2.vol.2.& conſi.17.col.1.vol.3.Corn. cõſi.
6.col.pen.vol.1.Soz.conſi.59. in 2. difficultate. vol. 3.&
Deci.conſi.151.col. 1. vbi loquitur in ſummo pontifice
qui tamen aliqñ poſt periurij reatum, concedit abſolu-
tionem à iur̃o & a periurio quod quis incurrit, de quo
plura ſcripſi in l.ſi quis maior.C.de tranſa.& in l.3. C. de
reſcin.vendi. imò elapſo termino ſolutionis ante cõceſ-
ſam abſol. pronunciandũ eſt ſupplicantem periurum, à
iudicioque repellendum, maximè antequam ſcire tra-
ctaſſet in tp̃e vt per Fel.in c.debitores col.pen. in 4. q.de
iureiu.& Abba.in c.1.col.pen.in 2.caſu illo eo.titu.Alex.
in l.2.in §.qđ diximus.ff.ſi quis cau.Niſi petita abſolutio
ne iudex mandaſſet iuranti ne ſolueret, aut ordinaſſet ĩte
rim, aliquid noui, quia tũc deficiens in ſolutione piuriũ
non incurrit, vt per Fel.loco ꝑal.malè tñ faceret iudex la-
xans tale præceptum, qñ petita eſſet abſol.à iura.inſtante
termino ſolutionis per ea q̃ ſcribit Abba. in d.c.1. col.2.

Ex .§ illud autem.

Libri legales per ziffras & ſigna ſcribendi nõ ſunt.nu 265.
Toſt, de vi & ſignificatione iſtius vocabuli nu.268.
Scienti malitiam, non ſuccurritur contra malitiam.271.
*Dominus ſcienter ab eo qui cecidit à iure ſuo, per non ſolu-
tionem recipiens canonem, vtrum videatur caducitatem
remittere ibidem.*

Subdiuide in tres particulas, in prima poniƭ ꝓhibitio
in ſcd̃a pœnarũ impoſitio, in tertia ratio impulſiua pœ-
næ pecuniariæ. ſcd̃a eſt ibi, ſcituris. tertia ibi, quum &
265 ipſe.Not.primò ex iſto tex. † ꝙ libri legales ſcribi non
debent per ſigna, Accurſ. intelligit de ſigno totam vnã
orõnem repræſentante, non ꝙ omnino velit abbreuia-
tiones probibere, ſequitur Bart.licet corruptè dicat reci-
tatoriè, ſed repone reſecatoriè.Bart. tamen in l. quotiẽs.
§.1.ff.de hær.inſti.& in l.ſed cũ patrono, in §. fi.ff. de bo.
poſ.dicit iſtud ět ꝓcedere in ziffris & notis ſolitis & co-
gnitis, vt 5.non poſsit repreſentare quiq;.nec.10. decẽ in
legibus & teſtamentis per tex.hic.& in l.2.in §.pen. C.de
vet.iur.enucl.& auc.qđ ſine.C.de teſt. ſecus ĩ alijs inſtru-
mentis & diſpoſitionib.per illum.§.1. & ſequnƭ cõiter
ſcrib.vt per Fely.in c.1.col.8.de fid.inſtru.Cor. in d.auct.
quod ſine.Alex.conſi.153.vol.2.& conſ.146.col.4. vol.5.
Barb.in c.cum acceſsiſſent col.3.& in c.cum M. Fer. col.
2.de conſti. vbi tamen dicit quod etiam in libris legali-
bus aliquando ſcribuntur notę hę ſoluę.Alberi. hic in ſi.
referens diſtinctionem prædictam poſt Iac. de Aret.te-
net

tenet hic ſolũ prohiberi abbreuiationes ĩcognitas,& du-
266 bias,† puta per ſigna & characteres artis notarię & algo
riſſimi vel ſimilia.& ſequere hãc opi.tanquã veriorẽ per
tex.d.l.2.ad fi.pen.col.ibi,qui noſtras leges per ſignorũob
ſcuritatẽ auſi fuerint conſcribere, ergo ſolum prohiben
tur ſubobſcura ſigna,nõ ſolitæ,& cognitæ notæ.intelligi
tur itaq; iſte tex.de ſignis obſcuris & inſolitis. Secundo
267 nota ibi maximũ diſcrimẽ.† ꝙ ex compendio ad maxi
mũ plerunque deuenitur diſpendiũ, ideò glo. hic dicit
dum laboro fieri breuis fio obſcurus,de quo plenè Fely.
ĩ proœ.decre.col.2.& dixi ſupra in §. itaque. Tertio not.
ex ſecũda particula iſtius.§.ꝙ ſcribẽtes legales libros cõ
tra prohibitionẽ ſuperius factam, duplicẽ incurrũt pœ-
nã criminalem, ſcilicet & ciuilem pecuniariam. Ex quo
infert Albe.ꝙ dictio poſt,nõ importat ordinem ſeu tem
poris ſucceſsionem,& ſtat pro vltra. De vi iſtius vocabuli
268 poſt,† latè tradit Alber.in dictio. Barba.in ca.fi.col.8.
de reſcript.in c.poſt ceſsionem colu.1.de proba. in c.cũ
M.col.27.de conſti.Iaſ.in l.fructus col.2.& in l.poſt do-
tem col.2.ff.ſolu.mat.Alexan.in l.ſi quis eũ.§.1.col.1.ff.
de vulg.& pupil.in quibus locis doctores præfati multas
determinant quæſtiones. Puniuntur ergo contrafaciẽtes
criminali pœna, ſed vis eſt in cognoſcẽdo quæ ſit crimi-
nalis iſta pęna,gl.declarat tripliciter, vltimam amplecta-
269 ris,† per text.apertũ in l.2.col.pen.ad fin.C.de vet.iur.
enucl.quẽ tex.gloſ.hic in fi.voluit allegare,ſed eſt corru-
pta. Secũda eſt pœna dupli æſtimationis libri quæ datur
270 domino libri,† videbatur ꝙ dominus nihil conſequi
deberet, imputetur.n. ei ſi vitia libri non perquiſiuit ex
quo ſunt aperta nõ latentia, & pro aperto vitio non daẽ
redhibitoria.l.q̃rit in fi.ĩ.de ædil.ædic. R̃ndet hic Alber.
l.illam non hr̃e locum in libris quorum emptor in per-
quirendo vitia curioſus eſſe nõ debet, quod not. & vide
Aret.in §.fi.inſt.de.ſuſpec.tut.& in §.in duplum inſtit.de
act. Quare aũt ſit potius taxatum duplum q̃ triplũ, vel
ſimplum,quicquid alij dicant, iuris poſitiui eſſe credo,
ideò ſatis eſt dicere ſic placuiſſe Imperatori. Quarto no.
ibi neſcienti dederit,iuncta gl. ꝙ pœna dupli locum ſibi
vendicat,quando dominus vitij ignorans erat, alias ſec'
271 ſequuntur Bart.Bal. & alij.† quia ſcienti malitiam non
ſuccurriẽ contra malitiam,facit regula. l.cũ donationis.
C.de tranſact.& l.1.in fin.ĩ.de actio.empt.dicta. Alex. &
Iaſ.in l.1.in 1.col.C.de iudi.in arti.an dñs recipiens ſcien
ter canonem, videatur emphyteotæ caducitatem remit
tere el 2.de quo pulchrè etiã Deci.in conſ. 185. col. pen.
& fin.& in propoſito eſt tex.in l.2.col.fin.in princ. C. de
272 vete.iur.enucl. Vltimo nota,† ꝙ talis liber ꝑ ſigna ſcri-
ptus inutilis eſt,& pro nihilo penes libri dñm, quia null'
iudex admittit illius recitationem, nec illi fidem adhi-
bet,ad idem tex.proximè alle. Et ſic ablatiui abſoluti,de
quibus hic,non ſtant conditionaliter ſed cãliter, i. quia
nullus iudex concedet,vt latè traditur rub.ff.ſol. ma.Gl.
1.innuit hanc cõſtitutionem factam poſt.l.2. C. de vet.
iur.enu & cõſequenter poſt ſecũdam editionem.C. ſed dã-
273 natur per Alber.quia factæ fuerunt eodem tp̃e,† & Iu-
ſtiniano in eodem conſulatu exiſtente tertio,l. vt hic,&
ibi patet, & ſic ante ſecundam compilationem.C. licet
in illa ſecunda compilatione, poſteà.l.prędicta fuerit in-
ſerta,ſed præſens cõſtitutio prius ad doctores miſſa fuit
illa poſtmodum ad Senatum & populos, quæ de hac
mentionem facit.

Ex §. illud verò.

Oppidum omnis locus dicitur præter Romam, num. 274.
Scholares ludis ſe non immiſceant, & de acquiſitis in ludo num.275.cum ſequen.
Anima prius debet erudiri quam lingua,nu. 278.
Iuriſdictio in ſcholares quibus detur,nu.280.
De renunciatione priuilegij autenti. habita per ſcholares in crimine facta,num.283.
Beneficio miſerationis cauſa indulto, an poſsit renunciari. num 289.

Sequitur interpretatio in §.illud verò.

Primò remouet impedimenta ſtudij, ſecundo dat iu-
dices.ibi, ſecta, & hæc quidem opponiẽ in primis dũ ait
Berytenſium oppido, quia immo ciuitas eſt Metropoli
tana.l.vnica.C.de mer.Beryto lib.11.Alber.reſpõdet for
te oppidum in larga ſignificatione comprehendere ciui
274 tatem.tu dic,† oĩs ciuitas dr̃ oppidum pręter Romã,q̃
per excellentiam vrbs dr̃, vt per Calepinum in verbo op
275 pidũ. Not.primò ꝙ ſcholares non debent ludere,† ne-
que ſe ludis immiſcere,maximè rudes & nouitij, de no-
xijs & inhoneſtis ĩtelligas, alij ludi ſunt in vita neceſſarij,
vt hic ꝑ Cynum & Alb.& in oratione ſupra impreſſa di-
276 xi,qui aũt ſint liciti,& qui illiciti,† & qũo ac qualiter,
latè habetur in tractatibus de ludo, & maximè per Co-
ſtã & Puteũ. An verò in ludo,acquiſita iuſtè retineantur
repetiue poſsint, vltra ſcripta per eos & ſummã Angeli-
cam in verbo ludus conſuluerunt,Barb.& Alex. ſibi inui
cẽ contrariantes Alex.conſi.77.vol.5.Barba.cõſi.55.vol.
277 3. Secũdo not.ibi & alia crimina,† ludum eſſe crimen:
Ex quo infertur ad quæſtionem de qua hic per Bart.qui
corruptus eſt,repone lecturam eius,vt hic per Alex.in a-
poſtillis,facit ad aliam not.q̃onẽ valere promiſsionẽ pœ-
næ,caſu quo reperiatur promittens ludere,vt ꝑ Bart.in l.
ex ead.parte.§.1.per illum text.ff de verb. oblig. Tertio
278 nota.moralem tex.quem ſemper allegamus,† oportere
prius animas deinde linguas fieri eruditas,dupliciter ex-
ponit Alb.illa eſt melior oportere prius, aĩas eſſe à vitijs
mundas,easq; morib' inſigniri,deinde linguas, quod ꝑ
optimo conſilio ſignent ſcholares,de quo pulchrè ꝑ Se-
ue.in tracta.de modo ſtud.col.1. Ex hoc infertur q̃d vbi
ſub cautela verborũ quis mentireẽ reprehenſione dign'
eſſet. Idõ fugiẽda cautela veritate exiſtẽte in oppoſitũ, gl.
in c.excep.in fi.de reg.iu.lib. 6. facit illud Lactantij ſicut
in rudibus agris priuſquã ſerere incipias euulſis ſentib.&
oĩum ſtirpiũ radicib. amputatis arua purganda,ſic de a-
nimis noſtris prius vitia detrahenda, & tunc demũ virtu
tes inſerendæ,faciunt ſimiliter q̃ pulchrè ſcribit A.Gelli.
capite vltimo.lib. 12. hinc dicit Bal. in auctẽ. habita in
279 quinto nota.ꝑ illu tex.C. ne fili' pro patre.† prius Deo
q̃ Cæſari obediẽdum eſſe in pace & bello, quũ iubet aut
mandat indebitũ. & apud Liuiũ in quinto ab vrbe cõd.
Camillus dicebat, Intuemini horum deinceps annorũ,
vel ſecundas res, vel aduerſas,inuenietis omnia proſpere
eueniſſe ſequentib' deos,aduerſa ſpernentibus.dicebatq;
Xenocrates bene fortunatum eſſe qui animam hẽt ſtu-
dioſam,teſtis Philoſoph'.2.Top. Et quia de linguis eru-
diẽdis hic eſt mentio. Alb. ponit de varijs linguis, ſed la-
tius in dictionario in verbo lingua. Quarto no.ꝙ in ciui
tate Cõſtãtinopolitana vrbis pręfectus ſuper ſcholares
iuriſdictionẽ habet, ſicq; alij doc.eam nõ habent,arg.l.
quum aliquis colonus. C.vbi cauſæ fiſca. ſecundũ Alb.in
alijs autẽ ciuitatibus & ſtudijs eandẽ habẽt iuriſdictionẽ
vt tex.ſubdit, Rector loci eṗs,& legum profeſſores,& cõ
280 ſequenter,† ſup delictis ſcholariũ ortis ex ludis noxijs
inter ſcholares,vel ſcriptores,vindicta doctorib.eſt con-
ceſſa,ſicuti ſtudij gubernatoribus,& domino ſuper fami
liam argumẽ.per totum titu. C. de pa. poteſt. & infra de
furtis.l.ſerui & filij, in alijs tñ negocijs ꝑ hunc text. non
conceditẽ doctorib.iuriſdõ in ſcholares,quia vnius inclu
ſio &c.l.maritus.C.de procur.l.cũ prætor,ĩ.de iudicijs.&c
quia limitata cauſa,&c.l.age.C. de tranſac. ita etiam hic
tenet Alber.ſubijciens tamen hodie ampliatam eſſe eorũ
iuriſdictionẽ per auc.habita.C.ne fil.ꝑ pat.& eſt hic ca-
281 ſus in quo minor.18.annis,† iudex eſſe põt, ſine alia di
ſpenſatione Imperiali, vt per Alex.in l.quidam conſule-
bãt ad fi.ff.de re iu.ſed ſatis dr̃ Imperatoris auctoritas ĩ-
teruenire,ex quo concedit ea in ætate ad doctoratus api
cem quẽ recipi,de qua materia latè per Moder. in repet.
in d.

282 in d.aut.habita.Et vt gl.ſubiungit † hæc iuriſdō docto
rum,in ciuilib.delegabilis eſt,qđ indubitatum eſt, apud
Bar.in l.ambitioſa in fin.ff.de decre.ab ord.facien. Alex.ĩ
l.ſolet in fin.ff.de iur.om.iud.Cur.in trac.ſeu. par.vlt. qō.
8.ad id ꝙ gl.dicit de magiſtris aliarum facultatum,ꝙ ha
bent iuriſdōnē,videndum eſt ꝙ pulchrè dixit Bar.in rep.
l.oēs populi in 6. q. 1. quæſt. principalis. ff.de iuſt.& iur.
Subijcit gl.nr̃a.ad fi.non ſeruari,vt in criminalibus doct.
283 cognoſcant,† ſed eps,vel poteſtas cognoſcunt, præſup-
ponit ꝙ doc. habeant in ſcholares iuriſdōnem ēt in cri-
minalibus,id ꝙ tenent gl.Bar. & alij in d. auct. habita.&
Fel.in c.ſignificaſti ad fi.de fo.compe. quæ tñ opi.in pun-
cto iuris,non procedit,nec iure probatur,auct.enim ha-
bita loquitur in litibus, & cauſis ciuilib.non in criminali
bus,patet ibi,verum tamen ſi litē,verbum enim litis , ad
ciuilia refertur.l.litis noīe.ff.de verb.ſign. & clariſſimè ſe
ibi declarat tex.dum ait cauſa ēt iuſtiſſima fuerit,pro tali
conamine depriuet, ex quo aperte patet , ꝙ loquitur de
cauſis ciuilib.non de criminalibus,in quibus talis nō ca-
dit priuatio,quum intententur ad publicam vtilitatem,
vt in l Imperium.ĵ.de iur.om.iud.nec ob.hic tex.qui lo-
quitur iñ in criminalib.ex ludo deſcendentibus vt ſupra
284 poſt Alb.dictum fuit.Retenta tñ opinio.† ꝙ hæc iuriſ-
dictio ſit doctorib. conceſſa in criminalib. ſcias non ſer-
uari,de conſuetudine ſm gl.hic & in d. auct. habita, vbi
Bar.& alij. quia eſt renūciatum in criminalibus, vt ibi ꝑ
eos.De qua renunciatione,& illius cā latè tradit Seue. in
tract.de modo ſtu. col.14.verſic.10.conſulo.vbi refert ꝙ
tpe Azo.erant Bononiæ decem millia ſcholarium, & or-
ta diſcenſione inter Lombardos & Tuſcos, in maximo
fuit ciuitas conſtituta periculo,& tunc renunciarunt pri
uilegijs,illius auth. ĩ criminalib. & poteſtatis iuriſdictio-
ni in criminalib. ſe ſubmiſerunt , vt per Odofr.in præall.
auct. quæ tñ renunciatio non præiudicaret exiſtentibus
in alijs ſtudijs, vbi renunciatum non fuit. Abb. & Barb.
in c.quum olim col.fin.de conſue.Fel. in c. ſignificaſti in
fin.de offi.deleg.repetentes in d.auct.habita col.29. cum
285 ſeq.† Sed hic, & vbique locorum de conſuetudine ſer-
uatur,ꝙ in criminalib. ſcholares priuilegio nō iuuentur
ſed bene in ciuilibus.Parpa.hic arbitratur, renunciatio-
nem illam factam per ſcholares Bonon. non valuiſſe, eo
quia cōceſſio facta fuit miſerationis cauſa , ita probatur
in d. auct. habita. ibi quis enim eorum non miſereatur,
286 † & fauori inducto miſerationis cauſa renunciari non
pōt.gl.fin.in l.vnica.in verbo excedere.C. qñ Imperator
inter pup.& vid.volens prædictas perſonas non poſſe re-
nunciare priuilegio illius. l. miſerationis cauſa inducto,
ſequuntur cōiter doct.vt per Alex.in l. ſi quis in conſcri-
bendo col.fi.C.de pact.Fely.in c.ſi diligenti.col.4. verſi.
tertium corollarium.de for.comp.vbi rationem aſſignat
quia talis renunciatio miſericordiam tolleret.ſicq; con-
tra bonos mores eſſet,ergo nulla,vt C.de pact. l. pacta q̃
contra,ideo infert Fely ꝙ perſonæ actu miſerabiles,non
pñt renunciare priuilegio fori eccleſiaſtici,propterea di-
cebat aliàs Parpa.ſe vidiſſe in cauſa cuiuſdam viduæ,quę
287 corā ordinario iam erat ad ius,† ipſa petente factā fuiſ
ſe remiſſionem, coram principe, quia per conſenſum,ꝑ-
ſtitum in litigando coram ordinario non potuit renun-
ciare priuilegio.d.l.vnicæ.in hac tamen ducali patria,de-
cretum principis,oppoſitum diſponit poſt lit.cōteſt.Ad
288 ornamentum,& ampliationem prædictæ glo.† vide di
cta Alex.in conſi.122.col.3.verſi.ſed regula vol.4. ponen
tis,ꝙ vbicunq; beneficium eſt fauore miſerationis con-
ceſſum, non intelligitur ſublatum per generalem clauſu
lam reuocatoriam omnium in contrarium conceſſorū,
niſi de ipſo ſpecialis,& ſingularis ſit facta mētio de quo
ēt Fely.in c.nonnulli in princ.in 5.col.de reſcr. immò re
quiruntur verba ſpecialiſſima,ſm Rom.conſi.269.verſi.
289 ꝙ aūt . Prædictis tñ non obſtantibus † contrariā opi.
arbitror eſſe veriorem , ꝙ immò beneficio miſerationis
gratia indulto renunciari poſſit, ita ſenſit in præal.con-
ſi. Rom. dum ſpecialiſſima requirit verba , ergo eis in-
teruenientib.vult poſſe renūciari, & ita tenet Iaſ. in l. qui
Rom.in prin.col.1.& ſeq.ff.de verb.oblig. per regulam.l.
ſi quis in conſcribendo.C.de pac.quamuis de gl. & prędi
ctis mentionem non faciat,ſed aliàs adducat deciſiones,
pro qua opi.vr̃ tex.in l.de die cum l. ſeq. in verbo citerio-
ri die.ff.de pact.dot.& melior tex.in l.iuriſgen.in §. qui-
nimmò,in verbo ſtatim.ff.de pac.qui vult, poſſe fieri pa-
ctum de dote ſtatim reſtituenda ſol. matr. prout hodie
plerunque fit,promittit enim quis dotē reſtituere in om
nem caſum dotis reſtituendæ, anno & die minime expe-
ctatis,& tamen tp̄s anni quod datur ad ſoluendum dotē
ſolu.matrim.miſerationis gratia conceditur, Bar.in l.ita
ſtipulatus col.15.in 1.qō.de verb.oblig.Ale.in l. ſi mora.
col.4.ff.ſol.matr.Mathe.in ſuis ſin.ſol.11.ſing.121.incip.
nota quod tp̄s.Non obſtat modo gl.d.l.vnicæ quia nihil
allegat , erubeſcimus igitur quum ſine.l. loquimur.l.illā.
C.de colla.& à gl. etiam cōiter approbata recedendū eſt,
quum bonis conuincitur rōnibus vt per Aquenſ.in rep.
l.vt vim.col.pen.ff.de iuſt.& iure,quinimmò tex. de l.vni
cæ,ſtringit pro iſta opinione in illis verbis, ne terminos
prouinciarum ſuarum cogantur excedere , ergo ſi non
coactè ſed volentes,vt quia renunciarunt: ceſſat illius le-
gis beneficium,vbi enim verba.l.non adaptantur,lex lo-
cum nō habet,vt per Bar.in l.4.in §. prætor ait.ad fi.ff.de
dam.infec. Ad rationem Fely. de miſericordia tollenda
reſpon.quod ex quo tollitur ab ipſo, cui beneficium in-
dultum fuit,mediante ſua renunciatione , hoc toleratur
illique imputandum eſt , qui renunciauit regulæ dam-
290 num de reg.iur.in 6.Vltimo not.† quòd Epiſcopus bea
tiſſimus dicitur,quod hodie eſt epitheton Papæ, Epiſco
pus,autem Reuerendiſſ.appellatur. de quibus latè tradi-
tur in l.1.infra de officio eius.

Ex §. fin proœmij ffōrum.

Præceptoris honor eſt habere bonos ſcholares.nu.291.
De permutatione Glauci & Diomedis.294.
Epiſtola an debeat habere datam.295.
Tertium conſul,& tertio conſul,recte dicitur.297.

Sequitur § fin.

Hortatur hic ſcholares ad ſtudium ſm modum prędi
ctum,obſeruantiam inde mandat,& datam epiſtolæ po-
nit,ſicq; in tres diuiditur partes.Secunda ibi,quæ omnia
291 tertia ibi,data.Noto primò,† ꝙ ſtudentes nunc aperta
ſcientia iuxta prædictum modū effici poterunt optimæ
iuſtitiæ,& reipublicæ miniſtri,& maximum fructum re-
portare.concordat tex.in §.fi.cum not.ibi per Ang. Are.
292 in proœmio inſti. Scd̃o not.ibi, maximum decus, † ꝙ
præceptori decus eſt,hr̃e bonos ſcholares, ſm Accurſiū,
facit quia poterunt cōſeruare,& defendere eius opinio-
nes,ſicuti fecit Caſſius ſententiam Sabini ſui magiſtri, vt
dr̃ in l.dicere.ff.de arbitris. & pulchrè Raynerius contra
Signorolum in ſuo conſilio poſito , poſt conſilia Signo.
faciunt quæ diximus ſupra in §. itaque in not. & glo. in
auct. conſtitu. quæ de dignita. in §. generaliter in verbo
293 nobilis dicit,† doctorem nobilitari per ſcholares, dixit
ēt Bar.in auct.de defen.ciui.in prin.ꝙ doctor habēs me-
294 liores ſcholares eſt dignior.Tertiò not. † ꝙ hodie talis
inuenta eſt legib. permutatio, qualem apud Homerum
Glaucus,& Diomedes inter ſe diſſimilia permutantes ſe
cerunt.in laudem Homeri plura ſcribit Quintil. lib.9.de
inſt.oratoria.& Plutar.in vita Homeri, eius patrē ignotū
aſſerit, immò & patriam ſecundum Cice. in oratione, ꝓ
Archia , dum ait . Homerum Colophonij ciuem eſſe di-
cunt ſuum , Chij ſuum vendicant, Salaminij repetunt,
Smyrnæi verò ſuum eſſe cōfirmant, itaque & delubrum
eius in vrbe dedicarunt, permultique alij præterea pu-
gnant,atque contendunt inter ſeſe.

Hinc Gell.cap.11.libro.3.

Septem vrbes certant de ſtirpe inſignis Homeri.
Smyrna,Rhod',Colophó,Salamin,Ios, Argos,Athenæ.

Quantum ad hiſtoriam hic tactam quia gl. volens decla
rate tex.ſabulam recitat,& neſciens quid dicat, Impera-
toré audet reprehendere,eo ꝙ ſimile adductum ſit mul-
295 tũ à remotis. Scias † ꝙ Diomedes Græcus, & Glaucus
Trnianus,quum in pugna obuij facti eſſent,& manus cõ
ſertuſi viderent inuicẽ,vt fit ſciſcitantes, alter alteri' gen'
& patriã,amicitiã,hoſpitiumq; auitũ agnonerunt, & iũ
ctis dextris amicitiã confirmarunt,quo facto Diomedes
aſtutus cõmutemus ĩquit arma inuicem,vt oẽs agnoſcãt
amicitiã auitam inter nos fuiſſe renouatã, & Glaucus,in
tantam amentiam (Ioue mentem eripiente,) prolapſus
eſt,vt arma aurea q̃ centum bobus erant æſtimata, æreis
armis nouemq; bobus extimatis cõtinuò cõmutaret, vt
in ſexto Iliados Homer' ſcribit.& Plinius c.1.lib.33.hęc
eſt permutatio de qua hic mentio hr̃,optimeq; cõuenit,
id ſimile. vult enim dicere Imperator ꝙ hodie inuẽta eſt
talis permutatio in legib. qualẽ cum Glauco Diomedes
fecit,quia arma habuit aurea centum bnuum,pro armis
æreis nouem bouum. Ita habemus nunc leges aureas, &
putiles pro legib.q̃ erant æreæ,& modici fructus,pp ma
gnam confuſionem , hic eſt verus literæ ſenſus , hiſtoriã
hanc latè proſequitur Budeus in l.1.ff.de contrah.empt.
Eraſmus in prouerbijs,Alcia.libr.2.prætermiſſorũ. Fort.
Garg.in l.iuriſgen.in princ.col.14.cum ſeq. ff. de pact.&
ante eos Ang.Politianus in prima centuria miſcellaneo-
rum.c.93.dicens in libris impreſſis deeſſe quædã verba,
quæ ſunt in pandectis Florentinis, poſt illa verba diſſimi
lia ꝑmutãtes hæc videlicet.criſea calcion ecatumui enea
vion,i. aurea æreis centenaria nouenarijs, de quo videndũ
eſt ẽt id,qd ſcribit Ang.politia.in ſua epiſtola.30.Vir
quidã latinè græceq; doctus ſic latinũ hũc locũ reddidit.

Iupiter hic ſtupidum ſpoliauit pectore Glaucum
Qui cum Tytide mutarit protinus arma, &
Aurea donarit ſibi reddendi ærea,centum
Bobus emenda daret demens pro vilibus,atque
Quæ vix eſſe nouem dicas redimenda iuuencis.

Quoties ergo permutationem vehementer inæqualẽ
ſignificare volumus,Diomedis,& Glauci ꝑmutationem
eſſe dicimus,facit illud Martialis. Tã ſtupid' nunquã nec
tu puto Glauce fuiſti.Calcea donanti criſea qui dederas.
296. Quarto no.ibi datã † qđ epiſtola miſſiua datam conti
nere debet.Alb. non eſſe id de neceſſitate dicit per l. Pu-
blia.in §.Lucius.j. depoſiti. de quo articulo an videlicet,
tempus ſit de ſubſtantia conſtitutionis, vel epiſtolæ, po-
nit gl.vbi per ſcribentes in data ſexti libr.Bart. in extra-
uag.qui ſint rebel.ad fin. ſuper verbo data , pulchrè Far-
bat.in procemio clemen.fol.12.col.3.cum ſequenti.& in
rubr.ſupra circa finem diximus.

Et quia de data epiſtolæ , & orationis hic fit mentio,
non erit,vt reor inutile nec infructuoſum aliqua dicere,
& declarare,ad datam literarum pertinentia , prout etiã
fecit gl. Sed non perfecte in data ſexti libri , præcipuè de
Calendis, nonis, & idibus , modoq; ac ordine ſcribendi,
& de ratione de quib' , prius pulchrè ſcripſerat gloſſator
iuris ciuilis,in l.cum biſſextus.ff.de verb.ſign.

Notandum in primis ꝙ verbum data , refert epiſtolã,
vel orõnem præſentem,& hoc modo loquitur ẽt ſumm'
Pontifex ad finem ſexti libri, ibi data Romæ, &c. & etiã
ſæpe Cicero in epiſtolis ſuis in quibus aliquando etiam
dicit ſcribitq; datum,&c.& refertur tunc ad epiſtolium,
vel ſcriptũ,& calendæ cum c.exili.& vnico.l.ſcribit,nec il
lorum admittenda eſt conſuetudo, vel rõ qui p k. græcã
literam dictionem illam,vel aliam quamuis ſcribendam
contendunt, vt tradit Tortelius , in ſua Ortographia in
verbo calendæ.Sunt aũt Calendæ primus dies, cuiuſlibet
menſis,& queadmodũ curioſiſſimus in loquendo,& re-
conditiſſimæ ſcientiæ Macrobius (vt ait Lau. Valla in c.
15.ſuarũ elegãtiarum) Saturnaliũ lib.1.tradit.Et ſequũ-
tur oẽs alij poſteriores,præcipuè.j.allegandi. Dictæ ſunt
Calendæ à Caio qđ eſt, voco quia minor Põtifex Romæ
ſolebat noua luna conſpecta plebem vocare , vt audiret
quot dies à Calendis ad nonas ſupereſſent , Et hoc ideò
qm̃ nonarũ die, oportebat populares qui in agris eſſent,ĩ
vrbem confluere accepturos cauſas feriarum à Rege ſa-
crorum ſanciturosq;,quid eſſet eo menſe faciendũ,vnde
quidã hinc nonas,dictas exiſtimant,quaſi nouæ obſerua
tionis initium,vel ꝙ ab eo die ſp ad idus, nouem dies pu
tabantur incluſo,ſ.& compntato ipſarum nonarum,die.
Idus verò fœminini generis , & pluraliter tm̃, diuiſio di-
ci poteſt . ideò propriè exiſtimantur, dies qui menſem
diuidunt,nam menſes, & præcipue nonas diuidunt à Ca
lendis.Iduare ſiquidem hetruſca lingua diuidere eſt , vñ
vidua quaſi valde Idua, i. valde diuiſa à viro , vel vt inter-
pretatur iuriſcõſultus in l.malum.ff.de verb.ſig.ſine idui-
tate, i. dualitate , vt ẽt per Baptiſtam pium Bononien.in
ſuis annot.c. 52. Aliqui putarunt dici idus, eo ꝙ illo die
plena luna videatur,à videndo, quaſi vidus mox litera v.
detracta,vt p Macrobium loco pallè. Tortelũ in ſua Or
tographia in verbo Calendæ, Perotum in Cornucopiæ
fol.777.cum ſeq.Calepinum in verbo Calendæ,& in ver
bo idus,Et Alciatum poſt gl. in d.l. quum biſſextus.ff.de
verb.ſign. in quibus locis, ſcribentes ſupra relati quæ di-
cta ſunt de Calendis nonis , & idibus approbant, quibus
etiam aſſentitur,Antonius Mãcinellus,in libello de mo-
do ſcribendi orandique tit.8.

Et qui voluere elegãter loqui, & non cũ vulgo, vt Cic.
Plin.& alij docti viri in deſignatione tpis, datæ vel rece-
ptæ Epiſtolæ ſeu alterius actus, non apponebant ſimpli-
citer diem menſis,puta primum ſm vel tertium,& ſic de
alijs,ſed dies Calendarum, nonarum,vel iduũ diſtinguen
do prædicta , quemadmodum etiam faciunt nouiſſimi
qui ornatè,& eleganter ſcribere loquiq; volunt.

Poſtquã vidimus, in primo die cuiuslibet menſis con-
ſtitui Calendas,& ita nuncupari,videamus quibus dieb',
conſtituantur nonæ, & idus, & cui prædictorum termi-
norum attribuantur dies,qui inter vnum, & aliud ex ad-
iacentibus prædictis, intercedunt.

Scire in primis oportet quot diebus cõſtituatur qui-
libet menſis,ſiue quot dies habeat,quilibet mẽſis, quod
his verſibus,demonſtratur.

Iunius Aprilis ſeptemque nouemque tricenos.
Plus vnum reliqui,ſed habet februs octo vicenos
Cui ſi biſſextus fuerit ſuperadditur vnus.

Hos verſus,referunt gloſſatores iuris ciuilis,& canonici ĩ
locis ꝑal.in l.cum biſſextus.& in Data ſexti libri, & Man
cinellus duos adiungens loco præall.Quidã lingua mr̃na
dicunt.trenta dì ha Nouembre,April,Zugno,& Settem-
bre.de vint'otto gli nè vn,tutti gli altri n ha trenta vn.

Dies modo nonarum,& iduum,non ſimiliter & indiſ
ferenter in oĩbus menſibus cõſtituuntur,ſed diuerſimo-
de,nam in Martio Maio Iulio , & Octobri ſeptima luce
ac die nonarum conſtituitur dies.In alijs autẽ menſibus
quinta,Ianuario Februario Aprili Iunio Augusto Septẽ-
bri Nouembri,& Decembri vnde verſus.

Sex nonas,Maius October Iulius,& Mars,
Quatuor at reliqui,tenet idus,quilibet octo.

prout tra
dunt gloſſatores iuris Ciuilis , & Canonici in locis pall.
oẽs itaq; hi dies qui inter Calendas & nonas intercedũt.
nonarum cognominatione , cenſentur ipſo nonarũ die
incluſo,& connumerato.vt j. apertius declarabit. At no-
nis exactis.proximos octo dies in quolibet mẽſe iduum,
ſimiliter cognominatione ſignificabimus , ſed pari rõne
tum ordinis, tum ẽt annumerationis . reliquos verò eius
menſis quotquot ſuperfuerunt dies,Calendarum appel-
latione notabimus,quæ futuri aut proximi ſunt menſis.

Maius igitur October Iulius,& Martius,ſex habent q̃
incipiunt ſcđo die menſis,& finiunt ſeptimo,pariter ha-
bent octo idus,q̃ incipiunt octano die menſis, & cõplen
tur. 15. omnes alij dies qui ſequuntur Calendis , futuri

menſis

menſis attribuunſ, & Calẽdarũ appellatione notanſ, vt exemplis ſtatim clarius oſtendeſ. Alij octo menſes ſupra proximè relati, poſt Calẽdas in principio cuiuſlibet mẽſis exiſtentes quatuor nonas habent quę incipiũt ſecundo die cuiuſlibet menſis, & finiunſ in quinto eiuſdẽ menſis die. Habent pariter octo idus, quę incipiũt die ſexto, cuiuſq; menſis, & terminanſ complenturq; die. 13. menſis, cæteri qui ſequũtur dies, poſt tertiumdecimũ attribuuntur Calẽdis proximi menſis, & Calendarũ ipſius, proximi mẽſis appellatione deſignanſ, vt ꝑ exempla ſtatim patebit. Si itaq; primo die menſis alicui ſcribas, literasq; des & ppones datam Vercellis puta Calen. Marti. Iulij. Et ſic de alijs. Sed pro genitiuis menſium ſiue loquamur de calendis, ſiue de nonis, ſiue de idibus rectius poſſeſsiua nomina finxerimus ſecũdum Auguſtinũ Datũ Senenſẽ, in ſuo vltimo præcepto, vt Calendis Martij ſicque de nonis & idibus, Calendas, vel nonas aut idus martias dixerimus, & ita Apriles, Maias, Iunias, Iulias, aut quintiles Auguſtas, aut Sextiles Septẽbres, & Ianuarias & Februarias.

Cicero tñ quem infra referam, & alij eloquẽtes etiã genitiuis vſi fuere, dũ Cicero Lentulo ſcribens ait ad. 12. Calendas Februarij, & ad Terentiam lib. 14. Epiſtolarũ. pridie Calen. Decemb. & lib. 15. ad eandẽ tertio ſcribit Idus ſextilis, & alibi ſępe, cui ſentẽtię adſtipulat Perotus in Cornucopiæ fol. 777. cum ſequenti, vbi ſcribit nõ poſſe de Aprili dici niſi in genitiuo Aprilis, nõ aũt Aprilias, ſed poſſumus dicere Apriles, vt retuli ſupra Agu. Datum ſcribere. Diem verò datæ aut receptæ epiſtolæ ſiue ſit dies Calendarum, ſine nonarum, aut iduũ in ablatiuo ponimus, prout declarãt gloſſatores iuris ciuilis, & canonici ſupra citati. Auguſtinus Datus, Valla, Mancinellus, & alij, vt datum Vercellis Calendis Iulij, nonis aut idib. &c. Latinè ẽt ſcribemus intra Calẽdas ſicuti Calẽdis, ſecundum Mancinellum præalleg. titu. 8. & ſequenti, & minus rectè, neq; id dixiſſet, ſi Gellij in noctib. atticis. c. 13. lib. 12. memor fuiſſet. Quum. n. in ablatiuo caſu Calendis, puta Ianuarijs ſcribimus, tẽpusq; datæ epiſtolæ inſinuamus, idem ipſum Calendarum nonarum aut iduum ꝓciſè ponimus, & exprimimus. Sed quũ intra Calẽdas dicimus omne tempus quod Calendarũ die includiſ intra Calendas, eſſe rectè ſentimus. ita ꝙ in quolibet dierũ qui Calendis, proximi futuri menſis attribuunſ, verificari poteſt, vt ibi latè per Gellium. Ita quod dies datę epiſtolæ incertus eſſet quo ad dies prædictos.

Sed nunquid ad Calẽdas, in eodẽ ſenſu rectè dici poſſit vt videlicet diem ipſum Calendarum ꝓciſè notet, nõ habeo auctoritatẽ grauis auctoris, ad hoc, ideò ego abſtinerem præcipuè, quia prępoſitio ad, rei non preciſũ Calendarum diẽ puta ſignificat, ſed proximitatem, & de incerto diciſ ſecundum Lauren. Vallam, & ſequit Calepinus in ſuo dictionario in verbo ad, quorũ cõſideratio cõfundiſ per. l. ad diem cum ibi not. ff. de verbo. obli. Et ꝓ id ꝙ cõſiderato ſenſu de Aug. Cæſare Suetonius ſcribit, qui quum aliquos nunquam ſoluturos ſignificare vellet, ad Calendas græcas, ſoluturos aiebat, id eſt nunquã quia græci carent Calendis, ex quo apparet ꝙ ſi gręcis Calendæ adeſſent, ſermo iſte ad Calendas diem ipſum Calẽdarum ſignificaret, licet ẽt ante Calendas talis debitor poſſit perſoluere, ſi vellet renunciando fauori ſuo.

Melior igiſ ratio ꝓ opinione prędicta adduci poteſt, quia ad Calẽdas ſignificat tractum in futurũ. Data verò epiſtolæ refert ſignatũ; tempus præſens, & inſtantaneũ, & ideò Auguſtus Cæſar, vt in eius vita Suet. tradit, ad epiſtolas omnes horarũ quoq; momẽta nec diei modo ſed ẽt noctis quibus datæ ſignificarenſ addebat, Primo igiſ die mẽſis Maij puta ſcribentes literas, dicemus Calendis Maijs, elapſo die ipſo Calendarum, quia vt dixi ſex dies immediatè ſequentes nonis attribuunſ, Die. 2. Maij ſcribendũ eſt ſexto nonas maias, ſiue poſtridie Calẽdas maias, tertio die quinto nonas Maij vel maias, quarto die dicemus, quarto nonas Maij, quĩto die tertio nonas Maij, ſexto die pridie nonas maias, ſeptimo die nonis Maijs. Finitis verò nonis reliquos, octo dies ſimiliter iduum cognominatione notabimus, nã die. 8. Maij dicemus octauo idus maias, ſiue poſtridie idus maias. Nono die ſeptimo idus, decimo, die ſexto idus. 11. die quinto idus. 12. die quarto idus. 13. die. 3. idus. 14. die pridie idus maias. 15. die idibus Maijs. Et eadẽ ratione in alijs mẽſibus, qui ante nonas ſex dies habent conputatis nonis, prout eſt October, Iulius, & Martius, vt ſupra viſũ fuit, idẽ dicemus, in reliquis vero octo mẽſibus, habẽtibus nonas in quinto die, vt in ſuperioribus oſtẽſum eſt, poſt diẽ Calẽdarũ mẽſis Ianuarij puta, diei. 2. ſcribendũ erit. 4. nonas Ianuarias, tertio die. 3. nonas Ian. quarto die pridie nonas Ian. 5. die nonis Ianua. Expletis nonis die. 5. mẽſis ꝓdicti, ſequẽti die immediatè, & ſic die ſexto ex quo, vt dixi oẽs mẽſes habẽt ante idus octo dies ipſis idibus connumeratis, ſcribendũ erit octauo idus Ianuarias, inde. 7. poſteà ſexto, de hĩc quinto, & quarto poſtmodũ. 3. die verò. 12. dicẽdũ erit pridie id⁹ Ian. die. 13. idib. Ian. ſequẽtes dies attribuem⁹ Calẽdis futuri mẽſis, vt ꝓſcripſi, & ĩ. lati⁹ dicet.

Si enim ſit menſis de quo ſcribimus, ex illis quatuor quibus idus ſunt in 15. die. vt Martij Octobris, & Iulij, quia omnes dies qui ſequuntur Calendis, proximi futuri menſis attribuunſ, ſcribendum erit decimo ſexto Calendas Apriles, vel Aprilis. Die vero. 17. dicemus ſexto decimo Calẽ. April. die. 18. quintodecimo Calend. April. die. 19. quartodecimo Calend. April. die. 20. tertiodecimo Calen. April. die. 21. duodecimo Calen. Apri die. 22. vndecimo Calen. April. die. 23 decimo Calẽ. Apr. die. 24. nono Calen. Apr. die. 25. octauo Cal. April. die. 26. ſeptimo Calen. April. die 27. ſexto Calen. Apri. die. 28. quinto Cal. Apr. die. 29. quarto Cal. Apri. die. 30. tertio Cal. Apr. die. 31. & vltimo dicẽdũ eſt pridie Cal. April. vel Apriles. In alijs mẽſib. quib. id⁹ ſunt in die. 15. eadẽ ſeruãda eſt rõ.

Sed in illis octo menſibus in quibus ſunt idus. 13. die addendi ſunt duo dies, & augendus numerus, dierum præcedentium calen. exempli gratia, poſt expletas idus Ian. die immediatè ſequẽti qui eſt. 14. dicimus decimo nono. calen. Febr. ſiue poſtridie idus Ian. die verò. 15. decioctauocalẽd. Feb. die. 16. decimoſeptimo calen. Feb. die. 17. decimoſexto calen. Febr. die. 18. decimoquinto calen. Feb. die. 19. decimoquarto calẽ. Feb. die. 20. tertiodecimo calen. Feb. die 21. duodecimo calen. Febr. die. 22. vndecimo calẽ. Feb. die 23. decimo calend. Febr. die. 24. nono calend. Febr. die. 25. octauo calẽ. Febr. die. 26. ſeptimo calẽ. Feb. die. 27. ſexto. calen. Febr. die. 28. quinto calẽ. Febr. die. 29. quarto calen. Feb. die. 30. tertio calen. Feb. die. 31. & vltimo pridie calẽ. Februarias. Et in ceteris mẽſibus, tenẽtibus idus in 13. die, eadẽ ratio ſeruãda erit, excepto Februario quia quũ habeat. 28. dies tantũ, expletis idibus, & ſic die. 14. oportebit dicere ſextodecimo calẽd. Martias, & ſucceſsiuè diminuẽdo, ſecundũ ordinẽ ꝓſcriptũ, niſi eo anno currat biſſextus, quia tunc ſuperaddiſ vnus dies Febr. & die. 14. Febr. tunc dicendum eſſet, & ſcribendum decimoſeptimo calen. Martias, & ſecundum prędictum ordinem procedere, & proſequi.

His ſic expoſitis, & ꝑ exempla demõſtratis notandũ eſt ꝙ licet, vt dictum eſt, diem actus geſti, ſcriptæ Epiſtolæ, vel alterius ſactæ diſpoſitionis, cadentem in calendis, nonis aut idib. in ablatiuo caſu ponamus, vt calendis, nonis, aut idibus Ianuarijs. & veluti ex prædictis, exẽplis liquet, idẽ eſt in alijs diebus, qui ſunt intra calẽdas & nonas, inter nonas & idus, ac inter idus, & calẽdas proximi futuri menſis, vt tertio nonas, vel idus, ſeu calẽdas, Auguſti, dies. n. in ablatiuo cõſtituiſ. vt ibi tertio, ſcilicet die, nonas vero idus, & calẽdas, in accuſatiuo, Et inter numerandũ, ꝓpoſtero vtimur ordine, & diem ipſum nonarũ iduum, vel calendarũ, vt ex ꝓdictis exemplis apparet includimus, & cõnumeramus, vt ſi ſecũdo die Ianuarij ſcribam, dicendũ erit quarto nonas Ian. ſic de idibus & calendis ſequentibus, reſoluiturq; hoc mõ, i. quarto die

ante nonas,vel præcedente nonas computatis extremis, vt ꝑ gloſſatores noſtros in locis præalleg. & Perotű in Cornucopiæ infra allegato,& Calepinű in verbo poſtridie. Et ſi dicat̃ prędicta inuicẽ repugnare, quia ſi quarto nonas puta Ian. exponit̃ id eſt quarto die ante nonas excludunt̃ nonę,ſicque computari nõ debent in dinumeratione dierű, Reſpondeo ꝙ dictio ante, quamuis de proprio ſignificatu exponi debeat ante actű inchoatű, quia tñ adijcit̃ tempori,& ante nonas,intelligit̃ de tempore finito,vt tradunt Bar. Alex. Iaſ.& alij in l.2.in §.fin.ff.ſi cer. pet. Et ſic ante nonas finitas, ſ.ideò nimirum ſi dies ipſa nonarium includit̃, ꝓ quo facit illud ꝙ ſcribit Sueto. in vita Iulij Cæſaris ſub capite de prodigijs, ꝓcedentibus mortẽ eius. Dum refert ꝙ Spurina aruſpex immolantẽ admonuit,vt caueret periculum ꝙ nõ vltra Martias idus proferret̃, quẽ diem cedis ſuæ irridens Cæſar, & vt falsű arguebat,ꝙ ſine vlla ſua noxia id⁹ Martię adeſſent. q̃q̃ is veniſſe quidẽ eas diceret,ſed nõ ꝑteriiſſe. ita ꝙ nõ abſonű eſt,intelligere interpretariq; nonas , vel idus elapſas, ſ.& ꝑteritas ſicq; in 2. die puta mẽſis Ian. recte dici quarto nonas Ianu. i. quarto die ante nonas Ian. elapſas elapſas, ſ. & ꝑteritas. Et etiam not. ꝙ dies qui ꝓcedunt nonas idus, & calẽdas,nõ ſunt nonæ idus aut calẽdæ,ſed dies nonarű iduum & calendarum , attribuunt̃ ergo nonis, idibus,& calen.& cognominatione nonarű, iduum,vel calen. dies illi ſcribunt̃,& notant̃,nõ ſunt tñ nonę,idus,aut calendę, q̃ cõſtituunt̃ tantummodo primo die menſis,ſi de calendis loquamur in quinto vel ſeptimo,ſi de nonis in 13.vel 15.ſi de idibus ſecundum diuerſitatem menſium iuxta pręſcripta, & iſtud etiam clarè probat̃ , ex eo quod diximus quarto nonas reſolui, i. quarto die ante nonas vel ꝓcedenti nonas,& ſic de alijs. Si ſunt ante nonas ſiue ꝓcedant nonas, ergo nõ ſunt nonæ . Qui igitur cõpoſuit illos verſus ſex nonas, &c.& ſcribentes illos referẽtes in locis ꝓalleg. erraſſe vident̃. Quia nonæ nõ ſunt ſex vel quatuor. nec idus octo,vt viſum eſt. Sed bene in ſexto die,vel quarto poſt calendas ſunt nonę , & idus poſt nonas in octauo,ſed oportet ſenſum potius quam verba inſpicere declarationemq́ue, & intelligentiam ex ſenſu capere.

Primo ergo die menſis, puta Ian. dicimus calẽdis Ian. Et quemadmodű nõ dicimus nudius primus,ita nec primo calen. primo nonas,primo idus, ſed calendis, nonis, idibus,ſecundű Lau. Vallam in ſuis elegantijs. c.70.& in promptu eſt ratio licet Valla nõ dicat , quia quum talis ſermo,vt in ſuperioribus dictum eſt exponat̃ , i. die ꝓcedenti calẽdas, vel die ante calen. eſſet repugnãtia in ſubiecto ſcriptum actumue fuiſſe calendis , & ante calendas, ideò neceſſario ſequi ſecundum ſtrictã, & rectã loquendi rationẽ dicendű ſcribendumq; in caſu ablatiuo calẽ. nonis vel idibus, nõ aliter nec alio modo. Poſtmodű die immediatè præcedenti calendas, ſicq; vltimo die pcedẽtis menſis dicemus , vt ſupra relatű eſt pridie calen. Ian. puta pridie nonas, & pridie idus. hinc M. Cicero Appio ſcribens. pridie inquit nonas iunias quű eſſemus Brunduſij rex.& ad atticum ẽt pridie compitalia memẽto rex.& reſoluit̃,vt dictű eſt die ꝓcedenti nonas, ſiue die ante nonas, quo ẽt modo poſtridie calendas aut nonas , vel idus dicit̃, i. die poſt calendas , vel nonas aut idus. Liuius etiã poſtridie idus, rebus diuinis ſuperſederi iuſſum ſcribit. & ſimiliter Gell. lib. 5. ca. 17. Auguſtinű Senen. in libello iſagogico in pen. præcepto. Pridie inquit calẽdas , pridie nonas,pridie idus dicit̃,& ſignificat ꝙ vetuſtiſsimi dicebãt die priſtini pro aduerbio ꝙ ſignificat die priſtino,& ſic ꝓ vetuſto more die craſtini,& die quinti,ac die quinto,ſimiliter pro aduerbio, verű quia nos priſcã, & horridiorẽ vetuſtatẽ fugere,& vitare debemus,pridie dicimu⁹

Sed Aulus Gelli. in noctibus atticis. c.24. lib.10. latè ſuꝑ hoc euagando tandem die inquit priſtini , eodẽ modo dicebat̃ quod ſignificat die priſtino, i. priore , quod vulgo inquit pridie dicit̃ cõuerſo cõpoſitionis ordine,quaſi priſtino die, & cõſequenter vult pridie vocabulű vulgare eſſe quod ex præſcriptis cõfunditur. Cice. enim, Liuius,& alij doctiſsimi viri eo vocabulo,vt latino vſi fuere. pridie igitur , & poſtridie cõpoſita ſunt & diuerſa. vt .n. ait Feſtus antiqui pri loco pre,dixerűt. pridie itaq; ex pre & die ſine vno die ante ſignificat. Poſtridie verò poſtero die,et ẽt ꝑ Calepinű in ſuo vocabulario in verbo poſtridie,itẽ pridie , & poſtridie ſimillimam obtinent ſignificationẽ ei cuius ſunt heri & cras. Eſt.n. pridie quaſi heri, non tñ præſentis diei,& poſtridie cras , nõ præſentis diei ſed cuiuſdam alterius aut præteriti aut futuri. præteriti ſic, pridie quàm intrarem mare ſerena lux fulſit. futuri ſic, pridie quã intres patriã ſacrificium facito,id eſt die ꝓcedenti quo mare intraſti, aut patriã intrabis. itẽ poſtridie quã pater mortem obiuit epulum feci, & poſtridie quã vxorem duxero,nauigandű mihi eſt,vt latius per Laur. Vallam in elegantijs ſuis. cap.70. Hinc M. Cice. Lentulo, ad duodecimum calendas Februarij dű in ſenatu pulcherrimè ſtaremus,ꝙ iam illam ſententiã Bibuli de tribus legatis pridie eius diei fregeramus , id eſt præcedenti die eius diei hoc eſt duodecimi , & Cæſar lib.2. poſtridie eius diei Cæſar pręſidio caſtris ꝙ ſatis eſſe viſum eſt reliquit, i. ſequente ſiue poſtero die eius diei qui præceſsit.

Et licet accuſatiuo , vt in exemplis prædictis eſt pridie & poſtridie iungant̃ , tñ etiam cum genitiuo iungi poſſunt, vt pridie poſtridie calendarum nonarű , vel iduum ſecundum Laur. Vallam & Calepi. præallegatos , exemplaq; Cic. & Cæſaris proximè relata ſatis oſtendunt Exẽplificat ẽt valla ſic. Pridie illius diei,& poſtridie illius diei quo hæc feci aut faciam,vel ẽt ſine quã & ſine die ſecundum Vallam ſic. Venit ad me Chremes poſtridie clamitãs. ſupple illius diei quo hęc geſta ſunt. Et quű intraui vrbem audiui hominẽ pridie receſsiſſe. Dicimus ẽt ſecundum eundem Vallam,quum has literas dabã,erat pridie calen. Auguſti vel poſtridie nonas , Et hodie eſt pridie ludorű circenſium. Cras eſt poſtridie nundinarű. refert̃, n. tale tempus nõ ad hodiernum craſtinumq́; diem,ſed ad alium quendam, veluti ad eum quo hæ literæ legent̃, ideoq; errauit inquit qui ſic ſcripſit.

Quum Romæ domű loquendi gratia adiſſem , orauit me dicens poſtridie, ad me redeas , dicendum erat cras, aut ſic poſtridie , vt redirem orauit. Rurſus nõ rectè ſic dixiſſet, cras vt redirem orauit, ſed poſtridie ſecundum Vallam, ſed illud vltimum eſt nimis ſcrupuloſum.

Atque vt nõ dicimus nudius ſecundus , ita nec ſecundo calendas,ſecundo nonas,ſecũdo idus,ſed pridie calẽdas,nonas & idus ſecundum Vallã loco ꝓallegato,ſed vt mihi videt̃ quantű ad rationẽ recti latiniq́ue ſermonis dici poſſet. 2. calendas. 2. nonas,& ſecundo idus,id eſt ſecundo die ante elapſas calẽdas nonas, & idus,cõputatis extremis,prout dicim⁹ tertio nonas vel. 3. idus,id eſt tertio die ante calen. nonas aut idus elapſas propter idẽtitatem rationis, veruntamẽ quia ſic dictű apud graues auctores nõ reperit̃ id nõ dicimus , Et vltra ratio aſsignari poteſt,quia habemus alterű vocabulű,& quidẽ magis ꝓpriű elegans ꝙ eſt pridie, Qua ratione dixit Valla loco ꝓalleg. nõ dicimus nudius ſecundus, quia habemus aliud vocabulű magis propriű quod eſt heri. Sciendum eſt ẽt ꝙ illud ꝙ in calendis nonis , & idibus in ablatiuo caſu iũgimus,vt quarto calẽdas quarto nonas vel quarto idus in accuſatiuum trãsferre poſſumus , & ad pręponere,ſed id ſignificat tẽpus ferediuturnius vt. 10. calẽdas Februarias dediſti ad me literas, ego vero ad octauű idus Ianuarias ad te ſcripſeram,ſecundum Auguſtinű Senenſem loco pręallega.& cõprobari poteſt auctoritate Cice. in pluribus locis, quemadmodum. n. proximè retuli Lentulo ſcribens inquit. Ad duodecimum calendas Februarij,dű in Senatu ſtaremus, &c. id eſt die duodecimo ante calẽdas Februarias,& lib. 3. Epiſtolarű ad Appium pulchrű, Tralls ĩquit veni ad decimumtertiű , calẽdas ſextilis. ibi ã pręſto mihi fuit,&c. & iterum ad eundem. Ad 11. cal. Iunij Brunduſium quũ veniſſem. Et in 4. li. Seruio Sulpitio ſcribens,

iſcribens,ad tertium ait calen.maias, quum eſſem in Cu-
mano accepi lr̃as tuas,& ĩ 7.Epiſtolarũ ad Marium ſcri-
bit ad duodecimum calen.Iunias in Cumanum veni. Et
ſi oĩa prædicta bene põderabis, inuenies talem ſermonẽ
in accuſatiuo cum præpoſitione ad ſignificare tp̃s diu-
turnum datæ vel acceptæ epiſtolæ ſeu actus geſti, nõ au-
tem tp̃s preſens,qñ epiſtola ſcribitur,daturq́;.Iſtud enim
ſemper per bonos,& graues auctores in ablatiuo caſu po
ſitum fuit,vt præſcripſi, patetque in omnibus Ciceronis
Plinij,& aliorum epiſtolis circa tempus datæ.

Alij ad tertium calendas,& tertio calendas differre di
cunt,ꝙ tertio calend.ſp de certo die dicatur,ad tertium
ẽt de incerto,hoc eſt de eo qui eſt,circiter tertium calen.
ita de ſimilib.& ſi aliqñ ponatur ad tertium calen. pro ip
ſo die tertio calen.vt dicam,ab hoc die vſq; ad tertiũ ca-
len.nonas,vel idus tres dies interſunt, immò oĩbus exẽ-
plis Ciceronianis ſupra relatis ad tertiũ, de die certo ſp
dr̃,nec de incerto auctenticum, aut probabile profertur
exemplum.Et quamuis prædicta magis ad literas huma
niores,q̃ ad legalem diſciplinam pertinere videantur,ni-
hilominus,vt ex data.2.conſtit.C.& multorum titu.libri
auctenticorum, ac ſexti decretalium conſtat, ẽt ad nos
ſpectare, & pertinere vr̃, & Ioan. And. qui fons iuris ca-
nonici nuncupatur, iſta tractare in loco prælleg. non
297 erubuit. Vltimo † no. ibi Iuſti. ter cõſule, Iuſti. nr̃m ter
conſulatui præfuiſſe t.pe præſentis conſtitutionis faciunt
quæ ſcripſi ſupra in principio conſtitutionis, in figura-
tione caſus ex quibus probatur iſtud proœ.factum fuiſſe
ante ſecundam compilationem.C. Ad aliud aduertendũ
298 eſt dum tex.dicit ter conſule † habent quidã tertio cõ-
ſule,& minus rectè ſi Gell.credim⁹ qui.c.1.lib.10. ſic ha-
bet,familiari meo cuidam literas Athenis Romã miſi,in
his ſcriptum erat me illi iam tertium ſcripſiſſe. Is ad me
reſcripſit,petijtq́; vt rõnem,dicerem cur tertium,& non
tertio ſcripſiſſem.Item an tertium conſul an tertio con
ſul dicendum eſſet,ad hęc ego ſcripſi nihil aliud q̃ verba,
Mar. Varronis hoĩs doctiſſimi qui libr.5. diſciplinarum
dicit,aliud eſt quarto p̃torẽ fieri, & quartum, ꝙ quarto
locum ad ſignificat,& tres ante factos.quartum tp̃s ſigni
ficat,& ter antefactum,ſequitur Lau.Val. in eleg. c. 160.
Sed ꝙ latinè & tertio conſul dici poſſit, probat Plin. de
viris illuſtr.c.15.& 69. vbi viſum legimus tali forma dicẽ
di.& Plut.in vita Marcel.dum ait eum quinto conſulem
deſignatum.& Cice.in oratione.in L. piſonem fol. 1. dũ
ait.quis.n.C.illi Mario fortiſſimo viro, & cõſuli & ſexto
conſuli ex quib.patet rectè vtrunq; dici poſſe.Conſultiſ-
299 ſimè ppeã quondam egit Cicero, † nam quum Põpe.
ædẽ victoriæ dedicaturus foret,cuius gradus vice theatri
eſſent,nomenq́; eius,& honores inſcriberet,quæſitũ fuit
vtrum.conſul tertio an tertium inſcribendũ eſſet,eã rem
exquiſitiſſimè Pompei⁹, retulit ad doctiſſimos ciuitatis
quumq́; diſſentirent, & pars tertio, alij tertiũ inſcriben-
dum contenderent,rogauit Cice.vt quod & rectius vide
retur inſcribi iuberet,tunc Cic. nolens quẽpiam damna-
re perſuaſit Pompeio,vt neq; tertio neq; tertium ĩſcribe
retur.ſed ad ſecundum vſq; T.ſcriberentur literæ.tert.vt
verbo non præſcripto res quidem demõſtraretur,ſed di-
ctio tamen ambigua verbi lateret,teſtis Gell.Et credo Ci
300 ceronem id feciſſe quia, † vtrunque latinè dici poteſt,
Taurini.1524. feriarum vacationumque tempore.

Ex rubr. de orig. iur.

De continuatione,& ſubordinatione titulorum. nu. 1.
De triplici lege: æterna,naturali,& de poſitiua. 2.
Seruorum ſtatus quo iure ſit annihilatus. 4.
Elegans Breui gallorum ducis aduerſus Romanos dictum. 5.
Omnis lex ad cõem hominum ſalutem ordinari debet. 6.
*De poteſtate iuriſconſultorum in interpretandis, emendan-
dis & corrigendis legibus. 8.*
De more ferendarum legum. 9.
De trinundino. 12.
Omnes bonæ leges ex malis moribus ſunt procreatæ. 16.
De natura præpoſitionis. 19.
Appellatione iuris ciuilis quid veniat. 20.
De fine iuris ciuilis & canonici. 26.
*Volens ſcire principiata, debet prius ſcire et cognoſcere prin
cipia. 30.*
Origo rei inſpicienda, & conſideranda. ibidem latè.

Sequitur Rubrica.

IN RVBR. ff. DE ORI. IVR. CIVI. ac omnium magiſtratuum, & ſucceſſione prudentum.

QVærere ſolent in primis, doct.de conti-
nuatione tituli,cum rubricæ continuã
1 dæ ſint.l.2.j.de ſtat. homi.† ibi proxi-
mos atq; coniunctos applicantes titu-
los,vt res patitur dicemus, quãuis pleri
que forte non inepte de ſubordinatio-
ne titulorum, non de continuatione le
gem prædictam loqui intelligant,vt per Ang.Aret.in ru
bri.proœ.inſti.col.fi. Et vt terminorum vim & poteſtatẽ
intelligas, continuatio eſt partiũ inter ſe non intermiſſa
coniunctio.Senec.lib.2. naturalium qõnum, vel ſm Ge-
min.ad fi.c.1.de conſecr.Eccle.vel alta.in vi. eſt duorum
coniunctorum inter ſe corporum tactus. Et ſic cõtinua-
tio aliud non eſt q̃ actus ſucceſſiuus, ad conſumationẽ,
& perfectionem eiuſdem materiæ tendens.l.continuus ĩ
prin.j.de verb.oblig.Vnde a titulo tractante diſtinctam,
& diuerſam materiam à præcedenti non põt fieri mate-
riæ continuatio,ſed bene materiæ ad materiam, tituliq́;
ad titu.ſubordinatio,quæ ſemper facienda eſt, quũ pro-
ceſſus ſcientiarum ſit opus rõnis, cuius proprium eſt or-
dinare,vnde in oĩ opere rõnis ordo aliquis inuenitur,ſm
quem proceditur ab vno in aliud,vt vult S.Tho.ſuper de
cœlo & mundo,quam materiã (Deo dante). melius ex-
cutiam in rub.j.de reg.iur.Continua præſentem rub.ſic,
dictum eſt in tit.præcedenti de iuſt.& iur.verum quia vn
de ius illud,quoq ciuile nuncupatur ortum fuerit dubita
ri poterat,ideò rubricatum hic fuit de orig.iur.ciui.quia
origine cognita,conſequens erat magiſtratuum ori.& ti
tu.cognoſcere,quum parũ ſit ius in ciuitate eſſe,niſi ſint
qui illud reddere poſſint.l.2.in §.poſt originem. j.eodẽ,
ideò ſubiungitur,ac oĩum magiſtratuum. Scientiam aũt
iuris ciuilis plurimi & maximi viri profeſſi ſunt.d.l. 2. in
§.iuris ciuilis ſcientiam,qui prætereundi non fuere,ideò
2 ſubijcitur,& de ſucceſſio.prudentum. Præmitte † totum
hunc titu.ſing.eſſe,teſte Alber.de Roſa.ad quem tit.ſępè
ad plura in iure cognoſcenda, recurrimus, ſm Fort.gar.ĩ
l.Gallus.in prin.col.19.j.de liber.& poſth. & tituli facies
vtilitatem per ſe fert ita, vt commendatione non egeat.
iuxta vulgatum text.l.1.ff.de in integ.reſtit. Secundò p̃-
mitte ſcd̃m Zaſ.triplicem inueniri legem, æternam, na-
turalem, & poſitiuam, vt hic per eum latius quã par ſit
vagantem, quum ad rem noſtram hæc parum ſint accõ-
modata,& contra cuius diſtinctionẽ poſſet inſtari ex di
ctis Budei in l.2.circa fi.j.de legi.dum loquitur de l. æter
na,quã theologus naturæ.l.vocare dicit. & ex dictis Sco-
ti in 4.diſt.17.& Angelicæ in verbo lex,& Archieṕs. Flo-
rent.in 1.parte ſummæ vbi tractat de l. naturali, Moſay-
ca,diuina,euangelica, canonica, ciuili, & conſuetudine.
Nota tñ Zaſij dicta dum loquitur de iure naturali,& gen
tium,ſeu de lege naturæ, quæ & gentiũ eſt, reprobando
doctrinam Bar.in l.ſi id quod. j. de condi. inde. volentis
3 † duplex eſſe ius gentiũ, primæuũ & ſecundarium.nã ius
gentium dicit,vnũ eſſe quod a iure naturali hominũ non

ſeparatur, productio tñ fit qualitate diuerſa. ſm ꝙ mo-
res,& vſus hoĩum proceſſu vitæ variarunt.id quod ſigni-
ficat iuriſconſultus in l.1. cum quatuor ſequentib.ſ.tit.j.
quia ſi ius gentiũ eo diſſecari debuit, quia mores & vſus
variarunt,iam non duplex ſed centuplex ius conſtituen-
dum erat.Item quia lex conſuetudinis eſt quaſi lex natu
ræ,vt p Bal.in l.executorẽ.C.de exec.rei iu.& ſicut ex va-
riatis morib.conſuetudo non ſcinditur,ita neq; lex natu-
ræ q̃ eſt gentium debebit. Hæc non eſt opin.noua, eam
antiquitus tenuit Archi.in c.oẽs.1.diſt. & tanquã verio-
rem ſequitur Aret.in l.1.in prin.in 9.col.ff.de acq.poſſ.ve
rum Soci.ibi col.7.& Iaſ in d.l.ſi id quod defendũt Bar.
quem cõiter ſequuntur doc.& m̃.d.l. t. & alijs motiuis
Aret.vt per eos.Non obſt.ꝙ attenta opin.Bart.iam non
duplex ſed centuplex ius conſtituendum erat, quia m̃.
ꝙ totum illud ius gentium quod poſt inclinatam natu-
ram ob malitiam hoĩum,& tporum ſucceſſit, non fun-
datur in illa pura rõne naturali,ſed ex conſtõne gentiũ,
vt declarat Bart.in d.l.ſi id. ꝙ dr̃ ſecundarium,i.alteratũ
ſm varietatem temporum,vt per Sozi. loco præall. & ſic
iſtud ſm eſt vnum ius gentium variatum, & alteratum
ſm varietatem temporum, non igitur centuplex. Item
nihil repugnat quod de conſuetudine obijcitur,quia ex
moribus tota inducitur,& alteratur, prout & ius gentiũ
ſecundarium,& non ſcinditur, vt ius gẽtium à Bar.quia
non cadit illa conſideratio in ea de naturali pura rõne
4 quæ conſtituit ius gentium primæuum.† Porro elegantẽ
putamus Zaſij declarationem cõtra Bartolum, & ſequa-
ces,volentes ſtatum ſeruorum de iure gentium ſecunda
rio annihilatum. validis etiã auctoritatib. conuellitur.
nam Iob.c.31.colliges,ſeruos cõtra dominos iudicio ſta
re potuiſſe,ergo & obligari poterãt: deniq; ſerui dñis ab
inteſtato ſuccedebant,ſi nõ extitiſſent filij gene.c.15. Itẽ
in exercitum milites ſcribebantur,vt homines liberi,eo-
dem lib.c.13.quod iure ciuili nõ erat receptum. l.ab oĩ
j.de re milit. & per Plin. in epiſtolis, ſed & bona eorum
propria poſſidere licuit,ex quib.ipſi tibi acquirebãt, eo-
dem lib.c.47.& 2.Regum.c.9 & 16.& Philo.4.polit. tra-
dit ſeruos ſi paulo eſſent opulẽtiores ad munera ciuilia
adminiſtratiua eligi.Item & ancillis admittebãt coniun-
gi nuptijs filiorum dñi.Exodi ca.12. quibus conſeqnens
eſt ſeruos eo ſaluo quod ſub Dñi manum ſubdebantur,
de iure gentium non ita eſſe annihilatos, vt poſteà de iu-
re ciuili ſuere,& ad ipſum ſenſit iuriſconſultus, in d.l. ſi
id nõ,vbi ſeruus ſuum & Dñm naturaliter,i.iure gentiũ
obligauerat,& licet Dominatio iure gentium eſſe dicãt,
Ex hoc tamen non bene inſertur,Serui ſtatum annihila-
tum eſſe,quum manus Dñica annihilationem ſerui non
impellat.Itaq; ius Ciuile cenſuit ſeruum haberi pro ni-
hilo,non ius gentium,vt eſt tex.in l.qđ attinet.ff. de reg.
iur.& hanc opi.proſequit ẽt Fort.garg.in l. manumiſſio-
nes.in trib.vlti.col.ſ. de iuſti.& iur. Et inuenio hãc fuiſſe
ſententiam gl.pen.in l.ex hoc iure.eod. titu. ſed nõ eſt à
cõi receden. ꝙ id ſit de iure gentium ſecundario, vt per
omnes in d.l.ſi id,& in d.l.quod attinet & Aquen. In d.l.
ex hoc iure col.13.Et not. ꝙ etiam hodie baptizatus ſer-
uus,liber non efficit,niſi ad libertatem producatur,vt in
rub.& nigro,ne Chriſtia. mancip. cum not.p Deci.in c.
5 conſuluit el 3. de appel. Libet obiter referre, † Barbari
hoĩs Breni, qui Senonum regulus fuit dictum de iure na
turali. Is interrogantib. Romanorũ legatis qua nã rõne
Cluſium Hetruriæ vrbem obſidione pmeret, iure iquit
naturali hoc facio,quo is qui minus fortis ſit potentiori
cedere iubetur,nam eo ẽt pecudes,& bruta aĩalia vti de-
prehendimus, quum Tauros Leones Aquillas Cæteraq;
animantia icciro dñari videmus, qm alios viribus pcel-
lant,quod & vos Romani ſecuti eſtis,quum fidenates,ar
deates,veios,volſcos,non alia ſubegiſtis rõne,q̃ ꝙ illis p-
ſtantiores virium virtute habebamini, quæ tñ legib. no-
ſtris conſentanea non ſunt, vt per elegantem Alciatum
lib.2.paradoxorũ. c. vlti. hinc etiam Liuius in quinto ab
vrbe condita. Romanis q̃rentibus quid in Hetruria rei
gallis eſſet,quod nam id ius eſſet,agrum à poſſeſſorib pe-
tere, aut arma minari? rñderunt ferociter, ſe in armis ius
ferre,& oĩa fortium virorum eſſe.Item præmitte,ꝙ quũ
6 oĩs lex † debeat ordinari ad cõem hoĩum ſalutem, ea tñ
obtinet vim, & rationem legis, in quantum ad dictum
finem tendit, vbi verò hoc deficit virtutem obligãdi nõ
habet,ita S.Tho.in prima ſecundæ diſt.96.artic.6. con-
tingat tñ multotiens ſm eum,ꝙ aliquid obſeruari cõi ſa
luti eſt vtile,vt in pluribus, in aliquibus tamẽ nociuum,
quia tamen legiſlator nõ põt omnes ſingulares caſus in-
tueri,proponit l. ſm ea quæ in pluribus accidunt,ferẽs
intentionem ſuã ad cõem vtilitatem: vnde pulchrè ſub-
dit, ꝙ ſi emergat caſus in quo obſeruatio talis legis ſit
damnoſa,non eſt obſeruanda, ſicut ſi in ciuitate obſeſſa
ſtatuat lex, ꝙ portæ ciuitatis maneant clauſæ, hoc vtile
eſt cõi ſaluti, vt in pluribus, ſi tñ cõtingat ꝙ hoſtes inſe-
quantur aliquos ciues per quos ciuitas conſeruatur,dam
noſum eſſet ciuitati niſi eis portę aperirentur,& ideò cõ
tra verba legis,tali caſu aperiri deberent, vt conſeruetur
cõis vtilitas,quam legiſlator intendit.ꝙ ſi obſeruantia le
gis ſm verba non habet ſubditum periculum, cui opor-
tet ſtatim occurri, non pertinet ad quemlibet, vt inter-
pretetur quid ſit vtile ciuitati,& quid inutile, ſed hoc p-
tinet ad ſolum principem, qui propter huiuſmodi caſus
hẽt auctoritatem diſpenſandi, ſi verò ſit ſubitum pericu
lum non patiens tãtam moram,vt ad ſuperiorem recur-
ri poſſit,neceſſitas habet annexam diſpenſationem,quũ
7 legi non ſubijciatur,† facit.l.1.j. de offic. conſu. l. ſi quis
filio.in §.hi aũt. ver.niſi forte latro. ff. de iniu. rup.& l.1.
vbi gl.& doct. latè ponunt, ſuper verbo non aliter. j. de
8 officio eius. Præmittendum eſt etiam, † ad intelligentiã
totius materiæ, ꝙ iuriſconſulti nec legem condere, nec
vetera abrogare,ius uè corrigere poterant;ſed ſolum in-
terpretari, etiam poſt beneficium rñdendi à Cæſarib.da-
tum,vt eleganter declarat Marius Salomonius conſiſto-
rialis aduocatus (licet vulgo aliter putetur) in ſuo Para-
doxa enarratione in §. reſpõſa prudentum char. 1. inſti. de
iure naturali.ei tñ non aſſentior dum ibi vult auctorita-
tem illam iuriſconſultorum,vt non liceret ab eorũ rñſis
recedere militare, duntaxat qñ oẽs ſimul ita ſentiebant,
ſecus in ſingulis,ideò improbabimus.j.in l.2. in §. fin.in
verſi.ſi.Hodie oĩum iuriſcon.quos in corpore iuris ſcri-
ptos vides opinio,neceſſaria eſt & Imperialis.l.1.C.de ve
9 te.iur.enuc. De more ferendarum legum olim † Cicero
pro Flacco.o morem (inquit) præclarum diſciplinamq;
quam à maioribus accepimus, ſi quidem teneremus,ſed
neſcio quo nam modo de manibus iam elabitur, nullã
n.illi noſtri ſapientiſſimi & ſanctiſſimi viri, vim concio
nis eſſe voluerint quæ ſciſceret plebs, aut quæ populus
iuberet: ſummota concione, diſtributis partibus, tribu-
tim & centuriatim deſcriptis ordinibus,claſſibus, ætati-
bus, auditis auctorib.re per multos dies promulgata &
cognita,iuberi vetariq; voluerunt.Erant aũt leges q̃dam
10 curiatæ † à curiatis comitijs dictæ,i.tributim coactis, q̃-
dam centuriatæ à centuriatis comitijs,i. centuriarum ex
cenſu & ætate diſtributis,de quibus multa Cice.ſ lagra-
ria contra Rullum.& in lib.3. de legibus. & Aul. Gel. in
11 noc.atti.lib.15.c.27.† centurietatæ autem leges vt j an l.
2.Budeus refert maioris auctoritatis erant, quaſi plenis
iuſtisq; comitijs perlatæ, ideoq; gloriatur Cicero centu
riata ſe lege ab exilio reuocatum eſſe, de quo latè in eius
oratione quam de reditu ſuo inſcripſit. Non aliter itaq;
Romæ leges ex inſtituto priſcorum q̃ trinundino die
12 pmulgabantur,vt refert Macrobius,† i. trib. nundinis,
quib.omnis plebs ex agris ad mercatũ in vrbem conflue-
bat,eratq; licitum per id tempus intercedere, ac tollere
ſi parum probaretur,ſiue quid vitij eſſet,vbi verò trinun
dino lata erat,& in tabulis æneis inciſa, amplius reſcindi
infirmariq; non licebat.trinundinum ergo, vt interpre-
tatur Priſcianus dicitur quaſi trinarum nundinarum,

ide

13 † de prædictis videas ẽt Liuium in tertio ab vrb.cond.&
Cice.in prima philippica.facit lex humanum . C.de legi.
14 Item Alex.nullam conſtõnem ſacraſſe,† ſine.20.iuriſpe
ritiſsimis teſtaẽ Lampr. Obſeruationem prędictam Ro
mani ex Solonis legibus didicerũt,nã Demoſthenes ille
famigeratus orator in quadã orationẽ relata ꝑ Budeũ.
15 in l.1.de iuſt.& iur.Solonẽ commemorat,† inter alia cũ
legibus ſuis hoc quoq; inſtituiſſe,quũ lex aliqua rogatio
ne ad populum ferreẽ, vt à legiſlatore primũ recitareẽ:
deinde, vt in loco maximè celebri conſpicuoq; proſcibẽ
reẽ ad concionem,vſq; inde ſcribæ, vt dareẽ, palam pro
concione legẽda,vt ſi quid cuiquã nõ placeret, id in me-
dium proferret.Et ſi ea ꝑ totũ quoq; populo placuiſſet,
ita demũ nomothetis daretur poſtremũ exploranda,qui
vti eam ꝓbaſſent improbaſſent ùe,ita proferreẽ antiqua-
retur ùe,hi autem nomothetæ ex iudicũ numero delege
banẽ,vt eam operã populo iurati ipſi nauarent.Illud etiã
16 ſcias, † oẽs bonas leges ex malis moribus procreatas,niſi
etenim vitia agminatim erupiſſent,niſi mores mali velut
herba irrigua (vt inquit Plato,) vberrimè ſuccreuiſſent,
profecto leges ſuperuacaneæ fuiſſent, q̃ ad coercẽdas cu-
piditates,vitiaq́; ex mortalib' tollẽda latæ ſunt. & quem
admodũ morbos, ante extitiſſe neceſſe eſt, quã remedia
eorũ atq; medicamenta,ita prius nequitia nata eſt,& ſce
lus exortũ, quam cõditæ leges,quæ obuiam irent nequi-
tiæ ſceleriq; flagitiorũ, hinc dixit Inno.in cap.paſtoralis
17 de offic.or.† ꝙ homo poſſet adeò rõne regi, ꝙ nõ ſubij
ceretur legi.i.exercitio legis,facit tex.in procœ.decre.Rex
pacificus. & ibi col.1.Fely.poſt Abba.no.accedat etiam
prædictis gl.in principium in verſicu.ſuperbiæ. de pœn.
18 diſtin.2.dicens, † ꝙ ius cepit à ruina Angelorũ, & oĩpo-
tens Deus, vt dicunt Theo. ex omnibus malis q̃ ſub cęlo
fiunt,ſiue à natura ſiue ab hominibus,ſine à demonibus,
multa bona elicit,vtpote iuſtitiam,& pulchritudinẽ vni-
19 uerſi.In princ.tex.rub.ꝓpoſitio de † ſtat.demonſtratiue,
oſtẽdit .n. quid iuriſconſultus tractare velit, etſi multos
alios habeat ſignificatus, vt ꝑ Alber.in dictionario ſuper
verbo de, Bald.in l.ex hoc iure col.6.in ſeptima oppoſi.
ſupra titu.proxi. Franciſcum Pauinum rotæ auditorẽ in
tract.de offic.& po.c.ne ſede vac.in præludijs ꝑ duas col.
Barb.in rub.de proba.col.antepen.Benedictum capram
in conſi.22.col.pen.& fi.Cor.conſ.53.col.2.in 1.vol.pul-
chrè Ioan.And.in regula nullus,ex conſ.col.fi.in mercu.
& Abb.in c.cum olim colu.2.de arb.& Dec.infra ſi cer.
pet.in 2.lec.rub.vbi hanc ꝓpoſitionem cauſam materia-
lẽ,maxime ſignificare dicit in ꝓpoſito igitur hic impor
tat materiã titu.noſtri eſſe de origi. iuris.In eod.text.ibi
origine iuris ciuilis,de iure ciuili Roma.intelligiẽ,de quo
tractat in l.2.ꝑ totã ſicque in nobiliori,& potentiori ſi-
20 gnificatu, † vt ẽt in §.ſed quotiens.inſtit.de iure natura.
gen.& ciuil.quod facit ad quæſtiones ibi per Fab.& Are.
21 tactas, & per Dec.in conſi 685.† appellatione tñ iuris,
ciuilis comprehenditur tm̃ lex ſecularis,& non conſtitu-
tio Eccleſiaſtica.c.1.3.diſtin.vbi Car.infert ad duas quæ-
ſtiones,facit gl.no.inſti.de iure naturali in verbo ius ciui
le.Appellatione verò iuris ſimpliciter,comprehendiẽ ius
humanũ,poſitiuum,ciuile, canonicũ, & municipale gl.
eſt nota.in procœ.clemẽ.ſuper verbo iuris.de qua facit fe-
ſtum Iacobinus nr̃ in tract.ſuo de operis. col. 9. in verſi.
22 adiuuando. ſententiam Panor.† Et de iſta legum origi-
ne materialiter tradit in cap.1.prima diſtin.& in c.fin.§.
fin.6.diſtin. & ꝑ Ariſt. 2.polit.Item de origine.l.diuinæ,
naturalis,moſaicæ,ꝓpheticæ,& canonicæ ponit Azo in
repe.ſuꝑ procœ.decre. aliquid.For.gar.in tract.de vltimo
23 fine iuris ciuilis,& Cano.colu.4.& ſeq. vbi inquit ꝙ † re-
ſpectu cauſæ formalis, vel materialis, rationis quę debet
eſſe in qualibet legę,omnes leges pendent à lege naturę.
Veteres, legum originem & inuenta in Iouem, Appol-
linẽ,& Mineruam contulerunt,nec ſine miſterio,vt inſi-
gnis Platonic' Marſili' Ficinus explicat,apud nos quoq;
Chriſtianos dubium nõ eſt Deum opt.max.legẽ Moyſi
dediſſe,à quo tanta iuris ſcripti leges, ꝓferitur.quicquid
enim poſteri legũ ſcriptores, in monumentis reliquere,
id totum tanquam ſimiæ,vt Ficinus ait.Moſe ꝓ Euſebij
ſententia mutati ſunt.Item Adam ne arbore vetita veſce
reẽ ab omnipotenti Deo legẽ accepit qua violata, iuris
24 ſeruato ordine excluſi pœnam ſuſtinuit.† Rectè igiẽ in
uentionem quandam, & donum Dei legem eſſe,diciẽ.in
l.2.infra de legibus, cuius legis declarationem elegãter vi
deas tam ibi ꝑ Budeum quàm ꝑ Alciatum lib.4.diſpun-
ctio.cap.14.Quæ quum ita ſint atq; Deo opifice, Deo pa
rente hoc opus,hanc prolem in lucẽ prodijſſe cõſtet,cõ-
25 ſequens eſt,ꝙ tantę illius fœturæ † cuius tam excelſa eſt
origo,nõ alius quã excelſus , quáq; admirabilis effectus,
& finis reluceat,quod quũ re ipſa euidenter pateat,breui
bus tñ demonſtrare, nõ fuerit abſurdum. Qua enim alia
re quàm legibus humanæ vitę cõuentus conſeruaturẽ ijs.
.n.iuſtus, & honeſtus labor honoribus,prę mijs,vel ſplen
dore decoraẽ, vitia ẽt hominũ atque fraudes damnis, vin
culis,ignominijs,verberibusq́, exilijs,vel morte mulctanẽ.
Et docemur non infinitis concertationumq́; plenis di-
ſputationibus,ſed auctoritate nutuque legũ domitas hr̃e
libidines, coercere oẽs cupiditates, noſtra tueri,ab alie-
nis mẽtes, oculos, manuſq́ue abſtinere. Fremant oẽs li-
cet dicã quod ſentio, inquit L.Craſ.magnus ille orator
apud Ciceronẽ in dialogis de oratore, bibliothecas me
hercule oẽs philoſophorũ vnus.12.tabu.libellus mihi vr̃
ſi quis legum fontes,& capita viderit, & auctoritatis põ-
dere,& vbertatis vtilitate ſuperare. Denique ſublatis le-
gib.oĩa regna mũdi (teſte Caſſiodoro) peſſundareñ.Et
ꝓ platonicorũ aſſertione, ipſa vitæ humanę cõpago diſ
ſolueretẽ.facit tex.in c.factæ ſunt aũt leges.4. diſtin.& in
procœ.rex pacificus cum vtrobiq; notatis.Hacten' de ori
gine,& effectu iuris ciuilis,& legum,nunc de fine dicen-
26 dum eſt.† cõiter ſcribentes dicunt finem iuris canonici
eſſe dirigere hoĩem in Deum;finem iuris ciuilis,dirigere
hoĩem in bonum publicum.ita poſt Butr. Abb. in c. fin.
col.4.de conſuet.& in procœ.greg.in 1.lect. circa fi. & eſt
gl.nota.in c.cum contingat de iureiuran.hoc eſt qđ Cic.
2.de legi.eleganter attigit,vbi ad Ciuium ſalutem, ciui-
tatumq; incolumitatem,hoĩumq́, vitam beatã, & quie-
tam leges eſſe adinuentas teſtatur, quapropter ſapientiæ
legalis finem,q̃ ita ad humani generis conſeruationẽ, &
concordiã tendit,vt ẽt ſupra probatum eſt, eo eſſe nobi
liorem, nemo ſanus inficiabitur, ꝙ hoĩe nihil ſub cęlo
ſit nobilius,cui conſequens erit,ẽt hac nr̃a ſcientia nihil
eſſe præſtantius, qñ nobiliſſimo ipſa fine decoretur, qđ
& tradunt Pau.de Caſt.& Aquenſ.in l.1.in princ. ſ. titu.
proxi.per illum tex.& latius ibi in 7.not.proſequiẽ Fort.
gar.vbi etiam tradit per illum text. finem eſſe fœlicitatẽ
humanam,quia fœlicitas quę in rebus humanis,conſide
rari politicè põt,eſt ſola virtus ad quam tendit ciuilis ſa-
pientia,vt per Ariſt.Eth.1.quod pariter latius proſequiẽ
in ſuo tract.de vlti.fine iuris cano.& ciuilis, tenens eun-
dem eſſe finem vtriuſq; iuris fœlicitatem,ſ.quod ſatis ꝓ-
cedit intelligendo de cã finali,quæ debet mouere volen-
tes proficere in ſcientia,vt per Abb.in procœ.greg. in pri-
ma lec.in vlti.col.ſed finis qui mouit legumlatores aliter
27 conſiderari debet,& eſt is quem pręſcripſimus.† Ex qb.
infertur,ꝙ quum finis iuris cano. ſit conſulere ſaluti ani
marum,quicquid auctoritate iuris cano.diſponiẽ tutum
eſt ẽt in conſcientia. c. vt animarum de conſti. in 6. vbi
Mod.Bono.aliquas determinant qõnes,quod tñ ſꝑ verũ
non eſt,vt per ſummam Ang.in verbo lex.in §.4. Et etiã
regulariter in foro conſcientiæ ſunt ſeruandæ leges, &
28 tutum eſt quod ab eis diſponitur, † vt per Iaſonem poſt
alios. in l. nemo poteſt in ſecunda lectura charta penul.
ff.de leg.1. niſi inducant etiam aliqualiter ad peccatum,
vt in pluribus caſib. poſitis per ſummam Ang. loco ꝓall.
Item vt ponit S.Thom.2.ſecundæ.q.69.articul.2.Iaco.
de.S.Georg.in feud.ſuper verbo, & promiſerunt eidem
Domino colum.tertia. multa ſecundum leges humanas

relinquunť impunita, q̃ ſm diuinum iudicinm ſunt pec
29 cata, vt per eos. Nunquid aũt ius, vel iuris origo † fuerit
ante Iuſtitiam vel ne, ponunt Bar. & Doct. in l. 1. in prin.
ſ. titu. j. Ferè igitur in princ. libri, & totius compilationis
30 ſſorum, cepit iuriſconſul. tractare, † ee orig. iur. quia vo-
lens ſcire principiata, debet prius ſcire principia, & origi
nem rei, q̃ conſideranda eſt, & attendi dẽt. l. 1. ſ. titu. pro-
xi. l. in venditionib᷑, ad finem cum gl. in verbo, initio in-
fra de cõtrah. emp. l. clã poſsidere in prin. ibi origo nan-
ciſcendæ poſſeſsionis, exquirẽda eſt. ĵ. de acquir. poſſ. vbi
per Iaſ. col. 2. & Specula. in titu. de iuramen. calum. §. 2.
verſi. ſed quæritur. qualis enim eſt origo talia ꝓſumun-
tur eſſe q̃ ſequuntur. l. quiſquis. C. ad l. Iul. maieſta. c. vene
rabilem de elect. & c. deniq;. 4. diſt. Hinc dicit Philo. in
1. de Gene. & Cor. ꝙ natura eſt ex ſimilibus ſimilia pro-
creãs. Et notabilis eſt cõſequẽtia Bar. dicẽtis, ẽ lex Aphri
cani, ergo difficilis, q̃ conſequentia nullibi meliuſquã in
l. frater à fratre cõprobata, fuit teſte Iaſ. ibi. Hinc diſpo-
nit text. nota. in l. ꝙ ſi nolit in §. qui mancipia. ĵ. de edil.
edic. quòd vendens ſeruum debet dicere nationem &
originem, quia plerunque natio ſerui nos prouocat, aut
deterret, ꝑ quem tex. Bart. in tract. de guel. & gibel. dicit
ꝙ quis preſumitur eſſe talis, qualis eſt patria ſua, & origi
ni ſimilis. Et ꝑ illum tex. dicunt Barb. & Fel. in c. quãto.
col. 1. de iud. ꝙ qualitas effectus, demonſtrant qualitatẽ
cauſæ producẽtis. Hinc dixit Bar. in l. Imperium in t. q.
meri Imperij infra de iuriſd. omn. iud. ꝙ Imperium me-
rum dr̃, quia liberum. & licet quo ad magiſtratus ĩferio-
res neceſſitas ſublit, tñ ob principalem ſui originem me
rum, i. liberum dicitur, de quo ibi latius ſcripſimus. Hinc
etiam dici ſolet à primordio tituli poſterior formatur
euentus. l. vnica, ad finem. C. de impon. lucr. diſcr. lib. 10.
de quo pulchrè Anch. conſi. 4. ſtatuto cauetur. & conſi.
165. qó talis. & conſi. ſeq. Hinc eſt ꝙ ex perſona ſuccedẽ-
tium ſtatus, contractus, ſeu tituli nõ mutatur. l. 2. in §. 1.
ff. de verb. obl. omnia enim ad id referuntur, vnde vim ca
piunt, & originem. l. in rõne. §. ſi filio. ff. ad l. Falc. & cauſa
prima ſp̃ intuenda eſt, & cauſa ſecunda ſp̃ operať, q̃tũ
ſibi à prima infinitur, & non vltra. l. peto. in §. prædium.
ff. de leg. 2. l. ſi quis domum, infra loca. Vt enim aiũt phi-
loſophi prima cauſa, magis influit in cauſatũ q̃ ſecunda
cauſa, ideò ſecundæ cauſæ tanq̃ ſubalternæ pluſquã pri-
mæ cauſæ concedi non oportet. l. publius. in §. 1. ff. de cõ-
di. & dem. in princ. enim & origine fit fundamentum,
in quo rei ſtatus totus recluditur. l. qui id ꝙ in princ. ff.
de dona. Sicut Adam totam naturã proſtrauit, quia vir-
tualiter, & in ſœminaria origine totam incluſit. Hinc pa-
riteť eſt ꝙ vitium volens tollere, illius vitij originem, &
ràdicẽ debet tollere. l. 2. C. de peti. bono. ſubla. lib. 10. vbi
Ioan. de Plat. quæſtionem tractat, de medico promitten
te quem ab ægritudine liberare, vt liberaſſe non dicatur,
niſi ægritudinis origine, & radice ſublata. Dicimus ẽt ꝙ
ius dicẽs illi à quo alterius iuriſdictio originẽ hẽt. & de-
pendentiam, illum alterum ad iudicandum põt compel-
lere, & etiam remouere Bal. in l. 1. col. fin. C. quomodo &
qñ iudex. & Soz. conſi. 99. col. fin. in 2. vol. & ſimiliter di-
cimus, ꝙ qñ inſtrumentum productum differt à protho
colo notarij, ad ipſum prothocolum recurrendum eſſe,
tanquam ad originem rei. l. Sempronius. ĵ. de legat. 2. l. ſi
librarius, de reg. iur. cum vtrobiq; nota. Hinc emergit, ꝙ
qñ obligatio habet originem contra perſonam maioris,
non conſideramus perſonam minoris, hæredis. l. 1. & 2.
C. ſi aduerſ. ven. pig. notant Bar. & ſcrib. in l. filiusfam. in
§. in hac. ff. de verb. ob. faciunt, quæ pulchrè ſcripſimus
in l. 2. q. 16. C. de pac. inter empt. & vend. Hinc etiam ꝙ
ſicuti iuris ignorãtia non excuſat à lucro ita nec in trahẽ
tibus originem à lucro, licet damnum inferant, vt hære-
ditas, & ecõtra. quod. n. ab oneroſa cauſa originẽ habet,
lucrum non cenſetur, ſed onus: dato ꝙ lucrum ferat, vt
dos. Iaſ. in l. 3. in prin. C. de iur. & fac. igno. & Dec. in l. in
eo quod velis. ff. de reg. iur. Et ſicuti tempore quadrage-
ſimali interdicitur ieiunantib. caro, ita à carne originẽ
trahentia, vt oua & lacticinia. c. denique. 4. diſt. Hinc etiã
eſt ꝙ ſi ob venditoris inimicitiam, ante vẽditionem ori-
ginem habentẽ, emptor de facto à re empta expulſus fue
rit ex natura contractus, licet dictum non fuerit, teneť
venditor. Pau. de Caſt. poſt Bal. in l. fin. ad fin. C. de actio.
empt. Iaſ. in l. ſtipulatio iſta ad finem prin. ff. de verb. obl.
ſcribit etiam Fely. in c. paſtor. col. fin. in princ. de iudi. ma
gis ſtari principali q̃ exemplis, & magiſtro q̃ diſcipulis,
& prothocollo q̃ extractis, & ſic magis origini, & fonti
principaliori q̃ riuulis, & habentibus inde originem, de
quo pulchrè idem Fely. in c. cum P. ad finem. de fide in-
ſtrum. Et quemadmodum ſcripſit Bal. in proœ. ff. totum.
in nigro col. 4. & ſeq. nulla ars nullumq; hominis inge-
nium, verum eſſe originale in carentibus origine induce
re poteſt. & ſi ſimilitudinem poſſit, dr̃ eodem modo in
prin. l. vnicæ. C. de lati. liber. tol. ſatis abſurdum eſſe origi
ne rei ſublata, eius imaginem relinqui, vt etiam per Sozi.
in conſi. 123. col. 2. in 1. vol. Hinc eſt etiam ꝙ licet rupto
teſtamento ex cauſa præteritionis, vel exhæredationis, cõ
ſeruentur legata per auctẽn. ex cauſa. C. de liber. præter.
teſtatore tñ filium in poteſtate manentem prætereunte,
qui poſteà teſtamentum approbauit, ſi hæres adire recu
ſat, conſeruatio legatorum ceſſat, quia legatis ſubuenit il
la auctẽn. qñ teſtm̃ rumpitur ex cauſa præteritionis. at
proxima, & immediata cauſa per quam legata, in propo-
ſito non debentur, & quę attendenda eſt repudiatio fuit,
ideò ſuccedit regula. l. ſi nemo. ff. de teſt. tutel. vt per Alc.
in d. auctẽn. ex cauſa col. pen. vbi Corn. col. 26. Hinc etiã
dixit gl. in l. 2. ĵ. de poſ. hære. pet. ꝙ actiones quas iure hæ
reditario intentat bonorum poſſeſſor, vt ex empto, & ſi-
miles, ciuiles potius q̃ prætoriæ dicuntur. quum ſit ſpe-
ctanda origo, i. ius ciuile à quo inductæ fuerunt, non ꝓ-
torium quod eas veluti palmites, & propagines ad alias
quaſdam perſonas deriuauit, & traxit. Et bonorum poſ.
quæ ex legib. per prætorem datur, ciuilis non prætoria
dr̃, quamuis per prætorem detur, quia actus aſcribiť pri-
mæ cauſæ principali, & originali, vt per Dec. in rub. quĩ
admitti. col. 6. adducentem tex. nota. in l. item eorum in
§. ſi decuriones. ff. quod quiſq; vniuerſita. noĩe. Faciunt
quæ pulchrè tradit idem Dec. in c. clerici. col. 3. de iud.
& in conſi. 251. col. 2. & 286. in 1. dubio. Hinc ẽt ſcripſit
Igneus in ſua diſpu. an Rex Fran. recognoſcat Imperato
rem col. 9. ꝙ ex eo quia Romani ab initio per vim occu
parunt alienas ſedes, imperium mundi vitioſam hẽt ori-
ginẽ, & nihil eſt ꝙ violento poſſit opitulari, ideò negat
Imperatorem iuſtè eſſe mundi dñm, ſuperioritatemq; in
Regem Franciæ potiſſimũ hr̃e. quod an veritate ſit ſub-
nixum non determino in Rege Francorum ꝑꝑ præſcri-
ptionem, & ea quæ ſolent ſcribi in l. cunctos populos. er
rore tñ labitur Igneus vitioſum aſſerens Imperium ꝑꝑ
originem violentam, quum fuerit poſtmodum à Chri-
ſto approbatum. & ꝙ iuſtè pop. Rom. orbis acquiſierit
Imperiũ, latè tradunt Petrus de Monte, & Dantes ĩ ſuis
monarchijs, concludentes fuiſſe neceſſariã Monarchiã,
& principatũ vnum. Hinc eſt ꝙ duo habens domicilia,
vnũ ratione originis, alterũ rõne incolatus, ſi pariter eo-
demq; tp̃e ad honores, & munera ab vtraq; ciuitate vo-
ceť, originis domicilium ꝓualebit, cuius cã fortior eſt. l.
Libertus. in §. ꝓſcriptio. ff. ad municipa. gl. & Ioan. de Pla.
in l. 1. C. de mu. & origin. lib. 10. rõnem ſtringentem ibĩ
ſignat Bar. quam elegãtem reputat, & no. Iaſ. in l. ſi arro-
gator col. 18. ĵ. de apod. Et originẽ propriam nemo mu-
tare relinquereùe põt. l. origine. & l. fi. C. de mu. & origi.
lib. 10. vbi notatur de ruſticis recedentib. à loco originis,
& alio ſe transferẽtibus, vt euitent onera, & munera, ꝙ
id facere non pñt. Hinc etiã dicimus, qñ collecta habuit
originem me exiſtente in cĩuitate, ſiue tunc contractum
ſit debitum, ꝙ recedere nõ valeo quin ad collectæ impo
ſitionem tenear. Bar. per illum tex. in l. incola vbi ẽt Alex.
ff. ad mu. & Sozin. conſi. 244. col. fina. faciunt quæ ſcribit

Bartho-

Bart.vero.in tract.vrb.ſer. in tit.de puteo.& Ioan. de anna.in c.1.circa finem ne præla.vices ſuas.Hinc dicebatur alias q tranſeunte ad ſecunda vota muliere à marito relicta vſufructuaria, donec caſtè & vidualiter viueret, ipſā teneri ad on' collectarum poſtea impoſitarum, ex cā tñ habente originem de præterito, & ſic pp onera ſeu debita iam contracta, licet bonis ad alium iam tranſlatis imponatur, per prædicta & ea quæ pulchrè ſcripſit Are. in conſi.105.incip.in cauſa magnifici.& Soz.conſi. 243. col.fi.& ſi poſſeſſor ſoluere compelleretur, ab ipſa muliere olim fructuaria recuperaret vt ibi per eos.Item licet īcolæ ad onera & collectas pro debitis duntaxat contractis poſt incolatum teneantur, originarijs tñ imponitur collecta, nulla habita ratione temporis pp originē Bal. in conſi.145.ad euidentiam in 1. volum. Dicebat etiam poſt antiquos Fulg.tutoris dationem, etiam hodie indelegabilem eſſe, licet pupilli ſubſtantia infra quingentos ſit ſolidos, quia non pōt ſolus magiſtratus ſine antiſtite tutorem dare.§.pen.inſtitu.de attil.tut.& quia ab origine non cōpetit iure magiſtrat', adeò q potuerit cuilibet delegari.verùm Alex.in l.1.ff.de offi.eius.in glo.mandari poſſunt.ver.nec obſt.reprobat Fulg. rñdēs motiuo de origine facto. Hinc ēt dicimus haberi rōnem vitij qđ ſumpſit originem tpe venditionis, non autem qđ contingit tpe emptionis.l.ſi apud, vbi Bal.no.C.de edil.actio. Quaſdam alias deciſiones videbis p Ale. & Iaſ. ī l.ſi quis poſthumos.in prin.ff.de lib.& poſth.Ro.conſi.423.col.fi.Alex.in l. is poteſt col.3. ff.de acqu.hæred.& in conſi. 103. ad finem lib.5.& Dec.conſi.185.col.2.193.& 468. col.4. vbi ponit attendi debere tenorem primæ inueſtituræ, q̄ in præiudicium tertij non pōt mutari, quia attendit prima radix, vt etiam tradit Cur.Iunior in conſi.108. col.4. Item duas alias not.qōnes ponit Soz.in l. ſi quis arbitratu col.10.& ſeq.ff.de verb.obl.vide etiam tc.in l.non putauit in §.1.verſi.ſed ſi de contracta.& l.1.in princ. C.de lar.lib.tol.& l.fi.C.de edic.diui.in princ.& l.Cæſar.in fin. ff.de pub.Capram in conſi.136.col.fi.Cor.in conſi. 226. col.fin.lib.3.Ang.conſi.110.Soz.conſ.25.lib.2.Iaſ.in l.ſtipul.non diuiduntur ad fi.8.opp.Bar.ff.de verb.obl. Bart. in l.item veniunt.in §.quum prædiximus. ff. de pet. hær. Dum diſtinguit inter cām originalem & accidentalem. Dec.in rub C.de eden.col.2.Alb. de Roſa.in ſuo dictionario in verbo arg.à veritate principij.Iaſ. in conſi. 114. vbi ponit q originem & formā principij cuncta q̄ deſcēdunt ſeruare debent.tex.in tit.qui feu.dare pñt in §. hoc aūt not. vbi ſicuti filia non ſuccedit in feud. ita nec filij maſculi ab ea deſcendentes.De quo vide ibi Præpoſ. Mediol.& Cur.in tract.feud.in 3.parte prin.col.1.Item vide Dec.in auctē.ſi quis in aliquo.col.1.C.de eden.De cauſa poteſta.attendenda.Matthæ. de Afflic.in deciſ. regni. 268.Bal.in prima conſtitu.ff.de vet.in fi.principij, dū dicit q nulla ars, nullum hoīs ingenium poterit facere aliquē Ciuem originalē ſi caret origine, ſed bñ poterit īducere ſimilitudinē & fictionē.Bal.in l.ēt in fin.C. de exec. rei iudi. vbi in collectis ſcribit inſpici debere originē & cām vnde deſcendunt. Hinc ēt eſt q in feudis q̄ trahunt originem à fœmina, pñt ſuccedere fœminæ vt p Mod. de Ripa.poſt alios ibi alleg.lib.1.reſp.c.1.Et fili' ex quocūq; capite veniat ad bono.poſ.de iure ꝑtorio ſibi delatam, ſp habet annum.l.1.§.ſed viden.ff.de ſucceſ. edic.& l.pen.ff.quis ordo in bon.poſ.ſer. & hoc eſt pp originalē cām & naturam, quæ eſt in filijs qui ad prædictam ſucceſſionem vt ſui ſp veniunt.l.de bonis.§.huic autem.ff.de car.edic.tradunt cōiter ſcriben.in l.1. in glo. fi.C.qui admitt.facit etiam alia no. deciſio Decij in conſi. 53. Et ſi familia officialis volens delinquentem capere in territorio commiſſi delicti, fugientem inſecuta fuerit ingrediē do alienum territorium, indeq; illum extraxerit, venit relaxandus tāquam indebite captus, propter finem in quo eſt diuerſa ratio q̄ in princi.vt per Alex.Iaſ. in l. plerique col.2.ff.de in ius voca.poſt Bal.& Rom.& per Iaſ.in l.fin. col.1.de iur.omn.iud.& an, & quando attendenda ſit cā originalis aut accidentalis, notabilem diſtinctionem ponit Albe.de Roſa.in l.Imperium. ff. de iuriſdic. omn.iud. quam refert & ſequitur ibi Cur.in 10.col.Limita prædicta de origine attendenda, nō procedere in origine cauſali, vt ſi in ciuitate aliqua ſit quis natus ex parētibus qui non conſtituere ibi domicilium, ſed tranſeuntes erant, vel ad tpš ibi moram trahebant, non dr̄ tunc ibi natus illius ciuitatis ciuis, ſm Bar.in l.filios. C. de mun.& origi. lib.10.ſequuntur Abb.& Barb. magnifacientes iſtud dictum in cap. Rodulphus de reſcrip. ſed Felyn.ibi col.10. poſt Paulum de Caſt. Imo. & Card. contrarium firmat, eo quia ratione originis ibi acceptæ ciuis originarius loci illius dr̄, atteſtantes ſic alias infacto practicatum fuiſſe.Sed Lan.Deci.& Iaco.de S.Georgio in l.hæres abſens. in §.ſi quis tutelam.ff.de iudi. ſequuntur Abbatem, quia ex quo parentib.tranſeundi ad locum alium animus adeſt, finguntur non eſſe in loco illo. l. quæſitum in fine.ff. de leg.3.& d.§.ſi quis tutelam, quam partem cōem Lan. atteſtatur.referens Aug.armi. idem dicentem & tenentē in l.huiuſmodi in §.legatum.ff.de leg. 1. idem ſi illi credimus, ſentit Alex.ibi dum ait in puncto iuris inclinare in affirmatiuam partem, quaſi ſentiat q aliter obſeruaretur in prædicta, eandem ſententiam ſequi comperio Ioan.de Plat.in d.l.filios.Barba.in cap.accedens el 2.col. 8.vt lit.non conteſtat.& Philip.Franc.in c.1.in §.nec etiā col.2.de foro competen. in 6.

Opinio Alex.& Felyn.vt mihi videor videre verior vr̄, quia vt dr̄ in l.ciues.C.de incol.lib.10.origo facit ciuem, negare aūt non poſſumus quin iſte ſit in loco illo ortus, licet mater alio tranſire propoſuiſſet, origo ergo ibi accepta illius loci natum ciuem facit, niſi dicas ex quo fingit ibi non eſſe mater, vt Abba.& præfati probāt, ideo filius ortus ibi non cenſetur, Sed tunc ſic inſtatur, ergo talis filius in loco aliquo originem non habebit propriam, qđ abſurdum eſt, veruntamen rñderi pōt ex dictis Fely.in d. c.Rodulphus col. 10.verſi. tñ fallit. cōcluſio itaq; remanet, originem cauſalem non inſpici, nec facere originarium ciuem, caſualiter in aliquo loco natum, & ita in terminis conſuluit Iaſ.in l.3.in conſi. 77. Limitatur ſcđo ꝑdicta concluſio de origine attendenda vt pulchre p Bar. in l.3.in §.idem ſcribit. ff. de pecul. vbi inducit ad plures qōnes.Et tertio limi.vt eleganter per Ioan. An. in regula qui prior de re. iur. in mercu. Item limita in caſibus in quibus attendimus potius medium aut finem, q̄ principium, vel originem, de quibus dicetur in l.1.ff.eodē.Item limita qñ accidens naturę & origini contradicit. Iaſ. & Dec.in l.ſi eadem.ff.de offic.aſſeſſor. & dicam.ff. in l. 2.in verſi.poſtea ne diutius in 7.not. & in glo.ex accidenti & not.Rim.etiam in l Imperium in quæſtione Bart.quare dicatur merum.Glo.rub.diuiditur in duas partes in prima declarat, qūo intelligantur illa verba iuris ciuilis, in ſecunda vbi rubri.partes expediantur, ſecunda eſt ibi, & hæc prima pars, vr̄ gl.malè loqui, dum vult hic ius ciuile largè poni pro omni iure ciuili prætorio & naturali, quum ius ciuile & naturale ſpeciale diſtinguantur. inſtitu.de iure naturali gen. & ciui. nec in legibus ſequentib' de iure naturali mentio fit, & quamuis fieret, non ſequeretur concluſio glo.quum nigrum plerunque ſit rub. generalius vt traditur, in l.1.ff.ſi certum peta.

Ex lege prima de orig.iuris.

Quid ſit interpretatio.& de pluribus ſpeciebus interpretationum, num.4.cum ſeq.
Vrbis appellatione quid veniat.6.
De commentarijs vide in num.9.
Perfectum quid dicatur.17.
Vulnerans aliquem letaliter non poteſt de homicidio inquiri ante mortem dicti vulnerati.21.

Principium

Principium potiſſima pars rei, & an potius attendi debeat quàm medium & finis.23.& 20.cum ſequen.
Emolumentum quarti denarij compoſitionum quæ pro deli ctis cum principibus fiunt, an pertineat præſenti vel præterito tempore perpetrati delicti exiſtenti.30
De præfationibus & proœmijs, & quando cœptum pro perfecto habeatur.36.& 40.
Principium rei omittentes vel non intelligentes, materiam & rem ipſam intelligere non poſſunt.44.

1 QVemadmodum, † legis Epigramma te
ſtimoniū præſtat, ſuit hæc lex Caij ele
gantiſsimi iuriſc. inuentū, quē Cic.de
claris orato.maxime omnium nobiliū
literis grecis ſtuduiſſe dicit, & reliquis
rebus ornatum elegantemq; fuiſſe, ꝙ
ex re ipſa ſuaderi poteſt, lex. n. eſt cō-
cinna, philoſophica & greco ornata adagio. Vel ſortaſſe
melius dicas Caium Iubentium diſcipulū Q. Mutij, de
quo in §. Mutij auditores.l.ſequentis bic referri, aut for-
te melius fuiſſe hūc Caium Caſsium Lūginum, ex filia
Tuberonis natum, quæ fuit neptis ſerui Sulpitij.qui tan
tæ auctoritatis in populo fuit, vt Tyb.Cęſari in ſuſpitio-
nē venerit, ob idq; de Ciuitate ab eo expulſus in Sardiniā
donec per Veſpaſianum reuocatus fuit, vt narratur circa
finem.l.ſequentis.ſcribitur per C.& profertur per.g.teſte
Seruio grammatico, dictioq; eſt trium ſyllabarum. Mar
tialis.Et mains quam ter Caius eſſe tuus. Intentio legi-
ſlatoris eſt antiquū ius interpretari, corrigere, declarare,
& abbreuiare, ideò neceſſarium dicit inchoare ab initijs
Vrbis Romanę quomodo vſq; ad hanc compoſitionem
proceſſerit in conditione iurium, id eſſe neceſſarium tri-
bus rationibus probās. Ad hoc ſolet allegari hæc nota.
2 lex, quę procemium eſt ad ſequentē.† Exordia & præfa-
tiones multū ad oblectationem & audiētium vtilitatem
cōferunt. Diuiditur in tres partes principales, in prima
iuriſconſultus facturus legum vetuſtarū interpretationē,
quid prius facere propoſuerit exponit.in ſecunda tacitę
obiectioni occurrit.in tertia ſui propoſiti rationem aſſi-
gnat.ſecunda eſt ibi, non quia.tertia ibi, ſed ꝙ.Iterū ter-
tia pars principalis in quatuor ſubdiuidiĩ particulas.ĩ pri
ma rationē vt dictum eſt ſui propoſiti aſsignat, in ſecun
da corroborādo aliam rationem iungit.In tertia ꝑ locū
à ſimili & à maiori probat intētū, in quarta & vltima cō-
probat ꝑ locum ab effectu. Secunda particula tertiæ par
tis principalis eſt ibi, & certe, tertia ibi, deinde, quarta ibi
nanq; niſi.In tex.ibi, vetuſtarum legum, id eſt antiquarū
3 ſeu veterū, † ſed eo verbo vt elegantiori vſus eſt, ſicuti Li
uius in principio primæ decadis ibi, & vetuſti iure hoſpi
tij idē in præfatione, qui ſcribendi arte rudē vetuſtatem
ſuperaturos credunt.In eodem tex.ibi, interpretationē,
4 † quo vocabulo obſcura verbi ſeu ſenſus expoſitio ꝓprie
comprehēditur ſēm gloſam & Albe.compoſitio interpre
tis fit ex inter & pręs, qđ in vſu nō eſt, qđ tñ eū qui in re
aliqua agēda medius eſt ſignificat.tales.n. eorū animos
quibus dati ſunt ſciſcitantur vt illis inuicē exponāt, ideò
factum eſt vt interpres ꝓ eo accipiaĩ qui obſcura expo-
nit, & ideò dicit Bal.in l.3.C.de liber.præter.interpretem
eum dici qui verba exponit ad verū intellectū, prępon-
derata ratione, potiuſquā cortice verborum, ideò dictū
fuit, ꝙ interpretatio propriè eſt obſcura verbi ſeu ſenſus
5 expoſitio.Ex quo, † vtiliter hic in prima col.infert Albe.
ꝙ data aliquibus ſapientibus de populo ꝑ cōſilium ciui-
tatis aut principē poteſtate interpretādi ſtatuta, ſolū de-
clarare, non autem emendare poterunt, niſi etiam emen
dādi forte cōceſſa poteſtas.l.ſequen.in §.deinde exactis,
propterea cōſideranda eſſent verba poteſtatis datæ.verū-
tamen hic interpretatio largius ponitur pro correctione,
arctatione, & prorogatione, vt hic ꝑ glo.2.quam elegan
tē prædicauit Barba.in c.primo col. pen.de po.præl.ſed
habet cōſociam in le.prima.§.qui operas.ff.ad tertul.ibi

plura iura ꝓ comprobatione citanĩ. ſequitur Dec. in c.
cū veniſſent col.1.de iudi.Aquen. in l.Gallus in §.ꝙ ſi is
col.1.ff.de liber.& poſthu.Has quatuor ſpecies interpre-
tationis eleganter attingit Bart.in repetitio. l. oīs populi
in 6.q.principali ſupra titu.prox.de qua materia plenè vi
deas Bar.in l.ab executore.ff. de appella.recip.Ioā.Andr.
in regula ꝓ poſſeſſore de regul.iur.ĩ mercuria.Bal.in l.4.
C.de liber.præter.Fely.in c.ſuper quæſtionū in princ. de
offi.delegat.Dec.in cap.cum veniſſent.col.1.de iudi.& la
tius in cap.1.de poſtu.prælato.In eo.text.ibi, vrbis initijs
6 † vrbs mœnia ipſa ſignificat. Virgil. Vrbs ātiqua fuit tyrij
tenuere coloni.dicta eſt ab vruo aratri curuatura ꝙ an-
tiqui religionis cauſa die auſpicato iunctis bobus ĩterio-
re aratro circū agebant ſulcum intra quē vrbē ædifica-
rent. Vergil.Apta dies legitur qua mœnia ſignet aratro.
7 † ciuitas vero habitatores & ciues ſignificat.l.ciuitas, ĩfra
ſi cer.pet. hinc populus qui ciuitatem omnē cōplectitur.
Confunduntur tñ prędicta, & alterum ꝓ altero ſępè ac-
cipi videas obuia ſunt omnibus id genus exempla, & ita
hic accipitur vrbs ꝓ ciuitate, continens ꝓ contento, vt
& alibi gl.in l.ſolent infra de offic. ꝓconſ.& legat.decla-
rat.n.intra iureſcōſultus pricipia ciuitatis, id eſt, quo mo
do à princ. habitatores ſe habuerint circa iura & magi-
8 ſtratus, In tex.ib.repetēdū exiſtimani,† id eſt, ĩchoādum
duxi.Cic.de oratore.repetā & nō ab incunabulis noſtræ
veteris pueriliſq; doctrinæ quendā ordinē præceptorū.
quæ ſit autem huiuſce verbi ſignificatio in iure, traditur
in rub.ſolu.matr. ff. ſi cer. pet.Exiſtimare eſt ex æſtima
tione ſtatuere & decernere, ideo exiſtimaui, id eſt, ſtatui,
& decreui, æſtimare autē eſt appreciare & taxare de qua
differētia ꝑ Laur.Val.in ſuis elegātijs.c.318.In tex.ibi, cō
9 mentarios, † dicunĩ à cōminiſcor ꝙ eſt recolo, in men-
temq; reduco. & omnes commentarij ſunt libri nō ecō
tra.vbi.n.res ſunt late diffuſeq; explicatę, & nō breuius
quā poterāt tractatę, libri tantū ſunt.nō cōmētarij, vnde
commentarij Cæſaris in quibus ad exequēdā hiſtoriam
alijs videĩ materiam ſubiecīſſe, vt ꝑ Val.c.202.elegan.vbi
latinè dici poſſe docet commētarius, & cōmentarium,
commentarij, & cōmentaria.In eo.tex.ibi illotis vt ita di
xerī manibus protinus materiā interpretationis tracta-
10 † re, hoc in loco illotis manibus ſignificat abruptè ꝓpo-
nere, rē ipſam protinus aggredi Imperatis adhuc audien
tium animis, vt ꝑ Budeū hic.locū hūc declarauerat Bapti
ſta pius in annota.178. dicens gręcorū eſſe adagium illo
11 tis pedibus ne ingrediaris, † ideò ꝙ hic dixit Caius illo-
tis manibus rarius inuenit, illud crebrius, illotis pedibus.
differētia tñ eſt, quia quū illotis pedibus; dicimus, verbū
pedibus conueniens eſt apponendum, vt illotis pedibus
ne ingrediaris, quum vero illotis manibus dicimus verbū
manibus conueniens eſt apponendum, vt verborum ſi-
gnificatio cum re conueniat, ideò iuriſcōſultus hic quū
mutet adagium græcū, verbum manibus cōueniens ap-
poſuit, dum ait materiā interpretationis tractare.In fine.
12 l.dum ait, † & quū ibi venerimus eius euidentiorem prę
ſtant intellectum.ratio recti & latini ſermonis exigit ad-
uerbiū ſignificās ad locū, vt nō ſemel ĩuenies apud Cic.
relatū ab Au. Gel. cap.7.lib.1.Ideò locum iſtum ſic reſti
tuas.& quum eo venerimus.& c.hoc modo loquiĩ Cęſar
ad finē primi libri de bello gallico in oratione ad Arioni
ſtum dum ait, ibi eo ventū eſt.ſic Liu.in 2.ab vrb.cōdi.
ibi addito intra veſtē ferro proficiſcitur, & quū eo venit
in confertiſsima turba. facit tex.l.ſequētis in §.poſt ori-
ginem, in verſiculo, & quū paluiſſet ibi.eo remp.perdu-
xerunt.& tex.in l.ſi quis ex ſignatoribus.ff.quemad.teſta
men. aperian.dum dicitur, eo mittant. Notandū eſt pri-
13 mo ex iſto tex.† rem exponentem antiquā, rectè facere
ab initijs & origine exordiri, inchoare, incipere rationes
in tex.videas ꝑ iureccōſultum poſitas, cōferuntq; in quin
to diceni not.ſic Liuius ſcripturus res geſtas pop.Ro.fa-
cturus inquit me operæ ꝑtiū ſim ſi à ꝓprimordio vrbis res
pop.Rom.ꝑſcripſerim, nec ſatis ſcio, nec ſi ſciam dicere
auſim,

auſim,inde id ſe facturum cõcludit, qđ & diuinė admo
dum executus ſuit,principijs. n. cognitis multò ſacilius
extrema intelligunt,ideò paulo longius exordium cã rei
14 demonſtrandæ petendũ eſt, † vt pro Aulo cluentio vult
15 Cice.Scđo no.ibi vrbis initijs, † ſub vocabulo vrbis Ro-
mam venire per excellentiã,facit quod de appel. iuris ci
uilis diximus ſ.in rub.ſi tamen de vrbe ſacra mentio fie-
ret Hieruſalem ſignificaret.gl.& Bal.in l.2. C. de nau.fe-
16 no. Tertio nota.ibi verboſos, † iurecõſultum abhorrere
verboſitatem,ad idem tex.not.in l.ampliorem.§. in refũ
tatorijs.C.de appel.& in l.Gallus.§.quidam rectè.cũ no.
ff.de lib.& poſth.& gl.l.ex ea.ỹ. de poſtulaud. quã ſingu.
facit Roma.in ſing.fol.45.col.4.ꝙ aduocati verboli pri-
uari pñt officio aduocationis, facit text.l.1.ỹ. ſi cert.pet.
ibi pauca de ſignificatione vocabuli referre.& in l 2.col.
9.verſ. ſed & ſi aliquid.C.de vet.iur.enu.vbi multo meliꝰ
eſt pauca idoneè effundere,q̃ multis inutilib.hoĩes ꝑgra
uari.q̃ importunum vitium ſit ſutilis loquacitas pulchrè
ponit Gel.in c.15.libri primi.Plin.2.in epiſtolis elegan-
ter ait,ſrequens mihi diſputatio eſt cum quodã docto &
perito cui nihil æquè in agendis vt breuitas placet,quam
cuſtodiendam eſſe confiteor,ſi cã permittat,alioqni prę-
uaricatio eſt tranſire dicẽda . præuaricatio eſt curſim &
bř attingere q̃ ſunt inculcanda,infigenda,repetenda , nã
pleriſq; longiori tractu vis quædam , & pondus accedit,
atq; corpori vt ferri,ſic oratio aĩo non ictu magis,q̃ mo-
ra imprimit. De quo latius per ipſum Plin. epiſtolarum
libr.1.epiſtola incip.frequens,&c.Quartò not. id perfe-
17 ctum dici,† quod ex omnib.ſuis partibus conſtat,quaſi
dicat illud eſt perfectum quod habet principium , me-
dium,& finem,& ſic qñ eſt totum,& aſſumit omnes par
tes,& ſic cui nihil addi põt perfectum dř.l. nihil vbi Bal.
not.C.de manu. vindic. idem Bald.in l.precibus.in prin.
verſi.2.quæro.C. de impub. & alijs ſubſti. dicit illud eſſe
perfectum quod non recipit nouam formã. Lactan. lib.
1.de ſalſa religione ait,id ſolidum exiſtimandũ eſt cui ni
hil decedere,id pfectum cui nihil poſſit accedere. Ariſt.
2.de Cœ.& Mun.pfectũ ait eſt cuiꝰ nihil eſt poſſibile ex-
tra accipere quæ ipſius ſunt.& 5. metha. ponens quotu-
plex ſit perfectum inter reliqua ait. dicitur ſecundo mo-
do perfectum ſecundum virtutem quod bene ſe habet,
non habens excedentiam ſecundum ſuum genus, vt per
fectus medicus, perfectus ſiſtulator quando ſecundum
ſpeciem propriæ virtutis in nullo deficiunt.

Nihil eſt tamen difficilius q̃ reperire quod ſit omni
ex parte in ſuo genere perfectum,teſte Cic.in lib.de ami
citia & Io.An.in c.maiores.§.ſed ad hoc de baptiſmo.&
Bal.in l.neq; leges ad fi.ỹ.de legi.q̃rens,cur non poſſit le
18 giſlator oĩa declarare, † rñdet eleganter hoc contingere
ex parte rei , quia res ſunt infinitæ & variæ ex parte nr̃a,
natura oĩs legiſlator eſt homo,& in natura mortali nihil
eſt perfectum,nec ſenſus, nec intellectus, vnde propter
noſtram imbecillitatem non poſſumus cuncta rimari.

Quum igitur ex principio & fine perfectum conſtet,
19 infertur ſm Bal.poſt Cic. † ꝙ ſi ſtatutum dicat poteſtas
condemnet homicidã in centũ,ſaluo ꝙ habeat arbitriũ
in homicidijs ſuo tpe perpetratis.& tpe.L. poteſtatis Ti
tius fuerit mortaliter vulneratus tpe D. ſucceſſorib. ob-
ijt,non põt homicida condemnari arbitrio.D. quia neu-
tro tpe,homicidiũ perpetratum eſt. nam vno tpe prin-
cipium accepit,alio finem,ſed condemnabitur ſolum in
centum,ſequitur hanc deciſionem tanquam elegantem
Alex.in l.damni infecti.in §.Sabini.in apoſt.ad Bart.ỹ.de
dam.infec.Sed videtur dicendum homicidium perpetra
tum tpe. L. poteſtatis quo mortale vulnus illatum fuit,
20 † mors.n.trahitur ad diem vulneris,& tunc cẽſetur vul-
neratus mortuus.l.quod ait lex cum glo. approbata ſup
verbo ſcribit.ỹ.ad l.Acqui.not.Bar.in d.§.Sabini.verſi.q-
ro quid ſi de vno menſe.Tenenda eſt nihilominus deci-
ſio Bal. ꝙ illo caſu homicida non poſſit condẽnari arbi-
trio. D. ſucceſſoris ex quo ſuo tpe perpetratum non eſt
homicidium,ſed tpe.L.prædeceſſoris perpetratum vt di
21 ximus cenſetur.Sed nunquid.L.poteſtas, † potuiſſet cõ-
tra Titium vulnerãtem procedere, & illum ſuo arbitrio
punire,ſi certum erat ex eo vulnere moriturum vulnera
tum,q̃ ſ.dicta ſunt de homicidio fictè ppetrato tpe vul-
neris letaliter illati,innuunt ꝙ ſic. Et tñ contrarium de-
terminat Bart.in d.§.Sabini.col. 2. pro quo facit,quia ꝙ
homicidium dicatur tũc perpetratum iſtud eſt fictè, &
in ſtatutis fictus caſus non attenditur.l.3.§. hæc verba.ỹ.
de neg.geſt.ergo,&c.Item ſm cõem vſum loquendi nõ
dř tunc factum homicidium à quo cõi loquendi vſu re-
22 cipiunt ſtatuta interpretationem,†vt ad ſaturitatem po
nit Fel.in proœ.decre.char.1.faciunt quæ ſcribit Iaſ.in l.
23 more Romano.In vlt.not.ỹ.de ſer.Quintò no.† ꝙ prin-
cipium cuiuſcunq; rei dř pars potentiſſima Ideó ſm gl.
dici ſolet.Dimidium ſacti qui bene cœpit habet.concur
rit Philo. polit. 5. volens principium dici dimidium to-
tius,& etiam in 1.Ethico.pluſquam dimidium totius vi
deri inquit principium,& per ipſum multa fieri manife-
ſta eorum q̃ ſequunt,& ignoratis principijs reliqua igno
24 rari neceſſe eſt,† & è contra cognitis principijs multo fa
cilius extrema intelliguntur. teſtis Cice. in oratione pro
Aulo cluentio vbi ait ppeà eſſe cã rei demõſtrandę exor
dium paulo longius petendum.hic dixit Bald.in l. vnica
in §.1.C.de cad.tollen.ꝙ maior eſt defectus fundamenti
25 q̃ medij vel finis, † nam principium & fundamẽtum dř
de eſſe principiati & ſuperinde ędificari,ſicuti pars dř de
eſſe totius,vt hac.l.ſequitur Soz.conſi.99.col.10.in 3.vol.
Hinc dicimus ꝙ errans in fundamento non conſentit,
ſecus ſi errat in his quæ veniunt in conſequentia,præha-
bito fundamento.l.regula in §.qui ignorauit. ỹ. de iuris
& fac.igno.Ita Alex.poſt Bald.in l.ſi per errorem.ỹ.de iu-
riſd.om.iud.hinc ẽt dicimus ꝙ finis trahitur ad princi-
pium.c.ab exordio.35.diſt.& l.ſi quis in prin. teſtamen-
ti.ỹ.de leg.3. pariter dicimus initium ſpectari.c. dudum
el 1.cum ibi no.de elec.tex.no.in l. clã poſſidere in prin.
vbi Iaſ.notat col.2.ff.de acq.poſſ.Dixit etiam Ioan. And.
ĩ regula ĩ obſcuris col.fi.de reg.iur.ĩ mercur.ꝙ principiũ
eſt nobilius ſuo fine,quod patet,quia principium põt eſ
ſe ſine fine,non è conuerſo vt ad ſenſum patet . & vt in-
quit Philoſ. Rheto. i. ſine principio ĩpoſſibile eſt aliquid
26 fieri aut eſſe.Ex quibus,† inſtruitur cupida legum iuuẽ-
tus,vt principijs & terminorum intelligentiæ operã det.
hinc dixit Bal.per illum tex.in l.1.ſ. tit. proxi. ꝙ qui vult
ſcire principiata dẽt prius ſcire principia, quæ ſunt tanq̃
portæ ꝑ quas ingrediendum eſt, & in quib.nemo debet
errare,quia paruus error in principio fit maximus in fi-
ne,de quo pulchrè Barb.in c.1.col. 4. vt lit.non conteſt.
hinc & Hieronymus ĩ epiſt.ãt poſt Hieron. primã cãm
victoriæ, eſſe cãm pro qua dicturus es diligenter diſcere.
27 Infertur,† pariter ex præmiſſis ſm Bal.ꝙ qui facit bonũ
princ.facit ẽt bonum finem, & qui male principiat ma-
le finit,ideò poteſtas terrarum in principio officij debẽt
bene regere,& doc.in principio ſtudij vtiliter, ſubtiliter
& fideliter legere.nos dicimus non male finire malè in-
choantem , ſed ꝙ difficile eſt vt bono peragant exitu, q̃
malo ſunt inchoata principio.c.principatus.& c.cũ Pau
lus prima q̃one 1.quamuis & à communiter accidenti-
bus arguendo poſſit procedere, quod dixit Bal. Hinc dř
in c.multi de pœn.diſt. 1.multi bene incipiunt qui in ma
lo vitam finiunt. Sed contra prædicta inſtari non in ele-
ganter,nec impertinenter poteſt, ꝙ immo principio fi-
28 nis ſit potentior , † ex quo actus integritas hř , & perfe-
ctio ac eſſe rei ſine quo ipſum principium nihil facit.l.ſi
is qui quadringenta.in §.ſed & ſi opus.ff.ad l.Fal. ſm Io.
An.in regula in obſcuris col.fin. de reg.iur.in mercu. ac-
cedat no.deciſio Bar.in q̃one incip. ſtatuto ciuitatis. vbi
concludit ꝙ ſtante ſtatuto ꝙ quicunque hoĩem interfe
cerit in ciuitate,vel territorio capite puniat & amiſſione
bonorũ.Item ꝙ quicunq; ordinauerit, vel tractauerit in
ciuitate vel territorio ꝙ aliquis interficiat , ſi maleficiũ
fuerit

fuerit ſubſecutum, eadem pœna puniatur, cõcludit q ſi
aliquis hominem interficere ĩ ciuitate tractauerit, quẽ
proprijs manibus inde extra territoriũ ĩterfecerit, pœna
prædicta nõ puniatur. quia ordinatio cauſa potẽtior nõ
eſt. ſed finis poti' attẽdi debet, corroboro quia finis cor
rigit principiũ l. ſtich' imò pamphilus. ſ. de manu. teſta.
& dicit Alex. ĩ l. j. col. 2. ſ. ſi cer. pe. q quãdo finis prĩcipio
cõtradicit ſtamus fini tanquã magis deliberato. Et licet
principium ſit laudabile quia medium & finẽ expectat
vt hic, finis tñ laudabilior, quia exitus acta pbat. l. exitus
vbi not. ff. de acqui. poſſ. nec qui inceperit ſed qui vſq; in
finem perſeuerauerit ſaluus erit. Mat. 10. cap. Item vt re-
ctum curſum dirigamus finẽ proponere oportet. veluti
nautę, quia antequã nauem ſoluãt atq; expeditam velis
& vento committant, cõſtituunt portum ad quẽ ſit na-
uigandũ, deinde ad curſum neceſſaria, & cõuenientia pa-
rant. cognito. n. fine determinant principia quæ tẽdant
ad ipſum. Et hoc eſt q philoſophi dicũt in omnibus agẽ-
dis finem eſſe principium, exordimur. n. à fine qui princi-
piorum dicitur exordiũ, hinc eſt q finis ſecũdum Iſido-
rũ plus honoris habet, ad q faciunt quæ mod. portugal.
ſcribũt in repe. l. Imperium col. 3. ſ. de iuriſ. om. iud. Pro
29 reſolutione præmiſſorũ dicere potes, † q reſpectu mate
rię & proceſſus ac cõſiderata parte prĩcipiũ dicitur pars
potentiſſima, ſed cõſiderato, toto finis dicit potentior
quia cõprehẽdit principium & medium. l. pe. C. ad ſylla.

Item ĩ his quæ certam habent formam finis dr̃ poten-
tior, quum nihil cẽſeatur actum antequã actus formam
habeat, ita ĩtelligitur. §. ſed & ſi opus & l. iubemus. in §.
ſed, & ſi quis. ff. ad exhiben. & pariter ĩ his q̃ ſunt ſcientiæ
noſtræ, nihil dicitur actum quum aliquid ſupereſt agẽ-
dum: ne ſcientia remaneat incerta ſecũdum Cyn. & a-
lios in d. l. pen. quam pro cõtraria hic citauit gl. cui mo-
do prædicto ibi reſpõ. doc. Nũquid autẽ ſpectari debeat
initium, mediũ, vel finis, materia ẽ brocardica, † nec cer
30 ta dari poteſt doctrina vel regula, ſed ſecũdum ſubiectã
materiam, procedendum eſt ſecundum Abb. in c. dudũ
el 1. col. 4. de elec. ideò recurras ad Pet. de Anch. in cõſi.
4. 28. 101. 230. Alber. hic tres determinãtem quæſtiones.
Abb. loco præal. Alex. cõſi. 24. col. 5. cum ſeq. in 2. vol. &
in conſi. 75. col. fi. in 3. vol. Barb. in c. literis col. 2. & fi. de
reſcr. & conſi. 26. in 1. vol. Fel. in. ca. quoniã frequenter. in
§. porro in prin. vltimæ col. extra vt lit. nõ conteſt. & ĩ c.
examinata col. 4. de iudi. Sozi cõſi. 70. col. fi. in 4. vol. Iaſ. in
l. clam poſſidere in prin. in 2. col. ſ. de acqui. poſſ. & in l.
more cũ l. ſeq. in vlt. not. infra de iur. om. iud. Dec. in d. c.
eccleſia col. 20. & ſeq. & in l. cũ quid col. 4. ſ. ſi cer. pe. Cur.
in trac. feu. in 3. parte col. 1. L. ã. Dec. ĩ l. hæres abſens in §.
apud labeonem. ſ. de iud. Are. ĩ c. quia. 5. col. fi. de iud. Ioã.
And. in regula. qui prior in mercur. & Fel. in cõſ. 51. 52.
& 71. & Alb. de roſa. in tract. ſtatu. in 4. parte quæſtione
78. & in dictionario in verbo argumẽt. à veritate princi-
pij vbi ponit not. doctrina. quãdo attendi debeat princi-
pium, vel finis. Et ex dictis, relatiſq; p Soz. in conſi. præal.
70. col fi. & Dec. 654. colligit deciſio not. quæſtionis. De
emolumento quarti denarij compoſitionum quæ cum
principibus fiũt pro gratia & remiſſione quę conceditur
ob delictũ perpetratum. an tale commodũ; & emolumẽ
tum pertineat officialibus exiſtẽtibus tempore ꝑpetrati
delicti, aut exiſtenti tempore factæ compoſitionis. quum.
n. primo officiali ſit ius quæſitum, tale emolumẽtum illi
debitũ eſt, vt etiã p Bal. ĩ l. fi. circa fi. ſ. de iur om. iud. Dec.
in auct. ſi quis in aliquo ĩ 3. not. C. de eden. & in cõſi. 452.
aliud tñ ſentit Imol. in l. diuortio in §. ſi vir in fundo cir-
ca fin. ſ. ſol. mat. In qua materia quarti denarij aliam not.
deciſionem ponit Iac. de S. Geor. in tract. feu. in verbo de
31 Caſtro col. 2. Eſt autẽ principium, † (ſecũdum Bal. hic),
in rebus in tempore inſtãs, in factis motus. quũ inchoant.
l. ſi pecuniam. ſ. de condit. ob cauſam, medium punctus
ęqualiter diſtans à principio & fine. Vel dicas principiũ
capere tertiam partem operis vel tẽporis, medium aliã
tertiam partem. finem aliam tertiã. ſicuti dies qui eſt ma
ne, meridies & ſerũ, & ſic æqua ſit diuiſio, ſed in iudicijs
ad probationes vſq; principiũ eſt. ibi mediũ, finis in ſen-
tentia. hoc totum dicitur iudiciũ, finis ergo dicitur ꝓ-
portionabiliter ad principiũ, & prout finis eſt poſtrema
ꝑfectio rei. l. 1. ff. de reg. iur. ſequitur hanc theoricã Aquen.
in l. vnica in princ. in 1. col. ſ. ſi quis ius dicen. nõ obtẽ. ali-
ter declarat Bart. in l. 2. ff. de furt. & pulchrã deciſionem
ad hoc ponit Pet. de Anch. cõſ. 99. egregie, & capiunt pre-
fati ſcribentes principium nõ pro tertia parte ſed ſtrictè
32 magis. Principium autẽ vniuerſorum, † eſt ſancta trini-
tas vnus Deus præter quod nullum aliud inueniri po-
teſt, Spe. in tit. de ſum. tri. in prin. nam vt in proœ. ſomnij
33 Scipionis Macrobi' ſcribit principij nulla eſt origo, † nã
ex principio oriũtur omnia, ipſum autem nulla alia ex re
naſci poteſt, nec. n. id eẽt principiũ quod gigneretur aliun
34 de. Sexto not. ibi nephas, † arduum factum exponẽdum
nõ eſſe niſi præmiſſo aliquaſi proœmio, in quo lex præſens
(Bal. iudices) aduocãtes in foro & orãtes in vulgo inſtruit.
q & ſeruarunt Cic. in orationibus, & Liuius in princ. cu-
35 iuſlibet decadis. Septimo not. illotis manibus, † ad mẽſam
non eſſe accedendum ſecũdum Bald. facit quod Mat. 15.
c. ſcribitur, diſcipuli tui tranſgrediũtur traditiones ſenio
rum, nõ. n. lauãt manus ſuas quum panem manducant, ſu
bijcitur ibi Saluatoris reſpon. nõ lotis manibus manduca-
re nõ coinquinat hominem. noluit tñ p hoc dicere illotis
manibus eſſe comedendũ, ſed q hoc facere animam nõ
36 coinquinat. Vltimò no. ibi hæ præfationes, † proœmia bo
na eſſe & vtilia. imò cauſam finalem diſpoſitionis probãt,
tex. melior de iure in l. fi. ibi Bart. ff. de hære. inſtitué. infini
ta accumulat, Barb. conſi. 10. col. pe. in 1. volu. & in proœ.
clem. col. 3. ad hoc quod præfatio in l. ſtatuto, cõtractu, vel
ſententia cauſam potiſſimã & finalem ſemper denotet, &
ex præfatione intẽtio ambigua declaratur. Ang. ĩ conſi. 90.
cum lis col. 2. ideo dixit Fel. in c. cum cõtingit. col. 1. de fi-
de inſtr. ſemper eſſe aduertendum ad ipſum proœ. ex quo
plurimum arguitur intẽtio diſpoſitionis, quam cõcluſio,
limita quando caſus in ſtatuto deciſio, non poſſent con-
trahi ſub ratione proœmiali. hic. n. proœ. cauſam ĩpulſiuã
denotaret vt poſt Bal. hic tradit Iaſ. in conſi. 1. col. 5. & pen.
37 lib. 2. Ex quibus ad no. quæſtionẽ inferri poteſt, † ingreſ-
ſurus quiſpiam religionem donatione ĩter viuos bona ſua
in quendã contulit proœ. inſtrumenti ſic ſonante P. ingreſ-
ſurus religionem ordinis minorum puta volẽs de ſuis for-
tunis diſponere, purè & irreuocabiliter ea tali donauit. Po-
ne q nõ ingrediatur, vel q exeat non facta profeſſione, an
donatio habebit firmitatem per prędicta, cõclude q non,
quãdo quidem vt proœ. indicat, ex quo finalis cauſa colli-
gitur eo prætextu facta ſit, quia religionem ingredi inten-
debat, ceſſante igitur cauſa finali ceſſabit diſpo. Et Iaſo. in
conſi. 103. alias. 104. col. 2. lib. 2. & Cur. iun. conſi. 141. col.
3. & ita conſuluit Soci. in conſ. 183. eleganter ſunt omnia
diſcuſſa. in 2. volu. & Deci. cõſ. 86. col. 4. Reſtringe prędi-
cta de proœ. dante intelligentiam diſpoſitioni non pro-
cedere, quando proœmium per diſpoſitionem, reſtringi-
tur vt in pulchro caſu cõſuluit Bar. ĩ cõſi. 16. col. 4. verſic.
nec obſt. quum dicit in 1. vol. nã quando diſpõ. eſt clara
& ſpecifica, nõ recipit intellectum neq; reſtrictionẽ à ra-
tione in proœ. adducta Soz. eleganter in cõſi. 24. in 4. vol.
Gl. ſuper verbo neceſſario exponens. i. vtiliter approbatur
38 p doct. faciunt multa q̃ adducit Aquen. in l. 1. in prin. in
3. col. ſ. tit. primo, q ſecundum ſubiectã materiam verba
neceſſitatem ſonantia, vtilitatem quandoq; poteſtatẽ ſi-
gnificant, Philo. 5. metha. docẽs neceſſarium exponit tri-
pliciter aut ſecundo modo dicit neceſſarium ſine quo bo
num non contingit eſſe aut fieri, vt infirmum bibere me-
dicinam vt nõ laboret, ſed quo ad text. noſtrum For. Car.
in l. 1. col. 5. ſ. tit. 1. & in l. gallus in princ. col. 16. ſ. de libe. &
poſth. hanc expoſitionẽ improbat à proprietate verbi non
recedens, quod neceſſitatem importat & demonſtrat ex
mẽte iuriſconſulti hic & in prin. l. ſequẽti in verbo neceſ-

39 fariũ talis.n.repetitio,† eam eſſe mentẽ repetentis de-
clarat,quam verba exponunt gl.in cle.de iur. pa. I tẽ quia
Caius hic originẽ pro parte & prin.iuris reputat in verſi.
ſed ꝙ in oĩbus ſi eſt principium & potiſſima pars totius.
ad cognitionẽ eius rei, neceſſe eſt principiũ cognoſcere,
quia totum cognoſci non põt, ſi partes maxime potiſſi-
mæ non cognoſcant.l.eg.ꝗ de tota.ꝗ. de rei vend. Rectè
igitur interpretari volens de origine dicat neceſſe eſt.pſe
ctũ.n.nõ eſſet cuius pars maxima principiũ deeſſet. facit
gl.ſequens ſuper verb.euiden.Glo.in verb. conſtaret pri-
mo alle.concor.ſecundo dupliciter opponit,& nõ ſoluit.
ſecunda ibi,arg.cõtra primum contrariũ. §. pfeciſſe, de-
40 clara melius q̃ faciat Alb.ſic, † perfeciſſe is vt ædificium
quia ita cõſumauit vt in vſu eſſe poſſit,licet deſint aliqua
vt ibi dicit Accu. ergo perfectum dr̃ ē ꝙ non conſtet ex
omnib.ſuis partib.contra text. nr̃m rñde ꝙ verbum vr̃ fi-
ctionem importans.l. 3. in §.deieciſſe vr̃.ꝗ. de vi, & vi ar.
tollit difficultatem quaſi innuat text. non dici abſolutè,
& ſimpliciter perfectum ædificium quum aliquid deeſt,
ſed haberi pro perfecto qñ ſic conſumatum eſt vt in vſu
eſſe poſſit.Similiter ſolui põt cõtrarium.l.in vſucapione.
in gl.alleg. vbi vſucapio pro perfecta hr̃, licet aliquid de
vltimo die deſit, quia ibi etiã non dr̃ ꝙ perfecta ſit, ſed
ꝙ hr̃ ac repletur quod deeſt. Bart. ibi rationem aſſignat
de quam iteria an ceptum pro perfecto habeatur & cõ-
41 pleto,† ample tradit.Barba.in c.iurauit,col.14.cum ſeq.
de prob.in clem.literas char.pen.de reſcrip. & conſi. vlt.
in 2.dubio in 4.vol.Glo.ſuper verbo deinde,opponit cõ-
tra rõnem tex.quia exemplis indicandum non eſt. l. ne-
42 mo. C.de ſenten. & interlo. oĩum iudicum, † rñde ſm
Bal.ibi ꝙ immo exempla bona & fructũ ferentia ſequen
da ſunt,vtq; hic ait Alo. bonis exemplis vtendum eſt.vt ĩ
l.1.§.caſum.ꝗ.de poſtul.& de manu.vin.l.an manumitte
re.hinc Liu. in præfatione primæ decadis, hoc illud eſt
præcipuè in cognitione rerum ſalubre ac frugiferũ, oĩs
te exempli documenta in illuſtri poſita monumento in-
tueri,vnde tibi tuæq; reip.quod immittere capias,inde fę
dum inceptum, fędum exitu quod vites. Vel quantũ ad
illam.l.dic ꝙ loquitur in ſententijs definitiuis,in quibus
non eſt vtendum exemplis ſed legib. ſecus in moralibus
obſeruantijs,vt C.de emen.propin.l.1.l.mure.ꝗ. de iuriſ.
43 om.iud.& l.pen.ad fi.ſ.tit.1. † qñ.ſ.rectè incedunt, & le-
gibus nõ aduerſantur,alias ſecus.c.diuturni in fi.12.diſt.
& tex.no.in auc.vt nulli iudi.in §.1.Glo. in verbo euidẽ-
44 tiorem notanter vult,† omittendo principium alicuius
caſus non poſſe poſtmodũ perfectè caſum intelligere. fa
ciunt quæ in 5.no.diximus & ĩ gl.neceſſario. quod ſcho-
laribus ſit documentum vt principijs lectionum inter-
ſint alias materias male intelligent.

Ex principio legis ij.

De Pompo.& principijs vrbis quædam.num.1.& 2.
De verbo proceſſus & manu regia plura.5.& ſeq.
Populus nouus n n habet.l.nec conſuetudinem.11.
De curia & l.curiata 17.& 25.cum ſequen.
Poſteà internallum donat.22.
Quid ſit Ciuitas 24.
Regiæ leges quæ fuerint.28.
De ſepra ſalys Demarato Corinthio & prætextato hiſtoria,
num.29.cum ſeq.
Ordo laudabilis.35.

1 POmponius, vt † vocabuli Etymologia
innuit,omnium iuriſconſultorum Põ-
pa elegantiſſimæ ſingu. & diuinæ huiuſ
ce ſecundæ legis, vt epigramma teſtificã
tur auctor fuiſſe deprehẽditur.Arbitra-
tus quique ſum hunc fuiſſe M. Pompo-
nium Atticum Romanum ciuem præclarũ, qui multis
perturbationib.Romæ ingruentibus tyrannis.ſ. atq; ſyllã-
nis idoneum tp̃s ratus ſtudijs obſequendi ſuis, Athenas
ſe contulit.vbi literis græcis & bonis morib.inuigilãs,do
ctrina pſtantiſſimus euaſit. Et non ſolũ Attici cognomẽ
ab Athenis deportauit,ſed humanitatem & prudentiam
vt in Catone majore ad eum ſcribit Cic.in quam opinio-
nẽ trahebant me verba q̃dam Cor. nepotis in vita Pópo.
dũ ait moris ẽt maiorum ſummus imitator fuit, antiqui
tatiſq; amator,quã adeò diligenter habuit cognitam, vt
eam totam in eo volumine expoſuerit, quo magiſtratus
ornauit.Nunc à prædicta opin.recedimus, nam hic Põ-
po.Iurecõſultus longe poſterior fuit.Floruit.n.ſub Alex.
Seuero. 21. Imperatore ab Auguſto, diſcipulus ſplendi-
diſſi.Papiniani.& Alex. Imperatoris familiaris & ſocius,
teſtis Lãpr.in Alex.Seuero ad finem, Ex quo conſtat Põ-
po.atticum longo tp̃is interuallo nr̃m præceſſiſſe,quum
Syllæ tp̃ibus fuerit,longã ſatis vixit vitam nr̃ Pom.Nam
ipſe ait in l.apud Iul.ff.de fideic.liber. Ego diſcendi cupi-
ditate,quam ſolam viuendi rõnem optimam,in 8.& 70.
Annum ætatis duxi, memor ſum eius ſnĩæ quam dixiſſe
fertur Iulianus,& ſi alterum pedem in ſepulchro haberẽ,
adhuc quidem addiſcere vellem.Et licet chriſtianus non
fuerit,vixit tñ circiter annum ſalutiferi partus.228. vt ex
Euſebio Cęſarienſi & alijs hiſtoricis colligimus.Ex Fene
ſtella tñ vt quandoq; dixit elegans Zaſius tota ferè huius
tex.ſeries deſumpta eſt,vt ſcripta indicant,quippe Fene-
ſtella Cæſaris Tyberij principatu longe ante Pomp.vita
functus eſt.vt ſcribit Plin.libr.33. veruntamen qđ vulgo
circunfertur,non arbitrantur docti Feneſtellę opus eſſe.
Pro ĩtelligẽtia.l.& materiæ & ſi vulgata ſit hiſtoria, ſcias,
2 † qđ capta Troia Aeneas domo profugus ducentib.ſatis
in agrũ laurentẽ venit,vbi accepta Lauinia Latini Regis
filia in vxorẽ, Turno & Mezentio ethruſcorũ rege ſupe-
ratis,reb.& regno latini potitus eſt, reliquitq; Aſcaniũ fi
liũ qui Albã longã ædificauit.Poſt Aſcaniũ & alios mul-
tos reges ab eo deſcendentes regnauit Proca Albanorũ
rex,qui duos habuit filios Amuliũ & Numitorẽ quib. re
gnum annuis vicibus habendum reliquit, vt alternis Im
perarent,At Amulius fratri regnum non dedit, ſed eum
expulit, eius ſtirpẽ virilem interemit,& filiæ Rheæ ſiluię
ꝑ ſpeciem honoris quum eã veſtalem legiſſet ꝑpetua vir-
ginitate ſpem patruo ademit, quę à Marte cõpreſſa Ro-
mulum & Remum edidit.Amulius ſacerdotẽ victam in
cuſtodiam dat,pueros in profluẽtem Tyberim mitti iu
bet quos aqua in ſicco forte quadã diuinitus reliquit,ad
vagitum lupa accurrit,eoſq; huberib.ſuis aluit,mox Fau
ſtulus paſtor regij pecoris eos inuenit, educandoſq; Ac-
cæ Laurentiæ coniugi ſuæ dedit, ita geniti atq; educati,
quũ primũ adoleuit ætas, Amuliũ obtrũcant & auo ſuo
Numitori regnũ reſtituunt, ipſi adunatis paſtorib. vrbẽ
cõdiderũt,quã Romulus augurio victor, qđ duodecim,
Remus ſex vultures viderat Romã à noĩe ipſius condito
ris appellauit.Et Remus in illa altercatione,vel quia po-
ſtea muros tranſcenderat.vt infra de rerum diuiſione in
l.fi.dr̃,occiſus fertur.Hanc hiſtoriam latius deſcribit Li-
uius in primo vrbis conditæ. latiſſimè Sabellicus libr. 2.
æneadis ſcđæ. Incidit vrbis condõ in annum terniũ ſepti-
mæ olympiadis,vt Dionyſius ſcribit,Euſebius Cęſarienſis
idem tp̃s obſeruat, ꝙ ſi rectè ab his tp̃a colliguntur, fuit
annus ille quo Roma condita eſt quater milleſimus à
mundi origine quadrigenteſimus atq; vnde quinquage-
ſimus.Ab Ilij excidio vt Dionyſius ſcribit tricenteſimus
ac vndetrigeſimus, ante Chriſti aduentũ ſeptingenteſi-
mus quinquageſimus ſecundus in quam ſnĩam concur-
rit Sabellicus præalle.Alijs ẽt noĩbus eam vrbem nuncu-
patam fuiſſe tradit Politianus epiſtola ſecunda,complu-
reſq; eius laudabiles titulos, referente Accurſio videbis ĩ
3 auct.vt ẽt Eccleſia Rom.in princ.Secut' gl.Accurſij, † di
uido hanc legem in tres partes principales quas particu-
latim, mẽbratimq; ad clariorem elucidationem legam.
Declarat hic in lumine ipſo Pompo. quo ab initio Ro-
magu-

ma gubernari cœperit,& quo iure popu.Ro.vſq; ad regũ
exactionẽ vſus fuerit.Nota in primis eſſe neceſſarium ar-
dua tractare volentem ab origine ordiri:cõcordat lex ſu-
perior.vbi dictum fuit.Et non tñ originem ſed.ẽt ꝓceſ-
ſum iureconſultus demonſtraturum ſe promittit. Et ſi
4 reipub.Rom.proceſſum cognoſcere carpendere ſ,† vltra
ſcripta Liuij in primo ab vrbe condita.videas Florũ quã-
tuor tpa eleganter in epithomis diſtinguentem.Et inci-
5 denter quia de proceſſu fit mentio,ſcias,† ꝓceſſum fun-
datum ſuper actu nullo,totum nullũ eſſe.Soz.conſ.99.in
ſecunda difficultate ĩ 3.vol.nec fructificat,nec ex eo ſnĩa
vlla valida ſequi põt.Are.in c.examinata ad finem primę
col.de iudi. quõ proceſſus productus probet̃ Alex. ponit
conſi.108.ad finem primæ col.& in prin.3.ibi & talis ꝓ-
6 ceſſus.5.vol.† An aũt per citationem inchoatus dicat̃ tra-
dit Alex.in rub.C.de in ius voc.& an de ipſo proceſſu di-
catur eſſe ſnĩa Barb.& alij in c.prudentiam de offi.deleg.
Deci.pulchra in cap.qm̃ contra in 2.not.de proba. Scdõ
7 not.ab initio ciuitatis, † pop. Rom. ſine certo iure, ſine
certa.l.agere inſtituiſſe, omniaq; manu regia gubernari,
& ſic ab initio nõ habuit legem, ſed regem,cuius manu,
i.arbitrio & poteſtate omnia gubernabãtur, id enim ma
nus hic ſignificat, quamuis & alijs multis modis capiat̃,
Bal.& Aquen.ad complures inferentes qõnes in l. manu-
miſſiones tit.præcedenti.Zaſius Bar.inquit ſignificare vi
deri in l.frater à fratre.ĵ.de cond.inde.ſine iudicio auſer-
ri manu regia potuiſſe,ſi quid deberetur,ꝙ minimè ipſe
admittit,quia ab initio ciuitatis vt Dionyſi⁹ libr.2.docet
ius litigantibus dictum fuit,licet non ea ſolemnitate,nõ
ex ſcripto vti poſt.ll.duodecim tabularum ſeruabat̃, po-
pulus Romanus quos patres elegerat iuſſit vt ſacra cura-
rent,& ius dicerent,non tñ negat controuerſias à princi-
pio ſæpenumero regijs iuſſib⁹ fuiſſe diremptas, ſed citra
violentiam.regi.n.æqua iubenti facilè parebatur,attamẽ
Ser.Tul.Rex ſanciuit publica tãtummodo regis arbitrio
priuata verò iudicia ſententijs expediri,vt lib. 3. Diony-
ſius docet. manus itaq; regia pro ea poteſtate regis acci-
pitur,qua celſitudo principis conſpicitur,quæ ẽt hodie ĩ
principibus pollet,nam & princeps ſola facti veritate in-
ſpecta ſine ordine iudiciario, ſeu quocunq; litigioſo ꝓ-
ceſſu ſemoto,parte tñ citata cognoſcit. Et nihil pl⁹ olim
potuit manus regia.nec contrarium voluit Bar. ſi bñ põ-
deretur in d.l.frater à fratre.col. 4. quẽ in determinatio-
ne illa de poteſtate patris & dñi in filiu & ſeruum ſequit̃
Dec.in l.1.col.4.& in l.Imperium col.5.ĵ.de iuriſd. omn.
8 iud. De hac manu regia, † per quam olim Iuſtitia admi-
niſtrabatur, & oĩa executioni mandabantur, antequam
eſſent proditæ actiones & inſtituta iudiciorum ſolẽnia,
latè ponunt Soz.& alij Mod.in rub.ff.de verb.obl. & For.
Gar.in repetitione.c.1.char.16.verſi. quo ad ſm de pact.
vbi aduers⁹ Soz.conat̃ defendere, ꝙ ex nudo pacto olim
manu regia adminiſtrabat̃ Iuſtitia, & pariter hodie, ſed
nimium torquetur,& ea cõis eſt ſcribentium ſnĩa, vt per
Soz.in dicta rub. col. 2. quam opin. ipſe pariter defendit
9 & probat in l.legem col.3.C.de pac.vbi,† ex nudo pacto
hodie officium iudicis competere aſſerit, vt olim manus
regia competebat. Et pariter poſſe adiri principem pro
obſeruantia nudi pacti,cui ſnĩæ ſubſcribit Iaſ.in l.iuriſg.
in §.ſed cum nulla.ff.de pact.& Lãcel.Galiaula no. repu
tans in d.rub.de verb.obl. colu.42.cum ſeq.in verſic.14.
concluſio,plerunq; tamen ſe dubitaſſe ait,& inde diſtin
guit, ꝙ ſi promiſſio eſſet facta ex abrupto & inconſide-
ratè, princeps poteſtate abſoluta contra legum diſpoſi-
tionẽ pro obſeruantia nudæ conuentionis vti non debe-
ret,alias ſecus, & ita procedat cõis concluſio doctorum
& ſequuntur quidam Moder.in l.legem.C. de pact.dicã
10 latius in l.2.C.de pact.inter emp.& vẽd.in 79.qõne.† Ha
bes itaque quid importet clauſula procedas manu regia,
cui illa alia æquipollet, procedas de iure & de facto, vt
pulchrè per Natan. in repe.cle.ſæpe.de verb. ſign. in §.1.
col.19. verſi. & ſi dicatur procedas de iure & de facto &
col.23.verſi.& ſi dicatur procedas manu regia. Apparet
11 ẽt ex hoc tex.ſm Bald.† populum de nouo creatum non
hẽe legem nec conſuetudinem,quę longam requirit ob-
ſeruantiam.l.de quibus. ĵ.de legi. niſi eſſet acceſſorius &
membrum alterius populi legem vel conſuetudinem ha-
bentis,vt eſt Caſtrum ſub ciuitate,nã lex capitis ad mem-
bra prorogatur quæ propriam legem non habent,& idẽ
de conſuetudine Fel.in c.Rodulphus.col.4.& 9. de reſcri-
ptis.Cor.conſi.151.in 3.vol. vbi etiam tractat quid ſi tale
Caſtrum ſtatutum habet contrarium ſtatuto ciuitatis
dominantis,de quo ẽt Soz. conſi.87.in 1.vol. & 80.in 4.
vol. vbi inuenies etiam ꝙ deficientib. ſtatutis loci ſubie-
cti potiuſquam ius cõe ſtatuta ciuitatis attenduntur.An
aũt & qñ populus regem ſibi poſſit eligere,ponunt Bald.
Ange. & Moderni in l. ex hoc iure.titulo præce. Sed hic
ſtatim & a fronte difficultates quædam inſurgunt.In pri
mis ſuperfluitas vr̃ in illis verbis ſine certa lege, ſine cer-
to iure,quum alterũ ſatis fuiſſet exprimere,Lauren. Val-
la in elegãtijs.c. 229. leges eſſe dicit alicuius principis vel
12 liberi populi. Iura magis generalia eſſe, † ſi quidẽ & ius
naturale gentium & ciuile eſt.inſti. de iure naturali gen-
tium & ciuili. quę declaratio nec ſoluit nodũ, nec ad ter
minos noſtros ꝓcedit.Etenim fuit ne pop.Rom.ab ini-
tio ſine iure naturali & gentium,qđ apud oẽs gentes pe-
req; cuſtoditur.l.oẽs populi titulo p̃cedenti. fatuum eſt
hercule hoc dicere. Poſſes ſolutionem colligere ex c.ius
generale cum ſeq.1.diſtin.cum ibi not. per Car. Ale. ius
enim gñale eſt lex,iuris pars & ſpecies, quæ ꝓpriè dr̃, qñ
eſt ſcripta à legendo.vt ibi per Car.in c.lex eſt. Erat ergo
popu.Rom.ab initio ſine lege ſcripta, & ſine iure nõ ſcri
pto,quod morib.conſtat, poſſet ẽt dici exaggerationem
eſſe verborũ & tex.exornationẽ, vt eſt apud Iuuenalẽ. Ve-
niet de plebe togata,Qui iuris nodos & legum enigmata
ſoluebat.ſubtilior & elegantior eſt tñ præcedens ſolutio.
Secunda difficultas,Romulus ab initio leges curiatas tu-
lit,vt hic ſtatim dr̃,ergo falſum eſt ꝙ eſſet ſine lege.facũ-
dus Zaſius ad id reſpexiſſe Pomp. dicit, qđ ab initio vel
frequẽtius vſu euenerat. licet enim leges curiatæ de qui-
bus mox dicetur à regibus ferrent̃, modicæ tñ erant, &
maximè ad ſacra ꝑtinentes,nulla erant iudiciorum cer-
ta legitimaúe,nec in priuatis ciuium actis, certa lege res
gerebatur,hoc eſt qđ ſine lege dicit,facit gl.ſuꝑ verbo ſi
lio in lege moribus.ĵ.de vulg. & ita ẽt eſſe accipiendũ qđ
Dionyſius ſcribit,Romanis ante leges duodecim tabula-
13 rum nullas certas leges ſed conſuetudines fuiſſe.† non
ſimpliciter videlicet ſed per frequentiã. Tu ſanius inte li
gẽdo tex.mde, eum minimè diſſidere ſi rectè ponderet̃,
leges.n.curiatas Romulus tulit,aucta poſtmodum ad ali
quem modum ciuitate,ita apertè cãtant verba Põponij,
ſicq; non ab initio conditæ vrbis,vt difficultatem excitã-
do minus rectè intellexit Zaſius. Tertia difficultas videt̃
fieri non potuiſſe ꝙ populo Romano à regib. guberna-
to,poſtea Romulus ſuperuenerit in trigintaq; curias, vt
hic ſubdit tex.diuiſerit,quum Romulus fuerit conditor
vrbis. Rñdet elegans Zaſius iuriſconſultũ non Romulo
ſed ſuperiorib.aſcripſiſſe vrbis conditionẽ,multa.n.vt ait
Halicar.libr.1.dubitatio de conſtõnis vrbis tpe, eiuſque
14 conditoribus fuit, † quibuſdam volentib. ſocios Aeneæ
eam ædificaſſe, alijs mulierem troianam incenſis nauib⁹
auctorem fuiſſe,nõnullis putantib. à filio Aeneæ Romo
Romam conditam,& quindecim ætatib. poſt à Romu-
lo eſſe inſtauratam. itaq; ſi Pomponius alterã ex his ſen-
tentijs ſecutus fuiſſet, res eſſet plana ꝙ Romulus inſtau-
raſſe non condidiſſe vrbẽ diceretur.Sed quia obſt.lex fin.
ĵ.de rerum diuiſione. & ea frequẽtior eſt fama & opinio
ꝙ Romulo auctore cõdita ſit vt ſ. in princ.l. dictum eſt.
Ideò aliter ipſe Zaſius ſoluit ꝙ verba illa ſequẽtia poſteà
aucta.&c.non à proxima ſed ad ſuperiora referri debent
vt ſit ſenſus, quũ pop. Ro. ab initio incerta lege viueret,
Romulũ poſteà trigita curias deſcripſiſſe, nec eſt talis re
latio ĩconueniẽs iuxta not. in l.ſi idẽ in §.fi. ĵ. de iur.om.
iud.

15 iud.Sed hercule, † quærit Zaſius nodum in ſirpo. nõ. n.
dicit tex.ꝙ pop.Rom.à regibus gubernato ſuperuenerit
Romulus vt ipſe oppoſitionẽ format,ſed ꝙ aucta ciuita
te quum ab initio manu regia oĩa gubernarent, Romu-
lus deſcripſit curias,legesq; tulit curiatas ,& ſic intelligẽ-
do tex.planè procedit & ſine difficultate vlla . Quartam
excitat Zaſius difficultatẽ, ſibijpſi videt tex.diſsidere,nã
ſi populus Ro.ab initio ſub manu regia gubernabat,nec
ſui erat arbitrij, quomodo hoc vel illud viuẽdi genus in-
ſtituere vel eligere poterat? qui.n. ſub manu alterius eſt,
is potius neceſsitate præmit quã ei inſtituendæ vitæ facul
16 tas pateat.Reſpõdet ꝙ Romulus,† vt auctor eſt Diony.
lib.2.condita iam vrbe popu.Ro. tres propoſuiſſe ſcribit
formas.regiam.ſ.itẽ paucorum,& porro popularẽ domi
nationem,eiſq; optionem reliquiſſe quã ex eis eligerent.
paratum.n vel imperare,vel eſſe ſub Imperio,qui guber-
nationẽ regiã elegerunt, vt quam dicerent ſibi optimam
videri quàm eis libertas & in alijs pararet Imperiũ iuriſ.
itaq; nõ ocioſe ſed ſignatè verbo ĩſtituẽdi.i.eligẽdi vſus
eſt,ꝙ antẽ dixit eos iure incerto viuere inſtituiſſe, accu-
ratè refert ad id quod ſtatim inſertur,oĩa.n.manu à regi
bus gubernata , ſatis incerta ſunt q̃ gubernantis arbitrio
explicant.Sed eſt hercule præſens difficultas exquiſita ni
mium,nã verba illa agere inſtituit, exponunt vt ꝑ Accu.
viuere ĩcipit,ꝑmittẽdo oĩa arbitrio Romuli gubernato-
ri,ſic itaq; minimè diſsidere tex. Tertiò not.ꝙ ad modũ
aliquem aucta poſteà ciuitate, Romulũ diuiſiſſe populũ
17 in triginta partes.† quas curias apellauit,eo ꝙ reipubli-
cè curã ꝑ ſententias earum partium expediebat, quibus
teſte Liu.in primo ab vrbe cõdita, noĩa dedere virgines
raptæ iuſſu Romuli , numerus tñ raptarũ maior triginta
18 fuit , † vt Liuius ſcribit , Dion. ſexcentas octaginta tres
raptas prodidit. Valerius autem quingẽtas & vigintiſeptẽ
adeò parũ inter ſe conueniunt hiſtorici.Contigit raptus
ille virginũ quarto menſe ab eo quo vrbs cõdi cœpta eſt,
vt Fabius ſcribit,ſed Dionyſi.teſte & quod verò ſimilius
eſt,nõ menſe,ſed anno cõditæ vrbis quarto, ſabinas ſpe-
ctaculo raptas memorię proditum eſt.formulã ꝑſcriptã
Romulum inſtiuiſſe diuiſa omni multitudine trifariã te
ſtis eſt Diony.ſingulisq; partibus,ſingulos duces ꝑfeciſſe
19 † tribusq; eas appellaſſe ab ipſa ſorte partione . Diuiſit
rurſus ipſas tribus in denas æquales partes, vocauitq; eas
curias quibus ſingulos duces ꝑfecit , ſubſecuta eſt & alia
curiarum diuiſio in decurias , vnde dicti decuriones qui
illis præfuerunt,vt latè ꝑ Sabellicũ lib.2.æneadis ſedę.Di
20 cta eſt igit vt tex. inquit curia à curo , † eo ꝙ reipublicæ
curã expediat.vnde Cardinales curiales dici pñt .eo ꝙ eo-
rũ cura & conſi. reſpublica expedit vt ꝑ tex.noſtrum di-
xit Oldradus conſi.211.ad propoſitũ in 3.col.nos ẽt cu-
riam pontificis,& curias Principium hodie dicimus.Ca-
pitur ẽt pro loco vbi reipublicæ negocia expediunt, &
multis alijs modis vt ꝑ Prępoſitum & alios in titu.de .c.
qui curia vẽdi.& in ca.1.& 2.diſtinctio.lib.1.curiales ali-
ter dictos ineptè & ridiculè ponit,de quo ẽt ꝑ Aret. cõ-
ſi. 15.& Guidonem Pap. q.451.vbi infert ad nota.quę-
ſtionem,Sũpta occaſione à ꝑdictis curijs & decurijs ele-
gans Zaſius , & ſi impertinẽtia iocunda tñ quædam decli
21 entibus effundit,† & Romulus (inquit)vt eſt apud Hali
car.lib.ſecundo vrb.cõditę,prouiſurus ne iniuria locuple
tũ in humiles vel viciſsim egenorum inuidia in potentes
diſcordiã pareret,plebeis permiſit,quem ſibi ex patricijs
patronum eligerent, hi clientes dicebant eratque ciuilis
illa coniũctio nihil aliud quam ſuſceptũ ꝓ pauperibus,
humilibusq; patrociniũ;habuiſſe hos legitima inſtituta.
quibus vltro & citro pręſtabãt,hi officia,illi benificia,nã
patroni ꝓ cliẽtibus ea facere q̃ patres ꝓ filijs,pecuniarũ
contractuumq; rationes explicabãt , cauſas pro iniuſtè
oppreſsis ſumpſere,omnẽq; eis gẽtẽ publicè & priuatim
exhibuere , ꝙ hodie Cardinales pro cõmendatis vel mo
naſterijs, vel eccleſijs facere tenẽtur.Ediuerſo cliẽtes pa-
tronis egẽtibus ad dotẽ filiarũ contribuere,captos vel ip

ſos vel ipſorũ liberos ab hoſtib.redimere. nexos à credi
torib.vel ære mulctatos liberare, eis adeſſe debebãt, nec
phas erat vel accuſare inuicem, vel teſtimoniũ aduerſus
ferre , nec porro cũ inimicis annumerari.Erantq; huiuſ
modi coniunctiones haud abſimiles ſanguinis neceſsitu
dini vſq; adeò vt clientes in officiorũ ordine affinibus ꝑ
ferent.magna eos laudis ornabat acceſsio,vt Gell.libr.5.
docet qui clientes habent quam plurimos,qui mos & ip
ſam Italiã peruagabatur. Nam Appius Claudius à quo Ap
piorum familia procedit à Sabinis Romam cũ quinque
millibus cliẽtum migraſſe tradit.vt eſt teſtis Valerius,ab
his patronorũ clientumq; inſtitutis, operas obſequia &
officia libertorum quorũ iure crebra fit mentio , radicẽ
ſumpſiſſe nõ eſt dubium. ad hanc veterem patronorũ in
clientes humanitatem reſpexiſſe videt iureconſultus in
l.4.in prin.ĩ.de his qui deiece.vel. effude.cum pręcedẽti-
bus vbi clientes libertis & hoſpitibus cõnumerat,licet gl.
& doc.ad hoc nõ aduertant. Nec porro Imperator ocio-
sè in l.nõ nonam in §.patroni. C.de iudi.clientes eos no
minat,quorũ patrocinium aduocati ſumerent, hoc ho-
neſto vocabulo ſignificare volẽs, qua humanitate,qua fi
de,qua obſeruantia clientibus aduocati obligarent,vtpo
te ꝙ eorũ negocia ex vetuſtis moribus affiniũ cauſis vt
diximus ſint prælata.hinc pulchrè Gel.lib.20.c.1. Hinc
clientẽ in fidem acceptum, cariorẽ haberi quam propin
quos.tuendumq; eſſe cõtra cognatos pop.Rom.cẽſuit.
neque peius vllũ facinus extimatũ eſt q̃ ſi probaret clien-
tẽ diriſui habitũ fuiſſe.facit tex.not.in §.fi.in tit.hic finit
lex Frid.vbi vaſallus tenet dominũ iuuare , & defendere
contra omnes, ẽt aſcendentes & deſcendẽtes ipſius vaſal
li , qui clientulus dicit in feu.de alienatio.feu. his conſe-
quens eſt verã eſſe ſentẽtiam doctorum qui ibi tenuere
vaſallos de iure Ro. emerſiſſe , licet ex vetuſtatis ignoran
tia ea aſſertio nõ probet , veritas tñ ꝓ ea eſt,vt ex pręedi
ctis colligit. Tractu tñ tẽporis quod omnia variat, clien-
tellarum nomẽ & virtus mutata ſunt,fatendumq; cõſue-
tudine & moribus multa etiam in vaſallis ſcḋm Zaſium
nouata & antiquata curiarum iura . videas ẽt Alber.in
dictionario ſuper verbo cliẽtulus vbi plura de his mẽtio
nem ſacientia cõgerit, licet antiquã vim clientelę igno-
22 rauerit,Quartò not.ꝙ dictio poſteà,† interuallum deno
tat,quia vt hic dicit diuiſio iſta in curias ꝑ Romulũ ex
interuallo facta fuit,id eſt,poſt quàm vrbs populoſa eſſe
cœpit.clariorẽ vide tex.in ſeq. verſi. poſteà ne diutius.gl.
vulgatã in le.pacta cõuenta in princ.ff.de contrahen.em
ptio.Alex.conſi.98.alias.99.ad fi. 1.col.in 4.vol. pulchrè
Bologni.in conſi.37.col.4. Barba.in cap.cũ M.ferrariẽ.
27.col.cũ ſeq.de cõſtitutio. Corſet.in ſingularib.in verſi.
poſteà.& Iaſ.in l.fructus.ff.ſoluto matrim. vbi plures de
terminat q̃ſtiones.Et quia de ciuitate noſtra.i.Romana
23 Pomp.hic in prin.meminit de iure ciuitatis Romanæ,†
& qui ciues Romani eſſent dicemus in verſic.fi.iſtius pri
mæ partis in 1.col.vbi inuenies magni olim fuiſſe ponde
ris & cõmodi ciuilitate Romana donari, adeo vt Claud.
peregrinos qui ciuilitatẽ Romanã vſurparãt ſecuri ꝑcuſ
24 ſerit,auctor Suet.Eſt autẽ ciuitas,† communio ſeu mul-
titudo ciuiũ gratia vitæ,vt q̃ maximè fieri poſsit optimè
Philoſo.2.& 7.Polit.q̃ certe vt elegans Zaſius ait non ex
quorũcunq; inhabitantiũ, ſed ex eorũ multitudine coa-
leſcit qui velut propriã ciuitatis partẽ referant , qui ſunt
ciues ſcḋm Philo.præallegat.ſerui inquilini, hoſpites item
& opifices, tabernarij & alij qui munerum ciuilium nõ
ſunt capaces,& quos Cicer. in oratione pro.L. Flacco.fe-
cem ciuitatis nominat, licet multi in ciuitate ſunt, popu
loſam quidem,nõ autẽ,magnam ciuitatem faciũt, vt ſcri
bit idẽ Philoſo. facit ſingularis text. in auctẽn.de q̃ſtore
colla.6.in prin.ibi ciuitas noſtra populoſa eſt turbis di-
uerſorum hominũ, quẽ tex.cõſueuit ſæpe allega.Bald.ꝙ
habens incolatũ ſeu domicilium in aliquo loco,licet ad-
uena ſit,non dicit forenſis ſed de populo, ꝙ ſeruit ad plu
res nota . quæſtiones vt per Alexan. conſi.42.colu.2.&
conſi.

conſi.75.col.2.in 5.vol.Soz.conſi.62.in 3.dubitatione in
1.vol.& conſ.86.col.fi.in 4.vol.Barb.conſi.63.col.2.in 4.
vol.& Seuer.in repe.l.cunctos populos.col.75.C.de ſumma trin.quæ ſit autem dr̃ia inter ciuitatem & vrbem diximus in l.præcedenti.Et an epiſcopatus ſit de eſſentia ciuitatis ponit Abba.in c.1.de priuileg.alij in l. Ciuitas.§.ſi
25 cer.pet.Quintò no.ibi leges curiatas tulit, † regem poſſe legem condere, nec mirum quum oẽs reges ſupremã in ſubditos habeant poteſtatem etiam ſi regnum ab alio teneant rege,vt diximus poſt Bal.in proœ. ff.orum. hinc dixit Bal.in l.exemplo in fi. C.de proba.ꝙ in regno ſuo rex eſt Imperator,ideò dicta ĩ Imperatore in l.pen.C.de donat.ĩter virum & vxorem,vt ibi auctor eſt Bal. in rege locum habẽt,de quo ẽt per Decium in rub.de conſtit. col.
26 2.Bologn. hic quadam in apoſtilla impreſſa curias nõ curiatas tam ineptè q̃ imperitè legendum aſſerit, † quum leges curiatas legendum ſit,i.quas curiatim ſeu per ſnĩas partium curiarum expediebat,vt ex Gel.c.27.lib.15. colligitur.conuocato enim populo per 30.curias leges olim ferebantur, quæ populi congregatio comitia curiata dicebant à coeundo quod populus coiret & viritim leges ferret.hoc eſt ꝙ iuriſc.ſupra dixerat reip. curam ꝑ ſnĩas partium expediri lege curiata, i. ſuffragijs populi per curias collecti,de quibus.ll. curiatis diximus aliqua in rub. ſ.eodem,& mentio eſt apud Sueton.in Augu. Cic.in epiſto.ad Lentulum.& in orationib.vbi leges populares eas
27 nominat.† Et veluti Pomp.ſubiungit etiam ſequẽtes tulerunt leges in antiquis codicibus dr̃ tulerunt & ſequẽtes reges,ſed parum refert, quia ſi nõ eſt verbum reges, ſubintelligitur in illo verbo ſequentes,ſ.reges,vt per Accurſium qui verò hi ſequentes reges fuerint, clarè patet ex Liuio lib.1.ab vrbe condita. Quæ aũt fuerint leges regię,
28 † à ſcribentib.non traditur.Sed Dion.Halicar.lib.2. inſtituta & leges Romuli, aliorumq; regum ſatis diligenter ſm Zaſium enarrat, ante omnia Romulus diuiſis cuiq; officijs, templorũ ipſe ſacrorumq; & legum cuſtodiam & principatum item & iniuriarum quæ maximæ eſſent retinuit. Senatui poteſtas erat decernendi quæ ex regno ad eum referrent.At verò leges ſciſcere, magiſtratus creare,bella decernere, ſuum plebis erat facere: magiſtratus gerere,ius dicere, ſolis patricijs permittebatur. Ples Romana duob. potiſſimè agricultura & militia exercebat. nec phas erat Romæ oriundo ſordidas exercere artes.Erat & lex Romuli ne proles necaret niſi eſſet mõſtruoſa, ne porro bello captæ vrbes euerterent ꝓhibuit. De Dijs immortalib.nõ niſi oprima & ſentire & loqui iuſſit, nec eis ſtupra,homicidia,aliaq; ex græca leuitate vitia opprobrari,eſt ẽt mulierib. lege Romuli (ꝑpeà ꝙ Sabinũ bellum ipſis auctorib.ſopitum fuerat) honos datus.nã ſtatutũ eſt vt mulieri deambulãti prior à viro locus concederetur, & ne quid turpe muliere aſtante vel impudicũ loqui liceret, neùe viri nudi ab vlla conſpicerent. Præterea & matri moniorũ rõnem haberi cenſuit, ſi quidem vxorem rerum oĩum ſociam eſſe cum marito,alterũ quoque alteri ab inteſtato morienti non extantib.liberis in totũ ſuccedere, eis autem extantib. vna cum liberis æqualem partẽ accipere conſtituit.Fuere & Numæ põpil.tertij regis nonnulla inſtituta,ſed maximè ad rem diuinã ꝑtinẽtia.nam deos ſine ſimulachris colere docuit. primum.n. principium mentem inuiſibilem & increatã eſſe cẽſuit, proinde in centum & ſexaginta annis in templis Romæ ſimulacrum corporeum nullum extitiſſe traditur, qđ & Euſebius in libris de Euangelica ꝑparatione,ex ſententia Clementis teſtatur,opinatus eã legem ex Moyſis præceptis emerſiſſe. Porro & collegium Fecialium conſtituit, quorum officium erat cuſtodire ne alicui cõfederatæ vrbi bellum à Romanis iniuſtum inferretur, qđ ſi forte ab alijs fœdera violarentur repetere res, & ſi non redderent bellum decernere. Ibat enim ad fœdifragã ciuitatem fecialis & admonitis,vt iuſta facerent,niſi paruiſſent, Dijs fęderum ſuperiorib.innocatis,bellum comminabat,modum, ordinẽ, verba & geſtus reperies apud Halicar.Li-
29 uium,Feneſ.& Plutarcum, † hinc emerſiſſe vſum repreſaliarum veriſimile putat Zaſius, vt non à conſuetudine nouitia,quod voluit Bar.ſed à vetuſtiſſimis Romanis legib. radicem ſumpſiſſe appareat, eo ſaluo ꝙ repreſaliarũ fœdum & barbarum vocabulum ciuitate Romana non ſit donatũ,licet à iuriſtis peculiare vſurpet & ita vulgus nominat.Sextò nota.Sex.Papirium fuiſſe illis tꝑibus quibus ſuperb.Demarati Corinthij fili⁹ fuit ex principalib.viris. aduerte quia L.Tarquin. cui ſuperbi cognomen facta ĩdiderunt,quia ſocerum ſepultura prohibuit, non Dema
30 rati Corinthij fuit filius,† ſed Tarquini Priſci.Demarat⁹ enim Corinthius domo profugus ob ſeditiones quum Tarquinijs Italię oppido forte cõſediſſet,vxore ibi ducta genuit Tarquinium priſcum qui primo Lucumo dicebat,inde L.Tarquinius priſcus dictus fuit quint⁹ Romarex Tarquinij ſuperbi: qui ſeptimus fuit rex vt Liuius in primo & quarto ab vrbe cõdi.ſcribit.Et Valer.Max.li.3. dr̃ his qui humili loco nati clari euaſerunt,malè ergo hic tex.dicit eum filium Tarquini priſci. Audet Budeus dicere Põp.in hoc hallucinatum, qđ in re tã propria fatuum eſt cogitare non dico aſſerere. Iõ dicendum eſt Tarquinium ſuperbum nepotẽ fuiſſe Demarati Cor. ex filio. ſ. Tarquinio Priſco vt diximus,ꝑpeà non ineptè Demarati Cor. filius nuncupat, quum filij appellatio ẽt nepotes cõprehendat.l.iuſta ĩterpretatione.& l. filij appellatione.
31 ff.de verb.ſign. † De quo articulo an & qñ filiorum appellatione veniãt nepotes,tradit in l.Gallus ĩ §.inſtitués. ff.de liber.& poſth.Soz in conſi.152.cum multis ſubſcripi.ſequentibus in 1.vol.& in locis vulgo cognitis.Corin-
32 thum verò Achaiæ oppidum & caput,† de quo hic ẽ mẽtio à Romanis deſtructum legimus,vt in Floro de Bello Achayco.& Oroſio lib.5. c.1. fuit Hercule iſte ſuperbus Demara.Cor.filius ex viris principalib.vt dicit Põp. ex regibus.n.vt dictum eſt fuit.In aliquib⁹ codicib.legitur ex principalibus iuris.de libr.6.Pap.intelligendo, is eñ fuit, de principalibus libris iuris eo tꝑe.præcedens intelligen-
33 tia melior & plus quadrat. † De papirio quædã dicem⁹. §.in verſ. Mutij auditores. Et facetam quandã hiſtoriam de Papirio ꝑtextato refert Gel.c.23. primi lib. Nã quum eſſet quidam mos Romæ Senatores cum filijs in curiam introire,tunc in ſenatu res maior quæpiam cõſultata, & eo ꝙ in diem poſterum prolata eſt placuit ne quis enunciaret priuſquam decreta eſſet.mr̃ Papirij pueri qui cum parente ſuo in curia fuerat percunctata eſt quidnam in ſenatu patres egiſſent,puer rñdit tacẽdum eſſe,neq; id dici liberè, mulier fit audiendi cupidior,ſecretum rei q̃rit igitur compreſſius violentiusq;. Tum puer matre vrgente lepidi, atq; feſtiui mendatij conſilium capit, actum in ſenatu dicit vtrum videretur vtilius exq́ue rep. eſſet,vnus ne vt duas vxores haberet, an vt vna apud duos nupta eſſet.hoc illa vt audiuit animus expaueſcit,domo trepidãs egreditur,ad cæteras matronas peruenit ad ſenatum poſtridie matrum caterua, lacrimantes atque obſecrantes orant,vna potius vt duob.nupta fieret q̃ vni duæ.Senatores ingredientes in curiam quæ illa mulierum intemperies & quid poſtulario illa vellet mirabantur, puer Papir.in medium curiæ progreſſus rem veluti fuerat denarrat,ſenatus admiratur pueri ingenium, conſultumq; facit vt poſt hac pueri cum parentib. ne introeant illo excepto.Inducit ẽt Bald.hunc textum in illis verbis qui fuit
34 illis tꝑibus ad qõnem de teſte dicẽte † tale quid factum tꝑe Vrbani Papæ vt probet. tempus enim probatur per accidentia in tempore quæ ſunt notiora.Septimò not.ex
35 fine iſtius princip. † laudari ordinem, ab eoq; & compoſitione fieri denominationẽ.nam lib. Papi. ius ciuile papirianum appellatur, non quia Papirius de ſuo quicquã adiecerit, ſed ꝙ leges regias in vnum contulit & ordinauit,nam ſine ordinis compoſitione nihil eſſet. teſtis Plato quem Bal. hic refert. & ſcire quid facias, neſcire verò quo ordine facias non eſt perfectæ cognitionis, teſte

Ambroſio,

Ambroſio, diximus poſt Bal. in rubr. proce. ſupra, hinc di
xit Aret. conſi. 67. col. 1. ſapientis eſſe ordinare, tócordat
Philoſophus 2. Metaph. & vbi non eſt ordo ibi cõfuſio.
glo. in auct. de hæredita. & falci. in §. inordinatum in ver-
bo confuſum, qñq; tñ, vt in extraordinarijs, ordinẽ non
ſeruare eſt ordo. cap. ad noſtram. el 3. de iureiurando. &
præcipuè quum de ſcandalo dubitatur ordo iuris nõ eſt
ſeruandus. Anch. pulchrè in conſi. 277. col. fi. ad hũc tex
quod dr̃ in l. 1. in §. oĩa enim noſtra. C. de veter. iur. enucl.
vbi qui non inſubtiliter factum emendat, laudabilior eſt
eo qui primus inuenit. De quo elegãter Lauren. Valla in
procem. 6. lib. elegantiarum. Laudibus igitur extollend'
fuit Papirius, qui regias leges ſparſas in vnum cõpoſuit,
de quibus legibus regijs retulimus aliquid in ſuperiori-
bus. declarat etiam Aretinus inſtit. de actionibus in prin
cipio in 2. colu. vt quod hic dr̃, de iure Papir. intelligatur
reſpectu cauſæ materialis immediatæ, non aũt reſpectu
cauſæ efficientis, vt ibi per eum. Poſtremò inducitur hic
text. per glo. & doctores, ad qõnes aliquas ad illam; præci
36 puè, † de colono appellante fundum dñi ſuum, rõne cu
culturæ, & ordinationis non erat, impropriè tñ illud eſt,
& non procederet in ſtatutis ſm Bal. de quo plenè Alex.
Iaſ. & alij in rub. ff. de noui. ope. nunciatio. vbi de hac glo.
ſcitum celebrant. Colligit etiã hic Alb. arg. pro adiuuan-
dis teſtibus, largo modo qui dicunt rem eſſe talis qui do
minus non eſt, ſed ſi res ius aliquid habet, facit gl. in c. 1.
in verſi. nec valet de poſtu. præla.

Ex verſic. exactis deinde regibus.

De exactione regum anni. 7.
Adrescere quid. ...
Abolito titu. regis an ſit abolitus vigor. l. 42.
De l. Longobarda. 45.
Pop. Rom. an poſſit expellere regem & nouum facere. 46.
Filij regis viuo patre reges appellari poſſunt. 5.

Sequitur verſic. exactis.

Hic videbis quo iure vſus ſit pop. Rom. annis 20. poſt
exactionem regum, cui regiã libidinem dediſſe cõm ex
37 libr. 1. Liuij ſatis apertè conſtat, † contingit anno vrbis.
244. ab vrbe. n. condi. ad liberatam regnatum eſt Romæ
annos. 244. teſtis Liu. In tex. ibi exactis, i. extra actis, & ex
38 pulſis. Plau. itaq; oẽs exegit foras. † In tex. ibi l. tribunitia,
i. per tribunum lata: tribunitium dr̃ quod ad tribunum
39 ſpectat, † Saluſ. poſtquam. C. pop. & M. Craſſo conſulib.
tribunitia poteſtas reſtituta eſt, vt Liui. non ſemel in 2.
ab vrbe cond. Nec intelligas de tribuno plebis, ſed de tri
buno celerum vti Brutus erat ſm Zaſium quod dubio
caret, hoc nanque tpe adhuc nõ erant tribuni plebis, qui
annis. 19. poſt creati fuerunt, vt videbis in verſic. deinde
quum eſſet in ciuitate. Lata eſt igitur hæc lex à tribuno
40 celerũ, in quo magiſtratu tum Brutus erat, † vt in §. ſeq.
dr̃, qui ſicuti eijciendi reges auctor fuit, ita leges regias
ſe auctore aboleri voluit, ne memoria veſtigiaq; regum
conſpicerẽtur, ita illos odit, & libertatis acer fuit cuſtos.
vt libro. 2. Liuius ſcribit. In tex. ibi exoleuerunt, i. ab vſu
41 remotæ fuerunt, † vt per Quintilianum lib. 5. & Liui. ſæ-
pe: eas autem potiſſimè leges aboleuiſſe credendum eſt,
quæ ad mores, ac ritus regios pertinerent. Cæterum ſi q.
ſi. diuina reſpicerent aut humana duraſſe veriſimile eſt,
ſm expolitum Zaſium. cuius contrarium arbitramur ve-
rius, quum potius veriſimile ſit oẽs leges regias abolitas
cum regibus, ne regum, vt diximus remanerent veſtigia,
nec per veriſimile ambulandum vr̃, quum text. dicat oẽs
leges regias exoleuiſſe. Item ibi iterumq; cœpit, ſicuti e-
nim ab initio ciuitatis, ita poſt exactionem regum popu
lus eatenus dr̃ incerto iure vſus fuiſſe, ꝙ frequentius cõ-
ſuetudine vteretur, faciunt quæ ſcripſimus ſupra in prin
cipio in ſecunda difficultate. Item ibi quam per legem
latam, in antiquis codicibus quam lege iacta ſcriptũ legi
tur, & rectius. Item ibi annis. 20. paſſus eſt, id eſt cõſenſit
admiſit approbauit, cur aũt tex. dicat prope annos. 20.
declarabitur in §. ſequ. in verſi. eiſdem temporibus ſuper
verbo exacto vbi glo hallucinatam inuenies.
42 Nota primò ſm Albericum & Bal. † ꝙ licet Impera-
tor ſit Imperio priuatus, vti Federicus fuit, tñ quas fecit
leges firmæ remanent, niſi per ſucceſſorẽ caſſentur, exole
uerunt enim leges regiæ, vt hic dr̃ lata l. tribunitia qua nõ
facta remanſiſſent regiæ. In oppoſitum vr̃ tex. in c. tranſla
to, de conſtitutio. vbi tranſlato ſacerdotio trãſfertur lex
43 ſacerdotij, Bal. ibi ſummat, † abolito titulo regis abolet
vigor, & titulus ſuæ legis, ideò leges Longobardorũ non
ſunt in vſu nec in cauſis allegandæ ſm Bal. quia ea gens,
& eius regnum eſt abolitum & ſublatũ, ac omnia ſimul
corruerunt. facit tex. l. tutelas, infra de capitis dimin. mu
tato nomine transfertur diſpoſitio in eo noĩe fundata. vt
pulchrè per Sozin. conſi. 223. colu. 2. in 1. vol. Non eſt ta-
men ab opinio. Bal. diſcedendum, vt tradit Barba. in d. c.
tranſlato col. 2. & 3. text. enim ibi dicit tranſlato ſacerdo
tio neceſſe eſt, vt legis tranſlatio fiat, ergo non legis corre
ctio, vt eſt text. in cap. inquiſitionis in principio ibi p Fe-
dericum olim Romanorum Imperatorem, tũc in deuo-
tione Romanæ eccleſiæ perſiſtentem. cum allegatis ibi
per Fely. col. 1. & Barb. conſi. 4. col. 6. in 1. vol. vbi ait ꝙ il-
lud dictum abolito titulo regis aboletur vigor ſuæ legis.
44 & nouus rex noua lex † intelligitur ſi mutetur, aliàs ſe-
cus. allegat text. infra in ver. nouiſſimè vbi licet pop. Ro-
ma. tranſtulerit omne regnum ſuum in principem, non
tñ fuerunt abolitæ nec ſublatæ leges, aut plebiſcita niſi
quatenus Cæſari placuit. Limita prædicta in legibus ty-
ranni, quia abolito eius titulo, aboletur & eius lex ipſo iu
re. l. decernimus cum gl. in verbo funditus. C. de ſacroſan.
45 eccle. vbi ſcribentes, & Alber. hic. † lex verò Lõgobardi
non poteſt allegari, quia non eſt inſerta in corpore iuris
vt per Barb. in d. c. tranſlato, col. 1. Sed aliter circa illam
legem diſtinguit Alex. in d. l. pro hærede. §. fin. col. vlt. ff.
de acqu. hæred. Secundò nota Bald. valere generalem ca-
46 ſationem legum, & ſtatutorum. † Sed videtur popu. Ro-
ma. iuridice illos reges expellere non potuiſſe. regem enĩ
& dominum ſuum, propter tyrannidem, & inſupporta-
bilem ſæuitiam populus expellere nequit. Bal. & Moder.
in l. ex hoc iure. char. prima ſupra titulo proximo. Reſpõ
de hoc non procedere in pop. Rom. qui liber erat, & le-
ge ſua non ligabat quin recedere liceret. l. ſi quis in prin.
teſta. ff. de leg. 3. adeò ꝙ poſt Imperij tranſlationem po-
47 tuiſſet olim Imperatorem priuare, † hodie ſecus, vt per
Bart. in l. fin. C. de legi. vbi text. noſtrum adduxit, notant
ſcribentes in l. non ambigitur, infra de legibus. & dicam
latius, infra in vlti. col. verſic. fin. illius primæ partis. Glo.
in verbo exactis, opponit contra tex. & dupliciter ſoluit,
videtur enim male Pompon. dicere exactis regibus nu-
mero plurali, quum vnus tãtum rex expulſus fuerit Tar-
quin. ſuperbus, ſcilicet & ita corrige glo. dicentem prin-
cipaliter, vt dicat pluraliter primam ſol. gl. exponentem
48 plurale pro ſingulari ſequitur Zaſius, † ad quod multa
ponit Alexan. conſi. 136. colum. 1. in quinto volum. Sozi.
conſi. 43. vol. 1. & Dec. conſi. 50. ad finem. Sed quia in du-
bio à proprietate verborum, non eſt recedendum. l. non
aliter. ff. de legat. 3. & de proprietate verborum plurali-
49 tas non verificatur in vno. † l. vbi numerus infra de teſti
bus. l. fin. ff. ad Trebel. ideò parum placet ſolutio prædi-
cta. Sequens ſolutio quod cenſeantur plures exacti quia
dictum fuit quòd nullus deinceps eſſet, quam etiam ſe-
quitur Zaſius propter auctoritatem Liuij in ſecundo ab
vrb. condit. dum ait Brutum iureiurando populum ade-
giſſe, neminem Romæ paſſuros regnare, reſpondiſſeque
populum legatis Porſenæ, qui pro Tarquinio reſti-
50 tuendo ad Romanos acceſſerant. † hoſtibus potiuſ-
quàm regibus, portas patefacere in animum indu-

xiſſe, ſed nec iſta ſolutio procedit, licet. n. fuerit decretũ
neminem deinceps Romæ regnare, plures expulſi non
dñr, quum priuatio habitum præſupponat. l. decem cum
ſimilibus. ff. de verb. obl. ſi ergo alij admiſſi pro regibus
non fuerunt quõ dici poſſunt expulſi? Aliter igitur dicas,
nam cum Superbo liberi ei⁹ exacti fuere, ideo Liuius ad
finem primi libri exacti inquit inde liberi regis, duo pa-
51 trem ſecuti ſunt, qui ẽt viuo patre † reges appellari põt.
glo. in c. fin. 24. q. one prima, hac ratione dicit poſteà Li-
uius lib. 2. factam fuiſſe poſteà coniurationem de accipiẽ
dis clam regibus in vrbem.

Sequitur verſiculus poſteà ne diutius.

Ex verſic poſteà ne diutius. l ij. ff de orig. iur.

Eburneum & eboreum differunt. nu. 52.
De legibus per Rom à græcis petitis hiſtoria. 55.
Facta per conſi pop. valent, licet ad conſi. iterum non reducantur. 59.
Ciuitatum fundamenta ſunt in legi. 61.
Scriptura inciſa in ligno, ære, vel lapide, quando dicatur pub. & probet. 64.
Publicatio legis, vel ſtatuti an ſit de ſubſtantia. 65.
Quæ publicæ proponuntur, ita clarè proponi debent, vt intelligi poſſint. 66.
Ab iniquitate legis vel ſtatuti poteſt appellari. 69.
De Hermodoro Epheſio in Italia exulante. 72.
Naturalis cauſa vel accidentalis quando ſufficiatur. 79.

Sequitur verſic. poſteà ne diutius.

Tractat hic Pomp. de legib. duodecim tabu. & earum
origine de quarum excellentia, & laudib. videnda ſunt q̃
diximus in rub. ſupra eodẽ. In tex. ibi in tabulis eburneis
præſcriptas pro roſtris cõpoſuerunt. in antiquis codicib.
52 eſt eboreis. † Eburneus ab ebure venit, ab ebore deducit
eboreus. in ſoluta oratione eboreus plerunq; ponit ſigni
ficans qđ eſt, ex ebore ſolido Quinti. lib. 5. quum in triũ-
pho Cæſaris eborea oppida eſſent tranſlata. in carmine
ponitur eburneus. Iuuen. & eburnea ſella. Ouidius Impu
beſq; genas, & eburnea colla decuſq;, quãuis Pomp. j. de
decẽ viris eburneis vtatur, immo aſt quidam volunt non
eburneis, ſed æneis tabulis impreſſas leges, pro roſtris po
53 ſitas. † id quod volunt Diony. libr. 10. Liui. tertio ab vrb.
cond. Plin. libr. 34. dum loquitur de iſtis tabulis æneis in
quib. conſtitutiones incidebantur. ſed & fœdera latino-
rum in colũnam æneam inciſa eſſe poſt roſtra, Cicero in
54 oratione pro Cor. Balbo meminit. Pro † roſtris expone,
i. ante roſtra, ſignata eſt figura loquendi ſic proſcenium
locus ante ſcenam, de roſtris infra dicetur. Circa petitio-
nem harum legum à græcis factam, & coniecutionẽ Ac-
curſius hic in inquirendis rerum antiquarum hiſtorijs
vere perparum exercitatus rem affert veritati, & hiſtoriæ
minimè conſentaneam de ſtulto diſputante cum legato
55 græcorum. † qui trinitatis myſterium fortuita geſticu-
latione ſignificaſſe dr̃, ſicq; iudicatos Romanos dignos
legib. qđ verè ſomnium, & fabulamẽtũ Accurſij eſt: quũ
cõſtet multis ante Chriſtianam religionẽ ſeculis, Roma
nos leges, ab Athenien. tranſtuliſſe ſm̃ Budeum, Angelũ
Politianum prius, & eloquentiſſimum illum Campanũ.
ſed Zaſius hic iocos miſcuiſſe Accur. exiſtimauit, verã hi
ſtoriam, hic tangit tex. & ſtatim latius dicemus. Et licet
Pomp. lætus loco præallegato hanc rem, vt Pomp. hic re-
ferat conſtitutos decem viros qui leges à græcis peterẽt,
qui in decem tabulis ex Athenis eas tulerunt. Alij tñ ali
ter referunt, Liuius in 3. ab vrb. cond. quum de legib. in-
56 quit conueniret de latore tamen diſcreparent, † miſſi le
gati Athenas Spu. Poſthumius albus. P. Sulpitius Cameri
nus. A. Manlius iuſſiq; inclytas leges Solonis deſcribere,
& aliarũ græciæ ciuitatũ inſtituta moreſq; noſcere. Non
ergo p decẽ viros ſed per tres petitæ fuere leges à græcis.
Iam redierant ſubdit Liuius legati cum atticis legib⁹,
eo intentius inſtabãt tribuni, vt tandem deſcribendarũ
legum initium fieret, placuit creari decem viros ſine p̃-
uocatione, & ne quis eo anno alius magiſtrat⁹ eſſet. Vult
ergo Liuius creatos fuiſſe hos decem viros, vt leges illas
deſcriberent, & interpretarentur. Nõ quod eas petitum
ierint, & ibi trium legatorum, & decem virorum nomi-
na, & cognomina ponit. Subijciens quum ad rumores
hoĩum de vnoquoq; legum capite edito ſatis correctę vi-
derentur Centuriales comitijs. 10. tab. leges perlatę ſunt,
quæ nunc quoq; in hoc immenſo aliarũ ſuper alias acer
uatarum cumulo, fons oĩs publici priuatiq; iuris eſt, vul
gatur deinde rumor duas deeſſe tabulas quibus adiectis
abſolui poſſit velut corpus omnis Romani iuris, & cum
Liuio alij hiſtorici concordant. Fene. in cap. de 10. viris
legum ferendarum Gell. cap. 1. lib. 20. Plin. de viris illuſtri
bus. cap. 20. & Iſidorus lib. 5. etymol. refertur in c. Moy-
ſes ſeptima diſt. volunt præfati q̃ 10. viri creati fuerint
deſcribẽdis legibus, quæ ex libris Solonis per tres præſcri-
ptos legatos allatæ erant, qui vt pro legatione tã longin-
57 qua, † præmio eſſet honos ac quia peritos legum pere-
grinarum, ad condendum noua iura viſu fore credebãt,
inter decem viros, annumerati fuere teſte Liuio, elegans
Zaſius contrarietatem ſentiens, & ſi prædicta non addu
cat, vt iuriſconſultum cum hiſtoricis concordemus, ver-
ba per ſuppletionem accipienda dicit. peterentur, i. peti-
tæ, & allatæ ſcriberẽtur, ſed non ſonat in auribus meis tã
quam extranea expoſitio, & violentia aperta. Tu nunc re
ſpon. q̃ relatiuum per quos ad omnes. 10. viros relationẽ
non facit, ſed ad illos qui leges petitũ iuerunt quas po-
ſteà ipſi 10. viri pro roſtris compoſuerunt, vt lex ſubiun-
git. Pro qua reſpon. facit. regula quam pulchre colligit.
Gemi. in cap. 2. de elect. in 6. & Iaſ. in l. cunctos populos
in ſecunda lectu. ad fin. ſecundæ col. C. de ſumma trinit.
vbi ponunt quòd relatiuum ſolum refertur ad ea ante-
cedentia ad quæ referri poteſt.

Pondera in primis text. optimum ad illud vulg. q̃ di-
58 ctio poſteà † denotat longum interuallum. nam q̃ hic
dr̃ fuiſſe poſteà factum, vt leges à græcis peterentur non
ſtatim poſt vigeſimum annum, ab exactione regum ſic-
que anno 264. ſed 300. altero quo condita Roma. fuit. vt
ex Liuio in 3. ab vrbe cond. patet, & Gell. cap. 1. libr. 20. &
ſic longo interuallo propter quod videtur, inferri poſſe
deceptum fuiſſe Pomp. dictum loco præalleg. anno. 309.
id contigiſſe dicens, niſi impreſſoris ſit vitium. Secundò
notatur ibi placuit ex publica auctoritate decem conſti-
59 tui viros, argum. ſecundum Alber. & Bald. † ad id quod
ſæpè fit, quum per conſilium populi aliquid committi-
tur ſapientibus, valet enim licet non reducatur iterum
ad conſilium, quia ſufficit ſemel fuiſſe commiſſum ſecun
dum Iacobum de Arena. & Cynum, ſed ſi veram re ſpi-
cies hiſtoriam oppoſitum videtur dicẽdum, quia illi de-
cem viri compoſitis legibus populum ad concionem
aduocauerunt, & quòd bonum, fauſtum, felixque reipu.
ipſis, liberiſq; eorum eſſet legere leges propoſitas iuſſe-
re, ſe quantum decem hominum ingenijs prouideri po-
tuerit omnibus ſummis infimiſq; iura æquaſſe. plus pol-
lere multorum ingenia, cõſiliaq; verſarent in animis ſe-
cum vnamquamq; rem agitarent, deinde ſermonib. atq;
in medium quid in quaq; re plus minuſue eſſet confer-
rent, eas leges habiturum popul. Roma. quas conſenſus
omnium tuliſſe videri poſſet, ita Liuius libr. 3. facit text.
optimus, in proœ. inſtitu. ibi legimus, & robur accõmo-
dauimus. Non recedo tamen à deciſione prædicta co ga
pari a ſunt, mandatum præcedere, vel ratihabitionẽ ſub-
60 ſequi, † lege fin. C. manda. cap. ratihabitionem, de regul.
iur. in ſexto. ſatis, eſt itaque mandatum commiſſionem-
ue præceſſiſſe, non obſtat quod decem viri iterum
ad conſilium populi eorum factum reduxerint, id
enim

enim ex voluntate, potius quàm ex neceſsitate fecere,
& vt populus Romanus videretur ligari legib. quas om-
nium conſenſus, tuliſſe videri poſſet, quod et ſenſit idem
Liuius. Tertiò nota ibi, vt ciuitas fundaretur legibus,
61 † ciuitatum fundamẽta cõſiſtere in legibus, hinc Cic. p
Cluentio. mens & animus conſilium, & ſententia reipu.
in legibus poſita eſt, vtq; corpora noſtra ſine mẽte, ſic re
ſpubli. ſine lege ſuis partib⁹, vt neruis ac ſanguine, & mẽ-
bris, vti non poteſt. legum miniſtri, magiſtratus, legũ in-
terpretes, iudices. legũ deniq; iccirco omnes ſerui ſumus
vt liberi eſſe poſsimus, hinc & philo. rhetor. prima, ad ci-
uitatẽ tuendã nõ minimum eſt, ciuem legiſlationis eſſe
ſagacẽ, nã ſalus ciuitatis in legibus poſita eſt, meliuſque
eſt ciuitatem ab optima lege, q̃ ab optimo viro guberna
ri, vnde qui legem præeſſe iubent, videntur iubere deum
præeſſe & leges, qui autem hominẽ iubet præeſſe adiun-
git, & beſtiã ſęuam, ita Philoſo. ad finem tertij lib. polit.
62 vbi rationem dicit. † Habens verò leges cõdere ad aliarũ
ciuitatũ leges proſpicere debet, quemadmodũ hic legis
feciſſe Romanos, ex inſpectione .n. aliarum legum, viſo
reipub. ſtatu, & diligenter ſingulis circunſtãtijs cõſidera-
tis, deprehẽdi poteſt in quo illæ leges ſint imitãdę, ĩ quo-
que ab eis recedẽdum. Et ad leges ferendas ſm Philoſo.
rhetor. primã peregrinationes quibus multarum gentiũ
leges cognoſci poſſunt perutiles ſunt. Eſt .n. pars ſapien-
tiæ nõ minima nouiſſe gentes multijugas, & gentium ri-
63 tus, vnde Homerus, † Vlyſſem virtutis præconio extollit
ꝙ mores hominum multorum norit, & vrbes. Quartò
64 nota. ibi pro roſtris compoſuerunt, † ꝙ ſcriptura inciſa
in ligno, ære, vel lapide, & poſita in loco publico auctori-
tate ſuperioris, dr̃ eſſe ſcriptura publica, ad probãdum ea
quæ in ſcriptura cõtinentur, hunc tex. facit ad hoc ſingu
larem Aret. in ca. cum cauſam. col. ſecunda, ibi pulchrè
Fely. 3. de probatio. idem facit Barb. in cap. 1. col. quinta.
de poſtula. prælato. vbi. dicit fieri intimationem p̃ appo-
ſitionem ſcripturæ ad locũ publicũ, nec requiritur ſemp
ꝙ promulgetur auribus, cuiuſque extra caſus ibi nota-
tos. An autẽ de neceſsitate, & ſubſtantia ſit, vt lex, & ſta-
65 tutum publicentur, † vide Deci. poſt Abba. in cap. primo
col. tertia de poſtula. prælato. pulchrè Alexan. conſi. 39.
col. fina. in 3. volu. & dicemus etiam. j. in glo. pro roſtris,
adde Alexan. in conſi. 181. col. fin. lib. ſexto. Quintò not.
ibi, vt poſſent apertius leges percipi. ꝙ ea quæ publicè
ponuntur, vt ligent, ita clare poni debent, ꝙ intelligãtur,
66 † facit tex. not. in l. ſed & ſi pupillus in §. proſcribere. j.
de inſtitu. vbi Pau. de Caſtro illum textum ſemper dicit
allegari qualiter fieri debent iſta edicta q̃ publice ponun
tur in valuis palatij, vel Eccleſiarum, quia debent poni
baſſe ita ꝙ ab omnibus legi poſsint, aliàs nõ ligant quod
eſt not. §. ſiũ proſcribere poſſe exornare, vt per Pau. de
Caſtro in cõſi. 333. in antiquis Sign. cõſil. 49. Fely. in cap.
ex parte decani col. decimatertia. & 15. de reſcrip. Sextò
not. 10. viris datũ fuiſſe eo anno ius ſummum in ciuitate,
vt leges corrigerent, & ſi opus eſſe interpretarenſ, neq;
ab eis licita eſſe prouocatio, q̃ hiſtoriã latè proſequitur
67 Liuius in tertio ab vrbe condi † ex quo cõſtat ipſos decẽ
viros, ſub velamẽto legum perficiendarum, etiã altero
anno electos, tertij porro anni magiſtratũ proprio inge-
nio vſurpaſſe, per iſtium text. dicit. Car. Alexan. in cap.
moyſes ſeptima diſtin. ꝙ data alicui poteſtate condendi
68 legum, † nõ cenſetur data poteſtas, corrigendi ſiue inter
pretandi, ꝙ patet quia iſtis. 10 viris data prius fuit pote-
ſtas leges condendi, poſtmodum quaſi prima nõ ſuffice-
ret, data fuit corrigendi & interpretandi facultas. Et ſi di
catur eius eſt cõdere cuius eſt interpretari, reſpõde verũ
in condente legem iure proprio. l. cũ de nouo. j. de legi.
cap. cum veniſſent de iudi. ſecus eo qui iure delegato, vt
iſti. 10. viri faciebant, ſtatuta .n. lege functus eſt officio
ſuo argu. text. in cap. in literis de offic. deleg. & in cap. ſi
compromiſſarius de electione. lib. ſexto. Dicit etiã Bald.
per hunc textũ appellari poſſe ab iniquitate, leges, vel ſta
tuti niſi appellatione remota ſit commiſſum arbitriũ, vt
69 hic † de quo plenè Barto. in l. fin. ff. de apellatio. recipiẽ.
Felyn. Deci. & alij in cap. cum omnes de conſtitutio. De-
ci. in cap. conſuluit. el tertio col. fin de apellatio. Iaſo. in
repe. l. quominus. in 25. q̃ſtio. ff. de flumin. Septimo not.
70 ex accidenti, † eſſe appellatas leges. 12. tabularũ additis
duabus tabulis, & ſic ex accidẽti facta eſt appellatio, quia
res nõ permanſit in ſtatu ſuo primeuo, vel naturali. l. 1. §.
ad beſtias de poſtulatio. de quo dr̃ in glo. fina. p hunc tex
tum colligit Bald. non dici idẽ quando numerus, eſt mu-
71 tatus, † ad oppoſitum eſt not. text. l. proponebatur. ff. de
iud. vbi populus nunc exiſtens dr̃ idem populus. qui erat
iam centum retroactis annis, licet adeo mutatus fuerit
vt mortui ſint omnes qui tunc erant, & hic. text. loquiẽ
quãdo denominatio ſit à numero, quia tunc mutato, nu
mero mutaẽ neceſſariò numeri denominatio. primò .n.
appellabantur leges decẽ tabullarum, quia decẽ tabulis
cõtinebantur, additis duabus tabulis à numero tabulaũ
neceſſario appellatæ ſunt leges. 12. tabularũ, has duas ta-
bulas. 10. viri quũ iam poteſtas, eorũ in tyrannidẽ verti
cępta eſſe adiunxerunt, ne nihil feciſſe viderent, de qua-
rum legũ laudibus dictum eſt, ſupra in rub. Vltimò not.
Hermodorum epheſium in Italia exulantẽ auctorẽ, fuiſ
72 ſe ferẽdarum legũ a decẽ viris, † Liuius qui in tertio ab
vrbe cond. vt ſæpe diximus, hanc hiſtoriã latè tetigit de
Hermodoro nullum fecit verbum, locum iſtum declara-
bã aliàs ex dictis Plin. cap. quinto libro. 33. nũc inuenio
elegantẽ Zaſium idem ſentire ſuit, inquit Plinius, & Her
modori epheſij in cõmitio legũ quas. 10. viri ſcribebant,
interpretis pubicè dicata ſtatua, fuit ergo Hermodorus
auctor legũ ferendarũ, id eſt interpres legũ transferenda-
rum è græco in latinum, cui propterea in honorem Ro
mani dicarunt ſtatuã in comitio, & loco vbi prędictę le-
ges ſcribebantur, hinc Strabo. libro. 14. eũ aut, leges quaſ
dam Romanis videri ſcripſiſſe. per quæ Bald. j. in verſicu.
73 denique ex his dicit, † bannitos ſeu exules, & extorres,
vt latine magis loquar, ab vna patria pp eorum virtutem
honorandos eſſe vbi exulant, in Hermodoro contigit.
nec eſſe infames vbi exulãt, elegans Zaſius malè hoc colli
gi arbitratur, quum banniti iuſtè excludantur, Hermo
dorus iniuſte euaſerit. hunc .n. Hermodorum princi-
pem epheſiorum fuiſſe Cice. 2. tuſculanarum quæſtionũ
ſcribit, cuius integrã vitam quia ephesij vitijs, corruptiſ-
ſimi ferre non poterant, in exilium egiſſe traduntur, dicẽ
tes neminem apud ſe virũ frugi viuere paſſuros. Quapro
74 pter Heraclitus, vt eſt apud Cice. loco prædicto, † vniuer
ſos, ait eſſe morte mulctandos epheſios, ꝙ quum ciuitate
expellerent Hermodorum virum bonũ ita locuti ſunt.
Nemo de nobis vnus excellat, ſed ſi quis extiterit alio lo-
co, & apud alios ſit, facit ꝙ dicebat Apollonius ad Ionios
75 libro quarto Philoſtrati, † bonos viros quocũque terra-
rũ peragerent pelaros videri, eiſq; Ioui ſimiles. & Socra.
in apologia Plato. viro bono nihil mali accidere poſſe,
neq; viuenti, neq, defuncto, neq; res illi⁹ à dijs negligi, ad-
de neque ſemen ſi credimus Salomoni, dicenti nunquã
vidiſſe ſemen iuſti quęrens panem ſuper terram, & dictũ
Bald. ita temperando intelligit Felyn. in cap. quum cõtin
gat col. 1. de fo. compe. quando exulat quis abſque eius
delicto. ſed idem Bald. pulchre in l. cum quædã puella in
76 † princi. in 2. col. j. de iuriſ. omnium iudi. dicit, ꝙ banni-
tus ex delicto à ciuitate Peruſij puta qui Florentiam ha-
bitatum conceſsit, ibi pro delicto illo conueniri non po-
terit, quia maleficiũ conſideratur nõ ſolum reſpectu par
tium, ſed reſpectu reipub. ideò nõ poteſt accuſari vbi nõ
offendit, id probari aſſerens argu. de epheſio noſtro exu-
lante, ratio ſuã bene venit, argumentu de epheſio malè.
quia, vt diximus ob delictum nõ exulauit. De materia vi
de Iaſo. in l. fina. ff. de iur. om. iu. Moder. alten. in tract. de
conſtitu. ſta & decr. libro tertio, in verbo bannitus col.
tertia Glo. in verb. conſtitui primo recitat fabulam q̃
in tex. reprobauimus, poſtmodũ in fin. colligit argumẽ.

de origine legum habita à græcis ſicuti,& q̃libet alia ars.
An græcè vel latinè primum cõpoſitæ fuerint diximus ĩ
procœ.iſtius vol.in prin.nigri ſuper illud verbum tam grę
ca lingua quam Rom. Gl. in verb. pro roſtris duas ponit
declarationes ad tex.nſm. ſed vt rem veram hiſtoriæque
77 conſentaneam aſſeramus,† exponas pro roſtris,i. in ſug-
geſto,& alto loco in foro extructo,qđ tẽplum roſtra ap-
pellatum eſt.lib.8. Liuius ait naues anciatium partim in
naualia Romę ſubductę,partim incenſę roſtriſq; earum
ſuggeſtum in foro extructum adornari placuit, roſtraq;
id tẽplum appellatum.Plin.c.5.lib. 34. inquit meuiũ ſuo
in cõſulatu roſtra deuictis antiatib.fixiſſe anno.416. Sed
qũo pro roſtris illę leges.12.tab.poſitæ fuerunt per 10. vi
ros qui illas compoſuerunt anno tricẽteſimo altero quo
Roma cõdita eſt,vt ſ.dictum eſt,& roſtra ſint dicta poſt
deuictos Anciates qđ anno.416.ab vrb.cond. teſte Plin.
contigiſſe certum eſt.& ſic anno.15. ſ. centeſimum poſt
compoſitas leges.12. tab. Dici põt hæc verba pro roſtris
cõpoſuerunt,fuiſſe Pomp.qui vt ſ.diximus ſub Alex.ſeue
ro floruit quo tpe iam diu roſtra erãt, dicit ergo Pomp.
leges.12.tab. pro roſtris fuiſſe poſitas, i. in loco illo alto,
& in foro eminenti qui nunc roſtra appellãtur, & pro ro
ſtris hmõi Auguſt⁹ quũ vita eſſet functus à Druſo Tyb.
filio laudatus fuit.vt Tranquil. ſcribit pro roſtris patere,
vt vulgo dř,eſt palam & apertum oĩbus eſſe.Colligit etiã
78 Bald.argum.ex prædictis,† ſatis eſſe ad publicandum le-
gem,ꝙ ſit poſita in roſtris,i.ante oculos hoĩum, vt oẽs le
gere poſſint,& ſic, licet non appareat ſtatuta fuiſſe ban-
nita, vel reformationes conſilij, ligant tñ ex quo ſunt in
archiuio publico,& cõiter hř copia,hunc textum quoti
die ab aduocatis,ad hoc allegari dicẽs,qđ not.quia doc.
in c.cognoſcentes de conſtit. ponẽtes de iſta publicatio-
ne de hoc tex.ſeu dicto Bal.non meminere.Gl. ſuper ver
bo ex accidenti colligit primò vnum nota.allegans con-
cordantes, ſecundò dupliciter opponit, & non ſoluit.§.
pauonum non contrariatur. ibi enim inſpicitur natura
accidentalis pauonum,ꝙ ſint domeſtici, non originalis
natura ꝙ ſint feri,vt ibi not.Aret. Sed̃m contrarium d.l.
fi.C.de his qui ven.æta.impet. nõ loquitur de naturalib.
& accidentalib.ſed de his quæ ſunt ſ̃m ius cõe,vel ex pri
uilegio.vt p Alex.cõſi.2.col.1.in 1.vol.& Dec. conſ.258.
col.3.Sed voluit hic gl.arguere attendi ibi potius natura
79 le q̃ accidentale,† quia vbi fit mentio de legitima ætate,
intelligitur de ætate naturali.25. annorum, non autẽ de
ætate diſpẽſata per reſcriptum principis,& ſit p accidẽs,
Alex.loco præal.col.7.verſi.non obſtat lex fin. & Deci.ẽt
ſupra allega.iſtud ideò eſſe dicũt,quia licet princeps poſ
ſit diſpenſare minorem, non tñ põt facere eum vere ma-
iorem.25.annis, ideò vbi fit mentio ætatis legitimæ, de
maiori.25.annis,vere & non fictè ĩtelligitur, vt verba ꝓ-
priè & ſ̃m ius cõe intelligantur.Circa materiam contra-
80 rij,† an & qñ cauſa naturalis vel accidentalis attendatur
ponit Bar.in §.beſtias.hic in glo.alleg.& in l.qui habet.ff.
de tutel.Bal.in l.quum quædam puella in princ. in 2. col.
infra de iuriſd.omnium iud.Soz.in rubr.ſolu.mat. col.4.
Aret.in d.§.pauonum.Alex.in l.ſi quis poſthumos.col.1.
ff.de liber.& poſthu.vbi etiam Iaſ.idem Iaſ.in l. ſi eadem
vbi ẽt alij.ĩ.de offic. aſſeſ. vbi dicit, ꝙ hic inſpicitur acci-
dens,quia naturali contradicebat. iſtud eſt quod Bald.di
cere retuli in no.ꝙ res non ꝑmãſit in ſtatu ſuo,quia fuit
mutatus numerus tabularum de decem in duodecim.

Ex verſic.his legibus latis.

Medicorum & cauſidicorum pluralitatem vitandam num. 81.& ſequen.
Interpretatio & fori diſputatio neceſſaria.84.
Quadam ſine ſpecifico nomine relinquuntur.89.
Iuriſdictio doctorum in ſcholares an ſit ordinaria, vel delegata.90.
Actio an ſit iuris ciuilis inuentum, & proponẽda in libello. 93.cum ſeq.
De Pontifi max.97.
Præmium ex delicto an quis conſequatur.num. 98.& 122.
De ſcriba vide num.105.
Cornicum oculos configere quid ſit.110.
Faſti & nephaſti dies qui eſſent.112.
Poſſeſſio an ſit vna vel plures.114.
Vtilia publicè communicanda in nu.118.

Sequitur verſic.his. ll. latis.

Declaratur in ver.præſenti, quid ſecutum fuerit latis
legibus.12.tab.circa iura vſq; ad plebis diſceſſionem, hæ
81 leges.12.tabu.modicæ erant,† eas enim.12.tabu. libello
Craſſus & Cecilius quos. ſ. retulimus docuere, ſed vt ait
elegans Zaſius ſicuti flumina magna vides paruis de fon
tib.orta, Ita ex modiciſſima origine tã magna ſuccreuit
immenſitas, vt Tertul. ſqualentẽ legum ſyluã principali
bus reſcriptis tanq̃ ſecuribus truncandam tradiderit,cui
non ſubſcribo quantum ad leges attinet, quo ad cõmen
taria doctorum aſſentio.& dicebat Strabo lib.6.eos qui-
bus plurimæ leges adeſſent, viuendi ritu deprauatos eſſe,
ſicut quib.plures ſuperant medici eis ꝑmultas, adeſſe æ-
82 gritudines,† paria & Soz.vt Plat.ſcribit iuſſiſſe dř, vetui
n.ne iudices,& medici in ciuitate multiplicarenť,& ſanè
vt inquit Zaſius,arg.nobis reſpub. Rom. ꝑſtabit q̃ initio
modicis legib.ſteterat,poſt verò legũ gliſcente copia de-
fecit.In tex.ibi,vt naturaliter euenire ſolet ſuo quenque
ſenſu abundare Apoſtol⁹ dicebat.& apud Perſium vel-
le ſuum cuiq; eſt,nec voto viuitur vno. ꝙ licet in oĩbus,
83 naturaliter eueniat,† tñ in legibus.12. tab. ſua ẽt cõditio
exigebat,nec dum enim manus extrema eis ĩpoſita erat,
quum 10.viri magiſtratu abire iuberentur, ſi interpreta
84 tio in re parum abſoluta deſideraretur.† Et per iſtum
tex.volentem interpretationem naturaliter neceſſariam
eſſe,infertur nulla conſtitutione poſſe eã prohiberi,quia
ſi eſt neceſſaria eius contraria eſt impoſſibilis,& ius ciui-
le naturalia iura tollere nequit,ita ꝑ hunc tex.dixit Bart.
in rep.l.omnes populi.colu.pen.titu. præcedenti vbi latè
de hac materia,faciunt quæ diximus in l. 1. ſuper ver.in-
terpretatione ſupra eo.
85 Nota primò diſputationẽ fori neceſſariã fuiſſe † pro
declaratione legum,quæ diſputatio cã veritatis habendæ
fieri ſolet.l.cum quidã.vbi Iaſ.in 6.no.ff.de libe.& poſth.
hinc dř in l.munerum.in §.mixta.ff.de mu. & ho. Here-
nius Modeſtinus notando & diſputando bene, & rõne
optima decreuit.ineſt n.ĩueſtigare veritatẽ volẽtib.ꝓ ope
re bene dubitare ſ̃m Philoſo.3. Metaphy. ſubdentem ꝙ
quærens veritatẽ ſine dubitatione primo ſimilis eſt, quo
oportet ire ignorantibus,neq; qñ quæſitum inuenit, aut
non cognoſcit. & pulchra quædam de vtilitate diſputa-
tionis dixit Leonar.Aret. vt per Scue. in tract. de mõ ſtu.
col.13.verſi.5. verò anno. Nec ocioſè dř hic prudentum
86 auctoritatem exigi,† iſta enim interpretatio non tã de-
ſiderabat prudentes, licet id maximè quàm eorum au-
ctoritatem, ex quo nimirum, ſignificat legum interpre-
tandarum,ius non eſſe ẽt prudentibus ſi deſit auctoritas
quod in decidendo locum habebit.grammaticas, n. eru-
ditorum hominum interpretationes recipimus, vt in-
quit Zaſius,& commẽdamus.Cæterum quia Valla & Bu
87 deus,† latratu horridum, & inhoneſtum ſonante, in iu-
reconſultos quos, vt deos veneratur orbis impegiſſe viſi
ſunt,vltra crepidam cenſuram porregiſſe iudicantur. Fa-
ciunt ad id qđ de prudentum auctoritate diximus quæ
ĩ.ad fi.l.in ver.fin.ſcribemus dũ de vtriuſq; iuris deſignã
dis viris tractabimus.Et no. hic forum iudiciale ſuum lo
ci natura,diſputationibus exponi paſcua huberrima ad-
88 uocatorum, † quibus cum clientum iactura, vt inquit
Zaſius,pingueſcunt de perfidis,& ſuillio priſco ſimilibus
intelligas. hi enim fora venenant, iudices ludificantur,
quietem

quietem turbant rerum publicarũ,collegis,ſtatum,ordi
nem,i inſtituta euertere contendunt, dijs exoſi & hoĩbus
boni verò & fideles nunquã ſatis laudabuntur,vt infra la-
tius dicetur. Secundò no. eam fori diſputationem q̃ ſine
ſcripto venit propria parte aliqua non appellari, ſed cõi
noĩe ius ciuile.& quamuis ſine ſcripto text.veniſſe dicat,
non tñ cõſuetudo erat,vt clarè hic aperitur,ſed ſine ſcri-
pto,veniſſe dicas ab initio,poſteà verò memoriæ cã com
poſitam fuiſſe eam fori diſputationem,ſicuti dicimus de
teſtamento nuncupatiuo, ꝙ licet in ſcripturam redigat̃,
tñ ſine ſcripto dr̃ veniſſe,facit tex.cum gl.l. qui teſtamen
to in §. fin. ff.de teſtamen. Et verba illa propria parte in-
tellige ſicuti ius papir.Flauianum, lex curiata, & ſimilia.
ita hæc fori diſputatio proprium,& ſpeciale nomen non
habebat,ſed ſub ſimplici vocabulo iuris ciuilis relinque-
batur,& ſic aliud ius ciuile,qđ iuris partes cõtinet, aliud
quod ſolam fori diſputationem reſpicit. & expungenda
ſunt tanq̃ ſuperflua iudice Zaſio illa ſequẽtia verba datis
proprijs noĩbus, cæteris partib. quod ſatis p̃cedentia in-
nuunt.Et per hunc tex.colligit Zaſius quædam ſub ĩcer-
89 to,& indeterminato noĩe relinqui. † hoc enim ius ciuile
de quo hic Pomp.loquitur,nec lex,nec edictũ, nec con-
ſtitutio,nec plebiſcitum dicebatur,nec rñſis prudentum
aonumerabatur,vt quidam putauerunt,ſed ſimpliciter,
& ſine ſpecifico noĩe ius ciuile dr̃, ſubeſt tñ ei iuri ciuili
quod eſt genus ad iuris partes,de quo in §. ſcriptum.in-
ſtit.de iur.nat.&c Sic aliàs aliqua vltima volũtas ſine cer-
to noĩe inuenitur gl.in l.licet.C.de pact.ſic ſeruitus inno
minata. l. vt pomũ.cum gl.ff.de ſer tit.generali,ſic & ano
malus hæres,vt per Accur.inſtit.de eo cui liber.cauſa.Ex
90 quib.dicit Zaſius, † ꝙ doctor qui ſcholaribus iudex dat̃
per auctẽ.habita.C.ne fil.pro pat.eſt innominatus,i.Re
linquitur ſub cõi vocabulo iudicis, nam nec arbiter eſt
quia non electus, nec delegatus, quia propriam habet
iuriſdictionẽ, nec ordinarius quia iure magiſtratus quẽ
nullum habet hęc iudicandi poteſtas non venit,ideò cõ-
cludit eum innominatũ eſſe,nec poſſe delegare. Sed labit̃
errore quum iuriſdictio talis ordinaria ſit; & delegabi-
91 lis,† vt p ſcribentes in l. 1. ſuper verbum delegatam.ff.de
offi.eius.Alex.in l.ſolet col.fin.ff.de iur.om.iud.Bart. in l.
ambitioſa in fin.ff. de decre.ab ordi.faciend. vbi ſine du-
bio dicit eam ordinariam & delegabilẽ, faciunt quæ ſcri
bit Cur.in tract.feud.8.q.vltimæ partis.Item poſito ꝙ eſ
92 ſet delegata quum ſit à lege delegabilis eſt. † Alex. in l.
more.col.3.ff.de iuriſd.omn.iud.& in l.1.ff. de dam. infe.
& in propoſito eſt glo.in l.& ſi prætor.ff.de offic. eius. &
in præall.auct.habita. Tertiò not. actiones eſſe formam
93 de iure ciuili, † non ergo inuentæ, ſed cõpoſitæ de iure
ciuili,quod eſt contra Bar.in l.frater à fratre. ff. de condi.
inde.& alibi qui opinatur p hunc tex.de iure ciuili inuẽ-
tas ſm Zaſiũ ſi quidẽ de iure gentium,iudicia viguere,vt
ſupra oſtenſum eſt,ita & actiones eſſe oportuit, ſed quia
ante leges.12. tab. legitima agendi ſeries nõ fuerat vtpo-
te,ꝙ pro cuiuſq; arbitrio ageretur,iniectum eſt frenum
actioneſq; añ informes compoſitæ,ordineq; poſitę ſunt,
ne popul⁹ prout vellet inſtitueret. & ita Bal. hic declarat
ſubijciens,ꝙ licet actio ſit ius eius, tñ propoſitum eſt fa-
ctum,vñ libellus eſt facti,& in facto conſiſtit, ideò in re-
ctè agendo requiritur ius, & factum. l. eo tp̃e in princ.ff.
94 de pecu.De articulo tacto circa actiones, † late ponit A-
ret.inſtit.de actio.in prin.in 3.col.Bald.& Moder.in l.ex
hoc iure in gl obligationes tit.p̃ce.vbi Aquen.col. 12.pul
chram ponit diſtinctionem.Hodie tñ quum ſublátę ſint
formulæ,& ſolemnitates actionum per tit. C. de formu.
ſufficit factum aptè proponere ex quo actio reſultet.c.di
lecti.cum not.de iudic.& erat hercle valde periculoſum,
ex vno errato tota cauſa cadere,vt p Quinti.lib.7.& Cic.
in oratione pro Cecinna.Quartò nu.ibi,omnium tñ ha-
rum.ꝙ volens olim agere,neceſſe habebat recurrere pro
impetratione actionis, ad collegium pontificum, perin-
95 de eſt ſm Bald.ac ſi diceret tex.† apud antianos, & con-
ſiliarios prædicta reſidebant, vtq; hodie Dñi ſignant ſup
plicationes per fiat,ita iſti dicit Bal. concedebant actio-
nes,& ante agi non poterat,nec porro ocioſè iuriſcõſul-
tus.ll.interpretationem multo tp̃e apud ſolos fuiſſe pon-
tifices dicit,vtpote,quia ad neminem verius, niſi ad eum
qui diuinis præceptis,diuinæq; venerationi inſiſtat, iuris
ſcientia pertineat,quę Deum auctorem hr̃e dr̃,vt in rub.
ff.eo.vidiſti. quæ actionum ĩpetratio hodie, vt ſ. tactum
fuit ſublata eſt, intellige illa verba omnium tñ harum.
12.tabu.& diſputationis fori, & ſic ſcientia interpretan-
di prædictas.12.tab.& fori diſputationis. Ex quibus,ſ.põ
tificibus, quicquid aliter malè exponendo ſentiat Zaſ.
quis,i.aliquis cõſtituebatur quoquo anno vt præeſſet pri
uatis,ſ.negotijs, & actionibus moderandis, ne ipſi quos
maior ſacrorum cura maneret,pruphanis iſtis impedirẽ
tur,quib. vnum ſufficere compertum forte habebãt. De
96 quo Pontificum collegio,† plura ĩuenies apud Halicar.
lib.2.Fenc.& Pomp.letum, & Plutar. in vita Numæ Põp.
cui ordinem conſtitutionemq; pontificum attributum
ſcribunt,appellati ſunt Pontifices à ponte,& facio, eo,ꝙ
ab his pons ſubtilius factus ac ſæpè reſtitutus eſſe p̃hibea
tur, aut ab eo ꝙ potentia ſacra perficiant. Feſtus addit
maximum, eſſe dictum Pontificem ꝙ maximarum rerũ
quæ ad ſacra,& religionem pertinent iudex ſit. Quantæ
97 verò dignitatis fuerit Pontifex maximus, † vel ex eo co-
gnoſci põt ꝙ Gn.Cor.prætori multa indicta eſt. ꝙ cum
M.Aemilio lepidu pontifice iniurioſè contenderat, ſa-
crorum enim q̃ magiſtratuum ius potentius fuit.Liuius
lib.47.Eademq; Pont.Max.dignitas ex modo credẽdi ap-
paret,vt p Liu.lib.5.tertiæ decadis.& Cice.in oratione in
legem agrariam, nulli ſecunda.Necnon ex eo qđ de Cæ-
ſare petente Pontificatum maximum in eo Suet. ſcribit.
& ipſe Cęſar in tertio de bello ciuili,dum narrat Scipio-
nis,& Lentuli contentionẽ de ſacerdotio, qđ erat apud
ipſum Cæſarem,quum.n.cum iđ victum crederent, ipſi
partis Pompeianæ de ſacerdotio contendentes ad grauiſ
ſimas verborum contumelias,palã deſcenderunt.Quin-
tò no.App.Clau.eas actiones ad formã redegiſſe in vnũ-
que cõpoſuiſſe non ille decẽ vir, ſed poſterior fuit annis
centum & plus,vt dicemus in §.fi.in verſ.poſt hũc. Sextò
no.ibi ſurreptum,&c. conceſſionẽ dignitatis factã fuiſſe
98 ſuri,quia dicit Bal.furtum fuit meritoriũ.† Et cõſequen
ter ob maleficium vtile reip.quis lucratur inſigne benefi-
cium,mirabilem hunc tex. ad illud propoſitum reputat
Barb.in c.intelleximus col.3.de iudi.facit tex.no. in c.di-
xit Sarra ad fi.32.q.4. loquens de filiab. Loth, quæ cũ eo
concubuerunt cã poſteritatis q̃rendę, ne genus humanũ
deficeret, publici muneris grã priuatam inquit culpam
p̃texuit.Sed oppoſitum ſuaderi poſſe vr̃,nam malum cõ-
mittens præmium conſequi non debet ſed puniri,quam
99 uis,ex malo bonum ſequatur.† c.relegantes cum gl. 23.
q.5.no.Abb.in c.nouit.col.10.ver.opp.cõtra tex. de iud.
facit text.no.in l.ſiue hæreditaria in fin.ff.de neg. geſt.vbi
ex actu ob quẽ venit quis plectendus, præmij quicquam
conſequi non debet,accedat dictum Pet.de Anch. in c.j.
char.39.de conſt.vbi referendo Senecam ait,ꝙ ſi ingreſ-
ſus alicuius domũ nocte ſurripuit ſcrinium in quo erant
lr̃æ proditionis ciuitatis,hoc patefacto, non euitabit fur
ti pęnã,quia habuit animũ ſubtrahendi,& furandi, vnde
fortuna q̃ fuit felix ciuitati attendi non dẽt,ſed attendit̃
eius animus.l.diuus.ff.de ſicca.l.ſi quis ſeruo.C. de fur.q̃-
uis ſubdit Anch.in contrarium facit tex.nr̃ hic relinquẽs
p peà cogitandum.Inuenio ꝙ Fely.in c.1.col.fin. de prę-
ſumptio.ſoluendo dubitationem Ancha. ait poſſe forte
dici ꝙ intentio iſtius erat furari, vt prodeſſet reipu. tra-
dendo poſteà librum, ad quod intendebat, ſed in q̃one
Senec.& Anchar.animus ex toto ad malum erat, quia ea
ſe inuenturum non putabat,& ſic dicas veriſimiliter fu-
rem dicturum ſe id feciſſe gratia inueniẽdi quod reipu.
profuit,& ſtari depoſitioni noſtræ in his, quæ ab animo
noſtro dependent glo. in cap. ſignificaſti. el primo cum

vulga.de homi. reſponde ꝑ pręſumptionem ſtantem
contra ſurripientem rem alienã id non procedere, vt ibi
ꝑ Fel. Defendendo igiť deciſionem hic relatam à Pomp.
dicere poſſumus cum Fel.præalle.clarius tñ & latius ex
ornando, ꝙ iſtius ſcribæ intẽtio erat penitus in fauorem
reip.ordinata, patet, quia nihil aliud ſurripuiſſe dř ꝑter
librum quem poſtmodum pop.tradidit, vnde excuſan-
dus eſt à dolo, qui ꝙ ad oẽs ciues pertinebat, omnibus ex
poſuit, nec.n.diſsimulari, & occultari debuere quibus
100 quiſque regi poſsit, & inſtrui, teſte Cipriano † ſic & So
crates apud Plat. ciuilem virtutem ad oẽs pertinere vo-
luit.omneſq; ad eã admittẽdos eſſe, ne ſi ab altero trade
retur viri optimates tã pretioſam rem ſuis quodã velut
hereditario iure relinquerẽt, & quia reip.hoc valde vtile
fuit præmium, & honorem ſur coſecutus dř, quãdo qui
101 dẽ fauore publico, † à regulis iuris communis recedať,
ita Roma.multum ad hoc extollens text.noſtrum in cõ
ſi.310.in caſu.& ante eum Alber.hic, illam regulam rece
ſſus à iure communi ob fauorem publicũ, valde exornat
Fel.in c.nonnulli in princ.in 23.col.cũ ſequen. verſi. ad
102 euitãdos de reſcri.†Sed in caſu Senecæ, & Ancha.princi
palis intentio furis, erat ad proprium cõmodum, quia
ſurripuit ſcriniũ in quo repertę caſualiter fuerunt literæ
proditionis, & principale propoſitũ inſpiciť.l.ſi quis nec
cauſam cum ibi plenè nota.ꝭ.ſi cert.peta.& in terminis
103 ꝙ faciens, † caſualiter aliquid ĩ publicã vtilitatẽ ꝑmiũ,
non mereať, aliàs ſic facienti ſtatutũ eſt, deciſio Bart.&
doctorũ in l.genero.ꝭ.de.iſa.vbi capiens, vel occidẽs bani
tum ignorans eũ talẽ eſſe nõ conſequiť præmium ſtatu-
tum capienti, vel occidenti bannitũ.Prętereà nõ debue-
runt præfati doct.vidiſſe originaliter Senecã qui ſentit
totũ oppoſi.eſt in vltima cõtrouerſia.6.libri controuer
ſiarũ, vbi more declamatoris nõ decidit, ſed adductis plu
ribus rationibus, ꝓ fure in eius partem inclinare videť.
Ex prædictis patet nõ obſtare alia in cõtrarium adducta
quia nõ loquunť in delinquẽtibus principaliter & tota-
liter in fauorem publicum, vt hic erat.Non obſt.ẽt tex.
in l.4.§.in bello .ꝭ.de re milit .vbi rẽ prohibitam faciens
104 in bello, † manum cũ hoſtibus cõferendo duce belli ꝓ
hibente, licet res bene ſucceſſerit capite puniť, & ſic nõ
conſequiť præmium, licet in vtilitatem publicã fecerit,
quia illud eſt ꝑ obedientiã ne alius ſub ſpe ſimili obe-
dientiã rumpat, rempub.periculo exponendo, Fely. in c.
cauſam col.pen.de iud.& in cap.cum dilecta, colu.duo-
decima verſic.amplia quarto de reſcrip.glo.ẽt hic ſuper
verbo tribunus. in fin.dicit hoc popu.Ro. feciſſe ignorã-
tem iſtius ſcribæ factum.ſequiť hic Albe.& Barb.in cap.
dilectus el primo, col.quinta de reſcrip.de quibus multũ
miror, vltra.n.ꝙ ſol.eſt diuinatiua non eſt dictũ veriſi-
mile, conſtabat.n.librũ nõ eſſe ſuum ſed App.clau.cuius
erat ſcriba hic Gn.fla.& ſic per traditionẽ rei alienæ de
105 furto apparebat, † l. fina.C.vnde vi.tene ergo ꝙ dixi.Et
pręſtabit hoc nobis documentum ne ſcribis nimiũ cõfi
damus, facile.n.Dominis ſuis ſcripta ſubtrahunt, vtque
106 † auctore Boetio ait glo.l.1.in verb. domeſticis.ꝭ.ad ſil
lania.nulla peſtis efficacior eſt ad nocẽdum ꝗ familiaris
inimicus.Poſſemus moderna quędã exempla adducere,
ſed in his iubet Plato quieſcere. Scribam verò commen-
107 dat † memoria, ſcientia, cõſuetudo, celeritas ſcribendi.
Cice.in oratione pro P.Sylla.adde & fidem . Erat apud
græcos honorificum ſcribæ munus, nemo.n.vt ait Aemi
lius probus, ad id admittebať niſi honeſto loco, & fide at
que induſtria cognita, quum neceſſe ſit omnium cõſilio
rum eũ eſſe participẽ, & refert hic Zaſius cõplures ſcri-
bas qui maximo in honore apud Reges, & Principes fue
108 re, alio noĩe cãcellarius denominať, † vt ẽt hodie apud
inſubres, ꝙ nomẽ, vt ait Zaſius latinitate donauit Flauius
vopiſcus in carino Imperatore. Primus ſcriba principis,
109 primicerius dř, † vt per Alciatum in rub.de primicer.
libr.12.de quibus aliqua, & ꝭ. in materia magiſtratuũ vi-
debimus. De huiuſcemodi ſcribæ hiſtoria.Cice.Liuius,
Plin. Gell.alij ẽt multi plerunque meminere. Cice.pro
Murena.Inuectus eſt ſcriba quidã Gn.flauius qui corni-
cũ oculos confixerit, & ſingulis diebus ediſcendos faſtos
populis propoſuerit, & ab ipſis cautis iuriſcõſultis, eorũ
110 ſcientiam compilarit.† Eſt aũt cornicum oculos cõfi-
gere hoc in loco plus vidiſſe, ꝗ prudentiores putabanť,
eiſque ſpecie ademiſſe, quamuis non ignoremus Eraſ-
mum in prouerbijs, aliter exponere, ſed hic nõ quadrat.
Idem ꝙ Cice.ponunt Gell.cap.nono libro.6.Plinius ca.
primo libro trigeſimotertio, & Liuius libro.9.ad finem
111 vbi inquit.Fla.ſcriba † patre Libertino humili fortuna
ortus, cæterũ callidus, vir & facundus, ius ciuile repoſitũ
in penetralibus põtificum euulgauit, faſtoſq; circa forũ
in albo propoſuit, vt quando lege agi poſſet ſcireť.Dum
igiť Appium Clau.actiones ad formã redegiſſe, in vnũq;
compoſuiſſe Pomp.dicit addẽdum eſt, & ll.12.tabularũ,
aliaq; iuris ciuilis archana, cum diebus faſtis, atq; nepha
ſtis.Sunt.n.faſti dies quibus, diuina humanaque agere li-
112 cebat, † nã & eis feriæ inerãt, nephaſti quos ominoſos
antiquitas putabat, quidã ex noſtris ęgyptios, vel reiecti-
tios nominant, de quibus Ouid.in primo faſtorũ.& Ma
cro.in 1. ſatur. Faſti autẽ numero pluratiuo teſte Feſto
ſunt libri quibus totius anni fit deſcriptio, & cauſæ feſti-
113 uitatũ explicanť, † vulg' calẽdaria vocať. Septimò notať
ibi nec de ſuo quicquã adiecit libro, ratione approbatio
114 nis, fieri denominationẽ. † ad ꝙ hunc textũ citat glo.l.
licet.C.de acquirend. poſſeſſ.ꝙ vna tantum ſit poſſeſsio,
ſcilicet naturalis, ꝗ approbatione dř ciuilis ſm Azonem
quẽ Accurſ.& ibi Pau.de Caſ.& alij reprobant, tenentes
duas eſſe poſſeſsiones ſpecie differentes. Zaſius hic Azo.
opinionem defendit, ꝙ ſcilicet naturalis, & ciuilis non
115 ſpecie ſed qualitate differant, † quia ſi ciuilis, in enig-
mate naturalẽ repræſentat gl.l.3.§.ex contrario.ꝭ.de ac-
qui.poſ.vel ex retentione naturalis ciuilis, inquietať. gol.
in l.clam poſsidere.in §. fin.illo eodem titu.nõ eſt veriſi-
mile duo illa re, & ſpecie differre. Item quũ naturalis ani
mo amitti non poſsit, vt retineať ciuilis, nec à cõtrariò.d.
l.tertia.in §.in amittenda, neceſſariò conſequens eſſe ꝙ
nulla ſit in eis realis, vel ſpecifica diſceptatio, nec.n.altera
ſine altera amitti animo poſſet, quum ea ſit ſeparatorũ
ratio, vt alterũ ſine altero poſsit, & deſtrui, & cõſiſtere.l.
1.in fin.ꝭ.de calumni.& hanc opinio.Azo.latè, & ſubtili-
ter defendit Sozi.in l. prima in princ.in pen.& vlt.col.ꝭ.
de acqui.poſ.alij ibi cõmunem defendũt, eſt articulus di-
ſputabilis ſed hic impertinẽs. Item aduertendũ quia ſor
te gl.d.l.licet.malè allegauit hunc tex. non.n. credimus
ratione approbationis dictũ fuiſſe ius flauianum quã.n.
auctoritatẽ habuit hic Gn.fla.vt denominatio facta ab
eius approbatione dicať, Arbitror potius dictũ fuiſſe ius
116 flauianũ, † in memoriã traditionis libri, factæ ꝑ flauiũ,
Octauo nota ibi augeſcẽte, aliàs vigeſcente.ꝙ vigeſcen-
te ciuitate, qui aderant quædã genera agendi poſteà cõ-
poſuerunt, vigor autẽ ciuitatis non ex inutilis populi, ſed
ex bonorũ viorum præſentia colligi poteſt, qui ad mune
ra obeunda, ac res gerendas ſunt idonei. intelligas tex.di
117 centem quidã qui aderant prudentes Ro. † Cice.ꝑ L.
Murena potentiores, apud quos ius ciuile recõdebat, ea
Flauij diuulgatione iratos, & ſimul verentes ne dierũ ra-
tionibus peruulgatis ſine eis, lege agi poſſet, verba quędã
ſolemnia cõpoſuiſſe ſcribit, vt omnibus rebus ipſi inter
eſſent, hoc tex.ſignificare videť ſm Zaſium. Et pro intelli
gẽtia illorum verborum quædam genera, videndum eſt
quod Sozi. ſcribit.in l.1. in prin.col.vlti.ꝭ.de acquiren.
poſſeſſ. Vltimò not.ibi, & cõpoſuiſſe, & populo dediſſe,
118 † ꝙ vtilia cõponentes ea occultare nõ debent, ſed alijs
cõmunicare, vt Sext.Aelius, hic egiſſe ſcribiť de quo Sext.
Aelio quædam dicemus in §.fina. in verſi. ſuit poſt hos.
faciunt ad no.collectum, ꝗ ſcripſimus ſupra in procem.
in §.nos verò. in gl. erogatis, & ſupra in 6.not.Glo.ſuper
verbo feræ ad actiones refert, id eſt crudeles actiones,
quia olim q cadebat, à ſyllaba, cadebat à toto melior eſt.

ſequens

ſequens expoſitio,vt aduerbialiter legatur,i.quaſi, quod
ſequentia ſatis oſtendunt,per quæ præcedētia declarant.
119 † l. ſi ſeruus pluriū in §.fi.ff.de leg.1.tex.enim in verſ.&
ita eodem inferens ex præcedentib. ait, & ita eodē penè
tpe hæc tria iura nata ſunt.ll.12.tab.ius ciuile, & actio-
nes, quod itaq; primū dixerat ferè poſteà dixit penè. Gl.
in verbo tribunus colligit ex tex.ex dolo ſuo quē p̄mium
conſequi concor.duos adducens.ſcd̄o arguit ad oppo.&
ſoluit.De intellectu iſtius tex.ex quo collectum eſt not.
gl.ſatis s.diximus.nec iura gl.bene probat.lex enim titio,
vt ibi per gl.nihil facit.§. is planè, minus quia ibi ſeruus
qui necem Dn̄i detexerat cui ppeà fuit libertas data, ni-
120 hil deliquerat.An aūt ex delicto ſuo,† poſſit quis,com
modum conſequi,ponit tex.l.ſiue hæreditaria.j. de neg.
geſt.Signo.in repe.l.princeps.col.2.j.de legi.& Barb.in c.
dilectus.el 1.col.5.de reſcrip.vbi dicunt ꝙ licet pp vtilita
tem vitę quis aliēn commodum conſequatur,illud ei nō
obuenit vt præmium,ſed ſequela ad vilitatem, & dedec⁹
perſonæ,arg.l.ſed ſi milites in §.1.ff.de excu.tut.in l. 1.in
§.ignominiæ infra de infam. & ideò licet banniti ex ge-
nerali proclamatę,ꝙ omnes in bellum eant non tenean-
tur ire,iſtud conſequuntur non in præmium delicti, ſed
121 ob eorum vilitatem, † quia ciuitatem intrare non poſ-
ſunt,nec in publico apparere, vt poſt Bal. ſcribit Barb.in
d.cap.dilectus.Sequitur verſic.finalis.

Ex verſic fin. primæ partis legis. ij.

De cauſis & principiis ſeditionum nu. 123.
De concordia,& ſaluatione teſtium. 124
Roma.ciues qui eſſent. Et Romæ in ſenatu facta, dicebantur fieri,in publico conſilio totius orbis terrarū. 127.& 132.
Gibellini et Guelphi an poſſint habere propria ſtatuta. 134.
Species de leui conſtituuntur apud legiſtas. 140.
Facta per conſilium pop. cenſentur facta à pop. 145.
De ſenatu & ſenatoribus translationeque Imperij in Cæſarem facta, ac centumuirali iudicio, & conſilio cameræ principis,& de patritijs. 148 153. 160. 169. & 172.
De æquiparatione noſtrorum magiſtratuum ad Rom. 173.
Iudicia non eſſe præcipitanda 178,
Per translationem Imperij nō fuit reuocatus Senatus. 185.
Vrbis prærogatiuæ hodie ceſſarunt. 188.
Imperator hodie an habeat iuriſd. à po. aut ab eccleſia. 189.
Omnis iuriſdictio eſt in principe, & inde in magiſtratibus, eatenus quatenus concedit princeps. 190. cum ſequen.
Abolito titulo regis, an ſit abolitus vigor ſuæ legis. 195.

Sequitur verſic.fina.

Reliquum iuris proceſſum Pomp.exponit in tex. ibi,
vt plebs ſecederet. ſæpius à patrib. ſeceſſiſſe plebē notum
122 eſt,† hic de ſcd̄a ſeceſſione loquit, quæ auctore Virgi-
nio in montem Auētinum ob filiæ mortem facta fuit, vt
gl.ſenſit,& facta fuit reconciliatio p M.Horatium,& L.
Valerium ea conditione,vt ſui ſibi tribuni reſtituerētur,
& vt conſueuerat rediretur ad cōſules.Feneſt.in c.de de-
cem viris legū ferendarū circa fi. & Liu. in tertio ab vrb.
cond.contigit iſta ſeceſſio poſt exiſtentiam.ll. 12. tab.in
ciuitate,vt hic dr̄,& ſic poſt 300.annum ab vr. cōd. iuxta
ſuperius dicta. ſed prima ſeceſſio q̄ facta fuit in montem
ſacrum,vt in ſcd̄o ab vrb.cond.Liu.ſcribit.contigit anno
123 vrbis.260.† Gel.c.21.lib.17.Cāæ,& principia ſeditionū
ſunt contumelia,metus,p̄potentia,contemptus,incremē
ti exceſſus,verecundia,negligentia,puſillanimitas,& im-
paritas,teſtis,Phil.polit.5.In tex.ibi, iura ſibi conſtitue-
ret,i.cōſtituendi iuris facultatem acquireret,tribunitios
magiſtratus,reficiendo per quos dum neceſſitas expoſce
ret plebiſcita fierent,in ea enim ſeceſſione plebem ſibi iu
ra conſtituiſſe minimè legitur teſte Zaſio hic,vt ita text.
124 per tranſumptionem intelligatur,† arg.ſm̄ cum pro te
ſtium dictis ſaluandis,ſi in facto principali nō labantur,
ēt ſi circa qualitates minutulas variarint. De quo p An-
cha.in conſi.296.Alex.conſ.6.col.fin.in 1.vol.& conſ.54.
col.2.in 1.vol.& conſ.105.col.fi.in 4.vol.& conſi. 88.col.
3.cum ſeq.in 5.vol.& cōſ.149.col.2.& 153. col.3. & 156.
col.3.in eo.vol.Arc.conſi.60.ad fin.& conſ.71. Barb.cōſ.
40.col.14 cum ſequentib.in 5.vol.& conſi.43.col.2. cum
ſeq.in eod.vol.& conſi.11.charta prima in 4.vol.Soz.cōſ.
78.col.1.& 4.in 2.vol.& conſi.93.in eo.vol.Dec.cōſ. 100.
col.2.& conſ.163.& Iaſ.in l.1.col.10.infra de offi.eius.in
iſtis locis declarationes inuenies,& limitationes. In text.
ibi,eodem tpę magiſtratus iura reddebant,prætores, in-
125 telligit ſm̄ Zaſium † quos per antonomaſiā magiſtra-
tus appellat,ꝙ in eis fuit in litib.iudicandis poteſtas.is tn̄
magiſtratus longo poſt ſenatores, poſtq; cōſules, tpe in-
troductus fuit, vt infra videbitur, proinde quod hic dr̄
eodem tpe ciuiliter, & ſub quodam ordine accipiēdum
eſt. Quod præſtat arg. ad ſaluandos teſtes ſi dicant eodē
tempore rem geſtam eſſe etiam ſi diſtantia aliqua relu-
ceat non eſſe calumniandos,maximè vbi tempus, non e-
rat de neceſſitate de quo in remiſſionibus proximè da-
126 tis inuenies. Non tn̄ ſubſcribo Zaſio hic dicenti, † noīe
magiſtratuum prætores non intelligi per antonomaſiā,
vt dicam in §.ſeq.in verſ. ꝙ ad magiſtratus in euidentia-
libus.In tex. ibi ciues, Zaſius oēs liberos intelligit qui in
Imperio Roma.cōione ciuiliū rerum,bello,& pace ſunt
127 participes,† arg.l.1.in princ.j. ad l.Fal. ergo, & quibus
facultas eſt publicę iudicandi atque gerendi magiſtrat⁹,
vt docet Philo.in 3.polit.Bal.in l.ſi non ſpeciali. col.2.C.
de teſta.& Bar.in l.1.col.2.j.ad municip. non igitur om-
nes ciues Romani ſunt, qui Romani Imperij legibus re-
guntur,locus hic expoſtularet,vt de iure ciuitatis Roma
128 næ & ciuibus Romanis aliqua aperiremus, † rē hercle
paucis a fundamēto cognitam, excepto doctiſſimo Alc.
2.lib.diſpu.c. 21. vbi latè explicat. Quantum attinet ad
tex.noſtrum ſcias,ꝙ diuus Antoninus lege lata, tandem
ſanxit,vt qui Imperio Romano ſubditi forent, ciues Ro
mani eſſent,auctor iuriſcōſultus in leg.in vrbe.ff. de ſtat.
129 hom. † in orbe inquit Romano qui ſunt ciues Roma-
ni,ex conſtōne diui Antonini effecti ſunt, ita enim in pā
dectis hetruſcis hr̄ teſte ipſo Alciato, quamuis vulgo le-
ctum ſit in vrbe Romana & malè, vt ibi ipſe probat,in-
telligens tamen ciuitatem omnibus tribuiſſe,vt non tn̄ ci
uium immunitatem conceſſerit, quum ſolum Italicum
immune fuiſſe etiam poſteriores tradiderint, non æque
prouincias,quæ annua tributa pendebant.l. 1. C. de vſu-
cap.tranſfor. nec inutilis fuit hæc conſtitutio q̄quidem
omnibus tribuebat ius in legione Romana militandi, &
in ea honores adipiſcendi, neue poſſet ex delicto flagris
ſubijci,& multa alia de quib.per Alciatum ibi,& tex.no-
ſtrum in §.ſeq ibi ne in caput ciuis Rom. iniuſſu pop. a-
nimaduerterent, intelligis quid nunc velit ſignificare iu-
riſconſultus ſub verbo ciues.& facit lex.Rom.cōis patria
ē ff.ad munici.In tex.ibi nouiſſimè,i.poſtremò quo voca
bulo tanquam nimis nouo, Cic. vti noluiſſe certum eſt,
130 teſtis Gell.c.20.libr.10. † In text. ibi iuris conſtituendi
131 via,i.facultas, † vt ex præcedentibus colligitur ſæpè p
arte, & ratione docendarum rerum ponitur, vt hic per
132 Budeum.In tex.ibi,in ciuitate noſtra † Romani Impe-
rij fines Zaſius intelligit Cic.libr.3.epiſtolarum in publi-
co orbis terrarū conſilio fieri, quæ Romæ in ſenatu fie-
rent.& in oratione pro P. Sylla vrbem Romanam ſtatū
orbis terræ,arcem regum & nationum exterarum, lumē
gentium,domicilium Imperij nominabat, facit præali.l.
Rom. Non tn̄ ſuſcribo me intelligentiæ Zaſij quum hic
vt ſubiectus tex.aperte demonſtrat,de ipſa ciuitate Ro-
mæ iuriſconſultus loquatur.In tex.ibi proprium ius ciui
le,i.ſine noīe,vt ſupra diximus. Item ibi ſenatus conſul-
tum quod ſolum ſenatu cōſtituente inducitur, ſine lege
133 intelligas,i.ſine rogatione,† quæ ad populū fit pro lege

ferenda,vt Accur.ſenſit, natura & ſenatuſconſultum lex
erat,ſed in eo nõ interrogabať populus vnde hic ſine.l.fa
ctum diciť inſtitu.de iur.natu. §.lex eſt.Not.ex iſto text.
134 Bal.†plebeios poſſe facere leges ꝑ ſe & pariter magiſtra
tus,& ſic guelphos poſſe habere ſua ſtatuta:& gibellinos
ſua. Sed hic iſtud cõtingit, quia plebs ſeceſſerat, & erant
duo corpora,vt reintegrarenť,conceſſum fuit per ciuita-
tem,quæ ptãtem habebat,& ſuperiorẽ non recognoſce-
bat ius faciendi plebiſcita, ſed in eodẽ corpore aliud vť,
de quo tñ ꝑ Bart.& alios in tract.huiuſmodi maledictio
nis Italicæ.& in l.omnes populi ſupra titu.1. Et quamuis
plebiſcita cęperint poſt.ll.12.tab.vt hic diciť tribuni ple-
bis fuerunt, ante vt diciť in ſeq.§.in verſ.eiſdem tempo-
ribus,quũ plebs.in fi.Secundò not.ꝙ lata.l.hortenſia ple
135 bis ſcita, † id eſt ſtatuta plebis (ſciſcere.n.eſt ſtatuere).
vim eandẽ, & poteſtatẽ habere cęperũt ꝗ leges, & æque
ligare.cõcordat tex.inſti.de iur.nat.i §.plebis aũt appella
tio.& Gel.cap.27.lib.15.tribuni inquit neq; aduocant
patritios neq; ad eos referre de re vlla poſſunt, ita ne le-
ges quidẽ proprie,ſed plebiſcita appellanť ꝗ tribunis ple-
bis ferentibus acceptata ſunt,quibus rogationib.ante pa
tritij non tenebanť donec Q.Hortenſius dictator eam le
gem tulit,vt eo iure quod plebs ſtatuiſſet,oẽs quirites te
nerentur.Sed ad oppoſitum ſunt verba Liuij in 3.ab vrb.
cond. dicentis ꝙ Lut.Val.& Q.Horatius omniũ primũ
quum veluti in controuerſo iure eſſet,tenerenť ne patres
plebiſciti legem centuriatis comitijs ferre, vt ꝙ tribuni
plebis iuſsiſſent,populus teneret, qua lege tribunijs roga
136 tionibus acerrimũ telum datũ eſt,appellatio populi †
ẽt patritios,& ſenatores comprehẽdit .§.plebis autẽ à po
pulo inſtit.de iu.naturali. Plebiſcita ergo ligabant patri-
tios,& ſenatores ante legẽ hortenſiã contra tex.noſtrũ,
Niſi dicamus.l.illã obſeruatam nõ fuiſſe, verũ plebiſcita
pro.ll.ſeruari cępiſſe lata.l.hortenſia,vt hic diciť.Fuit au-
137 tem hæc lex hort. † lata longè poſt ſecũdam ſeceſsionẽ
in alia ſeceſsione.Liu.lib.11. plebs aũt ꝓpter æs alienũ
& graues ac longas ſeditiones, ad vltimum ſeceſsit in ia-
niculũ,vnde à Q.Hor.dictatore deducta eſt, isq; in ipſo
magiſtratu deceſsit, & iſtud eſt quod vult hic ſignificare
tex.dũ ait.l.hort.lata,legũ, & plebiſcitorũ poteſtas eadẽ
138 fuit,& ſic verbum mox in tex.poſitum,† longũ reſpicit,
interuallum,& ponitur ꝓ poſteà, nec eſt nouũ,vt ꝑ Iaſ.
in l.fructus.ff.ſol. matrim. & in l.ſi arrogator.col.4.ſ. de.
adoptio.omnes doc.in l.1.in §. qui præſens.ff.de verbo.
139 obli.† Hortenſius is primus fuit qui familiã ſuam illu-
ſtrauit poſt quẽ extitit Q. Hortenſius orator emul⁹ Cic.
& quoad vixit ſecundus, teſte Quintil.lib.6.de inſt.orat.
clarus quidẽ orator ſed delicatior ꝗ virũ deceat, formę
non minus ꝗ eloquentiæ ſtudioſus ſm Gel.c.5.libri pri-
mi Tertiò no.ibi ſpecies tantũ cõſtituendi intereſſet po-
140 teſtas aũt eadem,† ꝙ ſpecies ex leui,& modica differen
tia apud legiſtas cõſtituiť, prout hunc tex.ad hoc ſignat,
& ponderat Dec.in rubr. C.qui admitti.col.8.& in l. vni-
ca col.5. C.de ſent.ꝗ pro eo. Zaſ.hic exponit ſpecies.i,ori
ginis qualitas ſtatus cõditio.ſic.n.eo vocabulo latini au-
ctores vtũtur Cic.quę autem ſpecie quadam vtilitatis, ſa
ciunt,ꝗ ſcribit Sozi.in l.1.in princ.in vlti.col.ff.de acqui.
poſſ.Quartò not.ibi quia difficile.ꝙ vbi maximus eſt po
141 pulus ibi difficilis eſt,eius cõgregatio,† diciť difficile ꝙ
cum labore aut multo tempore fit,teſtis Ariſt.politico.1.
& ratione ꝓdictę difficultatis antiquitus populũ cornu
ſiue buccina fuiſſe in concionem vocatum Dion.tradit
quippe fieri non poterat, vt paruo tẽpore tanta multitu-
142 do ꝑ nomenclatores vocareť.† Et cępit difficile plebs
cõuenire,quia vulgares,& plebei facile diſſentiunt, iuxta
Mantuani ſententiã.Scindiť i certũ ſtudia in cõtraria vul
gus.Populus verò difficilius, quia augeať numerus perſo
143 narũ, & cõſequenter † diuerſitas animorũ, in populo
.n.ineſt plebs.§.lex eſt. in verſ.plebs aũt inſti.de iur.natu.
144 hoĩes.n.faciles ſunt, ad diſſentiendum,†l.quia poterat.
ff.ad Treb.c.ſuper literis.ibi intelleximus diuerſos diuer
ſa ſentire.de reſcri.notant Barb.& Dec.in cap.1.col.1.de
poſtu.prela.Et propter difficultatem,ꝗ eſt in non conue
niendo ſimul diciť,ꝙ vniuerſi conſentire nõ poſſunt.l.1.
§.fin.cum gl.ff.de acqu. poſ.& l.vnica.ff.de lib. vniuer.cũ
glo.& hoc videť intelligendum niſi eſſet res quæ de facili
cõcedi ſolet, arg.l.qui cũ maior. in prin.ff.de bon.lib.&
eius ꝙ in ſimili notant Alex.& alij in l.apud iul.in §.con
ſtat.ff.de leg.1.Dec.in d.cap.1.dicit in contrarium facere
text.in d.l.vnic.de lib.vniuer.ibi in petẽdo bo.po. in qua
agiť de vtilitate vniuerſitatis,& omnes veriſimiliter con-
ſentire debent,& tñ diciť ꝙ conſentire nõ poſſunt ꝓpter
difficultatem glo.ibi,& in d.§. fin.quas ſequuntur ibi cõ
muniter docto.tollunt difficultatẽ intelligẽdo facile vel
commodè propter difficultatem congregandi tantã tur
bã,vt hic diciť,& hac ratione ſemper diciť adeſſe difficul
tas,nec ea quę tradit Alexan.in §.conſtat, loquunť in vni-
uerſitate congreganda,ſed in impetratione facienda cir
145 ca ſolita cõcedi à principe,& ſic ab vna perſona.† Et ob
prędictam rationẽ ſm Bald.facta ſunt conſilia ciuitatũ,
vt quod ꝑ cõſi.à populo factum cenſeatur,de quo eſt gl.
no.in rub.C.quæ ſit long.conſue.quæ poſſet multis vtili-
bus dictis exornari,ſi campus ſuus hic eſſet,vt conſtat ex
ſcriptis ꝑ Feli. in c.nouit col.8. verſi,6.limi.de iud.& in
cap.1.col.6.verſic.ſimiliter.Oldr.extra, vt lit.non conte.
Corn.in cõſi.224 in.4.volu. Brunũ in conſi.28. col.fi.Iaſ.
in l.1.in prin.in vlt.col vbi Aquen.a.infra quod quiſq; iu
ris.Imol.in conſi.107. Ange. conſi.62.incip.nobilis, vbi
dicit ꝙ conſi.loci poteſt cõtra agnatos ſtatuere, ac etiã
cognatos cõdemnare in pęna pecuniaria.Cor. in conſi.
201.circa fin.lib.4.& conſi.148.lib.1.Bar.& Alex.in l.hi
qui.ff.de iur.immu.& in l.ambitioſa col.2.ff. de decr.ab
or.fa.Alexan.conſi.1.vol 4.Abb.in c.ꝙ quibuſdam col.2.
de fideiul.Dec.in l.ciuitas col.3.ſ.ſi cer.pet. Iaſ.cõſi.71.
lib.3.vbi tractat de congregatione capitũ domorum,&
in conſi.101.& 140.volu.4. Cur.Iuniorem in conſi.169.
Imo.in l.municipibus.ff.de cond.& demon.vbi cõcludit
decurionum ordinem non poſſe ſtatuta facere,quando
vltra eos eſſent ẽt alij cõſiliarij, aliàs ſecus,quia generale
conſilium populum repræſentat,vt dictũ eſt,ideò ſine
dubio poſſet ſtatuta & ordinamẽta facere prout de cõſi.
pop tradunt Ang.in conſ.63.ſi prouiſio,& Deci.in l.1.in
princ.ad fi.3. col.ff. ꝙ quiſq; iur. quicquid male ſenſerit
& dixerit Ioan.de Pla.in l. penult. C.de leg Scie.in l.cũs
pop.fol.ſ.ſ.de iuſt.& iure.Cor.in conſ.171.ad fi.in 4.vol.
loquentes cõtra communes cõcl.doc.ex prædictis patet,
& tradunt Iaſ.& Crotus in l.oẽs pop.charta.1.& ſecũda
intellige ſanè,vbi talia ſtatuta fierent in pſentia, & cũ au
ctoritate magiſtratus,ibidẽ deputati,aliàs ſecus.Paul.de
Caſt.& mod. Pap.in d.l.1.in princ.infra ꝙ quiſque iur.
Quæ igitur dicunť de repræſentatione populi quæ fit ꝑ
conſi.ipſius pop.& loci de cõſilio generali intelligunť,vt
ẽt tradit Alex. conſi.110.lib.1. Item qñ agitur de re quę
cõmunis eſt pluribus,vt vniuerſis,nõ aũt pluribus,vt ſin-
gulis,quia tunc quũ agať de intereſſe ſingulorũ, vt ſingu
lorum,tunc illorũ conſenſus ſeu maioris partis,& ſic cõ-
gregatio capitum domorum requiriť, neceſſariaq; eſt.vt
ꝑ Iaſ.in conſi.71. præælle. & exemplificari ẽt id poteſt in
ſubmiſsione fienda ꝑ populum alicui Domino & prin-
cipi quando pop.liber eſſet.fieri.n.tunc ſubmiſsio debe-
ret ꝑ capita domorum, vel per habentem ab eis ſpeciale
mandatum,ex quo .n. omnes de loco,vt ſingulos tangit,
ab omnibus fieri,approbariq; debet nemine reluctãte.§.
ius iurandum in auct. de defen.ciuit.Ang.& alij in l.iuũ
in §.hodie cu.l.ſeq.infra de pac.Et ſimiliter quando age-
retur de nemoribus, vel paſculis, ad q̃ ꝓ libito quilibet
de pop.accederet, & vtereť.Alexan. conſi.68.lib.2.& 99.
col.4.& ſequ.volu.5.Deci.in.cap.3.loco, col.4.de proba.
& in c.inſuper de teſti. Afflictus in deciſione regni.400.
Item intelliguntur prædicta, & conclu. præalleg.glo in
rub.C. quæ ſit lon. conſue.in magnis ciuitatibus ſecus
ergo in villis, & conſulibus oppidorum. Card. Alexan.
in cap.

in cap.ſenatuſcõſ.2.diſti. Gramma.neap. in voto primo
ad fi.ꝙ præcipuè procedit attenta cõſue.hodierna,ſecun
dum quã credendarij præſertim villarum limitatam ha-
bent poteſtatem ad q̃dam ordinariè tantum occurẽtia.
Item niſi ageretur de obligando pop.ex delicto cõſilij lo
ci,quia non cenſeť habuiſſe talem poteſtatem ꝑ Fely.in
locis ſuperius allegatis. Itẽ eſt arg.ſm Alb.ꝙ prçſidẽtes,
146 † vniuerſitati poſſunt iurare de calumnia, de quo per
doct.in leg.2.in §.quod obſeruari. C.de iuramentu cal.
Quaſdam alias quæſtio.quę hic forſitan non impertinen
ter annecterenť ponit Aret.in §. ſenatuſcon.inſti.de iur.
natur.gen.& ciuili.Quęri ẽt poteſt quę neceſsitas curam
147 reipu.ad ſenatum deduxerit.vt ſtatim dicit,† aut cur i-
terponere ſe cęperint,quum ab initio apud eũ ordinẽ ea
reipu.cura fuerit, mandatam.n.eis tutelã ciuitatis fuiſſe
Dion. lib.2.ſcribit,& ait Fene.adeò ſemper totius reipu.
ſummam penes ſenatũ fuiſſe, vt ne reges quidẽ nec alius
vllus magiſtratus incõſulto ſenatu quippiã moliref. Cre
didit Zaſius curam reipu.catenus ad ſenatum deductã vt
non ſolum ſententias de rebus cõmunibus dicere,vt an-
tiquitus, ſed & quę eis placerent vim l. obtinere conſti-
tutum ſit, & ita eſſe intelligendũ præſentem text.& ſatis
verba ipſius tex.id innuunt & monſtrant. Quintò nota.
ibi curã reipu.ꝙ popul' eo, quia difficulter cõgregabať,
& malè publica expediebat negotia, curã reip.ad ſenatũ
deduxit,& quicquid faciebat obſeruabať, idq́; ſenatuſ-
conſ.eſt dictũ.cõcordat text.in §.ſenatuſconſ.inſtitu.de
148 iur.nat.gen.& ciui.locus hic nos admonet,† vt de ſena-
tu & ſenatoribus aliqua dicam', cũ propterea ꝙ res alio-
quin cognitu digna eſt,nec cuilibet obuia, tũ ꝙ cũ opi-
nionẽ inualuiſſe videmus Principũ noſtri temporis cõſi-
lia inſtar eſſe ſenatus Romani. & eorũ conſiliarios Ro-
ma.ſenatorũ. Romulũ inſtituiſſe ſenatum ſatis cõſtat,
quũ.n.nouã ſuam ciuitatem viribus & robore iuuenum
munitam cerneret,vt eam conſilij ope fulciret,centũ nu
mero elegit,quos ob honorem patres, ob ætatem ſenato
res appellauit.quorũ poſteritas ꝑ genituram propagata
patricij sũt appellati. Exactis regib.Brutus cõſul exhau-
ſtum bonis viris ſenatum intuens,primores equeſtris or-
dinis adſcribi ſenatoribus fecit, illosq́; cõſcriptos patres
appellauit. Ex quo tempore patrũ cõſcriptorũ appella-
tio locũ habere cępit, auctor Liui.in primo ab vr.cõd.&
Fene.in tit.de ſenatorum origine.latè ibi de hac materia
diſſerens.Cuius dicta latius reaſſumpſit eruditiſsimus ſed
plus æquo prolixus Bud. in ſuis annotationib' ſuper.l.fi.
infra de ſena.Triplicis fuere ordinis ſenatores,patricij,cõ
ſcripti & pedarij.patricij ſunt hi maximè qui centũ illis
patribus à Romulo lectis geniti ſunt, hi quum facti ſena
tores erant dicebanť ſenatores patricij. conſcripti verò
ſenatores hi erãt qui regũ conſulum,ceſarumùe decreto
in ſenatum legebanť. De pedarijs parũ firma & certa eſt
ſentẽtia vt patet ex Feneſt. ibi.& Aulo gell.in noc.atti.c.
18.lib.3.mihi ſemper magis placuit ſententia q̃ C.Baſſus
in ſuis commẽtarijs ſcriptã reliquit, ſenatores.n.dicit in
veterũ ætate qui curulẽ magiſtratũ geſsiſſent, curru ſoli
tos honoris gra in curiã vehi,in quo curru ſella cẽt.s.q̃ cõ
ſiderent, ſed eos ſenatores qui nõdũ curulẽ magiſtratũ
cæperãt pedibus intrauiſſe in curiã, propterea ſenatores
nõdum maioribus honoribus functos pedarios nomina
tos.nã ſi pedarios diceremus ſenatores, vt faciũt nõnulli
eos qui ſententiã in ſenatu nõ verbis dicerent, ſed in alie-
nam ſententiam pedibus irent, iã vniuerſi ſenatores qui
pedibus ſententiam ferebant,quũ ſenatuſconſultum per
diſceſsionem fiebat pedarij dicerentur ſm Gel. Quãta
fuerit auctoritas,maieſtas, & dignitas ſenatus,facilè co-
gnoſci poteſt, Principes in ciuitate appellabanť, penes
eos adeò totius reipu.ſumma iniũcta fuit,vt ne reges qui
dẽ,aut alius quiſpiã magiſtratus inconſulto ſenatu quip
piã moliret, adeò vt cũ Tarquinius ſuperbus pleraq́; prę
ter ſenatus auctoritatẽ decerneret, amiſſo regio nomine
tyrannus appellari,ſ.auctor Feneſt.hinc ait Oroſius.ca.2
libr.7.Tyberius quum ſuffragio magni fauoris retulit ad
ſenatũ vt Chriſtus Deus habereť, ſenatus indignatione
motus ꝙ non ſibi prius ſm morẽ delatum eſſet.vt de ſu-
ſcipiendo cultu prius ipſe decerneret, conſecrationem
Chriſti recuſauit, edictoq́; cõſtituit exterminandos eſſe
ex vrbe Chriſtianos.Item Liu.de Alex.magno loquẽs ait
victus ne eſſet cõſilijs vnius iuuenis ne ſingulos nomine
ſenatus ille quem qui ex regibus conſtare dixit vnus ve-
ram ſpeciẽ Romani ſenatus cępit.Senatuſconſulta duo-
bus modis fiebant aut per diceſsionem ſentẽtiã pedibus
149 ferendo ſi cõſentireť, † aut ſi res dubia eſſet ꝑ ſentẽtias
ſingulorũ exquiſitas. Gel.in 3.& 14.alias hiſtorias citat
Budeus loco prealleg.Et quis ordo ſit hodie ſeruandus
quãdo populus vult cõdere ſtatutum ponit Aret.in d.§.
ſenatuſconſulũ ad finẽ.locus conueniendi ſenatus fuit
curia hoſtilia,& Pompeia,poſtmodũ iulia,quę loca quũ
profana fuiſſent,templa fuere ꝑ augures conſtituta,vt in
his ſenatuſcon.more maiorũ iuſta fieri poſſent ſm Gel.
150 & Feneſt.De inclinatione ſenatus, † ſcribit Budeus di-
cens, à Cæſare autẽ dictatore oppreſſa repu.languere ſe-
natus auctoritas, ac deinde poſt Auguſtũ interire cępit,
quum vnius iam arbitrio omnia regerẽtur. Vnde nõ im
pertinenter q̃ri poteſt nunquid ſit hodie correcta diſpo
151 ſitio.l.nõ ambigitur.j.de le.† volens ſenatũ poſſe.l.face
re.& diſpoſitio.l.1.in §.de qua re.j.de poſtu.de reſtitutio
ne famæ q̃ tacere poterat ſenatus: & pariter,le.1.in §.1.
ff.à quibus appell. non licet. vt à ſentẽtia ſenatus non ap
pelleť.Bar.in l.fi.C.de legi.cõcludit.correctionẽ eſſe factã
in le.Imperium col.3.dicit oppoſitum.& ibi Mod. tauri.
tranſeunt ſimpliciter cum Bar.in d.l.fi.ſed in l.1.col.7.in-
fra de offic.eius dubitat,quia huiuſmodi iura facta videñ-
tur poſt Imperij tranſlationẽ. & Imperator veriſimiliter
voluit in memoriam priſtinę poteſtatis ſenatum poſſe ꝑ
dicta.ideò Io.fab.in §.ſed ꝙ principi placuit inſt.de iu-
re naturali.tenet nõ corrigi hodie.d.l. non ambigiť,nec
pariter corrigiť diſpoſitio.d.§.1.de appellatione à ſentẽ
tia ſenatus non interponẽda, ſm Aret. ibi. Et hoc quan-
do ſenatus iudicat,ſecus ſi vnus ex ſenatoribus ſm Peruſ.
in rubr.de appell.col.3.quod reputant ipſi mod.not.pro
ſententijs quę aliquando feruntur per vnũ ex conſiliarijs
152 noſtri principis, † vt tunc nõ habeat locum priuilegiũ
prefecti prætorio quod conſilio conceſſum legit.Subin-
telligas tu niſi Princeps in reſcripto id cõcederet, vt quã
doque facit committendo cauſam aliquam aliquibus ex
Dominis.ita ꝙ eorum ſententiæ & geſta tantam vim ha-
beant, ac ſi lata & geſta eſſent per totum conſilium.

Præterea aduerte ne æquinoces circa ꝑdicta & vt be-
ne intelligas Bar.in locis præalle.vbi non cõtrariaf ad in-
uicẽ ſi verũ admittimus.aliud eſt ergo querere nũquid
poſt tranſlationem Imperij apud ſenatũ eſſet poteſtas ꝑ-
dicta faciendi,& indubitanter concludẽdum ꝙ ſic,quia
omnia illa iura loquunť & cõdita ſunt poſt trãſlationẽ
Imperij à Vlpiano ſcilicet, qui floruit ſub Aurelio Alex.
Impatore.21.ab Auguſto creato anno vrbis cõditę.964.
teſtis Oroſius cap.11.lib.7.Et Imperij tranſlatio facta
153 fuit in Octauium ſm Imperatorem, † Oroſius ibidem
cap.18.lib.6.hoc die inquit primũ Auguſtus cõſalutatus
eſt,ꝙ nomen cunctis antea inuiolatum & hucuſq́; cæ-
teris inauſum Dominis tãtum orbis licitè vſurpatũ appi
cem declarat Imperij, atq́; ex eodẽ die ſumma rerum ac
poteſtatum, penes vnum cœpit eſſe & manſit. ꝙ græci
monarchiam vocant.& cõtigit anno vrbis.726.ſicq́; ap-
paret ab Imperij tranſlatione ad tẽpora Vlpiani, qui au-
ctor fuit dictarum diſpoſitionũ decẽ & nouẽ interceſsiſ-
ſe Imperatores, & annos circiter. 270. vt ẽt ex alijs hiſto-
rijs,vulgo notũ eſt. Et pro dicta opi. eſt tex.legis apertus
in l.vnica.C.de ſenatuſconſ. vbi Valen.& Theodo.Impe-
ratores ſenatui ſcribentes dicunt ſe reprobare illa Impe
ratoria lege ſenatuſconſulta,licet ꝑ ſe obtineãt perpetuã
firmitatẽ. Ecce ibi tex.apertiſsimum ſi nolumus in ſole
caligare,ꝙ poteſtas cõdendi legẽ erat apud ſenatũ poſt
tranſlationem

tranſlatinnem Imperij annis decẽ & quadringentis, tñ
enim tpis iam concurrerat à tranſlatione Imperij ad tpa
dictorum Impera:orũ illius.l.vnicæ.vt ex Eutropio,Pau.
Dlac.& alijs hiſtoricis colligitur. & in iſtis terminis lo-
quitur Bar.in d.l.Imperiũ. Aliud eſt petere nunquid ho-
die.i.noſtris tpibus ſit correcta.d.l.non ambigitur.Cum
alijs de quib.ſupra.Et dicendũ abſq; ſcrupulo ꝙ ſic,quia
abdicata eſt hodie oĩs poteſtas à populo Roma. & ſuo ſe
natu,ita loquitur punctualiter Bar.& ſanè in d.l. fi. C.de
154 legi. Et ceſſarunt hodie veteres ꝓrogatiuæ ſel.in c.fin.
col. intepe.de foro compe.Præterea quum ſit hodie an-
nihilatus ille ſenatus vt per Bal.in d.l.nõ ambigit. ineptè
vr̃ quæri an hodie ſenatus ea facere poſſit . Sed pulchra
155 ſuboritur quæſtio,† nũquid in vno ſenatore qui eſt ho
die Romæ, talis reſideat auctoritas & poteſtas, quod vr̃
quia iura collegij in vnum reincidunt.l. ſicut in fin.ff.qđ
quiſq; vniuer.nomi.cõtrarium Bal.determinat in d l.nõ
156 ambigitur. † quia collegium ſenatorum eſt deſtructũ
& eius reintegratio & formæ reſtitutio reputat impoſſi-
bilis.l.apud Iul.in fi.ff.de leg.j.Deſtructo ergo collegio iu
ra collegij ſunt effecta caduca.l.pater. in §. tuſculanus.ff.
de leg.3.c.ſcđo cũ ibi no.de nou. ope.nunc. & opinionẽ
hanc tenẽt Iac.de Are.& Cynus in d.l.non ambigit.quia
collegiũ non eſt actus in exercitio nec habitu.i.virtute &
eſſentia tacita,ſicut eccleſia quæ deſijt eſſe collegiata per
deſuetudinẽ non eſt collegiata nec actu nec habitu,quia
forma eſt oĩno mutata. Et noua cõſuetudo non antiqua
inſpicitur.l.mella.in §.j.ff.de ali.& cib.le.faciũt quæ dixi-
mus ſupra ꝙ oĩs poteſtas abdicata eſt à populo Roma &
eius ſenatu,& ꝙ ceſſarũt veteres prærogatiuę,ideo nimi-
rum ſi non reſidet in vno ſenatore , quia etiã ſi eſſent oẽs
nõ reſideret. Magna tñ eſt iſtius ſenatoris poteſtas vt ha-
betur in c.fundamenta de elec.in 6.quod officium geſſit
157 Ludouicus de Sabaudia,† cui aſſidebat Cyn vt ipſe re-
fert in l.2.C.quæ ſit lon.conſue.& Fran.de Curte in tract.
feu.in 1. qõne. & eo dignitatis titu.honeſtandus eſt quo
158 nuncupatur magiſtratus primi gradus ſm Tau. † in d.
l.1.col.8.cui tñ in vocabulo non ſubſcribo,quia vt j.dicã.
verbum id ſuperilluſtris ſapit Barbariem. Non omitto ꝙ
Accurſ.in l.fi.j.de ſena.in l.fin.C.de pet.hære.in l. qui ſu-
perſtitis infra de inoffic teſta.& alibi ſæpe ſenatores cen-
159 tumuirali iudicio expendebant, † & ſic ꝙ ſenatores à
centumuiris non diſtinguerentur.ſequitur Iaſ.in l.1.col.
1.infra de offi.eius.& cõmuniter legiſtæ . facit illud poe-
tæ clariſſimi,Centum illi in prato ſæpè ſenatus erat,quã
ſententiam damnant Budeus in d.l.fin.de ſena.& Zaſius
tam in prin.l.in verſi. deinde quia difficile. quàm in §. 1.
in verſi.deinde quum eſſet neceſſarius, modeſtius tamen
quàm faciat Budeus loquitur.

Centumuiralia iudicia inquit Feſtus à centumuiris di
160 cta ſunt,† nã quum eſſent Romæ trigintaquinq; trib⁹
q̃ & curiæ ſunt dictæ, terni ex ſingulis tribub. ſunt electi
ad iudicandũ,qui cẽtumuiri appellati ſunt.& licet quin-
que amplius,q̃ centum fuerint , tñ quo faciſius noĩarent
centumuiri ſunt dicti, quod nomen poſteà etiam remã-
ſit licet auctus fuerit cẽtumuirorum numerus, vt ex Pli.
in epiſtolis patet, Hi centumuiri non ſolum cãs hæredi-
tarias vt Vitellius contra Merulam falſo opinabatur, ſed
ẽt vſurpationum,tutelarum,agnationum, alluuionũ,ne-
xorum,mancipiorũ,& id genus ſimilia negotia dijudica
bant,vt eſt auctor grauiſſimus Cice.in 1.de oratore q̃uis
non ſit negandũ iudice Zaſio cãs hæreditarias frequen-
tius apud eos ventilatas fuiſſe,auctore Valerio in lib.7. &
Pli.in epiſtolis.Noĩe igitur centumuiralis iudicij ſenato-
res male accepit Accur.vtpote qui à cẽtumuirali iudicio
prorſus diſtinguerent,ſiquidẽ ſenatus velut patres rẽpub.
curabant,id qđ vr̃ mihi ſignificare tex.nr̃ hic,dum expreſ
ſe dicit curam reipu.ad ſenatũ deduxit, centumuiri con-
trouerſias & crimina iudicabant, quod & hodie vſu eui-
nire ait Zaſius , vt rectores rerum publicarum à iudicib⁹
ſeparentur.Huic centumuirali iudicio vnus ex pretorib.
præerat,vt ex Cice.oratione pro Roſcio. & alijs, item ex
Plin.in epiſtolis liquere põt,niſi belli cura eos auocaret,
quo caſu decem viri litibus iudicandis creabantur,& qui
prætorum partes gererẽt,vt tradit Feneſt.ſub tit. de qui-
buſdam minorib.magiſtratuum ſpeciebus. & ſic queád-
modum prætores , vel vnus ex eis præerant , ita ipſis ꝑꝑ
bella abſentibus hi decem viri vel ex eis vnus centumui-
rali iudicio præſediſſe exiſtimandi ſunt, teſte Zaſio.Cæte
rum ſi de crimine ſolenni accuſatione iudicandũ fuerat,
tum prætor alios iudices numero incerto ſortiebat, & e-
rat apud ꝑtorem ſniarum diſcuſſio , qđ ex varijs locis in
Cice.orationib.eiuſq; interprete Aſconio colligitur, qua
ꝑꝑ apud Pli.lib.5.epiſtolarum ad Valerianum cum ad-
uocatus corruptus iudicantium ſententijs abſolueretur,
prætor in ſententia permanens eum pro cõdemnato ha-
buit. Dicit tñ Zaſius in ꝓcitato loco ſe inuenire apud Vel-
161 leium lib. 2. ſenatum etiam iudicijs præfuiſſe, † donec
C.Gracchus ea ad equites tranſtulerit,quod & Plut.in vi
ta Gracchorum tradidit,& põt allegari tex.in l.1.in §.1.
ff.à qui.ap.non licet,vbi à ſnĩa ſenatus non appellatur, &
illud maximè forte viguit poſt inclinatam auctoritatẽ
& poteſtatem ſenatus ſub Cæſarib. qñ iam in mãdandis
exercitibus,in prouincijs decernendis,in legationibus di
mittendis,admittendiſque,in cõſtituenda rep. occupat⁹
vltra non fuit. Et ad id qđ de ſortitione iudicũ dictũ eſt
coniungenda ſunt quæ dicemus in §.ſeq.in verſi. deinde
cum erarium.Supereſt vt diſcutiamus in quo ordine ſeu
gradu magiſtratuum collocent ſenatores, quib.honorũ
titulis decorẽtur,& tertio an habeamus nos aliquos ma-
giſtratus quos illis conferre poſſimus . Collocantur cõi
oĩum ſcribentium ſnĩa in primo gradu vt conſtat ex eo-
rum dictis in l.1.j.de offic.eius, aduertas diligentius, põt
enim concluſio intelligi de priſcis ſenatoribus magnani-
mi ſenatus qui ante Imperij trãſlationem factam in prin
cipem ſtetit , de quibus excepto præſenti loco & præall.
162 §.ſenatuſcon.parum in iure nr̃o reperitur,† & tunc cõ
cluſio indubitabilis erit.hi.n. erant qui teſte Leto Põpo.
Principes in ciuitate appellabantur,ſine quib.reges nihil
moliebantur qui prouincias decernebãt, legiones dimit
tebant,& admittebant, & de bello vt viſum fuerat decer
nebant.iuxta illud Silij italici. Triſtia magnanimi porta-
163 bant iuſſa ſenatus.† Immo videretur ꝙ nõ eſſent ponẽ-
di in gradib.magiſtratuum arg.eius quod cõiter dicunt
doct.de Principe & ſummo Pontifice, quos negãt in pri-
mo gradu magiſtratum rectè poni , quia ipſi ſunt ſuper
oẽs,& qui alios conſtituunt.Idem iudicium vr̃ de illis ſe-
natorib.exactis.n.regib' ſenatus ſupra oẽs erat , & quic-
quid conſtituebant obſeruabatur, vt in tex.noſtro dr̃,cõ
proba ponderando ꝙ iuriſconſ. hic in §. poſt originem,
tractaturus de origine magiſtratuũ oĩum vt in rubrica
fuerat pollicitum de ſenatoribus , eo in tractatu verbum
non facit,qđ non omiſiſſet ſi de numero magiſtratuum
fuiſſent.facit item tex.in fi.iſtius verſi dum dr̃ aut eſt ma
giſtratum edictũ aut ſenatuſconſultũ,Ecce ꝙ ius à ſena-
tu inductũ non dicebatur magiſtratuum ius, ſed ſena-
tuſconſultum,põt tñ dicere ꝙ immo ſenatores erant ma
giſtratus primi,& ideò à Fene. & Pomp. lo o in tractatu
magiſtratuũ Romanorum inſerunt , nec vt à principib⁹
de quib.proximè magiſtratus cõſtituunt,ita à ſenatu cõ-
164 ſtituebatur, † ꝙ immo populus magiſtratum creabat
vt ꝑ Letum Pomp. in tit. de poteſtate ſenatus , & plebis.
165 Et ꝙ ſenatus eſſet nomẽ magiſtratus,† eſt tex. in §.lex
eſt,inſtitu.de iure naturali dum dicit lex eſt ꝙ populus
Ro. ſenatorio magiſtratu interrogante conſtituebat.

Non obſtat mõ ꝙ iuriſconſ.in §.poſt originẽ tractatu
rus de magiſtratib. nihil dixit de ſenatorib. quia omiſit
ꝑꝑ ꝙ hic de eis dixerat,nec obſt.tex.noſter ibi magiſtra-
tus edictum aut ſenatuſconſ.quia video ꝙ licet proprio
noĩe ius à ſenatu conditum ſenatuſcon.dicatur, ſumpto
vocabulo à nomine conditoris, vt de plebiſcitis dicitur,
non tamen infertur, quin ſit prout eſt ius à magiſtratu

& qui-

& quidẽ maximo cõditum. Ex quo vide quo errore lapſus ſit Budeus in d l.fin.char.2. volens ſenatũ eſſe nomẽ ordinis non magiſtratus. Poteſt etiá concluſio prędicta intelligi de ſenatoribus Romanis qui erãt, & ab Imperatoribus cõſtituebanť, ſenatu iam redacto ſub Imperatorum manu, de quibus iura noſtra fere omnia loquunť.
166 † Et iſtos pariter cõſtituẽdos arbitror in primo gradu magiſtratuũ, vt faciunt communiter ſcribẽtes prælati, quia & ſi horũ tãta nõ eſſet poteſtas & auctoritas, quãta priſcorũ ſenatorum vt prædiximus, magna tñ erat, quũ poſſet ſenatus adhuc vt dixi legem generalem condere, reſtituere famę, & ſententiam ſecum vltimum calculum & ſilentium ferentẽ, dicere, licẽ.iamq; de flumine publico aquam extrahendi prout Imperator concedere. l. quominus.ff.de flum. Et teſte Spart.i vita Adriani Impe-
167 ratoris, † Adrianus ipſe ſenatus faſtigium in tantũ extulit difficile faciens ſenato vt quũ Arſeniũ ex Præfecto p̃torij ornamentis conſularibus prædituũ, faceret ſenatorẽ nihil ſe amplius habere quod in eum conferret oſtenderet, ex quo liquet adhuc tempore Imperatorum nõ po-
168 tuiſſe dari maiorẽ dignitatem, magiſtratumue, † vnde non immerito Imperator in l. ius ſenatorũ. C.de digni. lib.12.ſe in eo ordine cõnumerat. vt tñ ſcias ꝙ illo caſu eſt ibi vt ſenator nõ vt Princeps, vt dicimus de epiſcopo in capitulo exiſtẽte vt canõ. quia ſedet in loco canonica-
169 tus, vt p Dec.in d l.1.in 2.col. † Itẽ no. aliud fuiſſe cõſ. principis, & aliud ſenatus qui eſt cõſi. patritiorũ & ſeniorum populi. Tranq.in Octauio ſibi cõſtituit conſilia, cũ quibus de negotijs frequẽter ad ſenatũ referẽdis ante tractaret. Spar.& meminit Adrianũ Celſo Iuliano & Neratio iuriſcõſultis vſum quos ſenatus probaſſet, & dictũ cõſi. principis ſeparatũ à ſenatu, p nõnullos cõſiliũ camerę nũcupať, quod plerunq; bene geſtis p ſenatũ plus nocuit q̃ profuit. Quibus autẽ tit. ſint honeſtandi nũcupandiq;
170 Doctor.in alle.l.1. ſuperilluſtres appellant, † vocabulo hercle parũ latino vt in §. ſeq. dicetur. potes igiť eos illuſtres dicere, ut leges nræ cõiter & aperte appellãt, patet in l.quiſquis.C.ad l.Iul.maie.& in l.3.cũ gloſ.in ver.illuſtres.C.de ſilẽtia. libr.12 cũ ſimi. patres conſcriptos & patres ampliſsimos eos appellari ſatis eſt etiá notũ. Nec
171 prædictis refragať, † lex fin.ij. de ſena. p q̃ Alex.in d.l.1. col.4.tenuit eſſe gradũ ſuperilluſtrium, eo ꝙ alias fuiſſet ſatis de illuſtribus mentionẽ facere, quia dico nullũ fieri ibi verbum de ſuper illuſtribus ſed de illuſtribus tantum. & eſt ſenſus ꝙ deſcẽndẽtes à patritijs & cõſularibus vſq; ad oẽs illuſtres, id eſt, & ab alijs omnibus illuſtrius viris ſenatores eſſe accipiendũ eſť, & hoc modo poteſť illa lex in contrarium retorqueri. Et quoniam incidit ſermo illius.l.fi. arbitror pulchrũ eſſe & in propoſito intellectũ iuriſconſulti inueſtigare, ſub obſcurus.n. eſt tex. & cur pendiſſem ꝙ Budeus qui tantas ibi effudit annotationes aperuiſſet nobis ſenſum illius.l.q̃ poculis habebat. Verba illi⁹ tex. obſcuri ſunt hæc. Senatores ẽt accipiẽdũ eſt eos eſſe qui à patritijs, & conſulibus vſq; ad omnes illuſtres viros deſcendunt, quia & hi ſoli in ſenatu dicere ſententiam poſſunt, corrigit ibi tãtummodo Bud.tex.in verbo conſulibus, vt dicat conſularibus.i. his qui conſulatum quandoq; geſſerunť, ꝙ ſuadere potes quia text.in princ. loquitur de tali viro conſulari, pręcedentia autẽ declarãt ſequentia.l.ſi ſeruus pluriũ.in §. ſi. ff.de leg.1.imo magis inſinuant q̃ econtra.l.quiſquis cum ibi not. p Bart.ff.de l. 3.ſed videt velle ille text. tria, quæ falſa penitus, & aperti ſumẽ vitr. primum ꝙ nomine ſenatorum eos accipere debeamus qui à prædictis deſcendũt, ſecundũ ꝙ ipſi ſoli poſſent in ſena. ſententiam dicere, tertium ꝙ deſcẽdentes à patricijs & conſulibus ſeu cõſularibus ſenatores eſſent, q̃ omnia aliena ſunt à veritate, nã ſenatorũ nomine veniebant vel maximẽ conſcripti, qui non deſcenderãt à patricijs vel cõſularibus. Item & ipſi habebãt ius dicẽdi ſententiã in ſenatu, vt ex Liu.& Fene. liquet, id quod reſoluimus ſupra. & ſic non ſoli deſcendentes à prędictis patricijs. Itẽ fatuum eſt dicere deſcendẽtes à prædictis eſſe ſenatores, quáquã ipſi parentes illius ordinis eſſent, quia filius ſenatoris non eſt ſenator, alias ſequereť anniculum deſcendentem à prædictis ſenatorem eſſe, quum tamẽ requirať legitima ætas in ſenatoria dignitate, vt p Feneſt. Propterea dum alias legerẽ illam.l.1.de offi.eius. declarabam nouiter illum tex. aliter reſtituẽdo illũ candori ſuo, credidi vitio impreſſorum & tẽporis lapſu deprauatum fuiſſe codicem, & ꝙ non ſenatores ſed ſenatorios dicere debeat, & ſic ſenatorios.i. ex familia ſenatoria eos eſſe accipiendum eſt, qui à patricijs conſularibus, & omnibus illuſtribus viris deſcẽdunt, quia & hi ſoli poſſunt in ſenatu ſentẽtiã dicere, de illuſtribus intellige, vt ad proxima fiat relatio, quaſi velit ꝙ deſcendentes ab alijs qui non poterant in ſenatu ſententiã dicere, licet haberẽt ius veniẽdi in ſenatum & diſcendẽdi in ſententias principum de quibus p Gel.c.18.lib.3.non tñ erant ſenatorij. Patritios autem poſtquam horũ pariter incidit locutio tripliciter
172 dici inuenio, † qui.n.ex primoribus cẽtum patribus à Romulo in ſenatũ lectis geniti ſunt, patritij à principio ſunt nũcupati, teſtis Cic. Liu.in 1. vrb. cõd.& Fene.in tit. de ſen. origi. in quo hallucinari videť Mod.taurin.in d.l. 1.col.10.loquiť.n.Feneſt. vt ego retuli nõ vt ipſe refert, vt licet intueri apertiſsimè & quicquid dicant ſcribentes in d.l.1. Ego non pono hos patricios in primo gradu magiſtratuũ; quia licet à magiſtratibus illuſtribus deſcendãt, nõ tñ erunt neceſſariò ipſi magiſtratus vel illuſtres, nec eſt lex tale quid dicens, imo abſurdũ relucet, ꝙ ſequereť anniculũ vel triũ dierũ puerũ deſcẽdentẽ ab aliquo ex p̃dictis centũ patribus, illuſtrẽ & in magiſtratu maximo fuiſſe, ꝙ q̃ ſit abſonum vides. Intellige ergo ꝙ eſſet quędam adiectio honoris & præeminentię q̃ à patribus ſuis deducebant patricij, facit in arg. ꝙ ponit gl.in l.iubemus C.de aduo.diu.iudi. & Fely.in rub.de maio.& obed.col. 5.de filio doctoris ſine ſumptu coronando laurea doctorea, & ſpeculari poſſumus in filijs illuſt. Ducũ Venetorũ qui patricij dicũtur. & multas habent pręeminentias in ciuitate ſua. Secundo dicunť patricij ſenatores filij ſenatorum ſm præfatos mod. loco prædicto de his intelligẽtes. Feneſť.& d.l.fina.de ſenat. ſed mens Feneſt. alia eſt vt ſupra dixi nec l.fi. ita intelligi poteſt vt vidiſti proximè caret itaque fundamento iſta cõcluſio ꝙ patricij dicanť ſenatores filij ſenatorũ, quum poſsint eſſe patricij vt diximus abſq; eo ꝙ ſint ſenatores, fateor tñ ꝙ ſenatores filij ſenatorum patricij dici poſſunt, ſeu ſenatores patricij & præeminentia quadã prędotati vltra alios ſenatores, ita ꝙ doctores in d.l.1. ponentes ſenatores in primo gradu magiſtratuum, ineptè poſtmodum exemplificant illum primũ gradũ in illis patritijs, quia ſi ſimplices ſenatores ſunt in primo gradu, cui dubiũ ꝙ iſti patricij qui ſunt ſenatores & filij ſenatorũ erũt ẽt ĩ primo gradu? Tertiò patricij dicunť quos ĩ patres princeps ſibi elegit, de quib. ĩ l. fina.C.de conſul.lib.12.& in auct. conſti. q̃ de digni. vq; ex illis iuribus cõſtat, maxima erat dignitas & habentibus talẽ dignitatẽ ſcribunť multæ conſt.auct.& merito doc. ĩ d.l.j. ponũt talẽ patriciatũ ĩ prĩo gradu dignitatũ.

Incognitus tamen fuit hic patritiatus antiquitati & antiquatus tẽporibus noſtris. & ſi vſurpato vocabulo patricios appellem⁹ ſuę cuiuſque ciuitatis primores ciues.
173 Circa, † vltimã partẽ q̃ſtionis de æquiparatione magiſtratuum noſtri tẽporis ad ſenatores Romã. licet p oĩa ſimilitudo inueniri non poſsit, quia tñ ſufficit ſimilitudinẽ eſſe ſm quid, ideò poteſť dari ſimilitudo in ſupremo parlamento Regis Francorum, & in ſupremo cõſi. excellentiſsimi Princ noſtri ſm dictos mod. in d.l.1.col.vij. & viij. poſt Budeum, veruntamen abuſiua eſt cõparatio, & maximè ſi intelligeremus de illis priſcis ſenatoribus.
174 † ſimile.n.dr ꝙ in aliquo non habet differentiam ſed vt plurimum conuenientiã, & vbi ſunt plures differentiæ quàm conuenientiæ, non dicit ſimilitudo vt ſępè dixit Bald. quem refert Dec.in cap. tranſlato col.3.de conſti.

licet

licet ergo in nóſtris ſenatorib. ſit ſimilitudo, in aliquib.
tamẽ vt plurimum & in maiorib. eſt diſsimilitudo, vt ex
præſcriptis apparet, & notú eſt, ergo æquiparatio nó eſt
bona. Item erant ſenatores de quibus in iure noſtro agiť
175 cóſiliarij domini totius orbis terrarú, † noſtri autẽ do-
mini minimæ particulæ ipſius orbis, & quáuis habẽs iura
Imperialia poſsit in ſuo territorio ea q̃ Imperator in vni
uerſo, vt p Bal. conſi. 121. in 3. vol. Brunum conſi. 19. Iaſ.
in l. eſt receptú col. 2. ij. de iur. om. iu. & Dec. in c. paſtora-
lis. col. 2. de appel. tamẽ ipſius ſenatores & conſiliarij nó
poſſunt in iſta particula ea q̃ dicti Imperatorum ſenato-
res in vniuerſo. Hinc eſt etiá ꝙ licet de iure ſcripto à ſen-
tentia ſenatus ad principem non appelleť, vt dicit tex. l. 1.
in §. 1. ff. à quibus appel. nó licet. hodie tamẽ appellať ſeu
ſupplicať & recurriť ad principẽ. Opinioni tamen cónu-
meranti ſenatores Principum noſtri temporis inter illu-
ſtres, ꝓ qua facit tex. in l. 1. C. de ꝑpo. lab. lib. 12. ibi quos
nr̃i lateris comitatus illuſtrat, ſm cõem intellectum cõ-
176 ſonare videtur hodiernus vſus, † quo ſenatores magni-
fici núcupanť. idẽ. n. dicit magnificus ꝙ illuſtris ſm Aqu.
in d. l. 1. col. 3. pro quo adde tex. in l. 2. C. de offic. eius qui
vicem alterius iu. obi. vbi præfectus prætorio qui eſt illu
ſtris tit. magnificentiæ núcupatur. Et Dorotheus qui in
tit. de emť. C. magnificus appellať, illoſtris dr̃ in proœ. in
ſtit. quinimmo attentauit Aquẽſ. firmare ꝙ plus impor-
tet magnificus q̃ illuſ. vt patet arguendo ex ordine literæ
in le. 2. in §. quæ omnia. C. de iure vete. enucleã. cum aiijs
ab eo allegatis. facit Plinianum illud magnificus eſt Iup
piter in trono ſuo aſtantibus dijs. Sed reſpondit iuribus
Aquen. ꝙ magnifici de quib. ibi erant etiá illuſtres, ideò
non bene inferť ex eo ꝙ aliis illuſtribus præmittanť, cum
177 ſit plus eſſe magnificum quam illuſtrem, † vt p Mod.
tau. in d. l. 1. col. 2. & 8. quantú tamẽ ad dignitatem magi-
ſtratus minus eſt, vt etiam præfati volunt eſſe magnificũ
quàm eſſe illuſtrem, quia magna faciens licet non ſit in
magiſtratu nec illoſtris, dicetur magnificus vt ibi p eos,
quicquid tamen ipſi mod. dicant, non eſt dare illuſtrem
qui nó ſit magnificus propter multa iura ab Aquẽſ. alle.
q̃ appellant eos magnificos qui in illuſtri ſunt dignitate.
& eo ꝙ tali dignitate quis decorať p̃ſumẽdus eſt magni-
ficus animo & opere. Sextò not. ibi ſeq; præmunirent,
178 † ꝙ prætor de his in quibus erat ius redditurus ꝑpone-
bat edictú vt ſciret quilibet ſe præmunire, & hunc text.
allegat pro no. Ale. in l. 1. col. 1. ij. ſi cer. pet. Et eſt arg. iudi-
cia nó eſſe præcipitáda, ſed ſpaciú ſe ꝑmuniẽdi indulgẽdú,
facit lex & quia. ff. de iter. actio. & hoc bene ſeruat vtrúq;
179 illuſtriſsimi noſtri principis conſ. † audiendo ſæpe &
ſæpius aduocatos, reſolutionesq; dubiorú benignè expe-
ctando, non autem præcipitat ſententias. Et concordat
cum iuriſcon. hic Fene. in tit. de prætor. dum ait tantum
in modú aucta eſt prætoris auctoritas, vt ꝙ prætor ipſe
dixiſſet ob ipſiꝰ honorẽ ius honorariú vocaret. Septimò
nota. ibi nouiſsimè, ꝙ ipſis rebus dictantib. propter dif-
ficultatem adminiſtrandi rẽp. ventum eſt à populo ad ſe
natú, poſteà à ſenatu ad Principẽ qui vnus reip. cóſuleret
180 † nimia ergo multitudo cófuſionẽ generãs cauſa fuit
creádi Imperatorẽ, ſenatoribus. n. ſæpe vt naturaliter eue
nit diſſentiẽtibus, vtilitas pub. impediebať, & nó ita accu
ratè prouincias omnes regere poterat, ideò p vnú reip.
181 conſuli neceſſe fuit, quum melius ſit regi p vnú, † q̃ per
plures vt hic not. Acc. & Philo. 3. polit. & 12. Metaphy.
facit. ca. in apibus. 8. q. 1. multa congerit Fely. in cap. q̃ in
Eccleſiarum. col. pe. de conſt. & p hunc text. ibi reip. per
vnú conſuli dicunt doc. vt tradit Præpoſ. mediol. in §. fi.
de probib. alie. feu. p Frideri. col. fin. ꝙ licet rex in regno
quantum ad ſubditos ſuos ſit tanquã corporalis quidam
Deus, non tamẽ eſt alter Imperator, quia Imperium eſt
vnicum per hunc text. nam ſi Deus vnum Angelum à po
teſtate ſua ꝙ poſſet dici eximeret, tamẽ An. ille nó eſſet
Deus pariter Rex quamuis ſit ab Imperio exemptus, nó
tamẽ erit Imperator, attamen tales habent in regno iura
Imperij, ſeu in ſuo regno ſunt vti Imperatores vt plenius
dicã. in l. ſi quis maior. C. de trãſ. & ſicut ad pauciores vi-
ros iuris cóſtituẽdi facultas tranſiuiť rebus vt dicit tex. di
ctantibus. i. curſu temporú & rerú exigente, in cótinuo
. n. motu conſiſtit mortalitas & continuo variat, vt ꝙ à
principio bonum viſum ſit, euentus rerum improbet, vt
in auc. hæc cóſtitutio innouat & ſummiť dictare, iudi-
182 ce Zaſio ꝓ quadã tranſlatione, ſicuti. n. dictari dñr, † q̃
alio præeunte verba ſcribi cõſueuerunt, ita & q̃ quis no
bis excipiẽtibus ſuggerit dictare diciť, ita per partes eue-
nit vt eſſa neceſſe per vnú reip. conſuli, i. per ſuccedaneas
mutationes. vel forte verius ſm Zaſium per partes. i. per
fationes, quaſi innuat factione principium reipu. rẽ ad
paucos redactam. Nam ſi Syllas & Marios tacuerimus,
in manú Iulij Cæſaris omnia eſſe redacta, nemo ignorat,
quo vitam functo remp. trium virorú principatu preſſã
183 nouimus, deinde. C. Auguſti Imperio gubernatam, † &
ſic per partes, id eſt, propter principú factiones qui ſeſe
partes fecerunt, euenerit vt ad vnú reip. ſtatus deuenerit,
ná & ducẽ partium veteres nominabãt, qui in bellis ciui-
libus bellum ducerẽt, & hodie nos quoque partes nuncu
pamus diuiſiones, q̃ ſunt inter ciues in tota ferè Italia.
Quod autem iuriſcon. ſcribit neceſſe fuiſſe per vnum cõ-
ſuli quaſi ſenatus omnes prouincas regerè nó potuiſſet,
nó eſt ſimpliciter accipiendum, nihil. n. ſenatui in ꝓuin
cijs regundis, vel induſtriæ vel tẽporis defuiſſet, ſi princi-
pes viri in offic. remanſiſſent, ſed iudice Zaſio diſsimulan
da eſt ea iuriſconſ. conniuentia, qui veritatem hiſtoriæ tẽ
184 perãdo, principẽ ſub quo vixit offendere noluit. † res. o.
publica Romana in principes nó vltrò, ſed vi & bellis re-
dacta eſt, & quum nulla eſſet libertatis ſpes, populus Ro-
manus iá iugum ſeruituris ferre aſſuetus. le. regia omnẽ
poteſtatem in Principes transfudit, vt ꝙ neceſſe erat pati
legis regiæ titu. contegeretur. ſed ad monarchiá res diui-
na ordinatione reſpexiſſe crediť, quãdoquidẽ pop. Ro.
orbis Imperiú iuſtis de cauſis acquiſierit, vt poſt Augu.
& Thom. dicam in tract. de vita & regi. boni principis, &
tradit etiã poſt Dantẽ poetã, Petr. de monte in monar-
chia q̃ fuiſſe neceſſariã cõcludunt. Sed quũ de hac l. regia
185 ſuper Imperio trãsferendo in principem, † tot in locis
mentio in iure fiat prout in hoc verſic. ſi. in l. 1. ij. de cóſti.
prin. in §. ſed ꝙ principi inſt. de iure naturali in l. 1. col. 3.
C. de vet. iur. enuclean. & in l. vnica. ij. de offic. præfec. præ
tor. ibi regimẽtis reip. ad Imperat. perpetuo tranſlatis Mi
ror nunquã dici, quis fuerit princeps in quem facta fuit
tranſlatio Imperij, vt dixi in rub. proœ. ffor ú, ſuper verbo
Imperator fuit Octa. Augu. vt probať ex his q̃ ſcribunt
Sueto. lib. 2. in pluribus locis & Oroſius lib. 6. cap. 18. & Iu-
uenio Andabatarum more ſcribendo ita ẽt dicere Pau.
de Caſt. l. non ambigit. ij. de ll. licet hiſtorias per quas id
186 probari poteſt non citet, † q̃ quidem conceſsionẽ Im-
perij olim potuiſſet popu. Ro. caſſare & reuocare per cõ-
trariã. l. arg. l. ſi quis in princ. teſtamẽti. ij. de le. 3. & ſicuti
delegans ad libitum poteſt reuocare. l. iudicium ſoluiť. ij.
187 de iudi. quum fuerit conceſsio & vſus trãſlatio, † radix
verò Imperij Senatu pop. q̃ Ro. remãſerit, hodie nó poſt
aduentum Chriſti, quum Imperiú ſit traſlatum in Ger-
188 maniã, & dependeat ab eccleſia, † & in eo nullum pęni
tus ius habeat pop. Rom. & ceſſauerint omnes ꝓrogatiuę
vrbis. & eſt cómunis cõcluſio ſcribentium vt p glo. Bar.
Bal. Sal. & alios in l. fin. C. de ll. Pau. de Caſt. in d. le. nó am-
bigiť Aret. in d. §. ſed ꝙ principi col. 2. Fely. in c. fin. col.
antep. de. foro comp. in c. cum nó deceat col. 4. de. p̃ſcr.
in cap. primò de iu. iur. Dec. & alios in cap. nouit de iud.
189 vbi Canó. cómuniter cõcludunt, † ꝙ hodie imperator.
nó habet iuriſdictionẽ à popu. Ro. ſed ab eccleſia à qua
depẽdet ipsú Imperium. Et ꝙ pop. Roma. olí ante eccle
ſiam Chriſti poſſet reuocare, & in eo remanſiſſet radix
Imperij patet ẽt vltra prædicta, quia alias poſt tranſlatio-
nem Imperij non potuiſſet legem condere vt poterat. d.
l. nó ambigiť & l. vnica. C. de ſenatuſcó. facit, quod ſcribit
Abba.

Abba.in tract.concilij Baſil.in a.dub.col.a. quarti mēbri
de Duce Illuſt.D.Venetorum,qui ex cauſa poſſet depo-
ni quia fundamentum iuriſd.eſt in corpore ciuitatis, &
de Papa ſimiliter qui ex cā pōt à concilio deponi. Et quū
190 oīs iuriſd.ſit apud Principem, † penes quē dr̄ eſſe crean
dorum magiſtratuum ad iuſtitiā expediendam poteſtas.
c.vnico quæ ſint rega.in vſibus feu.Hinc dicimus ꝙ offi-
191 ciales nr̄i tp̄is nullam habent iuriſd. † niſi quatenus eis
cōceditur per ſuæ conſtōnis reſcripta, aut per ſtatuta gl.
de pa.conſtan.ſuper verbo criminalib.Bal.in auct. caſſa.
C.de ſac.ſan.eccle.Alex.conſi.24.col.1.in 5. volu. Barba.
conſi.42.col.pen.3.vol.Soz.conſi.275.col.7. Dec. conſ.8.
col.1.& Iaſ.in l.Gallus.in §.& quid ſi tm̄ chart. pen. in 2.
192 col.ff.de lib. & poſth. † Eſt enim eis cōicata iuriſd. per
Principem, eo quia in omnibus locis per ſe non pōt illā
exercere vt pulchrè declarat Alex.in l.1.col. 1.ſ. de offic.
eius.cōicauit eis, vt ſol cæteris planetis cōicat lumen ita
ꝙ à ſe non abdicatur,vt per Bald.in cap.bonæ.el 1.col.3.
de poten.præla. Et ideò concurrit cum omni ordinario
Bal.in titu.de his qui feu.dare po.in §.t.& Fely.in c. 2.in
a.not.de conſt.bene igitur dixit Bald.in conſ.161. incip.
193 ꝓponit.in 3.vol.ꝙ de iure nemo poteſt hr̄e iuriſd. † ni
ſi ex conceſſione vel permiſſione Imperatorum,vel pon-
tificis intellige.Et ideò Papa & Imperator ſunt duo ſca-
turientes fontes & ineſſicabiles à quib.oīs iuriſdi.in alios
inferiores tanq̄ riuulos emanat,ita Bald. in d. c. bonæ.&
in c.1.quis dicat Dux,Marchio,vel Comes. Vltimò not.
ibi,itaq; in ciuitate nr̄a (epilogus eſt enim eorum q̄ antè
194 tradita ſunt) optimum argu.† vt quum ſermone pro-
lixo aliqua retulimus,concludamus in h. epilogando, &
eorum quæ narrata ſunt concluſionē ſub cōpendio po-
nendo, vt hic fecit Pompo. cuius actio nr̄a debet eſſe in-
ſtructio.l.& hoc Tyberius Cæſar.ff.de hær.inſt.ſeptē igit
epilogando dicit Pompo.conſtituitur iurib. in vrbe Ro.
aut l.12.tab.aut iure.ciuili quod ſine ſcripto in ſola pru-
dentum interpretatione conſiſtit,aut legis actionib. aut
plebiſcitis,aut honorario iure,aut ſenatuſcon.aut princi
palib.conſtit.Prudentum interpretationē non intelligas
rn̄ſa pruden.de quib.in §.rn̄ſa prudentum.inſtit.de iu.na
tu.hæc.n.à iuriſconſul. dabantur quibus poteſtas à Ceſa-
re erat de iure rn̄. quæ in ſcriptis redigebantur vt poſteà
dicit,illa aūt interpretatio prudentum,mox poſt decem
viros multa ætate ante Ceſares ſine ſcripto ęmerſit,error
ergo ſm Zaſ.ſub alteris alteros intelligere. Et per hunc
tex.dicit Barb.in c.fi.col.antep.de ſo.comp. & in conſ.4.
col.6.in 1.vol.ꝙ abolito tit.regis,non aboletur vigor ſuę
195 l. † quia licet Ro.Imperium eſſet in Cæſarē tranſlatum
non tn̄ erant abolitæ.ll.pop.Ro.vt hic patet.ſed hic text.
nihil facit quia vt dixim⁹ p dictā tranſlationē nō erat an
nihilatū Ro. Imperiū. de veritate dicti alibi ſcripſimus.

Ex §.poſt originem.

Magiſtratus an fuerint ante iuriſd.nu.19[illegible]*.*
Iuriſdictio an ſit de iure ciuili vel gentium. 197.
Parum eſſet iura in ciuitate eſſe, niſi pariter eſſent qui illa redderent.num.201.
Cauſam perdit querens defenſionis copiam parti ſubtraherr.num.204.
Quando liceat ius ſibi dicere in defectum Iuſtitiæ. 206.
Ciuitas non poteſt ſtare ſine iuriſperito.208.
Romani annis ſexcentum medicis caruere.209.
Inuectiua contra prauos aduocatos & cauſidicos, & quantum extollantur boni etiam doc.legent. 213.

Sequitur interpretatio in §.poſt originem.

In principio iſtius ſcdæ partis principalis vſq; ad verſi.
qđ ad magiſtratus.facta continuatione dicendorū ad ſu
periora exponit Pōp.quid facturus ſit vſq; in finē.l.Not.
196 hic Ang. fuiſſe primum,† iuris & iuriſd.originem poſt
modum magiſtratus, qđ ſcire ait expedire vt cognoſca-
mus an ab offic.iuriſd.differat.Vniuerſalis inquit iuriſd.
de qua in l.littora.ſ.ne qd in loc.pu.fuit anteq̄ eſſent ma
giſtratus,ſed poſtq̄ iuriſdi.fuit ab vniuerſali iuriſdic. di-
ſtincta,tunc pri⁹ fuere magiſtratus. & cuilibet attributū
offi.ſuum, vnde dicit ꝙ offic.eſt facti & in facto cōſiſtit.
ex quo oritur diſtincta iuriſd. Sed hæc diſtinctio eſt cō-
tra tex.in ſuperiorib.& natura docet, vt prius lex det,po
ſteà magiſtratus eligant,vt voluit Chriſtoforus Land.ſu-
per illud poetę.Iura magiſtratusq; legunt ſanctūq; Sena-
tum.Errore ēt labi vr̄ Ange. dum intelligit iuriſdictionē
eſſe quid vniuerſale,immo dr̄ quid gn̄ale ſub ſe compre-
hendens ſpecies in quarum qualibet repræſentatur,vt pa
tet ex Bald.in Peruſina repe.l.edita.col. 9. C. de eden.dū
vim termini vniuerſalis, gn̄alis & particularis exponit, &
probatur in l.pe.ff.de offi.eius. quod ſequitur Taur.in l.
1.fol.19.col.3.verſi.ſed tn̄ in prædictis illo tit. de offi.eius
improbans Dec.ibi ſentientem id quod Ange.hic in hāc
ſententiam concurrunt Mod.Portug in repe.l. Imperiū.
col.12.cum ſeq.ſ.de iur.om.iud.& ita quoq; ſenſit Bart.
in d.l.1.in 1.qōne, quamuis de Ang. hic non ſit mentio ī
locis prædictis.Dixit quoque Bal. in l.1. ſupra tit. proxi-
197 mo,† ꝙ licet iuriſdic. magiſtratuū ſint de iure ciuili p
text.⁹nr̄m, tn̄ regum iuriſd. non. & ſic ipſa iuriſdictio in
genere fuit introducta de iuregentium naturali quodā
inſtinctu poſcente vt inter homines ſint principes & ſu-
periores, qui cæteris præſint, & maleficia coerceant, qđ
198 adeò naturale eſt, vt ēt grues & apes, † regem habeant.
c.in apibus.7.q.1.faciunt quæ poſt Bal.& alios ſcribit A-
quen.in l.ex hoc iure.col.t.& ſeq.ſ.titu. 1. Et eſt iuriſdō
magiſtratuum vt dixi in l.1.ſ.de iur.om. iud. poteſtas de
199 iure ciuili introducta, † cum neceſſitate iuris dicēdi &
æquitatis ſtatuendæ,& latè ibi tractant doct. qōnē Ang.
hic de dr̄ia iuriſdictionis ad officium, vbi etiā inuenies
ꝙ officium non in facto conſiſtit,vt dixit Ang. ſed in po
tentia faciendi,quod maximè probat illa lex prima ꝓut
ibi induximus. Secundò notat Zaſius ibi effectus rei ac-
200 cipitur,rem politicam nō alio vigere effectu,† quā pſi-
dentibus qui iura ſequantur.hoc eſt quod dr̄ legis virtu-
tem eſſe Imperare.l.legis virtus.ſ.titu.1. & ex ſequentib⁹
iuriſconſ.mentem ſuam clarius aperit.Tertiò not. ex eo.
201 tex.† parum eſſe ſi ſint in ciuitate iura,niſi exiſtant qui
reddant.concordat Philoſo.6.polit. qui dicit nihil ꝓdeſ-
ſe de rebus iuſtis iudicia & ſentētias dare, niſi eſſent qui
eas executioni mandarent.& hunc tex. dicit Alb.de Ro.
202 hic ſolere per aduocatos citari, †; qn̄ executionē vel qd
aliud à magiſtratibus petunt.concordat tex.in c.,vbi peri
culum in §.prætereà de electio.in 6.& in c. vnico in §.&
qm̄ de ſtatu reg.eo.lib.& Azo in ſūma.C.de exec.rei iud.
in princip. Sic in ſimili dr̄ parum eſſe quem mitti in poſ.
203 † niſi miſſus defenderetur.l.1.in §.1.ff.ne vis fiat ei. du-
rum eſſet ergo & graue ciuitatem eſſe ſine rectore, facit
tex.in auc.de mand.princ.ī prin.immo ſtare non pōt iu-
dice Philo.poli.4.Infert ex tex. nr̄o Bald. ad auferentem
alicui iudicem, vt dicatur effectualiter ius & iuſtitiam
auferre,Idē in ſubtrahente aduocatū,quo carere,eſt ma-
204 gna parte defenſionis carere,† l.aduocati.C.de aduo.di
uer.iud.no.Iaſ.in l.fi.col.a.ſ.de fer.pulchrè magis Dec.in
l.1.C.de rep.bo.po.Hinc eſt ꝙ talē aduocati ſubtractio-
205 nē q̄rens ꝑdit cām,eo ꝙ dicatur voluiſſe, † parti defen-
ſionis copiā auferre,tex.eſt not. in l. prouidendū in fine,
vbi Aret.not.C.de poſtul. circa qđ plura congerit Fel. in
c.intimauit col.fi.de teſti.& in c.cū cām col.11.vbi Abb.
col.antepen.eo.tit.& Mod.Bonon.in rep.rub. C. de ꝓb.
col.39.cum ſeq.Colligit ēt ex hoc tex.Bal. ꝙ licet in ciui-
tate nullus ſit rector, nequit tn̄ propria quis auctoritate
ſibi ius dicere,quod neceſſariò hic non euincitur, quum
non poſſint oēs auctoritate propria facere ſibi ius,vt po-
te humiliores contra potentiores, & pleriq; nollent etiā
ſi poſſent ad euitandum ſcandala, ita ꝙ vere parum eſſet
ius habere niſi in loco eſſent qui ius redderent & iuſtitiā
admini-

206 adminiſtrarēt.In defectum tñ omnimodæ iuſtitiæ † licitum eſt ſibi ius dicere.Car.in clem.vnica.de ſequeſ.poſ. & fru.in verſi.ſiquis autem in prima oppo.Fel.in c.1.col. 6.& 7.de iudi.Signo.conſi.75.col.7.verſic.venio ad octa-
207 uum † & dicit eleganter Inn.in c.olim.el 1.de reſt.ſpol. licitum eſſe propria auctoritate furtiuè & clam rem debitoris mei mihi ſurripere, qñ mediante iuſtitia nequeo conſequi debitum,qđ ſubintellige dummodo non dubitetur de ſcãdalo,vt ꝑ Alex.pulchrè in conſ.135.in 1.vol. & Car.Alex.in c.ius gentium col.2.in 1.diſt.decre.Quar-
208 tò not.ciuitatẽ ſtare non poſſe ſine iuriſperito, † ꝑ quẽ indies poſſit ius in melius produci. faciũt q̃ diximus ſ. in prin.l.in verſ.poſteà ne diuti⁹,ſuper illis verbis vt ciuitas fundaretur legib.& faciunt de hoc text.ſeſtum doc.in c. clerici de iudi.in illa qõne de præcedentia doct. iuris, ad doctores artium & medicinæ. nam ſine medico bñ pōt ſtare ciuitas,immo vt ex Plin.colligitur melius & ſanius, ſcribit enim lib.29.Romanos annis ſexcẽtum carere vo-
209 luiſſe,† quibus iterum receptis rem in deterius dari inuere.& dicebat Stabo libr. 6. quibus plures ſupereſſent medici eis ꝑmultas adeſſe ægritudines,ꝓpeà Soc.(vt Plato ſcribit) vetuit ne medici in ciuitate multiplicarētur.
210 Peritia aũt de qua in tex.nr̃o,† iudice Zaſio,hic ex multarum rerum inueſtigatione.ſi quidem iuriſperitus non ſolum vniuerſum ius ciuile(hoc.n. neceſſe in primis eſt) verum ẽt philoſophiam pręſertim moralem,artes dialecticas,oratoriam,& vel maximè latinæ linguæ proprietatem perſpecta hr̃e debet & cognita, qđ cum plurimis & priſtina nr̃a ætate viris alioquin non indoctis deſideret, viderint ipſi ſi forte parum ex iuſto iuriſperiti ſint appel-
211 lati.† Nos iſta vel maximè conducere & ingenti eſſe ornamento iuriſperitis ingenuè fatemur,ſed neceſſario requiri,vt Zaſius exigit,nō recipimus, huius rei fortiſſimũ eſt argm̃.q Accurſius & Bar. eminentiſſimi iureconſulti
212 fuere,† qui tñ à bonis literis ſeu (vt aiunt) à literis literatis fuerunt alieni,& nudi penitus à dictionis elegãtia, nec.n.fandi ſed iudicandi ꝓcepta verſamus,& meminiſſe conuenit Antonianæ ſnĩæ alibi celebratæ ab ipſo Zaſio, iuriſperitos magnarum rerum prudentia magis quã dicendi arte clareſcere,nam pro ſnĩa Plat.in lib. de ll.ciuilis ſapientia & cognitio in recti & boni ſciẽtia verſatur, de honeſto & iuſto bonoq; cõſulere, qđ & ipſum voluit iuriſconſul.in l.1.ſ.de iuſti.& iure.dum ait boni & ęqui notitiã profitemur,æquum ab iniquo ſeparantes, licitũ ab illicito diſcernentes,& pro ſnĩa Specu.a.in titu.de aduo. debet iuriſperitus eſſe cautus in conſi. in patrocinio fidelis,& in iudicio iuſtus,quia de talento redditurus eſt rō-
213 nē.Indignã hercle iuriſperito rē alibi exiſtimauit,† Zaſius,ob mercedũ ſpeculã oĩa circumuolitare fore, ſtrepere,vociferari,forenſiq; eloquentia quã veteres caninã facundia in nuncuparunt,mutuis ſeſe latratib.impetere, Deos fatigare & hoĩes,maximè in cauſis iniuſtis,q̃ tñ iniquorum aduocatorũ paſcua ſunt.quos Pla. accipitres pe-
214 cuniæ appellauit.† hi.n.philodici nō iã detondere clientes,ſed deglutire,& totos vorare cupiunt, ſecuri quẽ litis euentũ fortuna ferat,dum depilarint & exoſſarint, quos defendẽdos ſuſceperant,eo maximè ſalui putandi ſi modicos ſaluos relinquãt. quẽ venãdi vel potius ꝑdandi vſũ quis non inhumanum inſociabilemq; noĩauerit? Et q̃ paulo añ vt honeſta defenderant, mox ſi lucrũ ſuadeat, verſutijs ſuis ſubuertunt. Solis & iuſtitię oculos fruſtrant̃ calumniant̃,tergiuerſant̃,cauillant̃.vt lites trahant,differant,augeant, & vt cãs peſſimas facie honeſtatis induãt. iuxta gl.l.quod ſi nolit in §.ſi mãcipium.ff. de edil. edic. Cor. tacitus libr. 11. nihil publicæ mercis tpe Clau.tam venale fuiſſe ſcribit,quam aduocatorum perfidiã.quippe Suillius clientis ſui iura nequiſſimus præuaricator prodidit,à quo tñ quadringenta millia nummorum accepiſſet.Quapropter Plat. cauſidicos vrbe pepulit qui nihil ſe indignum exiſtimant vt lucrentur,vt ſcribit Iacob. faber in hecatonomijs,Iſtam igitur nequitiæ prædam q̃ ad ne-

cem alterius pro gladio fuerit,& pro tello, nemo ſan⁹ nō deteſtabit,quiſquis ſapiet declinabit,Vulcano geniti ſũt quum quicquid tangunt adurant. Turius q̃tũuis clarus orator forum tñ odiſſe ſcribitur,eius. n. potẽtia ſicuti eſt inuidioſa & tota ſordida,ita limen ſecuriatis fuerit,teſte Seneca abſtinuiſſe foro.Cæterum de quibuſdam nebulo-
215 nibus præcedentia dicta intelligas,† iuſtos.n.cãrum patronos qui probabili fine laborantib. ſubueniunt, oĩ honore dignos putamus.Laudabile enim vitæq; hoĩum neceſſarium eſt aduocationis officium;, vt dicit Imperator in l.laudabile.C.de aduoca.diuerſorum iudicum. Hi enĩ dirimunt ambigua facta cauſarum,ſuæq; defenſionis virib.in reb.ſæpe publicis ac priuatis lapſa erigunt,fatigata reparant,nō minus prouident humano generi, quam ſi ꝓlijs ac vulnerib.patriã parenteſq; ſaluarent,glorioſa voce laborantium ſpem,vitã,& poſteros, defendunt, teſtes ſunt Sereniſſimi Cæſares in lege aduocati.C.de aduoc.diuerſorũ iudicum.Vnde dixit Hoſtiẽſis in principio ſum-
216 mæ ſuæ col.4. q recti iudices & aduocati, † vtentes legib.prout debent,meliorem vitã faciunt, quã fratres ꝑdicatores, vel alij religioſi, qđ dictum ſequuntur Alber.& Iaſ.in l.1.in princ.ſ.titu.1. an tñ oẽs admitterent dictam propoſitionem neſcio,nec eam firmo, & à prædictis nō
217 diſgrego,nec diſiungo bonos procuratores, & cauſidicos,maximè huius verbis quorum officium neceſſarium pariter eſt & laudabile & honeſtum,non aũt vilibus officijs adnumerandum,& inſerendum arbitramur,licet nō ignoremus quid dicant Accurſius in l. ſi quis procuratorem per illum tex.C.de decur.lib.10.& Aret.in §.ſi. poſt Fab.inſti.de excep. Veruntamen ſupra omnes conſtituo doctores legentes in ſtudijs approbatis qui non minus merentur q̃ ſacerdotes & prædicatores ſm And.de inſer. in proœ.lecu.alleg.illud.Daniel.12.c. qui ad iuſtitiam inſtruunt multos fulgebũt ſicut ſtellæ in regno Dei.Quintò not. ibi in melius produci arg. ſm expoſitum Zaſium
218 contra verboſos quorundam commentarios,† in quibus plurima inuenias per quæ tm̃ abeſt vt iura in melius producantur,vt etiam periculum ſit ne puriſſima iuris ciuilis ſanctitas pleriſque in locis ꝑnitioſe proteratur. Volgangius (dicit ipſe) Fabritius Capito, theologus doctrinis laudatiſſimus, in libro hebraicarum inſtitutionum magnam ingenij peſtem commentariorum molem eſſe putat,& alibi ſæpe idem conqueritur, q ſint hodie nonnulli tenebriones qui ſanctiſſimam iuris ciuilis ſcientiã,
219 quam nē ex veſtibulo vnquam ſalutarunt, † in vulgare aggreſſi,corruptelis prophanant,ſanctiſſimam Philoſophiæ veſtem vt eſt apud Boetium, dilacerantes. quod equidem grande iudicio eſſe piaculum nullo vnquam ſulphure nec teda expiandum.

Ex verſic. quod ad magiſtratus.l.2.ff.de orig.iur.

De magiſtratuum materia.220.cum ſeq.
De ord.& gradibus magiſtr.230.
Opinio communis ouium gregi comparatur.241.
Illuſtris & ſuperilluſtris an idem ſignent.244.
Rex an ſit de gradibus magiſtratuum 249.
A ſententia regis non appel.255.
De tribu.Celerum & præfec.prætorio.258.& 263.
De Bruto nu.267.
Vnus non eſt numerus ſed principium.268.

Sequitur verſi.quod ad magiſtr.

De Rege & tribuno Clerum in hoc verſi. agitur.Quia de magiſtratib.in præſentiarũ habendus eſt ſermo. bene eſt,bñ cõuenit pauca prius de ſignificatione vocabuli re-
220 ferre,† vt nos inſtruit tex.in l.1.ff.ſi cert.pet.magiſtrare vt inquit Feſtus eſt moderari,vñ magiſtri non tm artium
221 doctores, ſed ẽt pagorum, ſocietatem, † collegiorum, equitum dñi:quia omnes cæteris magis poſſunt, vnde & magiſtratus qui Imperia potentiores quam priuati ſunt.

In

In magnis autē rebus ſinguli magiſtratus ad ſingula ſunt
deputādi, quū melius ſingula curentur, ſi in multis cura
noſtra nō diſtrahaē. teſte Philo. pol.4. ad fina. vbi ſubiun
git ꝙ permittere illis magiſtratus qui neq; opes habent,
neq; virtutis exiſtimationē, nequaquā eſt tutum ꝑꝑ iniu-
ſtitiam & ignorātiam, ꝑꝑ quas in quibuſdam iniuriarē-
tur, in quibuſdam errarent. Item in omni repu. magiſtra
tus in quibus ius auctoritasq; reipub. conſiſtit, his ſolis
qui ſunt ex republ. committi debet Philo. 5. polit. qui &
in 2. ait, oportere volentē & nolentē ad magiſtratū aſſu-
mere ſi eo ſit dignus. cōcordat gloſ. in l. dotē. ff. ſol. mat.
Bald. in l. 2. ff. ꝙ quiſq; iuris. plenè Fel. in rub. de teſti. co-
gen. Pytaci mithelenei ſententia eſt, principatus virū in-
dicat, vnde eſt adagiū. vis noſſe cuiuſmodi ſit homo, cō-
mitte Imperiū, celebrat in ſuis adagijs magnus Eraſmus
homo ad amuſsim & perpēdiculū formatus. Et optimè
putat Cic. teſte Pomp. leto in c. de legibus magiſtratum
eſſe legē loquentē ſine quo ciuitas ſtare non poteſt. vt di-
ximus in præcedenti ver. & dr̄ iuſti cuſtos ab Ariſt. in 5.
Ethicorum. Nec omittendū videtur bimembre præce-
ptum M. Cat. vel oraculū potius ad magiſtratum perti-
nens, magiſtratum & iudicem dictitabat, nec de obtinē-
do iure orari oportere, nec de iniuria exorari, grauem
quoq; ſeuerū & conſtantē ſeſe præbebit: hoc. n. iuſtitia
cuius ſe antiſtitē eſſe nouerit maximè efflagitat, ꝙ obſe-
quioſus circa aras tantum (vt dr̄) eſſe debet: adde & illud
ex ſentētia Platonis neminem magiſtratu dignū eſſe qui
libenter gerit magiſtratū. Non putes tamen in præcedē-
222 tibus me ſubintelligere, † peregrinæ virtuti claudēdū
ad magiſtratū aditū, contra præceptū Liui. in 4. ab vrb.
condi. Romani. n. tantopere alienigenas fouerunt, vt pe
regrini Romæ regnauerint, vt Claudia gens ex Sabinis
in patritios cooptata ſit, vt Portij tuſco, Coruncani ca-
merino, in ſenatū acciti ſint, vt Cor. Balbus maior homo
externus, & in extremo oceano genitus, hoc eſt Gadita-
nus ad faſtigiū cōſulatus aſpirauerit. dū ergo nullū faſti-
ditur genus in quo eueniret virtus, creuit Rom. Imperiū
223 ſi Liui. præcitato credimus. † Eſt tñ ſummopere in crea
224 tione magiſtratuū conſiderandū, quū ſit, † in magiſtra
tibus collocandis vix emendabilis error. qui magiſtratus
an ſit principaliter onus vel honor, ponitur ꝑ Dec. in c.
vt debitus de appel. In his magiſtratib. ius publicū, & pu
blica conſiſtit vtilitas, ēt reſpectu vniuerſi. vt ꝑ Soz. in l. 1,
col. 9. ff. ſol. mat. Præmitte etiam ꝙ non dr̄ magiſtratus,
225 † niſi ſit quis ordinarius, non autē ſi ſit delegatus. l. 1.
in prin. & ibi nota. Pau. de Caſt. j. ſi quis iuſd. non obtem.
Alex. in. l. cum qui. j. de iur. om. iud. & citant aliqui tex.
noſtrum in iſta. 2. parte. l. ad id propoſitum. Quis autem
226 † diceretur magiſtratus pop. Rom. videas per Dec. in
rub. de offi. dele. col. 3. Itē ꝑmitte ꝙ ſicuti duo ſunt ſolue
re & ad diē ſoluere. leg. celſus. j. de arbi. Ita duo ſunt eſſe-
227 † magiſtratū & eſſe de maioribus. Bar. in l. 1. in 2. euidē
tialis. j. de offi. eius. Nomine tñ & appellatione magiſtra-
tus veniunt maiores qui ſimpliciter dicunē magiſtratus
per antonomaſiam ſm̄ præfatos Mod. ibidem fol. 29.
col. 2. allegantem Zaſium ita volentem ſupra in prin. l. in
verſi. eodem tēpore per illum text. ſed iſtud nos non ad
mittimus, tenētes appellatione magiſtratuū intelligi tā
228 de minoribus q̈ de maioribus, † quū omnes vtiq; ma-
giſtratus ſint pluſq; & minus nō faciant differre ſpecie. l.
fi. ff. de fun. inſtr. Et ideò apellatione ordinarij venit om-
nis ordinarius, nō ſolum maior vt ꝑ Dec. pulchrè in ca.
poſt ceſsionem col. 1. de prob. limitantē quādo ratio ſu-
biectæ materiæ aliud ſuaderet. Rectè itaq; iuriſcō. in ver
ſi. eodē tempore, appellat prætores, de quibus ibi eſt mē-
tio, magiſtratus. quum vtiq; ſint, ſed tñ & alij etiā ſunt, &
veniunt ſub vocabulo magiſtratus, quamuis ſint mino-
res, etiam ſi ꝑ antonomaſiam magiſtratus capere debe-
remus, nō de ꝓtoribus vt Zaſius ibi voluit intelligere ſed
de maioribus & primis, & ꝓ opi. mea eſt tex. in l. vnic. in
prin. ff. ſi quis ius dicē. nō obtem. frigidè. n. & ineptè Vlp.
ibi exciperet duūuiros, infimos magiſtratus à poſitione
magiſtratuū ſi de maioribus tātū ſermo intelligereē. Ad
idē. l. 1. in verſic. quæ vero iure magiſtratus cu ibi no. ff.
229 de offi. eius cui man. eſt iuriſ. Itē præmitte, † ꝙ in magi-
ſtratus nō admittebantur niſi ciues Romani, ſubditi im-
perio, quapropter vt eſt apud Amianū libr. 17. inuectū
eſt in Conſtantinū qui quoſdam Imperio Romano nō
ſubditos ad cōſulatū promouiſſet, ſub Cæſaribus. n. crea
tio magiſtratuum ad curam principis nō vt antea ad po
populū pertinebat. l. 1. ff. ad l. iul. de ambitu. & de iure fe-
rendi ſuffragij in creādis magiſtratibus aliqui cū populo
Romano habebāt, vide Alciatū lib. 2. diſpū. c. 21. Inueſti-
gandum eſt hic nō impertinenter de ordinibus & gradi-
bus magiſtratuū, qui iudice Bar. poſt. gloſ. ſunt quinque,
ſuperilluſtris, illuſtris, ſpectabilis, clariſsimus & infimus,
ſeu ſimplex magiſtratus; & hæc eſt communis ſcribētiū
330 ſentētia, † vt ꝑ Iaſ. & Dec. in d. l. 1. col. 1. j. de offi. eius.
231 Cōtrariā tñ opinionē videlicet, † ꝙ nō ſit dare gradū
ſuperilluſtriū tenuerūt multi, quos refert ibi Alex. ſuper
glo. tribuūtur, ibi Rimi. ſequitur & Aquē. col. 4. Moder.
tauri. & Moder. portugal. in repetitione, l. Imperiū colu.
21. & ſequē. j. de iuriſd. om. iud. & Alciatus. lib. 3. diſpū.
cap. 4. Mouenē primo per. §. illud. in auct. appell. & intra
quæ temp. vbi dr̄. quod antiquitas ita magiſtratus con-
ſtituit vt alijs maiores, alijs medij, alij minores ſint; ex
quo euidenter licet colligi non eſſe quintū gradū ſuperil
luſtriū, aliàs Imperatoris diſtinctio ibi approbata minus
bona eſſet. Aquen. ibi col. 3. reſpon. ad illū tex. ꝙ enume
rantur ibi ſolum magiſtratus qui habent exercitiū Impe
rij & iuriſdictionis, & ſic excludunē ſuperilluſtres, qui li-
cet habeant maiorem dignitatem, non tñ habēt exerci-
tium contentioſæ iuriſdictionis. Et pariter excluduntur
infimi, quaſi non ſint computandi cum alijs, q̄ ſolutio in
omni parte aliena eſt à veritate. Legitur. n. cōſequentia
gloſſatoris ſup. l. illicitas. §. qui vniuerſas in verbo tribuū
tur. j. de offic. præſi. & in l. 1. ſuper verbo tribuuntur. j. de
offi. eius, approbata ibi per Bar. & communiter doct. in
tertio euidentiali. Bar. ꝙ merum Imperium cōpetēs cla-
riſsimis multo fortius cōpetit illuſtrib. & ſuperioribus,
quum abſonū alioquin eſſet plus poſſe minores q̈ maio-
232 res magiſtratus, eſtq; intolerabilis error credere, † cō-
ſulem non habuiſſe merum Imperium, vt demoſtrat vr-
gentibus legibus Alex. ſuper. d. gl. tribuunē. & ex hiſtorijs
233 luce clarius apparet, † adeò ꝙ ex iuſto Alex. ibi dānet gl.
in l. 1. j. de offi. conſul. volentem conſules voluntariam tā
tummodo habere iuriſdictionem, prout etiā fecit Seue-
rinus in repeti. l. Imperiū. in 10. quæſtione nec id tacuit
Zaſius. j. ſuper verſi. quūq; conſules, dicens certū eſſe ex
hiſtorijs conſules in inuitos quoq; iura reddiſſe. nec. n.
ignotū eſt Marium ſanniæ ſuper dote, Cinnā porro alijs
ex cauſis ius reddidiſſe Plutarcho auctore, ſed an ſolos
vel cū iudicibus res in ambiguo eſt, quamuis de prætore
conſtet cū iudices adhibuiſſe vt j. dicetur. Subdit tamen
Zaſ. niſi fortè doctorū aſſertio de eo intelligatur cōſula-
tu qui ſub Imperatorum manū redactus eſt. nā eo loco
nō inficiamur, adminiſtratione caruiſſe cōſules, vt ex Ma
mertino diſcimus, qui Iuliano Imperatori cōgratulatus
234 de conſultu, † inter alia dicit. in adminiſtrationibus la-
borem adiungi honori, in conſulatu honorē ſine labore
ſuſcipi. In cōſulatu ergo vetuſtiore qui popul. Roma. ad-
huc libero intactus viguit, procedat q̄ de Imperio & cō-
tētioſa iuriſdictione in cōſulib⁹ dr̄, in cōſulatu recētiore,
& temporibus Imperatorū vigente, procedat ꝙ dicunt
docto. de voluntaria iuriſdictione. & verè glo. in d. leg. 1.
de offi. cōſu. ſi rectè pōdereē loquiē in iſtis terminis, dum
ait, no. ꝙ coſul voluntariā tantum habet iuriſdictionem,
olim merum Imperium, quæ tamē conſideratio confun
ditur ꝑ l. ſi cui libertas cum ibi not. ꝑ Imo. ff. de cond. &
demonſt. quæ loquiē de conſulatu ſub Imperatoribus.
235 † & tñ voluit eos habuiſſe cōtentioſam iuriſdictionē.
E diuerticulo in viā redeundū eſt, & cōfutanda ſecunda

pars

pars ſolutionis Aquẽ.ad prægalle.§.illud, dũ ait.excludi
infimos quaſi nõ ſint cõputandi cum alijs. quamuis. n.
236 dicantur infimi reſpectu aliorum, † tamen nõ negligũ
tur, ſed & ipſi honorant, quũ ſint in magiſtratu & ſic in
honore.l.honor.ff.de mune.& honore.ſm taur.in d.leg.
1.in vlti.gradu magiſtratuum. Melius ergo ad illum tex.
poteſt reſponderi, vt per Deci.in d.l.1.col.1.ꝙ illa diſtin
ctio eſt generalis, q̃ nõ excludit aliã diuiſionẽ magis par
ticularẽ, & medij dicuntur magiſtratus omnes qui clau-
237 duntur inter duo extrema, † etiam ꝙ non ſit æqualitas
diſtantiæ extremorũ cap.non ſolum de appel.in 6.plenè
not.Dec.in c.1.in 4.not. de proba. Secundò inducunt p̃
fati fortiorẽ text.ꝓ opi.ſua, in l. præcipimus ante fin.C.
de appel.ibi ab illuſtribus appellatur ad principẽ, ſi ſuper
illuſtris gradũ faceret ad ſuperillu. appellandũ eſſe, quũ
ſint appellationes de iure ciuili gradatim interponendę,
vt in præd.l.præcipimus de appel.nõ ãnt ad principẽ qui
gradum nõ facit ſecundum verã opin. ex quo colligitur
non dari gradum ſuperilluſtrium. reſpon.ꝙ loquiť io de
legato illuſtri dato à Principe, ideò nimirũ ſi ab eo ad
Principẽ appellatur, quia à delegato ad delegantẽ ꝑ viã
appellationis recurritur.l.1.& ibi tradiť.ff.quis & à quo.
& ſentit glo.fina.in d.l.ꝑcipimus. Tertio mouent præfati
ſcribentes, quia cõis opinio iure non probať, ergo. nam
ad illam rub. vt ab illuſtribus & qui ſuper eam dignitatẽ
ſunt, reſpondent nõ dicere tales qui ſunt ſuperilluſtres
appellari ſuperilluſtres. vnde ſtat ſimul ꝙ aliqui ſint ſup
eos & anteponantur; non tamen habeãt gradum digni-
tatis qui ſuperilluſtris appelleť, eſt.n.inter gradus eiuſdẽ
238 dignitatis dare ſuperioritatẽ & inferioritatẽ. † Dictio
ergo ſuperilluſtris vt dicebat Gul.de cu. relatus ab Alex.
ſuper.gl.prę allegata.16.tribuunť, denotat ſolũ preeminẽ
tiam quandam & adiectionẽ dignitatis ad alios illuſtres,
arg.l.1.C.de albo.ſcribẽ.ſequunť Moder.taur.in d.l.j.col.
2.dicentes ꝙ inter illuſtres adminiſtrãtes reperitur ma-
239 ioritas, † vt inter cancellariũ præſidem conſilij, & colla
terales ſupremi conſilij Principis noſtri, & tamen nõ eſt
ibi diſtinctio maioris gradus, quũ idem ſit cõſiliũ, ſicut
& pariter in collegio Cardinaliũ cõtingiť. facit in ſimili
quod dr̃ in l.pen.C. de ſena. de adiectione domicilij ſena-
toris. Aliàs dum interpretaremur.d.l. defendẽdo cõm-
munẽ opi.inducebamus pro ea tex. in d.auc.vt ab illuſtri
bus & qui ſuper eã dignitatem ſunt, iuncto tex.in.§.fina.
auct.de appe.& intrã q̃ tempo.dum ait quibus apices di-
gnitatum ſuper ſpectabilitatem ſunt. vbi illi dicunt eſſe
ſuper ſpectabilitatẽ, qui ſunt in gradu ſuperiori ad ſpecta
biles, vt ſunt illuſtres vt ibi dr̃, ergo pariter illi dicentur
eſſe ſuper dignitatẽ illuſtrẽ, qui in ſuperiori gradu ſunt
conſtituti: aliter & ſecũdo inducebamus illũ tex.quia niſi
illa verba & qui ſuper eã dig. ſunt importarent ſuperiori
tatem in gradu, ſuperfluerent, ſi.n. de illuſtribus tm̃ lo-
queretur, ſatis fuiſſet dicere vt ab illuſtribus cauſæ ciuiles
per procuratorem dicantur, comprehenderenť nanque
omnes in eo gradu exiſtentes ſuperiores & inferiores, ad-
dẽdo igiť illa verba & qui ſuper eã dign.ſunt, ſignificare
videť loqui voluiſſe de exiſtentibus in ſuperiori gradu, &
ſic de ſuperilluſtrib. in gradu ſuperiori. Niſi reſpõdeas ad
primã ponderationem ꝙ tex.in d.§.fin.in auc. de appel.
expreſſe loquiť de illuſtribus quorum apices dignitatum
dicit eſſe ſuper ſpectabilitatẽ, de quibus nõ eſt dubiũ ꝙ
important ſuperioritatẽ in gradu quũ clariſsimũ ſit illu
ſtres dari & facere gradum ſupra ſpectabilitatẽ, ſed in ꝓ
poſito noſtro dubium eſt ꝙ maximè torquet doctores,
an ſuper illuſtrem dignitatem ſit dare ſuperilluſtrem, q̃
gradum ſuperiorẽ illuſtri cõſtituat, ideò neceſſariò non
infertur ꝙ verba prædicta ſuper eam dignitatẽ ſunt, im-
portent ſuperioritatem in gradu, quũ vt diximus poſsint
importare ſuperioritatẽ in eadẽ dignitate, ſeu gradu eiuſ
dẽ dignitatis, & ita ſonare videtur verba ipſa. Nec obſtat
quod de ſuperfluitate obijciebamus, quia reſp.nõ eſſe ve
rũ.poterat.n.fortè quiſpiam dubitare, an qui ſunt in gra
du illuſtrium, vtrũ pręeminentiam quandã honoris ha-
bent ad alios illuſtres, & ſic ſuper alios ſunt, poſſent litiga-
re per ſe in cauſis ciuilibus, qđ ibi remoueť prohibẽdo id
fieri: ꝑtereà ſi valeret tale arg. multo fortius dicẽdũ eſſet
dari ibi vitiũ ſuperfluitatis, intelligẽdo de ſuperilluſtrib.
in gradu ſuperiori, quia ſi prohibenť illuſtres ob eorũ di
gnitatẽ in cauſis ciuilibus ꝑ ſe litigare, fortius id intelli-
gitur prohibitũ in ſuperilluſtribus exiſtentibus in primo
loco eiuſdẽ dignitatis, facile igiť impugnari poteſt opi.
Bart.& communis quæ conſtituiť quintum gradũ magi
ſtratuũ ſuperilluſtriũ, maximè ẽt vt quia dicũt. Mod.di
ctio eſt non ſatis latina nec à bonis auctoribus recepta,
nulla eſt in iure lex ſi nõ fallor q̃ de ſuperilluſtrib. loqua-
240 tur. † Et certè ſi eſſet talis dignitas ſuperilluſtris nuncu
pata, nonne Imperator in 12. lib.C.vbi amplũ de eis di-
gnitatib. tractatũ fecit, de ea prout de illuſtri & alijs mẽ-
tionẽ habuiſſet? hercle ſic, & ſi ẽt poſiti per communiter
ſcribentes in primo gradu ſuperilluſtriũ eſſent ſuperillu-
ſtres, nonne aliqua appareret lex q̃ ſenatorem, vel patri-
tium, aut conſulẽ ſuperilluſtrẽ nuncuparet? certè ſic, &
tñ nulla eſt, immò intra præceptos magiſtratus illuſtres
tm̃ appellant, ex quo manifeſto argu. licet euinci ipſos
eſſe tãtum illuſtres, & in primo gradu; rectéq; ob id à no-
ſtris legibus illuſtres nuncupari. Ad.l.1.ff de ſenato.per
q̃ Alex.in d.l.1.col.4.tenuit dari quintũ gradum ſuperil-
luſtrium, quia aliàs ſatis fuiſſet facere ad illuſtrib' mẽtio-
nem, reſpondeo nullũ eſſe ibi de ſuperilluſtribus verbũ,
ſed loquitur tm̃ modo de illuſtribus, quia illa dictio vſq;
ſtat incluſiuè, vt ibi per gl.& ſic vſq; ad omnes illuſtres
deſcendunt.i.à præfatis cõſulibus patritijs & omnib.alijs
illuſtribus. & illi.l. nouũ accõmodauimus intel. & verũ,
ſupra in prin.l.in verſic.ſi.dũ egimus de ſenatu & ſenato-
ribus. Vides itaq; communem opinionem docto.in quę
ſtione prænarrata ſine.l.& ſine ratione eſſe, quo in loco
241 exclamare poſſes id ꝙ j. circa.fi.l. Zaſius, † ſit inquit vt
communes opiniones nõ ex veritate ſed velut ex fauore
conſpirato eorum prodeãt, quorũ doctrinas ẽt ſi textu
aliquo iuris non fulciantur, tueri pergimus, nonnunquã
etiam negligentia in cauſa eſt, vt dum q̃ ab alijs ſcripta
ſunt ſine altiore inquiſitione, alijs tradimus, & illi alijs &
ita deinceps facile euenit vt cõmunes opiniones orianť,
& ſic vt olim in paleſtris prim' curſũ defatigatus lãpada
ſequẽti dedit, & ille alij, ita fit vt apud pleroſq; doctores
conſulta eorũ nõ tã ex animi ratione veriſq; fundamẽ-
tis, q̃ ex alienis vocibus colligantur. Ioffredus inquit Paſ-
242 ſerius, † clariſsimus.I.V.doctor fiſcalis Sabaudię Princi
pis nobis nuper Raphaelẽ allegabat qui communes opi-
niones ouium gregi cõparet, eo.n.vniuerſum gregẽ ten-
dere quo prima ouis curſũ direxiſſet. idẽ voluerũt Dec.
in conſi.481.col.fina.& Curt.Iunior conſi.63.vbi dicunt
doct. noſtros aues imitari, quæ omnes primam volantẽ
ſequuntur. Tenẽda igiť nõ eſt communis opinio quãdo
melioribus rationibus conuincitur, vt ẽt per Fely.in c.1.
in vltimis ſol. vbi etiam per alios Canon. de conſti.& ꝑ
Neuiza.i ſylua nuptiali char. 19.cũ ſeq.plures caſus enu
merantẽ in quibus nõ curatur de cõmuni opinione, vbi
pariter docent præfati ſcribentes viam & modũ cogno-
ſcendi communes opin. de quibus etiam ꝑ Salomoniũ
in §.reſpõſa prudentũ ſol.vltimo inſt.de iur.natura.gen.
243 & ciuili. † accedant ad confirmationem prędictoru q̃
eleganter ſcribit Lactan. lib. ſecundo diuin.inſtit. cap.8.
dedit inquit omnib. Deus pro virili portione ſapientiã,
vt & inaudita inueſtigare poſſent, & audita perpendere.
Nec quia nos, illi tpib' anteceſſere, ſapientia quoq; ante-
ceſſerunt, quæ ſi omnibus æqualiter dat occupari ab an-
teceſſorib. nõ poteſt, illibabilis eſt tanquã lux & claritas
ſolis, quia vt ſol oculorũ ſic ſapiẽtia lumẽ eſt cordis hu-
mani. Quare quum ſapere.i.veritatẽ inquirere omnibus
ſit innatu ſapientiã ſibi adimunt, qui ſine vllo iudicio
maiorũ inuẽta probãt, & ab alijs pecudũ more ducunť,
ſed in hoc falluntur ꝙ maiorũ nomine poſito non putãt
fieri

fieri poſſe, vt aut ipſi plus ſapiant quia minores vocātur,
244 aut illi diſſipuerunt quia maiores nominantur.† Quid
ergo impedit quin ab ipſis ſumamus exemplum, vt quū
illi qui falſa inuenerant poſterit tradiderunt, ſic nos qui
verum inuenimus poſteris meliora tradamus. Ex prædi-
ctis, poſſumus concludere, ꝙ illuſtriſsimus non ſit de pri
mo gradu ſuperilluſtrium etiā data opi. Bart. pro vera qd
ſuperillu. faciant primum gradum, & ſic ante illuſtres.
comprobo. natura ſuperlatiui eſt, importare principatū
in gradu poſito. l. vbi autem. §. primo. ff. de verb. obli. vt
& dicunt grammatici tradētes, illud exemplum Achilles
fuit fortiſsimus græcorum, i. inter græcos in fortitudine
primum locū obtinebat: ſic illuſtriſsimus qui in gradu,
& ordine illuſtrium præcipuum locum tenet, non in alio
gradu, vnde qui actu illuſtres dignitates, peragunt politi
inter illuſtres in. l. 2. C. vt digni. ordo ser. lib. 12. poſſent il-
luſtriſsimi nūcupari, illuſtriſſimus ergo & ſup illuſtris,
idem ſunt ſecundum opinionem præſcriptam, ꝙ non ſit
dare quintum gradum ſuperilluſtriū, ita ꝙ habētes præ-
eminentiam aliquā inter illuſtres illuſtriſsimi, vel ſuperil
luſtres nuncupari poterūt, ſed dato quinto gradu ſuperil-
luſtrium ſm opi. Bart. plus importare ſuperilluſtris quā
illuſtriſsimus, qui in ſecundo gradu cōſtituendus eſſet in
primis, vt habens præeminentiam aliq in gradu illuſtriū
Mihi & non diſplicet cōſideratio Decij ad text. in. §. illo
in auctē. de appel. & l. fin. C. vbi ſen. vel clar. cū ſuperdar.
ponatur propoſitiuo, vt etiam in alijs iuribus per Deci.
allega. quicquid dicant Tauri. ꝙ adiectio illa illuſtriſ. ad
præfecturam referat, non ad perſonam magiſtratus qui il
luſtriſ. non appellatur, ſi. n. officium præfecturæ illuſtriſ-
ſimum eſſet, ſimiliter officio illi præfecti, illuſtriſsimi di-
245 cerentur & nuncuparētur, † quum ab officio cui dignè
præponuntur honorem capiant, & conſequantur. c. mul
ti ſacerdotes. 40. diſt. facit text. in auctē. de defen. ciui. §.
primo, ibi quanto quilibet præeſt melioribus tanto ipſe
melior eſt, & honeſtior, quum ergo illi magiſtratus ſint
tm̄ illuſtres, vt iura Deci. probant, neceſſaria eſt illa expo-
ſitio ſuperlatiui in poſitiuum prout, & alibi ſit, vel etiam
aliter dici poteſt ꝙ præfec. præto. propter eius eminētem
dignitatem magna fulget præeminentia. l. 1. ff. de offic.
præfect. prætor. ideò quum ſit inter primos in gradu illu-
ſtrium, teſtis potuit illuſtriſsimus nuncupari. Sunt ergo
246 quatuor, † gradus magiſtratuum illuſtres, ſpectabiles,
clariſsimi, & infimi ſeu minimi, poteſt & fieri bimembris
diſtinctio ſm Taurin. loco prædicto col. 4. ꝙ alij ſunt ma
ioris qui de cauſis meri & mixti Imperij cognoſcunt, alij
infimi qui de vilibus tantum cognitionem habent, q bi-
membrem diuiſionem lego & feciſſe Fen. in tit. de magi.
religioni non ſpectandum ait, diuidēdo alij maiores, alij
minores ſunt, verum. n. vero diuiſio doctorū præſcripta
gratia clarioris & commodioris doctrinæ facta ſuit, facit
quod ſcribit Bart. de diuiſione in. l. prima col. 2. ff. ad mu
nici. In ſequentibus ſuo ordine, & ſm ſeriem tex. videbi-
mus cuiuſlibet gradus exempla, quæ inueſtigatio eſt peri
247 culoſa † quia mutata ſunt omnia cum tempore, & con
ſuetudo pp ambitionem inuertit vniuerſa. Quædā tamē
notabimus paucis fortaſsis cognita, quę alias ſuper. d. l. 1.
eam interpretando in primis annis noſtrarum lectionū
ſcripſimus. In tex. ibi omnem poteſtatem. hoc verum eſt
auctoritatem, nam & reipu. cura apud patres erat, vt te-
ſtantur Liu. Diony. Eutrop. & alij vt ſupra diximus ita ſa
cundus Zaſ. quod an procedat dicā in ſecūdo not. In eo.
tex. ibi veluti ſecundū locum à regibus obtinebat, ſuper-
248 fluit dictio veluti, ſed tex. exornat, † verè. n. obtinebat
trib. Celerum ſecūdum locum à regibus, i. poſt reges, eſt
ſignata figura loquendi teſte Zaſio, vt ea præpoſitio pro
poſt vſurpetur. Plin. lib. 28. equarū virus à coitu in lichnis
accenſum, i. poſt coitum. Noto primò ex iſto text. regem
249 eſſe de numero magiſtratuum, cuius contrarū † viden
tur velle doct. in. d. l. 1. de offi. eius in regibus nō recogno
ſcentibus ſuperiorē, vt hic loquimur, quia æquiparantur
Imperatori. immò fortius ius habet in regno ſuo, ponit
Deci. in. d. l. 1. col. 3. & in rubr. ff. de iuriſdi. om. iudi. col. 2.
Imperator minus rectè connumeratur in gradibus ma-
giſtratuum, vt communiter cōtra glo. & Bar. dixere ſcri-
bentes in. d. l. 1. ergo, & c. facit quod ſcribit Letus Pomp.
in prima charta ſua tracta. de Rom. mag. Romulum in-
quit legem tuliſſe vt nemo regnum aut magiſtratum ini-
ret, niſi auctor fieret Deus, ipſeq; per auſpicia confirmari
voluit, ecce regnum & magiſtratum, vt diſtincta & diuer-
ſa poni. Aquen. in. l. Imperium col. 5. ff. de iuriſdi. om. iud.
ſentient difficultatem, dicit, hunc text. non ponere reges
ſub nomine magiſtratuum, ſed enumerare magiſtratus,
qui erant tempore regum, quæ ſolutio confunditur per
iſtum text. dum ait ꝙ ad magiſtratus attinet, conſtat re-
gem ab initio omnem poteſtatem habuiſſe, & ſic in tra-
ctando de magiſtratibus primo conſtitutos reges fuiſſe
dicit, ergo eos ſub nomine magiſtratuū ponit, & ſi ma-
giſtratus nō fuiſſent. vt quid occuparent hic chartas, vbi
ſolum de magiſtratibus agitur, vt verè non innuunt, ſed
apertè id verba ſonant. & Fen. ſub ſuo trac. de magiſtrati-
bus, reges poſuit. ſtrictius inducens eius verba de ſena. ori.
ibi ne reges quidem aut conſules aut alius quiſpiam ma-
giſtratus, incōſulto ſenatu moliretur. Aduertere pro de-
250 claratione nouiter dico, † ꝙ Papa Imperator & Reges
rectè poſſunt magiſtratus, nuncupari, non dico prout
Bart. & ſequaces quòd ſint in gradibus magiſtratuū con
numerandi, quum ipſi ſint ſ omnes gradus, & à quibus
alij magiſtratus procedunt, ſed generaliter & non circun
ſcriptiuè poſſunt appellari magiſtratus à vi verbi, magi-
ſtrare. n. eſt moderari & regere, vt ſ diximus, quod maxi-
mè conuenit prædictis, & ſimiliter papatus dr offic. cap.
1. de offic. l. in 7. & cap. ad apoſtolicæ. in princ. ibi ad apo
ſtolatus noſtri officij de re iud. in 7. & ita poſſet procede-
re text. noſter hic, & ad dictū Pomp. Leti præall. ibi regnū
aut magiſtratum reſpon. ꝙ illa diſiunctiua ponitur inter
genus, & ſpeciem, ſicuti in illo euangelico, dicite diſcipu-
lis eius, & Petro. Petrus. n. erat ex diſcipulis. & in rubr. C.
251 de ſer. & aqua. vbi Accurſi. not. † Fortius videtur dicen-
dum quantum ad iſtos reges Romanorum, quod in pri-
mo ordine magiſtratuum connumerentur, vt facit hic
Pomp. in eis, n. nō militat ratio ob quam excluditur, Im-
perator à gradibus magiſtratuū, quia oēs alij procedunt,
252 ab eo qui eſt ſ oēs, † alij. n. magiſtrat⁹ Romani de qui-
bus hic agitur non creabantur à regibus Romanorū, ſed
253 à Popu. Roman. † teſtis Pomp. Letus ſub tit. de pote. ſen.
& plebis. & iuriſconſult. in. l. 1. ff. ad. l. Iulia. de ambitu. &
Val. Publicola, vt teſtatur Halica. lib. 2. legem tulit, vt qui
aliter quàm à populo magiſtratum acciperet, ſacer, i. exe
cratus, & capitalis eſſet, concord. etiam ſatis text. in. l. 1. in
princ. infra de offic. quæſt. Male itaque videntur ſcriben-
tes in. d. l. 1. de offic. eius æquiparare reges Romanorum
eo quod ſuperiores recognoſcebant, Regibus Franciæ,
Hiſpaniæ, & ſimilibus ſuperiorē non recognoſcentibus,
quandoquidem iſti ſunt perpetui, nec priuabiles regno,
vt à pop. Roman. illi priuari poterāt & expelli, vt dictum
eſt ſupra in verſi. exactis. & in verſic. fina. in vltim. notab.
& quia illi per electionem regnum conſequebantur, vt
per Feneſtel. in tit. de ſuperr regia poteſtate, iſti per ſucceſ-
ſionem, illi non continuebāt, vt dictum eſt magiſtratus
inferiores, iſti ſic: illi inconſulto ſenatu nihil molieban-
tur, vt dictum eſt, iſti ſic. Ex poſtremò quicquid male ſen
tiant omnes ſcribentes, in. d. l. prima reges Roman. reco-
gnoſcebāt ſuperiorem, ſcilicet populum penes quem in
ſubſtantia remanebat Imperium, & facultas eijciendi re-
ges, vt diximus, crederem tamē quòd eſſent illuſtriſsimi,
excellentiſsimi, & ſimilibus titulis honorificis nuncupā-
di, quæ omnia ſigna tanquam noua, & digna viro. ſe-
cundo nota. ab initio vrbis conditæ fuiſſe conſtitutos,
reges omnem poteſtatem habentes, de quibus, & regia
254 maieſtate aliqua ſcribit, † Pompon. Letus poſt alios hi-
ſtoricos in prima charta ſui tract. reperta eſt regia pote-

ſtas, prout tutela virorum contra populum, quod rex ſit
ex præſtantibus per excellētiam virtutis, vel rerum geſta-
rum, teſtis Phil. Politicorū. 5. Hinc Iuſtinus in principio
hiſtoriarum inquit, rerum, gentium, nationumque Im-
perium penes reges erat, quos ad faſtigium huius maie-
ſtatis, non ambitio popularis, ſed ſpectata inter bonos
moderatio prouehebat, popul' nullis legibus tenebatur,
arbitria principum pro legibus erant, fines Imperij tue-
ri magiſquàm proferre mos erat, intra ſuam cuiq; patriā
regna finiebantur. Regum primus Romanorū Romulus
fuit, vltimus Tarquinius ſuperbus. Liu. in primo, ab vrbe
condita in fine libri teſtatur regnatum eſſe Romę ab vr-
be condita, ad liberatā annos. 244. Retulimus ſ eloquen-
tiſsimum Zaſium intelligere hunc text. de omni poteſta-
te apud regem exiſtente quo ad auctoritatem, quum ēt
apud patres cura reipublicæ eſſet, verum tamen arbitror
eum fuiſſe allucinatum; quum tempore conſtituti regis
nondum eſſent patres, quos conſtat à Romulo creatos,
vt in ſuperioribus dum de ſenatu egimus, dictum eſt. re-
ctè itaq; abſolutè & ſine temperamento prædicto intel-
liges iſtum tex. Fateor tamen poſt inſtitutum ſenatū etiā
apud patres curam reipublicæ fuiſſe, ſine quibus, vt dicit
Fenest. reges nihil moliebantur. Et ex illis verbis omnem
255 ptātem, infert Bald. † q̄ à ſententia regis nō appellatur,
quia ſi habet omnem poteſtatem, ipſi eius facta reſcin-
dat, nullum ſi ſe habet, ad quod allegat ēt text. in ſequēti
verſi. ibi ne per omnia regiam poteſtatem vendicarent.
quem not. reputat, videnda ſunt pulchra verba Bald. ī in
rub. proœ. col. 3. & quæ diximus in principio iſtius legis,
in not. dum egimus de rege probando, q̄ eſt Imperator
in regno ſuo, ab Imperatore non appellatur. l. a. ff. à qui-
bus appel. non ſit, ergo nec à rege. limita tamen, vt per So
zi. in conſi. 44. col. 3. in ſecundo volu. Ex prædictis etiam
256 infertur, † poſſe quem regem effici, licet non præſit de-
cē aut vndecim ciuitatibus, ſed vni tantum, vt hic in Ro
mulo contigit, ab initio vrbis conditæ. & nota. Decan. l. ij
257 eadem col. 1. ff. de offi. aſſeſ. Tertio nota † fuiſſe eiſdem
temporibus, tribunum celerum qui militibus præerat, &
ſecundū locum poſt reges tenebat, celeres appellauit Ro
mulus illos trecentos equites quos ad ſui corporis cuſto
diam primo aſſumpſit, vt ex Liuio in primo ab vrbe cōdi-
258 ta patet. hi n. † circa regem armis excubabāt, Celeresq;
ab exequendi muneris celeritate, & promptitudine, vel
à Celere Centurione Remi interfectore, qui illis præfectus
fuit, dicti ſunt teſtis Plinius in principio de viris illuſtri-
bus, & Fene. ac Lætus Pomponius ſub titulo de tribuno
celerum. Fuerunt hi celeres varijs nominibus nuncupati.
Et poſtremò equites dicti Pli. cap. 2. lib. trigeſimotertio.
259 Numa Pompilius † tertius rex celerum cuſtodiam de-
poſuit. Huic magiſtratui conſiderata prima origine, Mo
260 dest. tamen. l. 1. col. vi. de officio eius, æquiparat † ma-
reſchallos illuſtriſsimi Sabaudiæ Ducis qui ex decretis,
magiſtri militū nuncupantur, quoſq; illuſtres dicit Ioā.
de Plat. in l. 1. C. de prępo. ſacri. cubi. lib. 12. ſuaderi pōt,
quia in rebus bellicis ſm locum poſt Principem tenent,
ſecundum normam ducalis decreti, prout ſub regibus
tribunus celerum, ſub dictatore magiſter equitum tene-
bat, vt dicitur hic & in ſequētibus, & in l. 1. j. de offi. præ-
fect. prætor. ſub dictatore, tamen ēt magiſtratus tem-
poralis, quum vltra ſex menſes dictatura non extendere-
tur, vt ſtatim dicetur. Mareſchallatus perpetuum ſit offi
cium. Preterea ēt inſpecta prima origine illius magiſtra-
tus, non videtur procedere æquiparatio; in ſtricteus fuit,
vt neceſſarius etiā tempore pacis, ad cuſtodiam regij cor
poris, vt diximus quamuis in bella prodire ſit ſolitus fue-
rit, at mareſchallorum magiſtratus, non ad cuſtodiā cor
poris Principis eſt ordinatus, ſed ad cuſtodiam & defen-
261 ſionem ſtatus, & reipu. tēpore bellorum. † Magis fortè
accedit illi magiſtratui inſpecta eā originali tūc officium
capitanei guardæ & equitum, cuius officium eſt inſtitu-
tum ad tuendam corporis ducis ſalutē, & ideò excubias
agit, prout & veriſimiliter celeres illi ad tuendam corpo
ris Romuli ſalutem, quamuis non negē, minorem iſtius
noſtri magiſtratus eſſe ptātem, vtpote qui non obtineat
ſm locum poſt Principem. Abſolutè ergo nulla inuenio-
tur bona comparatio. Inuenio etiam quod Budeus infra
262 verſic. interdum. 20. æquiparat, † mareſchallos tribunis
ſeu præfectis militum, de quibus ibi dictum fuit in verſi.
deinde quum poſt aliquot annos. Poſtmodū regimentū
reipub. ad Imperatores tranſlatis, ad ſimilitudinē tribu-
ni celerum, & magiſtri equitum, præfecti pretorio electi
ſunt, data eſt tū eis plenior licētia & poteſtas, vt patet in
l. 1. infra de offic. præfect. præto. & in l. 2. C. eodem tit. vbi
263 etiam ptās condēdi legem generalem conceſſa fuit, † in
toto orbe ſecūdum Bart. in l. Imperium in primo gradu
meri Imperij. Saly. in d. l. formam. Rim. in d. l. Imperium
col. 15. verſic. ſucceſsiuè quærit Bart. vbi A quenſ. colu. 5.
Curt. 13. & Mod. Mediola. lib. 2. paradox. c. 9. idq; aucto-
ritate Principis, vt per gl. in l. 1. ſ de offic. præfect. præto.
facit. l. 1. col. 4. ibi omnia enim noſtra facit', vt C. de vet.
iure enu. vt ceſſet oppo. l. C. de legi. Sed cōis eſt ad oppo.
q̄ præfect. prætor. extra eius prouinciam, ſiue per totum
orbem generalem facere non poſſet, per rationem. d. l. fi.
Item quia ſoli principi id permiſſum erat. l. fin. C. de ll. Et
ita poſt Odofr. voluit Bar. ſibi contrarius in. n. d. l. formā,
ſequitur ibi Ale. in apoſti. & Seuer. in d. l. Imperium in 11.
quæſtione poſt Roma. & Fulgo. ſequuntur ibi Deci. col.
11. Mod. tauri. col. 32. & portugal. 42. & Curt. ſibi contra-
rius in l. 1. col. 4. ſupra eodem, & etiam infra in n. 21. col.
Nam obſt. text. vbi ſe fundant præfati tenentes oppo. in
d. l. formam ibi & ſi generalis ſit, poteſt enim reſpon. q̄
ſatis dicitur generalis in tota prouincia ſua, & in genere
ſubalterno ſecundum præalleg. Mod. taur. poſt alios. Nec
refragatur quod in ſua prouincia etiam alij magiſtratus,
poſsint ſtatuere, & l. condere, vt per Bart. & doct. in l. om
nes populi in quarta quæſtione princ. ſupra de iuſt. & iur.
& in l. prima infra titu. 2. Reſpondet enim A quenſ. in 5.
col. verſic. Interdum Bart.
Nec eſt veriſimile quod Imperator in toto orbe talem
tantāq; auctoritatē alteri conceſsiſſet; ideò ad l. non eſt
veriſimile intra quod metus cauſa. Budeus in l. prima, in-
264 fra de offic. præfect. prætor. illum æquiparat, † magno
magiſtro hoſpitij regis, quum igitur inquit Imperium
Rom. ad monarchiam deuenit, principes Romani equi-
tem vnum Romanum prætoriæ cohorti aut cohortibus
etiam præfecerunt, & prætorio ſuo, id eſt aulę quam lin-
gua vulgaris hoſpitium regis appellat, vnde præfectus
prætor. hodie dici poteſt qui magnus magiſter hoſpitij
dicitur, multum tamen ab antiquo differēs. Verè nullus
eſt hodie magiſtratus quem conferre prædicto valeas, vt
qui ſententiam appellatione non ſuſpendendam, legem-
que generalem poſsit proferre, aliaque facere, quę præfe-
cto prætorio tribuebantur, de quibus per Caſsiodorum,
in ſexto epiſtolarum. Et refert illum Alcia. in l. prima in-
fra ſtatim allegandā. Erat hic magiſtratus illuſtris. & in-
ter primos. l. prima. C. de præfect. præto. ſiue vrbis. iuncta
265 l. viros. C. de palati. ſacr. larg. li. 12. † Et aduerte quia p-
bat illa lex prima fuiſſe eodem tēporē præfectum præto-
rio & magiſtrum equitum, habētes diuerſa officia digni-
tatis indiſcretè, & tamen Fene. & Pomp. Lætus exiſtimant
præfectos præto. ſucceſsiſſe loco magiſtrorum equitum,
Alciatus loco prealleg. dicit illam. l. re integra ſi opi. prædi-
ctæ, & ideò ſciendum ait, quod olim regnante Romulo,
eum qui præerat prætorio, i. militibus cohortibusq; præ-
torianis circa palatium principis, ſolitum fuiſſe etiā in bel-
li prodire, & dictum magiſtrum equitum, ſed vbi Roma
norum opes creuerunt diſtincta fuere officia, vt hic excu
bias ageret ad tuendam principis ſalutē, Ille verò contra
hoſtes Imperiū tueretur, & ſic à paulo recentioribus Cæ-
ſaribus præfec. præto. qūq; ad regēdas prouincias fuerint
deſtinati. l. pen. & fi. C. de offic. præfect. prætor. Ne tamen
dicamus hac in re hallucinatum fuiſſe iuris conſultum,

266 qui in l.1.de offi.præfect.præto.† concurrit in prędictā
ſententiam,fortè dicendum eſt factam fuiſſe prędictam
diſtinctionem officiorum poſt tempora, iuriſconſul. in
d.l.1.videlicet temporibus Vale. Imperatoris auctoris il-
lius.l.1.Quartò not. Iunium Brutum auctorē reges eijciē
di, præfuiſſe dicto magiſtratui.l. Iun. Brutus. Tarquin.
267 ſuperbi nepos ex ſorore fuit,† teſte Liuio in primo ab
vrbe cōd. qui Tarquin. quum patrem Bruti Iunium fra-
tremq; interfeciſſet,Brutum(quod ſtultitiam ſimularet)
vita donauit, eique vt fatetur (ꝙ ipſe idem Brutus apud
Halicar.de ſe narrat) magiſtratum dedit,vt pręfectus ce-
lerum eſſet, fortè ne nullo diceretur honore à cognato
rege affectus, Hinc Ouidius Brutus erat ſtulti ſapiēs imi
tator,vt eſſet tutus ab inſidijs dire ſuperbe tuis. Et Liu.
loco prædicto. Ergo ex induſtria factus ad imitationem
ſtultitiæ quum ſe ſuaq; prædæ regi ſineret. Bruti quoq;
haud abnuit cognomē, vt ſub eius obtentu cognominis
liberator ille pop.Rom. animus latens aperiretur tēpore
ſuo.Et ibidem ait,ergo ex oībus locis vrbis in forum cō-
currirur, quo ſimul ventum eſt pręco ad tribunum cele-
rum in quo tum magiſtratu forte Brutus erat populum
aduocauit.Fuit hæc Brutorum familia acerrima liberta-
tis cuſtos,nam & M.Brutus & Decius Brutus lōgo poſt-
modū interuallo auctores, fuere eijciendi interficiēdiq;
Cæſarem,vt ex Tranq.& Plut.in vita Cęſaris patet, & ex
Liuio lib.116.proptereà magnę ſemp fuit in vrbe aucto-
268 ritatis,& meritò,† qm honor maximus habetur, nō ei
qui furem occiderit,ſed ei qui tyrannum, teſtis Philo.2.
polit.faciunt multa pulchre ſcripta per Ciceronē in ora
tione pro M.Poſtremò videt iuriſconſ. malè dicere quo
in numero Brutus fuit,quum numerus ſaltem duos exi-
gat.l.vbi numerus.ff.de teſti.ipſe Brutus erat ſolus,& vn⁹
268 non eſt numerus ſed principiū numeri † glo.in.l.ſi quis
el.2.ante.ff.de acquir.poſſ,ideò Liuius,ait in quorum ma
giſtratu Brutus erat,niſi dicas iuriſconſul.habuiſſe reſpe
ctum,ad tribunos celerum in genere,ideò dixit quo nu-
269 mero, ſcilicet tribunorum celerum, † aut dicamus ꝙ
ſicuti erant tres celerum centuriæ,ita tres erant, tribuni
celerum. teſtis Fene.in titu.de tribun.celerum equitum.

Ex verſic. Exactis.

De rogatione legis conſulumque & magiſtratuum creatione vide in nu.270.cum ſeq.

A ſententia conſulis quis introduxerit beneficium appellationis.283.

Ciuibus magiſquam peregrinis eſt deferendum.285.

Caput eſt principalior pars corporis.288.

Sequitur verſic. exactis.

Hic de conſulibus inſtitutis poſt exactionem regum
agitur.Ibi rogatum eſt,i.ſancitum & ſtatutū Gel.in noc.
270 atti.lex licinia rogata eſt.† Et dicitur legis rogatio qm̄
populū à magiſtratibus rogari,i.interrogari neceſſe erat,
an id placeret qđ ſtatuiſſent.§.lex eſt quod pop. Inſtitu.
de iure naturali. leges.n.quæ magiſtratui vtiles viderent,
trinis nundinis populo proponebātur, quod promulga-
ri dr̄,tertio foro rogabatur populus,vt ſciſceret vnde tri
nundino ferri leges dicebantur,i.tribus nundinis.de quo
271 pulchrè per Cice. in prima Philippica. † Ioue tonante
nulla lex ferebat,nec comitia haberi phas erit, teſtis Ap-
pianus ſm Zaſi. Not. primò exactis regibus immediatè
duos conſules conſtitutos fuiſſe, pœnes quos ſumma po
teſtas eſſet,de quibus multoties, & plura Cice.præſertim
in 2.de legibus ac Fen.& Pomp.in titu.de conſul. hi duo
primi conſules fuere L.Iun.Brutus, & L.Tarqui.Collati-
272 nus.† Liuius ad fin.primi libri,ab vrb.cond.mutatam,
ait Florus regiam dominationem,in cōſularem ptātem.
eāq; pro perpetua annuam. Et conſularem poteſtatē re-
273 giæ maieſtatis exemplo acceſſitam,† quibus pręter qđ
Imperium annuum datum eſt.nihil aliud immutatū. te-
ſtes ſunt ēt Fen.loco prædicto,& Liu.in ſecundo ab vrb.
condita,nā & ſecures ante eos præferebantur, ſed & vul-
go cognitum eſt,alterum ex conſulibus Brutū,filios pro
prios,aliosque nobiles adoleſcentes,ſecuri cōctos feciſſe,
ꝙ de regibus Tarquinijs reducendis conſpiraſſent. Pote
rant etiam ſententias prætoris reſcindere,& prætori etiā
iuriſdictionem abrogare,vt ex Val.lib.7.c.7.colligitur,&
Budeo in annotationibus.§. cum pleniſsimam legis ſi in
aliquam.ff.de offic.pro conſulis, & lega.bene ergo dicit
iuriſconſultus ſummam penes,hos fuiſſe poteſtatem.Ex
274 quibus,† vide quo pede ambulet Deci.& ſuo peculiari
more contra Iaſ.inſurgat in.l.1.col.3. de offic.eius, aſſe-
rens conſules fuiſſe tantum illuſtres.& in ſecundo gradu
magiſtratuum per text. noſtrum in ſequentibus verbis,
ex quo dicit patere conſules per omnia regiam poteſta-
tem ſibi non vendicaſſe, ab eis potuiſſe prouocari neque
caput ciuis Rom.tangi, & conſequenter non fuiſſe regi-
bus pares,nā ex hiſtorijs, & text.noſtro in princ. contra-
rium apertè liquet.Eſt verum quod ſucceſſu tēporis,con
ſulum poteſtas,prout in text. hoc dicitur,diminuta fuit,
& ſic non de illis priſcis conſulibus,de quibus Iaſ.intelle
xit.Dec.loquitur,ſed de conſulibus,qui creabantur poſt
diminutam ptātem, & tamen adhuc iſti erant in primo
275 ordine dignitatis,† quia licet eorū ptās aliqualiter fue-
rit diminuta remanſit tamē tit.dignitatis ſecundū Tau-
ri.ibi col.8.& ſequenti argumen.text.no.in.l.fin. ff.de de-
cur.cum multis ſimilibus, de quibus per Felynum in.c.
quę in eccleſiarum col.19.de conſtitu.Iaſ.in l.ſciendum.
§.fin.col.fin.infra qui ſatiſda.cogan.& in.l.ſi ita in.§.gri-
ſog onus col.7.ff.de verborū obligatio.Mod.Bononienſ.
in ſuo ſingulari,107.& 169.& in.l. etiam ſi redhibitus.ff.
de quæſtionibus.Et iſta probant à fortiori,quia ſi depo-
ſito officio,vt in pręalleg.dicitur titu.dignitatis remanet
ergo fortius non depoſito,nec abolito.ſed aliqualiter,di
minuta officij poteſtate,facit ēt hic text.contra Decium
dum ait,ne per omnia regiam ptātem vendicarent, ergo
vt plurimum erant pares,& ſic in primo gradu,& conſe-
quenter illuſtres, quod aliter etiam poteſt demonſtra-
276 ri, † nam erant de ordine ſenatorio.l.fi.ij. de ſena. & §.
lex eſt inſtitu.de iure natu.ibi ſenatorio magiſtratu velu
ti conſule interrogante,ergo in primo ordine, vt iam di
ctum eſt.Et pondera quia iſta intelliguntur ēt de conſu-
libus ſub Cæſaribus,licet iam eſſet conſulatus, ad exigua
reſpectiuè redactus.& à principe iam dabatur.l.2.cū glo.
& toto titulo.C.de conſul.lib.12.Hic.n.magiſtratus,a Iu
nio Bruto & Valerio publicola in pāſam, & binium per
annos.467.vt Sextus ruffus,docet ꝑductus eſt,poſt quos
277 licet non ceſſauerat prorſus,† ſub Imperatorum tm̄ ma
num ſubiectus,vix vmbrā priſtinæ auctoritatis retinuit,
adeò ꝙ dixerit gloſ.l.primæ ij.de offic.conſul.ꝙ tantum
habebat iuriſdictionem voluntariam.non autem cōten-
tioſam, qđ tamen eſt falſum, quum & contentioſam &
merum haberet Imperium, vt diximus in verſ.pręcedēti
in euidentialibus.Ex magiſtratibus noſtri temporis nul-
278 lus eſt,† qui conſulibus poſsit cōparari ſecundum Ioſ.
Pyrrum de magiſtr. Et Taurinenſis, in dicta.l.1. col.9.
quod maximè verū eſt, ſi priſcos conſules qui pares erāt
279 regibus reſpicias.Solebant, † vt alij Roma.magiſtratus
Calendis Ianuarijs magiſtratum inire, vt ex Plut.in Ma-
rio conſtat.facit.l.publius cū ibi not.per Sozin.ff.de con
ditio & demonſtratio.Idus tamen Maias,& Martias ſo-
lemnes etiam in magiſtratibus, ineundis fuiſſe,ex Liuio
in tertio ab vrbe cond.& in primo de bello Maced. ſatis
conſtat. Et cur.non Calendis Martijs.quum ſecundum
Romuli diſpoſitionem Martius totius anni primus mē-
ſis ſit habitus. Hinc Tibullus.

Martis Romani feſtæ venere Calendæ
Exoriens noſtris,hic fuit annus auis,

280 Fuere † aūt duo conſtituti ne ptās ſolitudine vel mora
corrūperet,vt inqt Florus ſub.c.de mutatione reip. hinc

Cic.in oratione qua gratias agit ſenatui poſt redditũ, au
dieram inquit ex ſapiẽtiſsimo hoĩe atq; optimo ciue Q.
Catullo nõ ſæpè vnum conſulem improbum. duos verò
nunquam excepto illo Cęlonio tpe fuiſſe. Dicti nuncupa
281 tiq; ſunt conſules, † vt ait text. noſter ab eo ꝙ reipub.
plurimum conſuluerent,i.conſulere meminiſſe deberẽt.
argumentum nomina eſſe effingẽda, vt ſint actibus apta.
facit tex.in.§.eſt & aliud.inſtitu.de donatio. Secũdò not.
282 ibi lata lex: factum eſt, vt ab eis prouocatio eſſet, † ꝙ li-
cet à ſententia regis non eſſet prouocatio, bene tamẽ erat
à ſententia conſulis, leg. lata. Et tamen vt ait Fen.ſub.c.de
conſulibus conſularis auctoritas, regiæ ptãti longe infe-
rior eſſe cæpit, ac libertatis iacta ſemina mirum immo-
dum conualuiſſe viſa ſunt. Auctor iſtius legis per q̃ appel-
lationis remedium non ſolum à conſulibus, ſed ab oĩbus
magiſtratibus, ad populum fuit introductum Valerius
283 publicola fuit tunc conſul, † contigit annis quinq;. &
quinquaginta vel circa, nam leges. 12.tab. vt ex Plu.in vi-
ta Publicolæ patet & Plin.de viris illuſtr. c. 15. Fene.loco
præallega.& Liu.2.&.3.ab vrbe condita dum, ait aliã de-
inde conſularem legem de prouocatione, vnicũm præſi-
dium libertatis decẽ virali ptãte euerſa, non reſtituunt
modo. ſed ẽt in poſterum mittunt ſanciendo nouam le-
gem, ne quis vllum magiſtratuũ ſine prouocatione crea-
ret, qui creaſſet eum ius phasq; eſſet occidi neùe ea cędes
capitali noxæ haberetur. Veruntamẽ ait Phil.quarto Po-
lit.omnes diſſolui magiſtratus, vbi prouocatio ad popu-
lum recepta ſit. Tertiò not.ꝙ poſt legem prædictã conſu
les ſine iuſſu populi in caput ciuis Rom. animaduertere
nou poterant.in hoc itaq; à regia dominatione conſula-
ris fuit diminuta ptãs, quandoquidem à principio cõſu-
lum ea fuerit poteſtas; vt dictum eſt. Val.ergo publicola
quum prouocationẽ, ad pop.indulſiſſet, ſecures conſuli-
284 bus ademit, † vt eſt auctor Halic.li.decimo quas poſteà
Largius dictator reſtituiſſe dr̃ hoc protilo ne in caput ci
uis Rom.animaduerterent, niſi iuſſu populi:ẽr paruiſſe di
ctatori conſules colligitur, ex Liuio lib.8.ab vrbe condi.
dum ait cõſulibus iuſsis ante tẽpus abdicare ſe magiſtra-
tu, quo maturius noui conſules aduerſus tantã belli mo-
lem crearẽtur. Imo iuſſu tribuni plebis in carcerem duci
poterant. Cic.in oratione pro.l.agraria cõtra Ruſſum &
Plu.in vita Gracchorum. Poſtremò adeò fuit diminuta
conſularis poteſtas vt vix vmbram priſtinæ auctoritatis
retinuerit, vt dixi ṡ in primo not. Et in verſic.quod ad.ma
giſtratus in euidentialibus. Et colligitis præeminẽtiã ci-
uium Romanorum, ad quod vide quæ diximus, in prin.
285 .l.in verſic.ſuper verbo ciues. Et eſt argu.† vt ciuibus ma
gis q̃ peregrinis, & alienigenis deferamus, facit tex.nota.
in.l.2.C.de anno.ciu.Diuiden. lib.11.vbi nota.ꝙ debens
eleæmoſynas diſtribuere, ciues alienigenis præferre hẽt,
& conſuluit eleganter Anchar.conſi. 436.incipien. in his
dubijs col.1.facit capitulum fin.de cleri.peregri.dum di-
cit, non conuenire honeſtati inſtuere in eccleſia alienige
nas, ideò dicebat Cice. in lib.de amicitia, Potiores ſunt
nobis ciues q̃ peregrini.aditum peregrinæ virtuti non di
cimus claudẽdum, vt in ſuperioribus ſcripſimus. Verun-
286 tamen not.pro limit.prædictorum, † ꝙ ſumma conſuli
bus contingebat auctoritas, ẽt in caput ciuis Rom.quan
do ſenatus mandaſſet, vt prouiderent ne quid detrimẽti
reſpub.acciperet, vt Plu.in vita Ciceronis ſignificat, quod
non crebrius à ſenatu agi ſolitũ eſt, q̃ quum ingentis me
tus, & grauis diſcrimen periculi reipub.imminebat, teſtes
ſunt Plutar. in vita Pauli Aemilij & Cic. in oratione pro
287 Milone. Sed quæro, † nunquid conſules in aliã corporis
partem Romani ciuis poſſent animaduertere, manũ, po-
demue truncando, vel aliter corpus afficiendo pœna.ar-
gui põt ꝙ ſic ab hoc text. prohibente animaduerſionẽ in
caput, quum vnius excluſio alterius ſoleat, vt dr̃ eſſe inclu
ſio.l.cum prætor in princ.ſ.de iudi. Sed cõtrarium eſt ve-
rius.cui.n.prohibetur vltimũ ſupplicium prohibetur pa-
riter mẽbri mutilio.§.ad hoc id prohibemus, in auctẽn.de
collatio. Indubitatumque eſt in propoſito noſtro, quia
vt Halicar. lib.2. teſtatur Valerius publicola legem tulit,
vt qui occupandi regni conſilium iniſſet, aut aliter quã à
populo magiſtratũ acciperet Capitalis eſſet, neùe interfi-
cere, aut verberib⁹ cedere, ſiue mulctare magiſtratui, quẽ
piam ciuẽ liceret, qui ad populi ſuffragia confugiſſet, niſi
ex ſententia populi. Facit qđ Fulg.Seue.& Rimi. ſcribunt
in.l. Imperium in gloſ. animaduertendum ſ. de iuriſdic.
omn.iudi.ꝙ ſecundum tempora horum. membri mutila
288 tio non imponebatur, † quia Roma.illi priſci homines
mancos nolebant. Ponitur hic ergo caput, & ſic pars cor
poris principalior pro toto corpore, caput.n.reliqua mẽ-
bra ſequuntur.l.cum in diuerſis ſ.de relig. & ſum.fune.c.
non decet 12 diſt. Fel.latè in cap.cum non liceat de præ-
ſcriptio.& in ea Rodulphus col.5.de reſcrip. Anchar.in
conſi.288.Rom.conſi.444.Soziu.conſi.74.col.5.lib.1. &
in tract.decita. artic.17.col.3.Barba.in.c.fina.colu.fin.de
iura.calũ. pulchrè Ro.de ſitio in ſermonibus quadrageſi.
in ſermone.73.incip.videte manus cap.3. referẽtem opi-
nionem quorundam dicẽtium Cor. eſſe principaliorem
partem corporis. Colligit ex eo.text.ibi ſine iuſſu Bald.ar
289 gum.† ad quæſtionem ſtatuti requirentis præſentiam
priorum terræ in ſententijs capitalibus, vt non valeat ſen
tentia lata eis abſentibus, & multominus valeret ſi requi-
reretur eorum iuſſus, vel conſenſus. Alber.etiam colligit
argu.pro ſtatuto multis in locis vigente, quod quis non
poſsit torqueri ſine conſilio antianorum. Vltimo nota.ꝙ
conſules ſolum poterant ciues Romanos coercere, & in
290 vincula publica duci iubere, † Coertionis verbo intel-
ligas verbalem de qua per Bart.in.l.magiſtratibus.ſ.de iu
riſdi.omnium iudi.non autem de coercione corporis af-
flictiua.quæ ſine iuſſu populi erat conſulibus prohibita,
vt dictum eſt. Et eſt hic arg.ſecundum Bald. quoſdã ha-
bere carceres, qui nõ habent merum Imperium, i.gladij
291 poteſtatem, & quod poſſe aliquem carcerare, † nemini
competit niſi lex concedat. Sed decipitur Bal.quum me-
rum Imperium conſules haberẽt, vt tactum eſt ſupra. Et
hic tex.põt in oppoſitum torqueri ſi eſt ſpeciale ne in ca-
put Roma.ciuis animaduerterent.ergo in alijs perſonis,
& cauſis, regula erit in contrariũ.l.1.in fine.ff.ad munici.

Ex verſiculo poſt deinde.

Damnum eſt habere malos vicinos.nu. 293.
De cenſu & cenſoribus. 295.cum ſeq.
De dictatore nume 300.

Sequitur verſic. poſt Deinde.

Hic de cenſoribus, dictatoribus, & magiſtro equitum
292 igitur, ibi deinde ſuperfluit, † ſed text. exornat, vt de
verbo veluti dictũ eſt verſi.quod ad magiſtratus. In text.
ibi actiora ſemper quæ à vicinis bella emergunt plus ha-
293 bẽt periculi, vt patet de ſe vſuq; relucet, ideò dicebat †
Heſiodus damnum, eſſe malos vicinos. Et apud Mantua-
num vicini pecoris contagia lædunt, & alibi Mantua væ
miſeræ nimium vicina Cremonæ. Et mali vel boni vicini
rõnem haberi in iure ſæpe traditum eſt.l. ꝙ ſæpè in fi.cũ
gl.ff.de contrah.empt.l.ſi ita.§.fin. ff.de fun. inſtr.c.ſuper
ſpecula cum gl.de priui. Item ibi magiſtratus, tũ legitimi
294 habebant, † intelligas ſm Zali.prefectos pretorio inſtar
haberi magiſtrorum equitum, niſi ꝙ magiſtrorum equi
tum poteſtas legitima erat, i.legibus populi Rom. intro-
ducta. præfectos autem pretorio Imperator ſuo arbitrio
introducit. facit.l.1.ſ.de offi.præfec.prætorio. Nota.1.ꝙ
quum ciuitate creſcente augendus eſſet cenſus cõſulibus
huic officio non ſufficientibus, conſtituti ſunt Cenſores.
quam hiſtoriam latius proſequitur Feneſt.ſub titu.de cẽ
295 ſoribus, † dicitur autem cenſus extimatio rerum, & bo-
norum, cuiuſque facta. ſecundum quam tributa pende-
bantur, infra de cenſi.toto titu. cuius titu.elegantem le-
gem

295 gem primam ſi vis intelligere,† Alciatum vide in ſecũ-
do lib.diſpun.cap.21.Et quotiens cenſus agebatur nume
rus Ciuium recognoſcebatur. cenſum.n.agere eſt recẽſe-
297 re hoĩum facultates,† & cenſum conſtituere qui ſolue-
batur populo, aut Principi viritim inſignũ ſubiectionis
c.magnum. cum glo.11.q.j. vbi refertur de cenſu ſoluto
etiã à Chriſto Cæſari Imperatori.Seru.tul.vij. Romano-
rum rex,omnes deſcribere & extimare rem ſuam iuratos
iuſsit,primusq́; cenſum egit.Et inuenti ſunt,vt li.4.teſta-
tur Halicar.octoginta quatuor millia ſeptingentiq́;, Ro
mani ciues. Et ita deinceps multos ad annos per cõſules
cenſus acti ſunt.Poſteà vt ſcribit Fen.loco prædicto quũ
ob multa, & varia bella,obq́; ciuiles ſeditiones populus
incenſus remanſiſſet,i.capita & patrimonia ciuium non
eſſent profeſſa,vel deſcripta.augendusq́ue, vt hic dr̃,eſſet
cenſus,nec diffiniri per conſules bellis implicitos,poſſet,
298 circiter annum tricẽteſimum.† poſt vrbem cõditam
cõſtituti ſunt cenſores ſic dicti, ꝙ ad eorum cenſionem,
& arbitrium populus cenſeretur. Hinc Liu.in.4.ab vrbe
condita hic annus cenſuræ initium fuit,rei à parua origi
ne ortæ.quę deinde tanto incremento aucta eſt,vt morũ
diſciplinæque Romanæ penes eã regimen ſenatus, equi-
tumque decoris.decorisque diſcrimen ſub dictione eius
magiſtratus publicorum ius priuatorumq́; locorum ve-
ctigalia.pop.Roma.ſub nutu atq́; arbitrio eſſent,Cice.in
oratione pro Cluentio Cenſores dicit eſſe prælectos mo
ribus,magiſtros veteris diſciplinæ & ſeueritatis. De præ-
dictis plura inuenias vltra Feneſt.& Pomp. letum ex Plu.
in Aemilio,& Liuio in nono lib.de bello Maced.vbi ſcri
bit ꝙ licet talis honor à principio ſpret⁹ fuerit à primori
bus ciuitatis, poſt tamen de eo inter ſummos viros Ca-
tonem Scipionem,& alios magna fuit contẽtio. De iſto
299 magiſtratu † non faciunt mentionem Docto.in.l.ff.de
offic.eius.erat de maioribus,vt ex prędictis patet, immò
in oẽs alios magiſtratus, & ſenatores ius, poteſtatemq́ue
habebat,vt ex Fen.colligitur.Et eſt hic argum.ꝙ præpo-
300 ſito alicui offic.illo nõ ſufficiẽte creandus eſt alius.† fa-
cit text.in.l.ſolet cũ ibi not.ff.de tu.& in.c. grandi de ſup
pli.negli.prælat.lib.6.Secundò not.ꝙ auctoꝛ.popu.quum
crebra & acriora orirẽtur bella,& maiori opus eſſet obe-
dientia, Re ſic exigente,creati fuere dictatores à quibus
non erat prouocatio, & quibus ẽt iit caput Romanũ ani
301 maduerſio data eſt.Hunc magiſtratum,† nõ aliter crea
ri conſueuiſſe teſtantur hiſtorici, q̃ quum vis aliqua ma-
ior de improuiſo oborta ingentem cladẽ minaretur. T.
lar.dictatorem primum. & Caſsium magiſtrum equitũ
Liu.ſecundo ab vrbe condita creatos ſcribit,quum qua-
draginta, aut ſexaginta.vt Fen.placet latinorum pop.cõ-
tra Romanos cõiuraſſent. Appellatus dictator, eo quod
futuros magiſtratus dictare ſolitus eſſet,vt Fen.poſt Var-
ronẽ ait,vel eo ꝙ à cõſule diceretur. quamuis aliter q̃nq́;
factum ſit.Liu.in ſecũdo de bello punico, ad remedium
itaque iamdiu deſideratum, nec adhibitum dictatorẽ di
cendum ciuitas confugit.& quia conſul aberat à quo di
ctator dici poſſe videbatur. nec per occupatam,armis pu
nicis Italiam, facile erat aut nũcium aut literas mitti.nec
dictatorem populus creare poterat. quod nunq̃ ante eã
diem factum erat,dictatorem pop.creauit Q.Fab.maxi-
mum, habebaturq́; in ſummo periculo vltimum reme-
dium,teſtes Letus Pomp.& Liu.loco præallega. vbi quo-
que narrat,ꝙ creato dictatore pop.Romæ poſtquã præ-
ferri ſecures viderunt,magnus plebem metus inceſsit, vt
intẽtiores eſſent ad dicto parẽdu, neq́;.n.vt in cõſulibus,
qui pari ptãte eſſent,vlterius auxilium, neq́; prouocatio
erat.neq́; vllum vſquam niſi in cura parendi auxilium. &
ideò populi magiſter eſt cognominatus teſtis Fene. Mos
202 vetuſtus,habuit dictatorem nocte ſub ſilẽtio dici,† id-
eſt eligi auctor eſt Liu.lib.6,ea dictatura(mortuo Iul.Cę
ſare) quia vim regiæ poteſtatis obſederat,funditus ex rei
publ.ſenatuſcõſulto ſublata fuit, Cicero in prima philip
pica ſcribit.Hunc magiſtratum phas non fuit penes vnũ
vltra ſex menſes eſſe. maximã namq́; eſſe vrbis cuſtodiã,
in 4.lib.de vrbe cõdita, narrat Liu.ſi magna Imperia diu
turna non ſint, ſic & Philo.5. politi.conſuluit maximos
magiſtratus,aut non dari, aut ſi dentur paruo durare tẽ-
pore.Sylla iñ & Cæſar qui rempu.oppreſſere, tyrannidis
303 inuiſum atq́; infame nomen † euitare cupientes,perpe
tuos dictatores ſe dici appellariq́; voluere,teſtes Fen. Plu
tarchusq́ue & Trano.in Sylla & Cæſare.Admonitum ta-
men te vult Zaſi.eſſe circa glo.hic ſuper verbo ſextũ men
ſem dum ait ſimile fieri Bononiæ. Et alleg.concordãtes.
ꝙ imperitè labitur.prout etiam in.l.antepenul.pro con-
cord.allegata quaſi faſcium appellatione menſes intelli-
gãtur.faſces.n.magiſtratuum ſunt inſignia, quum eis ſe-
cures virgis alligatæ præferrentur, cuius rei veſtigium in
eo enſe qui Principi prægeritur fortè reluxerit.Hic dicta
304 tor,meritò ponitur per omnes ſcribẽtes in.d.l.1.de off.
eius.in primo ordine, vt ex prædictis vides nec eſt apud
nos qui illius locum obtineat. q̃uis Mod. tauri. in dicta
leg.1.col.5.comparari illi dixerit ducem Venetorum,qđ
poſtmodum col.9.cũ ſequenti melius conſiderando cor
rexerunt.Potes & colligere argu.ex iſto tex.in verbo cre-
305 bra. iudice Zaſio non facile fieri, † vt ſine bellis regna
creſcãt,ſiue quia fines noui cum damno vicinorum pro-
pagari,conſueuerunt. (Sicuti.n.ſua retinere ad priuatos
pertinet ita de alienis certare regia la⁹ dicitur apud Cor.
Tac.lib.15.) ſiue quia alioquin inuiſa eſt,quæ in molem
ſurgit regni nouitas,hinc Dido apud Virgi. Moliri noui
tas regni,me talia cogunt,& latè fines cuſtode tueri.& vt
eſt teſtis Probus, nouitatis gloriam ſequitur inuidia co-
306 mes.Vltimò not.quod dictatori iungebatur † magiſter
equitum,qui ab eo eligebatur,cuius officium apud dicta
tores tale ferè erat,quale poſteà fuit præfectorum præto
rio ſub cæſaribus, diximus de his in verſiculo, quod ad
magiſtratus,in tertio nota.Et eſt hic argumentum ſecũ-
dum aliquos pro poteſtatibus noſtri temporis, vt ipſi eli
307 gant officiales,quos ſecum ducunt.† Vtilius tamen eſt
magiſtratui quòd princeps,vel reſpu. ei decet acceſſorẽ,
vt per Mod.tauri.in tract.de aſſeſſor. in 3.artic.poteſt ta-
men dici hunc tex.non probare prædictum argumentũ,
intelligẽdo iungebatur, ſcilicet a populo prout ſolitum
erat,Liuius libro ſeptimo ab vrbe cõdita, ſenatui placuit
dictatorem feriarum conſtituẽdarum cauſa dici. dictus
P.Val.publicola. magiſter equitum ei Q. Fabius ambu-
ſtus datus eſt.In eo tamen libro,videtur dicere ab ipſo di
ctatore dictum magiſtrum equitum, dum ait aduerſus,
eum terrorem dictator G.Marius rutilius.primus de ple
be dictus magiſtrum equitum item de plebe. Gl. palatiũ
dixit iſtud clarius, immò apertiſsimè dicitur in.l. vnica
infra de offic.quæſto.

Ex verſiculo hiſdem temporibus.

De ſeceſſione plebis & tribunis hic plene.
Item de Comitijs curiatis & centuriatis.313 & ſeq.
De adoptione P. Clodij à plebeio facta vt Ciceronem vrbe expelleret.319
De Aedilibus plura.323.cum ſequen.
De ſcripturis poſitis in loco publi. quod cenſeantur authentica & approbata.324.

Sequitur tex.

De creatione tribunorum plebis.Et ædilium hic agit.
Ibi iiſdẽ temporibus intelligit Zaſius, quibus Roma ſub
cõſulibus erat.vt nõ ad proxima,ſed ad ſuperiora relatio
fiat.quod ſatis apertè tradunt Liu. & Fen.in titu.de trib.
303 plebis.Ibi in monte ſacro,† auẽtinum intelligit Accur.
quod à vero videtur recedere,nam Liu.2.lib.in montem
inquit,ſacrum plebem receſsiſſe trans annienem amnen
tria ab vrbe millia paſſuũ, ea frequẽtior fama eſt q̃ cuius

Piſo auctor eſt in auentinum ſeceſsionem factã, cui ſen-
tentiæ ſubſcribit Fen.in titu.de trib.plebis.q̃uis Pompo.
letus,c.de tribu.plebis ſequatur Piſonis auctoritatem,ſe-
ceſsionem factam in montem auẽtinum, quodq; quum
illic plebs arma nõ ſumpſiſſet mons ſacer putatus eſt, vñ
nomen monti impoſitum fuit. Loquitur hic iuriſcõſul.
de prima ſeceſsione plebis.17. anno poſt exactos reges,
309 vt tex.voluit,† vel vt Eutrop.docet.18.facta. Et ſic con
tingit anno ab vrbe condita.261.vel circa,quum à cõdi-
ta ad liberatam vrbem regnatum ſit annos. 244.vt teſtač
Liu.in 1.lib.ad finem de ſecunda ſeceſsione diximus š in
prin.l.in verſiculo in prin. Facta legitur iſta prima plebis
ſeceſsio vrgente plebem creditorum crudelitate qui cor
pora debitorum libera ob es alienũ pro ſeruis nectebãt,
quod plebs ſæpe,& ſæpe conſequeſta.ſed à nobilibus va-
na ſpe deluſa, quum amplius pati nequiret in ſacrũ mon
tem,trãs annienem Sicinio auctore ſeceſsit, quapropter
vt ad reditum Ciues promouerẽtur,ſuus plebi magiſtra-
tus conceſſus eſt,vt tribunos haberent, legeq; ſancitum,
vt ea ptãs ſacroſancta eſſet, prout latius hanc hiſtoriam
310 proſequitur Fen.& alij hiſtorici.† Accur.hic ſuper ver-
bo exactos andabatarum more fertur. & conflictatur ꝙ
tex.17.annum ſuperius in §.exactis vigeſimum nomina-
uit.Prima ſolutio gl.eſt inſipida, quum vnica fuerit reg^ũ
expulſio,qui nunq̃ poſteà fuere admiſi,vt ex hiſtorijs eſt
notum, nec eſt verum text.noſtrum loqui de expulſione
facta poſt.li.12.tab.anno.n.17.poſt expulſionem regũ,vt
hic dr̃ creati fuere tribuni plebis, ſicq; annis.40. ante.ll.
12.tab.vt ẽt ex Gel.conſtat.cap.1.lib.17.Zaſ.hic ẽt intelli
git Accurſium ſentire de expulſione plebis, ſed error eſt
dicit,quum non ſolum ex hiſtorijs, ſed ẽt ex text.noſtro
plebem non fuiſſe expulſam, ſed vltro ſeceſsiſſe cognitũ
ſit. Sed labitur,& ipſe errore, quia Accur.licet ineptè vt
dicam de exactione regum intelligit, dum ait bis fuerũt
expulſi.Secunda ſolu.glo.dicentis,parũ diſtare inter vtrũ
que numerum maximè quum hic ſere ibi propè dicat,&
311 ſi approbetur à Zaſ.† eo quod anni nõ ſunt ad punctũ
redigendi q̃ ſolu.valde extollit hic Alb. pro concordãdis
teſtibus qui diuerſificant in quantitate vel tempore, tñ
nihil valet, quia trium annorum diſtãtia non eſſet parũ.
Dicas fatuam fuiſſe oppoſitionem glo.de qua parum mi
312 ror, plus me trahi, in admirationem,† ꝙ Zaſ.hiſtoric⁹
allucinatus cum Accur.fuerit, loquũtur iſti tex.in diuer
ſis penitus terminis in.§.exactis. pro contrario allegãdo
dr̃,quod poſt reges exactos pop. Rom.incerto magis iu-
re,& conſuetudine q̃ lege lata, vti iterum cepit, idq; an-
nis ꝓpè viginti paſſus eſt,hic dr̃ anno ferè. 17.poſt reges
exactos plebem ſibi tribunos creaſſe, quæ intra ſe nihil
magis cõe habent quã cornix cũ pauone. Et ſi dicas,poſt
tribunos fuiſſe plebiſcita, ergo falſo dr̃ in verſicu.exactis
populum annis viginti, ab exactione regũ ſine certo iu-
re fuiſſe, reſpondeo,non eſſe verum quod plebiſcita im-
mediatè fuerint inſtituta poſt tribunos, Imo poſt.ll.12.
tab.quæ longo interuallo poſt tribunos cæperunt,vt ſta-
tim diximus. Et probatur š in prin.in verſi.fin. vbi nota-
tatum fuit.In tex.ibi tribuni ſuffragio,legas tribuũ ſuffra
gio.ſuffragia Romæ in rebus gerendis dabantur aut cu-
riatis aut centuriatis comitijs, curiata comitia ꝑ tribus,
& curias ſine delectu per populũ ferebantur. Centuriata
autẽ per eos qui cenſu & auctoritate præualebant.Erant
313 ergo curiata comitia popularium † Cẽturiata optima-
tum,& ſignate iuriſconſul.ſuffragio dixit.quum.n.vel po
puli, vel optimatum interuentu eligendus erat magiſtra
tus,ſuffragia in tabulis ſcripta ſinguli dabant,quibus vo-
luntatẽ ſuã declararent,& erat moribus receptum,vt qui
eligi cuperent candidis, & conſpicuis veſtibus induti cir
cuirent tribus & curias, & rogarent.cunctis.n.ciuium ſi
bonis artibus,fiderent,vt Cor.tacitus lib.11.ſcribit licitũ
erat petere magiſtratus,ꝙ virtutis id pręmium eſſet dum
nihil corruptelę miſceretur.Poſteà verò q̃ magiſtratuum
officiorumq; electio in Principem tranſlata eſt,lex ambi
tus in vrbe ceſſauit.l.j.š.ad.l.Iul.de ambi. prohibentur tñ
iudices pecuniam, vel quid aliud elargiri pro obtinenda
iudicatura.vt in auct.vt iudic.ſine quoquo fruſtra fiãt.in
alijs verò honoribus,& dignitatibus conſequendis apud
Principes ſuffragia.i.ſuffragationes ſemp ſuo loco value-
re.ſi qui.n.à Principe,vel officium aliquod,vel rem aliam
petituri eſſent, hi primores & amicos Principis, vt & fit
hodie ad intercedendum muneribus promiſsis ſolicita-
bant: quæ & ſoluere tenebantur ſi voti cõpotes fiebant,
id eſt conſequebantur,quod optabant.l.j.C.de ſuffr.enu-
merantur tñ in.l.vnica.C.ad.l.Iul. de ambitu officia quæ
ſi ſemel conceſſa muneribus promiſsis repeterentur,pœ-
na imminebat debitũ quod promiſſum erat nihilomin⁹
exoluendo Zaſ.teſt. qui hic exclamat licere hic videre q̃
314 inexcuſabili errore labatur † Accurſ.& alij qui in.d.l.j.
C.de ſuffr.inepte & impertinenter,in patrocinio aduoca
torum intelligunt. verus.n.ſenſus ex prædictis patet. Ex
quo infert euinci poſſe quanto exponatur periculo quiſ-
315 quis iura ciuilia † nudus rei latinæ profiteri pergit.cui⁹
intellectum ſic pariter expoſuit Alcia. lib.2.paradoxorũ
cap.14.vbi ẽt refert,vt facit hic Zaſ.de inſigni pœna Turi
ni nequiſsimi viri, quem Alex.Imperator, vt extat apud
316 Lamp.quia fumum vendiderat fumo enecuit.† Fumos
aũt vendere dicebantur aulici qui Principũ fauorem,vel
beneuolentiam, aut officia ſimulatis cõmendationis ver
bis accepta pecunia pollicerentur nec præſtabant, vt late
proſequitur Eraſmus in adagijs. Ponit ẽt hic Zaſ. ꝙ ho-
nores in municipijs,i.dignitas cum adminiſtratione qua-
317 dam citra notam ẽt hodie obtineri poſſunt † promiſ-
ſa vel pecunia,vel alia re, dum tñ non ſit iuriſdicendi mu
nus admixtum.l.j.ff.de pol.ad quod vide Sal.in.l.j.C.ad.l.
Iulia.de ambitu.& ibi in rubr.Barb.in.c.ex parte el.j.co-
lum.iij.de offic.del.Cano.in cap.j.de ſimo. & in cap.j.ne
præl.vic s ſuas. in quibus locis materiam ambitus inue-
nies. No.primo ex iſto text.quòd prima ſeceſsione à pa-
318 trib⁹ facta poſt reges exactos,plebs acquiſiuit,† & crea-
uit ſibi tribunos plebis, de his.n.loquitur qui in tutelam
plebis creati ſunt.neque aliter ciues à ſacro monte diſce-
dere,aut domum reuerti voluere,niſi hoc magiſtratu eis
conceſſo,vt haberent quos nobilitati obijcerent, de qui-
bus late Fen.& Pomp.letus ſub.c.de trib.plebis Liu.lib.2.
& Plu.in vita gracchorum,vtq; ipſi teſtãtur tribunorum
tantũ creuit auctoritas, vt quicquid ſenatus decreuiſſet,
ita demum ratu haberetur ſi tribuni approbauiſſent. Sta
bãt in veſtibulo curiæ vbi habebatur ſenatus,tẽplũ ingre
di non licebat. Et quæcunq; ſenatores decreuiſſent, tri-
bunis animaduertenda proferebantur, vt ſi pro rep. fore
viderentur approbarent: cætera ad arbitrium reijcerent.
Et his,quę placebant T.literã in tergo adijciebant,haud
alio pacto rata adiudicandum iri.Cicero in.2.de legibus
quũ Q.frater multa,de vi tribunitia queſtus eſſet, ac mul
toru ex eis inſolẽ.iam narraſſet,in iſta inquit,ptãte ineſſe
quiddam mali aſſentior, ſed bonum quoddã eſſe quæſi-
tum, modo in ea non aberremus.nimia ptãs eſt tribuni
plebis,ſed vis pop. multo ſeuerior, multoq; vehemẽtior,
quæ ducem quia habet interdum lenior eſt, q̃ ſi nullum
haberet. Dux.n.ſuo periculo progredi cogitat, pop.im-
petus periculi ſui rõnem non habet,vtq; aliquando incẽ
ditur, & quidem ſæpè ſedatur,quod.n.eſt tam deſperatũ
collegium in quo nemo ex eis ſana mente ſit.inuentũ eſt
id tẽperamentum quo tenuiores cũ principalibus æqua-
ri ſe putarent in quo vno fuit ciuitatis ſalus.quamobrem
aut exigendi reges,ait Cicero nõ fuerunt, aut plebi re nõ
verbo danda libertas. Et quamuis magiſtratus hic appel-
lent,Plu. tñ in proble.aliter vult dum ait,tribunus plebis,
vt cæteri magiſtratus,purpura non vtitur,quia tribunat⁹
magiſtratus nõ eſt. nã nec lictores hẽt,nec in ſella curuli
ſedet ius dictur⁹. nec creato dictatore ius dimittit ſicuti
cęteri magiſtratus.Sed tribunat⁹ magiſtratui,& Imperio
potius obijcitur q̃ ipſe ſit magiſtratus.Faſtus conſulẽ de-
cet & Imperatorẽ, tribunũ verò abiectum eſſe oportet,

nec

nec aſpectu grauem, nec aditu difficilem multitudini commodum,& tractabilem.vnde nec domus tribuni ianuam claudere moris erat,ſed noctu,& interdiu ſemper patere tanq̃ portus, ac refugium quibus opitulãdum eſſet.Itaq; eorum ptãs, intercedendo plus valuit q̃ imperãdo,vt eſt apud Gel.li.13.id quidem eſt vim à cæteris magiſtratibus prohibere fieri teſtes Fene. Illud ẽt obſeruatum eſt inter tribunos ſi cæteri oẽs rem vnã probaſſent, vnus verò id prohibuiſſet, plus cæteris quidem oĩbus, in ea prohibitione poſſe,& cęteros facile impedire ſm Fen. Si quando verò accideret trib.plebis, ad aliqua facienda cogi oportere,id munus collegæ teſte Plu.præſtabãt,cæteri ergo nõ poterant, ſacroſanctos.n.vt letus Pomp. ait voluit ſuos tribunos vulgus. Erant,vt dicit hic iuriſconſ. tribuni plebis magiſtratus plebei, nã tribunatus tñ ple-
319 beis dari ſolebat,† quare.P.Clodius è nobiliſsima claudiorum familia, vt nactus tribunatum vrbe Ciceronem expelleret,plebeo hoĩ atq; ẽt natu minori in adoptionẽ ſe dedit,teſtis Tranqui.in Tyb. Cæſare.Per Attinium tñ plebiſcitum ẽt ſenatoribus tribunatus patuit Gel. cap.8.
320 li.14. Dicti ſunt tribuni,† ſm Pomp.hic,eo ꝙ tũc pop. eſſet in tres partes diuiſus,& ex ſingulis ſinguli creabãt. vel quia tribuum ſuffragio crearentur,de quibus ẽt Liu.
321 in primo ab vrb.cõd.† vbi ait tribus, vt ego arbitror à tributo quod cõferebat appellata eſt.De his tribunis plebis verba non faciunt,ſcribentes in l.j.de offi.eius nec ex magiſtratibus,noſtri temporis quempiã video qui poſsit trib.plebis comparari.Et licet in iure noſtro plures.ll.habeamus de plebiſcitis,vt colligi põt ex gl.§.plebiſcitũ in ſtit.de iur.naturali attamen de plebis tribunis, hoc loco excepto, parum in iure inuenias. quia tempore iuriſcõſul.noſtrorum, & ſub Imperatoribus ceſſauerat trib.ple-
322 bis, † & ſi qñq; princeps Roma.tribunitiam ptãtẽ reaſſumpſerit id quod diuus Auguſtus reperit,ne regis aut dictatoris nomen vſurparetur, vt vult Cor. tacitus lib.3. Et quandam pulchrã legem latam per trib. plebis referã infra in verſic.deinde cũm ærarium. Secũdum no.vt eſſent qui ædibus ſacris præeſſent, duos fuiſſe conſtitutos ædi-
323 les ex plebe,† in quibus ſacris ędibus oĩa ſcita ſua plebs deferabat.hinc Liu.in 3.ab vrb.cond.Inſtitutum fuerat à conſulibus ait.vt ſenatuſconſulta.in ædẽ Cæreris,ad ędiles plebis deferrentur, quæ ante arbitrio conſulũ ſupprimebantur,nunciabanturq;,leges.igitur & plebiſcita, & ſenatuſconſulta ad curã ædilium pertinebant, qui appellati ſunt à cura ſacrarum ædiũ q̃ gerebant, teſtis Fen. De iſtis ædilibus,plura ponunt Plut.in Mario.Cicero in verrinis li.vlt.Et Liu.de bello punico lib.5.referens ꝙ quum Scipioni Aphricano poſtmodũ dicto ædilitatem petenti obſiſterẽt tribuni plebis, negantes rõnem eius habẽdam eſſe,ꝙ nondum ad petendum legitima ætas foret. ſi me inquit ædilẽ quirites facere volunt ſatis annorũ habeo, quo audito oĩum fauore creatus ædilis fuit. Sed quis iuriſcõſultus hic videatur velle ſignificare,iſtos ędiles fuiſſe poſt tribunos plebis creatos,tñ Feneſt.dubitat de hoc. Ariſt.polit.vj.ædilitatem,in ſecũda ſpecie magiſtratuũ neceſſariorum ponit ſine quibus,ciuitas eſſe non poſsit.Romæ tñ dicit Zaſ.inter minores erat. & adoleſcẽtibus per hũc ad amplioris honoris gradum erat acceſſus,vt teſtat Cic.in.ij.de legibus.quodam tñ peſtilenti tpe quum, & conſul.alter obijſſet. alter verò ægrã aĩam traheret apud ædiles plebeios,& conſularem & tribunitiam ptãtem,& tandem totius reipu.recidiſſe ſummã Fene.& Liui.lib.5. ſcribunt.De eorum officialitẽ tradunt Plut.in Mario. Et Fen.loco prælleg.circa fin.ac Halic.lib.6.vtq; ex præfatis patet, duo erant ædilium ordines.alter iuri dicendo præerat,& à ſella cui inſidebat curulis nominatus. alter plebeius. Porro ad ædiles pertinebat ſm Zaſi. menſuras corrigere, vt eſt apud Perſi.fregerit heminas areti ędilis iniquas.Et apud Iuue.vaſa minora frangere, vt ſic intelligatur.Item quæritur in.§. quis menſuras infra loca.textamẽ no.in.l.iij.ff.de via.pub.vr ſignificare ꝙ iſta,quę Zaſ. & Fen. iniungunt officiõ ædilium ſacrarum ædium ſpectarent,ad ediles curules.Vltimò not.iſtum tex.ad aliud
324 magis vtile,† ꝙ ſcripturæ poſitæ ſimpliciter in loco publico, in dubio, vt auctenticæ approbatæ cenſentur ita Are.in cap.cum cauſam colum.2. vbi Fely.tertia de probatio.& ad hoc reputat hunc text.egregium Aret.ibi.

Ex verſic. Deinde quum ærarium. l. ij ff. de orig. iur.

De ærario Romanorum, & quæſtoribus, & quis ex noſtris æquiparetur.nu 325.cum ſequen.

De cancellario Principis. 344.

Sequitur verſic.Deinde.

325 Tractat hic Pomp.de quæſtoribus,† vrbanis,& parricidij,duo igitur quæſtorũ genera hic exponuntur,primum eorum qui ærarium curabant cõſtituti aucto ipſo ærario,dictiq; ab eo ꝙ inquirendæ & conſeruandę pecu-
326 niæ cã creati erant. † Vt ſcias, ærarium erat æris repoſitorium,dictum ab ære.quod in eum locũ principaliter inferebatur,vnde & tribuni ærarij dicti ſunt Plin. cap.1. lib.34 & cap.3.lib.33.vbi declarat quibus tẽporibus Romanorum reſpub.fuerit locupletior, Accu.in auc.de incẽ.nup.ſuper verbo ærario intelligit eſſe cameram,vbi reponebantur pecuniæ fiſci,ſed labitur quum ærariũ repoſitorium fuerit pecuniæ pop.Rom. fiſcus autẽ principis ſm Zaſium hic,& Budeum.in.l.vnica infra de offi.quæſ. ſed pro gl.vide tu tex.& ibi Ioan. de Plat.in.l.vnica.C.de quæſt.lib.12.Aerarium auctore Plu.& Macrobio fuit in æde Saturni ꝙ eo tpe nec auaritia, nec improbitas, nec vllum fuerit furtum commiſſum. Valerius publicola primus in æde ſaturni ærarium eſſe decreuit,ꝙ locus ab inſidijs tutus,& munitus foret,& quũ ſtipendiariæ prouinciæ fierent,duplicatus fuit quæſtorũ numerus,poſt Syllę legẽ creati viginti teſtis Letus Pomp. qđ latius proſequit Cor.tacitus.li.11.Primus honoris gradus quęſtoris erat, vt docet Cicero in orationibus,& eleganter iuriſconſul. in.d.l.vnica ad ſi.quęſtorum cura erat pecunias ęrarij expenſas,& acceptas,in tab.publicas referre,vt Aſconius in
327 ij.actione Ciceronis in verrem ait,ſm Val.& Plut.† relatos hic à Zaſ. ẽt ad eorum officiũ ſpectabat legatos regeſuè Romam veniẽtes pro dignitate pop.Rom.excipere & obuiã proficiſci. Et præcipuè legatos in æde ſaturni inſcriptos donis proſequi,ęgrotos curare.Et ſi qñ vitam
328 defungerẽtur ſumptu publico ſepelire.† Loco quæſtorum vrbanorum habemus hodie in partibus Francię & Sabau.pręfectos ratiociniorum, quos magiſtros cõputorum dicimus,loco verò quęſtorum ęrarij. ſunt receptores mulctarum & emendarũ,loco aũt tribunorum ęrarij qui & quęſtores dici poſſunt,habemus generales finãtiarum.teſtes Bud.in.d.l.vnica de off.quęſt. & Ioan. Pyrrus lib.2.de mag.ſequuntur Mod.taur. in.l.j.col.14. infra de offi.eius.vbi inter habentes illuſtres dignitates eos cõnu-
329 merant.Aduertendum in primis,† quia malè ſeparanẽ quæſtores ærarij à quęſtoribus vrbanis.idẽ.n.erãt,vt Fen. ſcribit,& ſatis demonſtrat tex.noſter hic, quinimmo & præfecti ærarij ſucceſsiſſe videntur loco ipſorum quęſtorũ,à quibus ærarij curam abſtulit Auguſtus, Tranqui.in Aug.auctor ẽt fuit, vt cura ęrarij à quæſtoribus Vrbanis ad prætorios prætoreſuè trãſiret.Itẽ Tacitus li.13. de Nerone loquens,deinceps curã tabularum publicarũ à quę-
330 ſtoribus ad pfectos tranſtulit, Itẽ æquiparatio,† prædictorũ ad pręſcriptos noſtri tpis,officiales abuſiuè ẽt fit vt ſentit ipſe Bud. in.d.l.vnica diuerſiſsima ſunt inquit munera.Erat.n.alia prorſus rõ apud eos ærarij adminiſtrãdi atq; nunc apud nos, pecunia.n.publica vno loco condita erat qđ ærarium dicebaẽ,q̃ tribuni ærarij, quũ opus erat promebãt,nũc aũt priuatim ſeruatur, priuatimq; rõ eius

 conſtat.

conſtat.quo fit,vt ærarium noſtrum diſperſum ſit in po-
331 teſtate paucorum.† Item præfecti, & noſtri generales
theſaurarij potius poſſunt nuncupari præfecti fiſci,q̃ pręfecti vel quæſtores ærarij quod vt diximus erat repoſitorium populi,& publicæ pecuniæ,non autẽ fiſci. Præterea ſine iuſſu principis,ex officij ſibi iniuncti natura generales ſeu Theſaurarij noſtri Principis obirentne, munera quæſtorum curãdo legatos ægrotos, doniſùe proſequendo,aut mortuos ſepeliri faciendo? hercle non.

Nec inter illuſtres recipio iſtos generales noſtros,quia ſi p̃fectus Auguſtalis præſeſue qui maximam habent iuriſdictionem,& merum imperium in facinoroſos hoĩes, vt iura apertè volunt,ĩ. illuſtres ſunt reſpectu habito ad præfecturam p̃dictam, aut pręſidatum,multominus iſti qui p̃ſcripta honoris præeminentia non ſunt ſuffulti illu-
332 ſtres erunt nuncupandi.† Vſu ergo merito obtentum
eſt,vt magnifici dicantur,qđ vt dictum eſt quãtum ad dignitatem minus eſt,q̃ eſſe illuſtrem.Nec prædicti quęſto-
333 res ærarij erant illuſtres,† vt ponit gl.in rubr.1.de offic.
quæſt.inreq; nullo probatur.Et ad l.fi.vbi ſen.vel clari ibi noſtri nominis theſauros reſpu.ꝙ loquitur in comitibus rerum priua.& ſacratum larg. quorum offic. erat valde amplum & honorificum, vt per Bald.in l.2.C.de pet.bo. ſub.10.Et per Ioã.de Plat.in rub.C.de quæſt.lib.12.Item not.circa prædictos quæſtores,ad eorum curã aliud officium ex lege ſpectare.Vale.lib.2.c.3.de lege triumphãdi loquens,Cæterum ne tam præclara lex cupiditate laureę obliterarctur, legis inquit alterius, adiutorio ſulcita eſt q̃ Marius & M.Cato tribu.plebis tulerunt:pęnam.n.Imperatoribus minatur, qui aut hoſtiũ occiſorum in p̃lio, aut amiſſorum ciuium falſum numerum literis ſenatui auſi eſſent referre.Iubetq; eos quum primũ vrbem intraſſent apud q̃ſtores vrbanos,iurare de vtroq; numero verè ab his ſenatui,eſſe reſcriptum.Aliud erat quæſtorum ge-
334 nus,† ꝙ dicebantur q̃ſtores parricidij qui capitalibus
rebus præerant,& fuerunt vt dicit hic tex.ideò conſtituti quia iniuſſu populi de capite ciuis Rom.nõ erat permiſ-
335 ſum lege cõſulibus ius dicere† Parricidij vocabulo hic
pro omni capit homicidio, prout & apud veteres ſm Budeum & Zaſium hic. ſic aũt fuiſſe indicat lex Numæ his verbis compoſita,ſi quis hoĩem liberum morti ſciens dederit parricida eſto,parricida inquit Priſcianus tam à pari,q̃ à patre deduci poteſt. hodie tñ ad certas ſpecies hoc crimen coercetur,vt ſ.d.l.Pomp.de parricid.cuius ſupplicij rationes elegãtiſsimè declarauit Cicero in orõne pro
336 ſexto roſcio in tertia char.† Hos quęſtores à triumuiris
capitalibus diſtare eatenus putat Zaſius. ꝙ ipſi maleficia inquirebãt,& manifeſta ex officio puniri fecerunt, Triũuiri exequebantur qđ diffuſius,proſequitur.ſ.in verſi.deinde,quum eſſet neceſſarius magiſtratus, vbi licet inquit conijcere triumuiros capitales ſententijs capitalibus tanquã executores præfuiſſe, qui forte ſub ſe miniſteria carnificum habebant, per quos eaſdẽ ſententias à iudicibus, datas exequentur. Credibile.n.eſt in tanta ciuitate orbis terrarum domina ſuperiores aliquos, his ẽt miniſterijs, præfuiſſe. non.n.credo hos trium viros de cauſa capitis cognouiſſe, cum capitalibus cauſis quæſtores parricidij pręfuerint.qđ & in notorijs criminibus quibus aĩæ amiſſio pęna erat intelligẽdum eſt, alioqui ſi ſolennis erat accuſatio neceſſaria coram prætore,& iudicibus ſortitis,vt ſ.dictum eſt,agitabantur crimina,& ſic quæſtores parricidij à triumuiris cãpitalibus, & ab vtriſq; iudices criminalium cauſarũ diſtinguendos putauimus. Beroaldus q̃-
337 ſtores parricidij iudices maleficiorũ nominat,† qđ non
aliter admittit Zaſ.q̃ cum prædicto temperamento in notorijs,ſ.criminibus. & ſic minores ſunt iudicibus maleficiorum quos propterea incõuenit illuſtres reputare ſm Tau.loco præal.col.14.apud Saluſtium legitur Cic.triũuirorum capitalũ interuentu ſupplicium de Lentulo & Cethego ſumpſiſſe.T pe Tyb.Cæſaris quum in Seiani liberos animaduerteretur etiã puellam adductam. Cæterũ quia triumuirali ſupplicio puellam afficij inauditũ ferebatur à carnifice ſtrangulatã,auctor Cor.tacitus lib.5.Et in iudicijs capitalibus, reum quater diſtinctis in locis vocari Appianus lib.1.docet.quõ autem ſorte eligerẽtur iudices indicat Aſconius oratione pro milone. Corã accuſatore,ac reo pilę quibus nomina iudicũ inſcripta eſſent, æquabãtur,dein rurſus poſtera die ſortitio iudicũ fiebat. vnius,& 53.qui numerus quũ ſortè attigiſſet illi protinus ſeſſum ibant, tum ad dicendũ accuſator duas horas reus tres habebat reuſq; eodẽ die illo iudicabatur. Relinquebatur aũt numerus iudicum qui ſententias ferrent, quinquageſimus & vnus,Pedianus verò circa illud Virgilianũ quæſitor Minos vrnã mouet.Enarrat aliam iudiciorum conſuetudinem. nã Virg. inquit, Minoem iudicẽ apud inferos tanq̃ ſi prætor ſit rerum capitalium, quæſitorem appellat.dat ibi ſortitionẽ,vbi vrnã nominat,dat reiectionem iudicum cum dicit concilium vocat,dat cognitionẽ cum dicit vitaſq; & crimina diſcit.Ex quibus Pediani verbis elicitur hic ſenſus,teſte Merula,quum in vrnã iudices miſi iudices niſi eſſent permittereq; accuſatori, & reo ex illo numero,vt reijcerent quos putarẽt,aut ſibi inimicos, aut ex alia re incõmodos fore,reiectione facta,ſortiebatẽ alios prætor,vt,ſ.legitimus numerus cõpleretur, nonnunquam fraude p̃torum ſupponebantur iudices,qui corrupeſſimi iudicarẽt, id qđ in ſortitione iuniana accidit.vbi Iunij p̃toris dolo, vt fama erat damnatus fuit Opianicus. Hinc Iuuen.prima eſt hæc vltio,ꝙ ſe iudice nemo nocẽs abſoluitur,improba q̃uis gratia fallacis p̃toris vicerit vrnam ihoc eſt quis prætoris gratia in iudicũ ſortitione vrnam vicerit,i.iudicium iudicũ qui verè ex vrna lecti erãt. His coniungenda ſunt quæ diximus. ſ. in verſic fin.in 5.
338 not.Aduertendum eſt,ẽt† inquantum Zaſius & Tauri.
ſeclati intelligunt,quæſtores tñ potuiſſe iudicare in notorijs criminibus,vt apud nos hodie faciunt p̃poſiti mareſchallorũ, & ideò minores eos eſſe arbitrant iudicibus, maleficiorũ.Et conſequenter nõ fuiſſe illuſtres, grauiter
339 & imperitè iudicio meo labuntur,† diuinationem cõti
net maximam qđ dicunt de notorijs tñ criminibus, & contra generalitatem tex.noſtri hic.qđ ex alio eleganter coniunci põt, dicuntur hi quæſtores rebus capitalibus p̃fecti,eo quia de capite ciuis Rom.l.permiſſum non erat cõſulibus ius dicere,vt hic dicit iuriſconſultus, & clarius Fene.de q̃ſtoribus in fin.permiſſum eſt ergo eis in caput ciuis Rom.qđ conſulibus lege erat prohibitũ:conſulibus generaliter & indiſtinctè,non autem in notorijs, tñ erat prohibita aĩaduerſio prædicta,ergo per contrarium ipſis quęſtoribus indiſtincte conceſſa.Non obſt.ꝙ in ſolemni accuſatione res ſortitis iudicibus, coram p̃tore ageretur. illud eſt qđ Zaſium decepit, & ob qđ hallucinatus fuit. nam inde ꝙ prętores poſt longo interuallo ſunt inſtituti exortis multis bellis,vt declarat.ſ.iuriſcõſultus,& Fene. in tit.de præto.apud quos oĩs poteſtas publi.& priuati iuris fuit, adeò tñ immodum aucta eſt eorũ auctoritas & poteſtas,vt ius ipſorum honorariũ nuncuparetur.Et temporibus p̃torum mos procedendi ſortitis iudicibus, vt ſ. inualuit,& credendum ẽt eſt, ꝙ tunc officium quæſtorũ parricidij ceſſauerit. Hinc Varro quẽ ſequitur Pomp.letus in c.de quæſtoribus dictos eos eſſe ait à quærendo, ꝙ conquirerent maleficia triumuiri capitales nũc conquirunt.ecce quõ oſtendit ceſſaſſe quæſtorum officiũ inſtitutis triumuiris capitalibus, qui ab initio duumuiri fuere, & vnius augumẽto triumuiri collegæ facti ſunt.teſtis Fen.in c.de duumuiris c.vbi originẽ magiſtratus narrat, & ponit etiam qualiter ius p̃nunciandi in capitalibus a prin.habuerunt.Ex prę ſcriptis ẽt dico,ꝙ quum iſti quæſtores haberent animaduerſionẽ in caput ciuis Rom.nullo modo æquiparandi ſunt iſtis latrunculatoribus, & iudicibus maleficiorũ.Et crediderim cum glo. in d.l.vnica in verbo plebeios. inter illuſtres eos connumerandos ob inſignem poteſtatem q̃ ipſi ſoli tunc habebãt in nobiliſſima Romanorum ciuium capita, & quę cõſulibus ſummi

mi alioqui magiſtratus denegata erat. Tertium fuit ge-
340 nus quæſtorũ,† qui prouincias ſortiri ſolebãt de quib'
mentionem facit iuriſconſul.in.le.vnica de offic.quæſto.
comitandæ rei militari primũ creati fuere anno.63.poſt
reges exactos.teſtis Cor.tacitus.lib.11.de quibus late Bu
deus in.d.l.vnica,vbi dicit ꝙ pro his habemus hodie the-
ſaurarios bellicos.decretum Ducale vocabulo parũ lati-
341 no guerrarũ theſaurarios vocat,† ſequitur ſimpliciter
Mo.tau.loco præallega.Et iſtius tertij generis quæſtores
342 ante oẽs alios quæſtores fuerunt inſtituti,† vt ex Cor.
& prędictis liquet,quorum officiũ erat non ſolum admi
niſtrare rem pecuniariã, ſed prædam ac manubias in rõ-
nes publicas referre vt eſt apud Liu.nõ ſemel:& ſic diuer-
ſum munus à noſtris bellicis theſaurarijs obibãt. Fuerũt
342 & quarto loco quæſtores cãdidati,† qui epiſtolis in ſe-
el.2. natu legẽdis occupabanť vt iuriſcõſul. & Feneſt.ſcri-
bunt hunc canditatũ quæſtorẽ.Io. pyrrus regius ſenator
in tract.de mag.æquiparat cãcellario principis.quod ori-
gine attenta ac principijs primis non tenent Mod. taur.
in dicta.l.j.col.12.probantes id abſurdum eſſe, verũ con-
ſiderata pťãte & auctoritate iſt us quæſtoris aucta ſub
Cæſaribus id tenent per multa adducta per eos. Inuenio
ꝙ Zaſius ŝ in verſ. Eodem tpe magiſtratus. hanc ſenten-
tiã amplectitur vbi dicit ꝙ clauſulæ ex certa ſciẽtia & de
plenitudine pťãtis non niſi cum magna deliberatione &
ex cauſis prægnãtibus in Principum reſcriptis inſeri de-
343 bẽt.† Et non abſq; cã inſtituti ſunt cancellarij quos iu-
344 riſconſul. candidatos principis nominãt,† vtpote ꝙ ea
quæ à principibus aliqñ contra leges obrepunt cãcellent
& ad æquitatẽ redigãt ſuper quo verſus illi circunferunť.

Hic eſt qui regni leges cancellat iniquas
Et mandata pij principis æqua facit
Si quid obeſt populo, vel legibus eſt inimicum.
Quicquid obeſt per eum deſinit eſſe nocens.

Et de quæſtore vide nouam conſtitutionẽ in auct. de
quæſtore coll. vij.per totum & indubitanter eſt illuſtris
& in primo ordine magiſtratuum conſtituendus,quum
inter ſenatores qui primi ordinis ſunt, ipſe cancellarius
ſit principalius membrum.

Ex verſi. & quum placuiſſet.

De decemuiris latè, num.345.cum ſeq.
De modo tenendo quando venditur res ciuitatis.346.
Referre ad ſenatum de re aliqua quid ſit.348.
Prima peſtis eſt fouere qui cupiunt in repu. dominari.349.
Quid ſit ſuffi:ere, & de ſuffectis.353.
Vindicta vnde dicta & latè de his.350.
Ius ciuile non debere calumniari neque eius verba captari nume 358.
Officio ſuo quis priuari non debet nec poteſt illi renuntiari niſi in manibus ſuperioris.362.cum ſeq.
Rebellionem populi quæ cauſare ſoleant.366.
Amor mulierum inhoneſtus cogit hominem ad turpia. 368.
Caſtitas & honor ſunt præferenda vitæ 371.
Ius honeſtatis ab omni ſuperiorita e exemptum. Ibidem.

Sequitur interpretatio in verſi. Et quum placu.

345 Hic de decemuiris,† vſq; ad verſi. deinde quum poſt
aliquot annos videbis q̃ hiſtoriam latè proſequitur Fen.
Et latius Liu.lib.3. His creandis hoc in cauſa fuiſſe perhi
betur. Plebe.n. quotidianis ſeditionibus tum ob creãdos
de plebe magiſtratus, tum ad ferẽdum legem de ſoluen.
à nexibus fœneratorum:Sæpe ẽt de connubio vt inire li-
ceret plebi cum patribus:nonnunquam ob ferendam le
gem agrariã,diuina ſimul humanaq; omnia miſcẽte. Et
tandem communes quaſdã leges ferre petenti quæ vtriſ-
que vtiles forent, & æquandæ libertati conuenirent. ne
quis eſſet inuidiæ locus.ipſas leges extraneas acerſiri pla-
cuit,miſſi ergo tres viri Athenas Solonis leges de quibus
ſ viſum eſt retulerunt pro quibus cenſendis & promul-
gandis creati fuere hi decem viri,vt diffuſius proſequunť
prædicti hiſtorici.In tex.ibi leges quoq; fieri lege ferri vt
eſt apud præfatos. In tex.ibi latum eſt ad populũ vt om-
nes magiſtratu ſe abdicarent. placuit.n.vt ſcribit Liu.ne
quis eo anno alius magiſtratus eſſet.ſed quũ phas nõ fue
rit ſeſe ante diem exoluere magiſtratu. vt ex Fene.de de-
cem viris ferendarũ.l. in prin. colligitur & probatur in.l.
pe.j de offi. pręſi.ad cuius declarationẽ vide Ro. in cõſi.
444.in.ij.dubio neceſſarium fuerat cũtrariã ferre legem.
346 Et hunc,† texum inducit Zaſ.pro doctrina Bart. in.l.
cõtinuus.in.§.cum quis.ff.de verb.oblc. vbi ſi locum pu-
blicum ciuitas vendere deſtinarit,docuit primò legẽ fie-
ri qua is locus eſſet priuatus vt ſic poſteà venderet. ſed in
illa quæſt. Bart.verius eſt ꝙ ſufficit cõſtituere ſyndicum
ad vendendum quia vr̃ facta. leg.de vendendo. vt ibi per
Are.poſt.Fulg. Deridet hic Budeus Accurſij expoſitionẽ
ad verbum latum eſt, exponens ipſe latum ad populũ,ſ.
à tribunis vt populus ſciſceret iuberetq; omnes qui tu in
Impio eſſent magiſtratu ſe abdicare, vt decemuiri legib.
ferendis crearentur,& ne quis eo anno magiſtratus pťer
decemuiros eſſet.quam declarationẽ apertiſsimè & in lo
co vulgo ſatis cognito voluit Liui.præal. Iam redierant
inquit legati cum atticis legibus,eo intẽtius inſtabãt tri-
buni vt tandem ſcribendarum legum initium fieret,pla-
cet creari decemuiros ſine prouocatione, & ne quis eo
anno alius magiſtratus eſſet,mõ ne.l.Acilia de auentino,
aliæq; ſacratæ leges abrogarentur,quæ.ſ.ad tribunitiam
pťãtẽ plebiſq; defenſionẽ pertinerent, de quibus legibus
347 tractat Halic.lib.10.ad fi.lib.† ferre ergo ad populum
legiſlator tunc dr̃ quum legem in medium profert, ro-
gatq;.i.interrogat an placeat. populus verò ſciſcere.i.ſta-
348 tuere & iubere dicebatur vt viſum eſt ŝ.† referre de re
aliqua ad ſenatum cõſules & hi quibus ſenatum cogere
licebat dicebantur quũ rẽ in ſenatu agitandã & decernẽ-
dam proponebant ſenatorum ſententias rogantes cuius
rei exempla apud Liu.ſcatent. Et ſic intelliges verba Iul.
Cęſ.in 1.lib.com.de bello ciuili in prin.dum.ait vt ad ſe-
natum referretur impetrari non potuit. De more feren-
darũ legum tradit pulchre Ci.in oratione pro flacco, &
in.1.philippica, habetur ẽt in.l.humanum. C.de legibus
Vult ẽt Budeus nõ magiſtratus ſed magiſtratu legi debe-
re.& verè.Feneſt.& Liu.in multis locis tertij lib.tali for-
ma verborum vtũtur. Attamen & ſine vitio magiſtratus
legi põt.ſic videlicet lege ſancitũ eſt vt oẽs magiſtratus ſe
abdicarent.i.ab Imperio in quo tũ eſſent ſepararent &
abirent.l.pen.j de offi.præſid. forte ẽt ante verbum ſe in
pandectis fluren.præpoſitũ vt ſit ſenſus ꝙ oẽs magiſtra-
tus à ſe abdicarent. In text.ibi quod decemuiri Budeus
nõ ꝙ pro quia vt glo.exponit dicit intelligẽdum verum
pro quoad & proteſtatur quod ſequentia nullo modo
patiuntur.nec ratio latini ſermonis admittit quæ ſi Bu-
deus reſpexuſſet nun ita lapſus eſſet ſed vt dicit Philoſ. ad
349 pauca reſpicientes de facili enunciant † Intellige ergo
tu quod ꝑ ſed prout ẽt in.l.ꝙ ſi domus.j.loca.& ſit ſen-
ſus placuit vt oẽs magiſtratu ſe abdicarent ſed quum de-
cẽuiri conſtituti ſibi magiſtratum prorogarẽt eo rẽpub.
perduxerunt vt exercitus à repub.ſecederet. In text. ibi
prorogarent per ſpem.ſ.& libidinẽ dominãdi opinio ẽt
fuit fœdus clam inter eos iureiurando dictũ ne comitia
haberent, perpetuoq; decemuiratũ poſſeſſum obtinerẽt,
vt eã totam rem Liu.& Fene.cõplectuntur.Prima reipu.
349 peſtis eſt fouere eos qui dominari cupiũt.† ea.n.domi-
nationis libido Zaſio teſte non cogitat quid honeſtum
quid vtile ſit reipu.ſed quõ prima hominis auctoritas ẽt
cũ reip.interitu apud eã reſideat.In tex.ibi iniurioſe tra-
ctarent hoc totũ ex Liu.& Fen.patet.incredibile eſt inqt
Fen.q̃tum ea res vrbi terrorẽ iniecerit neq; ſuus vrbẽ te-
350 fellit timor.† Primũ.n.quũ abſtinere à patribus cepiſ-
ſent in humiliores crudelitatẽ libidinemq; exercebãt ini
que iudicabant.ſi quis collegã appelaſſet ab eo quem ap-
pelauiſſet

pellauiſſet ita diſcedebat vt peniteret primo decreto nõ
ſtetiſſe.operæ pretium eſt hoc loco aduertere indice Zaſ.
fontem publici & priuati iuris,lic.n.Liuius legem.12.ta-
351 bularum nominat,† iniquis & peſtilẽribus anctoribus
non caruiſſe. In text.ibi vellent deinceps ſufficere magi-
ſtratus. idem libentius ſe facturum ait Zaſius,i.nollent,
alios magiſtratus ſubſtituere; quia ſufficio quũ pro ſub-
ſtituere ponitur exigit quartum caſum,hinc Virgil.Atq;
aliã ex alia generando ſuffice prolem. propriè tñ ſuffecti
dicuntur magiſtratus creati loco demortuorum. conſu-
les qui ex ordine creati magiſtratum principio anni ini-
bant,ordinarij dicebãtur.intra verò annum vita functis,
hi qui in locum eorum ſummitterentur ſuffecti diceban
352 tur, † teſtis Lãp.nam ſufficere ſubmittere eſt vt dictum
eſt. & Io. Franciſcus picus Tu linguæ pia verba precor,
tu ſuffice carmen. & Clau. Imperator apud Tranq. no-
uo circa Principem exempla in locum demortui cõſulis
ſuffectus traditur. põt tamẽ retenta litera magiſtratibus
dici ſm Zaſiũ,i.nollent ſufficere & ſubmittere alios ſuis
magiſtratibus quos ipſi detinuere. Iſti ſuffecti dicuntur
ordinarij & poſſunt oia incumbentia ordinarijs ẽt cõcer
nentia vltimum ſupplicium & membri inciſionem, vt p
Deci.in rub.de officio d.l.j.in fi.& in.l.j.in glo.ſuper ver
bo poſsit poſt Alexan. & Kiminal. . de oſſi.eius maximè
353 per.l.ij.C.de offi.eius q̃ intelligunt in ſuffecto.† Mod.
taur.in ibi char.27.col.3.verſi. ſed q̃uis iſta ampliatio te-
net hoc non probari per dictam.l.ij.quam cõiter ſcribẽ-
tes ad id allegant quæ tñ ſpecificè loquit de cauſis mixti
Imperij.& quamuis ſubijciat clauſulam & omnia quę ad
iuriſdictionem rectoris prouinciæ pertinent actitare,nõ
tñ facit illa clauſula vt veniant cauſæ meri Imperij, quæ
maiores ſunt.arg.c.qui ad agendum de procur.in vj.iun-
cta.le. & quia.ff.de iur.om.iud. & ita ẽt tennere quidam
antiqui quos ibi Alex.refert. Sed cõis opinio videt mihi
optime probari in.d.l.ij.dum ait & oĩa quæ ad officium
rectoris pertinent actitare,quia ſi rector poterat & ſuffe-
ctus non malè ibi diceretur & oĩa actitare,&c.quia totũ
dicens nihil excludit.l.iu.ff.de leg.iij.&.c.ſolitæ.de maio.
& obe. Non obſt. quod illa clauſula generalis & oĩa acti-
tare intelligi debeat non de maioribus expreſsis. ſed de
ſimilibus.vt de cauſis mixti Imperij,de quibus tex.ibi ſpe
cificè loquitur.d.c.qui ad.agendum. nã reſp.q ibi ſit re-
ſtrictio illa ex veriſimili mente conſtituentis, qui nõ cen
ſetur voluiſſe maiora expreſsis, ſed in.d.l.ij.non põt fieri
talis reſtrictio ex mente conſtituentis,quinimo eſſet cõ-
traria menti conſtituentis quia nõ eſſet tum bene proui-
ſum offi.per ſuffecti ſubmiſsionem,ſi non poſſet oĩa quę
ad curam illius officij ſpectant. Præterea dubito ne argu.
minus bene veniat a ſimili. quia in.d.ca.qui ad agẽdum,
erant expreſsi aliqui caſus ſpeciale exigentes mandatum
& data inde põs circa exigentia ſpeciale mandatũ, ideò
non miru ſi de ſimilibus intelligatur,quia precedẽtia in-
fluunt in ſequenti magis q̃ è contra.le. quiſquis cũ Bart.
ff.de lega.iij. Sed in.d.leg.ij.ſunt expreſsi aliqui caſus de
mixto Imperio, inde illa clauſula & omnia actitare quæ
ad officium rectoris prouinciæ ſpectant, ſubiuncta non
eſt circa ea quæ ſunt mixti Imperij,imo circa merum,di
cendo & oia, &c.nã ad offic.rectoris prouinciæ ſpectat
actitare ea quę ſunt ẽt meri Imperij,vt notum eſt.In tex.
354 ibi factio ſua.hæc verba † declara ex his quæ dicit Fen.
opinionis fuiſſe. Fœdus clam inter eos iureiurando pa-
ctũ ne comitia haberent & perpetuò decemuiratus Im-
perium poſsiderent. Et eſt factio quum inter optimates
conuenticulis & pactionibus coitur & conſpirat.de quo
vocabulo plura allegat Alb. in dictionario in verbo fa-
ctio.Et hæ factiones vt lib.4.ſcribit Liu.fuere eruntq; plu-
ribus populis magis exitio q̃ bella externa, quam fames
morbiue.quæq; alia in Deum iras velut vltima publico-
rũ malorũ vertunt. In text.ibi ſecederet,hęc fuit ſeda ſe-
ceſsio de qua dictum fuit in prin.l.in verſi. fina.in princ.
Hiſtoria nota eſt. nã quum decemuiri & in primis Ap-
355 pius princeps eorum multa inique egiſſent,† ad cumu
lũ acceſsit Virginij caſus. eius.n.filiã formoſam & nubilẽ
Acilio viro tribunitio deſponſatam, quũ Appius ardẽter
adamaſſet,nec prece nec pretio profeciſſet,quẽdã ex cliẽ
tulis ſuis Claudiũ plebeium hoĩem ſuppoſuit, qui puellã
in ſeruitutem aſſereret,q̃ vnam eius potiundæ viã eſſe vi-
debat.ſe.n.iudice diſceptãdum fuerat, vocatur p amicos
ex caſtris pater Virginius q in Algido cõtra hoſtes pugna
bat,qui quum nihil proficeret,rẽ.n.nephandam App.me
ditatus,puellã Claudij ſeruam eſſe pronunciauit.ſeductã
paululum filiam cultro interfecit.quod facinus adq; mili-
tes in caſtris relatum,cãm præbuit ſecedendi in auẽtinũ,
& euertendi decemuiratum vt latiſsime & elegãter pro-
356 ſequitur Liu.in 3.lib.In text.ibi vindicias,† quæ dictæ
ſunt nõ à Vindicio vitelliorũ ſeruo, quicquid hic narret
Accur.ſed à vindicando.vt colligitur ex Liu.lib.3.& Cel.
cap.9.lib.20.ſed à Vindicio bene dicta eſt à vindicta.qua
primũ ipſe vindicius ſeruus liberatus fuit.Liu.circa prin.
ij.lib. ex quo patet in text.non vindicias ſed vindicij le-
gendum eſſe.id.n.fuit nomen ſerui.Vindicias ergo abdi-
cauit & ademit,Appi.à filia: & ſm Claudium qui ab eo
ſuppoſitus in ſeruitutẽ petierat dixit.quis Budeus abiudi
357 caſſe legendum putet qđ eſt iudicio auferre.† Cic.de.l.
agraria iudicabit Alexandriã Regis eſſe à populo Roma.
abiudicauit.Quid autẽ eſſent iſtæ vindiciæ Accu.aſſequi
non potuit.& quędã penitus impertinentia adducit,cõ-
tra quem minus modeſtè inſurgit Budeus multa imper-
tinenter cogerẽs.ciuiliter magis agit Zaſ.quum apud ha-
bentes cognitionẽ hiſtoriarum res ſit vulgata ſatis. Quũ
eñ vetuſto iure coram prætore lis agitata eſt,vter debeat
eſſe rei controuerſiæ poſſeſſor.& qui eã tenebat,prædẽ.i.
fideiuſſorem dediſſet ſe nihilo poſſeſsionẽ deteriorem fa
cturum,iã vindiciæ ſm eum dabantur.i.vindicabatur &
aſſerebatur ei poſſeſsio. vt declarat Aſconius in verrinis
lib.3.facit.le.poſtq̃.in.§.Imperator.infra vt in poſſ. legat.
vindiciæ pro aliquo dicebant vt Cel.li.20.c.9.docet, quũ
ex iudicis decreto apprehendebat quis rẽ,quę erat in cõ-
trouerſo iure & penes ſe tenebat. quas vindicias iniuſtas
dixit App.& contra ius ab eo inductũ pro Cla.ſuppoſito
petẽte Virginiam in ſeruitutẽ,debebat.n.ſm libertatem
vindicias dicere,i.decernere,vt dum ſtatus quæſtionẽ pa
tiebatur, interim libertatis cõmodum ei nõ auferret.ſed
ipſa eſſet ꝓut erat in poſſeſsione libertatis ac penes ſuos,
donec petitor ſeruitutẽ probaſſet,non aũt adiudicare pu
ellæ poſſeſsionẽ huic aduerſario iniquiſsimè ſuppoſito.
hoc eſt qđ apud Liu.3. inſtante ſponſo puellæ conceſſum
eſt cognatis vt eã vindicarent,i.in libertatem aſſererent
donec pater veniret,quo adueniente Appi. vindicias ſm
ſeruitutem dixit.i.iuſsit vt aduerſarius puellã pro ſerua
poſsideret.nephas certe fuerat ſubuertere legẽ q ipſe tu-
lerat.verum fortè quũ talia à cognatis puellæ ei obijcerẽ
tur legẽ calumniatus eſt quaſi ad hunc caſum non perti-
neret.quę calumnia hodie iniquis non eſt incognita. vel
iudices dixeris vel cauſidicos ſm Zaſ.neq; vero ius ciuiſe
calumniari, neq; eius verba captari oportere certu eſt.
358 pen.infra ad exhib.† ad quod vide Ancha.conſi.75.col.
fin.& Pau.de Caſt.in cõſi.298.col.3.in antiquis.adde Fel.
in cap.cum Bart.col.iij de retud.Dec.in le.ea eſt natura.
ff.de iur.& pulchrè in conſi.666.col.a.& conſi. 690.col.
j.l.C.de form.Au.gel.in noc.atti.Alex.in conſi.83.co.iij.
in.ij.vol.& in conſi.113.li.3.Mod.tau.in.l.cum quid col.
x.in fi.infra ſi cer. pet. Item ibi indignatus q vetuſtiſsi-
ma iuris obſeruãtia in perſona filiæ defeciſſet, Virginius
miles pater puellę merito indignabaẽ ob iniuriã ſibi illa-
tam & quia non ſolum Appius legem ſuam.i.à ſe & alijs
decemuiris prolatam de conſeruanda libertatis poſſeſsio-
ne,ei qui in ea erat cõtemnebat.ſed ẽt vetuſtiſsimam iu-
ris obſeruantiam.ad cuius declarationem Accurſ.tabulã
narrat.iuriſconſultus ſe in ſequentibus declarat. dum lo-
quitur de vindicijs dictis per Brutum in pſona Vindicij
ſerui vitelliorum.& fuit talis conſuetudo ſecundũ Zaſiũ
mori-

moribus non iure ſcripto antiquitus obſeruata. Brutus
eñ auctor, vt iam vidiſti, eijciendi reges fuit ſub eius cõ-
ſulatu, qui primus Romæ erat pop. Rom. iam à tyrãni-
de regum liberato, iuuentus nobilitatis inſueta iuſtè cui
innocenter ſub ſenatorijs legibus viuere graue erat, de
Tarqui. rege reducendo conſpirauerãt eius coniuratio-
nis Aquilij & Vitelij principes erãt in qua & ipſius Bruti
359 conſulis liberi participabant,† qua tamẽ coniuratione
ꝑ vindicium vitelliorum ſeruum detecta cõſiliũ regis re-
ducendi fractum eſt. vocati in iudicium capitis cõſpira-
tores, vt auctor eſt Plu. in vita Bruti quũ petijſſent vt Vin
dicius eorũ ſeruus eis dederetur, Brutus negabat. ſed vin-
dicias pro libertate dixit. ex eoq; vindicium bene de rep.
meritum: Intereà dum vitelij cauſam maieſtatis dicerẽt
in manum ac poteſtatẽ infenſiſsimorum Dominorũ, ob
accuſationem excarnificandũ non ſiuit. vt hic latius pro-
ſequitur Cod. iſtud eſt quod hic vetuſtiſsima iuris obſer-
uantia nuncupatur. Similitudo tñ vtrobiq; iudice Zaſi.
multum claudicat. fortè mẽs iuriſcon. eſt ꝙ iſte miles in-
dignabatur, quia ius. i. 12. tab. cõtra eius filiã negligebat,
nec in ea tenebatur vetuſtiſsima iuris obſeruatio, q̃ Bru-
tus in Vindicio tenaciter obſeruauit, qui licet eſſet ſeru⁹,
tñ voluit vt Dominis redderetur, immo pro libertate, i.
vt eſſet in poſſeſsione libertatis pronunciauit, ne excarni
ficandus daretur. Ergo fortius iſta bruti obſeruãtia pro-
nunciantis pro libertate, attendi debebat in perſona Vir
giniæ, q̃ non conſtabat ſeruã eſſe, prout de Vindicio no-
tum erat, verè tñ ſpeciale fuit illud obſeruatum in Vindi
cio quia ſm regulã cum eſſet ſeruus Domino reddi debe
bat, & ita permiſerat Collatinus collega Bruti in conſula
tu, vt ex Plut. in vita Publicolæ conſtat, ſed Brutus noluit
fauore beneficij ab eo accepti in detectione coniuratio-
nis. conſidera ẽt quõ illa obſeruantia poſſet tempore Vir
giniæ dici vetuſtiſsima, quum ſolum præceſsiſſent anni
quinquaginta octo vel circa, nã liberatio Vindicij ſerui
contigit poſt exactus reges. & ſic poſt annos vrbis. 244. vt
ex Liu. ad finem primi lib. colligitur. caſus Virginiæ poſt
allatas. ll. 12. tab. anno vrb. 302. vel circa. vt ex Liu. in 3. li.
360 colligitur, quõ ergo dici põt vetuſtiſsima obſer.† quũ
requiratur curſus annorum centum. vt quid de antiquo
dicatur, ſm cõem opinionem vt per Soz. conſi. 89. col. iij.
in primo vol. Dec. conſi. 13. col. iiij. & Iaſ. in l. cum aliquis
col. fin. C. de iur. deliber. Forte dici põt ꝙ iſta ſunt verba
iuriſcon. appellantis illam vetuſtiſsimam obſeruantiam
non Virginij, ſm cuius tempora illa obſer. non poterat
dici vetuſtiſsima. Sed & iure modo receptũ eſt, vt qui in
quaſi poſſeſsione libertatis eſt ſi ſuper ſtatu ei controuer
ſia moueatur libertate gaudeat, donec res ſententia ter-
minetur. l. non ideò minus. & l. lite ordinata. C. de li. cau-
ſa. In tex. ibi taberna lanionis, hoc omnes hiſtorici com-
361 plectunctur,† expone. i. macellarij à laniandis pecori-
bus, ſicut laniſta qui gladiatoribus pręeſt vt reperit apud
Tranqui. in Claudio. Itẽ ibi partim in carcere necati de-
fectum eſſe & quidẽ inſignẽ imperfectio ſenſus oſtendit
teſtes Budeus & Zaſ. addentes hæc verba partim in exiliũ
acti, nunquam. n. hæc particula partim non geminata re-
362 peritur,† vt ex Cic. in pluribus locis cõſtat ſm eos. Ego
in contrariũ adduco text. inſtit. de teſt. or. in prin. ibi par
tim. & hoc in vſu eſſe delijt. & Gel. quem pro teſte locu-
pletiſsimo & ipſi habent in. c. 13. libr. 10. Quantum tñ ad
locum noſtrum concurro in eorum ſentẽtiam, ꝙ verba
ſuppleta ſufficient, quia hiſtoria ſe habet modo prædi-
cto, vt ex Liu. in. 3. ab vrb. cond. patet. In tex. ibi & ita rur
ſus reſpu. ſtatum ſuũ recepit. Bald hic colligit ꝙ trucida-
363 tis vſurpantibus ſtatum ciuitatis,† recepit ciuitas ſtatũ
ſuum. ſed alia eſt mẽs tex. vt ſtatim dicetur. Alber. hic in-
telligit. ciuitatem ſtatum ſuum recepiſſe, i. reintegratam
fuiſſe reuocata plebe cõſenſu pop. Tu qui hiſtoriã calles
ex Liu. & Fen. locum hunc poteris clarè & elegãter inter-
pretari. miſſos aiunt legatos probatiſsimæ exiſtimationis
qui de cõditione pacis cum plebe agunt. petebat autem
plebs inter conditiones pacis ad ſupplicium decẽuiros,
qđ per legatos diſſuaſum fuit. contenta igiť extitit plebs.
vt ſui ſibi tribuni reſtituerenť. & vt cõſueuerat rediretur
ad conſules, interim abdicant ſe magiſtratu decẽuiri, co-
mitia a cõſulibus de tribunis creandis habentur. hoc pa-
cto creatis, exactisq; decemuiris ad prioris formã regimi
nis reditum eſt. Ex qua hiſtoria habes notare, ꝙ reſpub.
ſtatum ſuum recipit añ necatos decemuiros, q̃uis verba
iuriſcon. hic videretur innuere aliud, ſed intellige vt dixi
id ẽt contigiſſe ante necatos actosq; in exilium decemui
ros. Notat Baldus ex iſto tex. in principio volente cõſtitu
tos fuiſſe decemuiros iuſsis alijs oĩbus magiſtratibus ſe
magiſtratu abdicare, quod merum Imperium põt in ma
364 nibus ſuperioris renunciari,† & ad id poſſe quẽ cogi ꝙ
intellige cauſa ſubſiſtẽte vt hic erat, alias ſecus. oſſi. n. quo
365 quis fungitur,† ſine cã priuari non põt nec debet, pul-
chrè Roman. conſi. 467. vt clara & conſi. 492. in caſu. Re-
nunciatio aũt Imperij aliter q̃ in manibus ſuperioris fa-
cta nullius eſt roboris. l. pen. infra de offic. præſidis ponit
Romanus cõſi. 444. in ſcđo dubio. Et ideò vt ſcribit Cor
nelius tacitus lib. 1. in fine. Tyberius Imperia data conti
nuabat, & plerosq; ad finem vitæ in eorum præfecturis re
366 linquebat. Scđo not. ibi iniurioſe tractaret,† & ibi aſpe
ra dominatione, ꝙ aſpera & inhumana dominatio cau-
ſat rebellionẽ, faciunt quæ ſcribit Phil. pol. v. & id quoti-
die vſu euenire noſtris infelicibus tẽporibus videmus. An
367 aũt hoc caſu ſubditi poſsint Dominum expellere,† tra
dit poſt Bald. & alios Aquen. in. leg. ex hoc iure char. j. ff
titu. j. facit tex. nn. in. l. ij. infra de his qui ſunt ſui vel al. iu.
368 Tertiò nota. ibi amore virginis,† ꝙ inhoneſtus amor
mulierũ cogit hoĩem ad oẽ nephas, rectumq; iudiciũ &
Iuſtitiã ſubuertit. nihil. n. vt ſcribiť in. §. illud in auct. qui-
bus mo. naturales effi. leg. amoris furore vehementius eſt.
Hinc Herodes meretricis amore & prece ſanctũ Io. Ba-
ptiſtam decapitari iuſsit. c. cum iuramento de hom. & Sa
lamon ex conuerſatione mulierum idola adoraſſe dř ter
tio regũ cap. 11. & trigeſimoſecundo Hinc ait ille poeta.

Miſcuit omne nephas quem nulla modeſtia terret:
Optati compos dum ſtudet eſſe ſui.
Non decus auertit, non lex, diuumuè poteſtas.
Egit præcipitem cæcus ad omne furor.

Vt enim eſt apud Macr. eũ cui plus liceat q̃ par ſit, plus
369 velle q̃ liceat.† Erat ſanè hic App. cl. vir ingenio & pru-
dẽtia perſpectiſsimus. & cui vt cum Lucretio loquamur.
leges multum debuiſſent recta ſequenti. Sed pro Platonis
ſententia in magna licentia peccandi ſeipſum continere,
arduũ & difficile eſt, impoſsibileq; bonum virum perſeue-
370 rare. Deniq; præclara ingenia vt Plu. in demet. tradit.†
ſicuti virtutes maximas, ita vitia maxima producũt. & te-
ſte Chriſoſtomo quem hic Zaſ. refert, aĩa ſemel maligni-
tate capta, oẽs inſaniæ numeros explicare cõſueuit. quid
eñ hõ ſemel malitię deditus non inueniat? Quarto. not.
371 ibi caſtitatem,† vitæ præferẽdam eſſe. exemplo Virginij
qui teſte Liuio lib. 3. vir fuit recti exẽpli, militiæ domiq;,
hinc ẽt Vale. de pudicitia Virginius inquit plebei generis,
ſed patritij vir ſpiritus ne probro cõtaminaretur domus
ſua, proprio non pepercit ſanguini, propterea dicitur in. l.
iuſta. ff. de ma. vin. honorem vitæ æquiparari, de quo plu-
ra congerit Barb. con. 46. col. j. in ij. volu. & in ca. licet cau
ſam. col. iij. de proba. Iaſo. in l. iuſiurandum qđ ex conuẽ-
tione. §. fi. in. 4. no. & in repe. admonendi. char. 27. ver. ex
prædicto. ff. de iureiur. Vltimò not. ibi partim in carcere
372 necati.† ꝙ decẽuiri partim in carcere necati fuere. nam
App. cla. ante diem iudicij mortem ſibi in carcere conſci
uit. Oppius quoque in vincula ductus eſt. & ante iudicij
diem finẽ ibi vitę fecit M. verò Claudius aſſertor virginiæ
die dicta damnatus eſt: ſed ipſo Virginio pœnam remit-
tente Tybu. exulatum abijt. ſicq; pro ſentẽtia Liu. manes
virginiæ mortuę q̃ viuæ feciliores per tot pœnas vagati
nullo relicto fonte, tandẽ quieuerunt. reliquos. n. decẽui-
ros, aut morte aut exilio publicatis bonis tribuni plebis
punierunt

punierunt

punierunt teſtis Pli.de viris illu.c.21. Hic finis auctorũ.l.
12.tab.auctorum inquam, à quibus omne ius noſtrum
velut à radice proceſsit.omnem.n.publici priuatiq; iuris
ſontem Liu.appellat, ſi iuſta, ſi recta quæ ipſi inſtituerát,
ſecuti eſſent, quid poterat eis eſſe illuſtrius.ſed malos ma
lè expedit finire.Huius magiſtratus decẽuiratus non me
373 minere doc.in l.1.ij.de offi.eius.nõ eſt dubitãdũ,† quin
maximus fuerit, & in primo gradu quum omnes alios
faceret ceſſare.& ſine appell.eſſe teſte Liu.vt de dictatore
viſum eſt quem inter magiſtratus primi gradus ponunt.
& idem in iſtis decemuiris. Vltimatè ex hoc tex.egregiũ
licet colligere argumentum, quòd ius honeſtatis ab om-
ni ſuperioritate debet eſſe exemptum, propterea dixit
Bald.in l.quod ex libera. C.de lib.quem ſequitur Iaco.de
S.Georgio.in tra.de homa.ad fi.Dominum non poſſe co
gere ſubditas ad tripudiandum in caſtro cauſa euitandæ
ſiniſtræ ſuſpitionis & honeſtatis ſeruandæ.

Ex verſic. deinde quum poſt aliquot l ij. ff. de ori. iur.

Hic tractatur de tribunis militum, conſulibus ex plebe & ædilibus curulibus per totum.

Agitur hic de tribunis militũ, conſulibus ex plebe crea
tis, & ædiſibus curulibus inſtitutis poſt ſublatũ decemui
ratum oium ſcelerum caſtellum vt ait Liuius lib.3.Reſti
tuẽda eſt in primis litera. ibi poſt aliquot annos.12.tab.
latæ ſunt, vt poſt verbum annos addas dictionem quá &
optimus reluxerit ſenſus, qđ poſt aliquor annos quá.12.
tab.latæ ſunt vigeſcẽte diſcordia inter patres & plebẽ vo-
lentem ex ſuo quoq; corpore conſules creari, ſedata tan-
dem fuit diſcordia p mixtam creationem tribunorũ mi
litum q̃ hiſtoriam late complectitur & elegáter Liu.lib.
4.Anno inquit 310.quam vrbs Romana condita erat.pri
mum tribuni militum pro cõſulibus magiſtratũ ineunt.
A.Sempronius atratinus L.Attilius T.Cecilius. quorum
in magiſtratu concordia domi pacem etiá foris prębuit.
Ex quo licet clarè colligere id cõtigiſſe anno 9. vel circa.
poſt ſublatos decemuiros, qui legibus.12.tab.cõſcriben-
dis creati fuere, anno altero & tricenteſimo quam cõdi-
ta Rom. fuit vt ſcribit Liu.lib.3. anni igiť de quibus hic,
quicquid malè ſentiat Accu.ad nouem plus minusue pa-
rum redigendi ſunt.In tex.ibi interdum.20.fuerunt arbi
tratu Budei legendum eſt ſeni. ſed vt ex Feneſte.in ca.de
tribu.milit.liquet, non eſt aliter hic locus corrigendus.

Not.primo ꝙ poſt multas contentiones tandem pui-
cit plebs vt tá ex ſuo corpore q̃ ex patribus tribuni mili-
rum conſulari poteſtate crearent Feneſt.coacti tandem
patres ſunt. vt ciuibus aut hoſtibus de victoria concede-
rent.eoq; res deducta eſt, vt promiſcue trib.militũ crea-
rentur conſulari ptãte, de cõſulibus nihil immutaretur.
apud Liu.lib.4. extát pulchrè mirum immodum ōrones
quæ pro & contra in his cõtentionibus habitæ fuerunt.
Hi ergo trib.militum oẽm conſularẽ habuerunt poteſta-
tẽ.& conſequenter illuſtres dici pñt. & in primo ordine
magiſtratuũ collocari prout de cõſulibus viſum eſt, fuit
374 & aliud genus, † tribunorum militũ qui nulla vrbana,
ſed caſtrenſi pſectura pollebant. nec conſulari poteſtate
erant ſm Budeum & Zaſ.hic. ad quorũ officium pertinę
bat in caſtris milites continere, & ad exercitationẽ pro-
ducere, vigilias circuire, rei frumentariæ præeſſe, querelas
cõmilitonum audire.valetudinarios inſpicere. & oĩa ca-
ſtrenſia obſeruare.l.offic.§.fi.ff.de re mili. Item militum
374 manus continere, † nę vel pullos vel oua raperent.et l.2.
ſua annona viuerent, prouincialesq; pmerent vt ex epiſto
la Aureliani Cæſaris apud Vopiſcum diſpicitur. quæ vti-
nam hodiernis ferreis vt ita dixerim temporibus obſerua
rẽtur, quibus milites paganis vix relinquunt vitá. Hos trib.
375 militares æquiparat Budeus, † mareſchallis noſtri tpis.
& melius quá qui æquiparant illum tribuno celerum ſeu
magiſtro equitum, vt ſupra diximus, ad illorum.n.offi-
cium ſpectant ea quæ (vt dictum eſt) tribu. militaribus
iniungebantur, quamuis hic magiſtratus.ſ. mareſchalli,
non ſit temporalis, vt tribunatus militum, ſed perpetuus.
Et fuit olim vt ex Liuio lib.8.apparet, Hic ordo Caſtren-
ſis.vt miles, centurionis.Centurio tribuni. Tribunus lega
ti, legatus cõſulis, magiſter equitum dictatoris imperio,
376 † pareret.Fuerunt etiã alij tribuni ærarij, vt docet Aſco-
nius qui militibus ſtipendia erogabant quo tpe cęptum
eſt publicis militare expenſis. nam Liu.lib.6.docet ſum-
ptu quemque ſuo antea militare conſueuiſſe. de quibus
trib.ærarij aliqua etiam ſcribit, Budeus in l.1.ij.de officio
quæſtor.fuere & trib.celerum & trib. plebis.& ſic quinq;
genera tribunorum ſeu præfectorum ſm Zaſium Pomp.
let.multa alia ennmerat. Secundò not.ꝙ abrogato tribu-
norum militum magiſtratu, qui m̃ complures annos du-
rauit, iterum ad conſularem reditum eſt peruicitq; tan-
dem plebs, vt ex ſuo etiam corpore cõſul alter crearetur.
qđ tradit Liu.lib.6.ad finem. vbi dicit in his quidem finis
certaminum fuit. Primus ex plebe conſul teſte Liuio ibi
L.Sex.fuit.vel Licinius Stollo.ſi credimus Pli.de viris illu-
ſtribus c.20. Pompo.letus ſub cap.de trib.milit. ait ſexto
anno ius Imperij Romani ad cõſules rediji. Habes ex præ
dictis ſm Zaſium à primo rerum ciuilium initio nobili-
377 tati cum plebe parum conueniſſe, † & fuerat in vtroque
corpore qđ vitio daretur, nobilitas.n ſuperbia & auſteri-
tate, plebs in potentia regendi animorum ignauia vſur-
pata, magiſtratuum cõicatione reipub.perniciem attulit.
Verum Appiorum familia tribunitijs furoribus ſemper
egregie reſtitiſſe ſcribitur per Liuium non ſemel. Tertio
378 not.qđ eodem tpe, † data eſt poteſtas nobilitati crean-
di ex ſuo corpore ædiles curules. & ſic licet in ciuitate of-
ficiales partim ex popularibus, partim ex nobilibus eligi
debeant, ex nobilibus tñ plures dicit Alberic.ſunt eligen-
di. Liuius tamen à iureconſulto vř diſcrepare, dum ad fi-
nem libri ſexti ait. Tandem per dictatorem cõditionibus
ſedatæ diſcordiæ.conceſſumq; ab nobilitate plebi de cõ-
ſule plebeio à plebe nobilitati de prætore vno, qui ius in
379 vrbe diceret ex patribus creando.Et ſic, † cõceſsio à ple-
be facta nobilitati pro conſule creando. non de ædili-
bus vt hic dř, ſed de prætore fuit. Cui ſententiæ ſubſcri-
bunt Fene.& Pompo.in c.de prætorib.Sed poſſumus dice
re factam fuiſſe conceſsionem illá à plebe patribus, non
ſolum de prætore, ſed ẽt de ædilibus, curulibus.vt ex Liu.
lib.7.colligitur dum circa prin. ait annus hic erit inſignis
noui nominis conſulatu.nouis duobus magiſtratibus prę
tura & curuli ædilitate hos ſibi patritij quęſiuerũt hono-
res pro cõceſſo plebi altero cõſulatu. de iſtis ædilibus ali-
qua diximus ſupra in verſi.eiſdem temporibus in 2.nota.

Ex verſi. quumq́ue conſules auocarentur.

De prætoribus & multis alijs magiſtratibus hic tractatur. num. 1.
[illegible]lata pecunia & flauiſſe quæ ſint. 282.
Ciuitas non eſt ſine iudice relinquenda. 388.
Iuriſdictio an cumulatiue uel priuatiue data cenſeatur. 391.
De haſta & magiſtratu qui haſtæ præerat. 396. cum ſeq.
De his qui per haſtas ſiue plecbas in pœnam delicti coguntur tranſire & hoc genere mortis vita priuantur. 39[illegible].
De Cerere & Cerealibus magiſtratibus. 406. cum ſeq.
De magiſtratu latinarum feriarum & præfecto vrbis eiusq; iuriſdictione. 410. cum ſeq.
De annona præfectisq; annonæ & vigilum. 417 cum ſeq.
De tex l.3 ff de offi. præfec. vigil. 424.
De magiſtratibus municipalibus qui non erant villarum & caſtrorum magiſtratus vt docto. communiter intelligunt, & etiam de duumuiris. [illegible]2[illegible].
Magiſtratus municipales à defenſoribus ciuitatum quomodo differant. 432. cum ſeq.

Digni-

Dignitatis maioritas cognoſcitur ex maioritate iuriſdictio-
nis & adminiſtrationis. 436.
De dignitate perfectiſſimis. 437. cum ſeq.
De præſidibus pulchra quædam 457. cum ſeq.
De gubernationibus Ciuitatũ noſtri temporis. 442. cum ſeq.
Nihil mẽdoſius ſupraſcriptione literarum miſſiuarum. 447.
De tex. clem. ſi ſummus Pontifex. ibidem.

Sequitur interpretatio in verſic. quumque conſules auocarentur.

Tractat hic Pomp. vſq; ad §. iuris ciuilis de inſtitutio-
ne aliorum complurium magiſtratuum. De prætore vr-
bano & peregrino. De decemuiris litibus iudicandis cõ-
ſtitutis de quatuor viris curam viarum habentibus, De
triumuiris monetalibus & capitalibus. De quinque viris
qui poſſent pro magiſtratibus fungi ordinatis, De multis
alijs prætoribus ſucceſſu temporum creatis. de ædilibus
cerealibus, de præfectis vrbis annonæ & vigilum. In tex.
ibi bellis finitimis auocarẽtur. Liu. lib. 7. hanc hiſtoriam
explicat declarando quæ eſſent iſta bella. Ibi ius reddere
cõſul, ergo contentioſam habebat iuriſdictionem ad qđ
vide quæ diximus ſupra in verſic. qđ attinet ad magiſtra-
380 tus. Ibi prætor crearetur dictus eſt à præeſſendo, † ſm
Feneſtel. & Pomp. let. peregrinus minor, vrbanus maior,
vel primus dicebatur. Cic. in oratione pro L. M. & quę ſit
dr̃ia inter peregrinũ & hoſpitẽ ponit Valla in elegãtijs. &
381 ſæpe pro omni iudice prætor accipitur, † Dec. in l. vbi-
382 cunq;. ff. de reg. iur. Ibi æris argenti auri flatores, † id eſt,
ſignatores & cuſtores. flo. n. pro eo qđ eſt ſigno vſurpatur
ꝙ æs aurum, & argentum flando, hoc eſt flatu calefacien
do ſignatur, hinc flatum æs & flata pecunia dicitur, & fla
uiſſas, i. theſauros priſci dixere latini ꝙ in eas non rude
Aes argentumq; ſed flata ſignataq; conderetur pecunia
Gel. lib. 2. c. 10. hi triumuiri monetales monetę curam ha
buere. eorum. n. diligentia vt vult Fene. numiſmata auro
383 argentoq; fabricabantur. Quo autem tpe, † ſignata fue
rint prędicta metalla late proſequitur Plin. c. 3. lib. 33. vbi
ẽt declarat ꝙ æs adulterabatur ſi cum argento viuo inau-
raretur, quapropter æs pro auro dari non erat inſuetum.
vt intelligas ſm Zaſ. l. quid tamen ĵ. de contrahẽ. emp. l. ſi
id quod aurum. ff. de verb. obl. cum ſimilibus his ſortaſſe
corruptionibus auertendis hos auri flatores operam etiã
nauaſſe credendum eſt. Argm̃ monetæ curam maximè
384 habendam eſſe per ſuperiores, † quod nunc maximè ne
ceſſarium eſſet, quum oĩa adulterentur. & hæc res ſupra
alias in deterius data ſit. Huius magiſtratus non memi-
nere doc. in l. 1. de offi. eius nec quo tit. nuncuparetur iu-
re probare poſſum. Ibi triumuiri capitales dictum eſt de
385 his in verſ. deinde cum ærarium. Ibi in publicũ eſſe, † la
tinè in publicum & in publico eſſe, prout in poteſtatem
& in poteſtate eſſe dr̃ vt docet Gel. lib. 1. Ibi pro magiſtra
386 tibus fungi, † nec. n. ſm Zaſium erãt magiſtratus ſed lo-
cum magiſtratuum ſupplebant vt dicimus aliquem fun-
gi pro conſule, pro prætore, pro tutore & dum tex. dixit
cis tyberim, legendum eſt citra, vt per Feneſt. in c. de prę-
387 to. pulchrè Gel. c. 13. lib. 22. Ibi ditionem † à dite deri-
uatur, ditio ſm Zaſium poteſtatem ſignificat ſeu faculta
tem vide de hoc Bar. in l. Imperium. col. 1. vbi etiam alij ĵ.
de iur. om. iud. Ibi Cor. Sylla an de Sylla crudeliſſimo vel
de alio loquatur incertum eſt ſm Zaſ. conſonat tamẽ de
crudeliſſimo per emphaſim intelligi debere. & etiam ob-
ſequentia de Iulio Cæſare, contemporanei. n. fuere vt no-
tum eſt. Ibi pius deinde Auguſtus Zaſ. legit poſt deinde
Auguſtus quia Auguſtus in hiſtorijs non eſt dictus pius.
Feneſt. vero à quo locus hic deſumptus eſt in c. de præto.
ſcribit deinde diuus Auguſtus. Ibi diximus, ſenſus horũ
verborum vix cohæret iudice Zaſio ita propterea intelli-
gente, ꝙ hi qui trans tyberim deputarentur, licet non eſ-
ſent magiſtratus. vicariam tñ pro magiſtratu curam ſu-
biere, tamen à ſenatu creabãtur. ſed & ædiles quum ante
hac populi ſuffragijs poſteà tñ & ipſos ſenatuſconſ. crea-
tos feciſſe, vt nõ intelligas hos quinq; viros transtyberim
poſteà ædiles factos ſic. n. quæ ſequuntur aduerſarentur,
quum magiſtratuum colligendo numerum, ſex tñ ædi-
les recenſeat, itaq; poſt illud verbum diximus punctum
faciendum putat, & ſi non placet pandectas ait conſule.
Mihi non placet, nec pandectas pp viarum diſcrimina
volo conſulere. ex ordinatione. n. Zaſij non accommoda
tur aliqui ſanus intellectus illis verbis. & tñ hi quos ci-
tra tyberim diximus, lege ſic ſtante. defectiuam oportet
fateri literam aut ineptam. vnde vt candor ei reſtituatur
loco illorũ verborum: & tñ hi lego vt & hi ſic optimus
reluxerit ſenſus, ꝙ præfectus annonæ & vigilum nõ ſunt
magiſtratus, ſed extra ordinem vtilitatis cauſa cõſtituti,
vt & hi quos citra tyberim diximus, qui vt ſupra dixit iu-
riſconſultus vtilitatis tñ cauſa fuerunt conſtituti, vt pro
magiſtratibus poſſent fungi. Ibi decẽ tribuni plebis hoc
cognoſce ex Fene. in tit. de tribu. plebis. Item ibi cõſules
duodecim & prætores octo. legendum eſt conſules duo
& prætores decem & octo vt ex ſuperioribus colligitur.
388 Nota primo ex iſto tex. † ciuitatem non eſſe ſine iudice
relinquendam. & vno magiſtratu non ſufficiente alium
eſſe creandum. facit tex. cum ibi dictis ſupra in verſi. poſt
deinde cum cenſus. Secundo nota. cauſam conſtitutionis
389 prætorum vrbani & peregrini. † nam cõſule bellorum
multitudine ad vrbe auocato, vt eſſet qui ius diceret in ci
uitate, creatus eſt prętor vrbanus, demum quum vndiq;
peregrinorum multitudo in vrbem conflueret, nec vnus
prætor turbæ cauſarum ſufficere poſſet, alter prætor crea
390 tus eſt, † qui peregrinus eſt dictus eo ꝙ plerũq; inter pe
regrinos ius diceret plerunq; pro frequenter intellige, vt
in le. 1. C. de petitione bonor. ſublata. lib. 10. & ſm Fulg.
in glo 1. l. ſi per errorem ĵ. de iuriſ. om. iudicum. per con-
ſtitutionem peregrini prętoris diminuta eſt poteſtas vr-
bani cauſis peregrinorum ademptis ab eo. & vt glo. id vo
lens ibi in fi. dũ ait ẽ contra error iuris. Quæ opinio nun-
391 quam mihi placuit. iuriſdictio. n. accumulatiuè, † non
priuatiuè data intelligitur. l. 1. vt Bart. not. C. de offic. prę-
ſecti vrbis. Dec. in conſi. 3. latè Fely. in c. paſtoralis. de offic.
ordin. Dico igitur peregrinos habuiſſe etiam prætorem
vrbanum pro iuriſdicente. & ſic vtrunq; prætorem inter
peregrinos iudicem fuiſſe competentẽ, illud ſatis innuit
hic tex. dũ ait ꝙ peregrinus plerunq; inter peregrinos ius
dicebat. frequenter. n. & vt plurimum peregrinus inter pe
regrinos ius dicebat. quãuis vrbanus quoq; idem facere
poſſet. quum ab eo vt diximus, non eſſet adempta iuridi-
ctio, ſic nouiter hunc textum interpretamur per quẽ uo.
quæſtionem determinat Oldrad. conſi. 211. col. 1. legitur
prætorem habuiſſe merum Imperium. l. 2. ĵ. de in ius voc.
& l. libellorum de accuſ. & ideo Caſsius quum p̃tor eſſet
ita dr̃ in criminibus fuiſſe inexorabilis vt tribunal ſuum
392 ſcopulus reorum diceretur. † teſtis Cicero, & quicquid
dixerit Fulg. & eius ſequaces, iſta eſt cõmunis doctorum
ſententia. vt per Alex. & Aquen. in l. 1. in princ. in vltimo
not. per illum text. vbi Dec. 6. not. & Mod. taur. col. 54. ĵ.
de offic. eius. Seuer. in repetitione. l. Imperium. in 10. q. vbi
Mod. Portugallen. col. 29. cum ſeq. ĵ. de iuriſdi. om. iudic.
Et ad text. per quem Fulgo. inclinauit in contrariam ſen-
tentiam in l. 1. ĵ. de offi. pręfecti vrbi. vbi cognitio omniũ
393 criminum, † quæ intra vrbem vel intra cẽteſimum lapi
dem committerentur. ad præfectum vrbis ſpectabat re-
ſpon. Aquen. in d. l. 1. col. 2. ꝙ præfectus vrb. habebat iu-
riſdictionem in habitu ſuper omnibus criminibus, ſed
non poterat exercere niſi in abſentia prætoris & aliorum
magiſtratuum exceptis certis caſibus de quibus in d. l. 1.
& hæc dicit probari in lege noſtra hic. & videtur ſequi in
alio articulo mod. tauri. ibi col. 41. nu. 345. Quæ ſolutio
confunditur per text. d. l. 1. de offic. præfec. vrb. ibi omnia
omninò crimina ſibi præfectura vendicauit & per totã. l.
nihilque facit text. noſter in verſi. & hæc omnia, quia lo-
quitur ſecundum tempora reipublicæ adhuc liberę. ſed

tempore Cæſarum & d;l.1.ac cōpilationis librorum no-
ſtrorum iuris procedit quod dr̃ in d.l.1.vt dicetur.j.in 8.
not. Reſponde igitur ad illum textum melius vt per Al-
beric.& Dec.ac mod.tau.in d.l.1.col.54.ꝙ per ea de qui-
bus ibi non excluditur prætor nec alij qui habebant im-
perium,arg.præalleg.legis primæ cum no.Bart.C.de offi.
præfec.vrb. & ſic habebat in vrbe iuriſdictionē accumu-
394 latiuè.Obſtat m̄ iterum,† fortiſsimè tex.l.1.in fin.cum.
l.ſeq.ff.de ſuſpe.tut. inducendo vt per Rimin. in d.l.1.in
vlti.nota. vbi tollit quaſdam ſolutiones antiquorum ad
illum text.& tranſcribit Portugal.in d.l. Imperium col.
29.cum ſeq.Nec ſatisfacit ſol.Deci.ibi ꝙ loquatur in ca-
ſu ſpeciali in quo tutor cōmiſit delicta atrocia, ex quo
datur intelligi ꝙ regulariter prætor habet talem poteſta-
tem ſecundum eum, nam illa remiſsio ad vrbis p̄fectum
fit,vt remiſſum grauiter puniat, vt in fin. dicit text.ſed ſi
prætor haberet Imperium & gladij poteſtatē poſſet gra-
uiter punire in corpus aut in partē.l.Imperium præalleg.
& ſic non eſſet neceſſaria illa remiſsio.

Niſi fortè dicamus ꝙ ſpecialiter in caſu illo contra tu
tores ac curatores grauiter delinquentes, & graui pœna
mulctandos præfectus vrbis ſibi ſoli vendicauerat Impe-
rium abdicata in hoc poteſtate à prętore.Non omitto ꝙ
conſideratio Alber.in l.fi.;.de offi.p̄to.volentis ꝙ Romæ
ſolus prætor daret tutores, & ideò ratione ſuſpitionis pu
nitio ſpectabat ad præfec.vrbis.vltra cōſutationes Rimi.
in d.vlt.not.eſt contra tex.inſti.de cur.in princ.iuncto.§.
furioſi.& alium text.magis apertū inſt. de att.tu.in §.ſed
hoc iure vtimur.gloſ.tñ ibi not.& ponit ꝙ ad præfectum
vrbis cognitiones criminales, ad p̄torem ciuilia negotia
veniebant.qđ confunditur ex prædictis, & vtinam habe-
remus triginta libros de prætore peregrino, quos Labeo
cōſcripſerat vt dr̃ in l.ſi oleum infra de dolo.fortè multa
quæ incognita ſunt apud nos ſciremus. Nunc inueſtigan
395 dum eſt † in quo ordine magiſtratuū connumerandus
ſit prætor, Alex.in d.l.1.in vlti.not.ac Iaſ.& Dec.in gradu
ſpectabiliū collocāt per tex.in §.ſimiliq; modo, in auct.
de app.mag.ac mod.taur.ibi col.25. dicunt illum text.lo-
qui de prætoribus prouincialibus quorum tanta nō erat
poteſtas,nec dignitas quanta p̄toris vrbani,quem illuſtri
dignitate arbitrātur decoratum,nec eſſe ex noſtris magi-
ſtratibus qui poſsit illi conferri, & conſequenter falſam
ſn̄iam Bal.& Barb. æquiparantium prętores & poteſtates
noſtri t̄pis.Confirmo per ea quæ ſcribit Feneſtel.in tit.de
prętor, penes hunc ait magiſtratum adeò omnis publi-
ci priuatiq; iuris poteſtas fuit,vt ius condere,vetera abro-
gare facultas eſſet, & tm̄ aucta prætoris auctoritas.vt ius
ipſius honorarium diceretur, inſigniaq; regia haberet,&
conſulares ferme apparatus. ergo inter illuſtres & in pri-
mo ordine collocandus eſt, non in ſecundo inter ſpecta-
biles, ſn̄iam verò Bal.& Barb.prædictam oīno falſam de-
monſtrat pulchris rationibus.Dec.in rub.C.qui admitti.
Sed ꝙ prætores vrbis non ſint illuſtribus annumerandi,
clarè pōt probari arguēdo ab ordine titulorum (notum
eſt aūt tale arg.valere) in rubr.C.de offi.pręto.vinctus prę
cedentibus, loquitur ibi Imperator de p̄toribus vrbis vt
patet ibi in l.fin. & tñ illos inter ſpectabiles ponit, immo
poſt multos ſpectabilitate tm̄ decoratos vt ex præce.licet
inſpicere. Diſtinctionis fœdere.poſſumus fortè cōcorda-
re opiniones, vt dicamus ꝙ p̄tores vrbis triumphantis,&
ſic qui erant t̄pe reipub. Romanæ adhuc liberæ eſſent il-
luſtres,& primo gradu,& ita procedunt dicta Fene.ſupra
alleg. poſteà verò ſub Imperatoribus diminuta eſt pote-
ſtas p̄torum,vt aliorum magiſtratuum,& de illis loquun
tur iura noſtra appellantia illos ſpectabiles.Tertiò not.ꝙ
poſtmodum quū eſſet neceſſarius magiſtratus qui haſtæ
396 præeſſet.† decemuiri litibus iudicandis conſtituti ſunt.
cōcordat Pomp.let.ac Feneſt. ſub.c.de quibuſdam mino-
ribus magiſtratuum ſpeciebus, alteram inquit magiſtra-
tus ſpeciem in vrbe Roman.ius aliqñ dixiſſe reperi, nam
quum bellorum munera cæteris magiſtratibus non ſuffi-
cientibus ad prætores deferrentur,quorum munus admi
niſtratio iuris præcipuum fuit,creati decem ſunt viri qui
ius in vrbe dicerent,p̄torumq; partes gererent.ex quibus
patet hunc tex.non fuiſſe iuſtè à Budeo correctum,qui le
gendum putat centumuiri,quędā de centumuiralibus iu
dicijs diſſerendo, & minus benè ſm Zaſ.per predicta, ſi-
cut.n.prętores vel ex eis vnus centumirali iudicio præ-
erant, ita ipſis per bella abſentibus hi decemuiri, vel ex
eis vnus centumuirali iudicio præſediſſe extimandi ſunt
397 †Adria.apud Spar.decemuir litibus iudicandis antequā
Imperator eſſet electus fuiſſe ſcribitur. Text.ergo noſter
haſtæ appellatione, centumuirale iudicium intelligit.ſic
Martialis centum grauis haſta virorū.de quibus latè dixi
mus ſupra in prin.legis in verſi.ſi.dum ſena.egimus quos
prorſus ſeparādos à centumuiris docuimus. Haſtam aūt
398 Romanos ideò iudicijs prefixiſſe, † teſte Zaſio creden-
dū eſt, ꝙ familiaris eis vſus haſtę & domi & militię fuit.

Nam auctio bonorum ſub haſta fiebat.& crinem Ro
manę virginis haſta decernebant. quę celibaris dr̃ apud
Ouidium.Sed & dux belli quū ſe pro exercitus ſalute de-
uouere vellet, haſtę inſidēs verba ſolēnia peregit.auctore
Liuio & cęteris, & ad carthaginenſes haſtā & caduceum
ſigna duo belli aut pacis ex quibus virū vellent eligerent,
miſiſſe Romanum populū ſcriptum legitur. Aulus Gell.
lib.10.ꝙ in bonorem Romuli fortè eſt receptū,qui ab ha
399 ſta Quirinus ipſique quirites noīati ſunt. † Hodie vero
dicit Zaſ.lancea peculiaris eſt Germanorū, qua loco ha-
ſtę vtuntur,eoſq; qui in exercitu delinquūt,inter lanceas
ſeu haſtas extentas decurrere coactos interimunt.quę tñ
pœna iure prohibita eſſe vr̃.arg.l. aut damnum in §.1.ff.
de pœn.ſicuti nec de ſaxo pręcipitari damnatos licet l.ſi
diuturno in fin.cod.tit. Sed intelliguntur illa iura in iudi
ce qui non poteſt dare electionem pęnę morituro, ſecus
in principe.ita Romanus in ſing.134.incip.quæro an iu-
dex. Quarto not.eodem t̄pe fuiſſe creatos quatuor viros,
400 † qui curam viarum agerent, Zaſ.ſecuritatē viarum eis
cōceſſam intelligit quod hodie horum eſt officium qui
nomine principis teſſeras publicę ſecuritatis exhibent.pa
rum latinè ſecundum eum ſaluum cōductum nomināt.

Melius eſt intelligerè, ꝙ prefuerint vijs vrbis Romæ,
cuius magiſtratus partes vt verbo Fene.vtar.in c.de quin-
que viris menſarijs in officium ędilium curuliū traductę
ſunt,iuxta.l.3.ff.de via publica, vbi eleganter tradit de his
quę huic officio incumbunt, & per Roman.in ſing.718.
401 incip.quęro an officiales.vbi ponit, † ꝙ officialis ſtrata-
rum cōis poteſt auctoritate propria deſtrui facere domū
priuati vt ciuitas pulchrior efficiatur. Et crederem hunc
magiſtratum viarum fuiſſe de minoribus magiſtratibus
vrbis.Quinto no.ꝙ veſpertinis t̄pibus inconueniens erat
magiſtratus eſſe in publi.co.ideo cōſtituti fuere quinq; vi-
ri qui expedire cauſas poſſent.& pro magiſtratibus fungi
ex quo patet qđ hi qui extra ordinem vtilitatis cā conſti-
402 tuuntur, † proprie magiſtratus non ſunt.Opponit Ac-
curſius contra tex.de l.more Romano.& c.conſuluit.vbi
vr̃ poni ſolutio.ꝙ licet dies à media nocte incipiat,ſequē
tiſq; noctis media parte finiatur, tñ quo ad iudicia hora
noctis non eſt congrua. Sed intentio glo.eſt opponere ꝙ
immo poſt veſper nō ſit hora incongrua vt hic dr̃.Alber.
reſoluit ꝙ hic loquitur in ordinarijs, ibi in delegatis, vel
hic loquitur in maximis magiſtratibus vrbis.ſecus in alijs
ſm Iacob.de Beluiſo, hanc materiam latè tractant doct.
in d.c.conſuluit & in l.non minorem.C.de tranſac. Sexto
no.ꝙ propagato Imperio per acquiſitionem diuerſarum
prouinciarum, creati ſunt quatuor Prętores qui partim
rebus vrbanis, partim prouincialibus pręeſſent. intellige
vltra duos Prętores de quibus ſupra,vt ex ſequētibus col-
ligitur.& tandem vt ſequentia declarant, auctus nume-
rus prętorum fuit vſque ad decem & octo.

Et dum hic dr̃ quod Sylla quæſtiones publicas conſti-
tuit de falſo.de parricidio.& ſimilibus intelligūt Budeus
403 & Zaſius pro iudicijs publicis & criminalibus,† vtpote
quod

quod ea inquiſitionibus plerunq; confecerent. Cice.in ſecunda Philip.& alibi ſæpe.& dicebat Socra.ad Critonem
404 ſubuerti ciuitatem & patriam, † in qua iudicia publica vim non haberent. Et eſt hic argũ contra Placẽ.falſum eſſe crimen publicũ indiſtinctè & nõ in teſtamento tm̃,
405 † de quo per gloſam & ſcribentes in l.1.ff. de publi.iud. de quolibet ergo falſo erant qõnes publicæ.i. publica iudicia. Et l.de parricidio à Corn.primum inſtitutam magnus Pomp. poſteà adiuuit atrociori pœna in id facinus ſancita.l.1.ꝟ.ad legẽ Pomp.de parricidijs. Septimo no.ibi Cereales conſtituit fuiſſe à Iulio Cæſare conſtitutos duos ædiles qui præeſſent frumẽto quos à Cerere Cereales appellauit,Ceres.n.frumenta (quũ anteà glande hoĩes veſce
406 rentur) † inuenit.eadem molere & conficere in Attica, Italia,& Sicilia ob id dea iudicata.Plin.cap.56.lib.7. Ideò Ceres pro frumento & pane ſæpe ponitur.vt hic & in illo terentiano Sine Cerere & Baccho friget Venus. Quõ autem hæc.dea pingeretur pulchrè explicat Feneſt.in vlti.c.
407 Et iſte magiſtratus, † fortè erat de minoribus in vrbe. & differt à præfecto annonæ extra ordinariè ſolito creari,vt infra dicet in nono not. Octauò not.& hæc oĩa, ꝙ quotiens alij magiſtratus proficiſcebant, vnus in vrbe ad
408 ius dicẽdum relinquebatur, † qui præfectus vrbis noĩabatur.qui pfectus vrbis olim conſtituebatur.i.ceteris magiſtratibus abſentibus,hunc conſtitui ſolitũ fuit.ita ꝙ in eum caſum pro tpe deputaretur qđ Corne.tacitus lib.5. apertius docet dum ait ad tps delectum,vt profectis regibus,ac mox magiſtratibus ius redderet, ne vrbs ſine Imperio foret, iſtud ergo obſeruabatur quotiens ẽt decem viri conſtituti loco prætorum abſentium litibus iudicandis proficiſcebantur. Ex quibus conſtat malè dicere hic Budeum,Auguſtum conſtituiſſe hunc primum qđ ex Feneſte.& Pomp.leto.in c.de præfect.vrb. licet apertius co-
409 gnoſcere.† Romulus inquit vnum elegit quem vrbanis negotijs præfecit vt Dionyſius ait hunc pfectum vrbis ſatis fuiſſe conſtat.Subiungit tex.noſter poſteà feriarum latinarum cauſa introductus eſt & quot annis obſeruatur.
410 † Fene.ſcribit hunc ſolitum inſtitui vocantibus cæteris magiſtratibus quot annis hoc eſt ſm̃ Zaſium qđ Corne. tacitus libro prædicto ait, ſimulachrum huius præfecturæ durare quoties ob ferias latinas proficiſcebat, qui cõſulare munus vſurpet,M.Anto.Philoſophus præfectus latinarũ fuit in quo honore preclariſsime ſe oſtẽdit, teſtis Capitolinus. Ceterum ſucceſſu tpis hunc magiſtratum continuum fuiſſe.Corn.lib.prædicto teſtatur,dum Piſonem pfecturę vrbis.20.annos prefuiſſe tradit.Longo poſt modum tempore tm̃ ſibi prefectura vẽdicauit, Cęſarum temporibus, vt crimina omniũ cognoſceret, & demum quum Cæſares ab vrbe abeſſent, præfectus velut alter Cęſar imperabat,de rebus oĩbus quę ad vrbem pertinebant cenſebat, teſtis Pompo.letus.& ſatis concordat iuriſconſultus,in l.1.ff.de offi.præfec.vrb. Quę ergo in tex.noſtro de prefecto vrbis & latinarum dicuntur tempora reipu.
411 adhuc liberæ reſpiciunt.† quę verò in d.l.1. ſcribuntur tpa Cęſarum, quibus iam ab Imperatoribus creabantur magiſtratus,non aũt à populo amplius dabantur.Ex quibus patet ꝙ malè hic text.intelligitur per Aquẽ. in d.l.1. col.2.ꝟ.de offi.eius.volentem per hunc text.ꝙ illud quod dr̃ in l.1.ꝟ.de offi.prefec.vrb.prefecturam habere iam cognitionem & aĩaduerſionem omnium criminum,intelligi in abſentia ptorum & aliorũ magiſtratuũ, quum, vt dixi procedat hic text.ſm̃ tempora Rom.reipub.liberæ tantum,ſm̃ verò tempora Cęſarum procedit quod dr̃ in d.l.1.vide tñ quę etiam diximus ſ.in 2.nota. Ferię autem
412 latinę, † quarum hic meminit Pomp. erant cõceptiuę in certos vel incertos dies teſte Macrobio lib.1.de quibus etiam Gel.c.vlt.lib.14.Sunt autem feriæ dies ceſſationum ab opere a feriendis victimis dictæ, ſeu ab epulis ſe-
413 rendis.in his.n.epulę fiebant.† Feriarum aũt multa fuerunt antiquitus genera q̃ pollui dicebantur ſi in his opus fieret. Publicarum quędam erant ſtatiuę vniuerſi populi communes,quę certis & conſtitutis diebus fiebant.Quędam conceptiuę de quibus proximè dictum eſt.quędam imperatiuę quas conſules vel ptores pro arbitrio indicebant. quędam nundinę paganorũ & ruſticorum qui ad negocia conueniebant & merces. Quędam precidanę dicebantur de quibus Gel.c.6.lib.4. Erant ẽt proprię familię ferię quas queq; familia ex vſu domeſtice celebritatis obſeruabat vt claudię ferię, & Aemilię.Itẽ & ſingulorum vt natalitium dierũ,quę natalitię dicebantur. Hic præfectus vrbis ẽt ſub Cęſaribus erat illuſtris.l.1. C.de pfec.pręto.ſiue vrbis iuncta.l.viros. de plat.ſacr. larg. lib. 12. C.& ſic in primo ordine magiſtratuum. cui officio legimus apud Iuuenalem pfuiſſe Pegaſum iuriſcõſultum.dum ait rapta properabat abolla. Pegaſus attonitę poſitus modo
414 villicus vrbi.quis Heliogabalus Imperator,† monſtrum nulla virtute redemptum à vitijs oẽs lenones prefectos vrbis facere diſtinaret teſtes Lampr.& Spar. Ex magiſtratibus noſtris tpis nullus apparet qui prefecto vrbis compa
415 rari queat, † ſm̃ Mod.taur.in d.l.1.col.14. de offic.eius qđ vel maximè pcedit ſi tempora Cęſarum reſpicias & ponderes ſcripta in l.1.de offic.prefec.vrb.& per Pompo. letum ſupra relatum,quia nullus reperitur qui tanta fulgeat auctoritate & poteſtate, quantam ſibi vendicaſſe pfectum vrbis ibi ſcribitur. Item quod ibi dicunt prefati Mod.fuiſſe prefecti vrbis iuriſdictionem ad pretorẽ tranſlatam,intelligitur ſecundum tempora reipub. Rom.adhuc liberę.quum latinarum feriarum tm̃ creari illum cœptum eſſet.vt declarat Fene.in titu.pręfe. vrbis, non autẽ ſm̃ tempora Imperatorum, quibus temporibus potius prefectus vrbis iuriſdictionẽ pretoris ſibi vindicauerat. d.l.1.ꝟ.de offi.prefe.vrb.intelligẽdo tamen vt dictum eſt
416 ſupra in 2.no.Hic prefectus, † tpe dictę reipub.Roma. ſenator non fuit,& propterea dubitatum inter antiquos an ius conuocandi & conſulendi ſenatum haberet vt p Gel.lib.14.c.vlt.Nonò not.ꝙ prefectus annonæ & vigiliũ
417 nõ ſunt magiſtratus, † ſed extra ordinem vtilitatis cauſa conſtituti, vt etiam quinq; viri citra tyberim de quib' viſum eſt ſupra Feneſt. & Pompo. letus iſtos magiſtratũ gerere tradunt.Item in l.1.de offi. prefec.vig.ius ſuper effracturis & alijs rebus reddi ſcribitur, vnde iudice Zaſio, credendum eſt eos hic non dici magiſtratus, quia inter minores fuere, eisq; ſenatus conuocandi ius non erat. vt alijs maioribus magiſtratibus qđ docet Aulus Gel.c.14. lib.13. Feneſt. tñ ponit prefectum annonę inter maiores magiſtratus,rei.n.q̃ maximè neceſſarię preerat. Annona
418 † anni alimentum dici apud Ciceronẽ libro diuinationũ concipitur,olim quum dira fames ita vrbẽ vrgeret vt multi obuolutis capitibus in tyberim ſe pcipitarent, conſtitutum fuiſſe.L. Minutium prefectum annonę. Liuius lib.4. ſcribit. Originem officij. & curã illi incumbentem latius repetunt.& proſequuntur Fene.& Põpo. letus ſub c.de prefec.annonę, qui ab ędilibus cerealibus de quibus ſupra viſum eſt.eo differt ꝙ illi iure ordinarij magiſtrat' rem frumentariã curabant.Hic extra ordinẽ inſtante tm̃ neceſſitate creabatur. eratq; non perpetua ſed temporaria poteſtas. vr̃ tamen teſte Zaſio officium ſub principibus vt pleraq; alia variaſſe per tex.legis ſecundę. C. de appar.prefec.anno. de quo etiam tangitur in l.1. C. de offi. prefec.vr.& in titu.ff.ad leg.Iul.de anno.Et quamuis doctores in l.1.ff.de offi.eius. de iſto nõ faciat mentionem,
419 † tamen arbitrarer ponendum inter ſpectabiles in ſecũdo gradu, maximè attentis quæ dicemus ſtatim in prefecto vigilũ, qui illi æquiparatur, & eſſet hic magiſtrat' ho
420 die in tanta cariſtia renouandus, † cum poteſtate antiquioris illi officio cõceſſa; de qua pulchrè Fene. pallegat'.
421 † De cura officio & iuriſdictione, † pfecti vigilum, i. poſiti tribunis vigilum & nocturnis vrbis cuſtodibus qui excubitores dicebantur.late & clarè traditur in titu.ꝟ. de offi. prefecti vigilum, quẽ iuriſconſultus mutuatus eſt à Fen. Iaſ. in l. 1. de officio eius quem doctores cõiter ſequũtur annumerat hunc ſpectabilibus per tex.l. 3. preall.

titu.&

titu.& ibi Moder.taur.col.26.dicentes nõ inueniri apud
422 magiſtratus noſtri tpis,† ad pręfectum vigilum bonam
æquiparationem,eum clariſsimum duntaxat arbitratur t
vt illum Fene cuius non eſt leuis auctoritas nuncupauit.
Ad text.dictæ legis tertię in verbo ſpectabili viro reſpon-
det,ideo ibi ſpectabilem appellari , quia is quẽ Auguſtus
primum conſtituit pſectum vigilum , vir ſpectabilis erat.
423 Ego à Iaſ.& cõi non diſcederem, † tum quia eſt tex.pro.
cis apertus in d.l.3.in verbo ſpectabili viro.ad quem diui-
nat reſponſio ſupra relata.tum quia in ſequentibus titul.
de offi.præfec.vigil. pponitur titulis de officio proconſu.
& de officio præfec.aug.quos oĩum conſenſu ſpectabiles
eſſe conſtat.Ad rationem dictorum Mod.quę fuit origi-
naliter gl.ſuper verbo ſpectabili viro. dum arguunt ab or
dine titulorum. C. reſponderem q rector prouinciæ de
quo ponitur titulus in C.ante tit.de pręfec.vigilum,eſt ẽt
ſpectabilis, vt in d.l.1.,pbauimus.& ſtatim dicemus.ideò
argm̃ prædictum non concludit. Nec obſt.q Fene.illum
clariſsimum dixerit,quia nõ ſolum ſpectabiles,ſed etiam
illuſtres clariſsimi plerunq; dicuntur vt in d.l.1.doct.de-
clarant.& eſt tex.vbi no. Io.de platea in l.vnica.C.de præ-
424 poſi.laborum lib.12.Et hic præfectus vigilum,† quia vt
dr̃ in d.l.3. incendia plerunq; fiunt culpa inhabitantium,
aut fuſtibus caſtigat eos qui negligentius ignem adhibue
runt,aut ſeuera interlocutione comminatus fuſtium ca-
ſtigationem remittit. Poſſem hunc tex.exornare vtilibus
deciſionibus & quæſtionibus,an cõductor domus exuſtę
teneatur ad emendam damni. Item an dñs domus com-
buſtæ teneatur vicino cuius domus pp illud incendium
eſt pariter combuſta.vide Bald.conſ.13.& 37.col.fin.in 1.
vol.& conſi.157.in 2.vol.& conſ.150.373.in 3.vol. & cõſ.
25.& 70.in 3.vol.Rom.conſi.401.Anch conſil.348.Ang.
conſil.97.in nouis. Corne.conſil.242.cum ſeq.in 1.vol.&
conſi.28.in 3.vol.Alex.conſi.50.in 1.vol.& Moder. Brix.
in cautela.36.Alex.conſi.74.lib.6.Iaſ.in l.ſi quis ex argen
tarijs in §.prętor ait col.fin.ſ.de eden.& in conſi.116.vol.
1.Dec.in conſ.473. Fuere complures alij magiſtratus qui
hic tacentur, quia ius nõ dicebant.de quibus latè per Fe-
neſte.& Pomp.letum tractatur & de proconſule præſide
prouinciæ & alijs ſimilibus hic non tractatur , quia non
dicebant ius in vrbe.Et hic de talibus tm̃ agitur,vt tex.no
ſter ſignificat apertè. Ex præmiſsis vr̃ poſſe concludi pro
ſentẽtia Decij in l.1.col.2.de offi.eius q Romæ eſſent tm̃
425 maiores magiſtratus non autem minores, † ſed hoc re-
probant ibi Mod.taur.in 17.char.col.4.apoſtillãdo text.
in verbo trãſferuntur per tex. noſtrum dum loquitur de
ædilibus, & dicta Fene.facientis trac.etiam de minoribus
ſpeciebus magiſtratuum. Et poſui etiam ego ſupra in 4.
not. alium magiſtratũ inter minores.ſ.quatuor viros qui
curam viarum agerent. Sed fortè intellexit. Deci.de infi-
mis magiſtratibus de quibus ibi per Doct. quia illi non
426 erãt Romæ. † Exemplificari autem poteſt vltimus gra-
dus infimorum magiſtratuum qui egregij nuncupantur
ſm Iaſ. Deci.& cõiter doct.in d.l.1.in defenſoribus ciui-
tatum & magiſtratibus municipalibus , qui & duumuiri
dicuntur.l.dies in §.ſi forte cum glo.ff.de dam.infect.& l.
vnica in prin.cum ibi not.ſ.ſi quis iudic.non obtempe.
Grauiter tñ errat Iaſ.& alij doct.ibi qui intelligunt magi
427 ſtratus municipales,† eſſe magiſtratus caſtrorum & vil-
larum, quaſi municipium nõ ſit ciuitas.error quidem in-
tollerabilis ſm Laur.val.& Alciatum, ac Taur.ibi col.38.
qũis poſtmodum in char.30.col.2. inaduertenter ſequan
tur declarationem Iaſ.quæ verè eſt contra tex.in l.1.& in
l.incola.ff.ad municip.declarat Gel.ca.13.lib.16.ſatiſque
apertè id nobis ſignificauit Imperator.ex ordine titulo-
rum.C.vbi tit.de mag.mu.præpoſuit tit.de offi.iur. Alex.
quæ ciuitas clariſsima eſt vt dr̃ ibi in l.1. Ex quo decebat
clarè cognoſcere magiſtratus municipales non fuiſſe vil-
larum magiſtratus, quia præpoſiti non fuiſſent magiſtra
tui ciuitatis clariſsimæ. Zaſ.ſuper hoc verſi.ſi.ſolum.dicit
duumuiros municipales fuiſſe in oppidis: quibus ius latij
428 erat,† cuius mentem(ni fallor)malè percepere Moder.
taur.loco præal.col.38.ſcribentes magiſtratus municipa-
les,dici poſſe in ciuitatibus q̃uis & in oppidis reperirent,
quibus ius latij erat vt Zaſ.hic dicit,ſicut & defenſores lo
corum reperiunt.l.fin.C.de iud.Non.n.capit Zaſ.oppida
pro locis diſcretis à ciuitatibus, ſed pro omnibus quibus
429 ius latij erat. † Illi aũt dicebantur ius latij antiquitus ha
bere, qui in legione Romana poterant militare , & in ea
magiſtratũ gerere,vt declarat Alcia.lib.2.diſpun.c.21.hic
ſic vult q illi dicerent magiſtratus municipales, qui cum
popul.Ro.munera facerent,non habita dr̃ia locorũ.hinc
Spart.in Adria.per latina inquit oppida dictator, & ædi-
lis,& duumuir fuit,ſed quũ poſtmodum municipes dicti
ſint ſuæ cuiuſq; ciuitatis ciues , teſtis iuriſcon.in l.1.ff.ad
munic.nonne male Zaſ.reſtringit munici.magi. ad habẽ
tes ius latij.Inuenio ẽt q Alcia.lib.3.diſpon.c.5.recedit à
430 communi ſcribentium ſnĩa,† ſub duumuiris magiſtra-
tus municipales intelligentium. & declarat ipſe q eſſent
duo in ordine decurionum, qui carcerum curã habebãt
qui publica locabant,qui reipu.negotia gerebant.Cęterũ
qui ius mulctandi nõ habebant. vnde malè ait argumen-
tanf doct.qui magiſtratibus municip. exiſtimabant non
licere mulctam indicere.& pro nouo intel.hoc tradit ad
princ.l.vnicæ , ibi non tñ duumuiris.ſ.ſi quis iud.nõ ob-
tem. Sed vt ẽt ibi diximus nihil eſt,quia licet verum ſit ad
duumuiratum eligi tm̃ decuriones municipij ſicuti ad
alios honores.l.honores.§.is qui non ſit.ff.de dec.not.gl.
l.ſi ad magiſtratũ.C.de decu.lib.10.tñ illi duumuiri dice-
banf magiſt.municip.vt ibi dixi poſt Iaſ.per text.l.1.iun-
cta rub. C.de mag.mu. & vr̃ text. ineuitabilis in.l.4. in §.
duas.ff.de dam.infec.vbi dr̃ , q prætor & præſes permiſe-
runt magiſtratibus municip.miſsionẽ in poſ.ex primo
decr.in cã dam.infecti. Cætera non,i.miſsio ex ſecundo
decreto ſibi reſeruarunt : ideo ſubijcit tex.q ſi fortè dare-
tur,&c.non caueri concedif poſſeſsio,ſ.vera & miſsio ex
ſecundo decreto non per duumuiros, ſed per ptorem vel
præſidem.Ecce tex.apertum ſub duũuiris mag.municip.
intelligentem.Primo.n.dicit ptorem & præſidem magi-
ſtratibus municip.duas tm̃ res permiſiſſe in cauſa damni
infec.actionem,ſ.& poſ.ex primo decreto.Cætera ſuę iu-
riſdictioni reſeruaſſe,ideò declarando poſteà ſubdit, q ſi
opus ſit ad ſm decretum pp contumaciam non cauen-
tis deuenire,adeundus eſt pretor.vel pręſes,qui iſtam ſuę
iuriſdictioni reſeruarunt,non duũuiri quibus hoc nõ eſt
permiſſum vt ſupra dixi, ex quo euidentiſsimè colligit q
quos municipales pdixerat magiſtratus variato vocabu-
lo duumuiros poſteà nuncup.probatur ẽt in l.in honora
rijs.§.1.ff.de act.q oblig.q̃uis ad oppo. Iane. Dec.illum
alleget.vult.n.q ex contractu magiſtratuum municipa-
lium detur actio in duũuiros præſentes,& ſic ex contra-
ctu duumuirorum,i.magiſtratuum municipa. quorum
officium eſt infimum , datur actio in duumuiros pſentes
qui ſunt municipales magiſ.vt ẽt ibi per glo. Et dicuntur
431 duumuir eo q duorũ ſuffragio creabantur, † populi,ſ.
& plebis ſm gl.in l.ſi.in verbo duumuiros.C.de iud.& Io.
de Plat.in d.l.ſi quis ad magiſtratum,qđ ridiculũ eſt.nam
& triumuiri dicerentur trium ſuffragio creati,ſic de qua-
tuor viris , de quinq; viris,de ſeptemuiris , decemuiris &
centũuiris. Dicas ergo dictos duumuiros eo quia duo tã-
tummodo ad illum magiſtratũ eligebãtur,& pariter de alijs
432 pdictis.Operępretium ẽt hic arbitramur declarare,† in
quo differant magiſt. municipales à defenſoribus ciuita-
tum,rem equidem non oĩbus notam, imo paucis ſi verũ
æſtimamus.pręlati Mod.loco pręalleg. cocludunt q magiſ.
municipa.eſſent de iure ſtorum.in ciuitatibus pſidentes,
vel alijs locis quibus eſſet ius latij. quorum & defenſorũ
ciuitatum par ſit poteſtas,ita vt defenſores ciuitatum ma
giſtr.municipales dici poſsint,licet non ſemper e contra,
qui munici.eſt magiſtr.poſsit dic. defenſor ciuitatis , ſed
dicetur loci defenſor.l.ſi.C.de iud. Quæ tñ reſolutio non
videtur mihi ſufficiens, quia ſi eſſent vnum & idem.ſi par

eſſet prædictorum poteſtas, cur diuerſis nominibus nun-
cuparentur & cur in C. poocrentur diuerſi tit. ac ſeparati
de deſen.ciui.& magi.munici.arg.l.ſi idem. C.de codicil.
Bene fateor ꝙ de iure ſtorum. deſen.ciuitatum eo nomi-
ne cogniti non erant, vt Imo.& quidam alij dicunt.ideò
de illis non eſt tit.in ff. Sed ex quo tpe.C.erant cogniti,&
ſimplicem habebant iuriſdictionem, vt tpe ſtorum.ma-
giſt.munici.l.ea quę.ff.ad munic.& in auct.de deſen.ciui.
per totum, vñ ꝙ magiſt.municipales ceſſarint in ciuitati-
bus, deſenſoribus ciuitatum implentibus eorum vices. Et
tñ cõtrarium vult Imperator, vt patet in tit.C.de magiſt.
muni.Niſi dicamus ꝙ ciuitatum defenſores inſtituti fue-
runt fauore popularium principaliter, & ex popu.non ex
decurionibus eligebantur. l.2. cum trib.ſeq. C. de deſen.
ciui.ideò dicit text.l.3.eiuſdẽ tit.vtili ratione factos fuiſſe
defenſores, vt innocens & quieta ruſticitas peculiaris pa-
trocinij, i.deſenſoris beneficio perfruatur, vt apud eum in
pecuniarijs cauſis litigandi habeant facultatem. Et ſic liti
gare poterat apud magiſt.munici.qui ex decurionibus eli
gebatur. l.1.C.de ma.mu.& l.vbi abſunt.ff. de tut.& cura.
datis ab his ſi tñ id potius apud deſen.facere volebat, id ei
permittebatur. Habebant ergo iſti deſenſo.ciui.& ma-
giſt.munici.iuriſdictioné in loco accumulatiue non pri-
uatiuè iuxta tex.l.primæ cum not.Bar. C.de offi.præfect.
vrbis. Ex quibus etiam colligitur. Iaſ.in d.l.1.de offic.eius
malè taxare poteſtatem magiſt.munic. à 20.ſolidis intra,
433 † vt probatur in l.ea quę in generalitate ſui.ff.ad munic.
Ex prædictis, vt arbitror eſt ſatis bene declarata materia
magiſtratuum in tribus gradibus, reſtat quartus qui in
ordine eſt tertius, ſ.clariſsimorum, qui titulus eſt honori
ficus multum ac generalis & adaptabilis ad oẽs gradus di
434 gnitatum, † ſm Dec.Aquen.& Mode.loco præall.Io.de
Plat.per illum tex.in l.vnica.C.de propo.laborum.lib.12.
Exemplificant Iaſ. Dec.& alij poſt glo.in pręſide prouin-
435 ciæ de cuius vocabuli vi & ſignificatu † plura ſcribit
Laur. Val.in elegan.c.367. Moder.taur.ibi melius tangen
tes arti.concludunt in 31.col.& ſeq.quia præſidis nomen
eſt generaliſsimum.l.s.cum gl.j.de offic.præſi. Præſidum
quoſdam eſſe illuſtres.vt in noſtro conſi.Ciſmontano vi-
demus, aliquos clariſsimos, vt regulariter. Alios verò ad
huc inferiores prout innuit text.in auct.de ma.prin.in §.
item hoc ipſum.ibi licet ſpeciales, viri vel clariſsimi, vel
præſides ſint: quos poſt Alciatum perfectiſsimos dici &
appellari arbitratur, vt latius per eoſ. In primis aduerte
quia nunquam mihi placuit cõis ſcribentium ſententia,
qui ponunt præſides prouinciaru, in gradu infra ſpecta-
biles magiſtratus, quũ in prouincia ſibi demãdata impe-
rium, & iuriſdictionem maximã habeant.l.4.lege:ex om-
nibus.& toto tit. .de offi.præſid. Ex magna verò iuriſdi-
ctione & adminiſtratione dignitas magna colligiẽ, & co-
436 gnoſcitur.1 Deci.conſi.161.col.fin.facit text.in auct.de
deſen.ciui.in §.nos.igitur ibi quanto quilibet præeſt me-
lioribus, tanto maior & honeſtior ipſe eſt. Eo maxime in
propoſito noſtro, quia Imperator in C.eos ꝑponit pręfe-
cto vigilum, quẽ ſpectabilem eſſe conſtat, vt viſum eſt ſu-
pra, ergo datur intelligi eos eſſe ſpectabiles aliàs viro ſpe-
ctabili non ꝑponerentur, ꝙ præponantur patet ex tit.C.
de offic.rec.prouin.i.præſidis, vt ibi in l.1. Immò rectorũ
munus latioribus finibus circunſcribitur, vt per Tranq.
in Aug.& Bud.in l.ſi in aliq̃ in §. cum pleniſsimam col.fi.
de offi.procon. & leg.vbi ẽt dicit præſides nõ alios eſſe q̃
quos, tum gubernatores, i.rectores dicimus, tum locũ te-
nentes, i.legatos regis, quos & vicarios regis dicimus, i.vi-
cereges. Non ẽt ſatisfacit reſolutio prædic.mode. ponen-
tium quoſdam ꝓſides poſt clariſsimos appellandos ſub
vocabulo perfectiſsimatus, quum id iure non probetur.
437 † Et lex illa, vnica de perfectiſsi.digni. aliter intelligitur
q̃ in pręſidibus, vt ibi per Doct.id ꝙ ex tex.licet etiam in-
ſpicere. Immò auſim dicere eſſe ignotum apud nos quæ
eſſet illa perfe.dignitas, quę vt ibi dicit ſolebat impetrari.
Ad præall.text.§.item hoc ipſum, ibi clariſsimi, vel præſi-
des reip. Aquen vnomõ in d.l.1.col.3. ꝙ clariſsimi dicun-
tur ẽt illuſtres, & qui ſuper eos ſunt, ideò non malè ibi po
nitur diſiunctiua inter clariſsimos & præſides, ſed obſtat
quia immediate ante clariſsimos de ſpectabilibus fit mẽ-
tio qui ꝑponuntur ibi in ordine literæ, dum dr licet ſpec.
viri vel clariſsimi, vel præſides ſint, ex quo ſignificatur cla
riſsimos ibi non capi pro illuſtribus, quibus non præpo-
ſuiſſet ſpectabiles. poteſt aliter reſpõ. ꝙ dictio vel ſtat pro
veluti, vt in l.pen.ff.de fideiuſ. & tradit Albe.in dictiona-
rio. Et erit ſenſus ꝙ rectoribus prouinciarũ conſtitui nõ
poſſunt loci ſeruatores, licet ſint ſpectabiles, vel clariſsi-
mi, veluti præſides. Et ſic probabis præſidum aliquos eſſe
ſpect.aliquos clariſsimos. Conſiderabam aliàs dici poſſe
438 aliquos ꝓſides eſſe illuſtres † quoſdam ſpectabiles, alios
clariſsimos, illuſtres vt hi.qui mittebanẽ ad regendas pro-
uincias metropolitanas, vt per gl.& Io.de Plat.in rubr.C.
de com.qui prouin.regunt libr.12. Et præſes prouinciæ
Ciſmontanæ, & conſi. Taur.reſidentis. Nunc arbitror ꝙ
ratione ꝓſidatus nullus ſit illuſtris, nam ille qui mittebat,
ad regendam prouinciam ponticã, vel Aegiptij, quę præe-
minentiam ad alias habebant.l.2.in ſi.cum gl.C.de cõmi.
rei mili.lib.12. erat tñ ſpectabilis, vt ibi.& probatur etiã
in gl.rub.& l.vnica.j.de offic.præfe.Aug.ergo alij qui mi-
nores erant ſeu ſunt illuſtres dici nequeunt & l.prouin-
cialium alleg.per glo.rubr. de comi.qui prouin.reg.loqui
tur in magiſtro militum, vt ibi p Doct.nimirũ ſi illuſtris
dr, vt ſupra viſum eſt. Probatur etiam ex æquiparatione
regij gubernatoris Mediolani ad proconſulẽ, vt per Mo-
der.in d.l.1.col.26. poſt Bud.& Pyrrhum de magiſtr.qui
proconſul.eſt tantum ſpectabilis ergo. Item pręſes cõſilij
Taur.reſidentis eſt illuſtris, non reſpectu ꝓſidatus, ſed re-
ſpectu ſenatoriæ dignitatis, vt in ſimili de duce tradit Im
perator in l.ſi qñ. C.de appel. Idem dico de præſide patri-
moniali.eſt.n.illuſtris ratione ſenatorię dignitatis.non ra
tione præſidatus, ratione ꝓſidatus æquiparatur procura-
tori Cæſaris quis etiam fiſci negotia procuret, qui procu
rator Cæſaris eſt clariſsimus tñ, vt p Iaſ.in d.l.1.& ipſos
Mod.col.33.quicquid dixerit in 5.col. Et nunc intelliges
tit.ff.& C.de offi.præſi.loquuntur.n. de tranſmiſsis ad re-
gendas prouincias non de prǣſidentibus conſilio Princi-
pis, prout in noſtro pręſide contingit. Ex quibus conclu-
439 do nullos præſides eſſe illuſtres rõne iſtius officij, † & ni
ſi aliæ qualitates cõcurrant, vt ſenatoria, vel alia. Spectabi
440 les, † multi ſunt in l.eos. C.de modo mul.& in §.ſimili
modo in auc.de appel.& intra quæ tempo. Et regulariter
id eſſe arbitror p .a quæ diximus arguendo ab ordine ti-
441 tulorũ. Clariſsimos, † & in 3.gradu magiſtratuũ connu
merandos putamus.ꝓſides multos ad regẽdas paruas pro-
uincias, quas Bud.loco præal.ꝓuinciolas appellat, prout
eſſet illa ꝓuincia Ciſmotana cuius præſes circunſcripta
oĩ alia dignitate inter clariſsimos poſſet annumerari, &
de talibus ꝓſidibus intelligi põt tex.in d.§. itẽ hoc ipſum.
Iſtis præſidibus æquipararem gubernatores ciuitatum
442 noſtri temporis,1 à quibus eſt prouocatio, vt facit Pyr-
rhus de magiſt. Moder.loco præalleg.col.26. in fi.& col.
32. Et Io.de Plat.in l.fin.C.de decur.lib.10. Et pariter po-
443 teſtates ciuitatum noſtri temporis, † vt facit Iaſ. in d.l.
col.4.intelligendo vt per dictos Moder.ibi in quinto gra
du magiſt.col.fi.& Seuer.in repe.l.diem functo in prima
444 quæſtione infra de offi.aſſeſſo. Ex quibus vides, † guber-
natores ciuitatum Vercellarum, & Montis Regalis præ-
ſidibus quos Taurini videmus æquiparari non poſſe, im-
mo eſſe longe inferiores. & ideò quilibet præſidum exi-
ſtens Vercellis puta gubernatorem, pręcedit, quinimmo
collateralium quilibet, propter ſenatoriam dignitatem
deberet illum præcedere, licet de conſuetudine nõ ſeruetẽ
forte quia in territorio ſuo arg.illius no.glo. in l.apud in
445 verbo poteſt.ff.de manumiſ.quã exornare poſſem, ex
dictis Aretin.in cap.ſi qui teſtium col.1.de teſti. Corn.in
conſil.193.col.fin.in ſecundo vol. Barto.in cap. accedens
col.3.vt lite non conteſt.& Felyn.in c.cum inferior col.1.

1. Tho.Hiero.Cagno.

de maior. & obed.& etiam quia ipſi ſunt conſiliarij,& de
collateralibus principis, ideò &c.immò quoq; vidi guber-
natorem præſidem præcedere, eo quod vltra prædictas qua-
litates illa ret ſe eſſe de ſanguine,& domo regali ſeu prin-
cipis.Poſtremò not.eſt generaliter circa omnia prædicta
& tit.dignitatum.quòd non videtur bona conſequentia,
446 † talis illuſtris aut clariſsimus appellatur, ergo talis eſt
per tex.not.in clem.ſi ſummus pontifex in fi.de ſen.excó.
vbi quis pontifex alicui ſcribendo illum ſub tit. alicuius
dignitatis nuncupet. non tñ cenſetur cóſtitutus in digni-
tate illa,cuius contrarium videnť velle Doct.inducentes,
ad intelligentiam dignitatum & pcedentiæ iura vtentia
prędictis denominationibus,aliqui Moder.reſpon.illum
text. loqui in denominatione quæ fit per literas miſsiuas,
quarum ſupraſcriptione, nihil vt dici ſolet, mendoſius,
447 † conſerunt dicta Mod.in d.l.1.col.38.Secus qñ per mo
dum.l.condendæ quis talis appellatur, ceſſat.n.tunc om-
nis adulandi ſuſpitio.quæ ſol.confunditur per text.d.cle.
ibi cóſtitutione vel literis, aliam ſoln.voluit Dec.in d.l.1.
col.4.quod illa tñ procedat in eccleſiaſticis propter intruſio
nes,quæ fiunt in beneficialibus. Ego aliter reſp.quod loqui-
448 tur ille tex.in dignitate enunciatiuè prolata, † vt quum
ſummus pontifex ſcribit alicui tanquam pręposito talis eccle
ſiæ.vel epiſcopo, non conſtituuntur propterea in dignita
te præpoſituræ aût epiſcopatus, quia pontificis intentio
non eſt quicquam noui iuris tribuere,ita propriè intelli-
gitur ille text.verum qñ præpoſitus,alicui officio Illuſtris
Spec.aut clariſsimus nuncupatur,vt in propoſito noſtro,
quin talis tunc appellatio probet adeſſe tit. & gradum di-
gnitatis aſcriptæ nemo vt puto auderet dicere.aliàs argue
retur legiſlator de ignorantia aut indebita tit.inſcriptio-
ne,quod abſonum eſt.:Et ad illum text.in d.clem.ſi ſum-
mus pontifex.`Vide quæ ſcribit Are.conſi.29.in 2.dubio.
Alex.conſi.126.col.1. in quinto vol. Fely.in cap.nonnulli
col.19.ad fi.de reſcrip. Et Cur.poſt trac.feu.in conſi.3.

Ex. §. iuris ciuilis ſcientiam. l ij. ff de orig. iur.

De profeſſoribus & fundatoribus legalis ſcientiæ per totum.
Virtutis præmium eſt honor. nu 449.
De præeminentia legalis ſcientiæ. 452.
De via appia nu. 463.

Sequitur. §. iur. Ciuilis.

De fundatoribus & ſciétię ciuilis illuminatoribus hic
tractatus agit.& commendandus eſt ſummopere Pomp.
qui quod difficillimum fuit, ſic iuriſconſultorũ origines,ſe
ctaſq; ſubtexuit,vt ex eo clarorum virorũ propagines co
449 gnoſcere poſsimus,per hoc.n.ſatisfit debito, † quoniã
virtutis præmiũ eſt honor,& bonis attribuitur,teſte Phi-
loſopho Ethic.4. Euitaturque inuidiæ zelus in celando
proximorum merita conſiſtens,proponiturq; multis quod
imitari valeant exemplum,vt per Car.Alex. in c.fuerunt.
7.diſt.Et qui virtutis ſplẽdore viguerunt, non ſunt velut
450 incogniti prætereũdi † dicit tex.in l.vnica.C.de queſto.
lib.12. per quam.l.Andr. de Barullo & Ioan. de Plat.ibi.
excuſant cóſuetudinem Apulorum qui cum vident eorũ
dominos clamãt viua viua.Et colligas primũ ex iſto text.
dicente plurimos & maximos viros iuris ciuilis ſcientiam
451 fuiſſe profeſſos,†,legalem diſciplinã ſcientiam eſſe,quic
quid artium,& medicinę profeſſores obloquãtur.de quo
per Barba.in c.clerici de iud.nos contra præfatos Ariſto.
eorum vltra mundani Dei verba aperte citare ſolemũs
Ethi.1.circa fi.Ciuilem inquit ſcientiã circa virtutem plu
rimum laborare, vult.n.ciues bonos efficere, legibusque
obtéperãtes.honorabiliorq; ac pſtantior eſt ciuilis (ait)
452 ſcientia quam medicina. Huius ſcientiæ cognitio † ſummo
ſemper honore habita eſt teſte Cic.de officijs, & quia ni-
hil vnquam boni optabilius,nihil præſtantius,mortalium ge-
neri Dei munere,vel fuit datum, vel dari potuit, proinde
à legibus diſcedi indigniſsimũ in oratione pro Cluentio
putat Cicero quod hoc vinculũ ſit ciuitatis, hoc fundamen-
tum libertatis,hic fons æquitatis mens & animus & con-
ſilium & ſñia ciuitatis poſita ſit in legibus.Et in oratione
pro Cecinna nihil inquit in ciuitate tam diligẽter retinẽ-
dum eſt, quam ius ciuile, quo ſublato nihil vnquam explora-
tum eſſe poteſt,quid ſuũ quid alienum ſit,hinc in primo
de oratore apud Cicer.fatetur Antonius ſemper clariſsi-
mos in repub.ciues huic ſcientiæ præfuiſſe. ſed & Craſſus
eod.lib.tantam illuſtribus viris diligentiam fuiſſe in iure
conſtituendo,quantã in opibus imperij cooptandis. Vn-
de nõ immeritò Plato ciuilem ſcientiam regiam diſcipli-
nam in libro de regno, nominat.quod ad reges & principes
ea pertineat. Et certe ciuilis virtus hoc in primis & agit &
appetit,vt optima ciuitas conſtituatur,teſtis Zaſ.poſt Al-
cinoum Cicer.quoq; in libro ad Trebatium iuriſconſul.
ius inquit ciuile eſt, æquitas conſtituta his qui eiuſdẽ Ci-
uitatis ſunt, ad res ſuas obtinendas, eius aût æquitatis vti
lis eſt cognitio,vtilis ergo dicit Cic.iuris ciuilis ſcientia.à
Cic.proceſsiſſe prædicta not.eſt,quia vt aliqñ dixit Zaſius
453 expolitus iuris ciuilis ſcientiam.† Cic.licet pro cómodo
forte ſuo aliqñ commẽdare videatur, premere tñ vel cer
tè ſicubi poterat ſubmordere cóſueuit, vt dicemus infra
in verſic.fuit eodem tpe Treb.non iniuria igitur ſcientia
legalis ab Ariſt.dicta eſt architectonica, vt dixi in §.itaq;
in proœ.florum.Cæterum hoc ſolummodo cómonuiſſe
velim, nullam tantam vel eſſe vel inueniri commendatio
nem,qua nõ amplior ſit legalis ſapientiæ dignitas. De le-
gali eminentia ſi ſumma dixeris, minora tñ ſunt his quæ
454 dicenda relinquuntur, † omnis diſciplina omnis ſciẽtia
humana quæcunq; immẽſa, quæcunq; vel altiſsima laude
tollatur, ſit ſane conſcriptum omnium primarũ partium, ſi
cum legalibus diſciplinis in contentioné veniat,iam ſub-
miſsi iam ſecundarum eſſe incipiet. Nõ ab re igitur ſub-
iungit tex. noſter quod plurimi & maximi viri hanc ſcientiã
profeſsi ſunt. Quique maximæ apud pop.Rom.fuere di-
gnitatis.hinc Cic.de perfecto orat.ius ciuile docere ſem-
per pulchrum fuit, hominumq; clariſsimorum diſcipli-
nis floruerunt domus. Hinc Imperator qui alios ſubditos
vocat, Voluſium iuriſconſultũ amicum ſuum dicit in l.
diui fratres.ff.de iure patro. Et Vlpianum parentem ſuũ
in l.ex diui.C.locati,nec immeritò, per ſapientes.n.& ſcien
tificos mundus illuminatur, auct.habita.C.ne fil.pro pa-
tre. per contrarium ignorantia eſt tenebra mundi, teſtis
Bal.ibi in 4.not. Secundò not.neminem tradi qui publi-
ce hanc ſcientiam ante Tyb.Coruncanum fuerit profeſ-
455 ſus, Zaſi. Titum legit,† is inquit tuſculano municipio
oriundus, vt docet Cic.in oratione pro Planco.primus à
plebe pontifex maxi.creatus eſt.teſti Liu.lib.18.& Cic.in
tertio de oratore vbi eum peritiſsimum iuris ciuilis,ac ſa
pientiſsimum appellat, ego Tyb.Cor.lego vt eſt in anti-
quis codicibus,& apud Pomp. Letum in c.de iur. peritis,
& Plin.c.6.lib.34. vbi atteſtatur eum liberius locutum ad
Tucam illiricorum reginam cui legatus fuerat, interfe-
ctumq; dum domũ rediret, ob quod vt narrat Polibius lib.
3. fuit Regina à Romanis grauiter mulctata ac fere toto
regno ſpoliata. Poſitaque huic in legatione mortuo fuit
ſtatua in roſtris quæ vſq; ad memoriã Cic.manſit, vt ipſe
in 9.Philip.ſcribit. Seneca in epiſtolis ſcribit eos qui vetu
456 ſta ex alieno ſeculo verba loquerentur, † ad Appios &
Coruncanos redire.Quis autem primus lib.publice legen
dos præbuerit tradit Gell.c.vlt.lib.6. Tertio no.ibi cęteri
autem,quod ante Tyb.Cor.alij iuriſconſulti ius ciuile in la-
457 tenti retinebant,† potiusq; conſultationibus quã ſcien
tiæ inuulgandæ ſtudebant, quamq; diſcere volentibus ſe
præberent,ſic Cic.de oratore veteres illos ſcribit qui huic
ſcientiæ præfuiſſent obtinendæ atque augendæ potentiæ
ſuæ cauſa promulgare artem ſuam noluiſſe.Hinc Liui.ad
fin.noni libri Gn. inquit Fla.ſcriba humili fortuna ortus
cæterum callidus vir & facundus, ius ciuile repoſitum in
penetralibus pontificum euulgauit, faſtosq; circa forum
in albo propoſuit,vt ſciretur,an & quãdo lege agi poſſet.

Vt tamen inquit hic Zaſi. poterat illos veteres ſua ratio de-
fendere. Veruntamen eũ qui ſe facilem præbet diſcere vo-
lentibus omni hnnore venerandum putat, quum teſte Ber-
nardo, non minus ſit ſcientiam docere quàm alimenta vitę
458 ſubminiſtrare, † facit illud Danielis. 12. cap. qui multos in-
ſtruunt ad iuſtitiam ſicut ſtellæ fulgebunt in regno Dei. Et
quemadmodum ius ciuile ante Tyb. Cor. in latenti erat, vt
hic tex. dicit. ita pręter legem quàm Moyſi in monte Deus
dedit. Et quam illi quinq; libris contentã ſcriptam reliquit.
Reuelatam quoq; ab ipſo Deo eidem Moyſi fuiſſe, veram
legis expoſitionem. cum miſteriorum & omnium ſecre-
torum quæ ſub cortice, & rudi verborum facie cõtinentur
manifeſtatione quàm plures ex ſapientibus Hebræorũ tra-
dunt. Sicque Moyſen duplicem in monte accepiſſe legem
literalem & ſpiritalem. illam ſcripſiſſe & ex præcepto Dei
populo communicaſſe. De hac vero à Deo mandatum ſibi
ne eam ſcriberet ſed ſapientibus qui erant. 70. communica
ret, quos idem Moyſes ex Dei præcepto ad cuſtodiendam
legem elegerat. Eiſq; itidem præciperet ne eam ſcriberent
ſed ſucceſſoribus ſuis viua voce reuelarent. tum & illi alijs,
& ſic ordine perpetuo. Ex quo modo tradendi ſcientiã ip-
ſam per ſucceſsiuã, ſcilicet receptionem vnius ab altero di-
cta eſt ipſa ſcientia. ſciẽtia gabale quod idem eſt quod ſcien
tia receptionis, quia apud Hębreos. Idem ſignificat Gaba-
la quod apud nos receptio, poſteà tamen ex cauſa miſteria
ipſa literis mãdata fuere in. 70. libris qui libri dicti ſunt libri
Gabale. quos Hebræi latinis communicare noluerũt. quia
ex illis ſuis telis confoderentur. multa enim mirabilia & no
ſtræ fidei cõſona ibi inueniuntur, prout de his latius ſcripſit
Ioan. Picus Mirandulanus in. 6. quęſtio. ſuę apologię. Quar
tò not. ibi fuit autem quòd P. Papirius fuit in primis peritus
iuris, nec vt Accur. intelligas poſt Cor. ſed in primis, i. præ-
cipuè vel inter primos iuriſperitos. Et lõgè ante Tyb. Cor.
459 fuit hic Papir. † qui leges regias in vnum contulit, vt aper-
tè dicitur in ſequenti verſicu. ibi poſt Tyb. Cor. Nec refra-
gatur litera ſuperior. nam Tyb. Cor. bene fuit primus, qui
publicè profiteri cæpit, at hic Papir. fuit in primis, vt hic di-
citur iuriſperitus, i. inter primos iuriſconſultos. Quintò not.
quòd ab hoc, i. poſt illum Papi. floruit App. Clau. regilianus,
ſcilicet cuius maximum in. 12. tab. ſcribendis cõſilium fuit,
460 † vt etiam Pomp. Letus ſcribit quo in legibus cõſtituendis
nemo fuit præclarior aſſerendis nemo deterior. quanquam
qui initia virtutum præbuit, etiam morum magiſteria exhi
bere teſte Cipria. phas fuiſſet. Hic decemuir ſumma inter
collegas auctoritate, propter ſtuprum in virginiam tentatũ
in carcere perijt, vt ſupra plenè tactum fuit. Non intelligas
etiam fuiſſe hunc Regilianũ immediatè poſt Papir. magno
enim interuallo poſt eũ fuit. Sextò not. ibi poſt hunc quod
poſt Ap. Claud. decemuirũ alius eiuſdem generis App. ma-
461 ximæ ſcientiæ fuit, † qui vt refert hic Pompo. multa egit.
Hunc text. quaſi vbique deprauatum prædicat Zaſi. inſcitia
librariorum, qui vt ſunt pleriq; indocti, ita ceci iudicio auſu
temerario, aduentitia veris immiſcent, ſincera fœdant, ordi
nata peruertũt. quia hic App. dicit nõ fuit Centinianus ap-
pellatus. ſed poſterior Appius qui & literam R. introduxiſ-
ſe & de iure ciuili ſcripſiſſe traditur, propterea hunc text. ſic
reſtituendum putat. Poſt hunc App. Clau. eiuſdem generis
maximam ſcientiam habuit. Appiam viam ſtrauit. Claudiã
aquam induxit. Et de Pyrrho in vrbem nõ recipiendo ſen-
tentiam tulit, hũc etiam actiones ſcripſiſſe traditum eſt. in-
de Appius Clau. hic Centinianus appellatus eſt. qui videtur
ab hoc proceſsiſſe, primus de vſurpationibus ſcripſit. Et R.
literam inuenit, vt pro valeſijs Valerij eſſent. Et pro fuſijs
furij. Motus vt reor Zaſi. fuit quoniam in primis App. clã.
cecum de quo hic ſermo eſt Centinianũ in loco auctentico
appellari non inuenit, ob id illa verba hic Centinianus ap-
pellatus non poſſe hic rectè legi credidit. ſed tranſportanda.
poſteriorią; Appio ad ſcribenda putauit, qui R. literam in-
uenit hunc Cic. tertio offic. Centimalum nominat qui tem
pore Cenſorij fuit, longo interuallo poſt Ap. cecum non. n.
App. ille cecus, vt litera corrupta innuit, ſed poſterior App.
R. pro S. introduxit teſtimonium citat Rapha. volat. dicen-
tis ita in. ff. ſcribi cui veriſimiliter putat veriorem contigiſ-
ſe text. hunc. etiam auctore eodem volat. dicit primum de
vſurp. ſcripſiſſe nõ Ap. cecum. ideò vt ſupra aptanda eſt li-
tera, & vbi in ſequentibus text. habet idem App. legit inde
nec aliàs ſenſus idoneus eliceretur. nam quid refert verbum
idem, an App. cecum, & tunc verba ſequentia qui videtur,
ab hoc proceſsiſſe non quadrant, à quo enim procedere vi-
detur an à ſeipſo. quod ridiculum eſt. an dices ab Ap. decemui-
ro, at illud latinæ rei elegantia nõ patitur. Item quum ſupra
dixerat App. cecum eiuſdem generis fuiſſe cum Appio de-
cemuiro, quomodo hic ſub ambiguo repeteret, quod ſupra
certum poſuit, legit ergo inde, vt ſit ſenſus. ab Appio cecũ
Appium centimalũ proceſsiſſe qui R. literam inuenit. Sed
huiuſmodi reſtitutio, (& ſi non negem text. obſcuritate of-
fuſcatum) neceſſaria non eſt, nec mihi placet quum penitus
inuertat literas & nouum effingat tex. idq; ſolius volat. au-
ctoritate & teſtimonio pene efficiatur. cui ego nõ tantum
tribuerim, vt alios omnes quos vidi etiã vetuſtiſsimos codi
dices mendoſos dicam. Præterea fidelis antiquitatis relator
Pompo. Letus vir non minoris quàm volat. auctoritatis in
c. de iuriſperitis concordãt cũ tex. noſtro, poſt hunc ait eiuſ-
dem familię Appius Claud. Centinianus qui viam Appiam
ſtrauit & aquam Clau. induxit & de Pyrrho in vrbem non
recipiendo ſententiam tulit. actiones ſcripſit & primum de
vſurpationibus qui liber non extat, idem R. literam inuenit
vnde valeſij & fuſij Valerij & furij dicti ſunt. Lego igitur li
teram, vt iacet addita duntaxat coniunctione, & ante ver-
bum illud primum de vſurp. & ſic totus ſermo iuriſconſulti
erit de App. ceco non de tertio vt ſenſere præfati, & relati-
uum idem refert App. cęcum de quo proximè dixerat. nec
refragantur ſequentia illa verba qui videtur, ab hoc proceſ-
ſiſſe quę intelliguntur ab hoc App. Clau. decemuiro de quo
proximè fit mentio elegantia latini ſermonis, quod ego vi-
deam nõ repugnante. Nec me moueat quod ſub ambiguo re-
peteret, quod vt certum prius aſſeruerat. Appium videlicet
cecum fuiſſe eiuſdem generis cum App. decemuiro, non. n.
ſequitur fuit eiuſdẽ generis & familię, ergo ab eo proceſsit.
potuit. n. ab alio de familia illa proceſsiſſe, quũ ampla & ge-
462 neroſa fuerit ſemper Romę Claudiorũ familia, † teſtis Sue.
in Tyb. Cæſare in capite de gente Claudiorũ & Gel. c. 21.
lib. 17. Plus ergo dicitur hic quàm ſupra. videlicet quod iſte
App. cecus videtur proceſsiſſe ab illo decemuiro. Hinc pul-
chrè eleganterq; apud Liu. in. 9. ab vrbe condi. contra hunc
App. cęcum P. Sempronius inuehitur. Hic eſt inquit Qui-
rites illius Appij progenies, qui decemuir in annũ creatus,
altero anno ſeipſe creauit, tertiò nec ab ſe nec ab vllo crea-
tus. priuatus faſces & imperiũ obtinuit. nec ante continuan
do abſiſtit magiſtratu, quàm obruerent eũ malè parta. ma-
lè geſta. malè retenta imperia, hæc eſt eadem familia Qui-
rites. cuius vi atque iniurijs expulſi extorres patria, ſacrum
montem cæpiſtis. Et conſonat quod ſit iſte App. cecus qui
de actionibus, & de vſurpationibus ſcripſit, quum iuriſcon-
463 ſultus hic in prin. dicat eũ fuiſſe magnæ ſcientiæ, † Appiam
ergo viam ſtrauit. Iul. frontinus à porta capena vſq; ad vr-
bem capuam muniendam curaſſe, auctor eſt Strabo libr. 5.
vſq; Brunduſium ſtrauiſſe ſcribit. Et Plin. de viris illuſtribus
cap. 34. viam vſque Brunduſium lapidibus ſtrauit. vnde illa
appia dicta eſt quod parum refert, propter modicam loco-
rum diſtantiam. Et claudiam aquam dicit tex. induxit An-
464 nienem fluuium ſignificat. † Appius enim prædictus quũ
eſſet cenſor eam aquã induxit in vrbem, & propterea cen-
ſuram ſibi contra. l. æmiliam in quinquennium prorogauit,
vt eum aquæ ductũ, & viam appiam perficeret auctor Iul.
front. Et Plin. præallega. ac Liu. lib. 9. Cenſura inquit clara
eo anno Appij clau. & Gn. Flaucij memorię, tamen felicio
ris, ad poſteriores nomen Appij, quòd & viam muniuit &
aquam in vrbem duxit. De Pyrrho in vrbem nõ recipien-
do ſententiam, vt hic dicitur tulit Plin. loco præall. & quum
465 de pace, Pyrrhi ageretur. † Et gratia potentum per lega-
tum Cineam pretio quęreretur ſenex, & cecus lectica in ſe-

natum latus turpiſsimas conditiones, magnifica oratione
diſcuſsit, quæ apud Plutar. in vita Pyrrhi epirotarum re-
gis legitur. Optabat & ſurdus quoq; eſſe nedum Cæcus ne
466 id flagitij audiret, † quod de recipiendo in vrbem Pyrrho
parabatur. Inuenit iſte Ap. cecus R. literam, vt profuſijs &
valeſijs furij & valerij eſſent. inueniſſe tamen intelligas, vt
hic per Accur. quamuis Quin, qui de hac litera tractauit nó
ſentiat cum Pomp. & Plin. c. 56. lib. 7. teſtetur hanc literam
R. cum alijs multis numero quindecim in græciam attuliſſe
è phenice Cadmum Centimalum. ergo de quo per Valer.
de iudicijs priuatis & Cic. offi. tertio alius eſt à noſtro Clau.
467 & longe poſterior, † quum fuerit temporibus M. Portij Ca
tonis Cenſorij. Immo Cic. Titum. non Claud. Centima-
468 lum appellat. † qui ab auguribus iuſſus altitudinem domus
ſuæ quam in Celio habebat ſubmittere, quia eis ex arce au-
gurium capientibus, officiebat vendidit eam Calphurnio,
nec indicauit quòd ab collegio augurum imperatum erat à
à quibus Calphurnius demoliri domũ coactus. M. Portium
Catonem arbitrum cum Claudio adduxit, vt formulam da
ret quicquid ſibi dari oporteret ex bona fide. Cato vt fuit,
edoctus, de induſtria Claudium edictũ ſacerdotũ ſuppreſ-
ſiſſe illum cótinuò Calphurnio damnauit, ſumma quidem
cum æquitate, quia bonefidei venditorem, nec commodo-
rum ſpem augere, nec incommodorũ cognitionem obſcu-
469 rare oportet. † Vltimò Alber. colligit ex hoc text. argum.
quod ex quo in vna parentela ſunt ſapientes ſucceſſores eo-
rum aſsimilantur eis, ad quod eſt text. not. in l. ſecunda in. §.
quæ omnia. C. de vet. iur. enuclean. hinc Cic. officio primo,
quorum inquit parentes aut maiores aliqua gloria pręſtite-
runt, eorum plerique in hoc genere laudis ſtudent excelle-
re, vt Q. Mutius Pub. filius in iure ciuili faciunt quæ in fin.
commenti iſtius l. dicentur.

Ex verſic. fuit poſt eos.

De multis iuriſconſultis per totum.
Quis primum ſe philoſophum nuncupauerit. nu. 471.
Iuriſconſultus in loco medio & cõmodo debet reſidere. 474.
De legatis Roma ad Carthaginenſes, ibidem.
Teſſera quod ſignum eſſet. 481.
Magna felicitas ſi à parente claro filius non degeneret. 484.
De familia Aeliorum. 488.
De familia Catonum. 489. cum ſequen.

Sequitur interpretatio in verſic. fuit poſt eos.

470 Nota poſt prędictos prudentes fuiſſe † Semproniũ quem
popu. Roma. Sophon appellauit, ſic etiam apud Pompo. le-
tum in. c. de iuriſperitis legitur. aliqui habent catum, i. cau-
tum & ſapientem, plerique catum. alij ſophon, id eſt ſapien
tem, ſic legi apud Liu. lib. quarto, de bello Macedon. & Va-
leriom de ſeueritate. Budeus tamen & Zaſi. ſophon legen-
dum putant, in idem tamen recidit. Et vt Laertius lib. 1. ait
qui nunc philoſophi nuncupantur antea ſophi, id eſt ſapien
tes appellabantur. primum verò Pythagoras ſe philoſophũ
471 appellauit, † nullum hominum ſed ſolũ Deum eſſe ſapien-
tem credidit. Hinc Pli. in epiſtolis actores cauſarum inquit,
ſportularũ mercede laudatores ſibi redimebant qui oranti-
bus ſucclamarent ſophos, id eſt ſcitus, vel ſcite ex quo iudi-
ce Budeo ſophoclei dicti ſunt græco vocabulo illi, & latinè
Laudiceni, hoc eſt cena pacta laudari ſeſe iubentes, hinc il-
lud Martialis grande ſophos, id eſt magna voce acclamatũ.
Ante hunc Sempronium nemo, vt ſubijcit tex. hoc nomi-
ne cognominatus eſt, gręco nomine ſophon intellige ne ſit
contra quod infra, dicit de Pub. Attilio qui primus à popu.
Roma. dicitur ſapiens appellatus, latino ſcilicet nomine ſe-
cundum Accurſi. & ſic clara eſt huiuſce cõtrarietatis diſſo-
lutio, quamuis Zaſi. in loco illo nodum ſibi inexplicabilem
videri aſſerat. niſi dicamus Sempronium ab eminentia va-
riarum diſciplinarum ſophon eo fine appellatũ quo ſeptem
ſapientes ſophi dicebãtur, Attilium autem ſapientiæ ciuilis
titulum inter alias doctrinas pręcipuè meruiſſe. Et hanc in-
uenio fuiſſe Ciceronis ſententiam in libro de amicitia dum
ait Attilius appellabatur ſapiens, quia prudens eſſe in iure ci
uili putabatur & pariter M. Cato. ſed alio quodammodo,
472 † id eſt quia multarum rerum vſum habebat, ideò Liui. li-
bro. 3e. ſcribit quoſdam Romanorum ſcientia iuris, Cato-
nem verò verſatili ingenio ad ſumma prouectum, vt tamẽ
dictum eſt ſolutio Accur. ad tex. noſtrum ſatis iuſtè proce-
dit, & quadrat. Secundò not. fuiſſe deinde Caium Scipio-
nem naſicam qui optimus à ſenatu iudicatus eſt. Zaſi. Pub.
473 legendum ait, † quum teſte Liui. Plin. & alijs prænomine
pub. nominatus eſt, ſed Letus Pomp. ſub prænomine. C. le-
git, filius fuit Gn. Scipionis qui in Hiſpania tempore ſecun-
di belli punici cecidit teſte Liu. in ſecundo, de ſecundo bel-
lo punico, vbi latè hanc amplectitur hiſtoriam, cur ſenatus
illum optimum iudicauerit. Et vt de viris illuſtribus Pli. ſcri
bit eloquentia fuit primus, iuris ſcientia conſultiſsimus, in-
genio ſapientiſsimus. vnde vulgo corculum dictus. Infor-
tunij tamen expers non fuit, in ſumma. in patria ei mori nó
licuit. ca. 34. libro ſeptimo, & Vale. lib. 8. vbi refert eum ſub
ſpem legationis, apud Pergamum exulaſſe. Huic Naſicæ, vt
dicit Póp. data fuit publicè domus in ſacra via quo facilius
474 conſuli poſſet, † ingens olim erat honor ſi cui publicè do-
mus daretur, quem tamen honoré paucisſimi ſunt aſſecuti,
Valerio domus publicè ædificata fuiſſe traditur. Sic & Ci-
ceroni & Claudio necdum imperatori domus amiſſę pu
blicis impenſis ſunt reſtitutę. auctores ſecundum Zaſ. Suet.
475 & Aſconius. Colligit Bal. hic † arg. pro doctoribus quibus
à communi datur domus, de quo pulchra quædam ſcribit
Barb. in procе. cle. in ſecunda lectura nu. 48. Tu dicas eſſe
476 hic aliud arg. pro doc. † vt non in remotis ſed in loco cele-
bri habitet, quo facilius cóſuli poſsit. hinc Cicero in primo
de ora. eſt ſine dubio inquit domus iuriſconſulti totius ora-
culum ciuitatis, teſtis eſt huiuſce. Q. Mutij ianua & veſtibu
lum quod in eius infirmiſsima valitudine, affectaq; iam ęta
te maxima quotidie frequentia ciuium, ac ſummorum ho-
477 minum ſplendore celebratur. † gloriatur idem Cic. in qua-
478 dam oratione omnibus patuiſſe domũ ſuam, † qui tamen
ingenio valent, etiam ſi in remotiſsimis degant quæruntur,
vnde eſt, in prouerbio vendibili vino non opus eſt hedera.
Per hanc ſacrã viam de qua hic ſermo eſt augures in arcem
profecti inaugurabant ſacra Romanorũ, in capitolium per
eam vehebantur, ſed & triumphales in capitolium hac ve-
cti. ideò ſacra dicta ſecundum Varronem, Feſtus ideò ſa-
cram dici autumat, quòd in ea fœdus initium ſit inter Ro-
mulum & Tacitũ Sabinorum regem. Et quia de ſcipioni-
bus eſt habita mentio, vt nó ignores conſtat eam familiam
479 ſecundum Zaſium à Scipione, id eſt baculo † teſte Macro-
bio nominatam, ſcribit enim quod Cornelius patrem lumi
nibus carentem pro baculo gerebat. inſignis filij in patrem
pietas. Tertiò not. fuiſſe inde Q. Mutium qui ad carthagi-
nenſes legatus duabus teſſeris poſitis vna pacis, altera belli
arbitrio ſibi dato vtram vellet Romam referre. vtranq; ſu-
ſtulit dicens carthaginenſes eligere debere vtrã mallent ac-
cipere. legendũ tamen eſt non Q. Mutium ſed Q. Fabium,
hic enim ad Carthaginenſes legatus fuit, vt per Liuiũ in pri
mo. 3. decadis. Gel. cap. 27. lib. 12. Florum in epit. c. de bello
punico in quibus locis diſcrepãt hiſtorici à Pomp. hic. Gell.
480 ait † par fuit quõdam vigor, & celſitudo amplitudoq; po-
pu. Roma. & pœni nec immeritò exiſtimaum. nam cum
alijs quidem populis vniuſcuiuſq; reipub. cum pęnis autem
de omnium terrarum imperio decertatum eſt, cuius rei ſpę
cimen eſt in illo vtriuſque pop. verbo factum quum Q. Fa-
bius imperator dedit ad carthaginenſes epiſtolam vbi ſcri-
ptum fuit popu. Rom. miſiſſe ad eos vt haſtam, & caduceũ
ſigna duo belli aut pacis ex quibus, vtrum vellent eligerent.
quòd elegiſſent id vnum vt eſſet miſſum exiſtimarent, Car
thaginenſes reſponderunt neutrum ſe eligere, ſed poſſe qui
attuliſſent vtrũ mallent. relinquere quod reliquiſſent id ſibi
pro lecto futurum. At M. Varro nó haſtam nec caduceum
miſſa dicit. ſed duas teſſerulas, in quarum altera ſimulacra
haſtæ

haſtæ fuerunt inciſa. Florus verò ſic ait, huius tantę cladis
auctor Annibal poſcitur tergiuerſantibus pęnis dux (quę
inquit mora eſt) ſabius in hoc ego ſinu bellū affero & pa
cem vtrum eligitis. vtrū placet ſummite, quumq; eſſet ſuc
clamatum vtrū vellet daret. bellum igiť accipite. Et excuſ
ſo in media curia togæ gremio, nō ſine horrore quaſi pla
ne ſinu bellum ferret effudit. Ex quibus clara patet cogni
tio hiſtoriæ, q̃ hic tetigit iuriſconſul. & ſi parum inter ſe
ſm Zaſ. conueniat hiſtoricis. Fortè ēt cum Q. Fabio Im-
peratore miſſus fuit, ad carthaginen. Q. Mutius iuriſconſ.
ꝙ & veriſimile eſt miſſum fuiſſe aliquem iuriſconſultum
prout, ad Tucam illiricorum Reginā miſſum Tyb. Cor.
ſupra vidimus. hi legati, (vt ait Sylius Italicus) triſtia ma-
gnanimi portabāt iuſſa ſenatus. Teſſera hic ꝓ ſigno belli,
481 † & pro ſigno pacis ponitur, vt ex tex. clare ſignificatur,
quis proprie ſit ſignum bellicum, & ſm Vegetium lib. 2.
c. 7. preceptum ducis quo vel ad aliquod opus, vel bellum
mouebat exercitus. hinc Maro. it bello teſſera ſignum. De
niq; teſſeram frumentariam dicimus, q̃ qui in vrbe oſten
debat frumentum pro portione, & numero ſignato acci-
piebat de qua in l. mortuo boue in §. 1. ff. de leg. 2. Et in l.
ſed & ſi ſuſceperit. §. 1. ff. de iudi. licet ſm Zaſ. Accur. non
intellexerit, qđ etiam explicat Budeus in d. l. ſed & ſi ſuſce
perit, hinc Iuue. ſummula ne pereat qua vilis teſſera venit
frumenti. Et quēadmodum ſcribit Pedianus lib. 3. de prę-
tura vrbana. magiſtratibus licebat, in vſus ſuos frumentū
accipere. an vellent pro frumento p̄tium. quæ extimatio
482 dicebatur. Albe. de Ro. hic admiratur, † huius legati pru
dentiam, & magnam circunſpectionem, pulchrum aliud
exemplum lego apud Cice. in 9. phili. C. inquit. Popilius,
apud maiores noſtros. quum ad Antiochum regem l ga
tus miſſus eſſet, & verbis ſenatus nunciaſſet, vt ab Alexan-
dria diſcederet, q̃ obſidebat quum tp̄s ille tereret virgula
ſtantem circunſcripſit. dixitq; ſe nō antea annunciaturū
ſenatui niſi prius ſibi rn̄diſſet, qđ facturus eſſet, q̃ ex illa
circunſcriptione excederet. præclaram. n. ſenatus faciem
ſecum attulerat auctoritatemq; pop. Roma. Quarto not.
483 fuiſſe poſt p̄dictos Tyb. Cor. † de quo ſupra viſum eſt.
Et nullū reliquiſſe ſcriptum: Socratem, (teſte Zaſio) imi-
tatum qui quū moralia percepta traderet, ſcholamq; mo
rali philoſophiæ aperuiſſet nihil poſt ſe ſcripti reliquiſſe
traditur. immo infiniti fuere eminentiſsimi philoſophi,
qui ſcripta non reliquerunt. vt Laertius in vitis philoſ. tra
dit. Deinde ſubiungit tex. fuere Sex. Cęcilius & frater eius
P. Aelius, ac filius & P. Attilius qui maximam ſciētiam, in
profitendo habuerunt. non Sex. Cęcilius ſed Sex. Alius le
git Zaſi. & recte vt inferiora dem nſtrant. cū de duobus,
tm̄ Alijs hic text. loquatur. ac ꝑꝑ id quod text. dicit & fra-
ter eius P. Alius Bal. hic ait, nota ꝓ nobis. ſubiunxit Ang.
qui ſuffulante diuina prouidentia, ſumus tres fratres doct.
Bald. Pe. & Ang. iuris vtriuſq; profeſſores arg. tn̄ malè col
ligitur quum de duobus tm̄ Alijs hic loquatur non de tri
bus. Et duo Alij, vt in text. dr̄, fuerunt conſules pater. ſ. &
filius ſm Zaſ. ego fratres intelligo. magnam eſſe felicita-
484 tem † arbitratur Zaſ. ſi à patre claro filius nō degeneret.
ſuauia. n. ſtudia, vt inquit Philoſtratus I ſophiſtis, illa ſunt
quæ à parentibus, & maioribus inſunt, meliores quoq; ar
485 tes quæ hæreditario iure comparantur. † Quamuis eo
plerunq; infortunio premantur viri ſplendidi, vt ſui ſimi-
les filios non relinquant. hoc. n. Ciceroni hoc Q. Horten-
ſio. hoc Herodoto Athenienſi eueniſſe compertum eſt.
Epaminundas Dux Thebanus vxorem noluit ducere, ne
ſui diſsimilem filium haberet. Pellopide exemplo deter-
486 ritus qui vir clarus, infamē filium genuit, † Socrates tn̄
in tertio de legibus apud Platonem eam labem indulgen
tiæ matrum refert. At Heliogabalus colluuies imperij fi-
487 lios ſe nolle dicebat † ne quis ei frugi contingeret. Erro
re in labitur Zaſi. cum Bald. & Ang. in intelligentia literæ
quæ non loquiť de Alijs patre ſcilicet, & filio, ſed de duo-
bus Alijs fratribus, vt dixi, ideò dum in text. eſt ac filius,
menda eſt. hocq; etiam ex Pomp. Leto in c. de iuriſperi-
tis licet cognoſcere qui filium omiſit de alijs mentionē
faciens. Sex. Aelius qui multa compoſuit, quæ non extāt,
laudať ab Enio in illo carmine. egregie cordatus homo
Catus Aelius Sex. Hunc etiā iuris ciuilis peritiſsimum, &
ad dicendum paratū fuiſſe teſtatur Cic. in lib. de cla. ora.
de quo ēt Val. Max. in c. de paupertate Sex. Aelius Tubero
iuriſcō. nobis, & pauper admodum filiam Pauli Aemelij
principis tunc ciuitatis duxit. filiumq; ſuſcepit ex eo Q.
488 Aelium Tuberonem. quē Aelium Catum † quū etholo
rum legati prandentem in fictilibus vidiſſent miſſa ab eis
vaſa non recepiſſe. neq; aliud habuiſſe argenti. vſq; ad ſu-
premum diem, q̃ duo pocula quæ ſocer eius L. Paulus ob
virtutem deuicto Rege Perſeo donaſſet auctor eſt Pli. c.
11. li. 33. Fuit hęc Aeliorum familia Romę adeò pauper-
rima licet magnæ auctoritatis, vt ſeptē & decē Aelij vno
tp̄e eandem domum habitauerint. vnum tantū habentes
agrum veientanum, & locum ſpectandi in circo auctor
Vale. præalleg. & Plutar. in Aemelio. De hac Aeliorum fa
milia, quædam etiam dicentur infra in verſic. fuit eo tp̄e
489 Trebatius. † Ennium autem poetam Aelij laudatorem,
Zatio teſte, Cato quum Sardiniam obtinuiſſet Romam
duxerat. qđ Aemilius non minoris, q̃ quemlibet ampliſsi
mum triumphum extimauit. & quem Quintilianus pari
veneratione colendum ſtatuit, qua ſacros vetuſtate lucos
in quibus grandia & antiqua robora, nō tantam habent
ſpeciem quantam religionem. Quibus temporibus natus
ſit & Romæ floruerit reperies apud Gel. ad fi. 17. lib. Ex-
tat dicit Pompilius Aelij liber qui dr̄ tripartita, extabat
forte tp̄e Pomponij, hodie non extat. In hac tripartita
primo. ll. 12. tab. tex. proponebatur, deinde eius interpre-
tatio, & poſt actio legis, i. quo lege agi poſſet, ne formulis
neglectis à cauſa caderetur, & quid ſit. l. agere ſeu legis,
actio declarat Budeus ſuper. l. 4. ff. de adopt. Puber. Atilij
meminimus in primo notabili. Quintò not. ꝙ prædictos
ſectatus in aliquibus eſt Cato. deinde M. Cato princeps
Portiæ familiæ. locum iſtum incuria librariorum & tem
porum veretur Zaſ. deprauatū, nam ante eum Catonem
qui Portiæ familiæ princeps fuit, nullus alius Cato præ-
ceſsiſſe legitur niſi pro eodē ait legas qđ, ſ. Cato hos ſit ſe
ctatus. Deinde M. Cato, i. qui deinde M. Cato nominatus
& Portiæ familię princeps hoc eſt primus fuit. Pomp. Le
tus in c. de iuriſperitis. Magis correctè locum hunc refert
truncatis ſuperfluis, dicens deinde Cato Portiæ familiæ
princeps tuſculano genitus cuius libri extāt. Is ſenior Ca-
to primus inter Catones fuit, qui Portius cognominatus
490 familiæ ſuæ cognomen reliquit. † Ortus municipio tu-
ſculano, hortatu L. Valerij Romā migrauit, de quo plura
Aemilius ꝓbus & alij hiſtorici. Fuit optimus orator, opti
mus Imperator, & optimus ſenator teſte Plin. c. 27. lib. 7.
floruit Romæ anno vrbis cōditę. 534. teſtis Gell. ad fi. 17.
libri. Cuius, ſ. Catonis libri extāt. de hoc eſt & teſtis Cice.
lib. 2. de oratore, hodie tn̄ non extant, ſed plurimi, ſ. libri
ſubiungit tex. eius filij, ſ. Catonis qui egregios de iur. ciui.
diſciplina deſcriptos libros reliquit, vt eſt apud Gell. c. 18.
li. 13. ex quibus libris cęteri oriunť, i. quæ ab alijs iuriſcon
ſultis ſcripta ſunt, ortū & radicem ex dictis libris habue-
re. Et docet ibi Gel. hūc fuiſſe filiū maiorem p̄fati M. Ca-
tonis cēſorij principis familię Portię. alter eius filius Solo
nitanus cognominatus eſt. cuius nepos fuiſſe ſcribiť M.
491 Cato ſtoicus q vticæ ſe interfecit, vt ibi per Gell. † Ergo
ſi quid iuris ciuilis à Catonibus extiterit nō à M. Catone
Vticenſi, cui vt ſtoico philoſopho nihil cōe cum iure ci-
uili fuit, ſed à maiore filio M. Catonis cenſorij prodijt.
492 Proinde ſm Zaſ. ꝟ. Cato ille famigeratus, † non Vticen-
ſis, vt inepte ibi Bologninus voluit, ſed cēſorij fuit. De ge-
nere, & nominibus Catonum ac Port. familiæ vltra Gel.
plura ſcribit Plut. in Catone cenſ. & in Catone Vticenſi.

Ex verſic. poſt eos

Amico inhoneſta petenti denegandus eſt aſſenſus. 196.
De Antipatro qui hiſtorias conſcripſit, & Ro...ndo ped e

vacæ, qui plus eloquentiæ quam iuris ſcientiæ operam dederunt. 4 8
Quis iuriſconſultorum diſertiſſimus, & quis diſertorum conſultiſſimus 501.
Generatim prodiſt uēē. 505.

Sequitur verſic. poſt hos. l. 2. ff. de orig iur.

Legamus vſq; ad verſ. Mutij auditores. Et no. primum
poſt ſupraſcriptos fuiſſe P. Mutium L. Brutum & P. Ma-
nilium qui fundauerunt ius ciuile. Pub. Mutius augur. &
Pontifex. maxi. pater fuit Q. Mutij ẽr pontificis maximi,
493 † vt in fin. iſtius verſic. dr̃, vterq; iuriſconſultus apprime
doctus & Ciceronis præceptor, vt conſtat ex ipſo Cic. in
1. officiorum. in lib. de amicitia & de cla. orat. L. Brutum
optimum virum & iuriſperitiſsimum ſatis fuiſſe cõſtat.
quo mortuo quum eſſet tanto noĩe generi ſuo magnum
vulnus illatum eſt. teſtis idem Cic. de cla. ora. qui in ſecun
do de oratore ait Brutum prætorium. & M. Catonē cen-
ſoriũ volumina de iure Ciuili ſcripſiſſe. & nõ generatim
poſuiſſe leges ſed veluti interrogati, à priuatis rñderunt,
expreſsis ciuium nominibus quos defendebant. Sicuti in
ſatiris Lucilium feciſſe videmus, qui in reprehẽdendis vi-
494 tijs, ciues nominatim taxauit. † De Manilio autẽ apud
Plin. c. 2. lib. 10. ita ſcribitur. Primus atq; diligentiſsimus
togatorum Manilius ſenator ille max. nobilis doctrinis,
doctore nullo auctor eſt neminem extitiſſe qui tenicem
viderit veſcentem. Subiungit tex. illi duo conſulares fue-
runt Brutus, ſ. & Manilius ſm Zaſ. quod eſt contra text.
ſubijcientem Brutus prætorius, in ſuperioribus ergo non
de Bruto ſed de Mutio & Manilio intellexit. Rei tñ lati-
næ elegantia non patitur, vt tribus prædictis annumera-
tis & Manilij vltimo loco mentione habita, verba illa ſu-
bannexa illi duo conſulares fuerunt, referãtur partim ad
eum Manilium de quo proximè dixerat. Immò vis illius
relatiui eſt, vt ad remotiores referatur. Quare dubito ne
tex. ſit deprauatus, & Pomp. Let. in c. de iuriſperitis aliter
hunc locum refert. Ex his inquit Mutius conſularis fuit.
Brutus prętorius, Manilius conſularis & pontifex maxi-
mus. Poteſt ergo rectè locus hic legi expuncto verbo illi.
Et dicuntur conſiliares qui fuere qñq; conſules, aut ſm
Zaſ. de ordine eorum ex quibus conſules eligerentur. Et
idem de prętorio qui prætor. fuit. vel ex ordine eorũ, &c.
Secundò notà ſuperiorum doctorum diſciplina ſequen
tes profectos fuiſſe. ſiue poſt prædictos fuiſſe ſequen-
tes, & primo Pub. Rutilium Ruffum qui Romę conſul
495 fuit, & Aſię proconſul, † Huius Rutilij adoleſcentiam,
ad opinionem & innocentiæ, & iuris ſcientiæ. P. Mutij
commendauit domus ab eodem Rutilio frequentata. te-
ſtis Cice. officiorum. 2 Multa pręterea opera, multaq; in-
duſtria hic Rutilius fuit. q erat propterea gratior ꝙ idem
magnum munus, de iure reſpondendi ſuſtinebat. ſunt
eius orõnes ieiunæ. multa præclara de iure doctus vir &
græcis literis eruditus. Panetij auditor prope perfectus in
ſtoicis, vt per Cic. de cla. ora. vbi de eo plura, ſic ẽt Seneca
in 3. lib. epiſto. damnationem ſuam ſic tulit Rutilius tan-
quam nihil aliud illi moleſtum eſſet q̃ ꝙ male iudicare-
tur. Exilium Metellus fortiter tulit: Rutilius ẽt libenter.
alter vt reduceretur Reipub. pſtitit, alter Aedictum ſuum
496 Syllæ regnauit, † De quo ẽt Valer. ſic eleganter ſcribit,
verba prius an facta exiſtimem neſcio, nam vtriſq; æquè
admirabile robur ineſt, quum amici cuiuſdã rogationi
reſiſteret, atque is per ſummam indignationem dixiſſet,
quid ergo mihi opus eſt amicitia tua, ſi quæ rogo non fa
cis, rñdit immò quid mihi tua, ſi propter te aliquid inho
neſte facturus ſum. Fuere deĩde Paul. Virginius, & Q. Tu
bero ſtoicus qui conſul fuit, ſcientia iuris ciuilis maiori-
bus ſuis non defuit. doctrina ẽt illos ſuperauit. diſcipli-
nas. n. ſtoicas percalluerat, vt eſt apud Gell. c. 22. libri pri-
497 mi, & ſtoicos per emphaſim nominabat, † quia & ſtoi-
cas percallebat diſciplinas. eamq; ſectam exactiſsimè ob-
ſeruabat, vt latè deſcripſit Cic. in oratione pro Murena,
filius fuit. Sex. Alij de quo in præcedenti verſi. Et auditor
non Panſæ, vt hic corruptè ſcribitur, ſed Panætij ſm Zaſ.
quia Pãſa vt ipſe ait longo annorum interuallo fuit poſt
hunc Q. Tuberonem. quo ipſe Rutilius Panætium audi-
uit etiam noſter Tubero ſtoicæ diſciplinæ operã dedit.
vt veriſimile ſit vtroſq; eodem præceptore vſos, nam &
auunculus Scipio Aphr. Panætio operam dediſſe legitur.
Letus tñ Pomp. eum Panſæ auditorem, vt hic iuriſconſul
tus ſcribit. Subdit tex. Sex. Pompo. Cn. Patritius ſed nihil
niſi portentum ſm Zaſ. ex his verbis elicias. ipſe Cicero-
nis auctoritate fretus in lib. de cla. ora. ſic legit Sex. Põpo.
Gn. Pomp. frater Marcus Druſus Patritius, vt ſic tribus
repoſitis verbis candor & claritas, adſit text. Sex. Pompo.
Gn. Pomp. fratrem fuiſſe Cic. ſcribit qui eum præſtantiſ-
ſimo claruiſſe ingenio. & ſciẽtia iuris ciuilis ornatiſsimũ
fuiſſe docet. M. autẽ Druſi pariter in eo libro fit mentio.
Sed abſq; repoſitione tot verborum litera bene ſtabit, ſi
loco verbi Patritius, leges patruus ita legit Pomp. Letus,
de quo Sex. Pompo. Gn. Pomp. patruo non ſemel apud
Ouidium eſt mentio. laudes vero Pomp. latè proſequitur
Cicero oratione prima & Pli. c. 26. lib. 7. Fuit eodem tem
498 pore Cœlius antipater † qui hiſtorias, dicit tex. conſcri-
pſit, præcipuè de ſecundo bello punico, intellige vt per
Cic. ad finem libri de perfecto oratore. De quo antipatro Ci-
cero de cla. ora. ingens inquit iuris ciuilis intelligẽtia atq;
omni prudentiæ genere præſtiat L. Cœlius antipater ſcri
ptor quemadmodum videtis, fuit vt temporibus illis lu-
culentus iuris valde peritus. multorum ẽt vt L. Craſsi ma-
giſter apud Plin. 69. libr. 2. dicebat hic antipater vidiſſe ſe
qui nauigaſſent, ex Hiſpania in Aethiopiam commertij
gratia. plus eloquiæ dicit hic Pomp. q̃ iuris ſcientiæ ope-
ram dedit, ſic Rolandus pedis vacæ, & quidã ani cus no-
ſter dicit hic Accurſius ſimiles, hodie teſte Zaſio. multos
499 inuenias. † Quid. n. eloquentia laudabilius & præſtan-
tius, vel admiratione audientium, vel ſpe indigẽtium, vel
eorũ qui defenſi ſunt gratia, cui à maioribus noſtris eſt,
in tota dignitate principatus datus, teſtis ſed ſuſpectus
500 † Cicero officio. ſecundo, vbi eloquẽtiam iuris ſcientiæ
anteponit, & pluribus rationibus eius propoſitum firma
re conatur, faciunt pulchre ſcripta per Valer. in c. 9. lib. 8.
vbi quanta ſit eloquentiæ vis docet. Sed Albe. ri. hic iuris
ſcientiam auro, eloquentiam argento comparari dicit,
text. allegat in c. legimus. 37. diſt. quamuis. n. iuris ciuilis
ſcientiam apprime deceat eloquentia ornatricem tamẽ
non dominam, vt ſubſeruiat, no vt præcurrat. non. n. ſan
di ſed iudicãdi præcepta verſamus, lingua. n. vt Vadianus
pro Bart. eleganter dicit Zaſ. ſubſcribente ſolis latinis, iu-
ris prudentia omnibus prodeſſe poterit. Fuit eodem tpe
ſubdit Pomp. L. Craſſus frater Pub. Mutij qui Mutianus
501 dictus eſt, † hunc Cic. dicit iuriſconſultorum diſertiſsi-
mum. Audet Budeus dicere Pomp. hoc loco hallucinatum,
quum Cice. non Pub. Mutium ſed Q. Mutium conſulto-
rum diſertiſsimum dicat. Nam in Bruto de Craſſo & Q.
Mutio loquẽs ait. Noli Brute exiſtimare his duobus quic-
quã fuiſſe in noſtra ciuitate præſtantius, nam quum con-
ſtet, vt ante dixi conſultorum alterum diſertiſsimũ, diſer-
torum alterum conſultiſsimũ fuiſſe, ſic in reliquis rebus
diſsimiles erant inter ſeſe, ſtatuere vt tn non poſsis vtrius
te malles ſimiliore. Zaſ. hic tacita Budei oppoſitione hũc
ait intellige P. Mutium, Cice. n. in lib. de cla. orat. quum
Craſſum Antonio illi magno oratori cõparaſſet, poſtea
de eodem, & Q. Sceuola loquens, ipſum Craſſum eloquẽ-
tium iuriſperitiſsimum. Sceuolam vero iuriſperitorum
eloquentiſsimũ nominat, qđ hic iuriſconſultus recenſuit.
Sed ex hoc Budei oppoſitio nõ diſſoluitur. Vnde dici po-
teſt ꝙ licet Cic. de Q. Mutio ibi illud dicat. potuit tamen
& alios idem de P. Mutio dixiſſe, quum ſcriptorum eius
non parua pars ſit deperdita. Et quod P. Mutius eſſet elo-
quentiſsimus reperies apud Gel. cap. 13. libr. 1. dum ait P.
Craſſus Mutianus clarus, & inclytus vir à Sempronio, a

Sellione,

Sellione, & pleriſq; alijs hiſtoriæ Romanæ ſcriptoribus traditur quinq; habuiſſe rerũ bonarum maxima & præcipua, ꝙ eſſet ditiſsimus, ꝙ nobiliſsimus, ꝙ eloquentiſsimus, quòd iuriſcõſultiſsimus, quòd Pontifex maximus.
502 De L.Craſſo.† leges plura apud Cic.de cla.ora.& offic. 2.diſcipulus fuit Cœlij antipatri, vt ſupra dictum eſt. Vl-
503 timò ſubijcit text. poſt prædictos fuiſſe. † Q. Mutium pub.filium Pontificem maxi. qui primus ius ciuil. generatim conſtituit.hunc vt proximè retulimus,cõſultorũ diſertiſsimum Cicero nominat.Et in primo offi.ait quorum patres aut maiores aliqua gloria præſtiterũt.eorum plerique in hoc genere laudis ſtudent excellere,vt Q.Mutius pub.filius in iure ciuili. Appianus libro primo, eum in ſenatu interfectum cum Domicio, amborumq; corpora edicto Marij fluuio immerſa ſcriptum, teſte Zaſio
504 reliquit.† Præceptor fuit Ciceronis, vt ipſe in libro de amicitia teſtatur. Mortuo inquit Q.Mutio Sceuola augẽre me ad pontificem Sceuolam contuli, quem vnum noſtræ ætatis,& ingenio & induſtria audeo præſtantiſsimũ dicere.Quinimmò cum clariſsimum legum & vatem certiſsimum Valerius lib.8.dicit. Et dicitur primus generatim ius ciuile cõſtituiſſe, id eſt particulatim, & diſtinctè
505 ſecundum genera ſingulorum primus tradidit,† & meliori ordine quàm alij contexuit. Ita locum illum declarat Seuc.in repe.l.admonendi col.84.in prin.ff.de iureiur. facit Mantuani dictum. Quare agite ô proprios generatim diſcite cultus, agricolæ.qui enim ante eũ ſcripſiſſent non generales doctrinas contractauere, ſed prout quiſq; ad caſum propoſitum reſponderat talia reſpon. in libros recolligebant. Sceuolæ autem cognomen teſte Pli.de vi-
506 ris illuſtribus c.13.hi Mutij accepere,† ab illo C.Mutio adoleſcente qui Purpuratum pro rege Porſena deceptus occidit.cui poſteà Sceuolæ à clade dextræ manus cognomentum inditum eſt,vt ex Liui.in ſecunda ab vrb.condi. colligitur. Sequitur verſic. Mutij auditores.

Ex verſi Mutij auditores.

Hic videbis pariter multorum Iuriſconſultorum expriſcis factam commemorationem.nu 57.
Præceptorum memoria per diſcipulos conſeruatur. 511.
De Seruio Sulpitio pulchra. 512 cum ſeq.
De diffi. & profunditate legalis ſcientiæ. 514.
Inuectiua contra Vallam & alios quoſdam de legali ſcientia obloquentes. 519.
Doctori lapſo an detur in integ. reſt. 519.
Reprehenſio ſæpe vtilis. 521.

Sequitur interpretatio in verſi. Mutij auditores.

Hic verſi.corruptè & deprauatè legitur,illum candori priſtino reſtituemus No.Mutij fuiſſe complures,& egre-
507 gios auditores,īter quos maximę apud pop.Rom.† auctoritatis fuit Aquilius Gallus.idem teſtatur Vale.de priua.iudicijs,cũ dicens fuiſſe maximæ auctoritatis,& ſcientia iuris ciuilis excellẽtem. huius rei fortiſsimum eſt arg.
508 famigerata illa.l. Gallus.ff.de liber.& poſtu. † collegata fuit & familiaris Cice.vt ex eo colligit in Bruto in 4.ora. & de cla.ora.& in oratione pro L.Flacco.vbi Cice.orante ipſe iudex præſedit,vt meminit quoque Gell.c.28.lib.15. præceptor etiam Seru.Sulpitij,vt ſtatim videbis, domum habuit pulcherrimam omnium conſenſu Romę in colle Quirinali, teſtis Plin.lib.17.ca.1.apud eum ſcapula cum cenaret repente animam efflauit auctor Plin.lib.7.multa in laudem Galli Aquil.ſcribit Cice.d.lib.de orat.& Salomonius ſuper.d.l. Gallus.col.7. Ex eiſdẽ auditoribus ſub-
509 dit text.fuiſſe † Lucillum Balbum Sex. Papirinum & C. iubentium L.Balbus præceptor fuit Ser. Sulpi.vt infra dicetur de eo ſæpe eſt mentio apud Cic.de cla.ora.qui doctum & eruditum eum vocat in quo in vtraq; re conſiderata fuerit tarditas. Sex. Papirius fuit ex deſcendentibus illius. Sex Papirij qui fuit illis temporibus,quibus ſuperbus Demarati Corinthij nepos,vt in prin.l.noſtræ tradit. De C.Iubentio dictum fuit in princ.l. Zaſ. legit non Sex. Papir.ſed L.quia illud prænomen L.fuit papirijs peculia-
510 re,† vt ex Cic.in epiſtol.lib.9. dicitur. vbi ad Papi.petũ ſcribens,originẽ papiriorum ſublimat.Et pariter Iuuentium non Iubentium legit Cice.de cla.ora. Titum Iuuentium in forenſi cauſarum genere multũ valuiſſe ſcribit, Lentum quidem illũ in dicendo & pene frigidum,ſed & calidum in capiendo aduerſario verſutum & doctum,ac magna cum iuris ciuilis intelligentia.Sed Pomp.Let.in c. de iuriſperitis non aliter quàm Pomp.hic legit,ſuitq; Papiriorum prænomen. & Sex.vt probat principium illius noſtræ.l.dum facit mentionem de Sex.Papir.qui & dicebatur P.papir.vt patet ex prin.illius.3.partis, ideò Pomp. Let.dicit Sex.P.papir. Verum.n.verò omittit hic Pomp. alium Q.Mutij diſcipulum nequaquam tacendum Ciceronem videlicet qui pariter ex Q.Mutij diſcipulis fuit,vt in præcedenti verſi.dictum eſt. Secundò not.prædictorũ iuriſconſultorũ, ſcripta talia non extare; vt valde aptantur,verum pro ſcriptura Seru. Sulpitij qui libros ſuos,cõpleuit eorum memoria habetur.Sicq; præceptorum memoria per diſcipulos conſeruatur.quemamodũ per Cic. in ora.multorum præceptorum ſuorum habetur memo-
511 ria,† quos oẽs fama recondidiſſet.& vetuſtas oblitteraſſet, niſi diſcipuli gratiſsimi monumenta illorũ nomina perire non ſinerent. Tertiò nõ.Ser.Sulpitij in cauſis orandis primum locũ aut certè,i.ſaltem poſt M.Tul.obtinentem ad conſulendum Q.Mutium de re amici ſui peruenisſe, quumq; eum ſibi rñdentem de iure Seru.parum intellexiſſet.iterum Mutium interrogaſſe & à Mutio reſponſum eſſe nec tñ percepiſſe. & ita à Q.Mutio obiurgatum eſſe,eo ꝙ turpe eſſet nobili & patritio viro,ac cauſas orãti ignorare ius, in quo verſaretur, qua velut contumelia Ser. tactus iuri operam dedit inſtructus à Luc.Balbo, & Gallo Aquilio qui fuit Cercinnæ inde quũ in legatione perijſſet,pop.Roma.ei pro roſtris ſtatuã poſuit,cuius volumina complura extant. Ex pdictis reſtituo locum hũc in multis locis. Primum ibi pro certo nam aut certè,i.ſaltem teſte Budeo legendum eſt. ꝗuis Pompo.Let.omiſsis illis verbis dicat Ser.in cauſis orãndis primum locũ poſt M.Cicero.obtinuiſſe.Et pariter corrige ibi quumq; cum ſibi reſpondiſſ., vt ſ'm Budeum, & Zaſ.dicat reſpondentem,alioquin & orationis fructus malè coiret.& obſonaret elegantia,poſſet etiam legi reſpondiſſet, ſed expuncto verbo eum. Reſtituimus etiam text. ibi inſtructus ab Albo Luc. inſtructus aũt maximè à Luc.Balbo, & Gallo Aquilio qui fuit Cercinnæ aliàs nullus bonus ſenſus. abſonareq; maximè elegantia.Item corrige ibi ſtatuã eius dicat ei. Et ibi Auguſti.dicat huius,ſ.Ser. Sulpitij. Zaſ.tñ dicit legendum pro roſtris Auguſti aliàs quid nomẽ Auguſti faceret credibile eſt, inquit roſtra Romæ ſucceſſu tpis cognomen accepiſſe, Auguſti locum hunc elegãtius, & ſine labe explicat Pomp.Letus dum ait. Mutij auditores fuerant complures. ſed præcipue auctoritatis Gallus Aquilius.Luc.Balbus.& Sex.Papir.de hinc Ser.Sulpit.qui cauſis orãdis poſt M.Tul. primum obtinuit locum reprehenſus à Q.Mutiò.quod ius nõ intelligeret, iuri operam dedit ſub Luc.Balbo & Gallo Aquil.Seruius, quum in legatione perijſſet populus Romanus ſtatuam, ei pro roſtris erexit,quę hodie extat in foro Auguſti,reliquit.180. libros de iure ciuili. Fuit hic Sulpitius vir bene literatus,
512 † ætatisq; ſuæ doctiſsimus teſtis Gell.ca.10. libri ſecundi.& cap.12.libr.6. De quo ſic Cicero de clar.orato. ait Sulpitius iuriſconſultus non facile dixerim quantum, & ad dicendum, & ad omnes bonarum artium diſciplinas adhibuit curæ, nam & in eiſdem exercitationibus, ab ineunte ætate fuit. Et poſteà vna Rhodum ille etiam profectus eſt, quo melior eſſet & doctior. & poſtquàm redijt, maluit id quod adeptus, longe non eiuſdem modo ætatis, ſed eorum qui fuiſſent in iure ciuili eſſe princeps.

Putabat hic Sulpitius & aduerſarijs amicorum ſuorum
de iure conſulentibus ridere neceſſum, qđ contra eum
torquet Cice. in oratione, quæ pro L. Murena inſcribiſ,
quem Sulpi. accuſauit & Cicero defendit, ibi tñ eum ho-
minem ſapientiſsimum & ornatiſsimum appel. cui nobi
litatem genusq; ſuum extollenti reſpon. Cicero, tua no-
bilitas Seru. Sulpi. & ſi ſumma eſt, tñ hominibus literatis
& hiſtoricis notior eſt. populo verò & ſuffragatorib' ob-
ſcurior. Pater. n. fuit equeſtri ordine & loco. auus nulla il-
luſtri laude celebratus. Itaq; non ex ſermone hoīum re-
centi, ſed ex annaliū vetuſtate eruenda eſt memoria nobi
litatis tuæ. Quare inquit Cicero, ego te ſemper in nr̃um
numerum aggregare ſoleo qꝫ virtute induſtriaq; perfeci-
ſti, vt quū equitis Romani eſſes filius, ſumma amplitudi-
ne dignus putarere. Hūc Sulp. nō puduit de re amici ſui,
ad Q. Mutium pro conſilio accedere, vt hic dr̃ arg. non
513 † eſſe turpe doctorē de re aliqua iuriſconſultū conſule-
re facit tex. in l. domitius labeo. ff. de teſta. ſed non excuſa
ret alteri doctori male cōſulenti cedens. vt in l. iuris igno
rātia. C. qui admit. Alex. tradit cuius tñ oppo. ibi Dec. pro
514 bat. Ex eo. tex. dū ait Ser. Sulp. parū intellexiſſet, † egre-
gio inquit Zaſ. euinci arg. iuris ciuilis ſcientiā & eſſe pro-
fundam, & paucis ex fundamento cognitā, ſi. n. is tantus
vir qui de gloria eruditionis, & faſtigio eminentiæ cum
Cice. certauit Q. Mutiū ſemel, & iterum ridentem non
intellexerat, quis tantæ ſcientiæ ſublimitatē niſi doctiſsi-
mis præditus pceptorib⁹, niſi multa ætate, niſi iugi ſtu-
515 dio verè aſſequetur? † Proinde eant inquit Zaſ. locutulei
quidā ex grammaticorū vulgo qui manibus illotis in no
ſtra penetralia prorumpentes, quū duo vel ad ſummum
tria in veſtibulo verba intellexerint, mox ſuā imperitiæ
cenſurā facere non erubeſcunt. grauiterque in Vallam &
516 alios pleroſq; inuehit, † & latius ac eleganter in antino-
mijs ſuis. Audet hō inquit temerarius, ne dicā inſanus ſe
ſe iactare, qui iuris ciuilis ſcientiā docere eos quos tanq̃
primarios iuris interpretes veneramur. trienniōq; melio
res q̃ Accurſius gloſſas ſuper iure ciuili facere poſsit, vide
quo erūpat improuida temeritas. legerat Ciceronē Valla
vbi in orone pro Murena triduo ſe iuriſconſultum futu-
rum, ſi quis ei ſtomachum moueret dicebat. Hunc tñ vi-
rum doctrinarū lumen fraterculus iſte gigātum in ſuam
eſtingere pſonam conatur, pulchra me hercule & lepida
cōparatio Cice. ad Laurentium Vallā, lucis ad tenebras.
Cic. ſe iuriſconſultum triduo futurū, non iniuſtè pollice-
batur, qui à iuuene Sceuolā audierat, à cuius latere nō di-
ſceſſerat, qui iuris prudentes oēs perlegerat, in eis ita con
ſueuerat, vt ſicut erat oratorum princeps, ita iuris ciuilis
ſcientia clarus haberetur. At Lauren. Valla in triuijs in cō
pitis fortaſſe grāmaticis ſuffarcinatus rudimētis, inſignē
iuris ciuilis ſcientiam ne à limite quidem vnq̃ ſalutauit.
quò ergo pacto in ſublimia iuris noſtri ſcita, vel modicū
ſcribere potuiſſe præſumet. niſi fortè ex ſuis triuialib' cō-
certatiunculis noſtræ ſcientiæ abdita expenderit. Quartò
not. turpe eſſe nobili, & patritio viro, ignorare ius, in quo
517 verſat. arrigant hic aures doctores & ſcholaſtici, † facit.
c. cum ſis pditus de conuer. coniu. & l. domitius labeo. ff.
de teſta. vtq; in lib. de perfecto oratore ait Cice. quid tur-
pius q̃ legitimarum controuerſiarum patrocinia ſuſcipe
re eum qui ſit legū, & ciuilis iuris ignarus. & in oratione
pro Cluentio leges quibus adhibent oratores, & in quib'
518 verſantur noſci debere dicit, † olim Publius cōſa, qui ſe
iuriſconſultum iactabat, quum tanq̃ teſtis interrogaretur.
& nihil ſe ſcire diceret. Cice. in eius imperitiā iocatus, di-
ſce quæſo ait, forſan de iure te interrogatū credis. Hinc
vult Bal. in c. 1. § iudices de pace iuramento firma. quem
ſequitur Aquen. in l. 1. col. 3. ff. de legibus citando hāc lite-
ram. qꝫ iuris ignorātia in iuriſperito aſcribitur dolo. Sed
verius eſt oppoſitū, quia ſolū latæ culpæ aſcribitur Alex.
& Iaſ. in l. 2. ff. qꝫ quiſq; iuris Bolog. in rep. auc. habita. col.
44. C. ne. fi. pro patre. Dixit pariter per hunc tex. Alber. in
519 proœ. ſupra † denegari doctori in integr. reſtit. de quo
ibi dictum fuit ſuper verbis illis quis amplius, q̃ vos co-
gnoſcit. dixit ēt Rimi. in d. l. iuris ignorantia. col. 2. qꝫ li-
cet ille qui non potuit conſulere peritos. audiatur, alle-
gando iuris ignorantiam, ēt in lucris captandis, vt ibi. ſe-
cus tñ dicit eſſe in iuriſperito per tex. noſtrum. An autem
520 fallentias † apicesq; iuris ignorare, aut iura obſcura ſit
lata culpa ponit Iaſ. in l. quod te col. 11. ff. ſi certū peta. & Fe-
lyn. in proœm. decret. col. 2. Quintò not. ibi ea velut ta-
521 ctus contumelia, † reprehenſionem aliq̃' eſſe vtilem. fa
cit lex vnica. C. de emen. propin. & c. nouit de iudi. Sulpi.
enim motus reprehenſione. Q. Mutij Sceuolę operā dili-
genter iuri dedit. qui & ſi tarde ad iura ciuilia venerat, ci
tò tñ ſeſe abſoluens eminentiæ palmam omnibus ſuſtu-
lit, teſte Zaſio, qđ & Bald. contigiſſe audiuimus à pcepto
522 re noſtro Pau. citadino viro doctiſsimo ait. † Sed deci-
pitur cum pceptore ſuo, quum conſtet Bald. in ætate ſuis
tenera & iuuenili acceſsiſſe ad iura ciuilia, & ſumpſiſſe
gradum, vt refert frater eius Ang. in l. 1. in §. initium. ff. de
poſtul. Barb. in c. cum viceſimum col. 7. de offi. delega. &
Pau de Caſt. in l. ſi inſtituta ff. de inoffic. teſta. Scripſit po-
523 ſteà Sulpi librum, † de notis Sceuolæ in multis corrigē-
do eū qui prius, ipſum reprehenderat de quo per Laurē-
tium Vallam in prologo. 6. lib. elegantiarum. Sextò not.
Sulpitium pfeſſum fuiſſe ſub Luc. Balbo, & Gallo Aquil.
qui fui. Cercinnæ. Hinc Cic. de cla. orat. quumq; Ser. Sul-
pit. diſcendi cauſa duobus peritiſsimis operā dediſſet L.
Lucillio Balbo, & C. Aquilio Gallo Galli hominis acuti,
524 & exercitati † promptam, & paratā in agendo & riden
do celeritatē ſubtilitate diligentiaq; ſuperauit, Balbi do-
cti & eruditi hominis in vtraq; re conſideratam tardita-
525 tem vicit, † expediendis conficiendisq; rebus, ſic & ha-
bet qđ vterq; eorum habuit, & expleuit qđ vtriq; deſuit.
526 † Cercinna eſt inſula Aphricæ ſm Zaſium. Tacito &
Strabone teſtibus, de qua ēt mentionem facit Plin. c. 31.
lib. 5. Sed tex. noſtro parum quadrat, ideò legit Zaſius ſic
inſtructus maximè à C. Aquil. quum fuit Scitione, ſ. Sulp.
nam Cicero epiſtolarum decimo Seruium Scitione habi
taſſe quum præeſſet proconſul. Achaiæ ſcribit, ſed refra-
gantur ſequentia ibi itaq; complures libri eius erant Cer
cinnæ cōfecti. & loquitur de Gallo Aquil. nō de Sulpitio.
Et forte qđ ex loco illo Romam petijt, vel in loco illo ali
qua ex cauſa fecit, qđ propter antiquitatē nobis eſt inco
gnitum. & ob id forſitan Pompo. Let. vbi locum illum re
fert, nec de Cercinna nec de Scitione meminit. Septimo
527 not. Ser. Sulpit. in legatione deceſsiſſe, † cui honeſtandæ
virtutis gratia popu Rom. ſtatuā poſuit auctore Cicero-
ne, vt patet ex nona philippica vbi legationem illā ad M.
Antonium fuiſſe ſcribit. mortis cauſam narrās pluriāq;
in eius laudes effundens. De multis alijs in legatione mor
528 tuis, † quibus populus Romanus ſtatuas erexit ſcribit
Pli. c. 6. lib. 34. Octauò no. à Ser. Sulp. plurimos ac pfectos
profluxiſſe diſcipulos decem enumerantur. ſed corruptè
multum ſolet hic verſ. legi. Et primò dum dicit pfecti, di-
528 cat prouecti, † ideſt in ſtudijs eruditi viri beneq; aucti
el. 2. ſm Zaſ. vel melius legas pfecti, qui ab ipſo Sulpitio de-
ſcendere. Expungēda etiam ſunt illa ſequentia verba fere
tñ hi libros conſcripſerunt. ſuperfluunt. n. vt ſequentia
oſtendunt. ibi ex his decē octo libros conſcripſerunt. Et
dicunt hi profluxiſſe à Ser. Sulpi. vel quia eū audiuere, vel
quia poſt eū emerſiſſe dicas iudice Zaſ. ſed non dubitati-
uè nec alternatiuè loquendum eſt quū text. ſtatim dicat
eos fuiſſe Sulpitij auditores. Primus horum diſcipulorum
fuit Alphenus varrus qui plurimū habuit auctoritatis, &
529 conſul fuit. † hunc Sulpitij diſcipulū, & rerum atticarū
nō incurioſum appellat Gall. c. 5. lib. 6. An. Offilius ſecun
530 dus in equeſtri ordine pſeuerauit, & familiariſsimus, vt
dicit tex. fuit Cæſaris. dilexit. n. Cæſar doctos & literatos
homines, vnde in bello illo ciuili Catonem & Ciceronē
licet inimiciſsimos ſemper ſeruari iuſsit teſtis, Lactan-
tius. Plurimos de iure ciuili hic Offilius reliquit libros,
531 † ſcripſit dicit tex. primus de legib' viceſimę partis intel
lige

lige hæreditatis dandæ fiſco vt gloſſa exponit de quibus
in Marco Antonio apud Spar.ſcribitur, & Alciatū lib.3.
diſpun.cap.6.eleganter declarantem cur lata, & cur ac ꝑ
quos ſublata lex viceſimæ. Variarunt ſępe hæ exactiun-
culæ vt iam viceſima iam decima aliquando quadrageſi-
ma vel centeſima ſtatueretur ſecundum Zaſiū de quibus
Appianus lib.1. Cornelius tacitus ſecundo, decimotertio
Plin.in panegirio.Suet..in calligula & alibi ſępe.Idē oſſi.
primus edictum prętoris diligenter vt hic dicitur compo
ſuit, nam ante eum Sertius duos libros ad Brutum perq̃
532 breuiſsimos reliqt, † ad edictū ſubſcriptos.i.inſcriptos
& eſt elegans loquendi figura ſecundum Zaſi. plures au-
ctoritates ad id citarem. ſubſcribere etiam pro eo capit
quod eſt ſiri ſe obligare Plin. in 5.epiſtolarum & Cicero
in oratione pro Fronteio, quod vero ſubſcribere pro ap-
533 probare ſumitur plusq̃ notū eſt, † Et ſic licet Ser antea
circa edictum ſcripſerit tn id breuiſsime fecit ideò Oſſil.
dicitur primus quia diligenter compoſuit edictum. Du-
bitauit tamen Valla in elegantijs cap.19.ne locus iſte cul
pa librariorum ſit corruptus dicens ſe loqui ſic nō aude-
re, imponendo videlicet ſuperlatino duo aduerbia perq̃
vehementiā ſignificātia quum de hoc exempla rara ſint.
fortè alterum pōt expungi. Tertius prædictorum diſci-
534 pulorum, † fuit. T. Gel.de quo Cic.in.5.epiſt. Quartus
535 Aufidius tuca. † quāuis Zaſ. poſt Raph. legat ſura qnē
Pli.lib.7. ſcribit offenſo pede in comitio quum ſenatum
ingrederet interijſſe Cic. in lib.decla. orat. alium tucam
refert qui vixit ad ſummam ſenectutem eratq; bonus vir
& innocens ſed dicebat parū nec ſane plus frater eius.M.
Vergilius qui trib.ple.L. Syllæ Imperatori diem dixit, ſed
hic tuca qui fuit Syllæ temporibus non fuit ex Sulpi. au-
536 ditoribus, ſed ante floruit.† Quintus fuit Aufidius na-
muſa qui ſcripta horum diſcipulorum Ser.ſulpi.digeſſit,
& in ordinem redegit pleriq; vt Pomp.lęt.Raph. & Zaſi.
mamuſa legūt.Sextus Fla.priſcus.Septimus.C.Atteius ita
legit Pomp.lęt.expuncto proculo. Octauus Labeo anti-
537 ſtius qui iuris diſciplinā principali ſtudio exercuit,† &
conſulentibus de iure publice reſponſitauit, cæterarūq;
bonarum artium nō expers fuit & in grammaticam ſeſe
atq; dialecticam literaſq; antiquiores penetrauerat lati-
narumq; vocum origenes rationeſq; percalluerat eaque
præcipue ſcientia ad enodandos pleroſq; iuris ciuilis la-
queos vtebat teſtis Gel.c.10.lib.13.& c.12.vbi eū adeò ni
mia ait agitabat libertas vt diuo Auguſt. iam Principe &
rēpub.obtinēte ratum penſumq; nihil haberet niſi ꝙ iu-
ſtum ſanctumq; eſſe in Romanis antiquitatibus legiſſet.
De quo Cic.de cla.ora coniunctus ait Sulpi.ætati.P.Anti
ſtius fuit rabula ſane probabilis qui quum multos tacuiſ
ſet annos neq; contemni ſolum, ſed ēt irrideri ſolitus eſ-
ſet, in tribunatu primum contra.C.Iulij illā cōſulatus pe-
titionem extra ordinariam veram cām agens eſt proba-
tus ēt comagis ꝙ eandem cām quum ageret eius collega
538 ille ipſe Sulp.hic plura & acutiora dicebat, † itaq; poſt
tribunatum primo multæ ad eū cauſæ. deinde maximæ
quæque deferebantur.rem videbat acute, componebat
diligenter.memoria valebat, hunc Labeonem Aug. in 3.
de ciuitate Dei numina bona à malis cultus diuerſitate
diſtinxiſſe refert. Nonus diſcipulorū pater Cina. Pomp.
let.legit paternus de quo nihil inuenio.alij verò pater Ce
cina.duos.n.fuiſſe Cecinas patrem & filium ſatis conſtat
ex Cicero.in orationibus & in epiſtolis quæ lectio ſit ve-
rior dijudicent pandectæ dicit Zaſ. Ego pat er Cecina le-
gēdum vere arbitror ex eo ꝙ Seneca in naturalibus quę-
539 ſtionibus ſcribit.† facundus hercle vir Cecina ſi habuiſ-
ſet aliquando in eloquentia nomen, & niſi Cic. vmbra eū
præceſsiſſet. Decimus fuit Pub.Cecili' Zaſ.poſt Raphael.
legēdum putat Celſus quum de aliquo Cecilio nō cōſtet
qui eo tempore iuris peritis cenſeretur. Sex.n.Cecilium
apud Gell.li.20. Traiani Imperatoris tēpore multo poſt
Sulpitij ętatem fuiſſe ſcribitur.ſic ēt legit Pomp.lętus. Ex
his decem, & octo ſubiungit tex.libros conſcripſerunt le
gendum eſt ex his decem ſcilicet diſcipulis Sulpi.octo li-
bros conſcripſerunt, qui libri vt hic dr̄ fuerunt in 140.li.
à Mamuſa digeſti. expuncta ergo coniunctione & quæ
ſequitur verbum decem leges recte literam. nō.n.decem
& octo ſed tantum decem fuere prædicti diſcipuli.

Ex verſicu. fuit eodem tempore Trebatius.
l ij ff. de orig. iur.

De multis alijs iureconſul. per totum.
De trebatio in ſpecie pulchre num. 541.
Viuendum moribus præteritis loquen. præſentibus. 553.
Antiquarij qui dicuntur vide num. 555.

Verſic. fuit eodem tempore.

Nō minori eget reſtitutione verſi. præſens quam præ-
cedens. dum ergo dicitur primum qui idem Cornelij ma
ximus auditor fuit in nouis codicibus loco idem eiuſdē
legitur & inepte quū referre illum non poſsit de quo mē
tio facta non fuit. In antiquis codicibus lego verbum idē
in antiquioribus nec eiuſdem nec idem. & melius Pomp.
let. ſic ait eodet tēpore fuit Trebatius Corn. maximi au-
ditor ſicque non maximus ſed maximi legendum eſt. Itē
ibi Aulus caſſelius. Q. mucius Voluſij auditor legendū pu
to Aulus caſſeli'. Q. mutij voluſij auditor alias nullus bo-
nus ſenſus vt ex ſequentibus patet elici pōt, facit tex.in.l.
diui fratres. ff. de iur. patrona. ibi ſed Voluſius Mutianus
amicus noſter. & iuris ciuilis pręter veterem & bene fun-
540 datā peritiā anxie diligens. Hunc Cor.tac.lib.13.† egre-
gia fama tres & nonaginta annos exegiſſe. & bonis actib'
plurium Imperatorum offenſam malitiā euaſiſſe ſcribit
ſm Zaſ. quod minime placet quum hic Voluſius tēpori-
bus Cæſaris floruerit. ſicq; non quadrat quod de offenſa
tot Imperatorum dr̄. Fuit alius Voluſius mutianus præce
ptor. M. Antonij Phil. vt Capito in eo char. 2. ſcribit. & pa
riter Antonij pij conſiliarius. vt idē capit. in Anto. pio ad
fi. refert ſed longo interuallo poſt noſtrum voluſium ille
floruit. Ibi Treba. peritior Caſſelio, ſed caſſelius eloquen-
541 tior Trebatio qui Cor. maxi. audiuit, † amicus fuit & fa
miliaris Cice. vt ex eius epiſt. deprehenditur in 7. lib. quæ
plenę ſunt iocis & ſcomatis quibus iuriſconſul. eum lu-
542 dit, † iuris. n. ciuilis ſcientiam Cic. licet pro cōmodo for
tè ſuo aliquādo commendare videatur premere vel cer-
te ſicubi poterat ſubmordere cōſueuit teſte Zaſ. ſed tēpo
ra captare ne quid durius dicam nouit Cice. ait Zaſ. qua-
propter eſt aliquando ei obiectū ꝙ duabus ſellis ſedere
conſueuiſſet. Sene. lib. 7. declamationum. Et ꝙ Ci. parum
equus eſſet iuriſconſul. licet intueri ex eo in oratione pro
murena vbi ſi quis ei ſtomachum moueret triduo ſe fu-
turum iuriſconſul. iactabat. & retuli in verſic. præcedēti
in 3. no. & in 2. officiorum qui eloquentiā iuris ſcientiæ
anteponit vt diximus in ver. poſt hos in 2. no. Hunc Tre-
batium Cic. in quadam epiſt. improuidentiæ arguit quū
eum inter pocula cōtrouerſeretur poſſet ne de furto añ
her. aditam facto hæres furti agere: Trebatius neminē id
ſenſiſſe iactauit & tñ Ci. Sextum. M. Manlium & Brutum
543 id decidiſſe compererat. † ꝙ magnum teſte Zaſ. pręſtat
arg. non eſſe temere ſed cum tēperamento ſuper iure diſ-
finiendum, ideò ſub verbo forte reſpondent ſæpe periti.
Idem. Cic. in 3. epiſt. de Cor. max Trebatij. præceptore io
cando meminit nā dixerat Treb. ſe ad Cor. ſæpe didiciſſe
in qd̄ Ci. capta ibi pro re nata occaſione ludit. huic Treb.
mitti Cic. Brutus de quo ēt apud Gel. c. 12. lib. 6 fuit Cæ-
ſari à Cice. alias cōmendatus vt habetur. in 7. lib. epiſtola-
rum in epiſt. ad Cæſarem vbi reſponſum Cæſaris ſic legi-
tur. Trebatium quem mihi commendas aut Regē galliç
faciam. aut hunc leptę legatum tu ſi alterū habes quō or-
nem ad me mitte. Licet ergo. Treb. ſæpe reprehēdatur à
Cic. vel ob amicitiam vel quia nō eſſet multū eloquentia
decoratus vt hic innuit Pomp. qui ſubijcit ꝙ eius libri

parum frequentantur præſtantiſsimus tamen erat iuriſ
conſultus quum tex. hic dicat eum fuiſſe peritiorē Caſſe-
lio qui excelſus fuit inter conſultos iuris. In tex. ibi Tre-
544 batij q̄ plures,† lego complures aduerbium. n. q̄ nō iun
gitur comparatiuo ſed ſuperlatiuo Laurentius Valla in
elegantijs. & Aulus Gell. cap. vltimo quinti lib. ad finē. &
ſæpe lex noſtra ſupra & infra varijs in locis ea forma ſer-
545 monis vtitur. Ibi Aphricæ orā teneret,† id eſt regionē
vt eſt apud Virgi. Troiæ qui primus ab oris Italiā venit.
Pli. quum oram dicit, fere ſemper littoralem regionem
appellat vt hic Pomponius. Ibi infirmum Tuberonē ap-
546 plicare,† Zaſius ex hiſtorijs hoc ſe non cōperiſſe ſcri-
bit. hallucinatus fuit, credens infirmum pro ægro poni:
Tu exponas infirmum. i. in terrā, firmus. n. ſtabilis & con
ſtans à ferendo dictus eſt, ꝙ conſtanter omnia ferat hinc
firmamentum ſolidans ſtabilimētum. Ibi quo nomine.
id eſt propter quā cām ſecundū Zaſi. Ibi oratio ſatis pul-
547 cherrima.† Budeus ſanè legendum ait. Tranquilli. au-
ctoritatem adducens in Cæſare dū ait bellum ſane diffi
cillimum geſsit. nam ſatis particula dicit ipſe cū ſuperla
tiua ſignificatione diſsidet. & alioqui non pulcherrima
tantum, ſed quàm pulcherrima dici debuit. Zaſi. nō ta-
cta mentione de Budeo, parum inquit eleganter valdē
locutus Pompo. ſm Laurentium Vallam, quum vis ſu-
perlatiui hoc verbo ſatis ad iuncto attenuetur. ſed arbi
tratur grauitati iuriſconſ. conuenisse ne vim ſuperlatiui
effunderet ſed cum tēperamento laudaret, ſic Hieron.
ad Euſtochium ſatis inquit cā deuotiſsimè Angelus ve
neratur. Hercule omnes codices ſatis habent, ſic etiam
Pomp. Lętus refert. Tu potes intelligere. i. abunde. vt eſt
apud Propertium in magnis & voluiſſet ſat eſt pro ſatis
per apocopē, hoc modo bene ſtabit ſatis. i. valde & abū
de pulcherrima. Item ibi ſermone et antiquo, legendū
eſt in loco dictionis etiam ſm Zaſi. quia latinæ rei ele-
gantia non recipit et vt per eum. Nota. 1. poſt Treb. &
Cor. max. finiſſe Aulum Caſſelium. Q. Mutij Voluſij au-
ditorem. Volcatium audiuit Pli. cap. 40. lib. 8. apud nos
548 Volcatium et nobilē,† qui Caſſelium ius ciuile docuit
Aſturcone è ſuburbano redeuntem, quum ad veſperaſſet
canis à graſſatore defendit. De Caſſelio et meminit Va-
lerius Maximus de libere dictis ſcribens, fuiſſe virum iu
ris ciuilis ſciētia clarum q̄ periculoſe contumacē. nullius
enim aut grā vel auctoritate cōpelli potuit, vt de aliqua
earum rerum quas triumuiri dederant formulam cōpo-
neret, multaq; de tēporibus Cæſaris liberius loquebatur
ſenectuti ſuæ confiſus & orbitati, neq; amicis ne id face-
ret rogātibus deſiſtebat. Fuit dicit hic Pomp. quęſtorius
id eſt quęſtura functus vel deſtinatus vt ad id munus eli-
geretur conſulatum retinuit offerēte Aug. inſtituit teſta
549 mento hæredē.† P. Mutium nepotē Voluſij præcepto-
ris ſui in honorem præceptoris. ſ. facit. l. Attilius. ff. de do-
na. & quæ de remunerādis honorandisq; præceptoribus
dicentur infra de verſic. ſi. Secundo not. fuiſſe poſtmodū
Q. Tuberonem qui à cauſis agendis ad ius ciuile tranſijt
poſtq̄ Q. Ligarium apud Cæſarē accuſauit. nec obtinuit
Cic. illum defendente pulcherrima illa oratione quę pro
Q. Ligario inſcribitur. ſic Aelianus ſophiſta. dicit Zaſius
550 ad ſcribendum ſe conuertit,† quum ſe conſpiceret ac-
clamationi minus accōmodatum, teſtis Philoſtratus, ſtu
dium. n. homo quod aſſequi non pōt. ſequi deſinit. vt in-
quit Valleius paterculus & velut amputatam relinquens
materiam, quærit nouā: præteritoq; eo in quo eminere
non poſſumus, aliquid in quo nitamur cōquirimus. Iſte
Ligarius ciuis Romanus, quum præfectus Aphricæ poſt
Conſidium conſulem relinqueretur, & bello ciuili inter
Pompeium & Cæſarē iam gliſcente domum redire deſi-
deraret. nec poſſet magis neceſsitate q̄ voluntate manſit.
& Q. Tuberonē caſtra Pompei ſecutum ne Aphricā ap-
pelleret prohibuit. q̄ ob cauſam victo poſtmodū Pom-
551 peio eum apud Cæſarem accuſauit,† oratio illa Cice.
maximè a Quintiliano & Plut. eſt cōmendata, ait. n. Plu-
tarchus in M. Tullio. Cæſarē Ligarium condēnare proſ
ſus decreuiſſe ſed proceſſu orationis quum in hæc verba
incidiſſet. Quid. n. Tubero ille tuus diſtrictus gladius in
acie pharſalica agebat? cuius latus petebat? ſenſus quis
erat. ita mente Cęſar abalienatus eſt vt libelli quos tene
bat è manibus deciderent. reumq; cōtra propoſitū abſol
ueret. Habitus eſt hic Tubero publici priuatiq; iuris do-
ctiſsim⁹ & cōplures reliquit lib. ſed q̄a ſermonē antiquū
affectauit iō eius lib. parū vt ſubijcit tex. nr̄ grati habent.
552 Hinc Gel. c. 7. li. 11.† verbis vti aut nimis abſoletis ex-
culcatisq; aut inſolentibus, nouitatisq; duræ & illepidæ
par eſſe delictum vi. noua aūt verba videri dico ārea quę
ſunt inuſitata & deſita tam & ſi ſint vetuſta, de hoc etiā
pulchre idē Gel. ca. 10. lib. Tu inquit perinde quaſi cū ma
tre Euandri nunc loquare ſermone multis annis iā deſi-
to vteris: quod ſcire atq; intelligere neminē vis quę di-
cis: nonne homo inepte vt quod vis abunde cōſequaris
taceres? Sed antiquitatē tibi placere ais ꝙ honeſta & bo-
553 na & ſobria ſit.† Viue ergo moribus pręteritis, loquere
verbis præſentibus, atq; Cæſaris dictū habe ſemp in me-
moria & pectore. vt tanq̄ ſcopulum ſic fugias inauditū
atq; inſolens verbum. Seneca. 2 1. epiſt. lib. eos qui vetuſta
ex alieno ſeculo verba loquerentur ad Appios & Corun-
554 canos redire ſcribit,† Politianus tn̄ in quadam epiſt. il-
lud Cæſaris præceptum magis illo ſeculo valuiſſe ſcribit.
quo latinè adhuc omnes loquebantur q̄ noſtro, iure. n.
tunc poterat argui qui parum contentus foret ętatis ſuæ
vocabulis, nūc aūt vulgo latinus ſermo neſcitur. nec à nu
tricibus iam, ſed à magiſtris diſcitur. apud quos nulla ma
gis haberi verba & viitata debent & recepta, q̄ quę de ve-
teribus illis magnorum auctorum theſauris proferūtur,
propterea Quinti libri. 1. verba inquit à vetuſtate repeti-
ta non ſolum magnos aſſertores habent. ſed et afferunt
orationi maieſtatem, nam & auctoritatem antiquitatis
habēt. & quia intermiſſa ſunt gratiam nouitati ſimilem
555 parant, ſed opus eſt modo. Et ideo antiquarij,† dicunt
homines, qui voces priſcas & iam diu deſitas curioſè cō-
556 ſectantur, affectantq; vt faciebat noſter Tubero,† affe-
ctare vitium ſonat. Et tūc affectare dicimur quod anxiè
& nimia diligētia ac extra modum, vel cultum, vel noui-
tatem quærimus, vt Quintianus poeta meo tempore.

De familia Tuberonum & aliorū dictum fuit in verſi.
poſt hos fuerunt aliquid etiā tangit Plin. c. 60. lib. 7. Meſ-
557 ſallam ait & plerosq; alios tradere,† Cęlium Tuberonē
è rogo relatum, inde fuiſſe pręturæ functum. & cap. 18. li.
10. in capite ait pretoris Vrbani L. Tuberonis in foro iu-
ra pro tribunali reddētis, inſediſſe Picum Martium ita
placide vt manu apprehenderetur, & reſpondiſſe vates exi
tium Imperio portendi ſi dimitteretur, & ſi exanimare-
tur pretori. at ille protinus compreſsit, vixitq; inde parū.

Ex verſic. fina. l. ſecundæ.

Labeo ambitione carens oblatum ab Augu. conſulatum recu ſauit. numero 518
Sapienter agunt qui magiſtratus & alias dignitates vitāt, numero 558. cum ſequenti.
Sinagoga audat tempora. 562.
Præceptorum doctrina quatenus ſauendum. 565.
De reſponſis iuriſconſultorum. 571. cum ſequen.
De nominibus Romanorum 586.
Scholares doctorem ſuum inopem an alere teneantur. 591.
Doctor & magiſter ſit vt pater ſcholaribus. 592.
Gloria eſt a clariſſimo deſcendiſſe. 595.
Filij ſapientum cur quandoque fatui. 603. cum ſequen.

Sequitur interpretatio in verſi. finalem iſtius. l. 2.

Fuit inquit Pomponius poſt Trebatiū & prænominatos Atteius ca. & Antiſti⁹ labeo qui omnes prædictos audiuit. maximè tamen à Trebatio inſtructus Capito cōſul fuit, de quo eſt mentio apud Aulum Gel. ca. 20. libr. 10. &

cap.

558 cap.12.lib.17.† Labeo oblatum ab Auguſto conſulatū
recuſauit. homo igitur liber & minimè ambitioſus fuit.
Idem fecit Aulus caſſelius vt dicitur in præcedētibus.Idē
legimus de Octauio qui ſprenit honores à populo obla-
tos, & dictaturam magna vi offerēte populo genu nixus
deprecatus eſt & depulit.Sueto in Octauio.Manilius au
tem torquatus conſulatum recuſauit ꝙ diceret neque ſe
populi vitia neq; illum ſeueritatem ſuam poſſe ſufferre,
teſtis Plin.de viris illuſtribus cap.28. Et hercle animi or-
namenta vt in Eccleſiaſte inquit Hiero. ex bona cōuerſa
tione non ex tumenti de ſuperflua dignitate naſcuntur.
559 Denique, † fortuna quo altius euehit Agamenō apud
Senecā dicebat,hoc magis varios caſus timere connenit,
ſi quidem in publica hominum ambitione calumniato
ribus recta in deterius torquentibus hoīs iuſti parū tuta
ſimplicitas eſt.Accedit ꝙ lubrici ſūt vt ille inquit huma-
norum gradus aſcenſuum tremulus vertex. horrendum
præcipitium, egre conſcenditur ad eminentem ſtatū an-
xiè ſibi conſiſtitur, grauiter inde & repente deſcenditur.
nam & ſæpius ventis agitatur ingēs pinus,excelſæ grauio
re caſu decidunt turres. quanto ſecurior aurea fuerit me
diocritas ꝙ̄ hic labeo ſuperius Sceuola ſecuti ſunt intra
cuius fines qui ſe continet, vitā ille rectam & trāquillam
pro ſententia Zaſij aget,inuidiæq; auræ periculis nō con
560 cutietur.Quod ſi quis, † mihi obijciat Vlpianos,Sceuo
las,Papinianos,Martianos,Modeſtinos & cęteros plero-
ſque iuris prudentes ditiſsimos & ſplēdidis magiſtratuū
titulis potentiſsimos.Is nouerit nolentibus ipſis & refu-
gientibus magiſtratus & Imperia accepiſſe. & tamē ea fa
ſtigia quibuſdā ex eis non ſolum maximarum calamita
tum,ſed ēt interius occaſionem præbuiſſe, nā C. Caſsius
à Cæſare in exilium actus, Vlpianus cū ignominia ab He
liogabalo à dignitate remotus,Martianus à Didio Iul.in-
terfectus,& ex duobus poſterioribus Sabinis incertū pa-
ter an filius Heliogabali mandato in tumultu pop. fuſte
percuſſus eſt in publico relictus. & Papinianus pręfectus
prætorio iuris aſyllium ab A. Caracalo Militum gladijs
obiectus, & ſecuri percuſſus obijt.ſic & Mutius & Domi
tius in ſenatu interfecti. & amborū corpora edicto Ma-
rij fluuio immerſa Appianus ſcriptum reliquit, ſic decē-
uiri à quibus oē ius noſtrū profluxiſſe videtur, vel in car-
cere, vel in exilio periere.quibus quantum legalis philo-
ſophia ad animi trāquillitatem & rempub. tuendā pro-
fuit.tm̄ magiſtratuū moles nocuit. Hæc eſt magiſtratuū
merces,hic finis magiſtratuum.itaq; cauere pręcipitia &
ingentis prudentię & fortunati propoſiti eſt.Ad qđ vide
quæ pulchrè ſcripſit Petrar.lib.7. Epiſtolarū famil. epiſt.
101.& ſequen.incipiente ſumme quidē.Sed hodie proh.
561 dolor, † prætio nummario magiſtratus emunt in detri
mentum animarum principum vendentium. Hinc ſan-
ctus Tho. in epiſt.ad duciſſam Brabancię ſuadet ne ven-
dat officia quāuis temporalia,ſed eligat bonos quos con
ſtringat ad ſuſcipienda officia,quia per eorum induſtriā
magis accreſcet duciſſæ.refert Alber.in dictiona.ſup ver-
bo talea.mens.n.potentiæ auida nec abſtinere nouit à ve
titis nec gaudere conceſsis, nec pietati adhibere conſen-
ſum ca.virum.47.diſt.Secundo no.pulchram tpis diſpen
ſationem Labeonis plurimum nanq; ſtudijs operā dabat
562 & annum ita diuiſerat,† vt Romæ ſex menſibus cū ſtu-
dioſis amicis moraretur.& alijs ſex menſibus ſecedēs cō-
ſcribendis libris operā daret. Sit hoc documētum ſtudio
563 dio incumbentibus,horas habeāt † ſtatutas quibus ſtu-
dio vacent, non interpollatim id agāt,quia vt inquit Ge-
mini.in proœ.6.ſcientia interpollata perit,continuata vi
get. De ſimili diuiſione tpis pulchre ſcribitur apud Sene
cam de trāquilitate vitæ circa finē, vbi multos magnoſq;
viros ſic feciſſe demonſtrat.& alia quædā reperies in ora-
tione noſtra ſupra poſita ān cōmētarium proœ. ſſorum.
Tertio not.ꝙ iſti duo Capito & Labeo veluti diuerſas
564 ſectas fecerunt,dictio veluti ꝙ̄uis ſm, † Zaſi.ſub vmbra
ponatur improprietatis,ornat tamen per quam acutè.ca
pitur q; ꝓ eo quod vulgo dicimus vēita loquar, id quod
apud Salut. in catilinario reperias.ſubinde Sabini & Ne-
ruæ. Caſsiani & Proculiani iuriſc.inter ſe diſsidentes qui
eas ſectas magis auxerunt,quēadmodum inter naturales
ēt contigit Philoſophos vt ex Lactantio.4.c.lib. 3.de fal-
ſa regione cōperies. Capito in his quæ ſibi tradita fuerāt
pſeuerabat. Labeo ingenij qualitate & doctrinæ fiducia
quum cęteris operis ſapientiæ vacaſſet,plurima innouare
inſtituit.Budeus credēs hunc text.corruptū in illis verbis
ingenij qualitate & cæteris operam ſapientiæ legit. inge-
nij facilitate & cęteris temporibus.Zaſius aliter non reſti
tuit,& recte,cantillus.n.Labeo qualitate ſui ingenij (inte
grum.n.habebat ingenium quod inter bonas artes Salu-
564 ſtius breui adoleſcere dicebat, & † quia cęteris operib9
el.1.ſapientię operam dederat.& multas præterea ſcientias,
non tm̄ ciuilem percalluerat vt in verſ. Mutij anditores
dictum eſt,ideò multa innouare inſtituit.Pomp.letus re
ferens locum hunc ſic ait,qui pręcæteris operam ſapien-
tiæ dederat in idem recidit.Capito ergo in his quæ ſibi à
præceptoribus tradita fuerant perſeuerabat argm̄ iudice
Zaſio, ꝙ à præceptorum doctrinis non ſit facile receden
565 dum,† Et Seneca præceptores deorū ritu colendos exi
ſtimat. etenim præceptor animorū parens ac formator
eſt,quē niſi oī vernorum honore proſequamur, niſi vbi-
que locorū, vbiq; hominum honorifica mētione dilau-
demus,impij & nepharij meremur nūcupari, ꝙ̄ gratiam
ſuis magiſtris pleriq; iuriſconſultorum. Virg.ꝙ & Cic.re
pendunt diſsimiles iſtis qui præceptores ſuos clanculum
in angulis vellicāt. conuitijſq; proſcindunt ac obtractāt
ita gloriā adipiſci ſperantes ſi doctoribus derogauerint
improbi & ingrati.Sed & hęc diſcretio habenda eſt,per-
ſeuerandum.n.in pręceptorum traditionibus quo ad v-
ritas patitur & eatenus ac vſq; ad aras vt aiunt exhibēda
reuerentia. ꝙ ſi à via declinauerint.eorum doctrina, vel
diſtinguenda eſt, vel cum temperamento accipienda, vt
honor pręceptori habeatur ſimul & veritas aſſeratur,exē
plo Caſsij iuriſc.in l.dicere.ff.de arb.& Pauli in.l.1.§.adi-
piſcit.ff.de acqui.poſſeſ. & in l.illud quoq;.ff.de pet. hær.
cum traditis per Sig. de homod.in conſi.49. & Ray.eius
præceptorum.contra ſuum diſcipulum in conſi.vlt.poſt
conſilia ipſius Sign. Temeritatis notā eſſe Parientis can-
566 cellarius.teſte Zaſi.dixit,† viros ſapientiæ gloria conſpi
cuos vel ſtatim errori ſubdere, vel quod temperata reſo-
lutione placari poterat velle ſubuertere.At vero ſi ītolera
bilius aberrarint hi qui nos docuere hic ab his ſine trepi-
datione recedendum eſt & veritati adhærendū quę ami-
citior omnibus ſm Zaſ.eſſe debet. Hinc Oratius Nullius
adictus iurare in verba magiſtri,nec iſtud debēt egre fer-
re præceptores,immo optare & gaudere in hac pugna li-
567 teraria,† in qua diſcipuli victoria ad gloriā redudat ma
giſtri ſuperati. quum laus præceptoris diſcipuli ſit profe
ctus.Hinc Celſus reprehēdit patrem ſuum in l. 3.in ꝫ.ſed
ſi ſeruus ff.de conditio.ob cām.& apud nos Soz. filius So
zinum patrem non ſemel. Et ex hoc tex.dicēte Labeonē
568 alia ēt philoſophiæ opa aliaſq; attigiſſe doctrinas,† in-
uehitur Zaſ. cōtra noſtri temporis doctores qui illuſtres
illos iuriſc. omni doctrinarum eruditione claros ieiuni
& ignari bonarum literarum audent tractare,quod alibi
plenius in ſuperioribus attigimus. Et merito ait Zaſ.La-
beonē inſtituiſſe plurima innouare,vt.n.ait Iuuenal.miſe
rum eſt aliorum incumbere famę.nec ſemp tutum ſequi
cōmunes opinion.de quo ſupra dictum eſt. Quarto not.
Capitoni ſucceſsiſſe Maſſurium Sabinū.& Labeoni Ner-
uam Cæſaris familiariſsimum dictarum diſſenſionū au-
569 gumentores. De Nerua Cocceio,† plurima eſt mentio
apud Cor.tacitu li.4.& ſequenti. Maſſurij meminit Per-
570 ſius ibi,† & quicquid Maſſurij rubrica vetauit. Et Gell.
ſæpe præcipue c.2.lib.4. referens eum dixiſſe ꝙ qui non
longe videt tam ſanus eſt ꝙ̄ qui tardius currit. Maſſurius
ſubdit text.i.publice ſcripſit,ſed ne obſtent dicta in ſupe
rioribus de Tyb.Corn.ante quem neminem profectum
traditur.

traditur. Et de alijs iuriſconſultis qui ante Maſſuriũ Sa
binum ſcripſere intelligas ſm Zaſiũ publicè primũ ſcri-
pſiſſe, i. ex publica auctoritate principis, alij priuato arb.
vſi ſunt. Poſt conceſſum tale reſpondendi beneficiũ, non
licebat iudici à reſponſo iuriſcõſultorum recedere. §. re-
571 ſponſa prudentum,† inſtit. de iure naturali, ante igitur
multi & ſcripſerant & reſponſitauerant publicè, ſed eo-
rum reſponſa probabilia tm̃ erant, ſicut hodie reſponſa
doctorum vt per Accurſium & ſcribentes in l. quum de
interpretatione. ff. de legibus & in l. 1. C. eod. tit. latius. §.
reſponſa ſtatim declarabimus. Quintò not. ſucceſſiuè, ꝙ
quũ eſſet Sabino tale reſpondendi beneficiũ conceſſum,
cœpit, alijs à Tyberio Ceſſare dari. Budeus & Zaſi. habẽt
hunc tex. pro valde corrupto ſenſus eſt dicunt. Sabinum
publicè ſcripſiſſe poſtq̃ hoc beneficium publicè ſcribẽdi
cæperat, i. inceperat ſiquidem Tyb. Cæſar idipſum bene
fici. loco tunc conceſſerat & ita ordinat text. Zaſi. Maſſu-
rius Sabinus in equeſtri ordine fuit & publicè prim' ſcri
pſit, poſteaquam hoc cæpit beneficium. à Tyb. n. Cæſare
hoc tum illi conceſſum erat. Pomp. letus refert aliter lo-
cum iſtum. Ego planè literam puto legi poſſe vno tãtum
verbo addito ſic. Maſſurius Sabinus in equeſtri ordine
fuit. & publice primus ſcripſit, poſteaq; hoc cœpit bene-
ficiũ à Tyb. Cæſare dari, hoc tamen illi conceſſum erat.
In meo. n. codice ſcribitur poſteaq;. non poſteaq̃ & ſi in
his non ſit magna vis. Et vt obiter ſciamus ſubdit Pomp.
ante tpa Auguſti publicè reſpondendi ius à principe nõ
dabatur, ſed qui fiduciam ſuorum ſtudiorum habebãt,
572 † conſulentibus reſpõdebãt, neq; reſponſa vtiq; ſigna-
ta dabant, ſed plurunq; iudicibus ipſi ſcribebant aut te-
573 ſtabantur qui illos conſulebant.† Primus diuus Augu.
vt maior iuris auctoritas haberet conſtituit. vt ex aucto-
ritate eius reſponderent, & ex illo tpe peti hoc pro bene
ficio cępit. ideò optimus Princeps Adrianus quum ab eo
viri prætori peterent vt ſibi liceret reſpondere, reſcripſit
eis, hoc non peti ſed pręſtari ſolere, ideò ſi quis fiduciam
ſui haberet delectari ſe pop. ad reſp. ſe pręparet. Ergo Sa-
bino conceſſum eſt à Tyb. Cæſa. vt pop. reſponderet. qui
in equeſtri ordine iam grandis natu, & fere annorũ 50.
receptus eſt. ita vt colligo ex Pomp. Leto hunc tex. lego.
Igitur vbi eſt obitum ſit obiter, vbi eſt pro beneficijs ſit
pro beneficio, vbi ei, ſit eis, loco præpararet ſit præſtaret.
Obiter capitur hic ſm Zaſium, i. extra propoſitum & ve
574 lut incidenter,† quis Iuue. pro intereà vſurpet dum ait,
atq; obiter leget, aut ſcribet, vel dormiet intus, quæ expo
ſitio non quadrat. non. n. extra propoſitum eſt quod hic
ſubijcit, ſed ad rem & neceſſariam veluti declarationem
eius quod dictũ eſt de beneficio publicè ſcribẽdi à Tyb.
Cæſare dato, Obiter ergo, i. ſimul & quaſi circum iter, fi-
575 ducia aũt iſta ſtudiorum ſuorum labore,† vigilijs aſsi-
duitate paritur nõ voluptatibus illecebriſq; iuxta Heſio
di ſententiã. Virtutem poſuere Dei ſudore parandam &
reliqua. faciunt quæ Arc. ſcribit in rubri. proœ. inſtit. ſup
illis verbis cupidæ. II. iuuentuti. Hæc dabant olim iuriſc.
reſp. ſignata vt poſtmodũ inductum (vt dicit text.) fuit.
cõferunt quę ſcribit Pau. de Caſtr. in l. cum antiquitas in
fine C. de teſta. & in hac patria ex diſpoſitione ducalium
decretorum dictamina cedulæq; produci non debẽt in
iudicio niſi ſubcriptione iuriſperiti ſint ſubnixa. Pro de-
claratione tñ & intelligentia text. noſtri. Et. d. §. reſponſa
prudentum, videbis Nouiter Marium Salamonium cõ-
ſiſtorialem aduocatum in ſua parodaxa enerratione in
576 d. §. reſponſa prudentum,† vbi eleganter declarat. ꝙ iu
riſc. nec legem condere. nec vetera abrogare iusuè cor-
rigere poterant, ẽt poſt beneficium Tyb. Cæſaris de quo
hic dr̃ ſed ſolũ interpretari. Ibi ẽt ponit ꝙ cuiuſq; iuriſc.
non ea auctoritas erat vt ab eius reſponſo non liceret di-
ſcedere, vt vulgo creditur, ſed omnium ſimul, i ab eo qđ
oẽs probaſſent ponderando tex. d. §. reſpon. ibi quorum
oium collectiuè & nõ diſtributiuè ac in plurali, alioquin
verbum oium fruſtra fuiſſet poſitum poſt dictionẽ quo-
rum. ponderando ẽt text. in verbo ab eorum reſponſio, ſ'
omnium & non reſponſis. Cui ſentẽtiæ nos nullo modo
ſubſcribimus. immo credimus vnumquemq; iuriſconſul
torum illã in ſuis reſponſis habuiſſe actoritatem, vt non
liceret recedere poſt datum à Cęſare tale beneficiũ, patet
hic in Sabino cui ſoli vt tex. dicit à prin. datũ id beneficij
fuit, licet poſteà alijs pariter conceſſum fuerit. nõ obſtat
ꝙ collectiuè loquatur, quorum oium. quia reſpõ. ꝙ quũ
vnuſquiſq; iuriſconſultorũ id beneficij haberet poſt cõ-
ceſsionem Cæſaris vt hic dr̃. rectè ibi omnium iuriſcon-
ſultorum ſententias talis fuiſſe præeminẽtiæ ſcribitur. Pa
rum ẽt mouet ꝙ Imperator in d. §. reſpõſo & nõ reſpon-
ſis dicat. intelligitur. n. à reſponſo eorum non licet rece-
dere, i. ab eo quod ipſi reſpondebant. oĩbus aũt rñdere li-
cebat, ergò quilibet ibi cõprehenditur. & in princ. illius.
§. Imperator loquitur in plurali reſponſa inquit pruden-
tum non dicit reſponſum & ſic põt in oppoſitũ ille tex.
retor queri. Sed ſi varia vel contraria dabantur reſponſa,
577† quid faciendum tunc iudici, crediderim tũc fuiſſe ad
Principem recurrendum per textum in l. pen. C. de legi-
bus & tex. in cap. ſuper literis cum ibi not. ꝑ Imol. & De-
ci. in princ. de reſcrip. faciunt accumulata per Deci. de re
curſu habendo ad Principem in. c. 1. col. pen. verſi. 5. con-
cluſio de cõſtitutio. Et ex hoc text. dicente primus diuus
578 Aug. conſtituit, colligitur iudice Zaſ.† doctorum creã
dorum originẽ emerſiſſe vt ea facultas de iure reſpo. non
cuilibet temerè liceat, niſi principis acceſſerit auctoritas.
facit lex magiſtros. C. de profeſſo. & med. lib. 10. ſic apud
hebreos nõ oẽs ſed ſcribæ, Moſis cathedram inſediſſe le-
guntur. ſic apud Athenienſes cum ſolemni delectu vt ex
Laertio colligitur, Philoſophorum ſcholis præfecti ſunt
qui profiterẽtur. Sed & apud Romanos decemuiralium
legum interpretatio non tam prudentes q̃ eorum aucto
ritatem exigebat vt iuriſc. ſupra ſcripſit. Ab his igitur ve-
tuſtis moribus hæc quæ videtis ſolemnia in vniuerſitati-
bus & ſtudijs generalibus introducta ſunt, quibus docto
res qui aſsiduo ſtudiorũ labore, vitæ integritate, boniſq;
moribus digni habiti ſunt, tanq̃ legum cuſtodes huius
ſcientiæ aſſerendæ poteſtatem recipiant ex publico. Sed
quũ iſtud ſit de reſeruatis principi quõ hodie doctores,
579 & collegia,† doctores creant & faciunt? reſpon. id non
fieri niſi accedẽte voluntate principis, & ex priuilegio vt
late diximus in proœ. ffforum. in §. hæc aũt tria. Aſſerit tñ
Zaſi. ſe non videre tn quo id beneficij reſideret. nec. n. cre
dit ea beneficia ex mercedum quęſtu conſtitiſſe, quando
res ſit ſanctiſsima ciuilis ſciẽtia, ſed quæ pretio numario
non ſit extimanda. l. 1. in §. proinde. ff. de var. & extraor.
cog. Sed conijci diuinare, colligere inquit licet fauorem
eos populi meruiſſe, & per hoc aſcenſum ad reip. guber-
nationem patuiſſe. ſed quõ hoc procedit quum iam Iuli.
Cæſar libertatẽ oppreſsiſſet nec amplius liceret pop. crea-
re magiſtratus? Lucanus libr. 1. att ſectorq; fauoris ipſe
ſui populus. letaliſq; ambitus vrbi annua venali referens
certamina campo. Et Iuuena. iam pridem ex quo ſuffragia
nulli vendimus effugit curas. nam qui dabat olim Impe-
rium faſces legiones oĩa nunc ſe continet, atq; duas tm̃
rex Axius optat pannum & circenſes. Arbitror id ꝓ be-
neficio tunc peti, quia non oĩbus concedebatur. ſed pro
quibus principi iuſte viſum fuerat, ideò dicebatur id pe-
ti à principe ꝓ beneficio. Maximum. n. vr̃ eſſe beneficiũ.
vt quis tantæ eſſet auctoritatis ꝙ ab eius ſententia non li
ceret recedere. Præterea licet ſciẽtia ciuilis ſit res ſanctiſ-
ſima quæ pretio extimari non põt. tñ licitum eſt iuriſc. vẽ
dere rectum conſilium ita dicit text. in c. non licet. 11. q.
3. & in l. 1. C. de aſſeſ. ita ꝙ magnum conferebatur benefi
cium iuriſc. per dictam licentiam, quum poſsent vt præ-
miarẽtur honor labor capere magna præmia. Eſt autem
beneficium beniuola actio gaudium tribuens capienti. c.
1. in tit. qui cau. feu. amitta. Et quis ea facultas pro benefi
580 cio haberetur, non tñ caruit periculo.† Nam quod al-
teri de iure reſpondebat iuriſc. hoc in ſua ipſius perſona
ſi quan-

cogebatur, vt dicit Angel.in.l.j.infra quod quiſque iuris.de
quo latè ibi Ale.& Iaſ.Suboſcurus eſt etiã hic tex.in illis ver
bis non peti ſed prȩſtari ſolere. Accur.& ſequaces dicit Zaſ.
hunc locum male intelligũt & allegata per Accurſium.tam
ſunt ad hunc tex. impertinentia quàm ab ipſa luce tenebræ
diſtant. Quomodò hic inhoneſtè peteretur iuris reſpon-
dendi facultas quæ ab Auguſto vſque ad Adrianũ plus cen-
tum annis peti conſueuit quod tex.noſter ante dixera, non
eſt ergo vnquã ea res in honeſte petita quæ tot annos à tot
clariſsimis viris petita fuit. Et hodie in pompis creãdorum
doctorum cum inſigni ſolemnitate peti ſolet.
Verus ſenſus ſecundum Zaſium eſt non dicere vt ad ſo-
lam petitionẽ facultas de iure reſpondendi concedatur, niſi
is qui petit.prȩſtiterit hoc eſt facto comprobet ſe idoneum
vt ea auctoritate prȩornetur.præſtare enim elegãter pro eo
581 ſummitur, † quod eſt facto & opere oſtẽdere vt quum di-
cimus prȩſtare virum cui credi poſſet.Sic Liuius lib.11.Fa-
bium maxi.quum filio ſuo legatus daretur operã ſuam pol-
licitus fuiſſe & præſtitiſſe,id eſt,facto oſtendiſſe.ideò dice-
bat Lactan.loqui facilè prȩſtare difficilè. Rectè itaque in-
quit Zaſi. reſpondendi munus non peti. ſed præſtari ſolere
ſcripſit Adrianus,hoc eſt non ad nudam petitionẽ. ſed tunc
concedi ſolere quando petens facti euidentia idoneus vi-
deretur. Et hoc oſtendunt verba ſequentia dum infertur ſi
quis fiduciam ſui haberet declararet ſe populo ad reſp. hoc
eſt ſi quis fiducia ſui delectaretur eo munere is ſe prȩſtaret.
hoc eſt aptum oſtenderet. Et huiuſce ſententiæ eſt etiam
Budeus hic. Sed fortè ipſi minus rectè intellexerunt hunc
textũ.Adrianus enim abſolute loquens, nolebat id amplius
peti,quicquid de nuda petitione dicant præfati,ſed volebat
præſtari,i.effici. & ſic volebat Adria. rediretur ad ſtatũ qui
ante Auguſtum erat,& cõſequenter vt qui ſtudiorum ſuo-
rum fiduciam haberent conſulentibus reſponderent, hæc
videtur mihi iuriſconſulti mens & intentio.quod vltra de-
monſtro,dixerat.n.Pomp.ꝙ ante tempora Auguſti ius pu-
blicè reſpondendi à principibus non dabatur, ſed qui fidu-
ciam ſtudiorũ ſuorũ habebant conſulẽtibus reſpondebant,
ſed primus Auguſtus cõſtituit tale ius reſpõdẽdi à Principe
peti.Et ex illo tempore hoc cȩpit peti,poſt eà infert ꝙ ideò,
Adria. quum tale quid ab eo viri prætorij peterẽt reſcripſit,
hoc non peti ſed præſtari,vt.ſ.ante Auguſti tempora.Et ſic
ꝙ fiduciam ſtudiorum ſuorum habentes ſe populo delectã
ri ad reſpub. ſe præſtarent vt tunc faciebant. Viri prætorij,
582 † vt intelligas tex.dicuntur qui præturam geſſerunt Cic.in
oratione pro Planco conſulari generi cedat prætorium,nec
contendat cũ prȩtorio equeſter locus. Sed in hoc ſenſu hic
accepi non credimus,quum non quadret,ideò fortè dicen-
dum eſt viri prætorij,i.viri prȩtorium ſeu cauſarum forum
frequentãtes veluti aduocati.Ergo Sabino ſubijci text. con
ceſſum eſt, &c. propter longam digreſsionem quam ſupra
fecerat iuriſconſultus iam ad Sabinũ reuerſus per epilogum
colligit quod ſupra narrauerat. Is enim oratoribus mos eſt
& pro inſtituto ſeruatur vt docent Cic.& Quin.quum nar-
583 ratio cæpta prolixioribus digreſsionibus ſuſpenditur, † re-
uerti ſub quadam collectione ad ea ſoluere quæ principio
ſunt adducta. Item ex iſto tex.dicente ꝙ Sabinus in eque-
ſtri ordine iam grandis natu & ferè annorũ.50.receptus eſt
584 †.collegi poteſt ꝙ quinquagenarius iã grandis natu eſſe di-
citur. Et in tali ætate mulier ſterilis præſumitur,ad parien-
dumq́; nõ idonea Accur.in.l.ſi ſterilis in prin.infra de actio.
emp.Fulgo conſi.202.vbi ponit quid in maſculo apud Plin.
cap.7.lib. 12. maſculum generaſſe vſque ad octogeſimum
annum compertum traditur. Sed quomodò Sabinus ei or-
585 dini inſerebatur cui nõ eſſent amplȩ facultates,† ſi quidem
le.roſcia cautum erat ne equeſtri ordini aſcriberentur niſi
quibus quadringenta eſſent ſeſtertia. Hinc Martialis libr.5.
Quadringenta tibi non ſunt chereſtrate ſurge lectius ecce
venit & Iuue.& de puluino ſurgat equeſtri cuius res legi nõ
ſufficit.Sed Sabinus à principe dignitatis nomine nõ quòd
cenſu equeſtri valeret in hunc ordinem ſecundum Zaſi.re-
ceptus eſt.Princeps.n.eſt ſuperior lege. Vel fortè etiam dici
melius poteſt ꝙ tempore Sabini lex roſcia non habebat vi
gorem,nec vſu iam ſeruabatur.& ideò Domitius Clade.ſu
per illud Iuuen. Et de puluino ſurgat equeſtri interpretatur.
dictum aduerſum Domitianum Imperatorem qui legem
Othonis roſcij temporum vetuſtate fermȩ abrogatam re-
ſtituit quòd Tranqui. in Domi. indicat. Et vt obiter ſcias
586 † ordo eſt diſcretio ſtatus hominum conditioni accommo
datus.Et apud Roma.vt etiam hic refert Zaſ.tres præcipuè
fuere ordines ſenatorius,equeſter, & plebius vt hic per eũ.
Apud Victruuium de architectura reperies theatrum Ro-
mæ ſic fuiſſe diſpoſitum vt primo eſſet cauea in quo loco
plebs conſederet,deinde quatuordecim gradus vbi equites
deinde orcheſtres ſedes in quibus ſenatores, poſtmodum
Podium in quo magiſtratus non ſolum ſedere, ſed etiam
deambulare poterant. ſeruando ordini ac gradibus perfecti
erant.Lectius & Oceanus antiquitus Mar. loco prȩallega.
Et alibi eſt,& in hoc aliquid vidit me Roma tribunum. &
ſedeo qua te ſuſcitat Oceanus. Infinitus ordo Plebeius fuit
intra quem numerabantur qui ciues Rom.& ex aliqua tri-
bu eſſent loca eorum theatris popularia dicta. Eius ordinis
liberti non fuere capaces. niſi eſſent vindicta manumiſsi,
vnde nec ciues Romani erant nec tribules, id eſt, tribubus
587 inſerti,† quod ignorauit ſecundũ Zaſ. Accur.in.l.patronus
ff.de.l.iij.tribum ergo emere eſt vt in aliquam tribum Ro-
manam inſereretur nec neceſſe erat hȩredi dicti liberti tri-
bum emere quam is qui clariſsimus eſſet habtũt.Sextò no.
588 ꝙ quum Sabino amplæ facultates non eſſent,† à ſuis audi-
toribus ſuſtentatus eſt,qui quum exigui cenſus eſſet, magis
aptus & expeditus fuit ad ſtudium,vt enim Diogenes Cy-
589 nicus dicebat,paupertas idonea eſt philoſophiæ,† fuit pari-
ter admodum.pauper Aelius Tubero,vt ſupra viſum eſt,&
M.Scaurus Aemilius iuriſconſultus nobilis vt ex.Pli.de vi-
ris illuſtr.cõſtat Nec mirum,Paupertatis enim & parſimo-
niȩ tantus olim Romæ eſt habitus honos vt quanto rerum
minus, tanto minus cupiditatis eſſet teſtis Liuius in præfa-
tione primȩ decadis: laudes paupertatis pulchrè proſequi-
tur,Apule.in oratione prima,vt verò inquit Philo. politi.1.
Tales mileſius oſtẽdit amicis ſuis facile eſſe philoſophis di-
590 tari ſi vellent.† ſed hoc nõ eſſe illis curæ id quod etiam do-
cet Lactan.in præfatione operis ſui. Et eſt hic text.argu.ꝙ
ſcholares doctorem ſuum pauperem ſuſtẽtare tenentur vt
591 in Sabino hic legitur,† hunc tex.pro not.ad hoc citant In-
nocen.& Ana.in.c.1.ad finem de magiſt.Rom.in ſuis ſing.
ſing.139.incip.volo vnum dicere & Barb.in proȩ.clemen.
reputans hunc tex.elegantem qui iudicio meo nihil conclu
denter probat, ponit.n.facti contingentiam in Sabino, ex
quo non poteſt ſummi validum argu. iuxta gloſ. vulgatam
in.l.vnica.C.quando non peten.part.peten.acceſ.Poteſt ta-
men iſtud commune dictũ doc.ſic probari. Doctor & ma
592 giſter eſt ſcholaribus vt pater,† l.j.in verbo filios ſuos eru-
dire cum glo.C.de excuſa.artifi.lib.10.facit glo. ſingu.in.l.li
berto.ff.de obſequi ꝙ perſona magiſtri ita ſancta debet di-
ſcipulo videri:vt perſona patris filio,ſed filius patrem tene-
tur alere vt clarum eſt, ergo & diſcipuli præceptorem. fa-
ciunt dicta per Seueri.in tracta.de modo ſtuden.col.15.in
principi.dum Quintili.refert,& Gel.capit.3.libri.4. ſatyri-
ciq́ue carmina illa.

Dij maiorum vmbris tenuem & ſine pondere terram.
Spirãteſq́; crocos & in vrna perpetuũ ver,ſubaudi debet
Qui præceptores ſancti voluere parentis.

Eſſe loco ꝭ & quæ pulchrè ſcribit Senec.lib.1.de benefi.
cartha.2.& Barto.in.l.quidam cum filium col.iij.ff.de ver-
bo.obl.tex.in ca.reuertimini ad fi. cum glo.in verbo à qui-
bus.16.q.j.vbi diſcipuli debent referre gatias magiſtro ſuo,
non tantum verbis ſed etiam rebus, pro quo.l.Atilius.ff.de
don.& quæ ſcripſimus.ſ.in proœ.illius libri.in.§.fin.&.ſ.in
iij.not.Septimo not.Sabino ſucceſsiſſe.C.Caſsiũ longinum
ex filia Tuberonis & nepte Ser. Sulpitij genitum qui con-
ſul fuit temporibus Tyber. Cæſaris cum Cratino ita lego
apud Pomp. Lerum non Quartino vt hic legitur pulſus eſt
à Cæſare vrbe.i.à Nerone in Sardiniam teſte Corne.tacito
lib.16.

libr.16.Et reuocatus à Veſpaſiano diem ſuum obijt. Glo-
593 riatur eo nomine hic noſter Caſsius, † ꝙ à duobus clariſsi-
mis iuriſconſultis. Tuberone & Sulpitio deſcenderat. quòd
certè non eſt mediocre argu. ſecundum Zaſium ſplendidis
eos ornari maioribus qui à iuriſconſultis naſcerẽtur vt non
iniuria doctorum liberi de hoc glorientur. Et hoc eſt argu.
contra nobiles qui quum legali ſcientiæ operam dederint,
nomen doctoris faſtidiunt, quum legalis doctrinæ lumen,
594 † nobilitati magno interuallo præluceat, ad quod faciunt
quæ poſt Cynum ſcripſimus in rub.prohe.ffo rum. circa fi-
nem in.v.nota. Octauò not. Neruæ patri ſucceſsiſſe Procu-
lum & eodem tempore fuiſſe Neruã filium &.C. Caſsium
Longinum equitem Romanum & prætoriũ, Proculi tamẽ
maior fuit auctoritas & poteſtas. de Proculo fit mẽtio in.l.
diui.ff. de iure patro. in.l.& proculo.ff.de legatis ſecundo &
595 apud Procopium, † dum ait, Erat Proculus Imperatoris aſ-
ſeſſor, magiſtratum quæſtoris gerens, vir in primis iuſtus.
Et procul ab omni auaritia, ideoq; neque legem aliquam in
alicuius gratiam conſcripſit. placet Alciato cap.7.libr.4.pa-
radoxorum. Fuit & alius Celſus Proculus conſiliarius Alex.
Seueri.imperat.vt in Alexan.Seuero ad finem Spart.ſcribit.
596 Nerua filius publicè de iure reſpon. 17.ſuo ætatis anno, † l.j.
in.§.pueritiam.ff.de poſtu.vbi vide quod Ang.de ſe & Bal.
fratre ſuo refert.& Barba.in cap.cum viceſsimum colu.vij.
de offic. deleg. & quæ de ætate Ciceronis & Demoſthenis
597 oratorum, † ſcribit Gel.ca.28.lib.15. Et alia per Alciatum
in proœ.vj.libri paradoxorum,& pulchrè Cic. in.8.Philip.
Caſsius Longinus hic ſecundo relatus, is eſt vt puto qui vt
598 Tranqui. in Nerone ſcribit iuſſus eſt à Nerone mori, † eo
ꝙ C.Caſsi percuſſoris Cęſaris nomen & ſtema haberet. Et
ſic ſecundus hic Longinus minus vixit quam prior Longi
nus qui mortuus eſt ſub Veſpaſiano vt ſupra dicit Pomp.&
conſequenter longo poſt Neronem interuallo. Caſsio ſub-
dit tex. Cęlius Sabi.ſucceſsit qui plurimum ſub Vaſpaſiano
potuit & proculo ſucceſsit Pegaſus qui ſub Teſpaſiano præ
fectus vrbis fuit.
599 Iſte Cęl.Sabi.ſcriptum reliquit, † pileatos ſeruos venum
ſolitos ire. quorum nomine venditor nihil præſtaret. cuius
rei cauſam eſſe dicit, ꝙ eiuſmodi conditiones mancipia in-
ſignia eſſe in vendendo deberet, vt emptores errare & capi
non poſſent teſtis Gel.ca.4.lib.7.facit.l.ſi tamen in.§.ei.qui
600 ff.de ædil.edi. Pegaſi meminit etiã Iuue.ibi, † Rapta prope-
rabat ab olla Pegaſus attonitæ poſitus modo villicus vrbi.
Poſtremò ſubijcit Pomp. ꝙ Cęlio Sabino ſucceſsit priſcus
Iabolenus. Pegaſo Celſus pater Celſo patri, Celſus filius &
priſcus Neratius qui vtrique conſules fuerunt, Celſus qui-
dem & iterum Iaboleno priſco Albunius alias Eburnius va
lens & Tuſcianus item & Salu. Iulianus ita legi hic finis de-
601 bet. Priſcus Iabolenus Antonini pij conſiliarius fuit, † te-
ſtes Spart.& Ca.in Ant.pio prope fi.præceptor Pauli Pata-
uini iuriſconſulti vt ex.l.an apud infra de manu.vin. colligi-
tur. Deridet Pli.illum in.vj.epiſtolarum.lib.epiſtola ad Vo-
coniũ, ꝙ quũ aſſediſſet Paulo Poetæ elegos recitanti exor-
dientiq; priſce iubes. reſpondet ego non iubeo tanquam ſi
Paulus eũ interrogaſſet. Sed forte iocoſe id actum fuit. Cel-
ſus filius & priſcus Neratius vtrique conſules fuerunt, Cel-
602 ſus quidem & iterum, i.ſecundum, † Iubentij Celſi vulgo
nota eſt reſponſio elegans ad Domitium Labeonem qua
reſpon. aut ſtulta eſt interrogatio tua aut te non intelligo in
leg.domitius labeo.ff.de teſt.docuitq; in re dubia non illicò
emittere ſententiam, ſed ſubſiſtere in.l.ſi me & titium infra
ſi cer.peta. patrem ſuum reprehẽdit in.l.iij.in.§.ſed ſi ſeruus
infra de cõ.ob cauſam. ſanctum eſt.n. præhonorare verita-
tem, teſtis Philo. Ethicorum.1.fuit Adriani conſiliarius vt
in Adriano Spart.ſcribit. Et tandem Baijs interfectus eo ꝙ
necem Imperatori moliretur vt traditur in.6.lib. epiſtola-
603 rum Plinij in epiſtola ad Vrſum, † Neratius priſcus Adria-
ni Imperatoris fuit conſiliarius Spar.in Adri.char.iij.ac etiã
Traiani conſiliarius & familiariſsimus, ita vt ei aliquando
prouincias commendauerit ſi quid fatale ſibi contigiſſet, vt
idem Spart.in Traiano ſcribit. Ex prædictis colligere licet
Celſum & Neruã iuriſconſultiſsimos, reliquiſſe filios ſapien
604 tia prædotatos, † & ſi vulgo dici ſoleat filios ſapientũ com-
muniter eſſe ſtultos. quam propoſitionẽ nullatenus admitit
Barb.in.c.primò col.penul.& fin.de.iudi. natura enim dicit
ipſe eſt ex ſimilibus ſimilia procreans teſte Philo. de Gen.
& corrup.& natura ſolet effectum ſibi ſimilem in qualitate
producere, qualis ergo pater talis præſumitur eſſe filius, fa-
cit tex.in.l.ꝙ ſi noluit in.§.qui mancipium.ff.de ędil.edict.
vbi.in glo. Citatur ille verſi.ſępe ſolet ſimilis filius eſſe patri.
faciunt quę dixi ſupra ad fi.principij iſtius vltimæ partis. Ve
runtamen, eſt eo plerunq; præmi infortunio viros ſplendi-
dos vt ſui ſimiles filios non relinquãt. vt retulimus.§.in verſ.
fuit poſt eos in.iiij.nota. Philoſophus particula octaua pro-
blematum quærit, cur proles cæterorum animantium ma-
gis quàm hominis ſuis parentibus gerit naturam, an ꝙ ho-
mo vago varioq; plurimũ animo in coitu eſt? prout autem
pater materq; in conceptu affecti fuerunt ita partus euariãt.
Cętera verò animantia omnia, aut certè plurima rei tãtum
ipſi intendunt totaq; ſeſe Veneri deduot. Eſt etiam aliquan
do in cauſa patrimonij relicti abundãtia cuius ſuperbia in-
flati filij hæredes doctrinas poſtmodũ contẽnunt & ſcien-
605 tias. Valens † iuriſconſultus Antonini pij conſiliarius fuit.
606 teſtis Capit. Saluius Iulianus, † Adriani cõſiliarius fuit. Spar.
in Adriano fol.3.dixit illam auream ſententiam. & ſi alte-
rum pedem in foueam haberem adhuc quidẽ diſcere vel-
lem, refertur in.l.apud Iul.infra fideicommiſ.liber. fuit ſe-
cundum conſul à quo progenitus eſt Didius Iul. Imperator
Romanorum iuriſperitiſsimus, teſtes Eutropius & Spar.&
compoſuit Iulianus noſter edictum perpetuum Anno ſalu-
tis Chriſtianæ.134.ſub Adriano, vt ſcribit Euſebius Cæſa-
rienſis, quod edictum Seuerus Imperator in didij Iuliani
inuidiam abolere voluit ſed non obtinuit, vt tradit Spar. Et
refert etiam Alciatus lib.ſecũdo diſpoſitionum cap.28. vbi
vult eum fuiſſe Mediolanen.& refert etiam epigramma ſta
tuæ eius gręcè inſcriptũ, latinè ſic legitur. Iulianum Beroe
leges mirata docentem, Romaq; dijs poſſunt omnia dixit
607 agi. Et ibi declarat, † quid ſit edictum perpetuum, quã rem
Accur. parum fuit aſſecutus, quod declarauerat etiam Bu-
deus in.l.ſecunda infra de ſta.ho. prætorum enim edicta pri
mitus annua erant. & quilibet in anno ſuo noua in albo pro
ponebat & erat iuris dicendi ratio arbitraria prętoribus, &
mutabantur pro eorũ voluntate & libidine, quod abſonum
maximè erat, ideò lata eſt à Cornelio lex de edictis perpe-
tuis vtque prætores ex edictis ſuis perpetuis ius dicerent, vt
declarat Aſconius in oratione pro Corn. Iuli. noſter edicta
prætorum in vnum compoſuit. Et ſub congruis titu. inter-
pretatus eſt quod prætores poſteà ſequebãtur iſtud eſt quod
508 dictum eſt eum perpetuũ edictum compoſuiſſe. † Verun-
tamen Vlpian. cuius origo fuit ex Syria.l.e.j. infra de cenſi.
melius poſteà ordinauit & interpretatus fuit edicta præto-
rum, ideò in.ff. vt ex inſcriptionibus primarum legum titu-
lorum apparet, ſecuti fuerũt compilatores ipſum Vlpia. qui
multos libros ad edictorum interpretationem reliquit, vt
dicit tex.in.l.fi.C.de lib.præter. Alex. in.l.j.col.j.infra ſi cer.
pet.& de his aliquid apud nos. ſed edicta prætorum & edi-
ctum perpetuum non habemus de illo tamen facit mẽtio-
nem tex.not.in.l.pen.C.de condi.indeb.& in.l.ij.col. ante-
penul.C.de vete.iur.enucle. ſuntq; prædicta de edicto per-
petuo ſatis trita habenti cognitionem hiſtoriarum.
Fuere multi alij iuriſconſulti hic per Pompo. non nomi-
nati vt ex Cice.de orato.& de claris orato. colligi poteſt, &
ex epiſtola Politi.83. Verũ forte miſit hic Pomponius, quia
ſolũ fuit intentio loqui de his qui maximæ auctoritatis erãt,
vt poteſt colligi ex princip.iſtius vltimæ partis legis noſtrę.
Magis miror quod Põp. pręceptorem ſuum Papi. tacuerit.
de Vlpiano Paulo & alijs ſuis temporis non eſt mirum. Hi
tamen omnes ſplendidiſsimi iuriſconſulti qui quicquid la-
609 boris poterat impendi, † ad inquirendæ veritatis ſtudium
contulerunt, exiſtimantes multo eſſe pręclarius humana-
rum, diuinarumq; rerum inueſtigare ac ſcire rationẽ, quàm
ſtruendis opibus quãque, cumulandis honoribus inhærere,
id quo

ſtruendis opibus quamq;, cumulandis honoribus inherere, id quod volebant adepti non ſunt. Et operã ſimul atq; induſtriam, vt cum Lactantio loquar perdiderunt, quia veritatem, i. Deum qui ſecit omnia comprehendere non potuerũt. omnes.n.pagani vt in proœ.ſtorum documus fuerunt. Nec de Redemptore noſtro quicquam vnquam curarũt, licet vitæ ſuæ, & eorum quæ operabatur notitiã haberent, vt cõſtat ex epiſtolis Pauli ad Romanos. Hinc ſit eſt ꝙ in annalibus Romanorum huiuſce tenoris reperitur epiſtola. Temporibus Octauiani Cæſaris ex vniuerſis partibus illi qui præerant prouincijs, qui Romæ erãt, nouitates quæ occurrebant per mũdi climata certiores reddebant. Quidam nomine Lentulus officium habẽs in partibus Iudeæ Hærodis regis, Romanis ſenatoribus ſic ſcripſit. Apparuit temporibus noſtris & adhuc eſt homo magnæ virtutis nominatus Ieſus Chriſtus, qui dr à gentibus Propheta veritatis: quem eius diſcipuli vocãt filium Dei, ſanans languores: & ſuſcitans mortuos, homo quidem ſtaturæ procerę mediocris, & ſpectalibis. vultum habens venerabilem, quem intuẽtes poſſunt diligere & formidare, capillos habẽs nuclei coloris auellanæ præ maturæ: & planos ſere vſque ad aures, ab auribus verò circiter criſpos, ceruliores, & fulgentiores, & ab humeris ventilantes, diſcrimen habens in medio capitis iuxta morem Nazarenorum, frontem planam & ſereniſsimam, cum facie ſine ruga & macula aliqua, rubor moderatus, naſi & oris nulla proſus eſt reprehenſio, habens barbam copioſam & impuberem, capillis concolorem non longã ſed in medio bifurcatam, aſpectum habens ſimplicem & maturũ, oculis glaucis & varijs ac claris exiſtentibus. In increpatione terribilis, in admonitione placidus, amabilis & hilaris ſeruata grauitate, qui nunq̃ viſus eſt ridere: flere aũt ſic. in ſtatura corporis propagatus & rect⁹, manus habẽs, & brachia viſu delectabilia. in colloquio grauis, & rarus, & moderatus præſilijs hoĩum. prædicta ſunt illi⁹. epiſtolę verba. Quinimmò quũ Tyb. Imperator ſuffragio magni fauoris retuliſſet ad ſenatum vt Chriſtus Deus haberetur ſenatus indignatione motus ꝙ nõ ſibi prius ſm̃ morem delatum eſſet, vt de ſuſcipiendo cultu prius ipſe decerneret, conſecrationem Chriſti recuſauit: edictoque conſtituit exterminandos eſſe ex vrbe Chriſtianos. teſtis Oroſius li. 7. Ad laudẽ indiuiduę Trinitatis peruenim⁹ ad finẽ in Auguſta Taurin. ann. Chriſtianæ ſalutis. 1528. magnarum feriarum ac vacationum tẽporibus quum ocij plus ſolito concederetur.

EXERCITATIONIS LIBELLVS.

QVoniam ſecundum antiquam Gymnaſiorum Italiæ conſuetudinem hoc anno pãdectarum pars prima publicè exponenda, enucleandaq; occurrit, in qua lectiones ſolemus auſpicari à ſol. ... ni tit. De officio eius cui mandata iuriſdictio. difficilẽ & ſpeculationis materiam cõtinente. Cuius quidem tituli leges adeò obſcuræ intricatæque ſunt, vt vix à ſummis iuriſc. intelligi poſſint, poſtquam veluti Alteropeus Homericus dextra pariter & ſiniſtra manu iaculum torquens materiam ipſam ſummis laboribus & vigilijs tractaui cunctiſq; viribus dilucida interpretatione exponere nixus ſum. Exemplo Imperatoris in titu. de Iuſtiniano. C. confirmando, viſum fuit additis detractis vel permutatis certis verbis ipſius tituli leges clariori quodam modo additis etiam quibuſdam capitibus ad conſumationem rei neceſſarijs proponere. Quem laborem ſponte libenterque ſuſcepi, non vt iuriſc. quibus tanq̃ loco ſacro debẽtur reuerentia reprehenderem. non.n. ſic inſanio. Sed exercendi ingenij gratia, ad veſtramq; vtilitatem. his.n. tribus chartis nõſolum ſũum legum huiuſce tituli ſanum receptumq; intellectum, verum totius præſentis materię ſcientiam diligẽs lector conſequitur. Et quod olim pluribus annis vix contingebat, vt legum cupidi auditores hunc difficillimũ titulum intelligerent, id nunc paucis horis conſequi poterunt, talẽ hiſce tpibus inuenientes permutationẽ qualem apud Homerũ Glaucus & Diomedes inter ſe fecerũt diſſimilia permutantes. Exiguus quippe liber eſt, ſed nemo credet niſi facto periculo q̃tis laboribus mihi cõſtiterit.

PRIMVM CAP.

IVdex delegatus eſt qui alieno nomine nõ ex iure in ſe radicato iuriſdictionem exercet, quæ tam priuato quam magiſtratui mãdari poteſt, Quidam tamen impediuntur ne iudices ſint natura, nonnulli lege, alij moribus. Quod ſi prætor ſit is qui alienam iuriſdictionem exercet non pro ſuo, ſed ꝑ Imperio eius agit, cui eſt mandata iuriſdictio, quoties partibus fungitur.

Quia vt nos docuit Iuriſconſultus in princ. titu. infra ſi cert. peta. & in titu. de dolo. ac M. Cice. lib. 1. officiorũ à diffinitione inchoãda eſt doctrina, poſt de perſonis, demum de rebus tractarem iuxta. l. ſi quæramus. ff. de teſta. l. 2. ĩ. de ſta. hom. & infra de queſtio l. ſiquis ne quæſtio cũ ibi not. per Mod. Bonon. in vlt. col. operæpretium me facturum exiſtimaui ſi præmiſſa diffinitione iudicis delegati, de perſonis agerẽ, deinde materiã proſequerer. Præſcripta breuis & ſubſtantialis diffinitio approbata fuit à Bal. & Seueri. in l. more. col. pen. & 2. j. titu. 2. probaturq; per dictam. l. more. iũcto. § fi. l. 1. hoc noſtro tit. aliam tñ magis prolixam diffinitionẽ poſt antiquos tradunt Alex. & alij in rubr. huiuſce tituli ꝙ deleg. fieri poſsit priuato indubitatũ eſt, ſiue ſit ſui iuris vel in poteſtate patris. l. fi. infra eo. l. cum prætor. §. vlt. j. de iudi. Idem ius eſt de exiſtente in magiſtratu qui Imperium & iuriſdictionẽ delegantis non ſuã inſpicere debet. tex. eſt valde not. & in ore aduocatorum frequẽs in l. & ſi prætor hoc tit. noſtro. Ex quo inferri poſſet ad multas not. quæſtio. vt ex ſequenti capite apparebit, immo vr ꝙ cauſę meri, miſtiq; Imperij magiſtratui Imperium habenti poſſunt deleg. quum eius perſona ſit approbata requiſitaque adſit induſtria. Ita ꝙ rõ prohibitæ delegationis ceſſat, ſicq; tenet Reu. Aquen. in l. 1. in gl. tutores infra tit. 2. licet cogitãdum reliquat, quia prius tactum non inuenerat. Idẽ voluit ibi Parpalea & Cur. in l. Imperium in fi. Sed oppo. in terminis tenuit Accu. ſuper dicto verbo tutores quũ gl & no. & ſequitur Rim. ibi. Nec Imperiũ vel iuriſdic. ipſius delegati inconſideratione aliqua haberi debet. l. & ſi pror & l. fi. hoc noſtro tit. Nec eſt verum ꝙ ceſſet ratio electionis induſtrię perſonę. quia quantum ad cauſas volenti delegare cõmunicatas electa fuit induſtria ſuæ perſonæ nõ alterius, prętereà vbi electa fuit induſtria alicuius ꝑ æqualẽ ſeu æquẽ idoneum, nõ põt quis actum expedire. c. fi. §. is aut cui de offi. deleg. l. inter artifices. j. de ſol. notãt Aret l. nemo. col. 2. j. de duobus reis & Fel. in c. 1. col. 2. de ſum. trini. cõcludentes ꝙ doctor conductus ad legẽdum in aliquo loco, per ſubſtitutum etiam æquè idoneum, niſi in certis caſibus ibi per eoſdem notatis ſeruire nequit aut legere.

Repelluntur aũt ab huiuſcemodi officio deleg. quidã vt diximus natura vt ſurdus, mutus, furioſus, impubes, & ſimiles iudicio carentes. l. cum prætor. §. non autem omnes, j. de iudi. ſimiliter minor. 20. annis, quãuis. 18. maior niſi à principe aut interiore partibus conſentientibus datus fuerit. l. quidam conſulebat j. de re iud. ꝙ c. cum viceſimum de offi. de leg. lege vt dictũ eſt impediuntur infames. d. §. non aũt. & Iudæi in cauſis chriſtianorũ ne fidei noſtræ inſultantes iudicandi vel pronunciandi poteſtatẽ habeant. l. fin. C. de Iude. Moribus verò impediuntur fœminę & ſerui in quibus prohibitum eſt ne ciuilibus fungant officijs. d. §. non aũt in fine, ex diſpoſitione aũt iuris pontificij perſonis tãtum in dignitate conſtitutis committendæ

mittendæ ſunt cauſæ.c.ſtatutum de reſcr.in 6.clemen.2.eo.titu.cum ibidem per glo.& doc.not. & per Iaſ. ſupra eo.circa.fi.rubr.Dec.in c.cum acceſsiſſent col. 1.de conſti.& in c.ſi pro debilitate col. 3. de offi.deleg.Philip.Frã. in ca. nullus de elect.lib.6.& Canon. in c.2.de iudi.

SECVNDVM CAP.

Clerici cauſarum ciuilium delegationem dummodo à diuinis non diſtrahantur à laicis ſuſcipere poſſunt. honeſtius tamen agent ſi ab huiuſcemodi ſe abſtinebunt offic. Quod ſi delegationem ſuſceperint laicorum iuriſdictionẽ iungentes, cenſuris non vtuntur quibus vti poſſunt laici delegationẽ à Summo Pontifice ſuſcipientes, quia eccleſia.iuriſdic.funguntur, pótq; Summus Pontifex omnes cãs laico contra clericum cõmittere, ſed inferiores cauſas ciuiles, non autem vniuerſitatem cauſarũ, neque excõicandi poteſtatem in laicum transferre poſſunt.

Ex hoc.2.c.quatuor concluſiones colliguntur, prima, ꝙ clerici ſi à diuinis quibus vacare debent non diſtrahãtur delegationis officium à laicis ſuſcipere poſſunt, licet honeſtati clericorum magis cõueniat ſe abſtinere poſtq̃ omnipotentis Dei mancipati ſunt ſeruitijs, hæc à ſcrib. cõmuniter eſt recepta vt per Iaſ.& mod. s. in rub.preſentis tit.Abb.& Dec.in c. decernimus col. 2 & 7. per illum tex.de iud.vbi etiam per alios mod.Fel.in c.inter dilectos col.3.de fide inſt.& in ca.cum ſit generale,col.4.vbi limi. de fo.comp.Nec id in dicto caſu prædicto facientes peccant quicquid dixerit Iaſ.vt ibi per moder.

Secunda cõcluſio, ꝙ cenſuris tunc vti non poſsint, eſt approbata communiter per ſcrib.in d.c.2.vt ẽt per Iaſ.in d.l.& ſi prætor in 2.not.& in l.2.col. 3.j.tit.2.quum n.ꝓ Imperiu delegantis agant non pro iuriſdict. eccleſia.d.l. & ſi prætor, mirum non eſt ſi cenſuris vti nequeunt.

Tertia cõcluſio ꝙ laici cẽſuris vti poſsint qñ à ſummo Pontefice delegationẽ ſuſceperunt, probatur quia vt dixi iuriſdic.eccleſię funguntur arg.d.l.& ſi prætor & §.fi.l.1. hoc tit.noſtro.ergo cenſuris ab ipſa iuriſdict.pẽdentibus vti poſſunt.& ita communiter ſcriben. in locis præalle.

Quarta concluſio colliĝta ex verſi. põt autem. ẽt communiter probatur vt per Iaſ.ſupra in rub.in vlt.col.Et cano.in d.c.2.Et ꝙ excõicandi poteſtas non poſsit in laicũ transferri niſi à Summo Pontifice videte Abb. in d.ca.2. col.2.& Fel.in c.ex parte decani col.2.de reſcr.ſed hodiernis temporibus Papa cauſas non committit laicis, ſed tantum eccleſiaſticis perſonis in dignitate conſtitutis.

TERTIVM CAP.

Mandatam ſibi iuriſdi. alteri mandari nõ poſſe clariſſimi iuris eſt.nam is poteſt iuriſdict.mandare qui eam iure ſuo, nõ qui alieno beneficio habet, niſi legatus ſit proconſulis, vel à Principe delegatus, aut ad vniuerſitatẽ cauſarum iudex datus fuerit.

Prima pars concluſionis probata eſt. & in l.fina.hoc tit.noſtro & in l.more.j.titu.2.pars altera cum limitationibus probatur etiam ibidem & in l.à iudice.C.de iud.& in c.paſtoralis vbi late ſcriben.de offic.deleg.

QVARTVM CAP.

Delegatus diligenter mandatum obſeruare debet ꝙ ſi contra mandatum egerit, aut reſcripti formam exceſſerit proceſſus nullus erit ipſo iure.

Probata pariter eſt concluſio iſta in c.ex parte el.2.de offi.del.in c.cum dilecta de reſcri.& in l.diligenter.intra man.in quibus locis doct. latè proſequuntur.

QVINTVM CAP.

In cauſarũ delegationibus illud obſeruãdum eſt.vt ita demum delegatus cogi poſsit iudicare ſi ad iuriſdictionẽ delegantis cauſa delegata pertineat, & iuriſdictioni delegantis ſubſit delegatus.homini autem alienę iuriſdictionis,& ſi ſubſiſtat delegatio facta, neceſsitatem ſuſcipiendæ delegationis in ſe non continet.

Pro concluſione prædicta eſt tex.in l.vnica.C.qui pro ſua iuriſd.& in c.paſtoralis de offi.dele. vbi inuenies quo in hoc negotio habere ſe debeat Principis delegatus.

SEXTVM CAP.

Quæcunq; lege ſenatuſconſulto vel cõſtitutione Principum ſpecialiter & in priuilegium tribuuntur per delegationem non transferuntur, quę verò iure magiſtratus competunt mandari poſſunt, & ideò errant magiſtratus qui publici iudicij exercitium habentes, lege vel ſenatuſconſulto delatũ veluti legis Iuliæ de adulterijs, & ſi quæ aliæ ſunt ſimiles, iuriſdictionem ſuam mãdant.huius rei fortiſsimum eſt argumentum ꝙ lege Iulia de vi nominatim cauetur, vt is cui iuriſdic.contigerit, poſsit eã ſi pacifcat mandare. nõ aliter itaq; mandare poterit q̃ ſi abeſſe cæperit, quum alias iuriſdic.ẽt à pręſente mandetur.l.ſi à familia domin' occiſus eſſe dicatur, cognitionẽ prętor quam ex ſenatuſconſulto habet mandare non poterit.

Emanauit ad declarationem & interpretationem difficillimæ & elegantiſsimæ l.1. quæ paucis mutatis clara redditur. verbum in priuilegium tollit plura dubia quę mirum in modum ſcribentium torſerunt ingenia, circa interpretationem verbi ſpecialiter.Secundo verba illa mandata iuriſdic. contentionem haud leuem cauſarunt inter ſcribẽtes nunquid iuriſc.voluerit dicere, ꝙ in generali delegatione non veniunt ſpecialiter conceſſa prout Decio, Aquen.& quibuſdam alijs placuit, vel ꝙ cauſæ ſpecialiter conceſſæ nequeunt delegari, prout cõiter intelligatur veriusq; eſt,& literę magis conſentaneum, ideò loco prædictorum verborũ mandata iuriſd. per delegationem diximus, ꝙ prohibitam delegationem ſonat. Tertio pro errare videntur appoſuimus errant, quia pro veritate labuntur & errant, qui contra legum diſpoſitionẽ criminales cauſas ſibi ſpecialiter communicatas alijs delegant.Quarto pro exercitatione poſuimus exercitium poſtreà iuriſdictionis verbum vt cognitionem & diffinitionem criminalium cauſarum coplectatur ſublata altercatione glo. & doct. an verbale. cognitionem vel diffi. aut vtrunque importent. exercitium enim & exercere vt ex Collumella dignoſcitur vtrumque comprehendere põt.

Multipliciter ipſa lex.1 à ſcribẽtibus expoſita fuit maleq; hactenus intellecta Accurſ.in prin.& ſuper verbo & ideo intellexit iuriſc.hic à generalibus incipiens doctrinam tradere voluiſſe, dicere ꝙ cauſę meri mixtiq; Imperis quæ maioribus magiſtratibus in priuilegium competũt, quia illis ſpecialiter cõmiſſæ & minoribus denegatę, delegari non poſſunt. Cauſæ vero ſimplicis iuriſd.quę cõpetunt iure magiſtratus, i.eo ipſo ꝙ quis eſt magiſtratus, licet minimus mandari poſſunt. & ſequuntur communiter doct. hunc primum intel.quemadmodum atteſtãtur hic Bart.Pau.de Caſt. Alex.Iaſ.& alij quamuis Deci. põt Fulgoſi.& quoſdam alios per quatuor fundamenta, quibus abſq; magno labore lẽgẽdo reſpõdimus cõtradicat.

Sed contra communem intelle. fortius vrgent infraſcripta, in primis violentia literæ illata reſtringendo virtem illius vniuerſalis quęcunq; poſitæ in prin.l.ad cauſas Imperij contra.ꝫ. & generaliter.l.1.j.de leg. præſtan.l.de pretio de pub.& l.non aliter.de l.3.cum vulga. Secundò quia nec in princ.l.de Imperio nec in verſic.quæ verò iure magiſtratus de iuriſdictione Vlp.verbum facit, vt quid ergo diuinando tam in prin.l.quàm in verſi. t.intelligere volumus ipſum principium in cauſis meri mixtiq; Imperij,& verſi.quę verò in cauſis ſimplicis iuriſdictionis. Tertio quia ſunt aliquæ cauſæ iuriſdictionis ingenuitatis puta & libertinitatis quę maioribus ſpecialiter communicatæ ſunt & prohibitæ delegari vt vult.text.in d.l.2.ad fina. C.de peda. iudi.in quibus tã reſpectu communicationis quàm delegationis, eadẽ eſt ratio ac iuris diſpoſitio quæ in cauſis Imperij.Cur generale principium iſtius.le. non ita intelligitur in dictis cauſis iuriſdict. ſpecialiter communicatis quemadmodum in cauſis Imperij. diuerſitatis ratio aſsignari non poteſt, ergo nec diuerſum ius conſtitui debet.ie.à.Titio intra de verb.obli.

Quartò & vltimò cauſæ meri mixtiq; Imperij in vltimis gradibus iure magiſtratus competunt, delegabileſq;

ſunt,

ſunt.vt plenè per Bart.in d.l.2.in l.Imperium in vlt.col.& in l.iubere.de iu.om. iud. quum omnibus magiſtratibus lex illas cõmunicauerit,cur igitur doct.volu runt potius intelligere verſi.quæ.verò in cauſis ſimplicis iuriſdic.ǭ in cauſis Imperij delegabilibus in vltimis gradibus,nulla eſt ratio quæ id nos facere cogat. Ex quibus facie ad faciẽ vt ita loquar,videns quantum à vero ſenſu iuriſconſul.alienus ſit communis intellectus ſcribentium ad hanc.l.1.

Secundus fuit intellectus Fulg.referentis prędictũ verbum ſpecialiter in text. poſitum ad cauſas non perſonas, & voluerit hic Vlp. dicere ꝙ cauſæ quæ prærogatiua & priuilegio ipſarum cauſarum magiſtratibus communicaturum alijs delegari nõ poſſint,ſecus in reliquis, quaſi voluerit lex cauſas ipſas ſpecialiter cõmiſſas cognoſci, & terminari per eos quibus commiſit, adeoq; intell.iſte cõ placuit ipſi Fulg.vt ſedem in cœlo empyreo ſibi dari ſi verus eſſet optaret,ſi falſus in inferno cruciari, vt hic in 17. col.Iaſ.refert. Non negat tamen Fulg.cauſas Imperij eſſe indelegabiles, ſed id ait non probari per hanc.l.quę aliud vult vt hic in 12.col.Dec.inquit.

Iſtum intell.Fulg. damnant Alex.Rimi.& Aquenſ.ſuper glo.in verbo quę verò,ſed ipſum defendere nituntur. Deci. loco præalleg. Moder.tau. ibidem in 11.charta. & Moder.mediola lib.2.paradox.cap.1.

Sed multis rationibus oſtendo ab illo recedẽdum eſſe primò, quia diuinat ad princi pium.l.intelligendo ꝙ loquatur in cauſis ſpecialiter commiſſis priuilegio ipſarũ cauſarum.Secundò,quia iuriſc.propoſitionem ſuã declaraſſet inſerendo, & exemplificando in cauſis minus dubitabilibus adulterij, videlicet & homicidij in perſonã domini ꝑ familiam commiſſi,de quibus, quum grauiores eſſent,minus dubium erat quam de alijs cauſis in quibus de vita hoĩs non tractatur. Tertiò quia repugnat mens Vlp.immò verba in aduerſatiua,quæ verò vt Iaſ.põderauit quicquid ſtudio contradicendi reſpondeat Deci. Id quod apertius demonſtro quæcunq; inquit Vlp. ſpecialiter committuntur non delegantur, quæ verò iure magiſtratus competũt, mandari poſſunt iure magiſtratus, eo ipſo ꝙ quis eſſe magiſtratus intelligitur, & ſic omnibus magiſtratibus ẽt minimis vt glo.& doct. volunt ſi.verſic. quæ verò aduerſatiuẽ ponit cõcluſionem in his quæ paſſim & indiſtinctè oĩbus magiſtratibus competunt principium.l.cui aduerſatur intelligi debet in his quę non cõpetunt,indiſtinctè omnibus ſed ſpecialiter quibuſdã magiſtratibus ita ꝙ arguendo ab oppoſitis clare apparet in prin.l.decidi per Vlp.non delegari, ea quæ nõ cõpetunt omnibus magiſtratibus, ſed quibuſdam tantum, & per conſequens non facere fundamentum,vtrum talia cõpetant priuilegio cauſarum vel ne, ſed prærogatiua perſonarum,ſicq; an omnibus vel quibuſdam tm̃. Quartò quia ſi cauſæ leues & paruæ ſm̃ prędictum intelle.in ſpecie cõmitterentur prohibita eſſet delegatio cuius contrarium concluduut doct.in c.fin.in §.1.de offic.del.ꝙ in his quę ſunt modici præiudicij nõ cenſetur electa induſtria perſonæ.ideò fieri poſſe delegationem,nõ obſtante ꝙ verba retragari viderentur, vt hic per Aquenſ.nec eſt verum ꝙ in minimis curemus de forma,quicquid hic ſcribat Dec. 9. per Bart.in l.leuia infra de accuſ. & Mod.Aſten. plenè in tractatu de forma car.59.in 19.lim. Quintò & vltimò contra intell.Fulg.adducitur tex.l.1.in §.ſi quis ſeruum, ſupra de offic.præfect.vrb.ibi.n.in ſpecie cauſæ præfec.vrbis committuntur & tñ quum ſint de iuriſdic.ſecundum regulas cões erunt indelegabiles, vt declarauit Alexan. in glo.2.ilius.l.princ.Quantum igitur à via recta aberrauerit Fulg. ita pertinaciter prudentiæ ſuæ innitens contra tex.in c.ne innitaris de conſti.quamuis tñ dilucidè vt puto oſtenderim eius intell. huic.l.minimè conuenire, nec eſſe conſentaneum verbis ipſius legis,nollem eius animã in inferno cruciari,vt ſibi imprecat' eo caſu fuit.ſed glorioſè viuere in cœlo & præmio laborum ſuorum frui.

Not.tamen ꝙ vbi verbum ſpecialiter in commiſſione expreſſum eſt prohibita cenſeret delegatio ex mẽte committentis eo modo cauſam,videtur enim mãdare, vt tantum ille cui facta eſt cõmiſſio cognoſcat,tex.eſt in l.vnica in ſi.cum glo.C.de his qui poten.nomine.

Tertius fuit intell. Guido.Suz. ꝙ principium.l.loquatur de mero Imperio delegabili verſi. quæ verò de mixt. delegabili.Alex.Rimin.& Aquenſ.in locis ſupra allega.& Iaſ.hic col.5.hunc intellectum reprobant: Dec.verò loco prædicto nititur defendere ꝑ ea quæ ſcribit Alex.in diſp. Rex Arogonum.dum oſtendere vult cauſas mixti Imperij delegabiles eſſe, ſequuntur & approbant hunc intell. Moder.Mediol.loco præallega.& Mod.Taur.col.48.72. & 96.cum ſequenti.Sed nõ eſt illi vllatenus adhæren.primo quia contra veram & communẽ doct.conclu. ꝙ cauſæ mixti Imperij indelegabiles ſunt.§. magiſtratibus.l.ea quæ infra ad municip.l.ſecũda,vbi doct.not. hoc noſtro titu.l.placet ſa.ſecunda. C.de ped. iu. inducendo, vt per Alex.in l.Imperium in quarta col.

Secundò quia oporteret reſtringere verſi.quæ verò.qñ magiſtratus eſſet impeditus publicis occupationib', aut multitudine cauſarum,vel fateri correctionem.l.factam per tex.in d.l.2.in verſi.1.quod eſt etiam diuinare,& facere violentiam literæ in abſurdumq; incidere, quum vitãda ſit legum correctio vt per Alex.loco prædicto, quãuis Mod.taur.loco ſupra alleg.dicãt hanc reſtrictionẽ compatibilem eſſe vt hæc lex per illam diſtinguatur, vt infra de legi.l.nam & poſteriores, vt tñ ſupra dixi pateteq; de ſe hoc eſt diuinare & text.ſimpliciter loquẽtem deſtruere, beneq; ſciuiſſet id Vlp.dicere, ſi talis fuiſſet eius mens & intentio.Præterea quare iuriſc.magis diceret mixtũ Imperium competere iure magiſtratus, quam cãs ſimplicis iuriſdict. quæ oĩbus magiſtratibus regulariter cõpetunt. Tertiò quia iuriſc. hic in prin.nullam facit mentionẽ de mero Imperio, nec in verſic.primo de mixto, ſed generaliter loquutus eſt vtrobiq;, reſtringere ergo principiũ ad merum Imperium & verſic.quæ verò, ad mixtum abſurdum eſt maximum. Quartò iſte intelle. confunditur. per hunc text. ponderando virtutem dictionis vniuerſalis quæcunque poſitæ in princ.l.comprehendit.n.plures ſpecies,ideò intelligitur in vna ſpecie tantum, videlicet in mero Imperio.Quintò quia merum Imperium in vltimis gradibus delegabile eſt. vt per Bar. in d.l.Imperiũ iuriſconſul.ergo male diceret generaliter, & indiſtinctè loquendo,quum merum Imperium indelegabile ſit.Sextò & vltimo,contra dictum intellectum facit,quia ſequeretur inconueniens ꝙ iuriſconſultus hic mancus,& diminutus fuiſſet,tradendo imperfectam doctrinam, nihil.n. in hac.l. dixiſſet de delegatione cauſarum iuriſdictionis de qua tamen in rubr. ſe tractaturum pollicitus fuit.

Dico igitur germanum ſenſum iſtius.l.& meram puramq; mentem iuriſc.hanc fuiſſe,ꝙ omnia quæ ſpecialiter & in priuilegium à lege.ſenatuſconſul.vel conſti.principum tribuuntur, cuiuſcunq; ſpeciei iuriſdic.ſint, delegari non poſſunt, quæ verò iure magiſtratus competunt cuiuſcunq; qualitatis & gradus iuriſdic.ſint,mãdari poſſe, & ſic nullo modo reſtringo virtutem illius vniuerſalis dictionis quæcunq; in princ.l.poſitæ, ſed generaliter intelligo verbum vt iacet ac ſonat in quauis ſpecie iuriſdi. ſiue ſit meri Imperij prout in hac.l.1.& in l.nemo poteſt gladij infra de reg.iur.ſiue ſit mixti Imperij vt in d.l.2.& in §. magiſtratibus ſupra allegatis & in l. nec mandare ff. de tut.& curat.dans ab his,&c.coniuncta cõcluſione doctorum,ꝙ datio tutoris ſit mixti Imperij, vt per ſcriben. in gl.ſuper verbo mandari poſſunt ſupra hac lege, ſiue ſit ſimplicis iuriſdictionis vt in præalleg.l.2. & conſequẽter dictum generale iuriſconſulti hic in princ.legis, generaliter & indiſtincte; intelligimus in cauſis cuiuſuis ſpeciei iuriſdic.& modo prædictæ cauſæ ſpecialiter, & in priuilegium ſint communicatæ.vt delegari nequeant, & proptereà iuriſc.in princ.eiuſdem.l.ibi mãdata iuriſdictione non transferuntur,volens nobis inſinuare, & oſtẽdere ꝙ

non loquitur de Imperio, tantum vſus eſt verbo iuriſdictione, quod in ſui generalitate aptum eſt comprehēdere tam Imperium q̃ ſimplicē iuriſdic. prout tradūt doct. in d.l.Imperium.& Deci.ſuper hac.l.1.in 4.col. & ſic cauſas cuiuſcunq; ſpeciei iuriſd.ſpecialiter & in priuilegium communicatas per delegationem, non poſſe transferri in quauis ſpecie ſumas iuriſdictionē, & pariter generaliter & indiſtinctè intelligitur verſi. quæ verò in competentibus iure magiſtratus ſiue ſit Imperij ſiue iuriſdictionis vt poſsint mandari modo competant omnibus magiſtratibus. Ita quòd non reſtringimus verſic. quæ verò vt faciūt gl. & doct. ad cauſas ſimplicis iuriſdictionis ſed intelligimus generaliter in oībus cauſis meri mixtiq; Imperij, ſimplicis iuriſd. iure magiſtratus competentibus, quum hæc omnia dictis caſibus ſint delegabilia, vt per Bart.& alios in d.l.Imperiū & in d.l.iubere.cauere infra titu.2.ex quibus ſenſus iuriſconſul. in hac.l.vt arbitror enucleatius eſt melius quàm à tēpore conditæ legis citra factum fuerit.

VERSI. QVI MANDATAM SEXTI CAPITIS.

Qui mandatam iuriſdictionem ſuſcepit, eius qui mandauit iuriſdictione vtitur. quum non habeat propriā, ſed tantum delegatam, verius eſt.n. delegatam transferri, ſed merum Imperium, quod à lege in priuilegium maiorib⁹ magiſtratibus datur non poſſe mandari. Quare nemo dicit legatū proconſulis, mādata iuriſdictione animaduerſionem & puniendi poteſtatem habere, ſed Pau. iuriſc. cuius opinio verior eſt mandata iuriſdictio, priuato ēt merum Imperium cum iuriſdict. coniunctū tranſire voluit, quum iuriſdi. ſine modica coertione nulla ſit. Emanauit caput iſtud ad declarationem.§.fin.d.l.primæ & l.fi.eiuſdem tit. quæ iura ſm cōes & receptas ſcribentium ſentētias in locis prælleg. intelligenda ſunt, vt ſupra declarauimus, q; delegatus quamuis nō habeat propriam iuriſdic. habet tamen delegatam, item licet Imperium in potentiori ſignificato ſumptum indelegabile ſit, tn̄ Imperium quod iuriſdictioni cohæret, & ſemper eſt cum illa cōiunctum, eo q; ſine modica coertione iuriſdictio nulla eſſet, mandata ipſa iuriſdictione tranſit, & ſic prædicta verba Imperium quod nō eſt merum intelliguntur de Imperio mero inferioris gradus quod eſt cum iuriſdi. coniunctū, & non eſt merum in primis gradibus, & in potentiori ſignificato intelligendo verba quamuis illum tex. aliter niſus fuerit declarare Aquēſ. in d.l.Imperium in 6.col. ſed præcedens declaratio eſt realis & magis plana.

Ex prædictis habetis primo declarationem ad iura p̄dicta q; verba illa Imperium quod nun eſt merum, intelliguntur de mero Imperio maioris gradus, ſed bene eſt merum minoris & inferioris gradus, & conſiſtit in modica coertione & caſtigatione corporis, quæ cōſtituitur ſub mero Imperio, quum.n. ſit animaduerſio in facinoroſum, & fiat officio iudicis nobili ad publicam vtilitatē, ſequitur neceſſariò illam eſſe meri Imperij p tex. in l. Imperiū, ſed quia leuis eſt & modica, dicitur minoris & inferioris gradus, & non facit ſpeciem diſtinctā, quia plus & minus nō faciunt differre ſpecie.l.fin.ȷ̃.de ſun.inſtr.cōſtituitur ergo ſub eadem ſpecie meri Imperij, minoris tamen gradus, vt per Bart. in d.l.Imperium col. prima in fi. in 4.quæſtio.& latius in.5.gra.meri Imperij.

Et quicquid dixerit Fulg. opinio Bart. approbatur cōmuniter per ſcrib. in d.§.fin.& l.fin. præallega. Alex. in d.l. Imperiū col.pen. vbi Iaſ.22.& omnes in l. magiſtratibus infra tit.2. Nec prædicta iura.§.fi.& l.fi.(ibi tranſit Imperium quod non eſt merum) obſtant, quaſi velit eſſe mixtum, quum non ſit dare aliam ſpeciem Imperij, vt patet in d.l.Imperium. Poteſt.n. reſpon. multipliciter q; non intelliguntur de modica coertione perſonali quæ ſit ad publicam vtilitatem & conſiſtit in punitione facinoroſi hominis, ſed loqui de coertione verbali quę ſit offic. iudicis mercenario ad expeditionem ita voluit idem Bart. in l.2.col.1.ȷ̃.tit.2.in d.l.Imperiū in vltimo gradu meri Imperij & Dec. in d.l.ſin. Quæ tamen reſp.n. eſt diuinatiua & contra generalitatem prædictorum textuum. Curt. in d.l.Imperium col.18. intelligens iuriſcon. in verbis ſupra relatis & ponderatis loqui de mixto Imperio inhærendo verbis ipſorum textuum, quia ſi Imperium tranſit quod non eſt merum, oportet vt diximus ſit mixtum, quod iuriſdic. cohæret, ideo intelligebat ipſe de modica coertione corporis, quæ fieret offic. iudicis nobili ad priuatā vtilitatem. Cui conuenit diſtin. mixti Imperij. Et rōnē aſsignabat, quiá prædicta modica coertio corporis, nō fit ad eum finem ad quem actio intentata tendit, ſed ſi eſt corporis coertio nō infertur ad priuatam vtilitatem, ſed ad publicam punitionem videlicet delictorum, vt contēpta iudicis auctoritas vindicetur.l.vnica infra ſiquis ius dicē. non obtempe.l.2.ȷ̃.ſiquis in ius voca. non ierit, cū ergo nō pōt eſſe de mixto Imperio ſed de mero. Nec obſ. q; tex. in ipſo.§.fina. dicat iuriſdictioni cohærere, ergo mixtū.d.l. Imperium. Quia reſpondeo retorquendo arg. in contrarium q; mixtum non dicitur cohærere iuriſdictioni, ſed componi ex ſimplicibus.§.quędam actiones, mixtá inſtitu.de actio. nōtant ſcriben. in d.l.Imperium q; mixtū Imperium dr̄, quia componitur ex qualitate meri Imperij, quum exerceatur offi. nobili vt merum Imperium, & ex qualitate iuriſdictionis in ſpecie, quum id fiat ad priuatā vtilitatem, vnde quum text. noſter loquatur de cohærentia, patet q; non ſenſit de mixto. Melior eſt ergo reſpon. & intelligētia ac declaratio Bart. Alexan. & aliorum quos retuli ſupra in prin. intelligentium verba illa q; dictū Imperium nō ſit merum maioris, & potentioris gradus, ſed bene minoris quod tranſit mandata iur. per rationē ibidem aſsignatam, pro qua reſpon. eſt etiam text. cum glo. in verbo iuriſdict. in §.ius iurandum in auct. de defen. ciuita. dum enim text. ibi facit mētionem de iuriſdictione de maiori, ſcilicet Sabaudi, & intellige ait. ſimiliter ergo de Imperio de minori, ſcilicet.

Et iſta modica coertio corporis, quę eſt de merò Imperio principaliter, & de per ſe indelegabilis ſm præfatos ſcriben. eſt, per. d.l. nemo poteſt gladij in verbo, vel cuiuſuis alterius coertionis quis in neceſſariā conſequentiam tranſeat in deleg. vt per Seuan rep. d.l. Imperium quæſt. 13.col.vlt. vbi Iaſ.col.13. Dec. vlt.& Curt.19.& Dec. in d.l. fin. in 5.not. Immo vr̄ q; principaliter & de per ſe delegari poſsit, quia competit oībus magiſtratibus iure magiſtratus.l.magi. in fi. prælleg. cum.§. audient & §.1.& §. iudicare in auct. de defen. ciui. ergo debet poſſe delegari.l. 1. iſtius titu. de offic. eius ſm Bart. in d.l. Imperium in vlt. quæſtio. meri Imperij approbatum ibi per Seueri. Iaſo.& alios ſupra relatos, quicquid dixerit Decius ibi ſequēs Ang. contrarium volentē. Super quo tamen non amplius laboran. nec tēpus conterendum quum hodie cauſæ meri Imperij indiſtinctè delegentur, quum ad vltimum ſupplicij ne quis inuitus cogatur ſe immiſcere, vbi ingerit pena ſanguinis, vt poſt Alb.& Dec. in d.l. i. ſuper gl. in verbo poſsit dictum fuit. Quāto ergo magis modica coertio principaliter delegari poterit & ita de cōſuetudine ſeruatˀ.

Maior eſt difficultas qn̄ modica coertio adhiberet, & imponeretur in cauſis ſimplicis iuriſdic. ad priuatam vtilitatem, cuius ſpeciei iuriſdictionis ſit, meri vel mixti aut ſimplicis iuriſdictionis, doct. in d.l. Imperiū, & in ſcholis noſtris varij ſunt & contrarij, valdeq; ſe inuoluunt, cōis reſolutio doctorum eſt, q; modica coertio verbalis quæ in cauſis ſimplicis iuriſdict. fit, & expeditur, puta denegādo audientiam contumaci, condemnando in expenſis, habendo quem pro confeſſo, eo quia noluit ad mandatum iudicis poſitionibus reſpondere, quum fiat officio iudicis mercenario ad priuatam vtilitatem, pro expeditione ciuilis cauſæ, ſit ſimplicis iuriſdictionis, vt per Bartol.& alios in d.l. magiſtratibus. Bald. in d.l. Imperium colum.5. in prima lect. vbi Alexan. col.3.& antepen. Seu. col. vlt. 21. quæſtionis Dec. colum.8.& Aquenſ.6. vbi concludunt coertionem iudicandam eſſe, ſecundum naturam

causæ

cauſæ cui incidit, inſpiciẽdo quo officio expediatur, nobili vel mercenario, facit.l.quę religionis infra de relig.& ſump.fun.Coertio igitur verbalis quę fit in cauſis ſimplicis iuriſd. pro expeditione cauſæ, & officio mercenario ſine dubio eſt ſimplicis iuriſdictionis & delegabilis. Modica verò coertio perſonalis quæ fit ad pub.vtilitatẽ offi. iudicis nobili erit meri Imperij.d.l.Imperium vt ibi in 3. col.tradit Alex.& prælleg.& tamen delegabilis etiã principaliter & per ſe vt ſupra dixi contra Dec.

Si verò modica coertio verbalis fiat, & expédiatur officio iudicis nobili, vt in terminis.§.1.legis cognitio.titu. pręſentis, vel incidẽter citando re ipſa erit mixti Imperij, vt per Bar.in d.l.magiſtra, Alexan.Seuer. & alios ſupra allegatos quæ omnia tanquam ſubtilia, & per alios ſcribẽ. malè declarata diligenter notabis.

SEPTIMVM CAP.

Is cui à Pretore vel pręſide mandata eſt iuriſdictio manumiſsionis ſeruorum cauſę cognitionẽ exigenti auctoritatem præſtare nequit nec alienationem prædiorũ minoris permittere, quum ẽt in ſpecie mandari nõ poſsint.

Emanauit ad declarationem difficillimæ.l.2.illius tit. 1.pars de concilio loquens intelligitur per glo. & doc. in confuſum, quia qualitas & forma illius cõcilij nõ eſt nobis cognita, nec manifeſta niſi in enigmate & ſi habeamus multa iura de hac re loquentia in 1.tit.7.lib.C.& in ſecũdo quadrageſimi pandectarum.Principium ipſius.l. 2. intelligitur ſecundum receptiorẽm ſcribentium ſentẽtiam, de manumiſsione ſerui facienda à minore annis viginti quę requirit cauſæ cognitionẽ, & decreti interpoſitionem vt in delegatione iuriſdictionis nõ tranſeat, neq; ſpecialiter mãdari poſsit.de iſta loquuntur iura pręalleg. & §.eadem inſtit.qui & ex quibus cau.manu. non po. quũ autem non requiritur cauſæ cognitio, decreti interpoſitio adhibenda, non impedit delegationem vt per Alex.in l.1.col.6.ſuper glo.in verbo iure magiſtratus, hoc noſtrõ titu. & per Mod.in prælleg.l.2. Concilium verò de quo fit mentio in prædicta.l.2.aliud eſt quam Concilium de quo in 17.diſtinct.decreti per totam diſtin.Eſtq; Conciliũ conuocatio prudẽtium virorum pro expeditione alicuius negotij facta iuxta illud Virgilianũ Conciliumq́ue vocat diuum pater atque hominum rex.vel vt Varro voluit à coactione dictum, & ideo text.in rubr.& l.1.7.li.C. ſupra allegat.dicit manumiſsionẽ hanc de qua in hac.l.2 fieri apud Concilium poſt cãm à iudicibus approbatam quemadmodum etiam dr in pręalleg.§.eadẽ ex quo manifeſto arg.elicere licet prædictum Concilium fuiſſe conuocationem, & congregationẽ plurium iudicum ſapientumq́ue virorum pro expeditione prędicti negotij libertatis videlicet à minore.20.annis ſeruo dandæ.

Secundã pars illius.7.Capitis clarior eſt lõge quam in actu practico vtilior, q delegatus de alienatione prędiorum minoris non poſsit ſe intromittere ẽt ſi id illi fuiſſet perperam à magiſtratu ſpecialiter demãdatum, quia lex hanc curam prætori ac præſidi ſpecialiter iniunxit abſoluendã, adhibita cauſæ cognitione, ideò alteri mãdari nõ põt vt dr in l.1.titu. noſtri & infra de rebus eorum in l.1.

Circa quam materiam alienationis rerum minorũ & eccleſiæ quamuis ſit vtilis & de pane lucrando, latius tñ forte q par eſſet, quum impertinens eo in loco videatur Iaſ.& Deci.& alij Mod.inſiſtũt vltra quos multa vtilia & quæ quotidie in actu practico agitantur afferre poſſem, ſed ne incidamus in foueam, quam ab alijs vitandã fuiſſe diximus, ſi vobis ocium fuerit vel placuerit poteritis videre, Specul.in tit.de empt.& ven.in §.nunc dicendum. col. 2.& 3. Ioan. Andr.in addit.ad ſpec.in rubr. de pac.col.1. Bar.in l.alio col.fin.infra de alim.& cib.leg. & in l.Papin. in §.ſed nec impuberis infra de inoffi.teſta. Signor. cõſi. ſuo.71.col.2.Bal.conſi.47.lib.1.Ang.conſi.49.l. teſtator. Cald.in conſi.1.ſub rubr.de empt.& vend. Roma. conſi. 128.250.321.497.Paul.de Caſtr.in conſi.11.91. 131.col. fin.& 275.in antiquis & in l.fina.C.ſi propter pub.penul. Anchar.conſi.69.& 330.col.3.Imol.conſi.99. Areti.cõſi. 22.& 24.circa fin.& in c.nouit col.antepen.de iud. Alex. conſi.62.lib.2.conſi.4.ad fin.1.col.lib.3.conſi.27. in col. 46.lib.4.& 66.ad fin.in eo.& lib.quinto conſi. 7.ad fi.67. col.1.& 117.& lib.6.conſi.215.Corn.conſi.48.lib.1.109. lib.tertio, & 185.libr.4.& 41.col.tertia in eo.Ang.Are. inſtit.quibus alien.licet in §.admonẽdi & in §. quædam actiones col.quarta de act.Abba.pulchrè in cap.conſtitutus.col.pen.de integ.reſtit.Soz.conſi.67.col.fin.lib.1.29. ad fi.in eod.& 103.lib.2.& in tracta.de cita.artic 12.Gindonem Papæ quęſtio.31.ad fin.Bald.nouel in tract.dotis char.23.in 58.ſpeciali Aſflic.in deciſ.regni.87.Bolo.cõſi. 52.Iaſ.in l.qui Romæ in §. coer.col.pen. infra de verbo. obligat.& in l.1.§. ſtem quæſitum ad fin.infra ad Treb. & in l.de quibus col.16.verſic. item aduerte de.ll.& in l.ſingularia.colũ.8.infra ſi cert.pet.& in conſi.48.libr.1.Dec. cõſi.88.col.2.347.403.556.& 558.& in c. cum parati col. pen.& fi.de appel.Aquent.in l.Gallus in §.ille caſus col.3 infra de lib.& poſt.Carba.conſi.46. col.10.lib.1.90.in 2. dubit.lib.3.61.col.quarta volum.4.& 41.col.3.in eo.Caſſineum vltramontanum in conſi.55.Gozã. Bonon.cõſi. 16. Pariſium conſi.99.lib.primo Bru.in tracta. de fórma fol. 55.in 17.lim.Curt. Iumorem in conſi.53. colum. ſecunda & tertia, & conſil.72.colum.quinta, & conſi.146. & in tract.feud.car.42.in 11. quæſtio. Et tandem ferrar. Brixien. in ſua vltima cautela.

Circa alienationem bonorum eccleſiæ & Ciuitatum, aliorumq; locorum publicorũ, in ſeudationes quæ fiunt tam per principes ſeculares quàm per eccleſiaſticos, quæ de iure requirantur, adhiberiq; debeant ad validitatẽ geſtorum, & de reuocatione malè alienatorum vel rerũ in emphiteuſim aut feudum conceſſarum, ſi tibi occurrerit vide cap.1.de rebus eccle.non alien.lib.6.& Canon.ibi & Clem.2.eo.tit.& l.fin.cum ibi nota.C.de ven. rebus ciui. lib.11.Feder.de ſenis in quæſtio.52. Cal.in conſi. 10.ſub tit.de rebus eccle.non alien.Petr.de Ancha.in conſi.122. & 167. Paul.de Caſt.in conſi.52.col.fi. in antiquis & in conſi.282.Barba.conſi.40.lib.1.14.lib.2.& 61.lib.3.Alex. conſi.4.lib.3.& 17.colum.4.Corn.conſil.348.li.1.& 243 in ſecundo volu.Sozi.conſi.15.& 29.li.1.& 52.lib. quarto.Roman.conſil.36. Felyn.in cap.cum cauſa col. tertia ſequenti de re iud.in c.eam text. col.10. de reſcrip. Iaſ.in conſi.116.lib.quarto Deci.in c.quæ in eccleſiarum col.2 de conſti.& in conſi.36.142.& 174.Brunum in tract.de forma.car.17.col.tertia, & Aquent.in ſpecu. feud.in titu. qui feud.dare poſſ.& in titu.quæ res in feud.da.po.& Faba.in tractatu de empt.& vendi.ſol.7.in quarta quæſtio principali.cum ſequenti etiam.

OCTAVVM CAP.

Cognitio de ſuſpectis tutoribus, ab adminiſtratione tutelæ remouendis non ſolum delegari poteſt, verum ẽt mandata generali iuriſdictione eam contingere propter vtilitatem pupillorum conſtitutum eſt. Seuerus enim & Ant.ad proconſulem Aphr.reſcripſerunt cum legatis tuis iuriſdictionem propriam dederis: conſequens eſt, vt de ſuſpectis tutorib. poſsint cognoſcere.

Poniturad declarationem.l.cognitio, cuius materia frequens eſt, & perquam neceſſaria vt teſtatur iuriſc.in l. 1.ff.de ſuſp.tut.gl.d.l.cognitio.Cur. & quidam alij Mod. tenuerunt.l.ipſam in prin.loqui in leg.proconſulis maxime propter ſequẽtia & exemplum ad comprobationem dicti principalis ſtatim adductum, aliàs iuriſcon.eius deciſionem dubitabilem cõprobaſſet, per exemplum caſus minus dubitabilis quod abſonum eſt dicere.Cui opinioni quadrare & cõuenire videtur text.in §. 1.d.l.1.Docto. tamen communiter ſuper ipſa.l.cognitio.& tit.de ſuſp. tut.in prin.tenent, legem hanc procedere non ſolum in legato proconſulis, ſed generaliter in omnibus alijs quia principium.l.generale eſt.Item propter fauorem pupillorum in quo iuriſc. hic ſe fundare videtur, ſed in cauſa & remotione ciuiliter tm intentata, ſecus ſi criminaliter.

Nec refragatur exẽplum de legato proconſulis Aphr. quia non venit ad comprobationem ampliationis, videlicet ꝙ facultas cognoſcendi de ſuſpectis tutoribus tranſit in generali mandato iuriſdic. quia ita reſcripſerunt proconſuli Aphri. Imperatores præſcripti, quum iuriſdictionem ſuam generaliter mandaſſet, & de hoc dubitaretur quę dubitatio ceſſat inſpecta & conſiderata prędicta declaratione. Et comprehendit hæc lex de cognitione loquens, diffinitionem & remotionem à tutela in cã ciuili ſm doct.& probatur in d.l.1.§.1 & 2.& inſtit.de ſuſp.tut. in principio. quis Cur.& quidam alij iura præalleg. intelligant in legato proconſulis & prætoris tantum, prout loqui videntur, ſed Pau.Dec.& alij intelligunt ẽt in alijs legatis fauore pupillorum, à qua opi.non eſt diſceden. per principium.d.l.cognitio,& rõnẽ in qua iuriſc.ſe fundat. Niſi eſſet lex, crederem oppo. eſſe dicen.& cõcluden. videlicet ſolam cognitionem de ſuſp.tut.mandari poſſe legatis proconſulis & prætoris tũmodo, prout iura præalleg. clarè videntur dicere, ſed iuriſc.hic ampliatiuè loquẽdo, idem fieri voluit, ſeuariq; generaliter debere in delegatis etiam aliorum fauore pupillorum. Et quia text.d.verſic. qnum propriam, plura contraria patitur, vt oĩa inconueniẽtia euitarẽ verba prout in capite legitur ſm receptiorem ſcriben.opi.ordinaui. Ad excuſandum aũt tutorem ne à tutela remoueatur plura conſiderari poſſunt de quibus per Cor.conſi. 198.lib.1. de qua materia videnda oĩno ſunt quæ ſcripſit Matth. de afflict.in deciſione regni. 207.& 308.& Lud.Cozadi.Bon.in ſuo conſi. 17.

NONVM CAP.

Cognitio dandæ poſſ.bon. quæ plenã cauſæ diſcuſſionem non exigit, veluti ſi cui damni infecti nõ caueatur, vt is in poſſeſſionem eſſe iubeatur, aut mulier ventris nomine, vel is cui legatum eſt, legatorum ſeruãdorum cã in poſſeſſionem mittendus pronuntietur, mandari põt, ſed actualis miſsio ſeu de mittendo in poſſeſſionem iuſsio, quum maioribus ſit reſeruata magiſtratibus mãdari nequaquam põt. Tẽdit caput iſtud ad declarationẽ.§.vt bonorum.d.l.cognitio ꝙ ſine magna & exquiſita interpretatione, immò in propriatione verborũ ipſius tex. procedere nequit. Vt.n.poſſ.bo.detur, Item vt quis poſsidere iubeatur, In poſſeſſionemue mittatur, vt in tex.prędicto dr̃ non videtur poſſe de iure procedere, quum ea ſint mixti Imperij & indelegabilia.l.1.cum.l.iubere j.tit.2.& §.magiſtratibus.l.ea quæ.ff.de municip. propterea ſcriben. volentes ſuſtinere quæ hic dixit iuriſc. multas expoſitiones Ceruotinas, & contra tex.interpretationes faciunt, exponentes detur poſſ.bonorum, i.pronuntiẽtur danda, Item poſsidere iubeatur, i.in poſſeſ.eſſe, iuxta.l.ſiquis ante infra de acquir.poſſ. Iſta n.non eſt vera poſſeſsio quæ mixti Imperij eſt, & indelegabilis, ſed eſt potius detentio, & cuſtodia quædam.l.is cui in princ.infra vt in po.leg. vt p Bal.Pau.de Caſt.& alios in d.§. vt bonorũ Alex. & Aquẽ. in d.l.iubere col.pen. Et ſimiliter intelligũt tex. ipſum de cognitione & pronuntiatione de mittẽdo in poſſ.vt mãdari poſsit, non de reali miſsione indelegabili, & pariter intelligunt deciſionem.§ vt bonorum in bo.po.quę non tribuit ius, & ſic quæ nõ requirit plenam cauſæ cognitionem, ſi enim intelligeremus vbi plena cauſæ cognitio requiritur. non poſset delegari.l.omnia quæcunq;.ff.de re. iur.tradit Dec.in princ.d.§.vt bonorum. Et licet initium conſtitutionis generale ſit de omni cognitione dãdę po. bo.ex ſequentibus tamen exemplis quę declarant in quibus terminis tex.loquatur.l.damni infecti ſtip.in fi. infra de damno infec. datur intelligi ꝙ text. ſolum procedit quando non requiritur plena cauſæ cognitio.

Nec obſtat alternatiua, vel ſi cui in text.poſita per quã videbãtur exempla tanq̃ diuerſa à dicto principali de po. bon.non tribuẽte ius poni, quia alternatiua prædicta ſtat exemplificatiue, & ponitur pro.i.l.vbi pactum. cum glo. C.de tranſac.& infra ann. leg.l.cum erat. iũcta gl.verumtamẽ vt tex. ipſe ſine amaritudine ab omnibus poſsit intelligi ordinauimus illum vt ſupra apparet nõ diſcedẽdo à cõibus opi.doct. Quare autem dicta realis miſsio in po. delegari non poſsit nec fieri per delegatum, & tamen per executionẽ & ſimplicem nuncium fieri poſsit, quotidieque fiat. Pau.de Caſt.& alij non parum dubitarunt.

Vera ſol.eſt id non contingere propter damnũ poſſeſſionis, ſed quia in expulſione à poſſeſsione poſſet eſſe neceſſaria manus militaris, & ſcandala generari, ad obuiandum huiuſcemodi inconuenientibus lex cãm ipſam minoribus magiſtratibus reſeruauit ita Iaſ.in l.iubere col.3 vbi etiam Aquen.& alij Mod. idem Aquenſ. in l.1.col. 3. infra titu.ſecundo Dec.& Cur.ſuper hoc.§.vt bonorum, & prędicti executor & nuntius concipiunt verba in perſona domini committentis, & verba ipſius domini portant in ore, quod non facit delegatus, idcò non tanta reuerentia impẽderetur delegato fundanti actum in perſona ſua, quanta executori & ſimplici nuncio, vt etiam ſcripſi in l.omnia quæcunque circa fin.infra de re.iur.

DECIMVM CAP.

Delegatus Principis qui vices ſuas in totum alteri cõmiſit, re integra commiſsionẽ reuocare, & in cauſa procedere poteſt, ſicut quãdo ſubdelegatus re integra rebus eſt humanis exemptus, quia quum iuriſdictione vſus nõ fuerit in eum efficaciter tranſiſſe non cenſetur, ſecus ergo ſi ea vti cæpiſſet.

Concluſiones huiuſce cap. adeò claræ ſunt, vt declaratione aut interpretatione non egeant, probanturq; in l. & quia infra tit.ſecundo in c. licet vndiq; de offic. deleg. & in c.quamuis eod.titu.lib.6.

VNDECIMVM. CAP.

Hodie cauſas Imperij, & quantum ad pœnam vltimi ſupplicij mandari poſſe generali conſuetudine, introductum ac receptũ eſt. Ita dicunt & atteſtant. Alb.de Roſa. in l.1.col.pen.ſupra eo.& ibidẽ Dec. & nõnulli alij Mod. in gl.in verbo poſsit in fi. Quæ concluſio vr̃ præciſe intelligenda prout viget & ſtricte in cauſis meri Imperij in quibus ingeritur pœna ſanguinis ne in illis contra voluntatem ſuã quis ſe immiſceat, non aũt in alijs cauſis mixti Imperij, ac ſimplicis iuriſdictionis indelegabilib' in quibus prædicta conſuetudo non vigeret per ea quæ ſcripſi in l.omnia cumq; circa fin.infra de reg.iur. Item quia caſus omiſſus relinquendus eſt diſpoſitioni iuris cõmunis l.commodiſsime, cum vulg.infra de lib.& poſt.

CAP. XII. ET VLTIMVM.

Sicut in arbitrio iudicis eſt mandare vel non mandare iuriſdictionem: ita mãdatam adimere in eius poteſtate eſt. Et quia delegatus alieno beneficio iuriſdictionem habet ſi antequã ab eo res geri cœperit delegãs deceſſerit, ſoluitur mandatum ſicut in reliquis cauſis.

Prima pars cõclu.prædictæ clarè probatur in l.& quia infra titu.ſecundo in l.iudicium ſoluitur infra de iudi.& in l.ſolet ſupra de offi. proconſ.& leg.2. pars ſimiliter ꝓbatur in l.more cum ſeq.infra titu.ſecundo in c. licet vndique & in c.gratum de offic. delega.

Abſolutus in celeberrimo Patauinorum Gymnaſio. MDXLVII. Idib. Decem. Ad laudem Dei.

EX L. DIEM FVNCTO.

Temporis longa intercapedo inter lecturam factam Tau. & Padua ſuper hac.l.nu.primo.

Papin.nunquam ſatis laudatus & de illo plura.nu.2.

Bart.non ſcripſit pro veritate ſuper hac.l.& de coniecturis cognoſcendi interpretationes & lecturas Bart.nu.3

Ferro viam aperit qui per contraria tranſit.4.

Euphonia gratia contra regulas grammatices ſæpe ſcribimus.5.

Tex iſte licet loquatur de legato id eſt præſide.tamen procedit & locum habet in omni legato.nu.6.

Salarium vocabulum eſt latinum.7.

Comitum

comitum verbum hic generaliter, intelligitur non ſolum pro aſſeſſoribus ſed etiam pro alijs de fam lia legati.8.

Præſtitum an præſtandum aut præſtitutum hoc in text. legendum ſit.9

Salarium de quo hic.an debeatur comitibus ab hæredibus legati vel à repu nume.10.

Diuerſum & aduerſum ſeu contrarium differunt, & quomodo.11

Aſſeſſor quis dicatur an proprie iudex dici poſſit vel officiali æqualis debeat eſſe, & an laicus poſſit eſſe aſſeſſor epiſcopi, item an vicarius & an tale offic ſit dignitas. & vtrũ debeat eſſe doct. & quæ ætas ſit legitima, à quibus eligatur, & conſtituatur & an cogi poſſit ad aſſumendum tale officium & quis de ſalario aſſeſſorum prouidere debeat. nume.12.cum multis ſequentibus.

Coquus principis dicitur habere dignitatem.17

Aduocatus obligatur ex malo conſilium.19

Aſſeſſorem dari à ſuperiore vtilius eſt. quam aſſumi illum à magiſtratibus.21

Offic. publicum cogitur quis aſſumere quãdo idoneus eſt.23

Salarium aſſeſſoribus & iudicibus à quibus dandum ſit. & quid de ſportulis eſculentis, & poculentis an & quando licitè capi poſſint nume.24.

Sportula eſculenta, & poculenta quomodo & quando licitè capi poſſint ab aſſeſſoribus & iudicibus.25.cum ſeq.

Conſi. periti quando cauſa ſit committenda per iudicem ad requiſitionem partium, & quis contribuat in expenſis, & quando vna pars expoſuit pro altera vtrum poſſit recuperare.30

Poteſtates villarum & caſtrorum taxant ſportulas conſultoris & à partibus ſolui faciunt.32

Sportula taxata à iudice & ſoluta per vnam ex partibus, recuperantur in caſum victoriæ.33

Petrus Baiardi qui de omni.l.ſanum intellectum exacturum ſe iactabat quandoq; reſpondebat per verbum neſcio.34

Intellectus iſtius.l. plenè examinantur & excutiuntur. nume.35.cum multis ſequen.

Compilatores pandectarũ qui fuerunt & plura de illis.nu.36

Intel. verſic.fin.nu.46.cum multis ſequen.

Nouus intel. auctoris ad fi. iſtius.l.nunquam auditus.75

Aſſeſſores & comites legati remoti ab officio ſua culpa, non ſolum excluduntur a conſecutione ſalarij reſidui temporis. Verum tenentur legato ad omnia damna, & intereſſe ob talem remotionem paſſa.47

Succeſſorem accipere eſt legati non aſſeſſoris.48.

Iniuria facta vni non debet obeſſe alteri.51

Aſſeſſorum offic. eſt rectori bene conſulere.52

Legatus remotus an cenſeatur reipu.culpa aſſeſ.ibi cum ſeq.

Dolum aut culpam allegantis incumbit onus probandi.53.

Dolus ex coniecturis & præſumptionibus probatur.54.

Aſſeſſ. debens reſiſtere magiſtratibus aliquid iniuſtè facientibus, & proteſtari ſe nõ conſentire aliàs ipſi obligãtur.55

Aſſeſſoribus & comitibus legati ex propria culpa remoti ſatis eſſe debet quòd conſequuntur indemnes, & conſequantur ſalarium reſidui temporis, non quod poſſit etiam ab alio pro eodem tempore ſalarium percipere.56.cum ſeq. & 142

Penſio domus vel fundi ab eo qui deſeruit conductionẽ percipi non poteſt quando res alteri fuit locata ſed ſolum intereſſe paſſum.60

Locator rei ab eo qui deſeruit locationem an poſſit ſtatim penſionem conſequi etiam quod alteri rem locaſſet vel intereſſe tantum.60

Principi nõ præſumitur alicui præiudicium facere velle.63

Clauſula ſaluo iure tertij ſubintelligitur ſemper in reſcriptis Principis.65

Cauſa iuſta ſemper præſumitur in Principe.64

Principe remouente legatum ab officio, vtrum aſſeſſores & comites habeant actionem contra legatum ad ſalarium reſidui temporis.65.cum ſeq.

Tex. § culpæ.l. ſi merces infra loca. declaratur & ornatur, ibidem.

Magiſtratus & officiales ex quibus cauſis poſſint ab officijs remoueri.72

Ratio deciſionis iſtius.l.in princ. quæ fuerit.77.cum ſeq.

Lex an fugat ſuper impoſſibili & ſine neceſſitate 78.cum ſequen.

Clariora præferenda ſunt in lege.80

Tex. l. legatum. C. de cond. inſer. declaratur.81

Locans rem non tranſitoriam ad hæredem, an & quando illum obliget.82

Officia in quibus eligitur induſtria perſonæ non tranſeunt ad hæredem.83

Tex. l. ſi quis domum, locati ibi hoc euenire poſſe proſpicere debuit, ornatur.83.cum ſequen.

Iſta lex locum habet non tãtum in aſſeſſoribus verum etiam in omnibus alijs comitibus qui tamen per omnia nõ æquiparantur 85.cum ſequen.

Locatores operarũ quibus propter laborem principaliter debetur ſalarium ad hæredem illud non tranſmittunt, ſi operas non potuerint præſtare.86.cum ſeq.

Salarium reſidui temporis mortuo legato, an ante finem officij ſtatim integrumq; debeatur, & peti poſſit.88.cũ ſeq.

Salarij nomine quontum aſſeſſoribus & ſimilibus debeatur, ſoluiq; debeat.90.cum ſequen.

Conſuetudini ſtandum eſt in ſolutione prædicti ſalarij.91.

Reconductio aſſeſſorum & lectorum an et quando cenſeatur facta ſub eodem ſtipendio primæ conductionis.92.cũ ſeq.

Dos eadem & quando cenſeatur repetita in ſecundo matrimonio.93

Tex. § ſi vxor. l. pen. ff. ſol. matr. ornatur, ibid.

Conſuetudo vltima an & quando attendenda 69.cum ſeq.

Tex. § ſed & ſi alimenta l. mella. ff. de alim leg. ibid.

Solitum & conſuetum quomodo differunt.100.cum ſeq.

Aſſeſſores & comites mortuo legato an ſint reducendi domum ſumptibus hæredum legati, & quid de expenſis conductionis & reconductionis lectio.102.cum ſequen.

Caſus cõtingẽs in perſona cõductoris nõ nocet loca. ori.103.

Scholari recedente ante finem anni duodenæ, vel decedente an integrum ſalarium duodenæ pertineat & ſolui debeat patrono duodenæ vel intereſſe tantum.104.cum ſequ. & quid ſi receſſerit timore peſtis aut belli, & an eo tẽpore teneatur ſoluere penſionem domus conductæ, & vtrum requiratur conſignatio clauium domus.107.cum ſeq.

Penſio domus conducta an ſolui debeat tempore peſtis, belliue, & nunquid requiratur conſignatio clauium cum renunciatione domus conductæ ad hoc vt excuſetur quis à penſione, & quid ſi peſtis ceſſauerit.107.cum ſeq.

Scholar. mortuo patrono duodenæ, vel impedito facere duodenam, an poſſit agere ad eius intereſſe, dataq; repetere.112.

Intereſſe lucri ceſſantis peti poteſt etiam quod non fuerit in potentia propinqua.106.

Aſſeſſores & comites vtrum mortuo legato liberati ſint ab omni obligatione cum legato contracta prætextu officij, & an teneatur ſeruire ſucceſſori pnia filio vel alteri & ſi fugiant propter peſtem debeant habere & conſequi ſalarium pro tempore abſentiæ.111.cum ſeq.

Officium legati an finiatur per mortem legati, & vtrum comites ſint liberati.113.

Officia magiſtratuum ad hæredes non tranſeunt, ibid.

Mutare perſonam ſibi obligatam regulariter quis non cogitur, ex cauſa tamen ſit.116.vſque ad.119

Facere cogitur quis quod ſibi non nocet, & alteri prodeſt. 118. ibidem.

Tex. §. i. l. ſi mandato meo infra man. ornatur. 119.

Tex. l. ſi ff de vſu & habit. declaratur. 120.

Aſſeſſoribus & comitibus cum ſucceſſore legati mortui remanentibus, & ab illo ſalarium recipientibus, cuius erit ſala. forte leg. i pro ſe & aſſeſſo. in princ. officij datum 112.

Salarium legati & officialium & lectorum, quo tempore ſolui debeat, in princ. medio, aut fine officij, & lecturæ. aut quomodo. 123 cum ſeq. vſque ad nu. 133 & ibi quid de ſalario aduocati, medici, doct. & aſſeſſoris.

Tex. l. 1. C de ſuffra. declaratur. 124. & 129.

Salarium debitum ex diſpoſitione legis vel contrahentium ſurrogata in locum diſpoſitio. legis debetur in prin. officij, & quare id ſit. 125.

Militia licet non ſit dignitas, tamen quando eſt coniuncta cũ præpoſitura ſecus eſt vt in Primipilo Centu præfecto militum ſeu capitaneis noſtri temporis. 127. cum ſequ. & 169. vbi de tranſmiſſione ſtipendij ad hæredes agitur.

Penſio pro re debita in fine temporis regulariter ſolui debet niſi extat conſue. vel conuentione aliud faciendum ſit. 123

Seruire duobus dominis non poſſumus. 135

Lex an & quando fingat ſuper impoſſibili. 77. & 176

Aſſeſſores alij locantes operas mortuo legato, quare ab hæredibus primi non poſſint conſequi ſalarium reſidui tempo. ris. 134. cum ſequen.

Aſſeſſoribus plus minuſue ab alio quàm à legato defuncto nomine ſalarij conſequentibus, quid faciendum, circa id quod eſt plus aut minus. 37. cum ſeq.

Induſtria ſua nemini debet eſſe nociua 138

Reprobatiua prærogatiuã aut præmium tribuere non debent. 139. cum ſequen.

Salarium reſidui temporis mortuo legato debetur aſſeſſoribus & comitibus, ipſo autem legato ab officio remoto nequaquam, & quæ ſit ratio. 143

Salarium reſidui temporis mortuo legato ante finem ſui officij an debeatur hæredibus legati plenè diſputatur. 144. cũ ſequen.

Aduocati an quomodo & quando tranſmittant ſalarium ad hæredem. 145. cum ſequ.

Salarium alicui debitum quando ad hæredem tranſmittatur ante præſtitas operas decedente ſalariato, ibidem.

Bertrandus de monte Fauentino per Barto. nominatus qui fuerit. 147.

Tempus & pecunia diuiſionem recipiunt plenè. 148. cum ſequen.

Tex l. Seio in princ de ann. leg. ornatur. 148. cum ſequen. vſq; ad 163.

Miles pro tẽpore captiuitatis non debet habere ſalarium & ſtipendium poſt reſtitutionem. 149. cum ſeq. & 170.

Onere duplici quem grauari durum eſt. 150.

Locati actio ad intereſſe competit. 152. & non datur aduocato & ſimilibus ſed datur offic. iudicis. 154.

Repetitioni locus eſt in contractibus innominatis, altero nõ implente etiam per caſum fortuitum. 135.

Retentio facilius conceditur quam petitio, longèq; fauorabilior eſt. 154. cum ſequen.

Ratio generaliter in l. aſſignata reſtringitur & intelligitur ſecundum terminos ipſius l. 155.

Aduocatus per quem non ſtetit quin cauſam ageret, lucratur ſalarium pro defenſione cauſæ datum. 156.

Merces & ſtipendium labori commenſurari debent. 159. cũ ſequen.

Famulus qui cæpit ſeruire tribus ſcholaribus ſub certo ſtipendio duobus recedentibus, & ſic diminuto labore, an minus debeat ſalarium, & ſi alij ſcholares adiungantur & creſcat labor, an augeri debeat ſalarium, & quomodo hæc quæſtio intelligatur. 159. & ſequ.

Vnitis duobus territorijs, vel duabus prouincijs, ſi vnus rector remaneat, an augeri debeat ſalarium ibidem.

Habitationis legatum indiuiduam rem continet: aliudq́ue eſt relinquere habitationem vel vt quis habitare poſſit 162. & 163.

Salarium deberi ex contractu bonæ fidei vel ex diſpoſitione legis aut contractu ſurrogato in diſpoſitionem legis multũ valet. 144

Scientia reſpectus prærogatiuam meretur. 165

Tex. §. item cum quidem. l. ſi vno loca. ornatur. 166.

Laboratoribus impeditis pluuia vel alio caſu vſq; ad noctẽ laborare diminuenda eſt merces proportionabiliter ibid.

Scientia & dignitas non habentur ſine magno labore. 167.

Laborum præteritorum habenda eſt ratio in iuriſc. ideo licet conſulat ſine reuolutione chartarum, poteſt licitè præmiũ & ſtipendium accipere. 167

Legati itinere capti vel ſpoliati, an indemnes de publico ſeruandi ſint, & quid faciant in hoc Domini Veneti. 171

Onere duplici quem grauari, non eſſe ſemper inconueniens. 172. cum ſequen.

Vtilitas pub. reſpectu magiſtratuum & regiminis debet præferri vtilitati pub. conſiſtendi in cõmodo pecuniario. 173

Aduocato & ſimilibus virtuoſis perſonis ex actu exercitij ſui non competit actio ex locato, ſed in factum, vel officiũ iudicis. 174

Tex. l. ſi pecuniam. ff. de cond. ob cauſam. non habet locum quando aliquid datum fuit ratione ſcientiæ. 175. & 200.

Hæredes officialis mortui hodie vix conſequi poſſunt ſolutionem ſalarij præteriti temporis, ita vt ſuperfluum videatur de futuro diſputare. 176.

Salarium legati vel lectoris totum tranſmittitur, licet ſolutiones diuiſæ & diſtributæ ſint per tempora, pl. ad. 177. cum ſequ. & ibi, quando oblig. dicatur vnica vel plures.

Salariũ aſſeſſoris mortui an tranſmittatur ad hæredem. 181 cum ſequen.

Salarium lectoris mortui ante finem anni ad hæredem trãſmittitur ibidem, & tempore infirmitatis debetur eis ſalarium. 186.

Lectorum præeminentia ad alios doct. magna eſt. 184. cum ſequen.

Lectores recedentes ante finem anni perdunt totum ſtipendium, niſi de licentia ſuperioris recedant vel propter timorem peſtis, vel tempore vacationum. 216. cum ſequ.

Compromotionum commoda an per lectores tranſmittantur ad hæredem 161.

Doctor in præſentatione ſcholaris ad ſubeundum rigoroſum examen, dicitur præſtare teſtimonium ſufficientiæ. 192

Poteſtas ſi nondum ſit ingreſſus offic. ſed fecerit præparamẽta pro ingreſſu, an tranſmittat ad hæredem ſalarium. 193 cum ſequen.

Tex. l. ſi. de excu. tutorum ornatur. 164

Seruire per ſubſtitutum in caſu impedimenti quis poteſt. 155

Officialis an poſſit per alium apprehendere quaſi poſſeſſionẽ officij. 196. cum ſequen.

Officiali electo an & quomodo acquiratur ius à die electionis vel acceptionis officij. 199. cum ſeq.

Tempus abſentiæ & præparationis ad abſentiam an æquiparetur. 200.

Tex. l. ſi pecuniam de cond. ob cauſam ornatur. 200.

Adminiſtratio officij facit vt quis tunc plenè conſequatur dignitatem ipſius officij non ante. 202.

Magiſtratus extra locũ ſuæ iuriſdi. eſt tãquã priuatus. 203

Deſtinatum an pro impleto habeatur, & cingendus pro cincto eſt materia brocardica. 204.

Tex

Tex §. 1 l cum verò, de fideicom. lib. de non petente quod ſibi debere amore, timore, & alys reſpectibus, allegabilis eſt ad multa & ſignandus aurea manu. 205.

Salarium officij non perdit, qui de licentia ſuperioris differt incipere 206.

Incipere ſeruire obli. quanto tempore debeat ſeruiuiſſe. 207.

Tex §. vxori l. qui concubinam de leg. 3 declaratur. 207.

Offi ſua culpa ab offi. remo. an & qualiter amittat ſala. 208.

Teſtis falſus in vno cenſetur falſus in omnibus. 209

Legatum non pōt pro parte acceptari & pro parte non. 210.

Lector qui diſcedit ante finem anni, vel non vult perſeuerare perdit totum ſalarium. 212.

Salarium officiales delinquentis debetur ſibi vſq; ad diem remotionis, & ſic pro tempore quo fuit toleratus. 213.

Toleratus non reputatur alius à vere exiſtenti. 212.

Lector & officia. pro tempore infirmitatis conſequi debent ſalarium. 215.

Famulus pro tempore infirmitatis, an debeat habere ſalarium. 215.

Poteſtate ab offi. remoto an ſalarium reſidui temporis debeatur aſſeſſoribus & comitibus 216. cum ſequen.

Tex. §. culpa. l ſi merces loca exornatur 217.

Aduocati an tranſmittant ſal. reſidui temporis ad hæredes, & quid de aduocatis repertis ignorantibus, & de aduocatis & ſchola S. Petri, & quæ quantitas ſalary ſit licita in aduocato 218. cum ſequen.

Doctor ſupra in verbo reconductis. *Lectores ibidem.*

In l. diem Functo. ff. de offic. aſſeſſo.

Interpretatio Patauina.

HAnc pulcherrimam legem in Taurin. olim felici Academia primis annis, quibus ad onus lecturæ aſſumptus fui repetij anno quinto ac vigeſimo iam reuoluto † indeque impreſsioni dedi,
1 nunc precibus veſtris auditores dilectiſsimi in hoc celeberrimo Patauinorum Gymnaſio iterum legandam aſſumpſi & cognoſcetis quanta ferant anni venientes commoda ſecum.

2 Creatura fuit Pap. † ſplédidiſsimi Iuriſc. nunquā ſatis laudati viri de quo plura ſcripſi tam in frontiſpicio prædictæ repetitionis quàm in proœ. ſforum. & in tit. de orti. iuris floruit ac obijt ſub Seuero & Anto. Caracallo Rom. Imper. poſt Chriſtum natū annis 200. circiter ſub acutiſsimo Scęuola profeſſus, cuius diſcipuli poſtmodū fuere Pomp. Pau. Vlp. & alij fere omnes iuriſconſulti legum vertices, quorum monumenta iuuat diurna nocturnaq; verſare manu, vt ex Elio Spartiano in vita Antonini caracalli & Lampridio in hiſtoria Alex. principis apparet.

Materiā iſtius legis ſubtiliter tractauit Bart. in § diuus l. 1. ff. de var. & extraor. cog. hic vero ſatis leuiter, iò Alex. hic. 6. col. & 1. in rub. de acqui. hęreditate concludit hanc
3 lecturam non fuiſſe Bar. † propter diuerſitatem ſtili & rationē adductam ibi per ipſum, quem alij ſribētes hic ſequuntur, cuius res fortiſsimum mihi vr̄ argumentum, ꝙ doctrina ipſius Bar. ibi differt à lecturā ſuper hac lege poſita tanq̄ iurum ab Aere moſq; Bart. fuit in difficilibus
4 oppoſitionibus incipere prout ibi fecit † ferro. n. qtali viam aperit qui per contraria tranſit teſte Bal. in l. preci- bus col. 6. C. de impu. & alus ſubſt. hic autem id minimè fecit, ergo, &c.

In preſentis legis expeditione procedam apoſtillando textum, præfationes nonnullas faciendo, notando, abſoluendo gl. dicta Bar. attributa; Alexan. Dec. & aliorum ſecundum ordinem ſolitum.

Diuiditur in duas partes principales, prout ponit duas deciſiones ſecunda ibi diuerſum, ſummari diuerſimodè poſſet ſecundū diuerſitatem intellectus, veritas ſummarij dependet ab intellectu tenēdo. Sed ſi añ excuſsionē ipſorum intellectuū ocius illud deſideraueris retento cōi intellectu potes ſummare vt hic p Bal. & Iaſ. ſed ſm verum intellectū infra oſtēdendū alio mō oportebit ſummare.

Rationes dubitandi, & decidendi poſſent aſsignari ex his quæ contra Fulgoſ. ſcribunt hic Iaſ. col. antepen. verſi. ſ. mouentur Mod. Bon. col. 1. & Taur. ſexta art. vlt. vel aliter dicas dubium fuiſſe in prima parte. l. quia ceſſante cā ceſſat effectus. l. adigere. §. quamuis infra de iure patro. c. cum ceſſante de appella. ideò operis, & ſeruitijs comitū ceſſantibus finito officio morte legati videbatur, pariter ceſſare debere ſalarium pro operis debitum.

Ratio aut decidendi oppo. eſt, quia per eos non ſtat quin ſeruiant, propterea ſtipendium reſidui tpis eis præſtādum vt hic & infra locati. l. diē functo cum alijs adducendis in primo notabili. nec caſus contingens in perſonam leg. damno comitum eſſe debet. hinc eſt ꝙ ſi operas ſuas alijs locauerint ſalarium prædictum petere nō poſſunt, vt his iuribus dicitur. tum quia ſtat tunc per eos qn ſeruiant, duobus. n. ſeruire non poſſunt. tū quia tunc ceſſat eorum intereſſe cum ab alijs ſalariū accipiant. Ex quo patet reſponſio ad rōnem dubitandi. Ad verſic. ſi. leg. noſtræ ratio dubitandi adhærendo communi intelligentię aſsignari poteſt, quia remotio legati ab officio damnum ſtipendij comitibus afferre non debet. l. ſi quis in ſuo. §. legis. C. de in offic. teſta. l. non debet infra de reg. iur.

Ratio decidendi oppoſi. quia præſes culpa aſſeſſorum remotus præſumitur, ideò nimirum ſi ſalarium reſidui temporis eiſdem aſſeſſoribus denegatur, hunc tamen cōmunem intellectum non eſſe tenēdum luce clarius infra probabimus, accommodantes alium nouum, & verū intellectum ad verſic. finalem legis noſtrę. Et ibi aſsignabimus veras rationes dubitandi & decidendi.

Diem functo exorditur hic Papi. fungor ablatiuo cōmuniter iungitur aliqñ accuſatiuo, vt hic ſed antiquitatē ſapit, ſæpeq; apud Plautū & Terentiū reperiē, & Euphoniæ gra id hic Papi feciſſe credēdum eſt, iocundius. n. eſt
5 ad aurem † qua ratione nonnunq̄ à regula receditur, vt pulchrè per Aul. Gel. ad finē. 7. c. lib. primi. Eſt aūt fungi dignitatem, aliquā vel officium habere regereq; vt patet hic & alijs in locis, quandoq; eſt finire vnde vita functus dicitur qui vitam finiuit, vt per Lactantium. lib. quarto.

6 In eodem text. ibi legato, † id eſt præſide prouinciæ ſecundum glo. primam, nec malè interpretatur quum Iuriſc. ſic exponat in l. pen. §. de offi. præſid. Intelligi tamen poteſt & locum habet in omni alio legato, de quo infra in tit. de leg. ſm communiter doctores infra ſuper gl. prima. eadem. n. eſt ratio ſalarij comitibus cuiuſcūq; legati præſtandi poſt mortem legati ante finem officij quæ eſt defuncto pręſide vt ſtatim dicemus, ergo eadem iuris diſpoſitio per iura vulgata. Secundo quia hoc iudicat & patitur ꝓprietas verbi legati de quo in textu, nec repugnat natura tit. de offic. aſſeſſ. ſub quo poſita eſt hæc lex, quia ad titulum ſatis facit, non ſolum. n. habet locū in pręſide legato, aſſeſſores de quibus hic titulus tractat ſecum cōducente, ſed generaliter in omni legato comites ſecum ſimiliter cōducente, de quibus in hac lege ēt fit mentio.

7 In eod. text. † ibi ſalarium. i. ſtipendium & honorariū, quamuis. n. vulgares hoc vocabulo communiter vtantur, latinum tamen eſt eoq; vtitur iuriſconſultus hic in l. fin. infra eodē, & in l. infra de var. & extra. cognit. & in c. ſtatutum. §. aſſeſſorum de reſcriptis in ſexto & alibi ſępe.

8 In eod. text. ibi comitibus † eodē vocabulo vtiē iuriſc. in prædicta. l. 1. in verſic. ſed & ſi comites. Accurſ. vbique pro aſſeſſoribus verbum accepit Ange. Iaſ. Deci. Aquen. Cur. & alij communiter ēt in alijs comitibus generaliter intellexere, & reſpondet Dec. argumento ſumpto à natura tit. vt per eum ſuadetur hæc intelligentia ex vi, & proprietate ipſius vocabuli comitum, eſt. n. comitari alium ſe maiorem ſequi, ſecundum Ciceronem & alios ſed nō ſolū aſſeſſores ſequuntur legatos & pręſides, verumetiam

multi alij illis neceſſarij, quę quidem declaratio de planò procedit tãtum ad primam partem legis, ſed vltima pars ſecundum communem intellectum, nõ videtur poſſe intelligi in omnibus comitibus, ſed in aſſeſſoribus tantum, eo ꝙ ratio negligentię, ac culpę propter quam legatus ab officio fuit remotus, quæ ſm ſcribentes communiter in dubio adſcribitur aſſeſſoribus, qui debebant legato benè conſulere, illumq́; rectè inſtruere, vt infra videbimus, ceſſat in alijs qui non ſunt iuriſperiti nec pro conſiliarijs cõducti, ſed vt inſeruirẽt in alijs legato neceſſarijs, ergo ceſſabit ẽt legis diſpoſitio, & illis pręſtandum erit ſalarium, licet legatus ab officio remotus fuerit, niſi appareret eorundem comitum culpa remotum fuiſſe, quia tunc nec ipſis deberetur ſalarium reſidui temporis. Argumento textus in l. quod quis ex culpa infra de reg. iur. ſed ſecundum verum ſenſum per me infra aperiendum alia eſt intentio Pap. in fine noſtrę legis, ſecundum quam nihil refert, an loquatur tex. in pcedenti parte de aſſeſſoribus an de alijs comitibus, & ſic generaliter põt intelligi de omnibus comitibus, ſm propriam ſignificationem vocabuli.

9 In eo. tex. ibi † præſtitum eſt, hoc verbum magnam obſcuritatem ac difficultatem in lege iſta cauſauit. quidã. n. legunt præſtitum, vt communiter habuerunt glo. & doctores in antiquis codicibus, ſed patitur multas difficultates, & plures accõmodantur per doctores intellectus, ad hunc textum, vt dicã ſtatim, alij pręſtitutum legendũ eſſe contendunt, ad tempus relationem facientes legatis pręſtitutum, i. præfinitum tempus, vt hic per Budeum in annotationibus ſuis, & Mod. Medio. lib. 4. diſpun. c. 20. facientes tamen relationem ad ſalarium, & ſecundum prædictã declarationẽ Budei, legem hanc ita intellexere prius ambo Decij & Cur. hic. veritas patebit ex diſcuſſione intellectuũ ad hãc legem ſtatim faciẽda. Miror quòd nullus ex mode. viderit ſuper hoc text. literam florẽtinam, & quomodo in illa habeantur verba ipſius legis retulerit.

10 In eod. tex. ibi † debetur vtrum ab hęredibus legati vel à Republica. hoc intelligi debeat, doctor. communiter dicunt ab hæredibus legati per alium deberi, vt hic p Alex. col. prima, & Curt. tertia. & eundem Curt. in rubrica ſupra eodem de quo latius infra videbimus.

In eod. tex. ibi eodem tempore, de reſiduo intelligitur de quo ſupradixerat pro quo ſalarium petitur vt eſt text. apertus intra loca. l. diem functo.

In eod. text. ibi diuerſum in eo hic verſic. fina. legitur
11 etiam multis modis, vt infra ſtatim dicam; † Sed antè videamus vtrum Pap. benè dixerit diuerſum, &c. determinando in fine legis contrarium eius quod in prima parte in comitibus dixerat reſpectu ſalarij comitum, videlicet ꝙ licet mortuo legato ſalarium reſidui temporis comitibus, & aſſeſſoribus præſtandum ſit, tamẽ ſi ſuerit ab offi. legationis remotus legatus, non ſit præſtandum ſecundũ intel. gl. & docto. videretur debuiſſe potius contrarium q̃ diuerſum dicere, quum prædicta vocabula multũ differant. l. nemo prohibet, ff. de excep. l. 3. ibi diuerſis vel contrarijs cum ibi notatis per glo & Bar. ff. vt leg. not. tradũt Bald. Decij, Aquenſ. & omnes ſcribentes in l. fi. per illum textum. C. de eden. & Bald. in l. 1. C. de furtis, col. 3. cõtraria dicuntur oppoſita, & repugnantia quę ſimul ſtare nõ poſſunt, puta ꝙ eadem ſcriptura vera ſit & falſa, Item approbatio & reprobatio circa eandẽ rem. l. vbi repugnantia, ff. de reg. iur. l. 1. C. de furt. Item ſi vnus teſtis dicat me contraxiſſe, alter neget de neceſsitate vnus verum dicit, alter falſum. l. optimam. C. de contrahen. & committen. ſtipul. Bald. loco proximè allegato. diuerſa ſunt ſeparata, vt diuerſa iura ex diuerſis fontibus aut perſonis orta. l. hęreditas matertęræ. C. de pet. hæred. & dicta. l. nemo prohibetur cum ibi notatis de exceptionibus, ponit Salyce. in præalleg. l. 1. col. ſecunda, exemplificando in exceptione pacti iuriſiurandi, & rei iudicatæ ſed Papinianus hic de oppoſitis diſpoſitionis præſtandi & non præſtandi ſalarium pro reſiduo tempore loquitur, ideò &c.

Dici põt quod licet contraria directò propriè dicantur quando ſunt penitus oppoſita ac priuatiuè oĩ reſpectu, & caſu vt per glo. in præalleg. l. 3. Bald. & Salyce. in d. l. 1. C. de furt. ac diuerſa propriè ſeparata dicantur, tamen in iure noſtro diuerſum ponitur ſæpe pro contrario, vt in l. lecta verſi. ſed cum ſortis infra ſi cer. pet. notant oẽs moderni in d. l. fi. C. de edẽdo, idq́; eſt largè ſumpto vocabulo. legiſlatæ. n. non ita dialecticant in verbis, ſed rerum exitus ponderant, Bald. in d. l. 1. colum. 3. nimirum igitur ſi hic diuerſum pro contrario ponitur, vel aliter ꝙ ſi diceretur mortuo legato, ſalarium reſidui tẽporis deberi comitibus, & ſalarium nõ eſſe debitum comitibus mortuo legato ante finẽ officij, hæc eſſent penitus directò & propriè contraria, ſed dicere ꝙ mortuo legato debeatur ſalarium reſidui temporis comitibus, & ꝙ remoto legato ab officio non debeatur ſibi ſalarium, nõ ſunt propriè, & directò cõtraria, ſed diuerſa, propter diuerſitatem perſonarum & factorũ præallega. l. 3. cum glo. vt leg. no. caue. declarat pulchrè Aquenſ. in l. ſi cum dotem, col. 4. antepen. infra ſolu. matr. Bald. loco pręalleg. & Bart. in §. vtrum. l. ſi is qui ducenta de rebus dubijs, dicit ꝙ ad hoc vt poſitiones propriè dicantur contrariæ, neceſſe eſt, vt de eodem ſubiecto prædicentur in eadem qualitatè poſitiuè & priuatiuè, vt Petrus currit & Petrus non currit, ſed quando variat qualitas ſubiecta, licet prædicata ſint oppoſita, poſitiones non dicuntur contrarię, ſed diuerſæ. vnde in terminis noſtræ legis, quum varietur qualitas ſubiecta & ſactum legati ante finem officij mortui, & legati ab officio remoti de ſalario reſidui temporis comitibus debito, ad ſalarium ipſi legato debitum, vt infra declarabo, rectè & propriè Papin. diuerſum eſſe dixit.

Pro intelligẽtia legis, & materiæ nonnulla pręmittẽda
12 ſunt. in primis † ꝙ aſſeſſores de quibus loquitur hic titulus, dicuntur illi qui iudicibus aſsiſtunt eosq́, inſtruũt ad procedendum & rectè iudicandum. l. 1. §. eo. & l. 1. C. de aſſeſſoribus. inuentum eſt. n. officium aſſeſſoris, vt imperitiæ iudicantium ſuccurratur iuribus pręalleg. & l. ſi. C. eo. ex quo plura inferri poſſunt, vt per Deci. ſupra in rub. qui aſſeſſor multis alijs nominibus nuncupatur, vt hic p Iaſ. & modernos & Paridem in tractatu ſyndicatus car. 24. in verbo aſſeſſor. & Deci. in conſi. 8. 4 & dicitur aliquando
13 iudex ſed impropriè & largo modo, quum nõ habeat iuriſdictionem à qua iudex denominatur capitu. forus, de verborum ſignificatione. ſed eius officiũ eſt habentibus iuriſdictionem conſulere, iuribus præalleg. vt per Iaſo, in rub. pręſentis tit. & Dec. in l. 1. col. prima, ſupra eod. & in d. conſi. 8. col. ſecunda, officialis autem propriè põt dici,
14 † vt in aliquibus locis nuncupatur ab officio, qd habet, maximè quũ terminus officialis latiſsimus ſit Geminianus in cap. vt officium de hæret. lib. 6. Dec. & omnes in rub. de offic. deleg. & etiam ſupra in rub. de offic. eius.

15 Qualis debeat eſſe aſſeſſor, † habetis tã per leges noſtri tituli, quã per leges codicis. de aſſeſſoribus. per Iaſo. Curtium, & alios Moder. in rub. ſupra eo. & Deci. in cap. 2. in 5. & 6. quæſtione de iudicijs, & ſecundum ſcrib. in locis præal. laicus nõ poteſt eſſe vicarius Epiſcopi, quia laici in clericos iuriſdictionem habere non poſſunt, ca. Eccleſia, S. Mariæ de conſtitutionib. aſſeſſor tñ eſſe põt, quia non habet iuriſdictionẽ, & ideò in Ciuitate noſtra Vercellarum coniugati & laici, ſæpe aſſeſſores ſunt Epiſcoporũ.

16 Nunquid tale officiũ ſit dignitas, † doctores communiter concludunt qd non per. l. ſecundam ſupra eo. iuncta l. 1. C. ad l. viſce. vbi liberti qui nõ poterant habere dignitatem ab officio aſſeſſoris nõ repellebantur, hodie liberti non prohibentur habere dignitatẽ in auctẽn. vt de cætero. lib. collatione. 6. vt per Moder. in rubr. ſupra eodẽ, Puteum in trac. præall. & Deci. in d. l. 2. facit quia (vt dixit) aſſeſſor nullã habet iuriſdictionẽ q̃ dignitatem tribuit, vt habetur in l. infra. §. titu. 1. niſi eſſet quis aſſeſſor & conſiliarius Principis, à cuius latere illuſtraretur iuxta legẽ vnicã. C. de propoſi. labo. lib. 12. ibi quos noſtri lateris conſi

tatus

tates illuſtrat, & l. quiſquis. C. ad l. Iul. maieſtatis vbi Ang.
17 notat,† nec mirum quia etiam coquus principis dignita
tem habere dicitur, vt per Roma. in ſing. ſing. 655. incip.
nunquid eſſe coquum, & ideò Euſeb. Cæſar. & alij Hiſto-
rici dignitati id attribuentes, ſcribunt Vlpianum aſſeſſo-
rem fuiſſe Alex. Seue. Romanorum Imperatoris. Eſt tñ
honor & officium honorificum aſsidere quod multi illu
ſtres iuriſcõſulti exercuere in hoc ſe gloriãtes, & ſi prin-
cipibus non aſsiderent vt patet ex his quæ ſcribunt Iaſ. &
18 alij in rub. ſ. eo. Paul. Caſt. Dec. & alij in d. l. 2. † licet ergo
quis non ſit doctor, & ſic in dignitate cõſtitutus aſſeſſor
tamen eſſe poterit modo ſit iuriſperitus, niſi ſtatuta par-
ticularia doctoratum requirerent vt probatur per leges
iſtorum titulorum de aſſeſſoribus, tradunt Paris loco
præall. in verbo poteſtas, Curtius ſupra in rubr. & Mode.
Tauri. hic in 3. art. Iaſ. in l. filiæ licet col. 3. C de col. &
Felyn. in proœ. Gregor. col. 4.
19 Aetas verò legitima in aſſeſſore,† quicquid dicant pre-
fati Moderni hic in 7. col. eſt poſt annum. 17. per tex. in §.
initium. l. primæ. ſ. de poſtulando, vt poſt Bald. Card. &
Imolam, ſcribit Barb. in c. cum viceſimum de offi. delega
ti nec obſtat lex quidam conſulebãt cum notatis per Ale
xandrum ſ. de re iud. quia loquitur in iudice. in quo fun-
datur iuriſdictio nõ in aſſeſſore ſecundum. prealegatos.
Nec aſſentior dicentibus aduocatum ex malo conſilio
non obligari quum oppoſitũ verius videatur vt per Car-
dinalẽ in cle. ſæpe ad finem principij de verborum ſigni-
ficatione Soc. in l. quidem col. 2. ſ. ſi cert. peta. Fely. in c. 1.
col. 12. de conſt. & Dec. in l. conſilij col. 1. ſ. de reg. iur.
20 A quibus autem eligatur aſſeſſor,† quidam cõſtituunt
differentiam inter ius ciuile & canonicum, eo quod ordi-
narij de lege ciuili poſsint ſibi aſſeſſores eligere. l. 1. & l. di-
ceat. C. eo. & in auct. de mand. prin. §. feſtinabis. l. 2. §. poſt
deinde cum cenſus de origine iuris. vbi dictator magi-
ſtrum militum ſibi eligebat non autem illum conſtitue-
bat populus, & notat Dec. ſ. eo. in l. fin. ſecus de iure cano-
nico capitulo quum ab omni de vita & honeſtate clerico-
rum delegati vero ſic iuxta formam c. ſtatutum. §. aſſeſſo-
rum de reſcriptis in ſexto ſed Abbas & alij in d. c. quum
ab omni col. fi. oppoſitum volunt quod etiam de iure ca-
nonico ordinarij poſsint eligere ſibi aſſeſſores & ita ſer-
uatur de conſuetudine, nec text. præallegati c. refragatur
quum ſolum prohibeat ſalarium nomine aſſeſſorũ exigi
nõ autem prohibet electionem & aſſumptionem aſſeſſo-
rum. & eſt ratio quia dicti ordinarij tenentur per ſe ca-
nones ſcire vnde ſi volunt aſſeſſores aſſumere qui eos in-
ſtruant de proprio ſatisfaciant. Et etiam delegati de iure
ciuili poſſunt aſſeſſores eligere, quicquid dicant præfati
ſcribentes. vt per Bart. in auctẽ. in iud. in prin. nec requi-
ritur conſenſus partiũ in electione & aſſumptione aſſeſſo
ris Abba. Felyn. & alij in c. ſuper quæſtionum in §. verum
de offi. deleg. Philip. fran. in d. §. aſſeſſorem, col. 1. vbi etiã
per alios cano. poſſet autem Reſpublica vel ſuperior ma-
21 giſtratui electo aſſeſſorem cõſtituere ac deputare,† quod
eſſet vtilius ipſis magiſtratibus iuxta notata per Alexan-
drum in l. 2. col. fin. ſ. quod quiſque iuris, puteum & Mo-
dernos in locis præallegatis.
22 Sed an † poſsit quis cogi ad aſſumendum officium aſ-
ſeſſoris, aliqui q non per legem primam. C. eo. & quia in
patria propria aſſeſſor quis eſſe nequit. l. 3. ſ. eo. & l. in con
ſiliarijs. C. eo. tit. & extra territorium iuſdicentis impunè
non paretur. l. fin. ſ. tit. 1. quomodo igitur poſſet ordina-
rius cogere aliquem ad aſſumẽdum officium aſsidendi?
In contrarium tamẽ eſt veritas argumento. l. ſi quis magi
ſtratus cum ibi not. ff. de mun. & hono. l. munerum in §.
iudicandi quoq; neceſsitas. illo eo. tit. & ita tenet Alb. de
Roſa. in l. 1. ſ. eod. & Paris ſupra allegato verbo poteſtas,
Nec obſtat q in patria ſua quis aſsidere non poſsit, quia
reſpondeo, q imo intra quatuor menſes lege permitten-
te id faciet. d. l. in conſiliarijs, quo tempore poſſet ab ordi-
nario ibi cogi. Præterea diſpoſitio prædictarum legũ de
conſuetudine nõ ſeruatur vt per Dec. in d. l. 3. Rurſus per
23 Principem & ſuperiorem poteſt quis cogi, † ad aſſumen-
dum officium ſi idoneus ſit iuxta gl. no. in l. dotem. ff. ſol.
matri. tradit Bald. in l. 2. l. qđ quiſq; iuris in l. ſi qõ col. 3. &
in l. hi qui ad officia col. 3. C. de appell. & Felyn. in rub. de
teſtib. cogendis. ergo ad aſsidendum, & extra propriam
patriam, & ad legem primam. C. de aſſeſſor. vbi aſſeſſores
ſpe p̃miorum non metu aut neceſsitate aſſociandi ſunt:
Reſpondeo ſtudiorum laborem id mereri, tñ ſi benignè
inuitati & honeſtis ſtipendijs aſsidere nollent non prohi
bet tex. quin poſteà cogi poſsint. ſed in hoc minimè labo
randum eſt: quũ quidem hodie non ſolum talia officia
quærentes verumetiam ementes vbique inueniantur.
24 Rurſus pulchra & vtilis inſtat difficultas, † quis de ſala
rio debeat aſſeſſoribus prouidere, ſeu à quibus conſequi
debeant ſalaria. Seue. hic in quæſt. 10. & 14. poſt Fulg. tan-
gens non diſſoluit, dicendum q iudices ordinarij id face
re debeant, ſiue ſint ſeculares, ſiue eccleſiaſtici. de ſecula-
ribus probatur hic & infra loca. l. diem functo, nec refra-
gatur. l. fi. ſ. eo. & §. feſtinabis in auctẽn. de manda. Prin. &
in auctẽn. iuſiurandum quod præſtatur ab his in prio. 2.
colla. quod de publico ſeu à fiſco ſalarium annonaſq; ac-
cipiunt iudices, vt tenent per illa iura, Albe. Fulg. Seue. &
Dec. vt per Seue. ſ. in quæſt. 10. & 14. Dec. Mod. Bonon. in
l. fin. ſ. eo. quia intelligitur, q aſſeſſores & ordinarij de pu
blico accipiant ſalarium pro ſe & comitibus ſuis quibus
deinde quod iuſtum eſt ſoluant. Ita q conſiderato effe-
ctu & mediate de publico ſalarium habent, immediatè
verò ab ordinarijs & rectoribus dicũtur accipere. Et iſta
eſt communis opin. docto. vt poſt gloſam tertiam hic &
Ci. volunt Bart. & Alex. col. 1. Paris loco præalleg. Curtius
ſ. in rub. Abb. in d. c. quum ab omni, Moder. tauri. ſ. in 2.
col. vlt. art. & Moder. Bonon. ſ. glo. in verbo legatis ad fi-
nem, & ita ſeruatur de conſuetudine, quia Princeps vel
ſuperior de ſalario comitum præſidis vel rectoris ſe non
impediunt, ſed ipſi rectori id onus remittunt prouiden-
tes illi de competenti ſalario pro ſe & familia ſua.
Quæ concluſio procedit etiam ſi ſuperior, cum magi-
ſtratu ordinario eligeret ac deputaret aſſeſſorẽ, quicquid
dixerit Alb. vt per Corneum in cõſi. 201 lib. 4. Mod. taur.
loco præalleg. & Dec. in d. l. fi. vbi vult q indiſtinctè perci
piat ſalarium de publico, quod intelligi debet iuxta ſupe-
rius dicta vt magiſtratibus detur ſtipendium pro ſe & co
mitibus ſuis, De iudicibus Eccleſiaſticis ordinarijs q ip-
ſi teneantur prouidere aſſeſſoribus ſuis de honeſtis ſti-
25 pendijs † minus dubium eſt, quia ipſi tenentur ſcire ca-
nones per ſe, vnde ſi egent alterius conſilio, aut aſſeſſores
habere velint, expenſis proprijs accipiant, quod probatur
in d. cap. quum ab omni cum notatis ibi per Abbatem &
per ſummam Angeli. in verbo iudex verſi. 16. & ita ſerua-
tur de cõſuetudine, quia Epiſcopi de competenti ſalario
26 aſſeſſoribus ſuis prouident, † ſed delegati in cauſis parti-
cularibus aſſeſſori & conſultori expenſis partium de ſti-
pendio prouident præalleg. §. aſſeſſorem cum ibi notatis
per glo. & ſcribentes & per Dec. ſ. eod. in l. fin. dummodo
delegatus fraudulenter non diceret ſe egere aſſeſſore, aut
in lucro participaret, quod illius conſcientiæ remittitur,
d. §. aſſeſſorem cum glo. vt per ſummam Angel. & Moder
nos in locis præallegatis, ſunt tamen in pluribus locis ſta-
tuta vel cõſuetudo ſtatutis æquiparata. l. de quibus ſupra
de legibus, quæ loco ſtipendij de publico exoluendi per-
mittunt datã aut ſportulas à partibus accipere. valeatq;
27 † vt per Romanum in ſingu. ſing. 183. incip. tu ſcis q ius
canonicum. Corſe. ſing. ſuus in verſi. ſportulæ, ſed ſi habẽt
ſufficiens ſtipendium nõ poſſunt nec debent † a partibus
28 quicquam accipere, † etiam q eſſent eſculenta & pocu-
lenta de quibus in l. ſolent. §. fin. ſ. de offic. proconſ. & le-
gati & in lege plebiſcito cum glo. ſ. de offic. præſidis & in
auct. de Biſſario Vicario conſulis collat. 2. & in auctent.
iuſiurandum quod præſtatur ab his, &c. tradit Alex. in
conſi. 206. col. 3. lib. 2. niſi ſtatutum vel decretum Princi-
pis,

pis, aliud fortaſsis diſponerent prout in ditione Illuſtris.
Principis noſtri Sabaudiæ ducis, vt patet in decreto poſi-
to ſub rubrica vt ſine ſubditorum. lib. 2. & in decretis no-
uiſsimis Caroli ſecundi ſub rubrica oil recipiant vltra ſti
pendia, Ad quorum declarationem plura ſcribuntur per
29 Alex. Corn. & Modernos præalleg. Dicit tñ hic Alber.† ꝙ
ſi aſſeſſores non habeant ab ordinarijs ſtipēdium, vt ſæpe
contingit, poſſunt illud à partibus petere, no officium ſit
eiſdem damnoſum. idem voluit Sal. in l. iubemus ad finē.
C. ad l. Iul. repetun. & Corſe. loco ſ. alleg. ſed Curtius ſupra
ad finem rub. tutius eſſe putat in conſcientia ſe ab officio
abſtinere, niſi de publico conſtituatur ſibi ſalarium. §. fe-
ſtinabis præalleg. & l. fi. ĵ. eod. Si tamen princeps non poſ-
ſet officialibus de competenti ſtipendio prouidere, dete-
rius eſſet Rempublicam ſine iudicibus relinquere, quam
ſportulas vel ſalarium a partibus accipi, ideò non crede
rem tunc accipientem contra conſcientiam facere, præ-
alleg. c. quum ab omni. à contrario ſenſu cum alijs addu-
ctis per Corſetum loco præallegato.

Item limita prædicta vbi partes peterent conſilium pe
30 ritorum in aliquo articulo, † quia ſi iudex aſſentiri velit,
non. n. cogitur niſi ſtatutum aliud diſponeret, vt p Dec.
in c. intimaſti col. 1. de appen. Tunc expenſis partium pe-
tentium id fieri debet vt per Iaſ. in l. prætor ait. in §. his
etiam ĵ. de re iud. & Dec. ĵ. in fin. ꝙ ſi altera pars tantum
petat expenſis petentis fiet, quicquid dicat Iaſ. in d. §. is &
vt per Deci. loco proximè allegato, niſi allegationes par-
tium dubitationem cauſaſſent, quia tunc vtraq; pars in
31 expenſis contribuere teneretur, † vt pulchrè per Saly. in
l. verba col. 1. C. de adult. partibus autem non petentibus,
quando iudex dubitat poteſt petere ſe inſtrui & conſi. ſa
pientis cauſam cōmitti vt per Dec. c. intimaſti col. penul.
ſed hic facere debet ſuis expenſis per prædicta.
32 Tertio limi. † quando magiſtratus non haberet aſſeſſo
rem ex natura & qualitate officij non apti ſupportare
onus aſſeſſoris iuriſperiti, vt in poteſtarijs villarum & Ca-
ſtrorum tunc. n. licet ipſi ordinarij de publico ſalariū re-
cipiant, tñ aſſeſſorem & conſultorem aſſumunt expenſis
partium, ne ſi de proprio deberent accipere, officiū eſſet
eis damnoſum, contra legem ſiquis ex ſignatoribus infra
quemadmodum teſtamenta aperiātur & ita in Italia de
33 conſuetudine ſeruatur, † Quando verò alter ex litiganti-
bus ſoluit ꝓ parte aduerſa ſportulas à iudice taxatas pro
conſi. aſſeſſoris ſi vincat, illas ab aduerſario recuperabit,
vt per Bar. in d. l. 3. C. de adult. & Dec. ĵ. in l. ſi. ad finem.

Præmitto propius ad textum accedēdo quod hæc lex
diuerſimodè à ſcribentibus intelligitur tam in princ. quā
34 in fine legis, & neſcio an Petrus ille baiardi. † qui iactabat
ſe de quacunque difficili. l. ſanum extracturum intellectū
id hic faceret aut forſitan per verbum neſcio reſpōderet,
prout fecit in l. penul. C. ſi. regu. ſecundum Accurſi.

Volo diſcutiamus in primis intellectus per ſcribentes
35 accommodatos ad principium legis, † poſtmodum alijs
qui dantur ad verſic. finalem & Deo fauente à capite (vt
aiunt) ad plantas bene hanc legem intelligatis, Fui quan-
doque opinionis ꝙ Papi. diuini ingenij vir & iuriſconſul-
tus ſplendidiſsimus dilucidè legem hanc compoſuiſſet
prout refertur infra locati in lege diem functo, & ea quæ
hic difficultates cauſarunt & obſcuritatem, prout verba
illa quod legatis præſtitum eſt, & verba fina. verſic. addita
fuiſſent per Tribonia. & ſocios pandectarum compilato
36 res, † de quibus in proœ. ff. orum. ac inſti. & in l. 1. ac. 2. C.
de vet. iur. enuc. quemadmodum ſæpe alibi fecerunt, vt
per glo. primam in ru. ſ. de iuſ. & iu. in l. ſi iudex in verbo
legitima, infra de iudicijs. & in l. ſi non mortis in verbo
repleatur, ĵ. de inoffi. teſtam. quæ quidem poteſtas adden
di, detrahendi, & mutandi prout expediens videretur,
Tribonia. & ſocijs compilatoribus ſupra nominatis ſpe-
cialiter & expreſsè per Imperatorem conceſſa fuit, prout
ſæpe dicitur in d. l. 1. col. 3. C. de vete. iur. enuc. nunc ab ea
opinione diſcedo quia diuinationem non modicam cō-
tinet, & infra oſtendam legem ipſam ſecundum verum
ſenſum Papin. declaratam recteq; intellectam pulcherri-
mam, & elegantiſsimam eſſe, iuriſconſultus hic contradi
ctionē implicare videbatur ꝙ aſſeſſoribus & comitibus
debeatur ſalarium, quod à legatis præſtitum eſt, ſi enim
præſtitum & ſolutum fuit amplius nō debetur, & potius
de repetitione quam de petitione tractandum videbatur.
37 Primus intel. fuit glo. hic, ſuper verbo legatus, † vt vo-
luerit Papin. dicere ꝙ mortuo legato, ſeu Præſide, duran
re officio ſalarium reſidui temporis quod à legatis præ-
ſtandum eſt, debeatur comitibus ipſis, pro toto tempore
officij, cum quo intellectu tranſeunt hic Bart. Paul. Caſtr.
Alex. Seuer. & Iaſ. col. 1. dicens communem & neceſſariū,
qui quidem intellectus veriſsimus eſt in ſe, probaturq; ſe
cundum pręfatos ſcrib. in l. diem functo, infra locati. Sed
ad hunc textum accommodari non poteſt, nec tenendus
eſt, quia verba legis penitus refragantur, exponi. n. debe-
ret verbum præſtitum, id eſt, præſtandum cōtra propric-
tatem vocabuli, Secūdò multa ſubaudire oporteret circa
verbum legalis, primo præpoſitionem à, quæ non eſt in
textu, ſecundò dictionem quondā, à legatis, ſ. quondam,
Quandoquidem ab ipſis legatis mortuis ſalarium prєſta-
ri nequeant, tertiò verbum eſt pro erat præteriti tempo-
ris videlicet præſtandum erat à legatis quondam, quę ex-
poſitiones & ſubauditiones quantam ineptitudinem &
abſurditatem contineant, quis eſt, qui non videat. ita vt
valdè mirer ꝙ doctores cōmuniter hunc primum gloſſa-
toris intellectum approbauerint, Sed ſolent doct. noſtri
aues imitari quę auem primam volantem ſequuntur c. in
apibus. 7. quæſt. 1. tradunt Deci. in conſil. 48 1. col. fina. &
Curt. Iun. in conſ. 63. & dixi in l. in verſ. quod ad magiſtra
tus, ſ. de orig. iur. ꝙ in §. fin. legis vnicæ, ĵ. ſi quis ius d. non
obtempera. nec ſatisfaciunt, quæ ad nonnulla ex præſcri-
ptis dicunt tenentes & ſequētes prædictum intellectum,
ad primum enim dicebat Iaſ. hic col. 1. neceſſarium eſſe
exponere prєſtitum, id eſt, præſtandum per textum in d.
l. diem functo infra locati, qui verbo præſtandum vtitur,
ſed eſt conſequentia in baroco, quia lex illa differt ab iſta
tanquam lux ab vmbra illa clara & ſine difficultate, iſta
obſcura & hactenus per nullum qui ſcripſerit intellecta.
hicq; plura leguntur quæ ibi non ſunt, vt verbum legatis
præſtitum, & verſi. fina. Eſt igitur violentia exponere pre-
ſtitum, i. prєſtandum & diuinatio extraneumq; tot verba
vt ſupra dicebam ſubaudire, Nec obſtat, ꝙ in l. diuort. ĵ.
de neg. geſt. & alibi ſimilis expoſitio fiat, vt per Alexan. &
Mode. Bonon. ſuper gloſ. in verbo legatis, quia nuſquam
fit tanta ſubauditio prępoſitionis & temporis prout fieri
deberet in lege noſtra, ſecūdum prędictum intellectum,
ſed ſolum ſubauditur in l. allega. per pręfatos quondam
quod in conueniens non eſt, quum id ſatis pateat ex ordi
ne literę loquentis de eo qđ fuit, ideò expoſitio illa quon
dam, ſ. non extranea, ſecus in prępoſitione à, & quondam
in terminis noſtræ legis, ſciuiſſet quidem legiſlator id di-
cere ſi voluiſſet iuxta vulg. textum l. vnicæ in verſic. fina u-
tem ad. deficiente C. de cad. tol. præterea refragatur qđ
proximè dicebam & pariter quod ſtatim dicam, nec etiā
ſatisfacit reſpon. Iaſ. & Alex. ad tertium quod verbum eſt
adaptetur etiam ad prєteritum l. verbum erit. ff. de verb.
ſigni. quia illud non eſt ex propria ſignificatione vocabu-
li, ſed ex coniecturata mente loquentis vt vice pręteriti
fungatur ita vult tex. & glo. ibi, & declarat Gellius in c. 7.
libr. 17. quę coniecturata mens non apparet hic. pręterea
illud procedit vbi verbum eſt determinat participium ca
ptum aut ſurreptum, nam confunditur cum pręterito &
deſinit eſſe pręſens, ſed quando determinat participium
pręſtandum futuri temporis vt in terminis noſtris cape-
re pro pręterito, vt mihi videtur eſſet album ꝓ nigro ex-
ponere, & ſi dicas inconueniens iſtud ceſſare, ſecundum
intelligentiam & declarationem Alex. hic ſuper glo. lega-
lis & æqui. Aquenſ. in principio commenti ꝙ verbum le-
gatis in genere accipiatur non de legato & pręſide mor-
tuo,

tuo, volueritq; Papi.dicere, ꝙ mortuo legato ante finem officij, ſalarium quod cõmuniter à legatis aſſeſſoribus & comitibus pſtandum eſt, debeatur comitibus legati mortui pro toto tpe officij, Quæ intelligentia bona non vr, quia non ſalarium ſolitum dari à legatis comitibus ſuis præſtandum eſt ipſis aſſeſſoribus & comitibus legati mortui, ſed in primis attenditur conuentum lege ſemper in ſtipulationibus j.de regul.iur.l.1.§. ſi conueniat.de do.& voluit Bar.j.in 1.col. prætereà militant alia de quibus ſupra quia oporteret ſubaudire ppoſitionem,& dictionem quondam & exponere præſtitum, ideſt, præſtandum.

38 Secunda lect.† vt hæc lex intelligatur, ꝙ motuo legato ante finem officij, ſalarium reſidui tpis quod hæredibus videlicet legati præſtandum primò eſt, debeatur inde aſſeſſoribus & comitibus legati per eius hæredes, cum qua lectura tráſeunt Bart.& Seuer.hic in principio: vera eſt in ſe, vt per Bar.j.in verſi.ego autem reuocu, non conuenit tñ legi noſtrę, primò quia in textu præſtitum eſt, non autem præſtandum, ſecundò quia mortuo legato non eſſet ſibi præſtandum ſalariũ ſed hæredibus, de quibus in textu noſtro nullum verbum, ſed tñ de legatis, prętereà hęc lectura præſupponit ꝙ ſalarium non fuerit aliquo modo pręſtitum, nec debuiſſet ſolui ipſi legato in principio ſed in fine officij, quod durum eſt vt in ſuperioribus dixi.

39 Tertius intellectus,† ꝙ loquatur hæc lex de ſalario ipſi legato præſtito, & ſimiliter eo mortuo aſſeſſoribus & comitibus per hæredes legati præſtando pro reſiduo tempore, cum per illos non ſteterit quin ſeruierint, & hunc intellectum approbant & ſequuntur Bar.& Pan. de Caſt. hic & Moder.bon.ſuper gl.legatis, & ego pariter ſecutus ſui in repe. Tanr.quia non fit violentia literæ nec ſubaudiuni ea de quibus ſupra & verbum pręſtitum in propria ſignificatione commoratur. ſicque planè omnia procedere videntur, quaſi hæc lex in ſpecie ponat caſum ſecundum contingentiam facti, quod ſalarium legato ſolutum fuerit, & concordat cum alia infra locati ſupra allegata, ꝙ comitibus legati ſoluendum ſit ſalarium reſidui temporis, quũ per illos non ſteterit quin ſeruierint, quicquid dicant Alexan.Iaſ.Moder.Bonon.hæc tertia lectura differt à prima, quia in primo intellectu agitur de ſalario præſtando aſſeſſoribus & comitibus per hæredes legati mortui, ſed de præſtito vel præſtando ipſi præſidi nihil dicitur, at in tertio præſupponitur præſtitum legato & præſtandum comitibus per hæredes ipſius lega. Nunc iſte intellectus mihi nõ placet, primò quia vt aii Seuer.in 1.col. eſt de indubitabili, quia ſi p toto tempore ſolutum fuit præſidi pro ſe & comitibus ſuis, quare per hæredes legati pro reſiduo tempore ipſis comitibus ſolui non debetur? prætereà iſte intellectus vnum præſupponit quod nõ eſt veriſimile & conſequenter minime admittendum, lege non eſt veriſimile infra quod meta.cauſa, aliud quod eſt falſum, primò quòd ſalarium de publico fuerit integrè pręſtitum legato & pręſidi ab initio pro ſe & comitibus & tamen vt infra dicam vix ſoluitur in fine.

Item præſupponit qđ debeat in principio ſolui alioqui princeps vel ſuperior ſuũ iactaſſet ſoluendo ante tempus, contra vulgatam regulã legis cum de indebito, infra de proba. eſt autẽ falſum ꝙ totum ſalarium in principio officij ſoluendum ſit legato vt in quarto notabili dicam. Poſtremò quia relatio de qua in textu ibi quod præſtitũ non debet nec poteſt intelligi facta de ſalario ſed de tempore vt in vltimo intellectu demoſtrabo, ergo, &c.

40 Quartus fuit intellectus Fulgoſi dicentis, † hunc textũ in verbo pręſtitum eſt, intelligendum eſſe & exponendũ, ideſt, præſtitutum, taxatum, & determinatum, Alex.in 2.col.aliquibus medijs improbat, quibus m̃ reſpondere nituntur Iaſ.in 1.col. Dec.in 4.ſed non reſpõdent vrgentiori motiuo Alex.ꝙ in hoc tex.non eſt præpoſitio à, & verbum quondã vt Fulg.in ſuo intellectu voluit, & ſi reſponderi poſſet figuram eſſe & ornatum loquendi modum legatis pręſtitum hoc eſt per legatos. Iaſ.in 1.col.reprobat pręductum intellectum Fulg.quum non reperiatur ꝙ verbum pſtitum hic poſitum ſignificet pręſtitutum, ſeu ordinatum, prętereà vt dicebam & infra probabo illa verba quod præſtitum eſt, nõ ſunt relatiua ſalarij ſed temporis.

41 Quinto loco, † Bud.hic in annot.pręſtitutum legendũ dicit, vt ad tps referatur legatis pręſtitutum, id eſt, pręfinitum, prout capitur in ll.hic allegatis per Alex.in 2.col.& hunc intellectum tenuerunt multi ex doctoribus noſtris antequã Budeus naſceretur, & vt infra dicam, procedit etiam ꝙ in textu nõ ſit pręſtitutum ſed pręſtitum, prout communiter reperitur multo magis ergo & clarius qñ legeretur pręſtitutum vt dicebat Iaſ. in 1.col. Ex litera.n. florentina hoc cognoſci & iudicari poſſet, & in ſecreto conſcientiæ magis conueniret elegantię iuriſconſulti. eſſetq; principium noſtrę legis candidum & extra omnẽ

42 labem,† Moder.medio.lib.4.diſpon.cap.20.dicunt falſo hic legi pręſtitum, legendumq; eſſe pręſtitutum.i.conſtitutum & aſsignatum, quum enim aiunt Imperatores legatum in prouinciam mittebant, ſalarium cõſtituebant & aſsignabant ſibi & ſuis aſſeſſoribus & comitibus mortuo legato ante finem officij, aſſeſſores & comites ſalariũ eis aſsignatum non debent amittere, ideò illis debetur illud eſt quod Pap.hic dixit ſecundum eos.

Sed vt dixi iſto in textu legitur pręſtitum, non præſtitutum, Secundò non probatur iure conſideratio prędictorum modernorum ꝙ à Principe vel à Repu.cõſtitueretur & aſsignaretur ſalarium Legato & comitibus, & illud ſit quod dr peri per comites, quinimmò conſtituitur vt nũc etiam ſit ipſi Legato, & inde per eum diſtribuitur pro meritis familiæ comitibus ſuis. Tertiò illud relatiuũ quod refert tempus non ſalarium vt ſtatim dicam, ergo prædictus intellectus ad l.hanc. non eſt tenendus.

43 Septimus intellectus Curt.hic in 5.col. † referentis verbum pręſtitum ad ſalarium qđ hęredes præſidis ſolum debeant ſalarium ſibi pręſtitum pro comitibus & aſſeſſoribus, ſecundum naturam tit.reſiduum habeant petere à Repub.poſtquam de publico debetur.§.feſtinabis ſupra allegato & l.fin.eo. Qui quidem intellectus minus placet quia quòd partem debeant comites ſalarium ab hęredibus legatis petere, & partem aliam à Republica hic non dicitur, nec eſt verbum vllum de Repub.ſecundò quia vt dixi relatio quę hic fit per illud relatiuum quod, eſt de tempore non de ſalario, tertio quia dubitatio in hac lege non erat à qua perſona pręſtandum eſſet ſalarium aſſeſſoribus & comitibus, ſed an pro reſiduo tempore à morte legati vt ex tex.clare apparet, & ideò, &c.

44 Octauus & vltimus fuit intel. † ꝙ iſte tex. legatur cum verbo pręſtitum prout cõiter habetur & verè diceret hic Papin.qui mortuo legato aut finem officij ſalarium reſidui temporis qđ videlicet tps legatis pręſtitum eſt, i.conceſſum, indultum, & tributum, debetur aſſeſſoribus & comitibus non obſtante pręmatura morte legati, quę contingit ante finem officij, quia per eos non ſtetit, quin ſeruierint, ſm hunc intellectum non fit aliqua violentia literę, nec impropriatio verborum legis noſtrę.capiturq; præſtitum quod hic cõiter, & antiquitus legitur ſm propriam ſignificationem, ſecundò vt cõuenit fit relatio ad magis proxima, iuxta legem ſi idem cum eodem in fin.j.titu.1.cum ſimil.tertiò, fit ad principale dubium qđ erat in lege de ſalario reſidui temporis poſt mortẽ legati, qui comites ſalarium illud conſequi debeant, & quòd tota dubitatio legis eſſet ſolum reſpectu ſalarij reſidui temporis. Patet ex verbis text.ibi reſidui temporis, & ibi modo poſteà comites cum alijs eo.tempore non fuerint, ſiue ergo ſalarium ſit ſolutum in principio officij, aut ſoluendum in medio, vel in fine officij, iuriſconſultus vult deberi ipſis comitibus pro toto tempore, quia per eos non ſtetit quin ſeruirent.hunc intellectum tenuerunt hic ambo Decij & Budeus in annotationibus vt ſupra retuli, l. gendo tamen pręſtitutum, i.pręfinitum tempus, quo verbo in hoc textu ſtante lex in prima parte clara eſſet, vt inquit Iaſ.

Iaſ. ꝟs. in 1.col. idem tamen eſſe dico quamuis præſtitum
45 vt communiter habetur legamus, † Iſte eſt veriſsimus &
tenendus intellectus, ſm quem ceſſant omnes amaritudi-
nes,& cuncta planè procedunt. ſiue ſit pſtitutum vel prę-
ſtitum, nec obſtat quod ſm hunc intellectum ſalarium
deberetur comitibus rectori legatoue præfinito, qđ ab-
ſurdum videbatur, cum pro tempore cōductionis eorum
tm̄ non vltra ſalarium conſequi debeant, ſtentq; ſimul ꝙ
ſint diuerſa tempora legato & comitibus per ipſum lega-
tum inde præfinita vt hic per Curt col. 4. quia reſponde-
tur legem ad cōmuniter contingentia ſe referre, iuxta le-
gem nā ad ea infra de legibus, ſed legati & rectores qui
peregrè proficiſcuntur aſſeſſores,& comites accipiunt cō
muniter, ſecumq; conducunt pro toto tempore ſui offi-
cij ac abſentiæ vt quotidie etiam fieri videmus. ideò text.
hic rectè dixit comitibus deberi ſalarium pro toto illo
tempore legatis præfinito,& in cōſequentiam etiam ipſis
comitibus, & quòd verbum præſtitum propriè exponi
poſsit ac ſignificare conceſſum & tributum inuenietis
apud Cice. lib.3. officiorum & Liuium lib.6.
46 Veniamus nunc ad verſi. fin. l qui eſt magis difficilis &
obſcurus quā ſit principium legis, primus intellectus fuit
Accurſij hic in principio glo. vlti. intelligentis hunc text.
in aſſeſſore ab officio remoto, vt non poſsit petere ſalariũ
reſidui temporis, damnum.n. quod quis ſua culpa ſentit
ſibi & non alijs imputare debet, cap. mora. c. damnum de
reg. iur. in 6.& l. quod quis ex culpa ꝟ. de reg. iur. cum iſto
primo intellectu tranſire ſimpliciter videntur Bart. hic &
Seuer. col. 1.& Alex. vlti. Iaſ. in 2.col. poſt. Fulgo.& Latius
Dec. in gl. fin. ab iſto intellectu recedunt, quum non con-
ueniat verbis literæ, vt per eos, & licet ad rationes Decij
reſponderi poſſet ꝙ ſumus hic in claris,& ꝙ text. relatio-
nem facit aſſeſſorũ & comitum de quibus ſupradixerat,
quia verba illa diuerſum in eo poſſunt intelligi tam de
aſſeſſore ꝙ̃ de comite ſua culpa ab offi. remoto, vt à peti-
tione ſalarij reſidui temporis excludatur, tñ hæc lectura
prima non ſapit, nec eſt tenenda, quum ſit de indubita-
bili, cui.n. vnquam dubium fuit, quod ille qui ſua culpa
ab officio remouetur non poſsit petere ſalarium reſidui
tpis, quum ex culpa ſua non debeat quis lucrum reporta
re? lege ſiue hæreditaria in fin. ꝟ. de neg. geſt.& damnum
qđ quis ſua culpa ſentit, vt dictum eſt ſibi debeat imputa
re, ſintq; ſermones noſtri rebus ſenſu,& intellectu fruen-
tibus adaptandi. l. ſi ita in fine ibi quod nemo ſanus pro-
babit, infra de euicto. cum accumulatis per Barb. in conſ.
6.col.4.lib.1. hic ergo primus intellectus non veriſimilis
& de indubitabili tenendus non eſt, † immo aſſeſſores &
47 comites tenentur legato & rectori ad omnia damna quę
paterentur ob remotionem talem vt voluit hic Seuer. in
2.col. quæſt. 23.& Curt. in vlt. col. ſecundo quia verſiculus
diuerſus referri debet ad principale dictum ſicq; ad dicta
in princ. vt hic per Dec. col.3. & per conſequens prædicta
verba potius intelligenda ſunt de legato de quo principa
liter hic dr̄, tertiò quia Papi. ſupra proximè locutus eſt in
plurali de comitibus, dicere ꝙ nunc ad ſingularem tran-
ſeat numerum, & loquatur variato modo ſermonis de
eiſdē comitibus veriſimile non eſt, quartò & fortius, quia
48 ſucceſſorem accipere vt hic dr̄, † legati & rectoris eſt non
comitum. l. meminiſſe ſupra de offi. procon.& lega. verba
ergo iſta qui ſucceſſorem ante tempus accepit clarè oſtē-
dunt legem hanc in fine loqui de legato qui ſucceſſorem
accipere dicitur non de alijs comitibus, in quibus non re
pe: itur lex quæ probet id cadere, aut dici, concludamus
ergo hanc primam lecturam legi noſtrę nullo modo cō-
uenire, nec quadrare ſicque minimè procedere.
49 Secundo modo legitur, † vt intelligatur in eo. ſ. præſide
& aſſeſſore ita vt ad vtrunq; fiat relatio vt hic per Iaſ. col.
2. ſed qui ſic legant præter eum neminem inuenio. retra-
ganturq; & repugnant verba legis ibi in eo qui ſucceſſo-
rem accepit, ſi de duobus videlicet de legato. & aſſeſſore
loqueretur abſq; dubio dixiſſet in eis non in eo prout vo
luit Iaſ. ipſe & Deci. ꝟ. in glo. fina. Item dixiſſet acceperint
in plurali. ſecundo nōn cōuenit, quod de accipiendo ſuc-
ceſſore vt proximè deducebam. hic dicitur: tertium quia
non tantum in aſſeſſore loquitur verum etiam in alijs co
mitibus vt diximus ſupra.
50 Tertius. intel. † ꝙ loquatur in legato remoto ante fi-
nem officij, & conuenit verbis Papi. ibi diuerſum in eo. ſ.
legato, de quo ſupra dixerat, ſed difficile eſt rationē red-
dere cur mortuo legato ante finem officij ſalarium reſi-
dui temporis debeatur comitibus & tamen aliud ſit, ſi re
51 moueatur. ſi enim fuerit iniuſtè remotus, † iniuria ei fa-
cta comitibus obeſſe non deberet. l. Lucius infra de eui-
ctio. l. ſi vnus. ante omnia infra de pac.
Si verò iuſtè, maior videtur ratio vt debeatur ſalarium
reſidui temporis comitibus, ꝙ̃ in caſu mortis propter de-
lictum aut culpam legati remoti: propterea hic tertius
legendi modus in legato remoto multipliciter variatur,
primo.n. intelligitur, in legato ſimpliciter remoto ante fi
nem officij, vt aſſeſſoribus ſalarium reſidui temporis non
debeatur, eo ꝙ legatus præſumatur remotus, culpa ipſo-
rum aſſeſſorum qui non bene recteq; conſuluerunt lega-
52 to, † prout erat officium ſuum. l. 1. ꝟs. eo.& l. 1. C. de aſſeſ.&
l. 2. ꝟ. tit. 2. vnde eiſdem aſſeſſoribus factum & neglectum
aſcribitur, habent igitur de ſe conqueri, non autē ſtipen-
dium pro delicto petere. Hanc primam intelligentiā poſt
glo. noſtram fina.& Cic. ſequitur Barto. ꝟ. in col. fina. Pau.
Ca.& Seue. tam in 1.col. quam in 23.& 27. quæſt. Iaſ. col.
2. Aquenſ. fina. Cur. penul. Dec. conſi. 8. col. 3.& alij com-
muniter ſcribentes: ideò niſi aſſeſſores probent legatum
& præſidem fuiſſe reſidui temporis conſequi nōn pote-
rant, quod reputat nota. Seuer. loco præalleg. Sed iſte in-
tellectus non videtur poſſe ſtare nec procedere, quia cul-
pa non præſumitur neq; dolus,& alleganti id, onus pro-
53 bandi incumbit. l. quoties. §. qui dolo infra de proba. † à
veritate igitur alienum eſſe vr̄ ꝙ aſſeſſores dolum aut cul-
pam cōmiſiſſe præſumantur, propter quod remotus fue-
rit legatus.& lex ſecunda ſupra in oppoſitum allegata lo
quitur in caſu claro, quando apparebat de ignorantia &
imperitia aſſeſſoris. Iaſ. tamē hic in 2.col.& Moder. Taur.
penul. volentes defendere hanc tertiam lecturam reſpon
dent ꝙ in aſſeſſoribus omittētibus facere id quod ad eo-
rum officium ſpectabat legatum vide icet inſtruere præ-
54 ſumatur dolus. §. dolo. l. ſi procuratorem. ꝟ. man. † qui do
lus & coniecturis & præſumptionibus probatur. l. dolum
cum ibi notatis. C. de dolo trad. Rom. in conſi. 54.& 68.
Fely. in c. ſi mutē. de reſcriptis Parpal. in repet. legis ſi quis
maior in vlti. col. ſextæ quęſtionis princ. C. de tranſact.&
55 Dec. in conſi. 60. col. fina.& 245. col. penul. † Ideò ſecun-
dum Pau. Alexan.& præfatos poſt Cæpol. in cautela. 213.
aſſeſſores videntes aliquid iniuſtè fieri à magiſtratibus re
ſiſtere deben..& proteſtari ſe nō conſentire. vt etiam per
Aquenſ. in repe. legis vt vim col. 8. ꝟs. de iuſ.& iure, & Dec.
in conſi. 8.& ita limitari dicunt. §. qui dolo. Quæ reſpon-
ſio non ſubſiſtit nec procedit, licet.n. dolus ex cōiecturis
& præſumptionibus probetur, tamen ꝙ aſſeſſores delece
rint in pertinētibus ad officium eorum, ſicq; deliquerint
præſumendum non eſt vt infra pro ſoci. l. meritò & cap.
eſtote miſericordes de reg. iur. prætereà ſi legatus delique
56 rit, † faciendo aliquem torqueri, vel ſuſpendi, aut omit-
tendo in actu momentaneo vt hic per Seue. ad finē quar-
tæ quæſtionis non poteſt aſſeſſoribus culpa aſcrib. tertiò
quia hæc lex generaliter loquitur, non tm̄ in aſſeſſoribus,
verum etiam in alijs comitibus in quibus ceſſat ratio di-
ctæ conſultationis, quia eorum opera in conſulendo non
eſt, ſed in ſeruiendo ipſi legato ita quod præſes illorũ cul-
pa remotus dici non poſſet, & tñ deciſio generalis eſt etiā
in alijs comitibus, nec Bart. infra ad finem commenti lo-
quens de culpa officialium voluit prędicta procedere in
omnibus officialibus, quicquid aliqui dixerint, ſed intelli
57 gitur de aſſeſſoribus in quibus ſtat pondus officij, † & cō
ſilio quorum vniuerſa gerunt vt hic per Seu. in quæſt. 27.
& 47.

& 47.vnde Alex. & hic & in d.l.2. circa fin.ſaluando præ-
dictum communem intellectum dixit, id procedere vbi
contra legatum & pręſidem lata eſſet ſententia priuatio-
nis, & appareret ex actis contigiſſe propter cauſam cõcer
nentem debitum officij aſſeſſoris, qđ conſiſtebat in rectè
conſulendo ipſi præſidi.præalle.l.1.§. & C.eo. & ſequitur
hic Aquenſ.& Dec.in vlt.col.& Aquenſ. in d.l.2.ad finem
atteſtantes iſtud communiter teneri.Quę declaratio & ſi
vera ſit in ſe, tamen ad hanc legem non procedit, quum
ex omni parte diuinationem contineat & deſtruat quod
hic ſimpliciter dicitur propterea ꝙ vt ſupra videm', hæc
lex loquitur non tantum in aſſeſſoribus, ſed etiam in alijs
comitibus, in quibus non verſatur officium conſulendi,
nec culpa remotionis, propterea cõſiderari poſsit in eis,
Sunt igitur diuinationes maximæ ꝙ præſes culpa aſſeſſo-
ris remotus præſumatur, & ꝙ ex ſententia vel actis appa-
reat de cauſa remotionis quæ cõcerneret officium aſſeſ-
ſorum. propterea refragatur quod de comitibus genera-
liter dicitur ponderando vt ſupra fecimus.

Ex quibus cõfunditur ſimiliter quod dicebat hic Cur.
in penult.col.ſaluando prædictam intelligentiam, quum
verum non ſit, quòd in dubio cenſeatur remotus legatus
aſſeſſorum culpa, niſi ex ſententia & actis aliud liqueret,
ſecundo quia non ſolum hic agitur de ſalario aſſeſſorum
ſed & de ſalario aliorum comitum, quibus ratio remotio
nis defectu rectę conſultationis vt diximus, aſcribi non
poteſt. tertiò quia non tantum fictione ſeruitutis funda-
tur deciſio verſi.fina. Verum quia per eos non ſtetit quin
ſeruierint vt dictum eſt ſupra, quæ ratio militat etiam le-
gato ab officio remoto.

58 Quartus, † fuit intellectus gloſſatoris hic in fine legis,
ꝙ textus noſter loquatur in præſide remoto culpa ꝓpria
tantummodò, & diuerſum ſit ab eo ꝙ in præcedenti par
te legis deciditur, quia aſſeſſores & comites reſidui tem-
poris ſalarium cõſequi debent, licet eodem tpe cum alijs
fuerint, operasq; ſuas ſucceſſori vel alteri locauerint, & cõ
ſequenter ſalarium à duobus percipient, nec primus iuſtè
cõqueri poterit, quum remotionem ab officio culpa ſua
ſenſerit: ſm quam intelligentiam lex iſta ſingularis & no
tatu digniſsima ſm ſcribentes redderetur. Cum quo in-
tellectu tranſeunt hic Bar.& Pau.de Caſt. Sed Fulg. Alex.
& Iaſ.in vlti.nābili Aquenſ.& Moder.taur.in penul.& vlt.
col.reprobant: & ſi credimus Aquenſi, intellectus eſt cõ-
muniter damnatus, quia nec lege nec ratione probatur,
ſuper hac lege fundamentum fieri non poteſt, quum ha-
beat plures intellectus vt per Alexā. eo maximè hic nulla
eſt mentio de culpa legati, nec de conſecutione duplicis
ſalarij, item quia relatio facienda eſt ad dictum principa
liter in lege vt hic per Deci.colu.2.non autem ad acceſſo-
rium ſeu ad illud quod dr incidenter: ergo fieri nõ debet,
ad id ꝙ incidenter dictum fuit in verſ.ſi modo poſteà. ſi-
cuti fieret ſm hunc intellectum. præterea nulla ratio ſua-
det vt comites conſequantur duplex ſalarium, licet lega-
59 tus culpa propria remotus ab officio fuiſſet, † nam ſatis
comitibus eſſe debet, ſi damnum & intereſſe lucri ceſſan-
tis conſequantur, indemnesq; conſeruentur iuxta tex.in
l.dominus horreorum in fi.ĵ.loca. non autem facere tot
lucra vt hic per Fulg.& Dec.in prin.& in fin.ſecundæ col.
Iaſ.in 6.& Aquenſ.in penul.reſpondentes per Fulg. cuidā
rationi factæ in oppoſitum per Alex.accedat text.not.in
l.tutori. C.de neg. geſt.ibi ſatis eſt ſicut vel in paucis ami
ci laboribus conſulatur, quem tex.tollit Alex.in conſi.29.
ad finem lib.ſexti. & quod ſolum conſideretur intereſſe,
vt præfati ſcribentes dicunt in caſu iſto, probatur in d.l.
ſed addes in fine, ibi ſi mercedem ab alio non accepiſti,
& in lege quæ ibi ſequitur cū noſtra concordanti ibi mo
do poſteà comites cum alijs non fuerint. & in d.l. domi-
nus in fine, per quæ confunditur diſt. Seuer.circa finem
quæſtionis.23. dum concordando opiniones diſtingue-
bat factum ab omiſſo, vt ſi legatus fuiſſet remotus ꝓpter
delictum in faciendo conſiſtens commiſſum propter ſu-
tum, puta, aut barattariam vt dicit Bar.tunc procedat do
ctrina glo.impius Bart. ſecus ſi propter culpam in omit-
tendo conſiſtentē, cum grauius ſit delictum in cõmitten
do ꝗ in omittendo glo.& doct.in l.ſi mora.ĵ.ſol. ma.& ſe
qui videbantur hic Dec.col.3.verſi. & tenendo cõtra Pau
lum & mod.bon.ſuper glo.fi.quæ tñ diſtinctio & concor
dia in propoſito noſtro vera non eſt, quum tota vis in in-
tereſſe & indemnitate cõſiſtat vt dixi. ſatis igitur comiti-
bus eſſe debet ſi ob culpam legati indemnes conſeruent.

60 Ex quibus etiam apparet, † non eſſe veros nec procede
re illos tres effectus ſingulares quos poſt alios refert hic
Iaſ. in vltimo notabili in 6.col. quia fundantur principa-
liter ſuper intellectu ſupra reprobato: quo corruēte cor-
ruunt defectus ex eo illati c. cum Paulus & c. principatus
prima quæſtione.1.& vltra Iaſ.ꝙ deciſio Paul.de Caſt.de
penſione petibili non obſtante locatione rei alteri facta
61 quando conductor eius culpa à re locata cecidit, † aliena
ſit à veritate firmant hic Deci. & Curt. in vlti.col.& pro
veritate contra Paul.Caſtren.videtur mihi caſus rectè in-
telligendo in fine dictæ legis dominus horreorum prout
etiam Deci.& alij ponderarunt.

62 Quintus fuit intel.Fulg.dicentis, † verſic.iſtum finalem
intelligi, quando legatus ab officio ex cauſa per principē
remotus fuit ante finem officij vt ſalarium reſidui tem-
poris non debeatur comitibus, quia factum principis prę
ſidi nocere nõ debet.nec pręſumitur illum voluiſſe alteri
63 † pręiudicium facere.l.2.§.merito.& §. ſi quis à principe
infra ne quid in loco publi.cū multis de quibus per Paul.
Caſtr.in conſi.160.in antiquis Anchar.conſi.161.& 164.
col.fin.vbi dicit quod in reſcriptis principis ſubintelligi-
tur propterea ſemper clauſula ſaluo iure tertij.Alex.cõſi.
122.& 123.ad finem lib.5. Fely.in cap.cauſam quæ col.9.
verſi.interpretatio.de reſcri.'Dec.in c.quę in eccleſiarum
col.2.conſlit.in l.1.col.2.ſi cert.peta.in conſi.580.& 689.
Iaſ.conſi.19.col.2.lib.3. & Mod.medio.in trac.præſump.
char.182.licet igitur princeps ex aliqua honeſta cauſa, vel
quia ſic ſibi placuerit, & per conſequens potius ex volun-
tate quam culpa legati, vt in dubio eſt præſumptio, argu-
mento legis merito infra pro Soc.notat Cur.ĵ. in penult.
col.remouerit prędidem ab officio ante finem, id non de-
bet illi nocere etiam quoad ſalarium comitum pro futu-
ro tempore cum potius de principe habeant cõqueri, &
ſic verſi.diuerſum refertur ad principale dictum legis no
ſtræ non ad illud quod immediatè incidenter ſupra dice
batur ſecundum Dec.infra in 3.col.

Hunc intellectum Fulg.reprehendit Alex.ĵ.in vlti.col.
eo ꝙ factum principis iniuſtum ſoli legato nocere debet
cui infertur iniuria: non autem alteri.arg.legis Lucius.ĵ.
de euictio.ergo non debet comitibus nocere.Ita ꝙ regu-
la dicti.§.merito: videt potius facere pro comitibus, quia
princeps illis præiudicare velle non præſumitur. Alexā. tñ
malè percepit mentem Fulg. vt declarat hic Iaſ. in 2.col.
& vltra Fulg.non loquitur qñ princeps remouet de facto
& iniuſtè id quod in principe pręſumendum non eſt, ſed
loquitur qñ princeps legatum remouerit ex aliqua iuſta
64 cauſa, † q in dubio ſemper pręſumitur in eo.l.relegati cū
glo.vlti.ĵ.de pen.cum plenè accumulatis per Alex.conſil.
98.col.fi.lib.3.& Barb.conſi.2.vol.7.& conſi. 26.col.2.lib.
4.Fely.in d.c.quæ in eccleſiarum col.22. & in ca. nulli.de
ſen.excon. Iaſ.in l.quominus col.2.ĵ.de flum.Aquen.in l.
gallus in §.& quid ſi tantum col.2.ĵ., de lib. & poſth. & in
ſuo ſpec.feudorum in tit.qui feudum dare poſſunt.fol.2.
Seue.hic in quæſtione.26. quæſtionem dubiam dicens ſe
extricare neſcit Iaſ.col.2.& Dec.vlti.defendunt intel.Ful.
reſpondentes motiuis Alex.vt per Deci.Mod.Bon.ſ.gloſ.
fi.& ſi vacillent tenent tamen contra Fulg. ſed malè illius
mentem intellexerunt vt verba eorum clarè oſtendunt,
quia vtrum princeps id poſsit facere vel ne, teneatur aſſeſ
ſoribus & comitibus ſatisfacere vel non ad intel.Fulg.ni-
hil facit, quia non quęrit nec dubitat de hoc ſed ſolum de
legato an eo caſu teneatur comitib' ſatisfacere, & rñdet
quòd

quòd non ita intelligens hunc tex. Pro habenda veritate
65 iſtius notabilis articuli, † conſiderandi ſunt nonnulli ca-
ſus,inde videbimus an intel. Fulg.poſsit ad hunc tex.pro-
cedere.qñq; ergo (vt incipiamus à clarioribus) princeps
remouet præſidem tanq̃ ſuſpectum vel odioſum, & tunc
ius aſſeſſorum & comitum ad ſalarium reſidui tpis con-
tra magiſtratum remotum debet eſſe ſaluum arg. §. cul-
pæ.l.ſi merces.ſ.loc.Seuer.hic quæſtione.26. faciunt not.
per Soci.in l.quod te col.3.ſ.ſi cer.pet.& Aret.in cõſ.139.
quia.Intelligo qñ culpa & defectu legati id contingit, cũ
tunc remotus cenſeatur ante finem officij culpa ſua,quo
caſu abſq; dubio tenetur ſoluere comitibus ſalarium re-
ſidui temporis, quia delictum ſuum ſibi & non alijs vt di
ximus nocere debet,ſecus quando odium fuiſſet iniuſtu,
66 † inimicitiæq; ex cauſa iniuſta contractę argumento eo-
rum quæ pulchrè not.Alex.in conſi. 20.col.fina.lib.5.vbi
vult non procedere hoc caſu,quod dicitur.in d.§. culpæ,
ſi conductor damnum euitare etiam vigilando non po-
tuerit,quicquid in §.culpæ dixerit Pau.Caſt.facit qđ ſta-
tim dicemus. ſecundus caſus eſt qñ Princeps remouet
legatum propter culpam officialium & comitum ſuorũ,
& tunc clariſsimi iuris eſt, dictis comitibus reſidui tem-
poris ſalarium non deberi, quinimmò legato remoto ad
omnia damna & intereſſe eos teneri, circa primum intel
67 lectum iſtius verſic.fina. † Aliquando conſtat & apparet
principem iniuſtè remouiſſe legatum ab officio, & tunc
remotus cui à principe illata fuit iniuria,non tenetur ſol-
uere ſalarium reſidui tpis comitibus,cum ſit factum,cui
68 reſiſti non poteſt,& cenſeatur, † caſus fortuitus, de quo
conductor non tenetur vt per Barto.in l.ſi vno in §.item
cum quidam in 1.quæſtione.ſ. locati. Seuer. hic in quæ-
ſtione.26.Dec.col.fina.& Mod.Bon.in glo.vult per tex.in
l.ſi merces in §.vis maior infra loca. ad quem multa accu
mularunt Deci.in conſil.312.552.& 555.& Curt. Iun.in
conſ.85.& quicquid hic dicat Alex.hoc caſu opinio Fulg.
verior eſt & æquior.ſi Seuerino credimus, princeps tamẽ
ad ſalarium & omne intereſſe de iure tenebitur ſm Seue.
& Bon.præallegatos.ſed ſi princeps conſeruaret ſalarium
præſidi remoto pro ſe & comitibus aſsignato,tenetur pa
riter ipſe legatus comitibus ad ſolutionem ſalarij reſidui
temporis,vt hic per Dec.col.fi.ſaluantem hoc caſu Alex.
69 † tamen veriſimilius eſt aſſeſſores & comites cum acceſ-
ſore remotos remanere pmiſſurum, hoc modo indemni
tati illorum conſulendo cum minori ipſius diſpendio,
iſtud eſt quod dicebat Fulg. principi remouenti ſe pſua-
ſurum vt hic refert Seue.in queſtione.26.& Iaſ. in 2.col.
70 † Quartus caſus eſt quando non apparet vtrum preſes
fuerit remotus odio ipſius vel facto iniuſto Principis,ſed
eſſemus in dubio, & iſto caſu maior videtur difficultas
nunquid legatus & preſes teneatur comitibus ad ſolutio-
nem ſalarij reſidui temporis. Dec.& Curt.in penul.& vlt.
col.poſt Fulg.dicunt ꝙ licet non præſumatur culpa lega-
ti,præallegata lege merito, tum quia in Principe vt dixi-
mus præſumitur iuſta cauſa remouendi, & factum Prin-
cipis caſus fortuitus iudicatur; de quo conductor vt di-
ctum eſt non tenetur, propterea dicendum videtur lega-
tum ab officio remotum non teneri ſoluere ſalarium re-
ſidui temporis dictis comitibus, ſed in contrarium vide-
tur veritas, quia culpa comitum vt dictum eſt, alio non
apparente,legatus non cenſetur remotus,nec etiã iniuſtè
per Principem in quo ſemper iuſta cauſa eſſe preſumitur,
vt ſupra probatum fuit, ergo præſumetur remotus culpa
propria, & ſic tenebitur ſatisfacere pro reſiduo tempore
comitibus, cum per eos nõ ſteterit quin promiſſa adim-
71 pleuerint,iuribus ſupra allegatis. † Ex quo.n.Princeps le-
gato remoto non conſeruauit honorem ad maiora,puta
illum promouendo, aut ſalarium illi conſeruando. lega-
tum propter eius culpam remouiſſe cẽſeri debet, alias ei-
dem iniuriam feciſſe dicendum eſſet. quod abſonum eſt
72 per ſupra allegata. Ex quibus vero cauſis, † poſsit magi-
ſtratus ab officio remoueri, ponunt doct.in l.iudices.C.
de digni.lib.12.Rom.conſi.467.& 492.Seuer.hic in quę-
ſtione.4.& 22.Paris.in tract.ſyndicatus char.26.in verbo
barattariæ,Aquenſ.in l.ex hoc iure.col.1.& 2.ſ.de iuſt.&
iur.Curt.conſ.1.col.12.& 13.Petrus de Monte in ſua mõ
narchia, Abba.in ca.venerabilem de elect.Dec.in conſil.
151.Corſe.in reperti.ca.grandi de ſupplen.negl. præla.lib.
6.fol.penultimo & fina.Moder.Taur.in rubr.titul.ſeq.in
qbus locis inuenietis de remotione ab Imperio, Epiſco-
patu,& Papatu quando & per quos fieri poſſet. Quãtum
73 ad intelle.Fulgo.† non eſt tenendus, primò quia diuinat,
cum lex iſta loquatur generaliter in legato ab officio re-
moto.Secundo quia verba illa diuerſum in eo,&c.de lega
to intelliguntur, & ſecundum intellectum Fulgo. quod
aſſeſſores & comites in caſu verſiculi finalis non conſe-
quantur ſalarium reſidui temporis, Papin.non dixiſſet di
uerſum in eo,ſcilicet legato,ſed diuerſitatem poſuiſſet in
aſſeſſoribus & comitibus.

Sextus fuit intel.Moder.Mediola.lib.4.diſpun.cap.20.
74 † ꝙ tex.noſter intelligatur in præſide remoto ob peruer-
ſos mores & in eius contumeliam, ideò omnes comites
ab eo vt ab improbo electi cadunt, ſed eſt penitus diuina
tiuus,& maior ratio debendi ſalarium comitibus reſidui
temporis eſt quo ad legatum ſui culpa remotum, q̃ in ca-
ſu præcedenti,nec legati improbitas comitibus obeſſe de
bet,verum tu tibi vt hic per Bart.& Paul.Caſtr.ac omnes
ſecundum Seuerin.ſ.in 23.quæſtione,& alios Mode.Da-
bam hic ego aliàs in Taurinenſi lectura nouum intelle-
ctum ad hunc tex.qui nunc mihi non placet, ideò non re
fero, ſed meliorem & planum ſi non fallor, nec mirum,
quia vt inquit Hieronymus Bos ſenior grauius legit po-
75 ſtdem.† Dico igitur in fine legis noſtræ non eſſe quæſtio-
nem de ſalario comitum legati vt glo. & doct. intellexe-
re,mirum in modum ſe circa hoc torquẽtes, ſed mentio
tantum eſt de ſalario ipſius legati, qui ante tempus ſuc-
ceſſorem accepit,voluitq; Papin.hoc dicere ꝙ mortuo le
gato ante finem officij,reſidui tpis ſalarium debetur co-
mitibus,modo eodem tempore operas ſuas alij non lo-
cauerint,quia per eos non ſtetit quin ſeruierint. Diuer-
ſum in eo,i.legato ſeruatur,qui ante tempus ſucceſſorem
accepit,quia ſalarium reſidui temporis ſibi non debetur.
potius.n.pœnam meretur,quàm præmium propter remo
tionem ab officio,quæ in dubio non ſolet fieri, nec facta
à ſuperiore preſumitur,niſi ex legitima cauſa vt ſupra di-
xi,iſte eſt rectus,planus,& veriſsimus intellectus ad hanc
legem, non viſus per aliquem qui vnq̃ ſcripſerit, & verba
illa in eo,&c.plane & ſine violentia intelliguntur in lega-
to de quo ſupra dixerat.& verbum diuerſum ſtat ꝓpriè,
quia attenta diuerſitate perſonarum & factorum,rectius
dictum fuit diuerſum quam aduerſum ſeu contrarium,
vt ex apoſtilla per me ad textum facta apparet,nã in prin
cipio legis loquitur de ſalario reſidui temporis debito co
mitibus, mortuo legato ante finem officij, hic de ſalario
reſidui temporis ipſiuſmet legati,ꝙ ſi ab officio fuerit re
motus, eidem nõ debeatur,ceſſat.n.ratio in ſuperioribus
aſsignata pro aſſeſſoribus & comitibus, quia per eos non
ſtetit quin ſeruierint.Quando.n.legatus remotus fuit,di-
ci poteſt per eos ſtetiſſe propter eius culpam ob quã cen-
ſetur remotus, quamuis ergo non præſumatur delictum
& culpa vt l.merito.ſupra allegata, tamen vbi quis ab of-
ficio per ſuperiorem remouetur abſq; conſeruatione ſti-
pendij, præſumendum eſt eum ob culpam ſuam remotũ
fuiſſe,quum ſuperior,vt dixi, ex cauſa legitima præſuma-
tur illum remouiſſe,poſtquam non reſeruauit,nec conſer
uauit ei ſalariũ,quia ſi ſine culpa ſua id contingeret, Prin
ceps vel ſuperior conſeruaſſet ſalarium, & honorem præ-
ſidis, quandoquidem alicui iniuriam facere non ſoleat,
nec præſumatur.Nimirum igitur ſi reſidui temporis ſala
rium eidem non debetur,diuerſumq; in eo ſeruetur, &c.
prout hic in fine dicitur. Eſt autem diuerſitas inter aſſeſ-
ſores & comites mortui legati, ac ipſum legatum ab offi-
cio remotum, reſpectu ſalarij reſidui temporis, quia co-

mitibus

mitibus debet, ipſi verò legato in fine legis poſito nequa-
quam & ſecundum hunc intellectum, ratio dubitandi
erat, quia quum culpa non præſumatur, videbatur ꝙ le-
gatus non obſtante remotionẽ ſalarium reſidui tpis ha-
bere deberet, prout & comites in caſu principij legis, ra-
tio decidendi oppoſitum, quia ex quo fuit ſimpliciter re-
motus, nec ſibi reſeruatum ac cõſeruatum ſalarium, præ-
ſumaturq; in actu facto per Principem ſemper iuſta cau
ſa, mirum non eſt, ſi culpa ſua remotus præſumitur, &
ideò non poſſit conſequi ſalarium reſidui temporis.
76 Noto nunc primò ex principio legis, † ſm doctores ꝙ
mortuo legato ante finem officij ſalarium reſidui tem-
poris debetur aſſeſſoribus de quibus hic titul. tractat. ad
idem. §. ſi. l. ſed addes. & l. diem functo, cum. qui operas
j. locati, & §. diuus. l. primæ j. de var. & extraordi. cogni. ſi
præſtitum non fuit debetur & ſolui debet dr hic & in d. l.
diem functo. ſi verò præſtitum fuit repeti nõ poteſt, quia
debitum erat. §. diuus. & l. qui operas ſupra alle. cui. n. da-
tur actio fortius retentio vulgato. §. 1. legis inuitus j. de
77 reg. iur. Videamus primò, † rationem notabilis & huius
principalis deciſionis, deinde diſcutiemus nonnullas pul-
chras difficultates cadẽtes circa ipſum nota. ex textu ſum
ptum Bart. hic. in 1. col. rationem eſſe dicit, quia lex fingit
aſſeſſores ſeruiſſe reſiduo tempore, cum per eos non ſte-
terit, ſed per caſum mortis contingentis in perſona lega-
ti, cum qua ratione tranſeunt ſcribentes vt hic per Alex.
in prin. commenti & ad fin. 1. col. Seuer. in quæſtione. 14.
& ſeq. Iaſ. in notabili. 3. 4. & 6. & per alios Moder. Dec. in
hic col. 1. prædictam rationem improbat, quia mors om-
nia ſoluit, & ſic verè comites non poſſunt legato ſeruire,
ergo nec per fictionem, quia fictio non introducitur vbi
veritas locum habere nequit. l. qui ad certum infra loca.
cui motiuo defendendo Bar. faciliter reſponderi poteſt,
78 vt alias dicebam in lectura Taurinenſi, † allegando not.
doct. Bart. in l. ſi is qui pro emptore col. 1 a. j. de vſucap. q̃
doctrinam ſequuntur ibi cõiter ſcrib. pleneque tradunt
Mud. medio. in tract. præſump. in primis char. declarãtes
quomodo & qñ lex fingat ſuper impoſſibili, quam reſpõ-
ſionem ſenſit etiam Curt. hic col. 1. qui in alio medio ni-
titur rationem Bart. improbare, eo ꝙ lex non fingat niſi
ſuadente neceſſitate vel æquitate, quæ hic non videntur
ſubeſſe, vt per eum, ergo, &c. ſed reſpondeo ſubeſſe æqui-
tatem fingendi, cum non ſteterit per comites quin ſeruie
rint, ſed per caſum mortis legati, ideò perinde eſſe debet
ac ſi ſeruiſſent. l. 3. j. de cõdi. inſtit. & l. iure ciuili ibi perin-
de habeatur j. de condi. & demonſt. ſunt. n. verba illa im-
79 proprietatis & fictionis nota. † nihilominus quemadmo
dum dicunt Dec. & Curt. leges aliam rationem videntur
conſiderare, quia videlicet per eos non ſtetit, non autem
fundant ſe in fictione, ſed reddunt dictam rationem cla-
ram & palpabilẽ, quia per eos non ſtetit quin operas pro-
miſſas impenderint, ideò congruum eſt vt integrum ſala
rium recipiant, & pro veritate hæc ratio clariſſima addu
citur ſemper per iuriſconſultum, vt patet in d. l. ſed addes
ad finem, in l. qui operas & in §. diuus prællegatis, q̃uis
igitur ratio Bart. pulchra & ſubtilis fuerit, defendiq; poſ-
ſit, alia tñ de qua proximè dictum eſt magis clara eſt, & te
80 nenda, † quum clariora præferenda ſint, maximè in l. vt
patet in tribus primis conſt. C. ac in l. 1. & 2. de vet. iu. enu.
Contra tñ prædictam rationam obſtare videtur text. not.
81 in l. legatum. C. de cond. inſer. † vbi legatum mulieri reli-
ctum ſi Titio nupſiſſet, mortuo Titio ante contractum
matrimonium deficit, licet mulier parata eſſet nubere.
ſicq; lex eam nupſiſſe nõ fingit, ergo nec deberet fingere
aſſeſſores ſeruire mortuo legato, cui erat inſeruiendũ: Re
ſpon. terminos eſſe multum diuerſos, hic loquimur in di-
ſpoſitione & obligatione purè contracta, ibi in conditio
nali legato, & conditione mixta, cuius defectu, vitatur le-
gatum vt ibi dicunt ſcrib. & Soc. in conſil. 68. & ſeq. lib. 1.
& Dec. conſi. 485. & 620. vbi etiam ait rõnem dictæ l. lega
tum eſſe, qa ceſſante cauſa ceſſat effectus, cauſa legati fuit
matrimonium quo ceſſante ceſſabit ẽt legatum, & ſi dica
tur, ſeruitium legato p̃ſtandum fuit cã ſalarij comitum,
& tñ ipſo ſeruitio ceſſante nõ ceſſat ſalariũ. reſpon. ꝙ imò
cã ſalarij comitum fuit contractus initus cũ ipſis comiti-
bus ad ſeruiendũ legato, qui cõtractus cõſumatus fuit &
obligatio ad id contracta nõ ceſſat mortuo leg. ideò, &c.
82 Prima dubitatio, † circa prædictum notabile, quia lo-
cans rem non tranſitoriam ad hęredes, non obligat ipſos
hæredes vt j. loca. l. ſi quis domum. ibi quia hoc euenire
poſſe, p̃ſpicere debuit. vti fructuaria in qua habebat vſum
fructum in quinquennium locante, ſi ante completum
quinquennium deceſſerit hæres eius, non tenetur condu
ctori ad expẽſas in ipſo fundo per eum factas, quaſi quin-
quennio fruiturũ. quia id per mortem, ſ. fructuarij poſſet
euenire, vt toto tpe prædicto re frui non poſſet, proſpice
re debuit, ſimiliter legato conducente aſſeſſores & comi-
tes videbatur non debere hęredes obligari mortuo legato
ante finem officij, quia cũ ipſum officium non ſit ad hæ-
redes tranſitorium iuribus hic allegatis per Alex. in 1. no.
id poſſe euenire debuerunt p̃ſpicere, ex quo. n. electa eſt
83 induſtria pſonę officium ad hæredem non tranſit. † vt vl
tra ſ. allegata probatur in l. vnica. §. ſin autem. C. de cat. l.
quia tale. j. ſolu. matr. cũ accumulatis per Aret. in l. nemo
eſt qui neſciat j. de duo. re. & Fely. in cap 1. col. penult. de
ſump. trin. ac Iac. de S. Georg. in trac. feu. in 3. col. At Cur.
hic col. 1. videt caſum eſſe diuerſum quia licet officium
hic non tranſeat ad hęredes legati tranſit tñ ſalarium ſm
doct. vt j. dr. Similiter debet tranſire obligatio contracta
cum comitibus prætextu ſalarii eiſdem p̃ſtandi ex ſtipen
dio, pręſidi pro ſe & comitibus dato. Ego clarius & in for
ma video ꝙ in d. l. ſi quis domum, fructuarius rẽ in quin
quennium locauit tanq̃ fructuarius, & ſicuti non tranſi-
toriam ad hæredes. §. finitur, inſti. de vſuf. ideò nimirum
ſi hęredes non tenentur mortuo locatore ante finẽ quin-
quennij. imputetque ſibi conductor ſi vt ibi dr hoc poſſe
euenire non puidit, hic autem in locationem & condu-
ctionem non fuit deductũ officium ad hæredes nõ tran-
ſitorium, ſed operæ & ſalarium, & cũ comites operas pręſ
ſtare poſſint, nec ſtet per eos, rationi & iuri conſonũ eſt
vt ſalarium reſidui tpis pro operis p̃miſſum ei ſoluatur,
quæ promiſſio & obligatio bene poteſt ad hæredẽ tran-
ſire, vt hic & in alijs iuribus ſupra allegatis. maximè cum
hæredes legati integrũ ſalarium de publico conſequant,
& ſic tam p̃ legato defuncto, q̃ pro comitibus. iniquum
ergo eſſet ꝙ pars ipſorũ comitum non perſolueretur co-
84 mitibus. † Et per text. dictæ l. ſi quis domum., in prælle-
gatis verbis hoc poſſe euenire, proſpicere debuit. notabi-
les quaſdam quæſtiones determinant Anch. in conſ. 402.
Fely. in c. 1. in 4. not. de iud. & Dec. in c. 9. col. 8. eo. tit.
85 Secunda dubitatio, † vtrum deciſio noſtrę legis de qua
ſupra. locum habeat nõ ſolum in aſſeſſo. verum etiam in
alijs comitibus, videbatur ꝙ non, arguendo à natura titu
li loquentis de offi. aſſeſ. ſed oppoſitum concludunt cõi-
ter ſcrib. per hunc tex. vt dixi apoſtillãdo ſuper verbo co-
mitibus, imò concluſio procedit in quocunque locatore
operarum, vt q̃uis moriatur conductor ante p̃ſtitas ope-
ras, tñ ſalarium integrum debeatur locatori. ratio eſt in
promptu, quia per eum nõ ſtetit. §. ſi. l. ſed addes, & l. qui
operas ſupra allegatis. vt hic per Iaſ. in 3. not. Cur. & alios
col. 2. Dec. pulchre ſuper gl. comitibus & in conſi. ſuo. 78.
& 108. vbi ad notabiles quęſtiones inſert limitatq; vt per
86 eum. † Notandum tñ eſt ꝙ licet prędicti à pari procedãt
reſpectu cõſecutionis ſalarij pro operis debiti, vt eis om-
nibus integre ſatisfieri debeat, licet non præſtiterint ope-
ras, quum per eos non ſteterit, eademque ratio militet in
prędictis omnibus, tñ valde differunt in tranſmiſſione ſa-
larij ad hæredes ſuos faciẽda, quia aſſeſſ. legati defuncti añ
finem officij, ratione dignitatis, ingenij, & doctrinæ, quo
rum intuitu ſalarium eis præſtatur, ad heredes illud trãſ-
mittunt argumento dicti. §. diuus cum alijs infra allegat.
87 † aliud tamen eſt in reliquis comitibus, locatoribusque
opera-

operarum, quibus ſalarium propter laborem principali-
ter præſtatur, ſi operas præſtare non potuerint.l.ijs ſcho-
laribus & l.pen.in fin. C.de eroga.mili.anno.lib.12.tradit
Barto.in d.§.diuos col. 2. & ſequuntur cõiter ſcrib.vt per
Alex. col.3.& 4. Seuer.quæſtione. 10.20. & 45.cum ſeq.
Dec.5.& 6.& Cur.7.etiam ꝙ cum labore verſaretur indu
ſtria pſonæ,vt in militibus & artificibus.l.1.C.de re mili.
& præalle.l.penul.ad finem cum alijs de quibus p Seuer.
in locis proximè allegatis,quia ex quo nõ datur ſalarium
pp ſcientiam & probitatem intellectus, ſed propter labo
rem & ad illorum propriam vtilitatem nõ merentur ho-
norari reſpectu promiſsionis ipſius ſalarij ad hæredes, vt
per præfatos ſcribentes vt quicquid dixerint hic Moder.
Tauri.in 4.col.pen.char.nec obſtat doctrina Bar.§.diuus
col.2.in tertio caſu,quia loquitur in præfecto militum,ad
id promoto principaliter,pp animi diſcretionem, & in-
tellectum regendi, cõſeruandiq; numerum militum ſibi
comiſſum, vt ibi Bartol.declarat.non ſic in familiaribus
legati,exceptis aſſeſſoribus & iuriſperitis. Tertia quæſtio
88 notabilis, † nunquid aſſeſ. & comites quibus debetur ſa-
larium,mortuo legato ante finem officij, poſsint ſtatim
integrum ſalarium petere & conſequi, vel debeant expe-
ctare tempora quibus legatus tenebatur ſalariũ ſoluere,
Iaſ.hic in 3.nota.tenet cum Bal.& Pau.Caſt.contra Alex.
ꝙ non teneantur expectare finem officij, verum ſtatim
poſsint petere rationibus per eum adductis colu.14.ſm
Mod.Taur.hic in vlti.art.col.10.& ſeq. tenent hoc coiter
ſcrib.Sed non eſt recedendum ab opinione Alex.quæ ve-
rior eſt & comunior, vt ſtatim dicam per text.legis in illa
& ratione ibidem aſsignata.ꝟ.de verbo.obl.vbi qn obliga-
tio eſt ſub condi.& in diem, licet conditio impleri non
89 poſsit,pro impletaq; habeatur, † ſupereſt tñ dies qui ex-
pectari debet,ſic in propoſito noſtro vt ꝟ.per Deci.col.fi.
Item quia plus conſequerẽtur comites mortuo legato ꝗ
eo viuente feciſſent,& minus laborarent,quod abſonum
eſt, ergo fugiendum.l.nam abſurdum.ꝟ. de bon.libe. Et
ad §.ſi domus. legis ſi is. ꝟ. locati. & rationibus Iaſ. clare
rñdent omnes tenentes contra hanc opin. in locis.ꝟ.alle-
gandis,& cum Alex.tenẽt. hic Seue.in quæſt.19. Dec.col.
vlt.Aquenſ.2.Cur.3.Mod Bono.in quo,nota.& Taur.lo-
co præalle.ſicque non ſolum vt dixi verior eſt opinio,ſed
ẽt communior.& ſi dicas præſupponi vnum ſalſum ꝙ ſa-
lariũ aſſeſ.ſoluendum non ſit in princ. rñdebimus.ꝟ.dum
examinabimus quæſtionem illam verum ſalarium legati
& comitum ſolui debeat in principio officij vel in fine.

90 Quarta difficultas,† quantum prædictis aſſeſſ. & hære-
dibus eorum pro ſalario pſtandum ſit, & ſolui debeat, ꝗ
qõnem plenè tractant diuerſimode concludentes Seue.
hic in quæſt.30.Iaſ.col.3. Aquenſ.1.& Moder. Taur.in 2.
quæſt.vlt.art. Caſus vnus clarus eſt vbi de certo ſalario cõ
uentum fuiſſet contractu tunc ex conuentione legem ac
cipiente.§.ſi conueniat.l. primæ ꝟ.depoſi. & l.contract.ꝟ.
de reg.iur.cum multis ſimilibus ibidem per me accumu-
latis. Qñ verò circa certitudinem & quantitatem ſalarij
nulla fuiſſet inita pactio,nec ſtatuta prohiberent,cõſide-
randi ſunt nonnulli caſus pro clara intelligentia articuli.
Aut enim conſuetudo prouidet de certo ſalario officiali.
91 † & illi ſtandum eſt,& ſm eam cenſetur contractum l.li-
cet cum notatis ꝟ.C.locati.l.quod ſi nolit.§. qui aſsidua ꝟ.
de edil.edic.cum notatis per Seuer.& Iaſ. & Aquenſ.præ-
allegat. Barba.in c.ꝙ tranſlationem col.de offic.legati &
Alex.in conſi.3.col.fi. & conſi.206.viſo lib.2. aut conſue-
tudo varia eſt, & ſubdiſtinguas, aut aſſeſſor vel officialis
alias conductus extitit ſub certo ſalario & poſtmodum
92 ſimpliciter reconductus ad idem officium,† tunc intelli-
gitur reconductus cum eodem ſtipendio, quo primum
93 conductus fuerat ſm Iaſ.Aquenſ.& ſ.allegatos,† arg.tex.
in §.vxor.l.pen. ſol. matr.vbi vxor quæ reuertitur ad vi-
rum poſt diuortium cenſetur illi conſtituere.dotem ꝗ
in primo contractu matrimonij dederat, niſi mutata fo-
ret qualitas & conditio perſonæ conductæ. vt quia ex-
cellentior factus fuiſſet.tunc enim pariter augeri deberet
ſtipendium, quemadmodum & ſcientia aucta fuit. ita
Corſetus in ſingularibus in litera,ſ.in ſingulari incip. dũ
audirem,quia tamen donum ſcientiæ qualitas eſt extrin
ſeca quæ non præſumitur iuxta gloſ.in c.ſi forte de elect.
in ſexto.de tali augumento liquere,conſtareque deberet.
94 † Quantum autem ad textum præallegati. §. vxor & ar
ticulum illum repetitæ dotis in 2. matrimonio. poteſtis
videre quæ plene ponunt Barb.in conſi.13.col.penul.lib.
2.Corſ.conſi.157.172.& 254.vol.1.Bal.not.in tract.dotis
ſol.11.ſpeciali.14.& fol.25.in ſpeciali.71.l. igitur & ratio-
ni conſonum eſt & conſuetudo Magnific.& Illuſtriſ.Re-
formatorum huiuſce inclitæ vniuerſitatis Patauii. qui in
reconductionibus doctorum legentium pro meritis la-
boribus & fama augent illis ſtipendia.

Si verò non agatur de recõductione, ſed de conductio
ne & de ſalario non ſit facta mentio,tunc quicquid dicat
Mod.Taur.malè intelligentes mẽtem Iaſ. & Aquenſ.hic,
caſus valde dubius eſt,Iaſ.determinare nõ audet.Aquenſ.
95 vult taxari debere ſalaria,† pro qualitate perſonæ & offi-
cij.arg.§.in honorarijs.l.primæ cum notatis per Bart.ibi
& in §.ſed & ſi comites.ꝟ.de var.& extraor.cog.Seuer.hic
in 30.quæſt. teſtatur ſe vidiſſe ſm illam theoricam Bart.
ſæpe practicatum.Mod.Taur.in 5.col.vlt.art.vltimã con
96 ſuetudinem inſpiciendam eſſe dicunt, † per tex.not.in §.
ſed ſi alimenta,legis mala ꝟ.de alimentis legatis cum no-
tatis ibi per Bart. plura alia ſimilia congerit Fel.in c.cam
tex.col.fi.de reſcri & Roch. Curt.loco ſtatim allegando.
tñ §.ſed ſi alimenta nõ probat,quia procedit vbi facta eſt
mentio de ſolito vel de eo quod loquens faciebat prout
melius intellexerunt Iaſ. & Aquenſ.ac Alex.in cõſi.5.col.
fi.lib.5. Aret.conſil.11.col.fin.& Curt.in tract.de conſue.
loco infra allegando, nos loquimur qñ ſimpliciter quis
conductus fuit.vnde cum caſus ſit omiſſus,nec per legem
decidatur,relinquitur diſpoſitioni iuris communis.l.cõ-
modiſsimè.ꝟ.de libe. & poſthu.arbitrio igitur iudicis de-
cidendus venit.argumento legis primæ ꝟ.de iure deliber.
pro qualitateq; conductæ perſonæ & officij ſalarium ta-
xandum erit,argumento.§.in honorarijs prout dixerunt
Seueri.& Aquenſ.ſ.relati. Et quomodo intelligatur illud
ꝙ in dubio conductio doctoris intelligatur facta ſecun-
dum conſuetudinem,vide pulchrè Paul.de Caſt.in conſi.
319. viſis in antiquis. vbi loquit̃ de detractationibus quæ
de ſtipendijs lectorum fiunt hic Paduæ.Si verò cõductio
facta fuiſſet pro ſalario ſolito, vel ſecundum ſalarium ſo-
litum, & varie fuiſſet præſtitum,nouiſsima attenderetur
præſtatio,& quod poſtremo factum fuiſſet.d.§.ſed ſi ali-
97 menta, alias conuentio ambigua remaneret, † & hæc vñ
communis ſcribentium ſententia vt per Bald. in l. binos
hic per Iaſ.allegatam. Aquenſ.hic col.1.Alex.in præalleg.
conſi.5.col.fin.Aret.conſi.2.col.vlt.latè per Roch.Cur.in
repe.cap.fin.col.65.in quarta limita.de conſuetudine vbi
plura ſimilia cumulauit, ad cõprobationem ſtius dicti.
Intellige primò pdicta niſi extraordinariè ex aliqua ſpe-
ciali cauſa præſtatio illa vltima ſic facta fuiſſet, quia non
98 attenderetur, † per text.nota.in l. Scio in §. modico.ꝟ.de
ann.l.ſecundum Aquen.hic plura ſimilia de extraordina-
rijs de quibus non cenſetur actum, nec cogitatum ponit
Fely.in c.ſedes col.3.de reſcrip.& Barba. in ca.verum.col.
99 2.de for.compe. † ſecundo intellige niſi frequentius quis
aliud facere ſoleret. quia quicquid dicat Aquen.illud tũc
attenderetur,nõ actus vltimus, per notata in c.qđ tranſla
tionem, de officio legati in l.nam ad ea. & in l.de quibus
ſupra de legibus & in l.certi conditio in §.ſi nummos.ibi
cum quotidie credituri ꝟ. ſi cert.peta. cum alijs adductis
per Pariſ.in conſil.12. ſecundi volum. ſm Deci.in rubr.
100 extra de conſue.Ad textum in d.§.ſed ſi alimenta,† qui
oppoſitum probare videtur,ꝙ attendi debeat nouiſsima
præſtatio & actus vltimus.reſpon. Dec.loco præallegato
& in l.vt liberis.col.2. C. de colla.accõmodando nouum
intelle.ad illum text. qui non conuenit illi literæ, immò
eſt

eſt contra verba text.ibi eius temporis, & ibi eam præſta-
tionem quæ nouiſsima fuit, quæ quidem verba in vnico
actu verificantur, propterea Cur.in dicta rubr.de conſue-
tudine quæſtione quinta cōſiderationem, & intellectum
Decij bonis rationibus improbat. Tenendo igitur conſi-
derari debere ꝙ frequentius ſeruabatur ad §.ſed ſi alimē
ta rīderem intelligi nouiſsimam prǽſtationem eſſe inſpi-
ciendam.etiam ꝙ minus præſtaret,qñ variè præſtitit, niſi
frequentius vno modo præſtare conſuetus eſſet, quia tūc
id dicerem attendendum, & eo caſu illum text.reſtringe-
rem ad frequentiorem præſtationem, & eſſet not.decla.
ad illum tex. Qñ ergo legatus promiſiſſet aſſeſſori ſalariū
ſecundum qđ ſolitus erat alijs præſtare, tunc non atten-
deretur quod vltimo loco præſtitit, ſed quod communi-
ter frequentius ſolitus erat facere,ſed ſi præſes conducens
aſſeſſores verbo conſuetus vſus fuiſſet, non poſſet talis ſer-
mo in vno actu verificari,vel in vnica præſtatione, ſed ad
minus duo actus requirerētur.l.3.in fine.C.de epiſ.audie.
101 l.1.in verb.frequenter.c.quæ ſit longa conſuetudo, † &
ſic iſta poteſt eſſe differētia inter ſolitum & conſuetum,
quia ſolitum verificari poteſt,non ſolum in pluribus acti
bus,ſed in vno tantum.d.§.ſed & ſi alimenta quicquid di
xerit Matth.de affiic.in deciſion regni.305. & Dec.in l.vt
liberis col.2. C.de coll.conſuetum in pluribus tantum vt
per Cur.in præalleg.quæſt.5.& Moder.Tauri.in l.rogaſſi
in §.ſi tibi col.13.j.ſi cer.pet. quæ notate,quia intelligitis
quæ ſit differentia inter ſolitum, & conſuetum de quo
Bar.in l.1.C.quomodo & quādo iud.ſed nunquā clarum
fuiſſe fatemur & doct.in locis præallegatis dictis vocabu-
lis promiſsiuè communiter vtuntur, non aduertentes præ
dictam differentiam. Quinta quæſtio an mortuo legato,
102 † aſſeſſo.& comites expenſis hæredum legati,aut ſuis re
ducendi ſint domum, Seuer.hic in 31.quæſt.poſt Bart.l.
penult.C.de iure fiſc.libr.10.tale onus in legatum,& eius
ſucceſſores reijcit,& in duabus ſequentibus quæſtionibus
idem voluit, idem tradit Iaſ.in l.ſi non ſortem in §.liber-
tus col.penul.j.de condi.indeb.ſed Bart.ſe fundat in con-
ſuetudine quæ eſt facti & probanda, ideò de iure oppoſi-
tum verius eſt, & tenendum, ꝙ aſſeſſores & comites ſuis
ſumptibus id facere debeant, immò & ſe alere durante
officio, vt poſt Ang.videtur dicere Alex.in d.§.libertus.
col.vlti.Cuius rei fortiſsimum eſt arg.tex.l.ſuo victu.ff.de
oper.libe.quòd vbi quis habet aliquid facere,intelligitur
ſi aliud non dicatur quòd expenſis ſuis id faciat Arch. in
cap.cauendum decima quæſtione tertia. Rom.conſ.346.
col.3.Barba.conſi.62.char.1.vol.4. & in clem.cauſam nu.
66.de elec.Rimi.in l.edita col.1.C.de eden. Fely.in cap.3.
col.fina.de re iudi.& in c.1.col.fi.de lib.ob.& Dec.in cap.
bonæ col.2. de appellat.

Propterea legati, aſſeſſores, & docto.ſint cauti clarè &
expreſsè ſuper prædictis cōuenire, videte etiam circa præ-
dicta quæ dicit hic Seue. in 33.quæſtione.
103 Ex prædicto notabili infertur, † ꝙ caſus contingens in
perſona conductoris non nocet locatori, cui pro toto
tempore in locatione cōprehenſo ſalarium debetur, iu-
ribus ſupra in primo notabili allegatis.Et modus iſte ꝓ-
cedendi inferendo ex notabili vt feci magis ſapit ꝙ ſecun
do loco id ex tex.notare, vt fecerunt Seuer.& Dec.quum
non ſit nouum notabile, ſed ex præcedenti ſequatur.
104 Infertur ex prædictis † ſm Portium in §.fi.inſt.loca. ad
notabilem quæſtionem,quidā ſcholaris cæpit duodenam
pro anno vno, mortuus eſt ante finem anni,integrū pre-
tium duodenæ debitum erit patrono, per quem non ſtat
quin faciat duodenam promiſſam, ſed Dec.& Curt.in 2.
col.cauſam ſcholaris tuentes oppoſitum tenent, quia ſo-
lum conſideratur intereſſe,& hic in iuribus ſupra allega
tis, non ergo integrum duodenæ ꝑtium ſoluendum erit,
ſed intereſſe tm̃ præſtandum, exemplificandò vt hic per
ipſum Dec.& ceſſante ipſo intereſſe, vt quia alium ſchola
rem pro eodem pretio loco mortui, in duodenam acce-
piſſet nihil ſoluendum eſſet patrono duodenæ ſecūdum
eos idem ſi potuiſſet alium ſcholarē accipere & noluiſſet
ei imputaretur gl.j.in verbo eodem cū allega.in ſeq. not.
dummodo non haberet iuſtam cauſam illum recuſandi,
105 vt quia diſcolus,vel difficilis ſolutionis, † Dum tm̃ Dec.
vult ꝙ ſi ſcholaris ſine cauſa diſcederet eum teneri ad in-
tereſſe tantummodo,Cur. improbat dicens ad integrum
pretium duodenæ eum teneri, cum per eum ſtet allegat
doct.Bart.in l.ſi vno in §.item cum quidam col.2.j. loca.
eſt in verſ.tm̃ vt iſtam ibi propter factum conductoris,ſed
ego non recederem ab opinione Dec. per eius rationem,
quia in obl.facti. ſuccedit tm̃ obligatio ad intereſſe iuri-
bus hic per eum allegatis, & deciſio Bart.intelligitur, qñ
intereſſe conductoris totam penſionem capit, ac totum
pretium,aliàs ſecus, vt per Dec.hocq; ſatis clarè probant.
iura ibi per Barto.alleg.videlicet lex ſed addes in fine ibi
ſi mercedem ab alio non accepiſti, & lex ſequens cum le-
ge noſtra ibi modo comites nō fuerint poſteà cum alijs,
eodem tpe,ſe intereſſe patroni duodenæ totum pretium
ipſius duodenæ nō capit,vt Dec.deducit,& pluſquam cla
rum eſt: ergo,&c.Item quia cum aliena iactura efficere-
tur locupletior, ſi integrum duodenæ pretium conſequi
poſſet, contra l.nam hoc natura j.de condi.inde.male tm̃
106 ſentit Deci. hic in alio † dum vult ſolitū negotiari non
poſſe conſequi intereſſe lucri ceſſantis,niſi probet certitu
dinem lucri aut potentiam propinquā,idque in pluribus
alijs locis firmauit, ſed eſt à veritate alienum vt dixi in l.
quatenus, j.de reg.iur.& in l.vnica.C.de ſent.quæ pro eo,
&c. ꝙ ſufficit probare quem fuiſſe ſolitum negotiari, &
lucrari, & ꝙ alij ſimilis conditionis & qualitatis à com-
muniter accidentibus tantū lucrantur & lucrati fuiſſent.
107 † Quia ſi ſcholaris recederet timore peſtis aut belli non
teneretur,ad pretium,nec ad intereſſe pro reſiduo tēpore
poſt receſſum per tex.in l.item quæritur in §.exercitu in l.
ex conducto in §.1.& in l.habitatores in §.fi.j. loca.ſicuti
nec ad penſionem conductæ domus per iura præalleg. vt
hic per Seue.in quæſt.Alex.in apoſtil. ad Bart.in præalleg.
§.item quum quidam Soci.in conſil.44.col.2.vol.1.Ripa
in tracta.de peſte fol 3.& 4. Ex Chriſtofo. Porc. in §.fin.
inſtit.loca. vbi idem vult in recedente à domo conducta
propter timorem malorum ſpirituum. Dicit tamen not.
108 Seuer.loco præalleg.† ſanè intellig.eſſe id qđ de penſio-
ne non ſoluenda,in caſum receſſus ob peſtem,vel bellum
dictum fuit, qñ recedens renunciaſſet domum iuxta.d.§.
exercitu.& conſignaſſet claues domino domus, & eo ac-
ceptare nolente de mandato iudicis fuiſſent penes aliquē
depoſitæ & remiſſæ quæ deciſio.no.eſt & vtilis in pract.vt
in lect. Tauri.dixi, & illum ſequitur ad ſydera extollens
Cur.j.in fin.commen. & in l.ſi quis nec cauſam in fin.j.ſi
cert.peti.vbi perpetuò not.reputat ꝙ ad hoc vt recedens
propter peſtem excuſetur.ac liberetur à ſolutione penſio
nis domus reſidui temporis duo requirūtur. Denuncia-
tio receſſus; & conſignatio clauiū facta domino domus,
faciunt quæ de denunciatione ſcribunt Bar. & alij in l.de
pup.in §.ſi quis prætori.ff.de ope.nou.nun. & in §.morte.
Seuer. tm̃ loquitur per modum conſilij & ſic non videtur
præciſè velle ꝙ niſi prædicta duo obſeruentur penſio de-
beatur,& errat.Et ideò Ripa loco præalleg.tenet non de-
negari conductori remiſsionem penſionis, licet non de-
nunciauerit receſſum, nec claues domus conſignauerit.
argum.l.ꝙ ſi domus in §.1.j.loca. quamuis locator ſi pa-
tiatur damnum.& intereſſe, ob omiſſam denunciationē,
id totum actione locati poſsit à conductore conſequi.d.
§.exercitu.& §.fi.l.dñs horreorum infra loca.Et ſic prædi
cta denunciatio,proteſtatio, & conſignatio clauium vti-
lis erit ad elidendam exceptionem prædicti intereſſe paſsi,
qua omiſſa,exceptio ipſa retardabit executionem remiſ-
ſionis,donec de ea ſit cognitum. Et pro iſta opi.ponderat
ꝙ in §.fin.d.l.habitatores,præal.nihil dr de denunciatio-
ne,nec de cōſignatione clauium domus,& ſi reſpon.ſup-
pleri per tex.in d.§ exercitu qui loquit de denunciatione
receſſus,vt per Curt. in d.§.res quæ in fi. Dico ꝙ loquitur

de intereſſe paſſis, ad qđ bene tenetur recedens prædictis
non obſeruatis, vt dixi, non aũt de remiſsione penſionis
Nam reſpondet q̃ ſi non denunciauerit, remiſeritq; do-
mũ in vacuã & expeditam cum clauiũ conſignatione, li-
cet recedat, vt adhuc poſſeſsionem domus retinere, ergo
tenebitur ad penſionem l. ſi merces. §. 1. cum ſimi. ff. loc.
Et clarius procederet concluſio illa, qñ recedens propter
peſtem, vel bellum teneret domum occupatam, & in illa
res ſuas, quia nõ diceretur tunc conductionẽ deſerere ac
109 relinquere, † & migrare, de cuius vocabuli ſignificatio-
ne vltra iura prealle. & titu. ff. de migran. videte Laur. Val.
in ſuis elegan. c. 397. Ad hoc ergo vt conductor liberetur
à ſolutione penſionis reſidui tpis, eſt neceſſe q̃ relinquat
vacuã poſſeſsionem domus, certificato de hoc domino
domus per denunciationem, ſigna ergo deciſionem Seue.
quæ faciet tibi honorem ſi ſciueris practicare, ſunt tamẽ
in multis locis ſtatuta in prædicta materia loquentia.

Nec intelligas q̃ propter peſtem licitum ſit à locatio-
110 ne penitus diſcedere, † ſed pro tpe peſtis tm ſit remiſ-
ſio penſionis, vt per Abb. & Barb. in c. pp ſterilitatem ex-
tra de loca. & Ripam loco prealle. Et per pdicta dicebat
111 Seue. loco ſupra proximo alleg. q̃ aſſeſſor † recedens pp
timorem peſtis, conſequi debet ſalarium pro tpe abſen-
tiæ, quia timor peſtis præſtat iuſtam cauſam fugæ, & cõ-
ſulit plenius Corn. in conſ. [illegible] col. pen. lib. 4. faciunt quæ
112 ſcribit Dec. in conſ. 701 † Sed virum in caſu conuerſo ad
caſum de quo ſupra mortuo patrono duodenæ, aut im-
pedito facere ſcholari duodenã poſsit ſcholaris agere ad
intereſſe, contra hæredem patroni, ac contra patronũ in
ſecundo caſu vide Portium loco preall. concludentem q̃
non facit doctrina Bar. in d. §. item quum quidam col. 2.
verſ. quæro ergo, pecuniæ in ſorte pro duodena patrono
datæ pro rata tpis proportionabiliter repeti poterunt. l. ſi
pecuniam & l. ſin. ff. de cond. ob cauſam. l. ſi quis fundum.
113 §. Imperator. ff. loca. Secundò not. † ex iſto tex. ſm Bald.
Fulg. Paul. Seue. Alexan. Iaſ. Dec. & alios q̃ mortuo legato
ſeu præſide finitum eſt officium, liberatique ſunt aſſeſſo-
res & comites, ab omni obligatione, cum legato præxta
exercitij prædicti officij contracta, ita q̃ pro libito poſ-
ſunt recedere, nec coguntur remanere ac reſtare cum ſuc-
ceſſore, etiam q̃ ſit filius ſm Alexã. patet quia vt hic & in
iuribus ſupra allegatis dr, poſſunt operas ſuas alijs locare,
qđ eis non concederetur ſi ex primo cõtractu adhuc ad
ſeruiendum obligati eſſent arg. l. ſicut. C. de act. & obli.
cum not. per Seue. ſub quæſt. 15. Quantum ad officium le-
gati ipſum finitum ſic indubitati iuris eſt, cum mors omnia ſol
uat. §. deinceps in auth. de nupt. nec huiuſmodi officia
in quibus eligitur induſtria pſonæ ad hæredes tranſeunt
c. vno delegatorum de offi. deleg. cum adductis ſupra per
Alex. in [illegible] & Dec. in [illegible] & Cert. in conſil. 66. cum alijs
quę allegaui ſupra circa primã difficultatem, primi nota.
Quantum aũt ad obligationem per aſſeſſores & comites
contractam an & quõ finita ſit, maior eſt difficultas, &
contrarietas inter ſcrib. vt hic per Dec. ipſe cõtrarium in
ſecundo not. & in penul. col. Pro habbenda veritate illius
114 puncti † cõſiderabam duos caſus, aut n. aſſeſſores & co-
mites nolunt exigere ſalarium reſidui tpis, nec retinere
virti portionem ſibi debitam pro rata tpis, quo ſeruie-
runt, ſi forte illud à princ. receperint, nec volunt ſucceſſori
ſeruire, licet ſit filius & hæres legati defuncti, & tunc dicã
cum Alex. hic finitam eſſe obligationem commũ per hanc
l. & ſupra allegata, alias non poſſunt aſſeſſores & comites
operas ſuas reſiduo tpe alijs locare, prout poſſunt, hocq;
æquitate ſuffultum eſt, ne comites cogãtur alijs inuiti ſer
uire, quibus non promiſerunt contra vulgatam regulam
preallega. l. ſicut & l. in re. C. mand. ſicut & in matrimonio
perpetua contrahit obligatio inſtit. de pat. poteſt. in prin.
& in mortuo viro mulier ſoluta eſt à l. viri. c. pe. de ſecun.
nup. ita legato mortuo, comites à conuentione cum lega
to contracta ſoluti erunt, cum mors cuncta diſſoluat, &
prædicta qñ non curant de ſalario, & hoc mens docto-
rum vt conſonum in articulo ſequenti, nam diſputantes
vtrum aſſeſſores & comites teneantur ſucceſſori ſeruire,
reſpondent q̃ ſic vt ſtatim dicemus dummodo iuſtã cau
ſam recuſandi non habeant, ſi volunt habere ſalarium, vt
per Aquen. & Dec. ij. col. penul. & Dec. in ſecundo not. &
Mod. Tau. col. penul. volunt ergo à contrario ſenſu, q̃ ſi
de ſalario non curent, ab omni obligatione ſunt liberati.
Nec obſtat q̃ filius cenſeatur eadem perſona cũ patre, &
ſit idem officium, quia hoc eſt ſolummodo p fictionem
nõ vere. l. ſi. vbi omnes ſcribentes not. C. de imp. pub. & alijs
ſubſtit. ex quibus liquet non ſubſiſtere conſiderationem
Mod. Bono. ad finem vlti. no. opinantium ſolum pacta &
conuentiones non durare, quãdo alteri operas locarunt,
& hæredes legati exonerarunt, hoc caſu dicebant videri
per legem noſtram obligationẽ diſſolui, alias ſecus, quia
immo mortuo legato ſtatim ſunt liberati per mortem
ipſius, ab omni obligatione ſi de ſalario, vt dixi curant,
etiam q̃ operas nõ locauerint, & per conſequens tota vis
eſt in remiſsione ſalarij quaſi æquum ſit, ſi reſidui tempo
ris ſalarium habere velint, ſeruiant eo modo quo fieri po
teſt, ſi iuſta cauſa recuſationis non ſit.
115 Aut comites volunt reſidui tpis ſalarium, † & tunc ma
maior eſt inter doctores contrarietas, nam Dec. & Mod.
Taur. in antepen. & pen. col. ac Bonon. ad glo. eodem tem-
pore, poſt Romanum per eos relatum, ac poſt Alex. ij. in
penul. col. voluerunt non teneri ſucceſſori ſeruire, nec alij
operas locare, primò per regulam. l. quod fauore. C. de ll.
quia in eorum fauorem introductum & ſancitum eſt, q̃
poſsint operas alijs locare, nõ debet ergo in eorum odiũ
retorqueri, vt cogãtur inuiti. Secundò quia intentionem
fundatam habent per hanc l. & alias ſupra allegatas, quia
per eos non ſtetit quin legato iuxta promiſſa ſeruierint,
quæ ratio in ſolum ceſſat, quia cum alio ſe locarunt, non qñ
116 ſe locare noluerunt etiam q̃ potuerint, † Tertiò quia
non debent cogere perſonam cum qua initus fuit contra
[illegible] mand. facit regula legis nec
emere. C. de iur. [illegible] & ſim. C. de vſu & habi. Pro contra-
117 ria opinione facit, † quia ſi aſſeſſores & comites poſſunt
operas ſuas [illegible] alteri cõmode locare & nolint,
[illegible] debent poſſe cõſequi ſalarium
ab hæredibus legati mortui. arg. l. Labeo ſcribit ſi mihi bi
bliothecam. ff. de [illegible] l. iure ciuili ff. de condi. &
118 demon. [illegible] verbo ſignif. † Secundò
quia tenetur quis facere qđ ſibi non nocet, & alteri pro-
deſt, vt per Bart. & [illegible] in prin. ff. ſolu. matr. ergo in
hypotheſi noſtra ſucceſſori, vel alteri ſeruire ſi commodè
poſsint, maximè ſuggerente æquitate propter caſum mor-
[illegible] ſuper verbo eodem tpe. & Bar.
in §. diuus tenet Fulg. & Alex. j. in pen. col. Seuer. in quæſt.
17 Aquen. in prima & penul. col. & Dec. ſibi contrarius
in ſecundo not. & [illegible] opinio, vt ſi tentur te
nentes contrariam partem, à re igitur non erit recedẽ-
dum, Non obſtantibus iuribus adductis in oppoſitum. Ad pri-
mum de l. quod fauore quia reſponſio Alex. improbatur
per Dec. & præfatos Modernos reſpondeo negando id fuiſſe
diſpoſitum fauore aſſeſſor. & comitum, immo miſta fa-
uore eorundem, ac hæredum legati, qui tunc exonera n-
tur à ſolutione ſalarij reſidui temporis, ad q̃ quidem re-
gulam [illegible] l. qđ fauore poteſtis videre quæ ſcribit Dec.
in conſi. 232. col. fi. & 457. col. fin. Ad tertiam rationem
ſumptam ex lege noſtra reſpondeo, q̃ ſi aſſeſſores & co-
mites nollent ſucceſſori, aut alteri abſque iuſta recuſatio-
nis cauſa ſeruire, ſi tunc diceretur ſtare per eos quin præſta
rent operas pmiſſas, ergo perinde eſſe debet, ac ſi fuiſſent
cum alio, vt non poſsint ſalarium reſidui temporis cõſ.
ſequi, argum. l. Labeo & l. iure ciuili ſupra allegat. Ad ter-
119 tium de l. ſi mand. §. 1. † quicquid dicat Dec. reſpon-
dent Alex. & Seue. quod ibi non ſuberat aliquod neceſſa-
rium impedimentum debitoris. & æquitas faciendi in
vtilitatem alterius q̃ ſibi non nocebat, prout in termi-
nis legis noſtræ. ſubſiſtente enim iuſta cauſa nõ procedit

diſpoſitio

diſpoſitio dicti.§.primi.& cogitur quis mutare pſonam,
cum qua contraxit.l.vſuras cũ gl.C.de ſol.Notat pulchrè
Aret.in l.2.in prin.in vlt.col.j.ſol.mat.deciſionem autem
dicti. §. primi. l. ſi mãdato declarare multumq; ornare
poſſem, ſi quis voluerit videat Sal.in l.ſi.ad fin.C.de ſeruit.
& Aquen.Fulg.in conſi.128. Alex.in l.qui Romæ in prin.
in 2.col.j.de verbo.obli. Lan. Dec.in l.pacto ſucceſſorum
ad finem.C.de pac.Iaſ.in l.2.§.1.col.fin.j.ſi cer.pet.hoc &
& alios in d.l.2.in prin.ſol.ma. Dec.in l.ſi pater.C.de col.
& in l.plus cautionis cum alijs quæ ibi ſcripſi.Nec obſtat
replicatio Mod. Bon.hic loco ſ.alleg. q non ſubſit æqui-
tas exonerandi hæredes legati.ex quo ipſi de publico pro
ſe & comitibus ſalarium percipiunt, æquum videtur qđ
ſoluant aſſeſſoribus & comitibus,licet cum ſucceſſore nõ
remaneant, quia immò æquitas ſubeſt propter impedi-
mentum motus legati faciendi, videlicet quod ſibi non
nocet & alteri prodeſt, & q propter æquitatem aliquan-
do quis cogatur emere contrahere & diſtrahere ponunt
ſcribæ in d.l.nec emere. Non obſtat regula præall.l.ſi.quia
ibi non agebatur de damno vitando, ſed de lucro ſi non
auditur volens rem in melius commutare contra volun-
tatem proprietarij, hic agebatur de damno hæredum le-
gati euitando, ita q ratio non eſt par,§.ſi cognati.l.ſi.C.de
iu delib.& æquitas de qua ſupra illa eſt quæ facit,vt contra
voluntatem propriam cogatur quis facere, maxime quũ
120 iam cum alia perſona comites, aſſeſſiſſent.† ad declara-
tionem autem dicti.§.ſi plura ſcribit Bar.in l.Paulus verſ.
ſed contra vbi etiam Ang.& Imo.j.de ſol. Alex.in l.Mar-
cel.§.res quæ.col.fin.j.ad treb. in l.eum quid col.1.ſi cert.
pet.& in conſi.59.ad fin.lib.2.& Dec.in ea ex parte col.2.
in fin.de reſcrip.
Limitatur prædicta concluſio communis ſm Fulgo.
121 Alex.Sen.& omnes Mod.præalleg.† vt procedat ſicu-
ti dictum eſt q aſſeſſores & comites, commode ſaluoq;
honore, ac dignitate poſſent cum ſucceſſore remanere,
vel alteri vt requiuntur operas locare,aliàs ſecus,quia non
dicerentur id poſſe, quod commode & cum honore non
poſſent. argumento dictæ legis nepos proculo, maximè
qn verſimiliter cum tali perſona non contraxiſſent : vel
ſe aut ſuos tali perſonæ non credidiſſent, vel locus de
quo ageretur non eſſet ſaluber, quæ omnia arbitrio iudi
cis ſm præfatos ſcrib. committuntur. Item limitant qñ
culpa legati comites non perſeueraſſent,quia licet operas
alijs locaſſent, deberetur eis ſalarium reſidui temporis, cu
ius in contrarium tenui ſupra excutiendo intellectus le-
122 gis. Sed hic moueo notabilem dubitationem, † nunquid
aſſeſſoribus aut comitibus cum ſucceſſore legati remanẽ-
tibus, & ab illo ſalarium recipientibus, ſalarium forte le-
gato à prin.datum etiam pro comitibus, cedat lucro hæ-
redum legati, vel reipublicæ, vel principi reſtituẽdum ſit,
crederem reſtituendum quantum ad partem comitum,
quia quum fuerit præſtitum pro illis & non detur, & ſic
ceſſet cauſa, ceſſare etiam debet effectus vulgato.§.quis.l.
adigere,j.de iur.pat.& c.cum ceſſante,de appel.Item quia
eſſet penes hæredes legati ſine cauſa, ergo debet poſſe re-
peti.l.de iu.& toto ti.j.de condi.ob cauſam, & hæredibus
legati ſufficere debet, ſi mortuo legato ſalarium ipſius,
pro reſiduo tempore cedat lucro ipſorum,non autem lu-
crari velle etiam partem comitũ cum damno alterius. ci.
ergo hæredes legati de lucro tractent, & reſpu.de damno
euitando,cauſa publica præferenda eſt.l.non debet acto-
ri.§.in re obſcura j.de reg.iur. pro qua opi.vĩ text.l.2. ibi
reip.potius ſubeſt interreſ.C.de leg.lib.10. Quarto noto
123 † ex iſto tex.in verbo præſtitum eſt q ſalarium legati,&
officialium ſolui debet in princ.officij pro toto anno of-
ficij,m intra loca.in l.diem functo in verbo præſtandum
probari videtur q ſolum in fine officij ſolui debeat, arti-
culus eſt dubius & diſputabilis,nam glo.& Bart.in ſ.alle-
gato.§.diuus.Bald.Paul.Alex.hic in ſecundo not.& Curt.
col.4.& communiter ſcrib.vt præallegati atteſtantur,piũ
rã adducentes quibus ſine magno labore poſſet reſpon-
deri,vt patet ex his quæ ſcribunt hic Iaſ.col.3.Dec.& Mo
der.Bono.col.1.& ſecundum prædictam opinionem te-
nent q ſolutio fieri debeat in prin.officij, pro qua opinio
ne,quia lex noſtra vnde præfati doct.not.colligunt plures
habet intellectus, ita q ſuper ea non poteſt fieri funda-
mentum per ea quæ dicunt Bar. & alij in l.in ambiguo j.
de reb.dub.& ad eam multipliciter reſpõderi poteſt, aut
q ponitur facti contingentia,vel q non debet eſſe in tex.
præſtitum ſed præſtandum, vel ſi præſtitum non refertur
ad ſalarium, ſed ad tempus, vt ſupra dixi ea propter pro
124 hac parte, fortius ſtringũt infraſcripta, † in primis text.
l.vnica.C.de ſuffra.ibi promiſſa reſtituãt & ſoluant, quũ
ea quæ optauerint cõſequantur, patrocinium videlicet
prout ibi traditur; ergo à princ.patrocinium eius ſibi patro
no ſolui debet. Secundo quia vbi pro opera & impenſa
pecunia ſoluitur, vt in ſalario legati & officialiũ terrarũ,
quod præſtatur pro opera & ſtabilium, & expẽſis quas in
125 officijs faciunt,† ſolutio fieri debet in princ.mediante
cautione ab officialibus præſtanda de ſeruiendo.l.ſi iulii.
§.ſin.j.locati.ibi vero non remittenda,& ſin.j mand. Ter-
tio quia ubi ſalarium debetur ob ex diſpoſitione contra-
hentium ſtrictè intelligenda intra.l.ſemper in ſtipulatio
nibus, intra de regul.iur.& l.quicquid aſtringendæ intra
126 de verbo.oblig.† Sed ex diſpoſitione.l.aut ſtatuti large
interpretanda, & cum qua militia, ac benignius agitur ſa
larium in initio officij pſolui debet.d.§.diuus.vbi Bart.
col.1.& alij ſcrib.hic.ſed ſic eſt q ſalarium præſtatur lega
to & officialibus virtute capitulorum loci, & ſic.l.particu
lari, vel ex conuentione, quæ ſuccedit & ſubrogatur in lo
cum diſpoſitionis legalis; vt notatur in l.ſon.C.de aduo.
diuer.iud.& voluit Bar.loco præalleg.ergo in princ.debet
ſolui per prædicta. Cõtrariam opini.q ſolum in fine anni
ſoluendum ſit ſalarium officialibus; tenuerunt hic Sene.
Iaſ.Aqueſ.& Moder. Bono.& alij relati per eos, ac Ioan.
de Platẽ in l.1.C.de primipi.lib.12.& ambo Deci. hic.pro
qua quidem opinione in primis dicti ſcrib. adducũt tex.
127 in l.1.proximè allegata,† licet.n.militia nõ ſit dignitas,
& ſtipẽdium detur militi propter laborem principaliter,
tñ vbi militia eſt cum præpoſitura, vt in præfecto militũ,
ſeu capitaneo noſtri temporis, tunc militiæ eſt adiecta di
gnitas.l.vnica cũ ibi notatis, per doct. C.de equeſt.dign.
lib.12.& ſic primipilatus de quo in præalleg.l.1.dignita-
tem annexam habebat. eratque primipilus centurio qui
multos milites ſub ſe habebat, prout in lectione euange-
lica habetur. Sæpeque apud Liuium & Vegetium de re
mili. & Moder.in d.l.1.de primipi. & tñ talis miles in di-
gnitate conſtitutus, non cõſequebatur ſalarium, niſi poſt
finitam adminiſtrationẽ, vt ibi dicitur, ergo in fine offi.
Secundò vt probari intra locat. in l.diem functo.in verbo
præſtandum. Tertio per regulam vulgatam q illud quod
debetur anno, ſoluendum eſt in fine anni.l.qui hoc anno
128 cum ibi notatis intra de verb.oblig. † quartò quia quæ-
libet penſio conuentione ceſſante, & conſuetudine cir-
cunſcripta ſolui debet in fine anni l.eadem cum glo. C.lo
cat.vbi Bart.& alij Ioan.de Plat.in d.l.1.de primipil.Alex.
hic col.1.vbi Dec.in.& Hiero.Cagn.in tracta.de penſio
ne quæſt.93.quinto & vltim.quia locator operarum pro
parte ſua primo adimplere debet, nec antea agere poteſt,
vulgato.§.ofterri.l. Iulia.j.de act.emp.ergo in fine tempo
ris conductæ ſolutio ſtipendij fieri debebit. Ex tenendo
hanc opin. quæ in puncto iuris verior videtur contra cõ-
munem, ad primum argm ſupra pro ipſa communi opi-
129 nione factum de l.vnica de ſuffragio, † reſpondi. poteſt
non vrgere immò in contrarium poſſe retorqueri ſecun-
dum alium intellectum, vt hic per Alex.& Seue.loco præ-
alleg.de quo textu vide quæ ſcripſi in l.2.de orig.iu.& Alo-
der.in ſecundo paradoxorum.c.14. Ad ſecundum argu-
mentum reſpondet Dec col.2. Ad tertium reſpondet
ſi Moder.quòd tex.dicti.§.diuus, non probat quia ſic ibi
contingit à caſu & de facto, tulit in prin. præſtitum ſala-
rium, nõ quod de iure ita fieri debeat, ex quibus ſaltem

dicendum eſſet, nec in prin. anni nec in fine deberi ſolu-
tionem dicti ſtipendij, ſed deligendam eſſe quandam me
diam viam, vt hic per Seue. Deci. Mod. Bon. & alios ſuper
qua quidem quæſtione vlterius non eſt inſiſtendum nec
laborandum, quia communiter deciditur, vel per ſtatu-
ta vel per conuentionem partium, aut per conſuetudinē.
130 In aduocato † quicquid dicant Iaſ. & Aquen. poſt rela-
tos ab eis receptior ſnīa eſt, ſolutionem ſalarij fieri debe-
re in prin. quia non tm̄ pro mercede laboris, ſoluitur q̄-
tum ob probitatem ſcientiæ & intellectus, ſapitq; proui-
ſionem legalem, & ideò fit larga interpretatio, vt in prin.
tpis ſoluatur. d. §. diuus. cum notatis ibi p Bar. col. 1. Alex.
hic. 2. Seue. q. 5. & alios Moder. ac Dec. in conſi. 70. quam-
uis diſputando reſponderi poſſet, vt ſupra diximus. In me
131 dicis certum eſt ſolutionem ſalarij † fieri debere in fine
non in prin. ſm diſpoſitionem iuris communis. l. archia-
132 tri. † vbi gloſſat Bar. & doct. C. de profeſ. & medi. lib. 10.
vbi aſsignatur ratio doctoribus legētibus qui multos in-
ſtruunt ad iuſtitiam, quibus propterea magis fauendum
eſt quam aduocatis, vt infra dicetur. cōcludendum eſſet
ſolutionem fieri debere, ſed non ſeruatur de conſuetudi-
ne ſtatutaq; circa hoc communiter prouident, aut vſus.
Taurini dimidia pars ſtipendij ſoluitur in primo termi-
no, altera dimidia in Secūdo. Papiæ in quatuor terminis
anni diuiduntur præſtationes. hic Paduæ in ſingulos mē-
133 ſes, in fineque cuiuslibet menſis. In aſſeſſoribus † Paul.
Aquen. & alij cōiter dicunt ſolutionem ſtipendij fieri de-
bere in fine officij, cum ipſi pro parte ſua cōtractum im-
pleuerint iuxta regulam dicti. §. aufferri. Sed verius eſt op-
poſitum q̄ immò in prin. officij debeat fieri ſolutio ſala-
rij, cum ex contractu ſubrogato in diſpoſitione legis præ
ſtetur, ac propter probitatem ſcientiæ & intellectus, ſicu-
ti legatis & præſidibus, maxime qn̄ ſolueretur ipſis recto-
ribus, in princ. officij idem ius ſeruare deberent erga aſ-
ſeſſores ſuos, vt iuxta. l. primam ſ. titu. 1. prout hic latius
tenent Seue. quæſt. 6. & Bo. circa finem ſecundi nota.

Quintò noto ex iſto textu ibi, modo comites poſteà
134 cum alijs eodem tempore non fuerint, † q̄ ſi aſſeſſores
& comites operas alijs locauerint, ſiue poſt mortem lega
ti cum ſucceſſore vel alio legato cum ſtipendio fuerint,
non deberi ſibi ſalarium reſidui temporis ab hæredibus
legati mortui, ad idem præallegata. l. diem. functo infra lo
cati, & ratio eſt ſm Bart. hic quia cum officia ſint incōpa
135 tibilia ex quo duobus dominis † nemo ſeruire pōt. l. fin.
C. de aſſeſſo. cum alijs hic alleg. per Dec. lex non poteſt fi-
ctionem introducere prout in prin. legis fingendo comi-
tes tunc ſeruire primo legato cum id ſit impoſsibile, &
136 lex ſuper impoſsibili nō fingat, † & quicquid dicat Dec.
in vlti. not. cuius motiuo patet ſolutio ex dictis Moder.
medio. in trac. præſump. fol. 2. & tertio rationem Bart. in
ſuperioribus defendimus vnde mirum, ſi hoc caſu non
debetur comitibus reſidui temporis ſalarium ratione ſer
uitij veri, vel præſumpti debitum.

Ruſus tamen ratio Bar. non videtur bona. quia finito
officio legati morte, liberati ſunt ab omni obligatione cū
legato contracta aſſeſſores & comites. Ergo ratio opera-
rum primo legato præſtandarum, non eſt amplius habē-
da in conſideratione, liberatione obligationis, per mor-
tem legati ab ipſis operis inducta ſecundum Alexan. &
Moder. Bono. ſupra in 2. not.

Reſponde verum eſſe illos liberari, ſi ſalarium nolint
ab hæredibus legati conſequi, vel receptum pro reſiduo
tpe parati ſint reſtituere, aliàs non liberantur, quia p eos
ſtat quin ſeruiant, vt diximus ſupra ita q̄ fictio prædicta
136 induci non poteſt, † legalior tn̄ & palpabilior eſt alia ra
tio deficientis intereſſe aſſeſſorum, & comitum ac æqui-
tatis, conſequendi ſalarium ab hæredibus legati, ideò mi-
mirum ſi illud conſequi non poſſunt, vt hic per Iaſon. in
quarto not. Deci. 1. & Aquenſ. col. penult. & ita conſiderat
pro veritate iuriſcōſultus, vt patet hic, & in legibus ſupra
alleg. Nec obſtat q̄ ea ratione attenta ſequeretur, ſecun-
dum Mode. Bon. q̄ comitibus operas ſuas alijs locare va-
lentibus, & nō facientibus deberetur eis ſalarium, ex quo
prætendunt intereſſe, quod tamen eſt falſum ſm gloſſ. &
doct. ſ. in glo. eodem tempore, quia reſpōdetur eſſe tunc
illi imputandum, cū per illos ſteterit, propterea non poſ-
ſunt tunc licitè intereſſe prætendere, vt in tertio nota. ſu-
137 pra diximus, † iccirco ſi comites minus conſequerētur
ab alio q̄ à legato conſecuti fuiſſent illud plus reſarcien-
dum eſſet per hæredes legati defuncti, ita vt indemnes co
mites præſeruarentur; & tn̄ ſi plus conſequerentur illud
reſtituere non eſſent obligati, nec dare hæredibus legati
138 mortui, ne induſtria ſua eſſet eis nociua, † cōtra tex. l. fi.
C. de allu. & palu. cum accumulatis per Brunum in tract.
de augu. fol. 29. col. 4. vt hic per Seuer. quæſt. 16. & 17. &
Aquenſ. col. penult. & Mod. Bon. in quinto not. ex quibus
confirmatur, quod dicebat Seue. in quæſt. 18. q̄ ſi ille cui
aſſeſſores primi legati operas locarunt, pariter deceſsiſſet
durante adhuc tpe officij præfinito, i. legato & hæredes
ſoluendo non eſſent, dari in ſubſidium regreſſum aſſeſſo-
ribus, contra hæredes primi legati arg. l. ſ. iulo eo per quē
factum erit quia tunc non deficit eorum intereſſe, quod
vt diximus conſideratur in præſenti materia, & ſi dicas
poſtquam hæredes primi legati liberati ſunt, facta loca-
tione operarum per aſſeſſores, & comites alij perſonæ am-
plius teneri non debere per. l. in. ſ. de pac. & quia actio ſe-
mel extincta non debet amplius reuiuiſcere. l. qui rem. §.
aream infra de ſolutionibus, nec dandus ſit regreſſus re-
mittentibus actiones ſuas. l. quæritur. §. ſi venditor ſ. de
edil. edic. & in d. l. 3. contingit liberatio abſque voluntate
creditoris, immo cōtra voluntatem, ideo dari ibi regreſ-
ſum ex æquitate contra primum debitorem, ſed in quæ-
ſtione noſtra facta comitum cum alia perſona locatione
operas, liberum contingit, ideo ceſſare æquitatem reſti-
tuendæ actionis cōſideratam ibi. Reſponde conſiderari
intereſſe aſſeſſorum & comitum quod hoc caſu nō ceſſat
ideo, &c. & ſic liberatos eſſe hæredes primi legati, nō pure
& ſimpliciter, ſed ſi eodem tpe cum alijs fuerint, vt hic, &
ſ. loca. d. l. diem functo. ſed mortuo ſucceſſore, vel alio cui
operas locarunt, ac finito officio ante tempus non poſ-
ſunt dici eodem tpe cum alio eſſe, & conſequenter hære-
des primi legati non poſſunt dici eſſe liberati, conſidera-
to intereſſe comitum, ſicuti facit lex prout ſupra dictum
eſt, ſed debent eſſe cauti aſſeſſores & comites antequam
recedant ab obligatione, q̄ habent contra hæredes primi
legati, cum eis paciſci, vt ſaluæ ſint eis actiones ſuæ cōtra
ipſus hæredes, ſi & quatenus ab alio legato, vel ſuis ſuc-
ceſſoribus ſalarium eorum conſequi non poſsint, & ſic
extra omnem dubitationem rem in tutum ponere, facit
quód in ſimili ſcribit, hic Seue. in quæſtio. 17.

Sextò noto ex h. l. ſecundum cōmunem intell. de quo
ſupra q̄ aſſeſſores quorum culpa legatus ab officio remo
uetur, ſalarium reſidui temporis nō poſſint à legato con-
139 ſequi, † quia ex acta per quem damnantur præmium ca
pere non debent. l. ſiue hæreditaria in fine ſ. de nega. geſt.
140 cum reatus † omnem prærogatiuam excludat. l. 1. in fi.
C. vbi ſen. vel clar. cum alijs de quibus per Signo. in l. prin-
ceps. col. 3. ſupra de ll. Barba. in cap. dilectus el 1. col. 5. de
reſcrip. & Iaſ. in l. ſi à furioſo col. 3. ſ. ſi cert. pet. immò ipſi
141 aſſeſſ. & comites tenētur legato, ad intereſſe, † ob talem
remotionem ſortitam paſſam, vt hic per Seuer. in q. 23. &
dixi ſupra, hæcque in ſe vera ſunt, ſed non probantur per
legem noſtrā, cuius ſenſus alius eſt vt ſupra demonſtraui.

Septimò noto ſecundum vltimum intellectum, gloſſa-
tóris, q̄ remoto præſide ab officio propter eius culpam, ſa
larium reſidui temporis debetur aſſeſſoribus, & comiti-
bus, etiam quod eodem tempore operas alijs locauerint,
ita q̄ à duobus duplicatumque conſequentur ſalarium,
142 quod eſt notandum ſecundum Alex. & alios, † ex quo
multi notabiles effectus ſequerentur, vt poſt Paul. Caſtr.
ponunt hic Iaſon. & Deci. in vltim. nota. ſed quia præci-
ctus intellectus, nec verus nec ſuſtentabilis eſt, prædicti
effectus

effectus ſuper illo fundati vna cum eo corruunt, vt dixi
ſupra circa declarationem verſi.fin. In quarto intellectu.
143 Octauo & vlti. noto † ſm meum nouum intellectum
ad hunc text.in fine magnam dñam eſſe in terminis no-
ſtræ legis, in conſecutione ſalarij reſidui tpis inter aſſeſſo
res & comites defuncti legati, & ipſum legatum, ab offi-
cio remotum, quia ipſi legato remoto non debetur ſala-
rium reſidui tpis, alijs autem prædictis ſic.ratio eſt, quia
vt dixi ſupra mortuo legato per aſſeſſores & comites, non
ſtat quin ſeruiant pro reſiduo tempore, ideò nimirum ſi
pro illo ſtipendium illis debetur. Sed qñ legatus ante tem
pus fuit remotus ſine cõſeruatione ſtipendij, & honoris,
vt ſupra dixi, id factum cenſetur culpa ipſius legati, idcirò
nimirum, ſi à petitione ſalarij reſidui temporis excludit,
quum potius pœnam ꝙ commodum & emolumentum
ob talem remotionem mereatur, vt latius dixi in 6.not.

Gloſſæ omnes expeditæ fuere in apoſtillis & excuſſio-
ne intellectuũ, nihilominus potes diuidere glo.ſuper ver
bo pſtitum, in quatuor partes. In primo timore cõtrarij
taciti exponit & interpretatur verbum præſtitum, i.præ-
ſtandum, quia ſi præſtitum fuiſſet amplius non debere-
tur, ideò præſtitum pro præſtandum capiendum dicit. In
2.ex declaratione facit illationem, tacitæ obiectioni oc-
currendo. In 3.contra prædicta opponit & ſoluit. In 4.&
vlt.ponit aliam declarationem ad text.noſtrum. Secunda
ibi, & ſic duo tertia ibi ſed contra quarta ibi vel dic.

In quantum glo.exponit præſtitum, i.præſtandum ma
lè facit, dic ergo melius, vt in euidentialibus circa excuſ-
ſionem intellectuũ dixi. Secundò dum glo.vult hanc.l.lo
qui de ſalario præſtando, tam hæredibus legati quàm aſ-
ſeſſoribus & comitibus, aduerte, quia vt hic dicunt doct.
de heredibus legati verbum nullum, & loquitur hic Papi.
qñ moritur debitor, quæſtio glo.quando moritur credi-
tor ſm Bart.& ſic in caſu iſtius legis comites parati erant
ſeruire, nec per eos ſtabat, ſecus in quæſtione glo.cum po-
teſtas mortuus eſſet, ita ꝙ concluſio gl.vt hic dicit Seuer.
col.1.quæſtionis decimæ nullo modo probatur in hac.l.
144 Sed.ſi quæratur virum † mortuo ipſo legato ante finem
officij heredibus legati debeatur ſalarium reſidui tempo
ris, pulchræ ſpeculationis eſt, & quæſtio ad vtranq; partẽ
diſputabilis, & ex principalioribus articulis iſtius.l.ideò
Bartol.& ſcrib.plenè tractarunt. Et ego latius in lectura
Tauri.nunc verò clarius ordinatè magis procedam.

Quando de hoc inter partes conuentum fuiſſet caſus
clarus eſſet ſm Bar.& alios, cum contractus legem ex cõ-
uentione accipiant.l.1.§.ſi conueniat ÿ.de po.l.contra-
ctus, vbi plene ſcripſi ÿ.de reg.iur.caſus dubius eſt, vbi de
hoc nulla inter partes facta eſſet conuentio.vt dixi, glo.
concludit integrum ſalarium reſidui tpis deberi hæredi-
145 bus legati, pro qua opinione plura adducuntur, † in pri
mis.l.noſtra volens deberi ſalarium pro toto tempore qñ
non ſtetit per debentem operas quin ſeruierit. Secundò
lex poſt duos.C.de aduo.diuer.iudiciorum, vbi aduoca-
tus fiſci decedens tranſmittit ad quoſcunque heredes ſa-
larium anni inchoati officij, ergo ſimiliter legatus, vel
præſes debent tranſmittere ad hæredes ſalariũ illius anni
quo ſeruire cœperũt, & adminiſtrare. Tertiò arguitur ab
incõuenienti euitando, vt facit Bar.ꝙ argũ fortiſſimum
eſt in iure.l.nam abſurdum ÿ.de bon.lib. Iniquum.n.fo-
ret hæredes legati comitibus teneri ſoluere ſalarium re-
ſidui temporis, prout in hac lege dr̃, ipſis autem ſimiliter
pro toto illo reſiduo tpe non deberi. Quartò prædicta
concluſio probari vr̃ in §.diuus.& in l.qui operas in fine
ſupra allegatis vbi hæres aduocati honorario aduocati
gaudet prout aduocatus ipſe ſi vixiſſet. Quintò probari
vr̃ in l.1.C.de primipil.lib.12. vbi commoda primipilatus
debita primipilo tranſmittuntur ad hæredem, & in l.ma-
triculam.C.de agentibus in rebus lib.12.vbi ſi quis de nu
mero ducenariorum qui.48. ſingulis annis conſtituebã
tur decederet ſicut ipſe viuens fructum & ſtipendia ca-
piebat, ita ſucceſſores eius: & ſic ad hæredes tranſmittit
ſalarium, & ſimiliter in l.ſi quis in ſcris.C.de pro.ſa.ſcr i
lib.12.vbi ſi quis ex proximis ſa.ſcri.ante completum pro
ximatus actum ex hac luce migrauerit ſtipendium pro-
ximatus reſidui tpis ad hæredes ſine diminutione tranſ-
mittit, cur diuerſum ſtatui debet in legato, vel pſide ante
finem officij mortuo? vlti. facit quia vbi ſtipendium de-
betur non pp laborem principaliter, ſed pp dignitatem,
aut probitatem ſcientiæ & intellectus debetur pro toto
tpe, ita quòd moriens illud ad heredem tranſmittit.l.qui
operas, & § diuus præalleg.cum doctrina Bart.vt hic per
Alex.col.4.ſed ſalarium præſidis, vel poteſtatis tale eſt, er
146 go, &c.† Et prædictam concluſio.gl.ſecuti ſunt Guliel.
de Cune.Bar.Ang & Saly.Rom.Alex.Iaſ. Dec.& alij mo-
derni, & quemadmodum prædicti ſcribentes atteſtãtur.
communis eſt, & receptior ſnia & reſpondet Bart.ad vnũ
argumentum quod faciebant tenentes oppoſitum, & eſt
ſm argumentum. ad alia autem minimè. Contrariam
147 opinionem, † ꝙ hæredibus legati non debeatur ſalariũ
totius temporis reſidui, ſed pro rata temporis operarum
præſtitarum, tenuerunt multi ex antiquis quos hic refe-
runt Alexan. & Iaſ.col.3.& 7.& inter alios Bertrandus de
monte Fauentino, vt Bar.& prelati referunt qui Bertran-
dus fuit magnus iuriſcon. & collega Gulielmi de Cuneo,
vt per Bar.in d.§.diuus col.3.& Seuer. hic in decima quę-
ſtione inde factus Cardinalis, & in cętu Cardinalium ma
gnæ authoritatis, vt hic referunt Alber.& Iaſ.quam opi-
nionem meliorem in puncto iuris dicit hic Dec.col.5.&
ſequenti. & tanquam meliorem multi ſecuti ſunt, vt per
Alex. Seue. Iaſ.& alios.
148 Pro hac parte, † allegatur in primis tex.not.in l.Seio in
prin.ÿ.de ann.lega.vbi eatenus diminuendam eſſe penſio-
nem pro labore conſtitutam dr̃, quatenus diminuitur la-
bor, cum tam labor quàm pecunia pro labore debita di-
miſſionem recipiant, ſicq; proportionabiliter, & pro rata
fieri debet diminutio, ac debitum ob cauſam regulari ſe-
cundum cauſam annexam, vt ibi per Bar.& Alex.& Bald.
in l.1.in ſecunda oppoſitione.C.de lega.In quæſtione er-
go noſtra hæredibus legati ſalarium totius tpis non vide
tur deberi, ſed fieri debere diuiſionem, & diminui pro ra-
ta tpis, pro quo legatus operas non pręſtitit nec ſeruiuit.
Secundò hæc opinio pbatur, quia caſus fortuitus in per-
ſona vnius contingens alteri non nocet, nec debetur pen
ſio niſi pro rata d.l.ſi vno.§.item cum quidam.l. ſi quis fun
dum.§.Imperator.l.ſed addes.§.fi.cum.l.ſeq.ÿ.loc. ſed hic
caſus mortui legati fiſco, vel reipublicæ noceret, ſi hære-
dibus legati ſalarium reſidui tpis ſoluendum eſſet. Ter-
tiò pro iſta opinione Aquenſ.citat tex.l.penul.in fin.& l.
ſcholaribus. C.de eroga.milit.ann.lib.12.vbi ſalarium de
publico debitum vſque ad diem mortis officialis dunta-
149 xat pręſtatur, † Quartò probari vr̃ per.l.primam.C.de
re mili.lib.12.vbi caſus capturæ militis, qui vt patriam &
parentes ſaluet vitam continuè pro republica exponit
iuxta.l.aduocati.C.de aduo.diuer.iudiciorum. nocet ipſi
militi ab hoſtibus capto, ne pro tpe captiuitatis quo ſer-
uire non potuit, conſequatur ſtipendium, ergo nec caſus
mortis legati inducere debet, vt hęredibus pdictis debea-
tur ſalarium pro tpe, quo non potuit ob mortẽ ſeruire,
Quintò probatur per l.fi.C.de dome.& protec.lib.12.per
locum à ſpeciali, domeſtici.n.& protectores principis, de
quibus ibi emolumenta primiceriatus ad hęredes tranſ-
mittunt, habenturq; perinde ac ſi ſuperſtites vſq; ad ex-
tremũ permanſiſſent, in dictis perſonis ſpeciale eſt, ergo
vt hic ait Bar.in contrarium erit ius cõe. Sextò facit, quia
promiſſione pecunię & ſalarij pro operis futuris recipit
tacitã conditionem, ſi operę pręſtentur.l.interdum ÿ.de
verb.obl.morte legati intercedẽte impoſsibile eſt operas
pſtari poſſe, ergo, &c. Septimò, quia data cõtraria opinio-
ne pro vera reſpublicã grauaretur duplici onere pſtandi
ſalarium hęredibus legati defuncti, & nouo ſucceſſori,
150 † qđ graue eſt, & abſonum reputatur, ẽt in priuato.l.pri
uatę C.de excu.mun.lib.10. cum accumulatis per Barba.

in conſi.74.col.5.lib.3.& Soci.in conſi.r51. & ſuſcriptio-
151 nibus ſequentibus lib.1.† Octauò, quia hæredes legati
ex locato tm̃ poſſunt agere ad ſtipẽdium eis debitum, vt
patet in d.l.ſed addes.§.ſi.cum.l.ſequen.& d.l.qui operas;
152 † quæ actio ad intereſſe competit.l. ex cõducto in prin.
& §.fina. l. dñs horreorum ꝭ.loca. mortuo legato ceſſant
multæ expenſæ quas pro ſe, & familia in officio habebat
facere,remanetque tm̃ impenſa ſalarij comitum.ceſſante
ergo intereſſe,ceſſabit tam actio locati, quæ pro intereſſe
dat (iuribus præal.) q̃ reſpectu ſalarij integre cõſequen-
di,& per conſequens non vr̃ ꝙ hæredes legati poſsint ha-
bere totum ſalarium reſidui tp̃is,ſed tantummodo quan
tum ſua intereſt. Nonò, quia aliàs ſequeret ꝙ doctor ad
legendum decretales puta in quinquennium conductus,
annuo ſtipendio ſorte ducatorũ.c.ſi in princ.quinquẽnij
decederet hæredibus ſuis petitionẽ ſtipendij totius quin
quennij tranſmitteret,qđ ſ͂m Aquenſ.hic abſonum eſſet
dicere,ergo fugiendum p̃allegata.l.non abſurdum. Deci
mò, quia negari non poteſt quin in q̃õne propoſita licet
non contrahat̃ contractus locationis,& cõductionis,re-
ſultet ſaltem innominatus, do vt facias iuxta.l.naturalis
153 in §.ant.n.do.ꝭ. de præſcrip.verb. † quo caſu altero non
implente, ẽt per caſum fortuitum locus eſt repetitioni.l.
ſi pecuniam in prin.ꝭ.de condi.ob cau.ergo à fortiori hæ
redes legati ſunt excludendi à petitione p̃dicti ſalarij, cũ
facilius cõcedatur retentio q̃ detur petitio iuribus vulga-
ribus. Et tenendo hanc partem ad ea quæ pro cõi addu-
cta fuere facile rñderi poteſt ad hanc legem, vt ſupra in-
ductam rñdent Bart.& prealleg.ꝙ nihil facit,quia hic nõ
eſt verbum p̃ſtandum, ſed præſtitum, præterea loqui qñ
moritur debitor,& ſic de ſalario p̃ſtando comitibus lega
ti viuẽtis,qui caſus clarus eſt.ex quo per illos nõ ſtat quin
ſeruiant, ideò nimirum ſi reſidui tp̃is ſalarium debetur
eidem. quæſtio noſtra eſt qñ moritur creditor & de ſala
rio p̃ſtando hæredibus legati mortui vbi ceſſat prædicta
rõ, ꝙ per eum non ſteterit quin ſeruierit quum p̱ caſum
contingentẽ,in perſona ſua impediatur ſeruitium ac præ
ſtatio operarum,ſunt ergo caſus penitus diuerſi, & ex di-
uerſis male infertur.iur.vulga. Ad ſ͂m motiuum de l.poſt
duos reſp.Fulg. Deci.Cur. Mo.Bo.col.14.& alij ſpeciale
eſſe in patrono fiſci, non dico in fiſco, ſed in aduocato
ipſius fiſci. vt ad hæredem trãſmittat ſalariũ non integre
pro reſiduo tp̃e aduocatiæ, ſed pro vno anno tm̃ vt per
p̃latos.nec mirum, quia in aduocatis fiſci plura alia ſunt
ſpecialia, vt per gl.in rub.C.de aduo.fiſci.& in ll.ipſius tit.
Tertia ratio Bart.ſ. allegata cõiter reprobatur.vt hic per
Fulg.Alex.Deci.Aquen. Cur.& alios Mode.ad motiuum
Bart.multipliciter rñdentes. Ad quartum de §.diuus,& l.
qui operas reſpondet Fulg.quẽ referunt Dec.& alij Mod.
ꝙ loquitur in retentione quæ fauorabilior eſt. & facilius
154 conceditur, † q̃ petitio detur l.inuitus.§.1.ꝭ.de reg.iur.
l.ſi in area.ꝭ.de condi.inde.vel aliter poteſt rñderi ſpecia-
le eſſe in aduocatis,vt poſt glo.ibi dicunt Aquenſ.hic col.
2.Seue.q.8.col.1.& Moder. Bonon.col.14.propter fidem
de defendendo cauſam clientuli ab aduocatis datã Gell.
tñ per Seue. allega.non loquitur in aduocato ſimpliciter,
ſed in patrono,qui in fidem receperat cliẽtem, quæ inter
ſe multum differunt, vt dixi in l.2.de orig.iur.ſed iſtæ ſo-
lutiones confundi videntur per rationem in illo textu aſ-
ſignatam,quia per eum non ſtetit,quæ ratio ſimiliter mi
litare vr̃ in legato,vel poteſtate ab hac luce ſubtractis,ni-
155 ſi dicas ꝙ ratio illa, † conſideratur in retentione iuxta
terminos ipſius legis vt hic per Dec.col.4.ſed Curt. eam
rationem vr̃ impugnare, quia bona voluntas non habe-
tur pro pacto ad conſequẽdum præmium, vt per eum,
156 ſed mouet† nõ fundare ſe in bona volũtate,ſed quia ad-
uocatus impeditus fuit per caſum mortis,ne quod factu-
rus erat faceret, ideò cum per eum non ſteterit non eſt
mirum ſi ad hæredem ſalarium tranſmittit. aliter etiam
reſpondet loco præallegato Cur.ꝙ ibi labor & præmium
non recipiunt diuiſionem,quia electus fuerat aduocatus
ad defenſionem alicuius cauſæ, quæ erat indiuidua nec
dimittebatur certo tp̃e. quo caſu quia merces non com-
menſuratur tempori, totum tranſmittitur ad hęredem,
vt etiam ibi per Bart.col.2.in verſi.3. tertio caſu.& col.3.
verſic.non obſtat & per Aquenſ.hic.in 2.col. Pro quo in-
tellectu ac reſponſione ponderari põt text.d.§. diuus ibi
quo minus cauſam ageret,quę verba ſimiliter fuerunt po
ſita in d.l.qui operas in fine. predictę opinioni & ſenten-
tię adhęrere videntur Deci.& Aquenſ.hic propter glo.ibi
dicentes ꝙ.§. diuus non loquitur de ſalario annuo, ſed
de ſalario ſemel dato aduocato, qui patrocinium ſe præ-
ſtare obtulit paratum, ita ꝙ non ſtetit per eum, ſed per
clientulum,propterea iuſte lucratus eſt ſtipendium,pon-
derando verbum ſteterat pręteriti tp̃is in textu illo poſi-
tum, ſed Papi.in d.lege qui operas, vtitur verbo ſteterit,
qđ adhuc ex pręcedẽtibus declaratur, vt intelligi debeat,
non quia aduocatus obtulerit ſe paratum præſtarẽ patro
cinium,vt poſt glo.ibi.Dec.& Aquen.prox.relati diuinã-
do dicunt,ſed p̱p caſum mortis in aduocato contingen-
tis, ideò coniungendo ſolutionem Fulg.cum alijs ſupra
relatis dici poteſt,ꝙ prędicta iura loquunt̃ de ſalario pręſ-
ſtito aduocato, ad defenſionem vnius cauſæ ſine præfini-
tione tp̃is, aſſumpto,quod non eſt per hæredes aduocati
reſtituendum, quia non ſtetit per eum quin cauſam age-
ret, ſed p̱p mortem ipſius aduocati, concurrente fauore
retentionis iam dati ac recepti ſalarij. nec vr̃ vis facienda
in indiuiduitate & inſeparabilitate cauſæ & ſalarij, vt di-
uinando faciebant Curt. & Aquenſ.nam licet aduocatus
nihil feciſſet in cã, ſalarium non debet reſtitui, cum per
eum non ſteterit, quin cauſam ageret,vt per Bart.in p̃di-
cto.§.diuus.col. 3. ergo tota vis erat in caſu mortis, quæ
fuit impedimento defenſioni per aduocatum p̃miſſæ,ac
in retentione honorarij,quæ fauorabilia ſunt. Ad iura in
quinto fundamẽto adducta, quę etiam fuerunt allegata
per Bar.in d.§.diuus col.2.per quę Curt.hic in 6.col.tene
bat pręđictam opinionem, vno modo reſpondet Aquenſ.
in 2.col.quòd cotinent ſpecialia in certo genere perſona-
rum,cuius contrarium erit de iure communi, vt hic etiã
per Dec.col.5.& Mode. Bonon.15.diuerſimodè reſpon-
dentes motiuo Alex.in oppoſitum facto.attamen ad l.1.
C. de primipilo magis placet reſponſio Dec. ꝙ loquatur
de emolumentis in vita acquiſitis quę ad hęredem tranſ-
mittuntur. Nam illa adminiſtratio erat completa, vt ibi
voluit glo.pro qua eſt notabilis doctrina Bart. & docto-
rum in l.2.in §.creditum.col.2.ꝭ.ſi cer. pet. Ad l.matricu-
lam Dec.accommodauit eandem ſolutionem, ſed refra-
gatur illi tex.ibi locum intuitu ſucceſſorum vacare,ergo
ſeruitium non erat completum,nec ſalarium adhuc in vi
ta acquiſitum, teneas ergo ad illum textum ſolutionem
Aquenſ.& prędictorum mod.Ad textum & vltimum re-
ſponderi poteſt, concluſionem Alex.non probari in di-
ctis.ll.cum loquantur in caſibus ſpecialibus, vt hic per
Aquenſ.col.2.& Bon.15. diximusque ſupra. In iudicãdo
157 tñ & conſulendo, † ab opinione gloſ.& communi non
eſſet recedendũ per.§.diuus.& l.qui operas. quæ iura pro
veritate non fundant ſe in fauore retentionis,ſed quia nõ
ſtetit per aduocatum ob mortem eius.quę ratio (ſi nolu
mus verum inficiari,) locum ſimiliter habet in legato,&
poteſtate defuncto, in quibus cõcurrit & maior dignitas
q̃ in aduocatis, & maius expẽſarum onus quas coguntur
facere in princ.officij. Secundo per tex.in d.l.1. C.de pri-
mipi.vbi commoda primipilatus ad hæredem tranſmit-
tuntur,mortuo primipilo adminiſtratione pendente. q̃-
uis enim verba illa poſt adminiſtrationem intelligantur,
ſcilicet finitam, vt ibi per gloſſ.& Dec. hic col.5.tn̄ mors
primipili contingit ante adminiſtrationem finitam, vt
aperte videtur ibi dici prius rebus humanis eximatur,
&c. Ita quòd ſalarium & commoda non erant adhuc in
vita acquiſita adminiſtratione minimè completa iuxta
regulam.§. offerri. l. Iulia.ꝭ. de actio. emptio. quicquid
hic dixerit Deci. comprobo, quia ſi ſalarium, & com-
moda

moda fuiſſent ibi primipilo viuēti acquiſita, text. ille eſſet de indubitabili, quum ad hæredes noſtros trāſmittamus omnia iura noſtra. l. cum hæredes infra de acquir. poſſeſ. nec etiam procedit reſponſio Aquenſ. & aliorum ſupra alleg. ꝙ ſit ibi ſpeciale quum ſit miſerorum refugium, eo modo ſoluere ratione ſpecialitatis nō aſsignata, bene eſt ſpeciale, & in l. poſt duos. ac in l. matricula ſupra allegatis, quod tranſmittatur ſalarium reſidui temporis ad hæredes propter dignitatem, ſcientiæ, intellectuſque probitatem, hoc eſt quod in præſenti quæſtione noſtra dicimus. tertio generaliter, quia vt habetur in iuribus vulgatis à communi opinione non eſt recedendum.

158 Non obſtant modo adducta pro contraria parte. † nā ad l. Seio. cum præallegatis in princ. multipliciter rñderi poteſt, vel prout poſt Alex. & Iaſ. rñdet hic Dec. col. 5. & ſeq. & Brunum aſtenſem in tractatu de diminutione, & deterioratione col. 8. 9. & 11. ꝙ ibi commodum pecuniarium debebatur propter laborem principaliter, vt ex vicibus teſtatoris ibi relatis apparet. ideò eo diminuto, acceſſante minuitur & cōmodum; ſed in quæſtione noſtra non tm̄ propter laborem & tpſ, quantum propter dignitatem, honorem & probitatem intellectus pſtatur ſalarium, ideò aliud eſt, vel ꝙ loquitur in legato conditionali, qđ deficit deficiente conditione, ēt caſu fortuito. l. legatum. C. de cond. inſer. ſed Cur. hic col. 6. & ſuit Seue. inter conſilia Soc. primi voluminis in conſil. 68. col. fin. nō text ibi non conſiderat conditionem, ſed ꝙ labor & pecunia diuiſionem accipiunt, item conditio illa mixta, appoſita fuit fauore hæredum in d. l. Seio. ideò nimirum ſi ea caſualiter deficiente, deficit ſimiliter legatum ſm Seue. præalleg. & Soci. ibi in conſi. ſeq. Ad textum dictę. l. Seio. vide etiam quæ ſcribit Bar. in 2. col. §. diuus. vbi inuenies ſolutionē quæſtionis, hic relictæ indeciſæ per Iaſ. Quare magis hic debeatur ſalarium reſidui temporis comitibus nō ſeruientibus. per quos non ſtetit, q̄ in caſu huius. l. Seio. vbi etiā non ſtetit per ipſum Seium legatarium quin ſeruiret, nam lex illa loquitur in vltimis voluntatibus, & in legato conditionali mixta conditione, vt dixi, textus ille in contractibus in quibus facta promiſsione ſtatim debetur, licet ante diem qđ promiſſum eſt exigi nō poteſt, ſed legata annua debentur duntaxat in prin. cuiuſlibet anni. Nec obſtant dicta eiuſdem Bart. in l. ſi ſeruus communis meuij in §. fin. ꝟ. de ſtipul. ſeruo. & in §. fin. l. ſi ſterilis. ꝟ. de act. empt. dum voluit obligationem operarum pro pluribus annis non dici vnam, ſed quot ſunt anni, tot eſſe obligationes vbi ſtipulator habet aliquid facere qđ eius perſonæ cohæreat, ideò etiam in contractibus nō cedit dies pro ſequentibus annis, vnde non vr̄ verum ꝙ ſiquis pro annis puta decem operas eius locauerit, ꝙ mortuo conductore ante finem decennij, locator operarū prout eſſet famulus, exempli gratia, habere debeat integrum ſalariū totius tpis, cum pro annis ſequentibus non ceſſerit dies vt dixi ſupra in vltimis voluntatibus. Reſponde ꝙ immò reſpectu obligationis, dies dr̄ ceſsiſſe. l. cedere diem ꝟ. de verb. ſig. licet reſpectu effectus præſtationum, & ſolutionum non dicatur veniſſe dies, & cum tot cenſeantur ſtipulationes, quot ſunt anni q̄tum, ad effectus reſultantes ex diſtributione annorum, vt per Deci. hic col. 6. Alex. in l. ſi ſtichum in §. ſi ſtipulatio col. 2. de verb. oblig. & Barb. conſi. 9. vol. 3. & prędicta drīa inter contractus, & vltimas voluntates poſſet etiam aliter probari, nam in contractibus mortuo conductore antè præſtitas operas, locator intereſſe reſidui tpis, quod vacuum ei remaneret prætendere poſſet, ideò ſuadente æquitate fingitur ſeruire, vt totum ſtipendium conſequatur, ex quo per eum nō ſtetit, ſed in vltimis volūtatibus relictum petitur, vt merum lucrum, & dictum intereſſe non eſt probabiliter conſiderādum, ideò ceſſante æquitate, fictio illa non inducitur, ſed ſi fingēdi ſubeſſet æquitas, puta fauore alimentorum aut præſumptæ voluntatis teſtatoris, etiam in vltimis voluntatibus prædicta fictio induceretur. l. 1. cum ibi, notatis. C. de legatis. Sed quid in caſu legis Seio. legatarius obligaſſet ſe ad ſeruiendum iuxta formā teſtamenti, & ſic non eſſet in facultate eius recedere, vt qn̄ ſine obligatione ſimpliciter ſeruire cępiſſet, videretur idem ꝙ in contractibus, per eandem rationem. oppoſitum m̄ verius vr̄, quia ſtipulatio inter poſita, ſuper aliquo actu ſm naturā ipſius actus intelligitur. l. 1. §. belliſsimè infra vt legatorum nomine caueatur. notant oēs Mod. in rub. ꝟ. de verbo. oblig. ergo qualitas obligationis per talem ſtipulationem non mutatur, præterea licet legatarius ſeruire promiſiſſet, non promiſit hæres præſtationem legati, qđ ſi fecerit. ſm formā teſtamenti fecit, ita ꝙ conditio obligationis non mutatr: & circa. l. Seio. Iaſ. hic in 7. col. malè p r Bar. & doct. dicit illam allegari, in altero ex locis hic per eum allegatis Reſponde quod ſalarium reſidui tpis, idq; integrum ad hęredem legati tranſmittitur nō obſtante poſsibili diuiſione ſalarij, & tpis in fauorem dignitatis & probitatis intellectus, inductum fuit, vt dictum eſt. & ſic ideò. d. l. hoc caſu non attenditur ſed qn̄ legatus ſua culpa ab officio remouetur, reatus omnem honorem, & dignitatem excludit. l. 1. ad finem. C. vbi ſenatores, vel clariſsimi. ideò ceſſat fauor & reſpectus dignitatis, ſucceditque quod dr̄ in d. l. Seio. de tempore & pecunia diuiſionem recipientibus, & conſequenter vt pro tpe præterito in quo deliquit conſequatur ſalarium, pro futuro non, quia vbi non eſt culpa, non debet eſſe pęna. l. ſancimus. C. de pœ. c. cognoſcentes de conſti. iniquiſsimum ergo eſſet ꝙ pro præterito tpe quo bene ſe geſſit in officio, pro eo tempore officialis debitum ſtipendium non conſequeretur. Ad ſm motiuum Iaſ. reſpondet hic Dec. in l. Seio à fortiori probare, quia cum ibi non debeatur ſalarium niſi pro rata tpis, licet viueret Seius cui debebatur ſalarium, nec ſtaret per eum quin ſeruiret, à fortiori hoc noſtro caſu non debet ſalarium præſtari mortuo legato, cui debebatur cum ꝑ eum ſtare videatur. Quantum tñ ad quæſtionem noſtram reſponſum fuit ad illum textum in ſuperioribus, ꝙ procedit in ſalario debito ꝑꝑ laborem principaliter. Item in legato conditionali conditione mixta, qđ deficit deficiente

159 conditione. † Ex prædictis, inferri poteſt ad multas quæſtiones. Bart. in d. l. Seio in princ. infert ad notabilem q̄onem de famulo qui cępit ſeruire tribus ſcholaribus, vt duobus recedētibus non debeat tm̄ pro ſalario habere q̄tum ab ipſis tribus conſequi debebat, quia duobus recedentibus diminutus eſt labor, ergo pariter diminui debet ſalarium, quū hæc omnia, vt ibi dr̄ diuiſionem recipiant, cum Bart. ibi tranſeunt Lan. Dec. & Alex. in apoſtillis, intellige ſanè, qn̄ famulus cæpit ſeruire ſcholaribus ſimpliciter, nulla de ſalario conuentione facta, eo caſu diminuto labore & opera debita, diminui debet etiam ſalarium, arbitrio tñ boni viri conſtitui debet ſibi ſalarium, vt ibi eleganter docet Bart. facit tex. l. 1. ꝟ. de iure deliber. quod vbi quid non eſt determinatum à iure, relinquitur arbitrio iudicis, ſed qn̄ fuiſſet conductus famulus ſub certo ſalario, non deberet diminui per receſſum quorundā ex ſcholaribus prædictis, cum per eum nō ſtet, & ſeruire paratus ſit, per hunc tex. & dictam. l. qui operas, & ea quæ ſcribit Paul. de Caſt. in l. 3. §. eo. & Bar. met. ſ. in princ. quæſtionis dum alleg. §. ſi conueniat, licet aliter ſenſerit hunc punctum malè intelligentes Cæpol. in trac. de ſerui. vrbano. prædio. ſub rubr. de Furno & Bru. in trac. de augmen. in ſecunda limit. 12. concluſionis, & in præalleg. trac. de diminutione loco ſupradicto, quorum opinio cōfunditur per iura præallegata, nec eſſet recurrendum ad arbitrium boni viri, ſed ad conuentionem. d. §. ſi conueniat, & l. ſemper in ſtipul. ꝟ. de reg. iur. & à ſcholari qui remanſit conſequi poſſet famulus ſalarium pro rata ipſum tangēte tātum. vt per Bald. in auct. habita in fine. C. ne fil. pro pat. Aduertite tamen quia ſi in quęſtione Bart. famulus, non fuit conductus cum certo ſalario, verū ſimpliciter, vt dixi ſeruire cæperit, quomodo poſsit cadere diminutio ſalarij, videtur impoſsibile, cum priuatio præſuppónat habitum. l.

tum.l.decem.de verb.oblig. niſi dicamus ſuiſſe aliquibus
menſibus forſitan vniformiter ipſi famulo ꝑ dictos ſcho
lares pręſtitum ſalarium,& ita eodemq; modo pro futu-
ro tp̃e, ſeu pro tempore decurſo poſt receſſum dictorũ
ſcholarium ſibi ſolui ab eo qui remanſit, petebat. Rñde-
tur per Bart.& docto.malè petere, quia diminutus eſt la-
bor,& arbitrio iudicis conſtituendũ eſſe ſalarium,habita
conſideratione ad onus laboris diminuti: in caſu verò è
160 conuerſo ad caſum Bart. † qñ famulus cępit ſimpliciter
ſeruire tribus ſcholaribus, ſicuti diminuto labore per re-
ceſſum aliquorũ diminuitur ſalarium, ita alijs adiunctis
aucto labore augeri debebit per regulam correlatiuorũ,
de qua in l.fi.C.de ind.vid.toll.ſm Alb.in l.idem in fin.C.
locat.etiam qñ à princ.taxatum eſſet certum ſalarium, vt
ẽt per Bru.loco ſ.allegato,referentem ita dicere Bar.in d.
l.Seio.qđ non eſt verum. licet Albe. id velit.poteſt tñ dici
ex mente Bar.ibi ꝙ famulus poterit petere augeri ſibi ſa-
larium aucto labore arbitrio iudicis arg. dictæ.l. Seio cũ
notatis per Bar.dum de diminutione loquit.faciunt quæ
ſcribit Rom.in conſi.25.Socin.in l.qui duobus in fi.ȷ. de
condi.& demon.& Dec.in c.ex literis col.pe. & fi.de pro-
161 batio.† Dicebat ẽt per prędicta Pau.Caſt.in l.3.ſ.eo.tit.
ꝙ ſi vniantur duo territoria,vel duę prouincię,& vnus re
ctor remaneat alio ſublato, augendum eſſe ſibi ſalarium
cum augeatur labor, & ſimiliter ſi vnum territorium in
duo diuidatur, & conſtituant duo iudices diminuetur ſa
larium,diminuto labore, qđ dicit procedere in officiali
nouo non in antiquo quod tñ non placet Albe.Bru.in d.
trac.de augmen.loco ꝑallegato, quia in nouo non cadit
dubitatio niſi qñ conuentio refragaretur. Per prędicta vr̃
ꝙ in ꝑiudicium antiqui non debeat fieri diminutio ꝑ ea
quæ diximus de ſalario famuli ſeruientis ſcholaribus,me
diante certo ſalario, qđ non minuitur licet aliqui receſſe
rint & id qđ Brun.ait poſſet procedere qñ officialis,& iu-
dex cæpiſſet ſimpliciter ſeruire non conſtituto certo ſala
rio,vt de famulo diximus, licet Pau.de Caſtr.videaſ loqui
in his terminis quem eo caſu non ſequerer. Dixit etiam
Franciſ.de Alberg.relatus per Seue.in conſ.ſ.allegato per
dictam.l.Seio in prin.ꝙ vbi voluntas alicuius ponitur in
conditione intelligitur de voluntate cum actu, vt ibi per
eum.Poſtremò quia iuriſconſul.in d.l.Seio,de habitatio-
ne relicta cũ annuo legato nihil determinat, reſpectu di-
162 minutionis, † quæro quid iuris. Rñde illa non diminui
in caſu illius.l. per mortẽ filiorum ibi nominatorum ita
vr̃ mihi ſenſiſſe iuriſcõſultus ibi dubitando. duntaxat de
annuo legato pecuniæ relictæ.cũ incluſio vnius ſit exclu-
ſio alterius.l.cum ꝑtor.ȷ.de iudicijs & c.nõne.de pręſum-
ptio.& probatur ratione, quia habitatio eſt, indiuidua.l.
vſus pars,iuncta.l.ſi habitatio.ȷ.de vſ.& habit.gl.notab.in
§.ſi vſus,fructus.l.t.ȷ.ad l.fal. ideò nimirum ſi legatũ ha-
163 bitationis ibi non minuitur pp mortem filiorũ, † Scias
autem eſſe magnam dr̃iam inter legatũ habitationis &
relictũ,vt poſsit quis habitare, vt plenè & pulchrè tradit
Deci.in conſil.355.& hæc ſatis, ad illam pulcherrimam.l.
Seio adductam per Bertran.in qõne noſtra.non ꝑtermiſ-
ſo tamen quòd ad id limitatiue Scribit Aquen.in l.de di-
uiſione in fi.in ſol.mat. Ad ſm motiuum duntaxat Bart.
ad finem iſtius quæſtionis rñdit, ꝙ in caſu noſtro legato,
vel poteſtati debetur ſalarium non ſolum intuitu ꝑſonæ
ſuæ, ſed ẽt aſſeſſorum, & comitum quos habent neceſſe
conducere ſecum.& congruè de ſtipendijs ꝓuidere,qui-
bus comitibus impedimentum non ſuperuenit, & illis ſa
tisfieri oportet,ideò nimirum ſi integrum ſalarium præ-
ſtandũ ſit hæredibus legati mortui. inde per eos comiti-
bus ipſius legat.quæ ideo ceſſat in caſibus legum allega.ſ.
in ſecundo fundamento partis contrariæ. pro qua rñſio-
ne facit, quia ſæpe cõſequitur quis ex perſona alterius qđ
ex ſua cõſequi non poſſet.l.cõem. infra quemadmodum
ſeruit.amitt.hæc rñſio non concludit quoad partem ſala-
rij legato debitam, vt illam conſequantur hæredes legati
propter aliam partem aſſeſſ. præſtandam vt hic per Alex.
col.4.verſi.ſed iſta reſponſio.& Aquen.ſecunda, & regula
dictæ.l. ſi cõem. procedit tñ in materia indiuidua, non
autem in materia diuidua, & vbi fieri poteſt ſeparatio,vt
in terminis noſtris.Romi.conſi.195.cum multis alijs,ad-
ductis per Dec.in l.ſi emancipa. i col.3.ȷ.de col.cum ergo
ſalariũ legati ſeu poteſtatis à ſalario comitũ diuidi poſsit
non eſt dicendum ꝙ hæredes poteſtatis ex ꝑſonis comi-
tum conſequantur qđ ex perſona poteſtatis,conſequi nõ
164 poſsint,quoad partẽ ſalarij poteſtati ſpectantem. † Re-
ſponde igitur melius,ꝙ iura pręallegata loquũtur vbi ſa-
larium ex contractu ſidei pp laborem principaliter debe
tur, quia licet de publico ꝑſtetur vſq; ad diem mortis of-
ficialis tantummodo.l.pen.& l. ijs ſcholaribus in fi. C.de
erog.milit.anno.lib.12.& l.1.C. de re mil.lib.12. nos lo-
quimur qñ præſtatur ex diſpoſitione legis, vel contractu
ſubrogato in locũ diſpoſitionis legatis,aut pp dignitatẽ,
aut probitatem ſcientiæ & intellectus, gratia honoris &
beneficij remunerandi,quo caſu largior ſit interpretatio
q̃ in contractibus & in operibus mœchanicis.l.ſi longius
in fine infra de iudicijs cum notatis per Bal. in l.vnica.C.
de ſuſtra.mitius.n.agitur cum.l. q̃ cum homine.l.celſus ȷ.
165 de arbit.ſcientia .n. & probitas intellectus † omnẽ præ-
rogatiuã meretur auct.habita.C.ne filius,pro patre. Bar.
in d.§.diuus col.2.per illum tex.ſequuntur Alex.Seue.Iaſ.
Dec.& alij hic.Mirum igitur nõ eſt ſi caſus mortis legati
nocet ẽt Principi vel reipublicæ, reſpectu tranſmiſsionis
ſalarij ad hæredes legati. Et ꝑ regulam dicti.§.item cum
166 quidam † conſuluit Anchar.in conſ.414.viſo ꝙ ſiquis
emerit dacium ſalis in comitatu Imolæ ſuſcipiendo in ſe
pericula, & inde aliqua loca ab obedientia ſe ſubtraxe-
rint, ita ꝙ non recipiant Sal iuxta ſolitum, hoc non no-
cere emptoribus, ſeu conductoribus datij ſalis, quia fieri
debet remiſsio pẽtionis pretij pro rata tangente loca præ
dicta ab obedientia ſubtracta,quia caſus contigit in ꝑſo-
na locatorum,ideò nocere non debet cõductoribus.d.§.
item cum quidam cũ præallegatis. Per eandem regulã.§.
item.cum quidã, deciditur alia no.& frequens qõ de ope
rarijs & laboratoribus in vineã alterius ad laborandũ
conductis,ſi pluuia,aut alio caſu impediantur ne poſsint
tota die laborare,vt talis caſus eis habeat nocere.non aũt
conductoribus.& ideo proportionaliter pro rata tp̃is, &
pecunię fieri debeat diuiſio glo.eſt not.in l.ſi quis domũ.
§.1.in verbo operas,ȷ.loca. Notat Firmia.in ſuo repert.in
verbo operarius.nu.15.facit regula ꝑallegatæ.l.Seio quic-
quid dixerit Io.An.in addi.ad ſpec.in tit.de loc.in §.poſt-
quàm col.8.verſi.quid ſi Faber. Nec obſt.text.in l.3. C.de
agen.in reb.lib.12.ibi laborum eius fructũ & in l.ſi.ad fi.
de domeſt.& protec.eo lib.ibi milite fructum.vbi probaſ
fieri debere tranſmiſsionem ſtipendij,pro toto tp̃e, & tñ
propter laborem principaliter debebatur,prout ẽt habe-
tur in d.l.ijs ſcholaribus ibi laborum intuitus,nihil igitur
facit, ꝙ ſalarium debitum ſit intuitu laboris potiuſquã
dignitatis,quę vt cætera extinguitur morte.§.deinceps in
auct.de nup.ſm Aquenſ.hic.quia & ſi prædicta iura ſa
larium appellent fructum laborum, principaliter tñ debe
167 tur pp dignitatem,vel ſcientiam, † quæ non poſſunt ha
beri ſine magnis laboribus.l.vnica in fi.C.de profeſſo.qui
in vrbe Conſtantino.li.12.l.fi.in princ.C.vbi ſena.vel clar.
ibi ſudoribus magiſteriæ pręſentis factus clarus,iccirco.l.
fructum laborum appellat principaliter tñ inſpicitur di-
gnitas; ideò ſit tranſmiſsio ſalarij, ad hæredem pro reſi-
duo tp̃e in caſibus prædictarum.ll.vt vult Bart.loco præ-
alleg. nam ſi ad laborem principaliter haberemus reſpe-
ctum,non poſſet aſsignari,ideò cur ibi fieret tranſmiſsio
ſalarij ad hęredes. habetur ergo reſpectus ad dignitatem
præteritam.l.poſt duos. C.de aduo.diu. iud.l.fin.ȷ. de de-
cur.ſicuti ad labores pręſentes iuriſconſul.l.1.C.de aduo.
168 diu.iud.† propter quod reprobatur glo.c.licet.2. quæſt.
tertia, quæ volebat non licere doctori ſine reuolutio-
ne chartarum conſulenti præmium capere,quum haben
da ſit ibi ratio prædictorum laborum, vt per Barba
conſi.34.

conſi.34.num.34.lib.2.Bolog. in d.auct.habita col.33.&
Dec.c.cum in cunctis col.2.de electione.Ad allegata in 3
fundamento reſponſum eſt ſupra quia loquuntur in ſala
rio pp laborem principaliter debito.Ad quartum de.l. t.
de re milit.reſpõ.Alex.Iaſ.& alij.Mod. quod loquitur in
ſtipendio pp laborem militarem principaliter debito.d.
l. his ſcholaribus ſecus ſi pp prudentiam vel dignitatem
169 principaliter deberetur prout in l.1.de Primipilo,† ex
quo inferunt qđ conductor militum, vt capitanei noſtri
tpis recedentes ſtipendium ad hæredes tranſmittunt vt
per Bar.in d.§.diuus col.2.text.m̃ dictæ.le 1.de re milita.
170 † loquitur in alijs terminis videlicet in milite ab hoſti-
bus capto, cui ſtipẽdium non debetur pro tpe captiuita-
tis quo non præſtitit reipublice operas quia nimium gra
uaretur reſpublica vel ſuperior pp multitudinem militũ
vt hic per Iaſ. in antepen.col.& Cur in 8. ſed glo.in d.l.1.
approbata per Io.de pla.& Seue.hic in q.34. dicunt illum
textum procedere in milite ſua leuitate aut culpa capto
cui poſtea reſtituto denegatur ſtipendium pro tpe capti
uitatis ſecus qñ abſq; culpa ſua captus fuiſſet p text.§.ſed
ſi ex improuiſo.l.3.& l.pe.ff.de re milit. & quicquid dicat
Cur.hęc opinio melior vř in puncto iuris per tex.clarum
in d.l.pen. vbi reſtituto militi ſolui debent ſtipendia me-
dij temporis ex quo fuit captiuus . bene verum eſt quod
de conſuetudine hoc non ſeruatur ſed nos loquimur de
iure.poſſet ergo dictum argumentum in contrarium re-
torqueri quia vt miles abſque culpa captus ſalariũ de iu-
re conſequi debeat & ſic pro tpe quo vere non ſeruiuit,
eodem modo hæredibus legati defuncti multo fortius
dicẽdum vř deberi ſalarium reſidui tpis.cum caſus mor-
tis culpa ipſius nõ cõtigerit & ſalariũ debitũ ſit pp digni-
171 tatem principaliter, † quibus addas quod legati in iti-
nere ſpoliati aut capti illæſi & indemnes per rempublicã
conſeruandi ſunt pulchre per Bar.in §. q vero.l.ſi ſeruus
infra de furtis & Bal.in conſi.2 :.lib.3.Illuſtriſsimi & pru
dentiſsimi Veneti vt intellexi ſecrete indẽnes legatos ſer
uos conſeruant publico ere nõ redimunt quia poſſet Re
ſpu.nimis grauari.Ad quintum de.l.ſi.de dom.& protec.
vno modo rñdet Alex.hic col.4.& ſubtili⁹ Iaſ.& Cur.col.
6.conſiderãtes aliter ſpecialitatẽ qđ ſpeciale ibi ſit . vt nõ
ſolum tranſmittatur ſalariũ illius anni ad hęredem ſed ẽt
ſequentis anni.trãſmiſsio vero ſalarij quoad primum an-
nũ nõ ſit priuilegiata per.l.illã ſed per alias.d.l.poſt duos.
Ad ſextum argumentum facilis eſt ſolio ſed aduertendu
eſt in primis quia iura Bart. male videntur eius intentio-
nem probare.nam.l.interdum loquitur quando promiſ-
ſum non erat in rerum natura vt fructus futuri,vel quod
in vtero erat. tũc ex ipſa rerum natura promiſsio dilatio-
nẽ capit & actio efficaciter incipit competere . qñ id qđ
promiſſum eſt præſtari põt, ſed voluit Bart. dicere quod
ſicut ibi promiſsio pura tacitam habet conditionẽ cum
quod promiſſum fuit præſtari poſsit ita promiſſum pro
futuris operis tacitã habeat cõditionẽ cum operæ præſti-
tę fuerint text.in l.ſi à colono ſolũ vult verba p̃ſentis tpis
ad futurum non referri alia duo iura multum à remotis
veniunt ſi fructuarius tm̃ ſibi dari ſtipulatus fuerit quan
tam pecuniam dediſſet ẽt quoad acquiſitionẽ in penden
ti ſtare qa ſi ſoluat de pecunia fructuarij ipſi fructuario
acquirit ſi verò de pecunia proprietarij ipſi proprietario
vt in dictis.ll.dr ita per capillos trahẽdo voluit Bar.dictũ
quod acquiſitio ſtipendij ſortiri debeat effectum operis
demum p legatum præſtitis . Item aduertere quod dictũ
Bart. de promiſsione futurarum operarum qđ habeat ta
citam conditionem confundi vř per.§.ſi operas ab eo al-
leg.vbi ſtipulatio ad proprietarium tranſit ſemel fructua
rio quęſita quis ſtipulatio non ſoleat trãſire pro opinio-
ne Bar.eſt melior tex. in l.ſi ſeruus cõis meum in §. fin.de
ſtipu. ſeru.vbi Bart.miratur de eo & nititur ſoluere . ſed
prædicta opõ Bar. clarius probatur in §.Item cum quidã
præalle.& dictis ibi per Alex.in apoſtil.ad Bart.incipi.fa-
mulus. verũ rñdeo prædictis omnibus illa procedere vbi

pp laborem principaliter ſalarium debetur.d.l.his ſcho-
laribus & l.pe.in fi.C.de ero.mil.anno.lib.12.ſecus qñ de-
betur pp dignitatem aut probitatem ſcientiæ & intelle-
ctus.l.qui operas & §.diuus cum notatis per Bart.ibi col.
3.& Alex.hic.4.Ad ſeptimũ de onere duplicis ſalarij quo
grauaretur reſpublica. Reſponde hic per Seueri. in q.20.
172 Alex.col.5.Iaſ & Deci.antepen.& Cur.9. † nec eſt ibi in
cõueniens quẽadmodũ reſpublica duplici ſalario grauaſ
in d.l.poſt duos & ſimiliter priuatus duplici ſalario aduo
cati.l.qui operas & §.diuus.perp. ramq; loquuntur qui di
cunt loco defuncti nullum eſſe ſubrogãdum ante finem
officij vt hic p Dec.col.6.& Seuer.q.21. eſſet.n.maius de-
173 trimẽtũ reipublicę ſi locus ſine rectore remaneret.q; †
ſi duobus ſtipendium præſtetur iuxta tex.§.pen. in auct.
de adminiſtratoribus & l. illud ſupra de officio præſidis
vbi dř nec p vnam noctem prouinciam ſine rectore eſſe
relinquendam. & hæc publica vtilitas referri debet alteri
publicæ vtilitati conſiſtenti in commodo pecuniario vt
per Bart. & ſcri.in l.1.charta pen.;.ſol.matr. & Cur. infra
col.7.Ad octauum poteſt reſponderi ſm Bar. col.5.poſt
Salic. qđ in iſtis actibus virtuoſis non cadit actio ex loca
to ſed offi.iud. cum id qđ pro operis debetur non appel-
174 letur merces ſed honorarium.d.l.qui operas.† nõ ergo
datur actio ex loca.ſed offic. iud.aut actio in factum.l 1.
in princ.cum notatis ibi per Bart.& Alex. infra ſi menſor.
fal.mo.dixerit & Fel.ac Mod.in c.quia iudicanti col.2.de
præſcriptionibus quę reſponſio non tollit argumentum
de intereſſe ſm De.hic col.5.Cur.9.& alios Mo.maxime
quia offi.iudi.fundatũ eſt in æquitate.leg.quod ſi epheſi.
infra de eo quod cer.lo. & non vř æquum ſalarium inte-
grum heredibus locatoris vel quaſi deberi qui nõ potuit
ex ſui parte implere contractum operaſq; debitas pręſta
re.ſiue ergo competat actio ex loca.ſiue offi.iud.idem in
propoſito noſtro dicendũ vř Dec.hic col. 5. duobus mo-
dis rñdet ſed melior ſolutio Bar. in d.§. diuus q̃ tandẽ ſe-
quitur.Cur.hic col.9.& Bono.17.quod in actibus virtuo
ſis prædicta non procedant per text. d.§.diuus cum.§.ſe-
quẽti dum facit differentiam inter aduocatum & nutricem , &
debetur integrum ſalarium ex diſpoſitione.l.vel ex con-
tractu ſubrogato in diſpoſitionem.l.pro reſiduo tpe of-
ficij in ſolatiu perſonæ mortuæ.l.ſi quis in ſacris in fine
C. de proxi.ſacro ſcri.& l.matriculam in fine de agen. in
re lib.12. Ex quo ẽt patet ſolutio ad aliud motiuũ curtij
& aliorum de contractu innominato quod debeat cẽſeri
ſaltem contractus innominatus,do vt facias iuxta.l.natu-
rali.§.aut.n.do infra de præſcr. ver. ergo videbatur quod
vbi vnus non põt implere cõtractum caſu fortuito alter
poſsit petere ac repetere.leg.ſi pecuniam infra de cõd.ob
175 cãm.† illud.n.non procedit in pręmio dato ratione di-
gnitatis vel ſcientiæ.§.diuus.& l.qui operas. ſm Mo.prę-
allegato.Ad nonum argumentũ reſponde.negando præ-
ſuppo. quod reſultet aliquod inconueniẽs & abſurdum.
iſtud.n.eſt beneficium ſpecialiter à lege conceſſum ob di
gnitatem vel probitatem ſcientię & intellectus ideò beni
gne agitur & larga.fit interpretatio vt hic per Seuer.in 3.
col.q.10.Alex.col.5 & Iaſ. pen. cum alijs ſupra adductis
imò intereſt reipublicæ ita fieri vt ſpe præmiorum aĩati
ſurgant viri docti & probi in republica iuxta.l.1.cum ibi
notatis infra ſolu.matri præterea, licet conductio vnica
ſit pro tpe quinquennij promiſsio tamẽ ſtipendij eſt pro
quolibet anno diuiſa, ideò ſit tranſmiſsio ſalarij tm mo-
do pro anno quo decedit,vt ſtatim dicam in ſequenti li-
mit.Ad decimum & vlt.rñdent hic Cur.col.9.& mo. bo.
17.dixiq; ſupra reſpondendo ad octauum. arg.partis.Ex
prædictis conclu.glo.& cõis quod ad heredes legati & po
teſtatis traſmittatur ſalarium reſidui temporis,remanet
defenſata de iure,de facto non eſt diſputandum,vt enim
176 dicebat Fulgo.& refert Iaſ.col.8.in 4.motiuo,† hęredes
rectoris mortui vix ſalarium ipſius tẽporis conſequi poſ-
ſunt quia ſuperiores cum quibus habent agere ius ſibi fa
ciunt,prout volũt , ſed vt dixi ego de iure loquor,quead-
modum

modum ad iuriſconſultum attinet. Limitatur nunc cõis
177 concluſio.s.vt procedat,† quando vna tãtum præſtatio
ſalarij pro toto tpe officij fieret,exempli gratia taxatum
erat pro tpe officij ſtipendium ducatorum mille, tũc de-
cedẽs ante finem officij, ſalarium reſidui temporis & ſic
totum ad hæredem tranſmittit,ſecus ſi plures præſtatio-
nes erant faciendæ vt quia ſalarium legato dandum erat
& ſoluendum ſingulis menſibus aut annis.per tex. in d.l.
poſt duos vt poſt Iac. But.& Saly.in d.§.item cum quidã
dicit hic Dec.col.10.alijq;. tunc.n.hæredes poteſtatis ſo-
lum conſequi deberẽt ſolutionem illius menſis vel anni
quo moritur legatus vt per eos. Contrariam opinionem
tenet Bart.in d.§. diuus col.2.& fin.quia cum vna ſit obli
gatio & vna conductio, licet conditiones & pręſtationes
per menſes vel alia tpa diuiſæ ſint, tamen ſalarium debet
pro vna obligatione & pro toto tpe, ideò debetur totũ
arg.dicti.§.diuus & l.noſtræ vt hic per Seue. in 10.q.Ale.
col.4.Iaſ.pen.Mod.bon.17.cum ſequenti & Tauri.col.3.
charte pen.Ad.l.poſt duos vbi aduocatus fiſci qui pro biẽ
nio ſaltem eligebatur.l.ſancimus illo eo.tit.tñ ad hęredes
ſuos ſalarium vnius anni tm̃ tranſmittebat. Reſpõdeo ꝙ
licet electio & aſſumptio ad officium aduocati fiſci pro
biennio fieret. honorariũ tamen & ſtipendium annuum
erat ſeu pro quolibet anno,prout ẽt hodie fit, obligatio-
que ac promiſſio ſtipendij talis.vt ibi per Barto. & Alex.
hic col.5.verſi.2.caſu.ideò fit tranſmiſſio tm̃ pro illo an-
no ad hæredes. ẽt ꝙ pro pluribus annis aſſumptus fuiſſet
vt dicũt Bald.& Aret.in d.l.poſt duos, & in l.petitionem
ad finem per illum tex.eod.tit. & Iaſ.in l. ſi ſtichum in §.
ſi ſtipulatio col.1.de verb.obli. Aliam rationem aſſignat
Barto.in d.l.ſi ſeruus communis.§.fi. de qua ſtatim dicã.
ſaluari igitur poteſt opinio Butr.& Saly. quãdo poteſtas
aſſumptus fuiſſet pro pluribus annis aſſignato ſibi ſalario
mille ducatorum, puta quolibet anno prout faciunt Illu
ſtriſſimi domini Veneti in cõductione lectorum Paduæ
178 quæ licet cõiter fiat ad triennium, † certum tñ ſtipen-
dium cõſtituitur pro quolibet anno, tunc poteſtas dece-
dens non tranſmitteret ad hæredes ſtipẽdium omnium
annorum, ſed illius anni tm̃ quo moritur vt per ſcriban
locis præallegatis: Cautela ergo eſſet ſm̃ eoſdem ꝙ fie-
ret promiſſio & obligatio ſtipendij mille ducatorũ, exẽ-
pli gatia ꝙ pro officio poteſtariæ ſolutiones per menſes
aut annos diuiderentur, ſed hoc non ſeruatur nec fit, qñ
cõductio eſt pro pluribus annis. Dec.hic in 6.& 7.col.ſe-
quitur opinionẽ Iac.Butr.& Saly.per doctri.Bart.in d.l.ſi
ſeruus cõis & in l.ſi ſterilis in §.fin.infra de actio.empt.cõ
cludentis ꝙ licet ſtipulatio annua dicatur vnica.d.§. ſti-
pulatio.ſecus ſit vbi ille qui ſtipulatꝰ ex aliquo facto perſo
nę eius cohærenti obligaretur,quia tot eſſent ſtipulatio-
nes quot tempora,ſequitur Iaſ.in d.§.ſtipulatio col.fin.&
ſcri. cõiter in l.ſi ex toto.§.fin.ĩ.de leg.1. Iccirco in pote-
ſtate & lectore qui obligantur ad operam & factum eo-
rum perſonis cohęrentia,obligato illa multiplicari vide-
tur in pluribꝰ præſtationibus,ſed in magnis officijs Dec.
ſaluat Bar.vt integrum ſalarium indiſtinctè debeatur,ẽt
ꝙ per tẽpora diſtributæ diuiſæq; eſſent præſtationes ſed
Alexan.hic col.2.verſic.3.caſu & Seuer. ad finem decimæ
quæſtionis ab illa doctrina Bart.recedunt ſequentes deci
ſionem eiuſdem in d.§. diuus col.vlt. ꝙ attendenda ſint
verba contractus à quibus nõ eſt diſcedendum.l.non ali-
ter,infra de lega.3.l.ſemper in ſtipul. infra de regu. iur. &
ad doctrinam Bar.allegatã in contrarium reſponderi po
teſt ꝙ procedit in ſtipulatione annua ſed vnica licet ſolu
tiones & præſtationes diuiſæ ſint per tempora vt p Alex.
in d.§.ſtipulatio.col.2.Barba.conſi.9.lib.3.& Bolog.cõſi.
71. ꝙ licet reſpectu effectus ſolutionum ſtipulatio multi
plex videatur,quia plures fieri debent ſtipulationes,reſpe
ctu in obligationis vnica eſt propter vnã verborum con-
ceptionem ſecũdum pręlatos,ſed ſi obligatio eſt tm̃ vna,
tam aduocãtiæ ꝗ lecturæ, licet ſolutiones diuiſæ & ſub-
diuiſę ſint in annos aut mẽſes, quare mortuo officiali vel
lectore in prin.locationis & conductionis nõ tranſmittit
179 ſalarium totius reſidui temporis,† ad hęredes,arbitror
ſecundum vigorem iuris & punctum rationis iſtud fieri
debuiſſe,quia tñ hoc eſſet nimis graue reipu. vel ſuperiori
quando conductio & aſſumptio ad officiũ eſt ad annos,
propterea ſtatutum eſt & diſpoſitum fieri tranſmiſſionẽ
ſalarij illius tm̃ anni. quo doctor vel officialis moritur.l.
poſt duos.l.3.in fi.C.de agen.in reb.& l.fin.C.de domeſt.
& protec.lib.12.vbi ſpecialiter cõceditur perſonis ibi no
minatis vt ad hęredes tranſmittant non ſolũ emolumen
ta anni quo decedunt,verum etiam anni ſequen. Limita
tur ſecundo prædicta concluſio ſecundum Bar. ſupra in
prin.quæſtionis niſi aliter conuentum eſſet per regu ã di
cti.§.ſi conueniat.l.1. infra de po. & eſt ſine dubio.
Tertiò limita niſi ſalarium fuiſſet promiſſum cõditio
naliter,ſi operæ præſtarent,quia tunc conditione nõ im-
pleta nõ deberetur ſalarium le.legatũ.C.de condit. inſer.
cũ adductis ſupra & adducẽdis infra circa finẽ commẽti.
180 Quartò limita qñ conſuetudo aliter diſponeret,† cũ
omnes actus regulẽtur à conſuetudine.l. quod ſi nolit.§.
qui aſſidua infra de euic. cum notatis p Fel. in proœ.de-
cretal.in c.1.col.8.vt lite nõ conte.& in c.5.col.6.de pro-
bat.vbi etiam p Dec.Quinto & vlti. limi.in poteſtatibus
villarum vel caſtrorum qui quaſi ad naulum & vecturã
operas ſuas paſſim locant, in quibus ceſſat omnis præro-
gatiua, honorq; & reſpectus dignitatis vt hic per Seuer.in
quæſt.45. Iuxta prædicta pro declaratione text. noſtri &
181 materiæ, quęritur,† vtrum hęredes aſſeſ.mortui habere
ſimiliter debeant ſalarium reſidui temporis,& quicquid
dicat Pau.de Caſt.& Mod.Bon.hic in col.19.cũ ſequenti
182 concludendum eſt ꝙ ſic,† cum aſſeſ.non tm̃ intuitu la
boris verũ ẽt ſcientiæ & probitatis intellectus, dat ſtipẽ-
dium vt patet ex.l.1.ſupra & C.eo.ideò illud tranſmittet
ad hæredes vt facit aduocatus fiſci & etiã priuati.d.l.poſt
duos.§.diuus & l.qui operas & ita tenet Bart. in d.§.diuꝰ
col.2.& in l.fin.de dome.& prote.lib.12. & ſequũtur cõi-
ter doctores vt hic per Seue.in q.10.Alex.col. antepe.per
183 Iaſ.Dec.& Mod.per eundem Dec.conſi.70.† Idẽ dicen
tes in lectore mortuo ante finem anni ſtudij ſeu oĩum le-
ctionum ipſius anni vt integrum ſalarium eiuſdem anni
ad hæredes ſuos tranſmittat, quod in facto ſæpe cõtingit
vt inquit Iaſ.ſequuntur Mo.de ripa in trac. de peſte.col.
4.& ſequẽti tranſcribẽtes dicta Decij in conſi. 70.cũ.n.
legendi officium & onus diuidant per annos, ſtipendiũ-
que annuatim aſſignetur licet ſolutiones fiant per mẽſes
aut alia tempora ſm̃ diuerſas cõſuetudines, ad hæredem
tranſmitti debet,cum non ſtet per lectorẽ quin legat in-
tegro anno, ſed per caſum mortis, vt diſpoſitum eſt in
aduocatis fiſci & priuati, in quibus quidẽ lectoribus mi-
litat rõ ſcientiæ & probitas intellectus, nec minor debet
184 illis fauor,† quàm aduocatis prædictis,cum.n.multos
inſtruant ad iuſtitiam,dici poſſunt beati, & propterea vt
ſcribitur Danielis c.12. Fulgebunt ſicut Stellæ in Regno
Dei.dictum fuit Andreæ de Iſer.in proœ.feudorum re-
fert & ſequitur Aquen. in l.1.§.de iuſt. & iu.cui ergo du-
bium ꝙ lectores an finem anni decedentes, ſalariũ illius
185 anni ad hæredes ſuos tranſmittere debent,† habentq;
præfacti doctores legentes multas alias prærogatiuas &
præeminentias ſupra aduocatos & alios ſimplices docto
res vt per Dec.& alios in l.cum quid infra ſi cer.pet.in ca.
clerici.de iud.& in conſi.70.ad finẽ: & ad quædam moti
ua hic in cõtrarium per Iaſ.facta clare rñdent Dec. & Ri
pa i locis pallegatis. & vbi Princeps & ſupiores rigoroſi
eſſent verſus hęredes lectorum,ad minus fieri deberet di
uiſio ſtipendij & lectionum lectarum iuxta dictã.l.Seio.
de annuis legatis,ita vt hæredes lectorum cõſequerentur
ſtipẽdium pro rata tpis & lectionum vſq; addiẽ mortis,
pro numero vero lectionum reſtantium poſt mortẽ le-
ctoris ad finem vſq; anni cum non ſeruierint ſm̃ oẽm ri-
186 gorem.pro tpe.n.infirmitatis,† ſine dubio cõſequi de-
bent ſtipendium vt per Bar.in §.diuus.col.fi. & vbiq; ſer-
uatur

uaſ imò & pro toto integro anno ſi illis nõ fiet iniuria.Et
idẽ eſt qñ doctores recederent ante finem anni & cõpleti
ſtudij illius anni propter peſtem ſeniẽtem in loco ſtudij
quia cum per ipſos nõ ſtet quin perſequantur,ſed per ca-
ſum peſtis ibi vigentis,non debet denegari eis ſolutio ſti-
187 pendij reſidui tẽporis per hunc tex.& præal.† vt hic per
Seur.in.q.40.& Mo.de Ripa loco ꝑallegato,niſi inter par
tes aliud conuentum eſſet,quia hoc attenderetur.§.ſi cõ-
ueniat ſupra allegato.intelligendo prædicta quãdo doct.
incepiſſent legere, alias ſecus.arg. tex.in.d.l.poſt duos.ibi
ex quo officiũ peragere cęperit.l.1.de Primipilo lib.12.&
§. vxori.l.qui concubinam de legatis.3.ita voluit Bart.in
d.§.diuus col.2.in 2.caſu.& Dec.hic.col.7.& in conſi.70.
& Bol.conſi.71.pro qua opinione pondera verba illa ſala
rium reſidui tpis de quibus hic & infra loca. in.l.diẽ ſun-
cto.ergo inceperãt adminiſtrare : & principium cuiuſq;
rei dr̃ eſſe pars potentiſsima.l.1.ſupra de ori. iur. & tamẽ
hoc vr̃ poſſe confundi per text.§.diuus & l.qui operas vbi
indiſtinctè dicitur ꝙ aduocati non compellũtur redde
re honoraria quando ꝑ eos non ſtetit quin cãm agerent.
Ita ꝙ in iſtis actibus virtuoſis videtur ſufficere, ꝙ nõ ſtet
per debentem ſeruire,quin ſeruiat,niſi reſpondeas prędi-
cta iura loqui in retentione , quæ vt diximus fauorabilis
eſt , vel in ſtipendio debito pro cauſa vna vel lite tpe non
limitato,ſecus in ſtipendio annuo,quia requiritur ꝙ cre-
188 ditor ſeruire cæperit vt dixi,& ſtatim ẽt dicam.† ſi verò
diſtuliſſent legere de licentia ſuperioris , haberentur pro
legentibus prout cõſuluerunt Dec.in conſi.70.& Bolog.
71.& ſequuntur dicti Mod.de Ripa loco præalleg.& pa-
189 riter doctor legens qui ex cã recedit, † ex licentia ſupe-
rioris conſequi debet ſtipẽdium pro tpe abſentiæ vt poſt
alios ſcribit hic Iaſ.in pen.col.Seuer.q.34.Dec.& Bologn.
in conſi.præalleg.quia ꝑꝑ licentiam ſuperioris habentur
pro præſentibus pro qua opinione eſt caſus apertus in l.
hac.l.C.de prox.ſac. ſcrin.lib.12.ibi vt qui liberam prõfi-
ciſcendi licentiam prænunciatione commeatus indepti
fuerint, ſine qualibet ſtipendiorum aut emolumẽtorum
deductione peregre degant.ſecus ergo ſi abſq; licentia ſu
190 perioris diſcedant,† immo hoc caſu nihil habere debe-
rent.ſed ſtipendiũ totius anni perderent,vt hic per Iaſ.in
pen.col.Sed quid ſi ſint vacationes tpe receſſus Seue.loco
præal.& Bal.in d.auct. habita.col.4. verſi.ſed quid de do-
ctore.dicunt ꝙ pro tpe abſentiæ non debet habere ſtipẽ
dium,niſi de licentia ſuperioris abſens ſit , quod non vi-
detur mihi verum : cum ex tali abſentia non impediatur
ſeruitium debitum ceſſantibus eo tempore lectionibus,
ergo nec ſtipendium tolli nec diminui ſibi debet . arg.§.
ꝗuis le.adigere de iur.Patro.& c.cum ceſſante, de appell.
& ita ſeruatur hic Paduæ.quia tpe vacationum doctores
pro libito diſcedunt , & nihilominus percipiunt emolo-
menta & ſolutiones ſtipendiorum ſuorum per mẽſes di-
191 ſtributas.Sed maius dubium eſt,† de compromotioni-
bus quæ ex forma ſtatutorum aliarum vniuerſitatum in
condonandis laurea corona percipiuntur, vtrum ad hæ-
redes trãſmittantur. Cur.ſenior diuerſimodè iudicatum
refert.ipſe ſequitur diſtinctionem Bart. in quæſtione ſe-
quenti ꝙ aut conuentus,& doctoratus erat inchoatus fa
cta præſentatione : & tunc fiat tranſmiſsio ſalarij ad hæ-
redes, alias ſecus.Cur.iun.hic col.7. tenet oppoſitum fieri
tranſmiſsionẽ cõmodi cõpromotionum illius anni quo
doctor moritur indiſtinctè per dictam le. poſt duos vbi
vniuerſa ſolatia totius anni.Et quia debent in præmium
virtutis, præteritorũq; laborum, ergo trãſmitti debẽt ad
hæredem per doct.Bar.in §.diuus de qua ſupra,nec refra
gantur quę in l.poſt duos ſubijciuntur ibi id officium pe
ragere cœperit, quia doctor dicit incepiſſe ex quo lectio-
nes aliquas abſoluit anni prędicti,& dicuntur cõpromo-
tiones quid acceſſorium ad ſalarium lecturæ. ideò de eis
iudicari debet,prout de municipali ſtipendio lecturę per
regulam acceſſorium de regu.iu.in 6.
Ego in lectura Taurinẽſi ſecutus ſum prædictã diſtin-
ctionem Cur.ſenioris, ꝗ veluti æquam & rationabilem
ẽt in præſentia ſequor.ex quo.n.doctor ante præſentatio
nem quod in eo actu pro laurea conſequenda potiſsimũ
erat, minimè præſtitit teſtimonium ſufficiẽtiæ, videlicet
ad ſubeundũ rigoroſum examen, pro cõſecutione docto
192 rei gradus,prout requiritur, † iuxta ea quæ ſcribit Bar.
in procœ.ſforum.ad finẽ principij & Dec.in c.propoſuiſti
col.fi.de probationibus ſicq; in fine multũ defecerat, non
debet poſſe commodum illud compromotionis trãſmit
tere.ſolum.n.ad hæredes iura in nobis radicata trãſmitti
mus.l.cum heredes infra de acqui.poſ. Ad le.poſt duos re
ſponde loqui in ſtipendijs quę fiſci aduocatus à Principe
conſequitur in quibus contra concedentẽ larga fieri de-
bet intẽrpretatio.l.fi.ſ.de cõſti.prin.maximè in fauorem
aduocati ipſius fiſci,qui habet multa ſpecialia vt ſupra di
xi,ſecus in alijs, præſertim vbi agitur de præiudicio tertij
vt ſcholaris in ꝑpoſito noſtro.ſatis ergo eſt ſi trãſmittat
commodum compromotionũ poſt præſentationẽ,præ-
tereà.l.poſt duos , loquitur in ſtipendio annuo certo,cõ-
promotiones verò non ſunt certæ nec promiſſæ . & licet
debeant in præmiũ pręteritorum laborum ac virtutis,at-
tñ ex quo in actu proximo & potẽtiori ex quo cõpromo
tiones capiunt nihil actũ fuit,nihil pariter cõſequi debet.
193 Quęrit poſteà immediatè Bart.† ſi poteſtas nondum
ingreſſum fecerit ; ſed ſe præparauerit ad ingrediendum
& morte præuentus id facere non potuerit , vtrum peti-
tionem ſalarij ad hæredem tranſmittat , prout in quæſt.
præcedenti,qñ mortuus eſt ante finẽ officij, & facit duos
caſus,aut per alium.l. permittente ingreſſus , eſt aut nullo
modo,nec per ſe nec per alium.primo caſu concludit in-
tegrum ſalarium deberi quum perinde haberetur ac ſi ip
194 ſe ingreſſus fuiſſet, ſcdo caſu non deberi.† Contra pri-
mam concluſionem vrgere vr̃ text.l.fi.de excuſatione tu-
torum,vbi à tutela ita demum excuſabantur qui erant in
collegio piſtorum ſi per ſe piſtrinum & artẽ illam exerce
bant,non ſi per alios, ergo poteſtas qui per alium ingreſ-
ſum ad officium fecit,nõ debet ipſius officij ſalariũ poſſe
conſequi ſm Roma.hic.faciunt alia iura in propoſito al
legata per Seuer.infra in q.44.circa finem , ſed non rñdet
Rom.ad fundamenta & rationem Bar.à quo non eſt re-
cedendum,nam cum eo tranſeunt cõiter ſcribẽtes vt hic
per Alex.col.antep.Iaſ.col.pe.Seuer.q.8.& 44. Dec.col.7.
195 Aquenſ.pe.Cur.8.& cõiter Mod.nam, † In primis quia
in caſu iuſti impedimenti poteſt quis per ſubſtitutũ ſer-
uire.le.in filijs.l.neminẽ.C.de decurionibus libr. 10.le.de
pollicitationibus infra de pollitic. Aret.plenè.in l. nemo
eſt qui neſciat.col.fi.infra.de duo.re.& in l. continuus in
§. ſi ab eo.col.2.ꝟ.de verb. obl.Fel.in c.1.in 2. no.de ſum.
tri.& Dec.hic col.7.ſecundò quia in terminis vt dr̃ termi
ñantibus,† lex. ex cauſa iuſti impedimẽti vel neceſsitatis
concedit licentiam ingrediendi prouinciam & admini-
ſtrandi officium per alium.leg.aliquando ſupra de offic.
procon.& leg.§.ad hoc.verſi.antequã verò in auc. de col-
lator.nec mirum quia ex cã neceſsitatis recedimus à regu
196 lis iuris cõis.l.1.ſupra de offi.cõſol. † imò hodie legatus
id facere poteſt pro libito voluntatis ingrediendo ꝑ aliũ
officiũ ſeu capiendo poſſeſsionem ipſius officij per aliũ
non ſubſiſtente aliqua cauſa impedimenti,caſus eſt in.d.
§.ad hoc in verſ.antequam verò & notat glo.in d.aliquã
do.Ad textum dictæ.l.fin.reſponde vt hic per Dec.col.7.
poſt Alex. quod loquitur in voluntariè ſubſtituto , nos
quãdo ex neceſsitate vt dixi. ſed in terminis noſtris præ-
dicta refragari videntur cum etiam abſq; neceſsitate per
alium poſsit quis prouinciã ingredi . ideò melius rñde vt
hic per Cur.col. 8. ꝙ ibi exercens artem per ſubſtitutum
nõ gaudet priuilegio illius artis, quia ceſſabat ratio pri-
uilegij cum daretur excuſatio propter impedimentum
piſtrini,quod non adeſt in eo qui non exercet illam artẽ
ſed per ſubſtitutum. quicquid hic tñ ſentiant Alex. Dec.
& alij non crederem ꝙ impeditus exercens per alium pi
ſtrinum in caſu dictæ.l.fi.excuſaretur à tutela, & ſic per-

inde

inde eum haberi ac ſi per ſe exerceret, quia priuilegium
illud côceſſum fuit ſolummodo pp impedimentum pi-
ſtrini, à quo lex noluit ob aliam câm quempiá auocari,
cum agi videatur de vita hominis & pariter ſubſtitutus
in quęſtione de qua ſupra per Bart. habebit ſalarium aſsi
gnatum poteſtati ſm Dec. hic col. 7. poſt. Ange. per eum
relatum, quod eſt contra concluſionem Bar. & doct. hic,
quia haberetur perinde ac ſi fuiſſet ingreſſus, & acquirit
ſalarium ſibi & ſucceſſoribus ſuis quibus illud tranſmit-
tit, ergo non debetur ſubſtitutis ingredientis, cui tamen
conſultum erit vel ſm conuentionem partium iuxta. §. ſi
conueniat. l. 1. ĵ. depo. vel ſecundum conſuetudinem, aut
officio iudicis ſi aliter non ſit determinatio iuxta. l. 1. §.
in honorarijs. infra de var. & extraor. cog. ac ea quę ſupra
diximus in artic. quantum debeatur pro ſalario aſſeſſori-
bus. ſi de illo non fuerit conuentum. Ex prędictis ét habe
remus ꝙ primus caſus. ſeu prima côcluſio Bart. quicquid
ipſe ac Alex. Dec. & alij ſentiant procedit ét ꝙ quis proli-
bito voluntatis non ex câ iuſti impedimenti feciſſet in-
greſſum per alium ad officium, ſecundus caſus ſeu con-
cluſio Bart. ꝙ poteſtas nullo modo lucretur ſalarium qñ
non fecit ingreſſum, nec p ſe, nec per alium, quamuis fe-
ciſſet præparamenta pro futuro ingreſſu per tex. in l. ſi pe
198 cunia & in §. vxori. per ipſum alleg. † ſed non reſpondet
Bart. ad rônem ſupra per eum in contrarium factam de
deſtinato ad præparatũ ad ingrediendum, vt pro ingreſ-
ſo habeatur per. l. cum verò ad finem prin. infra de fidei
commiſſarijs liber. vbi deſtinata libertas ex caſu ſubſecu-
to intercedere non ſolet, ſed interim pro data habetur.
Contrariã opin. tenuit Bar. in §. diuus col. 4. quia huiuſce
199 modi maiores magiſtratus, † à die electionis dignitatis
ius conſequuntur. l. 1. C. de conſul. lib. 12. cũ allegatis ibi
& eſt glo. no. per illum tex. in preal. verſi. ante q̃ verò. ſcđo
pro hac opinione facit ratio in hac materia, aſsignata p.
iuriſc. in d. §. diuus. & in l. qui operas, ꝙ per eum non ſte-
terit, ſed per caſum mortis. tertiò quia tranſmiſſio huiu-
ſcemodi ſalarij fit rône dignitatis ſecundum côem opi-
nionem ſcribentium de qua ſupra, à die ergo ſaltem acce
ptati officij & conſequenter iuris ſibi quęſiti debet, iuxta
notata per Bart. & doc. in d. §. diuus col. 4. & in le. abſenti
ĵ. de donationibus. quarto quia ſi poteſtas iam fecerit p-
paramenta res integra non eſt, ergo, &c. l. mandatum. C.
200 mandati, † maxime cum idem iudicemus de tempore
pręparationis ad abſentiam, quod de tempore ipſius ab-
ſentiæ. l. ab hoſtibus. §. ſi. infra quibus ex cau. maio. ac de
præparante quod de præparato. l. 2. cum ibi notatis per
doct. C. de tranſ. tradut oẽs in rub. C. de ede. & in rub. ex-
tra de iudic. ac de exiſtête in via ad actum quod exiſtête
in actu. l. pe. cum notatis. ĵ. de milit. teſt. cum notatis per
Sozi. in conſi. 7. col. fin. lib. 4. & prædictam opin. ſequitur
Aquenſ. hic in pe. col. & videntur tenere Dec. & Cur. hic
in 7. & 8. col. Ad le. ſi pecuniã Reſpon. Alex. Dec. & Cur.
poſt Bart. in §. diuus ꝙ poteſtas qui præparamenta fecit
pro ingreſſu ſatis dr̃. incepiſſe, ad quod adduco text. not.
in l. 1. §. 2. ĵ. de pollicit. ibi cepiſſe ſic accipimus, ſi funda-
menta fecerit. tamen non dr̃ incępiſſe officium nec admi
niſtrationem ipſius officij. ideò rideo aliter, ꝙ poteſtati
non debetur ſtipendium pp laborem principaliter, ſed
contemplatione dignitatis, quo caſu nô procedit regula
dictæ. l. ſi pecuniã. ſicuti nec præall. l. Seio in prin. de ann.
legat. per. §. diuus & l. qui opas vt in quæſtione ſuperiori
diximus. Ad tex. in §. vxori reſpondét hic Dec. & Cur. re-
torqués illum tex. in oppoſitum dum in fine dicit deberi
legatum mulieri ſi per eam nô ſteterit quin habitaret &
conſequenter idem dr̃ ꝙ in §. diuus & l. qui operas, præ-
tereà legatum ibi fuit côditionale: ideo nimirum ſi ceſ-
ſante conditione deficit. l. leg. C. de. vendi. inſer. item pe-
cunia ibi non præſtabatur propter dignitatem vel ſcien-
tiam, put in propoſito noſtro, nimirum ſi requiritur vt
aliquanto tpe habitauerint, ſicq; incæperit, & tñ adhuc
in caſu illo ſi per mulierem non ſtetiſſet quin habitaſſet
debitum ei fuiſſet legatum vt ibi in fine dr̃ facit tex. in le.
iure ciuili. ĵ. de condit. & demonſt. non intelligas tamen
ꝙ in fine dicti. §. vxori corrigaſ quod Trebat. ſupra ibiq;
relatus dicebat in verſi. quantolibet têpore cum vitáda
ſit correctio, ſed vlt. iuriſc. ibi generalius ꝙ etiam ſi ma-
ter non ſtetiſſet ibi cum filio aliquo tpe, dum tamen per
eá non ſteterit, conſequi debeat legatum. Ad. l. poſt duos
quia rñſio Bar. in d. §. diuus non ſatisfacit, reſpondét pre-
fati, ꝙ ſatis dicitur inchoaſſe & cæpiſſe poteſtas propter
præparaméta ad hoc facta, per dicta in ſuperioribus, ſed
non eſt recedendum à concluſione Bart. hic per tex. in d.
leg. 1. de Primipilo in verbo poſt adminiſtrationem per
quem tex. tollitur reſponſio Dec. hic quia loquitur in ſti
pendio aſsignato pp dignitatem principaliter, non pp
laborem & tamen requirit cæpiſſe adminiſtrari. ſecũdo
per text. d. l. poſt duos ibi ex quo hoc idem officium per-
agere cęperit cum notatis per Dec. in côſi. 70. tertiò quia
plura reſultarent inconuenientia vt hic per Seuer. in q. 8.
quæ euitanda ſunt. l. nam abſurdum. ĵ. de bon. libe 4. per
tex. clarum in auct. de adminiſtratione §. pe. collat. 7. ibi
& non ex codicillis cinguli iudicare tempus, ſed ex quo
in prouinciam ipſam acceſsit illius accipere reipublicæ
emolumenta, & nullum alium accipere, ergo qui prę\ſen-
tialiter non acceſsit in prouinciam, licet ſe præparauerit
ad ingrediendum emolumenta officij non percipiet, &
prædictam concluſioné Bar. ſequuntur Bal. & Imo. relati
per Dec. col. 7. Seu. hic in q. 8. & 44. Alex. col. antep. Iaſ. pe.
Dec. 7. & côiter alij, licet diſputatiuè loquendo ad rones
Barr. reſpondeat Dec. & iſta opinio Bart. hic ſeruatur in
practica, contraria verò non, vt poſt Imolam referunt &
atteſtantur Alex. hic col. pe. & Dec. 7. facit quod in articu
lo præcedéti poſt Ful. & Iaſ. diximus, ꝙ hodie poteſtates
vix poſſunt conſequi pręſentis temporis ſalarium, quáto
minus futuri, pro quo adhuc operas non præſtiterunt
Non obſtant nunc adducta in opp. ac primum, quia
reſpon. Ang. & Ale. non procedunt vt hic per Dec. col. 7.
ideo reſpon. ꝙ quamuis à die electionis præſentationis
201 & acceptionis officij electo ius acquiratur, † hoc tñ in-
telligitur quátum ad effectum ne caſſari reuocariq; poſ-
ſit, non qtum ad perceptioné ſalarij, ad quod conſequen
dum, requiritur ꝙ rector ad prouinciã accedat, & cæpe-
rit adminiſtrare ita voluit ipſemet Bart. in d. l. abſenti cir-
ca finé vt hic per Seue. in q. 8. & Dec. col. 7. de quo videtur
tex. apertus in d. auctén. de adminiſtratoribus loco ſupra
allega. De textu auté dicta. l. 1. de conſul. ſupra alleg. plu-
ra ſcribunt Sozi. & Dec. in l. cum quid infra ſi cert. peta.
Non obſtat ſecundum & tertium argumentum in ra-
tione, d. §. diuus & l. qui operas iuncta doctr. Bar. ibi quia
rideo ꝙ procedit diſpoſitio prædictorum iurium in re-
tentione quæ fauorabilis eſt, non in petitione, quę tanto
fauore nô eſt ſubnixa, vt in ſuperioribus dixi, vel aliter ꝙ
loquuntur iura illa in ſtipêdio aduocato ſtituto principa
liter pp ſcientiam, quę iãdiu radicata erat in perſona ad-
uocati, & habetur ratio præteritorum laborum, attento
ꝙ per eũ non ſtetit iuxta text. l. 1. C. de aduoc. diu. iudici,
ibi fructũ præteritorum laborum conſequantur, non ſic
in poteſtate cui debetur ſtipêdium propter dignitatem,
202 quam plene non côſequitur, † niſi per adminiſtrationé
l. 1. C. vt digni. ordo ſeruet. lib. 12. & ſic poſtq̃ acceſsit in
prouinciam ſibi decretam vt in præalle. auctén. de admi
niſtratoribus, facit glo. no. in l. apud eũ ſuper verbo pôt
203 infra de manumiſsio. † quod iudex exiſtés extra locum
ſuæ adminiſtrationis eſt tanq̃ priuatꝰ, tradũt plené Barb.
et accedens col. 3. vt lite non conte. Cor. in conſi. 193. col.
fi. lib. 2. Aret. in c. ſi qui teſtium col. 1. de teſtibus Fel. in c.
cum inferior col. 1. de mai. & obed. & Rui. in conſi. 155.
lib. 4. Côis ergo doctorum concluſio, ꝙ tranſmiſsio ſala-
rij ad heredem fiat propter dignitatem, intelligi debet in
potétiori ſignificatu, & ſic vbi eſt cum adminiſtratione,
vt videntur loqui iura in hac materia allegata. l. 1. de Pri-
mipil. l. 3. C. de agen. in reb. li. 12. ibi laborum eius fructũ

tex.

tex.l.fi.C.de dome.& protec.lib. 12.ibi militiæ fructū &
le.1.C.de adu.diuer.iud. & quicquid ſit in aduocato de quo
loquuntur præallegata iura in magiſtratibus, quibus pp
dignitatē ſtipendium datur, q requiratur aſſumptio de-
cretæ prouinciæ & actualis adminiſtratio eſt tex. in pre-
alleg.aucten.de adminiſt.quia alias nimium poſſet reſpu
blica grauari. Ad quartum motiuū cum rōnibus ibi ad-
ductis reſponderem, adhuc rem dici integrā reſpectu re-
quiſitæ adminiſtrationis, quæ nondum cœpta fuerit, &
æquiparatio illa de exiſtēte in actu ac in via ad actum, &
de tpe abſentiæ ac præparationis ad abſentiam de deſti-
204 nato & exiſtente in actu,† cōtinet materiam brocardi-
cam de qua p Bar.Cæpol.in repe.l.ſi fugitiui. col.2.& 12.
C.de ſeru.fugi.Barb.in c.iurauit.col.14.de probat. & Fel.
in c.cum adeo.col.2.& 3.de reſcrip.iudicandumq; potiſ-
ſimè eſt ſm ſubiectam materiam,vt præfati concludunt.
& ad propoſitum noſtrum concluſio illa non procedit,
vbi facti eſſentia requiritur.l.in tantum.§.fi. cum.l.ſeq.&
ibi notatis per Bal.ſupra de rer.diuiſ.& l. ſi omnino dum
vbi Bal.C.de furtis,per quæ iura Bal. ibi & Alex. in conſi.
98.col.fi.vol.3. limitat regulam de cingendo vt habeatur
pro cincto,ac de deſtinato vt habeatur pro impleto & fa-
cto,non procedere vbi acti exiſtētia requiritur,ſed in ca-
ſu noſtro vt ſupradiximus requiritur q poteſtas cœperit
adminiſtrare ad hoc vt conſequatur ſalarium & ad hære
des tranſmittat,ergo nō ſufficit q fuerit in itinere & via
proficiſcendi in prouinciam,& hoc modo rñde ad argu
mentum factum ſupra per Bart.de text.in l. cum verò,ad
finem principij infra de fideicom.libertati.licet Bart.argu-
mentum inſolutum relinquat,& magis particulariter ad
illum tex. pōt reſpōderi eſſe ibi ſpeciale fauore libertatis,
205 vt iuriſconſultus ibi innuit, notabis tñ diligēter † illum
textum pulchrum & ſingularem in §.1.dum ait plerum-
que per ignauiam vel timiditatem eorum quibus relin-
quitur libertas fideicommiſſaria,vel per ignorantiam iu-
ris ſui,vel per authoritatem, vel per dignitatem eorum à
quibus relicta eſt,vel ſerius petitur vel in totum non peti
tur: quę res obeſſe libertati nō debet. verba ſunt ad mul-
tos caſus allegabilia. Redeūdo ad quęſtionem ſupra mo-
tam,credo releuandos eſſe hæredes poteſtatis mortui ab
expenſis factis per eum,maximè q̄ſi iam itineri accinctus
& in via fuiſſet per tex.illum no. in d.l.ſi pecuniam & vo-
luit Corſet.in ſingularibus in verbo ſalariū.3.Limita nūc
prædictam concluſionem niſi ex licentia ſuperioris pote
ſtas diſtuliſſet ingreſſum officij & adminiſtrationē, quia
ſalario gaudere deberet, illudq; cōſequi & tranſmittere,
206 ac ſi ingreſſus fuiſſet.† l.hac.l.C.de prox. ſacr.ſcri.li.12.
cum adductis per Dec.in conſi.70.col.fin.& Bolog. cōſi.
71.Iuxta prædicta opportune quæritur,quanto tpe pote
ſtas officium exercuiſſe debeat,vt ad hæredes ſalariū trāſ-
mittat,& ſimiliter doctor legēs, quāto tpe legiſſe debeat,
207 † ſunt qui quartam anni partē requirant. & ſic per tres
mēſes ſeruijſſe per doctri.Barto.in l.filius ad finem infra
de lega.argu.l.ſed & milites in §.quandoq; infra de excu-
ſatione tutorum,ſed non probatur iure, & cum ſufficiat
incœpiſſe d.l.poſt duos, cōtra propriam ſignificationem
vocabuli eſſe videtur, tēpus determinatum requirere. nā
ēt ſi vna die fuerit in adminiſtratione & officio, dicit in-
greſſus & incepiſſe adminiſtrare vt patet ad ſenſum, facit
text.in d.§.vxori in verbo quantolibet tpe cum gl.ac no-
tatis per Dec.in d.conſi.70.col.fi.quāuis in §.vxori etiam
q aliquo tpe non ſteterit cum matre legatum illius anni
conſequatur ſi per ipſam matrem non ſteterit, vt iuriſc.
in fine ſubdit.& tex.dicti § quandoq;. nō loquitur in ma
teria conſequendi ſalarij debiti reſpectu dignitatis prin-
cipaliter vel ſciētię vt in propoſito noſtro.ſed in alia ma-
teria penitus diuerſa vt clarè ibi apparet. Succeſsiue quę-
208 rit Bar.† vtrum magiſtratus culpa ſua remotus amittat
ſalarium & concludit q ſic pro futuro tpe non reſpectu
præteriti quo bene & fideliter ſeruiuit, quum tempus &
pecunia diuiſibilia ſint. præalle.l.Seio & approbatur hic
cōiter per ſcribentes,vt per Seue.in q.23. Alex.col.vlt.Iaſ.
fin.Dec.7.Curt.8.& per alios Moder.& licet Dec.pungat
Bar.dum citat.d.l.Seio. dicens ibi non probari dictū Bar.
cum hic præſupponatur officialem deliquiſſe, & ideò re-
motum,ibi legatarius non deliquit, optimè tñ loquitur
Bar.nam tex. illum adducit in ratione q tempus & pecu
nia ſunt diuiſibilia,vt ibi dr̃,& ſic cōuenienter adaptatur
ad quæſtionem Bart. pro quo facit,quia pœna nō debet
egredi metas delicti.le. ſancimus. C.de pę.l.reſcrip. infra
de ijs quibus vt indignis.l.ſi fundus.§.locat.c.cognoſcen-
tes extra de conſt. ſicq; officium non debet eſſe oneri in
amiſsione ſalarij tempore pro quo nō deliquit, quia pœ-
na egrederetur delictum. Limitatur primò dicta conclu
ſio vt non procedat in eo qui remouetur pp negligentiā
concernentem curam ęrarij publici,quia priuatur ſalario
totius temporis.l.iudices.quæ eſt pe. C.de anno.& tribu.
lib.10.cum notatis ibi per Bar.& Io.de plat.quod intelli
ge qñ officialis remoueretur propter delictum concernēs
vniformiter totum tempus officij,aliàs ſecus, quia pro par
te temporis quo nō fuit negligens & in culpa deberetur
ſibi ſalarium ſm eoſdem ibi,quod eſt rationabile per ra
tionē dictæ.l.Seio.& ſequuntur doct.vt per Corſe. in ſin-
gularibus in verbo ſalariū,ſingulari incipiente iudici de-
linquenti.& in repe.d.ca.grandi.charta vlt.col.1.& prędi
cta de negligentia aut delicto cocernētibus vniuerſaliter
totum tempus officij diuerſimodè exemplificari poſſunt
vltra terminos dictæ.l.iudices. Seue.hic in q.23.exempli-
ficat in medico & milite ſtipendiario vt per eum, Bart.in
§.diuus col.fi.exemplificat in officio indiuiduo,declarā-
do vt ibi pulchrè per eum.tunc niſi totum fiat nihil rele-
uat quod factum eſt.ea propter nihil conſequi debet.l.2.
C.de leg.lib.10. Hinc eſt quod peccās in vno fit omnium
reus.c.deſleat de re.iu.in 6.nam ad neceſsitatē ſalutis oīa
diuina pręcepta ſeruanda ſunt,ſiquidem materia indiui-
209 dua eſt vt ibi habetur.† ſimiliter teſtis deponens falſum
in parte totū teſtimonium decolorat & inficit, & in om
nibus reputatur falſus vt tradunt ſcribentes in l. pe. C.de
tranſa.quia depoſitio teſtis vt ibi dicunt doc.propter iu-
ramentum veritatis dicendæ indiuidua cenſetur,faciunt
notata per Fely.in c.paſtoralis in §. quoniam col.fi.de re
ſcrip.dum tractat de actu officium pariformiter reſpiciē
te,vtrum in omnibus commiſsis iuriſdi.perpetuet, Hinc
210 ēt eſt, † q legatum non pōt pro parte acceptari & pro
parte repudiari.l. neminem infra de lega.2.l.etiā ſi partis,
infra de leg.1.vbi excuſans ſe à tutela partis bonorū pro-
uincialium puta,repellitur in totū à legato qđ ei in illo te
ſtamento datum fuerat vt poſt Alex. tradunt hic Dec.in
pe.col.& ēt alij.nec obſtat q in materia legati labor & pe
cunia,diuiſionem recipiant.d.l.Seio.ex quo videbatur di
uiſionem poſſe debere fieri in caſibus prædictis. vt.n.dixi
legatum reſpectu acceptationis & repudiationis indiui-
duum eſt iuribus præal. quemadmodum & hæreditas.l.
1.& 2.ff.de acqui.hære.nam abſurdum cenſetur eiuſdem
rei partem velle, partem nolle,ſed in d.l.Seio. legatarius
nolebat diuidere legatum acceptādo partem & partem
repudiando,imò totum volebat quia per eum nō ſtabat
quin ſeruiret ad formam teſtamēti & nihil ſibi imputari
poterat: ſed quia deceſſerant duo alij, & labor legatarij
diminutus fuerat.pro duabus partibus ex tribus. cū nego
tijs illorum nō poſſet amplius interuenire,prout teſtator
ordinauerat iniquū eſſet legatariū diminuto labore inte
grū legatū intuitu, laboris factū cōſequi, & ſimiliter ab-
ſonum totum admittere, cum tēpus & pecunia vt ibi dr̃
diuiſibilia ſint, diminutio illa fit proportionabiliter ita in
effectu in lectura Pau. iam.20. annis præteritis dixi poſt
Rapha.cōmētem & alios in d.l. ēt ſi partis & poſt ſcripta
mea ad verbum fere tranſcripſere hic Mod.Pap.col.9.Ex
prædictis patet ſolutio ad motiua Aquē. hic contra Bar.
& cōem,procedūt.n.quæ dicit in materia indiuidua,vbi
nihil actum reputatur cum aliquid ſupereſt agendū, nec
ex facto partis cēſetur alteri aliquid acceſſe, vbi actus non
perficitur,

perficitur,ſecus in materia diuidua. ſi.n.poteſtas ſex mē-
ſibus puta exercuit officium,inde fuerit remotus, pro il-
lis ſex menſibus ſalarium habere debet cum eo tpe ſeruie
211 rit & ſuperior ꝓ illo tpe vtilitatem ſenſerit,† licet pro
futuro ſi læderetur reſpublica vel ſuperior ex remotione
pp culpam præteriti cauſatam officialis ad intereſſe tene
retur Bart.in §.diuus ad finem commenti cum alijs in ſu
perioribus adductis, nec obſtat ꝙ iudices iurēt fideliter
adminiſtrationem ſibi traditam exercere. vt in aucten.
iuſiurādum quod præſtatur ab ijs collat.2.omniq; emo-
lumento iurati contractus priuetur periurus.l.ſi quis ma.
ior.C. de tranſac. ergo videbatur quòd ptās hōne incurſi.
periurij priuādus eſſet oī commodo reſultante ex eo of-
ficio aſſumpto cum iuramento exercēdi fideliter ipſum.
quia rñderi poteſt vt aliàs dicebam ꝙ le.ſi quis maior nō
procedit vbi præſtatur iuramentū ex neceſsitate.l.vel ſta
tuti,quemadmodum probat tex. ibi nullo cogēte Impe-
rio cum nota.per oēs ſcrib.ſed officiales iurant ex diſpo-
ſitione.l.vel ſtatuti,ergo,&c. maximè cum remoueantur.
inuiti ab officio.nec refragatur ꝙ culpa ſua remotus fue
rit pp quod videbatur debere perdere totum ſalarium vt
volebat Barto.in le.neſennius cum.l.ſeq.ſ.de excu.tut.&
Cur.hic col.9.quia cum culpa nō eſſet ad hunc caſum or
dinata,nō debet facere vt ſalarium totius tpis etiam pre-
teriti amittat.§.fin.l.ſecundę.cū notatis infra ſi quis cau-
tionibus,item quia prout dicebat idem Bal.in l.vnica q.
vlt.C.de ſuffrag.& Seu.hic in q.23.col.1.& 2. quando cul
pa non remouet vtilitatem officij ab actu generali non
debet quis priuari, niſi quatenus deliquit: ſi ptās ſeruire
nollet, vel doctor legere per tempus promiſſum & ſtatu-
tum,non procedent prædicta. imò de ſalario pro eo tpe
taxato & promiſſo nihil conſequi poſſent ēt reſpectu tē-
212 poris præteriti quo ſeruierunt,† ita Bal.in l.ædem.col.
2.C.locati Seuer.hic q.33.Dec.col. pen.& in d. conſ.170.
licet Bart.contrarium inaduertenter dixerit circa finē.§.
diuus. pariſicans quē culpa ſua remoueri ab offi. & nolle
perſeuerare ac ſeruire iuxta pręmiſſa.vt reſpectu tpis prę-
ſentis proportionabiliter conſiderando rem non perdat
ſalarium: & malè, quia qñ remouetur quis ab officio vel
lectura non ſtat per eum quin proſequatur vt hic etiā ait
Dec.ſecus qñ nollet in offi. vel lectura ad finem vſq; per-
ſeuerare ſm Bal.& preall.nollens.n.proſequi & adimple-
re vſque ad finem tpis præfixi,repelli pōt exceptione im-
plementi, facti non ſecuti.le.Iulia.§. offerri infra de act.
emp.cum notatis per Bart.in l.qui inſulam in §.qui ædē.
ſ.loc. Sed quando quis remouetur etiam interueniente
eius culpa inuitus remouetur, ideò magis ſuccurrēdum
eſt illi ne totum ſalarium ēt præteriti temporis perdat ar-
gu.l.primæ ſupra de offi. conſ.ita procedat cōmunis do-
ctorum cōcluſio de qua ſupra prout etiam aliàs dicebā.

Poſtremò prædictā concluſionē, ꝙ non debeatur ſala
213 rium poteſtati pro futuro tempore,† intelligas à die re
motionis factæ. ſi.n.poſt culpā toleratus fuiſſet officialis
deberetur ſibi ſtipendium vſq; ad diē remotionis vt poſt
Pau.Caſt.ſcribunt Alex.hic col.pen.Seue.q.23.& papien-
ſes.9.tranſcribētes quæ ego in lectura Taurinenſi dicebā
vt apertè ex lectura apparet, dum ad comprobationē li-
mitationis allegabā quæ de excōmunicato tolerato ſcri-
bit Fely.in c.ſi verò de ſententiae excōmunica. & de ban
nito ſimiliter tolerato non offendendo ſcribit idē Fel. in
ca.quæ in eccleſiarum col.2.de cōſtit. facit lex barbarius
cum notatis ſupra de offic.prætoris. Nunc prędicta decla
ratio ſuperflua mihi viſa fuit ad concluſionem Bart. hic
ſaus.n.clarè loquitur pro tpe quo ſeruiuit & ſic vſq; quo
actualiter fuiſſet remotus. Sed quid ſi officialis nō fuerit
remotus neq; diſceſſerit ſed infirmitate aliqua laborauē-
214 rit,† idē de doctore legente,conclude deberi eis ſalariū
reſidui tpis,etiam ꝙ per ſubſtitutum nō ſeruierint.quic-
quid dicat Aquenſ.hic in vlt.col.ita Bar.in §.diuus.col.fi.
per iura ibi per eum allegata & ſequuntur cōiter doc. vt
ibi per Seue. q.42.vſq; ad quæſtio.48.incluſiuè,& ꝑ alios

probaturq; à fortiori.in §.diuus & in l.qui operas. Ponit
215 etiam Seue.ſ poſt Bar. † quid de famulo infirmo an ꝓ
tpe infirmitatis conſequi debeat ſalarium & diſtinctio-
nem Bar. per eum relatam tanq̃ notabilem ſequuntur etiā
Pau.Caſt.in d.§.item,cum quidam col.fi.Ale.in le.ſi cum
dotem in §.ſinautē in ſcuiſsimo col.2.ſ.ſol.mat.& Aquēſ.
infra ad fina.commenti,de qua queſtione pulchrè etiam
ſcribit Lance.Decā in le.opere.ſ.de vſu fruc.lega.Succeſsi-
216 uè quærit Bar.† verum remoto poteſtate ab officio de-
beatur ſalarium reſidui tēporis aſſeſſoribus. & diſtinguit
no. vt per eum quem ſequitur ipſe Seue.in vlt.col. quæſt.
23.quam materiam latius tractaui in euidentialibus.pri-
mus caſus diſtinctionis Bart.eſt qñ preſes expreſse fuit re-
motus cum tota familia; quo caſu vult talem expreſſam
remotionē aſcribi culpæ aſſeſſorum per.§.culpæ.l.ſi mēn-
ſa infra loca.& l.pen.ſ.ſol.mat. quæ iura non videtur ad
tentionem Bart. probare ſm aliquos cum loquantur vbi
culpa vnius conſideratur ad intereſſe, & commodum al-
terius, nos hic loquimur qñ culpa aſſeſſoris habeat nocē-
cēre, veruntamen hoc modo inducendo probari dicamus
ſi factum tertij nocet alteri cuius culpa id euenit multo
magis ſibi nocere debet proprium factum & culpa pro-
pria. Mihi videtur vt etiam aliàs dicebam intētionē Bar.
ibi clarè probari, quia ibi propria culpa illis nocet quo-
rum defectu in alienis rebus datum fuit damnum, vnde
damno dato teneantur, ita culpa aſſeſſorum ſibi noceat
circa petitionē ſalarij reſidui tpis,quum talis caſus culpæ
eis aſcribatur, nec eſt dubium quando eorum culpa cōti-
git remotio,quin à petitione ſalarij reſidui tpis excludan-
tur vt ēt infra vult Bar.& dixi ſupra in euidentialibus re-
217 cutiendo intellectum verba tit. Ad declarationem ante
dicti.§.culpæ vide Anch.in conſi.414.Corn.conſi.23.lib.
2.Are.conſi.139.& Socin.l.quoties col.ij.ſ.ſi cer.pet.Cō-
cluſioni Bar. videtur obſtare, quia eſſe pōt ꝙ aſſeſſor ſine
ſua culpa remotus fuerit pp culpam & delictum poteſta-
tis, ergo id ſibi obeſſe non deberet ſecundum Mod. bo-
non.col.pen. Sed reſpōde ꝙ quum familia expreſsè fuerit
remota nō præſumitur magis culpa vnius quàm alterius
ex eis. Ideò omnibus nocet vnde ſi aſſeſſor probaret culpa
poteſtatis tantum remotionem contigiſſe, ſalarium reſi-
dui tpis conſequeretur, quia vt dixi culpa vnius alteri no-
cere non debet. Secundus & tertius caſus dū prędicit ꝙ qñ
poteſtas remotus eſt culpa propria, atque vbi culpa aſſeſſo-
ris, ſine difficultate procedūt vt hic per Seueran 2.col.23.
quæſtio.& dixi latius in euidentialibus excutiendo intel-
lectum verbi.h.nostre, cum culpa aſſeſſorum nō noceret
alijs comitibus, quin poteſtas teneretur ad ſolutionē ſala
rij reſidui temporis argu.§.culpæ & l.pen.in princ. ſupra
alleg.ſm Seue.loco præal.facit optime tex.in c.cognoſcē-
tes de conſti.cum alijs in præcedenti quæſtio. Bar.addu-
ctis. Dum tñ Barto. facit hic differentiam an poteſtas ex-
preſse remotus fuerit cum familia vel ſolus male videtur
dicere ſm aliquos,quia remoto poteſtate etiā familia re-
mota cenſet vt hic voluit Bar. cadunt.n.oēs vt alij volunt
tanq̃ ab improbo electi.taciti autē & expreſsi par eſt vir-
tus.l.cum quid ſ.ſi cer.pe.ergo,&c. Sed reſponde, ꝙ vbi fa
milia expreſſe remota fuit, ſumus in caſu claro, ideo Bar.
hunc caſum tāquam minus dubium præmittit, maximè
cum regula illa de tacito & expreſſo ſit brocardica. præ-
tereà Bart. eo modo locutus eſt pp ſubdiſtinctionē im-
mediatè per eum factā de remotione cauſata ex proprio
delicto, vel ex delicto aſſeſſoris, quia qñ ex ſuo delicto te-
netur familiæ ſalarium reſidui tpis perſoluere. Vltimus
caſus Bart. qñ ſumus in dubio nec conſtat cuius culpa cō-
tigerit remotio ab officio Bart. poſt gl.& Cyn. concludit
præſumi remotum culpa aſſeſſorum, vt per eum, ideò niſi
aſſeſſores probarent poteſtatē fuiſſe remotum culpa ſua;
reſidui tpis ſalarium conſequi non poſſunt vt hic per Se-
uer.2.col.23.quæſtionis, & Bar.met.ſ.ad fin. commenti.
ſed in hoc vlt.caſu male loquitur Bar. cum culpa alterius
non præſumatur.l.merito.ſ.pro ſoc.ca.eſtote miſericor-
des de

des de re.iur. niſi ex actis remotionis conſtaret præſidem fuiſſe remotum ex cã officium aſſeſ. concernente vt per Alex.l.2.circa finem infra quod quiſq; iuris. & dixi ſupra in euidentialibus aperiendo intellectum verſic. ſi.Subſequẽter quęrit Bar.quid de aduocato an reſidui temporis ſalarium ad heredem tranſmittat iura; ex ſequentibus dictis Bart.colligitur licet inepte & confuſe loquatur, meliusq; & vtilius diſtinguendo dixit in preall.§.diuus col.
218 3.† cõis concluſio doctorum eſt contra Bart.hic ꝙ aduocatus prærogatiua ſciẽtiæ & intellectus indiſtinctè ad eius hæredem ius ſalarij reſidui temporis trãſmittat. ſiue ſit annuũ,ſiue pro licita & certa cã debitum , & ſiue datũ fuerit,ſiue promiſſum,cum per eũ non ſteterit,quia cauſam ageret & ſeruiret,vt poſt Bar. loco præal. volunt Saly.in d.l.poſt duos.Ale.ſupra ad finem quartę col.cũ ſeq. Seue.ſ.in 2.col.decimę quęſtionis.Mo.bon.& Pap.in vlt. col.etiam ꝙ nihil cępiſſet gerere qñ fuiſſet conductus tẽpore non limitato, ſecus quando conductio eſſet annalis pro omnibus cauſis,puta eo tempore occurrẽtibus, quia tunc requireret ꝙ cæpiſſet ſeruire vt probatur in d.§.diuos.& in d.l.poſt duos vt per Bar.& doc. in locis ſupra al-
219 legatis,† quæ quidẽ concluſio à ceſſante rõne non procederet in aduocatis repertis ignorãtibus vt hic per Seue. in quæſt.46. facit quod de ſcholari Abbatis.S. Petri dixit Bar.in l.cum quid col.vlt.ſ.ſi cer.pet.& Are.in c.clerici de iudicijs. Item non procederet vbi promiſſio conditionaliter facta fuiſſet ſi præſtarentur operæ arg.l.legatum. C. de codi.inſer.l.Seio in prin.ſ.de an.leg. Tradit Pau. Caſt. in præallc.§.item cum quidam in 3. oppoſitione & Dec.
220 in d.cõſi.70.Quantitas verò licita ſalarij,† in aduocato eſt aureorum centum in ſingulis cauſis tex.eſt in l.1.in §. licitu.ſ.de var.& extraor.cog. & plus in criminalib' vt ibi per Alex. in apoſtillis ad Bar. & aurei centũ de quibus ibi ducentum ex noſtris faciunt.vt declarat Bud.lib.5.de aſſe & partibus aſſis fol.155.& ſequuntur Mod. medio.lib.3. diſpun.c.9.licet doct. noſtri ad id non aduerterint, tpe tamẽ Iuſtiniani & noſtris aureus & ſolidus idem important,etiam ſecundum præfatos, de quo eſt text.clarus in §.hæc iudicare in auth. de defenſoribus ciuitatum & ſic tunc ſeptuagintaduo aurei vt dicũt leges & communiter ſcrib.conficiebant libram vnam auri, ex noſtris autẽ nonaginta ſex ad minus requiruntur, in præſentia verò licita quantitas ſalarij aduocati eſt tantum quantum poteſt capere.cõſequi tamen ſummam centum aureorum pro vna cauſa eſt de raro contingentibus.

Reliqua dicta Bart.expedita ſunt in ſuperioribus delẽdaq; & cancellanda ſunt plura verba erroneè p impreſſores hic in lectura Bart.inculcata . A verbo allegat hæc lex vſque ad verſi.item non dicit glo;

Laus Deo Padue idibus Ian. M D X L V I I I.

Lex xi. l. cum quædam Puella.

PVella indiſtinctè conuenta non debent perſonaliter venire ad iudicium, litigareq; debent cum interuentu curatoris.

Mulier nupta viro alterius fori proprium amittit forum & efficitur de foro mariti late.nu.5.cum ſequentibus.

Maritus ians ad domum vxoris an & quando efficiatur de domicilio ipſius vxoris, & cuius loci ſtatuta circa lucrum dotis attendenda ſint, 5.cum ſeq.

Vidua quando cenſeatur in eodem matrimonio eſſe & perſeuerare,retineatq; forum domicilij mariti & gaudeat priuilegijs & prærogatiuis quibus gaudebat viuente marito. nu.5.vſque ad numerum.9

Mulier luxurioſè viuens,magis offendit memoriam defuncti viri & filios primi matrimonij, quàm tranſeundo ad ſecundas nup.8.

Meretrix ob id quòd meretrix ſit nõ venit priuãda iure ſuo.6

Vxor efficitur propriè ciuis ciuitatis viri, & tamen remanet etiam ciuis ciuitatis cuius eſt pater,ſolumq; perdit domicilium originis in his in quibus diſtraheretur ab obſequijs matrimonialibus,alias non ideò ſoluit onera realia in loco originis propria & vbi ſunt bona nu.11.& 10.

Mulier ignobilis nupta nobili efficitur nobilis & vtrum nobilis nupta ignobili nobilitatem perdat nu.12 & 15.

Filia nupta retinet priuilegia, & prærogatiuas quibus gaudebat ante contractas nuptias, modo non diſtrahatur ab obſequijs viri,ideò remanet in poteſtate patris,ac domoq; & agnatione paterna nu 13.

Nobilitas trahitur à patre & non à matre, ideò deſcẽdentes à patre ignobili & matre nobili non ſunt nobiles, ſed ignobiles.nu.14.de qua quidem nobilitate vide ſupra in verbo filia & in verbo mulier.

Vxor vide in verbo mulier & in verbo filia.

Tex.l.fæminæ de ſena.declaratur.nu.12.& 16.

Monachus per ingreſſum religionis an nobilitatẽ perdat.17.

Domicilij forus potentior eſt foro originis.18. Et plura de ipſo foro domicilij originis & contractus hic per totum.

Nupta vide in verbo filia in verbo mulier & in verbo nobilitas.

Nupta remanet priuilegium conceſſum alicui & deſcendentibus maſ. & fæmi.19

Dotis lucrum an regulctur à ſtatutis loci viri vel vxoris.21

Domicilij mutatio quomodo & quando operetur , ne quis in primo domicilio poſſit amplius conueniri.22.

Forus contractus & originis non tollitur per mutationem domicilij præterquàm in vxore,& quomodo ac quando poſſit quis conueniri in foro contractus 22 cum ſequen.vbi plura de competentia fori.

Fori mutatio poſt ſententiam,litis conteſtationem,aut citationem,non mutat inſtantiam,nec reſpectu cauſa principalis, nec reſpectu executionis.25.

Sententia ſine litis conteſt. non profertur valida , & arg.de indubitabili in l.eſt valde debile.22.& 25.

Prorogatio iuriſdictionis an illa fiat reſpectu executionis cenſeaturq; facta cum qualitatibus ſuis , & an potentior ſit quam ordinaria.26.

Tex.l.epiſcopale.C.de epiſc.audie declaratur ibidem.

Clauſula non obſtante,nec requiritur vbi motu proprio princeps facta eſt conceſſio,& derogatur iuri communi ſi agatur de modico præiudicio, alias nõ.27.

Carnes comedere infra in verbo forenſis.

Forenſis Mediolani exiſtens in prima hebdomada quadrageſimæ an licite poſſit carnes & lacticinia comedere.28.

Catallani ex antiquiſſima conſuetudine licitè edunt carnes in ſabbato,& ſimiliter forenſes qui in partibus Catelloniæ illo die ſunt, vbi ſupra.

Concubina an ſicuti vxor mutet forum & in quibus à pari procedat cum vxore.29.

Concubina clerici an & quando efficiatur de foro clerici & eccleſiæ.30.

Tex.l.in liberæ infra de ritu nuptiarum. declaratur.nu.31.

Concubinatus vtrum potius præſumatur quã matrimonium ex cohabitatione maſculi & fœminæ;& an filij ex prædictis deſcendentes legitimi ſint vel nõ.31.

Canonico iuri potius quàm ciuili ſtandum eſt circa actus ſpirituales, nume.32.

Executio ſententiæ prolatæ per vnum iudicẽ,quomodo qualiter,& quando mandanda ſit executioni per iudicem alterius territorij.33.

Sententia executio ſuper in verbo executio.

Iudex requiſitus vt in bonis ſitis in ſuo territorio exequatur ſententiam prolatam per iudicem alterius territorij , an quomodo & quando habeat id facere ibidem.

Clericus effectus talis poſt delictum commiſſum, vel bannũ, an & quomodo per ſecularem iudicem puniri poſſit,& ſi cum iuramento atteſtetur, feciſſe votum intrandi religionem ante delictum commiſſum an illi credatur.34.

L.cum

L. cum quædam Puella.

PVlchra nota.& vtilis eſt tota hæc lex: Sũ-
mate & diuidite vſque ad.§. quoties vt
hic per Bar.Bal. & alios poteſt etiam ele
gãter diuidi principium iſtius.l.in duas
partes principales.In 1.ponitur quęſtio.
in 2. quæ eſt ibi dixi ponitur reſponſio
quæſt.2.in tres particulas ſubdiuidi po-
teſt.in 1.iuriſconſultus ponit reſpon.ad quæſitum . In 2.
reſpon.ampliat.In 2.adhuc magis & generalius extendit.
particulæ ſatis de ſe patent . Caſus figurari poteſt vt in li-
1 tera iacet . Ratio dubitandi hæc erat,† per mutationem
ſori puella iſta deſit eſſe de foro & iuriſdict. prioris iudi-
cis.Ideo non videbatur poſſe amplius per priorim iudicẽ
diſtringi aut cogi,per regulam.l.ſi.j.eod. & ca.ſecundi in
fi. de conſtit.in 6.Oppoſitum tamen decidit, ratio deci-
ſionis eſt, quia iuriſdictio per inchoationem iudicij fun-
data radicataq; erat in perſona prioris iudicis.leg.vbi ce-
ptum,cum.l.ſi quis poſtcaquam.j.de iudicijs , & .c.pe.de
fo. compe. Ideò nimirum ſi non obſtãte mutatione fori
ſententia ferri poteſt,prolataq; executioni mãdari . Et ſi
in territorio primi iudicis nihil ſit in quo poſsit fieri exe
cutio , qũo & qualiter extra territorium ipſius iudicis
exequi poſsit dicam infra in glo.Ex qua ratione decidẽdi
patet ſolutio ad rationem dubitandi illamq; ſublatã eſſe.
Noto primò ꝙ puellæ quæ non ſunt matrimonio cõ-
iunctæ iudicialiter conueniri poſſunt,nec habet,hoc du-
bium quia alias fieret iniuria creditoribus fauendo adeò
2 puellis contra text. in c.ex tenore de fo. com. cum ſim. †
Perſonaliter m̃ ad iudicium venire nõ tenentur , nec de-
bent regulariter.c.2.de iu.in 6.puella vero dr̃ à decẽ & ſe-
ptem annis ætatis.j.l.1.§.pueri uam.j. de poſtul. declarat
Gellius in noc. attic.c.8.lib. 10. & ſic præſupponendũ eſt
puellam hanc litigaſſe cũ interuentu curatoris,aliàs non
habuiſſet legitimã perſonã ſtandi in iudicio, & acta fuiſ-
ſent nulla nec ſententia exequẽda.l.2.& 3. C. qui legit.per-
ſo.ſtan.in iu. non hab. ẽt in cã dotis ſm Iaſ. in auc.quod
locũ in 4.no.C.de colla.vbi ẽt per Dec. col.2.& ſequenti.
3 Secũdo noto. † ꝙ mulier nupta viro alterius domicilij
efficitur de foro & domicilio mariti mutato ſuo ꝓprio
foro;quod ẽt probatur in l.ſi.in §.item reſcripſerunt mu
lierem.j.ad muni.in l.mulieres.C. de dign.lib.12.ibi forũ
ex eorum perſona ſtatuimus & domicilia mutamus.l.exi
gere.j.de iu.& c.1.de ſpon. Efficitur.n.vna domus & vnũ
corpus.l.1.§.fi.v.r.infra ad ſylla.cum alijs ſtatim allegan-
dis,caput autem mulieris eſt vir.c.ſi.32.quęſtio.6.& c.ma
nifeſtum cum ſeq.33.quæſtio.5.
Magna eſt ergo virtus matrimonij quæ facit vxorẽ p-
dere forum etiam originis propriç aliàs immutabilem.l.
aſſumpt.ff.ad muni. ſecus in alijs perſonis quo ad forum
originis vt hic per Bal.Alex.& Aquenſ.in prin.
Ampliatur iſte text.& not.prædictum pluribus modis
Iaſ. tres ampliationes poſuit , Dec.nolens cum Iaſ.more
ſuo incedere hunc ordinem ſpreuit,ponendo ſuper gl.&
minus bene.Igitur circa primã ampliationem Iaſ. & doc.
vt procedat etiam in vxore non dum conducta ad domũ
viri,alij Mod.ſequuntur vt hic per Curt.col.1.ſed fuit Ac
curſij hic in glo.3 ſequitur Bal.idem Alex.col.2.verſi.ſed
hoc non puto,immo Bar.in d.§.item reſcripſerunt,quia
tranſlatio perſonæ mulieris ad domum mariti acquirẽdi
domicilij non fuit cã. ſed nexus matrimonialis ſecũdum
Bald.& præall.licq; etiam copula nõ ſecuta quicquid ali-
qui dicant & vltra gl.hic & in d.l.ea quæ la.2.j. ad muni.
probatur per tex.ibi de nuptijs loquentẽ iuncta.l.nuptias
j.de regu.iur.faciunt quæ ſcribit Fely.in rub.de ſponſ.dũ
diſputat an lucrum delatum à ſtatuto mortua vxore lo-
cum habeat ea nondum ad domum viri traducta, intelli
gas tamen nexum matrimonialem id operari propter ſpẽ
futuræ cohabitationis, aliàs ſecus eſſet per ea quæ contra
Alexan.ſcribit hic Cur.in 1.col.

4 Circa illationem,† qñ virit ad domum vxoris ꝙ atten
di debeat domicilium vxoris , doc.ſe inuoluunt. vt poſt
Bal.ſcribunt hic Iaſ.Dec.Aquenſ.& alij.in primis col. in-
ferentes ad quęſtionẽ de lucro dotis.vñ pro habenda cla-
ra intelligentia iſtius articuli diſtinguo aliquos caſus, pri
mus eſt quando maritus it ad domum vxoris nõ animo
ibi permanendi,ſed tãquam receſſurus , ſecumq; vxorem
iuxta conſuetum ad domum ſuam conducturus,& tunc
procedit tex.noſter & diſpoſitio.d.l.exigere,ſm doc.pręall.cõiter. Secundus caſus eſt quando id fecit animo per-
petuò ibi permanendi de quo cõſtat , & tunc attenditur
domicilium vxoris Bal.in l.ſi.C.ſi à nõ compe.iud.quem
ſequunẽ Iaſ.Dec.& Aquen.hic nec eſt vlla ratio quę aliud
ſuadeat. Tertius caſus eſt quando ſumus in dubio , & de
tali animo non conſtat , & tunc quãtum ad contractum
ipſum attendimus forum & domicilium viri per rõnem
d.l.exigere ſecũdum Aquenſ. licet poſtmodum & ex in-
teruallo maritus ad domum vxoris tranſierit,quia q̃tum
ad ipſum contractum militat ratio præal.l.exigere, cum
non cenſeatur habita cõſideratio ad domicilium vxoris,
ſed ipſius mariti,ideò nimirum ſi quãtum ad cõtractum
attendi debet domicilium viri, ſed quoad forum & iudi-
cium, cum maritus illic cũ vxore moretur attendi debet
domicilium vxoris.imò viri ex quo ipſe ibi illud cõſtituit
vt facere potuit leg.nihil & l.domiciliũ.j.ad munici. aliàs
vir diſtraheretur ab obſequijs & ſeruitijs matrimoniali-
bus quod fieri non debet vt hic per Alex.col.2.vbi Cur. t.
ſed prius per Bar.in d.§.item reſcripſerunt & Pau. Cal.in
le.rei iudicatæ.§.ſocero infra ſolu.mat.
Secunda ampliatio etiam vbi vxor à viro conuenitur ,
approbatur communiter à ſcribẽtibus vt hic per Dec.&
Aquenſ.in primis col.& eſt gl.quę hoc vult per illum tex.
in c.conſt.el.2.in glo.1.de teſtibus vbi can.notant.
5 Tertia ampliatio eſt de vidua,† p tex.l.filij.in §. vidua.
ad muni.cum per ſe mulier perſeuerans in viduitate cen-
ſeatur ſtare in eodem matrimonio, vt ibi per Barto & ꝙ
mulier caſtè & honeſtè viuens fingaẽ adhuc eſſe in prio-
ri matrimonio eſt text.not.in l.fin.C.de bon.mat.de quo
videte Alex.in cõſi.20.libro.2.Barb.in c.ex parte.quin
ta col.1.& 2.de foro competen.& Fely.in ca. ſuper eo.el.
ſecundo de teſtib.
Limi.duobus modis,primo nõ procedere in vidua lu-
xurioſè viuente,ne plus habeat luxuria quàm caſtitas, cõ
tra tex.in §.fi.in auc.de reſtit.& ea quæ parit ac.l.his ſolis
in fine de reuo.don.vt hic per Ang.Ale.& Aquen.atteſtã
tem communem quod clarius liquet ex notatis per Fely.
in d.c.ex parte col.1.de fo.com.in proœ.Greg.col.fi.in c.
ſignificantibus col.fi.de offi.deleg.& in c.paſtoralis.col.5
vbi Dec.vlt.de iud. Dec.hic col.2.& 3.poſt Fulg.tenet op-
poſitum,eo ꝙ domicilium voluntate propria conſtituaẽ
6 & acquiratur de iure communi,† meretrixque ob id ſo-
lum ꝙ meretrix ſit iure ſuo priuanda non veniat.§. 1.in
auctent.quibus Mod.nat.eff.legit. quum not.ibi per An
gel. Item quia pœnæ priuationis locum tantum habet in
caſibus à iure expreſsis.
Sed non eſt à communi opinione recedendum. Et ad
primam rationem reſpon. poteſt ex diſtinctione q̃ facit
hic Aquenſ.vt q̃tum ad damnum & odium ipſius forum
non amittat quin alibi cõueniri poſsit, ſecus quoad fauo
rem,nam quantum ad ſui præiudiciũ & vt poſsit ibi con
ueniri ratione ſui domicilij,hoc non amittit ob luxurio-
ſam vitam, ſed non retinet priuilegium quin ẽt conueni-
ri poſsit in loco originis ſuę,quod fieri nõ potuiſſet ſi ho
neſtam vitam ſeruaſſet. No obſtat qđ in 2.col.ſubiungit
Dec.ꝙ etiam priuilegio cõpetenti ex perſona mariti mu-
lier vidua luxurioſè viuens non videatur priuanda,cũ pę-
na priuationis vt dixi non habeat locum niſi in caſibus à
iure expreſsis.§.cum igitur.in aucten.de non eligen. ſecũ
do nub.vt hic per eum,† quia ex identitate rõnis & in pę
7 nalibus fit extenſio tex.eſt in §.porro in tit.quę fuerit pri
ma cauſa beneſ.ami. Tradunt omnes ſcribẽtes in l.1. C.de

tranſa.

tranſa.vt Mod.de Ripa in l.fin.quæſtio.41.C.de reuo.do-
nat.multo magis,ergo ex maioritate rõnis. vt in propoſi-
8 to noſtro,nam vxor luxurioſè viuendo,† magis offendit
virum defunctum & filios primi matrimonij, quàm ad
ſecunda vota tranſeundo.d.l.his ſolis in fi. & vt diximus
tranſeundo ad ſecunda vota amittit domicilium, & fo-
rum primi viri, ergo multo magis luxurioſè viuendo.
Secundò limi.prędicta ampliatio de vidua retinēte do-
micilium mariti.niſi receſſerit à domo ipſius primi mari-
ti,& reuerſa ſit in patriam ad eius primum domicilium,
ceſſat.n.cā acquiſiti domicilij primi viri,quę fuit propter
tranſlationē perſonæ mulieris vt hic.p Pan.Caſt. & quic-
quid hic dicat Alex.verior vř opinio ipſius Pauli vt hic per
Dec.& Cur.cum.n.ibi conſtituerit prout potuit domici-
lium,nec diſtrahatur ab obſequijs viri iā defuncti, ſi con-
ueniat in loco ſuę originis ac domicilij,cur nō debet poſ-
ſe ibi cōueniri,imò eſſet magis damnoſum mulieri ſi co-
geretur litigare in primo foro mariti,vbi amplius non re-
ſidet,quàm ſi conueniatur in domicilio ſuo,vt docet ex-
9 perientia rerum magiſtra.† generaliter quādo vidua reti-
neat priuilegia mariti defuncti ſi velles ſcire videbis Pau.
de Ca.in conſi.12.in antiquis Cor.in conſi.11.lib.3.Soz.
12.col.6.lib.1.& Fely.in d.c.ex parte,ſcilicet.col.1.
Quartò ampliare prædictum ſecundum notabile, ꝙ
10 mulier forum viri ſortitur,† nō ſolum ſi maritus illum
ſortiatur de iure communi, verum etiam ſi ſortiatur ra-
tione artis aut priuilegij perſonalis, ſimiliter vxor tali pri
uilegio gaudebit per tex.not.in l.pen.C.de fabricen.li.11.
ponit not.Sozi.in d.conſi.12.col.fin.
Quintò amplia vt mulier nō ſolum dictum forum for-
11 tiatur,& efficiatur incola ciuitatis mariti, † verum pro-
priè efficitur ciuis prædictæ ciuitatis vt per glo.& doc.in
l.ciues.C.de incolis lib.10.Cor.in d.conſi.111.& tamen
non deſinit eſſe ciuis illius ciuitatis cuius eſt ciuis pater
eius Alexan.conſi.20.viſo ad finem lib.2.
Sextò amplia etiam ꝙ matrimonium non valeret vt
quia contractum inter prohibitos ignoranter, tamē per
text.in cap.2.qui filij ſint legi.& in l.ſi cum dotem in §.ſi.
infra.ſolu.matr.cum vbique notatis ſecus, quando con-
traxerunt ſcientes impedimentum.l.de iure.§.fi.ad mu.
12 Ex præ dictis infertur, † ꝙ ſi mulier ignobilis nubat
nobili, efficitur nobilis & eiuſdem conditionis cuius eſt
maritus.l.mulieres.C.de dignit.lib.12.l.fœminæ.ſ.de ſena.
l.Princeps ſupra de.ll.& hoc pp virtutē nexus matrimo-
nialis cum efficiant vnum & idem corpus iuris fictione,
vt in ſuperioribus dixi,& pariter nobilis nubens ignobili
nobilitatem perdit.d.l.fœminæ vbi Bald.& Alber. notāt,
& Cur.ſenior in conſi.42.col.antepen.ideò miratus ſũq;
fui de conſuetudine Alemaniæ relata in c.pen.de pręb.di-
ſponente non dari præbendas niſi nobilibus ex vtroque
parēte, & ſimiliter de ordinamentis præceptorũ Rhodij
qui nō admittunt quempiam ad confraternitatem ſuam
niſi natus ſit ex vtroq; parente nobili,ſed in prędictis cō-
ſiderant & attendunt præfati origenē,imò domini Rho-
dienſes plus volunt ꝙ tam auia paterna q̃ materna illius
qui eorum religionē ingredi deſiderat, ſanguine fuerint
nobiles, ſed quantum ad mulierem nobilem nuptā igno-
bili,an cēſenda ſit nobilis vel ne, quicquid hic diſtinguē-
do ſeq; inuoluendo dicat Bal.mihi vř ꝙ nullo modo effi-
13 ciatur ignobilis,† cum iſta ſit vera & cōis reſolutio do-
ctorũ, ꝙ filia nupta ex perſona patris retinet oĩa priuile-
gia,& prærogatiuas quas prius habebat, dummodò non
diſtrahatur ab obſequijs viri.Et ideò remanet in poteſta-
te patris, & dř adhuc de familia, domo,& agnatione pa-
terna tex.eſt in l.voluntas.C.de fideicom.in l.familię.§.1.
de verb.ſig.vt infra per Alex.col.fi.per ſcrib. in d.l.volun-
tas Sozi.in conſi.76.col.8.lib.2.Fely.in d.c.ſuper eo.el.2.
col.2.de teſti.Dec.plene.in l.1.col.3.& 4.C.vn vir & vxor,
& in c.nouit.de iud.Mod.de Ripa lib.2.de reſp.& princ.
14 gra.c.3.& Cur.hic col.1.† quamuis deſcendentes ab hu-
iuſmodi filia nobili nupta ignobili nō ſint nobiles, quia
ſequuntur familiam patris non matris.d.l.familia.§.1.&
ibi notant Mode.ſed prius Alex.hic col.2.& Dec.in d.c.
15 nouit.col.3.† Et ꝙ filia nobilis per matrimonium cũ
plebeio contractum,nobilitatē perdere non debeat, nec
iura nobilitatis à natiuitate, naturaq; ſibi acquiſita,pro-
batur,quia iura ſanguinis immutabilia ſunt,infra de reg.
iu.l.iura ſanguinis.Item quia matrimonium eſt res licita
inſtituente Deo introductum,vt habetur in locis vulgari
bus maximè ibi relinquet homo patrem & matrē & ad-
hærebit vxori ſuę.quare ergo illud contrahendo debet fi-
lia nobilis iura nobilitatis ſuæ amittere, nulla rō id ſua-
det,facit tex.in d.c.cognoſcentes de conſti.Itē quia pœna
priuationis,nō habet locum niſi vbi exprimitur, ad.l.fœ-
16 minę † vbi videbatur oppoſitum probari reſpon.ꝙ non
loquit de nobilitate & iure ſanguinis ac cognationis ab
ipſa natura venientibus,ſed de quadam præeminentia &
dignitate clariſſimatus accidentali,q̃ habebant filię ſena-
torum ex perſona parentũ ſuorum, quæ.l.prohibente nō
17 tranſit in filias nuptas plebeijs.† monachus verò per in-
greſſum religionis,bene perdit nobilitatē, quia pro mor-
tuo habetur vt per Philip.Fran. in c.fin.in princ.de offic.
deleg.lib.6.ſed opp.verius eſt, & per Rotam in cā ardua
deciſum,vt per Rom.in ſin.37.vtrum nobilis, ex cuius ra
tionibus confirmatur optimè hæc ſcđa opinio,de nobili-
tate nō amiſſa per contractum matrimonij cũ ignobili,
18 & ſi queris † an vxor ſequatur ſolum domicilium mariti,
aut verò originis vř ꝙ forũ domicilij habitationis, vt hic
per Alex.col.2.verſi.& ſp intelligas,nam & ſi actiones ma
riti actiuè, & paſsiuè cōicantur vxori.c.maritus de cogn.
ſpir. potentior in propoſito tamen eſt forus domicilij q̃
originis,quia in foro habitationis conueniri quis pōt,q̃-
uis ibi non inueniatur,ſecus aũt eſt in foro originis,ergo
ille attenditur,vt hic per Alex.col.1.& Fely.in c.fi.col.1.
de fo.comp.vbi poſt Bal.dicit domicilium eſſe potiſſimā
cām iuriſdi.Materiam verò domicilij recollegit,& latiſſi-
mè tetigit Sozi.in d.c.fin.in glo.3.Ex prædictis infertur,
19 † & patet non procedere deciſionē Bar.in l.quoties.C.
de priui.ſchol.lib.12.ꝙ priuilegium conceſſum alicui,&
deſcendentibus ſuis maſculis & fœminis,competit ēt nu-
ptis, quæ propterea non deſinunt eſſe de deſcendentibus
talis perſonæ,& cōtra Bar.quicquid dicat hic Iaſ.eſt cōis
doc.ſnīa,vt hic per Alex.Deci.Curt.& Aquenſ.in primis
col.& per Dec.in d.c.noui.col.3.& in l.1.col.4.C.vnde vir
& vxor limitando vno modo vt poſt Bal.tradit hic in 2.
20 col.Aquen.† Rurſus ex prædictis ꝙ vxor ſolum amittat
domicilium originis qñ diſtraheretur ob obſequijs viri,
infertur limitatio ad pdictum not.ꝙ procedat q̃tum ad
iudicialia, ſecus aũt quo ad onera realia & alios effectus,
vt per Bal.hic & in d.l.fœminæ ad fi.vbi dicit id procede-
re in domicilio pſonalis cōuētionis,ſecus in reali & mix-
ta cōuētione de quo eſt gl.not.in §.itē reſcripſerũt ſ.alle.
Secundò intellige & limita oppoſita exceptione,ſed ſi
non opponeretur exceptio procederet iudicium etiam
iudicio originis mulieris,per ea quę poſt alios ſcribit hic
Dec.in prin.commenti,item quia vř vxor renunciare tūc
ſuo fauori iuxta regulam.l.pe.C.de pac.faciunt ēt prædi-
21 cta ad not.quæſtionē de lucro dotis † an in eo attēden-
dũ ſit ſtatutũ domicilij viri aut vxoris de quo per Aquēſ.
hic col.2.Rapha.com.conſ.72.Cremen.ſingulari.75.Iaſ.
in l.cunctos populos in 2.lect.col.15.& 16.C.de ſumma
trin.vbi ēt alij Mod.Barba.conſi.4.lib.2.Dec.conſi.19.&
283.Mod.in d.l.exigere dotem cum alijs ſupra adductis.
22 Tertiò noto in iſto text.† ꝙ mutatio domicilij ante
inchoationem iudicij operatur ne in 1.domicilio poſsit
amplius quis conueniri, iura.n.dicentia rōne domicilij
poſſe ibi quempiā conueniri,vt in l.2.C.de iur.omn.iud.
in c.dilecti.& in c.fi.de for.comp.& in l.ſi iudex poſteaq.
infra de iudicijs.procedunt qñ conuētus ibi domicilium
tunc habet,aliàs ſecus,quia non poſſet dici conueniri ibi
ratione domicilij,cum non entis nullæ ſint cautæ & nul-
læ qualitates.l.pe.infra ſi cert.pet.domiciliumq; mutari,

transſerriq́; pro libito voluntatis poſsit.l.domiciliú & l.
nihil ÿ.ad mu.cum not.per Deci. infra col.3.& per Aret.
pulchrè in conſi.135.incip.Car.domine collat. ex multi-
plici . vbi probat præſumi quem eſſe & fuiſſe in loco do-
micilij, poſſeq́; aliquem habere domicilium in pluribus
locis,nec illud transferri nuda voluntate,verũ facto opus
eſſe,i.rerum tranſlatione, & ꝙ recedat quis cum rebus &
familia ad alium locum ſe transferendo. ſed forus quem
ſortitur aliquis ratione contractus,vt ẽt originis, nó tol-
litur,nec mutatur ꝑ mutationem domicilij.l.2.C.de iur.
om.iud.& c.fi.de for.comp.vbi per Can.traditur. hoc ta-
mẽ nó procedit in muliere nupta viro alterius fori, quia
ſicuti nunc mutatur forus originis aliàs immutabilis, ne
ipſa diſtrahatur ab obſequijs mariti.d.§. item reſcripſe-
runt,ſic ẽt mutabitur forus contractus , ita ꝙ nõ poterit
ibi conueniri per eandem rationem,ne diſtrahatur à ſer-
uitijs mariti,ſm Bart.in d.§.item reſcripſerunt Bal.Alex.
Deci. Cur.Aquen.& alios Mod. hic.Et quod dictũ eſt de
foro contractus in quo ſemper conueniri quis põt intel-
ligitur,dũmodo ibi inueniatur , aliàs ſecus vt hic ꝑ Alex.
& Dec.col.1.Can.in d.c.fi.& eſt text.in c.1.in §. contra-
hentes de fo.comp.lib.6.Cur.in l.2.§.3.& 4. infra de iud.
Limita prædicta de mutatione domicilij quæ inducit
mutationem fori ipſius domicilij , niſi qñ tempore con-
tractus contrahẽs habuiſſet domicilium in aliquo loco,
quia tunc ibi poſſet ſemper conueniri non obſtante mu-
tatione domicilij,vt per Bar.& Imo.per Alex.relatos,per
tex.in preal.l.2.quę opinio iure nõ probatur & à veritate
aliena eſt ſm Alex.Dec.& Curt. hic in primis col. & per
Fely.in d.c.pen.de fo.com.licet Aret.in conſi.135.incip.
clariſsimè col.2.conſulendo ſecutus ſit opin.Bar.& Imol.
23 Quartò noto ex iſto text.† ibi poſt ſuſceptá cognitio-
nem: ꝙ mutatio fori poſt ſententiam,vel ẽt poſt litis cõ-
teſtationem,vt ex præcedentibus apparet, non mutat in-
ſtantiam cauſæ,nec reſpectu cauſæ principalis,nec reſpe-
ctu executionis,vt hic per Bald.imò nec poſt citationem
mutatur inſtantia prædict.l. ſi quis poſteaquam š.allega.
vt hic per Alex.Iaſ.Dec.Aquẽ.& Cur.Sed obſtare videtur
iſte tex.in prin.ibi litem ſuſceperit, & ibi poſt ſuſceptam
cognitionem ante ſñiam. vr̃.n.de indubitabili ſi poſt ſo-
lam citationem idẽ fuiſſet,vt dici vr̃ in d.l.ſi quis. ſm Iaſ.
hic.Sed Dec.& Cur.in 1.& 3.col.reſpon.ꝙ tꝑe iſtius.l.nõ
erat condita.d.l.ſi quis quæ eiuſdem iuriſc.eſt., videlicet
Vlp.quæ conſideratio non ſubſiſtit. cum.n.oẽs dictæ di-
ſpoſitiones eiuſdem authoris ſint, non apparet illam fa-
ctam fuiſſe poſt iſtam.Item ſatis eſt eodem tꝑe in pande
ctis fuiſſe per cõpilatores inſertas,præterea in regula anti
qua fundatæ ſunt vt per glo.in prædicta.l. ſi quis poſteà.
Minus ſapit quod de recitatione & contingentia facti
Dec.ſubijcit , cũ iuriſc.ſuper illa ſe fundet: vt.n.ſcrib.oẽs
volũt in l.vnica.C.qñ non pe.par.à tali narratiua licitum
eſt ſumere argumentũ,nec ẽt ſatisfacit conſideratio Cur.
hic in 2.col.ꝙ in l.noſtra tractetur de ferenda ſententia,
quę ſine litis conteſtatione validè proferri non põt,ideò
24 nimirum ſi conteſtationem litis exigit , † quia licet id
verum ſit vt tradunt Barto. & alij in auct. ſi omnes. C.ſi
mi.ab hære.ſe abſti. hic tamen dubitatio erat an attenta
mutatione fori impediretur proceſſus primi iudicis , ac
prolatio ſententiæ.& reſpon.ꝙ non,& ſic ad ſententiam
perueniri põt,licet prolata nõ fuiſſet. quod locum habet
etiam præuẽta iuriſdi. per ſolam citationem vt diximus
25 ſupra . Propterea reſpon.† prædictum argumentum de
indubitabili multum debile eſſe , pluribusq́; modis tolli
poſſe,vt per Fely.in c.rex pacificus col.fi.in proœ.decreta
lium,& in propoſito noſtro ratione diuerſitatis titulorũ
quibus poſitæ ſunt.ll.etiam ꝙ eiuſdem tenoris,eorundẽ-
que verborum eſſent.item vbi facta eſſet additio aliqua:q́
omnia in propoſito noſtro concurrunt,ideò, &c.& tan-
dem ad materiem prædicti not.videnda ſunt quę ſcribũt
Aret.Iaſ.& alij in lđi pluribus,infra de lega.1.
26 Diligenterq́; notãdum eſt,† quòd licet præoccupatio
iuriſdi.illam firmet,ẽt quo ad executionem,aliud tamen
eſt in prorogatione iuriſdi. quia illa non firmat reſpectu
iuriſdictionis.l.Epiſcop.C.de Epiſc. audien. vt poſt Alb.
Alex. & alios ſcribunt hic Iaſ.& Aquen.in 3. & vlt.not.
Sed in contrarium facit , quia prorogatio iuriſdi.cum
qualitate prorogatæ iuriſdi. facta vr̃ iuxta glo. cõiter ap-
probatam in c.pe.& gl.de offi.dele.cum accum. per Fely.
in c.de cauſis.col.2.illo eo.titu.& in c.præterea col. 14.de
ſponſalibus ꝑ Iaſ.& alios in l.lecta. in not.infra ſi cer.pet.
& Lud.Gomes ſuper regulis cãcellariæ in regula de trien.
poſſeſſ.q.21.nu.5.& q.22.circa finem commenti, vbi etiã
ponit an hoc procedat in odioſis,vnde ſi iuriſdictio pro-
rogata ſit ordinaria exequendi ꝑtãte munita cum eadem
qualitate exequendi, prorogatam fuiſſe merito cenſendũ
vr̃ vt hic per Dec.& Cur.col.2.& 3.Alex.in l. à diuo pio in
§.1.col.4.ÿ.de re iud.vbi ẽt per alios Mod. & per Aquen.
in l.vnica.§.1.ad fin.ÿ.titu.2.& Curt.in l.1.col.1. & 2.ÿ.de
iud. Ad dictam.l.Epiſcop.reſpondent omnes ſcriben. in
locis š.alleg. ſtatimq́; infra allegandis ꝙ procedit in Epi-
ſcopo inter laicos ex iuriſdictione prorogata iudicante,
familia & poteſtate exequendi ſentẽtiam inter laicos ca-
rente , & per cõſequens ſi Epiſcopus familiam habeat &
exequendi eius ſententiam facultatem ac modum,id fa-
cere nõ prohibetur. Et vltra ſupra adducta vide ad limit.
d.l.Epiſcopale Abba.& Fely.in c.cũm quæ col.1.de re iu.
& Dec.aliter limitantem in conſi.25.circa finem, eſt pa-
riter mirabilis tex.d.l.Epiſcopale, ꝙ à ſententia Epiſcopi
ex prorogatione iuriſdi.à laicis facta iudicantis appellari
non poſſet , & ſic potentior erat iuriſdictio prorogata q̃
ordinaria ipſius Epiſcopi.à cuius ſentẽtijs ſm diſpoſitio-
nem iuris cõis permiſſa eſt appellatio , ſuper quo laborat
Cur.in l.1.in duabus primis col.cuius reſolutioni tex.d.l.
Epiſcopale.manifeſtè refragatur,propterea vide tu ratio-
nes ſpecialitatis per Pau.de Caſt.in d.l.Epiſcopale,quę tñ
non habebat fundamẽtum ſtabile, ideò correcta fuit lex
ipſa per auct . ibi ſequentem & in corpore vnde ſumitur,
vide Pau.de Caſt.ibi vbi etiam ponit de inuocatione bra-
chij ſecularis de quo plenius dixi in princ.l.vnicę infra ſi-
quis ius dic. non obtempe.
Limi.principalẽ deciſio.iſtius.l.de iuriſdi. præoccupa-
ta quę durat & perſeuerat reſpectu diffinitionis,ac execu
tionis non obſtante mutatione fori , vt non procedat qñ
ex licentia & cõceſsione ſuperioris,ac motu proprio mu-
tatio fieret per.l.idẽ Vlp.in fi.de execu.tut.quia licet actus
principis intelligatur ſine ꝑiudicio tertij.l. nec auus.C.de
eman.liberorum.l.2.ne quid in loco publico.cum ſimili.
tñ quia mutatio iſta neceſſaria eſt, & modici momẽti ac
prẹiudicij,extinguitur iuriſdictio iudicis qui prẹuenit, vt
hic ꝑ Alex.col.1.in fi.Iaſ.& Cur.in 2.col.Fel.in c. cum in-
ter col.2.de excep.& in c.nonnulli col.21.verſi.ſecundus
27 caſus de reſcr.† ſicq́; huiuſcemodi cõceſſio ex certa ſciẽ-
tia facta vim habet clauſulæ non obſtante, & iuri cõi de-
rogat,ſecus ſi tractaretur de magno præiudicio , qa eſſet
tunc neceſſaria clauſula non obſtante.l.quoties.C.de prę.
ci.impe. offeren.vt per Alex.in l.3.in §.ſi is ÿ. quod quiſq́;
iuris , & Iaſ.in l.2.C.vt lite pen. vbi tenet neceſſariam eſſe
prædictam clauſulam non obſtante,quod tñ verum non
eſt , vbi conceſſio motu proprio emanauit , & agitur de
modico præiudicio,vt per ſcrib.in locis ſupra alleg.
28 Dicebat ẽt hic in 2.col.Cur.† & pleriq́; alij poſt eũ ꝑ
hunc tex.l. noſtræ ꝙ forenſis exiſtens mediolani tꝑe car-
niſpriuij põt licitè carnes comedere prima illa hebdoma
da Romanæ quadrageſimæ, quemadmodum ibi faciunt
Mediolanenſes ex beneficio diui Ambro.vt prius dixerat
Chriſt.Por.in §.ſed quod principi in fin.inſt.de iure nat.
allegando ſimiliter tex.not.in c.illa 12.diſt. vbi probatur
illud vulgatum cum fueris Romæ romano viuito more.
tamen text. non videtur poſſe in oppoſitum retorqueri,
nam hic attenditur locus mariti ad quem vxor ſe tranſtu
lit,quia animo ibi perpetuò commorandi , ideò efficitur
ibi ciuis & de loco illo , vt dixi , ſecus ergo quando eſſet
ibi vt

ibi vt forenſis ſtatim receſſurus, vt dictũ fuit ſupra de ma
rito contrahente cum vxore tãquam ſtatim receſſuro, ꝙ
tunc nõ inſpicitur forus vxoris ſed mariti. d.l. exigere, &
text. c. illa procedit in conſuetudine quæ non eſt contra
ius cõe, prout eſt iſta comedendi carnes tpe quadrageſi-
mali. Magis ad propoſitũ facit quod tn d.c. illa poſt alios
ſcribit Card. Alex. in 2. col. ꝙ Tollolani reperientes ſe in
partibus Catalloniæ carnes in ſabbato licitè comedere
poſſunt, quẽadmodum Catallani, qui peccarent ſi in ſab-
bato Tolloſæ carnes comederẽt, vt latius per Roch. Cur.
in rep. c. fi. de conſue. queſtio. 13. Mihi tamen vr ꝙ foren-
ſes exiſtentes, nunc tpe Mediolani illicitè carnes come-
derent cum illa conſuetudo & obſeruantia ſit cõtra ius,
propterea forenſes ius cõe ſequi debent, & obſeruare re-
gulam, non autem exceptioni adhærere iuxta l. ſecũdam
infra ſi quis in ius voc. nõ iui. & l. primam cum ibi plenè
notatis infra de re. iud. etiam quia forenſes ibi ſunt tanq̃
ſtatim receſſuri, ergo locus ille in quo reperiun tur à caſu
attendi non debet, ſed locus ad quem redituri ſunt. d.l.
exigere. vt de marito, qui cõtraxit cum vxore tanq̃ ſtatim
receſſurus ſupra diximus, niſi clare cõſtaret de priuilegio
oibus exiſtentibus in ipſo loco conceſſo, prout de con-
ſuetudine illa Catalloniæ antiquiſsima clarè conſtabat.

29 Glo. i. ad finem concludit, † concubinam non mutare
domicilium, quemadmodum facit vxor per text. in l. de
iure. §. fi. j. ad muni. & ſic concubinatus non procedit in
hoc à pari cum matrimonio, & approbatur hic per Bal.
Ange. Alex. Iaſ. Dec. Aquen. Cur. & alios, declarantes tñ, ꝙ
licet concubina non amittat forum origiois ſicuti vxor,
nec acquirat forum domicilij concubinarij reſpectu cõ-
cubinatus, acquirit tñ vi cohabitationis ita ꝙ queritur ei
domicilium non tanquam concubinę, ſed tanquam cui-
libet cohabitanti, & tex. in §. fi. ſ. alleg. loquitur de dicto
foro originis, qui non mutatur. In puncto iuris oppoſitũ
verius vr, ꝙ l. noſtra de mutatione fori domicilij vxoris
loquens, procedat ẽt in concubina. primò p tex. à docto-
ribus allegatum in l. item legato in §. parui. ff. de leg. 3. ibi
ſanè. n. niſi in dignitate, inter vxorem & concubinam ni-
hil intereſt, ergo idem erit in concubina ꝙ in vxore, ea
ſolutio Bal. Iaſ. ac Dec. hic ad illum tex. ꝙ nihil interſit, vi
delicet quantum ad affectionem hominis, nõ quantum
ad ea quæ veniũt ex diſpoſitione legis, vt hic vr manifeſtè
contra verba illius text. ibi nihil intereſt quæ in legato de
quo ibi agitur parificat vxorem & concubinã, à qua æqui
paratione ſolummodo dignitatem inde excipit. Secundò
de iure ciuili cõcubinatus licitus erat & permiſſus, vt per
Bart. in l. in concubinatu j. de concubinis, patetq; per to-
tum illum tit. & C. eo. ſi cõcubinatus permiſſus erat, ergo
in conſequentia, facta mutatione fori domicilij, cenſe-
tur & amiſſum originis domicilium, ne cõcubina diſtra-
hatur ab obſequijs, & ſeruitijs viri & cõcubinarij ſui, quę
rõ cã eſt amiſsionis domicilij originis in vxore vt ſupra
diximus, & ſic virtute concubinatus mutat cõcubina fo-
rum originis. quo. n. ad forum habitationis vt hic dicit
Alex. indubitatum erat, quum per habitationem acqui-
ratur domicilium. l. nihil & l. domicilium infra ad muni.
& hic per Dec. in 3. col nec poteſt eſſe cõcubinatus abſq;
cohabitatione, ineptè ergo loqui videntur doctores volẽ
tes ꝙ domicilium non acquirat concubina vi concubi-
tus, ſed virtute cohabitationis, cum vnum non ſit ſine al-
tero. & §. fin. d. l. de iure. loquitur in vxore non legitima,
nos autem in concubina legitima.

Retenta cõi opinione præfati ſcrib. duas limitationes
tradunt, prima fuit Bal. Alex. & aliorum de domicilio ha
bitationis, quod cõcubina acquirit, & eſt indubitata, vt
prædixi, ideò Dec. hic in 2. col. ait limitationem verã eſſe
ſed incongruam, quia domicilium non acquiritur ei vt
concubinæ ſed virtute habitationis, ſed vt ſupra dixi ve-
rius vr, ꝙ illi acquiratur virtute concubinatus, & cohabi-
tationis permiſſæ, immò ne, diſtrahatur ab obſequijs cõ-
cubinarij perdit ẽt domicilium originis, eo reſpectu, licet
cõmunis ſit ad oppo. Sed de iure canonico, quod in iſta
materia attenditur aliud eſt vt ſtatim dicam.

Secunda limitatio in concubina clerici, quæ efficitur
de foro eccleſiaſtico ipſius clerici, gaudetq; priuilegio fo-
30 ri, vt poſt Roma. tradit hic Iaſ. ſed Dec. & Aquen. † op-
po. firmant ne ex ſua turpitudine cõſequatur priuilegiũ,
& commodum cõtra l. ſiue hæreditaria in fi. de neg. geſt.
quodq; in ſui. odium & damnum bene efficitur de foro
eccleſię, vt puniri poſsit, quamuis ẽt per laicum id fieri va
leat ſm Aquẽſ. hic & Fely. in c. cum ſit generale col. 7. de
fo. comp. & latius in c. eccleſia in 17. quæſtio de cõſti. Mu
lieres verò quæ ſunt de familia clerici licita & pmiſſa gau
dẽt ſine dubio dicto priuilegio fori, vt hic per Aquenſ. &
Fely. n. loco præallega. Non procedit itaq; quod prædicti
ſcrib. ſcdo loco limitando in concubina clerici dicebat,
quia quo ad domicilium originis nõ perditur, ne ex tur-
pitudine & delicto concubina conſequatur premiũ, quo
verò ad forũ clerici & eccleſię, non acquiritur ei niſi con
tra ſe, vt puniri poſsit, & in eo loco ratione habitationis
conueniri per prædicta. Et diligenter notãdum eſt in ma
31 teria, † ꝙ licet ex cohabitatione maſculi & fœminę ſm
ll. ciuiles præſumatur matrimonium, dummodo non ſit
magna diſparitas inter concubinam & concubinarium,
nec fuerit facta proteſtatio in cõtrarium. l. in libera cum
glo. j. de ri. nup. vt hic per Cur. col. fin. & ſi nonnulli dicãt
text. illum hodie correctum per §. qm. in aucten. quibus
mo. nat. eff. legi. vbi requiri vr probari ꝙ cohabitauerint
ſimul tanq̃ vir & vxor, de iure cano. præſumit potius for-
nicatio & ſtuprum q̃ matrimonium. c. is qui cum glo. &
ibi notatis per Can. 34. diſtin. Imò longæua cohabitatio
cum copula concurrente ẽt quaſi poſſeſsione matrimo-
nij, vt quia cohabitantes ſe coniuges nominabant ac tra-
ctabant in eadem domo, puta menſa & lecto, viuendo vt
coniuges ſm iura canonicã, hoc infert concubinatũ non
matrimonium, niſi aliud probetur, i. fama viciniæ ꝙ pro
coniugibus tenebantur, & cõiter reputabantur. tex. eſt &
ibi notant Can. in c. illud de præſum. & cõſuluit Alex. lib.
5. conſi. 150. col. 3. & conſi. 151. & in hac materia ſtamus
32 iuri cano. † quia vbi lex ciuilis præſumit circa actũ ſpiri-
tualẽ, & lex can. contradicit, ſtandum eſt iuri cano. vt ple
nè per. Deci. in d. c. Eccleſia col. 16. & cum ſeq. & Fel. in d.
c. illud col. fi. pulchrè dicẽtes, id procedere reſpectu ipſo-
rum cohabitantium vt non præſumatur matrimonium
ſed concubinatus, ad hoc vt inducatur ad contrahẽdum
palam iuxta ordinationem Eccleſię, non aũt reſpectu fi-
liorum ſuorum, qui legitimi præſumentur iuxta d. l. in li-
beræ. & venient ad ſucceſsionem vti legitimi concurrẽti-
tibus alijs habitibus ad validitatem contractus matrimo
nij, ideò dicit ibi Fely. poſt Abb. & alios ꝙ inter perſonas
honeſtas, & non multum diſpares, ad probandum matri
monium, ſufficere probare cohabitationem prædictam
maſculi & fœminę, fauore legitimationis filiorum arg. d.
le. in libere. ſed quo ad ipſos viuentes fornicationẽ aut ſtu
prum potius præſumit cano. vt inducatur ad contrahẽdũ
palam, intelligas tñ niſi concurrat quaſi poſſeſsio matri-
monij cum fama vicinię, vt per Alex. in conſi. ſ. allegatis.

Glo. in verbo generaliter, quia duæ præcedentes nihil
habent, diuiditur in quatuor partes vt hic per Iaſ. & repu
tatur multum notabilis per doct. vt hic per Aquen. Ego
reddam eam auream colligendo ex ipſa circa fin. quinq;
dicta in actu practico valde notanda.

In primis colligitur, † ſententiam eſſe exequẽdam per
iudicem qui eam tulit, etiam mutato foro, quia de quali-
tate iudicis vel partis non eſt quærendum in executione,
quum in principali non fuerit quæſitum vt hic. & in §. fi.
l. inter quos infra de damno infecto ſecundum Ange.

Scdo notanter colligitur ex iſta gl. ꝙ iudex ordinarius
qui ſententiã tulit pro ipſius executione, ad iudicem alte
rius territorij literas requiſitorias dare nõ debet, ſi in ſuo
territorio poteſt ipſe executionẽ facere, aliàs vero ſic, &
per conſequẽs tantũmodo in ſubſidium id habet facere,

quando in territorio ſuo nō ſunt bona in quibus,exequatur ſententiam ſuam, aliter granaret partem, quæ à tali grauamine poſſet appellare, aut ad ſuperiorē per modū querelæ recurrere vt per Alex. in d.l.diuo. in §.1.col.3.& Aquenſ.hic ad fin.ponderantes & reputantes ad hoc perpetuò notandum glo.iſtam.

Tertiò ex verbis iſti' gl.ibi ad literas primi iudicis,colligitur, q̧ petens executionem ſententię per aliū iudicē prolatę ſi venerit ſine literis iudicis qui ſententiam protulit,repelli debet vt hic per Bal.Alber.& Pau.de Caſt.l.Epiſcopale.C.de Epiſco.audie.Alex.in l.diuo.§.1.in 3.col.Iaſ.2.Soz.in c.pen.col.fin de for.com.& hanc concluſionem probant multa iura de quibus in ſequenti concluſione.

Limitatur primò hæc concluſio vt non procedat qñ iudex qui tulit ſententiam,careret familia, & ſic poteſtate exequendi,quia tunc ſine literis ſuis alius iudex poſſet dictā ſniam exequi p tex.in d.l.Epiſcopale prout ibi tenent Bal.& Pau.de Caſt.ad fi.primæ col.cōtra Alb. de Ro.ibi.

Secundò limita vt per Alex. in d.§.1.col.3.fuitq; remedium iſtud rationabiliter,& ex magna æquitate introductum, vt tradit.Iaſ.in 1.§.in 1.not.q̧ ſi iudex qui ſententiam protulit literas requiſitorias nollet ſcribere,quid faciendum ſit ponit ibidem Alex.in 3.col.

Quartò colligitur q̧ ſine literis primi iudicis qui ſentētiam tulit,nō valet executio ipſius ſententiæ per iudicem alterius territorij facta. vt hic per Iaſ. Dec.& Aquenſ.ac omnes ſcri.in d.§.1.vbi Iaſ.col.2.aſſignat rationem, probaturq; hæc concluſio per text.not.cum glo. in l.cū vnus in §.is qui ij. de bo. aut. iu.poſsid.& in l.properandum in §.ſin autem reus vbi Iaſ.& alij notant.C.de iudi.& eſt text. rotundus ponderatus ibi ad hoc per omnes Cano in c.1. in §.contrahentes ad fi.de fo.comp.lib.6.Quæ concluſio quemadmodum & præcedens duobus modis de quibus ſupra proximè limitari poſſet,Primò videlicet vt p Alex. in d.§.1 in 3.col.Secundo vt per Bal.& Pau.de Caſt. contra Albe.in d.l.Epiſcopale. Tertiò limita concluſio. prædictā procedere vbi imploratur offic.iud.nobile pro executione ſententiæ ſecus quando intentaretur actio in factum ex ſententia ipſa oriens,quia tunc abſq; literis prædictis,executio ſentētiæ in quolibet loco in quo reus cōdemnatus ſortitur forum,peti poſſet, vt per Bart.& Alex. in præalleg.§.1.Alexan.vt Iaſ.in l.intra infra de re iudi.& Dec. in l.fin.col. 10. C.de edi.di. Adr.tol. Quartò limita quando ex iuſſu principis, & ſuperioris iudicis exequētis ad preces puta & requiſitionem illius qui iudicatum obtinuit,executio facta fuiſſet,abſque literis prædictis, quia de nullitate executionis ſine requiſitione iudicis, qui iudicauit factæ dici non poſſet,cum mandatis principis parendum fuerit. c.2.de maio.& obed.& conſimilibus,nec minoris roboris, authoritatiſq; eſſe debet iuſſus ſuperioris iudicis exequentis, quàm requiſitio illius iudicis qui iudicauit,qui in requiſitum nō habebat iuriſdictionem, cum par in parem non habeat Imperium.l.ille à quo.§. intempeſtiuum,infra ad Trebe.ſecus in principe iubēte, & vidi ita aliàs in actu practico obſeruari.

Quintò colligit̄ q̧ iudex alterius territorij requiſitus, vt exequatur ſententiam alibi prolatam de viribus eiuſdem ſententiæ, cognoſcere non debet,ſed ſolum exequi. Iudex.n.qui iudicauit à l.maior reputatur illo qui requiritur vt faciat executionē in bonis in ſuo territorio ſitis, quantum ad hoc ne pereat effectus ſententiarum Bart.& Ange.hic in fi.& Alex.in d.l.à diuo in prin. in 5.col.vnde requiſitus nollens exequi per ſuperiorem cogi poſſet ac puniri vt per Bart. Pau.Alex.& alios in d.l.à diuo in prin. & in §.1.per Iaſ.& Aquen.infra circa finem commēt. Et q̄uis iudex ille requiſitus,pro executione non debeat iudicialiter & auditis partibus de viribus ſententiæ prolatæ per iudicem requirentem cognoſcere, tamen non debet velò ſeuato, ſiue de boue & equo. exequi; ſed ſi iuſtum æquūq; fuerit,aliàs non:& ſic videre debet acta ad informationem conſcientiæ ſuę,pronunciareq; exequendam vel non exequendam l.ſi prætor.§. marcel. cum ibi no.ff. de iud.d.l.à diuo pio.§.1.ibi ſi hoc viſum fuerit & no.ibi Iaſ.in 1.col.plura accumulans,ea pp quum annis præteritis requireretur à Senatu Illuſtriſſ.Principis mei executio quarundam ſententiarum conformium Romæ prolatarum,contra quendam nobilem Verce.ibi cōdemnatum ad dimit.relaxam.& reſtituendum quoddam caſtrū & territorium cum fructibus perceptis, ſenatus viſis ſententijs,& requiſitione pronunciauit, non eſſe executiōem demandandas rōnibus in ordinatione expreſsis. De qua quidem materia executionis faciendę per iudicē alterius territorij.vltra no.per oēs ſcrib.in d.l.à diuo pio.in princ. & in §.1.& in §.contrahentes præallega.vide Roma.cōſi. 51.Pau.Caſt.in d.l.ſi prætor Rapha.com.conſi.140.Sozi. in tract.de cita.ar.24.& in c.pen. col.fin.de fo. com.Fely. in c.de cętero.col.2.de re iud.in d.c.poſtulaſti col.pen.de fo.comp.& in c.paſtoralis.in §.quia verò de offic. deleg. Dec.in l.fi.col.10.C.de edic.diui.Cur.in prin.l.vnicæ col. 5.infra titu.2. & Hyppo.de Marſi.in prac.cauſarū crimi. in §.poſtquam fol.23. in quibus locis multa conſi.doctorū inuenies in hac materia citata & plures caſus in quibus iudex requiſitus non debet exequi.

Magiſtratus tamē, & iudex ſecularis cui eccleſiaſticus condemnatum de hæreſi remiſit pro executione facienda, non debet nec pōt de cauſa & condemnatione facta cognoſcere: ſed ipſius iudicis eccleſiaſtici ſententiā exequi.tex.eſt in c.vt inquiſitionis.in §.prohibemus de hęreti.in 6.q̄quid dixerit Bart. & ſequaces in l.magiſtratibus ff.eo.& in l.diuus ff.de cuſto. reorum vt per Alex. Iaſ. Dec. & alios in d.l.magiſtratibus, & Alex.in a poſti.ad Bar. in d.l.diuus Can.in d.§.prohibemus Fely. in c.ad abolēdam col.fin.& c.ſequenti de hæret. tradunt ēt omnes Mod.in cap.1.de offic.ordinarij tractantes materiam inuocationis brachij ſecularis,quomodo,qualiter,& quando concedi debeat.Et hāc communem concl.amplia,vt per Fel. in d.c.ad abolen.ad fin. vt teneatur perfectè exequi, nec poſſet commutare pœnam mortis in aliam pœnam corporalem,licet Barb. plura more ſuo effundens in d.ca.1. char.4.nitatur defendere opin. Bart.

Limi.præfati ſcrib.cōiter prędictam concl.in crimine merè eccleſiaſtico,prout eſt hæreſis, ſecus in criminibus mixtis,de quibus ēt ſecularis poteſt cognoſcere. ſaluātes in his terminis opin.Bar.in d.l.magiſtratibus, propterea dicūt quidam Mod.in d.c.1.q̧ dum inquiſitor hæreticæ prauitatis pronunciaſſet quandam mulierem, tanq̄ hæreticam,& tradidiſſet iudici ſeculari,qui parte inſtāte viderat proceſſum, in quo ſolummodo cōtinebatur dictā mulierem feciſſe quædam pocula amatoria,& erāt cōtra illam indicia quarundā maleficarum deponentium,q̧ in quodam luſu nocturno cum dæmonibus viderāt ipſam mulierem ludentem,choreaſq; trahentem,quæ oia negabat: aſſerendo ſe catholicam. Deciſum fuiſſe iudicem ſecularem non debuiſſe exequi prædictam ſententiam,quia de prædicto proceſſu non videbatur inquiſitorem potuiſſe cognoſcere, & de iniuſtitia manifeſtè liquere.

Quia quo ad pocula amatoria delictum non erat hęreticum,nec ad inquiſitorem pertinens,vt per Abba.in c.1. de ſortile.nec videbat̄ creden.dictis mulieribus, quę erāt participes criminis in cauſa ſanguinis.cap.3.cum ibi not de teſt.Dec.in conſi.189.& plene de hac materia Pau. de Caſtillione in tract.de hæret.& ſortil.

Limitant ēt Abb.& Mod.in d.c.1.de offi. or.prædictā cōem concl.de brachio ſeculari concedendo à requiſito, pluribus modis,vt qñ ſecularis haberet certam conſcientiam pro condemnato, ſciens ſententiā iniuſtam. vel qñ extraiudicialiter faciēdo imploraret,vt ibi p Inn.& Can. in c.1 qñ de reſcript. ſed iſta non eſt materia noſtra vide ibi & in alijs locis ſupra allegatis in quibus doctores enumerant caſus in quibus requiſitus exequi non tenetur.

34 Poſtremò † inducit iſte tex. Cum prędictis ad not. quæſtionem bannitus eſt aliquis,vel condēnatus de delicto, poſteà

cto, poſteà effectus eſt clericus,& alterius fori, q̃ propterea non impediatur iuriſdictio primi iudicis: & ſic per ſecularem puniri poterit. Alexan. hic ampliando concluſionem Bart. idem eſſe dicit quando poſt citationẽ à iudice ſeculari factam delinquens, clericus effectus fuiſſet, remiſsionibus cõtenti ſunt Deci. & alij quorum veſtigia & nos ſequemur, videte igiẽ Bar. poſt Ioan. Andr. & Can. latius tangentem articulum hunc & diſtinguentem in l. 1. infra de pœnis Imo. in conſil. 118. Alex. in apoſtillis & Bar. in d.l. 1. Fely. in c. fin. col. pen. & ſeq. de conſti. Mod. Brixiẽ. in cautela. 24. vbi de iudæo effecto chriſtiano poſt cõmiſſum delictum, an liberetur à pęna corporali plenæ tangit, ſed articulum principalem latiſsimè excutit Sozi. in c. pen. in quatuor vltimis col. de fo. com. vbi refert omnes opiniones doctorum circa ipſum articulum poſteà ſequitur diſtinctionem Ioan. Andr. & Barto. in d.l. 1. aliquibus additis vt per eum.

Et eſſet diligenter notanda lim. Iaſ. hic in ſecunda col. de eo qui emiſit votum religionis ante delictum, vt per iudicem ſecularem puniri non poſsit. & ſtetur dicto ſuo cum iuramento ſuper voto ante perpetratum delictum emiſſo, & ſequuntur Moder. Brixien. in cautela præcedẽte allegata ſupra ſed quemadmodum hic docet Aquen. vera non eſt nec tenenda. Laus Deo.

Ex §. quotiens. l. cum quædam puella

Petitionis forma inſpicienda eſt ad fundandam iuriſdictionem iudicis, non autem eſt examinanda veritas, niſi poſtmodum pro reportanda victoria. nu. 1. cum ſeq.

Iudex quando conuentus negat ſe contraxiſſe, vel deliquiſſe ſuper eius territorio, vel iuriſdictione, vtrum teneatur de hoc ſaltem ſummariè cognoſcere, antequam vltra procedat in cauſa. 2. cum ſeq.

Tex. iſtius §. notanter declaratur nu. 3. cum ſeq.

Petere partem debiti de toto, an poſſit quis, & vtrum cogatur totum petere, reintegrareq́ue petitionem, aliàs repellendus ſit, & quid ſi iuriſdictio iudicis reſtricta & limitata, vt non poſſit ſuper toto debito procedi, quid iuris. 4. cum ſequen.

Gabella ſeu data quæ ſoluitur de lite, an ſoluenda ſit de ſumma petita, vel de ſumma debita. nume. 5.

Hic tex. pulcher eſt & not. ad multaq́; allegabilis ſecũdum Iaſ. & alios, ſummari poſſet vt hic per Bal. Ang. Pau. & Iaſ. quamuis ſatis breuiter & elegãter iuriſconſultus ſe ipſum ſummauerit, ita vt alio ſummario nõ egeat. Ratio dubitandi poteſt aſsignari, quia non ſufficit petere niſi petitio probetur. l. 1. cũ gl. in verbo dicatur, infra ſi quadrupes pauperiem, & c. l. qui accuſare. C. de eden. rõ qua oppoſ. deciditur aſsignari poteſt, quia ad fundandam iuriſdictionem iudicis ordinarij habẽtis præſumptionem pro ſe, attenditur petitio vt hic, & in alijs infra allegãdis, ſecus quantum ad obtinendum in cauſa, ita procedunt allegata ſupra in aſsignatione dubitandi rationib. prout latius infra declarabitur.

Noto primo ex iſto text. quoſdam eſſe iudices habẽtes limitatam iuriſd. vſq; ad certam quantitatem vel ſummã vltra quam iuriſdi. non extenditur, & citra quam etiam non conſiſtit vt in l. ſi idẽ ſupra hoc eo. titu. in l. C. de deſen. ciui. in §. audient. & in §. & iudicare, in auc. de deſen. ciui. & per conſequens colligitur non ſolum poſſe opponi declinatoria ex totali defectu iuriſdictionis, ſed ẽt partis facit vulgata regula. l. quę de tota. ẏ. de rei vẽdicatione.

Secundo noto, q̃ quantum ad iuriſdi. iudicis fundandam non eſt examinãda veritas petitionis, ſed ſolum attendenda
1 & inſpicienda formã libelli,† videlicet quid, q̃tũq; petatur, vt hic & in §. tripli. inſtit. de actiõ. & notant ſcribẽ. hic & ibi, proceditq; iſtud vt diximus ſupra quãtum ad hoc, vt ad agendum pars admittatur, & de cauſa cognoſcatur, vt patet ex tex. noſtro, ſecus quantum ad figurandam cõdemnationẽ vt inquit Ang. ſiue quo ad obtinendum in cauſa, quæ probatio neceſſaria eſt. l. qui accuſare cum præalle. vt per Dec. in prin. item & ſecũdo inſpicitur forma libelli & petitionis, quia ſuper non petito, licet debitum ſit non fertur ſententia. l. vt fundus ẏ. communi diuidundo. l. ſi. C. de fideic. liber. ſecundũ Ang. hic.

Ratio dicti notabilis aſsignaẽ hic per Iaſ. in 2. notabili. eamq́, nituntur defendere Mod. taur. ſed parum valẽt, quia non quærimus de meritis, ſed de proceſſu cauſæ, cõfunditurq́; prædicta ratio per ea quę infra dicentur contra deciſionem Barto. in l. 2. ẏ. ſi quis in ius voc. non ier. &
2 ibi meliorem aſsignabimus rationẽ, † dicebat ergo Bar. & Pau. de Caſ. eum ſequens in d.l. 2. q̃ ſi conuentus rõne contractus vel delicti, coram aliquo iudice ſe ibi contraxiſſe vel deliquiſſe neget, poſſe iudicẽ alio non facto procedere, quia ad fundandam iuriſdictionem attẽditur inſpiciturq; ſolum forma petitionis & libelli p text. noſtrũ hic. Iaſ. in & Curt. in d.l. 2. col. fi. contrarium tenent ſequẽtes Bar. contrarium alibi ſentientem, volentesq́; iudicem adhibere debere ſummariam cognitionem ſuper eo q̃d eſt fundamentum iuriſdcti. ſuæ. & ita pulchrè conſuluit Alex. in conſi. 1. col. 2. lib. 5. ſequitur Deci. in c. ſuper lite-
3 ris. col. fin. de reſcri. † & ſic non videtur attendenda forma petitionis ad fundandum iuriſdi. iudicis, ſed probari debere fundamentum ipſius iuriſdictionis, vt etiam poſt Bald. & alios ſcribit Phil. Franc. in c. 1. in 3 limit. de litis conteſt. in 6. dicens q̃ quotieſcunq; ad fundandum iur. iudicis allegatur contractus, ſine quo aliàs nõ eſt iuriſdictio, exceptio q̃ de contractu conſtet ſaltẽ ſummariè impedit litis ingreſſum. debereq́; de hoc cognoſci duobus temporibus, & modis, vno in principio & ſummariè, altero in meritis cauſæ & plenè, ad finẽ obtinendæ ſententiæ vt ibi per eum. & Sozin. in c. dilecti col. 10. in quęſtio. 9. de ſo. comp. & tenẽdo opinionem hanc ad text. noſtrũ hic, reſpondebat ibi Curt. non negari hic fundamentum iuriſdictionis, quia in omnem euentum litigantes de iuriſdictione iudicis errãt, ſed ſolũ dubitari an ſumma petita intra metam ſuæ iuriſdictionis eſſet, vel ne, quo caſu petitionem ſolã attendimus, quæ reſponſio minime placet, quia ſi ſumma debita maior fuiſſet, excederetq; modum iuriſdictionis prædicti iudicis eam limitatã habentis, litigantes in omnem euentum nõ eſſent de iuriſdi. ipſius iudicis quantum ad illam cauſam pręalle. §. & iudicare cum. l. ſi idem ſ. tit. noſtro. & ſic cã non ſpectaret ad iuriſdictionẽ iudicis qui aditus fuit. Deci. hic in verſi. 2. inſertur. & circa fi. commenti aliter reſpondens dicit hunc tex. parum facere ad quæſtio. illam, quia hic conſtabat de veritate petitionis, non autem ſtabatur dicto actoris ſimpliciter, quia dum præſupponitur q̃ plus deberetur, vt de veritate debiti petiti conſtare videtur, ſecus ſi hoc aut falſum eſſet, aut nõ conſtaret, ſaltem præſumptiuè ſecundũ ipſum Dec. infra ad fin. quicquid ẽm eum dixerit Pau. de Caſt. Credo Deci. loqui contra text. noſtrum ibi, ſemper quantum petatur quærendum eſt, non quantum debeatur: ergo non conſtabat de veritate petitionis, ſed de ipſa petitione tm̃, & conſequenter nõ eſt verum præſupponi q̃ plus deberetur vt volebat Dec. Scrib. hic cõiter dicunt, q̃ quæſtio iuriſdictionis expeditur iuxta formã petitionis quæ attenditur, Alex. in præalle. conſi. 1. col. 2. tenẽdo q̃ in quęſtio. Bar. ſupra alleg. requiratur ſummaria cognitio & informatio antequam iudex in cauſa procedat, ad hunc tex. noſtrum reſpondet, ad fundandam iuriſdictionem iudicis non requiri veritatem debiti in ſumma petita, ſed ſufficere dubium eſſe, & ſuper ea ſumma litem moueri vt hic, ſed quando actor non vult accedere ad domũ rei, prout teneretur regulariter, dicens rem petitã in territorio alteri⁹ iudicis, cui propterea cognitio ſuper dicta re ſpectat, oportere de hoc prius cõſtare. l. ſi. C. vbi in rem actio. l. 2. C. de iur. omn. iud. & Alexan. ſequitur ſimpliciter Dec. in c. ſuper literis col. fin. de reſcrip.

Sed hæc reſponſio diuerſificat caſus tantum, nulla aſſi
gnata ratione diuerſitatis inter vnum & alium, prout fa-
ciendum eſt, quare.n. iudex in quæſtio. Bart. de qua ſupra
prius cognoſcit ſummariè de fundamēto iuriſdictionis
ſuę contraxerit ne, vel deliquerit ibi cōuentus vt ipſe poſ-
ſit in ea cā procedere, quàm in caſu.§. noſtri. vtrum ſum-
ma petita ſit intra metam iuriſdict. ipſius iudicis aditi vel
ne, & conſequenter an iudex ipſe poſsit de ea cā cogno-
ſcere vel non. Vnde ſuper hoc pulcherrimo articulo egò
dicerem ꝙ ſi iudex non poſſet cognoſcere à tali ſumma
infra prout in d.§.& iudicare. vbi iuriſdictio cauſarū ſim
plicis iuriſdi. à 300. aureis infra pertinet ad defenſores ci-
uitatum non ad clariſsimos prouinciarum præſides, &
opponeretur, fori declinatoria per reum conuentum, di
centem quantitatem debitam minorem eſſe ſumma pe-
tita, & cognitionē talis cauſæ defenſoribus ſuæ ciuitatis
ſpectare, petēdo ad illorum iudiciū ſe remitti, arbitrarer
ſuper hoc debere prius ſummatim præſidē cognoſcere,
quia circa id ſtat fundamentum iuriſdictionis ſuę per ſu
pra allegata, remittēdo cām, parte actrice in expenſis cō-
demnata, ſi reperiat ſummam petitam minorem eſſe de
qua nequeat ipſe cognoſcere, & ſi oppoſitum comperiat
retinendo cauſam. Iudex.n. ſi non ſit certus de fundamē-
to iuriſdi. ſuæ nulliter procedit vt per Bart. & Sozin. in l.
multum infra de condi. & demon. ſi verò pars conuenta
nihil opponat, iudex aliud non inſpiciet pro fundamēto
prædictæ iuriſdictionis ſuæ quàm formā petitionis, quia
veritatem negotij non debet quærere, nec diſcutere, niſi
poſt litem conteſtatam c.1. vt lit. non conteſtata & l. qui
accuſare. C. de eden. reſpectu verò iuriſdi. habet præſum-
ptionem pro ſe, cum ſit ordinarius & agatur de modico
præiudicio, quia ſi verū nō ſit quod in libello dicit actor
ſuccumbet, & in expenſis condemnabitur vt hic per Pau.
Caſt. & dixi ſupra, quia ēt præſumptio eſt pro petente ꝙ
indebitè non petat, quantum ad fundandam iuriſd. iudi
cis tm̄, arg. l. merito ĵ. pro ſocio, cum ſit modici pręiudi-
cij vt diximus, & ſic deciſio iuriſc. hic reſpicit ſolum iudi
cis iuriſdictionem, non partes, probatq́; arguendo, nam
titulus ſub quo ſituata eſt lex de iu. om. iud. valet, item
quia opponere declinatoriā fori eſt facti, quod non præ-
ſumitur. l. ſi emancipati. C. de collat. vnde cum de oppoſi
tione hic nihil dicatur apparere, pręſumenda non eſt. Ex
quibus patet diſpoſitionem text. noſtri procedere parte
non opponente, aliàs ſecus, quia ſaltem ſummariè ſuper
ipſa fori declinatoria cognoſcendum eſſet, & cā remittē-
da, comperto illam nō ſpectare ad iuriſdictionem ipſius
iudicis, coram quo lis mota fuit, quicquid hic dicant Iaſ.
& Dec. & prædicta procedunt in ſumma quæ, de minori
facta oppoſitione, non pōt cognoſci, ſed quando petitio
fieret coram iudice minoris ſummæ qui de maiori non
poſſet cognoſcere procederet, pet. ēt parte opponente &
requirente deſiſti à tali petitione pro eodem debito vexe
tur coram diuerſis iudicibus, iuxta l. nulli. C. de iudi. & l.
non eſt nouum. cum ibi notatis ĵ. de act. empt. quia atten
ditur forma petitionis, & cū iudex de maiori ſumma co-
gnoſcere nequeat iudicium ſup ſumma petita impediri
nō debet. Ita per tex. noſtrū voluit Bar. in l. in cōmodato.
§. duobus in fi. ĵ. cōmodati & ſequit̄ Dec. hic contra Alex.

4 Circa hunc notabilem articulum, † de petēte partem
debiti tantum, puta de centum decem prout faciunt Tu
dertini ſm Ang. hic, ad hoc vt ex primo proceſſu in quo
fiat parua expenſa informentur ſuper tenēdo, quid actu-
ri ſint, poteſt ſm ipſum Ange. faciliter hæc pręcdicta delu
di reo opponente contra partem, diceteq́; ſua intereſſe
non vexari in tot inſtantijs, aut actor petat totum, aut re
pellatur requirendo argumento. l. ne in plures, ĵ. de exer
cito. vt cogetur actor integrare petitionē totumq́; debi-
tum petere, aut repelletur, & eſt cōis ſcribentium ſenten-
tia, vt hic per Alex. & Mod. taur. p Bald. in reper. Paduana
le. clerica col. 15. Pau. de Caſt. in §. duobus ſ. alleg. omnes
ſcriben. in l. quidam æſtimauerunt infra ſi cert. pet. Alex.
in l. 1. ad fi. infra de acquir. hær. eundem Alex. & Aret. in l.
ſi mihi, in prin. in 2. col. infra de leg. 1. in quibus locis cō-
cludunt præfati ſcrib. iudicium procedere parte nō op-
ponēte aliàs ſecus, niſi integretur petitio. Sed maior diffi
cultas eſt quando iudex coram quo minor qualitas peti-
ta fuit, de maiori cognoſcere non poſſet iuxta §. audient
cum. §. iudicare ſ. alleg. an iſto caſu parte opponēte pro-
cedat iudicium ſuper ſumma petita, attēto ꝙ de maiori
iudex agnoſcere non poteſt. Bar. in ſupra alleg. §. duobus
ad fi. per hunc tex. noſtrum tenet ꝙ ſic, ſequitur hic Dec.
contra Alex. ſed hic tex. euitari pōt cum loquatur de non
oppoſita declinatoria fori vt ſupra dixi, vnde non recedo
ab opinione Alex. quæ contra Bart. communis eſt, prout
atteſtantur hic Alex. & Moder. taur. & plenius ipſe Alex.
in l. 1. ad fi. infra de acquiren. hæred. ſaluari tamen poſſet
opinio Bart. in duobus caſibus, de quibus per Aret. in d.
leg. ſi mihi in principio in vlt. colum.

Rurſus hic tex. declaratus induci poteſt ad not. quæſt.
5 de gabella, ſportulis, ſeu data litis † quæ ſoluitur in mul-
tis locis ex forma ſtatutorum ꝙ ſolui debeat de ſumma
petita, nō autem de debita, & rationi Decij hic ad oppo.
factæ patet reſponſio ex dictis Iaſ. ſequuntur Mod. taur.
& alij, idem voluit ipſe Iaſ. & cæteri in §. tripli. inſtitu. de
actiò. Inducit etiam Aquen. hunc text. ad no. quæſtio. vt
per eum quem ſequuntur ſimpliciter Mod. taur. facit ad
oppoſitum no. deciſio Ang. l. ſi idem in §. fin. ſupra eo.

Laus Deo: Paduæ. 20. Martij. 1548.

Ex l. fin ff de iur. om. iud.

Ratio dubitandi & decidendi quæ in hac. l. fuerit. nu primo.

Iudex extra territorium exiſtens aut ſupra iuriſdictionem ſuam ius dicens, eſt tanquam priuatus, ideò illi impunè nō paretur. nume. 1. & 4.

Territorium diſtrictus comitatus & diœceſis quomodo deſcribantur, ac inter ſe differant, plura in materia prædictorum quatuor terminorum numero. 2. cum pluribus ſequent.

Bannitus à territorio alicuius, an ſit etiam bannitus à mari quod diſtringitur per ſuperiorem illius loci, cui mare adhæret. num. 3. cum ſeq.

Diſtrictualium appellatione an & quando veniant Clerici. nume. 5 cum ſequen.

Diſtrictus vrbis Romæ quaſi totum orbem complectebatur. ibidem.

Eccleſiæ & Monaſteria an dicantur de territorio vel diſtrictu loci, & vtrum ibi commiſſa, vel geſta, dicantur facta in territorio vel extra. nū. 6. & 13.

Territorij fines quomodo probentur, & quæ ſigna territorium diuidant, cuius quidem territorij ius habere eſt ſuperioritatem non proprietatem rerum habere. numero. 7. & 9.

Territorij fines ac terminos non tranſcendit poteſtas ius dicentis. 12 & ſequen.

Exemptum eſſe locum, vel extra territorium eſſe an paria ſint nu. 6. & 23. & 14.

Statutum prohibens notarios non collegiatos recipere inſtrumenta, an comprehendat inſtrumenta per eos recepta in eccleſiis aut monaſterijs. ibidem.

Statuta an & quādo porrigant effectum extra territorium, & comprehendant ſubditum facientem actum extra ipſum territorium, etiam quando id exprimunt. numero. 6. 14. 16 & 39.

Forum ſortiri & ſtatutis ligari an procedant à pari. 15.

Finitæ virtutis & potentiæ actus, non poſſunt producere effectum infinitum. nu. 17.

Banni virtus non extēditur vltra nec extra territorium ſtatuentium. 13. & 39.

Statutum

Statutum de occidendo bannitum impune, an intelligatur in territorio, vel extra, & quomodo. ibidem.

Confederata loca cenſentur vnum corpus, attenduntur que capitula ac pacta confederationis, & liga ad cognoſcendum quæ & qualis inter confederatos oriatur obligatio. 19. & 40.

Fugientem an liceat inſequi, & capere in alieno territorio, vel in eccleſia nume. 20

Statutum excludens filias dotatas, an porrigat effectum ſuũ ad bona extra territorium ſtatuentium ſita nu. 21.

Iuriſdictio & ſi magis cohæreat perſonæ quàm territorio, terminatur tamen ac finitur territorio, exceptis multis caſibus. nu 22. cum ſeq. & 33.

Iuriſdictio voluntaria poteſt exerceri etiam extra territorium. nume. 23. cum ſeq.

Imperator an poſſit legitimare in terris eccleſia. 24.

Legitimatio & alij actus voluntariæ iuriſdictionis aut poteſtatis prout creare militem, doctorem, notarium vel ſimilia, an poſſit expediri extra territorium legitimantis vel eius à quo talis poteſtas dependet. 24 cum ſeq.

Prorogatio iuriſdictionis cur eſt in actibus voluntarijs. 53 nuncupatur potius ſubmiſſio. 25.

Legitimatus an ſuccedat in omnibus bonis patris vbiq; exiſtentibus. ibidem.

Legitimatio an ſit iuriſdictionis vel legitimæ facultatis. 26.

Tutor pupillo datus in vno loco, poteſt adminiſtrare omnia bona pupilli vbique exiſtentia. 27.

Teſtamentum porrigit vires & effectum ad bona vbiq; exiſtentia & ſic etiam extra locum conditi ſtatuti. 28.

Epiſcopus extra propriã diœceſim exiſtens vtrum poſſit confirmare, infirmareque electiones, conferre beneficia, ordinare Clericos. 29.

Delegatio fieri poteſt etiam ab exiſtente extra territorium ſuum. 30.

Tex. l. fin. de offic præſid. declaratur. ibidem.

Præſes duarum prouinciarum, vel dominus & ſuperior, an poſſit negotium vnius prouinciæ in alia prouincia expedire. 31. & 41.

Rex Franciæ & Dux Sabaudiæ de cauſis ſubditorum ſuorũ diuerſarum prouinciarum in quibus locis poſſint, aut debeant cognoſcere. 32.

Abſolutio ab excommunicatione an ſine cauſæ cognitione & citatione fieri poſſit. 33.

Excommunicatio an proferri poſſit ſine citatione, & cauſæ cognitione ac extra territorium. 33. cum ſeq.

Ea quæ ſine cauſæ cognitione ac iudice non ſedente pro tribunali expediuntur, explicari poſſunt extra territorium. ibidem.

Iura & ea quę non circunſcribuntur loco cenſentur eſſe vbique. 35.

Cautio de non offendendo aliquem quando ſit præſtanda, & an liget eum qui in quouis loco illum offendit. 36.

Citare ſubditum ſuum extra territorium exiſtentem per nuncium aut per edictum, an quomodo, & qualiter poſſit iudex. 37.

Rogatio compromiſſi eſt voluntariæ iuriſdictionis. 39.

Impoſſibile in ſpecie nõ includitur in generali diſpoſitione. 40

Iudici facienti aliquid vltra vel extra ſuum officium non paretur impunè, & poteſt illi de facto reſiſti, quamuis in dubio ſit ei parendum 43.

Iudex pronuntians ſe competentem in cauſa ad eum notoriè non competenti nulliter agit. ibidem.

Argumentum de loco ad quantitatem valet. 44.

Intellectus legis noſtræ, ſeu plures modi intelligendi hunc tex. ponuntur per glo. & doct. 45 cum ſeq.

Iuriſdictio limitata propagari poteſt de infimo gradu iuriſdictionis ad ſummum, ſed non de vna ſpecie iuriſdictionis ad aliam ſpeciem iuriſdictionis. 46.

Sententia & iudicium quomodo & qualiter indiuidua dicantur, & an poſſint pro parte valere & pro parte non. 47. cum ſequen.

Tex. legis in hoc iudicio infra familiæ erciſ. declaratur. 48.

Vtile per inutile non debere vitiari quomodo intelligendum ſit 49.

Tex. l. Carmelis pia infra de iure patron. declaratur. nu. 50.

Exceſſus cur potius tantum vitietur in caſu. l. ſancimus. C de donat, quam in iudicijs vbi totum corruit. 51.

Delictum extra territorium cõmiſſum an quomodo & qualiter per iudicem domicilij vel originis puniri poſſit 53.

Subditus delinquens extra territorium an per iudicem domicilij vel originis ſuæ puniatur. ibidem.

Foris exiſtentia nihil ad nos pertinere quomodo intelligatur 54.

Iudicibus intereſt habere ſubditos ſuos pacificos & modeſtos nemini iniuriam inferentes. 55.

Delinquentes punire officium potius eſt pietatis quàm crudelitatis. 56.

In l. fina. ff de iu om iud.

VTilis & nota. eſt ſecundum Pau. de Caſ. & ad infinita allegabilis, ꝓpter quotidianã, & practicabilem eius materiã, & ſolent aduocati in foro, & palatijs eam ſemper in ore habere, ideò diligenter aduertẽ. Diuiditur in duas partes, prout duo ponit dicta. ſecunda eſt ibi idẽ. Summatur diuerſimode per doct. elegãtiſsimum prima facie videbatur ſummariũ Albe. de Roſa. quod ſequitur Iaſ. ſed mihi non placet, quia ſummat non ſolum tex. verùm quę per doct. in materia dicuntur. Ita ꝙ nõ eſt ſummarium. l. noſtrę. ideò non eſt receden. à ſummario Ang. Paul. & Alex. quamuis vt inquit Bart. l. iſta nõ egeat ſummario, ſatis ſe ipſum iuriſc. ſummauit. Ratio dubitandi poteſt aſsignari, omnibus magiſtratibus parentũ eſſe certiſsimi iuris eſt, aliàs mulctari quis poteſt. l. vnica infra ſi quis ius dicen. non obtemp. l. 2. ẟ. ſiquis in ius voca. non ierit. l. non pôt dolo infra de regu. iur. Ideò videbatur ſuppoſitum iuriſdictioni iuſdicẽtis debere eidem ſemper & vbique parere: oppo. tamen hic deciditur ꝙ non ita generaliter & indiſtinctè parẽ. eſt, quia ſi iur. ſuam excedat loco vel re, puta ſi voluerit ius dicere extra territorium ſuum, vel vltra metam proprię iuriſdictionis, ei non paretur impunè, id eſt ſine pœna & damno, vt etiam dicitur
1 in c. 2. in fi. de conſti. lib. 6. † Ratio decidendi, quia dictis caſibus vbi extra territorium & ſupra iur. ſuam ius dicere vult cenſetur tanquam priuatus. l. 3. & 4. cum gl. ſupra de offic. præſid. & l. fin. ſupra de offic. præfec. vrb. ideò nimirum ſi tunc illi impunè nõ paretur, ex quo patet reſp. ad rationem dubitandi, quia dictis caſibus non cenſetur iudex nec magiſtratus: ideo, &c.

2 Pro intelligentia, † & declaratione tex. noſtri, & materię viden. eſt quid ſit territorium, diſtrictus, comitatus, & diœceſis, & qualiter differant, quam materiam recollegit Fely. in cap. Rodulph. de reſcr. multa inculcans, ideò clarius, breuiusq; eam Deo fauẽte explicabimus, territoriũ deſcribitur per iuriſc. in l. pupillus. in §. territorium, infra de verbor. ſignificat. ꝙ ſit vniuerſitas agrorum intra fines cuiuſq; ciuitatis conſiſtens, dictum ab eo ꝙ magiſtratus eius loci intra eos fines terrendi, id eſt ſubmouẽdi ius habet, propriè ergo territorium iuxta ſonum, & verbi Etymologiam dicitur in terra, nõ autem in aquis, aut in mari, id quòd etiam ex deſcriptione clarè apparet, quum dicatur vniuerſitas agrorum qui non in aquis, ſed in ſolo & terra ſunt, leg. quæſtio eſt. de verbor. ſignificat. ita

Bal.vbi etiam alij tradunt in c.licet cauſam de probat.&
Cor.in conſil.152.lib.4. Ex interpretatione tamen quia
territorium dicitur à terrendo,i.ſubmouẽdo vt dixi, qđ
conuenit etiam in mari & aquis, maximè quum territo-
rium, vt infra probabitur,dici poſſit latitudo quædã iu-
riſdi.munita, largè & in omni materia, ſenſu potius quã
cortice verborum inſpecto, appellatione territorij venit
mare ſuper quo territorio dominus, vel ſuperior poteſta
tem habet, ſm communiter doct.vt per P.æpoſitum &
& alios in tit.de c.qui curiã ven.col.3. Aret conſi.77.col.
2.Barb.Fely.& Dec.in d.c.licet cãm in primis coll.& Fel.
3 in d.c.Rodulphus col.5.& 12. † Ex quo infertur ſm Fel.
in d.c.Rodulphus col.5.& in d.c.licet,ꝙ bannitus à terri
torio,erit etiam bannitus à mari, ꝙ per locum illum di-
ſtringitur: mare enim cenſetur eſſe eiuſdem iuriſdict.cu-
ius eſt territorium adiacens.l.inſulæ cum ibi nota. infra
de iudi.glo.in c.licet in fin. de ſer.Barba. in d.c.licet cau-
ſam.col.4.& in rub.de for.comp.col.fi.vbi forum tam de
terra quàm de mari intelligi dicit.
4 Diſtrictus † vulgare eſt plurium locorum ſm Goſ. &
Barb.in d.c.licet cauſam quo vtuntur canones in d. ca.li-
cet cauſam.& in c.fin.de offi.deleg.lib.6. cum infinitis ſi-
milibus,quemadmodum territorium,vt ſupra dixi à ter-
rendo dicitur,ſic diſtrictus à diſtringendo, arcendo ſeu,
dominando ſm Bal. & ſcriben.in d.c.licet cauſam & vi-
dentur ſynonyma,quæ ſub diuerſis vocibus & vocabulis
idem ſignificãt.c.vbi periculum.§.porro.de elec.in 6.cle.
ne Rom.§.ſanè.etiam de elect.ibi diſtrictu ſeu territorio
cum not.per Cano.ibi & per Dec.in d.licet.col.2.& dici-
tur latitudo quædam iuriſdictione munita, & ſic diſtri-
ctus eſt etiã proprie in mari & aquis deſcriptione & pro-
prietate vocabuli non refragantibus vt poſt Bald. tradit
Præpoſitus in tit.de cap.qui curiam ven.col.3. Aret. cõſi.
77.Corſ.præall.conſi.152.Fely.in d.c.Rodulphus.col.5.&
12.cum ſeq.& alij in d.c.licet cauſam. Et deſcriptionẽ di
ſtrictus ponit Barb.in d.c.Rodulph.col.1.& melius Aret.
in d.conſi.77.ſequitur Dec.in d.c.licet col.2.
Videtis igitur vnam verbalem differentiam inter terri-
torium & diſtrictum,quia territorium proprie & ſecun-
dum ſonum & proprietatem vocabuli eſt in terra. Diſtri
ctus vero etiã in mari. Altera eſt dña realis,legalis,& ſub-
ſtantialis, quia territorium non comprehendit niſi loca
exiſtentia intra fines ciuitatis vel oppidi, ac intra vniuer-
ſitatem agrorum d.§.territorium. ſi verò locus nõ ſit in-
tra vniuerſitatẽ agrorum quis ſuperior habeat ibi diſtrin
gendi poteſtatem,non pôt dici de territorio,ſed bene dr.
de diſtrictu prout in Piſtorienſibus & Aretinis ſm Ang.
hic qui dicebantur de diſtrictu Florentię,quum per Flo-
rentinos diſtringerentur,non aût erant de territorio Flo
rentiæ ſm Aret.in præalleg.conſi.dicentem nunq̃ vidiſſe
per alios bene declaratam prædictam dñam inter terri-
torium & diſtrictum, ſequitur hic Dec.col. fin.dicens id
prius declaraſſe hic Ang.† Sed clarius & pulchrius exem-
5 plu poni pôt in territorio,& diſtrictu Romæ. Cuius ter-
ritorium intra centeſimum miliarium tantummodo ex-
tendebatur.l.2.§.cum vrbem ff.de offic.præfec.vrb.ſed di
ſtrictus quaſi per totum mundum qui per Romanos di-
ſtringebatur ſm Bar.in d.§.cum vrbem. Differentiã ergo
inter territorium & diſtrictum poſuit prius ibi Barto.
iuribus ſupra allega. vbi territorium & diſtrictus pro ſy-
nonymis ponuntur.reſp.hic Dec.id eſſet pp.ſubiectã ma
teriam,quæ ita locum habebat in territorio prout in di-
ſtrictu non ꝙ idem ſint,quicquid aliud ſentiẽs ſcripſerit
ipſe Dec.in d.c.licet cauſam,latius ergo patet diſtrictus q̃
territorium,pluſq; ſub diſtrictu, q̃ ſub territorio cõpre-
prehenditur,vt ex prædictis apparet.aliquando tñ oppo-
6 ſitum contingit, † nam ambitus territorij loca quædam
comprehendit,quę non ſunt de deſtrictu,vt monaſteria
& eccleſias,quæ quum adhæreant vniuerſitati territorij,
& incluſa ſint in territorio, dñr eſſe de ipſo territorio
ac intra territoriu.l.ſi quis in hoc genus.C. de Epiſcopis

& cleri.cũ adductis per Alex.in conſi.114.lib.1. licet non
dicantur de diſtrictu vt per Fel.in d.c.licet cau. & in d.
c.Rodulph.col.12.verſic.diſtrict.,&c.& Hyppo. de mar
ſil.in conſi.22.col.2.Ange. tamen in d.§. fin.in auten.vt
liceat ma.& aui. dixit eccleſias eſſe extra territorium q̃ ſ
eſt contra prædicta,prout latius ſcripſi in not.quærit in l.
ſi librarius ff.de regu.iur.Bart.tamen poſt Roma. & alios
per eum relatos in c.licet cãm præalleg. in 4 col.tenet cõ-
tra Bal.eccleſiam eſſe de diſtrictu & clericos venire appel
latione diſtrictualium vt ẽt per Philippum fran. in c.ſi.in
princ.de offi.dele.lib.6.plenius per Fely.in d.c. Rodulph.
col.12.vbi dubitat, & vt velle ꝙ hoc procedat ſolum in
materia priuilegiatiua & fauorabili,ſecꝰ in materia odio
ſa ſtricteq; intelligẽda,& eſt communis conclu. Doct.vt
per Felyn.c.eccleſia.col.22.& ſequen.in 3.quæſt.vbi Dec.
col.4.de conſtit.facit alia communis ſcribentium diſtin-
ctio. Nunquid ſtatutum comprehendat ſubditum faciẽ-
tem actum extra territorium,quãdo id exprimit, quia in
materia fauorabili illum comprehendit,ſecus in materia
odioſa vt per Ale.in conſi.41.col.1.& 2.lib.5.& per Dec.
infra in 3.col.verſic.ſimiliter ſi ſtatutum.
Agrum autem eſſe de territorio talis loci,multiſariam
7 probari poteſt, † ſed præſertim probatur quando teſtes
ſuper hoc examinati deponunt ſe vidiſſe per cõe, vel do-
minum loci erigi ibi furcas,aut capi malefactores,vel ho
mines agrorum obedire dicto communi, vel ſuperiori,
aut ſoluere collectas,& ſubire onera,vt per Sign. in conſi.
70.Alex.in conſi.42.lib.1.Barb.in d.c.licet cauſam.col.4.
Sozi.conſi.181.lib.ſecundo Iaſ.in conſi 166.lib.4.Ruinũ
in conſil.173.in 4. volumine.
8 Solentq; territoria diuidi † montibus,collibus,& flu-
minibus qui ſunt termini ab antiquo conſtituti, æterni
& immutabiles ſecundũ Bal. in c.cum cauſam de proba.
Sed oppo.probat Cor.in conſi.322.lib.1.& hoc ꝑ ocu-
larem inſpectionem vbique videmus, nam in locis infini
tis diſtincta ſunt territoria abſque montibus & flumini-
bus,& pariter montes & flumina conſpiciuntur, quæ tñ
non faciunt diſtinctionem, & diuiſionẽ territoriorũ nec
eſt curandum de dicto Bald.in d.c.cum cauſam. quia lo-
cutus eſt prout alias communiter in decretalibus ex capi
te ſuo ſine ratione & lege vt Alex.Anto.de Butr.& alij ſo-
liti erant dicere vt per Dec.in conſi.610.col.fin.
Territorij autem ius habere,eſt habere exercitium iu-
9 riſdictionis,non proprietatẽ,† & dominium rerum in
territorio conſtitutarũ,nec de vno ad aliud infertur Bal.
§.item ſi quis.per illum tex. in titu.quibus mo.feu.amit.
tradunt plenius Sozi.in conſi.181.lib.2.Iac.de S.Georg.
in trac.feud.in verb.dictiq; vaſalli promiſerunt recogno-
ſcere. col.3. ponentes cuius præſumantur eſſe res in terri-
torio alicuius conſtitutæ.
10 Comitatus verò † nõ differt à territorio vt poſt Bal.
ſcribũt Fely.in d.c. Rodulph.col.4.in fi.& col.12.& ſeq.in
verſi.comitatus,& Mod.Med.in d.§.territorium. imò
hoc declarauit Bart.in §. cum vrbem ſupra alleg.quo vo-
cabulo non ſunt viſi iuriſconſulti in pãdectis. habemus
tamẽ de eo vocabulo in tit.quis dicatur dux marc. vel co
mes. in vſibus feudorum & in c.pen.de præſcrip.
11 Diœceſis græcum eſt,† latine diſpoſitio & gubernatio
ſonat,de qua loquitur text.in d.c.Rodulph.& in c.vnico
de rerum permu.lib.6.cum infinitis ſimilibus. Et differt
à territorio & diſtrictu, quæ ſunt laicorum & clericorũ,
Diœceſis vero clericorum tantum, quum ſit territorium
Epiſcopi ſpectans ad regulationem Epiſcopi, qui ciuita-
ti præeſt.c.ſicut.cum tribus ſeq.16.q.3. cap.2.§.1.de con-
ſtit.in 6.c.cum Epiſcopus.de offic.ordi.eo. lib. Et tradũt
omnes ſcrib.in d.c.licet cauſam. in c. Rodulph. maxime
Barb.& Fely.& Mod.in d.§.territorium. Quemadmodũ
ergo dicitur territorium quatenus iudex ius terrendi ha-
bet,ita diœceſis quatenus Epiſcopus præcipiendi, ſacra-
que adminiſtrandi ius habet,& ſic latius patet quàm alia
de quibus ſupra præalleg.q.3.cap.licet.

Nunquid

Nunquid autem appellatione diœceſis comprehendatur
ciuitas? late ponunt Barba.& Fely.in d.c. Rodulphus in
primis chartis.
12 Not.1.ex iſto tex.†id ad quod millies audietis eum al-
legari,iudicis poteſtatem extra ſuum territorium nõ ex-
tendi.ad idem tex.in c.a.§.fi.de conſt.lib.6.& in l.ſi vnus.
in §.is qui ỹ.de bon.aucto.iud. poſsid.in l.vnica.C.vbi pe-
tantur tut.cum alijs hic adductis per Ang.& Dec.in prin.
rationem aſsignaui ſ.in prin.l. & hoc procedit ſiue exce-
dat iuriſdictionem ſuam re, ſiue loco, ſiue perſona aut
tpe,vt poſt Alb.de Roſa.tradunt hic Paul.de Caſtr.& Iaſ.
& idem eſt in loco territorij ſed exempto, quia cenſetur
eſſe extra territorium vt hic per Pau.Caſt.Iaſ.Dec.& Cur.
in prin.limitãtes in caſu.l.ſi quis in hoc genus. C.de epiſ.
& cler.ratione ꝑ eos aſsignata ſed ſi aliquis ibi delinquit
locus non eſt exemptus reſpectu delinquẽtis c. inter alia.
de immu.eccleſ.ergo.limit.inepta. Maius dubium eſt de
actu licito & qui ſit de genere permiſſorum facto in tali
13 loco exempto, † an cenſeatur factus in territorio vel ex-
tra.exempli grat.ſtatutum ciuitatis diſponit ꝙ inſtrumẽ-
ta recepta per notarios non collegiatos nõ valeãt, & q̃ re-
cepta fuerint inſtrumenta in eccleſia vel alio loco à iur.
ſtatuentium exempto per nota. minime collegiatum an
ſubſiſtent.& ſic ſtatutum ꝑdictum liget quo ad inſtr̃a in
tali loco recepta per non collegiatum? prædicta faciunt
qđ non, quia extra vtraq; iur.ſuam impune nõ paretur.
& paria ſunt locum eſſe extra territorium : & eſſe exem-
ptum.c.cum epiſcopus. de offi.ordi.li.6.cum alijs de qui-
bus hic per Pau.de Caſt.Iaſ.Dec.& Cur.per Alex.in conſ.
151.col.2.lib.2. Barb.in conſil.4.in 2.art.vol.1.& Curt.in
conſ.106. vbi declarat an & qñ ciuis poſsit collectari pro
bonis exiſtentibus extra territorium collectantiũ vel in
loco exempto ſitis.ſed extra territoriũ ſtatutum vires nõ
porrigit,ergo nec ad loca exempta. Oppo.tñ verius vide-
tur quia eccleſiæ & loca prædicta ſunt intra territoriũ &
de territorio, propterea ſubijciuntur aliqñ iuriſd.iudicis
14 ſecularis.d.l.ſi qui in hoc.C.de epiſc.& cler.† ſecundo vbi
ſequeretur abſurdum nõ ſunt paria locum eſſe exemptũ
& eſſe extra territorium vt poſt Fede.de Senis tradit Phi-
lippus Fran.in d.c.2.§.ſtatuto.col.3.& 4. ſed in quæſtione
præſenti de facili eludi poſſet ꝑdicta diſpoſitio ſtatuti ſi
in loco ciuitatis exempto id permitteretur, poſſe recipi
inſtr̃a per notarios non collegiatos,quia in eccleſijs & lo-
cis exemptis ſemper reciperentur in terra per tales nota-
rios : & ſtatutum ventoſum & inane redderetur : qđ lex
in qualibet materia ſtomachatur.l. fin.ỹ. ne quid in loco
publi.l.ſi ꝑtor in prin.de iud.l.ſi quis enim ỹ.de arbitr.tra-
dunt Rom.conſi.67.in fin.e.& 428.col.ſi. Alex.in l.2.ỹ.de
lega.1.Fely.in c.tranſlato col.ſi.de conſt.& in d.c. Rodul.
col.3.dicẽdum igitur eſt ſtat. locum ſibi vendicare etiam
in inſtrumentis receptis per notarios non collegiatos in
eccleſijs aut alijs locis exemptis per tales notarios : maxi-
me qñ perſona de cuius vinculo agitur eſt ſubdita vt per
Barb.in loco prçalleg. ex quibus apparet nõ eſſe abſolutè
verum nec ꝓcedere ita indiſtinctè qđ ſupra dicebatur de
eccleſijs & locis exemptis,vt æquiparent exiſtentibus ex-
tra territorium,maximè quum ſequeretur aliquod abſur
dum vt dixi, & hanc.opi.tenus & in l.ſi librarius ỹ.de reg.
iur.& ita ſeruatur in ciuitate noſtra Vercellarũ & in ter-
ritorio,vbi ꝓ tempore tenoris extat ſtatutum. Et ſicuti pote-
15 ſtas iudicis extra territorium ſuum non extenditur,† pa-
ri rõne ſtatutum non porrigit effectum ſuum extra terri
torium.c.2.in fi.de conſt.in 6.nam à pari procedunt forũ
ſortiri & ſtatutis ligari vt hic per Dec.in princ. & plenius
in c.eccleſia S.Mariæ.col.2.de conſt. ſed exiſtens extra ter
ritorium qui non eſt de ipſo territorio forum non ſorti-
tur,ergo nec ſtatutis loci ipſius territorij ligabitur. Con-
tra in quam concluſionem ſic arguo, ratione rei ſitæ ſor-
titur ibi quis forum.c.ſi.de fo.cõpe.& C.vbi in rem actio.
l.ſi.& in non efficitur ſubditus illius iudicis, quamuis ibi
forum ſortiatur vt per Felyn.in c.2.dilectus filius el.2.col.
penul.de reſcrip.ſi non efficitur ſubditus non vr̃ ligari ſta
tutis illius loci, quia ſtatuta eos qui ſubditi non ſunt non
ligant vt hic &,in l.cunctos populos.vbi Iaſ.è.C.de ſumma
trini.& in c.3.de conſti.lib.6. Aquenſ.ỹ.ad fin. commenti
Alex.conſ.151.col.2.lib.2.& lib.3. conſ.101.col.1.Socin.
conſi.79.col.2.lib.4.& Iaſ.plenè in conſ.80.col.pen.lib.3.
Sed poteſt videri ꝙ ſicut ſortitur ibi forum ratione rei
ſitæ,ita ſtatuta loci rem ipſam concernentia eum ligant,
q̃tum ad rem prædictam.ca.ſignificatum. de præb.l.1.C.
de auro coronario.cum not.ibi.per Bart. & alios libr.10.
Dec.conſil.604.& Cur.Iuniorem in conſil.60.61.& 106.
pulchrè not Bald.in l.iubemus nullam. C.de ſa.ſan.eccle,
dicens ꝙ licet q̃tum ad ipſam rem ſtatutũ teneat,non tñ
poteſt ſtatutum facere, ꝙ ratione dictæ rei ſit quis de fo-
ro generaliter,vel ſubditus, qđ reputat not.clerici tñ licet
ſortiantur forum in loco nõ ligantur ſtatutis loci vt per
Soci.in conſi.71.col.penult.aſsignantem rationem.
Et prędicta conclu.ꝙ conſuetudo vel ſtatutũ non por
rigat effectum ſuũ extra territoriũ, de plano & ſine ſcru-
pulo procedit qñ ſtatutum ſimpliciter loqueretur, nõ fa-
ciendo mentionem de loco delicti vel cõtractus,licet di-
ſponat circa perſonas, non comprehendit ſubditos con-
trahentes vel delinquentes extra territorium,& in dubio
intelligitur de contrahentibus vel delinquentibus in ter-
ritorio per l.noſtram & alia præalle.Bal.in conſ.62.lib.1.
vbi conſuluit.ꝙ ſtatutũ loci & ciuitatis Tergeſti puniens
certa pœna tenẽtem mulierem de loco contra voluntatẽ
patris ipſius mulieris,nulla facta mẽtione de loco vel ter-
ritorio,ſeu diſtrictu, intelligitur de tenente mulierem in
territorio tergeſti non extra territorium per ꝑdicta. Sed
16 qñ ſtatutum, † expreſsè & ſpecialiter loqueretur de loco
contractus vel delicti,aliud dicendum eſſet. & quia mate
ria frequens eſt & vtilis maleque declarata per ſcribẽtes.
vtrum ſubditi contrahentes vel delinquentes extra terri-
torium ſtatuentium ligentur ſtatutis de his loqñtibus,
& comprehendant ſub eis : pro declaranda veritate arti-
culi, diſtingue aut ſtat.vt ſupra dixi generaliter & ſimpli
citer loquitur, & tunc ſiue loquatur in rẽ ſiue in perſonã
doct. cõiter concludunt vt dixi ꝙ non comprehendũtur
ſubditi contrahentes,aut delinquentes extra territorium
per prædicta vt per Bal.in ꝑdicto conſi.62. Lappum alle-
gatione.91.Alex.conſ.111.ponderatis. & 128. conſidera-
tis.col.3.lib.1.Iaſ.cõſi.80.lib.3.Aquenſ.ỹ. carta ſi.Io.Cro.
in d.c.cum aſarum in §.1.de cõſti.in 6.Hyppo.de Marſi.
in l.de minore.in §.plurimum.col.6.ỹ.de quæſt. Curt.Iu-
niorem in cõſ.9.60.61.68.& 108.& 110. Roch.Cur.mul-
tipliciter limitantem in repe.c.fin.in 13.queſt.de conſue.
Dec.conſi 457.col.1.Pariſium conſ.159.vol.4.latius Mo.
Aſten.in tract.de ſtat.fem.& lineã cognat.à ſuc.exclu.art.
8.q.25.& ſeq.& Ludouicum Gozadinum in conſ.49.vbi
prætati ſcribentes de conſuetudine vel ſtatuto Angliæ lo
quentes quod diſponit patrem non poſſe priuare filiam
certa parte hæreditatis,nec relinquere fratrem ſuum hæ-
redem,dicunt, ꝙ non extendit effectum extra territoriũ
Anglicum,adeo ꝙ in alijs bonis extra Angliam exiſtenti-
bus ſeruabitur diſpoſitio iuris cõis, non prædicti ſtatuti.
& clarius iſta conclu.ꝓcederet qñ ille de cuius bonis agi
tur haberet domicilium in loco bonorũ vt per Brunum
Aſten.loco præalleg.& Gozadinum conſ.49.col.fin.& ſi
bona exiſtentia extra territorium cõſiſtant in rebus mo-
bilibus,vel in nominibus debitorum an idẽ ſit? vide Iac.
de S.Georg.in tracta.feud.in verb.cum mero. col. pen.&
in tract.de Roydis.col.5 & Mod.Aſten.in locis prçalleg.
Si vero ſtat.loqueretur ſpecialiter & expreſsè de ſubdi-
to contrahente, vel delinquente extra territorium, Dec.
hic in 1.col.poſt alios per eum alleg. concludit idem eſſe,
& ꝙ tale ſtat.non valeret per hanc.l. & præal. ſed Alex.in
conſ.per eum alle.hunc caſum vt dubium indeciſum re-
liquit,qñ videlicet ſtat.in ſpecie loqueretur & diſponeret
circa perſonas ſubditas cõtrahentes vel delinquentes ex-
tra territorium,an id facere poſsit, idem facit Cor.conſi.
89.col.

89.col.3.lib 3.& Gozad.conſ.47.col. pen. Angel.hic.col.
fin verſic.hoc autem fallit.& Pau.de Caſt.in 2.col.tenent
cõtrariam opi.ꝙ vbi ſtat.expreſsè loqueretur de actu qui
fieret extra territorium, ꝙ ligarentur ſubditi per tex.no.
in l.fin.ff.de decret.ab ordi.facien.ſequit ſimpliciter Dec.
in conſ.457.ad fin.1.col. & fuit Bal.in d.l. cunctos popu-
los.col.23.cum alijs de quibus per Brunum Aſten.in prę-
dict.q.25.col.3.& latius Alex.conſ.41. col. 1.lib.5. & Soc.
lib.2.conſ.151.quod ſm ordinem continuatiuũ eſt. 302.
cum pluribus ſubſcriptionibus ſequentibus, vbi atteſtat
iſtam eſſe cõem opi. limitando vt per Soc.& alios ſe ſub-
ſcribentes in præalleg conſ.302.& Dec.in conſ.694. Ob-
ſtare tñ videtur regula.l.noſtræ in ſui generalitate & quæ
pro ratione deciſionis aſsignat in §.ſtatuto.c.2.de conſt.
in 6.& ſimiliter refragari videntur rationes Lappi.in d.
17 alleg.91.dum inquit,† inſpiciendam eſſe virtutẽ & poten
tiam cauſæ efficientis vt poſsit operari in paſſum & ſuſci-
pientem materiam, nec poſsit cã finita producere effe-
ctum infinitum.verum vt limitatur potentia cauſæ,ſic li-
mitari debet effectus.l.age. C. de tranſact.l. ſi arrogator ꝟ.
de adopt.ſed potentia & auctoritas ſtatuentium non ſe
extendit vltra ſuos,nec extra territorium vt hic,ergo nec
effectus ſequitur Alex.in conſ.128.lib.1.Cur.Iun.in conſi.
ꝟ.alleg.Brunus loco præall. & Roch.de Curt.in ꝑdicta.q.
13.pp quod dicebant Alex. & præfati poſt Bal.in l.vnica.
C.de mul.& in quo loco.libr.11. ꝙ ciuis non poteſt cogi
in loco originis ſoluere collectas pro bonis ſitis extra ter-
ritorium ſuum,vt ẽt per Dec.in conſ.694. & iſtam opi.ſe
quuntur & firmant Gemi.Philip.Fran.& Io.Crot.in d.§.
ſtatuto.Dec.hic col.1.Cur.in d.c.fi.q.13.in 4.limit.plures
alios citans & latè Pariſ.in cõſ.159. col.1.lib.4. & Brunus
loco præalle. itaq; durum fortè & difficilè eſſet diſcerne-
re in iſto arti.quæ nam ſit cõis opin. Sed non reſpondent
tenentes prædictam opin. ad l.exea.cum glo.ꝟ.de poſtul.
ad l.fi.de decre.ab or.fac.ad l.a.C.de eunuch.ad l.mercato
res de commer.& mercã.cum ſimilib.quæ probant ꝙ po-
teſtas ſtatuendi inter ſubditos nõ circunſcribitur loco vt
per Curt.Dec.& præallegatòs,& per Brunum Aſten.loco
ꝟ.allega.col.3. Et ideò defendendo præcedentem cõem
opin.ad adducta ſupra in oppo.poſſet reſp. ꝙ non loquũ
tur in terminis iſtius caſus magis dubitabilis, nec proce-
dunt per iura præalleg. & hoc vbi facta eſt diſpoſitio per
ſtat.intra perſonas ſibi ſubditas,quæ quocunq; vadant li-
gari per ſuum ſuperiorem poſſunt, & quibus in loco ſta-
tuti. non antè extra territorium reddetur ius ſm ipſum
ſtatutum,aliter etiã reſpõ.poteſt ad d.§. ſtatuto vt ibi per
Ioan.Crot.poſt alios in 4.col. & per Bald.in d.l. cunctos
pop.col.pen. Temperanda tñ & reſtringenda ſunt prædi-
cta vt per Soc.in conſ.302.lib.2.& Dec.conſ.694. Ex prę-
18 dictis ſimiliter infertur, † ꝙ ſtante ſtatuto quòd bãnitus
poſsit impunè offendi & occidi,ſi occideretur extra terri
torium non fieret impunè, quia ſtatutum debet intelligi
de offendendo vel occidendo bannitũ intra territorium
ſtatuentium non extra per iſtum tex. & ꝑdicta vt hic per
Iaſ.& Deci.col.1.& plenius p Io.Crot.in d.§.ſtatuto.col.
3.quia effectus banni non extenditur vltra & extra terri-
torium ſtatuẽtium,& illud ſine dubio procedit reſpectu
iudicis & territorij offenſi, quia ſi ibi caperetur veniret
puniẽdus. ſecus eſſet reſpectu iudicis & territorij ſtatuti,
quia ſi ibi caperetur non eſſet puniendus,ſed ꝑmium ſta-
tuti conſequi deberet ſm Bal.in d.l.cunctos pop.charta.
2.Ioã.Cro.in d.§.ſtatuto.col.3.& Hypp. de Marſil.in ſuo
not.124 & in conſ.57.col.pen.& fi.& Iaſ.ꝟ.in 16.limit.qđ
no.quia iure non probatur iudicio meo, & ideò Nullus
relatus per Iaſ.dicebat ita ſeruari de facto quaſi de iure ſe
19 cus eſſe ſentiat.in locis autem confœderatis,† Iaſ.hic in 7.
limit.& Hyppo.de Marſil.in conſ.32.col.2.& 3.tenet bã-
nitum poſſe impunè occidi,ſed Dec.hic in pe.col.intelli-
git quñ in capitulis ligæ & confœderationis id exprimitur,
aliàs ſecus vt per eum, faciunt quę ꝟ.in limit.dicentur. Si
autè familia poteſtatis puta vel magiſtratus volens ban-
nitum vel malefactorem capere in territorio ſuo, ipſum
20 fugientem inſequuta, † alienum territorium ingreſſa ibi
eum cæpit,& extraxerit,an ſit relaxandus,vel poſsit puni-
ri p iudicem territorij in quo deliquit Iaſ. hic col.1. poſt
Bar.& Bal.per eum alleg.tenet reum eſſe relaxandũ.Bart.
tñ per eum citatis in l.quod ait lex.in §.fi.ꝟ. de adulte. per
illum tex.tenet oppo. cõſiderato initio licito, & quia in-
ſequendo delinquentem id factum fuit arg.illius tex. vbi
pater qui occidit adulterum repertum cũ filia in domo
ſua,vel ſoceri,etiam interpoſitis horis fugientem filiã ap
prehenderit & occiderit,in continenti cenſetur vtrumq;
occidiſſe & licitè feciſſe. Contraria tñ opi. quam hic poſt
Bal.tenuit Iaſ.& aliqui Moder.verior eſt & tenenda,ꝙ nõ
liceat ingredi alienum territorium,nec inde malefactorẽ
fugientem extrahere, quum initium à fine poſsit ſepara-
ri:perſequentes quum ſunt in fine ſui territorij ſubſiſtere
debent, nec ingrediendo alienum territorium illud vio-
lare.c.ex parte in Chriſto, de verbo.ſig. & hac.l.noſtra &
quum finis poſsit ſeparari à principio licito conſiderabi-
mus finem tanquam illicitum per text. in l. quis ſit fugi-
tiuus.in §.item Cælius cum gloſ.ꝟ.de edil.edic.& ita poſt
Bal.& Roma.tenent Alex.& Iaſ.in l.pleriq; col.a.ꝟ. de in
ius vocand.quum alia ſit ratio in fine quam in principio,
attendimus finem potius quam principium, ita reſpon-
dent ad tex.& doctrinam Bart.in d.l.qđ ait lex.in §.fin.&
ita etiam tenet Anton.Burgos in cap.cum dilecti.col.12.
de empt.& vend. & latius pulchreq; Soci.in tract.de cita.
art.17.col.2.& ſequenti.

21. Infertur pariter ex prædictis, † qđ ſtatuta excludentia
filias dotatas ab hæreditate vel bonis alicuius, non exclu-
dunt extra territorium,nec porrigunt effectum ſuum ad
bona exiſtentia extra territorium ſtatuentium vt hic per
Dec.col.1.& eſt cõis ſcriben. ſnĩa vt per omnes in repe.d.
l.cunctos pop.& Cano.in d.§.ſtatuto.Alex in d.conſ.128.
& in conſ.44.lib.5. Iaſ.in cõſ.163.cum ſeq.lib.3.& conſ.
80.lib.3. Dec.conſ.276.& 314.col.fin. Curt. Iuniorem in
cõſ.108.& 110.Alber.Brun.Aſten.in tract.de ſtatu.exclu.
fem.& lineam cogna.à ſucceſsione,art.8.q.25.col.1.& fi.
Io.Crot.in l.oẽs pop.fol.pen.col.4.ꝟ. de iuſt.& iur.& in d.
§.ſtatuto.c.2.in 3.not.de cõſt.in 6. Alexandrinum in ſuo
conſi.45.cum multis alijs quæ omitto. Limitatur modo
regula & conclusio prædicta ex hac.l. ſumpta multis mo-
22 dis per ſcribentes hic, † Iaſ.tanquam ſpicarum collector
poſt terga metentium nixus fuit ordinatè limit. tradere,
quæ omnes licet non fuerint de regula, & aliquæ incon-
gruæ,quia tamen clarè proceſsit, ſequar eius ordinem, &
quia materia vtilis eſt & practicabilis aliqualiter inſiſtã.
23 Prima limit.& principalis in materia,†vt concluſio nõ
procedat in his quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis iuri-
bus alleg.per glo.2.in fi. Dec.vt ẽt aduertit Curt. ſe inuo-
luit affirmans,negans,dicens, & ſibi ipſi ſtatim contradi-
cens ita vt in fine neſcias qđ velit dicere,& ipſe met. Dec.
in c.a.col.18.de iudi.oppo. firmat dicens ꝙ ẽt in volun-
taria iuriſdictione competẽtia iudicis requiritur per l.1.
& fin. C.de emancip.lib. & ꝙ regula.l.noſtræ. locu habet
etiam in voluntaria iur.ſed non reſp.ad l.emãcipari & ad
l.2.ꝟ.ſtatim alleg.& ad cões Theoricas ſcribentium, ideò
parum curo de doctrina ſua ibi. Curt. hic concordando
opin.diſtinguebat dicens, ꝙ ea q̃ ſunt voluntarię iuriſdi-
ctionis poſſunt extra territorium iudicis inter ſubditos,
& quo ad bona iuriſdictionis ſuę ſuppoſita expediri,alias
ſecus,& fuit glo,in l.emancipari. ad fi.ꝟ.de adop.& cõiter
doct.ſequi videntur vt per Bal.in 2.in 3.q.ꝟ. de offic.pro-
con.& legat.latius Cor.in conſ.1.col.3.& 6.lib.3.& lib.4.
24 conſ.9.col.fi.† vbi concludit Imperatorẽ poſſe legitimare
in terris Eccleſię ſubditos ſuos ac habẽtes bona exiſtẽtia
in terris Imperij,alias non, vt ẽt per Dec.in conſil. 150.&
207.& 557.Pariſ.in conſ.1.col.3.lib.1. & Gozadi. cõſ.48.
col.1.& 2.text.tñ.in l.emancipari. & in l.a.ꝟ.alleg. prædi-
ctæ diſtinctioni in ſui generalitate refragantur,quum vo-
lunt generaliter & indiſtinctè ꝙ actus voluntariæ iuriſdi-

ctionis extra territoriũ agentis explicari poſsint,ſed reſp.
poteſt ꝙ ratione ſubiectæ materię de qua loquũtur, poſ-
ſunt reſtringi ſm prædictam diſtinctionem,& conſequẽ
ter in alieno territorio inter ſubditos ſuos, & quãtum ad
bona exiſtentia ſuper territorio ſuæ iuriſdictionis abſq;
dubio actus volũtariæ iuriſdictionis expediri poterit ſm
ſcriben.pręal.& j.in 5.limi.allegandos,quicquid Dec.hic
col.1.& pleriq; alij dicant de legitimatione facta per Cæ
ſarem in terris Eccleſiæ,ſed inter non ſubditos ita demũ
ſi valdè prorogata fuerit eius iuriſdictio vt per eos, licet
Dec.in conſi.557.col.fi. adhuc iſto caſu neget fieri poſſe
prorogationem iuriſdictionis prædictæ,& quum lis non
conteſtetur, nec poſsit conteſtari in his quæ ſunt volun-
tariæ iuriſdictionis, erit potius ſubmiſsio q̃ prorogatio
ſm Bal.in d.l.2.dicentem neceſſariam eſſe propterea ſciẽ
tiam quę eſt de ſubſtantia prorogationis iur.l.1.j.de iud.
tñ Pau.de Caſt.in l.teſta.omnia.C.de teſta.dicit ꝙ in acti
bus voluntariæ iuriſdictionis in quibus non eſt dare niſi
25 vnam partem, † non cadit dicta prorogatio iu.per illum
text.& ſequitur quidam mod. in d.l.1. & Iaſ. in d.l.teſta.
ſed alij ibi cõmuniter tenent oppo. & eſt impropriè pro-
rogatio, verum magis ſubmiſsio vt ſupra dixi. & ꝙ iuriſ-
dictio voluntaria ſit prorogabilis conſuluit Corn.in cõſ.
238.& 259.lib.3.cõcludens coram notario iudice carthu
lario virtute prorogationis iuriſdictionis emancipationẽ
fieri poſſe,& iudex competens efficiatur ex prorogatione
de habitu ad actum ſm Cor.ibidem & ſic non obſtat qđ
dicebat Dec.ſupra de competentia iuriſdictionis quæ re
quiritur in iur.voluntaria, quia propter prorogationem
adeſſe cenſetur competẽtia iuriſdictionis, & legitimatus
hoc caſu ſuccedit etiam in bonis in alieno territorio exi-
ſtentibus, qñ citatio alicuius non fuit neceſſaria,& ſic po-
tuit actus ſine cauſæ cognitione expediri,alias ſecus,vt la
tè per Præpoſitum in c.per venerabilem.char.20.cum ſe-
quentibus extra qui filij ſint legitimi, Dec.in conſi.208.
col.fi.& Ioan.Cro.in repet.§.& quid ſi tm̃ in vlt.char. Be-
ne igitur faciunt Illuſtriſsimi domini Veneti qui legiti-
mationes factas ab Imperatore in dominio eorũ inuiola
biliter obſeruant vt inquit Pariſius in conſi. præallegato.

Sed quando prorogatio iuriſdictionis eſſet prohibita
prout in clerico,tunc prædicta non procederent nec ſub
ſiſteret legitimatio vt per Dec.in præalleg.conſi.150.

Aduerte tamen quia non vr̃ verum ꝙ legitimare ſit iu-
26 riſdictionis, † prout cõiter dicunt doc.in d.c. per Vener.
per illum text.vt per præpoſitum ibi loco præalleg. Dec.
hic col.2.& conſ.150.& 557.col.fi. & alios in d.§. & quid
ſi tantũ.cum infinitis ſimilibus,verum vt dicebat Cald.in
conſi.3.ſub tit.qui filij ſint leg.relatus per Præpoſitum &
Dec.in locis præalleg.ſit cuiuſdam legitimæ facultatis,ſi-
cuti creare doctores tabelliones, & ſimilia facere prout
etiam de poteſtate ſtatuendi concludunt Alex. & cõiter
doct.in l.1.ſ.eo.titu. & ita poſt plures alios ibi relatos vo-
luit Cor.in conſ.1.col.6.vol.3.Hinc videm⁹ ꝙ oẽs iſti co-
mites Pal.qui nullam habent iur.ex conceſsione Cæſaris
habent poteſtatẽ legitimandi, ergo talis poteſtas non eſt
iuriſdictionis,ſed cuiuſdam facultatis, quis pro commu-
ni faciat, quia emãcipatio & adoptio ſunt iuriſdictionis
voluntariæ iuribus ſ.alleg. Ergo & legitimatio,quum ar-
guatur de emancipatione ad legitimationem vt per Bar.
in l.fi.C.de emãcip.lib. Ex ſub iſta.1.lim.iuriſdictionis vo
luntariæ comprehenditur.10.limi.Iaſ.de tutore dato à iu
dice vnius territorij vt poſsit adminiſtrare bona pupilli
27 exiſtentia in alieno territorio, † ſm Curt.hic in 2.col.vel
melius dici poteſt,ꝙ effectus tut.adminiſtrandæ porrigi-
tur extra territorium tñ neceſſariam cõſequentiam per-
acti negotij. Quemadmodum ergo tutor datus in teſta-
mento,cenſetur datus ad totum patrimonium.l. non ſo-
lum.§.& qui teſtamento.vbi not.j.de excuſ.tut.ita in da-
to à iudice quicquid ibi dicat glo.ſatis eſt.n. ꝙ iudex ha-
beat perſonam pup.ſubditam licet nõ omnia bona, quia
tutor principaliter datur perſonæ.l. in copulandi. C.de
nupt.ſecundario & in cõſequentiam, bonis,& attẽditur
quod principaliter agiturõ,n qđ in conſequẽtiam vulg.l.
ſi quis nec cauſam j.ſi cert.peta.vt per Dec.hic in 2.col.&
in conſ.208. Prac. Pa.in for.lib.quo agitur ad reddẽdam
rõnem tut.in glo.ſuper verb.in ſuo vlti.teſtamento.col.fi.
Ang.Aret.inſti.de excu.tut.in §.datus & Alexan.in conſi.
128.col.4.vol.1.niſi in alio loco bonis ibi exiſtẽtib.de cu-
ratore prouiſum fuiſſet vt ibi per eum,poteſt tñ cauſa tu-
telæ eſſe iur.contentioſæ qñ inter aliquos de tutela & ꝑla-
tione in ea contenditur vt per Cur.Seniorem in conſ.37.
Cor.in conſ.284.lib.3.Iaſ.in conſ.149.lib.3. Dec.in conſ.
16.Matthę.de afflic.in deciſione regni.281.357.& 360.&
28 Curt.Iuniorẽ in conſ.94. Similiter teſtm̃ operatur † effe-
ctum ẽt in bonis ſitis extra territorium conditi teſtamen
ti,licet fuerit confectum iuxta conſuetudinem loci,cum
minori ſolemnitate quã ius cõe requirit, quum ſufficiat
fuiſſet ſeruatam ſolemnitatẽ loci in quo fuit conditum.l.
ſi non ſpeciali & l.fi.C.de teſta.Prac.Pap.loco præalleg.&
in for.lib.quo hęreditas petitur ex teſtamẽto. in gl.ſuper
verb. vallatum col.2. vbi. dicit ꝙ teſtm̃ factum Venetijs
cum quatuor teſtibus,prout ibi ſeruatur, habet vires etiã
in omnibus alijs locis extra dominium Venetũ quia ſuf-
ficit ſeruare ſolemnitatem dicti loci, vbi fit teſtm̃, & per
adit.hære.vniuerſum ius defuncti transfunditur in hære-
dem.l.nihil aliud j.de reg.iur.l.hæres in omne.j. de acqu.
hær.& ſic non tm̃ quod habuit in loco conditi teſtamen
ti,confectæ ſcripturæ ſed vbiq; in neceſſariam conſequẽ-
tiam vt etiam per Alex.in conſi.l.128.col.2.in 1.vol.

Quum ergo ea quę voluntarię iuriſdictionis ſunt,poſ-
ſint inter ſubditos in alieno territorio exerceri, infertur
vltra prædicta ſm Pau.Caſt. & Iaſ. hic ꝙ presbyter paro
rochialis exiſtens extra propriam parochiam audire po-
terit eius parochianum peccata ſua ſibi confitentem &
abſoluere, & epiſcopus extra diœceſim exiſtens conferre
29 beneficia exiſtentia in ſua diœceſi, † & pariter infirmare
electiones contradictore non apparente, pariter epiſco-
pus extra diœceſim ſuam exiſtens confirmare poterit prę
ſentatum à patrono cum ſit voluntariæ iuriſdictionis
Bal.in d.l.2.ſ.de offic procon. & pari ratione rex trãſiens
per alterius territorium milites & doctores creare ibi po
terit, vt per Bart.in l.1.col.9 C.de dign.lib.12.& Dec.col.
2.& ſi epiſcopus noſter Vercellẽſis hic Paduæ eſſet poſſet
ſcholares Vercellenſes ſtudij cauſa hic cõmorantes cleri-
cos ordinare & facere,quia ſi poteſt beneficium conferre
fortius ordines ſm Barba. in c.nouit col.7.de offi.leg.de
quibus omnibus videte glo.& Cano.in d.c.nouit Oldra.
in conſ.73.& Ioã. Cro.in §.ſtatuto.ſ.alleg. in 4.col.ſed ꝙ
epiſcopus non poſsit Clericos ordinare extra diœceſim
ſuam niſi cum conſenſu epiſcopi dictæ diœceſis vt mihi
tex.in c.ex tuarum in fi.de auct. & vſu pal. & voluit Oldr.
in conſi.ſ.alleg.col.fin. Secunda limit.Iaſ.de delegatione
fuit Accurſij in l.fi.ſ.de offi.præfecti vrbis.vbi Bart.Bald.
& alij ſimpliciter approbant & ſequitur etiam hic Curt.
col.1. quia licet ſit iuriſdictionis vt in l.1.& in l. Imperiũ
ſ.eo.tamen dependent à mero iudicis officio abſq; cauſę
cognitione,ideò vbique exerceri poteſt quemadmodum
de alijs ſuperius diximus facit text.in ca. ſi pro debilitate
ibi liberum tibi ſit de offic.delega. quam limi. ſequuntur
etiam glo.Abba.Barb.& alij in d.c.nouit & Pau. Caſtr.in
conſi.320. circa.1.col.t.in antiquis.

30 Sed hæc lim.ſuperflua vr̃.† ſi.n.delegare voluntariæ iu-
riſdictionis eſt,vt ſupra docuimus includitur in 1.& præ-
cedenti limit.præterea aduertendum eſt quia text.in d.l.
fi.ſ.de offi.prętecti vrbis malè vr̃ intelligi per glo.Bar.Bal.
& alios ibi, & per ſcriben.hic, quia de delegatione mẽtio
nulla ibi, & illa verba extra vrbem iudicare poteſt, ꝓbãt
potius oppo.& debent intelligi de iudicio & ſententia fe-
renda per ipſum præfectum vrbis, illud.n.eſt præfectum
iudicare prout loquitur ille text. præfectus ergo vrbis ex-
tra terminos vrbis vt ibi in prin.l. dicitur,i.extra territo-
rium ſuum, nullam habet poteſtatem.termini autẽ vrbis

erant vſque ad centeſimum milliarum.§. cum vrbem l.1.
illo co.tit.ſed extra vrbem vel ſubiungit iuriſconſultus iu-
dicare poteſt quum nõ ſit priuatus iuriſdictione, quæ ad
centeſimum miliarum vſq; prout dixi extẽditur: capitur
igitur ibi vrbs prout finitur ambitu murorum.l. 2. j. de
verb.ſigni.nimirum ergo ſi extra vrbem iudicare poteſt,
quum nõ ſit extra terminos iuriſdictionis ſuæ: verum tñ
eſt ꝙ glo.& doct.in d.l.fi.& hic intelligunt in tex.illo eſſe
vnum aliud verbum, videlicet iubere & in codicibus no-
uiter impreſsis clarè apponitur & male iudicio meo, tum
quia corrumpitur litera antiqua quæ illud nõ habet tum
etiam quia non conuenit elegantiæ iuriſconſulti ſi bene
ponderentur oĩa verba in dictis nouis codicibus poſita,
quæ inuertunt totam illam literam: pꝛæterea & fortius talis
litera nõ poteſt ſtare, nec procedere ad illam legẽ, vult.n.
ꝙ ibi præfectus ipſe non poſsit iudicare, ſed iubere alteri
vt iudicet, in territorio, ſcilicet ſuo, hoc autẽ falſum eſt,
quia licet præfectus vrbis ſit extra vrbem, non tñ eſt ex-
tra territorium ſuum, niſi etiam ſit extra terminos vrbis
vt in princ.l. dicitur & ſic extra centeſimum miliarium.
voluit ergo iuriſconſultus ibi facere differentiam vtrum
præfectus ſit extra terminos vrbis, vel extra vrbem, vt pri-
mo caſu nullam habeat iuriſdictionem actu, ſecundo ca-
ſu ſic, cum ſit adhuc intra terminos iuriſdictionis ſuæ.

Tertia limit. etiã in iuriſdictione contentioſa loquen-
do vt concluſio non procedat in pręſide duarum prouin
31 ciarum, † qui in altera prouincia alterius prouinciæ ne-
gocia expedire poterit, fuit Innocentij in d.ca.nouit per
illum tex.& ſequuntur hic Pau.Alex.& alij ad oppoſitum
tñ citantes glo.not.in d.l.3.§.de offi.præſidis: de Vaſconi-
bus qui dicebant ſe non eſſe ſub rege Angliæ, nec illi ſer-
uire teneri, niſi qñ erat in partibus Vaſconię, Dec.hic col.
2.reſp.glo.illam à veritate alienam eſſe, quia quantum ad
regem vel præſidem vna prouincia reputatur.d.c.nouit &
ſic limit. non vr̃ congrua, cum talis iudex quo ad ipſum
nõ dicat ius extra territorium ſuum. Sed melius ſentiunt
hic Aquen.& Cur.poſt Bal.in d.l.3.ꝙ dictum illud de prę
ſide duarum prouinciarum procedit & intelligi debet,
dummodo ſit idem dominium.puta idem Ducatus, Mar
chionatus, vel Comitatus, ſed ſi diuerſo iure quis haberet
diuerſas prouincias & iuriſdictionẽ in eis, ſecus eſſet per
l.ſi cum venerit.§.ſi nuda cum not.ibi per Bar.j.de pign.
act. & ita procedat.gl. pręall.l.3.licet.n.iuriſdictio magis
cohęreat perſonæ quam territorio, terminatur tñ territo
rio vt j.dicam, ad d.c.nouit, reſponde vt hic per Aquenſ.
32 Ex quibus not.infertur ſm Curt. hic † ꝙ Rex Franciæ
qñ erat Mediolani dominus, nõ potuiſſet cognoſcere de
cauſis ſtatus Mediolanenſis in Francia, nec e contrariò
de cauſis Francorum in ſolo Mediolani, & ſimiliter Illuſt.
& Excel. Dux Sabaudię de cauſis Sabaudienſium non de-
beret cognoſcere in Pedemontano ſolo & prouincia pę-
nitus diuerſa à prouincia Allobrogum, neq; è contrario,
cuius tñ oppoſitum ſeruabatur ante præſens maledictum
bellum, quia de dictis cauſis in vltima inſtantia cõſilium
cum ſua Excel.reſidens cognoſcebat in omni loco ſui ſta
tus.vbi Princeps & conſilium cum Principe reſidens repe
riebantur, & forſitam contra diſpoſitionẽ iuris vt ex præ-
dictis apparet: ea ꝑꝑ deliberauerat Princeps ipſe ꝙ cauſæ
citramontanorum expedirentur & fine debito determi-
narentur citramontes, & non traherentur citramontani
vltramontes in diuerſam prouinciam, & pari ratione vl-
tramontani pro expeditione cauſarum ſuarum non tra-
herentur citramontes ad prędictum conſilium reſidens.
verum negocia cuiuſlibet prouinciæ in prouincia ipſa cũ
impoſitione perpetui ſilentij per iudices competentes ad
idque per Excel.ſuam deputatos terminarentur. Quarta
limi. approbatur per Pau.Caſt.in conſ.320.alias.22.circa;
33 1.in antiquis, & Cur.hic, † quia iuriſdictio magis perſonę
quam territorio cohæret, & ſi territorio terminetur ſm
Paul.de Caſt.j.ad fin.cõmenti ad quod probatur in §.ter-
ritorium ſupra allega. ideò non videtur ꝙ extra eius ter-
ritorium officiũ poſsit iudex exercere, & diſpoſitio dictæ
cle.1.de ſer.comp.ſuper qua fundatur pſens limi.creatura
eſt ſummi Pontificis, cui oẽs illæ diœceſes ſuberant, ideò
ex æquitate, de qua ibi potuit ſummus Põtifex diſpoſitio
nem talem introducere, ſecus eſt vbi territoria ſeparata
eſſent, & à diuerſis dependentia per regulã noſtrę.l.niſi in
teruenientibus alijs de quibus dicemus.j.poſt Iaſ.in 8 lim.
& p cõſequẽs iſta lim.ſimiliter malè cõuenit & quadrat.

Quinta lim.quicquid hic dicat Iaſ.cõtra Ang.& Mart.
laude. de abſolutione ab excõicat. à ſcribentibus com-
muniter eſt approbata vt hic per Aquenſ.& Dec.in 3.col.
34 Abba.Barba.& alios in c.quia.col.5. ſ.alle. † quia expedit
abſq; cauſæ cognitione, certaque datur doctrina, quia ea
quæ expediuntur ſine cauſæ cognitione, & iudice non ſe-
dente pro tribunali extra territorium exerceri poſſunt.l.
2.de offi.procon.& l.fi.cum glo.ſ.de offi.præfe.vrbis ſe-
cundum Abb.& Bar.in d.c.nouit col.3.& per Iaſ.j.in vlti-
ma lim.cum alijs ſ.alleg. Barba.tamẽ ibi circa pręſentem
limitationem tenuit contrariam opinionem, quia requi-
ritur citatio partis in conceſsione prędictæ abſolutionis
c.qua fronte, de appellationibus, ſed citatio iuriſdictio-
nis eſt, quę in alieno territorio exerceri non poteſt, vt hic
ex de quo neceſsitate ſequit̃ non poſſe eum talem abſolu
tionem concedere, diſtinctionis ſędere concordari poſ-
ſunt opiniones, quòd vbi requiritur citatio abſolutio fie-
ri nequeat ab exiſtente in alieno territorio, ratione præ-
dicta, ſecus vbi non eſſet neceſſaria citatio, præſertim fa-
uore animarum, prout etiam in ſimili poſt Abb.diſtin-
guit Dec.in c.col. quando autem citatio ſit neceſſaria &
quando non, declarat poſt alios Dec.in d.cap.qua fronte
col.fi.hæc tamen limit.comprehendi videtur ſub ſecun-
da, & ideò vitio ſuperfluitatis laborare.

Maior dubitatio eſt de excommunicatione Iaſ.met.j.
in 11.limit.concludit ꝙ exiſtens extra territorium ſuum
excõicare non poſsit, ſed in territorio ſuo ſtans eius ſub-
ditum extra territorium exiſtẽtem excõicare valeat, quia
excommunicatio reſpicit animam, quæ non circumſcri-
bitur loco, Dec.tñ hic.in 3.col.etiam corpus reſpicere di-
cit, vt per eum, & Io.Cro.loco præalleg. quod etiam patet
cum corpus ipſum eccleſiaſtica ſepultura priuetur, iuri-
bus vulg.ergo ſi extra territorium illud ſit, non deberet
poſſe ligari, vnde ꝙ principaliter reſpicit animam in con-
ſequentiam corpus, ideo attenditur quod principaliter
agitur vulgata.l.ſiquis nec cauſam, j.ſi cer.pet.ad qđ pro-
poſitum videte Decian conſ.207. col.2. & ſi diceretur ſi
anima non circumſcribitur loco, ergo nõ magis eſt intra
territorium q̃ extra, & conſequenter nõ debere poſſe ex-
cõicatione prædicta ligari vt ait Io.Cro. loco ſ.alleg.in 4.
col.reſpondeo ꝙ ſi non circumſcribitur loco, vbiq; cen-
35 ſetur eſſe, † prout dicimus de iuribus & actionibus quæ
loco non circumſcribuntur.l.fi. C.de lon.temp.pręſcrip.
cum not.per Iaſ. & alios in l.ſtipulatio hoc modo conce-
pta j.de ver.obli.& conſequenter vbicunq; ſit, ergo etiam
in territorio proferentis ſententiam excõicationis, magis
ſapit quod Dec.ibi.ipſe ſubiungit de cauſæ cognitione, quæ
requiritur in excommunicatione.c ſacro. de ſententia ex
cõicationis: ergo non debet proferri poſſe per exiſtentem
extra ſuum territorium, etiam contra ſubditum propriũ
per ea quæ in ſuperioribus dicta fuerunt. Curt.hic poſt
Rom.hanc limitationem generaliter volentes ſaluare re-
ſpondent ꝙ cum ſnĩa paſtoris iuſta vel iniuſta timenda
ſit, reſpectu ſubditorum non erit ipſo iure nulla, ſed liga
bit etiam extra territorium ſuum plata, & videntur cõt-
ter hoc doct.ſequi vt latius Fely.in d.c.ſacro.col.1.& 2.&
per conſequens extra proprium territorium abſq; cauſæ
cognitione ſnĩa excom. ferri poteſt & hoc caſu procedat
quod ſupra dictum fuit de excom.alias ſecus, Sexta limit.
36 valde not.eſt, ſeamque clarè ponit Bar.cum ratione in d.
§.ne potentiores col.1. Et ſi Bal.notanter in l.1.in §.huius
ſtudij.col.fi.ſ. de iuſtitia & iure videatur oppo.dicere ſe-
quaturque cum Aquenſ. ibi in vlti.col. attamen quando

oſtenſus

oſtenſus eſſet de iuriſdictione iudicis qui mandauit præ-
ſtari cautionem de non offendendo. idem quod Bart. vi
dicere & ſequitur hic Curt.col.2. imò indiſtinctè opinio
Bar.verior videtur vt hic probat Dec.in 3.col. ſed quem-
admodum apparet ex ratione per Bart.& Dec.& alios aſ-
ſignata iſtud contingit virtute contractus & promiſſio-
nis facta, quæ ad omnia loca virtute ſua porrigitur, ergo
lim.incongrua eſt, hanc autem materiam præſtandæ cau-
tionis de non offendendo, quæ vtilis eſt & practicabilis,
tractatam & diſcuſſam pleniſſimè inuenietis per Angel.
in conſi.73.in ſtatuto Florentino Alex.conſil.78.col.pen.
lib.5.Fely.latiſſimè in rub.de treug.& pace in tribus vlti-
mis col. & Hyppolitum de Marſil.in l.1.in §.propterea,
colum.11.cum ſequenti ȷ.de quæſtionibus & per omnes
ſcriben. in l.qui bona fide in §. qui damni, & in §. ſiqui
iuxta.ȷ.de damno infecto Pariſium in conſi.168.lib.4.
Septima limi.ſm Cur.clara eſt, vos autem videte Iaſ.in
37 in l.cum quædam puella in princ.in vlti.col.ſ.eo. † qñ au-
tem iudex vnius territorij ſubditum ſuum in alieno terri
torio exiſtentem citare poſſit, diſtinguendum eſt vt hic
per Paul.de Caſt.Alex.& Iaſ.Soc.in tracta.de citat art.17.
Arct.in conſ.58.col.2. & in conſ.135. incipiente clariſſi.
domine collateralis ex multiplici col.vlt.& Fely.in ca.fin.
de fo.comp.videndaq; ſunt notabilia verba Bal. in l.exe-
cutorem col.fi.C.de execu.rei iudic. per quæ cognoſcetis
q recuſante iudice territorij in quo eſt ſubditus citare
eum ad requiſitionem iudicis originis, vel domicilij, po-
terit iudex ipſe eum citare non mittendo directo nunciū
ſuum vel literas citatorias ad p̄dictum ſubditum in alie-
no territorio exiſtētem ingrediendo ipſum territorium,
ſed in territorio ſuo vel ex territorio, id faciet per edi-
ctum, vel per nuncium longa altaque voce ipſius nuncij
vt inquit Bal.loco præal.& habetur tunc pro legitimè ci-
tato, quemadmodum etiam hic ſenſit Pau.de Caſt.
Octaua limit. interueniente conſenſu partium & iudi-
cis etiam per modum taciturnitatis communiter appro-
batur vt hic per pau. Alex. Dec.& alios, & Bart.& omnes
in l.pen.ſ.de iuſtitia & iure, vbi Aquen.in fin.opinionem
Bar.communiter approbari teſtatur.
38 Nona limit. † fauore libertatis per l.non tm̄ in §. pen.ȷ.
de fid.com.li. approbatur hic per Aquenſ. Deci.& alios
ampliantes vt etiam procedat in cauſa alimētorum & in
alia cauſa pia & hic per Aquenſ.& Dec.ad fi.pen.col.quæ
limita.vera non videtur, quia licet prædictæ cauſæ valde
priuilegiatæ ſint, attamen priuilegia non ſunt multipli-
canda.l.1.cum glo.C.de dotis promiſſione, nec fieri pro-
pterea debet iudici alterius territorij iniuria iuxta text.in
c.ex tenore de fo.compe.nec obſtat.§.pen.d.l.non tantū,
quia non dicit nec probat id de quo ſ.meliuſq; intelligi
poteſt ſecundum, primam declarationem glo.ibi.
Decima lim.& ſi vera ſit deciſio in ea relata tamen cō-
prehenditur ſub prima limi. de voluntaria iuriſdictione,
reſtringiq; poteſt vt ibi dictum fuit.
Vndecima de ſen.excom.non eſt vſquequaq; vera, ſed
hoc deciſum eſt in ſuperioribus vbi videndum eſt.
Duodecima de conſuetudine clara eſt & confirmari
poſſet per tex.in l.diuturna cum.ll.ſed. ſupra de ll.& in c.
fin.de conſuetudine cum ſimilibus.
39 Tertiadecima clara eſt ſed ſuperflua, † & in præceden-
tibus cōprehenſa, cum talis prorogatio voluntariæ ſit iu-
riſdictionis non.n.fit niſi partibus conſentientibus.l.non
diſtinguemus.§.dies cum gl. & §.fi.ȷ.de arb. ideò nimirū
ſi extra territorium poteſt fieri prorogatio, vt dictum eſt
ſupra de 1. materia prorogationis cōprumiſſi qđ plenè
tractat Lanfran.in tract. de arbit.charta.2.& ſequen.
Decimaquarta clara eſt & proſequitur latius eam Io.
Cro.in d.§ ſtatuto col.4.ſed eſt incongrua, quia non agi-
tur de puniendo delicto extra territorium cōmiſſo, ſed
in territorio & circa rem exiſtentem in ipſo territorio
vt dicebat Federicus de Senis, per præfatos relatus.
40 Decimaquinta, † de locis cōfederatis vera non eſt, nec
procedit, neq; vſu probatur vt voluit Bar.in d.l.nō dubi-
to ȷ.de captiuis.quæ.l.videbatur oppo.probare, quia loca
iſta confœderata vnū corpus cēſentur vt per Alex.in conſ.
ȷ.allegando, & ad illum tex.in fi.qui videbatur velle con-
trarium multipliciter ridet ibi.Bar.inde Bal.in l.executo
rem.col.7.C.de executione rei iudicatæ.dicuntq; Bart.vt
Bal.alleg.hic per Iaſ.totum oppo.eius ad qđ allegatur.nō
procedit igitur hæc limi.niſi in capitulis confœderationis
id contineretur, vt conſequenter attendi inſpiciq; debēt
capitula ipſa confœderationis & ligæ, vt per Bald.in d.l.
executorem & Dec.hic col.pen.vbi.Dec.vlt.facit regula.
l.quicquid aſtringendæ.ȷ.de ver.oblig.de qua quidem ma-
teria confœderationis & ligæ vltra ea q dicunt hic Aquen.
& Dec.Bar.& Bald.in locis preal.videte Alex.in conſi.84.
col.fi.lib.4.Soc.& alio in l.ſi ex toto in prin.ȷ.de leg.1. Ia-
cobinum de S.Geor.in tract.feud.in verbo de adhærenti-
bus.Bulgarinum Senen.in Rub.ȷ.ſol.matr.col.11.Fely.in
rub.de treug.& pace col.pen.& in c.pen.col.2.de accuſat.
Dec.in c.quanto col.2.de iud. Io.Cro.in d.§.ſtatuto col.
4.Cur.Iuniorem conſi.124.& Mod.Mediol.in tract.præ-
ſumpti in 3.regula præſumptione octaua.
41 Decimaſeptima limit. † in puncto iuris vt iam dixi ſu-
pra vera non eſt nec eſt veriſimile q ſtatuentes modo ali-
quo intellexerint de offendente bannitū in alieno terri-
torio & ſic gn̄aliter ſtatuendo voluerint alicui dare licen-
tiam offendendi alienū territorium, cum in ſpecie & ex-
preſſe id nec feciſſent nec facere potuiſſent vt hac.l.& p̄di-
42 cto ca.2.de conſtit.in ſexto, † & in generali diſpoſitione
non includit id qđ ſpecialiter fieri non potuiſſet.c.à nob.
de ſen.excom.c.1.de iureiuran.in 6.cum multis accumu-
latis per Dec.in l.1.in 1.no.ſ.de offi.eius, procederet ergo
quod in hac.limit.dicitur de facto.non autem de iure.
Vltima lim.in 2.& quinta de quibus ſupra ſatis cōtine
batur, ita q melius feciſſet Iaſ. ponere hanc generalē lim.
de qua ſupra diximus, & ex ea poſtmodum inferre parti-
culariter & in ſpecie ad multos caſus de quibus ſupra di-
ſtinctas lim.fecit. Secundò noto ex iſto tex.q iudex ſupra
metam iuriſdictionis ſuæ ius dicens nihil agit, & illi non
paretur impunè, facit tex.l.1.C.de defenſoribus ciuitatū,
& in aucten.co.tit.in §.iudicare, cōcordat.l.1.& fi. C.ſi à
non competenti iudice, † rō illius not.eſt quia vltra & ſu
43 pra modum ac metam ſuæ iuriſdictionis eſt tanq̄ priua-
tus cum iuriſdictione in dicto exceſſu careat, vnde nimi-
rum ſi illi non paretur impunè.quia tunc non pōt gerere
perſonam iudicis.l.fin.ſ.de offi.præfec.vbi, facit text.legis
priuatorum conſenſus.C.de iuſd.om.iud.& lex defenſio-
nis.C.de iure fiſci li.10. q iudex extra officium ſuū agens
pro priuato hr̄ impunè poteſt ei reſiſti vt poſt alios tra-
dit plene Dec.in l.vt vim col.8.ſ.de iuſt.& iu.q̄uis ergo in
dubio parēdum ſit iudici, debeatq; vocatus ad illum ac-
cedere ſaltem allegaturus priuilegium ſuum.l. 2.ȷ. ſiquis
in ius vocatus non ierit & l.ſiquis ex aliena ȷ.de iud.tamē
aliud eſt qñ clarum eſt in vocatum nullam iudicem habe
re iuriſdictionem, quia tunc comparere non tenetur &
omnia acta contra talem citatum ſunt ipſo iure nulla vt
hic per Iaſ.& Dec.in 2.not. per oēs in l.ſiquis ex aliena.&
in l.2.ſ.alleg. q ſi p ſtatutū prohiberetur iudex excedere
re modum iuriſdictionis ſuę, quicquid vltra ſupraq; age-
ret, nullius eſſet momenti, etiam q ſe competentem pro-
nunciaſſet, vt poſt Antoniū de butrio firmant Iaſ.& Dec.
in d.2.not.licet Alex dubitaſſet, vel etiam ſi per talē pro-
nunciationem competētię ius publicum læderetur, ſi lai-
cus exempli gratia, pronunciaret ſe iudicem competen-
tem in cognoſcendo, an vocatus ſit clericus vel non. hu-
iuſmodi ſnīa ſemper nullitati ſubiaceret.c. ſi iudex laicus
de ſententia excōicationis in ſexto, aut ſi laicus pronun-
ciaret ſe competentem in iudicio de re eccleſiaſtica ad fo
rum eccleſiæ vel ſuper validitate iuramēti aut in materia
ſpirituali quod facere non poteſt.c nouit cum ibi not.de
iudi.& not.per Bart.& alios in l.Titia.ȷ.ſolu.mat. Pau.de
Caſt.in conſi.331.in antiquis vt Dec.in c.quanto col.fin.
de iud.

de iud.aut defectu naturæ corrueret ſententia, quia furio
ſus exempli gratia ſe competentem iudicem pronunciaſ.
44 ſo.d.l.cum prætor.j.de iud. Tertiò noto,† valere arg.de lo
co ad quantitatem ampliando vt hic per Angel. Dec.&
oẽs ſcriben.in l.vinum.j.ſi cert. pet. faciunt quæ ſcribunt
Fely.& Dec.in c.ex literis col.7. & 14.de conſt.& Barb.in
rub.C.qui admitti col.23.Glo.2.diuiditur in duas partès
in 1.exemplificat principium l.noſtræ tribus modis.In 2.
quæ eſt ibi & hoc lim.ponit,& quælibet intelligentia po
teſt eſſe bona & procedere,ſm Bart.Ang.Pau.Iaſ.Cur.&
alios, quod non eſt verum vt ad digitum ſtatim demon
45 ſtrabo.Primus ergo modus intelligendi,† vt principium
iſtius.l. referatur ad non ſubditos clarus eſt ſm Philip.
Franc.in d.§.ſtatuto col.4.concordat text.in l.fi.C.ſi à nõ
competenti iudice cum alijs concordantibus ibi per glo.
alleg.imò in terminis dubitabilibus hoc, primũ, exemplũ
intelligit Pau.de Caſt.qñ iudex ordinarius feciſſet in terri
torio ſuo citari non ſubditum ſibi, iuxta plenè notata in
d.l.2.j.ſi quis in ius vocatus, qđ licet in ſe verum ſit non
tñ conuenit ad hanc legem loquentem de ius dicente ex
tra territorium ſuum, non autem in territorio cõtra ho
minem alienæ iuriſdictionis,& conſequenter hæc prima
lectura ab omnibus approbata non põ ad hanc.l.proce
dere, quia intelligendo ſm Paul.de Caſt.in territorio ſuo
contra non ſubditum nõ conueniet verbis.l.noſtræ vt di
xi intelligendo contra non ſubditum extra territorium
adhuc minus cum de indubitabili penitus foret. cui.n.
vnq̃ dubium fuit q contra non ſubditum & extra terri
torium ſuum non poſsit quiſpiã iuſdicere? & q impunè
illi non pareatur, quum tunc priuati pſonam gerat vt ſ.
diximus.l.3.ſ.de offi.præſidis & l.fi.ſ.de offi.præfecti vrbi,
quicquid gl.& ſcriben.in hoc hallucinati dixerint. Secun
dum exemplum vt tex.referatur ad ſubditum intra terri
torium contra quem iudex de re exiſtente in territorio
alterius aliquid ſtatuere non poteſt, probatur in l. cum
vnus in §.pen.cum glo.j.de bo.aucto.iud.poſſid.& in l.fi.
cum glo.C.vbi in rem actio, cum multis quæ accumula
uimus in l.cum quædam puella ſ.eo.approbaturq; hæc ſe
cunda lectura, per Pau.& alios oẽs, ac Philip.Fran.in loco
prælleg. inſerentes ad alias quæſtiones, quæ quidem le
ctura quãuis in ſe vera ſit, tñ non conuenit literæ noſtræ,
nec procedit ad hanc.l. loquẽtem de iudicio non de exe
cutione de qua per gloſſ.ſeu de iudicato ipſo exequendo,
quæ valde differunt. Tertium exemplum approbatur, vt
hic per Paul.de Caſtr.colum.2. & Philip. Franc. proximè
allegatum limitantes in caſu clem.1.de fo.comp. de quo
plura dixi ſupra in limit. primi not.

Iſta tertia lectura ſapit & habet neruum, & tenenda
eſt, cum verbis & menti.l.noſtræ conſentanea ſit, nam vi
debatur q de re exiſtente in ſuo territorio & inter ſuos,
dictus iudex poſſet vbique ius dicere, cum hæc omnia ad
curam ipſius iudicis pertineant, oppo.tamẽ, dicit.l.noſtra
extra territorium, videlicet cum ibi priuati gerat perſo
nam, nec poſsit ibidem pro tribunali in loco maiorum
ſedere prout debet iuxta l.pen.ſ.de iuſtitia & iure,& pro
pter iniuriam quæ fieret iudici alterius territorij niſi par
tes & iudex vt diximus ſupra conſentirent.

Quartò poſſet intelligi de ſubdito exiſtente extra terri
torium ſui iudicis, q illius ſtatutis non ligatur, & impu
nè illi non paretur vt hic per Aquenſ. in fine & Philip.
Fran.loco prælleg.de qua materia dixi plenè ſupra, non
recedas tamen à præcedenti lectura, & tertio modo in
telligendi ſuperius relato.

Secunda pars gloſ.expedita eſt circa diſcuſsionem pri
mæ limitationis not.1.loco ex tex.collecti.

Glo.fin.diuiditur in tres partes vt hic per Iaſ.ex prima
parte collige q concluſio.l.noſtræ, & l.1.C.ſi à non com
petenti iudice, quæ vult iudicem ſupra vel vltra metam,
modumq; iuriſdictionis ſuæ ius dicentem nihil agere li
46 mitatur † niſi litigantes prorogaſſent iuriſdictionẽ ipſius
iudicis, quia tunc valeret iudicium etiam ſupra modum
iuriſdictionis ſuæ.§.1.l. de qua re j.de iud. & j.ad munic.
l.inter conuenientes, & approbatur cõiter.non obſtat q
iudex infra modum non ſit iudex ſupra vel vltra modum
iuriſdictionis,& priuatorum conſenſus non tribuit iuriſ
dictionẽ.l.priuatorum. C.de iuriſd.om.iud.ergo virtute
prorogationis priuatorum non debet poſſe effici iudex
competens ſupra modum iuriſdictionis ſuæ, quia oppoſi
tio procederet in priuato nullam penitus habẽte iuriſdictio
nem, qui non poſſet p conſenſum priuatorum iudex cõ
petens effici, quemadmodum probatur etiam ex defini
tione iuriſdictionis, de qua per glo.in l.1.ſ.eo. In illis ver
bis de publico introducta, ſed nos loquimur in habente
iuriſdictionẽ, quis non ita plenam, quæ ex prorogatione
ampliatur.& facilius extenditur id quod eſt, q̃ aliquid de
nouo in eſſe producatur.l.ſed & ſi manente j. de precar.
prorogari igitur poteſt iuriſdictio de re ad rem & de in
fimo gradu iuriſdictionis ad ſummum ſm Paul.de Caſt.
hic, & conſequenter de ſumma quinquaginta aureorum
de qua.in l.1.C.de defenſ. ciui. vſq; ad quantitatem & ad
ſummam centum millium aureorum, quia reperit funda
mentum, ſed de vna ſpecie iuriſdictionis ad aliam, gratia
exempli, de iuriſdictione ad Imperium non vt per gl.fin.
l.1.j.de iud.quam notat valde Paul.Caſtr.hic in vlt.col.&
ratio videtur in promptu, quia quum iuriſdictio ſimplex
& Imperium ſint ſpecies oppoſitæ.l.Imperium ſ.eod.ha
bens iuriſdictionem ſimplicem, nõ habet Imperium, niſi
in infimis gradibus, ideò prorogans iuriſdictionem ad
cauſas Imperij, daret tunc iuriſdictionem in cauſis Im
perij, quod per priuatos vt diximus fieri non poteſt.

Et quum glo. determinet in ſecundo caſu legis noſtræ
fieri procederet prorogationem iuriſdictionis, & de pri
mo caſu nihil dicat, ſentit non habere locum prorogatio
nem in eo, & per conſequens extra territorium de loco
ad locum nõ poſſe fieri prorogationem, ſed oppo.verius
eſt vt hic per Bal.q.vlt.1.Alex.Iaſ. & Dec.col.t.ſecunda,
& tertia concludentes etiam ſufficere tacitum cõſenſum
tam partium q̃ iudicis, prout etiam contra Ang.conclu
dit Panor.in c.cum olim Abbas,de offic.deleg.nec obſtat
q data validitate argumentationis prædictæ, ſequeretur
etiam inſtantiam cauſæ principalis poſſe de conſenſu par
tium prorogari contra tex.l.properãdum. C.de iud.quia
in propoſito ad prorogationem inſtantiæ arguere non li
cet quum l.publico fauore ne lites reddantur immorta
les illam fieri prohibeat, & niſi ſpecialiter hoc eſſet pro
hibitum procederet ſimiliter argumentum prædictum.
Eſto autem q iudex prædicti territorij conſentiret iudi
cem alterius territorij in ſuo territorio procedere, ſine
conſenſu partium alterius territorij prædictus iudex pro
cedere non poſſet, vt hic per Alex.in 2.col.
47 In ſecunda parte gl.concludit, † ſententiam latam per
iudicem ſupra modum & metam iuriſdictionis ſuæ non
valere, etiam reſpectu ſummæ in qua iuriſdictio compe
tebat,& ſic ſniam penitus & in totum nullam eſſe.articu
lus not.eſt ac etiam diſputabilis, gloſſ. & doct. ſunt con
trarij, doctrina & diſtinctio Bart. hic à doct.cõiter rece
pta eſt, prout hic volunt & atteſtantur ſcriben.antiqui.&
Mod. videlicet vt in capitulis diuerſis & ſeparatis, poſsit
ſnia in vno valere, in alio non, ſecus ſi ſit vnum. etiam qñ
plura ſunt capitula, tot ſunt ſentẽtiæ quot capitula, ideò
nimirum ſi ſit diuiſio, iura ſunt aperta in l.quædam mu
lier vbi Bal.& alij notãt, j.fam.ercîſ. & in l.carmelia intra
de iure patronatus in §.1. legis etiam infra de minor. qñ
vnum eſt c.vel capitula ſunt connexa,& pro vno iudican
tur, tunc vna eſt ſnia & circumſcripta prorogatione de
qua infra dicam, non valet in aliquo, quia iudex non ha
bet iuriſdictionẽ, nec in toto nec in parte, quum ſit vnũ
c.& vna ſententia, iudiciumq; indiuiduum ſit. l.in hoc iu
48 dicio j.fam.ercîſ.† vt hic per Bar.Pau.& alios, in quo arti
culo fimbrias multum dilatare poſſem, ſed quia hæc lex
ſatis eſt ſua materia onerata remiſsionibus cõtentus ero
videre Bart.in l.ſi conuenerit in fi.j.de re iud.limitantem

regulam dictæ.l.in hoc iudicio,quando accederet cõſen-
ſus partium,vt hic etiam circa fi.vult Pau.Caſt.q̃ quidem
limi.latius agens ſuſtinet Felyn.in c.cum inter col.penul.
de re iud.videte pariter Pau. de Caſt.in l.bonæ fidei.C.de
vſur.Abba.in d.c.cum inter col.5.& ſeq. Barba.in conſil.
36.char.vlti.lib.4.Alex.in l.ſi conſtante.§.fi.col.fi.j'.ſolut.
matr.in l.quidam æſtimauerunt j'.ſi cer.pet.& lib.2.conſ.
77.col.vlti.Dec.in l.1.col.17.verſi & ideò iudex s.de offi.
eius & Fely.latiſs.in c.cum veniſſent,col.2.de teſtibus.&
in c.inter monaſterium,col.4.cum ſeq.de re iudicata vbi
per dictam.l.in hoc iudicio.conſtituit regulam & inde
quatuordecim nõtabiles limitationes ordinat. Dec.vero
hic circa finem commenti vt videatur aliquid dicere,in
ſecundo membro contra communem ſententiam tenet,
ſubſiſtere iudicatum pro ea parte pro qua iudex iudicare
potuit,cuius fundamenta ſubtilia ſunt,vt hic circa fin.di-
xit etiam Curt.illis tamen non reſpondens,quæ quidem
opinio quam Dec.ſecutus eſt ac voluit defendere,con-
funditur per rationem aſsignatam à iuriſconſulto in d.l.
in hoc,ibi quia non poteſt ex vno eodemque iudicio res
iudicata in parte valere,in parte non valere,non obſtat.
§.fin.dictæ.l.ſi conſtante,quia ibi iudicium valebat,& te-
nebat pro parte non ſuper toto vt poſt Bartol.ſcribit ibi
Alex.in vlt.col.ideò nimirum ſi ſententia valet ſuper par-
te,nec potuiſſet valere ſuper toto,ſed in caſu quæſtionis
noſtræ iudex nõ habebat iuriſdictionem ſuper toto.nec
ſuper parte quum eſſet vnum vt poſt Cynum & alios de-
clarat Paul.de Caſtr.hic in fin.

Nec obſtat regula vtile per inutile vitiari non debere
49 vt inquit Dec.† quod argumentum fuit glo.Bart.& alio-
rum hic,quia reſpondet ipſe Bart.quod procedit in ſepa-
rabilibus diſcretis & diuiduis,ſecus in materia idiuidua,
quemadmodum eſt iudicium & ſentẽtia vt hic per Alex.
& alios,eſt.n.ſententia actus continuus,& eo quæ conti-
nua ſunt cohærent & ſæparari non poſſunt,l.continuus
in prin.j'.de verb.oblig.l.quum antiquitas.C.de teſtamen
tis,regulam verò illam brocardicam an & quando vtile
per inutile vitietur,examinat Dyn.& alij in regula vtile
de regu.in ſexto,& omnes legiſtæ.in l.1.in §.ſi ſtipulanti
j'.de verb.obli.Bal.not.verba circa illam ſcribit in l.certa.
C.quando prouoc.non eſt neceſſe.

Quomodo autem procedat illud q̃d dicitur in l.quæ-
50 dam mulier,& in l.carmelia prealleg.† q̃ ius patronatus
eſt indiuiſibile,vt ibi inquit Bal.videte pulchrè poſt alios
Barba.in c.quanto,col.fi.de iud.Dec.conſi.149.& Cur.in
tracta.de iure patronatus in prin.in 6.quæſtione.

51 † Sed quare in caſu.l.ſancimus.C.de donationibus fit
diuiſio ſummę & rerum quo ad validitatem donationis,
vt donatio facta vltra quingenteos aureos valeat.j.quin-
gentos,ſupra verò vitietur,& tñ ſecus fit in ſnĩa ſupra vna
ſumma prolata,quæ in totum,vitiatur quando ſupra mo
dum iuriſdictionis iudicis eſt vt dictum fuit ſupra.

52 Ex prædictis,† diuerſitatis ratio colligitur.quia iudi-
cium & ſententia indiuidua ſunt,vt hic Bart.ratio ratio-
nis eſt,quia lex pro abſurdo & inconuenienti habet,q̃
pro eadẽ re ad diuerſos iudices eatur,vt infra de quibus
rebus ad eundem iudicem eatur,ſm Curt.& iudicium
in inuitum redditur,ſecus eſt in cõtractibus,quia à volũ-
tate partium dependent,pro qua declaratione vide Abb.
& Decan c.ſi duobus circa fi.de appel.

53 Poſtremò quæro,† de q̃one not.& quotidie occurren
ti q̃ multoties in actu practico vidi vtrum pro delicto ex-
tra territorium p ſubditum cõmiſſo poſsit ſubditus ipſe
per iudicem ſui territorij vel originis puniri,& cõtra præ
dictum ſubditum per dictum iudicem procedi,tã per ac
cuſationem q̃ per inquiſitionem,vr̃ q̃ non,quia de geſtis
in alieno territorio p̃dictus iudex non debet poſſe ſe in-
tromittere per regulam.l.noſtræ.ſecundo quia de his q̃
foris facta ſunt,nihil ad eum iuxta dictum Apoſtoli rela-
tum in c.gaudemus de diuor.tertiò quia non vr̃ eius po-
teſtas nec iuriſdictio offenſa,quum delictum cõmiſſum
fuerit extra terminos iuriſdictionis ſuæ & ita conſuluit
Hyppo.de Marſil.in conſi.14.col.3.in conſ.57.col.fin.&
in conſi.67.col.vltim.in quam ſententiam inclinat etiam
Matth.de Affl.in deciſione reg.265.col.1.vbi poſt Bald.
per eum alle.ait quod dominus non debet eſſe bechia-
rius (vt vocabulo ſuo vtar) eius ſubditi,quem vt pater fo
uere defendereq; tenetur,ea propter de delicto extra ter-
ritorium per ſubditum ſuum cõmiſſo non teneri inqui-
rere,quia nõn videtur offenſa eius iuriſdictio,prout etiã
dicebat Bald.hic in tertia quæſtione.

Contrarium tamen verius eſt & tenendum primò per
tex.l.primæ.C.vbi de criminibus agi oportet cum notatis
ibi per glo.Pau.de Caſt.& alios:ſecundò per tex.in l.fin.j'.
de decretis ab ordine faciendis in l.mercatores.C.de cõ-
mer.& mercat.in l.ſiquis in hoc genus.de epiſco.& cleri-
cis,& in l.1.C.de eunuchis,cum ibi notatis p.Bal.in qui-
bus iuribus clarè apparet delicta commiſſa extra territo-
rium per ſubditos puniri per ſuperiores delinquentium,
tertio quia intereſt iudicis domicilij & originis,caſtigare
ſubditos ſuos & prouinciam malis hominibus purgare.l.
congruit s.de offi.præſid.& ita poſt alios per eum relatos
decidit hic Bal.in 3.q.Bart.& alij.in l.cunctos pop.in vlt.
char.C.de ſumma trini.& cõiter ſcrib.videlicet per Ang.
in conſ.27.& in §.fin.in auct.vt liceat matri & auiæ,Abb.
in c.cum contingat col.2.in c.fi.col.16.de fo.comp.Ang.
in tract.male.in verbo hęc eſt quædam inquiſitio col.pe.
& fin.Socin.in d.c.fin.col.14.in 6.& 8.effectibus Philip.
Franc.in s.alleg.§.ſtatuto,Felyn.in d.cap.cum contingat
Alex.in conſil.216.lib.6.& conſ.166.lib.7.ita etiam cen-
ſuerunt Bolo.in conſ.57.& Alex.in conſ.77.& ita de con
ſuetudine hoc ſeruatur,& qui vidit teſtimoniũ perhibet.
Verũ tamen eſt q̃ de commiſsis extra territorium p̃ſer-
tim in partibus remotis iudex domicilij vel originis raro
informationes habet,ideò minus frequẽter de prædictis
inquirit aut punit,& delicta remanent impunita. Et te-
nendo prædictam opinionem quæ vera eſt & cõis ad l.
noſtram in contrarium ſuperius allegatam rñde,q̃ in ca-
ſu iſto iudex non vult extra territorium ſuum ius dicere,
ſed in territorio ſuo,& contra ſubditum ſuũ ratione do-
micilij vel originis procedere.quod per hanc.l.non pro-
54 hibetur,† non obſtat ſm,q̃ de his quæ foris fiunt nihil
ad nos.nam Apoſtolus & tex.in d.c.gaudemus,loquũtur
in pertinẽtibus ad ſalutem noſtram q̃ pagani inſtitutio-
nibus canon.non arctantur,quia ſunt extra gregẽ & per-
diti,ſed de commiſsis p ſubditos noſtros extra territoriũ
bene ad nos pertinet,ideo caſtigari & puniri poſſunt.l.h.
de decretis ab ordine faciendis,& l.mercat.C.de cõmer.
& merca.cum alijs.s.alleg.non obſtat tertium vt iuriſdic.
iudicis domicilij aut originis nõ ſit offenſa,& propterea
ſua non intereſt,quia rñdeo q̃ imò iuriſdictio eius offen-
55 ſa eſt & ipſius iudicis intereſt id facere,† vt habeat ſuos
ſubditos pacificos & modeſtos nemini iniuriam faciẽtes
vt dicebat Apoſtolus,nam vt ſcribitur in prin.decretaliũ
Rex pacificus piã miſeratione diſpoſuit ſibi ſubditos fo-
re pacificos pudicos & modeſtos,vnde in decretis princi-
pum continetur vt curet is qui prouinciæ præeſt,prouin-
ciam ipſam malis hominibus purgare iuribus ſuperius al
legatis,nec iſto caſu ſuperior poteſt dici carnifex ſuorum
ſubditorum,ſed potius cẽſendum eſt eum holocauſtum
56 offerre Deo.non enim crudelitatis ſed pietatis,† id dici-
tur officium eſſe cap.legi.vigeſimatertia quæſtio.

Paduæ idibus Aprilis. 1548. Laus Deo.

Ex rub ff. Si quis iuſdicenti non obtemperauerit.

Rub.communiter ſuppletione egens & de oratione imperfecta ſupplenda.nu.1.

Iuriſdictio iudicis offenditur multis modis & ſimiliter defenditur.nu.2.cum ſeq.

Calumnijs

Calumnijs & malitijs reſiſtunt iura quantum poſſunt.nu.2.
Probare volens, ſi contra ſe habeat præſumptionem ad quam malitiæ & calumniæ iudex debet eum cogere obligare ſe ad aliquam pœnam, ſi in probatione defecerit, vide plene de hoc.nu.4.
Iuriſdictionis offenſæ iudicium populare eſt,nu.5.
Contumax de iure non plectitur per illud edictum. Et nunquid omnis inobediens contumax dicatur.6.cum ſeq.
Obedientia quid ſit, quotuplex quantum meritoria & de pœna inobedientia.7.cum ſeq.
Obedientia ſignum eſt ſubiectionis ibidem.
Parentibus & maioribus quatenus ſit parendum 9.
Contemptor legis & mandatorum principis qualiter puniatur ibidem vbi etiam traditur quomodo hic Tit. differat à Tit.ſiquis in ius vocatus non ierit.
Siquis, de virtute iſtorum verborum. nu 10.
Ius dicens, iudexq́; an idem. & an ius dicere & iudicare differant nu.11.
De atus an veniat appellatione ius dicentis.1
Iuriſdictionis appel. quæ veniat, & de qua intelligatur. 13. cum ſequen. vbi ſit concluſio quòd venit ordinaria tantum cum pluribus limita.
Verba intelligi debere in potentiori ſignificatu. Et per prius non per poſterius ſimpliciter, & non ſecundum quid quomodo intelligatur 14.cum ſeq.
Tex §.qui in perpetuum.l.1.ff.ſi ager.vectig.ornatur.ibidem.
Dominij appel. quod nam veniat. 15.
Mortis appellatio intelligitur de naturali.16.
Iuriſdictio delegata dicitur extra ordinaria & odioſa, ordinaria verò fauorabilis. 18.
Verba ſimpliciter prolata, intelligi debent de actu ordinario, non de extraordinario.ibidem.
Tex.in l. Seio in §.medico de annuis legat.declaratus & ornatus. ibidem.
Odioſi cenſentur excluſi à commodis & beneficijs in ſimplici diſpoſitione. nu.19.
Verba intelligi debent vt aliquid operentur & ſecundum ſubiectam materiam.20. & 2.
Genitiui natura quæ ſit.21.
Tex.l.fundus qui locatus.ff.de fun.inſtr.exornatur.23.
Conſuetudo optima interpres omnium diſpoſitionum nu.24.

In rub ff. Si quis Iuſdicenti non obtem.

Continuatio Bart.de iſto tit.ad præced. communiter à ſcriben.approbatur, q̃ materiam continuationis titu.plene & ſubtiliter excuſsi in rub.j.de reg.iur.

Præſens rub. prout aliæ communiter perfectam habet orationem, ideò
1 ſuppletione iuuanda eſt,† in hunc modum videlicet, qualiter & quando mulctari poſsit videamus.prout ex nigro ſequenti probatur & apparet, ſimile ſupplementum fit per Sal.j.in rub ſi cer.pet.in fin.ad verba illius rub. Et Alb.de Roſ.Rapha.cóm.& Mod.in rub.j.ad Trebel.idem faciunt, & eſt interpretatio neceſſaria. De qua quidem materia ſupplẽdi imperfectas orationes quædam ſcribunt Mod.de Ripa.in d.rub ad Trebel. Bar. & alij in l. omnes pop. in materia interpretationis ſupra de iuſti.& iur.& hæc maximè procedunt in propoſito noſtro hic ponitur prætoris ædictum qđ in l. ſequẽti Vlp. interpretatur quæ edicta conciſa valde erant.

2 Præmittendum primò eſt,† q́ iuriſdictio iudicis vel ſuperioris multis modis offenditur,q̃nq; per calumniam partis.l.qui cum maior.§. ſi partis cum gloſſ. in verbo calumnioſam j.de bo.lib. quam quidem viam malignandi & calumniandi iura abhorrent, expelluntque quantum poſſunt, & diuerſimodè puniri mandant.l.in fundo infra de rei vend.cap.finem litibus de dolo & contu. clemen.vt calumnijs de re iudi.& in proœ.inſtit. in prin.ibi calum-
3 niantium iniquitates expellat,† ideò calumnioſè agẽtem etiam ex officio iudex repellere poteſt ac debet ſecũdum gloſ. in verbo calumnioſam s.alleg. ad quam plura accumularunt Roma.conſ.42.51.67.Barb.conſ.10.col.1.vol.vol.1.Fely.in c.fi.de calum.in c.de cætero.col.3.de re iud. Iaſ.in l.vbi pactum col.4.& ſequenti.C.de tranſa.in l.creditori in 3.not.C.de pac.& in l.1.§.de offi.aſſeſſ. Dec.in c.licet cauſam col.4.de proba.& in c.ſuper eo.el.1.col.fi.de appell.& in c.2.col.18.de iud.Et omnes Moder.in d.l.1.§.de offi.aſſeſſ.& in c.exceptionem de except.& in l.tertium per illum tex.infra de re iud.

Nonnunquam offenditur iuriſdictio iudicis directè & delinquendo verè, puta per inuaſionem alieni territorij turbando iuriſdictionem ipſius iudicis de quo eſt tex.vbi cano.tradunt.in c.ex parte in Chriſto de verbo.ſignif.

Aliquando & tertiò offenditur iuriſdictio ſuperioris facto partis ad delictum non tendente, vt in prorogatione iuriſdictionis facta per clericum de iudice alieno contra tex.in c.1.& c.ſi diligenti de fo.compe.vel in prorogatione iuriſdictionis alterius iudicis facta per vaſallum, vel tributarium, aut ſubditum ſine conſenſu domini ſui vt per Bart.& doct.in l.1.in §.& poſt operis col.fin. de nou.oper.nun.quod not. Burt.& alij in c.ex tranſmiſſa de for.compe.Et Io.milis in verbo iuriſdictio.verſi.12.

Aliquãdo & quarto offenditur iuriſdictio iudicis per alios q̃ per litigantes, Et tunc prouidetur de remedio per tit.ſequentẽ.nequis eũ qui.vt ibi maximè in §.in eũ.l.pen.

Sæpius offenditur iuriſdictio iudicis ex contumacia litigantium,& hæc eſt materia legis noſtræ. Et dr̃ offendi quando impeditur ſortiri effectum ſuum ſ͂m Bal.infra in prin.l.in 2.col. Et ex quolibet genere contumaciæ id fieri poteſt. Et in primis accidit id ex contumacia non veniendi.l.5.j.ſiquis in ius voca.nõ ierit. Quamuis in ditione Illuſtriſ.& Excel.Principis mei Sabaudiæ,&c.Ducis in forma decreti ſecundi libri ſub rub.qui magiſtratibus: citatus ſine pœna pro prima contumacia nullatenus puniatur pro ſequentibus verò plectitur.pœnis in literis citatorijs inſertis iudicantis arbitrio. Item ea oſtenſio cõtingit ex contumacia non reſtituendi, non reſpõdendi, non recedendi,non exhibendi,& non patiendi.l.contumacia in prin.cum gloſſ.ff.de iud.l. ſiquis miſſus infra ne vis fiat ei.

4 Ex contumacia verò non probandi,† non offenditur iuriſdictio iudicis, nec ob id mulctari quis poteſt ſecundum Bal.loco.præall.ſed excluditur à facultate probandi. l.non ex omnibus.j. de arbit. niſi iudex ſuſpicaretur partem calumnioſe petere terminum ſeu dilationem ad proban.tunc.n.comminari poſſet mulctam,ſi in probatione defecerit.& illam infligere vt per Alex.& Iaſ.j.in prin.legis in vlti.col.reputantes valde not.in practica,imò iudex tunc poſſet partem cogere ſi voluerit habere dilationem obligare ſe ad aliquam pecuniariam pœnam ſi in probatione attentata defecerit. Alex.poſt Bald.& alios in l.1.§.editiones col.3.j.de eden. Barb.conſ.18.lib.4.Fel.in c.fin.col.fi.de calum.Natta in rep.clem.ſæpe in princ.ſuper gl.in verbo dilationes de verb.ſigni.facit tex. in proœ.inſtit.in prin.ibi calumniantium iniquitates expellat cum alijs s.in prin.allegatis. Et ita ſæpe vidi fieri & obſeruari.ſufficit enim ad euitandam pœnam ſemiplenè probari, ſaltem per vnum teſtem. Fel.cap.1.& 8.col.2.de offic.deleg.& in ſubmiſsione id quandoque ſolet exprimi de probando deducta ſaltem per vnum teſtem ſub pœna prædicta, & quia probationes arbitrariæ ſunt pendentes, videlicet ex arbitrio iudicis l.3.§.1.ibi tu magis ſcire potes. de teſti. Paul.de Caſtr. in l.admon.col. penult.j.de iur.iur. Cano. in c.ex literis de proba. Iudex ex multis coniecturis poſſunt informari & credere id non fuiſſe factum animo calumniandi, ſed verè probandi ſemipleneque probaſſe vt per Dec.in conſil.448.463. 510. & 596. ſecus tamen eſſet

vbi

vbi quis ſe obligaſſet, ad proban. plenè dec. ucta, quod nunquam videri fieri.

Ex contumacia autem non agendi non offenditur iuriſdictio iudicis.nec ob id mulctari quis pōt. ſed tantum à facultate agēdi excluditur.l.qtum titia, infra de accuſ. l.diffamari vbi plenè ſcripſi.C.de ingen.manumiſ.

Nec etiam offenditur per contumaciam non appellādi, ſed potius defenditur.l.omnem honorem.C.quando prouoc.nōn eſt neceſſe.

Maius eſt dubium de contumacia non rñdentis poſitionibus, verum per eam offendatur iuriſdō iudicis, ita vt mulcta poſſit īfligi.Bal.ſ.in prin.l.in 2.col.dicit q̄ ſic, ex quo contemnit iudex, cui obſt.vr tex.l.2.ad fi. ſ. ſi qs in ius vocatus non ierit.vbi probat mulctam nō poſſe imponi qñ partis non intereſt aliquid factum aut non factu fuiſſe.ſed ex contumacia non rñdendi contumax hr̄ p confeſſo.& ſic non intereſt partis fuiſſe rñſum: ergo, &c. & ita vr ſenſiſſe Alex.in d.l.2.ad fin.1.col.ſed Bal.ſol.ſenſit, vt per Alex.ſ.in §.a.in fi.Iaſ.& Aquabidem in primis col. Fel.in c.de cauſis col.ii.de offi.del.& in c.cum M.col.21. in 5.concluſione de conſt.Alex.in d.l.2.ad fi. commenti vbi reſpon.ad illum tex.quamuis.n.ficta confeſſio partis aduerſario ſatis ſit, iudici tñ qui contemni non debet nō eſt ſatis & ideò ſi iudex perpenderet citatum nolle venire, aut in contemptum ipſius nolle rñdere, vel contumacem eſſe malitioſè, poſſet illum mulctare ne iuriſd.ſua ſit ludibrio contra legē ſi prætor.ſ.de iud.vt poſt duos de rota præfati ſcribunt.& ſic contumax prędictus non poſſet puniri, niſi qñ iudex perpenderet non rñderi in ſui contemptum.

5 Populareq; eſt iudicium † actione cuilibet de populo cōpetentē vbicunq; iuriſd.iud.offendit.§.ſi quis id quod.eū notatis ibi per Dec.in 4.not.ſ. de iur.om.iu.

Viſo de offenſione iuriſdictionis, videndū eſſet de defenſione, ſicut enim multis modis offenditur, ita ēt multis modis defenditur.Iuriſcōſultus in hac.l. noſtra ponit vnum præcipuum modum eam protegendi per impoſitionem mulctæ, ſunt tamen alij nō pauci de quibus omnibus dicam in nigro poſt Fulg.& Cur.in 1.col.

Secundò præmitto q̄ ad hoc vt p remedium iſtius edicti mulctari quis poſſit, requiruntur plura vt declarant

6 Iaſ.& Aqu.ſ.in §.1.l.noſtræ vbi dicemus. † & ſm Ang.ſ. in princ.titu.ex iſto edicto mulctandus eſt contumax de facto.non autem contumax de iure gl.not.in c.pro illorum in verbo contradictores de præb.hinc eſt q̄ cleric' contumax à laico mulctari non pōt, quia contumax eſt de facto non de iure, quum non debeat corā ſeculari pcedere, neq; ēt ſi vellet poſſet vt per Guidonem Papæ in qō.450.& per omnes Mod.in l.1.ſ.ſi quis in ius vocatus. pro quo dicto vr̄ mihi tex.in l.contumacia in fin.ſ.de re iud.Et hic mos ſm Zaliū ad humaniores lr̄as cuncta deflectentem.ſ.in fin.l.à vetuſtis Romanorum moribus ſumptus fuit, cum per ſententiam condemnati res occupatas reſtituere nollent, & manu forti opus eſſet iuxta illud Ennij relatum per Gel.non ex iure manu cōſertum ſed mage ferro rem repetunt. Sed quum ex quolibet gñe contumaciæ non ex denegata reſtōne rei tantummodo hoc edicto mulcta imponatur vt ex princ.l.apparet, & in ſuperioribus dixi, modicum ſapit conſideratio Zalij.

Et nota q̄ licet hic non obtemperare, non parere & contemnere ſynonyma videantur, & pro eodem accipi, alibi tamen tanquam multum differentia ponuntur, vt per gl.& Cardina.Alex.in c.quis dixit.10.diſtin.

7 Tertio ſciendum eſt, † quandam eſſe obedientiā hoīs ad Deum, quandam hoīs ad hominem. hoīs ad Deum eſt affectio voluntatis Deo coniunctæ. ſicut è contrariò inobedientia eſt affectio voluntatis diabolo inſtrumētaliter copulatæ, quia ſicut homo per inſtrm operatur, ſic diabolus per inobedientiā ſeparat hominē à Deo. Obedientia quæ eſt hoīs ad hominem, eſt debita quædam reuerentia minoris ad maiorem, vt per ſummam Ang. in verbo obedientia.per quam obedientiā probatur ſubiectio, qua remota remouetur ſimiliter ſubiecto, vt p Cal. in conſ.3.ſub tit.de priui.& Dec.conſ.152.col.2.Et ideò Papæ ab oībus Chriſti fidelib. debetur obedientia.c.obedientiam.93.diſt.ppea Chriſtiani Principes nouo Pontifici ſolent legatos ad hunc effectum mittere, in quib' autem conſiſtit prædicta obediētia declarat ibi Car. Alex.

Quæ obedientia qtum ſit meritoria plene docent S. Thomas ſecunda ſecundæ qō.104.ar.2.& ſeq.& q.86.ar. vlt.& Archiep Floren.in quarta ſummæ.c.11.ſ tit.5.Inobediētia autem grauiſſimum peccatum. Abb.in c.1.col. 3.de iud.& quandoq; pęna mortis punitur, licet ad bonum fuerit commiſſa.l.3.§.in bello. ff. de re mil. de quo tex.& materia plene per Anch.conſi.175.Fel.in c.cauſā col.pen.de iud.in c.cum dilecta col.12. in 4. ampliat. de reſcr.& in c.illud de maio.& obed.Rochum Cur.in rep. c.ſi.col.36.de conſuet.Et Aul.Gel.c.9.lib.13.Non tñ omnis inobediens contumax dr̄ vt per Fely.in c.2.col. ſi.de ma.& obed. vbi declarat qūo cognoſcatur contemptus. facit ad intelligentiam vbi quis citatur ſiſurus intitulatus & intitulandus, ratione inobedientiæ & contemptus.

8 Dicen.ēt eſſet † qualiter puniatur contemptor legis & mādatorum principis vide tex.cum gl.in verbo leges. C. de pet.bo.ſubl.l.1.lib.10.Bar.in l.3.col.2.C.de pig. Bal.in l.fratris.C.de li.Ang.in l.1.in fi.C.de theſau.lib.10.& ſin.l. præall.Principis autē mandatis parendum ſemper non eſt. ſi enim contra ius reſcribat id præſumitur p importunitatē petentis ſeu illius, ideo ſuperſedendū eſt ab executione, & ipſi principi reſcrib.& expectanda ſcda iuſſio.§.& hoc verò iubemus in auc.vt nulli iudicū & l.1.ſibi vindicari. C. de pęnis.c.ſi quicum ibi plene no.p Fel.& Dec.de reſcri.

9 Patriæ autem parentibus & maioribus † an & qn parere quis debeat, & ſi in illicitis paruerit qñ excuſetur, & alleuietur pęna, tradunt Bal.& alij in l.veluti.ſ.de iu.& iure Anch.conſi.175.alias 65.incip.filio Cępo.in caut.40. ſumma Angelic.in verbo obedientia Dec.conſi.535.De quo eſt tex.no.in l.ſeruos vbi doc.no.C.ad l.Iuliā de vi.

Poſtremo quomodo differat hic noſter Tit. à præalleg. Tit.ſi quis in ius vocatus non ierit dicā infra in §.ſ.

De Mulctarum gñibus, & mulcta dicēda plura ſcribit Gell.in noctibus atticis & Budæus in §.ſi.l.2.ſ. de iud.

10 In tex.rub.† ibi ſiquis. verbum hoc ſiquis tam maſculos q̄ fęminas complectitur vt dicit tex.in l.1.ſ.de verb. ſign.vbi per Bar.& ſcriben. imò etiam vniuerſitatē comprehendit vt dixi plene in l.ſiquis maior.C. de tranſac.& conſulendo tradit Dec.in conſi.570. quicquid dicat In l. ſi familia in 5.not.ſ.de iur.omn.iud. Et aliqñ eſt ſignum particulare vnius non diſtributiuum.l.ſi neceſſar.us.§.ſi annua.ſ.de pign.ac.qñq; ne diſtributiuum actū verbo cuilibet inſolidum tribuens, vt p Bar.& alios in l.qui filiab'.§.1.per illum tex.de leg.1.Et hic ſtat particulariter non diſtributiue, quia vno nō parente punificatur, & pōt multa indici.l.ſi is qui.cc.§.vtrum de rebus, dub.Mod. de Ripa.in l.hære.mei in §.cum ita col.3.ſ.ad Trebel.

11 In eod.tex.† ibi iuſdicenti iuſdicens & iudex ſunt ſynonyma Caſtorus verſ.iudex dictus de verb.ſign l.1.iuncta rubr.ſupra tit.2.nam in eadem materia modo loquitur per verbum iudicis, modo per verbum iuſdicentis.ex quo patet prædicta inter ſe non differre, & ita volunt Bar. Alex.& alij.in d.l.1. Differunt tamen iuſdicere & iudicare vt in rub.& nigro. C. ne quis in ſua cauſa iudicet, vel ius ſibi dicat.& in l.quarta, in fin.infra de interrog. ac.primum refertur etiam ad interlocutorias, ſecūdum ad diffinitiuas. vt per Alex. & Rim. loco præallega. ſed Dec.ibi in ſecunda colum.ſequendo communem conclu. Bartol.& docto. tenet non eſſe differentiam inter prædicta.

Et certè iudex diffinitiuè negotium determinans ius dicit.l.pen.in fi.ſ.de iu & iur.Et conſequenter ius dicere ad quemlibet actum iudicialem ēt ſi ſit diffinitiua ſententia referri poteſt.d.l.pen.& ſenſit Aquent.in d.l.1.col.2. Et ſimiliter verbum iudicare ad omnia referri pōt ver

ſicu.iudex præallc.c.forus eo ꝙ populo ius dicat aut iure diſceptet, iure aũt diſceptare vt ſubijcit ibi tex.ẽ iuſtè iudicare qđ tã in interlocutoria quã in diffinitiua verificari poteſt. Et hanc partẽ videtur probare tex.in oppo.à præfatis alleg.in d.l.4. ad fin.ĵ de interro. ac. dum inquit ius eſſe eum locũ vbi iuriſdicendi vel iudicandi gratia iudex cõſiſtat.ſi dictio illa vel diſinnctiuè ſtaret,& ad diffinitiuas ſententias tm̃ adaptaretur i verbum aũt iuriſdicenti ad alia precedentia, ſequeretur locum vbi diffinitiuè dr̃ non comprehendi ſub ſermone loci vbi ṗtor ius dicit qđ eſſet contra tex. in d.l.pen. Rectè igitur loqui videntur Doc.communiter ſcrib. dicentes ṗdicta eſſe ſynonima.

Ex quo apparet iuſdicere & iudicare idem importare, & pro eodem capi,vt quum dicimus Ale. ſiue Paris.l.2. ĵ. ad.l.aquil.l.ad protegen.cum gl.C.de in litem iur. Et ita non obſtare rub.cũ nigro præal.C.ne quis in ſua cauſa.ſiue ergo interloquatur ṗtor ſiue diffinitiuè pronunciet, ſemp ius dicere poſſumus affirmare, & pariter vtroque caſu iudicare,ꝗnis interlocutiones iudicum differãt à re iud.vt in rub.ĵ.de re iud.& iterlo iudicum & C.eod.titu. Ibi enim clarè apparet rem iudicatam capi tm̃ pro diffinitiua prout adhuc apertius iuriſc.declarat in l.1.tit.ṗall.

Si tamen cõmunis vſus loquẽdi eſſet ad oppo. & ſecundum predictam differentiam attenderetur eo prolato,vt per Fely.in proœ.decret.char. prima & ſecunda.

12 † Appel.verò iuſdicentis venit etiam delegatus.l.1.ĵ.de ſuſp.tu.l.& ſi prætor ſupra de offi.eius, vbi doc.inſerunt ad quæſtio ſtatuit loquẽtis de iuſdicẽte, vt comprehẽdat ẽt delegatum,contra qđ eſt doctrina Bar.& ſcribentium in prin.l.1.& l.el.C.de cauſis col.fi.de offi.del. dum concludunt delegatum non poſſe mulctare, & iuſdicens inobedientem vt hic dr̃ mulctet, ergo delegatus non dr̃ ius dicens,alijs poſſet mulctare, niſi reſpondeas per l.a.in fi ĵ. de iudi.dum inquit his datur mulctæ ius quibus publicè iudicium eſt & non alijs. ſed delegato non eſt iudicium publicè vt de ſe patet & tradit Dec.in c.in literis in prin. de offi.del.facit.l.fin.C.vbi & apud quem. ideò nimirũ ſi mulctare non poteſt quamuis veniat appel.iuſdicentis.

13 An aũt † apellatione iuriſdictionis veniat ordinaria, vel delegata,vel de vtraque intelligaẽ diſpoſitione contendunt, contrarianturq; ſcribentes vt patet ex his quæ ſcribunt Alex.Iaſo. Dec. Cur & alij Mod. ſupra de iur. om. iud. Alex.Iaſo.& alij in l ait ṗtor in princ.ĵ. de re iud. Cano.in ca.tua de offic.vica.Anto.de Butri.Rim.Iaſo.& alij multi nomine iuriſdictionis ſimpliciter prolatæ ordinariam intelligi affirmant. Alex.& Cur. tam ordinariam ꝗ̃ delegatã comprehẽdi volunt. Dec.ex mente Alex.& aliorum ſm ſubiectam materiam tẽ debere iudicari dicunt. Nos omnibus diligenter conſideratis facimus concluſionem quam auctoritate lege rationeque probabimus.

Erit igitur concluſio ꝙ in dubio appellatione iuriſdictionis de ordinaria intelligitur. ita communiter intellgũt doct. vt tenent Inno.& Ant.de Butr.in c.tua de offic. vica.Alex.Hercul.& Iaſ.in d.l.ait præ.or.Rim.& Mod.tau. in rub.de iur. om.iud.Dec. in c.tunc el.2.col.2. de offic. deleg.& in §.qui mandatam.l.1.ſupra de offi.eius.

Hæc communis opinio probatur.i.per vulg.regulam. §.qui in perpetuum.l. 1.ĵ. ſi ager vectig. vel emphy.peta.

14 † ꝙ verba in dubio intelligẽda ſunt in potentiori ſignificatu, nota ꝙ appellatione dominij de directo ibi nõ de vtili intelligitur,ergo de iur.ordinaria quæ firmior eſt,& potẽtior ꝗ̃ delegata vt ꝑ Alex. & alios ĩ d. rub.de off.eius.

Et licet Dec.in rub.de iur.om. iud. reſpondeat ꝙ arg. procederet quando iuriſdictio in vna ſpecie tm̃ verificari deberet,videlicet in ordi.vel in delegat. ſecus qñ diſpõ eſt generalis,vt in propoſito nr̃o,quia in materia indifferenti ſub verbo iuriſdictionis,vtraque comprehenditur arg.l.a.in §.& generaliter.ĵ.de leg. præl. itẽ quia omnes ſpecies propriè comprehẽduntur ſub genere arg.l. in toto.ĵ.de re.iur.tradit Bal.in l.2.C.de iur.aur.annul.tamen pro reſpon.dicimus ꝙ non loquimur de vniuerſali diſpoſitione prout contra Iaſ. arguit Deci. ſed de indiffinita, verbaq; potius in ſpecie quam in gñe intelligẽda ſunt, vt ĵ.de leg.3. l. ad hoc legatum cum ibi not.per Bar. & oẽs ſcrib.in l.certi conditio in prin.ĵ.ſi cert.pet. Et per conſequens de iuriſdictione in ſpecie non de iuriſd. in gñe, vt ẽt per Curt.in d.l.1.col.10.de offi.eius & in l.2.eod.tit.& per Fel.in c.ꝙ ſedes vbi limi.de offi.or.ſi de iuriſdi. in ſpecie ergo in ordinaria quæ eſt ſpecies iuriſdictionis:& fortior ac potentior predicto arg. aliter rñdebat Cur. in d. rub.de iur.om.iud.ꝙ fortior & potentior erit ſignificatus ſub verbo iuriſdõnis vtranq; comprehendere ordinariã videlicet & deleg.ꝗ ſi ordinaria tm comprehẽderet, facit not.doctrina Bar.in l.ſi mater in §.eandem col. fi.ĵ. de excep.rei iud.& Soz.in l. in conditionibus in §. ſi patronus in fin.de cond.& dem.& Fel.in rub.de præſcr.col.

15 3. † ꝙ appellatione dominij venit directum & vtile, & ideò ille qui in libello ſe dñm dixit non probato directo obtinebit probando vtile. Ad tex.in d.§.qui in perpetuum quòd appel.dominij nõ intelligatur de vtroq; dominio ſed tm̃ de directo rñdet eleganter Bar.in d.§. eandem col.fi.quòd rõne adiuncti ſeu ſubiectæ materiæ de direc,ibi intelligitur,quum enim conductores ad longũ tp̃s vtiles dñi tantummodo efficiantur, vt ibi per Accurſium,& directum dominium penes municipes remanſerit.l.2.C.de iu.emph.c.ſi.cum gl.de loca. Et dicat iuriſc. eos qui à municipibus fundum conduxerunt dominos non effici rõne ſubiectæ materiæ, oportet neceſſario intelligere directos prout ibi dicit gl.quum ipſum directum dñium apud municipes remanſerit,nec eiuſdem rei duo poſſunt dñi inſolidum eſſe.l.ſi vt certo in §.ſi duobus vehiculum infra cõmod. Et ſimiliter videmus alibi quòd rõne ſubiectæ materiæ appell.dnij venit tm vtile, vt per Alex.in l.ſi finita in §.Iulia.col.1.ĵ.de dam.infec. Quæ tñ conſideratio per Cur. facta de comprehenſione vtriuſq; ſpeciei iuriſd.ordinariæ & delegatæ, eo quòd is potẽtior ſit ſignificatus, non procedit vt ſtatim dicam. Aliter ad tex.d.§.qui in perpetuũ rñd. poſſet ex dictis Rom.in cõſ. 26.col.2.& Soz.coſi.vlt.col.fi.lib.2.& conſ.25. col. fi.vol. 3.vbi declarantes tex d.§.qui in perpetuum dicunt regulam illam de verbis in potẽtiori ſignificatu intelligendis procedere qñ aſſumerentur in ſignificatu improprio niſi intelligeretur in potentiori prout ibid. ſed qñ capi poſſent propriè.ſatis eſſe quamuis in potentiori ſignificatu non intelligantur, quum verba propriè ſint intelligẽda. l.1.§.is qui nauem.ff. de exercit. vt enim dixi qui ad lõgũ tp̃s conduxerunt dñi vtiles efficiuntur,iuriſconſul.ibi dicit eos non effici dños, niſi intelligeremus verba in potẽtiori ſignificatu,videlicet directos. improprie neceſſariũ eſſet intelligere, quum dicti conductores vtiles ſint dñi. Sicq; in effectu ſenſuit voluntq; Rom.& Soz. quòd in d.§.qui in perpetuum illud ſit rõne adiuncti, & ſubiectæ materiæ.vt dicebat Bar.§.allegatus,facit quod Rom.Soz. qui dicebant,quia ſi ſatis eſt verba propriè intelligere,& ordinaria iuriſdictio propriè ſimpliciterq; talis eſt de ea intelligendus erit ſermo. præterea dicta reg. de verbis in potentiori ſignificatu intelligendis, in vna ſpecie tm̃ ꝓbatur in pluribus alijs locis,vt inſt.de iu.naturali gen.vbi appellatione iuris ciuilis intelligitur.de iure ciuili Romanorum in ſpecie ac in potentiori ſignificatu. non in gñe de iure ciuili,nec in alia ſpecie, vt etiam ꝑ Dec. in conſ. 68.ſ.probatur etiam in c.ſi pr̃ de teſt.in 6.& in l.ex ea parte in §.in inſulam.ĵ.de verb.oblig.vbi mortis appellatio-

16 ne,† intelligitur de naturali,non aũt de ciuili,i.de deportatione quæ naturali æquiparatur ut ibi notat Iaſ.nec de utraq;,quamuis ergo fortius & potentius eſſet ambas,iuriſdictiones ordinariã uidelicet & delegatã comprehendere,tñ quia uerba intelligenda ſunt in ſpecie non in gñe & ĩ ſpecie fortiori ac potentiori appellatione iuriſdictionis intelligemus de ordinaria, quæ fortior eſt, & potentior,non de utraque, ſicut mortis appellatio, ut dixi de naturali tm̃ non autẽ de naturali & ciuili intelligitur,&

ſic de

ſic de vtraq;. Quæ quidem concluſio de verbis in fortiori & potentiori ſignificatu intelligendis, plurib. elegātiſſimis deciſionibus ornari poſſet. ſi libet videte Bar. in l. Lucius. ȷ. de cond. & demon. Rom. conſi. 26. col. 2. Pau. de Caſt. conſi. 241. & 245. in antiquis Abb. & Barb. in c. fin. circa fi. vt lite non conteſt. Aret. conſi. 58. col. 5. Barb. cōſ. 27. col. 7. lib. 1. Fel. in c. qualiter & qñ el 2. §. fin. in vlt. col. tra. de accuſa. Dec. in c. 1. in 1. not. de iud. & Mod. Bonon. in rubr. C. de proba. col. 2. Ex prædictis igitur remanet firmatum & roboratum primum fundamentum.

Secundò principaliter probatur concluſio pdicta, qa verba per prius non per poſterius, ſimpliciter non ſm qd intelligenda ſunt. l. hoc legatum. ȷ. de leg. 3. l. Lucius. §. qui tum cum ibi not. per Bar. eod. titu. tradit Pau. de Caſt. in conſi. 241. col. 3. in antiquis. Soz. conſi. 29. col. 4. libr. 1. & in l. q conditio in princ. col. 2. ȷ. de cond. & dem. & Iaſ. in l. 1. col. pen. C. de ſuc. edic. ſed iuriſdō delegata non eſt talis ſimpliciter ſed ſm quid delegata, videlicet l. 1. §. cū ꝓpriam vbi diximus. s. de offi. eius. verba ergo ſimpliciter prolata intelligenda erant de ordinaria, quæ ſimpliciter eſt talis, nō de delegata q̄ eſt iuriſdictio ſecūdum quid.

18 Tertiò confirmo, quia † iuriſdō delegata extraordinaria dr, quum opponatur ordinariæ, & delegatus dr iudex extraordinarius Bald. in l. ſi qñ per illum text. C. de dila. Iaſ. in d. l. ait prætor. col. 1. Dec. in d. §. qui mandatā col. 1. ſed ſermo ſimpliciter prolatus dēt intelligi de actu ordinario non de extraordinario, & de ſolito potius quam de inſolito. l. Seio. §. medico vbi Bar. no. ȷ. de ann. leg. Fel. in c. q; ſedem col. 3. de oſſi. or. & in c. ſedes col. 3. de reſcr. Barb. in c. quum ſit gñale. col. 2. de fo. comp. Iaſ. in l. ſed & ſiquis in §. quæſitum col. pe. ſi. ſiquis caut. & Dec. in c. 1. col. 18. de iud. & in l. ſi conuenerit in fi. s. tit. 2. facit quia ille qui actum facit, potius ordinaria poteſtate vti cenſetur, q alio modo facere. l. 4. cum ibi not. per Alex. & alios C. de teſta. mil. Rom. in ſing. fol. 1. col. 3. & in conſi. 343. 456. & Alex. conſi. 55. lib. 5. eo maxime q iuriſdō ordinaria fauorabilis eſt, del. odioſa. c. j. de reſc. lib. 6. c. pen. & gl. de offi. deleg. ideò ſub verbo iuriſdic. potius fauorabilis q odioſa veniet. facit. l. quum quidam. ȷ. de lib. & po. & c. odia de reg. iur. in 6. & §. ſut. tic. l. pen. ȷ. de leg. 2. vbi legatis alimentis per teſtatorem omnibus libertis nō admit-

19 tuntur illi, † quos habuit odio, quia odioſi cenſentur excluſi à commodo. vt ibi per Bar. & Bal. & Imo. de quo pulchre Rom. in conſi. 438. col. 2. Anchar. conſi. 217. col. 1. & 408. Soz. conſi. 37. col. 2. vol. 3. & Dec. conſi. 286. col. 1. Mirum igit non eſt ſi appellatione iuriſdōnis, in dubio de ordinaria intelligitur. Quæ quidē concluſio ſine ſcrupulo procedit in ſtatutis propriè ſtrictèq; intelligēdis. l. conſtōnibus cū ibi not. per Bar. ȷ. ad municip. §. hæc verba. l. 3. ȷ. de neg. geſt. Et in actu perpetuo nō in tpali a. g. l. ſeruus. C. de pe. Et ſic in iur. ordinaria quæ perpetua eſt, fauorabilis, propriéq; & ſimpliciter iuriſdō. non in del. quæ odioſa eſt, & iuriſdō cum adiuncto ſm quid, ad nutumq; delegantis reuocabilis. l. iudiciū ſoluitur. ȷ. de iud. Et ita tenent cōiter ſcrib. vt hic per Alex. Dec. & alios in præall. rub. de iur. om. iud. Et pariter procederet indubitanter prædicta concluſio, qñ de propria iuriſdictione mētio fieret, quum delegatus propriam iuriſdictionem non habeat. d. §. qui mandatam & l. fi. verſi. ſed ne quis, ȷ.

20 vbi & apud quē cog. reſt. in integ. agen. ſit † & verba ſtare debeant, cum myſterio aliquid operandi. l. ſi qñ. C. de inoffi. teſt. c. ſi Papa de priui. in 6. & hoc in omni diſpoſitione de mundo Roma. conſi. 96. 14. 83. 180. col. 2. Aret. cōſ. 148. paucis col. 1. Alex. conſi. 56. vol. 3. 133. col. fin. libr. 5. Fel. in c. 1. col. 4. de conſt. in c. 1. vol. 5. de reſcrip. in c. cām quæ col. 6. eod. tit. & in c. quam ſit ad fi. de iudæ. & in c. ſolitę. col. 3. de ma. & ob. ſi enim de delegata intelligeremus ſuperflueret verbum propria vt per Alex. & Aquen. in pallег. rub. de iur. om. iud. & Dec. in §. qui mandatam, imò vt ex prædictis, liquet eſſet contra mentem proferentis verba, quicquid dicant Rimi. & Cur. in pręall. rub. de iur. om. iud. volentes delegatum hre iuriſdictionem propriā delegatam, ſ. vt dr in d. §. qui mandatam, fieriq; expreſſionem de eo quod tacitè inerat, ideò non poſſe dici ſuperfluitatem eſſe, ſed vt dixi illud intelligitur ſm quid, hoc eſt iuriſdictionem propriam delegatam videlicet, non

21 ergo iuriſdictionem ſimpliciter ſed ſm quid. † Similiter vbi per caſum genitiuum ſit ſermo de ordinaria iuriſdictione intelligen. eſt ſm Alex. in præalle. rub. de iur. om. iud. quia natura genitiui eſt, proprietatē importare. l. 2. §. 1. ȷ. de reli. & ſump. fu. quam proprietatem iuriſdictionis non habet delegatus vt diximus, ideò, &c. quæ ratio non eſt bona vt per Rim. Dec. & Cur. in dicta rubr.

Limitatur mō pdicta concl. ſm Alex. Rim. Dec. & alios in dicta rub. & Dec. in c. ſanc. el 2. col. 2. de offic. del. niſi rō ſubiectæ materiæ aliud ſuaderet, quia tunc etiam de

22 delegata intelligeretur † arg. l. ſi vno in prin. ȷ. loca. & l. inſulam. ȷ. de præſcr. verb. & ita itelligitur gl. in d. rub. de iur. om. iu. vt ſtatim dicetur. hinc ēt eſt diſpoſitio loquēs de aliquo ente locum habet in eo quod eſt tale ſm quid vbi materia ſubiecta dictat, & ratio competit etiam ei quod eſt talē ſm quid, vt per Pau. Caſt. in conſi. 241. col. fi. in antiquis & Soz. in conſi. 129. col. 4. lib. 1. effectus ēm rei & non nominis conſiderari debet. Et in omni diſpoſitione verba intelligi debent ſm ſubiectam materiam, ēt impropriādo iuribus proximè allega. vt plenè per Rom. conſi. 509. Pau. de Caſt. in l. Ariſt. circa fin. prin. ȷ. de don. Aret. conſi. 160. in 6. dubio Alex. conſi. 108. & 120. lib. 3. & 40. col. 4. vol. 4. Bologn. conſi. 54. Fel. in c. nam concupiſcentiam fol. 1. de conſt. Soz. in l. 2. in prin. in vlt. col. 1. ſi cert. pet. & in l. quibus diebus in §. dñs per illū tex. de cōd. & dem. Dec. in c. cū parati col. 2. de appel. ī cōſ. 160. 164. & 589. col. fi. Rim. & Iaſ. in l. 1. col. 2. s. de iur. om. iud.

Quæ quidem limit. multipliciter pōt exemplificari, i. qñ ex præcedentibus vel ſequentibus, id colligeret arg. l. ſi ſeruus plurium. §. fi. ȷ. de leg. 1. nam rō ſubiectæ materiæ ſuaderet ſub verbo iuriſdictionis, ēt intelligi de delegata, aut qñ de mente loquentis id pateret iuxta gl. pall. rub. de iur. om. iud. quam ſic intelligunt ibi Alex. Rim. & alij. facit. l. 3. cum no. C. de lib. præter. l. in condit. in prin. ȷ. de cond. & dem. vbi enim ſermo de iur. eſt pgnans, ꝓut in textu prædic. rub. tunc in materia indifferenti vtraque iuriſdō comprehenditur vt per Alex. Rim. & Dec. in d. rub. facit. l. Iulia. de leg. 3. & quia propriè oēs ſpecies ſub gñe comprehenduntur vt pulchre per Alex. in l. iuriſgentium in §. ſed ſi fraudandi ad fi. ff de pac. Item qñ eſſem' in materia fauorabili fieret larga interpretatio, & cōprehenderetur ēt iur. delegata, quæ largo modo iuriſdictio nuncupatur. c. quærenti. c. in literis de offi. del. l. fi. s. de officio eius & ita tenet Alex. in d. l. ait prætor. col. 2. Rim. in palle. rub. col. fi. & Aquen. in d. §. qui mandatam ad fi. quicquid dixerint quidam Mod. Portug. in rep. l. Imperium col. 84. Item quarto. vbi diſpoſitio redderetur ſuperflua ſi delegata non comprehenderetur Rim. loco præall. facit quod ſcribit Bar. in l. 4. in §. prætor ait. ȷ. de dam. īfec. & lex. i. in fin. ȷ. de iud. & l. fundus qui locatus la picola cū

23 l. ſequ. ȷ. de fund. inſtru. † vbi legato fundo cum inſtrō ſi dñi & coloni adſit ibi inſtrm intelligitur legatum de inſtrō domini, ſed ſi nullum dñs ibi habeat, intelligitur de inſtrō coloni, ne verba ſint ſine myſterio operandi, per quem tex. dicebat Pau. de Caſt. in conſi. 241. col. fi. q vbi verba ſimpliciter intelligi non poſſunt, intelligenda ſunt ſm quid, ergo de delegata vbi de ordinaria non poſſent intelligi, quem tex. d. l. fundus qui locatus aureum dixit Fel. in c. 1. col. 5. & ſeq. de reſcr. in c. ſedes col. pen. in c. poſtulaſti col. 7. in 1. lim. de reſcr. & in c. Rodulph. ad fin. 1. col. eod. titu. Alex. in l. 1. col. 9. ſi cer. pet. & conſi. 18. col. 3. lib. 1. Aret. conſi. 18. col. 2. Iaſ. in l. qui Romæ in §. duo fratres col. 25. de verb. obl. Dec. in l. ſi. col. 5. C. qui admit.

Conſiderabitis tñ ſi diſpoſitio. d. l. fundus qui locatus poſſet limitari qñ teſtator legaſſet fundum cū oī inſtrumento, vt etiā colonij inſtrumentum tunc veniat per di-

ctum Bar.in §.fi.l.ſerui electione.j̈.de leg.1.& Iaſ. ibidē col.pen. & fin. quamuis. n. legans ſundum ſibi cum alio cōem partem ſuam tm̄ legare cenſeatur: ſi tamen omnem dixerit etiam pars ſocij comprehenditur in legato. ergo pariter vbi legatus eſſet fundus cum omni inſtrumento veniret etiam inſtrumentum coloni ibi exiſtens.

Niſi diceres ꝙ legato toto fundo tā ex mente quā ex verbis colligitur voluiſſe teſtatorē legare ēt partem ſocij totum dicendo. ſed qn̄ legatus eſt fundus cum oī inſtr̄o non infert de neceſſitate legatum fuiſſe inſtr̄m coloni, quum legatum poſſit intelligi de omni inſtr̄o teſtatoris legantis,faciendaq́; vr̄ huiuſcemodi ſtricta interpretatio in legatis.l.numis.de leg.2.§.qui rem.l.vnum ex familia. ff.de legat. 2. cum his quæ ſcripſi in l.in teſtamentis.j̈.de reg.iur. Diceretur ēt rō ſubiectæ materiæ ſuadere de del. pariter intelligi vbi verba fierent de habente iur. vt per Alex.loco præall.ſed Iaſ.in d.l.ait p̄tor improbat,& refragantur q̄ in ſuperioribus diximus: ꝙ verba intelligēda ſunt ī fortiori & potētiori ſignificatu,& ſic de ordinaria.

Ex p̄dictis colliguntˀ multi caſus in quibus lim.de qua
24 ſuprà exemplificari pōt.† Vltimò conſidera poſſe limitari qn̄ ex conſuetudine aut cōi vſu loquendi appel. iuriſdictionis veniret, ſeu intelligeretur ēt delegata. quum oīs diſpoſitio à p̄dictis interpretationem ſumat ac recipiat. l.ꝙ ſi nolit in §.qui aſſidua.j̈.de edil.edic.Fel.in proœ.decret.& in c.1.de proba,col.6.vbi Dec.14. & in conſi.215.

EX PRINCIPIO LEGIS vnicæ ſi quis ius dicenti, &c.

De Vlpiu.plura dicta videbitis in princ.l.num.1.
Iuriſdictio iudicis multis modis,multiſque remedijs defenditur num 3.
Iudex poteſt iuriſdictionem ſuā defendere multifariā, ibid.
Magiſtratus appellatione qui veniant. vide num.3.
Contemnens mandatum principis,vel ſedis Apoſtolicæ literas, illas puta in contemptū lacerando,vel negando peccata poſſe remitti à ſede prædicta,aut imperium depauperari ecclesia,poteſt puniri.nu 4.& 4.
Indignationis principis,vel ſedis Apoſtolicæ pœna quæ ſit, & conſequenter cuius virtutis ſit clauſula quæ ſolet apponi in reſcriptis principum, et literis Apoſtolicis,ſub pœna indignationis noſtræ vel Apoſtolorū Petri et Pauli.n.5.
Pœna priuati onis non habet locum niſi in caſibus,à iure expreſſis.6.
Mandatum principis contemnens, quando non habet annexum comminationem extraordinariè punitur.7.
Arbitrium habens mulctandi & puniendi id debet facere, ſecundū qualitatē contemptus facti & perſonarū. nu. 9.
Mulcta imponenda eſt ſecundum taxam iuris,non pro arbitrio iudicis. n. 11.
Tex.l.eos.C.de modo mulctarum declaratur,& multipliciter limitatur ibidem.
Lex iſta in verbis ſecundum ius ſuæ poteſtatis,quomodo ſe referat ad taxam d.l.eos.quæ de conſuetudine nō ſeruatur. numero 11.
Lex ſemper loquitur, ratio antiqua exemplificatur per nouam pulchrè num.12.
Intellectus nouus & declaratio not.ad hunc tex, nu.13.
Mulctæ legitimæ exceſſus vitiat in totum, & iudex excedens punitur.14
Mulctam non ſolum in facta ſed etiam in voces imponi etiā hodie contra garrulitatem & proteruiam procuratorum cauſidicorum.nu.16.
Mulcta Sabinum eſt & non latinum verbum.17.
Mulcta licet de conſuetudine imponatur iudicis arbitrio,modus tamen conſuetus ſeruandus eſt,alias poteſt appellari, & per iudicem appellationis ad congruum modum reducenda eſt nu.19.cum ſeq.
Doctori quantumcunque excellenti conſuet. atteſtanti non creditur.20.
Appellari poteſt ab his quæ commiſſa ſunt arbitrio iudicis, & ſic ab exceſſiuo modo mulctandi. 21. cum ſeq.
Papa adiri poteſt in defectum iudicis ſuperioris contra non recognoſcentes ſuperiorem, vt prouiſionis cogat partem vt ius dicat, non vt imponat pœnam fiſco Eccleſiæ applicandam.24 cum ſeq.
Epiſcopus an poſſit imponere pœnas pecuniarias, & laicos pro criminibus eccleſiaſticis incarcerare.25.& 26.
Duumuiri de quibus in hoc tex.agitur.qui ſint & de eis plura.29 cum ſeq.
Tex.iſte in principio an legi debeat, cum taxatiua, vel cum exceptiua.28.42.cum ſeq.
Taxatiuarum & excluſiuarum dictionum, natura quæ ſit. 29.cum ſeq.
Tex.l.ob æs de prædijs minorum ff. declaratur.29.
Similia nunquam cenſentur excluſa etiam in pœnalibus. 3
Conſueta nunquam cenſentur excluſa. 3
Teſtis deponens ſe uidiſſe poſſediſſe annis decem tantum, an probet, vel puniri poſſit, & ad hoc vt probet continuationem dicti temporis addere debeat cuſtumis. 34 cum ſeq.
Teſtis dictum interpretari debet in dubio vt euitet periurium non autem vt probet.35.cum ſeq.
Teſtis ſuper negatiua deponens etiam non interrogatus, debet aſſignare rationem dicti ſui.36.
Teſtis deponens ſuper mera negatiua,an de falſo,vel alia pœna puniri poſſit & quæ dicatur mera vel prægnans negatiua.37.& 37.
Implicatiuarum natura vt non ſolum,non tantum,etiam,& ſimilia quæ ſit.40.& ſeq.
Intellectus plures ad hunc tex.ibi cōmodate diſcutiuntur.42 & ſequen.
Caſu illo an & minimi iudices an poſſint mulctare tam de iure quam de conſuetudine.43 cum ſeq.& 53.
Mulctandi ius a iuriſdictione dependet ex quo infertur ad plures not quaſtiones .6
Statuentes an & quando poſſint apponere pœnam ſtatutis eorum.ibidem.
Intellectus verus ad illum tex.oſtenditur num.50
Tex.l.defenſores muni.C.de modo mulctarum declaratur. 51
Tex.§.ſi quis ad pedaneū.l.2 ff.ne quis eū qui declarat. 52
Mulcta & pœna longe inter ſe differunt. 4.
Mulcta parua & leues,quæ dicantur. 5
Delegatus licet regulariter non mulctet,fallit tamē in multis caſibus. 6.cum ſeq.
Statuendi poteſtatem habentes regulariter pœnam apponere non poſſunt.57
Arbiter an & quando mulctam, ac pœnam poſſit indicere. 60.cum ſequen.
Tex.cum glo.in l.2.C. comm. vtri.iud.quòd ea quæ non valent in vim iudicij & actus iuriſdictionalis, in vim conuentionis propter conſenſum partium ſubſiſtunt declaratur & ornatur late.num.61
Arbiter electus ex neceſſitate ſtatuti, an ordinario vel delegato æquiparetur.62.cum ſeq.
Arbitrator qui proxeneta nuncupatur non pōt mulctare.54
Mulctare an,& quando cogatur iudex.65.cum ſeq.
Edictum iſtud quodnam remedium produxerit.65. cum pluribus ſequent.
Remedium deſcendens ex hoc edicto, quod & quale ſit.66 cum ſequen.
Libellus vbi imploratur officium iudicis an & quando requiratur.67.cum ſeq.
Iuriſdictio in iudice ſemper eſt cum neceſſitate.69.

Remedia

Remedia iuriſdictionis defenſiuæ plura ſunt 71. cum plurib9 ſequent.

Perſona capi non poteſt pro debito ciuili, niſi prius excuſſis bonis.ibidem.

Audientia quo & qualiter propter contumaciam & inobedientiam poſſit per iudicem parti denegari. 72.& ſeq.

Monitio bina requiritur vt quis iure ſuo priuari poſſit. 73.

Tex.§ ſed & ſi dum decreto.l ſed & ſi per prætorem infra quibus ex cauſis maio.declaratur.72.cum ſeq.

Confiſcatio bonorum nunquid fieri poſſit propter contumaciam.74.& 90.

Executiua remedia cumulari poſſunt pro conſecutione ſui iuris num.76.

Soluere promittens florenos centum infra octo dies, aliàs dās inſolutum ex nunc prout ex tunc & è contra talē fundū creditori ſuo præſenti & acceptanti, faciendo de illo puram venditionem, in cū caſum elapſo termino adhuc cogi poteſt ad ſolutionem dictæ quantitatis, ſi creditor noluerit fundum in ſolutum accipere, cum in ſui fauorem prædicta remedia fuerint cumulata.num.77.

Iuriſdictionem alienam an poſſit iudex defendere.78.

Brachium ſecularis iudicis inuocat eccleſiaſticus.78.

Magiſtratus temporales poſſunt pro tempore ſui officij legē condere in ſuis territorijs 80.

Præceptum ſub certa pœna factum, non arctat iudicem quin poſſit maiorem, vel minorem pœnam imponere. 81.cū ſeq.

Tex legis interlocutio & l.programma.C.commun.vel.Epiſtolas declaratur.num.82.

Præceptum iudicis nudum & non habens cauſam præexiſtentem non valet.83.

Iudex an poſſit condemnare ad ſoluendum infra certum tempus & in quarto pluri caſu quo condemnatus in ſolutione prædicta deficiat.84.

De præceptis factis cum clauſula iuſtificatiua & ſi ſenſeris te grauatum compareas, &c.85.

Recognoſcere feudū vel emphyteuſim ſub pœna priuationis rei iuſſus, non recognoſcendo an illam incurrat.86.

Præcepta plura et diuerſa fieri poſſunt ſecundum ſubiectam materiam per ius dicentes in exercitio ſuæ iuriſdictionis. num.87.& 91.

Præceptum ſub pœna arbitrio iudicis ſtatuēda ſubſiſtit. 88.

Tex § curare inſtit.de actionibus declaratur.nu.89.

Electio iudicis eſt imperij alternatiuè impoſitis.92.

Opiniones communes nonnunquam repugnantiam continent circa idem, & neceſſe eſt alteram eſſe falſam.94.

Mulcta maior quàm ſit valor rei de qua contenditur non poteſt imponi num.93.

Iurare tenetur habens notitiam negotij ſub pœna conuicti parte deferente, ibidem & 91.præcedenti.

Ex præceptis prohibitiuis cum vſu, & patientia longi temporis ſubſecuta, imo prohibenti per præſcriptionem acquiritur.94.

Appellan. à præceptis prohibitiuis aduerſus ea quæ ſunt meræ facultatis facta aliàs nocent.95.

Mulcta pro contumacia commiſſa coram eodem iudice imponi poteſt ſine nouo proceſſu ſed non ſine noua citatione quibuſdam caſibus exceptis.96.cum ſeq.

Iudex repertum in flagranti crimine in leuibus delictis, item à ſe viſum cum armis contra mandata ſua, poteſt abſque alio proceſſu punire.96.cum ſeq.

Pœnarum impoſitio ac incurſus an requirat declarationem, & mitigationem.99.cum ſeq.

Pœna quamuis ipſo iure imponatur, declaratio tamen requiritur.ibidem.

Iudex coram quo non eſt contumacia commiſſa poteſt abſque nouo proceſſu punire.102.

Iudex cui nihil conſtat nihil poteſt mandare.ibidem.

Mulcta propter paupertatem poteſt diminui, ſecus eſt in pœna.103.cum ſeq. vbi diuerſitatis ratio aſſignatur.

Pœna ſemel impoſita an poſſit diminui.ibid.

Appellari poteſt ab impoſitione mulctæ, non autem pœnæ quamuis bene à comminatione.105. vbi aſſignatur ratio diuerſitatis.

Mulcta & pœna an poſſint ſimul imponi.ibidem.

Clericus à iudice ſeculari propter contumaciam non comparendi coram illo nec mulctari nec banniri poteſt.106.

Literas ſuperioris non permittens legi aut exequi puniri poteſt num.107.

Clericus qui depoſuit habitum & tonſuram pro delicto commiſſo tempore quo gaudebat priuilegio clericali, an poſſit per ſecularem mulctari & puniri.ibidem.

Mulcta cuius temporis cenſeatur fructus, & cui iudici acquiratur.num.108.

Mulcta pecuniaria eſt, ideò conceſſa poteſtate mulctandi non venit poteſtas banniendi, 109.

IN PRINC. L. VNICAE ſiquis iuſdicenti, &c.

OMnibus magiſtratibus, &c. hanc.l. in qualibet eius parte ſubtilem, & difficilē oēs ſcribentes prædicant, & practicabilem continet materiā. Iccirco diligēti ſtudio, curaq; abſoluēda eſt. ¶ Auctor fuit Vlpianus, qui ex ſplendidiſſima Tyriorū Colonia in Syria phœnice originem traxit, quemadmodū in l.1.ff. de cenſi. ipſemet teſtatur, Cuius conſil. Alex. ſeuerus.24. Romanorum Imperator Remp. fœliciſſimè rexit, tum illi amicus & gratiſſimus fuit, nemineṁq; ſolum admittebat præter præfectum ſuum & Vlp. quos ꝓp ſummā iuſtitiam maximè diligebat, vt in Hiſtoria ipſius Alex. Principis Lamprid. refert. diſcipulus fuit ſplendidiſſimi Papi. floruitq; poſt Chriſtum natum annis ducentum pluſq; vt ex eodē Lāpr. Euſeb. Cæſar, & alijs Hiſtoricis apparet: legem iſtam vt ex ea apparet edictum ꝓtoris interpretādo cōpoſuit, multos enim libros ad interpretationē edictorū reliquit vt oſtendunt pandectæ, teſtaturq; Iuſtin. in l. 3.C. de bib. præter ſolebāt cū oī ſubtilitate diſputare, vt inquit text. in §. nē aūt. l. vnicæ. C. de cad. tol: tantumq; in hac noſtra legali philoſophia effecit (quod ad Cæſarem Auguſtum Furnius dixit,) vt oēs qui legali ſcientiæ operam damus viueremus, & moreremur ingrati, qui tot beneficijs ī nos ab illo collatis paria facere nunquam poterimus. Diuiditur tota lex in quatuor partes per doct. hic, & quamlibet partem per ſe expediemus Principium ergo iſtud ſubdiuidi poteſt in tres particulas, vt hic per Iaſ.

Summari poſſet, principiū iſtud diuerſimodè ſm varietatē lecturarū, ſummariū Bar. & Alex. ſumptū fuit ex cōi intellectu, de quo dicemus in gl. 1. in hoc nō ſtat magna vis, declarationeq; potius quā ſummario indiget, nā Vlp. ſatis breuis fuit, & ſummauit ipſe qđ nobis tradidit vt in ſimili de illo tex. dixit Bar. in l. fi. 3. de iur. om. iud.

Pro figuratione caſus huiuſce principij, quia terra malos & ſuperbos hoīes educat, & ſp produxit, qui ēt iuſdicentes contemnunt, q̄ſitum fuit vtrum magiſtratus quorum mandatis non obtemperatur, aut iuriſdō contēnitur, poſſent iuriſdōnem ipſam ab īniuria aliquo mō aſſerere, & m. iuriſcōſultus ꝓ ſic, exceptis duumuiris ſm ius ſuæ poteſtatis, & conſequenter non pro libito, ſed ꝓ modo imperij, qualitateq; contēptus ac inobedientiæ vt ſtatim dicemus. Cui enim iuriſdō data eſt, ea oīa cēſentur conceſſa ſine quibus iuriſdō explicari non poteſt. l. 2. §. iur. omn. iud. & per conſequens defenſio iuriſdictionis per impoſitionem mulctæ: non obtemperantes igi-

tūr poterunt mulctare ac punire, nō pro voluntate & li-
bito, ſed ſm ius ſuæ poteſtatis, ex quib. poteſtis colligere
rōnes dubitandi & decidendi ad principiū iſtius. l. nræ.

Noto primò ex iſto tex. oībus magiſtratibus conceſ-
2 ſum fuiſſe ius mulctandi contumaces, & inobedientes †
pro defenſione & cōſeruatione iuriſdōnis ſuæ, facit text.
in d. l. 2. & ĵ. ti. 2. l. ex quacūq; & ĵ. de iudi. ad fi. l. 2. l. aliud
eſt fraus ad fi. ĵ. de verb. ſig. & C. de ſpor. l. 2. & quæ de pœ
nalibus preceptis magiſtratuum tradunt ſcriben. in §. di
ui in vltimis col. & Guido Papę in qō. 359. imò poſſunt
magiſtratus ēt per viam facti bellum mouendo defende
re vt declarat Alex. ĵ. col. fi. & mittendo in poſſeſſionem,
banniendo, denegando audientiam, excōicando, ſi ec-
cleſiaſtica poteſtate fungantur, vt p Pau. de Caſ. & Iaſ. in
d. l. 2. ĵ. tit. 2. col. 1. & in quarto not. Bar. & alios in §. fi. l. il
licitas ſ. de offic. præſidis. & in l. iubere. ſ. tit. 2. ſunt & alia
remedia quibus magiſtratus poſſunt eorum iuriſdictio-
nem defendere, de quibus poſt Fulg. meminit hic Cur. in
1. colum. latius dicam in tertia quæſtione Bar.

3 Qui autē † veniant appellatione magiſtratus, ponunt
Pau. Alex. & alij in l. eum qui ſ. ti. 2. dixi aliqualiter in l. 2.
in verſi. q ad magiſtratus attinet. ſ. de orig. iur.

4 Contemptor verò legis & mandatorum principis, an
& qūo puniaſ, dixi ſupra in rub. & ſm Old. in conſi. 271.
pōt vt hæreticus puniri ille qui in cōtemptum ſedis apo-
ſtolicæ negat à ſummo pontifice peccata poſſe remitti,
hinc etiam dixit Bar. in l. 1. in §. præſides. ff. de requi. reis,
q Dantes florentinus poſt eius mortem quaſi condem-
natus de hæreſi fuit, eo q contra cōem ſententiam Ca-
no. & Theolog. tenebat in monarchia ſua Imperium nō
depēdere ab eccleſia. vt hic per Iaſ. in 1. col. & pariter qui
in contemptum prædictæ ſedis literas Apoſtolicas lacera-
raſſet puniri poſſet tāquam apoſtolicæ ſedi iniuriam in-
ferens, vt per Fely. in c. ex literis. col. 1. de offi. deleg.

Sumpta hinc occaſione tetigit hic Iaſ. poſt alios p eū
relatos de virtute & importantia clauſulæ, q ſolet appo-
5 ni in reſcriptis principum † ſub pena indignationis nrę,
& in reſcriptis Apoſtolicis dum dr aliàs indignationem
Petri & Pauli Apoſtol. noueris te incurſurum, de qua est
tex. no. in clem. exiui. in fi. de verb. ſig. de prima & de iure
ciuili eſt tex. extrauag. ad reprim. in fin, cum notatis ibi p
Bar. & in tit. q fue. prima cau. beneſ. amit. in §. porrò. ver.
ſic. item ſi delator. quidam dicebant q in reſcriptis ſum-
mi pontificis importabat penam priuationis beneficio-
rum. in literis principum ſecularium penā priuationis feu-
dorum. Iaſ. vero hic concludit clauſulā nihil aliud ipor-
tare q id quod expreſſe ſonat, & q princeps nō habebit
vltrà gratum illum cui talem comminationē fecit, ſeu q
illi erit īdignatus vt dixit Bar. p eum relatus in extrauag.
qui ſint rebelles in verbo indignationem. Rn. pdicti verſi.
item ſi delator vt hic per eum: & hanc opinionē tenuit
Bal. in auct. ſtatuimus col. 1. de epiſ. & cler. Firmanus in
repertorio in verbo indignatus Fel. in c. 2. col. pe. in fi. de
maior. & obed. Aqu. & Mod. Ger. hic, & Præpoſitus in d.
verſi. ſi delator, volens q illa verba ſub pena indignatio-
nis noſtræ nihil importent, ſed ſint ſimpliciter commi-
natoria nī, ad illum text. aliter q faciat Iaſ. pro qua opi-
nione primo facit quia ſonus & proprietas dictæ clauſu-
læ nihil aliud importent aut inferunt, q priuationē gra-
tiæ dominicæ. ergo non eſt à tali ſignificato recedendū.
l. non aliter. ff. de leg. 3. & C. de lib. præter. l. cum vulgar. ſe
cundò quia in penalibus debet fieri ſtricta interpretatio.
l. pen. ĵ. de pena l. quidam. ſ. de lib. & poſth. c. odia de re iu.
in 6. tertiò quia pena priuationis non habet locū niſi in
6 caſibus à iure expreſſis. §. cum igitur ibi non eſt. l. tale qd
dicens in auct. de non eligendo ſecun. nuben. cum accu-
mulatis per Iaſ. & alios in l. 1. col fi. C. de tranſa. in l. quod
te col. 12. ſ. ſi cer. pet. per omnes can. in c. 2. de reſcrip. &
Parpaleam in l. ſi quis maior not. 17. C. de tranſa. ſed nul-
la. ſ. cauetur q clauſula prædicta importet priuationem
beneficiorum aut feudorum, vt dicunt præfati ſcriben.

attamen Iacob. de S. Georg. excellens Doctor in ſua feu-
dali inueſtitura, in verbo dictiq; vaſalli el 1. in 3. cauſa pri
uationis feudi, ſequitur opinionem gl. Bal. & Alua. in d.
verſi. item ſi delator. tenentium q prædicta verba benefi
ciorum eccleſiaſticorum, & feudi priuationem impor-
rent, ſequuntur etiam Mod. Germà. in vſibus feudorum
in 10. parte ſub rubr. de feudi amiſſione fol. 5. in fin.

Sed non vr recedendum ab opinione præcedenti per
rōnes & fundamēta de quibus ſupra. item quia commu-
nis eſt, vt ex ſupra relatis apparet ad tex. verſi. item ſi de-
lator ex ſupra dictis & ſtatim dicendis patet ſolutio.

Limita prædictam concluſionem, primò qn delictum
commiſſum ex diſpoſitione iuris priuationem feudi vel
aliam penam meretur, quia tunc clauſula ſm ius com-
mune declarabitur, ita procedat tex. in d. verſi. item ſi de-
lator ſm Iaſ. & præfatos quod confirmatur arguendo à
natura titu. ſub quo ponitur, videlicet quæ fu. pri. cauſa
beneſ. amitt. ſed id cauſabitur potius ex diſpoſitione iu-
ris quàm vi prædictæ clauſulæ.

Secundò limit. qn diceretur q non obtēperans incur-
ret indignationē ſedis apoſtolicę. quia poſſet tunc admit
ti q importet aliquid vltrà, & q incurratur excōicatio.
hoc modo intelligendo tex. in d. cle. exiui in fi. ſecus vbi
diceretur p pontificem, q inobediens incurreret indigna
tionem ſuā, vel priuaretur eius gratia, quia poſſet intelli-
gi de gratia ſua, quatenus eſt homo, non inquantū eſt in
ſede Petri arg. c. ſi gratioſe de reſcrip. in 6. ſm quoſdam
Mod. ſed pontifex nunquam id ſolum dicit, imo de ſe ac
mandatis apoſtolicis ſp mentionem facit, nec illa limit.
iure probatur, militantq; contra illam rōnes ſupra dedu
ctæ. Tertiò limit. qn aliter ſe haberet conſuetudo, prout
olim erat in Germania, vbi pena pdendę dnicæ grē com
minata per dictam clauſulā importabat, vt deueniri poſ-
ſet ad deſtructionem domus illius qui non parebat, licet
hodie receſſerit ab aula ſecundum mod. germ. hic.

Poſtremò aduertendum eſt, quia vr q prædictæ clau-
ſulæ ſint magni effectus, quum ſaltem pena extraordina
ria poſſit imponi ſm opinionem Bald. relatam hic p Iaſ.
idq ſimiliter voluit Ioan. de Plat. in l. 2. col. 1. C. de pet.
bon. ſublat. lib. 10. tradit Fulg. in conſ. 191. Imus hinc ēt
ſcribit Bal. in 1. vol. conſi. 139. & 359. ſup eo, † q ille qui
7 mandatu principis non habens annexā comminationē
contemnit, extraordinarie plectitur vt ēt per Fel. in c. 2.
col. pe. de maior. & obed. ergo multo magis debet tali pe
na poſſe plecti contēmnens mandatū principis habēs an
nexam cōminationem ſuæ indignationis, & ſic ſtante p
dicta clauſula ac admonitione, princeps iuſtius poterit
procedere ad puniendum extraordinarie inobedientem
iuſtam cām qrelæ nullam habentē: pena aūt extraordina
ria extenditur vſq; ad mortem incluſiuè ſm glo. inſti. de
iniur. in §. in ſumma, ſuper verbo extraordinaria. Doct.
8 tñ cōiter † excludunt, ita q melius dixiſſet glo. excluſiuè
quam incluſiuè, vt per Ang. & alios. Bal. in conſi. præall.
Rom. in rub. de arbitris col. 9. Alex. conſ. 114. col. fi. lib. 1.
Iaſ. in l. & ſi legibus. C. ſi contra ius & in l. qui iuriſdictio-
ni vbi etiam Aqu. ſ. tit. 2. Fel. in c. inquiſitionis col. pen. &
fi. de accuſ. & in c. ex literis. col. 10. cum ſequentibus vbi
Dec. pe. & fi. de cōſti. & p eundē in cōſ. 100. col. fi. ſi cōmi
natio indignationis ad penam extraordinariam obligat
& ea pena ad mortem vſq; excluſiuè extenditur, cui du-
bium q non tm fauoris & gratiæ principis iacturam fa-
ciet ille cui princeps indignationis pena comminat' fue
rit ſi non paruiſſet, ſed bnficiorū ac feudi & aliorū bono
rum ſi principis aīo ſederit, & ſic erit in voluntate & po-
teſtate principis qui eam penā cōminatus fuit, feudo be
9 neficijs ac alijs bonis priuare, vt ēt voluit Bal. in prædicto
conſ. ſuper eo in princ. vlt. col. † dēt tñ princeps ſm quali
tatem facti contemptus & pſonarum arbitrari ac ſtatue
re, vt p Ang. & Fel. in locis præall. facit tex. l. 4. ibi cū pec-
catū grauiſſimū erit. C. de mo. mulct. Quæ aūt ſit pena i-
fractionis ſaluæ guardiæ principis poſui in proæ. ſtorū.
in princ.

in prin.circa.5.& 6.col.vbi plura de ea materia ſcripſi.
Secundò notandum eſt ex iſto tex. ibi ſm ius poteſta-
10 tis ſuæ, q magiſtratus nõ poſſunt inobedientes pro eo-
rum voluntate mulctare, ſed ſm ius poteſtatis ſuæ. i. ſm
modum legitimum, qui quidem modus datur & ſtatui-
tur per l.eos.C.de modo mulctarum ſm Paul.Caſt. Alex.
Iaſ.& alios hic.propterea dicit tex.no.in l.certa. C.quan-
do prouo.non eſt neceſ.certa ratione & fine præſides mul
ctare poſſe,facit tex.in prædicta.l.2. infra ſiquis in ius vo-
catus non ierit ibi mulcta pro iuriſdictione iudicis dam-
nabitur, id eſt ſecundum metam & modum iuriſdictio-
nis,quamuis pluribus alijs modis exponi poſſit illa dictio
pro,vt per Gel.cap.3.lib.10.

Sed inſtat ardua difficultas quõ poſſit hoc procedere
quod Vlp. hic ſe referat ad d.l.eos. quum.l. noſtra fuerit
Vlp.qui vt ſupra dixi floruit ſub Seuero creato Imperato
re anno ab vrbe condita.974.vt per Pau.Oroſ. lib.7.c.11.
in fi.ſed lex eos ab Archadio & Honor.vt ex inſcriptione
ſua apparet condita fuit,qui cœperunt regnare anno ab vr
be condita.1406.millesimum vt ſcribit ibidem Oroſius.
124.& Paulus Diaconus li.12.& 13 de geſtis Rom.ac Eu-
11 ſebius Cæſarienſis in ſua hiſtoria. † Quo igitur Vlp.hic
potuit referre diſtinctionem.d.l.eos.q per annos & ſecula
poſtmodum cõdita fuit,aliàs dicebam q dicta verba ſm
ius poteſtatis ſuæ addita fuere per cõpilatores,vt in ſimi
li dicit gl.in l.ſi non mortis in verbo repleatur.ĵ.de inoffi
cioſo teſtamento.& s.de iuſt.& iur. ſuper verbo in nomi
ne Domini , ideò nimirum ſi poſſit referre diſtinctionẽ
l, eos , quod nunc minime placet , quia ſi prædicta verba
ſm ius poteſtatis ſuæ à Vlp. impoſita non fuiſſent , malè
locutus fuiſſet excipiendo duumuiros, qui & ipſi mulcta
re poſſunt,vt infra dicã, nec exceptio de duumuiris ſub-
ſiſteret abſque iſtis verbis poteſtatis ſuæ,qua poteſtate ca
rent duumuiri vt infra declarabimus.

Cur.hic col.3.ſentiẽs difficultatem dicebat, quum lex
eos ſit noua diſpoſitio, quõ de ea potuit iſta ſomniare,rñ
det exponi poſſe prædicta verba ſm ius poteſtatis ſuæ, i.
in territorio ſuo, & intra terminos ſuæ iuriſdictionis, nõ
extra,ſm terminos.l.fi.š.de iur.om.iud.quæ miro abſona
eſt,quum hæc iura vt ex eis manifeſtè apparet loquantur
in diuerſis terminis,& contra huiuſcemodi rationem eſt
text. hic in exceptiua,non tñ duumuiris. quia etiam ipſi
magiſtratus etiam infimi,in territorio ſuo mulctare poſ
ſunt leuibus tamen mulctis,vt infra declarabit cuius con
trarium diceret tex.preterea confunditur talis declaratio
per tex.in d.l.certa, & in l.2.ĵ. titu. 2. quæ probant q iſta
verba de taxa mulctæ,ac q̃titate intelligenda ſunt,nõ aũt
12 de loco iuxta terminos.d.l.fi. alter etiã in rñdet Curt. † q
l.antiqua exemplificari poteſt ſm. l. nouam cum ſp lo-
quatur.l.arriani.C.de hære.& in ſimili dñt Bar.& doct.in
l.1.C.de eden.exemplificantes illum tex.in § cæterũ de.j.
de vſur. ſed licet verum ſit legem generaliter loquentem
poſſe exemplificari in l. noua, cum potuerit cogitare in
genere de eo,quod inducitur per l.nouam : tñ q lex anti-
qua poſſit referre vnam longam, inuolutamq; diſtinctio-
nem prout in l.eos, quæ poſtmodum facta logo interual.
13 lo ſubſequitur,impoſſibile eſt, & ſomnium vr. † dico er-
go q quamuis Vlp.de diſtinctione illius. L. diuinare non
potuerit , tñ habita conſideratione ad tps compilationis
corporis iuris ciuilis,quo tpe facta erat lex eos, & in cor-
pore iuris inſerta, dici põt fieri hic relationem ad diſtin-
ctionem.d.l.eos,magis ex intentione compilatorum quã
Vlp.cuius tpibus erat mulctæ dicendæ magiſtratibus pſi
xa meta,prout voluit hic ipſe Vlp.ſed quę eſſet talis meta
nobis eſt incognitum.ſed hodie per d l. eos clarè apparet
propterea lex noſtra vt ſupra dicebamus exẽplificari põt
ſm terminos.d.l.eos magis vt dixi ex intentione compila-
torum quam ex concludenti diſpoſitione Vlp.

Quòd ſi magiſtratus in dicendo mulctã exceſſerit mo
14 dum iuriſdõnis ſuæ nihil agit.totumq; vitiatur. † text.eſt
not.in l.certa rõne.C.qñ prouoc non eſt neceſſe.vbi Bald.
& Pau.de Caſt.not.& Bar.l.1.C.de ſe iudica.& Ang.in
conſi.8.col.2.in nouis.vbi rñdent ad regulam vtile per in
utile,& ad reg.l.ſancimus.C.de don.vt ibi per eos. Magi-
ſtratus aũt qui imponendo mulctam exceſſerit taxam iu
ris punitur grauiter tex in d.l.eos. in verſi. quòd ſiquis.
15 limitantur mõ prædicta ad d.l.eos † tribus modis pri
mò vt non procedat in cõtumacia q̃ committitur cum
agiẽ de manubijs,de prædationibus,furtis & grauioribus
criminibus,q̃ non pertinent ad moderationem pdictæ. l.
vt ibi vult tex.in verſi.nec tñ,& doc.š.alleg.ſimilium eti
criminum magnas fuiſſe mulctas et hiſtorici teſtificatur
vt p Gel.lib.10.c.6.& lib.11.c.1.& 9. Budęum in annota
tionibus.§.fi.l.4.de iijd.& in tract.de aſſe.& partibus aſſis
lib.5.fol.145.cum ſeq.licet per omnia non rectè loquat.
16 nec in facta modo, † ſed in voces etiam petulantiores ſe-
uerè antiquitus vindicatum eſt.Gel.š.alleg.c.6.dũ refert
hiſtoriam filiæ illius Appij cęci.à ludis, at quos ſpectaue
rat exeuntẽ turba vndique confluentis fluctuãtisq; populi
iactata eſt,ac inde egreſſa, cum ſe male habitam diceret
quid in me diuit nunc factum eſſet.š. quantoq; arctius &
preſſius cõflictata eſſem , ſi Claudius frater me' nauali p-
lio claſſem nauium cum ingenti ciuium nu. non perdi-
diſſet, maiore copia populi oppreſſa intercidiſſem,ſed vti-
nam diuis reuiuiſcat frater meus aliaq; claſſem in Siciliã
ducat,atq; iſtam multitudinem perditum eat,q̃ me malè
nunc miſerã conuexauit,ob q̃ verba improba & inciuilia
ædiles plebis grauem ei mulctam dixerunt vt ibi p Gell.
dicit ẽt Bar.in l.ſi qua pœna ad fin.ĵ. de verb. ſig. q ſiquis
non paruerit pcepto iudicis vel nimis cridauerit (vt ver-
bo ſuo vtar) id qđ hodie in auditorio cauſarum taurinẽ
ſeruant Præſides & Senatores contra procuratorum gar-
rulitatem & proteruiã.mulctæ aũt vocabulum latinũ nõ
17 eſt † ſed ſabinum.punireq; ſignificat vt p Gell. loco pal-
leg.ſed ius mulctæ dicendæ ex l.12. tab.introductum eſt,
cuius verba refert Cic.in 3.de legib. Bud.in anno. ſuper.
d.§.fi.& Mod.Med.in l.aliud eſt fraus,ĵ.de verb.ſig.inte-
rentes q quum à 12.tab. tale ius magiſtratibus ſit conceſ
ſum de muni.quibus ea.l. dicta non erat,non poſſe intelli
gi q procederet ſi de interpretatione.d.l.ag.tetur, & tps
eiuſdẽ.l.cõſideraremus,ſed quum poſtmodum p alias. ll.
š.allega. ẽt alijs iudicibus tunc incognitis ius mulctæ con
ceſſum fuerit, nimis frigide in præſentia inferri videtur
ad magiſtratus municip. quibus non erat ea lex ſcripta.

Secundò limi. ſm Iaſ. hic vbi iudex in præcepto nullã
expreſſiſſet pęnã,vt taxatã.p l. eos, non poſſit tunc exce-
18 dere, † ſecus qñ in præcepto eſſet expreſſa pęna excedens
modum ibi taxatum ; quia poſſet tunc illã imponere p.l.
ſiquis reum iũcta gl.fi.ff.de cuſtodia reorũ,& fuit opinio
Hoſtienſis.Oldr.& Io And.vt refert & ſequitur Alex.j.in
§.1.col.2. contrarium tñ tenuit Imo.in locis alleg. per p-
tatos,& ſequuntur eum hic Iaſ. & Cur.& Aqu.in d.l.col.
2.quia lex ſiquis reum. pro cõtraria opinione nihil facit,
quinimmo gl.& Bar.ibi opp.volunt. loquuntur tamẽ qñ
certa q̃titas non fuit in præcepto cõprehenſa.ideò à con-
trario ſenſu tex.ille cum gl.pro opinione antiquorum vr
induci poſſe , q vbi certa quantitas comprehenſa fuiſſet
in præcepto,tunc videretur præſidem poſſe iubere illã in-
ferri,rñderi tamen poteſt ex intentione gl.ibi niſi eſſet ſu
pra vel vltra legitimum modum mulctæ:Item quia aliàs
eſſet in facultate magiſtratus , tranſgredi prædictã metã,
eludereq; diſpoſitionem.d.l.eos.contra regulã cum quid
vna via de reg.iur.in 6.cum vulgaribus,facit ẽt tex. in d.l.
ſi qua pęna circa fin.ĵ.de verb.ſig.dum dicit in arbitrio iu
dicis eſſe quantam mulctam imponat niſi qñ eſt à l.taxa-
ta,ergo tranſgredi nõ licet,Oldra.tñ in conſi.15.rñdebat,
l.eos.non conſtituere quantam mulctam dicat,ſed q̃tam
non dicat,ratio.l.ſi qua pœna,in illis verbis niſi cum lege
cõſtitutum eſt de illa non loqui , vnde fortius ſtringit rõ
dictæ regulæ cum quid vna via,& a ia rõ Aquenſ. in loco
præall.q maior videatur rõ imponendi grauiorem mul-
ctam poſt contumaciam iam incurſam , q̃ ante per not.

in ciuitati ceſſante de appell. ſed poſt contumaciã nõ põt
imponi maior ea quæ taxata eſt per d.l. eos. ergo nec an,
pro qua opinione vi mihi tex.in d.l.eos.ponderando illũ
in multis locis.primo dum dicit præſides prouinciarum
vltra duarum vnciarum auri ſummã contumaces condẽ-
nare non patimur. ſecundo ibi proconſularem verò pote
ſtatem,ſi mulctãdi neceſſitas imminebit,ſenarum vncia-
rum auri ſumma cohibebit.tertio dum ſubiungit,cæteri
verò ſpectabiles iudices vltra tres auri vncias ſibi itelligãt
licentiã denegatam. in quib. locis, Imperator manifeſtè
prohibet magiſtratibus, ne impónant maiorem mulctã
q̃ fuerit ibi taxatum. vnde abſonum eſt dicere q̃ iudex
poſſit in præcepto comminari,& imponere mulctam ex-
cedentem taxam illam. & deinde in eadem cõdemnare.

Tertiò limito dictã concluſionem reſtrictiuã mulctæ
19 iudicandæ ſm terminos d.l.eos,† vt non procedat de cõ
ſuetudine,ſm quam iudices pro eorum arbitrio & volun
tate vt practica vidit mulctas imponunt, non ſeruata ta-
xa ipſius legis,& poſt ſpeculatorẽ & antiquos tradit Alex.
in conſi.35.col.2.l.2.& Iaſ.in l.3.in §.q̃ prætor ad fi. ff. ne
quis eum eo qui & Aquen.in l.illuſtr.in §. diui ad fin.ff.
de leg.j.poſt Oldr.in d.conſi.15.in fin. aduertendumque
eſt.nam ſcriben. præall. loquuntur gñaliter de iudicib' &
ſic etiam de municipalib' & infimis .vt mulctare poſſint
non ſeruata taxa.d.l.eos.vt de Caſtellanis,poteſtatib' vil-
larum & caſtrorum, & ſic de infimis ſcribit Guido Papæ
in qõ.626.hinc etiam dicebat Dec.in c.1.lect.2. col.9.de
de iud.q̃ licet ſm.d.l.eos.iudex poſſit ter tñ ſ arbi. quẽ-
piam mulctare,id in de conſuetudine non ſeruari,quam
20 allegare ſufficit quum notoria ſit, aliàs probanda eſſet.†
cum doctori etiam excellenti atteſtanti cõſuetudinẽ nõ
credatur ſm communem opinionem doctorum, quic-
quid dicat Bar.& per Aret.in conſi.132.Iaſ.in l.de quibus
col.pen.ſupra de legibus Dec.conſ.210.275.col.pe.& fin.
402.col.5.545.483.538.col.pe & 550.ad fin.Cur.Iun,cõſ.
24.in prin.52.col.3.& 171.col.1.& Roch.Cur.in tract.de
21 de conſe.ſuper.c.fin.in 5.q6.† & quamuis iudices pro ar
bitrio, vt dixi mulctare & punire poſſint,ſeruare tamen
debent modum in ſimilibus conſuetum vt hic per Alex.
col.3.Fel.in c.de cauſis col.1. de offi. dele. & latè infra in 6.
& 7.quæſtio.Bar.ſcrib.idem Bar. in d.l. ſi qua pœna in fi.
q̃ ſi poteſtas habeat arbitrium puniendi delinquentem,
& pro leui percuſſione in libris ducentis eum condẽna-
uerit,appellare poteſt,& iudex appellationis rem ad con-
gruum modum reducet.& etiam per Dec.in c.qui ad no
ſtram col.1.de appella.& ita practicatur:& in cauſa appel
lationis à declaratione pœnarum pronunciatum vidim',
bene proceſſum & male appellatum,moderando tñ taxã
condemnationis ad talem ſummam,quę ſibi vi congrua
22 & honeſta.q̃ autem appellare poſſit,† in his quæ arbitrio
iudicis committuntur, ſi male arbitretur, clariſſimi iuris
eſt videte plenè Fely.in c. exceptionem, in tribus vltimis
col.de exceptionibus,& in c.ſuper illum col.4.& 5.de ex
ceptionibus Dec.in cap.cum ſit Romana col.7.& in c.ad
hæc col.3.de appellat.

Omiſſis alijs notabilibus per Iaſ.collectis quæ non ha-
bent difficultatem & infra in materia expedientur,anteq̃
23 ingrediamur glo.† volo diligenter noteus, q̃ licet cõtra
non recognoſcentes ſuperiorem de iure vel de facto,ſum
mus Pontifex tanq̃ ſuperior à Deo cõſtitutus in defectũ
adiri poſſit c.licet ex ſuſcepto.de fo.compe.& cap. nouit
24 de iud.cum nota.tamen non poteſt id fieri,† vt exigat pę
nas fiſco eccleſiæ applicandas, ſed ſolum modo vt iuſtitiã
faciat,& ad obſeruãtiam partem cogat.vt per Bal.nouel-
lum in trac.de iure dotis fol.58.col.2.in ſexto caſu quãuis
Abbas per eum allega.in c.& ſi neceſſe col.2. de donat.in-
ter virum & vxorem ſubſiſtat. & præterea loquitur de pę
na impoſita à lege, ideò nimirum ſi propter inobedien-
tiam & contemptum fiſco eccleſiæ applicatur per hunc
tex.& l.mulctarum.C.de mo.mulct.

Sed pulchra, & vtilis erit inueſtigatio vtrũ epiſcopus,
25 † aut eius vicarius poſſint mulctare,& pęnã pecuniariam
imponere tam clericis quam laicis procedendo ac defi-
niendo.in practica diuerſimodè obſeruatur, vt apparet ĩ
curia Vercellenſi & Med. ad oppoſita viam habentib' in
pũcto iuris dic vt per Romanum in ſingularibus.448.in
cip.ſed poſito fol.26.col.2. Abba. in c. ad aures de temo-
niis,in c.poſtulaſti de iudæis in c.licet de pęnis tradentem
26 notabilem diſtinctionem per illum tex.† pro criminib'
vero eccleſiaſticis etiam quod non ſit hæreſis poteſt epi-
ſcopus incarcerare etiam laicos, vt per Dominicum &
Philip.Fran.in c.epiſcopus de officio ordinarij in
ſexto quicquid dixerit Ioan.Andr.

Pro declaratione gl.1.diuidẽdæ in quattuor particulas,
vt hic per Iaſ.de tribus inueſtigandum eſt. primò qui di-
cerentur & eſſent duumuiri de quibus mentionem facit
Vlp.hic.ſecundò vtrum principium iſtius noſtræ.l. cum
exceptiua non tamen duumuiris, vel taxatiua non tm le
gi debeat.tertio quis ſit verus intellect' ad text. noſtrum.
27 Redeundo ad primum,terminus iſte † duumuiri gña-
lis eſt ad omne officium,cui duo viri præſunt, ppeà erant
duumuiri claſſici,duumuiri capitales, & duumuiri ſacro
rum,& in ciuitatib.& municipijs duumuiri municipales
vt hic per Iaſ.col.2. dictiq; ad eum magiſtratum duo tm
deputarentur,ſic triumuiri eo q̃ tres, decemuiri eo q̃ de
cem,& ſummum eſt quod dicunt gl.l.fi. in verbo duumi-
ros.ff.de iudi.& Ioan.de Plat. in l. ſi quis ad magiſtratum.
C.de decur.lib.10.q̃ duumuiri dicerentur eo q̃ duorum
ſuffragio plebis.ſ.& populi crearentur, quia idem eſſe de-
beret,dicitq; de triumuiris, quatuoruiris, & decemuiris,
melior eſt igitur declaratio prædicta. Nunquid autẽ tex.
noſter de magiſtratu municip. aut de alijs duumuiris in-
telligi debeat in ſequentibus articulis enucleabitur.
28 Secundo videndum eſt † an in textu iſto debeat eſſe exce
ptiua non tamen duumuiris,vel taxatiua non tñr,gl.Bar.
& cõiter ſcrib.exceptiuam non tamen, & non taxatiuam
legi poſſe ac debere volunt id quod latius & apertius oſtẽ
29 dam in excuſſione ſequentis articuli;† ſed antequam ad
illum deueniam,quia Bart. hic ſumpta occaſione quædã
de taxatiuis tetigit ad cuius dicta ſolet quotidie recurre-
re,duas principales ex dictis ſuis colligo concluſiones.pri
ma erit q̃ dictiones taxatiuæ ſeu excluſiuæ prout,tantũ-
modo,ſolummodo,& duntaxat, appoſitæ orõni affirma
tiuæ, illud quod ponunt affirmant, cætera excludunt,
exempli gratia, ſi dicam Petrus tñ currit, affirmo Petrũ
currere,& neminem alium.probaturq; in l. ob Aeſ. C. de
præd.minor.& in l.2.C.de patribus qui fil. diſtrax. cũ alijs
de quib.per Dynum in c.mandatum de reg.iur. in 6. hic
p Bar.licet lectura corrupta ſit.2. quia id manifeſtè inte-
runt verba,ita vt maius clariusq; teſtimonium haberi nõ
poſſit.l.non alter.ff.de leg.3.l.Labeo.ff.de ſuppe.legata, &
30 l.3.C.de liberis præteritis,† & quamuis Bart.taxatiuas ab
excluſiuis non disiungit,diuerſæ tamen ſunt ſpeciei,& a-
lius modus ſignificandi attributus eſt taxatiuis tm,& dũ-
taxat,alius excluſiuis vt ſolum,& ſolummodo,vt p Bald.
in l. 1. C. de teſtibus quam tamen ſubtilem, & verbalem
differentiam legiſtæ non curant dicit ibi Bald.

Limita prædictam concluſionem ſm eundem Bar.nõ
procedere, qñ reſultaret contrarietas in l. & licet Iaſ. di-
cat Bar.nihil allegare,tamen expreſſe citat ſuperius addu
31 cta,† notata ĩ prędictis legib.& vltra accumulata per Iaſ.
vide Dec.in l.j.in duabus.1.col.C.de bo.poſ.contra tabu
las in l.1.col.fi.ff.de reg.iur.& in conſi.271.qui poſt Alex.
id dicit procedere etiam q̃ taxatiua geminata foret ap-
poſitaq; etiam fuiſſet clauſula, & non aliter . facit regula
cum expediat cum vulg.Secundò limita prædictam con-
32 cluſionem, vt nunquam intelligatur excluſa ſimilia † ẽt
in pęnalibus vt hic per Iaſ.& Aquenſ.& eundem Aquenſ.
in l.fi.circa fin.ſupra titu.proximo. Barba.conſi.35.col.4.
lib. 4.& Fel.in c.paſtoralis col.1.de reſcriptis. Dec.tamen
in l.pen.ſupra de offi.eius in d.l.1.de contra tabulas & in
d.l.1.de reg.iur.in vlt.colum. tenet contrarium niſi ratio-
ne con-

ne coonexitatis v. vbi ſimilia includerentur per alia iura
quia tūc ne inducatur aliarum legum correctio non ex-
cludūtur virtualiter ſimilia,aliàs ſecus vbi per eum.& Io.
Crot.io l.ſi conſtante col.20.in 4.concluſione vbi Iaſ.col.
15.verſi.vlt.poſt Bar.ibidem.ſ.ſolu.mat.Ad l.ob Aes cum
glo.rńderi poteſt taxatiuam referri ad verbum cauſa cogni
taut ſit ſenſus ob Aes alienum tantum cauſa cognita poſ
ſed. prædium minoris ſecūdum quam declarationem ni
hil faciet ille tex.prout intellexerunt mo. de rip.in l.1.C.
de re..do.in q.41.& mo.medio.lib.4.diſpun.c.5.ſed hōc
decitum erat in l.minorum in l.ſi prædium & in l. fi. eiuſ
dem tit.ideò melior eſt reſponſio altera, ꝙ taxatiua non
excludit caſus ſimiles deciſos aut decidendos per leges
nos quærimus de decedendis ab homine.

In iudicando tamen non eſt à cōi opinione recedē-
dum per alle.hic per Iaſ.& alios pal.& Dec.in conſi. 281.
vbi etiam tangit an excludatur perſona hæredis de qua
ſcrip.ſian l.2.C.de pac.inter empt. & vend.

Tertio limitat Iaſ. & Aquenſ. vt non excludātur con-
33 ſueta ſiue ea q̄ venire ſolent de conſuetudine, † vt p eos
qđ multis alijs ſimilib.confirmari poſſet de quib. p Aret.
in conſi.13.col.fi.Soc.in l.etiam quid col.4.ff. ſi cer.pet.Fel.
in c.1.col.6.de proba.& latius in proœ.decret. Iaſ.in l.cō
ſtante col. 16.ſ. ſolu.matr.& in l.vt liberis.C.de collatio-
nibus.Dec.in d.c.1.col.14.in cap.ſignificauit col. fi.de ap
pel.in c.cum M.vbi etiam alij cano.de conſt.

Limitari etiam poteſt prædicta concluſio alijs modis
vt hic per Iaſ.& Aquenſ.& Dec.in d.conſi.281.

34 Ex prædicta concluſione infert Bar. † ad qōnem de te-
ſte dicentē , Titium annis decem tm̄ poſſediſſe.vt per ta-
xatiuam illam tm̄ nihil prohibet.cum enim ſit excluſiua
omne aliud tempus & perſonas voluit excludere : & ſic
deponit ſuper negatiua non coarctata quæ improbabilis
eſt iuribus hic per eum alleg.& cum Bar.tranſeunt cōiter
ſcriben.vt hic per Alex. & Iaſ. limitantes per dictum Bal.
in ut..h de ſeu.ſuc.cōtr.inter dom.& agnatos in §. ſi quis
per triginta vbi vult ꝙ ſi teſtis deponat de negatiua & ēt
de affirmatiua contraria vt quia dicat ſe vidiſſe annis 30.
Titium no poſſidere ſed Martinum,probat in oīb⁹.quia
quoties ſuppoſitis principijs cadentib⁹ ſub ſenſum teſtis
ſequitur quod non vr̄, illud tm̄ inuiſibile per ſenſūm ꝓba
tur vt per eundem Alex.hic.Abb.in c.cum eccleſia col.6.
de cauſa poſſeſſionis & proprietatis & Fel.in c.3.loco col.
3.de probat.vbi reputat.notabilem deciſionem Bar. hic
Aquenſ.dicebat dictum Bald.non limitare ſed deſtruere
concluſionem Bart.diſtinguendo duos caſus vt per eum,
& in terminis qō.Bar. contrarium tenet per dictum Bal.
quia Bar. loquitur de teſte deponente ſuper negatiua iun
cta cum affirmatiua cum aſſerat Titium poſſediſſe.ergo
probat per ꝓdicta.Curt.hic reprehendit ſimile Bart.quia
ſi teſtis diceret Titium decem annis tm̄ poſſediſſe quia vi
dit Sempronium alio tpe poſſidere probaret,ex quo tūc
negatiua caderet in ſenſum,quo caſu perinde eſt ac ſi de-
poneret ſuper affirmatiua Bar.in l.1.§.1.ff. de Itine.actu-
que priuato Dec.in c.quoniam contraria in gl.1. de pro-
35 bat.† & in dubio verba teſtis vt hic in 4.col.ſcribit Iaſ.ita
intelligēda ſunt vt euitetur periurium & falſitas. vnde cū
teſtis dicat Titium annis decem tm̄ poſſediſſe ſaluari de-
bet, vt dicere voluerit hoc eſſe, quia vidit aliō poſt. 10.an
nos poſſidere. Ad c. cum eccleſia reſpōde ꝙ ibi teſtis de-
ponebat ſuper eo quod cadere nō poterat in ſenſum ſuū
vt puta quod electio ad alios non ſpectaret.

Sed non eſt à concluſione Bar. & cōi receden. per iura
& rationes prædictas.nec obſtat dictum Bal.præalle.quia
loquitur qn̄ teſtis deponit ſuper negatiua iuncta cum af-
firmatiua, & illa negatiua eſt coarctata tpe,vt quia teſtis
dicit Titium iam annis.30. non poſſediſſe talem rem ſed
Martinum, probat,quia negatiua illa coarctata eſt ad tē-
pus triginta annorum quib⁹ dicit vidiſſe Martinum poſ-
ſidere.ſed Bar.loquitur quando negatiua non eſt coarcta
ta tempore quo caſu teſtis eſt de falſo ſuſpectus,& non
probat. dicendo enim Titium annis decem tm̄ poſſediſ-
ſe,vult deponere ꝙ nullo alio tpe poſſederit,nec aliā per-
ſonam poſſediſſe,quod continet meram negatiuam non
coarctatam,ideo nimirum ſi non probat.d.c.cum eccle-
ſia.& ſic Bart.& Bald.in diuerſis terminis loquuntur.nec
per dictum Bal.limitatur deciſio Bar. in alijs terminis lo
quētis,cum limitatio debeat eſſe de terminis regulæ,nec
ſimiliter deſtruitur dictum vnius per dictum alteri⁹,quia
Bar.loquitur de tpe v tra decennium.12.de probādo ne-
gatiuam non coniunctam cum affirmatiua vt in termi-
nis Bal.de poſſeſſione enim decennali bene probat, ſed vl
tra non, ita voluit Barr.ibi quantum dicit tm̄ nihil opera
tur,& malè perceperunt mentem Bar.Aquenſ.& Iaſ. me-
lius Alex.firmauit in eo quod dicit tm̄ nihil operať , nec
probar extra tempus decem annorum , bene ergo de an-
nis decem quum ſit affirmatiua. nō obſtat motiuū.Cur.
quia modo prædicto intelligendo ſaluatur teſtis vt euitet
periurium,non autem ad finem probandi vt per Abb. in
d.c.cum eccleſia.c.6.& latius Fel.in c. cum tu de teſti. ni-
mis enim extraneum eſſet ſubintelligere ꝙ viderit alium
eo tpe poſſidere.propterea talis intellectus ſubauditus nō
debet admitti ad hoc vt teſtis probet.ſm̄ Fely.ſ.alle.nec
procedit ratio dictorum mod.ad d.c.cum eccleſia. quia
in ſenſum teſtis cadere poterat ꝙ deponebat , videlicet
electionem ſpectare ad canonicos tm̄ & non ad clericos.
Nā clerici illi interfuiſſe potuerunt electioni, quæ de pa-
ſtore in eccleſia illa fiebat , & vidiſſe ꝙ clerici nunquam
cum canonicis elegerint vt ibi in 6.col.dicit Abbas . & ta-
men non ſit interpretatio ibi vt teſtis probat, ergo nec in
36 caſu noſtro.† accedat quia teſtis deponens ſuper negati-
ua debet etiam non interrogatus aſſignare rationem di-
cti ſui vt per Fely.io c.tertio loco col. 3. de probat. verba
igitur illa quia viderit alium poſſidere non præſumūtur
37 niſi exprimantur.De mera negatiua, † & de negatiua ꝓ-
gnante ſeu habenre implicitam & annexam affirmati-
uam latè ſcriben. in cap. quoniam contra de probat. vbi
inter mod.plenè Pariſ.in 5.col.

Sed an teſtis ſuper negatiua coarctata deponens poſ-
38 ſit de falſo puniri.† Ang.& Fulg.relati p Iaſ.in 4.col.tene
bant ꝙ ſic,præmonentes teſtes vt cauerent tanq̄ ab igne
ne ſuper tali negatiua deponerent.oppo. tenet cōiter ſcri
ben.ꝙ nō poſſit de falſo puniri ſed extraordinariè ob te-
merariam aſſertionem , niſi probaretur contrarium eius
quod teſtis ſuper negatiua deponens aſſeruit, vt hic per
Aqu.col.2.& Iaſ.4.Alex.& Dec.in l.2. ſupra quod quiſq;
iuris Dec.in conſi.173.col.1.& Pariſ.loco ꝑalle.& in ter-
minis qō.Bar.ꝙ teſtis non incurrerit falſum,nec de falſo
puniri poſſit vr̄ clariſſimi iuris eſſe,quia vt dixi teſtis pro-
bat de poſſeſſione decennij , ſi incurriſſet falſum id non
probaret.cum falſus etiam in vno,cenſeatur falſus in om
nibus , & corruat tota eius diſpoſitio : veluti indiuidua
pp iuramentum.l.pen.cum ibi not.C. tranſac.Nunquid
39 autem,† ad hoc vt teſtis probet continuationem dicti tē
poris decennij addere debeat de annis continuis , mens
Bart.& ſcriben. videtur eſſe quòd non.dum volunt quòd
probet poſſeſſionem decennij de quo eſt doctrina Bar.&
doct.in l.Celſus in vlt.col.ff.de vſucap.

Secunda concluſio q̄ colligitur ex dictis Bart.ꝙ vbi di-
ctiones taxatiuæ,ſeu excluſiuæ apponuntur orationi ne-
gatiuæ,poſitum affirmant, & aliud oppoſito magis dubi
40 tabili implicant,† vt hic p eum,quem ſequunť Pau.Alex.
in princ commenti.& alij cōiter. Aduerte tamen ad l. nō
ſolum infra de liberatione legata à Bart.citata quia id be-
ne probat,ſed.i. oppo.dum dicit nō ſolum poſſe relinqui
liberationem totius verum ēt partis cum non poſſit eſſe
magis dubium de parte quam de toto Curt. hic col.2.rń-
det vt per eum. poſtremo concludentem non requiri ꝙ
prædictæ dictiones implicent caſum magis dubitabilem
ſed ſatis eſſe ꝙ implicent caſum æquè dubitabilē p text.
ꝓdictæ l. non ſolum. ſed caſus non videtur æquè dubita-
bilis,quia cui licet quod plus eſt,multo magis licet quod
minus

minus eſt.l.non debet cui.7.de reg.iur. & c. cui licet eod.
41 tit.lib. 6. † propterea ad illum text.reſpondeo q non in-
conuenit dictionem illam n · ſolum excluſiuam aliquã-
do implicare caſum minus dubitabilem, & explicare ma
gis dubitabilem, vt dicimus de implicatiua etiam, cuius
natura eſt implicare caſum minus dubitabilem & expli-
care magis dubitabilem vt per ſcrib.in l.1. ſupra de iuriſ.
om.iud.& ſic oppo. eius quæ l taxatiua facit iuxta decla-
rationem Bart. hic. & tamen aliquando implicat caſum
magis dubitabilem.l.1.§.ſi filio ff.ad Treb. vbi per Parpa
leam & alij notant in l.1.de iu.om.iud.

42 Tertius articulus difficillimus, † quis ſit verus intelle-
ctus tex. noſtri hic in prin.gl.Bart.Alex.Iaſ.Aquen. & alij
plurimum ſuper hoc laborant: vt ordinatim procedam⁹
primus intellectus fuit quorundã antiquorũ, quos refert
hic accur.q non ſolum duumuiri ſed oẽs alij magiſtratus
pro modo iuriſdictionis ſuę mulctare poſſunt, ſm quem
intellectũ legi debet hic tex. cum taxatiua non tñ, ſequi-
tur Ang.conſ.98.col.1.in nouis, ſed glo.recedit ab iſto in-
tellectu & Bar.Bal.Pau.Alex.omnes in 1.col. eum impro-
bant rationibus palpabilib⁹ vt Bar.probat Cur. hic ſequẽ
do alium intellectum Ang.q poſſit ſtare hic taxatiua in-
telligit, q hi duumuiri eſſent maximi magiſtratus & hoc
modo iuriſconſultus implicaret caſum magis dubitabi-
lem, & ſic non eſſet incongrua locutio vt dicebat Bar. ſed
quum ſit falſum duumuiros fuiſſe vel eſſe maximos ma-
giſtratus vt hic per Iaſ.col.2.verſi.2. eſt intellectus clareq;
probatur tam per hiſtorias Feneſtellæ. T.Liuij. & aliorũ,
quam per iura noſtra vt in l.4.in §.duas de dam.infect.&
l.fin.C.de iud.falſus erit dictus intellectus & illi minimè
aſſentiendum.cui etiam obſtat ratio Bart.q non conue
niat.l.noſtræ cum non poſſit illud implicari ex quo præ
ceſſit oratio vniuerſalis. Nituntur ẽt prælati Mod.aliter
ſubſtinere intellectum Ang.volentis hic debere legi taxa
tiuam cõceſſo, q duumuiri ſint magiſtratus municip. &
infimi, vt voluerit Vlp.dicere, q nõ tantum magiſtratus
municip. in mulctando debent ſeruare ſuæ iuriſdictionis
modum & metam, verum ẽt maiores, & caſus implicatus
erit ſaltem æque dubitabilis, qđ non põt procedere, cum
clariſſimum ſit & indubitatum nullum magiſtratum ſi-
ue magnum ſiue paruũ debere ſine poſſe in mulctando
metam ſibi præfixam excedere.l. 2.§.itt. 2. l.antepen.ff.de
verbo.ſignifi.l. C. de modo mulctarum & l.certa. C.quã
prouocare nõ eſt neceſſe. Item refragatur manifeſtè argu
mentatio Barto. à natura implicatiuæ quæ à propoſito
aliud implicare debet, quod hic facere non poſſet, cum
vniuerſalis oratio omnia comprehendens iam præmiſſa
fuerit, reijciendus igitur penitus primus intellectus &
concludendum non poſſe ſtare taxatiuam tantum in
hoc tex.& ſimiliter ſecundus vt ſupra declaratur.

43 Tertius fuit intelle. Azonis in ſenſu contrarius, † per
glo.hic relatus, q in hoc tex eſſe debeat exceptiua nõ tñ,
volueritque Vlpian.dicere q omnes magiſtratus exceptis
duumuiris, & municipalib⁹ mulctare poſſint, quẽ intell.
Alb. de Roſ. communem dicit & illũ ſequũtur hic Fulg.
Pau.Iaſ.col.5.Aquenſ.2.& 3.dicentes legibus optimè cõ-
uenire & maximè quadrat huic prin.l.noſtræ facit.l.3. in
§.ſi quis ad pedaneum.ff. ne quis eũ qui.vbi contemnens
pedaneum infirmum iudicem eximendo in ius ab eo vo
catum, pęna illius edicti non plectitur.hinc eſt q Caſtella
ni de iure nõ poſſunt mulctare, licet de cõſuetudine aliud
ſit Guido Papæ in quæſtio. 626. cum alijs.s. alle. verum
quum ſm communem ſcriben. ſententiam magiſtratus
municipales, & ſic ẽt Caſtellani leuibus mulctis poſſint
mulctare, & ſi in via diſputatiua cõtraria opinio ſuſtineri
poſſit, prædicto intellectui non eſt adherendum vt hic
per Alex.colum.2.& alios mod.

44 Sed operæpretium erit inquirere, † quõ probetur cõis
ſententia, q magiſtratus municipales & infimi leues mul
ctas infligere poſſint, pro qua opinione in primò ſtringit
ſm Alex.l.2.ad fin.ff.de iud. vbi ordinariam iuriſdictionẽ
publicè habentibus conceditur ius mulctandi, ſed muni-
cipales tales ſunt.l.1.§.huius ſtudij cum glo.ſupra de iuſt.
& iur.ergo, &c. Ad illum text. duobus modis nititur re-
ſpondere Iaſ.hic col.8.ſecundum vnum intell. glo.ibi ſu-
per verbo publicè, i.de publico crimine intelligentis, ſed
ab illa expoſitione recedunt glo. & ſcriben. & bene cum
extranea ſit vt impertinens violentaque. manifeſte. & cõ
funditur per tex.in d.l.aliud in fine.vbi dicitur cui ad iu-
dicatio data eſt, &c.abſque verbo publicè. alia reſponſio
Iaſ.minus valet, quia municip.ex quo publicè tanquã pu-
blicam perſonam gerẽtes adiri poterant, nihil repugnat
quin publici magiſtratus dici poſſint.facit text. l. ea quæ
in princ.ff.ad municip. & in §. interim in auct.de defenſ.
ciuit.Secundò pro communi facit, quia mulctare actio-
nis iure exercetur vt per Bar.infra in quæſtionibus, ergo
eſt de ſimplici iuriſdictione.iuxta tex. cum ibi not. C. de
peda.iudi.in l.placet.& notata in l. Imperium in materia
iuriſdictionis ſimplicis ſupra titu. 2. & ſic competit iure
magiſtratus.l.1.verſi.quæ vero ſupra de offic.eius.Bart.in
d.l. Imperium in vlti. gradu meri Imperij, tenet oppo.q
mulctare videlicet ſit de mero Imperio. inferioris tamen
gradus, ideò competat omnibus magiſtratibus & ſequũ
tur ibi communiter ſcriben.

Tenendo contrariam opinionem negari põt diſputã-
do de minimo Imperio eſſe ius mulctãdi, imo eſt de ma-
iori Imperio, cum prætoribus, præſidibus, & maioribus
magiſtratibus id conceſſum legatur vt dicebat Azo, quẽ
ſequitur Bar.hic ſin.1.col.de quo latius ſ. dicam. Tertio
pro cõi opinione facit tex.in d.l.aliud eſt fraus ad fin.ff.de
verb.ſig.ibi mulctam is dicere poteſt cui adiudicatio da-
ta eſt: municipes tales ſunt, ergo, &c. Quod clarius oſten
dit iuriſconſultus ibi in ſequentibus ſubiungẽs magiſtra-
tus ſolos & pręſides prouinciarum mulctare poſſe.quam-
uis enim appellatione præſidis maiores magiſtratus ve-
niant: appellatione tñ magiſtratus etiam minores conti-
nentur.verſic.quæ verò iure magiſtratus cum gl. ſ.alle.&
per conſequens etiam infimum poſſe mulctare dicit. ſed
ille tex.prout etiam voluit hic Iaſ.col.6. contrarium pro-
bare vñ, quia ſi ſub verbo magiſtratus iuriſconſultus intel
lexiſſet de omnibus magiſtratibus, frigidè poſtea & ine-
ptè de pręſidibus prouinciarum ſubiunxiſſet.nam cui du
bium id poſſe præſides ſi etiam infimis id foret conceſſum ſ vñ
ergo probare ille text.q maiores magiſtratus vt præſides
& alij maiores quibus à iure hoc conceſſum eſt, mulcta-
rę poſſint, per quem quidem tex.declarari poterit tex.d.l.
2.ad fina.ff. de iud. quæ eſt ſimiliter creatura Vlp. prout
lex.prædicta, aliud eſt fraus. & de maioribus magiſtrati-
bus intelligatur. quæ quidem declaratio ſuadetur ex tex.
noſtro in verſi.tamen duumuiris qui clare loqui vñ, negã-
do ius mulctandi his, etiam infimis magiſtratibus competere
& per hunc tex. accommodari poſſet reſpon.diſputando
ad omnia quæ in oppoſitum adduci poſſent.

45 Quarto loco Bar.† col. 1. Alex. & 2. alij cõplures quos
quinta col.Iaſ.refert intelligunt hanc.l.de duumuiris non
habentibus iuriſdictionem vt per eos, q duumuiri mul-
ctare non poſſunt vt probat etiam tex.in l.2.in fi.infra de
iud.& in d.l.aliud ad finẽ.ibi adiudicatio data eſt, ſed ad
hunc tex.intellectus ille procedere non poteſt vt hic per
Iaſ.Aquenſ.& Lance.Dec.nam erat dubium an magiſtra
tus eorum iuriſdictionem per impoſitionem mulctę de-
fendere poſſent, ergo de illis qui iuriſdictioni præſunt lo
quitur, ſi enim ſine iuriſdictione eſſent, ſuperuacua fuiſ-
ſet dubitatio de defendenda iuriſdictione eorum pœnali
iudicio: ex quo apparet futilem fuiſſe põderationem Iaſ.
volentis poſſe exceptionem de duumuiris factam defen-
di per relationem ad magiſtratus accipiendo vocabulum
generaliter, quid enim facit hoc ad defenſionem iuriſdi-
ctionis qua carent?

Ex quo tñ intellectu notanter colligitur q hi qui non
habent iuriſdictionem, licet habeãt adminiſtrationẽ vel
46 gubernationẽ Reip. ac negotiorũ publicorũ, † mulctare
non

non poſſunt,quum id à iuriſdictione dependeat.ex quo
interri pōt ad not.quæſtiones vt hic per Alex.col.pen.
Iaſ.5.& Aquē.fi.plures remiſsiones tradentes. & vltra de
articu.principalis quæſtio.pęnę adijciendæ in ſtatutis vi
de Seuer. in l. omnes pop.col.4.vbi Crot.5. & Iaſ.7.& 8.
pluribus modis limitant ſupra de iuſt. & iu. hinc etiam
ait Iacobi.de S.Georg.in tract. feud.in verbo cum mero
col.2. ꝙ licet vniuerſitates carētes iuriſdictione nō poſ-
ſint ſtatutis ſuis pœnam apponere cum id à iuriſdictio-
ne dependeat,tamen inueſtitus de Caſt.cum iuriſdictio
ne pro defenſione iuriſdictionis ſuæ,ſtatutis eius pęnam
apponere poteſt.vt ibi per eum.

47 Et per eaſdē rationes, † nō procedit ad hunc tex.alius
intellectus quinto loco ad hunc tex.datus p Moder.me-
diol.lib.3.diſpun.4.5.col.qui in effectu non differt ab in-
tellectu Alex. & aliorum de quibus ṡ. Quòd Vlp. hic nō
loquatur de magiſtratibus municipalibus,ſed de duum-
uiris,ꝙ in ordine decurionum duo erant.qui carcerum
curā habebant,qui publica locabant, qui Reip. negocia
gerebant, cæterum qui ius mulctandi nō habebant.vn-
de male argumentantur doct. qui magiſtratibus muni-
cipalibus exiſtimant mulctā indicere non licere,vt ibi la
tius per eos, ſed licet verum ſit ꝙ ad duumuiratum de-
curiones municipij tm̄ vt ad alios honores eligerentur.l.
honores.§. is qui. ff.de decurionibus glo. & doct. in l. ſi
ad magiſtratum.C. decur. lib. 10.tm̄ duumuiri cōiter in
iure noſtro capiuntur ꝓ magiſtr.municip.l.4. §. duas.ff.
de dāno infecto. vbi text. clarus. qui primò magiſtratus
municipales nominauit, inde variato vocabulo duum-
uiros nuncupat.præterea vt dixi ſupra contra.Alex.vana
eſſet dubitatio. de defenſione iuriſdictionis per iudiciū
pęnale duumuirorum, ſi iuriſdictionem ipſam non ha-
berent,cum non entis nullæ ſint qualitates iuribus vulga

48 ribus. † Sextus intellectus fuit Gofredi. quem refert Iaſ.
hic col. 5.verſic.3. fuit intellect. quod iſte text.loquatur
de duobus viris. qui mulctare non poſſunt vt ſunt Cæſa-
ris & fiſci procuratores le.2.C.de modo mulctarum.

Sed hic tex.non loquitur de duobus viris ſed duumui
ris & de magiſtratu illo cui duo viri præerant. prædicti
autem procuratores fiſci & Cęſaris nō erant, nec dicebā
tur duuuiri.præterea cur magis de duobus quā de tribus
quatuorque dixiſſet vt de curatore.Reip.& delegato qui
mulctare non poſſunt.l.4. C.de modo mulc.d.l.2.in fin.
infra de iudi.cum alijs infra adducendis.

49 Septimus & vltimus,† fuit intell.gloſ.hic in fi. ꝙ duū-
uiri capiantur hic pro magiſtratibus municipalib⁹, ſitq;
ſenſus iſtius text. ꝙ omnes magiſtratus poſſunt mulcta-
re.ſed magni magnis mulctis,municipales vero & infimi
non,ſed paruis tm̄,qui intellectus prout atteſtantur Alex.
Iaſ.Aquenſ.& alij cōiter approbatur. ſed vt ipſi probant
deſtruit literam iſtam,ponit enim Vlp. hic primò gnalē
regulam ꝙ omnes magiſtratus poſſunt mulctare ſm ius
poteſtatis ſuæ exceptis duumuiris qui mulctare non po-
tuerunt,alias ſuperfluerent dicta verba exceptiua.quia ſa
tis fuiſſet dicere conceſſum omnibus magiſtratibur pro
modo ſuæ iuriſdictionis poſſe mulctare, qui ſermo im-
portaſſet ꝙ habentes magnam iuriſdictionem magnas
mulctas imponere poſſunt,habentes verò ſimplicem, le-
ues & paruas,quum nec ſyllaba debeat in iure ſuperflue
re.§.quibus in 1.conſti.C.l.1.in prin.cum glo.j. qđ met.
cauſa.cum accumulatis per Barb.in conſi.44.colu.4.vol.
2.& ſic ad hunc tex. videtur malè conuenire intel.iſte.

50 Propterea,† retenta cōi litera,non tamen & receptio-
re ſententia, ꝙ duumuiri & magiſtratus municipales
leuibus mulctis poſſint cōtumaces afficere & punire.Iſte
text.nr̄ aliter declarandus venit, nam iuriſconſultus hic
dixit oībus magiſtratibus conceſſum eſſe per impoſitio-
nem mulctæ iuriſdict.ſuam defendere,ſm ius ſuæ pote-
ſtatis. i.iuxta metam & modum ſui Imperij,non tamen
duumuiris,qui licet etiam habeant iuriſdictionem,atta-
men non mulctabunt,ſecundum ius poteſtatis,& ſic ma
gnis mulctis prout pñt facere habentes poteſtatem qua
ipſi carent:ita ꝙ verbum poteſtatis ad maius Imperiū &
ſuperiores magiſtratus refertur,prout voluerunt gl.Bar.
& alij cōiter. & vr̄ congruere literæ noſtræ nam ex quo
dixerat primo Vlp. omnibus magiſtratibus licere mul-
ctare pro modo ſuæ poteſtatis,videbatur id ēt duumui-
ris permiſſum eſſe,quum magiſtratus ſint & iuriſdictio-
ne ſuffulti.l.ſi ad magiſtratum.C.de decur.lib.10.cum §.
duos.ṡ.alleg.ſed quia poteſtatis appellatio in maioribus
magiſtratibus locum propriè habet, non in minoribus.
l.poteſtatis verbo.j.de verb.ſign.& ſic non in duumuiris
nec municipalibus,qui licet inter magiſtratus connume
rentur tñ ſunt ſine Imperio & poteſtate.l.nec magiſtrati
bus in fin.j.de iniur.ideò eos Vlp. excipit. ex quo Impe-
rio poteſtateq; carent,nec pñt magnis mulctis vt haben-
tes Imperium mulctare. Pro modo aūt ſuæ iuriſdictio-
nis ēt ipſi duumuiri & municipales mulctare poterunt,
vt probatur concludenter in l.2.ad fi.j.de iud.vt ṡ.dixi &
in l.aliud ad fi.ṡ.alleg.ac.in l.2.j.tit.2. & per rationem le-
gis cui iuriſdictio ſupra de iur.om. iud. quicquid dicant
hic Iaſ.& Agu.nec obſtat ꝙ in ſuperiorib⁹ dicebatur ad
d.l.aliud in fi. quia rñdeo non eſſe inconueniens ꝙ poſt
genus exprimatur ſpecies vt apparet in rubr. C. de ſerui.
& aqua vbi gl.notat ad l.defenſori nihil. C. de defen.ci-

51 uit.† ſuper qua Azo.Bar. & præall.fundamentum faciūt
in illis verbis nullas imponant mulctas, ergo defenſores
ſic infimi magiſtratus nullo modo mulctabunt. Alc. hic
ad fin.2.col.vno modo rñdet vt per eum. prout ēt faciūt
alij in effectu ꝙ de indebitis mulctis & grauioribus lo-
quatur vt ex præcedentibus colligi pōt. vt per rōnem ibi
aſſignatā. quòd ideò defenſores mulctare & alia de qui-
bus ibi facere non pōt,quia nomen ſuum amitterēt, nec
defenſores ſed deſtructores dici poſſent. qua ratione in
ſinuatur nobis text. loqui qñ illicitas mulctas imponere
vellent,quum ratio tex.non conueniat.vbi licitas & legi-
timas vellent imponere, tunc.n.defenſorum nomē bene
conſeruarent.item cū præcedentia declarentur ꝑſequen
tia.vulg.le.ſi ſeruus plurium.j.de legat.1.& tex.d.l. defen
ſores,in ſequentibus loquatur de ſeuerioribus qōnibus,
colligitur quòd ēt in præcedentibus de magnis & ſeue-
rioribus.mulctis locutus fuit,& exceptio p̄dicta de duum-
uiris eleganter, recteq; procedit, habita conſideratione
ad genus magiſtratuum vt hic p Iaſ.in 5. col. ſufficitque
exceptionem eſſe de regula ſm quid.l. nummis cū nota.
ibi per Iaſ.j. de in lit. iur. & per conſequens conſiderato
genere magiſtratuū exceptio de duumuiris non eſt in-
epta.Item non obſtat.§.ſi quis ad pedaneū.l.5. j. nequis

52 eum qui,† vbi eximens vocatum ad pedaneum iudicem
ob vtilitatem illius in pęnam edicti prædicti non incidit,
ergo nec in mulctam hanc debet poſſe cadere cōtēnens
infimum magiſtratum,quia vltra mīſionem Bar.& Alex.
ibi reſtrictiuam illius text.ſm Iaſ. ibi & hic reſponde tu
quòd hic de mulcta, ibi de pœna valde ſeuera vt eximēs
puniatur quanti actor in litem iurauerit.etiam ſi calum
nioſam litem ageret.§.in eum.l.pen.illo eod. titu. quod
eſt mirabile ſecundum Pau. Caſt. ibi vt pro modico ex-
ceſſu tam graui pœna puniatur eximens, ideò nimirum
ſi noluit lex.contemnentem pedaneum iudicem in tan-
tam incidere pœnam, quæ ratio ceſſat in impoſitione
mulctæ, quæ pro modo iuriſdictionis imponitur, vt di-
ctum eſt de quo quidem tex.in §.in eum videnda etiam

53 ſunt quæ ſcribit Alex.in conſi.35.col.2.lib.2. approba-
taq; eſt prædicta cōis opinio de infimis magiſtratibus
qui mulctare poſſunt,à conſuetudine,quæ eſt optima le
gum interpres lege ſi de interpretatione ſupra de ll. & p
conſequens quod in text. noſtro de duumuiris dicitur
non procederet de conſuetudine, ſecundum quam etiā
ipſi non ſeruata taxa iuris mulctant ſecundum tamē mo
dum conſuetum vt in ſuperioribus dixi.

Gloſ. ſuper verbo pœnali, diuiditur in duas partes in
primo timore contrarij exponit pœnali,i.mulctati in ſe-
cunda

cunda quæ eſt ibi & dic, remitti ſe de differentijs exiſtēti
54 bus inter mulctam & pęnam. † videbatur.n.malè in hoc
tex.dici pęnali iudicio, cum nō tractetur hic de pena, ſed
de mulcta q̄ longè differunt, ideò gl.expoſuit.i. mulcta-
ti, & quicquid dicat Ful.expoſitio eſt neceſſaria pp dicta
verba ſm ius ſuæ ptātis. pęna.n.non eſt in arbitrio & po
teſtate iudicis: ſed certa & determinata lege. l. aliud eſt
fraus in ſin.& l.ſi qua pęna.ſ.de verb.ſig. mulcta autē in-
certa eſt & in arbitrio iudicis ſm tamen modum iuriſdi
ctionis ſuæ limitata, iuribus ſupra alleg.nec obſtat.§.au-
dient in auct.de defenſ.ciuit.vbi ſm ius poteſtatis etiam
pęnas imponi debere dr.& l.magiſtratibus.ſ. de iur.om.
iud.non enim dr ꝙ immutentur pœnæ quæ certæ ſunt,
licet diuerſæ ſint poteſtates & maiores magiſtratus poſ-
ſint grauiores pœnas quam minores imponere, mulctæ
verò ex arbitrio iudicis pendent & ex impoſitione va-
riantur quamuis taxam à le. præfixam tranſgredi non li-
ceat. Alias drias inter pœnam & mulctam ponunt.tex.&
glo.in d.l.aliud.& in d.l.ſiqua.vbi Mod. Practicus Papiē.
in vlt.fol.ſuæ practicæ.Io.de Plat. in l.2.C.de vſur. fiſcal.
lib.10. octo differentias enumerans de quibus etiam per
Fely.in cap.qualiter & quando el 1.col. 20.in 6. limit.de
accuſationibus & Lanc.Dec.in d.l.2.ſ.ad fi. de iud.

Gl.in verbo iudicio diuiditur in tres partes in 1. decla
rat tex.in 2.quæ eſt ibi quæ petetur.ponit cui applicetur
cōpendium mulctę in 3.quę eſt ibi & actione, ponit quo
iure imponatur mulcta, concluſiones gl. examinabimus
55 in qōnib.Bart.† interim not. declarationem Alex. q̄ ſint
pœnæ paruæ & leues mulctæ de quo videte ēt Barb.in c.
de cauſis col.2.de offic. delegati eundem Alex. conſi.35.
col.2.lib.2.concludentem arbitrarias eſſe, dūmodo duas
vncias auri non excedāt iuxta taxam.d.l.eos. Aqu.hic de
duobus aureis intelligebat, quia lex eos.de maiorib⁹ ma-
giſtratibus loquitur.ſed non eſt receden.à dictis Ale. qui
vult magiſtratus municipales poſſe imponere dictas mul
ctas, modo non aſcendant ad duas vncias auri, q̄ taxa ma
ioribus magiſtratibus permiſſa eſt, nec dicit Alex. prout
refert Aqu.ꝙ mulctas arbitrarias poſſint imponere dum
non excedant duas vncias auri, imò vult mulctam ſum-
mamq; duarum vnciarum auri ab illis inſligi non poſſe,
dummodo non aſcendant ad duas vncias auri ſed vt ipſe
Alex.ibi ait.& in ſuperioribus dix.iſta ſunt pauci momē
ti quia de conſuetudine non ſeruatur prædicta taxa iuris
circa impoſitiones mulctarum, cum magiſtratus pro li-
bito & voluntate ſua ſm diuerſas locorum conſuetudi-
nes vt ſ.dictum eſt mulctent, & hic in penul. colu. ponit
etiam Alex.& Fely.in cap.de cauſis col.1.de offi. deleg.
56 Extra glo.Bar.formauit nouem qōnes, † prima eſt an
delegatus mulctare poſſit, & concludit ꝙ non, approba-
turq; cōmuniter per ſcrib.vt hic per Alex.col.5.Iaſ. pen.
& Aquenſ.fin.Pau.de Caſt.in §.vlt.l.2.ſ. de iud.& Fely.in
c.de cauſis col.vlt.vbi Dec.antepe.de offi.deleg. quæ con
cluſio probatur.primo ex ſine.d.l.2.& per l.aliud ſupra
allega.vbi ſoli magiſtratus habentes ordinariam iuriſdi-
ctionem mulctare poſſunt. & arguendo à ſpeciali p l. 2.
C.de ſpor.rō concluſionis eſt quia delegatus vilis & peda
neus iudex reputatur, ideò lex non tm̄ curauit de contē-
ptu illius, quantum de contemptu iudicis ordinarij.l. 3.
§.ſiquis ad pedaneum.ſ.nequis eum qui.vel quia iuriſdi-
ctio ordinaria ſauorabilis eſt, delegata verò odioſa.c.1.
de reſcrip.lib.6.rō, nimirum ſi delegatus non mulctat vt
per Rimi.in rub.de offi.eius col.3.nec obſtat ꝙ delegan-
tis vice delegatus fungatur.l.1.§.fi.cum l. & ſi prætor ſu-
pra ad offic. eius, vnde ex perſona delegantis debet poſſe
mulctare vt dicebat hic Curt. quia id ceſſat cum eis ſpe-
cialiter.l.denegatum ſit patet per ſupra ſcripta.

Ex prædictis ꝙ ius mulctandi prohibitū ſit delegatis,
infertur ꝙ hi quibus data eſt poteſtas ſtatuendi, non po
terunt adijcere pęnā, niſi id ſpāliter eis fuiſſet conceſſum
57 † limitando tamen vt hic per Alex. col. 8.de quo vidēda
ſunt allegata hic per eum.& per Soz.col.51.& Aquēſ.vlt.
inferri etiam poſſet ex prædictis ad aliam not. quæſtio-
nem vt per Pau.Caſt.in §.fi l.ſecundæ.

58 Prædicta concluſio limitatur plurib.modis, † vt hic p
Alex.& Soz.Fely.& Dec.in d.c.de cauſis in locis ſupra al-
leg.& Lancel.Dec.in d.§.fin.vbi tn̄ tenet delegatum prin
cipis de iure ciuili regulariter non poſſe mulctare. per d.
l.2.C.de ſport.arguēdo à ſpeciali, quamuis de iure cano.
ſecus ſit.ſed Alex.hic & Cano.in d.c.de cauſis oppoſi.te-
nent ꝙ delegatus principis poſſit indiſtinctè mulctare,
cū in cā delegata maior ſit quocunq; ordinario, licet tan
tam mulctā quantam ordinarius imponere nequeat. ſed
debeat ſeruare taxam.d.l.2.de ſpor.& ēt concludūt Ale.
& Rim.in rub.de offi.eius in 2.& 3.col. & Fely. in c. ſanè
el 2.col.1.de offi.deleg.quod etiam de iure cano. pcedit
quicquid dicat Dec.in c.de cauſis col. antepen. ſm Por-
tugal.in repe.l.Imperium col.66.ſ.de iu.om.iud. ſed ma
lè rn̄dent arg.Decij.ideò dicas quòd licet in materia de-
legationis ſint aliquæ driæ inter ius cano.& ciuile, tamē
in propoſito noſtro quoad impoſitionem mulctæ non
reperitur conſtituta dria: ergo à iure ciuili clarè hoc de-
terminante non eſt recedendum cap.1.& 2. cum not.de
oper.nunc.& ſi conſuetudo vt ſupra dixi hoc immutaue
rit, dicebat etiam Dec. ſequendo Abba. in d. c. de cauſis
col.8.quòd delegatus inferioris à Principe de iure cano.
pōt leuiter mulctare per tex.in c.ex literis.de offi.delega.
ibi eluſoria aliàs eſſet iuriſdictio.quem tex.prius ibi alle-
gauit Fely.in vlt.col.ſed rn̄deri pōt, vel quod loquitur in
delegato ſummi Pontificis, vel vbi delega. aliter eius iu-
riſdictionem exercere non poſſet, quo caſu concedunt
cōiter ſcriben.etiam deleg.mulctare poſſe vt hic per Ale.
in 5.limi.Fely.loco præall.vt in vlt.col.& ēt Portugal. ſu-
pra alleg. & ſic non eſſet tunc ſpiritualitas aliqua de iure
cano.cum etiam de iure ciuili idem tunc ſit.pōt tn̄ dele-
gatus iuriſdictionem ſuam exercere contra quoſcunque
illam turbantes, aut impedientes vt hic per Alex. col.fin.
& latius Dec.in c.1.in vltimo nota & in gl. fi. de offi.de-
legat.limitatur etiam prædicta concluſio, qn̄ delegans vi
ces ſuas commiſſet, quia poterit tunc delegatus mulcta-
re Inno.in c.ſuper qōnum in gl.vices ſuas de offi.delega.
quod probatur in §.fi.d.l.2.de iud.vbi Lācel.Dec.notat.
facit quod hic in 4.col.Alex.ſcribit, cui tamen limi. refra
gari videbatur tex.in d.c.ſanè vbi deleg.vt tex.dicit gerit
vices delegantis prout etiam dicitur in d.le.& ſi prætor,
ergo expreſſio eius quod ineſt nihil debet operari.leg. 3.
cum ibi not.ſ.de leg.1. ſed ſolutio facilis eſt.

59 Secunda qō eſt de arbitrio, an poſſit mulctare, † Bart.
ſe remittit, doct. cōiter concludunt ꝙ nō, niſi id conceſ
ſum ſibi ſpecialiter fuerit per l. non ex omnibus cū glo.
ſ.de arbit.& l.quid tamen in fi.illo eo. tit. & hic per Alb.
& Iaſ.col.5.& 6.& per Alex.in apoſtil.ad Bart. in d.l.non
ex oībus.ſed cum mulctandi facultas vt vult hæc lex.nec-
non.l.aliud eſt fraus & l.2.in §.fin.ſ.allega. & cōiter ſcri-
ben.dependeat à iuriſdictione quam priuatorum cōſen
ſus dare non poteſt.l.priuatorum.C.de iur.om. iud.vr ꝙ
quamuis in compromiſſo facultas mulctandi data fuerit
arbiter non debeat poſſe mulctare & l. non ex oībus. cū
l.quid tn̄ loquuntur in pœna parti applicanda.mulcta au
tem fiſco applicatur. l. 5. C.de modo mulc.de quo nihil
ad partes, imò cōuentio ipſarum partium de ſtando ſen-
tentiæ arbitri ſub pęna fiſco applicata non ſubſiſteret.le-
ge arbiter intra certum, infra de arbitr.niſi notario ſtipu
60 lante pœnā, † profiſco promiſſio facta fuiſſet ſm Mod.
hic per not. per Bart. in dicta lege arbiter certo die. Non
eſt tn̄ receden. à communi quia licet virtute iuriſdictio-
61 nis quam arbiter non habet, id facere non poſſit, † vale-
bit tamen diſpoſitio partium in vim conuentionis pro-
pter conſenſum partium.arg.tex.cum gl.in l.2.C. cōmu-
nia vtriuſq; iudicij, cum pluribus quæ per illū tex.& glo.
congerunt.Bald.conſi.11.col.vlt.Rom.conſi.175.Soz.in
in conſi.40.lib.1.& 87.col.5.lib.3.Corn.in conſi.125.lib
2.Fely.in c.ſignificaſti col.3.de for.comp.Iaſ.in conſ.98
col.fin.

col.fi lib.1.Brun.in tract.de for.char.28.in 2.col. Dec.in
c.examinata de cõfir.vti. vel inut.in conſ.22.col.fi. 475
col.pen.& 488.col.pen.& fi.vbi limitat non erit ergo ꝓ-
priè limit.vt in ſimili dicit Pau.de Caſt.in l.a.ad fina.cõ-
menti.infra de iud.& lex.j.ÿ.de arbitris volens ꝙ arbitra
ria redacta ſint ad inſtar iudiciorum, procedit in modo
procedendi.non autem reſpectu iuriſdictionis quam pri
uatorum conſenſus dare non poteſt.d.l.priuatorum no.
Ang.in d.l.2.& in conſi.119.teſtator.

62 Limitatur tñ prædicta concluſio,† vt non procedat in
arbitro ex neceſſitate ſtatuti electo qui iuriſdictio. ordi
nariam habere cenſetur Abbas in c.ſuſpicionis. col.2.de
offi.dele.quamuis Fely.in c.fin.col.fina.de re iud. magis
delegato eum equiparari dicat ; ſed delegatus non mul-
ctat,ergo nec ipſe Cur.hic dicebat hmõi arbitrum ex ne
ceſſitate ſtatuti electum,dici delegatum legis,qui delega
to principis æquiparatur vt per Alex.in rub.de offi.ei'.
ſicut ergo delegatus principis vt dictum eſt ſupra poteſt
mulctare,ſortius delegatus legis. ex quo videtur ꝙ non
poſſit tantam mulctam imponere quantam ordinarius.
ſed quantam delegatus principis vt in limi. præcedentis
63 articuli viſum eſt.† ſed quum eligatur virtute ſtatuti ſuc
cedit in locum iudicis ordinarij & magis habet vim ordi
narij & iudicis quam arbitri ſm cõiter ſcriben.vt p.Dec.
in c.cum ſpeciali in 2.not.de appel. & pulchrè per Iaſ. in
l.fin.not.5.C. de iudicijs, ergo poterit mulctare vt ordi-
64 narius. De arbitratore Bar. non tangit, † ſed idem quod
in arbitro dicẽdum eſt,quum arbitrator minus iuris ha-
beat quam arbiter,iuxta ea quæ plenè ſcribit ipſe Barto.
in §.arbitrorum.l.ſi ſocietatem.ff.pro ſocio & Dec.in d.
c.cum ſpeciali.col.2.imò Bar.;loco prælle. illum proxe-
netam appella.& Bal.in l.fin.C.de contrah.emp.& in l.j.
ÿ.de leg.j.negociorum geſtorem partium eum dicit eſſe.

65 Tertia quæſtio Bar.† an iudex compellatur mulctare,
in primis aduertendum eſt circa vacillationem & incõ-
ſtantiam Bar.quodnam remedium ab iſto edicto deſcẽ-
dat,duplicem ait oriri actionem vel officium iudicis ſm
aliàs aut actionem aut accuſationẽ, quia ipſemet Bart.ÿ.
in 5.qõ tenet competere actionem in factum & officiũ
iudicis ſed in l.2.col.fin.negat actionem competere quæ
ad proſequendum ius ſuum conceditur, verum dari offi
cium iudicis nobile. prout etiam tenuit in l. Imperium
in vlt gradu meri Imperij,ſed in §.fin.ÿ.hac eadem le.vo
luit dari actionem popularem cuius pęna fiſco applica-
bitur,vel dari accuſationem ad vtilitatem fiſci, in quo ar
ticulo Bar.nimium varius etiam inconſtans fuit, nec pe-
dem firmauit.reſpectu partis gl.& doct.in d.§.fi.videtur
velle ꝙ ex hoc edicto competat parti pro ſuo intereſſe
actio in factum,prout trauit etiam Alex.ÿ.col.3. verſi in
gl.ibi ex edicto,quod tamen videtur contra text.in d.§.
fin.infra hac eadem.l.ibi nõ ad id quod intereſt.qui tex.
vt ibi dicetur, loquitur de pœna fiſco applicanda, & ſic
edictum illud non prouidit parti de aliqua actione pro
intereſſe ſuo contra contumacem, ſed bene imper. in l.
ſancimus.C.de iud.quę tamen latius & melius cadunt di
ſcutienda in §.fin.ÿ.eod.

66 Reſpectu verò mulctæ fiſco applicandæ, † ſm Bar. in
d.§.fin.& ÿ.in quinta qõ datur actio in factum & officiũ
iudicis,tranſeunt cum eo Alex.Soz.& cõiter alij poſt an-
tiquos in d.§.fin.& Iaſ.in l.2.col.pen.ÿ.tit.2.ſed erit actio
ipſa popularis non in factum vt dicebat Bar.ſm Iaſ.loco
præall.Bar.& Bal.infra ad ſna. l. quod tamen adhuc verũ
non videtur & infra dicam. Modum autem practicandi
remedium iſtius edicti ponit Soz.in d.§.fin.col.1.ſed lo-
quitur vbi non intentaretur actio quo caſu requiritur
libellus.ſecus ſi intentaretur officium iudicis vt per eun-
dem.Soz.infra in hoc princip.col.fina.& in §.1. col.7. vt
etiam per Alex & Iaſ.infra in vlt.col. Nec obſtat ꝙ vbi of
67 ficium iudicis imploratur libellus † requiritur,in quo ali
ter concludendum eſt quã vbi actio intentata fuit vt per
Bar.Alex.Iaſ.& alios in l.1.s.de iu.om.iud.& in l.1.C. de
eden.reſponden. non procedere vbi executiuè res expe-
ditur.ita l. quunuur hic Bar.& præfati ſcriben.Bart. in §.
Iulia. col. 4. legis ſi finita infra de damno infecto & in l.
intra dies vbi etiam Alexan. & alijs infrà de re iudicata.
quod ergo dicit Bar.in d. l. Imperium in vlt. gradu meri
Imperij, mulctã eſſe de mero imperio minimo cum of-
ficio nobili inſtigatur, ſecundum prædicta intelligen. eſt
niſi ad imponendum mulctam iure actionis ageretur,
quia eſſet tunc de ſimplici iuriſdictione nõ de mero Im-
perio,quod via actionis non explicatur : & ſic procedit
dictum Bar.ibi quãdo iudex ex mero offic. à parte ne im
ploratus mulctaret.

68 Præſupponit etiam hic Bart. † dum ait accuſationem
vel officium iudicis oriri,accuſationem non expediri of
ficio iudicis , quod à veritate alienum eſt . vt per ipſum
Bar.in d.l. Imperium in quæſtione quid ſit merum Im-
perium à ſcribent.cõiter approbatum.Concludamus igi
tur ex prædictis Bar. hic non debuiſſe alternatiuè ſuſpen
ſiueq; loqui,ſed copulatiuè ex hoc edicto duplicem ori-
ri actionem vnam parti ad petendum infligi mulctam
ad vtilitatem fiſci. & officium iudicis ad petendum mul
ctari contumacem ſimiliter ad vtilitatem ipſius fiſci.

Vlterius tñ iterum aduerte quia vt poſt Bald.& Cy. di
cunt Aqu.& Cur.ÿ.in §.fin.col.1.& 2.verum non vř ꝙ ex
hoc edicto oriatur aliqua actio, niſi poſt mulctam impo
ſitam, vnde verò oritur ſolum officium iudicis cum ver-
ba hic referantur ad perſonam iudicis, ibi tamẽ melius
cadit & latius videbimus.Subiungit hic Bar. ꝙ ſi ad im-
ponendum mulctam intentetur actio vel accuſatio,tene
59 ri iudicem mulctare;aliàs poſſe puniri,† quia iuriſdictio
eſt cum neceſſitate vt hic per eum:idem voluit Bal.in d.
l.2.s.de offi.proconſ. vbi dicit ꝙ reſpectu iudicis in terri
torio ſuo exiſtentis,iuriſdictio ĩ p eſt neceſſaria, quia te-
netur facere,aliàs puniri põt vt ibi per eum: ſed ſi offi.iu
dicis vt contumax mulctetur fuerit imploratũ, cum ad-
uerſus contumacem plura competant remedia compul
ſiua & defenſiua iuriſdictionis ipſius iudicis,in facultate
ipſius iudicis eſt eligere remediũ , vt pars ſibi obtẽperet,
& cum Bar.tranſeunt ſcrib vt hic p Soz.Aquen. & alios.

Ad illum tex.in verbo cõceſſum eſt vide ꝙ loquit de
facultate mulctandi & puniendi contemptum litigantiũ
parte non petẽte,ſed qn pars inſtaret, tunc vt voluit Bar.
teneretur facere etiam ꝙ imploraretur officium iudicis,
imò vř quod vbi pars implorat offi.iudicis vt mulctetur
pars,iudicem cõpelli præciſe mulctare aliàs ad ſuperio-
70 rem poſſe recurri, † per ea quæ ſcribunt Bar.& alij. l. 1.
col.pen.ſupra de iu.om.iud.allegando.§.pen.l. 1. ÿ.de a-
qua quotidiana & æſtiua,& doctrina Bart.hic poſſet in-
telligi & ſaluari quando pars imploraret officium iudi-
cis vt ſibi obtemperaretur,quod tunc ſit in eius electio-
ne remedium ꝙ voluerit capere,ſecus vbi pro mulcta in
dicenda imploraretur ipſum officium per prædicta.

71 Poſtmodũ Bar.enumerat, † plura remedia pro defen-
denda iuriſdictione iudicis inuenta. Circa primum pſo-
nalis capturæ Bar.voluit allegare.l.ſacrilegi in fin. cum l.
ſeq.ÿ.ad l.Iul.pecul.& iſtud eſt ſpeciale in fiſco,vt contra
debitores ſuos a captura pſonarũ poſſit incipere , et etiã
probat in l.nemo carcerẽ.C.de exact.tribu.libr. 10. & in
l.vnica.C.de Condu.& prote.domus Auguſtæ lib. 11. cũ
ibi notatis per Io.de Pla.& Bal.in l.qm.C. de appella. vbi
tradunt de modo & practica procedendi contra debito
res fiſci.pro alijs vero non poteſt fieri executio contra p-
ſonam debitorum habentium bona, ſed capiẽda ſunt in
primis bona,quibus excuſſis,ſi nõ ſit vñ ſatisfiat credito-
ri,contra perſonam debitorum poteſt deueniri gl. not.
& approbata ĩ l.3.in §.tutores vbi Bar.not.ÿ. de ſuſpectis
tut.Rom.in conſi.241.& 320.Alex.in conſi.60.lib.5.ſel.
late in c.quod ad conſultationem col.7.de re iud.faciunt
quæ tradunt oẽs ſcribentes circa modum & practicam
exequendi ſententias iudicũ in l.à Diuo pio in §.in ven
ditione.ÿ.de re iud.& Dec. in conſi. 73. ſed plerunq; per

ſtatuta

de iud.aut defectu naturæ corrueret ſententia,quia furio-
ſus exempli gratia ſe competentem iudicem pronunciaſ-
44 ſet.l.cum prætor.ſ.de iud. Tertiò noto,† valere arg.de lo-
co ad quantitatem ampliando vt hic per Angel. Dec.&
oēs ſcriben.in l.vinum.ſ.ſi cert. pet. faciunt quæ ſcribunt
Fely.& Dec.in c.ex literis col.7. & 14.de conſt.& Barb.in
rub.C.qui admitti col.23.Glo.2.diuiditur in duas partes
in 1.exemplificat principium l.noſtræ tribus modis.In 2.
quæ eſt ibi & hoc lim.ponit,& quęlibet intelligentia po-
teſt eſſe bona & procedere,ſm Bart.Ang.Pau.Iaſ.Cur.&
alios,quod non eſt verum.vt ad digitum ſtatim demon-
45 ſtrabo.Primus ergo modus intelligendi,† vt principium
iſtius.l. referatur ad non ſubditos clarus eſt ſm Philip.
Franc.in d.§.ſtatuto col.4.concordat text.in l.fi.C.ſi à nō
competenti iudice cum alijs concordantibus ibi per glo.
alleg.imò in terminis dubitabilibus hoc,primū,exemplū
intelligit Pau.de Caſt.qñ iudex ordinarius feciſſet in terri-
torio ſuo citari non ſubditum ſibi, iuxta plenè notata in
d.l.2.ſ.ſi quis in ius vocatus, qđ licet in ſe verum ſit non
tñ conuenit ad hanc legem loquentem de ius dicente ex-
tra territorium ſuum, non autem in territorio cōtra ho-
minem alienæ iuriſdictionis,& conſequenter hæc prima
lectura ab omnibus approbata non pōt ad hanc.l.proce-
dere, quia intelligendo ſm Paul.de Caſt.in territorio ſuo
contra non ſubditum nō conueniet verbis.l.noſtræ vt di-
xi intelligendo contra non ſubditum extra territorium
adhuc minus cum de indubitabili penitus foret. cui.n.
vnq̄ dubium fuit ꝙ contra non ſubditum & extra terri-
torium ſuum non poſsit quiſpiā iuſdicere? & ꝙ impunè
illi non pareatur, quum tunc priuati pſonam gerat vt ſ.
diximus.l.3.ſ.de offi.pręſidis & l.fi.ſ.de offi.pręfecti vrbi,
quicquid gl.& ſcriben.in hoc hallucinati dixerint. Secun-
dum exemplum vt tex.referatur ad ſubditum intra terri-
torium contra quem iudex de re exiſtente in territorio
alterius aliquid ſtatuere non poteſt, probatur in l. cum
vnus in §.pen.cum glo.ſ.de bo.aucto.iud.poſsid.& in l.fi.
cum glo.C.vbi in rem actio, cum multis quæ accumula-
uimus in l.cum quędam puella ſ.eo.approbaturq; hæc ſe-
cunda lectura,per Pau.& alios oēs,ac Philip.Fran.in loco
præalleg. inferentes ad alias quæſtiones, quæ quidem le-
ctura quāuis in ſe vera ſit,tñ non conuenit literæ noſtræ,
nec procedit ad hanc.l. loquētem de iudicio non de exe-
cutione de qua per gloſſ.ſeu de iudicato ipſo exequendo,
quæ valde differunt. Tertium exemplum approbatur,vt
hic per Paul.de Caſtr.colum.2. & Philip. Franc. proximè
allegatum limitantes in caſu clem.1.de fo.comp. de quo
plura dixi ſupra in limit. primi not.

Iſta tertia lectura ſapit & habet neruum , & tenenda
eſt,cum verbis & menti l.noſtræ conſentanea ſit,nam vi-
debatur ꝙ de re exiſtente in ſuo territorio & inter ſuos,
dictus iudex poſſet vbique ius dicere, cum hæc omnia ad
curam ipſius iudicis pertineant,oppo.tamē;dicit.l.noſtra
extra territorium , videlicet cum ibi priuati gerat perſō-
nam , nec poſsit ibidem pro tribunali in loco maiorum
ſedere prout debet iuxta l.pen.ſ.de iuſtitia & iure,& pro-
pter iniuriam quæ fieret iudici alterius territorij niſi par-
tes & iudex vt diximus ſupra conſentirent.

Quartò poſſet intelligi de ſubdito exiſtente extra terri-
torium ſui iudicis, ꝙ illius ſtatutis non ligatur, & impu-
nè illi non paretur vt hic per Aquenſ. in fine & Philip.
Fran.loco præalleg.de qua materia dixi plenè ſupra, non
recedas tamen à præcedenti lectura, & tertio modo in-
telligendi ſuperius relato.

Secunda pars gloſ.expedita eſt circa diſcuſsionem pri-
mæ limitationis not.i.loco ex tex.collecti.

Glo.fin.diuiditur in tres partes vt hic per Iaſ.ex prima
parte collige ꝙ concluſio.l.noſtræ, & l.1.C.ſi à non com-
petenti iudice, quia vult iudicem ſupra vel vltra metam,
modumq; iuriſdictionis ſuæ ius dicentem nihil agere li-
46 mitatur.† niſi litigantes prorogaſſent iuriſdictionē ipſius
iudicis, quia tunc valeret iudicium etiam ſupra modum
iuriſdictionis ſuæ.§.1.l. de qua re ſ.de iud. & ſ.ad munic.
l.inter conuenientes, & approbatur cōiter.non obſtat ꝙ
iudex infra modum non ſit iudex ſupra vel vltra modum
iuriſdictionis,& priuatorum conſenſus non tribuit iuriſ-
dictionē.l. priuatorum. C.de iuriſd.om.iud.ergo virtute
prorogationis priuatorum non debet poſſe effici iudex
competens ſupra modum iuriſdictionis ſuę,quia oppoſi-
tio procederet in priuato nullam penitus hītē iuriſdictio-
nem, qui non poſſet p conſenſum priuatorum iudex cō-
petens effici, quemadmodum probatur etiam ex defini-
tione iuriſdictionis, de qua per glo.in l.1.ſ.eo. In illis ver-
bis de publico introducta , ſed nos loquimur in habente
iuriſdictionē, quis non ita plenam,quæ ex prorogatione
ampliatur.& facilius extenditur id quod eſt,q̄ aliquid de
nouo in eſſe producatur.l. ſed & ſi manente ſ. de precar.
prorogari igitur poteſt iuriſdictio de re ad rem & de in-
fimo gradu iuriſdictionis ad ſummum ſm Paul.de Caſt.
hic, & conſequenter de ſumma quinquaginta aureorum
de qua in l.1.C.de defenſ. ciui. vſq; ad quantitatem & ad
ſummam centum millium aureorum,quia reperit funda-
mentum,ſed de vna ſpecie iuriſdictionis ad aliam, gratia
exempli, de iuriſdictione ad Imperium non vt per gl.fin.
l.1.ſ.de iud.quam notat valde Paul.Caſtr.hic in vlt.col.&
ratio videtur in promptu,quia quum iuriſdictio ſimplex
& Imperium ſint ſpecies oppoſitæ.l.Imperium ſ.eod.ha-
bens iuriſdictionem ſimplicem,nō habet Imperium,niſi
in infimis gradibus, ideò prorogans iuriſdictionem ad
cauſas Imperij, daret tunc iuriſdictionem in cauſis Im-
perij,quod per priuatos vt diximus fieri non poteſt.

Et quum glo. determinet in ſecundo caſu legis noſtræ
fieri procedereq; prorogationem iuriſdictionis, & de pri-
mo caſu nihil dicat,ſentit non habere locum prorogatio-
nem in eo, & per conſequens extra territorium de loco
ad locum nō poſſe fieri prorogationem , ſed oppo.verius
eſt vt hic per Bal.quæſt.1.Alex.Iaſ. & Dec.col.1.ſecunda,
& tertia concludentes etiam ſufficere tacitum cōſenſum
tam partium q̄ iudicis, prout etiam contra Ang.conclu-
dit Panor.in c.cum olim Abbas,de offic.deleg.nec obſtat
ꝙ data validitate argumentationis prædictæ, ſequeretur
etiam inſtantiam cauſæ principalis poſſe de conſenſu par-
tium prorogari contra tex.l.properādum. C.de iud.quia
in propoſito ad prorogationem inſtantiæ arguere non li-
cet quum l.publico fauore ne lites reddantur immorta-
les illam fieri prohibeat, & niſi ſpecialiter hoc eſſet pro-
hibitum procederet ſimiliter argumentum prædictum.
Eſto autem ꝙ iudex prædicti territorij conſentiret iudi-
cem alterius territorij in ſuo territorio procedere, ſine
conſenſu partium alterius territorij prędictus iudex pro-
cedere non poſſet,vt hic per Alex.in 2.col.

47 In ſecunda parte gl.concludit,† ſententiam latam per
iudicem ſupra modum & metam iuriſdictionis ſuæ non
valere, etiam reſpectu ſummę in qua iuriſdictio compe-
tebat,& ſic ſniam pęnitus & in totum nullam eſſe.articu-
lus not.eſt ac etiam diſputabilis, gloſſ. & doct. ſunt con-
trarij, doctrina & diſtinctio Bart. hic à doct.cōiter rece-
pta eſt,prout hic volunt & atteſtantur ſcriben.antiqui.&
Mod. videlicet vt in capitulis diuerſis & ſeparatis, poſsit
ſnia in vno valere,in alio non, ſecus ſi ſit vnum c.nam qñ
plura ſunt capitula,tot ſunt ſentētiæ quot capitula, ideò
nimirum ſi fit diuiſio, iura ſunt aperta in l.quædam mu-
lier vbi Bal.& alij notāt,ſ.fam.erciſ. & in l.carmelia infra
de iure patronatus in §.1. legis etiam infra de minor. qñ
vnum eſt c.vel capitula ſunt connexa,& pro vno iudican-
tur, tunc vna eſt ſnia & circumſcripta prorogatione de
qua infra dicam,non valet in aliquo, quia iudex non ha-
bet iuriſdictionē, nec in toto nec in parte, quum ſit vnū
c.& vna ſententia,iudiciumq; indiuiduum ſit. l.in hoc iu-
48 dicio ſ.fam.erciſ.† vt hic per Bar.Pau.& alios,in quo arti-
culo fimbrias multum dilatare poſſem, ſed quia hæc lex
ſatis eſt ſua materia onerata remiſsionibus cōtentus ero
videte Bart.in l.ſi conuenerit in fi.ſ.de re iud.limitantem

regulam

regulam dictæ.l.in hoc iudicio,quando accederet cõſenſus partium,vt hic etiam circa fi.vult Pau.Caſt.q̃ quidem limi.latius agens ſuſtinet Felyn.in c.cum inter col.penul. de re iud.videte pariter Pau. de Caſt.in l.bonæ fidei.C.de vſur.Abba.in d.c.cum inter col.5.& ſeq. Barba.in conſil. 36.char.vlti.lib.4.Alex.in l.ſi conſtante.§.fi.col.fi.ꝟ. ſolut. matr.in l.quidam æſtimauerunt ꝟ.ſi cer.pet.& lib.2.conſ. 77.col.vlti.Dec.in l.1.col.17.verſi & ideò iudex ſ.de offi. eius & Fely.latiſs.in c.cum veniſſent, col.1.de teſtibus.& in c.inter monaſterium,col.4.cum ſeq.de re iudicata vbi per dictam.l.in hoc iudicio. conſtituit regulam & inde quatuordecim nõtabiles limitationes ordinat. Dec.vero hic circa finem commenti vt videatur aliquid dicere, in ſecundo membro contra communem ſententiam tenet, ſubſiſtere iudicatum pro ea parte pro qua iudex iudicare potuit,cuius fundamenta ſubtilia ſunt,vt hic circa fin.dixit etiam Curt.illis tamen non reſpondens, quæ quidem opinio quam Dec. ſecutus eſt ac voluit defendere, confunditur per rationem aſsignatam à iuriſconſulto in d.l. in hoc, ibi quia non poteſt ex vno eodemque iudicio res iudicata in parte valere, in parte non valere, non obſtat. §.fin.dictæ.l.ſi conſtante,quia ibi iudicium valebat,& tenebat pro parte non ſuper toto vt poſt Bartol. ſcribit ibi Alex.in vlt.col.ideò nimirum ſi ſententia valet ſuper parte, nec potuiſſet valere ſuper toto, ſed in caſu quæſtionis noſtræ iudex nõ habebat iuriſdictionem ſuper toto. nec ſuper parte quum eſſet vnum vt poſt Cynum & alios declarat Paul.de Caſtr. hic in fin.

Nec obſtat regula vtile per inutile vitiari non debere 49 vt inquit Dec.† quod argumentum fuit glo.Bart.& aliorum hic,quia reſpondet ipſe Bart.quod procedit in ſeparabilibus diſcretis & diuiduis, ſecus in materia ĩdiuidua, quemadmodum eſt iudicium & ſentẽtia vt hic per Alex. & alios,eſt.n.ſententia actus continuus, & eo quæ continua ſunt cohærent & ſæparari non poſſunt.l. continuus in prin.ꝟ.de verb.oblig.l. quum antiquitas.C.de teſtamentis, regulam verò illam brocardicam an & quando vtile per inutile vitietur, examinat Dyn.& alij in regula vtile de regu.in ſexto, & omnes legiſtæ.in l.1.in §.ſi ſtipulanti ꝟ.de verb.obli.Bal.not.verba circa illam ſcribit in l.certa. C.quando prouoc.non eſt neceſſe.

Quomodo autem procedat illud q̃d dicitur in l. quæ-50 dam mulier, & in l.carmelia prealleg.† ꝙ ius patronatus eſt indiuiſibile,vt ibi inquit Bal.videte pulchrè poſt alios Barba.in c.quanto,col.fi.de iud.Dec.conſi.149.& Cur.in tracta.de iure patronatus in prin.in 6.quæſtione.

51 † Sed quare in caſu.l. ſancimus. C.de donationibus fit diuiſio ſummę & rerum quo ad validitatem donationis, vt donatio facta vltra quingenteos aureos valeat.ꝟ. quingentos,ſupra verò vitietur, & tñ ſecus ſit in ſñia ſupra vna ſumma prolata,quæ in totum,vitiatur quando ſupra modum iuriſdictionis iudicis eſt vt dictum fuit ſupra.

52 Ex prædictis,† diuerſitatis ratio colligitur. quia iudicium & ſententia indiuidua ſunt, vt hic Bart.ratio rationis eſt, quia lex pro abſurdo & inconuenienti habet, ꝙ pro eadẽ re ad diuerſos iudices eatur, vt infra de quibus rebus ad eundem iudicem eatur, ſm Curt. & iudicium in inuitum redditur,ſecus eſt in cõtractibus,quia à volũtate partium dependent,pro qua declaratione vide Abb. & Dec.in c.ſi duobus circa fi.de appel.

53 Poſtremò quæro,† de qõne not.& quotidie occurrenti q̃ multoties in actu practico vidi vtrum pro delicto extra territorium ꝑ ſubditum cõmiſſo poſsit ſubditus ipſe per iudicem ſui territorij vel originis puniri, & cõtra prædictum ſubditum per dictum iudicem procedi,tã per accuſationem q̃ per inquiſitionem,vr̃ ꝙ non,quia de geſtis in alieno territorio ꝑdictus iudex non debet poſſe ſe intromittere per regulam.l.noſtræ. ſecundo quia de his q̃ foris facta ſunt,nihil ad eum iuxta dictum Apoſtoli relatum in c.gaudemus de diuor. tertiò quia non vr̃ eius poteſtas nec iuridictio offenſa, quum delictum cõmiſſum fuerit extra terminos iuriſdictionis ſuæ & ita conſuluit Hyppo.de Marſil.in conſi.14.col.3.in conſ.57.col.fin. & in conſi.67.col.vltim.in quam ſententiam inclinat etiam Matth.de Affl.in deciſione reg.265.col.1. vbi poſt Bald. per eum alega. ait quod dominus non debet eſſe becharius (vt vocabulo ſuo vtar) eius ſubditi, quem vt pater fouere defendereq; tenetur,ea propter de delicto extra territorium per ſubditum ſuum cõmiſſo non teneri inquirere,quia nõn videtur offenſa eius iuriſdictio, prout etiã dicebat Bald.hic in tertia quæſtione.

Contrarium tamen verius eſt & tenendum primò per tex.l.primæ.C.vbi de criminibus agi oportet cum notatis ibi per glo.Pau.de Caſt.& alios:ſecundò per tex.in l.fin.ꝟ. de decretis ab ordine faciendis in l.mercatores. C. de cõmer.& mercat.in l.ſiquis in hoc genus.de epiſco.& clericis, & in l.1.C.de eunuchis,cum ibi notatis ꝑ Bal.in quibus iuribus clare apparet delicta commiſſa extra territorium per ſubditos puniri per ſuperiores delinquentium, tertio quia intereſt iudicis domicilij & originis,caſtigare ſubditos ſuos & prouinciam malis hominibus purgare.l. congruit ſ.de offi.præſid.& ita poſt alios per eum relatos decidit hic Bal.in 3.q.Bart.& alij in l.cunctos pop.in vlt. char.C.de ſumma trini.& cõiter ſcrib.videlicet per Ang. in conſ.27.& in §.fin.in auct.vt liceat matri & auiæ,Abb. in c.cum contingat col.2.in c.fi.col.16.de fo.comp. Ang. in tract.male.in verbo hęc eſt quædam inquiſitio col.pe. & fin. Socin.in d.c.fin.col.14. in 6.& 8.effectibus Philip. Franc.in ſ.alleg.§.ſtatuto, Felyn.in d.cap.cum contingat Alex.in conſil.216.lib.6.& conſ.166. lib.7. ita etiam cenſuerunt Bolo.in conſ.57.& Alex.in conſ.77. & ita de conſuetudine hoc ſeruatur, & qui vidit teſtimoniũ perhibet. Verũ tamen eſt ꝙ de commiſsis extra territorium pſertim in partibus remotis iudex domicilij vel originis raro informationes habet, ideò minus frequẽter de prædictis inquirit aut punit,& delicta remanent impunita. Et tenendo prædictam opinionem quæ vera eſt & cõis ad l. noſtram in contrarium ſuperius allegatam rñdc, ꝙ in caſu iſto iudex non vult extra territorium ſuum ius dicere, ſed in territorio ſuo, & contra ſubditum ſuũ ratione domicilij vel originis procedere. quod per hanc.l. non pro-54 hibetur, † non obſtat ſm, ꝙ de his quæ foris fiunt nihil ad nos.nam Apoſtolus & tex.in d.c.gaudemus, loquũtur in pertinẽtibus ad ſalutem noſtram ꝙ pagani inſtitutionibus canon.non arctantnr, quia ſunt extra gregẽ & perditi,ſed de commiſsis ꝑ ſubditos noſtros extra territoriũ bene ad nos pertinet, ideo caſtigari & puniri poſſunt.l.fi. de decretis ab ordine faciendis, & l.mercat.C.de cõmer. & merca.cum alijs.ſ.alleg.non obſtat tertium vt iuriſdic. iudicis domicilij aut originis nõ ſit offenſa, & propterea ſua non intersit,quia rñdeo ꝙ imò iuriſdictio eius offen-55 ſa eſt & ipſius iudicis intereſt id facere, † vt habeat ſuos ſubditos pacificos & modeſtos nemini iniuriam faciẽtes vt dicebat Apoſtolus, nam vt ſcribitur in prin.decretaliũ Rex pacificus pia miſeratione diſpoſuit ſibi ſubditos fore pacificos pudicos & modeſtos,vnde in decretis principum continetur vt curet is qui prouinciæ præeſt,prouinciam ipſam malis hominibus purgare iuribus ſuperius allegatis,nec iſto caſu ſuperior poteſt dici carnifex ſuorum ſubditorum,ſed potius cẽſendum eſt eum holocauſtum 56 offerre Deo.non enim crudelitatis ſed pietatis, † id dicitur officium eſſe cap. legi.vigeſimatertia quæſtio.

Paduæ idibus Aprilis. 1548. Laus Deo.

Ex rub ff. si quis iuſdicenti non obtemperauerit.

Rub.communiter ſuppletione egent & de oratione imperfecta ſupplenda. nu. 1.

Iuriſdictio iudicis offenditur multis modis & ſimiliter defenditur.nu.2. cum ſeq.

Calumnijs

Calumnijs & malitijs reſiſtunt iura quantum poſſunt. nu. 2.
Probare volens, ſi contra ſe habeat præſumptionem aliquam malitiæ & calumniæ iudex debet eum cogere obligare ſe ad aliquam pœnam, ſi in probatione defecerit, vide plene de hoc. nu. 4.
Iuriſdictionis offenſa iudicium populare eſt, nu. 5.
Contumax de iure non plectitur per iſtud edictum. Et nunquid omnis inobediens contumax dicatur. 6. cum ſeq.
Obedientia quid ſit, quotuplex quantum meritoria & de pœna inobedientiæ. 7. cum ſeq.
Obedientia ſignum eſt ſubiectionis ibidem.
Parentibus & maioribus quatenus ſit parendum 9.
Contemptor legis & mandatorum principis qualiter puniatur ibidem vbi etiam traditur quomodo hic Tit. differat à Tit. ſiquis in ius vocatus non ierit.
Siquis, de virtute iſtorum verborum. nu 10.
Ius dicens, iudexq́; an idem. Et an ius dicere & iudicare differant nu. 11.
Delatus an veniat appellatione ius dicentis. 12.
Iuriſdictionis appel. quæ veniat, & de qua intelligatur. 13. cum ſequen. vbi fit concluſio quòd venit ordinaria tantum cum pluribus limita.
Verba intelligi debere in potentiori ſignificatu. Et per prius non per poſterius ſimpliciter, & non ſecundum quid quomodo intelligatur 14. cum ſeq.
Tex §. qui in perpetuum. l. 1. ff. ſi ager. vecti. ornatur. ibidem.
Domini appel. quod nam veniat. 15.
Mortis appellatio intelligitur de naturali. 16.
Iuriſdictio delegata dicitur extraordinaria & odioſa, ordinaria verò fauorabilis. 18.
Verba ſimpliciter prolata, intelligi debent de actu ordinario, non de extraordinario. ibidem.
Tex. in l. ſeio in §. medico de annuis legat. declaratus & ornatus. ibidem.
Odioſi cenſentur excluſi à commodis & beneficijs in ſimplici diſpoſitione. nu. 19.
Verba intelligi debent vt aliquid operentur & ſecundum ſubiectam materiam. 20. & 2.
Gentium natura quæ ſit. 21.
Tex. l. fundus qui locatus. ff. de fun. inſtr. exornatur. 23.
Conſuetudo optima interpres omnium diſpoſitionum nu. 24.

In rub ff. Si quis Iuſdicenti non obtem.

Continnatio Bart. de iſto tit. ad præced. communiter à ſcriben. approbatur, q̃ materiam continuationis titu. plene & ſubtiliter excuſsi in rub. j. de reg. iur.

Præſens rub. prout aliæ communiter perlectam habet orationem, ideò
1 ſuppletione iuuanda eſt, † in hunc modum videlicet, qualiter & quando mulctari poſsit videamus. prout ex nigro ſequenti probatur & apparet, ſimile ſupplementum fit per Sal. j. in rub ſi cer. pet. in fin. ad verba illius rub. Et Alb. de Roſ. Rapha. cõm. & Mod. in rub. j. ad Trebel. idem faciunt, & eſt interpretatio neceſſaria. De qua quidem materia ſupplẽdi imperfectas orationes quædam ſcribunt Mod. de Ripa. in d. rub ad Trebel. Bar. & alij in l. omnes pop. in materia interpretationis ſupra de iuſti. & iur. & hæc maximè procedunt in propoſito noſtro hic ponitur prætoris ædictum qđ in l. ſequenti Vlp. interpretatur quæ edicta conciſca valde erant.

2 Præmittendum primò eſt, † q̃ iuriſdictio iudicis vel ſuperioris multis modis offenditur, qñq; per calumniam partis. l. qui cum maior. §. ſi partis cum gloſſ. in verbo calumnioſam j. de bo. lib. quam quidem viam malignandi & calumniandi iura abhorrent, expelluntque quantum poſſunt, & diuerſimodè puniri mandant. l. in fundo infra de rei vend. cap. finem litibus de dolo & contu. clemen. vt calumnijs de re iudi. & in proœ. inſtit. in prin. ibi calum-
3 niantium iniquitates expellat, † ideò calumnioſè agẽtem etiam ex officio iudex repellere poteſt ac debet ſcẽdum gloſ. in verbo calumnioſam ſ. alleg. ad quam plura accumularunt Roma. conſ. 42. 51. 67. Barb. conſ. 10. col. 1. vol. vol. 1. Felv. in c. fi. de calum. in c. de cætero. col. 3. de re iud. Iaſ. in l. vbi pactum col. 4. & ſequenti. C. de tranſa. in l. creditori in 3. not. C. de pac. & in l. 1. ſ. de offi. aſſeſſ. Dec. in c. licet cauſam col. 4. de proba. & in c. ſuper eo. el. 1. col. fi. de appell. & in c. 2. col. 18. de iud. Et omnes Moder. in d. l. 1. ſ. de offi. aſſeſſ. & in c. exceptionem de except. & in l. tertium per illum tex. infra de re iud.

Nonnunquam offenditur iuriſdictio iudicis directè & delinquendo verè, puta per inuaſionem alieni territorij turbando iuriſdictionem ipſius iudicis de quo eſt tex. vbi cano. tradunt. in c. ex parte in Chriſto de verbo. ſignif.

Aliquando & tertiò offenditur iuriſdictio ſuperioris facto partis ad delictum non tendente, vt in prorogatione iuriſdictionis facta per clericum de iudice alieno contra tex. in c. 1. & c. ſi diligenti de fo. compe. vel in prorogatione iuriſdictionis alterius iudicis facta per vaſallum, vel tributarium, aut ſubditum ſine conſenſu domini ſui vt. per Bart. & doct. in l. 1. in §. & poſt operis col. fin. de nou. oper. nun. quod not. Burt. & alij in c. ex tranſmiſſa de for. compe. Et Io. milis in verbo iuriſdictio. verſi. 12.

Aliquãdo & quarto offenditur iuriſdictio iudicis per alios q̃ per litigantes, Et tunc prouidetur de remedio per tit. ſequentẽ. ne quis eũ qui. vt ibi maximè in §. in eũ. l. pen.

Sæpius offenditur iuriſdictio iudicis ex contumacia litigantium, & hæc eſt materia legis noſtræ. Et dr̃ offendi quãdo impeditur ſortiri effectum ſuum ſm Bal. infra in prin. l. in 2. col. Et ex quolibet genere contumaciæ id fieri poteſt. Et in primis accidit id ex contumacia non veniendi. l. 5. j. ſiquis in ius voca. nõ ierit. Quamuis in ditione Illuſtriſ. & Excel. Principis mei Sabandiæ, &c. Ducis in forma decreti ſecundi libri ſub rub. q̃n magiſtratibus: citatus ſine pœna pro prima contumacia nullatenus puniatur pro ſequentibus verò plectitur pœnis in literis citatorijs inſertis iudicantis arbitrio. Item ea offenſio cõtingit ex contumacia non reſtituendi, non reſpõdendi, non recedendi, non exhibendi, & non patiendi. l. contumacia in prin. cum gloſſ. ff. de iud. l. ſiquis miſſus infra ne vis fiat ei.

4 Ex contumacia verò non probandi, † non offenditur iuriſdictio iudicis, nec ob id mulctari quis poteſt ſecundũm Bal. lo. 0. præall. ſed excluditur à facultate probandi. l. non ex omnibus j. de arbit. niſi iudex ſuſpicaretur partem calumnioſè petere terminum ſeu dilationem ad proban. tunc. n. comminari poſſet mulctam, ſi in probatione defecerit. & illam infligere vt per Alex. & Iaſ. j. in prin. legis in vlti. col. reputantes valde not. in practica, imò iudex tunc poſſet partem cogere ſi voluerit habere dilationem obligare ſe ad aliquam pecuniariam pœnam ſi in probatione attentata defecerit. Alex. poſt Bald. & alios in l. 1. §. editiones col. 3. j. de eden. Barb. conſ. 18. lib. 4. Fel. in c. fin. col. fi. de calum. Natta in rep. clem. ſæpe in princ. ſuper gl. in verbo dilationes de verb. ſigni. facit tex. in proœ. inſtit. in prin. ibi calumniantium iniquitates expellat cum alijs ſ. in prin. allegatis. Et ita ſæpe vidi fieri & obſeruari. ſufficit tn̄ ad euitandam pœnam ſemiplenè probari, ſaltem per vnum teſtem. Fel. cap. 1. & 8. col. 2. de offic. deleg. & in ſubmiſsione id quandoque ſolet exprimi de probando deducta ſaltem per vnum teſtem ſub pœna prædicta, & quia probationes arbitrariæ ſunt pendentes, videlicet ex arbitrio iudicis l. 3. §. 1. ibi tu magis ſcire potes. de teſti. Paul. de Caſtr. in l. admon. col. penult. j. de iur. iur. Cano. in c. ex literis de proba. Iudex ex multis coniecturis poſſunt informari & credere id non fuiſſe factum animo calumniandi, ſed verè probandi ſemipleneque probaſſe vt per Dec. in conſil. 448. 463. 510. & 596. ſecus tamen eſſet

vbi quis ſe obligaſſet, ad proban. plenè dea ucta, quod
nunquam videri fieri.
Ex contumacia autem non agendi non offenditur iu
riſdictio iudicis.nec ob id mulctari quis pôt. ſed tantum
à facultate agẽdi excluditur.l.quum titia, infra de accuſ.
l.diffamari vbi plenè ſcripſi.C.de ingen.manumiſ.
Nec etiam offenditur per contumaciam non appellã
di, ſed potius defenditur.l.omnem honorem.C.quando
prouoc.nõ neſt neceſſe.
Manet eſt dubium de contumacia non rñdentis poſi-
tionibus, vtrum per eam offendatur iuriſdõ iudicis, ita vt
mulcta poſſit infligi. Bal.ſ.in prin.l.in 2.col.dicit ꝙ ſic, ex
quo contemnit iudex, cui obſt.vt tex.l.2.ad fi. ſ. ſi qs in ius
vocatus non ierit.vbi probat mulctam nõ poſſe imponi
qn partis non intereſt aliquid factum aut non factu fuiſ
ſe.ſed ex contumacia non rñdendi contumax hr̃ ꝑ con-
feſſo.& ſic non intereſt partis fuiſſe ratum: ergo, &c. &
ita vt ſentiſſe Alex.in d.l.2.ad fin.1.col.ſed Bal. ſol. ſenſit,
vt per Alex.ſ.in §.2.in fi.Iaſ.& Aquabidem in primis col.
Fel.in c.ꝗu cauſis col.fi.de offi.del.& in c.cum M.col.21.
in 5.concluſione de conſt.Alex.in d.l.2.ad fi. commenti
vbi reſpon.ad illum tex.quamuis.n.ficta confeſſio partis
aduerſario ſatis ſit, iudici tñ qui contemni non debet nõ
eſt ſatis & ideò ſi iudex perpenderet citatum nulle veni-
re, aut in contemptum ipſius nolle rñdere, vel contuma-
cem eſſe malitioſe, poſſet illum mulctare ne iuriſd.ſua ſit
ludibrio contra legẽ ſi prætor.ſ.de iud.vt poſt duos de ro
ta præfati ſcribunt.& ſic contumax prædictus non poſſet
puniri, niſi qñ iudex perpenderet non rñderi in ſui con-
5 temptum. Popularéq; eſt iudicium † actione cuilibet de
populo cõpetentẽ vbicunq; iuriſd.iud.offendit. l. ſi quis
id quod.cũ notatis ibi per Dec.in 4.not.ſ. de iur.om.iu.
Viſo de offenſione iuriſdictionis, videndũ eſſet de de-
fenſione, ſicut enim multis modis offenditur, ita ẽt mul-
tis modis defenditur. Iuriſcõſultus in hac.l. noſtra ponit
vnum præcipuum modum eam protegendi per impoſi-
tionem mulctæ, ſunt tamen alij nõ pauci de quibus om-
nibus dicam in nigro poſt Fulg.& Cur.in 1.col.
Secundò præmitto ꝙ ad hoc vt ꝑ remedium iſtius edi
cti mulctari quis poſſit, requiruntur plura vt declarant
6 Iaſ.& Aqu.ſ.in §.1.l.noſtræ vbi dicemus. † & ſm Ang. ſ.
in princ.titu.ex iſto edicto mulctandus eſt contumax de
facto.non autem contumax de iure gl.not.in c.pro illo-
rum in verbo contradictores de præb. hinc eſt ꝙ cleric⁹
contumax à laico mulctari non pôt, quia contumax eſt
de facto non de iure, quum non debeat corã ſeculari ꝓ-
cedere, neq; ẽt ſi vellet poſſet vt per Guidonem Papæ in
qõ.450.& per omnes Mod.in l.2.ſ.ſi quis in ius vocatus.
pro quo dicto vr̃ mihi tex.in l.contumacia in fin.ſ.de re
iud.Et hic mos ſm Zaſiũ ad humaniores lrãs cuncta de-
flectentem. ſ. in fin. l. à vetuſtis Romanorum moribus
ſumptus fuit, cum per ſententiam condemnati res occu-
patas reſtituere nollent, & manu forti opus eſſet iuxta il-
lud Ennij relatum per Gel. non ex iure manu cõſertum
ſed mage ferro rem repetunt. Sed quum ex quolibet gñe
contumaciæ non ex denegata reſtone rei tantummodo
hoc edicto mulcta imponatur vt exprimit.l.apparet, & in
ſuperioribus dixi, modicum ſapit conſideratio Zaſij.
Et nota ꝙ licet hic non obtemperare, non parere &
contemnere ſynonyma videantur, & pro eodem accipi,
alibi tamen tanquam multum differentia ponuntur, vt
per gl.& Cardina. Alex.in c.quis dixit.11.diſtin.
7 Tertio ſciendum eſt, † quandam eſſe obedientiã hoĩs
ad Deum, quandam hoĩs ad hominem. hoĩs ad Deum
eſt affectio voluntatis Deo coniunctæ. ſicut è contrario
inobedientia eſt affectio voluntatis diabolo inſtrumenta-
liter copulatæ, quia ſicut homo per inſtrm operatur, ſic
diabolus per inobedientiã ſeparat hominẽ à Deo. Obe-
dientia quæ eſt hoĩs ad hominem, eſt debita quædam re
uerentia minoris ad maiorem, vt per ſummam Ang. in
verbo obedientia. per quam obedientiã probatur ſubie-
ctio, qua remota remouetur ſimiliter ſubiecto, vt ꝑ Cal.
in conſ.3.ſub tit.de priui.& Dec.conſ.152.col.2.Et ideò
Papæ ab oĩbus Chriſti fidelib. debetur obedientia.c.obe
dientiam.93.diſt.ꝓpterea Chriſtiani Principes nouo Ponti
fici ſolent legatos ad hunc effectum mittere, in quib⁹ au
tem conſiſtit prædicta obediẽtia declarat ibi Car. Alex.
Quæ obedientia qtum ſit meritoria plenè docent S.
Thomas ſecunda ſecundæ qõ.104.ar.2.& ſeq.& q.86.ar.
vlt.& Archiep Floren.in quarta ſummæ.c.11. Tit.5.Ino-
bediẽtia autem grauiſſimum peccatum. Abb.in c.1.col.
3.de iud.& quandoq; pęna mortis punitur, licet ad bo-
num fuerit commiſſa.l.3.§.in bello. ff. de re mil. de quo
tex.& materia plene per Anch.conſ.175.Fel.in c.cauſã
col.pen.de iud.in c.cum dilecta col.12. in 4. ampliat. de
reſcr.& in c.illud de maio.& obed.Rocnum Cur.in rep.
c.fi.col.36.de conſuet.Et Aul.Gel.c.9.lib.13.Non tñ om
nis inobediens contumax dr̃ vt per Fely.in c.2.col. fi.de
ma.& obed. vbi declarat quñ cognoſcatur contemptus.
facit ad intelligentiam vbi quis citatur rñſurus intitula-
tis & intitulandis, ratione inobedientiæ & contemptus.
8 Dicen.ẽt eſſet † qualiter puniatur contemptor legis &
mãdatorum principis vide tex. cum gl.in verbo leges. C.
de pet.bo.ſubl.l.1.lib.10.Bar.in l.3.col.2.C.de pig. Bal.in
l.fraus.C.de ll.Ang.in l.1.in fi.C.de theſau.lib. 10. & fin.l.
præall.Principis tamen mandatis parendum ſemper non eſt.
ſi enim contra ius reſcribat id præſumitur ꝑ importuni-
tatẽ partis factu ille, ideo ſuperſedendũ eſt ab executione,
& ipſi principi reſcrib.& expectanda ſcda iuſſio.§.& hoc
verò iubemus in auc.vt nulli iudicũ & ſibi vindicari. C.
de pęnis.c.ſi quãcum ibi plene no.ꝑ Fel.& Dec. de reſcri.
9 Patriæ autem parentibus & maioribus † an & qn pare
re quis debeat, & ſi in illicitis paruerit qñ excuſetur, & al
leuietur pęna, tradunt Bal.& alij in l.veluti.ff.de iu. & iu-
re Anch.conſ.175.alias 65.incip.filio Cępo.in caut. 40.
ſumma Angelic.in verbo obedientia Dec.conſ.535. De
quo eſt tex.no.in l.ſeruos vbi duc.no.C.ad l.Iulia de vi.
Poſtremò quomodo differat hic noſter Tit. à præal-
leg. Tit.ſi quis in ius vocatus non ierit dicam infra in §.ſ.
De Mulctarum gñibus, & mulcta dicẽda plura ſcribit
Gell.in noctibus atticis & Budeus in §.fi.l.2.ſ. de iud.
10 In tex.rub.† ibi ſi quis. verbum hoc ſi quis tam maſcu-
los ꝗ fęminas complectitur vt dicit tex.in l.1.ſ.de verb.
ſign.vbi per Bar.& ſcriben. imò etiam vniuerſitatẽ com-
pręhendit vt dixi plene in l.ſi quis maior.C. de tranſac.&
conſulendo tradit Dec.in conſ.570. quicquid dicat in l.
ſi familia in 5.not.ſ.de iur.omn.iud. Et aliqñ eſt ſignum
particulare vnius non diſtributiuum.l.ſi neceſſar.us.§. ſi
annua.ſ.de pign.ac.qñq; ne diſtributiuum actũ verbo cui
libet inſolidum tribuens, vt ꝑ Bar.& alios in l.qui filiab.ff.
§.1.per illum tex.de leg.1.Et hic ſtat particulariter non
diſtributiue, quia vno nõ parente purificatur, & pôt mul
ta iudici.l.ſi is qui.cc.§.vtrum de rebus, dub.Mod. de Ri-
pa.in l.hære.mei in §.cum ita col.3.ſ. ad Trebel.
11 In eod.tex.† ibi iuſdicenti iuſdicens & iudex ſunt ſy-
nonyma ca.ſorus verſ.iudex dictus de verb.ſign l.1.iun.
cta rubr.ſupra tit.2.nam in eadem materia modo loqui-
tur per verbum iudicis, modo per verbum iuſdicentis.ex
quo patet prædicta inter ſe non differre, & ita volunt
Bar. Alex.& alij.in d.l.1. Differunt tamen iuſdicere & iu-
dicare vt in rub.& nigro. C. ne quis in ſua cauſa iudicet,
vel ius ſibi dicat.& in l. quarta, in fin. infra de interrog.
ac.primum refertur etiam ad interlocutorias, ſecũdum
ad diffinitiuas. vt per Alex. & Rm. loco præallega. ſed
Dec. ibi in ſecunda colum. ſequendo communem con-
clu. Bartol. & docto. tenet non eſſe differentiam inter
prædicta.
Et certè iudex diffinitiuè negotium determinans ius
dicit.l.pen.in fi.ſ.de iu & iur. Et conſequenter ius dicere
ad quemlibet actum iudicialem ẽt ſi ſit diffinitiua ſententia
tia referri poteſt.d.l.pen.& ſenſit Aquen.in d.l.1.col.2.
Et ſimiliter verbum iudicare ad omnia referri pôt ve-

ſic de vtraq;. Quæ quidem concluſio de verbis in fortio-
ri & potentiori ſignificatu intelligendis, plurib. elegãtiſſi
mis deciſionibus ornari poſſet. ſi libet videre Bar. in l. Lu-
cius. ĩ. de cond. & demon. Rom. conſi. 26. col. 2. Pau. de
Caſt. conſi. 241. & 245. in antiquis Abb. & Barb. in c. fin.
circa fi. vt lite non conteſt. Aret. conſi. 58. col. 5. Barb. cõſ.
27. col. 7. lib. 1. Fel. in c. qualiter & qñ el 2 §. fin. in vlt. col.
tr. de accuſa. Dec. in c. 1. in 1. not. de iud. & Mod. Bonon.
in rubr. C. de proba. col. 2. Ex prædictis igitur remanet
firmatum & roboratum primum fundamentum.

Secundò principaliter probatur concluſio pdicta, qa
verba per prius non per poſterius, ſimpliciter non ſm qd
intelligenda ſunt. l. hoc legatum. ſ. de leg. 3. l. Lucius. §. qſi
tum cum ibi not. per Bar. eod. titu. tradit Pau. de Caſt. in
conſi. 241. col. 3. in antiquis. Soz. conſi. 29. col. 4. libr. 1. &
in l. q conditio in princ. col. 2. ĩ. de cond. & dem. & Iaſ. in
l. 1. col. pen. C. de ſuc. edic. ſed iuriſdõ delegata non eſt ta-
lis ſimpliciter ſed ſm quid delegata, videlicet l. 1. §. cũ p
priam. vbi diximus. ſ. de offi. eius. verba ergo ſimpliciter
prolata intelligenda erant de ordinaria, quæ ſimpliciter
eſt talis, nõ de delegata q eſt iuriſdictio ſecũdum quid.

18 Tertio conſirmo, quia † iuriſdõ delegata extraordina
ria dr, quum opponatur ordinariæ, & delegatus dr iudex
extraordinarius Bald. in l. ſi qñ per illum text. C. de dila.
Iaſ. in d. l. ait prætor. col. 1. Dec. in d. §. qui mandatã col.
1. ſed ſermo ſimpliciter prolatus dēt intelligi de actu or
dinario non de extraordinario, & de ſolito potius quam
de inſolito l. Seio. §. medico vbi Bar. nb. ĩ. de ann. leg. Fel.
in c. q ſedem col. 3. de offi. or. & in c. ſedes col. 3. de reſcr.
Barb. in c. quum ſit generale. col. 2. de ſo. comp. Iaſ. in l. ſed
& ſiquis. in §. quæſitum col. pe. ff. ſiquis caut. & Dec. in c.
1. col. 18. de iud. & in l. ſi conuenerit in fi. ſ. tit. a. facit quia
ille qui actum facit, potius ordinaria poteſtate vti cenſe
tur, q alio modo facere. l. 4. cum ibi not. per Alex. & alios
C. de teſta. mil. Rom. in ſing. fol. 1. col. 3. & in conſi. 343.
456. & Alex. conſi. 55. lib. 5. eo maxime q iuriſdõ ordina-
ria fauorabilis eſt, del. odioſa. c. j. de reſc. lib. 6. c. pen. & gl.
de offi. deleg. ideò ſub verbo iuriſdic. potius fauorabilis
q odioſa veniet. facit. l. quum quidam. ĩ. de lib. & po. & c.
odia de reg. iur in 6. & §. ſut. tic. l. pen. ĩ. de leg. 2. vbi lega-
tis alimentis per teſtatorem omnibus libertis nõ admit-
19 tuntur illi, † quos habuit odio, quia odioſi cenſentur ex
cluſi à commodo. vt ibi per Bar. & Bal. & Imo. de quo pul
chrè Rom. in conſi. 418. col. 2. Anchar. conſi. 217. col. 1.
& 408. Soz. conſi. 37. col. 2. vol. 3. & Dec. conſi. 286. col. 1.
Mirum igit non eſt ſi appellatione iuriſdõnis, in dubio
de ordinaria intelligitur. Quæ quidẽ concluſio ſine ſcru
pulo procedit in ſtatutis propriè ſtrictèq; intelligẽdis. l.
conſtonibus cũ ibi not. per Bar. ĩ. ad municip. §. hæc ver-
ba. l. 3. ĩ. de neg. geſt. Et in actu perpetuo nõ in tpali a. g.
l. ſeruus. C. de pe. Et ſic in iur. ordinaria quæ perpetua eſt,
fauorabilis, proprieq; & ſimpliciter iuriſdõ. non in del.
quæ odioſa eſt, & iuriſdõ cum adiuncto ſm quid, ad nu-
tumq; delegantis reuocabilis. l. iudiciũ ſoluitur. ĩ. de iud.
Et ita tenent cõiter ſcrib. vt hic per Alex. Dec. & alios in
præall. rub. de iur. om. iud. Et pariter procederet indubi-
tanter prædicta concluſio, qñ de propria iuriſdictione
métio fieret, quum delegatus propriam iuriſdictionem
non habeat. d. §. qui mandatam & l. fi. verſi. ſed ne quis, ĩ.
20 vbi & apud quẽ cog. reſt. in integ. a pen. ſit † & verba ſtare
debeant, cum myſterio aliquid operandi. l. ſi qñ. C. de in-
offi. teſt. c. ſi Papa de priui. in 6. & hoc in omni diſpoſitio
ne de mundo Roma. conſi. 96. 143. 180. col. 2. Aret. cõl.
148. paucis col. 1. Alex. conſi. 56. vol. 3. 133. col. fin. libr. 5.
Fel. in c. 1. col. 4. de conſt. in c. 1. vol. 5. de reſcrip. in c. cũm
quæ col. 6. eod. tit. & in c. quam ſit ad fi. de iudæ. & in c. ſo
litę. col. 3. de ma. & ob. ſi enim de delegata intelligeremus
ſuperflueret verbum propria vt per Alex. & Aquen. in p-
alleg. rub. de iur. om. iud. & Dec. in §. qui mandatam, imò
vt ex prædictis, ſiquet eſſet contra mentem proferentis
verba, quicquid dicant Rimi. & Cur. in pręall. rub. de iur.
om. iud. volentes delegatum hr̃e iuriſdictionem propriã
delegatam, ſ. vt dr in d. §. qui mandatam, fieriq; expreſſio
nem de eo quod tacite inerat, ideo non poſſe dici ſuper-
fluitatem eſſe, ſed vt dixi illud intelligitur ſm quid, hoc
eſt iuriſdictionem propriam delegatam videlicet, non
21 ergo iuriſdictionem ſimpliciter ſed ſm quid. † Similiter
vbi per caſum genitiuum ſit ſermo de ordinaria iuriſdi-
ctione intelligen. eſt ſm Alex. in præalle. rub. de iur. om.
iud. quia natura genitiui eſt, proprietatẽ importare. l. 2.
§. 1. ĩ. de reli. & ſump. fu. quam proprietatem iuriſdictio
nis non habet delegatus vt diximus, ideò, &c. quæ ratio
non eſt bona vt per Rim. Dec. & Cur. in dicta rubr.

Limitatur mõ pdicta concl. ſm Alex. Rim. Dec. & alios
in dicta rub. & Dec. in c. ſane. el 2. col. 2. de offic. del. niſi
rõ ſubiectæ materiæ aliud ſuaderet, quia tunc etiam de
22 delegata intelligeretur † arg. l. ſi vno in prin. ĩ. loca. & l.
inſulam. ĩ. de præter. verb. & ita itelligitur gl. in d. rub. de
iur. om. iu. vt ſtatim dicetur. hinc ẽt eſt diſpoſitio loquẽs
de aliquo ente locum habet in eo quod eſt tale ſm quid
vbi materia ſubiecta dictat, & ratio competit etiam ei
quod eſt tale ſm quid, vt per Pau. Caſt. in conſi. 241. col.
fi. in antiquis & Soz. in conſi. 129. col. 4. lib. 1. effectus em
rei & non nominis conſiderari debet. Et in omni diſpoſi
tione verba intelligi debent ſm ſubiectam materiam, ẽt
improprijãdo iuribus proximè allega. vt plenè per Rom.
conſi. 509. Pau. de Caſt. in l. Ariſt. circa fin. prin. ĩ. de don.
Aret. conſi. 160. in 6. dubio Alex. conſi. 108. & 120. lib. 3.
& 40. col. 4. vol. 4. Bologn. conſi. 54. Fel. in c. nam concupi
ſcentiam fol. 1. de conſt. Soz. in l. 2. in prin. in vlt. col. 1. ſi
cert. pet. & in l. quibus diebus in §. dñs per illũ tex. de cõd.
& dem. Dec. in c. cũ parati col. 2. de appel. i cõſ. 160. 164.
& 589. col. fi. Rim. & Iaſ. in l. 1. col. 2. ſ. de iur. om. iud.

Quæ quidem limit. multipliciter põt exemplificari, i.
qñ ex præcedentibus vel ſequentibus, id colligeret arg. l.
ſi ſeruus plurium. §. fi. ĩ. de leg. 1. nam rõ ſubiectæ mate-
riæ ſuaderet ſub verbo iuriſdictionis, ẽt intelligi de dele-
gata, aut qñ de mente loquentis id pateret iuxta gl. pall.
rub. de iur. om. iud. quam ſic intelligunt ibi Alex. Rim. &
alij. facit. l. 3. cum no. C. de lib. præter. l. in condit. in prin.
ĩ. de cond. & dem. vbi enim ſermo de iur. eſt pgnans, put
in textu prædic. rub. tunc in materia indifferenti vtraque
iuriſdõ comprehenditur vt per Alex. Rim. & Dec. in d.
rub. facit. l. Iulia. de leg. 3. & quia propriè oẽs ſpecies ſub
gñe comprehenduntur vt pulchre per Alex. in l. iuriſgen-
tium in §. ſed ſi fraudandi ad fi. ff. de pac. Item qñ eſſem᷒
in materia fauorabili fieret larga interpretatio, & cõprę
henderetur ẽt iur. delegata, quæ largo modo iuriſdictio
nuncupatur. c. quærenti. c. in literis de offi. del. l. fi. ſ. de of
fi. eius & ita tenet Alex. in d. l. ait prætor. col. 2. Rim. in p-
alle. rub. col. fi. & Aquen. in d. §. qui mandatam ad fi. quic-
quid dixerint quidam Mod. Portug. in rep l. Imperium
col. 84. Item quarto. vbi diſpoſitio redderetur ſuperflua
ſi delegata non comprehenderetur Rim. loco præall. fa-
cit quod ſcribit Bar. in l. 4. in §. prætor ait. ĩ. de dam. iſec.
& lex. i. in fin ĩ de iud. & l. fundus qui locatus la picola cũ
23 l. ſeqn. ĩ. de fund. inſtru. † vbi legato fundo cum inſtrõ ſi
dñi & coloni adſit ibi inſtrm intelligitur legatum de in-
ſtrõ domini, ſed ſi nullum dñs ibi habeat, intelligitur de
inſtrõ coloni, ne verba ſint ſine myſterio operandi, per
quem tex. dicebat Pau. de Caſt. In conſi. 241. col. fi. q vbi
verba ſimpliciter intelligi non poſſunt, intelligenda ſunt
ſm quid, ergo de delegata vbi de ordinaria non poſſent
intelligi, quem tex. d. l. fundus qui locatus aureum dixit
Fel. in c. 1. col. 5. & ſeq. de reſcr. in c. ſedes col. pen. in c. po
ſtulaſti col. 7. in 1. ſim. de reſcr. & in c. Rodulph. ad fin. 1.
col. eod. titu Alex. in l. 1. col. 9. ſi cer. pet. & conſi. 18. col. 3.
lib. 1. Aret. conſi. 18 col. 2. Iaſ. in l. qui Romæ in §. duo fra
tres col. 23. de verb. obl. Dec. in l. fi. col. 5. C. qui admit.

Conſiderabitis tñ ſi diſpoſitio d. l. fundus qui locatus
poſſet limitari qñ teſtator legaſſet fundum cũ oĩ inſtru-
mento, vt etiã colonij inſtrumentum tunc veniat per di-

ctum Bar. in §. fi. l. ſerui electione. ij. de leg. 1. & Iaſ. ibidē col. pen. & fin. quamuis. n. legans fundum ſibi cum alio cōem partem ſuam tm̄ legare cenſeatur: ſi tamen omnem dixerit etiam pars ſocij comprehenditur in legato. ergo pariter vbi legatus eſſet fundus cum omni inſtrumento veniret etiam inſtrumentum coloni ibi exiſtens.

Niſi diceres ꝙ legato toto fundo tā ex mente quā ex verbis colligitur voluiſſe teſtatorē legare ēt partem ſocij totum dicendo. ſed cū legatus eſt fundus cum oī inſtr̄o non infert de neceſſitate legatum fuiſſe inſtr̄m coloni, quum legatum poſſit intelligi de omni inſtr̄o teſtatoris legantis, faciendaq; vt̄ huiuſcemodi ſtricta interpretatio in legatis. l. numis. de leg. 2. §. qui rem. l. vnum ex familia. ff. de legat. 2. cum his quæ ſcripſi in l. in teſtamentis. ij. de reg. iur. Diceretur ēt rō ſubiectæ materiæ ſuadere de del. pariter intelligi vbi verba fierent de habente iur. vt per Alex. loco præall. ſed Iaſ. in d. l. ait p̄tor improbat, & refragantur q̄ in ſuperioribus diximus: ꝙ verba intelligēda ſunt ī fortiori & potētiori ſignificatu, & ſic de ordinaria.

Ex p̄dictis colliguntur multi caſus in quibus lim. de qua
24 ſuprà exemplificari pōt. † Vltimò conſidera poſſe limitari q̄n ex conſuetudine aut cōi vſu loquendi appel. iuriſdictionis veniret, ſeu intelligeretur ēt delegata. quum oīs diſpoſitio à p̄dictis interpretationem ſumat ac recipiat. l. ꝙ ſi nolit in §. qui aſſidua. ij. de edil. edic. Fel. in proœ. decret. & in c. 1. de proba. col. 6. vbi Dec. 14. & in conſi. 215.

EX PRINCIPIO LEGIS vnicæ ſi quis ius dicenti, &c.

De Vlpia. plura dicta videbitis in princ. l. num. 1.

Iuriſdictio iudicis multis modis, multiſque remedijs defenditur num 3.

Iudex poteſt iuriſdictionem ſuā defendere multifariā, ibid.

Magiſtratus appellatione qui veniant. vide num. 3.

Contemnens mandatum principis, vel ſedis Apoſtolicæ literas, illas puta in contemptū lacerando, vel negando peccata poſſe remitti à ſede prædicta, aut imperium deprauare ab eccleſia, poteſt puniri. nu 4. & 4.

Indignationis principis, vel ſedis Apoſtolicæ pœna quæ ſit, & conſequenter cuius virtutis ſit clauſula quæ ſolet apponi in reſcriptis principum, et literis Apoſtolicis ſub pęna indignationis noſtræ vel Apoſtolorū Petri et Pauli. n. 5.

Pœna priuationis non habet locum niſi in caſibus, à iure expreſſis. 6.

Mandatum principis contemnens, quando non habet annexam comminationem extraordinariè punitur. 7.

Arbitrium habens mulctandi & puniendi id debet facere, ſecundū qualitatē contemptus facti & perſonarū. nu. 9.

Mulcta imponenda eſt ſecundum taxam iuris, non pro arbitrio iudicis. 0. & 11.

Tex. l. eos. C. de modo mulctarum declaratur, & multipliciter limitatur ibidem.

Lex illa in verbis ſecundum ius ſuæ poteſtatis, quomodo ſe referat ad taxam. d. l. eos. quæ de conſuetudine nō ſeruatur. numero. 11.

Lex ſemper loquitur, ratio antiqua exemplificatur per nouam pulchrè num. 12.

Intellectus nouus & declaratio not. ad hunc tex, nu. 13.

Mulctæ legitimæ exceſſus vitiat in totum, & iudex excedens punitur. 14

Mulctam non ſolum in facta ſed etiam in voces imponi etiā hodie contra garrulitatem & proteruiam procuratorum e auſidicorum. nu. 16.

Mulcta Sabinum eſt & non latinum verbum. 17.

Mulcta licet de conſuetudine imponatur iudicis arbitrio, modus tamen conſuetus ſeruandus eſt, alias poteſt appellari, & per iudicem appellationis ad congruum modum reducenda eſt nu. 19. cum ſeq.

Doctori quantumcunque excellenti conſuet. atteſtanti non creditur. 20.

Appellari poteſt ab his quæ commiſſa ſunt arbitrio iudicis, & ſic ab exerſſimo modo mulctandi. 21. cum ſeq.

Papa adiri poteſt in defectum iudicis ſuperioris contra non recognoſcentes ſuperiorem, vt pro iuſtitia cogat partem vt ius dicat, non vt imponat pœnam fiſco Eccleſiæ applicandam. 24 cum ſeq.

Epiſcopus an poſſit imponere pœnas pecuniarias, & laicos pro criminibus eccleſiaſticis incarcerare. 25. & 26.

Duumuiri de quibus in hoc tex. agitur, qui ſint & de eis plura. 29 cum ſeq.

Tex. iſte in principio an legi debeat, cum taxatiua, vel cum exceptiua. 28. 42. cum ſeq.

Taxatiuarum & excluſiuarum dictionum, natura quæ ſit. 29. cum ſeq.

Tex. l. ob æs de prædiis minorum. ff. declaratur. 29.

Similia nunquam cenſentur excluſa etiam in pęnalibus. 3

Conſueta nunquam cenſentur excluſa. 3

Teſtis deponens litem non poſſediſſe annis decem tantum, an probet, vel puniri poſſit, & ad hoc vt probet continuationem dicti temporis addere debeat continuis. 34. cum ſeq.

Teſtis dictum interpretari debet in animo vt eximat periurium non autem vt probet. 35. cum ſeq.

Teſtis ſuper negatiua deponens cauſam non interrogatus, debet aſſignare rationem dicti ſui. 36.

Teſtis deponens ſuper mera negatiua, an de falſo, vel alia pęna puniri poſſit & quæ dicatur mera vel prægnans negatiua. 37. & 37.

Implicatiuarum natura vt non ſolum, non tantum, etiam, & ſimilia quæ ſit. 40. & ſeq.

Intellectus plures ad hunc tex. accōmodate diſcutiuntur. 42 & ſequent.

Caſtellani & minimi iudices an poſſint mulctare tam de iure quam de conſuetudine. 43 cum ſeq. & 53.

Mulctandi ius a iuriſdictione dependet ex quo infertur ad plures not quæſtiones. 6

Statuentes an & quando poſſint apponere pœnam ſtatutis eorum. ibidem.

Intellectus verus ad iſtum tex. oſtenditur num. 50

Tex. l. defenſores muni. C. de modo mulctarū declaratur. 51

Tex. §. ſi quis ad pedaneū. l. 2 ff. ne quis eū qui declarat. 52

Mulcta & pœna longe inter ſe differunt. 4.

Mulctæ variæ & leues, quæ dicantur. 55

Delegatus licet regulariter non mulctet, fallit tamē in multis caſibus. 6. cum ſeq.

Statuendi poteſtatem habentes regulariter pęnam apponere non poſſunt. 57

Arbiter an & quando mulctam, ac pœnam poſſit indicere. 60. cum ſequen.

Tex. cum gl. in l. 1. C. comm. vtri. iud. quòd ea quæ non valent in vim iudicij & actus iuriſdictionalis, in vim conuentionis propter conſenſum partium ſubſiſtunt declaratur & ornatur late. num. 61

Arbiter electus ex neceſſitate ſtatuti, an ordinario vel delegato æquiparetur. 62. cum ſeq.

Arbitrator qui proxeneta nuncupatur non pōt mulctare. 54

Mulctare an, & quando cogatur iudex. 65. cum ſeq.

Edictum iſtud quodnam remedium produxerit. 65. cum pluribus ſequent.

Remedium deſcendens ex hoc edicto, quod & quale ſit. 66 cum ſequen.

Libellus vbi imploratur officium iudicis an & quando requiratur. 67. cum ſeq.

Iuriſdictio in iudice ſemper eſt cum neceſſitate. 69.

Remedia iuriſdictionis defenſiua plura ſunt 71. cum plu ibus ſequent.

Perſona capi non poteſt pro debito ciuili, niſi prius excuſſis bonis.ibidem.

Audientia quō & qualiter propter contumaciam & inobedientiam poſſit per iudicem parti denegari. 72.& ſeq.

Monitio bina requiritur vt quis iure ſuo priuari poſſit. 73.

Tex.§ ſed & ſi dum decreto.l. ſed & ſi per prætorem infra quibus ex cauſis maio.declaratur. 72.cum ſeq.

Confiſcatio bonorum nunquid fieri poſſit propter contumaciam.74.& 97.

Executiua remedia cumulari poſſunt pro conſecutione ſui iuris num.76.

Soluere promittens florenos centum infra octo dies, aliàs dās inſolutum ex nunc prout ex tunc & è contra talē fundū creditori ſuo præſenti & acceptanti, faciendo de illo puram venditionem, in eū caſum elapſo termino adhuc cogi poteſt ad ſolutionem dictæ quantitatis, ſi creditor noluerit fundum in ſolutum accipere, cum in ſui fauorem prædicta remedia fuerint cumulata.num.77.

Iuriſdictionem alienam an poſſit iudex defendere.78.

Brachium ſecularis iudicis inuocat eccleſiaſticus.78.

Magiſtratus temporales poſſunt pro tempore ſui officij legē condere in ſuis territorijs 80.

Præceptum ſub certa pœna factum, non arctat iudicem quin poſſit maiorem, vel minorem pęnam imponere. 81.cū ſeq.

Tex legis interlocutio & l.programma.C.commin.vel.Epiſtolas declaratur.num.82.

Præceptum iudicis nudum & non habens cauſam præexiſtentem non valet.83.

Iudex an poſſit condemnare ad ſoluendum infra certum tempus & in quarto pluri caſu quo condemnatus in ſolutione prædicta defecerat.84.

De præceptis factis cum clauſula iuſtificatiua & ſi ſenſeris te grauatum compareas, &c.85.

Recognoſcere feudū vel emphyteuſim ſub pœna priuationis reus iuſſus, non recognoſcendo an illam incurrat.87.

Præcepta plura et diuerſa fieri poſſunt ſecundum ſubiectam materiam per ius dicentes in exercitio ſuæ iuriſdictionis. num.87.& 91.

Præceptum ſub pœna arbitrio iudicis ſtatuēda ſubſiſtit. 88.

Tex § curare inſtit.de actionibus declaratur.nu.89.

Electio iudicis eſt imperijs alternatiuē impoſitis.92.

Opiniones communes nonnunquam repugnantiam continent circa idem, & neceſſe eſt alteram eſſe falſam.93.

Multa maior quàm ſit valor rei de qua contenditur non poteſt imponi num.93.

Iurare tenetur habens notitiam negotij ſub pœna conuicti parte deferente, ibidem & 91.præcedenti.

Ex præceptis prohibitiuis cum vſu, & patientia longi temporis ſubſecuta, ius prohibenti per præſcriptionem acquiritur.94.

Appellan.à præceptis prohibitiuis aduerſus ea quæ ſunt meræ facultatis facta aliàs nocent.95.

Multa pro contumacia commiſſa coram eodem iudice imponi poteſt ſine nouo proceſſu ſed non ſine noua citatione quibuſdam caſibus exceptis.96.cum ſeq.

Iudex repertum in fragranti crimine in leuibus delictis. item à ſe viſum cum armis contra mandata ſua, poteſt abſque alio proceſſu punire.96.cum ſeq.

Pœnarum impoſitio ac incurſus an requirat declarationem, & mitigationem.99.cum ſeq.

Pœna quamuis ipſo iure imponatur, declaratio tamen requiritur.ibidem.

Iudex coram quo non eſt contumacia commiſſa poteſt abſque nouo proceſſu punire.102.

Iudex cui nihil conſtat nihil poteſt mandare.ibidem.

Multa propter paupertatem poteſt diminui, ſecus eſt in pœna.103.cum ſeq.vbi diuerſitatis ratio aſſignatur.

Pœna ſemel impoſita an poſſit diminui.ibid.

Appellari poteſt ab impoſitione mulctæ, non autem pœnæ quamuis bene à comminatione.105.vbi aſſignatur ratio diuerſitatis.

Multa & pœna an poſſint ſimul imponi.ibidem.

Clericus à iudice ſeculari propter contumaciam non comparendi coram illo nec mulctari nec banniri poteſt.105.

Literas ſuperioris non permittens legi aut exequi puniri poteſt num.107.

Clericus qui depoſuit habitum & tonſuram pro delicto commiſſo tempore quo gaudebat priuilegio clericali, an poſſit per ſecularem mulctari & puniri.ibidem.

Mulcta cuius temporis cenſeatur fructus, & cui iudici acquiratur.num.108.

Multa pecuniaria eſt, ideò conceſſa poteſtate mulctādi non venit poteſtas banniendi,109.

IN PRINC. L. VNICAE ſiquis iuſdicenti, &c.

OMnibus magiſtratibus, &c. hanc.l. in qualibet eius parte ſubtilem, & difficilē oēs ſcribentes prædicant, & practicabilem continet materiā. Iccircò diligēti ſtudio, curāq; abſoluēda eſt. † Auctor fuit Vlpianus, qui ex ſplendidiſſima Tyriorū Colonia in Syria phenice originem traxit, quemadmodū in l.1.ſ. de cenſi. ipſemet teſtatur, Cuius conſil. Alex. ſeuerus.24. Romanorum Imperator Remp. feliciſſimè rexit, tum illi amicus & gratiſſimus fuit, neminemq; ſolum admittebat præter præfectum ſuum & Vlp. quos pp ſummā iuſtitiam maximè diligebat, vt in Hiſtoria ipſius Alex. Principis Lampridi refert. diſcipulus fuit ſplendidiſſimi Papi. floruitq; poſt Chriſtum natum annis ducentum pluſq; vt ex eodē Lampr. Euſeb. Cæſar, & alijs Hiſtoricis apparet: legem iſtam vt ex ea apparet edictum ꝑtoris interpretādo cōpoſuit, multos enim libros ad interpretationē edictorū reliquit vt oſtendunt pandectæ, teſtaturq; Iuſtin. in l.3.C. de lib. præter. ſolebat cū oī ſubtilitate diſputare, vt inquit text. in §.nē aūt.l.vnicæ.C.de cad.tol. tantumq; in hac noſtra legali philoſophia effecit (quod ad Cæſarem Auguſtum Furnius dixit,) vt oēs qui legali ſcientiæ operam damus viueremus, & moreremur ingrati, qui tot beneficijs ī nos ab illo collatis paria facere nunquam poterimus. Diuiditur tota lex in quatuor partes per doct. hic, & quamlibet partem per ſe expediemus Principium ergo iſtud ſubdiuidi poteſt in tres particulas, vt hic per Iaſ.

Summari poſſet, principiū iſtud diuerſimodè ſm varietatē lecturarū, ſummariū Bat. & Alex. ſumptū fuit ex cōi intellectu, de quo dicemus in gl.1. in hoc nō ſtat magna vis, declarationeq; potius quā ſummario indiget, nā Vlp. ſatis breuis fuit, & ſummauit ipſe qđ nobis tradidit vt in ſimili de illo tex. dixit Bar. in l.fi.ſ. de iur.om.iud.

Pro figuratione caſus huiuſce principij, quia terra malos & ſuperbos hoīes educat, & ſp produxit, qui & iuſdicentes contemnunt, q̃ſitum fuit vtrum magiſtratus quorum mandatis non obtemperatur, aut iuriſdō contēnitur, poſſent iuriſdōnem ipſam ab iniuria aliquo mō aſſerere, & m. iuriſcōſultus ꝙ ſic, exceptis duumuiris ſm ius ſuæ poteſtatis, & conſequenter non pro libito, ſed ꝓ modo imperij, qualitateq; contēptus ac inobedientiæ vt ſtatim dicemus. Cui enim iuriſdō data eſt, ea oīa cēſentur conceſſa ſine quibus iuriſdō explicari non poteſt. l.2.ſ. iur. omn. iud. & per conſequens defenſio iuriſdictionis per impoſitionem mulctæ: non obtemperantes igi-

in prin.circa.5.& 6.col.vbi plura de ea materia ſcripſi.
Secundò notandum eſt ex iſto tex. ibi ſm ius poteſta-
10 tis ſuæ, q magiſtratus nō poſſunt inobedientes † pro eo-
rum voluntate mulctare, ſed ſm ius poteſtatis ſuæ. i. ſm
modum legitimum, qui quidem modus datur & ſtatui-
tur per l.eos.C.de modo mulctarum ſm Paul.Caſt. Alex.
Iaſ.& alios hic.proptereà dicit tex.no.in l.certa. C.quan-
do prouo.non eſt nece.certa ratione & fine præſides mul
ctare poſſe,facit tex.in prædicta.l.2. infra ſiquis in ius vo-
catus non ierit ibi mulcta pro iuriſdictione iudicis dam-
nabitur, id eſt ſecundum metam & modum iuriſdictio-
nis,quamuis pluribus alijs modis exponi poſſit illa dictio
pro,vt per Gel.cap.3.lib.10.
Sed inſtat ardua difficultas quo poſſit hoc procedere
quod Vlp. hic ſe referat ad d.l.eos. quum.l. noſtra fuerit
Vlp.qui vt ſupra dixi floruit ſub Seuero creato Imperato
re anno ab vrbe condita.974.vt per Pau.Oroſ. lib.7.c.18.
in fi.ſed lex eos ab Archadio & Honor.vt ex inſcriptione
ſua apparet condita fuit,qui cœperunt regnare anno ab vr
be condita.1400.ſ.milleſimum vt ſcribit ibidem Oroſius.
124.& Paulus Diaconus li.12.& 13.de geſtis Rom.ac Eu
11 ſebius Cæſarienſis in ſua hiſtoria. † Quo igitur Vlp. hic
potuit referre diſtinctionem.d.l.eos.q per annos & ſecula
poſtmodum cōdita fuit,aliàs dicebam q dicta verba ſm
ius poteſtatis ſuæ addita fuere per cōpilatores,vt in ſimi-
li dicit gl.in l.ſi non mortis in verbo repleatur.j.de inoffi
cioſo teſtamento.& s.de iuſt.& iur. ſuper verbo in nomi
ne Domini, ideò nimirum ſi poſſit referre diſtinctionē.
l. eos, quod nunc minime placet, quia ſi prædicta verba
ſm ius poteſtatis ſuæ à Vlp. impoſita non fuiſſent, malè
locutus fuiſſet excipiendo duumuiros, qui & ipſi mulcta
re poſſunt,vt infra dicā, nec exceptio de duumuiris ſub-
ſiſteret abſque iſtis verbis poteſtatis ſuæ,qua poteſtate ca
rent duumuiri vt infra declarabimus.
Cur.hic col.3.ſentiēs difficultatem dicebat, quum lex
eos ſit noua diſpoſitio, quo de ea potuit iſta ſomniare,rñ
det exponi poſſe prædicta verba ſm ius poteſtatis ſuæ, i.
in territorio ſuo, & intra terminos ſuæ iuriſdictionis, nō
extra,ſm terminos.l.fi.ſ.de iur.om.iud.quæ miro abſona
eſt,quum hæc iura vt ex eis manifeſtè apparet loquantur
in diuerſis terminis,& contra huiuſcemodi reſponſionem eſt
text. hic in exceptiua,non tñ duumuiris. quia etiam ipſi
magiſtratus etiam infimi,in territorio ſuo mulctare poſ
ſunt leuibus tamen mulctis,vt infra declarabit cuius con-
trarium diceret tex.præterea confunditur talis declaratio
per tex.in d.l.certa, & in l.2.ſ. tit. 2. quæ probant q iſta
verba de taxa mulctæ,ac qtitate intelligenda ſunt,nō aūt
12 de loco iuxta terminos.d.l.fi. aliter etiā rñdet Curt. † q
l.antiqua exemplificari poteſt ſm. l. nouam cum ſp lo-
quatur.l.arriani.C.de hære.& in ſimili dñt Bar.& doct.in
l.1.C.de eden.exemplificantes illum tex.in § cæterū de.j.
de vſur. ſed licet verum ſit legem generaliter loquentem
poſſe exemplificari in l. noua, cum potuerint cogitare in
genere de eo,quod inducitur per l.nouam : tñ q lex anti-
qua poſſit referre vnam longam,inuolutamq; diſtinctio-
nem prout in l.eos, quæ poſtmodum facta logo interual.
13 lo ſubſequitur,impoſſibile eſt, & ſomnium vr. † dico er-
go q quamuis Vlp.de diſtinctione illius. l. diuinare non
potuerit, tñ habita conſideratione ad tps compilationis
corporis iuris ciuilis,quo tpe facta erat lex eos, & in cor-
pore iuris inſerta, dici pōt fieri hic relationem ad diſtin-
ctionem.d.l.eos,magis ex intentione compilatorum quā
Vlp.cuius tpibus erat mulctæ dicendæ magiſtratibus pfi
xa meta,prout voluit hic ipſe Vlp.ſed quę eſſet talis meta
nobis eſt incognitum.ſed hodie per d l. eos clare apparet
proptereà lex noſtra vt ſupra dicebamus exēplificari pōt
ſm terminos.d.l.eos magis vt dixi ex intentione compila
torum quam ex concludenti diſpoſitione Vlp.
Quòd ſi magiſtratus in dicendo mulctā exceſſerit mo
14 dum iuriſdōnis ſuæ nihil agit.totumq; vitiatur.† text.eſt
not.in l.certa rōne.C.qñ prouoc non eſt neceſſe.vbi Bald.
& Pau.de Caſt.nouit.& Bar.l. ſi.C. de re iudica. & Ang.in
conſi.8.col.2.in nouis.vbi rñdent ad regulam vtile per in
utile,& ad reg.l.ſancimus.C.de don.vt ibi per eos. Magi-
ſtratus aūt qui imponendo mulctam exceſſerit taxam iu
ris punitur grauiter tex in d.l.eos. in verſi. quòd ſiquis.
15 Limitantur mō prædicta ad d.l.eos † tribus modis pri
mò vt non procedat in cōtumacia q committitur cum
agit de manubijs,de prædationibus,furtis & grauioribus
criminibus,q non pertinent ad moderationem pdictæ.l.
vt ibi vult tex.in verſi.nec tñ,& doc.ſ. alleg.ſimilium eīn
criminum magnas fuiſſe mulctas et hiſtorici teſtificātur
vt p Gel.lib.10.c.6.& lib.11.c.1.& 9. Budęum in annota
tionibus.§.fi.l.4.de iud.& in tract.de aſſe.& partibus aſſis
lib.5.fol.145.cum ſeq.licet per omnia non rectè loquat.
16 nec in facta modo,† ſed in voces etiam petulantiores ſe-
uerè antiquitus vindicatum eſt.Gel.ſ. alleg.c.6. dū refert
hiſtoriam filiæ illius Appij cęci.à ludis, at quos ſpectaue
rat exiens turba vndique confluentis fluctuātiſq; populi
iactata eſt,ac inde egreſſa, cum ſe male habitam diceret
quid in me diu it nunc factum eſſet.? quantoq; arctius &
preſſius cōflictata eſſem , ſi Claudius frater me' nauali p-
lio claſſem nauium cum ingenti ciuium nun. non perdi-
diſſet,maiore copia populi oppreſſa intercidiſſem,ſed vti-
nam dixit reuiuiſcat frater meus aliāq; claſſem in Siciliā
ducat,atq; iſtam multitudinem perditum eat,q me malè
nunc miſerā conuexauit,ob q verba improba & inciuilia
ædiles plebis grauem ei mulctam dixerunt vt ibi p Gell.
dixit ēt Bar.in l.ſi qua pœna ad fin.j. de verb.ſig.q ſiquis
non paruerit pcepto iudicis vel nimis criſſauerit (vt ver-
bo ſuo vtar) id qd hodie in auditorio cauſarum tayti-
ſeruant Præſides & Senatores contra procuratorum gar-
rulitatem & proteruiā.mulctæ aūt vocabulum latinū nō
17 eſt † ſed ſabinum,puniréq; ſignificat vt p Gell. loco pal-
leg.ſed ius mulctæ dicendæ ex l.12. tab.introductum eſt,
cuius verba refert Cic.in 3.de legib. Bud.in anno. ſuper.
d.§.fi.& Mod.Med.in l.aliud eſt fraus,j.de verb.ſig.inte-
rentes q quum à 12.tab. tale ius magiſtratibus ſit conceſ
ſum de mini.quibus ea.l. dicta non erat,non poſſe intelli
gi q procederet ſi de interpretatione d.l.ageretur, & tps
eiuſdē.l.cōſideraremus,ſed quum poſtmodum p alias. ll.
ſ.allega. ēt alijs iudicibus tunc incognitis ius mulctæ con
ceſſum fuerit, nimis frigide in præſentia inferri videtur
ad magiſtratus municip. quibus non erat ea lex ſcripta.
Secundò limi. ſm Iaſ. hic vbi iudex in præcepto nullā
expreſſiſſet pęnā,vt taxatā.p l. eos, non poſſit tunc exce-
18 dere, † ſecus qñ in præcepto eſſet expreſſa pęna excedens
modum ibi taxatum ; quia poſſet tunc illā imponere p.l.
ſiquis reum iūcta gl.fi.ff.de cuſtodia reorū,& fuit opinio
Hoſtienſis.Oldr.& Io And.vt refert & ſequitur Alex.j.in
§.1.col.2. contrarium tñ tenuit Imo.in locis alleg. per p-
tatos.& ſequuntur eum hic Iaſ. & Cur.& Aqu.in d.l.col.
2.quia lex ſiquis reum. pro cōtraria opinione nihil facit,
quinimmo gl.& Bar.ibi opp.volunt. loquuntur tamē qñ
certa qtitas non fuit in præcepto cōprehenſa.ideò à con-
trario ſenſu tex.ille cum gl.pro opinione antiquorum vr
induci poſſe , q vbi certa quantitas comprehenſa fuiſſet
in præcepto,tunc videretur præſidem poſſe iubere illā in-
ferri,rñderi tamen poteſt ex intentione gl.ibi niſi eſſet ſu
pra vel vltra legitimum modum mulctæ:Item quia aliàs
eſſet in facultate magiſtratus , tranſgredi prædictā metā,
eludereq; diſpoſitionem.d.l.eos.contra regulā cum quid
vna via de reg.iur.in 6.cum vulgaribus,facit ēt tex. in d.l.
ſi qua pęna circa fin.j.de verb.ſig.dum dicit in arbitrio iu
dicis eſſe quantam mulctam imponat niſi qñ eſt à l.taxa-
ta,ergo tranſgredi nō licet,Oldra.tñ in conſi.15.rñdebat,
l.eos.non conſtituere quantam mulctam dicat,ſed qtam
non dicat,ratio.l.ſi qua pœna,in illis verbis niſi cum lege
cōſtitutum eſt de illa non loqui , vnde fortius ſtringit rō
dictæ regulæ cum quid vna via,& a ſa rō Aquenſ. in loco
præall.q maior videatur rō imponendi grauiorem mul-
ctam poſt contumaciam iam incurſam , q ante per not.

in eiuſdẽ ceſſante de appell. ſed poſt contumaciã nõ põt
imponi maior ea quæ taxata eſt per d.l. eos. ergo nec an,
pro qua opinione vi mihi tex.in d.l.eos.ponderando illũ
in multis locis.primo dum dicit præſides prouinciarum
vltra duarum vnciarum auri. ſummã contumaces condẽ-
nare non patimur. ſecundo ibi proconſularem verò pote-
ſtatem,ſi mulctãdi neceſſitas imminebit,ſenarum vncia-
rum auri ſumma cohibebit.tertio dum ſubiungit,ceteri
verò ſpectabiles iudices vltra tres auri vncias ſibi itelligãs
licentiã denegatam. in quib. locis , Imperator manifeſtè
prohibet magiſtratibus , ne impónant maiorem mulctã
ꝗ fuerit ibi taxatum . vnde abſonum eſt dicere ꝙ iudex
poſſit in præcepto comminari,& imponere mulctam ex-
cedentem taxam illam. & deinde in eadem cõdemnare.

Tertiò limita dictã concluſionem reſtrictiuã mulctæ
19 indicendæ ſm terminos d.l.eos,† vt non procedat de cõ-
ſuetudine,ſm quam iudices pro eorum arbitrio & volũ-
tate vt practica ridit mulctas imponunt, non ſeruata ta-
xa ipſius legis,& poſt ſpeculatorẽ & antiquos tradit Alex.
in conſi.35.col.2.l.2.& Iaſ.in l.3.in §.ꝙ prætor ad fi. ĵ. ne
quis eum eo qui & Aquen.in l. ſiliuſta. in §. diui ad fin.ĵ.
de leg.ĵ.poſt Oldr.in d.conſi.15.in fin. aduertendumq; ne
eſt.nam ſcriben. præall. loquuntur gñaliter de iudicib⁹ &
ſic etiam de municipalib⁹ & infimis ..vt mulctare poſſint
non ſeruata taxa.d.l.eos,vt de Caſtellanis,Poteſtatib⁹ vil
larum & caſtrorum, & ſic de infimis ſcribit Guido Papæ
in qõ.626.hinc etiam dicebat Dec.in c.1.lect.2. col.9.de
de iud.ꝙ licet ſm.d.l.eos iudex poſſit ter tm̃ i anno quẽ-
piam mulctare,id tñ de conſuetudine non ſeruari;quam
20 allegare ſufficit quum notoria ſit, aliàs probanda eſſet.†
enim doctori etiam excellenti atteſtanti cõſuetudinẽ nõ
credatur ſm communem opinionem doctorum , quic-
quid dicat Bar.& per Aret.in conſi.132.Iaſ.in l.de quibus
col.pen.ſupra de legibus Dec.conſ.210.275.col.pe.& fin.
402.col.5.545.483.538.col.pe & 550.ad fin.Cur.Iun,cõl.
24.in prin.52.col.3.& 171.col.1.& Roch.Cur.in tract.de
21 de conſe.ſuper.c.fin.in 5.qõ.† & quamuis iudices pro ar
bitrio, vt dixi mulctare & punire poſſint,ſeruare tamen
debent modum in ſimilibus conſuetum vt hîc per Alex.
col.3.Fel.in c.de cauſis col.1. de offi. dele.& cõ intra in 6.
& 7.quæſtio.Bar.ſcrib.idem Bar. in d.l. ſi qua pœna in fi.
ꝙ ſi poteſtas habeat arbitrium puniendi delinquentem,
& pro leui percuſſione in libris ducentis eum condẽna-
uerit,appellare poteſt,& iudex appel ationis rem ad con-
gruum modum reducet.& etiam per Dec.in c.quia ad no
ſtram col.1.de appella.& ita practicatur & in cauſa appel
lationis à declaratione pœnarum prouinciarum vidim⁹,
bene proceſſum & male appellatum,moderando tñ taxã
condemnationis ad talem ſummam,quę ſibi vi congrua
22 & honeſta.ꝙ autem appellari poſſit,† in his quæ arbitrio
iudicis committuntur, ſi male arbitretur, clariſſimi iuris
eſt.videte plenè Fely.in c. exceptionem, in mibus vltimis
col.de exceptionibus,& in c.ſuper iſtum col.4.& 5.de ex
ceptionibus Dec.in cap.cum ſit Romana col.7.& in c.ad
hæc col.3.de appellat.

Omiſſis alijs notabilibus per Iaſ.collectis quæ non ha-
bent difficultatem & intra in materia expedientur,anteꝗ̃
23 ingrediamur glo.† volo diligenter notetis, ꝙ licet cõtra
non recognoſcentes ſuperiorem de iure vel de facto,ſum
mus Pontifex tanꝗ̃ ſuperior à Deo cõſtitutus in defectũ
adiri poſſit c.licet ex ſuſcepto.de fo.compe.& cap. nouit
24 de iud.cum nota.tamen non poteſt id fieri,† vt exigat pę
nas fiſco eccleſiæ applicandas, ſed ſolum modo vt iuſtitiã
faciat,& ad obſeruãtiam partem cogat.vt per Bal.nouel-
lum in trac.de iure dotis ſol.58.col.2.in texto caſu quáuis
Abbas per eum allega.in c.& ſi neceſſe col.2. de donat.in-
ter virum & vxorem ſubſiſtat. & præterea loquitur de pę
na impoſita à lege, ideò nimirum ſi propter inobedien-
tiam & contemptum fiſco eccleſiæ applicatur per hunc
tex.& l.mulctarum.C.de mo.mulct.

Sed pulchra , & vtilis erit inueſtigatio vtrũ epiſcopus,
25 † aut eius vicarius poſſint mulctare,& pœnã pecuniariam
imponere tam clericis quam laicis procedendo ac defi-
niendo,in practica diuerſimodè obſeruatur , vt apparet ĩ
curia Vercellenſi & Med. ad oppoſita vium habentib⁹ in
pũcto iuris dic vt per Romanum in ſingularibus.448.in
cap.ſed poſito fol.26.col.1. Abba. in c.ad aures de ſimo-
nia,in c.poſtulaſti de iudæis in c.licet de pœnis tradentem
26 notabilem diſtinctionem per illum tex. †. pro criminib⁹
verò eccleſiaſticis etiam quod non ſit hæreſis poteſt epi-
ſcopus incarcerare etiam laicos , vt per Dominicum &
Philip.Fran.in cap.cum epiſcopus de officio ordinarij in
ſexto quicquid dixerit Ioan.Andr.

Pro declaratione gl.1.diuidẽdæ in quatuor particulas,
vt hîc per Iaſ.de tribus inueſtigandum eſt. primò qui di-
cerentur & eſſent duumuiri de quibus mentionem facit
Vlp.hîc.ſecundò vtrum principium iſtius noſtræ. l. cum
exceptiua non tamen duumuiris, vel taxatiua non tm le
gi debeat.tertiò quis ſit verus intellect⁹ ad text. noſtrum.
27 Redeundo ad primum,terminus iſte duumuiri gña-
lis eſt ad omne officium,cui duo viri præſunt, ꝓpẽ erant
duumuiri claſſici, duumuiri capitales, & duumuiri ſacro
rum,& in ciuitatib.& municipijs duumuiri municipales
vt hîc per Iaſ.col.2. dictiq; ad eum magiſtratum duo tm
deputarentur,ſic triumuiri eò ꝙ tres, decemuiri eò ꝙ de
cem,& ſummum eſt quod dicunt gl.l.fi. in verbo duumui-
ros.ĵ.de iudi.& Ioan.de Plat. in l. ſi quis ad magiſtratum.
C.de decur.lib.10.ꝙ duumuiri dicerentur eò ꝙ duorum
ſuffragio plebis ſ.& populi crearentur, quia idem eſſe de-
benet,dicique de triumuiris, quatuoruiris , & decemuiris,
melior eſt igitur declaratio prædicta. Nunquid autẽ tex.
noſter de magiſtratu municip. aut de alijs duumuiris in-
telligi debeat in ſequentibus articulis enucleabitur.
28 Secundo videndum eſt † an in textu debeat eſſe exce
ptiua non tamen duumuiris,vel taxatiua non tm̃,gl.Bar.
& cõiter ſcrib.exceptiuam non tamen, & non taxatiuam
legi poſſe ac debere volunt sid quod latius & aperti⁹ oſtẽ
29 dam in excuſſione ſequentis articuli;† ſed antequam ad
illum deueniam,quia Bart. hîc ſumpta occaſione quædã
de taxatiuis tetigit ad cuius dicta ſolet quotidie recurre-
re,duas principales ex dictis ſuis colligo concluſiones.pri
ma erit ꝙ dictiones taxatiuæ ſeu excluſiuæ prout,tantũ-
modo,ſolummodo,& duntaxat, appoſitæ orõni affirma
tiuæ, illud quod ponunt affirmant , cætera excludunt,
exempli gratia, ſi dicam Petrus tm̃ currit, affirmo Petrũ
currere,& neminem alium.probaturq; in l. ob Aeſ. C. de
præd.minor.& in l.2.C.de patribus qui fil. diſtrax. cũ alijs
de quib.per Dynum in c.mandatum de reg.iur. in 6. hîc
ꝑ Bar.licet lectura corrupta ſit.2. quia id manifeſtè infe-
runt verba,ita vt maius clariusq; teſtimonium haberi nõ
poſſit.l.non aliter.ĵ.de leg.3.l.Labeo.ĵ.de ſuppe.legata, &
30 l.3.C.de liberis præteritis,† & quamuis Bart.taxatiuas ab
excluſiuis non diſiungat,diuerſæ tamen ſunt ſpeciei,& a-
lius modus ſignificandi attributus eſt taxatiuis tm,& dũ-
taxat,alius excluſiuis vt ſolum,& ſolummodo,vt ꝑ Bald.
in l. 1. C. de teſtibus quam tamen ſubtilem , & verbalem
differentiam legiſtæ non curant dicit ibi Bald.

Limita prædictam concluſionem ſm eundem Bar.nõ
procedere, qñ reſultaret contrarietas in l. & licet Iaſ. di-
cat Bar.nihil allegare,tamen expreſſe citat ſuperius addu
31 cta,† notata i prędictis legib.& vltra accumulata per Iaſ.
vide Dec.in l.ĵ.in duabus.1.col.C.de bo.poſ.contra tabu
las in l.1.col.fi.ĵ.de reg.iur.& in conſi.271.qui poſt Alex.
id dicit procedere etiam ꝙ taxatiua geminata foret ap-
poſitaq; etiam fuiſſet clauſula, & non aliter . facit regula
cum expediat cum vulg.Secundò limita prædictam con-
32 cluſionem, vt nunquam intelligatur excluſa ſimilia † et
in pęnalibus vt hic per Iaſ.& Aquenſ.& eundem Aquenſ.
in l.ſi.circa fin.ſupra titu.proximo. Barba.conſi.35.col.4.
lib. 4.& Fel.in c.paſtoralis col.1.de reſcriptis. Dec.tamen
in l.pen.ſupra de offi.eius in d.l.1.de contra tabulas & in
d.l.1.de reg.iur.in vlt.colum. tenet contrarium niſi ratio-
ne con-

ne connexitatis ve. vbi ſimilia includerentur per alia iura
quia tūc ne inducatur aliarum legum correctio non ex-
cludūtur virtualiter ſimilia,aliàs ſecus vbi per eum.& Io.
Crot.in l.ſi conſtante col.20.in 4.concluſione vbi Iaſ.col.
15.verſ.vlt.poſt Bar.ibidem.ſ.ſolu.mat.Ad l.ob Aes cum
glurñderi poteſt taxatiuam referri ad verbum cauſa cogni
ta:vt ſit ſenſus ob Aes alienum tantum cauſa cognita poſ
ſed. prædium minoris ſecūdum quam declarationem nī
hil faciat ille tex.prout intellexerunt mo. de rip.in l.1.C.
de reu.do.in q.41.& mo.medio.lib.4.diſpun.c.5.ſed hoc
deciſum erat in l.minorum in l.ſi prædium & in l. fi. eiuſ
dem tit.ideò melior eſt reſponſio altera, ꝙ taxatiua non
excludit caſus ſimiles deciſos aut decidendos per leges
nos quærimus de decedendis ab homine.

In iudicando tamen non eſt à cōi opinione receden-
dum per alle.hic per Iaſ.& alios pal.& Dec.in conſi. 281.
vbi etiam tangit an excludatur perſona hæredis de qua
ſcripſi in l.2.C.de pac.inter empt. & vend.

Tertio limitat Iaſ. & Aquenſ. vt non excludātur con-
33 ſueta ſiue ea q̄ venire ſolent de conſuetudine, † vt p eos
qđ multis alijs ſimilib.confirmari poſſet de quib. p Aret.
in conſi.11.col.fi.Soc.in l.cum quid col.4.ſ. ſi cer.pet.Fel.
in c.1.col.6.de proba.& latius in proœ.decret. Iaſ.in l.cō
ſtante col. 16.ſ. ſolu.matr.& in l.vt liberis.C.de collatio-
nibus.Dec.in d.c11.col.14.in cap.ſignificauit col. fi.de ap
pel.in c.cum M.vbi etiam alij cano.de conſt.

Limitari etiam poteſt prædicta concluſio alijs modis
vt hic per Iaſ.& Aquenſ.& Dec.in d.conſi.281.

34 Ex prædicta concluſione infert Bar. † ad qōnem de teſ
te dicentē. Titium annis decem tm̄ poſſediſſe.vt per ta-
xatiuam illam tm̄ nihil prohibet.cum enim ſit excluſiua
omne aliud tempus & perſonas voluit excludere: & ſic
deponit ſuper negatiua non coarctata quæ improbabilis
eſt ſumbus hic per eum alleg.& cum Bar.tranſeunt cōiter
ſcriben.vt hic per Alex. & Iaſ. limitantes per dictum Bal.
in tit.ſi de feu.fue.cōtr.inter dom.& agnatos in §. ſi quis
per triginta vbi vult ꝙ ſi teſtis deponat de negatiua & ēt
de affirmatiua contraria vt quia dicat ſe vidiſſe annis 30.
Titium nō poſſidere ſed Martinum,probat in oīb⁹.quia
quoties ſuppoſitis principijs cadentib⁹ ſub ſenſum teſtis
ſequitur quod non vr̄, illud tn̄ inuiſibile per ſenſum ꝓba
tur vt per eundem Alex.hic.Abb.in c.cum eccleſia col.6.
de cauſa poſſeſſionis & proprietatis & Fel.in c.3.loco col.
3.de probat.vbi reputat.notabilem deciſionem Bar. hic.
Aquenſ.dicebat dictum Bald.non limitare ſed deſtruere
concluſionem Bart.diſtinguendo duos caſus vt per eum,
& in terminis qō.Bar. contrarium tenet per dictum Bal.
quia Bar. loquitur de teſte deponente ſuper negatiua iun
ctā cum affirmatiua cum aſſerat Titium poſſediſſe.ergo
probat per p̄dicta.Curt.hic reprehendit ſimile Bart.quia
ſi teſtis diceret Titium decem annis tm̄ poſſediſſe quia vi
dit Sempronium alio tpe poſſidere probaret,ex quo tūc
negatiua caderet in ſenſum,quo caſu perinde eſt ac ſi de-
poneret ſuper affirmatiua Bar.in l.1.§.1.ſ. de Itine.actu-
que priuato Dec.in c.quoniam contraria in gl.1. de pro-
35 bat.† & in dubio verba teſtis vt hic in 4.col.ſcribit Iaſ.ita
intelligēda ſunt vt euitetur periurium & falſitas. vnde cū
teſtis dicat Titium annis decem tm̄ poſſediſſe ſaluari de-
bet, vt dicere voluerit hoc eſſe, quia vidit aliō poſt. 10.an
nos poſſidere. Ad c. cum eccleſia rēſpōde ꝙ ibi teſtis de-
ponebat ſuper eo quod cadere nō poterat in ſenſum ſuū
vt puta quod electio ad alios non ſpectaret.

Sed non eſt à concluſione Bar. & cōi receden. per iura
& rationes prædictas.nec obſtat dictum Bal.prealle.quia
loquitur qn̄ teſtis deponit ſuper negatiua iuncta cum af-
firmatiua, & illa negatiua eſt coarctata tpe,vt quia teſtis
dicit Titium iam annis.30. non poſſediſſe talem rem ſed
Martinum, probat,quia negatiua illa coarctata eſt ad tē-
pus triginta annorum quib⁹ dicit vidiſſe Martinum poſ-
ſidere.ſed Bar.loquitur quando negatiua non eſt coarcta
ta tempore quo caſu teſtis eſt de falſo ſuſpectus,& non
probat. dicendo enim Titium annis decem tm̄ poſſediſ-
ſe,vult deponere ꝙ nullo alio tpe poſſederit,nec aliā per-
ſonam poſſediſſe,quod continet meram negatiuam non
coarctatam,ideo nimirum ſi non probat.d.c.cum eccle-
ſia.& ſic Bart.& Bald.in diuerſis terminis loquuntur:nec
per dictum Bal.limitatur deciſio Bar. in alijs terminis lō
quētis,cum limitatio debeat eſſe de terminis regulæ,nec
ſimiliter deſtruitur dictum vnius per dictum alteri⁹,quia
Bar.loquitur de tpe vltra decennium. 12.de probādo ne-
gatiuam non coniunctam cum affirmatiua vt in termi-
nis Bal.de poſſeſſione enim decennali bene probat, ſed vl
tra non, ita voluit Bart.ibi quantum dicit tm nihil opera
tur,& malè perceperunt mentem Bar.Aquenſ.& Iaſ. me-
lius Alex.firmauit in eo quod dicit tm̄ nihil operatr̄, nec
probat extra tempus decem annorum, bene ergo de an-
nis decem quum ſit affirmatiua. nō obſtat motiuū.Cur.
quia modo prædicto intelligendo ſaluatur teſtis vt euitet
periurium,non autem ad finem probandi vt per Abb. in
d.c.cum eccleſia.c.6.& latius Fel. in c. cum tu de teſti. ni-
mis enim extraneum eſſet ſubintelligere ꝙ viderit alium
eo tpe poſſidere.propterea talis intellectus ſubauditus nō
debet admitti ad hoc vt teſtis probet.ſm Fely.ſ.alle.nec
procedit rn̄ſio dictorum mod.ad d.c.cum eccleſia. quia
in ſenſum teſtis cadere poterat ꝙ deponebat, videlicet
electionem ſpectare ad canonicos tm̄ & non ad clericos.
Nā clerici illi interfuiſſe potuerunt electioni, quæ de pa-
ſtore in eccleſia illa fiebat, & vidiſſe ꝙ clerici nunquam
cum canonicis elegerint vt ibi in 6.col.dicit Abbas. & ta-
men non fit interpretatio ibi vt teſtis probat, ergo nec in
36 caſu noſtro.† accedat quia teſtis deponens ſuper negati-
ua debet etiam non interrogatus aſſignare rationem di-
cti ſui vt per Fely.in c.tertio loco col. 3. de probat. verba
igitur illa quia viderit alium poſſidere non præſumūtur
37 niſi exprimantur.De mera negatiua, † & de negatiua p̄-
gnante ſeu habente implicitam & annexam affirmati-
uam latè ſcriben. in cap. quoniam contra de probat. vbi
inter mod.plenè Pariſ.in 5.col.

Sed an teſtis ſuper negatiua coarctata deponens poſ-
38 ſit de falſo puniri.† Ang.& Fulg.relati p Iaſ.in 4.col.tene
bant ꝙ ſic,præmonentes teſtes vt cauerent tanq̄ ab igne
ne ſuper tali negatiua deponerent.oppo. tenet cōiter ſcri
ben.ꝙ nō poſſit de falſo puniri ſed extraordinariè ob te-
merariam aſſertionem, niſi probaretur contrarium eius
quod teſtis ſuper negatiua deponens aſſeruit, vt hic per
Aqu.col.2.& Iaſ.4.Alex.& Dec.in l.2. ſupra quod quiſq;
iuris Dec.in conſi.173.col.1.& Pariſ.loco palle.& in ter-
minis qō.Bar.ꝙ teſtis non incurrerit falſum, nec de falſo
puniri poſſit vr̄ clariſſimi iuris eſſe,quia vt dixi teſtis pro-
bat de poſſeſſione decennij, ſi incurriſſet falſum id non
probaret.cum falſus etiam in vno,cenſeatur falſus in om
nibus, & corruat tota eius diſpoſitio: veluti indiuidua
pp iuramentum.l.pen.cum ibi not.C. tranſac.Nunquid
39 autem,† ad hoc vt teſtis probet continuationem dicti tē
poris decennij addere debeat de annis continuis, mens
Bart.& ſcriben. videtur eſſe quòd non.dum volunt quòd
probet poſſeſſionem decennij de quo eſt doctrina Bar.&
doct.in l.Celſus in vlt.col.ff.de vſucap.

Secunda concluſio q̄ colligitur ex dictis Bart.ꝙ vbi di-
ctiones taxatiuæ,ſeu excluſiuæ apponuntur orationi ne-
gatiuæ,poſitum affirmant, & aliud oppoſito magis dubi
40 tabili implicant,† vt hic p eum,quem ſequunt̄ Pau.Alex.
in princ commenti.& alij cōiter. Aduerte tamen ad l. nō
ſolum infra de liberatione legata à Bart.citata quia id be-
ne probat,ſed.i. oppo.dum dicit nō ſolum poſſe relinqui
liberationem totius verum ēt partis cum non poſſit eſſe
magis dubium de parte quam de toto Curt. hic col.2.rn̄-
det vt per eum. poſtremò concludentem non requiri ꝙ
prædictæ dictiones implicent caſum magis dubitabilem
ſed ſatis eſſe ꝙ implicent caſum æquè dubitabilē p text.
p̄dictæ.l. non ſolum. ſed caſus non videtur æquè dubita-
bilis,quia cui licet quod plus eſt,multo magis licet quod
minus

minus eſt.l.non debet cui.ſ.de reg.iur. & c. cui licet eod.
41 tit.lib. 6. † proptereà ad illum text.reſpondeo ꝙ non inconuenit dictionem illam non ſolum excluſiuam aliquando implicare caſum minus dubitabilem, & explicare magis dubitabilem, vt dicimus de implicatiua etiam, cuius natura eſt implicare caſum minus dubitabilem & explicare magis dubitabilem vt per ſcrib.in l.1. ſupra de iuriſ. om.iud.& ſic oppo. eius quod taxatiua facit iuxta declarationem Bart. hic. & tamen aliquando implicat caſum magis dubitabilem.l.1.§.ſi filio ff.ad Treb. vbi per Parpaleam & alij notant in l.1.de iu.om.iud.

42 Tertius articulus diſſicillimus, † quis ſit verus intellectus tex.noſtri hic in prin.gl.Bart.Alex.Iaſ.Aquen. & alij plurimum ſuper hoc laborant: vt ordinatim procedam' primus intellectus fuit quorundã antiquorũ, quos refert hic accur.ꝙ non ſolum duumuiri ſed oẽs alij magiſtratus pro modo iuriſdictionis ſuę mulctare poſſunt,ſm quem intellectũ legi debet hic tex. cum taxatiua non tñ,ſequitur Ang.conſ.98.col.1.in nouis,ſed glo.recedit ab iſto intellectu & Bar.Bal.Pau.Alex.omnes in 1.col. eum improbant rationibus palpabilib' vt Bar.probat Cor. hic ſequẽdo alium intellectum Ang.ꝙ poſſit ſtare hic taxatiua intelligit,ꝙ hi duumuiri eſſent maximi magiſtratus & hoc modo iuriſconſultus implicaret caſum magis dubitabilem,& ſic non eſſet incongrua locutio vt dicebat Bar. ſed quum ſit falſum duumuiros fuiſſe vel eſſe maximos magiſtratus vt hic per Iaſ.col.2.verſi.2. eſt intellectus clareq; probatur tam per hiſtorias Feneſtellæ.T.Liuij. & aliorũ, quam per iura noſtra vt in l.4.in §.duas de dam.infect.& l.fin.C.de iud.falſus erit dictus intellectus & illi minimè aſſentiendum.cui etiam obſtat ratio Bart.ꝙ non conueniat l.noſtræ cum non poſsit illud implicari ex quo præceſsit oratio vniuerſalis. Nituntur ẽt prælati Mod.aliter ſubſtinere intellectum Ang.volentis hic debere legi taxatiuam cõceſſo,ꝙ duumuiri ſint magiſtratus municip. & infimi,vt voluerit Vlp.dicere, ꝙ nõ tantum magiſtratus municip. in mulctando debent ſeruare ſuæ iuriſdictionis modum & metam,verum ẽt maiores,& caſus implicatus erit ſaltem æque dubitabilis,qđ non põt procedere,cum clariſsimum ſit & indubitatum nullum magiſtratum ſiue magnum ſiue paruũ debere ſiue poſſe in mulctando metam ſibi præfixam excedere.l. 2.ĩ.ti. 2. l.antepen.ff.de verbo.ſignifi.l. C.de modo mulctarum & l.certa. C.quãdo prouocare nõ eſt neceſſe.Item refragatur manifeſtè argumentatio Barto. à. natura implicatiuæ quæ à propoſito aliud implicare debet, quod hic facere non poſſet, cum vniuerſalis oratio omnia comprehendens iampręmiſſa fuerit, reijciendus igitur penitus primus intellectus & concludendum non poſſe ſtare taxatiuam tantum in hoc tex.& ſimiliter ſecundus vt ſupra declaratur.

43 Tertius fuit intelle. Azonis in ſenſu contrarius, † per glo.hic relatus, ꝙ in hoc tex eſſe debeat exceptiua nõ tñ, volueritque Vlpian.dicere ꝙ omnes magiſtratus exceptis duumuiris, & municipalib' mulctare poſsint,quẽ intell. Alb. de Roſ. communem dicit & illũ ſequũtur hic Fulg. Pau.Iaſ.col.5.Aquenſ.2.& 3.dicentes legibus optimè cõuenire & maximè quadrat huic prin.l.noſtræ facit.l.3.in §.ſi quis ad pedaneum.ff.ne quis eũ qui.vbi contemnens pedaneum infirmum iudicem eximendo in ius ab eo vocatum,pęna illius edicti non plectitur.hinc eſt ꝙ Caſtellani de iure nõ poſſunt mulctare,licet de cõſuetudine aliud ſit Guido Papæ in quæſtio. 626. cum alijs.s. alle. verum quum ſm communem ſcriben. ſententiam magiſtratus municipales, & ſic ẽt Caſtellani leuibus mulctis poſsint mulctare,& ſi in via diſputatiua cõtraria opinio ſuſtineri poſsit, prædicto intellectui non eſt adherendum vt hic per Alex.colum.2.& alios mod.

44 Sed operæpretium erit inquirere, † quõ probetur cõis ſententia,ꝙ magiſtratus municipales & infimi leues mulctas infligere poſſint,pro qua opinione in primò ſtringit ſm Alex.l.2.ad fin.ff.de iud. vbi ordinariam iuriſdictionẽ publicè habentibus conceditur ius mulctandi,ſed municipales tales ſunt.l.1.§.huius ſtudij cum glo.ſupra de iuriſ. & iur.ergo,&c. Ad illum text. duobus modis nititur reſpondere Iaſ.hic col.8.ſecundum vnum intell. glo.ibi ſuper verbo publicè,i.de publico crimine intelligentis, ſed ab illa expoſitione recedunt glo. & ſcriben. & bene cum extranea ſit vt impertinens violentaque manifeſte. & cõfunditur per tex.in d.l.aliud in fine.vbi dicitur cui adiudicatio data eſt,&c.abſque verbo publicè, alia reſponſio Iaſ.minus valet,quia municip.ex quo publicè tanquã publicam perſonam gerẽtes adiri poterant, nihil repugnat quin publici magiſtratus dici poſſint.facit text. l.ea quæ in princ.ff.ad municip. & in §. interim in auct.de defenſ. ciuit.Secundò pro communi facit,quia mulctare actionis iure exercetur vt per Bar.infra in quæſtionibus, ergo eſt de ſimplici iuriſdictione.iuxta tex. cum ibi not. C.de peda.iudi.in l.placet.& notata in l. Imperium in materia iuriſdictionis ſimplicis ſupra titu. 2. & ſic competit iure magiſtratus.l.1.verſi.quæ vero ſupra de offic.eius.Bart.in d.l. Imperium in vlti. gradu meri Imperij, tenet oppo.ꝙ mulctare videlicet ſit de mero Imperio. inferioris tamen gradus, ideò competat omnibus magiſtratibus & ſequũtur ibi communiter ſcriben.

Tenendo contrariam opinionem negari põt diſputãdo de minimo Imperio eſſe ius mulctãdi, imo eſt de maiori Imperio,cum prætoribus, præſidibus, & maioribus magiſtratibus id conceſſum legatur vt dicebat Azo, quẽ ſequitur Bar.hic ſin.1.col.de quo latius.j.dicam. Tertio pro cõi opinione facit tex.in d.l.aliud eſt fraus ad fin.ff.de verb.ſig.ibi mulctam is dicere poteſt cui adiudicatio data eſt: municipes tales ſunt,ergo,&c. Quod clarius oſtendit iuriſconſultus ibi in ſequentibus.ſubiungẽs magiſtratus ſolos & pręſides prouinciarum mulctare poſſe.quamuis enim appellatione præſidis maiores magiſtratus veniant: appellatione tñ magiſtratus etiam minores continentur.verſic.quæ verò iure magiſtratus cũm gl. ĩ.alle.& per conſequens etiam infimum poſſe mulctare dicit. ſed ille tex.prout etiam voluit hic Iaſ.col.6. contrarium probare vĩ,quia ſi ſub verbo magiſtratus iuriſconſultus intellexiſſet de omnibus magiſtratibus, frigidè poſtea & ineptè de pręſidibus prouinciarum ſubiunxiſſet.nam cui dubium id poſſe præſides ſiquidem id foret conceſſum ſ vĩ ergo probare ille text.ꝙ maiores magiſtratus vt præſides & alij maiores quibus à iure hoc conceſſum eſt, mulctarę poſſint,per quem quidem tex.declarari poterit tex.d.l. 2.ad fina.ff. de iud. quæ eſt ſimiliter creatura Vlp. prout lex.prædicta, aliud eſt fraus. & de maioribus magiſtratibus intelligatur. quæ quidem declaratio ſuadetur ex tex. noſtro in verſi.tamen duumuiris qui clare loqui vĩ,negãdo ius mulctandi hiſce infimis magiſtratibus competere & per hunc tex. accommodari poſſet reſpon.diſputando ad omnia quæ in oppoſitum adduci poſſent.

45 Quarto loco Bar.† col. 1. Alex. & 2.alij cõplures quos quinta col.Iaſ.refert intelligunt hanc.l.de duumuiris non habentibus iuriſdictionem vt per eos, ꝙ duumuiri mulctare non poſſunt vt probat etiam tex.in l.2.in ſi.infra de iud.& in d.l.aliud ad finẽ.ibi adiudicatio data eſt, ſed ad hunc tex.intellectus ille procedere non poteſt vt hic per Iaſ.Aquenſ.& Lance.Dec.nam erat dubium an magiſtratus eorum iuriſdictionem per impoſitionem mulctę defendere poſſent, ergo de illis qui iuriſdictioni præſunt loquitur, ſi enim ſine iuriſdictione eſſent, ſuperuacua fuiſſet dubitatio de defendenda iuriſdictione eorum pœnali iudicio: ex quo apparet futilem fuiſſe põderationem Iaſ. volentis poſſe exceptionem de duumuiris factam defendi per relationem ad magiſtratus accipiendo vocabulum generaliter, quid enim facit hoc ad defenſionem iuriſdictionis qua carent?

Ex quo tñ intellectu notanter colligitur ꝙ hi qui non habent iuriſdictionem, licet habeãt adminiſtrationẽ vel
46 gubernationẽ Reip. ac negotiorũ publicorũ, † mulctare

non

non poſſunt,quum id à iuriſdictione dependeat.ex quo
inferri pôt ad not.quæſtiones vt hic per Alex. col.pen.
Iaſ.5.& Aquē.ſi.plures remiſsiones tradentes. & vltra de
articu.principalis quæſtio.pęnę adijciendæ in ſtatutis vi
de Seuer. in l.omnes pop.col.4.vbi Crot.5. & Iaſ.7.& 8.
pluribus modis limitant ſupra de iuſt. & iu. hinc etiam
ait Iacobi.de S.Georg.in tract. feud.in verbo cum mero
col.2. ꝙ licet vniuerſitates carẽtes iuriſdictione nō poſ-
ſint ſtatutis ſuis pœnam apponere cum id à iuriſdictio-
ne dependeat,tamen inueſtitus de Caſt.cum iuriſdictio
ne pro defenſione iuriſdictionis ſuæ,ſtatutis eius pęnam
apponere poteſt.vt ibi per eum.
47 Et per eaſdē rationes, † nō procedit ad hunc tex.alius
intellectus quinto loco ad hunc tex.datus ꝑ Moder.me-
diol.lib.3.diſpun.4.5.col.qui in effectu non differt ab in-
tellectu Alex. & aliorum de quibus ſ. Quòd Vlp. hic nō
loquatur de magiſtratibus municipalibus,ſed de duum-
uiris,ꝙ in ordine decurionum duo erant.qui carcerum
curā habebant,qui publica locabant, qui Reip. negocia
gerebant, cæterum qui ius mulctandi nō habebant.vn-
de male argumentantur doct. qui magiſtratibus muni-
cipalibus exiſtimant mulctā indicere non licere,vt ibi la
tius per eos, ſed licet verum ſit ꝙ ad duumuiratum de-
curiones municipij tñ vt ad alios honores eligerentur.l.
honores.§. is qui. ff.de decurionibus glo. & doct. in l. ſi
ad magiſtratum.C. decur. lib.10.tñ duumuiri cōiter in
iure noſtro capiuntur ꝓ magiſtr.municip.l.4. §. duas.ff.
de dāno infecto. vbi text. clarus. qui primò magiſtratus
municipales nominauit, inde variato vocabulo duum-
uiros nuncupat.præterea vt dixi ſupra contra.Alex.vana
eſſet dubitatio. de defenſione iuriſdictionis per iudiciū
pęnale duumuirorum, ſi iuriſdictionem ipſam non ha-
berent,cum non entis nullæ ſint qualitates iuribus vulga
48 ribus. † Sextus intellectus fuit Goſredi. quem refert Iaſ.
hic col. 5.verſic.3. fuit intellect. quod iſte text.loquatur
de duobus viris. qui mulctare non poſſunt vt ſunt Cæſa-
ris & fiſci procuratores le.2.C.de modo mulctarum.
Sed hic tex.non loquitur de duobus viris ſed duumui
ris & de magiſtratu illo cui duo viri præerant. prædicti
autem procuratores fiſci & Cęſaris nō erant, nec dicebā
tur duuuiri.præterea cur magis de duobus quā de tribus
quatuorque dixiſſet vt de curatore.Reip.& delegato qui
mulctare non poſſunt.l.4. C.de modo mulc.d.l.2.in fin.
infra de iudi.cum alijs infra adducendis.
49 Septimus & vltimus,† fuit intell.gloſ.hic in fi. ꝙ duū-
uiri capiantur hic pro magiſtratibus municipalibꝰ, itaq;
ſenſus iſtius text. ꝙ omnes magiſtratus poſſunt mulcta-
re.ſed magni magnis mulctis,municipales vero & infimi
non,ſed paruis tñ,qui intellectus prout atteſtantur Alex.
Iaſ.Aquenſ.& alij cōiter approbatur. ſed vt ipſi probant
deſtruit literam iſtam,ponit enim Vlp. hic primò gnalē
regulam ꝙ omnes magiſtratus poſſunt mulctare ſm ius
poteſtatis ſuæ exceptis duumuiris qui mulctare non po-
tuerunt,alias ſuperfluerent dicta verba exceptiua.quia ſa
tis fuiſſet dicere conceſſum omnibus magiſtratibur pro
modo ſuæ iuriſdictionis poſſe mulctare, qui ſermo im-
portaſſet ꝙ habentes magnam iuriſdictionem magnas
mulctas imponere poſſunt,habentes verò ſimplicem, le-
ues & paruas,quum nec ſyllaba debeat in iure ſuperflue
re.§.quibus in 1.conſti.C.l.1.in prin.cum glo.j. qđ met.
cauſa.cum accumulatis per Barb.in conſi.44.colu.4.vol.
2.& ſic ad hunc tex. videtur malè conuenire intel.iſte.
50 Propterea,† retenta cōi litera,non tamen & receptio-
re ſententia, ꝙ duumuiri & magiſtratus municipales
leuibus mulctis poſſunt cōtumaces afficere & punire.iſte
text.nō aliter declarandus venit, nam iuriſconſultus hic
dixit oībus magiſtratibus conceſſum eſſe per impoſitio-
nem mulctæ iuriſdict.ſuam defendere,ſm ius ſuæ pote-
ſtatis. i.iuxta metam & modum ſui Imperij,non tamen
duumuiris,qui licet etiam habeant iuriſdictionem,atta-
men non mulctabunt,ſecundum ius poteſtatis,& ſic ma
gnis mulctis prout pñt facere habentes poteſtatem qua
ipſi carent:ita ꝙ verbum poteſtatis ad maius Imperiū &
ſuperiores magiſtratus refertur,prout voluerunt gl.Bar.
& alij cōiter. & vr congruere literæ noſtræ nam ex quo
dixerat primo Vlp. omnibus magiſtratibus licere mul-
ctare pro modo ſuæ poteſtatis,videbatur id ēt duumui-
ris permiſſum eſſe,quum magiſtratus ſint & iuriſdictio-
ne ſuffulti.l.ſi ad magiſtratum.C.de decur.lib.10.cum §.
duos.ſ.alleg.ſed quia poteſtatis appellatio in maioribus
magiſtratibus locum propriè habet, non in minoribus.
l.poteſtatis verbo.j.de verb.ſign.& ſic non in duumuiris
nec municipalibus,qui licet inter magiſtratus connume
rentur tñ ſunt ſine Imperio & poteſtate.l.nec magiſtrati
bus in fin.j.de iniur.ideò eos Vlp. excipit. ex quo Impe-
rio poteſtateq; carent,nec pñt magnis mulctis vt haben-
tes imperium mulctare. Pro modo aūt ſuæ iuriſdictio-
nis ēt ipſi duumuiri & municipales mulctare poterunt,
vt probatur concludenter in l.2.ad fi.j.de iud.vt ſ.dixi &
in l.aliud ad fi.ſ.alleg.ac.in l.2.j.tit.2. & per rationem le-
gis cui iuriſdictio ſupra de iur.om. iud. quicquid dicant
hic Iaſ.& Aqu.nec obſtat ꝙ in ſuperioribꝰ dicebatur ad
d.l.aliud in fi. quia rñdeo non eſſe inconueniens ꝙ poſt
genus exprimatur ſpecies vt apparet in rubr. C. de ſerui.
& aqua vbi gl.notat ad l.defenſori nihil. C. de defen.ci-
51 uit.† ſuper qua Azo.Bar. & præall.fundamentum faciūt
in illis verbis nullas imponant mulctas, ergo defenſores
ſic infimi magiſtratus nullo modo mulctabunt. Ale. hic
ad fin.2.col.vno modo rñdet vt per eum. prout ēt faciūt
alij in effectu ꝙ de indebitis mulctis & grauioribus lo-
quatur vt ex præcedentibus colligi pôt. vt per rōnem ibi
aſſignatā. quòd ideò defenſores mulctare & alia de qui-
bus ibi facere non pēt,quia nomen ſuum amitterēt, nec
defenſores ſed deſtructores dici poſſent. qua ratione in
ſinuatur nobis text. loqui qñ illicitas mulctas imponere
vellent,quum ratio tex.non conueniat.vbi licitas & legi-
timas vellent imponere, tunc.n.defenſorum nomē bene
conſeruarent.item cū præcedentia declarentur ꝑſequen
tia.vulg.le.ſi ſeruus plurium.j.de legat.1.& tex.d.l. defen
ſores,in ſequentibus loquatur de ſeuerioribus pōnibus,
colligitur quòd ēt in præcedentibus de magnis & ſeue-
riorib.mulctis locutus fuit,& exceptio ꝑdicta de duum-
uiris eleganter, recteq; procedit, habita conſideratione
ad genus magiſtratuum vt hic ꝑ Iaſ.in 5. col. ſufficitque
exceptionem eſſe de regula ſm quid.l. nummis cū nota.
ibi per Iaſ.j. de in lit. iur. & per conſequens conſiderato
genere magiſtratuū exceptio de duumuiris non eſt in-
epta.Item non obſtat.§.ſi quis ad pedaneū.l.3. j. nequis
52 cum qui,† vbi eximens vocatum ad pedaneum iudicem
ob vtilitatem illius in pęnam edicti prædicti non incidit,
ergo nec in mulctam hanc debet poſſe cadere cōtēnens
infimum magiſtratum,quia vltra rñſionem Bar.& Alex.
ibi reſtrictiuam illius text.ſm Iaſ. ibi & hic reſponde tu
quòd hic de mulcta, ibi de pœna valde ſeuera vt eximēs
puniatur quanti actor in litem iurauerit.etiam ſi calum
nioſam litem ageret.§.in eum.l.pen.illo eod. titu. quod
eſt mirabile ſecundum Pau. Caſt. ibi vt pro modico ex-
ceſſu tam graui pœna puniatur eximens, ideò nimirum
ſi noluit lex.contemnentem pedaneum iudicem in tan-
tam incidere pœnam, quæ ratio ceſſat in impoſitione
mulctæ, quæ pro modo iuriſdictionis imponitur, vt di-
ctum eſt de quo quidem tex.in §.in eum videnda etiam
53 ſunt quæ ſcribit Alex.in conſi.35.col.2.lib.2. approba-
taq; eſt prædicta cōis opinio de infimis magiſtratibus
qui mulctare poſſunt,à conſuetudine,quæ eſt optima le
gum interpres lege ſi de interpretatione ſupra de ll. & ꝑ
conſequens quod in text. noſtro de duumuiris dicitur
non procederet de conſuetudine, ſecundum quam etiā
ipſi non ſeruata taxa iuris mulctant ſecundum tamē mo
dum conſuetum vt in ſuperioribus dixi.

Gloſ. ſuper verbo pœnali, diuiditur in duas partes in
primo timore contrarij exponit pœnali,i.mulctati in ſe-

cunda

cunda quæ eſt ibi & dic, remitti ſe de differentijs exiſtēti
54 bus inter mulctam & pęnam.† videbatur.n.malè in hoc
tex.dici pęnali iudicio, cum nō tractetur hic de pęna, ſed
de mulcta q̄ longè differunt, ideò gl.expoſuit.i. mulcta-
ti, & quicquid dicat Ful.expoſitio eſt neceſſaria pp dicta
verba ſm ius ſuæ ptātis: pęna.n.non eſt in arbitrio & po
teſtate iudicis: ſed certa & determinata lege. l. aliud eſt
fraus in fin.& l.ſi qua pęna.ÿ.de verb.ſig. mulcta autē in-
certa eſt & in arbitrio iudicis ſm tamen modum iuriſdi
ctionis ſuæ limitata, iuribus ſupra alleg.nec obſtat.§.au-
dient in auct.de defenſ.ciuit.vbi ſm ius poteſtatis etiam
pęnas imponi debere dr.& l.magiſtratibus.ſ. de iur.om.
iud.non enim dr̄ q̄ immutentur pœnæ quæ certæ ſunt,
licet diuerſæ ſint poteſtates & maiores magiſtratus poſ-
ſint grauiores pœnas quam minores imponere, mulctæ
verò ex arbitrio iudicis pendent & ex impoſitione va-
riantur quamuis taxam à le. præfixam tranſgredi non li-
ceat. Alias dr̄ias inter pœnam & mulctam ponunt.tex.&
glo.in d.l.aliud.& in d.l.ſiqua.vbi Mod. Practicus Papiē.
in vlt.fol.ſuæ practicæ.Io.de Plat. in l.2.C.de vſur. fiſcal.
lib.10. octo differentias enumerans de quibus etiam per
Fely.in cap.qualiter & quando el 1.col. 20.in 6. limit.de
accuſationibus & Lanc.Dec.in d.l.2.ÿ.ad fi. de iud.

Gl.in verbo iudicio diuiditur in tres partes in 1. decla
rat tex.in 2.quæ eſt ibi quæ petetur.ponit cui applicetur
cōpendium mulctę in 3.quę eſt ibi & actione, ponit quo
iure imponatur mulcta, concluſiones gl. examinabimus
55 in qōnib.Bart.† interim not. declarationem Alex. q̄ ſint
pœnæ paruæ & leues mulctæ de quo videte ēt Barb.in c.
de cauſis col.2.de offic. delegati eundem Alex. conſi.35.
col.2.lib.2.concludentem arbitrarias eſſe; dūmodo duas
vncias auri non excedāt iuxta taxam.d.l.eos. Aqu.hic de
duobus aureis intelligebat, quia lex eos.de maiorib9 ma-
giſtratibus loquitur.ſed non eſt receden.à dictis Ale. qui
vult magiſtratus municipales poſſe imponere dictas mul
ctas, modo non aſcendant ad duas vncias auri, q̄ taxa ma
ioribus magiſtratibus permiſſa eſt, nec dicit Alex. prout
refert Aqu.q̄ mulctas arbitrarias poſſint imponere dum
non excedant duas vncias auri, imò vult mulctam ſum-
mamq; duarum vnciarum auri ab illis infligi non poſſe,
dummodo non aſcendant ad duas vncias auri ſed vt ipſe
Alex.ibi ait.& in ſuperioribus dix.iſta ſunt pauci momē
ti quia de conſuetudine non ſeruatur prædic a taxa iuris
circa impoſitiones mulctarum, cum magiſtratus pro li-
bito & voluntate ſua ſm diuerſas locorum conſuetudi-
nes vt ſ.dictum eſt mulctent, & hic in penul. colu. ponit
etiam Alex.& Fely.in cap.de cauſis col.1.de offi. deleg.

56 Extra glo.Bar.formauit nouem qōnes,† prima eſt an
delegatus mulctare poſſit, & concludit q̄ non, approba-
turq; cōmuniter per ſcrib.vt hic per Alex.col.5.Iaſ. pen.
& Aquenſ.fin.Pau.de Caſt.in §.vlt.l.2.ÿ.de iud.& Fely.in
c.de cauſis col.vlt.vbi Dec.antepe.de offi.deleg. quæ con
cluſio probatur.primo ex fine.d.l.2.& per l.aliud ſupra
allega.vbi ſoli magiſtratus habentes ordinariam iuriſdi-
ctionem mulctare poſſunt. & arguendo à ſpeciali p l.2.
C.de ſpor.rō concluſionis eſt quia delegatus vilis & peda
neus iudex reputatur, ideò lex non tm̄ curauit de contē-
ptu illius, quantum de contemptu iudicis ordinarij.l.3.
§.ſiquis ad pedaneum.ÿ.nequis eum qui.vel quia iuriſdi-
ctio ordinaria fauorabilis eſt, delegata verò odioſa.c.1.
de reſcrip.lib.6.rō, nimirum ſi delegatus non mulctat vt
per Rimi.in rub.de offi.eius col.3.nec obſtat q̄ delegan-
tis vice delegatus fungatur.l.1.§.ſi.cum l.& ſi prætor ſu-
pra ad offic. eius, vnde ex perſona delegantis debet poſſe
mulctare vt dicebat hic Curt. quia id ceſſat cum eis ſpe-
cialiter l.denegatum ſit patet per ſupra ſcripta.

Ex prædictis q̄ ius mulctandi prohibitū ſit delegatis,
infertur q̄ hi quibus data eſt poteſtas ſtatuendi, non po
terunt adijcere pœnā, niſi id ſpāliter eis fuiſſet conceſſum
57 † limitando tamen vt hic per Alex. col. 8.de quo vidēda
ſunt allegata hic per eum.& per Soz.col.51.& Aquēſ.vlt.

inſerri etiam poſſet ex prædictis ad aliam not. quæſtio-
nem vt per Pau.Caſt.in §.fi l.ſecundæ.

58 Prædicta concluſio limitatur plurib.modis, † vt hic p
Alex.& Soz.Fely.& Dec.in d.c.de cauſis in locis ſupra al-
leg.& Lancel.Dec.in d.§.fin.vbi tm̄ tenet delegatum prin
cipis de iure ciuili regulariter non poſſe mulctare. per d.
l.2.C.de ſport.arguēdo à ſpeciali, quamuis de iure cano.
ſecus ſit.ſed Alex.hic & Cano.in d.c.de cauſis oppoſi.te-
nent q̄ delegatus principis poſſit indiſtinctè mulctare,
cū in cā delegata maior ſit quocunq; ordinario, licet tan
tam mulctā quantam ordinarius imponere nequeat. ſed
debeat ſeruare taxam.d.l.2.de ſpor.& ēt conc udūt Ale.
& Rim.in rub.de offi.eius in 2.& 3.col. & Fely. in c. ſanè
el 2.col.1.de offi.deleg.quod etiam de iure cano. pcedit
quicquid dicat Dec.in c.de cauſis col. antepen. ſm Por-
tugal.in repe.l.Imperium col.65.ſ.de iu.om.iud. ſed ma
lè mdent arg.Decij.ideò dicas quòd licet in materia de-
legationis ſint aliquæ dr̄iæ inter ius cano.& ciuile, tamē
in propoſito noſtro quoad impoſitionem mulctæ non
reperitur conſtituta dr̄ia: ergo à iure ciuili clarè hoc de-
terminante non eſt recedendum cap.1.& 2. cum not.de
oper.nunc.& ſi conſuetudo vt ſupra dixi hoc immutaue-
rit, dicebat etiam Dec. ſequendo Abba. in d. c. de cauſis
col.8.quòd delegatus inferioris à Principe de iure cano.
pōt leuiter mulctare per tex.in c.ex literis.de offi.delega.
ibi eluſoria aliàs eſſet iuriſdictio.quem tex.prius ibi alle-
gauit Fely.in vlt.col.ſed mderi pōt, vel quod loquitur in
delegato ſummi Pontificis, vel vbi delega. aliter eius iu-
riſdictionem exercere non poſſet, quo caſu concedunt
cōiter ſcriben.etiam deleg.mulctare poſſe vt hic per Ale.
in 5.limi.Fely.loco præall.vt in vlt.col.& ēt Portugal. ſu-
pra alleg. & ſic non eſſet tunc ſpiritualitas aliqua de iure
cano.cum etiam de iure ciuili idem tunc ſit.pōt tm̄ dele-
gatus iuriſdictionem ſuam exercere contra quoſcunque
illam turbantes, aut impedientes vt hic per Alex. col.fin.
& latius Dec.in c.1.in vltimo nota & in gl. ſi. de offi.de-
legat.limitatur etiam prædicta concluſio, qn̄ delegans vi
ces ſuas commiſſet, quia poterit tunc delegatus mulcta-
re Inno.in c.ſuper qōnum in gl.vices ſuas de offi.delega.
quod probatur in §.ſi.d.l.2.de iud.vbi Lācel.Dec.not. &
facit quod hic in 4.col.Alex.ſcribit, cui tamen limit. retra
gari videbatur tex.in d.c.ſanè vbi deleg.vt tex.dicit gerit
vices delegantis prout etiam dicitur in d.l.c.& ſi prætor,
ergo expreſſio eius quod ineſt nihil debet operari.l.eg.3.
cum ibi not.ÿ.de leg.1. ſed ſolutio facilis eſt.

59 Secunda qō eſt de arbitrio, an poſſit mulctare, † Bart.
ſe remittit, doct. cōiter concludunt q̄ nō, niſi id conceſ
ſum ſibi ſpecialiter fuerit per l. non ex omnibus cū glo.
ÿ.de arbit.& l.quid tamen in ſi.illo eo. tit. & hic per Alb.
& Iaſ.col.5.& 6.& per Alex.in apoſtil.ad Bart. in d.l.non
ex oībus.ſed cum mulctandi facultas vt vult hæc lex.nec-
non.l.aliud eſt fraus & l.2.in §.fin.ſ.allega. & cōiter ſcri-
ben.dependeat à iuriſdictione quam priuatorum cōſen
ſus dare non poteſt.l.priuatorum.C.de iur.om. iud.vt q̄
quamuis in compromiſſo facultas mulctandi data fuerit
arbiter non debeat poſſe mulctare & l.non ex oībus. cū
l.quid tm̄ loquuntur in pœna parti applicanda.mulcta au
tem fiſco applicatur. l. 5. C.de modo mulc.de quo nihil
ad partes, imò cōuentio ipſarum partium de ſtando ſen-
tentiæ arbitri ſub pęna fiſco applicata non ſubſiſteret.le-
ge arbiter intra certum, infra de arbitr.niſi notario ſtipu
60 lante pœnā, † profiſco promiſſio facta fuiſſet ſm Mod.
hic per not. per Bart. in dicta lege arbiter certo die. Non
eſt tm̄ receden. à communi quia licet virtute iuriſdictio-
61 nis quam arbiter non habet, id facere non poſſit, † vale-
bit tamen diſpoſitio partium in vim conuentionis pro-
pter conſenſum partium.arg.tex.cum gl.in l.2.C. cōmu-
nia vtriuſq; iudicij, cum pluribus quæ per illū tex.& glo.
congerunt.Bald.conſi.11.col.vlt.Rom.conſi.175.Soz.in
in conſi.40.lib.1.& 87.col.5.lib.3.Corn.in conſi.125.lib
2.Fely.in c.ſignificaſti col.3.de for.comp.Iaſ.in conſ.98
col.fin.

col.fi lib.1.Brun.in tract.de for.char.28.in 2.col. Dec.in
c.examinata de cõfir.vti. vel inut.in conſ.12.col.fi. 475.
col.pen.& 488.col.pen.& fi.vbi limitat non erit ergo ꝓ-
priè limit.vt in ſimili dicit Pau.de Caſt.in l.2.ad fina.cõ-
trenti.infra de iud.& lex.j.j.de arbitris volens ꝙ arbitra
ria redacta ſint ad inſtar iudiciorum, procedit in modo
procedendi.non autem reſpectu iuriſdictionis quam pri
uatorum conſenſus dare non poteſt.d.l.priuatorum no.
Ang.in d.l.1.& in conſi.119.teſtator.

62 Limitatur tñ prædicta concluſio,† vt non procedat in
arbitro ex neceſſitate ſtatuti electo qui iuriſdictio. ordi
nariam habere cenſetur Abbas in c.ſuſpicionis. col.2.de
offi.dele.quamuis Fely.in c.fin.col.fina.de re iud. magis
delegato eum equiparari dicat ; ſed delegatus non mul-
ctat,ergo nec ipſe Cur.hic dicebat hmõi arbitrum ex ne
ceſſitate ſtatuti electum,dici delegatum legis,qui delega
to principis æquiparatur vt per Alex.j.in rub.de offi.ei'.
ſicut ergo delegatus principis vt dictum eſt ſupra poteſt
mulctare,fortius delegatus legis. ex quo videtur ꝙ non
poſſit tantam mulctam imponere quantam ordinarius.
ſed quantam delegatus principis vt in limi. præcedentis
63 articuli viſum eſt.† ſed quum eligatur virtute ſtatuti ſuc
cedit in locum iudicis ordinarij & magis habet vim ordi
narij & iudicis quam arbitri ſm cõiter ſcriben.vt p.Dec.
in c.cum ſpeciali in 2.not.de appel. & pulchrè per Iaſ. in
l.fin.not.5.C. de iudicijs, ergo poterit mulctare vt ordi-
64 narius.De arbitratore Bar. non tangit, † ſed idem quod
in arbitro dicẽdum eſt,quum arbitrator minus iuris ha-
beat quam arbiter,iuxta ea quæ plenè ſcribit ipſe Barto.
in §.arbitrorum.l.ſi ſocietatem.ff.pro ſocio & Dec.in d.
c.cum ſpeciali.col.2.imò Bar.d.loco præalle. illum proxe-
netam appella.& Bal.in l.fin.C.de contrah.emp.& in l.j.
j.de leg.j.negociorum geſtorem partium eum dicit eſſe.

65 Tertia quæſtio Bar.† an iudex compellatur mulctare,
in primis aduertendum eſt circa vacillationem & incõ-
ſtantiam Bar.quodnam remedium ab iſto edicto deſcẽ-
dat,duplicem ait oriri actionem vel officium iudicis ſm
aliãs aut actionem aut accuſationẽ, quia ipſemet Bart.j.
in 5.qõ tenet competere actionem in factum & officiũ
iudicis ſed in l.2.col.fin.negat actionem competere quæ
ad proſequendum ius ſuum conceditur, verum dari offi
cium iudicis nobile. prout etiam tenuit in l. Imperium
in vlt gradu meri Imperij,ſed in §.fin.j.hac eadem le.vo
luit dari actionem popularem cuius pœna fiſco applica-
bitur,vel dari accuſationem ad vtilitatem fiſci, in quo ar
ticulo Bar.nimium varius etiam inconſtans fuit, nec pe-
dem firmauit.reſpectu partis gl.& doct.in d.§.fi.videtur
velle ꝙ ex hoc edicto competat parti pro ſuo intereſſe
actio in factum,prout trauit etiam Alex.j.col.3. verſi an
gl.ibi ex edicto,quod tamen videtur contra text.in d.§.
fin.infra hac eadem.l.ibi nõ ad id quod intereſt.qui tex.
vt ibi dicetur, loquitur de pœna fiſco applicanda, & ſic
edictum illud non prouidit parti de aliqua actione pro
intereſſe ſuo contra contumacem, ſed bene imper. in l.
ſancimus.C.de iud.quę tamen latius & melius cadunt di
ſcutienda in §.fin.j.eod.

66 Reſpectu verò mulctæ fiſco applicandæ, † ſm Bar. in
d.§.fin.& j.in quinta qõ.datur actio in factum & officiũ
iudicis,tranſeunt cum eo Alex.Soz.& cõiter alij poſt an-
tiquos in d.§.fin.& Iaſ.in l.2.col.pen.j.tit.2.ſed erit actio
ipſa popularis non in factum vt dicebat Bar.ſm Iaſ.loco
præall.Bar.& Bal.infra ad ſina. l. quod tamen adhuc verũ
non videtur & infra dicam. Modum autem practicandi
remedium iſtius edicti ponit Soz.in d.§.fin.col.1.ſed lo-
quitur vbi non intentaretur actio quo caſu requiritur
libellus.ſecus ſi intentaretur officium iudicis vt per eun-
dem.Soz.infra in hoc princip.col.fina.& in §.1. col.7. vt
etiam per Alex & Iaſ.infra in vlt.col. Nec obſtat ꝙ vbi of
67 ficium iudicis imploratur libellus † requiritur,in quo ali
ter concludendum eſt quã vbi actio intentata fuit vt per
Bar.Alex.Iaſ.& alios in l.1.ſ.de iu.om.iud.& in l.1.C. de
eden.reſponden. non procedere vbi executiuè res expe-
ditur:ita l.ꝗuuntur hic Bar.& præfati ſcriben.Bart. in §.
Iulia. col. 4. legis ſi finita infra de damno infecto & in l.
intra dies vbi etiam Alexan. & alijs infrà de re iudicata.
quod ergo dicit Bar.in d. l. Imperium in vlt. gradu meri
Imperij, mulctã eſſe de mero Imperio minimo cum of-
ficio nobili inſtigatur, ſecundum prædicta intelligen. eſt
niſi ad imponendum mulctam iure actionis ageretur,
quia eſſet tunc de ſimplici iuriſdictione nõ de mero Im-
perio,quod via actionis non explicatur : & ſic procedit
dictum Bar.ibi quãdo iudex ex mero offic. à parte ue im
ploratus mulctaret.

68 Præſupponit etiam hic Bart. † dum ait accuſationem
vel officium iudicis oriri,accuſationem non expedire of
ficio iudicis , quod à veritate alienum eſt . vt per ipſum
Bar.in d.l. Imperium in quæſtione quid ſit merum Im-
perium à ſcribent.cõiter approbatum.Concludamus igi
tur ex prædictis Bar. hic non debuiſſe alternatiuè ſuſpen
ſiuoq; loqui,ſed copulatiuè ex hoc edicto duplicem ori-
ri actionem vnam parti ad petendum infligi mulctam
ad vtilitatem fiſci. & officium iudicis ad petendum mul
ctari contumacem ſimiliter ad vtilitatem ipſius fiſci.

Vlterius tñ iterum aduerte quia vt poſt Bald.& Cy. di
cunt Aqu.& Cur.j.in §.fin.col.1.& 2.verum non vř ꝙ ex
hoc edicto oriatur aliqua actio,niſi poſt mulctam impo
ſitam, vnde verò oritur ſolum officium iudicis cum ver-
ba hic referuntur ad perſonam iudicis, ibi tamen melius
cadit & latius videbimus.Subiungit hic Bar. ꝙ ſi ad im-
ponendum mulctam intentetur actio vel accuſatio, tene
69 ri iudicem mulctare;aliàs poſſe puniri,†quia iuriſdictio
eſt cum neceſſitate vt hic per eum:idem voluit Bal.in d.
l.2.ſ.de offi.proconſ. vbi dicit ꝙ reſpectu iudicis in terri
torio ſuo exiſtentis,iuriſdictio ſp eſt neceſſaria, quia te-
netur facere,aliàs puniri põt vt ibi per eum: ſed ſi offi.iu
dicis vt contumax mulctetur fuerit imploratũ ,cum ad-
uerſus contumacem plura competant remedia compul
ſiua & defenſiua iuriſdictionis ipſius iudicis,in facultate
ipſius iudicis eſt eligere remediũ , vt pars ſibi obtẽperet,
& cum Bar.tranſeunt ſcrib vt hic p Soz.Aquen. & alios.

Ad iſtum tex.in verbo cõceſſum eſt vide ꝙ loquit̃ de
facultate mulctandi & puniendi contemptum litigantiũ
parte non petẽte,ſed qn pars inſtaret, tunc vt voluit Bar.
teneretur facere etiam ꝙ imploraretur officium iudicis,
imò vř quòd vbi pars implorat offi.iudicis vt mulctetur
pars,iudicem cõpelli præciſe mulctare aliàs ad ſuperio-
70 rem poſſe recurri, † per ea quæ ſcribunt Bar.& alij. l. 1.
col.pen.ſupra de iu.om.iud.allegando.§.pen.l. 1. j.de a-
qua quotidiana & æſtiua,& doctrina Bart.hic poſſet in-
telligi & ſaluari quando pars imploraret officium iudi-
cis vt ſibi obtemperaretur,quòd tunc ſit in eius electio-
ne remedium ꝙ voluerit capere,ſecus vbi pro mulcta in
dicenda imploraretur ipſum officium per prædicta.

71 Poſtmodũ Bar.enumerat, † plura remedia pro defen-
denda iuriſdictione iudicis inuenta. Circa primum pſo-
nalis capturæ Bar.voluit allegare.l.ſacrilegi in fin. cum l.
ſeq.j.ad l.Iul.pecul.& iſtud eſt ſpeciale in fiſco,vt contra
debitores ſuos a captura pſonarũ poſſit incipere , et etiã
probat in l.nemo carcerẽ.C.de exact.tribu.libr.10. & in
l.vnica.C.de Condu.& proc.domus Auguſtæ lib.11. cũ
ibi notatis per Io.de Pla.& Bal.in l.qm.C. de appella. vbi
tradunt de modo & practica procedendi contra debito
res fiſci.pro alijs vero non poteſt fieri executio contra p-
ſonam debitorum habentium bona, ſed capiẽda ſunt in
primis bona,quibus excuſſis,ſi nõ ſit vñ ſatisfiat credito-
ri,contra perſonam debitorum poteſt deueniri gl. not.
& approbata i l.3.in §.tutores vbi Bar.not.j. de ſuſpectis
tut.Rom.in conſi.241.& 320.Alex.in conſi.60.lib.5.Fel.
late in c.quod ad conſultationem col.7.de re iud.faciunt
quæ tradunt oẽs ſcribentes circa modum & practicam
exequendi ſententias iudicũ in l. à Diuo pio in §.in ven
ditione.j.de re iud.& Dec. in conſi. 73. ſed plerunq; per

ſtatuta

ſtatuta locorũ principumque decreta aliàs prouidetur.
Bar.tamen hic loquitur reſpectu obedientię ſibi preſtan
dę vndè cum magiſtratibus parendum ſit.l. veluti ſupra
de iuſt.& iu.l.2.infra tit.2.l.non poteſt dolo carere infra
de reg.iur.dici poteſt ꝙ pro habẽda obedientia valeat iu
dex ad capturam perſonæ deuenire.
72 Secundum eſt remedium,† denegandæ audientiæ pro
pter contumaciam & inobedientiã per tex. not. cum gl.
in. l. ſed & ſi per prætorem in §. ſed & ſi dum decreto.ff.
quibus ex cauſis maio.& l.ſancimus.C.de iud quæ tñ dę
negatio audiẽtię non in perpetuo fieri debet,ſed ad tem-
pus,donec paruerit contumax,& inter eaſdem perſonas
tñ,vt per Barb. in conſi. 5.dubio vlt. lib.4. Corſ. in ſing.
ſuis in verbo contumacia.Iaſ.in l.1.in §.ſed & ſi is cui.ff.
de noui oper.nunc Aquen.in l.1.in fi.l.col.vlt. Dec.in ca.
1.col.fi.de offi.deleg.& in l.2.col.6.& 7.C.de eden.quam
uis Iaſ.in d.l.ſancimus.col.1.& Marſil.in l.de vnoquoque
char.vlt.ff.de re iud.velint audientiam poſſe denegari,nõ
ſolum in cauſa in qua quis eſt contumax, ſed ẽt in omni
alia quam habet cõtumax cum alijs perſonis coram illo
iudice.ſed malè per pdicta, & contrariũ determinat Bal.
quem pro ipſis allegant in l.conſentaneum col.4.C.quo-
modo & qñ iudex. in qua quidem materia denegandę
audientiæ & ſi procedatur an acta ſint nulla vide Alex.&
alios in l.2.in §.ſublata.ff.ad Trebe.Alex.in l.qui crimen.
col.2.C. de accuſ.Iaſ.in auct. hoc amplius col.2.C.de fi-
deicom.& in l.nec quicquam in §.vbi decretum.col.3.ſu
pra de offic.proconſ. & leg.Deci.in conſi.275.& Aret.in
tract.malefi.in glo necnõ ad querelam col.12.verſi. quę
ro an iudex poſsit præfigere terminum: volentem iudicẽ
non poſſe perpetuũ ſilentiũ imponere,nec quempiam iu
re ſuo priuare † niſi pcedenti bina monitione per tex.
73 in §.ſi aũt in acten de eccle.tit.tradit ẽt in rub.inſt.de ex
cep.col. 14. verſi. quid in terminis:de quo tñ aliter ſentit
Aret. in l. quandiu col. 7. de acquiren.hære.In patria di-
tionis Sabaudiæ ex forma decreti diſponitur & ſeruatur
vt in reſponſionibus dandis,poſitionibus, & interrogato
rijs tres dentur dilationes,prima ad reſpondendum , vel
cauſas in contrarium allegandum. Secunda ad reſpõden
dum cum comminatione. Tertia cum iterata cõmmina
tione. Quibus peractis poſitiones pro cõfeſsis pronũciã-
tur,& interrogatoria ad electionẽ. & ſimiliter vbi reus
ante conteſtatam litem petit per actorem ſibi caueri de
expenſis refundendis in caſum ſuccumbentiæ.fit aſsigna
tio ad cauendũ cum comminatione denegationis audiẽ
tiæ:& inde cum iterata comminatione,quibus factis iu-
dex audientiam denegat donec cauerit, quę notanda
74 ſunt,† ad declarationem.§. ſed & ſi non decreto.
Duo ſequentia remedia Bar.clara ſunt. Iaſ.in pen.col.
addit duo alia quorum ſm improbat Aqu.hic in vlt.col.
& Cur.in 5.& Dec.in c.1.col.fin. de offi. deleg. de confi-
ſcatione bonorum , videlicet videbitis ẽt decẽ remedia
contra contumacem in cã damni infecti prodita q enu-
75 rat Bar.in §.1.l.4.ff.de dam. infect.† & ad materiam no-
ſtram adaptari poſſent,ponit ſimiliter Bart.in l.ſi. iubere
col.fi.de iu.om.iud.iudicem poſſe partem compellere ve
nire ad iudiciũ captis pignorib.prout probatur in l. con
ſentaneum ſupra alleg.& in l.1.in §.quid ergo.ff. de vent.
inſp.præterea pp contumaciam partis iudex poteſt cõ-
tumacem poſſeſſione priuare,illã in aduerſarium tranſ-
ferẽdo.d.l.conſentaneum vt ponit Pau.de Caſtr.in d.l.4.
ad fin.§.1.de dam.infec. rurſus ſi pars nolit exhibere in-
ſtrum,ſniam,vel acta iuxta mandatum iudicis poterit ip-
ſe iudex pronunciare puniendo contumaciam partis ꝙ
prædicta ſi in futurum appareãt nullius ſint roboris aut
momenti,vt plenè & ordinariè tradunt Bar.& alij in l.2.
C.de eden.& aliud pulchrum remedium defenſiuũ iuriſ
dictionis ponit Pau.de Caſt.in §.fi.l.ſecundæ,ff.de iud.
Et ſubijcit notãter hic Bar.ꝙ ſi remedium à iudice ele
ctum non ſufficiat,ad aliud conuolari poteſt,donec cõtu
76 max pareat, & ſimiliter,† plura remedia executiua à par
te cumulari põt vt hic per Iaſ.col.pe.& in l.nulli col.pen.
C.de iud.Aret.in l.edita col.fi.C.de eden.Ale. in l.4.in §.
ſi ex conuentione col.1.de re iud.facit tex.no.§. cum pa
tronatus.l.primæ.ff. de offi. præfec. vrb. & §. puellam le
gis eãm infra de manumiſ.cum accumulatis per Dec.in
77 conſi.12. † ideò vidi aliàs in practica creditorẽ obtinere
compulſorias præciſas contra perſonam debitoris poſt
lapſum termini faciendæ ſolutionis , quibus promiſiſſet
debitor ſcutos.100. intra dies octo , quibus elapſis ſi nõ
ſoluiſſet ex nunc prout ex tunc , & è contrario dicebat
dare in ſolutum talem fundum creditori pſenti & acce-
ptanti faciendo in eum caſum purã venditionem,quia p
dicta cumulata cenſentur in fauorem creditoris , ita ꝙ
ſubintelligitur volente creditore dictum fundum , aliàs
non cenſeatur receſſiſſe à prima obligatione q̃titatis ſi-
bi debitæ,nec illa nouata cẽſentur, ideo elapſo termino
poſſe adhuc quantitatem prædictam exigi,poſtremò ad
limitationem præcedentium videnda ſunt quæ tradunt
Alex.infra in §.fin.col.2.& 3.ac Iaſ. in §.1.col.1.ff.eod.&
quæ habentur in vlt.ſubſcriptione conſilij Soz.151.
78 Circa quartã qõnem,† cõis eſt cum Bar. ꝙ iudex alie-
nam iuriſdictionem defendere poſsit mulctando,excõi-
cando,& alijs iuris remedijs vt hic per Paul. de Caſtr. &
Aqu.circa fin.Ang.in §.& qm auc.de teſtib.Alex & alios
in l.à diuo pio in §.1.ff.de re iud.Barba.in c.1. col. 11. cũ
ſeq.de officio ordinarij vbi ponunt an id facere tenea-
79 tur,† & de inuocatione brachij ſecularis de quo hic me
minit Bart.ponunt ibidem latè omnes ſcriben. Pau.Caſ.
in l.epiſcopale C.de epiſc.audien.& pulchre Fely.in cap.
ſignificaſti de offi. deleg. Et circa prædicta plura etiam
dixi in l.cum quædam puella.ſupra tit.2.
Quinta qõ Bar.expedita eſt in 3.qſt.Bar. adhuc inhæ-
ret opinioni quam tenuit ſupra, ꝙ ad imponendũ mul-
ctam competat actio i factum ac officium iudicis , quia
verba ad ipſum iudicem referuntur vt hic p eum , quidã
vt hic ſcribit.Curt.in 2.col.in oppo. adducunt dictu euſ
dem Bar.in l.cum ſatis col.fi. C. de agric. & cenſi.libr.11.
Sed Curt.ridet vt per eum , tu latius vide materiã exami-
natã & diſcuſſam p Dec.& alios in l.ſi forum C. de colla,
male tñ exponit hic Bart. illa verba ſm ius poteſtatis ſuæ
id eſt ex virtute ſui officij, cum intelligantur pro modo
ac meri iuriſdictionis & Imperij vt ſupra viſum fuit.
Ex dictis Bar.in 6. quæſt. qualiter iudex exercere dẽat
dictũ officium mulctandi,colligo tres concluſiones, pri
ma eſt ꝙ maiores magiſtratus im poſſunt mulctam im
ponere,faciendo legem gnalem iuribus hic per eum al-
80 leg.† Sed Curt.improbat Bart.ex quo præſides & alij ha-
bẽtes merum Imperium mulctam imponere põt p mo-
dũ.l.vt per Bar.& oẽs ſcrib.in l.1.in prin.ſ.tit. 1. ſed Bar.
loquitur de l. generali & perpetua quam præſides & alij
ſimiles facere non poſſunt. temporalem verò ac duratu-
ram pro tpe officij ſui in territorijs ſuis bene facere poſ-
ſunt prout Bar.ipſe & alij declarant in d.l.1.in prin. quo
autem intelligatur quod hic dixit Bar. de ſenatu & præ-
fecto prætorio qui legem generalem poſſunt facere , de-
claraui melius quam alius qui forſitan hactenus ſcripſe-
rit in d.l.Imperium in gradibus meri Imperij.
81 Secunda concluſio Bar.† qñ iudex in præcepto expri-
mit certam pęnã expreſſio nullius eſt momenti,cũ put
vult illam augere & minuere poſſit,prout de conſuetudi
ne ſeruatur.Sed Bar.vr ſeipſum confundere,dum poſteà
concludit valere præceptum ſub pœna arbitrio iudicis
ſtatuenda,& hic velit non valere præceptum præfixa cer
ta pęna:oppo.n.dicendum vr debere potius valere præce
ptum ſub certa pœna quam ſub incerta . Rurſus iniquũ
vr, ꝙ ſi iudex mihi præceperit vt ſub certa pęna quid fa-
cerem , poſſe inde prædictam pęnam augere & ſub Cly-
peo auctoritate publ.me decipere cõtra tex.l. 1.C. de his
qui ven. ætatis. Ego enim qui nolui parere forte paruiſ-
ſem propter maiorem pęnã, ſi iudex illam comminatus
82 fuiſſet.ſecundum Mon.Cap.hic reſpondentes,† ꝙ Bart.
loquitur

loquitur de præcepto emanato ſine cãæ cognitione, vt pa
tet ex l. interlocutio. l. programma. C. cõmina. vel epiſto-
las p eum alleg. quæ in iſtis terminis loquuntur, ſecus vbi
pceptum fieret cum cauſæ cognitione, concluſio Bar. hic
non procederet per prædicta. nec ſimiliter qñ pręceptum
pęnale fieret ſuper aliquo incidenti quod non requireret
cauſæ cognitionem, vt declarat Bar. in §. 1. l. ius alimento-
rum infra vbi pupi. educ. debeat. & in l. ſiliusf. in §. diui cir
ca fina. de leg. 1. & in l. quotiens. C. de fidei. nam qñ requi
ritur dicta cauſæ cognitio & non fuit adhibita præceptũ
83 eſt nudum, † & ſic ſine cauſa ſm Barto. in locis præalleg.
ideo mirum ſi non valet. quum non habeat cauſam p-
exiſtentem ſm Aret. in l. quamdiu. 3. col. 8. ȷ. de acq. hære.
& plenius pulchreq; Ru. in d. §. diui in vlt. col. declaran-
tem intellectum legum præalleg. tit. C. comminationes
vel epiſtolas de quo etiam per Pau. de Caſt. in §. ſi l. ſecun
dæ. ȷ. de iud. vbi dicit illas leges procedere qñ iudex nõ co
gnito de cauſa præcepit aliquid q requirebat cauſæ co-
gnitionem, quia non eſt à præceptis & ab executione in-
choandum. ideò non incidit quis in pęnam comminatã
84 ſecus qñ cauſa cognita proceſſiſſet, † ideò ſi per ſententiã
condemnaſſet ad aliquid ſoluendum intra certum tem-
pus, & ſi non ſolueret in quarto pluri, loco pœnæ cõdem
naſſet non obtemperantem, dicit incurrere comminatã
pęnam quæ potius pœna quam mulcta erit. vt etiam per
Imo. in l. 2. col. fi. ȷ. de pub. iudi. De præceptis verò factis
cum clauſula iuſtificatiua ſi ſenſeris te grauatum compa-
85 reas, † an & quando valeant, quomodoque reſoluantur
ponunt Bald. conſi. 229. libr. 2. Pau. Caſt. conſi. 5. col. 3. in
antiquis Alex. & omnes Moder. in l. de pupillo in §. me-
miniſſe de ope. no. nuncia.

At licet Bart. hic in verbis ſuis innuat præceptum nihil
valere, mens tn eius eſt dicere q non ligat iudicem, pro
tanto dicit q nihil valet, quia non ligat ipſum iudicem vt
præciſe imponat pęnam in præcepto comminatam, cum
86 illam augere & minuere poſſit, † & ſic maiorem aut mi-
norem cõminata imponere, facit tex. in l. nec in ea. ȷ. de
adul. & in l. qui põt quod plus eſt. de reg. iur. cum accu-
mulatis p Barb. in conſi. 57. in 2. dubitatione libr. 3. & ſic
quemadmodum põt iudex pęnã quam cõminatus eſt, ſi
iniuſtum ſibi videatur imponere, ita diminuere, vel augere,
aut incertam ad certitudinem reducere. Nec obſtat q for-
te timore maioris pęnæ paruiſſet citatus, vel iuſſus facere
ſi iudex illam comminatus fuiſſet, ppẽ videatur non de-
bere poſſe illam augeri, quia debuit citatus & cui ſine cãæ
cognitione facta eſt comminatio, conſiderare id poſſe fie
ri iuribus hic per Bar. alleg. tacit regula. l. leges ſacratiſſi-
mæ. C. de ll. Et quod dicit Aqu. in §. ſeq. col 1. dum allegat
l. ſi quis domum. C. de materia videte plene Ro. in conſi.
491. Alex. in d. §. diui. col. vl. & in conſi. 31. lib. 5. Bar. in cõ
ſi. 57. in 2. dub. lib. 3. Fel. in c. ſuper eo. col. 2. de teſti. cogen
dis Iacobi. in tract. feud. in verbo dictiq; vaſalli el. 2. col. 4.
Guido Papæ. q. 417. Iaſ. in l. 2. nu. 95. & 120. C. de iure em
phyt. & Parpa. in repe. l. placet col. 18. C. de ſacr. ſan. eccl.
87 † vbi præfati ſcrib. ponunt de iuſſo & requiſito eo reco-
gnoſcere q tenet in feudum ſeu emphyteuſim ſub pœna
amiſſionis prædictarum rerum, vtrum non recognoſcen
do incurrat dictam pęnam & exigibilis ſit. Et de validita
te præceptorum quæ fiunt per iudices ſine cauſæ cogni-
tione in ſpectantibus & pertinentibus ad eorum offi-
cium an valeant, & pœnæ comminatæ poſſint exigi etiã
poſt annum ponit Guido Papæ in quæſt. 359.
88 Tertia concluſio, † præceptum ſub pęna arbitrio iudi-
cis ſtatuenda valet. d. l. ius alimentorum. §. pe. cum ibi no.
p eundem Bar. infra vbi pup. educ. debeat approbatur cõi
ter, nec obſtat rõ incertitudinis propter quam videbatur
præceptum vitiari debere arg. tex. in §. curare inſt. de act.
cum ſimi. quia cum arbitrio iudicis certificanda ſit, nulla
erit incertitudo quæ poſſit vitiare. l. cum mor. ȷ. de leg.
89 2. intelligendo tamen tex. † d. §. curare vt per Bald. in l. 2.
col. 2. C. de ſent. q ſin. cert. quan. & Dec. conſi. 517. col. 1.

Iudex tñ circunſcripta conſuetudine nõ poſſet excedere
90 mulctando modum de quo in l. eos ſ. alleg. † nec pęnam
confiſcationis bonorum priuationis beneficiorum vel a-
miſſionis cauſę imponere vt per Aqu. hic col. fi. & infra in
§. fi. col. 1. & in fine commenti & per Dec. in c. 1. col. fi. de
offi. del. cum alijs infra alleg. nec ſimiliter imponere pœ-
nam ſibi prohibitam. d. l. eos & in regula cum quid vna
via de reg iur. Et de diuerſis præceptis quæ poſſunt per iu
91 dices fieri vltra Alex. hic in vlt. col. & ſuperius alleg. † vide
Alex. in conſi. 212. col. 2. & 3. & conſi. 240. col. 1. libr. 6. vbi
ponit de præcepto facto à iudice priuato de non exeun-
do ciuitatem aut domum. Iaſ. in l. nec quicquam in §. vbi
decretum col. 3. ſ. de offi proconſ. & leg. Saly. in ſeg. 3. C.
qñ fiſcus vel priuatus. ponentem de præcepto facto per iu
dicem nolenti reſpõdere interrogationi ipſius iudicis, q
eo non reſpondente habebit illum pro confeſſo. & ſubſi-
ſtit, quod bene nota. Et de præcepto facto alicui de veri-
tate dicenda ſub pęna, vt hodie per ius dicentes ſeruatur,
& in caſum mendacij exigitur pęna, vide Bar. in d. l. ius ali
mentorum. §. 1. in l. fin. col. 2. per verſi. item nota ȷ. de rei
vend. Bar. conſi. 57. in 2. dubitatione in 3. vol. Item de præ
cepto per iudicem alicui facto de iurando iuxta oblatio-
nem ſibi factam à parte, cum cõminatione, q aliàs habe
bit illum pro conuicto, prout practica ſeruat. Sciendum
eſt q habens notitiam & ſcientiam rei deductæ tenetur
ſubire iurm oblatum, nec illud põt deferre aduerſario ne
gotij ignorantiam veriſimiliter prætendenti. Quod ſi iu-
rare noluerit iudex illum pro conuicto habebit & pnun
ciabit. l. iuſiurandum & ad pecunias. §. ait prætor. cum ibi
notatis per Bar. & doc. ff. de iureiur. & per Abb. in c. ſi. col.
4. & ſeq. verſi. 3. ratio & verſi. ex hac de iureiu. & Iaſ. in re-
pe. l. admonen. col. 10. ȷ. de iureiur. & in ditione Sabaudiæ
eſt decretum ducale in 2. lib. ſub rub. quæ cauſæ circa fin.
92 In pęnis verò alternatiuè impoſitis, † iudicis eſt electio.
Abb. in c. inter cęteras. de reſcripi. & Dec. in conſi. 440.
Rurſus notate q iudices ciuilium cauſarum ſi non ha
bẽt merum Imperium non poſſunt de iure magnas mul-
ctas imponere. ſed leues tñ vt per Imo. in l. 2. co. pen. &
fin. ȷ. de publ. iud. & impoſitio illa paruæ mulctæ erit de
mero Imperio minimo vt per Bar. i d. l. Imperium in vlt.
gradu meri Imperij, cum quo tranſeunt cõiter ſcri. Atta-
men ſi leuis mulcta poſſet imponi via actionis in factum
ſm cõem opinio. ſcriben. de qua ſupra, impoſſibile foret
q eſſet de mero Imperio, quia regula infallibilis eſt, q ea
quæ expediuntur actionis iure ſunt de ſimplici iuriſdictione
vt per Bar. Ang. & alios in d. l. Imperium in materia ſim-
93 plicis iuriſdictionis: rõ † altera ex prædictis cõibus opi-
nionibus falſa erit. Nec poteſt iudex in aliqua cauſa indi-
cere mulctam quæ maior ſit quam valor rei de qua con
tenditur, dictum eſt notabile & ſingulare Sal. in l. 2. C. de
ſpor. quod Cur. infra pro periculoſo ſemper habuiſſe di-
cit, quia pro contumacia pœna confiſcationis bonorum
infligi poteſt ſm Bal. in c. 2. de teſtibus cogendis. Sed non
eſt reced. à dicto Saly. quia deciſio Bal. de confiſcatione à
docto. reprobatur vt ſupra viſum fuit. Et ſi iudex vt in ſu-
perioribus dixi non poteſt imponere pœnam amiſſionis
totius cauſæ, minus pœnam excedentem illius valorem
94 & æſtimationem. † Nota etiam q ex præceptis prohibi-
tiuis cum vſu & patientia lõgi tpis ſubſecuta, acquiritur
prohibenti per præſcriptionem ius ſic faciendi gl. & doc.
in l. qui luminibus infra de ſeruit. vrb. præd. & in c. ſignifi
cante de appel. ponunt Iacobi. in trac. feud. in verbo & cũ
venationibus, & in verbo & cum piſcationibus & in trac.
de homag. in vlt. char. Balb. in trac. præſcriptionum in 4.
par. 5. partis princ. quæſt. 5. & Guido Papæ in quæſt. 298.
vbi ponunt q ex prohibitionibus pęnalibus quas aliquã-
do faciunt vaſalli contra homines ſuos ne venatum aut
piſcatum eant in territorio ſuo ſub pœna, aut ne vadant
ad molendum in alijs molendinis quàm in molendinis
ipſorum dominorum ſeu vaſallorum, ſi homines & ſub-
diti non contradicant, verùm acquieſcant prohibitioni-
bus

bus prædictis ex vſu & patientia longi temporis conſti-
tuuntur domini in quaſi poſſeſsione prohibēdi pſcriben
tes tale ius prohibendi. Et data cautela dominis & vaſal
lis acquirēdi prædictum ius prohibendi per viam prohi-
95 bitionum pœnalium,† poſteà pro hominibus cautelam
prædictā triacham oſtendūt vt habita, videlicet notitia
dictarum prohibitionum ſtatim ſe opponant,& tanquá
grauati ab illis, & per talem modum prohibendi appel-
lent ad ſuperiorem vt ibi per eos.
96 Ex ſeptima quęſtione Bart.† colligo tres cōcluſio.pri-
ma eſt,ꝙ cōtumacia cōmiſſa coram iudice per eūdem ſi
ne nouo proceſſu mulctari poteſt, quia ſatis vr̃ de cauſa
liquere iudici,approbatur cōmuniter vt hic per Alexan.
& Iaſ.col.fi.vnde dicebat Ang.in l.ædilibus.ꝟ.de ædil.edi.
ꝙ in leuibus delictis iudex repertū in fragrāti crimine
poteſt ſine nouo proceſſu ad catenā ponere, adde Alex.
in cōſi.35.col.fi.i.2.& in apoſti.ad bon.in l.nullum.C.de
teſt. Pau. de Caſt.in l.pu.C.de col. Iaſ.ln ſi col.2. de edi
cto diui.& in le.2.col.fi.C. vt lite pend. Dec.in cap. dile-
cto col.pen.de appella.Corſ.in ſingularibus in verbo no-
torium.dum examinat dictū Barto.in l.ictus. C.de infa.
vtrū notoriū æquiparetur ſentētiæ de quo infra dicetur.
Secunda concluſio Bart. licet mulcta ſine nouo pro-
97 ceſſu imponi poſsit,tm̃ requiritur citatio,† vt mulctādus
veniat ad dicendum cauſam quare mulctari non debeat,
caſus eſt ſm Bar.in l.2.ad fi.ꝟ.titu.2.mulcta eſt mera pę-
na & odioſa, ideò requiritur noua citatio ad illam impo
nendum vt hic p Iaſ.col.fin. Item quia poſſet hr̃e iuſtam
cauſam quare non comparuerit propterea fieri debet p̃-
dicta citatio vt per Imo.in l.2.col.fin.ꝟ.de publ.iud.Pau.
de Caſt.in l.contumacia.ꝟ.de re iud.Cur.in l.2.ad fin.in-
fra tit.2.Alc.pulchrè ī l.ſi finita in §.Iul.col.12.ꝟ.de dam.
infe.& Dec.in c.1.col.peu.de iud. Leuem tamen mulctā
ſummariè rem abſoluēdo poſſet iudex imponere vt per
Bar.in l.2.in fi.ꝟ.tit.2.facit ꝙ hic in vlt.col.dicit Iaſ.poſt
98 Bal. & Ang. de viſo a iudice cum armis, † vt abſque alio
proceſſu poſſit eum punire de delatione armorum,ac in
leuibus delictis repertum infragranti crimine ponere ad
catenam ac berlinam,vt vulgo dicunt, & de conſuetudi-
ne ſeruatur.qūo autem.d.l. 2. probet quòd hic dixit Bar.
vide inductionem per eundem Bar.ibi circa fi. com.
Vnam limi.ponit hic Iaſ.alias Fely.in d.c.1. col. 7. vbi
Dec.penul.primæ lecturæ.& decima ſecundæ lecturę ad
Mod.auin.34.cum ſeq.in 2.conclu.Corſe.loco præalleg.
Hippol.de Marſil. in practica cauſarum criminalium.in
§.poſtquam nu.37.& in §.aggredior ſoluit.& in repet.l.
99 de vnoquoq; char.2.de re iud.ponentes. † ꝙ ēt in noto-
rijs requiritur declaratio & interlocutoria iudicū vt ibi
p eos,licet.n. pęna ipſo iure imponeretur, requiritur tñ
declaratio,quem videlicet in illam incidiſſe vel priuatum
eſſe iure ſuo per text.in c. cum ſm in fine de hæret.lib.6.
cum accumulatis per Alex.in apoſti.ad Bar.in l.Impera
tor & in l.eius qui delatorem.de iure fiſci latius.Fel.in c.
Rodul.in vltimis char.de reſcri.Iaſ.& Aqu.in l.3.in §.qđ
autem ait ſupra tit.1.Fel.in c.cum no ab homine col.pe.
de iud.Parpal.in repeti.l. ſi quis maior in 17. nota. C. de
tranſ.hinc dicebat Bal.in l.2.in 3 nota.per illum text.C.
vt lite penden.ꝙ vbi pęna imponitur per verbum proti-
nus contumax & inobediens cōdemnari debet & ad ſol-
uendum pęnam cogi ſine nouo proceſſu. & licet non re-
quiratur citatio vel proceſſus, requiritur tñ cōdemnatio
ad ſoluen. pœnam:vnde in practica quando fuit aliquid
mandatum alicui per ſuperiorem faciendum ſub tali pę
na intra octo dies,exempli gratia.Simile non obtemperat
ſolet vlt.die accuſari contumacia non parentis manda-
tis,requirendo pœnas declarari,& fortiores concedi, iu-
dex declarat pœnas mitigando, ad aliquamq; modicam
ſummam rem reducendo & fortiores concedit.
110 Quòd aūt declaratio fieri debeat,† ex p̃dictis ſatis ap
paret & niſi pęnæ fuiſſent declaratæ,hæres defuncti non
poſſet moleſtari in ditione Sabaudiæ propter formā du-
calis decreti poſiti in 2.lib.ſub rub. hæredes defunctorū.
101 † De mitigatione vero de qua ſupra vide Spe. in ti.de ī-
iur.& dam.dat.§.1. in quarta forma. debet aūt iudex in
hac materia conſuetudinem in ſimilibus obſeruatam ſe
qui.l.ſiquis reum in fin.ꝟ.de cuſto.reo l. odio cum glo.ꝟ.
de pœn.Bar.in l.ſi qua pœna in fi.ꝟ.de verb.ſign.Prac.Pa-
pi.in forma inquiſitionis ſupra de verbo de dicta forma.
Alex.infra in principio pen. col. iſtius principij & libr.2.
conſi.35.col.2.& Aqu.ꝟ.eod.in § 1.col.2.
102 Tertia concluſio Bar. † ꝙ pro in obedientia cōmiſſa
coram vno iudice,non poteſt alius iudex ſine nouo pro-
ceſſu punire,approbatur,& vltra alleg.per Bar.probatur,
per dicta in ſuperioribus, item quia iudex cui de cauſa
non liquet,non poteſt nec debet iudicare aut mandare.
l.hæc autem.§.1.ꝟ. ex quibus cauſis in poſſeſſionē eatur.
Bal.in titu.quo tempore miles in §.ſancimus.& in addi.
ad Spe.in tit.de iud. circa ſi. Cuius quidem concluſionis
materiam plenius examinant ſcriben.in l. magiſtratus ſ.
tit.2.Fel.& alij in c.quia,5.fol.vlt.de iud. vbi ſimiliter tā-
gunt an coram ſucceſſore ipſius iudicis requiratur nou⁹
proceſſus. & vtrum hæres illius qui ante ſententiam vel
executionem mortuus eſt, debeat ad cauſam citari pro
expeditione eorum quæ reſtant peragenda, faciunt etiā
quæ diximus ſupra in 2.concluſione Bar.
103 Octaua qō Bar.eſt † de diminutione mulctę quę pp
paupertatem fieri poteſt,licet aliud ſit in pœna cōiter ap
probatur vt hic per Iaſ.col.fi.Alex. in l. iudex. poſteaquā
col.1.de re iud.Fely.in c.qualiter & qñ el 1.col.20. in 6.li
mi.de accuſa.& Aquen.in l.ſi quis id quod in 4.not.ſ.ti.
2.propterea habens merum Imperium, ſi in cauſa capi-
tali contra reum ſententiam tulerit condemnatoriam,
non poterit poſteà pęnam minuere, aut inconſulto prin
cipę aliquam gratiam facere l.pen.& fi.cum gl.& Bart.ꝟ.
de cadauer.puni.l.1.§.ſi.vbi Mod.notant.ꝟ.de qōnibus.
Iacob.de S.Geor.in trac.feud.in verbo cum mero. col.2.
intelligendo prædictam concluſionem poſtquam fuit
pęna impoſita & declarata,ſecus anteà ēt ꝙ eſſet ſtatua-
ria pęna,quia ex cauſa diminui poſſet ſm doc.in locis p̃-
alle.& Ang.in tract. male. ſuper verbo quas ſi non ſolue-
rit,cum accumulatis ibi per Aug.Arriminenſem in addi
tionibus.Ratio diuerſitatis inter mulctam & pęnam ſm
prædictos ſcrib.eſt quia mulcta officio iudicis nobili im
ponitur,pęna verò mercenario,ꝙ lata ſententia expirat,
ideò nimirum ſi pęna non pōt diminui.ſed quùm nō ſo
lum officio iudicis,verum etiam iure actionis poſſit à iu
dice mulcta imponi vt ſupra viſum fuit; rō prædicta ma
lè vr̃ procedere poſſe.niſi dicas alienū eſſe a veritate mul
ctam iure actionis imponi poſſe. cōis tamen eſt vt ſupra
dixi.Prætereà vr̃ ꝙ etiam pęna poſſit imponi officio iudi
cis nobili quo merum Imperium ad puniendum delicta
tendens expeditur,ideò videretur hoc caſu poſſe remitti
104 quemadmodum & mulcta.† Diſtinguī forte poſſet in-
ter pęnam pecuniariam & pęnam corporalē vt fecit Bar.
in l.illicitas in §.ſi.ſ.de offi.præſidis vt in pęna corporali
poſtquam eſt facta declaratio & ordinatio per iudicem
remitti non poſſit.l.prohibente in pecuniaria adhibēda
ſit,diſtinctio Bar ibi nam vbi pœna eſt certa & taxata le-
ge,non poteſt per iudicem remitti quia non debet eſſe
clementior.l.§.oportet.in auct.de iudi.
105 Vltimam qōnem,† latius explicat ipſe Bar.in l.ſi qua
pęna.ꝟ.de ver.ſig.Are.in l.qui a latronibus.§.1.col.2.& 3.
ꝟ.de teſt.& Fel.in c.Rodul.col.pe.de reſcr.ponentes ſimi
liter ꝙ licet a pęna legis non appelletur,à declaratoria tñ
pœnæ poſſe appellari. nunquid autem à comminatione
mulctæ appellari poſſit.vltra ea quæ ſcribit hic Aqu.vide
Ang.in conſi.187.incipiente.a.& b.col.7.Pau.de Caſt.in
cōſi.22.in antiquis gl.in c.2.de appel.in 6.& Dec.in c.cū
ceſſante col.2.de appel. an aūt pęna & mulcta poſſint ſi-
mul imponi ponunt Bar.& alij in l.quid ergo in §.pœna
grauior.ꝟ.de infa.Alex.in prædicto conſi.35.col.fi. lib.2.
& Dec.in c.de cauſis col.8.de offi.deleg.

Vltra

106 Vltra Bar.& doc.† quæro iudex ſecularis clericũ primę tonſuræ mſorum intitulatis, & intitulandis citatum rõne inobedientiæ mulctauit, qui inde cõparet allegando ſe clericum, & petendo ad ſuũ iudicem competentem ſe remitti, vtrũ mulcta iam indicta exigibilis ſit, aut caſſanda, dicendum eſt remittendum eſſe clericũ abſq; ſolutione alicuius mulctæ cũ iudex contra eum nullã habuerit poteſtatẽ Bal.in l.2.col.4.vbi Alex.fi.ꝟ.tit.2. Fel.in c.duob. col.3.de appel.Iac.de S.Geor.in l.3.ad fi.ꝟ. de iud. & Guido Papæ in q.450.comprobatur per tex.in l.contumacia in fin.ꝟ.de re iud. & per ea quæ dixi ſ.in rub. Niſi citatus poſt monitionem factam in habitu, & tonſura clericali minimè incederet, in ditione Illuſtr.Sabaudiæ Ducis pp indultum apoſtolicum, à ſede Apoſtolica ei conceſſum. tunc enim non fieret remiſsio & mulcta eſſet exigibilis.

107 Rurſus quæro † an ille qui nõ permiſit exequi, aut legi literas ſuperioris iudicis, poſsit ab eo mulctari, & dicendum eſt ꝙ ſic pp iniuriam illi factam c.ex literis vbi Fel. col.1.& Barb.pen.de offi.dele.& idem Barb.in c.cũ olim col.1.& 2.illo eo.tit. Poſtremò q̃ro an clericus qui depoſuit habitum, & tonſuram pro delicto cõmiſſo tpe quo gaudebat priuilegio clericali, poſsit mulctari ac puniri per iudicem ſecularem, vide ꝙ non, quia ad diſcernendum, & iudicandum ad quem forũ ſpectet cognitio delicti attenditur ſtatus, in quo quis erat tpe delicti.Bal.in l. affinitatis in fi.C.cõia de ſucceſsionibus Abb.in conſ.85. col.fi.lib.1.Alex.in conſ.8. circa fin.vol.1.& in conſ.149. col.2.vol.6. ſi tñ citatus tpe quo eſt laicus non compareret cauſam ſuam defenſurus, mulctari poſſet.d.l.2.ꝟ.tit.2.

108 † Sed nunquid mulcta dicatur fructus tpis commiſsi maleficij, aut ſnīæ ſuper illo ꝓlate tradit Campez.in trac.

109 dotis in 2.parte.q.35.† & vltimò ſcias ꝙ conceſſa poteſtate mulctandi, non venit poteſtas banniendi ſm Lanc. Dec.in §.fina.l.2.ꝟ.de iud. per l.aliud eſt fraus in fin.ꝟ. de verbo.ſignifi. vbi dicitur materiam mulctæ pecuniariam eſſe, non autem ad corporis coerctionem ſpectare.

Sequitur. §. primus.

Ex §. Js non videtur.

Litis conteſtatio eſt fundamentum iudicij nec ſine ea ad diffinitiuam perueniri poteſt in prin.§.

Obedientia & in bedientia circa diuerſa extrema nihil commune habent, ideò obedientia in extremo à quo, non purgat inobedientiam in extremo ad quod.nu.1.cum ſeq.

Finem potius quàm principium ſpectari debere.ibidem.

De vi verbi extremum.ibidem.

Contumax & inobediens quis dicatur.3.

Contumacia in qualibet parte iudicij commiſſa punibilis eſt. ibidem.

Mulctatus & punitus vno modo, aut remedio, an & quando alio modo puniri poſſit. 4.cum ſeq.

Principij & eorum quæ ſequuntur ex illo. an idem iudicium, eademque ſit iuris diſpoſitio.5.& 16.

Tex.l.2 in fin.de iure immun.declaratur.6.

Mulcta imponi nequit, niſi pluribus concurrenti. Et an imponi poſſit quando non intereſt partis ſed iudicis tantum.7. & 13.cum ſequen.

Præceptum iudicis iniuſtum impunè ſperni poteſt.8.

Contumacia vera, & contum.ficta quæ dicantur.9.

Intellectus qui ad hunc text. accommodantur diſcutiuntur. 19 cum ſequen.

Citatio an & cur minimũ in iuriſdictione dicatur.11.& 14.

Contumacia commiſſa circa quamcunque rem, etiam vilem, mulctari poteſt.12.

Aduerſarius quomodo aduerſari debeat.15.

In extremis laborare vel eſſe in articulo mortis quis eſſe dicatur.17.

Syllogiſmi extremitates quæ dicantur & plura de ſyllogiſmis dialecticorum & legiſtarum 18.cum ſeq.

Legiſtæ non dialecticant in verbis, ſed exitus rerum ponderant 19.

Legalis ſcientia dicitur architectonica & honorabilior medicina.ibidem.

Extremitates quouſque ſe protendant.20.

Mulctari an poſſit contumax in prima citatione.21.

Contumacia an exigat citationem peremptoriam, ad incurſum. ibidem.

Citatio trina & peremptoria vbi & quando requiratur.21 cum ſequen.

Citatus tribus citationibus diſtinctis in maiori eſt contumacia quàm citatus vnica citatione.22.

Contumax mulctari non poteſt niſi citetur dicturus cauſam quare mulctari non debeat 23.

Mulcta indictio & expenſarum condemnatio, an à pari procedant. ibidem.

Contumacia inexcuſabilis, vera & ficta quæ dicantur. 24.

Mulctari poſſunt non ſolum litigantes, ſed teſtes aduocati & omnes alij extranei impedientes iudicis iuriſdictionem 25.

Iuſtitiæ executionem impediens opem & auxilium præſtando delinquentibus ne ad manus iudicis perueniant quomodo puniatur.26.

Delinquentibus opem & auxilium præſtans ad fugam punitur.ibidem.

Eximens à manibus familiæ captum, vel liberãs carceratum, quomodo puniatur. & an credatur nuncio & executori dicenti vim ſibi per talem illatam 26.cum ſeq

Carceratum liberans de facto quomodo puniatur.ibid.

Nuncio & executori Iuſtitiæ dicenti vim ſibi illatam, aut iniuriam factam, an credatur.29.

Iudici non licet de facto reſiſtere niſi de iniuſtitia notoriè appareat.28.

Par in parem non habet imperium nec poteſtatem.30.

Domini duo alicuius loci ſi delinquant punire ſe inuicem nequeunt.ibidem.

Poteſtas & ius dicens in loco qualiter conſtituendus ſit, ſi domini loci habentes illum conſtituere diſſentiant, & diſcordent.30.cum ſeq.

Jn §. is non videtur.

HIc eſt not.& difficillimus tex. Cui gloſſator difficultates, & tenebras potius q̃ declarationem attulit. Summari poteſt diuerſimodè vt hic per oẽs ſcribẽ. ſummarium Pau.de Caſt.& Alex.bonum eſt, vt ex infra dicẽdis apparebit. Diuiditur in tres particulas. in prima Vlp.ponit declarationem ad edictum pretoris.& ad rub. tit.noſtri. In 2.eam exemplificat. In 3.ampliando quod dixerat aliud dictum ponit.2.ibi veluti.3.ibi cæterum.

Caſus in terminis ſic figurari poteſt ſm intell. Iaco.de Aret.quem veriorem arbitror. Poſtquã Vlp.dixit omnibus magiſtratibus cõceſſum eſſe iuriſd.ſuã aduerſus contumaces, eiſq; obtemperare nolentes, pœnali iudicio defendere, quæſitum ab eo fuit, quis dicatur non obtemperaſſe, vt mulctari poſsit. Et reſpon.ꝙ ille qui non fecit qđ eſt in iuriſdic.extremum.i.primum & principiũ, veluti ſi vocatus ad iudicium in cauſa rei vẽdicationis, equi puta, vel libri noluerit comparere, & ſic pati cauſam rei vend. agi & ſine debito terminari pp defectum litis conte.ſine qua ad diffinitiuam ſententiam perueniri nõ potuit.l.fi. §.illud.C.de temp.appel.l.prolatam cum ibi not. per glo. & Bart. C.de ſent. & interlo.omn.iud.vt hic per Socin.&

Iaſ. licet rem ipſam abduci vel auferri paſſus fuerit & tenutam aduerſario dari dr̃ non obtemperaſſe, & pro defenſione iuriſdictionis iudicis mulctari poteſt. Cæterum ſi & ſequentia recuſauerit, i. in alijs ſequentibus non paruerit. prout in medio & fine quæ ſunt ſequentia, ad principium iudicij, dicitur ſimiliter nõ obtemperaſſe & mulctari poterit. Et per conſequens voluit Vlp. dicere ꝙ contumax & inobediens in quacunq; parte iudicij mulctari poteſt. hic eſt caſus purus & clarus in hoc. §. 1.

Viſo caſu veniamus ad rationes dubitandi, & decidendi. ſi teneremus intel. Nico. de mat. vt faciunt Bart. & alij multi rõnes prædictæ facile colligi poſſent ex dictis ſuis. & Aq. hic in 1. col. ſed retento intell. ſm quem ſupra figuraui caſum, & quem latius proſequendo infra defendam ꝙ contumacia in principio iudicij, & in ſequentibus cõmiſſa mulctari poteſt, ratio dubitandi aſsignari poteſt. Contumacia hic in principio commiſſa per ſequentem obedientiam purgata videbat̃, ideò non debere nec poſſe
1 puniri † quum potius attendamus finem q̃ principium. l. pen. C. ad ſylla. l. ſtichus immo Pamphi. ĵ. de ma. teſt. cum ſimil. q̃ adduxi. in l. 1. š. de orig. iur. facit. l. exitus de aquir. poſſ. l. Imperialis. C. de nup. c. ferrum. 50. diſt. & quę ſcribit Bal. in l. fi. C. de dot. promiſ. de filia peccatrice quæ ſe correxit, & propterea à patre non poteſt amplius dote priuari. Contrarium tñ deciditur hic, quia contumacia commiſſa in extremo ad qd̃, non purgatur ꝑ obedientiã p̃ſtitam in extremo à quo, quum non ſint circa idem vt hic per Bal. col. 1. hinc eſt illud vulgatum ex diuerſis malè inferri. l. fi. ĵ. de calum. Et multò magis mulctare poſſet, ſi in ſequentibus inobedientia cõmiſſa fuiſſet. nulla ſubſecuta purgatione ex quibus patet ſol. ad rationem dubitandi.

Poteſt etiã aliter dici ꝙ iuriſc. hic ponat principia artis ſuæ & regulã in materia, ꝙ cõtumacia in quacunq; parte iudicij puniri poteſt, ꝓ defenſione iuriſdictionis iudicis, ideo non eſſe aliter neceſſarium aſsignare rõnes dubitandi & decidendi vt dixi poſt Seue. in l. Imperium š. tit. 2.

Pro intelligentia & declaratione text. & materiæ tria principaliter inueſtigãda eſſent, primum q̃ ſit vis huiuſce vocabili extremum. & qũo ſtat, capiaturq; in hoc tex. ſm quæ requirantur ad hoc vt mulcta ex hoc edicto poſsit contumaci & inobedienti infligi. tertiũ qui ſit verus intel. ad hunc tex. Redeundo ad primum de extremo quod hunc tex. difficillimum reddidit & oĩum doct. turbat ſpi-
2 ritum. † Extremum. n. i. quod de ſui natura vltimum eſt. iuxta illud extrema gaudia luctus occupat. Et Virg. canit extremum hunc arethuſa mihi concede laborem. nec vnq̃ auditum eſt vel relatum ſm Zaſ. hic & Mod. Med. li. 2. parad. c. 15. ſub extremo intelligi principium, niſi forte in his quæ ſunt q̃titatis continuæ. vbi quęlibet pars termini extremum dici poteſt. ſed nos loquimur in his q̃ ſunt q̃titatis diſcretæ, vbi partes apparentes, vt eſt ordo iudicij qui habet ſuas partes diſcretas. & hoc loco qd̃ vltimum eſt rectè dicetur extremum ſm quam declarationẽ non procederet intel. ſm quem figuraui caſum in hoc tex.

Sed dic ꝙ licet cõiter & frequentius extremum ꝓ exitu capiatur & finem ſignificet, vt ſupra dictum eſt, aliqñ tñ extremum ad principium refertur. Plau. latinæ linguæ decus, & auctor optimus, ab extremo inquit narrare incipiam. i. à principio, vt ex ſequentibus ibi apparet, & expoſitores ſuper illo tradunt. & Philo. Ethic. 2. c. 8. ibi maior eſt contrarietas inter extrema ad inuicem q̃ ad medium, longius. n. diſtant inter ſe q̃ à medio, vbi apparet extremũ pro principio accipi. nec ſine ratione, quia extremum dr̃ quaſi extra medium, vt ex vi vocabuli colligitur, etiã voluit hic Iaſ. in 3. col. ſed ita eſt extra medium principium ſicut finis, ergo, &c. ponitur etiam q̃nque extremum pro ſæuo & peſsimo vt in illo Virg. iram Deorum extremam genuit, i. peſsimam ideò medici deteriores eſſe, qui vltimi naſcuntur aſſerunt. In text. ergo illo Vlp. per extremum principium intellexiſſe mirum nõ eſt. & ꝙ ſic ſit intellig. etiam probatur, nam ſupra in prin. loquitur de eo qd̃ eſt extremum in iuriſdictione, omnium autẽ actionũ inſtituendarum, principium à cit. incipit. §. pen. in ſt. de pœna tem. lit. ergo per extremum intellexit. principiũ & vocationem in ius. Et ſic qñ vocatus in ius non venit, id quod clarè poſtea aperit exemplificando, veluti ſi rem à ſe vendicari paſſus non eſt, quia ſi ad iudicium non venit ita ꝙ in rei ven. deducta nõ potuit iudicari rõne ſupra aſsignata. Iſte eſt verus ſenſus iuriſcon. hic prout etiam dicam, & oſtendam in diſcuſsione tertij art. lecturarum tex. noſtri.

Secundum euidentale enucleabat̃ in notabilibus poſt Iaſ. & Aquenſ. & alios ſcribentes.

Tertius articulus examinabitur, & plenè diſcutietur in glo. vbi omnes ſcribentes ponunt.

3 Not. primò † ex iſto text. ſm prædictum intel. & cões ſcrib. conclu. ꝙ ille dr̃ contumax & inobediẽs qui in quauis parte iudicij nõ obtemperat iuſdicenti, & ob id mulctari poteſt iuribus per Bart. & doct. š. allega. quum. n. in qualibet parte eadem ſit rõ inobedientiæ & contemptus, & militet eadem rõ vindicandæ auctoritatis prętoris cõtempti militabit eadem diſpoſitio indicendæ mulctæ.

4 Secundò not. ibi veluti † ꝙ licet res petita à manibus conuenti pp eius inobedientiam & cõtemptum, iuſſu iudicis ablata fuerit, poſſe tñ conuentum qui cõtumax fuit mulctari iuxta l. 2. in tit. 2. Et conſequenter mulctatus & punitus vno mõ adhuc alio modo puniri põt vt hic not. Bal. Soc. Lan. Iaſ. & alij. Nec ob. tex. in l. ſatis 3. tit. 1. & in §. fin. c. qm̃ frequenter vt lite non conte. & §. quid ergo. l. 1. de vent. inſpi. ibi pignora capienda & diſtrahenda ſi contemnat & mulctis cohercenda. vbi plura remedia contra contumacem non dantur copulatiuè niſi qñ contumacis proteruitas aliud exigeret ſubaudi. Quia iura prælle. ſm ſcribentes ſupra citatos procedunt q̃tum ad intereſſe partis. ſed non excluditur mulcta. quæ pp contemptum maieſtatis p̃toris imponitur & applicatur fiſco. l. 5. C. de modo mul. q̃uis igitur ſatis ſit parti non eſt ſatis iudici, cui non obtemperauerit, vt ẽt per Alex. ĵ. in §. fi. col. 2. in fi. vbi Iaſ. col. fi. in prin. Et §. quid ergo. loquit in diuerſis terminis, vt ĵ. dicam. Intellige prædicta vbi reus iterum citatus fuit vt ad reſpon. veniret, & in contumacia perſeuerauit, quia tunc mulctari põt, aliàs pro eadem contumacia bis puniri non deberet ita voluit Pau. de Caſ. ĵ. in vlt. col. & ſequunt̃ Alex. ĵ. in §. fi. col. pen. & hic col. fi. vbi Iaſ. & Cur. 1. & Aq. vlt. per iura. ab eiſdẽ alleg. niſi cõtumacia eſſet ꝓterua, & valde euidens ſm præall. facit tex. not. in l. Fulcinius in §. fin. ĵ. ex quibus cau. in po. eatur, & qd̃ ſcribit Bald. in conſ. 54. vol. 2. cũ accumulatis per Barb. in conſ. 36. col. 3. lib. 4. Soc. conſ. 20. col. 3. vol. 3. & Dec. in c. conſultationibus col. fin. de offi. deleg. & in c. de cauſis col. 8. eo. tit.

Contrariã opi. tenuit hic Bal. in 2. col. dicens facta miſſione in poſſeſ. ex primo decreto, adhuc poſſe inobedientem accuſari de ſpreto p̃cepto per iſtum tex. quum nõ ſit purgata contumacia, q̃ licet vno remedio punita fuerit, ablata à contumace tenuta rei contentioſę, adhuc tñ alio modo poterit puniri pp contumaciam ſuam, quia licet per miſſ. in po. & tenutam rei datã parti ſatisfiat ipſi parti, non tñ ſatisfit iudici qui contemni non debet, & ſequitur hic Lanc. Dec. poſt Seuer. vt hic in 1. col. refert Cur. & Dec. in d. c. de cauſis. col. 8. intelligendo tamen qñ iudex perpẽderet in ſui contemptum partẽ non obtemperaſſe aliàs ſecus pro not. deciſ. Bald. š. in rub. relatam de habito pro confeſſo pp contumaciam, non rñdentis in contemptum ipſius iudicis, vt ibidem dixi, & verè pro opi. Bal. vr̃ eſſe tex. hic in ſui generalitate & reſpon. data illi per Paul. Caſt. hic in fi. eſt penitus diuinatiua & deſtructiua tex.

Similiter limitanda & reſtringenda vr̃ hæc concl. vt ita demũ paſſus miſſ. in poſſ. ex primo decre. abſq; alia contumacia mulctari poſsit, & qñ iudex perpenderet partem in ſui contemptum ad iudicium nõ veniſſe iuxta gl. no. ĵ. in §. fin. ad fi. primæ glo. cum not. ĵ. per Alex. in vlt. col.

Nec refragatur tex. in §. quid ergo. d. l. 1. ven. inſpi. verbi pignora capiẽda & diſtrahenda vel mulctis cohercenda, vbi

da,vbi vtrumque copulatiuè exerceri non poteſt.ibi.n.re-
media tendebant ad idem, videlicet ad vindican.prętoris
contemptum, ideò ſi pp partis contumaciam pignus ca-
ptum & venditum fuerit,& in fiſci vtilitatem ꝑtium con-
uerſum,& ſic gratia fiſci,contumacia ſemel punita, vlte-
rius & nouo modo non ſuperueniente noua cõtumacia
puniri non debet, & conſequenter ille text.non loquitur
qñ res petita manibus conuenti ad vtilitatem partis ab-
ducta fuiſſet,prout in terminis noſtris,vt hic per Cur.col.
1.& Dec.in d.c.de cauſis col.8. Et licet text.noſter loqua-
tur de re mobili, iſtud eſt gratia exempli, quæ exempla
regulam non reſtringunt.l. ſtipu. damni infecti pertinet
in fi.ff.de dam.infect.vt hic per Cur.col.1.
5 Tertiò not.ex iſto tex.regulam † ad plura allegabilem.
ꝙ idẽ indicamus de principio principiante,ꝙ de his quæ
ſequuntur ex ipſo.nam ſicuti mulcta imponi poteſt pro
cõmiſsis in principio iudicij,ita etiam pro cõmiſsis in ſe-
quentibus poſt principium:accedat tex.not.in l.maritus
cum ibi not.per Pau.de Caſtr.Iaſ.& alios.C.de procu.per
Soc.Aquen.& cæteros ſcrib.in l. Gallus in §.nunc de lege
infra de lib.& poſt.Limita qñ in ſequentibus eſt eadem ra
tio quæ in prin.aliàs ſecus.l.pronunciatio in fi.cum.l.ſeq.
6 vbi tex.ad illum caſum rationem aſsignat. † Et ad l.ſecun
dam in fin.infra de iure immu.quæ videbatur refragari.
reſpondet hic Curt.in 2.col.de quo quidem text. vide tu
Imol.in conſil.62.circa fin. Soc.in rep.l.cum auus col.55.
infra de cond.& dem.Iaſ.in l ſtipulatio in §.hi qui col.2.
infra de verbo.oblig. Dec.in l.2.col.9.& pen.infra de reg.
iur.& in c.nouit in 6.not.de iud.
7 Abſolutis notabilibus † pro declaratione tex. noſtri &
totius materiæ quæro quæ, & quot requiſita ſint ad hoc
vt mulcta imponi poſsit. Ex ſupradictis habuiſtis vnum
requiſitum cum declarationibus opportunis,videlicet,ꝙ
pro contumacia commiſſa non fuerit proceſſum ad ali-
quem actum punitiuum, excepto qñ proteruia contuma-
cis aliud exigeret, qđ tñ ſupra reprobatum vidiſtis. Qua-
tuor alia requiſita ponunt hic Pau.Soc.Iaſ.Aquenſ.& alij
vt per eos & quia primum eſt expeditum ſupra.
Circa ſecundum ꝙ præceptum fuerit iuſtum aut pri-
ma facie dubium de iuſtitia vel iniuſtitia, ſecus quando
8 euidenter eſſet iniuſtum,quia poſſet ſperni † vt per eos &
Fely.in c.2.col.6.de reſcri.cum alijs quæ cumulaui in l.nõ
videtur in §. qui iuſſu circa fin. infra de regul.iur. & ante
omnes declarauit Bar.infra in vlt.colum.
9 Ad tertium de vera contumacia, † quæ dicatur vera
contumacia & quæ ficta, declarat Bar.In l.ex conſenſu.ff.
de appel.Ang.in cõſ.9.col.2.in nonis & Dec.in conſi.34.
ſi tñ pro ficta contumacia iudex indiceret mulctã,& mul
ctatus non appellaret,actus ſubſiſteret,vt per Alex. & Iaſ.
ff.in §.fin.in penult.col. In quarto adiacenti ꝙ requiratur
mulctam fuiſſe comminatam ſm Paul. Caſtr.& Iaſ.Alex.
tamen Soc.& Aquenſ.hic bonis rationibus reprobant.&
Aquenſ.tamen ſaluat ſeu limitat pulchrè vt per ipſum.
Circa quintum requiſitum Paul.de Caſt. Iaſ.latè vaga-
tur, & in fine cogitandum relinquit. Alex.Aq.& alij cõi-
ter reprobant vt per eos & ad rationem q̃ faciebat in op-
po.Iaſ.reſpon.ꝙ ſi neutrũ ex enumeratis per ꝑſatos inter-
ueniat vt quis non ſit impeditus proceſſus,nec pars dam-
nificata mulcta imponi non põt exemplificando vt per
eos. Sed ſi aduerſarij interſit ẽt poſt litem conte.vt in ca-
ſibus hic poſitis per Cur.ſecus erit,imò licet partis nõ in-
terſit, ſi iudex perpendat vocatum non curare ꝓceptum
iudicis in contemptum ſuũ, mulctari eum poterit vt per
Alex.ff.circa finem commenti.Soc.& Aq.in 2.col.& Iaſ.ff.
in §.fi.col.1. & de proceſſu ac intereſſe partis non curabit
prætor,ſed de contemptu ſuo,pp quem procedat ad im-
poſitionẽ mulctæ, & ſimiliter qñ videret partem calum-
nioſè agere, puta ſimulando velle ꝓbare, vt hic per Soc.
in 2.col.cum multis alijs quæ adduxi in rub.ſ.eod.nec vi-
debatur procedere, qđ poſt dominos de Rota dicit hic
Alex. ꝙ ad inſtantiam partis non poſsit iudex mulctare,
qñ ipſius partis non interſunt,quia retenta cõi concluſio-
ne ſcribentium, ꝙ ad mulctã fiſco applicandam cõpetat
actio in factum,vel actio popularis, quare inſtante parte
pro fiſco ac ad vtilitatẽ fiſci non poterit,ac debebit iudex
mulctare & contemptã eius iuriſdictionẽ vindicare, vel
etiam qñ pro hoc pars imploraret officiũ iudicis iuxta no
tata per Bart.& doc.in l.1.ſ.tit.2.imò ſ.p poſſumus dicere
in hoc verſari intereſſe partis vt magiſtratui obtemperet,
quò ſalua ſit ꝓtoris dignitas ac authoritas publica. Itẽ re-
quirit ꝙ iudex nõ exceſſerit taxã legitimã mulctæ vt dixi
in prin.legis, licèt hoc de cõſuet.vt ibi dixi non ſeruetur.
Poſtremo adde ꝙ contumax non poteſt per iudicem
mulctari,niſi de contumacia prius ei liqueat, vt poſt Bar.
dixi ſ.in princ. legis in quæſtio.an requiratur nouus pro-
ceſſus ad imponendum mulctam, & tradit etiam Dec.in
c.quoniam contra col.11.verſ.3.ſecundum Abba.de pro-
ba.Et ſic omnibus bene conſideratis ſufficit ad imponen
dum mulctam quòd iudici conſtet de contumacia.
Gol.magna diuiditur in ſex partes vt hic per Iaſ.In pri-
mis diſcutiemus & examinabimus oẽs intel.gl. & ſcriben
tium ad tex.noſtrum.ſecundò ſequẽdo veſtigia Bal.Ang.
Alex.Iaſ.& aliorum declarabimus quædam dicta quæ po
ſuit glo.noſtra.tertio loco qõnes Bar.Primus intel.gl.fuit
ſm quem extremum capit, pro minimo viliſsimo vel in-
10 fimo,† & ſic qa vocatus nõ venit in ius,& ꝙ in iur.viliſsi-
mum & minimũ eſt non fecit,mulctari poteſt. Et idem
ſi fuerit contumax,& inobediens in fi.Hunc primum in-
tel.ſequuntur Bar.Bal.Ang.Alex.Iaſ.Aq.Curt.& ſic cõiter
doct.ſm Aq.quum.n.concludat oẽm inobediẽtiam & in
quacunq; parte iudicij cõmiſſam puniri bona eſt lect.ſm
Bar.& ꝑſatos de quibus miror,quia arg.concludit in bar-
rocho.ſequitur.n.lecturã in ſe bonam eſſe. ſed non con-
cludit ꝙ intel.bonus ſit.ad hũc tex. & ꝙ verbis ipſius qua
11 dret & conueniat.Et ſm Bal.& Alb.† cit.dr̃ tenere viliſsi-
mum, & minimum gradum in iur.quia ad eam deueni-
tur ſine cauſæ cognitione: & tñ eam contemnens puni-
tur, ergo multo magis contemnens ea quæ ſunt maiora,
vel aliter poſſet declarari vt hic per Aquenſ.col.1.
Sed cõtra hunc intel.plura deducunt Cur.hic & Mod.
Med.in 2.parad.c.15.quorũ motiuis reſpon. poſſet ex di-
ctis Bal.ipſius Curt.& Aq.hic tñ iſte intel.nunq̃ mihi pla-
cuit nec credo fuiſſe de mente Vlp.hic.vltra.n. ꝙ abſona
eſt interpretatio exponere extremũ pro minimo aut vi-
liſsimo, vt per prætatos Mod.ꝙ dictus primus intell.non
poſsit procedere ad hunc text.ex alijs patet ſm ipſum in-
tel.tex.loquit de inobedientia q̃ reſpicit principium & fi-
nẽ iudicij, ſed refragatur tex.in verbo cæterũ ſi & ſequen
tia recuſauit,quũ ſequentia poſt cit.in iudicio ſint ẽt alia
vltra executionem. vt patet manifeſtè, ergo iſte intel.ſm
quem text.noſter intelligit de cõtumacia q̃ committitur
in princ.& fine non conuenit literæ.ſcđo quia ſi intentio
Vlp.ea fuiſſet ſub cõpendio elegantiſsimus iuriſc.dixiſſet.
is vr̃ iuſdicenti non obtemperaſſe qui ea q̃ extrema ſunt
in iur.nõ facit cõprehendendo principiũ & finẽ, non aũt
hoc modo hic expreſſo loquendo. tertio obſt.qđ dicã ff.
contra.7.intel.in verſ.rurſus,&c. Ex ꝓdicto tñ intel.& di-
12 ctis doc.ſuper eo † habemus ꝙ contumacia in quacunq;
cauſa ẽt viliſsima mulcta ſm Bal.& Ang.magis clarè affi-
ci põt.facit tex.cũ ibi not. in c.duo ſunt.96.diſt.ꝙ contu-
macia in re viliſsima commiſſa maior reputatur q̃ com-
miſſa in re graui,de quo tñ per Cano.in c.1.in no.de iud.
Secundus fuit intell. Bulg. ꝙ extremũ accipiat hic pro
vltimo & executione ſniæ,& velit Vlp.dicere nõ poſſe iu-
riſdictionis cõtemptorem cenſeri,qui in princ.vel medio
iudicij non obtemperat iuſdicenti. niſi qđ eſt extremum
& vltimum in iudicio recuſet,& ſic executionem ſniæ pa
ti nolit, & per conſequens pœna iſtius edicti puniri non
poſſe,niſi certum ſit iudici non fuiſſe obtemperatum.qđ
ſolum conſumato iudicio poteſt eſſe:q̃uis ergo proceden
ti non pareatur in aliquo, ſi tñ in extremo executioni,vi-
delicet ſniæ pareatur mulctari non poterit. Et licet gloſſ.

Bar.Bal.Ang.Alex.Iaſ.Aquē.& alij cōiter.vt ipſi dūt hunc intel.reprobēt.& licet dicat hic Bart.ꝙ nullus eum tenet, nihilominus nō defuere antiqui & Mod. ſcrib.qui illum diſputando ſecuti ſint, & defendere voluere, vt ille Gabriel relatus hic per Alb.& Iaſ.vt Cur. & Aquen.ac etiam Zaſ.qui hunc intell.vti literæ conſentaneum amplectitur.

Pro quo facit iſte text.dupliciter primò in aduerſatiua cæterum, quæ debet p̄cedentibus aduerſari in iure & in facto.l.4.§.hoc autem & l.hoc amplius.§. de his autem ȷ̈. de dam.inſec.vbi ſcrib.not.cap.cæterum vbi late Deci.de iud.ad hoc.n.vt aduerſetur in iure, & in facto neceſſariū eſt dicere contumaciam & inobedientiam litigantis ſolum in extremo & fine, non in p̄cedentibus,& ſic in principio cōmiſſam poſſe mulctari, qui quum poſteà obtemperauerit, iuris fictioni paruiſſe cenſetur. Secundo induci poteſt pro Bulg iſte tex.in dictione tunc,quę denotat extremitatem temporis vt hic per Iaſ.& alios.& ſic vult, ꝙ tunc demum cenſeatur non obtemperaſſe, quando in fine inobediens fuit. Tertiò quia exitus vt dicitur acta probat,& omnis laus in fine cantur,finemque potiſsimè attendere debemus, vt dixi in ſuperioribus.

Sed iſte intel.nullo modo tenendus eſt, & à cōi reprobatione ipſius non eſt reced. Primo quia ſubaudit multa verba quæ non ſunt in text. quæ ſciuiſſet bene ponere iuriſcon.ſi voluiſſet id dicere,tranſportatq́; verba iuriſcō.& inuertit literam.Secundò contunditur per text.ab omnibus alleg.in l.2.ȷ̈.tit.2.vbi non veniens in ius à p̄tore vocatus, mulctari poteſt,pro iur.iudicis,nec illi ſatisfacit conſideratio Zaſij hic dicentis puniri ibi contumaciā citati, quatenus aduerſarij intereſt,qđ intereſſe ſi ceſſabit,ſimiliter ceſſabit & pœna,hic aūt puniri finalem contemptum ēt ſi aduerſarij non intereſt,quia eſt contra iſta iura in ſui generalitate,præterea etiam ꝙ aduerſarij non intereſt,inobediens pp contumaciam mulctari poteſt, vt prætoris
13 ſalua ſit dignitas, † vt per Alex.ȷ̈ circa fin.§.& in d.l.2.ad fi.& probatur in §.noſtro vbi non obſtante ablatione rei datæ parti in teoutá,ſic ceſſante intereſſe ſuo,inobediens punitur,& mulctatur,aliter etiam ad d.l.2.reſpon. Aquē. ſed vt ipſemet ſentit & ſubijcit non procedit. Tertio ille qui vocatus à prætore in ius non venit, contemnit auctoritatem ipſius p̄toris text.eſt in l.ſi quis ex aliena ȷ̈.de iud. & in d.l.2.in prin.in §.quid ergo & in l.conſentaneum ſ. alleg. ſed nō obtemperans iuſdicenti poteſt puniri vt hic ergo. Quartò iudicium incipit à cita.quæ eſt principium
14 iudicij, vt ſupra dixi, † ſed cuiuſcunq; rei potiſsima pars principium eſt.l.1.ſ.de orig.iur.abſonum eſſet ergo dicere prætorem in principio exercitij iur.poſſe impunè contemni. Quinto poteſt eſſe actus ꝓ quo quis ad iudicium vocatur, in quo nō eſt neceſſaria ſententia vt in d.§.quid ergo.& in l.ius alimentorum in §.penul.ſupra alleg. & ſequeretur vocantem & nolentem venire & ſic parere in princ.non poſſe mulctari,quod eſt abſonum. Et contra text.l.noſtræ & iura proximè allega.

15 Ad iſtum tex.ponderatum ſupra † in aduerſatiua reſp. vt hic per Iaſ.& Cur.col.4.ꝙ procederet arg.Bulg.q̄ñ eſſet aduerſatiua ſine copula, quæ aduerſatur in iure & in facto,ſecus vbi eſt cum copula, prout in tex.noſtro, cæterū ſi & ſequentia vt quæ implicat identitatem iuris, ſed diuerſitatem in facto.l. ſed & ſi l.in prin. cum glo.ȷ̈. de pen. hæred.l.patris & filij,vbi late not.ȷ̈.de vulg. Et incidenter pondera p̄dictam regulam procedere etiam ſi copula nō ponatur immediatè poſt aduerſatiuam,verum ſit alia dictio interpoſita prout hic dictio ſi,ad idē tex.in l.non diſtinguemus in §. ſi dñi ibi ſed ſi & hęredis infra de arbit.

Ad ſecundum motiuum dictionē tunc reſp.nullo modo obſtare & bene quadrare cōmunibus intelligentijs,& intellectui quem teneo, voluit Vlp.dicere. Cæterum ſi ēt ſequentia poſt prin.recuſauerit, tunc non obtemperaſſe videtur, quaſi dicat non ſolum q̄ñ non paruit in principio, ſed etiam quando tunc & in fine mulctari poterit.

Ad tertium ꝙ quum eadem ſit ratio puniendi cōtemptum p̄toris commiſſum,circa principium quę eſt in me
16 dio & fine, † vt ſalua ſp ſit dignitas prætoris & auctoritas ſua non contemnatur, idem iudicamus de principio ꝙ de his quę ſequuntur ex eo vt in vlt.not.dixi: ideò,&c.

Iuxta prędicta tetigit hic in 3.col.Iaſ.impertinenter tñ
17 qui dicantur eſſe in extremis,& in art.mortis † de quo vide Barb.in c.Ray.ſol.1.de teſta.& Dec.in l.hac cōſultiſsima.in 3.not. C.qui teſta.fa.poſ.faciunt plura quæ cumului in l.fi.C.de pac. Tertius fuit intel. Ioā.Cremo.glo.antiqui accipientis extremum pro primo & vlti.dialecticorū
18 more loquendo,prout dicere ſolemus in ſyllogiſmis † de primo termino & vlt.qui dñr extremitates,exemplificando vt hic per gl.ideò numirum ſi primum & vltimum appellat extremum.Et quemadmodum in ſyllogiſmo logicali ſunt extremitates maior & minor inde concluſio.ſic, etiam in tex.noſtro maior eſt iſta, oīs & contumax,& iudici non obtemperans in hoc edictū incidit. qui in extremis,i.principio & fine non paret contumax dr,iſta eſt minor, ex quibus ſequitur concluſio, ergo oīs qui non obtemperat in extremis.in illud edictū incidit. Clarius exēplum de extremis ponebat Pet.de Bellapertica relatus hic per Alb.& Aq.de tribus in eodem bancho ſedentibus primus, & vltimus in extremis partibus banchi ſedere dr tertius in medio. Verum quia vt ait Bart.hæc particula gl. pp ſuum ſyllogizare redditur legiſtis obſcura & difficilis, ideo quid ſit ſyllogiſmus, & materiam ſyllogiſmorū tractant & plene declarant Pau.Venetus in prin.ſyllogiſmorum & Gell.libr.15.c.20.vbi dicunt ſyllogiſmum eſſe rōnem in qua quibuſdam poſitis, & conceſsis neceſſe eſt aliud venire, per ea quæ poſita & conceſſa ſunt,vt oīs homo currit,ſortes eſt homo.ergo ſortes currit. ſcias ī pro declaratione iſtius partis, & iſtius intel.omnem ſyllogiſmum ex tribus terminis conſtare, maiori minoriq; extremitate & medio termino,qui eſt ille qui bis ſumitur ante concluſ.vt homo, maior extremitas eſt terminus ille qui ſumitur in maiori propoſitione cum medio termino, vt ſortes, etiam q̄ñ illud ꝙ ſubijcitur in prima propoſitione p̄dicatur,in ſecunda reſultat figura primi modi, quæ Barbara dr. Exemplum eſt in ſyllogiſmo glo.& in ſeq.omne animal eſt ſubſtantia, oīs homo eſt animal. ergo omnis homo eſt ſubſtātia. De quo ſyllogiſmo in figura Barbara, tradit etiam Olur.in conſ. 108.in 11.& conſ 300.col.pe.&q Bar.clarè in l.ſi prius col.8.ȷ̈.de no.ope.nun.vbi ad terminos legales rem reducentes dicunt libellum eſſe ſyllogiſmum legiſtarum, nec bonum eſſe niſi id ex quo petitoris
19 intentio neceſſario ſequitur contineat, † quis legiſtæ vt inquit Bald.in l.1.col.6.C.de fur.non dialecticent in verbis,ſed rerum exitus ponderent. Nec mirandum eſt gloſſatorem noſtrum dictis terminis vſum fuiſſe,nam ſcientia legum dr architectonica,i.de omnibus alijs diſponens, & cui omnes aliæ ancillantur,& ſeruiunt,ſm Bart.in prima figura tyberiadis, allegat Philoſophum in 1.Ethicorum, vbi in 1.ca.ſecundum interpretationē Leonardi Aretini &c. homæ dicitur videmus honoratiſsimas facultates ciuili ſcientiæ ſubeſſe, vt rem militarem,œconomicam,rethoricam cum reliquis ſcientijs, & ca.16.Ciuilem inquit ſcientiam honorabiliorem & præſtantiorem, eſſe quàm medicinam, ſicuti enim iuſtitia nobilior eſt omnibus alijs virtutibus.ita ciuilis ſcientia circa illam occupata nobilior eſt omnibus alijs ſciētijs,vt etiam per Pau.de Caſt. in l.1.ſ.de iuſt.& iure & Fortu. Hiſpa.in 7.not. De architectonica vide Alex.in conſi.177.col.3.lib.6. Et Budæum in annotat. ſuper.l.vltima.ff. ſi menſ. fal. mo.dex. vbi poſt Ariſtote.loco præallegat.architectonicas artes vocare ait principes quaſdam artes quæ ſubiectas ſibi alias habent veluti ſuggeſtrices quaſdam & ancillantes.

E diuerticulo in viam redeundo, ꝗuis Bar.& communiter ſcriben.approbent hunc intel.quum concludat cōtumaciam litigantis in quauis parte iudicij punibilem,tñ Mod. Med.loco præalleg.& latius Curt.hic in 3.& 4.col. iſtum intel.reprehendunt, qui ad hunc tex.nunquā mihi placuit.

placuit, & ſi concluſio in ſe vera ſit. quia ſi Vlp. hic extremum pro principio, & fine acciperet, proceſsiſſet ita exẽplificando de fine ſicuti de principio, & tñ aduerſatiuè loquendo procedit. Cæterum, &c. Et ſi ſenſum glo. ſequendo dicas ꝙ cõtinuatiuè procedit. Reſpon. ꝙ imò ſaltem dicendum eſt ꝙ procedet ampliando, non autem exemplificando, vt facere debuiſſet ſi in principio de fine locutus ſuiſſet. Rurſus ſi Vlp. de principio & fine in verbo extremũ intellexiſſet, plurali ſermone extrema dixiſſet, ſed quum in ſingulari extremum protulerit, de vno tñ eum ſenſiſſe liquet, prout exemplum qđ Vlp. ſubiungit oſtendit. preterea quòd iſte intell. non procedat. patet quia ſm eum Vlp. omiſiſſet hic dicere de medijs, & ſic non tradidiſſet perfectam doctrinam & declarationem ad edictũ prætoris, de non obtemperante iuſdicenti quod non eſt dicen. Et quicquid infra dicat Bar. poſt glo. in iudicijs eſt dare remedium, vt ſtatim dicemus: ideò &c. Et ſi reſpon. fateor. idem eſſe in medijs, dico ex hoc non ſequi Vlpianum deſcendi & quin id omiſiſſet, & imperfectam doctrinam tradidiſſet, quod abſonum eſt dicere.

20 Ex prędictis colligitur † extremitates dici ac procedere vſq; ad medium, & ideò ſtat. faciens mentionẽ de principio alicuius rei vſq; ad medium dictæ rei extenditur, & ſic ſm Bar. in medio nihil remanet, & Bart. ſequitur ſimpliciter Abb. in c. 2. de fer. Alex. hic in ſe remittit Aquenſ. in queſtio. ſtat. tenet contra Bar. & Barto. met. aliter dixit in hac quæſt. in l. 2. ij. de furt. Fulg. hic reprehendit conclu. prædictam glo. & Bar. quia extremum ait non poteſt eſſe ſine medio. & verè extrema dicuntur reſpectu medij, diciturq; extremum quaſi extra medium, vt infra declarauimus ergo datis extremis impoſsibile eſt, ꝙ in medio nihil ſit vt dicebat Bart. ea pp Bald. hic in fin. vt puto dixit. tranſſum eſt qđ dicit Bar. Et in queſtio. ſtat. de qua hic per Bar. ac in ſimil. idem Bart. in d. l. 2. ij. de furt. aliam tradidit doctrinam quã ſequitur Ang. in tract. maleſi. in verbo. in communi. Platea. & Curt. hic col. 4. Aquen. hic concludit aliter quàm fecerit Bart. in illis locis Ang. de Peruſ. in d. l. 2. de furt. reprehendit ibi Bart. aliam tradens doctrinam volens attendendam eſſe materiam ſubiectam, & ſm illam reſpon. vide quæ ſcripſi in l. 1. col. 4. ff. de orig. iur.

Quartus fuit intel. glo. hic in ver. vel puto qui in effectu non diſcrepat à tertio, licet clarius declaret de contumacia commiſſa in medijs, vt hic per Cur. col. 4. & approbatur à Bar. & alijs ex quo concludit contumaciam in quacunque parte cõmiſſam eſſe punibilem. Sed vt hic dicunt Fulg. & Curt. col. 4. iſtè intel. quod in verb. veluti ponatur exemplum de inobedientia principij & finis non conuenit huic literæ. nam videtur impoſsibile ꝙ idem poſsit eſſe principium & finis. quę inter ſe manifeſtè diſcrepant. & in verſi. ſed duci eam. ponitur potius ſignum & exemplum obedientiæ quàm inobedientiæ.

Præterea vt in 4. col. inquit Curt. ſi Vlp. in princ. ſuiſſet locutus de 1. & 2. extremo, malè conuenirent verba illa cæterum ſi & ſequentia, quia poſt vltimum & extremum nihil ſequi poteſt. Rurſus obſtat. quod dicebam ſupra Vlpianum loqui de extremo non extremis.

Quinta fuit lect. glo. in verſi. vel dic. 5. ꝙ extremum capiatur pro vlt. Et idem ſi non obtemperaret in principio vt in verſi. veluti. Et idem etiam in medio vt in verſi. cæterum, hunc intel. vt bonum approbant Bar. & doc. ex quo concludit contumaciam, in quacunq; parte iudicij punibilem, ſñ vt dicunt Fulg. & Cur. non quadrat ad hunc tex. quia dictio veluti quæ eſt præcedentis dicti exemplificatiua, ſtaret neceſſario ampliatiuè, niſi dicas ꝙ ſtat exẽplificatiuè ad caſum ſubauditũ, vt glo. dicit ſed diuinando. Ideo iſte intel. literam deſtruit & ſubaudit; plura ad tex. q̃ iuriſcõ. ſi ſenſiſſet eo modo bene ſciuiſſet dicere. Præterea Vlp. edictu prætoris elegantiſsimus ordinator proceſsiſſet inordinate ſupra modũ decidendo primũ de contumacia cõmiſſa in extremo & fine mulctabili. Inde in verſ. veluti de contumacia cõmiſſa. in prin. poſteà in verſ. Cęterũ de cõmiſſa in medio. quod fatuum eſt dicere vel ſentire in tanto iuriſconſulto eloquentiæ magiſtro vt erat Vlp.

Sextus fuit intel. Iaco. de Are. relatus per Bar. ꝙ contumacia in principio & ſequentibus, ſicq; in qualibet parte iudicij mulctari poſsit. & ſic capit extremũ de quo in tex. pro principio, quod ſatis apparet per ſequentia, maximè exempli gratia poſita. Hunc intell. ſequitur hic Bart. Pau. de Caſt. Soc. & Iaſ. col. 1. & ſm Paul. eſt omnibus alijs clarior, & ſecundum iſtum intell. figuraui ſupra caſum, probando auctoritate ratione, & l. non eſſe incõueniens nec abſonum extremum quandoq; pro principio capi.

Septimus intel. Nico. de Mat. relatus per Bart. vt hic dicunt Aquenſ. col. 1. & Curt. 4. cõiter approbatur, & placet Bar. magis q̃ alijs. Nec obſtat. ꝙ implicatiua cæterum implicaret caſum minus dubitabilẽ de cauſis imperij, quia reſpon. poteſt, per ea quæ diximus ſupra allegando gl. in c. duo ſunt. 96. diſt. vel et alio modo vt hic per Curt. col. 4.

Sed iſte intell. non vł de iure procedere nec tenendus: primo quia iuriſc. facit vim in verbo extremum, ſecundo quia ſi Vlp. accepiſſet extremum pro infimo dixiſſet poſtea. cæterũ ſi maiora vel grauiora recuſauerit, nõ autem vſus fuiſſet verbo ſequentium, qđ non correſpõdet, ad illud qđ de infimo dixiſſet. Rurſus verbũ ſequentia demõſtrat Vlp. capere extremũ pro principio non pro infimo. ṗout acciperetur ſm iſtum intell. ṗtereà cui dubium ꝙ non ſit ita obtemperandũ exercenti cauſas ſimpliciter iur. ſicuti cognoſcẽti de cauſis imperij, quũ ipſa iur. ſit de publico introducta, ideò non contemnanda iuribus ṗalleg.

Octauum intell. Benedicti antiqui doct. reprobat Iaſ. hic in prin. vlt. colum. vt per eum.

Nonus fuit intel. Bal. quem vt pulchrum & ſubtilem ſequũtur hic Pau. de Caſt. col. 1. & Iaſ. vlt. & fuit Io. Cremo. antiqui gl. licet Accurſ. in 3. intel. illius mentem malè perceperit, vt per eos, ſed nõ placet quia ſi mens Vlp ea fuiſſet dixiſſet illum inobedientem dici, qui ea q̃ ſunt in iur. non facit. non autem de vno extremo tñ locutus fuiſſet, ex quo liquet per dicta verba, cæterum nec de alijs omnibus quæ poſt primum extremũ ſequuntur intellexiſſe, & ſic de medio & fine non de vno alio extremo, vt dicebat Bal. Vlti. datur alius intel. ad hunc tex. per Mod. Med. lib. 2. parado. c. 15. capientes extremum de quo hic eſt mẽtio pro fine, ſm propriam ſignificationem vocabuli, & communem intelligentiam ſcribẽtium, ſed verba l. noſtræ ad alium ſenſum detorquent qui mihi non conſonat, quia edictum ṗtoris generale erat de nõ obtemperante iuſdicenti, pariter eſt gñalis declaratio, quis dicatur non obtẽperaſſe ipſi Mod. torquent & reducunt ad caſus quoſdam ſpeciales, & ſic malè. Item ſubaudiunt rei abductionem & ablationẽ de quibus in tex. noſtro factas per extraneas perſonas, non de mandato iudicis qđ eſt diuinare & contra regulas cões de perſona non ſubandiendo, vt traditur in §. griſogonus. præterea verſi. cæterum ſi & ſequẽtia recuſauerit non poſſet ſtare, quum poſt finem nihil ſequi poſsit. Item ſi lite pend. cõuentus rem petitã dolo vel culpa poſsidere deſierit, non venit per iudicem mulctandus. quũ hoc non concernat contemptum iudicis, ſed partis incõmodum, ideò ſatis eſt, ꝙ pars in litem poſsit iurare contra talem deſinentẽ poſsidere, dolo vel culpa. l. qui reſtituere ij. de rei vend. cum ſimi. mulcta pp contemptum iudicis tñ vt diximus ſupra imponitur. Non eſt igitur reced. ab intel. Iac. de Are. quẽ ſupra ſecutus ſum. Non deſinit poſtremò temeritas impreſſorũ ꝙ aliter in nouis codibus. tex. noſtrũ ordinantes vident comprobaſſe intellectum Bulg. ſed deberent comburi vna cum libris ſuis.

Deſcendendo ad quęſtionẽ Bar. quia reliqua ſunt expedita in 1. q̃one, concludit Bart. ꝙ poteſt quis puniri tanquã contumax & inobediens, licet non fuerit ter aut peremptoriè citatus, ſed vnica cita. & pp vnicam contumaciam modo inexcuſabilis ſit, cum ita conclu. Bart. tranſeunt cõiter ſcrib.

21 † vt hic atteſtantur Alexan. col. 1. Iaſ. & Cur. pen. & ſequendo cões intelligentias de quibus ſupra

probatur iſta conclusio per tex.noſtrum & l.2.j.tit.2.quę
ad hunc effectum requirunt ſimplicem citationem, non
autem trinam vel peremptoriam. probatur etiam per.l.ſi
quãdo. C.de teſt.& in c.2.cum ibi not. per Fely.de accuſ.
2.probat quia contumax in 1.cit. condemnatur in expen
ſis Auth.quòd ſemel. C.quomodo & quãdo iudex. ergo.
Nec obſt.text.in l.contumacia.in §.1. de re iud.volens
illum contumacem dici qui tribus edictis, vel vno pro
omnibus,quod peremptorium appellatur citatus non cõ
paruit,quia procedit quantum ad tres effectus,ſ.vt poſsit
procedi ad ſententiam diffinitiuam, vel ad abſolutoriam
iudicij, aut ad miſsionem in poſſ.ex.1. vel ex.2. decreto,
quę grauis ſunt præiudicij.non autem quo ad cõdemna-
tionem expenſarum,vel impoſitionem mulctæ vbi vt dixi
ſufficit vnica citatio.ita Bart.& Pau.de Caſt.in d.l.contu-
maciam & Alex.ibidem in vlti.not. & in l.de vnoquoque
in §.1.illo eo.tit.ex quorum dictis patet ſol.ad ea quæ in
oppo.adducebat Iaſ.hic. Grauior tamen eſt contumacia
22 citati tribus citationibus diſtinctis & interpolatis, † quã
citati vnica citatione etiam peremptoriè vt per Fely.in c.
quoniam.§.porro col.6.vt lit.non conteſt. cum ſimil.per
me adductis in l.ſi quis maior.col.penul. C.de tranſ.ideò
grauiori mulcta coerceri poſſet.
Limit.prædictam conclu. de trina cit.vel peremptoria
pluribus modis vt per Alexan.in d.l.contumacia. Fely.&
alios in c.2.de accuſ.& Nattam in clem.ſæpe in §.non ſic
23 in verbo citatione de verbo.ſignif. † Et ſi dicas mulctam
imponi non poſſe niſi contumax iterum citatus fuerit,
dicturus cauſam quare mulctari non deberet, & in con-
tumacia perſeueret vt voluit Bart. in l.2. ad fin. per illum
tex.in tit.2. ergo pro prima contumacia mulctari nõ po-
teſt, Reſpon.ꝙ illa cit. requiritur quia poſsibile eſt,ꝙ ci-
tatus primò poſitus ſit in actu pro contumace, quum in
re vera non eſſet contumax,verùm nõ comparuerit iuſto
impedimento detentus vt per Pau. de Caſt.in l.contuma
cia ſ.alleg. Cum alijs quæ adduxi ſ.in prin.l.in 7.quæſtio
Bar.Et ſic comperto ꝙ non habeat iuſtam cauſam excu-
ſationis, poterit pro illa prima contumacia ac cita.mul-
ctari.Niſi ſtilus curiæ vel conſuetudo loci eſſet in contra-
rium,vt hic per Aquen.col.2.in prin.dicentem propterea
quòd in ditione Sabaudiæ ex ſtilo curiarum, pro prima
cit. non poteſt indici mulcta ſed tantum fieri condem-
natio expenſarum, imò iſtud eſt ex forma ducalium
decretorum,ſecundum quæ citatus ſine inſertione pœnę
pro prima contumacia non mulctatur, pro ſequentibus
plecti poteſt pęnis in citatorijs inſertis.
Rurſus ſic oppo.contra arg.Bar. æquiparantis indictio
nẽ mulctę,& condemnationem expenſarum.eo quòd ad
impoſitionem mulctæ requiratur vera cõtumacia, ficta
vero ſufficiat ad condemnationem expenſarum, vt per
Alex.j.in §.fin.col.penul. Curt.hic col.fin.reſpon.ſaluan-
do Bar.hic eum cum miniſterio loqui,quando contuma
cia eſt inexcuſabilis, & ſic vera ex quo intereſſe partis &
fiſci à pari procedunt,vt tradit in d.§.fin.Et ſic oporteret
reſtringere argumentationem Bar.ad condemnationem
expenſarum quæ fit pro inexcuſabili & vera contumacia,
24 ſecus ſi fieret pro ficta. † Quæ autem dicatur inexcuſabi-
lis & vera contumacia & quæ ficta, vltra.d.l.contumacia
cum not.declarat plenè Bart.in l.ex conſenſu in §.fin.in-
fra de appellat. & in multis alijs locis ibi per eum citatis,
& Dec.in conſi.34.
25 Circa ſecundam quæſtin. Bar.† ꝙ iudex poſsit mulcta-
re teſtes,aduocatos,contumaces & ſibi non obtemperan-
tes, & alijs prætorijs remedijs cogere, approbatur cõmu-
niter hic per doct. præalleg.per eum cum ibi not.Et licet
Cur.hic dicat Bar.nihil allegare de aduocato. tamen Bar.
allegat tex.cum glo.quæ ibi id not.l.1.in §.ait pretor j.de
poſtu. Quo ad coertionem teſtium Bar.melius & clarius
probantem allegare potuiſſet tit. de teſti.cogen.maximè
in c.1.& 2.vbi latè Felyn.& alij. De quo artic.vide etiam
Alex.in conſil. 102.lib.7. Lãfr. de orea.in rep.c.quoniam
contra falſam col.8.& ſeq.de proba. Iaſ.in l.fin.j.qui ſatiſ.
cog. Brun.in tract.de indicij & tort. ponentem quæ per-
ſonæ cogi poſsint teſtificari in cauſa criminali. Notabi
ſimiliter cõtumacia nuntiorũ.l.2. C.de ſpor.cum ibi not.
Tertiò quærit Barto.an iudex vltra litigantes & teſtes
poſsit punire alios penitus extraneos à iudicio,turbantes
ſeu impedientes iur.ſuam. Et reſpon.vt hic per eum,cum
quo tranſeunt ſimpliciter Soc.Iaſ.& Aquen.Cur.hic col.
fin.dicit ꝙ Bart.hic conſtituens differentiam inter iusci-
uile & can. vult ꝙ de iure can. iudex poſſet mulctare qđ
ipſe reprobat per text. noſtrum in ſui generalitate, item
quia inter ius ciuile & can. non debet conſtitui differen-
tia vt hic per eum. De quo miror quia idem voluit ipſe
Bart.dicens remedia de iur.ciui.eſſe ad hoc prodita in lo-
cis per eum alleg.ſed de iure can.id fiet ex offic.iudicis, &
ſic idem concludit poſſe fieri de iure ciuili,& de iure can.
ſed diuerſitas fit in remedijs ab vtroque iure proditis.
26 Et dum Bar. † citat.l.1.C.de his qui latro.occulta.not.
quia vult ille tex.quòd occultans, vel aſſocians delinquen
tes ne ad manus iudicis perueniant pari pœna puniatur.
Et latrones ſuſcipiens,& iudici nõ offerens puniatur pœ-
na vltimi ſupplicij, vel amiſsionis omnium bonorum, vt
etiam per Angel.in tracta.malefi. in verbo & dã maleficio
ſemper aſtitit verſic. quæro qua pœna puniatur præſtans
opem.& Hypp.Marſil.in l.vnica.nu.86.C.de rap.vir.Pro-
pterea dicebam ſemel cuidam amico qui quoſdam ban-
nitos,& homicidas præmonuerat,vt cauerent quia mini-
ſter iuſtitiæ manu forti tunc veniebat illos captum, quo
intellecto fuga ſalutem conſeruarunt & euaſerunt quod
veniebat pari pœna puniendus tanquam præſtans opem
& auxilium dictis reis criminum, ad euaden.per prædicta
& ſtatim dicenda.
27 Qualiter autem puniatur † eximens & liberans de fa-
cto & per vim captum à manibus familiæ iudicis, tange-
tunt hic leuiter Iaſ.& Curt.ar.eſt not.& malè declaratus,
ideò altius reaſſumendo materiam quàm attingunt Bar.
in §.arripiat in auct.vt omnes obed.iud. prouin. & in ex-
trauag.ad reprim.in verbo tãgat & in l.3.j. ad l. Iul.maie.
Anch.conſi.340. Barba.conſil.76.lib.4.Alex.conſ.36.viſo
themate vol.2. Guido Papæ in quæſtione.437.Aret.in §.
penales col.6.vbi Iaſ.18.inſt.de actio.eundem Iaſ.in l.3.
in §.ꝙ pretor aliàs in l.ſed eximendi in §.1.vbi etiam per
Alex.j.ne quis eum qui. Fely.& Dec.in c.1.col.penul.&
fin.de offic.deleg. Si eximatur captus vel detentus pro de-
bito publico vel priuato, eximens vel liberans talem de-
bitorem, tenetur ad ſolutionem dicti debiti ſecundum
omnes ſcrib.præalleg.per tex.in l.quotiens.C.de exac.tri-
bu.lib.10.vbi omnes ſcriben.notant.Et vltra quicquid di
cat Iaſo.in locis præallegat.eximens, vel liberans poterit
puniri per iudicem pœna extraord. propter turbatam iu-
r.ſuam & iniuriam officio ſuo illatam, vt conſuluit ple-
nè Alex.in conſi.35.præalleg.
Si vero eximatur à manibus familiæ vel à carceribus li-
beretur captus pro cauſa criminali. nõ enim videtur diffe-
rentia inter prædictos caſus, quicquid ſentiat Iaſ.ſecun-
dum Aret. in d.l.4.j.ad l.Iul.ma. ſunt aliqui caſus ſpecia-
les qui certis pœnis puniũtur. Qui verò eximit cõdemna
tum, vel condemnandum cõfeſſum puta pro crimine ca-
pitali: incurrit crimen læſæ maieſtatis per d.l.4. in fin.j.
ad l.Iul.ma.ſecundum Alex.& Iaſ.ac Angel.Aret.in locis
præalleg.limitantes aliquibus modis,vt per eos.
In alijs caſibus præter ſupradictos eximens vel aliàs li-
berans reum criminis punitur eadem pęna qua reus ipſe
puniendus erat, per d.l.1.C.de his qui latro.occul. Et etiã
crimine ſtellionatus vt hic ait Bar.& ſic pœna extraordi-
naria. nec diſtinguitur fuerit iuſtè vel iniuſtè captus ſeu
28 detentus,quia nõ licet iudici de facto reſiſtere,† nec eius
iuriſdictionem turbare vt hac.l.ſm Alex.in præalle.conſ.
45. niſi conſtaret notoriè de iniuſtitia, vt per Roman.in
conſil.319.circa fin. Alex.in l.4.in §.item ſi quis.j.ne quis
eum qui. Dec.in c.ſi quando de offic.deleg.& in l.vt vim.

col.8.

col.8.de iuſt. & iure. Et caueat diligenter quiſque ne pro huiuſcemodi delictis, proceſsibus & inquiſitionibus in-
29 uoluatur,quia malè erit ei.Sed nunquid † nuncio vel executori dicenti ac atteſtanti vim ſibi per aliquem illatam captumue de manibus ſuis vel familiæ exemptum & receptum vel liberatum credatur, ita ꝙ iudex poſsit contra talem tanquam contra turbantem,& impedientem iur. ſuam iuxta prædicta procedere. & illum punire.tradunt Moder.Mediol.in tract. præſumpt.in 14.preſump.3.reg.
30 Vltima quæſtio Bar. † qñ ſunt duo.puta domini alicuius loci & vnus alterum turbaret vel inquietaret in exercitio iuriſdic.ſuæ non poſſet per eum mulctari vel puniri,quia par in parem non habet poteſtatem vel imperium.l. ille à quo.§.tempeſtiuum ff.ad Treb.cum alijs alleg.per Bar. facit.l. qui duos ff.de procur. ſm intell. Barba.vbi ſi duobus procuratoribus data ſit adminiſtratio bonorum & cuilibet in ſolidum,vnus ab alio non poteſt petere, nam vbi concurrunt duo æqualis potentiæ impoſsibile eſt ꝙ vnum perimat effectum alterius.l.ſi reus,infra de duobus reis.cum accumul.per Pariſ.in conſi.117.col.penul.lib.4. ſic ergo nec vnus prædictorum dominorum alterū punire poterit.max.quia iuriſdictio eſt indiuidua & apud eos inſolidum,vt per Bar.& alios in l.fi.ff.de rerū diuiſ.Ad d.l. qui duos.vide pulchrè Pau.de Caſt.in cōſ.77.in antiquis. & Aret.in conſil.66.col.3.Alex.& alios in l.more & l.ſeq. ff.titu.2.vbi latè ponunt de dicta æquiparatione mandati iudicis & procuratoris.ꝙ valet arg.de vno ad aliud : conclu.Bart.limitat hic Iaſ.in fin.vno modo.vide latius hanc conclu. Bart.declarantes & limitantes Alex. in l.eſt receptum col.1.ff.tit.2. Dec.in c.prudentiam in prin.in 5.col. & in §.1.ad fin.de offi.deleg.& in c.1.col.pen. eod.titu.& ſcriben.in d.§.tempeſtiuum ac Moder. Portugal.in rep.l. Imperium col.86.cum ſeq.ſupra tit.2.
31 Ex prædictis etiam infertur, † ꝙ ſtante diſcordia conſortum & dominorum alicuius loci in electione,& deputione iuſdicentis in loco,quia vnum in alterum nihil poteſt, & agitur de intereſſe ſubditorum.ſuperior adeūdus erit iuxta tex.d.§. tempeſtiuum qui quidem ſuperior eos coget & compellet ad deputan.& conſtituendum vnum; vt per Pau.de Caſt.in l.ſi vni ff.de re iud. & Brun.in conſi. 93.ideò vidi aliàs ſtante tali contentione, & diſcordia dominorum ſuper conſtit.poteſtate loci Illuſtriſſ. Principis noſtri Senatum decernere ac ordinare, vt prædicti domini intra octo dies conuenirent, & eligerent vnum poteſtatem vt ius dicentem in loco cum comminatione ꝙ ex offic. Senatus ipſe aliàs vnum conſtitueret ac deputaret prout poſteà fecit.

Ex §. Si procurator.

Procuratoris contumacia non nocet domino in mulctæ impoſitione, & quæ ſit ratio,nu.1.

Procuratoris contumacia, ſcientia, dolus. factum & delictum,an & quando præiudicet domino in iſto.§ ſi procurator per totum.

Dominus citatus mittens procuratorem qui non comparet dicitur ipſe contumax & mulctari poteſt, niſi procurator impeditus fuerit comparere fortuito caſu qui dominum excuſaſſet vel miſißet procurat.cōmuni opinioni idoneum & ſufficientem reputatum.2.cum ſequen. vbi etiam alia limi notantur.

Deputati ad cuſtodiam nocturnam, in ciuitate tenentur de furtis & delictis noctis tempore commiſſis ſi ciues tenuerint oſtia clauſa & rebus ſuis debitam diligentiam adhibuerint.5.

Procuratoris cōtumacia nocet domino vt peruenire poſſit ad miſſionem in poſſeſſionem ex primo decr. in bonis domini. Item ad ſententiam diffinitiuam & ad pronunciationem poſitionum pro confeſſis, & etiā interrogatoriorum ad electionem, ſed non ad ſecundum decretum. 8.9.& 27.

Procuratoris contum. domino nocet. quando pro certo non cadit in delictum, vt in non appellando, in non producendo teſtes.ſimiliaque faciendo. 10.cum ſeq.

Appellandi tempus quando dominus fuit defenſus per procur an currat à die ſententiæ vel ſcientiæ & intimationis ipſius ſententiæ.11.& 13.

Procuratoris vera contumacia non aufert domino beneficium appell.ibidem, nu.12.

Contumacia vera & inexcuſabilis quæ dicatur.13 cum ſeq.

Appellandi tempus ſui natura currit non ob aliud.14.

Procuratoris euidens contumacia non nocet domino in expenſis litis, ſed condemnari debet ipſe procur. 15.cum ſeq.

Procurator non cenſetur habere à domino mandatum ad delinquendum vel ad facien. actum illicitum.16.

Procuratoris contum.operatur, vt domino poſſit audientia denegari donec paruerit.18.cum ſeq. conſtito de man.domini aliter non fit ei præiudicium.

Miſſio in poßeßionem ex 1.decre.reuocari poteſt refectis expenſis ibidem.

Procuratoris ad negotia factum, quare magis poſſit præiudicare domino quàm factum procur.ad iudicium.21.cum ſequenti.

Procur.confeſſio quando præiudicet domino.24.cum ſeq.

Syndici confeſſio an & quando noceat vniuerſitati.25.& ſequenti.

Poſitionibus pronunciatis pro confeſſis. non obſtante ficta confeſſione, pars poteſt probare contrarium.27.

Procuratoris licitum factum non nocet domino, niſi conſtet de mandato.19.& 28.

Procur.generalis inſtituens litem calumnioſam nomine domini condemnandus eſt in expenſis. non autem dominus.29.

Procurator an poſſit prorogare iur.30.

Tutoris contumacia delictum & factum an quomodo & qualiter præiudicent pup.& minori.31. vſque ad fin.commenti.

Minor an & quando citari poſſit, & non comparendo contumax ſit & condemnari poſſit in expenſis, & excommunicari.32.cum.ſeq.

Excommunicari pupillus propter contumaciam adminiſtratoris an poſſit.36.

Reſpicientes ad pauca de facili enunciant.33.

Minor adultus ſi non defendatur per curatorem patitur ſecundum decretum.34.

Tex.l.ſi minor infra de bo. auct.iud.po. declaratur. ibidem.

Minor an & quando liberetur cedendo actiones contra tutorem.35.

Minor ex contu. delicto & facto tutoris quomodo. quando & qualiter puniatur & damnum patiatur.31.vſq; ad fi.

Tex.l fin.de excu.tut.declaratur.35.33.& ſeq.

Reus & actor,& è contrario an & quando in iudicijs ratione æqualitatis ſeruanda à pari procedant.43.

In §. Si procurator.

HIc not.§.licet facilis ſit in tex.materiam tamen continet difficilem ſm Soc.ſed vtilem & practicabilem. De ſummario & diuiſione ad Bart. & docto. hic
1 vos remitto. Noto ex iſto text. † regulam, ad quam ſemper allegatur.quòd propter contumaciā procuratoris dominus mulctari non poteſt. concordat tex.in l.neque infantes in verſic.ſed nec infra de fideicommiſ. liber.ſecundum Alexan.in l.3.colum.ſecunda.C.de procur.& Iaſ.hic in prin.quæ concluſio procedit etiam in leui mulcta propter generalitatem iſtius tex.vt hic per Aquenſ.col.prima in verſi.quarto,concludit & Fely.in cap.1.colum.3.verſi. item ſequeretur vel lite non conteſta.ſed difficultas, eſt in aſsignanda

aſsignanda ratione concluſionis prædictæ, communi
ſcrib.ſententia reprobata,ea q̃ hic tradit Bart.eſt, quia ad
imponẽdum mulctam requiritur vera cõtumacia, vt oẽs
concludunt j.in §.fin. ſed contumacia procuratoris non
eſt vera cõtumacia domini, vt de ſe patet.ideò nimirum
ſi propter illam dominus mulctari nõ poteſt vt per Alex.
l.3.col.2.j.de procur.Fel.in d.c.1.col.3. & Iaſ.Soc.Aquen.
& alios hic quæ ratio non tranſit ſine difficultate vt hic
per Aquen.col.1.verſi.4.concludit,& col.2.verſi.dic ergo
vbi ſequitur rationem Antonij de Butrio Innocentij &
Abbatis quòd mulcta ſit extra proceſſum,ideò nimirum
ſi non nocet domino.prout etiam tenuit Bar. met.hic in
prin.& latius in l.3.in §. ſi ad diem infra de re militari vbi
latè per Alex.in apoſtil.ad Bart.

Contra prædictam concluſionem Bar.formauit oppo
ſitionem dando multas inſtantias, faciendoque longam
diſtinctionem. quam melius per concluſiones percipie-
tis,& illius declarationem palpabitis.

2 Prima erit † q̃ dominus citatus mittẽs procuratorem
qui non comparet dicitur contumax, ipſe.n.qui præce-
pto vel iniunctioni parere debebat eſt in contumacia,nõ
procurator.l.ſi procuratorem in §.ſi tutores infra mãda-
ti.ideò dominus mulctari poteſt, niſi quãdo procurator
ob caſum fortuitum qui dominũ excuſaſſet impeditus
fuiſſet comparere iuribus hic per eum allegatis,& appro-
batur communiter per ſcriben.quæ tamen limit.dupl ici-
ter reſtringenda venit vt eleganter per Fely.in c.1. col. 3.
& 4. vt lite non conteſtata ſequitur hic Aquenſ.

3 Secundo limitatur concluſio.Bar.† vt procedat q̃n pro
curator miſſus diligens, & idoneus cõmuni opinione re-
putabatur, quia tunc excuſaretur dñs ab indictione mul-
ctæ.arg.text.not.in l.argentum.j.commod.vbi remittens
argentum cõmodatum per ſeruum ſuum diligentem &
fidelem cõiter habitum ac reputatum,licet deceptus fue-
rit in itinere & argentum perierit,non tenetur,& damnũ
erit ipſius domini argenti non autem remittentis vt hic
per Aquenſ.col.1.Abba.in d.c.1.col.6. & Cœpol.in caut.
57.ex quo patet ſolutio ad difficultatem hic per Cur.mo-
tam.quia de dubitatione fieri debet limi.quod eſt notan
dum pro declaratione & limitatione concluſionis Bart.
ſtultus.n.eſſet qui indiſcretũ,& minus idoneum eligeret,
mitteretque procuratorem. plura autem ad ornamentũ,
d.l.argentum cumulauimus in l.contractus j.de reg.iur.

4 Tertiò limita † vt hic per Iaſ.in col.2.poſt Alb.de Roſ.
cui tamen limit.videtur, obſtare text.in d.l.ſi procurator
in §.ſi tutores infra mandat. vbi qui per ſe tenetur facere
non excuſatur mandando alij qui non facit, vt dicebat
Abb.in d.c.1.col.6. niſi reſpondeas q̃ in quæſtione Albe.
illi qui dormiuerunt rem naturalem & neceſſariam fece-
runt quum ſemper vigilare illis impoſsibile fuiſſet vt vult
text. in l.ſi ſeruus ſeruum in §. ſi fornicarius j. ad l.aquil.
ideò nimirum ſi diuidentes cuſtodiã ac tempore eis in-
dulto dormientes excuſatione digni ſunt, ſecus in d. §.ſi
tutores tenebantur per ſe facere.

Duas alias limitationes ponit Barth. Veron.loco pall.
notandas; diligenter eſt deciſio Alber.hic per Iaſ.& Cur.
relata, q̃ deputati ad cuſtodiam ciuitatis de nocte tenen-
5 tur pro furtis commiſsis.† dummodo ciues teneãt oſtia
clauſa & diligentiam debitam rebus ſuis adhibeant.

Secunda concluſio Bar.eſt q̃ vbi agitur de vera contu-
macia procuratoris, illa præiudicat dño in his quæ ſunt
parui præiudicij,ſecus in his quæ ſunt magni p̃iudicij,ſed
reprehenditur in vtroq; mẽbro vt hic p Soc.Iaſ.& Aquẽſ.
col.1.& eundem Aquenſ.col.2.verſic.aut verò talis pœna
vbi ſaluat Bar.in caſu vno & facit vulgata regula.l.ſi vnus.
§.ante omnia j.de pactis & cicognoſcentes de conſtitu.

Tertia concluſio ex contumacia procuratoris p̃ueniri
6 poteſt ad miſsionem in poſſeſsionem † ex primo decreto
in rebus domini,quia parui præiudicij eſt,quæ concluſio
cõmuniter approbatur vt hic per Soc.Iaſ. Aquen.proban
tem iura allegata per Bar.pro eodem facere quicquid di-
cat Iaſ.Corroborat Cur.concluſionem,quia propter con
tumaciam procuratoris contra dñm,ad diffinitiuam ſen
tentiam peruen iri poteſt, quum grauis ſit p̃iudicij vt per
eum, & prius per Soc.hic.ergo multo magis ad miſsionẽ
in poſſeſsionem ex primo decreto, ſed poteſt rñderi ſen-
tentiam diffinitiuam ita pro dño ſicuti contra ferri poſſe.
l.properandum.§.ſin autẽ reus.C.de iud.& ſic licet ex con
tumacia procuratoris ad diffinitiuam p̃ueniri poſsit hoc
in damnum dñi certitudinariè non tendit quum pro eo
iudicari poſsit,ſed primum decretum abſq; dubio ad da-
7 mnum domini tendit.† non vr̃ tamen leuis præiudicij, vt
ſcrib.dicunt,quum ex eo perueniatur ad ſm per quos res
abdicatur penitus à reo & applicetur agenti ſm notata
per glo.& doct.in §. Iul.l.ſi finita j.de dam. infect.niſi rñ-
deas reputari leuis præiudicij, quia in facultate conuenti
eſt illud reuocare comparendo & contumaciam purgan
do c.vlt.§.fin.vt lite conteſt.& quicquid dicat Barb.tenẽs
opp.in d.c.1.col.21.& ſeq.vt lite non conteſta.non eſt re-
cedend.à receptiori ſententia quæ eſt ad oppo.& probatur
optimè in l.3. C.de procura.inducendo vt ibi per Alex. &
Aquenſ.hic,& p̃batur ſimiliter per rationem adductam
hic per Socin.in 2.colum.

Quarta concluſio ex contumacia procuratoris domi-
num non poſſe mulctari quæ concluſio vera eſt, & com-
muniter probata vt latius dixi ſ.in 1.not. per iſtum text.
8 Quinta concluſio † ex contumacia p̃curatoris ad miſ-
ſionem in poſſeſsionem rerum dñi ex ſecundo decreto,
perueniri non poteſt, approbatur: reprobata tñ ratione
vt hic per Iaſ.& Soc.diſputantem art.& defendentẽ hanc
partem & per Fel.in d.c.1.col.3. cõcludentes rõnem eſſe,
quia vera contumacia dñi exigitur, quemadmodum mul
cta vt dictum eſt ſupra. Quare aut magis requiratur vera
contumacia, vt ad ſm decretum perueniri poſsit q̃ñ ad
diffinitiuam ſententiam, rñdet hic Curt.ad diffinitiuam
non perueniri niſi ſeruato iudiciario ordine, & ſic facta
diſcuſsione meritorum cauſę iuxta notata in l.prolatam.
C.de ſent.& interloc.om.iud. Ideò q̃n cauſa eſt diſcuſſa li-
cet procurator contumax ſit,perueniri poteſt ad diffiniti
uam contra dñm, ſecus eſt in ſecundo decreto in contu-
macia penitus fundato. ideò abſq; magna cognitione &
diſcuſsione meritorum cauſæ ſm decretum pro quanti-
tate petita ſolet interponi. Iccirco noluit lex p̃curatoris
contumaciam dño nocere,ſed ipſius domini requirit ve-
ram contumaciam. Nihilominus ratio prædicta non vr̃
ſubſiſtere vt hic per Aquenſ.col.2. aſsignantem aliam ra-
tionem quæ fuit Bal.hic etiam in 2.col. ex quorum dictis
patet cur magis ex contumacia procuratoris ad diffi-
nitiuam quàm ad ſecũdum decretum perueniri poſsit.

Prædicta concluſio limitatur pluribus modis, vno per
Bar.hic tribus per Soc.& Aquenſ.in 2. & 3.col. & Fely.in
d.c.1.colum 3.

9 Sed cõcluſio Bart. † contumacia procuratoris non re-
ſpondentis poſitionibus non facit dominum haberi pro
confeſſo,niſi ſciens & negligens fuerit. quæ concluſio eſt
contra tex.apertum in d.l.ſolum vt hic per ipſum Bar.al-
leg.& in c.2.de confeſsis in 6. in quibus locis ita conclu-
dunt communiter ſcrib.damnato Bar.vt hic per Soc. Iaſ.
& Aquen.eleganter declarantem tex.d.c.2. de quo etiam
per Anchar.in conſi.419.Alex.in conſi.188.col.1.lib.6.&
Fely.in d.c.1.col.9.& 10.quicquid hic dicat Cur.& quod
taciturnitas in non reſpondendo poſitionibus ſit delictũ
vt cõtra Iaſ.probat hic Aquen.in 2.col.voluit etiam Bart.
in d.l.non ſolum ad fin.principij infra de procur. ex qui-
bus liquet reſtrictionem Bart.hic ad illum text.hic & ibi
non procedere vno tñ caſu excepto vt hic per Aquenſ.
col.2.quamuis tñ ſi talis cõtumacia in delictum certitudi
nariè cadat domino nocet, eo quia eſt minoris delicti
quum poſsit habere aliquas excuſationes ſm Socin. hic
in 3.col. & quia eſt circa proceſſum & poſt litem conte-
ſtatem procuratore effecto domino litis, vt hic per Bald.
& Aquenſ. imò ſatis eſt, quod ſit circa proceſſum licet

contingat

contingat ante litis conteſtationem vt in interrogatorijs an quis ſit hæres,&c.quæ ante litem côteſtatam fiunt, & probatur in d.le.non ſolum.vbi Pau. Caſt.nota.& quotidie practicatur. ſed ſi dominus damnum patiatur poteſt à procuratore recuperare ſi non habebat ſpeciale mandatum,vt in loco præallega.declarat Paul.de Caſtr.

10 Septima concluſio,† ex contumacia procuratoris quæ non eſt certum in delictum cadere, quia ad licitum & illicitum poteſt ſe habere fit præiudicium domino,exemplum ſi non appellauit,ſi non produxit teſtes, aut fecerit probationes intra terminum præfixum ſecundum Bart. quũ poſsit eſſe ꝙ prædicta non fecerit, quia domino non expediebat,aut probationes tunc non habebat, & ſic nõ eſt certum contumaciam ſeu negligentiam in delictum cadere adeò nocet domino.l.1.§.fi.infra quando appellãdum ſit.tranſeunt doct. & approbatur in d.l.nõ ſolum. & in cap.2.de confeſsis lib.6.

Amplia & limita prædictã concluſionem pluribus mõdis vt hic per Aquenſ.& Iaſ.col.3.& 4.Bart.ſ.eo. in §.fina. Barb.in conſi.49.col.6.& ſequen.lib.2. Alex.in conſi.95. col.pen.& fi.vol.2.Fel.in d.c.1.col.4.& 5.Matthæ. de affl.
11 in deciſione regni.344.vbi ponunt,† vtrum tempus decẽ dierum præfixum ad appellandum domino tunc currat à die prolatæ ſententiæ,vel ſcientiæ ſeu imitationis ipſius ſententiæ, & ex ſcriptis per præfatos patet ſolutio ad difficultatem motã hic per Cur.in 3.col.de doctrina Bar. infra in vlt.col.ꝙ vbi procurator aliquid facit, quod põt eſſe licitum & illicitũ, puta confitendo poſitiones partis, tale factum præiudicat domino,niſi contrarium probet, ergo idem deberemus in propoſito dicere ꝙ licet contumacia procuratoris in non appellando præiudicet domino, reſtringi debeat niſi contrarium probetur, prout vr̃ fuiſſe de mente iuriſc.in d.§.fi.in verbo non facilè.hoc.n. ponunt pro limitatione ſcriben.in locis ſupra alleg.vt cõcluſio Bart.non procedat quãdo dominus probaret procuratorem debuiſſe appellare, vel ex actis id conſtaret.& ſi poſsit alius ſenſus accõmodari ad tex.d.§.fi.& per Alex. in loco proximè alleg.& Dec.in conſi.34.

12 Octaua concluſio,† ex vera contumacia procuratoris dominus non perdit beneficiũ appellationis,quia cõſtat contumaciam eſſe delictum,circa rem magni præiudicij cadens,niſi dominus ſciẽs & negligens fuerit. & ap-
13 probatur côiter per præalleg.† quæ aũt dicatur vera contumacia declarant glo.& Bart.in l.ex cõſenſu.§.fi.per illũ tex.ſ.de appel.& in alijs locis ibi per Bar.adductis maior eſt difficultas an poſsit appellare intra decem dies à prolata ſententia an verò intra decem dies à tpe ſcientiæ prolatæ ſententiæ Iaſ.hic col.5.tenet decendium currere à tẽpore ſcientiæ cum hoc ſit equius ne puniatur ignorantia videlicet vt per eum & prius per Ang.in d.§.fi.ſed opp.eſt verius vt poſt Fely.in d.c.1.col.4. voluit hic Aquenſ. in 3.
14 col.eo quia,† tẽpus appellandi ſui natura currit poſt latam ſnĩam non propter aliquam contumaciam procuratoris ideo nimirum ſi labitur à tempore prolatæ ſententiæ, nunquid autem verus contumax poſsit nomine dñi appellare Iaſ. hic tangit remiſsiue & plenius Barb. in d.ca.1.col.27.faciunt quæ ſcribit Deci. in d.conſi.34.

15 Vltima concluſio Bar.† ex euidenti contumacia procuratoris non debere dominum in expenſis condemnari quicquid dixerit innoc.per duas rationes hic ꝑ eum aſsignatas ſed Iaſ.in l.4.in princ.in 2.col.ſ.de re iud.& hic in pen.col.vbi Sozi.& Aquen.vlt. ſequuntur opinionem innocentij atteſtantes illam ſeruari in practica. opinio tñ Bar.hic vera eſt in pũcto iuris & magis æqua vt per Abb. in d.c.1.col.5.& 6.& Aquen.ſ.in vlt.col. reſpondentẽ motiuis Iaſ.idem tenet Cur. in terminis quæſtionis Bar.quãdo videlicet cõtumacia euidẽs & notoria eſſet,quia principale fundamentum in hac materia eſt quod vbi procurator aliquid facit quod delictum ſonat,vel regulariter & notoriè prohibitum eſt,cõtumacia procuratoris non nocet domino vt viſum fuit ſupra. hic.n.contumacia procuratoris non poteſt dici ficta contumacia domini cum ad
16 delinquendum vel actum prohibitum faciendũ † non cenſeatur dominus dediſſe mandatum.l.ſi procurator ſ. de conditione indebiti.vnde cum culpa careat & idoneũ procuratorẽ miſerit: nulla eſt rõ cur in expenſis ipſe condemnari puniriq́; debeat. ita ꝙ ſm fundamentum Bart. vr̃ ſubſiſtere: & hanc opinionem ſequitur Barb. loco ſupra alleg. col.17.& ſequentibus tenens fortius dominum eſſe audiendum non refectis expenſis.in quo tamen Bart. & ceteri omnes hic oppo.tenent, ſed vt ſupra diximus in practica ſeruatur opinio innocẽtij contraria. idq́; eſt ꝑꝑ rigorem iudiciorum conſeruandum.& tex.in §.fi.in eadẽ lege ſuper quo Bart.fundamentum fecit, ſecundum verũ intellectum ibi oſtendendum nihil pœnitus facit. præterea tolli etiã poteſt fundamentum quia contumacia procuratoris nocet domino in his quæ ſunt grauis præiudicij.d.l.non ſolum & præal.c.2. de confeſsis lib.6.

Ex prædictis,ꝙ dominus non cenſeatur mandare illicitum & quòd ſapit delictum,& ſic ꝙ cõtumacia procuratoris que in delictum ſonat non noceat domino.redditur periculoſa vna alia cõis ſcriben.concluſio ſuperius firmata.ꝙ propter contumaciã procuratoris perueniri poſſit ad miſsionem in poſſeſsionẽ ex primo decreto in bonis domini: quum fundamẽtum Bar. de leui præiudicio
17 non ſubſiſtat ſm Cur.† ſed reſponde diſtinctionẽ Bart. inter præiudicium magnum & paruum procedere & ſaluari ante conteſtatam litem & quando pœna proceſſum reſpicit vt tunc præiudicetur domino vt per Aquen.ſupra in 2.col.verſi.aut vero talis pœna:intellige,ſi expenſe non ſunt magnæ:ergo contumacia procuratoris nocebit dño vt in illis condemnari poſsit. & tamen Bart. & doct.indiſtinctè volunt ex manifeſta procuratoris contumacia dominum non affici damno expẽſarum. reſponderi poteſt ꝙ ex euidenti contumacia procuratoris dominus cũ culpa careat,non debeat in expenſis cõdemnari. Nec obſtat quod de miſsione in poſſeſsionẽ ex primo decreto in bonis domini facienda ꝑꝑ contumaciã procuratoris ſupra dicebatur, quia non cõdemnatur propterea dominus in expenſis.ſed quia non defenditur ſit prædicta miſsio,& ſi
18 uult poſſeſsionem ſuam recuperare, † cogitur expenſas reficere iuxta tex.cum not.c.ſin.§.ſi.ut lite nõ conteſt.& in l.ſi finita in §.Iulianus ſ.de dam.infe. ita & in propoſito. quia ꝑꝑ contumaciam procuratoris denegatur audientia dño,niſi reſſiciat expenſas,ut hic uolunt Bart. Aquenſ. & alij quas à procuratore poterit recuperare,quo exiſtente non ſoluendo ſuccurritur domino ne indebitè damnũ patiatur.l.properandum.§.fi.C.de iud.gl.in l.1.in fi.infra quando appellandum cum alijs adductis per Fely.in d.c. 1.col.4.& 5.& Matth.de aflli.in loco præalleg.

19 Diligenter tamen eſt notandum,† ꝙ ex contumacia procuratoris nunquã deueniri poteſt ad aliquem actum domino præiudicialem, niſi conſtitito de illius mãdato, ita ꝙ liqueat iudici illum eſſe procuratorem prædicti domini ut per Bal.hic col.2.& Sozi.fi.& habet rationem euidẽtem,facit lex.1.cum glo. in uerbo dicatur infra ſi quadrup.paup.feciſſe dicatur.

20 Ex ſecunda principali quæſtione Bar.† an & quando factum procuratoris noceat domino, collige ſeptẽ concluſiones, prima eſt, ꝙ ex delicto procuratoris cõmiſſo anteꝗ eſſet procurator,vel in negotio in quo nõ erat procurator,non põt contra dominum excipi.l.ſi procur. la.2 cum glo.ff.de excep. do. hocq́; ſatis naturalis rõ docet ut ibi voluit iuriſc.ne dolus unius extranei noceat alteri,ſed ipſi doloſo tantum:facit uulg.§. aũ oĩa.l.ſi ünus infra. de pact. nec eſt repugnantia in prædictis ꝙ ſit delictum procuratoris & non ſit à procuratore commiſſum, quia factum fuit à procuratore qui nũc eſt procurator.

Limita tamen prædictam concluſionem in caſu.c.poſt ceſsionẽ de probat.ut per Fely.in d.c.1.col.9.uerſi.demũ. Secunda concluſio Bar. ex dolo procuratoris ad litẽ conſtituti ita demum contra dominum excipi poteſt ſi poſt
litem

litem conteſtatam commiſſus fuerit,ſecus ſi ante. Cum
Bart.tranſeunt cōiter ſcriben. hic & in d.c.1.probantq́ue
diſtinctionem ſuam in §.quęſitum per eum alleg.iuncta
glo.& l.fi.de procurator.ſ.allega. quia poſt litis conteſta-
tionem procurator dicit ibi tex.efficitur dominus litis &
inſtantiæ.& ſic habet ius radicatum in perſona ſua, ideò
nimirum ſi tunc domino præiudicare pōt. Sed quare de
dolo procuratoris ante litem conteſtatam commiſſo,nō
poteſt excepi poſtq̄ procurator fuit vt in extra iudicia-
libus de omni dolo dr̃, quemodmodum in ſequenti con
cluſione videbimus? licet.n.ante litem cōteſtatam procu
rator litis dominus nō ſit, procurator tamen eſt: rō,ſicu
ti in extraiudicialibus ſolum attendimus q̄ procurator
fuerit ita hic faciendum videretur ſecundum Cur.

Sed poteſt reſponderi q̄ dolus procuratoris poſt litem
conteſtatam nocet domino,quia quum tunc cenſeantur
vna perſona,ſatis præſumitur dominus illum committe-
re ſm gloſ. fi.d.l.ſi procur.quam valde notat Iaſ.ſupra in
2.col.ſed ante litem conteſtatam vt ibi in prin. dicit tex.
extraneus cenſetur, ideò eius dolus domino nocere non
debet: in extraiudicialibus verò ſolum attēdimus q̄ eſſet
procurator, quia ex quo eſt generalis & cum libera loco
domini habetur.l.interdum.§.qui tutelam ȷ̈. de fur. cum
glo.fi.l.mādato generali cum ibi notatis infra de procur.
vnde nimirum ſi dolus ipſius domino nō præiudicat,ſed
an in caſu prædicto præiudicium poſsit ad amiſsionem
totius cauſæ extendi ponunt hic Iaſ.& Aquen.col.pen.&
fin. Tertia concluſio ex dolo procuratoris ad negotia cō-
21 ſtituti indiſtinctè poteſt cōtra dominum excipi.† d.§.
quęſitum,qui & ſi loquatur in procuratore generali om-
nium negotiorum procedere tn̄ poteſt etiam in procura
tore ſpeciali, arguendo de toto ad partem ſecundū Cur.
hic ad oppo. videtur glo. approbata in l.procura.in prin.
ȷ̈.de tribu.quæ intelligit hanc concluſionem in procura-
tore generali & cum libera aliàs ſecus. & poteſt eſſe ratio
quam in ſuperioribus aſsignauimus,quia tūc loco domi-
ni habetur, vnde nimirū ſi talis dolus indiſtinctè nocet.
vbi tamen procurator ſpecialis in negotio ſibi commiſſo
liberam haberet adminiſtrationē eadem ratio militareq;
quantum ad prędictum negotium ſpecialiter cōmiſſum,
& conſequenter eadem iuris diſpoſitio vide Bar.in l.pro-
curator cui generaliter.infra de procur.

Sed cur ex dolo procuratoris contra dominū non pōt
22 agi,vt ſtatim dicetur, & tamen poteſt excipi, † maximè
quum ratio prohibitionis agendi in hoc ſtet,quia in du-
bio non videtur mandatus dolus, ergo nec contra domi-
num videretur poſſe excipi.reſponde tunc demū tractari
de excipiendo contra dominum quando agit ex facto
23 procuratoris ſuccedēte regula,† q̄ dominus cum quali
tatibus & vitijs illud acceptare debeat iuxta tex. in l.cum
quæritur infra de adminiſtra. tutorū in l.contra iuris re-
gulas.§.fi.l.ſeq.ȷ̈.de pac.& notare.l.3.in §. ſiquis pro quo
ſupra quod quiſque iuris, quæ ratio ceſſat vbi agitur con
tra dominum vt per Barb.in d.c.1.col.19.nu.202.cū ſeq.
ſequitur Curt.hic licet de Barb.non faciat verbum.

Quarta concluſio geſta procuratorio nomine ad pœ-
nam aut illicitum non obligant dominum niſi præcedat
mandatum vel ſubſecuta ſit ratificatio vt hic per eum, &
plenius per Alexan. in l.3.in §.ſi procur.col.3.ſ. tit.1.Fel.
in d.c.1.col.6.& ſeq.Bart.tn̄ ad iſtud membrum de facto
procuratoris male adducit tex. noſtrū qui loquit̃ de con
tumacia & negligentia de qua Bar.ipſe ſ.aliam doctrinā
poſuit.& iſta concluſio procedit qn̄ procurator deliquit
faciendo, ideò Abbas in d.c.1.col.7.reaſſumens theoricā
Bart.hic omiſit allegationē iſtius text.nec obſtat lex pro-
curatoris tributoria vbi dolus procuratoris nocet dn̄o,
quia vide vt p Abbatem loco præallega.col.8.& Fely.10.
24 Quinta concluſio Bar.† vbi procurator generalis ali-
quid facit quod ad licitum & illicitum ſe habere pōt cō-
fitendo poſitiones partis,exempli gratia, confeſsio prçiu
dicat domino niſi contrarium probet.d.l.non ſolum vt
hic per eum malè tamen allegantem.§.ſed an & ipſos.q̄
confeſsio procuratoris vel tutoris non noceat, quum vi-
deatur contrarium apertè dicere, ſed voluit Bart. potius
allegare notata hic per gloſ. quam materiam plenius ex-
plicauit Fely.in d.c.1.in vlt.char.

25 Sed quæro de not.quæſtione, † quam aliàs habui in
actu practico Titius petijt à Sempronio mille & petitio
nem iuſtificauit, in fine litis venit eius procurator requi-
rens ſententiam pro Titio principali ſuo ferri, detractis
de ſumma petita ſcutis. 200.quos ipſi Titio lite pendēte
ſolutos fuiſſe aſſeruit:iudex accepta ſumma detracta con
demnauit partem cōuentam ad petita: dicebat egregius
quidam partis aduocatus videri prædictam ſententiam
fuiſſe bene prolatam etiam reſpectu quātitatis detractæ,
quum factum procuratoris præiudicet domino.d.l.non
ſolum & voluit hic Bar.& alij ſcriben.

Ego in cōtrarium allegabam.l. ſiquis delegauerit ȷ̈. de
nouat.vbi remittens donare videtur,quæ donatio procu
ratori eſt prohibita.§.fi.d.l.contra iuris, cum notatis per
Bart.& alios in l.2.§.fi.infra ſi cer.pet.reſpōdebat ille hoc
procedere in donatione vel remiſsione quæ propriè do-
nationem ſapit,ſed prædictum actum iudicialem nō eſſe
talem,remittebat enim procurator quia ſolutum, ideò
videbatur potuiſſe domino præiudicare.

Sed q̄ talis confeſsio procuratoris non debeat nocere
domino & principali vt tex.in d.§. ſed an & ipſos cū not.
ibi per Bart.in 2.col.& pariter vt deciſio Barto.hic in vlt.
col.in verſic.aut eſt aliud factum. non obſtat lex non ſo-
lum prędictum ca.ſecundum de confeſsis cum not.ſupra
per Bar.quia procedunt quando confeſsio emanauit per
modū neceſſariæ iuriſdi.ſecus ſi voluntariæ, vt in propo-
ſito noſtro diſtinctio eſt Antonij de but.in conſi.5.& ſi-
militer Calder. in conſi.5.ſub tit. de confeſsis & ſequitur
Fely.in d.c.1.char.vlt.& idem voluit Pau.de Caſt.licet de
prædictis non faciat mentionem in d.l.non ſolum ad fi-
nem principij.quibus adde deciſionem Rotę in antiquis
deciſione.351.incipiente nota vbi dr̃ q̄ licet procurator
ad iudicium poſsit ea quæ ſunt neceſsitatis in iudicio,nō
tn̄ pōt facere gratioſa & voluntaria, quia iſta non fuerūt
cōceſſa.& viſis prædictis deciſionibus acqeuit & manus
dedit magn' ille aduocatus in caſu occurrēti & ſ.relato.
26 De confeſsione verò ſyndici, † an præiudicet com-
munitati tradit Dec.in conſi.297.

Et dum Bar.hic ſubiungit dominū poſſe probare con
trarium eius quod procurator reſpondēdo poſitionibus
27 cōfeſſus fuit,notabis in practica pariformiter, † q̄ licet
poſitiones ex forma alicuius ſtatuti pro confeſsis fuerint
pronunciatę,partem tamen contra quam facta fuit pro-
nunciatio poſſe contrarium probare, non obſtante præ-
dicta confeſsione ficta vt per Pau.Caſt.cap.in conſi. 143.
col.2.in antiquis,Alex.in apoſti.ad Bart.in l.2.in §. quod
obſeruari.C.de iur.cal.Iaſ.in l.2.col.2.& 3.C.qui teſt. fac.
poſ.Aquenſ.infra in §.fin.ad fi.1.col.& Mod.bono.in l.1.
§.vlt.col.fin.infra de quæſtionibus.

28 Sexta cōcluſio,† factum manifeſtè licitum nō nocet
domino,niſi dederit mandatum ſpeciale vel generale cū
libera.l.procuratores. in princ.cum glo.ȷ̈.de tribu.appro
batur cōiter. nec obſtat q̄ procurator generalis de libera
poſsit domino præiudicare in his quæ ad licitum & illici
tum ſe habere poſſunt,vt ſupra dixerat Bart. hic aūt vult
q̄ in his quæ certo certius ad licitum ſe habent, poſsint
præiudicare cum ſpeciali mandato,vel generali cum libe
ra.cuius tamen oppo.dicendum videbatur, nam reſpon-
detur q̄ hic tractamus de prçiudicio irreparabili cui ne-
quit prouideri et ſi dominus probet, in præcedētibus de
præiudicio reparabili,cui prouideri poteſt probato con-
trario.ita intelligendæ ſunt concluſiones prædictæ.

Et quia d.l.procuratores. p̄bare videtur q̄ dolus pro-
curatoris noceat domino,& ſic quando eſt euidenter cir
ca illicitum,pro ſolutione & declaratione illius text.vide
Abb.in d.c.1.col.8.vbi Fel.10.& Barb.28. cum ſequenti.

immo

immò ille tex.videtur inepte allegari per Bart. & ſcriben.
ad iſtud mẽbrum de facto procuratoris cum non loquat
de facto ſed de ſciẽtia ac taciturnitate doloſa.quæ à facto
diſtinguitur,niſi reſpondeas ꝙ ex quo patitur ſeruum ne
gotiari dicitur facere,& ſic factum procuratoris interue-
nire.vide etiam diſtinctionem Abba.loco præalleg.
29 Vltima cõcluſio,† ſi procurator generalis inſtituerit
litem calumnioſam,nõ dominus, ſed ipſe procurator in
expenſis condemnari debet per.leg. non eſt ignotum in-
fra de adminiſtratione tutorum,adde Bar. infra ad fi.cõ-
menti iſtius.§.Bald.in l.polla.C.de his quibus vt indignis
Signorolum in conſi.36.col.1.Abba.in c.bonæ.el.2.de re
ſtitutione ſpoliatorum.Sozi.conſi.118.vol.1.& quę poſt
Bar.ſcribunt omnes Mod.in l.edita in vult.col.C.de edẽ-
do,& quæ dicam infra in ſeq.quæſtione Bart.
30 Poſtremò ſi vis ſcire,† an procurator poſsit proroga-
re iuriſdictionẽ vide tex.cum glo.in c. cum olim de offi.
delega.& quæ ſcribit Io. milis in ſuo repertorio in verbo
procurator.& Dec.in c.1.col.17.in nona fallẽ.de iud.vbi
ponit ꝙ non poterit reuocare prorogationem iuriſdict.
factam per dominum,videte etiam de prædicto art.Sozi.
in §.ca.ſignificalli in 9.q.tertij art. de for.comp. & Fel.p.
& g.col.pen.de offic.deleg.
31 Ex vltima quæſtio. Bart.† colligo in primis ꝙ contu-
macia tutoris æquiparatur contumaciæ procuratoris,de
qua dictum eſt ſupra & à pari procedunt,ideò ea quę di-
cta fuerunt in illo arti.de contumacia procuratoris cõ-
trà dominum,locum pariter habent in hoc art.cõtuma-
ciæ tutoris contra pupil. per eaſdem rationes & ll. ſecun-
dum Bart.quę concluſio peccat in multis vt hic probant
Cur.& Sozin.col.fin.
Dum tamen præfati Mod. nituntur oſtendere contra
hanc primam concl.Bart. non poſſe ad eam adaptari di-
cta eiuſdem Bart.circa contumaciam domini & procu
ratoris,quia ſolus pupi. vt dominus conſtituti procurato
ris citari nõ põt.l.1.C.qui legit.perſo.ſtan.in iud.nõ hab.
Conſiderabam alias ꝙ ipſe Bart. correctius loquendo
32 in l.i.in §.ſufficit.j.de adm.tut.† intelligit hoc ꝓcedere
in pup.maiore infante.ꝙ citari poſsit,& contra eum tan
quam contra contumacem procedi, quia & ſi per ſe non
poſsit ſtare in iudicio. tamen intelligitur citatus vt legiti
mè compareat ita ꝙ in iudicio ſtare poſsit. & ſic cum tu-
tore puta vel curatore ſecũdum Bar. ibi.gl.in l. ſi minor.
ff.de bon.au.iud.poſ.Pau.de Caſt.in l.2.infra tit.1.& Soz.
in trac.de cita.art.5.q.20.& art.2.q.19.alias poterit puni-
ri vt contumax.& in expenſis condemnari Bald. in l.non
ideò.C.de procur.& in le.1.C.qui pet.tut.
Sed prædicta conclu. ſecundum receptiorem ſniam
damnata eſt vt plene p Alex.in l.ſi ex legati cauſa col. vlt.
j.de verb.obl.in l.contra pupillum.j.de re iu. & in l.neq;
impuberes in prin.j.tit.1.vbi pluribus.ll.rationibus,& au
ctoritatibus oſtendit pupil. validè citari non poſſet licet
ſecus ſit in minore adulto.tamen ita procedat dictũ Bal.
ſupra relatum.De quo vide Romã in conſi.454.Lappum
allegatione.125.Pau. de Caſt.in l. non iccirco.in §.1.j. de
iud.Soz.in tract.cita.no.art.5.q.20.& art.20.q.19.& in ca
s.col.38.cum ſeq.de lib.obl.Matthæ.de afl.in Deci. re-
gni.262.& Dec.cõſi.449.col.3. Vt verum fatear arbitror.
Bart.tædio affectũ paucis ſe voluiſſe abſoluere per literas
33 cambij re parum perpẽſa,nimirum igitur ſi à ſcopo ab-
errauerit,† ad pauca.n.reſpiciẽtes vt inquit Philoſophus
de facili nunciant. La propter in iſto art. de contumacia
tut.videtur mihi concluden.ꝙ propter contumaciam tu
toris pupi.mulctari non poſsit,ſicut nec dominus ob cõ-
tum.procuratoris.caſus eſt in iſto.§.ſi procur.
Quo ad miſsionem in poſ.ex primo Dec.in bonis pup.
ex contum. tut.fieri non poteſt niſi ſeruata forma & pra-
ctica data per iuriſc.in l.hæc aũr. in §.1.ff. quibus ex cau.
in a.& minus miſsio in poſſeſ. ex ſcdo decre.qđ eſt grauio
ris præiudicij vt per Bar.ſupra & Soz.hic col. fin.niſi eſſet
adultus habens curatorem,qui ſi non defendatur à cura-
34 tore,† patitur bonorum vẽditionem ex ſecundo decre-
to.l.ſi minor.j.de bon.auc.iud.poſ. habiturus tñ regreſsũ
contra curat.vt hic per Sozi.circa fin. materiam verò.d.l.
ſi minor tangunt Alex.in d.l.cõtra pup.de re iud.plenius
Sozi.in locis præall.In iudicialibus ſi ſit cõtumax in reſp.
poſitionibus vel interrogat.quia hoc põt ſe habere ad lici
tum vt ad illicitum contumacia tut. præiudicabit pup.vt
contum.procur.præiudicat domino vt per Bart.j.& doct.
ex ſuperioribus.Reſpectu verò expenſarum Bart.infra ad
fin.commenti concludit ꝙ tam pup. quam tutor poſsint
in expenſis condemnari, ſed ꝙ pupi. liberetur cedendo
actiones contra tut.vt hic per eum in fin.commenti.
35 Sed aduerte,† quia non vr̃ poſſe cedere dictas actiones
ſed bene repetere id quod culpa tutoris exoluit ab ipſo
tutore.ita loquitur text.in l.qui ſolidum in §. etiam j.de
leg.a.per Bar.alleg.aliter litigãs cum tutore ſm ordinem
legis poſſet ſub vmbra & clypeo ipſi' legis decipi, ſi tutor
puta non eſſet ſoluendo quod abſonum eſt dicere & d.l.
ſi.per.Bar.alleg.loquitur in delictis.non aũt in iudicijs. in
quibus admittitur bene ceſsio actionum cõtra tut.Intel-
ligo niſi contumacia tutoris euidens eſſet & manifeſta.
tunc.n.in delictum caderet.& ſibi,nõ autem pup. nocere
deberet vt poſt Bart.de contum.procuratoris in precedẽ-
tibus vidimus.ſi ergo tutor litem calumnioſam inſtituiſ-
ſet,quicquid hic in fi.dicat Bar.non videtur pupillum ple
cti poſſe damno expenſarum, ſed ipſum tutorem tãtum
d.l.non ignorat.cum preal.nec contrarium dicitur in d.
§.etiam quia non apparet ꝙ litem calumnioſam ibi inſti
tuerit tutor prout in l.non ignorat. Ex prædictis infertur
36 ad no.quæſtio.† an ex contum. adminiſtratoris pup.&
minor excommunicari poſsint.Ang.in l. neq; impuberes
in prin.j.tit. 1.quem ſequitur ſimpliciter ibi Ial. poſt anti
quos tenet ꝙ non niſi ſit doli capax, & ſciẽs contum.ad-
miniſtratoris illam non purgauerit.iuxta text.c.1.in fi.vt
lite non conte.ſed refragãtur prędicta,quia ſi nõ poteſt
validè citari,nec in iudicio ſtare,quomodo poterit excõ-
municari,niſi in ſpiritualibus & dependẽtibus in quibus
minor annis.25.poteſt ſtare in iudicio.c.ſi.de iud. in 6.&
conſequenter pp contumaciam excommunicari.Cõclu-
37 dit ſecundo loco Bar.† ꝙ delictum tutoris extra nego-
cia pup.non nocet pupillo.l.neq; interdicto.j.de reg.iur.
& approbatur per omnes hic . & in l.iubemus nullam.C.
de ſac.ſan.eccl peccata enim ſuos auctores tenere debẽt,
& vbi eſt delictum ibi & pœna eſſe debet.l.ſancimus.C.de
pœn.& hæc concluſio eſt clariſſima & ſine dubio.
38 Tertiò principaliter concludit Bar.† ꝙ tutor gerẽdo
negocia pupilli ſi colluſit cum aduerſario nõ pręiudicat
pupillo.alias hic quando pœna in ipſum tutorem cadere
non poteſt,ſed ſi pœna poteſt in vtrunque cadere ambos
teneri , pupillum tamen liberari cedendo actiones cõtra
tutorem.l.j.de adm.tut.per quam ſecundum Bart.hic &
ibi omnes alij determinantur.Quæ doctrina non eſt bo
na. primò quia glo.in d.l. meminerint in verbo colluſio
quam hic reprobat Bart.bene loquitur,probaturque per
illum tex.in verbo plerunq; & per Bart. met.Bal. & alios
communiter.in d.l.meminerint. ſecundo dum cõcludit
delictum tutoris nocere pup.quando pœna nõ poteſt ca-
dere in tutorẽ repugnat, & cõtradicit tex.in d.l.memine
rint vt hic per Alex. tradẽtem aliam doctrinam quam vt
39 meliorem ſequuntur hic Aquenſ.& Cur.† concludit er-
go Alex. ꝙ ſi tutor committat culpam contrahendo vel
agendo, præiudicat pup.l.illud §.1.j. de euict.l.polla.C.
de his quibus vt indig.ſi verò delinquendo non præiudi
cat.d.l.meminerint vt hic per eum.
Primum membrum probatur per rõnem aſsignatam
per iuriſc.in d.l.illud in fin. quia cum tutoribus nõ malè
contrahitur cum concordan.ibi per gl.alleg. cõfirmo q
lex tutoribus agendi & contrahendi plenã conceſsit pote
ſtatem loco dominorum illos conſtituendo.le.interdum
§.qui tutelã.j.de furt.cum vulg.ſi non ligaretur minor cu
ius nomine agitur vel contrahitur , deciperetur cum illis
contrahentes

contrahentes & litigantes ſub clypeo legis . quod eſſe nõ
debet.l.1.in fi.C.de his qui ven.ætatis impetr.hanc primã
conclu. Alex.intellige quando talis actus non ſonaret ex-
preſsè in delictum aliàs ſecus.quum.n.delinquere non ſit
in adminiſtratione vt dicit Bar.§. in 2. col.verſi. ſed iſtud
dictum,probatur etiam in l.fi.de cura.fur.infra & in l.nõ
eſt ignotum.C.de admi.tut.nõ preiudicat in effectu pup.
licet tractetur de quãtitate vel intereſſe pecuniario, quia
pup.liberatur cedendo actiones contra tutorem vt hic p
Aquenſ.in fi. & prius per Alexan. qui concludebat quòd
ſi pœna vel intereſſe conſiſteret in tali re vel facto, ꝙ me-
diante ceſsione prædicta non poſſet eſſe conſultum pup.
non teneretur ipſe pupil. Secundò intellige niſi tutor vel
curator paciſcendo vel contrahẽdo ius minoris gratis re-
mitterent . tunc enim non poſſunt.l.pactum curat.C.de
pact.vbi latè per omnes ſcriben.

Iuxta prædicta cadit not.difficultas. quãdo tutor agen
do vel contrahendo præiudicat pup. ſi non ſit ſoluendo,
ipſe pupillus liberetur cedendo actiones cõtra tutorem.
Bar.hic in ſin.& in l.fi.ꝗ.de admi.tut.per illum text.tenuit
minorem liberari cedendo actiones contra tut. & ſequi-
tur hic Alex.ſm Curt. qui contrarium tenet per tex.in d.
40 l. illud cum glo.l.neque interdicto infra de reg. iur.† &
hanc opin.credo veriſsimam & tenendam, quia in d.l.il-
lud eſt tex.pro ea apertus: & eſt glo.clara quæ illum tex.
ſic intelligit infra ſiquis omiſſ.cauſa teſta.in l.ſi dolo.

Nec contrarium voluit hic Alex.qui de ceſsione actio-
num contra tutorem agens loquitur vbi delinquendo tu
tor pup.prẹiudicauit quemadmodum etiam loquitur.d.
l.fi. ſuper qua ſe fundauit Bart. non vbi contrahendo vel
agendo iuxta conclu.prædictam.

Circa ſecundum membrum concluſio Alexan.eſt ꝙ in
effectu factum tutoris non præiudicet pup.ſi pœna conſi
ſtat in quãtitate vel intereſſe pecuniario pup. licet teneat
liberatur cedendo actiones contra tuto.ita ꝙ ſua non in-
tereſt ẽt ꝙ conueniatur vt hic per Alex.Aquen. & Cur.&
Bald.ad fi.d.l.iubemus nullam, quicquid ibi dixerit Saly.
niſi quatenus minor factus eſſet locupletior.l.ſi dolo pal.
not.Bal,loco prẹalle.ſi verò pœna non poſſet cadere in tu
torem nõ præiudicat minori ſed ſibi.l.meminerint & le.
neq; interdicto, ſupra alleg.ſecundum Alex. & alios hic.
Bal.in d.l.iubemus.Pau.de Ca.& Cor.& alios in d.l.polla.

Nec obſtant iura hic per Bar.in contrarium alleg.nam
in l.polla.tut.ab initio agebat legitimè,& ſic nomine pu
pilli factum videtur ſecundum Bar.in d.l.meminerint.in
vlt.col.& ſic ſm Bal. ibidem non eſt maleficium ſed iudi
cium , & concluſio prædicta intelligitur qñ factum tut.
41 † erat merum & apertum delictum, ſecus ſi velatum &
incluſum ſeu cum adminiſtratione cõiunctũ, quia tunc
præiudicat minori & domino ita intelligitur.d.l.polla.ſe
cundum Bal.in d.l.iubemus nullam, ſed damnum põt re
peti ab adminiſtratore.d.l.polla. ſm Bal.Sal.& alios in d.
l.iubemus,& tradunt ſcriben.in d.l.polla. Quod ſi admi-
niſtrator non ſit ſoluendo, ſufficit ceſsio actionum con-
tra adminiſtratorẽ ſecundum Bal. ibidem : quod eſt con
tra mentẽ omnium ſcribentium ibi & hic & in d.l.polla,
quia ſi pœna non põt in tutorem cadere nec ſit ad quan-
titatem ſed ad ſpeciem à pup.detentã, non poteſt cadere
nec habere aliquem effectum dicta ceſsio actionum con
42 tra tutorem.† Credo tamẽ ꝙ ſi tale delictum adminiſtra
toris eſſet euidens & apertum, ꝙ etiam iſto caſu non no-
ceret pup. per.d.l.non ignorat. Ad.l.iubemus per Barto.
alleg.reſp.ꝙ ibi deliquit ipſa eccleſia,i.capitulum ſolẽni-
ter conuocatum,quod eccleſiam repreſentat: ideò nimi
rum ſi delictum ſibi nocet ſm Bal. Saly.& Pau. de Caſtr.
ibi quod tamen non caret diuinatione, preterea licet,ha-
bentes officium & adminiſtrationem poſſent agere, de-
fendere, eſſe in iudicio & procuratorem cõſtituere in cã
eccleſię vel monaſterij.ſi tamen ipſi religioſi delinquerẽt
non debet cõueniri eccleſia,vel monaſterium.ſed ipſi de-
linquentes vt poſt Archi.Inno.& Ioan.de an.ſcribit Phil.
fran. in c.mulieres.col.1.de iud.lib.6.forte ꝙ in d.l. iube-
mus eſt ſpeciale fauore tranſuectionis annonæ & publi-
carum ſpecierũ vt ibi in prin.innuit tex.ex prędictis infer
ri etiam põt ad quæſtio.cauetur ſtatuto ꝙ producens fal
ſos teſtes perdat cãm ſi tutor in cauſa pup.id egerit, quia
pœna cadit ſolum in pupillum cuius eſt cã.prẹiudicat pu
pil.in amiſsione cauſæ etiam ſi à tutore damnum recupe
ret ita Pau.de Caſt.in d.l.polla per illum tex.& in d.l.iube
mus in fin.Quæ deciſio videtur confundi per doctrinam
Alex.ſupra approbatam. quum.n.tale factum tutoris ſit
merum & appertum delictũ non velatum, aut incluſum,
vel coopertum,nõ debet obeſſe pup.d.l.meminerint,& d.
l.non ignorat.cum not.per Bal.in d.l.polla.& ad id quod
in fin.commenti dicit Bart.De expẽſis litis cauſæ calum-
nioſè per tutorem inſtitutæ, videnda ſunt quæ dixi ſupra
hac eadem quæſtio.& in verſi.ſed aduerte.

43 Vltimo not.ex iſto tex.† ꝙ diſpoſitum in reo locum
habet etiam in actore in hac materia indicendæ mulctę.
ſed videtur inepte procedere iuriſc.hic , quia dictio non
ſolum,implicat caſum magis dubitabilẽ vt declarat Bar.
ſupra in prin.l.hic implicaret minus dubitabilem,dicẽdo
non ſolum reum ſed etiam actorem mulctari poſſe, quũ
minus dubium ſit de actore quã de reo , cui magis faue-
tur,l.fauorabiliores.ꝗ.de reg.iur.maiorq; ſit contumacia
actoris ꝗ rei vt per Iaſ.ꝗ.in fin.§.noſtri.ergo Vlp. hic pro-
ceſsit implicando caſum minus dubium.contra prędicta
Reſp.ſecundum Curt. hic ꝙ exprimebatur in edicto de
reo gratia frequentioris vſus,& curſus, quum reorum ſit
fugere.l.properandum.§.1. cum gloſ.C.de iud. ideò non
excludi caſum minus frequẽtem de actore quin & ipſe ſi
contumax fuerit in edictum iſtud incidat: poſſunt autẽ
& actores in pluribus contumaces & inobediẽtes eſſe vt
per Bar.ſupra in §.1.col.1.& fuit Lanc. Decij hic. Diſpo-
ſitum ergo in reo locum habet in actore, non ſolum in
pœnalibus vt hic per Iaſ.in fin. ſed etiam in materia fauo
rabili rõne æqualitatis ſeruandæ in iudicijs.l.fi.cum not.
C.de fruc.& litium expen.cum nota.per Fel.in proœ. de-
cret.in rub.de reſcrip.col.1.& in c.2.de mut.pet.Deci.in
c.1.col.2.3.de probat.& Aquen. in l.3. in prin.§.tit. 1.quæ
rñſio non videtur bona,quia & ſi verum ſit ꝙ per expreſ-
ſionem frequentioris caſus non excludatur caſus minus
frequens ex hoc tamen non ſaluaretur iuriſc.quin ineptè
proceſsiſſet implicãdo caſum minus dubitabilem in ſuo
ſermone,ideò aliter reſponde. ꝙ ſecundũ interpretatio-
nem Vlp.ad edictum pretoris ſupra in §.1.edictum intel-
ligen.videbatur in reo Vlp.hic remouendo hanc dubita-
tionẽ non implicans ſed explicando dubium prædictum
illudq; remouendo etiam petitorẽ hoc edicto teneri ait.

Ex §.fin.l.vnicæ

Intell iſtius text nu.1.& 9 cum ſeq.& in fi.commenti.
Intereſt & quanti ea res eſt an, quomodo,& qualiter diffe-
rant.nu. .& 19.cum ſcq.
Iudicium in hoc tex.quomodo accipiatur.nu.3.
Remedia pœnalia ex edicto. prætoris deſcendentia non dan-
tur poſt annum neque in hæredem & cur.nu.5. cum ſeq.
Pœnæ non exiguntur ab hæredibus defuncti niſi fuerint de-
claratæ in ditione Sabaudiæ nu.6.
Remedia prætorum approbata fuerunt à iure ciuili cum ſua
cauſa & qualitate,ideò remanſerunt annalia.nu.7.
Præceptum quodlibet iudicis dicitur ſententia interlocuto-
ria 8.
Digreſſionem non eſſe faciendam in lege & præſumi legiſla-
torem continuatiuè & retento eodem caſu procedere. 10.
Lex interpretans intelligitur ſecundum legem interpretatã.
num.11.
Expenſarum appel.an veniat pretium rei. 13.
Damni appellatione an veniat furtum.12.

Ex contu-

Ex contumacia ſimplici non debet nec poteſt quis priuari in re cauſa. 14.
Amiſſio cauſæ non incurritur propter contumaciam vel negligentiam, niſi in aliquibus caſibus. nu. 14. cum ſeq.
Veritas eſt amanda ſupra omnia. 18.
Quanti ea res eſt, de his verbis, vide hic. nu. 19.
Mulctæ impoſitio requirit veram contumaciam. 20.
Cauſa iniuſta an & quando excuſet à dolo, contumacia, & contemptu. 21
Iudicis arbitrio determinanda relinquuntur quæ clarè per legem determinata non reperiuntur 22
Tex. l. ſatis. de in ius vocan. declaratur. nu. 24
Appellari poteſt ab inordinato proceſſu in poſſeſſo. licet ab ipſa diff. non poſſit appellari vt impediatur executio 25
Tex. l. terminato. C. de fruc. & litis expen. ornatur. nu 26
Tex. l. non ignorat. C. de fru. & litis expenſ. declaratur. 27
Contumacia an dicatur delictum vel malef. & an bannitus ex contumacia dicatur bannitus ex maleficio & comprehendatur in ſtatuto loquente de bannito ex delicto. 28
Condemnatus ex contumacia potius præſumitur condemnatus quia non defenditur quam quòd foueret iniuſtam cām. 29.
Ordinatio tex. clara pro declaratione. nu. 30.

In § Fina legis Vnicæ.

HVnc §. fin. Bar. & omnes ſcriben. alta voce difficilem clamant, teſtãtur & prædicant, ſed caliginem attulerunt interpretes ipſi, qui eloquẽtiſsimi iuriſconſulti candida verba perperã intelligentes ad reprobum ſenſum traxerunt, multas propterea nænias hic inculcantes. ſed tex. ipſum ſtatim candori ſuo reſtitutũ videbitis. Summari diuidiq; poteſt vt hic per Bar. Pan. Caſt. Alex. & alios. ſed quia communis intel. ſecundum quem ipſi text. noſtrum ſummant, intelligendo principiũ loqui de pœna applicanda parti, finem de mulcta fiſco acquirẽda violentiam ſitere facit, nec eſt verbis eius conſentaneus vt infrà latius oſtendam. ideò ſic melius pôt ſummari ſm veram intelligentiã & ſenſum iuriſc. In hoc pœnali & mulctatiuo iudicio ad intereſſe partis non reſpicitur, ſed ad quantitatem contumaciæ, modumq; contemptę iuriſdi. & quum ſit merè pœnale non datur poſt annum neq; in
1 hæredem. Caſus ſic pôt figurari,† Inſtabat iuuenis apud
Vlp. dicens ſe vidiſſe formam iſtius edicti prætoris ſiquis ius dic. non optem. poſitam ſupra in rub. poſteà in principio legis quemadmodum oẽs magiſtratus ſm ius poteſtatis ſuæ mulctare poſſunt. Inde in §. 1. q contumaciã in quacunque parte iudicij commiſſam punire poſſunt, poſteà in §. ſi procurator q propter contumaciam procuratoris non poteſt dominus mulctari, nec pupillus propter contumaciam tutoris. vellem inquit iuuenis nunc ſcire qualitates iſtius remedij mulctatiui, vtrũ detur ad intereſſe vel non. itẽ an ſit perpetuum vel temporale, & an cõpetat contra hæredẽ ſicuti contra defunctum. Cui quidẽ quæſito reſpondet: Vlp. q iſtud iudicium mulctatiuum non concluditur ad id quod intereſt. ſed quanti ea res eſt. hoc eſt ſm qualitatẽ contumaciæ de qua eſt pręſens trac. & ſic pro modo contemptæ iuriſdi. & ideò quum ſit prętorium & pœnale non datur vltra annum, nec cõtra hæredem hic eſt caſus §. noſtri. Prò declaratione text. & di-
2 cendorum infrà aliqua præmittenda ſunt, † in primis, q
iſta verba intereſt, & quanti ea res eſt, regulariter idẽ important & ſignificant, & ad veram cõmunemq; æſtimationem rei referuntur. l. qui reſtituere vbi text. optimus ÿ. de rei vendi. cum alijs adductis hic per Bar. & Iaſ. propter quod videbatur iuriſconſultum ſic implicare ſibi contradictionem ac ſi diceret hoc iudicium non dari ad intereſſe, poſteà verò dari ad intereſſe, propter quam perplexitatem cauſata eſt difficultas ipſius text. ſed ceſſat ſecundũ declarationem poſitam in figuratione caſus, quia prædicta verba quanti ea res eſt referuntur ad contumaciã de qua eſt hic ſermo prout latius declarabimus infra in excuſsione intellectuum & lecturarum. Secundò pręmitto,
3 † q iudicium de quo vocabulo hic facit mentionẽ Vlp.
in principio plura habet ſignificata vt per Alb. de roſate in ſuo dictionario in verbo iudicium. Pau. Caſt. Iaſ. & alios in rub. C. de iudicijs hic ſecundum glo. & doct. accipitur pro actione ex iſto edicto deſcendente quod in auribus meis malè ſonat, vt text. noſter loquatur de impoſitione mulctæ quę ſit via impoſitionis tm̃ & non de illa quę officio iudicis ſit. Quando quidem cõis & magis frequenter per officium iudicis, ad quem verba edicti referũtur, expediatur, ergo potius debemus intelligere verba ſecundũ modum conſuetum, & magis viſitatum arg. tex. in l. quod ſi nolit in §. quia aſsidua. infra de edilitio edicto cum ſimilibus alias accumulatis, ea propter ego iudicium pro pœnali & mulctatiuo iudicio de quo in principio legis Vlp. dixerat, accipio, & quod per iudicem expeditur.
4 Tertiò præmitto hunc tex. † per gloſ. & doct. multipliciter legi vt ſupra dixi, qui non perceperunt mentem Vlp. nec ſermonem candidiſsimi iuriſconſulti intellexerunt: quæ ſit verior lectura ex prædictis iam poteſt deprehẽdi & ex infrà dicendis clarius apparebit.
5 Noto ex iſto text. † q remedia merè pœnalia, ex edicto prætoris deſcendentia non dantur poſt annum, neque in hæredes, concordat tex. in l. pe. ÿ. tit. proximo. & in l. 1. ad finem de eo per quem factum erit. & in l. in honorarijs ÿ. de actio. & oblig. ideò autem poſt annum hoc remediũ non datur quia prætorum remedia annalia erant quemadmodum & ipſorum prætorum Imperium. l. pen. infra tit. 1. & inſti. de perp. & tem. actio. in princ. nec contra hæredem competit, quia æquitas (quam prætor ſemper habebat ante oculos) id non dictat, quum nihil ad eum peruenerit, odioſumq; ſit propter meram pœnam, quam vt hic dicitur, continet inſtitutum ſolum ad vindicandum contemptam maieſtatem prætoris, & ante litis conteſtationem ius in agente contra reum non ſit radicatũ, ideò extincta perſona euaneſcit lege. 1. cum ibi late notatis. C. ex delictis defunctorum.
6 In ditione Sabaudiæ, † heredes defunctorum non moleſtantur prætextu pœnarum quæ contra defunctos impoſitæ fuere, niſi pœnæ ipſæ fuerint declaratæ faciũt quæ ſcribit Guido Papæ in quæſtione. 359.
7 Contra hunc tex. & prædicta, † obſtant duę difficultates, quum. n. remedia prætoria approbata ſint à iure ciuili, & ipſum ius pręt[o]rium dicatur quaſi viua vox iuris ciuilis, vt ſupra de iuſt. & iu. l. nã & ipſum, videbatur q remedia ipſa pręt[o]ria per poſterius & rõne approbationis eſſecta fuiſſent perpetua, ſolutio eſt, quia ius prætorium approbatum fuit à iure ciuili cum ſua qualitate & cauſa, & quia officium prætoris annale erat, ſimiliter remedia ſua annalia fuerunt & remanſerunt, vt declarant Pau. de Caſ. & alij in le. ſi filius qui patri in vltimis col. infra de vulg. & pupil. & latius omnes Mod. in rub. C. qui admittu.
Secunda difficultas, remedia pœnalia dantur in hæredem lite cum defuncto conteſtata. le. vnica. C. ex delictis defunctorum. l. ſciẽdũ ÿ. de actio. & obli. & ſimiliter prolata ſententia in caſibus in quibus lis non cõteſtatur vt latius p Bar. & doc. in l. ex iudiciorum. ÿ. de accuſat. ſed hic præſupponimus litẽ conteſtatam & pręceptum emanaſſe ſub pœna, comminationemque factam fuiſſe contumaci
8 propterea: poſſumus dicere latam eſſe ſniam, † quum pręceptum quodlibet iudicis dicatur eſſe ſententia interlocutoria glo. in l. cum clericis. C. de Epiſc. & cle. l. quod iuſſit cum ibi not. ÿ. de re iud. hely. latè in rub. de re iud. ergo iſtud remedium quamuis pœnale videbatur cõtra hæredem dari debere. Curt. hic col. 1. rñdebat litem non fuiſſe conteſtatam ſuper actione in factum ex hoc edicto deſcendente ad mulctandumq; inſtituto, ideoq; litis conteſtationem in cã principali factã in hoc iudicio mulctatiuo

tiuo nihil operari & quamuis factum fuerit præceptum
propter hoc non ſuper contumacia pronunciatum . po-
teritq́; contumacia eſſe excuſabilis.l.2.ĵ. ſi quis in ius vo-
catus non ierit, idq́; veriſsimum eſt ſed non habet proba
bilem aliq̃ dubitationem, quis.n.de hoc dubitat ex ſepa-
ratis malè inſerendo? nec eſt verum ꝙ præſupponamus
litem cõteſtatam, maximè vbi contumacia cõmiſſa fuiſ-
ſet circa extremum ad quod, & in quacunq; parte iudicij
cõmiſſa punibilis ſit.§.1. cum ibi not. ſupra eo.& ſic ap-
paret ſcrib.præalleg. facere difficultatem vbi res eſt clara.
Glo.1.diuidi poteſt in ſex partes, vt hic p Iaſ. Circa pri-
mam partem malè collegit gloſ.ex text.noſtro ſuum no-
tabile, quia ſecundum veram intelligẽtiam ac ſenſum.§.
noſtri iuriſconſultus hic non loquitur de remedio cõpe-
tente parti ſed fiſco tantum, vt latius ẽt infra oſtẽdemus.
an autẽ ex hoc edicto naſcatur actio in factum diximus
in prin.legis in 3. q.Bar.quẽ articulum latius tangit Alex.
hic concludens cum Bar. & communi oriri duplex reme
dium, videlicet officium iudicis, quum verba vt in princ.
le.apparet referantur ad iudicem. Item actionem in factũ
prout ex omni alio edicto prætoris competit vt in §.fin.
inſtit.de interdictis cum gloſ.
Nec obſtat ꝙ in arbitrio iudicis ſit quam pœnam im-
ponat, ob q̃ incertitudinẽ videbatur nõ competere actio-
nem in factum , quæ datur ad certum vel certificandũ.§.
1.& §.curare cum ibi notatis inſt.de actio.ſed ad arbitriũ
iudicis eſſe iſta referenda ſecundum Cur. hic col.1. quia
reſponderi poteſt per doctrinam Bart.ſupra iam allegatã
in 3 q.ꝙ vbi ad imponen.mulctam actio intentaretur, iu-
dex id facere compelletur pro modo ac meta ſuæ iuriſdi.
ſed ſi intentaretur officium iudicis contra contumacem
vt obtẽperaret ius dicenti tunc in arbitrio ipſius iudicis
eſſet eligere remedium pro cõſeruatione iuris ſui pro ha-
benda obediẽtia: verba aũt glo.noſtræ ibi à prætore mor-
tuo declarata vt hic per Ale.& Soz.& Deci. Ex ſcda parte
9 glo.† colligitur primus intell.ad tex. noſtrũ in prin.vt lo-
quatur de particulari intereſſe ſumptuum, & expenſarũ,
ac damnorum, quæ paſſus quis fuit propter cõtumaciam
non comparẽtis, & ita intelligantur verba illa iuriſc. hic,
quãti ea res eſt, ſed in verſi.ſequenti & cum merã pœnam
loquatur de mulcta applicãda fiſco, & hunc intel.ſequun
tur Barto.Ang.& communiter ſcriben. Iaſ.autem reijcit
quia tex.noſter loquitur continuatiuè retento eodẽ caſu
10 p̃cedenti.& ſuit Bal.hic in 3.col.† dicentis non eſſe pro-
pterea faciendam digreſsionem, & pro veritate prima le-
ctura deſtruit tex.verbis ipſius nullatenus cõueniens, qui
non venit vt dixi aduerſatiuè ſeu diuerſificatiuè, ſed con
tinuatiuè, & ſm hunc primum intel. oporteret diuerſifi-
cari caſus, fateriq́; Vlp.non procedere retento eodem ca-
ſu & themate, qđ eſt diuinare, nec præſumitur. Itẽ oporte
ret violare verba illa iuriſc.quanti ea res eſt, quæ intereſſe
important.l.fin.ĵ.de prætorijs ſtipulationibus, l.qui reſti-
tuere ſupra alleg. rurſus repugnat ſermo iuriſcõſulti hic,
dum dicit hnc iudicium, &c.nõ autem dicit hæc iudicia
prout facere debuiſſet, ponẽdo ac decidendo diuerſos ca-
ſus vt infra per Alex.in vlt.col.& per glo.ĵ.de iud.in rubr.
præterea prædicta verba hoc iudicium pro pœnali & mul
ctatiuo iudicio accipiunt , non aũt pro actione ,put fieri
deberet ſecundum iſtum primum intell. poſtremò prædi
cta clarius demonſtrantur, nam ſequentia declarãtur per
præcedentia quę magis influunt q̃ e contrario.l.ſi ſeruus
plurium.ĵ.de leg.1.l.c.quiſquis cum ibi notatis per Bar.de
leg.3.ſed rubr.principium legis & omnia quę præcedunt
hunc.§.fin. loquuntur tantũ de mulcta applicanda fiſco,
ergo etiã.§. iſtum fin. intelligere & interpretari debemus
vt loquatur non de actione parti competente, ſed de mul
cta fiſco applicanda vt præcedentia loquunt, eo maximè
11 ꝙ lex interpretans, † intelligi debet ſm terminos legis
interpretatę.§.pen.in auc.de nu.an dota.inſtr.na.cum ple
nè notatis per Iaſ.in l.poſt dotem col.antepe.ĵ. ſolu.mat.
Hæc tñ ſecunda pars glo. reputatur notabilis ad multa in
12 practica vtilia vt hic per Alex.Iaſ.& Aquẽſ.† & ꝙ appel-
latione expenſarum non veniat verum pretium rei text.
nota.in l.quibus di bus in §.1.ĵ.de condi. & demon.& ſi
velles ſcire an furtum veniat appellatione damni & plura
alia in hac materia vide Anch.in conſi.286. Alex.in cõſi.
20.li.5.& Dec.in conſi.83. In eadem glo. ibi ſecundo ex-
13 ponitur,† tradit ſecũdum intellectum ad text.noſtrum
qui per Bar.Alex.& cõiter ſcriben.reprobatur , tum quia
ſecundum hanc lecturam tex.loquitur de mera pœna, &
tñ ex parte recipiẽtis contineret intereſſe etiam reſpectu
expenſarum factarum in lite & damnorum paſſorũ: non
conuenit igitur literæ noſtræ iſte ſecundus intel. nec eſt
de mente iuriſc.quia etiam ſecundum gloſ.& doct.incõ-
uẽniens eſſet propter leuem contumaciam quempiam
14 mulctari in amiſsione totius cauſę.† Ex qua rõne plura
not.in practica inferuntur per Alex. Iaſ. Aquenſ.& alios
hic.ſed idem Aquen.ĵ.ad fin.cõmenti in oppo.citat, Dec.
Bal.in c.præterea col.pen.de offic.de leg. quam ex prædi-
ctis confundi dicit , & hanc glo.ſecutus eſt, ipſemet Bald.
in l.& ſi in mulctis in fi.C. de appel. Barb.in c.fi.col.6. de
iur.cal.Aret.in conſi.146.viſa cõſulatione.Iacobi.in trac.
feud. in verbo dictiq́; vaſalli promiſerunt recognoſcere
col.4.cum ſeq. & Iaſ.in l.nec quicquã.in §. vbi decretum
col.3.ĵ.de offi.proconſul.& leg.& Dec. in l.fi.col.17.C.de
edicto diui.in quibus locis ſcriben. concludunt iudicem
non poſſe mulctare in amiſsione totius cauſe, nec habere
contumacem pro confeſſo, & propterea index negligens
in adminiſtratione iuſtitiæ non põt iuriſdictione priua-
ri, ſeq́ aliter puniri debet ſecundum Pau. Caſt.in auctẽ.
ſtatuimus circa fi.C.de Epiſco.& cler.faciunt ea q̃ ſcripſi
mus in princ.l.in 3.& 6.q.Bar.Nec obſtat tex.in cap.2.de
confeſ. in 6.vbi contumax in reſpondendo poſitionibus
habetur pro confeſſo, & conſequenter incurrit damnum
amiſsionis cauſæ, nã pronunciatis poſitionibus pro con-
feſsis victoria eſt indubitata pro parte aduerſa, quia rñde-
ri põt vt hic per Aquenſ. col.1.vel aliter ꝙ prædicta pro-
cedunt inſpecta ac conſiderata poteſtate iudicis, ſed non
ſequitur.l.non poſſe aliquo caſu facere contumacem ha-
beri pro confeſſo ad conſeruãdum rigorem iudiciorum
vt in d.c.2.ſecundum Cur.hic in 1.col.valet pariter ſtatu-
tum in criminalibus ꝙ contumax habeatur pro confeſſo
vt per Are.in conſi.ſ.allega. Reſtringite tamen prædicta
15 .triplicitcr,† primo vbi præceſsiſſet promiſsio de iudica-
to ſoluẽdo, quę continet clauſulam de defendendo, ideò
ſi promiſſor no defendat committitur ſtipulatio ad æſti-
mationem totius litis propter præcedentem promiſsio-
nem per tex.ſingularem in l. cum quærebatur intra iud.
ſol.ſecundum Pau.de Caſt. & Cur.in 3.col. ſed quemad-
modum oſtendit ſubtiliter hic Alex.in 2.col.ille tex.põt
euitari, & hercle videtur ille tex.parum facere, quia id ibi
contingit potius propter promiſsionem expreſſe factã per
dictum contumacem , non autem propter cõtumaciam
eius ſolummodo, de quo tex.vide etiam Alex.Aquenſ.&
Rim.in l.edita.col.5.8.& 14.de eden.
Secundò reſtringite p̃dicta vt procedant in citato ſim-
pliciter, qui propter ſimplicem contumaciã iure ſuo pri-
uari non debet, ſecus vbi citato fuiſſet præfixus terminus
ad deducendũ de iuribus ſuis per.l.ſi eo tpe. C.de remiſ.
pigno.vt p Dec.in d.l.fi.col.27.de edicto diui. de quo ple
nius ſcripſi in rep.l.diffamari.C. de ingen.manumiſ.
Tertiò limita qñ ſuper amiſsione iuris ſui vel rei facta
fuiſſet cõminatio, qua præcedente pp contumaciam cõ-
miſſam contumax priuatur iure rei.l.contumacia ĵ.de re
iud.vt hic per Aquenſ.col.fi.& Curt.ĵ.& plenius per Dec.
in l.2.col.6.C.de eden.Fulgo. tamen hic & pleriq; alij di-
ctum ſecundum intel.defendere & tueri nituntur , eo ꝙ
non ſit inconueniens propter contemptam maieſtatem
prætoris, & vt ſalua ſit auctoritas iudicis, inobedientes &
contumaces ita ſeuerè plecti, quis.n.durum ſit, ſeruari tñ
debet iuxta.l.proſpexit ĵ.qui & à quibus & pro iſta lectu-
ra facit text.in l.contumacia in prin.ĵ. de re iudi. cui opi-
nioni

nioni nullo modo adhærendum eſt maximè per ea quæ
dixi ſupra contra primum intel.nam prædicta verba, id
quod intereſt & quanti ea res eſt ad æſtimationem refe-
runtur,& idem important,cuius contrarium hic dicere-
tur.ſecundò quia repugnant verba iſtius tex.ibi & cũ me-
ram pœnã contineat,non.n.eſſet mera pœna, nec ad aliũ
caſum vt ſupra dixi præſumit̃ facta digreſsio. tertiò quia
hoc iudiciũ & remediũ tractat ſolũ de mulcta fiſco appli
canda,non aũt de intereſſe partis vt dixi ſupra : ideò,&c.
Quartò & vltimò quia in pœnalibus ſtricta fieri debet
interpretatio iur. vul.in tãto igitur dubio non eſt dicen.
iuriſconſultum hic voluiſſe pp leuem contumaciam, vt
dicebat gloſ.quempiam incurrere pœnã priuationis iuris
ſui,& ad.d.legem contumacia reſponde vt ibi,per gloſ.&
ſcriben.In eadem glo.ibi tertiò dici poteſt hic tertius in-
tel. ꝙ tota lex loquatur de pœna fiſco applicanda quanti
16 ea res eſt hoc eſt quantum iudex condemnauerit, † re-
prehenditur per ipſam glo.Bar.Alex.hic in vlt. col.& cõi-
ter ſcriben.vt per Curt.in col.3. eo ꝙ ſit extraneus ſenſus
intelligere prædicta verba quanti ea res eſt.i.quantum iu
dex per ſententiam ſuam condemnauerit & ſimiliter vr̃
contra text.d.l.qui reſtituere ĵ.de rei vend. & l.hæc verba
de verb.ſig. quæ volunt ea verba communem æſtimatio-
nem rei importare ac referri videtur tñ iſte intell.quicqd
dicant præfati communiter per ſcrib.approbatus quum
illum ſequantur Iac.de ra.Pet.Cyn.Alb.& Ang. vt hic re-
ferunt Alex.& Iaſ.in vlt.col.ſequuntur etiã Pau. Caſt.Iaſ.
Aquenſ.& plures alij tenentes tamẽ primam lecturam &
iſtam reprobantes vt gloſſator Bar. Bal.Saly.& Alex.illu-
ſtriores ſunt ita quod videntur communiorem opinionẽ
facere ac præponderare,vt per Fel.Dec.& alios in ca.1.in
vltimis colum.de conſtitu.Alexan.conſi.202.libr.7. Dec.
conſi. 259.& 481.
Sed quũ iſte intell.non ſit literæ noſtræ conſentaneus,
nec quadret verbis iuriſconſulti illi non eſt adhærẽdum.
c.ego ſolis.9.diſti.l.3.C.de libe.præte.l.labeo infra de ſup
pel.lega.cum alijs not.per Cano.in d.c.1.
17 Quartus intel.Nico.de mata.† quẽ Bar.dicit de men-
te literæ cum quo tranſeunt Fulg.& Alex.hic in vlt.col.la
tius illum declarantes tenendus non eſt, cum iſtud iudi-
cium ſit mulctatiuum & ad fiſci vtilitatem propter con-
temptam maieſtatem prætoris inſtitutum vt ſupra dixi-
mus, non autem ad prouiſionem partis vt latius in gl.fi.
dicetur & alia ratione cũ reprobat Aquenſ.hic in vlt.col.
18 Propterea reiectis hiſce opinionibus,† adhærẽdo ve-
ritati, quæ ſupra omnia amanda eſt & amplectanda.l.cũ
ita legatum in fi.ĵ.de cond.& demon.l.vnica.C.de dedit.
libe.tollen.cum multis alijs de quibus per Corn.in conſi.
61.col.2.lib.3.Bologni.in conſi.33.& Iaſ.in conſi.77. lib.
1. qui.n.eum ſequitur Chriſtum ſequitur vt in Euãgelio
ſcribitur, dico hunc text. non loqui de aliquo intereſſe
partis, ſeu de pœna parti applicanda,ſed de mulcta fiſco
applicanda,ſecundum naturam iſtius remedij mulctati-
ui, voluiſſeq; hic iuriſconſultum dicere ꝙ hoc pœnale &
mulctatiuum iudicium,non ad id ꝙ intereſt cõcluditur,
ſed quanti ea res eſt.i.contumacia ipſa & inobediẽtia, de
qua hic principaliter tractatur, & conſequenter reſpiciẽ-
dum eſſe ad qualitatem contumaciæ & modum offenſæ
iuriſdictionis in impoſitione mulctæ, vt ẽt per Alexan.ĵ.
circa h.ſecunde col.& conſequenter contumax & inobe-
diens graui aut leui mulcta pro modo contẽptus plecten
dus erit.& hunc intel.ſenſerunt hic Sozi.& Iaſ.col.2.& li-
cet non fuerint auſi idem affirmare hoc animoſius affir-
marunt Mod.medio. in l.hæc verba q̃ti.ĵ. de verb. ſig. &
Zaſi.hic & ſm hunc intel.figuraui ſupra caſum,& eſt ve-
19 riſsimus intel.ac tenendus, † dictaq; verba quanti ea res
eſt diuerſimodè accipiũtur in iure noſtro,propter verbũ
rei, cuius appellatio generaliſsima eſt.l.1.ad fin.ĵ.ſi cert.
pet.& l.rei.ĵ.de verb.ſig.nam in l.1.in §.hęc actio.ĵ.ne vis
fiat ei quanti ea res eſt exponuntur,i.quanti ea expulſio
eſt in l.ſi procuratori falſo ĵ.de cond.cauſadata.pro liber
tate aſſumuntur vt ibi per Pau.& Alex. in §. in eum.l.4.ĵ.
de dam. infe. quanti ea res eſt.i.quãti eſt damnum quod
incurritur propter omiſſam cautionem exponitur in §.1.
l.pe.ĵ.ne quis eum qui pro pœna accipiuntur.hic autẽ in
tex.§. noſtri pro offenſione & inobedientia quanti ea res
eſt,i.quanti eſt offenſio facta ius dicenti, de qua offenſa
hic in tract.principaliter ſcribitur, & ſic ſm ſubiectã ma
teriam vt iuri conuenit accipiuntur verba iuxta.l.ſi vno
infra locat.cum multis accumulatis per Fel. in c.nã cõcu
piſcentia de conſt. & Rimi.in l.1.col.2.ſupra tit. ſecũdo.
Et ſi dicatur fatuam fuiſſe dubitationem an hoc iudi-
cium ad intereſſe daretur cum dicatur meram pœnã cõ-
tinere reſpon.poſſe quem condemnari ob contumaciam
ad intereſſe.d.l.qui reſtituere ĵ. de rei vend. & l.antepe.§.
ſiue autem verſi.quod ſi ita ĵ.de no.ope. nun. Eapropter
dubitari poterat an contumax ad aliquod intereſſe con-
demnaretur,tum quia per iſtud remediũ conſulitur tan-
tum fiſco in quo non cadit prædictum intereſſe, icirco,
reſpondeo non dari ad quod intereſt, ſed eo quãti ea res
eſt,id eſt, ſecundum qualitatem contumaciæ & modum
contemptæ iuriſdictionis vt in figuratione caſus dixi, &
ſic Vlp. procedit remouendo dubium prædictum & de-
clarando qualitates iſtius remedij an ſit perpetuum vel
annale & an competat contra hæredem vel ne.
Ex vltima parte glo.dum allegat.l.ſatis. tria colligunt̃,
20 primum ꝙ impoſitio mulctæ, † exigit contemptum &
veram contumaciam.§.ſi procurator ſupra eo.c.1. vt lite
non cõteſt.notant omnes ſcrib.in d.§.ſi procurator Dec.
21 in fi. capitis primi de iud.† Secundò colligitur ꝙ quæli-
bet cã etiam iniuſta excuſat à contumacia & à mulcta,ſi-
cut à dolo in quo artic.Alex.Soz.Iaſ.Aquenſ. & Cur.plu-
ra argumenta deducunt,motiua tamen Iaſ.parum ſtrin-
gunt ſecundum Aquenſ. cum non loquantur de mulcta
imponẽda,ſed de contumacia, propter quam deuenitur
ad ſententiam,in quo caſu iniuſta cauſa nõ excuſat cum
ſufficiat ficta contumacia, vt hic per Alexan.Sed omiſsis
ſuperfluis fortius refragatur,In primis tex.l.2.ĵ.tit.2.cum
not.ibi per Iaſ.in 5.no. ꝙ citatus ſi non compareat ad al-
legandum ſuum priuilegium non excuſatur à contuma-
cia,& tamen propter priuilegium habebat cãm nõ com-
parandi ſaltem iniuſtam. Quis.n.hoc negabit? ſecundò
poteſt aliter induci ille tex.dum vult ꝙ propter ruſticita-
tem quis excuſetur. ergo requirit iuſtam cauſam ſecun-
dum Soz.hic.tertiò obſtat text.in l.non poteſt dolo ĵ. de
reg.iu.vbi talis contumax cenſetur eſſe in dolo,ergo non
excuſandus,quartò quia regula illa ꝙ iniuſta cã excuſat à
dolo nõ procedit in iudicialibus.l.3.C.de calum.cũ mul-
tis adductis per Soz. in conſi. 128.col.4.lib.1. facit quod
ſcribit Bar.in dicto.§.ſi procurator in prima quæſt.ꝙ qñ
citatus eſt dominus & mittit procuratorẽ qui contumax
eſt,non excuſat̃ ob id dominus à vera contumacia. nemo
tamen ſanæ mẽtis negabit, quin dominus habeat ſaltem
cauſam iniuſtam ex quo procuratorem mandauerat,cre
dens illum debere comparere. itẽq;
Articulus dubius eſt & difficilis propter tot contrarie-
tates & repugnantias, rationabilis tamen & iuri conſen-
22 tanea videtur reſolutio iſta,† vt relinquatur arbitrio iu-
dicis an dictus contumax talem habeat cauſam, propter
quã debeat à mulcta excuſari,quia quum id non ſit à iu-
re determinatum : relictum vr̃ arbitrio iudicis determi-
nandum.quum lex in ſpecie oĩa non poſsit determinare,
& nihil velit eſſe indeterminatum ſaltem mediãte vulga-
ta.l.1. in fin.ĵ. de iure deliberandi ſecundum Alex. hic in
pen.col.Soz.Iaſ.Aquen.Cur.& alios. Regula vero ꝓdicta
ꝙ quælibet cã etiã iniuſta excuſet,procedit reſpectu doli
non reſpectu contumaciæ vel contẽptus ſm Alex.& præ-
alleg.Ad cuius quidem regulæ declarationem & interpre
tationem,† infinita congerunt Pau.de Caſt.in conſi. 99
in antiquis Pet.de ancha.in conſi.51.Alex.conſi.103.lib.
1.& 119.col.3.lib.2.75.col.2.libr.5.127.col.2.vol.4. Aret.
conſi.149.& 153.Barb.conſi.47.col.3.& 14.lib.1.cõſi.29.
lib.1.

lib.1.& 59.col.7.vol.3.Cor.in conſi.261.col.6. lib.4.263.
col.3.eo.lib.Soz.conſi.118.col.4.lib.1.& hic in vlt.col.Iaſ.
in l.ſi quis id qđ in 8.not.ſ.de iuriſdictio omn.iud.Deci.
in l.qđ te in vlt.no.ij.ſi cer.pet.& in conſi.452.col.1.& 3.
24 Ex eadem glo..† colligitur tertiò nota.declaratio ad
d.l. ſatis per eam allegatam Bart. tamen in vlt. col. aliter
contrario reſpondet Ex cuius ſolutione quædam infert
hic in vlt.col.Iaſ.quem reprehendit Aquen. ſolutio tamẽ
antiquorum ꝙ.d.l.ſatis loquatur quantum ad partem ad
cuius damnum cõmiſſa fuit contumacia,nos hic de mul
cta quæ applicatur fiſco, cui miſsio illa in poſſeſsionẽ ad
vtilitatem partis facta non eſt,ſatis pulchra eſt & vera, vt
hic per Alexan.ad fin.ſecundæ col.cum alijs quæ allegaui
ſupra in §.1.in 2.nota.

Glo.fi.diuiditur in tres partes,prout tres refert intelle-
ctus vt hic per Iaſ.ſatis diſcuſsi ſunt in glo.pręcedenti nõ
eſt diſcedendum ab his quæ ibi dixi. corrigenda tamen
eſt lectura Bar.vt ſanus habeatur intel.dum refert. Nico.
mat. vbi dicit quando dicat quandoq; & vbi dicit quan-
tum intereſt,dicat quãti ea res eſt.& licet hæc lectura pla
ceat Bar.& cum illa trãſeant Fulg.& Alex.in vlt.col.tñ nõ
eſt de mente iuriſconſulti nec vera ad tex. noſtrũ loquen
tem de pœnali iudicio de quo dixerat in ſuperioribus &
per quod imponitur mulcta fiſco applicanda propter cõ
temptam maieſtatem prętoris,non autem de pœna parti
acquirenda ſecundum intel.Matare.Item quia dixi circa
primum intel.gloſ.Vlp.procedit cõtinuatiuè retento eo-
dem themate & caſu non diuerſificatiuè.Ita ꝙ non eſt fa
cienda digreſsio,vt ibi contra primum intel.dicebam,nõ
eſt ergo reced.ab intell. quem ſupra tenui. non ignoretis
etiam malè loqui glo.hic dicentem, hoc caſu actionẽ rei
perſecutoriam dari actori poſt annum, quia cum ſit ex
delicto & ab edicto prętoris deſcendens non datur poſt
annum text. eſt in l. non ſolum cum.ll.ſequentibus infra
de alie.iud.per gloſ.allegat.ſecundum Alex.Iaſ. & alios &
miror gloſ.dixiſſe contra tex.per eum allega.

Extra glo. Bar.formauit oppoſitionẽ cum tribus quæ-
ſtionibus, oppoſitio ad hoc tendit ꝙ cauſa mulctæ fiſco
applicandæ cognoſci & tractari debeat corã iudice fiſci:
ergo non coram iudice offenſæ iuriſdictionis, & reſpon-
det vt per eũ. pro cuius quidem reſponſionis declaratio-
ne,vltra dicta in ſuperioribus,vidẽda ſunt quę ſcripſimus
in princip.l.in tertia qõne Bar. clariuſq; procederet ſolu-
tio ipſius Bart.quando poſt ſentẽtiam intentaretur iſtud
iudicium ad mulctã, prout fieri poteſt in prima quæſtio-
ne tangit Bar.Curt.tamẽ aliter ſoluit ꝙ licet mulcta fiſco
applicetur & dicatur cauſa fiſcalis, tamen quilibet iudex
pro contumacia coram eo commiſſa tale iudicium pote-
rit exercere per regulam.l.quoties.C.de iudi. ꝙ iudex in-
cidenter cognoſcit de cauſa de qua principaliter cogno-
ſcere non poterat.q̃uis ergo cauſæ fiſcales quando princi
paliter intentantur proprios habeant iudices,qñq; tamẽ
incidenter poſſunt coram quocunq; iudice cauſę princi-
cipalis tractari & agitari per regulam dictę.leg.quotiens.
25 † hinc eſt ꝙ licet in poſſeſſorio non poſsit appellari ad
impedien.executionem ſentẽtiæ in eo prolatæ.l.vnica.C.
ſi de momen.poſſ.fuer.appell.ab interlocutoria tamẽ in-
cidenter lata, & ab inordinato proceſſu appellari poteſt,
vt per Bal.in c.ex conqueſt.de reſti.ſpol. & latius Deci.in
l.ſi.col.7.C.de edicto diui.& hęc ſunt nota practicis,quia
iudex coram quo committitur inobediẽtia & contuma-
cia, eſt ille qui mulctam imponit & taxat, & hoc eſt ꝙ
voluit hic dicere Vlpi. hoc iudicium concludi quanti ea
res ſit.eſt,i.pro modo contumaciæ & contemptæ iuriſdi.
Circa primam quęſtionem Bart.concludit ꝙ poſt latam
ſententiam in cauſa principali, poteſt intentari actio, ex
hoc edicto reſpectu expenſarũ,quę veniunt ratione con-
tumacię,quia iure actionis debentur propter inobedien-
tiam,ſecus quando deberẽtur officio iudicis mercenario
quod expirat lata ſententia.le.terminato.C. de fructibus
26 & lit.expen.† apptobatur communiter per doct. vt hic
per Alex.col.fin.& Iaſ.2.tamen Lanc.Dec. & Curt.dicũt.
l.terminato refragari primo dũ vult terminato negocio
ratione expenſarum nulli actionem præſtari. ergo vult
expenſas iure etiam actionis debitas, lata ſententia non
poſſe peti,ſecundò per rationem eiuſdem.l.in fi.ibi ne,ex
materia primæ litis poſt abſolutum iudicium lis altera
conſurgat,quæ ratio generalis eſt, & militat etiam in ex-
penſis ratione contumaciæ inflictis, ideò ꝙ dictum ſpe-
ciale eſſet,tamen propter generalem rationem extẽdi de-
beret ad limites rationis.l.regula.§. licet cum ibi not.per
Barto.infra de iur.& facti ignor.defendendo Bart.& cõ-
munem ad primum arg. reſponde.l.terminato loqui vbi
in negocio veniebant expẽſæ officio iudicis mercenario,
quod expirat terminato negocio.propterea non mirum
ſi non ſupereſt actio ad expenſas prædictas. Quæ ratio
ceſſat quando iure actionis debentur vt per Pau. Caſt.in
d.leg. terminato.

Ad ſecundum motiuum reſponde litem hanc nouam
non oriri ex materia primæ litis, ſed actione deſcendẽte
ex hoc edicto vt hic dicit Bart.

Aduertendum tamen eſt, quia vt in ſuperioribus ſæpe
diximus quicquid hic velint Bart. & ſcrib. ex hoc edicto
non oritur actio parti ad ipſius vtilitatem,ſed remedium
pœnale ad vindicandum auctoritatem ius dicentis.parti
autem pro intereſſe ſuo competit actio vel cõditio ex.l.
ſancimus.C.de iud.Circa materiam.d.l.terminato.expẽ-
ſarum & taxæ illarũ vltra ibi dicta per ſcrib. vide Chald.
conſil.7.ſub rub.de re iud. Pract. Papien. in forma libelli
actionis realis,in verbo & expenſis Huma.in reper. ſuo in
verbo expenſarum taxatio ſol.pen. & fin. Lanfran. in re-
per.c.quoniam contra char.pen.& fin.de proba.Matinę.
de afſli.in deciſione regni.70. & Dec.in capit. paſtoralis
in §.verum in fin.de appella.

In 2.concluſione Barto.concludit iudicem poſſe æſti-
mare quantitatẽ expenſarum arbitrio ſuo & taxare abſq;
27 alia probatione factarum expenſarum, † per.l.nõ igno-
rat in fin.C.de fruct.& litium expenſis approbatur cõiter
p docto. Eſt materia practicæ & ampla ſi libet vide Bar.
& alios ſcriben.in d.l.non ignorat. Ro.in cõſi.231.Alex.
in conſi.133.viſo lib.1.Practicam Papien.in forma primi
libelli cum tractat materiam expenſarum.Iaſ.in leg. pro-
perandum in §.ſin autem alterutra.col.9.in 2.not.C.de iudi.
probat tamen pars ſuum iuramentum ꝙ in curia tanto
tempore ſteterit pro cauſa ſua, & ideo ſolẽt iurare ſe ſte-
tiſſe pro cauſa à tali tempore citra,&c.Sed hoc in loco ſe-
cũdum veriorem ſenſum,de quo in ſuperioribus parum
conuenit hæc quęſtio.quia non tractatur hic de expenſis
debitis parti ſed de mulcta fiſco applicanda.
28 In vlt. quæſtione concludit Bar.† contumaciam eſſe
delictum, & propterea condemnatum ex contumacia di
ci condemnatum ex delicto. Iccirco ſi ex forma ſtatuti
condemnatus ex delicto poſsit impunè offendi,condẽna
tus ex contumacia in tali ſtatuto comprehendetur,& cũ
Bar.tranſeunt hic Soz.& Iaſ. Tamen quia cõtumacia nõ
eſt delictum aut maleficium ſtrictè & propriè, ſed largè
& impropriè.vt per.Bar.in l.omne delictum ȷ̃.de re mili.
Alex.Aq.& Cur.infra in vlt.col.& Fely.in c.ſuper eo el.pri
mo,circa finẽ de teſtibus,& verba ſtatuti in materia pœ-
nali maxime propriè ſtricteq; intelligi debeant iuribus
vulgaribus non videtur prędictam determinationẽ Bart.
hic veram eſſe aut poſſe procedere,niſi quando contuma
cia haberet annexum contemptum iudicis, & ſic delictũ
iuxta nota. declarationem Aquenſ.in l.ſi mora col. fin.ȷ̃.
29 ſolu.mat. † Notandum tamẽ eſt in hac materia ꝙ con-
demnatus ex contumacia præſumitur potius condẽna-
tus,quia non defenditur,quàm ꝙ iniuſtã cauſam foueat.
l.ſi ideò cum ibi.not.per Bar.infra de eui.per Iaſ. & alios
hic ad fin. comenti De quo articulo latius tãgunt Abbas
in ca.pen.col.4.& 9.de re iud.Fel.in c.cum Bertoldus col.
8.& ſequenti & in c.conſanguinei in fin.de re iud.Et hęc
ſatis ſint ad enucleationem iſtius.l.& materiæ.

Poſtmodum

Poſtmodum anctor conuertit verba, ad Mag.& gene
roſum ac doctiſsimum D.Ioan.Baptiſtam Vrſinum hu-
iuſce noſtræ vniuerſitatis ſplendidiſsimam gemmam, in
modum qui ſequitur Vrſi. Magnifice ac doctiſſ.vir ſalua
maieſtate iuriſconſulti cui tanq̃ loco: Sacro debetur re-
uerentia vt ſine amaritudine hæc lex tranſeat, ſequendo
mẽtem Vlpia.tecum de hac re,prout de alijs rei literariȩ
ſæpe conferendo, dicebam legem hanc clarius loquẽdo,
30 poſſe ſic cõcludi ac ordinari. † Omnibus magiſtratibus
conceſſum eſt iuriſdictionẽ ſuam ſm modum à lege per-
miſſum pȩnali iudicio defendere.Is autem videtur ius di-
centi non obtemperaſſe, qui quod primum eſt in iuriſdi
ctione non fecit,veluti ſi quis in ius vocatus nonvẽniẽs,
rem à ſe vendicari paſſus non ſit,quamuis cãm dici vel au
ferri paſſus fuerit, ſed ſi & ſequentia quæ in medio fineq;
cõſiſtunt recuſauerit,mulctari poterit, ꝙ ſi Procurator,
tutor, vel curator ius dicenti non obtemperauerint, ipſi
qui contumaces ſunt,non dominus aut pupillus,hoc edi
cto puniuntur: quo actor & reus tenentur. & hoc pȩna-
le iudicium non ad id quod intereſt, ſed quãti contuma-
cia ipſa fuerit concluditur,& quum meram pœnam con
tineat, neque poſt annum neque in hæredem datur.

Gloria ſit ei qui eſt ſupra omnem gloriam.

EX RVB. ff. DE IVDI.

Iudicia poſt lapſum primi parentis inuenta fuerunt, num. 1.
Iudicium quomodo diffiniatur ſeu deſcribatur nu. 2.
Iudicij quædam ſunt ſubſtantialia, quædam accidentalia, ſeu concomitantia, nume. 3.
Vbi, ſtat localiter & temporaliter. 4.
Locus an ſit de ſubſtantia iudicij, nume. 5.
Iudicium cur denominetur à iudice & plura alia in materia numero 6.

In rubricam ff de Iudicijs

GLo.rub.diuiditur in duas partes, in pri-
ma continuat rubr.ad præcedentia, in
2. q̃ eſt ibi & merito,declarat cur dixe-
rit potius in plurali de iudicijs,q̃ in ſin-
gulari de iudicio. Continuatio glo.ap-
probatur per Bar.& per ſcrib.commu-
niter. & quum ſimus in prin. libri tole-
ratur ad remota, ad proxima verò faciẽdo continuatio-
nem ſic dici põt: viſum eſt in præcedenti tit. nautas cau-
pones & ſtabularios teneri recepta reſtituere. quod quũ
ſæpe propter illorum improbitatem non faciãt, neceſſe-
que ſit ad iudicium venire pro conſecutione proprij, vel
debiti, propterea ſubijcitur hic tit.de iudi.in quo poſtmo
dum plura alia ad materiã iudiciorum pertinẽtia inſerta
1 fuere, vt materia ipſa coniunctim traderetur. † Quȩ qui-
dem iudicia ſecundum Bal.in l.fi.col.2.C. quod cum eo:
non erant in veteri ſeculo, quum homines ſimpliciter &
ſecundum naturam viuerent. verum poſteà nata ſunt ex
humana perfidia,vt patet ex proœ.decreta. & ſi nõ eſſent
iudicia non fuiſſent etiam ciuiles obligationes ſecũdum
Bal.citantem not.in inſtitu.obligatio. in princ.

Sed poſt lapſum primi parentis, & ſic etiam tempore
Adȩ fuerunt iudicia vt dixi in l.2.C.de reſcin.ven.quȩ fue
runt multiplicata cum actionibus & obligationibus, cre
ſcente hominum malitia prout in dicto proœ. Decr.ha-
betur & ab exiguis profecta initijs eo creuerunt, vt iam
magnitudine laborent ſua, quemadmodum de populo
Rom.in præfatione primæ decadis Liuius ſcribit.

2 Eſt autem iudicium ſecundum Bal.hic † actus trium
perſonarum iudicis actoris, & rei.contra quã diffinitio-
nem legiſtæ in rub.C.de iudi.& latius Cano.extra eo.mã
ximè Mod.plura adducunt, ideò Cur.hic ad tollendum
oẽs difficultates aliter diffinit iudicium, ꝙ ſit actus legiti
mus qui per iudicem fit,vel coram iudice ad finem abſol
uendi vel condemnandi,vel exequendi. Quæ diffinitio
ſumpta fuit ex dictis Abba.in loco præalleg. Mihi tamen
non placet,primo, quia diffinitiones tradendæ non ſunt
cum tot alternatiuis,ſed coniunctim, & copulatiuè vt pa
tet ex leg.prima,ÿ.de tuto & l.1.de dolo cum vulgar. nec
nimirum quia oportet ꝙ omnes partes diffinitionis, ſi-
mul ſumptæ cum diffinitio conuertantur,ſecundũ Phil.
per me relatos in l.omnis diffinitio ÿ.de reg.iur. Secundò
quia diffinitio eſſentiam & ſubſtantiam rei diffinitæ po-
nere debet,iuribus prȩallega.ſecũdum doct.in locis ipſis
ad eſſentiam iudicij requiritur contentio c.forus in prin.
de verb.ſigni. Dec.in præalleg.rubr. de iudi.col.3. de hoc
in prædicta diffin.verbum nullum: ergo, &c.propterea
Abba.& alij in rubr.præalleg. addunt diffinitioni in iudi
cio contendentium. Tertiò quia ſi reus coram iudice vo
catus debitum confiteatur,velitq; ſoluere, fit illi preceptũ
de ſoluendo, eſtq; actus qui fit coram iudice ad finem iã
dictum, & tamẽ non eſt iudicium.l.ſi reus paratus ſupra
de procur.vt per Dec. loco præallega. ergo diffinitio mi-
nus bona. Quartò quia diffinitio alij à diffinito cõpetere
videtur decreto, videlicet quod à iudice adhibita cauſæ
cognitione interponitur.l.magis puto.§. ne paſsim infra
de rebus eorum & tamen non eſt iudiciũ quum ibi non
ſint tres perſonæ de quibus ſupra Dec.loco præalleg. col.
quarta. Melius ergo eſt tranſire cum deſcriptione cõi.nõ
enim eſt propria diffinitio quæ datur per quid rei q̃ eſt
quidditatiua, ſed eſt deſcriptio quæ fit per accidentia &
extrinſeca,vt ex verbis liquet, quum enim omnis diffi.in
iure noſtro periculoſa ſit.d.l.omnis diffin. tranſeo cũ di-
cta deſcriptione à doctoribus approbata.

Huiuſce autem iudicij quædam ſunt ſubſtãtialia,quȩ-
dam accidentalia ſeu concomitantia † ſecundum Bal.&
3 alios hic, ſubſtãtialia illa dicuntur,quibus ceſſantibus rȩs
eſſe non poteſt.vt declarat Bar.in l.prolatam.C.de ſen. &
interloc.om.iud.alia dicuntur accidentalia,ſecundũ prȩ-
fatos.& quod tempus & locus ſint accidentalia ſeu comi
tantia iudicij eſt tex.cum gloſ.in c.Abbate in §.penul.de
re iudi.in ſexto,& de iſtis loquitur text.in rubr.noſtra in
ſecunda parte ibi & vbi quis agere vel conueniri debeat.
4 † Dictio enim vbi localiter & temporaliter ſtare poteſt
le.ſi quis in legatione vbi glo. & Bal. not.infra eodem.

5 Sed videtur locum eſſe de ſubſtãtia iudicij.† quum iu-
dex in loco conſueto & more maiorum ſedere debeat,&
ius dicere.l.penul.ſupra de iuſt.& iure. Reſpond.ꝙ eſt de
ſolemnitate quȩ propterea conſenſu partium remitti po
teſt,vt per Bart.& Aquenſ.in dict.l.penult. & Bald.in l.fi.
columna tertia,de iuriſdic.om.iud. ſuprà quod fieri non
poſſet ſi de ſubſtantia foret,vt per Bart.& alios in dicta.l.
prolatam,& Brunum Aſtenſem in tracta.de forma char-
ta prima & ſecunda.

6 Quare autem iudicium † denominetur à iudice, quot
ſint ſpecies iudiciorum,quot ſignificatus habeat iudiciũ.
An præparatorij & præparati, eadem ſit iuris diſpoſitio.
& an iudex ꝑparatorij,ſit iudex præparati. ſeu iudex cau-
ſæ præparantis,ſit etiam iudex cauſæ præparatȩ:examina
tur ordinariè in rub.extra eo.& in rub.C.de eden.vbi an-
no elapſo plenè ſcripſi.

Sequitur lex prima.

EX L. PRIMA DE IVD.

Prorogationis iuriſdictionis materiam vide nume. 1 & per totam l.
Pau. de Caſt. repetijt hanc legem in curia Auenionenſi poſt adeptum gradum doctoratus. 2.
Fundamentum prorogationis in præexiſtente iuriſdictione conſiſtit. nume. 3.

Extendi non poteſt quod non eſt.4.
Prorogatio iuriſdictionis fit de habitu ad actum, numero.5. & 40.
Prorogata iuriſdictio an ſit eiuſdem naturæ cuius eſt principalis, nume.6.
Prorogatio delegatæ iuriſdictionis, an faciat ordinariam vel delegatam, nume.7.
Prorogata iuriſdictio an ſit idem numero. cum principali vel ſint duæ, nume.8.
Augmentum an ſit, eiuſdem qualitatis cuius principale, nume.9.
Tex.l.epiſcopale de epiſcop.aud. declaratur.10.
Prorogata iuriſdictio an tranſeat in ſucceſſorem, nume.11. cum ſequenti.
Fideiuſſio an obliget etiam coram iudice ſucceſſore 12.
Compromiſſum in Regem vel Ducem an tranſeat in ſucceſſorem, nume.13.
Delegatio facta Abbati an tranſeat in perpetuum commendatarium, nume.14.
Prorogare iuriſdictionem alicuius & ſubmittere ſe illius iuriſdictioni an idem ſint.15.
Prorogatio iuriſdictionis, alia reuocabilis, alia irreuocabilis. nume.16.
Prorogatio iuriſdict. an requirat expreſſum conſenſum partium.17.& ſequen.
Prorogatio iuriſdictionis per quos actus iudiciales inducatur.18.
Prorogatio iuriſdictionis an operetur etiam quo ad alios puta teſtes & patrem prorogantis.19.
Teſtes examinandi exiſtentes in alieno territorio, quomodo debeant recipi & examinari.20.cum ſequen.
Patris conſenſus adhibendus filio litiganti eſt late.22.cum ſequen.
Tex.§.neceſſitate.l.fin.C.de bo.quæ lib.ornatus ibid.
Iuriſdictio delegata prorogari poteſt.24.
Tribunal quid ſit, et qui dicantur habere tribunal.25.& 39
Prorogatio iuriſd non requirit litis conteſt.26.
Prorogatio iuriſdictionis an requirat præſentiam iudicis, & an exigat expreſſam acceptationem ipſius iudicis. 27. cum ſequen.
Prorogans alienam iuriſdict.ante litis conteſt. poteſt reuocare proroga.29.
Prorogatio per clericum an & quomodo fieri poſſit.30.
Clericus an quomodo & quando prorogare poſſit iuriſdictionem iudicis non ſui & per laicum diſtringi.30.cum ſeq.
Arbitri poteſtas an & quomodo poſſit prorogari.32.
Iudex ordinarius an & quando cognoſcat, vt arbiter vel vt arbitrator.33.cum ſeq.
Tex.§ ſi quis iudex. legis ſed ſi in ſeruum de arbi. declaratus, nume.33.
Compromitti in iudicem ordinarium quando poſſit.num.33. cum ſequen.
Præfationes præſtant magnam intelligentiam ad declarationem actus.36.
Delegatus in quo loco procedere & iudicare debeat.38.
Prorogatio delegatæ iuriſdictionis non fit de perſona ad perſonam & cur.41 & 43.
Prorogatio iuriſdictionis ordinariæ difficilius fit de loco ad locum quàm de perſona ad perſonam.42.
Chartularij iudices qui ſint.44.
Notarij vi notariatus, & tabellionatus non ſunt iudices chartularij ſed quando ab habente poteſtatem creati tales ſunt.44.
Tabellionatus officium an prorogari poſſit.45.
Prorogatio iuriſdictionis in criminalibus an & quando fieri poſſit.nume.46.

IN L. PRIMAM DE IVD.

HOc dicit in ſumma hęc nota. & pulchra lex, ordinaria iuriſdictio cuiuſuis iudicis põt p conſentiẽtes prorogari. Diuidit̃ in duas partes, in prima ponit̃ thema ex quo tacita reſultat quæſtio, in ſecũda q̃ eſt ibi inter cõſentientes ponit̃ deciſio. Caſus ita põt figurari, Duo Vicẽtini inuicem cõtendentes, eorũ dñam cõſenſerunt cognoſci & terminari per Ptãtem Paduę, cuius iuriſdictioni ſe ſubmiſerũt. quæſitum fuit an iuriſdictionem aliq̃ in eos habeat, & an geſta, per ipſum ſubſiſtant, videbat̃ ꝙ non quum non ſint de territorio ſuo arg.l.fin.ṡ. de iuriſ.om.iudi.& l.tertia, ṡ. de offi.præſi. Oppo. verius eſt & hic deciditur. Quia iuriſdictio præexiſtens prorogatur, & ſic propter conſenſum eorum attribuitur Poteſtati Paduæ iuriſdictio quá aliàs non habebat contra Vicentinos, cõtra quos iuridicè pro-
1 cedi poteſt vi prorogatæ iuriſdictionis.† Cõtinet iſta lex materiam prorogationis iuriſdictionis quæ pulchra eſt, & tractata per Bart. & ſcrib.hic & in l.ſeq.plenius in l.eſt receptum cum.l.ſequenti ṡ.de iur.omn.iud.& in l.ſi conuenerit cod.tit.Paul.de Caſt.in l. ſi qui ex conſenſu.C. de epiſco.audi.& in l.1.C.de iur.om.iud.Can.in c.pen.& gl. de offi.deleg.& in c.1.de iud.in c.de cauſis de offic.deleg. in c.inter monaſterium de re iud. vbi Fely. Sozi.latè in c. ſignificaſti de for. comp.& Dec.in c.cæterum de iudi.hic
2 tangam neceſſaria tantũ ac pertinentia ad hunc locum. † Hæc lex prima fuit quæ honorem fecit Pau. Caſt. & quá publicè repetijt in Auinionenſi curia poſt laureá doctoream ſtãdo in ſcholis diſputationis cauſa per totum diẽ. prout ipſemet Pau.atteſtat̃ in d.l.1.col.1.C.de iur.om.iu.
3 Not.primò ex iſto tex. ſecundum Bal.† ꝙ fundamentum prorogationis iuriſdictionis eſt iuriſdictio præexiſtens, vt hic & in c.ſignificaſti de foro cõpe. ſi.n.non præexiſteret iuriſdictio prorogatio iuriſdictionis non cade-
4 ret † quia quod non eſt prorogari & extendi non poteſt. vulgar.l.ſed & ſi manente ǰ. de præca. cum accumulatis per Pau.Caſt.hic & in conſi.116.in antiquis Fely. & Dec. in c.de cauſis in tribus primis col.de offi.deleg.Iaſ.in d.l. & ſi per errorem col.1.non entis enim nullæ ſunt qualitates.l.pen.ǰ.ſi cer.pet. & priuatus non poteſt priuato iuriſdictionem dare.l.priuatorum conſenſus.C.de iur.om.iu. ſecundum Pau.Caſt.hic & in d.l.1.introducitur.n.de pu-
5 blico glo.& docto.in l.1.ſupra de iuriſdic.om.iud.† Suffi cit ꝙ dicta præexiſtens iuriſdictio ſit in habitu licèt non ſit in actu.l.3.vbi glo.& Bar.ſupra de offi.præſi. Mod.hic pulchrè Corn.in conſi.238.& 259.lib. tertio vbi cõcludit iudicem effici competẽtem ex prorogatione iuriſdictionis de habitu ad actum, vt etiã dixi in l. fin. in prima lim. 1.not.ſupra de iuriſdic.omn.iud.

Duæ not. dubitationes diſcutiendæ modo hic ſe offe-
6 ruñt, prima an iuriſdictio eiuſdem naturæ ſit, † cuius eſt principalis Pau.de Caſt.hic concludit ꝙ ſic, quia augmẽtum eiuſdẽ naturæ eſſe debet cuius eſt principale.l.ẽt.C. de iure doti.l.inter ſocerum.§. cum inter ǰ. de pact. dot. ideò ſi in cã principali ex forma ſtatuti iudex ſummariè procedere poterat, nec ab eius ſnĩa appellari phas eſſet. idem erit in prorogata iuriſdictione, ſequũtur Mod.hic. quia & ſi non deſcendant à pari potentia, ex quo prima eſt à.l.2.à conſenſu priuatorum.minus potenti, ideò p p diſsimilitudinẽ difficilior videbatur tranſitus argumento tex.l.in rem in §.item quęcunque ǰ.de rei vend.tamen quia lex iuriſdictionem prorogatam confirmat.(vt diximus) ratione confirmationis vtraq; à pari potentia ſatis procedere videtur, arg.text.in l.more cum.l.ſeq.ſupra de iuriſdi.omn.iud.Miror ꝙ præfati ſcribentes non faciant mentionem de Bal.infra in vlt.col.quærente vtrum iuriſ-
7 dictio prorogata in delegatum † ſit delegata, vel ordinaria, cõcluditq; contra Spec.delegatam eſſe, quum proro-

gatio

gatio fit de ſimilibus ad ſimilia,& requirat fundamētum
eiuſdem qualitatis.vnde ſi quid faciat virtute prorogatio
nis iuriſdictionis videtur facere, & delegās prohibere po
terit iuxta.l.iudicium ſoluitur.§.eo.ſecundum Bal.quem
ſequuntur cōiter ſcrib.vt per Soz.in d.c.ſignificaſti artic.
7.col.24.& Cur.infra ad fin.5.col. ex eo ergo ꝙ proroga-
ta iuriſdictio ſit eiuſdem naturæ cuius eſt principalis, ſe-
quuntur mirabiles effectus ꝙ ſi in principali iuriſdictio-
ne iudex ſummariè procedere poterat, ita etiam poterit
facere in iuriſdictione prorogata. Item ſi prima erat cū
prerogatiua ceſſantis appellationis erit ſimiliter proroga
ta eiuſdem prerogatiuę.Et ſi prima erat delegata,proro-
gata erit ſimiliter delegata, propterea delegās proceſſum
prohibere poterit,& iudicium ſoluere.d.l.iudicium ſolui
tur. Quibuſdam tñ caſibus iuriſdictio prorogata non eſt
eiuſdem qualitatis cuius principalis, vt per Barb. in c.pe.
8 & gl.nume.120.verſi.2.concluſio.de offi.delega.† an aūt
iuriſdictio prorogata idem ſit numero cum principali,
vel ſint duæ tradit idem Barba. ibidem in vltima col.
9 Quod autem additamentum & augmentum † regulari
debeat ſecundum naturam ſui præexiſtentis, eiuſdemq;
qualitatis ſit cuius eſt principale, pluribus alijs cōfirmari
poſſet,vt per Pau.de Caſt.in conſi.8.in antiquis Anch. in
conſi.7.ad fin.Fel.in c.de cauſis.col.2.& ſequen. de offic.
delega.& in c.præterea. colum.14.de ſpon.& Brunum in
trac.de augu.fol.8.in quinta quæſtione principali.
10 Sed prædictis videtur obſtare text. in l. epiſcopale.C.
de epiſc.aud.vbi iuriſdictio epiſcopi prorogata fortioris
& potentioris eſt naturæ & effectus,quàm eſſet ordinaria,
quia licet à ſentētia Epiſcopi ex ordinaria iuriſdictione
procedētis appellari poſſit, ſecus tamen eſt quando pro-
cedit virtute iuriſdictionis prorogatæ vt hic p Pau. Caſt.
ſuper cuius quidem legis intellectu Cur.hic in primis co-
lumnis vagatur dicens ſemper dubitaſſe, & malè reſol-
uit. ideò pro vera intelligentia & declaratione videbitis
Pau.de Caſt.in d.l.epiſcopale, & ea quæ ſcripſi in quarto
nota.l.cum quædam puella ſupra de iuriſdi. om.iud.
11 Secundò vidēdum eſt vtrum † iuriſdictio prorogata
in ſucceſſorē tranſeat Pau.Caſt.concludit ꝙ ſic indiſtin-
ctè,quia non cenſetur habitus reſpectus ad perſonā quæ
eſt eadem cum perſona ſucceſſoris vt hic per eum.facit.l.
proponebatur infra eod.& ſic non eſt prorogatio, quia
ſucceſſor ratione ſucceſſionis fingitur eadem perſona cū
prædeceſſore vt per Soz.in dic.c.ſignificaſti. col.7. in ter-
tia limita.Lanc.Deci.hic & Curt.ſequuntur diſtinctionē
Specu.contra Pau.Caſt.per dicta Barto.in l.quum apud.
col.fin.infra iudi.ſol.in quæſtione an fideiuſſio de iudica
12 to ſoluēdo extendatur,† vt locum habeat etiam coram
iudice ſucceſſore,concludit.n.diſtinguendum eſſe, an ex-
preſſum fuerit nomen proprium vel nō. Sed defendendo
Pau.de Caſt.reſpon.poteſt ꝙ in quæſtione Bar.fideiuſſio
facta corā vno iudic , expreſſo nomine proprio valebat,
& coram ſucceſſore non extendebatur, deficiente cōſen-
ſu & voluntate fideiubentis.d.l. cum apud.ſed in propoſi
to prorogata iuriſdictio,habito reſpectu ad perſonā pri-
uatam non valeret per.l.priuatorum conſenſus.C. de iu-
riſdi.omn.iud.ſecundum Pau.Caſt.hic,vnde in dubio,vt
actus valeat et quod expreſſum fuerit nomen proprium,
partes cenſeotur prorogaſſe ipſius iuriſdictionem, tanq̃
habentis iuriſdictionem vt per Soz.in dicto.c.ſignificaſti.
col.pe.Si tamen cōſtaret ꝙ partes habuiſſent reſpectum,
tam ad iuriſdictionem quam ad pſonam ipſius iudicis,
crederem delegationem extingui ſecundum opinio.Spe-
cul. & prædictorum per ea etiam quæ de tranſmiſſione
compromiſſi in ſucceſſorem ſtatim dicam. Et ſic fœdere
diſtin.concordari poſſent opiniones. Et ſi concluſioni
Pau.de Caſt.pertinaciter indiſtinctè quis vellet adhęrere.
ſi partes concordes eſſent nolle litigare coram illius ſuc-
ceſſore,cuius prorogata fuit iuriſdictio, facili ſuccurrere
13 tur remedio vt per Soz.loco pręalleg.Nunquid autem †
compromiſſum factum in Regem,Ducem, vel Principē
in ſucceſſorem tranſeat.Bart.Bald.& alij communiter te-
nent ꝙ non,quia compromiſſa fiunt ex quadā confiden-
tia.& forte compromittentes confidebāt in tali Rege,vel
Duce iuſto,ac prudenti, quam fidem non habent in ſuc-
ceſſore, vt per Iacobum de S.Geor.in trac. feud.col.2.&
Lāfr.de oria.in trac.de arbi.in qnta parte quęſt.22.col.2.
Sed contraria opinio verior videtur, vt per Deci.in ca.
quoniam.Abbas col.fin.de offic.delega.per illum tex. Itē
quia cenſetur id potius factum contemplatione dignita
tis quàm perſonæ,quæ dignitas non eſt extincta,niſi con
ſtaret partes perſonā potius quàm dignitatem reſpexiſſe,
id autem apparere poſſet, ex his quæ in narratiua cōpro-
miſſi dicta fuere Ang.hic col.quarta,& ſic fœdere diſtin-
ctionis concordari poſſent opi.ponit etiam Barb.in cōſi.
14 2.lib. ſecundo † vtrum delegatio Abbati facta tranſeat
in perpetuum commendatarium,
15 Secundo not.ibi ſubijciant,† ꝙ prorogatio & exten-
ſio iuriſdictionis fit, quando aliqui ſe ſubijciant iuriſdi-
ctioni alterius iudicis ſecundum Bal.hic, & ſic proroga-
re iuriſdictionem alicuius & ſubijcere iuriſdictioni illius
non ſunt diuerſa ſecundum Bal.in l.ſi conuenerit ſupra
de iuriſdi.omn.iud.per hunc tex.ſed in c.quæ in eccleſia-
rum col.10.de conſtitu.dixit contrarium,faciendo diffe-
rentiam, inter ſubmiſſionem & prorogationem iuriſdi-
ctionis,eo ꝙ proprie ſubmiſſio ſit ſuperioris,prorogatio
inferioris vel alterius,quod eſt contra hunc tex.per dictā
l.eſt receptum de iuriſdi.om.iu.vbi Iaſ.in ſecunda col. id
probat. eſt.n.ſubijcere idem ꝙ ſubmittere,vel ſupponere
c.2.in princ.de rebus eccle.non alienā.in 6.voluit Dec.in
conſi.497.col.fin.vnde qui eum facit ſuum iudicem qui
non erat,dicitur ſe illi ſubijcere vel iuriſdictioni illius, ꝓ-
dicta ergo non differunt,& conſentire in iudicem ſonat.
16 l.ſecunda in princ.infra eodē.† Et hæc prorogatio ope
ratur ſtatim effectum reuocabiliter, tamen vſq; ad tēpus
litis conteſt. poſteà efficitur irreuocabilis d.l.ſi conuene-
rit Bal.hic col.prima. De qua quidem reuocabili & irre-
uocabili prorogatione videte Petr.de Ancha.in con.192.
col.prima docto.in d.l.ſi conuenerit. & in cap. primo de
iudi.cum his quæ dicam in glo. prima.
17 Tertiò not.ibi † & conſentiant cum ſeq.ꝙ proroga-
tio iſta requirit expreſſum partium conſenſum,ita aliqui
dicit hic in fin.& Bar.ponderabat. & latius deducit Bar.
in c.cum olim el.primo col.ſexta,de offic.delega. ad hoc
enim vt fiat prorogatio requiritur ꝙ partes ſe ſubijciant
& conſentiāt.& ſic iſta duo copulatiuè requiruntur arg.
leg.ſi hæredi.plures. infra de cond.inſtit.verbum ſubijce-
re refertur ad factum ex quo tacitus reſultat conſenſus.
quum facto oſtendatur voluntas.l.reprehendenda.C. de
inſtitu.& ſubſtitu.per verbum autem conſentiant requi-
ri videtur expreſſus conſenſus. aliàs ſuperfluè apponere-
tur, quod dicen.non eſt.
Nec obſtat reſpon.Bart.in fin.commenti ad hunc tex.
nam dicit ibi Bart. ꝙ eſt violatiua & pro veritate eſt ver-
balis.Communis tamen eſt cum Bart.& Inno.ꝙ ſufficiat
tacitus conſenſus litigando, puta ſcienter coram iudice
non ſuo.vt per Alex.in apoſtil.ad Bart. infra ad fin. com-
menti.Ang.& Imo.in l.quero infra de ſol.& Mod.hic So
zin.late in c.ſignificaſti in 6.artic.de fo.comp.Fel.in c.de
cauſis col.3.in 6.decla.de offi.deleg. Dec.in c.1.col.10.&
in c.cæterum col.1.& quinta,de iud.& Barb. ſibi contra-
rium in cap.pen.& gl.col.17.de offic. delega.
Pro qua opi.eſt glo.in l.2.in quarta parte,ſupra ſi quis
in ius voca.non ierit. ſecundo text.in d.c.cum olim circa
fin.iuncta glo.in verbo protinus ſecundum ſcrib.pręalle.
tertiò eſt tex.apertus in l.ſecunda, in princ.infra eodem,
vbi dicitur videri eum conſenſiſſe, qui ſcienter litigat co-
ram iudice nō ſuo. quod quidem verbum videtur fictio-
nem importat.l.prima.§. deieciſſe videtur. infra de vi &
vi arma. ergo ſufficit tacitus conſenſus.
Et ad hanc legem ſupra in oppoſitum inductā reſpon
det Barb.in d.c.pen.& gl.colum.17. pro eodem prędicta

verba exponi debere in idemq́; reſolui vt fit in l. t. ſupra
de pact.ac ſi tex.diceret ſi ſe ſubijciant, & conſentiant.i.
conſentientes ſe ſubijciant. poſſent enim per errorem
ſe ſubijcere,quo caſu nō induceretur prorogatio iuriſdi-
ctionis & ita etiam voluit Cur.infra ad fin. licet de Barb.
non faciat mentionem, quæ declaratio probatur per di-
ctam.l.1.in principio infra eodem.
18 Quando ergo † oblato libello quis petit ſe abſolui ap
paret eum in iudicem conſentire,& diceretur prorogata
iuriſdictio per prędicta:ſecus,ſi peteret copiam libelli cū
termino opponendi,& deliberandi,vt fit,per tex.l.non vr̄
in iudicem infra eo.no.Pau.Caſt.in d.l.non videtur.& in
§.quotiens.l.ſi fideic.eo.tit.& Fely.in c.inter monaſteriū
col.6.de re iud.ſatiſdatio autem prǣſtita de iudicato ſol-
uendo non ſolum inducit prorogationem iuriſdi. ſed ēt
præcludit viā pœnitentiæ,ceſſante tunc rigore.d.l.ſi con-
uenerit loquentis de pœnitentia anteq̄ iudex adeatur, vt
à contrario ſenſu ibi dicitur.non videtur ergo locū habe
re poſtquam eſt aditus per conſenſum, & promiſſum de
iudicato ſoluendo coram iudice ipſo, quaſi duplex funi-
culus difficilius rumpatur vt in c.1.de treu.pa.ita Anch.in
cōſi.192.in auxilium col.1.niſi cautio prędicta ex neceſſi
tate non ex voluntate præſtita fuerit vt per Aret.in conſi.
87.incip. in præmiſſa.plura alia de conſenſu in proroga-
tione iuriſdictionis requiſito ponit Sozi. in loco p̄alleg.
Quartò no.ibi inter conſentientes.ſecundū Ang.Pau.
& Mod.q̄ prorogatio iuriſdi. ſolum inducitur & opera-
19 tur inter conſentientes ipſos ac prorogantes. † non aūt
quo ad alios,ideò ſi filiusfa.alicuius iuriſdictionē proro-
gauerit,nō poterit ille patrem cogere præſtare cōſenſum
filio corā ipſo litigāti,ad validitatem iudicij neceſſarium
l.fin.§. neceſsitate.C.de bo.quæ lib. ſecundum præfatos.
Item ſi duo vicentini puta prorogauerint iuriſdictio-
nem poteſtatis Paduæ, non poterit poteſtas ipſe cogere
teſtes non ſuppoſitos ſuæ ordinarię iuriſdictioni,in cā te
ſtificari,quum ſint aliæ diuerſæ perſonæ à prorogātibus,
& prorogatio vt hic dr̄,ſolum ſit inter conſentientes,pro
quo Ang.citat text.in c.1.cum ibi nota. de for. compe.in
ſexto.facit tex.vulgatus in §.ante oīa.l.ſi vnus ff.de pact.&
l.1.C.res inter alios acta.i.Cur. hic contrarium tenet per
regulam.l.2.ſupra de iuriſdictio. omnium iudicium. Itē
ne prorogatio filijfam.reddatur eluſoria,ideò dicit iudi-
cē poſſe id facere per literas ſubſidiales, ſeu in iuris ſubſi-
dium laxatas ad competentē iudicem teſtium vel patris
iuxta text.l.cum vnus in fine ff.de bon.auct.iud. poſſe. de
quo plura ſcripſi in l.cum quędam puella circa fin.princi
pij ſupra de iuriſdictione oīum iudicum. Quidā reſpon.
opin.iſtam non procedere, quia in poteſtate filij eſſet ſta
re in iudicio ſine conſenſu patris,cōtra tex.dicti §. neceſ-
ſitate.Cui rationi reſpon.Cur.quia vt dr̄ in d.§.neceſsita-
te,iudex patrem cogere poteſt.quę rō militat ēt in iuriſdi
ctione prorogata. lex ergo permittit filio poteſtatem liti
gandi,& fortius concedit vt cōueniri poſsit, volens patrē
cogi poſſe ad conſentiendū.Et hęc opinio mihi placet,vt
enim dixi in primo nota.iuriſdictio prorogata eiuſdē eſt
naturę,cuius principalis.quēadmodum ergo iudex prin-
cipalis & ordinarius patrem cogere poterat ad præſtan-
dum conſenſum filio in iudicio litiganti,ne iudiciū red-
datur nullum, & teſtem cogere deponere veritatem, ita
ēt iudex,cuius iuriſdictio prorogata eſt, aliàs iuriſdictio
prorogata non eſſet eiuſdem naturæ.Et ſi teſtes non ſint
iuriſdi.ſuæ,vel pater ſit alienæ iuriſdictionis, dictis literis
ſubſidialibus vti poterit,& hoc modo patrem ad conſen-
20 tiendum, & teſtes ad deponendū veritatem cōpellere.†
Et not. q̄ quādo teſtes ſunt ſubditi iuriſdictioni iudicis,
coram quo cā vertitur,& in ipſius territorio degētes, po-
teſt illos cogere regulariter venire ad deponendum veri-
tatem coram eo.vel ſi voluerit examen committere.l.eos.
§.ſi quis Pau.Caſt.& alij not.C.de appella.c.1.& ſequenti
bus de teſtibus.cogen.§.fin.l.3. infra de teſt.c. cupientes.
§.ſi verò de elect.in ſexto,limitando, vt per Philip.Franc.
ibi & in c.ſecundo,in princ.in quarta columna de teſt.in
6.tradit Aret.in conſi.82.colum.fin.& Dec.conſi.447.
21 Quando autem † teſtes non eſſent, ſubdit,vel in alie-
no territorio morarentur, inuiti ad deponendum cogi
trahiq́; non poſſent. ſed ſcribēdum eſſet eorum iudici &
accipiendum teſtimonium ſuum per iudicem ipſum, in
cuius ſunt territorio & ſub ſigillo remittēda dicta iudici
requirenti.vel per commiſſarium ad hoc ſpecialiter in eū
locum deſtinatum, præcedente licentia iudicis teſtiū vel
territorij in quo ſunt requiſiti per literas in iuris ſubſi-
dium.§.& qm̄ cum not.ibi per Ang.in auct.de teſti.Paul.
Caſt.in d.§.ſi qs & in l.de die in §.tutor ff. qui ſatiſd. cog.
Lafr.in rep.c.quoniam contra in verbo teſtium de proba
tio.Fely.in c.cum cauſam col.fin.de teſti.Iaſ.conſi.14.cir
ca fin.volum.1.& Dec.in c.quoniam colum.1.de teſti.Et
quando remiſſoria pro teſtibus alibi examinandis conce
denda ſit,in locis præalleg.inuenire poteris.
Et tenendo hanc opin.ad iſtum tex.reſponde q̄ proro
gata iuriſdictio eſt inter conſentientes non inter alios.&
licèt in caſibus prædictis exerceatur contra patrē,& con-
tra teſtes, tamen iuriſdictio nō dicitur eſſe prorogata in-
ter eos, ſed contra eos in neceſſariam conſequentiam ex-
tenditur,ex quo aliàs iuriſdictio conceſſa & à lege confir-
mata executioni mandari non poſſet. per regulam.l.e. ſe-
cundæ ſupra de iuriſdictione omni.iudi.
22 Et prædictus conſenſus paternus ſufficit † etiā q̄ ge-
neralis ſit & in quacunq́; parte litis præſtitus,vt p Matth.
de Affli.in deciſione regni.180. & in alijs locis prǣallega-
tis. Nunquid autem per dictum cōſenſum præiudicetur
patri in aliquo ponunt Bar.& alij in ſimili.in l.cum doté.
in §.tranſgrediamur circa fin.infra ſolu.matr.
23 † Et hanc materiam conſenſus præſtandi per patrē
filio litiganti vltra dicta per Bar.& alios ſcriben.in d.§.ne
ceſsitate.latè tradunt Bal.in conſi.135.lib.1.Pau.de Caſt.
in conſi.54.in antiquis Are.conſi.72.in ſeptimo dubio &
conſi.139.& 160.in octauo dubio & in l.ſi quis mihi bo
na in §.iuſſum col.2.infra de acquir.hære. Cor. conſi.95.
col.4.volumine quarto Alex.cōſi.59.col.2.& 106.volum.
1.ac in l.ſed & ſi de ſua col.fi.de acqui.hęre.Barb.in rubr.
de reſcri.col.quinta & ſexta,& in cōſilio.86.in primo du-
bio lib.tertio.Fely.in c.cum i,& 2. col.penul. de re iud.&
in c.nonnulli ad fin.commenti de reſcrip.Are. inſtitu.de
tut.in princ.& in §.actiones autem de actio.canon. in c.
ſi annum de iudic.libro ſexto.Guido Papę in quęſtio.54.
Iaſ.in l.prima, columna tertia.& ſequenti.C. qui admittā
in his qui hæres.§.finali columna ſecunda, de acquir.hæ-
redi.& in dicto.§. iuſtum columna tertia, & in auctēn.
quod locum colum. penul. & fin.C.de colla.vbi Deci. in
tertio not.& in dicta.l.prima colum.penul.vbi etiam per
Curt.colum.14.
Quintò not.ibi cuiuſuis iudicis,iunctis ſequentibus ēt
24 delegatam iuriſdictionem prorogari poſſe † ſecundum
Bal.& alios.nam & delegatus dicitur iudex,vt in rubr.de
offic.& pot.iud.del.habet enim iuriſdictionē delegatam.
§.h.l.1.ſupra de offi.eius dixi in rub.ſupra ſi quis iuſdicē-
ti non obtempe. quem tamen arti. prorogationis latius
examinabimus infra poſt gloſ.& Bart.
25 Vltimò not.ex text.ibi qui tribunali præeſt † q̄ licet
delegatus vice delegantis fungatur dicto.§. fi.ac.l. & l. p̄-
tor illo eod. titul.ipſi tamen delegati non dicuntur habe
re tribunal,ſed tantum ordinarij ſecundum Bal.ita intel-
ligi debet iſte text.licèt Budæ.hic in annot.impertinenter
vagando,& expoſitionem vocabuli factam per Accurſiū
reprehendendo,velit, q̄ maiores iudices ſolum diceren-
tur habere tribunal,quod eſt falſum,quoniam omnes or
dinarij regulariter tribunal habere dicuntur.l. ſecunda,
infra de re iudi.Albe.in dictio.in verbo tribunal. Eſtque
locus in quo ſolet ius per ordinarios reddi.l.penul. ſupra
de iuſti.& iur.quamuis poſsit aliquo caſu ordinarius eſſe
ſine tribunali,prout doctores legentes & rectores vniuer
ſitatum,vt hic per Bart.& Pau.de Caſt. ſupra in princ.
Glo.pri-

Glo.prima diuiditur in 4.partes,in prima ponit decla
rónem ad tex.in 2.remouet tacitum contrariũ diſputãs,
vtrũ lex iſta locũ habeat in clericis. In 3.ponẽdo aliã de-
clarationẽ ad tex.remouet aliud cõtrariũ.In 4.pro decla-
ratione prædictorum format vnã qõnem & reſpon. ſcd'a
eſt ibi, item hæc lex.3.ibi item intellige.4.ibi ſed quæro.
In prima parte concludit conſenſum litigantium, nõ
inducere prorogationem iuriſdictionis, niſi iudice præ-
ſente facta fuerit.& lis conteſtata.Paul. de Caſt. hic poſt
26 Guil.de Cun.improbat glo.† quia prorogatio prædicta
non exigit litis conteſta.ſequitur ſimpliciter Curt. & alij
Mod.& eſt cõis vt plenè per Alex.in d.l.ſi conuenerit col.
fi.& in l.quidam conſulebat de re iud. Fel.in c. inter mo-
naſt.col.3.de re iudi.Dec.in c.1.in prima lectura,char.pe.
verſi. quarta fuit ſolutio de iud. Et vt verum fateamur.l.
iſta & dicta lex eſt receptum, confundunt apertè prædi-
27 ctam dñam.† Secundò male dicit glo.præſentiam iudi-
cis requiri in prorogatione per tex. in §. conuenire.l.2.j.
eodem.& l.noſtram in generalitate. & eſt cõis ſcribentiũ
ſententia vt per Dec.in d.c.1.in prima lectura col.11.verſi.
ſed tamen contra,& id procedit in prorogatione iuriſdi.
reuocabili.d.l.ſi conuenerit.ſecus eſt in prorogatione ir-
reuocabili. quæ bene exigit præſentiam iudicis acceptan-
tis ſecundum Bald.& Ang.hic Dec.loco præalleg.& in di
cta.l.ſi conuenerit col.5.in tertia limitatio.& ſicuti iudi-
cis conſenſus non eſt neceſſarius, in proroganda iuriſdi-
ctione,pariter non eſt neceſſarius in reuocando proroga
tionem iam factam vt per Deci.ibidem in 1. colum.
28 Sed hic cadit non difficultas.† an requiratur expreſſa
acceptatio iudicis,vt præcludatur via pœnitentię proro-
gatæ iuriſdi. vel ſufficiat conuentionem & prorogationẽ
fuiſſe factam in præſentia iudicis tacentis.Pau.de Caſt.in
1. col. tenet ſufficere præſentiam per quam ſatis vſ acce-
ptare prorogationem,quum agatur de eius fauore,vt hic
per eum. & eſt cõis ſcrib.ſententia vt per Dec. loco p̃alle.
vbi tamen ipſe oppoſitum tenet reſpondẽdo ad adducta
pro cõi. quam tandem dicit reſtringi debere in pacto fa-
cto coram iudice acceptante,idem voluit Ripa. in d.c.1.
col.24.Ego à cõi nõ recederem quę probatur per rõnem
Pau.de Caſt.hic cui non reſpon.Deci.loco præalleg.Et p
text.d.l. ſi conuenerit quicquid dicant præfati,dum vult
poſſe mutari voluntatem priuſquam iudex aditus ſit, adi
to igitur iudice vel in præſentia iudicis facta prorogatio-
ne non poterit mutari voluntas,nec pœnitẽtię locus erit.
29 Secunda difficultas† ex quo in iudicem quis ſemel cõ
ſenſit illius iuriſdictionem prorogando, non videbatur
poſſe illum amplius recuſare,& ſic ſufficeret conſenſus
prorogantis ad inducendum prorogationem iuriſdi.per
regulam.l.ſicut.C.de actio.& oblig.maximè quum quaſi
contractus reſultans ex litis cõte.iuxta.l.3.in §.diem ſcri-
bit j.de pecul.d.l.ſi cõuenerit ſaſabi.& alij circa hoc mul
tum laborant & Ripa in d.c.1.col.20.vbi nititur impro-
bare rationes per ſcribentes hic aſsignatas Cur.hic col.3.
concludit rationem eſſe quia ibi erat cõtractus innomi-
natus facio vt facias, ideò nimirum ſi re integra locus ſit
pœnitentiæ ante captum iudicium per litis conte. prout
in contractibus innominatis.l.ſi pecuniam in princ.j.de
condi.ob cauſam, quę ratio parum valet,quum hic non
videatur contractus innominatus,ſecundum modum &
formam de quibus in l.naturalis de præſcri.verbis. Scd'ò
quia ſequeretur nõ poſſet mutari voluntas, ante litem
conteſt.quum ex parte mea adimpleuerim quo caſu alte
ram partem pœnitere non poteſt.d.l.ſi pecuniam. Tertiò
quia.l.ſi cõuenerit procedit etiam interpoſita ſtipulatio-
ne ſpeciali quodam reſpectu ſecundum Bart. Alex.& cõ-
muniter ſcrib.vt ibi per Dec.colum.2.& 3.
Alij dicunt rõnem eſſe,quia conuentio de litigãdo co-
ram iudice non ſuo reſpicit factum alienum, vt patet ex
diffinitione iudicij, ſed obligatio facti alieni non valet.l.
ſtip.iſta.in princ.j.de verb.obliga.cũ accumulatis per me
in l.ſemper qui non prohibet j.de reg.iur.Quæ ratio ſimi
liter non procedit. quum prorogans factum ſuum pro-
mittat ſe,videlicet litigaturum corã iudice aliàs non ſuo.
Item quia attenta ea ratione non ſubſiſterẽt acta coram
tali facta ante litis conteſt.quod eſt falſum.d.l.ſi conuene
rit & d.c.1. vbi ſcribentes notant. Dici fortè põt hoc eſſe
fauore ordinariæ iuriſdictionis vt prorogans dictam iu-
riſdictionem poſſet ante litis conteſta. ad proprium iudi
cem redire & coram illo in tali cã litigare. quum iuriſdi-
ctio ordinaria fauorabilis ſit c.1. cum ibi nota de reſcrip.
in 6.c.pen.& glo.de offic. deleg. resq; de facili reuertitur
ad naturam ſuã.c.ab exordio.45.diſtin.l.ſi vnus.§.pactus
ne peteret,verſi. in ſpẽ ſupra de pact. & ideò ſolus con-
ſenſus inducit irreuocabilem renunciationem priuilegij
fori.l.1.ſupra ſi quis in ius voc. non ierit vt hic per Curt.
col.3.Dec.in d.l.ſi conuenerit, col.penul.& in dicto c.1.
de iudi.vbi etiam per Ripam colum.21.cum ſequen.
Circa ſecundam partem gl. quia canones nõ caluit ſe
inuoluit in diſcuſsione articuli,an clericus pͦrogare poſ-
30 ſit iuriſdictionẽ iudicis non ſui.† Dicendum eſt vt hic
per Pau.de Caſt.col.2. quem ſequuntur Mod. & tradunt
latius Philip. Franc.in c.1.in principio de fo. comp.in 6.
Sozi.in d.c.ſignificaſti.in 6.articulo principali. col.14. &
ſequen.vbi Fely.col.1.& Iaſ.poſt Bart.& alios in l.1.in §.
& poſt operis col.fin.de nou.oper.nun.Et quare aliud ſit
in clericis quàm in laicis ponunt ibidem doctores.
31 Et quatuor caſus ſingulares† in quibus clericus con
ueniri poteſt corã ſeculari, & per illum diſtringi enume-
rant hic Alex.& prælati Mod. primus eſt quãdo clericus
falſum coram laico deponere. per l.nullum.C.de teſt.vbi
gl.expreſsè exẽplificat in clerico da quo dubitat hic Cur.
ſed non eſt dubitandum quum dicta glo. malè dicat &
communiter reprobetur vt ibi per Saly.& alios & p Soz.
in c.1.col.penul.de for.compe.Secundus caſus de clerico
depoſitario eſt communiter approbatus, vt hic per præ-
fatos & per Matth.de afflict.in deciſione regni.24.
Sed non videtur iuri nec veritati conſentaneus, quia li-
cèt in eã depoſiti procedatur executiuè.l.pen.C. depo.id
tñ fieri debet per iudicem eccleſiaſticum & competẽtem
clerico, non aũt per ſecularem.c.clericum nullus.11.q.1.
faciunt ponunt docto.in c.quia.5.in vltimis col. de iu.
& Dec.in conſi.700.Ad tertiũ caſum videte quę ſcribunt
Matth.de Afflict. & Dec.in locis ſ.alleg. Circa quartum
caſum de inſtantiis quæ de laico tranſit in clericũ, Verior
& receptior ſententia eſt ad oppoſitum, vt latè demon-
ſtraui in l.2.C.de pact.inter empt.& vend.in quęſtionib'.
Adde alium caſum in c.cęterum cum not.ibi per Dec.
in ſecunda col. de iudic.
32 Ex tertia parte glo.† habetis primam declarationem
ad hanc legem, vt procedat quando partes conſenſerunt
in iudicem tanquam in iudicem ordinarium. ſecus ſi vt
in arbitrũ, ſequũtur hic Bar.& alij. Et ratio eſt in prom-
ptu,quia arbiter nõ habet iuriſdictionem, ſed notionem
& cognitionem.l.ait prætor. in principio de re iudi. ideò
eius qđ non eſt prorogatio fieri nõ poteſt,vt diximus ſu
pra in primo not.& tradit Soz.in d.c.ſignificaſti col.7.&
8.quæſtione, poteſtas tamen arbitri bene prorogari põt.
quia dependet à poteſtate partium vt per Barb.in c.ſigni
ficaſti fol.penul.verſic. quid in arbitrio de offic. delega.
33 Secundò ex glo. colligite† quod partes non poſſunt cõ-
promittere in iudicem ſuum ordinarium. tanquã in ar-
bitrum per tex.in l.ſed ſi in ſeruũ in §.ſi quis iudex.ſupra
de arbi.& ſequuntur cõiter doct. rões plures aſsignãtur
per Roma.in d.§.& poſt operis vbi Alex.col.1. & Lancel.
hic ſecundam rationem hanc ſequuntur quia coram ar-
bitrio proceditur ſeruato ordine iudiciario ſicut coram
iudice.leg.prima,ſupra de arbi.ideò videretur detrahi or
dinariæ iuriſdictioni,& fieri illi iniuriam, ſi coram ordi-
nario tãquàm corã arbitro procederetur, abutereturq;
ordinarius iuriſdi.ſibi data per.l.viuam aut mortuam ex
qua poterat ſimiliter tanquam ordinarius procedere,
procuraretq; ſemper ordinarius pͦcedere,vt arbiter quo

appellationem euitaret.quum à ſententia arbitri non ap-
pelletur.l.diem proferre.§.ſtari ſ. de arb. ita ꝙ ordinaria
iuriſdictio euacuaretur,& eluſoria redderetur contra iu
ra vulg.Dec.in l.& ſi prætor. ſupra de offic. eius in 3.not.
poſt alios de quibus ibi per eum tenet oppoſitum,in pun
cto iuris reſpondendo ad tex.in d.§.ſi quis iudex qđ pro-
cedit quando ordinarius iubet in ſe compromitti, ſecus
ergo quando compromiſſum ſponte heret,quę reſpõſio
non procedit nec ſubſiſtit, quia in primo dicto prohibe-
tur recipere in ſe cõpromiſſum & ſic ſpontaneam ſuſce-
ptionem.In 2. compromiſſum iuſſum.vt hic ẽt per Curt.
in 4. col. Minus valet reſponſio quorundam aliorum, ꝙ
procedat tex.ille quando iudex incipit cognoſcere arg.l.
de qua re & l.vbi cœptũ infra eo.quia non apparet,ꝙ ibi
cœptum eſſet iudicium,bene ergo dicit Aquenſ.in d.§.&
poſt operis col.2.ad illum text. malè poſſe reſponderi.
34 De iure cano. † cõtrarium deciditur in c.cum tpo &
in c.ex parte de arbi. rationem diuerſitatis & differentiæ
colligite ex dictis Aquens.in loco præalleg. In ordinariũ
35 verò † bene poteſt compromitti tanquam in arbitrato-
rem,vt præfati declarant,quum ceſſat ratio ſupra aſsigna
ta quare non poſsit compromitti in eum tanquam in ar
bitrum. nam hoc caſu procedit iuris ordine nõ ſeruato.
Ex vltima parte gloſ. habemus modum cognoſcendi an
quis aſſumptus fuerit vt ordinarius, vel vt arbiter & cum
ea tranſeunt hic Bart.Paul.Caſtr. & alij.
36 Secundò not.colligitur per Ang.& Mod. † ꝙ vbicun
que actus trahi poteſt ad plures ſenſus propter ambigui-
tatem, trahi debet ad ſenſum qui ex præfationibus colli-
gitur arg.§.idem reſpondi ;. lege titia infra de verb. obli.
nec mirum quum præcedentia magis influant in ſequen
tia quàm è contra.l.quiſquis vbi Bar.no.infra de leg.3.Et
hoc niſi alius ſenſus eſſet clarus,quia tunc præfationes ni
hil operarentur.l.locatorum & l.cum in plures infra lo-
ca. vt hic per Ang.& per ſcribentes in l.pacta nouiſsima,
C.de pactis in §.morte.& in c.cum M. Ferrarienſis.&c.
37 Tertiò colligitur no. ampliatio † ad regulam legis
quotiens idem infra de reg. iur.& de reb.dub.& de verb.
ſig.ꝙ non ſolum in dubio capienda ſit præſumptio,quæ
actum valere facit,ſed etiam illa,quę actum fortiorem &
validiorem facit vt hic p Lanc.& Mod.& Alex. in l.ſi ſer-
uus plurium in §.fi.ff.de leg.1.cum not.in locis præalleg.
Gl.2.diuidi põt in tres partes prout tres declarationes,
ponit ad hunc tex.quę approbant p Bar.Pau.Cur.& alios
38 hic ſed.3.non eſt bona. † Et prima ꝙ tex. intelligatur de
habente certum locum ad ius reddẽdum, more maioru,
quem locum non habent delegati,poteſt procedere.vt di
xi in vlt.not.& verbis tex.cõuenit. Quidam in hanc lect.
reprehẽduot per tex.in l.ſi locus.cum no.j.eo.vbi ſi locus
iudicandi non ſit in delegatione comprehenſus,cenſetur
iuſſus iudicare in loco vbi iudicari ſolet , ſine incõmodo
litigantium , & ſic in tribunali committentis, ideò dicit
Pau.de Caſt. in d.l.ſi locus ꝙ ſi poteſtas commiſerit cãm
doctori,ſententiã eſſe ferendam in palatio poteſtatis, vbi
ipſe & iudices ſui ſententias proferre ſolent,ergo & dele-
gatus tribunal habere dr, quod à vero alienum eſt , vt in
39 vltimis no.dixi.† quũ tribunal dicaꝛ locus in quo iudex
ſedet reddendo ius more maiorum,l.pe.ſ. de iuſt. & iure
vt hic per Bar.quod in delegato verificari non põt,vt pa-
tet ad ſenſum.Et d.l.ſi locus, intelligitur de loco cõgruo
& honeſto in quo ſine incõmodo ligantium iudicari ſo-
let.dummodo ſit in territorio vt declarãt ibi Bal. Ang.&
alij.præterea ille tex.ſolum loquiꝛ de ſñia nõ de proceſſu,
ergo delegatus dici non põt tribunali delegantis præeſſe,
& ſic locum ſtabilẽ & ordinarium ad ius redden.habere.
Secunda expoſitio vt per tribunal.contentioſa iuriſdi-
ctio intelligatur per illa verba vel aliã iuriſdi. intelligatur
voluntaria,licet ad hunc caſum non ſit tex. reſtringẽdus.
ſ[illegible] tamen procedere poteſt , & hoc modo exemplifica-
ri,quia ille qui habet tribunali contentioſam habet d.l.pe
40 multi qui au. voluntariam habitum talẽ nõ habet. † Nec

obſtat improbatio quorundã dicentium non fieri proro
gationem , quando res deducitur de habitu ad actum, vt
in voluntaria iuriſdictione.l.2.ſ.de offic.procõſul. & leg.
quia & ſi in caſu illius text.nõ prorogetur iuriſdictio, ſed
voluntaria ad actum deducatur , tamen voluntaria bene
prorogari poteſt,de habitu ad actum rem reducendo, vt
vult hic tex.iuncta declaratione iſtius glo.prout latius di
xi ſupra in primo not.& in l.fin.ſupra de iuriſdi.om.iud.
Clareq; probatur, quia fundamentum prorogationis iu-
riſdictionis eſt in præexiſtenti iuriſdictione. vt per. hunc
text.dixi in not.In propoſito præexiſtit iu.ergo , &c.De
quo vide Ange.& P.iu.Caſt.hic in pen.& vlt.col.Bar.in di
cto cap.pen.& glo.numero.120.de officio delega.& Soz.
in c.ſignificaſti col.octaua, & præallega.
Tertia declaratio vt per tribunal.Imperium,p.iuriſdi.
ſimplex ordinariaq; iuriſdictio intelligatur, nõ procedit
quaſi vellet tex.ordinarium non habere tribunal cõtra l.
2.de re iud.& l.pen. de iu. & iure. vt latius dixi in vltimo
not.damnando Budeum qui hic in annot.ſequebaꝛ,præ
dictam declarationem.Bar.addit quartam declarationẽ
quæ poteſt procedere,vt etiam in ſuperioribus dixi.Duæ
ergo primæ gl.cum vltima Bart.procedent tertia gl.non.
Ex prima parte gl.colligitur cõcluſio ꝙ iuriſdictio de-
legata poteſt prorogari,id quod probatur per hunc text.
vt dixi ſupra in primo & quinto not.& procedit reſpectu
41 rei,loci,& temporis,non autem reſpectu perſonę. † d.c.
pen.& gl.in fin.de offic.deleg.Bar.& alij cõiter hic Soz.in
d.c.ſignificaſti.col.6.& ſeptima.Fel.in d.c.pen.& glo.col.
2.& Deci.in c.cæterum col.1.de iud. Nec obſtat ꝙ de re
ad perſonas valeat arg.l.qui ſuttere ſupra de ſtat. homi.&
de tempore ad perſonas.l.qui plures liberos.j.de vulg.er-
go valebit prorogatio de perſona ad perſonam ſecũdum
Ang.& Curt.hic reſpon.ad tex. dicti c.pen.& gl.vt voluit
Pau.Caſt.hic in ſ.cano.in dicto c.pen.Cui tamen cõclu-
ſioni refragari videtur tex.ibi in fin.qui generaliter dicit
delegatam iuriſdictionẽ ad alias perſonas prorogari non
poſſe,& ſic ceſſant argumenta, quum tex.ſit de hoc aper
tus.Difficultas eſt in aſsignãdo bonam rõnem.Pau.Caſt.
hic in vlt. col.aſsignat tres rationes quas improbat Lanc.
Dec.aliam ponit Curt.quia ſubſtantia iudicij in perſonis
conſiſtit,vt probatur ex diffinitione iudicij de qua ſupra,
locus autem & tempus accidentalia ſunt & concomitan
tia,vt poſt Bald.dixi ſupra in rubr.ideò nimirũ ſi facilius
admittit prorogatio iuriſdictionis circa concomitantia
quàm circa ſubſtantialia,quæ ratio parum valet, quia res
eſt de ſubſtantia iudicij.l.1.cum ibi not.per glo. & doct.
ſupra de eden. ergo prorogatio iuriſdictionis quæ ſit de
re ad rem reſpicit ſimiliter ſubſtãtiam iudicij : aliã addit
Curt.quam latius proſequitur Sozin.in d.ca. ſignificaſti.
col.6.quia proprietas delegatæ iuriſdictionis remanet in
delegãte.l.iudicium ſoluitur infra eodem §.fi.leg. prima
ſupra de offic.eius,ideò conueniens eſt iuriſdictionẽ pro
rogari non poſſe ad alias perſonas in delegatione non ex-
preſſas præter conſenſum ipſius delegantis cuius eſt fun-
damentum iuriſdictionis vt diximus ſupra.Sed nonne ra
tio iſta pariter militat reſpectu rei & temporis? & tamen
non prohibetur delegatio cognita.
42 In ordinaria iuriſdi. difficiliꝰ fit prorogatio de loco ad
locum , quàm de perſona ad perſonam.in prorogatione
enim loci requiritur expreſſus cõſenſus capi. ſtatutum.§.
in nullo de reſcript.libro ſexto, in prorogatione verò iu-
riſdictionis de perſona ad perſonam ſufficit tacitus con-
ſenſus, vt diximus ſupra & poſt Aret.tradit Deci.in capi.
cæterum. columna prima de iudi.
Prædicta cõcluſio ꝙ iuriſdictio delegata nõ poſsit p-
43 rogari e perſona ad perſonã † limitatur multis modis,
vt per Soz.loco prealleg.& Fel.in d.c.pen.& gl.col.2.& 3.
44 Ex ſequenti parte gl.colligitur alia not. cõcluſio † ꝙ
iuriſdictio quã habent iudices chartularij,primo notarij
eo modo nuncupati à charta ſui priuilegij,prorogari po-
teſt , & ſic de habitu deduci ad actum. licet ergo inſtru-
menta

menta de iure communi non habeant executionem paratam.l.minor.25.annis cui fideicom.de mino.ibi ad initium nouę petitionis redegerat.quem tex.extollit ad hoc Hercu. Peruſi.in l.ait prætor col.1.ad fin. infra de re iud. aliud tamen eſt quando ſunt guarentigiata.i quando notarius iudex chartularius facit præceptũ,de ſoluendo parti acceptanti inſtar iudicis ordinarij.l.ſi debitori ĵ.eod.

Sed cadit hic not.dubitatio an omnes notarij vi tabellionatus habeant talem iuriſdictionẽ & ſint iudices chartularij eo ipſo ꝙ ſunt notarij. Et quicquid ſentiat hic gl. Pau.de Caſt.& nonnulli alij dicen.& tenendum eſt ꝙ nõ niſi ab auctoritatem habẽte cum tali poteſtate, & iuriſd. creati fuerint notarij.vel à ſtat.cõceſſa eſſet vt hic per Bal. col.fi.ibi propter formam.idẽ vult Cur.col.pen.licet non referat Bald.adde pulchrè Soz.in d.c.ſignificaſti. col.8.in 10.q.Cor.in cõſi.238.& 259.lib.3.Hercul.peruſ. in d.l.ait prætor.col.1.& 2.Iaſ.in l.error.in duabus vlt.col.C.de iu.& fac.ign.& latè habetur in tractatu de guarentigia.Offi
45 cium aũt tabellionis † prorogari non poteſt, ideò acta cauſæ ſcribi debent per eundem cauſæ notarium, non ꝑ alium ẽt de conſenſu partium, quia prorogatio ſolum in his fit quæ iuriſdictionem ſapiunt vt hic per Bal.in fi.cõmenti.ſequitur hic ſimpliciter Cur.& Soz.loco prealleg. & latius Barb.in d.c.pen.& gl.col.præantepen. limitando poſt Ang.& Imol.niſi id ex cauſa fieret,exẽpli gratia, ꝑp impedimentum,quia tunc auctoritate iudicis alius notarius deputari poſſet arg.l.1.§. de offic.conſul.& l.1. ſupra de off.ci'.ideo ſi eſſet diuiſa iuriſdictio ciuitatis ꝑ portas, licet vnus iudex nõ poſſet ſe impedire de porta alterius, tñ ſi in ciuitate vigeret & ſerperet peſtis,& iudex vni' portæ eſſet abſens,actus poſſet expediri per iudicem alterius portæ vt ibi per eos.iudex tñ qui citauit ꝑ vnum nũcium poterit poſteà per aliũ citare,ſed iſta non eſt prorogatio. nec vnus nuncius deputatus eſt ſpecialiter pro aliqua cã.

Vltima pars glo.expedicitur in ſequenti glo.

Glo.fin.diuiditur in 2.partes in prima declarat text.in ſecũda diſputat vtrum hæc lex locum habeat in criminalibus.ſecunda ibi ſed an. Rationes & iura gl. parum concludũt. attẽ eſt de apicibus iuris Bar.hic ſe breuiter abſoluit ſequendo gl. ꝙ fieri poſsit prorogatio etiam in crimi
46 nalibus † qñ iudex prorogatæ iuriſdictionis,habebat iuriſdictionem in cauſis meri Imperij,aliàs non eſſet prorogare iuriſdi.ſed de nouo dare, & mouetur Bar.ſolum per legem primam.C.vbi de crimi. agi opor.in verbo inchoata: cui poteſt multipliciter reſpõderi vt hic per Bal.in vlt. col.vel ꝙ non loquitur de iudicio inchoato per prorogationem,ſed de ipſo crimine inchoato,vt ex pręcedẽtibus apparet.vt hic per Lanc.& Cur.& per Bal.illũ text. ſic declarantem in conſi.28.lib.2.& Pau.Caſt.in d.l.1. Opinio gl.& Bar. hic cõiter recepta eſt cum pluribus tamẽ limit. quæ concluſionem deſtruunt vt hic per Pau. Lan.Cur.& Soz.in præall.c.ſignificaſti col.11.& 12.Fel. in d.c.pen.& gl.col.3.Pau.de Caſt.in l.1.C.de iur.om.iud.& in d.l.1.C. vbi de crim.agi opor.latius per Barb. in d.c.pen. & gl.fol. 11.cum ſequenti in verſi.quid autem in criminalibus,vbi tenet cõtra communem,ꝙ in cauſis criminalibus cognitio ſpectet ad iudicem naturalem delicti commiſsi priuatiue,& nequeat fieri prorogatio,maximè ne fiat præiudicium iuriſdictionis offenſæ,neue colluſio, frauſq; committatur,vt ibi per eum,& eſt opinio defenſibilis & conſentanea legibus & communibus vt hic etiam per Mod.

Non eſt tamen à communi recedendum cum limitationibus prædictis, per quas poteſt optime reſpõderi ad rationes prælleg. quia prorogatio ſolum fit in præiudicium prorogantis, non in præiudicium reip. offenſæ nec ſine conſenſu iudicis territorij læſi vt hic per Ang.Pau.& Mod.& per Pau.Caſt.in d.l.1.col.1.C.vbi de crimin.

EX LEGE VENDITOR.

Venditor vocans emptorem in cauſa contra illum mota defendere, debet hoc facere coram iudice ipſius emptoris, conuenti.nume.1.8 & per totum legem.

Clericus veniens ad defenden. emptorem in lite contra eum mota debet id facere coram iudice emptoris conuenti ſecus eſt quando venit pro ſuo intereſſe principaliter.1.2.11.1 .19.& ſequen.

Denunciatio litis motæ, pro euictionis commodo conſequendo, vt ſit legitima qualis eſſe debeat & cui fieri.3.cũ ſeq.

Euictio vt preſtetur quid faciendum.ibidem & de materia euictionis.nume.24

Denuncians litem motam tenetur nihilominus proſequi, & cauſam defendere aliás regulariter non agi de euictione 5 cum ſequen.

Pacta vtilia quæ dicuntur 6

Proteſtatio quod quis non intendit conuentum in iudicio deſerere quando alias interueniat in cauſa vtilis eſt.12

Iudex ſecularis non debet curare de inhibitorijs iudicis eccleſiaſtici in cauſis quæ ad forũ eccleſiæ non pertinent.14

Fiſcus priuilegiatus eſt vt cauſam contra eius emptorem motam ad iudicem ſuum reuocet nu.16

Fiſcus & eccleſia licet procedant à pari, ſecus tamen eſt in clerico.17.

Tex.l bene à Zenone declaratur.18

Compromittens non dicitur mutare forum, nec iudicem.21

Sententia lata contra emptorem, an & quando poſſit executioni demandari contra venditorem & in bonis illius 25

Tex.§.ſi ignorantes.l. ſi procuratorem man. declaratur:ibi.

In legem venditor. de iudi.

HAec not. lex quæ habet materiã quotidianam & practicabilem vſq; ad §. iudices.diuiditur in tres partes, in prima ponitur thema. in ſecunda quæſtio. in tertio reſponſio.ſecunda ibi quæritur. tertia ibi Pau'.

Sumatur vt hic per Bal.Ang. & Pau.
1 Caſtr.Ratio dubitandi eſſe poterat.† quia quum iſte venditor denunciatus veniat ad iudicium ſtimulatus, vt defenſor neceſſarius venit.& ſic loco rei habetur vt ꝑ Ange. in l.nõ cogere in §.ſi procurator ſupra de procur.& Dec. in c.intelleximus col.4. de iud.ſi ipſe originaliter conueniretur, coram ſuo iudice conueniendus eſſet.l ſi.C. vbi in rem actio.ergo & hoc caſu quum reus & defenſor ſit, videbatur quòd ad ſuum iudicem trahere poſſet.

Oppoſitum tamen deciditur.ratio decidendi eſt,quia iudicium inchoatum fundatur contra emptorẽ poſsidẽtem rem vendicandã, non cõtra venditorem.l.1.C.vbi in rem actio.ideò dicit hic iuriſconſultus venditorẽ emptoris iudicem ſequi ſolere.Non obſt.allegata in oppoſitum quia procederent qñ ipſe venditor poſsideret, & contra eũ iudicium fundaretur,aliàs ſecus.vt hic.quia non habet in conſideratione reſpectus fori perſonæ venditoris clerici puta.ꝙ venit ad iudicium neceſſariò & incidenter.

Noto primò ex iſto tex. ꝙ actor volens rem venditam vendicare,emptoris nõ venditoris forum ſequi debet, ad idem tex in l.1.C.vbi in rem actio.quia actio realis cõtra poſsidentẽ non contra illius auctorem datur,ꝙ ſi cõuentus poſſeſſorio alium dñm nominet, an &; qñ poſsit euitare iudicium,vltra ea quæ traduntur per ſcriben.in d.l.1. videte Ang.in l.ſi cui in §.Imperator ĵ.de accuſa.Franciſcum de Parma in trac.de iure fiſci fol.9.col.4.vbi dicunt
2 † ꝙ licet clericus volens venire ad defendendum laicum pro intereſſe ſuo non poſsit trahere actorẽ ad forum epiſcopi,dari tamen cautelã, ꝙ colonus nominet prælatum in iudicio,aſſerendo ꝙ colit pro prælato vel clerico,quia tunc neceſſariò trahitur ad forum eccleſiæ.vt etiam ſcribit Mathæ.de afflict.in deciſione regni.116.cum ſeq.
3 Secundo not.ex tex.ibi † denunciatus & euictionis nomine defenderet,ꝙ ad hoc vt vẽditor de euictione teneatur nõ ſufficit denuntiationẽ eſſe notificatoriam, verum

etiam requiſitoria eſſe debet, vt veniat ad defendẽ. ipſum
emptorem conuentum, accedunt tex. in l. ſi plus in §. mo
ta quæſtione infra de euic. in l. ſi abſente cum ibi not. per
Paul. Caſt. ſupra de procur. & in c. fi. de emp. & ven. cum
accumulatis per Bar. in §. morte col. 11. & in l. emptor ĵ.
de euic. Pau. de Caſt. in d. l. ſi abſente Ant. Burgos in d. ca.
fi. in 2. no. Dec. cõſi. 74. & 102. Ripam in c. cum. M. ferrar.
163. in nona concluſ. cum ſeq. de conſtitu. & Mod. repet.
in d. §. morte col. 25. cum ſequenti & ponunt ſcrib. prędi-
cti multos caſus in quibus abſque prædicta denunciatio-
ne, agi poteſt de euictione contra venditorem.

4 In qua materia † tria diligenter in actu practico nota-
bitis, primum ꝙ denunciatio prædicta debet eſſe legiti-
ma tam ex tempore q̃ ex modo, quia emptor litem mo-
tam denuncians debet mittere venditori copiam libelli,
& proceſſus, quum debeat venditorem de lite mota cer-
tum facere, nec aliter certiorari dicatur, niſi his cognitis.
le. nomen in verbo certior factus. C. quę res pig. obl. poſſ.
Bar. in d. l. emptor & in d. §. morte col. 11. Ange. hic Bald.
in l. libera. col. fi. C. de ſent. & interlo. om. iu. Ripa loco p̄-
al. cum alijs ĵ. alleg. & ita obſeruatur in practica. ſolent. n.
emptores venditoribus, & auctoribus ſuis litem intimare
contra eos motam ſuper re vendita, requirendo & inter-
pellando, vt veniant ad defendendum eos, & onus defen-
ſionis cauſæ in ſe aſſumendũ exhibẽdo eis ad hũc effectũ
vt certiores de oĩbus reddãtur, copiam petitionis & libel-
li. actaq; (vt dr̃) disbrigata, proteſtãdo de oĩbus damnis,
expenſis, & intereſſe, & de agendo cõtra eos de euictione
ſuo loco & tẽpore. vtq; magis ſecurè cuncta procedãt au-
ctoritate iudicis hæc ſuis auctoribus intimari faciunt.

Ex tempore verò, legitima dicitur qñ fit tali tẽpore ꝙ
venditori ſaluũ ſit ius faciendi defenſiones ſuas, & ẽt poſt
litis conteſt. ante ſententiã & publicationem teſtiũ, aliàs
ſecus. l. ſi rem in §. fi. ĵ. de euic. l. emptor fundi cum not. C.
de euictio. notant Bald. in d. l. libera col. fin. Pract. pap. in
for. lib. in cauſa ven. in glo. promittens de euic. col. 2. Ant.
Burgos. in d. c. fin. colum. 1. cum alijs infrà allegandis.

Secundum erit ꝙ per denunciationem hanc emptor
nõ eximitur à proſecutione & defenſione litis, nec ab ap-
5 pellando & proſecutione appellationis. † qđ ſi aliter ege-
rit nõ poterit agere de euictione contra venditorẽ quic-
quid dicant Io. de Anna. & Bolo. in apoſtil. ſeu addit. ibi
in cõſ. 38. quia mora emptoris cum erat formatũ iudiciũ
magis preponderat. & quum nullus rem defenderit, & ſit
euicta, emptori magis imputandum eſt, vt de euictione
agere nequeat. ſecudum Bal. in l. col. 4. C. de peric. & com.
rei ven. Prac. pap. loco præal. Dec. conſi. 74. col. 2. & Ant.
Bur. in d. cap. fin. in 2. col.

Intellige niſi pacto ſpeciali per venditorem emptori
hęc remiſſa fuerint arg. l. quæritur. §. ſi venditor. ĵ. de ædil.
edic. & in l. Herennius in princ. ĵ. de euic. vt per Prac. pap.
loco præal. col. 3. Burgos. Ripam & Mod. in locis ſupra al
leg. Et ideò practici notarij inſtrumentis ponere ſolent
6 huiuſmodi pacta & remiſſiones † quæ vulgo ſecundum
prac. Pap. loco pręal. appellantur pacta vtilia & conuenię̃-
ti congruoq; vocabulo quia emptoribus valde vtilia sũt.

Tertiò non eſt prætermitten. ꝙ prædicta denunciatio
7 fieri debet venditori ſuo, non primo venditori † vt hic &
in l. ſi pro re in §. 1. cũ not. ĵ. de euic. tradũt Ioan. de Anna.
& Bolo. ibi in pręalle. conſi. 38. Dec. conſi. 74. & Burgos lo
co præal. vbi dicit ꝙ ille vẽditor cui non fuerit denuncia-
tum non teneretur emptori ſuo de euictione per gloſſ. q̃
ad hoc ſingul. dicit perpetuoq; nota. in d. l. pro re in §. 1.

Tertiò not. ꝙ venditor volens emptorem conuentum
8 defendere, id facere debet coram iudice emptoris, † corã
quo lis cępta fuit, nec põt rem ad ſuum iudicem reuocare
oppoſita fori declinatoria ex propria perſona. concordat
tex. in d. l. 1. iuncta gl. fi. cum no. ibi per Pau. Caſt. in 3. col.
C. vbi in rem actio. & in l. iam tamen in §. fi. cum gl. ĵ. iud.
ſol. rationem vidimus poſt figurationem caſus. Amplian
tur prædicta ẽt ſi venditor vellet cãm trahere ad propriũ
indicem, quẽ de iure cõi haberet, ſecundum Paul. Caſt. &
& Lanc. hic, licẽt. n. iſte tex. loquatur de indice, quem ven
ditor ex priuilegio ſortitur, idem tamen eſt in eo quẽ ha
bet de iure cõi propter identitatem rationis ſecundum
eos, & probatur in d. l. 1. in fi. & hic. in generalitate dũ di-
citur venditorem emptoris iudicem ſequi ſolere. ergo nõ
ſuum qũocunq; ſuus ſit. confirma per ea quę ſtatim dice
mus de clerico venditore, qui non põt cauſam trahere ad
iudicem ſuum ordinarium. & ſi dicas quare ergo iuriſc.
thema poſuit in iudice ex priuilegio, quũ debuiſſet poti⁹
ponere quæſtionem in iudice venditoris de iurę cõi vt ca
ſum magis dubium redderet, potentius eſt. n. ius cõe quã
ſpeciale. l. ei⁹ militis in §. militia miſſus. ĵ. de teſta. militari.
Reſponderi põt ſic forte fuiſſe in caſu iuriſconſulto pro-
poſito, præterea quũ rõ generalis ſit, tota lex generaliter
intelligi debet. l. regula in §. licet cum ibi not. per Bart. ĵ.
de iur. & fac. ignor. l. quod dictum cum ibi not. per ſcribẽ
tes maximè Iaſ. ſupra de pac. & latius Cor. in ſuis ſingul.
in verbo alienatio penultimo & in verbo ſportulæ.

Secundo amplia prædicta vt procedant ẽt quando ven
ditor ſolũmodo ſe opponeret in executione, vt pulchrè
conſuluit Pet. de Ancha. in conſi. 333. an dubia colum. 1.

9 Limit. modo hunc tex. & prædicta † qñ venditor in cã
euictionis, & per conſequẽs procurator in rem ſuam, ad
defenſionem cauſæ per alium motę veniens, pro intereſſe
ſuo vellet opponere fori declinatoriam ex perſona princi
palis in iudicio conuenti ita poſt Inno. Paul. de Caſt. &
Lan. hic: quia ex quo iudicium fundatum eſt in perſona
principalis, ad quem immediatè pertinet declinatoria, ve-
niens ad defenſionem etiam poſt lapſum terminum prę-
fixum principali pro intereſſe ſuo ex perſona principali,
illam opponere poteſt, ſequitur Ro. in ſingul. 630. incip.
l. venditor. ita pronũciaſſe in ardua cã dicens & habet ęq-
tatẽ ne emptoris negligentia & malitia noceat vẽditori,
quamuis iſta non ſit propriè limit. ad hanc legem loquẽ-
tem vbi vẽditor ex perſona ſua iudicium ad iudicem ſuũ
reuocare vellet, non quando ex perſona conuenti.

10 Exceptio † tamen declinatoria principali competẽs,
non extẽditur ad eius fideiuſſorem, vt per Rom. in dictis
ſingul ſing 633. incipit nunquid fideiuſſor.

11 Secundò limi. qñ vẽditor eſſet clericus, † quia rem &
cãm ad iudicẽ ſuum & epiſcopũ reuocare poſſet, vt hic p
Pau. de Caſt. & Ang. in inſti. de actio. in §. actionẽ. col. 11.
habent. n. clerici ſuos proprios iudices. c. clericum nullus.
11. q. 1. c. ſi diligẽti de fo. cõpe. ſunt. n. clerici exempti à iu-
riſdi. iudicis ſecularis. quũ ſint res ſpũales ex quo corpus
& animam in ſeruitium Chriſti deputarunt. c. cui portio
12. quæſtione prima no. Sozi. in cap. 1. col. 1. de fo. comp.

Sed hęc lim. non eſt iuri conſona vt per Abb. in c. ſin. §.
fi. col. 12. vt lite non conte. poſtq̃ clericus nõ eſt reus prin
cipalis, quum vt diximus iudicium dirigatur contra poſ-
ſidentẽ, non contra clericum, licẽt clericus veniat ad aſſi-
ſtendum vt cauſa rectè agatur, ideò iura loquentia de iu-
dicibus cognoſcentibus de cauſis clericorum ad hũc ca-
ſum applicari non poſſunt. quia non agitur de cã clerici,
ſed laici, & iſtud eſt principale quod attendendũ eſt, non
aũt quod venit in conſequentiam acceſſoriè & indirectè
12 l. ſi quis nec cãm ĵ. ſi cert. pet. & l. 1. de auct. tut. † & boni
practici inchoato iudicio quicunq; veniat, ad defenden-
dum cãm motã proteſtantur, ꝙ non intendunt deferere
conuentum nec mutare, ſed ius ſuum & iudicium cõtra
conuentum proſequi. hanc proteſtationẽ in ſingulis acti
bus repetentes. actor. n. non cogit mutare nec liberare cõ
uentum, ſicq; defenſorẽ aĩo mutandi iudicium venientẽ
admittere. l. ſi mãdato meo. §. 1. ĵ. man. notãt Bar. Bal. Sal.
& Paul. Caſt in l. 1. C. vbi in rẽ actio. Ang. & Pau. hic Are
hoc perpetuò notari mandans in rub. inſtitutionũ. de ex.
cep. col. 9. & Soz. in cõſ. 91. col. fi. li. 3. † Et hęc opinio ꝙ cle-
ricus vẽditor volẽs emptorẽ defendere prout in caſu l. no
ſtrę illum defendere debeat corã iudice ſeculari & iudici j
inchoati, nec poſſit ad eccleſiaſti. cãm trahere ſcribentu-

bus

bus cōiter recepta eſt vt p Abba.loco preälle.Anchar.cōſi.
333 Cor.incōſi.79.in vlt.dubio li.4.Aret.in rub.de excep.
col.10. Socin.pulchrè in cōſi.91.in vlt.dub.lib.3.vbi dicit
hāc opin.cōem & ab ea nō eſſe recedendū per allegata ibi
per eum.& per Dec.iu conſ.700.& Anton. Burgos in c.fi.
in quarto vlt.col.De emp.& vend.cum alijs quæ alleg.ui-
mus ſupra in primo nota. ꝙ ſi iudex eccleſiaſticus volens
aquam de eius molendino trahere inhiberet iudici ſecu-
lari ſub pœna excōmunicationis ne in cauſa procederet,
14 † verum illam ſibi remitteret : iudex ſecularis de huiuſ-
modi inhibitorijs non haberet curare quum ab illo iu-
riſdictionem non habeat vt per Bald.in l.1.col.fi. C.quo-
modo & quando iudex.Alex.in apoſt.ad Bar.in l.iudiciū
ſoluitur ÿ.eo. Soc.in conſi.91.in fin.& 99.col. fin.lib.3.
Ampliatur not. prædicta concluſio ēt ꝙ clericus ven-
ditor aute litis cont.in principio iudicij comparuiſſet &
petijſſet cauſam ad eccleſiaſticum remitti, quicquid poſt
Aneb.& Ang. Aret.dicat & conſulat Dec.in conſ.700.vt
per Soc.in d.conſil.91.col.fi.& latius Burgos in d.c.fi.col.
10. reſpondendo rationibus in contrarium facientibus.
hocque probatur per legem noſtram generaliter & indi-
15 ſtinctè intelligendo. † Not. tñ ꝙ licet clericus veniens ad
defendendum emptorem in cā contra eum mota ſuper
re empta non poſsit ex propria perſona rem ad iudicem
ſuum trahere & iudicem mutare : tñ coram eodem iudi-
ce vti poteſt iure & beneficio ſibi competenti per Anch.
in conſ.333.Cor.in conſ.79.col.fi. lib.4. & Math de affic.
in deci.regni.15.vbi vult ꝙ minor veniens ad talem defen
ſionem poſt publicationē teſtium poſsit teſtes de nouo
ex perſona ſua inducere nō obſtante publicatione teſtiū,
quia non debet ſibi denegari qđ de iure cōi eiſdem com-
petit iuxta.l.minor.25. annis omiſſam ſupra de minor.
16 Tertia limit. in fiſco venditore, † qui reuocat cauſam
ad iudicem ſuum.l.3.cum glo.magna in verſi.ſi autē con-
tra emptorem. C.de iu.fiſc. lib.10. vbi ſi emptor emerit à
fiſco,velitq́; fiſcus illum defendere, cā debet agitari corā
procuratore Cæſaris qui iudex eſt inter fiſcum & priua-
tum. ſequitur Paul.de Caſt.hic Lanc.tenet oppoſitū quia
rationes & fundamenta quæ militant in clerico militant
ēt in fiſco venditore, qđ à veritate alienum eſt,quia licet
fiſcus & eccleſia equiparentur.l. ſi procurator cum not.j.
17 de iure fiſci tradunt Abb.& alij in ca.2.de præcar. † id tñ
non vendicat ſibi locum in clerico vt per Anto.Burgos in
d.c.fi.col.12. De emp.& vend.q̄uis d.l.3.cum gl.non pro-
bet vt per Aret.in rubr.inſtit.de excep.col.12.& fiſcus pre
rogatiua hac ſuffultus eſt vt cauſam eum tangentem ad
iudicem ſuum trahat.l.cum vendente.l. ad fiſcum & toto
tit.C.vbi cauſæ fiſcal.l.1.& 2.C. ſi aduer.fiſ. Et hæc eſt re-
ceptior ſcribentium ſnīa. à qua non eſt reced. vt hic per
Pau.Caſt.Cor.in conſ.79.Soc.conſ.91.col.fi.lib.3.& cōſi.
46.colum.1.lib.4. Sed qūo hæc poſſunt procedere quum
emens rem à fiſco ſecurus ſit,nec poſsit à domino rei cō-
ueniri aut moleſtari ſed conueniendus ſit fiſcus vſque ad
quadriennium tm̄? l.bene à Zenone. C.de quadr. pſcrip.
18 Reſponderi poteſt, † ꝙ lex illa non ꝑcedit niſi pluribus
interuenientibus ad q̄ dantur multæ limi.ex quibus facilè
euitari poteſt quod ibi dr̄ vt pulchrè per Iac.de S. Georg.
in trac.feu. iu verbo princeps col.5.& 6. Roma in ſingul.
618.inci.bene à Zen.& Ful.45. col.4.Alex.in conſi.52.lib.
7.Soc.conſ.46.col.5.lib.4.Fel.in c.quę in eccleſiarum col.
13.de conſti.Et Cur.Iuniorem in conſi.142.cum ſequen.
Quartò limit. & reſtringe conclu.ꝑdictam,quæ habet
ꝙ veniens ad defenden. cauſam contra aliquem motam,
opponere poſsit exceptionem declinatoriam ex perſona
propria.vt non procedat qñ priuilegiatus venit principa-
29 liter ad iudicium pro intereſſe ſuo, † puta emphyteuta
conuentus à laico,aut colonus clerici conuentus in iudi-
cio nominat clericum dñm, qui venit ad defendendum
directum dominium, & ius ſuum pro intereſſe ſuo prin-
paliter.hoc caſu remittēdus eſt ad proprium iudicem &
ibi ordinandum iudicium,quum in pſona clerici ſit fun-
dandum vt per Abb.in d.§.fi.col.12.in preal.conſ.91.col.
vltim.Dec.conſi.700. Anton.Burgos.in d.c.fi.col.pen. &
Matthe.de afflic.in deciſ.regni.15.116.217.cū alijs alleg.
in primo not.Et ſi bene conſiderabimus prima & vltima
limit.non ſunt de terminis regulæ text.noſtri.ſecūnda de
clerico non procedit.tertia de fiſco ſolum procedit. plu-
ribus concurrentibus vt dixi ſupra. Vltimò conſidera, ſi
limit.poteſt in eccleſia quæ fiſco æquiparatur.l. fin. C.de
ſa.ſan.tradit Burgos loco preall.vt idem dicendum.tamē
concluſio illa ꝙ fiſcus & eccleſia æquiparentur non pro-
cedit niſi in certis caſibus vt ibi p Iaſ. in 2. col licèt Dec.
in c.1.col.9.de probat. teneat oppoſitum. ſed qñ materia
eſſet correctoria & ſtrictè intelligēda etiam ipſe Dec.ibi
poſt Mathefil.tenet æquiparationem hanc non procede
re in ꝓpoſito noſtro,ideſt quia corrigeretur reſtringere-
turque lex iſta : ergo, &c. prætereà,vt dixi,iudicium hic
formatur contra emptorem, non contra eccleſiam,ergo
eccleſia non debet poſſe reuocare ad ſuum iudicem iudi-
cium, quod contra ipſam non eſt inſtitutum.
Prædicta inducuntur per Bar.& ſcrib.ad aliam no.qōnem
licèt venditor veniens ad defendendum emptorem
in lite contra eum mota,non poſsit ex ſua perſona, vt di-
ctum eſt, iudicium perimere, aut mutare, rem ad ſuum
20 iudicem trahē do, † ſi tñ tertius conſanguineus ſit vel af-
finis venditoris compelletur de dicta cā compromittere,
ſi ſm formam ſtatutorum cauſę affinium vel.conſangui-
21 neorum compromittēdæ eſſent, † quia per compromiſ-
ſum non dr̄ fieri mutatio fori nec iudicis,& locum habēt
rationes fundamentales prædicti ſtatuti, veniatque con-
ſanguineus ad iudicium & defenſionē neceſſarius vt hic
per Bar.& Paul.de Caſt.eſt recepta & communis ſentētia
ac tenenda, quicquid ſtudio contradicēdi & impugnan-
di Bar.dixerit Bal.vt per Pau.de Caſt.in l.1.col.2.C.vbi in
rem actio.Soc.in d.conſ.91.col.7.in fin. Ang.Aret.in rub.
inſtit.de except.colu.11.vbi atteſtatur ſe ita bis iudicaſſe,
idem voluit Lanſr.in tract.de arbit.fol.16. quæſtio.47.&
Anto. Burgos in d.c.fin.col.pen.reputans valde not.
Et ſi in terminis.l.noſtrę res euinceretur,iudex coram
22 quo venditor cauſam defendit, † cognoſcere poterit in-
ter empt. & vendit.in cauſa euictionis ad intereſſe vel ad
duplum, quum hoc fiat in conſequētiam primæ litis arg.
text.uot. in l.cum vendente. C.de ſen.& interlo. om.iud.
Aret.conſil.48.col.2.Socin.pulchrè in conſi.244.col.2.&
Fely.in c.cum oporteat col.fin.de accuſa.
Limitatur tamen prædicta concluſio,vt non procedat
23 quando venditor eſſe clericus, † quia non haberet tunc
ratio dictæ ſequelæ ſeu talis conſequentię Aug. in d.l.qui
abſente ſupra de procur. Lance.hic:ratione.n.dictæ con-
ſequentiæ erubeſcit lex inter venditorem clericum & em
ptorem eum iudicē facere, quem clericus volens non poſ
ſet eligere.c.ſi diligenti de fo. compe. quæ ratio ceſſat in
eo qui poſſet renunciare fori declinatoriæ vt in dicto
Paul.de Caſt.ſupra relato.
24 Poſtremo, † materiam euictionis de qua ſupra, quia
vtilis eſt & frequens, ſi ad plenum ſcire & cognoſcere vo-
lueris vide Bald. & alios in l.ſi pater. C. de colla. Paul. de
Caſt.in d.l.1.C.vbi in rem act.in l.ſi actor.§. de procur. in
conſi.49.& 378.col.2. in antiquis.dum ponit qualiter cō
ſulatur, vbi ille cui fieri debet denunciatio pupillus eſt
vel abſens.Cępol.in cautela.134.Alex.cōſi.67.col.fi.lib.2.
& 67.lib.3. 24.volu. 4.65. lib.5. & 117. lib.7. Pra.Pap. in
glo.promittens de euict.ſupra alleg.Io.de Anna.in conſi.
38.Soc.conſi.67. col.fin.lib.2. & in alijs ſupra alleg. Dec.
in conſi.74.112.109.& 700. Mat.de affli.in locis præalle.
Mod.in §.morte & in ca.cum M.in locis ſupra ſignatis.
Gloſ.prima eſt expedita in nota. Secunda diuidit in 2.
partes.ī 1. aſsignat duas rationes ad deciſionē tex.noſtri.
In 2.facit illationē.ſecūda eſt ibi & ſic, rationes glo. not.
ſunt,& confirmari poſſunt per ea q̄ dicta ſunt ſuprà cum
ſcriptis per Soc.in cōſi.præal.91.col.fi.& Burgos in d.c.fi.
in 10.col.Nec obſt. ꝙ tex.noſter. videat ſe fundare ſuper
conſuetudine

conſuetudiné ibi ſequi ſolere quia reſp. ꝙ prædicta conſuet. ſundata eſt in prædictis rationibus.

25 In ſecunda parte glo. vult not. † ꝙ ſnia lata contra conuenium mãdari poſsit executioni in bonis defenſoris neceſſarij Bart. Ang. Pau. & alij tranſeunt cum gl. allegantes pro ea tex. l. ſi procuratorem in §. ſi ignorantes ibi ex ſubſtantia debitoris ſoluerint ỹ. man. vbi latius Bart. ponit & Paul. Caſt. in auc. quia in prouincia col. fin. C. vbi de crim. agi oport. vbi dicit. §. ſi ignorantes eſſe ad hoc ſingul. ſed debet ſané intelligi vt per Fely. in c. penult. col. 4. de accuſ. Cuius reſolutio nó caret diminatione vt per Iaſ. in §. Cato in 8. opp. Bar. col. 12. vbi Ruin. col. 21. verſi. ſucceſsiue illũ text. not. declarat ex qua declaratione apparet text. illum parum ad propoſitum facere, maximè quia vt Fely. loco præal. poſt Bal. dicit, ille text. locum non habet in procuratore ad iudicia ſed in procuratore ad negocia.

Sed qũo poteſt dictum glo. procedere, quum ageretur reali ad rem certã & determinatam in qõne, non autem in alijs facienda eſt executio iuxta l. qui reſtituere cum ſimilibus ỹ. de rei vend. Ang. & Pau. Caſt. reſpondent ꝙ ſententia vltra reſtitutioné rei continebat ẽt aliud puta fructus ſumptus & intereſſe pro quibus fieri poterit executio in bonis venditoris & neceſſarij defenſoris. d. §. ignorantes & ſic oporteret reſtringere concluſioné glo. reſpectu expenſarum & intereſſe: quibus obſtant ẽt quæ ſupra proximè diximus. Facio trãſitum ad legé exigere dotem.

Ex l. exigere dotem.

Diligenter aduertendum eſt vbi agitur de lacte, lana & redditu. num. 1.
Rationes dubitandi & decidendi plenè excutiuntur. 2.
Dos exigi debet in loco vbi maritus habuit domicilium, non in loco confecti inſtrumenti dotalis, aut contractus celebrati regula cum amplia. & pluribus limitationibus. 3. vſque ad finem. l.
Dotis lucrum quod à ſtatuto defertur an deferatur ſecũdum ſtatuta loci mulieris vel loci viri. 4. cum ſeq.
Tex. l. ſi fundus infra de euic. declaratur & ornatur. nu. 6.
Locus contractus an potius attendatur quàm locus deſtinatæ ſolutionis. 6. cum ſeq.
Forus domicilij potentior eſt omni alio foro. 9.
Statuta de lucro dotis loquentia an vindicent ſib. locum in ſp n[illegible]. 1 .
Domicilium conſtituitur & mutatur pro libito 14.
Actus ſequens declarat qualis fuerit mens & intentio præcedens. 35.
Maritus commorans in loco vxoris & cum vxore vti poteſt & gaudere commodis ſtatutorum prædicti loci. 16.
Domicilium poteſt quis habere in pluribus locis & quod domicilium tunc attendatur. 19.
Soluere promittens vbique locorum, vbi & qualiter conueniri poſſit. 2 .
Inſtrumentum debet ordinari ſecundum ſtylum & conſuetudinẽ loci confecti inſtrumenti & celebrati contractus. 26.
Tex. l. ſi vxor. ff. de iudi declaratus. nu. 28. & 34.
Notarius in inſtrumento debet ponere locum confecti & recepti inſtrumenti non leuati ſeu expediti 32.
Tex. l. contraxiſſe de act. & obl. declaratus. nu 33

In legem exigere dotem de iudi.

LIcet hæc lex vulgò ſit not. peregrina tamen eſt & ſingularis ſecundum Bald. & ſcriben. continet materiam vtilem & practicabilem & quæ à paucis benè intelligitur, ideò diligenter eſt aduertendum quum agatur de lana, lacte, &
1 redditu, † iuxta glo. in cle. dudum in verbo huiuſmodi de ſepul. not. Cap. in auctent. ſed nouo iure in 10. q. C. de ſer. fugi. Quia ſummarium Bar. Pau. & aliorum non ſatisfacit. quum ratio ſpecialitatis in qua fundatur non videatur bona vt infra dr̃, ſic ſummo, In exactione & & repetitione dotis non inſpicitur locus confecti inſtrumenti contractuſque celebrati. ſed domicilium mariti.

Diuiditur in duas partes in prima ponitur deciſio in ſecunda quæ eſt ibi. nec enim ratio deciſionis, Caſus diuerſimodè figurari poteſt ſecundum diuerſitatem lecturarum. Retento intellectu ſummarij, caſus figurari poteſt ſecundum tenorem eiuſdem.

2 Ratio dubitandi † poteſt aſsignari, virtute contractus in aliquo loco celebrati ſortitur quis ibi forum. l. hæres. §. 1. & eo. c. ſi. cum ibi plene not. de fo. compe. Ideò videbatur ꝙ in loco celebrati contractus. & confecti inſtrumenti dotalis conueniri poſſet maritus ad reſtitutioné dotis. Ratio decidendi oppoſitum fuit ſm Bart. & ſcriben. quia in dote hoc eſt ſpecialiter ſtatutum, quæ ratio nó videtur poſſe ſubſiſtere primò, quia in tex. iſto de ſpecialitate verbum nullum. ſecundò quia dos eſſet deterioris conditionis quam alij contractus, magis. n. cedit mulieris damno & incommodo quã fauori & in vtilitatem, ꝙ exigere debeat dotem in foro viri, non in loco ipſius vxoris, vbi veriſimiliter propter affines & amicos ibi exiſtentes habebit maiores fauores. Tertio quia iſtud quod hic deciditur regulare eſt in omni debito, vt ſtatim dicam, ergo nó eſt ſingulare & ſpeciale in dote, ideò ratio decidendi vr̃ fuiſſe. quia maritus ad domum vxoris ſe conferens, ibiq; dotem recipiens, quamuis ibi ad reſtitutionem dotis ſe obligauerit, quum non eſſet ibi manſurus, ſed cum vxore ad domum rediturus, intelligitur ibi tanquam aduena ſtatimq; receſſurus contraxiſſe, propterea ſicut aduena in loco dicti contractus conueniri nó poteſt, quia ſolutionem in loco domicilij ſui deſtinaſſe cenſetur. d. §. 1. l. hæres, vt poſt glo. primam hic dicunt Angel. Pau. Cur. & alij Alex. conſi. 101. lib. 3. Fely. in cap. 1 col. 14. de ſponſa. Dec. conſi. 283. col. 5. & bal. not. in tract. dotis in vlt. nonæ partis in 18. ſpeciali, locus ergo domicilij viri & collatæ ſolutionis cenſetur locus contractus. l. quæro ỹ. de ſolu. & l. contraxiſſe de act. & oblig. notat Felg. loco præalleg. ideo nimirum ſi dictus locus attenditur.

Non obſtat quod dicebatur in ratione dubitãdi, quia vt dixi non procedit quando quis contrahit tanquam forenſis & ſtatim receſſurus.

Saluando rationem Bart. & communem ꝙ hic ſit ſpeciale, conſiderandum eſt noluiſſe Bart. & doct. dicere hãc deciſionem eſſe fundatam in ſpecialitate & fauore dotis. ſed ſpecialis eſſe, qũia mulier ibi contraxiſſe vr̃, vbi maritus domicilium habuit ad qđ itura erat, & ſic tacitè ibi deſtinata ſolutio reſtitutionis dotis ſm Curt. ỹ. col. fin. & hanc declarationem inuenio poſitam per Alex. doctoré veritatis in conſi. 101. col. 2. verſi. confirmo vol. 3. dicenté, ideo hoc caſu attendi forum & locum domicilij mariti, quia cenſetur forus & domicilium ipſius vxoris, quum illuc itura ſit, in lege noſtra dr̃. & voluit gl. fin. hic. quod nó contingit in alijs contrahentibus qui nó ſunt ituri in domicilium contrahentium ſecum, & ſic ſpeciale eſt in dote, ideſt ſpeciali quadam ratione inductum vt ſpectetur locus domicilij viri, quum mulier illuc itura ſit, hoc modo declarando ſaluari poteſt ratio Bart. & doctorum intelligendo vt dixi ſpeciale. i. ſpeciali quadam ratione inductum & à regulis iuris communis exemptum.

Non obſtat quod in ratione dubitandi allegabatur, quia non procedit quando quis cõtrahit tanquam forenſis & aduena ſtatim receſſurus vt ſupra dictum eſt. & locus domicilij collatæq; ſolutionis cenſetur locus contractus. l. quæro & l. contraxiſſe præal. notat Fel. loco præall.

3 Nota ex hac lege, † ꝙ dos exigi debet in loco vbi vir domicilium habuit, non in loco confecti inſtrumenti dotalis aut celebrati contractus. & ad illud propoſitum allegatur ſemper lex iſta in ſcholis & in palatijs, rationem diximus ſupra. Et licet lex iſta loquatur quo ad forum & iu-

cium

ctum repetitæ dotis, vt ex verbis patet, & natura titul. de
iud. ſub. quo ſituata eſt oſtendit ꝙ maritus ad reſtitutio-
nem dotis conueniri debeat in iudicio vbi domicilium
4 habet, & dotem reſtituere promiſiſſe cenſetur, † tñ Bar. &
doct. hic Raph. commen. in conſi. 72. & 109. Alex. in cõſi.
101. vol. 3. Fely. in cap. 1. col. antepen. de ſponſa. Matth. de
afflict. in deciſione regni. 226. Bald. nouel. in tract. dotis fol.
52. ſpeciali. 18. Dec. conſi. 19. 283. & 402. & Cur. Iunior. in
conſi. 129. inſerunt trahuntq; ad lucrum dotis. ꝙ vbi ſunt
diuerſa ſtatuta circa lucrum dotis ob mortem vxoris ſi-
ne liberis decedentis, in loco domicilij mariti, & domici-
lij vxoris ſpectari debeant ſtatuta domicilij viri non vxo-
ris, quæ æquiparatio alia ratione ꝓbatur, quia à pari pro
cedunt forum ſortiri & ſtatutis ligari per ſcriben. in c. ec-
cleſia S. Mariæ de conſt. & Dec. in conſi. 283. col. 6.
5 Ampliatur ergo primò lex iſta, † vt locum habeat etiã
in lucro dotis: quòd ſpectari potius debeant ſtatuta do-
micilij viri quam vxoris, licet mulier ignorauerit diſpoſi
tionem ſtatutorum domicilij mariti, quia illi imputan-
dum eſt vel danti dotem ſi de tenore ſtatutorum prædi-
cti loci vbi exigenda erat dos, vt hic dicitur, non ſe infor-
mauerint, vt per Bar. hic & ſcriben. in locis præalleg. Nec
obſtat quòd in deciſiuis meritorumq; reſpectu, ſpectan-
6 da ſint ſtatuta loci contractus, † non deſtinatæ ſolutio-
nis. l. ſi fundus in ſi. de euic. cum not. per Bar. & alios in l.
cunctos pop. in prima & ſecũda chart. C. de ſumma trini.
ergo reſtitutio dotis facienda videbatur ſecundum ſtatu
ta loci celebrati contractus non deſtinatæ ſolutionis. ſpe-
ciale eſt enim in dote vt non attendatur locus contractus
per hanc legem ſecundum Bart. hic & alios in locis ſupra
allegatis Roch. Curt. in repet. c. fin. in 12. & vlti. q. de con-
ſuet. vbi plenè examinat regulam d. l. ſi fundus. Curt. hic
colu. 1. reſponſionem dubiam dicit & difficultatem ar-
duam. quia dos eſſet deterioris conditionis quam alij cõ-
tractus, præcipuè quia lex iſta non videtur fundari in ali-
qua ſpecialitate contractus dotis vt dixi ſupra.
7 Tu clarius reſponde, † ꝙ quum maritus ibi cõtraxerit
tanquam aduena ſtatimq; receſſurus, locus talis contra-
ctus non inſpicitur nec attenditur. §. 1. dictæ l. hæres ab-
ſens, ideò nimirum ſi in propoſito noſtro reſpectu meri-
torum & deciſionis cauſæ non attenditur locus celebrati
contractus, ſed locus domicilij mariti, ad quem cenſetur
habitus reſpectus & cõſideratio, & ille cenſetur eſſe locus
contractus vt ſupra dixi, quod not. poteſt tamen procede
re etiam ſol. Bart. de ſpecialitate declarando vt feci ſupra.
8 Secundò amplia. conclu. prædictam, † etiam ſi cau-
ſa reſtitutionis dotis alibi agitaretur puta in ſoro origi-
nis mariti vel in loco communis patriæ prout in lucro
dotis ſecundum formam ſtatuti illius ciuitatis Paduæ
conſuluit Raph. cõmen. in conſil. 72. ſequuntur Curt. hic
col. 2. & doc. in locis præal. Sed quomodo poteſt hoc pro
cedere? quando dotis exactio fieri debeat in ſoro domi-
cilij mariti, ergo cauſa alibi tractari non poterit.
Reſponde in pluribus locis quem poſſe forum ſortiri,
9 † ſed domicilium potiſsima cauſa iuriſdictionis, & omni
alio foro potentior forus. ſecundum Bal. in rub. C. ſi à nõ
compet. iud. Alex. in l. cum quædam puella col. 1. ſupra de
iu. om. iud. & Fely. in c. ſi col. 11. de ſo. compe. ideò tex. hic
dicit exactionem dotis ibi debere fieri. & conſequenter
ſecundum ſtatuta dicti loci vt dictum fuit. ſed ſi debitor
in loco originis reperitur, vel in loco communis patriæ,
aut eò domicilium tranſtuliſſet. poſſet ibi tunc conueniri
vt per Alex. Fely. & præalleg. ſed in meritis ſeruãda eſſent
ſtatuta loci domicilij viri, ad quæ cenſetur habita conſi-
deratio vt viſum eſt ſupra.

Tertio ampliatur prædicta concluſio vt procedat etiã
ꝙ poſt cõtractum matrimonium maritus mutauerit do
micilium habitationis, & ad alium locum tranſtulerit,
quia non attendentur ſtatuta vltimi domicilij & habita-
tionis viri, ſed ſtatuta primi domicilij, quod maritus ſor-
tiebatur tempore celebrati cõtractus dotalis, ad quæ cen-
ſetur habita conſideratio. l. ſi vxor cum ibi not. 7. co. ma-
ximè quum lucrum cauſetur ex diſpoſitione legali, quæ
de futura domicilij mutatione cenſetur conſideraſſe a g.
tex. in c. maiores de baptiſ. & l. cum hic ſtatus in §. ſi ſpon
ſus ij. de dona. inter virum & vxo. & eſt receptior ſnia vt
per Alex. in conſi. 101. col. pen. lib. 3. Seuerinum in d. l. cun
ctos pop. fol. 16. in ſeptimo caſu Fely. in c. 1. col. pen. & ſi.
de ſponſa. Mode. Taur. in d. l. cunctos po. col. 19. in 4. illa
tione & Cur. hic col. ſi. plures aliæ ampliationes accomo-
dari poſſent ex his quæ in limitationibus dicemus repro-
bando nõnullas. limi. de qbus ampliationes fieri poterũt.

Limit. prædictas concluſ. multipliciter vt hic per Cur.
& prius per Fely. in ca. 1. char. 4. de ſponſ. Iaſ. in l. cunctos
pop. in 1. & 2. lec. C. de ſumma trinit. poſt Seuerinum ibi
fol. 15. & ſeq. vbi etiam Mod. Tauri. fol. 6. circa quas limi.
diligentius aduertendum eſt.

10 Prima limit. † vt concluſio procedat in vxore tranſdu-
cta ad domum viri, ſecus in ſponſa nondum ducta ad do
mum viri, intelligendo tamen in ſponſa per verba de fu-
turo non in ſponſa per verba de præſenti, quæ ab vxore
non differt. l. ea quæ de 2. cum gl. ij. ad municip. ſecundum
ſcribentes præalleg. & Fely. in rub. de ſponſa. Sed Curt. hic
in 2. col. in puncto iuris tenet oppoſitum & idem eſſe in
ſponſa per verba de futuro, quum & ipſa mutatura ſit do-
micilium & conſequenter militet ratio in lege noſtra aſ-
ſignata, ſed reſponderi poteſt. hoc certum nõ eſſe. quum
inter os & offam multa poſsint contingere, nec de futu-
ris contingentibus (vt Philoſophi dicunt) ſit determina-
ta veritas. & poſsint nuptias non contrahere, ſicque in do-
micilium viri non ire: aliud in ea quæ contraxit per verba
de præſenti, quæ itura eſt: ſatisq; in propoſito noſtro eſt,
quod ante contractas nuptias domicilium non mutat,
nec vxor de domo viri efficitur niſi poſt contractas nu-
ptias, ergo ante non eſt propriè vxor nec vt vxor de (qua
lex noſtra loquitur) iudicanda.

Ego igitur pro clariori diſcuſsione articuli dico, aut
quæritur de foro & iudicio de quo lex iſta tractat, & nul-
la vr̃ conſtituenda differentia inter ſponſam per verba de
præſenti, & illam quæ facta eſt ſponſa per verba de futu-
ro, quia in exactione dotis forſitan recepta ſpe futuri ma
trimonij, quum vir vt aduena & ſtatim receſſurus con-
traxerit, ad reſtitutionem dotis conueniri non poteſt in
loco vbi non cenſetur contractum, ſed in loco ſui domi-
cilij tñ, in quem vt dixi cenſetur collata reſtitutio dotis,
ideò ſiue ſponſalia contracta fuerint per verba de pſenti,
ſiue per verba de futuro, ſpectari attendique debet locus
domicilij mariti, & non limitabitur iſta lex. aut qõ eſt de
11 lucro dotis, & receptior vr̃ ſententia, † ſtatutum de lucro
dotis non habere locum in ſponſis, niſi conſumatum ſit
matrimonium, aut per verba de præſenti contracta ſint
ſponſalia, & ſponſa ad domũ viri tranſducta fuerit vt per
Fely. in c. 3. loco de pſump. & in rub. de ſponſ. Iaſ. in conſi.
135. lib. 1. & Moder. Taur. loco ſupra allegato rationibus
& auctoritatibus de quibus per eoſdem. Et tñ pro haben-
da veritate iſtius puncti, ponderanda diligenter ſunt ver-
ba ſtatutorum tam in rubro ꝙ in nigro, & ratio in ſtatu-
to aſsignata ex quibus colligit mens & intentio ſtatuen-
tium ac veritas quæſtionis. Et conſequẽter ſiue quæratur
de foro ſiue de lucro dotis, hæc prima limit. doctorum
inepta fuit. quo ad iudicium non procedit. quantum ad
lucrũ dotis locum non habet, quia ſtatuta de tali lucro lo
quentia vt eſt dictum in ſponſis vendicant ſibi locum.
12 Secunda limit. in dote putatiua, † quando ratione legi-
timi impedimenti ſoluitur matrimonium, Dos enim pu
tatiua non habet priuilegia verè dotis, nec inducta fauo-
re matrimonij locum habent vbi matrimonium eſt nul-
lum & illegitimum. l. de iure. §. ſin. ij. ad munici. Fely. in d.
cap. 1. col. 14. Curt. hic Iaſ. & Moder. Taur. in d. l. cunctos
pop. colum. 6. & 18.

Iſta limi. ſimiliter inepta vr̃, quia matrimonio exiſten-
te nullo, non eſt tractandum de lucro dotis à ſtatuto de-

lato,

lato ſed de totali reſtitutione dotis. l. ſi extraneus cum lege ſequenti infra de cond.ob cauſam, Bald.in c.iurauit allega. per eos loquitur de receptione dotis tantum non de lucro. Reſpectu verò fori & iudicij limitatio pariter non videtur procedere, quia dos exigi debet in domicilio viri, quum debitum contractum fuerit per maritum tanquam aduenam & ſtatim receſſurum. ꝓpterea exigi debat in foro domicilij mariti debitoris, ſicuti omnes aliud debitum eo modo contractum vt dixi ſupra, & per conſequens nec limit.iſta procedit.

13 Tertia limit. † qñ mulier vt ſæpe fit traheret virum ad domum ſuam. non aũt ipſa mulier ad domum & domicilium mariti iret, quia tunc attẽderetur ſtatutũ domicilij mulieris vt poſt Bal.volunt hic Cur.col.2.Fel.loco pręalleg.col.14.Dec.in d.conſi.283.col.5.Mod. Taur.in d.l. cunctos populos.col.23.in 2.limita. Nec mirum quia vr tunc ceſſare ratio.per iuriſconſ. hic aſsignata ibi in cuius domicilium mulier erat itura, ex quo remanet in ꝓprio domicilio, & vir it ad domum vxoris, ergo ceſſat ratio legis noſtræ.præterea hoc caſu vir non contrahit tanq̃ aduena & ſtatim receſſurus, ſed vti permãſurus. ergo ceſſat ratio fundamentalis legis noſtræ vtcumq; conſideretur, iuxta ea quę dicta ſunt ſupra. Iaſ.in d.l.cunct, pop.col.6. in oppoſ.allegat deciſionem Bal.in l.cum q̃dam puella.& relinquit inſolutum vt fecerat ibidem Seuerinus fol. 15. col.4.in 4.caſu.dum referendo Bald.in d.l. cum quædam puella, dicit ꝙ vxor fit de foro viri etiam ſi ducat virum & non ducatur, quia nexus matrimonialis forũ transfert & non habitatio.Et quia non erat propriè caſus ſuus noluit decidere.Dec.in d.l.cum q̃dam col.2.ſoluit hanc contrarietatem Bal.intelligendo dictum Bal.in l.fi.C.à non compet.iud.qñ maritus ad domicilium vxoris animo ibi perpetuo ꝑmanendi iuit.Dictum vero eiuſdem in ꝑdicta lege cum q̃dam puella, eſt vbi aio redeundi ad ſuum domicilũ iuit.Idem vr ſenſiſſe Fel.in d.c.1.col.14.in 3.limi.

Sed vt veritas præſentis articuli magis ſplendeſcat in lucem, diſtinguamus inter competentiam fori & contractum ſiue lucrũ dotis. ſi de foro & iudicio q̃ritur quum

14 maritus domicilium habeat in loco vxoris, † quod pro libito voluntatis conſtitui mutariq; poteſt.l.nihil & l.domicilium infra ad municip.cum not.per Dec.in d.l.cum quædam puella col.fi.attendi debet tale domicilium, qđ eſt non ſolum vxoris, ſed etiam viri.hocque vbi eſt in eo loco animo perpetuò commorandi, ſecus qñ animo recedendi vt per Felyn.loco præalleg. Aquenſ.& Dec.in d.l. cum quædam col.1.& fin.& ſi iſto caſu non diceretur habere domicilium cum ibi non ſit animo permanendi.l. municeps in fin.& l.eius.§.ſiquis infra ad municip.

Si vero quæratur de lucro ſtatuti, aut maritus it ad domum vxoris tanquam ſtatim receſſurus, vxoremq; ſuam ſecum ducturus, & attendentur ſtatuta domicilij mariti per hanc.l.vt communiter concludunt doct.ſupra allegati. Si verò tempore cõtractus id egit animo ibi perpetuo permanendi, de quo conſtet, tunc ceſſant rationes iſtius legis, & circa lucrum dotis ſpectabitur locus contractus & domicilium vxoris, immo ipſius viri vt ſupra dixi. ita procedit deciſio Bald.in d.l.fin. C.ſi à non compe.iudice, quam ſequuntur communiter ſcriben. vt per Felyn.loco præalleg.in 3.limi.Iaſ.Dec.& Aquen.in d.l.cum quædam puella.& iſtud fortius clariusq; procederet.quando tempore celebrati contractus dotalis iam conſtituiſſet domicilium in loco vxoris. tunc enim ſpectarentur ſtatuta domicilij vxoris, immo ipſius viri vt per Dec.in d.conſ.283. col.6.& Mod.Taur.loco præalleg.in 2.limit.

Caſus magis ambiguus eſt qñ de animo ſe transferendi ad domum vxoris contractus tpe non conſtat. Dec.tñ loco pręalleg.tenet non procedere hoc caſu legem hanc,

15 † quia actus qui ſequitur declarat intentionem ꝓcedentem.§.patronum inſt.de rerum diuiſ.& l.ul.§.proinde infra ad macedo.cum not. per Bart.in l.cætera in §.ſed ſi). de leg.primo, vbi dicit quem præſumi habuiſſe animum & propoſitum prout poſteà fecit, ideò concludit attendi debere locum. & domicilium vxoris ad quod maritus poſteà ſe tranſtulit. ſed Aquen.in d.l.cum quædam, quo ad contractum & lucrum dotis cõcludit attendi debere domicilium viri per hanc.l.præalleg. quæ quidem diſpoſitio legalis tribuens lucrum non immutat ex actu ſubſequenti licet cauſa ceſſet per tranſlationem domicilij ad locum vxoris iuxta not. ꝑ Dec.in c.cum ceſſante col.1. de appel. Tenendo prædictam opi.Decij ad motiuum Aquen.põt reſpõderi ex actu ſubſequenti non immutari legalem diſpoſitionem, ſed declarari qualis fuerit & mens & intentio contrahentium, nam ex quo mulier non it ad domicilium mariti ſed remanet in domo ſua, & maritus ad eũ locum ſe transfert, conſtat de animo contrahentium ꝙ mulier non erat illuc itura, & quòd vir non contraxit vt ſtatim receſſurus, ſed veluti remanſurus, ergo attendi debet locus & domicilium vxoris ac contractus.

Notandumq; eſt ꝙ in caſu Bald.ſupra relato quum attendantur ſtatuta loci vxoris, qñ maritus animo ibi per-

16 petuo permanendi ſe tranſtulit, † poterit tunc vti commodis ſtatutorum prædicti loci, nec repelletur ab acquirendo in territorio prædicto, nec ab alijs quæ per ſtatuta loci prohibita ſunt forenſibus quum ibi commoretur & onera ſubeat vt per Ancha.in c.ſtatutum in §.cum autẽ de reſcr.in 6.Soc.in cõſi.242.Dec.conſ.550.& 661. Rũna in conſil.100.lib.5.& Mod. Tauri.loco præall.in 2.limit.

17 Quarta limit.† quando pro muliere alius dotem dedit & eam ſibi reſtitui ſolu.mat.ſtipulatus eſt. quia vr ceſſare ratio legis noſtræ, ꝙ itura ſit in domicilium viri, quia hic cui dos reſtituenda eſt in dictum domicilium nõ eſt iturus. Et ſic ceſſat ſequela fori ſm Bald.& Fely.in locis pręalleg.ſequuntur Iaſ.in d.l.cunctos pop.col.6.in 3.limit.& Mod.Taur.col.26.in 4.limi, licet in oppoſitum quędam adduxerit.Cur.hic contrariam opio.firmat eo ꝙ maritus videtur contrahere vti aduena, & ſolutionem deſtinare in loco ſui domicilij, qui cenſebatur locus contractus & attendendus vt diximus, ſed non reſpondent ad hanc l. nec ad rationem Bald.& Fel.ideò pro clara enucleatione articuli diſtinguamus inter iudicium & contractum ſiue lucrum dotis, nam quo ad forum & iudicium attendi debet locus domicilij mariti, in quem vt dictum eſt cenſetur collata ſolutio. Quo verò ad lucrum dotis de quo propriè loquuntur Bald.Fel.Iac.& alij præalle.licet res magis dubia ſit ꝓpter auctoritatem & rationem præalleg. Idẽ tamen dico per aliam communem concluſionem à pari potẽtem forum ſortiri & ſtatutis ligari vt dixi ſupra, ſed volens dotem exigere in caſu præſentis limit.forum ſortitur in loco domicilij mariti, ergo & ſtatutis illius locis ligabitur, & ſic lucrũ dotis à diſpoſitione ſtatutorum prædicti loci regulabitur, quia etiam in deciſorijs, & meritis cauſæ vt dixi attenduntur ſtatuta loci contractus, ſed vt ſupra probauimus ille cenſetur locus contractus: ergo, &c. Rurſus Bald.& ſequaces mouebantur ad ſic limitandum communem concluſionem, eo ꝙ ceſſaret ſequela fori quæ conſideratio fallaciam in ſe continet, nec procedit.quum fori ſequela non ceſſet in exactione dotis, ergo nec lucrum à ſtatuto delatum. quanquam enim dans dotem non ſit iturus in domicilium mariti prout itura eſt vxor, illuc tñ iturus eſt pro exactione dotis & forum ibi ſortiri debet, ex quo patet motiuum Bald. & Fely. non obſtare & conſequenter hanc limi. non procedere.

18 Quinta limit. † qñ maritus in loco vxoris celebratiq; contractus haberet etiam domicilium, quia tunc ſortiretur ibi forum & beneficio ſtatutorũ loci contractus vti poſſet, vt poſt Bal.tradit Fely.loco præallegato, concluſio vera eſt quum ceſſent hoc caſu oẽs rationes iſtius legis de quibus ſupra.Sed limit.non eſt bona quum lex noſtra loquatur qñ mulier itura eſt in domicilium mariti, & ipſe maritus contrahit tanq̃ ſtatim receſſurus, non vt remanſurus. Cur.hic in 2.col.ad hoc vt limit.procedat requirit æqualem habitationem quaſi aliàs in pluribus locis do-

micilium

micilium habere quis nequeat per text.in §.pen.l.aſſum-
19 ptio ij.ad municip. † qđ ſi verum eſſet impoſsibile quaſi
vr̃ quempiam domicilium in pluribus locis habere poſſe
nec in d.§.pen.contrarium probatur, ſed ſolum dr̃ poſſe
quem habere domicilium in pluribus locis,qñ vtrobique
habitat, ita ꝙ non videatur in vno ita ſe collocaſſe quin-
etiam in altero ſit.hoc eſt modo hic modo ibi commore
tur,ideò Bart.idem dicit ꝙ vnum domicilium poteſt eſſe
principalius,vt patet in principibus qui in qualibet ciuita
te ſuæ ditionis domiciliũ habent& tñ in vna magis prin-
cipaliter vbi frequentius reſident vt etiam per Soc.ij. alle-
gan. Et qñ vnum domicilium eſſet principalius altero vt
quia magis aſsiduè & frequentius ibi conuerſaretur prin
cipalius eſſet attenoendum : niſi in minus frequentato
alia qualitas militaret puta poſſeſsio rerum,de quibus cõ-
tenditur vt per Dec.in conſil.283.col.penul.& fi.& prius
per Soc.in c.fi.col.7.de fo.comp. vbi materiam domicilij
plenè tractauit. Et quod diximus de principaliori domi-
cilio & foro, intelligitur de domicilio habitationis, non
autem originis licet illud principalius ſit vt per Alexan.in
conſi.101.col.fin.lib.3. de quo latius infrà.

20 Sexta lim. † vbi mulier ignorans ſtatuta domicilij ma-
riti,ſub ſpe & fiducia iuris cõis in loco ſui domicilij con-
traxiſſet. quia ꝑp ignorantiam ſuccurreretur ne maritus
dotem vel partem eius lucretur argum.l.regula.ij.de iu.&
fac.ignor.vt poſt Bal.tradit Fel.loco præall.Curt.hic dicit
ꝙ ſi limi.hæc vera eſſet deſtrueretur diſpoſitio iſtius legis
& communis ſcribentium concluſio, ideò imputandum
eſſe mulieri contrahenti ſi ſe non informauit de hoc arg.
l.qui cum alio.ij.de regul.iur. Et miror ꝙ alios ſcribentes
non referat, eſt.n.receptior ſcribentium ſententia vt latè
per Dec.in conſi.29.Aquen.in d.l.cum quędam puella in
vlt.no.& Mod.Taur.in d.l.cunctos pop.col.27.in quinta
limit.Saluant tñ præfati concluſionem Bal.& ſequacium
vbi mulier erraſſet credens cum ciue contrahere, & cum
forenſi contraxiſſet, & cauſa erroris iuſta fuiſſet, vt quia
mulieri dictum perſuaſumque fuiſſet virum eſſe ciuem
eius ciuitatis cuius & ipſa vxor,vt per eos,& ſic limit.prę-
ſens non procederet niſi in caſu prædicto.quod adhuc vi
detur intelligendum quando ipſe maritus id dixiſſet &
falſo mulieri perſuaſiſſet, ſecus ſi alius, quum delictum
aut factum vnius alteri obeſſe non debeant. l. ſancimus.
C.de pœnis.§.meminiſſe.l. Papi.infrà de inoffi.teſta.

21 Sed inſtat not.dubitatio, † an eo caſu quo non atten-
duntur ſtatuta domicilij mariti,cõſiderentur ſaltem ſta-
tuta loci celebrati contractus. Alex.in præall.conſil.101.
col.vlt.lib.3.conſuluit ꝙ non, ſed diſpoſitioni iuris com-
munis caſum relinqui, ſecundum quam diſpoſitionem
maritus nihil lucratur Mod. Taur.loco præall.contrariũ
tenent.per regulam l.ſi fundus cum pręalleg.ꝙ in deciſo-
rijs regulariter attendi debeant ſtatuta loci contractus,
quorum quidem ſtatutorum loci ipſius mulieris,ignorã-
tiam ipſa non poteſt prætendere : ideò, &c. Sed non eſt
receden.ab Alex. cum quo ſolet eſſe veritas, maximè per
rationes ſuas quibus præfati mod. non reſpondent.

Nec obſtat qđ dicunt de loco contractus, quia quum
maritus contraxerit tanquam ſtatim receſſurus, non lo-
cus confecti inſtrumenti ſed domicilij viri cenſetur eſſe
locus contractus, vt dictum eſt ſuprà.ſed ille nõ attendi-
tur, vt iam probauimus.ergo ad ius commune recurren-
22 dum eſt ꝑ iura vulg.Septima limit.† qñ aliud eſſet actum
& conuentum inter partes, puta ꝙ reſtitutio dotis fieret
ſecundum formam ſtatutorum loci mulieris & confecti
inſtrumenti ſm Fel.in loco præal.in 7.limit. Dec.in conſ.
283.col.fin. & 402. & Curt.hic.col.vlti.& eſt indubitata.
quum contractus legem ex conuentione accipiant.l.con
tractus infra de reg.iur.de regula.l.pen. C.de pact.

Sed maior difficultas eſt qñ in inſtrumento dotis vir
ſolum promiſiſſet reſtituere dotem, tam in loco contra-
23 ctus q̃ alibi, & vbiq; locorum, † prout hodie ſolent dice-
re notarij in ſimilibus inſtrumentis talem clauſulam po-
nentes,nulla facta mentione de lucro dotis. Reſponde ꝙ
licet quo ad ſolutionem & reſtitutionem dotis per verba
prędicta fuerit foro domicilij renũciatum & promiſſum
de ſoluendo, reſtituendoq; in loco celebrati contractus
tñ non eſt renunciatum lucro ſtatuti domicilij vt hic per
Bal.& Alex.in preal.conſ.101.& Mod.Taur.in d.l.cunct.
pop.col.20.verſi.Et ex ꝓmiſsis, & latius per Dec.in conſi.
402. de qua quidem clauſula promittentis ſoluere vbiq;
locorum videte Fel.in c.fi.col.9.verſ.item in hac materia
de fo.compe.& in c.1.vbi etiam alij de iud. Nec obſtat ꝙ
tunc ceſſare videatur rõ ſolutionis deſtinatæ in loco do-
micilij mariti,ex quo per pactum aliud conuentũ fuit, &
ſic ceſſat ſequela fori. propterea ratio iſta tanq̃ à regulis
communibus exorbitans ad caſum ſuum reſtringenda vi
detur ſm Cur.hic in vlt.col. Quia reſpon.ꝙ licet ceſſet rõ
prædicta reſpectu ſolutionis & reſtitutionis,dotis, non
tñ ceſſat reſpectu lucri cui non fuit renunciatum, ſicque
non ceſſat penitus ſequela fori. imò quum vnius inclu-
ſio ſit excluſio alterius.l.quum prætor ij.eod.ca.nonne de
præſumpt. & renunciatione prædicta limitata reſpectu
ſol. quòd reſtit. dotis infertur aliud eſſe reſpectu lucri.

Nec obſtat ꝙ iſta diſpoſitio exorbitans ſit,quia vt dixi
fundata eſt ſecundum terminos iuris communis. præte-
reà poſtquam ſic facta eſt lex non eſt iudicandum de lo-
ge ſed ſecundum legem.c.erit autem lex.4.diſtin.

24 Octaua limit.† qñ bona reſtituenda immobilia eſſent,
& conſiſtentia in territorio vbi celebratus fuit cõtractus
dotalis, quia tũc tam quo ad iudicium q̃ quo ad lucrum
dotis, attendendus eſſet locus contractus, vbi ſunt bona
ita hic Ang. Iaſ.in d.l.cunctos pop.in 2.lec.col.16.in 5.li-
mit.dubitat Mod. Taur.ibi col.21.in verſi. ex hac prima,
ſequuntur contrariam opin. quia in fauorabilibus ſtatu-
tum effectum porrigit extra territorium, vt ibi per eos,
quod non vr̃ verum quum deficiat poteſtas reſpectu bo-
norum exiſtẽtium extra territorium.l.fi.ij. de iu.om.iud.
ideò ab iſta lim.tanquam communi non vr̃ eſſe receden-
dum vt per Dec.in conſil.283.col.fin.quia ratione bono-
rum ibi exiſtentium mulier poteſt repetere ibi bona do-
talia.l.fin.C.vbi in rem actio.nec virtute ſtatuti domicilij
quod extra territorium nõ porrigit effectum maritus in
eo loco iuuare ſe poteſt,& dictam conſultationem Decij
ſequitur hic Cur.in vlt.col.faciunt quæ ſcribit Soc.in d.c.
25 fi.col.6.& ſequenti.† Nona limit.qñ maritus haberet do-
micilium originis tanquam in vno loco, & habitationis
in alio,tunc attendi deberet domicilium originis princi-
palius.vt per Barb.in cõſ.4.lib.2.cuius contrariũ conſulit
Alex.in d.conſ.101.quia licet domicilium originis gñali-
ter loquendo cenſeatur magis naturale.& potẽtius, in ca
ſu tñ noſtro non intelligitur comprehenſum in lege, vel
ſtatuto, niſi domiciliũ habitationis per hanc.l.in verbo
reditura cum præalleg.& hanc opin.Alex.ſequuntur cõi-
ter doc.vt hic Curt.col.fi. & Dec.in conſi.283.col.vlt.etiã
ꝙ in loco celebrati cõtractus dotalis vir domicilium ori-
ginis ſortiretur vt per Seuerinum prę alleg.ꝙ Mod.Taur.
ibi col.19.& conſequenter limi.iſta non procedit.

26 Decima limita. † vt concluſio prædicta non procedat
circa ſolemnitates adhibendas in contractu dotis. vel in
ordinatione ipſius inſtrumen.& contractus dotalis, quia
attenduntur ſtatuta, ſtylus, & conſuetudines loci cõfecti
inſtrumenti & celebrati contractus ꝑ regulam.d.l.ſi fun-
dus.cum doctrina Bart.& aliorum in d.l.cunctos pop. vt
plenè per Felyn.in d.c.1.col.13. Matt.de affl.in deciſione
regni.226.Roch. Cur.in loco ſupra allegato.

Sed iſta non eſt proprie nec bona limi. quia concluſio
eſt de iudicio,meritis, & lucro dotis,non de ordinatione
27 contractus.Vndecima limit. † qñ mulier mortua eſſet in
alio loco q̃ in loco domicilij mariti, quia ratione diſtra-
ctus, maritus ibi pro reſtitutione dotis conueniri poſſet
arg.l.ſi vxore cũ not.ibi ꝑ Ange.& Pau.Caſtr.ij.eo.& hoc
caſu non procedit hæc lex.Dec.in præalleg.conſ.283.col.
fin.& Fely.in c.ſi.in fi.de fo. compe.dicentem ſic limitari

hac legem ſecundum aliquos.hic.Sed hæc limit.Felyn.&
Dec.vera non eſt,quia attendi debet locus ortę obligatio
nis,non purificatæ vt per Alex.in d.conſi.108.col.penult.
Felyn.in d.c.1.per Mod.Taur.in d.l.cunctos pop.col.13.&
16.verſi.3.& Bal.nouel.in tract.dotis col.vlt.nouæ partis,
item quia diſpoſitio quæ iam ſumpſit eſſe ex actu ſubſe-
28 quenti,immutari non debet vt in 3.limita.diximus.† Et
Ang.ac Pau.Caſt.in d.l.ſi vxor cõtrarium volunt: quam-
uis diuortium Romę & in communi patria interueniens
faciat perdi priuilegium declinandi forum.& hoc caſu li-
mitatur lex noſtra per dictam.l. ſi vxor.ſecundum Ange.
& Pau.ibi & Bal.nouel.loco præalleg.contrarium tamen
ſenſit ibi Bal.in puncto iuris & latius Moder. Taur.loco
præalleg.col.22.verſi.limitatis.

29 Duodecima lim.† in bonis feudalibus quæ maritus nõ
poteſt lucrari virtute ſtatuti de lucro dotis in loco ſui do
micilij viuentis,ſed ad dñm, aut ad agnatos reuertuntur
ac deuoluuntur.§.fin.in tit.de inueſt.de re.alie.fac. Iaſ.in
d.l.cunctos pop.in 2 lec.col.17.ſed Moder.Taur.ibidem
col.28.verſi. ex præmiſsis.hanc limi.vti ineptam arguunt
quum ſtatutum lucrandæ dotis locum nõ habeat in tali-
bus rebus, niſi feudũ eſſet alieratũ & reductum ad inſtar
allodialium vt ibi per eos,ſed Iaſ.non merebat reprehen-
di quia id non poſuit pro limi.ſed poſt limi.pro notabili.

30 Decimatertia limit.† qñ contractus dotis celebraretur
in tertiu locu vbi nec vir, nec mulier domicilium habe-
rent, quia res redit ad terminos iuris cõmunis, ſm quod
locus contractus in deciſorijs & meritis attendendus eſt.
d.l.ſi fundus cum præalle.ita Mod.Taur.loco ſ.alleg.col.
25.in 2.declaratione quaſi iſta videatur eſſe mẽs partium
ex quo noluerunt contractum facere in foro viri nec in
foro vxoris, ſed in loco tertio. Quod non credo verum
imò eſt contra legem noſtram in fin.cum gloſ. præterea
quum maritus cõtraxerit tanquam ſtatim receſſurus,ter-
tius ille locus non cenſetur locus contractus nec attendi
tur,ſed locus domicilij, & ille cenſetur locus contractus,
vt in ſuperioribus diximus, :locus ergo ille attendendus
erit non alius,accedant quæ dixi in 2.ampliatione.

31 Vltima limita. † vt concluſio procedat qñ domicilium
mariti eſſet principale aliàs attenderetur principalius vt
in 5.lim.dixi.Glo.t.diuiditur in tres partes prout tres po-
nit declarationes & intellectus ad hunc text. ſecunda ibi
vel ſecũdo. tertia ibi ſed mari.primus intellectus penitus
diminat vt intuẽti patet, in ſe tñ verus eſt.ꝙ locus domici-
lij ſpectat, quia ille cenſet locus contractus vt diximus.ſ.

Reputatur tamen valde not.hæc glo.per Angel. Pau.&
Mod.in dicto ſuo ad hoc ꝙ confectio inſtrumẽti in alio
loco rogati non ſit ſufficiens ad faciendum quem ſortiri
forum ibi pro contractu ab eo ibi celebrato. Quod vide-
3 tur mihi indubitatum,nec tanta nota dignum, † quia ex
facto ſolius notarij ſcribentis inſtrumẽtum in alio loco,
abſonum eſt dicere partes debere forum ibi ſortiri. vt hic
in principio dixit Bal. ex quo ergo maritus in loco illo ni-
hil egit, nec quicquam ibi facere promiſit, cui dubium
ꝙ non debet poſſe ibi conueniri, Nota tamen ꝙ tabellio
in inſtrumento leuato & expedito non debet apponere
locum confecti inſtrumenti, ſed iuſsi & recepti.c.abbate
de re iud.in 6. Dec.plenè in c.1.col.3.de fid.inſtr.

Secundus intellectus gloſ.conſonat verbis legis noſtræ
ideo à ſcribentibus cõiter approbatur,vt dixi ſupra in ra-
33 tionibus dubitandi & decidendi. † Ad l.contraxiſſe p gl.
allegatam ꝙ locus deſtinatæ ſolutionis cenſeatur locus
cõtractus,ideo poſsit quis ibi conueniri,vt dr̃ in l.noſtra.
multa poſſem addere & dicere, ſed quia breuis hæc lex ſa
tis fuit onerata ex ꝓdictis, vide ſi placet Aret.in §. ꝑterea
quaſdam col.13.de actio.Alex in conſi.49.lib.5.in l.vnũ
in 5.not.ſi cer.pet.vbi ſimiliter Dec.in 5.not.Soc.cõſi.96.
& 247.ſm ordinem cõtinuatiuum in 2.dubitatione vol.
2.& in c.dilecti de fo.compe.Bal.nouel.in trac.de dote in
9.parte principali col.fi.in 18.ſpeciali Iaſ.in l.1.j.de eo qđ
cer.locu & Dec.in c.1.col.18.primæ lecturæ de iud.

Iuxta tamen hunc ſm intellectum dicebat hic Ang. ꝙ
licet ex confectione inſtrumenti dotis vir non efficiatur
de loco contractus dotalis,forum tñ quem ex aliquo pri-
34 uilegio aliàs declinare poterat,nunc minimè poterit,† vt
ſi vir legationis tpe dotem Romæ recepiſſet, & ſic in lo-
co communis patriæ & ſolueretur matrimonium duran
te legatione,maritus Romę legatione fungens conueniri
poterit, nec forum declinabit.l.ſi vxor ſ.eod.quam Ang.
ſic intelligit,qñ matrimonium contractum fuit, ibiq; re-
cepta dos vt hic etiam per Pau.de Caſt.locus ergo ſi alibi,
& dicit ibi Bar.ita ſentire doct.idem voluit Felyn.in c.fi.in
fi.de fo.compe.Et iſte vr̃ communis ſcribentium intelle-
ctus ad dictam.l. ſi vxor, ꝙ contractus fuerit factus Ro-
mæ & ſic in loco communis patriæ, ibiq; ſecutum fuerit
diuortium & diſtractus,& maritus illic inuentus, vt tunc
propter dotis prærogatiuam maritus legatus perdat pri-
uilegium declinandi forum. Iuſque reuocandi domum
vt etiam per Bal.nouel.loco proxime allegatu.

Tertius intellectus. Mar.vt dicit Angel. directo repu-
gnat,literæque contradicit, & fuit Ceruotinus,ideò non
eſt qui illum ſequatur, ab intellectu ergo & declaratione
de quibus diximus ſupra non eſt recedendum.

EX RVB. CVM LEGE PRIMA & quatuor ſequen.de inoffi.teſta.

Querela inoffi. teſta.rem ad cauſam inteſtati redacit & eſt, præparatoria pet.hær.in rub nu.1.

Patria poteſtas maior & potentior erat olim, quàm hodie. au nu.1.

Exhæredatio filij hodie non ſubſiſtit niſi fuerit expreſſa cauſa legitima, & inde probata per hæredem. 3. & in l.hoc colore.26.

Querela quid ſit, & vtrum querelato teſtamento, corruant, ia eo contenta.nu 4 cum ſeq.

Præteritio liñ a materna cum inſertione cauſa pro exhæredatione habetur.nu.7.

Querela quibus perſonis competat.nu.8.

Querela & ius agendi ad ſupplementum legitimæ non concurrunt.num 9.

Querela iſta quanto tempore decret. quomodo ad practicam deducatur. Et an poſſit in eodem libello intentari ordine ſucceſſiuo vna cum pet.hær.nu.10.& 11.

EX LEGE PRIMA.

Frequentia materiam commendat.nu.1.

Querela & ius dicendi nullum,competant tantummodò ſucceſſuris ab inteſt.2. cum ſeq.

Filia quæ renunciauit bonis paternis cum iur ſi præterita in teſtamento fuerit, non poteſt teſtũ rumpere ibi.nu.4.

Præteriti cum inſertione cauſa à filijs mancipatis non habent querelam ſed bo po.contra tab.nu.5.

Frates ex tribus cauſis tantum poſſunt exhæredari & præteriri ex quibus tamen cauſis ab inteſtato non excluderentur ab hæreditate fratris.6.

Quibus gradibus perſonarum competat querela inof teſt.7.

Querela contra teſtamenta fratrum inſtituentium turpes perſonas plenè diſcutitur ibid.nu.8.cum ſeq.

Quarta deſcendentium & quarta collateralium fratrum, ſcilicet diſparis ſunt naturæ. nec de vna bene infertur ad aliam.10.

Legitima fratrum an ſit hodie aucta ſicuti legitima deſcendentium & aſcendentium. 12.

Codicillaris clauſula an operetur vt frater querelato & expugnato teſtamento fratris, teneatur ſtatim inſtituto reſtituere hæreditatem. 13.

Baſtardi an dicantur perſonæ turpes & infames ita quod locum habeant iura de talibus loquentia.14.

Fratrum

Fratrum appellatione qui veniant. 17.
Expenſis inanibus vexare ſe quis non debet. 18.
Exceptio tua intereſt, peremptoria dicitur. 19.
Lex non poteſt argui de mendacio. 20.
Filiusfa. ſæpe poteſt teſtari. 21.

EX L. HOC COLORE
cum tribus ſequentibus.

Color quid ſit & de ſignificatione illorum verborum colore quæſito. 1. & 11.
Querelato teſtamento olim omnia corruebant. hodie nõ quæ ſit ratio diuerſitatis. 2.
Querelam intentantes contra teſtamentum, quid pro obtinenda victoria haberent probare tam olim quam hodie. 3.
Quaſi hæc dictio, regulariter nota eſt improprietatis. 4.
Rectè & ritè quomodo differant. 5.
Inofficioſum teſtamentum dicere quid ſit, & aliud eſſe hodie quam eſſet olim. 6.
Nouercalia delinimenta filiis alterius matrimonij nocent & ſimiliter meritricia. 7. *cum ſeq.*
Iniuriam alteri inferre volenti non eſt conſentiendum. 8.
Pupillus mortuo patre apud quem educandus ſit. 10.
Tex.l.1.ff. vbi pup.educ.deb. ornatur & declaratur ibidem.
Blanditijs allicere quempiam ad ſe inſtituendum quomodo ſit prohibitum. 12.
Tex.l fi.C. ſi quis aliquem teſt. probib. declaratur. ibid.
Præteritus in teſtamento quis dicatur. 13.
Querela inoffi teſt. non præparata an & quando transmittatur ad hæredes. 1.
Legitima deſcendentibus debebatur iure inſtitutionis etiam de iure ſſorum. 15.

In rub. de Inoffi. teſta.

HIc titulus ſubtilis eſt & difficilis etiam doctoribus ſemper viſus. omnibus tñ neruis viribusque contendam cuncta plana facere. Pau.Caſt.hic, Saly.& ſal. in rub.C.eo.latius explicantes ſequuntur continuationem glo.hic & ibi. Viſis ergo in titu.proximè præcedenti & ſubſtantia & concomitantia iudiciorum propter quę introductæ ſunt actiones vt in proœ.decretalium, cum alijs quæ allegauimus ſupra in rub.de iud. conſequens erat de ipſis actionibus videre quæ in iudicijs exercẽtur. Et quia ab vniuerſalibus eſt inchoandum vt latè dixi in rubr.ĵ.de reg.iur.de pet.hæred. quæ vniuerſalis eſt.l.1.cum glo.ĵ.de rei vend. tractaturus eſt primo auctor. verum quia inoffi.
1 teſtamenti querela præparatoria eſt, † quum pcedat hær. pet. reſcindatque teſtamentum quo per querelam reſciſſo, res ad cauſam inteſtati reducitur.l.in ſubſtitutione cũ glo.infra de vulg.& pup.l. qui repudiantis.l. poſtumus.§. ſi quis ex his & l.circa ĵ.eod.tit.& aperitur via agendi pet. hære.l.quemadmodum & l.qui de inofficioſo.ĵ.eo. cum alijs adductis per Socin.in conſil.134.col.1.lib.1.ideò hic hunc titu.poſuit quum remedium præparatorium ipſius pet.hær. contineat ſecundum glo.& doc.

Pro intelligentia materiæ & eorum quę dicturi ſumus
2 primò ſciendum eſt, † ꝙ ſm legem.12.tab. parentes poterant pro libito filios ab hæreditate & ſucceſsione ſua excludere, quum vitæ neciſq; ius in illos haberẽt.l.in ſuis in h.ĵ.de lib.& poſt.l.fi.C.de pa.po.& l.fi. C.de pat.qui fil. diſtrax.& hr etiam geneſis.c.9.circa fi. & qui poteſt quod eſt plus, vtiq; põt etiam qđ eſt minus.d.l.in ſuis cum ibi no.per Iaſ.in 4.not.& l.cui licet ĵ.de reg.iur. Et ſm ius illud de querela iſta inoffic.teſta. reſpectu deſcendentium non erat tractatus nec diſpoſitum de impugnanda voluntate parentum, adeò lex de eis confidebat, hinc eſt ꝙ ſoli patri habenti filiam in poteſtate, datum erat ius & facultas illam in adulterio repertam vna cum adultero occidendi, quia paterni nominis pietas conſilium ſæpe capit pro filijs. ſecus in marito & alijs.l.patri cum duabus.ll.ſequentibus infra de adult. verum quia creſcẽte malitia humana iuxta id qđ ſcribitur in proœ.decre. parentes ſine cauſa liberos exhæredabant aut præteribant, vt dr inſt.de inoffi.teſta.in prin. patria poteſtas per iura ffiorum & alia reſtricta fuit, ita ꝙ prædicta iura paſsim amplius non licebant iuribus præallega. ideò non erat licitum parentibus ſine cauſa filios occidere, aut exhæredare.l.1. cum ſeq.ĵ. eo.& inſtit.de inoffi.teſta.in princ. leuior tñ cauſa de iure iſto erat ſufficiens, nec aliter erat iuſtificanda ſufficiente teſtimonio patris dicentis ingratos.l.3. C.de lib.præter.l. liberi.C.de inoffi.teſt. niſi filius probaſſet ſe fuiſſe gratum d.l.liberi cum ibi not.per Pau. Caſtr.& alios & in auctẽn.
3 non licet.C.de lib.præter.† Sed hodie prædicta patris poteſtas magis reſtricta fuit, tam per iura.C. quam auctẽnti co.limitatæ.n.& coarctatę ſunt cauſæ exhæredationis ad certum numerum, & requiſita ſpecificatio & expreſsio cauſæ & etiam probatio inde per hæredes facienda.§.exhęredatos cum glo.in auc.de hęr.& fal.§.aliud quoque c. in auc.vt cum de appella.cog.& auc.non licet pręall.cum ibi not.per ſcriben.& per Bal.in l.nam & his ĵ eo. Aret.& Soc.in l.3.in §.filius col.fi.de libe.& poſthu.
4 Secundò præmitto, † ꝙ querela & querimonia eiuſdẽ ſunt ſignificationis à conquerendo dictæ: & eſt generale vocabulum, vide Barb. in c.dilecti col.2.& 3.de iud. & Dec.in conſi.550.col.1.in propoſito noſtro dicitur lamentatio & querimonia de teſta. contra officium pietatis facto l.2.& 5.infra eo. cum vulg. nec actio eſt nec accu
5 ſatio, † ſed quædam ſpecies de per ſe medium inter prædicta tenens, ad reſcindendum teſtamẽtum competens. l.poſthumos.5. ſi quis ex his & §.ſi quis inſtituta cum gl. vbi ſcribentes notant infra eo.
6 Tertiò præmitto, † ꝙ olim querela inoffi.teſt. hoc colore introducta fuit, inſtituebatur ꝙ tanquam parentes exhæredantes quaſi dementes eſſent, ideo omnia diſpoſita & ordinata in tali teſtamento tanquam à furioſo, & homine inſanæ mentis facta, corruebant.l.hoc colore.l. nam & is.l.Titia.ĵ.eo.l.furioſum.C.qui teſt.ſa.po.l.patronus liberto.§.fi.ĵ.de leg.3.no. Dec.in conſi.561.hodie verò dictum teſtamentum non expugnatur vti à demente vel quaſi factum, & eo colore. quum ad hoc vt valeat exhæredatio, & competat iſta querela requiratur expreſsio & ſpecificatio legitimæ cauſæ in teſtamento vt diximus, quia actus in demente & furioſo non cadit, verum reſcinditur & expugnatur, eo ꝙ cauſa inſerta non ſit vera, & cõtra officium pietatis legerit qui ſic fecit irrita inſtitutione, circa quam impietas commiſſa fuit. cætera firma manent auc.ex cauſa cum ibi not.C.de lib.pręt.& iſtit.de inoffi.teſta.in princ.cum ibi dictis notant Bart.& alij in d.l. nam & is in §.1.Pau.Caſt.in l.hoc colore & in l.Titia pręalle.& Matt.de affl.in deciſ.regni.125.cum ĵ.adducendis.
7 Quartò præmitto, † ꝙ licet in aſcendentibus per lineã maſculinam, in quibus eſt patria poteſtas, & ſimiliter in deſcendentibus à linea prædicta, ad excluſionem ſucceſſionis requiratur exhæredatio cum expreſsione cauſæ legitimæ, vt ſupra dixi, & talibus exhæredatis daretur huiuſcemodi querela tamen in matre & aſcendentibus per lineam maternam ſufficit præteritio. quæ exhæredationis locum tenet, quando cauſa legitima fuit inſerta.§.fin. inſtit.de exhær.lib. Bar.in l.pater filium, col.2.ĵ.eo. Alex. latè.in d.l.in ſuis col.penul.& fi.not. omnes per illum tex. in l.filiam. C.eo.& taliter præterito dabatur querela.d.§. fi.in fi.iuncto titu.de inoffi.teſt. ibidem relato.
8 Quinto præmitte, † ꝙ remediũ dictæ querelæ competit tam aſcendentibus quam deſcendentibus, nec non fratribus & ſororibus vtrinque coniunctis tantum, inſtituta turpi perſona.l.1.ĵ.eo.l.fratres & l.fratres.C.eod.& inſtit. de inoffi.teſt.not.Matth.de affl.loco præalleg.

Sextò

9 Sextò præmitte † ꝙ ius querelæ & ius agendi ad ſupple
mentum legitimæ non concurrunt, vt pote ad oppoſita
viam habẽti, primum competit ad reſcindendum teſtm̃,
& ad impugnãdum iudicium teſtatoris vt ſupra dixi, ſm̃
tendit ad confirmationem teſtamenti.l.omnimodo.C.
eo. Dec.in conſil.530.col.fin.quum igitur contraria ſint
ſimul ſtare non poſſunt.l.vbi repugnantia ꝭ.de reg.iur.
10 Septimò præmitte, † ꝙ licet alia iura annis ſolum.30.
tollantur.l.oẽs & l.ſicut.C.de præſcr.30.anno. Et querela
falſi lapſu.20.annorum tantũ excludatur.l.querela.C.de
falſ.m̃ ius iſtius querelæ inoſ.teſta.extinguitur quinquen-
nio.l. Papin.§.fin.cum.l.ſeq.ĩ.eo. & l.ſi quis filium in fin.
vbi in 2.not.Iaſ.tradit.C.eo.Bal.in trac.præſcr.lol.30.quę
ſtio.22.& ſequen.quod tñ tempus quinquennij ignoran
ti non currit vt per Deci.in conſil.530.col.2. Item donec
pendet quæſtio ſuper falſitate teſtamẽti,prædictum tem-
pus quinquennij ad intentandam querelam datum non
currit vt per Mod.in dicto tract.præſcr. ad fi.primæ par-
tis, ſextæ principalis, ſed ius agendi ad ſupplementum le-
gitimæ longiore tempore viuit, & durat vt per præſatos
ibi & per Cor.in conſi.264.vol.1.Dec.conſi.303.& com-
patrem meum Alexandrinum in conſi.156.
11 Octauò.& vlti.† quia tunc doctrina ſapit, quando etiã
practicam docet, ſupereſt docere quomodo querela iſta
inoſ.teſtamenti deducatur ad practicam.Et conſequen-
ter ponere formam libelli & petitionis in querela inoffi.
teſta.quem videbitis per Ang.Aret.inſti.de inoffi.teſta.in
prin.in 2.col.vbi etiam formam ſententiæ ponit.

Sed quia ſua practica & forma ꝓdicta concernit filios
tm̃ in aſcendentibus & collateralibus reformanda eſſet
12 mutatis mutandis ſm̃ ſubiectam materiam.† Sed maior
& pulchra dubitatio eſt an in eodem libello,cum quere-
la ſaltem conditionaliter & ordine ſucceſsiuo intentari
poſsit hær.petitio,exempli gratia, ſi in libello actor dicat
& ipſo teſtamento reſciſſo petat pronunciari & declara-
ri hæreditatem prædicti teſtatoris ad ſe tanquã ad legiti-
mum eius hæredem ſpectare & pertinere,requirendo cõ-
uentum compelli ad dimittendum & relaxandum hære-
ditatem ꝓdictam cum fructibus perceptis, &c. Gl.not.&
famigerata in l.qui de inofficioſo in fin.ꝭ.eo. tenet libellũ
procedere & cumulationem admitti. q̃ glo.ſequuntur &
extollunt Bar.& Pau.de Caſt.ibi Io.Fab.& Ang.Are.inſt.
de inoffi.teſta.in prin.col.2.& 3.Pau.de Caſt.in l.1.col.1.
C.de inoſ.teſt. Alex.in conſil.52.in fi.vol.2.& Iaſ.in d.l.3.

Sed opp.verius vr, quia vbi actio tpe iudicij non eſt na
ta, nec eſt ſpes ꝙ oriatur pendente iudicio, vt in propo-
ſito noſtro, non admittitur cumulatio etiam ſub condi-
tione & ordine ſucceſsiuo.l.gemma.ꝭ. ad exhib.quia ſine
actione nemo experitur.l.ſi pupilli in §. videamus ꝭ.de
neg.geſt.Nec iudiciũ inſtitui poteſt ſub conditione,quæ
eo pendente non ſit affutura ideò quẽadmodum.ꝭ. tit.1.
Et ita tenuit Gul.de Cun.in l.1.C.eo. Bal.& Ang.in d.l.ſi
de inoffi.& Roma.in conſi.392.circa primum col.3.

IN LEGEM PRIMAM.

SVmmatur vt hic per Bar.Bal.& Ang.vel me-
lius & perfectius vt hic per Pau.Caſtr. Diui-
ditur in tres partes, in prima ponit dictum
in 2.rationem. In tertia declaratione.in ſe-
cunda ibi omnibus. tertia ibi cognati.

1 Noto primò ex iſto text.† materiam commendari à
frequentia facit tex.in l.legaui.ꝭ.de lib.leg. in l.iuſto infra
de vſucap.in d.l.cum non ſolum in prin.C.de bo.quæ lib.
cum not.per Cæpo.in auctẽn.ſed nouo iure col.9. verſic.
quæro decimò. C. de ſer. fugit. rationem verò iſtius fre-
quentiæ ponit tex.inſt.de inof.teſt.in princ.

Secundò not.remedium querelæ inoffi.teſt.tam paren
tibus quam liberis dari, concordat text.inſt.eo in princ.
iure.n.æquali,& ſi ordine turbato defertur ſucceſsio.l.nã
2 & ſi parentibus ꝭ.eo.hoc no.intelligas,† quando prædicti
ſucceſſuri erant ab inteſtato,aliàs ſecus.vt poſt glo.decla-
rant hic Pau.de Caſtr.& Cur.inferentes ꝙ decedente ali-
quo cum teſtamento,prȩterito filio religionis minorum
de obſeruantia, aut exhæredato,non detur illi ius dicen-
di nullum,nec querela inofficioſi teſtamenti, quia tan-
quam incapax non ſucceſsiſſet ab inteſtato.
3 Et ſimiliter ſtante ſtatuto,† ꝙ filiæ nõ ſuccedãt exiſten
tibus agnatis maſculis.filiæ præteritæ aut exhæredatæ nõ
competet ius dicendi nullum,nec querela inoſ.teſtamen
ti.quum ab inteſt.non eſſet ſucceſſura,nec per dictum te-
ſtamentum facta ſit ei iniuria aliqua, de qua iuſtè con-
queri poſſet, ex quo etiam abſq; teſtamentaria diſpoſi-
tione ab hæreditate prædictorum excluſa erat. teſtato-
res ergo non ſunt vſi officio impietatis excludendo iam
excluſos. quid igitur mirũ ſi contra talia teſtamenta non
datur illis querela? De quo art. vide Ange.in l.Pap.in §.ſi
quis ex his.ꝭ.eo.& eius conſi.132.in fi.Rom.conſ.13.Pau.
Caſt.conſi.108.cum ſequenti in antiquis Aret.conſ.160.
col.15.Alex.conſ.19.lib.6.vbi concludit per glo.noſtram
hic & præalle.ꝙ teſtm̃ filij in quo mater eſt præterita ne-
queat impugnari,ſtante ſtatuto vel conſuetudine in loco
conditi teſtamenti, ꝙ mater ab inteſtato non ſuccedat.
4 † Et idem eſt in filia quȩ renunciauit bonis cum iuramẽ-
to prout quotidie fit vt tradit Guido Papæ in quæſtione.
598.& Iaſ.in l.ſi filius qui in poteſtate col.2. de lib.& po.
quamuis ex teſtamento capere poſsit vt per Soc.in l.hæ-
redes mei in §.cum ita col.fi.infra ad trebel. Dec.& alios
in l.pactum.C.de colla.& dixi in l.fi. C.de pac.

Secundo intellige hunc tex.& prædicta qñ deſcenden-
tes & aſcendentes prædicti fuerunt legitimè exhæredati,
ſeu cum inſertione cauſæ legitimè præteriti, ſi ſint aſcen-
dentes,vel deſcẽdentes per lineam maternam, quia tunc
præteritio pro exhæredatione habetur.§.exhæredatos cũ
glo.in auc.de hær.& fal.§.fin.cum ibi not.inſti.de exhær.
5 lib.† ſi verò aſcendentes à filijs emancipatis cum inſertio-
ne cauſæ legitimæ eſſent prȩteriti,tunc nõ haberent que-
relam ſed bo.poſſ.contra tab.vt hic per Pau.de Caſt.in 2.
col.& per Ang. Are.in d.§ fi.col.vlt.

Tertiò intellige quando exhæredatio facta fuiſſet à fi-
lijs emancipatis, nã ſi filij in poteſtate fuiſſent,tunc aſcen
dentibus querela dari non poſſet. eſſet.n. teſtamentum
nullum ipſo iure, ita ꝙ per querelam rumpi non poſſet.
ſm̃ glo.Pau.de Caſt.& alios hic & Are.in d.fin.col.fi.

Quartò & vltimò licet aſcendentes & deſcendentes in
querela hic æquiparari videantur, hoc tñ non eſt in om-
nibus & per omnia.deſcendentes.n.ex 14.cauſis exhære-
dari poſſunt.& probata vna ex dictis.14.cauſis inſerta ab
obtinendo in querela excluduntur, aſcendentes verò ex.
7.cauſis tm̃ exhæredari poſſunt.§. iuſtum autem perſpe-
ximus in auc.vt cum de appel.cognoſ.Iaſ.in prȩalleg.auc.
non licet col.1.& ſic ſi alia cauſa exhȩredationis eſſet in-
ſerta teſtm̃ ipſo iure nullum eſſet, & ceſſaret querela quæ
ad reſcindendum & rumpendum datur.Et pariter in fra-
6 tribus conſanguineis, † tres tantum ſunt cauſȩ legitimæ
propter quas prȩteriri & exhȩredari poſſunt.§. ingratitu-
dinem in auc.de nup.Are.inſt.de inoſ.teſt.in prin.ad fi.3.
col.ab inteſtato tamen ex dictis cauſis ab hȩreditate fra-
tris non excluderetur frater text.eſt ſingularis in l.cogna-
tis infra vnde cogn.notat Aret.in l.3.§.1.col.3.ꝭ. de lib.&
po.& Ang.inſtit.de inoff.teſta.col.3.ad fi.principij.
7 Tertiò not.ex iſto text.† ꝙ cognati qui ſunt vltra fra-
trem,hanc querelam non habent:cognati igitur qui ſunt
vltra fratres & ſorores nullo modo poſſunt agere, aut agẽ
tes vincere vt dicit tex.in §.1.inſtit.de inoffi.teſta.Rurſus
in l.fratris.C.eo.dicitur ꝙ nemo eorum qui ex tranſuer-
ſa linea veniunt exceptis fratre & ſorore ad querelam ad-
mittitur. Et ſi quȩras rationem. Reſpondebo hȩc eſſe iu-
ris poſitiui,ideò ſufficit pro ratione voluntas.l.1.§.pueri-
tiam in verbo ratus cum glo.de poſtul.no, Barb.in 4.vol.
conſi.Alex.conſi.64.col.1.& Fely.in c.ſi quando col.9.de
reſcrip. vel aliter poſſet aſsignari ratio perſuaſiua vt per
Fulg.in conſi.71.in fine.& Dec.in conſil.561.col.2.

Hȩc

Hec materia querelæ ſratrum cōtra teſtamentum fra
8 tris † pulchra eſt vtilis & frequentior alijs, quia vt ait ille
Poeta, fratrum quoque gratia rara eſt. & plenè tetigit eā
materiam Iaſ. in d. l. fratres, idcirco nos hic ſolū aliquas
principales dubitationes tractabimus.

Et quia primò de perſonis agēdum eſt l. ſi quæramus
infra de teſt. cū multis accumulatis per Mod. Bon. in l. ſi
quis, ne quæſtio col. fin. ff. de quæſtio. videndum eſſet quę
dicātur turpes perſonæ, quibus inſtitutis datur fratribus
hęc querela vt hic in l. fratris & in l. fratres. C. eo. & in. §.
1. inſtit. eo. vide Ang. hic Ioan. Fabr. in dicto. §. 1. & ſecun-
do, Ful. conſi. 71. Dec. conſi. 530. 561. Iaſ. conſi. 71. lib. 1.
Cur. Iunior. in conſ. 37. & 136. col. fin. ſed ad particularia
exeutiam ſex difficultates quæ declaratione egent.

9 Prima erit. † qn̄ frater inſtitutus eſt in legitima vel mi
nus legitima, vtrū poſsit querelare teſtamētum fratris in
quo turpis perſona inſtituta fuit, vel cōtētus eſſe debeat
legitima, aut ſupplemento legitimę Aret. inſtit. de inoffi.
teſt. in prin. in 3. col. Iaſ. in d. l. fratres in primis col. & De-
ci. in conſi 530. concludunt tale teſtm̄ poſſe per querelā
impugnari rationibus de quibus ibi per eos Curt hic di-
cit ꝙ in illa cauſa requiſitus, vt cōſuleret prout fecerat
Dec. noluit, quia obſtat lex omnimodo. C. de inoff. teſta.
in ſui generalitate, loquitur enim in omnibus perſonis
quibus querela competit volens ad ſupplementum legi-
timę tm̄ agi. Et ne ſequatur abſurdum ꝙ fratres in eo ca
ſu ſint melioris cōditionis quàm filij & deſcendentes. Et
quia opinio Bart. in qua fundatur contraria opinio, pro
cedit vbi frater non erat in aliquo inſtitutus. aliàs ſecus,
prout in deſcendētibus. facit text. in §. ne igitur in auctē.
quibus mo naturales effi. ſui. vbi ſi pater habeat aſcendē-
tes & liberos naturales tm̄, poteſt filios naturales inſti-
tuere hæredes dummodo aſcendentibus legitimam re-
linquat, ergo idem in propoſito ſufficiet fratri habere
legitimam vel ius conſequendi ſupplementum legitimę.
Tenendo opinio. Dec. & communem ad rationes prę
dictas reſponderi poteſt. fratribus querelā dari principa-
liter in odiū inſtituti propter illius vilitatē & infamiā.
10 † Quæ verò datur filijs datur principaliter in odium pa-
tris filium exhæredantis, & illū ponentis extra eius hęre-
ditatem vel legitimam. Et ſic cū cauſæ ſint ſeparatæ, de
vna ad aliam nō infertur. l. naturaliter in §. nihil cōmune
infra de acquir. poſſeſſ Item quia quarta vel triens aut ſe-
mis, hodie debita eſt filio ſm̄ numerū liberorum omni
caſu, niſi ingratus ſit. fratri verò nō eſt debita niſi inſtitu
ta hęrede turpi perſona. Item quę filio debetur exigit ti-
tulū inſtitutionis aliàs teſtm̄ eſt nullum auct. nouiſsima.
C. eo. iſta titulum legatarij tm̄. §. ſi verò in auc. de hær. &
fal. ita ꝙ appparet ſm̄ Saly. & Iaſ. in d. l. fratres in primis
colu. de vna legitima ad aliam malè inferri. Ad text in di-
cta. l. omnimodo, in ſui generalitate reſpon. Deci. in di-
cto conſil. 530. col. fin. Et quum ſit correctoria ſtrictè in
telligi dēt. nec eſt verū ꝙ fratres tunc ſint melioris con-
ditionis, quam deſcendentes vt declārat Pau. Caſt. in d. l.
fratres & in dicta. l. omnimodo. col. ſecunda per tex. no.
in l. pantomimus. in fin. ff. ſi quis à pa. fu. ma. ſequit Dec.
loco præalle. Minus obſtat. tex. in §. ne igitur, quia non lo
quitur in fratribus, ſed in aſcendentibus nō habentibus
filios legitimos quibus lex permittit naturales filios inſti
11 tuere qui ab alijs inſtitui poſſunt vt ibi dicit text. † Bre-
uiter cōmunis opinio procedere poſſet qn̄ minus legiti-
ma fuiſſet prædictis fratribus relictum, vt ius agendi ad
ſupplementum legitimæ locum non habeat quia non
cauet iure, ſed ſi eſſet relicta integra legitima. quicquid
dicant communiter ſcriben. non vr̄ ꝙ tunc teſtm̄ fratris
poſit querelari vel impugnari, quia quum hoc caſu tm̄.
turpi perſona hęræde inſtituta frater teneatur fratri legi
timam relinquere. dicto. §. 1. cum gl. in auct. de hęr. &
fal vana eſſet diſpoſitio, & ſuperuacuū relictū legitimæ.
ſi nihilominus poſſet in totum teſtm̄ reſcindere. Ex quo
ergo ad relinquendū eiſdem fratribus legitimā, hoc caſu
lex cogit fratres, datur intelligi ꝙ in reliquo poſſunt ad li
bitum diſponere ēt turpi perſona hærede inſtituta, ita
inuenio tenere Alex. in l. ſi patroni. in. §. fi. in vlt. col. ff. ad
trebel. aliàs dicendum eſſet totā ſubſtantiam eſſe fratri-
bus eo caſu relinquēdā, nō legitimā tm̄, & huic rationi
non video reſponſum. imò qn̄ eſſet aliquid relictū agi tā
tum poſſet ad legitimam, non autē impugnari teſtamen
tum ſecundum Matth. de Afflic. in deciſione regni. 204.

Reiēta opinio. prędicta neceſſaria eſt ſecunda dubita-
12 tio de qua hic per Ange. & Curt. † an quemadmodum
hodie aucta eſt legitima deſcendentium & aſcendentiū.
eodem modo aucta ſit legitima fratrum, Ange. & Cur.
tenent ꝙ ſic per tex. in ſui generalitate in d. §. 1. in auct.
de. trien. & ſemi. & fuit opinio antiquorum quos refert
gl. in dicta auct. nouiſsima. Sed contraria opinio com-
munis eſt & tenenda, illāque ſequitur ēt Alex. in d. §. fin.
l. ſi patroni col. vlt. & Matth. de affli. loco præalleg. Et ad
tex. præalleg. §. primi reſpon. poteſt ꝙ loquitur in his qui
bus ordinariè legitima debetur vt deſcendētibus & aſcē
dentibus, non in tranſuerſalibus, quibus extraordinariè
tm̄ debetur inſtituta videlicet turpi perſona. facit quia
fauorabilior eſt legitima filiorum quàm fratrum, vt ſu-
pra dixi. ideò nimirum ſi prima ſit aucta ſecunda non.
13 Tertia difficultas, † an reſciſſo teſtamēto per querelā
inoffic. teſtamēti à fratre inſtitutā, turpi perſona relicta
hærede, Clauſula cōdicillaris operetur vt frater teneatur
hęredi inſtituto hæreditatem per fideicōmiſſ. reſtituere
iuxta §. fin. l. poſthumus infra de iniuſto rup. Iaſ. in di-
cta. l. fratres col. ſecunda & tertia, concludit ꝙ non. ſequi
tur Dec. in conſi. 561. per multa. de quibus ibi per eos at-
teſtantes communem. Curt. hic & in dicta auc. ex cauſa
co. pc. contrarium tenet arguendo de liberis ad fratres,
quę argumētatio. non procedit ſm̄ Dec. loco præallega.
eandem opin. tenuit Alex. in d. §. fina. col. fin. reſponden-
do ad. l. patronus in contrarium allega. vt ibi per eum. ſe
quitur Matth. de Afflic. in deciſione regni. 125.

Veritas articuli ab hoc vr̄ depēdere. vtrum ſufficiat fra
trem habere legitimam, qn̄ inſtituta eſt turpis perſona
an non. quia ſi ſufficeret habere legitimā prout Alex. lo-
co præalleg. dicit, & ego in ſuperioribus tenui iſta ſecun
da opinio verior eſſet, quia excepta legitima teſtator in
tales perſonas diſponere poſſet de bonis ſuis, & propter
clauſulam codicillarem, teneretur frater detracta legiti-
ma reliquū inſtituto reſtituere. quia teſtatoris talis fuit
mens. ſed ſi teneremus aliam opinio, q̄ tanqum commu-
nem ſequutus eſt Deci. in dicto cōſi. 530. ꝙ fratri debita
ſit tota ſubſtantia fratris inſtituta turpi perſona, ſecus
eſſet. quia tunc non curaretur de voluntate teſtatoris, &
ſic de illa clauſula codicillari. Ex quibus videtis perplexi-
tatem articulorū. Ego non recederem ab opin. quam in
ſuperioribus tenui. ꝙ vltra legitimā fratri debitam, de re
liquo poſsit frater pro libito diſponere, ſm̄ q̄ opi. ſequi-
tur clauſulam codicillarem operari effectū reſtitutionis.
quicquid tenuerint Iaſ. & Deci. Nec obſtat potiſsima il-
la ratio regulæ cū quid vna via de regu. iur. in ſexto. quia
vt dixi relicta frati legitima non prohibetur frater de
alijs bonis ſuis pro libito diſponere etiam ſic inſtituen-
do turpem perſonam.
14 Quarta difficultas, † an naturalis ſeu baſtardus dicat̄
perſona infamis & turpitudine notata. ita ꝙ eo inſtitu-
to locū habeat diſpoſitio legis noſtræ, vr̄ ꝙ ſic per not. di
ctum Azo. in ſumma de his qui not. infa. ꝙ ex tali coitu
nati ſint infames infamia facti, ergo frater præteritus il-
lis inſtitutis poterit querelare teſtamentū per leges prę-
allega. Iaſ. in d. l. fratres circa fin. & in conſi. 71. lib. 1. hoc
tenet in nato ex ſacerdote, innuens aliud eſſe in naturali
& baſtardo, & idē tenent communiter doct. vt per Curt.
ſeniorem in rep. l. admonendi col. 2. infra de iu. iur. vbi
Seue. col. 60 Saly. 25. & ſequenti & per Cur. Iun. in. cōſi.
37. & 136. Et ideò quicquid ibi dicat Curt. ſenior. cū quo
tranſit ibidem Cur. Iunior. in pen. col. iuramentum ſup-

pletiuum nó defertur ſpurio, nec ei qui intentionē ſuam probauit per vnū teſtem ſpurium. quum ſit infamis infamia facti, nec faciat ſemiplenam probationem, adeò ꝙ iuramētum ſuppletiuum nō eſt illi deferēdum, vt ibi & per Rom. & Seuer. in rep. l. ſi qua illuſtris col. 26. concluſio. 6. C. ad orſi. vbi tandem hoc vult relinquī arbitrio iudicis qui id iudicare debet ex qualitate morū prædictæ perſonę. facit. l. 1. §. j. de in. del. Et hæc pars in propoſito noſtro verior vř. tum quia dictum Azo. de baſtardo nō probatur iure, tum quia non eſt verum ꝙ tales de facto ſint infames. Et volenti hoc dicere incumbit onus probādi, eoq; magis huc procedit ꝙ defectus ſine vitio ipſius illegitimi natus eſt. l. legē Anaſtaſij. C. de naturalibus lib. facit. l. 3. de concub. §. j. vbi talis concubina extra pœnā eſt. Præterea naturales admittūtur ad ſucceſsionem matris illuſt. vnà cū legitimis & naturalibus. l. ſi qua illuſtris. C. ad orſi. qđ nō pmitteret, nec toleraret ſi tales eſſent infames vt ibi. Si igiť tales aliū de macula aliqua turpitudinis non ſint notati, non pcedit in illis diſpoſitio d. l. fratres.

De meretrice vero & multis alijs infamibus in quib', procederet iſta diſpoſitio tradit. Ioan. Fab. loco præalleg. ponens & qđ nam tempus teſtamenti mortis, vel inſtitutæ querelę attendi debeat pro victoria obtinenda in hac materia. Nec eſt differētia, an frater fuerit præteritus aut exhæredatus, habetur enim præteritio pro exhæredatione, & per Ioan. Fab. ibidem in verſi. adulterini.

15 Quinta dubitatio † vtrū frater legitimatus cōtra teſtamentum fratris habeat querelam tex. in l. communium. C. de naturalibus lib. videtur velle ꝙ nō, quia legitimatio nō affert ius agnationis inter fratres. Et ita poſt alios concludit Iaſ. in d. l. fratres. col. 3. in 4. limi. idem vult Ang. in ſti eo in princ. in 4. col. Curt. hic dicit text. in d. l. communium procedere in legitimato per oblationem Curiæ. ſecus in legitimato per reſcriptū principis qui nō differt à legitimo, & ita conſuluit ipſe Cur. in conſi. 37. eſt verum ꝙ frater ibi conſenſerat legitimationi, ſed maius dubiū eſt qñ non conſenſiſſet. Idem tñ per allegata ibi per eum.

16 Sexta dubitatio † an querela quę competit fratri contra teſtamentum fratris inſtituta turpi perſonę, non pręparata tranſmittatur ad hæredem. videbatur ꝙ ſic quemadmodū alia iura. l. cum hæredes infra de acqui. poſſ. Oppoſitum verius eſt, ſicuti nec hereditas fratris non adita: l. quoniam ſorem. C. de iure delib. & eſt tex. no. in l. poſthumus in. §. ſi. cum. l. ſequenti infra eo. & in l. ſcimus in fin. C. eo Iaſ. in l. ſi quis filium colum. prima. C. eo.

17 Quarto. no. ex iſto tex. † ꝙ appellatione fratrū veniūt conſanguinei, id eſt ex eodē patre nati tm: vt hic per gl. & doct. & eſt text. apertus in hac materia in d. l. fratres. In contrarium videtur text. in l. iuriſcon. in §. 2. gradu. j. de grad. vbi dicitur ꝙ appellatione fratris & ſororis veniunt etiam vterini. & conſuluit Soz. lib. 1. conſi. 1. & lib. 2. cōſi. vlti. Nec obſt. d. l. fratres. quia id procēdit in eo caſu tantum, quia in materia noſtra lex expreſſe & ſpecialiter ſtatuit vt ſoli conſanguinei tātum querelent ratione prędicta, quaſi ſatis ſit hoc caſu ſolum ligare fratres ne de rebus ſuis liberè diſponere poſſent.

Et ſimiliter quādo ratio & cauſa ſtatuti cōditi pro cōſeruatione domus & familiæ, puta aliud ſuaderet, tunc vterini in quibus ratio illa cōſeruandæ agnationis ceſſat, non comprehenderentur vt per Capram in conſi. 8. & Sozin. in d. conſi. 1. ſtatuta nā loquentia de fratribus intelliguntur per prius, & de fratribus primi gradus non de fratribus patruelibus ſecūdum Ang. hic. Alex. conſ. 203. colum. fin. lib. 2. & Cur. Iuniorem in conſi. 5. colum. 15.

18 Quinto not. moralem text. ad infinita allegabilem. † ibi melius facerent ſi ſe ſumptibus inanibus nō vexerent. cūm obtinēdi ſpem non habeant, i. quū vincere nō poſſint, vt dicit tex. in §. 1. inſtitu. eo. & hic in vanū laborent obtinere ſpem, i. illud qđ ſperant, & ſic teſtamenti reſciſsionem: facit. text. no. in l. non idcirco in fin. C. de reſcin. vendum inquit ab illicitis petitionibus abſtinendo. conſultius facies per quem tex. dicunt ibi Bald. & Pau. Caſtr. ſapiētē eſſe q nō petit illicita, ac todad l. 1. cū no. C. de edē.

Et iſto tex. facit optimè contra ſcholares qui non incumbūt ſtudio, & ſumptibus ſe & parentes ſuos conſumunt. melius, enim vt hic dicitur facerent ſi deſiſterent, quum non ſint obtenturi, nec coronam victoriæ reportaturi. ita venit declarandus hic ſubobſcurus text. elegātiæ Vlpiani non correſpondens.

19 Sexto not. † eodem tex. ſm Ang. Pau. & Cur. ꝙ exceptio tua nō intereſt, dř peremptoria, ideò quādocunque poteſt opponi. l. peremptorias. C. ſent. reſcin. non po. §. appellantur inſtitu. de except. multi tñ tenuerunt eſſe dilatoriam, & ideò debere pro opponi ante litis cōteſt. ſed prima opinio verior eſt, quia quotiēs probatur tua intereſſe, deficit in effectu actio. ideò hæc exceptio tua non intereſt. tanꝗ perimens actionem ęquiparatur peremptoriæ, & vt peremptoria ſemper opponi poterit per Felyn. dupliciter limitantem in cap. ex parte colu. ſecunda de teſti. & in cap. ſuper his col. pen. de accuſa. & ſi licet prædicta vera ſint in ſe, tamen lex noſtra non probat prædictum. nota. quia iſta non ſunt verba patris opponentis, ſed verba iuriſconſulti quod prædixerat declarantis.

In gl. primo ibi mendacium, nimis arroganter loqui-
20 tur reprehendēdo iuriſconſultū, † nec lex de mendacio argui poteſt ſecundum Bald. Ang. & alios facit tex. in cap. erit aut lex quarta diſtinctio. & in l. leges ſacratiſsimæ. C. de. l. & in l. fin. ad fin. C. de pręſcriptio. long. temp. quòd leges diuino motu inſtitutæ fuerunt, notāt omnes in cap. 1. de conſtitu. & in l. nemo poteſt de leg. primo.

Melior fuit ſecūda ſolu. gl. & recepta cōmuniter, quia ſm iura digeſtorum non erat introductum ius querelæ. ideò frequentiſsimè agebatur querela inofficioſi, ſicut hodie agitur ad ſupplementū legitimæ, vt hic per Bald. vel forſitā tēpore iuriſconſultorū ita erat, & practicabať.

Gloſ. ſecūda diuiditur in. 5. partes in prima ponit vnā declarationem ad text. in ſecunda aliam remouēdo vnū cōtrarium. in tertio ponit limi. ad text. in quarta & quinta reſpondet duabus quæſtionibus. ſecunda ibi. item parentibus. tertia ibi. niſi filius. quarta ibi ſi verò. quinta ibi ſi verò parēte. Ex prima parte gl. colligitur his tm competere querelam qui ab inteſtato aliàs erant ſucceſſuri, de quo ſupra in ſecundo no. Ex ſecunda parte gl. habemus quòd parentibus ita demum competit hæc querela, quādo liberis emancipatis vt hic dř fuerunt exhæredati. ſi verò præteriti datur contra tab. ꝙ ſi filij in poteſtate fuerint neutrum ex dictis remedijs competit ſed ius dicendi nullum. Quia quum teſtamētum nullius ſit momenti. l. tertia. C. qui te. fa. po. l. qui in poteſtate infra de teſta. & inſtit. quibus nō eſt permiſſum fa. te. in principio. nō eſt tractandum de querela quæ eſt reſciſsiua teſtamenti. & qđ dixi de bo. po. contra tab. competente aſcendentibus, contra teſtamentum emancipati, intelligi debet quādo cauſa fuit inſerta, aliàs teſtamētum hodie eſſet ipſo iure nullum, vt hic per Paul. de Caſtr. in ſecūda oppoſitione.

Ex tertia parte gl. colligitur quòd teſtamētum filijfa. in peculio caſtrenſi vel quaſi, non ſubiacet querelæ nec bo. po. contra tab. iuribus in gl. alleg. Quæ concluſio nō procedit ſm iura nouiſsima, per quæ corriguntur antiqua contrarium dicentia vt hic voluit Pau. Caſt. latius Iaſ. in l. fin. C. de inoffi. teſta. & in l. fin. C. qui te. fa. po. vbi etiam Deci & alij, quamuis diſputādo, contraria opinio defendi poſſet vt per Ripā. in l. 1. in §. in filij infra ad tre-
21 bellia. † Cautelis vero vt filiusfam. teſtari poſsit tradit Cępol. in cautel. 213. incip. filiusfam. Iaſ. in d. l. fin. C. qui te. fa. po. Parpa. in repet. l. placet colum. quinta ſequenti. de ſacr. ſanc. eccleſi. Aloder. in dicto. §. in filijs.

Ex fin. gl. habetis ꝙ ſi deſcendentes prętereant aſcendentes per lineam maternam, talis præteritio pro exhæredatione habetur, ſicuti è contrario quando aſcendentes prætereunt deſcendentes ꝙ procedit hodie inſerta cauſa legitima, aliàs ſecus vt per gloſ. nota. in dicto. §. exhære-

datos

daros in verbo noluit in auct.de hæredi.& ſalc.per Bart.
& doct.in l.pater filium infra eod.& Aret.in d §. fin.col.
fin.inſti.de exhær.lib.Paduæ.
Sequitur.l. hoc colore cum tribus ſequentibus.

IN LEGEM HOC COLORE cum tribus Sequentibus.

ISta lex & tres ſequentes veniunt conti-
nuatiuè,& vna ad declarationē alteri⁹:
ideò legēdę ſimul ſunt,& enucleandæ.
Sed in primis moueo difficultatem
cur compilatores non continuauerint
& coniunxerit ſimul leges eiuſdē au-
ctoris tractantes eandē materiā. verū
ĩterſeruerint leges alterius auctoris.ꝓut eſt lex, nō eſt.n.
q̄ ē creatura Caij poſita hic ĩter duas.ll.Mar.iuriſcōſulti.
Poſtmodū no.primò ex iſto tex.agi de inoffi. teſt.ſub
1 colore quaſi dementiæ. † & ſub tali medio teſtm̄ ipſum
reſcindi,quaſi non fuerit ſanæ mētis, nec officio pietatis
vſus ſit,qui tale teſtm̄ ordinauit,licet ſcripturam teſtamē
ti rite fecerit. ad idem text. in l.5. ĵ. eod. & inſtit. eod.in
princip. Eſt autem color id quo aliquid coloratur, aliàs
dr̄ figura: vult ergo iuriſcon.dicere eleganti quodā mo
do loquēdo hoc colore,i.hac figura & medio agi de inof
fic.teſtat. quaſi non fuerit ſanæ mentis qui contra offi-
cium pietatis venit tale teſtm̄ ordinando,aliàs iſta verba
ſub quæſito colore fraudem denotant,vt per Dec.in cōſ.
660.colu.2. vbi allegat multa iura quæ vtuntur prædictis
2 verbis.† Et quia tale teſtm̄ corruebat tanquam teſtamē-
tum quaſi dementis.legata fideicommiſſa &c.in eo con-
tenta ſimiliter corruebant & annullabantur.l. Titia & l.
qui repudiantis.§.1.ĵ.eod.& l.patronus liberto in fin. de
leg.3.hodie verò ſecus eſt, quia teſtm̄ nō querelatur ſub
colore quaſi dementiæ, ſed aſſumitur aliud medium. vt
enim ſit locus querelæ requiritur in præteritione vel ex-
hæredatione inſertio cauſæ legitimæ, idcirco dici nō po
teſt ſic teſtamentum dementem fuiſſe vel quaſi, imò ſa-
pientem indignum ab hæreditate ſua excludendo, quili
bet enim ſapiens id faceret, impugnatur ergo hodie di-
ctum teſtm̄, tanquam cauſa in præteritione vel exhære-
datione inſerta, vera non ſit, & contra officium pietatis
teſtator egerit.Irritata inſtitutione, legata, fideicommiſ-
ſa & alia in teſtamento contenta firma manet ſm doct.
vt per Bart.& alios in l.5.ĵ.eod.Ange.Pau.& alios. hic &
in l.Titia.ĵ.eod.& Alex.in conſi.50.col.2.lib.6. & conſe-
quenter lex iſta eſt hodie correcta.
Contra hoc not.& prædicta.duæ obſtāt difficultates,
ſm Curt hic.nam olim præſumptio erat pro exhæredan
te, & querelans tenebatur probare ſe gratum ſi obtinere
volebat.l.5.ĵ.eod.& l.liberi vbi per ſcribentes.C. eod.ſed
hodie querelans nō tenetur id probare. imò hæredes in-
ſtituti,cauſam ingratitudinis in teſtamento inſertam,ve-
ram eſſe probare tenētur.d.§.aliud quoq;.cum alijs quæ
in rubr.citaui, ita quòd mala præſumptio magis vr̄ ho-
die militare contra exhæredantes, quàm olim. ergo co-
lor clementiæ magis militat hodie quàm olim. quare ſi-
militer non militat antiqua legis diſpoſitio. quæ omnia
in teſtō contenta infirmabat. Et m̄. poſſe ſimul ſtare, ꝙ
cauſa inſerta probari nequeat,& tamē vera ſit. Quæ ſol.
non tollit difficultatem. ꝙ ex quo hodie hæres tenetur
probare ingratitudinem magis militet color inſaniæ ſic
teſtantis,quàm olim, ideò reſponde tu ꝙ licet in proba-
tione cauſæ ingratitudinis magis grauetur hodie hæres
teſtantis q̄ olim,& rectè quidem alleganti & dicenti in-
gratum incumbit onus probandi per vulga. regulam.l.
actor.C.de proba.tamē ex quo vt dixi cauſa legitima in-
ſerta fuit,quamuis vera non ſit.non poteſt veluti demēs
argui,qui aſſumpta tali cauſa propter quam quilibet ſa-
piens id feciſſet eo modo teſtamentum ordinauit,vt vo-
lunt Barto.& doct.ſupra allegati, nimirum ergo ſi hodie
non quæritur nec curatur color ille quaſi dementiæ.
3 Secunda difficultas† quō filij intentantes querelā inof
fic.teſt.de iure ffōrum.& C.probare poſſent. prout requi
rebatur vt hic & in l.5.ĵ.eod.patet ſe non fuiſſe ingratos.
quum negatiua ſit improbabilis.d.l.auctor, & c.in præ-
ſentia de proba.vltra reſpon.dictorum Mod.
Dicatis ꝙ iſta maxima difficultas parū nos torquet,
quia hodie filij non tenentur aliquid probare, ſed hr̄des
probare debent eos fuiſſe ingratos, & cauſam ingratitu-
dinis expreſſam veram eſſe.l.omnimodo cum glo verbo
arguatur.C.de inoff.teſt.probatur in §.aliud quoq; cum
ſupra alleg.Præterea text.in d. l. liberi nodum clariſſimè
ſoluit,non enim cogebantur etiam ſm iura antiqua filij
negatiuam probare ſed affirmatiuam, quòd obſequium
debitū continuè prout religioni & naturę conuenit, pa-
rentibus præſtiterunt,hoc modo probabant ſe immeren-
tes,indigneque exhæredatos, & ſi hæredes tanquam in-
gratos eos excludere volebant tenebantur probare ingra
titudinem,ita vult text.in d.l.liberi.hoc modo declaran-
do ceſſat penitus difficultas.
4 Secundò not. † ex text. ibi quaſi non ſanæ mentis, ꝙ
quaſi demens non dr̄ demens idem dr̄ in l. Titia in fin.ĵ.
eo.dictio enim quaſi nota eſt improprietatis ſm Barto.
Ange.Pau.Caſt. & alios. Et ideò diſpoſitio facta per talē
non corruit tanquam facta à demente,iuribus præall.ni
ſi quis ſe gratum modo prædicto non probaſſet.aliquan
do tamen dictio quaſi eſt expreſſiua veritatis.l.ſi id ꝙ §.
fi.cum ibi no.per Alex.& alios infra de acq.poſſ.
5 Tertiò no.ibi rectè iuncta gl.† ꝙ dictio rectè iuſtitiā
cauſæ. Rite verò ordinem & ſolennitatem denotat. vt
hic per Bar.Ang. Pau. & alios inferentes ad quæſtiones
vt per eos. ſed hæc lex vr̄ mihi oppoſitum probare ꝙ di-
ctio rectè importet etiam ſolennitatem. nam vt clarè
patet ad eam refertur, vt ſimiliter probatur inſtit. eod.
in prin. nec eſt veriſimile ꝙ legiſlator toties impropriè
locutus fuiſſet. Et hæc eſt receptior ſcribentium ſenten-
tia,ꝙ rectè referatur non tm̄ ad ſolennitatem, quantum
ad iuſtitiam cauſæ vt per Dec.Curt.& alios in l.lecta vbi
ſcripſi. ſi cert. peta. ſed hic ratione ſubiectæ materiæ ad
ſolemnitatem tantum refertur. non ad iuſtitiam cauſæ,
quum teſtamentum inofficioſum fuerit & iniuſtum.
Quartò not.quòd actus verè furioſi, vel dementis nul
lus eſt.nam tales nullam voluntatem habere cenſentur.l.
in negotijs & l. furioſi infra de reg. iur.
6 Quintò not. in l. inofficioſum. † quid ſit dicere teſta-
mentum inofficioſum,hoc enim inquit iuriſc.eſt allega
re quare præteriri vel exhæredari non debuerint. q̄ ver-
ba videntur obſcura,& ex medio concludendi in quere-
la inofficioſi.de quo per Bar.ſ.in l.hoc colore & Ang.in-
ſti.de inoff.teſt.in princ.in 3.col. quia teſtator nō eſt fun
ctus officio pietatis, peto ipſum teſtamentum tanquam
inofficioſum reſcindi,videbatur quòd imò dicere teſtm̄
inoffi.aliud eſſet quàm id quod hic dicit iuriſcon. doct.
non declarant.ſed idem iuriſconſultus auctor noſtræ le-
gis,videlicet Marcellus in ſequenti.leg.nam & his,clarius
id explicat in verſi.huius autem verbi de inofficioſo vis il
la,vt dixi inquit eſt,docere immerentem ſe,& ideò indi-
gnè præteritum vel exhæredatum.pondera illud verbum
vt dixi ſe enim refert.ad id ꝙ obſcurius in hac lege inof-
ficioſum dixerat,hoc itaque intendit iuriſcōſultus quòd
dicere teſtamentum inofficioſum.ſit dicere quare præte
riri vel exhæredari non debuerint, id eſt probare quòd
obſequium debitum parentibus adhibuerint, & per con
ſequens ſe fuiſſe immerentes, indigneque præteritos vel
exhæredatos,propterea teſtamentum reſcindi tanquam
inofficioſum, & contra offic. pietatis factum. l. nam &
his & l.liberi.præallegat.per quæ iura declarantur prædi-
cta verba,& ſic tex. noſter iunctis præallegat. ponit me-
dium concludendi, in cauſa inoffic. teſtamenti. Id-
que procedit ſecundum iura antiqua, ſecundum quæ
vt ſupra dixi exhæredatus probare tenebatur ſe debita

obſequia præſtitiſſe. ſed hodie, vt dixi, aliud eſt, quia hæ
res tenetur probare cām in præteritione vel exhæredatio
ne inſertam eſſe veram, proptereà hodie dicere teſtamē-
tum inoſſicioſum aliud erit, videlicet dicere ſolū cām in
ſertam in exhæredatione nō eſſe verā, ideò ſe fuiſſe inde
bitè p̄teritū vel exheredatū, & peter̄ teſtm̄ ipsū reſcindi.
7 Sextò not. † ibi quū falſo parētes ſtimulati. iunctis ver
bis legis ſequentis, ibi nouercalibus delinimentis inſtiga
tionibusùe corrupti. ꝙ qñ parentes malignè agunt con
tra filios, aliorum falſis inſtigationibus id factum cenſe-
tur, quum nullus amor vincat paternū, imò pr̄ magis dili
gat filiū q̄ ſeipſum. l. iſti quidem in fin. §. quod met. cauſa
cum multis accumulatis per Barb. in cap. in præſentia
col. 55. de probat. Fely. in c. afferte col. 1. de præſump. Iaſ.
& Dec. in l. pactum col. fi. C. de colla. & Ioan. Nouiza. in
ſylua nuptiali col. 36. cū ſeq. eſt aūt ſtimulari & extimu-
lari alienis inſtigationibus vexari ſecūdū Plau. & Teren.
8 Septimò not. † in l. nō eſt enim, nō eſſe cōſentiendū in
ferenti iniuriam alicui. facit ēt tex. inſti. eod. in prin. &
in l. ſiquis in graui. ff. ad Syllania. iuris. n. p̄cepta ſunt ho-
neſtè viuere & alterū nō lędere. l. iuſtitia. ff. de iu. & iur.
9 Octauò not. † ex eodem text. ſecundum Bal. Ang. Pau.
& alios ꝙ quicquid cōtra filios faciunt parentes nouer-
cas habentes, factū præſumitur nouercalibus inſidijs. Et
idem eſt in meretricibus & concubinis ſecundum Ang.
Ex quo infertur ſecundum Cur. ꝙ renunciationes fa-
ctę per filias habentes nouercas de bonis & hæreditate
paterna, factæ pręſumuntur propter inſidias nouercales,
quū legum præſumptiones dicantur liquidiſsimę proba
tiones. licet imperator. cum ibi not. infra de leg. & conſe
quenter facilius infringentur & annullabunt iuxta not.
in cap. quamuis de pac. in 6. & in l. pactum. C. de colla.
Conſiderandum tamen eſt ſm Curt. quia de iure iſto,
filij, vt dictum eſt ſe gratos fuiſſe probare tenebantur, &
dicta præſumptio nouercalium inſidiarum ſibi non ſuc
currebat. Reſponde non per hoc reſtare quin filios one-
rarent in probando ſe fuiſſe immerentes & indignè ex-
cluſos, ſi teſtamentum per querelam reſcindere vole-
bant. aliàs teſtamento patris ſtabatur, quamuis ſtimulati
nouercalibus, inſidijs facto.
Ex prædictis etiam infertur ſm Bal. ꝙ mortuo patre,
10 pupillus educari non debet † penes nouercam, quæ p̄ſu-
mitur filium ipſum odio habere, dicit tn̄ hoc eſſe arbitra
rium multis conſideratis. ad quod videte text. not. in l. 1.
& pen. ff. vbi pupil. educa. debeat Bar. in qō. 16. inci. quæri
tur Signor. conſi 43. Pau. Caſtr. in conſi. 352. col. fi. in an-
tiquis. Ant. de Butr. in conſi. 30. col. fin. Barb. in conſi. 60.
in quinto dubio vol. 3. Cor. conſi. 198. col. fin. & 202. libr.
1. & 175. col. 4. & 5. libr. 2. & conſi. 18. lib. 4. & Soz. conſi.
42. volu. 2. ex quorū dictis ampliare & exornare poteris
diſpoſitionem. d. l. primæ & pen. vbi pupil. educari deb.
Noto no. ex. l. nam & his, quid ſit inoſficioſum teſta-
mentum dicere. & eſt optima declaratio ad legem inoſ-
ficioſum ſupra eo. vt ibi etiam dixi in quarto not.
11 Gl. 1. † exponit verba illa hoc colore, i. hac honeſtate
verborum, quæ expoſitio non vr̄ bona. nam quæ eſt ver-
borum honeſtas arguere quem fuiſſe quaſi inſanæ men-
tis? Melius igitur eſt exponere vt in 3. no. dixi. hac figura
& hoc medio vt intellexit Bar. ad fin. d. l. hoc colore.
12 Gl. in verbo delinimentis in fin. not. vult † non prohi-
beri quem blanditijs aliquid habere & conſequi, exēpli
gratia maritum vxoris poſtremū iudicium. l. fin. C. ſiquis
aliquē teſt. prohib Ang. iſtud hic intelligit, niſi quis blan
ditijs induxiſſet aliquem ad mutādum teſtm̄ iam factū,
in fauorem alterius, ad inſtituendumq; ipſum blandien
tem vt hic per eum, & plene per Iaſ. in d. l. fin. & in l. dedi.
in §. quāquam in quarto not. ff. de cond. ob. cauſam. Quæ
diſtinctio videtur contra generalem diſpoſitionem di-
ctæ. l. fin. & contra rationem naturalē, quum prima cha
ritas incipiat à ſeipſo. ſitque licitum procurare eius vtili
tatem etiam quòd in conſequentiam alteri nocumentū
inſeratur. non enim præſumitur facere animo alteri no-
cendi, ideò non eſt prohibitum vt per gl. in c. ſiquis ve-
rò 11. quæſt. 4. niſi quando dolus & fraus ita blandientis
intercederet. ita intelligitur decifio Ang. hic per Iaſ. in lo
cis præallegat. Matth. de Afſli. in deciſione regni. 69. &
& Dec. pulchrè in conſi. 489.
Glo. magna. l. nam & his diuiditur in 4. partes, in pri-
ma quia tex. noſter loquitur de filio præterito, declarat
quid ſit p̄terire. In ſecunda declarat in quibus iura illius
tit. corrigātur per leges & iura. C. In tertia in quibus cor
rigantur per iura auctentico. In quarta & vlt. format q̄-
ſtio. & reſpondet. ſecunda eſt ibi. Item no. 3. ibi per auct.
verò. 4. ibi ſed an hodie etiam eſt gloſſ. not. in materia &
benè loquitur in pluribus vt hic per Pau. Caſtr.
13 Circa primam partem ꝙ ille dicatur præteritus, † qui
non eſt inſtitutus, neque vt oportet exheredatus, licet de
eo facta ſit mentio in teſtamento. & relictum legatum
res ſine dubio eſt vt inſtit. de hære. quæ ab inteſt. defer. in
§. eadem hæc. ibi liberis præteritis, id eſt, neque hæredi-
bus inſtitutis, neq; vt oportet exhæredatis. & in p̄alleg. §.
aliud quoq;. c. vt hic per Ang. Bart. & ſcribentes in l. 3. C.
de li. præter Bald. & Cor. in auct. ex cauſa col. 1. illo eod.
tit. & Dec. conſi. 478. vbi conſuluit ꝙ ēt ſubſtitutio facta
de filio p̄terito non tollit defectum inſtitu. vt ibi per eū.
Circa ſecundam partem glo. approbatur & tres alias
differentias addit hic Pau. Caſt. concluſio tamen glo. hic
in fin. quòd querela non præparata hodie tranſmittatur
14 ad ipſum hæredem. † l. ſancimus in fin. & l. ſi quis filium.
C. eod. procedit optimè in terminis ſuis, in tranſmiſsio-
ne querelæ facienda ad ſuos deſcendens, ſecus in querela
competente fratri, inſtituta turpi perſona hærede, quia
hæc non præparata nullo modo tranſmittitur ſicuti nec
tranſmittitur hæreditas fratris non adita, vt dixi in 6. diſ
fi. tertio not. vt hic per Ang. & Iaſ. in d. l. ſancimus circa
fin. Pau. Caſt. & Iaſ. in d. l. ſiquis col. 1.
Obſtare tamen multum videbatur ſecundum Curt.
quia caſus dictarum querelarum prædictis perſonis cō-
petentium æquiparati erant per leges antiquas vt hic cū
præalleg. ideo lex noua ſuperueniens & diſponēs in vno
videbatur & in alio diſponere iuxta glo. in l. ſi quis ſeruo
perſuaſerit. C. de fur. ſed regula illa non procedit quan-
do eſt diuerſa ratio in æquiparatis, vt in propoſ. noſtro,
vt hic per Curt. de quo plenius dixi in l. prætor bonorum
ff. de re. iur. Ex ibi dictis clarius poteſt ſolui oppoſitio, q̄a
regu. illa procedit vbi facta eſt æquiparatio in ea mate-
ria per viam regu. ſed in materia tranſmiſſionis querelæ
non erat facta æquiparatio, nimirum igitur ſi reſpectu
tranſmiſſionis prædictæ, de vno ad aliud argui non pōt.
Circa 3. partem gl. concludit quòd ſecūdum iura ſto-
rum ſufficiebat filium habere legitimā quoquo relictā
titulo. hodie debet habere titu. & iure. inſtit. d. §. aliud
quoque. Glo. loquitur in aduerten. quia de iure. C. bene
illud erat. ita procedit. l. in glo. allegata, ſed non de iure.
15 ſtorum † ſecundum quod filius iure inſtitutionis legiti-
mam habere debebat. l. inter cætera. ff. de lib. & poſth. vt
hic per Paul. de Caſtr. col. fi. & Iaſ. in auct. nouiſſima col.
4. C. eod. titu. rationes pulchrè ponunt vltra præallega.
Barba. in conſi. 38. col. 6. & Alex. in conſi. 168. ponderatis
16 col. 2. lib. 5. vbi limitat vno modo. † Et ad illud quod di-
cit glo. de cauſa in exhæredatione inſerenda, videte pul-
chrè Aret. & Soz. in l. 3. in §. filius colu. fin. infra de lib. &
poſth. In alijs gloſſ. bene loquitur. facio tranſitum ad §.
quarta l. Papinianus eiuſdem titul.

EX §. QVARTA LEGIS PAPI.

Quartarum plura ſunt genera. num. 1.
Querela olim dabatur non habenti integram legitimam hodie competit ius petendi ſupplementum legitimæ. numero 2.

Inſtitutus

Inſtitutus in vno nummo agit ſolum ad ſupplementum legitima nume. 3.
Legitima aſcendentium, deſcendentium, & fratrum quanta eſſet olim & quanta hodie & quomodo ſit aucta. 4.
Legitima deſcēdētium iure naturæ debita dicitur & cur. 5.
Falcidia dicitur debita iure teſtā. & quare. 6.
Falcidiæ nomen generale eſt ad omnem quartam 7.
Legitima capitur habita conſideratione ad facultates quæ erant mortis tempore, ideò augmentū vel diminutio facultatum poſteà contingens non conſideratur. 8.
Legitima de & ſuper quibus bonis accipiatur. 9.
Legitima capitur deducto ære alieno, funeris impenſa, & ſeruis libertate donatis. 10. cum ſequen.
Legitima eſt quota bonorum, non quota hæreditatis, vel ſucceſſionis, ex quo ſequuntur plures not. effectus. 11 & 12.
Funeris impenſa magis eſt priuilegiata quam legitima. 13.
Libertatum relicta olim minuebant legitimam, hodie verò non, nu. 14. & 17. cum ſequen.
Querela dabatur inſtituto ex cauſa. 15.
Inſtitutio quandoque pro exhæredatione habebatur. numero. 15. & 21.
Fraudem fraude repellere licitum eſt 16.
Ordo ſcripturæ attendendus, & quando non poteſt de eo cōſtare, quid ſit agendum. 18. cum ſequen.
Iſte tex. an procedat in filio in poteſtate. 19.
Suitas tollitur per dationem vulg. ſubſtituti, & non conſideratur in matre. 20. cum ſequen.

In §. quarta legis Papi. de inoffi teſta.

DIfficilis eſt, hic text. quem gloſ. ſm Bar. Bald. Angel. & Pau. magis intricarunt, quā declarauerunt, ideò de ipſis gl. parum curarunt doct. Sunt aūt difficultates circa ea quæ in vſu non ſunt, nec frequentātur, videlicet circa relicta libertatum in qua materia nullam vnquam in practica cauſam vidi. Circa verò ea quę quotidiana ſunt diminutionem legitimæ propter æs alienū & funeris impenſam text. clarus eſt.

Legitima eſt quarta pars eius qđ ſupereſt de bonis defuncti deducto ære alieno, & funeris impenſa, ac ſeruis libertate donatis. Et ſi filius emancipatus inſtitutus per relicta libertatum nimis grauatur, pōt hæreditatem repudiare. Et ſi habet ſubſtitutū vulgarem qui hæreditatē adeat, intentabit contra eū querelam irritando, relicta libertatum. ſi non adit ſubſtitutus, aut repudiet, poterit ab inteſtato adire, nec tenebitur ad libertates, quia non videtur in fraudem omiſiſſe, ſed fraudem cōtra eum excogitatam excluſiſſe. h. d. vſque ad. §. ſi conditioni.

Diuiditur in quatuor partes, in prima ponit vnū dictum, in ſecunda duas quæſtiones. vnam in filio exhæredato. In inſtituto alteram, in tertio ſoluit vtrāq;, in 4. dubium mouet per reductionem ad abſurdum, & inconueniens ponens ſol. & remedium. ſecunda. eſt ibi. ſed. an, tertia ibi poteſt dici. quarta ibi cum igitur.

Caſū figurare poſſes, vt hic ex dictis Pau. Caſ. licet colligere. Pro intelligētia tex. & materię ꝓmittas primò qa
1 tex. facit mētionē de quarta. † ꝙ ſunt plura genera quartarū, vt declarat gl. fin. vbi omnes ſcrib. notant. j. ad. l. fal.
2 Secundò propius accedendo ad text. præmitto, † ꝙ olim qui nō habebat ſuam legitimā querelabat teſtamētum tāquā inoſſicioſum. hodie agit ſolum ad ſupplemētum legitimę ſi minus ea fuerit relictū, vt hic, & in §. vnde ſi quis, infra ea. l. & in l. ſi non mortis cum not. eo in l. cū quæritur. C. eod. in l. omnimodo & in l. ſcimus. eod. titu. in §. primo & vltim. inſtitu. eod. ita ꝙ ſuffecerit filiū in vno nummo fuiſſe inſtitutū cuius inſtitutionis, vir-
3 tute † cōſequitur ſupplementū legitimæ in totaque legitima inſtitutus reputatur Bald. in l. hac edictali. col. 3. C. de ſecun. nup. plenè. Deci in l. fin. col. 7. C. de edic. diui. vbi ponit quòd tunc ſupplementum legitimæ reputatur à teſtatore relictum.

Et quicquid eſſet de iure. C. hodie & olim de iure ffo. rū, aſcendentibus, & deſcendētibus iure inſtitutionis debita erat ac debetur legitima ſecūdum doct. in locis præalle. & alijs quæ adduxi in l. ſupra eo.

4 Et dicta legitima † erat quarta pars eius qđ ab inteſtato fuiſſet quis habiturus tex. eſt in §. ſi quis mortis ſupra ea l. & C. eod. l. parentibus, declarat poſt alios plenè Pariſius in cōſi. 6. vol. ſecundo hodie aucta fuit ad ſemiſsē, vel dimidiam partē portionis prędictę iuxta verſus illos.

Quatuor at infra dant natis iura trientem.
Semiſſem verò dant natis quinque vel vltra.

Probatur in §. primo in auc. de triē. & ſemiſſ. & C. eod. l. auct. nouiſsima, tradit pulchrè Dec. in cōſi. 228. col. pe.

Et ſimiliter aucta eſt legitima aſcendētium de quarta ad trientem. d. § 1. ſm gl. & ſcribētes communiter vt per Iaſ. in dicta auc. nouiſsima col. 11. & Mod. repet. in l. pater filium colum. 11. & 12. in vlti. not. infra eod.

Legitima verò fratrum non eſt aucta vt per gl. & Iaſ. loco præallega. cum alijs quæ citauimus ſupra in l. prima in ſecunda diſtic. tertio. not.

5 Tertiò præmittendum eſt † ꝙ quarta iſta deſcedentibus & aſcendētibus ſpectans, dr̄ eſſe debita iure naturę l. ſcripto in fin. infr. vnde lib. l. cum ratio. infra de bo. damnat. l. nam & ſi parentibus infra eod. §. 1. in auc. de her. & fal. Sozi. in cōſi. 30. lib. 1. Mod. latè in d. l. pater filiū loco pręalleg. & Mod. de Ripa. in d. l. in quartam col. 24. verſi. 2. aduerte. & Card. Alexan. in cap. ius naturale col. 2. diſtin. 1. decre. vbi dicit iure naturali procedere, vt filij parentibus ſuccedant ex quo notari mandat quare legitima portio filiorū dicatur debita iure naturæ.

6 Quarta verò falcidię † dr̄ quarta hęreditatis, ſeu quarta debita iure inſtitutionis. ſecus in trebel. d. l. in quartā vbi poſt Bart. omnes Mod. maxime Pau. Picus col. ſecunda & 39. cum ſeq. & Ripa col. ſexta, in primo not. Quia fal. iure hæreditario & tit. inſtitu. acquiritur. in eaque tm̄ imputātur quæ iure hæreditario capiuntur. ſecús in trebell. in quam omnia imputantur. & quæ ab inteſtato vt ex teſtamento haberi poteſt vt per eos.

7 Præmittatis quarto loco. † quia text. noſter loquens de quarta iſta falcidiam appellat. ꝙ falcidia eſt nomē generale & æquiuocum, detractionem omnium quartarū ſignificans, vt per Alex. & alios in rub. j. ad. l. falci. Cor. in l. iubemus col. 1. C. ad trebel. Sozin. conſi. 80. col. 6. lib. 1. & Ripam in d. l. in quartam col. 2. Et quādo capitur pro legitima debita iure naturæ ſtat valde propriè vt per Alex. & alios in locis præall. Et tex. noſter hic ita intelligi poteſt de quarta falcidię iure inſtitutionis debita. quēadmodum de quarta iure naturæ debita. propter prægnantiam literę, vt poſt Bar. volunt hic Ang. & Pau. Caſt. magis tm̄ genuina vr̄ īterpratatio & intelligētia, de legitima loqui dicere & intelligere cuius defectu filius impugnat teſtamentum tāquam inoſſicioſum de quo loquitur tit. noſter, vt hic ꝑ Ang col. 2. & per gl. in verſic. 4.

8 Quintò præmitten. eſt † quartā hanc & legitimā capi & conſiderari ſm tempus mortis teſtatoris. l. quum quæritur. C. eod. § quantitas inſtit. de. l. falc. auct. nouiſsima cum not. per Iaſ. ibi. in 1. col. C. eod. Et ideò ex bonis ſuperuenientibus poſt mortē teſtatoris nō augetur, nec ex diminutione minuitur, vt probant iura ꝓallega. vt ibi ꝑ doc. quem art. latè diſcuſſum inuenies per Alex. in conſi. 103. col. 4. lib. 2. & 180. lib. 5. & in l. ratione. la. 2. j. ad l. falc Aret. in l. debitori in primis col. C. de pac. Sozi. conſi. 22. ad fin. libr. 3. Curt. ſeniorem in cōſil. vlti. Iaſ. in l. quod ſeruus col. fin. j. de condi. ob cauſam Matth. de Afflic. in deciſione regni. 382. Dec. in conſi. 231. col. fin. & 176. lōā. Cro. in repet. l. frater à fratre col. octaua. infra de condi. indeb. Brun. in tract. de ſt. eccl. fœmi. ſtan. agna. in octauo princ. art. col. 12. verſic. poſt prædicta. & in tract.

de conſt.ſtatu.&decretis.in verbo legitima vol. 3. Ripã in cap.cum M. Ferrar. in 26.not.de conſti. Ang. Aret.in §.quãtitas inſtitu.ad.l.falcid.& Pariſium in conſi.45.lib. 2.& eundem Ripam in dicta.l.in quartam.u n.46.

9 Sextò præmitto † quòd quarta iſta legitimę non capitur nec detrahirur de nec ſuper regno, ducatu ac bonis indiuiſibilibus,in quibus viget ius primogenituræ Guido Papę in quæſtione. 476. Pariſius poſt Decium per eum allegatum in ſecundo volu.conſi.17.col.penult.& fin.cõ patrem meum Alexandrinum in conſi. 34. Brunum poſt tract.de ſtatu.exclud.fœm.ſta.agna.in conſi.ibi impreſſo circa fin.vbi vult quòd in feud.& emphy.non capiatur legitima,ſed ſolum vbi datur ſucceſsio hæreditaria, limitando vt per Cur.Iuniorem in conſi.21.col.pen.& fin.vide etiam de hac materia Dec.in conſi.71.colum.fin.

Septimò & vlt.præmittẽda ſunt pro declaratione ea quę ſcribit hic Bald. Et eſt mirum ꝙ vbi teſtator in patrimonio nihil habebat præter ſeruos, quibus relinquebat libertatẽ ꝙ filio inſtituto prouiderẽt vt in. §.iſto dicitur.ab inteſtato autem venienti non, dicam ſorte infra.

10 Noto ex iſto text.primò † quarta ſeu legitima de qua ſupra capitur deducto ære alieno,funeris impenſa,& pretio ſeruorũ libertate donatorũ.ſatis eſt. n detractis prius prædictis filium habere legitimã. vt hic per Bar.Bald. & alios,allegaturq; ſemper iſte text.ad hoc propoſitum cõcordat text.in §.penul.inſtit.de.l.falcid. Et dr̃ ęs alienum quod nos alij debemus, ęs ſuum quod alij ei de quo loquimur debent.l.cedere in.§.1.de verb. ſignif. In primis ergo quum de quarta & legitima alicuius eſt quæſtio detrahitur ęs alienũ de hæredirate, exemplificando vt hic

1 per Pau. de Caſt. † Ratio eſt quia legitima filiorum eſt quota bonorũ patris vt hic, nõ quota hæreditatis vel ſucceſsionis.ſed bona dñr deducto ære alieno.§.bona. l.ſub ſignatũ infra de verb.ſigni.Cor.in conſi.289.lib.4.Rimi. in auc.prætereà in fin.& ibi Deci.in.4.limi.7. no.C. vnde vir & vxor, ideò nimirum ſi creditores præferuntur, & ante detractionem legitimę ęs alienum capitur vbi adeſt tit.oneroſus vt per Iaſ.in conſi.181.col. 2. at legitima non.eſt ęs alienũ, nec propriè debita, ſed quaſi debita.l. fin.§. ſinautem C.de Cur. fur. ideò quę verè debita ſunt in ineunda ratione legitimæ ꝓcedere debẽt,vt per Iaſ.in. l.emancipata colum.2.C.qui admitti & conſi.prælleg.

Hinc eſt ꝙ per recompenſationem ſeruitiorum receptorum,pro reſtitutione malè ablatorum,& ex cõfeſſione patris aſſerentis ſe eſſe debitorem talis, de tanta ſumma & quãtitate,minuitur legitima, cõſtito de veritate ꝑdictorum. aliter non vt per Alex. in conſil. 18.lib.4.quæ tamẽ probatio & iuſtificatio non exigeretur vbi per prędicta legitima nõ minueretur,quũ de bonis quæ ſupra legitimam ſunt poſsint parentes pro libito diſponere.l.parentibus. C. de inoffic teſt. vbi Pau. Caſtr. & alij notant Alex.in conſi.12.lib.5.Iaſo.conſi.18.lib.1.& 104.lib.4.& pulchrè Deci.in conſi. 547.& 666.ſimiliter relictum factum ancillis, & ſeruitoribus pro ſtipendio illis forſitan pro toto tempore vitæ ſuæ debito præcedit legitimã in in computatione vt per Alex.in cõſi. 31. viſo lib.quarto. Pariformiter ante detractionem legitimæ deduci debẽt tanquam ęs alienũ, ea quæ pro dotibus fuerũt relicta filiabus vel nepotibus teſtatoris, ſtante ſtatuto excluſiuo fœminarum ſuperſtitibus maſculis vt pulchrè per Bal.in §.vnde ſi quis infra ea.l.Angel.in conſi.174.Alex.in conſi.31.in fin.lib.4.& Pariſium in conſi.55.colum.3.lib.3.

Legitima ergo vt ex hoc text. & prædictis patet, non

12 eſt quota hęreditatis vel ſucceſsionis.† ſed eſt quota bonorum.Ex quo ſequũtur plures not.effectus.nam ſi quis fuerit inſtitutꝰ in legitima non vr̃ inſtitutus in quarta parte hæreditatis,ſed in quota parte bonorum,ideò non poterit à creditoribus & legatariijs cõueniri, ſed eſt conueniendus hæres vniuerſalis, ſecus ſi fuiſſet inſtitutus in quota parte hæreditatis ſm̃ Paul. de Caſtr. hic in. 1. col. hinc eſt ꝙ filius arrogatus tranſmittit ad hæredem quartam partem bonorum ſibi debitam ex conſtitutione diui pij in bonis arrogatoris. l. ſi arrogator de adopt. quia non eſt quota hæreditatis & ſucceſsionis, ſed quota bonorum,& idem in legitima debita filio in bonis cuiuſuis & in iure petendi ſupplementũ legitimæ ita plenè Alex. in conſi.150 col.fin.lib.ſecundo Bald. in d.l. ſi arrogator col.1.& 2.Soz conſi.150.col.16.volum.1.& Dec.in conſi. 303.col.1.ſimiliter infertur ꝙ beneficiũ. l. fin. C.de edic. diui.nõ competit inſtituto in legitima. datum eſt enim inſtituto in tota hęreditate vel in parte,ſed legitima non eſt quota hæreditatis ſed bonorum: ergo, &c. ita Alex. vbi atteſtatur communem in dicta.l.fin.colum.2.

Hinc etiam eſt ꝙ in legitima non repreſentatur defunctus, nec dr̃ ſuccedere qui ad ſolã legitimam venit, quũ ſit quota bonorum non quota hæreditatis ita plenè Sozi.in conſi.150.colum.16.in 7.fundamento vol.1.

Ex ꝑdicta concluſione quòd legitima ſit quota bonorum,non quota hæreditatis, aut ſucceſsionis, plura alia inferri poſſent vt per Bald in l. Gallus. in §.ille cauſus. de liber.& poſt. ſcribẽtes in l. fin.in §. in computatione. C. de iu.delib. in l. cum à matre. C. de rei vend. Matth. de Afflict.in deciſione regni.162.& 382.& repet.in auct.nouiſsima.C.eod.titu.de inoffic.teſta.

Secundò no ꝙ funeris impenſa in propoſito noſtro

13 † procedit à pari cũ ęre alieno. extrahique debet vt æs alienum,antequàm capitur lagitima,concordat tex.in §. pen.inſti.de.l.falcid.imò eſt magis priuilegiata.quũ omne es, alienum præcedat quando bona non ſunt ſoluendo.l. penul infra de relig. & ſump. fũn. ſic. n.fieri oportuit ne inſepulta corpora iacerent.vt dr̃ in l.ſiquis ſepulchrum in §. prætor ait illo eod.titu. ſanè tñ intelligendo qñ impenſa neceſſaria fuit ſm̃ teſtatoris qualitatem & patrimonij quantitatem. l. at ſi quis in §. hęc. actio illo eod.tit.ſm̃ Ang.hic in ſecunda colu.& Aret.in §.pen.inſtit.de.l.falcid.Eſt ergo impenſa funeris valde priuilegiata, vt ẽt æs alienum præcedat.ideò malè faciunt epiſcopi qui de eo qđ eſt relictum pro funere quartam volunt.ex quo enim non debetur filio, minus debetur epiſcopo vt hic per Bald.colum.2.& Ang.in fine.

14 Tertiò not. ex iſto text.† ꝙ datio libertatum minuit patrimoniũ,falcidiam, & legitimã:idem dr̃ in præalleg. §.pen. & ſic legata libertatũ fauorabiliora ſunt legitima iure naturæ debita, quod eſt mirabile ſm̃ Paul. de Caſt. hic in 2. col. ſed hoc erat quia libertati lex adeò fauebat vt omnibus alijs rebus eam fauorabiliorẽ faceret.l.libertas infra de regu. iur. nam per legata ad pias cauſas non minuitur legitima gl.eſt communiter approbata in auc. ſimiliter in fin.C.ad.l.falc.Alex. in conſi. 18. lib.4. à pari ergo nõ procedunt libertates & pia cauſa vt dr̃ in cap.ſi. de re iudi.& in l.inter pares infra de re iudi.rationẽ videte per Cor.in dicta auct.ſimiliter col. 1. quia libertas res eſt indiuidua,&c.tamen hodie iſte text.eſt correctus per iura autenticorum vt in.2.oppo.Bart.dicetur.

Quartò not.ibi quia habet falcidiam, ꝙ ille qui habet falcidiam non detrahit legitimam,& ſic duæ quertæ ſm̃ Bart. detrahi non poterant. quam materiam declarabo, & expediam infra in §.meminiſſe. ideò hic omitto.

15 Quintò not. †. dari querelam inofficio.teſtamẽti inſtituto ex cauſa ſm̃ Bar.quod ſingulare mirumq; videtur, quum querela detur exhęredato vel præterito vt inſti.eo in princip.ergo non debet competere inſtituto. Quia tamen in effectu debitę portionis non habet quartã neceſſariam ad excluſionem querelæ.§.quoniam ſupra hac eadem leg.hic dr̃ dari inſtituto querelam inoffic.teſtamẽti.Et iſta eſt cauſa de qua hic loquitur Bart. propter quã à regula communi receditur. Et ideò Bald.hic admirabilem hanc deciſionis aſsignat rationẽ,quia quũ inſtitutio ita fuerit onerata pro exhęreditatione habetur, ideò nimirũ ſi cõpetit querela.Idẽ voluit Bart.in fin.cõmenti.

16 Vltimò nota.ſm̃ Bart. & alios † fraudem fraude poſſe licitè repelli, quia ſi teſtator filium fraudare voluit

quarta

quarta ſibi debita dãdo ſeruis libertates per quas minue
batur quarta, potuit filius ſibi conſulere omittendo ex
teſt amento,& poſsidendo hæreditatẽ ab inteſtato, abſ-
que eo quòd incurrat pœnam edicti ſi quis omiſſa cau-
ſa teſtamenti,& remedium iſtud ex cauſa datum fuit &
à lege inductũ ad obuian.fraudibus iuxta. l. in fundo in-
fra de rei ven.& ea.erit autem lex.quarta diſtinc.ſicuti.n.
vim vi natura ipſa repellere licet. l.t. §.vim vt infra de vi
& vi arm.l.prima.C. vnde vi.l. vt vim ſupra de iu.& iure.
ita fraudem fraude cap.cupientes in princip. cum gloſ.in
verbo malignantium de elec.lib.6.no.hic Ange.in.6.col.
plura cumulauit in l.ea eſt natura infra de re.iur.

Et iſtud remediũ contra fraudem inductum,locũ ha-
bet ſiue filius fuiſſet in totũ fraudatus legitima, ſiue in
parte vt hic per Pau.Caſtr.col.ſecunda,facit.l.quæ de to
ta infra de rei ven.dicit tamẽ ipſe Paul.quòd lex melius
feciſſet fraudem hanc cõtra filios prohibere, quàm poſt
commiſſam de remedio prouidere argu.l. fin. C.in qui-
bus cau.in integrum reſtitui.non eſt neceſ.

Sed forſitan noluit à fauorabili regula & cauſa liberta
tis recedere lex ipſa,illamq; infringere.ſed potius hoc ca
ſu dictum remedium dare. Quod tamen remedium &
conſiliũ non eſt hodie neceſſarium vt infra per Bart. in
fin.3.oppo.Et cõſequẽter apparet ex hac nouiſsima legis.
diſpoſitione rectè ſenſiſſe Pau.de Ca.dũ dixit qđ meli' fe,
ciſſet lex dictã fraudẽ ꝓhibere.hoc.n. tandẽ fecit,vt dixi.

Quia vt hic in princ.dixit Pau.de Caſt. parum de glo.
curandum eſt: quum nulla vtilitas ex eis percipiatur, &,
ſi aliquid vtilitatis ſit, tãgitur per Bart.ideò omiſsis glo.
venio ad dicta eiuſdem Barto.ex quo formo tres oppoſi
tiones,& vnam quæſtionem habentem duo capita.

Circa primã oppoſiti. ꝙ imò libertates non minuunt
17 falcidiam.l.decem & l.ſi ſeruus per Bart.allegat.† Reſpõ
det ꝙ loquuntur, quũ non eſt rogatus hæres manumit-
tere ſed alius,quo caſu ſeruandam eſſe dicit diſtinctionẽ
prædictarum legum. Quę ſol. diuerſificat tm̃ caſus, &
non aſsignat rationem ſpecialitatis & diuerſitatis. Cum
Bart.tamen tranſeunt hic doct. præcipuè Paul.de Caſtr.
in ſecunda colu. declarans dictum Barto. diſtinguendo
tres caſus,vt hic per eum, alij nihil ſcribunt.

Sed vt mihi vr̃ falcidia nũquam libertates minuebat,
ſiue rogatus eſſet hæres vt hic,ſiue alius, ita tandem & in
fin.vult tex.in d.l.decem.& in d.l.ſi ſeruus prout not. ibi
gl.in verbo impediatur.quicquid hic dicant Bart.& Pau.
Caſt.& ideò ipſemet Bar.in d.l. ſi ſeruus ſe remittit ad l.
decem quem tex.dicit clariorem eſſe,& ſic vr̃ ſentire hãc
opin.Hodie tamen vt latè ſtatim dicetur correcta ſunt.

In 2.oppo.Bar.ꝙ hodie legitima non minuatur per li-
bertates,& conſequenter corrigatur lex nr̃a.per §.prohi
bemus gl.in auct. de triente & ſemiſſe qui loquitur in a-
lijs terminis vt hic per Pau.Caſt.adhærẽtem tñ huic opi.
prout facit & hic Ang.in 7.col. ipſe tamen Pau.de Caſt.
in l.quoniam in prioribus colu.2. C. eod. per illum text.
tenuit oppoſitum, ſed reſponde quòd loquimur de iure
auctenticorum non de iure.C.& d.§. prohibemus indu-
ci poteſt in ratione & in ſui generalitate, dum diſponit
de legitima,omne grauamen remouendum.

Iuxta prædicta,ꝙ hodie alle text.corrigatur & legiti-
ma non minuatur per legata libertatum,ſed ipſa liberta
tes minuat quærit Bar.ſi pluribus ſeruis relicta fuerit li-
bertas,& ad conſeruationẽ legitimæ filij ſatis ſit vnius li-
bertatem impediri.quis erit ille, cuius libertas impedie-
18 tur.† Et rndet ꝙ vlti.noĩati.primò enim nominati cen-
ſentur magis dilecti allegat tex.in l.gñaliter i §. quis ergo
j.de fideicom.lib.& ſic ſunt magis fauorabiles & proxi-
mi ad conſequendum libertates.ſequuntur Ang.in 9.col.
7.& Pau.Caſt.facit text.no. in l.quotiens infra de vſufru.
cum not.per Ale.in conſi.167.lib.2.Dec.in c.ſedes in gl.
2.de reſcr.in c.Nicolao de appell.in conſi.609. colu.2.&
Fely.in c.cum dilecta.col.3.de reſcrip.ex cuius dictis de-
clarari poteſt text.ille not. in §. quis ergo ibi ſi ordo non
appareat.In tertio oppoſ. Bart.de.l. omnimodo. & l.qm̃
in prioribus. vbi omne grauamen reijcitur de legitima
contempta ſol.gl.Bar. rndet ꝙ fauore libertatum quæ ꝑ
legitimam non minuebantur, nõ poterat inſtitutus hic
agere ad ſupplemẽtum legitimæ de iure iſto.ſed vt frau-
dem teſtatoris excluderet permittebatur repudiare. ho-
die verò quum omne grauamẽ remoueatur de legitima
concludit filium poſſe per iura noua ad ſupplementum
legitimæ agere.& ſic corrigeretur lex nr̃a,& ſic eius cõſ.
non eſſet neceſſarium ſm̃ eum hic & in §. meminiſſe j.
eod.Pau.Caſt.hic in fin.& in d.l.quoniam ad fin. t. colu.
contrarium tenet fauore libertatum per ſupra dicta.

Sed non eſt receden.à Bart.cum quo alij communiter
tranſeunt, probaturq; eius opinio in l.omnimodo. &
in l.quoniam præalle.& in d.§. prohibemus in generali-
tate diſpoſitionis & in ratione legis.

19 Succeſſiuè † quia iſte. §. loquitur de filio emancipato
quærit Bar.quid de filio exiſtente in poteſtate .& reſpõ.
diſtinguendo vt per eum.

Ex cuius dictis quinque colliguntur conclu. Prima ꝙ
repudiante filio ſubſtituto adeunte fideicõmiſſario liber
tates ab illo dependentes irritabuntur per q̃relã.Iſta con
cluſio approbatur per Ang.hic col.8.& Pau.vlti. ratio cõ
cluſionis eſt,quia ſubſtituto adeunte hæreditatem,con-
firmantur tabulę paternæ per illius aditionem,& omnia
relicta in teſtamento efficaciã ſumunt à gradu illo ſubſti
tuti.vnde illo gradu poſtmodum rupto per querelam de
exiſtentia ſui hæredis, amplius non habemus tractare,
ideò omnia corruunt.quod eſt not.ſecundum Ang.

Scd'a concluſio,ſi ſubſtitutus repudiaret,filius in pote
ſtate remanet ſuus hæres ipſo iure. q̃ exiſtentia ſui hære-
dis ſufficit ad cõfirmationem libertatum per fideicom.
relictarum.§.ſed & ſi quis.l.cum quaſi. j.de fideicom.lib.
grauabitur igitur fili' iſto caſu & fraudabitur legitima.

Quæ conclu.põt procedere, qñ ſubſtitutus vulgariter
repudiauit nec vllo iure filius vult hęreditatem amplecti
quia tunc filij non intereſt per exiſtentiam ſuitatis, non
confirmari tab.paternas,ex quo in effectu ipſe nullo mo
do eſt hæres,ita hic Ange.in 9.col.ſecus quando filius ab
inteſtato vellet paternam hæreditatem habere. quod vi-
detur contra concluſionem Bar. hic dicentis filium hoc
caſu fraudari legitima, fateor concluſionem iſtam non
procedere de iure nouiſſimo,ſecundum quod vt dixi fi-
lius in legitima grauari non poteſt.

20 Tertia concluſio Barto.hodie † de iure prætorio filio
abſtinente non operatur ſuitas. quæ cõcluſio falſa vide-
tur quum ex beneficio abſtinendi non ſit ſublata ſuitas.
ſed tantum neceſſitas vt per Dec.in l.qui ſe patris in ter-
tia colum.C.vnde liberi.

Quarta cõcluſio per dationem ſubſtituti vulgaris tol-
litur ſuitas,ſeu impeditur exiſtentia ſuitatis. q̃tũ ad con
firmationem relictorũ in teſtõ.pręterquam in tacita vul
gari,ratione aſsignata per Bar. quem ſequitur Ang.con-
trariam tenet Pau.Caſtr.Articulus eſt diſputabilis, & de
apicibus iuris.an per dationem vulga. ſubſtituti tollatur
ſuitas,ſuitatisque effectus. quem articulum plenè diſcuti
nõ patiuntur calores, communis eſt cum Bar. hic videte
Iaſ.per plures col.articulum diſputantem in l. ſi filius hæ
res in vltimis col.j.de lib.& poſth.& per omnes in l. ſi fi-
lius qui patri infra de vulg. quæ concluſio poteſt reſtrin
gi quando filius nullo modo vellet hæreditatem patris
quia non intereſt ſua impediri exiſtentiam ſuitatis, vt
hic per Ang.col.9.

Quinta conclu.Bar.quando per relicta libertatum ex-
hauſta eſt legitima filij inſti.pro exhæredatione habetur
21 inſtitutio † quum potius conſideretur effectus quã ver-
ba.l.3.C.de inſtit.& ſubſt.ſub cond.fac. ideò nimirum ſi
inſtitutus intentat querelam vt latius dixi ſupra in 5.not.

Poſtremò not.ꝙ prædicta ſuitas non conſideratur in
matre quæ non habet filios in poteſtate vt per Dec.in d.
l.qui ſe patris col.2.venio nunc ad §.meminiſſe.

EX §. MEMINI. L. PAPI.

Indigno ablata, an, quomodo, & quando applicentur fiſco. vel alijs perſonis.nu.1.cum ſeq.

Fiſcus, an, quomodo, & quando auferat relicta vt ab indignis.ibidem.

Indignitatis exceptio à ſolo fiſco oppon. poteſt.2.

Succumbens in lite præſumitur fouiſſe malam cauſam, ideò punitur diuerſimodè.3.

Pœnitenti parcitur.4.

Peccare eſt humanum, diabolicum perſeuerare. ibidem.

Abſens condemnatus præſumitur potius propter contumaciam condemnatus, quam quòd foueret malã cauſam.5.

Confiſcatio bonorum ſubiectorum fideicom. quomodo & qualiter fiat.6.

Delictum vnius alteri non nocet, præterquam in certis caſibus ſpecialibus.nu.7.

Querelam inoffic teſtamenti intentans & ſuccumbens, perdit legitimam iure naturæ debitam non quartam debitã arrogato ex conſtitutione diui Pij.8.

Liberi primi gradus inſtituti, & de reſtituendo hæreditatē per fideicom. grauati purè ſtatim ſeu inconſtanti nũ poſſunt detrahere duas quartas legitimam, ſcilicet & trebellianicam ſed vnam tantum videlicet legitimam, ſecus ſi grauati ſint de reſtituendo ſub conditione ſi ſine filijs deceſſerint, puta, diſponereq́ poſſunt de dictis quartis, & ius illas detrahendi ad hæredem tranſmittunt, nu.10.cũ ſequ. & num. vlt. vbi plures quæſtiones in hac materia trebellia. prædictis perſonis debita examinantur et quid ſi appoſita fuerit clauſula codicillaris teſtamento exiſtente nullo ex aliqua cauſa; ibidem an impediat detractionem trebel.

Trebellianica in liberis primi gradus non poteſt à teſtatore prohiberi, nec fructus in trebellianicam computantur, licet ſecus ſit in alijs deſcendentibus, puta in nepotibus ex filijs.12.cum ſeq.

Legitima non perditur per non confectionem inuentarij. numer.15 & an approbatio teſtamenti quo erat prohibita detractio legitimæ illam tollat ibidem.

Trebel. non amittitur per non confectionem inuentarij à liberis primi gradus etiam duas quartas detrahẽtibus, ſecus in nepotibus ex filijs: & quid ſi approbauerint teſtamentum in quo erat prohibita.15.cum ſeq.

Teſtamenti paterni approbatio, an & quando ſit impedimento detractioni legitimæ & trebellianicæ.17.

Trebel. an & quando detrahi poſſit de relictis ad pias cauſas, etiam loquendo in liberis primi gradus.18.

Trebellianica cum legitima quando ad ſemiſſem aſcenderunt an poſſint detrahi de fideicom. vniuerſali per liberos primi gradus ſub conditione reſtituere grauatos.19.

Clauſula Codicillaris, quæ facit vt quis cenſeatur rogatus reſtituere hæreditatem per fideicom nõ operatur vt grauatus detrahere poſſit legitimam & trebellia. ſed vnam quar. tantum tanquam ſit grauatus ſtatim & inconſtinenti reſtituere.20.& 21.

In §. Meminiſſe.

HIc § reputatur elegans & not.per Bald. & doct. & eſt ſemper in ore aduocatorum in palatijs: ſummatur vt p Ang. Diuidite vſq; ad §.ſiquis impubes. in quinque partes. In prima ponitur decisio. in 2. vna reſtrictio. in tertia alia. in quarta alia. in quinta illatio ex præcedenti limit. Secũda ibi ſed ci.3.ibi perinde.4.ibi eo autem.quinta ibi vnde.

Not. primò † ex iſto text. applicari fiſco qđ ab indigno aufertur, quæ regula non hr̃ alibi ita clarè ſm glo. Bart. Bald. Ang. & alios. tamen idem dr̃ & probatur in l.2.& in l.Claudius cum glo.ff.de his quibus vt indig. tradit Iaſ. in l.1.col.2.C.de his quibus vt indig. intelligitur hæc cõcluſio in indigno propter delictum ſuum; aliàs ſecus l. 1. cũ ſimili.C.de ſecun.nup. ſm Bald. Ang. & Pau. Caſt. hic. Cõtra quam concluſionem vr̃ tex. in l. quidam in §. 1. cum l.ſequenti. ff.de dona. & in d. l. Claudius vbi illud qđ aufertur propter malos mores, vt à paciſcentibus de & ſup bonis & hæreditate viuentis obuentura, vel ab vxore illicitè capta à marito eam hæredem relinquente, applicatur fiſco. Super hoc contrario valde laborant doctores, in ſummo q̃ Dec. in d.l.1.in 11.not. tandem reſoluit applicari fiſco qđ ab indigno aufertur, ſiue auferatur pp delictum ſuũ, vt hic & in d.l. 2. ſiue propter malos mores & quaſi delictum. d. l.quidam in fin. cum l.ſeq. & l.2. cum l. Claudius. ſ. allega. præterquam in caſu d.l. 1. per rõnem ibi in tex. aſſignatam, ne in gratiam fiſci illud introductum videat, ita q̃ de auaritia & rapacitate accuſari princeps poſſit. Sed Cur. ſecus in d.l. Claudius. Difficile eſt aſſignare bonam rõnem diuerſitatis, cõcludendum tñ vt vt dicebat Dec. proximè relatus, q̃ id quod aufertur tanquam ab indigno applicetur fiſco ſiue auferatur pp delictum ſiue propter correctionem morum, in ribus prealleg. præterquam in caſu d.l.1. de ſecun. nup. quia Imperator ſpecialiter ibi vltra proceſſit contrarium diſponendo, ne per mulierũ querimonias de auaritia notaretur. 1

Reſtringitur ſecundò dicta regula, qñ illud quod aufertur tanquam ab indigno concerneret iniuriam certæ perſonæ quia tunc applicatur illi pſonæ, cuius contẽplatione aufertur. non aũt fiſco p tex. not. in l. pen. C. de leg. ſm Ang. hic Bar. Pau. & alios ibi dicentes q̃ vbi cã ꝓpter quam reputatur quis indignus certam reſpicit perſonã, illud q̃ aufertur applicatur perſonæ offenſæ non fiſco, quod dupliciter limitatur primò vt pulchrè per Iaſ. in l. 1. col. 2. & 3. C. de his quib' vt indig. ſecundo in caſu auct. hoc amplius. C. de fideicom. vt hic per Ang.

Reſtringe tertiò regulã prædictam, qñ ipſo iure quis eſſet incapax, quia iſto caſu non fit applicatio ad vtilitatem fiſci, ſed applicatur cohæredibus, aut ab inteſtato venientibus. l. ſi pater & l. nec apud. C. de hær. inſti. ſm Ang. hic col. pen. de quo vide Bal. & Cor. in d. l. ſi pater. dicẽtes quòd ibi hæres indignus erat abſq; ſuo delicto rõne deficientis voluntatis teſtõris, iõ veniunt ſuccedentes ab inteſtato, & illis deficiẽtib. fiſcus, quia in pro non ſcriptis nõ ſuccedit fiſcus. l. vnica. §. in 1. C. de cadu. tol. l. 3. ff. de his q̃

2 pro non ſcriptis. † Et de pdicta indignitate ſolus fiſc' opponere põt. l. his conſequenter. §. 1. cum gl. in verbo penitere intra fam. er. tradit Dec. in l. fin. col. 4. C. de pac.

Secundò not. ex iſto tex. ibi non obtinuit & ibi lite improba, quòd ille qui ſuccubuit in lite præſumitur malam cãm fouere, & litem calumnioſam, improbamq́; mouiſſe, † ideò pp iſtum delictum fit confiſcatio ſibi relictorũ & hunc tex. ad hoc multum notant Ang. & Pau. Caſt. hic 3

Et ſimiliter victus in expenſis condẽnari debet, quia pſumitur malam cãm fouere vt per Bar. & alios in l. 2. §. ſi qs in ius voc. & Iaſ. in l. properandum in §. ſin autem alterutra col. 5. C. de iud. Limita prædi. not. per pulchrum tex. l. filius infra eod. titu. vbi notat ibi Pau. de Caſt. quẽ text. nouiter pulchrè declaraui in l. 1. C. qui admitti.

Tertiò not. ex tex. ibi cæterum ſi ante ſententiam deſtitit † quòd parcitur pœnitẽti, ideò ſibi relictum hic nõ aufertur, ſed illi conſeruatur: concordantes ſunt in glo. probatq; hic tex. vulgatum illud, eſſe humanum peccare diabolicum perſeuerare ſm Bart. hic. intellige hunc tex. quando deſtitit re exiſtente integra & dubia delictoque nondum conſumato, & ſic ante apertos teſtes, & dictã teſtificata, aliàs eſſet aperta via fraudãdi diſpoſitionem iſtius. §. videns enim ſe debere ſuccumbere deſiſteres à lite & ita intelligunt hic Ang. & Pau. Caſtr. 4

Quartò

5 Quartò no.ibi abſente, † ꝙ ſentētia lata contra abſen-
tem potius lata præſumitur propter contumaciam &
quia cauſa non defenditur, quàm ꝙ foueret malum cau
ſam ideò ſibi relictū nō aufertur nec fiſco applicatur. qđ
eſt nota.ad multa ſm Bart.& extollit Angel.in vlt.col.&
eſt tex.not. in l. & ideò infra de euic. declara & intellige
hunc tex. noſtrum vt hic per Pau. Caſt. in 1.col.& Fely.
infra.alle. quia materiam ipſam plenè tractat in c. cum
Berto.colu.8.& ſeq. de re iud.& per Soc.in conſi.18.col.
pe.lib 2.& Cor.in conſi.325.vol.1.
6 Quintò nota.ibi, † rogat⁹ reſtituere cum ſeq.maximè
in fi.non debere confiſcari quod reſtitutioni ſubiacet.&
ſic in cōfiſcatione non veniunt bona ſubiecta reſtitutio-
ni fidei commiſsi : intellige bona prædicta non confiſca-
ri, quin adueniente cōditione fiat reſtitutio, ſed interim
cōfiſcantur. capitque ea fiſcus. ſed cum ſua cauſa. vt hic
per Bald.& Ang.in vlt.col.pulchre p Alex. in cōſi.23.vol.
1.& per omnes ſcribētes in l.ex facto in §.ex facto per il-
lū tex.vbi plene Rip.in 4.no. ſ. ad treb. fiſcus ergo ea de-
trahet, quæ filius grauatus reſtituere potuiſſet detrahere.
Et ſic male vr̄ dicere hic Bal.ꝙ fiſcus capiens bona filij
delinquentis grauati reſtituet detracta ſola legitima
quia ēt trebellian.detrahet quemadmodū filius ſub con
ditione grauatus detrahere poterat vt ſ. dicetur.& ſic re-
tinebit dimidiā partem hereditatis. limitādo vt pulchre
per Alex.in cōſi.23.volu.1.& Cor.iuniorē in cōſi.ſ.alleg.
Poſtremo vide quod per hunc text.voluit Aret.in con-
ſi.67.in 3.dubio.
7 Sexto nota. ibi non debet iniuria fieri, † delictū vnius
alteri nocere nō debere facit text.l.ſancimus.C.de pœnis.
§.ante omnia l ſi vnus ſupra de pac.& l.1.& per totū tit.
C.res inter alios acta & quod in ſacra pagina dr̄ pater nō
portabit iniquitatem filij. & eſt deciſio fundata in ratio-
ne naturali contra quā tn̄ videtur tex. in l.quiſquis. C.ad
l.Iul.mai.vbi filij pp delictum patris ſeuere puniuntur.
ſed eſt ſpeciale in crimine læſę maieſtatis vt ibi per gl. &
Salice. Et ſunt multi alij caſus in quibus delictum vnius.
alteri nocet vt per Fely. poſt alios in c. vrgenti col. 2. de
heret. & in c. grauem in fi. de ſent. excom. Bart. & Pau.
Caſtr.per illum tex.in l.ſi non ſortem in. §. hæred. infra
de condi.indeb.Rober.de litio in Sermonibus quadrage
ſimalibus ſermone.38.incipiente Venit ira Dei.
8 Septimo not.ex tex.† ibi ꝙ iure falcidię potuit habere
ꝙ filius querelam intentans & in cauſa ſuccumbens, legi
timam iure naturę debitam perdit. ſm gl.& Ang.quartā
aūt ex conſtitutione diui pij filio arrogato debitā, agens
de inofficioſo & ſuccūbens nō perdit, quum ſit tanquā
æs alienum, nec dependeat ex teſtō ſed aliunde, & extra
teſtamentū ex conſtitutione diui pij, videlicet.§. ſeq.vbi
omnes ſcribē. notant. De quo lucro quartæ conſtitutio-
ne diui pij videte tex. cū ibi nota.in §. ſed & ſi decedens
inſt.de adoptio.Alex.in conſi.150.col.2.lib.2.& Benedi-
ctum capram in cōſi 80, Mirumq; videtur ꝙ quarta ex
cōſtitutione diui pij debita, ſit magis priuilegiata quam
legitima iure naturæ debita quæ perditur filio querelan
te ſuccumbente in iudicio querelæ, ſed ratio eſt vt dixi
quia extrinſecus venit & à teſtamento non pendet.
9 Octauo & vltimo not.† ex tex.in fin.ibi ſolū ꝙ fili⁹ in-
ſtitutus & de reſtituendo hereditatem grauatus non pōt
detrahere quartas duas, vnam pro legitima tanquā filius
iure naturę ſibi debitam, alterā per treb.ſeu falcidiā, tan
quam quilibet extraneus inſtitutus & de reſtituēdo gra-
uatus vt hic per glo.Bar.& alios.ſed iſte text.ad propoſi-
tum iſtius queſtionis nihil facit, quia ꝑdicta verba ſolum
perdere non ponunt ad excluſionem alterius quartę, ſed
ad excluſionē portionis reſtituēdæ. q̄ non cōfiſcat̄ niſi in
tentans querelam ſuccubuerit ne alteri vt dicit tex.ex fa-
cto querelantis fiat iniuria. Tn̄ prædicta concluſio proce
cedit & eſt vera qn̄ grauatus eſt quis purè reſtituere, aut
ſub conditione vel in diem de iure ciuili, per.l.iubemus.
C.ad trebel.inducēdo vt hic p. Pau.de Caſt.& per Bald.
ibi in 2.col.ſecus de iure cano. per tex. in c.Raynu.& in
10 ca Rayn. de teſt. † & iſta opinio canoniſtarum ꝙ filius
ſub conditione grauatus poſsit detrahere duas quartas,
videlicet legitimam & trebellanicam, quę capiunt dimi
diam partē hæreditatis æqua eſt & benignior, in ſcholiſ-
que & palatijs approbata, & ex generali conſuetudine ēt
in terris imperij per totum mundū obſeruata vt hic per
gl.Bart.Bal.Ang. Pau. & alios & ēt in d.l. iubemus Alex.
in l.qđ de bonis in §.quod auus infra ad.l.fal.omnes ſcri-
bentes in d. c. Raynutius & Raynal. de quibus duabus
quartis pōt filius grauatus pro libito diſponere. Iuſq; il-
las detrahendi & diſponendi ad hæredem trāſit vt per ꝓ
alleg. Et per Dec.in conſi.81.202.238.257.320.480.613.
& 688.Iaſ.in cōſi. 114.col.fi.& 146.lib.2.Pariſium in con
ſi.17.lib.2.Goza.in conſi.81.& 104.cū multis alijs ſimili
bus q̄ adduci poſſent. eoque magis tenenda eſt prædicta
opinio, ꝙ ad d.l.iubemus in qua ſe fundant legiſtę tenen-
tes oppoſitū, optimè reſpōderi pōt vt ibi per Pau. Caſt.
Alex.in d.§.quod auus & Iaſ.in conſi.146.col.fin.lib.4.
11 Sed maior difficultas eſt, † vtrum eo caſu quo detra-
hi poſſunt duę quartę in liberis primi gradus poſsit ex-
preſſe per teſtatorē prohiberi trebellanica. Curt. iunior
in conſil.154.colu.2. dicit ꝙ in occurrentibus pp maxi-
mam varietatem doctorum ſolebat rē componere per
medium diuidendo more ruſticorū Deci. cōſi. 480.col.
pen.& fi.Ruinus conſi. 119.& 148.lib.3. Pariſius cōſi.17.
lib. 2. conſi.18.col.16.eod. vol. & conſi.53. volu.3.mul-
tas alias auctoritates allegantes atteſtātur iſtam eſſe ma-
gis cōmunem & veriorem opinionem, ꝙ vbi duę quartę
detrahūtur prohiberi poſsit trebellianica expreſsè per te
ſtatorē, & ita conſuluerūt. Nihilominus ꝙ prohiberi nō
poſsit infiniti prope tenuerūt & cōſuluerunt. & iſta opi-
nio eſt magis ęqua, verior & communior, & vidi tā ſem-
per ſeruari ꝙ filij ſemper eo modo grauati, indiſtinctè
pro legitima & treb.detrahūt & capiunt dimidiam par
tē hęreditatis maximè per. d. l. iubemus & plura alia de
quibus per doc.ſ.allegatos reſpondentes adductis pro cō
traria parte, atteſtāteſq; prout ſupra retuli vt latiſsimè
per Pichum in rep. l. in quartam char. pen. in fin. ſ. ad.l.
fal.Iaſ.conſi.146.lib.2.& 99.col.pen.& fin.vol.4. Deci.
ſibi contrarium in conſi.81.col.2.& 218.ēt in 2. col.Iod.
Crotum in repe.l.nemo poteſt col.11.de le.primo, vbi di
cit ꝙ ita iudicaret Cur.in conſi.21.in primis col.& in cō
ſi.160.col.fi.Ludouicum Goza.bonon.in cōſi. 81.col.3.
& 104.col. 5.& nouiſsimè Ripam in d.l. nemo pōt colu.
11.& Aquenſi.in dicta.le.Marcel.col.pen.& fin.
Et ſicut non pōt prohiberi trebellanica in liberis pri
12 mi gradus vt dixi, ita fructus percepti nō computantur
in trebel.per.d.l.iubemus. & eſt opinio communiter re-
cepta vſuq; approbata, quicquid dicat Iaſ.in conſi.231.
libr.2.vt per eundem Iaſ.in conſi.99.& 108.libr.4.Pichū
in d.l.in quartam in vltimis chartis & Ripam poſt Aquē.
13 in l.in fideicommiſſariam colu. 4 infra ad Treb. In alijs
verò deſcendentibus qui non ſunt de liberis, prout ſunt
nepotes ex filijs fructus computantur in trebelliacam vt
per Barto.& Pau.de Caſ.in.d.§.quod auus.Pichum in re-
petitione dictę le. in quartam col. pen. Soz. in conſi. 82.
col.pen.vol.4.Iaſo.in conſi.109.col.fin.& 146.col.vlt.lib.
4 Ripam in d.l.nemo poteſt colum.11.
Et ſicuti fructus cōputantur in trebelllanicam in iſtis
14 nepotibus qui nō ſunt de liberis primi gradus, † ita tre-
bellianica in eis prohiberi poterit, arguitur.n. de vno ad
aliud, & in iſtis terminis poſſet procedere opinio illorū
qui tenebant trebellia. poſſe prohiberi quando duę qua
tę detrahi poſſunt.
In liberis ergo primi gradus nec treballianica prohi-
beri poteſt, nec fructus in trebel. computantur, vt dixi
etiam ꝙ duę quartę veniant detrahendę.
Sed iuxta predicta cadūt quinque nō.difficultates.pri
15 ma eſt, † an per nō cōfectionē inuentarij perdant dictā
trebellianicam & alterā ex quartis, de legitima nō eſt du
bium

bium ꝙ non amittitur, quũ ſit magis priuilegiata & cẽſeantur filij in ea tractare de damno euitando.gl.in auc. ſed cum teſtator.C.ad l.falc.& 17.qõ.vlt.c.ſi.doc. in hoc art.adeò vario modo loquuntur vt vix diſcerni poſſit q̃ ſit vera quæue cõis opinio ſm Dec.alioſq; in conſilijs ſtatim allegandis.vř ꝙ trebel.amittatur per non confectionem inuentarij per tex. in §. ſi vero non fecerit inuentarium in auct.de hær.& fal.inducẽdo vt per Soz. in l.Marcellus.§.1.col.vlt.ſ.ad Trebe.vbi dicit ꝙ hanc opi.ſequeretur conſulendo & iudicando. Et ita conſuluit Dec. in conſi.236.& 480.colu.pen.& fin. atteſtando veriorem & magis cõem,id quod nititur oſtẽdere per allegationem multarum ſcripturarum,& præſertim conſiliorum, idẽ tenent & conſuluerunt Curt.Iunior in conſi.54.col.3.& 104.col.4.& ſequ.& conſi.120.in 4.col.cum ſeq.& Pariſius in conſi.126.col.pen.& fin.lib.1.& 93.col.7.vol.2.& 53.col.3.lib.3.ibi opi. hanc veriorem & communiorem atteſtantur.rationes & iura quibus mouentur breuitatis gratia non refero. ibi enim videri poſſunt. Et ſi opinio iſta vera eſſet & ſeruanda, nunquam fere trebelianicam detraherent filij nec hæredes eorum,quia non ſolent inuentarium de bonis paternis conficere.

Sed contra.opinio ęquior,benignior,magis cõis eſt & tenenda,ꝙ non perdatur treb. per nõ confectionem inuentarij à liberis primi gradus,& ita vidi ſp ſeruari & ſeruatur per totum mundum ſm ſcribentes ſtatim allegatos,vide Alex.Aquenſ.& Iaſ. latiſſimè diſputantes articulum, & ita cõcludentes rñdẽdo ad omnia quæ in opoſ. ꝑ tenentes contrariam partem adducuntur.& ita plenè cõſuluerunt Iaſ.in conſi.114.col.fin.lib.2.Ruinus in conſi. 57.lib.2.& Soz.Iunior in conſi.137.col.ſi.lib.1.& ab iſta opi. non recederem in iudicando & conſulendo,conſidera tñ ſi temperari poteſt vt procedat in liberis primi

16 gradus tantum,† ſecus in alijs,puta in nepotibus ex filijs per ea quæ dicta ſunt in ſuperioribus,ꝙ in eis fructus cõputantur in Trebel.& quòd poteſt tunc à teſtatore prohiberi, & ſic non eſt ita priuilegiata prout in filijs, ergo ſimiliter perdetur per non confectionem inuentarij.

17 Secunda difficultas,† nunquid ꝑ approbationem teſtí paterni quarta perdatur Benedic.Capra Peruſi. in conſi. 19.Dec.in conſi.257.& 688.conſuluerunt ꝙ non, q̃ cõſultationes procedunt qñ non fuit facta prohibitio deductionis alicuius quartæ.quum. n. de iure poſſint detrahi & id à teſtatore non mutetur,cur ſtare prohibetur?vt dixit in ſimili tex.in l.ſancimus.C.de teſt.& in l.præcipim' in fi.de appell.ſed dubium eſt qñ facta fuit expreſſe prohibitio detractionis & ſecuta approbatio teſtamẽti paterni.Et tunc ſiue loquamur de legitima, ſiue de trebellianica,approbans cenſetur iuri ſuo renunciare & approbare diſpoſitionem patris,ita quòd nullam quartam detrahere poteſt prout per plura cõſuluerunt.Dec.in conſi.687. Curt.Iunior in conſi.21.in primis col.& Pariſius in cõſi. 17.col.3.& ſeq.lib.2.& conſi.1.col.12.lib.3.

18 Tertia difficultas, † an liberi primi grad' ſub cõditione grauati qñ eſt ſubſtituta pia cauſa poſſint dictã quartam trebellianicæ detrahere,articulus eſt diſputabilis an de fideicommiſſo vniuerſali Trebel.detrahi poſſit vt per Alex.Soz.Iaſ.& oẽs in d.l.Marcellus cõis eſt, ꝙ ſicuti ceſſat falcidia auctẽn.ſimiliter.C.ad l.fal.ita & trebel.quæ à pari procedit ſm præfatos præterquam in liberis primi gradus in quibus non ceſſat trebel. licet ſubſtituta fuerit pia cã vt poſt Pau.de Caſtr.& Benedi.Capram conſuluit Dec.in conſi.688.Et malè quia cõis & vera opinio eſt ad oppoſitum,ꝙ falcidia & trebel. ceſſant in relictis ad pias cauſas quicunq; ſint inſtituti, potentiſſima eſt enim ratio quæ pro religione facit. l. ſunt perſonæ.ſ.de religi.& ſump.fun.c.fin.de re iud.& iſta eſt cõis vt dixit vt per oẽs ſcrib.in d.l.Marcellus. Ale.in conſi.217.col.ſi.lib.6. Cor. in d.auct.ſimiliter in primis col.Soz.cõſi.77.col.5.& 78. & 80.col.6.lib.1.& in conſi.116.& 144.col.ſi.vol.1.& in conſi.82.col.pen.vol.4.& Cur. Iun.in coſi.120.colu.4.& ſeq.cum ſimilibus Et iſtud procedit non ſolum ſi immediatè reſtituenda ſi hereditas piæ cauſæ.verum etiã ſi mediatè exempli gratia inſtitutus eſt extraneus & grauatus de reſtituendo extraneo,qui piæ cauſę debeat reſtituere. ſi enim dies vtriuſq; fideicom. ſimul cedit & fideicom. incontinenti eſt reſtituendum piæ cauſæ tunc primus eſſet quaſi nudus miniſter iuxta.l.ſi quis Ticio de leg.2.& l.ſi ſic de leg.3. ideò conſideratur pſona cui facienda eſt reſtõ nõ prima perſona argu.§.interdum. l. fideicom.de lega.3.ſecus vbi fideicom.eſſet reſtituendũ piæ cauſæ ex interuallo.vel ſub conditione ita ꝙ non ſit certum piam cãm vltimo ſubſtituto venire ad fideicom.vt per Alex.in conſi.217.col.ſi.lib.6.Cor.in d.auct.ſimiliter colu.2.Soz. conſi.77.78.& 80.lib.1.& 144.col.fin.eod.lib.

19 Quarta difficultas, † nunquid concluſio de qua ſupra ꝙ liberi primi gradus hodie detrahunt legitimam & trebel.procedat qñ legitima eſt ſemis propter numerum liberorum iuxta auth.nouiſſima & dicta in ſuperioribus Bal.in conſi.160.incip.punctus quæſtionis lib.2. tenet ꝙ nõ,ne plus habeat grauatus quam honoratus. item quia nulla.l.cauetur. facit etiam quia doct. qui cõiter volunt, quòd hodie filius ſub conditione grauatus hæreditatem reſtituere, poſſit dúas quartas legitimam, ſ. & trebel. detrahere,faciunt omnes concluſionem, quòd dictæ quartæ capiant dimidiam partem hæreditatis. ſi poſſet treb. detrahere caperet ipſas tres vltra dimidiam quod non videtur dicen.nec poſſe ſtare: ideò,&c.

Contrarium verius vř,quia iura præalle. volunt ꝙ filij detrahant legitimam & trebel. ſed legitima eſt ſemis qñ numerus liberorum eſt vltra quatuor, trebel. verò quarta iuribus vulg. ergo de neceſſitate tunc detrahent vltra dimidiam. Et quod de dimidia parte hæreditatis dictũ eſt ſupra, fuit magiſtralis doctrina ſcribentium ad communiter accidentia ſe referentium. ſi ergo contingat legitimam eſſe maiorem triente propter numerum liberorum,detractio dimidiam partem tranſcendet. nec eſt loqui contra.le.vel ſine.l.vt dicebat Bald.immo ſecundũ legem & rationem.& ita voluit ipſemet Bal. in præalle.l. iubemus.in 2.col.Pichus.in rep.dictę.l.in quartam in penul.col.& Dec.in conſi.237.col.pen.

20 Quinta difficultas,† qñ teſtm̃ aliqua ratione nõ valuit iure teſtamenti, vt quia non ſunt in eo teſtes neceſſarij vel alius defectus,ſi appoſita fuerit clauſula codicillaris, ſi non valet iure teſtamenti,&c.quæ hodie à notarijs per totum mundum ſolet in teſtamentis apponi, quæ quidẽ clauſula codicillaris operatur vt cenſeantur rogati veniẽtes ab inteſtato reſtituere per fideicom.hæreditatem ſcripto hæredi vt not.Bar.per illum tex.in l. ex ea in §. ex his verbis de teſtamen. & in alijs locis adductis per Deci. in conſi.ſ. alleg. verum filij venientes ab inteſtato & habẽtes hæred.reſtituere,poſſint detrahere duas quartas legitimam & treb.de quibus ſupra Bart. hic eleganter determinat,ꝙ non,quia cenſentur grauati incontinenti reſti-

21 tuere, † & dictæ duæ quartæ ſolum pñt detrahi qñ ſub condi.vel in diem eſt iniectum grauamen vt hic ꝑ eum. & per Bal.in d.l.iubemus.col.1.in fin.cum ſeq. dicentem aut filium fuiſſet rogatũ reſtituere hæreditatẽ ſub cond. puta poſt mortẽ, vel ſi ſine liberis deceſſerit, & detrahit ſtatim legitimã,in qua non potuit grauari, & eſt triens vel ſemis totius hæreditatis ſm numerum liberorum, & eſt prima deductio quæ fit à lege vt C.de inoffi.teſt.l.qm in prioribus,exiſtente deinde cõditione fideicom.de reliquo corpore hæreditatis detrahitur trebellianica quæ eſt ſecunda deductio quæ fit ab homine, ſed qñ fideicõ. eſt purum. non detrahitur niſi vna quarta. & quatenus plus eſt in altera, quia cõcurrendo ſe inuicem impediũt, & vna cedit alteri dicit Bal.vnde quum fideicom. ſit purum & cenſeantur filij ab inteſtato venientes grauati hæreditatẽ reſtituere, ſtatim & incontinenti non poterunt detrahere niſi vnam quartã, & detrahent legitimam in qua aliquid ſemper plus erit, propter augmentũ à lege factum,

ctum, & iſta deciſio Bart. approbatur hic per Bal. & Ange. in fi. commẽ. Guido. Papæ. in quæſtio, 52. & 513. Alex. in conſi. 50. libr. 6. & Dec. pro. iſta opin. Barto. reſpondentem in conſi. 320. & eſt hodie canonizata tam in ſcholis quam in palatijs. & hæc ſufficiant pro iſto anno magnis ſuperuenientibus ferijs. Paduæ nonis Iul. 1548.

EX L. SINGVLARIA

Noui ſemper aliquid tanquam ex Aphirica adueniens auctor affert num. 1.

Nummus & pecunia longe inter ſe differũt vnde dictus ſit nummus, vnde pecunia, & vnde moneta. 2. cum ſeq.

Duo iſt et non appareant in hac lege præſupponuntur. 5.

Præſentia rei operatur fictam traditionem & veram acquiſitionem poſſeſ. & dominij. 6.

Conſtituti virtute acquiritur vera poſſeſ. licet modus acquirendi à lege fictus ſit. 7.

Pecunia an eſſet hic ſol. parata. 8. cum ſeq.

Igitur eſt illatiua. 11.

Caſus figuratio in hac. l. ſingularia 12.

Ratio inductiua ſpecialitatum mutui. 13.

Iuriſcon. vno exemplo ſolet eſſe cõtentus & paucis agit. 15.

Vtrum in hac. l. ſint duo ſpecialia vel vnum & an duo caſus: num. 14 & ſequen.

Speciale eſſe in mutuo & dote ad reſpon. liceat. 18.

Ampliatio ad gl. l. filium. C. fam. er. dum vult eſſe refugium miſerorum dicere ſpeciale eſt. 19.

Lex iſta & § ſi nummos. l. certi cond. ſupra eod. an concordent, vel in diuerſis terminis loquantur. 20 cum ſeq.

Intellectus verus § ſi nummos & l. noſtræ 21. cum ſeq.

Lex non poteſt de ſuperfluitate notari quando repetitur vt addatur. 22.

Actus agentium non operantur vltra, præter, nec contra eorum voluntatem 23.

Debitor ſoluendo pecu. alienam creditori non liberatur. 24.

Debitor cenſetur numerare pecuniam creditori vt ab obligatione liberetur principaliter. 25.

Debitore in caſu iſtius. l. non numerante pecun. ſed promittente non contrahitur mutuum 26.

Si pecu non fuiſſet hic ſol. parata non contractum fuiſſet mutuum, competere tamen creditori iubenti numerare condictio generalis vel ſine cauſa. 27.

Actionem ad rem habens rem ficte non verè habere cenſetur. 28.

Liberatio ab obligatione, qua tenebatur debitor an cõtingat ipſo iure vel ope. excep. in ſecundo caſu iſtius. l. 29.

Promiſſio & ſolutio an à pari procedant. 30.

Fictio non debet operari plus quàm veritas. 31.

Iuriſcon. hic cũ myſterio loquitur de pecunia debita ex cauſa mandati. & non procedere in cauſa depoſiti. 32.

Depoſitum fictum & confeſſatum nec habet priuilegia nec prærogatiuas naturalis & veri depoſiti. 33.

Diſpoſitum in duabus perſonis an diſponatur & in vna. 34. cum ſequen.

Executores teſtamenti electi ad diſtribuendũ bona defuncti inter pauperes Chriſti, an poſſint vnum, eligere & illi omnia dare. 35.

Pietas maior eſt circa plures pauperes quam circa vnum. num. 36

Diſtribuere cuius natura ſit. 37.

Dictum in pluribus an locum habet in vno. 38. cum ſeq.

Iuſſus fundum libertis reſtituere vni dare poteſt. 39.

Pluralitas an & quando reſoluatur in ſingularitates. 40.

Pluralis numerus ſæpe pro ſingulari ponitur. 40.

Statutum quòd exiſtentibus maſculis fœminæ non ſuccedant locum habet vno ſolo maſculo ſtante. 41.

Procuratoris ſecunda conſtitutio an & quando tollat primam, vel cum prima concurrat. 42. cum ſeq.

Vltimam potius quam prima ſpectantur. 43.

Iterari poſſunt doctoratus excommunicatio, legitimatio, appellatio & plura alia. 44 cum ſeq.

Occultari vnam actionem gratia ſeu celeritate coniungendarum actionum quomodo intelligatur. 45 cum ſeq.

Numerus vide ſupra in verbo plur. & in verbo dictum

Tex. §. fi. l. 2. de don. inter virum & vxorem nouo exornatur intellectu 45. cum ſeq.

Breui manu fieri an cum eo conueniat quod dicitur cauſa cõiungendarum actionum vnam occultari. 56. & ſeq.

Longa manu quid fieri quandoq; dicitur & cur. 49.

Fictiones duæ ſimul concurrere an & quando poſſint. 50. cum ſequen.

Quatuor intellectus antiquorum examinãtur. 52. cum ſeq.

Pecuniæ appellatione in materia mutui omnes res mutuabiles comprehenduntur. 53.

Leges ſe referentes ad vnum gratia frequentioris vſus non excludunt caſum minus frequentem. 54.

Lex quando generalis eſt in principio tota generalis intelligitur. 55.

Pecunia ſi præſens fuiſſet in terminis l. noſtra non procederet quod in ea dicitur. 57 cum ſeq.

Intellectus communis ad hanc legem. 60.

Ceruotus filius. Accurſij fuit vnus ſtultus & faciebat gloſ. contra tex. hic tamen bene ſenſit. 61.

Multi Ceruoti ſunt temporibus noſtris qui melius facerent manum ad ſcrib. non mittere quam cucatas chartas relinquere. 61.

Furioſo mutuante quæ actio ex tali actu naſcatur. 62.

Frequentia actus lex plurimum indulget 63. cum ſeq.

Alteri per alterũ actio & obligatio ex mutuo acquiritur & cur. 63. cum ſequen.

Acquiſitio commutabilis et incommutabilis reuocabilis & irreuocabilis. 67.

Specialitas de qua in hac. l. locũ habet non ſolum in pecunia numerata ſed in omnibus rebus mutualibus. 68.

Extenſio ex identitate rationis locũ habet vbi materia non eſt odioſa, 69.

Tutor an quomodo & quãdo poſſit ſibi ſoluere ſatisfacere & mutuare tam pecuniam numeratam quã alias res mutuabiles & alios contractus cum pupillo facere. 70. cum ſeq.

Tutor an & quando eſſe poſſit pupilli creditor. 71.

Intellectus. §. 1. l. fiſtulas ff. de cõtrahen. emp. l. quoties in §. ſicut & §. non tantum de admi. tut. late. 70. cum ſequen. vſq; ad. 83.

Tutor rem ſemel cũ ſolemnitate requiſita venditam poteſt pro ſe retinere ſine alia ſolẽnitate pro eodẽ pretio emptore non ſoluente pretium. 74.

Solemnitas requiſita in alienatione rei eccleſiæ ſufficit quod ſemel interuenerit. 75.

Pecunia an ſit de rebus quæ ſeruando ſeruari non poſſunt. nume. 77.

Intellectus. § fuit quæſitum, l. 1. infra ad trebel. 78.

Mater pupilli tutrix an, quomodo, & quando poſſit ſibijpſi ſoluere & ſatisfacere pro dotibus ſuis. 79. cum ſeq.

Tutor quando palam & bona fide dicatur contrahere cum pupillo num. 81. & 85.

Tutor qui cõfeſſus eſt in ſcriptura mutuũ à pupillo habuiſſe an habeat exceptionem non nu. pec. vt alij. 83.

Executores teſtamenti an & quãdo poſſint de bonis per eos vendendis vt alij emere. 86.

Stipulatio an & quando impediat oriri actionem ex numeratione vel per eam nouetur præcedens aut ſubſequens cõtractus. 87. cum ſeq.

Stipulatio appoſita ſuper aliquo actu an & quādo ſortiatur naturam illius actus. 89. cum ſeq.
Intellectus. §. primi. l. ratio. ff. de act. emp. & l. ſi ſtipulatus infra de vſur. 91. cum ſeq.
Specialis actio potius quā generalis intētata ceaſetur. 73. cum ſeq.
Stipulatio quando incontinenti ſequitur contractum certitu dinarium non nouat niſi expreſſè agatur. 95. cum ſeq.
Corrigere quis ſe incontinenti non cenſetur. 96 & 106.
Stipulatio interpoſita pro creditore nō debet contrarium effectum operari, & ſolet apponi vt creditori ſit magis cautum. num. 97.
Intellectus ad. l. duo ſocietatem infra pro ſocio. 98. cum ſeq.
Stipulatio quando incontinenti ſuper contractu interpoſita dicatur. 101.
Nouatio an etiam hodie fiat ex coniecturis. 102. cum ſeq.
Tex. l. fin. C. de noua. ornatur. 102.
Numeratio vel traditio quando cenſeatur facta cauſa implenda ſtipulationis. 103. cum ſeq.
Inconueniens allegare non eſt ſoluere. 104.
Stipulatio quando præcedit, continens obligationem de contrahendo, & ſequitur contractus de eodem, ſequens contractus an & quomodo obligationem tollit. 109.
Tex. l. in numerationibus infra de ſolu & l ſi hæres. de act. emp. quomodo concordent. 109. cum ſeq.
Venditæ rei plura accedunt. 110
Stipulatione de contrahendo præcedente, non eſt vis an contractus ſequatur incontinenti vel ex interuallo. 113.
Stipulatio præcedens non tollitur per ſequentem contractum certum niſi expreſſè agatur 114
Nouatio fieri poteſt non ſolum per ſtip. verū etiam per alium contractū modo id expreſſè agatur in ſecundo caſu. 116.
In foro mercatorum & canon. an pacto nudo inducatur & fiat nouatio num 117.
Pactum nudum in foro mercatorum & canon. an & quomodo ſeruandum ſit. 117.
Inſtrumenta duo de eadem re habens, an vtroque vti poſſit. num. 118.
Iteratio doctoratus, legitimationis excommunicationis, appellationis, procuratorij & tit. beneficij non eſt prohibita. 118. cum ſeq.
Multiplicatio titulorum in beneficialibus non eſt prohibita. 119. cum ſeq.
Nouiſſima inſpiciuntur. 121.
Venditio ſecunda ſub eadem forma & pretio an teneat. 122. cum ſequen.
Concurſu dato quadā non operantur, quæ tamen remoto concurſu ſuum operantur effectum, vt patet in ligato vna forti cathena, alia inde adiuncta. item in lumine lucernæ & ſolis. 123.
Ordo intellectus, non autem litera in inſtrumentis attendi debet. 124.
In eodem inſtrumento vnum pactum non poteſt dici aliud præcedere conſiderato ordine intellectus non autem ſcripturæ. num. 124
Quæ ſint ſpecialia in pecunia numerata reſpectu aliarum rerum mutuabilium. 125.
Res quælibet æſtimata loco pec. mutuo petita an dari poſſit. (126.
Arbitrator pecu. pro re poteſt iubere dari. 127.
Naturalibus conſentientes opi. recipiendæ ſunt, 128.
Pecunia pro vino mutuo accepta an reſtitui poſſit. 129.
Si do tibi maſſam argenti vt vendas & vinum petitum mutuo emas, an in vno contrahatur mutuum. 130.
Vſuræ circa vinculum ſtipul in pecu num. non debentur ſecus in aliis rebus mutuabilibus. 131.
Intell. ad. l frumenti. C. de vſur. 132.
Specialia in pecunia numerata etiā nō mutuata reſpectu aliarum rerum etiam non mutuabilium. 133.
Pecunia numerata facilius conſumitur quam alia res plenè. num. 134
Intell. l. ſi aliens de ſol. plenè. nu. 34. cum ſeq.
Commiſtio & confuſio differunt 135.
Rigor. l. ſi aliens. de ſol, iuſtiſſima alibi æquitate temperatur. num. 140.
Ludens mecum cum aliena pecunia, an amittēdo illam transferat illius dominium in me. 141. cum ſeq.
Ludo quæſita an & quando licitè & in conſcientia retineantur. 142.
Iura & actiones non circumſcribuntur loco. 143.
Pecuniæ vis & poteſtas latiſſimè patet. 144.
Conuerſio alterius debiti in cauſam mutui item & furti an exigat præſentiam rei. 145 cum ſeq.
Intell. §. ſed & ſi is. l. falſus de furti. 145. & 148.
Debitum mihi ab vno an & quando conuerti poſſit in aliud debitum debeu. mihi ab alio. 147. cum ſeq.
Fictiones diuerſimodè inducuntur in leg. noſtra & in §. ſi num. 152
Iuſſus de ſoluendo alieni re integra reuocabilis eſt. 153
Mandatum non ſemper reuocabile. 153 cum ſeq.
Tex. l. ſi ego de nego geſt. ornatur. 55
Debitor iuſſus ſoluere ſi promittat, an faciat rem deſinere integram eſſe & irreuocabilem 156
Mercatori ſi facta fuerit per me commiſſio de ſoluēdo & ille promiſerit an & quando ego liberer. 157 cum ſeq.
Claudicatio contractus & ſimiliū eſt prohibita. 159. cum ſe.
Delegatio & nouatio valde differunt vt ex pluribus probatur. 162. cum ſeq vſq; ad num. 168. & ſequen. vbi quòd eſt principaliter ſpecies nouationis. immo eſt aliquid vltra vt ibi.
Nouationis materiam vide latè. 162. cum ſeq.
Delegatio plura requirit vt poſſit induci. 165
Delegatio vim ſolutio. obtinet, quum delegans ſoluat. 166
Tex. l. ſi. C. de nou. non habet locum in noua. quæ fit per delegationem. 167. & 169. & 176
Delegatio nouatio eſt, & aliquid vltra 168.
Nomen debitoris pro quantitate ſolui poteſt. 169
Delegatio vt inducatur plura requirit. 170. cum. ſeq
Delegationis voluntas ſatis eſt quod appareat per nutū aut epiſtolam. 172. cum ſeq.
Tex. l. ſi titius. ff. de noua. declaratur. 174. cum ſequen. vſq; ad. 178.
Deleg. alia propria, alia impropria ſeu largo modo ſumpta. num. 170.
Nouatio etiam hodie fit, quando ex coniecturis apparet partes voluiſſe nouationem facere. 177. & 185.
Stipulatio requiſita in deleg. niſi inter mercat. vel. in curia eorum non exigitur. 189. cum ſeq.
Mutus non delegatur. 180.
Mercatorum ſumma debet eſſe fides. ideò ſtipulationis loco eſt nudum pactum & ſimplex promiſſio in eorum curia. 181. cum ſeq.
Pactum nudum in curia merca. actionem producit. nu. 181. cum ſeq.
Promiſſione facta loco ſeu vice talis debitoris ſeu pro tali ſuſcipiendo nomen vel obligationem ipſius inducitur nouatio, ſecus quando pro alio ſimpliciter fit promiſſio. 183. cum ſequen.
Nouatio non fit vbicunque in ſecundo inſtrumēto reſeruata ſunt iura priſtina. 188
Delegans non liberatur quando ſciuit delegatum debitorem eſſe cito ceſſurum & decocturum. 90.
Malitioſe aliquid facientes ſeu delinquentes ſpe futuri actus.

iuuandi

*iuuandi non ſunt, prout præfectus vrbis contrahens plu-
ra debita ſpe futura liberationis per aduentum in oronationis Cæſareæ conſequendæ. 190.*

Mercator qui erat de conſi. ciuitatis & ſciebat ordinem factum in conſi. de grano minori pretio quam tunc venderetur in craſtinum vendendo, ſi illico ſuum vendiderit alteri id ignorāti tenetur illi ad intereſſe ex quo eum non admonuit. 190.

Tex. l. ſi verò in §. ſi poſt man. declaratur. 191.

Mandatum præcedere debet. non ſequi ibidem cum ſeq.

Contractus alij à mut. etiam in omnibus ſpeciebus et iuribus contrahi poſſunt. 192.

Diſpoſitio de faciendo an trahatur ad iam factum. 193.

Text. terribilis. l. qui negocia infra man. declaratur & enucleatur optimè. 194. cum ſeq.

Aphricani leges difficiles non ſic. ll. Vlp. 195. cum ſeq.

Lex an quomodo & quando fingat ſuper impoſſibile. 198. vſque ad num. 208.

Pecunia per procuratorem meū à debitoribus meis exacta non eſt mea ſed mihi debita. 20 . ad fin.

Tex. l. ſi ex pretio. C. cert. pet. declara. 211.

Tex. l. ſi pecu. ff. de ſolu. declaratur. 212.

Debitum ex vno contractu an & qualiter conuerti poſſit in debitum ex alio contractu ab eodem debendum. nu. 213. cum ſequen.

Conuerſio vnius debiti in aliud ex alia cauſa ſimulationem non ſapit. num. 2 .7.

IN L. SINGVLARIA
Quadrageſimæ initio Cæptam.

ECce dilectiſſimi Auditores nunc tem-
pus acceptabile. Ecce nunc dies ſtu-
diorum & ſalutis. Antequam lectio-
nes auſpicemur noſtras, & difficulta-
tum ingrediamur campū, pauca hæc
præfabimur.

Ite procul ludi, procul hinc vos ite
choreæ.
Hactenus eſt venerem ſollicitaſſe ſatis.
Ecce alios mores vobis noua vita propinat.
Nunc circa leges cura ſit & ſtudium.

Hanc famigeratam legem parum in ordine, ſuiq; com
poſitione nodoſam Gloſſatores & reliqui ſcribentes dif-
ficilem interpretationibus ſuis reddiderunt . materiam
1 diffuſam altā & intricatam proculdubio continet. † Ego
reſecatis ſuperfluis plana omnia & clara facerē conabor,
noui ſemper aliquid tanquā nuper ex Aphrica (vt aiūt)
adueniens afferendo. propterea in primis iuxta conſiliū
Pompo. in l. 2. ſuprà de orig. iur. nonnulla ad intelligentiā
& declarationem legis & materiæ præmittam.

Sciendum igitur eſt primum, quum de nummis & pe
2 cunia ſit hic ſermo, ea multum inter ſe differre. † Nūmus
enim ad monetam, numeratamq; pecuniā tantummo-
dō refertur. l. nummis. ꝭ. de in litem iur. l. certi conditio.
§. ſi nummos vbi Dec. notat. ad fin. primæ col. ꝭ. eod. di-
ctusq; eſt à nomo, quod eſt lex ſm ſcriptores humanio-
rum literarum, quia quum hoīes permutatione vti ſole-
rent nummi vſus lege introductus fuit. ve ꝭ. de contrahē.
empt. in princip. vel forſitan à numerando dictus eſt. d.
§. ſi nūmos ibi numeret futuro debitori, qualitas. n. nu-
merationis vr̄ nummis data præalleg. l. 1. & tradit Bar. &
3 cæteri in §. 1. lib. 2. ꝭ. eod. Alio verò vocabulo, † maiores
noſtri nummos monetam appellarunt ꝙ ſigno numiſ-
matis monerentur cuius pretij & æſtimationis eſſet, idq;
apud Romanos obſeruabaſ. Pecunia vt gloſſator & ſcri-
bentes declarant. in d. l. 2. in §. Creditum ſuper verbo pe-
cunia tripliciter accipitur ſtrictè, largiſſimè, & largè: ſtri
ctè quidem pro pecunia numerata vt in d. §. ſi nummos
& in l. 1. ꝭ. ad maced. Et ſm glo. in c. totum. 1. quæſt. 3. di-
cta eſt pecunia, quia antiqui omnia bona ſua in pecori-
bus habebant, et à pecudis nota. nomen ſortita eſt ſm
Plinium lib. 33. naturalis hiſtoriæ, qm̄ antiquitus num-
mi effigie pecudis ſignabantur, ideò Plutarchus in publi
cola ouis & ſuis bouisque conſpectum ſignum fuiſſe in
4 vetuſtiſſimis nummis dicit, † & hoc modo accipitur in
primo exemplo l. noſtræ, non autem in princ. l. ſecundo
modo capitur largiſſimè pro omni re. l. pecuniæ la 1. &
la ſecunda. ꝭ. de verb. ſign. ſecundum quam ſignificatio-
nem hic non capitur. Tertio ſumitur largè pro omni re
mutabili. d. §. creditū ibi niſi proficiſcatur pecunia. mu-
tuū enim non ſolum in nummis conſiſtit, verum etiam
in frumēto vino oleo & ſimilibus. inſtit. quibus mod. re.
contrahitur obligatio, §. 1. verbum igitur pecunia ibi lar
gè pro omni re mutuabili ponitur & ſecundum commu
niter intell. ita accipitur in l. noſtra vt Pau. de Caſtr. &
Iaſ. hic dicunt de quo latius infrà.

Secundo pro intelligentia l. noſtræ & materię pręmit
5 to, † Duo hic præſupponi debere quæ licet non appareāt
de neceſſitate tamen ſubintelliguntur, primum ꝙ pecu-
nia in caſu iſtius l. non eſſet in præſentia, ſm ꝙ eſſet ſo-
lutioni & numerationi parata, vt hic per Bart. in 6. colu.
Sal. & Iaſ. prima Alex. 6. & ſeq. ſi enim pecunia vt ad pri-
mum accedam præſens fuiſſet, præſentia rei veram ipſius
rei traditionem, trāſlationemq; poſſeſſionis & dominij
operata eſſet. ſicque inter iubentem pecuniam numerari
ac recipientem verum & naturale mutuum contractum
fuiſſet, nec aliquod ſpeciale eſſet prout in caſu noſtræ. l.
erat, ideò oportet intelligere rem in caſu iſto non fuiſſe
6 in præſentia ſm præfatos ſcriben. † ſed malè ſentire vi-
dentur Bar. Alex. Iaſ. & ſequaces, ꝙ data præſentia rei tra
ditio vera ſit & acquiſitio ficta. immò oppo. eſt quia tra
ditio eſt ficta, poſſeſſionis autem & dominij acquiſitio
vera. Ita Pau. de Caſt. hic in 3. col. cum ſequ. Aret. & Soz.
col. 1. & 2. & Dec. vlt. & Aret. in l. in §. ſi iuſſerim, per illū
tex. in verbo videri mihi tradita ſæpius repetitio. ꝭ. de ac-
qui. poſſeſſ. Idem probatur in l. pecuniam. ꝭ. de ſol. in l. qđ
ſtatu liber. ꝭ. de don. cauſa mor. in l. certè infrà de prec. &
in l. quod meo. in §. ſi venditorem infra de acq. poſſ. quæ
iura circa traditionem rei vtuntur verbis improprietatē
ſignificantibus & non circa acquiſitionem rei, quia mo-
dus acquirendi fictus eſt à lege quæ propter præſentiam
fingit rem traditam, acquiſitio autem vera eſt ſecūdum
præalle. Ego dico vtrunque dictum clarè probari. in d. l.
pecuniā, quæ circa acquiſitionem vtitur verbis proprie-
tatem ac veritatem ſignificātibus vt patet ibi mea eſſe in-
cipiat & ibi acquiſita mihi. Sed circa traditionem ex p̄-
ſentia rei cauſatam, vtitur verbis improprietatem ſignifi
cantibus, patet, ibi quodāmodo longa manu tradita. exi
7 ſtimanda gl. † & in ſimili hoc alibi ipſe Bart. dixit in l. ſi
is qui pro emptore in vlt. quæſtione. ꝭ. de vſup. & in l. ab
emptione. ad fin. ſupra de pac. ꝙ licet modus transferen-
dæ poſſeſſionis per cōſtitutum fictus ſit à lege videlicet,
poſſeſſio tamen quæ per cōſtitutum acquiritur vera eſt
non ficta. vt probatur in d. §. ſi vēditorem ſequitur Balb.
poſt tract. præſump. in repe. l. Celſus colu. 27. Curt. infra
col. 13. & ſcriben. ī d. l. quod meo. & hæc declaratio Bar.
aperuit oculos ſcriben. prædictis ad docendum verita-
tem prædicti art. in lege noſtra.

Circa ſecundum præſuppoſitū gl. ſi. Bar. in 6. col. Alex.
antepenul. Iaſ. prima & Dec. penul. & alij tenent commu
8 niter, † præſupponi neceſſarioq; requiri pecuniam fuiſſe
ſolutioni paratā, quia aliàs fingi non poſſet mihi data, in-
de à me ad te profecta. quoniam lex non fingit ſuper im-
poſſibili, nec ſuper re quæ non extat. iuribus per eoſdem
alleg. & quod hic pecunia eſſet ſolut. parata videtur pro-
bare hæc. l. inducendo vt per Dec. in pen. col.

9 Sed ꝙ ſecundus caſus l. noſtræ, † procedat etiā ꝙ pec.
non eſſet ſolutioni parata, tenuit hic Fulg. vt Alex. ab illa
recedens refert, ſed nō reſpon. rationi Fulg. quę ſequitur
hic

hic Dec.col.11.& ſeq.corroboratur & rationibus Bar.&
ſequacium reſpondens vt per eum,& ad illum tex.vt per
Deci.inductum reſpon.ꝙ licet in terminis.le.noſtræ pe-
cunia ſolutioni parata eſſet,hoc tamen neceſſarium non
eſt vt Fulg.& Cur.dicunt,vel aliter iuriſconſultum extē-
dere ꝙ in duabus perſonis dixerat ad vnam vt in vna ea-
demq́; perſona contrahatur mutuum licet non fiat de
meo tuum quia fingitur mihi datam,inde à me ad te ꝓ
fectam. Illud eſt quod per extentionem hic inducitur,
non aūt fit vis in pecunia ſolutioni parata.Non eſt tamē
recedendum à communi opinione, quam ſuper glo.vlt.
defendam ſoluendo contrarium.l.qui negocia.

10 Tertiò præmitten.eſt, † ꝙ quatuor modis intellecta
fuit hæc.l.ab antiquis quos intel.Bar.refert, & examinat
in primis col.& nos abſolutis notabilibus declarabimus.

11 Quarto præmitte,† ꝙ quum dictio igitur illatiua ſit.
le.diuus.ſ.de cuſto.reorum malè videbatur hic poni: qa
ex præcedentib.non infertur, ſed extēſio fit de vno caſu
ad alium ſed reſp.ꝙ immò illatiuè ponitur hoc mō quia
in pri.iuriſconſ.vnam maximam præmittit ꝙ in mutuo
ſingularia quædam præcepta ſunt. exemplificando vno
modo. Deinde ex prædicta maxima in duabus perſonis
exemplificata inferendo dicit, ꝙ in vna eademq́; pſona
recipitur id quod in duabus receptum eſt: exemplifican
do vt hic quaſi vis tota conſiſtat in ſpecialitate contract'
de quo in maxima prædicta. non aūt in vnitate vel plura
litate perſonarū. Summatur & diuiditur vt hic per Bart.
quem ſequuntur Alex. Iaſ. & alij quicquid dicant Mod.
Taurinam ſummarium Bar.& Alex.eſt lecturæ commu
ni & approbatæ cōſentaneum, & licitè diuiſio fit in tres
partes.ad bimembrem reducibilis eſt. & ſic bona ſecun-
dum Philoſ.vt per Iaſ.in rub.ff.de vulg.vel ſubtilius ſum
mari poteſt,vt hic per Aret.Pau.de Caſt.& Soz.& etiam
diuidi aliter, videlicet in duas partes in prima præmittit
vnam maximam in materia mutui, in ſecunda duobus
modis exemplificat,vt hic per Aret.

12 Caſus ſic poteſt figurari,† quæſiuit iuuenis poſtquam
factum ſpecialem tract.ſo titul.de muto video, Scire deſi
deratem vtrum ſint aliqua ſingularia & ſpecialia in ipſo
contractu mutui,& reſpon.quòd ſic, interrogatus de e-
xemplis duo ponit.

Rationes dubitandi & decidendi poſt Saly. & alios
hic ponit Iaſ.in 2.col.

Noto.1.ex iſto tex.ſingularia qdā precepta eſſe in mu
tuo.nam licet de ſubſtantia mutui ſit ꝙ de meo tuum
fiat.§.appellata & §.in mutui datione.l.2.ſ.eod.tamen in
duobus exemplis hic poſitis cōtrahitur mutuū. licet nō
fiat de meo tuum ſpeciali fauore ipſius cōtractus mutui.
Circa prædictum not.diſcutienda ſunt quædam not.du
13 bitationes, prima, † ꝙ ſit vis inductiua prædictarum ſpe-
cialitatum ad quam paucis ſidetur, ꝙ frequentia cōtra-
ctus mutui.l.certi condiction.§.ſi nummos.ſ.eod.ibi quo-
tidie creditur, cum not.ibi per Bart. in prin. & Saly. hic
col.3 nam propter frequentiam contractus quædam fiūt
& permittuntur quæ aliàs non fierent nec permitteren-
tur.l.iniuſto.ff.de vſucap.l.certè.§.1.ff.de precar.de quo
latius dicemus ſuper 4.ſpeciali in glo.1. Secunda dubita-
14 tio † quia non ſingularia ſed vnum tm̄ vr̄ eſſe ſingulare,
& ſpeciale quod duobus modis exemplificatur in leg.no
ſtra, primum in duabus perſonis; Inde in vna eademq́ue
perſona: malè ergo hic dixit Vlp. ſingularia eſſe præcepta
argum.l.vbi numerus.ſ.de teſti. Reſpondeo ꝙ licet hic v-
num tm̄ ſpeciale & ſingulare mutui referatur dupliciter
exemplificando,alia tamen ſunt, vt ꝙ abſenti per alterū
actio & obligatio quærantur.d.§.ſi nummos alia de qui-
bus in glo.& quod hic in prin.iuriſconſ.dicit eſt vna ma
xima quam præmittit pro fundamento propoſitæ qōnis
ſm Saly.& Dec. hic in principio, quæ maxima verifica-
tur in pluribus alijs ſpecialibus vt dixi, licet hic vno ſolo
15 Vlp.contentus fuerit.† iuxta tex.l.ita vulneratus in fine.
ſ.ad l.aquil.facit.l.1.ſupra eod.ibi pauca de ſignificatio-
ne vocabuli referre.

16 Ex quibus infertur,† malè loqui Bar.in primo not.di
centem hic eſſe duos caſus ſingulares in quibus cōtrahi-
tur mutuum licet verè nō fiat de meo tuum, vt ēt ſcribit
Alex.quum vnus tm̄ ſit caſus duobus modis exemplifica-
tus.propterea ſm Iaſ.in not.melius dixiſſet.Bar.duo exē
pla & ita facit Soz.hic & Bar.met.ī diuiſione literæ. Cur.
tamen hic tenet cum Bart.in nota. ꝙ ſint duo ſingularia
ex tribus fundamentis.ſed non eſt recedendum à præce-
denti opinione,per iſtum tex.ibi quod igitur,&c.ex quo
patet ꝙ eſt vnum ſpeciale duobus modis exemplificatū
item quia tota vis vtriuſq; dicti in hoc vno cōſiſtit ꝙ cō-
trahitur mutuum contra regulam mutui, & ſic non fiat
de meo tuum,& ad primum argu. quòd tex. loquatur in
plurali ſupra reſpon. eſt quòd maxima ſatis verificatur
in pluralitate vt patet ex dictis glo.

Ad ſecundum de duabus fictionibus reſpon. ꝙ ſunt
duæ fictiones propter diuerſitatem perſonarum, & fa-
ctorum.prima ob interpoſitionem debitoris. ſecunda
propter mutationem præcedentis cauſæ. eſt tamen ſem-
per vnum ſpeciale in contractu mutui,quia cōtrahitur
mutuum licet verè non fiat de meo tuum.

Ad tertium reſpon.ꝙ diuerſitas factorum non indu-
cit pluralitatem ſingularium, ideò tex.hic in verſi. quod
igitur vt dixi vult eundem eſſe caſum, extenſum de vnā
perſonā ad duas, in quibus eadem erat ratio, ne mutuū
contraheretur ſm punctum rationis, quia nec in primo
nec in ſecundo fiebat de meo tuum, ſpeciali tamen præ-
rogatiua mutui contrarium deciditur in vtroque dicto
& ſic vis tota eſt in ſpecialitate contractus mutui non di
17 uerſitate factorum. Videtur tamen dici poſſe.† Bar.non
malè loqui,notādo duos caſus vt fecit,quia propter mu-
tationem facti caſus quidem duo ſunt,licet vnum ſit ſin
gulare fauore mutui in vtroque caſu.

18 Tertia dubitatio,† vtrum in materia mutui reſpon. ſi
ceat ſpeciale eſt in mutuo. Soz. hic ꝙ ſic, ꝑ hunc text. &
ꝑdicta, ſicq́; limitari gl.l.filium.C.fam.erciſ.quæ dicit re
fugium eſſe miſerorum ſoluere per ſpeciale, & idem qđ
hic dr̄ in mutuo,eſt in cauſa dotis. Pau.de Caſtr.in l.1.ꝑ
illum tex.ſ.ſolut.matrim.ſed Dec. hic & alij Mod. con-
tra,quum non ſint multiplicanda ſpecialia.l.4.cum glo.
C.de dotis promiſ.ideò non admitteretur talis ſolutio,
ſpeciale eſt in mutuo,niſi ratio ſpecialitatis aſſignaretur,
aliàs facile eſſet regulas mutui eludere dicendo ſpeciale
eſt in mutuo,quod abſurdum eſt,ideò vitandum.l. nam
abſurdum.ſ.de bo.lib.cum accumulatis per Dec.in cap.
cum inter.in 7.not.de excep.& in materia dotis Ripa in
19 l.1.col.4.ſolu.matr.† & ſic ampliari poterit gl.d.l.filium
vt procedat etiam in contractu mutui & dotis.

Quarta dubitatio,ꝙ in exemplis hic ꝑ iuriſconſ. poſi-
tis nulla currat ſpecialitas verum res procedat ſm regu-
las iuris cōis ꝙ contrahatur mutuū, quia fit de meo tuū
verè,ſi enim iuſſero debitorem meum tibi pecuniā da-
re,iſque dederit & tu meo nomine receperis, per actum
iſtum naturalem videtur mihi dominium acquiri.l.1.C.
per quas perſon.no.acquir.poſtea tibi, ergo fieri de meo
tuum: ſimiliter in ſecundo exemplo, quum quis mihi ex
cauſa mandati decem debet, ſi cōuenerit vt ex cauſa mu
tui eam pecuniam habeat exigere,vt pro me,& ſic domi
nium mihi quærere: Inde in cauſam mutui transferri, &
ſic de meo ſuum fieri, Reſpon.ꝙ immo in iſtis exemplis
pecunia fingitur numerata mihi, inde per me illi cui fit
mutuum,ideo non dr̄ fieri de meo ſuum niſi per fictio-
nem, mirum ergo ſm Dec.Cur.& Mod.mediol.ſi con
trahitur mutuum contra naturam & regulas mutui fa-
uore quodam ipſius contractus mutui,quæ conſideratio
& ſolutio probatur.ex l.fin.l.noſtræ ibi videatur,&c.quę
verba improprietatis ſunt ſignificatiua & ſic dominium
pecuniæ mihi verè non acquiritur.

20 Quinta difficultas,† ꝙ ſuperflua fuerit lex noſtra ꝑꝑ
tex.d.§.ſi nummos ſupra eod.tit.vbi in fortiorib' termi-
nis

nis idem videtur dici.Soz.& Mod.Taur.hic.col.1.tenēt.
ꝙ illarum diſpoſitionum diſpares ſint termini, & ꝙ in
§.ſi nummos ego nummos meos tanquam tuos tuo no-
mine voluntateque numerauerim, hic verò debitor pe-
cuniam propriam nō tanquam meam ſed tanquā mihi
debitam numerauerit.Dec.& Cur.hic.in 1.col. propter
rationis identitatem hoc improbant, imò ſm Curt. du-
bitabilior erat caſus.§.ſi nūmos quam caſus.l. noſtræ. ꝙ
ſicuti aliquo numerante pecuniam propriam vt meam,
prout ibi dicitur,contrahitur mutuum,multo magis de
bet poſſe contrahi qn̄ numerat mihi debitam, ideò no-
ſtræ.l.diſpoſitio hoc introducens vana videbatur, quum
caſus iſte in terminis dubitabilioribus ibi deciſus eſſet.
Cur. ſaluando iuriſconſul.dicit repetitū fuiſſe quod hic
dr in primo exemplo vt addetur quod de mutatione cau
ſæ in ſecundo exemplo dicitur.& volunt Dec.& Cur.ꝙ
§.ſi nummos concordet cum. l. noſtra. Et quia tota vis
ſecundum Dec. in numeratione conſiſtit quæ hic & ibi
interuenit, item quia vtrobiq; fictio interuenit quia ille
qui meo nomine numerauit mihi videtur dediſſe & ego
tibi, ideo eadem ſit iuris diſpoſitio & determinatio.

Quæ opinio mihi nō arridet. verum placet magis opi-
nio Soz.& Mod.Taur.imo gl.primæ.l. noſtræ ibi item vt
tacuit,qđ termini iſtarum legum longe diuerſi ſunt & di
ſpares.nam.in.§.ſi nummos.ego pecuniam meā tāquam
tua alteri tuo nomine te abſente & ignorāte numeraui.
Dicit iuriſconſ.acquiri tibi conditionē ad mutuū, & ſi-
militer ſine dubio qn̄ tua voluntate numeraui. contra
iuris regulam.ꝙ per liberam perſonam.quæ nō eſt alte-
rius iuri ſubdita excepta cauſa poſſeſſionis alteri per alte
rum nō acquiritur.d.l.1.C.per quas perſon. & hoc ſpeciali
fauore contractus mutui propter frequentiam ipſius cō-
tractus,vt voluit etiam gl.hic enumarando ſpecialia mu-
tui.& illud eſt quod voluit principaliter iuriſcon. in d.§. ſi
nummos. ſed in.l. noſtra principaliter decidit contrahi
mutuum contra naturam mutui ēt ꝙ non fiat de meo
tuum.vt in exemplis hic poſitis, propter ſingularia præ-
cepta mutui.Et ꝙ iſte ſit verus harum legum intellectus
clare oſtendo,nam ꝙ in §.ſi nūmos : dubitatio circa ac-
quiſitionem actionis & obligationis eſſet,patet ex verbis
tex.ibi Arnit. ſcribit acquiri tibi conditionē & iterum ex
aliis ſequētibus ibi nec dubitari.quin tibi acquirat obli-
gatio.quum quotidie credituris poſcam⁹, &c.ex quibus
apparet totam dubitationē ibi fuiſſe an alii tertio acqui-
reretur actio.& obligatio pp regulā alteri per alterum
actionē acquirere ꝓhibētem,& nihilominus determina
tū ꝙ ſic, qn̄ eo abſente & ignorāte facta fuit numeratio,
& pariter ac ſine dubio qn̄ voluntate illius numeratum
fuit. quis accidētaliter ac ꝓſuppanendo ibi ēt decidatur,
mutuum cōtrahi licet nō fiat de meo tuū ꝓpriè, ſed de
hoc ibi non fuit dubitatū, ſed tm̄ de acquiſitione actio-
nis & obligationis vt dixi. ſed in.l. noſtra tota dubitatio
erat.ꝙ nō contraheretur mutuū,quia nō fiebat de meo
tuū.iuxta regulā.d.§.appellata & ſic videbaẛ ꝙ ꝓſuppo-
ſitū de cōtractu mutui vt dixi factū in.§. ſi nummos.ve-
rum nō eſſet repugnante regula.d.§.appellata. Et nihilo
min⁹ decidatur oppoſitū mutuū cōtrahi, quis nummos
meos non acceperis pp ſingularia præcepta mutui. quia
videtur mihi data pecunia inde à me ad te profecta.

Ex quibus apparet in d.§.ſi nummos principaliter de
terminari ibi abſenti & ignoranti, certi cōdictionem ex
reali numeratione tuo nomine facta acquiri, & clarius
ac indubitanter qn̄ te volente numeratio facta fuit, non
obſtante regula prohibente alteri per alterū acquiri ꝓ
pter frequētiam contractus mutui. in.l. noſtra aliam quæ
ſtionē decidi in d.§.ſi nummos accidentaliter & ꝑ ſup-
poſitiue deciſam, an & quomodo contrahatur mutuum
& non ſit de meo tuum ſm regulas mutui.Et præſuppo
ſita pro firma & conſtanti determinatione.d.§. ſi num-
mos.ꝙ alteri per alterū in contractu mutui actio & obli
gatio quæratur.Et iuriſconſultum reſpondere contrahi
mutuum quamuis nummos meos nō acceperis,propter
ſingularia ꝓcepta mutui, vt videatur mihi data pecunia
21 inde à me ad te ꝓfecta.† Iſte eſt genuinus & veriſſimus
ſenſus harum legū.confirmo quia in l.quantū poſſumus
ſuperfluitatem euitare debemus in l.1. cum gl. ſupra qđ
met.cauſa.§.quibus in prima conſt.C. ſed ſi eſſet eadē di-
ſpoſitio & determinatio & termini iſtorum iuriū pares
eſſent ſuperflueret in l.noſtra ſcriptura.qđ non eſt dicen
22 dum.† Et licet lex de ſuperfluitate argui nequeat qn̄ re-
petitur vt addatur cap ſuper quæſtionem. iuncto ca. cū
te,de offici.deleg.notat Fely.in proœmio decre. col.fi.tñ
hic de repetitione non apparet,ſed de noua queſtione &
ſub alia forma, vt dixi.Et ſi conſideratio prædictorum
Mod de repetitione vera eſſet.& iuriſcōſulti talis fuiſſet
mens & intētio,præmiſſa maxima de qua in prin.l. ꝙ ſin
gularia quædam præcepta ſunt circa pecuniam creditā,
caſum ſecūdi exempli decidiſſet omiſſo primo iā deciſo
per.§.ſi nummos cuius repetitio nec neceſſaria nec vtilis
fuiſſet. Datur ergo intelligi aliam fuiſſe mētem & inten-
tionē iuriſconſ.illa aūt fuit quā ſupra proximè oſtendi.

Nō obſtat ꝙ tota vis vt ſupra dicebat Dec. in numera
tione cōſiſtat,quæ tam hic quam ibi interuenit, ideò vi-
23 deri eandem eſſe iuris diſpoſitionem. † Quia reſpon. ꝙ
imò v.s eſt quomodo & qualiter numeratio ipſa fiat.
quia actus agentium operantur ſm eorum voluntatem
nō vltra, præter,vel contra.l. nō omnis infra eo. Et hoc
probatur per rationem Aret.& Soz. in caſu.l. noſtræ qn̄
debitor meus pecuniā mihi debitam ſed ſuam tibi nu-
merauit.videbatur mutuum contrahi nō poſſe, quia pe-
cunia non erat mea ſed debitoris numerantis, vt hic dr̄
nec tradita tanquam mea,ſed tanquam ſua ipſius debito
ris vt,ſ.liberaretur ipſe ab obligatione pp iuſſum credi-
toris argu.l.& magis. j. de ſo.u ſm Aret. aliàs liberatio
24 non contingeret.† quum debitor ſoluēdo pecuniā credi
toris non conſequatur liberationē, propriam. n. ſoluere
25 debet.l.ſtichū.§.qui decem.ſ.de verb.obli. † Nec verum
eſt ꝙ in cōſequentiam ſuæ liberationis vt ait Dec.cenſeaẛ
numerare pecuniā, imò principaliter vt ab obligatione
liberetur pp iuſſum creditoris quemadmodum & libera
tur.l.3.§.fin.j.de dona.inter virum & vxo.& eſt ēt in arg.
d.l.& magis & l.preſes cū gl.C.de ſer. & aqua.ꝙ videlicet
prima charitas à ſeipſo incipiat, & quia vt diximus aliàs
non liberaretur.

Ex quibus patet etiā ſolutio ad motiua Curt. hic quū
nō ſit verum, maiorem eſſe rationem dicedendi in caſu
le.noſtre ꝗ in caſu. §. ſi nummos & ꝙ caſus illius. l. eſſet
minus dubitabilis, imò minor ratio, & caſus dubitabi-
lior pp rationem Aret.ſ.relatam ab aliiſque approbatā,
quicquid hic in.6.col.Alex.ſentiat, patet ēt ꝙ licet hic &
in §.nummos ſit fictio, quia quū in mutuo fieri debeat
de meo tuū,ille ꝗ meo nomine pecuniā numerauit,vt pe
cuniā mihi dediſſe & ego tibi vt hic in fi. l. dr̄ ſm Dec.tñ
caſus.l.noſtræ dubitabilior erat quam caſus.ſi nummos,
per rationē Areti. Rurſus principalis dubitatio ibi circa
acquiſitionem actionis & obligationis erat propter obi-
cem regulę alteri per alterum, hic principalis erat dubi-
tatio circa cōtractum mutui per regulam.d.§.appellata.

Sexta dubitatio circa text.l. qui negocia directo con-
trariantem prima facie.l.noſtræ,ſed in gl. dabimus ſolu-
tionem & intellectum illius legis diſcutiemus.

Secūdò noto. ex iſto text. ibi nūmos meos acceperis,
ꝙ ſi debitor meus pecuniā ex cauſa mutui iuſſu meo tibi
26 numerauit contrahitur mutuū, † licet non acceperis pe-
cuniam meā ſed mihi debitam.vult ergo ꝙ nummos de
bitoris mei acceperis, & à contrario ſanſu qđ argumen-
tum fortiſſimum eſt.l.1.ſupra de offi. eius. nō contrahiẛ
mutuū ſi debitor meus non numerauerit ſed promiſerit
quum alter nummos non acceperit.vt n.mutuū cōtraha
tur oportet ꝙ interueniat res cōſiſtens in pōdere nume-
ro vel menſura nō promiſsio ſimplex.§.mutui datio.l.2.
ſupra eod.ideò nimirum ſi in prædictu caſu mutuū non
contrahitu

contrahitur vt per Barto.infra in 6.col.quem ſequuntur
commmuniter docto.vt hic per Alexan. col.6.Soz.Iaſ.&
Mod.mediol. niſi debitor haberet pecuniá ſolutioni pa-
ratam. quia lex fingit numerationem ſm Bar. & Iaſ. hic
in 3.col.Moder.med.poſt.Paul.Caſtr.contradicunt per
l.noſtram in verbo acceperis, aliam dicétes fuiſſe menté
Bart.ſed non eſt verum vt per Alex. hic in ſexta colu. na
claré verba Bart. interpretantem. quando enim eſt ſolu-
tioni parata ficte dicit Barto.in ſexta col.recepiſſe cenſe
tur & conſequéter cenſentur interueniſſe ſubſtantialia
mutui.ideó, &c. hoc tñ reſtringit Bart.ad pecuniam tm̃
quia in alijs rebus mutuũ non contraheretur vt hic per
27 cum in ſeptima col.† ſed ſi pecunia nó eſſet ſolutioni pa
rata non contraheretur mutuum, nec campeteret certi
condictio ſpecialis ex mutuo ſed bene generalis vel ſine
cauſa vt hic in ſexta col.declarant Alexan. Soz. & Mode.
mediol. & debitor qui promiſit ope exceptionis liberat
vt per Iaſ. pro quo facit quia & ſi dicta promiſsio loco
numerationis ſuccedat. l. qui actionem. j. de re.iur. ex
quo tñ eſt ficta numeratio non liberatur debitor ipſo iu
re, ſed ope excepi.tm̃ ſicut in ſecundo exemplo tex no-
28 ſtri comprobo, quia, † habens actionem ad rem, ipſam
rem habere dr̃ ficté.d.l. qui act. ibi habere vr̃ tradit.Soz.
in conſi.100.col.pen.lib.primo.ideó,&c.nunquid tñ hoc
caſu ille qui promiſsioné recepit liberetur cedendo actio
nem mandati contra promittentem tradit hic in nota.
Alex in ſexta col.ſi vero debitor pecuniam numerauerit
vt iuſſum fuit ipſo iure liberabitur vt hic per Soz. in quo
not.& probatur claré in §.fin.d.l. 3. de don. inter virum
& vxor. ibi perinde eſſe ac ſi ego accipiſſem pecuniam á
debitore meo,& inde alteri dediſſem.ſi accepiſſem nulli
dubium ꝙ debitor ipſo iure liberaretur, interuentu verę
ſolutionis vt inſtit.quib' mo.tol.oblig. in prin.ergo,&c.
vt hic per.Soz.in no.& Dec.in vlt.not.In mutuo veró ci-
uili, in quo interuenit ſtipulatio in quam omnis cauſa,
resq; deduci põt, nec eſt neceſſariũ de meó tuũ fieri ſine
dubio ꝓmiſsio ſufficeret.Bart.&.Alex.j.i 6.col.& Iaſ.3.
29 Tertió not.poteſt ex iſto.tex.† æquiparante duo exé-
pla in eo poſita ꝙ ſicuti in primo contingit ipſo iure libe
ratio vt dixi, ita & in ſecundo, ſed aliter ſe habet veritas,
quia in ſecũdo ope exceptionis tm̃ liberatio cõtingit. les
ſi mulier debitori iuncta. leg.ſi res.j.de iure dot. vt poſt.
Fulg.hic in quarto nota. ait Soz. & in effectu ſequit Dec.
in vltim.notab.& Curt.col.2. & ſic æquiparatio non eſt
abſoluta & per omnia, ſed reſpectu mutui ſpecialiter cõ
trahendi ſm præfatos,. & clare ſatis probatur per iſtum
text.loquentem ſolummodo de obligatione mutui pa-
tet ex primo exemplo ibi obligaris, quamuis nummos
meos non acceperis, ſubiungit poſtea idem iuris eſſe, in
ſequenti exemplo, quod, ſ.obligetur ille ex mutuo nec
30 alio reſpectu ſit æquiparatio.† Et conſequenter regula.
l.ſi.C.ad.l.fal.ꝙ ſol.& promiſsio á pari procedunt, nó ha-
bet locum hoc caſu, quia non tm̃ operatur ficta numera
tio quantum vera ſolutio vt ex prædictis liquet. quod,
not.reputat Sozin.hic in quarto nota.nec eſt mirũ, quia
veritas prꝗualet fictioni.l. filio quem pater cum ibi not.
31 infra de lib.& poſthu.† nec fictio plus operari debet quá
veritas. l. filius infra eod. tradit Imol. in l.his ad finem
principij infra de ſol.Et pro limi. d.l. ſin.vide etiam Pet.
de Ancha.in conſi.290.col.fin.
32 Quartó not.ibi ex cauſa mandati, † iuriſconſ.loqui cũ
myſterio in debito ex cauſa mãdati, & ſic cui' dominiũ
erat penes illum cũ quo mutuum contrahebatur, ſecus
ſi ex cauſa depoſiti quia dominium & poſſeſsio penes de
ponentem remanent ac mutuare volétem.l. certi condi.
§.fin.cũ ibi not. ſupra eod. ideo nó reſultaret ſpecialitas
de qua in tex.ſed vere de meo tuum fieret.& ſic eſſet nul
la ſingularitas cõtra ſubſtantiam mutui vt hic per Aret.
33 in 2. nota. † qđ procedit in vero & naturali depoſito,
ſecus in ficto & conteſtato, in quo nec proprietas nec do
minium penes deponenté eſt, nec prærogatiuæ depoſiti
locũ in illo ſibi vendicant vt poſt Bal. conſuluit Soz. in
conſi.143.col.ſi.lib.1.
34 Quinto not.† ꝙ diſpoſitũ in duabus perſonis, diſponi
tur & in vna eademque perſona qñ eadem eſt ratio. aliás
ſecus vt hic per Iaſ.Deci.Curt.& alios Moder.& ipſe Iaſ.
comprobat pluribus ſimilibus quæ fuerunt.h.ly. in ca.
omnes leges prima diſtin.decre & q̃dam alia adducit hic
Moder. Tauri.in primis col.Sed vellem ꝙ potius exami-
naſſent quæſtionem Bar.in l.1. ..de opt.l. per eos alleg.
Nũquid executor teſtaméti alicuius qui ex diſpoſitio
ne teſtatoris bona illius diſtribuere tenet inter pauperes
35 Chriſti per eum eligendos, † poſſit vnum eligere, illiq;
omnia bona dare.Bart.ibi ꝙ non per illum text. volenté
ꝙ ille cui legata eſt optio ſeruorũ tres eligere poſsit. Iaſ.
hic nihil decidit, quædam ſolum & ad baliſtam alleg. nã
Pau.de Caſt.qué contra Bart.conſuluiſſe dicit oppo ſcri-
bit ſequens Bart. niſi qñ verba teſtatoris non dicerent in
pauperes ſed ꝓ anima teſtatoris, prout in caſu ſuo erat.
quia tunc vnũ eligere poſſet.ſecus vult qñ dicerent inter
pauperes iuxta titul. prędictæ quæſtionis Barto. Ide Iaſ.
in l.gallus in §. quód ſi is in 2. lect. primis col. examinás
articulum an numerus pluralis in vno verificari poſsit.
et ſic an pluralitas in ſingularitaté reſoluat referens hác
deciſioné Bart.circa quam variant ſcrib.nó fuit auſus de
terminare ſed remiſit ſe ad Alex. at Bal prima col.19.C.
de ſacro.eccle.deciſioné Bart, ſequunr pulchra cõprobás
36 ratione, quia maior eſt pietas,† circa plures pauperes eli
gendos ſe habere quã circa vnum. Ergo non eſt eadé ra-
tio in vno quę in pluribus, quo caſu prędicta regula quo
ad depoſitũ in pluribus locũ habet & in vno non proce-
dit l.3.in prin.ff.de duobus reis.omnes.ſcrib.hic & in lo-
cis ꝑallegandis & Dec.in conſ.50.ſequitur.Fel.in c.coés
col.1.Pro opinione ergo Bar.in d.l.1.qué ſequũtur pręta
ti ſcrib.facit primo d.l.1.de opti.legata. Secũdo ró qui.ꝙ
maior pietas ſit prouidere plurib' pauperibus prout iuſ
ſit teſtator quam vni tm̃.tertió quia vera & recta natura
pluralis numeri non eſt cõtenta vno indiu.duo.l. vbi nu-
merus.j.de teſt.l ſi.ff.ad treb.c.pluralis locutio de reg.iu.
6.& vnitas nó eſt numer' ſed principiũ numeri:ergo,&c.
37 Quartó & vltimo fecit, † quia natura verbi diſtribue-
re quo vtitur Bart.in q̃ſtione ſua, eſt importare diuiſio-
nem in partes, quemadmodum etymologia vocabuli
oſtendit & probatur in clemé.2.de æta.& quali.dare er-
go vni ſoli videtur contra voluntatem teſtatoris.
Sed contrariam opi. ꝙ vnum tm̃ pauperé eligere poſ-
ſint teſtamenti executores & omnia illi dare. tenuiſſe vr̃
ipſe Bart.in l.vnũ ex fam.in §. ſed ſi fundũ in princp. per
illum text.j.de.leg.2.q opinionem ſequuntur ibi Rapha.
cómen.& Imol.& Alex.latius art.examinás.in.l.qui quar
tam in §.1.j.de l.1. Roma. in ſing.ſuis ſingul. 454.incip.
teſtator & ſingu.155.incip. ſed quid e cotra.vor.hunc paſ-
ſum bene not. dicit & Aquenſ. communé atteſtans in §.
primo dicta.l.qui quartã per vnũ bonũ tex. quem prius
adduxere Romã.& præal.Communis igit opinio v. præ-
dicta oſtendũt eſt contra Bar. in l. prima ſupra de opt.l.
Pro iſta opinione ꝙ vnus pauper eligi poſsit primo fa
cit regula.l.noſtræ.de qua ſupra qđ dictum in plurib' lo
cum habet etiã in vno, hocq; dictat ratio naturalis quæ
38 magis attendi debet, † quam pluralis locutio etiam in
materia ſtatutaria & pœnali ſtrictéq; intelligenda vt per
Bal.in l.1 C.de cond.inſer.& Corſ.plenius in ſuis ſingula
ribus in litera s.ſingulari incipiente ſtatuta Italiæ.
Secundó quia mens teſtatoris mãdãtis bona ſua diſtri
bui in pauperes Chriſti fundata eſt in ratione pauperta-
tis & pietatis, quę ét in vno impletur vt dicebat Imol. in
d.§.ſed ſi fundum, ergo ét in vno adimpleri poterit teſta
toris inſpecta voluntate.l.in conditionibus.j. de condit.
39 & demonſt.l.4.C.de lib.pręte. † tertio iſta opinio proba
tur optimé in d.§.ſed ſi fundum vbi iuſſus fundum reſti-
tuere quibus vellet ex familia vnum poteſt eligere. & ad
huc clarius id probatur in l.cum quidam ſa.2.ff.de leg.1.

vbi rogatus reſtituere libertis,quibus vellet, vnum eligere
poteſt,& per iſtum tex.prędictam opinionem tenuerunt
Roma.& Aquenſ. ſupra adducti.

Ad alleg.pro opinione Bar.in d.l.1.reſpon.vt per Alex.
poſt alios in §.1.dictæ.l.quartam & ad argu.de plurali lo-
cutione q̃ vno contenta nõ eſt. Et de natura verbi diſtri-
buere patet reſpon.ex pdictis, ꝙ imò reſoluitur in ſingu-
laritatem qñ eſt eadem ratio, prout eſt in caſu noſtro.in
quo ita ſatisfit voluntati teſtatoris in paupertate & pieta
te fundata vnũ pauperem eligendo ſicut plures. pſumen
dumq; eſt pro executoribus teſtĩ à teſtatore electis ꝙ re-
ctè exequant.c.eſtote.de reg.iu. & ſortè magis pium erit
ſuccurrere vni merẽti bene & ſufficienter,q̃ multis male.
40 Circa arti.verò, † an & qñ pluralitas reſoluatur in ſin-
gularitates, ſiue pluralis numerus pro ſingulari ponatur
vide Corſ.loco præall. Barb.in c.vnico col.8.de litis con-
teſt.Alex.conſ.136.lib.5.oẽs ſcrib.in §.cum ita.l. hæredes
mei infra ad treb. Soc.in cõſi.43.& 73.lib.1.& in ſalſa de-
monſtr.in §.fin.ĵ.de cond.& demonſt.Fely.in d.c.omnes
leges.Iaſ.in d.§.quod ſi is,& Zaſium Germanum in l.2.in
§.exactis deinde regibus ſupra de origine iuris.
41 Quantum ad deciſionem Soc. † de ſtatuto diſponente
ꝙ ſtantibus maſculis fœminæ non ſuccedant, an locum
habeat ſtante vno maſculo, & ſic pluralitas reſoluatur in
ſingularitatem, & ſi Curt.deciſionẽ ipſam Soc.pro dubia
& periculoſa habeat tenẽdum eſt, locum habere dictum
ſtatutum, etiam ſtante vno maſculo abſq; dubio, quia
qñ eſt eadem ratio in vno quæ in pluribus,dictum in plu
ribus locum habet in vno.l.1.C. de condi. inſer. Dec.latè
in conſi.50.in fin.ſed in caſu dicti ſtatuti eadem eſt ratio
conſeruandæ agnationis & familiæ etiam p vnum : ideò,
&c.& ita in terminis poſt Bal. Alex.in l.Gallus.in §.quòd
ſi is col.1.de liber.& poſth. Dec.in l.1.in quarto not.C.de
pact.& in conſi.484.& latè Brun.Aſten.in tract.ſuper prę
dicto ſtatuto, articulo.12.quæſtione.13.

Poſtremò aduertendum eſt.circa deciſ. Bald.imò glo.
42 in l.ſi quis cum procuratorio in §.fi.ſ.de procu. † ꝙ ſicu-
ti in diuerſis perſonis ſecunda conſtitutio procu.ſecundi
tollit primam per illum tex.Idem eſt in vna eademq; per-
ſona, vt ſecunda cõſtitutio primam tollat per.l.noſtram,
& præalle.vt hic ſimpliciter per Iaſ. in 3.col.vtilitatem po
nit Paul.de Caſtr.in d.§.fin. Intelligite primò concluſio-
nem prædictam quando ſeruanda conſtitutio fit in eadẽ
cauſa & contra eandem perſonam,ſecus ſi in diuerſis vel
contra diuerſos.vt per Pau.de Caſtr.in d.§.fin.in prin. ex
diuerſis enim non bene infertur.l.fin.infra de calum.

Secundo intellige qñ addijcitur noua forma in ſecun-
do, aliàs ſecus quia ſm non tollit primum, ſed poterit
procurator vti quo voluerit vt per Ang.& Paul.de Caſt.in
d.§.fin.Dec.verò hic oppo.tenet,quia ſm mandatum eſt
ſuperfluum, arg.l.qui bis idem.ĵ. de verbo.oblig.& cum
alijs per eum alleg. ideò primo non ſecundo vti debebit.
& reſpond. Dec.ad text.ibi alleg.per Paul.de Caſtr. in l.ſi
eum.§.1.ĵ.de exer.quòd loquitur in diuerſis actionibus.
Et verè vt ibidem ipſe Pau.de Caſt.declarat per illud edi-
ctum actio additur actioni.non autem vetus tollitur,ſed
in quæſtione noſtra non eſt remedium aliud. Et hoc eſt
prætereà quod inquirimus an alterum mandatum tolla-
tur ſed non reſpon. Dec.ad aliam rationem Pau.de Caſt.
quòd ſecundus actus, non mouet primum niſi expreſsè
dicatur. Item ſi vnum tantum mandatum ſubſiſtere de-
43 beret.vt inquit Dec.† attenderemus potius vltimum quã
primum arg.tex.in l.ſi quis ante infra de acquir.poſſeſ.ibi
potius enim hoc procedere videbitur quod nouiſsimè fa
ctum eſt & leg. pacta nouiſsima cum ibi not. C. de pact.
ac not.per Soci.in conſi.145.col.fin.lib.1.
44 Rurſus † quemadmodum doctoratus iterum doctora
ri poteſt,& legitimatus legitimari, excommunicatuſque
excommunicari vt per Dec.met.in c.bonæ.col.1.& fi.de
appel.& in conſil.55.col.3.Quare ẽt conſtitutio eiuſdem
procuratoris iterari non poteſt? Non obſtat quod de ſu-

perfluitate obijciebatur.per l.qui bis idem, quia reſpon.
id fieri poſſe vel ad cautelam, vel ad tollendum forte du-
bium circa validitatem primi mandati,prætereà ſm erit
longioris vitæ quod intereſſe conſiderabile eſt.ſcribentes
in d.l.qui bis idem & ipſum Dec.in d.c.bonæ col.fi. Non
eſt ergo recedendum à declaratione Ang.& Pau.de Caſt.
quicquid dicat. Dec.poterit etiam dari alia vtilitas,vt de-
monſtrabo infra in ſexto ſpeciali Bart.in quinta conclu-
ſione ſumenda ex doctrina Bar.
45 Sextò not.etiam ex iſto tex. † ſm Bar.ꝙ cauſa coniun-
gendarum actionum vnus actus occultatur, ita cõmuni-
ter hunc text.allegari dicit & nititur declarare, vt p eum.
Qui quidem modus loquendi ſumptus fuit à iuriſconſul
to.in §.fin.l.3.ĵ.de don.inter vir.& vxo.Sed Paul.de Caſt.
Fulgo.& Mode.Taur.col.2.dicunt, quòd imò duo actus
occultantur ſiue actus medij quum lex vtrunq; fingat, pe
cuniam videlicet à debitore meo, mihi numeratam dein
de à me ei cui mutuare volo,ideo dicunt præfati Moder.
hic melius probari ꝙ cauſa coniungendarum actionum
medij actus occultantur. Sed non reſpon.ad §.fi.d.l.3.lo-
quentem expreſsè de occultatione vnius actionis. Ideò
Dec.hic videns opin.Pau.de Caſt.& Fulg.naturalibus cõ-
uenire ꝙ duæ actiones occultantur, ex altera parte repu-
gnare tex.d.§.fin. qui dicit vnam actionẽ occultari.nixus
fuit hæc concordare, dicendo quòd conſiderata forma
& apparentia plures actus occultantur, quum in veritate
non appareat ꝙ à debitore meo mihi facta fuerit nume-
ratio, neque etiam quòd ego poſteà ipſam pecuniam ei-
dem ex cauſa mutui numerauerim : quia tamen appare-
ret, debitorem mihi teneri ex cauſa mutui, & ipſum ha-
buiſſe pecuniam, iſte ſecundus actus quantum ad effectũ
non occultatur. Sed primus omnino occultatur,quia de
eo nihil apparet. Et ſic quo ad formam & apparentiam
duo actus occultãtur,quantum ad effectum ſecundus nõ
occultatur. Et ita declarãdum eſſe dicit & intelligendum
tex.§.fi.d.l.3.& ſequitur hic Cur.in 2.col.
45 Quæ conſiderationes mihi non placent,† nec veras cre
do. imò arbitror Bart.& cæteros ſcribentes hallucinatos
fuiſſe in intelligentia tex.d.§.fin. falſum vr̃ in primis ꝙ ali
quis ex iſtis medijs actibus occultetur, vt præfati aiunt.
imò ambo apparent, & interuenire iuris cenſura dicun-
tur, quæ fictio adaptatur & introducitur tam circa pri-
mum actum, quàm circa ſm, vt ex text.hic in l.noſtra in
fin.ibi & videatur text.glo. in l.ſi mulier debitor ĵ.de iur.
dotium & ad fin.d.§.fi.& in l.licet in §.1.in verbo datum
infra de iure dotis & conſequenter iſti actus medij non
occultantur, imò proferantur & à iure interueniſſe fin-
guntur.Ideò iuriſconſultus hic ꝙ de duabus perſonis di-
xerat te obligari ex mutuo debitore meo pecuniam ſuã
iuſſu meo tibi numerante,q̃uis nummos meos non acce-
peris ſed mihi debitos ad vnam & eandem perſonam ex-
tendendo, reſpectu vtriuſq; actus vtitur eiſdem verbis fi-
ctionem importantibus.dum inquit,vt videatur mihi da
ta pecunia & à me ad te profecta.ita etiam fit alijs locis
præallega. Non igitur primus nec ſecundus ex prædictis
actibus occultantur, quum lex de illis & ſuper illis diſpo-
nat & interueniſſe fingat,quo ergo occultantur?ſecundò
ſicuti quantum ad effectum ſecundus actus non occulta-
tur,quia ille tertius habuit pecuniam mea voluntate,& ſi
non directo à me, ideò mihi obligatur ex cauſa mutui.vt
ait Dec.Ita eſt etiam in primo actu.vltra ſuperius dicta,
quia ego à debitore meo pecuniam habui, quo ad effe-
ctum, propterea debitor liberatur ab obligatione qua
mihi tenebatur.§.fi.d.l.3 & l.ſi pecuniam cum.l.ſolutam
infra de ſolu. Et ſic nec quo ad effectum nec quo ad for-
mam, nec quantum ad fictionem fieri debet differentia
quantum ad occultationem inter prædictos caſus.
46 Aduertendum igitur † pro vera intelligẽtia & declara-
tione prædictorum & § fi.d.l.3.quę fuit creatura Vlp.iu-
riſcon.quemadmodum ẽt.l.noſtra, dum ibi dr ꝙ ſi iuſſe-
ro debitorem meum vxori meę ſoluere.ſi iure ciuili non

impediretur donatio eum rei geſtæ ordinem futurum,
&c.ſenſum eſſe,i.rem ita ex ordini iuris ꝓcedere vt pecu
nia ad me à debitore meo,inde à me ad mulierem ꝑueni
ret. Et celeritate cóiungendarum inter ſe actionum vnã
actionem occultari q̃ eſt medium de quo ſtatim facit iu-
riſconſ.mentionem ꝙ vxor videlicet pecuniã à debitore
meo,volũtate mea acceperit & mihi viro tradiderit,quia
occultato iſto medio,ꝙ pecuniam acceperim ꝑ vxorem,
fingitur pecunia ad me à debitore ꝑueniſſe.inde à me ad
vxorem.Celeritate actionũ inter ſe coniungendarum,i.vt
breuiter & celeriter q̃ in veritate inter partes agebantur
coniungantur.agebatur aũt ibi vt per ſolu.liberaretur de
bitor ab obligatione,item vt vxori traderetur.ideò per vi
rum cenſetur pecunia à debitore habita & vxori data. oc
cultata illa media actione, ꝙ vxor, videlicet acceperit &
viro tradiderit & donatio nullius eſt momenti,ꝑ d.l.reſi-
ſtentiam.Cæterũ ſubiungit iuriſconſultus debitoré credi
tori dare, & creditorem vxori ꝑdicta media actione oc-
cultata. Iuxta ordiné rei de quo ſupra, nec nouũ aut mi-
rum eſſet accipere, videlicet ꝙ per alium accipias. Et ſic
quum acceperit per vxoré pecuniam, non eſt nouum ꝙ
cenſeatur iuxta ordinem ꝑdictum ad creditorem & virũ
à debitore ꝑueniſſe,inde ad vxorem, qđ duobus alijs me-
dijs, ibi Vlp.probat. Primo de falſo ꝓcuratore tui credi-
toris cui iuſsiſti à debitore tuo pecuniã dari & acceperit
furti tibi competit actio & pecunia tua eſt.& ſic cenſetur
ſimiliter à debitore tuo, ad te creditorem ꝑueniſſe, licet
per falſum illum ꝓcuratorem acceperis.ſecundò probat
alio ſimili de eo ꝙ ſi donatum vxori ſuæ dare iuſsit.pin-
de.n.habẽdum eſt ac ſi ipſe acceptam & rem ſuam factã
vxori ſuæ dediſſet.ſicq; nullius eſt momenti.Celeritate er
ergo coniungendarum actionum,i. eorum quæ gerebãt:
† eſt.n.verbale nomen ab ago, agis.vt per Cice.in primo
47 officio.ibi virtutis laus oĩs in actione conſiſtit, vna actio
ibi occultatur,i.ꝙ vxor vt dixi à debitore pecuniã accepe
rit,& viro tradiderit.Ex ex ordine iuris cenſetur pecunia
à debitore meo ad creditoré inde à creditore ad vxorem
perueniſſe, nec id nouum aut mirum eſt per rationem &
exempla de quibus ibi.iſte eſt verus intellectus illius text.
quem vſque ad hæc mea tempora nemo intellexit.

Alibi verò ipſe Vlp. † alio dicendi modo in hac mate-
48 ria vſus eſt in l.licet.§.1.ĵ.de iur.dot. extraneo inquit ac-
ceptum ferente debitore ſuo dotis conſtituendæ cã, vt ve
lit in totum mulieri donatum, liberatio debitoris ſequi-
tur, & actio mulieri acquiritur.tunc.n.ſubijcit credendũ
eſt breui manu acceptum à muliere, & per eam marito
datum, prout etiam in effectu dr in fine præalle.l.3.& ſic
vt breui & celeriter res expediatur vna occultatur actio,
ꝙ pecunia peruenerit per médium vxoris ad virum,& fin
gitur à debitore ad creditorem perueniſſe. Inde vxorem
abſq; circuitu accepiſſe à creditore & viro in dotem de-
diſſe,vtiturq; iuriſcon.illis verbis credẽdum eſt breui ma-
nu,ꝑꝑ occultationem actus intermedij, ſed item Vlp.in
l.ſi pecuniam infra de ſolu. ait ſi creditor iuſſerit pecuniã
ſibi debitam in conſpectu ſuo debitorem ponere, effici-
tur ſua, & liberatur debitor, quia quodammodo longa
49 manu tradita exiſtimanda eſt.Cur tam variè? † Dinus &
Imol.reſpon.id ꝙ inſpecta veritate mãdati manus breuis
eſt. quum nulla media ꝑſona poſſeſsionem occupauerit,
creditori quæſita fuerit, ſed inſpecta fictione longa dici-
tur,quia fingitur ponens rem in conſpectu tradidiſſe cre
ditori, ad quã traditionem faciendam longa manu opus
eſt,nec ibi agitur de occultatione alicuius medij actus,
ita intelligitur ille text. per quem confunditur quædam
ſubtilis declaratio Are.hic de breui manu,quum ibi dica
tur longa manus: & tñ contrahentes præſentes erant.

50 Vltimo nota.† duas fictiones ſimul & circa idem con-
currere, primò.n.fingitur pecunia mutuanti tradita, ſe-
cundò fingitur re tradita recipienti mutuum. vt hic per
Alex.Are. & alios.ad idem.l. ſi mulier debitori in fin.ĵ.de
iur.dot.quod vr eſſe contra tex.cum glo.in l.1.C.de dotis
promiſſ. per quam pulchram quæſtionem determinat
Are.in conſi.133.col.3.in prin.& in conſ.147.col.6. Alex.
Aret. Socin.& reliqui videntur ſequi ſolu. Bar.in l.ſi is qui
emptore col.penul.vt hic per Iaſ.in 3.col. & volunt etiam
Alex.in l.ſciendum col.1.de verbo.oblig. Sed Dec.volens
contradicere Iaſ.recepit primam ſolutionem Bar.& Bal.
ſentiens ꝙ vna venit in conſequentiam alterius. rem qui-
dem non prohibitam vt per eum. Et Curt.col.2.& prius
per Imo.& alios in l.ſi aliquam rem ĵ.de acqui.poſſeſ.Di-
cunt enim hic Dec.& Curt. quòd dictæ duæ ſpecialitates
Circa idem mutui, videlicet validitatem, concurrere vi-
dentur,quòd partes contrahere intendebant,idque prius
voluit Aret. licet ipſi non referant, dum dixit not.quod
circa eundem contractum & ad eundem finem videntur
concurrere duæ fictiones, primò enim fingitur pecunia
mutuanti tradita. ſecundo res tradita recipiẽti mutuum,
quod videtur eſſe contra regulam. quòd duæ fictiones,
&c.& ſe remittat ad Bart.in d.l.ſi is qui pro empt.colu.
penult. Et propterea præfati ſcribentes ſequuntur aliam
ſolutionem ſupra relatam.

Nihilominus ſolutio Bart. & Iaſ. vt ex prædictis liquet
communis eſt & bona, quia dictæ fictiones concurrunt
circa diuerſa, licet ex illis diuerſis deueniatur ad validita-
tem vnius contractus.quis.n.partes mutuum contrahere
intenderent, per prius tñ intendebant, ꝙ debitor libera-
retur ab obligatione primo contracta.inde contrahere-
tur ſecunda pro mutuo, & ſic non eſt verum ꝙ prima fi-
ctio veniat in conſequentiã ſecundæ.imo quælibet prin-
cipaliter & ꝑ ſe venit,ergo duo ſunt circa diuerſa, & per
conſequens melior eſt ſolu.Bar.per Iaſ.relata & commu-
nis vt dnu.tacit pro prædictis.§.ĩtua. præallegat.l.3.de
don.inter vir.& vxor.Et ſic principalis intentio debitoris
eſt vt ipſe liberetur, non ſecundario nec in conſequentiã
51 vt inquit Dec.† Et nota ꝙ iſta non eſt præſumptio,ſed fi-
ctio legis, quæ veritati æquipollet ita quod contrarium
probari non poteſt.vt per glo.in c.ferrum.50. diſtin.& in
l.vnica in §. accedit in verbo præſumeret. C. de rei vxo.
Actio.Alex.in l.1.col.penul.C.qm admitti Fely.in c.quan
to de præſumptio.& Parifium in conſi.22. lib.2.

52 Abſolutus no.† antequam intremus in glo.operæ pre-
tium eſt, verum illius noſtræ.l.ſenſum & intellectum in-
ueſtigare, Bar.hic in prin.refert quatuor intellectus anti-
quorum ad hanc legem, primus intellectus relatus ꝑ Bar.
fuit Irnerij v etiam gl.in.dicit circa contrarium.l. ſi pe-
cuniam ſuſpicabatur.n.verbum pecuniæ ſtricto modo pro
pecunia numerata,& intelligebat eſſe ſingularia quędam
præcepta in pecunia numerata, ad conſequentiam non
trahenda,quia in alijs rebus dominiũ in alium non tranſ-
fertur,niſi res ſit præſens.& in conſpectu.d.l. ſi pecuniam
& §.ſi iuſſerim.l.primæ ĵ.de acquir. poſſeſ. ſed in pecunia
numerata ſpeciale eſt vt dominium in alium trãſferatur
vt hic dr,licet pecunia non ſit in præſentia,modo ſit ſolu
tioni parata.Et ratio ſpecialitatis eſt,quia in pecunia nu-
merata frequentior eſt contractus mutui, quum omnia
pecunia æſtimentur.l.ſi ita fideiuſſorem accepero intra
de fideiuſſ.& l.1.ĵ.de contrahen.empt.& ratione frequen
tioris vſus receſſum eſt à regulis iuris communis.l.certi
condi.§.quoniam ĩi.col.i.vlto intra de vſucap. Item quia
pecunia eſt inuariabilis in bonitate intrinſeca.l.ideo in-
fra de eo quod cer.loco. propterea, & ſi præſens non ſit
conuerti poteſt in cauſam mutui, quia quum non ſit va-
riabilis vt cæteræ res mutuabiles,mirum nõ eſt ſi non re-
quiritur præſentia. quoniam certum eſt illud ſuper quo
contrahi debet mutuum, vt mutui natura exigit.l.quum
quid & l.2.§.3.probatur iſte intellectus,per verba l.n oltra
ibi nummos meos, quod verbum ad pecuniam numera-
tam tantum refertur.l. nummis infra de in litẽ iur. & in
prin.l.diximus.Hunc intelle.tenet hic Saly. & ſequitur in
6.colu. Dec.vt magis planum & verbis textus conſenta-
neum propter verbum nummos,& ſequuntur etiam Mo
der.l auxin.in 4.col.

Sed

Sed iſte intellectus cõmuniter reprobatur, vt tradunt
hic Bar.col.1.Pau.de Caſt.ſecunda & alij Moder.primò,
quia appellatione pecuniæ de qua lex iſta in principio lo
53 quitur,† in materia mutui, res omnes mutuabiles com-
prehenduntur.l.2.§.creditum verſ.item mutuum ibi niſi
proficiſcatur pecunia, ergo pecunia largè capitur pro re-
bus mutuabilibus, non autem ſtrictè. maximè quum in
dictis rebus eadem ratio ſit quæ in pecunia numerata. vt
per Alexan.infra in penult.col. nam ratio frequentis vſus
quæ in pecunia numerata aſsignatur,ita etiam militat in
grano & alijs rebus mutuabilibus, quum & illa quotidie
mutuemus,ergo militabit etiam diſpoſitio vulg.l.à Titio
ſ.de furt. Et quamuis non eſſet ita frequens vſus in alijs
rebus mutuabilibus ſicut in pecunia, non propterea ſe-
54 queretur vt nõ debeat eſſe eadem iuris diſpoſitio † iuxta
glo.approbatam in l.1.in verbo ſponſam.C.de rapt.virgi.
cum accumulatis per Alex.in conſi.44.lib.4.Barb.conſi.
6.col.7.lib.1.Iaſ.in l.2.col.3.ſ.de vulga.& Aquenſ.in l.1.
55 col.2.ſupra de ll.† Secundò quia principium.l.& conſti.
generale eſt in pecu.credita. ergo tota lex erit generaliter
intelligenda l.regula.§.ſi quis ſ.de iu.& facti igno.Corſe.
in ſuis ſing.in verbo alienatio,& in verbo ſportulæ. Dec.
in c.1.de conſtitu.in prima lect.in 4.col.& in c.at ſi cleri-
ci in §.de adulterijs col.antepen.in fi. de iud.Eo maximè
q poſteà in vlt.parte.l. loquitur ſemper eodem modo de
pecunia.tertio quia pcedentia magis influunt in ſequen-
tia quàm è contra l.quiſquis ſ.de leg.3.vti Bar.no.potius
ergo intelligi debet largè exemplum in medio datum.

Non obſtant ad oppoſitum allegata primæ rationi re-
ſpon.eſt ſupra ad ſecundam reſpon. hic not. Aret.ad ter-
tiam de l.noſtra in verbo nummos.ſuper qua fit præci-
puum fundamentum per tenentes intell. Irnerij, reſpon.
quòd quum iuriſconſult. in principio. l. generaliter lo-
quatur de pecunia credita,licet exemplificet in nummis,
non reſtringitur præcedens generalis ſententia, quum
exempla non reſtringant.l.damni infecti ſtipulatio ſ.de
dam.infec.l.1.§.quod vulgo.ſ.de vi & vi arma. Et præci-
puè in terminis.l.noſtræ.vbi in ſecundo exemplo iuriſcõ.
poſteà adhuc generaliter loquitur de pecu.credita iuxta
terminos principij ipſius.l.ex quibus patet mentem Vlp.
hic fuiſſe de pecunia credita largo modo ſumenda, non
autem ſtrictè,& ſic non de nummis tantum loqui.

Secundus intellectus fuit quorundam antiquorum ſe-
56 cundum Bar.in 1.col.& Alex.dicentium † quòd hic ver-
bum pecunia largiſsimè accipitur pro re qualibet per pe-
cuniam æſtimabili. & ponitur ſpecialitas quædam con-
tra regulam.l.traditionibus.C.de pact.quòd propter pre-
ſentiam rei transferatur dominium & poſſeſsio ſine tra-
ditione Bar.reprobat tribus medijs,vt per eum.& clarius
per Pau.de Caſtr.qui tamen ſtrictius hãc lectu.pro rebus
mutuabilibus intellexit. Et fortè melius quia non appa-
ret quòd iſti antiqui ita largiſsimè pecuniæ verbum cape
rent.imò ad terminos.l.noſtræ & ſic in rebus mutuabili-
bus. Et verè fatuus fuiſſet ſenſus ita generalis & extra ter-
minos mutui de quibus hic agitur. præterea ſecundum
hunc intell. non eſſent ſpecialia & ſingularia prout vult
hæc lex.ſed ſpeciale & ſingulare, ergo, &c. Et ſubtiliter
57 Bar.† in ſecũda reprobatione, loquit probare.n.intendit
q in iſto text.res non fuerit in præſentia.vt antiqui dice-
bant, quia ſi res præſens fuiſſet, verè tradita diceretur, &
vera diceretur poſſeſsio, & dominium,cuius oppoſ.pro-
bat hæc lex. ad fin.dum vtitur verbis improprietatem ſi-
gnificantibus. Mod.Taur.hic col.2 ſaluant Bart.à repro-
batione Iaſ.Aret.& Soc.poſteà cogitandum relinquunt.
58 Vos aduertatis, † quia vt hic Soc.inquit, Bart.duo vo-
luit,quòd per rei preſentiam verè tradatur poſſeſsio,& in
hoc malè, & damnatur communiter per ſcriben. hic &
vbique: aliud vult Bart.q acquiratur vera poſſeſsio, & in
hoc bene dicit,quia licet actus acquirendi fictus ſit, poſ-
ſeſsio tamen verè acquiritur vt hic per Paul.de Caſtr.col.
2.& latius dixi in ſecundo euidentiali.Sed vbi res nõ eſſet
in præſentia dominium fictè acquireretur. ita procedat
hæc lex in fin.& §.fin.in l.3.ſ.de dona.inter virum & vxo.
in dictione perinde à Soc.hic ponderata.
59 Tertius intellectus fuit Azo.& Ioannis † quòd hic po-
nantur quædam ſingularia præcepta & ſpecialia in con-
tractu mutui reſpectu aliorum contractuum, q licet pe-
cunia non ſit præſens, ſed ſolutioni parata, conuerti po-
teſt in mutuum.ſecus in alijs contractibus: & ſecundum
iſtam lect. verbum pecuniæ largè accipitur pro omni re
mutuabili, verbum creditæ ſcriptæ pro mutuo, Bart.hic
prolixius quàm expediret circa hanc lect. inſiſtit repro-
bans eam & ſequuntur communiter docto.hunc intelle-
ctum tanquam falſum reijcientes.Vult enim q in alijs cõ
tractibus pecunia debita ex vna cauſa conuerti non poſ-
ſit in debitum ex alia cauſa vel contractu, niſi re exiſten-
te in præſentia,quod eſt contra text.in l.ſi ſponſalibus in
§.1.ſ.de iu.dot.cum alijs hic per Bar.alleg. ideò reproba-
tur communiter vt hic per Bar.Paul.Alex.Iaſ.& alios De-
cius tamen hic in 2.co. dicit quòd iura per doct. contra
iſtum intellectum allegata loquuntur in dote in qua mul
ta ſunt ſpecialia,ideò non ſequitur,quòd idem ſit in alijs
diuerſis contractibus in mutuo doteq;. Sed & ſi loquun-
tur in cauſa dotis tamen non fundant ſe in aliqua ſpecia-
litate nec fauore dotis,ſed in regulis communibus. Præ-
tereà ſi idem eſſet in dote, non poſſet dici hic eſſe ſingu-
laria præcepta in mutuo. Rurſus eſt contra tex.hic à Bar.
alleg.in §.fin.l. ſi mandato meo infra mand.vbi debitum
ex cauſa fideiuſſoria vel alia conuertitur in cauſam mu-
tui, nec fit vis in præſentia Dec.ad idem text.in l.Iulia.in
§.1.de verb.obli. Et generaliter q debitum ex vna cauſa,
conuerti poſsit in debitum ex alia cauſa, tenent ex alijs
communiter docto.vt per ipſum Dec.ſ.in 10.col.Et licet
Bar. hic circa iſtum intel.dicat reprobationem antiquo-
rum ſibi non placere,id non iuſtificando,hoc eſt quia ſu
pra in ſ.intellectu, id fecerat.
60 Quartus & vltimus intell. † fuit Ceruoti filij Accurſij
hic in addit.ad glo.primam in fin.ex mente antiquorum
quòd hic ponantur quædam ſingularia præcepta in mu-
tuo contra ſubſtantiam & regulas mutui, in quibus licet
non fiat de meo tuum, tamen cõtrahitur mutuum vt in
exemplis hic poſitis, quem intellectum ſequuntur Bart.
Paul.Alex.& communiter ſcrib.Pro quo pondero iſtum
tex.ibi quamuis nummos meos non acceperis, ita, q ſin-
gularia de quibus hic non reſultant, ex eo quòd pecunia
non eſſet in preſentia vt antiqui volebant,ſed ex eo quòd
nummos meos non acceperis, & ſic, eo q verè de meo
tuum non eſt factum, ſecundum regulas mutui. Iſte eſt
veriſsimus ſenſus & intellectus.l.noſtræ,contra quem ta-
men inſurgit Iaſ.ſed eius motiuo rectè hic in 6.col.re-
ſpon. Dec.& ſequitur Curt.col.3.ſed fuit Imol.licet non
referatur in l.ſi ita, ad fin.ſ.de noua. omnes quæ in hoc
articulo dixerunt expiſcati ſunt à Bart.ſ.in 5.col. Dec.ta-
men poſtmodum duobus alijs fundamentis inſurgit con
tra communem intellectum,à quo literę conſentaneo &
vero per prædicta non eſt recedendum.

Et ad primum argumentum Decij reſpon.verum non
eſſe communem hunc intell.cum primò cõformari,quia
ſm primum ſingularia quædam præcepta eſſe dicuntur
in pecunia credita,q licet præſens non ſit,modo ſolutio-
ni ſit parata dominium transferatur & contrahatur mu-
tuum.Iſtius vltimi alius eſt ſenſus,q contra naturam mu
tui contrahatur mutuum licet non fiat de meo tuum, ex
ſpecialitate quadam & ſingulari priuilegio, vt dictum
eſt.Ad ſecundum fundamentum Decij reſpon.q in mu-
tuo oportet dantem dominum eſſe.l.2.§.appel.& §.in
mutui datione ſ.eo.ideò bene dicitur hic ſingularia quę-
dam præcepta eſſe in mutuo,quia in exemplis hic poſitis,
fit mutuum licet mutuans non eſſet rei dominus. Sed in
donatione,dote & alijs contractibus non requiritur dan
tem eſſe dominum, ſed ſi dominus ſit dominium tranſ-
fert,aliàs vſucapiendi conditionem, vt per gloſſ.& doct.

in l.2. & ſequenti ſupra de publicia; facit.l. rem alienam cum not.j.de contrahen.empt.ideò non ſunt ibi ſingularia illa præcepta, quæ ſunt hic in materia mutui.

61 Et ex prædictis apparet.† ꝙ licet Ceruotus eſſet ſtultus & gloſſas contra text.facere ſoleret ſecundum Imol.in l. Modeſtinus infra de ſolu. qui dicit quod melius feciſſet nô apponere manum, quia ferè ſemper tanquam fatuus damnatus fuit. O quot Ceruoti ſunt temporibus noſtris qui melius facerent perituræ parcere chartæ;& à ſcribendo abſtinere, quum dedecus potius quàm laudem ex cacatis chartis conſequũt, ipſe tamen Ceruotus hic ex mête Antiquorum bene legem hanc intellexit.

Glo.prima diuiditur vt hic per Iaſ. ſed quia Bart.ordinem meliorem quam gloſſ.tenuit in propoſito ordinem ipſius Bar.ſequar.

Circa duo prima ſpecialia mutui per gloſ.poſita Bar.à gloſſ.recedit. & pro veritate vnum tantum ſpeciale eſt in mutuo,non reſpectu aliorum contractuum vt dicunt gl. & Bar.ſed contra naturam & ſubſtantiã mutui. vt ipſum mutuum contrahatur.licet de meo non fiat tuum: quod duobus exemplis his probatur. vt latè in primo notab.& in 4.intel. declaraui.

62 Tertium ſpeciale eſt.† quando numeratio à principio non habuit conſenſum, vt quia furioſus, cuius nulla eſt voluntas.l.furioſi j.de reg.iur. pecuniam numerauit. naſcitur ſpecialis certi condi. ex mutuo per cõſumptionem reconciliato.l.ſi à furioſo ſecundum opinio. Ioannis quã Bar.reijcit & plenius gl.& Bar.in d.l.ſi à furioſo ſupra eo. Mod. Taur.hic iſtud ſpeciale Ioan.contra Bar.defendere nituntur & anteà Aret.& Socin.in d.l.ſi à furioſo, Iaſ.& Dec.ibi & Curt.hic col.5.communem ſuſtinent.ꝙ certi conditio ſpecialis non oriatur ex mutuo quouis modo reconciliato,quum contrahi non poſsit mutuum niſi inter iure conſentientes.l.ſi me &: Titium j.eo.quia tamen vbi dicitur, æquum eſt pecuniam meam quæ in effectu, ad te peruenit mihi reddi. Ideò ex conſumptione recôciliatur mutuum. & ex æquitate.d.l.ſi me & Titium oritur condictio ad pecuniam prædictam.

63 Circa quartum ſpeciale † ꝙ in mutuo facto nomine alterius per liberam perſonam alteri actio, & obligatio acquiratur.§.ſi nummos.tres nota.cadunt difficultates,quę ratio ſit huiuſce dicti. An requiratur mandatum, vel ratificatio,vt prædicta obligatio acquiratur. Tertia vtrum ſpecialitas prædicta locum habeat in omnibus rebus mutuabilibus,vel in pecunia numerata tantũ. Redeundo ad primam difficultatem.Deci. & alij Mode.in d.§.ſi nummos, plures rationes iſtius ſpecialitatis tradunt ipſe Dec. ibi & Mod. Taur.col.4.& Cur.hic col.4.ſequuntur rationem Bart.eſſe id propter ſingularia præcepta pecu.creditæ vt acquiratur abſenti.ſed operæ pretium eſt ad ſpecialiora magis deſcendendo videre iſtius prærogatiuę & ſpe

64 cialitatis rationem. † Dicendum videtur id contingere & introductum eſſe propter frequentiam contractus mutui d.§.ſi nummos ibi quotidie credituri. vſui enim quotidiano fauendum eſt, vt ibi & l.iſto.ff. de vſucap.ſecundum Saly.Soc.Dec.& Mod.Taur.in d.§.ſi nummos & licet Dec.& nonnulli alij hanc rationem frequẽtiæ in propoſito reprobare videatur, eo quòd verſi.quum quotidie ſeparatus ſit à dicto Ariſtonis,de acquiſitione obligationis, & quia frequentia allegatur ad probandum dictum per experientiam non quòd fuerit cauſa, vt alteri per alterum quęratur obligatio,& ſic quòd conſuetudo fuerit à iure orta,non ius à conſuetudine,tamen prędicta ratio probatur iuribus adductis per ſcrib.præalleg. & lex fauet quotidiano vſui propterea recedit aliquando à regulis communibus, vt per eoſdem. Et cum hac frequentia & quotidiano vſu. iungi poteſt etiam ratio.l. ea quę ciuiliter infra de acqui. rerum dominio. quòd ea quæ naturaliter acquiruntur facilius nobis per liberam perſonam acquiruntur.quia actus naturalis potentior eſt,ad acquirendum alteri quàm ciuilis.alteri igitur per alterum actio & obligatio acquiritur ex mutuo facto nomine illius propter priuilegia pecuniæ creditæ & frequentiam contractus mutui, potentiamq́; actus naturalis,propter quæ

65 † receditur à regulis iuris communis vt per Alex. in d.§. ſi nummos col.1. Et Moder. Taur.5.

Non obſtat ꝙ verſic. quum quotidie ſeparatus ſit a dicto Ariſt.& allegetur ad proban. dictum per experientiã, quia quotidie hoc facimus poſcendo ab amico vt noſtro nomine numeret futuro debitori.quod non faceremus, vult dicere iuriſconſ. ſi actio & obligatio non acquireretur nobis, quia & ſi Vlp. comprobet ibi dictum Ariſt. & Iul.per frequentiam actus,ex eo tamen probatur contractum mutui valde frequentem eſſe, vnde ſuccedit ꝙ propter frequentiam contractus,& alia de quibus ſupra; receditur vt dictum eſt à regulis iuris communis.

66 Circa ſecundam conclus. communis videtur † ꝙ abſenti & ignoranti acquiratur.actio & obligatio, propter ſingularia pręcepta pecuniæ creditæ,& alia de quibus ſupra, nec mandatum vel ratificatio requiritur, & in hoc verſatur ſpecialitas contractus mutui vt per Alex.Soc.Iaſ. Dec.& alios Mod.poſt Pau.de Caſt.in d.§.ſi nummos & Cur.hic col.4.Quidam tamen Moder.ibi contrarium tenent poſt Aret. ꝙ ratihabitio neceſſaria ſit ad hoc vt obligatio acquiratur, aliàs ſimile per Vlp.adductum ex ſententia Iuliani quãdo tuo nomine voluntateq́; pecuniam meam numeraui, ſpecie differret à caſu Ariſtonis.

Sed non eſt à cõmuni recedendum per tex.d.§.ſi nummos ibi acquiri tibi conditionem non exigit ratificationem, de qua tanquam de re magni momenti mẽtionem feciſſet, ſi fuiſſet neceſſeria, res enim quæ ſunt mẽt.digna, niſi ſpecialiter tradantur neglecta videntur.l. item apud Labeonem in §. hoc edictum infra de iniu. quum ergo id factum non fuerit, nec nos hoc dicere aut facere debemus.l.vnica verſi.ſin autem ad deficientis.C.de cad.toll.l.ſi ſeruus ſeruum.§. non dixit prætor infra de acqui.h ered.

Non obſtat quòd ſecundum hanc opin. caſus Ariſt. à caſu Iulia. ſpecie differret, ſunt enim duo dicta: primum Ariſt.dubitabile.quando te ignorante nummos meos,vt ſuti tuos numeraui ꝙ actio tibi acquiratur:ſecũdum Iul. minus dubitabile, quando voluntate tua. Ideò Vlp.hunc caſum approbando, dictum Ariſto. vt indubitatum ponit.ibi nec dubitari &c.vt ibidem per Dec.col.1.& comprobatio eſt reſpectu acquiſitionis obligationis in vtroque caſu.vt ibi clarè patet. prætereà non requiritur ſimilitudinem & cõformitatem eſſe per omnia, ſed ſecundum quid,cap.tranſlato cum ibi not.de conſtitu.acquiſitio tamen in primo caſu Ariſt. communicabilis reuocabiliſq;

67 eſt,In ſecundo incommutabilis & irreuocabilis, † ad quę vide quæ ſcripſi de commutabili & irreuocabili acquiſitione in l.inuito infra de reg.iuris.

Circa tertium articulũ quicquid dixerint Saly.& Dec. per tex.d.§.ſi nummos,qui terminus adaptatur ſolum ad

68 pecuniam numeratam † communis eſt ꝙ prædicta ſpecialitas locũ habeat in omnibus rebus mutuabilibus,primô quia licet in prin.l.loquatur de nummis, tñ poſteà loquitur etiam de pecunia cuius nomine in materia mutui omnia comprehenduntur quæ mutuabilia ſunt.l.2.§.creditum j.eo. ſecundò quia ſi totam ipſam ſecundam.l.cõtempleris & pariter noſtrã cum ſuis exemplis, cognoſces hæc iura magis reſpicere cauſam mutui, quàm pecuniã numeratam,ſicq́; de monte.l. eſſe de omnibus rebus mutuabilibus loqui,quia rô frequentioris vſus ad pecuniam numeratam aſsignata,militat etiam in alijs rebus mutuabilibus, vt poſt Alex. ſcripſi ſupra circa primum intellegis. Prætereà licet in pecunia numerata, aliqua ratio diuerſitatis eſſet, tamen ex mente legis idem eſt dicendum in alijs rebus mutuabilibus vt poſt Aret. tradit Soc.in d. §.ſi nummos col.2.& Moder. Taur.6.

Et vltimo quia vt ait Alexan. ibidem col.1.caſus exceptus à regulis iuris communis extendi poteſt ex identita-

69 te rationis † ſaltem quando nô ſumus in materia odioſa

vt ibi

vt ibi per Alex.de quo latius ſcripſi in l. 1.ÿ.de reg.iur.da-
to ergo quòd.§. ſi nummos loqueretur in pecunia nume
rata,extendipoſſet ad alia mutuabilia, ex identitate ra
tionis, quum materia illius.§. non ſit odioſa ſed potius
fauorabilis vt hic per Bar.in 3.col.
70 Circa quintum ſpeciale † quia materia vtilis eſt,& quo
tidiana, & ſcriben.valde cõfuſè procedunt.pro clara in-
telligentia & doctrina iſtius materiæ aliquos caſus duxi
conſiderandos, diſtinctè procedendo.
Primus erit nunquid tutor pupilli creditor, ſimileſue
perſonæ nõ ſolum ex cauſa mutui,verum ex qualibet alia
ſibi ſoluere & ſatisfacere poſsint. Ita q̄ nulla ſit in hoc
ſpecialitas & ſingularitas in mutuo. Ante diſcuſsionem
iſtius primi caſus aduerten.pro declaratione,quia vr̄ vnũ
71 falſum præſupponere † creditorem pupilli, videlicet poſ-
ſe illius tutorem eſſe cuius opp.dr̄ in auctẽ. minoris de-
bitor. C.qui tuto.dare dariue poſſ. Dupliciter reſpon.vel
q̄ quæſtio procederet ſecundum iura ffo rum & C. licet
hodie ſecus ſit & correctum per ius nouiſsimum authen
ticorum.Ita gl.reſpondet in l.fiſtulas in §.1.ÿ.de contrah.
empt.vel q̄ quæſtio intelligitur in terminis habilibus, &
ſic in caſibus in quibus creditor pupilli tutor eſſe poteſt.
de quibus,per glo.in dicta auct.minoris debitor.Ange.in
§.fin.inſti.de auct.tuto.Mode.Taur.hic col.7.Barb.conſi.
60.in ſecundo dubio lib.3.Alexan.& Soci ac Dec.in l.1.in
vltimis coll.ſupra eod.In quibus locis inter cætera hoc q̄
frequentius contingat inuenies dict. auctẽ.minoris de-
bitor.non procedere in tutore teſtamentario quem teſta
tor creditorem eſſe non ignorauit.
E diuerticulo in viam redeundo, quicquid hic dixerit
Accurſ.Bart.& communiter ſcrib.ſequuntur gl.in §.non
tantum.l.quoties.ff.de admin.tuto. q̄ tutor pupilli credi
tor ex omni cauſa in pecunia numerata ſibi ipſi ſoluere,
& ſatisfacere poſsit, pro qua cõcluſione Bart.tex.expreſſè
ſe allegare dicit in d.l. fiſtulas. in §.1 q̄ etiam in alia re,
quàm in pecunia numerata, ſatisfacere poſsit. Sed ſunt
clariora iura in pecunia numerata.in d.§.non tñ & in §.
ſicut eiuſdem.l.vbi clarè dicitur q̄ ſicut aliis ita ſibi po-
teſt, & debet ſoluere, Dec.tamen & Curt.hic col.4.& 5.
contrariam ſequuntur partem.eo,quia negari nõ poteſt,
quin talis ſolutio alienationem rei pupilli contineat, er-
go videtur q̄ tutor auctoritate propria illam facere non
poſsit, & in facto proprio ſibi auctorari contra.l.1. & l.
pupillos.cum ſimil.ÿ.de auct.tut. Præterea in §.ſuit quæ-
ſitum.l.1.ÿ.ad Trebel.dicitur tutorem non poſſe ſibi ipſi
hæreditatem ex cauſa fideicommiſsi debitam reſtituere,
quia in rem ſuam dicit text.auctor eſſe non poteſt.
72 Non obſtant in oppo. allegata † nam ad §.primum.l.
fiſtulas.reſpond.quòd loquitur in alijs terminis, videlicet
in tutore ſibi tradẽte poſſeſsionem rei à defuncto emptę
ſic vbi agitur de executione contractus ſecundum volun-
tatem patris celebrati in certa & determinata ſpecie, vbi
alia ſolennitas non eſt neceſſaria, ceſſante omni ſiniſtra
ſuſpitione læſionis & deceptionis, pupilli.l.1. C. quando
decret.opus non eſt.l. magis puto.§. pupillus infra de re-
bus eorum. propterea nimirum ſi licitum & permiſſum
eſt poſſeſsionem illius rei ſibi tradere vt hic per Dec.col.
5.& Curt.4.Moder. Taur.7. Et Aquenſ.in d.§.fuit quæſi-
tum col.1.vbi Ripa colum.3. per illum text.contradicit,
quia ſi ex neceſsitate præcedentis contractus tutor poſſet
ſibi reſtituere, multo magis deberet poſſe facere, ex ne-
ceſsitate præcedentis fideicom. Cui motiuo ex dictis in
præced.patet ſolutio. & infra in ſpecie dicetur. Conſide-
rabat autem ibi ipſe Ripa quòd in §.1.d.l. fiſtulas. tutor
non reſtituit ſibi poſſeſsionem, ſed vacantem apprehen-
dit,non tanquam tutor,ſed tanquam emptor ius habens
ingrediendi poſſeſsionem vacantem propria auctoritate,
& licet non referat, hoc prius voluerunt Rapha. cõmen.
Ang.Aret.& Chriſt.Porc.vt hic per Mod. Taur.colum.7.
immo iſtum intellctũ, ad illum tex.expreſſe tradit Imo.
in l.2.ad fin.ÿ.de ſtipul.ſer.dicens quòd tutor ibi non tra-
dit ſibi poſſeſsionem ſed vacantem occupat quod poteſt.
Quæ conſideratio videtur confundi per illum tex.ibi dixi
tradere ſibi poſſeſsionem hoc modo poſſe.vult ergo q̄ in
effectu tradat ſibi poſſeſsionem illo caſu licet modo ibi
dato, propterea dicas quòd plura ibi concurrebant vt di-
ximus poſt ſcrib. præallega.quia agebatur de executione
contractus paterni,in certa ſpecie & determinata celebra
ti. Ita quòd ceſſabat omnis ſiniſtra ſuſpitio læſionis & de-
ceptionis pupilli.Ideò nimirum ſi tutor poſſeſsionem di-
ctæ rei illo modo ſibi tradere poteſt.
73 Sed moueo difficultatem, † ſi hoc licet in prædicto ca-
ſu quia concurrit voluntas defuncti, & ceſſat omnis ſini-
ſtra ſuſpitio doli,damnique pupillaris. Quare tutor dire-
cta via non poteſt poſſeſsionem dictæ rei ſibi tradere?
74 Extenditur ille text.† primò vt locum habeat etiam in
procur.& neg.geſtore ita Rom.in conſ.211.Item in exe-
cutore teſtamenti vt per Dec.in conſi.243. Et probat ille
text. vnum aliud ſingulare quod licet tutor non poſsit
auctorari niſi loquatur.l.2.ad fi.infra de auct.tuto. Illud
tamen intelligitur in actibus expreſsis, ſecus in tacitis.ita
Soc.per illum text.in conſil.160.col.6.facit pro prædictis
pulcher tex.cum not.ibi per Bart. in l.tutor rerum in vlti.
infra de admini.tuto. vbi eſt caſus ſingularis ſecundum
Bart.quod ſi res pupilli fuerit vni vendita cum ſolennita-
te requiſita.& venditio non fuerit effectum ſortita. tutor
pro eodem. pretio abſque alia ſolennitate poteſt dictam
rem pro ſe retinere, quia ſufficit ſolennitas in prima ven-
ditione adhibita, facit etiam text.not.in l. ſi pupillorum
75 in §.ſi pupillus.ff.de rebus eorum, † vbi Bal.tamen quæ-
ſtionem decidit.Eccleſia obligauit prædium cuidam cre
ditori cum decr.Epiſcopi, poſtea creditor ſimpliciter ven
didit ſine aliqua ſolennitate,dicebatur venditionem non
ſubſiſtere contrarium dicit Bald.fuiſſe per illum text.de-
terminatum.quia decretum interpoſitum ſuper aliquo;
videtur interpoſitum ſuper omni eo quod ſequitur ex il-
lo comprobat Dec.in conſi.358.col.fin.& in l.2.in tertio
nota.ſupra de offic.eius.
Ad §.ſicut.& §.non tantum reſpon. Dec.& Cur.hic &
Ripa in d.§. fuit quæſitum.col.2. quòd intelliguntur, &
procedunt quando tutor id facit, cum auctoritate con-
tutoris.d.l.pupillus in §.item ipſe tutor.infra de auct.tut.
& l.non exiſtimo infra de admi.tut.aliàs ſecus.
Sed non eſt recedendum ab opinione glo.& Bart. quæ
communis eſt, vt per Bal.Saly.& Paul.de Caſt.in d.l.cum
ipſe.C.de contrahen.empt. Alex.hic col.2. Iaſ.& Moder.
Taur.7.cum ſeq.Aret.in §.tutor.inſtit.de auct.tuto.Soc.
in 7.col.3.lib.1.& 160.col.1.lib.2. Matth.de Aſflic.in de-
ciſio. regni.13.& Dec. met. ſibi contrariũ in conſi.244.
76 in primis column.Et probatur ineuitabiliter iſta opinio:
in §.ſicut & §.non tantum præallega. quæ iura ſimplici-
ter & indiſtinctè volunt quòd tutor poſsit & debeat ſibi
ſoluere,& ſatisfacere, & reſponſio prædictorum ſcrib.ad
illa iura vt intelligantur & procedant quando auctorita-
te contutoris, & ſic manifeſtam diuinationem & violen-
tiam continet. imò non apparet quòd eſſet ibi alius tu-
tor ita vt poſſet locum habere quod de contutore præfa-
ti dicunt.Præterea aliter inducendo tex.d.§.non tantum,
oſtendo clarè probare communem concluſionem,æqui-
parando enim illos duos caſus, ſicut inquit ſoluere quod
debet, ita exigere quod debetur poteſt, primo caſu non
requiritur auctoritas contutoris quando ipſe ſoluit, vt
clarum eſt: ergo nec ſecundo.
Nec obſtat motiuum Decij & ſequacium de alienatio
ne rei pupillaris quæ ex ſolutione & ſatisfactione ſequit;
& fieri nõ poteſt per tutorem propria auctoritate. d.l.1.
77 de aucto.tut.& præalle.§.fuit quæſitum. Quia reſpon.q̄
pecunia iuris cenſura eſt de rebus quæ ſeruando ſeruari
non poſſunt niſi eſſet ad emptionem prædiorum deſtina
ta,quas quidem res ſine aliqua ſolennitate,tutor alienare
poteſt.l.lex quæ tutores, & l.fi.C.de admi.tut.vt per Alex.
Aquenſ.& Mod.in d.§.fuit quæſitum & Matth.de Aſflic.

in deciſione regni.13.Ideò nimirum ſi tutor pôt ſibi ſoluere, accedente ꝙ in pecunia numerata non poteſt fraus fieri. quum vbiq; retineat ſuam vtilitatem & bonitatem, l.1.ꝗ.de contrahen.emptio.l.ideò infra de eo. quod certo loco, propterea fruſtratoria eſſet auctoritas iudicis, vel alterius contutoris, quum igitur nullum pupilli verſetur periculum nimirum ſi tutor ſibi ipſe pôt ſoluere, vt poſt ſcribit hic Alex.col.2.& Mod. Taur.nu.7.nec pupilli quicquam intereſſe vr̃, ſecundum aliquos, quum in redditione rationũ omnino in pecunia fiat condemnatio.l. quicquid. C.arb,tut. Ex quibus vr̃ inferri poſſe iſtud eſſe ſpeciale in pecunia numerata, & ſecus eſſe in alijs rebus mutuabilibus.quia licet alienari poſsint ſine ſolennitate, poteſt tamẽ in eis fraus fieri, & minor facilitèr lædi reſpectu qualitatis & æſtimationis rerum.Ideò quum pupilli periculum verſetur in facto ſuo, & ad vtilitatem propriam, tutor ad ſimilia manum non debet apponere. iuribus præalleg.vt volunt hic Alex.col.2.& Moder. Taur.7.

78 Non obſtat † vlt.§. fuit quæſitum. vbi reſtitutio hæreditatis fieri non poteſt tutori ipſo auctore, quia reſpondetur cõiter ꝙ ibi agitur de reſtitutione non nudi facti, put in §.1.l.fiſtulas.& in §.nõ tm̃.ſed de reſtitutione iuris q̃ non poteſt tutor ſibi facere, vt ibi. quę ſolutio impugnatur per Dec.& Ripam ibi. Ideò melius rñdere ꝙ ibi tutor non poteſt hæreditatis reſtitutionem ſibi facere, & in facto proprio auctorari. quia in hæreditate inſunt immobilia quæ per tutorem alienari prohibẽtur.d.l. lex quæ tutores.& in ea re verſat̃ maximum pupilli periculũ, prout probant doct.ꝗ.citandi. Ideò nimirum ſi tutor auctoritate propria, & ad propriam vtilitatem id facere non pôt vt hic per Cur.col.4.Mod. Taur.7.& Ripam in d.§.fuit quæ
79 ſitum.3.l. Ex quibus vtiliter inferri poteſt ad practicam, ꝙ mater tutrix pupilli poſsit ſibi dotes ſoluere ac reſtituere; qđ ſibi multum vtile eſſe poſſet, qñ ad ſecunda vota tranſire intenderet, vt ibi ante ſatisfaceret, non aũt expectare ſolutionem & ſatisfactionem ab alijs, id qđ quemadmodum ex p̃dictis apparet in pecunia numerata procedit, non aũt in alijs rebus mobilibus, quicquid inaduertenter dixerint Bar.& Saly.in d.l.cum ipſe ad fi. C.de contrahen.emp.quia in alijs rebus de facili pupillus lædi poſſet, ideò non licet in dictis alijs rebus ſibi ipſi ſatisfacere, niſi vt in ſequenti caſu dicam cum interuentu alterius tutoris & præſentia conſanguineorum pupilli vel iudicis.

80 Secundus caſus †. nunquid tutor pecuniam vel alias res mutuabiles poſsit mutuo capere, ſeque ad reſtituendum obligare.doct.ſunt in hoc articulo multum varij, omnibus tamen diligenter conſideratis, circa primum membrum dicendum eſt ꝙ aut accipit à contutore, & hoc licite fieri poteſt.l. non exiſtimo ꝗ.de admin. tuto. & l.5.ꝗ.de auc.tuto.aut à ſe ipſo & citra pęnam hoc non poteſt. niſi palam & bona fide faciat text.eſt cum gloſ.fin.in d.l.non exiſtimo.vbi Bar. ſimpliciter notat.

81 Sed vidẽdum eſt qñ palam & bona fide † id facere dicatur. Dec.& Cur.hic col.4.ſequens deciſionem Bar.in l.frater à fratre, tenet id eſſe vbi in præſentia conſanguineorũ, amicorumque pupilli aut iudicis id ſit, eo ꝙ tunc ceſſet omnis ſiniſtra ſuſpicio fraudis vel deceptionis pupilli. & patet tutorem bona fide rem agere, pupillumq; decipere nolle. ideò lex permittit.d.l.non exiſtimo in fin.& prędictorum præſentia æquipollet facto & præſentiæ contutoris, hocque mihi placet, quamuis Mode. Taur.col.7.in 2. concluſi.vacillent, ſed ea quæ ipſi adducunt, procedunt in alienatione rerum immobilium; de qua materia ſtatim dicemus.negari enim non poteſt, quin palam & apertè non latenter tunc mutuum accipitur, & conſequenter licitè.d.l.non exiſtimo in fi.intellige prędicta quando tutor non haberet contutorem, aliàs arbitror debere illum interuenire per tex.in l.pupillus obligari.in princ.& in §. item ipſe tutor infra de auct.tuto. & hoc caſu præſentia conſanguineorum vel iudicis ſuperuacua eſſet. d.l. non
82 exiſtimo. † Ex quibus vides quãtum reſtringi debeat tex. præallega.§.non tantum. qui vult tutorem ſibi mutuare poſſe. Reſtringitur enim primò vt procedat quando, id faceret cum interuentu alterius tutoris ſi illum haberet, aliàs ſecus d.l.non exiſtimo. ſecundò quando cum interuentu, & præſentia conſanguineorum, vel attinentium pupilli, ſi non adſit contutor, ſicque palam & bona fide aliàs puniretur. glo.fin.in d.l.non exiſtimo.

Quantum verò ad obligationem tutoris verſus pupillum, in præiudicium ipſius tutoris indubitati iuris eſt, ꝙ valeat per tex.clarum in l.quoties in §.nõ tantum præall. & gl.in d.l.cum ipſe ad fi.vt ſic per Iaſ.Dec.& Mod. Taur.
83 col.8.4.& 6.quinimò colligit Iaſ.vnum valde not.† ꝙ tutor ex ſola ſcriptura abſque lapſu biennij effectualiter obligetur. Ita ꝙ hoc caſu beneficium tit.de non num.pec.& inſti.de verb.oblig. inquantum concedunt exceptionem non nu.pec.in tutore locum non habebit.ratio diuerſitatis inter tutores & alios confitentes eſt, quia in alio debitore non eſt in poteſtate ſua ſibi ipſe ſoluere, propterea ſcriptura facta præſumitur ſub ſpe futuræ numerationis. ſecus in tutore, qui poteſt ſibi ſoluere, ideò ceſſat prædicta præſumptio ſpei futuræ numerationis. ſequuntur hic Dec.Curt.& Mode. Taur.col.4.5.& 6. pro quibus adduci poteſt tex.not.in l.fin.C.arbi.tut.ibi tut.ibi non eſſe aliud inſpiciendum niſi hoc quod inſcripſerit.

Sed hoc non vr̃ ſubſiſtere. Iure.n.non probatur, &c. vulg.l.illam. C.de col. non obſtat ratio diuerſitatis ſupra relata, nam & tutor poteſt ſcripturã illam facere ſub ſpe futuræ numerationis, vt puta quia intendebat ſibi numerare & mutuare qđ ſi non fecerit priuandus nõ eſt commodo illo opponendi except.non nu.pecu.ſi caſu aliquo ſcriptura illa ad manus pupilli vel hæredum fortè ſuorũ peruenerit eo maximè; quia non vr̃ agi de magno intereſſe pupilli, quandoquidem tutor adminiſtrationis rationem reddere teneatur.& ſi pupilliaris pecunia penes eum remanſerit, ad reſtitutionem obligabitur.l.cum inter dicti.C.arb.tut.cum vulg.& præalleg.l.fin.C.arb.tut.per me alleg.loquitur in inuẽtario publico, & rationem aſsignat tex.ibi.neq; enim ſic homo ſimplex, & c.ad cuius l.declarationem vide Matth.de Afflic.in deciſione regni.13.

84 Tertius caſus principalis eſt. † quos contractus poſsit tutor cum pupillo facere & quo.Communis eſt doc.concluſio ꝙ oẽs contractus etiam vltro citroq; obligatorios, modo palam & bona fide præalleg.l.cum ipſe. C.de contrahẽ.empt.& l.5.ꝗ.de auct.tut.vt hic per Alex.Iaſ.Dec.& Mod. Taur.col.2.7.& 4.& 7. Soc.in conſil.83.col.2.lib.1.& conſi.160.col.6.lib.2.& plenius Curt. Iun.in conſil.29. vbi contrariam opinionem amplectitur poſt Inno.Rom. Soc.& Iaſ.in d.§.fuit quæſitum intelligentes text.d.l.cum ipſe, interueniente auctoritate contutoris, ac alias rõnes de quibus per eos hanc eandem opi. tenent etiam Bal.& Pau.de Caſt.in d.l.cum ipſe. & Fabia.de Monte S. Sauini in tract.de emptio.& vendi.in 4.quæſtione.3. quæſtionis prin.& in d.§.fuit quęſitum Ripa.Et hoc naturalibus cõſonat, qñ contutorem haberet per iura pręall.& rationes per ſcrib.in locis prædictis adductas. Si contutorem non haberet id rectè non fieret.niſi interuenirent amici & cõiuncti pupilli deliberãtes ſimul cum iudice hoc fieri, pro vtilitate pupilli, ita deliberarent ſupplere oẽm tutoris defectum, qđ in facto proprio auctorari nõ poteſt.arg.tex. in l.bonorum cum not. C.qui admitti.& l.ſi infanti in fi. C.de iure delibe.ita Saly.in d.l.cum ipſe col.1.& hoc caſu procedere poſſet cõis concluſio de qua ſupra, aliàs non.
85 † Quemadmodum ergo ex p̃dictis apparet, multa requiruntur ad hoc vt contractus per tutorem palã & bona fide factus dicatur: ꝙ in alienatione rei p̃tium iuſtum ſit, & contractus pupillo neceſſarius vel vtilis ſit & interuenerit iudicis decretum. per iura vulg.ſm Bald.& Saly.in d.l. cum ipſe.Fabia.de Monte S.Sauini Dec.& Mod. Taur.in in locis ſupra allega. Item cum auctoritate contutoris ſi adſit ſecundum prædicta. Et latè tradita per Curt.Iuniorem in conſil. 29. ſi verò contutore careat res expeditur

ſecun-

ſecundum quòd retuli ſupra. Saly.dicere. & ſecundum
Bal.in conſi.247.lib.4.inter cætera.quæ ſubſtantiant con
tractus tutuorum. Bona fides eſt,quam agnoſcere debet
omnis tutor.nec eſt inquit vis an per interpoſitam perſo-
nam emerint ſed an clam,vel palam, vt ibi per eum.illi ve
ro tutores quibus adminiſtratio rerum pupillarium non
eſt conceſſa,emere à pupillo,non prohibentur extraneo-
rum inſtar.l.tutores vbi Bart.infra de auct.tut.
86 Executores verò teſtamenti † an & quando de bonis
per eos vendendis in executionem voluntatis defuncti
emere poſsint diſtinguendum eſt vt per Bal.Saly. & Pau.
de Caſt.in d.l.cum ipſe & Fab.loco ſalleg.in 7.quæſtione.
Circa.6.ſpeciale Bar.poſt Iac.de Aret.ſubtilem & diffi-
87 cilem examinat articulum.† an & qñ ſtipulatio ex nume-
ratione, actionem oriri impediat.vel per eam præcedens
ſubſequensue nouetur contractus, & quia cõtra morem
ſuum nimis verboſus fuit,Soc.Dec.& Cur.doctrinã Bart.
ad duos caſus ſiue concluſiones principales reducunt, qñ
ſtipulatio ſequitur: & qñ præcedit.quomodo & qñ noue
tur ſeu tollatur per eã alius contractus,vel factum vt per
eos.quæ quidem concluſiones eliciuntur à Bart. ex dictis
Iac.de Aret.ſed Bar.aliam addit.in verſi.3.excedit. & plu-
ra interſerit. quæ non ſunt ita inculcanda, ſed diſtincte
enucleanda, maxime quia ea quæ à Bar.ſcribuntur anteq̃
deſcendat ad ſuam theoricam circa dicta Iaco.de Aret.
cõiter reprehẽduntur.Ideò vt clarius hæc longa & diffi-
cilis doctrina Bart.enuclearetur, quædam neceſſaria ad de-
clarationem dictorum Iac.de Are.& oppo. Bar.contra il-
la tangam: Deinde ex theorica Bar.quinq; colligam con-
cluſiones. diſtinctè ordinateq; procedẽdo in doctorumq;
dicta circa ipſas concluſiones abſoluendo.

Aduertendum igitur primò, dum dicit q̃ in cõtractu
mutui actio quæ oritur ex numeratione de facili noua-
tur ſeu tollatur per ſtipulationem ſubſequentem, vel etiã
præcedentem,id ſtare non poteſt,quia obligatio non tol-
litur, ſed bene impeditur oriri ita clarè loquitur text.l.cũ
enim infra de noua.inter quæ longa eſt dña.l.qui.10.ſ.de
verb.oblig.l à patre furioſo.ſuprà de his qui ſunt ſui, vel
alie.iur. prout et aduertunt hic nonnulli Mod.& ita ipſe
met.Bar.ſtatim.in verſi.tenet,&c.qñ ergo vna cauſa venit
adimplementũ alterius nõ agitur ex implente ſed ex ea
quæ impletur. ita Imol.in d.l.ſi ita per illum text. Rurſus
aduertendum eſt, q̃ licet qñ præcedit numeratio referat
an incontinenti, vel ex interuallo ſequatur ſtipulatio, vt
hic per Bart.& doc. tamen qñ præcedit ſtipulatio de red-
88 denda pecunia numeranda non eſt vis,† incontinenti an
ex interuallo ſequatũ numeratio, quia ſemper cã implen-
dæ ſtipulationis præambulè vr̃ fieri. Ita pulchrè Imol.in
d.l.ſi ita in §.cum pecuniam,vbi declarat qñ ſtipulatio di
catur incõtinenti fieri & cur requiratur fieri incõtinenti.
Secundò inquãtum vult Bar.q̃ ſtipulatio oppoſita ſu-
89 per contractu bonæ fidei pariat actionẽ ſtricti iuris.† Iaſ.
hic col.10.poſt Are.licet illum taceat.Bar.reprehendit te
nens q̃ licet ſtipulatio de ſe ſtricti iuris ſit, tamen qñ ſu-
per aliquo contractu interponitur illius naturam aſſumit
l.1.§.belliſsimè infra vt lega.nor.caue.l.ſi ſtipulatus in
principio ſ.de vſuris. ergo qñ interponitur ſuper contra-
ctu bo.fi.aſſumet illius naturam,& actionẽ bonæ fidei pa
riet.non ſtricti iuris. Curt. hic col.6. ſimpliciter pertran-
ſiens Bart.cõiter reprobari dicit. Mode. Taur.hic col.9.
oppo.dicunt cum Bart. cõem eſſe.& ab eo non eſſe rece-
dendum allegantes Iaſ. ſibi contrarium ita in pluribus lo
cis tenere.ſed decipiuntur quia in rubr.ſ.de verbo.oblig.
vbi latius q̃ alibi articulum examinat.hãc partem ample-
ctitur. Sed opinio Bar.hic probari vr̃ per tex.l.ratio.in §.
1.ſ.de act.emp.vbi ſi actor ex cõtractu venditionis agat,
ueniunt fructus à tpe moræ, ſecus ſi agat ex ſtipulatione
ſuper illo contractu interpoſita,quem tex.not.ibi Pau.de
Caſtr. q̃ ſtipulatio etiam incontinenti ſuper contractu
emp.& vend.interpoſita remanet ſtricti iuris, & non aſſu
mit naturam contractus bo.fi.ſ.empt. & vend. ſuper quo
fuit interpoſita. Ad idem.l.ſi ſtipulatus in fi.ſ.de vſur.vbi
partus ancillæ venit in actione ex empt. & tñ non venit
in actione ex ſtipul. ſuper illo contractu interpoſita niſi
concepta ſit ex vtraq; clauſula rem dari, & vacuam poſ-
90 ſeſsionem tradi. † veritas præſentis puncti dependet ab
illo articulo, qui in alto verſatur pelago,qñ ſtipulatio in-
telligitur ſm naturam actus ſuper quo interponitur, in
hac materia inquit Deci. in l.cum muta in 4. not.C.de
tranſ.vbi non audet articulum determinare Iaſ.in d.rub
de verb.oblig.eleganter articulum examinauit,arguendo
ad partes, cõcludens reſpectu firmitatis, & roboris,quod
eſt peculiare ſtipulationis à ſtipulo vel ſtipite.i.firmo di-
ctæ, vbicunq; interponatur ſtipulatio peculiare ſuum fir
mitatis robur ſeruat.inducens firmitatẽ,& rem irreſciſsi-
bilem faciens.vt pluribus iuribus,& ſimilibus ibidem per
Iaſ.accumulatis probatur. præterquam vbi interponitur
ſuper dependentibus ab vltima voluntate,quia regulatur
ſecundum illius naturam, ne voluntas defuncti offenda-
tur.d.§.belliſsimè. & ſic non ſeruat ſuum peculiare firmi
tatis,ne impediatur voluntas defuncti, in alijs verò extra
dictum peculia. firmitatis ſtipulatio tanq̃ acceſſoria ſeu
accedens actui aſſumit ſibi naturã illius actus ſuper quo
interponitur.argu.c.acceſſorium de regul.iur.in ſexto. &
quia pendet à negotio contracto.l. 5. §. conuentionales
ſ.de verb.obliga. Ideò nimirum ſi intelligitur ſecundum
illius naturam vt patet in pluribus.ll.ſequẽtibus & ſimili-
libus ibi per Iaſ.adductis, & hanc reſolutionem ſequun-
tur ibidem communiter Mod. in vltimis colum.
Communis ergo eſt contra Bart.hic,& cum eodem in
l.ſi quis cum aliter ſ.de verb. oblig. q̃ ſtipulatio regulari-
ter aſſumat naturã actus ſuper quo interponitur, & per
conſequens ſi ſuper contractu bo.fi.pariat act.bo.fi.non
autem ſtricti iuris vt hic dixit Bar.ad §.1.l.rõ,q̃ vrgere vi-
91 debatur † reſpon.col.pen.in verſi.7.facit,q̃ ſtipulatio,nõ
fuit interpoſita ſuper toto contractu empt. & vend. ſed
emptor tñ ſtipulatus fuit vacuam poſſeſsionem tradi
quinta obligatione vt ibi dr̃ non veniunt fructus. ad qđ
pondera tu text.ibi neq; rurſus.plus eſſe debet in ſtip.quã
ſit videlicet in obligatione tradendi vacuam poſſeſsionẽ,
in qua non veniunt fructus. ex quo liquet, q̃ illud ſuper
quo fuit interpoſita non ſe extendebat ad fructus à tpe
moræ,& per conſequens interpoſita non fuit ſuper toto
contractu empt.& vẽdi. in quo veniunt fructus.l.1.C.de
peric.& commodo rei vend.& d.l.ſi ſtipulatus in fin.Cui
eodem modo reſpondetur, q̃ in principio contrarium
probat ſtipulationem aſſumere naturam contractus, ſu
per quo interponitur.nam ſicuti in obligatione rem dari
& vacuam poſſeſsionẽ tradi.veniunt fructus, poſteà pce-
pti, ita in ſtip.deſuper interpoſita in fi.l.ſtipula.l.non fuit
interpoſita ſuper toto cõtractu empt.& vendi.nec noua-
tus per ſtipu.interpoſitã totus contractus,ſed tñ pars re-
92 ſpectu traditionis vacuæ poſſ.ideo tex.ibi dicit † id quod
non transfertur in cauſam nouationis iure priſtino peti
poſſe, ex quo datur apertè intelligi totum contractum
in ſtipulationem nouantem non fuiſſe transfuſum.

Ex prædictis apparet nõ eſſe magni momenti difficul-
tatem per quoſdam motam, quũ hodie non requiratur
expreſsio nominis actionis,verum ſufficiat facti narratio
ex quo actio reſultat.c.dilecti. de iud. Bart.in d.l.1.col.3.
quę actio dubio videatur intentata. ex quo.n.ſunt eiuſdẽ
naturæ, parum vr̃ intereſſe quænam cenſeatur intentata,
93 † & tñ non eſt dubitandum quin ex empto intentata cen
ſeatur, quia magis ſpecialis,vt per illum tex.tradit Bar.in
l.hoc legatum.ff.de leg.3. Alex. & alij in l.certi cõditio in
principio ſ.eod.quum igitur ſtipulatio ſit contractus ſal-
tem largo modo generalis, quia concurrit cum quolibet
alio contractu.l.5.§.conuentionales ſ.de verb.obli.ſequi-
tur q̃ actio ex empto magis ſpecialis dicitur,& per conſe
quens ipſa videbitur intentata. Dicebam tñ in principio
ſtudij anni præſentis diſputando in conferentijs, contra
doctrinam Bart. & ſcrib.in d.l.hoc legatum à quo in iu-

dicando & conſulendo non eſt recedendum, videri po-
tius dicendum oppoſ.diſpoſitioně & verba.l.intelligi de-
bere magis in genere q̃ in ſpecie. quia verba generaliter
prolata debent generaliter intelligi, ět ꝙ eſſet maior ra-
tio in vno caſu quá in alio.l.1.quod autem.ꝟ. de aleat.l.in
fraudem ad fi.ꝟ.de mili.teſta.& ad l.hoc legatum, reſpon-
debam per dicta Pau.Aret.& Alex.in l.ſerui elec. in §.1.ꝟ.
de leg.1.ꝙ qñ teſtator legat veſtes cauſa vxoris paratas nõ
veniunt paratæ gratia vtriuſque, quia facilius legauit pa-
ratas vxoris gatia, quum ad vſum ſuum modo aliquo nõ
eſſent.ſecus in paratis cauſa vtriuſque, quarũ vſum & ipſe
teſtator haberet: vel aliter nouum intellectum ad illum
tex.accõmodando, ꝙ loquitur in legato vbi teſtator cen
ſetur minus hæredem ſuum grauare q̃ ſit poſsibile.l.vnũ
§.ſi rem. ff. de leg.2.l. nummis de leg. 3. ideò nimirum ſi
ibi verba potius in ſpecie quá in genere accipiuntur, quia
tunc magis grauaretur hæres, ſi etiam cõis, & promiſcui
vſus gratia paratas præſtare teneretur. Tertiò vult Barto.
allegando glo.l.petens.ꝙ ſi præcedat pactum & ſequatur
ſtipulatio de eodem pacto, veſtiatur à ſtipulatione, licet
actio ex pacto non oriatur, & malè ſm Iaſ. hic in 9. col.
quia ita demum pactum à ſtipul.veſtitur, qñ contınet di-
uerſum ab eo quod eſt deductum in ſtip.vt tradit Bar.ſi-
bi contrarius in l.lecta. col.2.ꝟ.eo. & hanc cõtrarietatem
Bart.ponderauit etiam Aquenſ.in d.l.col.2. & 7.ſequens
dictum Bar.in l.lecta.quia vt ait Bal.ſi pactum veſtiretur,
ſtipulatio inutilis videretur. Ange.in l.qui bis idem infra
de verb.oblig.veſtiri tamen poterit rei interuentu, quan-
do apponitur iuxta contractum innominatum permuta
tionis puta vt ibi per Aquen.poſt Alexan. in l.bonæ fidei,
col.fin.vbi aſsignat vtilitates. C.de pact.

Quartò Bart.reprehendendo Iac.de Aret.concludit ꝙ
ſicuti in mutuo, ſtipulatio ſequens vel præcedens impe-
dit actionem ex numeratione oriri, ita in alijs contracti-
bus dotis puta.vt per eum, cuius dicti vtilitatem ponunt
hic Mod. Taur.Sed aduerte, quia ad male propoſitũ citat
iũra per eum cumulata vtpote loquentia qñ traditio do-
tis fit in fauorem mulieris, ſtipulatio verò in fauoré alte-
rius, ſicq; pro diuerſis perſonis, ſed cõcluſio Iac.de Aret.
intelligitur qñ numeratio & ſtipulatio pro eodé interce-
dunt, vt hic per Iaſ.col.9.ita dicit loquitur tex.in d.l.ſi ita
ſtipulatus fuero in §.ſi.cum l.ſeq.& ſimpliciter approbãt
hic Cur.& Mod. Taur.col.6.& 9. & licet Iaſ.ſibi aſcribat,
fuit Imol.in d.l.ſi ita. Sed vr̃ ꝙ probent à fortiori, quia ſi
ex numeratione actio mulieri quęrenda, per ſtipulationě
impeditur oriri in contractu dotis adeò mulieribus fauo
rabili inxta.l.primam ꝟ.ſol.mat.& l. in ambiguis ꝟ.de reg.
iur.qñ numeratio vel traditio dotis, ꝓ muliere facta eſt,
quanto fortius illam impediret oriri, qñ pro eodem facta
eſſet pro quo ſtat ſtipulatio, & in cauſa non ita fauorabi-
94 li, prout eſt cauſa dotis, & prædicta intelliguntur † qñ in-
continenti ſecuta eſt ſtipulatio, ſecus ſi ex interuallo poſt
numerationem pro alio factam, quia illi eſſet ex nume-
ratione quæſita actio.§. quoniam.l. certi conditio ꝟ.eod.
quæ per ſubſecutam ſtipulationem tolli ſibi non poſſet.
arg.vulg.l.id quod noſtrum ꝟ.de reg.iur.qñ verò numera-
tio & ſtipulatio ex interuallo facta pro eodem ſtarent,
tunc duo eſſent cõtractus nec per ſm nouaretur primus,
niſi ita ageretur Imol.in d.l.ſi ita de noua. & ad declara-
tionem.l.auia & aliarum.l.per Bart.alleg.vide Bald.noue.
in tract.de dote.in 6.parte principali. ſpeciali.64.

Circa theoricã Bart.in articulo principali huiſce ſexti
ſpecialis, ex dictis Bart.colligi poſſunt plures cõcluſiones,
95 † prima qñ ſtipulatio incontinenti ſequitur cõtractum
certitudinarium locationis, venditionis, ſocietatis, vel ſi-
milem, talis contractus nunq̃ tollitur ſeu nouatur per ſti-
pulationem, niſi expreſsè agatur.ita voluit Iac.de Aret.&
Bart. hic quos ſequuntur cõiter docto.vt hic per Dec.&
Cur.col.6.& Mod. Taur.11.& Ang.Are.loco ſtatim alle-
gando. Quæ concluſio probatur ex pluribus, primò per
tex.in d.l.duo ſocietatem, ibi ſi nouationis cauſa id feciſ-
ſet.& in d.l.ſtipulatus ibi animo nouãdi ſtipulatus, ergo
niſi conſtet de animo nouandi non ſit nouatio.Secundò
probatur quia incontinenti quis nõ cenſetur ſe velle cor-
rigere.l.non ad ea cum gl.ꝟ.de cond.& dem.vt hic p Bar.
& pręfatos ex hoc colligentes quicquid dicãt Bal.& Alex.
dictam legẽ non ad ea, locum habere ẽt in contractibus
quia rõ ibi aſsignata & ſupra relata vniformis eſt ad con-
tractus & vltimas voluntates, ꝙ non pſumitur mutatio
96 voluntatis, † nec incontinenti quis velle ſe corrigere, ad
citius quidem.l.non ad ea declarationem, extẽſionem, &
limit.plura ſcribi poſſent ſi libet vide Rom. in conſi.104.
Corn.in conſ.308.lib.4. Alex.Iaſ. Dec.& Mode.Taur.hic
col.4.10.6.& 11.Rimin.in l.1.col.17.ꝟ. de offi.eius. Ioan.
Cro.in rub.de verb.oblig.col.8.Dec.in conſi.190.col.fin.
Mod.Med.in tract.præſumpt.in 28.pręſump.2.regulæ &
tex.cum gl.fi.in l.ſi tibi ꝟ.eo.vbi æquitatis rõne finis prin
97 cipium corrigit.† Tertiò probatur prædicta concluſio
Bart.& communis ſm Angel.Aret.in §.actionum autem
col.15.verſi.vlti.qm̃, quia ſtipulatio ex conuentione par-
tium apponi ſolet pręall.§. conuentionales.vt ſtipulatori
ſit magis cautum. Ideò non debet cõtrarium operari ef-
fectum, vt bonæ fidei primariam actioně tollat. arg.l. qđ
fauore. C. de ll.& l.legata inutiliter ꝟ. de adim.lega.& ſe-
quuntur hic ſimpliciter Mod. Taur.col.11.& licet Ang.
Aret.non dicat nec pfati Mod.ratio prędicta fuit Pau.de
Caſt.Aret.& Soc.hic. Dicit tñ ibi Ange.& Mod. Taur.hic
eſſe aduertendum circa ſenſum.d.l.duo ſocietatem, ꝙ lex
illa non probat concluſionem Bar. quia & ſi in figuratio
ne caſus illud ibi dicatur.tñ iuriſconſultus in verſi.ſed qm̃
non ita reſpondendo, aliter dicit, videlicet ꝙ ſtipulatio
interpoſita fuit ſi id factum non eſſet, pœnam dari, ideo
mirum non eſt ſi ſtipulatio pœnalis primariam diſpoſi-
tionem contractus bonæ fidei non nouat. ſequitur tamé
concluſionem Bart.alia ratione ſuperius relata.
98 † Sed tu diligentius conſiderando aduerte, ꝙ Angel.&
pręfati Moder. malè ponderarunt verba illius pulcherri-
mi tex.l.duo ſocietatem, quia non ſolũ ex facti narratio-
ne, imò ex miſſione & determinatione iuriſconſulti con-
cluſio prędicta probatur.iuriſcõſultus.n.rem altius exor-
diendo pleniusq; reſpõdendo, q̃ fuerat quæſitum, vt pro-
poſitam qõnem clarius & melius reſolueret, Reſpon.in-
quit, ſiquidem pacto conuento ita ſtipulati ſunt, hæc ita
fieri dariue ſpondes, futurum fuiſſe vt actione pro ſocio
agi non poſſet, ſi id nouationis cã feciſſent.niſi ergo con-
ſtet expreſſèq; agat, nõ ſit nouatio, & ſic determinat iuriſ-
conſultus qđ ſequens ſtipulatio non tolleret pcedentem
ſocietatis contractum, niſi de animo nouandi conſtaret,
ſed illud non contingit in caſu ibi propoſito, quia ſtipu-
latio aliter concepta fuit, nec tota res cum pactis & con-
uentionibus, de quibus in contractu dictę ſocietatis de-
ducta fuit, ideo de nouatione tractandũ non eſſe, poſſeq;
agi iudicio pro ſocio. Iſte eſt illius.l. ſenſus. vult ergo ibi
Vlp.in miſſione.ꝙ licet tota res eſſet incontinenti in ſtipu.
deducta, nihilominus pcedens contractus non tolleretur
niſi expreſsè fieret nouatio & de illa conſtaret. Rurſus tñ
99 aduerten. † circa illum tex.quia vr̃ ꝙ ibi partes quæ certis
pactis ſocietatem coierunt, oĩa in ſtipulationem deduxe-
runt, ita ſonare videtur verba illius tex.in prin. ibi deinde
inter ſe his verbis ſtipulati ſunt.Hæc q̃ ſuprà ſcripta ſunt,
ita dari fieri, neq; aduerſus ea fieri.ſi ſtipulati ſunt ita da-
ri fieri, neq; aduerſus ea fieri ſtipulati ſunt ea dari & fieri,
quæ in ſocietate ſcripta ſunt: ergo contractus ſocietatis
cum pactis & conuentionibus inter illos initis tranſlatus
fuit in ſtip.Cuius tñ oppo.poſteà vult ille tex. in verſi.ſed
qm̃ non ita, vbi reſpon. poſteà quæſtioni ꝓpoſitę inquit
ꝙ ex quo dicti ſocij nõ ſunt ita ſtipulati, ſed tm̃ pœnam,
res in ſtipul. principaliter deducta non eſt, ſed tm̃ pœna.
Quid dicẽdum? non relinquam ſolutionem Apollini, vt
ſolebat quandoque Fulg.facere.Gloſſator ibi in verbo da
ri vidit repugnantiam & difficultatem, ſed vadens tan-
quam muſcipula ſuper prunas neſciuit ſoluere.

Dicas

100 Dicas ꝙ illa verba, † deinde his verbis ſtipulati ſunt hæc quæ ſupraſcripta ſunt, ita dari fieri neq; aduerſus ea fieri, verba ſunt quæ p dictos ſocios ſcholarum rectores poſita fuerunt in narratiua ſtipulationis, ſed non dicta in concluſione ſtipulationis. nam dicti ſocij vt ait iuriſconſultus, volentes ibi pœnam ſtipulari in caſum contrauentionis ita dixerunt hæc quæ ſupra ſcripta ſunt in pacto. ſ. inter nos conuento in ſocietate inita ita dari fieri neque aduerſus ea fieri, i. ea q̃ inter nos conuenta & ſeruari promiſſa fuerunt nec contrafieri, ſi data factaque non erunt tunc.20.dare promittis. & ſic non ſtipulantur ea fieri ſed facta narratiua de eis quæ inter ipſos in ſocietate dari ſierique neq; aduerſus ea fieri conuentum fuit nõ facta alia obligatione de nouo, reſpectu eorum. his verbis ſtipulati ſunt. Si ita ea data factaq; nõ erunt tunc.20.dare, & ſic tñ pœna in ſtipul. deducitur in caſum inobſeruãtiæ eorum, quæ ſupraſcripta erant dari fieriq; in prædicto contractu ſocietatis. non autẽ ea dari & fieri ſtipulantur. & ſic nulla eſt in illo tex. repugnantia aut contrarietas. Iſte eſt veriſſimus & nouus intel. ad illum text. id quod etiam ibi ſequentia declarant dum dicitur, non rem ſed pœnã in ſtipulationem partes deduxiſſe. non enim ſubijcit iuriſconſultus aſsignando aliam rationem promiſſorem vtriuſq; rei conuentionis. ſ. finitę & pœnę obligari vt ea dare faceret, ſed ſi non feciſſet pœnam ſufferret: ex quibus clariſsimo euincitur argu. verba illa hæc quæ ſupraſcripta ſunt, &c. tãtum in narratiua ſtipulationis fuiſſe poſita non in ſtipulatione & obligatione de nouo introducta, ſed tantum pœna in caſum conuentionis & inobſeruantiæ.

Modo circa concluſionem prędictã primo loco ſumptam rurſus eſt diligegenter aduertendum, quod ſtipula-
101 tio dicitur incõtinenti fieri, † quando ſtipulatio interponitur antequam contrahentes habuerint contractum pro abſoluto. ſecundum Iac. de Are. & Imol. in d. l. ſi ita per le. contractus. C. de fide inſtrumen. de qua materia videbimus Deo fauente in l. lecta.

Secũdo aduertẽdum ꝙ diſputatio nouationis ad propoſitum nihil facit, quia hic non agitur de transfuſione primæ actionis, ſed an oriatur ex primo contractu vt hic per Dec. coll. ſexta.

Tu dicas ꝙ imo dubitat an ille contractus certitudinarius nouaretur & tolleretur per ſtipulationem ſtatim ſequentem. & reſp. Bar. & doct. ꝙ non per. d. l. duo ſocieta-
102 tem & ſuperius dictã. † Hodie autem vt ait Deci. clariſſimum eſt non fieri nouationẽ niſi ſpecialiter & expreſsè agatur. l. fi. C. de nouat. ibi nihil penitus prioris cautellæ innouari quando ſecundus contractus, ſe non compateretur cum primo vel ex alijs coniecturis appareret partes voluiſſe nouationem facere. etiam hodie ſm cõmuniter doct. fieret nouatio. ita declaratur, reſtringitur, & intelligitur. d. l. fi. vt plenè conſuluit Deci. in conſi.400. De qua materia & pro intelligentia. d. l. fi. vide Fulg. in conſi.130. Alex. conſi.10. col.3. & conſi.3. & 72. in ſecundo vol. & li.6. in conſi.72. & lib.7. conſi.173. Barb. conſi.19. col. fi. lib.1. & 73. in eo. & conſi.86. in 2. ar. in 4. vol. Soz. cõſi.21. lib. Rimin. in l. pacta nouiſsima. in gloſ.1. C. de pact. Iaſ. ſ. col.13. & in l. ita ſtipulat⁹ in tribus vltimis coll. ſ. de verb. obl. Moder. aſten. latè in tract. de aug. in 4. q.3. quæſtionis prin. fol.7. & Cur. in l. cum quid col.6. ſupra. eo. & in l. lecta in 9. not. infra eo.

103 Secunda concluſio Bart. † quando præcedit aliquid quod poteſt eſſe contractus per ſe & poteſt etiam nõ eſſe contractus, ſecundum intentionem partium, puta numeratio vel traditio alterius rei, quæ habere ſe poteſt ad mutuum, commodatum, vel depoſitum, ſi ſtatim ſequit ſtipulatio, numeratio vel traditio precedens preſumitur facta cauſa ipſius ſtipulationis implendæ, non cã celebrãdi alium contractum, & ſolum oritur actio ex ſtipul. ſieque ex cã quæ impletur nõ ex cauſa implente. d. l. cum. n. cum alijs hic p cum allegatis, quod ſm Bar. procedit ẽt in omnibus contractibus qui re perficiuntur. vt eſt depoſitum, commodatum & ſimiles. & ita extenditur & ampliatur d. l. cum. n. & cum Bar. tranſeunt communiter ſcriben. vt hic per Alex. Iaſ. Deci. & alios. ad id enim tendit intentio partium quæ regulat contractus & ea quę aguntur. l. non omnis infra eo. & dicta. l. cum enim, vt actus ille videlicet ad implementum ſtipulationis eſſe factus videatur.

Prima pars concluſionis Bar. vera eſt & indubitata per d. l. cum. n. ſecundæ verò parti contradicunt. Roma. Pau. Aret. & Soz. in exemplis Bar. de depoſito, commodato, & ſimilibus contractibus bo. fi. qui re perficiuntur: ꝙ tunc oriatur actio, non ſolum ex ſtipul. interpoſita, ſed etiam actio depoſiti, commodati. & ſimilis, quia intereſt ſtipulatoris ꝙ oriatur actio. bo. fid. Ideò ſtipulatio quę in fauorem ſtipulatoris interponit, retorqueri non debet in eius odium, ita ꝙ impediat oriri actionem bo. fid. arg. l. quod fauore. C. de. ll. vt voluit etiam Ang. Are. in d. §. actionum autem col.15. Iſtud ceſſat in numeratione facta ex cã mutui, qui contractus ſtricti iuris eſt. Ideò nõ damnificatur mutuans, quamuis ex numeratione nõ habeat actionem ſed ex ſtipulatione, quæ eiuſdem eſt naturæ, vel melioris, & ſequi videntur etiam Mod. Tau. Sed motiuum prædictorum contra Bar. & reſp. hic in 4. col. Alex. multiplicando inconuenientia iuxta. l. ratam. C. de reſcin. vend. & ſic
104 minus bene, † quia allegare inconueniens non eſt ſoluere. l. is qui reus ſ. de publ. iud. not. Bal. per illum tex. in l. ſi pater. C. de nouatio & Dec. hic col.8. Iaſ. in 11. coll. aliter ſoluit ꝙ huiuſcemodi ſtipulatio ex quo ponitur ſup contractu bon. fidei, ſortitur naturam bo. fidei, nõ autem vt præfati dixere remanet ſtricti iuris arg. d. §. belliſsimè l. primæ ſ. vt l. no. cau. & in ſuperioribus diximus, & licet Dec. contra hanc ſolutio. oppo. poſteà tñ ſequitur ſubtiliter ſaluando, ꝙ licet contractus nõ ſit formatus, adeſt tñ materia & cauſa ipſius contractus quæ dicunt bonę fidei à quibus ſtipulatio talem naturam accipit, maximè quia cauſa eſt illa q̃ in ſtipul. principaliter & cum effectu conſideratur. l.2. §. circa. cum notatis de excep. doli & ſequi-
105 tur hic ſimpliciter Cur. col.5. † quę ſolutio non videtur ſatisfacere quia quum interſit noſtra habere plures actiones. l. cum filius. §. varijs ſ. de l.2. dato ꝙ iſta quæ oritur ex ſtipul. ſuper cõtractu bonæ fidei appoſita ſit etiam bonæ fidei, tamen quum apponatur in fauorẽ ſtipulatoris. non deberet impedire aliam actionem oriri ex actu bon. fidei præcedenti. Ideò dicendum eſt ꝙ quum intẽtio partium, quæ contractus & ea quę aguntur regulat. l. non omnis ſ. eo. & d. l. cum. n. ad hoc tendat vt actus ille præcedens ad complementum ſtipulationis factus videatur, nimirum ſi actio non oritur ex tali actu, quia non hoc fuit ex intentione contrahentium: attamẽ in terminis in quibus Bart.
106 loquitur. (vt ſtatim dicã) non põt ſaluari quin malè dixerit. † Ex prædictis ẽt apparet non refragari rõnem. d. l. non ad ea, ꝙ in dubio qs ſe corrigere non cenſeatur, nec à prima obligatione recedere, q̃a nulla reſultat correctio nec receſſus, verum illa numeratio non procedit obligationem. ſed interueniſſe cenſetur gratia implendę ſtipulationis ſubſecutæ. d. l. cum. n. & iſta eſt melior cõſideratio quam quorundam dicentium regulam. d. l. non ad ea. locum non habere vbi ſecunda diſpoſitio efficacior eſt prima, quum tunc videantur partes voluiſſe à prima recedere. l. ſi te ſolum in §.1. in ratione decedẽdi ſ. de hęre. inſti. ad hoc inducta. per Io. Crot. in rub. de verb. obli. col.8. vt enim volunt Iaſ. & cõiter ſcribentes. in ru. de ver. obli. ſtipulatio eſt firmior fortiorq; contractus qui fuerit à iure inuentus: & tamen per ſtipulationem ſequẽtem non receditur à certitudinario contractu. d. l. duo ſocietatẽ. non vendicat igitur ſibi locum prædicta limitatio in materia noſtra, & procedit regula. d. §. primi in ratione decidendi quãdo prima diſpoſitio iteratur & plenius deducitur.

Nec etiam prædictæ concluſioni Bart. obſtat. d. l. cum enim, vbi præcedebat certus mutui contractus, & tamen ex eo non oritur actio. ſed ex ſtipu. Cuius opp. dicũt hic Bart. & cõiter ſcrib. quando certus præcedit contractus,

nam

nam poteſt r.ſpon.vt hic per Alexan.col.4.Dec.7.& Cur.
5. Rurſus videbatur per diſtinctionem principalem Bar.
hic approbatam communiter cōfundi deciſionem eiuſ-
dem Bart.hic verſi. & idem puto de depoſito & commo-
dato.quia quum iſti ſint contractus certi & formati, de-
beret ex eis ſicuti ex ſtipul. oriri actio.d.l.c.duo ſocietaté
cuius contrarium vult.Bar. & præalle.doct.Dec. hic in 7.
col.reſpon.vt per eum & malè, quia Bart.non ſolum lo-
quitur qñ præceſsit numeratio vel traditio informis, ve-
rum certa & formalis. patet in illis verbis ſi rem depone-
107 rem vel cōmodarem,† Cur.hic in quinta coll. dicit con
cluſionem neceſſariò reſtringendam eſſe, qñ traditio vel
numeratio pręceſsit nulla expręſſa cauſa d. poſiti,ſcilicet
vel commodati quo caſu reſultare poteſt mutuum,com-
modatum, aut depoſitum ſecundum intentioné contra-
hentium.d.l.non omnis & notatur in l.cū quid ſupra eo.
aliàs ſecus. & credo veritatem eum dicere. ſed tamen nō
ſaluatur Bar.quin malè dixerit in verſi. & idem puto.qui
herclè loqui debebat quando cauſa depoſiti vel commo
dati non fuiſſet expreſſa , ſed informis numeratio vel tra-
ditio,ſed expreſſa cauſa vt Bar.exēplificauit ſuſtineri non
poteſt , & melius tunc & in prædictis exemplis per Bart.
datis ſenſerūt Rom.Pau.Aret.Soz. & alij contradicētes.
108 † Et ideò pulchrè inſeritur in actu.practico ꝙ ſi per in-
ſtrumentum depono penes te rem vel commodo , & in-
de vt communiter fit apponatur ſtipulatio pro obſeruā-
tia promiſſorum,ꝙ non ſolum oritur actio ex ſtipulatio
ne ,verum ēt ex commodato aut depoſito per prædicta,
quicquid dixerint hic Bar.col.4.in verſi.& idem puto, &
Iaſ.col.11.verſi. ex iſta doctrina & adhuc vltra præalleg.
videtur mihi in terminis deciſio eiuſdem Bart.approba-
ta infra in colum.4.in verſi.tertiò accedit.

Circa conſiderationé Baldi nouelli in hac materia,nō
immorabor.q̃ Dec.Cur.in 6.colla. reprobant vt per eos.

Expedito primo caſu principali doctrinę Bar.quando
109 ſtipulatio ſequitur incontinenti.† Diſcutiendus eſt ſe-
cundus quando pręcedit. Tertia igitur concluſio Bar.eſt
quando præcedit ſtipulatio continens pactum ſeu obli-
gationem de contrahendo & ſequitur pactum ſeu con-
tractus de eodem,ſequens contractus obligationem tol-
lit iure cuiuſdam ſolutionis allegat tex.l.in numerationi
bus ad fin.ĵ.de ſolu.& l.ſi hęres ex teſtamēto infra de act.
empt.Dec.Cur.& Mod.Tau.col.8.6.& 11. ſequuntur cō-
cluſionem Bar.cum declaratione eiuſdem ad fi.§.memi-
niſſe, dum prædicta iura quæ contrariari videbantur ad
concordiam reducit,dicitur.n.in d.l.ſi hęres,facta vendi
tione in executione præcepti teſtatoris , de reliquis quæ
propria ſunt emptionis, agi poſſe ex empto. vel ex teſta-
mento,ergo facta venditione, non eſt hæres liberatus ex
teſtamento,vt dicit tex.dictæ.l.in numerationibus.Dec.
Cur.& Mod.Tau.ſequuntur ſolutionem & declarationé
Bar.in d.§.meminiſſe.ꝙ agatur ex teſtamento.ad ea quę
accedunt rei venditæ & ſic veniunt in conſequentiā ven-
110 ditæ rei.† Cui multa accedunt.l.Iulia.ad fin. cum.ll.ſe-
quētibus ĵ.de actio.empt.,pro quibus agi poteſt actione,
prima , quia licet venditioni cedant empta , tamen non
ſunt.l.vacca infra de euictio.& ſequuntur cōiter doct. in
d.§.meminiſſe vt ibi per Iaſ. ſicq; volunt Bart.& ſcriben.
ꝙ traditio rei venditę & patientia vtendi fruendiq; in lo
catione,actione ex teſtamēto peti non poſsint Aret.poſt
Imol.in d.§.memiſſe reprobat hęc dicta Bar.volens licèt
ꝙ vendendo locandoùe liberetur quis ab vna obligatio-
ne.d.l.in numerationibus,nō tñ liberetur ab alijs quę ve-
niunt in conſequentiā, & ſic à traditione rei vel à poten-
tia de qua ſupra:quod tenet ēt per alia Ang. in d.l. in nu-
merationibus, dubitans propterea de deciſione Bart. in
d.§.meminiſſe vt refert etiam ibi Pau.de Caſt. dicēs Bar.
illum non ignoraſſe.& non eſſe ab eo recedendum.aliter
loquitur Aret.in conſi.6.dicens. articulum dubium . di-
ſtinguens tamen inter contractus & vltimas voluntates.
in vltimis volunt. in quibus plenior fit interpretatio , te-
net opi.Imol.ꝙ ex teſtamento ēt competat actio ad rem
tradendam. & conſequenter ēt ad patientiā in locatione
& dicit communem ꝙ non eſt verum. In cōtractibus ſe-
quitur concluſionem Bar.hic Pau.de Caſt. in d.l.ſi hæres
ſibi cōtrarius. in vltimis voluntatibus eandem tenēt opi-
nioné eo ꝙ donec fecerit omnia quæ ſunt de natura cō-
tractus,non videtur impleuiſſe voluntatem defuncti,hęc
dicit videtur fuiſſe intentio iuriſconſulti in d.l. ſi hæres ;
111 † Sed iſta confundūtur per tex.d.l.in numerationibus
in fin.vbi vendendo vel locando liberatur ex teſtamento
hęres, ergo etiam in vltimis voluntatibus facta venditio-
ne vel locatione liberatus erit hæres , ex teſtamento non
dicit tex.ab vno ſeu ab vna obligatione. ſed ex teſtamen-
to,& ſic ex toto ex teſtamēto.Ideò in conſulendo vel iu-
dicando à concluſione Bart.& cōmuni in d.§.meminiſſe
non videtur recedendum, licet articulus difficillimus ſit.
112 Secundò aduerte.† Dum Bar.allegando l.in numera-
tionibus iure cuiuſdā ſolutionis dicit loqui eum per me-
taphorā, quaſi dicat ſicuti ſolutione eius quod debetur,
tollitur obligatio,ita implendo promiſſa ſatisfacit & tol-
litur obligatio. pro qua æquiparatione pondera text.d.l.
in numerationibus ad fin.ibi tātundem eſt , & ſic vult ꝙ
quemadmodum numeratione pecuniæ debitæ tollitur
obligatio contracta,ita damnatus vendere vel locare,vē-
dendo aut locādo liberatur. Illud eſt quod voluit dicere
Bar.iure cuiuſdam ſoluti.& ita ſentit Aret.in conſi.28.di
ligenter col.1. Tertiò aduerte quia iura prædicta,p Bart.
allega.non loquuntur quando præcedit ſtipulatio prout
adducuntur per Bar.imò in dictis caſibus nulla pręcede-
bat ſtipulatio,ſed tantū iuſſus teſtatoris de vendendo aut
locando. Reſpon. ꝙ Bart. non dicit ꝙ ſtipulatio ibi pręe-
ceſſerit,ſed ꝙ quando ſtipulatio præcedit de contrahen-
do & ſequitur contractus , obligatio præcedens tollitur
iure cuiuſdam ſolu. per contractum ſequentem vt in d.l.
in numerationibus & ſic allegat in ſimili.
113 Quartò aduertas,† ꝙ licet Bar. huc caſum ponat ſub
membro,quādo incontinenti ſequitur contractus, leges
tamen per eum allegatæ loquuntur quando ex interual-
lo,contractus ſequitur, ſed vis non eſt quando præcedit
ſtipulatio de contrahendo an cōtractus quoad effectum
prędictum incontinenti vel ex interuallo ſequatur vt per
Imo.in d.l.cum enim & Alex.conſi.2.col.6.lib.4.
114 Concludit quartò Bar.† ꝙ quādo pręcedit ſtipulatio
& ſequitur alius contractus certus,non tollitur pręcedēs
ſtipulatio niſi expreſſe hoc agatur.l.atē illa.§.ſi ĵ. de cōſt.
pec.l.ſi mandato meo.§.fin.ĵ.man. quæ vera inducuntur
vt hic per Iaſ.& Dec.col.10.& 8.tamen ſoluit.Iaſ.ad §.fi.
l.ſi mandato,ꝙ contra Bar.videbatur facere , ꝙ tollatur
præcedens ſtipulatio,non videtur procedere, dicit.n.Iaſ.
liberari ibi fideiuſſorem non ſolum propter mandatum.
ſed conteſtationem litis,repugnat tex.l.item illa.in fi.vbi
per litis conteſt.conuentus vna actione non liberatur ab
alia.Præterea litis conteſtatio actori nocere non debet.l.
nō debet ĵ.de reg.iu.quod fieret ſi litis conte. liberaretur
à prima cauſa.Dec.hic non vidit ſolu.Cur.reſp.ꝙ libera-
tur à prima obligatione quia ſuo periculo mandauit agi
cum reo.vt ex pręceden.verſi.probatur.ergo ſi non man-
daſſet ſuo periculo ſolum man. non liberaſſet fideiuſſ. &
ſic non eſſet ibi ita expreſſus caſus vt ait Bar. probatur tñ
dictū ſuum ſumpto ibi argumento à ſpeciali & licèt prę-
115 dicta ſolutio diuinatiua videatur,† ꝙ fideiuſſor mā da-
uerit ſuo periculo agi,vera tamen vr̃, quia in præcedenti
caſu,id factum fuit.Et ibi iuriſc.ad ſequentem extendit,
dum inquit idem iuris eſt , ergo intelligitur vt ēt præce-
dens qñ ſuo periculo mandauit. Ité quia præcedentia de-
clarant ſequentia in eaq; magis influunt, q̃ econtra iuri-
bus vulga.in §.tñ ſi.l. item illa nō probatur neceſſariò ſti-
pulationi præceſsiſſe,quum poſsit eſſe debitum ſine ſtipu
latione.ſed voluit dicere Bar.ꝙ ſecūda obligatio de cōſt.
pec. non impedit actionem ex præcedenti contractu re-
116 ſultantem,& ſic ēt ſi ſtipulatio pręcedat.† Ex prædictis

apparet

apparet ꝙ nouatio fieri poteſt, non ſolum per ſtipul. ſed
etiam per alium contractum ſequentem. d. l. ſi mandato
meo ad fin. hoc tñ verum eſt ſi modo partes expreſſe vo-
lebant nouationem facere, ſed ſi tacitè per alium cõtra-
ctum q̃ per ſtipulationem, nũquam nouatio intelligitur
facta. & ſm iura antiqua. d. l. Item illa ad fin. vt per Bar. in
leg. 1. col. 1. infra de nouat. & Soz. in conſi. 21. col. 4. vol. 1.
Iuxta prædicta Iaſ. in 9. col. conſiderandum eſſe dicit
ex quo Bart. in d. l. 1. vult. excepta ſtipulatione per alium
contractum, nouationem minimè fieri niſi expreſſè aga-
117 tur, † ſi noua attentari poſſit opinio, ꝙ in foro merca-
torum & canonico per nudum pactum inducatur noua
tio in caſibus in quibus aliàs p ſtipulationem inducitur
cum in foro mercatorum nudum pactum actionẽ pro-
ducat ſicut ſtip. ſm Bart. in l. quintus. & in l. ſi fideiuſſor.
§. quædam infra mãdati. & ſimiliter de iure canonico, ex
pacto nudo oriatur actio. c. 1. de pactis. Sed fantaſia non
eſt noua, Sozi. infra in glo. ſeq. conſultum ſe ita vidiſſe re-
fert. Sed à veritate alienum videtur. Nam contractus con
ſtituti certus eſt, & actionem producit toto tit. ff. de con-
ſtitu. & pec. & tamen non nouat. §. fi. l. item illa præallega
ta. licèt ergo produceretur actio in caſibus ſuſ. tamẽ ſine
ſtipulatione non videtur nouationem introduci poſſe ẽt
de iure fiorum. Nec ſubſiſtit dictum Iaſ. ꝙ in foro merca
torum pactum nudum actionem producat. Idq; nõ dicit
Bar. in d. l. quintus ſed ꝙ de æquitate quadam tale pactũ
ſeruandum eſt quamuis nudum. De quo etiam per Alex.
ibidem in apoſtillis & Fely. in c. 1. in primis col. de pac. vi-
de etiam quæ dicentur in glo. ſuper verbo acceperis. Et li-
cèt in foro mercatorum ſublatus ſit rigor iuris poſitiui.
Ius tamen diuinum gentiumq; non eſt ſublatum vt per
Alex. in conſi. 38. col. fin. lib. 7.
118 Quinta concl. † ex quo contractus certus per præce-
dentem vel ſequentem ſtipulationẽ non tollitur. ex qua-
uis cauſa valuerit quis ag. põt. ea propter habens duo in-
ſtrumẽta de eadem re diuerſis temporibus facta poterit
ex vtroq; ſe iuuare, & ex vtroq; rem poſſidere dicetur. p
le. ſi quis ante. ff. de acq. poſſ. quod eſt multum not. ſecun-
dum Bart. Hinc ẽt videmus iterari poſſe beneficij collat.
legitimatio. & excommunicationem vt hic per Dec. col.
119 9. † Adde & omnes actus, qui compatibiles ſunt, vt ap-
pellatio, doctoratus & ſimilia. poteritq; tunc quis ſe de-
fendere ex vtiliori. vt per Dec. in d. c. bonæ. col. 1. & ibidem
appellat. & in conſi. 55. col. 3. & Pariſium Cardinalem in
conſi. 15. libr. 2. ſimiliter põt quis bis in eadem cã & con
tra eandem perſonã procur. conſtitui. vt per Ang. & Pau.
Caſt. in leg. ſi quis cum procuratorio. §. fin. ff. de procura-
120 to. Quos defendimus à morſu Decij ſupra in 5. not. †
Quomodo autem intelligatur quod dictum eſt multipli
cari poſſe titulos beneficij declarat bene Fely. in capit. in
noſtra, col. 1. de reſcrip. & Lodouicus Gomelius ſuper re
gulis canzellariæ apoſtolicæ in vltima regula fol. penul. q.
18. Intellige primo concluſionem. Bar. quando dicta in-
ſtrumenta compatibilia ſunt, aliàs ſecus. Ita procedit &
intelligitur. l. ſi quis ante præallegata vt ibi p glo. & doc.
121 facit lex. vbi repugnantia infra de re. iur. † Quãdo verò
partes faciunt duos cõtractus qui ſimul ſtare nõ poſſunt
ſuper eadem rem. tunc attenditur & inſpicitur quod no-
uiſsime actum eſt. ita vult tex. in d. l. ſi quis antè & in l. pa
cta nouiſsima. C. de pactis. & pulchrè Sozi. in conſi. 145.
col. fi. lib. 1. Secundò intellige concluſionẽ Bar. niſi ſecun-
da vẽditio facta eſſet pro eodem pretio, & ſub eadem for
ma quibus prima celebrata fuit. quia ſecunda tanquã in-
utilis pp primam nõ valeret. ita Paul. de Caſt. in l. qui bis
idem per illum tex. ff. de verb. obli. ſequitur hic Alex. col.
4. & Dec. 2. & 8. dicens Bar. hoc prius dixiſſe in l. iuriſgen-
tium in §. adeo ff. de pactis. & ſequitur Aquen. in d. l. qui
bis idem col. pe. Sed prædicta deciſio non vr̃ de iure pro-
cedere. cum multiplicatio titulorũ regulariter prohibita
nõ ſit d. l. ſi quis ante ẽt in beneficialibus. vt dictum eſt ſ.
itẽ quia vt dicunt Ang. & Paul. de Caſt. in d. l. ſi quis cum

procuratorio. ſecundum mandatum procuratoriũ con-
currit cum primo in eadem cã & perſona, ergo & vendi-
tio. Nec verum videtur ꝙ ſecunda ſit ſuperflua. Imò po-
teſt eſſe proficua, & vtilis vel ratione dubitat. tollẽdæ aut
longioris vitæ. vt in 5. not. diximus, & ſic ad præſcriben-
dum cõtra ſecundum maius requireretur tempus, quam
ad præſcribendum contra primum, quę aliquo temporis
123 interuallo præceſsit, † prætereà licèt ſecunda nõ poſſet
aliquid operari quo ad concurſum, ſtante validitate pri-
mæ iuxta §. ex pluribus. l. 3. ff. de acqui. poſ. tamen non da-
to concurſu, ſecunda operaretur effectum arg. not. in cle-
mentina prima de celibus, ſicut videmus ꝙ ſecunda ex-
communicatio quandiu concurrit cum prima, effectum
ſuum non operatur, ſi tamẽ ſubmoueretur prima opera-
retur ſecunda, cap. Engeltrudã tertia. q. 4. & patet in exem
plo poſito per Ioan. Andr. in c. cum in cunctis ad fin. dè
electione & in clemen. fi. de magiſtris. de ligato vna forti
cathena, cõtra quem altera cathena nihil operaretur, do-
nec remaneret prima. qua tamẽ ſublata operaretur ſcda,
ſic etiam concurrente lumine lucernę cum lumine ſolis,
lucerna nihil operatur. ſexta qõne. 1. c. ſi omnia Remoto
tñ ſole operabitur lucerna, vt per Rotam in deciſ. 858. in
antiquis. incipiẽte Dominus Papa, poteſt igitur ſecunda
venditio operari remota prima. prætereà ſi eſſent factæ
duę venditiones ſiue donationes de eadẽ re, diuerſis tem
poribus & confecta duo inſtrumenta per diuerſos nota-
rios, & donatarius caſſaret & annullaret inſtrumentum
vẽditionis vel donationis ſibi factæ de tali re receptum p
talem notarium non eſſet caſſatum nec reuocatum ſm,
& hunc caſum vidi in facto, non ſunt multę dies. eſt ergo
vtile habere plura inſtrumẽta & multiplicatos titulos, nõ
ſolũ in prophanis ſed ẽt in beneficialibus, vt dictum eſt.
Vltima concluſio Bar. Quando contractus fit ſimul &
ſemel cum ſtipu. nec vnus præcedit alterum. actio ex con
tractu per ſtipulationem non tollitur. ſequitur Sozi. hic
in 3. col. & alij relati ſupra in ſecunda conclu. Bart. p qua
conclu. optimè facit ratio ſupra aſsignata. quare ex ſtipu-
latione in continenti ſecuta, non nouatur nec tollit præ-
cedens contractus certitudinarius. quia mutatio volunta
tis non præſumitur, nec partes ſe correxiſſe incontinẽti.
c. maiores de baptiſmo. l. non ad ea. ff. de cond. & demon.
124 † ſed videtur ꝙ labatur Bart. dicens ꝙ vnum in eodem
inſtrumento non præcedat alterum: cum in ordine ſer-
monis, in exemplo per eum dato præcedentiam vnius ad
alterum ponat, & talis ordo literæ etiam in contractibus
attendatur vt plenè per Iaſ. in l. 2. in §. prius. col. 4. infra de
vulga. & Dec. in conſi. 691. col. 4. cum ſimilibus. Hunc er-
rorem Bart notarunt hic Mod. Taur. in 13. col.
Sed Bart. rectũ habuit ſenſum. beneq; locutus eſt, quia
licet in vno & eodẽ inſtrumento ſint plura facta vel con-
tractus vnum poſt aliud, ille in cuius fauorem pactũ pri-
uum appoſitum eſt, hoc allegare non poteſt. Illud, ſcili-
cet fuiſſe primo conuentum cum iſte cõtractus ſimul &
ſemel vires aſſumat, cum à partibus abſolutus eſt. l. cõtra-
ctus. vbi Bart. expreſsè not. C. de fi. inſtru. & late Fely. in c.
cum dilecta col. 5. de reſcriptis. hoc eſt quod Bart. dicere
voluit quoad effectum & rei ſubſtantiam conſiderato or
dine intellectus, non autem ordine literę. quia bene vide-
bat in exemplo per eum poſito, conſiderato ordine lite-
ræ quòd vnum aliud præcedebat.
Circa tertium ſpeciale Bart. quod loquitur licet Cur.
hic in ſeptima col. dubitauerit poſteà tamen ſoluit. Tu
circa hæc dicta Bar. vide latius Ange. Aret. in §. interdum
inſti. de rerum diuiſio.
125 Tertiò principaliter Bart. † poſt Iac. de Arena fangit
quæ ſint ſpecialia in pecunia numerata reſpectu aliarum
rerum mutuabilium & primum eſt vt quælibet res æſti-
mata dari poſsit pro pecunia numerata. l. ſi pro mutua.
C. eod. Quod non eſſet in alijs rebus mutuabilibus, quia
nõ poſſem dare librum æſtimatum pro ſextario vini, qđ
mutuatum intelligatur. quoniam pecunia numerata in-
uenta

uenta eſt ad æſtiman. aliaſ res. non autem aliæ res inuen-
tæ ſunt ad æſtimandum cæteras res. l. ſi ita fideiuſſorem
accepero infra de fideiuſſo. & le. 1. ǰ. de contrahen. empt.
Bart. intelligit ꝙ in d. l. ſi ꝓ mutua. pecunia eſſet ſolutio-
ni parata. Ideò contrahatur mutuum. quum dicat, ſecus;
ſi pecunia non eſſet ſolutioni parata. quia res æſtimata nõ
poſſet pro pecunia dari vt mutuum eſſet. & iſtam vult in
alijs rebus mutuabilibus propter rationis identitatem vt
hic in 5. & pen. col. declarat Alex. vbi Cur. 7. Mod. Tau. 17.
Alex. tamen & alij poſt Ful. reprobant ſol. Bar. ad l. ſi pro
mutua. tanquam diuinatiuam, aliter reſpondentes poſt
Bar. in l. ſi ex pretio vt per Alex. ǰ. in pen. col. & ſecundum
ipſos melius dixiſſet Bar. ſpeciale eſſe i pecunia numerata
vt cætera per eam æſtimentur, non ipſas per alias res. Ita
loquitur tex. in d. l. ſi ita fideiuſſorem accepero.
126 Sed verior videtur opinio Iac. de arena, † & legi ma-
gis conſentanea, ꝙ quælibet res æſtimata loco pecuniæ
mutuo petitæ ſtare poſſit, & non vna res pro alia diuerſa
mutuari petita. primò ꝑ text. in d. l. ſi pro mutua, cui vio-
lentiã facit ſol. Fulg. Alex. & ſequacium. ſecũdò per id qđ
ſimiliter dicitur in l. pretij cã. C. de reſcin. ven. ꝙ pro præ-
tio ex cauſa vẽditionis debito res alia inſolutum dari po-
teſt. tertiò quia pecunia functionem recepit cum æſtima
tione cuiuſlibet rei. d. l. ſi ita fideiuſſorem accepero. & l. ſi
conuenerit. ǰ. de pign. actio. Ideò rem quamlibet æſtima-
tam inſolutum dando, pecunia ſoluta dr̃, quia æſtimatio-
127 ne pretiũ fingitur ſolutum. † Hinc eſt ꝙ arbitrator pro
re, pecuniã põt iubere dari. Bar. in l. cum aquiliana, in fin.
ſupra de tranſa. Quamuis ergo pecunia omnia alia æſti-
met, & cætera loco pecuniæ per æſtimationẽ ſubrogen-
tur. d. l. ſi ita fideiuſſorem accepero. & l. ſi pro mutua. & l.
pretij prællega. cum. l. quoties. C. de iure dotium. hoc in
alijs rebus non reperitur. vt vna loco alterius ſubrogetur.
Nec hoc fingere põt homo, arg. le. ſi forte, de Caſt. pecu.
& ita tenent Saly. hic col. 4. & poſt Io. de Monte Sperelo
Soz. 3. Mod. Taur. 13. & Mediol. 5. Quæ opinio naturali-
128 bus magis conuenit, † ergo potiuſquam alia recipienda
eſt leg. confeſsionibus in fin. & l. ſeq. ad fi. ſupra de inter.
actio, prout voluit Rom. in conſi. 113. & 260. facit etiam
quod ſolemus dicere extraneum eſſe omnem intellectũ,
qui non conſonat auribus vulgi. & ideò reijcien. vt ſæpe
dicit Bald. Res tamen, & æſtimatio rei diuerſa ſunt. vt ex
prędictis apparet, & ſic non valet conſequentia per pecu-
niam res æſtimantur. ergo ſi ſoluitur æſtimatio, res ſolui-
tur, quia immo aliud, vt probat tex. in d. l. ſi ita fideiuſſorẽ
129 accepero. & tradit Soz. in l. 2. §. 1. col. 2. eo. † vnde pro
vino vel frumento mutuo accepto, nõ poſſem pecuniam
reſtituere, quia alterius generis & qualitatis, & aliud reſti
tuerem, quod permiſſum non eſt propter diſſenſum. &
quamuis pecunia vice rei æſtimatæ fungatur, ſeu pro re
æſtimata reputetur, Id procedit ex cauſa, & nõ aliter ma-
ximè propter diſſenſum quemadmodum ſupra dixi vt ꝑ
Dec. in d. §. 1. col. ſecunda vbi Moder. Taur. tertia.
Circa ſecundum ſpeciale, doct. cum Bart. trãſeunt. qui
bene loquitur, & ſi Cur. in 7. col. depẽdere dicat à primo,
& prima facie dubitet quõ differat à primo. ſed longa eſt
diff. & in primo, vt dixi, malè loquitur, in ſecundo benè.
130 Si enim tibi lancem, vel maſſam argenti do, vt vendas,
& frumentum emas. ꝙ intelligatur eſſe mutuatũ. quare
non ita mutuo erit frumẽtum, ſicuti in l. rogaſti nummi.
Diuerſitatis quidem ratio non eſt. erit itaq; ſolum ſpe-
ciale in mutuo contra regulam mutui ſecundum Bart. &
quemadmodum eſt in leg. noſtra ſecundum ſanum intel
lectum. de quo in ſuperioribus dictum eſt, & ita commu
niter doct. tenent. vt hic per Alex. in col.
131 Circa tertium ſpeciale, † ꝙ in mutuo pecuniæ nume-
ratæ vſuræ citra vinculum ſtipulationis peti non poſſunt,
ſecus in mutuo aliarum rerum mutuabilium. l. quamuis
& l. frumenti. C. de vſuris doct. coiter cum Bart. & Iac. de
Arena tranſeunt, diuerſas drias aſsignãtes. vt hic per Pau.
de Caſt. Alex. Cur. & Mod. Tau. col. 3. 7. & 11. vera & cõis
eſt illa, quam poſt Fulgo. aſsignarunt Pau. & Alex. & cla-
rius explicat Iaſ. in le. rogaſti in §. ſi tibi, col. 2. ſupra eo. &
in l. ſtipulatio iſta in §. alteri col. 6. ǰ. de verb. obli. verior
inquam eſt. quia habetur ex text. l. oleo. C. de vſuris. Glo.
tamen prima in d. l. frumẽti dicit ꝙ in caſu prædicto ac-
ceſsio eſt nõ vſura propriè. ſed poſteà in fine, ibi, nota ex
pacto nudo deberi vſuram. contrarium dicit & melius ꝑ
132 tex. d. l. oleo ibi additamẽta vſurarum. Sed notabis tu, †
pro vera intelligentia. d. ll. ꝙ acceſsio de qua in l. frumen-
ti appellatur additamentum per le. oleo. in eadem mate-
ria eſſe debet. exempli gratia, ſi mutuatum ſit frumentũ
in frumẽto. ſi ordeum in ordeo iſtud eſt quod dicit tex.
in d. l. frumẽti in verbo acceſsio: & probatur in le. oleo ibi
additamenta vſurarum eiuſdem materiæ admitti, ergo
aliud in diuerſa materia, ex quibus videretur dicendũ in
puncto iuris ꝙ ſi in caſu l. frumenti, acceſsio, vel addita-
mẽtum vſuræ in pecunia numerata eſſet quòd pacto nu-
do præſtari non deberet, quod eſt no. pro declaratione
prædictæ concl. & l. frumenti. licèt Paul. de Caſt. & alij in
l. oleo. contrarium ſentiant. prout etiã Soz. in conſi. 133.
col. 4. lib. 2. dum extendit ad pœnam, quod ibi in vſuris di
citur eo ꝙ pœna acceſſoria ſit ad obli. prin. ſicut vſura, &
vſura pœna dicatur, & equiparentur. l. qui ſine ſ. de nego.
geſt. & l. ſexuus cum glo. infra de ſer. expor. Sed quod ego
ſupra dixi. magis eſt ex mẽte & intentione prædictarũ. ll.
Idq; eſt propter frequentiam fœneratorum, & ipſorum
odium, quia auaritiam communiter in pecunia numera-
ta exercent. ſecundum Bal. & Saly. in d. l. quamuis.
133 Tertiò principaliter, † examinat Bart. ſpecialia in pe
cunia numerata etiam non mutuata reſpectu aliarum re
rum etiam non mutabilium, ſicque in nummis reſpectu
aliarum rerum.
134 Primum ſpeciale, † ꝙ pecunia numerata facilius con
ſumitur per commixtionem, quàm aliæ res. l. ſi aliena ǰ. de
ſolutio. & §. ꝙ ſi frumentum inſt. de rerũ diuiſio. & l. idem
Pomponius, ſcribit ſupra de rei ven. plura hic dicẽda ſunt.
In primis cur Bart. diff. fecerit inter pecuniam nume-
ratam & alias res non mutuabiles, & poſteà de mutuo lo
quatur, itaq; citet de frumẽto, & ſic re mutuabili loquẽ
tia. vt inſt. qui. mo. re contrahitur obli. in pri. Cur. hic in
8. col. vno modo reſpõdet, & alio modo. Mod. Taur. col.
14. Tu iniectura Bar. locũ, ſed, pone etiam, vt ex ſequenti
bus colligitur. & clare, res procedet.
135 Secundo notandum eſt, ꝙ propriè, † cõmixtio eſt vbi
ſubſtantia nõ mutatur. d. l. ſi alieni. confuſio verò, vbi trã-
ſit in aliam materiam & ſubſtantiam. §. ſi duorum mate
riæ inſt. de rerũ diuiſio. ubi tñ ſeparatio impoſsibilis eſt
vim confuſionis habet vt qñ frumẽta ſimul commiſcent
ita ꝙ diſcerni nequeunt, vel piſces, aues & alia animalia
mortua in l. vſufructuarium. in §. ſi vinarijs ſ. de
vſufru. & no. Aug. Aret. poſt alios in d. §. ꝙ ſi frumẽtum.
136 Tertio quæro, † quæ ſit diuerſitatis ratio inter pecu-
niam & frumentum. Cur. in 8. col. aſsignat rõnem. ſed cla-
rius Aret. in d. §. ꝙ ſi frumentum concludens, ꝙ in pecu-
nia numerata intereſſe non cadit nec affectio. le. ideò ſu-
pra de eo quod certo loco & l. nummis ǰ. de in litẽ iuran-
do, Ideò ſola cõmixtione transfertur dominium, ſed re-
cipiẽs tenetur poſtmodum condictione ſine cã, reſtitue-
re tantundem, cum pecunia mea ſine cã ſit penes eum l. 1.
& toto tit. ǰ. de cond. ſine cauſa vt hic etiam in 8. col. vult.
Cur. licet de Ang. mentionem non facit, vel etiam condi
tione ex æquitate. l. ſi me, & titium infra eo. Sed in frumẽ
to & alijs mutuabilibus cadit bonitas intrinſeca. l. cũ qui
137 ſupra eo. per conſequens affectio: ideò rem. † Decius, tñ
hic in 2. & 3. col. tenet inter prędicta non eſſe diff. & l. idẽ
Pomponius concordare cum. l. ſi alieni. & ꝙ dominium
granorum ibi transfertur. nec vendicent grana, propter
impoſsibilitatem ſeparationis, ſed vendicetur quantitas
commixta. & ſic diuiſio potius in effectu dicatur, & ideò
agatur communi diuidundo. ut ibi dr̃. Et iſtam conclu.
ſequitur etiã Curt. hic in 8. col. licet de Decio non faciat

verbum,

verbum.& ꝙ frumentum commixtum fuit,fuit conſide-
ratio glo.in d.l.idem Pomponius in verbo appareat. quã
ſequitur ibi Ang.tex.tamen repugnare videtur,ſed quan-
tum ad nummos confunditur hæc ſolu. per tex.d.l.ſi alie
ni. qui vult ꝙ commixtione nummi fiant eius,qui acce
pit, & contra dantem actio furti competat.ſicq; vult nõ
vendicari cum iſta quantitate,nec agi cõi diuidundo,er-
go non concordat cum.l.idẽ Pomponius,vt præfati aiũt,
& propterea gloſ.ibidem in verbo appareat.aliud eſſe di-
cit in d.l.ſi alieni.Mod. Tauri.hic col.14.Bal. ſequentes,
tenent ꝙ in le.ſi alieni agi non poſsit rei vendicatione cũ
amiſſum fuerit nummorum dominium,& ſic,deficiat al
terum extremum in rei vẽdica.neceſſarium iuxta.l.vnica.
C.de aliena.iud.mutan.cauſa facta.ſed in caſu.l.idẽ Pom
ponius non perdatur dominium,ſed cõio,quæ non dici-
tur conſumptio,inducatur,cum rei vendicat.agatur. Sed
iſtud eſt diuerſificare caſus nõ aſsignare rationem diuer-
ſitatis,quam inquirimus.Si.n.in d.l.ſi alieni nummorum
dominium transfertur, non virtute traditionis immedia
tẽ ſed cõmixtionis & impoſsibilis ſeparationis vt ibi vult
tex.& declarat Imol. quæ commixtio impoſsibiliſq; ſe-
paratio ita communiter cadat in frumẽto ſicuti in num-
mis, cur diuerſum ſtatuitur ius, vt vno caſu frumenti cõ-
mixti,videlicet dominium effectualiter pro non trãſlato
habeatur, cum competat rei vendicatio, alio vero caſu
commixtæ pecuniæ ſia & dominium amiſſum ſit?

Non poſſumus melius dicere quam id,quod dicitur ꝑ
gl.Bar.Ang.& communiter ſcrib.ꝙ ſit ibi ſpeciale in pe
cunia numerata ratione maioris frequentiæ & commixti-
tionis quotidianæ,iuxta.§.quoniam.le.certi conditio cũ
allegatis ſupra. & cum lex illa ius ſingulare contineat ex-
tendi non debet ad frumẽtum,& cęteras res mutuabiles.
iuxta le.ius ſingulare.ſupra de.ll.& quia faciẽda eſt inter-
pretatio vt minus derogetur iuri cõi quàm ſit poſsibile.l.
ſi quando.C.de inoſ.teſt.c.ſi quando de conſuetu.ſed mi-
nus derogatur tenen.ꝙ l.ſi alieni,ſolum ſpecialiter proce
dat in nummis: ergo, &c.Item quia non multum refert
pecuniam,eo modo de facili cõſumi.in d.l.ſi alieni, quia
recipiens & conſumens nummos poſteà tenetur reſtitue
re condictione ſine cauſa vt ſupra dictum eſt & tradens
actione furti tenetur vt ibi.& pulchrè ꝑ Imol.in l. cũ ſeruus
de ſolutio.& Mod. Taur.hic col.14. ſecundò quod dica-
tur de conſumptione pecuniæ,& tranſlat.dominij intel-
ligitur quando commixtio talis eſt, ꝙ nullo modo ſepa-
ratio fieri põt.aliàs ſecus ſecundum Aret.& Soz. hic poſt
Raph.per.d.l.idem Pomponius.in verſi. ſed ſi plumbum
ibi ſeparari poſſunt.Sed eſt in terminis clarior tex. in d.l.
ſi alieni.ibi,ſi cõmixti ſint ita vt diſcerni nõ poſsint.& ſic
intelligitur,qñ ſunt eiuſdem figæ, & qualitatis & formæ.
138 Quarto aduerte,ꝙ prædicta concl.procedit, † tribus
tñ cum concurrentibus ſeparat.impoſsibilis titulo, ſeu cã
habili transferen.dominium,ſi nummi tradẽtis eſſent ac
bona fide recipientis vt poſt Chriſtophorum de Caſtel.
Roma.Rol.& Comen.idem ſcribit hic Iaſ.in 6.col.vt hic ẽt
per Mod. Tau.& Mediol.primũ requiſitum per.l.ſi alie-
ni & l.idem Pomponius probari debent. Secundum per
eandem.l.ſi alieni,ibi ſoluti ſunt, vbi ſoluẽs erat debitor,
& alienam ſoluit pecuniam ac per.l.nunq̃ nuda ·j·. de acq.
re.dominio. Non.n.plus debet operari fictio, q̃ veritas.l.
ſi filius cum ibi no.ſ.eo. vnde ſicut nuda traditione non
transfertur dominium. Tertiũ de bona fide per.l. rogaſti
in fi.ſupra eo.& §.ſi quis.ſ.de eo.ſ.ad exhiben.& idem te-
nuit glo.d.leg.ſi alieni, pro qua nonnulla iura allegat ibi
Imol. Et prædictis tribus concurrentibus ſupra allegati
ſcribentes idem eſſe volunt in frumento & alijs mutuabi
libus rebus quod in nummis,ſed longè inter ſe vt dixi,ꝓ-
dicta differunt, magnaq; eſt diuerſitatis rõ inter pecuniã
139 numeratam & alias mutuabile res.† Nec veritate iuua-
tur quod de titulo & bona fide dictum eſt.hoc.n.nihil fa
cit ad alienandum nummõs alienos in quibus ſine volun
tate domini tranſlatio dominij cadere non deberet.l. id
quod noſtrum, de regu.iur.tota vis eſt in conſumptione
illa inſeparabili de qua in le.ſi alieni, in ca.n.ſola ſe fun
dat ibi tex.& procedit ẽt ꝙ ſine titulo, & bona fide con-
ſumptio facta ſit vt ꝑ Are.& Soz. Voluntq; hic Dec. Cur.
& Mod. Tau.col.3.8.& 14.per.l.ſi pignore. in §. ſi prætor
infra de pign.actio. vbi mala fides non impedit dominij
tranſlationem ꝑp conſumptionem. & agi non poteſt rei
vend.ſed alia actione, ac per alia de quibus præallegatos,
eandem opinionem pulchrè defendit Dec. in d.l.rogaſti
in §.vlt.col.fi.Reſpon.ad illum tex.qui in contrarium vi-
debatur vrgere.Datur tñ vt dixi nummorũ domino con-
140 tra recipientẽ & conſumentem cõdictio ſine cã. † ſicq;
æquitate iuſtiſsima temperatur rigor in d.l.ſi alieni ſcri-
ptus.Et ſunt vtilia prædicta,ad not.quæſtionem per Cõ-
141 men.formatã in d.l.ſi alieni.† Si aliquis mecum luſerit
cum aliena pecunia,q̃ fuerim lucratus, & ꝑ commixtio-
nem conſumpſerim vt repeti per dominum vendicãtem
non poſsit. Iaſ.hic in 6.col.reprobat, eo ꝙ non ſufficiat
commixtio,niſi ẽt cauſa habilis ad tranſlationem domi-
142 nij interueniat.quæ in propoſito non concurrit.† quia
acquiſitio ex ludo,non eſt cã habilis, ſed turpis & repro-
bata.ſed quemadmodum in ſuperioribus dictum eſt,qđ
de cã habili dicit,non procedit.vt hic ẽt per Cur.in 8.col.
à ſe.propterea recedente,ſed latius hic Mod. Taur. col.
14.quia et acquiſita ex ludo dũmodò ſine dolo, & frau-
de,& à perſona,quę continuè non exerceat artem luden-
di,licite,& in conſcientia retinẽtur, modo ille qui perdi-
dit fuerit perſona habens proprium, nõ filiusfa.clericus,
aut ſimiles perſonę quæ de bonis ſuis ad libitum diſpone
re non poſſunt,vt hic per eos, & conſuluit pulchrè Barb.
in conſ.7.col.8.vo.2.& in conſ.65.vol.3.vbi dicit ꝑpter
conſuetudinem derogatum eſſe autenticæ.alearum vſus.
C.de religio.& ſumptu.fun.vt etiam per D.Rochum Cur.
in tract.de conſuetudine ſuper.c.fi.col. 12. Prætereà ſunt
multi ludi ſcientiæ in quibus ſecundum cõmunes doct.con-
clu.licitè quis lucratur, & ex lucro quæſitũ iuſtè retinet.
ut per Conſtan.in tractatu de ludo in 3. & 4.artic. prin.in
quibus rationes Iaſ.non reſragantur deciſioni Raph. Co
men.ſed non eſt facienda magna vis in prædictis.quia ut
in ſuperioribus diximus,domino pecuniæ commixtę cõ-
dictio ſine cauſa competit ad recuperationem ſuæ pecu-
nię,illum igitur vel tantundem in effectu recuperabit.Ita
ꝙ deciſio famoſa Raph.Comen.modici reddit momẽti.

In ſecundo ſpeciali reſpectu rerum mutuabilium Bar.
malè & inaduertenter loquitur.& contra tex.no.& clarũ
in l.cum ſticus.ſ.de ſolutio.ut per Cur.hic & Mod. Tau.
qui eundem ſequuntur in 3. ſpeciali. ſed melius declarat
hic Dec.in 4.col.addit poſtmodũ hic Iaſ.col.11. aliud ſpe
ciale.ut per eum & malè.ut hic per Dec.in 7.col.& etiam
præallegatos & §.tractatum ſuper quo Iaſ.ſe fundat, † lo
quitur de ære alieno,ſ.de actionibus & oblig.q̃ non clau-
duntur nec circumſcribũtur loco,ſed bene pecunia,quæ
corpus eſt continuum.l.nam & ſi ſur. in fin.ſ.eo. ad ſen-
ſum,quæ patet,& declarat Cor.in cõſi.49.lib.3.Iaſ. & alij
in l.ſtipul.hoc modo ·j·.de uerb.oblig.& dixi in l.fin.C.de
pac.& hoc modo intellexit etiam hic ipſe Iaſ.dum allega
uit dictam le.ſi chorus.licet Dec.ſupra ſibi aſcribat: Bal.
144 & Alex.alia quædam ſpecialia enumerant.† Multa alia
addi poſſent,quia ſicut offi.iudicis latiſsimum eſt ut dici
tur in l.1.ſupra de iur.om.iud.Ita pecuniæ vis & poteſtas
latiſsimè patet.cum omnia illi obediãt ut;ſcribitur eccle-
ſiaſtici. 17.c.nota.Abbã.in cap. cum dilecti col.6.de dolo
& contumacia.Ideò qui pecuniam habet dicitur habere
omnem rem,quam deſiderãt.vt per illum tex.not.Bal.in
l.receptitia col.1.C.de conſtit.pecu, idemq; probatur in l.
ij.de contrahen.empt. Rectè igitur dixit Philoſophus,
nummum eſſe fideiuſſorem futuræ neceſsitatis.ideo dici
tur in l.aduocati.C.de aduoca.diuer.iu.pecuniam eſſe vi-
tam hominis,vel tamen pecunijs inhiantibus. Nã mens
auida pecunijs nec abſtinere nouit à vetitis,nec gaudere
conceſsis.cap.virum.47.diſt.corpuſq; & animam macu-
lat

lat pecunia malè acquiſita.c.cum ordinaretur prima q.1.
Glo.in verbo creditum declarat tex. vt pro mutuo ac-
cipiatur creditum.& pecunia largè pro rebus mutuabili
bus vt ſumitur in l.2.in §.fi.in verſi. item mutuum ſupra
eo.& in hoc gl.bene loquitur,& ſecũdum verum noſtræ.
l.intellectum.vt diximus in euidẽtialibus, in diſcuſsione
intellectuum.l.ſed in quãtum poſteà ſubiungit prout ad
gl.ordinariam refertur,creditam largè ponitur pro omni
credito.malè dicit,quia vt diximus ſ. cõtra c.3.intellectũ
Ioan. & Azo. ipſi non intellexerunt creditam pecuniam
pro omni credito,ſed fuit hæc glo.Ceruoti.qui & cætera
malè intellexit, quæ dixere Ioan. & Azo.
Glo.in verbo acceperis.in tres partes diuiditur, in pri-
ma declarat tex.noſtrum.in ſecunda opponit.in 3.ſoluit,
ſecunda ibi ſed hic,tertia ibi ſolutio. In prima parte glo.
Pau.de Caſt.hic nouam habuit conſideratione,ſed Cur.
& Dec.certè reprobant. Declarate ergo vt hic duæ inter-
uenerint fictiones, prima quia debitor fingitur numera-
re creditori, & hoc modo fictè dicitur effici dominus pe
cuniæ vt glo.dicit.Altera ꝙ creditor ſimiliter fingitur,illi
tertio cui dare volebat pecuniam numerare, ꝑ quas qui-
dem fictiones de meo tuum fieri dr̃, & ſic iſti duo actus
coniuncti mutuum faciunt contrahi. Notandaq; eſt hæc
gl.in prima parte. dum vult ꝙ verè & propriè idẽ impor-
tent vt hic per Cur.Ex vltima parte glo.habemus ad con-
traria ſupra adducta,ſolut.ꝙ ſit ſpeciale in mutuo, vt fiat
conuerſio in cauſam mutui,licet res non ſit in præſentia,
145 † ſecus in alijs contractibus: quæ ſolutio confunditur
per tex.l.ſi ſpõſalibus in §.1.ff.de iu.dotium: ideò repro-
batur per Bar.Pau.& Cor.& ſcri.hic.procedit.n.ſol. præ-
dicta ſecundum opi.Irnerij poſitam in glo.fina.quam in
diſcuſsione intellectuum ad.l.reprobatã vidiſtis.Tenẽda
eſt ergo ſol. Bar.hic & ibi,ꝙ nõ ſit diff.inter mutuum &
alios contractus reſpectu præſentiæ rei,quia non requi-
ritur & clarè probatur in §.1.d.l.ſi ſponſalibus & in §.fi.
l.3.ff.de donat.inter virum & vx.vbi res nõ erat in præſen-
tia quicquid ibi dicat glo.in verbo,ordinẽ, & tamen con
uerſio fieret,ſi aliunde iure ciuili res,vt ibi dicitur nõ im
pediret.Nã ſi res ibi fuiſſet in præſentia verè fuiſſet acqui-
ſita ſine alia fictione qa ſolũ caderet circa rei traditionẽ,
& faceret rem fieri ꝑ tradita. Acquiſitio tñ vera fuiſſet vt
in ſecundo euidentiali,ſupra declarauimus, quod tñ ne-
gat iuriſcon.ibi.in verbo perinde. quod fictionem ſigni-
ficat.vt hic per Soz.in 2.col.& in ſuperioribus tactũ fuit.
146 Ad.§.ſed & is, † vbi requiritur præſentia falſi procu-
ratoris reſponde,ꝙ pecunia non ſoluebatur ſibi ſed alte-
ri ex ſuo mandato.ideò ſi illo abſente ſoluatur,non com
mittitur furtum quia non põt dici contrectare rẽ alienã.
ſine qua cõtrectatione furtum committi nequit, iuribus
vulga.Sed vbi præſens eſt contrectare dr̃ licet pecunia al-
teri ſoluatur.& rõnem aſsignat tex.in §.ſi iuſſerim.l.pri-
mæ ff.de acqui.poſſeſſ. ſicq; ſpeciale eſt in conuerſione in
cãm furti, vt requiratur præſentia rei, ratione prædicta,
ſecus in conuerſione in cauſam alterius cõtractus vt hic
per Pau.de Caſt.in 3.col.& proptereà ẽt in caſu,qui poni
tur in §.fi.d.l.tertiæ in verſi. nam & ſi is,præſentia rei exi-
gitur & debitoris iubentis,vt hic per Pau.de Caſt.& Dec.
colum.3.& 10.& in hoc glo. ibi ut hic etiam ſentit Deci.
bene loquuta eſt in verbo iubente.Ad l.qui decẽ. in §.itẽ
reſponſum glo.dat ibi ſol.& ſatis clarè iuriſc.ibi ſenſit.
147 Hinc ſumpta occaſione,& iuxta prædicta, † elegãter
tractat Bar.quando debitum mihi ab vno, poſsit cõuer-
ti in alium debitum mihi debendum ab alio. & requirat
ꝙ res ſit in præſentia vel non.ex cuius dictis contra.colli-
guntur concl.Prima ꝙ ſi debitũ contrahen.de nouo con
trahatur præter voluntatem contrahentium. & mediãte
contrectatione,conuerſio prædicta nõ fiet,niſi res eſſent
in præſentia.l.falſus.§.ſed & ſi is de furtis.& d.l.4.§.fin.in
verſic. qn & ſi is [illegible] ſecundum verum intellectum vt hic per
148 Pau.de Caſt.& Dec.col.3.& 10.† Mod. Tau.hic col.16.
[illegible] eſſe aduertẽdum, ꝙ ibi contrectatio non eſt [illegible]

ſed ficta. ſm Ang.Aret.in maleficijs. quod videbatur du-
bium,quia licèt traditio ficta ſit à lege, acquiſitio tamen
& poſſeſsio eſt vera.vt in ſecundo euidentiali diximus,&
conſequenter ẽt contrectatio exinde ſequens vera videt.
Attamen quia contrectatio potius facti ꝙ iuris eſt. ſi ille
qui recipiebat indebitum pecuniam nõ tetigit,& ſi in ſui
præſentia fuerit numerata, neceſſe eſt dicere, ꝙ fingatur
contrectare & ſic contrectatio ſit ficta,ſicut de traditio-
ne dictum eſt in ſuperioribus. Secundo dicunt Bart.im-
propriè loqui, ꝙ ibi ex cõtractu debitum eſſet, quia imò
ex delicto,ꝙ ſpecie diſtinguuntur.l.1.ff.de act.& obli.Rñ-
de.ꝙ Bart.non loquitur de contractu, ſed de debito con
trahendo,quod poteſt eſſe ex contractu,& ex delicto vel
quaſi,iuxta.l.debitor de verb.ſig.& §.flauius.l.qui Romæ
ff.de verb.ob.& poſt Are.tradit Soz.in [illegible].col.2. vbi dictũ
fuit ſupra eod.ꝙ app. debiti comprehenditur etiam pro-
priè debitum ex delicto in quacunque diſpoſitione.
Tertiò impugnant diſtinctionem inter debitum con
trahendum præter voluntatem & ſm voluntatem, quia
tota vis in contractione conſiſtit vt hic per ipſos mo. Re
ſponde ꝙ licet neceſsitas cõtractionis illa ſit, quæ præſen-
tiam rei exigit, tñ quia quędã contrahunt præter volun-
tatem, quędam ſm voluntatem. ideò Bar. ſic diſtinxit ca-
ſus, quando præter, & quando ſecundum gratia clarioris
doctrinæ. Quarto inepte videtur ad hãc concl. primam
allegari per Bart. [illegible] §.ſed & ſi is Reſponderi poteſt vt per
Deci.col.10. [illegible],vt per Cur.8.col. Vltimo videnda
ſunt quæ pulchrè congerit.Iaſ.ad tex.in d.§.ſed & ſi is in
leg.ſi procuratori præſentis.ff.de verb.obli.
149 Secunda concluſio Bar.debitum ex vna cauſa con-
uerti poteſt abſq; dubio in debitum debendum ab alio
ex alia cauſa,per delegationem & ſtipulationem,& ſic ſe-
cundum voluntatem. vt in [illegible] & cum ſtarto
tranſeunt omnes, vt hic per Cur.col.8.& Mod.Taur.
150 Tertia concl.ſi debitum ex vna cã ſoluatur alteri ex
mandato,mediante ſolu.tollitur obli.prima & conuerti-
tur in aliud debitum ab alio ex alia cã debẽdi iuribus hic
per Bar.allegatis cum quo doc.cõiter tranſeunt. vt hic per
Dec.Cur.& Mod.Tau. dicentes ꝙ iura allegata per Bart.
non probant eius conclu. vt hic per eos ſed videtur mihi
ꝙ optime probent primo.l.ſed & ſi quis ſtipuletur, non
eo modo quo prædicti ſcrib. tradunt.ſed à cõtrario ſenſu
dum ait fructuario acquiri ſi cã donationis adiectus fue
rit,ergo ſi non cã donationis,non acquiritur ſibi, ſed ſti-
pulatori reſtituere tenetur, probatur etiam in l.Iulianus
in §. qui fundum.vbi debitum ex ſtipulatione, ſi vigore
mandati ſoluatur Titio in ſtip. adiecto ad ſol.recipiẽdam
liberatur debitor.qui de euictione cauit,& Titius actione
mandati rem quam recipit reſtituere tenetur,vt ibi vult.
tex.& not.Pau.de Caſt.ergo debitum ex vna cã,ex ſtipula-
tione & ab vno, conuertitur in aliud debitum debẽdum
ab alio ex alia cã,ſ.mandati.Probatur etiam.in §.fi.l.3.de
donationibus inter vi.& vxor.in verſic.ſed & ſi debitorẽ.
Et licet etiã hoc caſu nouatio fiat, tñ talis nouatio ſit me-
diante ſolu.In præcedentibus Bart.loquitur qñ ſit abſque
ſolutione vt hic per Dec.& Cur.Ampliatur conclu.prędi-
cta ſm Bar.etiam ꝙ ſol.ſecuta fuerit ex interuallo. Item
licet res non eſſet in præſentia,& tertio tam in mutuo, ꝙ
in alijs contractibus, & communiter approbatur, vt hic
per Dec.col.10.& Mod.Taur.17.& ſi diſt. ſit in qualitate
competentium actionũ ſecundum Bart. quia in contra-
ctu mutui directa actio acquiritur iubenti.l.certi condi-
ctio.§.ſi nummos ſ.eo.& l.ſi abſentis.C.eo.tit.quaſi credi
tor fictione iuris ipſe numerare cẽſeatur. vt in primo exẽ
plo hic poſito.ſecus in alijs contractibus,in quibus vtilis
acquiritur,ſicuti regulariter per procuratorem, & iſtam
diſt.contra Sal.defendit hic Alex.in 6.col.per.d.l.3.in §.fi.
151 iuncta.l.ſi procuratori præſentis ſ.alleg.† vbi præſentia
contrahentis per procuratorem non operatur vt actio di-
recta quæratur, ſed ſolum utilis, quis in ceſsione in caſu
illo ſingulari propter illam præſentiam.Sed Dec. Cur.&
Moder.

Moder.tam Tau.quam Mediolanen.ſequuntur opiniõ-
nem Sal.hic in vlt.col.tanquam veriorem. ꝙ in hoc non
ſit diff.inter contractum mutui & alios cõtractus, & ꝓꝑ
rationis identitatem, idẽ debeat reſultare effectus eadẽq;
156 iuris diſpoſitio. Nam ſicut lex fingit in mutuo creditorẽ
numerare, item in dote & ſimilibus caſibus.§.fin.d.l.3.&
§.quoties ſupra de iure dotium, quaſi breui manu cenſea
tur facta numeratio ab ipſo credito. Ideò propter hanc
fictionem, dicetur ꝙ directa pariter in oĩbus acquiritur
actio.d.§.ſi nummos, & leg.ſi abſentis iuncta prędicta ra
tione, ꝙ vbi eadẽ eſt ratio ibi idem ius, & tex.in §.ſi pro-
curatori loquitur in procuratore præſentis, per quem ſo-
lummodo acquiritur vtilis ſine ceſsione, in caſu illo ſine
ceſsione ꝓꝑ præſentiam vt ibi declarat Iaſ.ſed in caſu no
ſtro creditor ipſe numerare fingitur, ideò nimirum ſi di-
recta ſibi acquiritur. Aliam limita.ad tex.in d.l.ſi ꝓcura-
tori præſentis, ponit Aq.in rub.ſupra de off.eius ad ſi. Et
ſi dicas nõne, qui per alium facit per ſeipſum facere vide-
tur & fingitur.§.deieciſſe vſ.l.primæ ſ.de vi & vi armata,
& capitulo qui per alium, de reg.iu.in vi.ergo nõ deberet
eſſe diff.in acqui.prędictis inter vnum caſum & aliũ, quia
ꝙ creditor pecuniam numerauerit eſt per fictionem in
152 vtroq; caſu.† Conſidera ſi dici poſsit, ꝙ fictiones diuer
ſimode inducuntur in caſu.§.ſi nummos, & l.noſtræ in
primo exemplo iubens pecuniam numerare, non vtitur
medio numerante tanq̃ procuratoris ſed tanquam execu
toris, & qui principaliter agit ſe liberare nõ acquirere al-
teri vt hic in vl col.Sal.dicit. Ideò nimirum ſi tractan: nõ
eſt de vtili quæ acquiritur per contrahentes met. ſed quã
quis facit per procuratorem, licet videatur, per ſe facere
procurator tamen qui principaliter facit, alterũ ſibi obli
gare intendit ad vtilitatem mandantis, propterea nimirũ
ſi primò ſibi acquiritur inde per ceſsionẽ domino vtilis.
Nam mens, & intentio partium eſt illa quæ regulat oẽs
cõtractus.l.non omnis ſ.eod.Quarta concl.Bart.ſi iubeo
debitori meo vt ſoluat alicui vel ſoluere promittat iuſſus
153 reuocabilis eſt.† & ſic non fit dicta conuerſio.l.ſi cum
Cornelius de ſolutio. quæ concluſio cõiter approbatur
per docto.quia res eſt integra. & ſecundum regulas cõis
Mandatum re integra reuocari põt.§.ſi.inſt.mãdati.l.ſi.
infra de ſol. & d.l.ſi cum Cornelius cum ſimilibus, & ſe-
quuntur communiter ſcrib.vt hic per Soz.Iaſ.Decn. col.
11.Cur.col.10.& Mod.Tau.18.& Pau.de Caſt.in l.ſi cum
fundum ad fin.per illum tex.ſupra de pact. & in l.hoc iu-
re in §.ſi quis dederit infra de dona.
154 Limitatur iſta concl.primò, † niſi mãdatum factum
fuerit contemplatione debitoris, ſiue ſua cauſa ſecũdum
præſ.& eſt tex.in d.l.ſi cum fundum.tunc.n.intereſt etiã
ſua, alteri poſſe ſoluere.ideò hęc facultas, & commodum
ſibi auferri nõ debet, nec poteſt.l.fin.infra de ſolu. & no.
Pau.de Caſt.in d.l.ſi cum fundum.
Secũdò limitatur niſi ille, cui ſolu.fieri debebat de hoc
certificatus ratificaſſet, quia tunc non poſſet mandatum
reuocari, quaſi re non integra arg.tex.in l.ſi ego ſ.de neg.
geſt.ſm Soz.hic col.4.poſt.Io.Andream.Paul.de Caſt. &
alios, & ſequitur hic Curt.per ea quæ ſcribunt doct.in §.
ſtauius, licet.l.ſi ego non probet intelligen.vt ibi per glo.
primam. Et dicas ꝙ imò gloſſa, & cõiter doct.vt ibi de-
clarat Paul. de Caſt. volunt ꝙ non obſtante ratificat. tua
poſsim reuocare mandatũ, & ꝙ non poſsis ratificare me
inuito, per d.l.ſi cum Cornelius.oportet ergo intelligere,
quando res non eſt integra, vt quãdo debitor hoc ſcripſit
in libro, & poſuit ad partitam illius, qui ſoluere debebat,
& ille ratificauit, vt ꝑ Pau.de Caſt.in d.l.ſi cum fundum.
Dec.hic col.11.& Moder.Taur.18.& ad materiam.d.l.ſi
155 ego, † poteris videre Pau.de Caſt.in conſi.81.in cã Syl-
ueſtri col.pen.in antiquis, Alex.conſi.153.& 167.libr.6.
Math.de aſſli.in deciſ.regni.3.6.Deci. conſi.226.Curt.
Iun.in conſi.55.& Alexandrinum.117.ex quorum dictis
habemus, ꝙ licet notarius in inſtrumento ſtip.fuerit pro
omnibus quorum intereſt, tamẽ ante ratificat.actus, per
ꝓdicta reuocari põt, & ꝙ donatio facta abſenti notario
ſtipulante pro ipſo abſente, nõ ſubſiſtit ſeu reuocari põt,
ſi añ ratificat.facta fuerit alteri acceptãti.cui fuerit ius q̃ſi
tũ añ ratificat.primi, de quo pleni' ſcripſi in l ſi.C.de pac.
156 Quinta concl. Bar.† quando mandaui debitori meo
ꝙ ſolueret titio & ipſe promiſit, cõtractus perfectus eſt,
& ſic fit conuerſio, nec mãdatum reuocari poteſt, vtpote
re non integra.præterq̃ in mutuo, quando pecunia non
erat ſolutioni parata, ex quo obl.ex promiſsione orta nõ
eſt res ad contractũ mutui, vt hic per eum. Sequitur poſt
Pau.de Caſ.& alios, Dec.in 9.col.Aliter limitã.Ia. & Mo.
Tau.in 18.col.De intellectu l.noſtrę hic per Bar.allegatæ
dictum eſt ſupra in excurſione intellectuum ad hanc le-
gem.l.qui negotia & dicam infra in glo.fin.
Sexta concl.ꝑ Bar. elicita not.& frequenter occurren-
157 tis quęſt.deciſiua, † ſi dixero campſori vel mercatori, ꝙ
ſoluat tibi certam quantitatem pecunię, q̃ ex aliqua cau-
ſa tibi debebam, aut ille ſoluere promiſit, & ego liberor
quià promiſsio loco ſol.eſt.Aut nihil promiſit, & tunc ſe-
cus.ideò ſi mercator ipſe decoqueret, & foro cederet, ac
fugeret ꝙ Tuſci fallire appellant, primo caſu non daretur
regreſſus cõtra me debitorem primum.qui liberatus fui,
ſed bene in ſecundo, vt ex prædictis apparet ſm Bar. qui
cum myſterio loquitur de promiſsione campſoris, non
de ſolu.vt mãdatum fuerat, quia ſi ſoluiſſet, nullum eſſet
dubium, ſublata.n.eſſet obligatio ſolutione pecunię debi
tæ, & de nouatione vel de delegatione non eſſet tractan-
dum.Præſens quæſtio de lana eſt & lacte, ſeu pane lucrã-
do, ideò plenius attingẽdã, ſuper qua Iaſ.fimbrias dila-
tauit, per quatuor col.omnia tñ fuere dicta Barb.in cõſi.
37.lib.1.& poſt Iaſ.proſecuti ſunt latè alij Mod. Ego ma-
gis ſuccinctè, & ſubtiliter materiam, vt videbitis, enuclea-
158 bo, † Deciſio Bart.in ea ratione fundatur, q̃a promiſsio
loco ſol.eſt.l.inter cauſas.§.1.ſ.mandati, quæ ſol.ab obli.
liberat.l.ſi pupilli.infra de ſol.facit.l.ſi.C.ad.l.fal.ibi, ſiue
ſoluerit, ſiue promiſerit, ęquitatis ratio ſimilia ſuadere vi
detur. Imputandumq; eſt creditori recipienti promiſsio
nem, pro ſolutione arg.regulæ.l.pe.C.de pact.& ſic debi-
tum ab vno, ex vna cauſa conuertitur in aliud debitum
debendum ex alia cã, iuxta ſuperius dicta, & cum Bart.
tenent hic Dec.Cur.& Mod.Taur.col.11.& 19.& Mod.
Mediol.conſuluitq; ipſe Dec.in conſi.107. Nec obſtat ꝙ
factus fuerit iuſſus de ſoluendo, & campſor non ſoluerit
ſed promiſerit, ſicq; mandatum formaliter nõ obſerua-
uerit, prout facere tenebatur.l.diligenter ſ.mandati, & c.
cum dilecta, de reſcriptis. Quo caſu non inducitur nec fit
nouatio.l.ſi debitorem.ſ.de nouationibus. Quia vident
præfati ſcrib.non eſſe factam nouationem in præiudiciũ
creditoris mandantis, quia debitor cui fuit vt ſupra man
datum, dicere non põt ſe liberatum per eum actum à cre
ditore mandante ſolutionẽ fieri ex quo formaliter man-
datum non adimpleuit, ſed in fauorem creditoris man-
dantis prout hic loquitur Bart. bene facta vr nouatio, ad
hoc vt ipſe creditor liberetur ab eo, cui ſoluẽ.erat, impu-
tabitur.n.illi qui loco ſol. promiſsionem recipit, à pari
procedente hoc caſu ſol.& promiſsione.d.l.fin.§.1.le.in-
ter cãs pręallegata vt per ſcrib.de quibus ſupra Ad quę et
vide Pau. de Caſt.in l.delegare.& in l.ſi debitorem de no
159 uat.† Nec refragatur ꝙ contractus claudicet contra.l.
Iulia.in §.ſi quis colluderit ibi vt aut ſtetur emptioni aut
diſcedatur.ſ.de actio.emp.contrahentium.n.ęqua debet
eſſe conditio.l.ſi de meis in Princip.ſ. de arbitris; tradit
Rom. in conſi.462.in propoſita ad fin.Bar.in cõſi.2.col.
160 2.li.4.& Dec.in c.cum inter in 6.not.de excep. † alia ſi-
milia in quibus claudicatio actus prohibita eſt adducẽs,
quia reſpondeo, ꝙ ꝓꝑ diuerſitatem rationis quę viget in
dictis caſibus, vt hic per Mod.Tau.col.21.admittit clau-
dicatio contractus, prout et hic tradit Curt.in 11.col.Et
161 ꝙ ſtante diuerſitate rationis, † claudicare poſsit contra-
ctus, eſt et tex. cum gl.in d.§.ſi quis in ſecundo reſp.o vbi
Pau.de Caſt.not.& Dec. in d.c.cum inter in textu nota.

facit

ſacit quod ſcribunt Soz & alij in rub.infra de acqui.poſſ.
ꝙ contrariorum eadem eſt diſpoſitio,quando eadem eſt
ratio in contrarijs,ſecus ſi diuerſa.

Sed contraria opinio & cóis, & verior videtur ꝙ præ-
cedente iuſſu de ſoluendo,ſi tantum ſecuta ſit promiſsio
non fiat nouatio in dubio,nec liberetur primus debitor.
Ita Pau.de Caſt.Aret.Sozin.& Iaſ.& Pau.de Caſt. in l.qui
vſumfructum ʝ. de verb.obli.licèt Deci.& alij allegent ad
oppoſitum,& malè,cum velit non fieri nouationẽ in du-
bio hoc caſu,niſi aliud expreſsè agatur inter partes,ex ſo-
la.n.promiſsione non liberatur mercator debitor, quia
non adimpleuit in forma mandatũ.d.l.ſi debitor. & con
ſequenter,nec mandans,ex natura correlatiuorum vt hic
per Soz.& Pau.de Caſt.in conſi.47.viſo col.4.in antiquis
& ita latè pro hac opinione conſuluerunt Barba.lib.1.in
conſi.37.& Soz.in conſi.267. vbi atteſtatur communem
opi.eſſe contra Bar. hic & extra caſum delegationis vide-
tur tenere hic ẽt Dec.ſi de animo deleg.nõ conſtat. Qũo
autem conſtare dicatur, ex dicendis infra apparebit, ex
quo ſequũtur multi not. effectus vt ex prædictis apparet,
& declarat. Pau.de Caſt. in d.l.ſi debitorem.

Non obſt.modo in oppoſitum adducta ꝙ in fauorem
creditorum cenſeatur facta nouatio , quia videtur ex di-
ctis Saly. in l.filius.ʝ.ad maced. & Bar.in conſil. proximè
alle.ꝙ ex quo campſor mihi non ſoluit, primus nõ eſt li-
beratus,quia fidem ſecũdi mercatoris ſecutus ſum talem
qualem voluit primus,vt illius mandatarius,tam ad vtili-
tatem meam quam ſuã,vt liberetur à me, ſi alter uter ſol-
uat,& non aliter,& ſic nihil põt imputari huic creditori,
qui promiſsionem recipit,eaq́; ſola contentus fuit , quia
id non egit aĩo nouandi , vel recedendi in dubio ab obl.
ſed recipiendi ſol.iuxta mandatum debitoris,& quo per
acceſsionẽ alterius perſonæ ſit ſibi magis cautum vt hic
Are.in vlt.col.ſecus ſi ageretur expreſsè,& fieret nouatio
ſecundum Paul.de Caſt.in locis præal.& Sozi.in d.conſi.
267.col.fi. vbi etiam reſpondet ad argumentum ſupra fa-
ctum de ſol.& promiſsione ꝙ à pari procedant,vt verum
ſit quantum ad hoc,ꝙ res non dicatur integra.Ideo ſicu-
ti poſt ſol.non poteſt fieri reuocatio , quia res nõ dicitur
integra.l.ſi cum Cornelius,ibi anteq̃ redderetur.ʝ.de ſol.
Ita poſt promiſsionem,quia pariter res non dicitur inte-
gra, & in hoc promiſsio æquiparatur ſol.l.ſi patronus.§.
de illo infra de dona.vt hic etiam per Dec.col.11.

Sed dicta æquiparatio non ſubſiſtit quantum ad effe-
ctum nouationis quia per ſol.nõ fit nouatio , ita nec per
promiſsionem,niſi ꝑ viam deleg.vt ibi per Soz. & clarius
procederet dicta concl.quando campſoris promiſsio nõ
fuiſſet ſtipu.vallata,quia ſine ea non fit nouatio.d.l.dele-
gare,& latius ʝ.dicetur & prædicta concluſio contra Bar.
hic procedit in materia delegationis propriè vt non libe-
retur primus debitor per promiſsionem ſecutam.d.l.de-
bitorem,ſed per viam nouationis multipliciter põt con-
tingere liberatio,vt infra declarabitur, & dictis caſib' ſal
uari põt opinio Bar.hic.Pro cuius rei intelligentia ſcien-
162 dum eſt † delegationem à nouatione longe differre,qđ
oſtenditur pluribus medijs,primo ꝑꝑ copulam, quæ in-
ter diuerſa poni ſolet,& inter prędicta interpoſita reperi
tur,in rub.ff.& C.de nouationibus & deleg.Secũdò quia
diuerſimode diffiniuntur ſeu deſcribuntur,ſ.quod noua
163 tio dicitur,† prioris debiti,in aliam obl.transfuſio atq;
tranſlatio & ſic perimitur prima,& ſecunda loco primæ
conſtituitur,ſeu ſubrogatur.l.1.de nouat. quamuis ſecun
dum Paul.de Caſt.ibi ex toto non perimatur prima cum
in aliam transfundatur.vnde videtur ẽt prima ſubſiſtere,
quia ſubſiſtit ſecunda loco eius ſubrogata argum.l.cum
filius.§.hæres ʝ.de legar.2. Delegatio autẽ dicitur alterius
debitoris,loco ſui per ſtipulationẽ creditori,vel cui iuſſe-
rit facta datio leg.delegare.ff.de nouat.ita ꝙ aliter deſcri
bitur delegatio,q̃ nouatio. Quæ quidem in vna eademq́;
perſona fieri poteſt : delegatio autem nõ d.l.delegare , &
l.3.cum glo.1.ac.l.fi.C.de nouat. Traduntq́; Cyn.& Saly.
in rub.eiuſdem tit.& ideò in materia correctoria,in qua
ſtricta fieri debet interpretatio app.nouat. de qua in d.l.
fin. non veniret delegatio vt ſtatim dicam proban.ꝙ plu
164 ra exiguntur ad inducen. deleg.quam nouat.† Dicunt
ẽt Cyn & Saly.in rub.de nouat.ꝙ prædicta differunt tan
quam genus , & ſpecies quia nouatio eſt genus, cum alia
voluntaria,alia neceſſaria ſit . Delegatio vero eſt ſpecies,
quæ voluntate tantum fit.Imò eſt principalior ſpecies,q̃
ſub ipſo genere nouat.conſiſtat.Ideò in prædictis rubri-
cis,poſito genere,ſubiungitur de ſpecie ipſa,ſicut in titu
lo de ſeruitutibus , & aqua ſecundum Paul.de Caſt.in l.ſi
vſusfructus ʝ.de nouat.vbi dicit delegationẽ propriè ſum
pto vocabulo dici,quando id quod mihi debes, de man-
dato meo,creditori meo promittis, quo caſu duplex pe-
rimitur obl.illa,qua mihi tenebaris, & altera qua ego cre
ditori meo adſtringebar,& vna tñ de nouo cõſtituitur,
ideo eſt principalior ſpecies , quæ ſub genere nouationis
fit: & de ea ſpecialiter ac nominatim habetur mentio in
dictis rub.Pro quorum declarat.vide etiam Iaſ.in l.1.col.
3.& 4.C.de iudicijs vbi de materia nouationis & delega-
tionis plura ſcribit,& quod de voluntaria & neceſſaria ta
ctum eſt,pulchrè declarat,& dicit tex.ſignandus in l.2.C.
de noua.ꝙ ſicuti obli.prima nouat.perimitur , ita deleg.
ꝑſonæ ritè facta, iure nouat.primus cõtractus euaneſcit.
165 Ad hoc ergo vt fiat ſeu inducatur delegatio, † plura
requiruntur Aret.Sozi.& Iaſ.hic.ac Deci.in 11.col.Imol.
& Pau.de Caſt.in d.l.delegare per illum tex. Pau.de Caſt.
Alex.& alij,in l.qui vſumfructum,ʝ.de verb.obl.Alexa. in
conſi.10.lib.2.& in conſi.40.lib.3.& in conſi.173.lib.7. &
Sozi.in conſi.267. Requiritur.n.primo ꝙ promiſsio fiat
iuſſu vel mandato debitoris delegantis . Secundò ꝙ pro-
mittens ſit debitor mandantis,& promittat tanquã debi
tor delegãtis. Tertio ꝙ promittat per ſtipulationẽ.Quar-
tò ꝙ loco primi ſeu vice primi debitoris.Quintò ꝙ dele-
gatus ſeruet fines mandati,& ꝙ non excedat formã com
miſsionis : & ideò ſi mandaui quòd promitteret , & ipſe
nudo pacto ſine ſtip.id egit, non fit delegatio, vt ꝑ Paul.
de Caſ.in d.l.delegare,vel ſi mandaui vt ſolueret nõ ſuffi-
ceret ꝓmittere,nec induceretur deleg.vt in ſuperioribus
diximus,& vno prædictorum deficiente,non erit delega
tio,nec primus debitor erit liberatus,ſi campſor vel mer
cator decoxerit , vel ſoro ceſſerit, cum actio mea nouata
nõ ſit, nec ipſe à me ſit liberatus ſecundum præallegatos.
& Pau.de Caſtr.in d.l.ſi debitorem per illum tex. ac Soz.
hic in pe. col.aliàs fiet nouatio,& primus debitor libera-
166 tus erit,licèt expreſsè nõ agatur,vt nouatio fiat, † cum
delegatio vim ſol.obtineat,ſoluit.n.qui delegat , vt dicit
tex.in l.non putat,in §.interdum ʝ.ad.velleia.nam debito
ris nomen vt inſolutum datum vt hic declarat Are. & ſe-
quitur Dec.col.11.& in conſi.421.col.fi. & tradit ẽt Alex.
in præal.conſi.173.propterea liberatio cõtingit non ob.
ꝙ hodie non fiat nouatio,niſi expreſsè dicat.d.l.fin.C.de
167 nouat.† quia lex illa locum non habet in nouat.quę fit
per deleg.in qua per legem illam,nihil mutatum fuit. Nã
huiuſcemodi nouatio quæ per delegationẽ fit , ẽt hodie
prædictis concurrentibus licèt expreſsè non dicatur,per-
168 ficitur,† Rõ eſt ſm ſcrib.præallegatos , quia delegatio,
nouatio eſt,& aliquid plus, cũ ſit ficta ſolutio.d.§. inter-
dum,& cũ prędicta lex,fi.correctoria ſit,& in nouatione
loquatur,in ſimplici noua. ſtrictè proprieq́; intelligenda
eſt,non in ea quæ eſt ẽt ſolutio,nam qñ campſor vel mer
cator promittit,conſideratur nõ ſolum perſona promit-
tentis prout in nouatione cõtingit,ſed res, quæ in ſoluũ
169 datur, quia nomen debitoris,† pro quãtitate ſolui põt.
l.ſi ſponſalibus.§.1.ʝ. de iu.do. & conſequenter ea eſt rõ,
quæ in ſol.nimirum,ergo per eam,prima obligatio tolli
tur.ſicuti per ſolutionẽ, & hæc eſt vera & cõis doct.ſnĩa,
vt hic atteſtãtur Pau.de Caſt.col.pe.Aret.prima & fi.Soz.
col.pe.Iaſ.15.& Dec 11.Imol in d.l.delegare,col.2.Barb.
in d.conſi.37.col.4.ad fi.Dec.in conſi.421.col.fi. & Alex.
in præal.conſi.173.licèt Ang.in d.l.delegare,prout ibi ẽt
refert.

reſert.Paul.de Caſt.hoc valde dubium eſſe dixerit,& de-
ciſione cæſarea indigere.

Primum ergo requiſitum ad cauſandum aut induceñ.
170 delegationem eſt † ꝙ promiſsio fiat iuſſu, aut mãdato
debitoris delegantis.l.ſi debitorem.ibi iuſſero rem, infra
de nouat.no.glo.per illum tex.in l.non putat infra ad vel-
leia.Alex.latè in conſi.60.& 173.ſupra allegatis, vbi ꝓpro-
pterea dicit poſt Imol. & Comẽſem.ꝙ ille qui promittit
pro alio,vel promittit illud quod alius debet,non liberat
principalem debitorem,quia acceſſoriè obligari videtur
arg.l.ſi pro te,ĵ.mandati, niſi alia apponantur de quibus
171 infra dicemus,† & ꝙ ſi debitor vel alius accedat ſine mã
dato vel iuſſu primi debitoris non liberetur primus ab
obl.ſicq; non fiat delegatio vel nouatio,eſt tex.in l.vbi q̃s
ĵ.de conſtit.pec.dicẽs ꝙ vbi quis pro alio ſe ſoluturũ con
ſtituit,adhuc is pro quo ſe conſtituit obligatus remanet,
quemadmodum & voluit Barba.in d.conſ.37.col.5. & 6.
Alex.conſi.159.lib.2.& Aret.hic ad fin.commenti, vnde
per interuenium nouæ perſonæ obl. prima non tollitur,
vendicatq; ſibi locum.l.fi.de nouat.ꝙ prioris cautelæ nõ
derogetur, niſi de mente contrahentium ſit & appareat
172 vt infra dicemus.† Quare autem neceſſe ſit concurrere
voluntatem debitoris delegantis,& eius cui ſit delegatio,
cuiq; promittitur, declarat Pau.de Caſt. in d.l.delegare.
Sed non vr̃ de neceſſitate debere concurrere voluntatem
primi debitoris, vt liberetur cum & inuitus liberari poſ-
ſit.l.iudicium & ſolutionem ĵ.de ſolu.Dec.infra in deci-
ma col. Quod procedere põt in nouat.non in deleg.pro-
priè ſumpta,quoniam fieri nequit, niſi mandato & iuſſu
173 primi debitoris vt dictum eſt.† Nota tamẽ ſatis eſſe vo-
luntatem prædictam debitoris apparere per epiſtolã, vel
nutum tex.eſt in d.l.delegare ſcriptura,vbi ſcriben.Pau.&
Imo.maximè,& tamen ſecundum Imo.ibi non eſſet pec-
care in Spiritum Sanctum tenere per illum tex.à contra-
rio ſenſu. Illud intelligi quando delegans non poteſt lo-
qui, aliàs quòd requiratur iuſſus vel mandatum.
174 Secundum requiſitum † ꝙ delegatus ſit debitor man
dantis,& tanquam debitor promittat,aliàs non eſſet de-
legatio nec liberaretur primus debitor, vt etiam per illũ
tex.pulchrè not.Bart.& Paul.de Caſt.in d.l.delegare.ĵ.de
noua.Ratio aſsignari põt ex mente Aret.hic,quia quãdo
prædictis concurrentibus delegatur debitor, & hodie fit
nouatio. quia conſideratur non ſolum perſona promit-
tentis prout in nouatione contingit,ſed & res, quæ inſo-
lutum datur. Ita ꝙ eadem eſt ratio,quæ in ſolu. Ideo ni-
mirum,ſi nouatio ſit,& ab obl.i.primi debitoris contin-
git liberatio, niſi ergo promitteret delegatus,tanquã de-
legantis debitor, non reſultaret prædicta inſolutum da-
tio,& conſequenter neq; delegatio proprie intelligi, ſed
largo modo poſſet.vt per Pau.de Caſt. in d.l.delegare, &
Dec.hic,Aret.tamen in conſi.5. Quem poſt Soz.& Iaſ.re
fert hic.Dec.in 12.col. contrarium ſubtiliter attentauit
dicẽs pro hac opi.eſſe iura aperta in l.ſi titius ĵ.de nouat.
& in l.ſi purè.§.ſi eum.ĵ.de excep.doli.vbi volẽs mihi do-
nare,ſi iuſſu meo alieri promittat delegatus dr̃, & tamen
promittens adhuc illi nihil debebat, cui non donauerat.
ſed donare volebat. præterea diffinitio delegat.per quam
vocabuli proprietas oſtenditur,vulgaro.§.appellata, & l.
1.cum not.ĵ.de teſta.nõ requirit ꝙ alterius iuſſu promit-
tens debitor ſit, ergo talis delegatus propriè dici poterit,
cum delegare ſit,alium vice ſua,reum dare,Reum intelli
ge ſecundum Aret.reſpectu promiſsionis, quam modo
facit,quia reus & debitor creditoris per eam efficitur. Ita
intelligitur ille tex.in d.l.delegare, facit l.ſi quis delegauit
in eod.tit.vbi patet quod debitor, qui tutus eſt exceptio-
ne,ita ꝙ effectualiter non põt debitor dici,promittendo
ex certa ſcientia delegari dicitur, quamuis donanti ſimi-
lis ſit,ſi ſimilis eſt donanti, ſicut ille propriè delegari dr̃.
ita & iſte,qui nullo modo prius obligatus donauerat.Ex
iſtam opinio.etiam tenent hic Mod.Medio.licet de præ-
175 dictis non faciant mentionem.† Sed non eſt à commu
ni opinione diſcedendum per præallegata. Ad iura in op-
poſitum per Aret.adducta reſpondet hic Iaſ.col.14.q. et
quo ille qui volebat donare,delegationi cõſentit ad actũ
donandi cẽſetur velle deſcendere, cum donatio traditio-
ne,aut promiſsione perficiatur,inſti.de dona.in §.perfi-
ciuntur.ſed quia Aret.ſubtiliter loquitur,Iaſ.cogitã.ſum
eſſe dixit.Sed ſol.Iaſ.ſine lege eſt & ratione,ideò Deci.hic
negando conſequentiam improbat, ac etiam quia deleg.
176 tempore debitor non reperitur.† vnde ad illa iura,& ad
l.ſi quis delegauit.reſponderi poteſt, ꝙ eſt quidem dele-
gatio.ſed impropriè & largo modo Paul.de Caſt.loco ꝑ-
alleg.& hic per Soz.& Dec.in pe.& vlt.col.Sed non eſt ta-
lis delegatio,quę ſolutio ſit,& locum non habeat tex.d.l.
fin.C.de nouat.Sed tantum illa, quæ ſol.locum tenet per
rationem ſupra aſsignatam.Quare hodie d.l.fin.non cor
rigat iura antiqua in tali delegatione,cum ſit nouatio,&
& aliquid vltra videlicet ficta ſol.quæ ſolutio conſiderari
177 non poteſt vbi nomen debitoris nõ datur inſolutum, †
niſi (intellige) de mente contrahentiũ ex aliquibus con-
iecturis appareret velle nouat.facere,& hanc ſecũdam loco
primæ ſubrogare,vt infra dicam.quia tunc in ea delegat.
haberet etiam locum d.l.fi.vt patebit ex ſtatim dicendis.
Ad ponderationem Are.de dic.l.delegare,ibi reum dare.
Reſponde ꝙ ſtringunt pro cõi verba illa reum dare credi
tori.Important enim.i.dare alium ſuum debitorem cre-
ditori,& ſic refertur verbum reum ad dantem, ita vt ſit
178 reus dantis.† Et ꝙ interpretatio Are.intelligentis reum
reſpectu promiſsionis non ſubſiſtat oſtenditur, quia tex.
dicit dare alium reum,& ſic quando datur reus eſt dãtis,
videlicet,quia reſpectu recipientis,poſt promiſsionẽ,reus
efficitur,& ſic poſtquam datus eſt. Confirmatur hæc in-
telligentia ꝑ plura iura illius tituli de noua.quæ hoc mo-
do loquuntur, ſi quis debitorem ſuum delegauerit.facit
etiam tex.in præalle.§.interdum,vbi mulieri intercedẽti
& debitorem ſuum deleganti condictio dicit tex.compe
tit quemadmodum ſi pecuniã ſoluiſſet. ſoluit.n.inquit,
& qui reum delegat.Ex quibus apparet reum ipſius dele-
gantis debitorem dici in hac materia, licet poſt promiſ-
ſionem reus ac debitor recipientis efficiatur.

Circa tertium requiſitum ſtipulationis,ſ.in delegatio-
179 ne extraiudiciali requiſita, † iura aperta ſunt,in d.l.de-
legare, & in l.1.C.de nouat.& tenent cõmuniter ſcriben.
hic,& in locis ſuperius alleg.& Alex. in præallegat.conſil.
173.ac Deci.in conſi.421.col.fin.Quod eſt verum, inter
delegatum & eum cui fit delegatio iuribus præallegatis,
ſecus inter delegantem & delegatum, cum ſolum requi-
ritur voluntas delegantis.quæ nutu,vel per epiſtolam de-
clarari poteſt.l.deleg.ſcriptura,vbi Pau.de Caſt.not.infra
de nouat. & ſic ſufficit conſtare de voluntate delegantis,
180 vt delegatio inducatur.Ex quibus inferri poteſt † ꝙ mu
tus non delegatur cum loqui nequeat, & ſtipulatio,quæ
in delegatione neceſſaria eſt,non fiat niſi vtroque loquẽ-
te.l.prima, infra de verb.oblig.ſecundum Imo.in dicta.l.
delegare ſcriptura.
181 Limitantur prædicta † ſecundùm Soz. hic & Deci.in
conſilio.107. quando ageretur in curia mercatorum in-
ter mercatores,vbi ſola æquitas inſpicitur, & tãtum facit
ſimplex pactum, quantum ſtipulatio.vt per Bart.in leg.
quintus,& in l.ſi fideiuſſor in §.quędã,per illa iura ĵ.man
dati,Quod reprobant hic Mod. Iaſ.in 21.col. quia Bart.
& doct.in campſoribus,& mercatoribus expreſsè loquũ-
tur,ſic limitatio eſſet deſtructio concl.Bart.Quod verum
non eſt,quia an hoc caſu neceſſariò requiratur ſtipulatio
vel non, Barto.non inueſtigat nec terminat, item præfati
Mod.non reſpondent ad rationem Soz.quamuis ſaluan.
Bart.dicant ꝙ ipſe non loquitur quando eſſet quęſtio in-
182 ter mercatores,vt in limitatione Sozi.† Quod etiam nõ
ſubſiſtit quia concluſio Bart.in locis pręalleg.generaliter
intelligitur in curia mercatorum,& vbi agitur in merca-
tore.Quem ęquitas ſeruandę fidei indiſtincte obligat ver
ſus quemlibet,vt ſtipul.vt per Iaſ.in c.1.in primis colũna

de pactis,& Rip.in rubr.de verb.obliga.in decima.col.&
per Al x poſt Bal.ab eo relatum in l.iuriſgétium in §.ſed
cuum nulla in fin.ſupra de pact.vbi etiam Iaſ.in 2.col.ꝙ
not.eſt ad declarationem deciſionis Bart.ſupra relatæ,
Dec.in conſi.421.col. fin.in mercatore tenet non requiri
ſtipu.ſequendo deciſionem Bart.hic,qui tamen loquitur
de promiſsione , & ſic vbi interuenit ſtipulatio in dubio,
licet etiam in terminis Bart.quando mandatũ fuit vt ſol-
ueret & promiſsio ſecuta eſt, delegatio nõ fiat,nec noua-
tio, nec contingat liberatio à prima obligatione,vt cõtra
Bar.hic in ſuperioribus dictũ fuit. Teneo igitur indiſtin-
ctè procedere, quòd Soz.& Deci.in locis ſupra allega.di-
cunt,verum eſſe ꝙ in curia mercatorum,etiam quòd nõ
agatur inter mercatores, ſed inter nob.& mercatorẽ con
currẽtibus cæteris habilibus fieri delegationem & ſi non
interueniat ſtipulatio.quia nudũ pactum & ſimplex pro-
miſsio pro ſtipulatione eſt in mercatore propter ſummã
fidem,quæ in mercatoribus requiritur, vt dixi,& ſic iuris
cenſura ſatis dicitur interuenire ſtipu.
183 Quartum requiſitum † quòd debitor delegatus pro-
mittat loco ſeu vice primi debitoris, probatur p dictam
leg.delegare,vbi Imol.& Pau.de Caſtr.not.& ex dicendis
in ſequenti requiſito, latius apparebit.
184 Quintum requiſitum eſt † ꝙ delegatus formam dele
gationis & commiſsionis non excedat.Sed diligenter exe
quendo obſeruet, vt diximus ſupra in 6.concl.Bart. & in
185 enumerat.iſtorum requiſitorum. † Notandum tamen
diligenter eſt, ꝙ licet prædicta punctualiter non interue
niant, dummodo tamẽ ex coniecturis conſtet de animo
nouandi,ac voluntate delegãtis, & eius qui delegatur in-
ducitur nouatio , & liberatio primi debitoris.l.vbi quis
cum gloſ.infra de conſt. pec.§.argentariorum cum gloſ.
in auct.de fideiuſ.& l.fin.C.de nouat.Aret.Soz. & Mode.
Medio.hic,Barba.in conſi.86.col.7.lib.4.Imo.pulchrè in
d.l.delegare,col.fin.Alex.in præallega.conſil.60.& 173.&
in l.qui bis idẽ,infra de verb.oblig.Ludo.Gozadi.in cõſil.
70.col.quarta,vbi etiam dicunt , quòd quando ſecunda
obl. facta eſt ſub commemora. primæ agitur ex ſecunda,
non ex prima,quæ nouata intelligitur per.l.non ad ea in-
fra de cond.& demonſt.& propterea infertur pariter ꝙ ſi
quis promittat creditori loco talis vel vice talis , vt credi-
tor vnum debitorẽ loco alterius eligere,ideò ſiue ſit debi
tor creditoris ſiue non, fit nouatio & liberatio primi de-
bitoris.d.l.delegare ſecundum Soz.& alios hic,& Alex.in
conſi.proxi.allegatis,& Pariſiũ in conſi. 207.lib.3. & pul-
chre Imol.in d.l.delegare col.fin.vbi mẽs inquit partium
eſſe videtur vt obli.iſtius ſubrogetur loco primæ,hocque
clarum eſſe ſubijcit , tam de iure antiquo,per.§.præterea.
inſti.qui.modis tollitur obli. quàm de iure nouiſsimo p
d.l.fin.C.de nou.ibi,voluntate, & non legibus eſſe nouan
dum,quaſi etiam hodie inquit fiat nouat.quando illa ta-
citè non inducitur à l.hoc eſt ex coniectura legis , ſed ex
voluntate & mẽte partium de qua veriſimiliter appareat,
186 & ipſo iure fieri ibi probat , & idem vult eſſe ſi dicat †
promitto pro tali,ſuſcipiendo in me nomẽ vel obl.ipſius
per.l.ſi pater.C.de noua.& generaliter vbicunq; inter de-
legatum,& creditorem actum eſt nouationem fieri.l.cui
recte.cum ibi no.infra de nouat. Aut ex alijs coniecturis
de tali voluntate appareret.cum voluntas ſit illa quę vt di
ximus hoc operatur,ad quod vide etiam Soz.in cõſi.267.
col. fin.& Pariſium in præallega.conſi. 107.col. ſecunda,
187 vbi conſulen.firmat idem eſſe † quando delegatus pro-
miſit pro alio delegante, ſcilicet quia idem eſt dicere ſem
eum pro tali quòd loco talis , vel vice talis , quæ opinio
eſt erronea,nec inducitur hoc caſu nouatio . Sed videtur
ille acceſſoriè obligari, arg.l.ſi parte infra mandati & ita
in terminis declarat pulchrè Imol.in d.l.delegare,col.fin.
& conſuluit Alex.in præallega.conſil.173.& deciſio.Saly.
in l.fin.C.de nouat.per Pariſium allegata in alijs in termi
nis eſt,cum videlicet dico,pro decẽ , quæ tibi debeo pro-
mitto quindecim, conſtat.n.tunc de animo nouandi , &
à prima obli.recedendi,faciunt,quę in ſuperioribus dixi.
Ex quibus infertur ad quæſtionem de qua heri ;vnus ve-
ſtrum me interrogauit,ſi pro centum quinquaginta ſcu-
tis dedi talem debitorẽ,& tu acceptaueris,& debitor po-
ſteà decoxerit , an ego liberatus ſim ? videtur ꝙ ſic. quia
apparet de animo nouandi , & quia creditor vnum debi-
torem loco alterius elegit, quia cenſetur nomẽ debitoris
inſolutum datum,ergo à prima obl.contingit liberatio.
Et vbicunq; in ſecundo inſtrumento reſeruata eſſent iu-
188 ra priſtina,† dicendum ſine dubio eſſet non induci nec
fieri nouationem,vt ex prędictis apparet & conſuluit Lu
douicus Gozadi. in conſi.38.col. 1.
189 † Quoſdam tamẽ caſus in quibus ex ſpeciali ratione
non inducitur nouatio nec liberatio primæ oblig.etiam
vbi aliàs ſecundum ea quæ ſuperius diximus nouatio in-
ducitur,poſt Soz.Iaſ.& Opizonum,tangunt hic remiſsi-
190 uè Moder. Tau.& Mediol.† & inter alios notandus eſt
ille caſus ꝙ ſi delegans ſciuerit mercatorem , quem dele-
gabat breui aut cito foro ceſſurum, aut decocturũ , licet
per delegationem liberatus ſit ab oblig.prima, creditori
tamen ad intereſſe tenetur , quem de hoc non monuit vt
per eos.quibus addite Roma.in ſingularibus ſuis ſin.286
incip.nũquid ſi ſum magnus mercator.vbi pulchrè dicit,
ꝙ ſi mercator ſciat in conſilio ciuitatis factum ordinem
de frumento in craſtinum viliori pretio vendendo & ſtã
tim vendiderit quod habebat, non certifican.de hoc em-
ptorem,tenebitur illi ad intereſſe.præcipuè per tex nota-
bilem in l.ſi vina, quæ in dolijs infra de pericul. & cõmo-
do.rei vert.Et facit etiam in ſimili,quod pulchrè not.Bar.
in l.prima in princip.per illum tex.ff.ſi quis teſt. liber eſſe
iuſſus fuerit contra præfectum vrbis qui Imperatorẽ co-
ronat.à quo ex conſuetudine liberatur à debitis ſuis , ſa-
tiſfaciente Cæſare omnibus debitoribus eius.præfectum
enim aduentum Cæſaris ſentiens multa debita contraxit
ſpe futuræ liberationis . Dicit quòd ab huiuſcemodi de-
bitis liberari non debet,per illum tex.quem ad alias pari-
ter inducit quæſtiones . De quibus vide Chriſtofor. Por-
cium in §.item finitur inſti.de vſufruct.
Glo.fin.diuiditur, vt h.e per Iaſ.in primis ipſius glo.dũ
allegat.l.aduerſus extollitur per Bald.pro declaratione il-
191 lius.l.vt omnis cõtractus poſsit in mutuum conuerti, †
licet ipſum mutuũ in alios contractus conuerti nõ poſ-
ſit.l.ſi vero.§.ſi poſt ff.mandati, vbi ſi poſt creditam pecu
niam,mandauero creditori credendam,mandatum nul-
lum eſt,& ſic mutuum in cauſam mandati conuerti non
poteſt . Sed nulla ratio eſt cur nequeat in alios cõtractus
conuerti mutuum,ſicuti alij contractus in ipſum mutuũ
mediante ſtipulatione.Imò facilior videtur conuerſio ex
mutuo in alium contractum,quàm ex alio contractu in
mutuum, cum mutuum contrahatur ſolummodo in re-
bus pondere,numero,& mẽſura conſiſtentibus,& re exi-
192 ſtente in præſentia vel ſolutioni parata vt hic:† alij con
tractus,ẽt in alijs ſpeciebꝰ & iuribus.l.licet.§.1. & l.nuptu
ra ff.de iur.dot.& plenius in ſuperioribus dictum fuit.Nec
obſt.d.§.ſi poſt creditam , quia partes ibi non agebant vt
mutuum conuerteretur in cauſam mãdati,Id.n.fieri po-
tuiſſet.Sed poſt pecuniam creditam, & cõtractum factũ,
mutuumq; mandauerat quis creditori pecuniam creden
dam , quo caſu non ſubſiſtit mandatum cum præcedere
debeat,& antea interuenire,vt ibi declarat glo.Non autẽ
vult ille tex. ꝙ mutuum in alium contractum puta man-
dati conuerti non poſsit,& in dicta.l.aduerſus,deciditur
extenſionem non numeratæ pecuniæ , quæ in mutuo lo-
cum habet,non procedere quando in aliud debitum cõ-
uerſum eſt mutuum . Sed tunc inſpice ſolum an iuſtum
præceſſerit debitum, iſte eſt veriſsimus illius.l.ſenſus.
Sed contra tex.d.§.ſi poſt & prædicta videtur caſus.l.ſi
193 iam facta.ff.de cond.& demonſtr.† vbi ſi iam facta ſint
quæ conditionis loco ſcripta ſuere , diſtinguitur inter
teſtatorem ſcientem & ignorantem , vt præſenti die de-
beatur, ſi teſtator neſciuerit , ergo eodem modo ſi poſt
creditam

creditam pecuniam mandauero credendam dicendum
videtur debere mãdatum ſubſiſtere,& per text.d.l.ſi iam
facta tres not. quæſtiones per ſcrib.deciduntur. ꝙ gratia
Pontificis ad vacaturum locum habeat ẽt in vacante tẽ-
pore conceſsionis. ſecunda ꝙ facultas teſtandi de quæſi-
tis intuitu eccleſiæ Cardinali,Epiſcopo, aut clerico p Pa-
pam conceſſa prolit,ſi teſtamentum iam factum erat.ter
tia ꝙ licentia alienandi feudum, vel emphyteuſim vaſal-
lo vel emphyteutę per dominum data trahitur ad iã alie-
nata,qñ dominus id ſciuit,vt poſt alios ſcrib.tradũt Sozi.
in d.l.ſi iam facta.Aret.in l. Titius.§. Lucius ĵ. de liber.&
poſth.& Alex.in conſi.146.lib.5.& in conſi.95.lib.7. Sed
reſponde.ꝙ mandatũr accipitur tantum ante obligatio-
nem.Ideo nimirum ſi nullum eſt mandatum . Si obliga-
tio iam contracta erat,quia mandatum pręcedere debet
factum non ſequi.vt per glo.& docto.in d.§. ſi poſt.

194 In ea.glo.ibi,in l.qui negotia in prin.† vbi dicitur, ꝙ
ſi procurator meus exacta pecunia à debitoribus meis,
mihi ſcripſit certam ſummam apud ſe eſſe.eamq; ſibi cre
ditam , ſe debiturum cum vſuris ſemiſsibus non poſſe vt
creditam,peti vult ergo tex.ille ꝙ debitum ex cã manda-
ti in cãm mutui non conuertatur. cuius contrarium hic
expreſſe dicitur.contrarium terribile, & difficillimũ eſt,
& variæ ad illum text.per ſcrib.accommodantur ſol.Qui
mirum in modum in eis ſe inuoluũt.hercle Aphricanus.
195 † dictę l.qui negotia,auctor de induſtria vt ingenia ſuc
ceſſorum iniq; torqueret,ſemper obſcurè locutus eſt.pa-
tet in l.cum quis vbi Bart.no.ĵ.de ſ.d. & in l.frater à fratre
infra de cond.indeb.vbi Ial.& alij hanc conſequentiã ad-
mittunt, lex Aphricani ergo difficilis.quod clarè cõpro-
196 batur in d.l.qui negotia.† Et ſi Vlp.qui ferè oia pręto-
ru edicta interpretatus eſt , & multas leges edidit ita ob-
ſcurè,quemadmodum Aphricanus,locutus fuiſſet,vt no-
bis legalis ſcientia intelligi quidem non poſſet. Sed gl.hic
197 con eſt.ꝙ in caſu l.noſtræ pecunia nõ eſſet præſens.ſed
ſol.parata, ideò contractum fuiſſe mutuum.ibi nec exta-
re,nec eſſe ſolutioni paratam ſed conſumptam.Ideò non
potuiſſe pecuniam illam debitam ex cã mandati,cõuerti
in cãm mutui. quia mutuũ non contrahitur niſi in rebus
pondere,numero,& menſura conſiſtentibus,& lex, non
198 fingit,† ſuper impoſsibili l.cum ad certum mira ſocati.
& l.ſi pater cum.l.ſeq.ſ.de adop.nec ſuper re,quæ nõ eſt,
præalle.l.quoties ĵ.de nouat.ſi pecunia non extat,non po
teſt fingi mihi data.inde à me,ad te profecta. ꝓut requi-
ritur in mutuo naturali ſecundum quod hic dr, ideò ni-
mirum ſi ibi non ſit ꝓdicta conuerſio in cauſam mutui
vt ſit hic ſecundum Bar.ĵ.in antepen.col. & ſequũtur hic
cõner doct.vt hic per Alex.col 7.Soz.fi.& Ial.17.Deci.pe.
& alios Mod.vt n.dicunt doct.partes hic pręſentes erant,
& pecunia ſolutioni parata . Ideo lex fingit quia veritas
ſic potuit eſſe, pecuniam ſolutioni paratam breui manu
profectam de vno ad alium.& ſic contrahi mutuum.in l.
qui negotia , abſentes erant & pecunia conſumpta . Ideò
fictio illa profectionis pecuniæ breui manu non induci-
199 tur.† Sed longiſsima manu opus fuiſſet , ad quod facit
no.tex.in l.qui decem in §. item reſponſum eſt de ſoluti.
ibi enim non obtuliſſe eam propter abſentiam intelligi
poteſt, & ſic propter abſentiam perſonarũ & rerum, lex
non fingit traditionem pecuniæ abſenti factam , vt dicit
Bal.hic etiam relatus per Alex.col.pen.& Soz.vlt.

Quomodo autem probetur pecuniam fuiſſe ſolutioni
200 paratam declarat Bar.& ſcrib.infra ad fin.commenti.†
Sed à pędicta ſol.receſſerunt Fulg.Soz.Ial.Curt. & pleri-
que alij . primò quia diuinatiua ad hanc.l.ꝙ hic pecunia
extaret,& eſſet ſol.parata,hoc.n.non apparet , factũq; eſt,
quod non præſumitur.l.ſi emancipati cũ ſimil.C. de col.
ſecundo ꝙ in d.l.qui negotia pecunia non eſſet ſol. para-
ta ſed conſumpta text.ille contradicere videtur ibi. certã
ſummam apud ſe eſſe . & ibi ipſius periculo nummi fue-
rant , ergo pecunia extabat non autem conſumpta erat.
tertio quia rõ anima legis , ibi aſsignata ad aliud tendit ,
non.n.ſe fundat tex.ibi,eo ꝙ pecunia eſſet cõſumpta,ſed
quia nuda pactione debitum ex cã mandati non põt cõ-
uerti in cãm mutui.quæ ratio militat etiam ſi pecunia ſo
lutioni parata foret,& partes præſentes eſſent.quarto ꝗa
201 licet pecunia non eſſet ſolutioni parata, † non impedi-
retur fictio, de qua in l.noſtra,vt probatur in l.licet in §.
quoties ĵ.de iur.dot.in l.ſi mulier ĵ. de condi. ob cauſam
in l.ſi quis obligationem infra de reg.iur.vt hic per Curt.
col.12.quinto quia nihil ob.quia in genere ẽt inter abſen
tes lex fingere poſsit pecuniam fuiſſe tranſmiſſam inde re
miſſam, & ſic conuerti in cauſam mutui.leg.certi condi.
202 §.ſi nummos ſ.eo. † cum fingat poſsibile ſm naturam,
& in genere extra hos terminos.de quibus loquimur.l.re
tro.& l.in omnibus ĵ.de captiuis,& poſt limi.reuer.Bart.
in l.ſi is qui pro emptore col.12.verſi.dic ergo,vbi clarius
exemplificat infra de vſucap. & ſic quando ego tecũ con-
uenio ꝙ illud qđ mihi debes ex vna cauſa ex mutuo de-
beas,etiam ꝙ actualiter pecuniam non habeas ſolo.para-
tam, potes tamen in genere habere. ergo lex fingere põt
quòd haberes,& conſequẽter ſit mihi data, inde à me ad
te profecta.vt hic per Fulgo.Alexan.& Soz.col.pen.& fin.
203 & Curt.duodecima.† Ea propter ipſe Curt.nouum ac-
commodat intellectum ad d.l.qui negotia.quòd ideo ibi
non ſit tranſlatio,in cãm mutui quia agebatur de actio-
ne perſonali,in cauſam mutui tranſfe.cum promiſsione
vſurarum ſemiſsium quod ſine ſtipulatione fieri non po-
teſt.l.quamuis.C.de vſuris.ſed in caſu iſtius.l.de facienda
prædicta conuerſione abſq; vſuris , quod fieri poteſt ſine
ſtipulatione vt per eum.

Sed tex.d.l.qui negotia huic intelligẽtiæ refragatur in
multis,quibus Cur.reſpõdere nititur,ſed minus bene,Id-
que ex tribus præcipue oſtenditur,vult.n.ibi Aphricanus
conuentionẽ ſuper vſuris factam ſubſiſtere. Ideò vſuras,
de quibus conuenerat præſtari debere,& ſic virtute con-
uentionis factæ,non alio reſpectu. Tranſlatio ergo ibi in
cãm mutui prohibita non fuit propter vſuras , quia per-
mittuntur & præſtari debere dicit, ſecundo cã vſurarum
ſeparata eſt à cã mutui . Et ideò Aphricanus ibi duas qſt.
format,de mutuo vnam, Alteram de vſuris, & vtrinq; ſepa
ratim reſpondet , vtil.q; per inutile vitiari non debuiſſet
per regulam vtile per inutile de reg. iur. in texto vnde ob
vſurarum promiſsionem vitiari non debuiſſet tranſlatio
pecuniæ debitæ ex vna cã in aliam cauſam mutui,videli-
cet pecunia ſol.parata extante,vt hic per glo.tertio repu-
gnat prædicto intellectui tex.d.l.qui negotia in princ.ibi
alioquin dicen.ex oĩ contractu nuda pactione creditum
fieri poſſe.ex quo patet rationem deciſionis,illius tex.eſſe
non propter vſuras non præſtabiles citra vinculum ſtip.
ſed quia pecunia nuda pactione in caſu illo conuerti nõ
potuit in cauſam mutui , & ſic tota dubitatio fuit reſpe-
ctu mutui,non reſpectu vſurarum . Imò quo ad illas iu-
riſconſult.rem pro indubitata habuit.

Mod.Med.adhærentes opinioni Alberici Bald. Rom.
& ſequacium,ꝙ in d.l.qui negotia ſola epiſtola , ac inter
abſentes cõuentum fuerit de pecunia debita in mutuum
conuertenda, ꝙ difficile ſit propter abſentiam rei tradi-
tioni minime conſentientẽ,hic inter pręſentes res agere-
tur,& exacta fuerit pecunia à debitoribus nomine dm &
mandanti quæſita. Ideò in cãm mutui facilius conuerta-
tur vt per eos.Sed nihil eſt . Quantum.n ad d.l.qui nego-
tia , ſola abſentia non eſt illa ſuper qua fundetur deciſio
illius.l.vt diximus,& adhuc obſtant alia,quæ cõtra com-
munem ſolutionem adducta fuere.Quo verò ad legẽ no-
ſtram confunditur ea intelligentia per hunc tex. ibi quis
nummos meos non acceperis qui caſus extenditur ad ſe-
quens membrum,vt per Soz.hic in vlt.col.& Dec. pen.&
ſic nec in ſecundo caſu pecunia exacta mãdantis fuit.cu-
ius contrarium prætati Mod.dicunt.Præterea ſi pecunia
mandantis fuiſſet. mutuum vere contractũ eſſet.quia de
meo tuum factum vere & non fictè.ita ꝙ res procederet
ſecundum communes regulas mutui. nõ autem propter

ſiue poſſeſsio retineatur mihi eſt acquiſita, & quodámo-
do dicit tex. manu longa tradita, exiſtimanda eſt. ergo re-
quiritur q res & pecunia ſit in præſentia, & ſic nõ ſufficit
q ſit ſol. parata. Bart. hic col. antepen. reſpondet id proce-
dere quantum ad veram traditionem, ſecus quoad fictã;
& ſequitur hic Alex. in pen. col. ſed malè, quia licèt res ſit
213 in pręſentia.† Traditio tamẽ à lege ficta dicitur, vt pro-
bat text. in d. l. ſi pecuniam, ibi longa manu tradita exiſti-
manda eſt, licet acquiſitio & poſſeſsio vera ſit, vt plenius
diximus in ſecundo euiden. vera eſt ergo ſol. q quantum
ad veram dominij transla. & acquiſitionem requiritur rẽ
eſſe in præſentia, vt ibi, quæ quidem præſentia rei veram
acquiſit. operat licèt traditio ficta ſit, vt ibi, & conſequen
ter ſi pecunia fuiſſet in præſentia vt ibi facta fuiſſet vere
creditoris numerari iuſſeris, & mutuum propriè beneq;
contractum, non ex ſingularibus præceptis pecuniæ cre-
ditæ vt hic dicitur; ſed ſi non ſit in præſentia, ſed tantum
ſit ſolu. parata propter ſingularia præcepta pecuniæ cre-
ditæ, fictè mihi acquiritur, mutuumque contrahitur con
tra regulas mutui, ita intelligitur lex noſtra.
214 Iuxta prędicta quærit notanter Bar.† qualiter debitũ
ex vno contractu poſsit conuerti, & deuolui in debitũ ex
alio contractu ab eodem debendo, ex cuius dictis tres col
liguntur concl. prima, q in contractu vel quaſi vniuerſa-
li ſit dicta conuerſio accumulatiuę, ſiue primo remanẽte
firmo text. ſunt aperti in d. l. diuortio in princip. ſupra de
neg. ge. & in l. ſi remunerãdi in §. apud Iulianum ibi quẽ-
admodum ſolet mãdati teneri debitor qui creditoris ſui
negotia geſsit intra mandati & cum iſta concl. Bar. tran-
ſeunt cõiter doct. vt hic per Dec. Curt. & Mod. Taur. col.
pen. antepe. & 23. Ratio concluſionis eſt; quia contractus
ſe compatiuntur. nam genus cum ſpecie concurrit, cum
ex diuerſo fonte procedant ſecundum Dec. hic. Sed cla-
riorem rationem aſsignauit Bart. in d. §. apud Iulianum,
quia tunc à ſeipſo exigere debet, ſed ſi non facit pcedens
debitum deuoluitur in actionem mandati, vel negotio-
rum geſtorum per illum tex. & intelligitur concluſio qñ
intereſt dictam conuerſionem fieri, aliàs ſecus. vt per illũ
tex. declarat Pau. de Caſt. in d. l. diuortio. de quo tex. vide
etiam pulchre Soz. in l. quod lex xnl. 5. ſupra eod.
Secunda concl. Bart. in ſingulari ſeu particulari cõtra-
ctu vel quaſi cum fit conuerſio in aliud debitum, ex alia
cá. ſi primum non tollitur, quia nihil ad me dicitur perue
nire, cum duret actio prima. d. §. apud Iulian. vbi mutuũ
non conuertitur in ſpeciale mandatum nec peti poteſt
actione mandati. fallit conclu. ſtip. animo non nouandi
interpoſita, & in conſtituta pecunia vt hic per Barto. ſed
Dec. Curt. & Mod. Taur. reprehendunt Bar. aliter dicen-
tes, & cõcludentes, q debitum ex vna cá conuerti poteſt
215 in aliud debitum ex alia cá, primo adhuc remanente,†
niſi contractus eſſent incompatibiles. l. duo ſocietatem ÿ.
pro ſocio. l. item illa in fin. ÿ. de conſtitu. pecu. §. primo. l.
ſponſalibus, infra de iure dotium vt hic per eum, quáuis
hoc caſu non ſit propriè conuerſio. faciunt pro hac con-
clu. alia ſimilia poſt vulg. adducta hic per Alex. in pe. col.
& ad decla. §. qui ſeruum in l. huiuſmodi de l. prima allega-
ta per ipſum Alex. vide pulchrè Soz. in cõſil. 1. ipſum col.
fin. lib. tertio, & Bar. met. in dicto. §. apud Iulian. meliorẽ
quàm hic, ad illum text. aſsignauit rationem cur ibi mu-
tuum non conuertatur in ſpeciale mãdatum ſed bene ge
nerale, quia iſto ſecundo caſu à ſe exigere tenetur. Ideò ſi
non facit, ęquum eſt eum obligari etiam actione mãdati
generalis, vel negotiorũ geſtorum. ſecus in primo, & idẽ
clare tradit Saly. in d. §. apud Iulian.
Tertia conclu. ex Bart. ſi quæratur an primum debitũ
transfundatur ac transferatur in ſecundum, primo ſubla
216 to, † dicendum eſt q non ſolum p ſtipu. fieri poteſt ve-
rum etiam per alium contractum, qui interuentu cuiuſli
bet rei perficitur, Aut ſolo conſenſu celebratur. quia obli
gatio quę ex prima cauſa cedit, in cauſam ſecundi cõtra-
ctus, ſed in mutuo non, niſi res ſit ſaltem ſolu. parata, vt
hac leg. & cum Bart. videntur alij tranſire excepto Curt.
hic in pen. col. concludente contra Bar. q contract. dotis
ita ſolo conſenſu poſsit celebrari, ſicuti mãdatum, aliter
concordans §. primum. l. ſi ſponſ. & §. fin. l. ſi mandato. vt
hic per eum. & licet taceat fuit Saly. in l. ſi ex pretio col. fi.
C. eod. tit. vbi elegantius quàm fecerit hic Bar. articulum
tractauit, ſubtiliter diſtinguendo, vt ibi per eum conclu-
dentem ſecundum obligationem, in dotę conſenſu con-
trahi. alleg. l. ad exactionem. C. de dot. promiſ. & q debi-
tum ex vna cá in aliam conuerti poſsit eſt etiam text. in l.
217 certi condictio in §. depoſui ſ. eo. † quę cõuerſio in effe
ctu non eſt ſimulatio, quia fomentum habet ex veritate
præcedentis cauſæ. Ideò non vendicaret ſibi locum ſtatu
tum exceptionem ſimulat. reijciens vt Dec. in d. §. depo-
ſui in ſecundo not. poſt cæteros ſcribit.
Reliqua dicta Bar. quæ practicam concernunt modi-
cæ ſunt difficultatis. Ideò me remitto ad Iaſ. & alios Mo-
hic. Et ad laudem Dei huic legi finem impono.
Abſoluta in celeberrimo Patauinorum Gymnaſio pri
die nonas April. 1546.

EX L. VINVM.

Pulcherrima figuratio caſus, nu. 2.
Quum de vno in l. dubitatur præſupponitur habilitas omni alio reſpectu, 5.
Ad æſtimationem neceſſario deuenitur quando res præſtanda poſt moram debitoris non reperitur. 4.
Lex generaliter intelligitur quando ratio eſt generalis, licet principium ſit ſpeciale, niſi reſultaret abſurditas, quia tunc ratio & ſi generalis reſtringitur ad caſum ſuper quo eſt poſita, nume. 9.
Quod aliquando eſt relatiuum ſubſtantiæ, aliquando generis, tantum. 10.
Petens ab aduerſario id quod mutuauit non malè petit. 11.
Libellus groſſo modo & prout melius fieri poteſt ſuſtineri debet. nume. 12.
Lex iſta vtrum intelligatur de conuentione iudiciali quæ fit per litis conteſt. vel de extraiudiciali interpellatione, nume. 13. cum ſequen.
Diſpoſitio hominis an ſit efficacior quàm diſpoſitio legis, nume. 16. & 20.
Vna pars legis per aliam declaratur. 17.
Petere quando verificetur in ſimplici petitione etiam extraiudiciali & quando requirat litis conteſtationem. 18.
Aeſtimatio quanti plurimi an veniat ex diſpoſitione hominis vel legis. 19.
Reſponſio dicitur congruere interroganti, licet implicitè & excluſiuè per alterius incluſionem reſpondeatur. 21.
Interpellatio extraiudicialis ex vrbanitate debet præcedere, antequam ad iudicium aduerſarius vocetur, et an præceſſiſſe præſumatur, & de intellectu l. quidam Iberius de ſeruit. vrb præd. 22.
Interpellatio extraiudicialis quamuis ſtatim conſtituat in mora, ſecus tamen eſt in petitione quæ fit per libelli correctionem, quia litis conteſtationem exigit, & quæ ſit ratio. 23. cum ſeq. & 32. & 34.
Interpellatio diei cur magis afficiat quo ad moræ purgationem, quàm interpellatio hominis. 25. & 41.
Quare æſtimatio quanti plurimi ueniat, à tempore moræ etiã in contractibus ſtricti iuris, & tamen fructus debeantur ſolùm à tempore litis conteſt. 28. cum ſeq.
De Practica condemnationis ſiendæ in æſtim. quanti plurimi in materia noſtræ legis. 29. cum ſeq.
Condemnatio fieri poteſt in æſtim. vbi res præſtanda non extat. et an tunc poſſit pro ipſa æſtimatio. 29. cum ſeq.
Remedia quando non ſunt contraria poſſunt cumulari nec tolluntur electione. 33.

In teſtamento poteſt fieri contractus.35.
Aeſtimatio quanti plurimi etiam momentanea attenditur contra moroſum.36.cum ſequen.
Text.l.in re de condi.fur.l. ſi ſeruum meum occidiſti ad leg. aquil.& l.pretia rerum declarantur.nume.36.cum ſeq.
Decius melius aliquando feciſſet Iaſ.ſequi.quam ſtudio contradicendi diſſentire.39.
Dies interpellat pro homine plenè.num.40.cum ſeq.vbi ponuntur limitationes.
Debitor quando eſt diuerſi fori, & creditor non comparet ad petendum ſibi debitum vtrum teneatur proteſtari ſe paratum eſſe dare,vel tradere, ſi eſſet qui reciperet.nume.4 .cum ſequen.
Argumentum de tempore ad locum, & è contrario an & quando procedat.48.cum ſequen.
Teſtis excuſatur licet non recordetur de tempore, ſecus de loco,nume.48.
Debitor fugitiuus,non poteſt capi in domo, nec in eccleſia. 49.cum ſequen.
Eccleſiæ immunitate quando ad eam confugientes gaudeant. Et quid de confugiente ad ſtatuam principis Item ad corpus Chriſti quòd deferebatur per ſacerdotem.49.cum ſequen.
Confugiens ad eccleſiam licet extrahi non poſſit cuſtodiri tamẽ poteſt locus eccleſiæ per milites.Et ſi reus exeat.c.51
Loco ſacro maior debetur reuerentia quàm tẽpori ſacro.52.
Argumentum de re ad tempus. De perſonis ad locum. Et de perſonis ad res an & quando valeat.56
Locus ſolutioni deſtinatus attenditur ad faciendum æſtimationem quanti plurimi & ſic vbi intẽtaretur remedium l.2.C.de reſcin.vend.57
Petitionis locus attenditur vbi non eſt cõuentum vt res certo loco præſtetur.58.cum ſeq.vbi dantur limi.
Intellectus ad l.ratio in §.fin.infra de act.emp.59.
Mens partium & contrahentium attẽdẽda eſt etiam in contractibus, nume.60.

In l. Vinum.

DIfficilem ſubtilem, repetibilem,ac perutilem.l.hanc omnes doct.prædicant,
cui turba ſcribentium plus difficultatis & tenebrarum quàm veræ declara-
1 tionis,& lucis forſitan attulit.† Nec Iu-
lia. ſolitam iuriſconſultorum elegantiam & ſermonis leporem ſeruauit,nã
illa verba per iudicem petitum eſt,frigidè ſonant, impropriéque ponuntur,peius verbum eſſet,ſepties poſitum,totieſque repetitum conſpicitur,contra præcepta artis oratoriæ, vt per Quint.& alios ſimiliter verba quanti eſſet, quater repetita inueniſſe ſatis fuere.

Hoc tamen acidum & aſperum vinum, quum bene guſtaueritis ſuaue bonumq; vt ſpero videbitur. Etſi Pau. de Caſtr.Alex.Soz.Iaſ.& plerique Mod.ſummarium Bar. reprehendant aliter ſummantes.Dec.tamen Curt. Mod. Med. & repetentes, & ante eos Aret. ſequuntur ſummariũ Bar.probantes eum habuiſſe bonũ ſenſum, ſed eſt diſputatio de lana caprina.Et tñ mihi magis placet ſummarium Alex.quia ſummarium Bart. non conuenit, neque quadrat verbis noſtræ.l.prout ſummarium Alex.patet ex illis verbis facienda eſt æſtimatio,quemadmodum & verba iſtius.l.ſonant.ibi æſtimatio fieret: ideò, &c.

Diuiditur magis cõiter in duas partes, vt hic per Bart. Aret.Iaſ.& alios. Circa verò caſus figurationem Bart. &
2 docto.tranſeunt cum glo.2.† Ego melius ſic pono.
Mutuaui tibi vinum quod reſtituere mihi tenebaris, in eodem genere & qualitate etiam ꝙ id non fuerit,expreſſum.l.2.& l.cum quid ſupra eo. Et quia non reſtituebas vinum iudicialiter te conueni, vini reſtitutionem petẽs. litem conteſtatus ſum.& ſententiam pro me reportaui.à tempore facti mutui citra æſtimatio vini ſp decreuit.vnde propter extrinſecam ipſius vini bonitatem, vinum mihi reſtituendum cenſetur non reperiri amplius, ego non vinum propter bonitatem extrinſecam deficientem ſed æſtimationem volo. ad q̃ de neceſſitate ꝑꝑ moram debitoris eſt deueniendum, quæ ſuccedit loco vini reſtituẽdi l.ſi ſeruum.§.fin.cum glo.j.de verbo.obli. & voluit Bart. infra in pen.col.& in l.2.in §.1.col.1.ſ.eod.Quæſitum ergo fuit, quod tempus inſpiciendum obſeruandumq; ſit ad faciendum prædictam æſtimationem,an facti mutui, vel litis conteſt.aut rei iudicatæ.Et reſpon. Sabinus iuriſconſultus æſtimationem fieri debere iuxta tempus quo conuentum fuit reſtitui debere,& ſi de hoc nihil dictum fuerit,inſpici tempus petitionis. Et quia non ſolum tpa verum etiam loca pretij veritatem ferunt.l.pretia rerum j. ad l.falcid.quæſitum pariter fuit cuius loci pretium ſequi oporteat, & iuriſc.idem iuris eſſe reſpon. in loco qđ dixit de tempore,vt in facienda æſtimatione rei attendatur locus, vbi ex l.conuentione reſtitui debebat. ſi nihil de loco dictum ſit, vbi petitũ fuerit.iſte eſt caſus nitidus.

Et ſi dicas eſſe diuinare,ꝙ vinum reſtituendum nõ re-
3 periretur reſpon.non eſſe verum.† quum.n.de vno in l.dubitatur cetera habilia præſupponuntur.l.quod teſtamento infra de teſta.c.cauſam quæ de elec.c.cum ceſſante de appel.cap.1. de fil.præsby.in ſexto.c.ex parte de accu. ca. Petrus de homic.c.vnico.de æta.& quali.& l.cum Arthemidoram vbi Paul.de Caſtr.not.C.vt in poſſeſſ.leg. notat Gemin.in c.vnico in §.fin.col.fin.de ſta.reg.lib.6.Dec.cuius peculiaris fuit regula prædicta in c.tertio loco ad fin. quarta col. de proba.in c.cum omnes ſecunda lec. col.1. & in c.quæ in eccleſiarum.in princ.de conſtitu. in cap.1. col.octaua de iud.in rubr.C.qui admitti col.7. & in l.1. col.1.C.vnde legi.& in l.qui ſe patris col.5.C. vnde libr.& in l. pactum col. prima.C.de col.vnde quum in hac.l. de faciẽda æſtimatione vini mutuati in caſum reſtitutionis quæratur præſupponuntur cætera habilia,& conſequenter nos eſſe in caſu in quo ad æſtimationem deueniendũ ſit,hoc autem contingit ſolum quando vinum reſtituendum poſt moram debitoris decreuit, ità cenſetur non re-
4 periri amplius cõſiderata bonitate extrinſeca,† & neceſſariò deueniendum eſt ad æſtimationem,vt creditor quod ſibi debetur conſequatur.l.ſi ſeruum.§.fin. cum ibi nota. per glo. Bart. & doct.j.de verb.oblig.vt per Bart.j.penul. colum.quamuis non ſit petenda æſtimatio,ſed vinum ipſum quod eſt in actione & obligatione,& condemnatio fieri poterit diuerſimode,vt per Bar.in locis ſupra alleg.& dicam infra,aut in æſtimatione, quum vinum illius pretij & valoris poſt moram debitoris non reperiatur,vel in vino & ad illud ꝙ vltra intereſt,ſi vinum debito tempore reſtituiſſet. Cum myſterio igitur Iulian. hic dixit vinum fuiſſe petitum,& de æſtimatione vini inde quærit,quia vinum ipſum in actione, & obligatione, ſed quia præſtari non poterat,quum valor à tempore moræ citra decreuiſſet,ad æſtima.deueniendum fuit,& condemnatio,vt dixi fieri poteſt vel in æſtimatione,quum vinum non reperiatur in ꝓtio debito,vel in vino,& vltra in æſtimatione pluris valoris, ſecundum practicas ſupra relatas.odio.n.moroſi prædicta tolerantur, & fieri poſſunt. Et ideò hic de
5 æſtimatione quæritur.† ego arbitror ꝙ in l. noſtra condemnatio ad vinum facta fuerit, quia vinum petitũ fuit, lis ſuper eo conteſtata & etiam inde lata ſententia, ſed ꝙ de æſtimatione in executione diſputaretur iuxta ea, quæ in d.l.ſi ſeruum,in §.fin.per Bar.& alios traduntur, ideò hic de tempore faciendæ æſtimationis quæratur.

6 Ratio dubitandi ad hãc.l.aſſignari põt, † videbatur.n. ꝙ ad faciendum prædictam vini æſtimationem ex cauſa mutui reſtituendi inſpici deberet,aut tempus contractus mutui iuxta l.cum quid ſupra eo.& l.quum quis infra de actio. & obli.vel tempus accepti iudicij. per.leg. fin.infra

de triti.

de tritic.aut tẽpus ſententiæ iuxta.§.in hac.l.3.ꝟ.cõmod.
Hic tamen deciditur nullum de prædictis temporibus,
præciſè inſpici aut obſeruari.Sed tempus in conuentione
appoſitum ꝙ ſi de eo nihil conuentum fuerit,tempus pe
titionis obſeruandum.Et idem iuris eſſe de loco . Rõ de-
cidendi vbi conuentum fuit,in promptu eſt,quia dies in-
terpellat pro homine, & cõtractus legem ex conuẽtione
accipiunt, vt hic & l.magnam.C.de contrah. & commit.
ſtip.& l.1.in §.ſi conueniat ꝟ.de poſ.Sin autem circa tem
pus reſtitutionis nihil dictum fuerit,tempus & locu peti-
tionis obſeruari debere, quia tunc & eo loco,in mora cõ
ſtituitur vt infra videbimus.Et ad alleg. ſupra pro ratio-
ne dubitandi ex infra dicendis reſponſio patebit.
7 Quia oĩs bona diſputatio,† debet à diffinitione pro-
ficiſci vt ſciatur quid eſt id de quo diſputatur ſecundum
Cice.in primo officiorum,& Vlpia.in l.prima,ꝟ. eo.& in
l.1.de dolo Moder.repe.hic late inſtant.circa diffi.moræ
ſequentes Pe. & Cyn.in l.in minorum quæ diffinitio fuit
glo.in l.mora.infra de vſur. Sed melius conuenit in l.qđ
te ſupra eo: vbi materia moræ examinatur hic alia farra-
go libelli æſtimationis,videlicet faciendæ . licet acciden-
taliter etiam de mora dicatur.
8 In tex.ibi vinum† dicunt hic in prima col.Mod.Tau.
ꝙ licet quæſtio fuerit de vino,tex.tamen generaliter in-
telligitur,quia exempla non reſtringunt.Sed minus apte
loquuntur,quia id ꝙ hic de vino dicitur non eſt,per mo
dum exẽpli,ſed potiùs, quia quæſtio fuit in terminis de
reſtitutione vini mutuati,bene fatemur qđ in vino hic di
citur procedere in omni re mutuabili, quia decisio.l.ge-
neralis eſt in omni re mutuabili, cui ſuccedit alia regula
ꝙ licet principium leg. ſpeciale ſit ſi tamen ratio ſit gene
ralis,debet generaliter intelligi.l.regula.§.1.vbi Bart.no-
9 tat infra de iuri. & facti igno.† niſi ſequeretur abſurdum
vel iniquitas,tũc.n.ratio generalis reſtringitur, ad termi-
nos leg. ſuper quibus poſita eſt.l.cum dens cum glo.ꝟ. de
ædil.edic.notat Soz.in l.Gallus in §.& quid ſi tantum col.
2.infra de lib.& poſt. Dec.in ca.ſuper literis col.tertia,de
reſcript. & Lanc.Galiaula.in repet.l.centurio ad fin. 24.
col.infra de vulga.& pupilla.
10 In eod.tex.ibi quod mutuum datũ erat,† hæc dictio
regulariter relatiua ſubſtãtiæ,glo.in l.vnica in verbo pro-
feruntur.C.de ſenten.quæ pro po. Hic eſt relatiua generis
& qualitatis,quia non idem vinum,non eadem ſpecies &
ſubſtantia reſtitui debet , ſed in genere & qualitate.l.2.in
prin.ſupra eo quemadmodũ & ibi mulier damnauit quę
ſaluauit gl.in l.domum.C.de mu.vt hic per Pau.de Caſt.
Alex.Soz.& alios & per Dec.in d.l.in prin.in 2. col.ſupra
eo.Et ſi hic poſſit eſſe relatiua ſubſtantiæ,propter omni-
modam ſimilitudinem quam vnum vinum cum alio ha
11 bet,vt hic per Bar.Alex.& Taur.col.1.† Et prædicta ſer-
uiunt ad noſ.quæſtionem,in actu practico.Petijt quis in
libello aduerſarium ſibi cõdẽnari ad reſtituendum idẽ
quod mutuauit,vt ſaluetur libellus per relationem ad ge
nus non ad eandem ſpeciem , vt per Alex.in d.l.ſecunda,
ad fin.principij ſupra eo.& ibi in 6.not.Dec.ſequitur.Qđ
12 habeo pro indubitato,† quia libellus ſuſtineri debet etiã
groſſo modo loquendi & omni meliori modo quo fieri
poteſt.vt pulchre per Alex.in conſi.38.col.1.volu.3 & 58.
col.1.lib.5.Barba.in c.examinata col.penul.& fin. de iud.
Fel.in c.auditis col.1.de præſcrip.Aquẽ.in l. edita col.10.
de eden.& Dec.in conſi.212.
In eo.tex.ibi per iudicem petitum eſt.Et ſi dicẽdi mo-
dus inſolitus ſit,ſenſus haud obſcurꝰ eſt,ꝙ vinum fuit iu-
dicialiter petitum neq; per iudicem,i.via iudicij ſeu co-
ram iudice vt per Bald.Paul.de Caſt.Alex. & Iaſ.hic in ſe-
cunda col. tenentẽq; ſcrib. ꝙ in l.noſtra interrogatio fue-
rit de iudiciali petitione,licet ratio plenior de extraiudi-
ciali incluſiuè,excluſiuè aũt de iudiciali de quo ſtati dicã.
13 In tex. ibi petitum eſſet † pulchra & vtilis hic cadit q̃-
ſtio, De quanam petitione intelligatur l.noſtra,de iudi-
ciali quę per litis conteſt.inducitur,vel de extraiudiciali,
& vtrum æſtimatio quanti plurimi veniat à tpe moræ, &
extraiudicialis interpellationis , an exigatur litis cõteſt.
Bar.infra in 3.col.poſt glo.Alex.Soz.& Iaſ.col.1. & Mod.
Taur.6.hanc.l.communiter intelligi dicunt,etiam in ex-
traiudiciali petitione,& per talem actum conſtitui debi
torem in mora,vt ab eo tempore citra teneatur ad æſti-
mationem quãti plurimi. Dec.& ſi communem fatetur
tamen cõtrariam opinionem vti veriorem amplectitur,
ꝙ de iudiciali petitione quæ ꝑ litis conteſt.fit lex iſta in-
telligatur,& ꝙ ſola extraiudicialis interpellatio non ſuffi
ceret ad faciendum quem teneri ad æſtimationem quãti
plurimi Cur.in quarta col.nunc vni poſteà contrariæ ad-
hæret opinioni.tandem cõmunem ſequitur Mod. Med.
opinio.Alber.& Decij,ſequuntur. Moder.Repe.charta.2.
& tertium articulũ diſputantes adeò ſe inuoluunt vt tan-
dem quid concludant neſcias.Ego reſecatis ſuperfluis ſub-
ſtantiam magis attingendo articulum diſcutiam,& veri
tatem oſtendere vobis conabor.
14 Sciẽdum in primis eſt,† ꝙ petitio vini mutuati,de qua
in principio.l.noſtræ ſermo eſt,iudicialis fuit vt probant
illa verba per iudicem petitum eſt,,nec eſt qui hoc neget,
ſed aliud eſt quod inquirimus, de qua petitione intelliga
15 tur deciſio l.† Aret. Dec.& Mod.Med.poſt Albe.& anti-
quos. de iudiciali quæ fit per litis conteſt.l.amplius non
peti.ꝟ.rem.ra.hab. Et quatuor medijs præcipuè mouent.
Primo quia quum thema.l.de iudiciali petitione propo-
natur,quæſitum & interrogatio ſit de litis conte.per quã
propriè dicitur facta petitio , in iudicio.d.l.amplius non
peti.vt interrogationi & quæſito congruat, & conueniat
reſponſio iuxta.§.præterea inſtitu.de inuti.ſtipul. cum vulga.
dicendum eſt,, deciſionẽ.l.intelligi de petitione iudiciali.
Secũdo quia quum text.l.tertia.§.in hac ꝟ.commo.& l.fi.
infra de tritic. in contractibus ſtricti iuris dicant inſpici
tempus litis conteſt.in æſtimatione quanti plurimi , cur
non dicimus hanc.l.ſimiliter tpe dictę cõteſtationis litis
intelligi,vt ſic faciamus cõcluſionem, ꝙ in contractibus
ſtricti iuris qu plurimi res fuerit non moræ. ſed litis cõte
ſtatæ tempus conſideretur,vt in præallegatis iuribus dicitur.
Tertio ſecundum Dec.efficaciter hoc probatur ꝑ hãc
l.dum quæritur cuius tporis æſtimatio fieri debeat , vtrũ
facti mutui, an conteſtatæ litis vel ſententię , & reſpon-
detur quanti fuiſſet,quum petitum eſſet,quę verba de ne
ceſſitate referenda ſunt ad tẽpus litis conteſt.de quo quę-
ſitum fuit & alijs tẽporibus dati mutui vel ſententię,non
conueniret,,vt verba ipſa oſtendunt.
Quarto confirmantur prædicta, quia alia iura quæ de
litis conteſtatione loquuntur in ea vim non feciſſent : ſi
mora,quę etiam interpell.inducitur,ſufficiens fuiſſet.in-
dubitatum.n.de litis conteſta.fuiſſet : ſi mora , quæ per
extraiudicialem interpellationem incurritur, ſufficeret.
Et ad ea quæ pro communi opinione adducuntur,re-
ſpondent præfati poſt Aret.& Soz.vt per eos, & maximè
ad l.noſtram ꝙ potius oppo.probat inducendo vt ſupra
recteq; intelligendo.Ad l.ſi.10.cum petiero.reſp.Dec. ꝙ
loquitur in diſpoſitione hominis quæ efficacior eſt quã
16 diſpoſitio.l.de qua agimus.† iuxta glo.§.ex conditionali
inſtitu.de verb.obli.vt ſic per eundem in l.1.col.5. & 6.C.
de pact.& in conſi.443.col.fin.vbi limit.ad l.ꝟ.in hac in fi.
infra de tritic.vbi expreſsè dicitur attendi tempus moræ.
reſpon.tripliciter Aret.hic col.1.
17 Sed a contraria opinione † quæ communis eſt & ve-
rior.non eſt diſcedendum, nã prima pars deciſionis inniſ.
hic eſt de die ſtatuta,ſicque de actu extraiudiciali,& vna
pars.l.penultim declaratur.l. verum ꝟ. de peti.hæredi.l.1.
vbi Soz.i.not.ꝟ. de rebus dubijs, & præcedentia magis in-
fluunt in ſequentia q̃ è contra.l.quiſquis cum not. ibi ꝑ
Bart ꝟ.de leg.3.& per Iaſ. & alios in l. pacta nouiſſima.C.
de pac.ergo ſequens pars de petitione loquens etiã de ex
traiudiciali debet intelligi.Secundò fortiſſimum eſt fun-
18 damentum Sozin.Iaſ.& aliorum,† quòd licet in materia
odioſa & vbi ex petitione ad pœnã vel intereſſe obligari

quis debet, verbum petere ſtrictè accipiatur, pro litis con
teſta. quum anteà nõ dicatur quis petere ſed velle petere.
d.l. amplius non peti tamen in alia materia, & quãd ad eum
cui acquiri debet ex petitione refertur, accipitur largius
etiam pro extraiudiciali petitione, & interpellatione. d.l.
ſi decem ita cõiter concludunt doct. vt per Bart. Ang. &
Pau. de Caſt. in d.l. amplius & Imo. & Iaſ. in d.l. ſi decem
quum ergo in l. noſtra verbum petitum ad eũ referatur
cui acquiri debebat, dicendum eſt verificari in petitione
extraiudiciali ac interpellatione. Nec tollitur illud funda
mentum ex impugnatione Decij ꝙ loquatur in diſpoſi-
tione hominis quę efficacior videtur, ideò ex ſimplici ex-
traiudiciali interpellatione ſtipulatio cõmittitur, ſed in
caſu noſtro agitur de æſtimatione & intereſſe quanti plu
rimi, quod venit ex diſpoſitione. l. cum qua mitius agitur
quàm cum homine, ideò exigitur litis conte. vt per eum:
Mod. repeten. hic. 10. col. Decij cõſiderationem minimè
tutam dicunt. ob tex. in §. cum per venditorem. l. ſi ſteri-
lis ĵ. de actio. emp. qui loquitur de huiuſcemodi intereſſe
quanti plurimi, quod ex l. diſpoſitione debetur, & tamen
per ſolam interpellationẽ debitor in mora conſtituitur,
ſed Deci. huic motiuo reſpon. ꝙ procedit in cõtractibus
bonæ fidei, non in ſtricti iuris, prout eſt mutuum. ſed rõ
ibi per iuriſc. aſsignata locum habet indiſtinctè in oĩbus
19 contractibus tã bonæ fidei quàm ſtricti iuris. † Ideò ad-
uerte quicquid dicit Dec. & præfati Moderni ꝙ iſta æſti-
matio quãti plurimi, vř venire potius ex diſpoſitione ho-
minis, quàm legis, quum ſit intereſſe intrinſecũ, ſiue cir-
ca rem in eſſe productum à qualitate & bonitate rei, cu-
ius eſt ęſtimatio. d. §. cum per venditorẽ; vbi Pau. de Caſt.
notat, & ego latius in rubr. C. de ſenten. quæ pro eod. ni-
hil. n. amplius conſequor per dictam æſtimationem quã
id qđ ex prouiſione mea mihi dandum erat. Quum ergo
æſtimatio ipſa loco rei ſuccedat, remq; repreſentet. leg. in
re furtiua infra de condi. fur. cum alijs ĵ. alleg. & ſubroga
tum debeat ſapere naturam eius in cuius locum ſubroga
tur. l. ſi eum. §. qui iniuriatum. ſupra ſi quis cau. ſicuti res
debita eſt ex diſpoſitione hominis, ita dicendum videtur
de æſtimatione illius loco ſuccedente. Prætereà Deci. &
ſequaces volentes ꝙ ex quo mitius agitur cum. l. ꝗ cum
homine, in diſpoſitione legis loquentis de æſtimatione
quanti plurimi, verbum petere litis conteſt. exigat, vt ſic
In diſpoſitione verò hominis ſimplex extraiudicialisque
petitio ſufficiat, quum fortior ſit & efficacior, videntur di-
cere contra dictam. l. amplius non peti loquentẽ in diſpo
ſitione hominis & tñ requirit litis conteſt. vt verificet ver
bũ petere, & ex ſimplici extraiudicialiq; petione non cõ-
mittatur ſtipulatio de non petendo, quinimò ſi tenere-
mus opinionem Deci. Aret. & prædictorum quòd non à
tempore moræ & extraiudicialis interpel. ſed à litiſcon-
teſta. rẽ veniret præſtãda prædicta æſtimatio quanti plu-
rimi, durius ageretur cum. l. quàm cum hoĩe, retenta opi
nione ſua, ꝙ æſtimatio quanti plurimi dicatur venire ex
diſpoſitione legis, nam vbi ex prouiſione ſua hõ vinum,
exempli gratia, & totum ſibi debitum conſecuturus eſt
ex prouiſione leg. data mora. minus debito conſequeretur.
20 Rurſum à veritate alienum eſt: ꝙ diſpoſitio homi-
nis fortior ſit quàm diſpoſitio. l. vt patet ex pluribus p Iaſ.
accumulatis in l. non impoſsibile ſ. de pact. Tertio mora
ſua cuiq; nociua eſſe debet. c. mora. de regul. iur. in ſexto.
l. in condemnatione. §. vnicuiq; ĵ. de reg. iur. iuſtum ergo
& æquum eſt, ꝙ poſt interpellationem extraiudicialem
moroſus debitor, ad æſtimationem quanti plurimi quæ
ſuccedit loco rei teneatur, aliàs ex mora, ſuoque delicto,
poſſet lucrum facere quod abſonum eſt iuribus p allega-
tis. & l. hominem ſ. man. & no. Pau. de Caſ. in l. in hac col.
vlt. infra de euic. Et ſi vt inquit Deci. lex æquitati fauens
requireret litis conteſta. ad hoc vt præſtaretur æſtimatio q̃-
ti plurimi, & petitio ſimplex ac extraiudicialis non ſuffi-
ceret, parceret delinquenti & iniquitatem foueret, cõtra
debitum petentem, quod dicendum non eſt. Quartò &
vltimò ſi obſeruaretur tempus litiſcõteſt. tantùm ſeque-
retur æſtimationem quanti plurimi nunquã deberi, nec
eſſe præſtandum niſi ad litem partes veniſſent, quod etiã
eſt abſonum dicere: ideò, &c.

Non obſtant modo adducta ad oppoſ. nam ad primũ
& tertiũ ꝙ hęc lex intelligi debeat de petitione iudiciali,
quæ per litiſconteſt. inducitur, (vt reſponſum quęſito cõ-
ueniat & verbis de quibus in interrogatione) reſpõd. cla
21 rè Sozi. Iaſ. & Curt. quod congruit optimè † quum. n. de
temporibus nõ petitis incluſiuè reſpondeat, de petitis ex-
cluſiuè intelligitur reſpondere, vt ſtatim dicetur, nec eſt abſo-
num, imò benignitate plenum reſponſum eſſe quęſito re
fertius & plenius. l. vt reſponſum. C. de trãſa. l. precibus. C.
de impuber. & alijs ſubſtitu. Prætereà non vř verum, ꝙ in
hac. l. quæſitum ſit de petitione quæ per litiſconte. indu-
citur, & ꝙ propterea reſponſum de petitione intelligen-
dum ſit de ea petitione quæ per litiſconte. inducitur. In-
terrogatio. n. & quæſitum eſt, vt verba. l. ſonant. nõ de pe-
titione ſimpliciter, vt ſcribentes intellexere, ſed de litiſcõ
teſt. nominatim & expreſsè, vt ibi vel lis cõteſtata fuiſſet,
quæ litiſconteſtatio, vt dixi à ſimplici petitione differt,
quum ergo de temporibus in quęſito expreſsis ſpecificè
Iul. non reſpondeat. ſed per incluſionem aliorum tempo
rum implicitè, excluſiuè ergo. l. cum prætor ff. de iud. & c.
nonne de præſumpt. reſponſio ſatis dicitur interrogatio-
ni congruere, quod in caſu illius. l. æſtimatio quanti plu-
rimi non fiat iuxta tempora de quibus in quęſito, videli-
cet contractus iudicij cœpti vel ſni.æ, ſed quanti res fuiſſet
eo die quo ex lege conuentionis dari debuit, & ſi de die
non conuenerit quanti eſſet tpe petitionis, & ſic extraiu-
dicialis interpellationis, quam præſupponit iuriſcõſultus
talem extraiudicialem interpellationem præceſsiſſe quũ
22 ex vrbanitate id fieri debeat †. l. quidam libertus ſ. de ſer.
Vrba. prædio. ibi cum liberto loquaris cum non. per Paul.
de Caſt. in l. ſi reus parat. ff. de procurat. ſ. imò præſumitur
pręceſsiſſe talis amicabilis admonitio & interpellatio, vt
concludit Roma. in ſuis ſingul. 401. incip. ſallo ſero. argu.
tex. l. in fideicom. ĵ. de vſuris, & contra Fel. defendit Deci.
in c. nonu col. ſi. de iudi. Propterea Iul. ſe refert ad dictam
petitionem & extraiudicialem interpellationem, ſi de tẽ-
pore reſtitutionis mutui nihil conuentum fuerit. Atñ in
hac materia ęſtimationis quanti plurimi facienda, reſpe-
ctu certi & determinati tpis requiretur probatio præci-
ſa, ꝙ tali die facta fuerit, aliàs propter certitudinem tẽpo
ris requiſitam nõ ſuffragaretur, quod eſt not. ad lumi. co-
rum quæ ſcribit Dec. loco præællega. dum vult allegãtem
talem extraiudicialem interpellationem præceſsiſſe, ha-
bere præſumptionem pro ſe. Ideò non teneri id probare
verum in aduerſarium transferri onus probandi contra-
rium. Iſtud. n. non procederet in materia iſta pp ęſtima-
tionem quanti plurimi præciſè ad diem allegatę interpel
lationis referendam. alleganti igitur diem factę interpel-
lationis incũberet onus probandi, quod eſt not. vbi ergo
interpella. extraiudicialis non pceſsiſſet ſed iudicialis con
uentio, indubitati iuris eſt fieri æſtimationem prędictã,
ſm tempus litis cõteſta. & id tempus quanti res eſſet ob-
ſeruaretur ẽt in contractibus ſtricti iuris. d. l. ſi. ĵ. de tritic.
quod quum ſit clarum nõ curauit Iul. hic dicere ſed ſolũ
caſum magis dubitabilem decidere de interpel. extraiudi
ciali. Notan. ẽt eſt, ꝙ in quęſito de quo in l. noſtra de tem
pore interpell. iudicialiter factę per oblationẽ libelli non
fuit quæſitum nec reſp. explicitè ſed implicitè, ſic iuxta
23 prędicta † eo quia talis petitio facta per libellum iudicia
liter non præcedente extra iudiciali denunciatione non
ſufficit, nec in mora conſtituit, niſi peruento ad litis con
teſta. vt hic per Alex. col. 1. & Dec. in tertio no. quod te.
ſ. eo. ratio diuerſitatis aſsignari põt ex mente Aret. hic,
24 † quia per extraiudicialem interpel. in mora ſtatim quis
conſtituitur vt hic & in l. ſi ex legati cã de verb. obli. vbi
pulchrè Aqu. in vlt. col. & Deci. in dicto. 3. notabi. ideò
primùm ſi quãti res fuerit tempus prædictum obſeruaf

ſed

ſed per dationem libelli reus non conſtituitur ſtatim in
mora, quum poſt libellum porrectum detur reo tp̄s ad
deliberandum, quo pendente in mora non eſt, vt hic per
Alexan. & Aret. & ſi Dec. j. in 6. coll. contrariam partem
amplectatur, de quo abſoluto præſenti articulo dicam.

Non obſtat q̄ in contractibus ſtricti iuris vt eſt mu-
tuum, quanti res ſit, tempus litis conteſt. obſeruetur. d. §.
in hac & l. ſi. præalleg. quia dicta iura intelliguntur quan-
do mora non præceſſit litis cōteſt. Bar. j. col. pen. & Alex.
2. ſi verò interpellatio præceſſiſſet non exigit litis conte-
ſtatio ſed tempus interpellationis & moræ attenditur, vt
hac. l. noſtra & d. l. quod te. & eſt apertior tex. prædicta iu-
ra ſic declarans in l. hominem infra mand. vbi dicit non in-
ſpici tempus iudicij niſi mora præceſſerit. tunc enim di-
cit text. fruſtratio ſua ſibi prodeſſe non debet. Et licet
loquatur de interpellatione diei tamen in ratione gene-
raliter aſsignata probat ad prædicta, videte etiam Pau. de
Caſt. in l. in hac. colla. 2. infra de tritic.

Nec obſtat q̄ indubitatum fuiſſet de litis conteſt. ſi ſo-
la mora ſufficeret. verum. n. id eſſet præcedente mora, me
diante interpellatione extraiudiciali vt hac. l. ſed illa non
præcedente vt in dictis. ll. rationabiliter taxatum ibi fuit
tp̄s litis conteſta. quia propriè tunc res petitur vt dictum
eſt. Et antea iudicialiter agens non dr̄ petere ſed velle pe-
tere. Vltimò non obſtat qd̄ dicebat Soc. contra primam
rationem pro communi factam. de interpell. diei quæ ex-
traiudicialis dr̄, ergo eodem modo de interpell. hominis
expreſſa q̄ ideò ſcđo eum inſpiciatur tempus ſolutionis,
quia ſic fuit conuentum quemadmodum de loco conuen
to, hic dr̄. quæ ratio ceſſat in interpel. hominis. Quia reſp.
25 quòd qñ de tempore nihil dictum fuit, intelligitur etiam
conuentum de tempore petitionis. tex. eſt in d. l. ſi decem
norat. Alex j. in 3. col. in verſi. ad ſecundum, & non eſt du
bium q̄ talis interpellatio hominis ita in mora cōſtituit,
ſicuti interpellatio diei. d. l. ſi ex legati cauſa & l. mora in-
fra de vſu. licet quo ad purgationem moræ magis afficiat
26 interpel. diei quam hominis. vt ait Soc. † Nec eſt mirum,
quia vbi dies inexpreſſa præuideri potuit, proptereà im-
putandum eſt debitori ſi non præuidit, ne in mora con-
ſtitueretur. ſecus in interpel. hominis quæ non potuit præ
uideri ſicut dies expreſſa, ideò nimirum ſi plus operatur
interpell. diei quamuis tacita ad impediendum purgatio-
nem moræ, quàm interpell. hominis expreſſa. regulariter
à pari procedunt diei & hominis interpellatio. l. magnā.
C. de contrahen. & commit. ſtipula.

Concluſio verò prædicta ſine dubio procedit, vt per ex-
traiudicialem interpel. incurratur mora faciens teneri ad
27 æſtima. quanti plurimi † vbi ſpecies erat in obligatione.
ſeu qn̄ peto meum, vel qd̄ meum fuit. d. l. ſi ex legati cau-
ſa & l. ſi actionem in §. videamus j. de vſur. & tradunt oēs
28 moderni hic. Sed inſtat notabilis difficultas. † Retenta
prædicta communi, q̄ in cōtractibus ſtricti iuris quanti
res fuerit, tempus moræ ac extraiudicialis interpell. obſer
uetur, quare ad conſequendum commodum fructum
in ipſis ſtricti iuris contractibus, non attendatur tempus
moræ, ſed litis conteſt. tm̄. l. cum fundus in princ. vbi om-
nes notant j. eo. Pau. de Caſt. j. in vlti. col. & Alex. 2. reſpō.
& contra Iaſ. ipſam ſolutionem tuetur. hic Dec. in 7. col.
vt qd̄ dixit Alex. procedat conſiderato tp̄e moræ & obli-
gationis ad æſtimationem quanti plurimi cōtractæ pro
ut conuenit. quod autem Iaſ. contra dicendo ſcribit con
ſiderato tp̄e condemnationis, qd̄ fieri non debet. vt hac
l. probatur & ſequuntur Mod. rep. in 1. col. 9. carta. ipſe tñ
Dec. poſtmodum in 7. col. & Curt. qui alijs medijs impu-
gnant. reſpon. Alexan. eo q̄ caſus tm̄ diuerſificet, & ratio-
nem diuerſitatis non aſsignet. item ſi in contractibus ſtri
cti iuris à tp̄e moræ non veniunt fructus, qui à cauſa na-
turali & intrinſeca procedunt, multum minus veniet inte
reſſe quanti plurimi quod procedit à cauſa extrinſeca.
d. §. cum per venditorem. ideò Dec. vt etiam ſupra dice-
bam, hac opinionem tanquam veriorem ſequitur. prout
etiam facit hic Aret. in 2. col. adducens etiam vltra ratio
nem Bar. in l. denunciaſſe de adul. infra Sed vr̄ mihi quòd
Paul. de Caſtr. & Alex. rationem diuerſitatis expreſſe aſsi-
gnent. ex qua patet ſolutio motiui Decij q̄ ideò veniat
intereſſe quanti plurimi à tp̄e moræ, quia talis æſtimatio
ſuccedit loco rei, iccirco nimirum ſi quanti res ſit tem-
pus moræ attenditur & obſeruatur. aliàs minus re pro-
miſſa vel debita creditor conſequeretur quod iniquum
eſſet. hæc ratio magis generalis eſt quam ratio Curtij hic
in quarta col. dum cōem nititur ſaluare in contractu mu
tui & ſic particulariter in mutuo. Nec eſt verum q̄ æſti-
matio quanti plurimi veniat à cauſa extrinſeca, imò ab
intrinſeca. d. §. cum per venditorem, venit. n. ab intrinſe-
ca bonitate rei licet inde æſtimatio ipſa & valor dicatur
& ſit bonitas extrinſeca. vt patet. & vult. textus dicti. §. cū
per venditorem & latius demonſtraui anno præterito in
rub. C. de ſenten. quæ pro eo. Et ita etiam inuenio tenere
in terminis ipſum Dec. tibi cōtrarium in d. l. cum fundus
29 in principio j. eo. Poſſet, † etiam aliter reſpōderi motiuo
Iaſ. q̄ licet Bart. j. in vlt. col. tradat illam practicam con-
demnationis in materia iſta de qua etiam per Spec. j. alle-
gan. & Soc. in c. ſignificantibus col. 15. in 4. illat. de lib. obl.
& Moder. Taurij. in pen. col. vt condemnatio fiat ad vi-
num ſi debito tp̄e reſtitutum fuiſſet vinum, vel fiat con-
demnatio ad vinum & quanti plurimi valuit, prout in
executione liquidabitur quemadmodū boni practici fa-
ciunt. Poteſt. tñ iudex hoc caſu petitionis vini, etiam con-
demnare in æſtim. vt per Spec. & c. in tit. de obli. & ſolu. in
§. ſequitur col. antepe. & vlt. & Matth. de affli. in deciſi. re-
gni. 347. Ita iudicaſſe atteſtantem & per ſacrum regni cō-
ſilium ſniam confirmatam fuiſſe. Et quòd rōnibus iuris
iſta conſentanea ſint probatur, nam vbi res petita pſtan-
da non reperitur pp̄ debitoris moram, iudex in æſtima-
tione condemnare poteſt. l. ſi ſeruum. §. fin. cum glo. j. de
verb. obl. Bart. Alex. Iaſ. & alij comprobant. ſed qñ vinum
reſtituendum non eſt eiuſdem bonitatis & æſtimationis,
cuius erat tp̄e moræ incurſæ per debitorem non traden-
tem vinum tp̄e debito, vinum cenſetur non reperiri vt ſu
pra dictum eſt: quum ergo ob moram debitoris non re-
periatur, vinum iuris cenſura iudex in æſtimatione con-
demnare poterit. & ſic, quicquid blateret Iaſ. dicunt Pau.
Alex. & alij præall. & Io. Andr. in addit. ad Spec. in §. ſequi-
tur col. fi. & Soc. in l. 2. in §. mutui datio col. 2. l. eod. æſti-
matio loco rei ſuccedit, remq; repreſentat. l. in re furtiua
j. de cōdi. furti. cū alijs adductis per Soc. in d. c. ſignifican-
tibus. col. 16. imò fortius quicquid dicant Bar. & præfati,
30 † vt quòd æſtimatio peti in libello poſſit. quñquidem æſti
matione petita, res peti videatur. d. l. in re, tradit Soc. loco
præall. ad finem quartæ illationis. & dicit Imol. in l. ſtipu-
lationes non diuiduntur col. 20. verſ. ſed fortè verius, q̄ ſi
ex libellatis conſtet rem non poſſe pſtari, illam quis pete
re non debet, ſed potius æſtimationem pp̄ perplexitatem
& contrarietatem quæ reſultare vr̄. facit etiam qd̄ tradit
Cardi. Pariſ. in conſi. 13. lib. 4. quòd pcedat libellus pe-
tentis rem ſibi reſtitui ſi extat; aliàs eius æſtimationem.
Sed hoc à veritate alienum eſt: quū vinum petendum ſit,
non æſtimatio, vt patet ex. l. noſtra per rōnes Bart. j. in pe.
col. & ad dictam. l. in re fur. reſpōdi & loquitur in obliga-
tione rem reſtitui poſt rem peremptam. cætera in obliga
tione rem tradi poſt moram vel in obligationibus facti
in quibus ſuccedit obligatio ad intereſſe vt per Pau. Caſt.
in d. l. re furti. ſeruus in obligatione rem dari vel ad quan-
titatem vt hac. l. & in d. §. fi. l. ſi ſeruum vt hic p Mod. Tau.
31 † colla. 16. de quo in locis prædictis. Illud ergo quod vulgo
dr̄ ſententiam debere eſſe libello conformem, aliàs non
valere. l. vt fundus ſupra communi. diuidun. ſi vltumque
eſſe iudicem qui petita ſpecie, condemnat in æſtimatio-
ne. l. fi. C. de fideicom. lib. Aret. in §. Curare col. 6. inſtit. de
actio. procedit vt ex prædictis apparet, niſi res præſtanda
non reperiatur. d. §. fin. l. ſi ſeruum cum ibi notatis. Et ſic
ex cauſa neceſsitatis vt voluit etiam Bart. j. in pen. col. De

cuius

cuius quidem articuli veritate, & intelligẽtia vide Anch.
in conſil. 283. Roma. in ſingul. 92. incip. quid important
Cor. in conſi. 8. lib. 1. Corſ. in addit. ad Panor. in c. cum in-
ter. de re iud. Alex. & Iaſ. j. in vlt. col. Nattam in rep. clem.
ſæpe in §. non ſic in tribus primis col. de verb. ſig. Fely. in
c. licet Helv. de Simon. Aquen. in l. 1. col. fi. ſ. de offi. aſſeſſ.
vbi ſi in libello appoſita fuerit clauſula, & iuſtitiam ſibi
miniſtrari, quid iuris ſit ponit. De quo etiam per Soc. in
l. quotiens j. de cond. & demon. & Alex. in conſi. 54. lib. 5.
vbi dicit principem mandare poſſe iudici coram quo fa-
ctæ ſunt probationes in cauſa ſuper non deductis in libel
lo, vt iudicet ſuper probatis. quod nota pro amico.

Ex dictis in ſuperioribus ꝙ libellus non habeat vim
interpellationis ad conſtituendum debitorem in mora,
32 † reſultat ſm Ang. hic vnum de mirabilibus mundi, ꝙ li
cet ſimplex requiſitio & extraiudicialis interpellatio ad
conſtituendum quem in mora ſufficiat vt hic & in l. Ti-
tia in §. vſuras j. de lega. 2. l. ſi ex legati cauſa j. de verb. ob.
ſi tñ per viam iudicij requiſitus quis fuerit in mora non
conſtituitur, niſi facta litis conteſt. d. l. fin. de tritica, quia
anteà non dr̃ iudicium cœptum. l. amplius j. rem rat. hab.
l. 1. C. de iud. vt hic per Alex. & Aret. in 2. & 3. col. Aquenſ.
in d. l. ſi ex legati cã col. fi. & in l. ſi inſulam col. 2. de verb.
obl. & Dec. qđ tex. in 3. not. ſ. eod. ſed rationem aſsignaui
ſupra poſt Aretin. hic, quia poſt datum libellum reus tps
habet ad deliberandum an velit cedere vel cõtendere auctẽ.
offeratur. C. de litis conteſt. & vt ſ. de edendo. l. 1. quo pen-
dente non dr̃ eſſe in mora. Immo aliud magis ſtupendũ
vult Ang. dato libello reus per interpellationem extraiu-
dicialem, in mora non poſsit amplius conſtitui, quũ poſ-
ſit dicere ſe eſſe intra tempora deliberãdi, & obijcere viã
ꝙ elegit ſibi pateat. iuxta l. ſi mulier in fi. ſupra qđ met.
cauſa, ita etiam voluit Excellentiſsimus quondam præ-
ceptor meus Parpa. quem ſequuntur hic Mod. Taur. in fi.
col. faciunt quæ ſcribit Dec. j. in vlt. col. & in l. fi. col. 10. C.
33 de edi. diui. † Sed oppoſitum verius vr̃, quia hæc remedia
non ſunt contraria, ſed diuerſa. Ideò electo vno aliud nõ
eſt ſublatum, nec illi renunciatum cenſetur. l. 1. §. quid er-
go infra de ventre inſpi. notat. Bar. in l. cõſentaneum col.
fi. C. quomodo & quando iud. Dec. pulchrè in conſi. 460.
& Mod. de Fano in trac. de pigno. fol. vlt. quamuis igitur
vocanti ad iudicium aduerſarium ſuũ via illa iudicij ſibi
patere debeat. nec poſsit ante litis conteſt. in mora conſti
tui ea via iudicij, videlicet propter tempus deliberandi, ſe
cus tamen eſt per altam viam extraiudicialem. non ſub-
latam per iudicialem & cui renunciatum nun fuit. præ-
cipuè quando talé ius vt boni practici faciunt ſibi reſer-
uaſſet. vt per Dec. in conſi. præal.

34 Aduertẽdum eſt etiam, † ꝙ licet opinio Ang. ſuperius
relata ſit cõis ꝙ obligatio libelli in mora non conſtituat,
non præcedente interpel. extraiudiciali. Nihilominus Dec.
j. colla. 6. in libello parti iudicialiter porrecto cõtrarium
tenet, quia potentior eſt actus factus in iudicio ꝗ extra,
etiam ꝙ ſit nulliter factus, vt latius per eum. Mod. repet.
fol. 7. col. 2. nonnullos caſus diſtinguunt & in effectu ſe-
quuntur Dec. qñ libellus parti datus eſſet reformando ſi
concluſionem contra verba Dec. & fuerunt dicta præfati
præceptori mei domini Parp. vt etiam referunt hic Mod.
Taur. in 8. coll. & tes non haberet dubium qñ libellus eo
modo conceptus, porrectuſq́ue fuiſſet. Qñ igitur libellus
ſimpliciter compoſitus fuiſſet ac parti datus & oblatus,
vt in terminis in quibus loquitur. Dec. malè dicere vr̃ per
rationem Aret. ſupra relatam, ꝙ dato libello donec per-
uentum fuerit ad litis conteſt. reus eſt intra tps deliberan
di, ideò interim non conſtituitur in mora, eſto ꝙ actus
factus in iudicio fortiſsimus ſit, prout etiam hic volunt
Mod. medio. & opinio Dec. confunditur per tex. in d. l. fi.
de tritica. Si verò libellus formatus eſſet ac ſubordinatus
cum granu ſalis. prout Parp. & Mod. Taur. optimi practi
ci ſormauerunt, videlicet qñ præmiſſa narratione facti
antequã ad iudicem cõuerteret ſermonem libellans inter-

pellaſſet debitorem ad ſoluẽdum, & quatenus ſoluere, &
ſatiſfacere differret, & recuſaret, ex nũc prout ex tunc, &
è contra petijſſet reum condemnari ad ſoluendum & ſa-
tiſfaciendum, ſecus tunc eſſet, quia vltra petitionem iudi
cialiter factam in eodem libello, ſeparatim & per prius
continetur interpellatio, quæ vt dictum eſt conſtituit in
mora. & ꝗuis facta ſit in iudicio obeſſe non debet, verum
magis prodeſſe. pp calorem iudicij reddentem actum in
ipſo iudicio factum fortiorem ꝗ̃ ſi extra iudicium fa-
ctus foret. l. ſiue apud acta. C. de tranſact. Nec eſt incon
ueniens aut abſonum prędictos diuerſos actus in eodem
libello & ſcriptura ponere ac inſerere. quum non ſint im-
pertinentes nec repugnantes. l. hæredes palam in fin. j. de
35 teſt. † vbi in teſtõ vno contextu faciendo alius cõtractus
venditionis puta, aut donationis fieri poteſt, vt tradit gloſ.
per illum tex. d. l. heredes. in fine quo per Ro. in conſ. 171.
& 293. Barb. in conſi. 54. lib. 2. Alex. in conſ. 156. lib. 7. Aq.
in l. ſtipulatio hoc modo col. 1. de verb. obli. Iaſ. in conſi.
169. vol. 4. Dec. in conſi. 196 col. 2. & 293. Curt. Iuniorem
in conſ. 46. & Brunum Alleuſem in trac. de forma fol. 34.
col. 3. vbi etiam ponunt de donatione in teſtamẽto facta
in pœnã reuocationis ipſius teſtamẽti, an ſubſiſtat vel nõ.
Notandum eſt primo ex iſto textu ſecũdum Bar. Dec.
& alios ꝙ debitor vini tenetur ad æſtimationem quanti
plurimi valuerit vinum ipſum à tempore moræ citra. ad
idem. §. cum per venditorem. l. ſi ſterilis j. de act. empt. &
l. in hac. vbi Pau. de Caſt. notat. j. de tritica. & in dicta mo-
ra conſtituitur debitor etiam per ſolam extraiudicialem
interpellationem citra litis conteſt. Paul. de Caſt. in d. l. in
hac, id quod latius apoſtillãdo text. in verbo petitum eſſe
demonſtraui probando tex. noſtrum hoc velle in debito-
re generis & fortius in debitore ſpeciei. dict. l. ſi ex legati
cauſa. & l. ſi ſeruum ſequitur. §. fi. præalleg.

36 Ampliatur vt procedat, † etiam in ęſtimatione momẽ-
tanea quę contingit tempore alicuius penuriæ, quę forte
paruo tempore durauit quicquid dixerint Im. & Chri-
ſtoph. de Caſtil. & poſt Comen. & Alex. tradit hic Iaſ. in
vltimo not. & ſequuntur hic Curt. col. 1. Mod. Taur. col.
14. & repetentes 2. Et prius Hercu. Pernſi. in d. l. pretia re-
rum. in vlt. notabili j. ad l. falcid. plura adducũt vt per eos
reſpondentes ad d. l. pretia prout Alex. ibi facit.

Sed Dec. hic col. 2. Imol. ſequitur tenens ꝙ non atten
datur æſtimatio momentanei temporis per rationem d.
l. pretia quæ & ſi loquatur in legatis tñ aſsignando poſtea
rationem videtur regulam generalem ponere, ꝙ pretia re
rum ſint, prout communiter æſtimantur. quod procedit
& in delictis. l. ſi ſeruum meum occidiſti ſupra ad l. aquil.
& ſic. d. l. in re infra de condi. fur. intelligitur de commu-
ni intereſſe. prout etiam. d. l. ſi ſeruum.

Sed nun eſt recedẽdum ab opinione Alex. qui fuit do-
ctor veritatis, & quam opinionem ſequuntur communi-
ter Moderni vt dixi. Et vltra adducta per præall. hic & in
l. pretia rerum. tria hæc valde ſtringunt. primum genera-
litas. l. noſtræ. ſecundum quia aliàs ſequeretur maximum
incõueniens & abſurdum, quòd fruſtratio debitoris poſ-
ſet creditori obeſſe, & ſibi prodeſſe & lucraretur cum al-
terius damnõ, & iactura. contra. l. hominem. j. mand. & l.
ſi ne hæreditaria. j. de neg. ge. & præalle. l. ſi ſeruum ſequi-
37 tur in §. fi. vbi contra moroſum fit interpretatio. † & ter-
tio inducebam aliàs efficaciter tex. in d. l. in re ibi quo res
vnquam plurimi fuit, ergo & ſi momento temporis du-
rauerit. ex quo patet illum text. malè per Dec. intelligi in
communi intereſſe & ęſtimatione quanti plurimi res cõ-
muniter valuerit. non autem de momentanea, quia vt ex
illis verbis ſupra ponderatis apparet, etiam de momenta-
nea quæ communis fuerit licet parum durauerit.

Non obſtat. l. pretia in ratione prout per Dec. ponde-
38 rabatur. † nam quod ibi in fine dr̃, eſt per modum ratio-
nis ad terminos ipſius. l. & ad præſentia & conſequenter
in legatis. vt Alex. & alij dixere, reſtringitur ergo ratio il-
la generalis ad terminos. l. ſuper qua eſt poſita ut p Soc.
in l.

auto

in l.Gallus.in §.& quid ſi tantum. col.2.ff.de lib. & poſth.
Dec. in c.ſuper literis col.3. de reſcrip: Lance. Galliau.in
repe.l.Centurio col.74.in ff.j.de vulga.maximè,qñ ſeque-
retur abſurditas vt in caſu noſtro. Nihil etiam facit.d.l.ſi
39 ſeruum meum.† non.n.loquitur de valore & æſtimatio-
ne quę fieri debet reſpectu tpis,ſed reſpectu perſonarum,
quia attendatur quanti omnibus ſeu cômoniter valet, ſicq;
communiter vendi poteſt, non quanti vni vendi poſſet.
quia nimis vel in immenſum côtra iuſtitiam poſſet ſe ha-
bere ꝓpter ſingularem aliquam affectionem. Ex quibus
patet, malè per Dec.intelligi tex.in d.l.pretia rerum.& in
d.l.in re. Et adhuc peius l.ſi ſeruum meum. melius ergo
feciſſet cum Iaſ. Alex.bene dicentem ſequi, quam ſtudio
contradicendi Iaſ.Imo. male ſentientem approbare.
Limitationes examinabuntur infra in locis congruis
40 Secundò noquex hoc tex.ibi ſi dictum eſſet,quo tempo
re redderetur,quanti tunc fuiſſet,id ad quod.l.noſtra ſem-
per allegari ſolet,quòd dies interpellat pro homine. & in
mora conſtituit ſicut litis conteſt.quemadmodum pari-
ter dicitur in l.magnam.C.de contrahen.& commit.ſtip.
& in alijs iuribus hic accumulatis per Alex.
Illud not. ampliatur & limitatur multip iciter hic per
doct.Iaſ.col.5.Dec.in 3.not.Cur.char.1. Mod.Taur.2.&
Moder.rep.4. materia adeò ampla eſt & trita vt cuicunq;
licet mediocriter erudito facile foret multa congerere &
ex charta in papyrũ tranſcribere. ſed eſſet magis laborio-
ſum quam ſubtile neque aliqua laude dignum.
Aduertendum eſt circa reſolutionem Dec.in 3.no.de
dilatione diei ad ſoluendum data, ſicq; in fauorem debi-
toris conceſſa quo ipſum debitorem in mora conſtitue-
re poſsit.ſi non ſoluat in tpe diei præfixæ,ſicque in ipſius
odium & damnum retorqueatur contra iura vulg. Et ſic
videbatur deciſionem.l.noſtrę q per lapſum tpis pręfixi
ad ſolue.debitor in mora conſtituatur,male ſonare.nam
ſm Dec.id fit. propter odium & ex noua cauſa ob negli-
gentiam debitoris non ſoluentis,vt per eum,quẽ ſequun-
tur hic Cur.& Mod.rep.præalleg. Bona tamen vr ſolutio
Ant.de Butr.Imo.& Are.per Ia.Mod.Tau.& alios appro
bata q ſecundario & in conſequentiam dilatio ſit in fa-
uorem creditoris,quę eſt planior,propterea negatur arg.
Dec. q tempus datum ad ſoluendum abſolutè fauorem
debitoris reſpiciat,verũ debitoris & creditoris in neceſſa-
riam conſequentiam vt præalle.ſcribunt,ſeu mixto fauo-
re debitoris & creditoris. dicam ergo ego cum iuriſcon-
ſulto.in l.hereditatis petitionem.C.de hęr.pet. ibi miſtæ
perſonalis actionis.ratio hoc reſpondere compellat q rõ
miſti fauoris id operetur vt pro debitore ſit dilatio diei
præfixæ.vſq; ad illum terminum poſteà pro creditore.
41 Nec eſt omittẽdum, † q fortius & efficacius operatur
dicta interpellatio quæ fit per diem expreſſam,q̃ illa quæ
fit per hominem.l.ad diem.ff.de verb.obl.cum not.ibi per
Alex.in text.& Iaſ.in fi.commenti & in l.ſi ex legati cauſa
col.3.illo eo.tit.dum ponit q licet interpellatio hominis
non conſtituat in mora, niſi elapſo modico,tpis ſpatio.l.
quod dicimus infra de ſolu.interpellatio tñ quę per diem
fit,elapſo die ſtatim in mora cõſtituit.d.l.magnam, quia
quum dies certa & expreſſa eſſet.ꝓuideri potuit,ideò im-
putãdum eſt debitori ſi id non fecit, & paſſus ſit ſe in mo
ra conſtitui, vt etiam per Aquent in d.l.ſi inſulam col.2.
ſicq; abſq; magno labore habetis ſolutionem aſperæ du-
bitationis,Mod.repet.hic in 5.4.col. Reſtringite tñ prædi
cta vt pulchrè per Matth. de Affl.in deciſione regni.316.
42 Limitantur prædicta,† pluribus modis p ſcrib.pręalle.
Iaſ.clarè in d.l.ſi ex legati col.4.cum ſeq. ponit nouem li-
mitationes, quas licet non referat, ex piſcatus eſt ex Fir-
miano in reper.in verbo dies. Et vltra diligenter not.eſt.
q prædictum not. procedit in actibus extraiudicialibus
& vbi aduerſarius ex ſui parte nihil tenetur facere. ſecus
eſt in iudicijs vbi actor pluſquam reus ſollicitus eſſe de-
bet, maiorq; ſit contumacia actoris. q rei.c.1.de dolo &
contumacia lib.6. Ita eleganter Petr.de Anch.in conſ.97.
in quæſtione.col.3. determinans propterea, q ſi ſtatuto
caueatur,non comparentem intra tale tps, pro contuma
ce & bannito haberi, per aduentum dicti tpis in mora
non conſtitui, niſi actore comparente & rei contumaciã
accuſante vt ibi per eum.Item limita qñ debitor & credi-
tor ſunt diuerſi fori,tunc.n.requiritur pro die ſtatuta cre
43 ditor,† & ſic actor compareat & proteſtetur ſe paratum
recipere,aliàs dies non conſtitueret ipſum debitorem in
mora per l.item illa, cum gl.in verbo non venit, & ibi in
2.col.not.Bar.ff.de conſtit.pecu.nam tunc forus debitoris
eſt locus ſolutionis.l.fi.ff.de tritica. De qua lim.vltra ꝑalle.
vide Alex.in conſil.92.vol.1. Mat.de Affl.in deciſione re-
gni.316.Dec.conſi.566.& Iaſ.quibuſdam modis ſublimi-
tantem.in l.2.col.31.in 37.q. C.de iure emphy. & Brunũ
in trac.de rebus ſeu diſpoſitio.dubij ſub ca.de obligatio.
non expreſſo loco vbi dare teneatur. Repetentes tñ hic in
19.col. teneri nouiter poſſe dicunt per generalitatem.d.l.
magnam, q etiam hoc caſu,qñ partes diuerſi ſunt fori q
dies interpellet pro homine & conſtituat in moram, quæ
tñ non ſit nociua vt in l. videamus in §. ſi actionem.ff. de
vſur. ſed cuius vtilitatis eſt diſputatio ſi mora non ſit no-
ciua? certè nullius: & ſm nõ eſt à communi opinione di-
ſcedendum, quòd non conſtituitur debitor hoc caſu in
mora,per præall. Id qđ etiam patet ex diffinitionẽ moræ
poſita per gl. cõiter approbatam in l.mora.ff. de vſuris ibi
ſi ſine cauſa diſtulit rei præſtationem vel ſolutionem, nã
hoc caſu non diſtulit ſine cauſa,quum non comparuerit
qui reciperet,ergò non conſtituitur in mora: quia cui nõ
conuenit diffinitio nec diffinitũ,vulga.iuribus. Nunquid
aũt in terminis iſtius limitationis requiratur illud qđ vo-
44 luit not.Bart.in d.l.item illa.col.2.† quòd debitor prote-
ſtetur ſe paratũ ſoluere ſi eſſet qui reciperet.Curt.hic col.
2.tenet quòd ſic. Mod.repe.col.19.dicũt, hoc eſſe potius
ad cautelam q̃ ad neceſsitatem, hocque prius in 5.col.te-
nuerunt Mod.Tau.ſed omnia dicta fuere Alex.in ꝑalle.
conſi.92.vbi hoc clarè deducit & firmat contra Bar.in d.
l.item illa.& ita etiam conſuluit Dec.in conſil.566.
45 Limita etiam vt non procedat prædictorum not. † qñ
electio loci ſolutionis eſſet in poteſtate creditoris, tunc
enim quum debitor de loco ſolutionis fiendæ non ſit cer
tus, nec ſine cauſa differat ſolutionem,dies alio nõ facto
non interpellat.Alex.pulchrè in conſi.45.col.fin.lib.5.
46 Item limita, † qñ in obligatione cum die adeſt condi-
tio, quia propter conditionem ante illius euentum non
naſcitur obligatio.l cedere diem.ff. de verbo.ſignifi.
Et euentus conditionis cum die concurrens operatur
ne debitor ſimul & ſemel in mora conſtituatur. vt per
Dec.in conſil.2.in 3.col. limita etiam vt per Rip.in l.4.in
§.hoc autem.col.2.infra de dam. infec.
Poſtremò in materia. d.l.magnam. & noſtræ an & qñ
47 dies pro homine interpellet, † vide Soc.in conſi.102.col.
pe.lib 2.& conſi 139.in 4.q.in eo.& conſi.57.col.fin.in 3.
vol. Iaſ.in d.l.ſi ex legati cauſa. & in l.vniuerſa col.2. C.de
precibus imperat.offer.Matth.de Affl.in deciſ.regni.316.
Dec.in l.quod te in 5.col.& in conſ.2.dum eleganter con
cludit quòd promittens de rato, per talem quum erit le-
gitimæ etatis in mora non conſtituitur per aduentum
temporis legitimę ætatis,niſi interpellatio acceſſerit,quia
de tali tempore errare quis de facili poteſt. ſecũdum Bal.
in l.ſi pacto. C.de pac.vt ibi latius per Dec. & ſequuntur
hic Mod.Taur.col.4.
48 Tertio noto ex iſto tex. † valere argumentum de tem-
pore ad locum, & ècontrario, vt hic vult iuriſconſul.re-
ſpondens ad ſm quæſitum idem iuris eſſe de loco, quod
de tempore dixerat, ad idem.l.fi.ff.de tritic.cum alijs plu-
ribus hic per Alex.allegatis hinc dicit text.in l.pretia rerũ
ff.ad l.falci.quòd ſicuti tempora, ita loca pretij veritatem
aſſerũt. & quod ſtatuitur in tempore diſponitur in loco.
ſtante identitate rationis, alias ſecus.vt hic per Iaſ.col.3.
& Dec.4. & ſequunt alij mod.exemplificantes poſt Inno.
& Bal.in teſte qui licet interrogatus de tempore, reſpon-

deat ſe non recordari, probat tamen. ſecus eſt in loco,
quia non ita recordamur de tpe ſicuti de loco, de quo vi
de etiam Alex.conſil.159.col.2.libr.5. Barb.conſ.43.col.
12.lib.3.& conſ.40.vol.4. Soc.conſil.94.ad finem lib.1.&
Fely.in c.cum cauſam col.10.& ſequenti de teſt.
49 Ex prædicto no.† infert hic pulchrè Iaſ.quòd licet pro
debito priuato, in domo vel in eccleſia quis capi nõ poſ-
ſit.l.plerią; ſupra de in ius voc.l.nemo de domo ÿ.de reg.
iur l.1.& 2.ac toto titu. C.de his qui ad eccleſ.confug.c.
inter alia de immu.eccle.tamen debitor ſuſpectus de fu-
ga capi poterit in domo & in eccleſia 'Indeq; extrahi, ar-
guendo de tempore ſacro ad locum ſacrum, nam tempo
re ſacro & feriato in honorem Dei fugitiuus poteſt capi.
glo.not. & approbata in l.dies feſtos in glo.2. C.de fer.ita
ergo & in loco alias prohibito; vt in domo, vel in eccle-
ſia, & ſic in loco ſacro. vt hic latè per Iaſ. & per eundem.
in d.l.plerique col.3. hic tamen reliquit cogitandum ex
quo non tangitur per doc. ſed Soc. poſuit in terminis in
tract.de cita.art.17.quæſtio.5. col.2.tenens contrarium.
in vtroque dicto.tam in domo quam in eccleſia.
Sed pro deciſione Iaſ.facit conſultatio Signo.in conſi.
86.quæſtio proponitur, vbi de tpe ſacro ſeu feriato in ho
norem Dei, ad locum ſacrum arguendo, concludit q ſi-
cuti datio tutoris & curatoris expediri poteſt tpe feriato
in honorem Dei ita & in loco ſacro. Et ad illam not.glo.
2.l.dies feſtos. plura accumulant Iaſ.in l.2.in §.ſed.exci-
piuntur.col.2.ÿ.de fer.& Fely.in c.ſi.col.pen.de iud.
Sed prædictam deciſionem Iaſ. damnant cõiter doct.
50 † vt hic per Dec.Cur. & Mod.Tau.omnes in tertia col.&
Mod.rep.in 3.not.licet non faciant verbum de Soc.in lo-
co præall.p tex.in d.l.1.& 2.C.de his qui ad eccle.confug.
& l.præſenti in prin.ibi cuiuſcunq;. conditionis ſint cum
glo.illo eo.tit.& d.c. inter alia & c.definiuit cum c.firmi-
ter.17.q.4.quæ iura clarè probant contrarium eius quod
dicit Iaſ. neminem confugientem ad eccleſiam, ſiue ſit
diues, ſiue pauper extrahi debere ab eccleſia, & ita de con
ſuetudine quotidie dicunt præfati ſcribentes obſeruari.vi
demus in iſtis decoctoribus foro decedentibus & fallitis.
qui ad eccleſias cõfugiunt & ſecuri ſunt.quicquid ēt con-
ſuluerit Oldr.in conſ.54.quē reprehendit Soc.loco palle.
51 Nec obſtat argm de tempore ad locum,† quia nõ pro-
cedit vt dictum eſt, vbi eſt diuerſa ratio. prout eſt in caſu
præſenti, quia vbi quis eſt in domo vel eccleſia, cuſtodiri
poteſt ne fugiat, & ita vidi ſæpe fieri, & cõſequenter non
eſt periculum fugæ. prout in tempore vbi periculum eſt
in mora vt hic per Dec.col.4.quæ ratio nõ ſatisfacit.Cur.
& Mod.repe. quia cuſtodia poſſet eſſe nimis longa & di-
ſpendioſa creditori, ſi debitor fugitiuus diutius in domo
vel eccleſia moraretur, adde & forte impoſsibilis propter
expenſas requiſitas, & plura alia Mod.repetẽtes dici poſ-
ſe aiunt, q primum eſt iuris poſitiui, ſm iuris diuini, pro-
pterea nimirum ſi contra ius diuinum prohibita eſt ex-
tractio ab eccleſia vt loco ſacro. Sed ſanctificatio ſabbato
rum nõne eſt de iure diuino & pceptum decalogi? Certè
ſic. Et tñ captura debitoris fugitiui eo tempore permitti-
tur. Videtur dicendum hanc eſſe rationem diuerſitatis
inter tps ſacrum & locum ſacrum, quia ſi debitorem de
fuga ſuſpectum non liceret capere tpe feriato, quum oc-
caſio & opportunitas ſe obtulerint, faciliter ſequi poſſet
amiſsio iuris ſui, quum periculum ſit in mora pp fugam
debitoris. ideò receſſum eſt à regulis iuris communis &
diſpenſatum vt liceat in tpe ſacro dictum actum capturę
facere, ſed in eccleſia non eſt veriſimile ſemper, vel diu-
tius commorari. Ideò quum exierit capi poterit, ita poſt
Bald.videtur voluiſſe Alex.in conſ.159.col.fi.lib.2. Et ſic
eſt diuerſa ratio loci ad tempus ſacrum.
Præterea q maior debeatur reuerentia loco ſacro quã
52 tempori ſacro,† probatur, nam tpe feſto nõ ſemper ſunt
prohibitæ coreæ. maxime qñ fiunt cauſa recreationis &
ſine malitia, & tamen ſemper ſub pœna peccati mortalis
hoc prohibetur in eccleſia.c.docet de immu.eccle.lib.6.
ſumma Ang.in verbo [illegible]. Item vẽditio neceſſitiorum
& plura quæ fiũt ex neceſsitate tempo.feſto & ſacro per-
mittuntur & excuſantur vt per Caietanum in ſumma
in verbo in feſto licita in verſic.3.ex neceſsitate quæ tñ in
eccleſia fieri prohibentur. Ideò Chriſtus teſtante Matth.
21.capit. Eiecit vendentes & ementes de templo Dei & [illegible]
menſas nummulariorum euertit. Domus enim mea in-
quit, domus eſt orationis. Et ſic maior debetur reueren-
tia loco ſacro quam tempori ſacro. Hinc etiam eſt quòd
actus coniugales qui diebus feſtis non ſemper prohibent-
tur nunquam in eccleſia licuerunt. ſm Petrum de Palu.
in 4.ſententiarum diſtin.33. quem referunt & ſequuntur
Mod.repet.hic ad finem 3.not.& prius Mod.[illegible] in 3.
col.& malè, quia damnatur per alios theologos per ſum-
mam Angel.in verbo debitum.ad [illegible] tamen eſt.
ſm omnes Theolog.præ ill. q magis ſunt prohibiti dicti
actus coniugales in loco ſacro quam in tempore ſacro ex
prædictis, ergo liquet maiorem reuerentiam deberi loco
quam tempori quicquid dixerit Iaſ. [illegible]
Non obſtat etiam deciſio Signor. de homodeis ſupra
53 alleg.loquitur enim in diuerſis terminis, † in illa materia
procedit arg.de tempore ad locum propter identitatem
rationis, quia ille actus pius cenſetur quòd tam tempore
quam loco ſacris exerceri poteſt, nec iura prohibent, in
eccleſia illum talem actum fieri vt probat ibi Sign. ſecus
in terminis quæſtionis noſtræ, quia lex cano. prohibet
vt ſupra deduximus: ideo, &c.
54 Et quod dictum eſt, de cõfugientibus ad eccleſiã, pro-
cedit etiam in cõfugiente ad ſtatuam principis vt ſecurũ
eſſe debeat nec inde auelli.l.vnica. C.de his q ad ſtatuam
confugiunt. Et multo magis ſi ad corpus Chriſti quis
confugeret, qd defertur per ſacerdotẽ gaudebit priuile-
gio immunitatis ne inde abſtrahat, quicquid dixerit gl.
in c.quęſitum.23.q.2.vt ibi pulchre per Archidiaconum.
& ita eſt cõis opi.doc.vt per Rom.in ſingu.ſuis ſing.339.
incip.dicamus, Firma.in reper.in verbo corpus. Cori.in
ſing.in verbo Cardinalis & in verbo priuilegium immu-
nitatis & Soc.in trac.de cita.loco ſ.allega.& ita ſe conſul-
uiſſe in quęſtione occurrenti teſtatur. Rom.& Soc.palle.
nec mirum, pp.n.vnumquodque & illud magis auten.
multo magis.C.de ſa.ſan.eccl.ſed eccleſia habet illam prę
rogatiuam & priuilegium pp reuerentiam Chriſti, ergo
multo magis habere id debet ipſum Chriſti corpus.
55 Notate tñ. † q confugientes ad eccleſiam non ſunt in
ea ſecuri nec tuti in maleficijs atrocioribus, vt pro homi-
cidio voluntario, raptu virginum, latrocinio publico, de
populatione agrorum & alijs enormibus glo.in auctẽ.de
man.prin.in §.neq; aũt in verbo cogẽtur & in c.ſicut. 17.
q.4.de qua materia vide plenius Abb.in c.pen.de immu.
eccle.Baro.in conſ.33.lib.4.Alex.in conſ.145.lib.7.Mod.
medio.in tract.præſump.in 33. præſump.3. regulæ.
56 De arg.autem de e ad tempus & e contrario, † vel de
perſonis ad locum, & e contrario, aut de perſonis ad res.
An & qñ valeat, quia non eſt materia præſentis ſpecula-
tionis, licet aliqui tetigerint vide.l.miles ita & ibi Bart.ÿ.
de teſta.milit.l.ita ſtipulatus ſa grande.quem text.melio-
rem de corpore iuris in ea materia dicit ibi Aqnenſ.Are.
in l.ſi ita quis ad finem commenti.ÿ. de vulg. Iaſ. in l.qm
in prioribus col.1.de inoffic.teſta. Soc.in l.centurio in 4.
no.ÿ.de vulg.Are.in conſi.95.reſpon.col.2. Dec.in cap.ſi-
gnificante.in fin.de appel. Parpal.in l.1.fol.11. de vulg.&
Alb.in dictionario in verbo arg.cum ſimilibus.
Quarto noto. ibi quanti eo loco eſſet q ad faciendum
57 extrinſecam rei æſtimationem † attenditur locus ſolu-
tioni deſtinatus, ad idem lex fin.ÿ.de tritic.facit.l.contra-
xiſſe.ÿ.de act.& obl.vbi dr locum ſolutionis cẽſeri locum
contractus, vt etiam per Bar.in l.quæro.ÿ.de ſolu.& Aret.
§.præterea quaſdã col.13.in l.ſ. de actio. ex quo deciditur
not.quæſtio.de vino in Marcha vendito, quod Ferrariæ
dari debebat. ſi agatur ad reſciſsionem contractus reme-
dio legis.2. C.de reſcin.vendi. q attendi debet æſtimatio
vini

vini in loco Ferrariæ vbi dari debebat per.l. noſtram, vt poſt antiquos tradit hic Alexan.quem ſequuntur.Dec.& communiter Mod.in no.allegantes pro comprobatione conſultationem Oldr.in conſ.168.de illo qui impetrauit collationem beneficiorum vſq; ad ſummam tot paruorum Turonenſium, ꝙ ad faciendum pdictam eſtimationem attendi debeat locus beneficiorum non vbi gratia facta fuit arg.l.noſtræ, & ſequuntur cõmuniter doc.vt per Alex.in conſi.37.& 47.lib.5. Soc.in conſ.247.lib.2. Mod. Taur.hic col.16.& Mod. Aſtenſes in trac.de Aug.col.02.

58 Vltimo not.† ex fi.l.ꝙ vbi non eſt conuentum vt res in certo loco tradat.cenſetur actum traditionẽ fieri debere. vbi fiet petitio, ad idem tex.in l.fi.ſ.de tritica.petitio aũt legitima eſſe debet in loco in quo debitor forum ſortit.vt ſ.per Bar.in fine Alex.& alios per gl.l.q̃ legatur in verbo petitur.ſ.de iu.nec eſt mirum, quia vbi locus ſolutionis omiſſus fuit relinquit diſpoſitioni iuris vulg.l.cõmodiſſime.ſ.de lib. & po.ſm diſpoſitionem iuris cõis petitio dari debet vbi contientus forum ſortitur.c.fi.de for.compe. & c.1.§.contrahentes eod.tit.lib.6.ergo,&c.& pdicta intelliguntur qñ promiſsio eſt de vino in genere, ſecus ſi in ſpecie vel genere ſubalterno, puta de vino Vicẽtiæ ſeu Vicentino quia præſtari tunc debet Vicentiæ, nam pp expreſsionem ipſius loci conuenium vr̃ vt in ipſo loco fiat ſolutio ſm Alex poſt Fulg.& ſequuntur Mod. Taur.col. 15.Cur.& rep.in vlt.no.& qcquid dicat Dec.ab opi.Alex. non eſt recedendum, q̃ dico optimè probari in d.l.16 in §.fi.ſ.de act.empt.alleg.per Alex.vbi dr̃ vinum qd̃ à Brunduſio venit & ſi venditio alibi facta ſit Brunduſij tradi

59 oportet.† Nec intellectus gl.ibi cui hic inhæret Dec.ſubſiſtit à Brunduſio,i.in alio loco,q̃ Brunduſij pp naturam dictionis,à,quæ ſeparationem denotat, nam illa verba & ſi venditio alibi facta ſit, quæ hoc concedunt aperte repugnant, & incontinenti ſine propoſito repeterent qd̃ iam dictum fuerat, venditionem vini non fuiſſe factam Brunduſij, quod abſonum eſt dicere, propterea dicta verba à Brunduſio intelligi debent,i.de Brunduſio, licet alibi facta ſit venditio,& ſic de vino Brunduſij, quum dictio,à, multis modis in oratione ponatur tam apud nos q̃ apud hiſtoricos & oratores, & ibi ex ſequentibus per quæ declarantur pcedentia vulgata, l.ſi ſeruus plurium.ſ.de l.1. datur intelligi hoc in ſignificatu poni à Brunduſio.i.de Brunduſio. Secundò pro Ful.& Alex.facit quia talis videt fuiſſe mens contrahentium pp expreſsionem loci Vicentiæ arg.text.adducti per Deci.qui retorquetur in contrarium in d.l.cum res in § ſed ſi id petatur.ſ.de leg.1. dum in horreo vel apotheca in venditione mentionatis vinum tradi vult niſi alia mens fuerit teſtantis. alio ergo non apparente, pp loci expreſsionem mens hominis legantis eſt vt in loco mentionato fiat traditio,reliqua quę ibi ſequũtur ad propoſitum nihil faciunt, loquuntur.n.vbi vinum venditum fuit in genere.facit etiam tex.in l.ſed & ſi ſuſceperit in §.1.ſ.de iu.vt Pau.de Caſt.ſcribit, ꝙ ſi legatur alicui vinum ad menſuram Paduanam, dandum hic Paduę pp expreſsionem ipſius loci Paduæ. Cur.ſecus ſi promiſ-

60 ſio fuerit de vino Vicentino.† Et talis mens etiam in cõtractibus attendi ſine dubio debet.l.fi. C.quæ res pign.& l.ſi à venditione in fine,cum gl.ſupra communia prędiorum,cum multis accumulatis per Alex.in conſil.34.ad finem lib.2.Iaſ.in conſ.84.vol.3. Dec.in conſil.251.555.& 697. ex quo patet ceſſare mirum illud p Dec.allegatum, quum hoc ſit propter mentem & præſumptam voluntatem contrahentium elicitam ex loci expreſsione.

Superuenientibus ferijs paſchalibus vltra in hac.l.non proceſsit auctor: abſoluta fuere ſupraſcripta in celeberrimo ſtudio Patauino in quinque lectionibus.

Die 14. Aprilis. 1546. Laus Deo.

EX L. LECTA.

Lex lecta antea dici poterat male intellecta nunc autem nõ num. 1.

Paulus iuriſcon.quando floruerit & ſub quo principe nu.2.

Quaſtio hic relata verum agitata fuerit & deciſa in ſcholis Pupi. vel in auditorio cauſarum.3 cum ſeq.

Auditorium pro loco ſcholarum & pro loco iudiciorum & cauſarum accipitur 3

Doctor legens an poſſit ſimul cum lectura magiſtratũ iuriſdictionem habentem annexam hẽre & exercere.5.cum ſeq.

Doctor legens per ſta aduocare vel poſtulare prohibetur vt lectura melius incumbat, An poſſit in camera ſcribere et conſulere.7.

Doctor ſtipendiatus contrafaciens diſpoſitioni ſtatutaria an ſit priuandus matricula,& ſtipendio 8.

Summarium, diuiſio.l & figuratio Caſus 9.cum ſeq.

Odof e. temerarie auſus eſt dicere leuibus rationibus hanc pulcherrimam deciſionem Pauli falſam & non poſſe ſuſtineri 11.

Intellectus verus iſtius tex.aperitur & oſtenditur.13.cum ſeq.& 29

In caſu iſtius.l non agitur de tollenda actione iam ortu ex ſtipulatione prima ſed de impedienda ne naſcatur,niſi.ſecundum formam pacti quod facilius fit.15.cum ſeq.

Ortus actionis, facilius impeditur quam iu eſſe productus tollatur.16.

Pactum de quo in hac.l.plus operatur, quum fuerit incontinenti appoſitum, quam ſi ex interuallo factum fuiſſet.17.

Rationes quibus mouebantur qui contra Paulum iuriſconſ in cauſa iſtius l.ſentiebant. 18.

Rationes dubitandi & decidendi ad hanc.l. 21.

Nummus, moneta, pecunia, ſeſtertius, & denarius de his 22 cum ſeq.

Seſtertius & ſiſtertium de his. 3.cum ſeq.

Denarius de hoc.24 cum ſeq.

As vel aſſis 2 .

Vſura centeſima cur ſic dicta Et qua eſſet.30 cum ſeq.

Tex.noſter ibi in dies 25.reſtitutus vt dicat 20.

Pactum dupliciter conſideratur prout ineſt & prout eſt, quid principale ac per ſe. Et appellatione pacti venit proprie nudum 39 cum ſeq.

Budæi temeritas arguitur, nu.31.

Pactum nudum cur de iure ciuili non producit actionem, ſed excep.ſecus de iure canon & de exemplis pacti nudi.42. cum ſeq.

Pactum nudum cur non cuſtodiatur propter naturalem obligationem. 6.

Pacta apponuntur quandoq; circa ſubſtantialia contractus, aliqñ circa naturalia, nõnunquam circa accidentalia.47.

Pacti virtus eſt informatiua, reformatiua, & transformatiua, aliquando actionem informat. aliquando contractum 38.cum ſeq.

Argenti frequentior eſt mentio quam auri apud iuriſcon.51.

Tex.l noſtra non loquitur de ſeſtertijs. 54.

Penſio propriè quid ſit,& de penſionibus.58.

Tex iſtius.l. cum myſteria primo loquitur per verbum currunt.inde per verbum creſcunt.59.

Vſura vſurarum prohibita fuit.60.

Excep.non nu.pec de iure ff. rum non erat cognita.61.

Leges non debent quæ diſputanda in ſcholis vel in iudicio proponuntur & producuntur.62.cum ſeq.

Legibiles eſſe debent quæ producuntur, alias non releuant.64

Locus celebrati contractus vel intentati iudicij an poni debeat in inſtrumento, vel actu. 65.

Ordo literarum & quando attendi debeat.67.

Cautio in nomine quid veniat.nu.68.

Appellatione illorum de domo qui comprehendantur. Et an priuilegium illis in domo conceſſum, competat miniſtris, & familiaribus.69.cum ſeq.

Baſtardi

Baſtardi an dicantur de domo, & ferre poſſint inſignia domus. nu. 71.
Verborum inculcatio & ſuperfluitas in conuentionibus, & inſtrumentis eſt tolerabilis, nu. 4. & 7?.
Verba illa quæ poni ſolent per notarios inſtrumentis, quòd Titius promiſit dare 100 ſcutos boni auri & iuſti ponderis, quid operentur ibid.
Rectè iuſtitiam. Rite ſolennitatem, iuſtè vtrunque importat ſecundum multos, de quo vide in nu. 76. cum ſeq.
Hæredi ſuo præſumitur quis prouidere etiam quod non exprimatur. nu. 77.
Tex. l. ſi pactum. de probationatus, ibidem.
Satisfactio quid à ſolutione differat. 79.
Tunc & nunc. Et quando iunguntur, vt in clauſula ex nunc prout ex tunc, & ècontra, quid ſignificent & importent. nu. 80. cum ſeq.
Clauſula ex nunc prout ex tunc, & ècontra cuius virtutis nu. 80. cum ſequentibus.
Amplius, de verbo hoc amplius vel eo amplius. 82.
Pœna & vſura quomodo differant. 83.
Pœna adiecta dationi quantitatis etiam cum pa. præſentationis pignorum vſura cenſetur & prohibita 84. cum ſeq.
Conuenit verbum in ſcriptura redactum an importet nudam conuentionem vel veſtitam cum ſtipul. 87. cum ſeq. vbi etiam de verbo promitto.
Verba iſta hoc acto & conuento in aliquo inſtrumento poſita ſignificant conuentionem ſiue ſtipula. 88.
Promitto in ſcriptura redactum intelligitur per ſtip. ſecus in verbo conuenit. Et quæ ſit ratio diuerſitatis, 89. cum ſeq.
Solutio fieri debet in fine termini, quando adiecti ſunt plures termini ſolutioni alicuius certæ quantitatis, & de ſolutione annua Et de ea quæ fieri debet annua, bima, trima die. nu. 93. cum ſeq.
Prorogatio termini an & quando cenſeatur facta, cum ſuis qualitatibus. 98. cum ſeq.
Prorogatione termini facta an fideiuſſor cenſeatur liberatus. nume. 99.
Iuramentum an cenſeatur repetitum in prorogatione termini. 101. cum ſeq.
Iuramentum requirit actualem præſtationem, aliàs poni non debet. 101. cum ſeq.
Reconductio an facta cenſeatur cum eiſdem pactis, pignoribus, clauſulis, & prærogatiuis quibus conductio facta fuerat. nu. 103.
Pacta incontinenti facta ſtip. ineſſe creduntur & vtrum verè vel fictè. 105. cum ſeq.
Incontinenti an dicantur fieri quæ poſt perfectum contractum fiunt. 108. cum ſeq.
Incontinenti fieri quid vel in ipſo actu fieri paria ſunt. 111. cum ſeq.
Contractus duo pluresue inter aliquos celebrati, eodem loco tempore & coram eiſdem teſtibus incontinenti dicuntur fieri, & vnus contemplatione alterius. 110.
In continenti factum non cenſetur ineſſe quando eſt quæſtio momenti. 112.
Teſtamentaria materia exigit repetitionem ſolennium, nam etiã incontinenti facta ſine ſolennitate non ſubſiſtunt 115.
Pactum ſuper vna re factum trahitur ad aliam rem illi acceſſoriam 116. cum ſeq.
Quæſtiones propoſitæ in ſcholis diſputandæ debent terminari & decidi, nu. 119.
Pactum nudum incontinenti appoſitum iuxta contractum veſtitur cohærentia contractus. 120.
Fideiuſſor non obligatur pacto nudo, etiam de iure canonico, vel vbi proceditur de æquitate ſola facti veritate inſpecta. num. 122.
Exceptione legitima tutus, non poteſt dici in mora. 123.
Vſuræ multipliciter deberi poſſunt. 124. cum ſeq.
Argumentum de fructibus ad vſuras validum eſt. 126.
Actio iam nata difficilius tollitur quam limitetur. 127.
Stipulatio prima in caſu iſtius l. reformatur per pactum incontinenti appoſitum. 128.
Abſolutio & perfectio contractus, ius partibus ex verbis in contractu appoſitis acquiritur, non ante. 129. & 157.
Pactum incontinenti appoſitum iuxta contractum bon. fid. vel ſtricti iuris nouam parit actionem quæ præſcri. verb. nuncupatur. 130. 133.
Actio præſcr. verb. orta ex pacto incontinenti appoſito iuxta contractum bonæ fidei an ſeruet naturam ſuam 131.
Pactum continenti idem quod ſtipulatio non veſtitur coharentia ipſius ſtipulationis. 132.
Pactum incontinenti appoſitum iuxta contractum bonæ fidei vel ſtricti iuris veterem actionem informat, & quemadmodum ſaccus informatur à frumento, & veſtis impletur ab homine ita actio informatur à pacto. 134. cum ſeq. vbi artic. latè diſputatur & datur limitatio.
Tex. in l. etiam. C. de iure dotis declaratur, num 139.
Stipulatio quæ eſt ſtricti iuris trahitur ad augmentum primæ obligationis factum, licet ſtipulatio non fuerit repetita virtute vnionis. 139.
Mens contrahentium attenditur & conſideratur. nu. 140.
Informatio fit de contractu vbi actio nõ eſt informabilis. 141
Tex. l. ſcire debemus de verb. obli. declaratus. 142.
Stipulationes plures ſunt quando promitto tibi equum, bouem & aſinum. 142.
Lex iſta lecta vtrum loquatur de virtute informatiua. vel de reformatiua. 143. cum ſeq ſed pro veritate loquitur de refor. 149.
Reformare aliud ab informare. Et an iſta l. lecta loquatur de reformatione vel de informatione. 143. cum ſeq.
Pactum reformatiuum contractus veſtiri poteſt ab ipſo contractu. nu. 46.
Poſteriora pacta attenduntur, reformantq́; & renouant præcedentia. 147.
Tempus eſt pars ſumma & ſtipulationis. 148.
Diuerſa & contraria diſtinguuntur. 150.
Pactum incontinenti factum quando dicatur. 151. cum ſeq.
Contractus quando dicatur pro abſoluto habitus, 153. cum ſeq.
Pactum ex parte rei incontinenti appoſitum ineſſe obligationi quid importet. & quid ſit hoc dicere. 156. cum ſeq.
Ius non acquiritur parti ex primo dictis in inſtrumento. ſed tota vis inſtrumenti in concluſione, & abſolutione ipſius conſiſtit. 129 & 15
Pacti exceptio an & quando apponi debeat. 158.
Iudex non oppoſita exceptione, an & quando ſuppleat. 158. cum ſeq.
Agens ante diem. vel condi. an & quomodo obtineat. 160. cum ſequen.
Tex. l quod ſi in diem. de pet. hære. declaratur ibi cum ſequentibus & 180.
Tex. l. cedere diem de verb. ſign. declaratur ibi. & nu. 175.
Sententiæ tempus attenditur in facienda condemnatione in petent hære. & in actione de peculio. 163.
Cautionis nomine et nuda promiſſione intelligitur. 164.
Actioni carens non experitur, & an à iudicio per iudicem ex officio repelli debeat 165.
Creditor in idem petendo conuentum condemnari ad dandum adueniente die vtrum bene agat. 166.
Pactum fuiſſe appoſitum incontinenti vel ex interuallo, plurimum refert 158. & 16 cum ſeq. & 17 cum ſeq.
In terminis iſtius l. ſi non opp exce. iudex condẽnare debuiſſet cõuentum ad dandũ ſecundũ terminos tertij pacti. 171

Clo.

Gloſ l.2 in principio infra de in diem addic ornata.nu. 172. cum ſeq.

Conditionale quid eſſe vel purum & reſoluen.in euentum conditionis differunt valde inter ſe. 172 cum ſeq.

Legatum purè ſi adimatur ſub conditione redditur conditionale. 174.

Conditio aliquando reſpicit debitum vel ſubſtantiam obligationis, quandoque ſolutionem & executionem quæ longe inter ſe differunt. 172. cum ſeq.

Agens ante diem vel conditionem quomodo male agat, & repellatur. 175. cum ſeq.

Dilatiuum pactum ſolutionis duas parit exceptiones. 177.

Ius partis ex alia cauſa vel aliunde competens reſeruari debet per iudicem in ſententia ſua 178. cum ſeq.

Pactum nudum purum appoſitum poſt ſtipu. vel conditionalem contractum incontinenti non informat promiſſum tamen pure debetur tanquam à conditione illicò fuerit receſſum. 181. cum ſeq.

Tex. verſi. quum adijcit. l. 1. de verb. oblig declaratur. 181. cum ſeq. & 184.

Non entis nullæ ſunt qualitates, nullæ cauſæ. 183.

Informatio à pacto non fit vbi non reperitur ſuſceptiuum informabile. 183.

Pactum nudum poſt contractum conditionalem appoſitum ſuper alio non informat veterem actionem, nec veſtitur cohærentia primi contractus. 185.

Conditio quando extat retrotrahitur & pactum nudum retrouidetur veſtitum & actio veſtita. 186.

Conditio cauſalis retrotrahitur, ſicut in poteſtatiua, & cur hoc ſit 187.

Pactum nudum incontinenti appoſitum poſt contractum conditionalem ſuper alio rei interuentu veſtiri poteſt. 188.

Tex. l. ſi in venditione ff. de periculo & commodo rei vend. quomodo intelligatur. 188. cum pluribus ſeq.

Periculum interitus rei ſub condi. venditæ ad quem ſpectet, deficiente vel euenente conditione 189 cum ſeq.

Pactum incontinenti appoſitum parit act. præſc. uerbis etiam quod habita relatione pacti ad contractum non reſultet contractus innominatus. 191.

Pactum ex interuallo appoſitum poſt contractum cond non parit actionem 194.

Pactum nudum incontinenti appoſitum iuxta contractum bonæ fidei, vel ſtricti iuris informat actionem, quæ oritur ex ipſo principali contractu, vt competat etiam ad deducta in pacto. & nouam actionem præſcriptis verbis parit plenè. num 195.

✝ x l. Lecta.

LEcta eſt in adiutorio, &c. verba ſunt noſtræ. l. quam inter difficiles difficillimã oẽs ꝓdicant. vnde ortum eſt adagium vetus. l. lecta male intellecta. Quis igitur ex hoc pelago inextricabiliq; labyrinthn me educet? Quis ſupra tot ſcribentium tranſcẽdentes intellectus ingemolum meum eleuabit, atque extollet? Quis vt inquit Bal. in rep. Patauina. l. edita circa finem pennas columbæ mihi dabit & volabo? Ille inq̃ qui Danielem de lacu leonum liberauit, & qui in fornace ardẽti Abdenago & fratres integros conſeruauit ac liberauit, me educet. ille qui Ioannẽ & Paulũ ſupra cœlos traxit vt viderent ac cognoſcerent, mortalibus incognita, volantis aquilæ alas mihi dabit. Ille qui eſt lumen luminum & oculos cæci nati aperuit, vt intueretur omnia, qui nihil prius videbat. Ille oculos meos aperiat vt videam quæ hactenus forſitan nemo vidit. Illo auſpice ac fauente altas difficultates & enigmata legis tanquã alter Oedipus ſphingis interpres enucleabo ac ſoluam, & legẽ hanc claram & facilem me poſſe vobis reddere ſpero, facturumq; confido, prouerbiumq; ſupra relatum falſum in præſentia eſſe oſtẽdam, cum lecta
1 bene ac belliſsimè intellecta, ornataq; cõſpicietur.✝ Iul. Pau. iuriſconſ. celeberrimus lib. 1. q̃ô. legem hanc ſcripſit, floruit ſub Alexandro Seuero Romanorum Imperatore, cum Modeſtino. Pompo. Vlp. alijſq; ſplendidiſsimis iuriſconſultis paulopoſt annos ducẽtos Chriſtianæ ſalutis, vt ex Lampridio Euſebio Ceſarienſi, alijſq; hiſtoricis colligitur. Aemil. Pap. præfect. ꝑtor. de quo in principio noſtræ legis cum prænominatis diſcipulus haud indignus vt ſcribit Lampridius circa finem hiſtoriæ ipſius Alexãdri principis. de cuius quidem Papi. laudibus, & morte plura ſcripſi in proœ. ſlorum, & in titulo de origine iuris. Quæſtio hic ꝓpoſita agitata fuit in auditorio ipſius Pap. Pau.
2 præceptoris,✝ q̃d auditorium pro ſcholis, locoq; & palatio cauſarum, & litium accipitur: ꝓ ſcholis in l. vnica. C. de ſtu. lib. vrb. Romæ lib. 10. in l. cum in fundo ad ſi. ff. de iur. dotium. hinc ſcholares auditores nuncupantur in l. Titius. ꝟ. de act. empt. in §. poſt hos. l. 2. ꝟ. de origine iuris.

Pro palatio & foro litium vbi canes populum deglubunt. in §. 1. l. cõtra. ff. de re iudi. ibi ad maius auditorium & in c. 2. de conſue. in ſexto. & in c. Romana de appel. eo. lib. & Papi. vtrũq; habuit auditorium. quum & præfectus ꝑtorio. vt hac. l. dr̃, eſſet, & in vtroq; auditorio Pau. noſter glorioſè verſatus fuerit, in ſcholis diligens & acutiſsimi ingenij diſcipulus, in foro celeberrimus admirabiliſque aduocatus, proptereà glo. in verbo auditorio, & latius ſuper ea Alex. vult ꝙ hic dr̃ ac refertur bifariã poſſe intelligi, vel ꝙ q̃ô diſputata fuerit in ſcholis Papi. Paulo noſtræ legis auctore, tunc Papi. diſcipulo & auditore ridente, & Papi. ꝓceptore tunc opi. Pauli laudante & approbante vel ꝙ præſens q̃ô contigerit, & ventilata fuerit in auditorio cauſarum ipſius Papi. & Pau. iuriſcon. tanq̃ aduocatus vt hic in 1. Pau. de Caſt. inquit. Rei & debitoris partes defendebat & in fauore ſui clientis ſnĩam vt hic dr̃ obtinuit & quum hic de iuriſdictione agatur attenta materia ſubiecta, melius quadrat ſm̃ Deci. tribunal iudicis & locum
3 cauſarum & litium ꝑ auditorium intelligere.✝ Quæ ratio me parum moueret quum & in ſcholis de iuriſdictione, & imperio, & quauis materia poſsint & ſoleant huiuſcemodi quæſtiones quotidie proponi & diſputari.

Accedo tamen & ipſe prædictæ ſententiæ, q̃ Bar. ꝟ. ad fi. cõmenti Pau. de Caſt. Are. & alij Mod. tenent. Mouet me in primis tex. hic. verbo auditorio, licet. n. pro ſcholis poſitum reperiatur, propriè tñ cauſarum & iudiciorum eſt locus iuribus ſupra allegatis, & ita adhuc in ꝓ̃ſentia locus ipſe vbi cauſæ audiuntur & ius redditur Taurini auditorium nuncupatur. Sc̃dò verba iſtius. l. Aemilij Pap. præfe. ꝑtor. magiſtratus. n. & officij cui cauſarum audiendarum
4 locus conuenit nomen eſt. Tertio hic text.✝ ibi q̃uis ſententia diuerſa obtinuerit. hoc. n. actibus iudicij propriè ãdaptatur vbi ſententia obtinere dr̃. l. Pompo. in fine vbi ſententia pluriũ obtinuerit. ꝟ. de re. iud. Quarto & vltimo quia veriſimilius eſt Paulum hanc ſpeculatiuam. l. redolentem practicam feciſſe quum in foro aduocatus militaſſet de q̃ône Iudicialiter ventilata & deciſa, q̃ de quæſtione in ſcholis diſputata, vbi leges degluttiuntur, quæ in palatijs digeruntur: & practica vera legum intellectrix. vt ſcribit Bal. in c. 1. de feu. ſine cau. non amitt.

Si quis tñ glo. & Alex. & aliorum opin. ſequi vellet eam ꝓbare poſſet primò per tex. l. Titius in prin. ꝟ. de act. emp. ibi lectum eſt in auditorio domini Vlp. itum vbi eſt ſimilis ſermo prout hic & tñ intelligitur de ſcholis quum non conſtet. Vlp. cauſarum auditorium tunc habuiſſe. Secundò quia officia prædicta, lecturæ ac iudicaturæ in viro acutiſsimi, præſertim ingenij, vt Pap. erat. non ſunt incompatibilia vt infra dicam, ergo ſimul ſtare poſſunt.

Ad alle. in opp. facile eſt reſpon. nã ad duas primas rationes ex prædictis reſpon. patet, quia auditorium tã pro loco ſcholarum q̃ pro loco cauſarum & iudiciorum capitur

pitur & ita conuenit vni materiæ, ſicuti alteri : ideò,&c.

Ad tertiam reſpond. q ſententia & opinio melius ſentientis ita poteſt obtineri & laudari in ſcholis, vt in palatijs, ne dr q iudicialiter obtenta fuerint, ideò nihil repugnat quin ita intelligi poſsit in ſcholis ſicuti in palatio.

Ad quartam & vlti.reſpon.quòd Pau.& ſocij ſui Papi. auditores doctiſsimi erant & tranſcendentem intellectũ (vt leges noſtræ dictitant) habuerunt. ideò nimirum. ſi hæc & altiora attingere potuerunt.

5 Ex prædictis infertur ad not.quæſtionem, † vtrum doctor poſsit hre lecturam cum publico magiſtratu et iuriſdictionali prout habebat hic Pap. et duplex ſtipendiũ & quicquid malè diſtinguendo dicat hic Alex.in 4.col.à ſcribentibus reprobatus vt hic per Dec. & alios Mod.cõmunis doctorum ſententia vr, q doctor legens non poſſit hre ſeparatum officium, iuriſdictionem & adminiſtrationem habens annexam, ne dum in vtrunq; feſtinat neutrũ bene peragat.l.ſi.C.de aſſeſſ.l.eis. C.qui milit.non po. & l.hac parte. C.de proxi.ſa.ſcr.lib.12.vt per Bart.j.circa ſi.cõmenti Alb.Bal.Arc.Dec.& alios Mo. Et ad hunc tex. licet præfati non reſpon. dici poteſt hoc receptum & admiſſum in Papi.doctiſsimo ſubtiliſsimo & viro nunq ſatis laudato vt traditur in proœ.ffdorum.in l. cũ acutiſsimi cum ſimil.C.de fideicom.nam pp ingenij viuacitatem & doctrinæ excellentiam vtrunque officium bene peragere potuit,qđ in alijs noſtri tpis hominibus ſecus eſſet.vel aliter q non apparet Pap.temporibus quibus tanq præfect. ꝑtor.cauſas & lites decidebat & terminabat,lecturę pariter vacaſſe tunc exercitio,propterea male hic tex.ad dictã qõnem inducitur. Sed pro contraria opinione optimè facit,quia huiuſcemodi officia cõpatibilia ſunt,quum poſſit quis vna hora legere,& alia eiuſdem diei ius reddere,vt patet ad ſenſum : ergo per eandem ꝑſonam exerceri poſſunt.j.de teſt.l. dñs Labeo vbi in eodem teſtamẽto poteſt quis fungi duplici officio aduocati,ſ.& teſt. ad idem.l. ſi conſul.š.de adop.cum alijs de quibus hic per Dec.col.1. per Fely.in c.cum olim.de re iud.ꝑ eundem & Dec.extra de proba.in ca.ex literis charta vlti.vbi dicunt q quatuor & quinq; officia cõpatibilia hre quis poteſt. Et vidi Tau. pręſtantiſsimum dñm Franciſ.Bulgarum primam ſedem iuris canon.tenentem,maneque legentem,Ius pro Reuerendiſs.Archiepiſcopo poſt eam horam reddentem. Cudere tñ monetam minime triuialem, ac currus & equos faciemque Deorũ aſpicere,vt ait Satyricus vix poteſt qui tm̃ lecturæ incumbit.Cantare in cathedra ſimilia quædã & regulas tritas ex repertorijsq; collectas congerere, difficultates autem fugere etiam qui iuriſdictioni præeſt po-

6 terit.† Et cõſequenter officium lecturę,deſiderantis præcipuè quæ ſcribit digne,& laudabiliter edere,prẽſumptiuè incompatibile eſt cum officio habente iuriſdic.annexam.Quærit etiam nõ impertinenter ſucceſsiuè hic Dec.

7 † nunquid doctor legens, per ſtatutum aduocare vel poſtulare prohibitus,vt magis officio lecturæ vacet & incũbat, poſsit in camera ſcribere & conſulere, & tenet q ſic ſecutus Bar.in l.1.in §.poſtulare š.de poſt.quia per verba ſtatuti prohibitio limitata vr in eo q coram iudice comparet.d.§. poſtulare & extra eo.tit.de poſt.c.1.& ſecũdo. Et quia non tantum à lectura diſtrahitur qui in camera ſcribit. Ideò non eſſe recedendum à verbis ſtatuti.

Sed contra Bart.ſtare videtur communis ſcribentium ſententia quia ſiue publicè ſiue priuatim cauſas tueatur & viſioni ꝑ ceſſuum vacet,diuertitur à lectura,ergo diſpoſitio ſtatuti locum habere debet ita poſt Angel. Rom. & Io.de Anna.concludit Fely.in rub.de fide inſtr.col.1.

Fœdere tñ diſtinctionis concordari poſſunt opiniones ex mente Pau.de Caſt.in d.§.poſtulare, qđ autem quærimus an doctor legẽs ſtãte tali ſtatuto poſsit in caſibus aliquando occurrentibus conſulere, eſt dicendum q ſic & procedere opin. Bar.ſupra alleg.quia non tm̃ à lect.diſtrahitur ſicuti quando ad palatium allegaturus vel aduocaturus,accedit.Et ſic ceſſat ratio prohibitiua ſtatuti vt per Bart. Paul.& Alex.in Apoſtil.ad Bart.in d.§.poſtulare & Deci.hic, licet de prædictis non faciat mentionem.

Aut quærimus an poſsit allegare in dubijs quotidie occurrentibus in cauſis palatij.Et dicẽdum q non,quia diſtraheretur à lectura,& militaret ratio ſtatuti ſm Pau.de

8 Caſtr.ibi, & ita procedat contraria opinio. † Et caſu quo doctor ſtipendiatus cõtrafaceret diſpoſitioni ſtatutariæ, priuandus eſſet matricula & ſtipendio ita Bald.per illum tex.in l.placet noſtræ ibi breuibus eximetur. C.de epiſ.& cle.ſequitur hic Dec.in 1.col.& Pau.de Caſt.in d.l.placet. Quia ſummarium Bar.cõiter reprobatur vt hic per Paul.

9 de Caſt.Iaſ.& alios.† ſic paucis verbis iuxta medul.l.ſummari poteſt. Si iuxta ſtip.de ſoluendo principali debito intra certum terminum,ac de centeſima vſura perſoluenda quo ad tardius ſoluta ſors fuerit, pactum ſit incontinenti appoſitum, continens prolixiorẽ terminum ſoluendi ſortem ante diem ꝓrogatam moram impedit ac obliga.& curſum vſurarum,quæ debebantur ex ſtip.pp moram, non autem poſt moram, ſecus ſi non deberentur propter moram vt qñ nominatim actum fuiſſet, vt pecunia ſuo die non ſoluta.ex die interpoſitæ ſtipulationis, & ſic pro tpe quo non fuit in mora præſtentur vſuræ. h.d. in ſumma ſm verum intellectum & ſenſum iuriſcon.

10 Diuiditur diuerſimodè per Bart.& doct.† Ego quia vt ſæpe dixi, omnis bona diuiſio debet eſſe bimembris, vel ad bimembrem reducibilis.l.1.ſupra de rerum diuiſio.& in rub.j.de vulg.vbi Iaſ.& alij tradunt, hanc.l.noſtram diuido in duas partes principales. In prima ponitur facti narratio.In 2.deciſio,ſecũda eſt ibi dicebam. Prima pars principalis ſubdiuiditur in tres particulas, in prima propoſiti caſus ponitur proœ. In 2.narratio caſus,duas ſtip. & vnum pactum nudum propter quod tota vertebatur dubitatio,continentis.In 3.elicitur quęſtio,ac dubitatio, ſecunda primæ ibi Lucius Tit.3.ibi quæſitum.

Iterum ſecunda pars principalis ſubdiuiditur in quatuor particulas, in prima ponitur deciſio facti propoſiti. In 2. duo argumenta, quæ contra prædictam deciſionem per aduocatos aduerſæ partis contra Pau.noſtræ.l.auctorem fiebant referuntur. In 3.Pau.arg.ipſa diluit ac diſſoluit.In 4.& vlt.refert caſum quo contraria opinio ſaluari poſſet. ac procedere. Secunda ſecundæ ibi pactum autem.3.ibi ſed quum ſortis 4.& vlti. ibi ſed ſi quantitatem.

Et ſi Odofre.hic quem ſequitur Guid.de Suzaria arro-

11 ganter nimis, † deciſionem noſtræ.l. falſam dicant, nec poſſe ſuſtineri per Paulum iuriſconſultum ſi viueret, leuibus quibuſdam rònibus & argumentis quibus rñdet hic Alberi.cũm quo trãſeunt hic Iaſ.in 2.col.& Mod.medio. ſuper verbo exceptionem. tñ ſubtilis eſt pulcherrima ac bonis rationibus fundata. In cuius interpretatione & intelligentia Antiqui & Mod. vt j.oſtendam aberrarunt.

12 Hunc ordinem me obſeruaturum polliceor, † in primis verboſitatem Pau.de Caſt.& aliorum paruipendens caſum ſm verum ſenſum.l.paucis ponã & figurabo. Deinde rationem dubitandi & decidendi.tertiò quædã euidentialia ad declarationem.l.& materiæ pręmittã.Quartò literam vt dicimus apoſtillabo ac exponam in aliquibus locis vbi magis obſcura vr. Quintò colligam not.poſtremò deueniam ad expeditionem gl. & dictorum Bar. & aliorum ſcribentium.In auditorio Aemilij Papi.pręfe.

13 præto.de quæſtione infraſcripta controuertebatur. Lu. Tic.à Pub. Meuio quindecim centum denarium mutuo acceperat quos futuris calendis reſtituere per ſtipulationem promiſerat, qđ ſi ea die non faceret quo ad tardius ſolu a eſſet, centeſimam vſuram promiſit.i.in denarios centenos ſingulos denarios quolibet menſe.i.vnum pro centenario ſingulis menſibus, ſicq; denarios quindecim ſingulis menſibus ꝓ illis mille quingẽtis denarijs mutuo ſumptis, deinde pacto nudo incontinenti appoſito inter Luc. Tic.& Pub. Meuium conuenit,vt ex omni ſumma ſupraſcripta trecenti denarij menſtrui ſoluerentur & de vſuris nihil dictum fuit,vt poſt gl.contra Sal.vult.etiã hic Alex.

Alex.in 1. col ſicque vbi ex ſtipu. totam ſummam mille
quingentorũ denariorũ mutuo acceptam futuris calen-
dis ſoluere tenebatur, hac vltima pactione, ad reſunden
dũ trecentũ denarios menſtruos,ex oĩ ſumma duntaxat
obligabatur.ſicq; ſpatium quinq; menſium tm̃ ad ſoluẽ-
14 dum totam prædictam ſummã habebit.† quicquid anti
qui & Mod.de quinquaginta menſibus,vel de duodecim
cum dimidio alterius dicant, vt clarè ſtatim oſtendam:
Quia numerus dictorum quinq; menſium quibus tota
ea ſumma reſtituenda erat, tranſierat, nõ ſatisfacto obli
gationi prædictæ : q̃ſitum ac dubitatum fuit quomõ &
qualiter ſoluendę eſſent vſuræ,de ſorte.n. nõ erat dubiũ,
an videlicet ex die interpoſitę ſtipul. etꝫ pro tota ſumma
poſt primũ terminũ ſolutionis lapſum, aut pro parte,&
ꝓ qua parte inter q̃ multũ intereſt. Pau.iuriſconſ. iſtius.
l.auctor,& Luc.Titij debitoris aduocatus,quia pacta in-
cõtinenti facta,ſtipulationi ineſſe credunt̃,in ſpecie facti
ſuprapoſita dicebat,ꝓinde eſſe ac quis certã pecuniã cẽ-
tum puta ſingulis menſibus ſtipulatus,quo ad tardius ſo
luta eſſet, vel ĩ caſũ retardatę ſolutionis vſuras cẽteſimas
videlicet,adiecıſſet & ſi ſtipulationem illã de ſorte vnico
termino futurarũ calẽdarũ ſoluenda ꝑ pactũ qđ loco ſti
pulationis eſt, ꝑꝑ cohęrẽtiam reformari vt Luc. Tic.nõ
vnico termino calẽdarum,ad ſolutionẽ toti⁹ ſortis tenea
tur,ſed ſolum ad reſundendos 300.denarios.ſingulis mẽ
ſibus vſq; quo ꝓ toto debito fuerit ſatisfactum, & actio
ni ex prima ſtipulatione oriturę nouã formã in natiuita-
te datam eſſe.vt intentari ſolum poſsit ad 300. denarios
15 ſingulis menſibus † & ꝑ cõſequens in caſu iſtius.l.nõ agi
tur de tollenda actione iã orta ex ſtip. prima. ſed de im-
pediendo ne naſcatur, niſi ſub hac noua forma.id quod
16 ipſo iure,& facilius ſit, † q̃ ſi agerẽ de tollẽdo aliquo iã
ineſſe producto,per vulgatã regulam.l.à patre furioſo ſu
pra de his qui ſunt ſui vel alieni iuris & poſt Fulg.& Pau.
de Caſt.in terminis notat Alex.j.in 5. col.per tex.no.in l.
rogaſti,in §.ſi tibi ſuprà eo.ibi idem Alex.Dec.& alij no-
tant,& Aquen.ita etiã interpretans.l.noſtram.in l.petens
col.7.verſic.2.multum diſtat. C.de pac. & colligitur etiã
ex Aret.hic in pen.colu. Propterea iuriſcon.hic in verſic.
igitur inferendo,ad deciſionem propoſitæ quæſtionis in
quit finito primo menſe. primæ ſolutionis trecentorum
denariorum ipſius penſionis vſuras currere menſe ſequẽ
ti.Et ſimiliter poſt ſm menſem illius ſecundæ penſionis
& termini,vſuras currere. Et pariter poſt tertium vſuras
illius tertij termini, & ſic de alijs duobus ſequentib⁹ ter-
minis & ſolutionibus Et poſt quintum menſem curre-
bant vſurę centeſimę ꝓ tota ſorte mille q̃ngentorum de
nariorum mutuo acceptorum, nõ autem currebant di-
ctæ vſurę ꝓ toto debito principali vno menſe, vel altero
p̃dictarum penſionum, & ſolutionum finito, iuxta for-
mam ac tenorem ſecundę ſtipulationis:qa quum ſors in
tegra ob tertium pactum,tunc peti nõ poſſet,ſed ĩ termi
nis ſtatutis ad ſoluẽdum,ꝑ tertium pactum, vſuræ ipſius
ſortis peti nõ poterãt, ex quo principale ipſum peti non
poſſet.Iſtud eſt qđ hic ſubiungit Pau.iuriſcõ.in verſi.nec
ante ſortis nõ ſolutę.ꝑꝑ reformationẽ primę ſtipulatio-
17 nis ꝑ tertium pactum factã.† Et cõſequenter plus opera
tur hoc tertium pactum,incõtinenti poſt primã ſtipula-
tio.ĩterpoſitum,q̃ ſi ex interuallo,factum fuiſſet, tunc.n.
ad except.tm̃ ꝓdeſſet.Sed qñ incontinenti factum fuit ꝓ
deſt ad impediendum actionẽ oriri ex prima ſtipulatio-
ne,illãque limitãdum,cui ĩ natiuitate nouã dat formã,vt
in ſuperioribus diximus, & j. etiam in materia dicemus.
Qui tñ in iſta cã P. Męuij.iuſ.parteſq́,creditoris patro
cinando defendebant, contrarię inhęrentes opinioni di-
cebant in pręſcripta q̃ſtione,vſuras deberi ex die interpo
ſitę ſtipulationis de eis pro tota ſorte ſoluendis:quemad
modum ſi id nominatim expreſſum in tertio pacto eſſet
18 & duabus mouebãtur rationibus. † prima quia tertium
pactum de ſolutione ſortis tm̃ loquebat̃ non de vſuris,q̃
per ſe in ſecundã ſtipulationem deductę fuerant,ergo q̃-
tum ad vſuras,pactum nihil facit. & ſtipulatio de eis præ
ſtandis ſecũdo loco facta ĩ ſuo robore & firmitate rema-
nere debet exceptionem, q̃ ſm vulgatas iuris regulas tm̃
parit:ergo actionem ex ſecunda ſtipulatione de ſolutio-
ne vſurarum tollere non debet.His rationibus,cum mo-
deſtia reſpondet Pau.iuriſcon.in verſ.ſed quum ſortis.ꝙ
quum petitio ſortis ꝑ tertium pactum dilata ſit, ſoluiq;
deberet non proximis calendis,ſed ſingulis menſibus tre
centi denarij ea die,de neceſsitate ſequitur, vſuras ꝓ to-
ta ſorte non deberi,ſed pro tempore moræ. & quum de-
bitor nõ ſit in mora reſpectu toti⁹ ſortis ꝑꝑ dilationem
ſibi datam, teneri non debet ad vſuras integrę ſortis,ſed
tm̃ illius partis & ſummę pro qua reperitur in mora, &
per conſequens non eſt mirum,ſi p̃dictum pactum ſuꝑ
ſorte ac principali debito factum ad vſuras extenditur,
ſicq́; de neceſsitate in acceſſorio & conſequenti operat̃.
Ad ſecundam rationem,ꝙ pactum nudum non parit
actionem ſed exceptionem reſpondet Paul. ꝙ licet id ꝓ
cederet.vt aduocati diuerſæ partis putabãt, cuius tñ con
trarium verius eſt. quum incontinenti appoſitum eſſet.
prout obtentum fuit iudice ipſo acutiſsimi ingenij Ae-
milio.Pap.præfe.p̃tor.quia regulariter pacta nuda incon
tinenti appoſita,ẽt iuxta contractum ſtricti iuris, actio-
nem pariunt, quum credantur ineſſe. ſiue referendo ad
terminos noſtræ l.ꝙ pactum ſm verum ſenſum iſtius li-
teræ non tm̃ prodeſt ad exceptionem,vt illi dicebãt, ſed
ad limitandam actionem ex ſecunda ſtipulatione orien-
dam,ꝑꝑ reformationem, vt diximus factam, & nouam
19 formam natiuitati ipſius actionis datam.† Attamen ẽt
ꝙ procederet illa eorum erronea opinio, Idẽ eſſet in pro-
poſito noſtro vſurarum petitarum.ꝙ obligatio earum ip
ſo iure non cõmittitur, quia quũ veniant ꝑꝑ morã & tu-
tus exceptione in mora non dicatur, de neceſsitate ſequi
tur obligationem vſurarum ipſo iure non committi ſm
Pau.iuriſconſu. prout etiam prędicta verba declarando
interpretãtur hic Iaſ.& Dec.in 4.& ſexta col.hæ ſunt ſub
tiles & fundamentales ac viuæ rationes deciſionis Pauli
in hac.l.relatæ, q quidem iuriſcon. modeſtiæ inſeruiens
ſubiungit poſſe dari caſum quo procederet opinio aduo
20 catorum contrariæ partis,† qñ expreſsè conuẽtum fuiſ-
ſet, vt pecunia ſuis diebus non ſoluta, Et ſic. in terminis
quinque menſium ab ſoluendum principale debitum
competentium, vſuræ ex die interpoſitæ ſtipula. Et ſic
etiam pro tempore quo debitor non fuit in mora, præ-
ſtarent̃,ſicuti in ſimili videmus,in eo q ſtipulatus eſt fun
dum ſub conditione ſi nauis puta ex Aſia venerit, hoc
acto vt impleta conditione, p̃ſtent̃ ẽt fructus medio tꝑe
percepti,quia debebuntur ꝑꝑ expræſſam ſtipul. & pro-
miſsionem.Eodem modo deberentur vſurę ex ſtipu.pro
pter ſtipulationem etiam pro tꝑe, quo debitor non fuit
in mora. Iſte eſt caſus nitidus in hac difficillima lege, ꝙ
ex infrà dicendis clarior in qualibet ſui parte reddetur.
21 Rationes dubitandi & decidendi † ex text. & p̃dictis,
apertè ſatis colligunt̃, aſsignarique poſſunt, vt hic etiam
per Iaſ.col.4,& Moder.
Modo pro ĩtelligentia l.noſtrę, & infrà dicendorum
22 † quia de materia nũmaria tractaturi,ſum⁹,vnde & cur
dictus ſit nummus,Moneta,& pecunia,& quomodo in-
23 ter ſe defferãt, dixi in l.ſingularia. ſ.eo. † Ideò hic p̃mit-
to primò nummos duos aſſes & dimidium alteri⁹ valuiſ-
ſe,vnde dict⁹ eſt etiam ſeſterti⁹ ęris ĩ maſculino genere,
quaſi ſemis terti⁹,eo ꝙ contineat in ſe aſſes duos,& dimi
diatum tertium. veteris. n. conſuetudinis fuit, vt ſemis
24 anteponerent more attico compoſitione facta : † dena-
rius qñ eſt adiectiuũ, idem ſignificat ꝙ decennarius vn-
de denarię cerimoniæ,quibus,ſacra adituris decem con-
tinuis diebus, certis rebus carendum erat. Denari⁹ verò,
ſubſtãtiuum erat gen⁹ monetę argenteę,à denario nume
ro dictæ q decẽ aſſes valebat, hoc eſt quatuor ſeſtertios.
25 † Qua ratione quaterni ſeſtert.j denariũ vnũ ęquabãt,au
ctor eſt Feſtus. As igit̃ ſiue aſsis,ęreus erat, & paruę ęſti-

26 mationis, nũmulus, † iuxta illud Catullianũ rumoreſq́;
ſenum ſeueriorum oẽs vnius eſtimemus aſsis. nummus
verò ſeu ſeſtertius qui nunq̃ æreus fuit ſed argenteus ab
27 initio aſſes duos & ſemiſſem, vt dixi, valuit. † Denarius
argenteus erat, & denis aſsibus valebat. Seſtertiũ verò in
neutro genere mille ſeſtertios ſeu paruos nummos æqua
bat. & de ꝑdictis aliquid tãgunt hic Mod. Medio. & lib.
3. diſpun. c. 1. 2. & 9. & latius Budeus lib. 1. & 2. de aſſe &
partibus aſsis. vbi plures citat auctoritates. Iuriſcon. tñ in
l. eum quis decedens, in §. titia. ꝟ. de l. 3. non denarios in
28 maſculino, ſed in neutro genere denaria dicit, † Ang. po
litianus, in epiſtolis in 132. epiſtola ad Pãdulphum, rudẽ
appellat eũ, qui grecum ibi interpretatus eſt, non n. dena
ria ſed denarios, in maſculino genere, dicere inqt debuit
latinè loquẽdo. Iaſ. in l. ſcire debemus col. pen. ꝟ. de verb.
obli. dicit in tex. ſuo fuiſſe denarium pro denariorũ, ſed
in meo & alijs antiquis eſt denaria & ita debuit eſſe in pã
dectis quas Politia. præ oculis ſꝑ ad libitum florentię ha
bebat, prout in dictis epiſtolis ipſe teſtat̃. & inuenio idẽ
dici in l. publia. in §. 1. ꝟ. depoli. ibi denaria decem millia,
ideò crederẽ Politiano in humanioribus literis experto,
& doctiſsimo non rectè nec latinè, denaria dici, niſi for-
ſitan more priſco, vt apud Plautũ in rudentes, ibi centũ
29 denaria philippea. Ad propoſitum noſtrum veniend. †
quũ, i ſeſtertio argẽteo mille aſſes eſſent. Et ſic ducẽti. 50.
denarij verba illa tex. noſtri. 15. mutua intelligi debẽt, ſe-
cundum Alciatum in ſuis interpretationib', de ſeſtertijs,
15. q́. æquabant. 15. millia aſſium ſiue. 3750. denariorum
ad q̃ ſummã ꝑſuluendã quum Pub. Meuius. 30. denarios
ſingulis menſibus, ex tertio pacto refundere tenerẽ nõ.
50. menſes, vt Pau. de Caſ. & ſequaces intelligunt. ſed duo
decim & dies quindecim habebat. Intra qđ tps oĩs ſum-
ma quindecim millium aſsium, reſtitut[a] fuiſſet trecẽtis
denarijs ſingulis menſibus refuſis. nam trecenti dinarij
mille & ducentos aſſes ſeu paruos nummos, ſm ea q̃ ſu-
pra docuimus valebant, & ſic duodecim mẽſibus, ſoluẽ-
di fuiſſent. 1440. aſſes reſtaſſent ſexcenti de ſumma qnde
cim millium, qui in dimidio alterius mẽſis ſolui debuiſ-
ſent. Ita quòd rectè calculãdo duodecim menſibus cum
dimidio alterius omnis ſumma, reſtituta fuiſſet.

Sed ſm intelligẽtiam Pau. de Caſt. & aliorum intelligẽ
tium quindecim millia aureorum, ſ. ad perſoluendum
eam totam ſummã competebant. 50. menſes, ſoluendo
ſingulis menſibus trecentos iuxta formã tertij pacti. Sed
mirum eſt quantum à ſcopo aberrauerunt oẽs, nam ſm
declarationẽ Pau. de Caſt & aliorum intelligentium tex.
noſtrum, de tot millibus mutuo acceptis, & de reſtitutio
ne facienda, ad rationem trecentorum ſingulis menſib'.
50. menſes ſolutioni totius ſortis competijſſent, vbi pri-
mo proximis calendis tota reſtitui debebat, quod nõ eſt
veriſimile, tã longã dilationem datam ab ſoluendum for
tem mutuatam, q intra vnum menſem ſolui, primò de-
buiſſet: Item quia in tex. noſtro, nec de milliaro numero
nec de aureis vlla eſt mentio. Secundum verò declaratio
nem Alciati & ſequacium, intelligentium de 15. ſeſtertijs
in neutro genere. 12. mẽſes, cum dimidio alterius habuiſ
ſet, Luc. Tit. debitor, ad reſtituendã totã ſortem, mutuo
ſumptam, q́ intelligentia nullo modo procedit, neq; illi
adherẽdum eſt & ex plurib' cõfunditur. in primis de. 15.
dieb'. vel de dimidio alterius mẽſis, hic verbum nullum,
ꝓut nec de ſeſtertio. tertiò repugnat tex. noſter, ibi quia
numerus menſium trãſierat, nõ dicit & dierum. 15. quar
tò p ea q̃ iuriſc. ſubiungit, loquẽdo de numero centena-
rio, & de denarijs ex oĩ ea ſumma, debitis reſtituendis, ꝑ
quẽ dat̃ clarè intelligi mutuum de quo ſ. locutus eſt. fuiſ-
ſe de ſimili numero, & de denarijs nõ de ſeſtertijs. intel-
lige ergo hunc text. vt ex ſequentibus colligi põt. 15. mu-
tuo. 100. denarium, videlicet, de quu numero centenario
mentionem ſtatim facit, & de denarijs reſtituẽdis, quos
Luc. Tit. 300. videlicet ſingulis mẽſibus, refundere ꝓmi-
ſerat, ex ſumma accepta, ita vt verba ꝑcedẽtia. 15. mutua
congruẽter imò neceſſariò intelligi debeãt. 15. ſ. centum
& de denarijs qui mutuo accepti fuerant, & reſtituen-
di erant, quum ſm vulgatam regulã præcedentia decla-
rentur, per ſequentia. l. ſi ſer. plurium. §. fin. ꝟ. de l. 1. Obli-
gatio igitur mutui de qua hic fuit. 15. centum denario-
rum, & quum menſtruos. 300. reſtituere debitor tenere-
tur. conſtat ipſum Luc. Tit. debitorem habuiſſe dilatio-
nem quinque menſium tantummodo, ad reſtituendum
totam ſummam. ille eſt veriſsimus intellectus. l. noſtræ
ſecundum quem figuraui ſupra caſum.
30 Scđò quia de vſuris centeſimis hæc. l. tractat. † ſcien-
dum eſt vſurã dici pecuniam, q́ in fœnore ſorti accedit,
& dr̃ vſura, quoniã ex vſu acquiritur. rei enim ipſius fru-
ctus cenſetur. l. vſuræ. ꝟ. de vſur. facit. l. vſura cum ibi no.
infra de verb. ſign. Centeſima verò dr̃ non quæ ad ratio-
nem in centum pro centenario pendebatur annis ſingu
31 lis ſorte cum vſuris ęquata. † Nec ſemiſſes vſuræ quæ ad
rationem. 50. pro. centenario ſoluebantur. vt gl. & doc.
noſtri cõiter intellexere, verum centeſima quæ præſtaba
tur ad rationem. 12. pro centenario & ſemiſſes dimidię
centeſimę ad rõnem ſex pro centenario prout. Hermo-
laus Barbarus auctore Columella in ſecundis caſtigatio-
nibus Plinij docuit. quem ſecuti ſunt poſteriores, vt latè
32 per Soz. in l. ſi hęres in §. fin. ꝟ. ad falci. †. Moder. Mediol.
lib. 3. diſpun. c. 1. & latius Budęum lib. 1. de aſſe. & parti-
bus aſsis, vbi poſt Hermolaum temerariè & arrogan-
ter nimis vt ſæpe aliàs in ſuis annotatio. ſeu potius ſilatc-
rijs in pandectas contra doct. inuehitur, qui prędicta tã-
33 to tempore ignorarunt. † Sed quemadmodum Sozin. &
Moder. peruſini in §. fin. dicit. l ſi hæres. aiunt, magis dam
nandi ſunt ipſi humanioribus literis ac ſtudijs dediti, q
aſsiduè verſabantur in illis ſtudijs & ignorarunt verita-
tem talium vocabulorum apud bonos auctores, quos ip
ſi præ manibus ſemper habebant, repertam.
34 Ad probandum opinionem prędictam † adducunt ꝑ
nominati loca plurima Columellę. Cic. Pli. Liuij & alio
rum. Soz. verò in. d. §. fi. allegat tex. in l. cum quidam, in §.
ſi debitores. ꝟ. de vſur. iuncta. l. fina. C. de vſuris pupil.
35 & l. eos C. de vſuri. Sed melius probatur in l. noſtra † vbi
pub. Męuius, i denarios centenos ſingulos denarios quo
libet menſe ſtipulatus eſt, & ſic ad rõnem de. 12. pro cen
tenario annuatim, ſi centeſima quæ iure iſto licita erat,
& à. l. permiſſa l. ſi pro mutua. C. eod. tit. ſi cer. pet. intelli-
geretur, i. centum pro centum, ſingulo anno hic. P. Mę-
uius, veriſimiliter vſum 12. pro centum, in annum non
fuiſſet cõtẽtus, quia nemo ꝑſumitur iactare ſuum, vulg. l.
quum de in debito, in prin. ꝟ. de proba. q́ etiam probat nõ
eſſe veriſimile, ꝙ pro vſuris velit quis ſoluere tantundem
in fine anni, nec leges toleraſſent tm̃ iniquitatem. Hercu.
peruſi. in d. §. ſin. l. ſi hæres, adhuc tñ opinionem gloſſato
rum & antiquorum defendere, nititur, ſed nihil boni di-
36 cit, nec reſpondet adductis in oppoſitũ. † Dicta eſt cen-
teſima, ꝙ centeſimo menſe ſortem æquaret, ſm Sozin. &
Hercu. in d. §. fin. Budęum & Alcia. in locis prælleg.

Ego arbitror poſſe melius dici appellatã fuiſſe conteſi
mam à nu. centenario, pro quo pendebatur, quia veteres
ſingulis menſibus, in denarios, centenos ſingulos vt dixi
ſtipulabantur, vt hac. l. noſtra. Et ſic centeſima, quia pro
quolibet centenario vnum ſingulis menſibus pręſtabat̃
37 † & eo ꝙ veteres uſuras, cõiter ſtipularent̃, nõ annuas ſed
menſtruas. Id ꝙ probatur etiam in l. publia, in §. 1. infra
depo. ibi quolibet menſe. Et docet etiam calendarium,
vocabulum quo iuriſconſulti vſi ſunt vt in l qui filium.
infra de l. 3. & in l. eius qui. vbi Dec. & alij notant infra
eod. ꝙ ſingulis calendis, ponerentur rationes.

Et quum veteres mẽſtruas ſtipularent̃ vſuras, ſeu quo
libet menſe, quare Luc. Tit. ſtipulante. Pub. Męuio in ca
ſu. l. noſtræ in dies. 25. ſingulos denarios in denarios cen-
tenos, promiſit, ꝑdicta verba in dies. 25. deceperunt gl. &
ſcrib. laborãtes mirũ in modũ in cõputãdo, & calculãdo
ad q̃ ſummam aſcenderent vſuræ, in caſu. l. noſtræ. Quia ſi

in dies. 25.

in dies.25.ſingulos denarios in denarios cẽtos Luc.Tit.
ſoluere tenebatͣ,ex quolibet menſe ſupererant dies quin-
que, pro quibus cucurriſſent etiã dicta vſuræ, in dies.25.
promiſſæ.† Credo tex. noſtrũ deprauatum in illis verbis
in dies 25.& debere eſſe in dies.30. quia vt ex p̃dictis ap-
paret.non in 25.dies veteres ſtipulabantur vſuras.Sed mẽ
ſtruas & ſic in dies.30.qui menſem complent.l.fi.C.de iu
re deliberan.l.vbi lex.ꝭ.de reg.iur. ſecundò quia tertium
pactum,de quo in verſi.conuenit, eſt de refundendis de-
narijs 300.menſtruis,ſiue ſingulis mẽſibus,ex omni ſum
ma prędicta cũ vſuris. & nõ fit mentio de diebus.25. ſed
de menſe,& ſic de.30.diebus,non de.25.ergo datͣ intelli-
gi ꝙ pariter oblig. vſurarum præcedens fuit de menſe,&
ſic de.30.diebus,non de.25.Tertiò quia in verſi. quæſitũ
in dubio ex propoſito themate elicito. ſit tñ mentio de
numero menſium qui trãſierat nõ de diebus. Quartò &
& vltimò quia in verſ.dicebã, de quarto de mẽſe,& vſuris
inde debitis et q̃ currere incipiũt, poſt primũ ſm & ter-
tium menſem fit mentio,non aũt dr̃ poſt dies 25.nec fit
cõputatio habita cõſideratione & numero dierũ,ſed mẽ
ſium.tñ ex quibus datur aperte intelligi tex.noſtrũ in p̃-
cedentibus loqui de menſibus,nõ de.25.diebus, & ſic in
tex.debere eſſe in dies. 30. non in dies. 25. & ita candori
ſuo reſtitue hanc literam & ceſſabunt multæ ambages
Moder.in calculãdo tp̃s p̃dictorum dierum laborantiũ.
39 Tertio p̃mitte pro intelligentia. l. & materię. † ꝙ pactũ
conſideratur dupliciter primo prout ineſt, ſm q̃ intelli-
gentiam in omni contractu reperitur pactũ.l.1.§.1.ſ.de
pact.& pactũ comprehendit oẽm contractũ gl. ſingula-
ris in l.1.in verbo figuris, ad finem ꝭ. de actio.& obliga.
quod intellige largè & impropriè,ita Alex.in l.5.in prin.
in 2.col.ꝭ.de verb.obli.per.l.labeo in §. contractum ꝭ. de
verb.ſign. ſequitur.Curt.in rub.C.de pact.col. fi. Aquen.
in d.l.petens col.5.illo eo.tit. & Parp.,in rep.l. ſiquis ma-
40 ior,in 3.not.C.de tranſac. dicens propterea † ꝙ in mate-
ria odioſa , & pœnali diſpoſitio de pacto loquens , non
verificaretͣ in cõtractu,quia licet ad ſimilia fieri poſſit ex
tenſio,ſecus ad impropria Iaſ.tñ aliud ſentit,in dic.l.5.in
prin.Ego latius dixi in d. l. ſiquis maior.in ſeptima col.

Secundò cõſideratur pactũ,prout eſt quid principale,
habens nomen ſpecificum,vt ẽt declarat Bal.in rub.C.de
pac.& Abb.in c.1.col.2.extra eo.titu. & ſm hunc ſenſum
accipitur hic.ſi igitur pactum in genere accipiatur com
prehendit omnem contractum ac ẽt ſtipulationem.ſi in
ſpecie in conuentione nuda conſiſtit,quæ ſolo conſenſu
partium nititur & nullo iuris adminiculo fulcitur,vt de
clarat Bar.in l.iuriſgẽtium , in §.igitur nuda.per illũ tex.
ſ.de pac.& tradit Lanc.Galliau.in rep.rub.de verb.oblig.
41 in 20.col.& ibi Rip.col. 5.† In dubio appellatione pacti
venit nudũ,& de nudo intelligitur,qđ propriè habet de-
nominationẽ pacti,non aũt de contractu nominato qui
nõ ſtat. in nomine generis, ſed trãſit in ſpeciale nomen,
quod non dr̃ propriè pactũ, ſed ſm quia vt ſupra dictũ
eſt,vt per Rim.& Cur.in dicta rub. C. de pactis colu.vlt.
Galliau.& Ripam,in rub.de verb.oblig. loco præall. quæ
quidem cõcluſio probatur in l.legẽ.C.de pactis,& in d.l.
iuriſgẽtium,in §.quinimò , ibi ne ex pacto actio naſcatͣ.
Itẽ quia verba potius in ſpecie q̃ in genere intelligi de-
bent.l.hoc legatum , cum not . per Bar. ꝭ.de l.3.Et p̃pẽa
Galliaula loco.ſ. alleg. poſt Bal. & Seue. ait ꝙ ſiue in in-
ſtrumento,ſiue alibi fiat mentio de pacto, non intelligi-
tur de ſtipulatione,nec de pollicitatione, ſed de nudo pa
cto,niſi de veſtimento doceatur, quum veſtimentum ſit
quid extrinſecum ab eo quę extrinſeca non pręſumun-
tur.l.quæcunque.§.fin.de publ.l.ſciendum.de verb. obli.
& ſequuntur Moderniores in l.legem præalleg.
42 Quartò præmitto,† ꝙ ex pacto nudo de iure ciuili nõ
oritur actio, ſed exceptio tm̃.l.legẽ. C.de pac.& d.l iuriſ-
gentium,in prin.& in §. igitur nuda cum ſequen.de iure
can.ſecus ca.1.de pactis ſm communem intellectum.

Sed vis eſt in ponẽdo exempla pacti nudi ac veſtiti , &
43 in aſsignatione rationis p̃dictarum cõcluſionum.† Alex.
in d.§.igitur nuda.& Fely.c. 1. de pac. plura exempla po-
nunt,de nudo & veſtito Angẽ.ĩ l.ſi certis.C.de pact.Ideò
nudum pactum actionem dicit non procedere,quia ſtat
in puris naturalib᷒,nõ corruptis.nulla aũt entia ad gene-
rationem apta generant niſi prius corrumpãtur,ſicuti in
virgine,quæ non generat niſi corrumpatur, & ſequuntur
Mod.Tau.in præal.l.legem col.6.Quæ ratio ſi bona eſſet
concluderent ẽt in exceptione & naturali obligatione vt
nec illas pactũ nudũ paret,cõſequens eſt falſum,quia nu
dum pactũ exceptionẽ parit,ac naturalẽ oblig.l.iuriſgen
tium in prin. & §. igitͣ nuda præalleg. Iaſ. in rub.de verb.
obli.col.2.vbi ẽt per alios poſteriores, ergo & antecedẽs.
44 Dicẽdum igitur eſt,† vt per Fel.poſt alios in d.c.1.col.
3.Iaſ.in d.§.ſed cum nulla.Ioan.Crotum.Galliau.Ripam
& alios Mod.in.rub.de verbo.oblig.fol.1.& 2. Et Fortu.
Garziã, in d. l. iuriſgentium,in §.prætor ait,col.8.vbi prę
alle. ſcribẽtes cõiter concludunt, ꝙ ius cano.animarum
ſalutem reſpicit.c.vt animarũ,de conſt.in 6.c.fi. de pręſc.
ius ciuile bonum publicũ & priuatorũ vtilitatem,gl.in c.
poſſeſſor.de reg.iur.in 6.l.1.§.huius ſtudij.ſ.de iuſt.& iu-
re. Ideò quum non eſſet certũ & indubitatum de volun-
tate p̃mittentis pacto nudo , ius ciuile voluit obligatio-
nem ciuilem ĩde oriri, neq; agi ex tali pacto poſſe.ius ve-
rò canõ.oppoſ ſtatuit vti tutiorem,p̃ anima eam viã eli-
gens.Sed ſi ius canon.fouens nudũ pactũ,ſup peccato eui
45 tando ſundatum eſt,& ſtat alia iuris regu.† ꝙ vbi agitur
de materia peccati ſtamus iuri canon. ẽt in foro Cæſaris
iuxta gl.d.c.poſſ.& notata per omnes,in d.c.fin.de p̃ſcr.
ergo etiã in foro Cæſaris ac in terris Imperij hodie nudũ
pactũ efficacem oblig.& actionem p̃ducet.pro ſolutio-
ne,vide poſt alios Galliaulam in d.rubr.de verb.oblig.in
46 2. char. † Rurſus cur illa naturalis obligatio q̃ ex pacto
nudo oritur,potens nõ ſit ad faciendum pactum ipſum
cuſtodiri declarat Dec.in l.legem col.1.C.de pac.
47 Quintò præmitto † ꝙ huiuſcemodi pacta q̃nque ap-
ponuntͣ circa ſubſtantialia contractus,aliq̃n circa natura
48 lia, nonũq̃ circa accidentalia † iuxta declarationem gl.
in l.pacta conuenta.ꝭ.de contrah. emp. vt per Lan.Dec.
Aquen.& alios.in l.in bonæfidei in prin. C.de pac. Quę
verò dicantͣ ſubſtantialia,quæ naturalia, & quę acciden-
lia,melius declarat Iaſ.& alij. in l. cũ quid ſ. eod.Aquen.
in l.edita.col.3.C.de eden.Curt. ĩ trac.feud.in 6.principa
li q̃ſtione,col.5.& Brun.Altẽ. in trac.de forma char.1.&
Iaſ.pulchrè in l.iuriſgentiũ in §. quinimò col.1.ſ.de pac.
49 Sextò p̃mittas † pro maximo fundamento totius ma
teriæ,& intelligentia noſtræ.l. ꝙ pactũ aliquando infor-
mat,quandoq; reformat,nonnunquam transformat. In
formare eſt extendere vel ampliare. Reformare nouare,
& ſub alia forma ponere.d.l.iuriſgentiũ, in §. quinimò,
cum ſequenti,vbi eſt de vtroq; tex.transformare eſt tran
ſmutare,& in aliã formam ponere.l. vbi ita donatur ꝭ.de
dona.cauſa mortis vt hic per Iaſ.Dec.& Curt.& per om-
nes in dicta.l.in bonæfidei,& in d.l.petens.
50 Eſt igitur trãsformatio,† vbi mutata ſpecie,noua for-
ma datur.l. vbi ita donatur & l. titius ꝭ. de pręſci. verb.
Et appellari poteſt tranſlatio,ſeu transfuſio,iuxta. l. 1.ꝭ.
de noua.& l.tranſlatio. ꝭ. de adim.l. Reformatio autem
renouatͣ,eadẽ ſpecie remanẽte.d.§. q̃nimò,& alijs de qui
bus per Moder.præalle. in trac. de forma,char. 4.q̃ſt.10.
51 Et prædicta informatio aliquãdo eſt de actione,ali-
quando de contractu, vt quãdo actio non eſt apta infor-
mari tunc informatur contractus , vt ſubtiliter declarat
Bar. infra in vlt.col.Alex,in d.§.quinimò,colu.1.omnes
ſcribentes in d.l.in bonæfidei & in dicta.l.petens.

Sed operępretiũ eſt cognoſcere,vtrũ lex noſtra loqua
tur de informatione, vel de reformatione p̃ pactũ facta.
Communis doc.ſententia eſt ꝙ loquat de informatione
vt poſt alios ſcribit Dec.ꝭ.in 7.& 8.col.Sed verior eſt opi.
Pau.de Caſ. ꝙ imò de reformatione intelligatur , vt per
Aquenſ.in d.l.petens colu.7. & latius infra probabimus

Abſolutis belliſsimè tribus primis pollicitis deſcendamus ad quartum.

In text.ergo ibi lecta eſt, ſimilis eſt loquendi modus in l.titius in principio infra de act. emp. ibi lectum eſt in auditorio domini Vlpia.reſponſum.

In eodem tex.ibi.15.numerata Pau.de Caſt. intelligit aureorum millia,ad q̃ ſummam perſoluendam quū trecentos denarios menſtruos ſm tenorem tertij pacti debitor ſoluere teneretur.50.menſes, ad ſoluēdum totam ſortem, & principale debitum habuiſſet, ſm Pau.Iaſ.& alios,& Iaſ.in l.ſi ita quis,in §.Seia.col.2.j. de verb.oblig. Mod.Med.vt dixi intelligunt. 15.ſeſtertia, vt veteres loquebantur,quemadmodum ex Cic.Pli.& alijs colligitur. q̃ quindecim ſeſtertia,valebant & æquabant,quindecim millia nummorum paruorum,liu. ſeſtertiorum ęreorū, quum ſeſtertium mille aſſes ſeu nummos æreos, valeret, vt ſupra diximus, & ex Pli.colligitur, qui ſcribit Aſiniū celerem ſeſtertijs octo mulū emiſſe, quod pretium fuiſſe octo millium nummum Macrob. tradit. Et ſm hanc interpretationē ſolutioni toti' ſummæ mutuo acceptę, competijſſet numerus.12.menſium & dierū quindecim, quū trecentum denarij ſingulis mēſibus ſoluendi, mille & ducentos nummos æreos valerent.Ita qđ in 12. menſibus ſoluta eſſet oīs ſumma,demptis ſexcentis nummis, ad quos pſoluen. cōpetijſſent, poſteà.15.dies. Sed quemadmodū in ſuperioribus tetigi ſunt ſomnia vigilantiū, Quod.n.dicit Pau.de. 15. millibus aureis falſum eſt,quia de millibus nulla in hoc tex.fit mentio,nec veriſimile eſt ꝙ creditor ad reſtituendum ſortem mutuatā debitori, tāti tpis dilationē dediſſet,trāſcūdo de extremo ad extremū,de vno menſe, intra quem ſcđm primā ſtipulationē totam ſummam mutuatā ſoluere tenebatur,ad.50.men

52 † ſes. tertio quia apud iuriſc. frequentior eſt mentio argenti q̃ auri vt patet in l.publ.in §.1.cū infinitis ſimilib.j. depoſ.Romæ.n.magis argētum q̃ aurū abundabat, hinc Pli. lib.33.naturalis hiſtoriæ miror inquit,pter alia pop. Ro.victis gentibus in tributo ſemp argētū imperaſſe nō aurū,ſicut Carthag.cū Annib.victo, argenti pondo, &c. Et rei nummariæ ordinem hunc fuiſſe Romæ, eodē lib. Pli.refert,vt pri' Rom.ære graui.i.nūmo rudi & informi vſi ſint,poſteà ęre ſignato ſub rege ſexto,deinde argento ſignato. De auro ſignato nihil dicit. Qđ igit hic ſcripſit Pau.Caſ.de.15.millibus aureorū, parum ſapit, q̃uis non ignorem ēt aurum apud Rom .poſteà in vſu fuiſſe, & de aureis p iuriſc.factā mentionē,vt in l.nec refert,ibi mille aurei.j.qñ dies l.ced.& in ti.de nu.& arg.l. Quartò & vlt.

53 quia refragatur tex.in ſeq.de denarijs mutuatis loquēs † qui argentei erāt.d.l.publia in §. quemadmodū ēt ex Pli. & alijs habetur.Interpretatio verò Alciati & ſequaciū de 15.ſeſtertijs ęquantibus ſummā.15.millium aſsium, vel,

54 paruorū nummorū,nullatenus tenēda eſt.† Quia in iure noſtro vix inuenies de prędictis ſeſtertijs factam mentionē, pręterq̃ inſt.de ſuc.lib.in §. poſteà verò. Secundo q̃a lex noſtra loquit de denarijs mutuatis refundēdis & reſtituēdis,q vt dixi argētei erāt,nō ęrei. Tertiò quia tex.ī ſeq.prout in ſuperioribus demōſtraui in plurib' locis refragat.ea pp vt ēt.s̄.docuim',exponas.15.ſ.cētū denariū ꝑ denariorū de quib'.j.loquit iuriſ.ad q̃ ſummā reſtituēdā Luc.Tit.debitor quinq; mēſes habuit.quū.300. denarios mēſtruos, ex oī ſūma,vt dicit tex. refundere teneret.

55 In tex.ibi calēdis futuris † de ꝓximis in dubio intelligitur.l.cū qui calendis.j.de verb.obl.nā ſi de primis non intelligerentur,nec de ſecundis, aut tertijs rectè intelligi poſſet,& ſtipul.inutilis redderet, vt ergo valeat, de primis intelligitur ſm gl.in d.l.eum qui calendis.& licet non exprimatur verbū futuris ibi ſicut hic,nihil refert.eſt.n.expreſsio eius quod ineſt,q̃ nihil operatur.l 3.ī.de l.1.aliqñ tñ iuriſcōſult' de proximis calendis loquēs id exprimit. l.ſi quis ita in §.ſeia.j.de verb.obli.facit regula §.hoc ſermone.l.boues.de verb.ſigni.limitat ēt prædicta Arc.in §. appellamus inſt.de actio.col.13.in verſ. ſed dubium.

In tex. ibi ea die intellige calendarum de proximo futurarum de quibus dixerat.

In tex.ibi in dies.15.hoc ſtare non pōt.Sed in dies. 30. legēdū eſt,& ſic quolibet menſe,vt ſupra probaui: & ceſſent nugæ & multę Mod.Ambages, circa vſuraru cōputationē pro dictis diebus.In tex.ibi ex ſumma ſupraſcri-

56 pta quod ſtatim repetitur in verſi. ex omni ſumma.† necverba ſuperflua ſint, alterum reijciendum vr̄. Niſi dicas ꝙ ſunt verba partiū appoſita ī pacto inter eas facto, quę ſimiliter ad cautelam, maioremq; declarationem eorū quę agebant,plura alia ſuperabundātia inculcarūt vt dicam in 10.no. & iuriſcon.hic totam ſeriem facti retulit.

In eo.tex.ibi ineſſe creduntur perinde, &c.Et ſic fictè, ſed tex.in d.l.iuriſg.in §.quinimmo,vtitur verbis veritatē exprimentibus inſunt,de hoc in no.dicemus,vult autem iuriſc.hic dicere, ꝙ pacta incontinenti appoſita iuxta ſti

57 pul.pars ſunt ipſius ſtipulationis,ideò ſubijcit † perinde eſſe ac ſi certā pecuniā ſtipulat' vſuras adieciſſet, pro qua declaratioone ſtat Alex.ī d.§. q̃nimò col.1.& ī no. dicā.

58 In tex.ibi finito primo menſe,primę pēſionis,† penſio proprie.i.qđ pro conducta re,vel vſu rei datur.l. eden.C. loca.cū ſimil. hic ꝓ ſolu. ponit & ſic primæ penſionis.i. primæ ſolutionis, q̃ fieri debebat, pendere.n.ſoluere eſt ſæpe apud Liu. Saluſtiū & alios bonos auctores.ꝓpterea ēt qui ob delictum pecuniam ſoluit, pęnam pendere dr̄, vt eſt in illo Virgiliano, tunc pendere penas cecropidæ iuſsi.De penſionibus verò,in materia beneficiorum, hic nō tango, habes de his hodie plures tractatus impreſſos.

In eo.tex.ibi finito.i. menſe primę pēſionis vſuras cur

59 rere iuriſ.cum myſterio de curſu loquitur.† Currunt.n. ſed non debentur ſtatim finito menſe, puta, ſed in 30. dies, & ſic in fine ſequentis menſis, vt poſt gl. ſup verbo tractatū.Ful.& Opizonus,quos ſequuntur Mod. Med.ſuper verbo finito quicquid dixerint hic in 8.col Mod.tau. qui tñ ſi bene videantur in hanc ſententiam poſteà eūt. poſt primū igit menſem curret vſura,rōne trecentorum denariorū,poſt ſm pro quantitate ſexcentorū, poſt tertium pro ſumma nōgentorum, poſt quartū pro mille & ducentis,poſt quintū pro ſortę mutuo accepta. Et pptereà iuriſconſ.hic ſubiūgit, poſt tertiū tractū vſuras creſcere. multifariam.n.creſcunt,quia poſt primū menſem,vt dixi currunt vſurę.300.denariu poſt ſm ſexcentū,poſt tertiū nouē centū,poſt quartū mille, & 200. poſt quintū mille & quingentorū,q̃ mutuata fuerant. Et ſic finito primo menſe ſemper creſcunt & augent vſuræ ſortis prędictę.

60 Vſuræ verò vſurarū † non currunt nec ex ſtipu.deberi poterant.l.refragante.l.placuit infra de vſur.& l. fi.C. eo. tit.de vſu.Aliud intereſſe alterius intereſſe, vt anno præterito late demonſtraui.in l.vnica.C.de ſent.quæ pro eo.

61 Sed hic cadit pulchra dubitatio † nunquid elapſis dictis quinq; mēſibus ad ſoluendū ſortē datis, debitor except.nō nu.pec.opponere potuiſſet,tex.noſter hic vr̄ pręſupponere,ꝙ non.nec mirū,quia ſm iura florum. excep. nō nu.pec.non erat cognita ſm Arc.hic, ſed vt etiam inquit Cur.poſt vl.no.arg.validū ex hoc tex.colligi nō pōt, quia de hoc nō dubitatur in l.noſtra,ſed nō inſiſto,quia nō eſt pſētis ſpeculationis. Nec hodie ī hoc caſu interpoſitę ſtipulationis ī q̃ſtione, de qua hic poſſet quis repelli, exceptione nō nu. pe. ſed exceptione ī factū p tex. no ī l. cū vltra.C.de nō nu.pec.vbi pau.de Caſ.pulchrè declarat.

In eod.text.ibi quæ priore parte ſimpliciter in ſtipul. veniſſent,id eſt quaſi partes, & de per ſe, ac ſeparatim in ſtipul.veniſſent,ita ꝙ pactū circa ſortem principalem ad vſuras tanq̃ ad diuerſum quid ſe non videbatur extendere,ſed quemadmodum ſupra oſtendimus, oppoſ.hic rectę deciditur:,quia licet pactum ſuper aliquo principali factum non operetur,tñ ſuper acceſſorio,& ſic ſuper vſuris,bene operatur,quia acceſſorium regulatur à principali,vt per Alexan.hic in 1.col Et diximus ſupra.

62 Noto primò ex iſto tex.ibi lecta,&c.† ſm alteram lec. ꝙ quādo in ſcholis quęſtio aliqua diſputatur,legi primò diligenter

diligenter debet.cõcordat tex. in præall.l.titius,ibi lectũ
eſt in auditorio D.Vlp.reſpon.Noſq;admonet lex iſta,ſe
cundum Barb.in conſi.44.col.4.lib. 2.vt anteq̃ reſpon.to
tũ inſtrumẽtum legamus,facit.l.inciuile. ·.de.l.imò ſæ-
pe diligenterq; percurendũ eſt ne velox & incauta lectu-
ra, nos decipiat. Ideò pars quæ vidit dicta teſtitũ aduer-
ſarij, vel tranſeunter audiuit non dr̃ partis didiciſſe teſti
ficata vt per Felyn.in cap.vltra tertiam col.1.de teſtibus.
Sed adhęrendo alteri lecturę lr̃ę vt dixi magis cõſenta
neæ,& cõmuni,ꝙ quæſtio iſta diſputata fuerit,in audito
rio cauſarum.Pap. notát aliqui ꝙ ea quæ in iudicio pro-
ducuntur iudici legenda ſunt, nec mirũ, ipſi.n.iudici ſa-
ciendę ſunt ꝓbationes,& deinde ĩ actis regiſtrãdę.l. qn-
quaginta ĵ. de proba. & cap. quoniam contra de proba.
Sed retragatur tex.cũ gl.in.c.appellatio quam,extra de
63 appelan 6.† vbi habetur,ꝙ ea quę iudicialiter producun
tur,non ſunt iudici legẽda, ſed porrigũtur iudici in actis
deſcribenda,inde per eum legenda,& ponderãda,loco &
tempore opportunis.Et ita ſeruat conſuetudo optima l.
interpres.Satis ñ lecta dici poſſunt per iudicem vel alios
iudici ipſi,qui debet cuncta diligenter rimari c iudican-
tem 30.q̃ſtio.5. Ideò veriſimile eſt, ꝙ legerit vel legi ſibi
64 ea fecerit.Aliud magis not.ex hoc text. col.igo † ꝙ ea q̃
in iudicio producuntur talia eſſe debent. ꝙ legi poſsint,
ac intelligi,aliàs nullius ſunt momenti,nec procedentem
releuant.Et pro non productis habentur c.cũ in multis,
de reſcrip.lib.6.l ſed & ſi pup.ĩ §.proſcribere ĵ de inſtitu.
tradunt Signorolus cõſi.59.Paul.de Caſt.333.in antiquis
Ioan.de Anna. in conſi, 25. Alex.in l. cum quid colu.2.§.
eod.Fely.in proœ.decr.col.2. & in c.ex parte decani colu.
13.& 15.de reſcr. & Guido Papæ in quæſtione.224.242.
vidiq; cedulam in iudicio manu cuiuſdam aduocati ſcri
ptá adeò perperam & obſcurè,vt legi nõ potuerit,neque
parti petẽti copia dari, nõ potuit illa dici lecta in audito
rio,poſuitq; eius cliẽtem in periculo amiſsionis, ꝑꝑ pro
nunciationem poſitionum partis,quibus cum iterata cõ
minatione, reſpon.erat pro confeſsis ſactã.ſecũdò noto.
65 † Ex tex.ibi in adiutorio ſm̃ Bart.ꝙ locus celebrati con-
tractus inſeri debet in inſtrumento. quod tñ hic nõ pro
batur,quia iſtud auditorium non fuit locus celebrati cõ-
tractus ſed lecti & recitati, qui prius celebrat⁹ fuerit, vt
hic per Iaſo.nec Bart.id ex hoc text.collegit,vt per Mod.
Tau.col.3.qui poſt Opizo.poſſe melius colligi dicunt,ꝙ
in actibus iudicialibus apponẽdus eſt locus, vt hic ẽt per
Dec.ad quod minime ẽt hic probatur,quum dicta verba
in narratiua caſus propoſiti ponãtur, nõ in concluſione
act⁹ iudicialiter celebrari, ita vt neceſſario colligi poſsit,
in actibus iudicialibus,locũ poni debere.De veritatę aũt
articuli,vtrũ locus & locus loci.tã in inſtrumento publi-
co & in priuata ſcriptura, quàm in actibus iudicialibus
apponi debeat,ad validitatẽ ſcripturæ,laté tradunt Fely.
& alij cano.in c.1.& 2.de fide inſtrumentorum.
66 Tertio noto.ex tex.ibi † pręſe.pret.iuriſcõ. cõſiderato
ordine literæ ꝙ officialis ciuitatis præcedit doctorẽ ſm̃
Opizonem & Mod.Taur.reſtringẽtes, vt ꝑ eos.Sed quñ
magiſtratus dicatur ciuitatis princeps. l. ſpadonem. §.ſi
ciuitatis princeps.ff.de execu.tut.Cui dubiũ ꝙ circunſcri-
pto omni ordine literæ & ſcripturæ, præcedere debet.l.
67 nec.n.ordo ĵ.de ſol.†De qua materia. † an, quomodo, &
qñ ordo literę & ſcripturę attendi debeat,ſeu potius or-
do intellectus, vltra dicta per ſcrib.in d.l. nec.n. & in l.2.
in §. prius infra de vulgari. & Bart. in l. iudex poſteaquã
circa fin.infra de re iud.vide Alex.in cõſi.91.col.1. lib.1.
Sozi.conſi.9.colu.6.volu. 1.Fely.in c cum contingat,col.
pen.de offic.del.Mod.de ſano in tract.de pignor. fol.30.
& Bru.Alten ſem,in tract.paruo de rebus dubijs fol.47.
68 Quartò noto. ibi cautio huiuſcemodi † ſm̃ Paul. de
Caſ. & Iaſ. ꝙ hic cautio pro ſcriptura priuata accipitur
quę conuentiones de quibus hic,cõtineat.Id quod in ſe
quentibus apertiſsimè oſtẽdit tex. nunquid aũt nomine
cautionis, intelligať de ea, q̃ ſine fideiuſſoribus eſt, patet
ex.l.ſancimus,cũ ibi not.C.de verb. ſigni.Barba in c.fin.
in §.fin.col.17.vt lite non conteſt.Cor.in ſing.ſuis in ver
bo cautio.& Dec.in c. qua fronte col. fin.de appella.
Quintò noto.ibi.15.iuncta gl.ꝙ hic pecunia data fuit
mutuo ad pondus. ſequuntur Mod.Taurin.Sed conſun
ditur per iſtum text.in verbo.numerata, & in ſeq. dum
ſæpius de ſumma mentionem facit,& nunq̃ de pondere,
accedat ꝙ de natura pecuniæ eſt vt detur ad numerum,
non autem ad pondus. l. certi conditio. §. ſi nummos ſ.
eod.vt dixi in l.ſingularia. intelligiturq; hic text.quinde-
cim centũ denariorũ,ſ.vt in ſuperioribus,declarauimus.
69 Sextò noto.ibi de domo, † iuxta intelligentiã & inter
pretationẽ glo.& doc. ex domo,ab ipſo Meuio,videlicet
vel à caſtald.eius, ꝙ ſiquis cõfiteatur habuiſſe centum à
tali ſyndico probari eũ habuiſſe à magiſtro ſyndici,vel à
caſtaldo & factore ſm̃ Ang.& Alex. quod ex hoc text.&
gl.non bene colligitur quum loquantur in diuerſis ter-
minis.Confeſsio. n. receptionis factæ à ſyndico reſpicit
perſonam ſyndici,nõ aliorum, at confeſsio ſummę rece
ptæ numeratæ ex domo alicuius, vt hac. l. oẽs perſonas,
quæ de domo ſunt,apta eſt conprehendere,quia ſiue per
ipſum Pub. Meuium creditorem, ſiue ꝑ eius caſtaldos,
& factores mutuatum ſit,dici poteſt mutuum de domo
ſua proceſsiſſe,ideò nimirum ſi prædicta verba de domo
ſua verificari poſſunt ẽt ꝙ pecunia habita fuerit ab eius
caſtal.Et quod hic dr de domo a nobis dr̃.in l.publ.in §.
titus ĵ.depo.verum tñ eſt,ꝙ ille qui à factore ſyndici ha-
buit ab ipſo ſyndico habuiſſe dr̃.l.ſi inſtitorem cũ not.§.
eo.Quemadmodũ hic iſte quod habuit à caſtal. P. Meuij
ab ipſo Meuio habuiſſe dr̃.propter eà qui confitetur ha-
buiſſe à factore confiteri cenſetur habuiſſe ab ipſo ſyn-
dico, & pariter cõfeſsio de recepto à ſyndico verificatur
in receptione à factore ſyndici procedente, quia ſatis di
citur recepiſſe à ſyndico qui ab agente pro eo recepit.
70 Et ex ꝑdictis † iterũ not.Ro. Pau.Alex. Dec. & Mod.
ꝙ appellatione domus ſiue illorũ de domo continentur
caſtaldi,inſtitores,& factores,quod hic procedit attenta
materia ſubiecta. ſm̃ Cur. & Moder. & pariter in l. 1.in
prin.infra ad Syllan. & in l. pen.ĵ. de teſti. propriè tñ qñ
fit mentio de aliquibus de tali domo, comprehendũtur
ſolũ agnati.c. 1.de ſciſmat.in 6.ibi domus de Col.adeò ꝙ
fœminę extra domũ illam nuptæ excludunt,vt per Alex.
in conſi.213.lib.6.& Gozadi.Bononien.in conſi.79.
71 Nec baſtardi dr̃r de domo.† Ideo arma & inſignia do
mus ferre nequeunt,niſi cõſuetudo aliter ſe habeat.Bart.
& Iaſ.in l.fi.C.de verb.ſign.Anch.& Phi.Fran.in d.c.1.,de
ſciſmat.Oppoſitũ m̃ conſuluit Sozi.lib.3.in cõſi.102.col.
4.præcipua tñ.arg ſuntq̃ſuper communi vſu.& conſuetu-
dine. baſtardi tñ principum ex inueterata conſuedine
inſignia domus ferunt cum ſigno per tranſuerſum ad de
notandum quòd proceſſerunt ex tranſuerſo.
72 Sed an priuilegium cõceſſum † illis qui ſunt de domo
cõpetat miniſtris & familiaribus ponunt ſcribentes locis
73 per Alex.& Deci. allega.ĵ. ſuper glo.in verbo de domo.†
Notandumq; eſt, ꝙ hic poſt Alb.dicit Alex.domum ca-
pi aliqñ pro ſubſtantia & patrimonio.l.1.C.de inge. ma-
numiſsis. ex quo infertur ad no. quæſtionem. ꝑ Barb.in
d.l.cum acutiſsimi charta.2.C. de fideicom. relatam hic
per Dec.& Moder. quòd ſi vxor fuerit relicta vſufructua
ria domus, intelligitur de patrimonio & ſubſtantia eius.
74 Septimò not.ibi proba dari,iuncta gl.† ꝙ in conuentio
nibus, & in inſtrumẽtis ponuntur qnq; verba ſuperflua.
toleraturq; inculcatio verborum,hic. n.ẽt nõ facta men-
tione de probis I.u.Dic.reproba ſoluere nõ potuiſſet nec
liberaret reprobam pecuniam ſoluen. §. qui reprobos.l.
elegãter infra de pig.act.propterea Bar. in prima col.in-
fert, ꝙ verba q̃ quotidie in inſtrumentis ponunť,de pro-
mittere ſoluere tot florenos boni auri & iuſti ponderis,
nõ ſunt neceſſaria,& approbat, allegaturq; ſemꝑ in pra-
ctica ad hoc.quamuis Dec.Picus.Curt.& Mod Tauri.&
Med.Bart.& gl.pungant.quia prædicta verba operantur

plures effectus,vt per eos,& ſtatim dicam gl.tñ & Bar.bonum habuerunt ſenſum, quia debens pecuniam ſoluendo reprobatam non admittitur, hoc igitur reſpectu ſiue facta fuerit mentio de probis ſiue non tantundem eſt,& conſequenter eo reſpũ ſuperflua eſt expreſſio, iſta fuit intentio Bar.prout ẽt inueni declarare Mod. Aſtenſes ĩfra. de aug.in vlt.cõcluſione principali col.8. Et ponderandũ eſt,ꝙ Bar.in illatione non dicit vt aliqui referunt,ꝙ ꝑdicta verba nihil operenẽ,ſed ꝙ non ſunt de neceſſitate, qa ẽt ſine eis pecunia reproba, vt dictũ eſt, ſolui non poſſet.

75 Expreſſio tñ plures effectus operari põt † nam in caſu & illatione Bar. ꝑp illa verba boni auri & iuſti ponderis. creditor non cogeretur ſolutionem recipere in moneta æquiualenti,ſed dicere poterit ſe velle ſolutionem in auro,quia ſic conuentum fuit, & contractus legem ex conuentione accipiunt.l.1.§.ſi conueniat.ʃ.depoſ.ita decidit Cur.Senior in tractatu monetarum in 10.qõne.Et ſequũtur cõiter ſcrib.vt hic per Mod.Taur.& Mediol.& Aſtẽſes.latius loco proximè alleg. clariusq́; id procederet qñ geminatè diceretur auri & in auro tm̃,ſm præall.ſcribentes. Operari ſimiliter poterit alium effectum in pecunia numerata ante debitoris moram,quę de iure cõi ꝑ illum ſolui potuiſſet.ceſſante mora & culpa.l.qđ te cum ibi no. ʃ.eo.id modo facere non poterit,ꝑp illa verba vt aliquid operentur,& ſic intelligiẽ ut fiat reſtitutio monetæ,in eodem ſtatu in quo erat tpe mutui,vt hic per Dec. Picum. Curt.& alios Mod.Et ſi dicatur Bar.allegando.§. qui reprobos contrarium velle,eius quod ſcripſit, in d.l quod te,quòd debitor non liberetur ſoluendo pecuniam reprobatam.etiam ante eius moram.Rñdebam aliàs ex mente Bar.hic,ꝙ in d.l.quod te.conſtabat in ſpecie vel in genere ſubalterno,quam pecuniam debitor habuiſſet.quo caſu ſecuto interitu aut deterioratione extrinſeca liberaẽ, arg.illius tex.& l.in naue Saupheli.ʃ.loca. hic autem non conſtabat de pecunia habita , & in ſpecie debita . quum ſcriptura mentionem faceret de denarijs,quo caſu licet debitor liberetur ſoluendo de minimis. l. nummis. ʃ. de leg.3.non tñ liberatur ſoluendo reprobos.d.§.qui reprobos,quia genus perire non põt.Quę conſideratio vt in 4. col.aduertit etiam Cur.non ſubſiſtit.qñquidem , certitudo ſatis reſultet habita relatione ad mutuum,iuxta l. cũ quid & l.certum.ʃ.eo. cum l.1. & 2. C. de ſen. q̃ ſine cer. quanti.Ideò melius dici poſſet Bar.intellexiſſe reprobos, i. falſos nummos ſolui minimè poſſe, non autem ꝙ tm̃ reprobatus fuerit curſus talis pecuniæ ſtante eadem materia. Sed quamuis pecuniæ appellationis intelligatur de proba.ſi tñ in ciuitate, vt ſæpe contingit, plura ſint pondera,in dubio de minori ſm Bart. intelligitur conuentũ argu.l.minus, ʃ. alleg.q̃ ſit,& ſi loquatur in legatis ſtrictè intelligendis, vt hæres minus quam ſit poſſibile cenſeaẽ grauatus.idem tñ eſt etiam in contractibus,vt de minori intelligi debeat.l.ſi in obſcuris,& l.ſemper in ſtipu. de reg.iur. vt hic per Dec. & Mod. & latius per Brunum in tractatu de augmento,concluſione vlt.col.9. & ſeq.limitando vt in prædictis locis habetur.

76 Octauò not.ex tex.ibi † rectè dari,iuncta declaratione gl.ꝙ id verbum ſolennitatem importat,& conſequenter impropriè ponitur hic quum ſm proprietatem vocabuli rectè iuſtitiam & ſic merita cauſæ,factumq́; ipſum denotet.Rite ius & ſolennitatem ordinis iudicij.l. nõ putauit. §.non quæuis cum gl.ʃ.de contratab.cum alijs de quibus hic per Bar.& doc. Quod facit ad qõnem habentis m. ac conſulere. An aliquis fuerit rectè captus . vt circa merita rñ.debeat,an videlicet ex iuſta cauſa fuerit captus nõ circa ordinem,an videlicet ſolẽniter vt hic per Bar. in 3.col. cuius opin.dicunt magis cõem.Alex.Iaſ.Dec.Curt. & alij Mod.Soz.in l.iuſtè col.1.ʃ.de acq.poſſ.& Bru. in tract.de ſor.in articulo qñ aliquid cenſ.trad.pro forma col.10. Verior tñ & æquior opinio eſt ad oppoſ. quum etiam verbum rectè ſolennitatem importet.vt hac.l. ſecundum verum ſenſum.vt per Dec. vt patet in pluribus alijs iuribus per præfatos alleg. Imò videtur nunc communis opinio. Ita enim poſt Alb.Salv.& Ful.tenet hic Iaſ.col.9. Deci.6. Curt 8.Mod.Tau.4.Med.in gl.rectè & Raph.Commen. in d.l.iuſtè,dicens opinionem contrariam cauillationem eſſe vt ibi refert Soz.hi vñr mihi cõem opinio. facere.iuxta.l.1.de oſti.q̃ſtor. ibi & ſane apud veteres crebrior opinio eſt quæ etiam verior eſt vt iura per eoſdem alleg.ꝓbant.ita ꝙ tenenda eſt etiam quòd contraria communis foret.vt plenè per Felyn.& alios in c.1.de conſtit.

Verbum autem iuſtè & verbum bene . tam ad merita & iuſtitiam cauſæ,quã ad ordinem & ſolennitatem adaptatur ſm prędictos ſcribentes.Et idem qñ mandatur cognoſci.quid iuris ſit, vel quæ partes iudicis eſſe debeant. aut quid fieri debeat.Alex.in l. ꝙ quadringenta col.1. ad l.falci.& Dec.in c.intimaſti.col.3.de appella.Mod. Taur. hic col.4.& Bru.loco ꝑall.niſi ex verbis cõmiſſionis mandatũ appareret de iuſtitia negotij cognoſci. v. ꝙ cognoſceret quales eſſe debeant partes iudicis definiendo . vt ꝑ Iaſ.in l.ſeq.in 6. not.& hic ꝑ Mod. Med. Et licet Dec.& Cur. teneant, ꝙ verbum rite pariter iuſtitiam importet. & pro rectè & iuſtè ponatur,iuribus ꝑ eos adductis,ſignificantius tñ vt hic dicunt Mod.ad ritus, & ſolennitatem refertur.ideò ſi mandatum fuiſſet cognoſci an rite quis captus eſſet,articulus ordinis & ſolennitatis non cauſę iuſtitia mandari videretur.vt hic per Mod.Med.cui ſententiæ & ego accedo,nec aliter in hoc puncto doct. volunt.

77 Nono † ſignandus eſt tex. ibi eius ad quem ea res ꝑtinebit,ꝙ quædam non neceſſaria,aliqñ ad abundantẽ cautelam exprimũtur,nam & ſi mentio hrđis non fieret , de ipſo hærede etiam cenſetur intellectum,quilibet.n.hæredi ſuo vt ſibi prouidere creditur.l. ſi pactum cum ibi no. ʃ.de proba.de quo plenè per Anch. in conſi.319. & 327. Pau.de Caſt.in conſi.2?2.col.ſi.in antiquis.Cor.conſ.30. lib.4.Soz conſ.142.lib.2.dec.conſ.262.& in l.vnica col.2. C.qñ non pet.par.Iaſ.in l.ſi ſtichum in §.ſtipulatio.ʃ. de verb.obl.& in l.ſi ſic ſtipulatus,eo.tit.& in conſi. 217.lib. 2.Cur.Iun.in conſ.159.col.ſi.Lan.Galiau.in §.Cato. col. ſi.& in §.item ſi in facto col.3.l.2.& 4.ʃ.de verb. ob.

78 Decimò no.ex tex.ibi data, ſoluta, &c. † inculcationẽ verborum in contractibus nõ reprobari,vt hic volunt gl. & Bar.in 1.col.& Dec.ſup gl.De quo articulo vide ſcrib. in lege certi conditio.in prin.ʃ.eo.& Gell.in noct.atticis c.23.lib. 13. Iamque inueterata eſt conſuetudo , vt in inſtrumentis huiuſcemodi inculcationes ponantur.

Item dum tex.ſubiungit ſatiſue eo noĩe,probat ꝙ quando debitor creditori ſoluit aliud pro alio,nõ dr̃ propriè ſolutum qđ debetur, ſed ſatiſfactum pro eo quod debe-

79 tur. † Et ſic probat ſatiſfactionem à ſolutione differre; cuius oppoſitum dici vr̃.in l. ſolutionis.ʃ. de verb. ſign.ꝙ verbo ſolutionis etiam ſatiſfactio accipiatur, ſed intellige quam tñ creditor acceptare voluerit l.item liberatur, in ſi.ʃ.quibus mod.pign. vel hyp. & no.in d. l. ſolutionis.

80 Vndecimò no.ibi tũc.† iuncta gl. & declaratione Bar. in ſecunda oppoſitione,ꝙ iſta dictio tunc denotat extremitatem temporis cui adijcitur.vt dicit text. in l.4. ad ſi. ʃ.de condi. & dem. vbi melius quàm hic probatur , propter ſequentia verba,quæ poſt ſoluam,ex quibus clarè liquet,partes conueniſſe vt currerent vſuræ ſolum poſt calen.futuras,& ſic poſt illud tempus, quo ſors ſoluenda erat,præterea vt hic in ſecunda col.Bar.inquit, etiam non poſito aduerbio. tunc expectandus eſſet terminus , quia quoties illud quod in certum tempus conſertur.eſt in poteſtate rei ſpectãda eſt vltima dies.l. in illa infra de verb. obl.Dictio ergo tunc ſignificat futuri temporis extremitatem,dictio verò nunc tempus præſens.l.Gallus.§.nunc de leg.cum ibi not. infra de lib. & poſth. Dictiones autẽ prædictæ cõmixtæ,vt in clauſula, ex nunc prout ex tunc, & è contra importãt ꝙ vnum tempus trahatur ad aliud futurum,ſ.ad præteritum, & præteritum ad futurum . vt hic per Aret.col.3.vltra quem vide eundem Aret.in prin. d.l.Gallus.Sozi.in d.l.4.in §. ſin. Barba. in capi. quoniam frequenter.

frequenter.in §.porrò col.3.vt lite non conteſt.Alex.in l.
huiuſcemodi ; de verb.ob.Dec.in c.ſuper eo.el.2.col.fin.
de appell.& in c.paſtoralis in 3. not. de excep.Guido.pa-
pæ in conſi.588.& Aquen.in præalleg.§.nunc de lege.

Duodecimò not.ex text.ibi. eo amplius iuncta expoſi
82 tione,gl.ꝙ dictio hoc amplius † quum ſit repetitiua.l.ſi
tibi purè j.de leg. 3. importat repetitionem præcedentis
diſpoſitionis,ita in ſtip.quæ ſunt ſtricti iuris,ſicuti in vlt.
voluntatibus,vt hic per Bart.col.2.Saly.Aret.Soz. Dec.&
alios ſuper gl.ſed in l.noſtra id non probatur, quia dicta
verba non referuntur ad quantitatem, ſed aliam habent
determinationem,patet ibi eo amplius.quod poſt ſoluã.
non autem dr̃ eo amplius promitto.Ita Aret.poſt Rom.
eius præceptorem infra ſuper gl. verb.tunc, quicquid te-
nuerit ipſe Are.in no.vbi nondum viderat Rom.ſuper.d.
glo. quo poſteà viſo mutauit ſnĩam amplectendo opi.
Rom.& ſequitur ẽt Dec ſuper gl.dicti verbi tunc,quædã
alia in materia accumulans.de qua vide ẽt Aret.in l.ſi ita
ſcriptũ col.fi.de l.t. Alex.in l. poſtq̃ liti col.2.vbi Aqu.ſi.
C.de pact.Iaſ.in auct.hoc amplius col.1.C.de fidei com.

Et licet per dicta verba amplius ſtipulatio fortis in pe
nali ſtipula.repetita nõ cenſeatur,parum refert ſm Alex.
quia pactum veſtitur cohærentia primę ſtipulationis,
pœnalis intermedia, vt re non extranea non obſtante vt
hic per Bart.colum. 2.& Alex.5.

Tu dic melius ꝙ prima ſtipulatio à dicto pacto refor
matur,ſicq́; agi poterit ex ſtipul. prima, per pactũ refor-
mata ſm tenorem & formã ipſius pacti, vt latius dicetur
infra ſuper gl.in verbo ſtipulationis,in articulo an. l. iſta
loquatur de veritate informatiua vel reformatiua.

83 Decimotertiò no. ex tex. ibi pœnæ nomine † iunctis
ſequentibus,ꝙ vſura dr̃ pœna. quod largo modo intelli-
gendo procedit.l.ꝙ ſine, ſupra de neg. geſt. ibi maximis
vſuris vice cuiuſdã pęnæ ſubijciuntur.ſecus propriè, nã
pœna, ex euentu conditionis, eoq́; prætextu debetur ꝙ
promiſsio non ſit obſeruata.l.ſi pacto quo pœnam.C.de
pact. vſura verò quia debitor pecunia creditoris vtatur,
vt in primis euidentialibus diximus, & ideò quia aliud
pęna aliud vſura,diuerſi ſunt tit.de pęn.& vſur.quod di-
uerſitatem inter prædicta clarè oñdit,licet aliqn cõcur
rente identitate rationis pœna dicatur vſura, & diſpoſi-
tum in vno procedat in alio.vt per Alex.& alios,in §.fin.
l.5.j.de verb.oblig.& Dec. hic col. 2. ſed quum ad termi-
nos.l. noſtrę vr̃ ꝙ propriè pœna nuncupetur vſura, quia
ſm modum pœnæ permiſſa fuit, ſi ea die ſumma ſupra-
ſcripta ſoluta non eſſet.Et ſic non debentur vſuræ ſimpli
citer,ſed in pęnam ex conuentione,ſm Dec.hic in 2.col.
ſed fuit ſubtilis Are.in 3.col.vbi dicit ꝙ aut pœna tẽpore
cõtractus & ante morã adijcitur, & eſt proprie vſura nõ
pœna,quum nihil puniat, & de nomine tunc non cura-
mus.l.inſulam. j. de pręſcri. verb.vel pęna dr̃ poſt morã,
& tunc aut apponitur ita, vt creſcat ſm tempus ſicut eſt
de natura vſuræ, quum vſurarius tempus vendat. Ioan.
Andr.in cap.peccatum,in mercur.& tunc pęna vſura eſt.
iſte eſt caſus qui hic not.ponitur,ſi verò pęna ſemel com
mittitur,tunc ſtat proprie & dicetur pœna ſm Are. quis
ſtip. pœnalis,ita ẽt concipi poſsit vt pluries cõmitatur.§.
fin.l.ſi duo,ſupra dę arb. ſecundum Dec. hic in 2.colum.

84 Ex hoc tex.& pręditis infert † ſm Ang.Alex. & alios,
ꝙ ſtatutum prohibens exactionem pęnæ adiectę datio-
ni q̃titatis,locũ pariter,habebit in adiectione vſuræ,ppeà
dicit hoc Sozin.quòd pęna adiecta quantitati vſura cen-
ſetur & exigi non poteſt.l.cum allegas.C.de vſur.

Sed oppo,firmat,Alex.in conſi.76.col.fi.lib.5.mõ non
ſimus in cõtractu mutui nec in perſonis ſolitis fœnerari.

85 † Ideò conſuluit exigibilem eſſe pęnam appoſitam da
tioni quantitatis, cum pacto præſentationis pignorũ in
defectum ſolutionis & inobſeruantiæ conuentionis,aliter
in concludit ipſemet Alex.in conſil. 49. cum duobus ſe-
quentibus,lib.4.& conſi.97.in eo.lib.vbi hanc opin.verio
rem, ęquiorem & magis communem dicit eſſe. De quo

articulo vide etiam ſcribẽtes in d.l.cum allegas,Laur.Cal
can.in cõſi.34.colum.penul.& fin.Alex.conſi.43. & 135.
lib.6.Moder.in l.rogatti,in §.ſi tibi.ſupra eo.

86 Poteſt ẽt ex p̃dictis inferri † ꝙ eo caſu quo vſura peti
poterat, ex pacto incontinẽti appoſito vt in l. frumenti.
C.de vſur. poterit ſimiliter peti pęna in cõtractib' bonæ
fidei de quo p Sozi.in conſi. 133.col.4.lib.2.Quaſdã alias
differẽtias inter pœnã & vſurã ponunt Deci &. Mod.hic

Decimoquartò no.ex tex. ibi conuenitq́; ĩter nos,iun
ctis ſequentibus, ꝙ verbũ conuenit in ſcriptura redactũ
87 † importat pactũ & ſignificat cõuentionem ſine ſtipul.
factam, vt ſequentia indicãt quemadmodum oẽs ſcriben
tes hic notant,ad idem eſt tex.in l.qui Romæ.§.Flauius,
in verbo conuenit & ibi in tertio not.Are.ſignat.j.de ver
bor.oblig.& alius text.in l.ſi tibi.C.loca.ibi cõuentio pla
citi ſine ſtetit. aliud eſt in verbo promitto. qđ per ſtipul.
importat,ſiue in publica,ſiue in priuata ſcriptura,poſitũ
fuerit.§.ſi ſcriptum vbi oẽs doc.notãt inſtit.de.inutil.ſti-
pul l.1.ad fin.C.de contrahen.& commit.ſtipul.Difficile
eſt aſsignare bonã rõnem diuerſitatis, ppeà, multi cõtra-
rium tenuere reſpondẽtes diuerſimode ad hunc text. vt
hic plene p Alex.& Iaſ. coln.5.Et ad alia iura ſupra alleg.
dici põt ꝙ quum verbum cõuenit generale ſit aptũ com
prehendere ſtipula. & nudam pactionem, ſiraq́; illa de
nudã pactione,& placito loquantur, mirum nõ eſt ſi nõ
importat ſtipul.qa apparet de mente legis capiẽtis verbũ
cõuenit p nuda pactione.Et p opi.ꝙ ĩportet ſtip.Iaſ.ad
ducit tex.in l.ſeruus.ea.l.j.de ſer.expor.ibi conuenit citra
ſtip. fruſtra.n.lex diceret citra ſtip. ſi ſui natura verbum
ipſum ĩportaret p ſtipulationẽ, ſecundò allegat tex.in l.
pacta nouiſsima.C.de pac. vbi ex cõuentione orit̃ actio.

Sed in veritate.l.noſtra ineuitabiliter dictam opin. p-
bat.& reſp.datę ad eã per tenentes oppo.non ſubſiſtunt,
vt hic per Alex.col.2.& ſtatim dicam.ea pp non eſt rece-
dendum à pręcedenti opinione Bart quæ cõmunis eſt vt
hic per Ang.Fulg.Alex.Aret.Soz. Iaſ.& oẽs Mod.Pau.de
Caſt.& ſcrib.in l.ſciendum j de verb. oblig. Fel.in cap.1.
de pact.Mod.oẽs in rub. j.de verb. oblig. vbi Lan.Galia.
col.8.& ſeq.& Rip.5.& Mod.Aſtẽ.in tract.de for. in arti.
de proba.& pręſump.fol.& for.fol.1. col.2.& fol.8.col.2.
87 † quibus locis inferunt in actu practico ſcrib. ſupra al-
lega. ꝙ ſi in inſtrumento ſcriptũ reperiatur hoc acto &
conuento,non præſumitur ꝙ interuenerit ſtipulatio,ſe-
cus ſi dictum fuerit, hoc acto & promiſſo per prædicta.
88 † Non obſtat tex.maximè per Iaſ.in oppo.alle.ad l. ſer
uus ea.l. vltra reſpõ. Dec. reſpõde eſſe ibi expreſsionem,
eius qđ tacite inerat ad maiorẽ declarationẽ.ideò ſuper-
fluum non cenſetur.l.3.cum notatis,de l.1.tradit Dec.ad
fin.l.ſecundæ ſupra eo. Ad l.pacta nouiſsima,reſpõde in-
telligi debere,de habilibus,ſicq́; de veſtitis aliàs nõ ſerua
rentur quo ad actionẽ vt iuris eſt apertiſsimi, & ita dicit
Iaſ.met.in l. iuriſgentium in §. prætor ait in fine primæ
89 col.5.de pac.Sed operæpretium eſſet aſsignare † bonã rõ
nem diuerſitatis inter p̃dicta verba cõuenit & promiſit,
nam rõ Bar.hic in 2.& 3.col.ꝙ verbum conuenit ſit gene
raliſsimum, omnem in eo conuentionem comprehen-
dens,ac contractũ & diſtractũ.l.1. & 2.ſ de pac. Ideò pp
tãtam generalitatem, nõ intelligitur eum ſtip.ſed verbũ
promitto non eſt ita latum & generale.Ideo cum ſtipula
tione intelligitur,per doct.cõiter reprobatur,quum ver-
bum promittere generale ſit, ad pactum nudũ ſtipul.&
pollic.l.pactum infra de pollic. l. ſciendum in §. dictum
infra de ædil.ędic.vt hic per Alexã.Deci.& alios per Cur.
in rubr.C.de pac.in fin.& per oẽs Mod.in prealle.rub.de
verb obli.Fulg. aliam rationem aſsignauit quia verbum
conuenit denotat actũ plurium, ſimultaneũ ſine ordine
qđ eſt contra naturam ſtipulationis quæ requirit ordinẽ
interrogationis pręcedẽtis,& reſpon.ſubſequẽtis, ſed ver
bum promiſit denotat ſolũ actũ vnius promiſſoris, prin
cipaliter ſcilicet & ex p̃ſumptione iuris, & veriſimile eſt
præceſsiſſe voluntatẽ creditoris interrogãtis,& importat

ſtipul.vt res potius valeat q̃ pereat.Et licet Alex. hic in 2. col.conſiderationẽ Fulg. ſpernat, vt i.l. & ratione deſtitutam,tñ Rom.Are.Dec.Mod. Iau.& Mod.eam ſequũtur, quaſi id ſit ex vi verborum præpoſitio.n.cũ,in verbo conuenit poſita non arguit interrogationem de neceſsitate præceſsiſſe,ſed eodem tempore in eãdem ſententiam deuentũ fuiſſet. ſecus in verbo promitto , quod eſt rogatus facere,quæ ratio cõfunditur per text.l.pactum & §.dictũ præal.vbi promiſsio etiam ad pactum nudũ & ad pollici. adaptatur.Item cõuentio conuenit, etiã ſtipulationi.l.1. & ſecũda ſupra de pac. Cur ergo ad hoc vt actus potius valeat q̃ peat iuxta.l.quotiens de verb. obli. & de reg.iur. nõ intelligit interrogatione pcedẽte ſicuti in pmiſsone.

Dec.hic in 3.col. aſsignat aliam rationẽ quæ fuit Ang. Aret.in d.§.ſi ſcriptum.ſed nõ placet ꝙ ex eo ſit,quia ſic ſtatutum fuerit,in verbo promitto,nõ tn verbo cõuenit, ſi.n.eadem eſt ratio in conuentione q̃ in promiſsione,vt ipſe fatetur , cur diuerſum ius? libet igit dicere cũ iuriſ.in l.non omnium , de.ll.concludente rationẽ reddi nõ poſſe à nobis de omnibus , q̃ à maiorib⁹ noſtis ſtatuta ſunt.

† Lege verò probari põt concluſio prædicta maxime
90 noſtra vt hic per Alex col.2. Nec obſtat,ꝙ in præcedentibus conuentionibus adiectũ fuerit verbum ſtipulatus, quia ſi verbum cõuenit vt inquit Alex.ſtipul.importaret, ſicut verbum promitto, non refert dixiſſe de cõuentione vel de ſtipul.quum non referat, quid ex æquipollentibus fieri.l.ſi mater.C.de inſti.& ſubſti.ſub cond.fac.Nec obſtat ꝙ licet verbum conuenit ſui natura ſtip.importaret, tñ ex præſumpta voluntate partium hic id nõ importet, quia ibi partes de ſtipula. ſenſerunt expreſſe ideo in hoc. 3.c. non exprimendo, prout in præcedẽtibus,dať intelligi ꝙ de ſtipul. non ſenſerunt , vt hic per Fulg. Are. Iaſ. Dec. Nam ſi verbum conuenit in ſcriptis redactum ſtipul.importaret,& in ſcriptura expreſſum fuiſſet , quamuis nudæ pactionis eliceret pſumptio, pp verba ſtipu. importãtia in actibus pcedenobus.Huiuſceque propoſiti fuiſſet pars errore tñ laberetur pp verbi proprietatem,arg.l.ſi hij in fra de viuſr.leg. Preterea negatur id colligi ex volũtate partium,quia verbũ conuenit de ſe,ſi ſtipul.importaret,partes tale verbũ apponentes,de actu ſtip.vallato ſenſiſſe intelligerẽtur nec obeſſet variatio vocabulorũ , quũ vt dixi non referat quid ex æquipollentibus fieri,negatur igitur ꝙ ex tertia conuentione colligatur nõ fuiſſe de ſtipulatione intellectum,ex eo quod per verbũ conuenit,partes contraxerint . Limitatur prædicta communis cõcluſio,
91 † qñ verbum cõuenit in actis iudicij reperiretur , quia p ſtipul.intelligeretur Iaſ.hic.col.6.per.l.cum oſtendimus, in §.fin.infra de fideiuſſ. tut. ſed ibi de verbo cõuenit nõ eſt ſermo,pluraq; cõcurrere requiruntur, ad hoc vt procedat illo tex.vt per Alex.in l 1.in prin. pe.colu.ꝭ.de verb. obli.& Mod.Bonon.in rep.rub.C. de proba.col. 19.q̃uis, importet pactũ nudum, ſi in iudicio factum fuerit propter calorem iudicij actionẽ pducet leg.ſiue apud acta, cũ nota.C.de tranſac.tradit Fely.in c.1.col.2.de pact.nudum tñ dici tunc non poteſt,ſed calore iudicij veſtitum.

92 Circa verbum promitto † oẽs concludunt ꝙ in ſcriptura redactum importet ſtipulationẽ caſus eſt in d.§.ſi ſcriptum,& in l.1.C.de contrahen.& commit.ſtipula.Et quicquid hac dicant Ang.& Iaſ.in 4.col.concluſio communis procedit ẽt, in priuata ſcriptura vt hic p Dec.col. 3.Pau.de Caſt.in l.1.C.de vſur.& Sozi. in cõſil.263. quia. §.ſi ſcriptum loquitur, de inſtrumento ſimpliciter cuius appell.venit ẽt priuata ſcriptura.l.1.ꝭ.de fide inſtru.Bart. in l.1.C.de inr.cal.Felyn.in rub.de fide inſtru. circa finẽ, Diſputando põt reſpon. id qđ dictũ eſt inſtrumenti appellatione comprehendi ẽt ſcripturã priuatam,non procedere ex communi vſu loquendi,ſm quem nomine inſtrumenti venit,tm̃ ſcriptura publica.ꝙ cõmunis vſus,loquendi locum habet,ẽt in l.vt plenẽ per Fel. in proœ.decretal.col.4.§. igitur ſi ſcriptum loquẽs de inſtrumento, intelligeť de publico,& ad.l.primã.C.de contrahen.ſtip. reſpon.gl.ibi malẽ intellexiſſe illum tex.ibi enim nõ erat expreſſum verbum promiſit.Sed verbũ cauetur, quod bene ſtipul.importat vt hic per Iaſ.in 5.colum.

Non eſt tñ à communi opinione recedendu per tex. d.l.primæ.ff.de fide inſtrum.itẽ quia non apparet de tali cõmuni vſu loquendi tẽpore conditę l.prout neceſſe eſſet ſm Fel.loco præall. Concordari tamen poſſunt opi. ſcedere diſtinctionis ſecundum ea quæ ſcribit Dec. in dicta rubr.de fide inſtru ad fin.in articulo an & quãdo appellatione inſtrumenti veniat priuata ſcriptura.

Secundò limi.Iaſ.col.4.in caſu Bald.in l.1.de dotis promiſ.per illum tex.cũ gl corroborata vt per Aret.in l.ſciendum col.4.ꝭ. de verb.obli. ſed tene oppo. vt pulchrè per Alex.& Aquen.in d.l.ſciendum,& Mod.Aſten.in trac.de forma in art.proba.& præſump.ſol.& ſor.col. 30. cũ ſeq.

Tertiò limit. niſi verbum promiſit poneretur in materia contractuum innominatorũ, quia quum fiunt nudo pacto,verba ſecundum materiam ſubiectã intelliguntur,ideò per pactum nudum Alex.& Aquen.in d.l.ſciendum & Bru.loco præall.quicquid dixerit Aret.in l.ſciendum faciunt not.per Aret.in conſi.113.clariſsime.

Quartò limita.quando verbum promiſit eſſet prolatũ in vulgari à non iuriſperito.Ita voluit hic Iaſ.colum.4.& Pau.de Caſt.in l.prima.C. de vſur. ſed cõmunis & verior opinio videtur ad oppoſitum vt per Ang. in d.§. ſi ſcriptum & Sozin.in conſil.267.

Quintò limi non procedere prædictam concluſionẽ, vbi probaretur nõ præceſsiſſe interrogationem,& ſecutã fuiſſe reſpon. quia promiſsio ſine ſtipulatione tunc intelligeretur,nam ꝙ promiſsio importet ſtipul. eſt ex præſumptione ſolennitatis interueniẽtis, probatio aũt in cõtrarium ceſſare facit illã præſumptionem Bartol.in d.l. ſciendum col.pen.& Moder.Aſten.loco præalle.in 8.col. probantes generaliter ꝙ probatio in contrarium præualet præſumptionẽ interuenientis ſolẽnitatis quia probatio fortior eſt præſumptione,ideò vincit & exuperat.

De verbo placuit,ſpopõdit,pactus,cauit, pepigit & ſimilib⁹ dic vt hic p Alex.Are.& Iaſ.& Mod.Aſtẽ.loco pal.

Decimoquinto no.ex verſi. quæſitum ibi quoniam nu-
93 merus menſium tranſierat ſm Alex. & alios. † ꝙ qñ ſolutioni certę quãtitatis plures termini adijciunť.ſolu.fieri debet nõ ĩ prin. cuiuſlibet termini ſed ĩ fine, qa dilatio adiecta fuit fauore debitoris. §. oĩs. inſti. de verb.oblig. ſe c⁹ qñ appoſita eſſet fauore creditoris, vt ĩ obl.ãnua.vbi tẽpus ponit gratia multiplicãdę obligationis, & ſic in fauorẽ creditoris.ſolutio.n.fieri tũc debet ĩ prin.cuiuſlibet anni.l.1.C.qñ dies l.ced.vbi.gl.carmina vulgata illa citat.

Annua ſi debes tunc inſpicies caput anni.

Anno ſi debes in fine memb[r]is anni.

94 Diuidebant aũt antiqui cõiter obligatiões ĩ in annos vel menſes,qm vt inquit Varro. Tempora duorũ generũ ſunt annale ꝙ ſol circuitu ſuo finit.alterũ mẽſtruũ qđ luna circumiens,cõprehẽdit.Sed in terminis.l.noſtrę videbatur fieri debuiſſe ſol.in princ.cuiuſlibet mẽſis & termini,quũ menſtruos refundere denarios.300. debitos promiſerit p regulã.l.1.pal.annua ſi debes , &c.q̃ locũ habet ẽt in contractibus annuis.vt in princ. cuiuſlibet anni fieri debeat ſol. ſm Sal.& Cur. in d.l.1. per text. in l. ſi ſeruus cõis.in §.pen. vbi Imo. notat.ꝭ. de ſtip.ſer.gl.in d.l.1.oppoſitũ,de l.noſtra in verbo mẽſtruos & nõ ſoluit,ſed Bal. Sal.& Cor.dupliciter ſoluunt.Et quẽadmodũ poſt Imol. ſcribit Iaſ.in l.qui hoc anno.ꝭ.de ver.obli tempus hic appoſitum fuit ad moderãdum & ad alleuiandũ obligationem præcedentem ſm quam tota ſumma ſoluenda erat proximis calendis.Et ſic factus fuit tranſitus de prima dilationẽ ſatis breuis ad ſecũdam longiorem,propterea nimirũ ſit ſi in fine termini fieri debebat ſolu. l. nec ſemel. §.1.in verſi.niſi forte , qñ dies.leg.ced.maximè in caſu.l. noſtræ propter vſuras ob interuſurium tẽporis præſtantur nec ante lapſum temporis debentur,quia ante interuſurium ceſſat ſecundum Saly.& Cor.in dicta.l.prima.

Et ſimiliter

95 Et ſimiliter † licet præſtationes diuiſæ ſint per annos, aut menſes, debenter nō in fine terminorū, iuxta d.l. noſtrā & d.l. φ hoc, anno, ſed in prin. qñ voluntas contrahentiū quæ colligitur ēt ex coniecturis fuit talis per a l. veri. niſi forte, & conſuluit Barb. in conſi. 74. lib. 4. poetæ verò & oratores, annua dicunt, quæ ſingulis annis fiunt, nec prędictam differentiā conſtituunt aut ſequuntur, per illud Virgilij. Annua magnæ ſacra refer Cereri. & in elegātijs
96 tradit Valla. De materia aūt prædicta † vtrum in principio vel in fine, & quo tempore fieri debeat ſol. & præſtatio rei debitæ tradunt Imo. Alex. Iaſ. & alij in d.l. qui hoc an no, Barba. in conſi. 78. præall. Sozi. in conſi. 10. in 5.q. lib. 1. vbi de legato alimentorū victus & veſtitus ſimpliciter
97 facto, qñ præſtandum ſit tractat. † Legatū verò factū annua, bima, trima die, pſtari debet in fine cuiuſlibet anni. l.3. de an. l. quia cauſa diuidēdę pſtationis & ſic in fauore hęredis hoc factum eſt, ideò vnus fauor alium ad ſe trahit, vt pſtatio fieri debeat, in fine anni, vt per Bart. & Lāc. Decių in d.l. 3. & p Iaſ. in l. talis ſcriptura col. 1. d.l. t.

Decimoſextò no. ex eo tex. ibi quæſi. ū eſt de obli. vſurarum, iun&tis ſequētibus, ibi finito primo menſe, prim
98 penſionis † vſuras currere, φ ,progatio termini intelligitur facta cū qualitatibus ſuis, ſicq; in hoc caſu vt poſt finē termini præſtarentur vſurę, ſicut poſt primū terminum pſtari debebant. Iura cōcordantia allegat hic Alex. in 5. no. probans cōtra Pau. de Caſt. hoc intelligi ſiue incontinēti ſiue ex interuallo, facta fuerit, prorogatio terminị ut ēt p Iaſ. in l. 1. §. poſt operis col. 2. ff. de no. oper. nun. facit quia in dubio non præſumitur mutatio voluntatis. l. cū qui infra de proba. c. maiores de bapt. nec quod quis velit, recedere à iure ſuo, niſi quatenus de neceſſitate ex actu infertur, & ſtrictius φ fieri poſſit. l. voluntariæ cum gloſ. C. de execu. tu l. ſi domus ſupra de ſer. vrba. prædiorum cū ſimil. Mod. Tau. hic in 19. not. dicūt φ nō vr, poſſe hic dici fuiſſe prorogationē, quæ præſupponit exiſtentiam eius quod prorogatur, antequā prorogatio ipſa fiat, ac differentiā prorogati & eius ad φ ſit prorogatio. l. ſed ſi manēte infra de pcar. ſed hic in ordine intellectus pactum inerat primæ ſtipulationi & ,ita intrinſeca pars eius cēſetur, ergo non vr poſſe dici φ ſit prorogatio. Reſpon. patet ex tex. ibi ineſſe credūtur & ſic ficte non verè, vt ſ. dicetur, nā primo verè exiſtebat terminus primæ ſolutionis, qui prorogatus fuit ſm quem fieri debebat ſolutio ſortis, vnico termino proximis calēdis videlicet. Et p tertiū pactū dilata eſt ſolutio in plures menſes, manifeſtata eſt ergo differentia ſm veritatē prorogati termini futurarū, videlicet calend. & illius ad quem per tertiū pa ctum in plures ſequentes menſes facta fuit prorogatio.
99 Sed circa iſtud no. & materiā ,progationis † tres not. cadunt dubitationes, prima an facta prorogatione p cre ditorem debitori liberatus ſit fideiuſſor. Diſtinctio hic per Iaſ. relata communis eſt vt hic per Dec. & Cur. col. 2. & 3. & per Mod. Med. ad motiuum Iaſ. in oppo. de nouatione tenenda eſt prima reſpon. Decij. & Cur. & quamuis ipſi nō dicant ita declarauit Iaſ. corrigens ſe in l. 1. in §. & poſt operis, col. 2. ff. de no. ope. nun. De qua materia vide ēt Barb. in conſi. 31. volu. 1. Dec. conſi. 93. & Pari. conſi. 38. volum. 1. vbi ſequendo prædictam diſtinctionem
100 ponit † quòd vbi fideiuſſor eſt obligatus, ſimpliciter cenſetur obligatus pro tempore pro quo obligatus eſt principalis, & ideò facta ,progatione ſimpliciter tenebit
101 Secūda qſtio. † vtrū in prorogatione termini cenſeatur repetitū iuramētum, & ſic prorogatio facta cū qualitate pſtiti iuramēti Iaſ. cōcludit φ ſic, idē facit in d. §. & poſt operis, col. 2. q opinio. ſm Dec. hic & in c. de cauſis. col. 4. de offi. del. in puncto iuris cū difficultate ſuſtinetur pp tex. c. pe. de iu. iur. vbi iur. nō. ligat niſi formaliter fuerit præſtitū, & idē vr tenere Iaſ. in fine. facit quod ſolemus dicere de notario φ iuramentum nō poteſt in inſtrumento ponere, niſi actualiter fuerit præſtitum, & φ de conſuetudine inſtrumēta iurari ſoleant. vt per Sozi. & alios in l. Gallus, in §. idē credendū infra de liber. & po. & Lanc. Galliau. in l. 1. in prin. in vlt. col. infra de verb. oblig.

Sed nō videtur recedēdum à prædicta opin. cōiter per doc. approbata in locis præal. & per Alex. in l. 3 in prin. ff. de dam. infect. Bart. in conſi. 31. col. fi. lib. 1. & 14. col. pe. lib 2. Dec. in c. prętereà el. 2. col. 2. de appel. & Pariſ. cōſi. 43. volu. 1. vbi ponit de prorogatione cōpromiſsi iurati.
102 Non obſtat tex. in d. c. pen. cū præall. † quia hic non eſt nouum iuramentū, ſed prorogatio termini & iuratę promiſsionis vt hic p Cur. col. 3. Barb. & alios in locis præall. licet replicari poſſit ex reſponſione Decij, φ terminus prorogatus eſt alius terminus Et de natura iuramēti eſt, φ nō extēdatur niſi ſuper actu fuerit actualiter pſtitum, caſus eſt in d. c. pen. Reconductio verò rei ſimpliciter fa-
103 cta † an ſub iiſdē pactis, pignoribus, & clauſulis, prorogatiuis, ac conditionibus, quibus prima facta fuit intelligaf iterata, ponunt Barb. in ſalleg. cōſilijs Alex. cōſi. 17. col. pen. & 28. ad fin. in 4. volu. & Moder. de ſano. in trac. de pigno. in tertio membro ſextæ partis principalis. in 2. col.
104 Tertia difficultas † an facta prorogatione de ſoluēda ſorte debitori iuxta terminos tertij pacti de quo in l. noſtra, intelligatur facta cum qualitatibus ſuis, vt finita qualibet dilatione, quolibet menſe ſoluen. denarios trecentos, menſtruos dato, habeat debitor dies. 30. ſingulis menſibus antequā teneatur ad pdictas vſuras. Mod. taur. hic col. 7. & ſequenti diſputant, ſed vt dixi apoſtillando text. in verbo finito. veritas eſt quòd finito quolibet menſe vſuræ debitę pro penſione eo mēſe currunt, ſed quum in ſingulos menſes promiſſæ ſint vt in text. noſtro dr, nō debetur nec præſtandæ ſunt, niſi in fine cuiuſlibet menſis. l. hoc anno. infra de ver oblig. Et hęc eſt vera reſolutio quicquid vacillando præfacti Moder. ſcribant.

Decimoſeptimò not. ibi dicebam, quia pacta φ incon
105 tinenti fiunt ineſſe videntur. † φ pacta incontinenti facta videntur ineſſe ſtipulationi, & ad hoc allegatur ſemp iſte tex. cōcordat. l. in bonę fidei & . l. petens. C. de pact. &
106 §. quinimō. l. iuriſgentium. ſupra de pact. † Sed nūquid verè aut ficte hoc ſit, vr φ via fictionis. verbū n. creduntur fictionem importat. l. retro. ff. de capti. l. φ ſeruus vbi no. Aret. infra de acqui. poſſeſſ. & idem de aduerbio perin de. l. ſacrilegij. §. pen. vbi Bar. no. ff. ad l. Iuli. pecul. Aret. hic & in l. ſi ita ſcriptum, col. fi. de l. 1. & in l. cum filio col. 8. de l. 1. ex quo infertur φ ſi ſtatutum concederet executionem contractui, ſeu contentis in cōtractu nō extenderetur ad actū fictū. l. 3. §. hæc verba, ſupra de neg. geſt. Aret. & Sozi. hic in 5. & 6. no. & Iaſ. vlti. aliter tñ ſentiunt
107 Dec. & Cur. hic. † Sed ad oppo. quod verè non autem ficte huiuſcemodi pacta incontinenti facta inſint, videt tex. in d. §. quinimò cum ſequēti vbi ſæpius dr pacta incontinenti facta contractui ineſſe. ergo verè & propriè, quum verbū ineſſe veritatem exprimat. l. ſi maritus, in §. legis Iuli. de adul. De hac repugnantia perpendit Cor. in conſi. 135. lib. 1. dicens φ pactū incontinenti appoſitū poſtquam contractus pro abſoluto eſt habitus, cenſetur ineſſe, per viā fictionis, ita pcedat. l. noſtra prout et hic dixerat Sozin. & alij in d. l. petens, & in dic. l. in bonæ fidei. quando verò apponitur antequam contractus habitus fuerit pro abſoluto dicatur verè ineſſe contractui, ita procedat tex. in § quinimmò, vt ibi per Corn.
108 Sed quū in hac materia, † Quę poſt abſolutum contractum celebrantur aut fiunt nō dicant incontinenti fieri, quemadmodum cōcludunt Ale. Dec. & alij in d. l. in bonę fidei in vltimis col. & Bulg. Senēſis, relatus per Cor. in præalle g. conſi. 133. & latius in gl. oſtendam. quum enim id non poſſit contractui iam abſoluto legē dare vel eſſe pars & membrum eius habentis iam partes ſuas, propter abſolutionem ipſius contractus, iuxta l. nihil, cum no. p Bald. . de man vin. l. perfecta. C. de don. quæ ſub modo & l. 1. ſupra de origi. iur. vbi perfectum dicitur quod habet ſuas partes: prædictam concordiam & intelligentiā ad hanc. l. non procedere manifeſtè patet.

109 Propterea,& ſi articulus ſit de apicibus iuris,† Dicẽdũ puto, ꝙ ea quæ incõtinenti fiunt poſt abſolutã formam contractus, quum tñ partes nondum ad extraneos actus diuerterint, nec appareat voluiſſe habere contractũ pro ab ſoluto,dicãtur ineſſe contractui per viam fictionis,ita procedat.l.noſtra:quã ſic intellexit hic in 5. no. Are. hic enim ſtipulationis tertium pactum præcedẽtes perfectę & abſolutæ erant, cuum cõſiſtant ex interrogatione,& reſponſione ſtatim ſubſecuta. l. 1.ſ. de verb.obli. ideo ſi pactum incontinenti ſtipulationi appoſitum dici debet, oportet ꝙ ſtipul.perfecta fuerit:ſed quia partes ad extraneos actus nõ diuerterunt, contractus non cenſetur pro abſoluto habitus,ſi aliter non cõſtat de volũtate partiũ, vt per Alex.& Dec.in d.l.in bonæfid.col.fin.Et poſt Bar. repetit Deci.ſ.in antepen.col.Iccircò fingitur ineſſe, ita intelligitur tex.l.noſtræ ita ẽt poſt Alex.voluit Dec.in d.
110 l.in bonæfid.col. vlt.† Et qñ inter eaſdẽ partes celebrati ſunt duo contractus,eodem loco & tempore, ac coram eiſdem teſtibus,præſummũtur incõtinenti facti, vnuſq; cenſetur factus contemplatione alterius, ſicque cenſendus erit vnus contractus ſi vnum ad aliud referri poteſt. Aquenſ.in d.l petens.ad ſin. Mod. Tau.hic col. 6.& pulchrè Dec.in cõſi.606.col.3.Qñ verò pactum factum fuit in ingreſſu medio vel egreſſu contractus anteꝗ̃ forma cõtractus fuerit perfecta,verè ineſſe ,dicatur ita procedat. d.§.quinimò , cum ibi notatis,& illa verba ſubſecuta sũt poſita in dict.§. quinimò, intellige contractu nondum perfecto, vt ex precedentibus & ſequentibus colligitur.
111 † Et ad hanc regulam , ꝙ paria reputentur fieri in ipſo actu vel incõtinẽti poſt ẽt in alia materia, plura accumulant Iaſ.hic.in 13.col.Moder.Tau.6.Fel. in c.excep. col. 8.in x.lim.de excep.in c.de teſtibus,col.2. de teſt. & in c. quæ in eccleſiarum.col. 4.de cõſt.Iaſ.in l.edicta col.5. C. de edendo,in §.morte col.5.& ĩ l.ſi ſeruus ſ q ſatisd.cog. Cor.in conſi.284.& vltimo lib.1.& Dec. in d.l. in bonę fidei col.ſin.
112 Limitantur prædicta † vt pulchrè per Bald.in c.cum dilectus, de fide inſtru. qñ eſſet quæſtio momenti, quia tunc quæ incontinẽti fiunt non cẽſentur ineſſe, nec ſunt paria. l. thais in §.intra.ſ.de fideicom.lib. ſequuntur hic Iaſ.in vlt.col.ac.Mod.oẽs.Fel.in d. c. cum dilecta , col.2. Dec.in l.edita col.7.C.de edendo ad text.verò.d.§.intra, adde quę pulchrè tradunt Pau.de Caſ. in conſi.274.vẽ dicendũ in antiquis.Iaſ.in l. ſi inſulã in vlt. quæſtione.ſ.de verb.obli.& in l.qui Romę.in §.flauius col.6.illo eod.tit. Ideò hñs facultatẽ redimendi rẽ intra certũ tẽpus, anni puta, tranſacto illo tpe anni ẽt incontinenti ad redimẽdũ non admittit.l.2.vbi ſcripſi.C.de pac.inter emp.& vẽ.
113 Secũdò limita prædictam cõcluſionẽ procedere † in his quæ pẽdent à libera volũtate & poteſtate partiũ, ſecus ſi ex diſpoſitione legis, vnde iudex prolato verbo abſolutiuo,vel cõdemnatiuo per diſtinit.ſententiã & incõtinenti,nõ põt emẽdare, vel corrigere, aut aliud addere, bene.n. vel malè functus eſt officio ſuo. l. iudex poſteaꝗ̃,vbi Bart.no.ſ.de re iud.vt hic ẽt ꝑ Mod. Et pulchrè per Mod.ſaneſeſ.i tract.de pign.ſol.39.col.4.& ſeq.aliter limitantes, ſed qđ dicunt ſub hac comprehendi videtur
Tertiò limitare poteris,ex dictis per Moder.Aſtenſ.in
114 trac.de forma charta.30.col.3.verſic. & per prædicta † vbi conſuluiſſe dicunt,ꝙ licet teſtamenta duorũ facta in eadem charta,vnũ ſtatim poſt aliud valeant,vt per Paul. de Caſt.& alios in l.patris & filij.ſ.de vulga.teſtamenta.n. duorũ ſimul & ſemel ac cuſcatẽ eadẽ charta facta nõ valere ꝑ diuerſitatẽ mẽtis, & interpoſitionẽ extraneorũ actuu,ſicq; vnũ tñ poſt aliud factũ valeret qñ tñ ſimul facta eſſent,nõ ſubſiſterẽt, paria ergo nõ sũt ĩ ꝑdicto caſu. vnũ poſt aliud incõtinẽti fieri ac fieri ſimul & ſemel
115 Quartò limita . in materia teſtamentaria † vbi facta poſt perfec.ũ teſtm̃ nihil valent, niſi repetãtur ſolennia. l.hędes palã.§. hqs poſt.ſ.de teſt.Cur.ſ.i 7.col.licet Aret. de hoc dubitauerit in l. ſi ita ſcriptum col.ſin.ſ. de leg.1.

116 Decimooctauò not. text. ibi † nec ante ſortis, & ibi ſed cum ſortis, non poſſe peti acceſſorium, priuſquam principale. Et ꝙ pactum factum ſuper vna re ad aliam illi acceſſoriam extenditur.ſic etiã teſtator ſortem remittendo, videtur vſuras acceſſorias remittere.l.Aurelius.§. legatũ cũ no. per Bar.ſ de lib. leg. vt.hic per Alex. Deci. & alios dicentes ſic limitari regulam.l.ſi.vnus.§.ante omnia ſupra de pac. de qua materia latius ibi ꝑ Iaſ.ſed quia extenſio præſupponit terminum à quo, & terminum ad quẽ,& curſus vſurarum pacto hic prohibitus fuit. Mod. taurin.hic dicunt non probari no. ex tex. noſtro.ſed reſponde ꝙ vſurę primò erant in eſſe deductæ per ſtipul.ſecundam pro tota ſumma.ſed pactũ inde factu ſuper reſtitutione ſortis extenditur ad vſuras promiſſas per ſecũdam ſtip.vt accedãt currãt & debeant,ſolũ prout & quẽadmodũ ſoluẽda eſt ſors, nõ aũt ꝑut ãteã cucurriſſent.
117 Reſtringe prædictũ not.1 vno modo vt hic per Sozi. & Deci.ſecũdo reſtringe vt per Roma.in ſing.176.incip. vltimò quærò , an dilatio. vbi cõcludit quòd ſi debitori conceſſerim dilationem ſuper ſorte, intelligitur etiam conceſſa ſuper pignoribus & acceſſorijs, niſi debitor de fuga ſuſpectus ſit vt ibi per eum.
118 Ex prædicto not. † infertur vtiliter ſecũdum Sozin. hic quòd ſtatutũ ſuper principali extenditur,ad acceſſorium de quo latè ſcripſi in titulo de regu.iuris.
119 Decimononò not. † ibi quãuis diuerſa ſnĩa obtinuerit ſm vnam lec. auditoriũ pro loco ſcholarũ capiendũ ꝙ quæſtiones q̃ in ſcholis diſputañ fine debito terminari debent prout hic ꝓpoſita queſtio.ſnĩa Papiniani preceptoris Pauli iuriſc.deciſa fuit, tuncq; ex arbore colliguntur fructus.
120 Secundò not. ex eo. text.† ſm intelligentiam. Bar.& doctorum cõmuniter vt hic per Iaſ.Cor.col.7.& 3. poſt Pau.Caſ. Alex. & alios ꝙ pactum nudũ iuxta cõtractum incontinenti appoſitũ veſtitur cohærentia cõtractus, ita vt producat actionẽ.q̃ materia tradit in l.in bonæfidei & in l.petens præall.& ſ dicemus.q̃tum tñ ad hanc.l. ſanior eſt intelligentia q̃ aliqui ex prędictis approbãt, & Mod. Med.ſed antea Aret.hic,col.pen.pulchrè Aquẽ.in d.l.petens col.7.& in figuratione caſus ſecutus ſum ꝙ iſtud pactum proficuum fuerit,non tñ ad exceptionẽ,vt aduocati partis cõtra q̃ ſtabat Pau. dicebant.ſed ẽt ad tollẽdum præcedentem ſtipul.ac ad impediendũ ortum,ac natiuitatem obligationis,ſtipulationiſq; primæ & ſecundæ, niſi ſm reformationem huiuſce pacti, hoc eſt ad trecẽtos denarios menſtruos, & ad vſuras centeſimas illorũ.300.
Et quia ſumpta occaſione Iaſ.pręalle loco ponit alios
121 caſus in quibus nudũ pactũ actionem producit. Idem latius explicat.in.d.l.iuriſgentiũ, in §. ſed cũ nulla & Fel. in c.1.de pactis.notãdus eſt diligenter ille caſus ꝙ vbi ꝓceditur de æquitate,& ſola facti veritate inſpecta, prout in multis locis, pactum nudũ actionẽ parit. Quod limi.
122 † nõ procedere in fideiuſſore promittẽte pacto nudo, quia obligatio fideiuſſoris ſtrictè eſt intelligenda . Ideò non ligat niſi interueniente vinculo ſtipulationis, vt per Iaſ.ſ.in vlt.col.& eundẽ poſt Aret.in l.5.in. 1. ſ.de verbo. oblig.& Dec.in conſi.93. Et iſtud procedit ẽt, vbi aliàs pactum nudũ actionẽ producit, patet quia de iure canonico pactum nudum parit actionem ſm communem opinionem.d.c.1. & tn vt dicit ibi Bal. quem doc. communiter ſequũtur ſine ſtipulatione fideiuſſor.eo iure nõ obligatur.Ex quo probatur quòd etiam vbi pactum nudum actionem producit, id nõ procedit in obligatione fideiuſſoria quę eſt multũ ſtricti iuris.ita obtinui aliàs in ardua cauſa coram ſenatu Illuſtriſsimi principis mei.
123 Vigeſimoprimò no . † ibi nõ enim eſt in mora, non poſſe in mora dici legitima exceptione tutum vt hic per Alex & modernos, facit tex. not. in l. ſciendum infra de vſur.& in l.nulla,cum ibi per me ſcriptis infra de reg.iur.
124 Vigeſimoſecundò no.ex verſic. fin. † ꝙ vſuræ deberi poſſunt pro tẽpore quo debitor non fuit in mora, vt per Alex.

Alex. veniunt tñ propter contemptum ſm verú ſenſum
tex.qcquid.dicant Cur.& Mod.tau.hic ꝓut melius húc
tex.declarauit Iaſ.no 8.& Dec. vlt.voluitq; clare Alex. in
vlt.no.du ſubijcit ꝙ in caſu hic in fi. poſito vſuræ veniũt
ex ſtipulatione propter morá. Debebátur aũt vſure mul-
tifariá vt hic per Saly.ad.fi.cómenti Alex.Dec. & Cur. in
vlt.no.& Iaſ.in 8. ſine mora & cōtẽptu pp ſtipu. debe-
bant qñ dedi tibi mutuo centum reſtituenda proximis
calen.cum vſura cẽteſima puta vt hic p Dec.poſt Pau.de
Caſtr. quæ quidem vſuræ hodie penitus prohibitæ ſunt
etiá in ſolitis negotiari etiam quod eſt fortius etiam ſi
pro intereſſe fieret promiſsio, illicita eſſet à principio ta-
xatio quicquid hic dicant Mod.Tau.vt per Bal.& alias in
l.rogaſti in §.ſi tibi ſupra eo.Dec.in conſi.1 1.& 116.cũ
alijs quæ adduxi in l.vnica.C.de ſen.quæ pro eo.

125 † Sed cadit hic circa prædictum verſi.neceſſaria dubi
tatio,nunquid debitor ad vſuras præteriti tẽporis fuiſſet
obligatus ſi in caſu illius.l.ꝓrogatus fuiſſet terminus ſol
uendi ſortem ad tantumdem tempus Iaſ. hic in octauo
not.diſtinguens vt per eũ tenet ꝙ nõ & ſequitur Cur.ſed
oppoſi.vr̃ verius licet ceſſaret mora quia debẽtur ex ſtip.
pp ſtipulationem præcedentẽ quę nõ cenſeretur remiſ-
ſa tex.eſt hic.nonne.n. data longior dilatio quá primo cõ
peteret ad ſoluen.ſortem? certe ſic eſt.tñ obligatio vſura-
rum non fuit ſublata quamuis de hoc parũ hodie curan
dum ſit quia vt dixi materia eſt reprobata & reiecta.

126 Vltimo no. † valere arg. de fructibus ad vſuras, ita
hic arguit iuriſcõſul.vt hic ſimpliciter colligit. Soc. nec
mirũ quia vſurę vicẽ fructuũ obtinẽt dicit tex.in l.vſuræ.
j.de vſur.de quo arg.p Mod.Peruſ.in l.3.in §.itẽ ſi reipu.
j.ad.l.fal.& Bru.aſten. ĩ tract de aug.fol.31.ĩ quinta lim.

Glo.ſuper verbo numerus quia oẽs pręcedentes ſunt
expeditę in ſuperiorib', diuidit in duas partes ꝓut duas
ponit declarationes ad tex. l. noſtrę primo ad illa verba
numerus menſium tranſierat ſecundo ad cauſam.l. & ſe
cunda eſt ibi tria ergo.In prima lege loquitur, interpre-
tando ſic tribus menſibus quibus nonaginta ſ. luere de-
bitor tenebatur immo nouem centum quum trecentos
denarios menſtruos,refundere teneref peior eſt ſequẽs
expoſitio verbi vel omnia. quum tribus illis mẽſibus oia
ſeu totam ſummá debitam non teneret ſoluere,qñquidẽ
ex quindecim mutuo acceptis tria ſingulis mẽſibus reſti
tuere aſtringeretur.dic ergo tu.numerus mẽſium tranſie
rat,ſ.quinque quibus ſummam quindecim cẽtum dena-
rioru refundere debebat.trecentos videlicet ſingulis mẽ-
ſibus,vt latius figurando caſum declarauimus.

In ſecũda parte gl. habetur quo modo ac ordine facta
fuerint pacta de quibus in l.noſtra melius declaratæ vt fi
gurando caſum dixi.vult hęc gl.in fi. per tertiũ pactũ di-
uiſionis ſortis receſſum fuiſſe à priore obligatione for-
127 † tis,Ale.hic ĩ 4.co.poſt.Pau.de Caſt.tenet no tolli ipſo
iure ex tali pacto ſtipulationem primam, p reg.l. ſi vnus
in §.pact.ne peteret.ſ.de pac.ſed bene ipſo iure reforma-
ri quia agitur hic de dando nouam formam actioni in
natiuitate qđ facilius fit.l.rogaſti.§.ſi ibi.ſ.eo.& ſequun-
tur Mod.Taur.& med. ſed Dec. in 6. col. non acquieſcit
quia quicquid dicát pręlati ſm eũ poſt Fulgi.m. actio ex
prima ſtipul.in diẽ nata erat.l.cedere diẽ.j.de verb. ſig.er
go de tollenda actione prima agif:aliter reſpon.ad hunc
tex.vt per eum.Huic arg.Decij.non ra.mod.tenentes ſo-
lummodo dari nouam formá in natiuitate actionis. ſed
ſi reformatur renouatur. l.iuriſgẽtium § adeò.ſ.de pac.
ergo tollitur prout ẽt hic. in 8. col. inquit Curt. Et ſic à
priori obligatione ſortis vt dixit gl.receditur facit tex. in
l.pacta conuenta ibi receſſum à propriore contractu, &
nouam emp.interceſsiſſe videri.j. de contrah.emp.ergo
128 agitur. de tollenda prima. † Arbitror ꝙ prima ſtip.re-
formetur ipſo iure per pactũ incontinenti appoſitũ. Et
ꝙ hic agatur de danda noua forma actioni in natiuitate
vt Pau.Alex.Aquen.& alij.ſ.allega.volebant.Et quicquid
dicant Ful.& Dec. ꝙ ex prima ſtipulatione ad totá ſum-
mam nõ eſſet nata actio, iuxta.l.cedere diẽ. per eos alleg.
probo manifeſtè, nam illud pactu incõtinenti appoſitũ
fũit, ergo antequam contractus pro abſoluto eſſet habi-
tus,vt in nota.dictũ fuit. ſi ergo contractus nõdũ erat ha
bitus pro perfecto & abſoluto, dici nõ põt ꝙ nata fuerit
actio ex prima ſtipula. quæ fuit incontinenti reformata
129 & renouata, † quia antequam partes habeant contra-
ctum pro pfecto & abſoluto ex verbis primò dictis,neu-
tri ius acquirif,tex.eſt in l.cõtractus vbi Bart.not.C.de fi-
d.inſtr.notat.Soz.in l.quib' diebus.in §.quidá Tit.col.fi.
j.de cond.& demon. Et ſic ordo p prius vel poſterius cõ
ſiderabilis nõ eſt reſpectu cõtentorũ in eadẽ cautione ac
ſcriptura.vt in terminis. l.noſtræ ſed attendif concluſio.
Et cõſequenter tertiũ pactũ qđ hic fuit vltimũ. oĩs igif
vis eſt in reformatione ſtipulationis per pactũ facta.quæ
tanq̃ vltima debet attendi, hoc eſt qđ iuriſconſul. hic di
cit perinde eſſe,&c. ac ſi diceret attendi conuentionẽ re-
formatam nõ primá ſtip.Gloſ.in verbo ſtipulationi diui
ditur vt bic per Iaſ.in quatuor partes ſuper quibus cadũt
plures no.ac difficilimi articuli, neceſſarijq; tá pro intel-
gentia.l. quam totius materiæ ideo diligenter aduerten.

Ex prima parte ipſius gl. tres colligunrur conclu. ſm
130 Iaſ.prima, † ꝙ pactũ incontinenti appoſitum iuxta cõ
tractum bo.fidei,vel ſtricti iuris,nouá parit actionẽ.quæ
pręſcrip.verbis nuncupatur,quę conclu.ſm Iaſ. commu
niter approbatur. Idẽ ponit & vult Ang. Are.in §. actio
num autẽ col.37. verſi.quæro an pactũ inſtit. de act. pro
qua conclu.facit text.in l. rebus. C.de rerũ permu.in l.in
bonæfidei & in l.legem.C. de pac. Cõtra prædictá concl.
mouet Iaſ.difficultatem poſt Raph. Com. cuius reſolu-
tionẽ impugnat hic Dec.aliter reſpondens vt per eũ,ſol-
uens etiam aliá per eum excitatam,ſed prima reſol.ꝙ pa
ctum appoſitum iuxta cõtractũ bonæfidei aſſumat illius
131 naturam non ſubſiſtit,† quia actio pręſcrip.verbis non
immutat eo caſu naturá ſuam ita gl.not. in d.§.quinim-
mò,melior eſt ergo ſecũda vide etiam hic Cur.in. 5. col.

Sed contrarium ꝙ in terminis.l. noſtræ pactũ actionẽ
nõ pariat,tenuerũt Rom.& Paul.de Caſt. vt hic in 6.col.
refert Alex. quia pactũ de ſoluendis trecentis menſtruis
tendebat cõtra ſtipu.quæ erat.de ſoluenda tota ſorte vni
co termino proximarum calendarum , & ex eo qđ quis
impugnare nititur fructũ vel vtilitatem conſequi non de
bet.c.ex eo.de re iu.in 6.Ergo non vr̃ ꝙ tale pactũ veſtiri
debeat cohęrentia ſtipulationis prędictę ad producen.
actionẽ contra eá.Alex.hic in 6.col. reſpon.ꝙ talis actio-
nis natiuitas nõ eſt reo præiudicialis, vt per eũ.ſed nõne
eſt reo præiudiciale,ꝙ diuerſarius eius pro eodẽ contra-
ctu plures actiones habeat? Certe ſic.vt p Alex.met.in d.
l.in bonæfidei col.fi.item nõ reſpon.ad rationem.c.ex eo
ꝙ robur & firmitatẽ nõ recipiat quis ex actu impugna-
132 to.† pręterea qñ pactum idẽ continet qđ ſtip.non veſti
tur cohęrentia ſtipulationis, quia eſſet ſuperfluum.l.qui
bis idem.j.de verb.oblig.vt ſ.per Bar.in 2.col. Pau. Caſt.
1.& Are.3.Aquen.l.in d.l.petens col.2.& 7.Ange.Aret.lo-
co præall.Mod. Tau.col.antepen.& med. ſuper gl.ineſſe
in quibus locis cõiter pręalleg.ſcribentes concludunt, ꝙ
in terminis.le. noſtræ pactum illud actionem non pare-
ret.ſed except.& limitet actionem ex prima ſtipul.orien
dam,ſeu det illi nouam formam ſm tenorem pactionis.
133 † Generaliter verò loquendo vera eſt concluſio, ꝙ pa-
ctũ incontinenti appoſitũ nouá parit actionẽ præſcrip.
verbis, quia vt hic in verſi.dicebam inquit iuriſcõ.cenſe-
tur ineſſe,ſicq; eſt par contractus.l.fundi partẽ.j.de con-
trahẽ. emp. nimirũ ergo ſi ad id qđ deuenit inpacto ex
ipſo pacto tanq̃ ex parte cõtractus naſcif actio pręſc.ver-
bis iformata imediatẽ ex parte . Et mediate ex ipſo cõtra
ctu.d.l. fundi & declarat notáter.Soz.ĩ d.l. ĩ bo.fide.col.vl.
134 Secunda concl.† pactũ incontinenti appoſitũ iuxta
contractum bonęfidei vel ſtricti iuris, veterem actionẽ
informat , vt ẽt cõpetat ad deducta in pacto vt hic. d.le.
135 petens & d. §. quinimo.† Et ſic quemadmodum veſtis
impletur

impletur ab homine,& ſaccus informatur à fruméto.ita
actio impletur & informatur à pacto,vt competat ad cō
tenta in pacto vt per gl.primam in .l.§.quinimmo,com-
muniter approbatam.vt hic per Iaſ. in 10.col.art.ſubtilis
eſt & de apicibus iuris,ideò Iaſ.l.ſi ita quis in §.ſcia.colu.
7.infra de verb obli.atteſtantur diſputaſſe publicè art. in
ciuitate Alex. & defendiſſe opin. Ful. ꝙ tale pactum non
informet actionem aut contractum ſtricti iuris.

136 Pro qua opi. plura adduci poſſunt. † primò actio vel
contractus ſtricti iuris,ſtrictè intelligi debet,quia nō re-
cipiūt extenſionē.l.quicquid aſtringendæ.ĵ.de verb.obli.
ſecundo oīa iura quæ de informatione tractant loquū-
tur de cōtractibus bo.fidei,patet in d.l.in bonęfidei in §.
quinimmo in.l.fundi parté prçal.& in l.2.C.de pac.inter
emp. & vend.tertio quia natura dictionis interdū de qua
in d.§.quinimmo denotat regulam eſſe in cōtrariū.l.in-
terdū.ĵ.de cond.indeb.quū igitur loquatur in contracti-
bus.bo.fidei ſub regula remanebunt contractus ſtricti iu
ris.item quia vnius incluſio alterius eſt excluſio.l.cū prę-
tor.ſ.de.iud.c.nonne de præſum.Quartò quū totiens in
§.quinimmò repetatur verbū bonęfidei cenſendū eſt cū
miſterio adactū fuiſſe ponuira vulg. cit ꝙ qualitas bon.
fidei excludere vr̄ contractum ſtricti iuris qui pro con-
trarijs ponūtur.§.actionum inſt.de actio. & iſtam opi.vt
dixi tenuit Iaſ. poſt Fulg. & Beſſuzium vt ipſe refert in d.
§.caute.col.7. & latius Deci. licet de prædictis non facit
verbū in d l.petens col.5.Ad. l. noſtrā reſpon. ſm̄ plátos
ſcrib. ꝙ non loquitur de virtute informatiua. ſed de re-
formatiua prout latius infra demonſtrabitur.Ad.l.petés
ꝙ habet varios intellectus ideò nō poſſe in illa fundamé
tū fieri.l. in ambiguo vbi Bart. & alijs not ĵ.de reb' dub.

137 Sed non eſt à cōmmuni opi.recedendum, † q̃ ſequen
tur ēt Aquenſ.in d.l.petens.col.2.& alij Mod. cōmuni-
ter.Pro qua opi. primo vr̄ tex. in d. l. petens ſm̄ tertiam
lec.cōiter approbatam in qua quum ſit cōmunis fieri po
teſt ſtabile fundamentō ſm̄ Bart.& alios in d.l.ambiguo .
138 aliàs vix ſuper.l.aliqua fieri poſſet arg. † ꝙ eſt abſonum
dicere.Secundò facit quia licet.l.iſta de reformatione lo-
quatur, tñ à fortiori hoc etiam probat ęſſe debere in in-
formatione, quia ſi pactum incontinenti appoſitum ad
reformandū potens eſt ſicq; ad mutādum cōtractum.
ſeu illius formam, fortius debet eſſe potens ad informan
dum.& ſic ad extendendum ipſum contractum propter
cohærentiam & calorem ipſius contractus proximi.arg.
tex. noſtri ibi quia quæ incontinenti & tex. in l.ēt. C. de
iure dot.vt ſtatim dicam. Tertio ſtringit ineuitabiliter,
quia ratio informationis militans in contractibus bonę
fidei vt informet, quia pactum cenſetur eſſe pars contra-
ctus.d.§.quinimo.& d.l.fundi partē. & hic in verſi. dice-
bam militat ēt in cōtractibus ſtricti iuris ꝙ cēſeatur pars
contractus pp cohęrentiā vt hac.l.ergo militabit pariter
139 iuris diſpoſitio per iura vulga.facit tex. no. † in l. ēt C.
de iu.dot.valde ibi notatus à Bald.ꝙ ēt ſtipu.quæ eſt ſtri-
cti iuris & verba requirit.l.1.ĵ.de verb. oblig. trahitur ad
argu.primæ obligationi factum licet ſtipul.non fuerit re
petita, quia virtus vnionis facit vt id quod nō fuit verbis
ſtipulationis expreſſum,nihilominus actio ne ex ſtip.peti
poſſit,quod eſt in ſtipulatione quæ ſtricti iuris eſt mirā-
dum ſecundum Aret. in l. ſi in teſtamēto.infra de vulga.
de quo quidem tex.d.l.etiam.vide etiam Ancha.in con-
ſi.7.ad fin.& Paul.de Caſt.in conſilio.8.in antiquis.

140 Non obſtant modò, † alleg.ad oppo. nam ad primū
ſumptū ex reg.d.l. quicquid reſpon. ꝙ non procedit vbi
cōſtat de mente contrahentiū ꝙ fiat extenſio . vt ibi per
Barto.& alios,facit.l.triticū de verbo.obl.& l.ſi in vendi-
tione cū gl. pe. ſ.communia prædictorum cū pluribus ac-
cumulatis per Alex.in conſi.34.ad fi.lib.2. & Dec.in con-
ſi.291.col.fi. 555. & 697. ſed hic ſaltem tacite conſtat ex
quo pactū ſtatim. & incontinenti fuit oppoſitum iuxta
contractum:ideò,&c.

Ad ſm̄ reſponde negan do maioré ꝙ oīa iura de hac
materia tractātia de contractibus bo.fidei loquanẽ.l.no-
ſtra & l. petens. loquuntur de contractibus ſtricti iuris.
prçtereà vt diximus ratio eſt eadē propter cohæren-
tiam,ergo & ius idem.Ad tertium de dictione interdū re
ſponde ꝙ denotat regulā eſſe in contrarium quantū ad
in formā . generaliter & indiſtincte contractum . ſed ita
demum informat ſi fuerit appoſitum incōtinenti prout
ſeipſum declarando iuriſcon.ibi ſubijcit. Item verba illa
vt in bo.fidei iudicijs ſolemus dicere exemplificatiue po-
nuntur.exempla autē regulā non reſtringūt vulg.l. ſtipu.
iſta damni.ĵ.de dam.infe. Ad 4. reſp.ꝙ licet iſte tex.repe-
tat de cōtractibus bon.fidei. ſemperq; de ſimilibus lo-
quatur iuxta exemplum poſitum in prin. §. no m̄ negat
neq; excludit quin idem ſit in contractibus ſtricti iuris
vt probat alijs legibus & rationibus vt ſupra dictum fuit.

Non obſtat etiam.§.ſi ſtipulanti.l.primę de verborum
oblig.qui videbatur in oppo.vrgere.quin reſpon.Dec.in
dicta.l.petens columna quinta.

141 Et prædicta cōmunis concl.†de.informatione actio.
quæ fit per pactum in continenti appoſitum,intelligitur
qñ actio eſt informabilis, ꝙ ſi acto informabilis non ſit
tunc informatur & ampliatur, extenditurq; contractus.
vt magiſtraliter & ſubtiliter declarauit Bart.ĵ.in vlt.col.
Et licet diſputando oppo.teneri.poſſet , in iudicando &
conſulendo ab opi. Bar.& cōmuni nō eſſet reced. vt per
Alex.& Iaſ.infra in pe.& vlt.col.Alex.in d. §.quinimmò
col.1.& Dec.in d.l.petens col.5.vbi etiam alij ſcribentes.

142 Poſtremò non obſtat, † difficultas mota per Pau. de
Caſt.in d.l.petens ꝑ tex.l.ſcire debemus.quia reſpon.pōt
vt hic per Iaſ.licet Dec.in 5.col.impugnare nitatur, duo-
bus alijs modis reſpondens,ſed ſua prima ſolu.ꝙ concur
rerent duę fictiones cōtra.l.1.cū ibi not.C.de dotis pro-
miſ.confunditur per tex.d.l. ſcire debemus qui loquitur
per verbum eſſe, qđ veritatē denotat nō fictionē vt Dec.
ait.ſi.n.me interoges & dicas, ꝓmittis mihi bouē,equum,
& aſinū,& reſpondeā promitto, ſunt vere plures ſtipula-
tiones,quia promitto per ſtip.bouē , itē promitto equū.
& pariter aſinum . Et ſic qñ dictę res ſint principaliter
ꝑ ſe nō reſpectiuè ad aliud noīatę,ſint verè plures ſtipula
tiones ſm̄ Bar.ī d.l.ſcire ī prin.& circa.fi.ipſi' principij.

Secunda.ſol. Decij. nō ſubſiſtit quia aliud eſt informa
re contractū aliud informare actionem , vt diximus. Et
nos loquimur de informatione actionis,veraq; & cōmu-
nis eſt doc.cōcluſio, ꝙ pactū informet actionē,qñ eſt in-
formabilis,nō aūt cōtractū vt ipſe inquit.Poſſetq;(quic-
quid dixerit Dec.)teneri ſol.Iaſ.quæ fuit Bart.in d.l.ſcire
dū loquiẽ de appendicijs qa ita cōiter tenēt ſcri.in d.l.pe
tēs in 3.lectu.Et qñq; placuit ſol.Curt.in 5.col.per dictā.
l.ſi duos.ĵ.de cōtrah.emp. qa venatus fuit ex allegatis hic
per Iaſ.ſed nunc diligentius conſideranti nō placet, quia
vt dixi allegādo Bart.in d.l.ſcire,qñ plures res ſunt nomi
natę nō reſpectiuè ad aliud ſunt vere plures ſtipul.& nul-
la eſt exorbitantia.Et ad.d.l.ſi duos reſpon.vt per Bart.

143 Circa.3.concl.† ꝙ in terminis.l.noſtrę pactū incōti-
nenti appoſitū iuxta ſtipu. veterē actionē informet art.
dubi' eſt & & diſputabilis,ac de apicib' iuris,& eſt ꝓpria
farrago huiuſce. l. concernēs eius intellectum , an de vir
tute īformatiua,vel de reformatiua, loquatur.propterea
diligenter excutiamus eum.

Glo.hic vt vidiſtis tenet ꝙ informet,& conſequenter.
l.hāc de virtute informatiua loqui. Bar. col. 5. Alberi. de
Roſ.poſt.antiquos Ang.Alex.Aret. Sozi.& Deci.18.col.
& ſic cōiter ſcribentes vt ipſi atteſtantur hāc opi.ſequun
tur.Sed quia ſcire eſt rē per cauſas & rationes cognoſce-
re vt inquit Philoſ. videamus rationes , & fundamenta.

Pro huiuſcemodi ſentētia plura,adduci poſſēt.ſed hęc
magis ſtringere videntur. In primis minus ſolemne ma-
gis ſolemne tollere non pōt.§. poſteriore.inſtitu.quibus
mod. teſt. infir.cum plenè ad hoc accumulatis per Iaſ.in
conſi.8.lib.3.& 169.lib.4.Dec.cōſi.475.489.512. & Mo.
Alexandrini in conſi.24.Et generaliter fortiora & poten
tiora

tiora ſemper ꝑdominantur.l.quæritur.§.de ſta.ho.l.ille à quo.§.inteꝑeſtium.ff.de trebell.capit.cum inferior extra de ma.& ob.pactum ergo nudum non tollet ſtip.præcedẽtem ſeu ipſum contractum ſolemnem non poterit reformare nec deſtruere. ergo vt dicunt doct. informabit.

Secundo ſtringit ratio tex.noſtri in verſi.dicebã, quia pacta quæ incõtinenti fiunt ineſſe creduntur.Iuriſconſultus ſe fundat,quia pactum erat incontinenti appoſitum, ergo loquitur de informatione,quia in reformatione nõ refert incontinẽti an ex ĩterualIo apponatur. d.l.iuriſgentium in §.adeò.l.2.ff.de reſcind.vend.l.pacta conuenta in verſ.Paulus notat.ff.de contrahen.emptio.Tertiò facit.l. noſtra ibi ineſſe creduntur,ſi. n. de reforma. loqueretur nõ diceret ineſſe, quum & poſteà ac ex interuallo id fiat iuribus præal.& ſic nullatenus ineſſe poſsit.Quartò ponderatur hic tex.in verſ.inde ac ſi per ſingulos menſes,&c. ſtat.n.ſimilitudinariè.ergo verè nõ reformat. nec eſt hic reformatio.quum nullum ſimile ſit idẽ vulga.l.quod ner ua.ff.depoſ.Quintò approbatur per verba tex. ibi quãuis diuerſa ſententia obtinuerit, intelligẽdo aduerſatiuè ad præcedentia, ꝙ non ſolum prodeſſe ad excep.verumetiã ad actionem,quæ oritur ex pacto informatiuo. non autem reformatio dicto.§.quinimmò & l.in bon.fidei.

Sextò & vltimò quia iura loquentia de virtute informatiua procedunt vbi augetur vel minuitur ſubſtantia, ſed pactum de quo in l. noſtra. concernebat dilationem tantum,ergo non loquitur de reformatione.

144 Contrariam tñ.opi.† ꝙ.l. noſtra loquatur de virtute reformatiua,non aũtẽ de informatiua tenent Bal.Roman. Fulg.Chriſtofo. de Caſtil. Pau. de Caſt. Pe. de Beſuz. & Iac.de puteo quos hic.in 11.col. refert & ſequitur Iaſ.& idem Iaſ in vltimis annis quibus legit in præal. §.ſeia cauit col.2.& 7.Aquen.in d.l.petens col.7.Cur.hic & Mod. Tau.col.7.& antep.& Mod medio.Et ſic plurium auctoritate firmari vr̃, ergo magis cõmunis iuxta.l.1. ſupra de offi.queſtor. ibi & ſanè crebrior apud veteres eſt opinio. aut ſaltem dubium reddetur quæ ſit cõmunis.Sed omittamus iſta, & quod magis ſapit veniam us ad rationes & fundamenta, & videamus quæ pars iuſtius induat arma.

Pro hac opi.Pau & Iaſ.tria argu.adducunt.quia pactũ de quo in l.noſtra.venit ad deſtructionem ſtipulationis, quũ terminus de quo in huiuſcemodi pacto contrarius ſit ſtipulationi,ex eo ergo robur aſſumere poſſe minime cõuenit,vt eã informet aut ab ea q̃ deſtruit veſtiri cap.ex eo de re iu.in ſexto.l.ita tñ §. qui ſuſceptã infra ad trebel. Secundò quia hic pro reo pactum apponitur ad differendũ ſolu.ſortis mutuo acceptæ,ergo contra ipſum non debet operari effectum, vt faciat contra eum actionem ex informatione oriri arg.l.qđ fauore.C.de.ll.& l.legata inutiliter.ff.de adimend.l.Tertiò quia reſultaret contrarietas ſi actio ex ſtipulatione informaretur,ac extenderetur vt futuris calẽd. tota ſors ſoluatur & ſolũ denarij trecẽti ex eadem ſorte ſingulis mẽſibus,quæ cõditionem implicant de præſenti ſolui & cũ lungo interuallo idẽ ſolui,ergo nõ admitte.l.1.C.de fur.l.vbi repugnãtia.ff. de reg.iur.

Quartò, quia vt diximus informare eſt extẽdere actionem ex primo contractu, & quod remanet extendi dr̃ l. ſed ſi manente.ff.de preca.not.Pau.de Caſt. in conſi.116. in antiquis Fely.in c.de cauſis col.2.& 3.de offi.deleg.vbi et per Dec.col.3.& per eundem Dec.in conſi.497. ſed in caſu l.noſtræ primus ſtipulationis contractus non rema

eſt cauſa infra eod.l.ſequenti.

Sextò,ad hoc vt locum habet vis informatiua requiritur ꝙ in pacto deducat tale quid ex quo reſultet contractus innominatus habita relatione pacti ad contractum vt in l.bo.fid.& in l.petens ꝓræal. doct. concludunt ꝙ in caſu.l.noſtræ reſultare non poteſt,neque conſiderari.ergo non loquitũ de pacto ĩformatiuo ſed de reformatiuo.

Septimò probari poteſt per tex.l.1.in verſi.quũ adijcit infra de verb. obl. vbi dicitur ꝙ ſi fuerit diuerſitas inter interrogantem & reſpondẽtem,& ſtipulanti placeat diuerſitas,noua ſtip.cauſata videtur,& ſic probat quod per pactũ fiat reformatio modo incõtinenti fuerit appoſitũ

146 † Nec eſt inconueniens ꝙ cõtractus veſtiat pactum reformatiuũ ipſius.text. eſt not.in l.ſi conuenerit infra de pig.act.ſecundum Aret.& alios hic.

Non obſtant modo pro cõtraria parte allegata, nã ad primum arg.reſpon. ꝙ quũ iſtud pactũ incontinenti appoſitum fuerit,& ſicut hic dr̃ ineſſe cenſeatur, & pars ꝓcedentis cõtractus.l. fundi partẽ infra de cõtrah. emp. & §.quinimmò cum ibi not per Alex.in 1. col. non poteſt minus ſolemne dici ſed pariter veſtitũ cohærentia ſtipulationis & quũ ſit poſterius attenditur.d.§.poſteriore.&

147 l.pacta nouiſsima.C.de pact.† nimirum igitur ſi præcedentem contractũ reformat ac renouat. Ad.2.reſpon. vt hic per Iaſ.in 12.col.vel melius vt per Cur. col.6. magnã eſſe differentiam inter contractus qui cõſenſu celebrantur & verborum obligationem,ſeu ſtip.quæ verborũ ſolemnitatem requirit.l.1 ff.de verb. obl. nam primo caſu ſolo conſenſu & ex interuallo rebus integris fieri poteſt reformatio d.§.adeò,& 2.l.ff.de reſcin.vend.quia à cõtractu in totum ex interuallo abiri poteſt. Cur ergo ẽt ex interuallo reformari non poterit? vt dicit tex.d.§.adeò. Secundo verò caſu non d.l.pacta infra de contrah.emp.quia ſi pactum apponeretur ex interuallo,non poſſet in vim nouę ſtipulationis per pactum reformatæ valere,deficientibus extremis ad eſſe ſtipulationis neceſſarijs, interrogatione videlicet & reſpõſione.iſtud eſt qđ ſenſit hic iuriſc.in verſi.dicebam ponderando ꝙ pactum incontinenti fuerat appoſitũ iuxta ſtip.& cõſequenter dr̃ ineſſe ſtipulationi, & perinde eſſe ac ſi per ſingulos menſes quis ſtipulatus fuiſſet trecentos denarios,hoc.n. pacto mediãte fit reformatio præcedentis ſtipulationis vt ẽt in d.§.ſeia à principio promiſit hortorum proprietatem qñcunq; trãſlaturã cum pretium omne cũ vſuris recepiſſet, tñ cõuenit poſt incontinenti,vt intra proximas calend. Aprilis totã ſummam mandator numeraret & acciperet ita ꝙ pactum incontinenti appoſitum renouauit ac reformauit ſtipul.q̃ primo ſine tempore erat, vt nunc limitata & reformata ſit ad calen.proximas Aprilis, & ibi primo conditionalis videbatur ob dictionẽ, cum nunc declaretur vt modalis ſit ꝑ dictionem vt,ſicq; nata ſi actio ex ipſa ſtip. ſic reformata.Ad tertium patet ex prędictis reſpon.quia ineſt reformatiuè, & perinde eſt ac ſi creditor ſtipulatus fuiſſet per ſingulos mẽſes pecuniam reſtitui:ſicq; reformata cẽſetur & renouata ſtipulatio, perinde ac ſic à principio ſm formã pacti facta fuiſſet. ꝙ ſi non cenſeret ineſſe vt quia ex interuallo fuiſſet oppoſitũ nõ reformaret ſtipu. extremis neceſſarijs deficientibus, interogatione videlicet præcedente, & reſpon.ſtatim ſubſequente: nec ipſum pactum minus ſolemne præcedentem contractum magis ſolemnẽ & potẽtiorem vt diximus tollere poſſet.

cto incontinenti facto, tãquã ex parte ſtipulationis actio oriatur. tñ quantum ad terminos. l. noſtrę tale pactum in continenti factum prodeſt non tñ ad exceptionem vt contra Paulum dicebant aduocati creditoris, verum etiã ad actionem ex ſtipu. limitandum, ſcilicet vt ſolum competat ſecundum formam pacti. Iſtud eſt quod voluit hic dicere iuriſc. in verſic. ſed diuerſa ſententia obtinuit vt per Aquenſ. in d. l. petẽs. colu. 7. ita etiam voluerunt hic Pau. & Alexan. allegantes. §. ſi tibi. l. rogaſti. & ſecuti ſunt moderni omnes vt ſupra dixi.

148 Ad ſextũ & vlt. reſpon. poteſt, † ꝙ tempus eſt pars ſummę & ſtipulationis. §. plus autem inſt. de actio. & §. dies. l. 1. ſupra de eden. ſecundum Cur. & alios hic: ideo, &c. Sed replicari poteſt pro ſuſtẽtatione præcedentis arg. qđ magis vrgebat, ꝙ in materia pacti nudi diuerſa & opp. ſunt non parere act. ſed excep. tñ. d. l. iuriſgẽ. in §. igitur nuda pactio non parit. act. ſed excep. hic ergo. tex. qui dicit ꝙ diuerſa ſententia obtinuit quam crederent aduocati partis qui dicebant pactu nudum ꝓdeſſe ad excep. tñ intelligi debet de actione q̃ producit & parit, nõ autẽ exceptione tñ vt illi putabãt & ſic loquit̃ de pacto ĩformatiuo.

Et retenta hac opi. gl. Bart. & aliorum quæ communis per ſcrib. præalle. dicitur. ad alleg. in oppo. reſp. poteſt vt hic per Dec. poſt. Alex. in 8. colu.

Ad primum. n. & 2. arg. reſpon. ꝙ pactum incõtinenti factum, ineſſe ſtipulationi creditur abſolutè ac indiſtinctè, tam pro reo quam pro actore. d. §. adeo idq; probat tex. noſter in verſ. dicebam in ſui generalitate, ideò nimirum ſi contra ſtipu. primam pactum iſtud quod loco ſtipu. eſt operari poteſt. §. poſteriori & l. pacta nouiſsima præalleg. Iſtud ergo quod pactum iuxta ſtipulationẽ appoſitum deſtruat ſtip. & contra actorem ſtip. informet, non contingit virtute pacti ſimpliciter conſiderati aſſumentis robur ex ſtip. coherenti, ſed eo ꝙ in fine appoſitum, cenſeatur vna alia ſtipulatio derogatoria primæ. & quia factum eſt incontinenti ineſſe dr̃, tanquam pars ipſius ſtipulationis. & cõſequenter ceſſat regula. c. ex eo vt. l. quod fauore, quia vt dixi iſtud eſt propter appoſitionẽ pacti incontinenti facti, quod cenſetur tanquam ſtipulatio ac poſteriori loco facta. Preterea ſi arg. predictorum efficax eſſet, ita militaret deductio ĩ materia reformationis, ſicuti in materia informationis, pariter. n. reformare nõ poſſet, nec reuocare præcedentẽ ſtip. conſequens eſt falſum ſm̃ præfatos ergo & antecedens. Ad tertiũ de contrarietate & repugnantia reſpon. pariter Dec. per p̃dicta, quia deductũ in pacto poſteriori attẽditur. §. poſteriore & l. pacta nouiſsima pręal. ita ꝙ nulla cadit repugnãtia. Et ſimiliter reſpõ. ad quartũ ꝙ primus cõtractus nõ tollitur ſed modificat̃, ideò extẽdi põt per eũ. Ad quintũ ꝙ ſtip. eneruata à pacto nõ poſsit in ipſum virtutem influere reſpon. poteſt prout ad præcedens arg. dixit. Dec. vel vt reſpõ. fuit duobus primis motiuis ꝙ quũ fuerit incontinenti appoſitũ ſumpſit ſtatim vires & cenſetur vna alia ſtip. poſterior, propterea nimirũ ſi tantæ potentiæ & virtutis eſt, & tanq̃ poſterior prȩualet priori. Ad. 6. reſpon. ꝙ immo fit iſta informatio ẽt ꝙ non reſultet contractus innominatus, ſatis. n. eſt ꝙ fuerit incõtinenti appoſitum tex. eſt in ſui generalitate in l. in bo. fidei. & in l. petens. §. quinimmò præal. & in l. noſtra in verſi. dicebã q̃ iura generaliter dicunt ꝙ pacta incontinenti appoſita actionẽ informant, nec exigunt, ꝙ reſultet dictus contractus innominatus, quod feciſſent veriſimiliter ſi id neceſſarium eſſet. Et eſt communis ſcrib. opinio cõtra vltramonta. vt in locis præall. traditur. Et nouiſsime ꝑ Dec. in d. l. in bo. fidei col. pen. Ad ſeptimũ & vlt. reſp. licet Aret. hic in pe. col. dicat fortiter vrgere, ꝙ nihil facit, loquitur. n. qn̄ propter diuerſitatem præcedens ſtipu. nullo modo valebat, & ideo vt actus omni meliori modo quo fieri põt valeat ſuſtinetur vti ſecunda & noua ſtipu. ergo alia ſtipu. cõtracta vt ibi dicit tex. non aũt præcedens reformata de qua agimus. Id quod probat ẽt tex. d. l. 2. infra de reſcind. vendit. in illis verbis atque ita cõſiſtit poſterior. emptio, quaſi nulla præceſſerit. Et ad præalle. l. ſi conuenerit reſpon. vt hic per Curt. in ſexta columna.

Et licet vtraq; opinio diſputando vt ex prædictis appa-
149 ret defendi poſsit, veritati tñ adhærẽdo, † arbitror non eſſet receed. à pręcedenti opi. ꝙ iſta loquatur de pacto reformante & de virtute reformatiua, non autẽ de informatiua. maximè per duo irrefragabilia argu. 3. & 4. loco facta, nec ſublata ex reſpon. datis, quia ſi ceſſat cõtrarietas eo ꝙ attendatur deducta in pacto tanquã poſteriori, prima ſtipu. remaneret inutilis & ſuperflua, quod nõ eſt dicen. Itẽ quia vt in quarto arg. dicebatur informare eſt infarcire, implere & extẽdere. ꝙ nõ heret in terminis noſtræ. l. nã remanente firmo primo cõtractu, imò mutare valdeq; reſtricto. Nec ſatisfacit ſolu. Decij & ſequacium ꝙ primus cõtractus non tollatur ſed modificet̃, ideò extendi poſsit, quia modificare, & reſtringere, ſeu protollere, deuiat à & virtute informatiua accedẽs reformatiuæ ex quo diminuit̃ de p̃cedenti cõtractu. d. §. adeò: igit̃, &c.

Nec obl. 2. C. de pac. inter emp. & vend. & l. ſi conuenerit præal. l. quæ de pacto reſolutiuo cõtractus tractant, & tñ loquuntur de virtute informatiua, patet quia competit ibi duplex actio prima ex cõtractu. & noua ex pacto, vt eſt de natura virtutis informatiuæ, licet. n. ibi eſſet pactũ reſolutiũ cõtractus, tñ nulla noua forma dabitur contractui, ideò non poteſt dici reformatio vt hic per Curt.

150 Poſtremo pro iſta opi. † pondero tex. ibi quamuis diuerſa ſentẽtia obtinuerit, ſcien. eſt. n. diuerſum ab aduerſo longè differre, aduerſa dicuntur oppoſita & contraria quę ſimul ſtare non poſſunt. l. 1. C. de furt. l. vbi repugnantia de re. iur. Diuerſum verò ſic q̃uis in modo ſeu qualitate diſpoſitionis ſit diuerſitas. l. fin. vbi Rimi. & alij no. C. de edẽ. ca. apoſtolica de his quæ fiunt à præla. ibi licet ſint diuerſæ non tñ aduerſæ. ſi loqueretur de informatione dixiſſet aduerſa ſententia, quia non tñ except. verumẽt actionem, pactũ incontinenti appoſitũ produxiſſet: quũ ergo dicat diuerſa apparet ꝙ nõ loquitur de productione actionis, & ſic de informatione, ſed in alijs terminis. i. de reformatione quia limitat vt diximus actionẽ ex ſtip. vt competat ſecundum formam pacti. cogita tamen ſuper hoc vlt. qua ad excitan. ingenia ſolummodo dictum.

Et conſequenter in caſu iſtius. l. P. Meuius creditor, habebat actionem ad trecentos denarios menſtruos nõ ex pacto, nec ex prima ſtipulatione per ſe conſiderata quicquid hic dicant Aret. col. fin. & Cur. 6. quia hoc caſu pactum actionem nõ parit neq; ad effectum talem fuit appoſitum, prima ſtip. totã ſortem proximis Calen. ſoluẽdam non autem trecentos denarios tãtum ſingulis menſibus refundendos reſpiciebat, ſed agitur ex ſtip. per pactũ reformata, ita bene intelligentibus vult iuriſconſul. hic & in §. ſeia cauit pręal. vt ibi in ſecunda & ſeptima colu. declarat Iaſon.

151 Circa. 2. partem glo. † qñ incontinenti quid fieri dicatur, gl. concludit id dici incõtinenti factũ, quod factum fuit antequam partes ad extraneos actus diuerterent, pluribꝰ iuribus per ipſam gl. allegatis. Quam opi. ꝙ pactum fieri dicatur incontinentis qn̄ fit in ingreſſu. vel in ipſo cõtractu, ſeu ſtatim poſt, antequã partes diuerterent ad extraneos actus, & ſic etiã poſtquã contractus abſolutus fuit ante tñ q̃ ad extraneos actus partes diuertant tenuit Bar. & Riminal. in d. in bonæ fidei. Soci. hic in 4. not. & Cur. col. 7. Aret. in d. l. ſi ita ſcriptum col. fi. Cor. in conſi. vlt. vol. 1. dicẽs cõmunẽ, & Iaſ. in d. §. quinimmò col. pen.

Mouentur huic opinioni adhærẽtes per l. noſtram. & dictum. §. quinimmo ibi pactum incõtinenti ſubſecutũ eſt. & in l. 3. C. de edil. act. & in l. petẽs ibi ſeu poſt ſtatim ſecutum eſt. per quæ iura liquere vr̃, ꝙ pactum appoſitũ ẽt poſtquam partes habuerunt contractum pro perfecto & abſoluto, veſtitur cohærentia contractus, pactum. n. non diceretur ſubſecutum, ſi contractus non fuiſſet abſolutus & perfectus, quoniam contractus non cenſetur

factus

factus niſi poſtq̃ eſt habitus pro perfecto.l.contractus.C.
de fide inſtru.& nihil dr̄ eſſe actum, dū aliquid ſupereſt
agendum,vt diximus. Secundò quia pactum appoſitum
ante contractum, veſtitur cohærentia ipſius contractus.
d.l.petens & l.4.præall.ergo pariter qñ eſt appoſitum in-
continenti poſt, vt contrariorū eadem ſit diſpoſitio. l.2.
ī.de his qui ſunt ſui vel alie.iur.cū alijs de quibus p Sozi.
& alios in ru.ĵ.de acqui.poſ. Tertiò quia ſm terminos le
gum noſtrarū, pacta dicūtur actionē vel cōtractū infor
mare,qñ incontinenti apponuntur iuxta cōtractū,ſi con
tractus nūdum ſit perfectus,non poteſt dici iuxta cōtra-
ctum apponi,ſed in contractu, ſicq; totus vnus contra-
ctus eſſet ita quòd non caderet informatio vel extenſio.
152 Quarto & vltimò, † quia actus ita cōtinuati dicuntur
ſimul facti vt per Bar.in l.ſi plures.ĵ.de iniu.& Soz.in cōſ.
66.col.fi.lib.1. Dr̄ aūt contractus pro abſoluto habitus,
153 † qñ eſt partibus lectus ſm Aret.in d.l. in bo.fidei.in fi.
per tex.l.cōtractus pręal.idem tradit Alex.in cōſi. 10.col.
fi.vol.1.In vlt.voluntatibus prędicta non procederent vt
hic per Cur.col.7. Bart. vero hic in tertia col.in verſic.2.
quęro,ſequitur cōtrariam opi.vltramontanorum,ꝙ pa-
ctum, ita demum incontinenti factum dicatur,qñ ante
abſolutionem & perfectionem eius appoſitū fuit per.l.
contractus.Et ppeā ſi fierēt mille pacta vnū poſt aliud,
anteq̃ cōtractus fuerit pro abſoluto & perfecto habitus,
incontinenti fieri dicuntur, quaſi iuxta etymologiam
vocabuli in actu ſimul ſe tenente,i.in actu dū eſt in fieri
& anteq̃ ſit perfectus Iaſ.hic poſt Bald.col.13.& Aret.in
d.l.ſi ita ſcriptum col. fin. Et hæc pars cōiter à doct.ap-
probatur vt per Aret.hic in not. & in. d. l. in bo. fidei ad
fin.Bulgarinum ſenenſem à Cor.relatū in conſi. 133.lib.
2.Alex.& Aquenſ.in d.l.in bo.fid.& in l.petens ad fi.cum
modificatione tñ.vt per eos & Dec.in vlt.col.vt ēt.ĵ.dicā.
idē tradunt & ſequūtur Mod.Taur.in l. legem.col. 2.C.
de pac.qñ. n.cōtractus eſſet perfectus & abſolutus pactū
nō poſſet dare legem contractui iā abſoluto, neque pars
ipſius contractus dici,vt iura pręal.exigunt.d.l.cōtractus
& l.perfecta.C.de donat.quæ ſub modo & l. fundi partē
ĵ.de contrah.empt.Et ſi dicatur nō poſſe hoc procedere,
quia.l.noſtra.l.petens & §.quinimmo.loquētes de pacto
incontinenti appoſito dicunt,poſt cōtractum vel ſtipula
tionem,ergo poſt perfectum & abſolutū,quia ante con-
tractus non dr.quum nihil actum dicatur, dum aliquid
ſupereſt adden.l.pe.in fi.C. ad ſylla.Item quia alias pactū
vere ineſſet.d.l.contractus,tñ tex.noſter in illis verbis cre
duntur ineſſe perinde,&c.fictionē denotat,ergo datur in
telligi ꝙ loquit̃ qñ poſt contractū incontinēti appoſitū
fuit. ſol.patebit ex dicendis in reſpon.ad argumēta con-
trariæ partis.

Non ob.igitur primum fundamētum ſupra pro parte
contraria factum,quia reſpon. ꝙ pactum fieri dr̄ incon-
tinenti poſt, ſeu ſubſequi,qñ contractus ſimpliciter ꝑceſ
ſit,qui ſm eius naturā & qualitatem perfect' vr̄, vt quia
eſſe ſuum,& formā perfectam habet, ſed quia partes ad
extraneos actus non diuerterunt, verum ad alia pacta de
ſcenderunt,attenta earum voluntate, quę magis inſpici-
tur q̃ forma præcedentis cōtractus,pro perfecto & abſo-
luto contractus ipſe nō cēſetur habitus, ideò dici poteſt,
pactum cōtractui legem dare,& eſſe partem contractus.
Aret.hic in 5.no.Alex.Dec.& alij in d. l.in bo.fidei.col.fi.

totum eſſe vnus contractus.Reſp. ꝙ ex quo cōtractus ha
buit eſſe & formam, licet nō fuerit habitus pro abſoluto
ſatis dici poteſt pactum apponi iuxta cōtractum,& ēt in
formare vt dicit tex.in §.quinimmò & in l. fundi partē.
q̃ iura expreſſe volunt ꝙ pactum ī ingreſſu cōtractus vel
in contractu appoſitum & ſi cōtractus pars ſit & infor-
met,tñ pactum vere diuerſum eſt à contractu, licet ficte
pars ipſius cōtractus cenſeatur. d.l.fundi vt per Soz. ī. in
vlt.col.Inuenio ēt ꝙ ꝓdicto motiuo Iaſ. fuit aliter reſpō.
p Aquenſem in d.l.petens col.fi.vbi dicit Iaſ.decipi.quia
licet dici poſſit totum vnus contractus quicquid fit ante
q̃ habeatur pro abſoluto, accipiendo contractum in ge-
nere,& prout eſt facti, conſiderando tñ contractum in
ſpecie & prout iuris eſt, cōtractus eſt qualificatus per pa
ctum.d.l.fundi partem. Ad vlt. reſp.ꝙ ꝓdicti contractus
dicuntur ſimul facti propter connexionem & continua-
tionem actum.d.l.fundi.& quia omnia ſimul & ſemel ro
bur ſumunt.d.l.contractus,& arg.potius facit pro,q̃ con
tra ſi actus dñr ſimul facti, ergo res intelligi debet qñ an-
154 te contractū abſolutū,fuit interpoſitum pactū, † ſic li-
cet contractus lectus fuerit,ex quo tñ incontinenti eodē
loco & tempore,& corā eiſdem teſtibus,anteq̃ partes di-
uerterēt ad extraneos actus,ad huiuſcemodi pactum de-
ſcenderunt,ante cōtractū perfectum,& abſolutum,cen-
ſetur interpoſitū. vt poſt Bald.& alios ſcribit Dec.in d. l.
in bonæfidei.col.fin.& hic col.antep. imò totum cenſe-
tur vnus contractus, & ſeu vnū contemplatione alterius
vt per Aquen.in d.l.petens ad fi.Mod.Taur.in d.lege col.
2.cū.alijs de quibus ſupra in 17.not.vbi ēt dictū fuit quo
modò verbum incontinenti capiatur in alia materia.
155 Et ſm prædicta in terminis.l.noſtræ,† ſi iſtud tertium
pactum factum fuiſſet in alia cautione,& diuerſa ſcriptu
ra à cautione primæ & ſecundę ſtipulationis anteq̃ par
tes diuertiſſent ad extraneos actus puta eodem loco, tē-
pore,& coram eiſdem teſtibus,non conſtito aliter ꝙ cō-
tractum pro perfecto & abſoluto hr̄e voluerint, diceret
factum incontinenti qđ eſt no.pro ampliatione text.nr̄i.

Iuxta prędicta quęrit Bar.in 4.col.ad declarationē ver
156 ſi.dicebam quid eſt dicere,† ex parte rei pactum incon
tinenti appoſitum ineſſe obligationi.quum tale pactum
reo ſolum pariat exceptionem ſiue apponatur incōtinē-
ti,ſiue ex interuallo eliſa actione exceptionis ope, §. pa-
ctus.l.ſi vnus.ſ.de pac.& pręal.§.quinimmo in fin.notat.
gl.j. in verbo ipſo iure. Ex parte. n. actoris prout loquit̃
tex.d.§.quinimmo in prin. res eſt clara & cōcludit Bart.
in hoc eſſe differentiā,quia vbi incontinenti fuit appoſi-
tum neceſſe non eſt reum de pacto accipere quia actio
ni ineſt, & ſic actor proponendo actionem,proponit pa
riter exceptionem, quę illi ſui natura ineſt, ſecus qñ eſt
appoſitū ex interuallo, quia venit tunc extrinſecus, ideò
oppoſitio neceſſaria eſt.§. temporales inſt.de excep.pro-
pterea infert Bart. ꝙ primo caſu licet non apponatur, iu
dex cōdemnabit ad ſoluendum adueniēte die,quia iſtud
in diem ſoluere ineſt obligationi, ſed qñ appoſitum eſt
ex interuallo,iudex purè condemnabit, imputandumq;
eſt parti non opponenti ſuam excep. d. §.temporales &
hanc doctrinam repetijt ēt Bar.in l. eum qui ita.in.§.qui
ita.ĵ.de verb.obli.ſubiungit intelligis nunc,ꝙ antea nun-
quam ītellexiſti quid ſit dicere pactum ineſſe vel nō in-
eſſe,& q̃ ſit differentia inter vnum caſum & alium.Iſtam

de informatione vel de reformatione ꝙ pactum incontinenti appoſitum fictè dr̃ ineſſe, quia ipſius contractus pars eſt,& prodeſt nõ ſolũ ad excep. immò ad'ſim.actionem ex prima ſtipulatione orientem,vt deī ſolummodò ſm formam pacti pſam ſtipu.reformantis. Iſtud eſt qđ voluit dicere hic iuriſcon. in verſi. ineſſe creduntur & in verſ.ſed diuerſa ſententia obtinuit.Bald. verò in d.§.qui ita pactum inquit ineſſe dici, qñ ab ipſo initio ineſſe producitur vt ibi per eum & per Aret.loco præal. Aliam declarationem ponit Ang.in d.§.qui ita. ꝙ vbicunq; pactũ adaptatur origini & natiuitati obligationis. ita ꝙ cum obligatione ſimul oriatur,& ſine eo obligatio in iudiciũ deduci non poſsit in eſſe.vbi aũt modificatio ſeu dies nõ adijcitur natiuitati ſeu origini ſed præſtationi, ſecus, vt qñ promitto quę ſoluere couenit in paſchate, quia tunc obligationis origo pura eſt.Et iſtã opi.multum coloratã dicit Aret.loco pręallega. Quæ opinio vr̃ mihi cõtra iſtũ tex.ibi poſt ſtipu. de ſoluenda ſorte futuris calen.incontinenti fuit appoſitum pactũ de refundẽdis trecentis denarijs ſingulis menſibus.& tñ pactum dr ineſſe.Item cõtra tex.in §.quinimmo dum ait ſubſecuta. Et tñ vult pactum cenſeri ineſſe dummodò fiat in ingreſſu medio vel
157 egreſſu contractus. † prætereà qñ eſt factum in eodem inſtrumẽto ẽt in fine & poſt capitula præcedentia,oĩa ſumunt robur ſimul & ſemel. nec datur prius vel poſterius iuris cenſura,reſpectu contentorũ in eodẽ inſtrumento vel contractu.l.contractus.vbi Bart. C.de fide inſtru. faciunt not.ꝑ Mod.Tau.in l.legẽ col.2.C.de pact. ita ꝙ ex prędicta obligatione quę ſm Angelũ pura videbatur nõ oritur actio, niſi ſecundum modificationem & formam appoſiti pacti. Tenenda eſt ergo pręcedens declaratio ꝙ dicuntur ineſſe quia cenſentur pars contractus.
158 Secũdò inquantũ Bart.concludit, † ꝙ vbi incontinẽti pactum eſt appoſitum,neceſſe non ſit excipere de pacto, prout qñ ex interuallo eſt appoſitum, quia propoſitũ eſt de neceſsitate cum actione,ſeipſum igitur repellet actor ex diſpoſitione in qua ſe fundat. Et quicquid dixerint Saly.& Fulg.doct. hic & alibi cõiter ſequuntur, vt etiam per Alex.in d.§.qui ita col.fin.& plenius ibi Iaſo.col.7.& Are.in d.l.ſi ita ſcriptũ col.fi.de lega.1.hanc concl.aliter etiam declarat Iaſ.in d.§.qui ita ad fi.commenti.
159 † Tertio ex prædictis infert Bart. ꝙ vbi pactum eſt in continenti appoſitum,iudex ẽt excep.non oppoſita condẽnabit ad ſoluen.non ſtatim vt actor petijt,ſed aduenien te die.ſi ex interuallo purè.quum imput.ſit non oppo.except.Bar.hic vult tria valde ſignãda.Primum eſt ꝙ ibi pactum fuit incõtinenti appoſitum,ẽt non appo. exceptione ſit condemnatio ad ſoluen.debito tempore,non autẽ ſtatim quia dilatio incontinenti appoſita ineſt obligationi de neceſsitate ad differendũ ſolutionem,idq; ex inſpectione contractus in iudicio propoſiti apparet.ideo non exigitur alia oppo.& ſic ſequitur cõdemnatio modificata & qualificata,licet.n. reus nõ opponendo dilationem ante litis cõteſt.illi exceptioni renuciare videatur,quo ad repellendũ actorẽ à limine iudicij arg.l. ſi cui. C.de accu. non tñ renũciare videtur illi exceptioni inquantum opponi põt in vi peremptoriæ ad differendum ſolutionem argumento.l.ſi ſeruitus ſupra de ſer.verb.iudex prædicto caſu non ſolum põt,ſed tenetur reum modificatè condẽnare.aliter ẽt reſpõ.Ripa.in d.l.ita ſtipul.col.antepe. Iſta eſt communis & tenẽda ſcribentiũ concluſio vt ſic per Aret.Iaſ.Dec.& Mod.latius per Alex & Iaſ.in.d.§.qui ita & pulchrè Aret.in d.l.ita ſtip.col.antepe. & ſeq. & Card.
160 pariſien.in ca.exceptionem col.14.de exceptio.† vbi ſi quere inquit,hãc ſuppletionẽ iudicis nõ regulari eo modo quo fieri deberet,ſi pars opponeret ac peteret,tunc.n. non deberet condemnari conuẽtus ſed abſolui ab obſeruatione iudicij,cum victoria expenſarum,duplicatis inducijs,dicto.§.appellantur & c.1.de litis conteſta.hoc cõtingit.quia imputan.eſt non oppo.except. dilatoriam ut ſibi s pręalleg.& ſic ſcienti & volenti non ſit iniuria.l.cũ donationis.C.de tranſactio. Et damnum qđ quis ſua ex culpa ſentit, ſibi & non alteri debet imputare. l. quod quis ex culpa infra de reg.iur.ſatisq; eſt ꝙ iudex reſeruet illi ius cui non apparet fuiſſe renunciatũ, nec poſſet agẽtem ante diẽ repellere ex officio ſi vellet vt poſt Bartol.& alios tradit Ripa ĩ dicta.l.ita ſtipulat.col.ꝑalleg. penu.ti.
161 Contra prædictam cõcluſio.Bart.& docto. † valde vrget tex.in d.l.quod ſi in diem ſupra de pet. hæredi. vbi ſi agitur cõtra debitorem in diem hær. pet. cõdemnari nõ debet,ergo contra Iaſ.hic.col.15.poſt plura glorioſè reſpõdet,ꝙ ibi debitũ nunq̃ fuit purum, ſed ſemper in diẽ, ideò nimirum ſi abſolutio ſequi debet,quia tunc de exceptione pacti dilatorij tractari nõ poteſt,fuit Ang. & hũc art.latius diſcutiens refert idem Iaſ.in d.§.qui ita col. pe. Et licet hic tenaciter dictam ſol.tenuerit ibi recedere vr̃ & bene.quia vt hic dicunt Dec.& Cur.in vltimis col. diuerſificat tñ caſus. eſtq; eadẽ rõ in vno caſu ſicuti alio, quia iudici ex actis conſtat de dilat.in diem, itaque eſt vtroque caſu actio & obligatio.l. cedere diem.ꝭ. de verb. ſigni.ergo vtroque caſu cõdemnatio fieri debet.prętereà tex.d.l.ꝙ ſi in diem generaliter loquitur de debitore in diem, & conſequenter ẽt vbi eſſet debitor in diẽ virtute pacti dilatorij.Iaſ.ibidem ſequitur ſecundã ſol. gl.& Bar. ibi vti veram & neceſſariam ꝙ ibi actum non fuit contra debitorem in diem, ſicut nec contra debitorẽ conditionalẽ ibi æquiparatos,ſed ad alias res hęreditarias pet.hęr. Cuius natura eſt vt inſpiciatur tempus rei iudicatę vt ſor dr,ideò debitor in diem vel ſub condi.abſolutus fuit per ſententiam præſtita cautione de ſoluendo aduenienie die vel cõditione, prout ibi declaratur. ẽt ſm Deci. hic. qui intellectus cõfirmatur ponderando naturam.tit.pet. hære.ſub quo tit.ſituata eſt prædicta. l. Itẽ pondero text. ibi in prin.dum dicit in diem ſit debitor à quo petita ſit hæreditas, non ergo debitum in diem petitum fuit ſed her.licet,cõuentus eſſet debitor in diẽ vel ſub cõditione, ſequuntur ẽt Moder.medio.hic, quia nihil debitori imputari põt, licet non oppoſuerit excep.ante litis conteſt. quum dubitare potuerit de aduentu diei vel conditionis ſite pen.ideo nõ cenſetur exceptioni ipſi renunciaſſe. Tu aduertas quia & ſi verum ſit actum ibi fuiſſe pet. hęr. no ſpecialiter ad debitum in diem vel ſub condi.m ſi conuẽtus vt ibi dr erat debitor in diem, ꝙ quidem debitor ſub pet.hęreditatis ſimpliciter porrecta includitur, prout ẽt alia futura.l.4.ꝭ.de pet.hære.quare iuriſcon. dicit nõ eſſe eum condẽnandum non oppoſita exceptione,cuius contrarium dicunt communiter ſcrib.præalle.per ſol. prædictam non tollitur nec euacuatur hæc oppoſi.decipiunturq; præal.Mod. dicentes nihil poſſe imputari debitori non opponenti excep. quia imo imputatur debitori nõ opponenti huiuſcemodi exceptionem dilatoriam.l. exceptionem.C.de probat. Et in terminis noſtris tradunt Ange.& alij in d.l.ꝙ ſi in diem.Pariſius. in c. exceptionẽ col.15.de excep.Cur. hic ſequitur aliam ſol.reprobatam per Iaſ.in d.§.qui ita.qđ fuerit ibi oppoſita exceptio, prout veriſimilis eſt, ideo ſecuta fuerit abſolutio conuenti, ita etiam hic in antep.col. voluit Alex. ꝙ cõtinet meram diuinationem vt dicunt Iaſ.& alij.Item confunditur per illum tex.in ſequentibus vt infra dicam.
162 Ego miror,† quõ doct.adeo cecutierint circa iſtud cõtrarium,potius.n.cõcordat ſi bene intelligatur q̃ retragetur in prin.l.dicit iuriſcon. ꝙ ſi actu fuerit pet.hæreditatis contra debitorem in diem vel ſub cond.non eſſe eũ condemnandũ.Opp.videbatur per ea quæ Bar.& docto ſupra alleg.dicunt.ex quo.n. conuentus nõ opponit dila. vr̃ illi renunciare.d.§.appelantur, ergo nõ debet abſolui vt ibi dr in prin. proptereà iuriſc. ibi in verſ. immediate ſequenti rei plane iudicatæ.recedit ab eo quod in principio ſimpliciter dixerat,& adhærẽs ſententię Octaueni & Pomponij diſtinguendum eſſe dicit, an tempore ſententiæ euenerit dies aut extiterit condito & condemnari debeat, aut non venerit dies nec extiterit conditio, & tunc
non

non debeat abſolui, vt in principio. l. dicebatur ſed con-
demnari non ad dandum aut ſoluendum, ſed ad cauen-
dum & promitten. de reſtituendo huiuſcemodi debito,
quū dies venerit vel conditio extiterit, quia in huiuſce-
163 modi iudicio pet.hære.quæ vniuerſalis eſt,† & ēt futura
reſpicit in facienda condemnatione, attenditur tempus
ſententiæ.d.l.ꝙ ſi in diem & præalle.§. ſi quis.cum.l.4.&
l.ſi quo tempore eod.tit. prout eſt ēt in actione de pecu-
lio.l.quæſitum.in prin.de pecu. eligitur ergo tūc hæc me
dia via,per quam punitur negligentia nō opponentis ex-
cep.ſibi competentem,& tn̄ reſeruatur ſibi in meritis ius
ſuum,& ſic iuriſcon.recedit ab eo qđ in principio.l.ſim-
pliciter dixerat, imputaturq; vt dixi non opponēti dila-
toriam except.hoc eſt ēt vtile in practica ꝑꝑ expenſas li-
tis in quibus conuĕtus condemnabitur cum ſuccumbat
in cauſa vulg.regula.l.properandum. §. ſinautem alteru-
tra.C.de iud.& ca.ſinem litibus cum aut.de dolo & con-
164 tuma.† Et nomine cautionis de qua in d.l. qđ ſi in diē
quicquid ſentiant doct. ibi & hic intelligi debet iudicio
meo de nuda ꝓmiſsione, nō aūt cū fideiu.ꝑ.l.ſancimus,
cū ibi not ꝑ oēs.C.de verb.ſig.niſi superueniret noua cau
ſa ſuſpitionis.l.in omnibus cum not.ſupra de iudic.acce
dant not.ꝑ Alex.& l.pecuniam.ꝭ.eod.& in d.l.ſancimus.

Rurſus ꝑ tex.d.l. ꝙ ſi in diem habetis ꝙ licet in debito
conditionali ante conditionē nō ſit nata actio & obliga
tio.l.cedere diē.ꝭ.de verb.ſig.§.ſub cōditione īſti.de verb.
obli.ſi tn̄ agatur contra debitorem conditionalem, ipſo.
de conditione opponente, repellitur actor cum damno
cōdemnationis expenſarū & duplicationis induciarū.§.
pe.inſt.de excep.c 1.in fi.de plus pet.cum not.ibi per do
cto.& per Alex.in d.§ qui ita & in d.l. pecuniam, dican-
q; ꝭ.Si vero nō opponat nec excipiat procedit iudiciū &
condēnabitur conuentus ad ſoluen. non purè ſed quum
extiterit conditio.

Sed quum ſine actione nemo experiatur.l.ſi pupilli.§.
165 videamus.ꝭ.de neg.geſt.† ſitq; ziſira quædā ſine ſpiritu
ſine actione agere.teſte Bal.in l.1.col.6.C.ſi plu. vna ſent.
quomodo ſtare poteſt, ꝙ iudex condemnet ad ſoluen-
dum quum extiterit conditio, & ſic condemnet anteq
nata fuerit actio & obligatio. quum potius debeat agen-
tē ſine actione à limine iudicij repellere iuxta gl. vbi pa-
ctum.C.de tranſac.Pau.de Caſt.ibi in pe.col.dicit iudicē
id poſſe facere,quum ſibi conſtet ex actis, ſed non teneri
parti ad intereſſe in ſyndicatu,ſi nō fecerit quū non fue-
rit petitum.§.hoc autē iudicium ꝑall. ſequit Alex. in d.l.
vbi pactum in tertia colu.Sed verius vr̄ ꝙ iudex id facere
debeat aliàs teneat in ſyndicatu ad intereſſe parti, ſi agen
tem ſine actione non repulerit iuxta gl. p̄dictam ſm Iaſ.
in d.l.vbi pactum col.6.verſi.vl. circa. Idē volunt Are. in
d.l.ſi ita ſcriptum col.fi.Ripa in d.l.ita ſtipulatus col.an-
tepe.Mod.Taur.hic col.pe.& Fely.in d. c. exceptionem.
col.2.poſt Ant.de Alex. vbi tn̄ requirit ꝙ nihil poſsit im-
putari nō opponenti talē excep.vt quia neſciuit,vel non
potuit opponere.ſed hoc non eſt neceſſarium, ſatis.n.eſt
ꝙ agēs ſine actione experiatur, accedant not. quę ſcribit
Aquen in l.ſi Titius col.1.& 2.ꝭ.de verb.obli.ꝙ vbi iudex
pro eo qđ actione careret ſententiā ferret, ſentētia mani
feſtam & euidentem iniquitatem cōtineret, & ſic nulla
foret ac ſi contra ius prolata cap.inter cæteras de re iud.
nimirum igitur ſi iudex etiam parte non opponente de-
bet hoc caſu ſupplere. ne ſequatur huiuſcemodi nullitas

qui ita quòd ſi exceptio pacti dilatorij in initio appoſiti
tempore debito,per partem ad impediendum iudicium
opponatur,cōſequetur abſol.quia actor ante diem malè
egit.Et quia hoc non ineſt obligationi, ideò opponitur
ad proceſſum & nō ſolū abſoluitur cōuentus imò actor
in expenſis condemnatur & duplicantur induciæ vt prę-
diximus & tradūt Alex.& Iaſ.in dicto.§.qui ita in vltima
columna.& canon.in dicto capi.exceptionem.

Sed nunquid iudex ex officio ſupplere poterit in prę-
dictis,etiam parte non opponente, & ſic repellere agen-
168 tem & abſoluere conuentum,† Bart.hic & d.§.qui ita,
vult ꝙ non quia requiritur oppo. d.§. appellantur inſtit.
de except. & ſequuntur Iaſ. in dicto. §. qui ita col.fi. &
Aret.in dicta.l.ita ſtipul. col. antepenulti.& fin.

Oppo.tn̄ tenent Roma.Fulg.& Are.hic Ang.in d.l.ꝙ
ſi in diem & Raph.Comen.in d.§.qui ita, quia de huiu-
ſcemodi actione ēt per partem non oppoſita iudex ratio
nem habere debet.l. de qua re ſupra de iud. & d.l.vbi pa-
ctum cum glo.C. de tranſac.vbi iudex ex officio pōt ſine
actione agentem à limine iudicij repellere. Nec refragaꝰ
ꝙ iudex nō impartiatur officium niſi requiſit'.l. 4.§.hoc
autem ꝭ. de dam.infect. quia illud nō procedit qn ſibi vt
iudici ex actis quæ faciunt notorium conſtat vt hic per
Dec.Cur.& Mod·Taur.col.antepenu.& ſeq.fœdere tn̄ di-
ſtinctionis concordari poſſunt opin.ſm Alex in d.§.qui
ita col.fi.ꝙ iudex nō teneatur poſſit tn̄ hoc facer̄ vt ēt per
Aret.in d.l.ita ſtip.col.pen.facit regula.l.non quicquid.ꝭ.
de iudi. Et hoc maximè procederet qn̄ ſine actione ex-
periretur actor vel ſentētia redderetur nulla ſuper libel-
lo inepto prolata, vel qn̄ agens cū aliena iactura locuple-
taretur, niſi iudex ſuppleret vt hic ꝑ Alex col. antep. per
eūdem & Iaſ.in d.§.qui ita Are.in d.l.ita ſtip. col. antepē.
& ſeq.Nihilominus cū incontinenti vel ab initio contra
ctus pactum eſt appoſitum, quia pars vt inquit Bar.pro-
ponendo actionem cū tali pacto annexo ſeipſam repel-
lit non ſolum poteſt imò tenetur facere & modificatè
condemnare,ac ſi pars oppoſuiſſet, aliàs teneretur in ſyn
dicatu. Diſtinctio verò prædicta procederet quando ex
interuallo appoſitum eſſet pactum vt per Aret.in d.l.ita
ſtip.col.pen. Pariſium in dicto cap. exceptionem col. 14.
& ſequen.& Ripam in dicto.§.hoc autem col.4.

169 Tertium dictum Bart. † ꝙ vbi pactum fuit ex inter-
uallo appoſitum iudex purè condemnat,non habita con
ſideratione ad dilationem in diem,ſed data paritate ter-
minorum non eſſet differentia ſm Dec. inter prædictos
caſus pacti incontinenti vel ex interuallo appoſiti,quia ſi
de pacto ex interuallo inito in actis apparet, iudex cui
de eo ex actis liquet ſupplere poſſet.licet.n. notorium ſit
al egandum: qn̄ tn̄ reſultat ex actis,iudex poſſet ſupplere
licet nō allegareꝰ.Et hanc opi.tenent ēt hic Cur.& Mod-
Tau.in vlt.chartis.Aliàs ſaluabā Bar.ꝙ nolit negare quin
iudex poſſet in ſecūdo caſu ſupplere ſicut in primo,ſi ſibi
de pacto ex actis conſtaret,ſed ꝙ ita loquendo diſtingue
ret, quia vt plurimū & cōiter de pacto ex interuallo ap-
poſ.ex quo nō ineſt obligationi nō liquet iudici niſi pro
ponatur & apponaꝰ, de pacto verò incōtinenti appoſito
cōſtat iudici,vt iudici,eodem modo quo de obligatione
170 cui ineſt cōſtat,† & aliqn̄ poſsit pactum eſſe incontinē-
ti factū & tn̄ de eo non conſtabit iudici cui de obligatio
ne conſtat vt qn̄ non eſſet factum inſtrumentum ſed pro
ban.eſſet per teſtes,vt hic per Cur.& Mod.Tau. col.pen.

leg.1.& in d.l.ita ſtip.col.pe.vt ét per Ripam col.antepe.
& ſeq.& Pariſium in d.c.exceptionem col.15.
171 Ex quibus infertur in terminis.l.noſtræ, † quicquid
dicát hic Mod.Tau.pe.col.ꝙ ſi lapſis primis calédis poſt
factam primam ſtipu.actum fuiſſet ad totam ſummam,
ét reo non opponente, iudex nõ debuiſſet condemnare
conuentum ad dandum tunc, ſed in terminis de quibus
in 2.pacto,alias in ſyndicatu obligatus fuiſſet,ex quo di-
latio incontinenti ac ab initio obligationis inerat vt per
ſcriben.præal.
Gloſ.in verbo tractũ mouit plures not. & difficilimas
queſtiones,q̃uis inuolutè,confuſè,& perperam reſoluat.
Diuidit in 4. partes in prima declarat tex.in alijs format
tres q̃õ.& rñdet.partes ſatis de ſe patẽt. Prima pars in ex-
poſitione tex. melius quam ſentiat hic gl. declarata fuit.
Circa ſecundam partem ex.1.q.gl.colligitur conclu.ꝙ
ſi poſt ſtip. purã vt in caſu iſtius. l. erat.appoſitum fuerit
pactum conditionale incõtinenti, aut ex interuallo,ſtip.
ipſo iure non tollitur, nec fit conditionalis, ſed ei obſtat
exceptio ſm naturã pacti,& ſic remanet obligatio pura,
172 in euẽtum conditionis reſoluenda, † iuxta gl.nota.in l.
2.in prin. ĵ. de in dië addic Sequitur Bart. hic in pen.col.
Ful.Pau.Rom.Alex.Iaſ. cur. & cõiter doct. qñ videlicet
pactum conditionale ſolutionem ſeu executionem reſ-
picit ſm terminos gl.& Bar.vt hic per Iaſ.col.15.& Cur.
pen.ac Mod.Taurin.vl.quum.n.obligatio pura ex dictis
verbis non mutetur,quare ſtare prohibetur,vt dr̃ in l.prę
cipimus.C.de appel.quum ét actus agentiũ non operent
vltra eorum intentionem.l.non oĩs.ſ.eod.tit. ſecus aũt ſi
ſubſtãtiam obligationis vel debitum reſpiciat vt quia in
continenti fiat pactũ ꝙ promiſſa non debeantur niſi tali
conditione adueniẽte . nam tunc ob partium voluntatẽ
apparetem conditionalis redditur,tanq̃ per pactũ refor-
mata ſm ſcribẽ.præall.Et ita eſt tenẽ. quicquid dicat hic
Dec.in pe.col.ſuæ adhærens.opi. ꝙ hic agatur de tollẽda
actione nata & cõpetenti ex ſtipu. prima. q opi.confuta-
uimus in ſuperioribus.quia hic agitur de impediẽda na-
tiuitate ipſius actionis & obligationis , ex prima ſtip.&
naſcitur ſolũ actio & obligatio ex ipſa ſtip. per pactũ re-
formata ſm formam pacti vltimi & probatur hic in ver
ſi. ſed diuerſa ſententia obtinuit ſm verũ intellectum vt·
173 late.ſ.demõſtrauimus.† Et ad illã no.gl.l.2.de in dië ad
dic.addite pulchrè Matthę. de afflictis in trac.ꝓthomi.
in §.licet aũt in verſ.prætereà dicebat carta pen.Soz.in l.
pecuniã.ſ.eo & in l.quibus diebus in §.quidam titio col.
fi.ĵ.de cõdi.& demou.vbi illã.gl.ſubtilẽ dicit.Deci.in l.ſi
dãnum in §.qđ pendet.ĵ.de re.iur.Aqu.in l.gallus.in §.vi
174 dẽ.col.1.ĵ.de lib.& po.†. In vlt.volũtatibus abſq; dubio
ſi purè legatum ſub cond.adimatur conditionale reddi·
tur.l.ſi legatum pure.·.de adim.l. & §. quidã titio præall.
gl.d.l.2.& Bar.hic.rõ eſt quia vltimæ voluntates pendent
ad mortem vſque diſponentis , ideo de facili efficiuntur
conditionales teſtatore aliter diſponente,ſecus in cõtra-
ctibus qui ſtatim quũ fiunt pfectionem ſuã accipiunt vt
hic p.Iaſ.Deci.& latius Soz. in d.§. quidã. Tuo. Et licet
in cõtractibus ſit dr̃ia, vtrũ conditio reſpiciat debitũ vel
ſubſtantiam obligationis vel ſolu.& executionem vt dixi
ſ. in vlt.voluntatibus ceſſat talis differẽtia tex. eſt in d.§.
quidam Titio vbi Soz.latius quam Cur. hic pen.col.
175 Eſt ét alia differentia q̃ ſubiungit Bar. † de qua. ſ. di-
xiſſe ait, an d. pactũ appoſitum fuerit incontinẽti aut ex
interuallo,quia primo caſu iudex condẽnat conuentum
ad dandum adueniente conditione , quis exceptio non
opponatur. Secundo caſu condemnat ſimpliciter nõ ſa-
cta,l.oppo. Quæ theorica declaranda eſt ex proximè di-
ctis,niſi ex actis iudici cõſtaret de pacto ex interuallo ap
poſi.o.quia poſſet ét condemnare,quum aduenerit con-
ditio licet nõ teneatur, prout qñ incontinenti fuiſſet ap-
176 poſitum vt.ſ.diximus. † Et ſi contra prædicta oppo. d.
l.1.in fi.ĵ.qñ dies vſuſfr.l.ced.cum.l.cedere diẽ.ĵ.de.verb.
ſign.l.pecuniã.ſ.eo.& §.ſub cond.inſt.de verb.obl.ꝙ ma-
le agitur ante diẽ & ante cond. ergo iudex debet ſimpli-
177 citer agentem à limine iudicij repellere. † Dicit Bart.ie
ſubtiliter.reſpon. ꝙ ex prædicto pacto dilatiuo duę oriũ
tur exceptiones,vna ad differendũ ſolu.quę ineſt obliga·
tioni,ideò iudex ex cauſa reſeruat condẽnando non ſim
pliciter,ſed quũ venerit dies aut extiterit cõditio.Altera
ad impediendum proceſſum quę non ineſt , nec eſt nata
niſi apponatur formato proceſſu , ideò nimirũ ſi proce-
dit iudicium niſi à parte opponatur,hanc tñ ſubtilem cõ
ſiderationem Barto.in ſecundo membro inſipidam ap-
pellat hic Cur.col.pe.rationibus per eũ adductis.Et vltra
facit quia ét ſm opin.Bart. naſcit huiuſcemodi exceptio
formato proceſſu,ſi tunc ſaltem nata eſt. quare iudex nõ
ſupplet quemadmodũ circa præcedẽ.ideò melius dicen.
eſt prout in pręcedẽti quęſtio.Bar.ſcripſit,ꝙ reus nõ op-
po.excep.pacti dilatorij ante litis conteſt. exceptioni ipſi
renunciare vr̃ quo ad repellẽ. agentẽ à limine iudicij. nõ
autem inquantum opponi poteſt in vi peremptoriæ ad
differendũ ſol. nimiru ergo ſi iudex nõ repellit à iudicio
reſeruat tñ ius cõuenti inquantũ illi non cẽſet renuncia-
tum: ſic vt tunc demũ fiat ſolutio,quũ dies aduenerit vel
178 conditio extiterit.† nam & ſi iudex abſoluat vel condẽ
net reũ reſeruare tñ debet ius parti aliũde vel ex alia cau-
ſa cõpetens,tex.eſt ſing.quẽ Bal.ſemp in ore habere ſole-
bat in l.Bebius Marcellus.ĵ.de pact.dot.vt p Iaſ.in l.edita
col.8.C.de eden.Corn. in ſuis ſing. in verbo iudex ſa vlti.
addite aliũ not.tex.in cap.3.ad fin.de emptio. & vẽditio.
Dicunt ét hic in vlt.col.Mod.Tan. cõſideratione Bar.
non ſatisfacere reſpectu conditionis,ante cuius exiſten-
tiam nõ eſt nata actio & obligatio.d.l.cedere diẽ.niſi re-
ſpon.p Bart.vt ex pceden.apparet loquitur qñ obligatio
non efficitur conditionalis per dictum pactum, ideò de
ea iudicari vt de obligatione in diem vult hic Cur. in pe.
179 col.† Et ſequuntur præfati declarationem Pau.de ca.q̃
ſupra retuli vt procedat concluſio. Bart.quia pactũ reſpi
cit ſol.& executionem,ideò obligatio non efficitur con-
ditionalis, nec impeditur actionis & obligationis ortus,
exempli gratia, qñ pactũ de non petendo apponitur hoc
modo.niſi Imperator venerit in Italiam,aut ſub alia con
ditione,ſecus ſi reſpiceret debitum aut ſubſtantiam obli
gationis,vt quia conueniant in continenti ꝙ pecunia nõ
debeatur,niſi tali caſu, vel eueniente tali conditione, quia
tunc ante conditionem non eſt orta actio, iudex conuẽ-
tum ab obſeruatione iudicij abſoluere teneretur,& agẽ
tem ſine actione repellere vt Pau.de Caſt.& præal.dicit.
& Alex.hic antepe.col. Et vbi impeditur natiuitas actio-
nis.& obligationis & ſic reformatio præcedentis contra-
ctus p pactum incontinenti appoſitum vt in terminis.l.
noſtræ iuxta ſuperius dicta,contractus de puro in cond.
mutatur,& iudex parte ét non oppo.debet agentem ſine
actione à limine iudicij repellere, alias teneretur in ſyn-
180 dicatu vt diximus.ſ.† Ex quo infertur not. ad declara-
tionem & limi.d.l. ꝙ ſi in diem.de pet.hær.quę vult ꝙ ſi
agatur contra debitorem cõditionalem,iudex condem-
nare debeat ad præſtan.quum extiterit conditio,vt pro-
cedat qñ conditio reſpiceret ſolu.& executionem . vt qñ
conſtituo me debitorem tuum in decem ex tali cauſa q̃
ſoluere promitto ſi Imperator venerit in Italiã ſecus ſi re
ſpiceret debitum & obligationem vt ex prædictis patet,
vel qñ conditio eſſet de preſenti ſeu neceſſaria de futuro
vt p Ripam in d.l.ita ſtipul.col.pen & fin.q̃ not.ſunt pro
magna reſtrictione dictæ.l.& ſi in diem.Et vbi dilatio re
ſpiceret debitum & ſubſtantiam obligationis iudex de-
bitorem conditionalem conuentum ét non oppoſita ex-
ceptione abſoluere deberet ab obſeruatione iudicij, &
agentẽ ſine actione repellere, ét ꝙ pactũ ex interuallo fa
ctũ fuiſſet,quia tota vis eſt in defectu actionis vt diximꝰ.
Circa ſequentem partem gl. & quæſtionem per eã for
matam difficilem per Bart. reputatam ex dictis Bart.latẽ
181 inſiſtentis,quinq; colligo concluſio.† Prima ſi aliquid
ſtipulatus ſim ſub cõditione, & poſt ipſam ſtipu.vel aliã
condi-

conditionalem contractum veſtitum, pactũ nudũ illud idem purè continẽs incontinenti apponatur, quod promiſſum eſt debetur purè non ea ratione, ꝙ pactum informet præcedentem contractum conditionalem, aut veſtiatur ab ipſo, ſed tanq̃ à cõditione illico receſſum fuerit.l.1.§.ſi quis ſimpliciter verſi. cũ adijcit. ꝟ. de ver. obl. 2 hæc concluſ. Bart. † intelligitur qñ pactum factum eſt
185 de eadem re de qua celebratus fuit contractus vt verba Bar. clare ſonant, & voluit hic Alex. in ante pe. col. Et cũ iſta conclu. tranſeunt communiter ſcriben. vt hic p Alex. Iaſ. & Mod. Taur. col. pe. 16. & fin. Sed eſt aduertẽ. ad verba gl. ibi actionem pareret tñ. Ex quo Bar. cõclu. ſuá ſumpſit, licet Iaſ. eá bene loqui dicat, Bar. reprobare vř, quia factum non veſtitur à ſtipu. vel contractu cõditionali p̃cedenti, qui vim & virtutem pariendi actionem in pactũ influere non poteſt, quia contractus conditionalis nõ poteſt pacto fomentum preſtare, quum pendente conditione contractus ipſe ad pariẽdum actioné ineſticax ſit.l. cedere diem. ꝟ. de verb. ſigni. Et exiſtentia in cõditione nõ fini in diſpoſitione.l.ſi quis ſub. cond. dãdorum. ꝟ. ſi quis omiſſa cauſa teſt. neq; poſsit quis dare quod nõ habet.l. traditio. ꝟ. de acqui. rerum domi.l.ſi vniuerſę. C. de l, ex q bus patet alibi Deciũ hic dum ĩquit ꝙ licet actio nõ poſſit informari, quũ nõ ſit nata, tñ ꝙ naſcitur. actio ꝑ. verbis ex pacto prout ſolet: & ſic ceſſabit ratio Bar. ſm eũ, quia falſum eſt, ꝙ naſcatur ex pacto iuxta talem contractum conditionalem appoſito à quo vt ex præcedentib⁹ apparet non pót veſtiri & fomentari t vt producat actionem. Neq; ẽt pót informare & extendere vt actio ex ſtip. vel præcedenti contractu conditionali competat ad de-
183 ducta in pacto. † quia nõ entium nullæ ſunt qualitates vel cauſæ.l. eius qui. ꝟ. eod. ibi non poſſunt videri bonæ fidei poſſeſſores eſſe qui nec poſſidendi animum habent, & 52.q.1.c. quod nemo &.c. ad diſſoluẽ. de deſpõ. impub. notat Calde. in conſi. 3. ad.ſi. de conſuet. & Balb. in repe.l. Celſus. in 5. no. ꝟ. de vſucap. & quem admodum dicit hic Bart. in 1. col. pactum informat qñ ĩuenit ſuſceptiuũ informabile quũ actus actiuorũ ſint in patiente bene diſpoſito ſm Philo. in ſecundo de Anima. ſi non ſit nata actio ex cõtractu præcedenti impoſsibilis eſt informatio & extenſio. Prædicto igitur caſu pactum non informat veterẽ actionẽ neq; parit nouã, quicquid dixerit gl. verum tanq̃ illicõ fuerit à cõditione receſſum, promiſſum purè debetur ſm Bart. per text. præal. verſic. cum adiicit.
184 Sed cogita, † quia termini verſ. cum adijcit, ſunt à noſtris multum diuerſi. nam prout hic inquit Dec. præcedebatibi ſtip. q̃ nulla fuit pp diſſenſum cõtrahentium, hic valida erat q̃uis ſub conditione, prętereà ibi ſecunda illa promiſsio valet tanq noua ſtipulatio non tanq̃ pactum ſm Dec. & Cur. hic col. pen. & dixi. ꝟ. in arti. vtrum.l. iſta loquatur de virtute infor. vel reformatiua in 12. ar. ſecun de partis, & in reſpon. ad ipſum arg. non probat igit tex. ille id ad quod inducitur per Bar. pro defenſione gl. prætereà licet ſic illicõ contrahentibus placuerit vt inquit Bart. quomõ ex pacto nudo de iure ciuili actio oriri pót, vel cõpetere? id. n. facere contra diſpoſitionem legis non eſt in poteſtate partium.l. nemo pót. ꝟ. de le. 1. pacta quæ contra C. de pacto. Dicen. eſt vt hic per Cur. in vlt. col. ꝙ ſtipulatio conditionẽ præcedens reformata cenſetur per iſtud pactum incontinenti appoſitum arg. text. noſtri & eorum quæ. ꝟ. dixi de virtute reformatiua: quod igitur cõ lem⁹ nudum pactum apponaſ ſup alio. tunc veterẽ actionem informare nõ poteſt, quia nullam reperit informandam. nec poteſt cohærentia primi veſtiri. quum ipſum ꝑ ſe pendente cond. ineſſicax ſit, & cõiter approbaſ vt hic per Alex. col antep. Iaſ. 16. & per alios Mod. Id quod ex dictis in præcedenti concluſione confirmari poteſt. hinc ẽt dicit Aret. in d.l. petens col. fin. ꝙ qñ conditio deficit pactum non informat veterem nec parit nouã Dec. hic, ſicuti etiam in precedenti conſideran. eſſe dicit, ꝙ quãuis non poſsit actio informari quũ ante cõditionis euentum non ſit nata, videri tñ ex pacto actionem pręſcri. verbis oriri vt ſolet. ſed quemadmodum ſupra dixi, quum primum de ſe ſit ineſſicax ad producen. actioné pendẽte conditione non poteſt pactum rebus ſic ſtantibus ab eo vires ſumere, roborariq; vt actionem producat.
186 Tertia concl. Bar. in caſu p̃cedẽti, † ſi cõditio extaret retrotrahitur conditio retroq; informata vř actio & pactum veſtitum per.l. potior. & l. qui baneum. C. qui pot. in pig. hab. cum Bar. tranſeunt cõiter Mod. hic & in l. petẽs, temperantes hanc cõcluſionem nõ procedere in conditione poteſtatiua q̃ non retrotrahitur vt hic per Deci. & Iaſ. & in l. ſi prius. col. fi. ff. de no. oper. nun. hocq; ſatis eſt de mente Bar. quia iura quæ allegat ita loquũtur pro
187 ut ipſe. Bar. in dictis iuribus & in l. 1. eiuſdem ti. notat. † Et quę ſit ratio ꝙ cõditio cauſalis, retrotrahitur, non aũt poteſtatiua declarant Bar. & alij in l. ſi is qui ꝓ emptore in 5 q̃ſtio. principali. ꝟ. de vſucap. & Mod. de fano in tracta. de pig. fol. 31. col. 4. & 36. col. 2. vbi limitat. Inique ẽt pungit Bart. Dec. hic ꝙ non ſit verũ dicere pactũ in caſu præcedẽti veſtitũ à cõditionali contractu, quia conditione purificata contractus dř purus. §. 1.l. fi. vbi Ange. & alij nota. infra. de vulg. & Soz. in l. pecuniam quam. ꝟ. eo. non enim dicit Bar. pactum à contractu conditionali veſtiri, ſed dicit poſſe pactum videri retro veſtitum eſſe, ita loquitur Bart & bene.

Quarta concluſio, pactum nudum incõtinenti appoſitum poſt contractum cõditionalẽ ſuper alio rei interuẽ-
188 tu veſtiri pót. † Exempli gratia, ſi rem vendo ſub cõditione ſi nauis ex Aſia venerit, pacto appoſito vt pro me Romã petas. p.l. ſi in vendõne. in prin. ꝟ. de peri. & cõm. rei vend. vbi pactum appoſitum iuxta contractum cõditionalẽ de re periculo emptoris ſeruanda ſubſiſtit. Doc. cõiter damnat Bart. quia quum illud quod continetur in pacto ſit pars pretij.l. fundi partem. ꝟ. de contrahen. empt. non debet venditor poſſe pretium petere niſi cõtra ctu pri⁹ exſui parte adimpleto.l. Iulia. §. offerri. ꝟ. de act.
189 empt. † Et in d.l. ſi in vend. dř ꝙ pactum valet non autẽ ꝙ ex eo agi poſsit, vt hic per Alex. Curt. & alios Mod. tã hic quàm in d.l. petens. vbi Iaſ. col. fi. & hic. 16. nititur defendere Bar. probando ꝙ lex ſi in vend. loquitur vbi defecit conditio, quia ſi extitiſſet pactum fuiſſet ſuperfluũ, quum abſq; tali pacto exiſtẽte conditione periculũ emptoris ſit.l. neceſſario. §. ꝙ ſi pendente eo. ti. Et quũ tex. dicat pactum, valere intelligi debet.l. ſtatuas. ꝟ. de acq. rerum dom ſequit Aqu. in d.l. petens col. pe. De quib⁹ valde miror, qa licet cõditio ex poſt eueniat periculũ, tñ ĩteritus rei eſt venditoris quum re perempta ante euentũ cõ
190 ditionis reſoluatur venditio cõditionaliter facta, † tex. eſt in d.l. neceſſario, in verſi. ſanè ſi pendente condi. res in quit interierit perimitur emptio, licet ſi ſit effecta deterior dici poſsit periculum eſſe emptoris vt ẽt volũt Alex.

te emptore quia nolebat ſe periculo interitus rei ſubijce-
re,quod vt dixi conditione pendente ad venditorem ſpe
ctabat , ſed pp tale pactum q͏̄ periculum ad emptorem
pertineret ſub cond.vendidit, quo caſu habita relatione
pacti ad contractum,reſultat cōtractus ,innominatus vt
inquit Bart. & facta venditione cōditionali adimpleuit
pro ſui parte ita q͏̄ aliud reale implementum non exigit
ſm p̄dictos,ideò re perempta agi pōt ad pretium rei ven
ditæ.Et in his terminis pro veritate loquitur Bart.In du-
191 bioq; vt j.dicam id p̄ſumitur.† Sed nunquid agatur ex
vendito purificata condi.vel ex pacto.Cur.hic col.fin.ex
vendito agi tenet. Et ſi opponatur de interitu replicetur
de pacto, ita q͏̄ pactum ibi ad replicationē proderit ſed
Deci.hic col.fi.Alex.Rimi.& alij Moder.in d.l.petens in
vltimis col.tenent nō poſſe agi ex vēdito ſed ex pacto,q͏a
venditio illa conditionalis facta intelligitur re extante,
præalle.verſi.ſanè. Si pendente igitur re perempta ageret
virtute venditionis ad pretium ſine actione , ergo ex pa-
cto agē. eſt,quia quum habita relatione pacti ad contra-
ctum reſultet cōtractus innominatus ex eo oritur actio
per iura vulga.vbi tñ videntur Dec.Aquen. in d.l. petens
in vltimis col.dicentes in caſu d.l.ſi in venditione vigore
pacti ſiue conditio purificata ſit ſiue non.quia tex.ille ge
neraliter loquitur dicens pactum valere quum deficiēte
conditione, nullo mō agi poſsit vt ibi per Alex.& Rimi.
Item quicquid dicant hic Alex. & Rimi.in dic.l. petens,
192 poſt Raph.& Pau.de Caſt.† non eſt neceſſe aliter con-
ſtare, q͏̄ conditionaliter vendens non fuiſſet aliter ſub cō
di.venditurus,niſi eo pacto mediante,nam eo ipſo q͏̄ pa
ctum incontinenti fuit appoſitum,id præſumitur.q͏̄ ven
ditor ſciilicet non fuiſſet aliter venditurus ſecundum
Aquenſ.& Moder.Taur.in d.l.petens in penul.col.

193 Sed cadit.no.dubitatio,† nunquid ad hoc vt pactum
incontinenti appoſitum,dictam actionem præſc. verbis
pariat, neceſſe ſit q͏̄ habita declaratione pacti ad contra-
ctum reſultet contractus innominatus, vera & commu-
nis doc.ſententia eſt q͏̄ non,vt per Bar.in d.l.petens ad fi.
3.lect.& cōmuni.p ſcribentes ibi & in d. l. in bonæfidei.

194 Quintò,& vlti. concludit Bart.† q͏̄ ſi ex interuallo ap
poſitum fuerit pactum nudum poſt contractū conditio
nalem,actio nullo modo oritur iuribus hic per eū all. &
approbat ab omnibus indubitatiq; iuris. eſt quia ſi poſt
contractum primum & ſolemnem pactum nudū fuerit
appoſitum ex interuallo nullam parit actionem nec in-
format,& in contractibus bo.fidei. d.l.in bo.fidei quāto
minus,ergo actionem pariet poſt cōtractum cōditiona-
lem appoſitum? Poſtremò pro abſolutione & perfectio-
ne materię.Iaſ.infra & Aquen.in d.l.petens in vlt.col.hāc
materiam reaſſumunt per regulam amplia. & lim.

195 Regula eſt, † q͏̄ pactum incontinenti appoſitū iuxta
contractum bon. fidei vel ſtricti iuris informet actionē,
quę oritur ex ipſo principali contractu, & competat ēt
ad deducta in pacto, et nouam pariat actionem preſ.ver
bis,ſicq; ex tali cohærentia & vnione duplex exoritur ef-
fectus,primus informationis,quum actio ex præcedenti
contractu informetur extendatur & amplietur à pacto,
vt detur etiam ad deducta in ipſo pacto. Secundus effe-
ctus eſt veſtimenti,nam cohærentia contractus veſtitur,
caloremque & fomentum ab eo ſuſcipit vt actionem pa
riat & producat , vt declarat etiam hic Soz.in ſexto not.
hanc regulam tam reſpectu informationis quàm prudu-
ctionis nouæ actionis defendimus latè ſuprà in gl.in ver-
bo ſtipulationi probando legem iſtam non loqui de vir-
tute informatiua ſed de reformatiua.

Concluſio tamen vt ibi dixi vera eſt & pluribus alijs
probatur legibus maximè in d.§. quinimo qui tex. pro-
bat hos duos effectus informationis & veſtimēti ad pro-
ducen. nouam actionem aſſumpti, dum poſt illa verba
pactum ex interuallo factum non informat rationem
ſubiungit ne ex pacto actio naſcatur, quaſi velit dicere ſi
veterē informaret corollariè ex ipſo pacto noua actio
naſceretur. ſentit igitur & vult q͏̄, ſi pactum incontinen-
ti fiat nedum informet veterem, ſed propter cohærentiā
contractus,& vnionem,pariat nouam.

Ampliatur hæc regula duob' modis hic p Iaſ.ſed alijs
pluribus per Lan.Dec.in d.l.in bonæfidei,& p Aquēſem
in d.l.petens col.5.ſed nota circa primam amplia. Iaſ. q͏̄
licet ſtipulatio informet actionem ex vendito competat
ad deducta in ſtipu . quemadmodum ipſe & alij dicunt,
non tamen veſtitur cohærētia cōtractus quicquid dixe-
rit Aquen.loco præal. quia poſtquam pactum verbis ve-
ſtitum eſt non indiget veſtimento cohærentiæ contra-
ctus , quantum ad producen.actionem,quum illam pro
ducat etiam ſine tali cohærentia vt not. declarat Pau. de
Caſtr.in l.prædia col.pen.intra de actio. empt.

Ex quibus aliud etiam nota. eſt q͏̄ licet ſtipula. ſuper
aliquo actu appoſita illius actus naturā ſortiatur vt latè
diximus in l.ſingularia ſupra eod.ſecus tamen vbi eſt ap-
poſita ſuper alio diuerſo à contractu iuxta contractum
ipſum & incontinenti.

Tex.l.ſi cōuenerit per Iaſ,in 2.amplia.allegatū tanquā
ſingularem ad aliud propoſitum citarunt Are.& Soz.in
ſuperioribus. Quantū ad reliqua remitto me ad Fely. &
alios in c.1.de pac.& ad Mod.oēs in l. petens , in l.in bo.
fidei,in l.legē & in §.quinimmo ſupra alle.Paduæ. 1546.

FINIS.

Series Cartharum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S,

Omnes ſunt Quaterniones , præter S , Quinternionem .